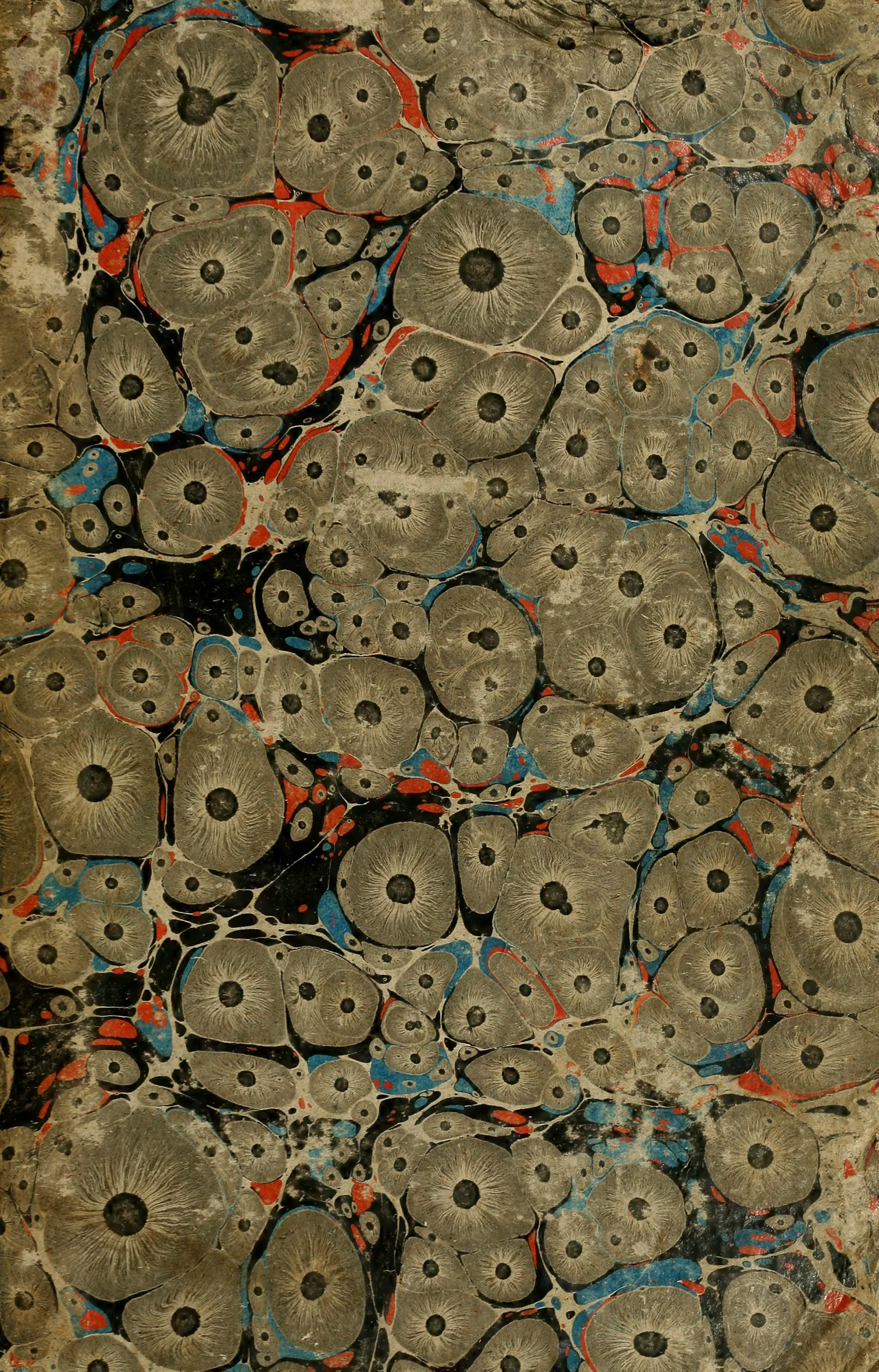

Petri Andreæ

MATTHIOLI SENENSIS

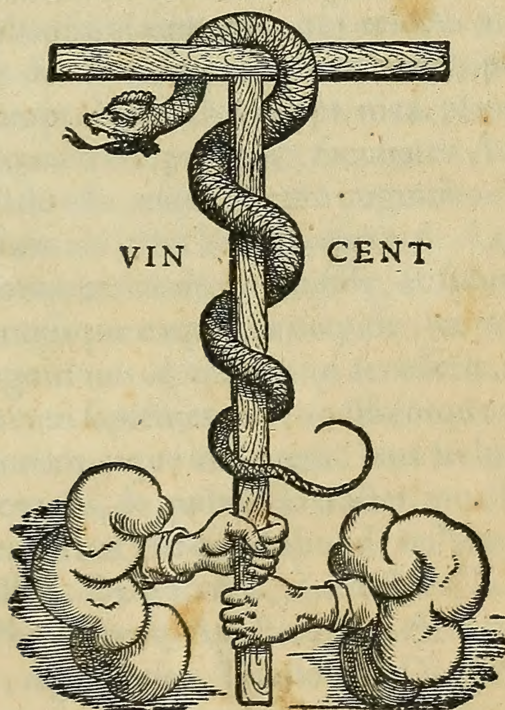
Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. Medici,

COMMENTARII SECVNDO AVCTI,

IN LIBROS SEX PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA.

Adiectis quàm plurimis plantarum, & animalium imaginibus quæ in priore editione non habentur, eodem authore.

HIS ACCESSIT EIVSDEM APOLOGIA ADVERSVS Amathum Lusitanum, quin & Censura in eiusdem enarrationes.

VENETIIS,

Ex Officina Erasmiana, Vincentij Valgrisij.

M D LVIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO

PRINCIPI FERDINANDO

ROMANORVM, PANNONIAE, ET BOHEMIAE, ETC. REGI,

INFANTI HISPANIARVM, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRGVNDIAE, ETC. Comiti Tyrolis &c. Domino suo clementissimo.

VM vniuersam medicinam non modò vetustissimi quique scriptores, Serenissime Rex FERDINANDE, sed recentiorum quoque plerique Dijs immortalibus acceptam referant, eámque ob id non immeritò scientiam antiquissimam, celeberrimam, & diuinam existiment: tum eam præcipuè illius partem, quæ medicamentorum doctrinam pertractat, dignam esse censent, quæ Dijs ipsis accepta referatur, & planè diuina habeatur. Non enim fieri posse putant, ut homo ipse per se abditas stirpium, aut animalium, aut fossilium naturas facultatésque inuestiget, adipiscatur, & perspectas habeat, nisi eas primùm à maximo omnium rerum opifice fuerit edoctus. Quamobrem non desunt probatissimi authores, qui reiectis nugis poëtarum, & aliorum, qui fabulosè de medicinæ inuentoribus scripserunt, certò credunt, ac rationibus comprobant, Deum opt. max. plantarum & reliquarum rerum omnium, quas terra procreat, facultates Adæ primo humani generis propagatori indicasse, eíque illarum cognitionem infudisse, simulátque illi è terra conformato, vitæ lumen inspirauit. A quo subsecutam ætatem uolunt, rerum omnium notitiam hausisse, ac subinde, industria adaucta, res altius diligentiúsque exquirere cœpisse: ita vt hinc primùm rei medicæ plurimum cognitionis ac ornamenti accesserit. Quod cùm postea animaduertissent innumeri sapientes uiri, nouisséntque maximam esse huiusce facultatis præstantiam atque vtilitatem, eius uoluptate capti, ipsi etiam rei herbariæ, & cæteris, de quibus illa tractat, inuestigandis ac cognoscendis studium impenderunt. Id quod abunde testantur Pythagoras, Aristoteles, Theophrastus, Democritus, Zoroastres, Xenophon, Amphilochus, Athenæus, Philisthenes, Apollodorus, Aristander, Hipparchus, Aristomachus, Bion, Agathocles, Diodorus, Diocles, Carystius, Epigenes, Euagoras, Praxagoras, Crateuas, Erasistratus, Metrodorus, Nicesius, Pamphilius, Mantias, Herophilus, Hippocrates, Dioscorides, Galenus, Plinius, & alij antiquorum plurimi, quorum nomina, ne longior

sim, quàm deceat, consultò prætereo. Ii siquidem nobilitate ac iucunditate huius scientiæ ducti, studio item posteritatis iuuandæ, & perpetuæ sibi conciliandæ famæ, non dubitarunt varijs sese uitæ periculis committere, dum permultas ignotas peragrarent regiones, vt ueram legitimámque simplicium medicamentorum cognitionem consequerentur. Porrò quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam quam maximam secum adfert voluptatem & vtilitatem; gloriam quoque & laudem pariat sempiternam, nouerunt non tantùm vniuersi orbis sapientes, diligentissimi rerum indagatores, sed summi etiam ac potentissimi reges. Quippe illorum claritatem, quæ hinc potissimùm ortum habuerat, admirati, rati in hac antiquissima facultate summum splendorem, singularémque præstantiam esse, tantum otij ac studij ad eam percipiendam, & illustrandam contulerunt, vt eorum plerique de plantarum historia & viribus libros condiderint. Nonnulli generosa antidota composuerunt, vt ita suæ, & aliorum mortalium vitæ vsuíque consulerent. Alij etsi ex rebus consilio & armis præclarè gestis se illustres reddidissent, cùm tamen illustriores effici se posse cernerent, si clarissimam stirpium facultatem ipsi quoque suo essent studio prosecuti, è remotissimis terrarum regionibus raras nobilésque plantas ingenti pecunia conquisitas, ad se transferri curarunt, ut certam ac veram earum historiam describerent. Neque illud certè hos latuit, quòd si hac in re studiosè diutius versati, egregium quicquam inuenissent, aut scriptis tradidissent, suum nomen esset nullis nō seculis celebre duraturum. quandoquidem herbæ, quæ singulis annis reuiuiscunt, repullulant, & reuirescunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, uel de ipsarum historia & viribus aliquid posteritatis memoriæ prodiderunt. Qua in re eos minimè deceptos comperimus. nam satis persuasum est omnibus, Gentianam herbam à Gentio Illyriorum rege inuentam, ab eo quidem appellationem mutuatam esse, illi uerò claritatem, & immortalitatem retribuisse. Similiter Lysimachia (vt Plinius est author) Lysimachum Macedoniæ regem, qui eam inuenit & nominauit, perpetuis laudibus celebrat. Scordium item, Mithridatem magnum illum Ponti regem, à quo Mithridatiæ herbæ nomen accepit: quin & Eupatorium, eundem Eupatorem cognominatum, à quo herbam hanc inuentam & dictam esse volunt, nominis æternitati commendāt. Clymenos præterea herba Clymeno regi inuētori suo, Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Mysiæ regibus, Echium & Anchusa Alcibiadi Atheniensium duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent, Attalus Pergami, & Euax Arabum reges. siquidem hic de simpliciū medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conscripsit: ille verò, dum plura (vt Galenus perhibet) aduersus venena, & animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris insumpsit, vt legitimas plantas nācisceretur. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Masinissa Numidiæ, Agamemnon Argiuorum reges, quorum nomina nulla vetustate extingui poterunt, ob eam quam in cognoscendis prodendísque

ſtirpibus curam ac diligentiam adhibuerunt. Omittam Philometora, Hieronem,& alios plurimos magni nominis reges,ne verboſius,quàm oporteat, rem hanc proſequi videar, qui uel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt,quòd rei plantariæ ſtudioſi extiterint,in eáque de poſteris præclarè ſint meriti. Sunt etiámnum poëtæ quàm plurimi, in quorum poëmatibus Sole clarius lucet, rem herbariam & antiquam fuiſſe, & ſemper laudibus decantatam. qua in re & ipſi nedum inſigne, ſed etiam perpetuum nomen ſibi cõciliarunt. Ex Græcis quidem produntur Orpheus, Muſæus, Heſiodus, Homerus, Alcæus, Rufus Epheſius, quem teſtatur Galenus, libros quinque de herbis, verſibus ſcripſiſſe. ex Latinis autem ſunt Vergilius, Ouidius, & Aemilius Macer, qui plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura, carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam mulieres quoque affectaſſe, & aſſecutas eſſe, vt quæ multum curæ ac ſtudij earum viribus inueſtigandis impẽderint, non modò poetæ, ſed etiam hiſtorici tradunt. Etenim ob id Circen, à qua Circæa herba dicta eſt, poetæ Solis filiam fuiſſe fabulantur. Sed hæc re vera eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt,vt non temerè ob eius admirabilia facta illis ſeculis diuina potius, quàm humana ſit habita. Talis quoque Medea fuit,quæ tantam herbarum notitiam habuit,vt cùm compoſitis ex ijs medicamentis, pluribus ſenectutem retardaſſet, Aeſonem poetæ finxerunt vltimo affectum ſenio, ab hac iuuentuti fuiſſe reſtitutum. Helena ad hæc Helenio herbæ, quam primùm, ut quidam uolunt, ſeuit, ſuũ nomen impertita eſt: atque ideo in ea nunc etiam nominatiſsima viuit. Artemiſia uerò Mauſoli Cariæ regis vxor, alioquin præclari nominis mulier, vel ex hoc memorabilis & immortalis reddita eſt, quòd ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poſſet, vt quenque ad plantarum cognitionem capeſſendam inuitaret, quòd hæc tãtum in ſe vtilitatis habeat, vt etiam animalia ipſa, natura docta plurimarum herbarum vires cognoſcãt, eáſque mortalibus indicarint. Quandoquidem cerui dictamnum herbam, quòd vulnerati, eius paſtu telum eieciſſent, ſagittarum vulneribus mederi oſtenderunt. Item ceruæ ſeſeli herbam demonſtrarunt: teſtudines cunilam, muſtelæ rutam, accipitres hieracium, columbæ verbenacam, hirundines chelidonium, ciconiæ origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere ac mõſtrauere. Quocirca ſi ad prædicta mentem animúmque homines conuerterent, ſi medicæ materiæ primordia ſpectarent, vtpote cùm plantæ ſuis diuinis præditæ viribus, ſtatim ab elementis conditis, è terra emerſerint, nullum mihi dubium eſt, quin omnes faterentur, hanc facultatem antiquitate, nobilitate, & diuinitate cæteras antecellere. Neque ob id ſolùm illi tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur, quòd eius cognitio iucunda & delectabilis ſit, ſed etiam quia vtilis ac neceſſaria exiſtit. Ea nanque ſanitatem (qua nihil homini exoptatius eſſe poteſt) tuetur, varia innumeráque morborum genera fugat, ferarum virus euincit, & venenorum vim demolitur. quinetiam homines in vita diutius ſeruat, & ſæpe deploratos, quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua eſt, ad vitam reuocat. Quod

cùm

cúm rectè quidem æſtimaſſent Romanorum imperatorum nonnulli (vt libro primo de antidotis teſtis eſt Galenus) etſi in republica adminiſtranda, & prouincijs gubernandis ac tutandis plurimùm eſſent occupati, eos tamen non mediocre ſtudium tenuit colendæ atque illuſtrãdæ rei herbariæ. Quippe vt legitimas plantas conſequerentur, vtqúe veris aromatibus potirentur, in multis ac longinquis regionibus herbarios magnis ſumptibus alebant, muneribúsque donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ quàm vtilitatis referrent, quòd ita quoque ſtuderent mortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili ſuorum maiorum exemplo ducebantur, qui non ſolùm exuuias regum, quos in bello vicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsósque reges victos ante ſe ducere ſolebant, ſed etiam peregrinas plãtas, & generoſa aromata, quibus raræ præclaræqúe dotes inerant, in eiſdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij, ſe minorem laudem ac gloriam adeptós eſſe ex plantis illis, quas poſtea diligenter ſuis in hortis ſerebant, itémque ex aromatibus, quæ inter ſua alia pretioſa reponebant, in ſuum & aliorum commodum, quàm ex trophæis, ſimulacris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat ſenatus populúsque Romanus in perpetuam rerum geſtarum memoriam, & eorum gratiam, qui ſe tali laude dignos exhibuerãt. Magno etiam apud Romanos honore habiti ſunt ij, qui de plantarum hiſtoria & viribus ſcripſerunt, inqúe hac facultate claruerunt. Argumento ſatis manifeſto, quòd expugnata Carthagine, omnes bibliothecas, quas inuenerant, varijs regibus ac principibus donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria & agricultura tantùm, à Magone Pœno ſcripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinam linguam verterentur, mandarunt: tantam nimirum ſolus cum Romanis inijt gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Verùm enimuero etſi medica materia nullis olim non ſeculis celebris, nec ſolùm tractata, ſed etiam exculta fuerit, accidit tamen vel regnorum euerſionibus, vel ſeditionibus, & bellis tum ciuilibus, tum externis, vel graſſantis peſtilentiæ ſæuitia, vel medicorum qui nos præceſſerunt incuria, vt tam præclara diuináque facultas ſuperiori noſtro ſeculo obſoleta, intentata, & inculta iacuerit, adeò vt perpauci reperirentur medici, qui alias ferè plantas, quàm olera, quorum frequens eſt in cibis vſus, cognoſcerent. Qua quidem re animaduerſa, complures ætatis noſtræ clariſsimi viri, & rei medicæ diligentiſsimi indagatores, Latini & Græci ſermonis peritiſsimi, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonhartus Fuchſius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Muſa in academia Ferrarienſi doctrina celebris, Otho Brunfelſius, Iacobus Syluius, Aloyſius Mundella, & alij, ſtrenuam nauarunt operam, vt diſcuſſa ſuperioris ſeculi caligine, medicam materiam è tenebris eriperent, & ſuæ luci reſtituerent. Quos equidem eo quo potui maiori ſtudio atque induſtria ſecutus, cùm multis iam annis animaduertiſſem in vniuerſis Italiæ pharmacopolijs cùm à ſeplaſiarijs ipſis, tum maximè à medicis huius facultatis ignaris, quàm

plurimos

plurimos errores, eósque graues & deteſtandos, committi in humanæ vitæ diſcrimen, ac ſæpe in eiuſdem perniciem, vt illorum errores tollerentur, habita noſtrorum pharmacopœorum ratione, quorum pauci ſatis Latinè ſciunt, Dioſcoridem Anazarbeum & Græcum, & antiquiſsimum ſcriptorem, ac in ſimplicium medicamentorum hiſtoria & viribus reddendis facilè principem, in Italicam linguam vertendum, & Italicis item commentarijs, vt poſſem, illuſtrandum ſuſcepi. In quos vtique, quantum ingenio, quantum labore ac cura, quantum denique iudicio conſequi potui, contuli, vt legitimas quas puto plantas proderem, meámque ſimiliter de cæteris ſimplicibus medicamentis proferrem ſententiam. Qua in re coacti fuimus non modò ſeplaſiariorum, & medicorum ſuperioris ætatis, qui hanc medicinæ partem neglexiſſe videntur, errata paſsim explodere, ſed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentiſsimè tractarunt, opiniones ſæpenumero refellere. Nec certè mirum, quòd viri alioqui doctiſsimi, & ſumma laude digni impegerint, lapsíque fuerint, vel in tanto rerum diſcrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cœcutientes. quod quidem & nobis aliquando accidiſſe hoc opere non dubitamus. Porrò plantarum & animalium hiſtoriam latè, quantum res poſtulare viſa eſt, complexus ſum. In viribus autem recenſendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eóque ferè ſemper contentus fui, niſi quando quid ipſe prætermiſit. Præterea cùm plura ſint plantarum, aromatum, & aliorum ſimplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in medicina vſum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab alijs qui per ſingulas ætates claruerunt, inuenta, de quibus nuſquam, quod extet, meminerunt Dioſcorides, Galenus, alijque veterum Græcorum authores, ea omnia noſtris commentarijs inſeruimus, ipſorúmque hiſtoriam & vires, ea qua potuimus diligentia, deſcripſimus. Hoc opus vbi ad vmbilicum perduxiſſem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, vt aliqua ex parte induſtria mea hominum vitæ prodeſſem, déque ea bene meritus exiſtimarer. Aſſecutus hoc ſim nécne, noſtrum non eſt ferre iudicium. Niſi temerè fortaſſe à nobis dictum videretur, illud certè teſtari poſſem, me ex eo conieciſſe non ingratum opus Italis, neque inutile fuiſſe, quòd paucis pòſt annis tertiò, & quartò, & quintò (ni fallor) fuerit excuſum & vènditum. Adderémque non vulgare de eo doctorum virorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleum nec operam planè luſiſſe. Id profectò me mouere debebat, vt ſi quid de exteris quoque gentibus promereri poſſem, tentarem, ne viderer in hoc Italis ſolis natus. Sed illud præterea huc acceſsit, quòd ex illis etiam aliquos noſtris commentarijs, quanuis Italicè conſcriptis, delectatos eſſe, ex iiſque fructum aliquem cepiſſe intellexerim. Cuius rei illud mihi ſatis manifeſto indicio fuit, quòd ex recentioribus tam Germanis, quàm Gallis ſcriptoribus inuenerim, quibus placuit noſtras qualeſcunque ſententias interpretari, ſuíſque ſcriptis interſerere, neque eas tantùm nobis ingenuè acceptas referre, ſed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum erga nos vo-

luntatem vt augerem, & ſtudium omnium externorum ſi poſſem adiuuarē, vtqúe illis gratiam aliquam rependerem, & cum alijs omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio viſa eſt, quàm vt Italicos noſtros cōmentarios in Latinam linguam trāsferrem. Hos itaque ut primùm potui, Latinos feci, in quibus tamen plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illuſtraui. Adiecimus inſuper quàm plurimas plantarum & animalium imagines, quātò fieri potuit diligentius, ad naturæ imitationem expreſſas, magnis cùm laboribus, tum ſumptibus: non alia mehercle ratione, quàm vt ijs, qui terras peragrare non poſſunt, nec præceptores habent, quaſi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nullo cultu adhibito, viuas ferè ſtirpium effigies ſpectarent. Quinetiam huic ſecundæ editioni quàm plurimas adiecimus imagines, quæ partim plantas, partim verò animalia non nulla referunt: de quibus præter ea, quæ Dioſcoridi tradita ſunt in hiſce commentarijs peculiariter diſeruimus. Aucta ſunt vel ipſa cōmentaria innumeris ferè locis, vt facilè conijcent ij, qui diligenter priorem editionem perlegerunt. Enimuero, Sereniſsime Rex FERDINANDE tanto ſemper cognoſcendæ materiæ medicæ, & iuuandæ poſteritatis deſiderio exarſi, vt facilè impulſus ſim per varias ire ſolitudines, loca tum amœna, tum horrida perluſtrare, & abditas terræ fibras ſcrutari, vt res ipſas oculata fide cognoſcerem. quas modò vel cum vitæ meæ periculo in præruptis montium locis quæſiui, modò in denſis & aſperis ſyluis, modò in conuallibus opacis, modò in collibus apricis, nunc in paludibus & lacubus, nunc in fontium & fluminum ripis, nunc in litoribus maris, aliâs in campeſtribus, aruis, pratis, & vinetis, aliâs in clariſsimarum vrbium viridarijs, aliâs in ruderibus & collapſis ædificijs, aliàs in ſpeluncis & longis terræ meatibus, aliâs in ſubterraneis metallorum fodinis, & eorum fornacibus. Ex quibus ſanè locis plura mecum detuli ſimplicia medicamenta, quæ ab adulterinis, quorum eſt in officinis vſus, maximè diſtant. Nec me certè labores aut pericula deterruiſſent à magnis longíſque itineribus, quòd Galeni exemplo mare traieciſſem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliáſque regiones peragraſſem, vt multa præclara ſimplicia, quæ hodie deſiderantur, eſſem conſecutus, ad mortalium cognitionem & vſum transferēda, niſi meæ animi propenſioni obſtitiſſent negotia domeſtica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla ſatis conſtitutio, quæ me quidem maris & longæ peragrationis incommoda ferre non diu permiſiſſet. His tamen noſtris ſecundis conatibus magnam opem tulerunt (nec enim me pudet verum apertè fateri) nonnulli huius ætatis medici clariſsimi, & rei herbariæ peritiſsimi, quorū alij plantarum miſsione, alij conſilio, alij rerum inuentarum communicatione, mihi multùm profuerunt. Inter quos potiſsimùm non grauarer hoc loco commemorare, ſi poſſem illis ex beneficij accepti commemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocornelienſem medicum ingenij & doctrinæ ſingularis, Piſis magna cum omnium laudè rem herbariam profitentem: item Gabrielem Faloppium Mutinenſem, medicum eruditione &

ne & experientia clarum, qui Patauij honoratiſsimè humani corporis fabricam pariter & materiam medicam profitetur: necnon Andream à Lacuna Secobienſem medicum præſtantiſsimum: præterea Bartholomæum à Maranta Apulum medicum apprimè eruditum: Vlyſſem quoque Aldrouandum Bononienſem honeſtiſsimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis medicum. Quibus omnibus eò magis me deuinctum eſſe intelligo, quòd ij pro ſua tantùm humanitate ac liberalitate, me, quem non nouerunt nec viderunt vnquam, amore & officio proſequantur: niſi fortè eorum in nos beneuolentia ex eo orta ſit, quòd iam aliquam de nobis conceperint opinionem ex noſtris Italicis commentarijs. Non defuerunt etiam amicitia & affinitate nobis coniuncti, quorum ſtudio ac diligentia, mihi licuit hoc tempore non aliter peragranti, ex diuerſis locis plures plantas conſequi, earúmque picturas edere. Sed præſertim in hoc pro nobis aſsiduam nauauit operam Io. Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus ſpectatæ eruditionis, & magnæ ſpei iuuenis, qui me in patris loco ſemper habuit. Et qui ob ſuam præclaram eruditionem à Sereniſsima Bohemiæ Regina in ſui, & aulæ ſuæ commodum in medicum honorificè aſcitus eſt. Sanè is tum Pataui0, tũ Venetijs complures ſtirpes non vulgares ad nos perferri curauit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis iuuenis artis pingendi peritiſsimus, qui dum aſsiduè plantarum & animalium imagines delini aret, nulli quidem labori ac diligentiæ pepercit. Eſt præterea ſumma probitate, & vitæ integritate vir Franciſcus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinæ, ſingularíſque in re medica experientiæ tanta eſt apud multos huius ætatis Principes opinio, vt eorum nonnulli, præcipuè verò Cardinales Tridentinus, & Auguſtanus, cuius aliquot annis Phiſicum egit, magnæ ſibi laudi duxerint, quòd talem hunc uirum ampliſsimis muneribus, variíſque ornamentis decorauerint. Quo poſtea factum eſt, vt nunc in Sereniſsimi Regis Bohemiæ Medicum meritò euectus fuerit. Eſt etiam Hieronimus Donzelinus Brixianus, vtraq; lingua, eruditione, & iudicio ſummo clariſsimus medicus: qui quidẽ modis quàm plurimis labores hoſce noſtros adiuuãtes, maximo nobis fuerunt ornamento. Potuiſſem equidem hæc omnia diſsimulare, & mihi ſoli vniuerſam laudem vendicare. ſed abſit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum eſt (vt Plinius in epiſtola ad Veſpaſianum ſcitè inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterùm quandoquidem Dioſcorides nõ modò quinque libris tradidit vniuerſam medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, ſed his etiam ſextum attexuit, in quo ad mortalis generis vſum de antidotis diſſeruit, quibus venena omnia arcentur, ac omnium venenoſorum animalium morſus ictúsque curantur, ideo nos ipſum ſecuti in hunc quoque commentarios ſcripſimus, in quos plura regeſsimus, quæ vitæ hominum profutura ſperamus. Nam præterquàm quòd improborum veneficorum inſidijs pateant cùm vniuerſum genus humanum, tum maximè reges ac principes, non de-

 ſunt

ſunt etiam innumera animalium genera, quæ morſu vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe ſcorpiones, ſtelliones, phalangia noſtris in domibus viuunt oberrántque, quæ animalia cùm nullam habeant perſonarum aut locorum rationem, vbique ſeſe recipiunt, & latebras nidósque parant. quo fit, vt interdum ab hominibus inſcientibus moleſtata, ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis & viridarijs, modò in vinetis, modò in pratis, aliísque in locis inter flores & herbas, aſpides, viperæ, & alia venenoſa reptilia, quæ vel ſi tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illicò exitioſum vulnus infligunt: ex quo ſtatim, vel paulò pòſt icti commoriuntur, niſi eis quàm primùm antidotis ſuccurratur. Eſt & canis, qui etſi homini familiariſsimus ſit, tamen cùm in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quod cùm diligenter examinaſſent rectéque expendiſſent complures veterum ſapientum, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quoruncunque ſimplicium medicamentorum vires altiùs perſcrutati, varia aduerſus venena & virulentorum animalium morſus antidota compoſuerunt. Quorum veſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti & diuerſarum gentium rex, cuius etiam antè mentionem fecimus, cùm non magnam ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quòd mortalium ſolus (vt tradit Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeò vt de ſubiectis gentibus nullum hominem per interpretem compellaret, nec quòd plurimis potitus eſſet victorijs, ad maiorem adhuc immortalémque ſuam gloriam medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque planè aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius retinet, & ſuum authorem famæ immortalitati conſacrat. Huius antidoti vſu adeò corpus ſuum rex ille firmauerat, tutúmque à venenis reddiderat, vt cùm ipſe vitam finire mallet, quàm Romanorum ſeruitutem pati, id ſæpius fertur fruſtrà veneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus doctiſsimus pariter & elegantiſsimus Neronis imperatoris medicus. Is ſiquidem theriaces compoſitionem inuenit, quæ, Galeni teſtimonio, à venenis ſeruauit non ſolùm plurimos Romanorum imperatores, ac innumeros principes, ſed & alios quoſque, qui eam opportunè ſumpſerunt. quapropter Galeni tempore, ab ipſo magnificè ac ſplendidè, ita iubentibus imperatoribus, hæc parabatur antidotus. Præteribo Attalum Pergami regem, de quo etiam à nobis antè dictum eſt, quem quoniam idem ſtudium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipſo Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen noſtra hæc ætas ex horum antidotorum vſu non eum fructum neque vtilitatem capit ſentítque, quam ſenſit antiquitas. Nam etſi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipſa in ſeplaſiariorum officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus viréſque hæc præſtant, quas ſuis no-

minibus

minibus pollicentur, quásque illa præstare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius discriminis illud nimirum in causa est, quòd plura à nobis desiderentur generosa & pretiosa aromata, quæ legitima ac omnium præstantissima suis antidotis immiscebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alij complures veterum: quæqúe ingenti pecunia, summo studio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarúmque diuersarum gentium regionibus, illius florentissimæ ætatis imperatores Romam adferri curabant. Vbi tamen nemini, præterquàm medicis imperatorijs (quod fatetur Galenus) licebat veram ac legitimam theriacen conficere: nisi quis fortè potentiorum fauore, ab Imperatoribus esset ijs præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, si theriace nostri vsus, itémque antidotus Mithridatica non perinde pollent viribus, atque earum nomina promittunt, & veterum scripta testantur. At certè in hoc satis infœliciter actum esse constat cum vita hominis, vtpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduersus venena, aliáque grauissima incommoda, quibus obnoxia est, ac sæpe affligitur. Quamobrem hac nostra ætate, in qua quidem reliqua ferè omnia in pristinum candorem reduci, & suæ integritati restitui videntur, gloriosus & verè fortunatissimus dici posset summus ille Pontifex, inuictissimus ille Imperator, serenissimus ille Rex, magnanimus ille Princeps, sapientissimus ille cuiuscunque reipub. Senatus, qui proprijs animi dotibus Romanos illos imperatores, & alios potentissimos reges imitatus, nullis sineret se vel sumptibus, vel laboribus grauari, sed omne studium omnem operam, omnem denique suam facultatem adhiberet, vt iamdudum deperdita aromata, quæ omnino nobis desunt ad antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero si horum aliquis id faceret, vel si omnes idem facere contenderent, non suæ tantùm & aliorum mortalium vitæ consulerent, déque posteris præclarè mererentur, sed præterea hinc famam assequerentur æternam. siquidem beneficium id posteri summa cum laude proprijs authoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem si id mihi non licuit, id saltem quod potui, omni studio industriáque mea præstare conatus sum. nam cùm viderem huius nostræ ætatis homines in ijsdem quæ priscæ, atque etiam in maioribus vitæ periculis versari, nobis tamen deesse vera illa ac generosa veterum antidota, ob ea quæ hodie in ijsce desiderantur legitima ac præclara simplicia medicamenta, tentare volui, posséntne ex legitimis quæ habemus, composita fieri medicamenta, quæ illorum vicem pensarent. Feci id quidem magno meo labore, longóque rerum vsu & experientia: sed assecutus sim nécne quod contenderam, ignoro. Illud certè fateri possem, ea semper mihi uisa esse longè felicius theriacæ & Mithridaticæ antidoti vires præstare, quàm quæ passim hac tempestate, earundem nomine conficiuntur. Verùm non omisi, quin in hoc, sicut in reliquis aliorum potius esset iudicium, quàm meum. quandoquidem eo promerendi animo, quem semper habui, in nostris commentarijs in sextum Dioscoridis li-

 brum,

brum, non ſolùm Dioſcoridem ipſum, quantum potui, illuſtraui, ſed quædam etiam antidota nobis inuenta deſcripſi. Cæterùm cùm veterem & vſitatum ſcriptorum morem ſecutus, patronum quærerem, qui hoſce noſtros commentarios ab inuidis, maleuolis, & vitilitigatoribus protegeret ac tueretur, cuius item amplitudine, authoritate, & ſplendore maiores illi quodammodo, grauiores, & illuſtriores redderentur, prima omnium mihi occurrit Sereniſsima maieſtas tua, Potentiſsime Rex FERDINANDE, vt quæ pro ſua ſumma virtute atque immenſa clementia, neminem vnquam iniquè depreſſum non extulerit, aut iniuria aliqua affectum non defenderit. Præterea mihi admodum condecens viſum eſt, vt opus, in quo ea tractatur materia, cuius ſtudio olim reges ſummopere delectati (quod ſuprà retulimus) perpetuum nomen ſibi conciliarunt, non alij quàm Regi dicetur, eique præſertim, quem mira naturalis philoſophiæ & rei medicæ voluptas tenet. Quarum facultatum dignitatem & excellentiam quia Sereniſsima maieſtas tua ſummo ſtudio & amore proſequitur, ideo iure aliquo hos noſtros commentarios illi dedicandos eſſe putaui. Illud quoque me adduxit, vt potiſsimùm tuæ Sereniſsimæ maieſtati eos nuncuparem, quòd certò ſciuerim, eam hilari admodum vultu, ſummáque humanitate cuiuſque conditionis hominum munera ſuſcipere: id quod chriſtianæ charitatis, ac religionis maximũ præbet indicium. Huc etiam accedit immenſa erga ſtudioſos quoſque Sereniſsimæ maieſtatis tuæ benignitas, quæ eos perpetuò promouet, fouet, ac tuetur: ſed maximè in medicos, quos ea præ cæteris præcipua benignitate complectitur, vtpote qui diuinam potius, quàm humanam profiteantur facultatem. Quod etiam apud Hebræos teſtatum reliquit Ieſus Syrach diuino ſpiritu afflatus, dum ſic inquit. Ab altiſsimo orta eſt medicina, & à rege accipiet munera. medicamenta de terra creauit dominus, & vir prudens non contemnit illa. diſciplina medici exaltabit caput eius, & in conſpectu magnatum collaudabitur. hæc ille. Porrò illud omnibus mirum videri poſſet, quòd Sereniſsima maieſtas tua, etſi in grauiſsimis negotijs, ſui imperij functionibus, & curis dies ferè noctéſque verſetur, præſertim cùm ea ſola in vniuerſa repub. chriſtiana aduerſus immaniſsimas Turcarum gentes iugiter firmiſsimum ſe ſe offerat propugnaculum, nunquam tamen prætermittere ſoleat, quin ſucciſiuis quibuſdam horis, varijs ſcientiarum ſtudijs vacet. Sed quid plura referam de tanto Rege? cuius nimirum religionem, iuſtitiam, prudentiam, pietatem, generoſitatem, liberalitatem, beneficentiam, humanitatem, ac probitatem admirantur non modò vniuerſæ reip. chriſtianæ principes ac populi, ſed aliæ quoque gentes, quando nullis hominum præconijs præclariſsimæ animi illius dotes ſatis explicari poſsint. Reliquum igitur eſt, vt Sereniſsimam maieſtatem tuam humillimè rogem, vt hoc ſui mancipij munuſculum, qualecunque ſit, in ſeruitutis meæ teſtimonium læta fronte accipiat, foueat, & tueatur. Id quod eam maximè facturam ſpero. nam ſi munus hoc quaſi chartaceum perpendet, exiguum quidem, nec tanto rege dignum

gnum uidebitur: at si animum donantis respiciet, maximum dicet, atque hoc nomine me (quæ illius erit immēsa benignitas) suo fauore complectetur. Quod si ipsa, vt spero, fecerit, prætterquàm quòd quàm plurimos studiosos doctósque viros excitabit, me quidem eò inuitabit atque alliciet, quòd maiora fortasse atque exoptatiora, quæ nostra in officina continuè cuduntur, diutius latere non sinam. Quæ si in lucem quandoque prodibunt, ea vniuersa posteritas Serenissimæ maiestati tuæ accepta feret. Cui non solùm hæc, sed & meipsum, & seruitutem meam dedico, dono, ac voueo. Goritiæ, Calen. Ianuarij, M. D. LIIII.

Serenis. Maiestatis tuæ

Mancipium

Petrus Andreas Matthiolus medicus.

PET. ANDREAE MATTHIOLI
ad medicæ materiæ studiosos,
Præfatio.

SI VELLEM eorum morem sequi, qui antequàm opus suum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil sibi maiori curæ ac studio esse, quàm vt vitæ vsuique mortalium consulant, hoc ipse quoque ingenuè facere possem. Nam ea animi propensione ab ipsa iuuentute, quantum mihi otij ab artis medicæ exercitatione, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorũ authorũ libros euoluendos, ad simplicium medicamentorum cognitionem assequendam, ac demum ad scribendum contuli. Qua in re, vt certè apud omnes testatum relinquerem, me hac mente animoq; elaborasse, vt quantum studio, labore, atque industria consequi possem, humanæ vitæ prodessem, deq; ea optimè meritus existimarer, Dioscoridi omnem meam operam ac diligentiã adhibui, vt quantum in me esset, illustrior redderetur, atque omnium manibus tereretur. Ad quod ea mihi visa est ratio commodissima, vt ipsum Dioscoridem in nostram Italicam linguam transferrem, in eumq; commentarios à nobis Italicè item cõscriptos adijcerem. quòd tunc nos priuatum studium maiorq; cura subiret Italos adiuuandi, quàm cæteros. Etenim pauci admodum sunt in Italia pharmacopolæ, ad quos tamen potissimum hæc de medica materia tractatio spectat, qui Latinam linguam norint. Hoc opus, quod summa animi alacritate susceperam, vbi absoluissem, emisi vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis laboribus mihi proposueram, eum postea mortalibus percipiendum, ac omnibus æstimandum exhiberem. Verùm an is talis fuerit, qualis vt esset, contenderam, malim aliorum esse iudicium, quàm meum. Illud certò scio (si tamen id absque vitio nobis testari licet) à multis in Italia, quorum iudicium cæteris omnibus antepono, eo animi candore scripta nostra æstimata ac commendata fuisse, quo ipsi illa scripsimus, atque etiam Italis non inutilia, neque iniucunda fuisse. Quorum sanè exemplo, deq; nostris commentarijs iudicio non potui non mihi ipsi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Accessit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoque demerendi. eamq; cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, si nostri commentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, vt etiam ab externis gratiam aliquam inirem, vtq; omnibus in vniuersum studio, cura, industriaq; mea prodessem (quod ego quidem antiquum semper habui, & præcipuum) nostros commentarios ex paruo, quod nobis superest otio, Latinos reddendos atque illustrandos suscepi. Quo in opere quid præstiterim, planè ignoro. vos, in quorum gratiam, tantum in eo laboris insumpsi, quòd iam absolutum quidem ipsum, sed mihi non decoctum emitto, legendo iudicabitis. Neque aliud ab omnibus petitum velim, quàm vt hos nostros commentarios ea animi synceritate, & æquitate æstiment, qua suos ab alijs æstimari & perpendi vellent: vel qua ipsi aggressi sumus illos conscribere. Nam etsi multorum eruditorum sententias refellere ausus sum, atque non pauca fortasse nimis acriter insequi, corrupta scilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam satis explodi possunt; id tamen eo consilio feci, vt quantum ingenio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re medica ex studijs, laboribus, ac vigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum & vtilitatem proferrem. Sed certè in hoc longius, quàm statueram, digressa est oratio nostra: eò enim (nescio quo modo) irrepsit, vt partem aliquam aperirem nostri scribendi instituti. Quod tamen non prorsus alienum fuisset, nisi eius consilij ratio cùm alibi, tum præcipuè superius in epistola nuncupatoria à nobis latius exposita esset, atque à pluribus, opinor, comprobata, quàm vt hoc loco paucis attingi debuisset. Quare iam ad id nobis accedendum est, quod in primis medicæ materiæ studiosos admonendos esse putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem presentis operis facere videatur. Cùm enim ab eo tria potissimùm comprehendantur, Dioscoridis contextus, nostri in eum commentarij, & plantarum imagines, de singulis aliqua nobis reddenda ratio est, vt qualem me in vnoquoque gesserim, quod confitendum sit, non dissimulem. De contextu itaque Dioscoridis, quem nequaquam prætermittendum censuimus, ob plures causas, quas hîc referre nimis longum esset, quæret aliquis, cur Ioannis Ruellij Galli medici eruditissimi interpretationem prætulerim, dignamq; existimauerim, quæ præ cæteris in nostris commentarijs legatur; cùm tamen duo alij viri summi pariter & doctissimi, Hermolaus Barbarus, & Marcellus Virgilius Florentinus in idem studium nauiter incubuerint. Fateor ingenuè me Ruellij versionem secutum esse, sed non propterea aliorum præclaros conatus contempsisse vnquam: quin potius vtriusque studium semper admiratum, quippe quòd vterque in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis mouit, vt Ruellium admiserim, quòd eius conuersio omnibus facta sit vulgatior, ac frequentior

tior in studiosorum manibus versetur. Adde etiam, quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præsertim, iudicio præferatur; cui nimirum nobis quoque libuit subscribere. Non tamen illud me certè latuit, Ruellium nimis fortè in ea religiosum fuisse. quippe qui interdum maluerit ipsum Dioscoridem deserere, quàm Plinium, modò Latini sermonis nitore captus, modò etiã rei cognitione incertus. Qua re à nobis perspecta, Ruellij quidem interpretationem recepi, ita tamen vt nonnusquam ausus sim ab eo desciscere, vel vetustissimorum probatissimorumq; exemplarium, & vnius Oribasij codicis fidem secutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem quæ immutaui, nonnulla obelisco adnotata reliqui, nonnullis etiam signum suppressimus. Sanè plura eiusmodi, pluresq; insuper varias lectiones exhibuissem, si maius otium & tempus nobis sup petijsset. quæ tamen, Deo concedente, aliquando ad communem vtilitatem, & ampliorem medicæ materiæ disquirendæ campum, dabuntur. Hinc factum est, vt Ruellij nomen contextui præscribendum non duxerim, ne viderer cum eo nomine conuenire, re autem sæpe ab eo dissentire. Satis enim fore putaui, si hîc studiosos certiores facerem, me Ruellio Dioscoridis conuersionem acceptam referre: si præterea rationem reddidissem, cur illi non semper addictus esse voluerim. Quod quia abunde, vt arbitror, præstitimus, iam ad alterum nobis propositum, quod de nostris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi melius esset tacere, quàm pauca dicere, si vellem nasutulis & vitilitigatoribus occurrere. Frequens nanque hodie est, indiesq; magis pullulat huiusmodi genus hominum in Italia (nescio quid fiat in alijs regionibus) qui nullum in toto uitæ suæ cursu fructum seménue proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt. Sed hos nunc missos faciam: alius enim locus, aliud studiorum nostrorum otium postulabit, vt cum ijs sermonem conferamus, vel eos ab hac mala mente deterrendi, vel ad sua quoque proferenda excitandi causa. Verùm ad candidos, & æquos, quibus hæc scribimns, nostra sese conuertat oratio. Neminem velim moueat, lectores optimi, nec id à nobis factum quisquam admiretur, si nobis nostris secundò auctis commentarijs, velut & in prioribus, me inueniat plantas aliquas non incognitas prodidisse, tam quarum meminit Dioscorides, quàm quæ à nobis adiectæ sunt, neque tamen earum imagines pictura expressisse. Hoc (mehercule) factum est, non solùm quòd plantæ nobis cognitæ, dum eas depingi curarem, non omnes nobis in promptu essent, sed quòd etiam deessent sculptores, qui pictas iam in tabulis plantas inciderent. His accessit magna negotiorum moles, quæ studia nostra adeò impedierunt, vt nullus ferè fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidem posteaquàm à Serenissimo Romanorum Rege Ferdinando in eius Serenissimi filij Ferdinandi Archiducis Austriæ Medicum ascitus sum, quum non solùm quotidiè præter opinionem multa emergant negotia, vt medicis quibuscunque aulicis plurimùm euenire solet, & longa quandoque itinera sese offerant, & bella quò Medicos suos oporteat sequi Principes; factum sanè est, quum hæc omnia exequi me oportuerit, ut hisce negotijs impeditus, non potuerim per omnia, & vobis, & mihi satisfacere. Atqui non nobis parum fecisse videmur, si inter tot aulica, & bellica incommoda, ingrauescente admodum etiam ætate, commentarios nostros vobis nunc damus, non solùm sexcentis ferè locis auctos, sed quàm plurimis plantarum, & animalium imaginibus insignitos, de quibus nos in ijsdem commentarijs speciatim diseruimus, quinetiam quibusdam, de quibus egit Dioscorides, quæ in priori editione non habentur. Quæ uerò nunc omisimus cogentibus causis præscriptis, ea fortassè aliquandò prodemus, nisi quid nobis humanitus accidat. Nec pigebit vnquam, si fortè fortuna successiuas aliquas horas nactus ero, quin totum id temporis in uestrum, & totius reipublicæ impendam commodum. Cæterùm, vt de imaginibus quoque seorsum aliquid dicam, equidem aliàs abhorrui ab hoc dicendi genere, ratus neminem vnquam posse ex iconibus tam ueram, & exactam simplicium medicamentorum peritiam assequi, vt eorum uarietas posit vnica pictura comprehendi. Siquidem non ea est pullulanti herbæ facies, quæ adultæ, neque adultæ, quæ iam senescenti. Quòd si eiusmodi herbarum mutationes omnes singulis picturis deberent repræsentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verum enimuerò quum vidissem tales aliorum conatus ab omnibus propemodum cõmendari, atque in dies crescere studium virorum rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diuersam ire sententiam, re ipsa tandem melius perpensa, & aliter comperta, ac aliud docente ipsa experientia, nolui huic optimo, & minimè infrugifero deesse studio. Huc accedebat, quod non mediocriter ad hoc me incitaret, Typographi cuiusdam Mantuani vanitas, qui nostris operibus Italicè prius editis furtim quasdam inseruerat imagines minimè à nobis adiunctas, quæ quoduis potius, quàm rem ipsam referrent. Gaudebam id adhuc me superstite contigisse, vt turpem notam falsò mihi inustam ipse delerem. Ideò vt & aliorum conatus, adiuuarem, & malitiosi huiusce calcographi temeritati occurrerem, ipse quoque experiri volui, si quid hac in re præstare possem, non tantùm, vt mea in medium proferrem, sed & vt de vobis studiosis, si possem, benemerer. Sed quàm res hæc nobis difficilis fuerit, non est, quòd pluribus explicem. omnes enim sciunt, quàm difficilè inueniantur homines, qui res ipsas, ita ut sunt, ad viuum depingant, & qui depictas diligenter insculpant. Quorum maior adhuc inopia est, id quod etiam facilè dijudicabitis studiosi, qui in hoc opere nonnullas effigies affabrè satis, nonnullas uerò non satis solerter sculptas offendetis,

detis,

detis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum esse intelligam, in eo non commisi, ut meum studium, opera, aut diligentia à uobis desideretur. Quid autem profecerim nescio, vestrum erit iudicium. Sed longè aliter quàm nos uidetur fecisse Cornarius, vir alioqui in utraque lingua doctissimus, & qui inter omnes alios fortè singularis haberi uelit. Is enim suo in Dioscoride, quem nunc primùm uertit, & emblematibus quibusdam auxit, non solùm nullas appinxit imagines, sed eos etiam acriter damnat, qui eas suis inseruerunt commentarijs. Sed an liuore potius, uel ratione ductus, uos iudices esse uelim, si quandoque illius boni uiri legeritis præfationem, & eius animum diligenter explorabitis. Nam etsi Galeno dictum sit (id quod & nos ante Cornarium scripsimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hoc accusandi sunt, qui plantarum, & animalium icones in suos conferunt libros. Quippè quoniam nusquàm inuenerim damnasse Galenum plãtarum imagines, quę in libris appingi solent, sed eos, qui existimant se rei plantariæ peritissimos euadere posse, non solùm imaginum inspectione, sed & librorum quorũcunque lectione, licet fuerint ij à summis, grauissimisq; authoribus conscripti. Quamobrem non parum mirari subit, Cornarium alioqui virum apprimè doctum Galeni verba non modò non intellexisse, sed in reprobum quoque distraxisse sensum. Quo fit, ut hinc facilè suspicari quis possit, quòd quum viderit Cornarius omnium ultimus Dioscoridis interpres, nullum sibi reliquum iam esse locum, quò noui aliquid de plantarum imaginibus afferre potuerit, id sibi consilij asciuisse, ut eos acriter detestaretur, qui plantarum picturas in suis libris habent, ratus fortasse hoc detestandi genere, non solùm plurimum sibi laudis comparare, sed etiam suum obtegere infortunium, suamq; (quod eius pace dicam) in plantarum historia imperitiam. Quæ enim sit alia ratio, cur aliorum damnat industriam? quasi posteris non sit id licitum, vt & ipsi aliquid suo ingenio, & studio excogitẽt, quod ab antiquis arte nõ sit animaduersum. At nõ damnasse Galenum plantarũ imagines, nec libros de plantarum historia conscriptos, sed eos, qui horum tantùm inspectione posse quenquam rei plantariæ fieri peritum crediderant, id manifesto fuerit argumento, quòd ipsemet Galenus libro primo de alimẽtorum facultatibus posteritatis memoriæ prodidit, cùm inquit, Comparatos nobis esse hosce libros, ut nobis sint eorum, quæ antè didicimus monumenta, non vt rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequantur. Quòd si qui sint qui præceptoribus careant, velintque ijs, quæ luculentè ac copiosè sunt scripta diligenter incumbere, magnum indè fructum eos accepturos testatur idem Galenus, præsertim si ea relegere non grauentur. Quibus palàm est longè magis detestandos esse eos, qui clarissimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud, quàm blaterare, ac carpere sciunt, quàm eos, qui reipublicæ commodis semper prodesse cupientes, nil aliud agunt, quàm ut boni semper aliquid, & noui in publicum usum promant. At qua re imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cùm non minus ex Galeni sententia eorum lectione, quàm imaginum inspectione, quis neutiquam proficere ualeat, non satis animaduerto. Cur tantum laboris, si nihil profuerit, in uertendo Dioscoride adiectis etiam emblematibus incassum suscepit? Hócne ei erat studium, húncne capiebat animum, ut in uanum laboraret? Porrò nil aliud uobis dandum, dicendumq; superest. Spero tamen ab ijs, qui grati sunt (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil sanè moror) me gratiam initurum, quandoquidem mihi communis utilitatis cupidissimo hoc opus non aggrediendi uoluntas defuerit, sed perficiendi facultas, quam tamen omni studio consequi assiduè conamur. Bene ualete, & nostra boni consulite.

Cornarij opinio explosa.

Cornarius notatur.

Vincentius Valgrisius
Candido Lectori S.

RAESAGIT mihi animus, candide Lector, multos fore, qui vno ore institutum hoc meum damnent, & iam odiosas eorum voces audire mihi videor, qui coniuratis animis aduersum me nouum querelę genus instituãt, Perperam enim & ineptè me facere, qui hosce Matthioli Commentarios toties excussos, toties interpollatos mutatis non solùm plantarum imaginibus, uerùm etiam additis plerisque rursus in publicum emittam, meq; in causa esse, vt studiosi bonarum artium tot inanes, & superuacaneos sumptus faciant. Porrò longè satius fuisse, si in aliquot annos editionem distulissem. Quis enim ambigat authorem ipsum hoc temporis spacio plenis (quod aiunt) viribus ad eam rem fuisse accessurum, & summam manum tanquam Colophonem semel absoluto operi impositurum. Nunc verò nihil aliud à nobis agi, quam quòd nouis subindè editionibus eos obruimus, ut eò speciosius ab ipsis pecunias extorqueamus. Hæc & similia de me fortasse aliqui. Quibus quid est quod interim respondeam, nisi quòd conatus hic noster eorum gratia non suscipitur, quos auaritiæ studium transuersos agit? Ab his enim tantum abest, ut lucellum

cellum aliquod expectem, vt sim potius illis vltrò etiam magnas gratias habiturus, si tabernam nostram nunquam salutarint. Alijs uerò, quos insignis animi liberalitas, excellentesq; virtutes præ cæteris exornatos reddunt, noster omnis labor, & industria dicata est, neque vlla est res tanta, quam horum causa non & libenter, & studiosè sim facturus. Hæc tamen nequaquam eò dixerim, quasi sordidum lucrum communi hominum vtilitati præferre uidear velle, id quod à me tantùm abest, ut nihil abesse longius posit. Sed vt intelligas studiose Lector, nullam esse tam modestam fœlicitatem, quæ malignitatis aculeos effugere posit; quanquam nolim totius defensionis meæ cardinem, ac vim in hoc solo uersari, cùm longè aliæ & iustissimæ quidem sint causæ, quæ me ad edendos rursum hosce commentarios induxere. Etenim quis est, qui nesciat, si editionem hanc in aliud tempus reiecissem, euenturum omninò fuisse, ut quàm plurimi studiosi huius artis, (me authore) iacturam in studijs facerent, præsertim cùm abhinc annum nulla exemplaria Venetijs reliqua fuerint; quo tempore confluebant turmatim ad me undique studiosi homines, qui quotidianis propè conuicijs à me eosdem Commentarios efflagitabant. Id quod cùm multis alijs exploratissimum est, tum uerò uel maximè mihi ipsi satis superq; cognitum: qui singulis horarum momentis adeò ab istis exagitabar, ut penè obsurduerim ad eorum querelas. Itaque operæprecium me facturum existimaui, si rursus hosce commentarios excuderem: alioqui videbam mihi eodem tēpore duplex crimen sustinendum. Nam & multorum studiosorum animos hac de causa à me alienassem, & rationem nullam habuissem eorum, qui Matthioli commentarios vel non viderunt, vel non legerunt. Quorum alterum priuatis meis rationibus plurimùm obfuisset, alterum etiam inhumanum videri poterat, eos scilicet huius lectionis fructu diutius priuari, qui minimè omnium debebant. Quamobrem nullum iam ex studiosis futurum arbitror, qui mihi vitio uertat, quòd hosce commentarios ita auctos, & locupletatos adiectis quàm plurimis plantarum & animalium imaginibus, quæ in alijs editionibus desiderabantur, rursus imprimendos susceperim. Nam cùm huius artis cognitio longè, lateq; pateat, neque vllis cancellis sit conclusa; non video, cur ei qui in hoc argumenti genere aliquid scripserit, aut lucubrarit, non liceat suo quasi iure quotidiè aliquid addere, immutare, inducere, breuiter scripta sua facere meliora; id quod authorem ipsum in hisce commentarijs fecisse manifestum est. Quinimò ausim hoc planè affirmare, olim permolestū studiosis omnibus futurum, vbi viderint illum alijs studijs impeditum stationem hanc, quam diu tueri cepit, aliquando deserere, neque quicquam amplius in hoc genere meditari, quod in hos cōmentarios conferat, cùm uerisimile sit ipsum & multa & præclara adhuc habere, quæ ad hanc præstantissimam simplicium cognitionem spectent, in qua ille (uti ego ab omnibus doctis passim circumferri audio) non postremum inter alios sibi locum uendicat. Illud satis constat multos acerrimi iudicii homines pleraque ex illius commentariis mutasse, & scriptis suis inseruisse, nonnullos etiam ex illius laboribus quosdam ueluti centones consarcinasse: ut uel hinc coniectari liceat, qua eruditione, qua doctrina uir ille polleat. His igitur de causis hunc librum denuò in manus assumpsi, eumque (uti antea dixi) tot simplicium & animalium imaginibus auctum, multoq; magis quàm antea locupletatum, typis excudendum censui. Adiecimus præterea tabulam comprehendentem uim & naturam omnium simplicium ad omnes corporis morbos applicatam, ex qua uix dici potest quantum utilitatis & fructus sint studiosi percepturi. An igitur quisquam me reprehendat, quòd hanc prouinciam imprimendi præclari huius operis toties suscipiam? Quòd si iustos iudices sortiri mihi contingat, quiq; ratione potius quàm liuore & odio moueantur, nihil addubito quin omnibus calculis pro me sententiam ferant. Porrò quoniam superioribus annis receperam, me in lucem daturum Apologiam Matthioli contra Amatum Lusitanum, unà & Censuras in illus enarrationes, ne fortè quis fidem meam hac in re desideraret, uisum est eam hisce commentarijs adnectere. Quamquàm uerò author semper eo animo fuerit, ut libellus non diuulgaretur, quòd existimaret non esse magnoperè gloriosum (ut ipse ait) uincere eum hominem, qui se iam passim omnibus, ut uerbis ipsius utar, deridendum propinarit, palamq; omnibus fecerit impudentiam suam; tamen, ne quis me læsæ fidei reum in iudicio sisteret, nihil non feci, ut author precibus meis locum daret. Et iam omni prorsus spe cadere cæperam, nisi acerrimi iudicij homines quotidiano propè conuicio id à Matthiolo efflagitassent. Aiebant illi plurimùm referre, ut ea scripta ederentur; fore enim ut hinc omnis posteritas apertè intelligat, non solùm quàm ille omni culpa in eo uacet, in quo falsò accusatur, uerùm etiam ut Lusitani (uti ipsi addebant) arrogantiam & inuidentiam perspectam & exploratam habeat, cuius exemplo cæteri admoniti ab hac prouincia posthac abstineāt, neque in probos & doctos uiros tam contumeliosè debacchentur. Huc accedit quòd non parum emolumenti, & frugis hinc ad studiosos omnes sit peruenturum, ob uariam & multiplicem doctrinam, quæ in hisce scriptis comprehensa est. Quid multis? Annuit Matthiolus, passusq; est Apologiam unà cum Cēsuris in lucem edi. Exilui mehercule præ nimio gaudio, quòd tandem id essem aliorum opera consequutus, quod tantoperè semper optaueram. Sed mirum est quàm difficilē sese hac in re author præstiterit. Reliquum est, studiosè lector, ut ad hanc præclarissimam simplicium cognitionem te horter; non enim dubito, quin uberiores & suauiores fructus in dies ex ea percipias. Vale, ac labore nostro fruere.

EXEM-

EXEMPLVM PRIVILEGII PONTIFICII.

OTV PROPRIO &c. Cùm, ſicut dilectus filius Vincentius Valgriſius bibliopola, & typographus Venetus nobis nuper exponi fecit, ad communem omnium ſtudioſorum vtilitatem, ſua propria impenſa, Commentaria dilecti filij Petri Andreæ Matthioli medici Senenſis in ſex Pedacij Dioſcoridis Anazarbei libros de medica materia, nunc primum ab ipſo in Latinum conuerſa & aucta, cum innumeris plantarum, & animalium figuris, quæ ad idem opus ſpectant: item Almanachum ſiue Ephemeridas ſupputatas per dilectum filium Nicolaum Simum Bononienſem mathematicum: necnon Dialogos ſeu Colloquia dilecti filij Marci Mantui Bonauiti Patauini Iuriſconſulti: adhæc Secundam partem philoſophiæ naturalis per dilectum filium Alexandrum Picolomineum Senenſem Hetruſco ſermone conſcriptam: item Carmina dilectorum filiorum Io. Baptiſtæ Pignæ, & Reuereñ Cælij Calcagnini, & Ludouici Areoſti Ferrarienſium: prætereà Centuriam conſiliorum Io. Baptiſtæ Montani Veronenſis: inſuper libros Ioannis Schoneri mathematici de iudicijs natiuitatum, in Italicum ſermonem per Io. Baptiſtam Carellum conuerſos, hactenus non impreſſa, imprimi facere intendat, dubitetq; ne huiuſmodi opera poſtmodum ab alijs abſque eius licentia imprimantur, quod in maximum ſuum præiudicium tenderet. Nos propterea eius indemnitati conſulere volentes, Motu ſimili, & ex certa ſcientia eidem Vincentio, ne ſupradicta opera per ipſum imprimenda, per decem annos, poſt dictorum operum impreſsionem à quocunque ſine ipſius licentia imprimi, aut vendi, ſeu venalia teneri poſsint, concedimus, & indulgemus, inhibentes omnibus, & ſingulis tam in Italia, etiam in Fulginateñ, & Raccanateñ ciuitatibus, quàm extra Italiam exiſtentibus, bibliopolis, & librorum impreſſoribus ſub excommunicationis latæ ſententiæ. In terris verò S. R. E. mediatè uel immediatè ſubiectis, ſub ducentorum ducatorum auri, pro vna, fiſco cameræ Apoſtolicæ, & pro alia medietatibus, eidem Vincentio eo ipſo applicandis pœnis: & inſuper amiſsionis omnium librorum, quoties contrauentum fuerit ipſo facto, & abſque alia declaratione incurrendis, ne intra decennium ab impreſsione dictorum operum reſpectiuè computandum, dicta opera ſine eiuſdem Vincentij expreſſa licentia imprimere, uendere, ſeu venalia habere, aut proponere quomodolibet audeant. Mandantes vniuerſis venerabilibus fratribus minoris, Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorumq; Vicarijs in ſpiritualibus generalibus, & in ſtatu C. S. R. E. etiam Legatis, & Vicelegatis ſedis Apoſtolicæ, ac ipſius ſtatus gubernatoribus, vt quotiens pro ipſius Vincentij parte fuerint requiſiti, vel eorum aliquis fuerit requiſitus, eidem Vincentio efficacis defenſionis præſidio aſsiſtentes, præmiſſa ad omnem ipſius requiſitionem contra inobedientes, & rebelles per cenſuras Eccleſiaſticas etiam ſæpius aggrauandos, & per alia iuris remedia, auctoritate Apoſtolica exequantur. Inuocato etiam ad hoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecularis, non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque, indultis, & literis Apoſtolicis quibuscunque, & præſertim dictis Fulginateñ, & Raccanateñ ciuitatibus, ſuper libertatibus, & exemptionibus mercatorum quorumlibet, tempore nundinarum earundem ciuitati, ac aliâs quomodolibet editis, conceſsis, confirmatis, & innouatis etiam iteratis vicibus. Quibus omnibus illorum veriores tenores pro ſufficienter expreſsis habentes, hac vice duntaxat, ſpecialiter & expreſsè pari motu derogamus, cæterisq; contrarijs quibuſcunque. Et inſuper quia difficile admodum eſſet præſentem motum proprium ad quælibet loca deferri, volumus & Apoſtolica auctoritate decernimus, ipſius tranſumptis, vel exemplis plenam, & eandem prorſus fidem vbique tam in iudicio, quàm extra haberi, quæ preſenti originali habeatur: & quòd præſentis motus proprij, abſque eo quòd publicetur, aut in eo data apponatur, ſola ſignatura ſufficiat, & vbique fidem faciat in iudicio, & extra, regula contraria non obſtante.

EXEMPLVM PRIVILEGII CAESAREI.

AROLVS Quintus, Diuina fauente clementia, Romanorum Imperator Auguſtus, ac Rex Germaniæ, Hiſpaniarum, vtriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes Habſpurgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Notum facimus tenore præſentium uniuerſis. QVVM ſyncerè nobis dilectus Vincentius Valgriſius bibliopola, & chalcograghus Venetus, nobis reuerenter exponi fecerit, ſe conſtituiſſe in communem omnium, & præcipuè rei medicæ ſtudioſorum vtilitatem, ſuis proprijs impenſis imprimere, & imprimi facere Commentaria hactenus non impreſſa in ſex libros Dioſcoridis Anazarbei, de ſimplicium hiſtoria & viribus latinitati reddita per honorabilem, doctum, noſtrum & Imperij ſacri fidelem dilectum Petrum Andream Matthiolum Senenſem, artium & medicinæ Doctorem, cum figuris omnium plantarum, animalium, aliarumq; rerum eidem operi ſpectantium. Vereri autem ne eiuſmodi Commentaria & figuræ, poſtquàm ab ipſo magno labore ac ſumptu impreſſa fuerint, ab alijs chalcographis aut bibliopolis temerè imprimantur & diſtrahantur, in non modicum ipſius damnum & detrimentum. A nobis proinde humiliter petendo, vt ipſum Priuilegio ac Edicto noſtro aduerſus eam iniuriam munire uellemus. Nos igitur cupientes in primis illorum indemnitati conſultum, qui magnis ſuis impenſis & laboribus vtilitati publicæ prodeſſe ſtudent. Iccirco tenore præſentium, ex certa noſtra ſcientia, & pro ea autoritate, qua tam ratione Imperialis dignitatis, quàm aliâs fungimur, edicimus, ſtatuimus, & diſtrictè inhibemus, ne quis typographus ſeu impreſſor, aut quiuis alius cuiuſcunque ſtatus & conditionis exiſtat, per totum Romanum Imperium, & ciuitates, terras, ac loca nobis & eidem Romano Imperio, mediatè vel immediatè ſubiecta, tam in Italia, quàm in Germania, & vniuerſa Ditione noſtra, prædicta Commentaria in Dioſcoridem, per præfatum Vincentium Valgriſium imprimenda, infra decennium ab illarum prima editione, abſque ipſius Vincentij expreſſa licentia, imitari vel imprimere, ſeu alibi impreſſa ſeu excuſa, intra fines ſacri Romani Imperij, & Ditionis noſtræ importare, adducere, ac vendere audeat & præſumat. Quàtenus præter noſtram, & Imperij ſacri grauem indignationem, & amiſsionem librorum, ſic per æmulationem impreſſorum (quos eidem Vincentio, vbicunque nactos, per ſe vel agentes ſuos ad ſe recipiendi, & in vſum ſuum uertendi ius eſto.) pœnam quoque ſex Marcharum auri puri, Fiſco noſtro Cæſareo, & ipſi Vincentio, ex æquo, quotiescunque contrafactum fuerit, irremiſibiliter applicañ, cupiant euitare. Harum teſtimonio literarum, manu noſtra ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri impreſsione munitarum. Datæ in ciuitate noſtra Imperiali Auguſta Vindelica, die vigeſima prima menſis Februarij. Anno Domini milleſimo quingenteſimo quinquageſimo primo, Imperij noſtri trigeſimo primo, & Regnorum noſtrorum trigeſimo ſexto.

EXEM-

EXEMPLVM PRIVILEGII GALLIARVM REGIS.

ENRY par la grace de dieu Roy de France Aux Preuoſtz de Paris Bailliz de Rouen Senechaulx de Lyon Tholoſe & Bordeaux & a tous noz aultres Iuſticiers officiers ou leurs lieuteñ quil appartiendra ſalut Noſtre cher & bien a me Vincent Vaugrys libraire & imprimeur dem̃ a Venize Nous a faict entendre par lr̃es que nous a eſcriptes noſtre ame & feal conſeiller maiſtre des requeſtes de noſtre hoſtel & noſtre embaſſadeur deuers la ſeigneurie de Venize Que auec grandz fraiz peine ſoinz & labeur Il a traduict le lieure de Dioſcoride auec les figures au naturel & les commentz latins du docteur philoſophe & medecin Maiſtre Pierre Andre Mathiol Senoys & pareillement les figures de tous les ſimplex qu'il a faict portraire & deſigner au naturel Pour le benefice commung de tout le monde & pour L'ayde & ſupport des corps humains leſquelz il a faict imprimer audict Venize & pour aultant qu'il craint que aulcuns libraires & Imprimeurs de noſtre Royaulme ne ſingérent & entremectent de faire Imprimer & portraire ledict liure & par ce moyen le fruſtrer de ce qu'il pretend du fruict de ſon labeur Nous ſuppliant & requerant a ceſte cauſe luy vouloir ſurce pourueoir Pource eſt il que nous inclinans a la requeſte que noſtredict ambaſſadeur nous a faicte pour ledict Vincent Vaugrys Et voulans luy ſubuenir en ceſt endroict auons de noz certaine ſcience plaine puiſſance & auctorite Royal prohibe & deffendu prohibons & deffendons a tous libraires imprimeurs de noſtre Royaulme & aultres perſonnes quelz qu'ilz ſoient Que durant le temps & terme de dix ans enſuyuans & conſecutifz Commenceans au iour & dacte de ces p̃ntes ilz n'ayent a imprimer ne faire extemper mectre ne expoſer en vente leſdictes oeuures & traduction dudict liure de Dioſcoride ne auſſi les portraictz & figures de tous les ſimples Sinon celluy ou ceulx qui auront charge d'en vendre & expoſer en vente de la part du dict Vaugrys ſur peine damende arbitraire a nous a applicquer & de confiſcation de tous les dicts liures & oeuures qui ainſi ſe trouueront Imprimez ſans charge ne commiſſion dudict Vincent Vaugrys Si nous mandons commectons & a vnz chũn de vous endroict ſoy & ſi comme a luy appartiendra Que ſelon & enſuyuant ce que deſſus vous faictes ou faictes faire expreſſes Inhibitions & deffences de par nous ſur les peines que deſſus indictes & aultres que verrez eſtre a impoſer a tous les dicts imprimeurs libraires demourans en voz iuriſdictions & deſtroictz Que parcy apres ilz ne aulcun d'eulx aultres que celluy ou ceulx qui auront charge expreſſe de ce faire dudict Vincent Vaugrys Ayent a imprimer ne faire extemper mectre ne expoſer en vente ledict liure traductiõ & figures deſſuſdictes & ſi apres leſdictz commandemens faictz vous trouuez aulcuns contreuenans a iceulx vous procedez a lencontre d'eulx par condemnation deſdictes peines & aultres ainſi que verrez eſtre a faire ſelon lexigence des cas Nõ obſtant oppõns ou appellaõns quelcõcques & ſans preiudice dicelles Pour leſquelles ne voulons eſtre differe Car tel eſt noſtre plaiſir De ce faire vous auons donne & donnons plain pouuoir puiſſance aucten & mandement eſpecial Mandons & commandons a tous noz Iuſticiers officiers & ſubgectz a vous en ce faiſant eſtre obey.
Donne a Sainct Germain en Leez le xxix Iour de mars Lan de grace mil cinq cens cinquante deux auant paſque & de noſtre Regne le Sixieſme.

Par le Roy Duthier

EXEMPLVM PRIVILEGII ILLVSTRISS. SENATVS VENETI.

ERENISSIMO Principe & Illuſtriſs. Signoria. Supplica il fideliſſimo Seruitore di V. Sublimità Vincenzo Valgriſio libraro & inſieme ſtampator de libri, che hauendo deliberato di far ſtampar à honore, & vtile di queſta inclita città, i commentari Latini dell'Eccellentiſſimo medico meſſer P. Andrea Matthioli ſopra Dioſcoride, libro non men vtile, che deſiderato da molti. Et hauendo per maggior intelligentia della materia, che in eſſo libro ſi tratta, fatto diſſegnar & intagliar infinite piante. Per il che ha fatto vna grandiſſima ſpeſa, ne quella ſolamente è ſtata in far ritrarre, & intagliare le dette piante da valentiſſim'huomini, ma in farſi trouar, & portar quelle piante (che ſono molte) che qui non naſcono, da diuerſi paeſi, tutto con ſperanza di mandarle inſieme co'l libro in luce, mercè però del fauore, che aſpetta dalla bontà di V. Sublimità, ſi per honore & gloria di queſta Clariſſima città, come per vtilità, & beneficio del corpo humano. Et perche dubita il detto ſupplicante ſtampando il ſopradetto libro con le dette figure ſenza'l priuilegio di voſtre Sublimità, che altro Libraro, ouer Stampatore non gli toglia la fatica, & le ſpeſe inſieme, cauando'l diſegno dalle ſue figure, facendole poi intagliare, & vltimamente ſtampandole, prendendo nel reſto il ſuo libro per eſſemplar, il che gli ſaria non ſolamente perdita delle fatiche, & ſpeſe fatte intorno à queſta opera, ma cagion grande di ſua ruina. Per queſto egli hora ricorre alli piedi di V. Sublimità, & à quelle con l'Eccellentiſsimo Conſeglio di Pregadi humilmente ſupplica d'eſſergli conceſſo in ſpecial gratia, che altri, che egli, ouer chi da lui hauerà auttorità, non poſſa ſtampar, ò fare ſtampar, pigliando queſto ſuo Dioſcoride per eſſemplare, & da eſſo cauando le figure delle piante, ne da altri in alcun modo ſtampato vendere il detto libro per ſpatio di anni quindici, ſotto pena à chi contrafarà, di ducati ſeicento, & di perder tutti i libri, & i diſſegni che fuſſero ſtati fatti, & di pagar ducati dui per ciaſcuna opera, che fuſſe ſtata contrafatta. Et ſe ſarà alcun'habitante in queſta inclita città, che lo faceſſe ſtampare, ouero fuſſe cauſa, che ſi ſtampaſſe, in terre aliene, che ſaria danno di V. Sublimità, & di eſſo ſupplicante, trouandoſi queſti tali s'intendano incorrer nelle ſopradette pene. delle quali vn terzo vada all'hoſpital dell'incurabili, l'altro all'accuſator, & l'vltimo all'officio, il qual farà l'eſſecutione, & che ogni officio, ouer magiſtrato poſſa far la detta eſſecutione, doue ſarà fatta la conſcientia.

Supplica ancora il medeſimo per le ſottoſcritte opere nella forma iſteſſa, che quella di ſopra, & queſto tutto domanda in gratia à voſtre Sublimità, allequali humiliſsimamente ſi raccomanda.

Almanach, ouero Ephemeride per xv. anni, calculato per l'Eccellentiſsimo M. Nicolò Simo Bologneſe.

Colloquia, ſeu Dialogi iuris &c. dell'Eccellentiſsimo M. Marco Mantoa Patauino.

La Seconda parte della Philoſofia naturale di M. Aleſſandro Piccolomini, volgare.

La Poeſia Latina di M. Giouan Battiſta Pigna, di Monſignor Celio Calcagnino, & di M. Lodouico Arioſto Ferrareſi.

1553. Die. 29. Septembris in Rogatis.

Che al ſopraſcritto ſupplicante ſia conceſſo quanto'l domanda, eſſendo obligato di oſſeruar tutto quello, che è diſpoſto in materia di ſtampe.

Raphael Cornelius Ducalis Notar. &c.

Errata corrigenda.

Pagina 5 *linea* 56 *eruendæ, eruendas.* 24 10 *legert, legerit.* 29 9 *φέρει, συμφέρει.* 37 40 *prode, prodest.* 42 38 *pharmacopolis, pharmacopolijs.* 49 42 *agalloco (deleatur hæc particula)* 76 29 *λέυκης, πέυκης.* 78 13 *maiores, minores.* 80 39 *fiuores, fluores.* 80 50 *lignis, ligni.* 132 37 *uitex, salix.* 137 56 *subactaq;, subactæ.* 157 56 *germinatos, geminatos.* 168 16 *Italis* Moro, *Italis* More. 168 52 *scalpata, scalpta.* 189 31 Adhic, At hic. 202 49 *Smaridi,* Giroli. 206 5 *millepedi (adde)* & Porcelletti. 225 27 *quem aquatiles, quàm aquatiles.* 226 32 *expirarare, expirare.* 228 26 *breuem, villosam.* 232 26 *Mauteca,* Manteca. 241 59 *asseruat, asseruant.* 279 12 *τδ̃λον, τδ̃τλον.* 301 12 *foroiuliensi,* Foroiuliensia. 309 1 *κρόμμιον, κρέμμυον.* 376 36 *florem, florent.* 423 32. *phryama, phyrama.* 454 6 *& arbuti effigie, & arbuti floris effigie.* 458 1 *mliq;, maliq;.* 461 58 *scribere, subscribere.* 476 54 *cui etiam* Fuchsius *subscribere videtur, cui etiam* Cordus *subscribere videtur.* 484 48 *ciuis, conciuis.* 532 4 SOLATRVM SOMNIFERVM *(adde)* ALTERVM. 540 45 *dictat, dicta* 545 47 *gratissimo, gratissimi.* 568 21 *tractis, tractus.* 598 58 *ipsi modo, pisi modo.* 602 13 *scripto, scripta.* 602 35 *prossimus, possimus.* 602 42 *glanx, glans.* 607 18 *noStri, nostris.* 615 51 *intritus, illitus.* 639 31 *quantum, quartum.* 665 7 *tertio, terito.* 667 16 *assimare, affirmare.* 584 4 *ceraginosis, ceraginosi.* 718 7 *noua parua, non parua.* 742 16 *infectu, infectus.* 749 58 *vomitionis, vomitionibus.* 767 54 *ordilum, tordilum.* 770 28 *quam sepa, quam sepam.*

Ex his erroribus nonnullos hoc loco necessario annotauimus, quippè quòd authoris sententiam peruerterent; nõnullos verò, qui verbum immutabant, latinitatemq; offendebant unius vel alterius literæ additióne, aut defectu, aut mutatione, ea tantum ratione apposuimus, vt eorum exemplo alios similes inter excudendum commissos, benignus lector emendet. quinetiam prius quàm hæc commentaria legere incipiat omnia hæc deprauata loca restituat, ne inter legendum subsistat.

Petri Bellonij erratum 93. 22
Encelij lapsus 200. 3.
Fuchsij errores 216. 48. 242. 4.
Gesneri lapsus 475. 40. 541. 10. 566. 58. 568. 32.
Melchioris Guilandini Borussi explosa temeritas 541. 40.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Cuius primus numerus paginam, sequens verò paginæ lineam denotat.

A

a Agaricum

anagallidum

auripigmenti

D

E

ebuli

F

lichenis

M

Q

R

Rana

Stellionum

V

uenenorum

X

FINIS INDICIS.

SIMPLICIVM MEDICAMENTOrum facultates secundum locos ex Dioscoride.

AD CAPITIS DOLOREM EX FRIGIDITATE GENITVM.

IRIS Illyrica cum aceto, & rosaceo illita.
Oleũ syluestris oliuæ inunctum.
Oleum amygdalinum illitum per se.
Viticis semen emplastri modo adhibitum.
Amygdalæ amaræ cum aceto uel rosaceo fronti uel temporibus illitæ.
Torpedo marina uiua per se tantum admota.
Lana succida cum aceto, & rosaceo imposita.
Sisymbrium fronti, & temporibus illitum.
Hederæ corymborum, uel foliorum succus cum aceto, & rosaceo perfusus.
Aloë temporibus, & fronti ex aceto, & rosaceo illita.
Mentha fronti per se illita.
Serpyllum coctum, adiecto rosaceo, acetoq; madefactũ, & appositum.
Melilotus rosaceo, aut aceto madefacta, & imposita.
Baccharis folia illita per se.
Ruta cum rosaceo, & aceto illita.
Anisum potum per se.
Sphondylium cum ruta illitum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Melanthium fronti per sese illitum.
Conyza minor per se illita.
Anagyris tenera folia drachmæ pondere ex uino pota.
Rhodia radix recens cum rosacei momento imposita.
Hippoglossum pro serto capiti impositum.
Chamædaphnes folia trita, & imposita.
Elaterium ex lacte naribus infusum.
Rusci folia, & baccæ in uino pota.
Scammonia ex aceto, & rosaceo perfusa.
Aquæ marinæ uapor operto capite receptus.

AD CAPITIS DOLORES A CALIDA CAVSA EXORTOS.

Oleum syluestris oliuæ inunctum.
Vnguentum rosaceum linimenti modo impositum.
Ligustri flores fronti ex aceto illiti.
Rosarum aridarum ex uino maceratarum expressus liquor appositus.
Viticis semen appositum.
Portulaca per se imposita.
Melilothus cum aceto, aut rosaceo aspersa.
Nympheæ radix pota, & per se naribus indita.
Rhodia radix cum rosaceo fronti, tẽporibusq; adhibita.
Papaueris liquor fronti cum rosaceo illitus.
Psyllium ex rosaceo, acetoq;, aut aqua impositum.
Hippoglossi sertum appositum.
Sedum maius cum rosaceo illitum.
Solani hortulani folia adhibita.
Viniferæ uitis folia, & capreoli imposita.
Ophites lapis adalligatus.

Ad expurgandum caput.

Brassicæ succus, Anæmonis succus, Betæ succus, Chelidonij ma. succus, Cyclaminí ma. succus, Cepæ succus. } naribus infusus.
Pyrethrum, Staphis agria } diu mansa.
Colocynthis in catapotijs deuorata.
Vua passa cum pipere commanducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

Capitis

Capitis dolores excitant.

Styracinum oleum olfactum.

Oliuæ flauæ, *Glandes*, *Palmulæ Phœniciæ*, *Iuglandes nuces* } *in cibis acceptæ.*

Arbuti fructus, *Ferulæ caules* } *deuorati.*

Mei radices largius sumptæ.

Absinthij liquamentum haustum.

Ad veternosos.

Viticis semen cum rosaceo, & aceto perfusum.

Castoreum ex aceto, & rosaceo naribus infusum.

Cæpa decocta, & in cibum summpta.

Sinapi deraso capiti appositum.

Sphondylium suffitum, & ex oleo capiti illitum.

Peucedanum cum aceto, & rosaceo inunctum.

Ad somnum conciliandum.

Iris Illyrica pota.

Amomum fronti illitum.

Amygdalæ amaræ deuoratæ.

Viticis semen potum.

Lactuca in cibum sumpta.

Aloë illita per sese, uel ex rosaceo.

Baccharis odorata.

Iunci Aetiopici semen potum.

Papaueris erratici quinque, sexue capita in uini cyathis tribus ad dimidium decocta, et potui data.

Papaueris foliorum, et uasculorum decoctum, tum bibitum tum perfusum.

Hyoscyami semen potum, ac appositum.

Solani somnifici radicum cortex drachmæ pondere in uino potus.

Mandragoræ radicis ex uino decoctum cyathi unius mensura potum.

Mandragoræ poma olfacta naribus.

Mandragoræ liquor sedi pro balano subditus.

Somnia terribilia tumultuosaque representant.

Fabæ, *Lentes* } *in cibum acceptæ.*

Picnocomi semen drachmæ pondere potum.

Smilacis leuis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obolis.

Ad sternutamenta cienda.

Sinapi semen tritum, et naribus admotum.

Ptarmicæ flores admoti.

Struthij radix trita, & admota.

Ranunculi radix sicca, & in puluerem trita, naribus indita.

Daphnoides naribus indita.

Veratri albi radix trita & imposita.

Aduertiginosos.

Balsami semen per se potum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo illitum.

Galbanum olfactum.

Brioniæ radix pota per continuum annum quotidie drachmæ pondere.

Vitis nigræ uiticulæ primæ recentes decoctæ, et in cibis acceptæ.

Vinum, *Acetum* } *Scillinum potum.*

Ad apoplexiam.

Vitis albæ radix continuo anno quotidie drachmæ pondere hausta.

Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.

Cancamum per se potum.

Balsami semen haustum.

Bitumen Naptha suffitum comitiales deprehendit.

Populi nigræ semen ex aceto.

Ficus siccæ in cibum acceptæ.

Conculæ Indicæ suffitæ excitant.

Coagulum leporinum potum.

Mustelæ uentriculus coriandro infarctus, inueteratusq; deuoratus.

Mustelæ eiusdem sanguis potus.

Asininum iecur tostum in ieiuno sumptum.

Vngula asini combusta epota.

Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.

Lapis in hyrundinum pullorum primæ fœturæ uentriculo inuentus pro amuleto in cerui aluta suspensus.

Serum lactis potum quousque aluum citet.

Phocæ coagulum bibitum.

Vrsinum fel ad lingendum datum.

Testudinis fel naribus inditum.

Testudinis terrestris sanguis potus.

Ciconiæ fimum ex aqua potum.

Plantago cum lenticula decocta, in cibis sumpta.

Sinapi tritum naribus inditum.

Piper diu mansum.

Scilla hausta.

Agaricus drachmæ pondere cum oxymelite haustus.

Eryngij radix ex dulci aqua ebibita.

Rutæ syluestris semen potum.

Seselis Massiliensis radix, & semen potum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo capiti inunctum.

Sagapenum potum.

Laserpitij liquor cum aceto mulso bibitus.

Ladanum olfactum.

Ammoniacum in eclegmate cum melle datum.

Trifolij semen, & folia pota.

Conyza cum aceto bibita.

Anthyllis altera ex oxymelite pota.

Betonicæ folia hausta.

Quinquefolium triginta diebus haustum.

Papaueris Spumei Semen cum mulsa aqua potum.

Veratrum nigrum potum.

Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.

Vitis alba drachmæ pōdere anno toto quotidiē hausta.

Vitis nigræ uiticulæ primæ uirentes coctæ, & in cibis sumptæ.

Acetum mulsum potum.

Vinum, & acetum Scillinum potum.

Selenites lapis tritus ebibitus.

Aëtites lapis cum cyprino unguento, aut gleucino, uel alio excalfaciente illitus.

Cotes naxia pota.

Ad phrenesim.

Vnguentum crocinum perfusum, aut naribus admotū, uel illitum.

Vitex cum aceto, & oleo instillatus.

Asparagus

Asparagus in uino albo potus.
Serpillum cum aceto & rosaceo impositum.
Sphondylium suffitum impositum, & capiti ex oleo inunctum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.

Ad cerebri inflammationes, quas syriasin vocant.

Cucurbitæ ramenta sincipiti apposita.
Peponis ramenta sincipiti adhibita.
Heliotropij folia fronti adhibita.
Acetum fronti illitum.

Ad melancholiam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonicæ folia pota.
Epithymum potum.

Ad crapulam & ebrietatem arcendam.

Crocum ex passo præsumptum.
Punicorum malorum succus } *haustus.*
Myrti baccarum succus }
Braßica summo cibo sumpta.
Absinthium præsumptum.

Ad capitis defluxiones.

Vnguentum irinum naribus illitum.
Styrax illita, suffitaq;.
Bitumen naphtha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate deuoratæ, ubi fluxio pectus afficiat.
Nuces auellanæ tostæ, & cum exiguo piperis potæ.
Dracunculi maioris radix tosta, uel elixa deuorata.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melleq; ex aqua decoctum potum.
Helichrysij coma trium obolorum pondere in uino diluto pota.
Hyoscyami semen oboli pondere, addito papaueris semine haustum.

Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum.

Ad capitis manantia vlcera.

Thus cum Nitro confricatum.
Fici & caprifici lacteus succus cum polenta appositus.
Vrina inueterata apposita.
Fœnum græcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malua ex urina humana emplastrata.
Allij cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitum.
Bulbi cum cremato Nitro adhibiti.
Melilotus ex aqua cum creta chia, uinoq;, aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilij cremata radix ex melle adhibita.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Acida muria inspersa.

NERVORVM.

Ad conuulsionem.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.
Iunci odorati radicis drachma una cum pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex uino, & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle in eclegmate exhibitum.
Vnguentum Sampsuchinum more cataplasmatis appositum.
Vnguentum Metopium illitum.
Bdellium illitum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa hausta.
Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestris caro in cipum sumpta.
Castoreum inunctum, & potum.
Serpillum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tosta, & elixa deuorata cum melle.
Asphodeli radix drachmæ pondere pota.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorum pōdere cum mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix ex uino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthij radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum exhaustum.
Origanum estum cum fico.
Eryngij radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta, & pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis radices cum loliacea farina emplastratæ.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum & deuoratum.
Sagapenum potum.
Galbanum deuoratum.
Betonicæ folia denarij pondere cum hydromelite data
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
Psyllium illitum.
Serpyllum potum, aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryoniæ eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædryites bibitum.
Vinum tragoriganites bibitum.
Satyrij radix ex uino nigro austero bibita.
Coris ex uino pota.

Ad resolutionem neruorum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Capparis semen, & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubiæ radix hausta.

Colocyn-

Volocynthis clistere perfusa.
Citis nigræ uiticulæ primæ recentes, coctæ, comestæq́.
Vinum Scillinum haustum.

Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum, & inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Althææ decoctum potum.

Ad fluxiones.

Farina tritici cũ Apollinaris herbæ succo apposita.
Farina hordei ex aceto adhibita.

Ad ægritudines & dolores.

Oleum Sicyonium inunctum.
Oleum laurinum illitum.
Elæomeli illitum.
Vnguentum cyprinum, Vnguentum Gleucinum, Vnguentum Metopium, Vnguentum Amaracinum — inunctum.
Bdellium malagmati insertum.
Lixiuium ex cinere ficus ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestris caro deuorata in cibis.
Viperinæ carnes decoctæ, & esui datæ.
Poterij radicis decoctum potum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Laser oboli pondere deuoratum.
Centaurium minus ebibitum.
Lilij radix massata, melleq́; excepta imposita.
Satyrij radix ex uino nigro austero pota.
Althææ radix per se, uel decocta in uino, aut aqua mulsa emplastri modo imposita.
Coccum infectorium cum aceto illitum præcisos iuuat neruos.
Senecij folia ad eadem præstant illita.
Narcissi radix illita, ad eadem utiliter imponitur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perfusa.
Acetum Scyllinum potum.
Vinum de stœchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum crassitiem iuuat.

Ad Neruorum vulnera.

Cochleæ terrestres tusæ, & impositæ.
Terreni uermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cum thuris manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterij radix tusa, & imposita.
Lilij radix ex melle subacta, & illita.
Coccum infectorium cum aceto illitum.
Narcissi radix illita.

Ad Neruorum crassitiem.

Sesamum emplastri modo impositum.
Sarmentitius cinis cum axungia, uel oleo illitus.

OCVLORVM.

Ad Palpebrarum pilorum defluuium.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Cochleæ terrestres acu traijciuntur ut effluat humor, quo postea palpebræ illiniuntur.
Oesipus illitus.
Condrillæ gummi, ac pariter lac impositum.
Lapis armenius illitus.

Ad Palpebrarum oculorumque scabritiem.

Thuris cortex tostus, & appositus.
Picis fuligo illita.
Licium appositum.
Sepiæ os leuigatum & illitum.
FEL *Marini Scorpionis, Marinæ Testudinis, Perdicis, Aquilæ, Gallinæ albæ, Syluestris Capræ — illitum.*
Sinapi tritum ex melle inunctum.
Omphacium impositum.
Squama æris illita.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Hæmatites lapis melle exceptus adhibitus.

Ad Palpebrarum inflammationes.

Amaraci folia cum polenta illita.
Alsine cum polenta imposita.
Ricini folia cum polenta trita & emplastri modo adhibita.

Ad Minuendam palpebrarum crassitiem.

Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.

Ad Palpebrarum scabiem.

Cæpæ succus cum paris Spodio impositus.
Aloë illita.
Fici lac inunctum.

Ad Oculorum albugines.

Opobalsamum illitum, instillatumq́;.
Cancamum uino maceratum, & impositum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha impositum.
Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis oculis inditus.
Cochlearum putaminum cinis melle exceptus linitus.
Marini Scorpionis fel instillatum.
Idemq́; præstat fel testudinis, perdicis, aquilæ, gallinæ albæ, & Syluestris capræ.
Vrina humana æreo uase decocta illita.
Lactucæ syluestris lacteus succus instillatus.
Dracunculi succus immissus.
Cæparum succus perfusus.
Gingiber illitus.
Chamæsyces succus cum melle inunctus.
Argemones folia imposita.
Ammoniacum impositum.
Horminum ex melle impositum.
Loti domestici succus ex melle illitus.
Sal impositum.
Salis flos eodem modo adhibitus.
Sapphyrus lapis appositus.
Aeris Squama imposita.

Ad Oculorum cicatrices delendas.

Cancamum uino maceratum & infusum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha instillatum.
Cedria illita.

Coclearum

Cochlearum terrestrium cinis cum melle impositus.
Vrina humana æreo uase decocta, infusa.
Fœni græci oleum cum myrteo impositum.
Sagapenum inditum.
Chamæsyces succus cum melle illitus.
Aerugo immissa.
Vini fæx adusta imposita.
Corallium tritum inditum.
Hæmatites lapis immissus.
Sapphyrus lapis adhibitus.
Cochleæ terrestres cum suo putamine ustæ, & ex melle impositæ.

Ad oculorum nubeculas.

Acori succus instillatus.
Casia alijs medicamẽtis ocularibus excepta, & iniecta.
Cinnamomum impositum.
Cerasi gummi inditum.
Acacalis dilutum ad collyria additur, quæ oculis claritatem faciunt.
Acaciæ succus elotus, & infusus.
Punicorum malorum cytini tres quãtumuis minimi deuorati integro anno, ab omni lippitudine præseruãt.
Thus immißum.
Crocomagma illitum.
Ebeni tenuißima ramenta uino optimo macerata, & in collyria addita.
Lycium inditum.
Cedria inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Viperæ caro decocta, & in cibis desumpta.
Hirundines ficedularum modo in cibis deuoratæ.
Cinis hirundinum collyrijs adhibitus.
Adeps piscium inunctus.
Fœniculi succus infusus.

FEL { *Marini Scorpionis* / *Marinæ Testudinis* / *Perdicis.* / *Aquilæ* / *Gallinæ albæ* / *Syluestris Capræ* } *infusum.*

Vrina humana æreo uase decocta instillata.
Lactucæ syluestris lacteus succus illitus.
Dracunculi ma. rad. succus inunctus.
Cæparum succus inditus.
Loti domestici succus infusus.
Hirundinariæ ma. succus æreo uase cum melle decoctus inunctus.
Othonnæ succus instillatus.
Centaurij minoris succus impositus.
Ruta in cibis sumpta.
Omphacium instillatum.
Panaces Herac. inunctum.
Libanotis foliorum, & radicis succus infusus cũ melle.
Laser ex melle inunctus.
Apiastri succus cum melle inditus.
Marrubij succus ex melle illitus.
Pumex indita.
Salis flos immissus.
Vini fæx cremata imposita.
Pyrites lapis inditus.
Thyites lapis impositus.
Geodes lapis impositus.

OCVLORVM.

Sapphyrus lapis impositus.

Ad oculorum vngulas.

Sepiæ piscis os tritum & impositum.
Glycyrrhizæ radicis puluis inspersus.

Ad oculorum ictus, & recentia vulnera.

Lac humanum cum thure iniectum.

SANguis { *Palumbi* / *Columbæ* / *Turturis* / *Perdicis* } *illitus.*

Stœbis folia emplastri modo imposita.
Hæmatites lapis cum lacte iniectus.

Ad oculorum vlcera.

Fuligo { *Thuris* / *Terebinthinæ* / *Butyri* } *illita.*

Thuris cortex impositus.
Myrrha iniecta.
Cornu ceruinum ustum impositum lotum.
Amylum linitum, & peculiariter cauis ulceribus.
Stimmi iniectum.

Lapis { *Galactites* / *Sapphyrus* / *Samius.* } *cum lacte infusus.*

Ad erosos oculorum angulos.

Oesypum inunctum.
Omphacium illitum.

Ad oculorum sinus & ægilopas.

Iuglandium ueterum nuclei triti, & illiti.
Myrti decoctum infusum.
Malua cruda commanducata cum exiguo sale adhibita.
Plantago emplastri modo imposita.
Auricula muris altera illita.
Baccharis folia emplastri modo in principio indita.
Anthemis illita.
Solani hortulani concisa folia imposita.
Eiusdem succus cum rubenti gallinarum fimo illitus.
Aegilops adhibita.
Oenanthes. v. labruscæ flos impositus.
Cadmia illita.
Aeris squama indita.
Stimmi inditum.

Ad procidentes oculos, & vuas.

Fabarum farina cum rosis, ouorum albo, & thure emplastri modo imposita.
Rubi folia trita, & imposita.
Sapphyrus lapis adhibitus.

Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex una passa illitum.

Fuligo { *Thuris* / *Picis* } *illita.*

Cupreßi pilulæ cum polenta illitæ.
Myrti baccæ cum polline polente impositæ.
Cotoneorum malorum flores emplastri modo.
Caseus illitus.
Saccharum infusum.
Sesamæ herba ex uino decocta, & imposita.
Portulaca cum polenta illita.
Intybus per se, & cum polenta adhibita.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Anemones radix illita.
Auricula muris cum polenta emplastri modo adhibita.

Gentianæ succus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane, & emplastri modo adhibitum.
Melilotus cataplasmatis addita.
Baccharis folia illita.
Sedi maioris folia imposita.
Apium cum pane, aut polenta impositum.
Rubi Idei flos ex melle inunctus.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Papaueris liquor cum tosto oui uitello, & croco impositus.
Hyoscyami semen, & folia cum farina, polentaue imposita.
Mandragoræ folia recentia cum polenta adhibita.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Aster Atticus illitus.
Violæ purpureæ folia illita.
Ricini folia cum polenta imposita.

Ad oculorum dolores.

Oui uitellus tostus addito rosaceo, & croco illitus.
Sesamæ herba in uino decocta illita.
Ocimi succus infusus.
Absinthium ex passo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplastri modo imposita.
Aconiti pardalianches radix permiscetur ocularibus medicamentis, quæ doloribus oculorum auxiliantur.

Ad lusciosos.

Iecoris { Caprini / Hyrcini } emanans succus dum aßatur iniectus.
Caprinum iecur tostum in cibis sumptum.
Syluestrium caprarum fel inunctum.
Sanguis { Palumbi / Columbæ / Turturis / Perdicis } illitus.

Ad oculorum suffusiones.

Fel marini Scorpinis inditum.
Viperæ adeps admixto cedrino liquore, Attico melle, & uetere oleo. Gal. uero non probat.
Fel { Testudinis marinæ / Perdicis / Aquilæ / Gallinæ albæ / Capræ syluestris } illitum.
Fabarum farina uino macerata, & illita.
Cæparum succus instillatus.
Cyclamini succus infusus.
Sagapenum impositum.
Euphorbium impositum, cum cautela tamen.

Ad oculorum hebetudinem.

Cancamum ex uino maceratum infusum.
Populi albæ pilulæ, quæ primo foliorum exortu exiliũt ex melle illitæ.
Marini Scorpionis fel inunctum.
Braßica in cibo sumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis succus naribus exceptus.
Absinthium cum melle impositum.
Thymus in cibo sumptus.
Thymbra obsonijs addita.
Rutæ succus in malicorio feruefactus, addito fœniculi succo & melle infusus.

OCVLORVM.

Rutæ syluestris succus cum uino melle, gallinaceorum felle, & fœniculi succo iniectus.
Solani somnifici succus inunctus.
Flos salis inditus.

Ad oculorum fluxiones cohibendas.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex oui uitello impositum, uel eiusdem albo.
Thuris fuligo imposita.
Picis fuligo illita.
Platani tenerrima folia in uino decocta & illita.
Ebeni ramenta tenuißime trita indita.
Oleæ syluestris foliorum succus iniectus.
Cornu ceruinum ustum, lotum, & iniectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impositum.
Pompholis elota iniecta.
Fabæ sine cortice commanducatæ, & fronti impositæ.
Ocimi aquatici semen duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum, inunctum.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Squama æris elota iniecta.
Plumbum elotum iniectum.
{ Galactites / Morochthus / Samius } Lapis cum lacte iniectus.
Hyoscyami sem. cremor expressus infusus.
Sarcocolla infusa.
Alumen impositum.
Corallium iniectum.
Pumex impositus.
Hæmatites lapis iniectus.

Ad oculorum lippitudines.

Portulaca, & eius succus impositus.
Plantaginis succus infusus.
Sedi maioris folia illita.
Chalcitis inditus, cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis illitus, & præsertim in arida lippitudine.
Hæmatites lapis tritus, cum lacte iniectus.

Ad oculorum caligines.

Chamædrys trita insperſa, aut ex oleo inuncta.
Loti domestici succus cum melle impositus.
Veratrum nigrum in ocularibus collyrijs additum.
Flos æris inditus.

AVRIVM.

Ad aurium dolores.

Lauri baccarum succus uino uetere, & rosaceo exceptus instillatus.
Populneorum foliorum succus infusus.
Ladanum ex uino illitum.
Rosarum aridarum decoctum ex uino infusum.
Salicis foliorum, & corticis succus cum rosaceo in malicorio feruefactus illitus.
Malorum acidorum punicorum succus cum melle coctus infusus.
Opium cum amygdalino oleo, croco myrrhaq; iniectum.
Anguium senecta in uino decocta instillata.
Millepedæ, siue onisci concisi, & cum rosaceo in malicorio calefacti infusi.
Vulpini pulmonis adeps instillatus.

Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.

Anserinus		
Gallinaceus	}	*adeps instillatus.*
Vulpinus		

Vrina { Tauri / Apri } *cum myrrha cocta instillata.*

Mel cum trito fossili sale infusum.
Sesami semen ex rosaceo iniectum.
Betæ succus inditus.
Plantaginis succus immissus in calida materia.
Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.
Dracunculi utriusque succus instillatus.
Porri succus cum aceto, thure, & lacte iniectus.
Sinapis succus, uel eius decoctum instillatum.
Hederæ, & eius corymborum succus cum oleo inditus
Absinthium suffitum, & cum melle impositum.
Origani uirentis succus cum lacte infusus.
Mentæ succus inditus.
Meliloti succus cum passo iniectus.
Rutæ succus in malicorio feruefactus infusus.
Peucedani succus cum rosaceo inditus.
Aparinæ succus iniectus.
Marrubij succus in rosaceo instillatus.
Cannabis domesticæ succus impositus.
Polygoni maris succus infusus.
Helxinæ succus inditus.
Ocimi aquatici succus cum sulphure, & nitro iniectus.
Hyoscyami seminis cremor instillatus.
Solani hortensis succus impositus.
Alsinæ succus infusus.
Cucumeris asinini foliorum succus inditus.
Sal cum aceto iniectum.

Ad aurium internas inflammationes.

Crocum iniectum.
Sesamum cum rosaceo impositum.

Ad aurium parotidas.

Oesypum impositum.
Caprarum montanarum fimus, uino uel aceto decoctus illitus.
Lini semen tritum, & emplastri modo impositum.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Rumex decoctus adhibitus.
Plantago emplastri modo illita.
Irionis semen tusum decoctumq; appositum.
Hyssopum suffitu incensum, & impositum.
Viscum cum pari resinæ, ac ceræ cõmistum adhibitum.
Althea decocta illita.
Psyllium ex rosaceo, acetoq;, aut aqua impositum.
Solani hortulani folia cum sale illita.
Galiopsis ex aceto adhibita.
Cimolia terra imposita.

Ad purulentas aures.

Myrrha cum meconio, castoreo & glaucio iniecta.
Thus ex uino dulci infusum.

Resina { Terebinthina / Larigna / Abiegna / Picea } *ex melle, & oleo indita.*

Lycium infusum.
Rhois decoctum iniectum.
Myrti baccarum succus instillatus.
Oleæ sylu estris foliorum succus ex uino infusus.
Taurinum fel cum caprillo, humanoúe lacte instillatũ.
Vrina infusa.
Vmbilicus Veneris cum medulla ceruina iniectus.
Asphodeli radicum succus per se, & additis thure, melle, uino, & myrrha instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Absinthium cum melle inditum.
Anisum cum rosaceo instillatum.
Sphondilij florum succus instillatus.
Polygoni succus infusus.
Stœbis decoctum iniectum.
Psyllij succus inditus.
Omphacium cum melle impositum.
Alumen sanguinalis herbæ succo exceptum infusum.
Flos salis iniectus.

Ad contusas aures.

Bulbi cum polenta impositi.
Sulphur cum uino & melle illitum.

Ad exulceratas aures.

Oesypum impositum.
Suillum fel instillatum.

Ad aurium surditatem.

Hastulæ regiæ radicum ex oleo decoctum iniectum.
Cæpæ succus instillatus.
Veratrum nigrum immissum, & relictum usque in diem tertium.
Bryoniæ succus cum melle instillatus.
Flos æris candidus per fistulam flatu impulsus.
Sulphur raptim per fistulam suffitum.

Ad aurium tinnitum, & incertos sonos.

Cedria infusa.
Lauri baccarum succus cum uino uetere, & rosaceo instillatus.
Ficus siccæ tritæ cum sinapi, & liquore aliquo exceptæ iniectæ.
Taurinum fel infusum.
Mel cum trito fossili sale inditum.
Porri succus cum thure, aceto, lacteq; instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Sinapi tritum, & cum fico iniectum.
Acetũ calidũ suffitũ per traiectorium instrumentum.

Ad vermiculosas aures.

Cedria cum aceto instillata.
Vrina humana in malicorio decocta instillata.
Capparis radicis succus iniectus.
Calaminthæ succus instillatus.
Psyllij succus inditus.
Acetum infusum.

NARIVM.

Ad sanguinis narium fluxiones.

Thus in puluerem tritum iniectum.
Cochleæ terrestres cũ suo putamine tritæ, et impositæ.
Porri seminis succus cum thuris polline instillatus.
Ruta trita indita.
Vrticæ utriusque folia cum succo imposita.
Cuminum ex aceto impositum.
Ferulæ medulla intromissa.
Lysimachia imposita.
Clymeni succus inditus.
Galiopsis flos impositus.
Equiseti succus infusus.

Acetum tum potum, tum iniectum.
Stratiotes adhibita.
Chalcitis succo porri instillata.

Ad sanguinem è Naribus eliciendum.

Crocodilij radicis decoctum bibitum.

Ad Narium Polypum.

Cupreßi pilulæ cum fico tusæ, & impositæ.
Dracunculi maioris radix imposita.
Laserpitij liquor cum chalcantho, aut rasili ærugine illitus, forcipe prius exciso polypo.
Flos æris inditus.
Sandaracha cum rosaceo immißa.

Ad Narium vlcera & carcinomata.

Dracunculi maioris radix imposita.
Hederæ succus infusus.
Sandaracha cum rosaceo iniecta.

Ad Narium tedia.

Hederæ succus infusus.

Ad narium destillationes.

Melanthij semen tritum, & in linteolo colligatum, sæpè ac sæpius olfactum.

Ad trahendum per nares.

Cæpæ succus infusus.
Origani utriusque succus iniectus cum Irino *ungueto.*
Cyclamini maioris succus instillatus.

Ad cienda sternutamenta.

Fibrorum testiculi iniecti.
Ocymi semen, aut succus naribus infusa.
Sinapi tritum inditum.
Ranunculi radix sicca, tritaq́; iniecta.
Ptarmicæ flores olfacti.
Struthij radix imposita.
Veratrum album tritum iniectum.

ORIS ET LINGVAE.

Ad erodentia vlcera.

Cyperi radicis farina in os indita, etiam si ulcera depascantur, uorentq́;.
Aspalathi ex uino decoctum ore collutum, ad tetra oris ulcera.
Acacia indita.
Plantaginis succus in ore detentus.
Capparis in aceto decocta in collutione.
Glycyrrhizæ succus in ore detentus.
Origani succus in ore contentus.
Leucoij flores ex melle impositi.
Testiculus serapias impositus.
Anthemis mansa.
Britanicæ succus infusus.
Tribuli succus ex melle delinctus.
Rubi decoctum in ore detentum.
Quinquefolij radicis decoctum ore collutum.
Verbenaca altera ex uino affusa.
Staphis agria cum melle indita.
Labruscæ flos ori inspersus.
Alumen cum melle impositum.
Sal cum polenta tostum, & iniectum.

Ad oris halitum commendandum.

Resina lentiscina manducata.
Myrrha mansa.
Mala medica manducata.

Anisum mansum.
Bromus cum siccis rosis decocta, in ore retenta.

Ad linguæ scabritiem.

Menta confricata.
Rhois semen cum melle fricatum.

DENTIVM.

Ad dentes purgandos.

Cinis { *Purpuræ* / *Buccinæ* / *Mitulorum* / *Conchulæ Indicæ* / *Cochlearum terrestriũ* / *Sepiæ piscis* / *Ceruini cornu* } *dentibus affricatus.*

Plantaginis radicis decoctum in collutionibus.
Aristolochia rotunda confricata.

{ *Alcyonium quintum* / *Pumex* / *Arabicus lapis* / *Samius lapis.* } *dentibus affricata.*

Ad dentium dolorem.

Piceæ, & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
Cedria dentium cauis indita.
Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
Tamaricis foliorum ex uino decoctum in ore detentũ.
Olei ammurca in cupreo uase ad mellis craßitiem decocta ex aceto, aut uino, aut mulso colluta.
Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionibus adhibitum.
Ficulneum lac lana exceptum, et cauis dentib. inditum.
Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
Pastinacæ piscis aculeus in eius cauda prominens, dentibus adhibitus.
Ranarum ex aqua, et aceto decoctum in collutionibus.
Lacertæ iecur cauis dentium impositum.
Vermes terreni oleo elixi, et in cõtrariã aurẽ instillati.
Rumicis decoctum in collutionibus.
Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
Asphodeli radicum succus in contrariam aurẽ infusus.
Allij, tedæ, thurisq́; simul decoctum in ore contentum.
Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
Capparis seminis decoctum in collutionibus.
Idem præstat Capparis *cortex. Quin & radix commanducata.*
Lepidij (ut aiunt) radix collo suspensa.
Ranunculi radix imposita.
Anagallidis succus in contrariam nariũ partẽ infusus.
Hederæ corymborum acini quinque cum rosaceo in malicorio feruefacti in contrariam aurem instillati.
Chamæleonis nigri decoctum in ore contentum.
Spinæ albæ decoctum in collutionibus.
Leucacanthæ radix commanducata.
Absinthij decoctum suffitum.
Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
Panaces Heracleum *dentium cauis inditum.*
Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
Peucedani succus cauis dentium inditus.
Nigellæ decoctũ, unà cũ teda ex aceto in ore detentũ.
Laserpitij liquor cauis dentium impositus.
Galbanum illitum, & eorum cauis inditum.

Apiastri decoctum in collutionibus.
Althææ decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex uino, uel aceto.
Clematis prima commanducata.
Polemonij radix commanducata.
Quinquefolij radicis decoctum in ore retentum.
Hyoscyami radicis ex aceto decoctum in collutionibus.
Solani somnifici ex uino decoctum in ore retentum.
Ephemeri radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex uino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris syluestris decoctum in os sumptum.
Colocynthidis decoctum in collutionibus.
Staphis agriæ decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caraciæ lac dentium cauernis inditum, dente prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cauis inditum.

Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cauitatibus indita.
Amurca olei cum omphacio recocta ad mellis crassitudinem, & imposita.
Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix iniecta eorum cauitatibus.
Chamæleonis nigri radix cauernis dentium indita.

Ad firmandos commotos dentes.

Lentisci decoctum in ore retentum.
Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Syluestris oleæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.
Alumen cum aceto, & melle solutum, & adhibitum.

Ad dentium torporem.

Portulaca manducata.

Ad fluidas gingiuas.

Cyperi farina imposita.
Rosarum aridarum ex uino decoctarum expressus liquor, in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum syluestris oleæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibitæ.
Mali punici florentes cytini in decoctis macerati, & in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematumq; & in puluerem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphis agriæ decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites } *Lapis tritus impositus.*
Smyris }

Ad Erosas putridasq; gingiuas.

Cancamum impositum, nihilq; eo efficacius.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Aloë ex uino, & melle illita.
Tribuli utriusque fructus ex melle impositus.
Labruscæ florum combustorum cinis cum melle illitus.
Acetum in collutionibus.
Chalcitis }
Alumen } *trita, & imposita.*
Pumex }
Aerugo }

GVTTVRIS ET GVLAE.

Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus succus in æreo uase decoctus, insolatusq; cum mellis exiguo illitus.
Multipedæ siue Oroscij ex melle inuncti.
Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri adhibitus.
Hyrundines sale inueteratæ drach.i. pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.
Cæpæ succus inunctus.
Piper cum melle inunctum.
Absinthium cum melle, & nitro illitum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitii liquor cum mulsa aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua coctæ, & potæ.
Elaterium efficacissimè illinitur cũ melle, uetere oleo, aut felle laurino.
Sal ex melle, oleo, & aceto illitum.
Spartij succus è ramis in aqua maceratis, et mox tusis, extractus, & illitus.

Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri applicitus.
Lac gargarizatum.
Ranæ oleo elixæ ceruicis & colli abscessibus illitæ.
Mel illitum.
Origani uirentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forisq; inunctus.
Vrticæ utriusque succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloë cum uino aut melle apposita.
Britannicæ succus illitus.
Tribuli fructus ex melle impositus.
Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficuum sicarum decoctum gargarizatum.

Ad columellam reprimendam.

Laserpitii liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex uino decoctum gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in puluerem subtilissimum impositus.

Ad Gulæ destillationes.

Papaueris uasculorũ decoctum ex melle in eclegmatis forma redactum, sæpiusq; linctum.
Acetum gargarizatum.
Bdellium cum ieiuna saliua dilutum, & illitum.

Verbenaca altera ex uino gargarizata.
Omphacium impositum.
Flos æris pulucrizatus, & impositus.
Alumen impositum.
Acetum gargarizatum.

Ad Faucium & Tracheæ arteriæ asperitates.

Myrrha linguæ subdita, ibique liquata.
Ptisana hordeacea gargarizata.
Amylum delinctum.
Sinapis succus gargarizatus.
Glycyrrhizæ succus linguæ subditus.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Laserpitij liquor aqua dilutus in delinctu.
Symphytum petræum commanducatum.
Quinquefolij radicis decoctum gargarizatum.
Aethiopis cum melle in eclegmate.
Lac gargarizatum.
Licium attritum, et delinctum.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Ad cruenta sputa & sanguinis reiectiones.

Ouum tepidum bibitum.
Cornu ceruini cinis lotus, & ebibitus cum tragacantha.
Climenum potum.
Serpilli succus drachmarum duarum pondere cum aceto potus.
Fimum caprinum tritum, in uino, aquaue potum.
Triticea farina glutinis modo elixa, in delinctu data.
Amylum potum.
Ferulæ uiridis medulla pota.
Portulaca ad summum cocta deuorata.
Plantago quoquo modo exhibita, præsertim succus.
Eiusdem semen potum.
Porri semen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti bacis.
Agaricus trium oboloru͂ pōdere cum aqua mulsa potus.
Rhaponticum haustum.
Lysimachiæ succus haustus, & perfusus.
Centaurij maioris radix pota.
Spinæ albæ radix hausta.
Arabicæ spinæ radix pota.
Aloë cochlearium duorum pondere cum frigida aqua uel sero pota.
Polygoni maris succus potus.
Saluiæ succus in orbiculos concretus cu͂ melle sumptus.
Symphytum petræum cum aqua potum.
Menthæ succus cum aceto potus.
Althææ decoctum potum.
Betonicæ folia trium obolorum pōdere in diluta uini potione hausta.
Symphyti alterius radix pota.
Achillea hausta.
Tragi cacumina decem in uino bibita.
Personatæ radix cum pineis nucibus pota.
Isopyri semen potum.
Adiantum potum.
Tricomanes pota.
Vitis uiniferæ foliorum, & capreoloru͂ succus haustus.
Labruscæ flores poti.
Omphacium parcè potum.
Corallium haustum.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Hæmatites lapis / *Morochthus lapis* / *Samia terra* } *cum mali punici succo pota.*

Ad Phtisim, seu Tabem.

Pistacia / *Pineæ nuces* } *per se, aut ex melle sumpta*

Terebinthina, resina per se, uel ex melle more eclegmatis deuorata.
Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi mensura deuorata.
Iuniperi baccæ haustæ.
Lauri baccæ tritæ cum melle uel passo, deuoratæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ, et potæ.
Cancri fluuiatiles elixi cum suo iure sumpti.
Lac humanum ex ubere suctum.
Ius esculentum omnium adipum datum.
Plantago in potu exhibita.
Porrum cum melle decoctum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus cum passo.
Acanthi radices potæ.
Marrubij folia, siue expressus succus potus.
Betonicæ folia cum melle data.
Myrrhis in sorbitione pota.
Asii lapidis flos ex melle delinctus.

Ad pulmonis abscessus.

Semen cyclaminis secundæ speciei quadraginta diebus potum.
Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
Tussilaginis siccæ, incensæq; fumus ore haustus, apostemata interna pectoris rumpit.

Ad suspiriosos.

Lauri baccæ tritæ cum melle, uel passo, et exhibitæ.
Ficus siccæ cum hyssopo decoctæ, et potæ.
Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
Ius senum gallorum potum.
Vinum hyssopites bibitum.
Plantago cum lenticula decocta comesta.
Rhaponticum bibitum.
Aqua mulsa pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Hyssopum decoctum cum fico, aqua, melle, rutaq; potu͂.
Stœchas ex aqua decocta pota.
Pulegium cum melle, et aloë potum.
Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia eodem modo pota.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta pota.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Nigella in uino pota.
Galbanum deglutitum.
Marrubij decoctum, siue expressus succus potus.
Parthenium ex oxymelite sumptum.
Anagyris folia cum passo bibita.
Periclymeni semen potum cum uino.
Adianti decoctum potum.
Fidicula siue Trichomanes hausta.
Elaterium optima suspiriosis est purgatio.
Thapsiæ succus exhibitus.
Bryonia cum melle in eclegmate sumpta.
Sandaracha non resina in catapotiis data.

Sulphur

Sulphur in ouo sumptum, uel suffitum.
Agaricum drachmæ unius pondere datum.
Cancamum haustum ex aqua uel mulso.

Ad Tussim.

Iris Illyrica assumpta.
Cardamomum ex aqua potum.
Cinnamomum deuoratum, uel potum.
Calamus odoratus suffitus per se, uel ex resina terebinthina.
Helenij eclegma ex melle deglutitum.
Myrrha ad quantitatem fabæ deuorata.
Styrax, Bdellium } data in eclegmate.
Terebinthinæ resinæ ex se, uel ex melle eclegma delinctum.
Mastix pota.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedri fructus deuorati.
Paliuri semen potum.
Ladanum in medicamentis, & malagmatibus insertum.
Cerasi gummi cum uino diluto exhaustum.
Amygdalæ amaræ cũ melle, & lacte in illinctu datæ.
Gummi amygdalarum amararũ cum uino diluto potũ.
Nuces auellanæ cum aqua mulsa potæ.
Ficus siccæ deuoratæ.
Camedryi decoctum potum.
Scordium potum.
Tussilago sicca sumpta, siue incensa, accepto fumo per os.
Propolis suffita.
Mel deglutitum.
Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendum cũ mentha, & butyro data.
Farinæ auenæ cremor in sorbitione receptus.
Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
Fabæ in cibis acceptæ.
Raphanus elixus manducatus, præsertim in uetere tussi.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa deuorata.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
Allium crudum, & coctum assumptum in uetere tussi.
Irionis semen cum melle linctum.
Piper delinctu acceptum.
Scilla cum melle in eclegmate in diutinis tussibus.
Centaurij maioris radix hausta, in antiqua.
Tragacantha in eclegmate cum melle.
Hyssopum cum melle, fico, rutaq; ex aqua decoctum.
Stœchas eodem modo parata.
Origanum in eclegmate cum melle linctum.
Tragoriganum eodem modo paratum.
Baccharis radicum decoctum potum, in diutina.
Panaces cum uino dulci potum.
Seselis massiliensis radix, & semen haustum.
Smyrnij radix comesta.
Dauci semen potum, in diutina.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Laserpitij liquor in sorbili ouo datus.
Marubij decoctum, siue expressus succus bibitus.
Galbanum deglutitum, in uetere.
Sagapenum deuoratum, in diutina.
Helsinæ succus cyathi pondere bibitus, in diutina.
Equiseti radix, & herba pota.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Iunci decoctum bibitum.
Papaueris uascula in aqua ad dimidium decocta, decoctoq; addito melle, ut eclegma fiat ad lingendum.
Hyosciami semen potum.
Verbasci decoctum potum, in antiqua.
Cacaliæ radix uino madefacta comesta.
Bryonia cum melle in eclegmate delincta.
Vuæ passæ albæ caro exiccata deuorata.
Aqua mulsa pota.
Taphsia illita.
Vinum hyssopites bibitum
Sandaracha suffita cum resina, accepto uapore per fistulam uel traiectorium.
Sulfur in ouo sumptum, uel suffitum.

Ad pectoris asperitates.

Glycirrhizæ succus in ore retentus quousque colliquescat.
Radix cacaliæ in uino madefacta, & delincta.

Ad vocem expediendam.

Myrrha linguæ subdita, quousque tota liquescat.
Tragacantha ex melle in delinctu adhibita.
Laser aqua dilutum, & in sorbitione sumptum.
Styrax delinctus.
Braßica commanducata.
Vinum hyssopites.

Ad Pleuretim.

Suillus adeps ex uino lotus, & cum cinere, & calce coactus impositus.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Sagapenum emplastri modo illitum.

Ad Lateris dolores vbi febris absit.

Fimum caprillum cum cera, et oleo subactum, impositũ.
Hordeacea farina una cum meliloto, & papauerum uasculis ex mulso elixa, illita.
Braßicæ caules uirides cremati, et suillo adipe excepti, & impositi.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum haustum.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
Gentianæ radicum succus drachmæ pondere sumptus.
Aristolochia rotunda ex aqua bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Laser in sorbitionibus datum.
Galbanum illitum.
Marrubij folia ex melle adhibita.
Trifolij bituminosi folia, semenúe potum.
Aethiopis pota.
Acori decoctum potum.
Costus cum absinthio, & uino potus.
Agallochum ex aqua potum.
Myrrha fabæ pondere deuorata.
Bdellium haustum.
Resina terebinthina illita, appositaue.
Bryonia ex melleo eclemate delincta.

Ad Pulmonis inflammationes.

Ocimum cum polenta illitum.
Vrticæ utriusque semen cum melle delinctum.
Tragoriganum ex melle in eclegmate sumptum.
Chrysocome pota.
Aqua mulsa hausta.

Ad purulentas excreationes.

Irionis semen cum melle delinctum.
Betonicæ folia drachmarum duarum pondere in aquæ mulsæ

mulsæ cyathis quatuor pota.
Personatæ radix cum pineis nucibus sumpta.
Aethiopis hausta.
Vinum hyssopites.
Sandaracha ex mulso data. (Hoc medicamentum ego *nunquàm probauerim.*)
Sulfur in ouo potum, uel suffitum.
Vinum hyssopites bibitum.

Ad asthmaticos.

Lauri baccæ ex melle, uel passo acceptæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ, & potæ.
Vrina impubis pota.
Ruta epota.
Cyclamini alterius semen potum.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cũ melle in ec legmate sumpta.
Aqua mulsa pota.
Sphondilij semen, & herba ipsa in sorbitione.
Equiseti radix, & folia hausta.
Abrotani utriusque semen tritum, & con aqua potum.
Hyssopum cum fico, melle, rutaq́; ex aqua decoctum, potum.
Calamynthæ decoctum potum.
Vinum hyssopites haustum.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia cum melle hausta.
Seseli Maßiliense potum.
Fidiculæ siue Trichomanis *decoctum bibitum.*
Cuminum cum posca sumptum.
Smyrnij radix comesta.
Tapsia illita.
Ammoniacum bibitum.
Melisophylli folia in eclegmate delincta.
Tußilago sicca & suffita, adeò ut fumus in os ingrediatur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Botrys pota, uel in eclegmate data.
Periclymeni semen potum.
Adianti decoctum bibitum.

Ad renitentes excreationes.

Iris illyrica pota.
Coagulum ferè omne potum.
Raphanus elixus deuoratus.
Porrum cum ptisana coctum, esui datum.
Nasturtium coctum, in sorbitione datum.
Bulbi breui coctura elixi, et in cibum sumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Thapsia linita.
Lini semen in eclegmate delinctum.
Scillæ siccæ oboli tres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium siccum potum cum iridis farina.
Vinum hyssopites haustum.

Ad pectoris destillationes.

Irionis semen cum melle delinctum.

Ad omnia pectoris incommoda.

Porrum cum melle decoctum comestum.
Glycyrrhizæ succus bibitus.
Thymus melli mistus in delinctu sumptus.
Thymbra eodem modo parata.
Tordilij radix in eclegmate cum melle sumpta.
Libanotis radices potæ.
Symphytum petræum in mulso decoctum bibitum.
Quinquefolij radicis succus potus.

CORDIS.

Ad Defectum animi.

Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Buglosßum potum.

Ad Cardiacam.

Intybus per se & cum polenta illita.
Absinthium in passo decoctum, & appositum.
Rubi folia illita.

Ad Præcordiorum duritiem.

Rhaponticum potum.
Vinum absinthites potum.

Ad Vetustas præcordiorum Inflammationes.

Scordium cum cera coactum impositum.

MAMMARVM.

Ad Mammarum inflammationes.

Thus cum cimolia, & rosaceo inunctum.
Cydonia mala cataplasmatis adiecta, & illita.
Nuces iuglandes cum ruta, & exiguo melle impositæ.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta illitum.
Asphodeli radices, & folia ex uino adhibita.
Irionis semen illitum.
Hemerocallis radix emplastri modo imposita.
Althæa decocta, & superposita.
Vuarum uinacei cum sale illiti.
Ostracites lapis cum melle impositus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex rosaceo, & aqua imposita.

Ad Rigentes à partu mammas.

Triticei furfures ex rutæ decocto elixi, & appositi.
Bacchari folia emplastri modo adhibita.
Epimedij folia concisa ex oleo cataplasmatis addita.
Hyoscyami semen tritum ex uino illitum.
Ricini folia imposita.
Vuarum uinacei cum sale illiti.

Ad Mammarum duritiam.

Erui farina emplastri modo imposita.
Chamæpitys prima ex melle illita.
Vuarum uinacei cum sale triti & impositi.

Ad Mammas exulceratas.

Conchulæ Indicæ *cinis illitus.*
Asclepiadis herbæ radices impositæ.

Ad Lac in mammis concretum.

Ceræ grumi decẽ granorum milij magnitudine sumpti.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta impositum.
Lentium farina illita.
Apium, & eius succus illitus.

Ad Extinguendum Lac.

Cicuta imposita mammis.

Ad Lactis Vbertatem præstandam.

Halimi folia in cibis sumpta.
Viticis semen potum.
Ptisana hordeacea cum fœniculi semine cocta, & in cibum sumpta.
Maluæ decoctum potum.

Sonchi

Sonchi succus haustus.
Lactuca in cibis recepta.
Ocimum deuoratum.
Eruca comesta.
Anemone & eius caules cum ptisana hordeacea deuorati.
Anisum potum.
Aneti aridi seminis, & comæ decoctum haustum.
Fœniculum in cibo sumptum.
Nigella pluribus diebus pota.
Circææ semen in sorbitione potum.
Clematis prima in cibis accepta.
Echij radix in sorbitione, uel cum uino hausta.
Glaux cum hordeacea farina, sale, & oleo cocta, & deuorata in sorbitione.
Polygala pota.
Bryoniæ succus cum tritico coctus, in cibum sumptus (sed hic prudentia opus est.)

Ne Lac in mammis concrescat.

Menta cum polenta imposita.
Fæx uini cum aceto peruncta.

Ad Mammas cohibendas, ne nimis augeantur.

Cicuta contrita, & imposita.
Cotes naxia illita.

VENTRICVLI.

Ad Vomitiones & nauseam.

Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.
Nardus Indica, Nardus Celtica } ex aqua pota.
Palmulæ in cibo sumptæ.
Palmularum inuolucrum cataplasmatis conferentibus adiectum.
Gallinaceorum uentriculi interior folliculus siccus, tritusq; cum uino potus.
Succinum haustum.
Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.
Lentis xx grana sine cortice deuorata.
Phaselus in cibo acceptus.
Sisymbrium haustum.
Rubi folia exterius illita.
Lactuca illota deuorata.
Lens syluestris esui data.
Scilla sicca epota.
Agaricus trium drachmarum pondere per se absque liquore sumptus.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Albæ spinæ radix hausta.
Mentæ duo, tresúe rami cum acidæ punicæ succo poti.
Pæoniæ semen ex uino nigro potum.
Betonica commanducata, mosq; uino aqua misto superbibito.
Vitis uiniferæ foliorum, capreolorumq; succus potus.
Myrtites uinum potum.
Vini fæx illita.
Scillinum uinum potum.

Ad cœliacos.

Lycium potum, & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata, tusaq; obsonijs immista.
Ficulnei cineris lixiuium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potu data.
Gallæ cum aqua aut uino tritæ, & illitæ.
Rhois semen obsonijs inspersum.
Myrti folia trita, & ex aqua illita.
Oleæ syluestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum trium obolorum pōdere ex uino potum.
Faba in posca decocta, & deuorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum, ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in aqua, aut uino potū
Plantago elixa in aceto, & cum sale sumpta.
Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rhaponticum potum.
Spinæ albæ radix pota.
Ferulæ uiridis medulla bibita.
Laserpitij liquor in uuæ acino sumptus.
Nymphææ radix siccata, & in uino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonij herbæ semē acetabuli pōdere ex uino sumptū.
Tragi herbæ acini decem ex uino bibiti.
Papaueris uasculorum decoctum ex melle in eclegmate redactum in delinctu. Si uerò efficacius reddere uelis, adiungito hypocistidis, & acaciæ succum.
Vuarum uinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo inspersi.
Aqua uel uinum, in quibus ferrū extinctum fuerit pota.
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adiantum ex uino bibitum.
Trichomanes ex uino pota.

Ad vomitiones ciendas.

Lauri folia pota.
Cochleæ uepribus inherentes deuoratæ.
Peponis radix sicca drachmæ pondere ex hydromelite pota.
Bulbus uomitorius deuoratus.
Origanum cum Rhois semine, & cæpis in cupreo uase diebus quadraginta, dum caniculæ sydus flagrat insolatum potum.
Lemnia terra pota.

Ad ventriculi dolores.

Iuncus odoratus potus.
Bulbi comesti.
Rhaponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex uino decoctum haustum.
Artemisiæ tenuia folia ex oleo contusa emplastri modo imposita.
Nymphææ radix illita.
Senecionis caulis in passo decoctus, deuoratus uel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.

Ad ventriculi erosiones.

Nardus Indica, Nardus Celtica } ex aqua pota.
Iuncus odoratus potus.
Sycomori succus potus.
Pineæ nuces deuoratæ.
Lac humanum potum.

Sonchi succus bibitus.
Pulegium cum posca sumptum.
Hieracij utriusque succus haustus.
Scordium duarum drachmarum pondere cum mulsa potum.
Pæoniæ semen ex uino nigro potum.

Ad ventriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplastri modo impositus.
Vmbilici Veneris succus illitus.
Intybus utraque ex aceto deuorata.
Glycyrrhizæ succus potus.
Apium ebibitum.
Fœniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia apposita.
Chamædaphnes folia hausta.
Vitis uiniferæ folia, & capreoli emplastri modo adhibita.
Labruscæ flos illitus.

Ad ventriculi flatus.

Mei radices ex aqua feruefactæ, uel citra coctionem tritæ potæ.
Nardi Indicæ, & Celticæ ex aqua potæ.
Castoreum bibitum.
Gallinaceorum senescentium ius potum.
Absinthium cum seseli, aut gallica nardo potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Smyrnij semen haustum.

Ad singultum.

Sisimbrij semen in uino potum.
Rhaponticum haustum.
Aristolochia rotunda bibita.
Menthæ duo, tresúe rami cum acidæ punicæ succo poti.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Cuminum erraticum cum aceto potum.
Alysson potum, siue manibus gestatum, uel naribus infusum.
Aspleni decoctum potum.
Periclimeni semen potum.
Saxifraga bibita.

Ad acidos ructus.

Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Tragoriganum potum.
Betonicæ folia fabæ pondere ex despumato melle sumpta.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concreta.

Ficulnei cineris lixiuium potum.
Coagulum { *Equinum, Leporinum, Agninum, Hædinum, Hinnulinum, Vitulinum, Bubalinum* } *trium obolorum pondere ex uino potum.*
Helichrysi coma cum mulso pota.
Laser potum.

Ad inflammationes ventriculi.

Hieracium maius & minus emplastri modo impositū.
Vitis uiniferæ folia & capreoli cum polenta impositi.
Viola purpurea ex polenta illita.

Ad cibi appetentiam ciendam.

Piper comestum.
Acetum in obsonijs additum.
Absinthium potum.

Ad concoctionem adiuuandam.

Eruca in cibo comesta.
Piper omne comestum.
Gingiberis usus.
Scylla cum melle cocta, & deuorata.
Absinthium haustum, uel uentriculo adhibitum.
Tragoriganum potum.
Pulegium potum.
Ligustici semen & radix pota.
Seselis maßiliensis semen cum uino potum.
Carum potum.
Betonicæ folia post cœnam sumpta addito melle despumato fabæ magnitudine.
Vinum absinthites.

Ad stomachi fluxiones.

Adiantum potum cum uino.
Persici mali sicci decoctum, & bibitum.
Cotonei mali macerati liquor potus.

IECINORIS.

Ad iecinoris obstructiones.

Nardus Indica, Nardus Celtica } *ex aqua frigida hausta.*
Lauri cortex tribus obolis in uino odorato potus.
Piceæ folia drachmæ pondere in aqua, aut mulsa pota.
Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ nucis auellanæ magnitudine.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Agaricum potum.
Rhaponticuum exhaustum.
Eryngium ex uino assumptum.
Anthemidis decoctum potum.
Chamæpityos folia septem diebus in uino pota.
Betonica in aceto mulso drachmæ pondere bibita.
Eupatory herba aut semen in uino potum.
Papaueris corniculati radix pota.
Rubrica Sinopica hausta.
Glycyrrhizæ succus delinctus.

Ad regium morbum.

Nardus { *Indica, Celtica* } *hausta.*
Ceruinum cornu ustum, ac lotum, potumq́;.
Millepedæ siue ouisci ex uino poti.
Cicer cum roremarino decoctum comesum.
Rumicis radices in uino decoctæ & bibitæ.
Atriplicis semen bibitum cum mulsa aqua.
Asparagi radicum decoctum potum, cum ficis, & ciceribus.
Crithmi, & eius radicum seminū decoctum potum.
Irio cum melle lincta.
Scilla cum melle in eclegmate pondere trium obolorum pota.
Hyrundinariæ radix cum aniso, & uino pota.
Sphondylij semen potum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Rhaponticum haustum.

Absinthij

Absinthij decoctum, dilutumúe trium ciathorum pondere quotidie haustum.
Aloë drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corpori perfusum.
Calamintha cum uino pota.
Fœniculum erraticum potum.
Libanotis radices potæ cum uino, & pipere.
Rorismarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino *unguento, naribus apposita.*
Chelidonij radix cum aniso, & uino albo pota.
Laser cum caricis datum.
Marrubij succus naribus infusus.
Polij utriusque decoctum bibitum.
Conyzæ folia, & flores poti.
Aspleni decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum haustum.
Anthemides decoctum potum.
Buphthalmum potum statim à balneo.
Pæoniæ radix bibita.
Hyacinthi semen cum uino potum.
Rubiæ radix cum mulsa aqua bibita.
Chamepityos folia septem diebus in uino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium potum.
Anchusæ radicis decoctum potum.
Quinquefolij succus trium cyathorum pondere aliquot diebus potus.
Osyris decoctum potum.
Chrysanthemi decoctum balnei more adhibitum.
Vinum Scillinum potum.
Verbenacæ supinæ folia drachmæ pondere cum thuris obolis tribus, & uini ueteris hemina una ieiunis 40. diebus pota.
Lycij herba in aceto decocta, & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halycacabi fructus poti.
Chamæcisi folia trium obolorum pondere senis diebus in aqua pota.
Rusci folia, & baccæ in uino pota.
Vinum Scillinum haustum.
Ceruini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulfur sorbili ouo sumptum.

Ad hydropem.

Asarum potum.
Cinnamomum ebibitum.
Calami odorati decoctum cum semine apij potum.
Erinacei terrestris caro.
Cochlearum terrestrium operimentum, & caro simul contrita tumoribus hydropicorum imposita.
Amurca in uillosa pelle peruncta, & imposita.
Vrina humana sui ipsius bibita.
Vrina capræ quotidie cum spica pota.
Cicer cum rore marino decoctum.
Raphanus emplastri modo impositus.
Plantago cum lenticula decocta.
Ebuli radix in uino decocta, & pota.
Allium decoctum manducatum.
Bulbi cum melle, & trito pipere emplastri modo impositi.
Scilla præparata sumpta.
Anagallidis succus uino potus.
Chamæleonis albæ radix cum uino pota.
Absinthium bibitum cum ficubus, nitro, & loliacea farina.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum potum.
Hyssopum cum fico, nitroq; emplastri modo impositum.
Fidiculæ decoctum potum.
Origanum cum fico decoctum.
Sampsuchi decoctum potum.
Ruta cum fico emplastrata, & eius decoctum ex uino tum potum, tum corpori perfusum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Anisum potum.
Smyrnij semen potum.
Laserpitij liquor cum caricis datus.
Chamedrij decoctum potum.
Polij utriusque decoctum bibitum.
Androsaces in uino pota duarum drachmarum pōdere.
Betonicæ folia cum aqua dulci pota.
Cucumeris asinini radicis succus sesquioboli pondere, & cortex eius acetabuli quarta parte.
Aquæ marinæ balneum.
Vitis syluestris radix in aqua feruefacta, & in uini cyathis duobus marina aqua diluti pota.
Vinum Scillinum potum.
Viticis semen potum.
Ficus siccæ in uino cum polenta, & absinthio decoctæ, & illitæ.
Sal.
Alcyonium tertium.
Arena è littoribus sole feruefacta capite tenus hydropicis obruta.

Ad refrigeratum iecur.

Nardus Indica, Nardus Celtica } *ebibita.*
Amomi decoctum potum.
Pinorum, & piceæ folia ex aqua, uel mulso pota.

Ad iecinoris dolores.

Acori decoctum potum.
Absinthij decoctum ex passo appositum.
Periclymeni semen potum cum uino.

Ad iecinoris duritiem.

Ammoniacum illitum, & ebibitum.

LIENIS.

Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplasmatis addita & imposita.
Sycomori liquor haustus, & illitus.
Raphanus emplastri modo impositus.
Braßicæ folia cum aceto deuorata.
Chamædrij decoctum potum.
Lupinorum farina illita,

Ad lienis obstructiones.

Nardus celtica ex uino pota.
Adiantum bibitum.
Trichomanes hausta.

Ad lienis inflammationes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus celtica ex uino pota.

Nardus montana ex uino hausta.
Sarmenticius cinis ex aceto, rosaceo, & ruta illitus.
Myricæ ex uino decoctum potum.
Viticis semen potum.

Ad lienis dolores.

Dictamnum potum, & illitum.

Ad minuendos lienes.

Iris Illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus { *Celtica* / *Montana* } *ex uino bibita.*
Myricæ ex uino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secundæ semẽ quadraginta diebus haustum.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pondere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polij utriusque decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarũ duarum pondere quadraginta diebus ex uino bibitum.
Eiusdem radix ex uino bibita eodem pondere.
Lepidium cum helenij radice impositum.
Hederæ tenella folia ex uino decocta, uel arida ex pane coacta imposita.
Isatis Syluestris tum pota, tum illita.
Agaricũ drachmæ pondere cum aceto mulso datum.
Rhaponticum potum.
Smyrnij radix comesta.
Gentianæ radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilij radicis decoctum potum præsentaneo remedio prodest.
Hyssopum cum ficis, nitroq; illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sison potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cum calce, gagatéue lapide decoctum illitum.
Teucrium cum posca potum, uel cum ficis appositum.
Leucoij radices cum aceto illitæ.
Nymphææ radix ex uino bibita.
Aspleni folia pota, uel eius decoctum cum aceto quadraginta diebus haustum, uel folia ipsa ex aceto illita.
Bunij semen potum.
Hæmionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonij radix ex aqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in uino potum.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusæ radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica utraque cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini usus.
Glans unguẽtaria cum erui farina pota ex mulsa aqua.
Bryonia trium obolorũ pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ uiticulæ primæ recentes coctæ, ac comesæ.

Filicis maris radix hausta.
Aqua, uel uinum, in quibus chalybs, aut ferrum restinctum fuerit in potu.
Alcyonium tertium bibitum.
Corallium ex aqua bibitum.
Asius lapis ex aceto, & uiua calce illitus.
Cotis naxiæ delimata à ferro scobes ex aceto bibita.

INTESTINORVM.

Ad colicos affectus.

Amygdalæ amaræ illinctu adhibitæ.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tusæ, addita pauca myrrha, ex uino bibitæ.
Alauda auis tosta in cibo sumpta.
Suillus talus crematus ad albedinẽ usque potus, ubi flatus excruciet.
Butyrum infusum, ubi colon exulceratum fuerit.
Gallinæ fimum cum aceto uel uino haustum.
Rutæ decoctum ex oleo infusum.
Petroselinum potum.
Colocynthis infusa clismatibus.
Gnici decoctum infusum.

Ad intestinorum dolores.

Iris illyrica pota.
Acori decoctum bibitum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate sumptæ.
Cardamomum ex aqua potum.
Agallochum ex aqua haustum.
Nuces iuglandes cum suo putamine perustæ, & umbilico admotæ.
Ficuum cum ruta decoctum clysmate infusum.
Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Crocum in potionibus bibitum.
Dauci semen potum.
Libanotidis radices haustæ.
Ferulæ semen in potu sumptum.
Peucedani succus in ouo haustus.
Melissophylli decoctum clystere infusum.
Castoreum potum.
Butyrum clysmatibus infusum.
Serpyllum ebibitum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Eryngium ad potandum datum.
Cera in sorbitionibus data.
Ammi ex uino sumptum.
Triticei furfures ex decocto rutæ elixi, & illiti.
Milium calefactum, in sacculis adhibitum.
Orobi farina aceto macerata imposita.
Sisymbrij semen in uino potum.
Piper cum lauri tenellis folijs haustum.
Scilla in eclegmate cum melle.
Rhaponticum potum.
Sampsuchi decoctum ebibitum.
Centaurij maioris radix pota.
Ruta unà cum siccato anetho elixa in potu sumpta.
Panaces cum uino haustum.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Ligustici semen & radix pota.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum.
Phalangij folia, flores, ac semen haustum.
Centunculum austero uino potum.

Conyzæ folia, & flores poti.
Peoniæ radix in uino pota.
Pseudobunium ebibitum.
Aqua marina fotu adhibita.
Chamæpitys hausta.
Graminis decoctum ebibitum.
Chamædaphnes folia in potu data.
Sal calefactum in sacculis adhibitum.
Nitrum cum cumino ex hydromelite haustum.
Seselis Maßiliensis semen ex uino potum.
Asclepiadis radices ex uino potæ.
Alisma per se, aut cum pari pondere seminis dauci haustum.
Suillus talus combustus ad albedinem usque ebibitus.
Lini seminis decoctum per sedem infusum.
Agaricum duorum obolorum pondere sumptum.

Ad dysentericos.

Aspalathi decoctum clystere infusum.
Myrrha fabæ magnitudine deuorata.
Lentiscus ebibita.
Piceæ cortex potus.
Maceris cortex in potu sumptus.
Paliuri folia, & radix hausta.
Acutæ spinæ fructus deuorati, uel epoti.
Rubi canini fructus deuoratus.
Cisti folia, & cytini in potu data.
Hypocistis hausta.
Ladanum cum uino uetere potum.
Rosarum fructus in potu sumptus.
Lycium potui datum.
Acaciæ succus haustus.
Glandium interior tenuiorq; tunica decocta pota.
Castanearum interior pariter tunica ebibita.
Galla omphacitis ex uino, aut aqua trita illita, aut hausta.
Rhois foliorum decoctum clystere infusum, uel in potu acceptum.
Eiusdem semina pro sale cibis, obsonijsq; aspersa.
Palmæ inuolucri decoctum, tum infusum, tum bibitum.
Punicorum acidorum nuclei siccati, & ebibiti, uel in desessionibus additi.
Myrthi semen, & folia pota.
Cotonea mala comesa cruda, uel cocta, uel eorum succus potus.
Pyra tam domestica, quàm syluestria deuorata.
Mespila in cibum accepta.
Loti arboris baccæ comestæ, uel haustæ.
Corni arboris baccæ siue in edulijs, siue in defruto assumptæ.
Sorba sicca quoquo modo sumpta.
Prunorum syluestrium baccæ deuoratæ.
Siliquæ siccatæ deuoratæ.
Cochleæ terrestres suis cum putaminibus ustæ (ut Gal. inquit) esui datæ.
Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.
Leporinus sanguis frixus deuoratus.
Garum piscium clysmate infusum.
Ceruinũ cornu potum duorum cochlearium mensura.
Cera in sorbitionibus data.
Lac ignitis iniectis calculis decoctũ clystere infusum.
Leporinum } coagulum trium obolorum pondere ex
Equinum } uino potum.

Asparagus altilis elixus, uel assus in cibo sumptus mitigat.
Idæa radix bibita.
Althææ decoctæ succus ex uino haustus.
Alceæ radices cum uino, aut aqua potæ.
Phyllitis pota.
Portulaca ad summum cocta in cibis sumpta.
Plantago per sedem infusa.
Equiseti succus potus.
Caprillus adeps cum polenta, & Rhoe datus, uel clystere infusus.
Melissophyllum bibitum.
Tragium scolopendræ similis elixũ, & sumptũ in cibo.
Faba in posca decocta, & comesa.
Alismatis radix cum pari pondere seminis syluestris pastinacæ bibita.
Oxylapathi aut oxalidis semẽ, in aqua aut uino bibitũ.
Lysimachia potui data.
Tragi cacumina x. in uino pota.
Clematis folia cum uino hausta.
Stœbis decoctum clystere infusum.
Limonij semen in uino potum.
Elatine elixa pota.
Polemonij radix ex uino sumpta.
Eupatorij semen, & folia in uino hausta.
Nymphææ siccata radix ex uino ebibita.
Sedum maius cum uino potum.
Sanguis hyrci, capræ, leporis, ceruiq; in sartagine frixus, in cibo sumptus.
Vitis uiniferæ foliorum & capreolorum succus potus.
Vinaceorum decoctum ebibitum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illiti.
Vua passa alba comesa per se cum suis nucleis.
Omphacium clystere infusum.
Vinum œnantinum }
Vinum Cydonites } potum.
Vinum rhoites }
Terra lemnia ebibita.
Muria clysmatibus infusa, ubi diutina dysenteria intestina exulcerata extiterint.
Scordiũ duarũ drachmarũ põdere cũ aqua dulci potũ.
Hederæ flores trium digitorum carptæ bis in die ex uino hausti.

Ad cohibendum aluum.

Coagulum leporinum potum.
Lac oẽ, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.
Caseus elixus, & ab elixatione statim sepositus, moxq; inassatus in cibo sumptus.
Fimus caninus ardẽte Syrio acceptus, et in aqua bibitus.
Panis triticeus siccus inueteratus comestus.
Hordeacea farina cum myrti baccis, aut syluestribus pyris, aut malicorio ex uino illita.
Puls ex zea }
Puls ex Auena } in cibum sumpta.
Puls ex milio }
Oryza in cibum accepta.
Lẽtes cum suo cortice decoctæ deuoratæ, præsertim si decoquantur ex aceto cum adstringentibus alijs.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in uino, aut aqua potũ.
Braßicæ percoctæ cibus.
Beta nigra cum sua radice, & lente decocta esui data.
Plantago ex aceto elixa, cum sale comesa, quin & eius

semen

semen ex uino potum. Praeterea clysteribus infusa.
Intybus tam hortensis, quã erratica in cibum accepta.
Condryllæ succus coctus potus.
Lens syluestris quoquo modo sumpta.
Acinos pota.
Anisum ebibitum.
Anethum, quin etiam eius coma, & semen haustum.
Apium in cibo sumptum.
Phyllitis potui data.
Acanthi radices bibitæ.
Fœniculum erraticum potum.
Ruta in cibo uel potu sumpta.
Orchis Serapias ex uino potus.
Pæoniæ radix ex uino decocta hausta.
Althææ decoctum bibitum.
Alismatis radix pota.
Polygoni succus potus.
Clematis prima in uino bibita.
Lagopus ex uino, uel ex aqua sumpta ubi febris sit.
Xyridis radix in mulso pota.
Anchusæ folia ex uino sumpta.
Rubi ramorum decoctum potui datum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Phœnix in uino austero hausta.
Idæa radix bibita.
Iunci, præsertim marini semen frixum, & in diluto uino potum.
Astragali radix ex uino hausta.
Hyacinthi radix ebibita.
Papaueris nigri semen ex uino haustum.
Verbasci radix, & flores potui dati.
Labruscæ flores poti.
Punicorum acidorum uinum potui datum.
Rubrica Sinopica in ouo hausta, aut clystere infusa.
Vini fæx illita.
Sedum maius ex uino haustum.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum bibitum.
Acetum cibis incoctum.

Ad diuturnas alui fluxiones.

SANguis { *Hyrcinus, Caprillus, Leporinus, Ceruinus* } *in sartagine frixus et comesus.*

Ad ciendam, & emoliendam aluum.

Cerusia comesa.
Melimela esui data.
Persica in cibum sumpta.
Mora matura comesta.
Ficus maturæ deuoratæ.
Marinus echinus in cibis.
Tellinarum, chamarumq; ius cum sale haustum.
Sepia in cibo sumpta.
Silurus piscis in cibis.
Gobij ius bibitum.
Piscium in uniuersum ius per se, aut ex uino bibitum.
Gallinaceorum ueterum ius epotum.
Lac haustum.
Serum lactis potum.
Caseus recens in cibo sumptus.
Butyrum comestum uel bibitum.
Medulla ossium deuorata.
Cicer in cibo sumptum.

{ *Rumex, Blitum, Malua, Atriplex, Beta candida, Asparagus, Lactuca* } *decocta & in cibis sumpta.*

Brassica leuiter feruefacta, esui data.
Tragorinum potum.

Ad intestinorum inflationes.

Farina tritici cum hyoscyami succo illita.
Farina hordei cum lini, et fœni græci semine imposita.
Ocimi semen potum.
Rhaponticum bibitum.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum, uel eius semen cum polenta & hydrelæo maceratum et illitũ.
Peucedani liquor in ouo ebibitus.
Anthemidis decoctum potum.

Ad latas intestinorum tineas.

Cardamomum potum.
Mali punicæ radicum decoctum bibitum.
Nuces iuglandes largius esitatæ.
Mori radicis corticum decoctum haustum.
Allium potui datum, uel comestum.
Chamæleonis albi radix acetabuli pondere, ex castorei, & origani decocto pota.
Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
Melanthij semen potum, uel ex aqua umbilico illitum.
Atramentum sutorium drachmæ pondere sumptum, uel cum melle delinctum.
Heliotropij ma. tum folia, tum semina cum hyssopo, nitro, & nasturtio pota.

Ad teretes intestinorum tineas.

Lupinorum farina cum melle lincta, uel cum aceto, pipere, & ruta pota.
Brassicæ semen potum.
Portulacæ succus potui datus. Præstat idem & semen.
Nasturtium bibitum.
Absinthium marinum per se, uel cum oriza decoctum, cum melle sumptum.
Absinthium santonicum, ut marinum, haustum.
Hyssopum cum melle linctum.
Menta bibita.
Calaminthæ decoctum cum sale, & melle sumptum.
Thymum haustum.
Thymbra potui data.
Rutæ decoctum ex oleo bibitum.
Coriandrum cum passo sumptum.
Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
Vinum absinthites potui datum.
Sedum maius ex uino haustum.
Filicis fœminæ radix drachmarum trium pondere cum uino pota. Sed qui sumunt prægustare allia debent.

Ad aluum fluentem ab expurgante medicamento.

Gallorum gallinaceorum senum uentriculus sale inueteratus, & in umbra siccatus potus.

Ad intestinorum uulnera.

Equiseti radix, & folia cum aqua, pota.

Ad intestinorum vlcera.

Lac omne ignitis calculis calefactum, infusum.
Sapphyrus lapis bibitus.

SEDIS.

Ad sedis rimas.

Pix liquida illita.
Amurca in cupreo uase ad mellis spißitudinem decocta illita.
Viticis semen cum aqua illitum.
Cancri fluuiatiles combusti cum melle cocto illiti.
Labri ueneris radix in uino decocta, & subinde tusa imposita.
Leucoij flores cera excepti, et emplastri modo adhibiti.
Labruscæ flores illiti.
Plumbum elotum impositum.

Ad sedis vlcera.

Thus tritũ cum lacte, et linamento exceptum impositũ.
Punicorũ acidorum succus cum melle decoctus illitus.
Ocimus impositus explet & emollit.
Plumbum elotum illitum.

Ad codylomata.

Cotonea mala cruda cataplasmatis adiecta.
Oui uitellus aßatus, & ex rosaceo, & croco illitus.
Aloë cum passo adhibita.
Anethi cremati seminis cinis illitus.
Libanotis emplastri modo imposita.
Ballotes folia in feruenti cinere cocta imposita.
Rubi folia adhibita.
Helsine imposita.
Quinquefolij radix illita.
Sarmẽtitius cinis, quin & uinaceorum ex aceto illitus.
Rubigo ferri illita.
Plumbum elotum impositum.
Sandaracha cum rosacco inuncta.
Suillus adeps illitus.
Crocum cataplasmatis inditum.

Ad sedis inflammationes.

Lens cum fertula campana, siccis rosis, cydonio malo, malicorio & rosaceo illita.
Sonchi succus illitus.
Melilotus cum fœni græci farina, & lini semine ex passo impositus.
Libanotis adhibita.
Althææ radix decocta illita.
Symphyti maioris radix, cum folijs Senecionis cataplasmatis modo.
Senecionis flores, & folia, ex modico uino illita.

Ad induratos sedis tumores.

Pix liquida illita.

Ad procidentem sedem.

Lentisci succus, & folia illita.
Malorum cydoniorum decoctum in deseßionibus.
Torpedo marina apposita.
Cyclamini succus ad mellis spißitudinẽ decoctus, illitus.
Cærulei anagallidis flores appositi.
Aster Atticus illitus.
Acetum illitum, & fotu adhibitum.
Acida muria in deseßionibus.

Ad tenasmos.

Lac ouillum, caprillum, bubulumq; ignitis calculis calefactum, & clystere infusum.

Fœni græci seminis decoctum infusum.
Lini semen quoquo modo appositum.
Erui farina uino macerata illita.

Ad pensiles sedis thymos.

Capræ syluestris fel illitum.
Fimum ouillum ex aceto inunctum.
Laser in malicorio cum aceto feruefactum.
Acetum illitum.

Ad hæmorrhoidas ciendas.

Cæpa confricata.

Ad hæmorrhoidum defluxiones.

Aloë cum paßo illita.
Libanotis emplastri modo imposita.
Rubi folia adhibita.
Palmulæ illitæ.

Ad hæmorrhoidas sanandas.

Rhois semen illitum.
Palmulæ illitæ.
Ononis decoctum (ut quidam aiunt) potum.
Plumbum elotum impositum.
Arabicus lapis illitus.
Portulaca ad summum cocta imposita.

RENVM.

Ad renum dolorem.

Cardamomum ex uino potum.
Nardum Celticum potum ac linitum.
Amomi decoctum bibitum.
Harundinis radix lumborum doloribus proficit cum aceto illita.
Tragacantha drachmæ pondere in passo dißoluta cum adusto, elatoq; cerui cornu, & scißilis aluminis tantillo potum.
Peucedani succus potus.
Vua passa alba in cibum sumpta.
Alcyonium tertium potum.
Fœniculi comæ decoctum subditum.
Anagallis pota.
Agarici drachma pota.
Glyccyrrhizæ succus cum paßo potus.
Tordilium bibitum.
Anthyllis pota.
Pæoniæ radix ex uino pota.
Symphytum petræum ex aqua potum.
Anchusæ decoctum ex aqua haustum.
Vinum melitites ebibitum.

Ad renum calculos & arenulas.

Nardus { *Indica*, *Celtica*, *Montana* } *potui data. Verũ celtica cæteris præstat.*
Lauri folia pota, quin & radicis cortex qui longe potentior est, potus.
Cerasi gummi ex uino haustum.
Amygdalæ amaræ gummi ex passo sumptum.
Ononis radicis cortex cum uino potui datus.
Anisum potum.
Cumini alterius syluestris semen potum.
Artemisiæ decoctum in deseßionibus adhibitum.
Chamæmeli decoctum potum, uel fotu adhibitum.
Parthenij folia hausta.
Althææ decoctum bibitum.
Alismatis decoctum potui datum.

Tribuli utriusque fructuum succus haustus.
Rubi radix pota.
Papaueris corniculati radicis decoctum haustum.
Vmbilici ueneris folia cum radice pota.
Vinum absinthites bibitum.
Adiantum potui datum.
Trichomanes potui data.
Vua passa alba comesa.
Melitites uinum assidue potum.
Alcyonium tertium potum.

Ad renum vlcera.

Lac omne potum.
Plantaginis radices, & folia ex passo sumpta.
Vua passa alba comesa.
Melitites uinum assidue potum.

Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.
Vinum absinthites, Vinum Melitites } potum.

VESICAE.

Ad ciendam remorantem vrinam.

Acori decoctum potum.
Mei radices ex aqua decoctae, uel tritae citra coctionem, & potae.
Nardus { Indica, Celtica, Montana } potui data.
Cardamomum ex uino haustum.
Asarum bibitum.
Phu sicca pota.
Malabathrum potum.
Casia in potu hausta.
Cinnamomum potum.
Costus ebibitus.
Iuncus odoratus in potu sumptus.
Calamus odoratus cum graminis, aut apij semine sumptus.
Aspalathi decoctum haustum.
Crocum ebibitum.
Helenij radicum decoctum potui datum.
Crocomagma potum.
Pineae nuces repurgatae comesae, aut cum passo, uel cucumeris semine potae.
Lentisci decoctum haustum.
Terebinthi fructus comestus.
Resina omnis, praesertimq; terebinthina hausta.
Cupressi folia ex passo, & exiguo myrrhae pota.
Cedrides deuoratae, uel potae.
Lauri foliorum decoctum in desessionibus.
Albae populi cortex unciae pondere haustus.
Paliuri foliorum, et radicũ decoctum in potu sumptum.
Phillyreae folia pota.
Ladanum ex uetere uino haustum.
Oleae Aethiopicae, ac nostratis lachryma potui data.
Glandes in potu sumptae.
Palmae inuolucri decoctum bibitum.
Punicae acidae succus potus.
Cerasi gummi haustum.
Amygdalae amarae lachryma bibita.
Erinaceus marinus in cibum sumptus.
Erinacei terrestris caro inueterata ex ace. mulso pota.
Vermes terreni triti, & cum passo poti.
Mel haustum.
Ptisana hordeacea deuorata.
Zythum ex hordeo paratum potum.
Cicerum decoctum potui datum.
Erui decoctum haustum.
Lupinorum radicum decoctum bibitum.
Raporum cauliculus elixus, & in cibum sumptus.
Raphanus comestus, quin & eiusdem semen potum.
Siseris radix in cibum accepta.
Asparagi breui coctura elixi, & in cibum propinati.
Sion quoquo modo sumptum.
Cucumeris semen potum.
Erucae utriusque semen bibitum.
Dracunculus minor haustus.
Hortensis smilacis siliquae cum semine elixae, & in cibum datae.
Asphodeli radix pota.
Bulbus uomitorius in cibum sumptus, uel eius decoctum potum.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Caepa decocta in cibum sumpta.
Allium in cibum sumptum.
Capparis fructus quadraginta diebus potus.
Anagallidis succus bibitus.
Calaminthae decoctum potum.
Saluiae decoctum haustum.
Crocodilij semen bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbrae decoctum bibitum.
Serpyllum in potu sumptum.
Ruta quoquo modo sumpta.
Spinae albae radix pota.
Acanthi radices potae.
Ononis radicis cortex ex uino haustus.
Eryngij radix pota.
Absinthiũ potui datum, uel eiusdem decoctum bibitum.
Hyssopi decoctum in potu assumptum.
Origanum haustum.
Tragorigani decoctum ebibitum.
Ruta syluestris pubi illita.
Ligustici semen, & radix pota.
Pastinacae erraticae semen haustum.
Cari semen potum.
Anethi comae, & seminis decoctum bibitum.
Apium crudum, coctumue in cibum sumptum.
Petroselinum in potu haustum.
Foeniculi decoctum potum.
Nigella pluribus diebus bibita.
Polij montani decoctum potui datum.
Artemisiae decoctum in desessionibus adhibitum.
Anthemidis decoctũ haustũ, uel in desessionibus additũ.
Lithospermi semen ex uino albo sumptum.
Rubiae radix pota.
Lonchitis radix ex uino sumpta.
Hypericum bibitum.
Betonicae folia pota.
Periclymeni semen haustum, Est enim ualentissimum medicamentum.
Saxifraga potui data.
Xyridis radix trium obolorum pondere bibita. Sed seminis

mini uis longè maior.
Iunci marini semen frixum, & ex diluto uino haustum.
Ageratum suffitum.
Vesicariæ siue halicacabi rubentes acini folliculis inclusi deuorati.
Solani somnifici semen potum.
Rusci folia, baccæ asparagi, radicesúe in uino potæ.
Spartij semen deuoratum.
Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & deuorati.
Cytisi decoctum potum.
Dauci semen haustum.
Coris semen in potu sumptum.
Equiseti succus potus.
Vmbilici ueneris folia cum radicibus manducata.
Bunij, & pseudobunij semen potui datum.
Astragali radix ex uino sumpta.
Hyacinthi radix bibita.
Vitis nigræ uiticulæ primæ coctæ, comestæq;.
Chamædaphnes foliorum succus ex uino sumptus.

Vinum { Cydonites, Hyssopites, Scillinum, Absinthites } potum.

Aqua mulsa in potum accepta.

Ad vrinæ angustias.

Cimices lectularij triti, & urinariæ fistulæ impositi.
Millepedæ ex uino potæ.
Cicadæ inassatæ mansæ.
Locustæ suffitæ, præsertim in fœminis.
Ceruini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
Maluæ decoctum in sessione adhibitum.
Portulaca in cibum sumpta.
Asparagi radicum decoctum haustum.
Crithami radix, semen, & folia ex uino decocta potæ.
Sandycis decoctum potui datum.
Caucalis olerum modo in cibum sumpta.
Amaraci decoctum potum.
Baccharis radicum decoctum haustum.
Ocimi semen bibitum.
Smyrnij radix pota.
Agaricum drachmæ pondere datum.
Peucedani succus potus.
Rhaponticum potum.
Phalaridis succus ex aqua, aut uino haustus.
Lotus syluestris trita per se, aut cum maluæ semine ex uino, aut ex passo pota.
Chamæpitys potui data.
Chamæleonis albi radicis decoctum bibitum.
Abrotani semen tritum, & ex aqua calefactum potum.
Pastinacæ syluestris semen potum, uel pubi illitum.
Tordilij semen in potu sumptum.
Polemonij radix ex aqua pota.
Sisonis semen haustum.
Ammi cum uino sumptum.
Petroselini semen potum.
Galbanum bibitum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Trifolij bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
Scordij decoctum ex uino, uel ex aqua paratũ potum.
Anthyllis altera drachmarum duarum pondere bibita.
Pæonia potui data.
Althææ decoctæ succus ex uino potus.

Graminis radicum decoctum potui datum.
Arctij radix cum semine decocta, in potu sumpta.
Adiantum potum.
Trichomanes hausta.
Alcyonium tertium potum.

Lapis { Hæmatites ex uino, Morochthus ex aqua } bibitus.
Lapis { Iudaicus ciceris magnitudine ex aqua calida potus. Spongiæ ex uino haustus. }

Ad vrina stillicidium.

Acori decoctum potum.
Sisymbrij semen in uino bibitum.
Panaces heraclium ex uino haustum.
Seseli massiliense potui datum.
Cumini syluestris alterius semen in potu sumptum.
Olusatri radix cum semine ex mulso pota.
Polycnemum ex uino bibitum.
Clinopodium haustum.
Oenanthes radix cum uino epota.
Conyzæ folia, & flores in potu.
Aspleni decoctum potui datum.
Cæpæ cum asparagi radicibus decoctũ, in potu sumptũ.
Onobrychis bibita.
Polygoni succus haustus.
Saxifraga in uino decocta potui data.
Xyridis radix ex mulso pota.
Tragij liquor, semen, & folia in potu sumpta.
Rusci folia, radices, baccæ, bibitæ.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.
Elichrysi coma ex uino hausta.

Ad vesicæ vlcera.

Myrti folia, & semen pota.
Lac omne bibitum.
Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.
Glycyrrhizæ succus ex passo sumptus.
Vua passa alba comesa.

Ad vesicæ vulnera.

Butyrum infusum.
Equiseti folia ex aqua pota.

Ad eiiciendos vesicæ calculos.

Ossifragi auis uentriculus paulatim in potu haustus.
Muris qui muserta dicitur, fimus cum mulso, & thure potus.
Vrina apri potui data.
Rumicis radicum ex uino decoctum bibitum.
Sion crudum, coctumúe haustum, uel comestum.
Sisymbrij semen potum.
Baccharis decoctum haustum.
Apij semen, uel radix uino bibita.
Fœniculum erraticum potum.
Sagapenum potui datum.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes decoctum in potu sumptum.
Vitis uiniferæ lachryma in caudice concreta ex uino pota.

Ad vesicæ calculos frangendos.

Cardamomum, cũ corticis radicis lauri drachma, potũ.
Bdellium potum.
Cerasi arboris gummi bibitum.
Aspleni decoctum haustum.

Lithospermum ex uino albo potui datum.
Saxifraga ebibita.
Graminis decoctum haustum.
Tragij semina pota.
Rusci radices, ac baccæ in potu sumptæ.
Iudaicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.
Lapis spongiæ potui datus.

Ad vrinæ incontinentiam.

Rutæ syluestris semen frixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in uino austero bibita.

Ad vesicæ scabiem.

Panaces herculeum cum mulsa aqua aut uino potum.
Cepæa herba bibita.

Ad mictum grumorum sanguinis.

Cumini syluestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.

Ad cruentos mictus, ex fractis calculis prouenientes.

Acida muria illico clysmate infusa per urinæ fistulam.

VIRILIVM ET PVDENDORVM.

Ad Venerem ciendam, stimulandamq;.

Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle, & pipere deuoratum.
Rapum decoctum in cibum sumptum.
Eruca largius in cibis comesa.
Erucæ semen haustum.
Dracunculi maioris radix tosta, uel elixa ex uino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum, uel comestum.
Porri semen potui datum.
Bulbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Vrticæ semen ex passo potum.
Galij radix assumpta.
Mentæ succus potus.
Pastinacæ erraticæ radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix quæ uegetior est bibita, uel comesa.
Satyrij radix esitata.
Horminum in uino potum.
Gladioli superior radix ex uino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex uino hausti.
Lac omne haustum.

Ad augendam genituram.

Coriandrum bibitum.
Omnia medicamenta quæ uenerem excitãt, præter ea, quæ in calore & siccitate excellunt.

Ad Venerem inhibendam.

Viticis semen potum, & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudendisq; inuncta.
Lactucæ semen potum nocturnas ueneris imaginationes arcet.
Anethi seminis, & comæ decoctum aßidue potum.
Ruta in cibo, potuq; sumpta.
Canini testiculi herbæ languida, flaccidaq; radix potui data.
Cannabis satiuæ semen in cibum largius sumptum.
Gladioli inferior radix pota.
Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentißimum medicamentum.

Ad seminis profluuium.

Nymphææ radix bibita.
Iridis illyricæ radix ex aceto pota.

Ad pudendorum vlcera.

Oesypus illitus.
Aloë illita, & in puluerem imposita.
Polygoni succus in uino decoctus cum melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.

Ad testium inflammationes.

Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in uino decocta cataplasmatis adhibita.
Senecionis folia cum floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix, & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri folijs.
Sal cum origano & fermento illitum.
Cuminum cum passa uua, fabæq; lomento, aut cera impositum.
Coriandrum cum passa uua, & melle illitum.
Lilij concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatis modo.
Samia terra ex rosaceo & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex uino impositum.

Ad genitalium pruritum.

Saluiæ decoctum ex uino illitum.
Resinæ omnes, præsertimq; terebinthina illita.

Ad induratos testes.

Irionis semen impositum.

Ad eos qui natura preputio carent.

Thapsiæ succus circumlinitus. Tumorem enim excitat, qui deinde pinguium fotu emollitus, præputij iacturam resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.

Ad genitalium phagedenas exulcerationes.

Taurinum fel ex melle illitum.
Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus.

Ad genitalium thymos.

Smaridis salsæ crematum caput illitum.
Fel syluestris capræ inunctum.
Fimum ouillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Thymbra apposita.
Ruta cum pipere, nitroq; confricata.
Tithymali characiæ lac inunctum.
Chamæsices rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropij semen illitum.

VTERI.

Ad vteri strangulatus.

Mei radices tritæ, & cũ melle in eclegmate deuoratæ.
Iuniperi baccæ potæ.
Vngues odorati suffiti.
Cimices lectularij naribus illiti.

Bitumen olfactum, suffitum, & admotum.
Phocæ coagulum potum.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta infusa.
Plantaginis succus potus.
Sinapi tritum naribus illitum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
Panacis herculei semen cum uino bibitum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum olfactum.
Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
Trifolij bituminosi semen, & folia pota.
Pæoniæ nigri seminis grana xv. bibita.
Alismatis radix pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in aqua dulci hausta.
Gagates lapis suffitus.

Ad menses ducendos.

Iris Illyrica ex uino sumpa, & fotu adhibita.
Mei radicum decoctum desessionibus adhibitum.
Acori decoctum in sessionibus.
Cyperi radicum decoctum fotu adhibitum.
Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
Phu decoctum potui datum.
Cassia odorata in potu sumpta.
Cinnamomum haustum, uel ex myrrha suppositum.
Amomum pessis, aut sessionibus additum.
Costus ebibitus.
Odoratus iuncus potui datus.
Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.
Cancamum ex aqua mulsa potum.
Helenij radicum decoctum potum.
Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel rutæ succo admota.
Styrax pota, & apposita.
Bitumen ex uino, & castoreo bibitum.
Cedrides ex polline piperis haustæ.
Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
Phillyreæ folia potui data.
Viticis semen drachmæ pondere ex uino haustum.
Oleæ æthiopicæ, ac nostratis lachryma pota.
Amygdalæ amare admotæ.
Ficulneum lac cum detrita nuce Græca ebibitum.
Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & fœmineis locis admotæ.
Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
Cæpæ succus pudendis illitus.
Oesypum in lana suppositum.
Anserinus, & gallinaceus adeps illitus.
Caprarum montanarum fimum ex odoramento aliquo potum.
Scandulaceum bibitum.
Seminis lini decoctum fotu admotum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
Raphanus in cibum sumptus, uel eius succus haustus.
Asphodeli radix potui data.
Eryngij decoctum haustum.
Brassicæ succus ex loliacea farina suppositus, uel eiusdem decoctum bibitum.
Sium pro olere sumptum.
Crithmum, uel eius decoctum in potu sumptum.
Centaurij maioris radix bibita, uel eiusdem succus suppositus.
Condryllæ gummi ex myrrha subditus.
Lactucæ syluestris lacteus succus bibitus.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Allij comarum decoctum in desessionibus additum.
Cyclaminus tum pota, tum supposita.
Abrotani semen ex aqua haustum.
Capparis cortex, & semen potui datum.
Anemones radix ex uellere apposita.
Hederæ Corymbi triti subditi.
Pulegium bibitum.
Agaricum cum oxymelite drachmæ pondere haustum.
Origanum potum.
Absinthium haustum, uel ex melle subditum.
Tragoriganum potui datum.
Saluiæ decoctum potum.
Ammi ex uino haustum.
Thymi, thymbræq; decoctum in potu sumptum.
Serpyllum potui datum.
Smyrnij semen ebibitum.
Amaraci decoctum haustum, uel pudendis illitum.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta utraque tum pota, tum subdita.
Panaces Herculeum ex uino haustum.
Ligustici radix, & semen potum, & illitum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Seselis Massiliensis radix, & semen haustum.
Tordilium potui datum.
Fœniculum ex uino sumptum.
Sison bibitum.
Libanotis radices potæ.
Peucedani succus potus.
Petroselinum potui datum.
Daucum haustum.
Hammoniacum in potu sumptum.
Nigella pluribus diebus hausta.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum pipere, & myrrha bibitus.
Galbanum suppositum, & suffitum.
Clinopodium haustum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Lilij cremata radix ex rosaceo subdita.
Melissophylli decoctum in desessionibus.
Trifolij semen, & folia pota.
Polij utriusque decoctum haustum.
Scordij succus bibitus, uel herba ipsa subdita.
Artemisiæ decoctum sessionibus additum.
Myrrhis bibita.
Conyzæ folia, & flores poti.
Hemerocallis radix cum uellere subdita.
Rusci folia, & baccæ ex uino sumpta.
Leucoij decoctum fotum, & sessionibus admotum.
Eiusdem semen duarum drachmarum pondere ex uino sumptum.
Anthemidis decoctum tum potum, tum fotu adhibitum.
Peoniæ radix amygdalæ quantitate hausta.
Rubiæ radix supposita.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes potui data.
Anagyris tria folia ex passo sumpta.
Hypericum tam bibitum, quam suppositum.
Coris semen potui datum.

Vrticæ utriusque folia trita, & cum myrrha subdita.
Betonicæ folia drachmæ pondere cum uino sumpta.
Medij semen haustum.
Chamædaphnes foliorum succus ex uino bibitus.
Gladioli superior radix supposita.
Tragij liquor bibitus, quin etiam semen, & folia pota drachmæ pondere.
Chrysocome ex mellicrato sumpta.
Elaterium in pesso subditum.
Helichrysi coma ex mulso potui data.
Mandragoræ liquor semioboli pondere subditus.
Eiusdem semen bibitum.
Daphnoides hausta.
Veratrum { Nigrum, Album } suppositum.
Vitis nigræ tenellæ uiticulæ in cibum sumptæ, decoctæ olerum, uel asparagorum more.
Heliotropij folia supposita.
Vinum scillinum bibitum.
Vinum absinthites haustum.
Vinum hyssopites potum.

Ad menses cohibendos.

Nardus Indica.
Muscus arboribus innascens in sessionibus additum.
Thuris cortex in pesso subditus.
Oxyacanthæ baccæ in potu, uel in cibo sumptæ.
Hypocistis tum pota, tum indita.
Oleæ syluestris succus pudendis admotus.
Rhois semen potum. alba profluuia sistit.
Palmulæ immaturæ manducatæ.
Palmularum inuolucrum potui datum.
Punicorum acinorum nuclei siccati in sole, & obsonijs insperſi, concoctiúe sumpti.
Gallæ in decoctis additæ ad insessiones paratis.
Glandium tenuior cortex tum bibitus, tum in passo suppositus.
Myrti semen fotu subditum, uel desessionibus additum.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Acacia tum pota, tum indita.
Lycium subditum.
Loti ligni decoctum haustum, aut fotu admotum.
Lentisci folia tam pota, quàm subdita.
Coagulum { Leporinum, Hædinum, Agninum, Ceruinum, Hinnulinum, Vitulinum. } potũ, ac etiã subditũ.
Ceruinum cornu ustum, lotum ex adstringenti liquore aliquo haustum.
Caprarum montanarum fimum sicatum tritumúe cum thure in lana suppositum.
Rumicis radices subditæ.
Plantago tum bibita, tum fotu adhibita.
Barbæ hyrcinæ succus ex uino sumptus, uel suppositus.
Porri comæ decoctum ex aqua marina, & aceto in desessionibus.
Rubi ramorum decoctum potum.
Arabicæ spinæ radix manducata.
Phœnix ex uino austero bibita.
Papaueris nigri semen potum.
Achillea subdita.
Idæa radix hausta.
Rubi decoctum potui datum.
Equiseti folia bibita.
Menta fotu subdita.
Iunci marini semen frixum, & ex uino diluto potum.
Ocimastrum potum ex uino.
Anisum haustum, præsertim ad alba profluuia.
Cuminum ex aceto impositum.
Nymphææ, flore luteo, radix, & semen ex uino nigro pota.
Pæoniæ seminis grana xij. ex uino austero sumpta.
Lysimachiæ succus subditus.
Moly herba cum loliacea farina indita.
Polygoni succus suppositus.
Symphyti petræi ex uino decoctum haustum.
Clymeni succus bibitus.
Limonij semen acetabuli pondere ex uino bibitum.
Medij radix elixa, & ex melle in eclegmate sumpta.
Tragi acini numero x. ex uino hausti.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Solani hortensis succus in lana inditus.
Mandragoræ semẽ cum sulphure, & uino suppositum.
Semperuiuum maius in uellere subditum.
Vuarum uinaceorum decoctum haustum, & fotu appositum.
Labruscæ flos pessulo inditus.
Omphacium inditum.
Rubigo ferri subdita.
Chalcitis cum succo porri indita.
Vini fæx imo uentris, ac pudendis illita.
Hæmatites lapis ex uino haustus.
Morochthus lapis in uellere inditus.
Ostracites lapis drachmæ pondere ex uino sumptus.
Samia terra cum syuestris punicæ floribus hausta.

Ad secundas pellendas.

Castoreum drachmarum duarum pondere cum pulegio bibitum.
Cyclaminis alterius semen haustum.
Allij comæ decoctum fotu impositum.
Aristolochia longa cum myrrha, & pipere sumpta, uel pessulo indita.
Pulegium bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum haustum.
Apij semen in potu sumptum.
Marrubij decoctum bibitum.
Stachyos decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Circeæ radix quatuor librarum pondere contusa, & in septem dulcis uini heminis macerata per noctem, diemq; tribus diebus pota.
Oenanthes semen, caulis, & folia ex mulso bibita.
Leucoij semen drachmarum duarum pondere ex uino haustum.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia ex passo bibita.
Chamæpityos ex melle subdita.
Chrysocome ex aqua mulsa pota.
Thrychomanes hausta.
Bryonia supposita.
Myrrha pota.
Peucedani succus potus.

Bunij

Bunij semen potum.
Smyrnij semen potui datum.
Adianti decoctum bibitum.

Ad expellendum fœtum.

Castoreum duarum drachmarum pondere cum pulegio sumptum.
Caniculæ lac primæ fœturæ haustum mortuum pellit.
Oesypus, in lana suppositus.
Caprarum montanarum fimum cum aliquo odoramento potum.
Vulturis fimum suffitum.
Ciceris decoctum bibitum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle fotu adhibitum.
Sium pro olere in cibo sumptum.
Dracunculi maioris decoctum infusum.
Piper haustum.
Cyclaminis radix fœmori adalligata.
Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.
Gentianæ radix subdita.
Centaurij maioris radix indita.
Centaurij minoris succus infusus.
Pulegium potum.
Dictamnum bibitum, inditum, incensumq;.
Thymi decoctum haustum.
Thymbræ decoctum potui datum.
Baccharis recentißima radix supposita.
Panacis Herculei acuminata radix indita.
Pastinacæ erraticæ radix subdita.
Seselis Maßiliensis radix pota, quin etiam & semen.
Galbanum cum myrrha, & uino potum, suffitumq;.
Clinopodium potum.
Chamædryos decoctum haustum.
Scordij succus drachmæ pondere sumptus.
Artemisiæ decoctum in seßionibus adhibitum.
Conyzæ folia, & flores bibita.
Leucoij semen duarum drachmarum pondere ex uino potum.
Onosmatis folia ex uino hausta.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia cum passo pota, quin et adalligata, sed statim post partum auferantur.
Anchusæ radix apposita.
Mandragoræ liquor infusus.
Myrrhis pota.
Heliotropij folia indita.
Sulphuris fumus in uterum permeans.
Dauci semen bibitum.
Ammoniacum haustum.
Periclymeni semen drachmæ pondere in uino potum.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum põdere ex dulci uino sumpta.
Alumen subditum.
Iaspis lapis fæmori adalligatus.
Aëtites lapis pro amuleto fæmori suspensus.
Samius lapis adalligatus.

Ad conceptionem inhibendam.

Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
Leporinum coagulum post triduum à purgatione menstrua sumptum.
Sanguis menstruus illitus.
Braßicæ flores à puerperio in pessulo subditi.
Asparagi radix suspensa.
Piper à coitu illico subditum.
Hederæ corymbi drachmæ pondere à purgatione hausti.
Hedysarum ante coitum fœminis subditum.
Cedria uirili membro illita.
Ostracites lapis sicilici pondere quatuor diebus à purgatione potus.
Asplenum (ut quidam credunt) silente luna nocturno tempore decerptum cũ muli liene uẽtri ad alligatũ.
Periclymeni semen, & folia diebus 36. pota.
Epimedij folia trita illico à purgatione quinque diebus continuis bibita.
Gladioli inferior radix hausta.
Filicis fœminæ radix potui data.
Heliotropium adalligatum.
Rubigo ferri pota.
Menta ante coitum uuluæ admota.

Ad conceptionem iuuandam.

Leporinum coagulum cum butyro subditum statim à mensium purgatione.
Loliacea farina cum myrrha, thure, bitumine, & croco suffita.
Pastinacæ erraticæ semen potum.

Ad fœtum mortuum educendum.

Dictamnum tum potum, tum subditum.
Saluiæ decoctum bibitum.
Galbanum cum myrrha ex uino potum.
Marrubij decoctum haustum.
Tußilaginis decoctum potui datum.

Ad prohibendum abortum.

Aëtites lapis sinistro brachio adalligatus.
Samius lapis pro amuleto suspensus.

Ad puerperia iuuanda.

Dictamni radix bibita.
Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
Fœniculum erraticum potum.
Peucedani succus haustus.
Pæoniæ siccata radix potui data.
Althēææ decoctum infusum.

Ad prægnantium malacias.

Vitis uiniferæ foliorum capreolorumq; succus potus.

Ad vteri inflammationes.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Iunci odorati decoctum in deseßionibus adhibitum.
Viticis foliorum & seminis decoctum fotu appositum.
Butyrum recens illitum.
Sonchi succus inunctus.
Agaricum drachmæ pondere cum oxymelite potum.
Pulegij decoctum fotu subditum.
Melilotus cum passo emplastri modo impositus.
Panacis Herculei lachryma ex melle indita.
Artemisiæ decoctum in deseßionibus adhibitum.
Leucoij decoctum fotu appositum.
Anthyllidis radix ex rosaceo, lacteq; indita.
Parthenij decoctum in deseßionibus additum.
Althæa decocta, ac subinde anserino, suillóue adipe, aut resina terebinthina subacta, subdita.

Ad exulceratos locos.

Aspalathi ex uino decoctum infusum.
Lac in quo igniti calculi extincti fuerit infusum.
Oesypum inditum. Explet enim & emollit.

Fœn

Fœni græci folia ex aceto illita.
Asclepiadis folia adhibita.

Ad induratos locos.

Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel ruta admota.
Styrax illita.
Anserinus & Gallinaceus adeps illitus.
Bdellium inunctum.
Maluæ decoctum inditum.
Ladanum pessis immissum.
Panaces Herculeum ex melle inditum.
Ebuli, sambuciq; decoctum fotu admotum.
Parthenij decoctum in desessionibus.
Fœni græci ex aqua expressus succus cum anserino adipe in pessulo subditus.
Lilij radix admota.
Ageratum suffitum.

Ad vteri inflammationes.

Rutæ ex oleo decoctum clystere perfusum.
Geranium, & eius radix drachmæ pondere pota.

Ad procidentem vterum.

Casia fotu uel suffitu adhibita.
Myrti baccarum succus in desessionibus.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Gallarum decoctum in sessionibus additum.
Acacia subdita.
Hypocistis subdita.
Vrticæ utriusque folia imposita.
Acetum fotu adhibitum.

Ad vteri dolores & erosiones.

Adeps { *Anserinus* / *Gallinaceus* } *illitus.*
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta imposita.
Lini seminis decoctum infusum.
Maluæ decoctum fotu adhibitum, uel infusum.
Portulacæ decoctum clysmate inditum, propriè facit ad erosiones.
Rhaponticum potum.
Centaurij maioris radix bibita.
Anethi decoctum in desessionibus.
Verbenacæ rectæ folia ex recēti suillo adipe, uel ex rosaceo subdita.
Hyoscyami seminis cremor inditus.
Mandragoræ liquor pessulis impositus.

EXTREMORVM MEMBRORVM.

Ad podagram.

Amomum illitum.
Mei radices impositæ.
Populi nigræ folia ex aceto illita.
Amurca cruda, ac recens fotu adhibita.
Salicis foliorum, & corticis decoctum fotu impositum.
Ficulneum lac cum farina fœnigræci, & aceto cataplasmatis additum.
Cochleæ terrestres, suo cum operimento tusæ, impositæ.
Mustelæ crematæ cinis ex aceto inunctus.
Marinus recens pulmo concisus impositus.
Lac humanum cum opio, & cera illitum.
Adeps ouillus, caprillus, hircinusúe ex eiusdem animalis fimo coactus inunctus.
Sanguis menstruus inunctus.
Caprarum montanarum fimum ex earum adipe illitum.
Hordei farina cum cotoneis malis imposita.
Lens cum polēta decocta, & emplastri modo adhibita.
Raporum decoctum fomentis additum.
Braßica cum fœno greco, & aceto in cataplasmate.
Intybus per se, & cum polenta illitus.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
Cyclaminis decoctum fotu adhibitum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Panaces Herculeum cum passa uua illitum.
Libanotis cum loliacea farina, & aceto cataplasmatis addita.
Scordium ex aceto, aut aqua impositum.
Leucoium ex aceto illitum.
Androsaces imposita.
Helxines succus cera, et hircino adipe exceptus illitus.
Hyoscyami semen, & folia cum polenta cataplasmatis adhibita.
Semperuiuum inunctum, ubi calor exuperat.
Vrtica emplastri modo illita.
Muscus marinus impositus.
Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.
Thapsiæ succus illitus.
Glans unguentaria illita.
Sambuci & Ebuli folia cum seuo taurino, aut hircino imposita.
Bryonia cum caprino stercore cataplasmatis addita.
Heliotropij folia illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.
Acetum calido fotu cum sulphure adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Sulphur cum aqua, & nitro inunctum.
Sal cum aceto impositum.
Asius lapis cum fabarum lomento illitus.
Gagates lapis inunctus.
Fornaceæ testæ exustæ impositæ.

Ad coxendicos affectus.

Mei radices impositæ.
Helenij folia ex uino cocta imposita.
Iridis Illyricæ decoctum clysmate infusum.
Cardamomum ex aqua potum.
Asarum potum, uel clystere infusum.
Populi albæ cortex unciæ pondere haustus.
Iberis contusa, & emplastri modo imposita.
Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.
Piscium Garum clysteribus iniectum.
Smyrnij semen potum.
Bubulum fimum ex bubus in pascuis degentibus illitum.
Lolij farina ex aqua mulsa decocta imposita.
Lupinorum farina ex aceto illita.
Ammoniacum bibitum.
Ascyri semen ex aqua potum.
Asparagi radicum decoctum bibitum.
Althææ decoctum potui datum.
Sinapi tritum cum fico impositum donec ruborem excitet.

Nasturtium

Nasturcium clysmate infusum.
Irionis semen clystere iniectum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Capparis semen potum.
Lepidij folia, & radices, cum helenij radice trita, & imposita.
Agaricum trium oboloru͂ pondere in aceto mulso potu͂.
Rhaponticum potum.
Androsæmi semen bibitum. Sed à purgatione aquam exorbere oportet.
Centaurij maioris decoctum clystere infusum.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum bibitum.
Abrotani semen cum aqua potum.
Rubiæ radix pota.
Pulegium illitum, quousque rubescat cutis.
Calamintha imposita recens tritaq́; donec exuratur locus.
Thymus ex fimo cum polenta impositus. Idem præstat & Thymbra.
Rutæ syluestris semen quadraginta diebus potum.
Panaces Herculeum ex melle inunctum.
Laser cera, ligustino, & Irino oleo subactum, illitum.
Euphorbium in odorata potione sumptum.
Leontopetalum clysteribus infusum.
Hyperici semen quadraginta diebus potum.
Chamæpityos folia quadraginta diebus ex dulci aqua bibita.
Betonicæ folia ex aqua bibita.
Polemoniæ radix ex aqua sumpta.
Xyridis radix ex mulso pota.
Ocimastri semen cum uino, myrrha, & pipere sumptu͂.
Quinquefolij radicis decoctum potum.
Heliochrysi coma ex uino hausta.
Papaueris corniculati radicis decoctum potum.
Aethiopis decoctum bibitum.
Arction ex uino haustum, & illitum.
Chamæcissi folia trium obolorum pondere in aquæ cyathis tribus tricenis quadragenisúe diebus pota.
Colocynthis clystere infusa, & recens loco confricata.
Cucumeris syuestris radix clysmate infusa.
Spartij ramorum ex aqua marina dilutum infusum.
Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
Acetum mulsum haustum.
Sory ex uino clystere infusum.
Muria clystere indita.
Adarces illitus.

Ad articulorum dolores.

Gallorum senescentium ius potum.
Braßica cum fœno græco, & aceto illita.
Ruta tum hausta, tum cataplasmatis adhibita.
Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptum.
Melissophyllum ex sale impositum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Psyllium ex rosaceo, & aceto, aut aqua illitum.
Mandragoræ radix cum polenta imposita.
Vrtica cataplasmatis modo adhibita.
Veratrum nigrum potum.
Fucus marinus recens impositus.
Thapsiæ succus inunctus.
Narcißi radix trita, & ex melle imposita.
Acetum mulsum potum.
Vinum melitites frequentius potum.

Ad articulorum collisiones.

Sarmentitius cinis cum axungia uel oleo illitus.

Ad articulorrm tophos.

Cannabis syluestris radix decocta, & illita.
Ochra inuncta.

Ad perniones.

Thus cum suillo adipe aut anserino impositum.
Pix liquida inuncta.
Acacia illita.
Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
Ficus crematæ cum cerato impositæ.
Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
Asininæ ungulæ cinis oleo maceratus illitus.
Vrsinus adeps inunctus.
Vmbilici ueneris succus impositus.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo, & rosaceo adhibitæ.
Orobi decoctum fotu impositum.
Raporum decoctum fomenti modo.
Betæ decoctum impositum.
Dracunculi maioris folia ex uino decocta, & imposita.
Oleum in excauata asphodeli radice decoctum illitum.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleum cum pauca cera in eius excauata radice feruefactu͂, illitum.
Scilla cremata imposita.
Ranunculi decoctum inunctum.
Arction ex uino illitum.
Alumen aqua aspersum.

Ad pedum inflammationes ex calceorum attritu.

Pulmo { *Agninus* / *Vrsinus* / *Suillus* } *impositus.*
Calceamentorum ueterum soleæ combustæ, & illitæ.
Cæpæ succus cum adipe gallinaceo impositus.

Ad pedum rimas.

Ca͂crorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Scilla oleo feruefacta, & cum resina imposita.

Ad digitorum reduuias.

Punicorum malorum succus illitus.
Myrti folia trita, & inspersa.
Oleæ syluestris folia trita, & imposita.
Eboris ramenta in puluerem adhibita.
Aloë cum passo imposita.
Paronychia concisa & illita.
Bryonia oleo decocta, quousque liquescat, inuncta.
Labruscæ cremati flores ex melle impositi.
Rubigo ferri illita.
Acacia illita.
Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
Marrubij folia ex melle imposita.
Quinquefolij radix illita.
Tithymali characiæ lac illitum.
Acetum illitum.
Alumen aqua inspersum.
Sal impositum.

Ad Paronychia.

Thus cum melle illitum.
Eboris scobes inspersus.

Paronychiæ folia illita.

Ad scabros vngues auferendos.

Pix liquida illita.
Lini semen cum pari nasturtio & melle.
Cupreßi pilulæ impositæ.
Lapathi cuiusque radix in aceto decocta illita.
Ranunculi folia, & radices admotæ.
Chelidonium minus illitum.
Viscum cum trito auripigmento appositum.
Alumen cum aqua aspersum.
Sulphur cum resina terebinthina inunctum.
Sandaracha cum pice imposita.
Fæx uini cremata ex resina.

Ad mobiles vngues extrahendos.

Vua passa illita.

Ad contusos vngues.

Bulbi cum polenta impositi.

Ad clauos & callos.

Fermentum triticeum illitum.

Ad varices.

Cirsij radix dolenti loco adalligata.

Ad lumborum dolores.

Echij radix pota.
Chamæleuce illita.

Ad inguinum inflammationes.

Leporinus pes herba imposita.
Aster atticus recens illitus.

Ad enterocelas.

Cupreßi pilulæ illitæ.
Punicorum cytini cataplasmatis additi.
Symphytum petræum emplastri modo impositum.
Quinquefolium haustum.
Equiseti radix & folia pota.
Aloë emplastri modo illita.

Ad sarcocelas.

Cinis sarmentitius illitus.

SIMPLICIVM MEDICAMENTOrum facultates secundum genera ex Dioscoride.

FEBRIVM.

Ad tertianas.

ARANEVS *plagellæ confricatus, linteolóue illitus, mox fronti, aut temporibus impositus.*
Vermes terreni cum anserino adipe decocti, & illiti.
Plantaginis radices integræ tres cũ uini cyathis tribus, & pari aqua potæ.
Trifolij bituminosi tria folia trita, totidemq; semina epota.
Hypericum ex uino bibitum.
Verbenacæ supinæ tertius à terra geniculus cum adiacentibus folijs bibitus.
Heliotropij seminis grana quatuor pota ante febris accesionem.
Portulacæ succus haustus.

Ad quartanas.

Cimices lectularij septem cauis fabarum inclusi, & poti.
Plantaginis radices integræ quatuor, cum uini cyathis quatuor, & pari aqua bibitæ.
Vermiculi, qui in Dipsaci *echino internis partibus conclusi reperiũtur, in aluta collo, brachioúe adalligati.*
Ruta syluestris cum uino pota.
Hypericum ex uino haustum.
Quinquefolij rami quatuor sumpti.
Verbenacæ supinæ quartus à terra geniculus unà cum adiacentibus folijs haustus.

FEBRIVM.

Heliotropij seminis grana quatuor hora una ante accesionem pota.

Ad diuturnas febres.

Galli senis ius Dioscoridis *modo paratum potum.*
Agaricum haustum.
Vinum melitites haustum, ubi uentriculus magna imbecillitate laboret.

Ad hepielas.

Hyosciami tria, uel quatuor folia pota.

Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inspersum.
Smyrnij semen potum.
Piper bibitum.
Ruta pota.
Sagapenum haustum.
Anthemis clysmate infusa.
Polygoni succus hora ante accesionem sumptus.
Quinquefolij folia ex dulci aqua, aut diluto uino cum exiguo pipere bibita.

Ad eticam.

Portulaca tum uentriculi osculo, tũ hypocundrijs illita.

Ad febrium algores.

Piper haustum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Aristolochia rotunda ante accesionem bibita.
Abrotanum ex oleo inunctum.
Calaminthæ decoctum potum.
Panaces Herculeum *illitum.*
Smyrnij semen, & radix ex mulso pota.
Pyrethrum inunctum.
Laser cum pipere, & thure ex uino haustum.

Conyza ex oleo inuncta.
Coris semen cum pipere haustum.
Buglossi radix cum semine bibita.
Periclymeni semen ex oleo inunctum.

Ad pestilentes febres.

Myrrhis bis, uel ter qualibet die ex uino pota.

TVMORVM PRAETER NATVRAM.

Ad inflammationes.

Harundinum uirentia folia tusa illita.
Glandes intritæ, & illitu appositæ.
Rhois semen ex aqua illitum.
Lupinorum farina, cum polenta, & aqua imposita.
Vmbilici Veneris succus circumlitus.
Plantago emplastri modo imposita.
Asphodeli radix cum polenta adhibita.
Acetum in succidis lanis, aut spongijs impositum.
Rhaponticum cum aceto illitum, ubi diutius perseuerauerit inflammatio.
Pulegium cum polenta illitum.
Tussilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
Parthenium emplastri modo impositum.
Lonchitis altera imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Polygonon illitum.
Tribuli fructus cataplasmatis additus.
Xyridis radix ex aceto imposita.
Achillea illita.
Helxine cataplasmatis addita.
Lichen herba adhibita.
Verbenacæ supinæ folia illita, ubi inflammatio diutius perseuerat.
Papaueris folia, unà cum calycibus illita, uel calyces tantum cum polenta adhibiti.
Hyoscyami semen, & folia imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Bryoniæ radix ex uino decocta adhibita.
Sambuci, ebuliq́; prætenera folia cum polenta illita.
Indicum illitum rumpit.
Triticei furfures acerrimo aceto elixi impositi.
Tritici pollen ex hydrelæo, uel aqua mulsa illitus.
Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, & herbis ad idem conferentibus additus, & impositus.
Sesamum illitum.

Ad carbunculos.

Ligustri folia imposita.
Pix liquida ex melle, & uua passa illita emarginat, disrumpitq́;.
Cupressi folia trita, & imposita.
Sabinæ folia ex uino illita carbunculos circũscribunt.
Oliuæ maturæ arefactæ illitæ emarginant.
Nucum iuglandium ueterum nuclei peruncti.
Columbinum fimum cum melle, & lini semine subactũ.
Erui farina emplastri modo imposita.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Brassica cum sale illita rumpit.
Nasturtium impositum.
Porrum cum sale appositum.
Panaces Herculeum illitum.
Coriandrum cum passa uua ex melle impositum.
Laserpitij liquor inunctus.
Tithymali caraciæ lac illitum.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum ruta imposita.

Ad furunculos & tubercula.

Fermentum triticeum impositum.
Helxine illita.
Sal cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle impositũ.
Hastulæ regiæ radix in fece uini decocta, illita.
Ephemeri folia ex uino cocta, & imposita.
Vtriusque urticæ folia illita.
Leontopodij radix suspensa.
Cucumeris syluestris radix cum resina terebinthina imposita.
Scammoniæ succus cum melle, aut oleo illitus.
Mori radicis liquor illitus.
Thapsiæ succus ex melle illitus.
Pycnocomi folia inuncta.
Sandaracha cum adipe imposita.
Asius lapis liquida pice, aut resina terebinthina exceptus, illitus.
Cimolia terra ex aceto illita.

Ad gangrænas.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
Punicorum succus inunctus.
Nucum iuglandium ueterum nuclei peruncti.
Ficulnei cineris lixiuiũ spongiis exceptũ et impositum.
Loliacea farina cum sale, & raphano cataplasmatis addita.
Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
Lentes cum fertula campana, rosaceo, siccis rosis, malicorio, & salsa aqua illitæ.
Erui farina illita.
Brassica elixa cum melle, cataplasmatis addita.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Laserpitij liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
Galiopsis folia, semen, succus, & caulis, ex aceto imposita.
Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
Tithymali caraciæ lac impositum.
Bryoniæ radix, fructus, & folia cum sale illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum sale imposita.

Ad erysipelas, & sacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
Cupressi folia per se, & cum polenta imposita.
Rhamni folia illita.
Ligustri folia adhibita.
Rosæ illitæ.
Acaciæ succus inunctus.
Oleæ syluestris folia contrita, et imposita.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo, et uino illita.
Menstruus mulierum sanguis circumlitus.
Caprarum montanarum fimum ex uino, uel aceto decoctum impositum.
Vrinæ humanæ sedimen inunctum.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, rosaceo, et malicorio adhibitæ.
Malua ex oleo decocta, et illita.
Brassica utraque incisa, et cum polenta emplastri modo imposita.
Portulaca cum polenta cataplasmatis addita.
Plantago illita cum cimolia, & cerussa.

Intybi radix, & folia cum polenta imposita.
Isatidis folia illita.
Acinos cataplasmatis addita.
Rutæ succus cum aceto, cerusa, & rosaceo inunctus.
Coriandrum cum pane, polentaúe illitum.
Lilij folia ex aceto illita.
Tußilaginis folia trita, ex melle imposita.
Parthenium cum floribus emplastri modo impositum.
Polygonum illitum.
Anchusæ radix cum polenta adhibita.
Lycopsis radix cum polenta imposita.
Rubi Idæi flos illitus.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta cataplasmatis indita.
Verbenaca recta ex aceto inuncta.
Papaueris uascula concisa cum polenta imposita.
Solani hortẽsis folia cum polline polentæ illita. Quin et eiusdem succus inunctus.
Mandragoræ radix ex aceto illita.
Cicutæ succus inunctus.
Vmbilici Veneris succus circumlitus.
Psyllium, & eius spissamentum inunctum.
Lens palustris illita.
Ricini folia ex aceto illita.
Semperuiuum maius inunctum.
Stratiotes imposita.
Acetum circumlitum.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Sal cum aceto, aut hyßopo illitum.

Ad herpetas.

Acaciæ succus inunctus.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex uino imposita.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Caprarum montanarum fimum ex uino, uel aceto decoctum illitum.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, & malicorio cataplasmatis inditæ.
Helxines succus cum cerußa inunctus.
Plantago imposita.
Chelidonium maius ex uino illitum.
Rubi folia illita.
Solani hortulani succus cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma illitus.

Ad epinictydas.

Ouillum, caprillumúe fimum ex aceto illitum.
Braßica concisa cum polenta imposita.
Plantago quoquo modo adhibita.
Cucumeris folia cum melle inuncta.
Porri folia cum Rhoe obsoniorum cataplasmatis indita.
Absinthium cum aqua illitum.
Coriandrum cum passa uua, & melle impositum.
Viscum in splenio adhibitum.
Heliotropij semen illitum.
Vua passa à nucleis repurgata, cum ruta imposita.

Ad strumas.

Iridis Illyricæ radix cocta, & illita.
Pix liquida cum farina hordeacea, & pueri impubis urina decocta, illita.
Ficus siccæ coctæ, & impositæ.
Großi coctæ & illitæ.
Viperinæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustellæ sanguis inunctus.
Asinini unguis cinis ex oleo maceratus illitus.
Bubulum fimum è bubus herbas pascentibus sumptum illitum.
Hordei farina cum pice, et impubis pueri urina excepta imposita.
Loliacea farina cum fimo columbino ex uino decocta, adhibita.
Fabarum farina cum melle, et fœno græco illita.
Lens in aceto cum meliloto decocta, illita.
Lupinorum farina ex aceto inuncta.
Rumex decoctus circumlitus.
Plantago cum sale imposita, uel radix collo suspensa.
Sinapi cum sulphure illitum.
Nasturtium ex muria inunctum.
Piper cum pice impositum.
Coriandrum cum fabæ lomento adhibitum.
Galbanum illitum.
Aparine cum axungia inuncta.
Melissophylli folia cum sale cataplasmatis addita.
Althæa ex uino, uel aqua mulsa decocta, imposita.
Quinquefolij radix decocta, ac concisa adhibita.
Laserpitij liquor ex cera illitus.
Vmbilici uenenis succus circumlitus.
Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
Semperuiuum tertium impositum.
Galiopsis folia, caulis, semen, et succus cataplasmatis indita.
Pseudobunij rami quaterni ex aqua poti illitiq́;.
Adiantum impositum.
Fornaceæ testæ tostæ ex cerato illitæ.
Capparis radix, et folia trita et imposita.

Ad panos.

Oleæ syluestris folia cum melle inuncta.
Ficus siccæ coctæ, et illitæ.
Bubulum fimum ex pascuis sumptum impositum.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
Plantago cum sale imposita.
Bulbi elixi cum polenta, et suillo adipe illiti.
Isatidis folia imposita.
Eryngium adalligatum.
Abrotanum cum farina hordeacea, & hydrelæo subacta illitum.
Acinos herba imposita.
Panacis Asclepij flores, & semẽ cataplasmatis indita.
Coriandrum cum fabæ lomento appositum.
Ammoniacum inunctum.
Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
Gladioli superior radix, cum loliacea farina, et dulci aqua illita.
Psyllium ex rosaceo, acetoúe, aut aqua impositum.
Mandragoræ folia recentia adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, et semen illita.
Personatæ radix cum axũgia suo super folio imposita.
Pycnocomum adhibitum.
Conyza emplastri modo imposita.
Vini fæx illita.

Ad tumores discutiendos.

Cancri fluuiatiles impositi.

Lini semen illitum.
Foeni græci farina cataplasmatis addita.
Capparis radix, & contusa folia imposita.
Smyrnij radix illita.
Ammoniacum inunctum.
Buphthalmi folia, & flores cera excepta, & imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen adhibita.
Aegilops imposita.
Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
Pyrites lapis illitus.
Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptus.
Cimolia terra illita.

Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
Bubulum fimum ex pascuis assumptum ex aceto illitũ.
Loliacea farina cum fimo columbino in uino decocta.
Lini semen cum nitro, & lixiuio ficulnei cineris decoctum.
Hydropiper illitum.
Cannabis syluestris radix imposita.

Ad carcinomata.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum melle decoctus, & illitus.
Irionis semen tritum, & impositum.
Vtraque urtica adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen imposita.

Ad tumores in uniuersum.

Suillus adeps illitus.
Brassica utraque concisa, cum polenta imposita.
Cucurbita imposita.
Xanthij semen illitum.
Bulbi elixi cum polenta, & adipe suillo illiti.
Lini semen cataplasmatis inditum.
Foeni græci semen illitum.
Cæpa decocta, & cum passa uua, & ficu adhibita.
Narcissi radix illita.
Bryoniæ radix ex uino decocta, & imposita.
Isatidis folia applicata.
Smyrnij radix illita.
Tragoriganum cum polenta impositum.
Mentha cum polenta cataplasmatis addita.
Amaraci folia cum cera coacta, & illita.
Daucum illitum.
Libanotis radices emplastri modo impositæ.
Nigella ex aceto inuncta.
Horminum ex aqua illitum.
Buphthalmi flores cera subacti.
Althæa decocta imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Anagyris folia illita.
Polygonon cataplasmatis inditum.
Xyridis radix ex aceto inuncta.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta emplastri modo.
Verbenacæ supinæ folia imposita.
Psyllium ex rosaceo, acetoúe, aut aqua illitum.
Ephemeri folia ex uino decocta, illita.
Cytisi folia cum pane inter initia imposita.
Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Pycnocomi semen cum polenta illitum.
Indicum inunctum.
Vini fæx cruda per se, uel cum myrto illita.

Ad steatomata.

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

Ad meliceridas.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.
Melilotus ex aqua inuncta.
Vua passa à nucleis expurgata trita, cum rutá imposita.

Ad tumores ex ictu.

Brassica concisa cum polenta imposita.
Cucurbita emplastri modo illita.
Hydropiper impositum.
Thymus, Thymbraq; illita.

Ad sugillata.

Caseus recens illitus.
Succida lana oleo, acetoúe perfusa.
Fabarum farina ex melle, & foeno græco.
Lupinorum farina imposita.
Raphanus ex melle.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Hydropiper impositum.
Ptarmica cum floribus illita.
Bulbi per se, aut ex oui uitello.
Rhaponticum ex aceto.
Aloë ex melle.
Laserpitij liquor illitus.
Absinthium ex melle.
Aqua maris calida fotu adhibita.
Hyssopum ex feruenti aqua.
Calamintha ex uino.
Amaraci siccata folia ex melle.
Cuminum erraticum commansum ex melle, & passa uua illitum.
Ammi ex melle.
Acetum ex melle.
Thapsiæ succus, & radix cum thuris, & ceræ æquali portione duabus tantum horis imposita, & subinde marina aqua fotu adhibita.
Bryonia ex oleo decocta quousque liquescat.
Sal ex melle inunctum.

VVLNERVM.

Ad vulnera conglutinanda.

Cupressi folia trita.
Vlmi folia, sed multò magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur.
Sycomori liquor illitus.
Amurca in cupreo uase decocta illita.
Palmulæ immaturæ illitæ.
Viticis folia, & semen imposita.
Punicorum cytini impositi.
Thus inspersum.
Lanæ cinis impositus.
Syluestris brassicæ folia imposita.
Argemone illita.
Glycyrrhizæ succus illitus.
Centaurij maioris recens radix imposita.
Centaurij minoris folia tusa, & illita.
Achillea imposita.

Poterij radix concisa illita.
Smyrnij radix imposita.
Aloë in puluerem inspersa.
Sarcocolla imposita.
Polycnemon ex aqua impositum.
Polium emplastri modo impositum.
Scordium impositum.
Equiseti folia inspersa.
Lonchitis folia imposita.
Althæa in uino, aut mulsa aqua decocta imposita.
Sideritis folia imposita.
Chamæpitys, ex melle adhibita.
Sideritis altera imposita.
Polygonum emplastri modo adhibitum.
Polygonatum emplastri modo admotum.
Symphytum petræum inditum.
Symphytum emplastri modo impositum.
Clymeni succus impositus.
Sideritis quælibet illita.
Lycopsis radix cataplasmatis indita.
Ocimi semen illitum.
Graminis radix concisa, & adhibita.
Conyza illita.
Quinquefolium adhibitum.
Coccum infectorium tritum, & inspersum.
Verbenaca illita.
Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
Verbasci folia ex aceto.
Spongiæ recentes sine pinguedine ex aqua uel posca.
Succida lana uino, aceto, oleoúe infusa.
Dracunculi folia ex uino decocta.
Isatidis folia illita.
Stratiotes millefolium impositum.
Morochthus lapis inspersus.

Ad fluxum sanguinis vulnerum.

Syluestris oleæ foliorum succus admotus.
Gallæ crematæ uino, aceto, aut muria extinctæ, inspersæ.
Punicorum cytini impositi.
Perseæ arida folia illita.
Cupressus pilulæ cum arboris coma tritæ & admotæ.
Thus inspersum.
Ranarum crematarum cinis illitus.
Araneorum tela adhibita.
Caprarum montanarum fimum ex aceto.
Asininum fimum tum crudum, tum crematum ex aceto.
Stœbis folia imposita.
Portulaca illita.
Plantago admota.
Idæa radix admota.
Isatidis folia inuncta.
Saluia adhibita.
Galij flos inditus.
Androsæmi folia illita.
Quinquefolium admotum.
Phœnix herba cum punicea lana corpori alligata.
Lichen herba adhibita.
Astragali radix indita.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Stratotes millefolium admotum.
Cinnabaris, & Sanguis draconis inditus.
Alumen admotum.
Sulphur impositum.
Gypsum inspersum.
Spongiæ siccæ recentes, & uacuæ impositæ.
Spongiarum crematarum cinis ex pice.
Eretria terra inspersa.
Stibium inspersum.

Ad sanguinem ex cerebro erumpentem.

Gallinaceorum cerebrum ex uino potum.
Stibium tritum inspersum.

Ad sanguinis grumos.

Thymus impositus.
Thymbra illita.

Ad vulnera telis venenatis illata.

Dictamni succus tum potus, tum instillatus.

Ad ossa carne vestienda.

Iris Illyrica illita.
Panacis Herculei radix imposita.
Myrrha cum cochleæ carnibus peruncta.

Ad vulnera membranarum cerebri.

Butyrum admotum.

Ad vulnerum inflammationes.

Bubulum recens fimum ex pascuis sumptum, ac subinde folijs inuolutum, & in feruenti cinere calefactum impositum.
Pinorum, & picearum folia trita, & illita.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Lupinorum farina admota.
Stratiotes imposita.
Millefolium ex aceto illitum.
Labruscæ flores cataplasmatis inditi.
Aerugo illita.

Ad infixa vulneribus extrahenda.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & appositæ.
Siluri salsi caro admota.
Lacertæ concisum caput impositum.
Bulbi cataplasmatis inditi.
Horminum ex aqua illitum.
Anagallis adhibita.
Narcissi radix cum lolij farina imposita.
Aristolochia rotunda imposita.
Dictamnum admotum.
Gladioli radix superior ex uino, & thure illita.
Xyridis radix admota.
Tragij folia, semen, & liquor illita.
Pycnocomi semen cum polenta impositum.
Acutæ spinæ radix illita.
Harundinis radix admota.
Sinapi impositum.

Ad carnis excrescentias.

Gallæ tritæ, & inspersæ.
Palmarum nuclei exusti, lotiq; illiti.
Erinacei marini operimenti cinis admotus.
Crematæ purpuræ cinis inditus.
Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Smaridis piscis exustum caput impositum.
Lanæ crematæ cinis inunctus.
Scordium siccatum inspersum.
Aes ustum impositum. Quin etiam æris flos admotus.

Plumbum

Plumbum elotum *Stibium* *Argenti spuma* *Cerussa* *Chrysocolla* *Ochra* *Diphryges* *Auripigmentum* *Pumex* *Corallium* *Asij lapidis flos siccatus*	*Trita, inspersa, illita, uel quoquo modo admota.*

Pyrites lapis cum resina impositus.

Ad vulnera cicatrice obducenda.

Cadmia elota inspersa, uel illita.
Plumbum elotum impositum.

VLCERVM.

Ad depascentia vlcera, quæ Græcis φαγέδαιναι vocantur.

Pini, piceæq; cortex cum chalcantho tritus illitus.
Lentisci decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia trita inuncta.
Sabinæ utriusque folia trita, & admota.
Rhamni cuiusque folia imposita.
Cisti flores per se illiti.
Oleæ syluestris folia trita, & adhibita.
Lignorum marcor illitus.
Oliuæ maturæ exustæ, tritæ, & inspersæ.
Palmæ cortex siue inuolucrum admotum.
Myrti folia trita, cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex uino imposita.
Amygdalæ amaræ ex uino inunctæ.
Smaridis piscis crematum caput, tritum, & illitum.
Garum piscium admotum.
Testudinis fel inunctum.
Loliacea farina cum sale, & raphano illita.
Lini semen ex uino decoctum.
Erui farina admota.
Raphanus tritus inunctus.
Betæ folia imposita.
Plantago quoquo modo indita.
Dracunculi maioris radix concisa, ex melle, bryonia addita.
Asphodeli radix, & folia ex uino.
Anagallis trita adhibita.
Hederæ decocta folia ex uino.
Chelidonij maioris radix ex uino.
Isatidis folia superposita.
Aristolochia rotunda adhibita.
Chamæleonis nigri radix cataplasmatis addita.
Pulegium uirens appositum.
Marum admotum.
Panacis Asclepii flores, & semen illitum.
Pastinacæ erraticæ folia contusa ex melle.
Coriandrum cum pane polentaúe illitum.
Marrubij folia ex melle.
Tithymali characiæ lac illitum.
Omphacium ex aceto inunctum.
Cicutæ succus illitus.
Sedum maius impositum.
Sphondylium cum ruta admotum.
Polygonum superpositum.
Verbenaca ex aceto.
Solani hortulani folia cum polentæ polline illita.
Acetum fotu adhibitum.
Acida muria fotu imposita.
Petasites admota.
Aeris squamma inspersa.
Aerugo illita.
Sal tostum cum polenta adhibitum.
Salis flos inspersus.
Chalcitis illita.
Diphryges inunctum.
Asius lapis tritus ex aceto.
Alumen cũ gallæ crematæ paripondere ex aceti fæce.

Ad vlcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
Centaurium minus admotum.
Panacis Herculei acuminata radix imposita.
Viscum cum thure inunctum.
Chamædrys ex melle.
Lilij foliorum succus in æreo uase decoctus ex aceto, & melle.
Scordium tritum ex melle.
Anchusæ radix oleo incocta ex cera.
Verbenaca trita ex melle.
Astragali radix illita.
Thalictri radix inuncta.
Personatæ folia imposita.
Omphacium ex aceto.
Spongiæ recentes siccæ, & uacuæ impositæ.
Asij lapidis flos siccatus illitus.

Ad malefica dolosaq; vlcera.

Plantago quoquo modo imposita.
Dracunculi concisa radix cum bryonia ex melle.
Petasites illita.
Psyllium tritum ex melle.
Bryoniæ folia, fructus, radix cum sale imposita.
Filicis fœminæ radix trita, & illita.
Cadmiæ puluis inspersus.
Salis flos illitus.
Asij lapidis flos ex melle.
Ostracites lapis ex melle.

Ad sinus & fistulas.

Iridis Illyricæ radicum decoctum infusum.
Suillus adeps infusus.
Mel infusum.
Plantaginis succus inditus.
Dracunculi maioris radicis succus ex melle.
Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
Sphondilij ramenta circũligata sinuum callos erodunt.
Quinquefolium cum sale ex melle.
Stratiotes millefolium infusum.
Tithymali characiæ lacteus succus inditus.
Omphacium cum aceto.
Chalcitis collyrij modo infusa.
Cadmia illita.
Spongia recens sine pinguitudine ex decocto melle imposita.
Gentiana quoquo modo adhibita.

Ad vlcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
Aerugo cum ammoniaco collyrii modo imposita.

Spongiæ aridæ lino ligatæ, & in pœnicilli modo impositæ.

Ad vlcera ab erodentibus prouenientia.

Lac omne, & præsertim bubulum illitum.

Ad phthiriasim.

Staphis agria trita, & ex oleo illita.

Ad sordida vlcera.

Oleæ sylueſtris folia tusa ex melle.
Iris Illyrica ex mella.
Colymbades tritæ & impoſitæ.
Resina terebinthina illita.
Pix liquida cum melle indita.
Erinacei marini operimentum exuſtum impoſitum.
Purpuræ crematæ cinis illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inſperſus.
Orobi farina admota.
Braſsica cum fœno græco, & aceto illita.
Aſphodeli folia, & radices impoſita.
Capparis cortex ſiccatus, & adhibitus.
Anemones radix illita.
Hederæ decocta folia ex uino.
Chelidonium maius cum axungia admotum.
Ariſtolochia rotunda impoſita.
Libanotidis radices ſiccatæ ex melle.
Ballote ex melle.
Marrubij folia ex melle.
Verbenacæ ſupinæ folia illita.
Narciſsi radix cum erui farina ex melle.
Bryoniæ radix, fructusq; cum ſale admota.
Aerugo ex melle cocta, & impoſita.
Aes uſtum inſperſum.
Vrtica utraque trita, & illita.
Peucedani radix trita inſperſa.
Cadmia indita.
Mel illitum.
Pompholyx admota.
Muria indita.
Alumen quoquo modo adhibitum.
Aſij lapidis flos exiccatus, & illitus.

Ad ambuſta.

Platani pilulæ adipe exceptæ illitæ.
Liguſtri foliorum decoctum fotu adhibitum.
Ciſti flores cum cerato impoſiti.
Acaciæ gummi ex ouo illitum puſtulas prohibet.
Myrti folia cruda ſeu cremata cerato excepta.
Mori folia trita ex aceto illita.
Thus ex ſuillo uel anſerino adipe exceptum.
Buccinæ cinis illitus.
Mitulorum combuſtorum cinis admotus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.
Calciamentorum ueterum cinis impoſitus.
Suillus adeps inunctus.
Fimum { *Ouillum cera & roſaceo ſubactum.* / *Columbinum*, *Gallinaceum* } *cum lini ſemine ex oleo.* }
Seſamum ex roſaceo.
Malua decocta ex oleo.
Betæ uirentia folia illita.
Braſsicæ cinis ex oui albo.
Lactucæ ſylueſtris lacteus ſuccus ex humano lacte.
Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex uino.
Acanthi radix illita.
Rutæ ſylueſtris ſemen, & folia admota.
Glutinum calida aqua maceratum illitum puſtulas prohibet.
Typhæ flos uetere ſuillo adipe eloto exceptus.
Hemerocallis radix illita.
Althææ folia ex exiguo oleo admota.
Hyperici ſemen, & folia impoſita.
Aſcyri ſemen, & folia adhibita.
Androſæmi folia impoſita.
Anchuſæ radix in oleo decocta ex cera.
Helxine admota.
Papaueris corniculati folia ex oleo.
Verbaſci ſylueſtris folia cataplaſmatis addita.
Stimmi ex recenti adipe illitum poſtulas prohibet.
Alumen ex aqua.
Sal ex oleo, *Cimolia terra illita* } *puſtulas prohibet.*
Phrygius lapis cerato exceptus.
Atramentum ſcriptorium ex aqua.
Cinnabaris, & ſanguis draconis illitus.
Galij flos inunctus.
Lilij radix cremata ex roſaceo. Quin & folia illita.
Cynogloſſæ folia ex ueteri ſuillo adipe.
Sambuci prætenera folia inuncta.
Narciſsi radix ex exiguo melle.
Oleum ex cauatis aſphodeli radicibus decoctum illitum.

Ad fauos.

Peponis radix ex melle.
Naſturtium illitum.

Ad ficos.

Bulbi in cinere tosti, & cum capitum mænarum cinere impoſiti.

Ad intertrigines.

Calciamentorum crematorum ſoleæ illitæ.

Ad vlcerum inflammationem.

Aranei tela impoſita.

Ad vlcera caua explenda.

Thus inditum.
Pix liquida cum melle.
Pix arida impoſita.
Medulla oſsium quadrupedum qualibet inuncta.
Mel infuſum.
Cadmia inſperſa.
Corallium inditum.
Aſsij lapis flos ex melle.
Eretria terra illita.
Pumex inſperſus.

Ad vlcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.
Mitulorum, *Conchulæ Indicæ* } *cinis illitus.*
Aloë inuncta.
Eupatorij folia conciſa ex ſuillo adipe.
Filicis fœminæ radix ſicca in puluerem aſperſa.
Cadmia admota.
Aes uſtum impoſitum.
Squamma æris inſperſa.
Aerugo ex oleo & cera.

Stymmi

Stimmi
Molybdæna
Argenti spuma
Cerusa
Chalcitis
Pumex — *quoquo modo adhibita.*
Fæx uini cremata
Calx lota
Corallium
Asij lapidis flos
Fornaceæ testæ tostæ

LVXATIONVM ET FRACTVRARVM.

Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.
Personatæ radix trita illita dolores artuum à contorsionibus sedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis semen cum folijs cataplasmatis additum.
Stercus caprillum cum cera, & rosaceo inunctum.
Asparagi radix ex aceto, uel uino adhibita.
Cyclamini decoctum fomenti modo.
Bulbi cataplasmatis more adhibiti.
Acanthi radices impositæ.
Sampsuchi folia cum cera coacta imposita.
Anchusæ folia cum melle, & farina adhibita.
Vrtica utraque imposita.
Narcissi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum uino imposita.
Filicula imposita.
Heliotropij folia linita.
Sarmentorum uitis, & uinaceorum cinis ex aceto linitus.
Sal cum farina, & melle.

Ad ossa fracta.

Myrthi foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, uino, acetoq; perfusa.
Verbasci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum rosaceo cerato imposita.
Vlmi foliorum, aut corticis radicum decoctum perfusum.

Ad ossa fracta euellenda.

Aristolochia rotunda cataplasmatis more imposita.
Peucedani radix in puluerem imposita.
Euphorbium impositum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita, & imposita.
Vitis nigræ radix.

Ad eos qui ab alto deuoluuntur.

Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Baccharis radicis decoctum potum.
Millefolium cum aqua, & sale potum.
Lixiuium ex cinere sarmentitio factum cum aceto, sale, & melle.

Ad ruptos.

Acori decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apij semine potum.
Helenij radices in eclegmate cum melle deuoratæ.
Bdellium haustum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle sumpta.
Asphodeli radix drachmæ pondere in uino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo sumpti.
Agaricum trium obolorum põdere deuoratũ cũ mulso.
Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Aristolochia rotunda bibita.
Serpyllum potum.
Centaurij maioris radix hausta cum uino.
Acanthi radices potæ.
Smyrnij radix comesta, uel pota.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum potum.
Abrotani semen ex aqua potum.
Origanum cum ficu deuoratum.
Equiseti radix & folia pota.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radicis decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laserpitij liquor cum lixiuio potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum uino.
Scordium additis nasturtio, melle, resinaq; deuoratũ.
Althææ decoctum potum.
Alceæ radix in uino uel aqua, pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita.
Symphytum petræum cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Helichrysi coma in uino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate deuorata.
Schistus lapis potus.

VENENORVM.

Ad omnium uenenosorum morsum. ictumque.

Iridis illyricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex uino potum.
Nardus Celtica cum absinthij decocto hausta.
Phu antidotis inseritur, quæ uenenatis resistunt morsibus.
Cinnamomum bibitum.
Casia potui data.
Helenij radicis decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilulæ ex uino haustæ.
Ericæ flores poti. Quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitatæ.
Nuces comesæ.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radicis decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum uino potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.

Coagulum
- *Leporinum*
- *Agninum*
- *Hinnulinum*
- *Aprinum*
- *Ceruinum*
- *Vitulinum*
- *Bubalinum*
- *Hædinum*
- *Capreæ*
- *Laticornis*

potum ex uino trium obolorum pondere.

Marinæ testudinis sanguis cum leporino coagulo, & cumino potus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Triticea farina ex aceto & uino imposita.
Porri succus ex melle sumptus. Quin & coma illita.
Porrum syluestre esitatum.
Piper quoquo modo sumptum.
Eryngium ex uino haustum.
Teucrium ex aceto inunctum.
Argemone ex uino epota.
Agaricum trium obolorum pondere ex uino haustum.
Rhaponticum potui datum.
Chamædrys ex uino bibita.
Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex uino pota.
Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, ac etiam plagæ admota.
Origani decoctum haustum.
Leucas ex uino sumpta, uel cataplasmatis addita.
Pulegium ex uino potui datum.
Dictamni succus ex uino potus.
Baccharis radix ex uino bibita.
Panacis Herculei *semen cum aristolochia sumptum.*
Ligustici tum radix, tum semen haustum.
Pastinacæ erraticæ semen potui datum.
Anisum potum.
Asclepiadis radices ex uino sumptæ.
Cuminum ex uino haustum.
Ammi cum uino potui datum.
Delphinium morsui admotum.
Laserpitij liquor tum inunctus, tum bibitus.
Galbanum inunctum homines tutos reddit.
Clinopodium haustum.
Trifolij bituminosi folia ex oxymelite sumpta.
Polij decoctum potum.
Betonicæ folia trium drachmarum pondere ex uini sextarijs duobus hausta, uel admota.
Polygoni succus bibitus.
Clematis prima illita.
Sparganij radix ex uino pota.
Acida muria plagæ indita.
Terra Lemnia hausta.
Sal cum origano, melle, & hyssopo illitum.

Ad viperarum morsum.

Costus, semiunciæ pondere potus.
Caßia potui data.
Pix liquida illita.
Iuniperi folia, & foliorum succus potui datus.
Fraxini folia, uel eorum succus haustus.
Lauri folia admota.
Abrotanum illitum.
Galbanum Splenij loco superiectum.
Origanum uirens inditum.
Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.
Anthemis detrita cum hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatis modo admota. Sed locus antea aceto mulso calido foueatur.
Rubi folia ex uino illita.
Porri succus ex meri hemina haustus.
Apiastri succus ex uino potus.
Leporis coagulum potui datum.
Omotarichi piscis salitæ carnes in cibum sumptæ, hausto deinde copiosiore uino. Quin etiam admotæ.
Cerui genitale tritum, & ex uino sumptum.
Vrina ipsiusmet demorsi bibita.
Furfures triticei in decocto rutæ elixi, admoti.
Erui farina ex uino macerata illita.
Raphanus inunctus.
Braßicæ succus cum nitro & iride potus.
Chondrylla manducata.
Allium ex uino sumptum, & illitum.
Scilla decocta in aceto, & imposita.
Anagallidis succus ex uino sumptus.
Ferulæ medulla in uini potione.
Aparinæ succus ex uino potui datus.
Rubiæ radicis succus cum folijs potus.
Tribuli terrestris succus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.
Anchusæ Alcibiadis *nomine folia, radicesq; tum comesta, tum bibita, tum adalligata.*
Ocimastri semen ex uino haustum.
Sambuci, ebuliq; radix ex uino cocta, potui data.
Bryoniæ radix duarum drachmarum pondere hausta.
Vitium sarmentorum cinis ex aceto illitus.

Ad serpentum & aspidum morsum.

Cancri fluuiatiles crudi, tritique cum asinino lacte potui dati.
Equi fluuiatilis testiculus potus.
Castorium bibitum.
Mustelæ salitæ, & in umbra exicatæ puluis drachmarum duarum pondere ex uino sumptus.
Ranæ cum sale in oleo decoctæ comesæ.
Gobius piscis deuoratus.
Cimices lectularij septem quoquo modo hausti.
Aprinum iecur, & recens, & siccum ex uino sumptũ.
Gallinaceorum carnes dißectæ, ita ut tepebunt appositæ, crebroq; mutatæ.
Butyrum illitum.
Caprarum montanarum fimum in uino, uel aceto decoctum illitum.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere sumpta. Quin & folia, flores, & radices in cataplasmatis.
Nasturtium haustum.
Spinæ albæ semen potum.
Abrotanum ex uino sumptum.
Hyssopum tritum cum melle, salẽ, & cumino impositũ.
Nepeta pota, uel cataplasmatis indita.
Panacis Asclepij semen cum floribus haustum, & inunctum.
Panaces chyronium bibitum, & illitum.
Hieracij succus ex uino potus.
Elaphobosci semen in uini potione sumptum.
Euphorbium incisa capitis cute ad os, usque in uulnus impositum.

impositum, statimq; consutum.
Leontopetalum bibitum illico dolorem aufert.
Lilij folia illita.
Melissophyllum ex uino haustum, & plagæ admotum.
Marrubij folia hausta.
Serpyllum tum potum, tum impositum.
Ruta cum nucibus iuglandibus, & caricis sumpta.
Phyllitis ex uino hausta.
Smyrnij radix illita.
Fœniculum ex uino sumptum.
Sagapenum ex uino potui datum.
Libanotis radices cum uino bibitæ.
Scordium siccatum ex uino sumptum.
Conyza illita.
Clematis in aceto bibita.
Echij radix ex uino pota. Præpota uerò demorderi prohibet, id quod præstant semen, & folia.
Ocimastri semen potum.
Eupatorij semen, & folia in uino sumpta.
Helichrysi coma ex uino bibita.
Verbenacæ supinæ radix, & folia ex uino hausta, tum etiam admota.
Mandragoræ radix ex melle, aut oleo illita.
Nerij radix ex uino sumpta.
Acetum calidum fotu adhibitum, ubi illatum uenenum frigidum sit: frigidum uerò ubi calidum.
Adianti decoctum bibitum.
Aqua maris fotu adhibita.
Sal cum origano, melle, & hyssopo inunctum.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.
Samia terra ex aqua pota.
Ophites lapis pro amuleto gestatus.

Ad hæmorrhoi morsum.

Allium bibitum, & illitum.
Merum copiosius haustum.
Vitium uiniferarum folia decocta, & ex melle subacta imposita.

Ad cerastæ morsum.

Sesamum cum rosaceo inunctum.
Raphani semen ex uino bibitum.
Sal cum cedria, aut pice, aut melle illitum.

Ad scolopendræ morsum.

Asphodeli radix, & semen ex uino pota.
Sal ex melle, & aceto.
Ruta syluestris admota. Quin, & bibita ex uino.
Muria acida fotu adhibita.
Aristolochia ex uino pota.
Serpyllum potui datum ex uino.
Calamintha ex mero sumpta.

Ad dryini morsum.

Aristolochia cum uino hausta.
Trifolij bituminosi folia in potu sumpta.
Asphodeli radix potui data.
Glandes quæcunque bibitæ.
Ilicis radices tusæ, & icto loco illitæ.

Ad natricis morsum.

Origanum tritum, & aqua subactum ex lixiuio, & oleo inditum.
Aristolochiæ cortex minutim contritus cum querna radice, & hordei farina ex melle illitus.
Aristolochiæ binæ drachmæ in potione poscæ potæ.
Marrubij succus ex uino haustus.

Fauus recens ex aceto sumptus.

Ad cenchri morsum.

Lactucæ semen cum lini semine illitum.
Satureia cum syluestri ruta, & serpyllo, et asphodeli radice ex uino sumpta.
Gentiana potui data.
Cardamomum deuoratum.

Ad muris aranei morsum.

Mus araneus ipse discerptus, & impositus.
Allium cum ficulneis folijs, & cumino illitum.
Absinthium uino bibitum.
Chrysogoni radix concisa, & ex aceto imposita.
Galbanum in Splenio admotum.
Hordeacea farina ex aceto mulso illita.
Punicæ dulcis acini decocti, & inuncti.
Porrum contritum impositum.
Abrotani decoctum ex uino haustum.
Serpyllum ex uino potum.
Eruca ex uino sumpta.
Cupreßi recentes pilulæ ex aceto potui datæ.
Cyclaminus ex aceto mulso sumpta.
Pyrethrum ex uino potum.
Chamæleonis radix bibita.

Ad pastinacæ marinæ, scorpionis & draconis marini morsum.

Saluiæ decoctum potum.
Simplicia omnia, quæ uiperinis morsibus conueniunt.
Absinthij, aut Sulphuris ex aceto decocti potio.
Animalia ipsa dissecta suo cuiusque ictui admota.
Mulus piscis dissectus, & impositus.
Ocimum cum polenta, & aceto impositum.
Plumbum confricatum.
Sulphur admotum.

Ad morsum mustelæ.

Eruca comesta, & post eam bibitum uinum odoriferũ.

Ad morsum basilisci.

Castoreum drachmæ pondere ex uino potum.
Papaueris succus haustus.

Ad calcidicæ lacertæ morsum.

Portulaca percocta.

Ad rabidi canis morsum.

Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
Cancrorum fluuialium cinis cochlearium duorum pondere ex gentianæ radicis uino, per triduum in uino potus.
Smaridis piscis salsa caro.
Omotarichi piscis salitæ carnes illitæ.
Garum omnium piscium fomento adhibitum.
Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquæ præseruat.
Caninus sanguis bibitus.
Canina urina bibita.
Mel bibitum cum rosaceo calido.
Triticum commanducatum, & appositum.
Cæpæ cum ruta, sale, & melle mixtæ.
Allium cum uino potum, & cataplasmatis inditum.
Panaces Herculeum pici mistum, & cataplasmatis additum.
Fœniculi radices concisæ, & ex melle impositæ.
Laser impositum.
Ballote cataplasmatis modo cum sale illita.

Melissophyllum

Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatis inditum.
Alyssum in edulio contusum.
Allium syluestre in cibo sumptum & illitum.
Salsamentum inditum.
Succus Cyrenaicus.

Ad canis non rabidi morsum.

Amygdalæ amaræ ex melle exceptæ.
Mitulorum caro imposita.
Gobius piscis impositus.
Orobi farina uino macerata indita.
Plantago cataplasmatis modo adhibita.
Cucumeris folia imposita.
Bulbi cum melle, & trito pipere cataplasmatis more impositi.
Menta imposita.
Vrtica utraque cum sale adhibita.
Cynoglossi radix, & folia cum suillo adipe ueteri imposita.
Sambuci, & ebuli folia illita.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

Ad phalangiorum morsum.

Myricæ fructus poti.
Myrtus ex mero hausta.
Mori foliorum succus cyathi mensura potus.
Lixiuium ficulnei cineris potum, adiecto sale trito, & uino.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Mulus piscis dissectus, & impositus.
Maluæ decoctum impositum.
Myrrhis ex uino pota.
Asparagi radicum decoctum haustum ex uino.
Lactuca syluestris bibita.
Coris semen potum in uino.
Hederæ succus cum aceto potus.
Abrotanum cum uino bibitum.
Dauci semen ex uino assumptum.
Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.
Aparine ex uino pota.
Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatis more additum.
Phalangij folia, flores, semenq; potum.
Iunci marini tenella folia propè radicem erumpentia imposita.
Hyacinthi radix pota.
Semperuiuum maius in potu datum.
Aqua maris fotu applicata.
Punicæ syluestris radix, quàm tenuissimè trita, aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.
Apiastri decoctum fotu adhibitum, aut eius folia.

Abrotani, Anisi, Cumini æthiopici, Ciceris syluestris } Semẽ propinatũ } binarũ drachmarũ pondere cum hemina uini.
Cedrides tritæ admotæ, uel bibitæ } binarũ drachmarũ pondere cum hemina uini.
Platani cortex potus. } binarũ drachmarũ pondere cum hemina uini.

Cupressi uiridium pilularum admisto uino decoctum.
Chamæpityos decoctum bibitum.
Trifolij semen propinatum.

Ad stellionis morsum.

Sesamum cum rosaceo.

Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens, tum siccum bibitum.

Ad scorpionum ictus.

Cyperus impositus.
Cardamomum ex uino potum.
Amomum ex ocimo illitum.
Lauri baccæ ex uino bibitæ.
Myrti succus ex mero haustus.
Ficus satiuæ lacteus succus plagæ instillatus.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Scorpius ipse tritus, & impositus, uel tostus deuoratus.
Delphinium appositum.
Mulus piscis dissectus, & impositus.
Smaridis piscis salita caro apposita.
Lacerta dissecta, & apposita dolorem sedat.
Mures domestici dissecti, & impositi.
Fimum { Asini, Equi } herbas pascentis uino dilutum haustum.
Vrina humana pota.
Farina triticea ex aceto, & uino posita.
Lychnidis semen cum uino potum.
Oxylapathi, & oxalidis semen uino, aut aqua potum.
Sonchi succus comestus, & cataplasmatis more impositus.
Intybus more cataplasmatis.
Phalangium herba pota.
Lactuca syluestris bibita.
Ocimum cum polenta impositum.
Asphodeli semen, & flores in uino poti.
Abrotanum in uino potum.
Sampsuchum ex aceto, & sale impositum.
Hieracium maius, & minus cataplasmatis more appositum.
Laser oleo dilutum impositum.
Colus rustica cum uino pipereq; bibita, & manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.
Melissophylli folia adhibita.
Polemonij radix alligata.
Rubi flos, & mora.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Chamæsyces succus illitus.
Scorpioides illita.
Heliotropium potum cum uino, & illitum.
Aqua maris fotu imposita.
Sulfur ignem non expertum cum resina terebinthina exceptum admotum.
Calamintha trita illita, uel cum posca, fota.
Galbanum Splenij more ductum impositum.
Hordei farina cum uino parata.
Rutæ decoctum fotu adhibitum.
Trifolium tritum iniectum.
Cupressus cum uino, & ruta.
Peucedani succus haustus.
Pulegij, Gentianæ } decoctum potum.
Aristolochiæ præsertim cortex drachmarum duarum pondere.
Sal cum lini semine.
Sapphirus lapis illitus.

Ad vesparum & apum ictum.

Lauri folia trita, & illita.
Malua concisa ex oleo imposita.
Sisymbrij folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum sepo uitulino.

Ad fugandum animalia venenosa.

Iuniperi accensæ fumus.
Cedrides perunctio corpore adipe uel medulla ceruina exceptæ.
Viticis folia suffita, uel substrata.
Cancri fluuiatiles crudi cum ocimo triti scorpionibus admoti.
Ceruinum cornu crudum incensum, suffitumq́;.
Cerui, & Elephantis adeps inunctus.
Ceruina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffituq́; incensum.
Origani folia stratis subiecta.
Dictamnum olfactum omnia, quæ ictu, aut morsu uenenum relinquunt, enecat.
Calaminthæ suffitus.
Peucedani suffitus.
Lysimachia incensa fugat serpentes, & muscas.
Nigellæ suffitus.
Galbani suffitus.
Polium utrumq́; incensum, stratumq́;.
Conyzæ suffitus.
Gagates lapis suffitus.

Ad venena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mẽsura in eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis impositæ.
Nuces iuglandes cum ruta, & ficis præsumptæ.
Quinquefolij radicis succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calamintha præpota.
Mustelæ salitæ, & in umbra exiccatæ puluis cũ uino.
Mustelæ uentriculus coriãdro farctus, & inueteratus.
Caniculæ lac primi partus potum.
Eryngium cum uino potum.
Butyrum deficiente oleo, haustum.
Sanguis { *Anseris*, *Anatis*, *Hædi* } *antidotis commistus.*
Vrina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutæ semen acetabuli pondere cum uino potum.
Napi semen potum.
Maluæ decoctum cum suis radicibus frequenter potum, crebroq́; euomitum.
Brassicæ semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricum drachmæ pondere cum diluto uino sumptũ.
Chamæleonis albæ radix cum uino pota.
Spina alba in amuletum congesta, colloq́; suspensa.
Abrotani semen cum uino potum.
Ruta cum iuglandibus nucibus, & caricis sumpta.

Apij decoctum potum.
Marrubij folia bibita.
Betonicæ folia drachmæ pondere in uino bibita.
Polemoniæ radix in uino bibita.
Tribuli terrestris succus haustus cum uino.
Smilacis asperi acini prius, postúe sumpti.
Acetum tepidum bibitum.
Terra { *Lemnia*, *Samia* } *ex aqua hausta.*

Ad leporem marinum ebibitum.

Cedria contrita cum uino hausta.
Cancri fluuiatiles cum suo iure elixi, & comesti.
{ *Lac asininum*, *Passum* } *continuè datum.*
Maluæ radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum uino bibita.
{ *Veratrum nigrũ*, *Scãmonij succus* } *drachmæ pondere data cũ mulsa, & mali punici acinis.*
Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma una, uel altera bibita.

Ad rubetam ranam ebibitam.

Testudinis marinæ sanguis cum leporis coagulo, et cymino bibitus.
Alismatis radix unius, uel duarum drachmarum ponde re in uino pota.
Merum largius potum, & euomitum.
{ *Arundinis*, *Cyperi* } *radicis binæ drachmæ potæ.*

Ad buprestes & pinorum erucas ebibitas.

Oleum { *Irinum*, *Melinum* } *potum.*
Caricæ comesæ, & earum decoctum ex uino.
Palmulæ thebaicæ in cibo sumptæ, uel tritæ ex mulso, aut lactæ potæ.
Pyra omne genus in cibum sumpta.
Humanum lac bibitum copiosè.
Simplicia omnia, quæ epotis cantharidibus prosunt.

Ad epotas hirudines.

Muria in sorbitionibus data.
Cyrenaicus succus potus.
Laserpitij folia ex aceto hausta. Quin & succus ex aceto gargarizatus.
Betæ folia cum aceto bibita.
Niuis glebula cum posca sumpta.
Cimices uino acetoúe poti.
Acetum cum sale potum.
Nitrum ex aqua gargarizatum.
Atramentum sutorium aceto dilutum & gargarizatũ.

Ad epotas cantharidas.

{ *Halicæ*, *Oryzæ*, *Tragij*, *Maluæ*, *Sem. lini*, *Semẽ fœni græci*, *Althææ* } *decoctum clismate infusum.*
Nitrum ex hydromelitẽ potum.
Nuclei pinei ex uino sumpti.
Cucumeris semẽ contritum, ex mulso aut lacte haustũ.
Anserinus adeps ex passo potus.
Lac potum.

Vinum

Vinum dulce liberalius bibitum.
Thuris cortex ex passo sumptus.
Samia terra, quæ Aster appellatur ex defruto hausta.
Pulegium tritum ex aqua potui datum.
Rosaceum cum Irino ex rutæ decocto sumptum.
Vitis recentes ramuli detriti, & ex passo hausti.
Ius esculentum omnium adipum.

Ad haustam salamandram.

Resina pinea in delinctu.
Galbanum ex melle deglutitum.
Nuclei pinei contriti, ex aiugæ decocto poti.
Vrtica cum lilijs ex oleo decocta, & pota.
Testudinis marinæ, & terrestris oua cocta deuorata.
Ranarum ius, in quo eryngij radix fuerit cocta, potum.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concretum.

Coagulum leporinum epotum.
Acetum tepidum potum, & uomitu redditum.
Großi lacteo succo turgentes ex posca sumpti.
Nitrum per sese potum.
Coagulum omne ex aceto, & laserpitij radice, aut lasere haustum.
Braßicæ semen ex lixiuio ficulnei cineris potum.
Conyzæ semen cum pipere ex aceto haustum.
Rubi succus ex aceto potui datus.
Hordeacea farina uentriculo, & aluo ex aqua mulsa inuncta.
Thymum ex uino haustum.
Calaminthæ folia arida pota.

Ad colchicum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Bubulum lac haustum, quin & asininum largius potũ.
Quercus foliorum, aut glandium decoctum potum.
Malicorium haustum.
Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
Sanguinalis herbæ succus potui datus.
Vitis recentium uiticularum succus bibitus.
Rubi succus in potu sumptus.
Ferulæ recentis medulla ex uino sumpta.
Myrti baccæ tusæ, & aqua maceratæ, & in liquorem solutæ, potæ.
Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ succo epota.
Origanum cum lixiuio bibitum.
Simplicia omnia, quæ fungis aduersantur.

Ad solanum somniferum.

Aqua mulsa copiosè sumpta.
Lac caprillum
Lac asininum } *potum.*
Vinum dulce tepidum cum aniso bibitum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Conchylia omnia tam cruda quam tosta deuorata.
Locustæ marinæ, quin et Gammari in cibum sumpti, et eorum iuscula pota.

Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
Aqua mulsa largius ebibita.
Lac omne præsertim asininum potum.
Ficuum aridarum decoctum bibitum.
Nuclei pinei deuorati.
Cucumis semen ex passo potui datum.
Vinum salsum cum suillo recenti adipe, et passo potum.

Vrticæ semen ex aqua sumptum.
Nitrum ex aqua haustum.
Cichorium deuoratum.
Sinapis quoquo modo sumpta.
Nasturtium
Raphanus
Cæpa
Allium } *ex uino sumpta.*

Ad aconitum.

Leporinum
Hædinum
Vitulinum } *coagulum ex uino potum.*
Chamæpityos decoctum haustum.
Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.
Origani
Rutæ
Marrubij
Absinthij } *decoctum cum uino absinthite potum.*
Sedum maius
Abrotanum
Chamelæa
Aiuga. } *ex uino absinthite pota.*
Opobalsamum drachmæ pondere ex melle, uel lacte cũ castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex uino potum.
Vinum, in quo aurum, argentum, ferrumúe candens restinctum fuerit, potum.
Gallinæ ius ex lixiuio & uino paratum potum.
Bubularum carnium præpinguia iura cũ uino sumpta.

Ad taxum.

Acetum calidum potum, & uomitu redditum.
Simplicia omnia, quæ cicutæ resistunt.

Ad toxicum.

Sanguis { Hircinus, Caprillus, Leporinus, Ceruinus, Caninus } *frixus, & in cibis sumptus.*
Galbanum cum myrrha ex uino haustum.
Quinquefolij radix pota.
Roboris
Fagi
Ilicis } *cortex tritus ex lacte haustus.*
Cotonea mala deuorata, aut cum pulegio, & aqua bibita.
Amomum
Carpobalsamum } *ex uino haustum.*

Ad opium et corniculatum papauer.

Mel ex rosaceo calido bibitum.
Origanum cum paßo aut oxymelite haustum.
Alismatis radix duarum drachmarum pondere ex uino pota.
Acetum bibitum, & uomitu redditum.
Sal cum oxymelite sumptum.
Meracum uinum cum absinthio, & cinnamomo haustũ.
Nitrum ex aqua potui datum.
Origanum cum lixiuio, aut passo potum.
Rutæ syluestris semen cum pipere, & panace ex uino sumptum.
Piper cum castoreo ex aceto mulso, uel cum satureiæ, aut origani decocto ex uino bibitum.
Pinguia iura in potum sumpta cum uino aut passo.

Oßium medulla ex oleo pota.

Ad cicutam.

Abſinthium ex uino bibitum.
Origanum cum paſſo, aut oxymelite potum.
Acetum bibitum, & uomitu redditum.
Meracum uinum largius epotum, et per interualla repetitum.
Lac tum bubulum, tum aſininum potum.
Caſtorium cum ruta, et menta ex uino ſumptum.
Amomi
Cardamomi } *uncia epota.*
Styracis
Piper cum urticæ ſemine ex uino hauſtum.
Lauri folia potui data.
Laſer ex oleo uel paſſo potum.
Paßum per ſe largius ebibitum.

Ad ixiam.

Abſinthium cum ex uino bibitum.
Origanum ex uino ſumptum.
Acetum potum, uomituq; reiectum.
Rutæ ſylueſtris ſemen
Laſerpitij radix } *pota.*
Tragorigani decoctum hauſtum.
Reſina terebinthina deuorata.
Nardus Indica potui data.
Caſtorium
Laſerpitium } *oboli pondere ſumpta.*
Nuces iuglandes cum reſina, caſtorio, et ruta tritæ, ita ut ſingula drachmæ pondus æquent ex uino hauſtæ.
Chamelææ
Thapſiæ } *ſuccus ſcillici pondere ex aqua mulſa hauſtus.*
Abſinthii

Ad coriandrum.

Merum per ſeſe, uel ex abſinthio potum.
Oleum potum.
Oua in oleo exinanita, et ex muria liquefacta deuorata.
Muria epota.
Gallinarum, et anſerum ius copioſè ſalſum hauſtum.
Paßum ex lixiuio aſſumptum.

Ad pſyllium.

Simplicia omnia quæ coriandro aduerſantur.

Ad herbam ſardoniam.

Aqua mulſa liberalius pota.
Lac affatim bibitum.
Aqua calida fotu adhibita. Quin etiam et oleum.

Ad mandragoram.

Aqua mulſa copioſè pota, et uomitu reiecta.
Nitrum cum abſinthio ex dulci uino, aut paſſo ſumptũ.
Roſaceum cum aceto capiti perfuſum.
Eupatorium
Piper
Sinapi } *ex aceto trita, et ad olfaciendũ data.*
Caſtorium
Ruta
Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.
Mel ex roſaceo calido potum.
Raphanus deuoratus, uel potui datus.
Abſinthium cum aceto ſumptum.
Meliſſophylli folia cum nitro bibita.
Lixiuium ſarmentitij cineris ex acida muria potum.
Satureia feruefacta, hauſtaq;.
Origani iuſculum potui datum.
Acetum calidum potum, & uomitu reiectum.
Atramentum ſutorium ex aqua potum.
Sal cum oxymelite bibitum.
Pyraſtri folia pota, deuorataq;.
Oua gallinacea cum ariſtolochiæ drachma ex poſca deuorata.
Panacis radix, & ſemen ex uino pota.
Fæx uini cremata ex aqua pota.
Sinapis bibita.
Naſturtium comeſtum.

Ad gypſum.

Origanum cum paſſo aut oxymelite potum.
Maluæ decoctum potum. Quin & toto corpori inſperſum.
Oleum ebibitum.
Aqua mulſa bibita.
Caricarum decoctum potum.
Lixiuium è ficulneo, aut ſarmentitio cinere paratũ, cũ uino copioſiore hauſtum.
Origanum cum lixiuio, aut aceto, aut paſſo ſumptum.
Quin etiam & thymum.
Simplicia omnia quæ fungis reſiſtunt.

Ad ceruſſam.

Amaracinum
Irinum } *oleum potum.*
Vlmi liquor potus.
Perſicorum nuclei ex ptiſana poti.
Caricarum
Maluarum } *decoctum hauſtum.*
Lac calidum bibitum.
Seſamum tritum ex uino ſumptum.
Lixiuium ex ſarmentitio cinere hauſtum.
Columbina oua cum thure pota.

Ad argenti ſpumam.

Hormini ſylueſtris ſemen potum.
Myrrha bibita
Abſinthium
Hyſſopum
Apij ſemen } *ex uino pota.*
Piper
Liguſtri flores
Palumborum aridum fimum cum Nardo ex uino potũ.

Ad argentum viuum.

Lac copioſè potum, & uomitu reiectum.
Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti Spumam.

Ad calcem, ſandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulſa potum, & uomitum.
Carnium iura pinguia hauſta.
Althææ
Maluæ } *decoctum ad ſpißitudinem redactum potũ.*
Tragi herbæ ſemen bibitum.
Seminis lini decoctum potui datum.
Oryzæ decoctum potum.

SIMPLICIVM MEDICAMENTOrum facultates, quæ corpori decorem præſtant, ex Dioſcoride.

DECORIS.

Ad alopeciam.

MYRRHA cum ladano, & uino myrteo illita firmat.
Harundinum corticum cinis ex aceto inunctus.
Ladanum cum uino, myrrha, et myrteo oleo admotum.
Myrti baccarum ſuccus illitus.
Nucum iuglandium putamen combuſtum, tritumq́;, & impoſitum.
Nucum auellanarum crematarum cinis ex urſino adipe perunctus.
Erinacei terreſtris corij cinis ex liquida pice illitus.
Leporinum caput crematum ex urſino adipe.
Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.
Murium ſtercus combuſtum ex aceto.
Vrſinus adeps illitus.
Caprarum fimus ex aceto.
Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.
Braſſica cum ſale confricata.
Betæ recentia folia cruda illita.
Aſphodeli radicum cinis impoſitus.
Cæpa confricata.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Naſturtium confricatum.
Cyclamini ſuccus inunctus.
Ranũculi folia, & radices illitæ paruo tẽporis ſpatio.
Aloë ex uino.
Abrotoni cinis ex raphani ſucco, aut cicino oleo.
Laſerpitij liquor cum pipere ex aceto.
Nymphææ radix ex pice.
Cynogloſſæ folia ex uetere ſuillo adipe.
Adiantum illitum cum ſuſino, aut myrtino oleo, aut hyſſopo, aut uino.
Thapſiæ ſuccus inunctus.
Rubigo ferri illita.
Sandaracha ex reſina.
Alcyonium tertium exuſtum inunctum.
Cotex naxia illita.
Hippocampi cremati cinis ex liquida pice, aut axungia, aut amaracino unguento.
Caprillarum ungularum cinis ex aceto inunctus.

Ad pilos auellendos.

Oleum in quo decocta fuerit ſcolopendra inunctum.
Lepus marinus per ſe, & cum marina urtica tritus, & appoſitus.
Salamandræ cinis ex oleo.
Hederæ lachruma illita.

DECORIS.

Dryopteris radix trita, & poſt ſudorem inuncta.
Aqua è uiridibus uitium ſarmentis igne incenſis emanans admota.
Auripigmentum illitum.
Cyperus babilonicus illitus.

Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & corticis decoctum in lotionibus.
Myrti baccarum ſuccus illitus.
Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.
Humana urina inueterata admota.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Fœnum græcum in lotionibus.
Malua ex urina humana.
Betæ decoctum admotum.
Allij cinis ex melle.
Bulbi cum cremato nitro illiti.
Lilij cremati radix ex melle.
Alumen cum eruo ex pice.

Ad ruffandum capillum.

Liguſtri folia trita, & in radiculæ ſucco macerata illita.
Lycium illitum.
Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.
Vini fæx cremata ex lentiſcino oleo tota nocte illita.

Ad denigrandos capillos.

Cupreſſi folia trita ex aceto.
Rhois decoctum admotum.
Mori folia trita ex aceto.
Gallæ aceto, aut aqua maceratæ illitæ.
Palmæ corticis decoctum admotum, & ſubinde deterſum.
Myrti foliorum decoctum in lotionibus.
Acaciæ ſuccus illitus.
Ilignæ radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus intabeſcat, tota nocte illitus.
Hederæ corymbi illiti.
Saluiæ decoctum ſæpius inſperſum.
Rubi folia admota.
Sory illitum.

Ad pediculos & lendes necandos.

Cedria illita.
Myricæ decoctum perfuſum.
Mel inunctum capiti.
Betæ decoctum perfuſum.
Allium cum origani decocto potum.
Hederæ lachryma illita.
Staphis agria admota.
Sandaracha ex oleo.
Alumen ex aqua.

Ad prohibendum ſolis aduſtionem.

Albumen oui inunctum.
Cyclamini ſuccus inunctus.

Ad

Ad faciei nitorem.

Vlmi liquor in folliculis contentus illitus.
Mastiche illita.
Lupinorum farina illita.
Raparum syluestrium semen admotum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus, & inunctus.
Polygonatum illitum.
Glans unguentaria ex urina.
Ricini semen impositum.
Vitis syluestris acini illiti.
Argenti spuma elota inuncta.
Alcyonium primum, & secundum admotum.
Chia terra imposita.
Crocodili terrestris fimum illitum.

Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
Agaricum drachmæ pondere potum.
Hyssopum manducatum, bibitumúe.
Chia terra illita.
Cerasi gummi illitum.
Caricæ in cibis sumptæ.

Ad faciem derugandam.

Cacaliæ grana post excussum florem prodeuntia trita, & cum cerato illita.
Bryoniæ radix cum eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Chia terra admota.

Ad cutis vitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.
Conchulæ Indicæ cinis admotus.
Glans unguentaria trita ex urina.
Cancrorum fluuiatilium cinis illitus.
Narcißi radix cum semine urticæ ex aceto.
Ricini semen admotum.
Vitis syluestris acini illiti.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua uel melle illita.
Bryoniæ radix per se, & cum eruo, creta chia, & fœno græco admota.
Alcyonium primum, & secundum impositum.

Ad ionthos & varos.

Myrrha illita cum melle, & casia.
Porri folia cum Rhoë obsoniorum loco admota.
Cæpæ succus cum sale appositus.
Bulbi per se, & ex oui uitello.
Pulegium ex cera.
Sori ex aqua.
Alcyonium primum, & secundum admotum.

Ad cutis faciei vitia à sole contracta.

Iridis Illyricæ radix cum helleboro admota.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua uel melle illita.
Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctũ admotũ.
Fici lac inunctum.
Cochlearum tum caro, tum testa simul crematæ ex melle.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Lini semen illitum.
Orobi farina imposita.
Sisymbrium inunctum.
Bulbi cremati cum Alcyonio impositi.
Hederæ decocta folia ex uino.
Chamæleonis nigri radix.
Alyssum concisum ex melle.
Melia terra inuncta.
Cyclamini succus illitus.

Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo ueratro admota.
Casia ex melle illita.
Costus ex aqua, & melle.
Sanguis leporinus calens inunctus.
Tritici farina ex aceto mulso.
Raphanus cum loliacea farina admotus.
Braßicæ semen inspersum.
Sisymbrium tritum, & impositum.
Allij cinis ex melle.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Bulbi ex melle, & aceto.
Nigella confricata.
Galbanum cum nitro ex aceto.
Alyssum concisum ex melle.
Narcißi radix cum urticæ semine ex aceto.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryoniæ radix cum eruo, fœno græco, et creta chia.
Adarces imposita.

Ad næuos.

Alcyonium illitum.

Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
Vlmi liquor in folliculis conclusus illitus.
Butyrum inunctum.
Crocodili terrestris fimum illitum.
Peponis succus cum eius semine, et farina in sole siccatus ex aqua.
Bryoniæ radix inuncta.
Cyclamini succus inunctus.

Ad cicatrices delendas.

Asininus adeps inunctus.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Ranunculi folia, et radices illita.
Calamintha ex uino decocta admota.
Cucumeris syluestris radix trita, et inspersa.
Glans unguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta chia, et fœno græco admota.
Chrysocolla illita.
Alcyonium primum, et secundum inunctum.

Ad vitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, et illitæ.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Fabarum farina inspersa.
Lupinorum farina imposita.
Betæ cruda folia illita.
Chondrillæ radix, et folia ex melle, et nitro trita ex aqua.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Asphodeli radicis succus inunctus, confricata prius sub sole cute.
Cæpæ succus in sole inunctus.
Allij cinis ex melle.

Piper cum nitro impositum.
Cappar. radix trita ex aceto.
Argemone siccata, tusaq; cum nitro, & uino sulphure admota.
Telephij folia cum hordeacea farina ex hydrelæo sex horis admota.
Gentianæ radicis succus inunctus.
Chamæleonis nigri radix cum sulphure illita.
Ruta cum uino, pipere, nitroq; confricata.
Libanotis semen ex acerrimo aceto.
Lilij cremata radix ex melle.
Nymphææ radix ex aqua.
Rubiæ radix ex aceto.
Althææ semen tum recens, tum siccum tritum ex aceto, in sole inunctum.
Anchusæ radix ex aceto.
Narcißi radix cum urticæ semine ex aceto.
Bryonia cum Eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Glans unguentaria in aceto decocta cū nitro imposita.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Ricini semen illitum.
Veratrum nigrum ex aceto.
Sulphur quoquo modo admotum.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

Ad lychenas, & impetigines.

Pini, & piceæ cortex illitus.
Lentisci foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cupreßi folia cum polenta illita.
Rhamni folia admota.
Lignorum marcor inspersus.
Nasturtij semen admotum.
Rhaponticum ex aceto illitum.
Veratrum nigrum ex aceto illitum.
Glans unguentaria cum lotio imposita.
Vitis uiniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
Sulphur ex terebinthina resina.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alcyonium primum, & secundum impositum.
Adarces illita.
Pix liquida inuncta.
Thus inspersum.
Aethyopicæ oleæ lachryma inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Ficulneum lac cum polenta illitum.
Mel cum alumine decoctum illitum.
Propolis inuncta.
Triticeus recens panis ex muria.
Loliacea farina cum sulphure ex uino.
Cicer cum hordeo ex melle.
Lapathi cuiusque radices in aceto decoctæ, loco prius scarificato, & nitro confricato appositæ.
Nasturtium ex melle appositum.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi ex aceto linitum.
Chamæleonis nigræ radix ex aceto cocta, & inuncta.
Ruta cum alumine ex melle.
Laserpitij liquor ex aceto.
Glutinum in aceto solutum inunctum.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Tithymali characiæ lac illitum.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Aqua maris fotu adhibita.

Ad papulas.

Lac omne potum cum crudo melle, admixta aqua, & exiguo sale.
Serum lactis potum.
Acetum applicatum.
Butyrum illitum.
Vrina humana inueterata.
Lupinorum farina admota.
Cyclamini succus adhibitus.
Pulegij decoctum corpori perfusum.
Ruta cum cera, & myrteo oleo cataplasmati indita.
Staphis agria illita.
Glans unguentaria cum lotio linita.
Rubigo ferri illita.
Alumen cum melle.
Cinnabaris, Idest sanguis draconis adhibitus.
Fornaceæ testæ tostæ admotæ.

Ad alphos, & cutis maculas.

Thapsiæ succus cum melle illitus.
Glans unguentaria cum lotio linita.
Narcißi radix cum semine urticæ ex aceto.
Lotus syluestris cum melle perunctus.
Cucumeris syluestris puluerizata radix imposita.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryonia cum eruo, creta chia, & fœno græco illita.

Ad psoram.

Staphis agria trita ex oleo illita.
Bryoniæ semen inunctum.
Aqua marina fotu adhibita.
Glans unguentaria in aceto cocta.
Sal illitum.

Ad scabiem.

Cardamomum ex aceto illitum.
Oleæ uirentis, & accensæ sudor manans illitus.
Ficulneum lac inunctum.
Erinacei marini testa cruda, testáue cum alijs misTa, & illita.
Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, axungiaúe, aut amaracino unguento coactus, & capiti inunctus.
Vrina humana inueterata.
Serum lactis potum.
Cicer cum hordeo, & melle.
Lupinorum farina.
Argemone siccata, tusaq; cum nitro in balneo confricata.
Hirundinaria minor confricata.
Chamæleonis nigri radix addito exiguo atramento sutorio, cedrinoq; liquore, & axungiæ pauco linita. Quin etiam sulphure, & alumine mistis.
Glans unguentaria cum lotio linita.
Origani decoctum corpori perfusum.
Quinquefolij radix decocta, linitaq;.
Potamogeton ualet pruritui imposita.
Lotus syluestris cum melle peruncta.
Veratrum nigrum linitum cum cera, pice, & cedrino oleo.
Stimmi cum cera, & exigua cerussa.
Alumen cum aqua aspersum aduersus pruritum.

Ad

Ad lepram græcorum.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia.
Vrina humana addito nitro fota.
Iuniperi cortex crematus ex aqua.
Fraxini cortex crematus ex aqua.
Vlmi folia concisa ex aceto.
Aethyopicæ oleæ lachryma illita.
Resina { Terebinthina, Larigna, Abiegna } cum ærugine, chalcantho, & nitro illita.
Ficulneum lac cum polenta.
Triticei furfures ex acerrimo aceto elixi.
Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydrelæo.
Lolij farina cum sulphure ex uino, & aceto.
Lapathi cuiusque radices, loco prius sacrificato, & nitro confricato admotæ.
Brassica concisa cum polenta adhibita.
Veratrum nitrum ex aceto.
Allij cinis ex melle.
Sinapi ex aceto.
Bryoniæ semen illitum.
Nasturtium ex melle.
Anchusæ radix ex aceto.
Ranunculi folia, & radices apposita.
Melanthij semen admotum.
Cucumeris agrestis radix in puluerem aspersa.
Glans unguentaria cocta in aceto cum nitro.
Thapsiæ succus inunctus.
Scammonia in aceto decocta illita.
Vitis uiniferæ gummi admotum, loco tamen prius nitro perfricto.
Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.
Alumen cum brassica, & melle coctum.
Sulfur ex resina terebinthina, & aceto.
Sal ex oleo, & aceto feruefactum.
Alcyonium primum & secundum illitum.
Adarces imposita.
Melia terra illita.

Ad pruritum.

Ficulneum lac admotum cum polenta.
Sulphur ex nitro.
Sal ex oleo, et aceto perfrictum.
Alumen cum aqua aspersum.

Ad elephantiasim.

Erinacei terrestris exiccatũ corpus in cibis sumptum.
Cedria inuncta.
Cochlearum terrestrium cinis illitus.
Salamãdra alijs conferẽtibus medicamẽtibus admixta.
Serum lactis potum.
Fel { Capræ syluestris, Hircinum. } inunctum.
Calamintha in cibis sero lactis superposito.

Ad clauos, callos & verrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus illitus.
Smaridis piscis saliti crematum caput.
Lacertæ concisum caput.
Ouillum fimum ex aceto.
Mel cum alumine decoctum.
Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, et singulis granis singulas tange uerrucas, deinde liga grana cicerum in linteolo, & post tergum projice, & hoc non fiat nisi noua luna.
Heliotropij semen linitum.
Scilla cremata peruncta.
Ranunculi folia, et radices.
Dipsaci radix in uino decocta, tusa, et imposita.
Nigella ex uetere urina imposita, loco prius scarificato.
Laserpitij liquor cera præmollitus impositus, scarificatione prius facta.
Clinopodium diebus aliquot potum.
Chamæsices rami triti, et impositi.
Vitis sarmentorum uiridium incensorum emanãs aqua.
Aerugo imposita.

Ad acrochordonas, & thymos & myrmecias.

Mali punici uinum adhibitum.
Lac ficulneum cum adipe circa adiacentem carnem illitum.
Thus ex aceto, et pice illitum.
Ruta cum pipere, uino, et nitro affricta.
Cicer cum hordeo, et melle.
Ranunculi folia, et radices.
Dipsaci radix trita in uino decocta.
Tithymali characiæ succus, et lac illitum.
Chamæsyces rami triti, et impositi.
Heliotropij semen linitum. Quin et heliotropiũ minus.
Vitium uiniferarum sarmẽtorum uiridium incensorum emanans aqua illita.
Sal cum seuo uitulino illitum.

Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.
Myrti foliorum arentium farina inspersa.
Cardui radix cataplasmatis more adhibita.
Alumen linitum.

Ad labiorum rimas.

Adeps { Anserinus, Gallinaceus } illitus.
Lycium admotum.

Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo inunctum.
Onobrychis ex oleo inuncta.
Mel Heraclium quodam anni tempore deuoratum.
Fici maturæ comesæ.
Sinapi in cibum sumptum.

Ad sudorem compescendum.

Bulbi comesti.
Sulphur confricatum.
{ Gypsum, Morochthus lapis, Samia terra. } admota.

Ad exterendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

Ad extrahendum exalto.

{ Mel, Sinapi } appositum.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM VIRES.
Quibus exuberantes in corpore humores vomitu & alui deiectione excernuntur, ex Dioſcoride.

EXPELLENTIVM MEDICAMEN.

Ad bilem educendam.

RIS Illyrica drachmarum ſeptem pondere ex hydromelite pota.
Thlaſpi ſemen potum.
Aloë hauſta.
Abſinthiũ potui datum.
Tragorigani decoctũ bibitum.
Lychnidis ſylueſtris ſemen drachmarum duarum pondere potum.
Androſæmi ſemen duarum drachmarum pondere hauſtum.
Veratrum nigrum per ſe datum, aut ex Scãmonia cum ſalis drachma.
Pycnocomi radix duarum drachmarum pondere ex aqua mulſa.
Centaurium minus decoctum deuoratum.
Parthenium ſiccatum cum aceto mulſo, aut ſale.
Thapſiæ lacteus ſuccus in aqua mulſa potus.
Clematidis alterius ſemen tritum potum.
Seſamoides tritum datum.
Cucumeris ſylueſtris radicis ſuccus, & cortex ſexquioboli pondere bibitus.
Hippophæ ſuccus oboli pondere potus.
Ricini triginta grana purgata trita hauſta.
Tithymalorũ omniũ ſuccus binis obolis in poſca potus.
Mercurialis ius potum.
Lathyris grana ſex aut ſeptem cum ficis aut palmulis in catapotio deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scãmonij ſuccus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere hauſtus ex aqua mulſa, uel pura.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata cum duabus abſinthij partibus adiecta chamelæa unà cum hydromelite.
Thymelææ uiginti granorum pars interna bibita.
Folia { Sambuci / Ebuli } olerum more cocta.
Apios, ſcilicet inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo aut hydromelite potum.
Filiculæ aridæ farina aqua mulſa inſperſa bibita.
Cynocambe decoctum hauſtum.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma una uel altera cum mulſa bibita.
Pityuſæ radix drachmarum duarum pondere cum mulſa hauſta, ſeminis uerò drachma, & ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotio.

Ad pituitam eijciendam.

Iris Illyrica drachmarum ſeptem pondere ex hydromelite.
Mandragoræ ſuccus duorum obolorum põdere potus.
Veratrum nigrum per ſe datum, uel cum ſcammonia cum ſalis drachma.
Lycij Indici ſemen cyathi dimidij menſura potum.
Vlmi craßior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus.
Gallinaceorum ſeneſcentium ius Dioſcoridis modo paratum, hauſtum.
Cyclamini radix ex hydromelite pota.
Scilla cum melle cocta pota.
Hyſſopi decoctum ex aqua, melle, & ruta potum.
Thymum cum ſale, & aceto hauſtum.
Sphondilij ſemen potum.
Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.
Daphnoides folium recens, uel aridum potum.
Hippophæſti ſuccus trium obolorum pondere ebibitus.
Epithymum potum cum melle.
Bryoniæ ſuccus cum aqua mulſa.
Cnici ſeminis ſuccus cum mulſo, uel iure gallinaceo.
Magnes trium obolorum pondere cum mulſa.
Centaurij minoris decoctum deuoratum.
Parthenium ſiccatum cum aceto mulſo, aut ſale potum.
Clematidis alterius ſemen tritum, potum.
Seſamoides tritum datum.
Cucumeris ſylueſtris radicis ſuccus, & cortex ſeſquioboli pondere bibitus.
Hippophais ſuccus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta trita epota.
Tithymalorum omnium ſuccus binis obolis in poſca potus.
Lathyris grana ſex, aut ſeptem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij ſuccus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere hauſtus ex aqua pura uel mulſa.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata cum duabus abſinthij partibus, adiecta chamelæa unà cum hydromelite.
Thymelææ uiginti granorum pars interior bibita.
Folia { Sambuci / Ebuli } olerum more cocta.
Apij inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite.
Filiculæ aridæ farina aqua mulſa inſperſa hauſta.
Cynocrambæ decoctum bibitum.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma una, aut altera cum mulſa bibita.
Pityuſæ radix drachmarum duarum pondere cum mulſa, & ſeminis drachma, ſucci uero cum farina ſubacti cochlearium in catapotio exhibita.

Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ ſuccus potus duorum obolorum pondere ex mulſo.
Gallinaceorum ſeneſcentium ius Dioſcoridis modo paratum hauſtum.
Epithymum ex melle hauſtum.
Serum lactis potum.
Origanum ſiccum acetabuli menſura potum ex mulſa.
Pulegium bibitum.

Helleborum

Helleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

Ad vomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsa bibitus.
Tithymalorũ succus cũ aqua mulsa binis obolis potus.
Apij superior pars deuorata.
Spartij flores, & semina in mulsa pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonicæ radices ex hydromelite potæ, pituitam eijciunt.
Papaueris spumei semen in mulsa acetabuli mensura potum.
Staphidis agriæ grana quindecim in mulsa data.
Silybi radicis drachma pota.
Glans unguentaria cum hydromelite.
Narcißi radix cocta, esta, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithymalorum omnium succus potus.
Aes ustum cum hydromelite bibitum.

Ad aquam intercutem pellendam.

Cyclamini radix ex hydromelite hausta.
Polij decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyris cuiusq; grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Sambuci, Ebuli } folia olerum more cocta.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambe decoctum potum.
Asarum bibitum.
Lactucæ syluestris succus in aceto mulso potus.
Trifolij radix drachmarum duarum pondere in uino bibita.
Tithymalorum succus bibitus.
Thymelææ uiginti granorum pondere pars interna bibita.
Vitis syluestris radix feruefacta in aqua in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota.
Squamma æris ex aqua mulsa hausta.
Mercurialis decoctæ ius potum.

Ad aluum emolliendam.

Cerasia recentia manducata.
Pruna in cibis sumpta.
Siliquæ deuoratæ.
Fici maturæ deglutitæ.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium ius potum.
Vnguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba deuorata.
Blitum comestum.
Rumicis cuiusq; decoctum potum. Quin & ipsa herba decocta deuorata.
Malua in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Braßica leuiter feruefacta comesta.
Lentis decorticatæ decoctum primum haustum.
Asparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbitæ integræ feruefactæ expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum potum.
Scillum siccæ cochlear unum, aut alterum ieiunis datũ.
Androsæmi semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaueris erratici semina acetabuli pondere ex mulsa aqua pota.
Cynogloßi decoctum haustum.
Chamæfices rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniæ cauliculi recẽtes cocti, & in cibum deuorati.

F I N I S.

Mensurarum & Ponderum Typi ad Dioscoridis mentem. Ex Galeno.

In Ponderum ratione.		Pendet
Siliqua		*Chalcum unum*
Aegyptia faba		*Chalcum unum & semis*
Orobus		*Chalcos duos*
Obolus		*Chalcos tres*
Scrupulus		*Obolos duos*
Drachma		*Scrupulos tres*
Vncia		*Drachmas octo*
Acetabulum		*Drachmas quindecim*
Nux	*Regia*	*Vncias septem*
	Pontica	*Vnciam unam*
Libra		*Vncias duodecim*
Mina	*Medicorum*	*Vncias sexdecim*
	Italica	*Vncias decem & octo*
	Alexandrina	*Vncias uiginti.*

DE ARIDORVM MENSVRIS.

In aridorum mensuris.

Mensura	continet
Artaba Aegyptia	Modios quinque
Modius Aegyptius & Italicus	Chœnices octo
Medimnus	Hemiecta duodecim
Hemiectum.i. semisextum	Congios duos
Congius	Chœnices quatuor, idest drachmas 720
Chœnix	Heminas 3. Atticas.i.drach. 180
Sextarius	Heminas duas.i.drachmas 120
Hemina	Cyathos sex, id est drachm. 60
Cheme	Cyathi quantam partem, id est drachmas 2. & 5.
Cochlear	Scrupulos tres

Ponderum & Mensurarum Liquidorum ratio.

In liquidorum mensuris. Pendet.

Liquor	Mensura	Pondus
Vini, Aceti, Aquæ	Ceramium	lib. 80
	Amphora	lib. 80
	Vrna	lib. 40
	Congius	lib. 10
	Sextarius	lib. 1 & uncias 8
	Hemina	uncias 10
	Cotyla	unc. 10
	Oxybaphus	drach. 18
	Acetabulum	drach. 18
	Cyathus	drach. 12 & scrupulos 4
	Cheme	drach. 3. & scrup. 1
Olei	Ceramium	lib 72
	Amphora	lib. 72
	Vrna	lib. 36
	Congius	lib. 9
	Sextarius	lib. 1.
	Hemina	uncias 9
	Cotyla	uncias 9
	Acetabulum	drachmas 18
	Oxybaphus	drach. 18
	Cyathus	drach. 18
	Cheme	drach. 3
Mellis	Ceramium	lib. 120
	Amphora	lib. 120
	Vrna	lib. 60
	Congius	lib. 15
	Sextarius	lib. 2
	Hemina	lib. 1
	Cotyla	lib. 1
	Acetabulum	drach. 27
	Oxybaphus	drach. 27
	Cyathus	drach. 20
	Cheme	drach. 5

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioſcoridis.

VANQVAM, amiciſsime Arec, complures non veterum modo, ſed recentiorum quoque, de medicamentorum compoſitione, uiribus, atq; probatione ſcripſerunt; nobis tamen nec uanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus inceſsiſſe, tibi oſtendere tentabimus. propterea quòd eorum nonnulli abſolutum nihil ediderunt, alij plurima, vt ex narratione acceperant, ſcriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omiſſa prorſus herbarum tractatione, rem ipſam paucis perſtrinxerunt. neque verò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte verſati videntur, radices multas apprimè vtiles, herbasque aliquas haud quaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priſcorum ſubſcribere oportet ſententijs: quos, etſi pauca ipſis referantur accepta, magnam tamen impendiſſe diligentiam conſtat. Iunioribus minus aſſentiendum: è quibus eſt Iulius Baſſus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Aſclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam vernaculam, cognitamque vulgò, dignam cenſuerunt, quæ ab ipſis literis exactè mandaretur: & vt medicamentorum uires, probationesque curſim complexi, ſic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani uerò reddendarum cauſarum ſtudio uerba fundentes, alia interdum pro alijs ſcriptitando, † rem in aceruum, congeriemque controuerſiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium naſcentis in Italia chamelææ ſuccum eſſe contendit: androſæmonque eandem herbam cum hyperico eſſe: quinetiam aloën in Iudæa foſsilem naſci: & pleraque his ſimilia falsò exponit, quæ prorſus ueritati refragantur. Quibus coniectura colligi poteſt, ea non oculata fide, ſed narratione potius ab alijs accepiſſe. In ordine præterea ijdem ipſi aberrarunt, partim eorum diſcrepantes, nullaque cognatione coniunctas uires collidentes: partim per elementa literarum ſcripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum effectus à ſua cognatione diſiungentes. Nos uerò ab ineunte, ut ita dicam, iuuenta, iugi deſiderio cognoſcendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim neſcis nos militarem uitam exegiſſe) tuo hortatu commentationem in ſex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obſequentes, ob eum quo nos proſequeris affectũ. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum uerò in eos, quibus cum tibi eiuſdem artis neceſsitudo intercedit, pronus ad amicitiam eſſe ſoles, in nos etiam aliquantò peculiarius. Enimuero non paruum prębet tuæ probitatis argumentum, optimi uiri Licinij Baſsi ſingularis erga te amicitia: quam unà nobiſcum degentes nouimus, cùm mutuam inter uos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te uelim, eosque qui in hoſce commentarios incident, ne in uerbis facultatem noſtram æſtimetis, ſed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima uiſu ipſi exactiſsimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, hiſtoria, percunctationeque rerum apud ſingulos vernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, ut differenti ab alijs ordine tradito, genera ſingularum medicinarum, uireſque deſcribantur. Quòd autem neceſſaria ſit medicamentorum doctrina, nemo eſt ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta ſit, vniuerſiſque eius partibus efficax adminiſtret auxilium. Quare per medicamentorum compoſitiones, atque miſturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capeſſere poteſt, plurimùm conferente ſingulorum medicaminum cognitione. Quinetiam uernaculam, familiaremque materiam complectemur, ut perfecta ſit, quæ a nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, ut ſuis temporibus ſingula & de-

metantur, & recondantur. certè pro horum ratione, medicamenta aut ualent uiribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cæli constitutione demetenda sunt. magni siquidem refert inter colligendum, si uel squalores, uel imbres infesti sint: quemadmodum si loca, in quibus prodeunt, cliuosa, & uentis exposita sint, & perflata, frigidaque, & aquis carentia: in his enim locis uires eorum longè ualidiores intelliguntur. Contrà, quæ in campestribus, riguis, & opacis, cæterisque locis à uento silentibus enascuntur, plerunque degenerant, & minus uiribus ualent: multoque magis, si non suo tempore, nec opportunè colligantur, aut si per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandum, hæc sæpe pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut serius adolescere. nonnulla propria ui hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo est horum peritiam assequi, necesse est eum prima germinatione solo emergentibus, adultis, & senescentibus adesse. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adstiterit, adultam cognoscere non potest: neque qui adultam tantùm inspexerit, nuper erumpentem noscet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum seminisque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum uarietates non perspexerunt, magno in errore uersentur. Quæ causa etiam nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdam, uerbi gratia, gramen, quinquefolium, & tussilaginem emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui sæpius ad uisendas herbas, & earum natales se contulerit, earum cognitionem maximè consequetur. Scire etiámnum conuenit, sola ex herbaceis medicaminibus veratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ verò fruticosa sunt, sicut stœchas, trissago, polium, abrotonum, seriphum, absinthium, hyssopum, & alia id genus semine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm sponte sua decidant. Fructus autem, ut maturi decerpantur, necesse est: & semina, vbi siccari cœperint, priusquàm defluant. Herbarum succus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lacrymæ excipiantur, inciso per summum adolescentiæ uigorem caule. Radices, & liquamenta, corticésve ut recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ suis folijs exuuntur. siccantur etiam expurgatæ inibi, locis asperginem non redolentibus: sed quæ luto, aut puluere sunt obsitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo situ obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs semina, ut perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus densior materia, argentea, uitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiam, si modò rara non sit, accommodatur: & lignea, præsertim è buxo: sed ænea uasa ocularijs medicamentis, liquidisque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas stagneis uasis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

*Q*VANTVM *oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen sibi comparare student, simplicium quorumcunq; medicamentorum, quæ medicinæ usui competunt, cognitionem, ac facultatem sensibus exactè consequi, non modò hac præfatione declarat* Dioscorides Anazarbeus *in hac materia cæteris facilè princeps; sed id quoq; post* Dioscoridē *admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauißimus auctor* Galenus:*qui hac in re præ cæteris* Dioscoridē *secutus(ut eius luculentißima monumenta paßim attestantur)in simplicium medicamentorum uiribus,ac facultatib. indagandis, relicta (hoc etiam ipse fatetur)* Dioscoridi *historiarū palma,omnes, qui in hac materia scripserunt,longè admodum superauit. Quippe tanta animi propensione oblectationeq́; cognoscendorum simplicium captus fuit (sciebat enim non posse ritè se dici medicum sine eorum scientia) ut nullo magni laboris metu,nullis periculis deterritus,in* Lemnum, Cyprum, Syriam *nauigauerit, atq; alias plurimas peragrauerit regiones,ea demum causa,ut quæ legitima et syncera,quæq́; spuria & adulterata essent medicamenta, certò dignoscere posset. Quapropter lib.* III*.de medic.comp.per genera ita scriptum reliquit.* Hinc *enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri,ut medicamentorum materiā cognoscant,ipsimet inspicientes,non semel aut bis, sed frequenter: quoniam sensibilium rerum cognitio sedula inspectione perficitur. cuius rei euidentißimum est indicium, quòd gemini per omnia similes esse nobis uideantur, differentes autem ijs, qui ipsos inspicere consueuerunt.* Itaq; *herbarum, fruticum, & arborum materiam, priusquàm è terra eximantur,contemplari pulcherrimū est,dum fructus uidelicet futuri sunt, dum eduntur,dum augescunt,& dum uigent.* Hæc *siquidem continua eorum speculatio docebit te,quando potißimùm ipsos commodè decerpas,ac in siccis domunculis repositos custodias.* Vos *ergo admoneo,amici,ut in hoc quoq; me sequamini, si artis opera pulchrè obire uolueritis.*Nouistis *enim,quomodo ex omni natione præstantißima quotannis mihi afferantur medicamenta,eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores(*Græci *ῥωποπώλας uocant)uarijs modis ea contaminant.*Præstiterat *forsan non hos solùm, sed multò magis etiā mercatores,qui illa aduehunt,incusare, atq; his multò magis ipsos herbarios.item nihil minus eos,qui radicū liquores, succos, fructus, flores, & germina ex montibus in urbes conferunt: hi siquidem omnium primi in eis dolum exercent.* Quisquis *igitur auxiliorum undiq; copiam habere uolet,omnis materiæ stirpium,animaliū,& metallorum,tum aliorum terrestrium corporum,quæ ad medicinæ usum ducimus,expertus esto,ut ex eis et exacta,et notha cognoscat.*Nisi *enim hoc modo instructus ad præsentis operis præsidia ueniat,uerbótenus quidem medendi methodum sciet,opus uerò nullum ipsa dignum perficiet.*Et *primo*

Galeni nauigationes, ut legitima cognosceret simplicia.

Medicamenta adulterabātur etiam Galeni tempore.

de

de antidotis: Medicus autem (inquit) omnium stirpium, si fieri potest, peritiam habeat, consulo: sin minus plurium saltem, quibus frequenter utimur. Earum genera quisquis toto ætatis illarum decursu nouerit, multis in partibus orbis terrarum reperiet, ut ego in Italia multis in locis inueni: quæ nec quando pullulant, nec quando crescunt, nouerunt isti, qui siccas stirpes tantummodo cognoscunt. Hæc Galenus. Ex quibus satis medicis omnibus perspicuum est, non posse quenquam sine certa simplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neque artem recta methodo exercere, nec nisi fortuna quadam, uel naturæ ipsius robore ægros sanare. Neque enim ullo pacto eis adstipulandum censeo (ut medicorum plerique faciunt, & ij sæpe, qui primas sibi deferri existimant) qui compositis tantum officinarum medicamentis, ipsisq; admodum uulgaribus contenti sunt. Nam cùm satis sibi fore persuadeant, scire Diacatholicum omnes in uniuersum humores deijcere, Deiectorium è succo rosarum flauam bilem, Diacnicum pituitam, Diasenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrum expurgare; sicuti, quæ Lucida nuncupant, oculis, & quæ ex hermodactylis dicuntur, ac quæ Fœtida uocantur, arthriticis esse peridonea, nihil ultra requirunt: quin potius scire negligunt, è quibus ea simplicibus componantur medicamenta, & an ijs eæ insint uires, quæ suis nominibus pollicentur. an simplicia, quibus conflantur, legitima sint an spuria, syncera an adulterata, recentia an exoleta, sicca an humore, uel situ corrupta, an suo tempore, & opportunè decerpta, sole siccata an umbra, an igne, ut sæpius in temporis angustia officinis fieri solet. Neque unquam animaduertunt, quòd deiectorijs medicamentis, quæ nostro æuo parantur ad bilem deijciendam, semper Scammonium lacte tithymalorum, ac pityusa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiscent. Iis uerò, quæ pituitam ducunt, sæpe legitimi Turpeti loco, modò pityusæ, modò thapsiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impostorum mangonio ita Turpetum referunt, ut non seplasiariorum modò, sed etiam medicorum quorumcunque oculos sæpenumero fallant, nisi fraus gustu, & legitimi Turpeti scrutinio, & collatione deprehendatur. In Catapotijs deinde, quæ ex hermodactylis uocant, ephemerum Colchicum legitimi hermodactyli uice, in Fœtidis uerò cicutæ semen pro agrestis rutæ semine, quorum utrunque mortiferum est medicamentum, omnes inijciunt. Adde præter hæc, quòd sæpenumero medicamenta ex ijs simplicibus componunt, quæ ætate exoleta, nihil uiribus præstant. quo fit, ut penitus euanida, ac inualida reperiantur. Quod etsi quandoque malitia, ac propria artificum impostura fiat; id tamen plerunque accidit, ex ipsorum tum incuria, tum etiam imperitia. nam pauci, uel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos semper excipio, qui simplicium historias amplexantur) qui suppositítijs, ipsisq; innumeris non utantur simplicibus. Nanque asaro utuntur pro bacchare, cytiso pro trifolio, syluestri loto pro sertula Campana, colutea pro sena, acoro odorati calami uice, cypero pro galanga, hieracio pro soncho, sphondylio pro acantho, chondrilla pro cichorio, agresti lactuca pro intubo, ophioscorodo pro scordio, quibusdam arborum lacrymis pro succino, thapsia pro turpeto, pice pro pissasphalto, resina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, phyllitide pro aspleno, obscuris quibusdam radicibus pro meo, peucedano, & costo. Ad hæc casiam pro cinnamomo usurpant, santala pro aspalatho, laccam ex brasilio & cocco infectorio confectam pro cancamo, Rhodium oleastrum pro agallocho, ossa & carnem humanam pro mumia, macim pro macere, chartam pro papyro, crespinum (sic enim uulgò uocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha, conuoluulum, siue læuem smilacem pro ligustro, agrestium prunorum succum pro acacia, succum uerò baccarum ligustri, & periclymeni pro lycio, nuces, quas Arabes uomicas appellant, pro metellis ita uocatis, cancros pro gammaris, ranunculum pro coronopo, saponariam uulgò dictam pro struthio, carduum, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album pro leucacantha, partheniũ pro artemisia, cotulam fœtidam appellatam pro parthenio, canis testiculos (sic enim radices quædam nominantur) pro satyrio, polium pro chamæpity, paronychiam, & trichomanem pro adianto. Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem refert, ærugo æris florem, æris squama stomomatis (quod chalybem dictum putamus) squamam, sandyx minium, terra quædam mangonizata sphragidem lemniam, salnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia denique plura, ac diuersa simplicia medicamenta sunt, quæ ubique locorum apud uarias nationes, huius, uel illius uice nulla penitus ratione indifferenter subijciuntur, ubi tum prauum, tum spurium sibi iandiu uendicant usum. quæ, ne uerbosius rem hanc prosequi uideamur, silentio prætermittenda censemus. Hæc autem pluribus in locis non euenirent, si medici omnes ueram, & exquisitam simplicium rerum doctrinam consequerentur, quam maximè, & iure consequi deberent. Quippe materiæ huius peritiam assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarij in eiusmodi uersarentur scandalis, obstarent: neque eis ulla unquam medicamenta confici permitterent, nisi sibi prius perspectis, cognitis, ac probatis simplicibus, quæ in ipsis componendis expetuntur. Dent itaque iam operam imperiti, ut huiusce materiæ cognitionem exactè consequantur. quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius esse potest, quàm suæ artis subiectum, & instrumenta ignorare. Quod sanè unicuique medico usu euenire comperimus, qui non modò alienis utitur misturis, sed nec simplicia quidem, nec eorum facultates nouit. Proinde scitè à Galeno dictum est lib. VII. & VIII. de composit. medic. secundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, cognoscere, num ex mollissimo, an uehementissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea non perceperit. Veruntamen nemo in hac materia se peritum euadere confidat assidua tantùm librorum lectione, etsi eos quidem grauissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad uisendas stirpes se cõtulerit, et quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq;, uarijs anni temporibus omnia hæc diligẽter omni ex parte perpendant. Id enim, cùm maximè perpendisset Galenus (ut sexti libri de simplicium med. facul. præfatione legitur) inquit. Equidem non possem non accusare & illos quoq;, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cùm melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari ijs, qui ex libris prodeunt gubernatores. nam sic et uerior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq;, sed et aliorum om-

Sine simpliciũ cognitiõe mãca est medendi ratio.

Officinarum lapsus.

Officinarũ abusus & ignorantia.

Simpliciũ peritiam nemo potest adipisci ex librorũ lectione.

Herbarũ formæ descriptæ parum conferunt.

Scripta quorũ cõmendet Galenus.

nium medicaminum. Verùm enimuero si omnino libris est opus, quis adeò miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, et aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum, demoniorumq; herbas sacras perferat? Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ uiua uoce traditur. neq; enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc nanq; comparati sunt libri, ut nobis sint eorum, quæ antè didicimus, monumenta, nõ ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, uelintq; ijs, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq; quorundam in simplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis uelit, longè maiore ipsi opus est inspectione, ut exactè singularum medicinarum uirtutes, ac uitia dijudicare sciat. Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarũ quasdam concinnant adulterantq;, ut etiam exercitatißimos in eis decipiant. Quare idem Galenus lib. IX. de simpl. medic. facultatibus in diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adijciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem non modò de diphryge scitu utilem, sed & de Lemnia sphragide, & pompholyge, & opobalsamo, & lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, ut à ueris natiuisq; nihil differre uiderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosißimus, non in his tantùm, sed & alijs similibus. Itaq; in Lemnum, in Ciprum, in Palæstinam Syriam eo studio nauigaui, ut medicamentorum istorum cuiusq; multam copiam, quæ in omnem uitam meam satis foret, reponerem. Sed & Lycium Indicum cum aloë Indica id temporis commodum accipere contigit, cùm à Palæstina iter reflecterem: cùm persuasum haberem, eo quòd à camelis cum tota sarcina aduectum esset, procuIdubio id esse Indicum: quòdq; adulteratum haud nosci ab ijs, qui portassent, posset, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porrò satius uisum est mihi illegitimorum compositiones haudquaquam adscribere, utpote cùm homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum uerorum ac germanorum notis ac indicijs, adulterandorum nosse compositiones, cùm nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atq; adulterandorum medicaminum proditæ sunt compositiones, omnes prorsum delere atque extirpare. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis manifestè percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam si in ipsis stirpium imagines uirentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (ut hac in præfatione scribit Dioscorides, & locis iam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritißimus euadere cupit, illum quidem uiuas omnium plantas non semel tantùm, sed diuersis anni temporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cùm adolescunt, & caulẽ edunt, aliàs ubi flores erumpunt, & aliàs ubi siccescentes maturum gestant semen. Videmus enim apertè populum nigram, sicuti ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi uerò triangulari sectione laciniata uisuntur. Sed contrà hederæ euenit. quippe huic prima statim inuenta triquetra folia insunt, quæ uetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrij aquatici folium cùm primùm erumpit, rotundum est, cùm uerò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, et nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaq; apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubescunt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum uulgò petroselinum uocatum cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis folijs caulem uestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, ut in aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ lõgiore uirescit erucæ incisuris diuiso: at senior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, ut nucamenti speciem quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarum nomina breuitati consulentes nunc prætereunda censemus. At fieri quidem nequit, ut huiuscemodi stirpium uariationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atq; etiam coloribus exornatæ habentur, omnes obseruari poßint. quandoquidem plantæ ipsæ appictæ ex tot uarijsq; unam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguẽ referre, ac exprimere queunt, quanuis etiam naturam exactißimè imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauißimi auctoris commẽtarijs, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem unquam adepturum esse, quæ maximè medicis requiritur. quippe quòd ij suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historijs, non nisi unam lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi uera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplum, ut sæpe ac sæpius plantis compluribus uarijs totius anni curriculis tum in folijs, tum in caulibus, reliquisq; particulis euenire comperimus. Quo fit, ut hæc uariandi series nullo alio pacto addisci poßit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipsæ solo educatæ uirescunt. Cæterùm ubi scriptores in suis historijs stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus utuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq; iridi similem reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpißimè comparantes. Vnde fieri non potest, quin aliquis, non prius perspectis unà cum doctißimis ac exercitatißimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ inijsse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earum ratione, poßit unquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, uel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientium oculos blandè admodum detineant, atq; illas prius à nobis cognitas in memoriam reuocent; magni tamen eas esse emolumenti ijs non crediderim, qui uisu & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortasse secus uulgus existimet. Adhibeant igitur curam ij, quibus in animo est rei herbariæ peritiam adipisci, ut in primis uiros huius

Simpliciũ peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur.

Impostores quãdoque et peritos decipiunt.

Stirpes folia immutantes.

Stirpium imagines parum, uel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

huius rei non imperitos sibi præceptores asciscant: deinde ut assuescant per diuersa temporis interstitia, montes adire, ualles, syluas, ac cætera terræ loca, ubi oculis, reliquisq; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere ualeant. Quos nec pigeat se conferre ad fodinas, ubi metallica & fossilia medicamenta tam diligenter contemplentur, ut legitima quæq; deinde ab adulterinis discernere sciant. Neque solùm in fodinis ipsis uersari debent, sed etiam in fornacibus, ubi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostra ætate factitia, spuria, et adulterata in myropolijs ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentissimasq; ciuitates se conferant, ubi peregrina undiq; importata ueneunt. At certè ridiculi sunt, qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices, uana ducti religione, quibusdam uerborum, carminum, & suffimentorum superstitionibus uti præcipiunt, quasi uires, & facultates medicamentorum uerba, & carminum incantationes infundere, augere, & diminuere ualeant, ut stulti, & superstitiosi falsò credere, & affirmare non erubescunt. Quos tamen lib. VI. de simp. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus, sic inquiens. Et Pamphilus eum in modum tractatum de herbis composuit, uerùm is ad fabulas uersus aniles est, simulq; præstigiaturas quasdam, iunctis nonnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et sanè utitur ijs πρὸς περίαπτα, id est, ad quæ suspenduntur, & ad alias manganeias non solùm curiosas, & à medicina alienas, sed etiam falsas uniuersas. Ex hac Galeni sententia omnibus palàm fit, quòd si modò commentarios aliquos admittamus, omissis omni ex parte superstitiosis, eos tantùm legere debeamus, atq; in ijs nauare operam, in quibus uera, & exculta simplicium doctrina nitet. Quos præsertim posteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefessis laboribus sunt consecuti: inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoq; iure quidem eodem loco cæteris à Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex ijs, quæ uel ipse scribit, præ se fert grammaticum, indicatq; se nec conspexisse herbas, quas exponit, nec uires earum expertum, sed ijs, qui ante ipsum scripsere, fidem habuisse citra ullam explorationem. Hic sanè libros exscripsit frustrà annexo ad unamquanque herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, si qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atq; thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adscribens: necnon & alias eiusmodi præstigiaturas nugaces. At Dioscorides Anazarbensis quinq; libris materiam omnem utilem absoluit, non herbarum tantùm, sed & arborum, & fruticum, & succorum, & liquorum: memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utiq; uidetur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confecisse. Nam licet à maioribus multa de illis benè scripta extent, tamen à nemine omnium æquè de omnibus. Cæterùm quæ scripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateuas, et Manteias, non in ordinem digesta, nec in unum omnia collecta uisuntur, quemadmodum illa, quæ scripsit Dioscorides. Et primo de antidotis uolumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia sufficienter à Dioscoride quinq; libris traditum est, à quo tibi discere licet cùm alias omnes notas, tum gustu, olfactuq; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur & discernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni satis perspicuum esse potest omnibus medicis, itemq; seplasiarijs, ad quos potissimùm spectat rei medicæ cognitio, in ea simpl. medicamentorum facultate Dioscoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere. Quapropter ab ijs præclarissimè ageretur, si eius scripta tantisper legerent ac perlegerent, perpetuoq; in sinu gestarent, donec eũ planè sibi familiarem redderent. & hoc quidem eo præsertim tempore facerent, quo à peritissimis præceptoribus uera, ac legitima simplicia tum oculorum, tum gustus, tum olfactus sensibus offerũtur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioscoridis præclara scripta castigatissima, & à mendis quàm plurimis expurgata reperient. Quinetiam nostris commentarijs, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipse scripsit de simplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illustrata, ut maximam (ni fallor) secum adferant claritatem. Huic igitur soli se dedant, hunc solum sequantur ob iam dictas rationes omnes ij, qui non modò stirpium, sed & reliquorum simplicium medicamentorum doctrinam & facultatem consequi uolunt. Ac contrà tum uulgo semper ignaro, tum ijs etiam, qui coaxantium ranarum instar, è sordido palustrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus deprauatas Pandectas relinquant, unà cum tenebrosis officinarum Luminaribus, et reliquis mendacibus uoluminibus, ubi simplicium, & compositorum materia ab ijs tractatur, qui uix lactucam nouissent, nisi eorum cœnis frequentissima extitisset: pariterq; urticam, nisi acerrime tangentes pupugisset. Quorum inscitiam animaduersus Galenus, contra eos locutus esse uidetur lib. VI. de simpl. med. facul. præfatione breuiter & scitè, sic inquiens. Verùm abstinẽdum est à multis mendacibus, multoq; etiam magis fugiendus est Pamphilus, qui ne per somnium quidem herbas uidit, quarum aggreditur figuras perscribere. nam id genus hominum (quomodo assimilauit eos Heraclides Tarẽtinus) simillimum est præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipij, licet ipsi non uiderint unquam, præconio tamen publicant. notas enim ab alijs, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut si fortè is, quem præconio indicant, adsisteret, agnoscere tamen non possent. Hucusq; Galeni uerba. Quæ longè satis sufficere possunt ad eorum monitionem, qui ad simplicium materiam noscendam per rectum ostium introire cupiunt, & securo totius itineris gressu progredi. Verùm in primis, ut opportunè singula demetantur, nosse oportet tempora, quibus maximè plantæ uiribus ualeant. Quapropter à radicibus initium sumentes, dicimus harum uires, sicut etiam aliarum stirpium partium, non eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri. quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ uerò illo humore prægnantes deprehenduntur. Tametsi non desint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendæ asserant semper autumno, cùm scilicet folia decidunt, & caules contabescunt. alij uerò ineunte uere, priusquàm folia concrescant: siquidem hisce temporibus radicibus maior uis inest, quàm cæteris partibus. Sed ut ingenuè in hac re fatear, quid sentiam, crediderim ego omnino maiorem succi ubertatem inueniri in his, quæ uere effodiuntur. quippe quòd plãtæ nondum caules, folia, neque flores emiserint, à quibus omnis radicum succus exhauritur. Sed & rationi consonum mihi uidetur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris esse succi, quàm uernales, quòd scilicet

Vanũ & superstitiosũ incantationib⁹ uti, dũ plãtæ effodiuntur.

Dioscorides à Galeno maximè commendatur.

Dioscorides ĩ simpliciũ medica. materia primas tenet.

Libri explodendi.

Tempus, quo stirpiũ partes legendæ sunt.

Radices quando effodiẽdæ.

licet pauco antè tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari uelim, quòd quæ uere leguntur, copiosiore, quàm par sit, humore redundantes, illoq; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non sint magis obnoxiæ, præsertimq; si longo asseruentur tempore. Qua re à Dioscoride animaduersa, is sanè iussit stirpium radices effodiendas esse, cùm stirpes ipsæ folijs exuuntur. Quod cùm uarijs anni temporibus eueniat pro natura diuersarum plantarum, curam impendere oportet, ut suo tempore unaquæq; radix integrè, si fieri potest, cum omnibus suis adnatis euellatur, & ijs in locis, atq; sub ea cœli constitutione, quam maximè familiarem habent.

Radicũ optimarum notæ.

Porrò radices abunde nutritæ sint oportet, ac omni putredine, et imbecillitate uacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui solo, ubi nascuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neq; ut eiusdem alimenti inopia inanes, & rugosæ reddantur. Quod cùm maximè perspexisset Galenus de iridis radicibus disserens libro primo de antidotis: In uniuersum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes sunt, & rugosæ. Atq; illæ quidem deteriores sunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinem nactis, quæ crassitudinis modum excedunt, & plus humoris in se continent, quàm illis usu ueniat. Hæc Galenus.

Radices quomodo mundãdæ, siccandæ, ac conseruandæ sint.

Cæterùm ubi radices è terra fuerint exemptæ, primùm quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni undiq; terra, uel limo penitus abstergantur: mox deradi tum à fibris, tum capillamẽtis omnibus, quibus uniuersim ferè omnes comantur: postremò siccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd si fuerint quales fœniculi, apij, asparagi, rusci, polipodij, rubiæ, intubi, & consimilium, in umbra, ubi orientales uenti respirent, diligenter siccentur. At omnino cauendum est, ne sole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis prorsus euanesceret, utpote raris & tenuibus. Verùm enimuero si ex eis fuerint, quæ natura crassæ sunt, ueluti gentianæ, helenij, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aër sit nubilus, & hyems, ne in umbra situ tabescant, ac proinde marcescant, in sole ac uento tutò siccari possunt. Quod cõmodius fieri potest, si frustatim dissectæ ita tenui funiculo traijciantur, ut partes non se contangant, aut cratibus impositæ quotidie sæpius manibus reuoluantur. Atqui curandum est, ante quàm siccentur, ut lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipsis in longum scissis, integra eximatur: quippe omnino inutilis est, nullamq; uim obtinet. etsi gentiana, cyclaminus, aristolochia rotunda, iris, bryonia, centaurium maius, nymphæa, aliæq; complures absq; matrice suas præ se ferant radices.

Radices quib. in locis exiccatæ sint ponendæ.

Siccatis radicibus, quòd planè constet eas sine tabe, & teredine per tempora adseruari posse, ijs reponantur in locis, ad quæ solares radij non penetrent, neq; fumo pateat aditus, & quæ neq; uliginosa sint, neq; puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionem uergens, uel etiam ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsæ non prorsus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore austri humidissimi flatus admittantur. Ita deniq; recondi, ac seruari possunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe uindicari ualeant. Nam etsi quæ tenues sunt, ut asari, phu, asparagi, rusci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent; ueratrum tamen utrunq;, quãuis radicibus constet tenuibus, ad trigesimum annum usque perdurat.

Veratrũ vtrũque triginta edurat annis.

Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus non modò in radicibus obseruandus, sed & in cæteris tum stirpiũ, tum etiam animaliũ partibus, ut in hirci sanguine, lupi iocinore, intestino, ac etiam stercore, uulpis pulmone, apri uesica, anguium senecta, alijsq; consimilibus. Assumantur igitur hæc omnia eo demum anni tempore, quo magis suis uiribus sunt præditæ, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus singula decerpi postulant.

Non est ab re certis temporibus herbas colligere.

Neq; enim damnandi sunt, qui in quibusdam plantis colligendis quædam decreta tempora, nonnullosq; errantium siderum aspectus obseruant: quippe quòd apud graues auctores scriptum inuenerint, pæoniæ radices contra comitiales non esse euellendas, nisi decrescente luna. Quæ quidem opinio non prorsus reprobanda uidetur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq; uanitatum, quas stultè (ut Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cùm inferiora terrestria à superioribus cœlestibus gubernentur, & regantur, fieri maximè potest, ut luna, ut quæ cæteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motuq; uelocissima, maximam cum plantis omnibus, ac rebus quibusuis alijs habeat rationem, tum cùm augetur, tum etiam cùm minuitur singulis mensibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum est, alyssum herbam tantùm sirio ardente ad canum rabiosorum morsus esse euellendam, sicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captamus scorpiones, atque anchusa radice cõstat sanguineo succo madente. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateuam scribens: Adnitere (inquit) quantum potes, ut nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores sunt ijs, quæ aquosioribus nascuntur locis: idq;, quòd in montibus terra sit densior, & aër tenuior. nam quod attrahunt, frigidius est. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiãmnum decerpas, quæ circa stagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Hæc Hippocrates.

Herbæ quo pacto legẽdæ, siccãdæq; sint.

Herbæ similiter, atq; radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asseruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ usu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorum condimentis quotidie uirentes usurpantur, ueluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichorium appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, brassica, uiola nigra, malua, helxine, linozostis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & aliæ complures. Atque nõ solùm refrigerantibus herbis, uerùm etiam excalfacientibus recentibus utimur: plerunq; enim ex calida potestate præditis, uirides siccis præponimus, præsertim ubi minus calefacere sit opus: siquidem humor in uirentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem classis habentur amaracus, eruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonum, & id genus permulta.

Plantæ, quæ colligi post ulant florib' ornatæ.

Sunt præterea & aliæ, quæ demetiri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, ut centaurium minus, uiola purpurea, origanum, symphytum petræum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stœchas, hyssopum, fumaria, aliæq; cõsimiles plantæ, quas ne longior, quàm par sit, esse uidear, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cœli constitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet.

Deinde

Deinde terra expurgata, atq; alijs aduentitijs excrementis amotis diligenter in umbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quæ caulis craßitudine, ut in acantho, uel foliorum lentore, craßitie, & humoris exuberãtia, ut in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant. quandoquidem si eiusmodi herbæ in umbra siccandæ reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Cæterùm cùm rectè siccatæ fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, uel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum uires euanescant. Qua in re errant seplasiariorum plerique, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, ubi non solùm breui uiribus destituuntur, aëris ambientis exuctione, ac uentorum perflatu, sed etiam in mille sordium sentinam desciscunt: quandoquidem & puluere, & aranearum telis obsiduntur, ac inde muscarum stercore, quæ illis die, noctuq; insident, labefactatæ nigricant. Neque uerò planè laudibus efferendi sunt ij, qui in linteis sacculis, ipsisq; textura admodum raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aër in ipsos penetrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet. quinetiam puluere obsitæ corrumpuntur, & contabescunt. Idcirco ut tam herbæ, quàm radices suas integras asseruent facultates, nihil quidem præstantius, quàm eas capsulis tiliaceis, uel piceis, uel fictilibus diligenter clausis reponere, ut docet Hippocrates *ad* Crateuam *his uerbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquores fluidi sunt, in uitreis uasis ferantur. quæ uerò folia, aut flores, aut radices sunt in fictilibus nouis probè obturatis, ut ne uentis perflata, medicamenti uigorem, uelut in animi deliquium collapsa, amittant. Quod si* Hippocrates *in recentibus obseruandum præcipit, id maximè in siccis fieri operæpretium erit.*

Officinarum lapsus in herbis siccis reponendis.

Flores quo tẽpore sint decerpendi, siccandi, ac recõdendi.

Flores insuper non secus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in uigore consistunt, non autem cùm iam flaccescentes decidui euanescunt. At capparum flores muria asseruandi, antea quàm se explicent, decerpuntur: rosarum uerò cùm non planè explicati uisuntur: cæteri deinde cùm omnino expansis folijs patent. Verùm cùm maiori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores; idcirco tantum abest, ut in sole siccandi sint, ut ne quidem in umbra, si calida, uel eminentia fuerint loca: quippe, ut solis feruore, sic & aëris calore nimio exoluuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius reuoluantur, ne situm contrahant, adhibita etiam cura, ne sicci natiuum colorem deperdant. quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum à proprio colore degenerant, nullius esse in medicina usus. Flores itaq; in uniuersum sicci ad annum duntaxat, edurant, etsi anthemidis, centaurij, chrysanthemi, millefolij, spartij, & rosarum flores etiam longiori asseruentur tempore, si ligneis arculis optimè inclusi diligenter recondantur.

Flores quandiu durent.

Semina quomodo demetenda.

Non minori etiam studio sunt colligenda semina tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, ut lithospermi, phalaridis, fœniculi, anethi, & cari: uel uasculis, aut capitulis inclusa, ut papaueris, nimphææ, melanthij, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, ut fabæ, ciceris, phasioli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, ut fœni græci, sertulæ Campanæ, sinapis, & erucæ: aut uarijs inuolucris contenta; quàm ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantij, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc assumere oportet, cùm fructus, à quibus eximuntur, suam maturitatem planè senserint: illa uerò, ubi herbæ iam siccæ, non amplius uirent. Et quamuis multa reperiantur semina, quæ ad annum ultrà suas asseruent uires, ea tamen quotannis renouare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inueterata rancorem non redoleant. quo fit, ut calorẽ nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis siccis: facilè enim contrahunt locorum humores.

Fructus quando decerpẽdi, & quomodo conseruandi.

Cæterùm fructus, quemadmodùm pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasa (quæ uulgò marascas uocant) corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ usum reponuntur, operæpretium est, ut maturi ex arboribus decerpantur: quanquam sorba, ut siccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum est, quòd ubi adstrictione, & repreßione sit opus, fructus adstringentes ut paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè ultimum maturitatis gradum senserint. Id autem rectè cognoscitur, cùm extima inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa unà cum fructibus decidunt, alioquin insolatu contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui uerò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minimè asperginem redolentibus appendantur, ut assolet de uuis, pyris, malis cydonijs, & punicis: aut super paleas expandantur, ut fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo, uel milio sepeliantur, quemadmodum medica, & aurantia mala.

Cortices quõ siccandi, & reponendi.

Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, ut citrijs, punicis, & cucurbitis: quiq; arboribus decerpuntur, ueluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, ut capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum, non secus sunt siccandi, atque radices: quinetiam similiter reponendi.

Succi quõ exprimendi, cõseruãdiq; sint.

Succi quoq;, utpote in medicina admodum necessarij, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, ut toto anni curriculo putredinem non sentiant. Ii igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, ut Cyrenaicus, & glycyrrhizæ, uere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex folijs uerò, ante quàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi ultimam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis: quidam uerò antequàm ad plenum maturuerint, ut ex iuglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc uuis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, ut aloës, syluestris cucumeris, absinthij, eupatorij, hypocistidis, glycyrrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui uerò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conseruandi ratio: quippe alij paululum primùm ad ignem feruefacti, moxq; diligenter defæcati, ut fieri solet de succo rosarum, intubi, buglosi, oxalidis, lupulorũ, apij, & fœniculi. Alij uerò ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde uasis tandiu transferuntur, do-

nec

nec defæcati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicornm, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduersione opus est (ut Galenus inquit lib. VI. de medicamentorum compositione secundum locos) in succis liquidis conseruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, ut optimè norunt solertißimi pharmacopolæ.

Gũmi, lacrymæ, & resinæ.

Adhæc habentur uaria liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alij gummi, alij resinæ, alij lacrymæ uocantur. In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In resinarum uerò censu sunt terebinthina, lentiscina, strobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lacrymarum deniq; numero sunt lac, quod ex papauerum uasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodq; ex thapsia fluit, tithymalorum omnium lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quiq; defluit è uitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, quod uulgus Arabicum uocat gummi. quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalorum lacrymæ malint in gummi potius referre, quàm in lacrymas. Sed quoquo modo res habeat, eò tantùm summa harum rerum spectat, ut exacta scilicet earum notitia habeatur. quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica.

Dioscorides defenditur à calumnia.

Postremò si forsitan cuipiam nasuto uideretur Dioscorides non parua erroris culpa suspectus esse, quòd in hac præfatione absolutè pronunciauerit, ex omni herbarum genere solum ueratrum multis edurare annis, reliqua uerò à trimatu inutilia esse, cùm tamen in pluribus locis eius sententia reclamet Theoprastus antiquißimus plantarum scriptor; dicimus, ut hos ab huiuscemodi opinione distrahamus, quòd cùm Dioscorides extiterit in hac facultate peritißimus, consummatißimus, & omnium facilè princeps, grauißimo quoque Galeni testimonio, non modò non credendum uidetur, sed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes stirpium proprietates, quodq; haud studiosè legerit ea, quæ ante ipsum trecentis, aut pluribus annis posteritatis memoriæ mandauerat Theophrastus, & aliorum ueterum plerique: præsertim cùm nobis perspicuum sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus persuasum esse debet, quòd sicuti in quibusdam locis huius uoluminis scriptura deficit, in alijs spurijs additionibus redundat, in alijsq; quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in scribendis, uel excudendis auctorum uoluminibus plus, minùsue curæ impenderunt, quàm sua interesset; ita etiam in hac præfatione euenisse facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longe plura hîc desiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophrastus, qui ueratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiam quinque, uel sex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, uel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, uitem syluestrem unico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita ut repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum itaque rerum historias omnes tantum absit, ut credamus non legisse, notasse, ac monumentis tradidisse Dioscoridem, ut ne imaginemur quidem, etsi scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & deprauatus habeatur. Idcirco non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriæ id uitij adscribendum est: quemadmodum additionum redundantia accusantur ij, qui, ut earum auctores essent, ab re hoc opus augere, atq; illustrare existimarũt, quales

Simplicium nomina varia Dioscoridi adulterina.

sunt spuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atq; in omni ferè plantarum historia in pluribus uoluminibus Græcis statim occurrunt singulis capitibus. Quæ facilè ex Pamphilo deprompta fuerunt: argumento quòd (ut superius dictum est) ei rem hanc uitio uertat Galenus, atq; sine ulla ratione sint in hoc Dioscoridis uolumen importata. Cuius rei nobis postea præbuit testimonium, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dioscoridis uolumina reperta sint Græcè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spurijs nominibus legebatur. Quorum uetustam auctoritatem simul cum doctißimo Ruellio secutus, in meis uersionibus Italica lingua conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscoride: etsi Hermolaus, & Marcellus uulgatis exemplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioscoridi legitima. Sed quoniam non minus utile, quàm necessarium duximus, ut omnes ij, quibus in animo est plantarum peritiam assequi, sciant ad unguem, quo arbores à fruticibus dißideant, frutices ipsi à suffruticibus, &

Arbores.

suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate, omnes illas stirpes arbores appellari debere, quæ ab radice statim simplici caudice surculoso, dissolutuq; contumaci assurgunt, à quo per interualla tãquam brachia, exorti rami latius diffunduntur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, et id genus aliæ.

Frutices.

Frutices uerò, quæ ab radice caudice multiplici, ramosoq; sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus.

Suffrutices.

Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, folijsq; minutis, quæ nõ uelut aliarum herbarum folia quotannis arescunt, et decidunt, sed perpetuis folijs toto anno uirescũt, ut stœchas, ladanum, ruta, hyssopum, saluia, & eiusdem generis alia.

Herbæ.

Herbarum deniq; generi subscribunt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tãtùm sine caule pandunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & semina ferunt, ut cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos seruntur, & syluestrium ferè innumeræ, quæ sponte sua in pratis, campis, ac alijs compluribus locis proueniunt: tametsi ex eis nonnullæ habeantur, quæ neq; caulẽ, neq; flores, neq; semina gignunt, ut phyllitis, asplenũ, cynoglossum, hemionitis, onosma.

Plãtarum degeneratio.

His ita determinatis, sciendum præterea est, herbas aßiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arborescere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries uidi senis, septenisue mensibus cultam, tanta caudicis longitudine, craßitudine, et duritie proficere, ut hastæ instar grandesceret. Frutices quoq; aut temporis diuturnitate, aut cultorum mangonio in arbores nõ pumilas exeunt, ut uitex, hedera, myrica, paliurus. Contrà similiter fit, ut arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, uendicato sibi robore, crassos præduros q; fundunt caudices, ac ramos. Illæ uerò tanquam indomitæ surculis, stolonibus ac germinibus,

minibus,qui circa caudicem & radices adnascuntur,luxuriantes,solidos ita ramos debilitant, & infirmant,subrepto illis humore,ut in frutices sensim elanguescant,ut myrto,lentisco,& corylo quandoq; euenisse comperimus.

Stirpium mutatio.

Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest,ut non solùm sæpe prædictos præstet effectus; sed etiam ut alteram in alteram stirpem facilè uertat,ut cassia in cinnamomum, sisymbrium in mentham,triticum in lolium,hordeum in auenam,et ocimum in serpyllum. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam satiuæ sunt,quædam agrestes. Has uolunt nonnulli priores fuisse satiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquidò constet: etsi in permultis quoq; & syluestre, & satiuum genus inuenatur. quarum aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde uirent,aliæ folia amittunt. Quod non aliunde prouenire scribit Theophrastus,quàm à loco ipso,ubi nascuntur, sicuti ab aëre eas ambiente: tametsi id accidat interdum particulari radicũ uitio.

Plantæ melio rescũt cæli clementia,& loci amicitia.

Magni quippe refert,ut fœcundæ,floridæ, & perpetuò uirentes plantæ conseruentur, si clemens cœli constitutio,situsq; germanitas adsit. Quare nil mirum, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam uitibus folia nunquam decidant,quódq; in insulis,alijsq; regionibus nuper in Indijs occidentalibus à Lusitanis,& Hispanis repertis,nulla spectetur arbor,quæ sempiterna coma nõ uireat.Neq; item admirandum, quòd reperiantur arbores proceriores,,uirentiores,aspectu pulchriores,& magis frondibus,& fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: nanq; aliæ hoc situ lætantur,aliæ illo pro suæ quæq; naturæ ratione.

Plantarum situs naturales, ubi lætæ nascuntur.

Proinde uidemus,quòd quæ montes amant,ut cedrus,larix,abies,pinus,picea,terebinthus,buxus,iuniperus, fagus,carpinus, ibi proceræ admodum, formaq; insigni prosiliũt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, suber, ilex,lotus,ulmus,acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina,& in aquosis lætiores proueniunt platanus,alnus, populus utraq;, myrica, salix,harundo: etsi harum permultæ non æquè lætæ in montibus,uallibus,planis,& syluis exultent. Id quoq; discriminis in herbis, & fruticibus uisitur. quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus, & stagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora,& fluuiorum ripas desiderant: quædam humidos,aquosos,uliginososq; amant tractus: quædam aquas odere,& ob id arida,& saxosa sequuntur.Nec etiam desunt quæ in humidis & siccis locis uitam ancipitẽ agant.Sunt deinde quæ in campestribus degere cupiãt, quæ uinetis lætentur,quæ pratis gaudeant: præterea quæ ualles,quæ colles, quæ deniq; editos quærant situs. Aliæ quoq; urbanioribus locis allectæ iuxta urbium, & oppidorum mœnia in macerijs,& ruderibus prodeunt. In palustribus,& humentibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plantago,coronopus, poterium, scordium,ranunculum,eleoselinum, sphondylium,lysimachia,alisma,chelidonium minus,epimedium,pentaphyllum,erinus,equisetum,limonium,heliotropium paruum,uerbenaca,tussilago,hydropiper,onobrychis,conyza tertij generis.Et magis palustribus gaudent cyperus,typha, sparganium,iuncus. At tam lacunosis, quàm admodum palustribus innatant nymphæa, potamogetum, lotus Aegyptia, colocasia, folijs & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in Indiæ paludibus nascitur,atq; nobis in Italia oryza,hippo lapathon, ac millefolium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari: quorum litoribus, ac ripis familiare spectatur nerium. Adianthum, itemq; trichomanes uliginosis specubus gaudent,præsertim si secundum amnes existant: aut asperginosas sequuntur ripas,quæ præruptis locis inhærent.Vitex deinde,elichryson,bubonium,botrys,rha fluminum ripas accolunt. Crithamum uerò,brassica marina,chamæleo niger, androsaces, corniculatum papauer,dorycnium, solanum somniferum,glaux,hippophaës,hyppophæstum,tragium,tithymalus paralius,peplis,alypon, absinthium seriphum in maritimis tum litoribus,tum scopulis,tũ etiam collibus emergunt. Tripolium etiam in maritimis exurgit,ubi scilicet allidit unda,iterumq; recedit,modò in mari,modò in sicco degens. Non nisi aquis proueniunt bryon thalassion,corallium,& alga. At in riguis fontium,præsertim quæ hyeme tepescunt, sion, atq; aquaticum sisymbrium unà innatant,ut quasi inuicem fraternam uideantur iniisse amicitiam. Cæterùm ex his, quæ in continenti nascuntur, arida,& siticulosa loca petunt eryngium, satureia,lythospermon,lycium, saluia,stachys, onosma,lonchitis,cynoglossum,echium,buglossum,chamepitys,ueratrum nigrum. Aridißimis, & saxosis exurgunt capparis,libanotis,symphytum petræum, saxifragum, helxine, hemionitis, sedi utrunq; genus, cotyledon,cymbalion,polytrichon, paronychia, asplenum, clinopodium, circæa, lichen, ita ut harum pleræq; sæpius in ædificiorum ruinis, ac saxosis admodum locis uirescant.In opacis autem simul & aridis nascuntur helenium,chrysocome,asarum, uiola purpurea,astragalus, & cyclaminus. In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres inuenitur: item phyllitis. Collium amœnitate capiuntur spartium,nepeta, syluestre cuminum, chamedrys, etsi non oderit etiam aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci uidemus: quin & holostium. Culta deinde uirent lagopode, elatine,ornithogalo,coriandro,hyacintho,hypecoo,apio alio ab hortensi,chamæcisso,ægilopẽ,osyride,aphaca, orobanche,melanthio,buphthalmo,anthemide, syluestri papauere, xyphio, leontopetalo, phenice,hyperico, cyano. Inculta uerò uirent psyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium,lotus syluestris, anonis,daucus,carum,tragopogon, oxylapathum,centaurium minus,hemerocallis,colchicum,betonica: quanquam hac & colles, & montes abunde scateant. In uinetis aluntur telephium, portulaca syluestris, peplus,helxine hederacea, ampeloprasum,capnos. Tam intra, quàm extra oppida,& urbes in plateis,monumentis,parietinis,ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta uisuntur uerbascum,blattaria,thlaspi,iberis,malua,chelidonium maius,urtica,ebulus, sambucus, erysimum,aristolochia longa,marrubium,chrysanthemum,galiopsis, senecio,terrestris tribulus,sideritis,eupatorium,hyoscyamus,cicuta,personata,xanthium, syluestris cucumis. Campestria cardui omni genere horrent, atractyli,ferulis, syluestri fœniculo, gramine,thalictro,bunio. Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum,asparagus, rubus, rhamnus, ligustrum, rubia. Ephemero autem,hippoglosso,filice, planitierum syluæ uirescunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum,quàm Celticum,& montanum,centaurium maius,mandragoras, hastula regia, satyrium, gentiana, ligusticum,alysson, smyrnium, ueratrum album, ruta syluestris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelæa, chamelæa, glycyrrhiza, asclepias,narcissus,thapsia,pæonia,æthiopis,clymenum, onagra, cacalia,

lia, aconitum, daphnoides, hyssopum agreste, peucedanum, chamædaphne. In syluis montanis emicat leucacantha, atq; inibi in præruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innasci uelint, in quibus resident, atq; ab ijsdem suscipiunt alimentum, ut agaricum, uiscum, sphagnos, polypodium, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conspiciuntur, aliæ uerò prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemadmodum labrusca, uitis nigra, bryonia, hedera, clematis altera, smilax tam læuis, quàm aspera, lupus salictarius, conuoluulus, periclymenum. Non desunt etiam herbæ, quæ sine radicibus in alijs herbis prosiliant, neq; alibi, quàm in illis reperiantur, ut cassutha, epithymum, epithymbrum, & epistœbe. Veruntamen illud scire conuenit, quòd etsi harum omnium quæquè sua natura felicius proueniant in prædictis locis, suosq; unaquæq; sequatur situs; nihil tamen obstat, quin eædem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, sæpe in uallibus, nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in alijs uarijs locis nullo discrimine inueniri possint. Et hæc satis sint quantū ad natalem plantarum situm. Cæterùm ut, quantum per me fieri potest, harum rerum non minus utilis, quàm necessaria doctrina excitetur, augeaturq;, iam ad singulas herbarū partes noster se conuertet sermo, & de radicibus, folijs, caulibus, floribus, ac seminibus differemus, primò à radicibus, ueluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes. Plantarum in radicibus uarietas. *Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, ijsq; tenuibus. Legumina uero singulas habent radices præter fabam, easq; surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohærent, ut lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari sustinentur syluestris ruta, quam harmalam uocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & sæpius uerbenaca. Contrà numerosis radicibus donantur asarum, phu, baccaris, ueratri genus utrunq;, capparis, crithamum, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, circæa, alcea, æthiopis, gramē, filix fœmina, muris auricula altera, plātago, chrysocome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracleum, hemionitis, pæonia fœmina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicæ modum capillatur. Prægrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium, syluestris cucumis, uitis nigra, rapum, nimphæa, colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indijs occidentalibus importata, dracunculus, aloë, centaurium maius, libanotis, sphondylium, œnanthe, symphitum secundum, papauer corniculatum, raphanus, carduus, periclymenum, solanum somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaës, hippophæstum, tithymalus characias, pityusa. Contrà exiguam, tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus secundum, ranunculum, panaces Asclepium, & Chironium, phalangium, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis, holestium, britanica, epimedium, onagra, tragium secundum, leontopodium, uerbenaca supina, phyteuma, pācratium, aconiti tertium genus, chamæcissos, asarum, utrunq; ueratrum, plantago minor, coronopus, sesamoides, origanum syluestre, alypon, atractylis, heliotropium maius, onosma, rubia, cepæa, alisma, betonica, chamesyce, meon, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum durescunt æthiopidi, smilaci asperæ, poterio, leucacanthæ, astragalo, tithymalo characiæ, cypero, rhododendro. At molli, lentaq; radice constant althæa, acanthus, alcea, malua. Geniculatæ ueluti arūdinibus, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco, nymphææ, xyridi, hippoglosso, gramini, lauro Alexādrinæ, colocasiæ, galangæ, gingiberi, radici Chinæ nuper inuentæ, & Rhodiæ. Radicem digiti crassitudine fundunt orobanche, eryngium, polygonatum, pæonia mas, pyrethrum, daucus, pastinaca syluestris, symphytum petræum, dorycnium, ebulum, echium, crithamum, elaphoboscum. Bulbosæ autem insunt cæparum modo, lilio, hemerocalli, cæpis, bulbis, hastulæ regiæ, allio, porro, croco, narcisso, xiphio, testiculorum omni generi, satyrio, ornithogalo, utrisque ephemeris, arisaro, hyacinto, dracunculo, ampeloprason, scorodopraso, moly. In globum extuberant radices aristolochiæ rotunde, cyclamini, apij uomitorij, leontopetali, œnanthes, pæoniæ fœminæ, rapi, chrysogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catanances secundæ, pycnocomi. Insuper radices inter se dißident, tum colore, tum odore, tum sapore: quæ discrimina si rectè cognoscantur ab his, qui breui hanc facultatem assequi desiderant, non parum inde haurient utilitatis. Sicuti & maximè confert scire, quæ sint radices magnæ uel paruæ, quæ duræ uel molles, quæ numerosæ uel paucæ, quæ cæparum uel tuberculorum effigie, quæ denique geniculatæ, de quibus hucusq; abunde disseruimus.* Radicum differentiæ in coloribus & saporibus. *Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chrysogoni radix, etsi candicet intus: item papaueris cornuti, nardi montani, helenij secundi, cyclamini, chamæleonis, cardui, hastulæ regiæ, libanotidis, rhapontici, quanquam huius interna rubescant, peucedani, leontopetali, epimedij, nymphææ, eryngij, symphiti secundi, smirnij, echij, ueratri nigri, astragali, anemones, mandragoræ, aconiti tertij generis, thapsiæ, personatæ, filicis maris, uitis nigræ, aristolochiæ utriusque, quarum tamen interna buxeo colore pallent, pæoniæ fœminæ: tametsi huic, sicut etiam thapsiæ, & mandragoræ deliberata exalbeat. Contrà è candida proueniunt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, arisarum, ranunculum, ueratrum album, anonis, ligusticum, asparagus, ruscus, hippoglossum, elaphoboscum, libanotis, sphondylium, rapum, radix, circæa, alcea, holestium, tragum, trifolium, narcissus, allium, porrum, gingidium, iberis, hipposelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum, tragium, somniferum solanum, arction, onagra, chamæcissos, scammonium, althæa, pityusa. At non prorsus albæ, sed subalbidæ radices tributæ sunt aro, polemoniæ, helenio primo. Rubent rubiæ, centaureo magno, rhapontico, rhabarbaro, tametsi tria hæc exterius nonnihil nigricent: item pentaphyllo, heptaphyllo, betæ tertij generis, blito, carotæ, anchusæ, licopsi, onosmati, chrysogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, sed subrubra radice sunt acanthus, phu, satyrium erythronium, xyris, radix Rhodia, solanum somniferum, alypum, costus. Ex atro rubescunt filici fœminæ, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpurascunt radices symphyti petræi, cæparū, scillæ, pancratij. Flaua intus radice sunt aristolochia rotunda, glycyrrhiza, lapathum, hippolapathum, cyperus Babylonicus, argemone, chelidonium maius, gentiana. At herbaceo colore insunt polypodio, phalāgio, smyrnio, et imperatoriæ. Odorata radice fragrant iris, acorus, meon, cyperus, galanga, zedoaria, nardum tam Gallicum, quàm Indicum, asarum, phu, caryophyllata, baccharis, ligusticum, pastinaca, angelica, seseli Maßiliense, hipposelinum, smyrnium, libanotis, asclepias, circæa, alisma, tripolium. quin & radix Rhodia odorem expirat non iniucundum. Dulcedinē gustui præbent glycyrrhiza, tragopogonis radix, centaurij maioris, chamæleonis albi, elaphobosci, geranij.*

ranij, arctij, polipodij. Amaritudinem uerò gentianæ, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei, hippophais, pancratij, scillæ, cichorij, asparagi, rusci, centaurij minoris, chelidonij maioris, asphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodilium, angelica, panaces Chironium, smyrnium, pyrethrum, alisma, tripolium, raphanus tum satiuus, tum syluestris, utraque iberis, nasturtium, thlaspi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, erysimum, ophioscorodon, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, porrum, scandix. Quo fit, ut, si exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac sapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac simplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimum ijsdem contulerit, si omnes stirpium delineationes, similitudinesq; (de ijs intellige, quæ scriptis tradi possunt) tum earum pariter & odores, & sapores assequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à similitudine, quam inter se ineunt plantæ, exorsus, pro uiribus enitar, ut quæ plurimis ignota sunt, ijs, quæ omnibus sanè uulgares apparent, rectè comparentur. quapropter ab hedera primùm, ut quæ neminem lateat, rem ipsam auspicabor. Hederam igitur folijs æmulantur, etsi quædam maiora, quædam uerò minora cernantur, scammonium, asarum, uterq; cyclaminus, smilax aspera, læuis, & hortensis, uitis nigra, marina braßica, Aethiopicum seseli, periclymenon, aristolochia utraq;, asclepias, epimedium, gramen parnasi, apocynum, uiola purpurea, chamæcissos, helxine cognomento cissampelos, cynocrambæ, hortense solanum, halicacabum, circæa, cucumis tam syluestris, quàm satiuus, utraq; clematis. Vitigineum folium repræsentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, ueratrum nigrum, balsamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam uocant. Alba spina, & acanthium simili uirent folio: sicuti abrotonum fœmina, & absinthium seriphum uocatum folijs se inuicem imitantur. Vitex, & anagyris & folijs, & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, secundum dauci genus, laserpitium, smyrnium, bunium: Amygdalæ fronde uestiuntur persicus, rhododendrum, ebulus, sambucus, staphylodendron, lathyris, quàm officinæ cataputiam nominant. Anisum deinde isopyro folijs adstipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriusq; rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic uerò minora spectentur. Porri, bulbiq; folia præ se ferunt hyacinthus, narcissus, allium, colchicum, cyperus, hastula regia, ampeloprason, scorodoprason, canini testiculi, lonchitis. Buxus, & lycium consimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correspondet, pyrethrum syluestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altilis asparagus, panaces Asclepium, seseli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphthalmos, anethum, thapsia. Anethi folijs assurgit meon. Plantagini nõ dißimilia sunt folia candidi ueratri, gentianæ, alismatis, & clymeni. Phœnij folium geranium exprimit. Filicem folio æmulantur sideritis secundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc uerò myrrhidem. Buglossum, uerbascum, & cirsium consimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holostium, gramen arundinaceum, coronopus. Huius uerò folia habent catanance, psyllium. Cichorium, chondryllæ utrunq; genus, et quod quibusdã dens caninus dicitur, cõsimili sunt folio. Cnico atractylis folio aßimilatur, chamæleoni nigro crocodilium, chamæleoni albo silybum. Glasto tripolium simile est. Coriandri folijs comantur parthenium, adianthum, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorum tamen quædam propius, quædam longius eius speciem sequuntur) uterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula: cannabis, aut quinquefolij eupatorium, sed quæ quadripertitò diuidantur. Cotonei mali frondem exhibent capparis, solanum somniferum. Smyrnij folium præstant phu, lauer. Cupreßi effigiem promit sabina: iuniperi cedrus. Hypericum, androsæmum, ascyrum, folio non discrepant. Cistus, & ladanus sicuti in specie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, securidaca: cumini syluestris stratiotes millefolium: cucurbitæ personata: lolij phœnix: iuglandis centaurium maius, pæonia mas, gentiana; etsi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt acorum, medion, syluestris iris: item gladiolus, nisi hic breuiora, angustioraq; folia sibi uendicasset. In iunci specie collocandum esset utrunq; equisetum, sed inani caule assurgit. Lenticulæ folium simulant aphaca, onobrychis, chamæsyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde uirent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilij folia spargunt hemerocallis, pancratium, satyrium, martagon (sic enim appellant lilium quoddam agreste) ephemerum, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis dißimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipsacus, syluestris lactuca, lycopsis, anchusa, syluestre glastum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus fœmina, & canirubus. Mentham satiuam folio exprimunt sisymbrium, hydropiper, pentaphyllon. Marrubij effigie assurgit apiastrum, ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio uirent helxine, elatine, cynocrambe. Nasturtij folijs iberis nõ refragatur. Oleam æmula foliorum facie repræsentãt halimus, ptarmica, phillyrea, ligustrum, uitex, coryza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hyppophaës. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum ueratrum, sphondylium, aconitum cynoctonum. Verbasci folia fundunt helenium, æthiopis, arctium, buglossum, & tithymali genus latifolium. Pastinaca, & gingidium folijs inter se non dißident. Portulacæ folio aßimilantur telephium, cepæa, crithamum, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus syluestris, medica, cytisus, sertula Campana. Thymum, stœchadem, satureiam simile comat folium. Acuta spina, & mespili primum genus simili uirent folio. Nec dißimili pulegio, dictamum & calamintha comantur. Myricæ sabina, & cupressus: serpylli clinopodium: saluiæ sideritis prima, horminum, uerbascum syluestre, folijs uestiuntur. Piceæ foliũ ferunt polygonum, & pityusa: quercus uerò chamædrys, teucrium, scordium, betonica, sideritis prima. Neq; à rutæ folijs dißident acacia, centaurium minus, serpyllum syluestre, ambrosia, polygonum primum, androsæmum, polemonia, peplus, paronychia, hypericum, apios. Aloæ, & scillæ similia tributa sunt folia. Sampsuchi folium ostendunt marum, et panaces chironium. Solani folio germinant circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica,

Foliorũ in plãtis cõparatio, & similitudo inter se.

tanica, & quæ uulgò bistorta dicitur. Foliorum similitudine inter se certant ruscus, hippoglossum, laurus Alexandrina. Asplenii imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis: sicuti semperuiui minoris tertia aiugæ species, aristolochia clematitis. Salicis fronde prouenit lysimachia, ferulæ Campanæ ligusticum. Silybus, chamæleo albus, carduus, alba spina, sese folijs imitantur. Ex his igitur facilè quisq; herbarum germanitatem, cognationem, similitudinemq; perdiscere poterit. quæ omnia in dignoscendis stirpibus non paruam adferunt utilitatem. Cæterùm plantarum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametsi folia ipsa coloribus adeò perspicuis, uti flores haud quaquam splendeant. Niger sanè color in nullis reperitur herbis, neque arboribus. quanuis nonnullæ atro quodam uirore sint suffusæ, ita ut paulùlum nigricent, sicut phillyrea, buxus, ligustrum, hortense solanum, nigra uiola, osyris, hyosciamus, utraque clematis. Contrà nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant. uerùm pleraque, quæ incana sunt, subalbicant, ut crithamo, echio, ranunculo, abrotono, absinthio, saluiæ, calaminthæ, maro, periclymeno, corniculato papaueri, stachy, menthastro, althææ, polio, uerbasco, utriq; lychnidi, & mandragoræ mari: quæ omnibus superne candicant, quemadmodum infernè rosmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemisiæ, & alijs multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentisco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androsæmo, ascyro, lonchiti, osyri, blito, amaranto, phyco marino, sesamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, insunt dictamno, uerbasco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthastro. Aspera sunt symphyto alteri, marrubio, fico, saluiæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia buglossi, echij, urticæ, eryngij, rusci, lycij, atractylis, sonchi, chamæleonis utriusque, dipsaci: quinetiam cardui omne genus. Humi iacent panacis folia, coronopi, anchusæ, mandragoræ, utriusque anagallidis, cynoglossi, glauci, catanancæ secundi generis. Reptant etiam humi lithospermi, graminis, onosmatis, canis testiculi, albiq; chamæleonis. In uniuersum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram spargunt. Acuta folia, ut quæ olfactu nares feriant, data sunt allio, cæpis, nasturtio utrique tam aquatico, quàm terrestri, sinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, erysimo, clematidi secundæ, thlaspi, serpyllo, thymo, thymbræ, sisymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano. quæ omnia non modò olfactu, sed magis etiam gustu acrimoniam præbent. At amaritudinem possident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, absinthium, aphaca, abrotonum, scandix, aloë, santonicum, seriphum, chamædrys, marrubium, scordium, glaucium, chamelæa, empetrum, & quæ uulgò gratia Dei deiectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia sunt asaro, sio, sisymbrio, menthæ, menthastro, calaminthæ, pulegio, saluiæ, ladano, hyssopo, sampsucho, origano, thymo, serpyllo, satureiæ, symphyto petræo, rosmarino, ligustico, stachy, malabathro. Nec insuauem efflant odorem chamædrys, baccaris, artemisia minor, & herba illa, quam aliqui sclaream, nonnulli herbam sancti Ioannis, & plerique matrisaluiam nuncupant. Nec desunt stirpium folia, quæ ab alijs tum plantis, tum liquoribus odorem emendicasse uidentur, ut scordium ab allio, trifolium à ruta, & bitumine, cytisus ab eruca, apiastrum à citreo malo, chamæpytis à pino, xanthium à nasturtio: ita denique hydropiper à pipere mutuatur odorem. Grauiter olent absinthium, abrotonum, seriphum, ballote, polium, ebulus, botrys, aristolochia, cannabis, anagiris, galiopsis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium.

Foliorū in coloribus discrimen.

Cauliū in plātis differētiæ

Non parum quoque discriminis in plantarum tum caulibus, tum stolonibus reperitur. quandoquidem ex eis quædam singularem, simplicemq; caulem proferunt: aliæ numerosos cauliculos edunt. quibusdam crassi caules insunt: alijs tenues assurgunt: alijs inanes, & uacui eriguntur, fistularum, & arundinum instar: alijs pleni conspiciuntur: quibusdam item longus prosilit caulis, quibusdam uerò breuior: nonnulli caules geniculis scatent, alij enodes exeunt, alij læuore, alij scabritia, alij duritia, alij lentore notantur. Nec desunt, qui lanugine uestiantur, & qui spinis, & aculeis rigeant. Quibusdam plantis teretes sunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus striati. Alij denique sursum eriguntur, alij per terram serpunt, ac repunt. Dissident præterea inter se stirpium caules colore, rectitudine, & curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis uarietas, atque solertia. Plures igitur caules ab una tantùm radice exiliunt glasto syluestri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, aristolochiæ utrique, rutæ syluestri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, solano somnifero, & manico, minori sedo, chamæcisso, glauci, osyri, tithymalo paralio, & helioscopio, thymelææ, heliotropio magno. Ramoso, ac pariter surculoso caule fruticant saluia, satureia, thymum maius, origanum, hyssopum, absinthium, abrotonum, ruta, stœchas, ocimum, amaracum, symphytum petræum: & ut summatim rem complectar, omnes deniq; plantæ, quæ suffrutices appellantur. Crassum caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnanthe, helenium, symphytum alterum, hyoscyamus, personata, sedū maius. Contrà proditur tenuis ornithogalo, thlaspi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, ligustico, panaci Asclepio, peucedano, artemisiæ, phyllo, cynocrambæ, buphthalmo, alismati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio maiori, muris auriculæ, aristolochiæ utriq;, seripho, tragorigano, menthæ, sisymbrio, lysimachiæ, rutæ syluestri, delphinio, melanthio, agresti cumino, aparinæ, chamedry, scordio, teucrio, trifolio, hyperico, sideriti secundæ, elatinæ, pentaphyllo, ueneris umbilico, chamædaphne, tithymalo helioscopio, thymelææ, alypo. Inanes in uniuersum, ac fistulosos caules habent frumenta, legumina, & olera. Particulatim uerò cauis emicant colliculis phu, apium montanum, sonchus, ueratrum album, gentiana, equisetum, narcissus, ricinus, cicuta, lathyris, hieracium maius, symphitum secundum, spina alba, cæpe, porrum, hipposelinum, thapsia, ferulæ omne genus, omnesq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces, laserpitium, seseli Peloponēnse, & quæ guttatim stillant sagapenum, galbanum, & ammoniacum. Geniculatum culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, sambucus, phu, cyclaminus secundus, gentiana, panaces Asclepium, polycnemon, crateogonum, polygonum, equisetum, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityusa, arundinum omne genus, hydropiper, ligusticum, xyphium, & omnes deniq; plantæ, quæ fœniculaceo caule assurgunt, ut elaphoboscum, anethum, seseli Massiliense, pyrethrum, sphondylium, peucedanum. Læui constant caule dracunculus, hastula regia, typha, nymphea, sideritis tertium genus, chrysanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloë, iberis, hyacynthus,

cinthus,millefolium,chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus,arum, sesamoides,daucum Creticum,*caucalis,caninus testiculus, epimedium,hypericum,sideritis tertium genus,centaurium minus, anonis, syluestre cuminum, tussilago, œnanthæ,anthyllis,anthemis,coris,ocimoides,achillea,elatine,pentaphyllū,tragus,ageratum,papauer spumeum, psyllium,aconitum primum,colchicum, semperuiuū minus, umbilicus ueneris, stratiotes millefolium, chamæcissos, glaux, polygala, laurus* Alexandrina, *tithymalus myrsinites, paralius, helioscopius, & cyparissias: item chamelæa, & uerbenaca. Duūm uerò palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaspi, melanthium, pæonia, ueratrum album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adolescit petasitæ, plantagini minori, ranunculo, phu,rosmarino,chelidonio maiori, bacchari, panaci Asclepio, sphondylio, satyrio, alsinæ, betonicæ, fabæ* Aegyptiæ,*cirthamo,arabidi, asphodelo, lepidio,xyridi,eupatorio, syluestri papaueri, aconito tertio, semperuiuo maiori, senecioni, uerbasco fœminæ,cytiso,xanthio,rusco,daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri, primo filicis generi,cnico, gladiolo,ascyro,lysimachiæ. Interdum cubiti longitudinem caule excedunt alisma, cyperus, tithymalus characias, pityusa. At horminum semicubitali caule contentum est.Binūm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus, gentiana, spina alba,acanthus, conyza maior,althæa, symphytum secundum,helenium, glastum, glycyrrhiza,centaurium maius,dipsacum,carduus,seseli* Aethiopicum, *lycopsis, sideritis secunda, manicum solanum, syluestris lotus, cirsium. Quaternūm cubitorum caulis exit moly: tricubitalis uerò* Medio.*Duris lignosisq; nituntur cauliculis hypericum,chamædrys, teucrium, symphytum petræum, androsæmum, ascyrum, satureia, thymum, origanum, millefolium, eupatorium,aster* Atticus, *hyssopum, stœchas. Lentore & mollitia caules languescunt irioni, poterio, maluæ, smilacibus omnibus,cucurbitis, peponibus,& melopeponibus,cucumeribus,lupino, periclymeno,bryoniæ,uiti nigræ,uiciæ, helxinæ,quam cissampelon cognominant, scammonio,iunco, typhæ,althææ, alceæ, solano somnifero, osyri,rusco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipsacum, poterium,agriacantha, scolymos, paliurus,rubus,canirubus,hieracium maius, stœbe,rosa.Spinosa prorsus lanugine obducuntur urticæ caules,echij,anchusæ,lycopsis,buglossi.Hirsutus caulis uisitur menthastro,orobanchæ, helenio, ocimoidi,eupatorio, herbæ quam pilosellam uocant, secundo symphyti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphalium,uerbascum,lychnis utraq;,tussilago,althæa,anemone,panaces* Heraclium. *Scabritia & asperitate caulium sunt pastinaca,rubia utraque,lupus salictarius,aparine,baccharis, syluestris cnicus,æthiopis,equisetum,ueratrum nigrum, papauer syluestre,& corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum,lithospermum,anagallis,clematis prima,holostium,tribulus terrestris,peplos. Caules edunt quadrangulos sideritis prima,apiastrum,marrubium,ballote,cyperus,centaurium minus,mentha, calamintha, baccharis, horminum, aparine,rubia,chamædrys, stachys, scordium, teucrium,betonica, symphytum secundum, clymenum,uerbenaca,urtica, galiopsis,æthiopis,lotus* Aegyptia,*bunium,xanthium,ebulus, pycnocomum. Triangulares insunt cirsio, & quandoq; etiam cypero.Cæterùm caules albicant moly,utriq; iberidi,nasturtio,cnico,cacaliæ,cynocrambæ.Rubescunt minori hieracio, soncho,artemisiæ, hyperico,ascyro, phu, uirgæ aureæ, helxinæ, senecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule destituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix,cynoglossum,dryopteris,polypodium,onosma,trichomanes, asplenum,hemionitis,lichen, paronychia,adiantum,hippophæstum, chamæsyce.* Ad hæc non parum quoq; in stirpibus dignoscendis utilitatis præstat florum tum coloris, tum formæ cognitio. quippe cùm nulla sit earum pars,quæ prius nostris sese offerat oculis uere,& æstate, quàm flores, uaria colorum pictura, quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit,horum differentias edocere,quæ in coloribus ita se habent. Plantæ igitur,quæ flore candido decorātur,sunt ut oxyacantha,ligustrum,orneoglossum, fraxinus, rosæ,quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus,cerasus,malus, pyrus, mespilus,prunus,arbutus,iberis,raphanus, siser,cucurbita,caucalis,eruca,ocimum,ornithogalum,cyclamini secunda species,hastula regia,capparis, poterium,thymus,moly, aparine, phalangium,trifoliū, sed cui flos quandoq; rubescat, polium,œnanthe, alba uiola,nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimastrum,erinus,achillea,helxine cissampelos dicta,conuoluulus, dorycnium,ephemerum secundum, stratiotes millefolium,lotus Aegyptia,chamæsice sesamoides magnum,narcissus, scammonia, thymelæa, sambucus,ebulus,angelica, filipendula,uiburnum, flammula, fragaria,imperatoria,lilium conuallium dictum,& uincetoxicum. Rubri flores emicant rosis,in quibus tamen uariant,nam alij candidi,alij purpurei,alij lutei reperiuntur: item malis punicis,fabæ Aegyptiæ,rumici,oxylapatho,oxalidi, blito, aphacæ, ophioscorodo,anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi masculæ, papaueri syluestri, solano somnifero,onagræ,& caryophyllis uocatis, quem florem recentiores quidam, nescio qua auctoritate ducti,uetonicum appellant. quanquam & hi purpurei emergant,& quandoque uaria colorum mistura inficiantur. Flores menthæ, sisymbrij, & hydropiperis colore subrubro apparent. In purpura albicantes insunt phu,rosis, persico, amygdalo,eruo, bacchari, trifolio,alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt asaro,croco,uitici,uiciæ,cyclamino primo,larici,centaurio minori,albæ spinæ,origano, pulegio, saluiæ, calaminthæ, thymo satureiæ simili, thymbræ, serpyllo, sed qui in album quandoq; uarient, pseudomelanthio, chamædry, lichnidi, scordio, uiolæ purpureæ, canis testiculo, onobrychi, betonicæ, symphyto utriq;: etsi secundum modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio,gladiolo,anchusæ,lycopsi,echio, sideriti tertiæ,uerbenacæ,astragalo,hyacintho,cirsio,capno,bubonio, sed cuius interna flauescant,antirrhino,acanthio, glauci,ueratro nigro: tametsi quandoq; huic punicei,herbacei,candidi,& in purpuram albicantes flores reperiantur. Item sesamoidi maiori, ricino,amaranto,galegæ, personatæ, xanthio, hormino, martago (sic uocant recentiores lilium quoddam) scrofulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes insunt uiolis, leontopodio, delphinio, napello, pulsatillæ. Aureis floribus coronantur helenium, cornus,rapum,napus,lampsana,brassica,crithamum, sonchus, aphaca cichorij genus,tragopogon, cucumis tā erraticus,quàm satiuus, pepo,lactuca,irio, ranunculus,anemone secunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunque, sertula Campana,ruta,hieracium,atractylis,tussilago,conyza,hemerocallis, uiola aurea,nymphæa secunda,anagyris,alisma, hypericum,ascyrum,androsæmum,chamæpitys, spartium,lysimachia, eupatorium, pentaphyllon, chrysocome,

Florū in plantis varietas.

socome, chrysogonon, chrysanthemum, ageratum, papauer corniculatum, hyoscyamus, galium, senecio, uerbascum, lotus urbana, & syluestris, bunium, osyris, colocynthis, cnicus, uirga aurea, balsamina, blattaria, caltha, colutea, tanacetum, & quā falsò oxyacantham recentiores nuncupant, abrotonum fœmina, pilosella, potentilla, sena, sinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, sicuti & parthenio, buphthalmo, bellidi, et cotulæ fœtidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, buglossum, melanthium, eryngium, scabiosa, & quæ à uulgaribus morsus diaboli appellatur: item cyanus, & quæ trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin & uaria cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphrasiæ. Spicati insident blito, plantagini, hyssopo, menthæ, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, saluiæ, sampsucho, stachy, betonicæ, amarãto, uirgæ aureæ, stœchadi, ladano, lauendulæ utriq;. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento cissampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui rosæ referant similitudinem, prosiliunt malo cydoniæ, mespilo, althææ, rhododẽdro, pæoniæ, ueratro nigro, colocasiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterq; chamæleo, centaurium maius, crocodilium, spina alba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, et reliqua carduorum genera. Muscosos gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, uel muscarijs emicantes insunt Meo, sisaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pastinacæ, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, sphondylio, ferularum omni generi, peucedano, laserpitio, sagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chrysocomæ, agerato, cicutæ, stratiotæ millefolio, myrrhidi, thapsiæ, sambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, uiburno, imperatoriæ, eiq; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum saxifragum uocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginem repræsentant flores asari, hyoscyami, cisti, arbuti. Corymbis similes racematim cohærent botry, ambrosiæ, anagyri, urticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atque in pappos euanescunt flores omnium carduorum, sonchi, tragopogoni, centaurij maioris, utriusq; chamæleonis, utriusq; hieracij, senecionis, cirsij. Stellarum, solisq; flore imaginem referunt eryngium, aster Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus utraq;, cyanus. Præterea exquisitam prorsus plantarum cognitionẽ quis assequi poterit, si seminis, fructusq;, quos plantæ ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum discrimina, tum etiam similitudines prosequi.

Seminũ, & fructuũ in plãtis discrimina.

Fructus itaque racemosos proferunt terebinthus, lentiscus, populus utraq;, oxyacantha, uitis nigra, uitis alba, cyclaminus secunda. Corymbaceos uerò hedera, periclymenus, solanum hortense, & manicum, smilax aspera, polycnemon, hippophaës. Semina autem racematim cohærent artemisiæ, ambrosiæ, botry, urticæ nostrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinosa sunt asaro, taxo, uesicariæ, asparago, rusco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari specie inest fraxino, rhamno, sed quod uerticilli referat imaginem, nasturtio, thlaspi, androsacæ. At in squamosis folliculis occluditur gentianæ, cumino syluestri, atriplici, sphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapsiæ. Pineam nucem imitantur, & ueluti nucamẽta sunt fructus piceæ, laricis, & cupreßi. Baccas gerunt olea, laurus, zizyphus, cornus, rosa, capparis. Oblongæ, & quæ magnitudine cedant oliuis, uisuntur myrto, thymelææ, polygonato. Rotundæ sunt ligustro, iunipero, hederæ, periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, sabinæ. Cæterùm fructum semenq; siliquis includunt acacia, anagyris, genista, siliquæ arbor, casia nigra, dorycnium, apocynum, staphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phasiolus, lupinus, pisum, eruum, sena, smilax hortensis, medica, aphaca, uicia, pæonia, leontopetalon, xyris, solanum somniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis uerò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & staphylodẽdro: suumq; in corniculis modò aduncis, modò rectis seruant delphinium, fœnum græcum, lotus syluestris, rapa, napus, raphanus, lampsana, braßica, eruca, sinapi, erysimum, circæa, leucoium, hedysarum, papauer corniculatum. Capitibus semina condunt colocasia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam satiuum, quàm erraticum, hyoscyamus, lotus Aegyptia, xyris. At capitulis paruis concipiuntur lino, ptarmicæ, cumino syluestri, sparganio, psyllio, uerbasco, scrofulariæ, isopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioscopio. Semina in flocci modum conclusa afferunt porrum, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, & si prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda resident semina omnibus panacis generibus: itemq; seseli, ligustico, apij omni generi, aniso, caro, anetho, cumino satiuo, ammi, elaphobosco, dauco, sphondylio, peucedano, elichryso, cicutæ, mirrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapsiæ, coriandro, smyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, stratiotæ millefolio, sambuco, ebulo. Semen ueluti spicis cõtinetur origano tam satiuo, quàm syluestri: quin & sampsucho. Papaueris imaginem semine repræsentãt phyllum, nymphæa alba, hyoscyamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæsice. Piperis similitudinem exhibent semina tum lycij, tum etiam uiticis. Compresso, atq; rotundo semine habentur malua, althæa, alcea, smilax læuis. Neque seminis effigie ab epithymo dißidet alypon: à lolio phœnix: à uiola alba chamæcissos: à saluia horminum. Hirsuto semine, ac aspero, adeò ut id tactum uestibus adhæreat, sunt personata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & uulgare cynoglossum. Capiti uiperarum simile fert echium, & uituli non dißimile antirrhinum. Mucronatum ostendunt tragos, spinachium sic uulgò uocatum, tribulus tam aquaticus, quàm terrestris. À fœni græci semine non desciscit semen myagri, item & loti syluestris. Semen fœniculi modo ferunt ligusticum, sison, cicuta, cuminum, carum. Anisi uerò semina, apij, & ammi consimilem nacta sunt formam. Cnici semen suam impartitur imaginem minori centaurio, utriq; chamæleoni, spinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cinaræ, Medio, nigro ueratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milij semine constant circæa, crateogonum, panicum, sesamum, lithospermum, lotus Aegyptia, sesamoides. Erui semen poßident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, sideritis prima, pycnocomum. Consimili nascuntur semine libanotis, & crithamum: ut etiam semine conueniunt linum, satyrium erythronium, & quoddam urticæ genus.

Semine

Semine caudæ ſcorpionis effigie cernitur ſcorpioides: & uerrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnoſis tam arborum, quàm herbarum deliteſcunt, geſtant aluo mala, cotonea, pyra, citria, limones, aurantia, punica, meſpila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balſaminæ uulgò uocatæ fructus, mandragoræ, ariſtolochiæ, halicacabi. quin & mala inſana conſimili modo ſuum recondunt ſemen. Minutum habent ſemen ruta, iberis, cupreſſus, circæa, pſyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoſcyamus, ocimum. Differunt etiámnum colore inter ſe ſemina: ſiquidem albicant dauco, roſmarino, circææ, lactucæ, papaueri ſatiuo, & ſpumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, ſeſamæ, lithoſpermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, roſa, punica, arbutus, taxus, ceraſus. Ita ſimiliter ſemine rubeſcunt aſparagus, halicacabus, ruſcus, hippogloſſum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectorium, aſpera ſmilax, chamedaphne, ſeſamoides. Succo ſanguineo manant aſcyri, androſæmi, & hyperici grana. Nigrum ineſt liguſtro, lycio, myrto, oleæ. Quin & ſemina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampelopraſo, hyacintho, ſcorodopraſo, ophioſcorodo, ſaluiæ, rutæ, hormino, liguſtico, ſeſeli Aethiopico, ſiſoni, hippoſelino, ſmyrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, ſideriti primæ, uerbaſco, laureolæ, narciſſo, ſylueſtri cucumeri. In longum uerò protenſum proferunt ſemen ſeſeli Maſſilienſe, liguſticum, ſiſon, hippoſelinum, cuminum, narciſſus, fœniculum. Quadratum ſpectatur ſeſeli Maſſilienſi, & libanotidi: triquetrum uerò ſtaphidi agriæ, & lathyri. Geminatum ſemen ferunt tordylium, alyſſon, æthiopis, mercurialis altera. Diſſident etiam ſapore ſemina: nanq; acre id proferunt porrum, cæpæ, allium, ampelopraſum, ſcorodopraſum, ſinapis, naſturtium, eryſimum, ſtruthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, ſeſeli Maſſilienſe, tordylium, aniſum, hippoſelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis ſecunda, ſmilax aſpera, thlaſpi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, liguſticum, & ſiliquaſtrum, quod Indicum appellant piper. Odorato ſemine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Aſclepium, elaphoboſcum, liguſticum, hippoſelinum, ſmyrnium, fœniculum, daucus, paſtinaca ſylueſtris, melanthium, iſopyrum, bunium, origanum, ammi, libanotis. Amarum ſemen ineſt Aethiopico ſeſeli, omni abſinthiorum generi, abrotono, chamæciſſo, gentianæ, ſeſamoidi. In magnam denique duritiem ſemen coaleſcit aſparago, periclymeno, & ruſco. Harum itaque rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præſtantiſſima facultate abſque ullo impedimento poterit peritiſſimus euadere.

Verùm enimuerò ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile, tum neceſſarium exiſtimari poſſit, ob id ſcire conuenit, quòd permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter ſe uel maximè conſentiunt, uel admodum diſſentiunt. Quo fit, ut nihil hac re admirabilius ſit in tota natura, nihilq; ſcitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit hæc etiam cæteris adnectere, pauciſq; perſtringere, & de his præſertim agere, quæ ad ſimplicium medicamentorum materiam ſpectant. Tam igitur pertinaci odio ſeſe proſequuntur quercus, & olea, ut non ſolùm non uiuant, neque germinent, ſi altera effoſſa, in eius ſcrobe altera implantetur; ſed etiam altera alteram interficiat, ſi fortè propè oriantur. Nec minor inter braſſicam, & uitem antipathia cernitur: quandoquidem obſeruatum ſit, uitem, ad cuius radices aſſita fuerit braſſica, non paruo interuallo ſponte ſua refugere. Ideo nil mirum, ſi tantum braſſicam contra temulentiam pollere credant, quòdq; Germani quotidianis menſis id olus ſemper apponãt, ut uini noxam effugiant. Nec ſecus braſſicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa uites: quippe perſpectum eſt, quòd ſi ſeratur braſſica iuxta quamlibet explicatarum, confeſtim cadit, totaq; contabeſcit. Scilla adeò ueneficijs, & admurmurantium incantationibus aduerſatur, ut in limine ianuæ domus integra ſuſpenſa ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, uindicet. Quocirca non temere à doctiſſimis rerum naturalium inueſtigatoribus memoriæ proditum eſt, omnes in uniuerſum ſtirpes, quibus ſcilla adſita proſiliat, non modò aſſeruari ab omni aëris intemperie, animaliumq; noxa; ſed etiam lætiores, feracioreſq; euadere. Ferula in pabulo aſinis gratiſſima eſt, eoſq; mirificè alit: quæ tamen, ſi ab equis, uel bobus edatur, ueneni præſentanei modo eos interficit: tametſi nulla prorſus noxa ea quoq; ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis uenena ſunt: hominibus uerò contra ſerpẽtium morſus præſidia. Cicuta eſitata homines enecat: item & quadrupedes. nihilominus ſturni innocuè eius ſemine ueſcuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, ut ſi uas aquæ plenum, dum plantis inhærent, illis ſubijciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam deſcendunt. Contrà oleum ſuppoſitum ſic refugiunt, ut in hamos recuruentur. quandoquidem in uniuerſum oleum omnibus, quæ ſeruntur plantis, inimicum eſt. Quo fit, ut planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perareſcat, & moriatur. Ob id enim admirandum non eſt, ſi arbores, quæ oleum ferunt, ac reſinam mittunt, cæterarum inſitiones aſpernantur: quemadmodum eas non reſpuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec reſinam fundunt. ſiquidem ſæpe conſpecta eſt quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha meſpila. At nunquam uiſæ ſunt pinus, larix, picea, abies, olea, inſitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & uituli marini: neque fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum groſſi domeſticis ficis appenſi, non ſolùm eorũ fructus decidere prohibent, ſed etiam caducos ad maturitatem uſq; remorantur. Apium tantò celerius adoleſcit in hortis, quantò magis atteritur, & calcatur: cùm tamen ſecus, & contrà eueniat de reliquis plantis. Tenereſcunt galli, eſuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæſæ aſſeruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etſi exiccentur, nunquam tamen putreſcunt. Quare non immeritò poëta ille damnatur, qui Phaëthontem cecinit de cælo tactum quibuſdam in uallibus computruiſſe. Sed maiore miraculo nobis illud ſeſe offert, quòd ſcilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæſis, ac ne confuſo quidem ceræ ſigno: pariterq; ex dolio uinum euaneſcat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanarum grauida icta fulmine, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. Mentha lacti impoſita denſari ipſum in caſeum non ſinit. Murenæ piſces ferula tactæ ſtatim moriuntur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut

Sympathia, & antipathia rerũ quarũdam pro ſimpliciũ materia.

lychnide syluestri, aut aconiti radice, quod pardalianches uocant, adeò torpescunt, & stupidi redduntur, ut potius mortui, quàm uiui existimentur: ueruntamen albi ueratri contactu mirificè excitantur, uiresq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, uesparumq; aculeo non infestantur. Quod item malua præstat oleo contusa, corporisq; membris illita. Qui polemoniæ radicem gestauerit, à scorpionibus non icitur: etsi ictus sit, nulla neq; molestia, neq; noxa afficitur. Porrò tanta est arundinis, & filicis discordia, ut arundine uomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter se ineunt amicitiam arundines, & asparagi: quippe in arundinetis sati longè lætiores, quàm alibi adolescunt: quemadmodum & uites, quæ ulmos, populosq; scandunt. Magna insuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche sola præsentia legumina strangulat. Metellarum nucum esu peculiarius enecantur canes, quàm cætera animalia. Cimices lectularij si uiui deuorentur, non solùm quartanis febribus remedio sunt, sed etiam percussis ab aspide prosunt. Martyres, feles, & mustelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ succo fuerint perunctæ: neque uulpes eas inuadunt, quæ pulmonem uulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obuiam facta gressum sistit, & ueluti attonita manet. quod item facit arundine etiam leuiter percussa. Furens elephas ariete tantùm conspecto mansuescit: nec est taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non mitescat. Magnes lapis mirè ferrum ad se trahit: at si allio confricetur, id neutiquam agit, nisi sanguine hircino lotus uim ab allio obsessam redimat. Succinum paleas, & festucas ad se trahit: nihilominus oleo illitum eas respuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici cursu, & prolifica probitate pollebunt: at si luporum uestigia calcauerint, cruribus obstupescunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morsibus dilaniatæ, cæteris teneriores, & gustatu suauiores existunt: at earum lana uestibus contexta, pediculos creat. Leo animal ferocissimum præsentem gallum mirum in modum ueretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouem, & equum minimè metuunt: atqui si umbram tantùm milui in aere uolantis conspexerint, ad matrem maximè perterriti confugiunt. Nec secus agunt oues, & agni lupo conspecto. Idem lupus scillæ bulbo contacto quàm primum sideratur. Hyenæ umbra contecti canes obmutescunt. item hyenæ ipsius lingua à latratu, ac morsu canum etiam mordacissimorum ferentem uindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, ut is paruo temporis tractu tum integentes crustas, tum ungues è pedibus abijciat. Ciconiæ platani folijs nidos implent, ut inde uespertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quo obcæcatis pullis uisum restituant. Cæterùm lauri folia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corui arum, upupæ adiantum, cornices supinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni uiticem, ut à diuersis animalium iniurijs se uindicent, aut ab alio quocunq;, quod noxam adferre possit: tam admirabilis in uolatilibus, & quadrupedibus habetur ipsius naturæ instinctus, circa rerum uires absconditas. Catus quadam herba adeò gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint. Ranæ iuncum, ranunculum, & stœbem diligunt. Testudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu uisum recuperant. Leo deuorata simia febrem efficacissimè discutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata uulnera in Creta insula sanant, sed & infixa tela uenatoribus reijciunt. Vrsi formicas deuorant, ubi mandragoram degustauerint, quibus mirificè sanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleastri frondes depascuntur, quibus incolumes euadunt. Anseres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues siderite tantùm herba suis incommodis medentur: sicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum stercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deijcitur, itemq; manna, & scammonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis uerò atra helleboro, & Armenio lapide: sicuti & uenena theriaca superantur. Oculorum ægritudines curant solo contactu sapphiri & anthraces. Ebrietas amethysto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaspide sistitur. Topatio appenso uenus infirma redditur: item & uitice lecto cubantibus strata. Formicæ alis uespertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin & serpentes ueterum calciamentorum suffitu abiguntur: ut blattæ, & papiliones hircino iocinore incenso. Torpedo piscis non modò manu, sed & longiori hasta contacta tangentis brachium stupidum reddit, quanuis ualidissimis musculis constet. Catablepha quemcunq; oculo conspexerit, enecat, & si per mille passus distet. Nec inter homines desunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conspectos effascinent. Cæterùm si cæterarum uolatilium pennæ aquilinis permisceantur, breui carie contabescunt: quemadmodum testudinum chordæ contactæ disrumpuntur, si una tantùm ex lupi intestino parata inter eas resonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle constructa franguntur, si tympanum lupina membrana cōtectum inter alia pulsatur. Tanta musicis, tibijs, cæterisq; id genus instrumentis facultas aduersus tarantulæ uenenum inest, ut languentes etiam inuitos non modò ad choreas, saltationesq; alliciat, sed etiam persanet. Quinetiam tanta ui pollent Marsi, ac Psylli cōtra serpentes, ut eos solo contactu enecent. Taurus perunctis rosaceo naribus statim uertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturam flammam statim concipit, nec restinguitur, nisi affuso oleo. Sed de his hactenus: quandoquidem breuitati studentes plura adhuc silentio prætereunda duximus.

† Hic locus (ut mihi retulit excellentiss. medicus Augustinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur: εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. Id est: in tumorum differentias unumquodque ipsorum referentes. Quæ lectio non solùm ob id magis probari posset, quàm uulgata, quòd dogmatica sit, illudq; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum causam in tumores, & meatus referebat; sed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de simpl. medicamentorum facultate cap. primo, his uerbis: Τινὲς μὲν γὰρ εἴς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. Hoc est: Quidam enim in magnitudines, figuras, & situs tumorum & meatuum referunt.

IRIS DOMESTICA.

IRIS SYLVESTRIS.

Ἶρις. IRIS. CAP. I.

IRis à cœleſtis arcus ſimilitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, ſed maiora, latiora, & pinguiora. Flores † in ſummitate cuiuſque caulis, æqualibus inter ſe ſpatijs diſtant, incurui, varij: ſiquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei, aut cærulei conſpiciuntur: qua diuerſi coloris ſpecie, quædam cœleſtis arcus imago repræſentari uidetur. Radices ſubiacent geniculatæ, ſolidæ, odoratæ: quæ fruſtatim diſſectæ, in vmbra ſiccantur, & traiectæ lino reconduntur. Melior eſt Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatiſsima, quæ mutila ferè, & denſa conſtat radice, frangenti contumax, ſubrufo colore, guſtu amaro, odore perquàm grato, & ſyncero, ita ut nullum prorſus ſitum redoleat: quæ dum tunditur, ſternutamenta mouet. Secundum locum habet Africana, candicans, guſtuque amara. Teredines in vetuſtate ſentiunt; tunc tamen odoratiores reddi ſolent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tuſsim efficax: humorum, qui ægrè reijciuntur, craſsitiem digerunt: bilem, craſſamque pituitam ex hydromelite drachmis ſeptem epotæ purgant: ſomnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur ſerpentium ictibus, lienoſis, conuulſis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menſes ex uino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus vtiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis uenarum ſpiracula: iſchiadicis infunditur: fiſtulas, ac ſinus carne explet. Radices ex melle glandis modo ſubditæ, partus extrahunt: quinetiam coctæ & illitæ, ſtrumas, veteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque vlcera replent, & cum melle purgant: nudata oſſa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & roſaceo magna vtilitate illinuntur. Admotæ cum albo veratro, & duabus mellis partibus, lentigines & vitia cutis in facie à ſole contracta emaculat. Peſsis, malagmatis, & acopis inſeruntur. In vniuerſum magni ad omnia vſus.

IRIS *in uniuerſum ſatiua eſt, & ſylueſtris. Hæc duorum eſt generum: altera ſatiuæ, & uulgari ſimilis, folijs tamen, flore, caule, radiceq; paulò minoribus.* ALTERA *folijs gladioli longioribus: radice tenui, lignoſa, geniculata, ſubrufa, inodoraq;: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Conſtat hic folijs nouem purpureis, quorum extima, ſuperiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre exiſtimantes. In quorum ſententiam etſi iampridem deuenerim; tamen longè aliter rem ſe habere poſtmodum cōperi. Quandoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, uel ſpecie à noſtrate differat,*

Iridis genera, eiuſque conſideratio.

IRIS SYLV. ALTERA.

ferat, sed quòd cœli, soliq; illius conuenientia, præstantioribus polleat facultatibus: ut absinthium, quod in Ponto nascitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus insulis: costus, qui in Arabia: crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote selectissima, præstantissimaq; proueniunt. Id enim apertè testatur grauissimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his uerbis. Omnes itaq; herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse: petroselinum uerò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de unoquoque loquemur, ne omittemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophrastus lib. IX. cap. VII. de historia plantarum, sic inquiens. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisq; ad septentrionem sita. Verùm loci à locis differunt, ita ut producere meliorem possint. Quibus palàm est, Illyricam Irim non genere, & facie, sed uiribus tantùm à nostrate disiungi. Satiua (ut arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræque, cultu tamen uegetior grandiorq; effecta. Seritur iam & altera, quam flore & folijs minorem esse diximus, quæ etiam in hortis frequens est, tum ipsius floris amœnitate, tum odoris præstantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines. adeò ut iam tot satiuæ, quot syluestris habeantur genera. Sunt tamen, qui putent nullam Irim domesticam reperiri, quòd scripserit Theophrastus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ij, meo quidem iudicio, decipiuntur. quandoquidem Theophrastus eo in loco non de omni in uniuersum Iride disserit, sed de Illyrica tantùm: quæ cùm loci ac cœli clementia in Illyrico tractu optima sponte proueniat, non est necesse, ut colatur. Præterea cùm hodie Iris domestica passim in Italiæ hortis læta, uirens, pulchraq; spectetur: syluestris autem in plurimis montibus sponte nascatur, floribus & folijs satiuæ longè minoribus, radice tenuiore, breuiore, & aridiore; nulli quidem absurdum uideri debet, si nos utranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, ueteres quoque Iridis syluestris mentionem fecisse, non solùm Marcelli medici auctoritate cap. XXIIII. qui præterea Irim domesticam cultamq; illis fuisse ostendit; sed Galeni quidem testimonio. is enim Iridis syluestris meminit lib. X. de comp. medic. secundum locos, dum nephriticas compositiones ab Asclepiade conscriptas recenset. Syluestris utriusque generis plurima oritur in Goritiensi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter saxa, odore non ingrato: quanuis etiam ambas uiderim in campestribus non longè à Sontij ripis. Est præterea in satiuarum genere, quæ flores niuei candoris profert (hanc in pluribus Hetruriæ locis uidimus) cuius radix odoris fragrantia, & uirium robore Illyricam ferè æquat. Iridis meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. sic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, unguentis, & medicinæ nascens. Laudatissima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, sed in syluestribus Drilonis, & Naronæ. Proxima in Macedonia: longissima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplissima inter omnes, gustuq; amarissima. Illyrica quoque duorum generum est: raphanitis à similitudine, quæ & melior: rhizotomos subrufa. Et cap. XX. eiusdem libri: Iris rufa (inquit) melior est, quàm candida. Quibus in locis sibi manifestè repugnare uidetur Plinius: quòd superius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ rufescit, antepofuerit, hic uerò contrà. Dioscoridi præstat, quæ subrufo constat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterùm (si Theophrasto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præstat, sed quæ tantùm in syluestribus nascitur. siquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd subinde flaccescens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica destituimur, è nostrate elicitur, ducitq; abunde aquas. Excalfacit Iris ordine secundo completo, uel tertio inchoante, & pariter siccat. Atque præter uires, quas illi adscribit Dioscorides, alijs pluribus pollet. quandoquidem compertum est, mansam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere, si radicis decocto ijdem foueantur. coquit item, abstergit, digerit, resoluit, lenit, reserat, expurgat, & deijcit: uulnerarijs medicamentis immista sarcotica est. Radicis expressus succus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem subeuntes pellit: hæmorrhoidas fotu elicit. Radix ipsa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduersatur uenenis. Succus naribus infusus cerebrum à pituita mirificè purgat: uentriculo tamen nocet, cùm per se tantùm bibitur. ideoq; à peritis medicis exhiberi non solet, nisi admista mulsa, & Indica nardo. Reperio quoddam esse Iridis genus, quæ Astragalitis cognomine dicitur. Id enim ostendit Galenus lib. I. de compositione medicamentorum secundum locos cap. primo ex Sorano transcribens: item Aetius lib. XIII. cap. III. qui quibusdam in emplastris Irim astragalitidem imponunt. Veruntamen cùm antiquorum, uel recentiorum repererim neminem, qui in simplicium medicamentorum libris huiusce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, sanè non habeo. Cæterùm

Opinio reproba.

Plinij contradictio.

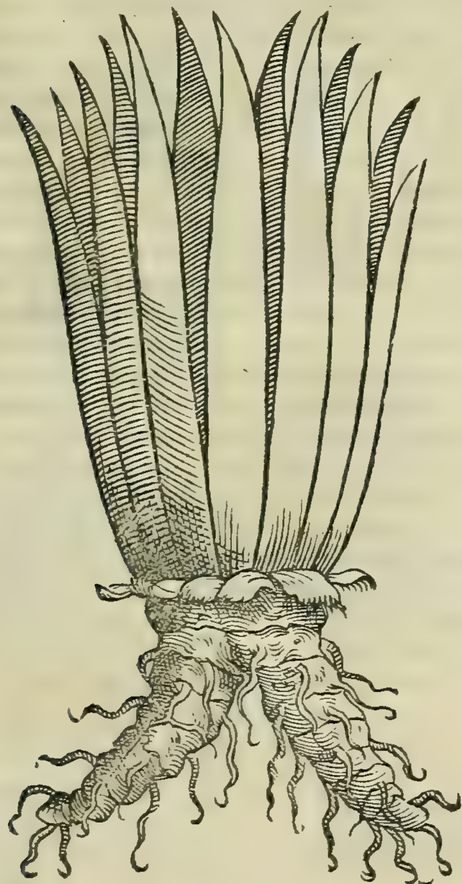
Iridis vires p̄ter traditas à Diosc.

Iris cognomẽto astragalitis.

terùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim aſtragalitem, & aſtragalum idem eſſe exiſtimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicem eſſe tradiderit; alteram, quæ raphanitis à ſimilitudine; alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm aſtragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem aſtragalitem Aſtragalum eſſe conijcit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, aſtragalum intelligi cenſet. Sed mea quidem ſententia rectius fortaſſe rem hanc explicaſſet, ſi per eam Iridem, quæ à ſimilitudine raphanitis uocatur, aſtragalitem ideo deſignari dixiſſet, quòd ut aſtragalus, raphani modo radicem gerat: ſiquidem Plinio Iris raphanitis aſtragalus non eſt, ſed altera Iridis Illyricæ ſpecies. Quamobrem ita Iridem aſtragalitim à Galeno cognominatam eſſe putauerim, quòd radice referat aſtragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta eſt, quòd radice raphanum repræſentet. Iridem memoriæ proditam fuiſſe Galeno in libris ſimplicium medicamentorum ſanè nuſquam reperi: tametſi libro primo de antidotis eius poſtmodum meminerit his uerbis. Andromachus roſis Iridem Illyricam adiungit. quæ uerba non fruſtrà, negligenterq́; excipienda ſunt, ueluti nec cùm alijs medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòſt differentes, quid quoq; in genere optimum ſit, demonſtrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora. in aliquot ſiquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniunt illis annis, quibus uer totum humidum non fuerit, ſed ſicuti ſæpe contingit, æſtiuo tempori ſimile. Quòd ſi ueris conſtitutio ſiccior obuenerit, multa, quæ in Italia naſcuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, ueluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaſpi, ueratrum nigrum, & id genus alia. At uerò, quod ad Irim pertinet, ſecus ſe res habet: ſi enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tantum ipſi cedet, quantum cadauer uiuo corpori: non tamen alijs in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris uidetur. Irim igitur, uelut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam unumquodque optimum eſt, quod proprium ſui generis odorem uehementiſsimum habet, qui quidem ex multorum inſpectione manifeſtus unicuiq; ſit. Ac de guſtu quidem perceptis qualitatibus eodem modo cenſendum eſt: id enim optimum medicamentum eſſe conſtat, in quo id, quod ſuo generi proprium eſt, exuperat: peſsimum uerò quod ſui generis alijs & tenuius, & exilius eſt. Meliora nanque ſunt omni in ſpecie, quæcunq; nec rugoſa, nec exilia fuerint: ſicut quæ conuenientem ſibi magnitudinem exceſſere, peiora ſunt ijs, quæ benè nutritam, & adſtrictam habent ſubſtantiam. Quamobrē, ut dixi, multa ſæpius inſpexiſſe operæpretium eſt, & maximè optima, & quæ longo iam tempore ſui experientiam ipſis naſcendi initijs præbuere, quæq́; uno ore à peritis medicæ materiæ ſunt commendata. Omnes igitur herbarij unanimes ſcripſerunt Irim in Illyrio natam optimam eſſe. hæc Galenus. Iridis mentio ex Galeno.

Planta, quæ Græcis Ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Aſmeni iuni, ſiue Aierſa: Italis, Iride, Giglio azurro, aut Giglio cœleſte: Germanis, Blauu gilgen, Blauu ſchuuertel, Veiel uurtz, Himel ſchuuertel: Hiſpanis, Lirio cardeno: Gallis, Glaieul, aut Flambe. Nomina.

ACORVM.

† *Malui hoc in loco Marcelli interpretationem ſequi, quemadmodum alibi quandoq; facturus ſum, quàm Ruellij, cui non ſemper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπὶ κωλᾶ, quæ uox in ſummitate cuiusq; caulis ſignificare uidetur: quòdq́; natura in planta ipſa illud manifeſtè demonſtret.*

Ἄκορον. ACORVM. CAP. II.

ACORVM folia iridis habet, anguſtiora tamen: radices non diſsimiles, complicatas, non in rectum, ſed obliquum actas, & ſummo ceſpite ſparſas, geniculis interceptas, albicantes, guſtu acres, odore non ingratas. Optimum eſt denſum, candidum, plenum, carie non exeſum, odoratum: cuiuſmodi Colchidicum, & Galaticum, quod aſpletion dicunt. Radici uis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodeſt lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis: item torminibus, vulſis, ruptis. lienem abſumit: urinæ ſtillicidio, & ſerpentum ictibus auxiliatur. inſidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, vtiliter imponitur. oculorum caligines ſucco diſcutit. Antidotis radix magno vſu commiſcetur.

FECIT *diuturna rei herbariæ ignorantia, ut hactenus non in Italia ſolùm, ſed in quocunque terrarum loco, ubi ſeplaſiarij, & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix ſucceſserit, quæ paſsim in paluſtribus, & uliginoſis locis inutilis, & inodora plurima naſcitur. eo ſanè argumento, quòd folia, & radices iridis proferat; quanuis hæ colore rufæ, illa uerò iridis longiora ſpectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarum hiſtorias neglexerunt, in hoc uſque æuum legitimi Acori* Acori conſideratio.

munere

ACORVM FALSVM.

munere functa est: à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioscoride patet. quandoquidem palustris hæc nec candicans, nec gustu sit acris, nec ullo prorsus commendetur odore. At quanuis hac tempestate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ij, qui non in hac tantùm stirpe, sed etiam in alijs quàm plurimis defecere, cùm tamen ipsi probatissimos auctores nusquam legerint, potius excusandi sunt, quàm quidam fortasse ætatis nostræ scriptores, tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritissimi; quibus res sole clariores propositæ sunt, quiq; in simplicium medicamentorum cognitione cæteris præstantiores haberi uolunt, & ij longius nihilominus (ut arbitror) aberrant, quàm cæteri. E quorum numero est Brasauolus Ferrariensis, uir sanè doctrina, & fama clarissimus: qui dum innumera simplicia medicamenta declarare, explicare, & palàm facere in suo simplicium examine studium impendit, etsi id in plurimis assecutus fuerit; in hoc tamen, alijsq; nonnullis (ut suis locis in his nostris commentarijs ostendemus) in tanto illustrium auctorum lumine mihi magis cæcutire uidetur, quàm qui ante ipsum in tenebris errauerunt. Is enim constanter asserit, Acorum à Dioscoride descriptum aliud non esse, quàm eam acerrimam, & odoratam radicem, quam officinæ Mauritanos secutæ Galangam uocant. adeò ut maluerit cũ Leoniceno errare, tantum fuit præceptori suo addictus, quàm cum Manardo benè sentire. Sed quantum eius opinio à ueritate, quantumq; ab Acori historia recesserit, perquàm facilè probari potest. Quippe galangam folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: uerùm quia cum cypero adeò conuenit, ut is syluestris Galanga nonnullis dicatur; ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem uidetur, nec ullum id affirmare existimo. neque illud etiam uidere possum, quòd eædem aliqua ex parte subalbicent, ut de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quàm extra non obscurè rufescunt. Quòd autem gustu sint acri, atq; mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, alijs non concurrentibus notis: præsertim cùm Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ modo linguam adurens. Brasauolum secutus est Fuchsius medicus clarissimus. is, cùm sibi nimis pumilæ uiderentur prioris galangæ radices, quàm ut Acori radices referrent, atque propterea Brasauoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentarijs, alteram crassiorem galangam, quæ iampridem in Italiam fertur, Acorum esse contendit. Verùm si animaduertatur, quòd ea non sit iridi similis, multoq; magis rufescat, quàm quòd hæc dictio ὑπολεύκους designet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd unà cum Brasauolo ipse quoque aberrauerit. Sed præter hæc ijs etiam refragatur Galenus lib. VI. de simp. med. facult. quòd asserat Acori radicem gustui non modò acrem esse, sed etiam subamaram: quæ tamen modica amaritudo neque in hac, neque in illa reperitur galanga: etsi inualidis quibusdam argumentis suo ultimo examine contendat Brasauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara. sed uereor, ne is tunc bile perfusus suam degustauerit galangam. Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse galangam Serapionis testimonio: qui, cùm sciret non parum discriminis inter has radices esse, de ijs seorsum egit per propria capita, utpote de rebus genere & facultate diuersis. Hoc idem probatur ex Actuarij etiam monumentis. siquidem is in compositione aureæ Alexandrinæ & Acorum, & galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus, tanquam inter se genere diuersa. His itaque tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Brasauolo, & Fuchsio diuersus esse cogor. Nec equidem intellexerim unquam, quomodo factum sit, quòd galanga maior, quæ à minore non genere, & facultate, sed tantùm specie differt, cùm primum huc è Syria aduecta est, in Acorum se commutauerit. sed qui hæc intelligunt, dijudicent. Cæterùm, ut dicam quid hac in re sentio, crediderim ego unà cum Manardo Ferrariensi, alijsq; nonnullis huius ætatis in simplicium medicamentorum facultate doctissimis uiris, id omnino legitimum esse Acorum, quod non modò seplasiæ, sed omnes in uniuersum falsò Calamum odoratum uocant. Siquidem radices primùm iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexæ, subalbidæ, acres, odore præstantes, & (ut inquit Galenus) etiam subamaræ. insuper & folia, quæ integra ad nos unà cum radicibus (ut hæc pictura demonstrat) è Constantinopoli allata sunt, id apertius affirmant: sunt enim ferme iridis. Ad hæc ut Aeniponti (Germani Ispruch dicunt) retulit mihi clarissimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod passim calamum aromaticum uocant, frequentissimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur: folijs iridi æmulis: flore etiam simili, colore roseo purpurascente, nulla ex parte uario: caule iridis longiore gracilioreq;, à quo tamen nullus exoritur calamus: uocaturq; ab incolis suo idiomate Tattarschi zelij, id est, herba Tartarica, quòd fortasse à uicinis Tartaris in Lituaniam primùm fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum est lib. XXV. cap. XIII. optimum id esse Acorum, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur, qui ultra Lituaniã inhabitant,

Brasauoli error.

Fuchsij error.

Acorum legitimum.

inhabitant, ubi apud probatißimos auctores nusquam legitur, odoratum calamum oriri. Quamobrem non potui non maximè Brasauolum admirari, quòd sibi tam facilè persuaserit, uulgarem calamum legitimum, & odoratum calamum esse, à Dioscoride, Theophrasto, Galeno, & Plinio non in radicum, sed in arundinum genere descriptum. nam (ut suo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea est fistula, non autem radix. Sed de his hactenus. Acori meminit Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facul. sic inquiens. Acori utimur radice, quæ gustu acris est, & modice amara, odoreq; non iniucunda. Vnde constat, quòd facultatis calidæ est, & consistentiæ tenuis. Huic consentaneum est, ut urinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum ceratoidis craßitiem detergeat, simulq; extenuet. Sed ad hoc melior est ipsius succus. Omnino uerò siccificum esse clarum est. Et sanè ordinis esto tertij in utroque, in calfaciendo scilicet, & desiccando. Hæc Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm à Dioscoride, alijsq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditum sit, differam ego de hac, quæ à Mauritanis, & alijs sum consecutus. Est itaque GALANGA duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis est radix, interius & exterius in purpura rufescens, geniculata, internodijs quibusdam reflexa, odorata, sapore admodum acri, adeò ut mansa piperis, & gingiberis modo linguam, & fauces exurat, odore formaq; cypero similis. quapropter quibusdam cyperus Babylonicus dicitur. In Italiam nanq; tam ex Memphi, quàm ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, densa, saturatè rufa, odorata, & gustu acerrima: Non desunt tamen impostores, qui cyperi radices contorquentes, aceto, & pipere macerent, & pro Galanga uenditent. uerùm fraus facilè deprehenditur: quippe abraso exteriori cortice, nulla in radicis substantia acredinis nota, nullusq; galangæ sapor percipitur. At maior, tametsi longè craßior sit radix, ignauior tamen est, & uiribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & siccat ordine tertio. Proinde uentriculum roborat, & eius dolores tollit; si tamen à frigore, uel flatu proueniant. Naribus admota frigefacto cerebro utilis est: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, si è plantaginis succo bibatur: cœliacos sanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodest flatuosis uteri affectibus: uenerem roborat: renes refrigeratos calefacit. in summa frigidis morbis omnibus succurrit. Cæterùm omnino explodenda est Monachorum in Mesue scribentium opinio, qui contra Brasauolum & Fuchsium quasi uelle uidentur, Galangam potius odoratum iuncum esse, quàm Acorum. quod tamen planè falsum omnibus iam compertum esse non dubitamus. Quod Græce ἄκορον, Latinè etiam Acorum appellatur: Arabicè, Vage, seu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorum & seplasiariorum Calamus aromaticus.

Acori uires ex Galeno.

Galangę consideratio.

Monachorũ opinio falsa.

Nomina.

Μῆον. MEON. CAP. III.

MEON, quod Athamanticum uocant, in Macedonia, & Hispania plurimum gignitur, anetho folijs & caule simile, sed eo crasßius: binûm ferme cubitorum altitudine attollitur: sparsis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus, odoratis, linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua, uel tritæ citra coctionem, præclusorum renum, uesicæque farctæ uitia potu leniunt: vrinæ difficultati medentur: stomachi inflationes discutiunt. Torminibus, affectæ vuluæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per mẽstrua pellunt, defesßionibus feruefactæ: infantibus autẽ illitæ imo uentri, vrinas mouent. Quòd si plus quàm deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

CREDIDIMVS superioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliunde aduehi: primùm quòd Mei uice uterentur seplasiarij quibusdam albicantibus radicibus, sapore pastinacæ simili: deinde quòd etiam Plinij tempore rarum esset in Italia. quippe qui scripserit non seri in Italia Meon, nisi à medicis, ijsq; admodum paucis. Quod procul dubio indicare uidetur, usque ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Sed cum herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta sit planta quæ folijs constat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; sparsis, grauiter odoratis, acribusq;, quam legitimum esse Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes affirmant, ne uidear mordicus tenere opinionem, facere equidem non possum, quin in eorum sententiam deueniam: tametsi in contrarium aliqua sese offerat ratio, quòd scilicet huiusce plantæ radices odorem non usque adeò gratum spirent, sed quádantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, ut Dioscorides inquit. Plinius Meo folia aniso similia reddidit, uocum fortasse similitudine deceptus. siquidem Dioscorides anethi folijs Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum uocant, ita dictum, quòd

Mei consideratio.

ab

Mei vires ex Galeno.

ab Athamante Aeoli filio inuentum sit, uel quòd præstantißimum in Athamante Phthiotidis proueniat. Meminit Mei Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Mei radices perutiles sunt, calidæ tertio ordine, siccæ secundo: proinde urinam, mensesq; ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed si plusculum sumatur, capiti dolorem mouet, utpote cùm plusculum sit calidum, quàm siccum. quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiorem etiámnum, & flatuosiorem ad caput deferat, atque ita ipsum afficiat lædatq;. Μῆον ita Græcis uocatum, Latinis Meum dicitur: Arabibus, Mu: Italis, Meo: Germanis, Baer uurtz, seu Hertz uurtz: Hispanis, Pinillo.

Nomina.

Κύπειρος. CYPERVS. CAP. IIII.

CYPERVS, quem aliqui erysisceptrum, ut aspalathum appellant, folia fert porraceis proxima, sed longiora, & exiliora: caulem odorati iunci, cubitalem, aut maiorem, angulosum: in cuius cacumine minuta folia cum semine exoriuntur: radices, quarum in medicina est usus, cohærentes inter se, oleis oblongis similes, aut rotundæ, nigro colore, suaui odore, amaro gustu. In lacunosis, palustribus, & cultis enascitur. Optima est grauissima, densa, fractu contumax, plena, & aspera, odoris cum quadam acrimonia iucundi: qualis est Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus insulis petitur. Huic calida uis inest. Venarum spiracula laxat: urinam ciet: ad calculos, aquamque subter cutem utilissimè bibitur: aduersus scorpionum ictus remedio est: perfrictionibus vuluæ, & præclusionibus fotu prodest: pellit menses. Contra ulcera oris, etiam si depascant, uorentq;, farina eius efficax est. Malagmatis calfacientibus, & unguentorum spissamentis benè adijci solet. Aliud Cyperi genus tradunt in India nasci, gingiberis effigie: quod manducatum croci uim reddit, gustu amaro sentitur, & illitum præsentem psilothri uim exhibet.

Cyperi generi, & consideratio.

TAMETSI *unum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioscorides, cuius radices inter se cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ sunt; uisitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus constat longis, geniculatis summo cespite uagantibus, colore in purpuram nigricante. Nascitur hoc Cyperi genus laudatißimum prope Timaui fontes circumstātibus palustribus locis in Iapidiæ finibus, galangæ uocatæ (ut paulò ante diximus) persimile, non tantùm facie, sed etiam odore. Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis. sed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit: quandoquidem hic longè odoratior est, & subamarus. Cyperi meminit Plinius lib. XXI. cap. XVIII. ubi de iuncis egit, sic inquiens. Quidam etiamnum unum genus faciunt iunci trianguli, cyperon uocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus est, ut diximus, angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq;: folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen: radix oliuæ nigræ similis, quam, cùm oblonga est, cyperida uocant, magni in medicina usus. Reperitur Cyperus quandoque etiam quadrangulari caule. unde non mirum, si quadratum iuncum eum uocauerit Cornelius Celsus lib. III. cap. XXI. At Dioscorides in hac facultate præclarißimus, utranque differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, sed angulosum. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum supponunt officinæ. Non desunt, qui differentiam ponant inter Cyperum, & Cypirum Plinium secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum uerò angulosum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui utroque uocabulo pro eodem indifferenter utantur, eo quòd (ut rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoque diphthongo longam, quandoque uocali breuem Græci scribant. Est apud Plinium & cypirus arbor ocyßime crescens, & pseudocypirus frutex, ut lib. XVII. cap. XIII. ipse scriptum reliquit. Cæterùm id Cyperi genus, gingiberis effigie, quod India mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quam officinæ Mauritanos secutæ Curcumam uocant. Nempe præ se fert hæc notas ferè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioscorides. quandoquidem gingiberi similis est, eius odorem ferme redolet, gustu subamarescit, & mansa croci modo inficit. Quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibusdam immiscetur. Veruntamen sciendum est, hanc non esse Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioscoridis chelidonium. quo fit, ut non desit suspicio erroris uel interpretis, uel scriptoris, cùm curcuma neque Mauritanum, neque Græcum sit uocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. unde palàm est, Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi. Quo factum est, ut priores tum medici, tum seplasiarij, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cùm eos lateret, cuiúsnam plan-*

Curcuma cyperi genus.

Lectio Serapionis deprauata.

te

tæ radicem Indica Cyperus referret, chelidonij maioris radicem esse crediderunt ob crocei succi similitudinem. Itaq; Serapionis deprauatam lectionem secuti, Indicum Cyperum curcumam uocauere. Indici cyperi meminit Serapio Dioscoridem secutus, proprio capite de Cypero. Ex quo apertè constat, curcumam Serapioni deprauatè inscriptam, seplasiarum curcumam, quæ procul dubio Indicus est Cyperus, esse nequaquam. Cyperum recensuit Gal. lib. VII. *simplicium med. ubi sic inquit. Cyperi radices maximè usui sunt, excalfacientes pariter & exiccantes absque mordacitate. Itaq; ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè prosunt: habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter ulceribus item oris conueniunt. Quin & incidendi uim quampiam illis inesse testificandum, qua & calculo uexatis congruunt, & urinam, mensesq; prouocant. Planta, quæ Græca uoce κύπειρος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Saherade: Germanica, Vuilder galgan: Hispanica, Iuncia de olor, & Iuncia auellanda: Gallica, Souchet.*

Cyperi uires ex Galeno.

Nomina.

Καρδάμωμον. CARDAMOMVM. CAP. V.

CARDAMOMVM optimum est, quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroque deuehitur. in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax, occlusum, farctúmque (quod enim huiusmodi non est, exoletum iudicatur) & gustu acre, subamarum, & odore caput tentans. Excalfactoriam uim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, ischiadicos, tusses, neruorum resolutionem: item ad rupta, vulsa, tormina: latas uentris tineas excutit. Ex uino autem potũ, renibus, difficultati vrinæ, à scorpione ictis, neque non omnibus venenum vibrantibus, auxilio est. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit: partus suffitu enecat: scabiem ex aceto illitum adimit. Et ad unguentorum spissamenta additur.

LEGITIMVM *Cardamomum nostra tempestate nec cognosci, nec minus à mercatoribus, qui ex Syria, uel Aegypto aromata ad nos conuehunt, deferri compertum habeo. Quo fit, ut medici, ac pharmacopœi in componendis medicamentis æquè errent in Cardamomo, atque in alijs compluribus, quòd Cardamomi loco uarijs quibusdam seminibus, odoratis tamen, indifferenter utantur. Quorum primum Cardamomum maius: secundum Nigellam, quod melanthij est genus: tertium uerò Meleghettas, uel grana paradisi nuncupant; cùm tamen eorum nullum nec Græcum, nec Mauritanum sit Cardamomum. quandoquidem aliud Græci, aliud uerò Afri pro Cardamomo intelligunt, ut apertissimè testatur Serapio, qui quàm plurima simplicia medicamenta ex Dioscoride, & Galeno transcripsit. Is enim (ut sua declarant monumenta) Dioscoridis Cardamomum Cordumenum appellat. deinde auctore Isach Arabo sui Cardamomi peculiare caput instituit, idq; Saccolam sua lingua nominat: quin & duûm esse generum tradit, alterum maius, alterum uerò minus. quorum nullum non modò Dioscoridis Cardamomo respondet, sed nec etiam ulli eorum, quibus officinæ indifferenter utuntur. Probatur itaque primùm, quòd omne officinarum Cardamomum Dioscoridis Cardamomum esse nõ posit, pluribus tum notis, tum etiam qualitatibus. quippe quòd hæc in uniuersum parum, uel ferè tantillum densa sint, frangenti non contumacia, & gustui nihil amaroris relinquant. Quòd præterea ab Arabicis distent, si cum illis comparentur, facilè disparitas deprehenditur. siquidem Serapioni maius Cardamomum semen est plantæ, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, ijs sanè similibus, quæ è rosis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta semina concluduntur, angulosa, farcta, & odorata: minus uerò nullo contegitur capitulo maioris modo, quanquam colore conueniant. Quod planè indicat, omne officinarum Cardamomum nec Arabum esse, nec pariter Græcorum, sed potius ab utrisque maximè differre. Quare putauerim, illud falsò sibi persuasisse Monachos, qui in Mesuem scripsere, quòd Arabum Cardamomum minus illud semen sit, quod seplasiæ Meleghettas uocant, Andreæ Bellunensis, qui Auicennã mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cùm Bellunensis id asserat uulgari tantùm opinione ductus; cùmq; notæ minimè eorũ sententiæ adstipulentur, errasse Monachi facilè deprehenduntur. Semina enim, quæ Meleghettas appellant (ut omnibus planè constat) capitulis excepta suboriũtur, quod minori Serapionis Cardamomo nõ euenit. Crediderunt, Ruellius in suis de natura stirpium libris, & Fuchsius in sua methodo, id omnino Mauritanorum esse Cardamomum, quod nos* PIPER INDICVM, *alij siliquastrum appellant. uerùm cùm planta hæc folijs exeat hortensi solano similibus, floribus luteolis, fructu longo corniculorum instar, qui primo exortu uirescat, maturus uerò adeò rufescat, ac læuore quodã ita pelluceat, ut corallium referat, & in quo concludatur pumiliũ semen, lentium*

Cardamomi consideratio.

PIPER INDICVM.

Monachorũ error.

Ruellij & Fuchsij lapsus.

Piperis Indici mentio.

lentium modo compressum, usqueadeo acre, ut ori tantùm admotum maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq́;, ambo hac in re lapsi deprehenduntur. Nam *etsi Indicum piper in hisce corniculis rosarum ferè modo suum includat semen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correspondent: hoc enim suis in uasculis globulos quosdam concludit, non lenticulis similes, sed rotundos, & pipere crassiores, qui intra se minutum quoddam semen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum semine, tum corniculis ipsis tanta sit acrimonia præditum, ut non modò mansum, sed ori tantùm admotum statim quasi ignis exurat, absurdum utique fuerit credere Serapionis Cardamomum esse, cùm dixerit ipse magis adstrictoria facultate pollere, quàm acri. Cæterùm scribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus uerò lentibus minora proferre. Quod cùm fortasse Ruellius haud rectè percepisset, ei errandi ansam præbuit. quippe minori Cardamomo, non autem maiori semina lentium modo nasci ait Auicenna: quanquam Ruellius, ut suam tueatur sententiam, secus fortè legerit Auicennam.*

Cardamomi genera ex Plinio.

Plinius lib. XII. *cap.* XIII. *quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens. Simile est amomo Cardamomum & nomine, & frutice, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. uiridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è rufo candicans: tertium breuius, atque nigrius: peius tamen uarium, & facile tritu, odorisq́; praui, quod uerius costo uicinius esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. hactenus* Plinius. *Sed nescio quos auctores sit secutus. quandoquidem tam Dioscoridi, quàm cæteris Græcis, unum tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu supponit Galenus aut myrtum, aut cyperum.*

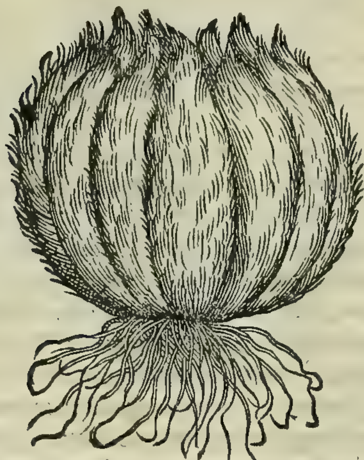
Cardamomi uires ex Galeno.

Qui præterea Cardamomi meminit lib. VII. *simplicium medic. his uerbis. Cardamomum est sanè facultatis admodum calidæ, non tamen usqueadeò, ut nasturtium; sed quantò suauius, magisq́; fragrans est nasturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas inest: nec enim ulcerare idoneum est uel ipsum per se illitum. Porrò adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter psoras detergit.*

Nomina.

Cardamomum, καρδάμωμον, quod non secus Latinè atque Græcè uocatur: Arabibus Cardameni: seu Cordumeni: Germanis, Cardamomelin.

NARDVS INDICA.

Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

DVO Nardi genera: unum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proueniat, sed quòd montis, in quo oritur, pars vna ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuum est recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, breui spica, amaro sapore, linguam siccante, quod diu in sua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, monte præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, uliginem, uiribus infirmius est, atque procerius adolescit, plures ferens spicas, ab unica radice comosas, vnàque conuolutas, ac grauiter olentes. Montanum autem odoratius, spica breui ac mutila, odore cypero uicino, cæteras habens Syriaci dotes. Est & genus quoddam, cui Sampharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas se spargens spicas, candidiore interim medio caule, hircorum uirus supra modum redolente: quod improbatur. Madefactum uendi solet. quod uitium ex eo deprehenditur, quòd candida sit spica, & squalida, suaque careat lanugine. Adulteratur stibio cum aqua, aut palmeo uino, inspissationis ponderisque causa inspirato. Intueri autem oportet, si lutum radicibus insideat, & incerniculo puluerem excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excalfactoriam, & exiccantem. Vrinam mouent: aluum potu sistunt: uuluæ profluuia, saniemque apposita supprimunt. Nauseæ ex aqua frigida auxiliantur, & stomachi rosionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum uitijs. Aquæ autem incoctæ fotu ad insessum, uuluæ inflammationibus medentur. ad glabras oculorum genas ualent: siquidem eas ad densiorem pilum reducunt. perfusis humore corporibus insparguntur. Miscentur antidotis, & in fictili nouo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum uino in pastillos coacta.

Nardi Indicæ & Syriacæ cōsideratio.

NARDVM *officinæ Nardi spicam appellant. Sed non desunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis distantiam, Syriacam opinantes esse, qua nostro æuo seplasiarij utuntur: tametsi (ut inquit Dioscorides) in Syria non oriatur, uerùm ideo Syriacam dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios amplissimæ interponantur regiones, nempe deserta Arabia, Persis, Carmania, Gedrosia, Darangia, aliæq́; non nullæ, quæ ultra quatuor millia milliariorum continent, nesciuerim profectò, quónam pacto fieri possit, ut mons ille ad Gangem positus, altera parte Syriam tam facilè respiciat, ut Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, ut quandoque mecum disquirere licuerit, eam potius à Syrastene regione, quæ ad Indicum fluuium est, Syrij nomen sibi asciuisse, quàm à Syria. quandoquidem, si Ptolemeus uera refert, mons in*

in India uisitur, qui à Gange fluuio ad Syrastenem extenditur. Absurdum enim esset credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nusquam proueniat, cùmq; multa Indiæ aromata, nulla distantiæ habita ratione, per carouanas (ut uocant) in Alexandriam Aegypti conferantur: cum quibus nec temerè credendum est, quin Nardum etiam conuehant mercatores; præsertim cum certò sciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi, quàm in India nasci, Dioscoridis testimonio satis apertè monstretur; etsi Plinius contrà scribat nasci in Syria Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioscoridi appellatam. Cæterùm Manardus Ferrariensis, *officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam esse censet. In cuius sententiam non equidem pedibus eo, etsi medicæ materiæ is clarißimus fuerit indagator. quippe quoniam Venetijs pluribus in locis Nardi ingentem copiam uidi, leuis, comosæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, subamaræ, & mansæ non modò linguam exiccantis, sed odorem etiam non iniucundum per os aspergentis, nullisq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioscoridis sententia explorari potest. Sed plerunq; accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, ut ascito sibi maris humore (id nanq; facilè fit, quòd Nardus sit siccißima) uel situm contrahat, uel subputrescat: unde postea amissa suaueolentia, grauiter oleat. Quo fit, ut hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim: qui si rectè perpendisset, quæ Nardi pars sit spica, atq; in emporijs, ubi numerosa, præstantißimaq; uisitur, accuratius ipsam expendisset, non equidem uereor, quin aliter de ea scripsisset. Verùm enimuero cùm planè ignorasset, quæ nardi pars spica esset, selectamq;, & incorruptam Nardum minime nouisset, lib.* VI. *epist.* III. *scribit, Galenum de nardi spica, quæ antidotis admiscetur, loquentem, radicem quidem, non spicam intelligere. Et utinam, inquit, quæ nobis affertur, legitima esset: sed quòd ea ipsa non sit, cognoscitur, quòd nulla odoris suauitate commendetur.* Et lib. VIII. *epist.* I. *inquit. Galenus lib.* I. *de antidotis in theriacæ compositione Nardi radicem tantùmmodo admiscet, eo quòd uiribus ipsa præstantior sit: spicam uerò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod sanè declarat, Manardum hanc Galeni sententiam perperam accepisse, atque etiam Nardi historiam ignorasse. quandoquidem nardi radix nil aliud est, quàm spica, ut ipsemet testatur Galenus eodem de antidotis libro, sic inquiens. Iubet Andromachus adijcere nardum Indicam: ea uerò est, quam spicam uocant, non quòd spica sit, radix etenim est; sed quòd spicæ formam referat. Quibus palàm est, idem esse nardi spicam, & nardi radicem, ut etiámnum declarat idem Galenus lib.* IX. *de compositione medicamentorum secundùm locos in Philonis antidotum scribens, dum inquit. Quin & nardi ipsius drachmam unam conijciendam censet, quam falsi nominis radicem dixit, quandoquidem spica nardi nominatur. Quapropter idem lib.* VIII. *simp. medic. de Nardo caput facturus, illud inscripsit Nardi spica, utpote quæ pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nam si sensisset, spicam à radice differre, eam planè silentio præterijsset tanquam inutilem; & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut à radice tantùm, uti uiribus præstantiore.* In hoc, ac longè maiori uersatur errore *Brasauolus. siquidem suo de simplicium examine Nardi spicam non modò non esse radicem censet, sed nullius usus eã existimat, sic inquiens. Venetijs spicam, caulem, & radicem emes, quanuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, ut Dioscoridem, & Galenum magis in usu medico sunt, quàm spica: quippe folia abijcit Dioscorides; ad nos tamen spica non defertur, sed radix. Hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquam hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spica. Quòd autem crediderit ipse spicam in Nardo uiribus magis præstare, quàm cæteræ eius partes; quódq; cùm de Nardo scribit, tantùm de spica intelligat, apertè ostendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm spicæ competunt; præsertimq; cùm ipsa non uacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hæc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem huiusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & huiusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, folijs, ac spicis, quæ caulium summitatibus innascantur. Quo fit, ut etiam fateri liceat, Brasauolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in plantæ ipsius nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamen Galeno teste radix est, & cæteris nardi partibus præstantior. quandoquidem si aliter res se haberet, commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioscorides, quàm spicæ. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm spicam (ut asserit Brasauolus) nusquam compertum habeo. Cæterùm quanta sententiæ inconstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simplicium examine, in quo ultimam manum imposuisse fatetur, facilè conijcitur, dum senem secum colloquentem instruit, his uerbis. Ne igitur in his montibus nardum quæras, sed Venetijs spicam, caulem, et radicem emes. At sui ipsius statim oblitus uidetur non multis post lineis, cùm inquit. Aliud uerò sunt spica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipsum non modò Nardi historiam confudisse, atque etiã, quod peius est, corrupisse; sed etiam sibi ipsi, uel potius seni uerba dedisse. primùm nanque ait Venetijs spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos aduehi negat.* Sed ante hos hac in re Plinium quoque grauiter hallucinatum inuenio: *quippe qui libro & capite* XII. *in Nardi ipsius historia longè dißideat à Dioscoride & Galeno, quin & à cæteris materiæ medicæ auctoribus, dum ita scribit. Nardum frutex est graui, & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragiliq;, quanuis pingui, situm redolente, cyperi odore, aspero sapore: folio paruo, densoq;. Cacumina in Aristas se spargunt: ideo gemina dote Nardi spicas, ac folia celebrant. hæc Plinius.* Cuius doctrinam secuti, non modò Ferrarienses illi, sed Hermolaus, & Ruellius, *ipsi quoque pariter aberrarunt. siquidem Ruellius (ut puto) nulla alia de causa asserit, se in officinis Nardum uidisse, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quàm ut Plinianam tueretur lectionem. Quod tamen falsum esse arbitramur. Ego enim tametsi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac selegerim; aliud tamen, quàm spicam uidere mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum existimo,*

Manardi opinio reprobata.

Brasauoli error.

Plinij lapsus.

Ruel. & Hermolai error.

quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, *asserit* Ruellius, *& contendit* Brasauolus, *contra* Galeni, *&* Dioscoridis *sententiam.* *Qui* Nardum *describit plures ferre spicas, non quidem à caulibus, sed ab una tantùm radice prouenientes: non tamen quòd alia radix uiribus præstans spicis ipsis subsit, sed quoniam, cùm plures in radice sint spicæ, necesse est, ut basi, uel firmamento aliquo consistant, à quo originem trahant, ut in allio & lilij radicibus conspicitur. Quod pro explorato confiteri possum, cùm sæpenumero* Venetijs Nardi *spicæ cespites uiderim, tum figura, tum etiam spicarum connexu allium referentes, ut unusquisque pro arbitrio experiri poterit.*

Dilutio cuiusdam obiectionis.

Verùm enimuero ut probè responsum sit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi *radices, quæ capillaceis fibris à spicarum basi oriuntur, ut in allio, cæpis, ac bulbaceis omnibus uisitur, & ea propter spicas ijs adnexas non esse* Nardi *radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum obiectio facilè dilui* Theophrasti *testimonio. Siquidem is lib. primo cap.* x. *de plantarum historia apertè declarat, in allio, cæpis, bulbis, lilijs, ac alijs eius generis, & per consequens in spica non solùm dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus subijciuntur, sed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et ut res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expressum uoluit, quòd totum id in quauis planta, quod sub terra obruitur, radix commodißimè dicatur. Proinde uidetur* Nardum *ipsam inter radices idem memorasse* Theophrastus *lib.* IX. *cap.* VII. *de plantarum historia, his uerbis. Quibus ad unguenta utuntur, hæc ferè sunt, casia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balsamum, aspalathus, styrax, iris, narta, costus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, sampsuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia semina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm est, non posse* Nardum *nisi inter radices recenseri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec seminis, nec tandem lacrymæ speciem præ se ferat. Quod cùm rectè sciuisset* Galenus *tum lib.* I. *de antidotis, tum* IX. *de comp. medic. secundum locos,* Nardi *spicam radicem esse declarauit.* *Verùm longè ab omni* Nardo *distat* NARDVS ITALICA, *quæ nostris uulgò uocatur* Spigo.

NARDVS ITALICA.

LAVENDVLA.

Nardi Italicæ genera, & uires.

Cuius etiam generis ea est planta, quam aliqui uulgò appellant Lauanda, *alij uerò* Lauendula. *adeò ut hæc fœmina, illa uerò mas in eo genere à quàm plurimis uocitentur. Mas folio constat latiore, longiore, craßiore, robustiore, albidioreq́;, quàm fœmina. Sed utraque planta fruticosa, & rosmarini modo, innumeris referta est folijs: è quorum medio iuncei exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt spicati, colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioresq́;, odore fragrantes, uerùm usque adeo acuto, ut nares feriat. Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine secundo completo, uel tertio inchoante, uiribus à* Nardis *omnibus nõ longè recedentibus. Conferunt omnibus cerebri ægritudinibus à frigido prouenientibus: conuulsis, resolutisq́; auxiliantur: uentriculũ roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obstrusos lienes iuuant: ute-*

rum

rum calefaciunt, & menſes, & ſecundas educunt. Fit è floribus ſtillatitium oleum uitreis organis, quod propriè unguentarij uulgò uocant olio di Spigo, odoris adeò acerrimi, ut cætera odoramenta ſuperet. quo fit, ut extra officinas illud aſſeruent, ne moſchi, ambari, zibetti, aliorumq; unguentorum, & aromatũ ſuauitatem intercipiat. Nardi Indicæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Nardi ſpica excalfacit exceſſu primo, & deſiccat ſecundo iam completo. Compoſita eſt ex adſtringente ſufficienter ſubſtantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara. Ex his conſtans facultatibus radix & ad iecur, & ad ſtomachum rationabiliter conuenit tum potà, tum extrinſecùs impoſita. Vrinam ciet, morſus ſtomachi ſanat: in uentre, ac inteſtinis conſiſtentes fluxiones deſiccat, ad hæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior eſt uocata Indica, nigriorq;, quàm Syriaca uocata. Νάρδος, & νάρδου στάχυς ſic Græcis dicitur, ut Latinis Nardum, & Nardus, ſeu Nardi ſpica: Mauritanis, Stumbel, aut Scubel: Germanis, Edelfrembd, Vuolriechent, Spicken nardi: Hiſpanis, Azumbar, aut Eſpiga ſil: Gallis, Aſpic do ultremer.

Nardi Indicæ uires ex Gal.

Nomina.

Νάρδος Κελτική. NARDVM CELTICVM. CAP. VII.

CELTICVM Nardum naſcitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitque in Iſtria. Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales faſciculos componitur. Folia habet oblonga, colore in flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat uſus eſt, & odoris ſuauitas. unde pridie faſciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito ſolo atque humenti, ſubiecta charta reponere: poſtridie repurgare. ſiquidem utile, cum aceroſo alienoque propter humoris uim, non excutitur. Adulteratur impoſita herba ſimili, quæ hirculus uocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior eſt, ſine caule, minus oblongis folijs, radice neque amara, neque odorata, uti uerum Nardum eſt. Itaque radices, atque cauliculi, abiectis folijs, triti ſecernuntur, uino excipiuntur, digerunturque in paſtillos, & ita fictili nouo diligenter operto, aſſeruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numeroſa cohærẽs, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: ſed uehementius urinam cit. & ſtomacho utilius eſt. Inflammationibus iecinoris, & felle ſuffuſis auxiliatur. Contra ſtomachi inflationes, cum abſinthij decocto bibitur: item aduerſus lienem, renum & ueſicæ uitia, & uenenatos ictus, ex uino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia unguenta.

TANTA fuit ueterum, qui nos præceſſerunt, negligentia, ne dicam ignorantia, ut non modò in ueram ſimplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatiſſimorum auctorum ope, uenire non elaborauerint; ſed ne minimam quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, ut de his ſaltem, quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac alijs non longè diſtantibus inueniuntur, quicquàm lucis aſſequerentur, ac poſteris relinquerent. quin potius in ſuis multò uidentur negligentiores, quàm in alienis. Naſcitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, naſcitur & in Iſtria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis uiſitur officinis: nec fortaſſe in ijs uideretur, niſi his noſtris lucubrationibus annis ſuperioribus Italico ſermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpiſſent. Sed id magis deteſtandum uidetur, quod ijs in regionibus, ubi Celtica nardus naſcitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi. ſiquidem Genuæ, quæ Liguriæ eſt ciuitas (niſi iam admoniti reſipiſcant) alijsq; finitimis locis, ubi Celtica nardus facilè haberi poteſt, tam medici, quàm ſeplaſiarij aliorum ignorantiam ſecuti, illius loco, Lauanda ſic uocata, uel noſtrate Nardo paſſim utuntur. Quæ quantum in hiſtoria omnibus notis, non dicam uiribus, à Celtica nardo diſcrepent, quicunque primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioſcoride redditas, cum Lauandæ, noſtratiſq; Nardi notis comparauerit, manifeſtum eorum lapſum facilè incuſare poterit. quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq; plantam conſurgit: Lauanda uerò, & ſocia nardus magno exoriuntur ceſpite, ramuſculis proceris, denſiſſimiſq;, comantibus folijs. Illa folia fert ſubrubea, & flores flauo colore: hæ autem folijs conſurgunt incanis, floribus ſpicatis, & colore purpuraſcentibus. Illius caule, & radicibus utimur, quòd hiſce partibus maximè polleat: harum uerò tantum flores commendantur. Quod ſatis clarè demonſtrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falſis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in ſuperioris Nardi mentione diximus) communi omnium ſententia compertum ſit, Lauandæ, ſpicæq; noſtratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere; hoc tamen eos ab errore non uindicat, qui Lauandam Celticam nardum eſſe contendunt. Præterea non deſunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui

Nardi Celticæ conſideratio.

Seplaſiariorũ quorundã error.

pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant arbores ſcandentem, caule longo reflexoq́;, cuius folia, quæ colore ſubflauo conſtant, adeò denſa ac minuta ſunt, ut potius muſcoſam arborum, & lapidum materiam, quàm aliud repræſentent. At quòd in ueſtiendis caulis ipſius ramuſculis, eos tam densè circundat, ut ferè ſpicæ effigiem præ ſe ferant, pro Celtica nardo ab impoſtoribus uenditur: ſed hæc haud amareſcit, nec ulla odoris præſtantia commendatur. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Auſtriæ, & Carinthiæ contermina, ubi Iudemburgenſia rura ſuis è montibus quotannis innumeros comportant faſciculos, quibus magnos admodum replent ſaccos, & mercatoribus uendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia conuehunt. Siquidem (ut ferunt) Syrijs, & Aegyptijs Celtica nardus maximè expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primùm miſit Petrus Salicetus clariſſimus medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & ſpicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (ut appicta figura demonſtrat) nullo impedimento cernebantur, adeò ut à Dioſcoridis hiſtoria nulla ex parte recederent: nec ulla tamen ſpica in eius cacumine uidebatur, uti Ruellius & Braſauolus in Indica naſci ſcripſerunt. Quamobrem nobis quoque iam liceat literis memoriæq́; mandare, Celticam nardum non modò in Liguria, & Iſtria prouenire; ſed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam alijs fortaſſe locis. quippe ſuperiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm uiginti millia paſſuū à Goritia diſtat. Verùm ſi eo deſtituantur medici, commodè Indicam ſupponere poterunt. An uerò Celtica nardus ſit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius ſcripſere, etſi hæc inter ſe nullam habere cognationem pluribus comprobare poſſem; cum tamen ea parum, uel nihil rei medicæ conferant, ſilentio inuoluenda duximus. quanquam eruditiſſimus Leonicenus non animaduertens Dioſcoridem Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellaſſe, Plinium accuſat. qua in re ipſe potius deceptus fuiſſe uidetur: quemadmodum & Fuchſius, uir alioqui noſtræ ætatis clariſſimus. Is quidem in ſuo libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, ubi Diathamaron expendit, Celticam nardum à Saliunca nihil differre exiſtimat. Plinius tamen locis ſeparatis de utraque, tanquam herbis inter ſe differentibus tractauit. Neque eæ notis tantùm diſſident apud antiquos auctores, ſed etiam natali ſolo. Dioſcoridi enim Celtica nardus in Liguriæ alpibus, atque in Iſtria prouenit. Plinio uerò Saliunca in Pannonia, & Noricis naſcitur. Itaque Fuchſius ut Ruellij ſententiam ſecutus, qui Celticam nardum Dioſcoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à ueritate defeciſſe, & unà cum illo erraſſe creditur. quandoquidem Celtica nardus Dioſcoridi ἀλιούγγια, non σαλιούνκα uocatur. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de ſimp. med. facult. his uerbis. Nardus Celtica iam dictis nardis ſimilis quadantenus in genere facultatis eſt. Cæterùm ad omnia imbecillior, præter quàm ad prouocandam urinam. ſiquidem calidior illis eſt, ſed minus adſtringit. Quæ plāta Græcis νάρδος κελτική, Latinis item Nardus Celtica: ſeu Nardum Celticum appellatur: Italis uerò Nardo Celtico.

Leoniceni, & Fuchſij opinio.

Nardi Celticæ uires ex Galeno.

Νάρδος ὀρεινή. NARDVM MONTANVM. CAP. VIII.

MONTANVM Nardum, quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur, in Cilicia, & Syria naſcitur: caule & folijs eryngio ſimilibus, minoribus, minimè tamen ſpinoſis, aſperiſque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu haſtulæ regiæ, ſed longè gracilioribus,† & longè minoribus.† Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Nardi montanæ conſideratio.

VIDETVR in hoc capite Dioſcorides non parum à ſe ipſo diſſentire, quòd ſcripſerit primùm montanam Nardum caule, & folijs eſſe eryngio ſimilibus: mox prope capitis calcem eam ſcribat neq; caulem, neq; fructum, neq; florem proferre. Quapropter exiſtimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidiſſe ſcriptorum incuria, qui uocum uicinitate decepti κοιλοὺς pro κλάδους, uel κλῶνας ſcripſerunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, uel ſurculos deſignent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, ſintq́; idem rami in arboribus, quod caules in herbis; idcirco non uidetur hic locus, ut illi fortaſſe putant, à mendis uindicatus. Cæterum non crediderim ego, Dioſcoridem, qui eſt hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & ſecuta ætas tantopere commendat, in tam paucis ſui oblitū, adeoq; turpiter lapſum fuiſſe. quinimo nobis relinquitur ſuſpicio, quòd omnino in altera capitis parte uitium aliquod acceſſerit, non harum uocum uicinitate, ſed potius ſcriptorum dormitantium negligentia, uel uigilantium temeritate. Quo factum eſt, ut hactenus incertus dubiusq; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, uel aliunde eò afferatur. Quidam tamen ex his, qui rei herbariæ dant operam, ad nos hoc anno ſtirpem miſit, cui binæ inhærebant radices aſphodeli figura, ſed longè minores, phu, uel nardum redolentes: adeò ut hac parte montanam Nardum pulchrè præ ſe ferre uiderentur. Sed quoniam folia, & caulis phu potius referebant, quàm eryngium, quemadmodum & umbella, cur eam montanam Nardum fuiſſe comprobem, ſanè non habeo: cum planè ſciri non poſſit, an in priori, an in poſteriori, an in alia huius capitis parte lateant mendæ. Itaque ſi fortè aliquod ad manus eſſet medicamentum, quod Montanum nardum exciperet, ſupponant audacter pharmacopolæ Indicam, uel Celticam. Tametſi in ſuo de ſimplicium examine aſſeueret Braſauolus Ferrarienſis Indicæ nardi uice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia; eamq; propriè montanam exiſtimat, cuius paſſim in officinis eſt uſus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipſe certè neſcio: Nardus enim montana radices habet aſphodelo ſimiles, non utique ſpicatas, leues, comoſas, quemadmodum ea, qua utimur ex India aducta. Niſi fortaſſe Braſauolus uoluerit Indicam nardum ideo montanam appellare, quòd in montibus oriatur. Ita quidem eius ſententiam ueram eſſe putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ſic inquiens. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia naſcitur: ſed prædictis debilior eſt.

Braſ. opinio non accepta.

Nardi mont. uires ex Gal.

Nomina.

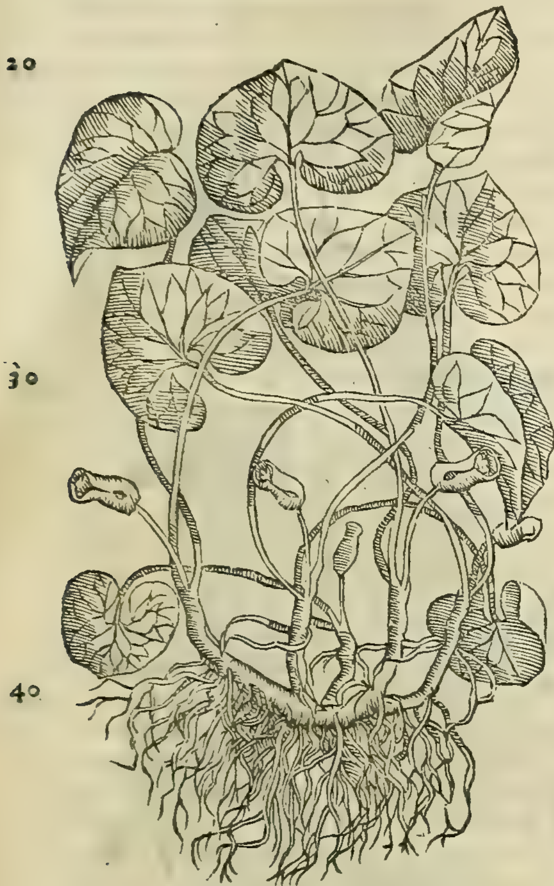
Νάρδος ὀρεινή Græcis, Nardus montana, ſiue Nardum montanum Latinis, Nardo montano Italis nominatur.

†In

† In Oribaſio, qui ſimplicium deſcriptiones Dioſcoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc eſt, candidiores. quòd Nardus montana conſtet radicibus aſphodelo non ſolùm minorib. & gracilioribus, ſed etiam candidioribus.

† Nulla quidem diſsimulanda eſt ratio, qua probatiſsimi quique ſcriptores ueteres à mendis, quæ eorum ſcripta tẽporum iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, uindicari poſsint. In hoc capite Dioſcoridem deprauatum eſſe, ita ut etiam à ſeipſo diſsideat, manifeſtum eſt: in qua autem parte uitium lateat, quodq; illud ſit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etſi nos quoque eius rei incertos eſſe antea ſcripſimus; nunc tamen inclinat animus, ut in hoc loco mẽdum ſubeſſe, illudq; ex malo unius uocis Græcæ intellectu ortum eſſe arbitremur. Siquidem uerbum φέρει non pro fert, ſed pro συμφέρει, id eſt confert, accipiendum fuit. Itaque non οὔτε δὲ καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθος φέρει, ut uulgati codices habent, & legerunt interpretes, ſed οὔτε δὲ καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος φέρει, hoc eſt, Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodéſtue, legendum eſſe iudicamus. Etenim radicis, utpote odoratæ, uſus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ ut odore carent, ita etiam inutiles habendæ ſunt. Et certè facilis potuit eſſe error librarij Græci imperiti, uel potius temerarij, caſus nominum mutantis ad ineptam ac incongruam huic loco uerbi illius ſignificationem. Subſcribunt huic noſtræ caſtigationi cùm alij rei herbariæ ſtudioſi, tum Gabriel Falloppius Mutinenſis uir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non uulgaris eruditionis.

Ἄσαρον. ASARVM. CAP. IX.

ASARVM, quod & ipſum aliqui ſylueſtre nardum appellant, hederæ folijs, minoribus multò, rotundioribusque: floribus cytino hyoſcyami ſimilibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, odoratis: in quibus ſemen acinoſum. † Cauliculos habet anguloſos, aſperos, & molles: radices numeroſas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non diſsimiles, longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam uehementer mordent. Excalfactoriam uim habet: vrinam cit: hydropicis, & uetuſto coxendicum dolori prodeſt. Radices ſenis drachmis ex aqua mulſa potæ, menſes trahunt: & ueratri albi modo purgant. In unguenta additur. Vmbroſis montibus prouenit: ſed plurimũ in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iuſtinienſi agro.

NVLLAM noſtris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Aſarum, & baccharem: quinimo uno ore ferè omnes Aſarum Baccharam appellant, adeò ut & nomina hæc corrumpant, & res ipſas confundant. At quantum notis, & uiribus inter ſe differant, his rectè iudicet, qui harum ſtirpium hiſtorias accuratius perpenderit: differunt enim inter ſe admodum Aſarum, & baccharis, ut diffuſius libro tertio diſſeremus. Aſarum itaquè procul dubio illa fuerit planta, quæ uulgò Bacchara falsò appellatur, cùm nullis ab hiſtoria diſsideat notis. Cæterùm Braſauolus immeritò in Plinium ſpiculum contorſit, cùm dicat ipſum eò etiã in errore uerſari, ut Aſarum baccharem eſſe exiſtimauerit. Sed profectò neſciuerim ego, qua ratione illud Braſauolus in Plinium ſcripſerit. quippe qui libro XXI. cap. VI. eos acerrimè arguat, qui baccharem, & ſylueſtrem nardum idem eſſe contendunt, his uerbis. Sed eorum quoque error corrigendus eſt, qui bacchar ruſticum nardum appellauere: eſt enim alia herba ſic cognominata, quam Græci Aſaron uocant, cuius ſpeciem, figuramq; diximus in nardi generibus. hæc Plinius. Quibus palàm eſt, Plinium ſeipſum à Braſauolo defendiſſe. Porrò ſi etiam Plinij ætate non deerant, qui Aſarum baccharem uocitarent, non mirum fuerit, ſi in hunc uſque diem protracta hæc ſit appellatio. In qua fortaſſe perſeuerantes ueterum nonnulli Dioſcoridis Aſaro eas ferè omnes facultates reddidere præter auctoris mentem, quas ipſe libro tertio bacchari adſcripſit. quod facilius ad credendum uulgus allexit, Aſarum, & baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioſcoridi additum deprehenſum ſit, eo quòd diuerſis tum libris, tum capitibus ipſe de his diſſeruerit; cùmq; Serapionem uiderint de Aſaro ex Dioſcoride ſcribentem, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò acceſſerat præter auctoris ſententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Aſari uires ſcripſit Meſues inter deiectoria medicamenta, ubi ſic habet. Excalfacit Aſarum ordine ſecundo, & ſiccat tertio. Attenuat, reſerat, reſoluit, & prouocat; adſtrictione tamen non uacat. Bibitum non modò uomitiones ciet, ſed & per aluum ducit, & per urinam. Pituitam, & bilem deijcit. Roboratur tamen admiſto caprino ſero, aut nardo, aut hydromelite. At manifeſtius pituitam, quàm bilem educit. quo fit, ut coxendicum cæterarumq; compaginum dolore uexatis non obſcurè opituletur: præſertim ſi ſero maceretur, uel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, ſcirrhoſosq; tumores.

Aſari conſideratio.

Plinij tutela aduerſus Braſauolum.

Aſari uires ex Meſue.

Quamobrem ſubeuntibus cutem aquis, fellisq; ſuffuſionibus datur maximo iuuamento uino maceratum. Confert item diuturnis febribus, iisq; præſertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipſius admiſto ladano, dorſi ſpondylis inunctum ſudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam ſi diu ferueat, uim ferè omnem deperdit. neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius uomitiones, quàm aluum ciet.

Aſari uires ex Galeno.

Aſari meminit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſari radices utiles ſunt, facultate ſimiles radicibus acori, intenſiores tamen. Itaque ex iis, quæ de illis prodita ſunt hic facienda coniectura. Hactenus* Galenus. *À cuius ſententia (ſit tamen cum uenia dictum) maximè diſſentio. ſiquidem cùm nulla in acoro deiectoria ſit facultas, & Aſarum, ut* Dioſcorides *inquit,* Meſues *fatetur, & nobis experimento compertum eſt, ueratri modo expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non uideo ſanè, cur acoro in omnibus ſuis facultatibus tam facilè comparari poßit.*

Nomina.

Planta Græcis ἄσαρον *ac etiam* νάρδος ἀγρία *uocata,* Latinis Aſarum, *&* Nardum *ſylueſtre appellatur:* Arabibus, *Aſaron:* Italis *Aſaro, &* Bacchara: Germanis, *Haſel uurtz:* Hiſpanis, *Aſara baccara:* Gallis, *Cabaret.*

† Hæc *uerba ut in* Ruellio *inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum eſſe lectorem duximus, ea non legi in Græcis noſtris codicibus, neque à* Serapione *referri. quod argumento eſt illa* Dioſcoridi *accreuiſſe. Suſpicionem augere, uel potius ita eſſe confirmare poteſt* Oribaſius, *qui* Dioſcoridem *tranſcripſit, & hæc uerba non habet. Sunt tamen Græcè ſic ſcripta:* ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιά. *Id eſt:* Habens *cauliculos anguloſos, ſubaſperos, raros.*

PHV MAGNVM.

PHV PARVVM.

Φοῦ. PHV. CAP. X.

PHV, quod & aliqui ſylueſtrem nardum appellant, naſcitur in Ponto: folio oluſatri, aut elaphoboſci: caule cubitali, aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto: floribus narciſſo proximis, maioribus, tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice ſuperius ad digiti minoris craſsitudinem, ex obliquo uilloſa in nigri ueratri, aut iunci odorati modum: capillamẽtis inuicem contextis, flaueſcentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus. Excalfacit: vrinam mouet, ſi ſicca potui detur. Decoctum eadem præſtare poteſt. ad lateris etiam dolorem efficax: menſes cit. antidotis inſeritur. Adulteratur radice ruſci admiſta. Sed maleficium deprehenditur: quoniam hæc dura eſt, & frangenti contumax, ſine ulla odoris gratia.

Phu conſideratio.

NON *poſſum non fateri, eos omnes bene ſentire, qui maiorem* Valerianam *ſic uocatam, quæ paßim in* Italia *naſcitur, legitimum eſſe* Phu *aſſerunt. Quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in uniuerſum notis ab iis,*

Valeriana maior.

ijs, quæ sibi Phu ipsum adsciscit, haud quaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa enim olusatro non sunt dißimilia: hi uerò adolescunt cubitali mensura proceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram uergentes. Flores tamen obstare uidentur, qui in Phu lilij, uel narcißi effigiem præ se ferunt, non autem umbellæ, uel muscarij speciem, ut in maiori Valeriana uisuntur: quanquam flosculi per se omnes, qui umbellam conficiunt, forma narcißinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, ut cum Ruellio existimandum putauerim, hæc de floribus uerba esse à scriptoribus in Dioscoride deprauata. Nanque uidetur nostras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, ut re uera dici poßit, non aliud, quàm ipsum Phu ad unguem referre. Etsi non desint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana se inuenisse, quod floribus narcißi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo, & quia non desunt, qui talia fabulentur, non est, quid hac in re certi affirmare poßim. Est et Valerianæ alterum genus, quod minus appellant, cuius caulis iuxta folia, quæ quadantenus maioris similitudinem referunt, molli lanugine pubet, reliqua uerò parte maiori non absimile assurgit, floribus subpurpureis, in umbellam simul coëuntibus. Radices mittit hæc tenues, quæ in multifidas conglomerantur fibras, odore misto inter iridem, & nardum. Vtraq; odore commendatur: proinde eas uestibus quidam interponunt.

Valeriana minor.

Phu uires ex Galeno.

Phu (ut scriptum reliquit Galenus lib. VIII. simplicium med.) odoratum quodammodo est. Huius herbæ radix nardo uiribus similis, sed tamen ad pleraq; infirmior. Vrinam plus mouet, quàm aut Indica, aut Syriaca nardus: similiter autẽ ut Celtica. Simile Phu asserit ipse Galenus esse Carpesium, cuius cùm nullibi meminerit Dioscorides, ut rectè sciri poßit quidnam senioribus Græcis fuerit Carpesium, in primis Galeni testimonio eius uires & formam describam: is enim lib. VII. simpl. med. sic habet. CARPESIVM simile est uocato Phu, non gustu tantùm, sed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proinde magis eo etiam uiscerum obstructiones extergit, et urinam mouet, renesq; calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium est partium, ut liceat loco cinnamomi, si non ad manum sit, usurpare, sicuti faciebat Quintus. Præstantius est Carpesium ponticum laërtio: non tamen uel ipsum cinnamomi uiribus uicinum est, imò non paruo deterius optima caßia. Nuncupatur utrunq; à montibus quibusdam Pamphiliæ, in quibus nascitur. Ingensq; eius prouentus est in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (ut aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpesium, ut quod uiribus nihil ab optima caßia differret, in theriacæ compositione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecũ attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij, diligenterq; repositum nunc usq; multum seruo: quod odorem etiamnum & saporem, si non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Est autem Carpesium herba phu appellato genere similis, ualentior tamen, atq; odoratum quiddam spirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ nascitur, emiturq; propterea illic uilißimo pretio. Quocirca si quis uestrûm illuc accesserit, Carpesij plurimum emat, cùm id sibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem sunt sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Eius duo reperiuntur genera; unum quod laërtium; alterum, quod ponticum cognominatur, à monte, in quo nascuntur, utraq; nomen adepta, sed ponticum melius est. Quòd cùm eius non parum haberem, permultis medicamentis admiscui, in quibus phu uocata imponi debuerat. Est enim Carpesium phu simile, ualentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis gustu odoratuq; sentitur. hactenus Galenus. Verùm quid hac tempestate sit Carpesium, arduum sanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ medicæ scriptoribus. Tametsi Hermolaus, Ruellius, Fuchsius, ac etiã Monachi Mesuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi similes, qui uulgò Cubebæ uocantur, legitimum esse carpesium. Siquidem Serapio quod Galeno carpesium uocatur, sub cubebæ nomine ipsius Galeni testimonio sic describit. Cubebe est medicina facultate, & sapore Phu non absimilis, quanuis longè tenuior. quare obstructiones totius corporis aperit, urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè sententia uersatur & Auicenna cubebas carpesium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina secutus, in quibusdam medicamentis Carpesium imponit, quod à barbaris κομβέβας uocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpesium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differunt.

Carpesij consideratio.

Quorundam opinio.

Hermo. Ruellij & Fuchsij error.

Veruntamen illud animaduertendum est, quòd eos in errore uersari existimem, qui credunt (ut Hermolaus, Ruellius, & Fuchsius) uulgares seplasiariorum cubebas illas referre, de quibus scripsere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidem qui dixerit cubebas plantæ fructum, uel semen esse, eorum reperio neminem: nec minus probari posse putem, id usquam dixisse Galenum. qui carpesium describit his uerbis. λεπτὰ δὲ ἐστι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κιναμώμου. hoc est. Sunt autem tenuia sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Ipsumq; Phu & odore, & facultatibus adsimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in usum medicum ueniant, facilè dici potest, carpesium Galeno potius radicum esse sarmenta, quàm caulium; & præcipuè cùm asserat diu asseruari posse. quandoquidem solidiores sunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flaccescunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus alias cinnamomi uirgulta ellebori radicibus comparauerit, hic mirum uideri non debet, quòd idem contrà sarmentosas carpesij radices cinnamomi uirgultis similes fecerit. Adde etiam, quòd in plantis non solùm caules sarmentosi, uerùm etiam radices plures sarmentosæ Dioscoridi appellantur. Quo fit, ut crediderim Fuchsium in suis Paradoxis immeritò impugnasse Leonicenum. Ad hæc gustantibus nobis uulgares officinarum cubebas, nullum prorsus Phu saporem deprehendimus. Quod manifestè indicat uulgares cubebas, nec Arabum cubebas esse, nec Galeni carpesium. Ob id igitur, ubi apud Græcos carpesium medicamentis admistum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum uice, cùm sit carpesio in omnibus persimile, uel caßia, potius quàm cubebæ uulgaris usus erunt subijcienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas nostrates carpesium non esse; non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq; Arabum esse cubebas. Aberrauit in cubebarum historia etiam Serapio. quippe quicquid Dioscorides de rusco scriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit. Cuius autem stirpis fructus uulgares CVBEBAE sint, quid affirmare poßim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etsi eas dixerim odoratas esse baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo: qui

Serapionis lapsus.

Cubebarum uulgarium cõsideratio.

gustui

guſtui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus conſtat, quòd excalfacere ualeant tertij ordinis initio, & ſiccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita uentriculum, uel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis craßisq; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus diſcutiunt, & frigidis uteri affectibus auxiliantur. Diu cum maſtiche manſæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant. Nomina. *Quod* Φοῦ *Græcis omnibus, aliquibus etiam* ἀγρία νάρδος *dicitur: Latinis, Phu, & ſylueſtris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldrian: Hiſpanis, herua benedicta: Gallis, Valeriane.*

Μαλάβαθρον. MALABATHRVM. CAP. XI.

MALABATHRVM arbitrantur aliqui eſſe Indici nardi folium, falſi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, aſarum, niris. Secus autem res ſe habet: nanque Malabathrum folium ſui generis eſt, quod Indicæ gignunt paludes, lentis paluſtris modo innatans aquis, ſine radice. Id collectum ſtatim lino tranſuitur, & ſiccatum reconditur. Tradunt ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non euenerit, ne amplius quidem renaſci. Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum, nec fragile, odore caput feriens, quod diu in ſua vi odore permaneat, & nardum ſapore imitetur, nullo ſalis guſtu. Infirmum uerò, & minutim contuſum, præſertim ſi carioſum uirus olet, vitioſum eſt. Eaſdem nardo ſortitur uires: ſed efficacius omnia præſtat. Vrinam vehementius ciet, ac ſtomacho magis prodeſt Malabathri uis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in uino ferueſactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & ſuauitatem commendat. Veſtium quoque odorem interpoſitum ſeruat, & ab eroſione tuetur.

Malabathri conſideratio. MALABATHRVM, *quod plerîq; folium Indicum uocant, qui hac ætate uiderit, habeo neminem. Naſcitur (ut Dioſcorides inquit) in India paluſtribus tantùm locis, aquis abſq; radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos aduehitur, quòd fortaſſe indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balſamum in Syria. Etenim Dioſcorides refert, Malabathrum non renaſci, niſi ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur. Quod cùm iandiu fortè non ſit à natura factum, uel potius ſit ab indigenis omiſſum ob eorum negligentiã, facilè poſtea euenire potuit, ut Malabathri genus omnino deperditum ſit. Plinius lib.* XII. *cap.* XXVI. *duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuiuſdam Syriacæ folium eſſe ait, his uerbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertilior eſt eiuſdem Aegyptus: laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumq;, quodam ſalis guſtu. Minus probatur candidum. Celerrimè ſitum in uetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor uerò in uino ſubferuefacti antecedit alios. hactenus Plinius. Qui tamen præter Dioſcoridis ſententiam præſtantius Malabathrum duxit, quod ſalſum eſt, non quod inſulſum. Cæterùm non deſunt, qui Indici folij loco, caßiæ odoratæ, uel cinnamomi folia ſuppeditent, quæ eſſe caryophylli exiſtimat Braſauolus. Nonnulli præterea, quædam* Hermolai, Ruel. & Braſ. opinio. *arborum folia, ex Alexandria aduecta, quæ lauri, uel arbuti frondes referunt, in Malabathri uſum uendicant. Hæc Hermolaus, Ruellius, pariterq; Braſauolus eos ſecutus, nulla (quod equidem ſciam) auctoritate, Nigritarum Tembulum eſſe arbitrantur. Verùm cùm adhuc eorum, qui Tembuli hiſtoriam, & notas ſcribant, inuenerim profectò neminem, quanuis de eo Auicenna breuiter ſcripſerit; idcirco illa potius aſſeram arborum folia eſſe nobis penitus incognita, quàm horum ſequar opinionem. Nullo itaq; modo hæc ad uſum ueniunt admittenda. ſiquidem cùm eorum facultates nos lateant, non eſt cur ea comprobare ualeamus. Sed ubi Malabathro opus ſit, caßiam odoratam, uel Indicam nardum ſupponendam putamus, Galenum ſecuti. qui ita decreuit tum in ſuccidaneis, tum etiã lib.* VII. *&* VIII. Fuchſij opinio exploſa. *ſimplicium medicamentorum. Quanquam Fuchſius in libro, quem de compoſitione medicamentorum nouißimè edidit, dum ea perpendit, quæ Auream Alexandrinam conficiunt, Malabathri loco Atractylim ſtatuit ſubijciendam, Galenum (ut inquit) in libello de ſubſtitutis medicamentis ſecutus. Sed certè non ſatis poſſum mirari Fuchſium, uirum alioqui doctrina & iudicio clarum, in hac re (ut mihi quidem uidetur) manifeſta, minus rectè ſenſiſſe. Nam ut omittã, in libro illo de medicamentis, quæ inter ſe commutari poſſunt, qui tamen liber Galeno adſcriptus cenſetur, me nuſquam legiſſe, quòd atractylis Malabathri uicem ſuppleat, ſed caßia odorata, & nardi ſpica; eſt Dioſcorides hoc loco, eſt Galenus locis antè citatis in ſimplicium cenſu: qui uno quaſi ore fatentur, eandem uim habere malabathrum, quam nardum. Quorum equidem auctoritati grauißimæ longè ſatius adhærendum exiſtimo, quàm ut temere fortaſſe ſit atractylis in malabathri locum ſubſtituenda. præſertim cùm nobis non deſit copia nardi, & caßiæ odoratæ: atractylis autem uera hactenus, mea opinione, deſideretur, ut libro tertio ſuo loco latius oſtendemus. Quòd etſi concedamus, hanc aliquibus compertam eſſe, tamen quis audebit ea uti pro malabathro? etenim nullus, quod ſciam, atractylim odore commendauit: at malabathrum Dioſcorides non ſolùm odoratum facit, ſed etiam idipſum* ἐν τῇ εὐωδίᾳ *hoc eſt, in odoris bonitate permanere affirmat. Excalfacit Malabathrum (ut auctor eſt Auicenna) ſiccatq; ordine ſecundo.* Nomina. Μαλάβαθρον, καὶ φύλλον *ſic Græcè, Latinè autem Malabathrum, & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.*

Κασσία. CASSIA. CAP. XII.

CASSIA, cuius complura ſunt genera, iuxta odoriferam Arabiam gignitur, craſsi corticis ſarmento: folijs piperis. Eligenda eſt fulueſcens, pulchri coloris, corallij æmula, perquàm anguſta, longa,

ga, craſſa, & fiſtuloſa, guſtu mordens, & cum aliquanto feruore adſtringens, aromatica, vinoſo odore: cuiuſmodi eſt, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur craſſa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ roſam odore imitatur, præcipui in medicina uſus. Secundum locum tenet antedicta. Tertia, cui Moſylitico blaſto, id eſt, germini cognomen eſt. Reliquæ uiles, vt quæ aſyphemum dicitur, nigra, inſuauis, cortice tenui, ac rimoſo: & quæ darca, & citto uocitatur barbaro nomine. Similior huic eſt pſeudocaſsia, quàm vt explicari poſsit. quæ guſtu coarguitur, cùm nec acris, nec odorata ſit, hærentemque medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fiſtula, mollis, leuis, ſurculoſa, quæ antedictæ præfertur. Damnatur candicans, ſcabra, hircinum uirus redolens, & quæ tenui fiſtula, & ſcabra cute ſit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, ſiccandi, & leniter adſtringendi. Conuenit ad medicamenta oculorum, quæ præſtandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menſes trahit: contra viperarum ictus pota auxiliatur: aduerſus inteſtinas infl mmationes omnes, & renum uitia, pota proficit: fœminis in ſolio deſidentibus, aut ſuffimentis, prodeſt ad dilatationem uuluæ. Et duplo pondere medicamentis miſta, cinnamomi uicem ſupplet, ſi ipſum deſit: nam eoſdem effectus præbet. Ad plurima perquàm utilis eſt.

Κινάμωμον. CINNAMOMVM. CAP. XIII.

CINNAMOMI genera plura, patrium ſibi nomen vendicantia. Præfertur tamen Moſyliticum, quòd caſsiæ, cui moſyliti nomen eſt, aliquam referat effigiem: ſed in eo genere recens, nigrum, ex uinoſo in cinereum uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Optimi ferè indicium, iucundi odoris proprietate conſtat: inuenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare eſt, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Inſuper acre, mordens, & cum calfactione quadàntenus ſalſum, quod non citò confricanti aſperum, aut frianti lanuginoſum, læuibus tamen internodijs appareat. Si certior fieri uoles, vellito ab radice ſurculum. facilis eſt huiuſcemodi probatio: nanque fragmenta miſcellanea quædam eſſe uidentur. Quę autem melius ſpirant, ſuo halitu, cùm nares primùm conſuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionem impediunt. Eſt etiam montanum, craſſum, pumilum, fulueſcens admodum. Tertium à Moſylitico, perquàm ſuauiter olet, nigrum, fruticoſum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungoſum, candicans, aſpectu tuberoſum, vile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ caſsiam planè repræſentat. Quintum genus odore nares feriens, ſubrufum, & cortice fuluæ caſsiæ ſimile, tangenti firmum, minus neruoſum, denſa radice firmatum. Iis, quæ thuris, caſsiæ, myrti, aut amomi odorem ſpirant, minus ſuauitatis ineſt. Deligito ſcabrum, album, rugoſum: at læue, & lignoſum circa radicem, ut inutile, reijcito. Eſt etiámnum ſimile aliud, cui pſeudocinnamomo cognomen eſt, uile, inualidi odoris, ſolutarumque uirium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamen ſit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Eſt autem lignoſum cinnamomum, ſarmenta longa robuſtaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum à cinnamomo genere differre dicant, quòd à natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit: vrinam ciet: tam menſes, quàm partus potum, aut ex myrrha impoſitum pellit: contra beſtias, quæ uirus eiaculantur, venenaque conuenit: caliginem pupillis oculorum obuerſantem diſcutit: craſsitiem extenuat: lentigines, & uitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tuſſes, defluxiones, aquam ſubter cutem fuſam, renum uitia, & vrinæ difficultatem efficax eſt. Vnguentis pretioſis inſeri ſolet. Et in ſumma, magni ad omnia uſus. Tritum uino excipitur, umbraque ſiccatum, quò diutius eduret, reconditur.

NATVRA *omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam ſtirpium genera adeò inexorabilia procreauit, ut ne quàm plurimis quidem delicijs, blanditijs, officijs, obſequijsq; ea apud nos quiſpiam retinere potuerit. Siquidem ſtirpes ipſæ uiuere coactæ in hortis, uiridarijs, mitioribusq; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias urbium, & maieſtatem aſpernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quàm in ſuis mapalijs hilariter, ac iucundè uiuere poſſunt: ita & ipſæ relicta cæli clementia, hortorumq; amœnitate, ſpreto item fontium oblectamento, omniumq; urbanarum ac familiarium ſtirpium conſortio in deſerta, ſolitudinesq; ſuas, à quibus primam duxerunt originem, ſe tandem recepere. tantum patriæ, natalisq; ſoli amor in rerũ natura poteſt. In quarum genere Caſsia connumeranda uenit: quæ tametſi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac uarijs hortorum locis conſita habebatur; nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Caſsia dixiſſe uolumus ſimplicium medicamentorum peritiſsimos ſecuti, qui (ut eorum teſtantur uolumina) nihil inuicem differre cenſent, Caſsiam, quæ in arborum genere Dioſcoridi, & Galeno recenſetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq; olim paſsim circa apum aluearia ſerebatur in Italia, quòd ea maximè apes delectentur, & in hortis, & uiridarijs coronis maximè expetita. Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi poſtulat, quòd aliam repererim fuiſſe Caſsiam (ut Dioſcorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (auctore Theophraſto) uiticis magnitudine, ab hac longe diuerſam, quam apibus, & coronis ſerebat antiquitas. quandoquidem fuerit hæc herba, illa uerò arbor: præſertim cùm nullus (quod ſciam) extet auctor, qui poſteritatis memoriæ mandauerit, Caſsiam adeò copioſam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi ſolitam, ut inde*

Caſsiæ conſideratio.

Caſsiæ odoratæ, & coronariæ diſcrimen.

uulgaris

uulgaris facta, ubiq; paßim & reperiretur, & sereretur ab omnibus. Quod si fortè euenisset, nunquam tamen mihi persuaserim, quòd Galenus hac in scientia, & facultate omnium diligentißimus, & qui Romæ diu uitam duxit, Italicæ Caßiæ historiam silentio inuoluisset. Plinius lib. XXI. cap. IX. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in usum coronarum uenerant, inquit. Ergo in coronamenta folio uenêre malothron, spireon, trigonon, cneoreon, quod casiam Higinus uocat. Id quod ante ipsum palàm fecerat Virgilius Casiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ij. his uersibus.

Tum casia, atq; alijs intexens suauibus herbis,
Mollia luteola pingit uacinia caltha. Et in Georgicis lib. II.
Vix humiles apibus casias, roremq; ministrat. Item Georgicorum lib. IIII.
Nec circum casiæ uirides, & olentia latè
Serpylla, & grauiter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumq; bibat uiolaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palàm est, Casiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuisse. Quod etiam testatur Plinius libro superius citato cap. XII. his uerbis. Verùm hortis coronamentisq; maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæstus, compendijq;, cùm fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (lego myriophyllum) cerinthen. Hactenus Plinius. His itaq; rationibus, auctorumq; ueterum testimonijs innixus Theodorus cneoron Theophrasto casiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cneoron Græcis uocatum antiquis coronariam fuisse Casiam apibus gratißimam, quàm eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo persimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi uice usi sunt medici. Neque tamen propterea opinioni nostræ refragari putamus Columellam lib. III. cap. VIII. de re rustica, ubi ita scriptum reliquit. Iudæam & Arabiam pretiosis odoribus illustrem haberi, sed nec nostram ciuitatem prædictis egere stirpibus: quippe cùm pluribus locis urbis iam casiam frondentem conspicimus, iam thuream plantam, florentesq; hortos myrrha & croco. Nam quanuis concedi poßit Columellæ, casiam ex Arabia allatam urbis illustrandæ gratia Romæ suo tempore conspicuam fuisse in hortis procerum & imperatorum; hoc tamen non prohibet, quin casia, quam prope apum aluearia paßim seuit antiquitas, alia fuerit planta: præsertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa uerò inter arbores odoratas recenseatur.

Cneori descriptio.

CNEORON autem describit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, his uerbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quasi oleagineum: nigro quale tamarici, carnosum. Candidum magis se humi spargit, odoratumq; est: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè descendit, grandis: ramiq; permulti, craßi, surculosiq; ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius sparsi, lenti admodum constant. Quamobrem hisce ad colligandum iunci modo utuntur. Germinant, florentq; post æquinoctium autumni, & multum deniq; temporis florent. Hæc Theophrastus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, uel aliunde eò afferantur, quæ Cneoron referant, quid ueri referam sanè non habeo. Sed iam ad Caßiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem postmodum factum est, ut recentioribus medicis, in ea recuperanda, inuestigandaq; multum negocij accesserit.

Medicorũ, & seplasiariorũ error.

Nanq; hactenus tum medici, tum seplasiarij (etsi plures iam resipiscant) odoratæ caßiæ loco quædam incognitæ arboris segmenta, nec odore, nec uiribus prædita semper capesserunt. Veruntamen postquàm nonnulli ætatis nostræ doctißimi uiri, stirpium historias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm suam imposturam deprehensam cernerent, à negocio desciscentes in aliud nouum Caßiæ genus segmenta illa commutarunt. Quæ sanè præter odorem, pariterq; saporem, quibus ferè penitus exoleta sentitur, caßiæ à Dioscoride descriptæ admodum habetur consimilis. Quapropter nec eos errasse crediderim, qui dicerent, hanc Dioscoridis pseudocaßiam esse. quippe & craßo cortice constat, & in eius cauitate lignosa etiam uisitur materies, paululumq; est odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac non contenti, quædam uocati cinnamomi fragmina Caßiæ uice usurpant: quæ cùm nullo odore saporeq; commendentur, potius quercum, uel fagum, quàm Caßiam referunt.

Casia legitima.

Cæterùm, ut dicam quid ego sentio, si quis fistulam, quam Cinnamomum perperam appellamus, & uulgò Cannella, Caßiæ generibus rectè comparauerit, facilè nouerit uulgaris usus cinnamomum legitimam Caßiam procul dubio referre. quinimo diligenter inquisituris, iudicijq; trutina examinaturis huiusmodi cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis saccis Venetijs in mercatorum repositorijs asseruatur, nimirum omnia illa Caßiæ genera, quæ à Dioscoride describuntur, facilè sese offerent. quandoquidem mercatores (ut semper assolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiscent, pro uirili utuntur. Galenus itaq; libro primo de antidotis multa Caßiæ genera recensuit, ubi sanè Dioscoridem secutus, eam cæteris præstare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancq; asserit cinnamomum usqueadeò æmulari, ut essent, qui suo æuo eam cinnamomi loco uenderent. Quo fit, ut admirari non liceat, si hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; consuetudine, ubique caßia pro cinnamomo uenundetur. Nec quidem longè aberrarent, si modò optimam seligerent: quandoquidem Galenus eodem loco palàm prodit, Caßiam sæpenumero in cinnamomum transmutari, fateturq; se iam uidisse eximiæ Caßiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contrà pariter inspexisse cinnamomi surculos Caßiæ prorsus persimiles: adeò ut asserat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis duas electæ caßiæ adhiberi posse. Describit item Galenus quoddam aliud deterioris Caßiæ genus, quod tradit iuniorem Andromachum Caßiam fistulam nominasse cùm fistularum modo, inanis cauaq; sit, & craßi corticis: cuiusmodi in uulgari cinnamomo frequentißima conspicitur. Huius sanè ea uidetur esse generis, quam in suo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quòd uelit caßiam, præter Dioscoridis & Galeni sententiam, lubrici esse gustus. Porrò Caßiæ odoratæ frustulum cum cortice & ligno suo interiore nuper dono mihi dedit Serenißimus Princeps

Ferdinandus

Ferdinandus Archidux Austriæ dominus mihi clementißimus, ab integro ramulo abscissum, quem ille inter plures alias res non minus pretiosas quàm raras, reconditum habet. Huius cortex colore quidem cinereo à nostro uulgari cinnamomo dißidet, non tamen odore ac gustu: quandoquidem mansus idipsum, quod uulgus Cannellam uocat, ori planè repræsentat. At lignum, quod cortice contegitur, fragili constat materie, neq; ullo prorsus odore, saporeq; commendatur. Quare hinc facilè colligi potest, corticis tantùm eius usum esse: atq; etiam Theophrastum non ab re memoriæ prodidisse, huius uirgas in frusta secari, recentiq; bouis corio hæc consui, ut uermiculis, qui ex eo nascuntur, lignũ illud inutile erodatur. Cæterùm odoratæ caßiæ meminit etiam Virgilius præter coronariã lib. II. Georg. ubi cecinit hoc carmine. Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui. Quin & Plinius Caßiæ meminit lib. XII. cap. XIX. his uerbis. Frutex & Caßia est, iuxtaq; cinnamomi campos nascitur, sed in montibus, craßiore sarmento, tenui cute, uerius quàm cortice: quem contrà atq; in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cùm primum emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: ultra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur uerò candida. Consecant surculos longitudine binûm cubitorum: mox præsuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putrescentibus, uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ sit odoris mollißimi, gustuùe quàm maximè feruens, potius quàm lento tepore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto transcribit. Qui caßiæ historiam tradidit lib. IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cùm nullo pacto decorticari poßit à ligno, cortexq; tantùm utilis sit, ob id hominum industria inuentum esse ait, ut corijs quadrupedum consuta, interius lignum uermiculis deuoretur. Cæterùm planè hallucinantur ij, qui Caßiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, siue Caßiam solutiuam uulgò dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confarctam, medicamentis admiscent Mauritanos secuti. siquidem Serapio, Auicenna, pariterq; Mesues, siue sit ipsorum, siue interpretum lapsus, pari consensu Caßiam nigram Caßiam fistulam uocauère: legitimam uerò Caßiam, de qua hìc disserit Dioscorides, Caßiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem censuram dici poßit, in omnibus ijs medicamentis à Mauritanis inuentis, quæ Caßiam fistulam expetunt, solutiuam illam esse inserendam. Si uerò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepsicum, qui à Mauritanis multa acceperunt) Caßia fistula inuenta fuerit, uel in Mauritanorũ compositionibus à Græcis transcriptis, Caßiam odoratam, à Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi uelint, in quem Leonicenus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse testatur, qui ad commouendos menses, difficiles partus, remorantesq; secundas, Caßiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco usquequaq; utebantur.

Error quorũdam.

CINNAMOMVM uerò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisiuerim, nusquam id tamen mihi uidere licuit, neq; etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratißima petunt, uel apud quempiam principem, regem, uel imperatorem legitimum reperiri poßit. Qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò ut Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiam in medium affert Galenus libro primo de antidotis, sic inquiens. De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo: persuasum nanq; mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpe optimum cinnamomum uiderint. Optimum uerò consequi nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum. siquidem & in hoc ipso, uelut & in caßia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, ut optima caßia à peßimo cinnamomo parum distet. Neq; uerò Cinnamomi uirtus ad usum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quam à principio uim habuit, integram non conseruat. nugantur autem, qui Cinnamomum ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neq; ducentûm annorum interuentu, sed pauciorum, si quis ad tantum numerum conferat, iam aliquam mutationem uetustiori cinnamomo factam obseruaui. Quo tempore siquidem Antonino imperatori theriacam paraui, uasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita: omniaq; hæc sese & saporis, & odoris imbecillitate, uehementiaq; tantum planè superabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino imperatori antidotũ quandam composuissem, ipsam cæteris multum præstare, deprehendi, adeò ut Imperator quoq; ea degustata medicinæ concoctionem, uelut in alijs fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea usus sit nondum integrè duobus mensibus elapsis. Antonino subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam ullam habuit, sub quo non solùm arboris illius, quod superfuerat, omne dißipatum est, uerùm etiam quodcunq; post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, ut nunc imperator noster Seuerus, cùm me sibi antidotum eo modo conficere iußisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tẽpore reposito sumere coactus sim, imbecillioraq; planè mihi uisa sunt, & tamen nondum anni triginta intercesserant. Hìc nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subijcere uolumus, ipsum scilicet summopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multùm exhibere, non ita tamen ut mordicando tristitiam palato inferat: colorem deniq; talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atq; cærulei, quem uocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum uolebam, ut mos mihi fuit, cùm accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam. uerùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc, & aliæ quinq; Cinnamomi

Cinnamomi consideratio.

Cinnam. hist. ex Galeno.

Cinnamomi optimi notæ.

namomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaq; cùm imperatori nostro Seuero theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum uisum est elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis subdere, cùm poßim, id facere non grauabor. Superſunt adhuc ibi multa uaſa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, uel plurium ramorum, uel ut quiſpiam dicere uelit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen ueluti truncus, in ramos plures diuiſus attollitur, ſed ueratri utriusq; figuram præ ſe fert, atq; etiam magis damaſonij uocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quæuis autem Cinnamomi ſpecies ab una radice, ceu frutex quidam paruus conſurgit, emittitq; hæc ſex, illa ſeptē uirgulta, uel paulò plura, pauciorâue, non æquali tamen omnia longitudine ſunt: uerùm quod maximum eſt, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuerſa autem Cinnamomi natura ſimilis eſt quodammodo optimæ caßiæ. Hactenus de Cinnamomo Galenus.

Cinnamomi penuria unde ſit.

Cuius uerba hîc recenſere libuit, ut omnibus palàm ſit, quòd cùm ſub ijs tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta eſſet Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, ſi ſe nobis penitus incognitum, rarißimumq; reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quòd cùm hac ætate caßiæ plurimum afferatur, quæ, ut Theophraſtus, & Plinius inquiunt, naſcitur iuxta cinnamomi campos, ſed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deeſt ſuſpicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balſamum in Iudæa. Quandoquidem ſcripſerit Plinius lib. XII. cap. XIX. combuſtas iam eſſe plurimas Cinnamomi ſyluas, his uerbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed poſtea auctum id parte dimidia eſt, incenſis (ut ferunt) ſyluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non ſatis conſtat. Auſtros ibi tam ardenter flare, ut æſtatibus ſyluas accendant, inuenimus apud auctores. Quo fit, ut facilè credi poßit à Plinij æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter uel barbarorum bello, uel igneis flatibus deperijſſe. Nam ſi aliter res ſe haberet, qui caßiam ad nos deferunt, cum multò plus lucri ex cinnamomo, quàm ex caßia ſe conſecuturos ſciant, Cinnamomum etiam unà cum caßia ueherent. Hæc autem dixiſſe uolui, non ut hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cùm tantùm coiecturis agam, ſed ut alijs ulterius explorandi latius pateat iter. Cæterùm Strabo non modò cum Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, Plinioq; cinnamomum in Arabia naſci ſcribit, ſed etiam in India, ea ſcilicet parte, quæ ad auſtrum uergit. quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ ſole perſimilis ſit, ea omnia (ut ipſe ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, caßiam, & alia, perinde ac illæ. Verùntamen cur nec inde ad nos afferantur, an quòd etiam ibi perierit, an aliam ob cauſam, ij manifeſtius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed uidetur Galenus ſatis perplexè de Cinnamomo ſcriptitaſſe: quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum eſſe arborem. Deinde uerò unamquanq; Cinnamomi ſpeciem ſcribit, ab una radice, ceu frutex quidam paruus conſurgere, adeò ut maiora eius uirgulta dimidium Romanum pedem non excedant. quibus procul dubio fatetur, Cinnamomum eſſe in paruorum fruticum genere. Vnde certè neſciuerim ego explicare, quid ſibi hac in hiſtoria uoluerit Galenus; præſertimq; cùm tam tenui ipſum ſarmento eſſe tradiderit, ut ueratri, uel damaſonij radicibus comparauerit. Sed illud etiam mirum mihi uidetur, quòd ex caßia (ut ipſe ait) Cinnamomum oriatur, ſpectenturq; nonnunquam caßiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è caßiæ ramis prodeant, cùm tamen cinnamomum, & caßia diuerſæ inter ſe ſint plantæ. Niſi fortaſſe inter utranque tanta ſit generis cognatio, ut aliquando inuenta ſint caßiæ uirgulta tanta odoris ſaporisq; fragrantia, ut omni ex parte cinnamomum referrent, etſi legitima fuerit caßia.

Opinio quorundam falſa.

Præterea non deſunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti, caßiam & cinnamomum ex una, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila ſit, cinnamomum edat, dum uerò adoleuerit, caßiam. Sed cùm dicat Galenus, caßiam mutari in cinnamomum, non autem cinnamomum in caßiam, cadit eorum ſententia. Quibus etiam refragatur Theophraſtus lib. IX. de plantarum hiſtoria cap. V. ubi caßiam, & cinnamomum oſtendit diuerſas eſſe plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratiq; affirmet. Quandoquidem initio capitis non ex ſua, ſed aliorum ſententia ſcribit, cinnamomum & caßiam frutices eſſe magnitudine amerinæ: deinde uerò alios etiam ſecutus auctores, cinnamomum fruticoſum facit. Cæterùm cùm ſcribat Strabo Arabas cinnamomo, & caßia uti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco, uidentur hæ plantæ non eſſe adeò pumilæ, ut quidam ſcribunt. Quod de caßia facilè dici poteſt. ſiquidem Venetijs caßiæ Cannellæ uocatæ fiſtulæ uiſuntur tantæ craßitudinis, longitudinisq;, ut facilè quiſq; iudicare poßit eas è ramis, ſeu uirgultis non ſanè breuibus fuiſſe decerptas. Cinnamomi deniq; ſex genera eſſe produntur à Dioſcoride, & Galeno: ſed is nullibi (quòd ſciuerim) præterquàm in libro de theriaca ad Piſonem, quem tamen librum ſpurium putamus, ea per genera deſcripſit, fortaſſe (ut ſolet) Dioſcoridi ſe remittens, qui etiam tantùm à locis, ubi naſcuntur, plus minùsue præſtantiæ huic, quàm illi reddidit.

Cinnamomi differentiæ ex Theophr.

At Theophraſtus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his uerbis. Cinnamomum decerptum in quinas partes diſcerni narrant, & eſſe præcipuæ bonitatis, quod germinibus proximum fuerit, idq; ad palmi longitudinem cædi, aut paulò maius. Secundum, quod ſequitur, quod etiam minus cæſura eſt. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum uerò, quod deterrimum, proximúmque radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo ſumma gratia eſt, non in ligno. qua de cauſa præferri cacumina ſolent, quòd corticis plurimum habeant. Quidam ſic aiunt. Alij uerò Cinnamomum fruticoſum enarrant, eiusq; genera duo, alterum nigrum, alterum candidum. Hæc Theophraſtus. Veruntamen cùm nec is hac in hiſtoria aliquid conſtanter, affirmanterq; ſcribat, Imperatorem, Regémue quempiam deſiderarem, qui humanam rempublicam miſeratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimosq; illos imitaretur Imperatores, qui ipſius Galeni æuo ex iiſdem regionibus ſibi Cinnamomum comparabant. Id enim Cæſar noſter Carolus quintus, ſi illi Deus opt. max. Chriſtianam remp. pacatam redderet, commodè conſequi poſſet. uel fortaſſe commodius Rex Luſitanus, qui in orientalem Indiam ſæpe ad aromata conquirenda ſuas liburnicas mittit, quo in itinere uniuerſas felicis Arabiæ oras explorare poſſet: quemadmodum & uniuerſam Indiæ partem, quæ ad auſtrum ſpectat, ubi inquit Strabo

Cinnamomum

Cinnamomum pariter nasci. Sed ò clarißimi Lusitaniæ medici, si res medica uobis cordi est, si nostram cupitis ditare facultatem, medicumq; nomen extollere, si charitas uos tenet, si naturalis humani generis iuuandi amor uobis insitus est, iamiam prouinciam hanc suscipite. Quippe si princeps uester hinc sibi immortale nomen, uniuersæ uerò reipublicæ commodum perquàm maximum comparare posse à uobis intellexerit, cùm omni pietate ac magnanimitate (ut audio) præditus sit, nulli dubium est, quin omne studium, auxiliumq; impendat, ut non modò Cinnamomum ipsum reuocetur in lucem, sed & alia fortasse pleraq; medicamenta, quibus antiqua medicorum familia suas illustrauit antidotos. Porrò tametsi hactenus illud mihi abunde probatum esse uideatur, quòd cassiam ueram habeamus, desideremus autem optimum & legitimum cinnamomum; sunt tamen hac ætate scriptores, qui non cassiæ solùm, sed etiam cinnamomi genera inueniri tradunt. inter quos extat Fuchsius uir clarißimus, qui libro illo de compositione medicamentorum, quem locupletatum postremò edidit, de cinnamomo differens, ita scribit. Sed haud dubiè in capsis cannella refertis & cassiæ, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa distinguere uelit: distinguet autem notis utriusque diligenter expensis. His nimirum uerbis Fuchsius cinnamomum nobis uerum non deesse asseuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non uideo: nisi hoc acceptum referat Amato Lusitano, qui eò amentiæ deuenisse uidetur in suis enarrationibus, quas in Dioscoridem scripsit, ut apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notißimum esse contendat. Verùm huius ineptias ac uanitates plurimas alibi persequimur, ubi nos ab eius calumnijs defendimus. hic enim quod de materia medica sentimus, & ingenuè profiteri possumus, libenter scribimus. Quare ea sit nostra de cinnamomo sententia, quæ à nobis antea fusius probata est, quàm modò oporteat pluribus Fuchsium refellere. quem tamen doleo maiorem fidem præstitisse Lusitani illius ineptijs & mendacijs, quàm uirum peritum deceat. Cæterùm illud tantùm addam, quòd nobis, qui cinnamomum lignum non corticem esse ostendimus, mirari quidem subit Fuchsium, qui libro suprà citato eodem loco paulò pòst contrarium scripsit, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam insula mittit, cortex est arboris quatuor ferè cubitorum altæ, craßitudinis brachialis, sex uel septem è trunco mittentis ramulos, qui singulis annis amputantur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, sit tenuis, odoratißimus, gustatu acris, & ualde mordax, non tamen adeò ut molestè rodat, mansum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, uanam opinionem Fuchsius non secus atque in superiorem uenisse deprehenditur secutus Amatum Lusitanum: qui eandem ferè prius, quam ille pòst cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eam à quodam accepisse fatetur. Cinnamomi uires scribit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cinnamomum summè tenuium est partium, non summè tamen calidum, sed ex tertio ordine. Nihil autem æquè desiccat eorum, quæ pari sunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem scilicet essentiæ. At Cinnamomis est uelut imbecillum cinnamomum: nonnulli ipsam pseudocinnamomum nuncupant. Meminit & Cassiæ eodem libro citato, ubi sic habet. Cassia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuium admodum est partium, gustu uerò plurimùm in se acris deprehenditur, leuiter quoque nonnihil adstringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, simulq; digerit, quæ in corpore sunt recrementa, & ad hæc robur etiam instrumentis addit. Idoneum uerò etiam suppreßis mensibus, cùm uidelicet à copia simul & craßitudine excrementorum, quod sufficiat, euacuari nequit. hactenus Galenus. Cæterùm ex uulgari cinnamomo fit aqua stillatitia, quæ & odore & sapore idipsum pulchrè repræsentat. eam autem extrahendi ratio hæc est. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idq; leuiter contusum in uas uitreum uel æneum, quod matulæ formam referat, conijcito: dein aquæ rosarum stillatitiæ libras quatuor, & uini albi odorati selibram infundito. uas illud in balneum aquæ tepentis & non feruentis imponito, atque inibi ore uasis prius obturato, uiginti quatuor horis macerari sinito. post id tempus uitreo organo rostrato, quod ab effectu galerum uocant, uas antedictum cooperito, & igne fornaci succenso, per balneum aquæ feruentis aquam stillatitiam elicito. Verùm canna stagnea, uel uitrea, quæ duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi uitrei rostro admouenda inserendaq; est. illi postremò uas uitreum subijcito, quod manantem aquam excipiat. insuper prouidendum est, ut omnia uasorum orificia diligenter obstruantur, ne quid expirare poßit. Hæc aqua contra omnes ægritudines, quas frigus excitauerit, efficax est: utpote quæ pituitam humorumq; lentitiam digerat, incidat, & absumat, flatusq; discutiat. Priuatim uerò uentriculum, iecur, lienem, cerebrum, neruosq; iuuat & roborat: animi deliquio, cardiacisq; affectibus præsentaneo remedio succurrit: uenenis uenenosorumq; animalium morsibus aduersatur: menses pellit, & urinam ciet: cœliacis auxiliatur: nauseam sedat, & fastidium abigit. uteri morbis perquàm utilis est: prode suspiriosis, resolutis, conuulsis, & comitiali morbo laborantibus: gustui gratißima est, atque oris halitum commendat. In summa ubi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare sit opus, huius aquæ usus maximam præstat utilitatem. Veruntamen quoniam nec Dioscorides, nec ueterum Græcorum quisquam meminit CASSIAE SOLVTIVAE dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentißimè utuntur medici, quàmq; Aegyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstanti, tamq; humanæ saluti necessario medicamento destituantur, differam hìc de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptiæ itaq; siliquæ arbor inter ualde proceras annumerari potest. Huius materies solida, compactaq; uisitur, cortice tenus buxeo colore, medullitus uerò nigra, non secus ac ebenum, siue guaiacum. Recens grauiter olet, sicca tamen minimè. Folio constat siliquæ, sed magis in acutum tendente, cortice cineritio, radicibus magnis iuglandis modò. A ramis siliquæ pendent prælongæ, teretes, densæ, & cùm maturitatem senserint, colore in rubrum nigricante. Hæ nigra, dulciq; replentur medulla, leni ac lento cremori simili, non tamen ut in oßibus continua, sed crebris lignosisq; membranis distincta. Inhæret unicuique membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, ut alterum ab altero discerni non poßit. ex quo eum non errasse putauerim, qui crediderit, has plantas esse congeneres. Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum crassa, pellucens,

Fuchsij, & Amati opiniones reprobatæ.

Cinnamomi vires ex Galeno.

Cassiæ uires ex eodem.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia.

Cassiæ solutiuæ consideratio.

CASSIA SOLVTIVA.

recens, grauis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minimè constrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, resoluit, sanguinem mundat, bilisq; feruorem extinguit: aluũ item cõmodißimè citat, eiusq; uis uentriculum non pertransit. quapropter securißimè datur à medicis inchoãtibus febribus, alijsq; calidis morbis ante uenæ sectionem, quòd tantùm uentriculum repurget, et aluũ emolliat. Nocet tamẽ intestinorũ imbecillitate affectis, et his, qui admodũ lubrici sunt: aliàs omnino habetur innoxia. Tollitur id noxæ admistis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, et mastiche. Constipatis si detur, augenda est eius facultas ijs, quæ magis eadem ui pollent: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, & psyllij spissamentum. Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, si cum urinam cientibus medicamentis hauriatur, uel deuoretur. Aegrè aluum excernit: eaq; propter nonnulli roborant eius uires, addito hyssopo, uel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nullo sanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes resoluit: renes à calculis, & sabulo expedit; præsertim si cum glycyrrhizæ decocto, alijsúe medicamentis urinam cientibus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renasci prohibet. Admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita erysipelas extinguit, cæterasq; inflammationes, quæ cutetenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam suis ægrotantibus exhibeant, nisi picræ puluerem admisceant. quod consultè factum existimo: præsertim ubi uentriculi, & intestinorum imbecillitas adsit. Nomina. *Quæ Græcis κασσία, Latinis item Caßia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Selibacha: Italis, Caßia, atque etiam Italorum uulgo Cannella: Germanis, Zimmet, seu Zimmet roerlim: Hispanis, Canela: Gallis, Canelle. Quod uerò Græci κιννάμωμον, Latini quoq; Cinnamomum dicunt: Arabes, Darseni: Itali, Cinnamomo.*

Α῎μωμον. AMOMVM. CAP. XIIII.

AMOMVM exiguè fruticat, ex ligno se conuoluens in racemi modum: flore, ceu candidæ uiolæ, paruo: folijs bryoniæ similibus. Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum uergens: ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur, infirmius esse constat: est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice uenoso, odore origani. Ponticum uerò subrufum, paruum, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, uel subrubrum, quod nec adstrictum cohæreat, nec conuoluatur, sed solutum diffundatur: semine plenum, vuis paruis simile, graue, ualde odoratum; modò cariem non contraxerit, acre, gustu mordens, simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstringendi, exiccandi. Somnum allicit: & illitum fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, discutitque: iuuat quos scorpius percussit, ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorum, uiscerumque lenit ex vua passa: ad vuluarum uitia in pessis, aut insessionibus utile est. Decoctum iocineri, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiscetur, & pretiosissimis unguentis. Adulteratur Amomum herba simili, quæ Amomis uocatur, sed sine odore, sine fructu. Nascitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuscemodi rerum probationibus fragmenta fugienda sunt: eligenda autem, quæ ab una radice suos integros surculos emittunt.

Amomi consideratio. TANTA *medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia, & facultatibus ignorantia, segnitiaq; extitit, ut nisi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenij uiros, hac æate nobis produxisset in lucem, qui præter id, quòd uniuersam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgauerint, eandemq; illustrauerint, uera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt; minimè profectò uerendum fuerat, quin paruo tẽporis tractu ars medica penitus subuersa, extinctaq; remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset. quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, ut tametsi nonnulli ingenio, & doctrina præstantes plurimùm insudauerint, omneq; studium, & operam quàm diligentißimè impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerserant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non desunt, qui (quanuis hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm candidißimæ inhærere ueritati. Quo fit, ut unà cum alijs innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius uice qui-*

dam

Amomũ spurium.

dam stirpium impostores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam semen supponunt, colore nigro, odore melanthij. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, ut facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id procul dubio legitimum esse Amomum. Quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit uuarum racemis simile, non autem minutum, quale illud uisitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridem semen in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiem, ut in cinnamomo & caßia uidere est. quo fit, ut legitimum Amomum lignum potius, quàm semen existimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam uocatam, quæ geranij præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod iure probari poßit, nullibi (quòd sciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliunde translatum hactenus uidere potui. Neq; propterea uulgare pro eo supponendum esse censeo: quippe de incognitis periculum facere nec decens est, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo uires consimiles tribuit. Acorum itaq; locum Amomi supplere poterit. Porrò & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non uerentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntam à Hierico Palæstinæ oppido appellant. Plantam hanc plerunque ad nos è Hierico deferunt ij, qui ad sanctißimum REDEMPTORIS *nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quàm nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ uocant. Constat hanc Amomum non esse, quòd folia albæ uitis non proferat, nec ullo spiret odore. Legitimum enim ualde odoratum est, adeò ut nares feriat primo statim occursu, origanumq; resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit. quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum uerum esse rosam Hiericuntis: in compositione uerò theriacæ, sui ipsius oblitus habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericunta nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam. quondoquidem (ut ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatiscit, quàm fœtus nasci incipiat: tanta inter christicolas irrepsit superstitio. Fuchsius medicus hac nostra ætate celebris in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, ubi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insimulat his uerbis. Botryos) Græcè est βότρυος. In hac uoce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro primo de antidotis, uuæ conuertit: alij omnes, & cum ijs Cordus, racemosi, βότρυος uocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, coniungentes, quasi uero Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: quod certè Dioscorides non βότρυν, sed βοτρυῶδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectum coma erunt, hoc nimirum modo, ἀμώμου, βότρυος, ut nos conuertimus: ut intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo, & botry. hæc ille. Ex quibus utique abunde liquet Fuchsium sensisse, botryn quoq; herbam, de qua Dioscorides agit libro tertio, in theriacam addendam esse. Veruntamen in hoc nos à Fuchsio, uirò alioqui doctißimo, planè dissentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, sed amomum racemosum intellexisse putamus, idq; non sine rationibus, & coniecturis. Et ne longè progrediamur, in primis Andromachus ipse senior Fuchsio apertè refragatur: illum enim non inuenio in suis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo cecinisse, quàm καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου. quæ quidem duæ dictiones non ita separari possunt, ut Fuchsius opinatur: neque prior illud unquam significabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quàm senior, nostræ sententiæ adstipulari deprehenditur iunior Andromachus: utpote qui in tradenda theriacæ compositione, quam soluta oratione descripsit, nusquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, sed amomum tantùm. Quòd etsi Damocrates in eadem antidoto describenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit Βότρυός τ' ἀμώμου; hæ tamen duæ dictiones non sunt temere, meo iudicio, separandæ: nam eas auctor consultò coniunxisse uidetur. Quid præterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro antè dicto sigillatim enumerat, ac diligenter expendit simplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur; tamen nusquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neq; etiam eius meminit de theriaca ad Pamphilianum scribens. quid, si eadem plantam apud Galenum in simplicium medicamentorum censu desiderari omnibus notum est. Addam illud postremò quòd inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabas Auicenna botryn herbam theriacis non inserunt suis. Quæ sanè omnia nostram augent, & confirmant opinionem. Cui si illud obijciat Fuchsius quòd Nicolaus Myrepsicus in sua theriaca botryn Gallicam habeat; respondebo ego, quòd Nicolai codex Græcus deprauatus est, & innumeris scatet mendis: id quod ipse Fuchsius nõ negabit, quòd idem de Nicolai codice sæpenumero polliceatur. Ex his itaq; satis manifestum fieri arbitror, quòd ut Fuchsij sententia, quæ theriacæ botryn adijcere contendit, refellenda est; ita Galeni interpretes, qui Amomum racemosum uertunt, probandi sunt, ut qui sint cum Andromacho Dioscoridem secuti. is enim Amomi Pontici notas perstringens, ipsum racemosum fecit, ut suprà in eius mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib. VI. simpl. med. sic inquiens. Amomum acoro similem facultatem obtinet: nisi quòd acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine ἄμωμον dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo.*

Serapionis ĩterpretis lapsus.

Error quorũdam.

Fuchsij opinio reprobata.

Amomi uires ex Galeno.

Nomina.

Κόστος. COSTVS. CAP. XV.

PRAECELLIT Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris suauitate. Secundum locum sibi vendicat Indicus, leuis, vber, vt ferula niger. Tertius est Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, sine graueolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: vrinam ciet: menses pellit: vitijs, quæ vuluam malè habent, tam impositu, quàm fotu, & suffitu auxiliatur: Contra uiperarum morsus

sextantem bibere prodest: item aduersus pectoris dolores, conuulsa, inflationesque ex uino & absinthio: uenerem ex mulso stimulat: latas uentris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur: uitia cutis in facie, cum aqua, uel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admistis helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Quod deprehensu facile est: siquidem neque gustu feruet helenium, neque ualidum odorem uibrat, ut caput tentare possit.

Costi consideratio.

Costvs, quo usæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi solet: tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem scribit leuiculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costum inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quanuis Mauritani, & eos secuti, dulcis, & amari quandoq; mentionem fecerint. Qui in myropolijs passim habetur, adulterinus est. quippe nec ulla odoris suauitate commendatur; nec gustu adeò acri deprehenditur, ut admotus exulceret, ut Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Costum excipiunt, non erit, meo iudicio, imponendus, cùm præterea nos planè lateat, cuius nam plantæ sit radix. Porrò non desunt hodie impostores, qui ex Gargano Apuliæ monte quotannis ad nos conuehunt Pseudocosti cuiusdam radices, amari saporis, quæ facie quadántenus Rhodiam radicem repræsentant. Eas autem pro legitimo costo uendunt nostratibus pharmacopœis, ijs præsertim, qui in rei herbariæ cognitionem negligentius incumbunt. Plantam nos habere, atq; etiam depingi curauimus (ea enim alioqui non est uulgaris iudicanda) ut ex eius imagine, quam hìc damus, discant imperiti cuius plantæ sint radices illæ. Hinc fortasse fiet, ut si illi imposturam hanc omnibus cognitam esse intelligent, eam desinant posthac facere. Inuenitur Costus (ut audio) apud quosdam Venetijs, sed admodum rarus, quem legitimi notas habere aiunt. Verùm cùm hactenus talem non uiderim, non est, cur eum probem, uel improbem.

PSEVDOCOSTVS.

Costi quæ uicem suppleat.

Cæterùm seplasiarij, si legitimum consequi nequeunt, à pseudocostis abstineant. & Galenum, uel auctorem illum sequantur: qui, si Costus defecerit, ammoniacum, uel helenium supponi iubet. erit enim eis hoc satius, quàm uti adulterino. Sed quidam adeò suis pandectis, & luminaribus addicti sunt (quæ est eorum tum inscitia, tum pertinacia) ut nullis unquam auctoritatibus, atq; rationibus suaderi possint, ut ueterem semitam penitus detestandam linquere uelint, quæ plerunq; est ægris detrimento, & sibi, & medicis dedecori. Sunt insuper, qui Costi loco Angelicam recentioribus uocatam supponendam existiment. quorum sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui pseudocostis utuntur. Costum enim hæc radix non obscurè refert: quandoquidem eximia illa odoris suauitate tam iucundè spirat, ut angelicæ nomen sibi meritò uendicasse uideatur. Acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint.

Costi vires ex Galeno.

Costi uires scribit Galenus lib. VII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Costus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in se qualitatem simul & facultaltem continet, adeò ut etiam exulceret. Vnde ipso cum oleo perfricant corpus ante accessionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic uerò etiam in resolutis, & ischiadicis, atque in summa in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in superficiem extrahere aliquem humorem est opus, ad costum confugitur. Eadem de causa urinas, mensesq; prouocat: & ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi inest, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas uelut ex sole maculas, ἐφήλεις Græci uocant, cum aqua, aut melle usurpant. Inest item flatuosa quædam illi temperiei humiditas, per quam & uenerem excitat cum uino mulso.

Nomina.

Κόσος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latinè Costus, Arabicè Kostos, siue Chast, & Italicè Costo.

Σχοῖνος ἀρωματικός. IVNCVS ODORATVS. CAP. XVI.

ODORATVS Iuncus in Africa, & Arabia nascitur. Laudatissimus ex Nabathæa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij teuchitin: pessimus ex Africa. Eligendus est rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radicisque est usus. Vim urinæ ciendæ habet: menses pellit, discutit inflationes, caput aggrauat, modicè adstringit, comminuit, excoquit,

IVNCVS ODORATVS.

excoquit, ac uenarum spiracula laxat. Flos eius in potu utilis sanguinem reijcientibus: doloribus stomachi, pulmonis, iocineris, & renum. miscetur antidotis. Radix adstringentior est: ideo fastidijs stomachi, hydropicis, conuulsis, drachma una cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum uuluæ inflammationibus, ad desidentium fotus, utile est.

Iunci odorati consideratio.

IVNCVS *odoratus officinis Sqinanthum uocatur. Quæ uox, quamuis deprauatè, ex plantæ, & floris nomine componitur, in unam utrisque iunctis dictionibus. Nanque squinanthum si ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet, quàm duas hasce Græcas dictiones* σχοίνου & ἄνθος, *quæ Latinè florem iunci significant:* σχοῖνος *enim iuncum,* ἄνθος *uerò florem Græcis designat. Veruntamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non est, cùm etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatum immitti præcipit, quem nescio quomodo schœni anthos, id est, iunci odorati florem multi uocent, cùm nobis floris copia non adeò suppeditet. Nam etsi tota aduehatur herba, sunt tamen eius superiores partes à camelis sæpe depastæ: uescuntur enim ea, & delectantur maximè. hæc Galenus. Quæ (si licet nobis dicere quod sentimus) potius ridenda, quàm probanda uidentur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem esse camelorum numerum, qui locustarum modo in uniuersum schœni flores depascantur, ut nulla penitus supersit planta, cui flos non deuoretur. Referunt quidam nasci odoratum Iuncum etiam in Apulia. quin & in Campania prouenit, ut Brasauolus inquit Plinij auctoritate. Sed uereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ: neque etiam id Plinius affirmanter asserat. Is, quo Seplasiarij passim utuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidem diligentia, dum emitur, est adhibenda. quandoquidem non desunt impostores, qui ad merces augendas, schœnum palearum, & herbarum quibusdam festucis adulterent. Præterea uidendum est, ne uetustate exoleuerit: facilè enim (ut in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc uis omnis euanescit.*

Monachorũ opinio explosa.

Scribunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo passim officinæ utuntur, spurium & illegitimum esse, cùm hæ paleæ (ut eorum uerbis utar) Dioscoridis schœnum minimè referant. Siquidem radices primùm medicinæ usui congruas illi non inesse contendunt, sed capillorum modo tenues: deinde paleas ipsas nullam gustantibus acrimoniam relinquere, nulloq; rosarum odore fragrare, si manibus confricentur: nec postremò iuncum aliquem proferre, sed calamos geniculis interceptos tritici, uel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primùm quòd Dioscoridem oscitanter legerint: deinde quòd illud affirment, quod experimento procul dubio falsum esse deprehenditur. Quòd autem Dioscoridem oscitanter legerint, cùm dicunt schœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet. quandoquidem contrarium scribit Dioscorides, ubi schœni usum reddit his uerbis. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης. *id est. Vsus est floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis usus schœnos acrimoniam non habeat, pariter falsum est. quippe, ut experimento quotidie comprobari potest, qui non longo tempore consenuerit, linguam mansu uellicat. Quibus palàm est, Monachos uel nunquam schœnum degustasse, uel si degustarunt, illum adeò uetustate exoletum fuisse, ut (quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odoremq; amiserit. Quòd autem nostri schœni radices tenues sint, nihil ad historiam refert: siue enim tenues sint, siue crassæ, eas non descripsit Dioscorides. Schœni flores ex Alexandria unà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti rosarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum sententiam affirmandum putauerim, communis usus schœnum legitimum, & probatissimum esse. Sed ij quidem adhuc magis reprehendendi uidentur (non tamen ut eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compositione scripserint, radicem galangam uocatam legitimum esse schœnum, ipsamq; galangam ad nos afferri. quod prorsus à ueritate alienum deprehenditur.*

Fuch. lapsus.

Cæterùm & in hoc pariter Fuchsium errasse crediderim. quippe qui scripserit sua in methodo, schœni anthi stipites nullam acrimoniam mansu relinquere,

Iunci odorati uires ex Gal.

Schœni uires prodidit Galenus lib. VIII. *simp. med. ubi sic habet. Schœni anthos modicè calfacit, modiceq; etiam adstringit, nec planè à tenuitatis natura alienus est. Quocirca his de causis urinam mouet, mensesq; ciet adhibitum siue in fomentationem, siue in potionem. prodest & iecoris, & stomachi, ac uentris inflammationibus. Magis eo astringit radix. Quod uerò florem uocant, calidius est. Porrò in omnibus sui partibus, in alijs magis, alijs minus, gustantibus apparet adstrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, siue sanguinem reijcientibus exhibentur, commiscetur.*

Nomina.

Σχοῖνος ἀρωματικός, *Græcis: Iuncus odoratus, Latinis: Adcher, Arabibus: Giunco odorato, & Squinantho, Italis: Ramelstro, Germanis: Paya de la Mequa, siue Paya de chamellios, Hispanis: Paisture di chameaulx, Gallis nominatur.*

Κάλαμος ἀρωματικός. CALAMVS ODORATVS. CAP. XVII.

CALAMVS odoratus in India naſcitur. Melior eſt fuluus, densè geniculatus, & qui aſſulosè frangitur, plena araneorum fiſtula, albicãs, lentus in mandendo, & adſtringens, cum aliquanta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apij ſemine coctus, in aquæ ſubter cutem fuſæ morbo, renum uitijs, ſtillicidio urinæ, ruptisq; commodè bibitur: menſes & potu, & appoſitu pellit: tuſſi ſuffitu medetur per ſe, aut ex reſina terebinthina, hauſto per arundinem fumo: ad muliebres inſeſſus decoquitur, & clyſteribus imponitur. Malagmatis, & ſuffitionibus odoris gratia commiſcetur.

Calami odorati hiſtoria ex Theo.

CALAMVS, & Iuncus odoratus (ut Theophraſtus eſt auctor lib. IX. cap. VII. de hiſtoria plantarum) trans Libanum montem, inter ipſum Libanum, & alium quendam montem paruum ualle minima exeunt: non, ut quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum. Inter quos campus ampliſſimus, & pulcherrimus eſt, quem Aulonem appellant. Quà uerò calamus, & iuncus proueniunt, lacus in amplum ſpatiatur, iuxtaq; cum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt. Occupant locum plus quàm triginta ſtadia. Virides nequaquam eſſe uidentur, ſed ſicci: forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aſpirat, nõ tamen longius ſpirat, ut quidam referunt. Hic enim locus à mari plus eſt, quàm ſtadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aſpirationem agri odoratiſſimam eſſe inter omnes conſtat. hæc de Calamo Theophraſtus. Cui etiam ſubſcribit Plinius libro XII. cap. XXII. ubi ſic habet. Calamus quoq; odoratus in Arabia naſcens communis Indis, atq; Syriæ eſt: in qua uincit omnis à noſtro mari centum quinquaginta ſtadijs. Inter Libanum montem aliumq; ignobilem, non (ut quidam exiſtimauere) Antilibanum in conualle modica iuxta lacum, cuius paluſtria æſtate ſiccantur, tricenis ab eo ſtadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Nihil ergo à cæteris ſui generis differunt aſpectu. Sed Calamus præſtantior odore ſtatim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui aſſulosè frangitur. Ineſt fiſtulæ araneum, quod uocant florem. Præſtantior eſt, cui numeroſius: reliqua probatio, ut integer ſit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & craſſior, lentusq; in frangendo. hactenus Plinius. Sed certè ſatis palàm eſſe arbitror (ut in acori commentarijs diximus) quàm magno ducatur errore Braſauolus Ferrarienſis, quòd tam facilè ſibi perſuaſerit, legitimum odoratum Calamum illam eſſe radicem, quæ temerè omnibus in pharmacopolis illius uicem explet, quamq; uerum eſſe acorum ſuperius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipſa Calami appellatione, deinde ex eo, quòd dixerint Theophraſtus, & Plinius non differre hunc forma à reliquis ſui generis, id eſt, ab omni arundinum genere, utique conſtat odoratum Calamum genere, & forma arundineni præ ſe ferre, odoratam tamen, non autem eſſe radicem. Quocirca Plinius Dioſcoridem fortaſſe ſecutus, dixit. Fiſtulæ (hoc eſt cauitati) ineſt araneũ, quod uocant florem: non autem radici, ut falsò contendit Braſauolus, araneum illud inueniri in uulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib. XXIIII. cap. XI. dum plura arundinum genera, & uires recenſet, idem apertiſſimè oſtendit, his uerbis. Arundinis genera XXIX. demonſtrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis ijs uoluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriaq; naſcitur, odorum unguentorumq; cauſa, urinam mouet cum gramine, aut apij ſemine decocta: cit & menſtrua admotu: medetur conuulſis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tuſſi etiam ſuffitu, magisq; cum reſina. hæc Plinius. Sed præterea uulgares calami radices, quas acori eſſe cenſemus, aſſulosè nequaquam frangi poſſunt, ſed tranſuerſim, quemadmodum & iridis. Quo fit, ut eorum innoteſcat lapſus, qui Calamum odoratum radicem eſſe contendunt, qui tamen (ut apertè oſtendimus) nil aliud eſt, quàm arundo. Cæterùm ſi quiſpiam dixerit, has radices, quarum eſt uſus, eſſe calami odorati proprias, non acori, illud ſanè argumentum deſtruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etſi complures illius acori radices habeantur, quæ ſicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte ſimilia; nulla tamen uſquam inuenta eſt, quæ ſecum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami eſt, iridis folia ferre. His itaq; rationibus Fuchſij quoq; ſententia improbanda mihi uidetur. quippe qui putauerit in ſua methodo, uulgarem officinarum calamum ueri odorati calami eſſe radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo, Dioſcoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac ſaporibus uires æquè, ac qualitates omnium ſimplicium medicamentorũ accuratiſſimè inueſtigauit, dixiſſe aliquid odorato Calamo ineſſe amaritudinis, quã tamẽ in acoro haberi Galenus prodidit. *Qui Calami odorati uires pluribus deſcripſit lib. VIII. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Calamus odoratus leuiculam quandam adſtrictionem, ac minimam acrimoniam poſſidet: magna ex parte eſſentia eius terrena eſt, & aërea, in caliditatis frigiditatisq; coniugatione temperata. Quamobrem moderatè urinam mouet, & facultatibus,*

Braſauoli error.

Fuch. opinio improbata.

Calami odorat uires ex Galeno.

bus, quæ iecori, & ſtomacho imponuntur, miſceri poteſt. tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis menſibus aſſumuntur, utiliter admiſcetur. Ponatur itaq; , habeaturq; ſecundi ordinis eorum, quæ excalfaciunt, & deſiccant: ualentius tamen deſiccent, quàm excalfaciant. Ineſt quoq; ei quædam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uerò non multum adeſt. hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum officinis uocatum, legitimum eſſe nequaquam: maior enim illi ineſt acrimonia, quàm ſuo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos eſſe hoc æuo deſtitutos fateri non dubitauerim: id quod etiam aliquibus ſatis perſuaſum eſſe puto. Nam propterea ſunt qui libellum ſecuti de ſubſtitutis medicamentis falsò (ut mea quidem fert opinio) Galeno adſcriptum, ſphagnum, id eſt, muſcum arboreum, calami odorati loco ſupponendum eſſe uelint. Quam equidem ſententiam ut hactenus probaueram, ita etiam literis mandaueram. Nunc autem quoniam illud mihi abſurdum uidetur, quòd ea medicamenta inter ſe commutari debeant, quæ contrariam facultatem ſortita ſunt, cuiuſmodi eſſe deprehenduntur calamus odoratus & ſphagnos; ideo non temerè cogor mutare ſententiam, atq; ab illis deſciſcere. Sed quid pro calamo odorato rectè ſubſtitui poſſe credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus. Eius nomen Græcum eſt Κάλαμος ἀρωματικὸς: Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Haſabel, aut Caſab aldatira: Italicum, Calamo odorato. Nomina.

Βάλσαμον. BALSAMVM. CAP. XVIII.

BALSAMVM arbor albæ violæ, lycij, ſiue pyracanthæ magnitudine conſpicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò uirens. In Iudæa ſolùm quadam valle, & Aegypto naſcitur: his differens modis, ſcabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma eſt, theriſtum uocant, quaſi demeſsile: fortaſsis quoniam ob gracilitatem facile demetatur. Aeſtiuis ſub ortu canis ardoribus, arbos vnguibus ferreis inciditur, manatque è plaga ſuccus, quem Opobalſamum uocant: ſed tam exiguo ſtillatu, vt annis ſingulis, ne plures quidem, quàm ſeni ſepteníve congij cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. Succi probatio eſt, ut ſit recens, ualidi odoris, ſyncerus, non ad acorem uergens, dilui facilis, læuis, adſtringens, ac modicè mordens guſtu. Sed uariè uitiatur, miſto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentiſci, balani unguento: item ſuſino, metopio, melle, aut Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: nanque merus in laneam ueſtem fuſus, neque maculam facit, neque ſi eluatur, notam relinquit: vitiatus autem inhæret, & lac inſtillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam ſyncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreque lacteſcit: vitiatus uerò olei modo innatat, ſe conuoluens, aut in ſtellæ modum diffundens. Syncerus ſeneſcens craſſeſcit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum peſſum ire, & ad ima ſidere arbitrãtur: poſtea diſsipatum ſupernatare. E' ligni genere, quod Xylobalſamum uocant, probatur recens, ſarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus opobalſamum ſpirans. Neceſſarius etiam ſeminis erumpit uſus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderoſum, mordens guſtu, feruens in ore, modicè opobalſamum olens. Adulteratur ſemine hyperico ſimili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, virium ignauia, ſapore piperis. Efficaciſsima uis ineſt ſucco, & quàm maximè calfaciens: abſtergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus vulu̧æ cum roſaceo cerato appoſitus: menſes quoque, ſecundas, & partus extrahit: horrores illitu diſcutit: vlcera ſordida expurgat, & cruda concoquit: vrinam potu ciet: ægrè ſpirantibus prodeſt: datur in lacte contra aconitum hauſtum, aut ſerpentium ictus. Miſcetur acopis, malagmatis, & antidotis. In ſumma præcipua authoritas ſucco, ſecunda ſemini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum uitijs, tuſsi, iſchiadicis, comitialibus, uertiginoſis, orthopnoicis, vrinæ difficultati, torminibus, ac ſerpentium morſibus: ad muliebres ſuffitus perquàm utile eſt: vuluam aperit in deſeſsionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum eaſdem habet uires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminoſis, vulſis, venenatorum ictibus opitulatur: vrinam cit: ad capitis vulnera cum ſicca Iri conuenit: ſquamas oſsium extrahit. & ad vnguentorum ſpiſſamenta additur.

ANTIQVITVS *Balſamum (ut Plinius libro* XII. *cap.* XXV. *eſt auctor) in duobus tantùm hortis, utroq; regio, altero iugerum uiginti non amplius, altero pauciorum uni terrarum Iudææ conceſſum erat. Sed poſtea propagata admodum fuit ſpecies, cùm Iudæa ipſa ſimul cum balſamo Romani potiti ſunt. Qui ueluti politicarum pretioſarumq; rerum propagatores, tam dignam, claramq; ſtirpem raram eſſe non tulerunt. Itaq; eam malleolis ſerendo, atq; iterando non ſecus ac uites in collibus propagantur, latius accreuerunt. Quocirca Iuſtinus quoq; hæc de Balſamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex uectigalibus opobalſami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Eſt nanq; uallis, quæ continuis montibus, uelut muro quodam cincta ad inſtar caſtrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur. In ea ualle ſylua eſt & ubertate, & amœnitate arborum inſignis: ſiquidem palmeto, & opobalſamo diſtinguitur. quanquam ſpecies huius inſignis, ac pretioſæ arboris plurimùm adaucta ſit, hæc Iuſtinus. Scripſit Balſami hiſtoriam etiam Strabo lib.* XVI. *ſuæ geographiæ, ubi ſic habet. Hiericus eſt campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri ſpeciem ad ipſum declinat. Hoc in loco eſt palmetum palmis abundans ſpatio ſtadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, ubi & regia eſt, & Balſami uiridarium. Quæ arbor odorata eſt, & fruticoſa, cytiſo, & terebintho perſimilis. Eius corticem uulnerantes, ſuccum in uaſis ſuſcipiunt tenaci lacti perſimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa naſci Balſamum eodem libro idem teſtatur,* Balſami conſideratio.

præter

præter Plinij, & Solini sententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum nascitur: in ora etiam Balsamum, & quædam alia planta ualde odorata. hæc ille. Oriri etiam Balsamum in Arabia testis est Pausanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, folijs amaraci, sub cuius umbra innumeræ apricantur uiperæ, & suauissimo eius liquore aluntur. Sed quónam modo sit factum (ut in Syriam peregrinantes uno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus sanè Balsami plantis Iudæa sit penitus destituta, cùm olim sola Balsami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, sanè non habeo. Verùm cùm certò sciam probatissimorum uirorum testimonio, qui ex Italia soluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, Memphi Balsami uiridarium extare, illud fortasse euenisse putandum est, quòd è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus uniuersa subijciebatur Syria, omne in uniuersum Balsamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Quanquam Balsamum in Aegypto quoq; prouenire antiquorum monumentis mandatum est, ut ex ipso Dioscoride constat, atq; etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap. IIII. ubi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu est, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neq; lacryma, neq; semen, neq; lignum, neq; cortex importantur, nisi adulterijs, & imposturis uitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis nostræ adulterium, sed & antiquorũ, ut auctor est Theophrastus: qui hæc de Balsamo lib. IX. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ mandauit. Balsamum in ualle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantùm affirmant, alterum uiginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ magnæ: rami multi: folium rutæ simile, candidum tamen, perpetuò uirens: fructus similis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoq; admodum odoratus est, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis sub sydere, cùm æstus maximè angit. Collectum uerò æstate fieri tota. Sed quod manat, multum non esse: uix enim toto die concham posse impleri: odorem tamen inferri eximium, & copiosum, adeò ut ex paruo spatium per longum odor ualeat permeare. Verùm syncerum ad nos nullum aduehi, sed quod mistum colligitur: plurimis enim mistionibus uitiari, quodq; Græciæ uenditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm non ignoraret, opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita ut difficulter ementi discerni queat, se proprio oculorum intuitu cernere uoluisse & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lacrymam mitteret: uoluitq; synceræ eius lacrymæ partem habere, ueluti regulam ad dignoscendum alios Balsami liquores, qui per orbem ab impostoribus uitiati circunferebantur. Modus autem incidendi corticis, ut inde liquor effluat, apud auctores sanè uarius est. quandoquidem Theophrastus, & Dioscorides arborem dixerunt unguibus ferreis scalpi, ut inde uulnerato cortice fluat lacryma. Plinius uerò contrà, si ferro incidatur, statim siccari, atq; emori scribit: ob idq; qui opobalsamum colligunt, inquit, uitro, lapide, osseisq; cultellis ad corticem uulnerandum utuntur, deinde succum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum sæpius cogitauerim à tot imposturis, quæ indies fiunt, nos cauere non posse, non alienum fore duximus illud in hominum memoriam reuocare, quòd si unquam opobalsamum uenale inueniatur (tametsi in Italia per longas ætates non amplius ipsum uenturum putem) non ematur, nisi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoscatur omnibus ijs præstare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur.

Carpobalsamum non legitimum.

Ad hæc Balsami fructus, siue semen, quod Carpobalsamum uocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumq; flauum sit oportet, farctum, ponderosum, gustu mordens, & feruens in ore: non autem nigrum, leue, inane, nõ acre, & nullum spirans odorem, quale, quod circunfertur, deprehenditur. Quo fit, ut non aliud suspicandum sit, quàm quòd hoc idem sit semen hyperico simile, quod etiam Dioscoridis æuo à Petra Palæstinæ oppido deferebatur. Hoc idẽ ligno euenit, quod Xylobalsamum uocant officinæ Græcos secutæ. quippe quod passim in ijs habetur, potius myrtum, quàm Balsamum refert. Corticis non meminit Dioscorides, quanuis dixerit Plinius libro & cap. superius citatis, ipsum quoq; in usu medentium esse.

Balsami uires ex Galeno.

Balsamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facultatib. sic inquiens. Balsamum desiccat, & excalfacit secundo excessu. Est autem tenuium partium, adeò ut odoratum sit. Sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm ipsa planta, non tamen adeò calidus, ut quidam existimant tenuitate partium falsi. Porrò fructus eius persimilis genere facultatis est, cæterùm longè in subtilitate partiũ inferior. Placet eidem Galeno (ut in libello de suppositititijs medicamentis illi adscripto legitur) ut Balsami uice stacte myrrhæ, aut oleum irinum, in compositis medicamentis commodè inseri possit: xylobalsami uerò loco leucoij radix. Porrò quid carpobalsami uice supponendum sit, nullibi apud eundem reperi. tametsi in quodam incerti auctoris libello, quem seplasiarij Quid pro quo nuncupant, pro opobalsamo oleum terebinthinum, uel laurinum, uel gummi hederæ, subijciatur; pro carpobalsamo hederæ corymbus; & pro xylobalsamo hederæ ipsius lignum: tantam ille hederæ tribuit auctoritatem. Sed alia est opinio nostra: nam ipse libentius pro opobalsamo oleum myristicæ nucis, uel styracinum supposuerim, quàm terebinthinum, uel laurinum; pro xylobalsamo agallochum; & pro carpobalsamo uulgares cubebas. Quòd autem Carpobalsami locum cubebæ rectè supplere possint, pleriq; rei medicæ studiosi id mecum sentiunt. Sed addam præterea, quòd si eæ mandantur, dentibusue conficiantur, mordent gustum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum resipiunt. quas nimirum qualitates Balsami fructui inesse Dioscorides testatur.

Fuchsij opinio improbata.

Hinc igitur fit, ut in hoc à Fuchsio, uiro alioqui doctissimo, planè dissentiamus. nanq; is in libro, quem de compositione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalsami loco leucoij radicem supponendam censet: eo quidem argumento (ut inquit) quòd ita scriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus est de substitutis medicamentis. Verùm cùm ipse nusquam (quod equidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, si desit Carpobalsamum, substituere, uel uiribus proximam facere leucoij radicem, cui nulla prorsus inest qualitas, neq; facultas, quæ Carpobalsamo respondeat, non est, cur in hoc Fuchsij probem sententiam. Cæterùm affertur iam (ut audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratissimus liquido styraci admodum similis, quem qui deferunt, appellant Balsamum, quòd notas nonnullas Balsami præ se ferat. Veruntamen cùm teste Strabone Balsami lacryma lacteo colore sit;

crediderim

crediderim potius nouum liquorem hunc, ueram esse stactem, uel styracis liquorem, quàm Balsami: ob idq; non esse penitus ab re, si quispiam eo Balsami loco uteretur. Quidam recentiores cùm se Opobalsamo destitutos conspicerẽt, illud artificio quodam non sanè damnando componunt. Faciendi modum sic habeto: ego enim hac ratione pluries ipsum mihi confeci. Sumito resinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiusq; libram: thuris albi, ladani, cuiusque unc. sex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, asari, cyperi, singul. drachmam: mastiches, galangæ, caryophyllorum, caßiæ odoratæ, zedoariæ, cuiusq; drach. sex: nucum myristicarum unc. quatuor: macis unc. unam: agallochi unc. duas: gummi elemi unc. sex: aloës hepaticæ, myrrhæ, cuiusq; unc. unam & semis: castorei drach. decem: ossium cariotarum, styracis calamiti pinguis, laseris odorati, sing. unciam: lacrymæ sanguinis draconis sexunciam: florum lauendulæ unc. quatuor: olei unguentariæ glandis unc. sex. Quæ ex his atterenda sunt, in puluerem contrito, liquoribusq; admisceto, & uitreo organo (si nescis, Chymistas consulito) diligentißimè ui commensurati ignis oleum elicito. Primùm enim clarißima tenuißimaq; emanat aqua, tenuißimarum utiq; partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balsami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & substantia inter tenuẽ, & crassam, quod oleum Balsami uocant. Postremò uerò id manat, quod Balsamum uocant, rufo colore. Aqua, quæ prius fluxit, uentriculi imbecillitate affectos hausta mirum in modum iuuat: siquidem tum pituitam, tum flatum ualenter consumit. sed quòd acerrima sit, dari sanè per se nequit, nisi uino, aut iure aliquo admista. Liquor deinde, qui secundo stillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum uulneribus, compaginum cruciatibus, conuulsis, resolutis, comitialibusq; succurrit. Vltimum uerò oleum hæc omnia similiter præstat, uerùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati consulentes silentio inuoluenda duximus. Βάλσαμον *sic Græcè dicitur, ut Latinè etiam Balsamum: Arabicè, Balesem, Bolesma, aut Belsan: Italicè, Balsamo.*

Balsami factitij conficiẽdi ratio.

Nomina.

Ἀσπάλαθος. ASPALATHVS. CAP. XIX.

ASPALATVS, alijs erysisceptron, frutex est surculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria, & Rhodiorum insula: quo ad vnguentorum spissamenta pigmentarij utuntur. Optimus est grauis, detracto cortice rubescens, aut in purpuram uergens, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius genus candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum uino ad tetra oris ulcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & sordida ulcera infunditur: subiectum in pesso, partum extrahit. Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet: vrinæ difficultatem, inflationesque discutit.

ASPALATHVS *quidem ex Creta, Rhodo, uel Syria ad nos (quod ego sciam) non aduehitur: etsi existimauerint nonnulli santalum rubrum uocatum esse Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullum (ut assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantùm suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisahan, ubi leguntur omnia, quæ de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia ualidior accedit ratio. siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orientales Indias, aliasq; ignotas terras, continuas santalorum recta proceritate syluas unanimiter uidisse narrant. Quod longè abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulento gustu, quæ in rubro santalo non deprehenduntur, rubrum enim santalum odoratum non est. Quòd si quandoque odoratum sentitur, id (ut optimè norunt periti myropolæ) non euenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dum unà cum albo, & flauo importatur, quæ odorata sunt, ex illis sibi odorem asciuerit, qui tamen tractu temporis facilè euanescit. Porrò Ruellius mediocri censura non uacat, quòd pro certo asserat, id legitimum esse Aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli uocant: quo item quondam agallochi uice utebantur myropolia. Cuius materiem cùm & in seplasijs, & apud artifices, qui precatorias (ut ita dicam) coronas ad Deiparæ uirginis salutationes torno conficiunt, diligentißimè sim perscrutatus, ea sanè nigra partim, partim uerò ex nigro, flauoq; uenosa mihi sese obtulit. Rubram autem, & subrubram (ut Ruellius inquit) nusquam me uidisse ingenuè fateri possum. Adde etiámnum, quòd sit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abunde proueniens, quæ oliuas etiam proferat, sed nec multis spinis horrens, nec detracto cortice rubescens. Quamobrem (ut mea fert opinio) Aspalathus non erit Rhodium oleastrum, neq; santalum rubrum. Itaq; cùm nobis Aspalathus desit, qui tamen facilè ex Rhodiorum insula afferri posset, suppleat eius locum uiticis semen: sic enim in Galeni succidaneis scriptum reperio. Meminit Aspalathi Galenus lib. VI. simp. med. sic inquiens. Aspalathus gustu quidem acris simul & adstringens est: facultate uerò ex dißimilibus constat, nempe partibus suis acribus excalfaciens, partibus uerò alijs, austeris scilicet, refrigerans. Itaq; utriusq; ratione deficcat, & proinde ad putredines, & fluxiones est utilis. hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi nostri commentarij Santala redoleant, posteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hìc differere non alienum duximus.* SANTALVM *itaq; in utraq; India syluis densißimis, ingentißimisq; nascitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, secundum locum habet album, postremum rubrum, quòd nullo commendetur odore. priora duo suauiter spirant. Quapropter Mauritanorum sententiam minimè probandam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, siccare uerò secundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (ut ipsi asserunt) priuatim defluxiones prohibet: incandescentibus inflammationibus, podagrisq; ex succo solani, aut sedi, uel portulacæ utiliter illinitur. Candidum, ac pallidum, ex rosarum aqua fronti imposita, capitis dolores mulcent. Aduersantur omnia calidis febribus: epota æstuanti uentriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex ijs, & aqua rosarum epithemata, quæ uentriculo illita eius feruorem*

Aspalathi cõsideratio.

Ruellius errore notatur.

Aspalathi uires ex Gal.

Santalorũ cõsideratio, & uires.

rem in ardentißimis febribus extinguunt. Ad hæc (ut auctor eſt Auicenna libro de uiribus cordis) Santalum non modò cordi efficacißimè lætitiam affert, ſed & robur non paruum addit. Quare his immiſcetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præſtant. Nomina. *Quod* ἀσπάλαθος *Græcis, Latinis item Aſpalathus uocatur: Arabibus, Darſiſaban: Italis, Aſpalatho.*

Βρύον. M V S C V S. CAP. XX.

Bryon, id eſt, Muſcus, à quibuſdam ſplachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur. Optimum eſt cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum, & odoratius præſtat: nigricās improbatur. Adſtringendi vim habet. Decoctum inſidentium vuluis vtile. Vnguento balanino, oleiſque inſpiſſandi gratia inſeritur: thymiamatum, acoporumque compoſitionibus conueniens.

Muſci arborũ hiſtoria. Galenvs *lib. VI. de ſimplicium med. facultate, & poſt ipſum Paulus, non modò Muſcum, qui cedris innaſcitur, intactum non reliquere; ſed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiámnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A qua ipſe quidem in uallis Ananiæ montibus ſupra Tridentum muſcum admodum uilloſum proprijs manibus quàmpluries decerpſi, multò ſanè odoratiorem, pulchrioremq́;, quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo ſuauiter olet abiegnus, quo in eorundem mõtium ſyluis, abietes innumeras adeò uilloſas, incanasq́; mihi uidere ſæpius contigit, ut prima ſtatim facie crediderim uillos frondium loco ijs in arboribus genitos eſſe. Sortitur arboreus Muſcus uaria, ac diuerſa nomina: quippe & muſcus, & bryon, & ſphagnos, & ſplachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. ſic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto naſci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maximè uidemus, ſed odore præſtantes. Laus prima candidißimis, atq; altiſsimis: ſecunda rutilis: nulla nigris. Et in inſulis, petriſq; nati improbantur, omneſq;, quibus palmarum, atq; non ſuus odor ineſt. hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice naſcitur: quapropter & uiribus fortaſſe præſtantior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoq; fuiſſe oblectatum, dum nocturno tempore quibuſdam in montibus ſuper fœno recumberem, ex conquiſitis plantis defatigatus, ubi larices innumeræ erant omni ex parte uilloſo muſco incanæ. Quandoquidem paſtores, ut nos ueluti re noua, & uoluptuoſa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos uillos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, ut nobis quidem uiderentur tormentorum puluerem facilè ſuperare. Quippe flammæ unà cum ingenti fauillarum copia, in obſcuræ noctis ſilentio ad aſtra tolli uidebantur, relicto ſui odoris oblectamento. Vnde illud exiſtimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non ſolùm de picea intellexerit, ſed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu.*

Muſci arborei uires ex Galeno, & Arabibus. *Is autem lib. VI. ſimpl. med. citato, ita de eo ſcriptum reliquit. Bryon, quidam uerò ſplanchnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet adſtringentem, inualidam. Nec enim multùm eſt frigidum, ſed propinquum ferme medijs; quia uidelicet & digerendi, & emolliendi facultatis eſt particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muſcum officinæ Arabas ſecutæ Vſneam uocant. Inter quos Serapio epotum uinum retulit, in quo diebus aliquot uſnea maduerit, altum ſomnum inducere, uentriculum roborare, uomitiones compeſcere, & aluum ſiſtere. Ad hæc Muſcus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inſeritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet. Sed quoniam arboreus muſcus odoratißimum Moſchon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibuſdam piloſis utriculis concluſus defertur, etſi Dioſcoridis Galeniq; æuum hunc ſilentio prætererit; nos tamen haud quaquam dißimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi noſtri commentarij meritò de me conqueri potuiſſent, ſi eos tanta odoris ſuauitate deſtitutos reliquiſſem; præſertim cùm omnibus palàm ſit ubiq; terrarum Moſchum inter pretioſa odoramenta primam ſibi comparaſſe ſedem. Quippe non modò collo, auribuſq; ſuſpenſus, ueſtimentis interpoſitus, chirothecis illitus, crumenis concluſus, ore retentus, & barbæ & ſupercilijs inunctus defertur Moſchus, quò alarum, nariumq; tædia, ſudoris graueolentia, & inſuaues corporis halitus occulantur, laſciuiæ oblectamenta augeantur, mollioreq; politia fiat; ſed etiam ut odoris ſuauitate Deiparam uirginem concilient, ne dicam, ut hac fucata hypocriſi laſciuiam dißimulent (eò enim uanitatis peruentum eſt) Moſchum ipſum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas ſalutationes in cælum eructant. Omnia deniq;, quibus miſcetur Moſchus, ſua odoris iucunditate commendat. Quòd ſi hæ lucubrationes eo*

forte

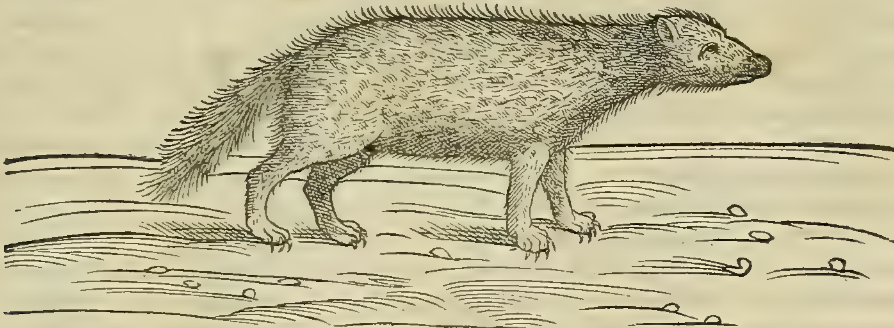
fortè caruissent, uerendum quidem erat, ne cum illis gratiam inijssent, qui mira undique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem ut & ij sibi unguenta omnium præstantißima, odoratißimaq; comparare ualeant, Moschi primùm, deinde uerò liquoris Zibetti uocati, & Ambari denique historiam, & facultates describam. MOSCHVS itaq; (ut Ruellius ex Aëtio transcribit, si tamen ea Aëtij legitima sunt, cùm potius Symeonis Sethi esse uideantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam nascitur, quod magis, quàm Chorasa ciuitas ad orientem uergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore subflauo. Secundam sibi sedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore subnigro. Eo infirmior censetur, qui à Sinarum agro mittitur. At Moschus omnis in umbilico cuiusdam animalis gignitur, quod capreæ simile est, unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cùm in uenerem agitur, furoris uehementia umbilicus intumescit, fitq; uomica prægnans congesto inibi crassiore sanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abstinet, humiq; crebrò uolutatur: qua uersatione umbilicum lutoso, feculentoq; sanguine turgentem exprimit. Cæterùm emissa sanies post aliquod tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit. De Moscho inter Arabas scripsit diligenter accurateq; Serapio, his uerbis. Animalia capreis non absimilia, quæ moschum gignunt, in Tumbascorum, & Sinarum agro potißimùm habentur, loca inuicem contermina. Tumbascinus Sinico longè præstantior est, quòd capreæ moschum gignentes & nardum, & alias odoratißimas plantas depascantur. Quod Sinis non euenit. nam etsi hæ quoq; odoratis uescantur herbis; eæ tamen odoris, & facultatis præstantia, nardum, & cætera Tumbasci plantas non æquant. Quinetiam in causa est demetendi ratio. quippe Tumbascini è uomicæ folliculo saniem nunquam eruunt, quò adulteria permisceant, & non nisi sereno cælo syncerum legunt. Sinici uerò uomicæ utriculum exprimunt, & exclusa sanie imposturas quosdam admiscent, nubilo parumq; arridente cælo, & alabastris recondunt. Is cæteris præstat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è uomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab alijs moschum ferentibus nullo discrimine differunt, præterquàm caninis uocatis dentibus. quippe hæc uerrium modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter moschum præstantißimum gignunt. Moschus præcox tetro, & insuaui odore displicet. uerùm uenatores immaturi folliculos excutientes, tantisper eum libero aëre suspendunt, dum abacto prorsus fœtore maturuerit. Is enim aëris coctione perfecta, miram sibi conciliat odoris suauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui suapte natura in animalis utriculo sibi maturitatem cõparauerit. Hunc incolæ per saxa metunt, & arborum truncos. nanq; animal cùm uomicam maturam esse præsentit, saxis & truncis sese magno oblectamento affricat, donec facto uomicæ emissario tota saniei uis effundatur. Hic cæteros sanè antecellit, tanquam solis coctione, & cæli benignitate maturitatem ultimam consecutus. Hunc itaq; moschum inde uenatores colligentes eorum animalium utriculis asseruant, quæ aliàs uenatione captauerant. Isq; ille moschus est, quo reges & donantur, & utuntur. Moschus excalfacit ordine secundo, siccat uerò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipsius affectibus opem præstat potus, atq; illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, si tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato peruncti, promptius in uenerem excitatur. Probant nonnulli an Moschus legitimus sit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfusum immittunt, tum paulò post iterum æqua lance ponderant. Quòd si superferatur, syncerum & legitimum existimant: sin cedat, spurium, & adulteratum putant. Huic simile aliud quodpiam habemus, sed præterquàm quòd mirum in modum oleat, primo statim occursu odoris uehementia nares admodum ferit.

Moschi odorati historia.

Moschi odorati uires.

Zibetti historia, & facul.

ANIMAL ZIBETTI.

Hoc uulgari sermone uocamus ZIBETTO, unguentarijs maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè misturas appellant. Gignitur id in exteriori testiculorum utriculo cuiusdam animalis, feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis. Catos hæc animalia uocant, quos sæpius Venetijs uidi ex Syria delatos. Est autem Zibettum tanquam sudor inter huiusce animalis testiculos concrescens, calidæ, humidæq; facultatis. Id cauernulæ umbilici impositum uuluæ strangulationibus mirificè prodest: proinde nec mirum est, si eo uiri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant solatium. Porrò ex quo AMBARVM aliud odoramenti genus gignatur, quod nos uulgò uocamus Ambracane, uarij uariè opinantur. Alij nanq; tradunt ipsum in maris alueo non secus, atq; in terra fungos oriri, ac deinde sæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nonnulli uerò referũt piscem Azelum nomine Ambarum hoc auidißimè prosequi, cuius esu necem sibi statim consciscere. Quod cùm sciant piscatores huius rei periti piscem hunc mortuum, undiq; fluctuantem coniectis uncis & funibus extrahunt: & Ambarum scisso animalis uentre eruunt. Quod uerò (ut perhibent) proximè dorsi spinam inuenitur, id maximè præfertur

Ambari historia uaria.

tur alio. Quidam praeterea in fontibus quibusdam Ambarum natare scribunt, qui bituminis modo illud eructant. Huius sententiae è recentioribus Graecis inuenio Symeonem Sethi, qui Ambarum describit his uerbis. Ampar, quod & Ambar appellatur, in diuersis locis scaturit. Sunt enim eius fontes ut bituminis, & sulphuris, & rerum similium.

Ambari genera, & uires.

Tria Ambari faciunt genera. Praefertur colore fuluum è Selachito Indiae petitum. Aliud subalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiae oppido aduehitur. Tertium atrum, & caeteris uiribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & siccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè praestat. Quare iisdem potius, quàm iuuenibus chirothecae Ambaro imbutae concedi deberent. Vino infusum temulentos efficit. Caeterùm ex antedictis quae sit Ambari historia ut uerior accipienda, non equidem ausim decernere, quòd nihil adhuc certi atq; explorati habeam.

Fuchsij opinio.

Neq; etiam libet subscribere sententiae Fuchsij, quanuis uiri eruditißimi: qui in libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, Ambarum nostri usus factitium esse censet, atq; legitimum Ambarum, de quo scripserunt Mauritani, quodq; ipse succini generi adscribit, desiderari. Siquidem non uideo, quibus rationibus, uel auctorum testimonijs hanc suam comprobet sententiam.

Nomina.

Muscus arboreus βρύον, ἢ σπλάγχνον Graecis appellatur: Muscus, Latinis: Axnech, aut Vsnee, Arabibus: Mosco, Italis: Moosz, Germanis. At Moschus odoratus μόσχος Graecis recentioribus nominatur: Moschus, Latinis: Misch, seu Mesch, Arabibus: Muschio, Italis.

Ἀγάλλοχον. AGALLOCHVM. CAP. XXI.

AGALLOCHVM lignum est, quod ex India, atque Arabia deportatur, thuiae ligno simile, maculatum, odoratum, gustu adstringens cum quadam amaritudine: cute uerius quàm cortice uestitur, aliquantulum uersicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: sudores arcet toto corpori insparsum: pro thure ad suffimenta substituitur. Radix epota drachmae unius pondere, humida stomachi uitia, & imbecillitatem, feruoremq; mulcet: si lateris, iocinerisúe dolor excruciat, si dysenteriae, aut tormina infestant, ex aqua bibere prodest.

Agallochi cõsideratio.

AGALLOCHVM *à Graecis, & Latinis recentioribus, sicuti ab Aphris Lignum aloës appellatur. Optimum à Lusitanis è Calecut Indiae emporio ad nos conuehitur. Etsi etiam Venetias hac aetate ex Alexandria Aegypti praestantißimum afferatur: siquidem igni accensum suauißimum, ac periucundum spirat odorem. Nec ob id putandũ hoc illegitimum esse, quòd ἐστιγμένον, id est punctis maculatũ non sit: quoniam Oribasius non legit ἐστιγμένον, sed ἐστὶ μὲν οὖν εὐῶδες, id est. Est igitur odoratum &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: sicuti nec Paulus. Caeterùm non diu est, quòd legitimum importari coepit: nam licet antea, quibusdam non deesset Agallochum uerum; nihilominus, quòd rarißimum esset, officinae ferè omnes eius loco, ut superius diximus, oleastrum Rhodium suppeditabant: quem falsò existimauit Ruellius aspalathum esse. Nascitur Agallochum (ut Lusitani per meridiem in orientem nauigantes testantur) in insula Taprobana, alijsq; confinibus locis, cuius integros truncos in Lusitaniam, & Hispaniam ijdem secum attulere, qui non modò incensi, sed manuum tantùm attritu suauiter (ut aiunt) redolent. Porrò ubiq; pretiosum Agallochum est: nam & in locis, ubi nascitur, plurimi penditur. Verùm Agallochum, quod tantopere praestet, hactenus mihi uidere non licuit.*

Agalloc. fabulosa opinio.

Sunt, qui somniantes dixerint, Agallochi arborem uidisse neminem, cùm terrestri tantùm paradiso proueniat: illudq; ferri fabulantur fluminibus, quae (ut sacra testantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (ut paucis innuit Serapio) Gangem Indiae amplißimum fluuium quàm plurima secum Agallochi fragmina uehere, quae tamen in ipsum ducuntur aliorum fluminum cursu, qui in eum confluunt. Quippe cùm fluuij transluant loca, ubi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt unà cùm alijs uarij generis lignis, & in Gangem transferunt: quemadmodum in nostris etiam fluminibus saepe ac saepius uisitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetijs uenditur, utpote quod longo aquarum discursu omni ex parte laceratum, exesum, comminutumq; spectetur. Quamobrem mirum non est, si dum manibus tractatur, id odoris non praestet, quo illud fragrare praedicant ex natali solo in Lusitaniã aduectum.

Agallochi historia ex Serap. & Sym.

Eius plura numerantur genera, si Serapioni fides est adhibenda, qui ex Abohanifa Arabo ita transcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri; tametsi quaedam ibi crescat planta neuig uocata, quae quadántenus Agallochum refert. Verùm praestantißimum India mittit: & quanuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi sunt genera) id tamen quod uiribus caetera praecellit per excellentiam Indum peculiariter uocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd caeteris praestent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiae insula inuenitur, quae Fimua nominatur. Selectißimum est nigrum, quod uarium ostendat colorem, succi plenum, ponderosum, duritie compactum, crassum, non albicans, & quod accensum aegerrimè flagret. Secundae bonitatis est Mondunum à Mondel Indiae urbe denominatum. Tertium est Seificum, quod non obscurae bonitatis praesumitur, quòd sua praestanti ui, ac grauedine in aqua coniectum, non innatet, sed statim subsidat. porrò ex hoc genere id magis praestat, quod crassum est, & plurimo humore praegnans. Postremam sedem habet Alcumericũ Seifico bonitate cedens: tametsi Alcumeri non longius à Seifi distet, quàm itinere triduano. Praestat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine uarium, graue, ignium flammis diu resistens, ueruntamen uiribus Seifico infirmius est. Item ex auctoritate Chealfitebeni idem ita scribit. Ferunt praeterea, quod incolae Agallochum statim ab arbore dissectum integro anno sepeliunt, ut ita terra obrutum marcescat cortex, lignumq; tantùm purum remaneat, adeò ut è ligno nihil erodatur. Ferunt insuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circumstantes regiones deferri. haec Serapio. Cui subscribit è recentioribus Graecis Symeon Sethi, causam etiam reddens, cur annua sepultura dissectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratius futurum existimant, nisi prius marcorem aliquem

& teredinem

& teredinem ſenſerit: proinde harum regionum incolæ diſſectum ſub terra condunt, ſuoq; tempore eximunt, & negotiatoribus uendunt. Nicolaus *Myrepſicus ſæpius in ſuis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, ubi* Fuchſius *prima de antidotis ſectione, ſic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi mentionem facit* Nicolaus, *ideoq; hoc loco, quæ noſtra de illo ſit ſententia, exponemus. Per crudum itaq; lignum intelligo, quod non putruit: nam (ut teſtis eſt Symeon Sethi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ idipſum concidunt, & ſub terra multo puluere obruunt, & poſt aliquod temporis ſpatium, quantum ſcilicet ſufficere uidetur, ligni partes educunt, & mercatoribus uendunt. crudum itaq; erit, quod terra non obruitur, ſed ſtatim ab arbore exciſum ad uſum rapitur. hæc* Fuchſij *ſententia. A quo tamen nos pace ſua diſſentimus. nam ſi in componendis medicamentis præſtantiora ſimplicia ſemper expoſcimus, ſitq; Agallochum illud præſtantius, odoratiusq; (ut etiam Symeon ille refert) quod terra, uel puluere fuerit ſepultum, non uideo, cur potius inſepultum, & ſtatim ab ipſa arbore exciſum (id enim ob locorum diſtantiam recens habere nequimus) crudum uocauerit* Nicolaus, *præſtantiusq; exiſtimauerit. Puluere enim uel terra conditum coqui non poteſt, quòd nullus ibi ſit ignis, neq; calor, ſed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortaſſe odorem eius obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum* Nicolao *illud deſignari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortaßis odoratißima lauacra ex Agallochi decocto ſibi conficiant* Indi, *aliaq; odoramenta in regales præparent uſus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel fortè per crudum illud intelligit* Nicolaus, *quod impetu fluminum, longoq; eorum ductu per regiones non defertur. In his nanque calorificis regionibus aquæ à ſolibus non obſcurè calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, ſed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modò crudum, ſed etiam bonum addiderit* Nicolaus, *nullum aliud expetere uidetur, quàm quod ſepultum præſtantißimum euaſerit. Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine ſecundo. Facit, ut* Auicenna *ſcribit, ad cordis affectus: ob idq; inter ea medicamenta, quæ cordi præſidio ſunt, Agallochum recenſuit. Huius non reperio meminiſſe* Galenum *alibi, quàm in ſuccidaneis, ubi centaurium ſupplet pro Agallocho. Lignum, quod Græci* ἀγάλλοχον, *Latini ſimiliter Agallochum dicunt. Verùm recentioribus Græcis* ξυλαλόη *nominatur, ut officinis* Lignum aloës: *Mauritanis,* Hoad, Agabian, Agalugin, *aut* Agalugen: *Italis,* Agallocho, & Legno aloe: *Germanis,* Aloes holtz, *ſeu* Kreuz holtz: *Hiſpanis,* Lin aloe.

Fuchſij ſententia improbata.

Agallochi facultas.

Nomina.

Νάρκαφθον. NARCAPHTHVM. CAP. XXII.

NARCAPHTHVM ex India defertur, corticoſum, ſimile ſycomori libro: quod iucundi odoris gratia ſuffitur. Miſcetur thymiamatis compoſitis. Conſtrictionibus uuluæ ſuffitu prodeſt.

Narcaphthi conſideratio.

TAM *breuiter, tamq; parcè de* Narcaphtho *ſcripſit* Dioſcorides, *ut nimirum mihi perdifficile ſit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex* India *afferatur, quod legitimum* Narcaphthum *referat. Eoq; magis quòd nihil de hoc (quod equidem ſciam)* Theophraſtus, & Plinius *ſuis monumentis poſteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non deſunt indicia, quæ præ ſe ferant (ſi modò ad nos deferatur) id omnino eſſe* Narcaphthum, *quod uulgò officinæ uocant* Tigname. *nam tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud* Græcos, *quod apud* Latinos *ſuffimentum ſignificat. Proinde cùm huius in ſuffimentis frequentißimus ſit uſus, nil mirum ſi nouum ex uſu ſibi uendicauerit nomen, quod eſt thymiama. Id quod corrumpentes poſteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (ut* Dioſcorides *inquit) iucundi odoris gratia per ſe ſuffitur, ac etiam alijs ſuffimentis inſeritur. Quod in* Tigname *facile probatur. quippe id tantùm uſu uenit in cõpoſitis odoramentis, quæ ad ſuffiendum parantur, ita ut præterquàm quòd per ſe id muneris præſtet, raræ quoq; fiant ſuffimentorũ compoſitiones, quæ ipſum non recipiant. Quare admirari ſinamus, ſi relicto proprio ſuæ arboris nomine, ſibi aſcititiam nomenclaturã ex ſuffimentis uſurpauerit.* Serapio *Narcaphthũ* Laſabaten *uocat: & illud odorati calami uice ſupponi poſſe autumat.* Νάρκαφθον *Græcè, ſicut* Narcaphthum *Latinè appellatur: Arabicè,* Nabach, *ſiue* Laſabaten: *Italicè,* Agallocho, *atq; etiam* Tigname, *ueluti ſeplaſiarum uulgo.*

Tigname.

Nomina.

Κάγκαμον. CANCAMVM. CAP. XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lacryma eſt, myrrhæ quodammodo ſimilis, uiroſi guſtus, quam ad ſuffimenta uſurpant. Veſtes eo, additis ſtyrace, & myrrha, ſuffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obeſos, ſi ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulſo aceto pluſculos dies ebibatur: lienoſis datur, comitialibus, & ſuſpirioſis: menſes cum aqua mulſa pellit: oculorum cicatrices confeſtim emendat: uino madefactum medetur eorundem hebetudinibus. aduerſus gingiuas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

Cancami conſideratio.

CANCAMVM, *quod notis omnibus* Dioſcoridis *hiſtoriam referat (ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ ſtudioſorum fert opinio) nec ex* Arabia, *nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddã rufum, ac pellucens oſtendunt, quod ſurculos incognitæ arboris undique circumueſtit, myrrhæ quadántenus ſimile. Veruntamen quòd nulla (ut* Dioſcorides *inquit) in eo manſo ſaporis uiroſitas deprehendatur, alij id potius mentiri, quàm eſſe legitimum Cancamum uolunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maximè infectoribus ad inficienda ſerica ſtamina, idq; uulgari ſermone quidam in* Italia *appellant* Lacca, *quidam diminutè* Lacchetta. *Cuius duo habentur genera, quæ tantùm (ut opinor) bonitate differunt. Præſtantius uulgò appellant* Lacca ſumetri: *quod uerò deterius eſt,* Lacca comberti, *cognomentis fortaſſe à locis* Arabum, *à quibus deferuntur, acceptis. Primum ſurculis perpetuò obuolutum uiſitur: alterum abſque ſurculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam uiliori pretio uendunt. Hinc itaq; factum eſt, ut crediderint illi* Serapionis *auctoritate freti, hoc legitimum eſſe Cancamum: nempe*

Laccæ Arabũ opinio uaria.

quòd is Cancamũ Laccam appellet, & quòd arboris ſit gummi, uel lacryma myrrham quadantenus referens: quòdq; etiam eius meminerit Serapio, poſtquàm de Dioſcoridis et Pauli Cancamo egit, his uerbis. LACCA (ut inquit Iſac amran) res quædam eſt rubea, quæ tenuibus lignorũ ſurculis inhæret, ſapore non ingrato. Coquitur hæc, et inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod uerò poſt infecturam ſubſidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam uocant. Cæterùm Lacca ex Armenia defertur exiccans, & excalfaciens ordine ſecundo. Ventriculum, & iecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc ſcatent gummi, diligenter franguntur, ac ſubinde aqua perfundũtur, in qua odoratus iuncus ariſtolochiaq; inferbuerint, deinde piſtillo agitantur, cum autem ab agitatione reſederint, aqua leuiter abijcitur. quòd ſi una tantum lotione non pelluceat, ſecundò item repurgetur, demum ſiccetur in umbra, & recondatur in uaſe uitreo. hæc Serapio. Quibus palàm eſt, gũmi, quod infectoribus uulgò Lacca dicitur, Laccam eſſe Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quòd Dioſcoridi Cancamum lacryma ſit Arabicæ arboris, uiroſi guſtus: Serapioni uerò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum ſurculis inhærens, ſapore non ingrato. Item Dioſcoridi Cancamum obeſos extenuat, lienoſos iuuat, ſuſpirioſis, & comitialibus prodeſt, menſes pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obſtructiones aperit, uiſcera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem ſanat. quæ omnia medicamentorum diuerſitatem præ ſe ferunt. Quo fit, ut non ab re exiſtimauerint peritiores medici, nos omnino Dioſcoridis Cancamo eſſe deſtitutos.

Cãcamum & lacca quòd idẽ ſint, probatur.

Veruntamen non deſunt rationes, nec probatiſsimorum auctorum teſtimonia, quibus etiam probari poſsit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccã idem eſſe. Nam etſi hæc, quæ allata ſunt, omni ex parte uera uideantur; ſi quis tamen Dioſcoridis codicem hoc capite ſcatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiusq; perpenderit, certior fortaſſe fiet, nos Cancamo non omnino deſtitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni ſimplicium cenſu omnia ex Dioſcoride tranſcripſit, accuratius perlegerem, inueniſſemq; illi Cancamum lacrymam eſſe Arabicæ arboris, myrrhæ ſimilem, odore grato, & quòd nullius uiroſi guſtus meminerit, illico orta eſt ſuſpicio, quòd ea particula Dioſcoridi illegitimè acceſſerit. Auxit deinde ſuſpicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (ut aſſolet) ex Dioſcoride tranſcribit, nuſquam huius particulæ mentionem fecerit. quòd fortaſſe Dioſcoridis codex, à quo tranſcripſit, hac menda facilè uacarit. Sed illud adhuc magis rem ita ſe habere mihi perſuaſit, quòd primùm legatur in Dioſcoride, Cancamum uiroſi eſſe guſtus, quod fœtoris, non ſuaueolentiæ indicium eſt: mox cum ſtyrace, et myrrha ad ſuffiendas ueſtes expeti, ut grato cõmendentur odore. quæ ut inter ſe maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent ſuſpicionem. His itaq; rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus eſſe uideor, ut quaſi crediderim Dioſcoridis codicem hoc in loco uitiatum fuiſſe. Vnde poſtea factum ſit, ut eius Cancamũ ab Arabico diuerſum ſeſe oſtenderit. Neq; ſanè huic opinioni illud obſtare uidetur, quòd plura in morbis curandis Cancamo aſsignauerit Dioſcorides, quàm Serapio. ſiquidem nulli dubium eſt, quin ea medicamenta, quæ obeſos extenuant, lienoſos iuuant, & menſes cient, poſsint pariter uentriculum et iecur roborare, eorumq; infarctus expedire, & cutem ſubeuntes aquas, & felle ſuffuſos ſanare. Hæc autem ſilentio inuoluenda non duximus, non ut noſtra hæc probetur, uel improbetur opinio, ſed ut alijs ueritatis inueſtigandæ pateat aditus.

Laccæ factitię genera.

Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuerſarum infectionum ſedimento pictoribus tantùm parantur. Alia nanque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam uulgò uocant Cremeſe, & Cremeſino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quod braſilium uocant, omnium deterrima. quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen deſunt, qui credant, chermeſinum infectoribus uocatum eſſe arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctore Iſac, rem rubeam (ut paulò antè diximus) eſſe ait, quæ tenuibus lignorum ſurculis inhæreat, & quòd ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant. quandoquidem huius ſententiæ reperio fuiſſe Fuchſium.

Fuchſij opinio improbata.

Sed meo iudicio non exactè rem exploraſſe uidetur. quippe chermeſinum, quo puniceo, & purpureo colore ſerica ſtamina inficiuntur, eſt (ut Itali optimè norunt) pilula, uel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnaſcens, non autem gummi, uel roſcidum, uel aliud per ſe manans, ab eo perquàm longè diuerſum. Siquidem hoc nil aliud eſt, quàm natiua Serapionis lacca, quam propriè Itali uocant uulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita ijs inficiendis ſericis, quæ uiliori ueneunt pretio. Nec obſtat, quòd dixerit Serapio, quẽ hìc ſecutus eſt Fuchſius, huiuſce laccæ infecturã uocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil ſanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioſcoridis. quo fit, ut exiſtimauerim in eo capite de lacca omnino ſubeſſe mendam, uel auctoris, uel interpretis: & fortè melior hæc eſſet lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò ut coccinei uideantur: uel adeò ut ijs ſimiles ſint, quorum infecturis inijcitur chermes.

Pharmacopolarum error.

Aberrant præterea pharmacopolarũ quàm plurimi Dialaccam antidotũ componentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immiſceant. Sed caueant, quæſo, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus deteſtandum incidant: id nanq; ijs facilè continget, ſi Monachis, qui in Meſuem ſcripſerunt, morẽ gerent.

Monachorũ lapsus.

Hi enim iam rei medicæ profeſſores aſſerere non dubitarunt, immiſcendam eſſe loco cancami, ſeu laccæ in magnã dialaccæ antidotum eam Aphricæ arboris lacrymam, quam ſeplaſiæ ſanguinem draconis appellant, quæq; Dioſcoridis cinnabaris ab omnibus eſſe cenſetur. Sed certè ij magis hallucinantur, quàm ut refelli debeant, quòd ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduerſetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potiſsimè antidotus illa expoſcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd uentriculum, & iecur roborat; adeò eorum infarctus, & obſtructiones expedit, ut ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet. Contrà uerò draconis lacryma propria ui efficaciter adſtringit, ita ut ſcriptum reliquerit Dioſcorides, eam lacrymam ijſdem pollere uiribus, quibus hæmatites lapis: cuius tamen uis eſt, ut menſium profluuia ſiſtat, non autem ut eliciat, Cancami modo, præſertim ubi uaſorum infarctu remorentur. ob idq; maximè expetitur ad ſanguinis emanationes, ad uulnera cohibenda, & oſsium fracturas ferruminãdas.

Sed

Sed monachos missos faciamus: & seplasiarios admoneamus, ut si nostro consilio uti uelint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipsam Serapionis. quæ natiua ex Armenia ad sericorum uellerum infectum copiosissima ad nos defertur. siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Nicolaus Myrepsicus *in sua Dialaccæ confectione laccam infectorum immiscuit. Quod* κάγκαμον *Græci, Latini item Cancamum uocant: Arabes, Sach, siue Lach: Itali, Cancamo: uulgus officinarum, Lacca.*

Κῦφι. CYPHI. CAP. XXIIII.

Cyphi odorati suffimenti compositio est, dicata dijs: qua abunde Aegyptij sacerdotes utuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum una hæc est. Sumito cyperi dimidium sextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: uuæ passæ pinguis, exemptis uinaceis, minas duodecim: resinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aspalathi, singulorum minam: myrrhæ duodecim: uini ueteris sextarios nouem, cum duabus mellis minis. Vuam passam, detractis uinaceis, tusam cum uino, & myrrha subigito: cætera tusa, & cribrata adijcito: die uno humorem combibere finito. dein mel coquito, dum sibi glutinis adsciscat crassitudinem: eliquatam resinam accuratè permisceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile uas recondito.

Non omnes sanè Dioscoridis codices, præsertimq; uetustiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, ut crediderim cum plerisque rei medicæ peritis, id illegitimè huc accessisse. siquidem non rationi consentaneum esse uidetur, Dioscoridem hic de simplicium materia scribentem, composita medicamenta tam inconsultè, ac præter rem simplicibus inseruisse: præsertim cùm id nulli superiorum commodè adnecti possit, quemadmodum est de multis alijs compositionibus. Cyphi caput adscititium. *Vt* κῦφι *Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.* Nomina.

Κρόκος. CROCVM. CAP. XXV.

Crocum optimum in medendi vsu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in capreolo, oblongum, omnibus suis partibus constans, non fragile, plenum, à quo detractum est nihil, quod madefactum manus inficit, nec situm redolet, aut cariem sentit, subacre: sin huius generis non est, aut uetus, aut humore perfusum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinum inter Sicilica omnia uiribus infirmius est. Omnium natura oleracea. Itali tamen ob succi copiam, & coloris uenustatem, tingendis mortarijs dicauerunt: quibus de causis magno uenditur. Vtilissimum in medicina quod antè descripsimus. Adulteratur immisto crocomagmate tuso, atque etiam sapæ sublitu: contrita, quò pondus adijciatur, simul argenti spuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat insidens puluis, præsertim si defrutum in odorando subolet. Thessalus ipsum tantùm odoratum esse uoluit. Alij exitiosum, tribus drachmis ex aqua potis. Procul dubio uim coquendi, emolliendi, atque substringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præstat: qui ex passo biberint, crapulam non sentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum causa temperantur: ad vuluæ etiam, sedisquè cataplasmata, utiliter inditur: venerem stimulat: vergentes ad ignem sacrum inflammationes mulcet: auricularijs collectionibus utile. Quò facilius conteratur, in calido fictili sole siccari oportet, celeriterque uersari. Vrinam mouet radix ex passo pota.

Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAP. XXVI.

Crocomagma fit expressis unguenti crocini odoramentis, & in formas digestis. Optimum est odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni expers, læue, subamarum, quod madefactum croci colorem reddit, gustatumque uehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale est quod à Syria defertur. Habet suas uires ad delenda, quæ caliginem oculis obuersant:

vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit: Vires croci proportione quadántenus repræsentat: quádoquidem plurimam croci partem sibi Crocomagma uendicat.

Croci consideratio.

Crocum quidem ubique terrarum cognoscitur. In Italia, & præsertim in Hetruria, Mauritanorum modo uulgò uocatur Zaffarano: *quanquam non desunt rura in agro nostro Senensi, quæ corrupto à Croco uocabulo ipsum appellant* Gruogo. *Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quod sciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Vestinorum urbe affertur, primum sibi locum uendicat in Italia. Constat optimum esse, & Aquilano longè præstantius, quod in Germania oritur, è Vienna Austriæ metropoli deuectum. Sed huiuscemodi sanè perexiguum est, idq; difficulter transit ad Italos, ob eius frequentißimum in cibis usum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (ut Theophrastus auctor est) uergiliarum occasu, paucisq; diebus: confestim uerò cum folio florem quoque expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit.*

Croci uires ex Galeno.

Croci meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Crocus paulùlum etiam adstringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; ostendimus. Sed superat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium, & primi exiccantium, proinde concoquendi quoq; uim quandam habet, adiuuante scilicet in hoc & pauca adstrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm non admodum excalfaciant, paucula adest adstrictio, ea parem facultatem habent essentijs emplasticis uocatis, quas cùm iunctas esse caliditati non uehementi contigerit, concoquentes esse ostendimus. Et lib.* II. *de comp. med. secundum locos: Crocum, ait, suo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentisci modo.*

Nomina.

Κρόκος, *Græcè: Crocus, Latinè nominatur:* Zahafaran, *aut* Zafaran, *Arabicè:* Zaffarano, *Italicè:* Saffran, *Germanicè:* Azafran, *Hispanicè:* Saffran, *Gallicè.* Κροκύμαγμα *idem nomen retinet apud Græcos, Latinos, & Italos.*

Ἑλένιον. HELENIVM. CAP. XXVII.

Helenium folia habet uerbasci angustioris folij, asperiora, oblonga: caulem quibusdam in locis non emittit: radicem subalbidam, interdum subrufam, odoratam, subacrem, uegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines liliorum, aut ari modo seruntur. Montanis, umbrosis, & siccis locis prouenit. Foditur æstate radix, particulatimque dissecta siccatur. Potum radicis decoctum menses, & urinas ciet. Ipsaque in eclegmate ex melle prodest tussi, orthopnϾ, ruptis, conuulsis, inflationibus, & serpentium morsibus. In summa excalfaciens est. Folia eius ex uino cocta utiliter ischiadicis illinuntur. Helenii radix & stomacho utilis est in passo condîta: siquidem salgamarii paulùlum siccatã eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in sapam coniiciunt, & ad usus recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreationes efficax est. Alterum Helenii genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba est cubitalibus ramulis, serpylli modo per humũ repentibus. folijs lẽticulæ circa ramos, sed longioribus crebrisque: radice pallida, digiti minoris crassitudine, per ima tenui, supernè crassiore, cortice nigro. Nascitur in maritimis, collibusque. Radix una in uino epota, contra serpentium ictus auxiliatur.

Helenij cõsideratio.

Helenium, *quod Latinis etiam Inula dicitur, planta est uulgaris notitiæ. Quod autem in Italia prouenit, folio est longè maiore, quàm tradiderit Dioscorides. Quippe non solùm uerbasco angustifolio Inulæ Italicæ maiora insunt folia; uerùm etiã ea magnitudine longè superant, quæ latifolio exoriuntur. Quod tametsi pro locorum uarietate euenire facilè poßit: crediderim tamen hoc in loco Dioscoridis codicem pluribus scatere mendis. Siquidem testatur Marcellus Florentinus uir quidem apprimè doctus, se habuisse Dioscoridis uetustißimum, ac probatißimum codicem, in quo longe plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præsertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & semine habebantur. Caulẽ ex se mittit Helenium crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq;: flores luteos: & in his semen uerbasco simile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non est, si etiam alia hic desiderari poßint, cùm non facilè adducar, ut credam, Dioscoridem Helenij radicis, cuius tantùm est in medicamentis usus, tum amaritudinem, tum formam subticuisse. Meminit Inulæ Plinius lib.* XIX. *cap.* V. *ubi sic habet. Siser his seritur mensibus, februario, martio, aprili, augusto, septembri, octobri. Breuior his est, sed torosior amariorq; Inula, per se stomacho inimicißima. Eadem dulcibus mistis saluberrima. Illustrata maximè Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, ut arundo seritur. Item lib.* XX. *cap.* V. *Inula quoq; inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, si ut eruta est, terram non attingat. Condita tussim emendat. Radicis*

cis uerò decoctæ ſuccus tineas pellit. Siccatæ autem in umbra farina, tuſſi, & conuulſis, & inflationibus, et arterijs medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. hactenus Plinius. Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioſcorides, ad nos (quod ego ſciam) non defertur, nec in Italia prouenit. Hoc à noſtrate non diſtinxit Auicenna, ſed utrunque ſimul confudit. Meminit huius etiam Plinius libro XXI. *cap.* X. *his uerbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena inſula laudatiſsimum. Eſt autem frutex humi ſe ſpargens, dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo. Item lib. eodem cap.* XXI. *Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (ut diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquóque corpore nutrire incorruptam. Prætereà putant uſu eius quandam gratiam ijs, uenerémque conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eúmque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero. quòd triſtitia omnis aboleatur. Eſt autem ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Eſt autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex uino. Mures quoq; contrita dicitur necare. hæc Plinius. Quibus ſatis conſtat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, ſed etiam in Helena Aegæi inſula præſtantiſsimum haberi. Helenij uires ſcripſit Galenus libro* VI. *ſimpl. medic. ſic inquiens. Helenij herbæ radix maximè utilis eſt, non primo ſtatim occurſu excalfaciens: ac proinde non dicenda eſt calida, & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone craſſos, lentosq; humores idoneè commiſcetur. Rubrificant quoque ea partes frigidis, ac diuturnis uexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſsiones, iſchiadas uocant, & exiguæ aſsiduæq; articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ, ac luxationes. hæc ille. Cæterùm ſunt, qui dicunt (ut etiam teſtatur Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſi tamen liber ille Galeni legitimus eſt) quòd ſi Helenij ſucco tela uenatoria inficiantur, uenenata efficiuntur, idq; in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino perdant. Quod tamen potius fabuloſum, quàm hiſtoricum crediderim. Planta, quæ Græco nomine* ἑλένιον, *Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iaſim, ſiue Raſen: Italico, Lella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alant: Hiſpanico, Raiz de alla: Gallico, Aulnee.*

Helenij Aegypt. conſid.

Helenij uires ex Galeno.

Fabuloſum.

Nomina.

Ὀμφάκινον, καὶ πᾶν ἔλαιον. OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM. CAP. XXVIII.

OLEVM, quod ex immaturis oliuis exprimitur, ad multos uſus rectè ualentibus accommodatiſsimum eſt. omphacinum id appellatur. Præſtat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale vnguentorum compoſitionibus idoneum intelligitur. Stomacho utile eſt, quòd aſtringat: gingiuas cõtrahit, dentes firmat, ſi contineatur in ore: ſudores cohibet. quò autem uetuſtius, ac pinguius, eò ad medicamenta aptius eſt. Et (ut reliqua in commune dicantur) omne oleum calfacit, emollit uentrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipſumque promptius ad obeunda munera reddit. aluum emollit, ulcerantium medicamentorum uires permiſtum hebetat: contra uenena datur, aſsiduè potũ, redditumque uomitionibus: ſoluit aluum heminæ menſura cum pari ptiſanæ ſucco, aut aqua potum: ad tormina calidum ſimul decocta ruta tribus ſextarijs in potu datur: uentris animalia pellit: idem maximè ilei inteſtini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & uehementius diſcutit: oculorum claritati ſublitum confert. Si uetuſti non ſit occaſio, in uaſe decoquitur ad mellis craſsitudinem, ut uetuſtatem repræſentet.

Ἔλαιον τῆς ἀγριελαίας. OLEVM SYLVESTRIS OLIVAE. CAP. XXIX.

OLEVM, quod ſylueſtres oliuæ fundunt, uehementer aſtringit, & ad ſanorum uſus ſecundum ſibi locum uendicat. In doloribus capitis utiliter pro roſaceo ſubſtituitur: ſudores arcet, defluentes capillos inhibet: furfures, ulcera capitis manantia, ſcabiem, lepraſque abſtergit: tardius canitiẽ ſentiunt, qui eo quotidie perunguntnr. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec annicu-lo uetuſtius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum menſura, & ſub ſolem media quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, ut aſsidua deuolutione, ictuque agitatum reſpumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emolleſcat, in ſupradictum oleum deijcitur, ita ne extillet aqua: poſtea tedæ præpinguis piceæ, aſſulatim cæſæ æquale pondus adijcitur, & tranſactis octo diebus, oleum concha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in uas nouum uetere uino affuſum recondi debet, ſubſtratis ſertulæ Campanæ corollis drachmas undecim pendentibus, cum pari iridis pondere. ſin minus, rurſus ſoli mandandum, & idem munus obeundum, uſque dum inalbeſcat.

Σικυώνιον ἔλαιον. SICYONIVM OLEVM. CAP. XXX.

SICYONII componendi ratio hæc eſt. In lebetem oris lati, ſtanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius unus: aquæ ſemicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at ubi bis efferbuit, & ſubtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferueſcit, & reliquis, ut diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri conſueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam uſque modum uim habet. Febri, ac neruorum uitijs prodeſt. fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo utuntur.

Ῥύπος. STRIGMENTVM. CAP. XXXI.

STRIGMENTA à balneis calfaciunt, molliunt, discutiunt: ad sedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa uerò, quæ ex palæstris puluerem sibi adsciuerunt, in sordis speciem redacta, articulorum nodos imposita adiuuant: ischiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè sufficiuntur. Derasæ gymnasiorum parietibus, simulacrisque sordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, dissipant: desquamatis, & ulceribus antiquis prosunt.

Olei consideratio.

MVLTO quidem artificio ueteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex Dioscoride satis superq; constat. Quod tamen hac tempestate à nobis fieri non solet: quanuis fortasse apud Græcos eiusmodi parandi olei consuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantùm in communi omnium usu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametsi quidam, quòd & gustatu iucundius, & sanitati conducibilius sibi oleum comparare uelint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipsæ iam plenè flauæ tantillum subrubescere cœperint.

Olei usus apud veteres.

Cæterùm non mirum est, si ueteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: siquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur; sed etiam ut agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera, frequentius sibi totum corpus oleo perungebant. Qua de causa & balneas frequentabant, & thermas. nanq; olei contracta sordes, ut corpora sæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris serui in balneis, qui non modò corpus totum intrantibus abluebant; sed & ipsum quibusdam strigilibus abradebant ad hoc opus aptissimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento; quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus sibi comparabant, deniq; pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluebant. Quapropter dum se in ipsis balneis abradere, sudoremq; emanantem detergere curabant, olei strigmenta, quò se prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hic meminit Dioscorides. *Fuit præterea in magno, ac præcipuo usu apud ueteres oleum ad perungendos athletas, qui in theatris palæstræ nudi luctabantur, non solùm ut eorum corpora agiliora, expeditioraq; in certamine redderentur, sed ut etiam ij difficilius sese manibus comprehenderent. Cùm autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipsi oleo affatim peruncti, illum in se facilè contrahebant; ac multò magis cùm in terram alter alterum consternebat. Quare balneum ingressi, strigilibusq; abrasi cœnosa strigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus* Dioscorides *mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copiosè peruncti inter luctandum palæstræ parietibus, ac statuis lapideis sese sæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facilè fiebat, ut adueniente puluere cœnosum quoddam unguem parietibus inhæresceret: de quo etiam Dioscorides disseruit.*

Olei facultates ex Gal.

Olei facultates fusius prosecutus est Galenus lib. VI. de simplicium medicam. facult. sic inquiens. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod sanè proprijssimo nomine oleum appellamus, cuiusmodi sit temperaturæ, superioribus libris definitum est. quippe humectatorium esse, & moderatè calidum ostendimus. Eiusmodi est, quod est dulcissimum, fitq; potissimùm ex oliuis, quas Græci δρυπεπεῖς *uocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in se habet adstrictionis, tantum etiam illi inest frigiditatis. Porrò oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius est, & magis discussorium. Quod uerò ex immaturo, id dum reliquum quippiam seruauerit adstrictionis, mistæ permanet facultatis: ubi uerò illam prorsum abiecerit, reliquo fit simile. Quinetiam quicunq; in præparando germina inijciunt, ij & ipsi omphacino simile oleū efficiunt. Cæterùm rogandum non est, quo pacto sit præparatum, sed gustandum est potius: ac si præferat adstrictionis quippiam, eatenus etiam frigidum esse existimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id est Hispanicū nominant. Quod si nequaquam gustantibus adstringere appareat, sed adamussim uideatur dulce, id modicè esse calidū putandum. Porrò si tenue quoq; cernatur (tale est, quod purum est, quodq; intuenti translucidum uidetur) ac modicum eius latissimè per cutem extensum sibi maneat continuum, celeriterq; à cute combibatur, id utiq; pro optimo ducendū, ac olei uirtute quàm maximè pollere, quale est Sabinum. Porrò quòd oleum lotum maximè expers sit mordacitatis, suprà positum est. Cæterùm quo potissimùm modo id probissimè laues, in sequenti tradam opere, quod inscribetur de medicaminum compositione, ubi & de Sicyonio, & si quod eius generis præterea oleum est, agetur. nunc simplicia prosequor, adijciamq; & de alijs olei speciebus sermonem.*

Oleum syluestre.

Iam quod ex agresti oliua oleum exprimitur, non simplicē temperaturam obtinet; sed extergit, simulq; adstringit. Squalidissimum id est ex omni olei genere, & post Istricum quoq;: deinceps illis est Hispanum. Pinguissimum est Libycum, & Cilicium: simul autem pingue, & tenue Sabinum. In medio comprehensorum omnium sunt tum id, quod per Cyclades insulas nascitur, tum quod per Græciam, Asiamq;. Porrò oleum pingue æstimatur, iudicaturq; uiscositate: tenue uerò si perluceat, si purum sit, si plurimum à minima eius portione inungatur, si facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoscere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino liliaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodq; ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Pro cuiusq; iniectorum natura oleum uariari contingit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc opere de quoque inijciendorum generatim disces, sigillatim quoq; confectum ex ijsdem oleum cognoscere dabitur.

Nomina.

Quod Græci ἔλαιον, *Latini Oleum dicunt. id Arabibus Cait, seu Zait nominatur: Italis, Olio: Germanis, Oel: Hispanis, Azeyte: Gallis, Huyle.*

Ἐλαιόμελι. ELAEOMELI. CAP. XXXII.

IN PALMYRIS Syriæ, quod elæomeli uocant, ex quodam caudice manat, oleum melle crassius, sapore dulci. Bilem, cruditatesque detrahit, sextario cum una aquæ hemina dato. Sed qui sumpsere,

psere, torpescunt, & uiribus deficiuntur. quod minimè uereri oportet: uerùm crebro excitare, ne ueterno pressi somnos captent. Fit & oleum è pinguitudine surculorum. Optimum uetus, crassum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur: lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

QVANQVAM *quotidie plura, uariaq; mercimoniorũ genera nobis ex Syria conuehuntur; Elæomeli tamẽ (quod sciam) non modò non conuehitur, sed ne ullum quidem unquam audiui, qui ipsum uiderit, uel nouerit. Cæterùm Hermolaus uir quidem præstantissimus dubitat, utrum elæomeli sit manna, elæomelitis, & aëromelitis, quod mel aëris significat, uicinitate deceptus. Quapropter non possum non admirari, doctissimum uirum hac in re dubitasse, cùm tum Dioscorides, tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat consuetudinem, communi sententia scribant, elæomeli oleum esse è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aëreum, neque rorem, qui ab æthere cadat. Eoq; magis, cùm addiderit Dioscorides, non modò elæomeli per se ex arbore manare, sed & factitium haberi tusis, expressisq; arboris surculis.*

Hermolai lapsus.

Κύκινον ἔλαιον. CICINVM OLEVM. CAP. XXXIII.

CICINVM oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua uoles quantitate, torrido sole flaccescunt, & aliorum more cratibus instrati tantisper insolantur, dum uestiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: postea in lebetem stanno illitum, qui aquã habeat, demittitur, subiectoq; igni feruescunt: & ubi insitum prorsus humorem reddiderunt, sublato ab igni uase, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, ubi largior increbuit usus, longè secus fieri solet. Nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per sportulã torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad psoras, & ulcera capitis manantia ualet: prodest sedis inflammationibus, uuluis conuersis, atque præclusis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplastra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: uentris animalia pellit.

RICININVM, *siue Cicinum oleum, Cheruæ oleum officinis dicitur; quanuis rarioris sit usus. Nanque semen plantæ, quam Dioscorides ricinum appellat, Arabum esse cheruam nemo est, qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum uocat, ut diffusius suo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum est fœdum, liuidum, & sanguine plenum, quod Italis zecca uocatur, suibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infestissimum. Cui cùm hoc semen forma, & colore sit quàm simillimum; idcirco Ricini nomen sibi comparauit. Meminit huius olei etiam Mesues, qui præter uires ei à Dioscoride redditas, addidit, id ualidè crassas coërcere inflationes. Proinde uentriculi, laterum, coliq; doloribus prodesse illitum, potum, & infusum.*

Ricini olei cõsideratio.

Ricinus unde dictus.

Ἀμυγδάλινον ἔλαιον. AMYGDALINVM OLEVM. CAP. XXXIIII.

AMYGDALINVM oleum, quod aliqui metopium uocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, siccatisque, in pila ligneo pistillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, sextarius adijcitur, & ubi dimidia hora humorem hauserit, uehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, concha excipitur. Pressis nucibus rursum hemina aquæ inspergitur, & postquàm ebiberint, idem opus prosequendum. singulas heminas reddunt singuli modij. Contra uuluarum dolores, strangulatus, conuersiones, & eorundem locorum inflammationes efficax est: uitijs renum, calculosis, difficili urinæ, suspiriosis, lienosisque proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque discutit. maculas, & uitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilij, & Cypria cera, aut rosacco cerato: & oculorum hebetudines emendat. ulcera capitis manantia, & furfures cum uino abstergit.

CVM *amarum omnino dulci sit temperandum, delinquere sanè existimarem, si oleum ex dulcibus amygdalis expressum (etsi illud Dioscorides silentio inuoluerit) ex amaris confecto non adijcerem, rectumq; conficiendi modum non explicarem: præsertim cùm nostræ ætatis medicis maximo sit usui, & pauci sint myropolæ, qui ipsum rectè probeq; conficiant. Parandi igitur rationem (ut Mesues tradidit) sic habeto. Præstantiores, dulcioresq; amygdalæ, qua lubet quãtitate, ab utrisq; corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, et in loco calido reponuntur, quinq; horarum spatio. dein parum iterum contunduntur, mox prælo tandiu premuntur, quousque omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contusæq; amygdalæ in uitreo, uel stanneo uase, infunditurq; uas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & statim prælo calentes subijciuntur: itaq; oleum copiosius excipitur. Tritæ rursum amygdalæ, & repurgatæ in sacculis panno duplicato inuolutis sub arena, cinereue calido reconduntur, & postquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur. Sed nostrates seplasiarij plurimùm negligentiæ, segnitiæq; indulgentes non modò amygdalas non repurgant, neq; delibrant; sed & amaras, & rancidas commiscent, & omnes simul conterentes, in æreum cacabum inijciunt, igniq; admouent affuso aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in sacculum conijciunt, et prælo summittunt, & quod inde fluit oleũ excipiunt. quod plerunq; exustionis nidorem tantum obolet, ut haurientibus illico euomendi pariat nauseam. Qui autem sic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac destruunt: siquidẽ contusis*

Amygdalini parandi ratio.

Myropolarũ ignauia, & lapsus.

tusis amygdalis non delibratis, oleum inde confectum corticum uires asseruat. Proinde & constipat, & exasperat, & scabritiem inducit. id quod etiam adauget ignis uiolentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaq; diligenter animaduertens optimus Mesues Amygdalini faciundi rationem prodidit, ut uidelicet, cùm purgatæ, contusæq; essent amygdalæ, calore quodam suaui, ac lento leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ij faciunt myropolæ, qui etiam alia pleraq; confundunt.

Amygdalini uires.

Amygdalinum igitur, si rectè, probeq; cõficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium aluum leniter deijcit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorum omnium siccitates humectat. quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra uuluarum dolores illitum & potum facilè præstat: sicuti uesicæ cruciatibus est efficax, si argentea fistula coniectum impulsorio instrumento inijciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficacius habetur. Idcirco in prouocandis lapillis, conciliandisq; uiscerum cruciatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Βαλάνινον ἔλαιον. BALANINVM OLEVM. CAP. XXXV.

SIMILI modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: aluum soluit, stomacho aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cũ anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum uocant. Eandem uim habet, quam balaninum.

Balanini consideratio. Balanini facultates.

OLEVM *unguentariæ glandis, quod Balaninum uocant, à pharmacopolis, & unguentarijs oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini unguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, ut latius libro quarto differemus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (ut idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit. Illitum strumas dissoluit, durosq; tumores. Frigidis tum iocineris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas neruorum conuulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adsciuit, quòd etiam si diu ueterascat, haud quaquam rancidum euadit. Ideoq; unguentarijs expetitur ad suauissima odoramenta excipienda; præsertim cùm moscho, & ambaro chirothecas illinunt. quo fit, ut nullo temporis tractu rancorem unquam resipiant, ut facilè eueniret, si alio quóuis oleo eo in opere uterentur. Quamobrem mirari non licet, si ueteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem unguentariam nominauerint.*

Sesaminũ, & eius uires.

Sesaminum uerò (ut Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò cõtunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo supponitur, tandiuq; premitur, quousq; oleum reddat. Id (ut idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunq; lenit, sed præcipuè gulæ: uocem expedit, & dura apostemata mollit. Adijcitur Sesaminum plerisq; unguentorum compositionibus, quorum in officinis est usus.

Oleum è nucibus iuglandibus.

Verùm quod è iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina usus esse reperio, etsi lucernis, & lampadibus, qui parsimoniæ student, id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam citò consumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini semine exprimitur. siquidem hoc cerussæ admistum tractu temporis colorem immutat, illud uerò incorruptum perpetuò asseruat.

Ὑοσκυάμινον ἔλαιον. HYOSCYAMINVM OLEVM. CAP. XXXVI.

HYOSCYAMINVM sic fit. Semen candidum, recens, ac siccum tunditur, & calida aspergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumque insolatur, siccatæ, quæ sub manu sunt, partes cum reliqua massa permisceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigrescat, & grauiter oleat: mox pressum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax est: pessis miscetur, ad emolliendum utile.

Fit & è grano gnidio purgato, & tuso. Vis ei aluum soluere potu. Non secus cnicinum oleum temperatur. cui facultas eadem est, quæ facto è gnidio grano, verùm inualidior. Rhaphaninum è rhaphani semine fieri solet, cæterorum more. Phthiriases mala ualetudine contractas tollit: scabritias cutis in facie emendat. Ad obsonia utuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum potest, eodemque modo paratur. Tritum sinapis semen, & calida aqua madefactum, adiecto postea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax est: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

Hyoscyamini uires.

TAMETSI *perpauci reperiantur medici, qui Hyoscyaminum oleum nouerint, ne dum in usum receperint unquam; ego tamen idipsum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, ubi cætera præsidia non iuuerint, efficacissimum est medicamentum, præsertimq; inflammationibus pudendorum utriusque sexus. Item acutissimis aurium doloribus medetur cum castoreo, uel croco instillatum. Prohibet præterea gonorrhœam, renibus & testibus illitum. Mensium exuberantiam cohibet, & albicantia uteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum pessis infusum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, si tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, alijs quibusdam additis, ita ut euulsi pili integro anno non renascantur, si eodem depilata loca sæpius perungantur.*

Hyoscyam. parandi ratio.

At ipse in eo faciundo Dioscoridem minimè secutus sum, sed aliam parandi rationem adinueni, quæ hæc est. Sumito nouum, siccumq; hyoscyami semen, tundito deinde, ponitoq; in stanneo, uel uitreo uase, ardenti aqua, quæ è uino fit, parumper prius affusum. His factis ponito uas in calentis aquæ balneo die, ac nocte, demum adhuc feruens sacculis imponito, & prælo subijcito, sicq; oleum habeto.

Gnidinum.

Quod autem è grano Gnidio, quod rustici Ananienses montanum piper appellant, paratur, recessit hoc æuo à medicorũ usu, eo quòd in deijcienda aluo

da aluo uiolentissimum sit medicamentum, rusticis tamen aptissimum, cùm sæpius, ne medicos consulant, coccum Gnidium deuorent: quo etiam sæpius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (ut Mesues inquit) potum aqua intercute laborantibus, uiscerum obstructionibus, uentriculi, & coli cruciatibus à flatuositate genitis, efficax est. Suspiriosis mirificè prodest, & uocem clarificat. Epotum pituitam tum uomitionibus elicit, tum per inferna ducit. Rhaphaninum præterea, & Melanthinum abolcuerunt, sicuti etiam Sinapinum: etsi ubi ad summum excalfacere opus fuerit, maximam opem præstare ualeant. Sinapinum uerò non nisi collacrymantibus oculis exprimi potest: tanta enim est uaporis acrimonia, ut concepto uapore, illicò prodeant lacrymæ. Miscetur quandoq; cum eo, quod è pistaceis nucibus elicitur: perunguntúrq; eo genitalia in frigidis, ut felicius coëant, addito lasere, & moscho.

Cnicinum. Rhaphaninũ. Melãthinum. Sinapinum.

Μυρσίνινον ἔλαιον. MYRTEVM OLEVM. CAP. XXXVII.

MYRTEI faciundi ratio hæc est. E myrto nigra, syluestri, aut satiua, foliorum mollissima quæque tusa premuntur: succo pares omphacini olei portiones adijciuntur, subiectisque carbonibus inferuescunt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compositio. Tenera folia contusa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alij deiecta in oleum folia in sole macerant: alij prius oleum inspissant malicorio, cupresso, cypero, & iunco odorato. Efficacius est amarum gustu, & oleosum, uiride, translucens, & olens myrtum. Astringit, & indurat: ideo medicamentis miscetur, quæ cicatricem obducunt: prodest ulceribus in capite manantibus, ambustis igni, & papularum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, sedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis sudores compescit: & ad omnia ualet, quæ astrictionem, inspissationemque desiderant.

MYRTEVM *myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioscoridis more, conficiunt, sed è fructibus tantùm, nulla seruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; uino immiscent, & in æneum cacabum transferunt, subduntq; (ut citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tandiu inferuescere sinunt, donec uinum totum absumatur: mox ab igne tollunt, percolant, & asseruant. Neq; animaduertunt conficiendi regulam à Mesue explicatam. siquidem is in calentis aquæ balneo, non quidem uiolento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (ut ipsi parant) ex maturis oliuis expresso. Nanq;, ut balnei humenti, ac leni calore olei compositio mirificè digeritur, ac eius omnes conseruantur partes: sic contrà uiolento igne subdito peruertitur, & destruitur tota rei compositio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (ut etiam ab ipso exordio pollicitus sum) decreui non prætermittere quicquam, quò errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne, quod officinæ ad medicamenta usurpant (illud excipio, quod ab arborum resinis, stirpiumq; aliarum gummi, uitreis organis per sublimationem, ut chymistæ uocant, elicitur) uase uitreo, uel saltem stanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primùm impositis imponendis tribus diebus macerari: post tertium uerò diem expressis cunctis prius impositis, & recentibus infusis pari temporis spatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaq; tandiu opus prosequendum, donec sibi oleum amplissimas exceptorum medicaminum comparauerit uires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, auriq; ingluuies, ut admodum superlucrentur, arcamq; auro ad summum usq; impleant, non patitur myropolas necessarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inhiant, quàm ut uitæ ægrotantium satagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea uerba boni consulant, his uerò mali errores emendent suos. Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præstantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium uncias decem, uini nigri adstringentis libras duas, olei omphacini libras quinque: deinde contusis baccis, ac folijs omnia oleo excipito, & uase uitreo, uel stanneo reponito, tectoq; uasis ore in balneo calentis aquæ immergito, & post tres dies extrahito, ac percolato. Rursus assumptis recenter baccis, folijs, & uino, ut antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium usq; diẽ. At postremò uasis ore detecto, tandiu id apertum sinito, donec balnei feruore uinum totum exiliat, & oleum tantùm remaneat. Nec audiendi sunt ij, qui Dioscoridis testimonio, æneo cacabo (ut suprà dictum est) substratis carbonibus Myrtinum conficiunt. Quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec seplasiaria, ut nostra hac ætate esse uisitur. Quamobrem putandum, quòd si huius balnei artificium Dioscoridi innotuisset, ipsum haudquaquam silentio præterijsset, ueluti nec illud Mesues, nec alij complures præterierunt, qui summo studio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redegerunt.*

In myrteo officinarũ lapsus. Olei omnis generis parandi ratio. Myrtei parandi ratio.

Δάφνινον ἔλαιον. LAVRINVM OLEVM. CAP. XXXVIII.

LAVRINVM fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ sunt, in aqua coquuntur: siquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus subacta, concha excipitur. Alij omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inspissant, deinde tenera lauri folia concoquunt. alij etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit. alij styracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum utilius, quò recentius, quoque uiridius colore, amarissimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: uenarum spiracula aperit, lassitudines discutit: omnibus neruorum uitijs, algoribus, destillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum non aliud iuuantius: attamen potum nauseam parit.

Laurini consideratio.

Laurini uires ex Mesue.

Lavrini conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem. Ideoq; quòd id parum, uel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius est usus in officinis, à seplasiarijs nequaquam fieri, sed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent. Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur succis. Quin & ad uentriculi dolores, coli, uuluæ, & lienis efficax esse tradidit.

Σχίνινον ἔλαιον. LENTISCINVM OLEVM. CAP. XXXIX.

Similis Lentiscini ratio. Nam è maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis, ut in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumque sanat: utilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

Lentiscini parandi ratio, & uires.

Terebinthini consideratio, & uires.

Lentiscinvm pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longè à continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in ahenum collocant, affusa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiscant: demum eas extrahunt, & saccis includunt, præloq; subijciunt, expressumq; asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absque alterius cuiusuis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (ut experimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesq; delendas, illud cibis commiscent. At ego eo sæpius usus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinum summis laudibus extulit Galenus lib. v. de compos. medic. secundum locos, ad gingiuarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana uirida nuncupant, non fit in Italia, neq; ad nos (quod equidem sciam) aliunde conuehitur: proinde non uenit in usum. Hoc tamen (ut Mesues inquit) uulnera consolidat. Medetur item conuulsis, opisthotonicis, neruorumq; duritijs, & creberrimè cataplasmatis admiscetur.

† In his uerbis mendum subesse putamus, ut etiam doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. VIII. epist. prima. Aliàs siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cùm scripserit in Terebinthi mentione eius fructus excalfacere; hìc uerò dicatur, oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoq; refragatur, quòd sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus uerba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

Μαστίχινον ἔλαιον. MASTICHINVM OLEVM. CAP. XL.

Masticninvm è trita fit mastiche. Quod contra omnia uuluæ mala efficax est: mediocriter calfacit, astringit, & emollit. Aduersus prominentes stomachi duritias, cœliacorum, dysentericorumque cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio insula componitur.

Seplasiariorũ lapsus.

Mastichini parandi rationem, sanè quàm paucis Dioscorides perstrinxit. quippe è trita tantùm Mastiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplasiarij autem nonnulli prorsus obliti, scripsisse Mesuem in balneo calentis aquæ Mastichinum confici debere, communi oleo, albo uino permisto: masticheu admiscent, & æreo uase carbonum igni admouent, ibiq; tanto tempore efferuescere sinunt, quoad uinum prorsus exiliat, ac inde usui asseruant. At ipse uitreis organis è purissimo tantùm mastiche illud sæpius confeci.

Μύρων σύνθεσις. VNGVENTORVM COMPOSITIO. CAP. XLI.

De ratione vnguentorum consequẽter tractandum existimauimus: quandoquidem ea in nõnullis corporum uitijs, aut medicamentis mista, aut corporis perfusa, aut naribus obiecta, plurimùm prosunt. in quorum probationibus consulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiuscemodi iudicium. quod tamen in quibusdam planè obseruari non potest, propter ea, quæ admiscentur, odore cæteris præualentia: ut in amaracino, & crocino, telino, & plerisq; alijs, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

Ῥόδινον. ROSACEVM. CAP. XLII.

Rosacevm sic fit, Iunci odorati quinque libras & bessem tundito, & subactas aqua in uiginti olei libris, & quincunce subinde mouendo, coquito: dumque percolaueris, in olei libras uiginti, & quincuncem, adijcito rosas non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto, interdiu premens, finito nocte tota macerari, postea exprimito: & ubi recrementum pessum ierit, mutato uase, in craterem melle illitum recondito. Cæterùm rosas, quæ antea pressæ fuerunt, in labellum demittito, & affusis octo libris & quadrante spissati olei, iterum premito, eritque secundarium oleum. Quòd si tertias usque, quartásue perfusiones infundens exprimere uoles, secundarium

ROSACEVM

cundarium fiet, tertiarium, & quartarium vnguentum. Sed quoties id fęceris, vaſa melle oblini debent. Si uerò ſecundam infuſionem inſtituere libet, in expreſſum oleum, numero pari recentes roſas, nullo humore imbutas inijcito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò ſimili modo exprimēs facito, totiesque recentes roſas detractis vnguibus immittito: fiet enim ita oleum multò validius: nam ſepties oleum roſarum infuſionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum a ſucco diligenter ſecerni oportet: nam ſi minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet. Alij autem detractis vnguibus, roſas tantùm oleo macerant in ſole hoc modo. Roſæ, quæ ſelibrā pondere æquant, in ſextario olei diebus octo madeſcunt, & uſque tertiam perfuſionem quadraginta diebus inſolantur, & ſic oleum reconditur. Alij calamo, aut aſpalatho prius olei ſpiſſamenta faciunt. Alij coloris cauſa anchuſam admiſcent, & ſalem, quò minus oleat. Vim aſtringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplaſmatibus vtile. Potum ſoluit aluum: ſtomachi ardorem reſtinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quæ cacoëthe uocantur: vlceribus in capite manantibus, atq; feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodeſt: ad genarum duritias illitum efficax eſt: ad laceſsita interanea, & concitatas vuluas utiliſsimè ſubijcitur.

Hoc *ſub olei nomine comprehendit* Dioſcorides *oleum omne, quod per ſe tantùm, nulla alterius olei admiſtione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuerſorum generum ſeminibus, aut ſtirpium reſinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia ſimplicia medicamenta admiſcentur, ut in præſentia de* Roſaceo *agēs, & deinde in ſequentibus manifeſtè oſtendit. Quo fit, ut apud* Dioſcoridem *oleum uocetur, quod ſimpliciter expreſſum ſit: unguentum uerò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus conſtet medicamentis. Quapropter Galenus lib.* VI. *ſimpl. medicamentorum de oleo agens, ſic inquit.* Ex dictis cognoſcere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur unguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. *Cęterùm oleum roſaceum, quod hoc tempore officinæ cōpletum appellant, à* Dioſcoridis *roſaceo longè diſsidet, quod etiam eo præſtantius exiſtimandum eſt, ſummum ob artificium, quod in ipſa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita ut ingenium eſt multorum à labore procliue ad ignauiam) illud ſecundum* Meſuem *temperant; tametſi plures ab eo optimi roſacei conficiendi modum ſint conſecuti.* Vnguētorum conſider. Roſacei conſideratio.

Fit etiámnum roſaceum roſis non affatim dehiſcentibus in omphacinum demiſsis, modò calentis balnei uiribus (ut in quibuſdam alijs ſuperius adnotauimus) modò inſolatu perquàm longo. Sunt & qui, ut magis uiribus præſtet, oleum prius ex aqua roſacea lauent, deinde pluſculo temporis ſpatio ter, aut quater roſas infundant, quæ haud penitus fatiſcant: demum expreſsione peracta, immaturarum roſarum ſuccum adijciunt, ac inde diu inſolant. Poſtremò oleum à ſucco ſecernunt, & diligenter aſſeruant. Hoc inflammationes diſcutit, roborat, adſtringit, fluxionesq; cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dyſentericis medetur. Capitis uulneribus aptiſsimum eſt, quòd roboret, ſiccet, reſoluat, inflammationesq; non modò prohibeat, ſed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur Galeno *lib.* II. *de comp. medic. ſecundum locos, ubi de dolore capitis ſcribit, qui uel ex uulnere, uel caſu excitatur. Cuius etiam meminit lib.* X. *ſimp. medic. de ſanguine agens.* Roſaceū omphacinum. Roſacei omphacini uires.

Ἐλάτινον. ELATINVM. CAP. XLIII.

Fracta elate, tuſa, & ſcarificata, in labellum deijcitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per ſportulam exprimitur: verùm pares eſſe debent utriuſque portiones. dein mundo uaſe ad uſus reconditur. Viribus roſaceo proportione reſpondet: aluum tamen non mollit.

Elatinvm, *quod ex* Dactylorum *inuolucris antiquitus parabatur, hac noſtra tempeſtate abſoleuit.*

Μήλινον. MELINVM. CAP. XLIIII.

Melinvm hoc modo temperatur. Olei congius decem aquæ ſextarijs admiſcetur. Adijcitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati uncia: quæ die uno macerata coquuntur, mox

mox in vas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala superponuntur, & vestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum vires ad se oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum spatio operimentis inuoluunt, vt contineatur odoris suauitas, nec euanescat: postea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumque reconditur. Id vim refrigeratoriam, & astringentem habet. Contra scabiosa vlcera, & quæ serpunt, ac furfures, perniunculosque effectum præbet: exulceratis vuluis infunditur: citatam vrinam sistit infusum: sudores cohibet: contra cantharidas, buprestim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mâla olet.

Melini consideratio.

M E L I N V M *oleum ad hodiernum officinarum usum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolis dissecta omphacino oleo macerantur, & uino ex eis expresso superaddito insolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in alijs superius ostendimus.*

Οἰνάνθινον. OENANTHINVM. CAP. XLV.

O E N A N T H E è labrusca, optimè olens postquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, voluiturque: & cum biduo manserit, exprimitur, & reconditur. Astringit, proximum rosaceo effectum præbens: sed aluum non resoluit aut mollit. Probatissimum est, quod odore œnanthen refert.

O E N A N T H I N V M *nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioscoride tam apertè proditur eius parandi ratio, ut non sit opus, illud pluribus explicare.*

Τήλινον. TELINVM. CAP. XLVI.

F O E N I græci libræ quinque, calami libra una, cyperi libræ duæ, olei libris nouem septenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, postea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum substituunt, & cyperi loco xylobalsamum macerant. Alij oleo antea his odoribus spissato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abscessus emollit, & concoquit: omnibus vuluarum duritijs magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus subijcitur, vbi præ excretis humoribus loci siccitatem contraxerunt: sedis inflammationes lenit, tenesmo subditum prodest: vlcera capitis manantia, furfuresque expurgat: ambustis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inferitur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem præ se ferat, & manus abstergat, sapore ex dulci in amarũ inclinato: tale enim optimum iudicatur.

O F F I C I N A R V M *Luminaria ex Rasis auctoritate aliam, quanuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij bessem adijciunt.*

Σαμψύχινον. SAMPSVCHINVM. CAP. XLVII.

S E R P Y L L I, casiæ, abrotoni, florum sisymbrij, frondium myrti, sampsuchi singulæ portiones, quadam pro uiribus ipsorum coniectatione, unà tunduntur, atque is omphacini olei modus adijcitur, qui madentium uires non euincat: hæc post quatriduum exprimuntur. denuo noua alia simili mensura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim ualidius reddi solet. Eligi oportet sampsuchum colore ex atro uiridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: aduersus vuluæ præclusiones, conuersionesque efficax est: menses, & secundas, & partus extrahit: vuluæ strangulatus recreat: lumborum, inguinumq; dolores lenit: sed cum melle uti eo præstat; quandoquidem vehementi astrictione locos indurat. Lassitudines illitum discutit: in opisthotonicorum, vulsorumque cataplasmata utilissimè additur.

Sampsuchini consid.

Q V A N Q V A M *ex Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij sententia idem esse constat sampsuchum, & amaracum: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diuersis capitibus seorsum scripserint, eorumq; temperamenta per gradus dissidere tradiderint; non ab re credidere nonnulli aliud esse sampsuchum, aliud uerò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioscorides, quòd in his unguentorum compositionibus Sampsuchinum, & Amaracinum diuersis capitibus digesserit. Quod facilè plerosq; ad credendum induxit, has stirpes tum facie, tum uiribus differre, hac ratione freti, quòd si alterum ab altero non distaret, omnino præter rationem de his uarijs in locis scripsisset Dioscorides, alterũ unguentum Amaracinum, alterum uerò Sampsuchinum appellans. Porrò ut huiusmodi controuersia tollatur, sciendum est, stirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id sanè amaracum non esse, quod Theophrastus Diosc. & Plinius sampsuchũ uocauere, sed potius (ut ego existimo) marũ, id quod etiam sentiunt clariores nostri seculi simplicium indagatores. Nanq; mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorsus in simplicium medicamentorum libris meminerunt. Quare non deest suspicio, quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus aßignandis Galenus à Dioscoridis maro non longè recesserit.*

Solutio controuersiæ.

Sunt

Sunt & qui uelint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioſcorides parthenium uocat: quippe & hoc quibuſdam amaracum uocatur. Cuius rei indicium eſſe exiſtimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in ſimp. medic. libris aliquid de parthenio poſteritatis memoriæ prodiderunt. quorum opinio non omnino reprobanda uidetur. Cæterùm licet Dioſcorides Sampſuchini, & Amaracini diuerſis per ſe capitibus meminerit; non obſtat propterea, quò minus idem eſſe poßint ſampſuchum, & Amaracum. Siquidem duabus de cauſis ut alterum ab altero diſtingueret, Dioſcorides facilè impulſus fuit. quarum altera eſt, quòd ſi diligenter animaduertantur utrorunq; compoſitiones, utiq; Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampſuchino pretioſius iudicabitur. Ideoq; auctor, eo quòd nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quòdq; ob eius claritatem id particulari deſcriptione dignum cenſebat, ut præſtantiæ diſcrimen faceret, utq; etiam minus probatum à probatißimo dignoſceretur, homonymiam immutauit, ipſumq; non quidem Sampſuchinum, ſed Amaracinum appellare uoluit: nam ſi id non feciſſet, quódnam altero præſtantius eſſet, diſcerni non potuiſſet. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampſuchinum, alterum uerò Amaracinum Dioſcorides appellauerit: quòd (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico ſampſucum amaracum appellabatur, unde hoc unguentum inſigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compoſitoribus ex eorum more Amaracinum uocabatur, talem nomenclaturam Dioſcorides haud quaquam permutandam cenſuit. Quare ipſum in eadem reliquit appellatione, quam ſecum ex Cyzico tulerat. Opinio quorundam.

Ὠκίμινον. OCIMINVM. CAP. XLVIII.

Ociminvm oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & beſsis pondo, die noctuque uiginti olei libris macerato, premito, colato: cùmque exhauſeris quallum, rurſus parē olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id ſecundarium: nam tertiæ perfuſionis non eſt capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, ut in roſaceo diximus, rurſus maceratur, & cùm tanto temporis ſpatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quòd ſi in animo fuerit ter, aut quater madefacere, ſemper ocimum recens addes. Poteſt ex omphacino confici: ſed illo modo melius. Idem quod ſampſuchinum poteſt, ſed inefficacius.

Ἀβροτόνινον. ABROTONINVM. CAP. XLIX.

Olei cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuque madefactas, premito. Quòd ſi in longum tempus oleum uelis aſſeruari, eiectis prioribus folijs, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad uuluæ duritias, præcluſionesque efficax eſt: menſtrua, & ſecundas pellit.

Ἀνήθινον. ANETHINVM. CAP. L.

Olei libris octo & dodrante, florum anethi libras undecim & beſſem, maceratas in oleo die una, manibus premito, & recondito. Quòd ſi iterum perfundere uelis, recentes anethi flores conſimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, uenarum ſpiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & laſsitudines diſcutit: prodeſt articulorum doloribus.

Σούσινον. SVSINVM. CAP. LI.

Svsinvm, quod alij lilinum appellant, ſic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ unciæ quinque, permiſto odorifero uino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tuſi & cœleſti aqua madefacti libræ tres & ſemis macerantur, premunturque, tres libræ cum ſemiſſe ſpiſſati olei aſſumuntur. mille lilia decerptis folijs, in latum, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuque conquieſcunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ ſimul expreſſa fuerat, colo incerni oportet: non enim, ut roſaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computreſcit: quare ſæpius decapulandum. Vaſa melle illinenda, tenuis ſal inſpargendus, & ſi qua ſordes uaſis faucibus hæſit, eximenda. Odoramentis iam expreſsis ex quaſillo in labellum transfuſis, rurſum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tuſi drachmæ decem conijciuntur. Hæc manibus ſcitè preſſa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & ſale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: ſecundum, quod ſequitur: tertium locum ſibi uendicat, quod nouiſsimum prodit. Denuo in mille lilia euulſis folijs expreſſum primò oleum infunditur: tum eadem ratione proſequendum, idemque faciendum, ut prius: addito cardamomo, dein expreſſo, fac eadem in ſecundo, & tertio, ut dictum eſt: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò ualidius unguentum efficies. Denique cum factum abunde uidebitur, ſingulis compoſitionibus miſcere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas & ſeptuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & ſeptuaginta. Croci uerò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expreſſumque primò vnguentum infunditur, & paulò poſt excipiuntur uaſculis ſiccis, myrrha, aut gummi antea perfuſis,

fusis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expressione. Aliqui simplex ex balanino, alióve oleo, & lilijs componunt. Optimum esse constat in Phœnice, mox Aegypto factum. sed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: uuluæ præclusiones, & collectiones aperit: utilissimum ad muliebria mala. ulcera in capite manantia, feruidas eruptiones, uaros, furfuresque emendat: uibices, cicatricesque celerrimè ad colorem reducit, ita ut sæpe fallant. In summa extenuat: potum bilem per aluum extrahit, urinam ciet: sed stomacho alienum est, & nauseam parit.

Hoc, *quod ex lilijs temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq; conficitur oleum, cùm uniuscuiusque parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterùm Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprata uidetur.*

Ναρκίσσινον. NARCISSINVM. CAP. LII.

Narcissini spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei eloti libræ septuaginta cum uncijs quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & besse adijcitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac uino ueteri odorato immista, decoquitur: simulac autem cum ijs efferbuerit, eximitur. refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narcissi quàmplurimi conijciuntur, qui bidui spatio (ut in susino dictum est) permoti exprimuntur. Oleum subinde decapulandum: siquidem celerrimè putredinem sentit. Valet hoc ad emolliendas uuluæ duritias, præclusionesque: sed capitis dolores facit.

Narcissinvm, *quod ego sciam, non paratur nostratibus myropolis. quod mirum non est, cùm id etiam Plinij ætate parari desijsset, ut ipse libro* XIII. *cap. primo memoriæ prodidit.*

Κρόκινον. CROCINVM. CAP. LIII.

Cvm Crocinum componere uoles, prius olei, ut in susino diximus, spissamenta facies, eisdē ponderibus, & mensuris: cuius olei libras tres & semissem, croci unciam unam assumes: identidem quotidie moueto, & sexta die, quàm hoc assiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adijcito: moue triduo, dein contusæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permisceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositione utuntur. Optimum est, quod abunde crocum spirat, in medendi usu expetitum. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, somnum allicit: quare persæpe phreniticis subuenit perfusum, aut naribus admotum, aut illitum: pus mouet, ulcera purgat: contra uuluæ duritias, atque præclusiones, & ulcera, quæ cacoëthe uocantur, prodest cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: concoquit enim, emollit, humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. huic autem proportione respondent butyrinum, onychinum, & styracinum: quæ etsi nominibus distant, uiribus, & compositione cognata sunt.

Κύπρινον. CYPRINVM. CAP. LIIII.

Olei omphacini eloti pars una, aquæ cœlestis tantundem cum semisse, cuius una parte oleum diluitur, altera adijciendis odoramentis admiscetur. Dein assumptis aspalathi libris quinque & semisse, calami libris sex & semissæ, mirrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem & uncijs quinque, aspalathus tusus, & aqua affusus decoquitur in oleo, donec conferuescat: myrrha autem uino uetere odorifero subacta, contususque simul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aspalatho immittuntur, & ubi efferbuerint, sublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tusum reliqua aqua aspersum infunditur, spatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Post hæc colato oleo in uiginti octo libras olei, floris ligustri, quod cyprum uocant, sex & quadraginta libræ cum besse instillantur, quæ sufficienter madefactæ per sportulam exprimuntur. Quòd si copiosius desideretur. idem recentium florum pondus iniectum simili modo prematur: & iterum aut tertiò, si quis uelit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris suauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora uenarum adaperit: uuluæ, neruorumque uitijs conuenit, pleuriticis, fractisque, per se, uel cerato immistum. malagmatis imponi solet, quæ opisthotonicis, angina laborantibus, inflammationique inguinum opitulantur: item in acopa adijcitur.

Ἴρινον. IRINVM. CAP. LV.

Spathae quàm minutissimè cōtusæ sex libras cum besse, in tribus & septuaginta libris & quincunce olei, æreo uase, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: postea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo inspissato,

inspissato macerata, ut scripsimus. Sed alia est componendi ratio. In olei septuaginta libris & quincunce, xylobalsami (ut dictum est) contusi libras quinque & sextantem excoquito: postea detracto xylobalsamo, tusi odorati calami nouem libras & dextantem adijcito, & myrrhæ glebam uetere uino odorato perfusam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tusæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, strenuè, & uehementer distringito. Quòd si uis ualidius fieri, par pondus iterum ac tertiò similiter maceratum exprimito. Longè optimum est, quod solam irin olet, quale illud est, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ componitur. Vim habet calfactoriam, atque emollientem: crustas adimit, sordida ulcera & putrida purgat. confert fœminis uuluæ causarijs: item inflammationibus eiusdem, atque præclusionibus: partus eijcit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium sonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodest. diuturnis destillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum ulcera, quas ozænas uocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, urinam mouet: difficiles uomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immissis, uel ijs, quæ ad uomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulsa gargarizatur: item contra arteriæ scabritiam. datur etiam ijs, qui cicutam, coriandrum, aut uenena fungorum hauserunt.

Irini consideratio.

QVANQVAM *Irini præparatio (est enim per se clara satis) non magis, quàm Crocini, & Ligustrini explanari expostulat: illud tamen silentio minimè prætereundum uidetur, quòd non Iridis flores, sed radices, cùm hæ odore fragrent, illi uerò malè oleant, in hoc olei spissamento imponi debent. Quod etsi Dioscorides non explicauerit; cùm tamen unguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexisse Dioscoridem existimandum. Quippe quæ & suauiter oleant, & ad unguentorum spissamenta floribus præstantiores habeantur.*

Γλεύκινον. GLEVCINVM. CAP. LVI.

GLEVCINVM absolutè constat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, spatha, aspalatho, sertula Campana, costo, & musto: circundatis interim uinaceis uasi, quod aromata, uinum, & oleum conceperat. Tricenis diebus, bis in die mouetur, postea expressum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & neruorum, uuluæque uitijs auxiliatur. omni acopo iuuantius, quippe quòd emolliat.

Gleucini consideratio.

MINIMÈ *quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem simplicem appellauerit Dioscorides. Siquidem aliæ habentur unguentorum compositiones, quæ multò pluribus simplicibus constant odoramentis, sicuti Columella lib. XIII. capite L. apertè indicat. Cæterùm non potest Gleucinum (si rectè admista simplicia considerentur) non uehementer excalfacere: tametsi Plinius lib. XXIII. cap. IIII. id tum adstringere, tum refrigerare scripserit. Quod euidenti argumento est, aut Plinij gleucinum, siue musteum, ab hoc Dioscoridis, & Columellæ diuersum esse, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendisse. Verùm cùm is lib. XV. cap. VII. scribat, gleucino mustum incoqui in uapore lento, non ut alia admoto igne, sed circundatis uinaceis per se calentibus; uidetur non parum cum Dioscoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapsum fuisse, quàm secus.* (Plinij lapsus.) *Nam etsi oleum omphacinum, cum quo musteum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adstrictionis habeat: cùm tamen sit aliarum qualitatum susceptiuum, fieri quidem non potest, quin admistis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aspalatho, meliloto, & costo, ualdè calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum sit, temperamentum permutat (ut Galenus asseruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipsa facilè alias recipit qualitates.*

Ἀμαράκινον. AMARACINVM. CAP. LVII.

AMARACINVM longè optimum in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo, & balanino: spissamentis è xylobalsamo, iunco odorato, & calamo factis: conditisque amaraci, costi, amomi, nardi, casiæ, carpobalsami, & myrrhæ odoribus. aliqui, quò pretiosius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & uinum assumuntur: hoc in uasorum illitionem, illud ad cogendas tusorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, soporem mouet, venarum spiracula aperit, emollit, feruorem excitat, vrinam cit: putrilaginibus, ac fistulis perquàm utile: necnon humentibus hernijs, postquàm medica manus operam suam impenderit: crustas, & tetra ulcera, quæ theriomata uocant, rumpit: difficili vrinæ illita sede, & eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu soluit: uuluæ subditum menstruos cursus euocat: duritias, ac uuluæ tumores discutit: uulneratis neruis, & musculis confert, laneo centunculo modicè madefactum, & impositum.

Amaracini consideratio.

SVPERIVS *in sampsuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum est, Quo fit, ut hic de eo plura scribere non sit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedycroum explicat, quod theriacæ admiscetur, ubi diffusius de eo agens scribit, quòd sui temporis unguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, marum imponebant, ut maiorem expiraret odorem. Cæterùm se iussisse ait, ut legitimum experiretur amaracinum,*

racinum, id sibi ex solo amaraco præparari, quod etsi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen uiribus imbecillius fuisse testatur.

Μεγαλεῖον. MEGALINVM. CAP. LVIII.

FACTITABATVR olim Megalinum, sed nunc compositio exoleuit, & prorsus obliterata est. Cuius ad historiæ complementum meminisse non fuit alienum. Mistura cum amaracino eadem erat, sed resina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Resina unguentis, neq; tutelæ, neque uoluptatis gratia adijcitur, sed coloris, crassamentique causa. Ea tantisper coquitur, dum desinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cùm de resina disseremus.

Ἡδύχρουν. HEDYCHROVM. CAP. LIX.

QVOD Hedychroon uocant, in Co fieri solet: eisdem præditum uiribus, & misturis, quibus amaracinum, sed suauius spirat.

Hedychroi cōpositio ex Galeno.

HEDYCHROI *compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ continet, odoramenta uino sabacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etsi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, unam tamen elegit, quam hoc modo descripsit. Hedychroum habet mari drachmas duas: asari, amaraci, aspalathi, schœni, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalsami uerò, & opobalsami, cinnamomi, costi, singulorum drachmas tres: myrrhæ drachmas sex, totidem folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, caßiæ: duplo autem plus amomi, aduectæ uerò ex Chio abundante plurimis fontibus insula mastiches drachmam unam: uino falerno omnia excipe. Cùm igitur hæc miscueris, fac trochiscos similes theriacis, et scillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, ut hunc parandi modum describeret, tum quòd Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam ut rei medicæ imperitos doceret, quidnam esset hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eum errorem caderent, in quem sua ætate medicum quendam Romæ lapsum fuisse commemorat: qui compositurus antidotum, quærebat apud myropolas Hedychroum; existimans esse herbam, aut radicem, aut quodpiam simplex medicamentum. id quod etiam hac nostra tempestate quàm plurimis euenisse comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ scriptores in sua theriacæ compositione hedychroum trochiscos Alindaracaron appellauere: tradentes uarias eorum cōpositiones, in simplicibus medicamentis, pondere, & mensuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, si iandiu legitima Theriacæ compositio infeliciter successerit; cùm & ab Arabibus, & à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.*

Theriacæ deprauatio.

Μετώπιον. METOPIVM. CAP. LX.

FIT in Aegypto unguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani mistionem: nam lignum, in quo galbanum enascitur, metopion uocant. Constat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, uino, myrrha, balsami semine, galbano, & resina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quàm galbanū resipiat. Calfacit uehementer, & adurit, atque extrahit: ora uenarum aperit: vlcera purgat, extrahitque: ad præcisos neruos, & musculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax est. ceratis, & malagmatis inseritur: horroribus, conuulsisque, præsertim quibus ceruix in scapulas deiecta, & retrorsum contracta est, vtile habetur: sudores ciet, uuluæ spiracula recludit, & eiusdem duritias laxat. In summa molliendi naturam habet.

Μενδήσιον. MENDESIVM. CAP. LXI.

MENDESIVM constat balanino oleo, myrrha, cassia, & resina. Aliqui tamen post singulorū pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ simul excocta non fuere, vim nullam exhibent. Similem metopio uim obtinet, sed inferiorem multò.

Στακτή. STACTE. CAP. LXII.

STACTE vocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ, & organo expressæ. Ea perquàm odorata, ac pretiosa est, atque vnguentum per se facit, quod Stacte nominatur. Maximè probatur, quæ nullam olei mistionem admisit, cuius minima portio compos est uirium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis vnguentis respondentem habet.

Stactes consideratio.

Styrax liquidus.

Medicam. peregrina cur adulterentur.

STACTE *Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterq; officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non solùm Venetijs ubiq; uenalis habetur, sed & in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ sit liquidus uocatus Styrax, facilè probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum styracem ex myrrha primùm aqua conspersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: qua in re Dioscoridem ad unguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adstipulatur, quòd liquidus styrax (de legitimo sanè loquor) sit perquàm odoratus, & gustui non obscurè amarus. Porrò animaduertendum est, quòd hoc æuo syncerum haud facilè inuenias, ut fermè euenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, uel Syria*

Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumq; manus tranſeant, qui nobis Chriſticolis ſemper dolos, fraudesq; moliuntur, Dijs ſacrificium facere ſibi perſuadent, cùm nos aliqua in re fallere poſſunt. Cæterùm, ut redeam, unde diuerteram, mea quidem fert opinio, ſi ſynceram ſtacten nanciſci poſſemus, non alienum fore, ipſam in myrrhæ locum ſubſtituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimam inueniri. niſi fortè uera ſtacte ſit liquor ille, de quo ſuperius in balſami commentatione diximus.

Κινναμώμινον. CINNAMOMINVM. CAP. LXIII.

CINNAMOMINVM conſit è balanino oleo: & xylobalſami, calami, iunci odorati ſpiſſamẽtis: atq; cinnamomi, & ſeminis balſamini ſuauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomum portione: mel ad cogenda omnia adijcitur. Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolens, craſſum, odoratum, guſtu perquàm amaro. Id non à reſina, ſed myrrha craſsitudinem obtinuit: reſina enim neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora uenarum aperit, calfacit, diſcutit, diffundit: humores & ſpiritus attrahit, caput aggrauat: contra vuluæ uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax eſt. Ita enim ferè multum acrimoniæ exoleſcit, & quædam emolliendi uis contrahitur. alioqui adurit, & præ omnibus craſsis unguentis indurat. Facit mirum in modum ad fiſtulas, & ulcera, quæ putredinis uitium ſenſerunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasque cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduerſus ſerpentium morſus illinitur: ſcorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis groſsis imponitur.

Νάρδινον. NARDINVM. CAP. LXIIII.

RATIO Nardini faciundi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut ſine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus ſpiſſamẽti gratia adijcitur: ſicuti propter odoris ſuauitatem, coſtus, amomum, nardum, myrrha, balſamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, abſterget humores, rarefacit. Hoc liquidum eſt, nec habet ſtrigmenti craſsitudinem, niſi reſinam recipiat. Fit etiam ſimplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, coſto, & nardo.

Μαλαβάθρινον. MALABATRINVM. CAP. LXV.

MALABATHRINVM ſpiſſamenta nardini habet: inſuper myrrhæ pluſculum additur. Qua de cauſa calfacit, crocino, aut amaracino uiribus reſpondens.

Ἰάσμινον. IASMINVM. CAP. LVI.

APVD Perſas fit, quod Iaſminum cognominatur, ex albis floribus uiolæ: quorum ſextans in Italicum ſextarium ſeſamini olei demittitur, uiolis, ut in lilino diximus, viciſsim permutatis. Apud Perſas inter epulandum uſurpatur odoris cauſa. Quinetiam toti corpori conuenit; præſertim cùm in balneas deſcenſum eſt. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque deſiderant. grauius tamen ſpirat, quàm ut libenter à pleriſque recipiatur.

IASMINVM *unguentum non eo quidem ſilentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedentibus à nobis omiſſa ſunt: in illis enim nihil ſanè, in hoc uerò aliquid nobis ſe ſe offert declarãdum. Itaq; primùm ſcire conuenit, quòd Iaſme uocabulũ apud Græcos, aliorum etiã teſtimonio, nil aliud ſignificat, quàm uiolaceum. Et certè cùm ſcribat* Dioſcorides, *unguentum hoc fieri* ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου, *hoc eſt uerbum uerbo reddendo, ex floribus albis uiolæ, id* Violaceum *meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo ſibi perſuadeant, uocabulorum fortaſſe uicinitate decepti, illud ex floribus ijs perquàm odoratis fieri, quos in* Italia Gelſomini *uulgò appellamus.* Iaſmini conſideratio.

Quorum opinioni non parum ſuffragantur tum Hermolaus Barbarus, *tum* Marcellus Florentinus. *Qui præcipuè, ut ſuam comprobet ſententiam, ueteres aſſerit, præſertimq; Dioſcoridem, inter leucoij genera noſtratem gelſiminum comprehendiſſe, illudq; ſpeciatim gelſiminum intellexiſſe, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo aſſerunt. Cuius ſententiam non modò non probandam cenſeo, ſed omnino refellendam exiſtimo. ſiquidem nullo pacto cogitandum eſt, nedum credendum, quòd Dioſcorides, qui in ſimplicium hiſtoria, & in eorum declarandis ſeparandisq; generibus, omnium diligentiſſimus fuit, adeò imprudenter nullo diſcrimine exiſtimauerit cæruleum leucoium gelſiminum eſſe: cùm id folijs, uiticuloſo caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisq; notis ab omni leucoio diſsideat. Sed hoc uerum eſſe Marcello concedamus, etſi minus concedendum ſit, quánam ratione dicet unquam, Iaſminum unguentũ fieri ex floribus gelſimini, quod cæruleum Dioſcoridis leucoium eſſe aſſerit, ſi Dioſcorides ipſe palàm prodit, Iaſminum ex albis uiolis temperari? Ad hæc differre gelſiminum à leucoio abunde oſtendit* Serapio, *qui non modò fuit* Dioſcoridis *imitator, ſed etiam interpres, cùm alterum ab altero diuerſis capitibus diſtinxerit, & de utriſq; tanquam de rebus diuerſis diſſeruerit. Quinimo de gelſimino agens capite centeſimo ſeptuageſimo ſexto nullam Dioſcoridis, nec Galeni auctoritatem affert, ſed tantùm ſuæ gentis monumentis inhæret, aſſeritq; gelſiminum floribus tum albis, tum luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate noſtra uiſitur. Quod nobis maximo argumento eſſe poteſt, ut cre-* Hermolai, & Marcelli opinio improbata.

GELSIMINVM.

Iesemin vnde dictum.

damus, gelsiminum Dioscoridi cæterisq; ueteribus incognitum fuisse. Cæterùm cur Arabes stirpem hanc IESEMIN *appellauerint, causa facilè aßignari potest: quòd cùm gelsimini flores odoratos, albicantesq; albæ uiolæ modo conspicerent, Græcos barbaricè imitari uolentes, ipsi uiolæ nomen indidere, quod est Iesemin: tametsi uernacula eorum lingua Zambach, siue Sambach uocitetur.*

Iesemini uires ex Serap.

Id autem sicut odore fragrat, ita & uiribus pollet: siquidem Serapionis testimonio, excalfacit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lentitiam senibus frigidis digerit, cruciatibusq; ex pituitæ lentore prouenientibus mirificè prodest. Flores tam recentes, quàm sicci, lentigines, & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex ijs etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc unguentarij cũ amygdalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, ut quandoque è naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falsi uocabuli similitudine Sambacinum, & Sambucinum idem esse existimant.

Ioãnis de Vigo lapsus.

Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus nostri temporis non obscurus capite de Sambuco in suo paruo de simplicium libello. Non diu est, quòd Ieseminum, siue (ut nos) Gelsiminum in Italiam allatum est: quanuis nunc ubiq; horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelsiminis ornentur.

Σμύρνα. MYRRHA. CAP. LXVII.

MYRRHA lacryma est arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ spinæ nõ dissimilis: è cuius vulnere defluit lacryma in subiectas tegetes: alia circum caudicẽ concrescit. Dicitur ex his aliqua pediasimos præpinguis, qua expressa, stacte emittitur. Alia gabirea pinguissima, læto & pingui solo nascens: ea copiosam sudat stacten. Omnium prima est, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, splendens, subuiridis, ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à Troglodytica secunda est, bdellij modo mollis, verùm odore grauiuscula, apricis nascens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima, quæ ergasima dicitur, pingui carens, cano situ obducta, acris, ad gummi imaginem uergens, & uiribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex ijs pastilli fiunt, sed è pinguibus pingues, & odorati: è siccioribus haudquaquam pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admisit, cum in pastillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda est recens, fragilis, leuis, undique concolor, quæ confracta uenas vnguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens. superuacua, & inutilis est ponderosa, coloris picei. Calfacit, cohibet, soporem gignit, glutinat, siccat, astringit, vuluam emollit, & præclusam aperit: menses & partus celeriter extrahit cum absinthio, lupinorum cremore, uel succo rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in uetere tussi, orthopnœa, in laterum pectorisque doloribus, in alui profluuio, & dysenteria: horrores discutit duabus horis ante febrium accessiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: subdita linguæ liquataque, scabritiem arteriæ expolit: obtusam vocẽ expedit, uentris tineas enecat, contra grauem oris halitum manditur, & aduersus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes stabilit colluto cum uino, & oleo ore: uulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac ossibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatisque cum meconio, castorio, & glaucio: ad uaros autem cum cassia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & vino myrteo illita, firmat: diuturnas destillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum ulcera complet, albugines tollit, caliginem discutit, scabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & ut postea ostendemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha dissecta radix est arboris cuiusdam in Bœotia nascentis. Melior est, quæ myrrham odoris suauitate repræsentat. Vis ei calfactoria inest, emollit, discutitque: suffimentis commodissimè inseritur.

Myrrhæ consideratio.

MYRRHA, *quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum sanè ab ea differt, quam inter præstantißimas Myrrhæ species recensuit Dioscorides. Quippe uniuersa ferè myrrha, quæ in officinarum usu habetur, ijs omnibus qualitatibus, ac notis destituitur, quibus optima commendatur. Nanque ea (ut uidere est) minimè uirescit, pinguis non est, non odorata, non undiq; concolor, nec confracta uenas unguium figura leues intus ostendit, nec*

sapore

sapore acri deprehenditur; tametsi gustui amaritudinem relinquat. Verùm si fortasse cuipiam uideretur et hæc inter Myrrhæ species esse recipienda (quod tamen non satis cõpertum habeo) aut caucalim, aut ergasimam, esse crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cùm hæ cæteris deteriores habeantur, certoq; sciamus ex India in Alexã driam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò sicca, nigraq; est, sed etiam retorrida, macilenta, & cano quodam situ obducta: & quanquam inter huiuscemodi globulos aliquod quandoq; reperiatur fragmẽtum, quod & clarum sit, & pellucens; confractum tamen diuersicolor apparet. Ecquid magis? nec gustui insigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum sentitur. Quo fit, ut credere liceat, eiusmodi Myrrham aut è deterioribus esse, aut gummi alicuius, aliarumq; mistionum adulterio minimè uacare: hac enim impostura (ut Dioscorides inquit) myrrha adulterari solet. Sed hæc ita de illa conijcimus, quæ passim uulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi scimus, quæ & legitima, & probatissima esse censetur. Verùm ea hactenus tam rara est, ut non nisi ad ostentationem asseruetur, & ad aliarum dignoscendarum regulam. Adulterabatur myrrha Galeni tempore opocalpaso, quæ calpasi lethalis, uenenosaq; est lacryma. Idcirco libro primo de antidotis. Opocalpasum (inquit) exitiale est, multosq; nos sorte quadam uidimus nostræ ætatis decursu mori, quòd inscij myrrham, cui opocalpasum admistum erat, assumpsissent. De industria nanq; nonnulli eorum, qui ipsam præparant, ut laudatissimam imponebant, eo quòd uiderent collyrijs inditam optimum esse medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem discutiat, & interdum incipientem oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham inijcias, uim ipsius augebis: at intra corpus assumptum lethale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quòd orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile. hactenus Galenus. Adhibenda itaq; diligentia est, ne & nos Myrrham quandoq; opocalpaso adulteratam emamus. Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare uidetur, ut existimet Myrrham officinis uulgarem bdellium esse. Cui haud quaquam assentiendum putauerim: siquidem myrrha hæc pellucens adeò non est, nec taurino glutino similis, ut bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhæ frustra quandoq; translucida reperiantur; sunt tamen potius hæc (ut dictum est) gummi adulteria, quàm myrrha, uel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem unguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasauoli animum immutare poterit: quòd scilicet bdellium diu digitis ductum, tractatumq; facilè lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha uerò, quæ officinis uenditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquàm arida sese offert. Cæterùm improbauit Dioscorides, omniumq; Myrrhæ specierum deterrimã iudicauit, quæ aliquibus minæa, alijs aminnea uocatur, quàm cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibusq; Troglodyticis prætulerit, factum est, ut existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam subesse. Sed cùm in Dioscoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse. Plinius lib. XII. cap. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expressit, his uerbis. Myrrham in iisdem syluis, ubi & thus, permistam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex syluis laudata, petuntq; eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit multum syluestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec sine spina: caudice duro, & intorto, crassiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm aliqua sui parte: corticem læuem, similemq; unedoni: scabrum alij spinosumq; dixere: folium oliuæ, uerùm crispius, & aculeatum: iuba olus satri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantùm, spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore, utrunq; nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, iisdemq; temporibus, sed à radice usq; ad ramos, qui ualent. Sudant autem sponte priusquàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua uitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solùm peius India affert, facili distinctione, tantò deterior est. hæc Plinius. Quo fit, ut facilè crediderim nostri usus myrrham Indicam esse. nanque per mare rubrum, & inde per carouanas (ut dicunt) Alexandriam importatur. Myrrhæ quoq; historiam non iniucundè scripsit Theophrastus lib. IX. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquiens. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, et Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæq; arbores aliæ super montẽ, aliæ in pede montis culturis proprijs: quamobrem aliæ coluntur, aliæ uitam agunt incultæ. Montem istum præaltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoq; de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosioremq; narrant: caudice duro, contortoq; iuxta terram, crassioriq; sura hominis, cortice læui adrachnæ simili. Alij uerò, qui se uidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq;. Sed thuris folium laurinum, læueq;: myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo simile: crispum tamen, extremò spina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex sinu heroum uehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atq; ita uidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, et ramos incisos quidem, sed alios ueluti securi percussos uideri, alios tenuiores incisuras habere: & lacrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnusquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem uniuersum Sabæis diuisum dixere: hos enim loci illius dominos esse, iustitiáque mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: unde & thus, myrrhamq; sese largè ad naues solitudine deportasse narrarunt. Illud quoq; se audiuisse dixere, myrrhã, thusq; collectum undiq; ad solis delubrum conuehi: quod Sabæorum esse sanctissimum inter omnia regionis illius, custodesq; Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus aceruatum

Myrrha adulterata opocalpaso.

Brasauoli opinio improbata.

Myrrhæ historia ex Plin.

Myrrhæ histor. ex Theophrasto.

aceruatum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensurarum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit. mercatores uerò, qui uenerint, tabellas aduertere, eiusq; quod placuerit, acta mensura pretium in eodem ponere loco, unde merces acceperint: sacerdotem deinde uenire, parteq; tertia pretij Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idq; seruari tutißimè dominis, donec acceptum uenerint.

Alij myrrhæ arborem terebintho similem reddidere, sed scabriorem, spinosioremq;: folium paulò rotundius, gustatu proximum terebintho: earum quoq; ueteres præstantiores haberi. Nasci uerò hanc, & thus in eodem loco terra subargilla, & sabulosa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, uidelicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoq; longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim, & myrrham nasci ex eadem arbore putauerunt. Quamobrem uerisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud stillatitium, aliud fictitium constat. Probatur melior gustu, eiusq; norma concolorem accipiunt. hactenus Theophrastus.

Myrrhæ uires ex Gal.

Myrrhæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medic. ubi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaq; capitum uulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum eijcit: adest hinc ei & abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus miscetur facultatibus, utiq; quæ ad ulcera, & crassas cicatrices præparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ ad tußim ueterem, & asthma, siue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exasperat, sicut abstergentium nonnulla. Verùm adeò moderatam obtinet abstersionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commisceant, tanquam sufficienter excalfaciens, & desiccans medicamen: scilicet abstersionem proficiscentem ab amaritudine nihil uerentes. hæc Galenus.

Myrrhæ succidanea.

Porrò ubi myrrha desit, Galenus in succidaneis (si tamen liber is Galeni est, nobis enim spurius censetur) odoratum calamū supplet: Constantinus uerò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hìc myropolas admonitos uelim, ut nullo pacto eorum sequantur doctrinam, qui iubent, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum supponere. Nanq; Auicenna hanc sententiam omnino refellit, cùm utatur his uerbis. Pro myrrha substituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: sed hoc falsum est. Postremò illud etiam notandum est, quòd (ut Galenus inquit lib. II. de comp. medic. per genera) myrrha semper medicamentis est commiscenda, cùm ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, ueluti etiam thus, & aloë.

Bœotica myrrha.

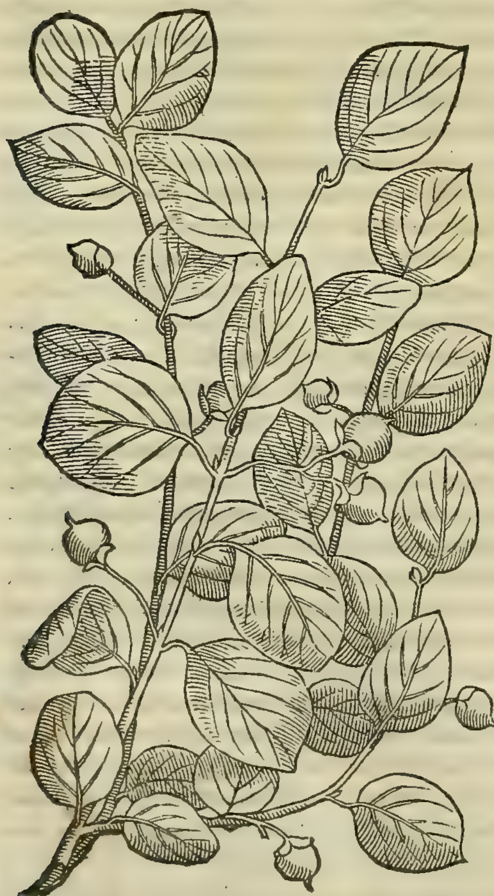
De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate nostra sit (ut arbitror) omnibus incognita.

Nomina.

Σμύρνα sic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler, Mur, seu Mor, Arabibus: Mirrha, Italis: Mirrhen, Germanis: Mira, Hispanis: Myrrhe, Gallis.

† *Exemplaria Græca typis expressa habent, διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων, id est, illita alæ narium. Quæ uerba inunctionem ad partem nasi referre uidentur, non autem ad instrumētum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teste etiam Galeno lib. XI. de usu partium, πτερὸν seu πτερύγιον pars quædam nasi uocatur.*

Στύραξ. STYRAX. CAP. LXVIII.

STYRAX lacryma est arboris malo cotoneæ similis. Præfertur pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis, quàm plurimùm in sua odoris gratia permanēs, qui dum mollitur, melleum liquorem reddit: qualis è Catabalis, Pisidia, & Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfurosus, friabilis, canoq; situ obductus. Cæterùm lacryma inuenitur gummium similitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: uerùm perpauca manat. Adulteratur ligni scobe, quam uermiculi erodentes excusserunt, melle, & iridis sedimento, & quibusdam alijs. Alij ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantißimis solibus cum styrace subigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua ueluti uermiculos exprimunt, uænundantque. Styracem hunc, † quoniam in uermiculorum speciem cōtrahatur, scoleciten cognominant, quem tanquam syncerum imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: siquidem acer admodum est, qui adulterationis uitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tußi, destillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ voci: uuluæ præclusæ, duritiáue laboranti conuenit: cit menses potu, appositúque: aluum leuiter mollit, si exiguum cum resina terebinthina catapotij modo deuoretur. Miscetur utiliter discutientibus malagmatis, acopisque. Adoletur autem, & igni torretur, ut fiat ex eo, ueluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria styracinum oleum componitur, quod calefacit uehementer, & emollit: uerùm caput dolore afficit, aggrauatque, & soporem adfert.

Styracis consideratio.

STYRAX passim in Italia Storax calamita officinis appellatur, quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Nanq; ipse de simplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ compositionem faciũt, optimum iudicauit styracem, qui in calamis è Pamphylia ferebatur: unde calamitæ cognomen sibi facilè uendicauit. Itaq; cùm non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in usu medentium est, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adijciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantũ præstare cæteris, quantum uinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus uenditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimauit, ubi in Dioscoridis codice legitur τοιοῦτος ἐστιν ὁ καταβαλίτης, hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neq; probat lectionem mutandã esse in Gabaliten, quẽ admodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit uir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda uidetur. Quippe quæ Plinij testimonio comprobatur lib. XII. cap. XXV. ubi sic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Casium Seleuciæ montẽ. Atq; etiã ei adstipulatur Oribasij codex manu scriptus, in quo lib. XII. legitur γαβαλίτης, & non καταβαλίτης. — Manardi lectio non probata.

Fuchsij opinio reprobata.

Porrò Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus, in libro, quem de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidum fuisse censet, non alia (quantum equidem uideo) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verùm in hoc Fuchsius (pace eius dixerim) à ueritate descisсit. quandoquidem Dioscoridi styrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis: cuius ille præstat cæteris, qui flauus est, resinosus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facilè constare arbitror, styracem non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neq; certè mihi rationi consonum uidetur, ex eo quòd Galeni tempore styrax in calamis uehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (ut mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lacrymam colligebãt, eam statim in calamis includebant, quàm ut suauis eius odor conseruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ij (ut memoriæ prodidit Theophrastus lib. IX. cap. XVI. de historia plantarum) qui ipsum in Creta legebant. siquidem ij dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne uis eius expiraret. Præterea cùm apud ueteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haudquaquam possum huic Fuchsij sententiæ adhærere: quinimo cogor eam prorsus refellere, quòd rectius sentire uidear cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæterùm Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta uerò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quòd Styrax plerunq; puluerulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob idq; ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (ut idem scribit) cedri lacryma, uel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantissimus cognosci potest. Styracis arbor uiret Venetijs pluribus in locis, præsertimq; in uiridario clarissimi medici Maffei à Maffeo. Huius meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tussibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedinibusq;, quas κορύζας, καὶ βράγχους uocant, prodest. Tum menses seu potum, seu admotum prolicit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis. — Styracis uires ex Galeno. Στύραξ ut Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè uerò Miha, Meha, Mehaha, seu Astarach: Italicè, Stirace: officinis, Storax calamita: Hispanicè, Estoraque. — Nomina.

† quoniam in uermiculorum speciem contrahatur. Hæc uerba non leguntur in Græcis codicibus. Sed ea (ut arbitror) à Ruellio interprete adiecta sunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Βδέλλιον. BDELLIVM. CAP. LXIX.

BDELLIVM alij bolchon appellant, alij madelcon: lacryma est † Saracenicæ arboris. Probatur gustu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, liquescens facilè, ligni ac sordis expers, † suffitu odoratum, vngui simile. Est etiámnum bdellij genus sordidum, nigrum, vberioribus glebulis in offas conuolutum, aspalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido siccum, resinosum, liuescens, sed facultate secundum. Adulteratur gummi, sed ita uitiatum non perinde gustui amaritudinem repræsentat, nec usqueadeò suffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasque hernias discutit cum ieiuna saliua dilutum: vuluæ spiracula laxat apposítu, & suffitu: & partus, humiditatesque omnes extrahit: calculos potu comminuit, vrinam mouet: tussientibus, & à serpente percussis vtilissimè datur: valet ad rupta, vulsa, laterum dolores, & discursantes spiritus. Malagmatis inseritur, quæ contra duritias, & neruorum nodos prosunt. Contusum resoluitur affuso uino, aut aqua calida.

PRAESTANTISSIMVM Bdellium Dioscoridi translucidum est, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liquescens facilè, & quod incensum odorem emittat ungui odorato similem. Quod si modò nostro tempore in Italiam importatur, adeò rarum est, ut (quemadmodum de myrrha diximus) ad ostentationem tantùm asseruetur, uel ad adulterini, & reprobati dignoscendi normam. Credidere quidam, hoc uulgare Bdellium, cuius passim in officinis est usus, constare partim ex nigro, quod India mittit, partim uerò ex eo Arabici genere, quod siccum, resinosum, liuensq; ex Petra defertur, utrisq; à mercatoribus simul mistis. Quòd si ita res se haberet, non esset planè molestè ferendum, quòd saltem mediocre impertiretur, postquàm nobis optimo interdictum est. Verùm etsi hoc fieri posit, cùm tamen — Bdellij consideratio.

tamen in eo parum, uel nihil amaroris sentiatur, cùmq; cæteris ferè omnibus tum notis, tũ qualitatibus sit expers, quas ei Dioscorides tribuit; est potius opinandum factitium id, & adulterinum esse, quàm legitimum. Hinc factum est, ut quidam recentiores simplicium indagatores, cùm nobis persuadere uellent, Bdellium in officinis reperiri, licet nõ aduectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, unde aduehi consueuerat, somniauerint, cõmunem myrrham legitimum esse bdellium, ut eorum sententiam refellentes, in præcedenti commentario scripsimus. Huius, quo passim utimur, plura quidem habentur genera. Siquidem aliquod quandoque uidi nigrum, resinosum, odore fœtido laseri quadántenus proximo: aliud translucidum, utpote taurinum glutinum, sed siccum, amaroris expers, nulloq; odore præditum: quoddam uerò adeò uulgari myrrhæ persimile, ut ab ea uix dignosci posset. Quæ omnia genera tametsi illegitima censeantur; officinis tamen tanquam legitima, & præstantissima in medicamentis passim temerè usurpantur. Bdellium scriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his uerbis. Vicina est Bactriana, in qua bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran, alij maldacon. Nigrum uerò, & in offas conuolutum hadrobolon. Esse autem debet translucidum, simile ceræ, odoratum, & cum fricatur pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris uino perfusum odoratius. Nascitur et in Arabia, Indiaq;, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum: facilius hoc, & crustosius, amariusq;. At Indicum humidius, & gummosum. Adulteratur amygdala nuce. hæc Plinius. Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bdellium quod Scythicum nominant, quod sanè & atrius est, & resinosum magis, emollientis admodum, & efficacis uirtutis est. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius est, magis desiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum est, & contusum facilè mollescit, ad omnia, ad quæ Scythicum, idoneum. At quod antiquius est, & admodum gustu amarum, & acre, & siccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potissimùm Arabico, ad gutturis ramices, & hernias aquosas, saliua matutina, ieiunaq; subigentes, ut emplastri consistentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, & rupturas persanare. hactenus Galenus. Cæterùm inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminisse: quorum alterum appellauit Iudaicum, quod nimirum est ipsum Dioscoridis bdellium: alterum uerò cuiusdam plantæ palmæ similis fructum esse tradidit. Hoc Neapoli frequentissimum uidimus, ijsq; in officinis accepimus, ubi sacchari arundines è Sicilia petitas uenundantur. Nam cùm illic essem cum Bernardo Clesio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæsarem Carolum V. inuictissimum Imperatorem agebat, multarum uidendarũ rerum, quæ ad medicam materiam spectant, fuit mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, uel paulò ampliori longitudine. Vocantur hæ plantæ Neapoli uulgò CEFAGLIONI. quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Includitur hoc mille quibusdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitibus (carioffi, & archichiochi Itali uulgò uocant) præferunt. quandoquidem id secundis mensis pro bellarijs cum pipere, & sale solenniter assumunt, tum quòd gustui is cibus admodum arrideat, tum etiam quòd uenerem conciliet. Porrò illa uulgaris Cefaglioni appellatio (quantum conijcere possumus) à Mauritanis accepta est: siquidem Serapio sic inquit. Cefilio est cor istius palmæ, & natura eius est, sicut natura palmerij. Galenus insuper lib. VIII. simplicium medic. de palma disserens, eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor, ut suspicer, inde Arabes Græca uoce corrupta suum Cefilionis nomen accepisse. Quod Βδέλλιον Græci, Bdellium similiter Latini uocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol, aut Mochel: Itali, Bdellio: Hispani, Bedelio.

Bdellij uulgaris genera.

Bdellij histor. ex Plinio.

Bdellij uires ex Galeno.

Bdellium alterũ Serapioni palmæ genus.

Cefilionis cõsideratio.

Nomina.

† Licet Saracenicæ arboris lectio admitti possit, quòd Saraca, unde Saraceni dicti sunt, urbs sit in Arabia; non tamen improbanda uidetur lectio Arabicæ arboris. Quòd non solùm Plinius scribat bdellium in Arabia nasci, & Galenus alterum bdellij genus Arabicũ faciat; sed etiam quòd Oribasius lib. XI. legat δάκρυον ἐστὶ δένδρου ἀραβικοῦ. hoc est: lacryma est arboris Arabicæ.

† Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus sic legitur: εὐῶδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι. hoc est, si uerbum uerbo reddamus: odoratum in suffitu, simile ungui. Eadem uerba ex Dioscoride referunt inter Græcos Aëtius & Oribasius. Cæterùm in ijs uerbis illud dubiam sententiam facit, quòd non facilè colligi possit, quid per ὄνυχι intelligat Dioscorides. nam cùm hæc uox homonyma sit, & plura significet, cui potissimùm rei conueniat, auctor non explicauit. ut hinc uel aliquid deesse suspicandum sit, uel hac uoce diuinandum de nota illa bdellij optimi magis sit, quàm aliquid certi statuendũ. Auget difficultatem, quòd interpretes omnes, uiri doctissimi, uerba illa in diuersum sensum trahant. Alij enim probatũ bdellium uolunt bene odoratum esse semper, sed incensum fieri ungui simile, ut Manardus libro suarum epist. octauo: alij dum incenditur, odore malunt ungui assimilari, ut Hermolaus. quorũ tamen utrunq; constat de odorato ungue intellexisse. His adstipulari uidetur Serapio inter Arabas, qui bdellij descriptionem Dioscoridi acceptam ferens, uerba illa interpretatur in hunc sensum: cùm incenditur, bonũ spirat odorem, odori unguis odorati similẽ. Sunt porrò qui bdellium suffitu odoratum faciunt, ungui simile, ut Ruellius. qui certè ea simplici uerborũ illorum uersione non minus ambiguũ reliquit illius notæ sensum, quàm in Græco reperiatur. Marcellus autem diuersam ab antedictis sententiã protulit, nam ita uertit illa uerba: cùm incenditur, odoratum, et humano ungni colore simile. Hæc utique Marcelli interpretatio plura habet, quàm in Græcis codicib. legantur, ea fortasse ratione ab eo addita, ut nulla reliqua esset ambiguitas: quanquam in hoc à Manardo redarguitur. Mihi quidem hactenus placuit Serapionis interpretationi subscribere, ut patet in principio huius commentationis. Nunc uerò quid mihi sentiendum sit, ferè incertus sum. Videntur enim uerba illa Dioscoridis ita distincta esse, ut duas bdellij optimi notas faciant: quarum altera est, ut odoratũ sit, cùm suffitur: altera, ut sit ungui simile. Sed relinquitur dubitatio, an unguis odoratus, aut humanus sit intelligendus.

dus. Eò tamen inclinat animus, ut putem humanum unguem intelligi, quòd Plinius *lib.* XII. *cap.* IX. *de bdellio disserens,* Bactriano *ungues reddat candidos, cùm inquit.* Bactriano *nidor siccus, multiq; candidi ungues. Ex his nimirum uerbis liquet, bdellium illud albis maculis ungui humano similibus refertum esse. Id quod etiam uidetur bdellio assignasse* Damocrates *in suis carminibus, quibus cypheos compositionem cecinit, & quæ à* Galeno *referuntur lib.* II. *de antidotis, dum ita scribit.* Σχοίνου ιβ'. καὶ κρόκου μίαν, βδελλίου ὄνυχας ∠ γ'. ἀσπαλάθου β' s. *Hæc duo carmina soluta oratione ad uerbum sic uertemus. Iunci odorati duodecim, & croci unam,* Bdellij *ungues drachmas tres, aspalathi duas semis. Sanè quòd* Damocrates *bdellij ungues in cypheos compositionem addat, me magis mouet, ut credam bdellium notam peculiarem habere, qua unguium effigiem repræsentat: aut quòd illud bdelliū sit præstantius, cui sint maculæ humanis unguibus similes. Sed hæc fortasse fusius, quàm deceat, ut quid alij, & quid ego sentiam in illis* Dioscoridis *uerbis, exponerem, ita tamen, ut malim eruditiorum quoq; iudicium esse.*

Λίβανος. THVS. CAP. LXX.

THVS in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere masculum, stagonias appellatum, suapte natura rotundum: tale autem† indiuiduum est, candidum, cùm frangitur, intus pingue, in suffitu statim ardens. Indicum uerò fuluescit, & colore liuet, sed rotundum industria factitant: nam in quadrangulares formas dissectum fictilibus uersant, donec rotunditatem contrahat: uerùm huiusmodi thus tempore flauescit, quod atomum, aut syagrum appellant. Secundum locum habet† Arabicum, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum uocant, minus multò, & fuluius. Est & genus aliud, cui amomite cognomen est, alioqui candidum: quod dum mollitur, mastiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus† in itinere pini resina, & gummi. quod facilè deprehendi potest: siquidem suffitum gummi flammam non eiaculatur, & resina in fumum euanescit, thus uerò statim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & astringendum pollet: oculorum caliginem discutit, caua ulcera complet, & ad cicatricem perducit: cruenta uulnera glutinat, infrænatque cunctas sanguinis eruptiones, etiamsi cerebri membranis effluat: ulcera, quæ cacoethe uocantur, & sedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: formicantes uerrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitum tollit: ambusta igni, pernionesque cum suillo adipe, aut anserino, & ulcera in capite manantia cum nitro, si infricetur, sanat: paronychijs cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci vino infunditur: inflammatæ à partu mammæ cum cimolia, & rosaceo magna utilitate perunguntur: additur ad arteriæ, viscerumque medicamenta: prodest sanguinis excreationi potum. Sed in secunda valetudine haustum insaniam mouet, & largius cum vino potum interficit. In fictili mundo thus crematur, flagrante glebula succensum à lucerna, donec exuratur: post perfectam vstionem operire oportet, usquedum restinguatur: sic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vase cauo circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, vt in eius mentione mox ostendemus. Alij crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremant. Fictili etiam nouo viuacibus prunis torretur, dum non amplius bullet, aut pinguitudinem, vaporémve emittat: facilè enim comminuitur, quod perustum non est.

Φλοιὸς λιβάνου. CORTEX THVRIS. CAP. LXXI.

PRAEFERTVR thuris cortex crassus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè scaber, sine mēbranis. Adulteratur admisto pini, aut nucis eius cortice. sed horum index ignis est: siquidem reliqui cortices suffiti nequaquam incenduntur, sed sine odore fumum eructant: thuris uerò cortex ardet, & cum odoris fragrantia vaporem eiaculatur. Thuris modo vritur: & vis eadem, quæ thuri, sed validior, adstringentiorque. Quare potu cruentis excreationibus, vuluis fluxione laborantibus in pesso confert: ad cicatrices oculorum, & caua, sordesque efficax est. tostus scabris lippitudinibus auxiliatur.

Μάννα λιβάνου. MANNA THVRIS. CAP. LXXII.

MANNA thuris probatur candore, micarum frequentiā, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, sed inualidiusculam. Sunt qui cribrata pini resina, ac polline, aut cortice thuris contusi adulterant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè suffitu aërium vaporem, sed fuliginosum, & impurum expuit, & permistum suaueolentiæ halitus virus habet.

Αἰθάλη λιβανοτοῦ. FVLIGO THVRIS. CAP. LXXIII.

FVLIGINEM thuris sic facito. Forcipicula lucernis accensas singulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo uase in medio perforato, detersa diligenter sorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut utraque subiectis quaternûm digitorum altitudine lapillis, quò facilius perspici queat, si vrantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias supponito, & anteaquàm prorsus prior gleba restinguatur, aliam imponito, donec sufficientem fuliginem uidearis coëgisse. Continuò tamen externæ æramenti partes spongia, aqua frigida madefacta, abstergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua

thuris cineribus admiſcetur. Deraſa itaque fuligine, cinis cremati thuris ſeorſum ſubſtrahendus eſt. Idem opus, quoad ſatisfactum tibi uidebitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones ſuſpendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata ſiſtit. Simili modo è myrrha, reſina, ſtyrace, reliquisque lacrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

Thuris histo. ex Theophr. & Plin.

Thuris facultates ex Gal.

Galeni locus restitutus.

CVM THVS, *Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus unico commentario diſſerere. Sed primùm à thure exordiens, cùm* Dioſcorides *in eius ſcribenda hiſtoria, non latè ſe diffundat, ut eos uoti compotes faciam, qui eam audire deſiderãt, hîc referam, quæ ex* Theophraſto *lib.* IX. *cap.* IIII. *quæq; ex* Plinio *libro* XII. *cap.* XIIII. *diligenter excerpſi. Gignitur itaq; thus (ut illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuerſæ, ſed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis poſt* Atramitas *pago Sabæorum, qui caput regni eſt. Tractus is ſpectat ad orientem undiq; rupibus inuius, & à dextra maris ſcopulis inacceſſus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo eſt centum millia paſſuum, latitudo autem dimidium eius: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur uno tramite anguſto, à quibus etiam thus Minæũ olim dictum eſt. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusq; commercium primi fecere, maximeq; exercent. Cæteris interdictum eſt, his exceptis, uidere thuris arbores: ac ne Minæorum quidem omnes (ut perhibent) ipſas arbores uidere poſſunt. Ius enim in thus, ipſumq; legendi poteſtas, tricentũ tantummodo eſſe familiarum dicunt, quæ per ſucceßiones id ſibi uendicant; quæ etiámnum ob id à propinquis populis ſacræ uocantur, quòd cùm uulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cùm metunt, nec fœminarum, nec funerum congreſſu polluuntur: atq; ita religione merces augentur. Quidam promiſcuum ius Minæis omnibus eſſe tradunt, & unoquoq; anno inter ipſos diuidi. Cæterùm quanquam priſci* Romani *in Arabia bella geſſere; thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim)* Latinorum *tradita eſt: neque Græcis etiámnum auctoribus (etſi plures de ea conſcripſerint) de eius effigie ſatis inter ſe conuenit, licet dixerit* Theophraſtus, *quòd arbos thuris, quæ ſuper Sardes apud delubrum quoddam ſurrexit, fronde lauri conſtet. Thus duntaxat meti ſolebat inciſo arboris cortice, canis ortu, flagrantißimis æſtibus, quòd tunc eſſet humoribus maximè prægnans, quod poſtea legebatur ſequenti autumno. Verùm dulcedo quæſtus aliam uiam attulit, qua etiam primo uere ipſum legeretur, inciſis per hyemem arboribus.* Excipitur *quod ex arbore proſilit, atque diſtillat palmea tegete, ubi loci natura poſcit, aliubi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, ſed hoc ponderoſius, minus pellucet, minusq; uiribus pollet. Vindemia uerna thus rufum emittit, nec comparandum priori: uires enim imbecilliores ſibi ſortitur. Creditur nouellæ arboris candidius eſſe, quàm ueteris. Quod hæſit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticoſum. Tradidit* Dioſcorides *præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flaueſcere, quod indicat, thus & in alijs regionibus naſci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cùm* Theophraſtus, *&* Plinius *ſatis compertum haberent, quanuis prius ſcripſiſſent, thus præter Arabiam nullis gigni; dixere tamen poſtea, quòd ex relatu acceperant, id etiam naſci in quibuſdam inſulis. Thus (ut ſcribit* Galenus *lib.* VII. *ſimpl. medicamentorum) excalfacit ordine ſecundo, deſiccat uerò primo, paululumq; adſtringit. Sed candido minimùm adſtrictio manifeſta. Cortex eius euidenter adſtringit: proinde ſanè ſtrenuè quoq; deſiccat, adeò ut ex ſecundo ſit ordine completo deſiccantium. Eſt autem craßiorum partium, quàm ipſum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus eſt eius uſus apud medicos in hæmoptoicis, ſtomachicis, cœliacis, & dyſentericis, non tantùm ijs, quæ extrinſecus applicantur, ipſum admiſcentes; ſed & ijs, quæ intrò in corpus ſumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum ſiccioris, tum calidioris eſt facultatis, quàm ipſum thus, adeò ut ad tertium uſq; exceſſum perueniat. Habet uerò etiam abſterſorium quiddam: itaq; eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis conſiſtunt ulcera, uidetur, uelut & myrrhæ, & ſtyracis. hæc* Galenus. *Verùm, ne quiſpiam fortaſſe me perperam* Galeni *lectionem immutaſſe exiſtimet, illud ſciendum eſt, quòd in* Galeni *loco citato non ſolùm* Gerardi Gaudani *uerſio reprehendenda (quod tamen interpreti uitio minimè dandum eſt) ſed etiam in Græcis tum ipſius* Galeni, *tum* Pauli Aeginetæ *codicibus communis lectio deprauata uidetur. quippe ubi in thuris capite legitur apud* Galenum, ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηροτέρας ἐστὶ, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, *hoc eſt, ut uertit* Gerardus, *Ramus eius tum ſiccioris, tum calidioris eſt facultatis, quàm ipſum thus, rectius legendum putauerim,* ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ, *hoc eſt,* Fuligo *eius &c. Quæ quidem lectio primò* Dioſcoridis *teſtimonio comprobatur: qui præterquàm quòd ramorum non meminit, ipſi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis conſiſtunt ulcera, facultatem ineſſe teſtatur.* Deinde *id manifeſtè innuiſſe uidetur* Galenus *in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, uelùti ex myrrha, & ſtyrace.* Nam *libro* VIII. *ſimpl. medic. de ſtyrace agens: ſtyracis combuſti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo eſt ſimilis.* Et *libro* VII. *de fuligine ſcribens: Primùm enim, ait, thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas miſta, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiam fluxione tentantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hæc uſurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo moleſtia caret, non aliter, quàm thuris: ſed ſtyracis his quodammodo ualentior eſt. His igitur rationibus aſſerere non dubitauerim, hoc in loco uulgatos* Græcos *codices fortaſſe librariorum incuria uocum ſimilitudine deceptorum deprauatos eſſe: quòdq; loco huius uocis* αἰθάλη, *quæ* Latinè *fuliginem reddit, ſucceſſerit* θαλλὸς, *quæ ramum germenúe ſignificat. Quod etiam apertißimè confirmat* Serapio: *qui cùm hunc* Galeni *locum ſuo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc* Galeni *loco noſtra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipſe* Galeno *accepta referens, de thuris fumo, ſeu fuligine legit. Quod item apud* Aëtium *uidere licet: tametſi* Paulus *hac menda non uacet, uel ſui ipſius fortaſſe, uel potius librariorum culpa.* Nam *aliàs non poſſem non admirari, quòd in* Galeno *lectionem hanc deprauatam eſſe non animaduertiſſet, quemadmodum hac in re noſtræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni*

gni

gni uidentur. Cæterùm thus (ut Galenus scribit lib. IIII. *de comp. medicament. per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticum est. Præterea cùm dixerit Dioscorides, thus in secunda ualetudine haustum, insaniam facere, & largius cum uino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolitæ memoriæ thus opem præstare tradit.*

Auicē. lapsus.

Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Græcos esse, quam nostra ætate è cælo collapsam super arborum frondes colligimus, quamq́; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & utero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ alui gratia propinamus. Verùm res quidem aliter se habet: nanq; Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam testatus est Galenus lib. IIII. *de compositione medic. secundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, ut plenius legentibus satisfiat, cùm huius nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæq́; ipse etiam in Calabria uidi, ubi laudatißima colligitur.*

Mãna thuris.

Est igitur MANNA *quidam ros, siue liquor suauis, qui ex aëre ueniens sublucanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum inuenitur hærere: qui breui temporis curriculo coalescens, grumosus in gummi morem efficitur. Huius duo tantùm genera ipse in Italia uidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum uerò à Calabris defertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur species; præstantißima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorum mastiches similitudine sumpto: infirma uerò, & uilis altera, quæ Bõbycina nuncupatur. quippe quæ nil aliud est, quã aut euanida, & senio exhausta Mastichina, aut saccaro, alijsq; imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis constans, translucida, grauis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atq; suauis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis insidet: tertias uerò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæ granulis constant craßioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ceciderat, Cossentiæ, quæ est Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxineis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi inibi ab incolis, quòd hæc mane legitur, priusquàm sol exortus admodum excalfaciat: nanq; postea sole liquefacta, absortaq; facilè euanescit. Quapropter pleriq;, ubi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, ubi concretam maiori commodo legunt.*

Mannæ cælestis historia, & genera.

Hinc uerò fit, ut nescierim ego, qua ratione ductus Fuchsius uir eruditißimus scripserit libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (ut suis uerbis utar) Calabrinam grano constare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam uocari: quin & hanc uiliori pretio uendi. Atqui cùm is à nobis planè dissentiat in Mannæ, quæ ex Calabria aduehitur, historia, ratus gnarusq; hanc, quam paulò antè reddidi, ueram esse, non plura adijciam: sed relinquam in hoc foro iudicium eorum (sint uel medici, uel pharmacopœi, uel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atq; eam satis exploratam habent.

Fuchsij opinio.

Duo Mannæ genera etiámnum à Mauritanis diuersis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum uerò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia in grumos concreta uideatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam uerò ij Tereniabin uocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Nanque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tußi opem præstat, nec aliud est, quàm Manna.

Mannæ Arabum.

Testatur Brasauolus Ferrariensis, Nicolaum quendam Ferrariæ (ut arbitror) pharmacopolam emisse à quodam Mauritano uas plenum cuiusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cùm uelit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannã, qua communiter utimur: eorundem uerò Mannam esse huiusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur. quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quòd Tereniabin quidam ros est è cælo cadens melli grumoso similis, & quòd aliter mel roscidum appellatur. Auicenna uerò de Manna agens, inquit, eam gummi modo concrescere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio.

Brasauoli lapsus.

Credidit Auerroes, & post eum alij quàm plurimi, Mannam ueteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro III. *de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cùm æstate super arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas uelut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridieq; calida, & sicca fuerat aëris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in unum coacti, ac densati fuisse uidebantur: sed apud nos rarò id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, uocantq; id roscidum mel, & aërium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quòd hinc Arabes suum deduxerint Tereniabin; præsertimq; cùm scribat Serapio, hoc ab eis mel aërium appellari. Huius etiam meminit Plinius libro undecimo capite duodecimo his uerbis. Venit mel hoc ex aëre, & maximè siderum exortu, præcipuéque ipso sirio explendente fit, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillúmque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aëris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, ut ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, libro* III. *capite nono de plantarum historia, his uerbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apesq; quercus ferat, magis*

Mannæ historia ex Galen. Pli. & Theop.

Manna in comitatu Goritiensi, & Foro Iulij.

quoq; illud confirmatur. Ergo nascitur uel hic melleus humor é cælo cadens, in hac maximé insidens. Mannam utriusq; consistentiæ é cælo demissam uidimus in Comitatu Goritiensi, uniuersoq; Foroiuliensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato M. D. XLVI. maio, & iunio mensibus: fuitq; mihi ambarum colligendarum amplißima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneoglosi frondibus inhæserat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ super amygdalæ, persicæ, ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, ut facilé crediderim, quòd non sui ipsius facultate gummi modo Manna concrescat; sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Qua re ab Arabibus diligentißimé perspecta, utriusq; Mannæ historiam diuersis per se capitibus suis monumentis prodidere.

Monachorū opinio explosa.

Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda uidetur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solùm roris modo super arborum, & herbarum folia reperiri aëris, & cæli clementia; sed etiam ab arboribus, fraxino scilicet, & orneoglosso absq; aliquo cæli rore, gummium modo inciso earum cortice in lacrymas concrescere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à ueritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Manna, quæ diebus superioribus easdem in arbores ab aëre deciderat. Nam cùm illis regionibus usu ueniat, quòd præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim, abundeq; madescant, sitq; cortex solis ardore nimio sitiens, ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo fit, ut postmodum exurente canicula inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concrescat: qui tamen cùm leues, fungosiq; sint ob arboris succi mistionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ uiribus correspondent.

Manna secto arborum cortice manans.

Quòd autem id tantùm fraxino, orneoglossoq; eueniat, cùm melleus ille ros in uniuersum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, ut magnetis ad ferrum, & succini ad paleas. quippe omnibus clarum est, apud Calabros, & Apulos solam fraxinum, eiq; congenerem orneoglossum Mannam in se contrahere, retinere, densare, ac cohibere: ex alijs uerò arboribus eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, solumq; diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice non sané primò, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inuestigarunt.

Petri Criniti error.

Serap. lapsus.

Cæterùm ex his, qui thuris Mannam cælestem hanc esse crediderunt, unum Crinitum Florentinum fuisse comperio. In cuius censuram Manardus Ferrariensis libro primo suarum epistolarum peculiarem epistolam conscripsit. Verum tamen uenia illi danda est, cùm & Serapio, qui Mauritanis omnibus in simplicium medicamentorum historia præstitit, thuris Mannam cum cælesti inepté confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compositione, ibiq; de eius uiribus ac facultatibus disseruit.

Mannæ temperamentū, & uires.

Manna tam Auicennæ, quàm Mesuis testimonio, æquali feré temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaq; habetur. Aluum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbecilliter. Ideoq; tum fœminis utero gerentibus, tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita uires eorum auget. Bilem facilé educit: sitim extinguit, apérit, emollit, læuigatq; gulæ, pectorisq; partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adfertur Masticbina uocata, uno duntaxat anno in suis uiribus persistit: sed quæ in Italia prouenit, præsertimq; Calabriensi agro, pluribus annis incorrupta perdurat.

Fuchsij opinio reprobata.

Enimuero Fuchsius medicus nostra ætate & doctrina, & rerum cognitione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem secundò auctum excudit, Mannam à medicorum usu explodere conatur his uerbis. Manna leuem certé, aut feré nullam soluendi, aluumq; subducendi uim habet. Quod ijs compertum est, qui iuxta Libanium fuerunt. Nam referunt, indigenas eius montis, cùm abunde ea satientur, nihil tamen lædi, aut aluum sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tanquam obsonio nutriri. Quapropter cùm melli quodammodo similem facultatem habere constet, facilé ea carere liceret, modò peregrinorum admiratione non ita duceremur: neq; stulti, contemptis nostratibus, é longinquis regionibus allatis uti potius, quàm ijs, quæ nostris in hortis proueniunt, mallemus. sed stultitiæ nostræ, temere sumptus immodicos facientes, condignas damus pœnas. hæc Fuchsius. Quibus nimirum uerbis liquet eum uelle usum Mannæ prorsus adimi, atque ipsum ad medicamenta deferri, quæ nostris in regionibus proueniunt. utinam æqué commodé & tutò fieri posset ista commutatio, ut saltem, quod ipse uehementer cupit, immodicis sumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non sunt eæ, quibus id persuaderi poßimus, idcirco cogor in hoc eius sententiæ refragari. Nam quòd Manna aluum subducat, & eam quidem innocué, non solùm conuenit inter auctores, qui hactenus de illa scripserunt, sed id etiam quotidiana experientia docet. siquidem duarum & semis unciarum pondere data aluum perbellé deijcit, & priuatim bilem educit. Quòd autem Libani montis indigenæ Manna non ut medicamento quod purget, sed ut obsonio, quod nutriat, utantur, quis tam facilé ut Fuchsius, referentibus credet? cùm nos quotidie contrarium experiamur: aut si credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, qua, ut decet, experimentum tueatur. certé nullus, si recté iudico. Vt autem medicamenta peregrina abolescant, quæ mitißimam soluendi uim habent, inter quæ iandudum Manna principem feré locum obtinet, utemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityusa, tithymalis, bryonia, & alijs huiusmodi, quæ paßim nascuntur in hortis & campestribus, atque uim lethiferam ac perniciosam sortita sunt? absit, meo quidem iudicio. Malim ergo in hoc sequi exemplum Dioscoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatißimorum auctorum, quàm alterius quicuuq; sit. illi enim non contenti simplicibus medicamentis, quæ suis in locis nascebantur, peregrinis etiam uti uoluerunt. quos tamen tantum abest, ut stultos dicamus, ut etiam sapientes iudicemus. Quare non potui satis mirari Fuchsium ita malé de Manna sensisse, quam omnibus, eo excepto, perspicuum est sine molestia uentrem purgare. Equidem optarem, ut ij, qui alicui medicamento usum abrogare student, uel id æquius & modestius agerent, aut é nostratibus ea proferrent, quæ eandem uim præstare poßent. neque enim ego is sum, qui peregrina nostratibus præferre

ferre uelim, modò hæc cum illis uiribus certare ualeant. Λίβανος καὶ λιβανωτὸς *id Græcis dicitur, quod Latinis* Thus: *Arabibus*, Ronder, Conder, *aut* Kateth: *Italis*, Incenſo: *Germanis*, Vueirauch: *Hiſpanis*, Encienſo, *Gallicis*, Encens. Nomina.

† ἄτομος. *Hæc dictio hic, & paulò poſt legitur in uulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum inſignitur, in ſecundo uerò arte tale factum cognominatur. Sed quia abſurdum uidebatur* Marcello, *Dioſcoridem uſum fuiſſe homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum ſcilicet* ἄτομον *in* ἔντομον, *ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat* Manardus: *qui præterea dubitat quo modo* atomos *Latinis ſit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem uidentur ab* Oribaſio *ſublatæ lib.* XII. *ubi primò non* ἄτομος, *ſed* ἀτμητος *legitur, quæ uox ſine controuerſia illæſum, atq; non ſciſſum thus facit: ſecundò uerò nihil legitur. quod argumento eſt, atomum ſecundum accreuiſſe* Dioſcoridi. *Legitur autem* σύαγρος, *quæ uox ut eſt illius factitij thuris cognomentum,* Oribaſio *teſte, legitimum, ita non mutanda uidetur.*

† Hic *uulgaris lectio habet,* ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὅν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι, *id eſt:* Arabias, *&* in Smilo *naſcens, quod aliqui copiſcum uocant.* Marcellus *non* ἀραβίας, *ſed* ὀρόβιας *legit. Cui lectioni adſtipulatur* Oribaſius *libro* XII. *ubi* ὁ ὀρόβιος *tantùm, reliqua uerò ut addititia non leguntur.*

† Exemplaria *Græca uulgata hoc in loco legunt* μεθοδευόμενος: *quæ uox, in itinere, à* Ruellio, *& artificiosè cõformatum, uertitur à* Marcello. *Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab* Oribaſio.

PINVS.

PICEA.

Πεύκη, καὶ πίτυς. PINVS, ET PICEA. CAP. LXXIIII.

PINVS, ET PICEA generi eidem aſcribuntur, ſed quandam flagitant ſpecierum diſtinctionem. arbores uulgò cognitæ. Quarum cortex aſtringit: prodeſt tritus, & illitus intertrigini, ulceribus ſummum corpus occupantibus, ambuſtisque cum ſpuma argenti, & manna: ulcera delicatulorum acrimoniam recuſantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum ſutorio atramento ſerpentia cohibet: ſuffitu partus, & ſecundas eijcit: potus aluum ſiſtit, urinam mouet. Folia eorum trita, & illita inflammationes leniunt, uulnera ab inflammatione uindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collutione dentium dolores mulcent: hepaticis utilia ſunt drachmæ pondere in aqua, aut mulſa pota. Pineæ nucis cortex, & folia potu idem præſtant. Teda earum particulatim ſecta, ſi in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit ſpatha acoporum, peſſorumque compoſitionibns idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſsimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci uocant: arroſis oculorum angulis, calloſis, glabrisque

 genis,

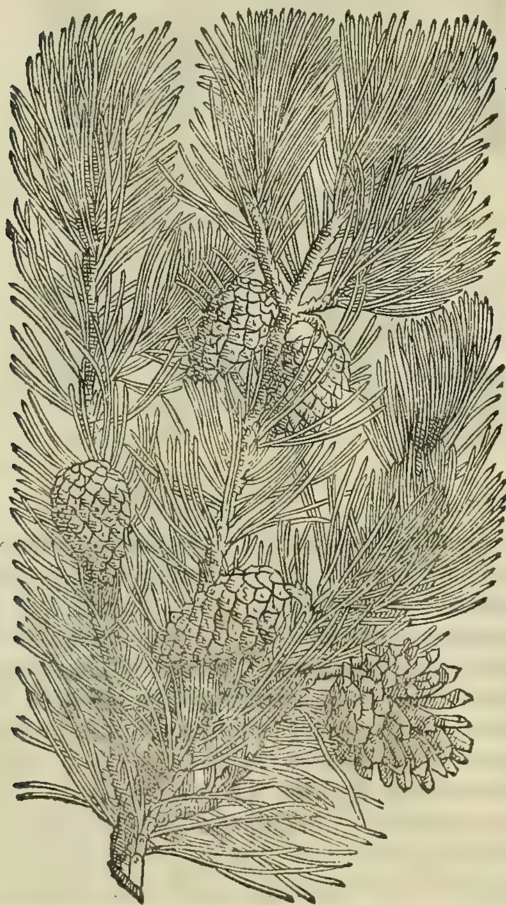
genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides appellantur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim astrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tussi, & pectoris uitijs auxiliantur, per se, aut ex melle sumpti. Nuces pineæ cùm repurgatæ manduntur, aut cum passo, aut cucumeris semine bibuntur, vrinam cient: acrimonias in renibus, & uesica hebetant: stomachi rosiones leniunt. datæ cum portulacæ succo, uirium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in passo franguntur, & decoctæ, uetustæ tussi, ac tabitudini conferunt, si quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

Pini historia, eiusque genera.

NOSTRAE *nimirum negligentiæ adscribendum foret, cùm nos assiduè habeant pinorum, abietum, picearum, & laricum syluæ, nisi harum omnium amplissimam, ueramq; historiam traderemus: eoq; magis ad hoc teneri uideor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorumq; nonnullos eum secutos, in huiuscemodi plantarum historia, qui resinas fundunt, longè ab eo dissentire, quod in Tridentinis montibus nostris oculis perspectum, apud alios etiam testatum relinquere possumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophrastum libro III. cap. X. de plantarum historia, duas Pini species adnotasse, domesticam alteram, alteram uerò syluestrem: huiusq; in maritimam, & montanam distinctionem fecisse, hisce uerbis. Pinorum aliam urbanam, aliam syluestrem assignant. Syluestris binum statuunt genus, quorum alterum Idæam, alterum maritimam uocant. Harum rectior, celsior, materieq; crassior Idæa: folio imbecilliori, tenuioriq; maritima: & cortice læuiori, utiliq; ad coria. quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuiq; dehiscens: Idææ oblongior, uiridis, minusq; hiscens, tanquam syluestrior. hactenus Theophrastus.* Verùm non desunt, qui contendant Theophrastum hæc de picea scripsisse, non autem de pinu: ea nimirum ratione freti, quòd ϖεύκη, de qua hic disserit Theophrastus, Græcis piceam, non pinum significet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communē Græcorum sententiā secutus libro, quem arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationē, quod Theophr. ϖερὶ ϖεύκης Græcè scriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace uiri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quòd propterea eum Græci sermonis imperitum iudicem, sed quòd mihi uideatur non diu uersatus in Theophrasti & Galeni lectione, aut de plantis ijs scripsisse, quarum non certam habuit cognitionem. nam plura sunt, quæ eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium est, quin ueteres Græci ϖεύκην pro pinu, & ϖίτυν pro picea usurpauerint. Neq; certè uerisimile est, Theodorum Theophrasti interpretem natione Græcum, & linguæ tum Græcæ, tum Latinæ peritissimum, ignorasse quid per illa tam usitata & trita uocabula intelligerent Græci scriptores. Deinde Theophrastus ipse τῆς λεύκης nucem στρόβιλον uocat. ex quo palam fit, eū nomine πεύκης de pinu, non autem de picea scripsisse. Quandoquidē στρόβιλος

Petri Bellonij opinio explosa.

PINVS SYLVESTRIS.

PINVS MARITIMA.

non

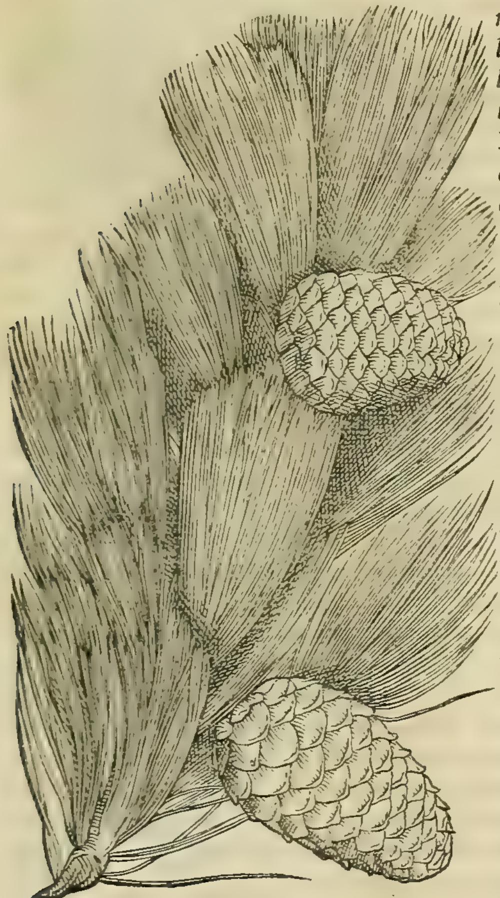
PINVS MARITIMA ALTERA.

PINVS SYLV. MVGO.

PINVS SYLV. CEMBRO.

non aliud designat, quàm nucem pineam, ut apertè declarat Galenus lib. II. *de alimentorum facultatibus his uerbis.* Nux *pinea boni ac craßi est succi, multumq; nutrit, non tamen facilè coquitur.* Appellant *autem nunc Græci ipsam non* κῶνον, *sed* στρόβιλον. Idem *libro de cibis boni & mali succi, ita scribit.* His *ipsis plus craßi, non autem mali, succi habet nucleus pineus, qui* κῶνος *uocatur. ipsum uerò etiam* στροβίλους *ueteres appellant.* Item *lib.* VII. *de simplicium medicam. facultatibus, sic inquit.* Coni *fructus, quem quidem & coccalon nominant, & strobilon &c.* Ad*hæc commentario quarto de uictus ratione in morbis acutis apud eundem hæc scripta leguntur.* Nempe κόκκαλος *ab* Hippocrate *dictus, non ita, sed* κῶνος *magis ab antiquis Græcis appellatur, ueluti à recentioribus medicis propemodum omnibus* στρόβιλος. Galeno *deniq; adstipulatur* Symeon Sethi, *utpote qui nucleos pineos* κωνάρια τοὺς στροβίλους *etiam nominet.* Ex *quibus utiq; constare puto contra* Bellonij *opinionem,* Theophrastum *sub* πεύκης *uocabulo pinum descripsisse, non piceam.* Nam *si* Theophrasto *peuce strobilum profert, quem* Galenus *inter cibos connumerat, non uideo, quo modo is piceæ fructus esse poßit, cuius nuclei non sunt edendo,* Bellonij *etiam testimonio.* Quòd *insuper hoc loco per* πεύκην *pinum intelligat* Theophrastus, *illud maximo esse potest argumento, quòd nusquam picea uisa sit urbana, nisi fortè è syluestrium semine ad spectaculum in hortis sata.* Cuius *tamen contrarium deprehenditur in pinu, quæ domestica atq; urbana frequentißima conspicitur.* Hinc *porrò factum est, ut* Bellonius *sua ductus opinione, ex hoc in alium quoque errorem inciderit.* Quippe *illud falsum est, quòd ex teda piceæ fiat pix, ut* Bellonius *asserit, perperam, meo iudicio,* Theophr. *hoc loco interpretatus.* Siquidem *rara admodum est picea, quæ tedam habeat:*

atq; pix omnis, cuius est usus, ex pinea tantùm teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, ubi ingentissimæ ac frequentissimæ sunt pinorum syluæ. Cæterùm his, quæ de syluestrium pinorum generibus scribit Theophrastus, in nostro climate refragatur, quæ sensibus clarissimè patet experientia. siquidem agrestes, quæ plurimæ in maritimis nostris Senensibus proueniunt, fructum ferunt spithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac solidum, nec per se facilè dehiscentem. Quæ uerò numerosæ uirescunt in Ananijs, reliquisq; Tridentinis montibus, fructu constãt paruo, breui, qui quàm primùm aruerit, affatim dehiscit, & ex arbore decidit. Sed id euenire existimamus, climatum, & regionum uarietate, uel etiam quòd maritimæ plura sint genera. quandoquidem in maritimis Pisarum oris syluestres proueniunt pini, qui breues nuces edunt, cupressi modo, non tamen rotundas, sed acuminatas, ut pictura, quam hìc exhibemus, ostendit. Quinetiam in eodem Tridentino agro iisdem Ananijs, & uallis Flemarum montibus aliæ duæ syluestrium uisuntur species à prædictis longè figura dissidentes: quarum unam uulgò Mughi incolæ uocant. quæ sine stipite medio, ramos circumquaq; à radice fundentes, humi repunt spatio cubitorum decem, quindecimq;: quales etiam apud Ananios Rouena monte, & in alijs plerisq; harum uallium locis apertè conspici possunt. Proferunt hæ fructus paulò maiores cæteris syluestribus, sed qui magis resinam fundant. Harum ramis utuntur incolæ ad uasa uinaria cingenda: sunt enim tenaces admodum, & flexiles. Alterius uerò speciei sunt, quas Cembri, & Cirmoli uulgò uocant, quarum numerosissimas plantas ipse sæpe ac sæpius uidi, tum in Gauia Phœbeæ uallis, tum in Flemensibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus. Hæ quidem speciosa proueniunt proceritate, ita ut ad tabulas parandas materiem non modò pulcherrimam præbeant, sed etiam suauiter odoratam: attamen non tanta assurgunt altitudine, quanta cæteræ syluestres. Ramos è caudice promunt, ceu & picea, qui pini frondibus uirent. Caudicis cortex non ut pino subrubet, sed abietis modo subalbet. Fructus tam longitudine, quàm crassitudine piceo æquè similis est, breuior tamen, resinosus, colore in nigrum purpurascente: inter cuius nucamenta nuces recluduntur domesticis similes, minores tamen, triangulares, breues, fractu faciles, ut quæ dentibus facilè cedant: sapore quadantenus domesticas referunt, nisi quòd gustui quandam penè insensibilem relinquant asperitatem: quòd omnium syluestrium proprium est. Ex quo facilè adducor, ut credam hoc nucum pinearum genus illud esse, quod Plinius libro XV. cap. X. Tarentinum uocat, digitis fragili putamine, auiumq; expositum furto in arbore. Etenim illæ ita fragiles sunt, ut non difficulter ab auibus rostro frangantur. Ab iisdem pinis resina tum alba, tum odorata, ueluti ab alijs sui generis manat. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra uenarum serie placeant, sed quòd etiam odoris fragrantia præstent: id enim ad eorum hypocausta paranda, quibus maximè ob frigidissimam regionis temperiem & indigent, & utuntur, plurimum affert ornamenti.

Pinorum syluestrium species.

Bellonius, cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus resiniferis hoc pini genus (quantum ex eius uerbis colligere potui) pinastrum esse censet. Sed non rectè, mea quidem sententia. nanque pinaster, Plinio lib. XVI. cap. X. auctore, nihil aliud est, quàm pinus syluestris, mira altitudine: gigniturq; non modò in montibus, sed etiam in planis, Bellonio uerò contrà, pinaster pino humilior est: & plana, & montium supercilia prorsus respuit, nec alibi prouenit, præterquàm in excelsissimis montium iugis. Huic profectò ut quis adstipularetur, fortasse ex eo adduci posset, quòd peregrinationi, quam ille in Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, aliasq; regiones se fecisse fatetur, plura tribuere uellet, quàm probatissimorum authorum scriptis, quibus sæpe Bellonius perperàm refragatur, ita ut suam putet auctoritatem illis præferendam esse. Sed ego miror, quòd mihi relatum sit uirum hunc esse uulgaris peritiæ, neq; tot loca peragrasse, quot eius scripta perhibent. Quòd autem ad rem nostram attinet, Bellonius ubi pinastri historiam exorditur, hanc pinastri uocem ex uersione Latina frequenter legisse ait apud Theophrastum, sed non propterea Theophrastum eam agnouisse plantam, quòd non nascatur in Græciæ, aut Asiæ montibus: atque ideo nullum esse ex Græcis authoribus, qui de pinastro, aut pinu syluestri meminerit. Sed quanta sit huius boni uiri arrogantia, & in Græcorum authorum lectione negligentia, antea explicauimus, ubi ex Theophrasto scripsimus duo esse pini genera, unum urbanum, alterum syluestre. Veruntamen si is mordicus suam tenuerit opinionem, quòd scilicet Theophrasto πεύκη piceam significet, non pinum, & quòd ex consequenti idem hìc de picea syluestri sit locutus, demus illi ita esse, quid respondebit ad illa Theophrasti loca, in quibus πίτυς ἀγρία. legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subijciamus ergo quæ Theophrastus lib. III. cap. IIII. de plantarum historia in censu arborum quæ in montibus nascuntur, contra Bellonij sententiam posteritatis memoriæ prodidit, ijs uerbis. ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται. περί τε Μακεδονίαν, ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. hoc est. Montibus autem propria sunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedoniæ, abies, picea, pinaster. Addamus præterea quæ eodem capite, ubi plantarum meminit, quæ perpetuò uirent, idem sic habet. ἀείφυλλα μὲν οὖν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. id est. Ergo inter syluestria perpetuò uirent, quæ primo uolumine retulimus, abies, picea, pinaster. Ex his itaq; manifestum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophrasto oscitanter legisse, plura etiam temere & falsò scriptis tradidisse: ut hinc ipsum inanis gloriæ, uel alicuius dignitatis cupidum potius, quàm ueritatis studiosum fuisse facilè iudicem. Cæterùm non potui non admirari dixisse Plinium, scandulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ resinam fundunt, arboribus aptissimas esse, cùm laricem non ignoraret materiei præstantia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandam esse. Præterea scribit Theophrastus (nos id quotidie uidemus) quòd pini interitus est, ut teda fiat. Cuius uerba sunt hæc loco suprà citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed etiam pars externa caudicis in tedam transiuerit, tunc strangulari quodammodo. quod sponte accidit ubertate arboris largissima, quoad quis coniectare possit: teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio est. Quare autem pinus teda fiat, scribit idem Theophrastus libro VI. cap. XV. de causis plantarum, sic inquiens. Pinus enim radicem agit teda totam refertam, ut antè dictum est. Ratio eadem, quæ in animalibus est, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq; sit,

Bellonij alia opinio explosa.

Plinij lapsus.

Tedæ consideratio.

fit, quoniam purgatißima est, aßidet: & collecta, densataq; pinguedinem reddit. Reliquum uerò sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tedam omni ex parte mutatæ sint, obesitate moriuntur, ut dictum est: cùm enim nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ ultra modum pinguerint. hæc ille. Cæterùm quòd teda opus sit ad picem conficiendam, non defuit sanè ratio, qua etiam arte fieri poßit, ita ut pinus non sua utiq; sponte, sed artificio teda fiat. Id enim idem docuit Theophrastus libro IX. cap. II. de historia plantarum, his uerbis. *Idæi ubi arboris caudicem cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consueuere, confluxum istuc fieri non sine teda uno cùm plurimùm anno affirmant. Idq; cùm securi detraxerint, secundo iterum anno teda locum explere: & tertio pari modo. Posthac ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamq; humi facilè à flatu prosterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) necnon & radicem effodi. hæc etiam ille.* Quibus palàm est contabescente pino, tam sponte, quàm arte fieri oririq; tedam. Quamobrem putauerim hac in re non parum cæcutiisse Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. ubi resiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per se esse arborem censet, cùm inquit. *Sextum genus est teda propriè dicta, abundantior succo, quàm reliqua: parcior, liquidiorq;, quàm picea: flammis, ac lumini sacrorum etiam grata.* Et lib. eodem cap. XVIII. *Nunc, ait, celeberrimis arborum dictis quædã in uniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cæteræ, è quibus resina gignitur. hæc Plinius.* Verùm si quis Plinij defensor diceret, per tedam ipsum hoc in loco nõ aliud intelligere, quàm pinum, itaq; eum tueri uellet, hanc tutelam illud (ut puto) uanam esse ostendit, quòd cùm eo capite Plinius resiniferas arbores omnes per genera describat, et primum omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinũ pro teda accepisse uidetur, cùm sexto resinarum generi tedam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioscoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam uersatur errore Adamus Lonicerus Ruellium secutus in suo de plantarum historia uolumine, ubi fictam potius, quàm ueram arborem pro teda pinxisse uidetur. Sed animaduertendum est, non è pinu tantùm fieri tedam, sed ex alijs etiam plantis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananiensibus syluis pinguißimam excidimus. Quapropter dicebat Theophrastus lib. IIII. cap. VI. de historia plantarum, quòd in Ponto ex syluestribus desint pinaster, abies, atq; picea, & omnino quæ tedam in se se gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores esse, quæ in tedam contabescunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio esse creditur. Quo fit, ut & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse ait, ut teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum uires, tum notas, tum qualitates, quas Theophrastus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum sibi familiarißimum ab huiuscemodi lapsu uindicare uellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione sit usus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademq; facies, minimè animaduertens, quàm magno ipse quoq; fuerit errore implicitus: quemadmodum & recentiorum alij. Quandoquidem pro certo attestari poßum, laricem me uidisse nunquam (etsi centenas laricum syluas uiderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaq; ut uera eius quoq; promulgetur historia, hìc ea de larice disseremus, quæ & uidimus, & experientia comprobauimus.

Plinij error, & quorundã.

Plinij & Ruellij error.

LARIX.

LARIX igitur arbor est eximiæ proceritatis, cortice perquàm crasso (non autem læuiori, quàm picea, ut Adamus Lonicerus scribit) in rimas undique dehiscente, intusq; rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens, adnatis compluribus salicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: folijs circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, comosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis, quæ aduentante hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marcescunt: ita ut sola larix inter cæteras resinam fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem uitam transigat. Nouella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, ut Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem sterilem esse) cupreßinis admodum similes sunt, neq; ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores sunt, qui uere emergentes è ramusculorum cacuminibus arborem uniuersam mirum in modum condecorant. quippe cùm in purpura ardenter rubescant, comantibusq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum uiatorum oculos remorantur. Ligni materies durißima, præsertimq; rubescens, & in caudicis meditullio sita: eaq; propter in ædificijs omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò est credere (ut Plinius, Vitruuius, & recentiorum pleriq; perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones uertatur, sed ueluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quandoquidem haud rectè cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim ualle

Laricis historia.

Plinij, & Vitruuij error.

Ananijs

Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis Camonicæ, & Eliotropiæ uallis fornacibus, in Brixiensi agro, si larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Nanq; (ut referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquescit, quàm lariceo. quin & lignum eius siccum, cùm abunde sit resinosum, impetu flagrat perquàm uehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocausta calefiunt.

Agaricum larici innascẽs.

Cæterùm selectißimum Agaricum in larice prouenit. nanq; ipse quidem sæpius in Ananiensibus montibus præstantißimum agaricum parua quadam securi à laricibus compluribus deieci, emiq; sæpius ab his, qui resinas colligunt. Nascitur etiam agaricum (ut prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, sed in alijs arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit, aut radix, licet asserat in cedro gigni. Brasauolus agaricum Comachij in ilicibus inuenisse fatetur, necnon per Galliam equitans, id uidisse ait quercuum caudicibus inhærere. Enimuero ipse in tota Hetruria, in alijsq; quàm plurimis Italiæ locis, deniq; in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; prouincijs, ubi syluæ quercubus, cerris, ilicibus, suberibusq; refertæ conspiciuntur, non solùm nunquam uidi, sed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametsi illis inhærere uiderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus ubiq; paßim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cùm è silice calybe excutitur: quinetiam ijs ignitis ad machinulas exonerandas uenatores frequentißimè utuntur. Ad hæc quanuis in Tridentinis montibus, præsertimq; Ananiensibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus; in nulla tamen agaricum, præterquàm in larice, nascitur.

Resina larigna.

Porrò ex larice etiámnum præstantißima illa resina manat, quæ falsò officinis terebinthina uocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cùm mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq; larigna eius loco uterentur tum medici, tum myropolæ, facilè factum est, ut larigna ex usu sibi terebinthinæ nomen uendicauerit. Et quòd larigna terebinthinæ nomen & locum antea paßim occupauerit, ut etiam hodie in officinis eiusdem, si desit, uicem suppleat, omnibus notißimum arbitror. Attamen Fuchsius uir alioqui doctißimus, in libro, quem secundò edidit de compositione medicamentorum, scribit pharmacopœos legitimæ terebinthinæ uice abietinam supponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes (ut dixi) pro terebinthina larignam usurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco uendebatur, ut ipse libro tertio de comp. medic. per genera memoriæ prodidit, sic inquiens. Ex harum genere est & larigna uocata, prædictis planè humidior: substantia uerò similis liquidæ piceæ, quam loco terebinthinæ institores uendunt ignorantibus eas discernere. est autem talis resina odore gustu, & facultate, quàm terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna uocata persimilem potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreq; discutiendi uirtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiam qui ijs contermini sunt, uernaculo sermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua non defluit: sed qui ipsam colligunt, magno, & longo terebro laricis caudicem ad medullam usque per æstatem perforant, & inde manantem resinam uasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorem uerò annosæ.

ABIES.

Pannum in larice nascens.

Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam pannum quoddam albicans quandoq;, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimile, ut uix alterum ab altero discerni poßit. Vtuntur hoc incolæ ad uulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos.

Piceæ, & Abietis histor.

Cæterùm admodum inter se similes ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA, & ABIES, ita ut sæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem utriq; proceritas: ambæ ijsdem sunt folijs oblongis, duris, ac densis: utriusq; ramusculi produntur crucis in morem, à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & folijs euenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paululum latiora, molliora, læuiora, minusq; pungentia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus, & lori modo flexilis: abieti uerò albicat, et si flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunq; ad terram flectuntur: quod in abiegnis non uisitur. Lignis deniq; materies piceæ multò speciosior, ac etiam utilior: habet enim uenas rectiores, minusq; nodosas. In picearum genere sola fœmina fructus adfert, sed in Ananiensibus, cæterisq; Tridentinis montibus abies omnis infructifera est, etsi Plinius abietem fructiferam fecerit. Picea fert resinam inter corticem, & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis.

Abietis lacryma.

Abies uerò inter corticem & corticem præstantißimum liquorem illum concludit, quem uulgò LAGRIMO, quasi abietis lacrymam, appellant: de quo ueteres nihil (quod equidem sciam) posteritatis memoriæ prodidere. Nisi quispiam dixerit, per abietis lacrymam intellexisse Galenum lib. III. de compositione medicamentorum per

genera

genera paulò antè citato, piceæ illam liquidam resinam, quam pro terebinthina institores uendebant. Cuius rei illud indicium esse uidetur, quòd scribat ipse, hanc et gustu, & odore terebinthinæ esse persimilē, quod in abiegna lacryma maximè notatur: et quod insuper sit quadántenus terebinthina acrior. nanq; huiusmodi qualitates in liquida piceæ resina minimè reperiuntur. Quo fit, ut suspicandū putauerim, in his Galeni uerbis librariorum fortasse culpa mēdum aliquod subesse; licet constet antiquos scriptores in arborū resinas ferentium historia in quàm plurimis inter se differre, & alteram sæpe pro altera (ut supra diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus: quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbij medicamento, inter resinas cæteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancq; illa calidiorem esse. Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clarißimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices uomicæ modo coaceruatur, & secto corio (ut in abscessibus sanie uexatis fieri solet) elicitur: hæc uerò manat è laricis caudice ad medullam usq; perforato, ut ego experientia doctus facilè attestari possum. Nam, ut rem omnem hac in historia exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per mēmet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, ut hac impostura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnam pluri faciunt, quàm larignam. Nec desunt qui percolatam larignam, & ad ultimam claritatem redactam pro abiegna uenditent, cùm rarißimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoscant. Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lacryma substantia minus consistat, odore præstantißimo fragret, & gustui larigna sit amarior, ad annumq; asseruata quadántenus flauescat. Ea uulneribus recentibus maximum affert præsidium, quòd non solùm glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota renum calculos eijcit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumq; cruciatus lenit. Capitis uulnera mirificè sanat, adeò ut hac sola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balsami uice. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: uerùm in Tridentinis montibus, ubi undiq; ea montes syluescunt, Abies omnis est & floribus, & fructibus infœcunda. Sed ut ad piceam nostra redeat oratio, non satis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quam exhibuit, atq; etiā ex notis, quas suæ piceæ aßignauit, aliquod pinastri genus intelligere uidetur. Cæterùm arbor, quam idem sua tātùm auctoritate, ne dicam temeritate, ductus perperàm Sapinum uocat, ac abieti similem facit, non est (quantum ego conijcere potui) nisi legitima picea. Quippe hæc abieti adeò similis est, ut sæpe syluanos homines, & lignarios fabros fallat, ut suprà dictum est. Idcirco Plinius lib. XVI. cap. XXIIII. eadem folia reddidit piceæ & abieti, sic inquiens. Insecta pectinum modo (intellige, folia sunt) piceæ, abieti. Iis etiam idem Taxum similem fecit eodem lib. cap. X. quemadmodum & Dioscorides lib. IIII. Taxum autem (ut obseruauimus) maximè folijs æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinum appellat. nam Sapinus, teste Plinio, pars tantùm est in abiete, ut eius uerba declarant lib. XVI. cap. XXXIX. ubi ita scribit. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est. Hæc, qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atq; ita Sapinus uocatur, superior pars nodosa duriorq; substerna. Quibus utiq; Plinij uerbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed tantùm abietis partem, sicuti etiā Vitruuius testatur. Verùm Bellonius, quòd audiuerit tam piceam, quàm abietem indifferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc fortè uulgarem & confusam nomenclationem secutus, ut eam ueram putauit, ita etiam Piceam Sapinū appellauit. Sed is mihi quidem non uidetur in Plinio rectè cōsiderasse resiniferarum plātarum historiam, neq; in Theophrasto cognouisse quod πεύκη & πίτυς significarent, neq; etiam animaduertisse, quòd hæ duæ uoces sæpe à Græcis una pro altera usurpantur. Sed hic fusius, quàm deceat, aliquot Bellonij errata persecuti sumus. alius enim locus erit, nisi quid mihi humanitus accidat, ubi alia plura in hoc genere consultò tractabimus. Arbor, quæ plerisq; Græcis πίτυς, Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonobar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum, & Kynholtz: Hispanis, Pino: Gallis, Pin. Quæ autem Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, Rot dannenbaum: Hispanicè, Pino negro: Gallicè, Vng abre du genre du pin. Quæ deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix, Italico Larice, & Germanico Lerchenbaum uocatur. Quæ deniq; Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germanis, Thannen, siue Thannenbaum.

Error quorũdam.

Abiegnæ lacrymæ uires.

Bellonij opinio falsa.

Nomina.

LENTISCVS.

Σχῖνος. LENTISCVS. CAP. LXXV.

LENTISCVS nota arbor est. Cui toti uis inest astringendi: semini enim, folio, ramo, cortici, radicibusq; cognatæ insunt uires. Liquamentum autem ita fieri solet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & ubi abunde cocta, refrigerataque sunt, folia abijciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat crasitudinem.

Lentiscus sua astringendi dote, ualet aduersus sanguinis reiectiones, alui profluuia, & dysenterias in potu: item contra eruptionem sanguinis è uulua, & eiusdem, aut sedis

dis procidentia. In totum acaciæ, & hypociſtidis uicem repræſentat. Idem facit ſuccus è tritis folijs. Decoctum fotu caua explet, & fracta oſſa ferruminat, vuluæ fluxiones ſiſtit, nomas arcet, vrinam pellit, motus dentium collutione ſtabilit. Virentes ſurculi calamulorum uice dentibus repurgandis affricantur. Fit è ſemine oleum aſtrictoriam uim habens: quod prodeſt, cùm quid aſtringi opus eſt. Lentiſcus reſinam gignit, quæ lentiſcina cognominatur, & ab aliquibus maſtiche. Pota vtilis eſt ſanguinem reijcientibus, & tuſsi ueteri: ſtomacho auxiliatur, ſed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima, & copioſiſsima in inſula Chio prouenit. Præfertur, nitedulæ modo, reſplendeſcens, & candore Tyrrhenicæ ceræ ſimilis, adulta, retorrida, friabilis, odorata, ſtridorem edens. Viridis autem inferior eſt. Adulteratur thuris, reſinæque pineæ nucis miſtura.

Lentiſci conſideratio.

LENTISCVS *in Italia frequentißima naſcitur, præſertimq; in* Hetruria *maritimis noſtris* Senenſibus. *Gignitur in collapſis* Romanorum *ædificijs, ac ruderibus. Quinetiam in tractu* Tyrrheni *ubiq; copioſa oritur, in* Campania *maximè. Cæterùm* Lentiſci *nonnullæ ſunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis aſſurgunt: nonnullæ uerò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus ſublato, ſed uirgultis, ſtolonibusq; innumeris corylorum ſylueſtrium modo dißiliunt. ueruntamen* Lentiſcus *tum ramis, tum folijs denſior conſtat, magisq; uirgultorum cacuminibus ad terram deflectitur.* Folijs *utraq; eſt piſtacij graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obſcurum uirentibus, in ambitu tamen rubent, ſicuti & quibuſdam uenulis.* Perpetua *fronde uiret.* Cortice *eſt ſubrufo, lento, tenaci, flexibiliq;.* Profert *terebinthi modo, præter racemoſos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandem ueteraſcens uertitur in beſtiolas ijs perſimiles, quæ ex ulmi, & terebinthi folliculis euolant.* Tota *planta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipſam deuitant.*

Ruel. & Hermolai lapſus.

Sed Lentiſcum, *quæ roboris magnitudine proueniat, folio ſorbi, acinis ſylueſtris punicæ rubentibus, ut* Ruellius *ſcribit, hactenus non uidi, nec id unquam me legiſſe memini apud probatos auctores.* Idcirco Ruellium *hac in re hallucinatum crediderim. quemadmodum &* Hermolaum, *qui ea eſſe lentiſci folia exiſtimat, quibus coriarij* Venetijs *pelles conficiunt, uulgò propriè appellata foglia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentiſco differt; etſi cum terebintho aliquam habeat ſimilitudinem.*

Maſtiches conſideratio.

Fert *etiam* Lentiſcus Italica *maſtichen, ut ipſe atteſtari poſſum: quanquam non ea copia, qua in* Chio, & Creta Aegæi *inſulis. Itaq; immeritò à nonnullis notatur* Auicenna, *quòd maſtichen* Italicam *memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore uerſantur, exiſtimauerint non alibi fortaſſe, quàm in* Chio *naſci.* Indicam *maſtichen è ſpinoſa quadam planta manare, non ſolùm* Theophraſtus, *ſed etiam alij tradidere, quemadmodum &* Plinius. *qui lib.* XII. *cap.* XVII. *non modò* Chiæ *maſtiches meminit, ſed aliarum quoq;, quæ in* Arabia, Aſia, Græcia, Pontoq; *proueniunt.*

Lentiſci uires ex Galeno.

Lentiſci *meminit* Galenus *lib.* VIII. *de ſimp. medicam. facultatibus, ſic inquiens.* Lentiſcus *facultate ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida nõ pauca compoſitus eſt, ob quam & moderatè adſtringit. Deſiccat igitur ſecundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo eſt medius, & ſymmetrus. Similem omnibus ſui partibus adſtrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fructu, & cortice: ac ſi ſuccum ex folijs eius uiridibus exprimas, ſimilis hic ordinis eſt, moderatè adſtringens. Itaq; bibitur & per ſe, & cum alijs medicamentis, quæ dyſenterias, & alui affectus ſanant. quin & ad ſanguinis expuitiones, ſanguinisq; ex utero eruptiones, tum ſedis, uuluæq; procidentias idoneus eſt, utpote ad hypociſtida nonnihil propè accedens.*

Maſtiches uires ex Gal.

Meminit idem & maſtiches libro VII. *ſimpl. medic. his uerbis.* Maſtiche *candida quidem, &* Chia *conſueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs compoſita facultatibus eſt, adſtringente uidelicet, & emolliente. Proinde ſtomachi, uentris, inteſtinorum, iecorisq; inflammationibus competit, utputa ſecundo ordine excalfaciens, & deſiccans. Nigra uerò, quæ* Aegyptia *cognominatur, tum magis deſiccat, tum minus adſtrictoriæ facultatis eſt particeps: quamobrem aptior eſt ad ea, quæ ualidiorem digeſtionem per halitum expoſcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum eſt remedium. Porrò oleum, unguentumq; maſtichinum ex* Chia *conficitur, non admodum ſanè ex* Aegyptia. *cæterùm ſimilis eſt & ipſum maſtichæ facultatis.* Hæc *de lentiſco, & maſtiche* Galenus *poſteritatis memoriæ prodidit.* Sed *cùm maſtiche mihi* Caphuram *in memoriam redegerit, quòd certò ſciam, eam maſtiche, ardenti aqua, zedoariaq; ab impoſtoribus adulterari, cùmq;* Dioſcorides, Galenus, *& cæteri illius ſeculi ſcriptores ipſam non ſolùm non adnotauerint, ſed ne nouerint quidem, ſilentio minimè dißimulandum fore putauimus, quò magis legentibus ſatisfiat, quantum tum à* Serapione, *tum etiam ab his, qui meridionalem plagam, &* Indiæ *ora hoc æuo nauigationibus perluſtrarunt, memoriæ proditum eſt.*

Caphuræ hiſtoria, & genera.

CAPHVRA *igitur eſt gummi arboris cuiuſdam in* India *naſcentis tanta magnitudine, ac proceritate, ut ſub eius umbra hominum centuriæ recondi poßint. Naſcitur hæc arbor in montibus mari propinquis, materie leui, ferulacea, qua prodit* Caphura. *Huius largioris prouentus augurium eſt, cùm frequentibus cælum fulgetris corruſcat, aut crebro tonitru conſtrepit, uel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, ueluti reſinæ, illisq; gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, poſtmodum uel calore ſolis extoſta, uel ignium ui candeſcit. hanc ſumpto à rege quodam* Riach *illius loci nomine, indigenæ* Riachinam *appellant: quandoquidem is primus dealbandæ* Caphuræ *rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præſtat, longioriq; perdurat tempore. Alia craßior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia uilior reperitur, fuſco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris ſcobe, ramentis, & aſſulis implicita, gummi more agglutinata lenteſcit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & ſacerdotum ſuffimentis,*

ſicut

ſicut thus, & myrrham, coſtumq́;, in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantùm faſtigia rediguntur, in rudem, & elaboratam. ſiquidem rudis eſt Caphura omnis ignem non experta: elaborata uerò, quæ ſolis, uel ignis ardore excocta, atq; purgata album contraxit colorem, utpote & cera. Fuchſius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram eſſe bituminis Indici genus, quòd ſcripſerit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium eſſe, cùm cælum crebris fulgetris corruſcat, aut plurimis ſtrepit tonitruis, uel cùm regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quòd ſimiliter ex terræ concuſſu magna tum ſulphuris, tum bituminis copia profundi ſoleat. Sed diſſentit ab eo opinio noſtra: quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quoruncunq; hanc fuiſſe ſententiam exiſtimem: cùm tam ipſe, quàm cæteri, qui de Caphura ſcripſere, arboris cuiuſdam uaſtiſsimæ proceritatis gummi, uel reſinam Caphuram eſſe ſcribant. Nimirum oſcitanter de hac ſcripſiſſe uidetur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris eſſe inficiatur, Dioſcoridis, & complurium teſtimonio, ex ſucco cuiuſdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falſum eſt, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioſcorides. Eam autem eſſe gummi non ſolùm Auicennæ, & Serapionis teſtimonio probatur, ſed & Luſitanorum, qui noſtro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant. Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abſceſſu & ſiccare, & refrigerare: quæ tamen cùm uehementer etiam in aquam proiecta conflagret, ſit perquàm odorata, & adeò tenuium partium, ut ſæpe per ſe in auram euaneſcat, illis reclamare uidetur. Quo fit, ut quis ſuſpicari poßit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quàm plurimis) eſſe uitiata. Capitis dolores (ſi tamen in hac parte credendum eſt Mauritanis) ex calore prouenientes Caphura illita mulcet, incandeſcentes inflammationes reſtinguit, præſertimq́; iocineris. Renes, & ſeminaria uaſa refrigerat, ſanguinemq́; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam uulnerum, quàm ulcerum inflammationes. Eryſipelas extinguit, & aduerſus gonorrhœam, & albas uuluæ fluxiones efficax eſt cum ſuccino, & aqua nymphææ hauſta. Idem præſtat pubi, ſeu imo uentri, teſtibus, renibuſq́; illita: quæ tamen antea pſyllij ſeminis ſpiſſamento, aut omphacio, aut ſolani ſucco probè ſit macerata. Sanguinem è naribus profluentem ſiſtit, aut cum urticæ ſemine immiſſa, aut ex maioris ſedi, & plantaginis ſucco fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur. Renibus, ac teſtibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præſeruat: proinde commodè antidotis admiſcetur, quæ contra uenena, uenenoſorum animalium ictum, & peſtilentes affectus conficiuntur. In uniuerſum uiribus innumeris pollet, quas breuitati conſulentes prætermittimus. Legitimæ probatio talis eſt. In calido pane è furno recentißimè ſublato, bipartitoq́; manibus ſciſſo, Caphura ponatur. quòd ſi humore madeat, ſyncer æ eſt argumentum: ſin contrà pereareſcat, ſpuriæ ac factitiæ ſignum. Cæterùm niſi diligenter aſſeruetur, ex operculatis etiam capſulis nonnunquam euaneſcit: itaq́; ſæpe deluduntur ſeplaſiarij. Aſſeruatur tamen ſecurè uaſe marmoreo, aut alabaſtrino, lini & pſyllij ſemine ſepulta. Nec deſunt, qui eam pipere felicius aſſeruari putent. quod nec planè comprobandum uidetur. Venetias Caphuram omnem rudem important, ibiq́; igne, & arte uitreis organis elaboratur, ſic ut candeſcat, atq; pelluceat. Σχῖνος Græcis, Lentiſcus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentiſco, Italis: Mata, aut Arueira, Hiſpanis: Lentiſque, Gallis. Huius reſina μαςίχη Græcè uocatur: Latinè, Maſtiche, aut Reſina lentiſcina: Arabicè, Maſtehc, Maſteche, ſiue Maſtoche: Italicè, Maſtice: Germanicè ac Gallicè, Maſtic: Hiſpanicè, Almaſtiga. Quod Arabibus Kaphor, ſeu Chafur, recentioribus Græcis καφουρα, ut etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Campher: Gallis, Camphre.

Fuch. opinio improbata.

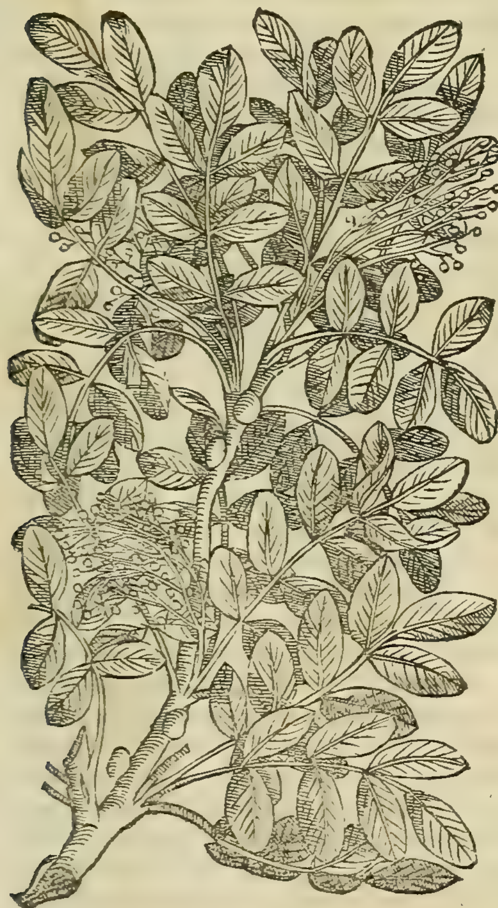
Plateari j error.

Caphuræ temperamentum, & uires.

Caphuræ probatio, & conſeruatio.

Nomina.

TEREBINTHVS.

Τέρμινθος. TEREBINTHVS. CAP. LXXVI.

TEREBINTHVS cognita arbor eſt. Cuius folia, & ſemen, & cortex aſtringunt, & ad eadem, ad quæ lentiſcus, conueniunt, ſimili parata modo, ſumptaque. Fructus eſui aptus eſt, ſed ſtomacho aduerſatur: excalfacit, vrinam mouet, uenerem excitat: contra phalangiorum morſus conuenienter in vino bibitur. Reſina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiam in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus inſulis. Sed præualet candida, perlucida, uitreo colore, & in cæruleum uergente, terebinthum olens. Terebinthina reſinas omnes antecedit: proxima lentiſcina, & è pinu, & abiete: has ſequitur è picea, & pineis nucibus reſina. Natura omnibus calfacere, mollire, diſcutere, expurgare. Tuſsi, ac tabi conueniunt per ſe, aut in eclegmate ex melle: vitia pectoris expurgant, vrinam cient, cruda concoquunt, uentrem emolliunt, palpebras commodiſsimè replicant: lepras tollunt, cũ ærugine, ac ſutorio atramento, nitroque; auribus

auribus saniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium utiles. malagmatis, acopisque admiscentur. Laterum doloribus per se, illitu & apposito auxilio sunt.

Ῥητῖναι ἄλλαι. RESINAE ALIAE. CAP. LXXVII.

LIQVIDA resina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi solet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ sibi cognomentum uendicauit. A' Gallia quoque subalpina: quam uernaculo nomine larica, hoc est, larignam, appellant incolæ. Ea in linctu, & per se magnopere prodest tussi ueteri. Colore inter se distant: siquidem alia candida est, alia oleosa, alia mellei liquoris similitudine, vt larigna. Cupressus etiam liquidam fundit resinam, quæ ad eadem pollet. Quæ uerò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratissima, translucens, non retorrida, neque diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. E' picea, & abiete resinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim sunt, atque thus odore imitantur. Præstantiores à Pityusa insula deferuntur, quæ secundum Hispaniam sita est. Sed quæ è picea, nucibus pineis', & cupresso manarunt, nihil ad illas, nec tantis uiribus potiuntur. veruntamen eorundem gratia, quorum & illæ, sumi solent. Lentiscina terebinthinæ respondet. Vritur resina omnis liquida in uase quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque resinæ congius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, subiectis leuibus prunis, resina assiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterùm ubi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum uocant, id est, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximij candoris, si resina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta sordes excernatur. Vruntur quoque sine aqua, primùm lento igne, & ubi coire cœperunt, maior carbonum strues supponitur, & triduo citra intermissionem discoquuntur, usque dum antedictas naturæ suæ notas exuerint: mox, vt dictum est, reponuntur. Aridas vnius diei spatio decoxisse satis est. Vstæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorum colorationibus magnopere utiles sunt. E' resina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea: quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur. prodest glabris genis, collacrymationibus, erosisq; oculorum angulis. Ex ea fit atramentum scriptorium.

Terebinthi historia ex Theophrasto.

TEREBINTHORVM (*ut Theophrastus memoriæ prodidit lib.* III. *capite* XV. *de historia plantarum*) *alia mascula, alia fœmina. Mascula sterilis est, ob idq; sexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus rufum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia uiridem editum, rufum postmodum tingit, & cum uua maturescentem, nigrum nouissimè facit, magnitudine fabæ, resinosum, & sulphurosum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticosa, contortaq; nascitur: at apud Damascum Syriæ magna, copiosa, decoraq;: montem enim inibi terebinthis refertum, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices ualidæ in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, uerùm colore rufo. Folia circa unum pediculum, pleraq; specie laurinorum, coniugatim, quemadmodum sorbo, quòdq; parte postrema acuminet, impar exit: uerùm minus angulata, quàm sorbo, ambituq; laurino similiora, & pinguia cum uniuerso fructu. Fert & ad nucis similitudinem quædam concaua, ut ulmus: quibus bestiolæ tanquam culices innascuntur. Fit in his resinosum quid, lentumq;: sed resina tamen non hinc legitur, sed à ligno. Fructus resinæ copiam non mittit, sed manibus tantùm adhæret: etsi non lauetur, postquàm collectus est, inter se cohærescit: cùm uerò lauatur, candidus, probeq; non maturus supernatat, niger subsidit. Idem refert deinde lib.* IIII. *cap.* V. *historiæ plantarum, Indicam etiámnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho similia: fructus autem diuersus, similis enim amygdalis. Nam & in Bactris terebinthum hanc esse, ferreq; nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, sed uisu similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolas his potius uti. hæc Theophrastus. Terebinthum uidi ego primùm in colle uulgò cognomine Castel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius uidendi mihi copia à clarissimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperiq; ipsam deinde in alijs compluribus Hetruriæ locis, uidelicet in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus: sed frequentem admodum in Iapidiæ collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergesto.*

Resina terebinthina.

Ab hac sæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decerpsi: quæ etsi omnium præstantissima sit; non tamen diu est, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, uel quòd esset aduectu aptior, uel quòd impostoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilior fieret. Verùm liquida ut per se ex arbore manat, iam frequens facta est. Cæterùm quia terebinthina iandiu in Italiam non aduehebatur (ut suprà in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum sibi uendicauerat, sed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaq; resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde scriptum sit, operæpretium quidem non est, ut hic iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam, aridam fundant resinam: sed si quædam inueniuntur, hæc est (ut Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifestum argumentum est, quòd omnis abies, quæ resinam fundit, tabida fit, putris, & cariosa.

Bras. opinio reprobata.

Brasauolus de resinis differens, Plinium in earum historia à Dioscoride dissentire autumat, quòd scilicet Plinius libro XXIIII. *capite* VI. *tradiderit summas resinæ species duas, siccam & liquidam: siccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Dioscorides uerò ex pinu, & picea, & liquidam præter siccam haberi*

haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erat sic conciliasse, quòd quanuis asserat Plinius, siccas resinas è pinu, & picea colligi; non propterea obstat, quominus ferant pariter huiuscemodi arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus uarijsq; locis, è pinu, piceaq; antea longo tempore cæsis, solisq; ardore æstuantibus liquidas resinas exudare comperimus larignæ non absimiles. Quod etiam sæpe euenit in asseribus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, uel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verùm enimuero maliin dicere Plinium errasse, quòd liquidarum generi lentiscinam adscribat, quæ est nostra mastiche, cæteris profectò durior. Ad hæc scire etiam conuenit, quòd quæ in officinis Colophonia, Hispanica, Græcaq; dicitur, illius species est, quã co-quere Dioscorides edocuit. Constat hæc coloribus diuersis, utpote crystallina, hyacinthina, saturatoq; colore, pro resinarum ex quibus conficitur, uarietate. quippe (ut Dioscorides ait) alia candida est, alia olei, alia mellis colore, qualis est larigna. Quæ uerò à Colophone Ioniæ urbe sibi cognomentum comparauit, est (ut refert Plinius lib. XIIII. cap. XX.) præter cæteras fulua: neq; alia de causa uocatur & Hispanica, & Græca, nisi quòd ex iisdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum est aliam ab hac, quæ neq; fricta, neq; excocta est, haberi Colophoniam: siquidem scribit Dioscorides quòd pinea, piceaq; liquida, ac pinguis resina ex Colophone afferebatur: ob idq; Colophonia per excellentiam uocabatur. Quod item testatur Galenus lib. VII. de compos. med. per genera, cùm inquit. Quoniam uerò piceam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueuerunt, sciendum uenit, aliã quandam esse colophoniam Chiæ mastichæ persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro II. eiusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola uocatur colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa mediocri prædita. nascitur admodum modica, atq; ob id pretiosa est. Porrò si quispiam diceret, non cognouiße Plinium, neque Dioscoridem, liquidam abiegnam, quam aliqui lacrymam, nonnulli uerò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à ueritate desciscere putauerim: siquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt. Colophoniæ condid.

Terebinthi, & resinarum meminit Galenus lib. VIII. de simplic. medicam. facultate, ubi ita scriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adstrictorum quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaq; quòd etiam desiccent, manifestum est: recentes quidem etiámnum, humidiq; modicè; sicci uerò, ordine secundo. Cæterùm fructus aridus propinquus est etiam tertio ordini desiccantium: est enim adeò calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaq; etiam urinam prouocat, & lienibus prodest. Terebinthi uires ex Gal.

Paulò superius de resinis differens, sic inquit. Resinæ omnes desiccant, & excalfaciunt. Cæterùm inter se discrepant, quòd plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate uerò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus sortitæ sunt partium tenuitatis: præterea quòd nonnullæ adstrictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina: eam uocant mastichen. Nam præterquàm quòd paucula ei adest adstrictio, adeò ut stomachi uentrisq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, insuper illi inest mordacitate uacans desiccatio: minimùm enim acris est, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atq; mastiche, adstrictionem possidens. Cæterùm adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, ut & psoras sanet. quinetiam quæ in profundo resident, cæteris resinis magis attrahit, nimirum cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis strobilina acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt, neq; attrahunt. Mediæ inter has sunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen, quàm aut picea, aut strobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparißina acrimoniæ. Et lib. III. de compositione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at resinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplastri craßitudinem assumere postulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac siccitatis differentia est: in resinis, sicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo resinarum siccißima est, quam nonnulli frictam, alij colophoniam appellant. Huic succedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa sumitur, quam si purges, in frictam mutabitur. His ambabus siccior est, quæ dicitur pityinon physema, ac si dicas pinea germinatio. Hanc sanè, ceu squalidam in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci; usus autem sum fricta, & liquidis. Iam uerò ex his quoq; nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inarescunt, sicut strobilina: media utriusq; est abietina. Quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox uerò abietina, deinde terebinthina: cupreßi resinam miscere non ausus sum, ut quæ nonnihil adstringeret. Putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis hæc uerba scribentem, primo de medica materia commentario. Ex omnibus resinis principatum terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, post quas picea, strobilinaq; numeratur. In his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima uerò terebinthina sentire uidetur. Verùm ego ex his tribus resinis strobilina, abietina, terebinthina, principem certè strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixi. hactenus de resinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum est, quòd hoc in loco cæteris strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: siquidem in uniuersum in medicamentis componendis à Dioscoride nequaquam dissentit, uidelicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet sedes, ut paulò post declarauit, dicens. Inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices usus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. Resinarũ uires ex Gal.

Arbor, quæ Græcè τέρμινθος, Latinè Terebinthus appellatur: Arabicè, Baton, Boton, Botin, siue Albotin: Italicè, Terebintho. Resina uerò ita Latinis uocata, Græcis ῥητίνη nuncupatur: Arabibus, Ratin, siue Natig: Italis, Ragia: Germanis, Hartz. Nomina.

Πίσσα ὑγρά. PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

Pix liquida, quam alij conum uocant, è pinguissimis pini, piceæque lignis congregatur. Optima est splendens, syncera, læuis. Contra uenena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extussiuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cum melle dato: tonsillarum & uuæ inflammationes, anginæque utiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentium morsibus: adiecta uerò pari cera, scabros ungues extricat, impetiginesque emendat: uuluæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinaq; hordeacea, & pueri impubis urina decocta, strumas rumpit: cohibet ulcera, quæ serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos ulcerum sinus conglutinat: rimis sedis, & pedum magno auxilio illinitur: ulcera replet, & cum melle purgat: quin & cum uua passa, & melle carbunculos, & putrida ulcera emarginat, disrumpitque. Erodentibus medicamentis, quas septas uocant, probè immiscetur.

Πισσέλαιον. PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

E' pice fit quod pisselæon appellant, separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum lacti. Nam expansa, quandiu pix coquitur, supra cortinam uellera pura madescunt, acceptoque halitu eius exprimuntur in uas, idque tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet utilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum ulcera, scabiemque emendat.

Αἰγνὺς τῆς ὑγρᾶς πίσσης. FVLIGO LIQVIDAE PICIS. CAP. LXXX.

Fit hoc modo è liquida pice fuligo. In lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili uase in clibani speciem conformato, superius in angustum fornicato, inferius perforato, ut clibani esse solent, operito, & adoleri finito: consumptoque liquore nouum infundito, quoad sufficientem usui fuliginem collegeris. Vis ei astringens, acrisque. Vsui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & uenustant, & ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbecilles, lacrymososque oculos, insuper ad eorundem ulcera non inutilis est.

Πίσσα ξηρά. PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

Liqvida pix decocta in spissam coit, quam uocant aliqui palimpissam. quo in genere quædam uisci modo lentescit, boscas cognominata: altera sicca est. Probatur pura, pinguis, † odorata, subrufa, resinosa. Talis Brutia, & Lycia picis, resinæque simul naturam habentes. Calfactoriam uim habet: dura emollit, pus mouet, tubercula panosque discutit, ulcera replet: uulnerarijs medicaminibus commodè permiscetur.

Ζώπισσα. ZOPISSA. CAP. LXXXII.

Zopissam aliqui aiunt derasam nauibus resinam cum cera, quam alij apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alij pineam resinam hoc nomine uocauerunt.

Tametsi *de pluribus* Picis *generibus, de oleo, earumq; fuligine diuersis, ac proprijs capitibus differat* Dioscorides; *cùm tamen horum omnium historia notior sit, quàm ut à nobis explicari debeat, operæpretium non est, ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quónam modo pix ipsa conficiatur, ut illis & mihi sit satisfactum, hîc rem paucis aperiam, omniaq; de ea referam, quæ* Tridentino *tractu in* Flemarum *montibus coràm claré perspexi. Sic ergo picem, quæ passim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigijs sit aptissima, artifices conficiunt.*

Picis conficiēdæ ratio.

Veteres pinos, quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, ut ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri solet. Deinde uerò area ex creta pauitur in medio paulùlum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, ut liquor è teda resudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere possit. Itaq; concisam tedam in area struis congerie locant, uelut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearumq; frondosis ramis undiq; tecta circundataq;, tum demum terra septa, lutoq; obstructa, ne quóuis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem succendunt eadem quoq; ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm desit locus, per quem flamma erumpere possit, sentiatq; ob id congesta moles maximum ignis ardorem, pix liquitur, & per areæ pauimentum confluens in canalem circumpositum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corriuat in scrobes ligneis asseribus circundatas, ne terra defluxam picem cōbibat: unde postea & dolia, & cadi, & utres implentur. Operis perfecti signum, si rogus decumbat, subsidatq;, et liquor defluere desinat. Sic enim picem fieri uidimus à syluicolis eam parantibus, qui quodammodo secuti uidentur Theophrastum *lib.* IX. *cap.* III. *de historia plantarum, ubi eadem ferè ratione* Macedones *picem urere latius tradidit.*

Picis facultates ex Gal.

Picis facultatem memoriæ prodidit Galenus *lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Pix *sic-*

ca

ea quidem deſiccat, & excalfacit ſecundo à mediocribus, ſiue ſymmetris exceſſu: ac plus deſiccare poteſt, quàm excalfacere. Humida uerò contrà, plus uidelicet calfacit, quàm deſiccat: habetq; nonnullam partium tenuitatem, qua & aſthmaticos, & purulentos adiuuat. ſatis eſt autem cyathi linxiſſe menſuram melli miſtæ. Sed & abſtergendi quandam uim habent, atq; concoquendi, digerendiq;: ueluti & in guſtu ſubamarum quid obtinent, & acre. Sic leproſos ungues eximunt miſtæ cum cera, lichenasq; detergunt: concoquunt item duros, & crudos tumores omnes cataplaſmatis inditæ. Ad ea omnia humida ualentior eſt: arida uerò pix tametſi ad hæc quidem deterior eſt, glutinandis tamen uulneribus magis congruit. Ex his itaq; clarum eſt, humidæ pici calidam humiditatem affatim eſſe admiſtam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. VII. eorundem ſimp. ubi ita de omni fuligine ſcriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria eſt, ac proinde terreſtris eſt eſſentiæ, habens quaſdam etiam ignis, qui materiam combuſſit, reliquias: ſed id puſillum eſt. Porrò tota eius natura terrena eſt, tenuium partium. Sed quæ ſpeciatim in ea differentiæ ſunt, ex pro uſta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore ſimili quoq; & hinc fuligine proueniente. Primùm enim thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas miſta, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiámnum fluxione uexantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad hæc uſurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo moleſtia caret, non aliter quàm thuris: ſed ſtyracis his quodammodo ualentior eſt: magis etiam picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus utuntur ad uitia palpebrarum uocata ptila, & eroſos oculorum angulos, humidosq; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribusq; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ cõpetere paulò ſuperius diximus thuris fuliginem. Fuliginum vires ex Galeno.

Πίσσα ὑγρὰ Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: Arabibus, Eerf, Ceſt, Zeſt, aut Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: ſicut etiam Hiſpanis, Pex negra: Gallis, Poix fondue, liquida tantùm. Πίσσα ξηρὰ, καὶ παλίμπισσα Græcè uocatur: Latinè, Pix ſicca: Italicè, Pece ſecca: Gallis, Poix ſeche. Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes, Kepſen, ſeu Kapſe: Hiſpani, Azei de pez. Nomina.

† Hoc loco non ἐυώδης, id eſt, odorata, ut communis lectio habet, ſed ἰξώδης, hoc eſt, uiſcoſa legitur in Oribaſij codice manu ſcripto, libro XII. ſimplicium. Harum lectionum quæ ſit melior in probatione picis ſiccæ, aliorum ſit iudicium.

Ἄσφαλτος, BITVMEN. CAP. LXXXIII.

BITVMEN Iudaicum cæteris anteponitur. Cuius probatio eſt, ut purpuræ modo ſplendeat, ſitq; ponderoſum, ac ualidum odorem uibret. nigrum autem & ſordidum, uitioſum eſt. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo utuntur ad lucernarum lumina, olei uice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: nanque liquidi bituminis genus eſſe conſtat.

Πιττάσφαλτος. PISSASPHALTVM. CAP. LXXXIIII.

NASCITVR in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ piſſaſphaltos appellatur. Ea Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æſtuque in litus expuitur, illic coacta in glebas. miſtam bitumini picem redolet.

Νάφθα. NAPHTHA. CAP. LXXXV.

NAPHTHAM uocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum. Vis ei ignium rapax, ita ut ex ſpatio protinus in eam tranſiliant. Ad ſuffuſiones oculorum, & albugines utilis. Bitumen omne diſcutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur: vuluarum procidentia, ſtrangulationesque olfactu, ſuffitu, impoſitu, emendat: comitiales morbos ſuffitum deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum uino, & caſtorio potum elicit: tuſsim ueterem, & anhelitum adiuuat: ſerpentium morſibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur: datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum diſcutit ſanguinem concretum: dyſentericis cum ptiſana liquatum infunditur: deſtillationibus ſuffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cæterùm pilos incommodos ſiccum replicat, ſpecillo impoſitum: concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisque prodeſt. Piſſaſphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, ſi miſceantur, poteſt.

LEGITIMVM quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod ſciam) in Italiam non aduehitur: id nanq;, quo officinæ utuntur, impoſtura quædam eſt, pice, petroleo, & alijs nonnullis parata. Igitur mirari non licet, ſi id Dioſcoridis hiſtoriæ minimè reſpondere uideatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quà Iordanis amnis influit, qui ab urbe Hierico quindecim tantùm millia paſſuum diſtat, ſi Brocardo fides habenda eſt, qui Palæſtinæ topographiam edidit. Nil uerò aliud bitumen eſt, quàm pingue quoddam lacus illius aquis ſupernatans, quod undis uentoq; agitatum in littore concreſcit, denſatur, coit, tenaciſſimumq; redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus teſtatur lib. IIII. cap. XX. ſimpl. medicamentorum) animal, nullaq; ſtirpis innaſcitur, neq; uiſitur ob aquæ ingentem ſalſedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus piſces innumeri, præſertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piſcium fluminum oſtia excedit. Quinimo, eodem auctore, de his, quæ in eum proijciuntur, nihil mergitur, ſed inſtar nauis, ſuper aquam fertur. Quippe hoc eſſe uerum probari Bituminis cõſideratio.

facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam unaquæq; nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alij quidem mare uocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modò, sed & amara est. Salem uerò etiam habet ex sese natum, perinde subamarum, primoq; statim aspectu unà cum uniuerso mari tum candidior, tum crassior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem inijcias, ne liquari quidem etiam poßit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se mergat, continuò sale tenuißimo uelut conspersus, undiq; emergere conspicitur. Quapropter etiã aqua illa, quàm cætera marina grauior est, idq; tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaq; si uolueris te ipsum deijcere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatq; aqua, non sanè quia natura leuis sit, quod quidam ueterum sophistarum prodidit, sed ut censuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusq; in stagni illius aquam conieceris, deorsum haud fertur. quin uerò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuijs citra submersionem portare ualent, eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim est, quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali. inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisq; est. Ipsiq; tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscereq; quantò grauior reddatur aqua eiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum iam inuenerunt, moderatam ad saliendum conficiendi salsuginem, si ouum in ea uideatur natare: nam ubi etiámnum sidit, ac nõdum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: grauiter uerò salsa est, ubi tanta est salis copia indita, ut amplius liquari, qui postea adijcitur, nequeat. quam aquam si pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauißimam. Itaq; ego quandoq; inanem esse diuitis cuiusdam ambitionem ostendi, qui tantã in Italia maris mortui aquam deuexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expeditè præstiti, sale plurimo in aquam potabilem coniecto. hæc Galenus. Lacus iste, quem aliqui mare mortuum uocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, ubi Sodoma, Gomorrha, aliæq; finitimæ ciuitates cœlesti igne absortæ, subuersæq; fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam uapores fœtorem intolerabilem uibrantes, qui postea uentorum flamine per conualles olim fertilißimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum spatio nec herba, nec arbos, nec ullum deniq; germen proueniat, neq; uirescat, nisi iuxta Hiericum, ubi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia

Pissasphalti consideratio. *passuum excedere, latitudine maxima uiginti quinque millia passuum implere. Idem Pissasphalti inter picis genera meminit libro* XXIIII. *capite* VII. *sic inquiens. Est & Pissasphaltos mista bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiámnum hoc æuo: siquidem ex Apollonia Epiri, quam uulgò Valonam nuncupant, Venetias pissasphaltum pro picandis nauigijs copiosum importatur: quippe quòd pineæ pici commistum, ualentißimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi prope Lesinam non longè à Narenta foditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, ubi id incolæ fossitiam ceram esse existimant.*

Fuch. & quorundã lapsus. *Scribit Fuchsius libro primo de componendis medicamentis, pissasphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Ispruch reperiri, uocariq; Germanico sermone Trischemblut, cuius portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimitio transmissam, quæ succensa bitumen ac picem uerißimè redolet. Sed equidem uereor, ne ipse quoque decipiatur, unà cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (ut Fuchsius inquit) in litore cuiusdam torrentis frequentißimus reperitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Ispruch essem, à clarißimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehensus est: quòd lapis Germanica lingua Trischemblut uocatus, etsi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accensus; nunquam tamen ut pix, & asphaltus igne liquescit, sed ligni, uel tedæ modo comburitur.*

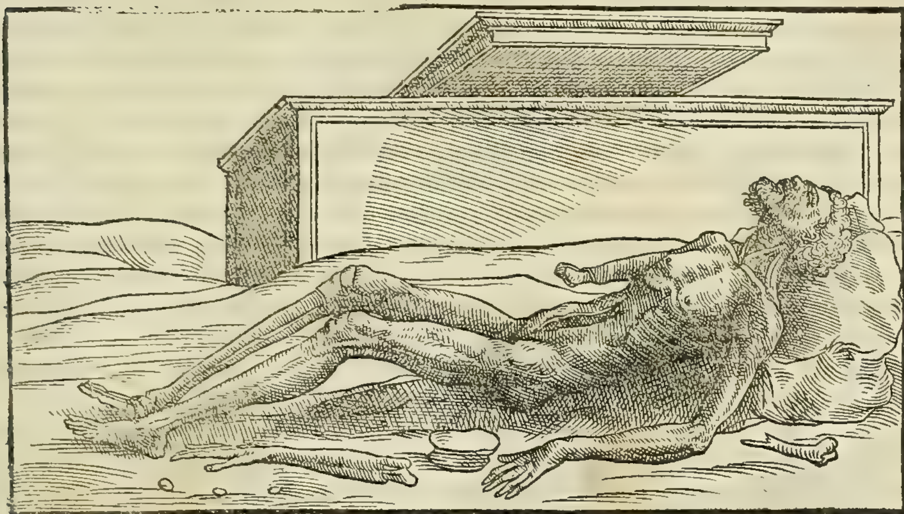
Naphthę mẽtio. *Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham uocant, Plinius libro* II. *capite* CVIII. *in Austagenis Parthiæ inueniri prodidit, tantamq; esse huic ignium cognationem, ut transiliant protinus in ipsum undecunq; uisum. Quod etsi in Italiam aliunde (quod sciam) non inferatur; inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eosdem cum igne præstat effectus: quale est, quod in agro Mutinensi scaturit, petroleum, siue saxeum appellatum. Sed ut redeamus, unde digreßi sumus, bitumen Sodomeum non nisi fictitium, uel impostorum malitia adulteratum aduehitur.*

Brasa. opinio improbata. *Proinde Brasauolus in synceri defectu Mumiam à Mauritanis uocatam substituit, quòd certò crediderit, mumiam esse legitimum Palæstinum asphaltum. Quandoquidem existimauit, sicca tum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cùm sint ex infima illius regionis plebecula, uice aloës, myrrhæ, croci, & balsami ex more Iudaico, duntaxat asphalto impleri: quòd eorum pauperies aromatum sumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisse uidetur, quòd Strabo literis mandauerit bitumen Sodomei lacus in usu esse ad tutanda hominum cadauera.*

Mumiæ consideratio. *Sed quantum ipse ex Arabum scriptis deprompsi, apud eos* MVMIA *potius est pissasphaltum, quàm asphaltum: siquidem scribit Auicenna, mumiam eadem præstare, quæ asphaltus pice commistus. Ex quo facilè conijcere possumus, cadauera illa pissasphalto tantùm impleri. Cui etiam subscribit Serapio, qui de Mumia differens, ex Dioscoridis auctoritate, eadem, quæ Dioscorides de pissasphalto tradidit, ipse uerbótenus ad mumiam retulit, sic inquiens. Mumia est in terris Apolloniæ: descendit nanq; ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eijcit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mistæ cum asphalto cum aliquo fœtore: & uirtus eius est, sicut picis, & asphalti mistorum. Vnde potius asserendum putauerim, nostram Mumiam esse pissasphaltum, quàm asphaltum. Et quamuis dicat Strabo bituminis Iudaici usum fuisse ad conseruanda cadauera; non tamen negat, quin bitumini picem admisceant, fiatq; pissasphaltum factitium. Verùm Serapio, & Auicenna has misturas optimè nouerant, utpote quibus non modò Syri, sed & suæ gentis Mauritani uterentur. Quo fit, ut Brasauoli sen-*

tentiam

MVMIA.

tentiam non probandam exiſtimem, quòd ſcilicet uulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis ſubſtituatur. Nanque Mumia præterquàm quòd eſt (ut puto) ſyncerum piſſaſphaltum, uel aſphaltum pice miſtum, concepit defluentem humorem, qui continuò è cadaueribus in ſepulcris liquatur. Ex quo credendum eſt, eam non parum ſuam immutaſſe naturam. Porrò ſatius ducerem Galenum, & Paulum conſulere, qui in ſuccidaneis, ſi deſit aſphaltus, picem liquidam ſubdunt. Cæterùm notare conuenit, Serapionem Mumiam Dioſcoridis piſſaſphalto adieciſſe, ut quæ aliquam inter ſe cognationem haberent, abinuicem non diſiungeret: non enim erat neſcius, huiuſcemodi cadauera piſſaſphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloë, ac etiam balſamo ſimul admiſtis implebantur: quæ ueram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiuſdem capitis initio, his uerbis. Mumia ſepulcrorum fit è myrrha, aloë, alijſq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac noſtra tempeſtate in Italiam haudquaquam aduehitur: quippe quòd hac miſtione nulla earũ regionum cadauera præter nobilium, ac diuitum condiantur: & hi quidem ſepulcra habent ſibi conſtituta, diligenterq́; occluſa. Idcirco non ita facilè iſtorum corpora ſurripi poſſunt à mercatoribus illuc profectis, ut minori tum difficultate, tum ſuſpicione auferri poſſunt pauperum, & ignobilium, aſphalto pice miſto, uel ipſo piſſaſphalto confarcta. Ideoq́; apertiſsimè falluntur, qui pro legitima Mumia arefactam iſtiuſmodi cadauerum carnem aſſumunt, non autem eorum infarctum, ueluti ſeplaſiariorum quàm plurimi, qui carnes & oſſa contundunt, eaq́; medicamentis admiſcent, quæ mumiam expoſcunt. Neceſſum igitur eſſet legitimam mumiam expetentibus, ut in hoſpitalibus noſtris cadauera obeuntium aloë, myrrha, et croco repleri curarent, eamq́; deinde ſuo tempore eximi. Hanc tamen noſtram ſententiã pluribus refellere contendit Petrus Bellonius Cenomanus, uir ex eo fortaſſe peritus iudicandus, quòd profiteatur ſe Aſiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragraſſe. Quippe qui putet, non aliam eſſe Mumiam apud Græcos, & Arabas, quàm piſſaſphaltum. Sed quòd eius argumenta non ſint tanti momẽti, ut oppoſitum nobis perſuadere poßint, & quòd potius idem hallucinetur, in epiſtolis, quas conſcribere inſtitui, adiuuante Deo, latius oſtendam. Vbi etiam plurima eius errata attexemus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera ſeruantibus, tum de reſiniferis arboribus, tum etiam de piſcibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem noſtrum in primis inſtitutum non eſt in his commentarijs noſtras ad unguem tueri ſententias, atq; ab erroribus, quibus notati erimus, nos uindicare; ſed quantum poſſumus materiam medicam à mendis expurgare, eamq́; illuſtriorem reddere, & in piſtrinum candorem reſtituere conamur. **Bellonij opinio exploſa.**

Porrò Mumia, de cuius uiribus iam nobis diſſerendum eſt, (ut Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: ſiquidem ſecundo ordine tum ſiccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos abſq; humorum præſentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralyſi, oris diſtractionibus, comitialibus, uertiginoſiſq́;, ſi ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, ſiue hyoſcyamino grani pondere ſubacta, ad aurium dolores frigidos utiliter in earũ concauitatem infunditur. Prodeſt quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto reſoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, et myxorum decocto tribus diebus continuis, tußientibus opem non modicam præſtat. Granorum item quatuor pondere ſumpta ex aqua menthæ cordis affectus remouet: cum decocto uerò cumini, ammi, & cari, tum uentriculi, tum inteſtinorum flatus diſcutit. Bibitur utiliter ab alto deuolutis ex ſiliquæ Aegyptiæ medulla, additis Lemnia ſphragide, & rubiæ radice. Hauſta trium, uel quatuor granorum pondere ſingultum inhibet, ſi tamen ex cumini, & apij decocto aſſumatur. Erinis impoſita, additis moſcho, caſtoreo, caphura, & oleo balanino, naribus commodè inditur ad diuturnos capitis dolores; præſertimq́; cùm, adhibitis alijs, contumax morbus non ſoluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduerſus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra lethalia uenena ex decocto tribuli marini, & fœtidi laſerpitij gũmi iuuamento non modico ſumitur. item ex mero contra ſcorpionum ictus bibitur, ictiſq; locis cum recenti bubulo butyro utilißimè imponitur. Adſtringit mumia illita externa ſanguinis profluuia, pota uerò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ ueſicæ, internis penis deſquamationibus, & urinam ægrè continentibus. Non deſunt qui credant, humanorum cadauerum oſſa in puluerem redacta, & in potu exhibita uarijs corporis languoribus prodeſſe, os ſuum uni- **Mumiæ uires.**

cuiq; membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: siquidem ipse pluries uidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, *à quo nos penè disiunxerat mumia, ne à nostro instituto recedamus. Huius meminit Galenus lib.* XI. *simpl. medic. sic inquiens. Bitumen, unum & ipsum est ex ijs, quæ in aqua marina proueniunt, & in alia quapiam, quæ non est marinæ dißimilis, ut in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis sponte nascentibus, ceu spuma quædam innatans hoc medicamen reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea uerò resiccatum pice sicca durius efficitur. Optimum uerò bitumen in mari, quod mortuum uocant, prouenit. Est autem id stagnum salsum in cœle, hoc est caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipsius uis est tum resiccatoria, tum excalfactoria in secundo ordine. Meritò itaq; eo utuntur & ad glutinationes uulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione.* Nomen eius Græcum est ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hafral ieudi, siue Chefer alihead: Italicum, Bitume, & Asphalto: Germanicum, Iuden leim. Πιττάσφαλτος *uerò sic Græcis dicitur, ut Latinis* Pissasphaltum: *Arabibus,* Mumie, Mumiay, *seu* Mumia: *Italis,* Pissalsphalto: *Hispanis,* Cera de minera.

Bituminis histor. & uires ex Galeno.

Nomina.

Κυπάρισσος. CVPRESSVS. CAP. LXXXVI.

CVPRESSVS refrigerat, & astringit. Cuius folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota, uesicæ rheumatismis, & urinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex uino tusæ in dysenteria, alui fluxione, tussi, & orthopnœa, aut si reijciatur sanguis, conuenientissimè bibuntur: earum decoctum eosdem præbet effectus: tusæ cum fico duritias emolliunt, nariumque polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ scabros ungues eijciunt: hernias intestinorum prolapsu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præstant. Pilulæ cum arboris coma suffitæ, culices abigere existimantur. Folia trita, & imposita uulnera conglutinant, sanguinem supprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per se, aut cum polenta ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato stomachũ corroborant.

TAMETSI *Cupressus arbor notißima sit in* Italia: *quin etsi uulgaris sint notitiæ eius fructus, quos tam* Græci, *quàm* Latini *conos appellant; attamen cùm nihil de eius historia memoriæ prodiderit* Dioscorides, *ut lectoribus undequaq; sit satisfactum, hìc nobis disserendum est, quantum hac in historia à* Plinio, *alijsq; nonnullis edocti, cognoscere quiuimus. Aduena igitur quondam fuit* Italiæ *Cupressus, & difficillimè nascentium, natuq; morosa, ut quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præsertim in locis, ubi suapte natura non prouenit. Tradiderunt ueteres cupressum* Diti *sacram: & ideo funebri signo eius ramos ante domos ponere solebant, ubi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius umbra infausta, nec quidem gratiosa. Duo habentur Cupreßi genera, mas scilicet, & fœmina: hæc meta in fastigium conuoluta: ille uerò ramos in latus spargens. Harum patria, ac proprium natale solum* Creta *insula est. nanq; inibi quocunque loco terra moueatur, subactaq; sit, nisi serantur alia, hæc sua sponte gignitur, atque protinus emigrat. In* Idæis *etiam montibus, qui ad* Troadem *spectant, non appellato solo, Cupressus numerosa sponte prosilit. Quod admiratione non uacat, alibi non nisi tempore, & perquàm diligenti cultura proueniens, & cultorem magnopere fastidiens. Odere Cupreßi flumina, lacus, omnesq; aquosos tractus, quo fit, ut in eiusmodi locis satæ confestim inarescant. Quod si rectè sciuisset* Adamus Lonicerus, *non tam facilè (ut puto) scripsisset, cupressum humidis gaudere locis. Aspernantur & fimum, quo etiam, si circumfossura impleatur, non multo pòst tempore pereunt. Mira est Cupreßi fœcunditas: etenim trifera est. colliguntur eius coni mensibus ianuario, maio, & septembri. Semen ijs innascitur, granis adeò pusillis, ac minimis, ut atomis comparari poßit: ob id enim ægrè perspicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. quo fit, ut fructiferæ Cupreßi nunquam formicis sint destitutæ. Cupressus perpetua coma uiret, eiusq; materies nec cariem, nec uetustatem sentit, ut etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde ueteres non aliam ob causam ex cupreßina materie simulacra sculpebant, nisi quòd ad æternam diuturnitatem permansura putarent, ueluti* Romæ *illud* Iouis *in arce. Fert & Cupressus liquidam resinam larignæ similem, sapore uerò acerrimam. Reliqua semina tradunt, folijs cupreßi tusis si misceantur, à uermiculis quibuscunq; non tangi, neque erodi. Lignum autem (ut aiunt) nulla temporis diuturnitate suaueolentiam exuit. Sunt qui pusillam*

Cupressi historia.

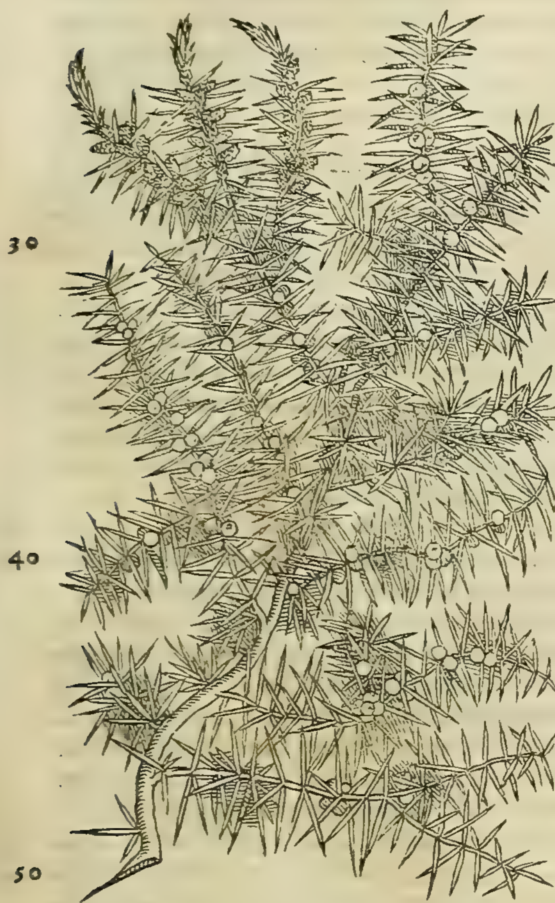
Adami Loniceri lapsus.

sillam cupressum, nonnullis etiam Cipresso uulgò dictam, abrotonum fœminam uocent, à similitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortasse aberraret, qui certò crederet, Plinium libro XXIIII. *capite* XV. *de chamæcyparisso herba differentem, de hac intellexisse: præsertim cùm tradat, ipsam ex uino potam contra serpentium omnium uenena, scorpionumq; ictus pollere: siquidem & nostra hac ætate pleriq; abrotonum fœminam ad idem usurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellarijs immiscent, ut arte pueros ad comedendum alliciant. Hetrusci hanc Santolina uulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius sit disserendum, hîc plura dicere superuacaneum esset.* Cupressus pusilla.

Cupreßi meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cupreßi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna uulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum est, quòd resiccandi uim habeat absque insigni acrimonia, aut caliditate, sicut certè & gustus testificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, sed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei inest acrimonia caliditasq;, quanta satis sit deducendæ in altum acerbitati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putrescentibusq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq; depascitur, atque absumit: cùm quæ excalfaciunt simul, desiccantq;, eas quidem quæ contentæ sunt, absumant: cæterùm acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: siquidem exiccat, roburq; addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote cùm adstrictio in altum subeat, deducente ipsa caliditate, quæ admista est, eum seruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miscentes, tanquam absumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad erysipelata utantur, admista nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoso.* Cupreßi uires ex Gal.

Κυπάρισσος *Græcè uocatur: Latinè, Cupressus: Arabicè, Saro, aut Seru: Italicè, Cipresso: Germanicè, Cypressen: Hispanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez.* Nomina.

Ἀρκευθίς. IVNIPERVS. CAP. LXXXVII.

IVNIPERI genera duo: altera maior, altera minor. vtraque acris est. Excalfacit, & vrinam mouet: accensa serpentes fugat. Baccarum nonnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandescere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandendo dulces, subamaræ, quæ arceuthides etiam, id est, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & astringunt, stomacho utiles: contra pectoris vitia, tussim, inflationes, tormina, & serpentium ictus efficacissimè bibuntur: vrinam cient, vnde ruptis, conuulsis, & vuluæ strangulatui subueniunt. Folia acrimoniam habent: ideo tam ipsam, quàm eorum succum ex uino cõtra viperarum morsus illini, aut bibi prodest. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

REPERIVNTVR *Græci Dioscoridis codices (ut etiã adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorsus deprauatum legitur, quibusdam additis, quæ Dioscoridis doctrinam minimè sapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Aeginetam, minusq; Serapionem, qui tamen uerbòtenus Dioscoridis scripta per capita singula refert, illud usquam posteritatis memoriæ prodidisse constat, quòd scilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant; præsertim cùm eius baccæ contra serpentium ictus efficacißimè deuorentur: bibaturq;, ac illinatur foliorum expressus succus ad uiperarum morsus. Addè etiam quòd facto periculo id omnino falsum esse deprehendatur. Quare non modò non credendum, sed ne cogitandum quidem, eiusmodi ineptias à Dioscoride scriptas: quin potius illi adscriptas esse existimandum. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, utpote addititiam, ex hoc capite resecandam duxi.* Iuniperi consideratio.

Maior, & minor Iuniperi species in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuscia urbanas alit, quæ in proceram arborem assurgunt, uisunturq; hæ frequentes in agro nostro Senensi: quarum fructus syluestribus & craßior, & dulcior habetur. Iuniperi materies ad centenarios annos incorrupta perdurat: proinde iußit Hannibal (ut Plinius tradidit libro XVI. *cap.* XL.) *templum Dianæ Ephesiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates esset duraturum. Igitur mirari non licet, si chymistæ asseuerant, carbonem Iuniperinum accensum, & suo cinere obrutum ignem integro anno fouere.*

Profert ex se Iuniperus gummi mastichæ simile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido splendescit colore: senescens uerò in rufum abit. Porrò haud ignorandum est, hãc Arabum sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquàm longè dißidere. Nanq; Græcis sandaracha est fossilis ad arsenici, siue auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentũ, ut amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm hæc sandarachæ nomenclatio in gummi Gummi Iuniperi.

mi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos secuti sandarax Arabicum nomen (sic enim Arabes Iuniperi gummi uocant) in sandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum esse uidetur, quòd ubi Arabes, sandaracham medicamentis inserendam esse præcipiunt, gummi Iuniperi immiscendum intelligunt: ubi uerò à Græcis de sandaracha fit mentio, fossilis illa rufa, & auripigmento similis, est intelligenda. Non desunt tamen qui uelint Mauritanorum Sandaracham non esse gummi Iuniperi, sed Oxycedri. Quorum equidem iudicio ausim facilè subscribere. etenim pauci admodum sunt, qui non putent oxycedrum esse Iuniperum maiorem: adeò ut pleriq; uulgarium illam ab hac nesciant distinguere. Tradit Plinius libro XIII. cap. XI. plura gummi genera, ubi gummi Iuniperinum ad nihil esse utile scribit. Cuius tamen frequens usus in medicamentis contrarium indicat.

Gummi Iuniperi usus.

Quippe hoc syncero, & oleo ex lini semine presso, fit uernix liquidus: cuius est usus ad illustrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: utilis etiámnum ad ambusta, & præcipuus ad dolores, & tumores hæmorrhoidum. Siccus uernix, hoc est gummi Iuniperi (ut author est Serapio) destillationes suspendit, mensium profluuia sistit, sinus exiccat immissus, haustus uerò pituitam, quæ uentriculo, & intestinis hæserit: tineas & cætera uentris animalia necat. Neruorum resolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis destillationes suffitu discutit. Idem exceptus sanguinis excreationes supprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum rosaceo, tum myrtino sedis rimas coërcet, & hiantibus frigore manuum, pedumq; scissuris illitu succurrit. In summa calfacit, & siccat primo recessu.

Sandaracha alia Plinij.

Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus apud Plinium, qui de ea libro XI. cap. VII. ita scribit. Præter hæc conuehitur Erithace, quam alij sandaracham, alij cærinthum uocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis: gignitur rore uerno. hactenus Plinius. Cæterùm oleum, quod ex Iuniperi materie (ut chymistæ dicunt) per descensorium duobus aduersis fictilibus, tum pariter uitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, si tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præstantius, odore perquàm iucundo.

Iuniperi uires ex Galeno.

Iuniperi meminit Gal. lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Iuniperus, calida, & sicca utrinq; tertij ordinis. At fructus similiter quidem calidus est, sed non similiter siccus, uerùm in hoc primi fuerit ordinis.

Nomina.

Arbor Græca uoce ἀρκευθὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur: Mauritana, Arconas, aut Archencas: Italica, Ginepro: Germanica, Vuekholter, & Krametbaum: Hispanica, Enebro: Gallica, Geneure. Eius autem gummi Græci uocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi iuniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di ginepro: Germani, Verns: Hispani, Verniz: Galli, Vernix.

Βράθυς. SABINA. CAP. LXXXVIII.

SABINA duorum generum est. Vna folijs cupresso similis, spinis horridior, grauiter olens, acris, & feruens. arbor est coactæ breuitatis, quæ sese magis in latitudinem fundit. huius folijs nonnulli pro suffitu vtuntur. Altera tamarici folio similis est. Vtriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, sordesque repurgant, & carbunculos rumpunt: cum vino pota sanguinem per urinam eliciunt: partus ap posita extrahunt, & suffitu idem præstant. Vnguentis cal facientibus immiscentur, & priuatim gleucino.

Sabinæ consideratio.

SABINA planta est in Italia uulgaris notitiæ, illa scilicet, quæ à Dioscoride primo generi assignatur, folijs cupresso similis, spinosior. uerùm eius folia non adeò plenè uirent, ut Cupressi, & in cacumine aculeata conspiciuntur. Quod tamen sæpe imperitis negotium exhibet: siquidem aliquando uidi pro sabina assumi quandam herbam dodrantalem, quæ quibusdam in montibus plurima nascitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec sapore sabinam referat.

Selago Plinij.

Hanc sæpius existimaui esse Selaginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam. Nanq; inibi selaginem esse affirmauit, sabinæ similem. Olim selaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia suffitam prodesse. At tanta extitit tunc temporis superstitionum magorumq; uanitas, ueluti & hoc æuo apud plerasq; gentium turbas uisitur, ut ij nunquam ad selaginem legẽdam accederent, nisi prius Dijs sacra fecissent. Quin & eam inualidam omnino censebant, nisi dextra manu, & nudis pedibus legeretur.

Opiniones quorundã reprobatæ.

Cæterùm non desunt, qui plantam hanc, cuius hîc imaginem damus, negent legitimam Sabinam esse, hoc, ni fallor, argumento, quòd hæc baccas proferat, quarum in sua Dioscorides non meminit. Vnde factum est, ut quidam putauerint, eam maiorem iuniperum esse, alij uerò thuiam, quam Theophrastus memoriæ prodidit lib. & cap. V. de historia plantarum. Verùm utriq;, meo iudicio, in errore uersantur: illi quidem, quòd hæc planta nec folio, nec flore, neq; fructu, non materie, non odore, neq; sapore, non cæteris deniq; notis iuniperum referat: hi uerò, quòd thuia, ut est auctor Theophrastus, nascatur apud Ammonis

monis delubrum, atq; in Cyrenensi agro, forma cupresso similis cùm ramis, tum folijs, caudice, fructuq;, uel potius ceu cupressus syluestris. præterea quòd, ut idem scribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice crispius sit, atq; simulacra ex ea antiqui sculpere sint soliti, quemadmodum ex cedro, cupresso, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos seu galbulos non fert cupreßi modo, sed baccas: caudice non attollitur longo, sed eo breui contenta est: materie non constat incorrupta solidaq;, sed caduca & fungosa: non ut thuia peculiaribus locis gaudet, sed ubiq; ferè locorum nascitur. ut hinc maius atq; euidentius discrimen in ijs plantis appareat, quàm ut illorum error, qui eas unam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Sed certè relinquitur, ut miremur eos, qui stirpem hanc, quam depictam exhibemus, ueram Sabinam esse inficiantur, cùm nullis careat notis ex ijs, quas illi Dioscorides reddidit. Ea enim arbor conspicitur coactæ breuitatis, quæ in latitudinem magis effunditur, folijs cupresso similis, spinosior tamen: quin & grauius olet, & acris feruensq; sentitur. Atqui illud nobis obijciunt, quòd Dioscorides in describenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit. id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicent ij, si in quàm plurimis plantis ex ijs etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam desiderentur? quas nimirum Dioscoridem omisisse credendum est, uel quòd plantæ eæ essent alioqui uulgo cognitæ, uel quòd omnes earum partes non satis exploratas haberet, uel alias ob causas, quas prosequi non est hic locus. quarum omnium aliqua facilè potuit esse, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortasse ex eo euenisse, quòd Sabina frequentior sterilis occurrat, quàm fructifera. Nam (ut equidem fateri possum) inter innumeras Sabinæ plantas, quas uarijs in locis mihi uidere contigit, tres duntaxat memini me obseruasse, quæ baccas ferrent, & eas quidem rubentes ac iuniperinis maiores. Id quod me quandoq; adduxit, ut putauerim in hoc Sabinæ genere marem & fœminam reperiri: atq; alteram raram esse in Italia, quemadmodum eam quoq; rarò uidimus, quam Dioscorides secundo loco repræsentauit, tamarici folijs similem, non autem aculeatam. Ex ijs igitur meritò colligendum esse arbitror, hanc nostram Sabinam esse legitimam, ut quæ non solùm notis Dioscoridis delineationi pulchrè respondeat, sed etiam facultatibus. Porrò Petrus Bellonius de arboribus coniferis disserens, ijs ineptè satis, meo quidem iudicio, Sabinam admiscet: atq; in ea describenda, quam secundo loco ponit Dioscorides, mihi non parum hallucinatus deprehenditur, quòd constanter affirmauerit se uidisse frequentißimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrygiæ montibus, tota facie iuniperum maiorem referens, magnitudine amygdalæ arboris maioris, folijs cupresso per omnia similibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice resinam ferente. Etenim Dioscorides non tradit quæ sit huius plantæ facies, & quæ magnitudo, sed eam in folijs tantùm à priori uariare scriptum reliquit. Quod non alia de causa auctorem hunc fecisse reor, quàm quòd sciret nullum utriusq; esse in reliquis notis discrimen. Quare quòd alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupressum folijs prorsus æmuletur, & ex caudice resinam fundat, ut Bellonius suum depingit, mihi quidem planè absurdum uidetur. Sed quòd rem hanc turpiter confuderit Bellonius, uel ex eo manifestum esse puto, quòd quam plantam nunc Dioscoridis alteram Sabinam asserit, eandem paulò pòst arborem illam constituit, quam Plinius lib. XII. cap. XVII. Brutam appellat, quasi Plinius non meminerit utriusque sabinæ lib. XXIIII. cap. XI. Tantum quidam suis peragrationibus tribuendum esse putant, ut eos non pudeat sæpe absurda, & fabulosa, & quæ cum summis & probatißimis authoribus pugnent, narrare ac scriptis tradere. Neq; certè id propterea dico, quòd peregrinationes damnem, quas semper, Galeni exemplo, utilißimas duxi ad legitima simplicia medicamenta cognoscenda. Sed optarem, ut ij, qui multas regiones peragrarunt, illa tantùm in medium proferrent, quæ essent rationi & ueritati consona, & ueterum scriptorum auctoritate comprobata. Quod si à Bellonio, qui tot terras se peragrasse profitetur, factum esset, nimirum eas laudes iure sibi comparasset, quæ rei medicæ inquisitoribus maximæ debentur. Atque hæc obiter dicta sint. Quòd autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem suspicetur, quam Theophrastus thuiam nominat, non miror: nam & alij idem sentiunt. Verùm quandoquidem hanc opinionem superius abunde (ni fallor) improbauimus, ideo hìc non est ut plura addamus, atq; idem repetere superuacuum esset. Reliquum igitur est, ut Sabinæ suas uires reddamus: de quibus Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum disseruit ijs uerbis. Sabina ex numero est fortiter exiccantium, idq; secundum tres qualitates, quas in gustu præ se fert, similiter cupresso, nisi quòd ea & acrior est, & ut sic dixerim, magis aromatica, seu odoratior. Igitur huius, quam modo dixi qualitatis est particeps, nempe acrimoniæ consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adstrictionis obscurioris, quàm in cupresso. Siquidem quantò magis acrimonia superat, tantò etiam potentius digerit. Itaq; glutinare nequit ob siccitatis, & caliditatis robur. nam utriusq; illi tantum inest, ut etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maximè ubi rebelliores fuerint, & diuturniores. nam hæ citra noxam uim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum sordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item soluit. Porrò essentiæ tenuitate menses quoque prouocat, ut si quid aliud, & sanguinem per urinas mouet. Fœtum etiam uiuentem interficit, & mortuum eijcit. Esto autem hoc medicamen tertij ordinis, tum excalfacientium, tum desiccantium ex numero eorum, quæ uel maximè tenuium sunt partium. Et hoc utiq; nomine unguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos inijcitur. Quidam uerò etiam cinnamomi uice duplum eius subijciunt. Est enim extenuandi, & digerendi facultatis, si epotum fuerit. Βράθυς Græcè, Sabina Latinè uocatur: Arabicè, Abel, Abhel, seu Albarar: Italicè, Sabina: Germanicè, Seuenbaum: Hispanicè, Sabina: Gallicè, Sauiniera, aut Sauinier.

Bellonij opinio absurda.

Sabinæ uires ex Galeno.

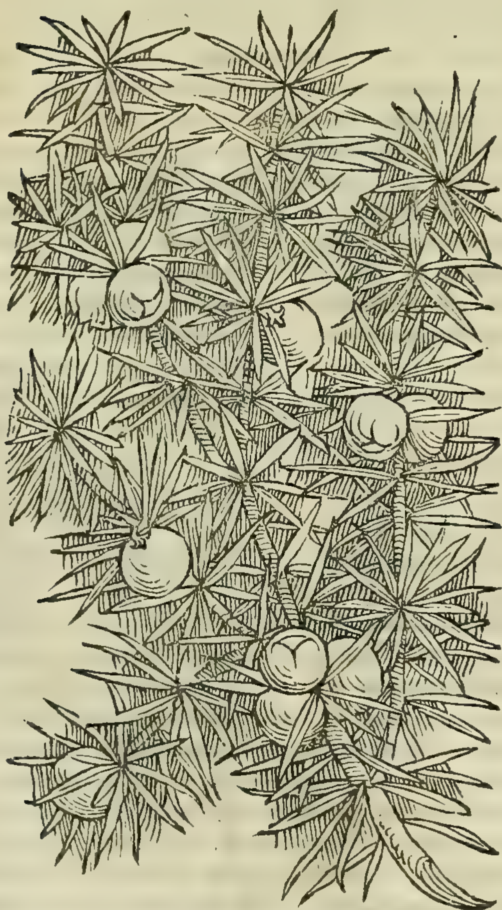
Nomina.

Κέδρος.

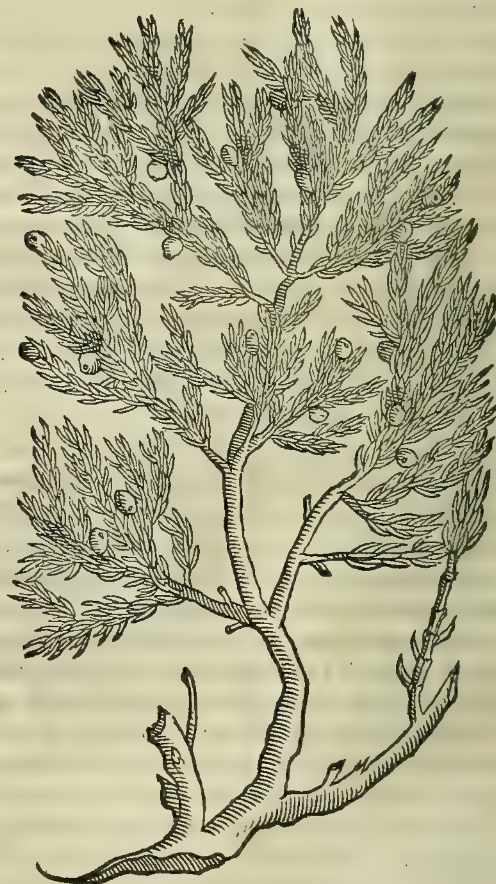
Κέδρος. CEDRVS. CAP. LXXXIX.

CEDRVS arbor magna est, ex qua picem colligunt, quæ cedria uocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima est crassa, perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur, guttatim non dissipata coit. Cui ea uis inest, ut defuncta corpora conseruet, & uiuentia corrumpat: qua ex causa mortuorum uitam aliqui eam appellauere. Vestimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & siccandi dote, corrumpit. magni ad ocularia medicamenta usus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesque detergit: instillata autem cum aceto, uermes aurium necat: cùm hyssopi decocto infusa sonitus, sibilosque sedat: cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cum ex aceto colluitur: peruncto ante coitum genitali, concipiendi uim adimit: anginæ ea perunguntur, tonsillarum inflammationibus auxilio est: lendes, pediculosq; illitu enecat: cerastæ morsibus cum sale imposita subuenit: contra hausta leporis marini uenena, in passo sumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum ulcera purgat, & si cyathus eius absorbeatur, persanat: uermes, & tineas subter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria separatum dum coquitur, uelleribus supra halitum eius expansis, ut in pice. Eiusdem ad omnia usus: priuatim uehementer perunctum, scabiem quadrupedum, canum, boumque persanat: ijsque inhærentes ricinos enecat, & ulcera, quæ ex tonsura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus uocantur. Calfactoriam vim habent: stomacho aduersantur: auxilio sunt tussi, conuulsis, ruptis, stranguriæ: menses ciunt ex polline piperis poti: contra haustum leporem marinum in uino sumuntur: serpentes fugantur, peruncto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. † Fuliginem, quomodo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, uim præbet.

CEDRVS PHOENICIA.

CEDRVS LYCIA.

Cedri arboris consid.

CEDRI *arboris Theophrasto, Plinio, & Galeno duplex est genus, nempe maius & minus. Maius omnibus arbor est eximiæ magnitudinis, & proceritatis, atque à minori planè differens materie, cortice, folijs, & fructu. Plinius maioris cedri duo genera facit lib.* XIII. *cap.* V. *ubi ita scribit. Et maioris cedri duo genera. quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus. semen eius cupresso simile. Quidam cedrelaten uocant. Ex hac resina laudatissima. materiæ uerò ipsi æternitas. itaq; & simulacra deorum ex ea factitauerunt. Et libro* XXIIII. *cap.* V. *idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten uocant, dat picem, quæ cedria*

dria uocatur. hactenus Plinius. Qui fortasse non inepte magnam cedrum cedrelaten appellauit, quoniam cedri arbores, quæ in monte Libano proueniunt (ut mihi retulerunt amici, qui uniuersam ferè Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur. unde cedrelate poterit cedrabies Latinè reddi. Arbor hæc (ut ijdem mihi narrarunt) adeò magna & procera est, ut nusquam arborem se uidisse affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice uestitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos usq; ramos attollitur: hæc enim aspera cernitur. corticis color est ceu loti arboris. Rami ab imo usq; ad cacumen ferè in rotæ modum per interualla caudicem cingunt, & spatiantur: qui tantò minores uisuntur, quantò superius erumpunt. hinc est, quòd eminus conspecta arbor pyramidis faciem repræsentat. Folia illi capillata assignant, ueluti larici, uel pino, breuiora tamen, & minimè aculeata. id quod etiam testatur Plinius lib. XVI. cap. XXIIII. Conos profert piceis æmulos, uerùm longiores, duriores, & uegetiores, pediculo pertinaciter inhærentes. in quibus semen includitur cupresso simile, ut Plinius tradit. Caudex resinam fundit albam, & liquidam: sed tractu temporis, solis feruore in grumos concrescit. Sunt qui asserant, hanc cedrum duplicem resinam ferre: atque alteram intra corticem uomicæ modo coaceruari, ut abiegnam lacrymam in abiete oriri superius diximus: alteram uerò extra corticem emanare. utranq; ab arbore cedriam nominant. Hæc sunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. In quibus utiq; admirari subit, quòd Theophrastus, & hunc fortè secutus Dioscorides scripserint indifferenter cedri genus omne fructum edere iuniperi baccis similem, crassiorem. nam reuera Cedrus magna, de qua hìc tantùm scribit Dioscorides, conos parit piceis similes. Porrò Cedrus cor habet durissimum, ac odoratum, colore perinde rubens atque larignum. Tota cedri materies durissima. quam ob causam credidere maiores, eam neq; cariem, neque uetustatem sentire, sed æternam esse. Qua etiámnum ratione ductus Salomon Hebreorum rex Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoq; prisci simulacra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatem, quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigijs non modò extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma uiret, qua si castretur, decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, utpote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (ut Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur usi. Maxima ea in Cypro traditur ad undecirémem Demetrij succisa, centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis uerò ad trium hominum complexum.

Cæterùm minoris cedri binæ item species sunt (ut prædicti auctores testantur) Lycia, & Phœnicia, iuniperi similitudine. differunt folio: nam Phœnicia folium habet iuniperi, durum, spinosum, acutum, & ob id oxycedros appellatur. Lycia uerò folio constat minore, frequentiore, longè minus aculeato, ut ita iuniperum paruam quadántenus referat: cortice obducitur subrubro, & ramos emittit lentos, uitilium instar. Vtraque omni tempore fructum gerit: uerùm in oxycedro maior & pulchrior spectatur. Phœnicia cedrus frequentissima nascitur in Istria, atque etiam in nonnullis Iapidiæ locis, iunipero admodum similis, nec nisi fructu differens, maiore, rubente, ac dulci: quo tamen eam incolæ à iunipero nesciunt secernere. At cùm ipse oxycedri ramusculo essem donatus à Georgio Reffingero primario prouinciæ Carniolæ medico, qui illum ex Pesino Istriæ oppido secum attulerat, rubentibus baccis undique refertum, eáq; in memoria haberem, quæ apud Theophrastum, Galenum, ac ueteres alios legeram, mihi quidem fructum intuenti statim inclinauit animus, hanc plantam minorem esse cedrum. Etenim (ut memorant stirpium scriptores tum ueteres, tum recentiores) difficile admodum esset dignoscere oxycedrum à iunipero, nisi huic cæruleus, pumilusq; illi uerò flauus rubénsue, ac grandior fructus inesset. Eam igitur plantam, quam in Istria nasci diximus, & cuius hìc effigiem damus, non maioris cedri genus ullum, sed minoris speciem esse censemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros uocatur. De Lycia autem cedro quid sentirem, uel quam plantam pro ea in medium proferrem, hactenus non habui, ut quæ mihi planè incomperta esset. Sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi ostendit Adamus Leonorus spectatæ doctrinæ, & magnæ spei iuuenis, ex quibusdam Morauiæ montibus à quodam uulgari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc ueram cedrum Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demonstrauit; ita mihi eius cognitionem illi acceptam referre iucundum est: atque ideo ipsam pictura, quam hìc damus, exprimere curaui. Huius plantæ folia si digitis atterantur, suauissimum spirant odorem, illi quadántenus similem, qui in pinorum strobilis percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quàm altera, quæ in ramusculorum tantùm cacuminibus prodeunt. Hæ non secus ac illæ primo exortu uirent, mox flauescunt, denique rubent ubi plenè maturuerint. Saporem habent subamarum, atque non obscurè odoratæ sentiuntur. Manat ab arbore cedri (ut suprà dictum est) etiam resina, quæ propriè Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina usus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprij, neque mercatores, qui ex Syria mercimonia conuehunt: tametsi regiones illæ plurimis (ut aiunt) cedris maioribus scateant. Petrus Bellonius lib. III. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus putat non modò cedrum Cedriam fundere, sed & piceam, tedam, laricem, cupressum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem suis malè excogitatis cedrijs eas omnes facultates assignauit, quas Dioscorides, Galenus, & alij quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò ut magno ac ridendo errore dixerit suas hasce cedrias defuncta corpora conseruare, quemadmodum ea conseruat legitima cedria. quasi idem quoque uelit, quòd picea, pinus, larix, cupressus, iuniperus, & betula nullis prorsus inter se facultatibus differant. Neque certè alia uidetur mihi auctoritate uel ratione ductus, ut in hanc iuerit sententiam, quàm hac, quòd scripserit Plinius lib. XVI. cap. XI. picem in Syria cedrium uocari. Sed quòd Bellonius maximè hallucinetur, utpote qui Plinium non rectè intellexerit, ex uerbis Plinij, quæ modò subijciam, satis, ut puto, manifestum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur naualibus muniendis, multósque ad alios usus. Lignum eius concisum furnis undique igni extra circundato feruet. Primus sudor aquæ modo fluit in canali. Hoc in Syria cedrium uocatur. cui tanta uis inest, ut in

Cedri minoris genera.

Bellonij opinio falsa.

Aegypto

Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfusa seruentur. Ex ijs Plinij uerbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi potest, quàm quòd Syri liquorem illum cedrium uocauerint, quoniam olim ij ex cedro tantùm picem suam conficiebant, ut ea in Europa è teda fit. Quòd autem pix ex cedro paretur, authores esse possunt Dioscorides, Galenus, & Plinius: non tamen contrà, quòd cedria ab alijs resiniferis plantis defluat. Adde quòd à ueteribus, nempe Theophrasto, Dioscoride, & Galeno, nusquam (quod equidem sciam) memoriæ proditum est, resinæ aut picis genus ullum defuncta corpora conseruare, & uiuentia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id scriptis tradiderunt. Ex quo abunde constare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantùm cedri scripsisse, Bellonium uerò in hoc similiter hallucinatum fuisse, atque in alijs pluribus rebus, ut aliquando, Deo iuuante, latius ostendemus. Cæterùm uariat in Dioscoridis codicibus de cedria lectio. Quippe uulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id est grauis odore, cùm tamen antiquißimus codex manu scriptus habeat εὔτονος τῇ ὀσμῇ, id est uehemens odore. quod indicat cedriam esse uehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè testatur Virgilius libro VII. Aeneidos his uersibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur litora terræ,
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Aßiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Fuchsij opinio.

Gummi cedri meminit Fuchsius uir eruditißimus libro illo de componendis medicamentis, quem postremò locupletatum excudit, in compositione antidoti Mithridatis: proq; eo, quando non poßit inueniri, lacrymã abietis substituendam præcipit, ratus utiq; eandem utriq; facultatem inesse. At ego quidem Galenum secutus malim ladanum substitui, donec ab alijs aptiora proferantur, quorum meliori iudicio subscribendum sit. Neq; ineptè fortasse iuniperinum gummi illius uicem supplere poterit: quandoquidem constat omnibus rei herbariæ studiosis tantam inter cedrũm & iuniperum esse similitudinem, ut altera ab altera uix discerni posset, nisi ea esset differentia, quæ in baccis utriusque manifesta deprehenditur. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ uiridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci litoribus in sequentibus, capite de malis, ubi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adiuuante Deo, plura dabuntur. siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt.

Cedri & Cedreæ uires ex Galeno.

Cedri meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum his uerbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis adsimilis, altera arbor non exigua. Vtraque est calidæ, siccæq; temperaturæ tertij quodammodo ordinis secundum utrunque. Cæterùm Cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem uidetur attingere, abunde calida simul, & tenuium partium. Molles itaq; carnes promptè citraq; dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ cùm eiusdem sint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempore, & uix operatur. Porrò talia omnia medicamenta septica uocantur, & septa: sed inter sese maioris, minorisq; ratione dißident. Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmißimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simulq; à corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterùm solida corpora haud attingens. At in uiuentibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ uires adaugens, causa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum uideri debet, si cùm tanta polleat potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos uermes interficere ualeat, tum fœtum apposita uiuentem quidem interimat, mortuum autem eijciat, sicut sanè etiam in coitu semen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic utaris, nulli secundum: aliaq; multa eiusmodi particulatim efficit. Itaque argumentum est, ipsum ualenter excalfacere, sicut ubi dentium foraminibus instillatur: siquidem dolores eorum mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoq; oculorum cicatrices, & uisus hebetudini ab humorum craßitudine ortæ medetur. Porrò quod eius est pinguißimum, & ad unguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre; quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedreæ, craßius illud uidelicet, quàm oleum ad amurcam. Proinde illud utpote craßius, mordax est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaq; ulcera irritat, phlegmonenq; illis excitat. Porrò oleosa illa cedrea adeò clementibus est uiribus, ut etiam plebeij experientia docti uulnera ouibus occasione tundendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci κρότωνας uocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores uires obtinent, adeò ut comedi quoq; poßint. Attamen si liberalius ijs utare, capiti dolorem inferent, ardoremq;, ac morsum in uentre percipies.

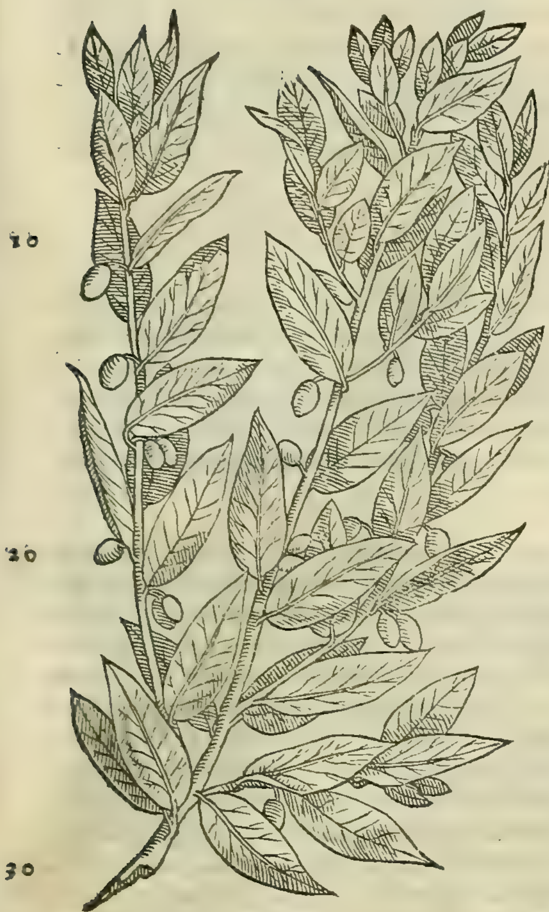
Nomina.

Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor ut Græcè κεδρία, ita etiam Latinè Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, siue Alkitran: Italicè, Cedria.

† Hic lectorem admonitum uolumus, illa de fuligine Cedri uerba non legi in Græcis tum uulgatis, tum etiam antiquis quibusdam codicibus. Quare cùm neq; à Marcello uertantur, qui plura exemplaria Græca habuisse fatetur, ea potius addititi, quàm legitima censenda uidentur.

Δάφνη.

Δάφνη. LAVRVS. CAP. XC.

LAVRVS quædam tenui folio constat, altera latiore. Vtraque excalfactoriam naturam habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres insessus additum, vuluæ, & uesicæ uitijs conuenit. Virentia folia sensim substringunt: illita quoque, ac trita uesparum apumq; ictibus opitulantur: eadem cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: sed pota stomachũ effundunt, & uomitiones mouent. Lauri baccæ magis, quàm folia calfaciunt. ergo in eclegmate tritæ cum melle, uel passo prosunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatismis: contra scorpionum ictus ex uino bibuntur: uitiligines emaculant. Succus baccarum utilissimè aurium dolori, & grauitati instillatur cum uino uetere, & rosaceo. In medicamenta autem adijciuntur, quæ neruorum lassitudines reficiunt, acopa uocant: & ad unguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in uino odorato potus.

LAVRVS tam tenuifolia, quàm latifolia arbor odoratissima, & si antiquis credimus, Apollini lucidissimo sacra: quinetiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare solebat. Quod similiter, atq; alij complures gentilium mores, in hunc usq; diem apud nos perdurat. Nanq; ubi dies festus aduenerit, laurus non modò templorum ualuas decorat, sed & ubi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est ianitrix. Quo fit, ut magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius rami prætendebantur inter armatos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis sectator maximus, lauri, & palmæ floridæ ramum adnectebat, ut nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea, & argentea uasa, ac reliqua admiranda demonstrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ uictoriarumq; signo. Idcirco laurum in templis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiam uictoria noua attulerat. Quinetiam grata Apollini dona unoquoq; anno mittere solebant in Parnaso monte, quòd ibi laurus spectatissima cresceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cælo missa fuerit, ut ea imperatores coronarentur, facilè perhiberi potest: nanq; Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonij nomen accepit, cùm pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam, intrepideq; miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustũ. Quod audientes conseruari alitem, et sobolem iussere aruspices, ramumq; eum seri, ac ritè custodiri. Quod factum est in uilla Cæsarum fluuio Tyberi imposita, iuxta nonum lapidem flamminia uia, quæ ob id uocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, tamq; se propagauit (tametsi radicibus destitutus) ut breui tempore ibi mirè sylua prouenerit. Ex qua triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronamq; in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur, tenebantq; in manu eiusdem ramos. Quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, ut plures laurorum syluæ Romæ uirescerent, quæ ob id laureta uocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore uiguit. Nimirum indicat laurum dijs gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminum ratio: siquidem nulla habita, cùm è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines immaniter interimunt. hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius rami, de cælo tangantur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cælo lauro coronabatur. Laurus ex sese uim habet ignem producendi: quippe si exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris puluere, ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde uiret, tantaq; pollet ui, ut eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatq; in earum folia ex aruis. Poëtæ perfectionis signo lauro coronãtur, idq; præmium est Apollineorum musas colentium. Coruus occiso chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum uirus extinguit. Qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum fastidium purgant. Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theophrastus lib. IIII. cap. VIII. de plantarum historia, sic inquiens. In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptij, laurus est, & olea, & thymum: uerùm non uiridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen uiridibus tam folijs, quàm germinibus. Colos quoq;

Lauri historia.

Lauri natura.

Laurus lapidea.

floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur. Longitudo arbuscularum cubitorũ ternorum est. hæc ille. Lauri uires ex Galeno. *Laurum scriptis commendauit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt uehementer, plusq; etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, plus tamen amarus, habetq; etiam adstrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere.* Nomina. *Arbor δάφνη sic Græcis uocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gaur, seu Gar: Italis, Lauro: Germanis, Lorbeerbaum: Hispanis, Laurel, siue Loureiro: Gallis, Laurier. Huius fructus Græcè δαφνίδες uocantur: Latinè, Lauri baccæ: Italicè, Bacche di lauro: Germanicè, Lorbeer.*

Πλάτανος. PLATANVS. CAP. XCI.

TENERRIMA Platani folia in uino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistunt: tumores, & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in uino potæ, serpentium morsibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Insidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

Platani consideratio. PLATANVS *Italiæ aduena, peregrinaq; est; quanquam regionem diluunt (ut Theophrastus est auctor) multi, magniq; fluuij. Verùm enimuero si ibi nonnullæ uirescunt Platani plantæ, ut quas ipse Neapoli, & Patauij uidi, sunt quidem ex longinquis regionibus allatæ, ut etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorum duntaxat umbræ gratia Romæ expetitæ, ubi platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ sint mero radicibus infuso. Nanque hæc arbor plurimùm uini irrigatione gaudet: tametsi maiorem in modum fontes, & fluuios amet. Platanus ad amplißimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeò ut Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum etiam posteris putarit: qui prouinciæ Liciæ legatus affirmat, in ea fuisse platanum sociam gelidi fontis amœnitate itineri appositam, octoginta atq; unius pedum specu, numeroso uertice, se uastis protegentem ramis arborum instar, & agros longis obtinentem umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona, muscosos complexa pumices: intra quam se epulatum cum duodeuigesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem, quàm marmorum nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. In Creta insula ad Cortyniam platanus stetisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, sub qua Ioui compressam Europam indigenæ fabulantur. Quæ in Italiam inuectæ fuerunt, climatis inclementia in magnam proceritatem non adolescunt: attamen sunt cortice crasso, fronde uitiginea, lata, longo rubroq; pediculo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & lanuginosis: ex quibus oleum fieri prodidit Plinius libro* XV. *capite* VII. *Platani umbra usque eò delectatum Xerxem in terra Lydia scribit Aelianus, ut diem integrum sub ea cum maximo exercitu consumpserit, floccipendens tam breui uoluptate tot copias remorari. Platani aduersantur uespertilionibus. Earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, ueteresq; nigritias emendant.* Platani uires ex Galeno. *De platano disseruit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Platanus humidioris, frigidiorisq; essentiæ est, non ita multò quàm symmetra. Proinde folia uiridia trita, & illita, non obscurè phlegmonas nascentes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ uerò cum adipe ad ulcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desiccatorium, & abstersorium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet, per sese autem illitum, ob humorem nimium, uetera, & sordida. Vitandus est puluis folijs arboris insidens: alioqui si spiritu attrahatur, arteriam offendit, ualenter desiccans, & exasperans, uocemq; lædit, sicut sanè etiam uisum, & auditum, si in oculos, aut aures inciderit.*

Nomina. *Πλάτανος ut Græcis, ita pariter Latinis Platanus appellatur: Arabibus, Dulb: Italis, Platano.*

Μελία. FRAXINVS. CAP. XCII.

FRAXINVS arbor nota eſt. Cuius foliorum ſuccus, & ipſa ex uino pota, & illita uiperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, ſcobemque potu perniciem afferre tradunt.

DICTAMVM ALBVM.

Fraxini hiſto. ex Theophr.

FRAXINVS *arbor eſt notiſsima. Eius (ut Theophraſtus memoriæ prodidit lib.* III. *cap.* XI.) *duo reperiuntur genera: quorum alterum excelſum, proceruḿq; eſt, lignum habens candidum, craſsiuenium, neruatum, mollius, enodius, ac criſpius: alterum humilius, minus auctile, ſcabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ ſimilia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter ſerrata. Ramulus totus, quem folium unum putaueris, quòd ſimul cuncta folia ferat, ſingulari pediculo, & ſingulis folijs coniugatim, ueluti per genicula, pendentibus conſtat: amplo interuallo coniugationibus diſtinctis, perinde atque in ſorbo. Fert fructum in ſiliquis minutum, nucoſum, qualem amygdalæ, guſtu ſubamarum.* *Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua. Quæ de taxo, non de fraxino Theophraſtus prodidit, inquiens. Si iumenta (ut ferunt) taxi folia comederint, emoriuntur: ſi ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum uicinitate Plinium deceptum eſſe crediderim: nam Græcis fraxinus* μελία, *taxus uerò* σμίλαξ, & μίλος *appellatur. Vnde unum pro altero ſumens Plinius, facilè (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapſum fuiſſe, clara in Italia experientia: ſiquidem taxi folijs, non fraxini iumenta non ruminantia necantur. Quinimò hæc ſalutare præſtant remedium lethalibus ſerpentium uenenis: quibus adeò inimica eſt fraxinus, ut ne matutinas quidem occidentéſue umbras quàm libet ſpatioſas ſerpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, ſi fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere.* — *Plinij lapſus.*

Fraxini ſpecies ornus.

Fraxini ſpecies ſunt Ornus, itemq; Orneogloſſum dictum, quòd ferat ſemen illud, quod auis linguam appellant, ut ipſum quoq; fraxinus fert. De quo differens Plinius libro XXIIII. *cap.* VIII. *mederi id iocineris, & lateris doloribus in uino tradidit: aquam, quæ ſubdit cutem, extrahere: corpus obeſum leuare onere, et ipſum ſenſim ad maciem reducere. Id quoq; in recentiorum medicorum uſu eſt ad ſtimulandam uenerem.*

Dictami albi conſideratio.

Folia fraxineis ſimilia fert ſtirps illa apprimè celebris, quam uulgò DICTAMVM ALBVM *nuncupant, ob idq; à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quàm Arabum auctoribus (quod equidem legerim) uſquam deſcripta eſt. Quare non poſſum non admirari, quónam pacto ſibi dictami nomen uendicauerit. Ea eſt uiſu pulcherrima, ſpecioſaq;: floribus formoſis, impensè redolentibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro ſapore: proinde mirum non eſt, ſi uentris tineas perimat. Tradunt etiam ſuapte ui pollere aduerſus lethalia uenena, ac omnium uenenoſorum animalium morſum, ictumq;, nec minus aduerſus peſtilentiam. Prodeſt ſtomachicis, & ſuſpirioſis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infuſa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit.*

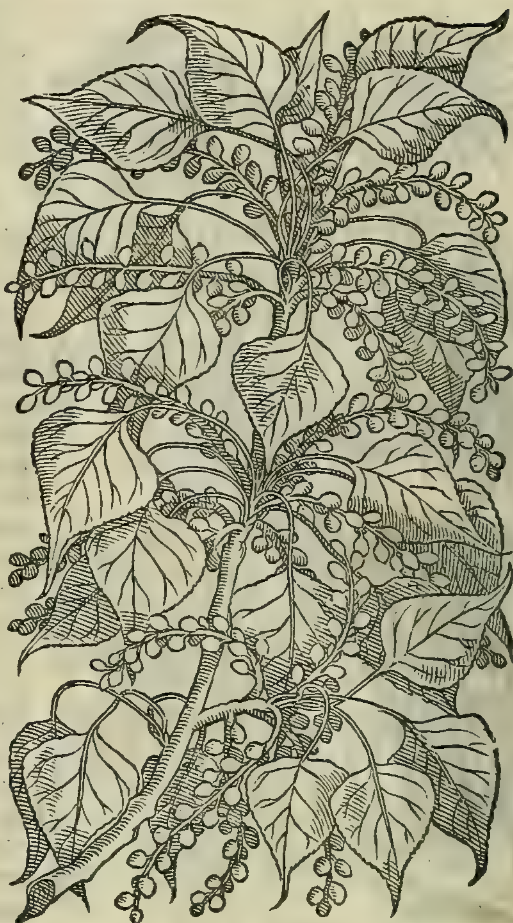
Nomina.

Quæ arbor Græcè Μελία, *Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Fraſsino: Germanicè, Eſchern, Eſchebaum, Steyneſchern: Hiſpanicè, Freſno, & Frexo: Gallicè, Fraiſne.*

POPVLVS ALBA.

POPVLVS NIGRA.

Λέυκη, καὶ Αἴγειρος. POPVLVS ALBA, ET NIGRA. CAP. XCIII.

POTVS albæ populi cortex unciæ unius pondere, iſchiadicis, ac urinæ ſtillicidio prodeſt. ſterilitatem inducere tradunt, ſi cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino poſt purgationes pota idem præſtare produntur. Tepens foliorum ſuccus utiliter aurium dolori inſtillatur. Pilulæ, quæ primo foliorum partu exiliunt, tritæ & cum melle illitæ, oculorum hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Reſinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chriſophorum. Id attritu iucundum odorem ſpirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque ſtomachi, uentriſque fluxiones ſiſtit.

Populorum conſideratio.

POPVLVS *Theophraſto triplici recenſetur genere lib.* III. *cap.* XIIII. *de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet.* Populus alba, nigraq; uniformes habentur: ambæ natura erectæ, ſed excelſior, læuiorq; nigra: figura foliorum adſimilis, & ligni materies albedine ſimilis uiſitur: utranq; ne florem quidem habere exiſtimant. Κερκὶς (quam quidam Alpinam, quidam Lybicam uertunt) populo albæ non abſimilis, cùm magnitudine, tum uerò quòd ramis albicantibus ſpargitur: folio hederæ, ſed parte altera ſine angulo, altera uerò oblongo, inq; angulum exeunte acutum: colore parte reſupina, pronaq; ferme ſimili: pediculo prolixo, tenuiq; annexo. quamobrem non erecto, ſed inflexo. Cortice aſperiori, quàm populus alba, ſcabrioriq; ut pyrus ſylueſtris. *hæc* Theophraſtus. *Priora omnibus paßim nota ſunt. Sed quænam arbos nobis ſit* κερκὶς, *non ſatis compertum habeo. quanquam in ſylua, quàm Goritienſes uulgò appellant* il Panauizzo, *arbor hæc, cuius hìc imaginem damus, creſcit betulæ æmula: quæ mihi quidem* Lybicam populum *repræſentare uidetur.* Plinio *hæc libro* XVI. *capite* XXIII. *minima folio eſt, ac nigerrima, fungiſq; enaſcentibus laudatißima. Alba folio bicolor, ſupernè candicans, inferiore parte uiridi.*

Plinij plures lapſus.

Sed hìc Plinius *apertè errore notatur, quòd hæc contrà ſupernè uireat, infernè uero albicet, candida effloreſcente lanugine, quæ tamen in nigra non uiſitur, ut* Plinius *exiſtimat, cùm indifferenter inquit.* Populorum folijs grandißima lanugo. *Sed & tertiò idem erraſſe deprehenditur: quippe qui ſcripſerit eodem libro capite* XXVI. *populum nec fructum, nec ſemen ferre, cùm tamen utraque fructum ferat, uuarum ſpeciem præ ſe ferentem, intus alba lanugine refertum: atq; etiam ſcribat* Dioſcorides, *ſemen ex aceto potum comitialibus prodeſſe. Sed quid opus eſt*

POPVLVS LYBICA.

pluribus, ſi Plinius ſeipſum accuſat? ſiquidem libro XXIIII. cap. VIII. populum & uuas, & ſemen ferre fatetur, illas utiq; unguentis, hoc uerò comitialibus præferens. Sed caueant myropolæ, ne ob id communis uſus unguentum populneum uocatum, ex populi uuis conficiant, ut Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd ijs ad unguenta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepſicus non uuas, ſed germina, uere primo prodeuntia admiſcet: odorata enim ſunt, & ceraginoſa, cùm tamen nullus prorſus uuis ſit odor. Verùm enimuero an antiquitas populi uuas odoratis unguentis admiſcuerit, dubitandum ſanè eſt. Nam Plinio libro VII. cap. ultimo, ubi de unguentorum materia egit, nil aliud eſt populi uua, quàm bryon, Latinis muſcus uocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad unguenta Dioſcorides, & Galenus, & inter alia odorata recenſuerunt. Quo fit, ut facilè credi poſsit, Plinium errore ductum exiſtimaſſe, muſcum in populo naſcentem nihil ab eiuſdem uuis differre, cùm inquit. Eòdem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam, in ſitientibus, aut ſiccis, aſperiſq; locis. Secunda in Lycia cedro. hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat uuas, ſed muſcum perquàm odoratum, hinc Plinij error manifeſtè deprehenditur. Populus utraque frequentiſsima naſcitur in agro Mantuano, ac Ferrarienſi, non modò in Padi ampliſsimi fluminis litoribus; ſed & per agros, & prata in foſſarum aggeribus. Ideóque fabulantur poëtæ, icti Phaëtontis fulmine ſorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum uocant, ex corticis meatibus inſtar auratæ lacrymæ, electrum, ſiue ſuccinum fundere, ut adhuc uiuentes lacrymas effundebant: quæ noſtro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ uirgini fœminæ ſalutationes enumerant, effinguntur, & uulgaribus & infimis mulierculis monilium uice, collo geſtantur decoris gratia. Quare Dioſcorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam cenſebat, noluit pro comperto fabuloſam ſuccini hiſtoriam aſſerere, ſed dubiam, & ſuſpenſam tenere. Ideoq; inquit. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chryſophorum. Ex quo facilè percipi poteſt, quòd cùm Dioſcorides aliquid de ſuccino ſuis monumentis mandare decreuiſſet, nullam eius certam tenens hiſtoriam, ipſum populi generi utrique adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiuſce operis loco aptius ſuccinum accomodari poſſet. Quandoquidem in fabulis nactus eſſet poëtas ceciniſſe carminibus, ſuccinum populos fundere: tametſi non ignoraret, ſuccinum populorum gummi eſſe nequaquam. ſiquidem huic fabulæ datus eſt locus ob ſuccini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo ſuſpendebantur. Quippe cùm plerique ipſorum, præſertim uerò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërem in gulæ morbos, ac ſtrumas incurrerent, his exiſtimabant ſuccinum aduerſari. Quod fortaſſe non erat ab omni ratione alienum: nanq; cùm facultatem habeat ſuccinum ſiſtendi fluxiones, collo etiam geſtatum, facilè inhibere poterat, ne capitis deſtillationes in guttur defluerent. Quo fit, ut non demirer, ſi etiámnum Germani in oculorum defluxionibus magno ſucceſſu ſuccineos globulos occipitio adnectant. Reperio in enarranda Succini hiſtoria, auctores complures, ſed re uera admodum uarios: qui etſi grauius (ut hiſtoricos decet) hac de re loquantur; tamen cùm ipſi ſuccini originem nuſquam uiderint, & quicquid de eo ſcripſerunt, alijs acceptum referant, his nulla, aut ſanè pauca adhibetur fides. Philemon ſuccinum foſsile eſſe dixit, & in Scythia erui duobus in locis, uno candidum, altero uero croceum. Sudines, & Metrodorus ſuccinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere. quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit eſſe locum in Britannia prope Gutones, ubi à fluctibus maris non procul ab Abalo inſula ſuccinum aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno utuntur, ipſumq; Teutonis uendunt. Nicias hiſtoricus ſuccinum ſolis radiorum ſuccum eſſe uoluit: hic enim credit radios uehementius actos in terram pinguem ſudorem in ea parte relinquere, deinde æſtate ſiccari, & à fluctibus maris in Germanorum litora eijci. Idem & Aegypto naſci ſimili modo dixit. Item in India, gratiusq; thure eſſe Indis. Non defuerunt etiámnum, qui ſuccinum naſci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiſide dicto, qui ſole excalfactus è limo fundat electrum. Non deſunt præter hos plures, qui de ſuccino differentes in diuerſas iuerint ſententias, quas nunc, utpote non probandas, ſilentio inuoluam. Vnde iure dici poteſt, ſuccinum apud eos uel cereum, uel figulino luto ſimile haberi, cùm ipſum in tot uarias formas, ac imagines traſmutauerint. Sed ut tandem referam, quod pro comperto habetur, gignitur ſuccinum in inſulis ſeptentrionalis oceani. Id olim à Germanis Gleſum appellabatur: unde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæſare, ibi claſsibus rem gerente, una inſularum ob ſuccini copiam, Gleſaria fuit appellata, quæ prius Auſtrauia à barbaris dicebatur. Hìc nimirum (ut Plinius inquit) naſcitur ſuccinum arboribus pinei generi defluens in terram, ubi poſtea denſatur. Cùm uerò intumeſcens æſtus fertur in proximas ſyluas, ex ijs in ſe rapiunt fluctus maris, & in Germanorum litora expuunt. Itaq; Cornelius Tacitus rectè ſcri-

Ruellij erratum.

Poëtarum fabula.

Succini uaria hiſtoria.

ptum reliquit. Germanos huius maris accolas solos omnium succinum habere, & legere. Quod succinum sit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis testimonium perhibuit quidam eorum eques illuc missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea litora peragrauit, ipsum uidit, ueram eius originem didicit, & secum ingentem copiam Romam inuexit. Praeterea succinum esse pineae arboris gummi indicio est pineus in attritu odor, & quòd accensum tedae & resinarum modo deflagret. Liquorem esse copiosè stillantem, tenacem, ac lentum, argumento sunt quaedam intus implicita, ut formicae, culices, ac etiam lacertae, festucae, ac paleae, quae transparentia inspiciuntur. Cùm enim haec animalia, & alia stramenta humoris lentore facilè implicentur, durescente deinde materia, ueluti carcere includuntur. Haec partim ex Plinio, partim uerò ex aliorum scriptis decerpsimus. Tametsi rationibus non spernendis probare nitatur Georgius Agricola, succinum non aliud esse, quàm bituminis genus, quod à quibusdam scopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, ubi aquarum salsedine durescit. Nam succinum, quod nigerrimum est, ex quo etiámnum globuli ad angelicas numerandas salutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum pissasphalto habere uidetur. Adde etiam quòd à pinu, neq; ab arboribus alijs resinam per se fundentibus tam pullo colore nulla defluit lacryma. Succinum incoctum adipe lactentis suis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhaerens, se uidisse affirmat contra Agricolae sententiam. Quo fit, ut de succini historia adhuc lis sub iudice pendeat. Caeterùm compertum est, quòd sicuti magnes ferrum respuit, si adsit adamas, uel si allio affricetur; ita nec succinum ad se paleas allicit, quae sint oleo perfusae. Verùm eorum opinio uana est, qui succinum tradiderunt peculiari dote ocimum respuere: nam ipse saepe ac saepius huius rei periculum feci, & semper succinum ad se ocimum trahere comperi. Officinae communi nomine succinum uocant Karabe Mauritanos secutae. Licet Brasauolus Ferrariensis in suo de simplicium examine deceptus existimauerit, Arabum Karabe succinum esse nequaquam, sed uerum populi albae gummi, Serapionis, & Auicennae testimonio: etsi eorum neuter, sicut nec Dioscorides, quem illi sequuntur, id quidem pro comperto asseuerauerit. Nanq; Serapio (ut in omnibus adsolet) quicquid de Karabe adnotauit, uerbótenus ex Dioscoride deprompsit, sic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haur romi, quod nascitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando distillat in flumine illo, coagulatur ibi, & est illud, quod dicitur Alipton, id est electrum, & sunt, qui nominant ipsum Arsopodon, & est Karabe. Eadem sententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itemq; capite de Karabe, non asserat eam esse populorum gummi, sed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe disseruit, nisi ut ostenderet, Karabe per se à populorum gummi differre. Praeterea comprobat id esse Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Graecos, nominis significatum: quandoquidem Karabe lingua Persica, Auicenna auctore, non aliud designat, quàm rapiens paleas. Quod sensu comprehenditur proprium esse succini, aut electri, non autem populorum gummi. Insuper astringentes pastillos, quos Galenus lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos, Paulus sui uoluminis etiam septimo, & Actuarius in suo de compositione medicamentorum, electri trochiscos uocant, Arabes de Karabe appellant, eosdem à Galeno, & Paulo assumentes. Quo fit, ut hac in re manifestè aberrasse Brasauolus deprehendatur. Itaque dicendum esse putauerim, electrum idem esse apud Graecos, quod succinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neq; etiam illud ideo populorum gummi esse crediderim, ut Brasauolus asseuerat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albae lacrymam dicunt, quae iuxta Eridanum amnem destillat, & in spißitudinem coit, aureo colore. Nam his uerbis non probat electrum esse albae populi gummi, sed id tantùm refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioscorides, quē secutus est Paulus. Ex his igitur satis patere arbitror, falsum esse, quòd idem sint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, succinum, & gummi populneum esse inter se diuersa. Credidit Demostratus fieri succinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolae, & uulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) succinum asserens, quod flauescit, fieri ex urina maris, album uerò ex urina foeminae. Quibus refragatur Plinius: quandoquidem ipse manifestè dicat, hoc esse falsum. Quod cùm & Diocles, & Theophrastus credidissent (non autem Dioscorides, ut ei falsò Brasauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiusdem criminis Plinius accusat. Quòd autem Diocles, & nō Dioscorides (ut Brasauolus putat) huius erroris accusetur, ostendit ipse Dioscorides libro secundo capite de urina, ubi in eandem Plinij sententiam ueniens, haec uerba protulit: Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simul ac excernitur, glaciari, coireúe in calculi duritiam, uulgo creditum est. quare quod de ea peoditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. At cùm Brasauolus minus fortasse accuratè Dioscoridis uerba legendo percurrisset, dixit de Karabe agens, sensisse Dioscoridem electrum esse lapillum, in quem lyncis urina concrescit. Quod tamen falsum esse facilè constat ex praedictis Dioscoridis uerbis. Caeterùm cùm non desint etiam poëtae, qui Phaëthontiadas nō in populos, sed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoq; historiam, & uires, praecedentibus adnectere non ab re fore existimauimus. Est itaque ALNVS (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. XIIII. de plantarum historia) sterilis & unigena, natura caudice recto: ligno, medullaq; molli, adeò ut graciliores uirgae totae concauentur: folio pyri, sed ampliore, neruosioreq;: cortice scabro, rufoq; intus, qua de causa coria tingit: radice summa, nec maiore, quàm laurus. nascitur in aquosis, alio nullo pacto. hactenus Theophrastus. Qui tamen eodem lib. cap. XV. non utiq; pyri folio alnum uirescere tradidit, sed ponticae nucis. Nec eandem prodidit esse sterilem libro eodem cap. VI. cùm inquit. Terebinthus circa tritici messem, aut paulò serius semen reddit: fraxinus, atque acer aestate: alnus, nux iuglans, pyrorumq; syluestrium genus quoddam autumno. Quo fit, ut alterum omnino suspicandum uideatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aut eius codicem his locis mendis scatere. Alnus in Italia nascens, folio est coryli crassiore, neruosioreq;, materie molli, rubente, in aquosis ferè semper proueniens. Hetrusci uulgò appellant onio: alij uerò in Italia auno. Italica fructum fert uiridem, oblongum, moris forma similem, squamis quàm plurimis in se compactis.

Brasauoli opinio reprobata.

Brasauoli lapsus.

Alni historia, & uires.

Maturescit

Matureſcit autumno, minuto intus ſemine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta. quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quòd in aqua nunquam putreſcat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamenta, quòd crebrò fixa non modò ad æternitatem permaneat immortalis, ſed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores impoſita diſſoluunt, & inflammationes reſtinguunt. Eadem nudis pedum plantis ſuppoſita uiatoribus itinere defatigatis leuamentum præſtant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æſtatem utiliter ſparguntur. Præſtat cortex tingendis corijs atro colore. Sed nec BETVLA omittenda uidetur: quæ cùm cortice albo ſit albæ populo adſimilis, nunc nobis ſeſe offert deſcribenda. Hæc Theophraſto folio eſt caryæ ſic Græcis uocatæ (quid autem ſit carya compertum hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò anguſtiori, cortice autem uerſicolore, & materie læui, non niſi ad baculos utili. Plinio lib. XVI. cap. XVIII. Betula arbor eſt Gallica mirabili candore, atq; tenuitate: terribilis magiſtratuum uirgis: eadem circulis flexilis: item corbium ſportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentiſſima prouenit, materie adeò tenaci, lentaq;, ut ad uaſa uinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præſtantiſſimi habeantur. Ananij è ſuis Betulis non modò optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaq; metalla, ſed è delibrato, contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quòd bituminoſa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrant, & reſinoſum quoddam picis colore reddunt. Nec fortaſſe alia de cauſa Betula dicitur, niſi quòd bitumine ſcateat. Hanc Tridentini corrupta uoce uulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoſo: folio eſt nigræ populi, ſed parte prona aſperiori, uiridioriq;, per ambitum ſerrato, & minutiſſimis quibuſdam punctis, ipſiſq; albicantibus in uniuerſum reſperſo. Sterilis hæc, nec fructum ferens. Huius caudex terebro perforatus ingentem aquæ copiam reddit, cui uim maximam ineſſe quidam aſſerunt ad comminuendos tam renum, quam ueſicæ calculos, ſi diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitoremq; conciliat: oris ulcera ſanat collutione ex ea facta: Foliorum ſuccus coagulo admiſtus, caſeos à carie, & uermibus uindicat. Sed iam ad Populos, & ad Succinum noſtra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio eſt, ut in omnibus ferè facere conſueuimus. Betulæ conſideratio. Betulæ uires.

BETVLA.

Primùm igitur de uiribus Populi nigræ diſſeruit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem ſunt in primo receſſu à temperatis: ſed in differentia, quæ habetur in ſiccando & humectando, paulùm à temperatis & medijs ad ſiccius deflexerunt: uerùm & ſubtiliorum potius, quàm craſſiorum ſunt partium. Et folia quidem ipſius quodammodo floribus ſimilia ſunt, niſi quòd ad omnia imbecilliora, minusq; efficacia. Sed & reſina eius floribus ſimilem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porrò ſemen tum reſina, tum floribus & ſubtiliorum eſt partium, & exiccantius: non tamen eſt admodum calidum. Deinde libro VII. eorundem ſimplicium idem Galenus Populi albæ uires deſcripſit his uerbis. Populus alba arbor miſtæ quodammodo temperaturæ eſt, ex aquea tepida, & terrena extenuata eſſentia. quamobrem & abſtergentis facultatis eſt particeps. hactenus Galenus de utriuſq; Populi facultatibus. Populorũ uires ex Gal. Cæterùm non inuenio Galenum Succini meminiſſe in ſimplicium medicamentorum cenſu. qui tamen lib. VII. cap. IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos paſtillum ex ſuccino confectum ab Aſclepiade tranſcripſit: quem quidem is hæmoptoicis, longo tempore tuſſientibus, & recenter phthiſicis, purulenta è pectore difficulter eijcientibus, ſuppuratis, cœliacis, dyſentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Prutheni, in quorum litora fluctus maris ſuccini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri, quod planè cryſtallum repræſentat. Huic uim mirabilem ineſſe teſtantur, quò ſcilicet fœmina deprehendatur an uirgo ſit & incorrupta, nécne. Nam ſi ex uino ieiunæ exhibeatur, efficere aiunt, ut corrupta & uitiata protinus urinã reddere cogatur. id quod uirgini euenire negant. Succini uires. Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba uocatur: Arabibus, Haur: Italis, Popolo bianco: Germanis, Bellen, Poppelbaum, & Sarbaum: Hiſpanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ uerò Αἴγειρος Græco nomine, Latino Populus nigra uocatur: Mauritano, Haur romi: Italico, Popolo nero: Germanico, Aſpen, aut Poppel ueeiden: Hiſpanico, Alamo nigrilho: Gallico, Tremble, & Peuplier. Quod Græcè ἤλεκτρον καὶ χρυσοφόρον, Latinè Electrum ſeu Succinum dicitur: Arabicè, Karabe ſiue Kakabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè, Agſtein, aut Boernſtein: Hiſpanicè, Eſclarimente, aut Ambar: Gallicè, Ambra. Nomina.

Μάκερ. MACER. CAP. XCIIII.

MACER ex Barbaria aduehitur, cortex flaueſcens, craſſus, guſtu perquàm aſtringens. Qui contra cruentas excreationes, dyſenterias, & alui fluxiones bibitur.

NVNQVID

Maceris, & Macis discrimen.

Nunquid officinarum Macis, quo myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrunq; esse differentiam. Cùm enim Dioscorides dicat: Macer, qui ex Barbaria aduehitur, est cortex crassus, flauescens, & gustu perquàm astringens; manifestè declarat, Macerem nõ esse officinarum macim, quòd hoc tenue sit, gustu feruens, acre, perquàm odoratum, amariusculumq;. Adde quòd dixerit Plinius lib. XII. cap. VIII. Macir ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiámnum differentiam non ignorauit Serapio: nam postquàm tradidisset ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quòd scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, siue corium. Quod cum compertum haberet Auicenna, de utroq; seorsum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem uerò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer utiq; inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis uulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoq; aduectæ essent myristicæ nuces: quarum illi historiam, & facultatem, cùm sint & in uiribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent.

Maceris facultates ex Gal.

De macere Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum sanè redolens, ut pleraq; aromata, siue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula uerò calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter desiccat, astringitq;: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci. nanq; ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ: quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum uellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci conceperit, uel fortasse plus calidi: & quòd pleraq; ipsius essentia sit tenuiũ partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secũdi, uel in principio tertij. Quamobrem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraq; frigida terrestri, paucula uerò calida. Quibus facilè concludi potest, quòd macer à Dioscoride, & Galeno descriptus hoc æuo ad nos non aduehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere.

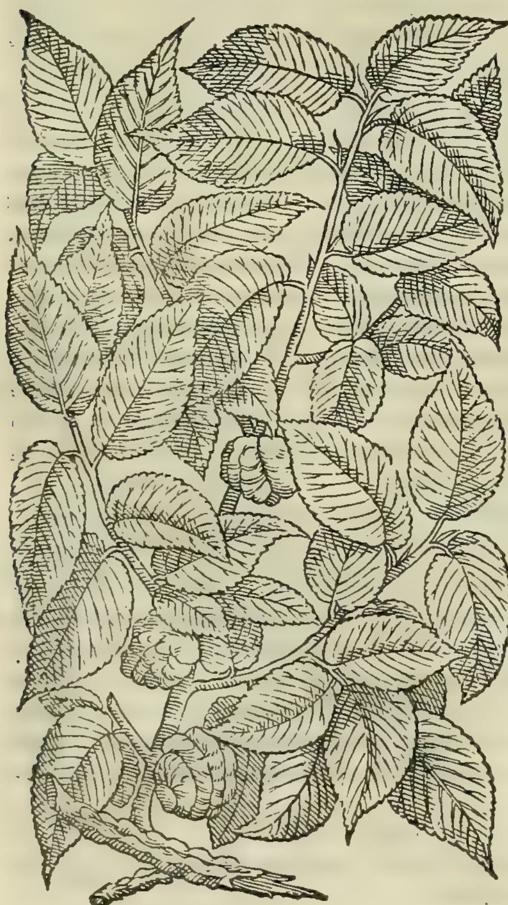
Monachorũ opinio falsa.

Et quanuis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirment; nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quòd dixerint ex India aduehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomeus est auctor) quædã in Indo fluuio insula, uel urbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè comportabatur macer. Vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quãdoquidem (ut inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit, similiter in Arabia nascuntur.

Nomina.

Μάκερ ut Græcis, ita Latinis Macer, atq; etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbese, recentioribus Græcis Μάκις quemadmodum et Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muscaten blumen: Hispanis, Macias, & Macas.

VLMVS.

Πτελέα. VLMVS. CAP. XCV.

Vlmi & folia, & cortex, & rami vim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, sed multo magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morẽ flecti potest. Crassior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit. fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque splendidiorem præstat: qui dum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia usurpantur.

Vlmi historia.

Tametsi Vlmus notissima omnibus ferè sit arbor; non tamen ob hoc silentio inuoluenda putauimus, quæ de ea posteritatis memoriæ prodidit antiquitas. Vlmus itaq; (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. XIIII. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cuius altera montana, quam Græci ὀρειπτε-

λέαν

λέαν uocant: altera campestris, ulmus propriè uocata: fruticosior hæc, illa uerò auctior: folium indiuiduum, leuiter circunserratum, oblongius quàm pyro, scabrum, non leue. Præstat hæc arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica: materies flaua, robusta, neruosa, deformis, ut quæ tota cor sit. Vtuntur ea ad fores lautiores: uiridis facilè cæditur, sicca difficilè. Sterilis deniq; putatur: sed gummi in petiolis gignit, & animalia quædam culicea: cachryes peculiares gerit, autumno multas, minutas, nigras: cæteris uerò temporibus quid ferat, minus animaduersum est. hactenus Theophrastus. *Plinius uerò quatuor ulmi genera statuit lib.* XVI. *cap.* XVII. *his uerbis. Inter has, atq; frugiferas, materie uitiumq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera noue re: montosam, quæ sit amplior: campestrem, quæ fruticosa. Italia attinias uocat, excelsißimas: & ex ijs siccanas illis præfert, quæ non sunt riguæ. alterum genus Gallicas. tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore. quartum syluestre. Attineæ non ferunt samaram, ita uocatur ulmi semen: omnesq; è radicum plantis pro ueniunt, reliquæ uerò semine. hæc* Plinius. *Qui tamen unà cum* Theophrasto *errasse deprehenditur, quòd hic ulmum cuiusuis generis sterilem esse scripserit: ille autem, quòd attineam sic Italis appellatam, semen nullũ ferre prodiderit.* Theophr. & Plinij error. *Quandoquidem Theophrasto præter id, quod experiẽtia nobis compertum est, repugnat Plinij authoritas: quippe qui ulmos omnes præter attineam semine prouenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semen ferre negat, refragatur Columella lib.* V. *cap.* VI. *cùm inquit. Vlmorum duo esse genera conuenit, Gallicum, & uernaculum: illud attinia, hoc nostras dicitur. Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre samaram (quod est semen eius arboris) falsò est opinatus. Nam rariorem sine dubio creat, & idcirco plerisq; & sterilis uidetur, seminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus. Itaq; nemo iam serit ex samara, sed ex sobolibus. Est autem ulmus longè lætior, & procerior, quàm nostras, frondemq; iucundiorem bubus præbet. Sed ulmi facultates hæ sunt. Folia, & cortex, & rami uim habent spissandi, & uulnera contrahendi.* Vlmi facultates ex Plin. *Corticis utique interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat: pituitasq;, & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma: & uulneribus, ambustisq; decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant, extrahuntq; per fistulas. Idem præstant è tilia cortices. Multi corticem commanducatum uulneribus utilißimũ putant. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoq; è medulla castratæ arboris effluens capillum reddit capiti illitus, defluentesq; cõtinet. Hæc Plinij uerba de ulmi facultatibus lib.* XXIIII. *cap.* VIII. *Cæterùm humor in folliculis ulmi contentus (ut ego experientia compertum habeo) medetur puerorũ enterocelis, si splenia siue linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ super imponantur, atq; inibi subfemorali, quòd Italis uulgò brachiere appellatur, subligentur, & constringantur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & neruorum conuulsiones resoluit, si in fotus, uel balnei modum adhibeatur: item tumores discutit, quos iugi attritus in collo boum excitauit. Vlmi meminit Galenus lib.* VIII. *simpl. medic. sic inquiens.* Vlmi uires ex Galeno. *Vlmi folijs quandoq; recens uulnus glutinauimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictorius: itaque cum aceto & lepram sanat. Porrò uiridis etiámnum ac recens, si uulneribus uinculi uice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem uim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, siue callo inducto opus habent. Huius arboris nomen Græcum est* πτελέα: *Latinum,* Vlmus: *Arabicum,* Didar, Dirdar, *seu* Luzach: *Italicum,* Olmo: *Germanicum,* Ylmen, Ristholtz, Lindbast, Yffenholtz: *Hispanicũ,* Vlmo: *Gallicum,* Orme. Nomina.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORVM MARCOR. CAP. XCVI.

Ex caudicibus, lignisq; veteribus caries congeritur. quæ farinæ modo illita ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpẽtia cohibet, si cum pari aniso & uino subacta, linteisq; imposita illinatur.

NON *sanè prorsus negligenda est lignorum ueterum, & contabefactorum caries, cùm tanta facultate polleat, ut ulcera expurget, solidetq;, & eadem serpentia sistat. Quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tum etiam abstergendi uim poßident.* Cariei lignorum consid. *Quo fit, ut ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præstet: quippe quæ non modò ulcera, quæ contumacia non sunt, sanat; sed & quæ cacoëthe dicũtur, quæq; Gallica peste contracta sunt. Quare pudendorum exedentibus ulceribus insperſa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor, siue caries in medicum usum uenit, sed &* VERMES *in cariosis lignorum caudicibus nascentes, si Plinio credimus, qui libro* XXX. *cap.* XIII. *de his sic scriptum reliquit.* Vermium lignorum vsus. *Cosi, qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia: nomas uero combusti, cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuisse hos olim & in cibis idem posteritatis memoriæ tradidit lib.* XVII. *cap.* XXIIII. *cùm inquit. Vermiculantur magis, minúsue quædam, omnes tamen ferè, idq; aues caui corticis sono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria esse cœpit, prægrandesq; roborum delicatiore sunt in cibo, cossos uocant: atq; etiam farina saginati, hi quoq; altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, si etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompserint, in cibis deuorauerit, Aristotelis testimonio, qui etiam addidit gustantibus esse suauißimas. Sed cur illud admirandum fuerit, si nostris etiam temporibus uermes, qui cariosis caseis innascuntur, magna admodum cum uoluptate à compluribus deuorentur? Galenus cùm & ipse ad arborem, ex qua caries decidit, particularem scopum habuisset, lib.* VIII. *simp. medic. sic de illa scripsit.* Cariei uires ex Galeno. *Caries lignorum, & maximè, quæ particeps est adstrictionis simul, & abstersionis, uelut ulmus, expurgat, impletq; ulcera humida.* Σαπρότης ξύλων *ita Græcè dicitur, quod Latinè* Lignorum marcor, *siue caries: Arabicè,* Nucharer ueasab: *Italicè,* Tarlatura del legno: *Germanicè,* Vuurm meel: *Hispanicè,* Carcoma. Nomina.

Κάλαμος. ARVNDO. CAP. XCVII.

In Arundinum genere quædam nastos, id est farctior vocatur, ex qua sagittæ factitari solent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fistulis addicta sit, syringias: cui multum inest carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conscriptionem accommodata. Alia crassa, concaua, apud amnes nascens: quæ à quibusdam cypria, ab alijs donax appellatur. Alia phragmites, seu uallatoria, gracilis, candicans, vulgò cognita: cuius trita radix per se, aut cum bulbis suis illita, spicula aculeosque corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tusa, & imposita ignibus sacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ sanantur. Paniculæ lanugo, si aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

Arundinum consid.

Arvndinvm *quinque genera tantùm, ueluti notiora hoc in loco à Dioscoride produntur: licet Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. & lib. XXIIII. cap. XI. uiginti nouem arundinum species descripserit: inter quas (ut superius diximus) odoratam recẽsuit, quæ Græcis* κάλαμος ἀρωματικὸς *appellatur, in India, Syriaq; nascens, odoris iucunditate unguentis accõmodata. Quod apertè indicat calamum odoratum esse inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, ut uulgus medicorum, & Brasauolus Ferrariensis contendunt, acori radices pro legitima odorata arundine assumentes. Illa, quæ nastos dicitur, solida, farctaq;, quanuis gracilis & leuis, in communem sagittarum usum à Syris accepta, non oritur, quod sciam, in Italia, nisi nascatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc est, fœmina appellatur, cuius tantùm est usus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita est. Nanq; nostra tempestate fiunt eiusmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea scilicet specie, quam Dioscorides uallatoriã nuncupat, qua nostri in uiridarijs, ac hortis in topiarijs extruendis utuntur, ac palos uitibus aptißimos efficiunt. Quòd autem uallatoria sit hæc nostra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem, & candidam, cùm tamen communis nostra sit crassior. Verùm cùm postea inuenerim Theophrastum scribentem lib. IIII. cap. XII. de plantarum historia, crassiorem, firmioremq; illam arundinem esse, quæ uallatoria nominatur, facilè sum ad credendum inductus, hunc Dioscoridis locum esse deprauatum: eoq; magis, quòd septis, palis, & topiarijs operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Illa uerò, quæ ad scribendum usurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estq; omnibus notißima: ueluti & ea, quæ Cypria uocatur, in paludibus nascens, & apud amnes. Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinem, & filicem herbam intestinum esse odium: proinde arundinem uomeri alligatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eò maior arundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in arundinetis, inibi mirificè proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam assurgere molem, ut singula internodia nauigiorum uicem præstent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At si plura de arundinũ generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis memoriæq; mandauit. De arundine Galenus lib. VII. simpl. medic. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædam uis ei inesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: uerùm quantum gustu liceat conijcere, abstergentem facultatem poßidet non paucam, minimeq; acrem. Cæterùm folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex uerò eius combustus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abstersorium quiddam, ut exiccet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen desiccet, quàm excalfaciat. Vitandum autem est eius id, quod anthelen uocant: nam si in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, ut auelli non poßit, auditumq; uitiat: quamobrem sæpißimè exurdat. Arundo sic Latina uoce uocatur, ut Græca κάλαμος: Arabica, Casab: Italica, Canna: Germanica, Kor: Hispanica, Cannas: Gallica, Vng roseau.*

Arundinis, & filicis odium.

Arundinis vires ex Gal.

Nomina.

Πάπυρος. PAPYRVS. CAP. XCVIII.

Papyrvs, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina utilitatis ad laxandas fistulas: madefacta lino inuoluitur, usque dum inaruerit: constricta enim, atque immissa in hiatum humore completur, & intumescendo fistulas aperit. Habet nescio quid alimenti radix: itaque Aegyptij eam mandunt, succum tantùm deuorantes, & mansam expuunt. Ipsis radicibus pro ligno utuntur.

tur. Crematæ papyri cinis depaſcentia ulcera cùm omnium partium, tum oris maximè, cohibet: uerùm melius id combuſta charta præſtat.

Papyri conſideratio.

QVALIS Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (ut Theophraſtus eſt auctor lib. III. cap. IX. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. XIII. cap. XI.) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quieſcentibus Nili aquis, ubi hæ euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craßitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut uſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoq; utenſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela, tegeteſq;, necnon & ueſtem, etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoq; crudum, decoctumq́;, ſuccum tantùm deuorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem. Papyrum intellectum eſt eundem uſum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malunt Parthi literas ueſtibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues, ſed quàm latißimas philuras. hæc Plinius. Qui deinde ſequenti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his uerbis. Poſt hanc papyrum eſt, extremumq́; eius ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore utile. Texunturq; omnes tabulæ madẽtes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus utrinq; amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atq; inter ſe iunguntur. proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quàm uicenæ, magna in latitudine earum differentia XIII. digitorũ optimis. Hactenus de papyro Plinius.

Papyri conficiendi ratio.

Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia, læuiaq; illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis diui Thomæ, Braſilij, & Maderæ, ad nos conuehuntur, ſacchareis ut uocant panibus inde delatis circũuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clarißimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſq; Arabicis characteribus manu ſcriptum. Quod clarißimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuißimis his folijs, pro papyro paßim uti. Veruntamen hoc non eſſe papyrum, è quo antiquitas ſuas confecit chartas, certò ſcimus, quòd hoc arte (ut Plinius eſt auctor) fieret, illud uerò tale à natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaq; ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: unde hactenus antiquum retinens nomen, etiámnum Papyrus apud pleroſq; dicitur. Credidere nonnulli, ueram eſſe Papyrum arundines illas, quas Indicas uocant, quibus imbecilles principes, atq; hierarchæ, prelati uulgò dicti, ad ægram ſenectutem fulciendam pro ſcipione utuntur, materiem auro, uel argento ſuccingentes. Quod tamen aſſerere non auſim, nec utiq; reprobare, cùm huiuſce rei certam cognitionem adhuc aſſequi non potuerim. Papyri meminit Galenus lib. VIII. ſimp. medicam. ſic inquiens. Papyrus ipſa quidem per ſe in uſum medicinalem non uenit: at macerata, aut uſta utilis efficitur. Igitur oxycrato, uinóue macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in circulum circumpoſita. Verùm hic quidem eſt, ceu materia, quæ medicamina ſanantia accipiat: at ubi uſta fuerit, medicamen eſt exiccatorium, uelut & chartæ combuſtæ cinis, niſi quatenus infirmior eſt, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterùm animaduertendum eſt, quòd noſtri uſus charta, quæ ex ueteribus conficitur linteis, iiſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam ueteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, ut dubium mihi ſit, quónam modo parari poßit illud Galeni medicamentum, quod de charta combuſta dicitur, ulceribus ſordidis, & ſinuoſis utilißimum: itemq; paſtillus Fauſtini à Paulo lib. VII. traditus. Πάπυρος Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, ſeu Berdi: Italis, Papiro.

Indica arundo.

Papyri uires ex Galeno.

Nomina.

MYRICA.

Μυρίκη. MYRICA. CAP. XCIX.

MYRICA, ſeu tamarix, arbor vulgo cognita eſt, cùm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum quaſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriaque alteram gignunt mitiorem, ſylueſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo conuenienter utimur uice gallæ in medicaminibus oculorum, oriſque. Datur cruentæ excreationi in potu, & cœliacis, & contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morſus: illitus tumores inhibet. Cortex in eoſdem uſus adhibetur. Decoctum foliorum cum uino potum, lienem abſumit: ad dolorem dentium in collutionibus ſalutare, & mulieribus fluxione uuluæ opportunis in deſeſsionibus: phthiriaſi, lendibusque circumfuſum prodeſt. Abundantiam fœminarum

fœminarum ſiſtit impoſitus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienoſis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

Myricæ conſideratio. VRBANA *Myrica, quòd ſciam, non naſcitur in* Italia; *quanquam in* Aegypto, *& Syria gignitur. Quæ uerò alicubi reperitur in hortis, & in quibuſdam uiridarijs mitior credita, non alia eſt, quàm ſylueſtris, in locos mitiores translata. Cuius rei certo ſunt indicio fructus, & flores, quos omnino ſylueſtribus ſimiles profert, non autem gallæ modo, ut domeſtica. Vmbra arboris inſigni proceritate ſæpe per æſtatem* Romæ *me oblectatum fuiſſe recordor ad* Tyberis *ripas, in hortulo quodam hoſpitalis* Sancti *ſpiritus. quæ etſi domeſtica haberetur ab omnibus; florem tamen, & fructum ferebat ſylueſtri ſimilem. Hæc in fluminum ripis frequentiſſima naſcitur in* Italia. *Quare non potui non admirari* Dioſcoridem*: quippe qui dicat tantùm naſci* Myricam *apud paludes, ac reſides aquas, cùm oppoſitum ſanè eueniat in* Italia. *Quod me ſæpius adduxit, ut crediderim, aut* Dioſcoridis *codicem hoc loco deprauatum eſſe, aut in* Græ-
Myricæ medicinæ. *cia ſecus, quàm in* Italia *myricam proxime ſtagna, ac paludes oriri.* E' *myricæ trunco aluei excauantur (ut* Columella *ſcribit) aquaq; replentur, ut ſubinde poſtea bibant ſues: nam hoc potu ſplenis incremento ſanantur, quo morbo æſtate maximè torquentur, dum, quæ eorum eſt pabuli inſatiabilis auiditas, arborum fructus conſectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia ulcera ignis exuſtione contracta, efficaciter exiccare author eſt* Serapio. *Folia ſimul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt.* Elephantiaſim *ex lienis uitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum paſſis uuis epotum ſanare tradidit* Alcanzius Arabs*: id quod ſe uidiſſe ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi perſuaſum eſt, id nõ incongruum in* Gallica *peſte fore medicamentum,* Guaiaco *forſitan ligno non abſimile. Myricæ radices pro odorata caſia uenditabant impoſtores. Sed poſtquàm fraus à peritis medicæ materiæ uiris deprehenſa eſt, eius in officinis uſus*
Myricæ uires ex Galeno. *penitus exoleuit. Meminit myricæ* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit: Myrica abſtergentis eſt, ac incidentis facultatis, abſq; perſpicua deſiccatione: habet uerò etiam adſtrictionem nonnullam. Has ob qualitates, facultateſq; admodum prodeſt lieni indurato decocta cum aceto, aut uino, ſiue radice, ſiue folijs, ſiue extremis ramulis: ſanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus, & cortex non paucam ſortita ſunt adſtrictionem, adeò ut gallæ omphacitidi proxima ſint, niſi quòd acerbitas euidens eſt in galla, ſed myricæ fructui temperatura ineſt inæqualis: immiſta eſt enim naturæ eius multa partium tenuitas, atq; uis abſtergẽdi: quod ſanè gallæ non accidit. Attamen ubi galla fortè ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur: in eiſdem & cortice. Porrò myricæ combuſtæ cinis admodum deſiccatoriæ facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi facultatem, pauxillam adſtringendi.*
Nomina. Μυρίκη *arbor ita Græcè uocata,* Latinè *Myrica, & Tamarix nuncupatur:* Arabicè, *Tarfa, ſeu Carfa:* Italicè, *Tamarigio:* Germanicè, *Tamariſcken, aut Porſt:* Hiſpanicè, *Tamargueira, & Tamariz:* Gallicè, *Tamariſc.*

ERICA.

ERICA ALIA.

Ἐρείκη. ERICA. CAP. C.

ERICA fruticoſa arbor, myricæ ſimilis, longè minor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma ſerpentium ictibus illitu medetur.

ERICA ſtirps fruticoſa Aſiæ, Græciæq; fruticibus aſcribitur. Hæc (ut plantarum ſcriptores aſſerunt) bis anno floret. quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter ſylueſtres ſtirpes floreat. Plinius lib. XXIIII. cap. IX. ericam deſcribens inquit. Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc aduerſari ſerpentibus tradunt. hæc Plinij uerba. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ ſe ferat, cùm tam paucis notis deſcribatur ab omnibus: tametſi hæc, cuius hìc figuram appinximus, nil aliud, quàm ericam deſignare uideatur. Siquidem fruticoſa eſt planta, ſemicubitalis, colore roris marini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioſcorides aſsimilat: uere primo & autumno floreſcens, quod huius fruticis proprium eſt, ſi rei herbariæ ſcriptoribus eſt adhibenda fides. Adde, quòd huiuſce flores autumno maximè depaſcantur apes, ea fortaſſe de cauſa, quòd non modò Erica prima ſit, & ultima ſylueſtrium, quæ floreat; ſed quòd etiam diutius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem uſque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (ut Plinius eſt author) antiquis appellatur, quod conuehi tradidit poſt primos autumni imbres, cùm erica ſola floret in ſyluis. Præterea cùm lib. III. ſcribat Dioſcorides, corim, hypericum aliquibus uocatum, fruticem eſſe folio ericæ, minore tamen, ſitq; hæc cori folio admodum ſimilis, magis adhuc inclinauit animus ad credendum, hanc eſſe Dioſcoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima erica huius effigiem expreſſam dare. Oritur hæc frequentiſsima in Goritienſi agro eo præſertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur uicus) ad Vipacum fluuium itur. incolæ uernaculo ſermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adoleſcit, fiuntq; ex ea ſcopæ aptiſsimæ ad mundandas ædes, & ob id uulgo hæc planta propriè uocatur Scopa. Marcellus, neſcio qua ratione ductus, ericam magno errore geniſtæ ſpeciem putat. Ericam aliam, cuius etiam hìc imaginem exhibemus, ut quæ fortaſſe non minus, quàm antedicta, ueram referat, miſit ad me Gabriel Falloppius Mutinenſis medicus ſingularis ingenij & eruditionis, dum Patauij honorificè humani corporis diſſectionem & materiam medicam profitetur. Eam autem libenter depingi curauimus, atque in medium proferre libuit, ut rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, iudices conſtituamus: quorum ſanè iudicio ſubſcribent ſtudioſi, quibus nos quidem, quantum labore atque induſtria conſequi poſſumus, non grauamur prodeſſe. Ericam paucis perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potiſsimum, ac folijs utendum. hæc Galenus. Cæterùm aqua, in qua Erica decocta ſit, ſumpta tepida tam mane quàm ueſperi triginta dies quinque unciarum pondere tribus horis ante cibum, ualet ad ueſicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm poſt id tempus malè affecti in balneum decoctionis eiuſdem plantæ ingredi, atque inibi dum morantur, ſuper Ericam decoctam ſedere debent: idq; pluries repetendum eſt. Equidem noui aliquos, qui ſeruata recta uictus ratione, hoc tantùm potu ueſicæ calculum in minimas partes comminutum eiecerunt. Planta hæc, quæ Græcis ἐρείκη, Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden, Germanis: Queiro, Hiſpanis: Bruyere, Gallis.

Ericæ cõſideratio. Mel ericeum. Ericæ facultas ex Gal. Nomina.

Ἀκακαλίς. ACACALIS. CAP. CI.

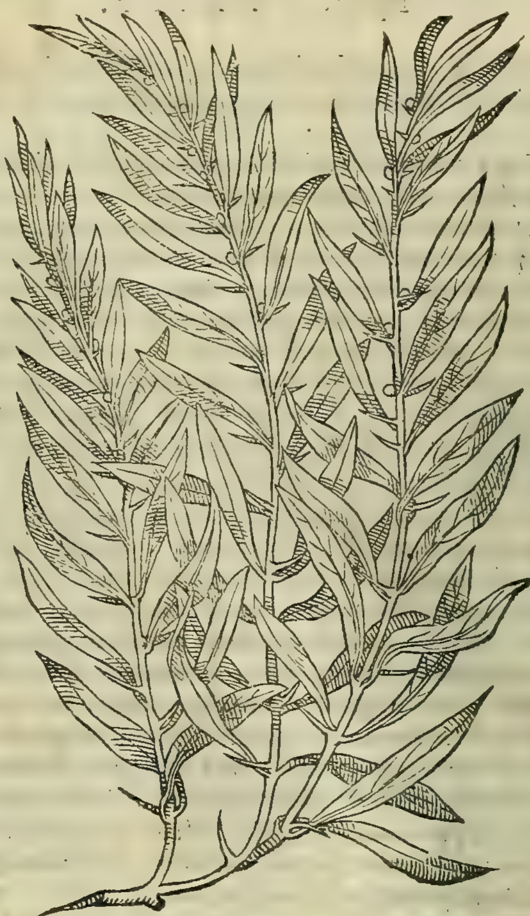
ACACALIS fructus eſt naſcentis in Aegypto fruticis, ſeminis myricæ quadantenus ſimilis. Cuius aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

ACACALIM Aegyptiæ arbuſculæ ſemen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quòd inter ſemina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNVS PRIMVS.

RHAMNVS SECVNDVS.

RHAMNVS TERTIVS.

ῥάμνος. RHAMNVS. CAP. CII.

RHAMNVS fruticat in ſepibus, ramos ferens rectos, & aculeos in acutæ ſpinæ modum: folijs paruis, oblongis, ſubpinguibus, teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusque folijs conſtat, & quadantenus rubentibus: cuius rami quinûm ferè cubitorum longitudinem implent, ſpinoſiores quidem, ſed infirmioribus, minusque rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari ſpecie, uerticillo ſimilem. Omnium folia igni ſacro, & ſerpentibus ulceribus, efficaciter illinuntur. Fama eſt ramos huius ualuis, feneſtrísue impoſitos, ueneficia depellere.

Rhamnorum conſideratio.

RHAMNI *tria genera facit* Dioſcorides. *Primum, & tertium ubiq; in* Hetruria *fruticant. Illud priuatim in ſepibus naſcitur, quo noſtrates mulieres utuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes longis huiuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt. Fert aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſubpinguia: corticem habet admodum album.* Hoc, *quod nigrius eſt (ut etiam* Dioſcorides *inquit) quinûm ferme cubitorum altitudine attollitur, infirmioribus aculeis: fructu tenui, folliculari ſpecie, rotundo, uerticillo non abſimili. Secundum uerò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſſimus medicus* Lucas Ghinus, *cuius etiam hîc effigiem damus.*

Ruellij error.

Cæterùm Ruellium *deceptum eſſe crediderim. quippe qui* Rhamni *genus eam eſſe ſtirpem arbitretur, quam nos uulgari ſermone*

SPINO MERLO ITALICE.

sermone SPINO *merlo, Longobardi Venetiq; Spin ceruino, Foroiulienses uerò Spinguerzo appellant. Hæc enim folijs est latis, pyri quadántenus modo: fructu ligustri effigie, baccarum instar, cuius succo utuntur pictores, ubi colore uiridi inficere sit opus: alij uerò ad resoluendam aluum cum saccharo decoquunt: eijcit enim atram bilem, & pituitam. quæ sanè notæ Rhamnis minimè correspondent. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Theophrastus absoluta rhamni historia de paliuro disseruit. Sed in errore longè maiore uersantur Monachi, qui in Mesuem commentarios edidere, cùm Rhamnum existimauerint rubum quendam, qui humi repens, incultisq; proueniens, mora cæruleo potius, quàm nigro colore profert. Rhamni meminit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rhamnus desiccat, & digerit excessu secundo, refrigerat in primo completo, aut secundo incipiente. proinde herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterùm ad hæc teneris utendum est folijs. Huic plantæ nomen Græcum* ῥάμνος *: Latinum, Rhamnus: Mauritanum, Nausig, siue Nausegi: Italicum, Rhamno, et Marruca: Hispanicum, Scambrones.*

Monachorũ error.

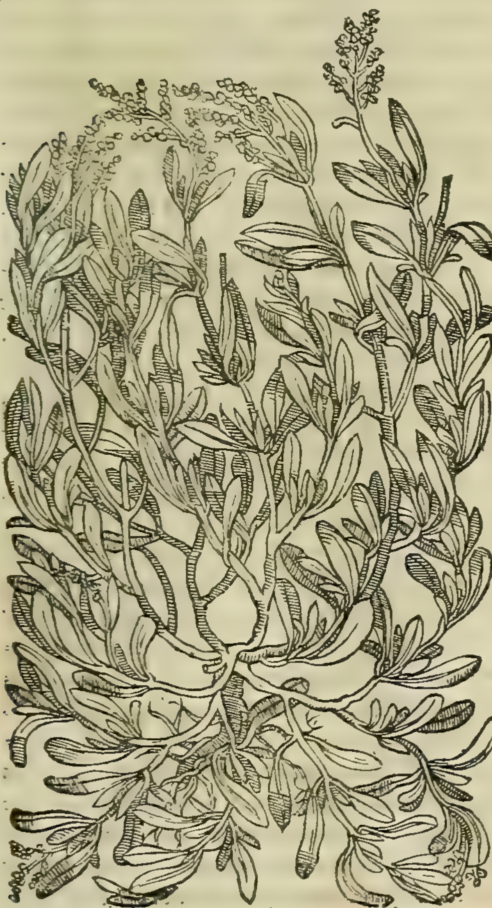
Rhamni uires ex Gal.

Nomina.

Ἄλιμος. HALIMVS. CAP. CIII.

HALIMVS frutex est sepimentis idoneus, similis rhamno, sine spinis, folijs oleæ, sed latioribus. Nascitur in sepibus, & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulsa, rupta, torminaque mitigat, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: eadem lactis ubertatem facit.

HALIMVS VVLGARIS.

EST *profectò & Halimus planta, cuius uariæ sunt inter auctores sententiæ. Alij enim (ut Plinius auctor est lib. & cap.* XXII.*) halimum fruticem esse dicunt, Dioscoridem secuti. Alij maritimum olus, salso sapore. Tertium quoq; genus addidit Crateuas sub hedera tantùm nasci, longioribus folijs, hirsutioribusq; odore cupreßi. Quæ autem à Dioscoride hoc loco describitur, etsi alicubi fortaßis proueniat in Italia; tamen qui illam mihi ostenderet, adhuc reperi neminem. Verùm, si Ruellio credimus, frequens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Creta nasci tradit, mirabili, si credamus, effectu, quòd ea tantum admorsa fames arceatur. unde si nomen adinuenisset, ea procul dubio sine aspiratione scribenda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius historiam referens Serapio, narrat, quòd eam uenalem circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifestè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse, quàm fruticem, uel arborem, eamq; fortasse, quam Plinius maritimam, ac salsam prodidit. Quo fit, ut salsam quandam herbam (incolæ Bidone uulgò appellant) quæ frequentißima in litoribus Venetis prouenit, hanc esse putauerim: quippe quòd ea instar oleris in ciborum usum recipiatur. Hæc nimirum (ut eius pictura, quam hîc damus, apertè demonstrat) folia fert oliuæ similia, craßiora tamen, ac perinde ferè pinguia, ut portulacæ, subalbida, læuia, sapore salso. Caules emittit albicantes, tenues, & lentos, in quorum summitate semen profert minutum, racematim cohærens. Nascitur frequens prope Tergesti mœnia circa salinas, ubi etiam separatim, nec minus copiosa uisitur atriplex marina, quæ syluestrem maximè æmulatur. quanquam apud Mauritanos atriplex marina idem esse uidetur cũ halimo. Sed quòd inter se differant, manifestum fiet libro secundo in atriplicis commentatione. Cæterùm putat Adamus Loni-*

Halimi consideratio.

Halimi uires ex Gleno. Nomina.

cerus, Halimum eam esse plantam uuas ferentem, quàm uulgò Ribem uocant. Sed cùm huius folia non respondeant oleaginis, sed potius uitigineis, eum planè hallucinatum esse constat. *Halimi meminit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, ubi & germina eius recentia esitant, & reponunt quoq; in posterum futura usui. Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus salsi, & subadstringentis. Ex quibus omnibus palàm est, ipsam esse dissimilarem. Maior autem pars eius substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa.* *Quæ planta Græcè* ἅλιμος, *Latinè similiter* Halimus *dicitur: Arabicè*, Molochia: *Italicè*, Halimo.

Παλίουρος. PALIVRVS. CAP. CIIII.

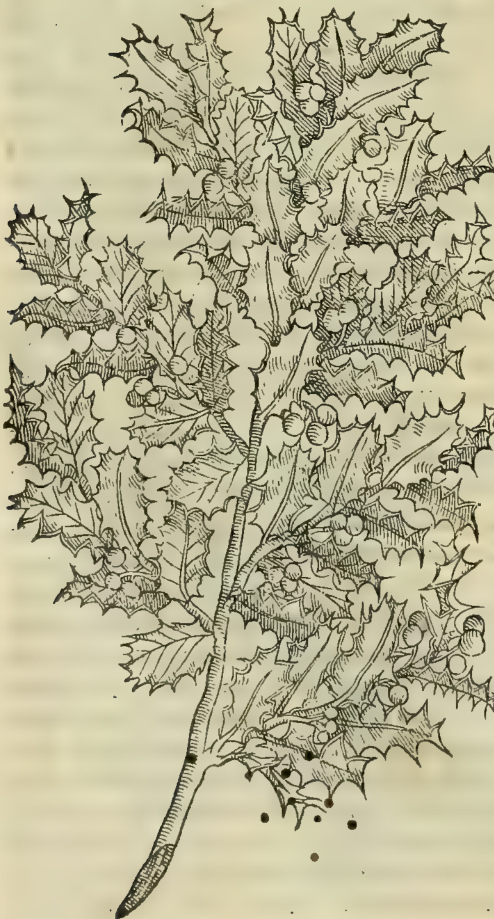
PALIVRVS frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cuius semen, pingue, & fuliginosum inuenitur. Quod potum tussi opitulatur, uesicæ calculos comminuit, serpentium ictibus aduersatur. Folia & radix astrictoriam uim habent: quorum decoctum potu aluum sistit, urinam trahit, contra uenena, & serpentium morsus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes discutit, trita, & imposita.

Paliuri consideratio.

ADEO' *inter se in quibusdam plantarum historijs discrepant scriptores, ut persæpe eorum mentes maximè perturbent, qui rerum ueritatem indagare student. Id autem discriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiusce stirpis à Dioscoride traditur historia, omnino differt ab ea, quam diuersis generibus protulit Theophrastus. Hæc autem non conuenit cum ea, quam memoriæ prodidit Agathocles: neque huic illa correspondet, cuius Plutarchus est auctor: & hæc à prædictis omnibus prorsus dissentire uidetur. Paliurus Dioscoridis (ut ab eo primùm exordiar) est frutex spinosus, durus, omnibus notus: cui semen pingue, & fuliginosum. Paucis eius historiam perstrinxit Dioscorides, nulla habita de folijs mentione, quòd superuacaneum existimauerit pluribus agere de Paliuro, utpote planta apud suas regiones notissima. quòd nobis est impedimento, quò minus ueram Paliurum, de qua ipse intellexit, cognoscere ualeamus. Theophrasto deinde lib.* III. *cap.* XVII. *de plantarum historia plura sunt Paliuri genera, quæ omnia in siliquis semina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ se ferentia, ut lini semen. Amat nasci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoque dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre uidetur & illa, cuius idem meminit inferius libro, & capite quarto: siquidem hanc plurimam nasci testatur in Aphrica folijs ei, quæ in Græcia nascitur, non absimilem. Quæ quanuis folio Græcam æmuletur; fructu tamen diuerso prouenit, ut qui non latus, neq; folliculari specie; sed rotundus, ruberq; sit, cedri fructibus magnitudine similis: cui & nucleus inest acinorum punici modo, qui non manditur. Fructus uerò per se iucundus habetur, atq; si quis uinum infundat, tum ipsum suauiorem, tum uinum suauius reddi aiunt. Ex quo aliquãdo mihi persuasi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam esse stirpem, quam nos* AGRIFOLIVM *dicimus, quòd folijs sit undiq; aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo, & gustui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc asserere uelim, quòd hæc propria sit Aphricæ planta; sed quòd aliquando his notis persuasus putauerim, Paliurum hanc aut Agrifolium esse, aut omnino arborem sibi similem. Plinius ex Theophrasto hanc ipsam literis mandauit lib.* XIII. *cap.* XXVII. *Sed cùm de uiribus eius differeret lib.* XXIIII. *eam recẽsuit, quã & Dioscorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ similitudine respondeat, præter Agrifolium, ut dixi. Non dico Aquifolium: nam (ut Plinius refert lib.* XXVII. *cap.* VIII.) *Aquifolium ea est in Italia arbor, quam Theophrastus Crateogona uocat, omnibus ferè notis mespilo similis. Illa uerò, quam Agrifolium appellamus, constat folijs perpetuis, lauri, latioribus tamen, subpinguibus, & per ambitum aculeatis: cortice uiridi: ramis lentis, ac flexilibus. Fructus ei rotundus, lucidus, ruber, ruscum & cedrum baccis æmulans. Huius radicum cortice incolæ uiscum parant, quo etiam modo ex uiburno conficiunt. Hanc non desunt, qui uelint eam esse stirpem, quam Theophrastus Agriam, siue Ariam appellat, sempiternæ frondis arborem, inter robur, & ilicem mediam. Verùm ut ad nostrum institutum redeamus, Agathocles Paliurum omnino ab illis differentem tradit: quippe quoniam assurgat in Alexandria (ut ipse inquit) ad pinus, ulmiq; proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis: folio uiridi, rotundo, tenui. Hæc bifera est, nam tam uere, quàm autumno fructum profert, oliuæ phauliæ uocatæ magnitudine. Crudus mãditur is ac uirens: ubi uerò exaruit, in farinam molitur, atq; ea ita estur nullo liquore subacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis authoritate libro arboribus dicato,*

Agrifolium. Aquifolium.

AGRIFOLIVM.

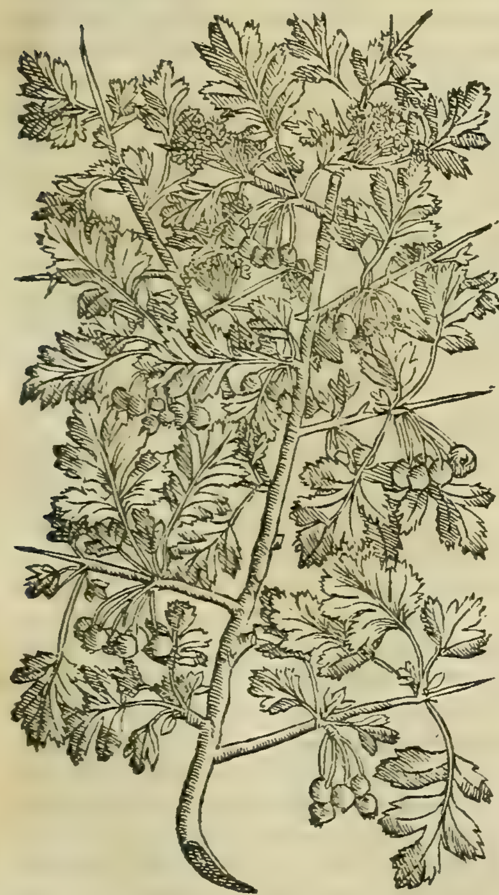
dicato, cui si auis, aut aliud animal uolucre sidat, uelut inuiscatum cohæret, præter cuculum, cui soli parcit, si tamen his fides est adhibenda. Quare cùm de Paliuro, tot ac diuersæ ferantur sententiæ, & habeantur historiæ, facilè crediderim, Paliurum esse nomen ad nationum placita uarijs, ac diuersis aculeatis stirpibus impositum. etsi Iosephus Salandius medicus apprimè doctus, & in stirpium historia non imperitus, dum Veneta classe in Græciam traiecisset, Dioscoridis Paliurum se uidisse mihi pro certo affirmauerit, semine fuliginoso, ac pingui: atq; inibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioscoridis eam esse arborem, quam nos sequenti capite oxyacantham esse pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quàm oxyacantham censemus, arbor sit, non frutex: quòdq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrũ, ossiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus uerò non fructum, sed semen ferat fuliginosum, pingue, & (ut Theoph. inquit lib. III. cap. XVII. de historia plantarum) in siliquis conclusum, lentum, pingueq́; lini seminis instar. Verùm ij fortasse Theodorũ Theophrasti interpretem sequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is lib. primo cap. XVI. sic uertit: Quædam folia cùm extremo, tum etiam lateribus sinuata concidunt, ut ilicis, roboris, smilacis (glandiferæ scilicet, & ilici similis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum est, eum perperam uertisse παρακανθίζοντα sinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè significet, quam spinis horridula. Error præterea ex eo manifestè deprehenditur, quòd omnibus sensu pateat, ilicem, smilacem, rubum folia non proferre aliqua parte sinuata, uti ea esse cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam spinam arbitramur; sed longa, & per ambitum ubiq; tenuissimis, ac crebris aculeis circumsepta, in eiusdem capitis progressu idem ostendit Theophrastus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, pòst horridulum spinis gerunt, ut lactuca, & cuncta folia spinosa redduntur, atq; etiam magis in fruticum genere, ut rubus, paliurus. Quibus palàm fit, plantam, quam nos uulgò uocamus Bagaia, alij uerò Amperlo, non esse Paliurum, sed potius acutam spinam ijs tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ sequenti capite nobis adducentur. Galenus Paliuri à Dioscoride descripti meminit lib. VIII. simp. med. his uerbis. Paliuri folia, & radix adeò non obscuram habent adstringendi facultatem, ut & uentrem fluentem cohibeant: adeò digerunt, ut & phymata curant, quæ quidem non admodum phlegmonode sunt, & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi uim, ut & calculos uesicæ comminuat: & pectoris, pulmonisq; excretionibus auxilietur.

Recentiorũ opinio reprobata.

Paliuri uires ex Galeno.

Παλίουρος Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur. Nomina.

Ὀξυάκανθα. ACVTA SPINA. CAP. CV.

ACVTA spina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui uocant, arbor est pyrastro similis, spinosa ualde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, fragiles, & intus nucleum: radicem multifidam, altè descendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum sistunt. Radix illita aculeos, & spicula extrahit: abortum fieri tradunt, si ter radice uenter aut sensim feriatur, aut perungatur.

Acutæ spinæ consideratio.

HABET pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quòd arbor Dioscoridi ὀξυάκανθα, id est, acuta spina, uocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea sit nimirum arbuscula spinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in sepibus, syluis, & conuallibus frequentissima nascitur, Crespino uulgò nominant: medicorum uerò uulgus, ac officinæ Arabes secutæ Berberim appellant, ita esse certò credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen si rectè delineationes, notæq́; perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioscorides, crespini notis prorsus acuta spina reclamare constabit. Qua potissimùm ratione adductus, quò magis ueritas eluceat, errorisq; nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de stirpibus commentaria conscribentes, Crespinum uocatum legitimam oxyacantham esse asseuerant. Neque me fugit, non parum suscepisse negotij, ut eos à concepta iandiu opinione in sententiam nostram, quam ueram putamus, uenire compellam, cùm magna admodum sit tum medicorum, tum seplasiariorum turba, quæ hac in historia longo usu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd ueritas sit niue candidior, soleq́; splendidior, & eorum tum uera, tum fida comes, qui uirtutibus, ac probitate præstant, duxi meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum doctissimorum uirorum auribus molestiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, utpote ueri defensoribus, fore iucundissimas, atq; gratissimas. Nam qui, ut sibi placeant, malunt errare quàm ueritati, & equo cedentes, errores cognoscere, eosq; corrigere, non sunt in philosophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis uerbis tempus conteratur,

Acuta spina non est offic. Berberis, siue Crespinus.

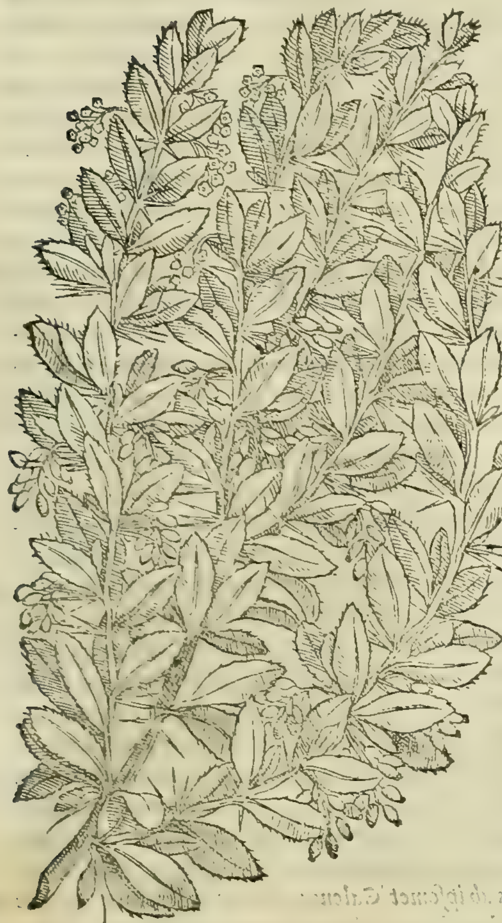
ratur, rem institutam aggredior. Dioscorides acutam spinam arborem esse pyrastro similem scribit, minorem tamen, magisq; aculeatam, fructumq; gerere myrti similitudine, plenum, fragilem, rubentem, & intus nucleum, cui radices subsint multifidæ, altæq; descendentes. Ex *quo palàm est, ipsum non alias acutæ spinæ notas expressisse, quàm proceritatis, crassitudinisq;, stipitis, ramorum, radicum, ac fructuum, omissa foliorum, florum, & corticis historia. Quæ omnia ipse accuratè perpendens, in primis Crespinum omnibus notis pyrastro reclamantem comperio, cui tamen prorsus adstipulari acutam spinam* Dioscorides *est auctor. Siquidem syluestris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, simplex è solo prosilit, atque unico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumq; crescit, ut ad communem arborum proceritatem assurgat. Crespinus uerò, cuius sanè innumeræ mihi præ oculis quotidie sese offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, sed pluribus, ac diuersis aculeatis stolonibus fruticat, qui uirgarum modo in altum se attollunt, nec unquam arborescunt, nisi rarò, & longo temporis tractu: quippe qui omnium maiores habentur, pollicarem crassitudinem rarissimè excedunt, nisi ætate longa incrementum susceperint. quin & rara inueniuntur eius uirgulta, quæ hominis longitudinem æquent.* Ad *hæc pyraster cortice constat aspero, squamoso, inæquali, crasso, colore in nigro rufescente. Crespinus uerò cortice uestitur albo, læui, & admodum tenui: quo fit ut non adeò leuiter ferro, uel lapide tangi possit, quin statim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur.* Præterea *pyraster prunorum modo aculeata conspicitur, aculeis singulis ex eodem loco erumpentibus, licet rami frequentissimis horreant spinis, iisq; nigris, ualidis, candidi rhamni modo mucronatis.* At *crespinus ternis per interualla armatur aculeis, simul ex uno, eodemq; puncto prodeuntibus, adeò ut trifurcato ordine prodeat, duobus scilicet utrinque se pandentibus, tertio uerò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragilibus, & admodum pungentibus.* Illud *insuper discriminis addam, acutam spinam fructum afferre myrti magnitudine. Crespinum uerò racematim in uuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, uiuidi, ac rubentes, eleganterq; racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repræsentant: quanquam minores, oblongiores, acidiores, & colore etiam multò uiuaciores habeantur. Crespini deinde folia minimè pyrastrum referunt, sed potius punicam malum, quanuis latiora, nec adeò in mucronem desinentia, perambitum spinis tenuissimis, frequentissimisq; horrida.* Radices *etiam, quæ profectò æquè flauæ sunt, ac si croco essent infectæ, etsi plures sint, atq; exiles; nihilominus altè non descendunt, ueluti acutæ spinæ, sed in latus summo cespite uagantur.* Flos *denique pyrastro admodum refragatur: nanque melinus ex racemo uuæ simili erumpit, sui fruticis interno colore, à quo dum explicatur, atq; dehiscit, perquàm suauem spirat odorem. Quibus euidentissimè colligi potest, & oxyacantham Græcis, & berberim Arabibus non esse crespinum, cuius communis est usus apud medicos, & seplasiarios.* Sed *præter hæc illud etiam certò credendum est, quòd si Dioscorides per acutam spinam crespinum intellexisset, nunquam silentio dissimulasset folia mirabili opere per ambitum aculeata: neque fructum, quem ramis pendulum gerit, acinis inter se racematim cohærentibus, myrti baccis assimilasset: nec scriptum reliquisset, radices in profundum agi: nec denique flauum earum colorem unquam reticuisset, quo insigniter natura infectæ sunt.* Non *prætermisisset etiam spinarum historiam, utpote quæ ternæ suis uirgis innascantur, à pede ad uerticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non item, quòd sæpius sine caudice, uarijs ueluti stolonibus fruticet: non denique ipsam pyrastro prorsus similem reddidisset, à qua profectò non minus dissidet, quàm quercus ab olea.*

Legitima oxyacantha.

Cæterùm *si modo dicendum est, Oxyacantham nasci in* Italia, *eam equidem aculeatam arborem esse crediderim, stipite, cortice, ramis, floribus, proceritate, ac ligni materie planè pyrastrum referentem, quam in* Hetruria *rura nostra* Senensia Bagaia *uulgò nominant,* Ananienses, *& cæteri* Tridentinarum *uallium incolæ quidam* Amperlo, *quidam uerò* Pan d'orso *uernaculis nominibus uocant, &* Goritienses Barazzo bianco *uulgari sermone appellant: quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam spinam referat.* Primùm *enim hæc manifesto indicio esse possunt, arboris scilicet stipes, rami in qualibet parte acutissimis, firmisq; aculeis armati, ligni materies, subscaber squamosusq; cortex, ueluti pyrastro.* Tum *ita esse comprobant radices in profundum descendentes, & fructus, quem fert myrti crassitudine, uisu iucundus, rubescens, plenus, fractu facilis, ori subausterus, in quo modò unus, modò plures concluduntur nuclei.* Flos *etiam, quem album edit, pyrastro admodum adstipulatur: quippe quòd sit illi haud quaquam absimilis.* Porrò *folia duntaxat à pyrastro dissidere uidentur: nam dissecta sunt apij modo, paululumq; longiora.* Verùm *mihi quidem illud non uidetur ob multas rationes aliqua ex parte nostræ repugnare sententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum est, non autem ex paucioribus.* Quali *ergo acuta spina uireat fronde, hic non explicauit* Dioscorides; *sed tantùm dixit, eam esse arborem pyrastro similem: quòd magis ad stipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem respiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus lacinata constant apij modo: tametsi hoc in loco id adnotare prætermiserit* Dioscorides. *Hoc autem probatur manifesto ipsius* Dioscoridis, *ac etiam* Theophrasti *testimonio.* Nam *Dioscorides, cùm de mespilo ageret, duo mespilorum genera constituit, & relicta in capitis calce uulgata, quæ frequens, & communis uisitur in* Italia, *illam in primis descripsit, quæ* Neapoli *nostra tempestate uulgò* Azarolo *uocatur, & ueteribus aronia dicta est, sic inquiens.* Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστι. ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ. καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον, ἡδύν. *id est, uerbum ex uerbo.* Mespilus *arbor, quæ à nonnullis aronia uocatur, spinosa est, similis folijs oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo similem, suauem.* Quibus *autem folijs constet illa mespilus* Azarola *uocata,* Theophrastus *lib.* III. *cap.* XII. *demonstrauit his uerbis.* Huius *folia dissecta sunt, extremitateq; apio similia.* Ita *fit, ut concludamus oporteat, si mespilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoq; scisso (ut* Theophrastus *prodidit) apij instar, hanc spinosam arborem* Bagaia *uulgo dictam, esse procul dubio acutam spinam. quandoquidem eius folia in modum apij dissecta sunt, mespili aroniæ modo.* Theophrastus *lib.* VI. *cap. ultimo de historia plantarum scribit, oxyacanthæ fructum fuisse antiquis in coronarum usu.* Quod *etiam non paruo est argumento, illam legitimam esse oxyacantham, quam in medium attulimus.* Quandoquidem

fructus

CRESPINVS.

fructus eius, qui autumno toto, & ad mediam hyemem usq; perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreq; decoratur, ut globulos è præstantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præstasse crediderim. Hæc est nostra de oxyacantha sententia, à nobis satis, ut arbitror, tum rationibus, tum auctoritatibus comprobata. Quam tamen quòd infirmare uideatur Theophrasti auctoritas lib. I. cap. XV. & lib. III. cap. IIII. de historia plantarum, ubi oxyacantha connumeratur inter eas arbores, quæ perpetua fronde uirent, cùm nostræ folia decidant, non est qui non facilè intelligat. Sed ego quidem non possum huic auctoritati alioqui grauißimæ assentiri, quin potius adducor, ut suspicer codicem ijs in locis deprauatum esse. Suspicionem nobis facit illud, quod ibi tilia, myrica, quercus, & terebinthus sempiterna coma prodantur. quod ut falsum deprehendetur ab omnibus, qui hisce plantis folia decidua esse obseruabunt, ita quoq; oxyacanthæ contigisse cognoscent, atq; in omnibus mendum codici subesse. Eandem suspicionem auget nobis Plinius, qui lib. XVI. cap. XX. & XXI. dum arbores enumerat, quæ perpetuò uirent, nullam tiliæ, nec quercus, neque oxyacanthæ mentionem facit: attamē is reliqua Theophrasto accepta referre potest. Reliquum igitur est, ut dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamq; ideo fuisse ueteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt, huius aculeatæ stirpis (quod ego sciam) meminerit. Porrò CRESPINVS frutex potius, quàm arbor est, è terra uirgultis plurimis assurgens, ueluti corylus: è quibus non desunt, quæ quandoq; longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdam acutißimis horret longis, compreßis, albicantibus, fractuq; minimè contumacibus, quæ (ut suprà dictū est) per interualla ternæ ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis: cui subest ligni materies flaua, fragilis, atq; fungosa. Numerosis tota uirgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per summa terræ diuagantur: folijs ferè punicæ, tenuioribus tamen, latioribus, minusq; in mucronem extensis, per extremum ambitum minutißimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte maio luteos, racematim cohærentes in uuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haud quaquam absimiles, quanquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, paruis reconditis intus nucleis. E fructu post uindemias incolæ uinum exprimūt, quod falsò de Berberi uocant officinæ: cui austeritatis aciditatisq; longè plus inest, quàm mali punicæ succo. Quod si in acutis, perniciosisq; febribus, uti causus, & quæ pestilens est, iulapio uiolaceo commistū, ac aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, sed biliosas, pestilentesq; exhalationes supprimit. Datur utiliter cœliacis, cibum reijcientibus, & dysentericis, & ubi bilis à iocinere in uentriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quàm inditum mensium profluuia cohibet. Tineas uentris enecat, præsertim si bibatur ex aqua graminis, uel portulacæ, uel abrotoni, addito sacchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiam gingiuas roborat, et gargarizatu faucium, uuæq; inflammationes discutit, atq; destillationes eò confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & ulcera uetera desiccat. Nihilominus nocet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant uentriculi doloribus, atq; etiā ægrè spirantibus. Cæterùm postquàm acutæ spinæ historia eò me deduxit, ut de nonnullis alijs aculeatis stirpibus disseruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, si illam addiderim plantam, quæ folio etiam apij constat, & undiq; spinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua crespina uocata. Planta hæc antiquis

Crespini forma, & uires.

Vuæ spinæ mentio.

VVA SPINA.

quis fortasse incognita fuit, nunc autem omnibus notior est, quàm ut à me pluribus describi debeat. Huius baccæ in usu ciborum sunt uuæ omphacis loco. Quæ & febrientibus iusculis incoctæ non sine utilitate exhibentur. In summa mulieribus utero gerentibus magnopere expetuntur. *Huic accedit & altera planta ueteribus, quantum reor, incognita & silentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum* RIBEM *esse contendunt. Ea fruticosa est, folio paruo, uitigineo, perinde ac albæ populo. Ramuli sunt ei lenti, ac flexibiles: è quibus fructus paruarum uuarum modo, ut in crespino, racematim dependent, rotundis, simulq; cohærentibus acinis magnitudine piperis, qui maturitatem adepti, maximè rubent, sapore subacido, admisto etiã dulci. Vulgaris est planta, in hortisq; frequens: quippe quoniam ad sepiendos hortorum puluinos eleganter seratur. Verùm eos hallucinari abunde constat, qui putant, hanc arbusculam esse Arabum Ribem. Siquidem, ut posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor proferens capreolos colore uiridi rubescente, & folia lata, magna, & rotunda. Quas sanè notas huic non respondere satis notum est: neq; enim fert hæc capreolos, neq; eiusmodi folijs uiret. tametsi fructu Ribem admodũ referat, quòd is gustui sit acidus simul & dulcis, qualem esse Ribis baccam auctor est Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ ille iure poterit usurpari, utpote quòd febribus acutis opituletur, æstuãtem uentriculum refrigeret, sitim restinguat, nauseam & uomitiones sistat, cibi appetentiam incitet, cœliacos, & lientericos iuuet, & biliosis defluxionibus uexatos: sanguinis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumq; domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi uidentur seplasiarij, qui ex huiusce arbusculæ fructu uinum exprimunt, & per annum asseruant, ut illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desunt, qui id esse hanc plantam arbitrentur, quod Galenus lib.* VII. *de compositione medicament. secundum locos Vrsi uuam appellat. Quorum error satis ab ipsomet Galeno refellitur eodem loco: quando quidem asserit huiusce uuæ plantam memæcyli folio uirescere.*

Ribis officin. consid.

RIBES VVLGARIS.

Error quorũdam.

Bellonij opinio improbata.

Bellonio uerò in libro de arboribus coniferis Ribes Serapionis planta quædam censetur, quam se inuenisse scribit in monte Libano ad supremum cacumen, folijs oxylapathi, grandioribus retusioribusq;: è quorum medio racematim exeunt baccæ rubentes, ut in hippoglosso, rusco, & lauro Alexandrina. At certè ego non audeo, nec possum Bellonij iudicio subscribere, quòd planta illa non respondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea enim folia non fert rotunda, sed oxylapathi, non habet capreolos, & baccas è medijs folijs exerit. Vnde facilè adducor, ut putem eius Ribem falsam & adulterinam esse potius, quàm ueram & legitimam. *Oxyacanthæ meminit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oxyacanthus, arbor ut pyro syluestri similem habet speciem, ita & uires non dißimiles: quin & ipsi fructus, pyri quidem syluestris absolutè acerbus est, cæterùm oxyacanthæ, & tenuium est partium, & paulum quiddam incisiuum obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri syluestris fructui similis non est, uerùm myrtis, scilicet rubens & rarus. Habet uerò & nucleos. Porrò non esus tantùm, sed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥοώδεις Græci uocant, cohibet.* *Hæc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta spina: Arabibus, Amirberis, seu Amyrbaris: Italis, Bagaia, & Amperlo: Hispanis, Pirlitero, & Piliriteros.*

Oxyacanthæ uires ex Gal.

Nomina.

Κυνόσβατος. RVBVS CANIS. CAP. CVI.

FRVTEX est arboris instar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fulueſcit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum sistit: feruefacti enim ij in uino, mox poti, arteriam infestant.

Rubi canis consid.

NON EQVIDEM *putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestrium genus, quæ rosas edunt ijs quadantenus similes, quas Moschette uulgò uocamus; quæq; rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quóduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quòd canis Rubus rosæ similis esset, non autem quòd arboris instar assurgeret, rubo longè maior, quòdq; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimum dißidere uidetur, fructumq; mittere non modò oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multò craßiorem. In eam autem sententiam non modò me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plinius: quandoquidem ipse lib.* VIII. *cap.* XLI. *peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat, id est, caninam rosam, non cynosbaton, id est, caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterum asseruit lib.* XXV. *cap.* II. *ubi illud etiam addidit, quòd apud*

ueteres

ueteres nil aliud cynorrhodon erat, quàm spongiola illa, quæ medijs syluestrium rosarum ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eum à rosa syluestri longè diuersum fecit, ut uidere est libro XXIIII.*cap.*XIIII. *ubi ait, cynasbaton folio esse uestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptum reliquit* Theophrastus *lib.*III.*cap.*XVIII.*de plantarum historia, ubi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio uiticis. Ex quibus palàm est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & syluestrem rosam, de qua postea libro & cap.*VI. *particularem tradidit historiam. Vbi cùm primùm satiuas rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis disseruit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum folijs constant, & florem minus odoratum, minúsque coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorum alterum* κυνόῤῥοδον, *alterum* κυνόσβατος *à Græcis appellatur. Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur* Marcellus *Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter se dissimilia fecerit* Plinius *sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoq; in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrem rosam legitimum esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat,* Dioscoridem *scripsisse rubi canis fructum oliuarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyris compararunt. Ex quo aliquis facilè iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperio, quòd dixerit* Dioscorides, *canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his* Serapionis *autoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quòd omnino compertum haberet, hũc à rosis quàm plurimùm differre. Illud insuper addiderim, quòd cùm rosæ syluestres ferè omnes non leuiter ex albo purpurescant, cynosbato uerò flos perpetuò sit candidus, non est legitimè asserendum, syluestrem rosam esse cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus satis (ut arbitror) liquet, canirubum à syluestri rosa longè abesse: tantoq; magis, quòd memoriæ prodiderit* Theoph. *lib. & cap.*IX. *de plantarum historia, caninæ sentis fructum auerso flatu colligendum esse, alioqui periculum oculis imminere. Quod apertè demonstrat, super eo uel tenuem quandam lanuginem, uel quid puluerulenti insidere, quod si à uento expellatur in colligentium oculos, facilè ijs cæcitatem inducat. quod tamen in syluestrium rosarum fructibus nunquam uisitur. Meminit* Rubi canis Galenus *lib.*VII.*simpl. medic. sic inquiens. Huius fruticis fructus, non segniter adstringit, folia uerò mediocriter. Itaq; particularis eius usus haud ignotus est. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteriæ infestum. Frutex is Græcè* κυνόσβατος *uocatur: Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè, Rouo canino.*

Marcelli, & Monachorũ lapsus.

Rubi canis uires ex Gal.

Nomina.

Κύπρος. LIGVSTRVM. CAP. CVII.

LIGVSTRVM arbor est oleæ folijs circum ramos similibus, latioribus, mollioribus, & colore uiridioribus: flore candido, muscoso, odorato: semine sambuci, nigro. Optimum nascitur in Canope, & Ascalone. Folia astrictoriam uim habent: quare commanducata ulceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculisque prosunt: decocto eorundem igni ambusta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ succo maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem sedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos; si quæ feruenti natura prædita sint, assumat.

LIGVSTRVM *in Hetruria Guistrico corrupta uoce uulgus nostrum appellare consueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella, quidam Chambrossene uulgò uocant. Mauritanis uerò Alcanna nominatur. Nascitur frequens in sepibus secus uias passim in Italia. Floret abeunte uere, & ineunte æstate, flore muscoso, uel (quandoquidẽ* Oribasius *legit* βοτρυώδη) *racemoso, cãdido, odore suaui, sed qui decerptus statim flaccescat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, quarum in medicamentis est usus. Sunt qui has baccas à* Virgilio, *uacinia uocari putent. Sed meo quidem iudicio non rectè planè sentiunt. Quemadmodum nec* Fuchsius, *qui rubi mora, quoniam Græcis* βάτινα, *uacinia esse putat: siquidem uacinium florem, non fructum esse pluribus constat. Cæterùm in nothis* Dioscoridis *stirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum uaciniũ* Romanis *fuisse uocatum. Ex quo facilè crediderim, uacinium* Virgilio *nil aliud designare, quàm hyacinthum. Neq; mirum est, quòd* Virgilius *hyacinthum uacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum uiolis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger*

Ligustri consideratio.

Vacinij uariæ opiniones.

ger intelligitur. Hanc nostram sententiam comprobat Virgilius: quippe qui semper uacinia floribus admiscet, iisdemq; cōparat, non autē fructibus. Quod manifestè declarauit in Bucolicis, ubi de uacinio sic cecinit, primò Eclog. II.

Alba ligustra cadunt, uacinia nigra leguntur. Deinde in eadem.
Mollia luteola pingit uacinia caltha. Item in ultima.
Et nigræ uiolæ sunt, & uacinia nigra.

Marcelli opinio reprob.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, uaciniū esse Irim. Siquidem præterquàm quòd nunquam legerim Irim in coronis uenisse, color non æquè promptè correspondet, quòd uarius adeò sit, ut non aliunde sibi nomen comparauerit, quàm à cælestis arcus colorum uarietate. Adde etiam, quòd cùm Iridis flos omnium fragilißimus caducißimusq; sit, poëta nullo pacto hunc ligustro prætulisset. Quidam Ligustrum eam conuolulu speciem esse autumant, quæ sepibus, fruticibus, & arbustis se circumuoluit, ac etiam sæpius uitium palis in uinetis, flore candido, lilij, seu calathi effigie, quam ego læuem esse smilacem nunquam dubitaui. E quorum numero fuit Seruius Grammaticus Virgilij commentator Ecloga secunda Bucolicorum. Nempe falsus (ut arbitror) quòd neglexerit in hac historia Plinium consulere, Dioscoridem, & alios de stirpium natura differentes. Non defuerunt etiam qui existimauerint ligustrum esse Mauritanorum caprifolium, quod sanè nil aliud est, quàm Dioscoridis pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenon, ut Ruellio placet. Sed isti quoque à ueritate desciscunt. Ligustri meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cypri seu ligustri folia, summaq; germina in usum ueniunt, & facultatis, & temperamenti maximè misti: habent enim quiddam digerens cum aquea substantia modicè calida, habentq; etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambusta fouent. Vtuntur uerò etiam aduersus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam absq; molestia & morsu desiccant. Quinetiam spontè prouenientibus in ore ulceribus aphthodesi, & ipsis puerorum aphthis commansa accommoda sunt.

Seruij Gram. lapsus.

Ligustri uires ex Galeno.

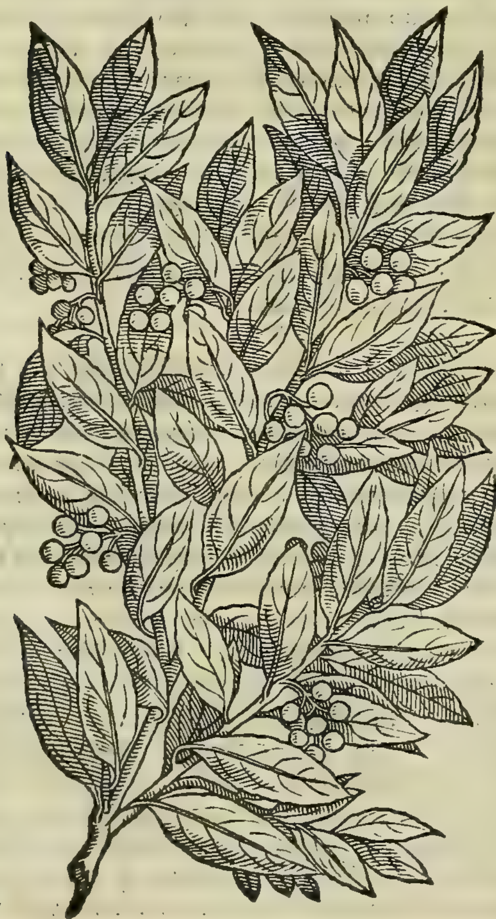
Nomina.

Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis uerò Ligustrum appellatur: Mauritanis, Kenne, Henne, seu Hanne: officinis, Alcanna: Italis, Guistrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambrossene: Germanis, Rheinuueiden, Beynhoeltzlin, & Mundholtz: Hispanis, Alfena, siue Alhena: Gallis, Du troesne.

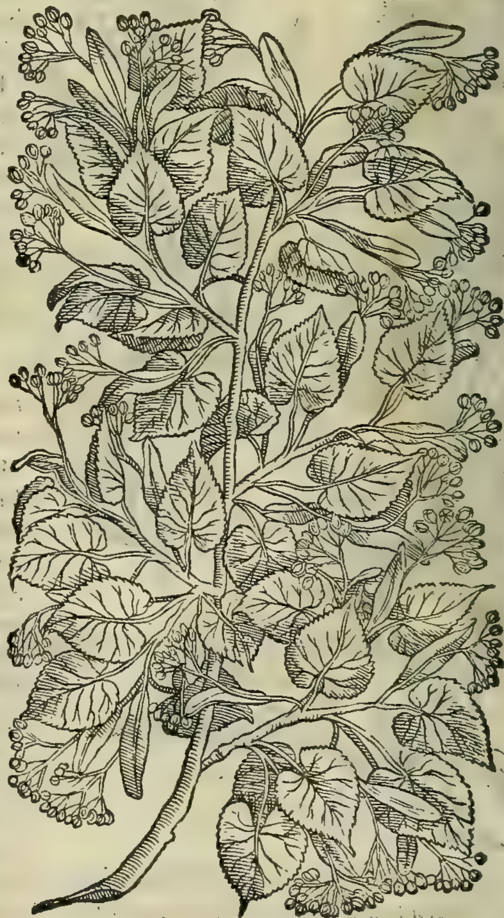
Φιλλυρέα. PHILLYREA. CAP. CVIII.

PHILLYREA arbor est ligustri magnitudine, folijs oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentisci, nigro, subdulci, racematim cohærente. asperis nascitur. Huius folia astringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaster, cùm astrictione est opus: maximè ad oris ulcera commanducata, aut si decocto colluantur: pota vrinam, ac menses cient.

PHILLYREA.

TILIA.

RECENTIORES *Dioscoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic descriptam à Dioscoride, eam esse arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falsi nominis similitudine. Quandoquidem tilia Græcis φιλύρα, non autem φιλλυρέα dicatur. Quod cùm nullus horum animaduertisset, alter alterum secuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum uertentes. Quo factum est, ut multis sit persuasum, uel quòd Dioscorides tiliam nunquam uiderit, uel quòd illi à uulgari tilia alia esset longè diuersa, utpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Sed quòd Dioscorides tiliã seorsum à phillyrea cognouerit, uel saltem in ijs plantis discrimen posuerit, satis perspicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, ubi hæc uerba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν κιβωτίοις φιλλυρίνοις. Quæ sanè uoces Græcæ non solùm quòd rectè uertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, sed quòd postrema quidem non à φιλλυρέα, sed à φιλλύρα, quæ Latinis tilia est, deduci poßit, abunde declarant, has plantas diuersas esse in hoc ipso auctore. Porrò hinc facilè comprehendi potest, quòd illi non solùm nomina, sed etiam rem confuderint: nam si tiliam cognouissent, nulli dubium est, quin phillyream Dioscoridis proprio nomine separassent à philyra, hoc est tilia Theophrasti, qui eam libro III. cap. X. de plantarum historia his uerbis memoriæ prodidit. TILIA quædam mas est, quædam fœmina. Distant inter se tum materie, tum totius corporis forma, & quòd altera sit fructifera, altera uerò sterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodosior, spißiorq́; fœminæ candidior. & cortex mari craßior, detractusq́; inflexibilis propter duritiam est: fœminæ candidior, flexibiliorq́, ex quo cistas faciunt, item fœminæ odoratior. & mas sterilis, nulloq́; flore est: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumq́; futurum, pediculo altero annexus, uiridis, dum in calycula est, detectus autem leuiter flauus: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, similis hederæ acino, quinis angulis, ueluti neruis eminentibus, inq́; acutum, cum sese contrahentibus partitus, qui scilicet maiusculus est, minutiusculus autem confusior constat: cùm ille maiusculus scabitur, paruula quædam, ac prætenuia semina, quanta atriplicis emittit. Folium, & cortex dulcia, suauiaq́;: folium forma hederaceum, nisi quòd in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius; tamen de medio in acutius coactum prætendit, seq́; prolixius protrahit, crispum in orbem leuiter, atq; serratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle est. Hæc de tilia Theophrastus. Quibus sanè notis adamußim respondet nostra tilia. Sed eas, mea quidem sententia, non inuenias in phillyrea Dioscoridis: siquidem hæc folio constat oleæ, illa uerò hederæ: huic fructus lentisco similis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ uocant paradisi, non absimilis; illi uerò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, ueluti neruis, disiunctus, cui intus semen atriplicis instar. Quod apertè ostendit earum discrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas, amplitudoq́;, ac ramorum densitas: nam phillyrea Dioscoridi arbor est pumila, ligustri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem esse proceritate perquàm modica; tamen cùm sensibus, & experimento contrarium constet, credendum certè putauerim, Plinium quoq; deceptum propinquitate uocabuli & Theophrasti philyram, & Dioscoridis phillyream simul confudisse: à quibus facilè ea, quæ de tilia scripsit, accepit. In quam sententiam hæc quoq; ratio me deducit, quòd Plinius uni tantùm speciei, scilicet nostræ uulgari tiliæ, uires attribuit, quibus pollere phillyream Dioscorides est auctor, præter alias plures, quæ ipsi tiliæ sunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum secutus. Est itaq; Phillyrea arbor longè diuersa à tilia, multis cognita, quoniam in Italia prouenit asperis tantùm montibus, quibus maximè gaudet. Adamus Lonicerus in suo de stirpium historia libro constanter asserit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, ligustrum, & phillyream unam & eandem esse plantam: contenditq́; caput hoc omnino Dioscoridis spurium esse. Verùm is ideò hallucinatus uidetur, quòd primùm phillyreæ delineatio à ligustro, quod Græcis κύπρος dicitur, non parum dissentiat: secundò quòd non solùm codices Dioscoridis Græci, & ij quidem probatißimi, habeant phillyream; sed etiam Oribasij codex manu scriptus, in quem ipse ex Dioscoride simplicia transtulit: quemadmodum eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico sermone phillyream Mahaleb appellauit. Tiliæ cortex commansus, ac inde illitus uulneribus agglutinandis efficax est: Folia uerò trita, & aqua conspersa pedum tumores discutiunt. Humor è medulla castratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq́; continet.*

Phillyreæ, & Tiliæ consid.

Interpretum Diosc. lapsus.

Tiliæ historia.

Plinij lapsus.

Adami Loniceri error.

Tiliæ uires.

Arbor, quæ Græcis φιλλυρέα, Latinis item Phillyrea uocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillirea. Quæ uerò Græcè φιλύρα, Latinè Tilia, pariter & Italicè nominatur: Germanicè, Linden.

Nomina.

Κίσθος. CISTVS. CAP. CIX.

CISTVS, quem aliqui citharon, aut cissaron uocant, ramosus frutex est, sed improcerus, foliosus: saxosis locis nascens: folijs rotundis, acerbis, hirsutis. flos † masculo ut mali punicæ, fœminæ albet. Vis astringens: vnde flores in uino austero bis in die poti, prosunt dysentericis, & nomas per se illiti cohibent: vetustati ulcerum, & igni ambustis cum cerato medentur. Hypocistis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta cisti radices nascitur, floris punici similitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque ut in lycio prosequuntur. Vires acaciæ habet, verùm aliquantò magis siccat, & astringit. Prodest dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus: fœminarum profluuio & pota, & indita.

NASCITVR *uterq; Cistus, è cuius radicibus Hypocistis prosilit, in pluribus asperis Hetruriæ locis, & præsertim in Apennino monte. Quare probi quidem, ac diligentes seplasiarij omni studio, atq; ope niti deberent, ut sibi utrunque*

Cisti, & hypocistidis consideratio.

CISTVS MAS.

CISTVS FOEMINA.

HYPOCISTIS.

utrunque genus cum hypoc ſtide uel ex Apennino *ipſo, uel aliunde comportaretur: quandoquidem ſine legitima hypociſtide legitima non poßit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ uſum ueniunt, antidota, ac medicamenta.* Nanq; *hypociſtin, qua paßim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impoſtores conficiunt, ſuccum inde exprimentes, at ut concreſcat, inſolantes.* Errandi *tamen, ac ſimul impoſturam faciendi cauſam dederunt* Arabes*, quòd ciſtum hirci barbulam appellent.* Quo *factum eſt, ut ij omnino aberrauerint, qui officinis hypociſtidem parant, ſibi perſuadentes hirci barbam, quam* Græci τραγοπώγωνα *uocant, illam eſſe ſtirpem, de qua* Arabes *intelligunt.* Quo *errore ducti non modò ſeipſos decipiunt, ſed etiã alios, qui paßim adulterina hypociſtide utuntur.* Atqui Fuchſius *in libro de componendis medicamentis, quem ſecundò edidit, ubi paſtillos ex ſuccino perpendit, non ſine magno errorè (pace uiri eruditi dixerim) putat hypociſtim fungum eſſe.* Quandoquidem *hypociſtis non fungus eſt, ſed ueluti germen, quod è ciſti radicibus pullulat, effigie ferè punicorum cytinos repræſentans, ut optimè ſciunt ij, apud quos ciſti plantæ copioſæ proueniunt.*

Fuchſij error.

Hypociſtidis ſuccidanea.

Hypociſtidis *locum ſupplere acaciam tradidit* Dioſcorides*, ut etiam habetur in* Galenicis *ſuccidaneis: qua illius uice uti poſſent officinæ, ſi modo & ea careret adulterio.* Poteſt *etiámnum, ſi deſit hypociſtis, aſſumi eius loco floris agreſtis punicæ ſuccus: quippe qui eadem præſtet, quæ hypociſtis, auctore* Dioſcoride.

Plinij lapſus.

Ciſti, & hypociſtidis uires ex Galeno.

Plinius *deceptus uocabulorum germanitate ineptè ſatis, meo iudicio, commiſcet ciſti, & cißi hiſtoriam: quamobrem non immeritò eum damnauit doctißimus* Leonicenus. Ciſti *meminit* Galenus *lib.* VII. *ſimp. medic. ſic inquiens.* Ciſtus, *aut* Ciſtarus *frutex eſt guſtu adſtringens, omnibusq; particulatim operibus.* Attamen *folia, et parua germina trita adeò deſiccãt, adſtringuntq;, ut uulnera glutinare ualeant.* At *flores magis ſunt efficaces, adeò ut cum*

ut cùm uino poti dyſenterias, uentris imbecillitates, fluxusq́; ac humiditates ſanent: cataplaſmatis ritu illita ulcerum putredinoſa iuuant. Eſt enim eorum facultas non inſtrenuè deſiccans, fereq́; ſecundi exceſſus à temperatis abſoluti. Adeò uerò frutex hic frigidus eſt, ut tepidi caloris ſit particeps. Porrò Hypociſtis, quam uocant, multò eſt magis adſtrictoria, quàm folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta ſanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dyſentericosq́; affectus. Quin ſi quam partem roborare conſilium ſit, quæ uidelicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic ſanè ſtomachicis epithematis, hepaticisq́; commiſcetur, & ex uiperis confecto antidoto inditur, nimirum quò corpora confirmet, ac roboret.

Frutex Κίσος, κίθαρον, *aut* κίσσαρον *Græcis dictus, Latinis quoque Ciſtus appellatur: Arabibus, Kaniet, Althets, ſeu Lhaie althis: Italis, Ciſto: Hiſpanis, Cerguacos. Hypociſtis uerò ſic Latina uoce, quemadmodum* ὑποκισίς *Græcè dicitur: Arabicè, Taratith: Italicè, Hipociſto: Hiſpanicè, Pultegras.* Nomina.

† Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) ſenſum ex Plinio tranſtulit Ruellius: quòd uerbum illud à Dioſcoride ſtudio fortaſſe breuitatis omiſſum, ſatius addendum eſſe duxerit, quàm ſubintelligendum. quod etiam Hermolaus fecit.

† Nil mirum eſſe debet, quòd Plinio duo tantùm hypociſtidis genera prodantur, coloribus rufo, & candido diſtincta: quandoquidem ijs duntaxat Oribaſius quoque contentus fuiſſe uidetur lib. XII. ubi genus χλωρον, *hoc eſt, herbaceum, ut uulgati codices habent, non legitur.*

Λῆδον. LEDVM. Λάδανον. LADANVM. CAP. CX.

EST ET alterum ciſti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex ſimili modo naſcens, longioribus folijs, & nigrioribus: quæ verno tempore quiddam cõtrahunt pingue. Foliorum uis aſtringens, ac eoſdem, quos ciſtus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur. ſiquidem cùm ciſti frondes paſcuntur capræ, hircique, pinguitudinem conſpicuè barba carpũt, & ſuo lentore uilloſis cruribus adhæreſcentem reportant: quam depectentes incolæ, colantesque cogunt in offas, & ita recondunt. Alij uerò attractis funiculis, inſidentem fruticibus lentorem abſtergunt, conglomerãtque in ladanum. Maximè probatur odoratum, ſubuiride, facilè molleſcens, quod arenas nõ collegit, nec ſqualore obſitum eſt, reſinoſum, quale in Cypro gignitur. Arabicum uerò, Libicumque uilius. Natura ei ſpiſſandi, calfaciendi, molliendi: ora uenarum patefacit: capillum fluentem continet, addito uino, myrrha, & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum uino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite, aut roſaceo infuſum: ſuffitu ſecundas eijcit: peſsis immiſtum uuluæ duritiem ſanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, tuſsimque finiunt, & malagmata utiliter inſeritur: aluum ſiſtit cum uino uetere potum, & urinam ciet.

LADANVM, *quòd uulgò alij appellant Laudano, alij uerò Odano, tametſi plerunq́; impoſtorum malitia adeò ſabulo, & alijs adulterijs ſit uitiatum, ut nihil ualoris præſtet; ego tamen præſtantiſsimum ſæpius Venetijs emi ab unguentarijs, qui odoramenta conficiunt. Verùm apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod ſyncerum, purumq́; ſit, rariſsimè reperitur: cùm eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quàm ut ſeligant legitima ab adulterinis. quòd tamen iniquum eſt, inhumanum, ac deteſtabile crimen. Arbuſcula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter ciſti genera recenſetur.* Ladani conſideratio. *Cæterùm Plinius uocabulorum uicinitate deceptus (ut etiam in ſuperiori commentatione dictum eſt) ex ciſſo, id eſt, hedera, non autem ex ciſto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò perſuaſum eſt, quòd non à ciſto, ſed ab hedera Ladanum legeretur.* Plinij lapſus. *De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ciſtus, aut Ladanum. In calidioribus regionibus hic Ciſtus proueniens, tametſi haud alius ſit genere, quàm qui apud nos naſcitur; eximium tamen à regione, ac peculiarem, digerentemq́; caliditatem nactus eſt: atq́; utroq́; à noſtrate differt, tum quia frigiditatem depoſuit, tum quia calorem aſſumpſit. Itaq́; cætera quidem huius ciſti, illis quæ in noſtrate uiſuntur, ſimilia ſunt. Verùm Ladanũ, quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo exceſſu iam quodammodo completæ calidum, ut uidelicet & ſecundum attingat, habens etiam adſtrictionis paululum. Ad hæc ſubſtantia tenui, ac proinde emolliens, ſiue malacticum, pariterq́; moderatè digerens, ac uidelicet etiam* συμπεπτικὸν, *hoc eſt concoquens. Itaq́; mirandum non eſt, ſi peculiariter ad uteri uitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adſtrictionis obtinet. Quocirca diſ-* Ladani uires ex Galeno.

fluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorũ praui humoris sederit, id omne absumit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit, & constringit adstrictione. Cæterùm alopecias, & ophthalmias siue lippitudines, sanare non potest, utpote magis discussorias uires, quàm quæ Ladano insunt, poscentes. quippe proueniunt hæ ex prauis succis, lentis, crassisq;, quos secantia, ac digerentia medicamenta potissimùm euocant, atque euacuant. Cæterùm tenuium partium sint facultatis oportet, & minimè astringentis: non tamen usque adeò tenuium partium, & desiccatoriæ, ut nimio plus desiccent, unaq; cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoq; humiditatem incrementa pilis suppeditantem absumant. nam sic non tantùm alopecia liberabunt, sed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent.

Nomina.

Arbuscula, quæ Græcè λῆδον, Latinè similiter Ledum nominatur, Arabicè Chasus. Quod uerò λάδανον Græci, Latini item Ladanum uocant: Mauritani, Ieden, siue Laden: Itali, Laudano, & Odano: Hispani, Xara.

Ἔβενος. EBENVS. CAP. CXI.

EBENVS optima habetur Ethiopica, & nigra, nullos habens uenarum discursus, factitij cornus læuore: cùm frangitur, densa apparet, mordens gustu, atque astringens. Suffitur iucundo odore supra carbones, sine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufescit. Altera est Indica, internatis segmentis candicantibus, & modicè fuluis, item frequentibus maculis. cæterùm prior bonitate antecedit. Apud quosdam sesamina, aut spinea ligna consimilia pro ebeno uæneunt. Quod discernitur ex eo, quòd fungosa sunt, & in purpureas assulas resoluuntur, nihil mordacitatis in gustu, nec redolentiæ in suffitu præferentia. Caliginem oculorum absterget: ad ueteres destillationes, pustutasque mirum in modum pollet: si quispiam facta ex eo coticula collyrijs utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax est, si scobes, ramentáue uino Chio die, noctuque macerata, in collyria digerantur. Nonnulli præterita ipsa excolant. reliquaque eundem in modum peragunt. Alij pro uino aqua utuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi usti modo, & ita siccis, scabrisque lippitudinibus conducit.

Ebeni consideratio.

CREDIDIT *Theophrastus in India tantùm nasci Ebenum libro* IIII. *cap.* V. *de historia plantarum, ubi sic habet. Ebenus quoque eius regionis uernacula est. Huius duo genera constant: alterũ materie laudatum, pulchrumq;: alterum uile, & uitiatum. Rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, sed statim sua natura capescit. hæc Theophrastus. Quod etiam sensisse uidetur Virgilius in Georgicis libro* II. *ita canens.*

Sola India nigrum
Fert ebenum, solis est thurea uirga Sabæis.

Plinius etiam lib. XII. *cap.* IIII. *Ebenum nusquam alibi, quàm in India nasci scriptum reliquit: nec eam tamen Indiã uniuersam mittere, sed exigua sui parte gigni, præter quoddã fruticosi genus cytisi modo, in tota India dispersum. Herodotus uerò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam solam ferre intellexisse uidetur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioscoridis capite palàm est, nasci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non nisi ex ebeno Deorum simulacra fingunt, regesq; ex eo tantùm sceptrum sumunt. Item pocula, craterasq; ex ebeno factitant, quòd sanè credant contra maleficia efficacissimum esse, & quicquid ueneficij fuerit, tactu eius auerti. Itaque nihil mirum, si quod peregrinum in Italiam importatur, summo sit in pretio, cùm etiam ab ipsis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primùm magnus Pompeius Mithridatico triumpho ostendit, cuius materies densissima omnium constat. Quo fit, ut quanuis multis annis exarescat, non fluitet in aquis, sed tota mergatur. Ebeni siccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia: nanque innumeri uisuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos, aptandosq; capillos: itemq; apud illos, qui globulos funiculo traijciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Ebeni uires scripsit Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XI. *his uerbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis unicè mederi dicunt: lignoq; ad cotem trito cum passo caliginem discutit, ex aqua uerò & radice albugines oculorum. Item tussim pari modo cum melle, ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia assumunt.*

Ebeni uires ex Galeno.

Ebeni meminit Galenus lib. VI. *simp. med. sic inquiens. Ebenus ex ijs lignis est, quæ trita cum aqua in succum soluuntur, ut lapidum nonnulli. Vis ei inest excalfaciendi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrẽ quæ pupillas offuscant, extergere creditur: miscetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad ulcera uetera, fluxiones, & bullas, siue pustulas accommoda sunt. hactenus Galenus.*

Guaiaci consideratio.

Sunt qui lignum ex Indijs petitum, quod quidam GVAIACVM, *nonnulli Guaiacanum, pleriq; uerò Lignum sanctum appellant, cuius aduersus Gallicam luem præcipuus est usus, ebeni genus esse crediderint. Quod quidem nec asserere, nec negare ausim: quandoquidem nusquam inuenerim apud quenquam tum ueterum, tum recentiorum scriptorum, quas frondes, quos flores, quosq; fructus proferat ebenus: Illud tamen omnibus perspicuum est, Guaiacum nihil, nisi summa nigritia, ab ebeno dissidere, quæ in hoc summo splendore nigricat, in illo albescit: cæteris uerò qualitatibus id maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, ut in suis Epistolis doctissimè annotauit Manardus Ferrariensis: quod & nobis iandiu planè compertum est, cum hæc omnia sæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaque genus crassiori, uegetioriq; mole constat, quo resecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore uerò subpallida, & ueluti perplexis lineis quibusdam ad fuscum tendentibus per longum intersecta. Alterum caudice minori,*

minori, nec adeò uegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu se diffundunt; intimæ uerò, quæ pariter nigricant, minore satis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè sanctum appellant, caudice cæteris exiliore uisitur, intrinsecusq; & extrinsecus albicans, cuius materies lineis admodum exilibus in longum actis perplexè distinguitur: estq; hoc longè cæteris & acrius, & odoratius. Cæterùm credendum non est eiusmodi ligna, etsi colore, magnitudine, ac pondere inter se discrepent; idcirco diuersarum esse plantarum, diuersorumq; generum, ut quidam fortasse existimant. Nam quòd hoc tam intus, quàm extra candicet, illud uerò interiore sui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quòd hoc magis, illud uerò minus adoleuerit, uel consenuerit. Quippe eò sanè nigrius cernitur lignum Guaiacum, quò ad maturiorem ætatem peruenerit arbor, à qua decisum fuerit: & per consequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conspicitur in nostris nonnullis Italiæ arboribus, & præsertim in moro, nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuique persuasum sit, ætatem uni plus, quàm alteri uirium addere, ac demere. Qua de re uerba facturi, dicamus, cùm illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cùmq; eius decoctum crassius, & cæterorum decocto pinguius sit, & acrimonia, & amarore admodum refertum, ut ipsa me docuit experientia, nil mirum esse crediderim, si in eo, utpote iuniore, uis insit uegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi contineat: quin & cæteris uiribus præstet.

Guaiacium lignum præstātius.

Eaq; propter putauerim ego, hoc illis in usu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem ulcera emerserint depascentia, contumaciaq;: ossa uerò cariosa sint, ac putrilagine consumpta, & tumores in osseam penè duritiem occaluerint: & quibus denique perpetuus articulorum cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæserit, eoq; magis, quò patiens iunior extiterit, fortior, & natura robustior. Huic illud succedere existimamus, quod medium obtinet locum: siquidem hoc & odoratius est, & acrius eo, quod nigrius, ac crassius inuenitur: neq; illud quidem ab re, quandoquidem id minus est ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodissimè hoc uti poterunt, qui natura delicatiores sunt, & temperamento imbecilliores, atque etiam ij, in quorum artus huiusce luis furor nondum grassari cœperit. Postremò illud minus cæteris præstat, uiribusque infirmius habetur, quod nigrius, crassius, & annosius reperitur. Nanq; quælibet consenescens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuò exarescit, humidoq; priuatur. Cuius rei certissimum est argumentum, quòd in annosarum arborum truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs uel iunioribus, uel ætate tenellis: nigredo enim siccitatis indicium est, quinetiam deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalibus locum habet. Nihilo tamen secius illud diligenter animaduertendum est, quòd Guaiacum albicanti prorsus colore præditum, recens, incorruptumq; sit: quippe cùm cæteris exilius sit, citius ac facilius exarescit, & ob humoris redundantiam uelocius cariem sentit, atq; fracescit. Quam ob causam satius quandoq; foret uetustiore recenter cæso uti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore decisum. Sunt quoq; recentiorum nonnulli, de quorũ numero unus est Alphonsus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opusculum edidit, qui tantùm Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ desumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda uidetur: nam quicunque rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoscet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad se trahit ramorum auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de causa plantæ reiuuenescunt, cùm earum rami implantantur, seruntur, & propagantur, nisi quòd illud idem humidum innatum intra se continẽt, & eodem uigent temperamento, quo qui adolescunt: etenim surculi, atq; rami sunt caudici, perinde atq; filij, & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Atqui mihi longè magis iunioris caudicis placeret usus: siquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum uirium aufert. Præstantissimum itaq; lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum. Cæterùm quoniam nostra ætate æquè cortices, atq; lignum in usum ueniunt, eandem in ijs rationẽ seruandam censeo, ut quinam meliores, præstantioresq; sint, dignosci possint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, ut scilicet illi eligantur, & probatissimi habeantur, qui à præstantiori caudice detracti fuerint.

Guaiaci corticis electio.

Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hispani è suis regionibus nouiter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana, & Iaua insulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes, ac Persæ à mari rubro per camelorum carouanas (ut aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, ut quidam narrant. At cùm omnibus compertum sit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino censendum fuerit, Hispanicum uiribus esse imbecillius, quàm quod ex Lusitania, uel Alexandria in Italiam importatur. Guaiaci planta (ut ij referunt, qui eam in syluis se uidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerunq; assurgit. Folia fert quadántenus plantaginis æmula, dura, ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus uerò iuglandis magnitudine, qui esu aluum subducit: cortex annosis niger, iuuenibus uerò subrutilus.

Guaiaci planta.

Porrò si Guaiaci uires, ac qualitates rectè perpendantur, procul dubio liquidò constabit, ea præstare posse, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemq; siccis, habeatq; sibi resinæ plurimum admistum, nimirum etiam potest suis uiribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atq; expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam sudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni, atq; putredini mirificè resistit: quæ quidem incommoda hanc pestem comitari solent. Cæterùm eo tempore, quo primum in Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis post annis, non sine summo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifestum necis periculum imminere, qui rectam exquisiti uictus rationem per panis, & uuæ passæ modicum non seruasset, quique non perstitisset in curatione ad quadragesimum diem usque in tenebris inclusus, ita ut ne aëris quidem

Guaiaci facultates.

dem claritatem inspiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: ijs insuper carnium esu, & uini potu interdictum erat, non secus atque ueneno. Verùm enimuero cùm sæpius euenisset, ut ante constitutum tempus quidam ob tenuißimam uictus rationem ita imbecilles, ac uiribus destituti conspicerentur, ut penè spiritus, & uita deficerent, ij nc in tam manifesto uitæ discrimine uersarentur, à consanguineis, & aßidentibus persuasi, caporum, gallinarumq; iura, ac contusas carnes in cibum sumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, ut uitam quasi deperditam recuperarent. Quo postea medici experimento edocti, uanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori uictu uti iusserunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc ausus erat uinum exhibere. Qua re à me sæpius animaduersa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obscuris adductus tentare uolui, posset ne uinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallicà lue correpti essent. Quod cùm mihi in frigidis morbis felicius cessisset, quàm ex aqua tantùm lignum decoquere, id potißimùm me adduxit, ut hanc uini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, posteritatisq; memoriæ mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapsis, quo scilicet tempore Dialogus noster de morbo Gallico Bononiæ excusus prodijt in lucē, ubi eodem anno Carolus V. inuictißimus Imperator à Clemente VII. Pontifice maximo imperiali diademate feliciter est coronatus. Ex quo postea factum esse audiui, ut plerique medici ex illis nostris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriæ sibi compararuerint, utpote qui uinum Guaiaci ad suam praxim uertissent, prospero admodum successu. Licet fuerint, qui alijs persuadere conati sint, suum illud esse inuentum: qui ut rem facilius prætexerent, omnibus huiusmodi uini præparationem dißimulabant, & occultabant: uel id facerent, ut rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæstum consequi possent. Sed cauendum profectò est à quibusdam impostoribus, qui cùm sint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem spectant, dum lignum, uel eius cortices ex uino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityusam, colocynthidem, & turpetum admiscent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, sexus, nec ætatis ratione, singulis diebus huiusce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, ut si forte quadam unum quandoque persanant, decem postea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm ut quisq; horum manus euitare, atque effugere poßit, operæpretium uisum est, uini Guaiaci conficiendi rationem subiungere, ac subinde hauriendi modum addere.

Vini Guaiaci cōficiendi, & exhibendi ratio.

Sumito igitur ligni Guaiaci præstantißimi lima in scobem tenuißimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi libras quatuor: corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti libram unam & semis: adianti, asplení, florum utriusq; buglossi, cuiusque libram: caßiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sescunciam: sacchari libras quinq;. Deinde conijciantur omnia in cado uinario mundo aptæ capacitatis, desuper affusis uini albi quàm optimi & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter uas operculetur, omniaq; sic macerari triduo dimittantur. Post triduum uerò linteo percolentur, asseruenturq; huiusce macerationis uinum in alio uase ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quàm in cœna secundi Guaiaci decocti loco: non mane, neq; uesperi serapij uice, quemadmodum temerè multi facere consueuerunt. Hoc idem uinum longè etiam melius, & maiore quantitate uindemiarum tempore confici potest, admistis ligno, cortice, cæterisq; alijs, recentibus uuis albis in mustum compreßis: ibiq; tandiu dimißis, quousq; mustum efferuescere desinat, & pellucidum, clarumq; reddatur: ueruntamen multiplicanda sunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro uuarum quantitate. Præter huius uini potum cibis associandum, bis in die mane scilicet, & uesperi tribus, aut quatuor horis, antea quàm sumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua secundum communem medicorum usum senas uncias, admistis uncijs duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primùm adianthi, lupi salictarij, fumariæ, asplení, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, utriusq; buglossi, singularum uncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florum satiui, & erratici buglossi, omnium santalorum, caßiæ, quam cinnamomum uocant, singulorum drachmas quinq;. Hæc ex aquæ libris uiginti quatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantißimæ senæ libras duas, conijcitoq; in uas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum feruens superimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis farcto, igniq; prius calefacto fictile inuoluito, et loco calido collocato, itaq; per diē, ac noctem reponito. Postridie uerò manibus sena premitur, mox dilutum percolatur: cui adijciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducētis libræ sex, sacchari libræ octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne, quousq; tertia pars euanescat. quo facto additur electißimi Rhabarbari minutim concisi uncia, ac ita iterum feruent omnia donec iulapij modo consistat liquor. Postremò percolatur linteolo, & uase uitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundent, decocto præscripto optimi turpeti uncia utiliter addi potest. Superest uictus ratio, quæ ægro talis præscribenda est, scilicet ut tam in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantùm uncias, sitq; is similaceus, ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in syluis, uineis, ac montibus uictitantium, assatæ potius, quàm lixæ: quin & uuæ passæ modicum. Bibat autem oportet præscripti uini æquam cum cibo mensuram. Quòd si quis purum id bibere non posset, diluatur aqua, quæ in phialis uitreis addita Guaiaci unceola breui temporis spatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptißimum profectò uer est martio, aprili, & maio mensibus. quòd si hoc tempore fieri non poßit, fiat mense septembri in autumno: nam sicuti æstiuis ardoribus, & exurente iam sirio non modò diuturna pharmaca, sed ne quidem breuia tolerant homines; ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxæ indulgere licet, modò cæli serenitas adsit, ut quandoq; in proximis hortis, ac uiridarijs solatij causa lēto gradu deambulent: quippe quoniam eiusmodi hortorum amœnitate animus plurimùm leuari solet. In hac etiam curandi ratione quosdā magis, alios minus perseuerare oportet, pro morbi neceßitate, & salutis mensura. Hac ergo ratione uinum Guaiaci exhibitum nō modò medetur cuiq; acerrimo Gallicæ pestis incommodo; sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, uentriculi,

triculi, iocineris, lienisq; morbis pituita genitis mirificè ſuccurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert; modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc illud etiam obſeruandum eſt, quòd ego Guaiaci uinum ijs tantùm potandum exhibeo, quibus pituita redundet: uel ſaltem non exuperet bilis. Siquidem bilioſis ſecundum, ac tertium ligni ex aqua decoctum, uini loco ſemper cum cibis præbendum cenſui, ut communiter ab alijs fieri ſolet. Non deſunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alij CINAM, *alij Chinam uocant, Guaiaco præferant, etſi Veſalius admirabilis humani corporis fabricæ profeſſor oppoſitum ſenſerit. Huius radicis iandudum apud Hiſpanos inualuit uſus contra podagras, maximeq; apud inuictiſſimum Imperatorem Carolum V. cui meritò præclaram laudem acceptam referre poteſt. Aducitur hæc (ut audio) tam à Luſitanis, quàm ab Hiſpanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in litoribus maris è terra euulſa. nam in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus rapta, in litus reijcitur. Radix eſt fungoſa, perinde ac arundinacea, leuis, colore ruffeſcente, Rhodiæ radicis admodum æmula. Præfertur recens, firma, & quæ neque teredinem, neque cariem ſenſerit, & quæ magis rubeſcat. Damnat eam acriter Veſalius, ut dixi. Sed quibus ualidis rationibus id faciat, compertum ſatis non habeo, præſertim cùm illud certò ſciam Cæſarem inuictiſſimum nunquam ea toties uſum fuiſſe, niſi ex ea plurimum adiumenti percepiſſet. Sunt & qui radici illi, quam nuper aliqui* SALSAM, *aliqui Spartam parillam nuncupare cœperunt, tum guaiaci, tum etiam ipſius chinæ uires, & facultates tribuant. Hæc ebuli tam ad unguem æmulatur radices, ut quandoque crediderim Spartam parillam, & ebulum eſſe idem: tamen id aſſerere non auſim, cùm hactenus eius folia non uiderim. Sed iam ad Ebenum redeamus, atque de nominibus agamus. Eius nomen Græcum eſt ἔβενος, ueluti & Latinum ebenus: Arabicum, Abanus, ſeu Abenus: Italicum, Ebeno. Quod uerò Latini Lignum Guaiacum, Lignum ſanctum, aut Lignum Indum uocant, Italis, Legno ſanto, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzoſem holtz: Hiſpanis, Legno ſanto, & Legno dellas antilhas: Gallis, Lin ſaint.*

Chinæ radicis conſideratio.

Salſæ parillæ conſideratio.

Nomina.

Ῥόδον. ROSA. CAP. CXII.

ROSA refrigerat, & aſtringit, ſed ſicca magis aſtringit. Succus recentibus folijs exprimitur, deſectis forfice unguibus (ſic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiámnum folia roſarum, continuo uerſata, ne muceant, néue ſitus in ijs inſideat. Aridis roſis, & in uino decoctis expreſſus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, ſedis recti inteſtini, ac uuluæ penna illitus, aut infuſus. Eadem ſine expreſsione tuſa, præcordiorum inflammationibus, humidis ſtomachi uitijs, igni ſacro illini prodeſt: ſiccis, ac tritis femina aſperguntur. Miſceri ſolent uulnerarijs antidotis, atque compoſitionibus, quas antheras uocant. Folia uruntur in calliblephara. Flos, qui in medijs roſis inuenitur, ſiccatus, gingiuarũ fluxionibus efficaciter inſpergitur. Capita pota citam aluum, & cruentas reiectiones ſiſtunt.

Ῥοδίδες. ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

PASTILLI, quos rhodides uocant, hac ratione conficiuntur. Roſarum uiridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ ſex, tritæ digeruntur in paſtillos, qui trium obolorum pondus æquent: ſiccatique in umbra in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alij adijciunt coſti drachmas duas, iridis Illyricæ totidem, & uinum Chium cum melle miſcent. Mulieribus monilium uice collo circundato uſui ſunt, ad retundendum graue ſudoris uirus. Tritis etiam utuntur ad illitiones, & diapaſmata, quæ fiunt ad ſudores coërcendos, ita ut à balneis inareſcant corpora, dein frigida aqua abluantur.

MVLTA *quidem ſunt Roſarum genera, quæ in uſum medicum ueniunt. At uulgatiſſimæ in Italia ſunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo ruffeſcunt, quas uulgò appellant incarnate. Præſtantiſſimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: uiliſſimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratiſſimæ excipiuntur, quæ Hetruſcis Damaſcenæ, & alijs Moſchette uulgò dicuntur. Siquidem non modò cæteras excellunt, quòd odore admodum ſuaui fragrent, ſed quòd etiam magis aluum ſubducant, id quod indicat earum iucundiſſimus odor.*

Roſarum cõſideratio.

Rosæ diuersis partibus constant. quo fit, ut pro diuersis tam internis, quàm externis particulis, diuersum quoq; temperamentum sibi asciscant. Primùm itaq; terrestribus, & aqueis partibus, quæ tamen in ipsis mediocriter se habent, substantiam, & adstrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aëreis uerò & subdulcem, & odoratum saporem assumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam sequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ scilicet rubicundæ spectantur. quo fit, ut plus insit caloris puniceis, quàm subrubentibus. In recentibus adstrictioni præstat amaritudo, in siccis uerò minimè: eaq; propter compertum est, earum deijciendæ alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cùm recentes aluum subducant, siccæ uerò nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, præstantior è puniceis elicitur, item ex subrutilis, uerùm huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deijciens conficiunt, plerunque ex subrubescentium maceratis aqua folijs paratur: etsi hac in re ijs Damascenæ Hetruscis uocatæ longè præstent: quippe ex earum uicenis deuoratis folijs facilè quidem, & citra noxam subducitur aluus. Rosarum succus reserat, discutit, abstergit, & deijcit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem felle suffusis, & uentriculi, iocinerisq; obstructionibus opem mirificè præstat. Cor item corroborat, eiusq; palpitationi salutare est remedium: nam illos deijcit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad biliosas febres, cuiusmodi sunt cuiusuis generis tertianæ. Ad hæc rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Sirupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quæ quoniam absque aliqua noxa aluum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosæ (Damascenas tamen exceptas uelim) non alium in medicina sibi uendicant usum, quàm ut ex se aquam stillent: siquidem ijs deiectoria uis, qua pollent puniceæ, ac subrutilæ, multò infirmior inest. Quamobrem uidetur Manardus Ferrariensis, uir alioqui doctissimus, immeritò id Mesui uitio uertisse. Nam albæ, quas Damascenas appellamus, etsi maiore deijciendi ui cæteris præstent; credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem, quòd eas illi facilè incognitas fuisse existimem; uerùm de ijs albis tantùm, quibus passim roseta florent. Cuius rei illud maximo argumento esse potest, quòd Damascenæ Hetruscis uocatæ nuper in Italia florere cœperint, quódq; eas ueteribus cognitas fuisse (quod sciam) memoriæ prodiderit nemo: ni fortasse eas credamus esse, quæ Plinio spineolæ appellantur. Sanè rosæ magnificandæ sunt, summoq; in pretio habendæ, non modò quòd uiridarijs, & hortis sint ornamento, ac aspectu perquàm iucundo; sed etiam quòd in præclarissimis medicamentis conueniant, quibus humanæ uitæ succurritur. Syluestres maiore adstringendi facultate sunt præditæ, quàm satiuæ, sed minori fragrantia redolent, atque deijciendæ alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophrastus libro, & cap. VI. de historia plantarum: Syluestres, inquit, rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum folijs constant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore, atq; magnitudine superantur. hæc Theophrastus. Cæterùm quædam etiam rosæ nascuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, sed odore sunt admodum ingrato, atq; insuaui. Rosarum differentias longa historia prosequitur Plinius libro XXI. cap. quarto, ubi sic inquit. Contrà rosæ genera nostri fecere celeberrima, Prænestinam, & Campanam. Addidere alij Milesiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam uiliorem, albicantibus folijs. Vtilissimam uerò plurimis, sed minutissimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, læuore, colore, odore. Paucissima quina folia, ac deinde numerosiora. Cùm sit genus eius, quam centifoliam uocant, quæ est in Campania Italiæ, Græciæ uerò circa Philippos, sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus nanq; mons in uicino fert, numerosis folijs, ac paruis: inde accolæ trãsferentes conserunt, ipsaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratissima est, nec cui latissimum, maximumq; folium: breuiterq; indicium est odoris scabritia corticis, Cyrenis odoratissima est: ideoq; ibi unguentum pulcherrimũ. Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis siccis, quàm humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus uult, nec argillosis locis, nec riguis, contentã raris, proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox Campana, sera Milesia, nouissimè tamen desinit Prænestina. Rosa ex spina nascitur. Germinat primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in uirides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis complexa luteos apices. hactenus Plinius. Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quæ omnes sunt & scitu dignæ, & in medicina utiles; etsi pauci habeantur seplasiarij, qui separatim eas reponant. Primùm quidem duæ partes inueniuntur in folijs: quarũ altera est, ubi calyci folia inseruntur, unguium modo albicans, ob idq; rosarum ungues hæ extremitates appellantur: altera uerò foliorum reliquum. His aliæ duæ succedunt, in ijs flosculis, qui ueluti minuta semina tenuissimis capillis annexi flauescunt in rosarum umbilico: horum enim partem faciunt granula, partem uerò capilli. Postremo quæ reliquæ sunt, in ipso Rosarum alabastro continentur, una scilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, uentriculum, iecur, & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etsi propriam à scriptoribus non receperint dotem; inseruntur tamen utiliter lotionibus, & clysteribus ad inhibendas fluxiones. Flosculi medij cum suis capillis gingiuarum defluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba fœminarum profluuia mirificè inhibent. Calyx deniq;, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte basis, alui fluores, & cruentas excreationes sistit. Cæterùm præter has, quæ in florentibus rosis consistũt, tres etiámnum in fructu comperiuntur partes, ubi rubescit is, & maturitatem sensit, uidelicet, substantia carnis, semen, & lanugo conclusa: quibus non obscura inest adstringendi uis. Idcirco & ipsæ remedio sunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualencunque item contra gonorrhæam, in qua præcipuè pollent. Sunt, qui flosculos capillis appensos, qui uerò alabastros, antheram esse existiment. Sed re uera hac in re planè hallucinantur: etenim anthera Celso, Galeno, & Paulo nusquam simplex est medicamentum, sed quædam ex pluribus rebus compositio, cuius frequens erat usus apud antiquos ad oris ulcera: item ad pedum rimas, digitorumq; pterygia. Cuius etiam parandi

Rosarum succus, & dilutũ.

Rosarum genera ex Plin.

Partes in rosa, earumque uires.

Quorundam lapsus.

parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. VI. *de compositione medicamentorum secundum locos, de oris ulceribus disserens. Ex Rosis ui ignis fit aqua pluribus, ac diuersis instrumentis: ueruntamen ea cæteris præstantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ uitreis organis elicitur, cuiusmodi & aliæ sunt, quæ eodem modo ad uniuersum medicinæ usum confici solent. Quandoquidem inter has, & illas, quæ plumbeis instrumentis lignorum, uel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi potest. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ uitreis rostratis organis, ab herbis, & floribus, à quibus manant, nec sapore, nec odore dissentiunt, adeò ut non solùm proprias plantarum qualitates secum referant, sed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei adustæ resipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ uulgo plumbeis, & æreis instrumentis eliciuntur: has enim nunquam, uel rarißimè gustaueris, quin tibi fumidum uirus, nidoremq; reddant. Quæ res non modò ægris ingentem molestiam afferunt, & nauseam plerunq; mouent, sed & plurimum noxæ pectori, uentriculo, iocineri, uisceribusq; omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus distillant, malam eorum qualitatem sibi uendicent, ut libro tertio in absinthij commentatione, annuente* Deo, *latius explicabimus. Qua re hac ætate perspecta, doctißimi, ac peritißimi medici ueteres secuti, decoctis, ac dilutis tantùm uti cœperunt. Quæ tametsi uiribus aquas qualescunq; sublimatas (ita enim stillatitias uocant) præcellant; eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (ut suprà diximus) fiunt, cùm proprios tum odores, tum sapores herbarum, ac florum, à quibus extrahuntur, secum trahant, iure quidem decoctis non modò ipsas æquipollere, sed etiam præstare crediderim: non tamen, quòd uiribus præcellere dixerim, sed quòd gustui suauiores, & uisui iucundiores habeantur: quod non parum solatij ægrotantibus affert.* Nos *quidem alijs aquis non utimur, quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabrè parari fecimus, cuius ope hasce stillatitias, ac præstantißimas aquas suo tempore conficimus. Quarum aliæ sapore constant amaro, aliæ uerò acri, aliæ austero, aliæ acido, aliæ deniq; insipido pro uarijs simplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter seplasiarij, & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, ut iam plumbea, & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum succedant. quippe in hoc etiam (quamuis plus laboris, minus uerò emolumenti suscipiant) &* Deo, *& hominibus simul rem gratam facere poterunt. Cæterùm* Fuchsius *medicus nostræ ætatis clarißimus in libro de compositione medicamentorum, quem nuper edidit, unicè cauendum præcipit in succis stillatitijs eliciendis, ne eius uasculi fundum, in quo stirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, sed solo uapore ab ea eleuato incalescat. Qua in re secutus potius uidetur fuisse* Manardum *uirum de arte medica præclarè meritũ, qui ita scriptum reliquit in suis epistolis, quàm rei experimentum. Verùm ipse non possum omnino eorũ sententiæ subscribere, ut qui iudicem non esse semper ea exquisita ratione procedendum in herbis distillandis, quòd certò sciam nihil referre, quando etiam uasculum herbas recipiens in aquam in maiore uase bullientem immergatur.* Nam *etsi aquæ, quas illi uolunt ex herbis uapore tantùm ab aqua bulliente eleuato extrahi, cæteris præstantiores habeantur; tamen quæ ex herbis eliciuntur uasculo impositis, quod aqua bulliens circumluat, parum certè, aut ferè nihil illis bonitate cedunt. quod mihi compertum est in ijs aquis, quas sæpißime libuit utroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud discrimen esse dicet, quòd illo modo aquæ ex herbis extrahantur, quæ tenuiores partes retinent, quòd uaporis illius caliditas imbecillior sit, quàm ut poßit totam herbæ substantiam conficere: hoc autem modo aquæ elicianntur, quæ omnes herbarum partes secum referunt.* Hæc *sanè differentia, quæ facilè concedi potest, non est, meo iudicio, tanti momenti, ut illa regula perpetuò sit obseruanda, hæc uerò euitanda: quin potius facit, ut hæc mihi uideatur probanda, illa uerò reijcienda tanquam cautio nimis religiosa. Rosarum uires collegit Galenus lib.* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rosarum uis, atque facultas superioribus libris pluribus uerbis exposita est, nempe quòd ex aquea substantia calida mista duabus alijs qualitatibus, adstringenti uidelicet, & amaræ, composita sit. Quinetiam cuius sit naturæ utraque, amara scilicet, & adstringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipsis rosis adstringit, ac proinde sanè etiam exiccatorius est. Rosa, quam ita* Latini *uocant,* Græcis *ῥόδον dicitur:* Arabibus, Nard, Naron, *seu* Vard: Italis, Rosa: Germanis, Rosen: Hispanis, Rosas: Gallis, Vne rose.

Aqua rosarũ præstantior.

Fuchsij opinio non probata.

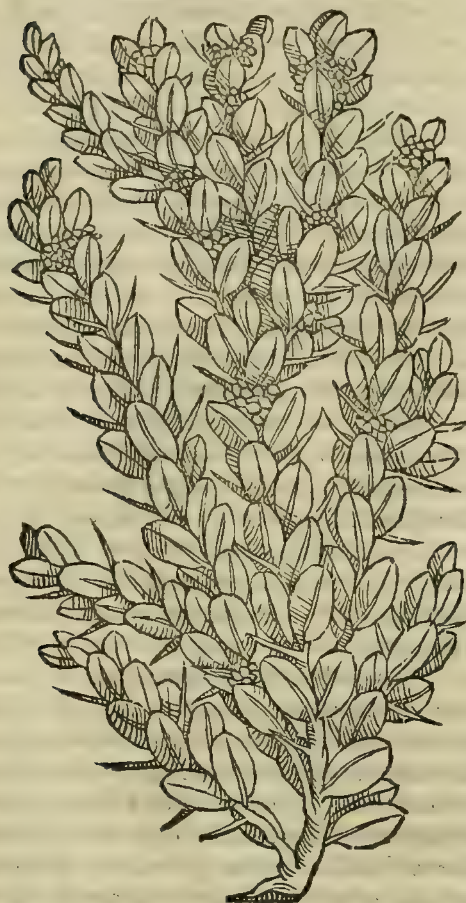
Rosarum facultas ex Gal.

Nomina.

Λύκιον. LYCIVM. CAP. CXIIII.

LYCIVM, quod aliqui pyxacantham uocant, arbor est spinosa, ramis trium cubitorum, aut longioribus: folijs buxi, densis: fructu piperis, nigro, læui, amaro, densoque: cortice pallido, non dissimili lycio madefacto: radicibus multis, obliquis, lignosis. Nascitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & plerisque alijs locis. aspera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc est. Rami cum radiculis tusi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut absinthij succo, aut felle bubulo. Innatans spuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia vtuntur. Simili modo fit lycium semine expresso, & insolato. Optimum, quod uri potest, restinctumque rubentem spumam ostendit, glebis intrinsecus nigris, intus, cùm fregeris, rufis, odore minimè uiroso, cum amaritudine astringens, crocino colore: cuiusmodi Indicum est, cæteris præstans, & efficacius. Lycium adstringit, caliginem oculorum discutit: genarum scabiem, pruritus, veteresque fluxiones sanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonsillas, labiorum fissuras, sedis rimas, attritusque illitum: cœliacis, dysentericis, potum, inditumque conuenit: datur sanguinem excreantibus, & tussi ex aqua: contra rabiosi canis morsus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuijs, ulceribus, quæ serpunt, aut putrent, medetur: fœminarum profluuia

LYCIVM.

fluuia appositum sistit: rabiosorum ictibus ex melle potum, aut uice catapotij deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea spinarum generi ascribitur, ramos rectos habens, ternûm cubitorum longitudine, maioresve, rubo crassiores, à radice numerosos: fractus cortex rubescit: folia oleæ similia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflãmationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Asseuerant etiam crudam in potu, eosdem effectus præstare: semen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, venenis quoque auxilio esse.

Lycij consideratio.

LYCIVM *medicamentum, quo hodie officinæ passim utuntur, nimirum notis illi plurimùm reclamat, quod nobis hîc reddidit Dioscorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur, nec intus rufescit, nec ullam gustantibus affert amaritudinem. quæ omnia certo sunt indicio, id omnino imposturis, & adulterijs non uacare. Tradidere, quidam hoc ab impostoribus fieri è ligustri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij sanguineæ uirgæ corymbis, alij porrò ex his omnibus simul contusis elici produnt, ac inde insolari. At legitimum, & quod syncerum sit, quoquomodo se res illa habeat, compertum est, hoc æuo ex Lycia, unde illi nomen, ad nos non importari.*

Lyciũ in Italia nascens.

Veruntamen & in Italia lycij arbor nascitur: quandoquidem (ut Brasauolus testatur) in Liguriæ alpibus frequens illa uisitur. Eadem & in Dalmatia prouenit, unde nuper eius ramuli suis baccis onusti mihi allati fuerũt: quippe (ut mihi retulerunt) uia, qua ex Zara itur Nonam, ubiq; uirescit. Sed, quæ maxima tum seplasiariorum, tum etiam medicorum incuria, ac negligentia est in ijs exquirendis, quæ ad artem medicam spectant, plerunq; fit, ut ne illud quidem, quod nobis spõte natura tribuit, cognoscatur, nedum recipiatur in usum. Lycij uires Dioscoridi explet amurca in cupreo uase decocta, aut etiam rhus decoctus, quousq; eius liquamentũ mellis crassitudinem acquirat.

Lycij uires ex Galeno.

Lycij meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum sic inquiens. Lycion, siue pyxacanthon, arbor spinosa, ex qua lycium, quod uocant, conficitur: id uidelicet medicamentum liquidum, quo ad sugillata utuntur, & sedis, orisq; phlegmonas, ulcerationesq;, tum herpetas, putredines, & ulcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Est autem facultatis exiccatoriæ, compositum ex diuersi generis substantijs, quas ἑτερογενεῖς *Græci uocant: altera quidem tenuium partium digerente, atq; calida: altera terrestri, & frigida, ex qua adstrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas pusilla medicamento inest, digerit uerò, & desiccat non parum, nempe in secundo recessu, in calore autem medijs, & symmetris proximum est. Proinde ad diuersos affectus hoc utuntur medicamine, ut abstergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente uerò, cœliacis, dysentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterum uerò Indicum ad omnia ualentius est. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignosci idem memoriæ prodidit. hæc Galenus.*

Buxi consideratio.

Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος *dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. BVXVS itaq; nobis notißima est planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, crassiore, uiridiore; ac subrotundiore: uiret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accommodatißima: flore herbaceo: semine rufescente, omnibus animantibus inuiso. Crassißima in Corsica, flore non ferendo: quæ càusa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, rarò crispanti, nec nisi radice: cæterò lenis quies materiæ, silentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem spißißima, & densißima, atq; ponderosißima, adeò ut in aquis non fluitet, nec cariem sentiat.*

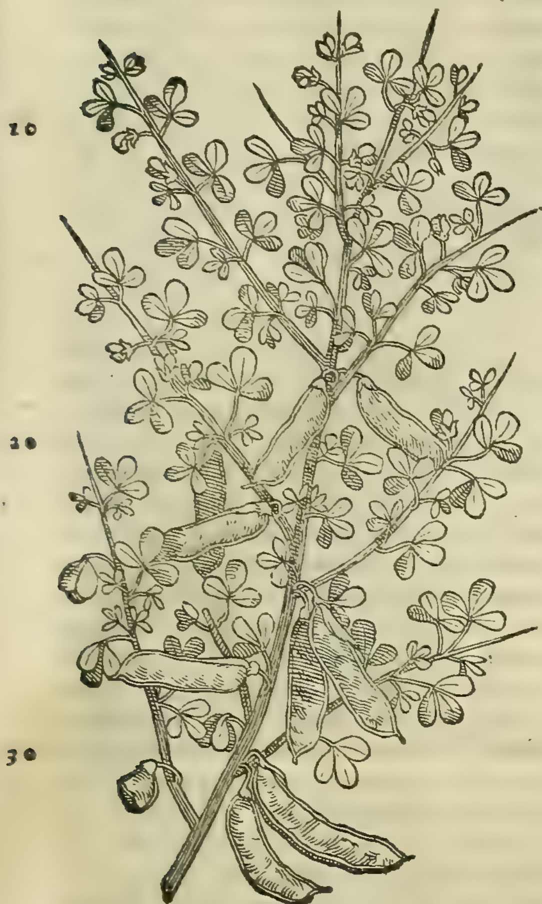
Quorundam opinio reprobata.

Hæc etsi nullius sit in medicina usus, ut ueteres prodidere; nõ desunt tamen è recentioribus, qui uelint non aliud esse Italis buxum, quàm Indis lignum, quod guaiacum appellant: ea tantùm ratione ducti, quòd pluries experimẽto compertum sit, eius decocto etiam felicius eos sanatos esse, qui Gallica lue affecti erant. Quòd etsi experientiæ concedi poßit, illud buxi lignum præstare: attamen quòd buxus in Italia nascens, & guaiacum ab Indis petitum una, & eadem sint planta (ut in secunda centuria Amatus Lusitanus asserere uidetur) nunquam profectò crediderim. Siquidem guaiacum pingue, resinosumq; uisitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & sapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis siccam buxi materiem carere constat. Quinetiam guaiaco (ut narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia insunt plantaginis, breuiora, crassiora, durioraq;: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus uerò folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nusquam grandiorem. Quo fit, ut omnino existimem eos hallucinari, qui putant, buxum quæ in Italia nascitur, idem esse cum Indico guaiaco, ut nuper sensisse uidetur Lusitanus loco antedicto. Sed quàm ab eo ieiunè, ne dicam imprudenter actum sit de simplicium medicamentorum cognitione, eorum facilè iudicium futurum spero, qui

non

non mediocriter in re herbaria uerſati fuerint, & huius ſcripta legent: atq; etiam legere non grauabuntur apologiã, quam nos aduerſus illum ſcripſimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiuſdem in Dioſcoridem enarrationes adnotauimus. Lycium Latini ſimiliter atq; Græci λύκιον nominant: Arabes, Hadhadh, Hadad, Kilulem, ſiue Felzakarag: Itali, Licio. Quæ uerò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis, Boſſo. *Nomina.*

Ἀκακία. ACACIA. CAP. CXV.

ACACIA in Aegypto naſcitur, ſpina inſtar arboris, fruticoſa, non ſe in rectum attollens. Florem habet candidum, & ſemen lupino ſimile in folliculis: ex quo ſuccus expreſſus ſiccatur in umbra, niger ex maturo ſemine, ſubrufus ex uiridi. Eligatur modicè rufus, & odoratus, vt in hac arbore eſſe poteſt. Aliqui exprimunt ex folijs, & ſemine ſuccum. Manat & gummi ex ea ſpina. Vis ei ad ſpiſſandum, refrigerandumque efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: valet ad ignem ſacrum, vlcera quæ ſerpunt, perniones, pterygia, & oris vlcera: procidentes oculos reprimit: menſium abundantiam ſiſtit, prociduam vuluam cohibet: citam aluum ſupprimit, aut potus, aut ſubter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuſo, quod concreuerat, donec pura extet aqua: & ita cogitur in paſtillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturq; in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum ſolutos artus fotu committit. Præfertur eius ſpinæ gummi, quod in vermiculorum ſpeciem contrahatur, & uitri modo perluceat, ligni expers: proximum eſt candidum: ſordidũ verò, ac reſinoſum inutile. Cutis meatus obſtruit, & medicamentorum, quibus admiſcetur, acrimoniam hebetat: ambuſtis ex ouo illitum, puſtulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Aegyptiæ ſpinæ ſimilitudine, longè minus, tenerius, humile: aculeorum uallo munitur, folia habens rutæ: ſemen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm, quaternûmúe capacibus. Succus eius adſtringit, viribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

ARBOR, quæ Dioſcoridi Acacia uocatur, Theophraſto Spina ſimpliciter dicitur lib. IIII. cap. III. de plantarum hiſtoria, ubi de ea ita ſcriptum reliquit. *Acaciæ hiſt. ex Theophr.* Spina ex eo nomen accepit, quòd tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & ſuper germina, foliaq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum. tectis idonea cæditur. Eius duo genera ſunt: quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq; putreſcens: nigra autem robuſtior, atq; incorrupta, ob id in nauium fabrica ad coſtas, uentriſq; compagines ea utuntur. Erecta non ualde aſſurgit. Fructum fert in ſiliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt uice gallæ. Flos & pulcher aſpectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de cauſa colligi à medicis ſolet. Fit & gumma ex ea: manat hæc tum arbore percuſſa, tum ſponte ſine ulla plaga: cùm autem cæſa fuerit, anno tertio protinus reſurgit. Copia huius arboris largè habetur, & ſylua ingens circa agrum Thebanum eſt, ubi & robur, & perſea, & olea quoq; eo loco emigrat, non aquis fluuij riguo (diſtat enim plus, quàm trecẽtis ſtadijs) ſed ſuis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæſa colorem celtis utiq; repræſentat. hactenus Theophraſtus. À quo Plinius non diſſentiens, ipſe quoq; eius hiſtoriã memoriæ prodidit lib. XXIIII. *Ex Plinio.* cap. XII. cuius ſic uerba ſonant. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item uiridi, ſed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, ſpinoſiore arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile, minore eſt tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam antè collectum nimio ualidius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cæleſti perfuſis, mox in pila tuſis: exprimitur organis, tum denſatur in ſole mortarijs in paſtillos acacia dicta, arboris uidelicet ſuæ nomine. Fit & ex folijs per ſe minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla utuntur. Foliorum ſuccus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui ualde rufus eſt. hæc Plinius. Succus è recenti ſemine expreſſus, ac poſtea longa inſolatione concretus Græcis nomine ſuæ arboris Acacia nuncupatur. *Acacia officinarum.* In cuius defectu ſupponunt tum officinæ, tum medicorum uulgus ſuccum è ſyluestribus prunis expreſſum in tenues quaſdã placentulas in ſole denſatum: ſiquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (ſi Dioſcoridi credimus) eius uice tum rhois arbuſculæ folia, tum lentiſci foliorum ſuccum, tum etiam hypociſtidem medicamentis immiſcere. Quamobrem his potius ſeplaſtarij uti deberent, quàm ſuppoſititio ſylueſtrium prunorum ſucco. Scire etiámnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quòd ab Arabia regione *Gummi Arabicum.*

gione Aegypto contermina suo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quòd Arabicum uulgaris usus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: nanq; illud non contractis uermiculis simile, sed in grumis uersicoloribus conspicitur, quorum alij succinum, alij topatium, alij chrysopatium, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quòd autem nobis gummi Acaciæ desit, illud argumento esse potest, quòd ipsa quoq; legitima acacia hactenus, quod sciam, non defertur. Nam si hoc, quo utimur, syncerum, legitimumq; acaciæ esset gummi, procul dubio ipsa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijsq; componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaq; facilè quisq; conijcere potest, gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè plurimùm differre, quod Arabici gummi nomine officinarum uulgus habet. Hoc igitur uulgare gummi illud equidem esse existimauerim, quod Græcis gummi simpliciter uocatur. In quam sententiam me adduxit Galenus: siquidem libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquit. Gummi lacryma est congelata, concretaq; in truncis arborum ipsam fundentium, uelut resina quoque in multis uisitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Cæterùm quòd exiccatoriæ, emplasticæq; sit facultatis, constat. hæc Galenus. Ex cuius uerbis palàm est, gummi sic in uniuersum Græcis appellatum, nostrum gummi esse uulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quantum sensuum iudicio consequi possumus) ex pluribus arborum gummi miscellaneum est. Cuius rei manifesto indicio sunt cùm grumorum formæ diuersitas, tum colorum uarietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ resinam non proferunt.*

Quorundam lapsus.

Quamobrem omnino explodenda uidetur eorum sententia, qui ubi Græci gummi absolutè scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Dragaganti, hoc est, tragacāthæ officinis appellatur, propterea quòd effigie contractos uermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere posset. Sed tamen hoc etiam illud non est, ut suo loco dicemus. Galenus lib. VII. *de compositione medicamentorū per genera, Acaciæ gummi* κομμιθηβαϊκὸν *uocat: hoc fortasse argumento, quod scripserit Theophrastus (ut suprà dictum est) ingentem huiusce spinæ syluam esse in agro Thebano. Sed cùm ad nos non perferatur acacia (ut paulò antè scripsimus) nec etiam eius gummi importari credendum est.*

Iacobi Syluij opinio reprobata.

Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius uir sanè ætatis nostræ ingenio & doctrina celebris, suo de natura simplicium medicamentorum libello, his uerbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro sexto simplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò post in Acantha Aegyptia, seu Arabica, quo nomine solo Dioscoridi uocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, seu Arabicam, diuersas esse in Aegypto spinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem sententia, Syluius manifestè aberrasse deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utiq; non est, sed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioscoridi libro tertio, ἀκάνθῃ λευκῇ, *hoc est, spinæ albæ similis, quam Mauritani suchaa appellant. Quocirca eo capite acaciæ meminisse Galenum omnino fuisset absurdum.*

Acaciæ alterū genus.

Cæterùm alteram Acaciam, quam in Cappadocia, Pontoq; prouenire tradit Dioscorides folijs rutæ, quamq; hìc depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioscoridis historiam perbellè repræsentare uisa est, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc secundam esse Acaciam. Est enim aculeis horrida, folio rutæ, semine lenticula minore, in siliquis ternûm quaternûmue capacibus, quod autumno profert, gustu etiam adstringente: color siliquis aureo quodam fulgore respersus, adeò ut in sole auri modo pelluceat.

Acaciæ uires ex Galeno.

Acaciæ uires adnotatas reliquit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Acaciæ & planta ipsa acerba est, & fructus, & succus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & sicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris sensum inuehens, sed nec frigoris admodum ualentem. Vnde constat medicamen id esse frigidum, & terrosum, immista quadam etiam essentia aquea. Et sanè coniectura est, non esse similare, uerùm quasdam in sese dispersas habere partes tenues, & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estoq; & hoc tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigerantium, ubi quidem elotum fuerit, illotum uerò primi.*

Nomina.

Nomen, quod ἀκακία *habet apud Græcos, idem, quod est Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autem Arabicè Achachie appellatur.*

Ἄγνος. VITEX. CAP. CXVI.

VITEX, siue lygos, frutex est in arborem assurgens. Nascitur in fluminum ripis, asperisque locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuæ, sed molliora. Duo genera eius: una harum album florem mittit cum purpureo: altera tantùm purpureum, & semen, ut piper. Excalfactorias uires habet, & astrictorias. Semen eius potum uenenatis ictibus, aquæ quæ cutem subijt, lienosisque auxiliatur: lac euocat: menses ciet, drachmæ pondere in uino potum: genituram exoluit: caput tentat, & soporem affert. Decoctum herbæ, & seminis in desessione, mulieribus uuluæ malo opportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet semen cum pulegio potum, etiam suffitu, uel appositu: capitis dolorem dissoluit illitum: instillatur cum aceto, & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia suffitu, aut substratu fugant uenenata: illita quoq; serpentium morsibus auxiliantur: testium duritias, cum butyro, & folijs uitium emolliunt. Rimas sedis semen cum aqua illitum mitigat: & cum folijs medetur luxatis, uulneribusque. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem sentire. Agnum, quasi dicas castum, uocant Græci, quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitatem custodientes, folijs huius cubitus sibi sternunt. & lygon, quasi uimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

VITEX.

Viticis conſideratio.

Vitex, ſiue Salix Amerina, quam uulgus herbariorum Agnum caſtum appellat, arbuſcula eſt in Italia uulgaris notitiæ. Duo eius genera recenſet Plinius lib. XXIIII. cap. IX. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa, folijs candidioribus, lanuginoſis. Prima album florem mittit cũ purpureo, quæ & candida uocatur: nigra, quæ tantùm purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Non multùm à ſalice uitilium uſu diſtat uitex: foliorum quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes ijs folijs cubitus ſibi ſternunt. Vitex, ut ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, caliditatis, & ſiccitatis claſſem tertiam ſortita eſt, uerùm ea eſt multum tenuis ſubſtantiæ, tum guſtu acris ſimul & adſtringens: ipſas tamẽ uitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia, ſemenq; calida, ſiccaq; facultate ſunt, ſubſtantia uerò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & guſtantibus acre ſimul & ſubadſtringens percipitur tum folium, tum flos, tum ſemen. Edendo tamen etiam ſemen eſt, uerùm tam perſpicuò calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At ſi frigatur (nam & ſic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus uentris diſcutit & cùm non frictum, & multò magis cùm frictum fuerit. Cohibet præterea ſemen impetus in uenerem tum frictionis expers, tum etiam ipſam expertum. Folia item, floresq; ipſius fruticis idipſum præſtare poſſunt. Itaq; non tantùm eſa, potaq; ad caſtitatem conferre creduntur, uerùm etiam ſubſtrata. Hinc eſt, quòd Athenis in Theſmophorijs, hoc eſt, ſacris Cereris, mulieres totum ſibi fruticem ſubſternunt: hinc illi quoq; nomen inditum agni, hoc eſt, caſti. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem memoria teneamus, quæ ſuperioribus commentarijs ſunt dicta, agnum calfacere, ſimulq; exiccare, tum omnium maximè flatus diſcutere. Porrò quòd exactè tenuium ſit partium, facultas eius indicio eſt. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quàm à caliditate eius, ac ſubtilitate partium fieri rationabile eſt. Nam ſi flatuoſum ſpiritum procreare poſſet, ſanè & uentrem inflaret, & uenerem ſtimularet, perinde ut eruca. Verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò ſecundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in reſiccando: non tamen illi par eſt, nam utroq; paulò eſt inferior: ſiquidem ruta tum magis eſt excalfactoria, tum magis deſiccatoria. Differt etiam qualitatis ſimul, ac facultatis miſtione. Nam agni ſemen, ac germina modicam ferunt adſtrictionem: at ruta ubi aruerit, exactè amara eſt, & acris; ubi uerò humida, ſubamara. Non tamen auſteritas, aut acerbitas illi ineſt: aut ſi cui uideatur ineſſe, ea utiq; omnino obſcura, ſcio, uidebitur, nec par ei, quæ eſt in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obſtructa agni ſemen potius, quàm rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non poteſt: uerùm celeriter ad rem propoſitam reflectere, uiri eſt utiq; temperati. Magiſq; etiam idipſum in ſequentibus medicamentis efficere conabor, hoc eſt, ubi ex quibuſdam paucis euidentibus generalem facultatem collegero, particulares poſtea actiones omittam. Nam in præſens id ſolùm nouiſſe ſufficit, quòd agnus calidus eſt & ſiccus facultate, idq; non mediocriter, ſed tertio exceſſu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac poſtea methodum curandi didicerit, ipſemet inueniet, quo pacto menſes hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto laſſitudinem ſoluens, ſeu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur. hactenus Galenus. Huius plantæ nomen Græcum eſt ἄγνος καὶ λύγος: Latinum, Agnus, Vitex, & Salix amerina: Arabicum, Famancheſt, Samancheſt, ſeu Bengiecheſt: Italicum, Vitice, & uulgare, Agno caſto: Germanicum, Schaffs mulle, & Keuſchlamp: Hiſpanicum, Gattillo caſto.

Viticis uires ex Gal.

Nomina.

Ἰτέα. SALIX. CAP. CXVII.

SALIX vulgo nota eſt. Cuius ſemen, folia, cortex, & ſuccus ſpiſſandi vim habent. Trita folia cum exiguo pipere, & vino pota, ileoſis ſubueniunt: ſumpta per ſe, & cum aqua præſtant mulieribus, ne concipiant. Salignum ſemen in potu ſanguinem expuentibus prodeſt. Cortex eoſdem præbet effectus. corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Ex folijs, & cortice ſuccus cum roſaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri vtiliſsimum: furfures purgat in corpore. Excipitur ſuccus, qui manat ex ea, cùm floret, exciſo cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, quæ obſtant oculis, ſuam uim præbet.

QVANVIS

Salicis consideratio.

SALIX.

QVANVIS *de Salice, ut una tantùm agat* Dioscorides; *eius tamen plura traduntur genera tum à* Theophrasto *lib.* III. *cap.* XIII. *de plantarum historia, tum etiam à* Plinio *lib.* XVI. *cap.* XXVII. *Nam quædam in tantam proceritatem assurgunt, ut ex eis in* Liguria *fiant & perticæ, & pali maximi usus ad uitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ crescunt, colore rufescentes, sequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum uinariorum circulis commodè finduntur. Rursus aliæ firmiores corbibus, & rusticanæ suppellectili admodum expetitæ. Aliæ denique sunt minusculæ, ac spectabili tenuitate, texendis canistris, cistellis, ac calathis aptissimæ. Salycis lacrymam trium generum esse prodidit* Plinius *libro* XXIIII. *cap.* IX. *tametsi unius tantùm generis meminerit* Dioscorides. *Vnam arbor ipsa sponte exudat: altera manat in plaga, cùm floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine: tertia est detruncatione ramorum autumni tempore à falce distillans. Cæterùm qui* Salicis *albicantem spumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapsis statim floribus è ramusculis uuæ modo dependet, donec uentis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur.* Salix *citò senescit, ac breui uitæ spatio perdurat. Eius materies ideò scutis faciundis apta, quòd lenta admodum sit, tenax, & leuis.*

Salicis uires ex Gleno.

Salicis uires memoriæ prodidit Galenus *lib.* VI. *simplicium medicamentorum his uerbis.* Salicis *folijs ad cruenti uulneris glutinationem quis uti posset. Verùm floribus eius maximè propè omnes utuntur medici ad exiccantis emplastri præparationem: est enim uis eorum ita desiccatoria, ut morsu abstineat: habet uerò etiam quandam adstrictionē. Sunt uerò etiam, qui succum ex ea expressum, medicamen seruent mordacitatis expers, & exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim inuenias quid ad plures res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulùm etiam adstringat: sicut in opere de medicamentorum compositione exactius demonstrabitur. Porrò arboris cortex similem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, nisi quòd temperaturæ sit siccioris, uelut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusq; cinere utuntur ad omnia, quæ ualenter desiccare oportet. Nam clauos quos uocant, callos Græcis* τύλους, *myrmeciasq; tollunt, aceto acri ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret salix, corticem eius incidunt, & succum quendam colligunt, utunturq; ad ea, quæ pupillas offuscant, extergente uidelicet, simulq; tenuium partium medicamine. Vti uerò illo ad multa alia quis posset, siquidem talis fuerit.*

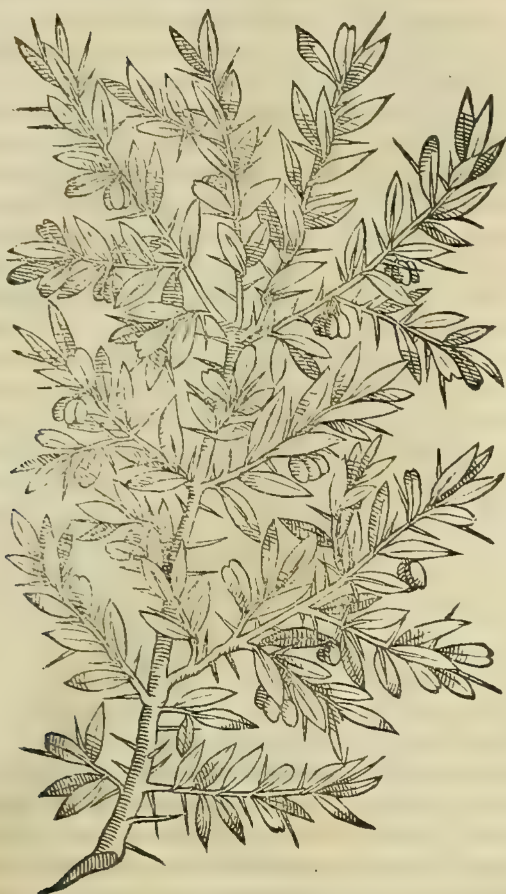
Nomina.

Vitex ita Latinis *dicta,* Græcis ἰτέα: Arabibus, *Bulef, Bhulles, Saffaf, aut Chalif nominatur:* Italis, *Salice, & Salcio:* Germanis, *Vueiden, & Felbinger:* Hispanis, *Salce, aut Salgueiro:* Gallis, *Saulz.*

Ἀγριελαία. SYLVESTRIS OLEA. CAP. CXVIII.

SYLVESTRIS oleæ, quam aliqui cotinon, id est, oleastrum appellant, alij Aethiopicam oliuam, folia astringunt: trita autem & imposita ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomasque cohibent: crustas emarginant cum melle illita: quinetiam sordida ulcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle imposita discutiunt: cutem à capite uulsam conglutinant: oris ulceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus, & decoctum eosdem habent effectus: sanguinis eruptiones, ac muliebre profluuium, admotus succus inhibet: uuæ oculorum, pustulisque prodest: ulcera, & ueteres defluxiones sistit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum erosiones perquàm utilis. Exprimitur succus tusis folijs, affuso uino, aut aqua, siccatusque sole in pastillos digeritur: sed longè ualidior ad recondendum succus habetur, qui cum uino, quàm cum aqua expressus est. auribus subuenit, siue ulcerentur, siue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, ut spodij uicem cinis præstet, in cruda olla, oblito ore luto, usque dum figlinum percoquatur: restinctaque uino, & rursus subacta, eodem modo uruntur: postremò cerusæ modo elota coguntur in pastillos. Huiuscemodi cinerem in medicamentis oculorum, constat spodio non cedere, sed eisdem uiribus præditum esse putandum est. Foliorum satiuæ oleæ eadem uis intelligitur, sed aliquantò inferior: unde ocularibus medicamentis ob suam mitiorem uim conuenientior est. Sudor ligni uirenti accenso manans, illitu sanat lichenas, furfures, & scabiem. Oleaginum semen illitum medetur furfuribus, & ulceribus, quæ depascunt, uorantque: quod autem intra nucleum est, ex adipe, & farina scabros ungues excutit. Colymbades tritæ, & ambustis illitæ, pustulas gigni prohibent: sordida ulcera

OLEA SYLVESTRIS.

OLEA SATIVA.

ra purgant. Muriæ ſuccus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua flaua, & recens ſtomacho utilior eſt, uentri difficilis: nigra autem, & matura corruptioni opportuna eſt, ſtomacho aduerſatur, oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: arefacta illitu depaſcentia ulcera ſiſtit, & carbunculos emarginat. Oleum ſylueſtris oliuæ gingiuis putri uligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates ſtabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus utilis eſt: lanam enim ſpecillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ ſpectentur.

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας. LACRYMA AETHIOPICAE OLEAE.
CAP. CXIX.

Lacryma, quam Aethiopica olea ſtillat, ſcammonio ſimilis quadántenus eſt, fulua, ſtillis, exilibus conſtans, mordax. Quæ autem ammoniaci, aut gummi ſimilitudinem refert, colore nigricans, nec guſtu mordens, ſuperuacua eſt. Noſtrates oleæ, oleaſtrique ſimilem lacrymam ſudant, quæ commodè ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albuginesque illitu emendat: urinam, & menſes cict: cauis dentium impreſſa ad dolores efficax eſt. Inter uenena ſcribitur, partus pellit: lepras, & impetigines ſanat. Appellatur autem Aethiopica, & agreſtis olea.

Ἀμόργη. AMVRCA. CAP. CXX.

Amvrca expreſſæ oliuæ recrementum eſt. Decocta in cupreo uaſe ad craſsitudinem mellis adſtringit, cæteros præbens lycij effectus. Inſuper dentium dolori, & uulneribus cum aceto, uino, aut mulſo commodè illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inductu ſuo obſtruentia. Vetuſtate meliorem fieri conſtat. Vtiliter infunditur ſedis, genitalium, ac uuluæ exulcerationi. Si uerò cum omphacino recoquatur ad mellis craſsitudinem, carioſos dentes extrahit: iumentorum ſcabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu ſanat. Cruda, & recenti amurca podagras, articulariosque dolores foueri, utiliſsimum: peruncta in uilloſa pelle, & hydropicis impoſita, tumoris molem reprimit.

Oleæ syluestris consideratio.

Cvm oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lacryma, & amurca ex una tantùm arbore proueniant; non ab re duximus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus unica commentatione, quantum opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Nascuntur syluestres oleæ copiosæ in agro nostro Senensi, alijsq; Hetruriæ locis: nascuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici insulis. uerùm domesticis longè minores, folijs breuioribus, aculeatisq; ramis. Earum baccæ etsi numerosa fœcunditate uincant; magnitudine tamen satiuis cedunt: quin & ori sapidiores existunt. Cuius rei certo sunt testimonio turdi, merulæ, ac sturni: quippe quoniã syluestres oliuas libentius deuorant, quàm satiuas. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agrestes oleas summo studio, ac industria ab auibus tuentur: nempe quòd confecta satiuarum uindemia, auiculæ ad has aduolant, ubi mense decembri, & ianuario uisco innumeræ capiuntur, præsertimq; turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria, qui oleastri baccas legant, ut oleum inde exprimant: nam ea demum magna satiuarum copia est, quæ facit, ut inibi omnino paruipendantur syluestres.

Oliuarum genera plura.

Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam peruenisse reperio, pausias uidelicet, algianas, licinianas, sergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etsi Virgilius trium generum tantùm meminerit, quemadmodum etiam plura non nouit hac nostra ætate Hetruria, præsertimq; noster Senensis ager. Primum harum genus eas nostri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur; sunt tamen spectata forma, & magnitudine Bononiensibus non quidem inferiores. His tantùm muria asseruatis utuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ sunt, quòd multò plus amurcæ, quàm olei fundãt. Proximæ tũ colore, tũ magnitudine præstãtes, quanuis prædictis longè minores sint; sunt tamen omnium aptissimæ ad olei conficiendi usum. quippe quòd oleum ex eis expressum, sit non modò flauum, dulce, pellucidum, ac cæteris præstans; sed etiam copiosum. Gignuntur hæ à procerissimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum instar, ramos in altum, latumq; amplissimè fundentibus. eas rura nostra Oliuastre uulgò uocant. Tertij uerò, ac postremi generis eæ deniq; sunt, quæ passim in uniuersa Italia nascuntur, & omnium uulgarissimæ habentur. Laudatissimæ oleæ Bononiensibus, & nostratibus crassiores muria asseruatæ Romam, Venetias, & ad alias complures Italiæ clarissimas urbes, ubi magnificæ, opiparæq; parantur mensæ, ex Hispania importantur.

Oleæ, & quercus odium.

Cæterùm olea, & quercus tam pertinaci odio inter se dissident (si rei agrariæ scriptoribus fides est adhibenda) ut altera prope alteram depacta breui tempore pereat. Oleæ item si primo germinatu à capra depascantur, adeò sterilescunt, ut nullo remedio in posterum prolificæ fiant. At si alia de causa raras admodum, uel nullas proferant baccas, nudatas earum radices à circumstante terra hybernis algoribus opponere, certissimum est remedium.

Aethiopicæ oleæ lacryma.

Syluestris, seu Aethiopicæ oleæ lacryma, licet multis polleat uiribus; eius tamen in Italicis officinis nullus est usus: neq; quòd ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud esse gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non esse, quòd gustatu mordax non sit, neq; linguam uellicet: tum etiam, quòd omnibus perspicuum sit, eam lacrymam (etsi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem; sed uerius in resinarum genere esse recipiendam: cùm igni exposita statim colliquescat, & diffundatur, quemadmodum & resinæ, quæ è pinu, picea, & alijs resinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorsus ignota sit planta, à qua in oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus (quod ego sciam) igne colliquescit, nisi addito aceto, uel uino: quin potius statim comburitur.

Gũmi elemi.

Est & alia oleæ maris rubri lacryma, ex qua (ut Theophrastus inquit lib. IIII. cap. VIII.) medici sistendo sanguini medicamentum componunt. Cæterùm quanuis ætate nostra obscura admodum sit gummi Elemi origo; eius tamen uires clarissimæ apud chirurgicos, & uulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac uulneribus mirificè unguentis, & emplastris additur, adeò ut præstantissimum sit in his sanandis medicamentum.

Amurca olei.

De Amurca olei postremò nil aliud dicendum est, nisi quòd sit admodum utilis (ut memoriæ prodidit Cato) apotecharum, & officinarum fabricis, ubi lanei, uel sericei panni reconduntur. Nam si calci admisceatur, & ex ea inde parietes incrustentur, oblinanturq;, item laquearia, & pauimenta non modò parietes contractos, uel aduentitios humores nunquam collacrymant, & situm minimè contrahunt; sed nec blattæ, nec aranei, nec cuiusuis generis uermiculi ibidem gigni possunt.

Oliuæ uires ex Galeno.

Oliuæ uires prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adstrictionis, tantæ & frigiditatis participes sunt. Fructus uerò, si quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus est, magis tum adstringit, tum refrigerat.

Nomina.

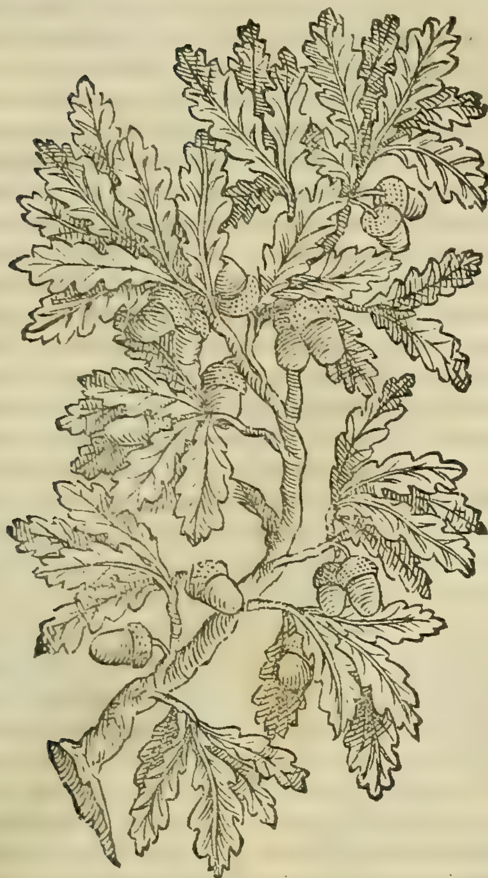
Olea satiua, sic Latinè, ut ἐλαία ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Zaiton, seu Caiton: Italicè, Oliuo domestico: Germanicè, Oelbaum; Hispanicè, Oliuo, & Azeytuno: Gallicè, Oliuier. Syluestris autem Græcis Ἀγριελαία, ἢ κότινος appellatur: Latinis, Oleaster, & Olea syluestris: Italis, Oliuo saluatico: Germanis, Vuilder oelbaum: Hispanis, Azebuche: Gallis, Oliuier sauuage.

Δρῦς, QVERCVS. Βάλανος, GLANS, Φηγός, FAGVS. Πρῖνος, ILEX. CAP. CXXI.

QVERCVS omnis adstrictoriam uim habet, præsertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiam tunica putamini glandis subiecta. Decoctum ex ijs datur dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus. Trita in pesso fœminis fluxione uuluæ laborantibus subijcitur. Glandes eosdem effectus exhibent: urinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum sumptæ pariunt: resistunt esitatæ uenenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte uaccino potum, prodest contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoëthe uocant, & malefica ulcera cum salsa axungia conueniunt. Iligneæ glandes uiribus quernas antecellunt. Fagus, & Ilex quercus generi assignantur, & consimile munus obeunt. Iligneæ radicis cortex cum

aqua

QVERCVS.

FAGVS.

ILEX.

aqua coctus, dum mollitus intabescat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tusa, & trita tumoribus prosunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

Glādiferarum arborum cōsideratio.

SVNT *& aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, & aliæ nonnullæ, quæ suo more rura nostra appellant, quarum omnium exactè rationem reddere potest uniuersa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeò numerosa in uastißimis syluis proueniant, ut glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis saginent. Verùm ne aliquis existimet, harum non meminisse Dioscoridem, quòd fortasse eas non cognouerit, sciendum est, eū, meo quidem iudicio,* δρυός *nomine cōprehendisse in uniuersum omnes glandiferas arbores, non solùm quòd sciret, una uoce omnia illa genera cōtineri posse, sed etiā ut breuitati consuleret:* δρῦς *enim apud Græcos nō modò quercum particulatim significat; sed uniuersim quancunque glandiferam arborem. Quo fit, ut dixerit ipse:* Δρῦς πᾶσα συπ]ικὴν ἔχει δύναμιν, *id est, Quercus omnis adstrictoriam uim habet, ac si dixisset, arbor omnis glandifera adstringit. Porrò mirum est (ut Theophrastus est auctor lib.* III. *cap.* VIII. *&* IX. *de plant. historia) quòd alia plurima præter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit paruulam, atq; alterā resinosam, & nigrā: quin & aliud specie ueluti morum, sed durum, & fractu admodum difficile: id tamen rarum. Ad hæc aliud effigiē colis repræsentans. Cùm uerò perficitur, durum quid parte emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans*

Quercus quę proferat.

m 2 *profert,*

profert, quod præruptum nuclei oleæ speciem intus ostendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilulæ est comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur. Flagrat etenim probè, ut galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterùm quidem inutilem, uerno autem tempore succo melligeno inficientem tum tactu, tum gustatu. Inq; ramorum alis pilulam aliam gignit sine pediculo, concauoq; sessilem, peculiarem certè, uersicoloremq;. Nam eminentes quosdam umbilicos candicantes, uel paßim uariantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, splendidamq; ostendit, aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum quoque puniceum magna ex parte gignit, quanquam rarò. Item aliam eò rariorem pilulam è folijs conuolutam, compressam, atque oblongam. Super folijs uerò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquosam, dum tenera est: hæc etiam interdum muscas intus continet, ueniensq; ad incrementum iustum in modum læuis paruulæ gallæ indurescit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinetiam uiscum taceo, quippe cùm in alijs quoq; proueniat. Sed nihilominus (ut dictum est) ferax hæc arbor habetur plurimarum. hactenus Theophrastus. Cæterùm non dubitandum est, quin omnes ij partus suos habeant usus, suisq; polleant uiribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ uitreo organo à tenellis quercus folijs primo ipsarum exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones sistit, renum calculos comminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Ad hæc eius echinatæ pilulæ siccæ, ac tritæ uim apprimè adstrictoriam poßident: eaq; propter efficacißimo sunt remedio contra omnes alui fluxiones. In summa præstant, ubi supprimere sit opus.

Fagi consideratio.

Fagus quoq; glandiferis arboribus adnumeratur, tametsi fructus effigies glandibus prorsus reclamet. Hic enim extima parte calyculo includitur rotundo, quadántenus echinato, hispido, ac scabro: interius uerò triangulari forma nuclei sunt, qui tenui, & læui cute, castanearum modo, in atrum rubescente obteguntur. Horum sapor dulcis, & subadstringens. Glires hoc pabulo maximè delectantur, ac pinguescunt. Quamobrem cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Stiriæ, & Carinthiæ syluis: quippe ijs in locis incolas mane inspexeris, qui saccos gliribus plenos ferant una tantùm nocte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: siquidem è longinquis regionibus natura ducti gregatim syluas ingrediuntur. Item & sciuris gratißimus est cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsq; compluribus uolatilibus. Quin & obsessos hostibus homines in oppido Chio ea tantùm glande uictitasse, Cornelius Alexander est auctor, donec se obsidione liberassent. Fagi folia esitata labiorum, gingiuarumq; uitijs mirificè opitulantur: tusa, illitaq; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis utiliter illinitur.

Ilicis consideratio.

Ilex insuper arbor est in Italia notißima, spectatæq; proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius densa admodum est, ac robusta, in atrum rubescens. Folijs laurinis, ac perpetuis uiret: sed quæ externè candicent, scabræq; sint; internæ uerò uirescant, læuesq; cernantur: quin & in toto ambitu adeò serrata sunt, ut spinarum speciem præ se ferant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præstant. Iligneus carbo Hetruscis in pretio est, non modò quòd ignem diu foueat, sed etiam quòd (ut aiunt) uapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quasdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto uulneribus recentibus, & cruentis oculis utiliter imponuntur.

Smilacis consideratio.

In Ilicis genere (ut memoriæ prodidit Theophr. lib. III. cap. XVI. de plant. historia) est arbor illa, quam Arcades Smilacem uocant, ilici similis (ea autem non est taxus, quæ etiam smilax dicitur, quoniam de taxo capite X. eiusdem libri disseruit Theophrastus) folio tamen non aculeato, sed molliori, profundioriq;, differentijsq; pluribus distinguendum: nec materie, ut illa, solida, spissaq;, sed soluta, molliq; in opere. Meminit huius Gal. lib. VI. cap. III. de cōp. med. secundum locos in columellæ remedijs, sic inquiens. His fortiora sunt myrti, ac baccarum eius decoctum, & ex acerbis cotoneis malis, & uirgultorum tenerorum ilicis, arbuti, smilacis, ac fagi.

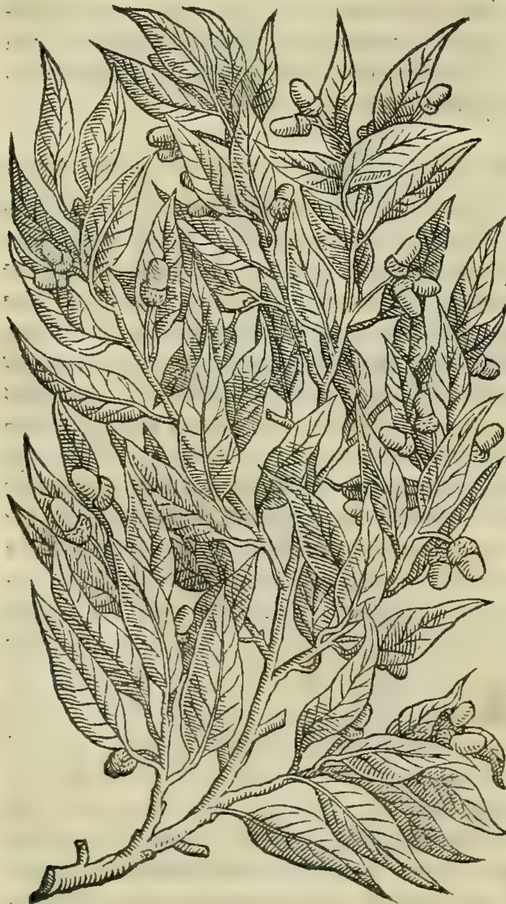
Cornarij lapsus.

Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri potest, quòd smilax (taxum, uel eius speciem intelligit) quæ ab omnibus uenenosa describitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubij uerò solutione nil aliud determinat, nisi quòd, cùm non ubique (sic ipse putat) taxus sit uenenosa, ex eo genere sumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed si Cornarius Theophrastum sibi alioquin familiarem cōsuluisset, qui smilacem quandam (ut paulò antè ostendimus) in arborem ilici similem refert, rectius, meo quidem iudicio, & paucioribus rem hanc explicasset.

Suberis consideratio.

SVBER deniq; arbor est fructu, et folio ilicis, perpetua similiter coma uirens, quanquam id negat Theophrastus, sed craßißimo cortice uestitur, atq; ilici magnitudine cedit, ut ij quidem attestari poßunt, qui Baccano Romam profecti sunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantæ uisuntur. Hæc cortice exuta minimè arescit, quemadmodum reliquæ arbores: quandoquidem natura haud ignara, quòd sæpißimè cortice expolianda esset, materiem duplici cortice muniuit. Inter plures, ac uarios corticis suberei usus, qui in rebus domesticis celebrantur, ille præcipuus est, & uulgaris, quòd sutoribus maximè sit expetita ad crepidas conficiendas.

SVBER.

ciendas. Quin & globis ex ea factis utuntur piscatores, quòd ea nunquam aquis mergatur, sed supernatet sustinẽdis retibus, plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq; Plinius *lib.* XVI. *cap.* VIII. *scriptum sic reliquit. Suberi minima arbor, glans pessima, raraq;: cortex tantùm præcrassus, ac renascens, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vsus eius anchoralibus maximè nauium, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hiberno fœminarum calceatu. quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem uocent, atq; ubi non nascitur ilex, pro ea subere utuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin, & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, cap.* XL. *inquit. Eius materies tardissimè uetustatem sentit, sicut robur, larix, castanea, iuglans. hæc Plinius.* Phellodrys. *Est & alia arbor glandifera, quam, quòd folia ferat suberis, corticem uerò, & ligni materiem cerro non absimilem, Hetruria uulgò appellat Cerrosuguaro, quasi Cerrisuberem dicas. Id quod etiam fecisse uidetur antiquitas: quandoquidem Theophrasto loco superius citato ea Phellodrys dicitur. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.* Glandiferarũ arborũ uires ex Galeno. *Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur libro* VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Quercus partes omnes adstringentis qualitatis participes sunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci corticæ membrana subest, tum quæ sub glandis ipsius calyculo, ea uidelicet, quæ fructus carnem conuestit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & sanguinis expuitiones, tum dysenterias, & diuturnos uentris fluxus commodam esse credunt. Maximè uerò ea utuntur decocta. Valentius tamen adstringunt, fagus, & ilex, seu quis eas species esse roboris uelit, seu toto genere diuersas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non instrenuè desiccare ualent, minus autem quæ sunt alterius roboris, nimirum quantò minus sortita sunt adstrictionis. Siquidem ego quandoque glutinasse me uulnus memini falce inflictum, cùm nullum adesset ad manum medicamen præter ipsius quercus folia: triui ea in læui petra, & uulnus, omnemq; uicinum locum contexi. Eandem uim folijs habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli ad incipientes, & crescentes utuntur phlegmonas. nam quæ iam uehementes sunt, adstringentia respuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm præsentem tractatum attinent. Cæterùm in præsentia nouisse, quod eatenus adstringentem, quatenus dictum est, facultatem quercus obtineat, sufficit: ac proinde desiccandi, atq; adstringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere scilicet eorum, quæ (ut sic dicam) tepida sunt.* Nomina. *Arbor, quæ* δρῦς *Græcis, Quercus Latinis appellatur: Chullot, Hullet, aut Beluth, Arabibus: Quercia, Italis: Eychbaum, Germanis: Robre, Hispanis: Chesne, Gallis. Quæ uerò* φηγὸς *Græcè, Fagus Latinè dicitur: Arabicè, Chinaos, aut Chiachas: Italicè, Faggio: Germanicè, Buochbaum: Hispanicè, Haia: Gallicè, Faus. Quæ deniq; Græca uoce* πρῖνος*, Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, siue Carmas: Italica, Elice: Hispanica, Anzina, & Anzinheira.*

Κάστανα. CASTANEAE. CAP. CXXII.

SARDIANAE glandes, quas aliqui Castaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adstringunt & ipsæ, similesque effectus præbent: præsertim tunica, quæ carnem, & corticẽ media intercursat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conueniens est.

Castanearum consideratio. CASTANEAE *nuces sunt in tota Italia uulgò notissimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui castanearum complura fecerunt genera, nominibus plerunque inditis à locis, unde importabantur. Sed duo tantùm in Hetruria habentur genera, satiuum scilicet, & syluestre. Mitiores facilè purgantur, harumq; illæ principem locum tenent, quas uulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris sint maiores, sapidiores, speciosioresq;. In montanis, ubi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ castaneis per hyemem uictitant. Nanq; eas in cratibus fumo prius exiccatas ab utroque cortice repurgant, moluntq; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificijs, atque alijs domesticis utensilibus admodum apta est: siquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta; sed & cadorum costæ, & eorum cinctus: uerùm igniarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campestribus, & apricis.* Castanearum uires. *Castaneæ uehementer sistunt tum alui, tum uentriculi fluxiones, idq; maximè siccæ: quin & sanguinem excreantibus prosunt. Tritæ cum sale, melleq; subactæq; rabidorum canum morsibus utiliter imponuntur: & cum hordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias discutiunt. Venerem excitant, eo quòd flatum gignant. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, alum adstringunt, ac ægrè concoquuntur. Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, uulnerato prius in latere*

tere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, uel saccharo edantur.

Castanearum uires ex Gal.

De castaneis disserens Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Castaneæ omnium glandium sunt præstantissimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους appellent: hi nanq; & soli inter fructus agrestes alimentum memorabile corpori præbent. hactenus Galenus. Illud porrò in his uerbis animaduertendum, quòd Castaneæ, quanuis eas Galenus plurimùm nutrire prodiderit; non tamen in cibis commendantur, si comedantur frequenter. Nanque, ut idem auctor est libro de tenui uictus ratione, sint illæ in aqua coctæ, sint tostæ, sint etiam frixæ, semper esitantibus noxam inferunt, multoq; magis, si crudæ edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali succi memoriæ mandauit.

Nomina.

Castaneæ ita Latinis uocatæ, Græcis κάσανα, σαρδιάναι βάλανοι, ἢ δίος βάλανοι, ἢ λόπιμα dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Castal, & Stebulot: Italis, Castagne: Germanis, Kesten: Hispanis, Marones: Gallis, Castaignes.

Κηκὶς. GALLA. CAP. CXXIII.

GALLA fructus est quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidem, sed † articulorum manus modo rugosa, solida, nullo foramine peruia. Altera plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior est. Vtriusque uis uehementer adstringere. tritæ excrescentia in carne, fluxiones gingiuarum & vuæ, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem sedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & uino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, sanguinem supprimunt. Decoctum quibus insidere expedit, efficax est, & contra uuluas procidentes, fluxionesque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dysentericis, cœliacisque cum uino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obsonijs addi debet, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum est, quod his affectibus conferat. In summa his utendum ad adstringenda, aut sistenda, aut siccanda, quæ opus sunt.

Gallarum cōsideratio.

GALLAE uulgò notissimæ sunt, easq; ferunt arbores omnes (ut Plinius auctor est) quæ & glandem. Nascuntur sole de geminis exeunte: & si æstu nimio excipiuntur, arescunt protinus, nec amplius adolescunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugosa cute spectantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græcis omphacitides dicuntur. Maiores uerò, quæ læuiores habentur.

Cornarij opinio reprobata.

Cæterùm neque in hoc Cornario adstipulandum esse iudico, quòd suis in Galenum commentarijs tam primo, quàm sexto libro de compositione medicamentorum secundum locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidem gallam esse Dioscoridi, & Galeno; quam calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantùm argumento ductus, quòd Paulus capite de dysenteria in quodam clysteri scribat: ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔσι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ὃ περ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. id est: omphacidis ustæ. est autem cauum illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarij utuntur. Vbi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, uulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (ut diximus) esse existimat, quàm cauum illud, in quo glandes inseruntur, quod recentiores cupulam uocant. statuitq; nunquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut ὀμφακίδα ab eo substantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & uulgò cupula glandis uocatur, dictum ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quòd is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutissimi ingenij, sanissimiq; iudicij uirum semper existimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam si Paulus non putasset, quòd ὀμφακὶς Græcum uocabulum ob sui raritatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse uidetur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionem illud declarare, ut fecit, cùm inquit. Est autem ὀμφακὶς cauum illud, ex quo glans querna enascitur, quo coriarij utuntur. Quod præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quòd ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus disserat, duoq; gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem appellat; alteram uerò magnam, flauo colore, uiribusq; inferiorem esse scribit. Quod etiam antea Dioscorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quòd non ignorauerint (ut Cornarius ignorasse uidetur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioscorides,

uides, & Paulus nuſquam, quod equidem legerim, uſi ſunt hoc uocabulo ὀμφακῖτις pro galla; niſi adiectiuè, & cum ſuo ſubſtantiuo κηκὶς. Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum eſſe, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος, ut contendit Cornarius: quinetiam crediderim Græcis glandium calycem ὀμφακίδα propriè appellari. Tametſi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo uocem illam acerbam uuam interpretatur, Græcæ linguæ peritiſſimi, hæc nō cognouiſſe, neq; animaduertiſſe deprehendantur. Illud peculiare ſibi maiores gallæ uendicauere, ut quotannis aut annonæ fertilitatem, aut ſterilitatem, aut peſtilentem auram prænuncient: nam ſi rumpantur integræ, & quæ perforatæ non ſunt, aut muſcam, aut araneum, aut uermiculum exponent. Si muſca uolat, futuri belli; ſi repit uermiculus, annonæ penuriæ; ſi currit araneus, peſtilentium morborum præſagium eſt. Neque cuiquam mirum uideatur, quòd ex omnibus gallis iſta exoriantur animalcula: etenim ego huius rei ſæpius periculum feci, nullamq; unquam ſum conſecutus, prius non perforaram, quæ ex tribus animalibus unum intra ſe non contineret: nam foramine conſpecto facilè indicium ſummi poteſt, iam animal exiiſſe. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere. Cuius rei haud ignari ueteres illi patres, non ſine cauſa quercum dixerunt Ioui ſummo eſſe dicatam. Gallarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum eſt medicamen, pleraq; ſui parte eſſentiæ terrenæ, & frigidæ: perquàm deſiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc conſtringit, contrahitq; partes laxas, ac languidas: omnibusq; fluxionum affectibus ſtrenuè reſiſtit. Eſto uerò tertij in deſiccando, ſecundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxaq;, & ipſa deſiccat quidem, ſed tantò minus, quantò minus acerbæ qualitatis eſt particeps. Cocta itaq; ipſa per ſe, ac deinde trita, cataplaſma eſt non inſtrenuum ſedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda eſt, ſi modica opus ſit adſtrictione, in aqua: ſin uehementiore, in uino. Ac ſi augere inſuper adſtrictionem ſit opus, uino utare auſteriore. Hanc ruſtici noſtrates ὀμφακίδα, quaſi uini gallam dicas, nominant. Deniq; gallæ combuſtæ ſanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex uſtione aſſumunt: ſuntq; iis, quæ ignem expertæ non fuerint, tum ſubtiliorum partium, tum maiore deſiccandi poteſtate. Cæterùm cùm ad ſanguinis ſuppreſſionem præparare eas uoles, carbonibus impoſitas, dum undequaq; candeant, aceto, aut uino extinguere oportebit. Quercus fructus κηκὶς Græcè dicitur: Galla, Latinè, pariter & Italicè: Hafs, aut Hafus, Arabicè: Galloepffel, & Eychoepffel, Germanicè: Galha, & Bugalha, Hiſpanicè: Noix de galle, Gallicè.

Gallarū præſagium.

Gallarū uires ex Galeno.

Nomina.

† Hoc loco Græci codices habent κονδυλώδης. Qua uoce conſtat, iudicio meo, Dioſcoridem gallæ omphacitidis figuram deſignaſſe, cùm prius magnitudinem expreſſiſſet. Attamen ex interpretibus Marcellus manifeſtè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autem, cùm eam tuberoſam interpretetur, ipſe quoq; magnitudinem innuiſſe uidetur. Quocirca nobis ſatius uiſum eſt, omphacitim rugoſæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, ſimilem reddere: quòd non ſolùm id innuat Græcum uocabulum; ſed multò etiam magis omphacitides ipſæ apertiſſimè demonſtrent.

RHVS.

Ῥοῦς. RHVS. CAP. CXXIIII.

RHVS, quæ obſonijs aſpergitur, ab aliquibus erythros appellata, ſemen eſt coriarij fruticis, ſic uocati, quoniam coriorum infectores eo vtuntur ad inſpiſſandas pelles. Arbuſcula eſt in petris naſcens binûm ferè cubitorum altitudine: folijs oblongis, ſubrubentibus, in ambitu ſerratis † ilicis modo: acino vuarum gracilium, denſo, magnitudine terebinthi, quadántenus lato: cuius corticoſa tunica perquàm utilis eſt. Folia uim habent adſtringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctū capillos denigrat: dyſentericis infunditur, & in potus eorum, inſeſſusque adijcitur: inſtillatur auribus purulentis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad craſſitudinem mellis in aqua decoctis, ad eadem, vt lycium, conueniens. Semen eoſdem effectus exhibet: cœliacorum, dyſentericorumque obſonijs inſpergitur: fracta, deſquamata, liuidaque illitum ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ aſperitatis cum melle abſtergit: candida fœminarum profluuia ſiſtit: hæmorrhoidas ſanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua ſemen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipſo ſemine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

RHVS Græcorum, cui (ut ſcribit Plinius libro XXIIII. cap XI.) Latinis non eſt inditum nomen, Sumach officinis uulgò uocatur, uocabulo nimirum à Mauritanis accepto, ut in alijs quam

Rhois conſideratio.

quàm plurimis ab illis fieri solet. Hac in condimentis pro sale utebantur antiqui: idcirco Dioscoridi in ipsius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obsonijs aspergitur. Cuius usus, ut audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc usq; diem perdurat, ubi rhus prouenit præstantior. Nascitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, ijs omnibus planè notis, quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorum, caprarumq; pelles illæ spissantur, crispantur, concinnanturq;, quas uulgò Somachi nuncupant. Cæterùm illud non uidetur prætereundum, quòd etsi Galenus tum alibi, tum præcipuè lib. VI. de compositione medicamentorum secundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicasse uideatur, ut qui id modò Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obsoniorum, modò coriarium, modò rubrum; non tamen propterea censendum est, Rhois arbores inter se genere, uel specie differre. Quandoquidem nobis constat, unum tantùm genus Dioscoridi hoc loco descriptum esse, quemadmodum & Galeno libro VIII. simpl. med. Atqui hac in re scire conuenit, quòd Rhus obsoniorum nil aliud est, quàm semen: coriariorum uerò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramusculi. Nostræ enim sententiæ subscribit Dioscorides, qui scriptum reliquit. Rhus semen est exiguæ plantæ, qua coriarij ad inspissandas pelles utuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus uerò rubens nil aliud esse comperitur, quàm eius semen immaturum, cui maior adstringendi uis inest, quàm maturo, cuius acini quadántenus nigricant. Syriaca præterea, atq; Pontica rhus, etsi in alijs nascatur regionibus, à quibus nomē inuenit; nihil tamen genere distat ab Italica, atq; Iberica, nisi illa magis, hæc uerò minus uiribus præstet.

Monachorũ error.

Ideoq; Monachos illos, qui in Mesuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui sibi persuaserint, Rhoëm Ponticam alterius esse generis ab ea, cuius extitit usus apud antiquos in obsonijs. Qua in re & Plinius deceptus esse uidetur, cùm de coriario particulariter scripserit, ipsumq; diuiserit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus utebantur.

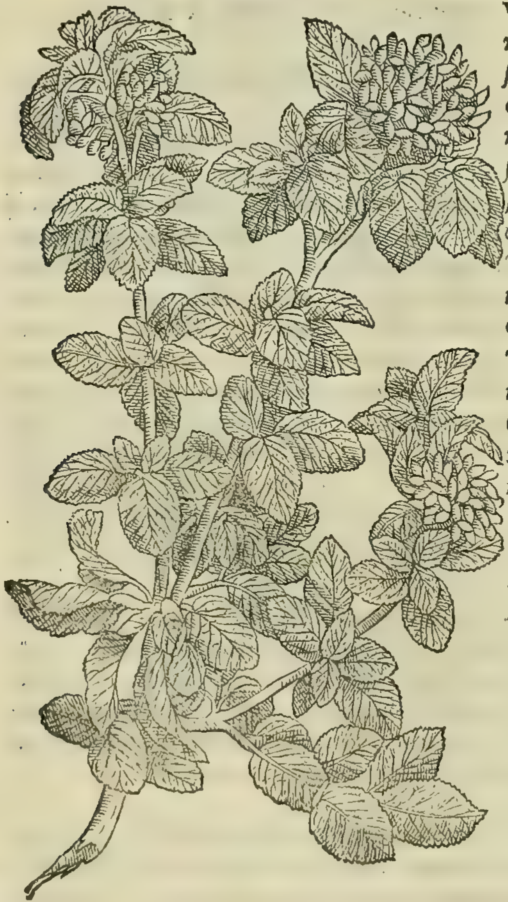
Fuchsij opin. damnata.

Fuchsius uerò medicus singularis eruditionis, non contentus duobus Rhois generibus Plinij imitatione, tertium adinuenit. Etenim is in libro de componendis medicamentis, quem secundo loco edidit, Rhoëm Syriacum non solum differre scribit ab eo, qui tum culinis, tum coriarijs expetitur; sed peculiarem quidem Syriacæ arbusculæ succum esse censet, quòd Galenus lib. VI. de compositione medicamentorũ secundum locos succum rhois Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchsius in hoc, mea quidem sententia. quandoquidem non uideo, quomodo ex mentione succi rhois Syriaci à Galeno facta, colligi possit, rhoëm Syriacum esse genus separatum. nam ego potius adducar ut credam, ita eum cognominatum fuisse à Galeno, quòd apud Syros cœli & soli illius temperie proueniat cæteris præstantior. Et quanuis Theophrasto lib. III. cap. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas scilicet, & fœmina, quòd alia sterilis, alia fructifera sit; non tamen ob hoc posteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs nasceretur, sed ambas ad coria inficienda destinauit: quòd coriarij folia, & ramusculos tantùm accipiăt, non autem semen.

Petri Criniti lapsus.

Rhoëm, quæ in Cornelio Celso ros Syriacus deprauatè legitur, Mannã, quæ ex Syria nobis aduehitur, esse putauit Petrus Crinitus Florentinus capite septimo libri ultimi de honesta disciplina, falsus uocum similitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda est in Celso, aëris rorem significare crediderit: etenim manna ros quidam est. Veruntamen eius sententiam acriter explosit Manardus Ferrariensis libro epistolarum suarum primo. Theodorus in Theophrasto, Rhois uocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum secutus sibi Latinè finxit: quippe (ut Plinius est auctor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errădi præbuit ansam, cùm iandudum pro certo existimauerim, fluidam Theophrasto eam arbusculam esse, quæ uulgo Lantana uocatur, è cuius radicibus uiscum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcũ Theophrasti codicem perlegissem, Theodoriq; nouum uocabulum non sine bile examinassem, erroris mei causam facilè deprehendi. Quo factum est, ut iam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophrasto designare, quàm Rhoëm, & ob id Lantanam sic à uulgaribus uocatam, ut prius credideram, non esse.

VIBVRNVM.

Viburnum.

Quæ tamē (ut mea fert opinio) potius VIBVRNVM imitatur, quòd maximè lenta, obsequiosa, flexuq; inuicta sit. Tale enim esse uiburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Quantum lenta solent inter uiburna cupreßi.

Exit hæc ramulis digitali crassitudine, bicubitalibus, folijs ulmeis, incanis, & pilosioribus, quæ paribus internodijs aduersis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuissimè serrata. Florem edit album, umbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo pressi, qui primo statim exortu uirides, deinde rubri, demum uerò nigri spectantur: radice per summa cespitum uagante. Hanc Ruellius rhoëm existimat, cùm tamen alia Dioscoridi, et Galeno rhus sit planta, Hetruscis notissima, quòd plurima oriatur eo Apennini tractu, qui Hetruriam respicit.

Rhois uires ex Galeno.

De Rhoë hæc, quæ sequuntur, nobis scripta reliquit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rhus fruticosa planta adstringit, desiccat. Nam & coriarij ad desiccandum, & adstrin-

gendum

gendum pelles planta utuntur: ac proinde βυρσοδεψική, hoc est, excoriaria appellata est. Porrò medicis in usu sunt in primis fructus eius, & succus multùm austeræ qualitatis. Consentaneus est usus particularis ipsi gustus sensui. Fuerit itaq; & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo uerò refrigerantium. Ῥοῦς ut Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur: Sumach, Adurion, Rosbar sadisticos, seu Rosaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagre, Hispanis. Nomina.

† *In uulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινοειδῶς, hoc est, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omissa fuerit, certè nescio. Sed mihi quidem uisa est non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribasius legat, sed quod etiam Rhus folijs pulchrè Ilicem æmuletur.*

φοίνιξ. PALMA. CAP. CXXV.

PALMA in Aegypto gignitur. Ea medio maturitatis uigore, autumno decerpi solet, Arabici myrobalani similis, pomatis cognomine, colore uiridi, & odore mali cotonei: quòd si ad maturitatem peruenire sinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba est, & adstringens: contra alui, fœminarumque profluuia, in uino austero bibitur: hæmorrhoidas sistit: uulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus siccis adstringunt: capitis dolorem afferunt: copiosiores in cibo inebriant. Sicciores sanguinem excreantibus, stomachicis, & dysentericis utiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino uesicæ uitijs. Caryotæ, præsertim esu, faucium asperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æstuationem sedat: uires recreat cum hydromelite ueteri sumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis uinum ad eadem conueniens. Decoctum per se potu, & gargarizatione magnopere adstringit, & cohibet. Nuclei palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & uino restincti, cinere loto, spodij uicem efficiunt, miscenturque in calliblephara. quòd si non iustam ustionem acceperint, denuo cremandi. Vim adstringendi habent, & spiracula cutis obductu suo claudunt: contra oculorum uuam, & pustulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excrescentias cum uino reprimunt: ulcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Aegyptiæ.

φοίνιξ ἐλάτη. PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

PALMA, quam aliqui elaten, aut spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est, calyxque: quo in spissamenta unguentarij utuntur. Optima habetur odorata, adstringens, ponderosa, præclusa, intus pinguis. Vis ei adstrictoria: sistit ulcera, quæ depascunt: laxatos artus committit: trita miscetur cataplasmatis, & malagmatis: prodest præcordijs, imbecilli stomacho, & iocineri affecto, mista conferentibus cataplasmatis. Eius decoctum subinde detersum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, uesicæ, & uiscerum uitijs: uuluæ, ac uentris fluxiones sistit: scabiem cum resina, & cera sanat, si uiginti diebus recens apponatur. Inuolutusque in ea elate fructus, quem suo amplexu fouet, elate etiam uocari solet, & ab aliquibus borassus. Adstringit, & spathæ effectus præstat, non sic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ borassus.

TAMETSI *in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, uiridarijs, & monachorum claustris dictis,* Palmæ consideratio.
reperiantur Palmæ insigni magnitudine, ac speciosa proceritate; cùm tamen climatis nostri temperies earum naturis inclementior sit, fructum nobis non proferunt, sed steriles consenescunt. In Hispania tamen maritimis quibusdam locis fructũ edunt, uerùm immitem, et qui nunquam maturescat. Quæ in Creta proueniunt, fructum sanè percoquunt, sed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præstantißimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte nascuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus cariotæ, quibusdam uerò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore statim decerptis, quibus Italia caret, uinum fieri auctor est Plin. lib. XIIII. cap. XVI. quo Parthi, & Indi utuntur, ac cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et ut idem refert lib. XIII. cap. IIII. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, nisi prope

marem

marem conserantur: quo exciso, aut exiccato, uiduæ postea sterilescunt. Nec tamen ob id putandum, quòd mares fructum non ferant. Quandoquidem scribit Theophrastus lib. II. cap. VIII. de historia plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim sunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures sunt differentiæ, quoniam alij sine osse, alij duro osse, alij molli proueniunt. Colore quoq; inter se discrepant: alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad summum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; absolutè pauciora genera statuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraq; uolunt: quosdam enim rotundos esse in modum malorum: magnitudineq; tantos, ut quatuor tantùm in spicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimùm differre inquiunt, sed optimum tam inter nigros, quàm inter candidos, genus, quod regium uocant, cùm magnitudine, tũ uirtute, sed rarum id esse. Quædam non fructu modò, uerùm & arbore ipsa, longitudine, formaq; reliqua distant: non enim magnæ, excelsæq;, sed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificãtes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoq;, Aegyptoq; palmæ proueniunt, quæ quadrimæ, aut ut plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine assurgentes. Genus aliud est in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, discrimineq; peculiari discretum, magnitudine mali punici, figura oblongum: non tamen sapidum, tanquam cæteræ; sed radicibus similem, ut non deuoretur, sed succo tantùm expresso expuatur. hæc de palmis historia ex Theophrasto.

Musæ plantæ historia, & uires.

Sunt præterea, qui palmarum generi adscribant plantam in Aegypto, Cyproq; nascentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM *appellant, & Musas similiter fructus. Adolescit hæc (ut referunt) ad quinùm, senùmue cubitorũ proceritatem è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquàm longo, latoq; ambitu se diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum mensuram quandoq; excedat; in latum uerò sesquicubitum spatietur, lata, crassaq; per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, uel etiam fortasse solis ardore, adeò ut mense septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum sit tenuis. Caulis squamoso foliorum cortice uestitur, palmæ, uel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantùm consistit. E uertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine, ad summum prodeũt germina ternùm, quaternùmue digitorum inuicem distantia: è quibus circumeminent fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadántenus flauescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neq; semine. Primùm gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre uidentur, adeò ut primo statim gustu non placeant, uerùm qui esui assuescunt, ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi uideãtur. Ita Musam mihi descripsere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamen animus eam esse, quæ Theophrasto in palmarum genere recensetur: quã idem in Cypro nasci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Musæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem fecisse inter simplicia, ubi de eius uiribus in hunc sensum disseruit. Musa excalfacit in medio primi abscessus, humectat autem in eius fine. paucum præbet alimentum. Priuatim prodest thoracis, pulmonis, ac uesicæ ardoribus. aluum emollit. Verùm liberalior eius usus stomacho aduersatur, ac iecur obstruit. Quamobrem si quis, cùm frigidi sit temperamenti, ea copiosius uescatur, subinde aquam mulsam, oxymel, aut gingiber conditum sumat necesse est. Fœtum in utero alit, renibus opitulatur, urinam ciet, & uenerem stimulat. hactenus Serapio. Palmas plurimas gignunt maritima nostra in uallis Almæ campestribus, sed pumilas, & quæ cubitalem mensuram nunquam excedant. Paulò his maiores & illæ habentur, quæ ex Sicilia Neapolim inuehuntur, quas uulgò, uocabulo ab Arabicis accepto, Cefaglioni appellant, de quibus suprà in Edellij commentario abunde diximus. Palmæ genus India profert (ut Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense augusto, distillat liquor, quem incolæ uasis excipiunt, ebibuntq; suauiter uini uice: ueruntamẽ nisi excoquatur, post triduum in acetum acerrimum desciscit. Eaq; propter illum decoquunt, ut nos defrutum, fitq; hoc modo, uelut mel suauissimum, quod postmodum ex aqua resoluunt, & diebus uiginti artificio quodam percolant, donec optimè sit defæcatum, atque pellucidum: quo artificio iucundissimus redditur potus, diuq; perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas uocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, ut molitæ cogantur in panem. Est & aliud ab his palmularum genus, quod officinæ Mauritanos secutæ* TAMARINDOS *appellant, Græci uerò à saporis acrimonia oxyphœnica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum uocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (ut inquit Serapio) à quibusdam plantis, quæ folijs longis, acuminatisq;, salignis similibus uirent: licet à nonnullis existimentur Tamarindi fructus agrestium palmarum. Sed equidem malim adstipulari Serapioni, quàm illis; præsertim cùm non constet è ueteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex ijs, qui ad nos importantur, nulli, uel pauci admodum integri reperiuntur. Nam plerunq; contriti, & in massam quandam compacti deferuntur, quam si disieceris, flauos nucleos inuenies, uarias formas referentes. Præstant, qui in obscuro rubescunt, molles, recentesq;, & qui neruosis quibusdam uillis farcti inueniuntur. Adulterantur ab impostoribus prunis, sed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam gustu: quippe nec admodum sunt acidi, nec tam saturato colore nigricant.*

Tamarindorum confid.

Tamarindorum uires.

Refrigerant, ac desiccant (ut scribit Mesues) ordine secundo, tametsi Auerroi tertio adscribantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè soluunt: item & præassatos humores leniunt, & insaniam, & furorem mulcent. Dantur obstructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienosis utiliter. Faciunt & ad scabiem, lepras, uitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à sanguine præassato emersere. Officiunt tamen frigidum uentriculum habentibus: sed noxa tollitur, admistis maci, mastiche, caßia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt suum, sed roborantur, si admisto caprino sero, aut fumariæ, aut lupi salictarij succo bibantur. In summa palmarum uaria, ac diuersa sunt genera. Quare curiosum remittemus ad Theophrastum loco superius citato,

Palma elate.

tato, & ad Plinium libro XIII. *cap.* IIII. *ubi de his latißimè scripsit. Cæterùm quid in palma illud sit, quod aliqui elaten, aliqui spathan uocant, manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est. Cui adstipulatur* Theophrastus *loco iam citato, ubi ita scribit. Fructiferarum aliæ masculæ, aliæ fœminæ. Interest autem, quòd mas primùm super spathan floret: fœmina fructum oblongum illico præstat. Sed elatæ, siue spathæ Galeno duo uidentur esse genera lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, alterum quod tenerum sit palmæ germen, alterum quod eius sit tegumentum. Primum uerò genus fortasse illud erit, quod in interiore parte inuolucri gignitur, antequàm flores prodeant. Id, Dioscoridis testimonio, ab aliquibus* Borassus *appellatur: atque etiam* Elate *dici solet. Verùm hac in re maximè excutisse* Plinium *illud apertißimè ostendit, quod ipse libro* XII. *cap. ultimo scriptum reliquit, sic inquiens. Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alij elaten uocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Quibus palàm est,* Plinium *palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudisse, uocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim* ἐλάτη *Latinis abietem significat. Quinetiam eundem putasse elaten palmam arborem esse, cùm tamen uel germen palmæ tantùm, uel florum sit inuolucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur* Adamus Lonicerus *Germanus, qui spatham in palma nil aliud esse censet, quàm folia, quòd ensiformia uideantur.*

Plinij, & Loniceri lapsus.

Palmarum uires ex Gal.

De Palmarum *uiribus pertractans* Galenus *lib.* VIII. *simplicium medicamentorum ita scriptum reliquit. Phœnix arbor adstrictoriæ facultatis omnibus sui partibus est particeps. Igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis naturæ est encephalos, quem uocant, hoc est cerebrum, siue medulla, esui aptus. At fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo sit, multo est usui, non tamen foris impositus, ubi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare, densareq́; consilium est; sed & tanquam cibus sumptus & simul cum alijs, & per se. Porrò quod elaten uocant, nempe tenerum illud palmæ germen, eandem cum cerebro eius facultatem poßidet. Quod uerò uelut tegumentum eius est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: uerùm plus quàm dicta omnia exiccat, utpote quòd & essentiæ consistentia illis siccius est, & minimè particeps est humiditatis. Itaq; iure utuntur illo ad ulcerum putrescentia, miscentq́; medicamentis articulos plus iusto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intrò sumantur, seu foris admoueantur. Sed & radix plantæ desiccatoriæ citra morsum facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam. Et de* Palmarum *fructu disserens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parua in* Palmulis *differentia: aliæ nanq; siccæ sunt, & adstringentes, ut Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, ut quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præstantißimæ in* Syria Palæstina *nascuntur in* Hierichunte*: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ censentur. Verùm concoctu difficiles sunt, capitiq́; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minùs sunt humidæ ac dulces, siccæ atq; adstringentes. Sed constitutis extremis, iam omne quod in medio est, facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam, & adstrictionem habeat. Siquidem caryotæ leuiusculè adstringunt, &* Thebaicis *obscura quædam inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & aluum sistere ostendimus. Omnes autem palmulæ, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem adferunt. Quædam etiam morsus cuiusdam sensum ori uentriculi, quod medici stomachum uocant, inducunt. Succus autem ex ijs in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, ut caryotæ. Cùm autem huic succo dulcedo etiam mista fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obstruitur: læditur autem maximè ab ipsorum esu, quòd & inflametur, & scirrho obsideatur. Post hepar autem & lien obstruitur, ac læditur. At multò sanè maximè uirides palmulæ ad omnia sunt noxiæ, si paulò largius sumantur. Perspicuum porrò est, dulces quidem calidiore; adstringentes uerò frigidiore succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, ueluti & ficus: eadem nanq; palmularum uiridium ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus non admodum calidis, palmulæ non perfectè maturescunt, adeò ut reponi queant. Quo fit, ut homines ipsis uiridibus uesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusq́;, qui ægrè calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur.*

Palmularũ facultas ex eodem.

Nomina.

Arbor, quæ Φοῖνιξ *Græcis, Latinis* Palma *uocatur: Arabibus* Machla, *aut* Nachal: *Italis,* Palma: *Germanis,* Dattelbaum: *Hispanis,* Palmera: *Gallis,* Arbre de dattes. *Huius autem arboris fructus, qui* δάκτυλοι καὶ φοίνικες *Græcis, Latinis* Palmulæ *&* Dactyli *dicuntur: Arabibus,* Tamar: *Italis,* Dattoli: *Germanis,* Dattilen: *Hispanis,* Tamaras, *&* Datiles: *Gallis,* Dattes.

Ῥοιά. MALVM PVNICVM. CAP. CXXVII.

MALVM PVNICVM omne boni succi est, stomacho utile, perexiguum sufficiens alimentum. Dulcia stomacho utiliora habentur, sed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, unde in febri abdicantur. Acida adstringunt, æstuanti stomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac urinam cient: ora, gingiuasq́ue lædunt. Vinosa uerò mediam sortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsonijs insparsi, concoctiue, fluentem aluum, stomachumq́ue sistunt: cœlesti aqua madescunt, bibunturque commodè sanguinem excreantibus: ad defessus dysentericorum, fœminarumq́ue fluxione uuluæ laborantium utiles sunt. Expressus nucleorum succus coquitur cum melle, ad oris, uirilitatis, & sedis ulcera, nomas, reduuias, & ea, quæ in corpore extuberant, aurium dolores, & narium uitia: præsertim acidorum. Huius flores cytini uocantur: qui adstringunt, siccant, cohibent: sanguinolenta glutinant: quas punicum, præstant utilitates. humida gingiuarum uitia, mobilesq́ue dentes decocto colluuntur: herniam prolapsu intestini erumpentem, cataplasmate repellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit

MALVM PVNICVM.

uorauerit, nullam eo anno lippitudinem passurum. Eliquatur hypocistidis exemplo. Malicorium asperum est mali punici putamen, quod aliqui sidion appellant. Id spissandi vim habet, & quos cytini, præbet usus. Decoctum radicis, potu latas ventris tineas pellit, & easdem euocat. Balaustium syluestris punicæ flos est, cytino similis. Cuius complura genera reperiuntur, candidũ, fuluum, colore rosaceo. Succus ex eo exprimitur, hypocistidis modo: cui adstrictoria uis inest, eadem faciẽs, quæ hypocistis, & cytinus.

Punici mali consid.

PVNICA mala in pluribus Italiæ locis uulgò, sicut etiam Latinè Granata dicuntur, à multis intus conclusis granis: quanquam non desunt, qui ita appellari uelint à Granata Hispaniæ regno, quòd inibi numerosa proueniant. Sed quomodocunq; se res habeat, nusquam non cognita sunt in Italia: siquidem inibi & in hortis, & in uinetis, & in uiridarijs, eorum frequentißimæ uisuntur arbores. Triplici (ut etiam scribit Dioscorides) distinguũtur specie: quippe quòd alia dulcia sint, alia acida, alia uinosa. Vinolẽta ea sunt, quæ uulgò Vaiani uocat Hetruria, quæq; alibi Schiaui, & alibi di mezo sapore Italico sermone appellantur. At Plinio lib. XIII. cap. XVII. quinq; enumerantur species, dulcia scilicet, acria, mista, acida, & uinosa. Verùm hæc omnia Dioscorides in tria redegit fastigia: utpote qui uni dulcia; alteri acria, & acida; tertio uerò generi mista, & uinosa adscripserit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: sed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, et uinolenta. Acida mitescere, & dulcia fieri tradunt, si suillo, aut humano stercore foueantur arboris radices, & uetere urina sæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore dehiscãt, remedio sunt lapides tres, cùm seritur arbor, ad radices collocati: quin etsi iam consita sit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item præstabitur, si scilla secundum radices conseratur. Si florem arbor non continet, urinam ueterem cum pari aquæ mensura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficacißimum est remedium. Eundem præstabis effectum, si arboris florentis truncum plumbeo concluseris circulo, uel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, si cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore: uel si postquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua resoluta undiq; oblinantur, ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, statimq; eximant, & sole siccanda exponant, octo dierum spatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc est. Acini maturi diligenter à corijs, & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox uinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in uasculis reponitur, quousque fæx resideat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuso desuper oleo, ne corrumpatur, uel acescat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asseruent, sed id per æstatem facilè acescit.

Cytinus, & balaustium.

De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem satiuæ punicæ cytinum appellat, balaustium uerò syluestris. Plinio lib. XXIII. cap. VI. primus tam satiuæ, quàm syluestris partus florere incipientis cytinus uocatur; balaustium uerò flos utriusq; in ipso erumpens cytino. Laudatißimi satiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importantur, aspectu quidem specioso, & uiribus cæteris præstantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non dißimiles, non tamen usqueadeò præstantes.

Malicorium.

Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterentur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine uocantur, uentriculo inutilia haberi, dentes gingiuasq; lædere, auctor est Plinius; etsi rectius fortè id Dioscorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno tosti, potus fluentem aluum efficaciter sistit. Syluestris uerò acinorum oßiculi utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, siccandam. Cortice punici ex uino decocto, & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus, (si rei agrariæ auctoribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, si altera in alteram inseratur.

Mali punici uires ex Gal.

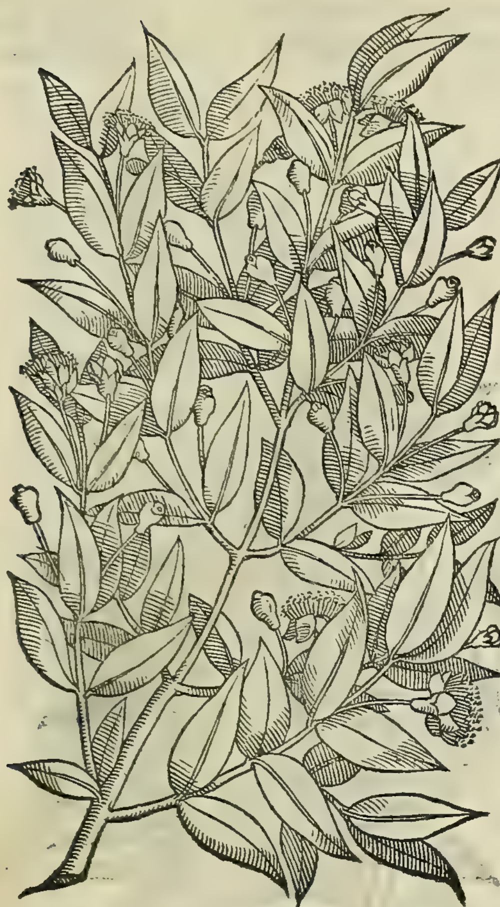
Malorum punicorum uires prodidit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Malum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm austera: & sanè quæ ab unoquoq; eorum procedit utilitas, secundum uincentem eueniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido. Itaq; ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm succus tum adstringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: uocantur autem sidia. Adsimilem illis uim habent cytini.

Nomina.

Malum, quod Græcis ῥοιὰ, Latinis Malum punicum appellatur: Arabibus, Kuman, Ruman, seu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis, Granatoepffel: Hispanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomme de granade, et Mygrenes.

Μυρσίνη.

Μυρσίνη. MYRTVS. CAP. CXXVIII.

MYRTVS satiua nigra utilior est medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: semen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & seminis adstringit. Semen uiride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & uesicæ erosionibus. Succus uirentibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho utilis, urinam cit: prodest contra phalangij morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in uino ulcera in extremis membris nata sanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægilopas illinitur: crapulam arcet præsumptum uinum, quod feruefacto aliquantùm eius semine exprimatur: aliàs enim acorem contraheret. Præstat idem seminis effectus: utile procidétiæ uuluarum in desessionibus, sedis uitijs, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus: purgat furfures, ulcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos continet. Additur quoque in medicamenta, quas liparas uocant, uti oleum, quod ex folijs eius factum est. Decoctum foliorum ad desessiones balnearum conuenit, & contra laxatos artus, & malè solidescentes: eo fracta ferruminationi repugnantia utilissimè fouentur: uitiliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisque prosunt: & admisto omphacino oleo, aut exiguo rosaceo cum uino, ad ulcera serpentia, ignem sacrum, testium inflammationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium foliorum farina utiliter inspargitur paronychijs, pterygijs, & contra alarum, feminumque perfusiones: cardiacorum sudores cohibet. Folia cruda, seu cremata cum cerato, ambustis, paronychijs, pterygijsque medentur. Exprimitur folijs succus, adfuso uetere uino, aut aqua cælesti, cuius recentis usus est: nam exiccatus planè cariem sentit, & uires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile, uerrucosum, intumescensque, & concolor: quod perinde quasi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adstringit. Tusum addito austero uino reponitur, coactumque in pastillos siccatur in umbra: multò efficacius & folio, & semine, cerato, pessis, insessionibus, cataplasmatis admistum: ubi adstringendum aliquid est.

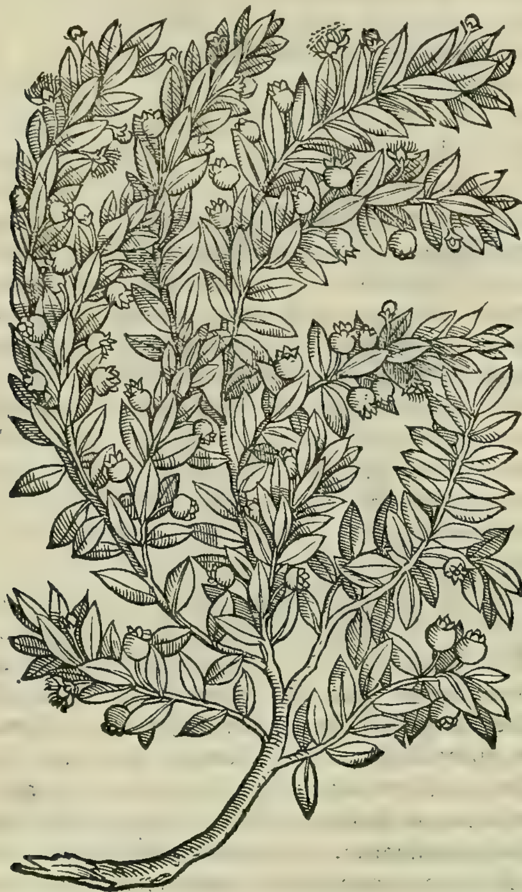
MYRTVS *arbor frequens in Italia nascitur. Cuius duo produntur genera: satiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & syluestre, quo uniuersa ferè Tyrrheni litora uirescunt, ac redolent. Siquidem in agro nostro Senensi in maritimis, ac in uniuerso Liguriæ tractu, Romano, atque Neapolitano ubique Myrti sponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adolescunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice: folijs longiusculis, perpetuoq; uirentibus, punicæ æmulis; quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora spectantur. Flores omnibus insident candidi, odorati: ideoq; aqua ex ijs confecta odoris suauitate unguentarijs plurimùm expetitur. At cùm nostras æquè sit odorata, atque olfactu iucunda; eam tamen odoratissimam existimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: siquidem & odoratissimam, & iucundissimam in Aegypto nasci Myrtum memoriæ prodidit Theophrastus. Satiuarum utrunque genus baccas fert oblongas, agrestes oleas quadántenus referentes, multò sanè syluestribus maiores: etsi contrarium asseueret Marcellus. Quippe experientia compertum est, quòd ubicunque satiua Myrtus colitur, grandiores, uegetioresq; baccas edit, quàm syluestris: cultura enim Myrti mansuescunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ satiuæ stirpes omnes: quod quidem indomita tellus syluestribus denegat. Cæterùm, ne quis decipiatur, hîc lectorem admonendum esse duxi, cùm de syluestri Myrto loquor, non me de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio syluestris, & acuta myrtus appellatur; sed de uera syluestri myrto, quæ sua sponte in litoribus sine cultu oritur: quæ item in mediterraneis, in collibus, syluis, ac campestribus prouenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa; cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus satiua, & reliq. his uerbis & syluestrem eiusdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter syluestres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas: quandoquidem ipse quàm plurimas syluestres myrti plantas uidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, non sanè nigræ, sed in purpuram albicantes. Myrti montes non amant, quin & frigidos odêre tractus: tamen cùm in mediterraneis, nempe in hortis, uiridarijs, uinetis, & campis maximè proueniunt; tum*

Myrti consideratio.

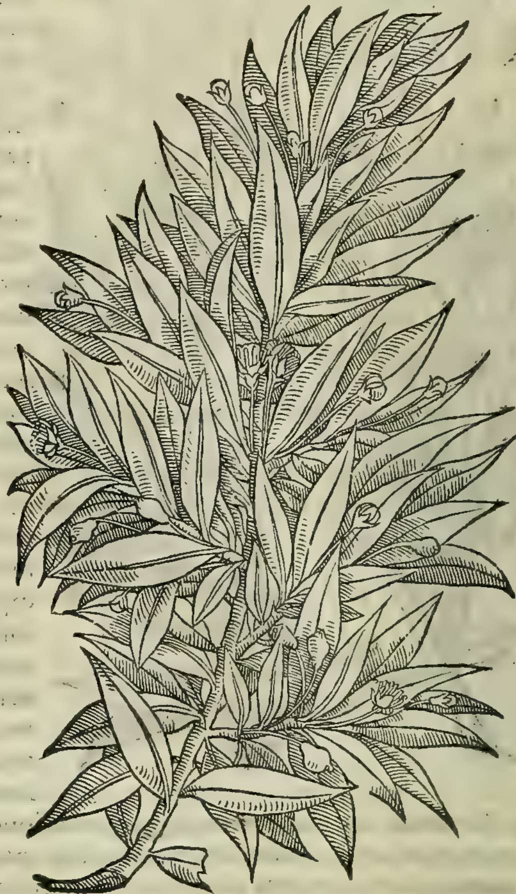
Marcelli lapsus.

in maritimis præcipuè, atq; amœnis ſtagnorum, & lacuum ripis à natura nullo ſtudio editæ, mirificè proficiunt, uitamq; lætam agunt. **Myrtidanum** *Quod Dioſcoridi Myrtidanum nominatur, uulgò notiſsimum eſt, ubi ſcilicet myrtus frequens naſcitur.* **Myrti alia genera.** *Sunt & alia ueteribus Myrti genera, nobis quoq; non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum: quorum Plinius meminit lib* XV. *cap.* XXIX. *his uerbis. Satiuarum genera topiarij faciunt.* T*arentinam folio minuto,*

MYRTVS TARENTINA.

MYRTVS EXOTICA.

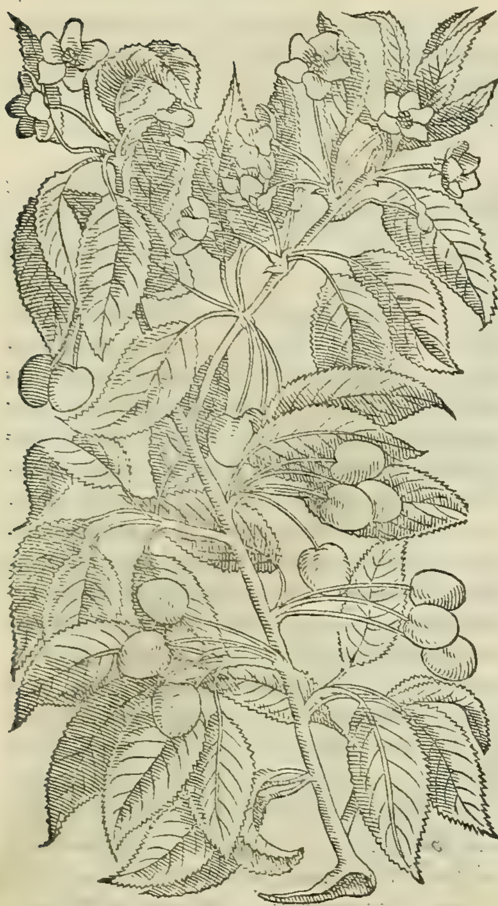
Myrti uſus. *noſtratem patulo, exoticam denſiſsimo, ſenis foliorum uerſibus.* H*æc non eſt in uſu: ramoſa utraque alia. Myrti noſtratis in* H*etruria coria ubique perficiuntur: quippe quòd ea pelles denſentur, criſpentur, atque craſſeſcant. Myrti baccis ultimam maturitatem adeptis, noſtrates mulieres utuntur ad ciborum intinctus, qui cum aſſatis carnibus eſitati maximam cum palato ineunt gratiam.* I*deoq;* P*linius loco ſuprà citato ita ſcriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex una omnium olei, uiniq; bina genera fiunt. Item myrtidanum, ut diximus.* E*t alius uſus baccæ fuit apud antiquos, anteaquàm piper reperiretur, illius obtinens uicem. Quodam etiam generoſi obſonij nomine inde tracto, quod etiámnum myrtatum uocatur.* E*ademq; origine aprorum ſapor commendatur, plerunque ad intinctus additis myrtis. hæc* P*linius. Myrteum condimentum languidos uentriculos roborat: idcirco & cœliacis, & dyſentericis utile: quin & fœminarum fluxiones, qualeſcunque ſint, ualenter inhibet. Myrti frondes, itemq; baccarum ſemen tritum contra fungorum ſtrangulationes mirificè præſtant.* **Myrti uires ex Galeno.** *Myrtus (ut memoriæ prodidit Galenus libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum) ex contrarijs ſubſtantijs planta conſtat: uincit tamen in ea frigidum terrenum.* H*abet uerò etiam tenue quiddam calidum: unde ualenter deſiccat.* P*orrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum ſuccus, non parum inter ſe in adſtrictione diſsident. Cæterùm quod ramis, & trunco adnaſcitur tuberoſum, quam quidam myrtada nuncupant, quantò dictis ſiccius eſt, tantò & deſiccat, & adſtringit uehementius. Quidam id tundentes reponunt, poſtea uino ſubigentes in paſtillos formant.* F*olia item arida uiridibus plus deſiccant: miſcetur enim uirentibus humiditas quædam. Porrò ſuccus non tantùm ex uirentibus folijs exprimitur, ſed & fructu. Reſtringendi uim hæc omnia habent tum foris impoſita, tum intro ſumpta in corpus, quòd ſcilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam ſubſtantiam habeant admiſtam.* **Nomina.** P*lanta, quæ μυρσίνη Græcis,* L*atinis Myrtus nominatur:* A*rabibus,* A*es,* A*las, ſiue* A*s:* I*talis, Myrto:* G*ermanis, Vuelſch heydelbeer:* H*iſpanis, Murta, aut* R*aiam:* G*allis, Meurte.*

Κεράσια: CERASIA. CAP. CXXIX.

CERASIA aluo vtilia ſunt, ſi uiridia ſumantur: eadem ſiccata illam ſiſtunt. Gummi, quod ceraſi reſudarunt, cum uino diluto, tuſsi uetuſtæ medetur: colorem commendat, uiſum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex uino potum calculoſis auxilio eſt.

NVLLA

CERASIA.

Ceraſorum conſideratio.

Nvlla hodie arbor eſt in Italia, quæ uulgo notior ſit Ceraſis. Has ſcribit Plinius libro xv. cap. xxv. nouas, & peregrinas, nec antea uiſas è Ponto ſecum primùm aduexiſſe in Italiam Lucullum, poſtquàm debellato Mithridate is uictoria potitus Romam uenit. Sed poſtea tanta agro Italo amœniſſimo cum hac arbore interceßit affinitas, & conſortium, ut non ſolùm ager is ſatiuarum plantas ſeruauerit, propagauerit, & adauxerit; ſed & ueluti ex eius humore (quæ ſumma fuit inter ſe ſocietas) grauida terra facta, ſine aliquo ſemine in campis, in montibus, & ſyluis numeroſißimas plantas procreauerit, & ediderit. Satiuarum ſpecioſißimi fructus, qui Ceraſa, & Ceraſia Latinis etiam appellantur, diuerſorum ſunt generum: quo fit, ut diuerſa quoque ſortiantur nomina. Inter hæc illa principem ſibi locum uendicant, quæ Hetruſcis uulgò Marchiane, & duracine uocantur: tametſi horum alia maiora, alia minora, alia ſaturato colore rubeant, alia uerò potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana, nobis uerò uulgò Acquaiuole, hoc eſt, aquea dicuntur, in nullo ſanè habentur pretio: quandoquidem adeò ſunt tenera, & fragilia, ut niſi ſub arbore ſua comedantur, facilè geſtatu collidantur, & marceſcant: quin et ob aqueæ partis redundantiam inſipida ſunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quòd admodum nigricent, Corbine nos uulgò uocamus, Plinius uerò actia, & cæciliana, cùm ſint duriuſcula, & dulcia, guſtatu habentur non iniucunda: ueruntamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, diſcũbenteſq; deturpent, menſis rarò apponuntur.

Ceraſiorũ genera.

In ceraſiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Viſciole, Senis Amarine, & in alijs compluribus Italiæ locis Maraſche uulgò nuncupantur, à ſapore (ut puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum reſipiant. Horum porrò uaria notantur genera, quæ etſi omnia ſibi acidum aſciſcant ſaporem; hæc tamen eius plus, illa uerò minus habent. Rura Tridentina ea Maraſche uulgò nominant, quæ minus acida guſtu deprehenduntur, quorum genus quoddam eſt, quod ori admodum gratũ habetur: quippe quòd in ijs acido dulce ſit admiſtum, ob idq; illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ & minora, & rotundiora ſunt, & breuiori pediculo appenſa, guſtu nihil ferè prædictis reclamante. Eſt & horum tertium genus, quæ uulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiámnum cæteris craßiore, guſtu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufeſcente, nec unquam in atrum uergente. etſi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubeſcant. Omnia hæc ceraſiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera aptißima ſunt, ut inſolentur, & ut ſaccharo condiantur. Quinetiam ſapore cõmendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò ſanis edulia iucundißimè condiuntur; ſed etiam ægrotantibus, præſertimq; bilioſis febribus uexatis. Siquidem illis non modò ſitim extinguunt, ſed oris inſuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant.

Syluestria cerasia.

Syluestre horum genus nulla adhibita cultura Ananienſibus in Tridentino agro ſponte prouenit, nihil prorſus tum colore, tum etiam ſapore ab illis dißidens, quæ inibi, ut diximus, Verule uulgò uocantur. Hæc breui pediculo pendent in arboribus admodum pumilis, tantæq; breuitatis, ut raræ, uel potius nullæ dodrantalem æquent menſuram. Quo factum eſt, ut crediderim (etſi id pro comperto aſſerere non auſim) hæc eadem eſſe, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Syluestria, quibus plerunq; ueſcuntur aues, rarò in cibis admittuntur, præterquàm à ruſticis, tum quòd plus oßis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara ſentiantur. Degenerant ceraſi quocunq; fimo radicibus admoto, id uſqueadeò oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, ſi ſui ipſius putamina falce conciſa circum radices ſepeliantur, ibiq; marceſcant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx uiua radicibus circumponitur: uel quibus aqua calida ſæpius pedes irrigantur, etſi poſtea paruo temporis tractu inareſcant.

Ceraſiorũ uires ex Galen.

Galenus habita Ceraſiorum omnis generis ratione lib. vii. ſimpl. med. ea hiſce paucis perſtrinxit. Ceraſus arbor fructum fert non paris adſtrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in horum, ſicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibuſdam auſtera qualitas, in quibuſdam uerò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipſorum dulciũ ea, quæ nondum cocta ſunt, ac matura, quædam admodum acerba ſunt, quædam ſimiliter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non ſemper. Ergo quæ dulciora ſunt, magis quæ in inteſtinis ſunt, ſubducunt, ſed minus utilia ſtomacho ſunt. contrà auſtera. Quæcunq; uerò acida ſunt, ea pituitoſis, excrementoſiſq; ſtomachis conueniunt: ſiquidem auſteris magis deſiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipſius arboris gũmi communem omnibus uiſcoſis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exaſperatas accommoda eſt. Propriè autem (ſi quidem uerum eſt quod quidam ſcribunt) calculis uexatos cum uino potũ adiuuat. Nam ſic illi tenuium partium quædam facultas ineſt.

Nomina.

Ceraſorum fructus, qui Græcis Κεράσια, Latinis item Ceraſia, et Ceraſa dicuntur: Arabibus, Saraſie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirſen: Hiſpanis, Cerezas: Gallis, Ceriſe.

Κεράτια. SILIQVAE. CAP. CXXX.

SILIQVAE recentes ſtomacho aduerſantur, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt: urinam ciunt, ſed præcipuè, quæ uinaceis condiuntur.

Siliquarũ conſideratio.

SILIQVAE, quæ Græcis κεράτια dicuntur, in Italia officinis uulgò Carobe, & Carobole appellantur. Naſcuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, præſertim in Apulia, ac etiam in Campania, ut optimè ſciunt ij, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: ſiquidem in illa ob læuigatos lapides inibi ſtratos laborioſa admodum uia, quam Appiam uocant, frequentiſsimæ conſpiciuntur. Incolæ has plantas Salequa uulgò nominant, uocabulo nimirum à Siliqua detorto. Arbores in ſpectatam ſatis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protenſis: cortice cineritio ad cæruleum inclinante, loti arboris inſtar. Folio uirent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florent diſcedente hyeme, aut uere iam appetente: fructificant uerò æſtate, & autumno. Siliquæ recenter ab arbore decerptæ ingrato diſplicent ſapore, ſed tractu temporis in cratibus expanſæ, & ſiccatæ, adeò miteſcunt, ut & dulces euadant admodum, & guſtui ſuaues fiant. Aliud ſiliquarum genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, ſcriptis tradiderunt Theophraſtus, & Plinius: de quibus mihi diſſerendum non propoſui, tum quòd Italis nuſquam (quantum equidem ſciam) naſcantur, neq; cognoſcantur; tum etiam quòd nullum habeant uſum in medicina.

Siliquarum uires ex Gal.

Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. II. de alimentorũ facultatibus, his uerbis. Ceratia, quorum tertia ſyllaba per, t, literam & ſcribitur, & pronunciatur, nihil cum cerasijs per, ſ, ſcriptis habent ſimilitudinis. Eſt autem praui ſucci edulium, ac lignoſum: unde neceſſariò ſequitur, ut concoctu ſit difficile: nihil enim quod lignoſum eſt, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipſis ineſt non paruum, quòd non celeriter deijciantur. Proinde ſatius eſſet, ea ad nos non importari à regionibus orientalibus, in quibus naſcuntur. Sed de uiribus, quas & arbor, & ipſæ habent in medicina, idem Galenus diſſerens lib. VII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquit. Ceratonia exiccantis eſt, & adſtringentis facultatis, ſicut & fructus eius, quæ ceratia uocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem iſtis quiddam ſimile cerasijs. Nam ſi humida ſumas, magis uentrem ſubducunt: ſicca uerò magis ſiſtunt: utpote cùm humiditatem expirent, & quod eſſentiæ eſt craſsioris, tantùm reliquum habeant.

Nomina.

Κεράτια Græcè, Latinè Siliquæ uocantur: Arabicè, Charnub: Italicè, Carobe & Carobole: Germanicè, S. Iohanes brot: Hiſpanicè, Alfarobas: Gallicè, Carouge.

Μῆλα. MALA. CAP. CXXXI.

FOLIA, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adſtringunt. Pomis acerbis adſtringendi uis ineſt, maturis uerò longè ſecus. Ex ijs uerna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea ſtomacho utilia, urinam cient: uerùm toſta mitiora habentur. Proſunt cœliacis, dyſentericis, purulenta extuſsientibus, cholericis, præſertim cruda. Maceratorum liquor commodè in ſtomachi, aut uentris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum aſſumptus orthopnoicis ſalutaris eſt. Decocto fouentur uuluæ, & ſedes, ſi procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, urinam mouent: mel autem ſibi conſtringentem illorum uim, & inſpiſſantem adſciſcit. Quæ cum melle coquuntur, ſtomacho, atque ori gratiora ſunt, ſed minus inſpiſſant. Cruda cataplaſmatis adijciuntur, ad cohibendum aluum, aut ſi ſtomachus æſtuet, aut in uomitiones effundatur, ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit uinum ex ipſis tuſis, expreſsisque: ſed quò perduret, quindecim ſextarijs ſucci unus mellis adiungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodeſt ad omnia, quæ dicta ſunt. Fit & oleum ex ijs, quod melinum uocauimus: quo utimur, quoties adſtringenti oleo eſt opus. Eligi oportet uera, quæ ſanè ſunt rotunda, parua, & odorata. quæ uerò ſtruthia dicuntur, magna quidem ſunt, ſed minus utilia. Flos & uiridis, & ſiccus cataplaſmatis imponitur: ijs conueniens, quæ adſtrictionem deſiderant, inflammationibus oculorum, reiectionibusq; ſanguinis: contra citam aluum, & menſium impetus, in uino bibitur. Melimela uentrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: ſtomacho negotium exhibent: æſtuationem faciunt. ea multis dulcia mala uocantur. Epirotica mala, quæ Latinè orbiculata dicuntur, ſtomacho utilia: ſiſtunt aluum, vrinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala ſimilia ſunt uernis,

Μηλέα. MALVS.

Κυδώνιος μηλέα. COTONEA MALVS.

Περσικὴ μηλέα. PERSICA MALVS.

Ἀρμενιακὴ μηλέα. ARMENIACA MALVS.

Κίτρος. MEDICA MALVS.

AVRANTIA MALA;

LIMONIA MALA.

uernis, & adstringunt. Sanè in hunc usum immatura omnia opus sunt. Persica poma matura tam stomacho, quàm uentri utilia sunt. acerba aluum cohibent, sed sicca uehementius. Decoctum è siccis alui, stomachique fluxiones sistit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora sunt supradictis, & stomacho utiliora. Medica mala, persicáue, aut cedromela, quæ Latini citria uocant, nemini non cognita. Arbor ipsa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs subnascentibus. Malum oblongum est, rugosum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. semen habet pyri. Id in uino potum uenenis resistit, aluum mouet: oris suauitatem commendat, decocto eius colluto, aut succo: æstur in malacia mulieribus. Vestiarijs impositum ab erosionis uitio uestes uindicare existimatur.

Malorum cõsideratio.

IN MALORVM *quoq; genere Dioscoridi recensentur Persica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræsentare uideantur. Sed nos primùm de uulgaribus malis agemus, reliqua subinde sigillatim prosequemur. Eorum itaque (ut Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus posteritatis memoriæ prodidit) uarij, ac multiplices sunt sapores, quos etiam uariæ sequuntur functiones. Alia nanque austerum, alia acidum, dulcemúe saporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs mistum habeant, ita ut appareant & dulcia simul & austera. Quædam præterea cum dulcedine manifestè acida sentiuntur: ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres simul sapores planè referant, dulcem scilicet,*

scilicet, & acidum, acerbiq; nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adstringunt, succum habent frigidum, ac terreum. Quæ uerò acida apparent, frigidum quidem succum habent, uerùm tenuium est partium. Mediæ autem temperaturæ sunt dulcia, quæ ad calidius uergunt. Quemadmodum quæ omnis qualitatis sunt expertia, insipidáue, ac ueluti aquosa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro uincentium saporum facultatibus: austeris quidem, cùm uentriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem fuerit imbecillus: acerbis autem, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm crassum succum, qui non magnopere frigidus sit, suspicaberis in ipso esse collectum. Siquidē succus frigidus non acida, sed acria postulat. Vtraq; certè & acida & acria succos crassos incidunt: in eo tamen differunt, quòd hæc quidem cum refrigeratione; illa autem cum calfactione id præstent. Porrò dulcis malorum succus, cùm sine acrimonia, & crassitie, hoc est, cùm solus exquisitè fuerit, celerius, quantum in ipso est, distribuitur. Quòd si acrimoniam, aut crassitiem habuerit, citius subducitur. Cæterùm optima etiam genere mala uitanda sunt, antequàm in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu sunt difficilia, & frigida, tardeq; permeant, & praui sunt succi: ad hæc succum habent frigidum, & leuiter crassum. Quæ uerò bellè matura in hyemem, & uer proximū asseruant, ea morbis sæpenumero perquàm utilia sunt, aut farina aqua subacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter assata, aut pulchrè in aquæ bullientis uaporibus percocta. Dare autem ipsa conueniet statim post cibum, aliquando etiam cum pane, ad uentrem, & stomachum roborandum, ijs qui cibum fastidiunt, tardeq; concoquunt, quiq; uomitu, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc quoq; usum apta sunt acerba: nam parata, ut modò dixi, mediocrem retinent adstrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele rose uulgò uocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm suauiter oleant, gustuiq; arrideant, cum naribus, et palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia esse Dioscoridi melimela: Rosea uerò, quæ eidē epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ uerò adeò rubent, ut cruore perfusa uideantur, & acido gustu sunt prædita, non alia de causa ita rubescunt (si rei agrariæ auctoribus credimus) nisi quòd ex mali, & mori nigræ insitione suam traxerint originem. Cornarius sua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in suis commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Cestiana poma esse arantia, siue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recensentur. Nec eum potuit à sua sententia reuocare Plinius, qui libro XV. capite XIIII. apertissimè scribit à Cestio cestiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuisse cognominata. Quocirca eo loco scriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate cestiana mala sic in urbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd austera sint facultate: non ut somniasse uidetur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apollonio, & Galeno incognita fuisse censentur, nusquam gentium, quod equidem sciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, ut qui suæ ceruicis duritiam consulunt, suas sæpius reprobare sententias audiant. Malos, quæ fructus suos tanquam steriles, dare recusant, fœcundas effeceris, si plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra strictim concluseris ante florum aduentum, & cùm mala cœperint adolescere, soluto uinculo eas libertate donaueris.

Cornarij opinio reprob.

Mala Cotonea primum in Italiam aduecta fuerunt è Cydone Cretæ oppido, unde Græcis cydonia dicta sunt. Horum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, pressa, incisuris intersecta, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, et longè cæteris odoratiora. Proximum locum sortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt, Dioscoridi, & Galeno struthia uocata: Hetrusci hæc pyra cotonea uocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac succo cæteris præualent, colore tamen, suaueolentia, ac uiribus cedunt. Postremò Plinio miluiana sunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ strutheis insitæ fuerint, uel ex strutheis, quæ cotonearum surculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris uerò, siue strutheis minora uisuntur: forma uerò, ac facultate inter utrunque media. Cæterùm sanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ usum. Nempe quòd ex omnibus præter uinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium uocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta sunt, sed etiam sanis utilia æquè & grata. Galeni æuo (ut ipse testatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conscripsit) Cydonite placenta, quam officinæ Diacydonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ sacchаro, uel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, aliàs indurescunt lignorum instar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asseruantur, seorsum à pensilibus uuis reponenda sunt, quòd uuas suo acerrimo sapore adeò uitient, ut eæ statim marcore conficiantur.

Malorū cotoneorum cōsideratio.

Persicorum quoque plurimæ reperiuntur species. nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia uirescunt, alia candida sunt, alia sanguinea, alia duracina, alia cotonea uocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam uinosa, quædam amariuscula, & quædam etiam austera. Prima laus in cibis duracinis, sic ex re dictis, quòd caro tam pertinaciter hæreat ossi, ut nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreq; perquàm iucundo Cotonea cognominant. Secundas sibi uendicant partes, quæ cortice detracto sanguineum succum fundunt, non propterea modò quòd sint gustu reliquis suauiora; sed etiam quia magnitudine, & colore sunt speciosa. Proxima sunt, nec prædicto generi fortasse cedunt, quæ à nucis similitudine Nucipersica cognominantur: hæc enim cùm colore, & sapore non refragentur persicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, gustum mira afficiunt uoluptate. Est & genus aliud Persicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Persica amygdala appellant, quoniam persicorum ossium uice dulces amygdalarum nucleos includunt.

Persicorum consid.

Cæterùm sanè multis contendit Cornarius, in suis commentarijs in secundum Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos, ubique corruptum esse Plinij codicem, ijs in locis, in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & Constantini

Cornarij opinio reprobata.

Constantini Cæsaris libros corruptos esse, ubi in ijs de duracinis persicis aliquid scriptum reperitur. Quandoquidem is, ubi in horum monumentis de duracinis persicis factam fuisse mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum esse censet. Verùm cùm inibi nulla uel ratione, uel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantùm ductus opinione uidetur: atque ob id facilè pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen absurdum esset credere) mendum subesse. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quam libros dupravatos esse crediderim. Quinimo uirum alioquin doctißimum admiror, quòd rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quòdq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, quidue Aëtio, & Constantino, ac alijs quibusdam Græcis ῥοδάκηνα extiterint. Nam si animaduertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in uniuersum auctorum codices deprauatos pronunciasset: cùm, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit uitiatus. Paulo enim δοράκια, ut uulgata habet lectio, non ῥοδάκηνα Cornarij modo, legendum semper existimaui, quòd ipse eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis disserat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, ut Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est alia, quàm malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quàm mala ipsa Latinis persica uocata. id quod & nos sine ulla controuersia probamus. Sed Paulo δοράκια (ut diximus) genus est præcocis, siue armeniaci mali, ut ipse declarat his uerbis. τὰ δὲ πραικόκιά τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται. id est. Præcocia, doracia, & armenia persicis præstant: neque enim acescunt, neque similiter corrumpuntur. Quibus palàm est in Paulo potius δοράκια, quàm ῥοδάκηνα esse legendum, quòd tantùm persica malus Græcis ῥοδακήνη uocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur, quòd forma tantùm ijs similes uideantur; non tamen uera sunt simpliciter persica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκηνα μῆλα in uniuersum uocantur, ut ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si uellet, quòd rhodacena persicis præstarent, cùm nil aliud sint rhodacena, quàm persica. His itaque rationibus liceat nobis dicere, δοράκια Paulo nec ῥοδάκηνα, nec duracina designare, sed præcocis, siue armeniaci mali genus sibi peculiare. Sed iam ad Plinium uenio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & uuæ etiam duracinæ inter uarias cerasorum, & uuarum species eodem Plinio, & Palladio describuntur. Quod maximè arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud uerò Græcis ῥοδάκηνα, quòd uerbum hoc uniuersaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neque, ut ait Cornarius, uocat nostra ætas quædam persica mala duracina, quòd osse cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quòd pulpæ consistentia gustui gratiora sese offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius lib. XIIII. cap. III. cùm ait. Duracina uua sine ullis uasis in uite seruabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesq; firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Postremò quòd rhodacene arbor, persicam arborem in uniuersum significet, cùm Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortaßis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aëtium consulat, Constantinum Cæsarem, & Symeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenem se intellexisse, quàm ueram, legitimamq; persici plantam. Persicorum omne genus damnauit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, ut praui succi, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam uentriculo inferant: quapropter Persica primis mensis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quòd innocua expetantur ægris. Nisi fortasse & ipse pro persico perseum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Persici flores esu aluum deijciunt, itemq; uomitiones cient, sed non absq; labore, ac detrimento. Non defuerunt, ut Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in historialibus Galeni campis, qui existimauerint eandem plantam esse persicam, & perseam, de qua agit Dioscorides in huiusce primi uoluminis calce. Quæ (ut tradunt) ea profectò est, quæ in Perside exitiosa nascitur, etsi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in salutarem uerterit naturam, adeò ut in cibos recepta, tam sanis, quàm morbosis prorsus habeatur innocua. Huius historiam latius prosequitur Theophrastus lib. IIII. de plantarum historia (ut infrà suo loco dicemus) quã si quis perlegerit, hanc à nostris persicis plurimùm dißidere comperiet. Manifesto etiámnum argumento sunt Dioscorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter se differant: quandoquidẽ ij de his ut forma, & genere differentibus seorsum suis scriptis tradiderunt. Armeniaca præterea, quæ Latini, ut in Dioscoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati uulgò Bacoche, & Moniache corruptis uocabulis appellamus, ac si diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum uisuntur genera magnitudine potius, quàm genere differentia. Quod euenit non modò cæli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus; sed & cultorum mangonio: nanq; ex multiplicata insitione maximè proficiunt. Porrò omnia, ubi maturitatem senserint, aureo colore splendent. Idcirco Romanis uulgò Grisomele, quasi chrysomela dicuntur, eaq; præcipuè, quæ eo tractu cum persicis magnitudine certant. Maturescunt ineunte æstate mense iunio ante alios fugaces fructus, unde meritò Præcocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus à persicis dißidere, testis est Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus: sed non itẽ in uentriculo, ut illa, tam citò corrumpi. quanquam recentiores medici ea longè magis, quàm persica, corruptioni obnoxia experientia contendunt. Insuper Medica mala, ut ex nomine cognosci potest, ex Media primùm aduecta sunt. hæc Latinis Citria, uel Citromala uocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei uirescunt, aurantijs parum, uel nihil refragantur, foraminibus uisum ferè effugientibus ubiq; punctim traiecta. Quamobrem nesciuerim ego, qua ratione Theophrastus (ut Theodorus interpretatur) ei folia aßignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis consentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, si recentiorum pleriq; existimauerint Theophrasti codicem hoc in loco scatere mendis, & quòd ubi legitur ἀνδράχνης, id est, portulacæ, legi

Plinij lapsus.

Marcelli, & Simphoriani error.

Armeniacorum consideratio.

Medicorũ malorum consideratio.

legi potius debeat ἀράχνης, id eſt, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortaſſe uidebatur, quòd, cùm mali Medicæ folia ſint ubique minutis admodum punctis perforata, ita ut linteoli ſpiſsioris modo ſint transparentia, facilè telis araneis comparari poſsent. In quorum ſententia ego quoque perſtiti, quouſque Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegiſſem, comperi Theodorum, alioquin uirum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritiſsimum, malè Theophraſtum hoc in loco fuiſſe interpretatum, & uocabuli ſignificatum minus rectè accepiſſe. ſiquidem, ut apertiſsimè declarat Plinius lib. XIII. cap. XXII. Adrachne arbor eſt arbuto admodum ſimilis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cùm illa ſit herba, & andrachne uocetur, unius literæ diuerſitate. Cæterùm adrachne eſt ſylueſtris arbor, neq; in planis naſcens, ſimilis unedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi poteſt, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò uireſcit laurinis ſimilibus, Medicæ mali folia comparaſſe Theophraſtum. Citrea arbor omnibus horis pomifera eſt: alia nanq; matura cadunt, alia matureſcunt, alia uerò ſubnaſcuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, ut ipſe teſtatur lib. XII. cap. III. ubi inquit, ſæpius tentaſſe gentes, plantas è Media transferre ad ſe, quæ tamen ibi diu uiuere nequiuerunt, licet magna cultorum ſolertia fuerint enutritæ. Nunc uerò contrà translatitiæ factæ ſunt, atq; cum Italo ſolo tantam iniere gratiam, ut non modò in maritimis, ſed in mediterraneis quidem tum hortis, tum uiridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentiſsimæ feliciter germinent. Poſtquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinueniſſe) factum eſt, ut ex Media in Italiam translatæ proſilierint, ac propagauerint. Theophraſti ætate Citria mala nondum in ciborum uſum uenerant, eorum teſtimonio, quæ ipſe lib. IIII. de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit, ſed tantùm odoris gratia ueſtibus inſerebantur. Quin & eorum uſus erat antidoti loco contra uenena, ad quæ demolienda ſemen præcipuè efficaciſsimum habent. Refert Atheneus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quoſdam damnaſſet nebulones, quò ſuorum facinorum luerent pœnas, aſpidibus ſecundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad beſtiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam uicem eorum dolens, atq; miſeriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum deſcendiſſent, & ab immanibus, ferociſsimisq; feris demorſi eſſent, nihil ſanè moleſtiæ ſenſerunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præſumpſiſſent, certior factus eſt, citriũ tantùm ex integra ſimplicitate donatum, eos comediſſe. Poſtridie uerò iuſsit uni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrum trudi ad ſupplicium. Quo facto, qui comederat, demorſus nihil incommodi paſſus eſt: alter uerò à fera ictus undiq; liuidus factus, confeſtim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadrageſimo ſuarum hiſtoriarum uolumine, Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos ueneno necaſſe: ſed ille, inquit, plures adhuc interfeciſſet, ſi populum præſtantiſsima citrij uis latuiſſet. Seruantur Citria mala diutius incorrupta, ſi hordei, uel milij aceruis obruantur. Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum uiribus pleniùs diſſerendum eſt. Citria itaq; uenenis aduerſantur, eorumq; maximè ſemen. Citrij decoctum collutione, horis halitum commendat, ſuauitatemq; acceſſit. Ipſa autem integra ueſtiarijs condita, ueſtes non modò gratiſsimo odore perfundunt; ſed eas etiam à tineis, & blattis uindicant. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt: quin & craſſum generant ſuccum: ob hoc ueſci ijs melle, aut ſaccharo conditis ſatius eſt, quòd uentriculum commodè calefaciant, ac roborent: quanuis hæc noſtra ætas gulæ nimium indulgens in cibis citria cruda præferat cum aſſatis carnibus eſitata. Citria aduerſus atram bilem, & morbos mœſtos, quos illa excitat, opitulantur. Semen priuatim ſcorpionum ictibus & potum, & appoſitum mirificè medetur. Acidus eorum ſuccus flauam reprimit bilem, arcetq; peſtis contagia. Proinde recentiores medici ad febres peſtilentes ſerapijs ex eo confectis feliciter utuntur. Ea principem in cibis obtinent locum, quæ in lacus Benaci ripis proueniunt; quæ etſi parum mala Limonia dicta magnitudine ſuperent; maiorem tamen cæteris ab ore ineunt gratiam. Quæ uerò ex Liguriæ uiridarijs, & Adriatici, & Aegæi pelagi inſulis, alijsq; locis afferuntur, etſi melopeponum modo craſſeſcant, ſpecioſaq; magnitudine excellant; cùm tamen inſipido guſtu non multùm placeant, in cibis non æquè ac illa, præſtant: uerùm quòd pulpa copioſiore conſtent, officinis expetũtur ſaccharo, uel melle aſſeruanda. Citrij mali meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medic. ſic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, ſed ab omnibus Citrium nuncupari adſolet. In ſemine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertij ſit ordinis reſiccantium, refrigerantiumq;. In cortice uerò itidem deſiccantem temperiem eſt ſortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde deſiccat hic ſecundo exceſſu, non tamen frigidus eſt, ſed aut temperatus, aut paulò infrà. Porrò caro eius pariter craſſi ſucci eſt, & pituitoſa, frigidaq;: nam & ipſa editur, ſicut & cortex. Semen omne edi ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſerui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera ſemen eſt. Hic amarus eſt, & digerendi uidelicet, ſiccandiq; facultatem obtinens, ſecundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia uerò deniq; exiccandi, ac digerendi uim obtinent. hactenus Galenus. Vbi animaduertendum eſt, quòd cùm initio capitis inquit, In ſemine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertij ſit ordinis reſiccantium, ac refrigerantium, Galenus non de nucleis intellexit, neq; de uero eorum ſemine; ſed tantùm de acido Citrij ſucco, in cuius medio ubiq; includitur ſemen. Eam autem fuiſſe in hoc Galeni ſententiam, eius uerba in calce ferè capitis oſtendunt, quæ ita ſonant. Semen omne eſui ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſerui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera ſemen eſt. Hic amarus eſt, & diſcutit, hoc eſt calefacit, & exiccat ſecundo receſſu. Quam rem malè, meo quidem iudicio, aſſecutus Auicenna, utpote qui non rectè diſtinxerit, neque hac in re planè Galeni ſententiam acceperit, libro ſuorum canonum ſecundo ſemini Citrij ſecundam calidorum, & ſiccorum ſedem aſsignauit: tractatu uerò, quem cordis uiribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & ſiccorum claſſem adſcripſit, nullum quidem uerbum faciens de acido Citrij ſucco, quem à Galeno ſub ſeminis nomine comprehenſum fuiſſe demonſtrauimus. Non longè natura, & uiribus à citrijs diſtant mala LIMONIA, & AVRANTIA dicta, & illa, quæ ADAMI poma uulgò uocantur,

Theodori lapſus.

Citriorũ mira facultas.

Citriorum uires.

Citrij mali uires ex Gal.

Auicenna notatur.

Limonia, Aurantia, & Adami poma.

uocantur, nos uerò Lomie dicimus: tametsi Limonia, cùm sint gustu omnibus ijs speciebus acidiora, ob id succo & frigidiora, & sicciora esse, argumento duci possit. Quin & Aurantia cortice calidiora censenda sunt, quandoquidem is reliquis acrior, atq; amarior gustatu deprehenditur. Aurantiorum (quemadmodum etiam de punicis superius diximus) in Italia tria obseruantur genera, dulcia, acida, & uinolenta, siue mista. Dulcia in omnibus partibus excalfaciunt. Aliorum uerò succus refrigerat, prout maiore, seu minore referta sunt aciditate. Quocirca febricitantibus ad restinguendam sitim, acida quidem, & uinosa, non autem dulcia sunt exhibenda. Fit è Limoniorum succo, sicut & citriorum, serapium ad restinguendum bilis feruorem non inutile. Item & ad pestilentes febres, & eas, quæ contagione non uacant. Aqua, quæ è Limoniorum succo calentis aquæ balneo, & uitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ad faciem expoliendam, uitiligines ubicunq; sint, & totius corporis maculas emendat, uaros delet, & acaros interimit. Serapijs admista febribus acutis, et contagiosis mirè succurrit. Epota uentris tineas enecat: id quod etiam præstat succus recenter expressus, unciæ pondere potus. Cæterùm non parum laboris impendisse uidetur Brasauolus in præfatione sui de simplicium examine libri, ut doceret, unde emanauerit Arantiorum uocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat; ea tamen, meo quidem iudicio, non multùm nomini quadrant. Quandoquidem ego potius existimauerim, uulgò Arantia, quasi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuisse. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepisse uidentur: unde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc est, aurea mala dicta fuere.

Nomina.

Reliquum est, ut singulis malis sua reddamus nomina. Mala ita Latinis dicta, Græcis μῆλα uocantur: Arabibus, Tuffa, seu Tufaha: Italis, Mele: Germanis, Oepffel: Hispanis, Mansanas: Gallis, pomes. Ea uerò, quæ Græcè κυδώνια μῆλα, Latinè Cotonea, & Cydonia mala dicũtur: Arabicè Saffargel: Italicè, Mele cotogne: Germanicè, Quitten, aut Kutten: Hispanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Conting. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα, eorum Latinum est Mellita, uel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala, quæ περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα Græco nomine, Latino Persica mala appellantur: Arabico, Sauch, seu Chauch: Italico, Pesche: Germanico, Pfersich: Hispanico, Pexegos: Gallico, Pesches. Μῆλα ἀρμενιακὰ, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια quæ Græci, Latini Armeniaca mala, et Præcocia nominant: Mauritani, Mermex seu Mirmix, Mex, Mesmes, siue Misinis: Itali, Armeniache, Bacoche, Moniache, et Grisomele: Germani, S. Iohans pfersich: Hispani, Albiricoques, Albarchigas, et Aluaricoques: Galli, Abricot. Mala deniq; Μηδικὰ μῆλα, ἢ κεδρόμηλα à Græcis uocata, Latinis similiter Medica mala, aut Citromala, et Citria dicuntur: Italis, Cedri, et Citroni: Germanis, Citrin oepffel, Iuden oepffel, et Citronaten: Hispanis, Cidras: Gallis, ung Citron.

Ἄπια. PYRA. CAP. CXXXII.

PYRORVM multa genera. Quæ tamen omnia adstringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplasmata. Decoctum è siccis, & cruda ipsa aluum sistunt: ieiunos esitata lædunt. Achras pyrastri genus est, quod tardissimè maturescit. Vim pyro adstringentiorem habet, & ad eadem conuenit. stringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi strangulant. Aiunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

Pyrorum cõsideratio.

QVONIAM *Pyra uulgatissima sunt non modò in Italia, sed ubiq; in tota Europa; ideo superuacaneum duxi eorum arbores per historiam explicare. Multa, ac uaria apud nos Pyrorum numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos. Qui, ut Plinius refert libro, & capite XV. celebrauere superba, falerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, seueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, signina, purpurea, sementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas sanè uarias appellationes mutuata sunt, uel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum usum reuocarunt; uel à locis, unde uenerant; aut à notis, quas ali quibus fructibus acceptas referebant; aut à colore proprio; aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaq; nostri quoq; Hetrusci antiquorum consuetudinem secuti, uarijs nominibus à diuersis inditis causis sua Pyra uulgò appellant moschatelle, giugnole, ciampoline, roggie, ghiacciuole, spinose, quadrane, carouelle, papali, san Nicolo, durelle, zuccaie, campane, uernareccie, gentili, porcine, sementine, & plura alia habent alijs nomenclaturis appellata. Cæterùm si quis uellet in nostratibus ueterum Pyra collatione assequi, operæpretium esset, ut unumquodq; eorum genus peculiarem, perspicuamq; habuisset descriptionem: quandoquidem fieri non potest, ut ex sola nomenclatura innotescant.*

Pyrorum facultas.

Porrò in uniuersum de eorum

uiribus

uiribus differentes, dicamus, ſicuti etiam de malis diximus, quòd pyrorum facultates, ex ſaporibus guſtu dignoſcuntur: cùm dulcia natura diſtent ab acerbis, acidis, auſteris, & ab his, quæ unum, uel plures præ ſe ferunt ſapores: & contrà, hæc deinceps ab illis ſint diuerſa. Pyra (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. v. ſimplicium medic.) eſu ſtomacho grata ſunt, quin & uim habent exiccandi. Atqui ſylueſtribus magis adſtringendi facultas ineſt: ob id etiam magis præſtant contra fluxiones. Et libro II. de alimentorum facultatibus ita ſcribit. Quæ de malis diximus, ſi omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio ſuper his ſermone opus erit. Nam in iјs quoq; alia auſtera tantùm, uel acerba apparent: ueluti quædam acida, quædam dulcia, quædam deniq; ex horum miſtione compoſita: ſunt quæ nullam penitus huiuſcemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cùm aquea ſint, ac hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis igitur omnino pyrorum uſus, qualis malorum. At pyris, præſertimq; grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata eſt. Proinde ea ſecta in tenues orbiculos, ſiccataq; reponunt. Quibus coctis per hyemem, & uer, cùm fames eſt, ciborum parum nutrientium uice ueſcuntur. Pyri fructus, qui ἄπια Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, ſeu Kemetri: Italis, Pere: Germanis, Byren: Hiſpanis, Peras: Gallis, Poires.

Pyrorum uires ex Gal.

Nomina.

MESPILVS PRIMA.

MESPILVS ALTERA.

Μέσπιλον. MESPILVS. CAP. CXXXIII.

MESPILVS, quæ à nonnullis aronia uocatur, ſpinoſa arbor eſt, folio † pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ. Fert pomum ſuaue, exiguo malo non diſsimile, tribus intus oſsiculis: qua ex cauſa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè matureſcit, eſu adſtringit, ſtomacho gratum eſt, aluumque ſupprimit. Alterum meſpili genus in Italia naſcitur, quod aliqui ſetanium, alij epimelida uocant. Arbor folijs mali, ſed minoribus. Pomum fert rotundum, eſui aptum, vmbilico latiore: quod adſtringit, ſeroque matureſcit.

MESPILORVM hic à Dioſcoride duo recenſentur genera: quorum illa, quæ folijs eſt pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ noſtratibus haud quaquam adſtipulari uidetur. Quippe (ut ſenſu patet) noſtrates Meſpili folijs oblongis, laurinis ferè ſimilibus uirent, non autem apij modo per ambitum inciſis, ueluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem guſtatu ſuauem, ſed potius iniucundum, quòd acerbus ſit, & auſterus. Quin & is quina includit oſsicula, non ſanè terna, ut primo Meſpilorum generi aſsignat Dioſcorides. Cæterùm ſi fructum profert Italia, qui priori Meſpilo legitimè adſcribi poſsit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, ubi copioſa ſeritur in hortis, uiridarijs, ac uineis, Azarolo uulgò nominatur. Huius plures plantas uidi ego primùm Neapoli in ampliſsimo uiridario Pompei Cardinalis

Meſpilorum conſid.

Azaroli descriptio. *dinalis à Columna uia, qua itur ad poëtæ Maronis sepulcrum, uel ut uulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor est mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud absimilis: spinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij æmulis. Ex quo perspici potest, eos Dioscoridis codices hoc loco scatere mendis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem folijs esse pyxacanthæ, non autem, ut legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (ut superius suo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat dissectis; pyxacantha uerò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifesto est indicio, quod de hoc Mespilorum genere posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus lib. III. cap. XII. cùm inquit. Magnitudine arbor ista excellit, gyroq; comatur. Folium magna ex parte infissum, quod uel apium parte postrema imitatur, ampliore figura, quodq; promissum, neruosum, apio tenuius, oblongius, totumq; circuntusum est, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequàm decidat, uehementer rubet. Radice numerosa, altaq; arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis est. hactenus Theophrastus. Quæ sanè uerba certo sunt argumento, eam Dioscoridis lectionem planè deprauatam esse, quæ huic Mespilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioscoride eius in historia silentio dißimulatum, quòd scilicet apij modo per ambitum sit dissectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacanthæ cum hac Mespilo intercessisse cognationem, ut si Mespilus hæc oxyacanthæ inseratur, omnium speciosißima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed ut redeamus eò, unde codicis mendæ, quæ librariorum incuria est, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli uocatæ fructus nullis prorsus notis reclamant Mespilis, quæ primo loco à Dioscoride descripta sunt. Siquidem ij exigui sunt, terna includunt oßicula alijs Mespilis duriora; quanquam magnitudine, & forma dißimili, seram sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non iniucundi, & reliquis deniq; notis, ac qualitatibus illorum speciem adeò repræsentant, ut non aliud hac in re asserendum putauerim, quàm quòd idem sint Azarola, & Dioscoridis Mespila à quibusdam Aronia dicta.*

Mespilus altera. *Quæ porrò Mespili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, uulgaribus nostratibus collatæ, nihil inter se dissentire comperiuntur. Quapropter nil mirum scriptis mandasse, Dioscoridem, alterum hoc Mespili genus copiosum in Italia nasci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à nostratibus Mespilis diuersam sumpsisse, liquidò constat. Quandoquidem libro VI. simplicium medicamentorum scribit, eius fructum acerbum esse, & uentriculo noxium. Epimelida autem à rusticis Italiæ unedonem nominari. Hoc insuper illud confirmat, quòd Galenus de utroque Mespilorum genere, seorsum diuersis capitibus tradiderit.*

Serap. lapsus. *In Mespilorum historia Serapio apertè hallucinari deprehenditur: quippe qui sorbi titulo omnia referat, quæ de utroque Mespilorum genere scripsit Dioscorides. Verùm etsi hac in re is quidem aberret; declarat tamen primum Mespili genus nobis Italis Mauritanos secutis Azarolum esse: nanque is Arabico idiomate Mespila Zaror appellat.*

Mespilorum uires ex Gal. *Mespilorum uires recensuit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Mespili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in uniuersum gerat grana, quorum unumquodq; arboris est semen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipsius mali; & acini, ipsius uitis; & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus est, uixq; edi potest, uentrem strenuè coërcens. Quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Horum eadem quoque prædictis est ratio. Ambo enim adstringunt, sed multò fortius Mespila, quàm sorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatißimè exhibentur: sorba tamen ipsis sunt suauiora. Prorsus nanque nihil acerbi, uti Mespila obtinent, sed succus eorum citra acerbitatem austerus est. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, ut ficus, uuasq; esse comedenda: nequaquam enim eis, ut cibis, sed ut medicamentis potius indigemus. Hæc nouisse longè tibi fuerit utilius, quàm si primam huius dictionis οὔων syllabam ab antiquis Athenienfibus per, o, solùm prolatam, scriptamq; fuisse cognoscas.*

Nomina. *Arbor μέσπιλον, ἢ μεσπίλη Græcis, Latinis item Mespilus, & Mespila nominatur: Arabibus, Zaror, seu Zarur, & Alzarur: Italis, Nespolo: Germanis, Nespel: Hispanis, Nesperas: Gallis, Nesplier.*

† *Ne uideamur hìc temerè communem lectionem immutasse, quæ est pyxacanthæ, lectorem admonere non alienũ duximus, uariam esse huius loci scripturam in Græcis tum impreßis, tum uetustis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probanda uisa sunt, quæ habent pyracantham, uel oxyacantham (idem enim esse putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.*

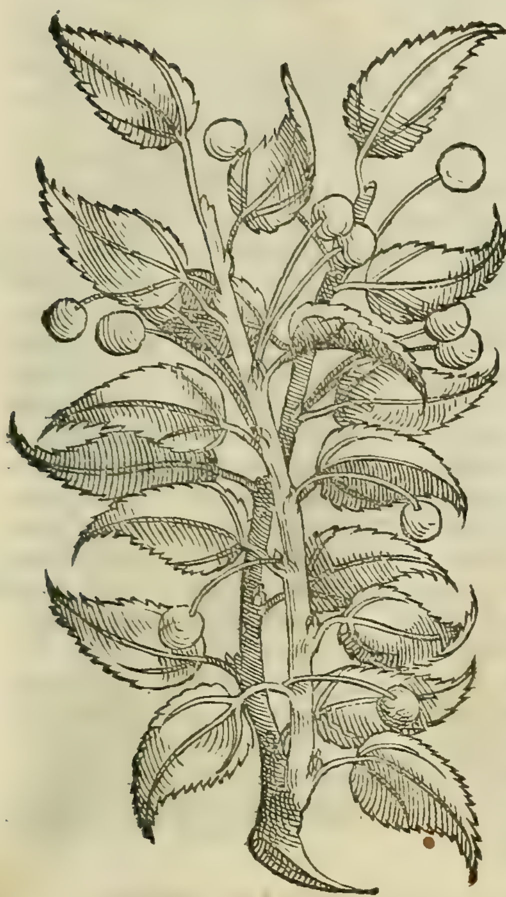
Λωτὸς δένδρον. LOTVS ARBOR. CAP. CXXXIIII.

LOTVS arbor est vastæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem, dulcem, cibis gratam, stomacho facilem. Aluum sistit baccis. Ramentorum ligni decoctum siue potu, siue infusione dysentericis, ac fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxilio est: rufat capillos: citam aluum cohibet.

Loti arboris historia. LOTVS *arbor Latinis Celtis uocatur. Differentiæ generum plures (ut libro & capite IIII. de plantarum historia prodidit Theophrastus) eaq; maximè fructuum uarietate inter se discreta produntur. Sed Loti proprium genus consurgit pyri magnitudine, aut paulò minore: folijs per ambitum serratis, alioqui ilicis uiderentur. Fructum profert magnitudine fabæ, qui uuarum modo maturescit, uariè colores immutans, gustatu prædulcis, suauis, atq; etiã stomacho salubris. Gignitur alter absq; interiore nucleo, qui non modò cæteris præfertur, quòd uentriculo suauior sit; sed etiam quòd uinum reddat. Numerosa hæc arbor in Pharide insula, ideo Lotophagia uocata, quòd inibi Loti fructu uictitent incolæ. Cæterùm non minor Lotorũ copia in continenti, sed longè largior: plurima enim hæc in Africa, ubi tanta fructus & arboris copia narratur, ut diebus pluribus exercitum Ophelli Carthaginem petentis in cõmeatuũ defectu, hoc tantum fructu uictitasse, ex historijs habeatur. Scribit Plinius lib. XIII. cap. XVI. Lotũ arborẽ*

ætate

LOTVS.

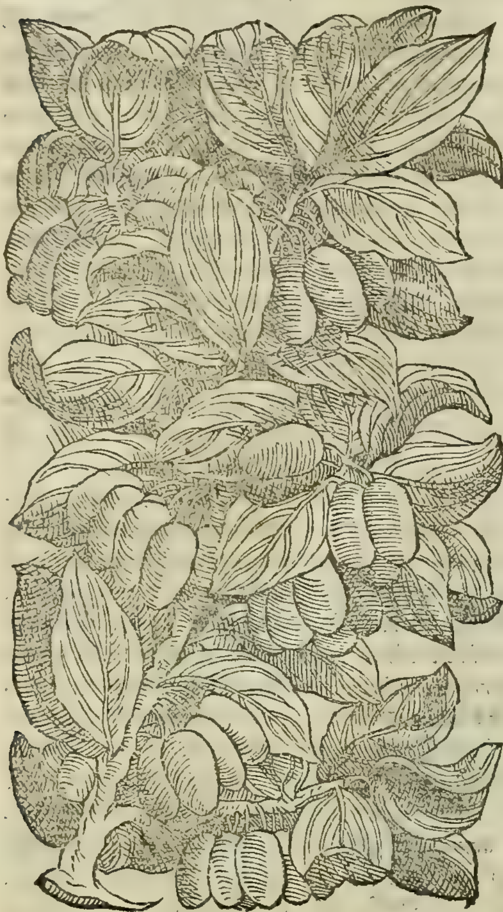
ætate ſua extitiſſe Italiæ familiarem, ac uulgò cognitam, licet mutato ſolo, cœliq́; climate, unde nobis allata eſt, à grata illa fructuum dulcedine degenerauerit. Dioſcorides non alijs notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor eſſet uaſtæ proceritatis. Cui ſubſcribens Plinius lib. XVI. cap. XXX. ſic inquit. Lotus præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latiſsima expatiantium umbra, & in uicinas domos ſæpe tranſilientium. Item eodem loco ita ſcribit. Loti fructus ſylueſtris quidem eſt, ſed ceraſorum penè natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert ſolem hyeme decidentibus folijs. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores, ualidioresq́;, aut plures, ut dixiſſe totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. Lotus Italica. *Quamobrem putauerim ego, ſi modo hodie Loti naſcuntur in Italia, eum non aberrare, qui ueram lotum, præſertim Dioſcoridi, & Plinio, eam eſſe arborem dixerit, quæ in Tridentino, & Goritienſi agro uulgò Bagolaro uocatur: in Veronenſi uerò, & in alijs quibuſdam Italiæ locis Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudiuem æquent; pleræque tamen conſpiciuntur, quæ longè pyrum proceritate uincunt. Hæ itaq; præterquàm quòd caudice conſtant craſsiſsimo, ramis latiſsimis in altitudinem ſe extollentibus; cortice ſpectantur læui, colore in cæruleum nigreſcente. Quo fit, ut is grato coloris aſpectu reſpicientium oculos mirum in modum ad ſe alliciat, ut tradidit Plinius. Folijs uirent ilici proximis, per ambitum ſerratis, aſperisq́;, quæ medio autumno flacceſcunt. Fructus eis ceraſorum ſimilitudine, qui ut illa, longiore pediculo pendet. Is primo uiret, mox in candidum flaueſcit, deinde per maturitatem rubeſcit: denique, poſtquàm maturuerit, nigricat, guſtu ſuaui, non ingrato. Quæ omnes huiuſce arboris delineationes, ac notæ Theophraſti, Dioſcoridis, & Plinij loto planè reſpondere uidentur. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoq; hoc æuo Italiæ eſſe copioſam.* Ruellij error. *Cæterùm neſciuerim ego, quorum teſtimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum exiſtimauerit plantam exiguam illam, quam Hetruſci uulgò Agrifolio dicunt: è cuius cortice (ut ſuperius de paliuro diſſerentes diximus) uti ex uiburno noſtro, uulgò uerò lantana, quidam uiſcum conficiunt, quo aues capiuntur. Quæ ſanè opinio tantùm abeſt ab hiſtoria loti, quam ex Theophraſto, Plinioq́; retulimus, ut etiam ei prorſus aduerſetur. Quippe quoniam Agrifolium arbor eſt, perpetua uirens coma, folijs admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice uiridi: quæ notæ penitus loti deſcriptioni repugnant.* Loti uires ex Galeno. *Lotum ſcriptis tradidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Lotus arbor non ita multæ adſtrictoriæ qualitatis eſt particeps, ſed & tenuium partium eſt, & exiccatoria. Itaque lignorum ipſorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dyſenterijs, & cœliacis affectibus. Decoquuntur uerò interim in aqua, interim in uino, nimirum prout uſus popoſcerit, nec infunduntur tantùm, ſed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum ſignum eſt ipſum adſtringentis eſſe cuiuſdam, ſimiliter mediocriter deſiccantis facultatis. Dictum quippe eſt & in ſermone de ladano, eiuſmodi eſſe facultatis oportere, quod fluentes capillos eſſet cohibiturum. Planta, quæ Græcis λωτὸς δένδρον, Latinis Lotus arbor, & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, ſeu Alſadar: Italis, Loto albero: Hiſpanis, Almez.*

Κρανία. CORNVS. CAP. CXXXV.

CORNVS dura arbor eſt, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm uirent, dein per maturitatem rubeſcunt, aut ceræ colorem repræſentant. In cibo adſtringunt: profluuio alui, atque dyſenteriæ ſalutares, ſiue in edulio, ſiue in defruto exhibeantur. Muria, ut oliuæ, condiuntur. Sanies, quam uirentia folia torrendo reſudarunt, impetigini conuenienter illinuntur.

Corni conſideratio. CORNVS *eſt uulgaris notitiæ. Cæterùm (ut lib. III. de plantarum hiſtoria, cap. XII. memoriæ prodidit Theophraſtus) ſexus in ea duplex inuenitur. Nanq; conſurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, niſi quòd pinguius, craſsiuſq́;: cortice neruoſo, & tenui: caudice non minus craſſo. Fœmina uirgas paruas, ſicut ſalix amerina, ſuo latere profert, & fruticoſior eſt. Nodos ambæ, perinde ac uitex, tum germinatos, tum inuicem congruos habent. Materies maris excors, totaq́; ſolida, cornibus denſitate, firmitateq́; ſimilis, unde illi nomen. Fœminæ uerò medullam continet, & mollior eſt, atque cauatur: ob id ad uenabulorum uſum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem ſterilem dicunt; fœminam autem fructuoſam. Nucleum fructus oliuæ ſimilem habet, guſtu dulcis, odoratuq́; gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatq́; eodem modo, ut ſingulari pediculo plura proferat. In Macedonia uerò (ueluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ ſunt: ſed mas per æſtatem, fœmina uerò per autumnum*

CORNVS.

baccas maturat, huius tamen baccæ tantum masculæ bonitate cedunt, ut mandi uix poßint. Porrò cauendum est, ne Corni arbores prope aluearia conserantur, uel à natura productæ ibidem permittantur: quandoquidem apes flore eius degustato aluo citata commoriuntur. Theophrasti locus suspectus. *At certè mirandum est, quòd scriptis mandauerit Theophrastus, Cornum arborē amygdalæ folio uirescere, cùm longè diuerso prorumpat. Eaq; propter dixerim ego, aut in Theophrasti exemplaribus hoc loco mendum subesse, aut in Ida monte prope Troiam tum soli, tum etiam cæli magis æstuante natura, corno folia adeò restringi, ut amygdalæ quadántenus æmula uideantur: etsi, meo quidem iudicio, potius putandum sit, Theophrasti lectionem hoc in loco deprauatam esse.* Cornorum usus in cibis. *Fit ex baccarum pulpa quoddam obsonij genus cydonite non dißimile. Quin & ex eorum decocto, & saccharo liquor ignis opere, & coctura concrescit, coagulaturq;, qui præterquàm quòd gratißimo placeat gustu, datur utiliter dysentericis, ac fœminis mensium profluuio laborantibus.* Corni uires ex Galeno. *Corni uires memoriæ prodidit Galenus libro* VII. *de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus est, esui aptus. Itaque mirum uideri non debet, ipsum ualenter uentrem restringere, sicut & mespila. Folia quoque, & germina gustu acerba sunt, ualenterq; desiccant. Itaque maxima uulnera glutinare possunt, potißimùm durorum corporum: at paruis uulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria sunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus satis desiccant.* Nomina. *Arbor, quæ Græcis* κρανία, *Latinis Cornus uocatur: Italis, Corniolo, ueluti fructus eius Cornole: Germanis arbor, Cornelbaum, Kurbeerbaum, & Dierlem: fructus uerò Vuelsch kirsen: Hispanis, Cornizolos: Gallis, Cornier.*

SORBVS.

Οὖα. SORBA. CAP. CXXXVI.

SORBA colorem luteum referentia, priusquàm maturescant, dissecta, & sole siccata manduntur, ut aluum sistant. Eadem est functio molitorum farinæ, si polentæ loco sumatur. Quod & decoctum eorum in potu præstat.

Sorborũ consideratio. *SORBA fructus sunt in Italia uulgatißimi, nullisq; non cogniti. Veruntamen illud non duxi prætereundum (ut hic nonnulla perstringam ex his, quæ de Sorbis latius tradit Theophrastus libro* III. *cap.* XII. *de stirpium historia) quòd in sorbo etiam maris, ac fœminæ differentia dignoscitur, certo quidem argumento, quòd una sterilis sit; altera uerò fructifera. Quinetiam in pomis discrimen, quòd alia sint orbiculata, & succo odoratiore, dulcioreq; placeant: alia uerò ouata, ut quæ etiam pyri effigiem repræsentent, gustui acidiora, & asperiora prædictis, minusq; olentia. Sunt & syluatica Sorba, quæ maturitatem adepta ori non insuauia habentur. Hæc adstrictoria ui domesticis longè excellunt; si tamen immatura insolentur.*

Sorborum uires ex Gal. *Sorba, testimonio Galeni tum libro* VIII. *simplicium medicamentorum, tum libro* II. *de alimentorum facultatibus, eandem adstringendi naturam præstant, quàm mespila, sed imbecilliore effectu. Vtraque tamen in medico usu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturq;.* Nomina. *Sorbi fructus Græci* οὖα, *Latini Sorba: Itali, Sorbe: Germani, Speierling, Sporoepffel, Sperbieren: Hispanis, Sorbas: Galli, Cormiera nominant.*

Κοκκυμηλέα. PRVNVS. CAP. CXXXVII.

PRVNVS arbor eſt nota. Cuius pomum eſtur, ſed ſtomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damaſci gignuntur, exiccata ſtomacho utilia ſunt: aluum adſtringunt. Folia pruni in uino decocta collutione, & gargarizatu, uuam, gingiuas, & tonſillas fluxione laborantes reprimunt. Præſtant idem ſylueſtrium Prunorum baccæ, poſt maturitatem exiccatæ: cum ſapa uerò decoctæ ſtomacho utiliores redduntur, aluumque magis adſtringunt. Gummi prunorum agglutinat: potum in uino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium ſanat.

PRVNORVM *differentiæ inexplicabiles ferè ſunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfuſa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam uerò parua, quædam mediocria: dulcia nonnulla, alia acida, alia uinoſa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conſpiciuntur. Cæterùm licet Dioſcorides pruna Damaſcena ſicca aluum ſiſtere prodiderit: Galenus tamen aliter ſenſiſſe uidetur ſeptimo ſimplicium cenſu, ubi ſic inquit. Pruni fructus uentrem ſubducit; recens quidem plus, aridus uerò minus. Sed haud ſcio, cur Dioſcorides pruna Damaſcena ſiccata uentrem ſiſtere dicat, cùm & ipſa perſpicuò ſoluant, minus tamen iis, quæ importantur ex Iberia. hactenus Galenus. Atqui in hoc Braſauolus Ferrarienſis medicus noſtræ ætatis clariſſimus, apertè refragatur Galeno in ſimplicium medicamentorum omnium peritiſſimo æquè atque doctiſſimo, ſuo de ſimplicium examine, ubi Galenum ſcribit hac in re, non Dioſcoridem fuiſſe deceptum. Quippe quòd Galenus non animaduerterit, Doſcoridem de ſiccis prunis Damaſcenis loqui: quæ præterquàm quòd ſicca ſunt, guſtu etiam acida ſentiuntur, & adſtringentia. Qua quidem in re Braſauolus potius (pace ſua dixerim) planè hallucinatus, & à recto ueritatis tramite lapſus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quòd non ſolùm pruna Damaſcena ſicca; ſed etiam alia quàm plurima ſimplicia medicamenta deiectoriam ſimul & adſtringentem uim obtinent, ut manifeſto teſtimonio ſunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraq;, quæ præter id quòd primùm aluum deiiciant, poſtea illam adſtrictam relinquunt. Quam ſanè prunorum facultatem etſi Braſauolus non perpenderit; Galenus tamen optimè nouit, & expertus eſt. Idcirco cùm loco citato pruna Damaſcena ſicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adſtrictoria ui pollere, lib. II. de aliment. facultatibus his uerbis atteſtatur, Prunis æquè ac ficubus conceſſum eſt, ut uel exiccata utilia permaneant. Damaſcenis à Damaſco Syriæ monte, in quo naſcuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur. Proxima iis, quæ in Iberia, & Hiſpania proueniunt. Verùm hæc quidem nihil adſtrictionis præ ſe ferunt: nonnulla uerò Damaſcenorum uel plurimum. Probatiſſima in his ſunt, quæ cum mediocri adſtrictione, magna, laxaq; ſunt. At parua, dura, acerbaq; & in cibo praua ſunt, & uentri ſubducendo minùs idonea. hæc Galenus. Ex cuius uerbis ſatis conſtare arbitror, nulla ferè ratione, nec niſi inualidis admodum argumentis Braſauolum adductum fuiſſe, ut hac in re Galenum ipſum accuſaret, quaſi Galenus omnino ignorauerit, quam ſapores, quam odores, quam cæteræ denique non fructuum modò; ſed & omnium ferè ſimplicium medicamentorum qualitates naturam, & facultatem ſortitæ eſſent. De quibus omnibus adeò doctè, & copioſè diſputauit, ut parem unquam repererit neminem, ut omnibus perſpicuum eſt ex ſuis primis quinque libris, quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus accuratiſſimè conſcripſit. Huic ſententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum ſit, pruna Damaſcena laudatiſſima, iis ſimilia, quæ Galeno præferuntur, eſu uentrem ſoluere non inefficaciter, adſtricta aluo poſtmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Braſauoli reprehenſione ſeruaſſe uolumus. Sed ſi Dioſcoridem quoque tueri uelimus, nil aliud dicendum putauerim, quàm quòd pruna Damaſcena ſiccata aluum adſtringere tradiderit, ut referuntur ad alia, quæ minus adſtringunt: non tamen, quòd uoluerit, ea eſſe deiectoriæ facultatis expertia. Porrò pruna bilem deiiciunt: proinde ea utiliter uſurpant medici ad febres, alioſq; bilioſos affectus. Quin & ſeplaſiariis expetuntur: quippe qui ex iis quotannis electaria, intinctus, liquoreſq; uarios parare conſueuerint, quibus non modò ſani guſtu non ingrato delectantur; ſed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (ut Theophraſtus eſt auctor lib. IIII. cap. III. de plantarum hiſtoria) inſignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine meſpilis proximum; niſi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit menſe Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum ſiccant, & oſſe exempto tundunt, offaſq; faciunt. Non diſſident*

Prunorũ conſideratio.

Galeni tutela contra Braſauolum.

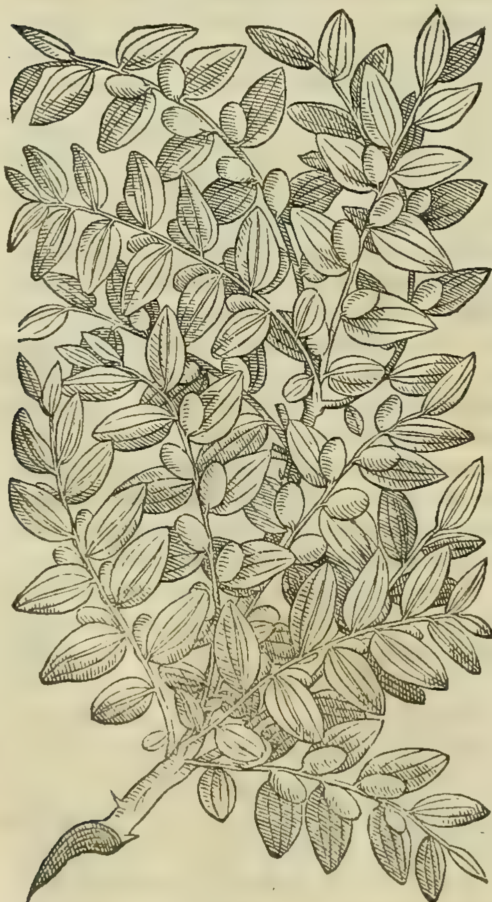
Prunorum uſus.

Sebesten cõsideratio.

dent effigie à prunis, nec dißimili admodum sunt facultate fructus ij, quos officinæ Arabes secutæ SEBESTEN nominant, quiq; Græcis Myxa, & Myxaria uocantur. Quòd etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumentis non meminerint; de ijs tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aëtio, Psello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores seri in Italia cœperunt Plinij ætate: nunc uerò non ubique familiares, sed raris admodum hortis, & uiridarijs uirent. Arbor est pruno ualde similis, ei tamen magnitudine cedens. Cortex caudici candicat, ramis uerò uiret. Folijs comatur rotundis, ac firmis. Fructus adolescunt exigui pruni magnitudine, nucleo intus triangulari forma, qui satis baccæ proportione respondet. Fructus maturitatem adepti, in atrum uirescunt, gustu sunt prædulci, ac lenta, tenaciq; pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij uiscum conficiunt, quod Venetijs Alexandrinum appellant, aucupijs commodißimum: Argumento sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atque pruna, tam Græcorum, quàm Arabum testimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius medicus hac nostra ætate celeberrimus: quippe qui suis in paradoxis cap. XXVII. ut fortasse in Arabes inueheretur, quos ubique ferè odisse uidetur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria ui pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & uulgata, comprobataq; continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebestena assumpta in medicamentis aluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui libro VII. de ijs uerba faciens, sic inquit. Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate uerò consimilis. Ex quibus Pauli uerbis elicitur, quòd ita uentrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna. de quibus idem disserens eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, uentrem subducit, recens quidem magis, aridus uerò minus. Neq; huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem eijciunt, ut uidere est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper deijciendæ alui facultatem maximè comprobat uulgaris experientia, clarißimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua caßia uocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoq; Fuchsij opinionem minùs probem, quæ est, quòd electuarium de Sebesten officinis dictum uentrem deijciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum deiectoria ui præditorum, quæ ijs adduntur. Nam si id per se præstant, ut ostendimus, idem etiam alijs admista præstabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantùm, quem alioquin semper admiratus sum, ut uirum doctißimum, & de medicina amplißimè meritum; sed plerique alij, nunquam adeò Græcis addicti esse deberent, ut prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis, & ueritatis præsidia, cogantur deserere. Sed ut eò nostra reuertatur oratio, unde diuerterat, dicimus auctoritatibus, & experientia freti, Sebestena deiectoriam uim habere. Quocirca utiliter dantur ex bile febricitantibus, atque (ut auctores sunt Paulus, Aëtius, Psellus, & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tußi opitulantur: uentris tineas pellunt: urinæ ardoribus à bile, uel salsa pituita prouenientibus maximam opem præstant.

Fuchsij opinio reprobata.

ZIZYPHA.

Zizyphorum consideratio.

Cæterùm quoniam Sebestena nobis ZIZYPHA, quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioscorides nusquã, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re, hîc id de eorum uiribus disserere, quod à Galeno, qui ea Serica nominat (si tamen Serica esse Galeno Iuiubas asserere liceat) libro II. de alimentorum facultatibus proditur, ubi sic ait. Ne his quidem, quid ad tuendam sanitatem, morbósue profligandos ualeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficilè concoquuntur: ideo stomacho non sunt utilia. Eandem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Auicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atque pulmonis uitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cùm maximè renum, tum etiam uesicæ affectibus prodesse censeant. Verùm quoniam (ut diximus) scribit Galenus, nullam se adinuenisse in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur, honesto quidem studio, non modò cum Auicenna; sed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, asserens id omne, quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à ueritate alienum. In quo tamen si uitium aliquod Mauritanis adscribendum est, illud quoque Græcis posterioribus adscribendum erit. Quandoquidem constat, Actuarium & Græcũ, & medicum peritißimum suo de compositione medicamentorum uolumine, zizypha ad pectoris uitia compositis medicamentis compluribus admiscere, ubi scilicet ex calidorum humorũ redundantia morbus emerserit: item eandem in his usurpare, quæ bilem deijciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in suis compositis medicamentis,

Auicennæ defensio contra Fuchsium.

mentis, persæpe fecisse comperio. Ideoq; nil mirum, si ad hæc omnia præstare zizypha tradiderit Auicenna: nanq; suo lentore, ac sua, qua ægrè permeant, craßitie (ut rei ueritas adstruit) sanguinem crassum reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quàm par sit, redditur. Cùm itaque tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (ut fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, ut in morbis tantùm calidis, & acutis intelligendum esset, in quibus medici utiliter zizyphis uti poßint & debeant. Id quod eius uerba apertè indicant, cùm dicat, quòd sanguinem incrassant. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, ut datis iam præmißis nesciret subinde conclusionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum esse iudico, quòd quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut sæpe antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quàm illi noster animus erit addictus, sed ueritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos, meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quiq; ea ijs commiscent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, ut recentiorum nonnulli: qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quóduis pectoris uitium indifferenter utuntur, & plerunque cum maximo ægrotantium discrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha sint, dubitandum sanè fuerit, cùm aliud Plinio fuisse reperiantur lib. XV. cap. XIIII. ubi sic habet. Aequè peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem uenere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quem consulem uidimus, primus utique attulit, diui Augusti nouißimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm malis: sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et libro XVI. cap. XXV. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item libro XVII. cap. X. Et zizyphæ ait, grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina syluestris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nusquam, quod legerim, meminit, sed zizyphorum libro IX. cap. IIII. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, ut suspicandum sit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum esse. Illud suspicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Symeon Sethi, duas zizyphi species scriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio una tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepsico, & Symeoni Sethi ζίζυφα, ζίνζυφα, καὶ ζίτζυφα (tot enim modis scripta inueniuntur) ea esse uideantur, quæ Galeno serica, eademq; Auicennæ, Serapioni, alijsq; pluribus Mauritanis, mihi quidem statuendum uidetur, Galeno serica non aliud designare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum esse argumentum crediderim, in Plinio hìc subesse mendam, & illi de zizyphis id adscribendum esse, quod de tuberibus deprauatè fortasse legitur. Nomina. *Fructus pruni, qui κοκκύμηλα Græcis, Pruna Latinis appellantur: Arabibus, Anas, Auas, seu Agias: Italis, Prune, & Succine: Germanis, Praumen, Pflaumen, & Kriechen: Hispanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, Prune. Fructus uerò, qui Græcis recentioribus, μύξαι, μύξα, καὶ μυξάρια, Latinis similiter Myxa, & Myxaria, atque etiam Sebestena Mauritanorum imitatione dicuntur: Arabibus, Sebesten, Motheica, Mukeita, & Mokaita. Vulgo & officinis, Sebesten: Gallis, Sebeste. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis ζίζυφα καὶ ζίνζιφα, & Galeno σηρικά, Latinis Zizypha uocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, seu Hanab: Officinis, Iuiubæ: Italis, Giuggiole: Germanis, Rot burstbeerle: Hispanis, Azufecifa: Gallis, Iuiubes.*

ARBVTVS.

Κόμαρος. ARBVTVS.
CAP. CXXXVIII.

ARBVTVS, siue vnedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui folio: cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo. huic memæcylo cognomen est. Maturus aut flauet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho aduersatur, capitisque dolorem mouet.

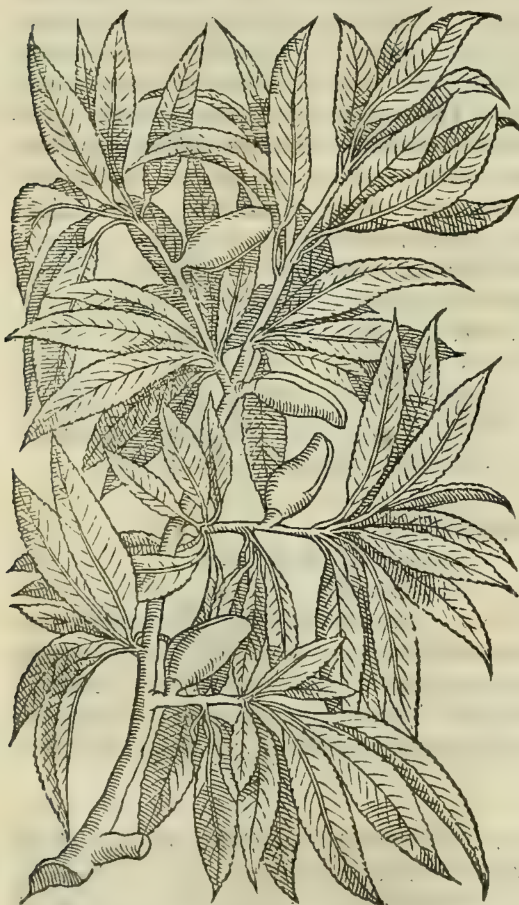
ARBVTVS *in Hetruria frequentißima prouenit, ubi uel per hyemem perpetuis uirescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi reddatur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putauerim, ab eo arboris proceritatem repræsentari cotoneæ, quàm folia, & caudicis corticem. Vel deprauatus fortasse (ut magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio, Dioscoridis ipsius testimonio, Arbutum non describit in uniuersum cotoneæ malo similem, sed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora. nec scribit tenuia habere folia, ut uulgata habet Dioscoridis lectio. Siquidem, ut palàm est, Arbuto folia in*= Arbuti consideratio.

sunt laurinis, & iligneis crassiora. Meminit Arbuti Theophrastus libro III. cap. XVI. de plantarum historia, sic inquiens. Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præstat: corticem tenuem, tamarici similem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret mense iulio. Flores singulari appendice parte postrema racematim cohærent, specie quisque myrto oblongo similis, & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquam ouum excalptum, ore aperto. cùm autem defloruerit, retinaculum perforatur: quodq; defloruerit, tenue, sicut uerticillus circa fusum. Fructus anno integro maturescit, ut simul hunc haberi, atque alterum flore spondere contingat. hactenus Theophrastus. Quæ in Hetruria nascitur, folia profert laurinis, ilignei sue similia, breuiora tamen paulò, crassioraq;, colore potius pallido, quàm uiridi, in ambitu ubique serrata, rubra per medium excurrente costa. Caudex cortice uestitur subrubro, aspero, squamosoq;, à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Floret mensibus iulio, & augusto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij uocati figura, racematim dependentibus. E' quibus fructus gignuntur rotundi, sorborum ferè magnitudine: qui primo exortu uirent, deinde flauescunt, maturi uerò rubent, aspero tactu, nullo intus ossiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his insipidus, simul & austerus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum stimulant acerosa quadam substantia, qua exterius conteguntur, ita ut planè acerosi uideantur. His maximè delectantur turdi, & merulæ. Quo fit, ut hyeme, quo tempore ipsa poma maturitatem sentiunt, eiusmodi aues imbi laqueis, retibus, alijsq; aucupij generibus facilè capiantur. Arboris folia coriarijs expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præstare aduersus pestem. Quamobrem aquam, quæ ex folijs extracta sit, admisto osse in cerui corde reperto, ubi statim morbus inuasit, magno (ut ipsi aiunt) iuuamento ægrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi paucis inquit. Arbutus arbor ipsa qualitate acerba unà cum fructu est. eum memecylum nuncupant. Est autem hic, & infensus stomacho, & capiti dolorem inferens. Huius arboris nomen Græcum est κόμαρος: Latinum, Arbutus: Arabicum, Hatiladib: Italicum, Albatro: Hispanis, Madronho, aut Madromeiro: Gallis, Arbouces.

Arbuti usus, & uires.

Nomina.

Ἀμυγδαλαί. AMYGDALAE. CAP. CXXXIX.

AMYGDALAE amaræ radicum tritarum decoctum uitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præstant: menses admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, uel rosaceo: epinyctidas sanat ex uino: item putrescentia ulcera, & quæ serpunt, & morsus canum cum melle. Earum autem esu dolores finiuntur, aluum emolliunt, somnum faciunt, urinam cient: contra sanguinis reiectiones cum amylo, † & mentha assumuntur: renum uitijs, & pulmonum inflammationibus ex aqua in potu, aut eclegmate cum resina terebinthina dantur: calculosis, difficilique urinæ in passo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tussi, & inflationibus coli, nucis auellanæ magnitudine. quinis, septenisue præsumptis, ebrietatem non sentiunt potores. Vulpes si cum quadam esca eas uorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit, & adstringit: reijcientibus sanguinem, potum auxilio est: impetigines, quæ summum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tussi uetustæ cum diluto uino potum medetur: calculosis cum passo bibere prodest. E' nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, sed multò minus ualent in remedijs, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt. Recentium seu cum suo putamine, humida stomachi uitia emendantur.

Amygdalorũ consideratio.

AMYGDALAE tam dulces, quàm amaræ fructus sunt ubiq; uulgò notissimi. Differunt tamen inter se: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandiq; facultate præditæ sunt, quàm dulces. quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad crassos, pituitososq; humores expectorandos. Galenus dulces paucis perstringens libro II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Amygdalæ nihil prorsus adstrictoriæ facultatis sortitæ sunt: sola enim extenuandi, atque abstergendi ui pollent: qua tum uiscera purgant, tum humorum è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Et de utroque Amygdalarum genere differens libro VI. simplicium medicamentorum, primò amaras, deinde dulces prosequitur his uerbis. Amygdala, quæ quidem palàm amara sunt, omnino extenuandi uim possident: quod & qualitas ipsa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi

Amygdalorũ uires ex Gal.

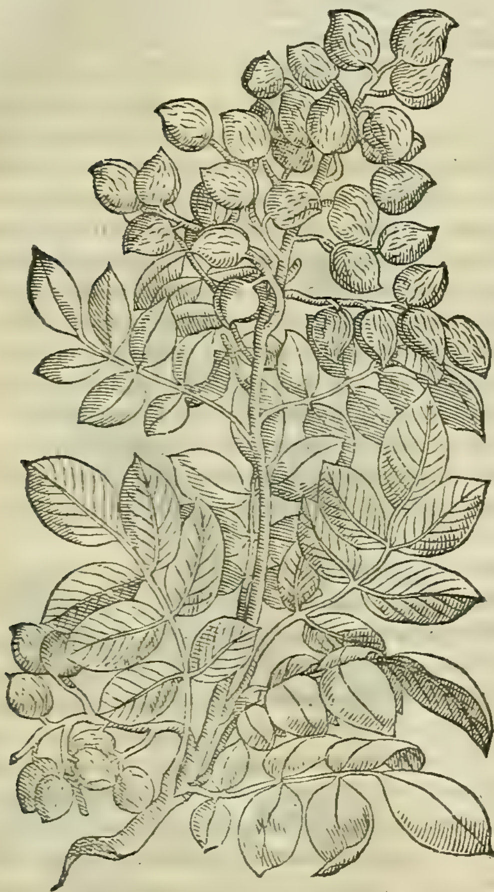
proponi ſatis eſt, unde uim eorum poßis diſcere. Siquidem ephelin expurgant, & excreationibus ex pectore, pulmoneq; craſſorum, lentorumq; humorum impendio conferunt. Porrò hæc oſtenſa ſunt genere quidem incidentis, ſpecie uerò extergentis eſſe facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obſtructione liberandi, & ipſum ſuprà demonſtratum eſt, ſed & experientia monſtrat: nam in iecore craſſorum, uiſcoſorumq; humorum in extremis uaſis impactorum obſtructiones abunde expurgant, expediuntq;. Quin & laterum dolores ab huiuſmodi cauſa natos, & lienis, & coli, & renum ſanant. Porrò & ipſa arbor uniuerſa ſimilem ſortita uim eſt. Nam huius radices coctæ, atque illitæ epheleis purgant. Quotquot uerò ſunt amygdala dulcia, & ipſa leuiculam amaritudinem poßident, quæ tamen dulcedine ſuperante occultatur: cæterùm id temporis ſpatio clarum fit. Demonſtratum autem retrò eſt, qualitatem dulcem moderate eſſe calidam. hactenus Galenus. Amygdalæ, ut Theophraſtus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo ſtipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abſtergatur. Et contrà, dulces amareſcunt, ſi primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum ſuppeditant alimenti: quanquam eis plerique utuntur & ad roborandam uenerem, & ad reficiendas uires. Hæ ut Græcis ἀμυγδάλαι, ita etiam Latinis Amygdalæ uocitantur: Nomina. *Arabibus, Iauz, Kauz, ſeu Lauzi: Italis, Mandorle: Germanis, Mandelkern: Hiſpanis, Almendras: Gallis, Amandes.*

† *In uulgatis Græcis exemplaribus hìc non legitur καὶ ἡδυόσμου, id eſt, & mentha. Verùm dictionem hanc uertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuiſſe teſtatur. eam quoq; & Oribaſius, & Serapio ex Dioſcoride tranſcribunt. Quæ ut ueræ Dioſcoridis lectioni adſtipulantur; ita hoc loco mentham addendam eſſe putauimus.*

Πιστάκια. PISTACIA. CAP. CXL.

PISTACIA, quæ conſtat in Syria gigni, pineis nucibus ſimilia ſunt, & ſtomacho amica. Trita cum uino contra ſerpentium ictus proſunt, ſiue edantur, ſiue bibantur.

PISTACIA.

STAPHYLODENDRON.

PISTACIA, *quorum eſt communis in officinis uſus, ex Syria Venetias importari ſolent. Quæ & è Syria (ut Plinius auctor eſt) Lucius Vitellius cenſor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuiſſet, nouißimis Tyberij Cæſaris temporibus. Horum arbores Venetijs, Caietæ, Neapoli, & in alijs Italiæ locis uidimus, folijs lentiſci maioribus, colore ex uiridi in luteum inclinante, ac eodem ordine extremis ramuſculis emergentibus, è quibus racematim ſuis quæq; pediculis pendent piſtacia.* Piſtaciorum conſid. *Hæc (ut libro II. de alimentorum facultatibus ſcriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti; tametſi infarctas humore iocineris uias expediant, & à uitijs liberent. Porrò an ſtomacho noxia ſint, an utilia, an aluum molliant, an adſtringant, nullum huius rei certum habere teſtimonium* Piſtaciorũ uires ex Gal.

ſcribit

ſcribit Galenus. Cuius ſententiæ refragatur Auicenna, qui cùm palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro ſecundo hac dicendi ratione utitur, his ferè uerbis. Inquit quidam, non inuenio, quòd Piſtacia ſtomacho proſint, aut ſanè officiant. Ego autem dico, quòd nauſeam diſcutiunt, & uentriculi os roborant. Argumento eſt ſubamara, ſubauſteraq; qualitas, quæ guſtu in ijs deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum ſecuti piſtacia exhibent; ſed ad iecur ipſum, uentriculumq; roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiſcent. quin & ad conciliandam uenerem, & ad pinguedinem inducendam macie, & maraſmo affectis commendant. Quibuſdam in locis piſtaciorum ſylueſtrium nomine appellantur cuiuſdam arboris

Staphylodendron. *fructus, quam Plinius libro, & capite XVI. STAPHYLODENDRON nominat, etſi à piſtacijs effigie, & ſapore plurimùm diſsideant. Planta hæc humilis eſt, folio ſambuci, materie admodum imbecilli, floribus albicantibus, racematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, rufo colore, ciceris effigie, maior tamen:*

Nuclei pinei uires. *in quo ſubuirens nucleus includitur, ſapore dulcis, ſed nauſeam commouens. Sapore piſtacijs ſimiles ſunt Pinei nuclei, qui in ſtrobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant ſuccum, ſed craſſum; tametſi ægrè concoquantur. Verùm, ſi Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, reſoluunt, ac impinguant. Proſunt præterea pulmonum uitijs, purulenta excreantibus, & tuſsi moleſtatis: ſed priuſquàm edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin uentriculum lædunt. Semen augent, & uenerem excitant. Renes, & ueſicam non modò expurgant; ſed etiam roborant, eorumq; ulcera prohibent. Vrinæ ſtillicidio opem mirificè præſtant. Quam ob cauſam ſtrobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentiſsimo habentur uſu ad huiuſcemodi affectus.*

Nomina. *Quæ nuces Græcè Πιςάκια, Latinè quoq; Piſtacia, & Piſtacea appellantur: Arabicè, Puſtech, aut Feſtuch: officinis & Barbaris, Fiſtici: Italis, Piſtacchi: Germanis, Vuelſch Bimpernuſzlin: Hiſpanis, Alhocigo: Gallis, Piſtaches.*

Κάρυον βασιλικόν. NVX IVGLANS. CAP. CXLI.

NVCES Iuglandes, quas nonnulli Perſicas uocant, ſunt difficiles concoctu, ſtomacho inutiles, biliosæ, capitis dolorem inferentes, tuſsientibus inimicæ: uomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta uerò, & caricis præſumptæ, & à ſummo cibo, uenenis reſiſtunt, nec minus ſi à ueneni hauſtu comedantur: largius eſitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abſceſsibus, luxatisque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, ſale, & melle, canis, hominisque morſui proficiunt: tormina, cum calyce ſuo peruſtæ, & umbilico admotæ, ſedant. Putamen combuſtum, tritumque in oleo, & uino, infantium capite perunćto, nutrit capillum, alopecias replet. Siſtunt menſes nuclei uſti, ſi triti ex uino admoueantur: ijdem è ueteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati, & impoſiti præſenti ſunt remedio. Nucibus tuſis oleum exprimitur. Recentes ſtomacho innocentiores ſunt, utpote ſuauiores: itaque allio miſtæ eximunt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

Nucum Iuglandiũ conſideratio. *NVCES Iuglandes, quæ in communi ſunt uſu, itemq; arbores, à quibus eduntur, omnibus uulgò in Italia notiores ſunt, quàm ut à nobis repræſentari debeant, cùm nulla arbor Nuce ubiq; frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quaſi Iouis glandes interliſis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas eſſe, plures tradidere auctores. Quippe cùm homines primùm glandibus tantùm diu uictitaſſent, inuenta tandẽ arbore, quæ nuces ferebat, deguſtato nucleorum ſapore, horumq; dulcedine mirum in modum allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere.*

Iuglandiũ uires ex Gal. *De ijs diſſerens Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs, tum in germinibus adſtrictionem quandam poſsidet: cæterùm euidentem, multamq; in nucis putamine recenti pariter & ſicco. proinde eo tinctores quoque uti ſolent. At nos eius expreſsi ſucco ſimiliter, ut mororum, & ruborum in melle decocto, uice ſtomatici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti ſucci conuenire cenſentur. Porrò nucis ipſius id, quod edendo eſt, oleoſum eſt, & tenue: itaq; ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc ſanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaque quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægilopas ſanant, ac nonnulli ad νευρότρωτα, hoc eſt, neruorum uulnera utuntur. Et libro II. de alimentorum facultatibus ſic inquit. Habet Iuglans & adſtringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis proceſſu marceſcit, degenerante tota eius ſubſtantia in pinguem ſuccum, adeò ut cibo prorſus fiat inidonea, quòd ueteri oleo, ſua pinguitudine*

dine

dine adsimilis appareat. Viridis autem, atque etiámnum humida, neq; adstringentis qualitatis, neq; oleosæ conspicuè est particeps; sed magis est quodammodo ἄποια, id est, qualitatis expers: quod saporis genus aqueum (ut dixi) uocare consueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, stomachoq; utilior est, & multò magis, si unà cum caricis edatur. Proditum autem est à plerisq; medicis, si ambo hæc cum ruta ante alios cibos sumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi posse. Constat præterea humidas deiectioni magis, aridas uerò minus conuenire. Non pauci quoque cum garo iuglandes præsumunt, uentris subducendi gratia. Ad hoc autem uirides aptiores sunt, utpote quæ adstringentis qualitatis minus participes sunt. Quin & aridarum quoq;, ubi prius in aqua fuerint maceratæ (ut nonnulli faciunt) similis, ac uiridium facultas habetur. hæc Galenus.

Iuglandes cõditæ.

Cæterùm Iuglandes uirides decerptæ mense maio, uel iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, saccharo, uel melle asseruatæ stomacho utiles euadunt, & ori non ingratæ. Sed quoniam sermo nobis est de nucibus, cùm Dioscorides, Galenus, ac cæteri posteriores Græci de Indicis, Myristicis, Metellis, ac Vomicis nihil, quòd constet, memoriæ prodiderint, hîc ea non dissimulanda putaui, neq; alienum duxi recensere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam historijs sum consecutus. Sed primò de Indicis dicamus.

Nucis Indicæ consid.

Nuces igitur INDICAE myropolijs omnibus uulgatissimæ, fructus sunt arboris cuiusdam (ut Mauritani auctores sunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum instar, ab arbore dependentes: nanq; magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore cõstat in atrum rufescente, subdurus, tenax, callosusq;: intus uerò uillosa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiscit. Subtus est putamen triquetrum, uillosum, barbatumq;, cornu instar prædurum, eiusdem ferè coloris nucleum continens, oui anserini magnitudine, intus concauum: substantia illi pinguis, crassitudine semidigitali, duriuscula, tenax, callosaq;, albicans, sapore dulci, butyrum referens, tenui sed aspero obtecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes, eæq; præsertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: siquidem hoc argumento recentiores facilè cognoscuntur. Excalfaciunt secundo abscessu, humectant uerò primò. In cibis sumptæ, etsi noxium admodum succum non gignant; uentriculo tamen laborem inferunt: semen augent, & uenerem excitant.

Oleum ex nucibus Indicis.

Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hæmorrhoidibus inungitur, oleo præsertim admisto, quod è persicorum nucleis elicitur: per se illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & uentris animalia pellit. Quod uerò recentes nuces pressæ stillauerunt oleum, densum est, candidum, & pingue: in summa substantia, qualitate, sapore, ac deniq; facultatibus butyro non dissimile, sed longè melius subministrat alimentum. Nux Indica lætiore sagina corpora reficit. Idcirco strigosas mulieres mirum in modum impinguat, & ad crassitiem reducit. hactenus de Indicis.

NVX MYRISTICA.

Nucis Myristicæ consid.

His succedunt MYRISTICAE, quæ uulgò officinis ob odoris præstantiam Muscatæ, quasi moschatæ dicuntur. Hæ (ut referunt ij, qui Indica litora perlustrarunt) proueniunt copiosissimæ in insula quadam nomine Badan: ibiq; eas proferunt arbores quædam nostratibus persicis haud absimiles, angustioribus tamen folijs, ac breuioribus. Hæ post foliorum germinationem, florem statim emittunt, quem Macim Arabes uocant. Panditur is syluestrium rosarum modò: è cuius medio nux erumpit, & processu temporis perficitur, & ubi maturitatem senserit, macis rosarum instar, expansus eam circumplectitur: quam postea suo tempore cultores legunt certatim, & quàm quisque potest uberius, quoniã sunt ibi omnia communia. Arbores absq; cultu, suppeditante tantùm natura, suos fructus edunt. Myristicæ nuces suo maci, tanquã rete comprehensæ, Venetijs in officinis quàm plurimis uisuntur, duro putamine conclusæ, auellanarum modo, colore subnigro: quo fracto compactilis subest globulus, nuclei uice, & is est nux Myristica, quam usurpare solemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præsenserint cariẽ: item ponderosæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita ut adacta acu confestim è uulnusculo exeat humor.

Myristicarũ uires.

Siccant (ut Mauritani scribunt) & excalfaciunt ordine secundo completo. Adstringunt, oris suauitatem commendant, & fœtentis animæ uirus commansæ abolent: lentigines in facie emendant, uisum acuunt, uentriculum & iecur roborant: lienem absumunt, urinam ciunt, fluentem aluum sistunt, flatus discutiunt, & frigidis uteri affectibus mirificè prosunt: & ut in uniuersum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contusis, & in cacabo calefactis prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ instar concrescit, fragrantissimum spirans odorem, neruorum & articulorum diuturnis doloribus à frigore excitatis utilissimus: quin & ueneris inunctionibus maximè expetitur. Myristicas nuces ueteribus Græcis ignotas fuisse illud fidem facit, quòd Theophrastus, Dioscorides, & Galenus earum, quod in suis monumentis legerim, nusquam meminerint. Quare & hîc quoque asserere non dubitauerim, macerem (ut in eius mentione diximus) Dioscoridi, & Galeno myristicæ nucis florem esse nequaquam. Nam si ad eos floris cognitio peruenisset, ueri quidem simillimum

millimum est, quòd etiam fructus notitiam habuissent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates, & naturæ doctes nunquam scriptis dißimulaßent. Nuces uomicæ, & metelle. *Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas* VOMICAS, *&* METELLAS *uocant. Sed tam officinæ, quàm medicorum uulgus has magno errore confundunt, quòd plerunq; legitimas uomicas metellarum loco usurpent, & contrà metellas nonnunquam uomicarum uice. Nam Vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum instar compressæ sunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum esu canes necantur. Metellas uerò, quæ nonnihil extuberantes, quibusdam nodis, ueluti paruis oculis, per ambitum sunt* Multorum error. *refertæ. At eorum lapsus facilè deprehendi potest Serapionis testimonio, qui Abrahami auctoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum, & album, auellana paulò maiorem, nodosamq;. Quibus notis eas esse præditas constat, quas seplasiariorum uulgus metellas appellat, quæ nullo modo respondent legitimis metellis à Serapione descriptis, his uerbis. Nucis metellæ arbor, uomicæ arbori non dißimilis, fructum gerit mandragoræ, oleosum, hirsuto cortice, sapore non iniucundo. Quæ notæ perspicuò adstipulantur ijs, quas Vomicas nuncupant: eæ siquidem corticem habent hirsutum, oleosæ sunt, & gustui non ingratæ. quin & facultatibus, non autem notis (ut quidam falsò existimant Serapionem intellexisse) mandragoræ fructus referunt, cùm auctore Serapione, quarto refrigerent excessu, ita ut drachmarum duarum pondere esitatæ interimant, minore uerò mensura temulentiam faciant. Quos quidem effectus præstare uidemus non modò in canibus, sed etiam in hominibus, quibus hæ datæ fuerint, quas uomicas esse contendunt. siquidem Serapio de Vomicarum facultatibus differens, nullam lethalem uim eis adscribit, sed quòd tantùm duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, uel sale haustæ, mirificè uomitum eliciant. Quamobrem dixerim ego, illas, quibus callosa tubera supereminent, nodiq; uisuntur, oculorum ferè instar, legitimas esse uomicas: metellas uerò,* Fuch. lapsus. *quæ pressæ, & hirsutæ canibus necandis aptißimæ habentur. Cæterùm nesciuerim ego, qua ratione ductus Leonarthus Fuchsius ultimo libello, ubi tantùm stirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metellas hispidos esse fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno uolumine Stramoniam uocauerat. Quod prorsus reclamare uidetur Mauritanorum sententiæ, à quibus harum historias accepimus. Sed quoniam scribenti mihi de Nucibus* Anacardij mẽtio, & uires. *omnibus* ANACARDIA *sese obtulere Græcis ueteribus ignota, cùm & ipsa in officinarum usu expetantur, de eis quoq; uerba facere ex Arabum testimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (ut testis est Serapio) fructus cuiusdam arboris auicularum corculis non dißimiles, unde & nomen, colore etiámnum cordis modo rufescente, cùm scilicet ab arbore decerpuntur. Inest ijs liquor mellis craßitie sub cortice residens, sanguinis modo rubicundus, sub quo est & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Nascuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio excessu. Præstat in medicina liquor; etsi myropolæ communi errore & cortice, & nucleo utantur. Anacardia (ut aiunt) labantes reuocant sensus, memoriæ iacturam resarciunt, & neruorum, & cerebri affectibus, quos frigida causa attulerit, auxiliantur: nihilominus sanguinem exurunt, & cutim ulcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia sunt, cùm & adurant, et deleteria facultate non uacent: cui tamen remedio est lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expreßum.*

NVCES AVELLANAE.

Nomina. *Hactenus de uarijs nucibus, nunc earum nomina sunt nobis reddenda. Nuces communis usus Græci uocant* κάρυα βασιλικά: *Latini, nuces Iuglandes: Arabes, Ieuz, Leuz, aut Giauzi: Itali, Noci: Germani, Nussen, & Vuelschnusz: Hispani, Nuezes: Galli, Noix. Nux uerò, quæ ex India defertur, recentioribus Græcis* κάρυον ἰνδικὸν *appellatur: Latinis, Nux Indica: Arabibus, Neregil, Dabig, seu Giauzi alhend: Italis, Noce d'India: Germanis, Indianisch nusz: Hispanis, Nuez de las Indias: Gallis, Noix d'Indie. Nux deinde, quæ* μοσχοκάρυον, μοσχοκαρύδιον, κάρυον μυριστικὸν, ἢ κάρυον ἀρωματικὸν *Græcè, Nux myristica, aut Nux moschata Latinè dicitur: Ieuzbaue, Iusbague, seu Giauzi ban, Arabicè: Noce moscada, Italicè: Muschat nusz, Germanicè: Nuez de especie, Hispanicè: Nois muscades, Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, seu alke, officinis ac Barbaris Nux uomica, & Italis Noce uomica nominatur. Nux deniq; Arabica uoce Leuz alrachaba dicta, Latina Nux metella: Barbara, Nux methel: Italica, Noce metella nuncupatur. Quod autem* ἀνακάρδιον *Græci, Latini item Anacardiũ dicunt: Arabes, Baladar, seu Beladur: Hispani, Anacardo.*

Κάρυα ποντικά. NVCES AVELLANAE. CAP. CXLII.

NVCES auellanæ, quas & leptocarya uocant, stomacho infestæ sunt: ipsæ tamen tritæ, & in aqua mulsa potæ, tusſi ueteri medentur: tostæ, & cum exiguo piperis potæ, destillationem concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe ursi perunctus, alopecijs capillum reddit. Aiunt nonnulli usta earum putamina,

tamina, & in cineris ſpeciem redacta, cum oleo, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſincipite.

Auellanarum conſid.

AVELLANAE *nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ ſunt, quòd in Græciam (ut Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum, & in ſylueſtrium genere numeroſæ reperiuntur. Cæterùm ex domeſticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ ſunt: ueruntamen oblongas & præſtantiores, & guſtui gratiores eſſe conſtat; & illæ præſertim, quæ putamine uehementer rubent, & fractu minimè ſunt contumaces, quales ſunt Vicentinæ. Oblongæ ſerius maturitatem ſentiunt, celerius uerò rotundæ. quapropter illæ uegetiori ſunt nucleo, diuq́; perdurant. Syluestribus coryletis ferè innumeris ſcatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura ſaccis legant, ubi maturitatem ſenſerint.* Auellanarum uires ex Gal. *Auellanæ (ut memoriæ prodidit Galenus tum libro VII. ſimplicium medic. tum ſecundo de alimentorum facultatibus) plus habent eſſentiæ terreſtris, ac frigidæ, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti: ſiquidem denſiores ſunt, & minus pingues. Diocles auctor eſt, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in uentriculo ſupernatare, largius eſitatas caput tentare; innocentiores tamen eſſe uirides, quàm aridæ.* Nomina. *Nuces, quæ κάρυα ποντικά, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis Nuces Ponticæ, nuces Præneſtinæ, & nuces Auellanæ dicuntur: Arabibus, Agileuz, ſeu Bunduch: Italis, Nocciuole, Auellane, & Nocelle: Germanis, Haſelnuſz: Hiſpanis, Auellanas: Gallis, Noyſette, & Melline.*

Μορέα. MORVS. CAP. CXLIII.

MORVS arbor nota eſt. Cuius fructus aluum ſoluit, ſtomacho inutilis eſt, & facilè corruptionem ſentit. Hoc idem præſtat mori ſuccus: decoctus autem æreo uaſe, atque inſolatus, adſtringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonſillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inoleſcit uis eius adiecto ſciſſili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ ſemine, iri, & thure. Immatura mori poma ſiccantur, tuſaque acinorum rhois uice, obſonijs miſcentur, ut cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum reſoluit: latas uentris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauſerunt. Folia trita ex aceto illita, ambuſtis igni medentur: tinguntque capillum, uitium, & fici nigræ frondibus ſimul coctis in aqua cœleſti. Succus foliorum cyathi menſura potus, contra phalangiorum morſus auxilio eſt. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptiſsimè in dolore colluuntur. Radix circiter meſſem inciſa, facto in ambitu ſcrobe, ſuccum emittit, qui poſtridie concretus inueniri ſolet. Is in dolore dentium efficax eſt: tubercula diſcutit, & aluum purgat.

Mori conſideratio.

EST ET *Mori utrunque genus album, & nigrum paßim uulgaris notitiæ in Italia; præcipuè his in locis, ubi bombyces ſericifici aluntur. Conſtat alba mororum poma adſtringentem facultatem longè minorem, quàm nigra eſſe adepta (etſi Dioſcorides, & Galenus alborum non meminerint) ex multa & perſpicua, ſed paululum inſipida dulcedine, quæ guſtatu deprehenditur: ſiquidem in maturis nulla adſtringendi uis planè percipi poteſt. Morus nouißima urbanarum germinat, foliaq́; emittit: eaq́; propter ueteribus dicta fuit arborum ſapientißima.* Mori uires ex Gleno. *Mora (ut prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, item ſecundo de alimentorum facultatibus) matura quidem uentrem ſubducunt, immatura uerò ubi aruerint, admodum reſtringunt. Itaq́; ad dyſenterias accommoda ſunt, item ad cœliacas, & quaſcunque alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum ſuccus ad oris medicamenta ſit utilis, propter eam uidelicet, quæ ineſt illi, adſtrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrem expoſcunt adſtrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, ſortita ſunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus ſuis partibus miſtam aliquam uim obtinere uidetur, ex reſtringente, & purgante compoſitam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò ut & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus reſtringens uincit; in folijs tamen, & germinibus quodammodo media utriſque temperies eſt. Mora ubi primùm manſa fuerint, ingeſta citißimè tranſeunt, & alijs cibis ſuo ueluti ductu uiam ſtruunt. Verùm ſecundo loco ſumpta, celerrimè alijs unà cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, ſi cùm eduntur, prauo in uentriculo humori occurrant. Quòd ſi corruptionem non ſentiant, corpus quidem humectant, ſed non planè refrigerant, niſi actu frigida aſſumantur. Paucißimum miniſtrant alimentum ſimiliter atq́; pepones;*

pepones; haud tamen uomitum cient, nec stomacho, ut illi aduersantur. De Moris autē, *quæ rubi ferunt, lib.* IIII. *in* Ruborum *commentatione*, Deo *fauente, latius disseremus.* Sed *quoniam mori folijs & uescuntur, & aluntur uermiculi, qui admirabili naturæ spectaculo nobis* SERICVM *uellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compositionibus utuntur, ut, quantum per me fieri potest, omnibus rei medicæ studiosis fiat satis, ea de* Serici *uiribus hic perstringam (quandoquidem non inuenio è ueteribus* Græcis, *qui de hoc quicquam prodiderit) quæ* Auicenna *posteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de uiribus cordis inscripsit.* Sericum *itaq; (eodem auctore) mirificè exhilarat. qua in re crudum eo longè præstat, quod ignem fuerit expertum; tametsi coctum quandoque in usum ueniat, uerùm antequàm in infectorum cortinis immersum inficiatur.* Excalfacit *sericum, resiccatq; ordine primo: exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, lætumq; efficiat.* Quapropter *laxat, firmat, purificat, & illustrat spiritus. neque eius facultas uni tantùm aßignatur spirituum generi in una tantùm dispositione; sed ei proprium est, omnibus æquè spiritibus opem ferre, ita ut spiritus tam uitales, & animales, quàm naturales reficere ualeat.* Cæterò *quanuis negauerit* Auicenna *decoctum sericum, & fullonum coloribus imbutum in medicos uenire usus;* Mesues *tamen in eo serapio, quod de pomis inscribitur, id sericum admittit, quod cocco legitimè sit infectum.* Idq; *similiter inserit in ea medicamenti compositione, quam* Alchermes, *ipse nuncupauit.* Arbor, *quæ* μορέα, ἢ συκάμινος *Græcè,* Latinè *Morus appellatur:* Italicè, Moro. Eius *fructus* Græcis *συκάμινον,* Latinis *Morum dicitur:* Italis, Moro. Arabes *utrunque* Tut, *seu* Thut *nominant:* Germani, Maulberbaum, & Maulber: Hispani, *Moras del moral:* Galli, *Meurier & Meure.*

Serici mētio, & uires.

Nomina.

Συκόμορος. SYCOMORVS. CAP. CXLIIII.

SYCOMORVM, aliqui etiam sycaminū, id est, morum, vocant, cuius fructus sycomorum etiam, propter inefficacem gustum, appellatur. Arbor est magna, fico similis, frondosa, multo lacte abundans: folijs mori: pomum ter, aut quater anno fert, non ramis, vt fico, sed caudice ipso, caprifico non dissimile, dulcius grossis, sine granis interioribus: quod non maturescit, nisi vngue, aut ferro scalpatur. Nascitur plurimum in Caria, Rhodo, locisque non multi tritici feracibus: vbi prouentu fœcundo, restibiliq; iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo vtile est, sed perquàm exilem præbet alimoniam: stomacho aduersatur. Succus primo uere tenera arbore antequàm fructum ferat, eximitur, lapidis ictu summo cortice desquamato: si enim altiore plaga uioletur cortex, nihil effluet. Spongia, aut uellere lacryma excipitur, quæ siccata, & in pastillos coacta, fictili vase reponitur. Vis succi emollit, vulnera conglutinat, discutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra serpentium morsus, duratos lienes, stomachi dolores, & perfrictiones. celerrimè teredinem sentit. Gignitur & in Cypro arbor genere distans, quæ cùm sit vlmus, prædita tamen est folijs sycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, supradictis cætera similis.

Sycomori histor. ex Theophrasto.

SYCOMORVS (*ut* Theophrastus *est auctor libro* IIII. *capite* I. *de plantarum historia) arbor est moro nostrati similis, quippe folio, magnitudine, aspectuq; proxima.* Fructum *præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis extremis, sed caudice pomum parit magnitudine ficus, & uisu proximum, succo atq; sapore caprificis sanè simile, uerùm longè dulcius, granisq; internis omnino carens, multitudine numerosius maturescere nequit, nisi scalpatur.* Scalpitur *autem unguibus ferreis: & cùm scalpata poma sunt, ad quartum diem maturescunt: hisce ablatis, alia, & alia ex eodem loco subnascuntur, terno ita, & quaterno partu copiosa.* Lactuosa *arbor admodum est, & materies (quòd sit solida, robusta, & nigra) ad multa commoda existit.* Hæc *inter cæteras arbores id sibi propriū uendicauit, quòd cæsa continuò uiret, neq; siccatur unquam, nisi aqua obruatur.* Eaq; *propter & lacubus, & stagnis demergitur, madefactaq; in profundo siccatur, cùmq; sicca omnino fuerit, superfluitat, atq; innatat. hactenus* Theophrastus. De *Sycomoro disseruit* Galenus *libro* II. *de alimentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit.* In Alexandria *Sycomori plātam uidi unà cum fructu, paruæ, candidæq; ficui adsimilem.* Is *fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis est particeps, estq; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, ueluti mora.* Quinimo *inter mora, ac ficus medium iure quis ipsum collocarit, atque hinc nomen ipsi inditum esse mihi uidetur.* Ridiculi *nanq; sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomora fuisse nominatum, quòd paruis ficubus aßimiletur.* Ipsius *autem nascendi ratio ab alijs arborum*

Sycomori mētio ex Gal.

fructibus

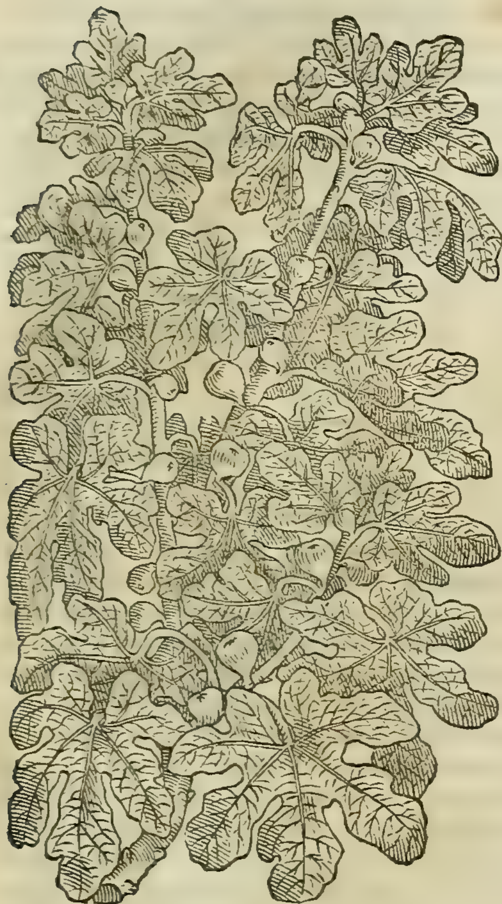
fructibus quodammodo est diuersa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis, caudiceq; enascitur. hæc Galenus. Sycomoro similis est (ut loco citato memoriæ prodidit Theophrastus) quæ in Creta uocatur Cypria ficus: nam & ipsa fructum edit, caudice, ramisq; crassissimis. Differt tamen à priore, quod germen quoddam emittit sine ullis folijs, radiculæ simile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusq; folia ulmum repræsentant. Quater anno fructum fundit, sed nullum ad maturitatem perducit, nisi pomo ipso immaturo inciso, emissoq; lacte. Dulcedo ficubus non absimilis, & interna grossis planè conueniunt. magnitudo autem pruni est. hæc Theophrasti uerba. Quæ sanè maximo sunt argumento, hanc quoque plantam in Sycomori genere annumerandam esse. Cæterùm apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum esse, quæ plerunque uisitur in monachorum claustris uulgò uocatis, & in templorum plateis, ubi mortuorum cadauera humantur, è cuius baccis monachi uerticillos factitant, quibus mulieres suas numerant preces. Hanc (ut Bellunensis castigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quam deleteriæ facultatis participem esse predit Fen sexta quarti, ut latius libro sexto dicemus. Arbor, quæ Συκόμορος Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur: Arabibus, Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, seu Giumeizi: Italis, Sicomoro, & Fico d'Egitto.

Ficus Cypria

Vulgaris error.

Nomina.

Σῦκα. FICI. CAP. CXLV.

Fici maturæ recentes stomachum lædunt, aluum soluunt, sed facilè contracta ab eis fluxio sistitur: sudorem euocant papulasque, sitim sedant, calorem restinguunt. Siccis natura excalfaciendi, uires alunt, sed sitim magis stimulant, aluo utiles: rheumatismis uentris, & stomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, uesicæ, & ijs, quos longa ualetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptissimæ. feruefactæ cum hyssopo, & potæ, thoracem purgant: tussi ueteri, diuturnisque pulmonum uitijs conueniunt. aluum molliunt tusæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonsillarum inflammationibus gargarizatu prodest. cum hordeacea farina cataplasmatis miscentur, & in muliebres fotus cum fœnograeco, & ptisana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias discutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, si cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento sutorio, deploratis ferè tibiarum fluxionibus, & cacoëthicis ulceribus medentur: quin & cum uino decoctæ addito absinthio, & hordeacea farina, utilissimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato sanant perniones: prurigines, sonitusque, si crudæ terantur, & sinapi, liquoreque aliquo exceptæ auribus instillentur. Tam syluestris, quàm satiuæ fici lacteus succus coaguli modo lac contrahit, concretumque dissoluit, ut acetum: exulcerat corpora, meatus aperit. soluit aluum, uuluam recludit cum detrita nuce Græca potus: menstrua ciet cum luteo oui appositus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplasmatis cum farina fœnigræci, & aceto utilis: lepras, lichenas, uitiligines, uitia cutis in facie, psoras, ulcera in capite manantia, cum polenta expurgat: instillatus plagæ, percussis à scorpione, uenenatorum ictibus, & rabiosi canis morsibus auxiliatur: prodest dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus: uerrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præstat succus è teneris ramis syluestris fici, qui lacte prægnantes, silente adhuc oculo, tusi exprimuntur, & siccatus in umbra reponitur. Et lac, & succus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis soluat, si inter coquendum ficulneo surculo, spathæ loco, moueatur. Grossi, quæ erinei nonnullis uocantur, coctæ illitæ, strumas, nodosque omnes emolliunt. Crudæ formicas, uerrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem possunt. Illita cum sale, & aceto ulcera in capite manantia, epinyctidas, & furfures sanant: ijs ficosæ extuberationes, & palpebrarum scabritiæ perfricantur. Nigræ ficus, folijs, cauliculisque, candidæ uitiligines perunguntur: faciunt ad canum morsus, & ulcera, quæ ceria, id est, fauos, uocant. Grossi cum syluestris papaueris folijs ossa extrahunt: furunculos cum cera discutiunt: contra muris aranei morsus, & scolopendræ uenena,

cum eruo, & uino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam syluestris, quàm satiuæ lixiuiū, crematis ramorum cauliculis, quod subinde macerari opus est, & inueterascere: siquidem inter caustica intelligitur. Gangrænis prodest: nanque expurgat, & consumit, quæ excrescunt, eoque sic utendum est: spongia assiduè hoc lixiuio imbuta superponitur. Interdum dysentericis, & in fluxiones uetustas, & sinus cuniculatim exedentes, magnosque, instillari conueniet. Etenim purgat, conglutinat, carne replet, & oras committit, non secus atque emplastra, quæ cruentis vulneribus inijciuntur, enæma uocant. Bibitur ad discutiendum sanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulsa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cœliacis, dysentericis, per se cyathus datus prodest: neruorum uitijs, conuulsionibus, commodè illinitur ex oleo, utpote quod sudores moueat: aduersus gypsi potum, & phalangiorum morsus bibitur. Hæc eadem præstant reliqua lixiuia, præsertim quernum: omnia tamen adstringunt.

Ficorum consideratio.

FICI fructus sunt in Italia uulgò notissimi. Quarum etsi plura notentur genera in candicantium, & nigrescentium discrimine; sunt tamen omnibus notiores ob frequentissimum in autumno earum in cibis usum, quàm ut nobis præstantiores repræsentare, ac describere sit opus. Siquidem omnes satis gustus edocuit, eas esse laudatissimas, quæ planè maturæ pinguedine, & sapore cæteras antecellunt. Sed ut præter id, quod à Dioscoride proditum est, earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & ut omnes cognoscant, quod præbeant alimentum, quamq; utilitatem, ac noxam inferre possint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi, qui in primis lib. II. de alimentorum facultatibus sic scriptum reliquit.

Ficorū facultas ex Gal.

Ficus tametsi minus praui succi gignant, quàm cæteri omnes non modò fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen id uitium prorsus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipsis insunt bona, nempe quòd commeabiles sint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentq;. Nam & abstergendi ui pollent haud obscura: cuius gratia post ipsarum esum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id usuuenit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis, & suilla caro, sed turgidulam, & subinanem, ueluti fabæ. Quin uentrem flatibus implent & ipsæ, & non mediocrem hinc profectò molestiam intulissent, ni etiam celerem descensum essent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus quem excitant, non diu manet, atque ob id minus cæteris autumni fructibus lædere consueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in alijs quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantum in illis discrimen existit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa uacant. Et sequenti capite, ubi uuarum facultates recenset, sic inquit. Ficus, & uuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsa nutriant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: siquidem hi cùm duos menses solis uuis, ac ficubus, quorum custodiæ præsunt, uescantur (nisi fortè panis quidpiam cum illis addant) obesi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haud quaquam est firma, ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit; sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm uesci ipsis desierint, contrahitur, ac considet. Idem etiam de Ficubus siccis differens loco prius citato, ita scribit. Caricæ multiplicem quidem habent utilitatem; si quis tamen largiùs esitauerit, ab eis offendetur: non admodum enim probum sanguinem gignunt, quapropter pediculorum quoque agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandiq; uim habent, qua & uentrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Iecori autem, lieniq; inflammatione obsessis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam eximia facultate, sed communi ratione dulcium omnium ciborum, ac potuum. Obstructis autem illis, aut scirrho tentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt, nec obsunt: sed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abstergentibus mistæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoq; nonnulli medicorum in dictis lienis, ac hepatis affectibus exhibent ipsas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi, ac extenuandi assumantur, non solùm sic affectis; sed sanis quoque utiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotantibus modò; sed benè ualentibus etiam tutissimum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas uulgò comedunt, quòd id utile esse experientia didicerint. Verisimile autem est, ipsorum nonnullos medici cuiusdam consilio adductos, ficus hoc modò primùm comedisse; deinde eam notitiam ad uulgus dimanasse. Qui uerò cum cibo aliquo incrassante ficus, & caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate idem Galenus ita scribit. Ficus aridæ uim habent excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut secundo incipiente: habent uerò etiam partium tenuitatē quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt, quæ tumores duros concoquant: statim uerò etiam ea discutiunt. Atque ipsæ per se illitæ eiusmodi uim obtinent. Sed & decoctum earum eiusdem utique naturæ est. Verùm ubi magis concoquere consilium est, miscenda est farina triticea: ubi uerò plus discutere, hordeacea. panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medicamentorum compositione, & rationis curandi. uerùm in præsentia hæc de caricis nouisse sufficiat. Porrò scire oportet, quòd quæ pinguiores sunt, magis possunt concoquere: quæ uerò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæterùm quod ex ijs plurimùm in aqua coctis efficitur, simile est melli, non solùm consistentia, sed & facultate. Porrò ficus uirides comesæ, propter admistam humiditatem, facultatis sunt imbecillioris: subducunt tamen aluum utræque tum humidæ, tum siccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ est, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum succus: ualenter enim eorum uterque calidus est. Itaque non mordicat tantùm, aut abs-

ſterget uehementer; ſed & ulcerat, & ora uaſorum reſerat, & formicas, quas myrmecias uocant, eijcit: quinetiam purgare poteſt. Porrò ficus agreſtis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum ſuccus ad omnia quàm ſatiuæ ualentior eſt. Sed & cradæ, hoc eſt, rami earum adeò ſunt calidæ, tenuiumq́; partium temperamento, ut carnes bubulas duras, ſi coquendis adijciantur, friabiles, ac teneras efficiant. hæc de ficubus Galenus. Democritus præcoces ficos fieri pollicetur, ſi oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, ſerotinas; ſi primæ groſsi, cùm fabæ magnitudinem exceſſere, detrahantur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum eſt. Fici fructus σῦκα Græcis, Latinis Fici, & Ficus appellantur: Arabibus, Sin, Fin, ſeu Tin: Italis, Fichi: Germanis, Feighen: Hiſpanis, Higos: Gallis, Figuier.

Fici pręcoces.

Nomina.

Περσέα. PERSEA. CAP. CXLVI.

PERSEA arbor eſt in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, ſtomacho utilem. in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præſertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu ſanguinis eruptiones ſiſtunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perſide exitioſam eſſe, translatamque in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

QVEMADMODVM ſuperius in malorum commentatione prodidimus, Perſea arbor Aegyptia non eſt (ut putat Marcellus Virgilius Florentinus) noſtras Italica malus perſica, ſed planta plurimùm diſsidens ab ea, ut & Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio facilè probari poteſt: quandoquidem ij utranque, ſed ut alteram ab altera diuerſam, diuerſis capitibus tradiderunt. Hæc (ut libro IIII. de plantarum hiſtoria cap. II. ſcribit Theophraſtus) arbor eſt Aegypti, aſpectu magna, formoſaq́;: folio, flore, ramo, totaq́; figura potiſsimùm pyro uicina; niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructum abunde parit, omniq́; tempore perficit: quippe nouus anniculum ſemper occupat. Maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur: reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Eſt magnitudine pyri, figura oblongus, amygdalæ modo, colore herbidus. Nucem intus habet, ut prunum: uerùm longè minorem, molliorémq́;. Caro eius ſuauis, ac prædulcis manditur, concoctuq́; facilis, & innocua, etiam largiore cibo ſumpta. Radice arbor exuperat, tum longitudine, tum etiam craſsitudine, multitudineq́;. Materie conſtat robuſta, dura, uiſuq́; decora, ueluti lotus. Quapropter ex ea & ſimulacra, & lectulos, & menſas, & reliqua ſimilia factitant. Ex his igitur Theophraſti uerbis, ſi Perſeæ notæ, ac delineationes cum noſtra perſica malo diligenter conferantur, liquidò patere arbitror, has plantas inter ſe diuerſas eſſe. De Perſea uerba faciens Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, hæc memoriæ commendauit. Hanc etiam plantam uidi in Alexandria, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructus huius apud Perſas adeò noxium eſſe, ut edentes interimat: in Aegyptum uerò translatum, in eſculentum miteſcere, & pyrorum, malorumq́; modo, cum quibus & magnitudine conuenit, eſitari. Eadem recenſuit Galenus libro II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi de cephalææ curatione agens, ſic inquit. In ſola Alexandria perſeæ arborem uidi, at non in alia Romanis ſubdita gente. Quidam perſion ipſam appellant, aiuntq́; in Perſis lethalem eius arboris fructum eſſe, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus exiſtat. hactenus Galenus. Ex cuius etiam uerbis palàm eſſe crediderim, perſeam à perſica malo prorſus diſsidere, cùm in tota ferè Europa perſica malus frequentiſsima proueniat. Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam erraſſe, quòd exiſtimauerit, perſica ea eſſe poma, quæ à Perſis ad Aegyptios allata perſea dicuntur, ut libro cultui hortorum dicato his uerſibus teſtatur.

Perſeæ arboris conſideratio.

Perſeæ mentio ex Gal.

Columellæ lapſus.

Tunc præcox bifera deſcendit ab arbore ficus,
Armenijſq́;, & cereolis, pruniſq́; Damaſci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Perſis
Miſerat (ut fama eſt) patrijs armata uenenis.
At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos, oblita nocendi.

Arbor, quæ περσέα Græcis, Latinis ſimiliter Perſea nominatur: Italis, Perſeo Græcè uocis imitatione dicetur. Nomina.

ἰβηρίς. IBERIS. CAP. CXLVII.

† IBERIS, siue cardamantica, folia habet nasturtij, uere uirentiora: caulem cubitalem, aut minorem, in incultis nascitur. Aestate lacteum florem promit, quo tempore efficacior est. Radices duas nasturtio similes habet, calfacientes, & adurentes. Ipsæ enim ischiadicis cum salsa axungia emplastri modo vtiles, quaternis horis alligatæ, vt dein in balneas descendatur, & postea oleo cũ lana locus perungatur.

Iberidis consideratio.

VIDIMUS *primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclara sui ingenij, & doctrinæ dotes, apud Sereniss. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, ubi uulgò dicitur alle Laste, effigie nimirum, qua describitur à Dioscoride, ac alijs pluribus Græcis auctoribus. Huius Galenus in simp. censu nusquam separatim meminit, sed hanc, & Lepidium non nisi nomine differre prodidit. Quod etiam idem testatus est libro x. de compositione medicamentorum secundum locos circa finem de coxendicum curatione agens, ubi ex Damocrate sic inquit. Damocratis extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo uersibus iambicis, quemadmodum solet, de tribus differit medicamentis. Ac primò quidem de eo differit, quod ex herba constat, quam ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide medicum quendam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (ut dixi) ipse Damocrates Iberidem uocat, ut qui tantùm uisu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius usum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat, uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione dicta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam ijs carminibus.*

Iberis, & lepidium idem.

Herba hæc ubiq; multaq; frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros, & ueteres.
Tritasq; quondam publicè pedibus uias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper uirescens, folijs nasturtij
Florentibus uere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliorem: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, uariumq; ualde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè ut fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at indè acerrimum,
Verò similem quàm maximè nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idẽ esse testatur his uerbis. Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium uocant, aut nasturtium syluestre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi uoluminis calci accreuisse nimia uel librariorum, uel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potißimùm deducit, quòd constet, huius primi uoluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides lib. II. ordinatè disposuit, ac de eis differuit, ubi priuatim lepidio, quod Damocrati Iberidem existimamus, propriam aßignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiã appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio uiribus proximum. Et lib. III. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ usus, quam lepidium quoque appellant.

Iberidis caput addititium.

Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi uenerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm expressè contra Galeni, & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à lepidio iberidem esse contendant. Quos tamen excusatos habeo, utpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quàm ut certam simplicium medicamentorum cognitionem assequi potuerint. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, eiusq; item usum ad ischiadas commendasse. Quod eius uerba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant. Quæ uerò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri folijs, & multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in alijs quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. cap. VIII. his paucis describitur. *Exit lepidium in cubitalem altitudinem, folijs laurinis.* Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, uel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie passim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis ob uehementem eius acrimoniam dicta. Itaque manifestè aberrarunt uiri alioqui clarissimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putauerint, quod uulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano insunt, uerbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè declarant, his legitimum non innotuisse lepidium. nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ ἰβερὶς, καρδαμαντική, καὶ ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nomẽ Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Asceitaragi, seu Sitharegi, & Hausab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Vuilder kresz: Hispanicum, Nasturtio montesino: Gallicum, Chasse rage, Passeraige, & Nasitort sauuage.

Monachorũ lapsus.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruel. lapsus.

Nomina.

† *Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride, eiq; adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint uetustissimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.*

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, *charissime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & nascentibus ex eis succis, lacrymis, seminibusque disseruimus. In hoc autem secundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, subnexis herbaceis, quæ acri prædita sunt facultate, vtpote quæ cum ipsis cognatione iuncta sint: qualia allium, cepa, sinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum vires disiunxisse uideamur.*

Ἐχῖνος, θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS. CAP. I.

MARINVS Echinus stomacho, uentrique utilis est: urinam cit. Huius testa cruda inassata commodè medicamentis admiscetur, quæ psoras abstergunt. Crematæ uerò cinis sordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echini marini consideratio.

ECHINVS *marinus notissimus est, ijs præsertim, qui in* Italia *tam* Tyrrheni, *quàm* Adriatici *littora accolunt.* Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, *dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus* Ciuitatis ueteræ *in* Romano *litore, nigris horrentibus spinis.* Alios uerò uidi ex Pirano Istriæ *oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore suffusos, quos* Echinometras *appellauerim, quòd scripserit* Aristoteles *libro* IIII. *de historia animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere.* Habentur circa Toronem Echini marini candidi *testa, spina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, soliti: spinis paruis, non rigidis, sed mollioribus.* Genera *(ut idem inquit)* Echinorum plurima sunt. Primum, *quod cibo idoneum est, in quo, quæ oua appellantur, magna, esculentaq; consistunt, pariter in maiore corpore, & minore: nam nouelli adhuc, paruiq; pleniusculi illis cōstant.* Secundum, *ac tertium spatagi, ac brissi, quæ genera pelagia sunt, raraq; inuentu.* Ad hæc, *quæ* Echinometra *appellatur (quasi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit.* Genus *item aliud est minutum, spinis longis, prædurisq;, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad destillationes urinæ medicamento utuntur.* Quo fit, *ut* Paulum Iouium *planè aberrasse crediderim: quippe qui suo de* Romanis *piscibus libello,* Echinometram Aristoteli *destillationibus urinæ opitulari, non autem huiusce minuti genus, memoriæ prodiderit.* Corpus Echinis *clibani forma uisitur, priore, atque nouissima parte spissum, & continens: cætera uerò non continuum, sed simile laternæ, cui non obducta membrana est.* Omnium *maximè à natura muniti sunt, utpote qui testa undique spinis circumuallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemq; permutant, cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant.* Euenit *autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uersum in terram sit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur.*

Iouij error.

quod

quod idem omnibus turbinatis, patellisq; euenit: pastus enim de imis petatur necesse est. Vnde fit, ut os inuersum ad pastum sit, excrementum uerò superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiacens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinq; distinctus, perinde ac si plures numero uentres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, pleniq; uacãtis materiæ, & ex uno stomacho dependent, in unumq; ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, sicuti in uniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adhærent, membranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædam circum ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cùm non unum, sed plura genera Echinorum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui uada incolunt. Tradunt sæuitiam maris Echinos præsagire, correptisq; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus anchoris nauigia infrænant. hæc ex Aristotele. Meminit utriusq; Echini Galenus, marini, scilicet, & terrestris unico tantùm capite libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Erinacei utriusq; tum marini, tum terrestris corpus totum ustum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera. Animal, quod ἔχινος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Echinorũ uires ex Galen.

Nomina.

HYSTRIX. ECHINVS TERRESTRIS.

Ἔχινος χερσαῖος. ECHINVS TERRESTRIS. CAP. II.

TERRESTRIS erinacei corium combustum alopecijs cum pice liquida aptissimè illinitur. Assicatum corpus, & cum aceto mulso potum renum uitijs auxilio est: item aquæ, quæ cutem subijt, conuulsionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos uocant: uiscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem usus utilissimè reconditur.

TERRESTRIS *Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & tassus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro. Id nanque alij suillum, alij uerò caninum habent. Raró ex cauernis exeunt, nisi noctu. quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunque capiantur. Maturescentibus uuis per æstatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constratis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se uolutant, itaq; spinis affixos portant in specum. Eodemq; actu syluestrium arborum poma à uentis decussa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus uolatilium more testes renibus hærentes habet: eaq; propter uelocißimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit uenantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi poßit præter aculeos: itáque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum usu sunt expetendæ: terrestres enim cùm sint, ægrè concoquuntur, & minimum sanè præbent alimenti. Vires longè plures ijs Echino reddidit Rasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimaui; ideo hîc ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, ubi diffusius tractantur. Erinaceorum generi adscribitur* HYSTRIX, *quòd forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuißiméue mucronatis undequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut ursus, totidemq; diebus fert utero fœtum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, sed quandoque uenatores feriat.*

Echini terrestris consideratio.

Echini terrestris facult.

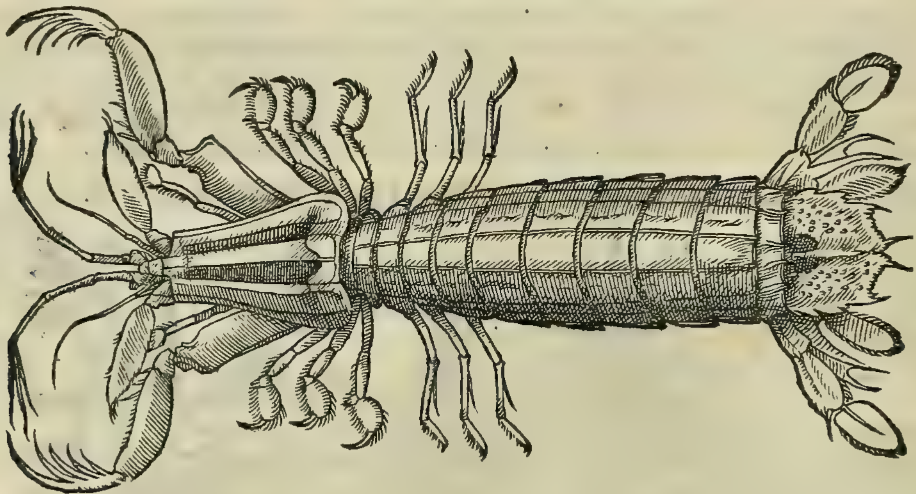
Hystricis mẽtio.

riat. Combusti cinis potus (ut Plinius est auctor) partus conceptos continet. Animal, quod ἐχῖνος χερσαῖος *Græco sermone, Echinus terrestris Latino uocatur: Arabico, Ceufud, siue Caufed: Italico, Riccio terrestre: Germanico, Heebel, aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herison.*

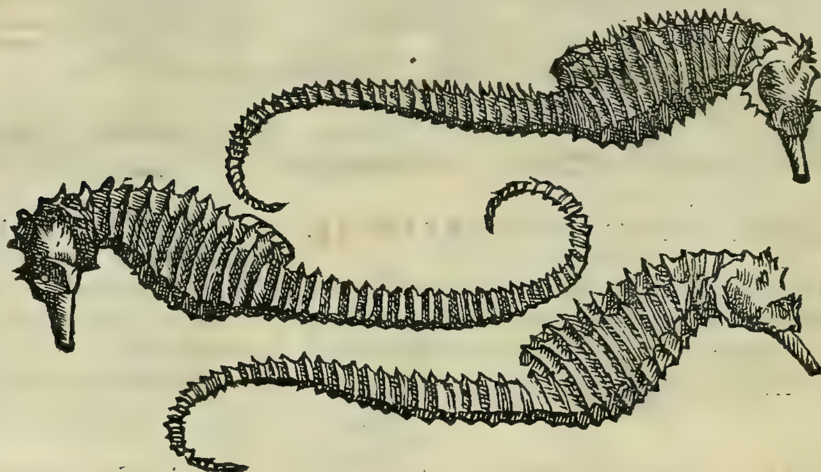
Ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPVS. CAP. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal est exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCVSTAE GENVS.

HIPPOCAMPVS, EQVVLVS MARINVS.

Hippocampi consideratio, & opiniones.

QVANQVAM *non desunt scriptores, tam inter ueteres, quàm recentiores, qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quiq; ad multos in medicinis usus eum commendent; eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiam tradiderit, effigiemq; exprompserit. Cæterùm sunt, qui credant, Hippocampum id nominis sibi asciuisse ab erucis, quæ in hortis olera; in campis uerò herbas uniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasq; propriè Græci* κάμπας *uocant. quippe quòd illis fortasse forma, ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt, qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguum animal esse, cùm tamen nomen plerunque magnitudinem innuat:* ἵππο *enim Græcis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarißimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios, qui de eo idem scripsere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatilium genere grandioribus, paruum uideatur; si tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem, formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit.*

Prima opin.

Vnde inclinauit quandoq; animus, eum esse Hippocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus uulgò uocatur Faloppa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum: capite, & ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutißimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt; cæteri uerò ut in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò ut in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeò ut his notis quasdam uillosas erucas referat in nigro rufescentes, quæ pari forma sub terra degunt in hortis,

hortis, & agris, olerum, & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura uocant uulgò Cagne; Ananienses uerò, quòd uillosæ sint, Orsolane. Qua appellatione planè uidetur uulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæ in Tridentino agro frequentissimæ, exeuntq; è terra plerunque imbrium tempore: nam quæ prope herbarum radices in cauernulis se condunt, facilè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores ijs uenantur aduenientibus pluuijs, irrigantq; hortos, ut postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut, si uera referunt, qui dicunt, Hippocampum è locustarum genere esse (id enim uidetur inter antiquos fateri Plinius lib. XXXII. cap. XI. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre ualeat, quàm id, de quo diximus.

Opinio altera.

Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum esse pisciculum illum, uel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus, alijs uerò Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum uertentes. Visitur plerunq; hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidodrantali longitudine: capite potius draconis, quàm equi: rostro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboso dorso, duplici utrinq; aculeorum processu, rectis lineis à capite ad caudam usq;. Gerit & in capite spinas adeò sursum porrectas, ut cristæ speciem præbeant, nec disparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum series medium intersecans pectus, duorum media, quæ utrinq; latera transcurrunt. Cauda illi tenuis, & unci modo reflexa. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nusquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit. Nam etsi Plinius libro XXXVI. cap. V. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, uideri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atq; Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos; cùm tamen hæc poëtica fabulosaq; sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidem existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorũ adhuc extant figmenta, ubi locis innumeris marini uisuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum uerò corporis partim numerosis squamis contectum, alisq; perquàm amplis ad natandum munitum piscium modo, partim uerò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hos facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Quare potius dixerim ea, quorum historia ignoratur, omnibus fuisse, & esse cognitu difficillima, cùm aliàs coniecturis tantùm agatur.

Hippocampi uires ex Gal.

Hippocampi uires recensuit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et Hippocampum animal illud marinum si totum usseris, alopecijs prodesse proditum quibusdam est, ipsumq; uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem: quem quidam unguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alij ueteri adipi suillo. hæc Galenus.

Hippocampi uires ex Aeliano.

Cæterùm longè alias Hippocampi uires retulit Aelianus lib. XI. cap. LII. de historia animalium: cuius uerba hìc subijciam. Rei piscatoriæ ritè periti homines dicunt Hippocampi uentrem in uino decoctum si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussire, & sicca quidem tussi uehementer torqueri. At enim nihil excreare, sed & superiorem ei uentrem intumescere, & calidos uapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim defluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & uomendi quidem cupiditate ardere ferunt, uerùm nihil emittere. Quòd si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere. sin in uentrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è uita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur. hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaq; ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucundæ: cùm tamen non magnopere desiderent bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestiæ uentrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia ueterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus. is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piscator Hippocampos simul cum alijs piscibus caperet, & peradolescentes à rabida canicula morderentur. Cùm eorum in Methyna Cretensi ad litus iacentium uicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum esse: alij consulerent à Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consilijs, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, ijsq; morsus ulcera obligauit, atq; hominum adolescentium rabiem uicit, eosq; ad incolumitatem tandem restituit. hactenus Aelianus de Hippocampi uiribus.

Nomina.

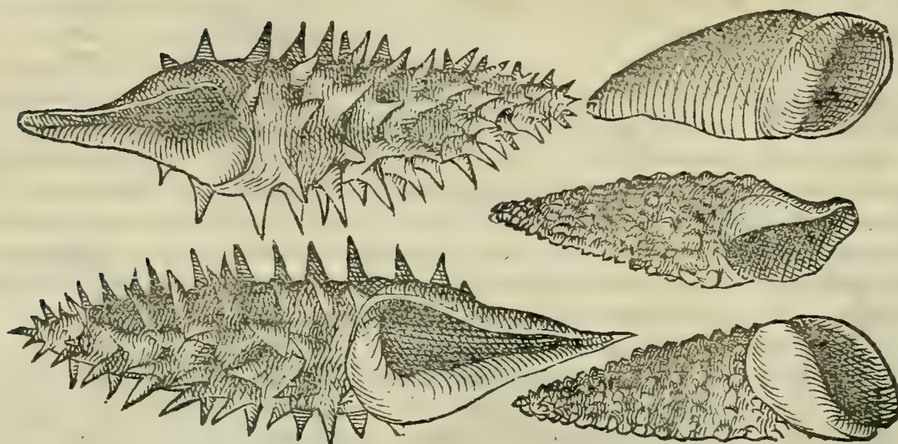
Hoc animal ut Græcis ἱππόκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.

Πορφύρα, Κήρυκες, Κιόνια. PVRPVRA, BVCCINA, CIONIA. CAP. IIII.

PVRPVRA usta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, vlcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata Buccina, sed vehementius vrunt. Siquis salis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambustis utiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet: nam posteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, vt in eius mentione demonstrabimus. Cionia uocantur purpurarum, buccinorumq; mediæ partes, circa quas testæ volumen clauiculatim intorquetur. Cremata simili modo, maioré purpuris, buccinisq; facultatem urendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho vtiles, sed aluum non molliunt.

SVNT

PVRPVRAE. BVCCINA.

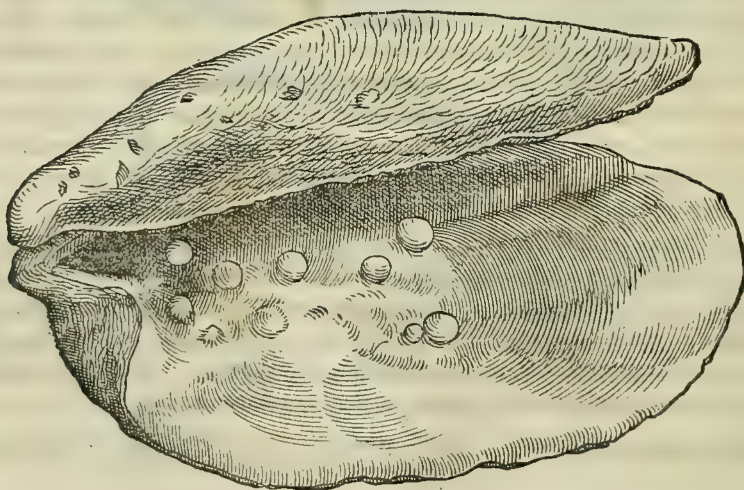

Purpurarum consid.

SVNT & Purpuræ marini pisces, eius sanè generis, quæ testa integuntur. Hæ (ut auctor est Plinius lib. IX capite XXXVI.) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum uestibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum. Viuas capere contendunt, quia cum uita sua succum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdam ceræ saliuant. Lingua Purpuræ digitali longitudine, qua pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rarisq; textu ueluti naßis, in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles, mordacesq; conchæ, quales mitulos uidemus. has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & sicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis uiuunt saliua sua. Anno magnitudinem implent, celerrimeq; crescunt, quemadmodum & conchylia omnia. Est in purpurarum genere & Buccinum ad similitudinem eius buccini, quo sonus editur: unde & causa nomini, & rotunditate oris in margine incisa. Sed maior est purpura, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non insunt, sed utrisq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaq; scopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; simul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa sanè narratione scriptis celebrata sunt ab Athenæo. Ad eius igitur uolumina accedant ij, qui plura scire desiderant. Sed quoniam

Buccinum.

MARGARITARVM CONCHA.

Margaritarũ, & earum conchæ historia.

MARGARITAE, quæ non modò ad mulierum, hominumq; decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipsæ gignuntur conchis, hic inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus; præsertim quòd neq; Dioscorides, neque Galenus de his quicquam, quod legerim, posteritatis memoriæ prodiderunt. Nasci itaque animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. IX. cap. XXXV. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Torois, item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo, atque genitura conchæ est haud multùm ostrearum conchis differens, ut liquidò constat ex ijs, quas nostri uulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumq; concharum esse Margaritas,

ritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si uerò turbidus, & fœtum sordescere: eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe constare, cæliq; eis maiorem societatem esse, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiuè satientur, grandescere & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si uerò & tonuerit, pauidas, ac repentè compressas, quæ uocant Physemata efficere speciem, uerùm inani inflatam sine corpore. Cæterò in aqua molles sunt Margaritæ, at exemptæ protinus durescunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine, & uetustate præcipuas esse, ueluti duces, miræ ad cauendum solertiæ. Quocirca has summo studio petunt urinantes piscatores: siquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cùm manum uidet captiosam, comprimit sese, operitq; opes suas gnara propter illas se peti, manumq; si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & alijs munita supplicijs. Captæ multo obruuntur sale in uasis fictilibus: nanq; erosa carne, uniones, siue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima uasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere; tametsi raræ admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, inesseq; illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos uniones reperiri Plinius scriptum reliquit. Verùm Americus Vesputius, qui nostro æuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoque habuisse testatur, in qua uniones ultra centum, & triginta reperti sunt. Quod non modò confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt; sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantùm concha nasci: præterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimùm dißident. Porrò certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, ut orientalibus comparari poßint, è quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianæ templo Iulius Cæsar dicauit. Ad hæc non in mari tantùm, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proueniunt, quæ margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimonium perhibere possum, quòd iam mihi in Bohœmia degenti compertum sit in Vuotauua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt uniones, magnitudine, forma, & candore præstantes. Atq; certè mihi subijt quandoque mirari, cùm earum margaritarum copiam uidi tum apud Sereniß. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohœmiæ homines. Margaritæ in medicum etiam usum ueniunt: quandoquidem scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admistas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere. Animal, quod πορφύρα Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè, Naporam, & Porphyra: Italicè, Porpora. Quæ uerò Latinis Buccina, κήρυκες Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros, seu Cobron: Italis, Buccine: Hispanis, Bozios: Gallis, Bios cornetos. Cæterùm quod Græci μαργαρίτας, Latini item Margaritas & Vniones uocant: Arabes, Hageralbato: Itali, Perle: Germani, Perlin: Hispani, Perlas.

Vniones præstantissimi.

Plinij error.

Vnionum uires.

Nomina.

Μύακες. MITVLI. CAP. V.

MITVLI laudatissimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent. priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus vtiliter imponuntur.

Τελλῖναι. TELLINAE. CAP. VI.

RECENTES Tellinæ aluo utiles, sed maximè ius earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria instillatæ, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

NON desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant. In quam sententiam potißimùm uenisse comperio Paulum Iouium uirum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quàm cum Dioscoride rectè sentire. Ex cuius scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos,

Mitulorũ, & tellinarũ consideratio.

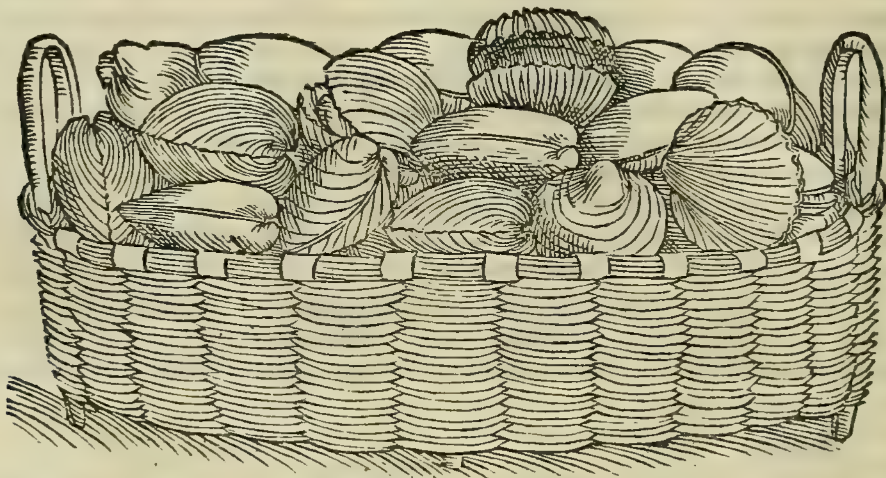
Iouij lapsus.

tulos, aliud tellinas: nam præterquàm quòd de his duobus diuersis capitibus ipse differuerit, differentes etiam utrisque redidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de uiperis differens, eodem capite mitulorum etiam meminit; tellinarum uerò peculiari capite, singulis proprias, & diuersas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriusq; sectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum esse mitulos, & tellinas. Notißimæ sunt in Italia Tellinæ, præsertim Romæ, ubi plurimæ uenales circumferuntur, quòd edendo sint, & ori admodum gratæ, si tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterùm quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicauerit, hactenus inueni neminem. Præter unum Massarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ uulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, testa exterius lineis quibusdam scabra: intus uerò pellucida, & tota pondere leuis.

Nomina. *Μύακες ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus uerò, Amarchas: Hispanis, Mixilhus. Τελλῖναι ut Græcè, ita etiam Latinè Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè, Sedef, & Talsam: Hispanicè, Brignigois.*

Χῆμαι. CHAMAE. CAP. VII.

CHAMARVM, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino assumitur.

Chamarum consideratio. QVANQVAM *Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenæo referuntur; nihilo minus tamen tot huiusmodi testaceorum habentur species, ut non facilè sit, eas inter se distinguere. Cæterùm præter cæteras conchas, id sibi peculiare asciuere Chamæ, quòd plerunque in litore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici posse putauerim, quæ in marinis oris, pandentes sese læui testa contectæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipse uidi in Adriatici litore. Verùm quoniam nulla alia facultate sunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non est, ut plura de his dicamus.*

Nomina. *Quæ Græcis χῆμαι, Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.*

Ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS. CAP. VIII.

VNGVIS, siue onyx conchylij tegumentum est, ei simile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, suauem ideo spirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo uescantur. Colligitur posteaquàm stagnantes aquæ æstiuis squaloribus inaruerunt. Laudatissimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atque minor conspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquátenus castoreum olent. Iidem suffitu excitant fœminas uuluæ strangulatu oppressas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

Vnguium odoratorũ consideratio. QVI *diligenter caput hoc de unguibus odoratis legunt, & expendunt, non ab re fortasse mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est ungues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri. quando nusquam à ueteribus & recentioribus memoriæ proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente. Neq; enim uolunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, sed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipsum alluit. Præterea cùm scribat Dioscorides, conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè absurdum uidetur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quòd cùm ungues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis est usus, si uruntur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & iniucundus, & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur:*

præsertim

VNGVES ODORATI.

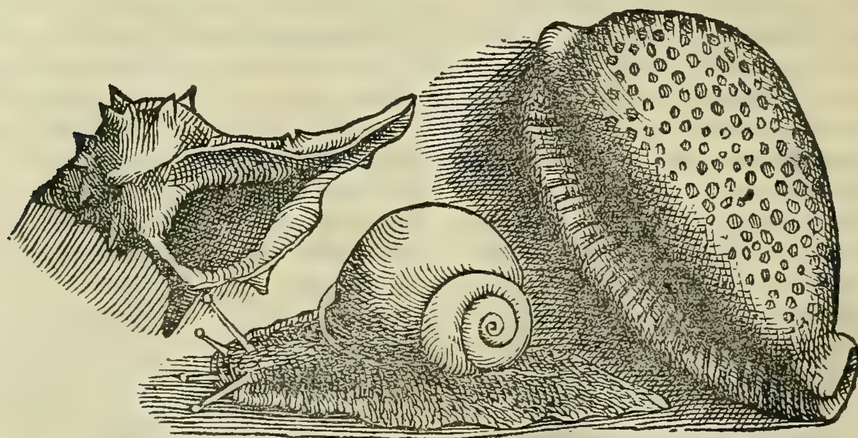

præsertim quòd ijdem suffitu (ut Dioscorides tradit) excitant fœminas uuluæ strangulatu oppressas, comitialesq;. Sciunt autem, quòd qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia nitimur quantum possumus pro nostra uirili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspicione uindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirum uidetur, quòd à Dioscoride scriptum sit, ungues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, ut ijdem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas uocauerint, simili ratione decepti. Quorum fortè Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominauit, in quibus ungues odorati inueniuntur. Deinde illud quoque mirum non esse debet, quòd ad nos adferantur conchulæ Indicæ ex mari rubro, ac Babylone. Etenim hoc non euenit, quòd inibi nascantur, sed quòd Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Memphim, aut Alexandriam. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ suauem spirent odorem, coq; nardum imitentur, atque odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri puto, nisi uel quòd propter maximam locorum distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant, ut Indicæ nardo euenire libro superiori in eius mentione diximus: uel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludibus capiantur, quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facilè adducor, ut credam id in India cultorum negligentia perijsse, perinde ac balsamum in Iudæa. Quippe ut malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, ut siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus uratur. Quod cùm ab Indis fortasse fuerit omissum & neglectum, facilè postea factum est, ut uniuersum malabathri genus omnino deperditum sit. Atque adeò hinc est, ut ungues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Postremò illud mihi haudquaquam absurdum esse uidetur, quòd conchulæ Indicæ suffitu pressas uteri suffocatione mulieres comitialesq; reuocent. Nanque, quòd fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuisse odoris grati atque iucundi, utpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem existimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæsisse, ut igni imposita testa ille statim exhalaret. Testa uerò eadem relicta & incensa, quid mirum si odorem fœtidum emiserit, & castoreum oluerit? ex quo sanè (ut experientia docet) mulieres uuluæ strangulatione laborantes suscitantur. Cæterùm cùm onyx unguem significet (unde conchula Indica unguis odorati nomen accepit, quòd fortaßis unguis alicuius effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento similem fecerit Dioscorides, mihi hactenus incompertum est. At certè, ut dicam quod sentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de causa hoc conchylij genus onychem appellari uolunt, quàm quòd eius tegumentum sit rugarũ, concauitatis, asperitatisq; expers: læuore autem, ac candore præditum, humanorũm unguium modo. Siquidem purpuræ testa, cui onychem aßimilat Dioscorides, in uniuersum aculeata conspicitur: quin & inæquali, sinuosoq; cortice obducitur. Porrò quòd uideam ungues odoratos, qui in myropolijs paßim habentur, brutorum quorundam ungues repræsentare, atque si urantur castoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse.

Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum doctißimis annotationibus in compositione aureæ Alexandrinæ, ubi ipso uertente legitur, oßis anterioris narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao designare, quàm quod Actuario, & alijs posterioribus Blattium byzantium, siue bysantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationibus in Nicolaum legatur βλάττιον βυζάντιον ὀσοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας: Quin & differre inter se ait Blattium byzantium, & Dioscoridis onychem, quòd onyx conchilij sit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiã confirmauit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam bisantiam uocari. Sed longè quidem ab eo dißidet opinio nostra. Primùm quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaq; tam simplicia, quàm composita (ut ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Græci sæpius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quàm Dioscoridi onyx, Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cùm hactenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut Fuchsio placet) siue testa earum tegumentum odore aliquo commendauerit, quiq; inter odoramenta recensuerit, atque antidotis inseruerit; sed qui tantùm scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere, ulcera purgare, et ad cicatricem perducere: Fuchsij opinio reprobata.

cere: contrà uerò constet omnibus odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam resipiant, & tenuium, atque adstringentium sint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uteriq; affectus, non modò Fuchsij, sed Nicolai quoque sententia (modò huius codex non sit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta referunt, testis est Serapio authoritate Meschaæ, cùm inquit. Conchula Indica excalfacit, & siccat ordine tertio: quin & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: uentriculo, cordisq; palpitationi, iocineri, uuluæq; odoris fragrantia conferens. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium, siue blattum bysantium repræsentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsius arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ innentum. Miscetur itaque Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non sine magna ratione, & auctoritate à posterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiscerum morbos sit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem uirium imbecillitatem firmet, animi defectum siue à corde, siue à uentriculo originem ducat, maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri strangulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè præstare potest, si primùm eius qualitates, demum uerò facultates perpenderimus, quarum nullæ (quod sciam) purpuris aßignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (si tamen error illi adscribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitauerit his antidotis esse admiscenda, cùm purpuræ in uniuersum præter testam, qua conteguntur, oßibus careant. Nisi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori testæ parte prominet, & rostri potius, quàm narium speciem repræsentat. Illud præterea falsum esse deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa Blattæ bizantiæ uocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati ungues. Postremò quæquæ sint illæ in Nicolaum expositiones, quibus maximè nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haudquaquam obstare posse putauerim, cùm fortasse incerti sint auctoris, uel si certi, minimè probandi, quod is rationi, ac ueritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum contrà quàm Fuchsius intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuisse, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designare ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας, quàm βλάττιον βυζάντιον, id est, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai uerba secundum Fuchsij interpretationem adeò per se clara sint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret; sed potius, ut declararet, animaduersa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere. quòd facilè sciret, fabulosum esse purpuras in naso uel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse uidetur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed byzantiam blattam, quam odoratum unguem esse, hactenus nos abunde demonstrasse existimamus. Nomina. *Huius nomen Græcum est ὄνυξ: Latinum, Vnguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum, Athfar ateb, aut Adfar althaib: Italicum, Vnghia odorata.*

COCHLEAE.

Κοχλίαι. COCHLEAE. CAP. IX.

TERRESTRES cochleæ stomacho utiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Aphricanæ, Astypaleicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facilè aluo excernitur. fluuiatilis uirus olet. Quæ uerò uepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli sesilon, uentrem, & stomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam sortiuntur: purgant lepras, uitiligines, dentesque: emendant oculorum cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac uisus hebetudines, si cum carne sua ustæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menses tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cum uulnera alia, tum maximè

quæ

quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, sanguinem naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præsertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat. trita cum testa, uino, & myrrha, si exiguum inde bibatur, coli, uesicæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abraso acu lentore eius, pilum attingat.

Cochlearum consideratio.

C O C H L E A E *uulgò notißimæ sunt. Hæ licet albæ, nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres; omnes tamen eandem naturam in uniuersum obtinent. Si uerò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causæ ascribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac in palustribus. Id enim gustu facilè deprehenditur, quòd hæ uel insipidæ habeantur, uel palustrem resipiant limum; illæ uerò sapidiores, esuiq; gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ serpyllum, pulegium, calamintham, origanum, aliasq; odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ uisuntur. Cochleas olim usqueadeò cœnis expetitas memorat Plinius lib. IX. cap. LVI. ut ijs uiuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis: separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa, & farre, alijsq; rebus. qua eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias uocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisq; alijs locis, & eas quidē præstantißimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus, & frutetis, uncis quibusdam ferreis, prope fruticum radices terra circunfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriā, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs lōgè suauiores, gratioresq; habeantur, quæ uere, & æstate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quòd autem sic hyeme recondantur, delitescantq; sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt.* Cochleæ pomatiæ.

Cochlearum uires ex Gal.

Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. simplicium medicamentorum) admista galla omphacitide, simulq; pipere albo, mirificè prosunt dysenterijs, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uero duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigaris, cibis inspergito, bibendumq;, aut ex aqua, aut ex uino albo, & austero præbeto. Cæterùm absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nō nihil ex ustione calidum. Porrò cochleæ, quæ ustionem non sunt expertæ, si tritæ unà cum testis imponantur, & toti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè desiccant. Et omnino inhærere ipsas sinere oportet, quoad sponte decidant. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos, etiamsi uiscosus, crassusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuersis carnibus uerba faceret, sic de cochlearum quoq; carne disseruit. At cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad læuorem redacta, omnium ualentißimè desiccat partes superfluo humore grauatas, adeò ut & hydericis conueniat. Ipsarum autem humor solus per se citra carnem sumptus (uocatur autem is à multis μύξα κοχλίου, hoc est, mucus limacis) thuri mistus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibusdam, aut omnibus, quoad habeat cerati craßitiem, medicamentum fit glutinatorium, desiccatq; pulchrè purulentos mucos aurium: sed & fronti impositum inhæret, oculorum fluxiones resiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà cum testis ad læuorem tritis: sed & quidam ad sistendos menses. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in uulnus cum nerui uulneratione, & contusione factum tritas imposui, ipsumq; uulnus pulchrè glutinatum est, & neruus phlegmonem haud perpessus. Erat autem homo durus, & agrestis: miscui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripsere autem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi usum miscendum ipsi thus, aut myrrham. Verùm horū habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abessem in uilla. Poßis autem & resinæ frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Porrò ubi multi muci cochlearum accipere uoles seorsum, stylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uenatas esse expedit: alioqui enim tempore desiccantur. Nam recentes plurimum habent uiscosæ illius humiditatis, quam stylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten est. hæc Galenus. *Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è uomicis fracta cute educentibus utiliter immiscentur.* Cochleæ marinæ.

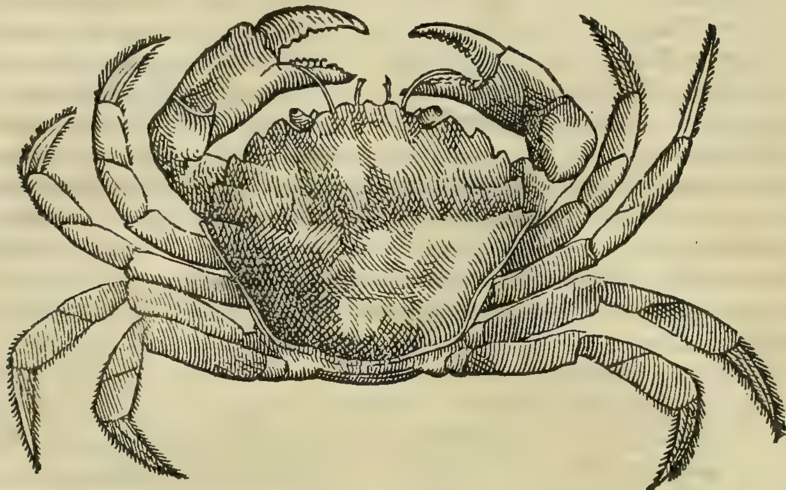
Cochleæ sine testa.

Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm rarò in cibis ueniunt: quanquam ijs, qui maris litora inhabitant, frequentiori sint usui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel testa carent, quæ nobis speciatim Lumache uulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad pascua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis, & hortis; sed in cellis uinarijs, & alijs subterraneis uliginosisq; ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodesse existimat. At Plinius lib. XXX. cap. XV. auctor est, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præstare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: nanq; ex ijs in stillatorium uas coniectis, additis quibusdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Aphricā abundare scriptum reliquit Plinius lib. XXX. cap. XVII. & eas combustas dysentericis utilißimas esse, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet austero. Nomina.

Κοχλίαι ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus, Balzum, & Halzum; Italis, Chiocciole: Germanis, Schnecken: Hispanis, Caramuyos, & Caracoles: Gallis, Escargotz.

Καρκίνοι. CANCRI. CAP. X.

CANCRORVM fluuiatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodest canis rabiosi morsibus: rimas pedum sedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potique ex asinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumque morsus, atque scorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure esitati, ijs prosunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauserunt. Necant scorpiones triti, & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, uerùm inefficacius omnia præstant.

Cancrorum consideratio.

Multorum error.

HALLVCINANTVR, *qui credunt Cancros à Dioscoride, & Galeno descriptos illos esse, quos uulgus* Italorum *Gambari nominat.* Καρκῖνος *enim Græcè (ut hoc loco scribit* Dioscorides*) non eum significat cancrum perperàm uocatum, qui* ἀστακὸς *appellatur à Græcis; sed qui rotundo corpore habetur, quem nos* Hetrusci *uulgari nomine dicimus* Granchio. *Is* Venetijs, *ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur* Mollecca. *E quorū genere sunt etiam quæ appellantur* Macinette: *nam & hæ suo tempore crustam exuunt.* Hoc *ita esse testatum reliquit* Aristoteles *libro* IIII. *cap.* II. *de historia animalium, ubi sic inquit.* ὁ δὲ καρκῖνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνόῤῥοπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὴ τῶν καρκίνων στρογγύλον. *hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, et corpus cùm quidem locustis, squillisq; longum sit, cancris uerò rotundū est.* Porrò *astacos* Oppiano *speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quē* Romani, & Tyrrheni *litora incolentes* Leonem *appellant.* Veneti *autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum uulgò* Astase *nominare consueuerunt.* Idem *dictus est gammarus à* Theodoro *Aristotelis interprete: quippe quòd uulgaris gammari faciem repræsentent.* Veruntamen *(ni fallor)* Aristoteli ἀστακός *nil aliud esse crediderim, quàm quod* Venetis *astase,* Romanis *uerò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius postquàm de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus disseruisset, uidetur sanè uulgares fluuiatiles gammaros describere statim post fluuiatiles cācros, cùm inquit.* ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ οἱ καρκῖνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀστακοῖς. *hoc est. Genus item aliud est, quod quidē paruum est ueluti cancri, facie uerò astacis simile.* Hæc, *meo quidem iudicio, declarant,* Græcis *fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorū cancrorum aliqua genera, ut ipse eodem loco testatur* Aristoteles, *cùm inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati.* Quo *fit, ut putauerim ego gammaros Galeno appellari* γαμμαρίδες, *mutuato, cùm* Romam *uenisset, à* Latinis *uocabulo, quòd eo carerent* Græci. Nanq; *lib.* III. *de alimentorum facultatibus:* Ἀστακοὶ *(inquit)* καὶ πάγουροι: καὶ καρκῖνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τἄλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον. *hoc est. Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur.* Magisq; *hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à* Galeno *Græcum factum, nec apud* Aristotelem, *nec apud quenquam repererim unquam.* Quibus *etiam ex uerbis palàm certè est, inter gammaros, & cancros manifestam esse differentiam.* Quamobrem *eos medicos hallucinari censemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad tabidos, & marasmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cùm* Dioscoridem, *tum* Galenum *non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit.*

Cancrorum uires ex Gal.

De *cancris* Galenus *libro* XI. *de simplicium medicamentorum, hæc fusius scripta reliquit.* At *fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est; substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana, & thure multò præstantior.* Thuris *sanè partem unam esse oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem.* Et *rarò equidem aliter illis ustis nos sumus usi: cæterùm ad eum modum plerunq;, quo* Aeschrion *empiricus ille utebatur, medicamentorum peritissimus senex, conciuis, ac præceptor meus.* Patella *erat æris rubri, in quam impositos cancros uiuentes, hactenus urebat, dum facilè ad læuorem redigi possent.* Hic Aeschrion *paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancros tempore æstiuo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octaua.* Porrò *bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat*

quotidie

quotidie usq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerùm aliquot post dies curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uerò uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis librã unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem: nimirum cùm nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum est, fuerunt usi, sit mortuus. Cæterùm seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaque tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proueniret utilitas, quam sanè posteris impertire uolebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipse omnium eiusmodi causas reddere uolens, non abs re inquit. Cancer cùm animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus uidelicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrẽ sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionem salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium uenenum absumere, simulq; digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum sciueram, qui fuerant illis usi, totis utiq; corporibus, hoc apperiendum, recensendumq; à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hactenus Galenus. Cæterùm gammarorum faciem referunt locustæ, & squillæ; quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq;, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent. Rotundis autem cancris marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & fœmine discriminæ uulgò Granci, & Macinette nuncupant, abundat maximè ubiq; suis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodum Insubriæ, Transalpinarumq; regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt; Ita Hetruria cancros, utpote & Græcia, ubi ab Aeschrione, & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Sed & illi non minori in errore uersantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quas uulgò Gambarelli, & Gambaru soli appellamus, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ paruæ dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis, alijsq; quàm plurimis populis proprium adhuc Squillæ retinent nomen: uulgò enim Schille dicuntur; quanquã in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squille nulla differentia uocitentur. His, ut diximus, adstipulatur Aristoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VIII. cùm inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario uerò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam ineße caudam. quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt maiæ uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles canchri uulgò Granchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus, gammarulos paruas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memoriæ prodidit Aristoteles lib. IIII. cap. II. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & paruæ, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat, uulgares gammarulos Aristoteli paruas facilè esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quàm qui semper parui in piscarijs habentur uenales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chelæ uerò, seu forcipes deficiant. Qui autem, qualésue CANCELLI sint, nomine

Gammarorũ lapilli.

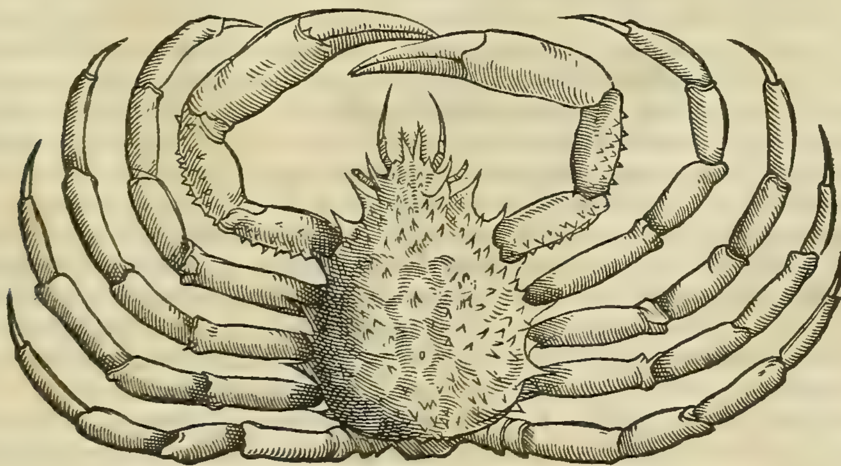
Cancri fluuiatiles.

Quorundam error.

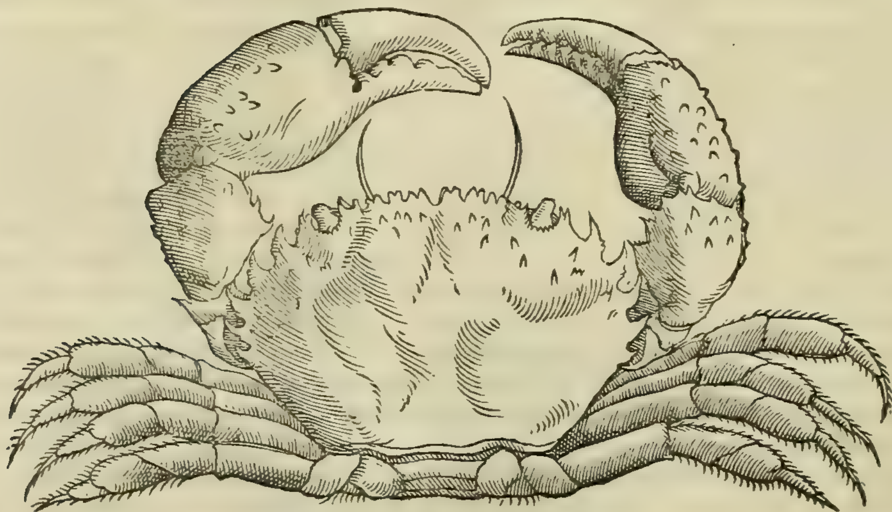
Squillarũ consideratio.

Cancellorum consideratio.

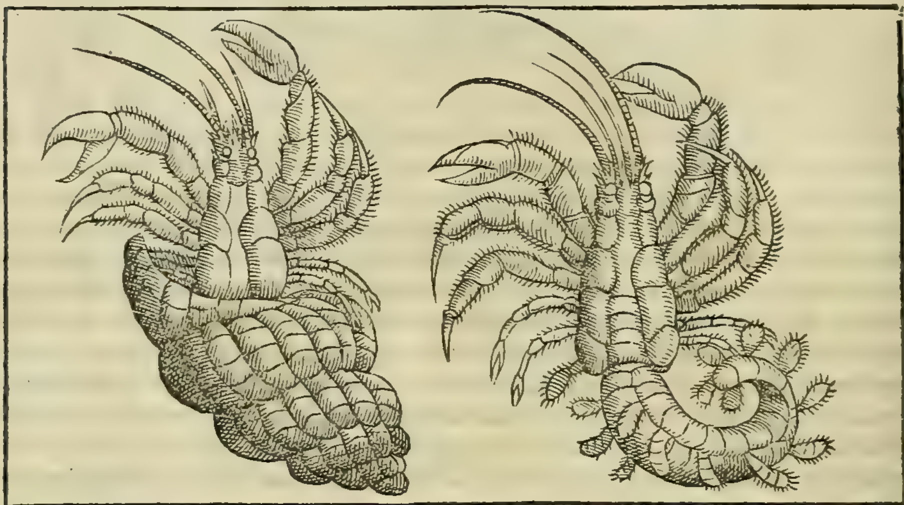
GRANCEVOLA.

GRANCIPORRO.

CANCELLI.

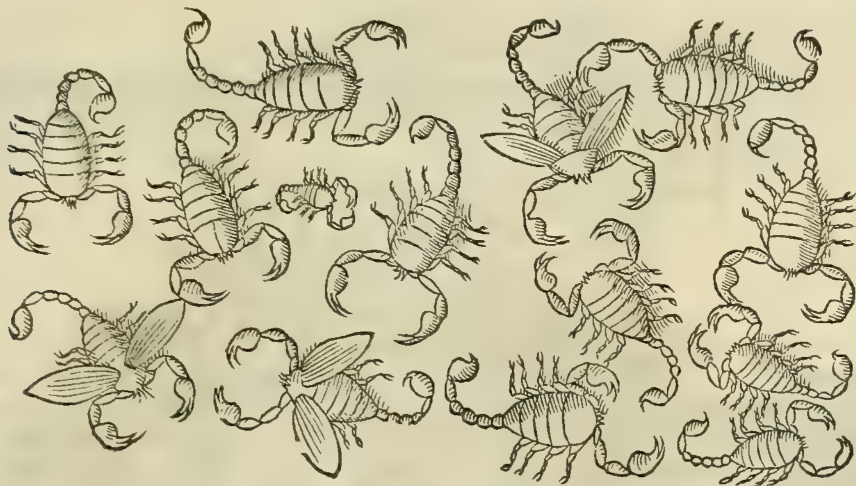

ipſo paruulos cancros deſignantes, ſcripſit Galenus *libro tertio de alimentorum facultatibus :* Cancelli,*inquiens, animalcula ſunt perexiguis cancris ſimilia, colore flauo.* A*fferuntur enim cancelli inter minutulos piſciculos duplici ſanè genere,ut quarto tum libro,tum capite de animalium hiſtoria retulit* Ariſtoteles *his uerbis.* Q*uem autem cancellum appellant, communis ferè ſocius cruſtatorum, & teſtatarum generum eſt. quippè qui natura locuſtis ſimilis ſpectetur,naſciq; ſeorſum per ſe ſolitus ſit.* V*erùm quòd teſtam deinde petit,quam ingreſſus uitam traducat, hinc ſimilis teſta contectis animantibus eſt. quapropter is in ancipiti eſſe,genusq; ſibi uendicare utrunq; uidetur.* Forma tamen *(quod ſimplicius dixerim) ſimilis araneis eſt; niſi quòd partem capiti,& pectori ſubditam ampliorem, quàm aranei habeat.* C*ornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem ſubiacent, qui nunquam intrò recedant,ut cācrorum,ſed ſemper eminentes appareant.* O*s ſub ijs eſt, quod uelut capillamentis quibuſdam pluribus circundatur.* I*is pedes ſubiuncti duo bifurces,quibus cibum ori admoueat : bini item utriq; adhærent lateri,& tertius paruus.*Tho*racis pars inferior mollis tota eſt,diſiectoq; ſinu pallidum intus cernitur.* M*eatus ab ore ad uentrem pergit. foramen excrementi perſpici nullum poteſt.* P*edes,ac thorax duritiem præ ſe ferunt, ſed minus, quàm cancri.* N*exu nullo teſtis adhæret, purpurarum modo,& buccinarum, ſed abſolutus liberq; uagatur.* O*blongior eſt, qui turbinem ſubit, quàm qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuerſum eſt,quod in natice degit, cætera quidem non abſimile : ſed dextrum bifurculatum pedem paruum habens, cùm læuum grandiuſculum habeat,& ingredi eodem ipſo grandiore potiſſimùm ſolet. hæc* Ariſtoteles. A*elianus uerò lib.* XIII.*cap.* XIX. *de cancellis ita ſcribit.* A *cōchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli naſcuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt.* C*ùm enim uacuas,& inanes offenderunt conchulas purpuræ,aut turbinis, primò intra eas ingrediūtur : deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in teſtam laxiorem tanquam domum alteram demigrāt, neq; modò in ſupradictorum conchas immigrant; ſed & in permultas alias capaciores tranſeunt, & ampliorē nacti, ea tanquam maiore domicilio gaudent : ac ſæpe de ſpolijs multo certamine inter ſe contendunt,uiribusq; inferiore repulſo,uictor exuuias aſſequitur. hactenus* A*elianus.* C*ui in omnibus ſubſcribit* Plinius *lib.* IX.*cap.* XXXI.*et* XLII.

H*is igitur diligenter perſpectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet,& cancros à gammaris, et cancellos à ſquillis differre.* Nomina. A*nimal, quod* καρκίνος G*ræcè,* C*ancer* L*atinè appellatur :* A*rabicè,* S*artham, ſeu* S*arthan :* I*talicè,* G*ranchio :* H*iſpanicè,* C*angreio :* G*allicè,* C*ancres.*

Σκορπίος χερσαῖος. SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TERRESTRIS Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est. Quin estur assatus, ad eadem.

Scorpionum consideratio.

TERRESTRES Scorpiones animalia sunt uulgò nota, quòd in quacunque domo, non modò in cubiculis, & cellis uinarijs; sed ubiq; passim reperiantur: adeò est hominum uita periculis obnoxia. Licet autem sint in Italia minus uenenosi, minusq; nocui, quàm alijs in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt; ipse tamen complures uidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sæuissimas perpessi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigilij episcopi, quem & patronum præcipuum habent, & aduocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles lib. VIII. cap. XXIX. de animalium historia, ubi sic inquit. Morsus beluarum ex locorum diuersitate plurimùm differunt, ut in Pharo, locisq; alijs, scorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui sunt, & uel hominem, uel quámuis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quanquam cæteros uirulentos ictus minimè sentiunt. Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique nouem Scorpionibus genera assignant, diuersis duntaxat coloribus distincta: nimirũ quòd alij sint flaui, alij rufi, alij cinerei, alij ferruginei, uirides alij, alij lutei subatraq; cauda, alij uinosi, alij albi, alij deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, uirides quàm plurimos me uidisse, legisseq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus consita apud sacellum diui Pauli, ubi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui sub saxis latebant, plus quàm mille, & quingentos collegimus, crassos, & plurimùm farctos. Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, sub uentre secum ubique gerebant, singuli singulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Aristoteles lib. V. cap. XXVI. de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones uermiculos ouorum specie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim undenos pariunt. Plinius auctor est, Scorpionum ictum, multò magis fœminis pernicialem esse, quàm uiris; præsertim uirginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè sæuiores habentur, quàm ij, quibus tantum seni insunt. Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo lib. XV, suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aëra uolitantes de una in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non uidetur absurdum, cùm idem formicis similiter eueniat: quandoquidem & hæ iisdem ferè coloribus distinguuntur. Tantoq; magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sæpius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, ubi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, quòd, si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari uidetur. nam superius in cancris ita scriptum reliquit Dioscorides. Cancri scorpiones necant, si triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à uespis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à scorpione percussi fuerint. Quinetiam narrat Plinius lib. XXV. cap. X. Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo ueratro. Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui uiui sint exusti, ad urinam ciendam, ijs præcipuè, qui renum, aut uesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, ut in hunc usum commendáuerit Mesues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores. Ego tamen illud usu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat uenenis, dummodo erodenti facultate uacent. Quin & eos sanat, qui tam à uiperis, quàm cæteris uenenosis animalibus uel icti, uel demorsi fuerint. Qua de re ij (absit tamen uerbis iactantia) testimonium perhibere possunt, qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Præstat item maximè hoc oleum, cùm in homines

Scorpionum genera.

Scorpiones aligeri.

Scorpionum facultates.

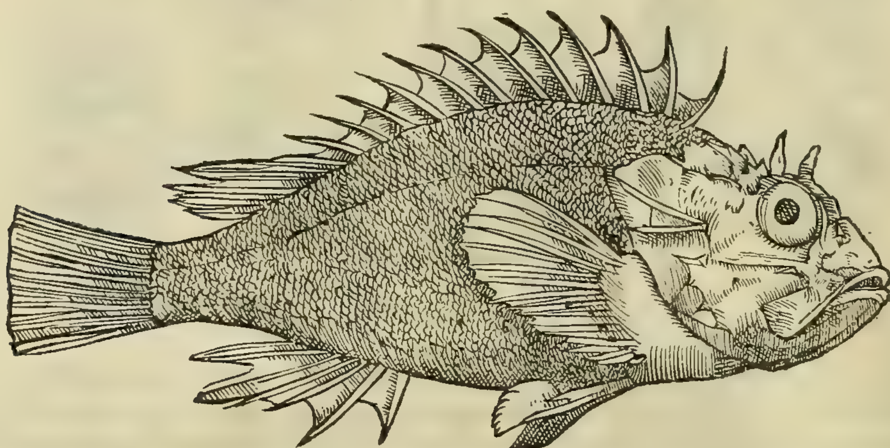
Olei ex scorpionib. uires.

mines peſtilentia ſæuit: quippe quòd non modò peſte infectos iuuet, ſed & ſanos præſeruet. Præſtat deniq; *ad omnes interaneorum uermes, omnesq; dolores mulcet ex flatu, uel ex frigore genitos, præſertim uentriculi, coli, ac uteri. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro ſexto, ubi de uenenorum remedijs, ſiue antidotis latius diſſeremus.* Σκορπίος χερσαῖος *Græcis, Latinis Scorpio, & Scorpius uocatur: Arabibus,* Harrab, *ſeu* Hachárab: Italis, *Scorpione terreſtre:* Hiſpanis, *Alacran.*

Nomina.

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINVS. CAP. XII.

MARINI Scorpionis fel conuenit ad ſuffuſiones oculorum, albugines, & hebetudines.

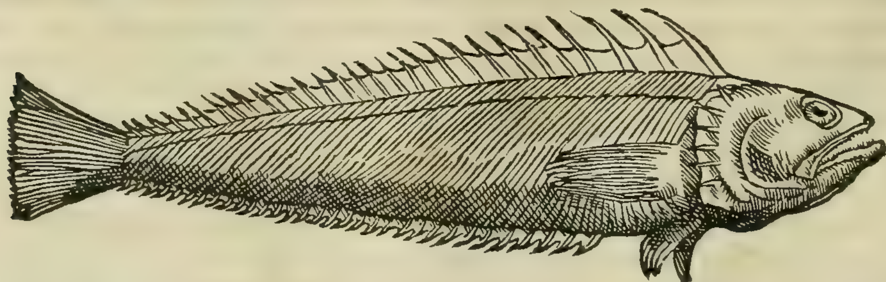
Scorp. marini, & ſcorpænæ conſid.

CREDIDERE *quidam marinum Scorpionem, & Scorpænam uocatam, nihil inter ſe differre.* Veruntamē *quòd ſcorpæna ſit marinus ſcorpio, nemo non ibit inficias, qui &* Ariſtotelis, et Athenæi *auctoritate nitatur: uterque enim ad inuicem diſtinxit illos. Porrò Scorpæna in dorſo ſpinam gerit uenenatam, qua imprudentes piſcatores ſæpius icit: neq; iam defuerunt, qui eius ictu ſint interempti. Proinde exiſtimarunt nonnulli, ictuum ſimilitudine falſi, inter ſcorpænam, & marinum ſcorpionem nullum prorſus intereſſe diſcrimen. Cæterùm Scorpio, & Scorpæna (ut equidem arbitror) eiuſdem ferè generis ſunt, ſed in ſpecie & forma, inter ſe pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagijs piſcibus eſt, ſcorpæna longè maior; adeò ut octonas, nouenasq; quandoq; ponderet libras. Scorpæna uerò piſcis, eſt litoralis, ſcorpione multò minor. Scorpius item uniuerſo corpore rubet: cornua bina in capite gerit, ſed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: pinnis conſtat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dorſum; quàm his, quas anteriore, & poſteriore parte gerit, ſed ijs tantùm aculeis icit, qui dorſo annectuntur: quorum tamen uis his, qui ſcorpænæ inſunt, imbecillior eſt.* Hunc *ſunt, qui uulgò uocent* Peſce cappone, *ſed in* Hetruriæ *maritimis quibuſdam locis uocatur* Cerna. *Scorpæna autem, quæ ſuum apud omnes retinet nomen, nec cornua habet, nec dentes adeò acutos: gerit tamen in dorſo aculeos ſcorpij modo, ſed eminentiores, ac duriores, nec uſqueadeò pinnatos: in cæteris uerò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore eſt in nigro uireſcente. Sunt tamen, qui indifferenter ſcorpium ſcorpænam uocent, quòd quadantenus ſibi inuicem correſpondeant non modò figura, ſed & carnis bonitate.* Σκορπίος θαλάσσιος *Græcè, Scorpio marinus* Latinè, *Scorpione marino* Italicè *dicitur.*

Nomina.

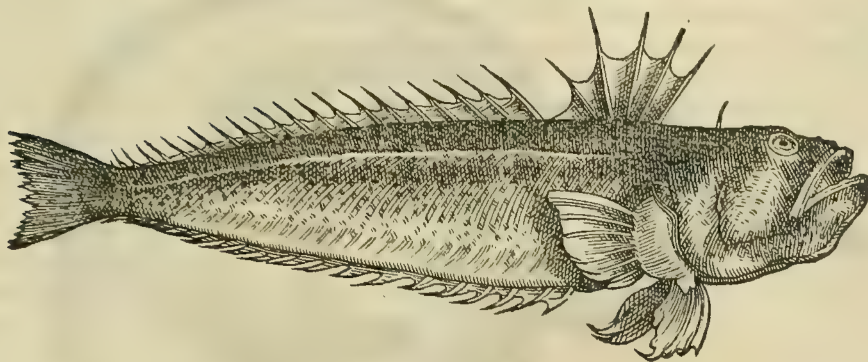
Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINVS. CAP. XIII.

DRACO marinus diſſectus, & apertus, impoſitusque ictus ſpinæ ſuæ, qua ferit, medela eſt.

VARIAT

DRACO MARINVS ALTER.

Draconis marini consid.

VARIAT auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob uirium præstantiam omnium aquatilium uelocissimus censetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & uenenosum est illi animal, adeò ut quoscunque pisces, uel alia quæcunq; animalia dente uulnerauerit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit. hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, & Plinio (ut opinor) transcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur, sed serpens, ut is posteritatis memoriæ commendauit libro IX. cap. XXXVII. de historia animalium his uerbis. Serpens marina colore, & corpore congro proxima est, sed obscurior, atq; acrior. Hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quàm primùm adacto terebrat, subitóq; tota. Est ore acutiore hæc, quàm terrestres. Et lib. II. cap. XIIII. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes; nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ uarietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. Plinius hoc animal non serpentem, sed draconem marinum pariter cum Alberto uocat lib. IX. cap. XXVII. sic inquiens. Rursus draco marinus captus, atq; immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. Ad hic, mea quidem sententia, Draco marinus haud quaquam fuerit, de quo scribit Dioscorides, sed per se maris serpens. Quandoquidem Aristoteli lib. VIII. cap. XIII. draco marinus piscis est litoralis, quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, turdus, pulcher, gobius, atq; alij complures, & omne saxatile genus. Proinde dicebat Plinius lib. XXXII. cap. XIII. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdexia, draco. quidam uolunt esse dracunculum. Est autem graculo similis: aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere uidetur is, quem Veneti piscatores, itemq; Aquileienses, & Tergestini Araneum uocant, & uulgò Pesce ragno. Quippe qui inter litorales aculeos circùm branchias habeat, caudam uersus spectantes, & alios in dorso adeò uenenatos, ut ab eo icti, nisi curam admiserint, facilè interimantur. Itaq; & is uidetur Plinio fuisse draco, uel dracunculus, quem libro IX. cap. XLVIII. ipse araneum quoq; uocauit, cùm inquit. Aequè pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Præsertim cùm libro XXXII. capite ultimo inter litorales, & maris magis peculiares pisces non aliter araneum recensere uideatur, quàm draconem Aristoteles. Δράκων θαλάσσιος Græcis ita dicitur, ut Latinis Draco marinus, & Italis Drago marino.

Piscis araneus.

Nomina.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XIIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

Scolopendræ consid.

SCOLOPENDRA marina animal est exiguum: atque, ut prodidit Plinius libro IX. capite XLIII. ea est terrestri non dissimilis, quam etiam Hetruria centipedam appellat. Dicunt hanc (si tamen ijs auctoribus est adhibenda fides) statim, deuorato hamo, omnia interanea innocuè euomere, ac deinde, eo ab intestinis explicato, sua eadem resorbere uiscera. Quocirca mecum sæpius cogitaui, non iniucundum fore, eius uiscerum speculari anatomen. Sed nec ipsam hactenus mihi uidere licuit. Ea Græcè σκολόπενδρα θαλάσσια appellatur: Latinè, Scolopendra marina, pariter & Italicè.

Nomina.

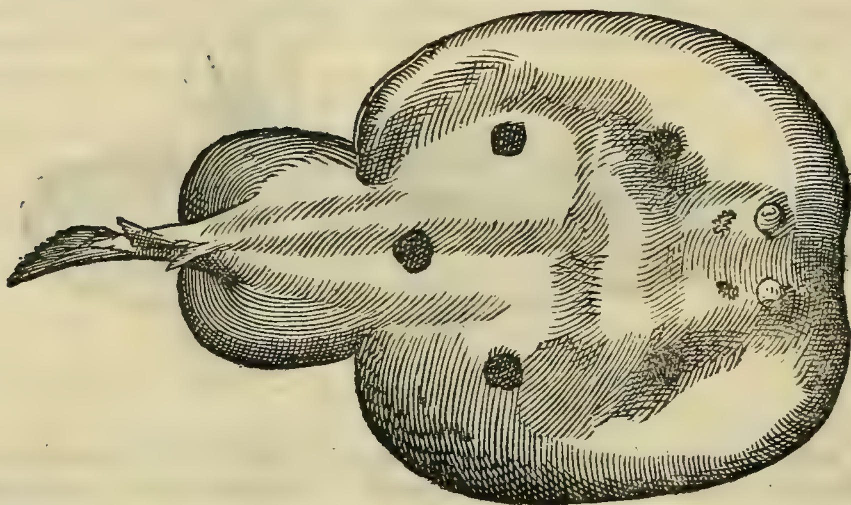
Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MARINA Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem apposita euersam sedem, prociduamque coërcet.

Torpedinis consideratio.

TORPEDO in chartilagineorum, planorumq; piscium genère ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, læuiraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Hæc dorso rubescit, maculis quinq; nigris (quod in adultis tantùm

TORPEDO.

Torpedinis mira facultas.

tantùm uisitur) interiectis, oculis similibus: supina uerò parte albicat. Tanta huic uis peculiaris inest, ut retibus capta, anteaquàm manu attingatur, & manus, & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis nanque huius facultas per setas, & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, ut si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repente obstupefacit. Idem postea retulit Plinius libro XXXII. cap. I. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo uel si hasta, uirgáue attingatur, quàmuis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes quàm libet ad cursus ueloces alligat, & retinet. Et lib. IX. cap. XLII. ita scribit. Nouit torpedo uim suam: ipsa enim non torpens, mersaq; in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. IX. cap. XXXVII. de historia animalium. Cæterùm proprietas hæc uiuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (ueniunt enim frequenter in cibis) uniuersum corpus stupidum redderent. Quamobrem Galenus libro XI. simplicium medic. de ea ita scriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemq; euersam coërcere, à quibusdam est proditum. Verùm ego cùm utrunq; essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitassem, adhuc uiuam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, ut hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter alijs, quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi. Putoq; eum, qui primus est usus, tali quapiam motum ratione uti aggressum. hæc Galenus. Venetijs piscis hic ab effectu, uulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere consueuerunt. Quæ νάρκη Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus, Tead: Italis, Torpedine: Hispanis, Hugia: Gallis, Turpilles.

Torpedinis uires ex Gal.

Nomina.

VIPERA.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XVI.

VIPERINAE carnes si coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum uitijs auxiliantur: increscentes strumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaque, quoniam carne uacant, amputari

amputari debent. quippe commentitium est quod præcipitur, certam utrinque mensuram præcidi oportere. Reliquum verò corpus exemptis interaneis elotum, dissectumque discoquitur cum oleo, vino, salis exiguo, & anetho. Aiunt ijs, qui viperas esitent, pediculos procreari: quod planè à ueritate abhorret. Adijciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo uescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem uipera in fictile nouum demittitur: adijciuntur salis, caricarumque tritarum, singulatim quinque sextarij, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem, reconditur. Plerunque, ut ori gratior fiat, immiscetur spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

IAMPRIDEM *cœptum est ueras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam æuo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circunforaneis, qui serpentibus alendis quæstum factitant, Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum sit animal edere, non quidem oua, cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud uerum esse compertum est, quòd nascentes Viperæ uiscera abrodant, occisa parente, ut libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate, & Plinius libro x. cap. LXII. Qui Aristotelis uerba perperàm interpretari deprehenditur, à quo Viperæ historiam ipsum accepisse liquidò constat. Cuius sententiam non tantùm explodit, quod experimento compertum est; sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, uiperinos fœtus parentis uiscera, aut uterum abrodere, sed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excludũtur, quòd Vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palàm sit, sic lib. v. de historia animalium capite ultimo, sonant Aristotelis uerba.* Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὑτῷ πρῶτον ᾠοτοκήσας. τὸ δὲ ᾠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιρρήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὑτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ᾽ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ᾽ ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. *id est. Vipera è serpentibus animal edit, cùm intra se primùm oua pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molli cute contectum, ut piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas uiperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant. Singulos diebus singulis parit, pluresq; parit, quàm uiginti. hæc Aristoteles. Cuius sententiam (ut dictum est) peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ uiperulæ adhuc in matris utero degentes, sua abrodunt inuolucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur, nam in uita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipsum uiuam, ac incolumen uidisse Viperam, quæ suos catulos nouissimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentium domitores se prædicant, quiq; falsò ex diui Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso uulgò appellant, utq; maiorem cum spectatoribus ineant gratiam, sæpissimè uiperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos ostentant, conditos (ut Plinius inquit libro XI. cap. XXXVI.) gingiuis, atque membranula quadam circundatos, lethali ueneno referta. Quin & uiperarum nuper editos fœtus ostendunt, quos Viperæ suis alunt in capsulis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris uiscera scindunt. Cæterùm quòd Viperæ primùm intra se oua pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoque auctor est libro VII. cap. XIIII. contra eos, qui secus sentiunt. Viperæ (ut scribit Auicenna libro quarto, ubi de uenenis agit) caput habent pressum, latumq;, ubi ceruici annectitur, quæ peculiariter illis tenuis est: nec corpore admodum sunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tradere uellet, quibus notis mares Viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit. Viperæ fœminæ subrufæ sunt, & perquàm agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt uniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes; fœminæ uerò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his uersibus.*

Τοῦ μὲν ὕπερ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται,
Τὸν ἐρευγόμενοι, πλέονες δὲ τοι αἰὲν ἐχίδνης. *Hoc est soluta oratione.*

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, uenenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse lib. VIII. cap. XV. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes cauernas subeant terræ; uiperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palàm est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. VIII. cap. XXXIX. Viperam solam terra condi; cæteras arborum, aut saxorum cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poëtas secutus retulit, fœminã scilicet in coitu mari caput abrodere uoluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires suas, ac facultates reddamus, hic ea nunc referam, quæ de ijs lib. XI. simplicium medicam. tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palàm uidere est excalfacientes, & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgẽt, discere tibi liceat uel ex ijs, quæ ego iuuenis etiámnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquousq; cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeq; quidam nostrûm morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac deformis.

Viperarum consid.

Plinij lapsus.

Viperarum facies, & sexus discrimen.

Plinij lapsus.

Viperinæ carnis uires ex Galeno.

deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè uicum in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quãtum uictui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud procul inde metentibus uinum esset allatum in fictili sanè quàm fragrans, is quidem, qui attulerat, deposito illo propè messores, abijt. Verùm ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere, competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effudit, & unà excidit uipera mortua. Qua re attoniti messores, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio uinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quàm uiuere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracωn, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum, & locustarum (carabos Græci uocant) ubi extima testa exciderit. Alterum quoq; eiusmodi non dißimili casu in Mysia Asiæ, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum ancilla, iuuencula sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cùm aquis uteretur, in ædibus, quibus uicinus erat locus squalidus, & uiperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius positum: extinctaq; est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod sors euenisset, hero id uini propinat. Cæterùm ille, ubi ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est. hæc Galenus. Qui etsi alia è uiperis experimenta ibidem scripserit, unde similiter alij incolumes euasere, ut eius firmior redderetur ratio, quòd scilicet uiperarum esu elephantiaci sanentur; attamen breuitati consulentes, ea hoc loco silentio inuoluenda duximus. Verùm enimuero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facilè immersisse uino: siquidem illis natura comparatum est, ut uino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles lib. VIII. cap. IIII. de historia animalium, quòd ideo uiperas aliqui uino cum fictilibus ad sepes disposito uenantur, quia uini incontinentes sunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de uenenis, uenenatisq; agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Pisonem scribit Galenus) buprestes, & cantharides deuorant. Item Aristotelis testimonio lib. VIII. cap. XXIX. de historia animalium, scorpium deuorari à uipera certum est: ob idq; (ut idem est auctor) eorum uenenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus uenenatis uescuntur: quod profectò faciunt uiperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declarauit, sic inquiens. Viperas non ut aliqui faciunt, æstate media, neque statim, ubi cauernas egressæ fuerint, uenari conuenit: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statimq; ab egressu frigida est, sicca, & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipse significauit, quo tempore & qui Baccho sacra faciunt, uiperas dilacerare solent, uere quidem finiente, nondum tamen æstate inchoata. Vel si uer ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reijcere oportet: aliarum uerò caput, ac caudam abscindere. nam præterquàm quòd hæ particulæ uirulentiores esse uideantur, etiam duræ, & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum uerò reliquum corpus, intestinis exemptis, pelleq; detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum est: deinde aqua pura superinfusa, uiridiq; anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur subijcere conuenit; uel arida ligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἄκαπνα uocant; uel quod melius adhuc est, uitium sarmenta. Salis autem, siquidem suo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Porrò obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua salsa aquarum lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiusmodi uiperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere, ut nihil ex spinis simul auferatur: atq; his exquisitè contritis, panis ex purißima farina optimeq; confecti, qui præcipuè & benè fermentatus sit, & in furno, nõ sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem Viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, ut panis pondus uiperinarum carnium dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego uerò quandoq; quartam, quandoq; & quintam panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verùm cùm uiperas, & panem coniunxeris, diligenterq; adeò subegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam craßi cùm difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoq; antè siccatum terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, uiperarum iure maceratum: id quod ipse quoq; diu feci, sed mihi postea melius esse uisum est, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius nanque pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis, in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, uel saltem ad septentrionem non respiciat, ut solis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè siccescent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua solares radij peruenire non poßint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumq; erit ne marcescant. Postea uerò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radijs, sæpeq; denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec theriacam conficere uolueris, recondi debent in uase stanneo, aut uitreo, aut etiã aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur. quod uitare

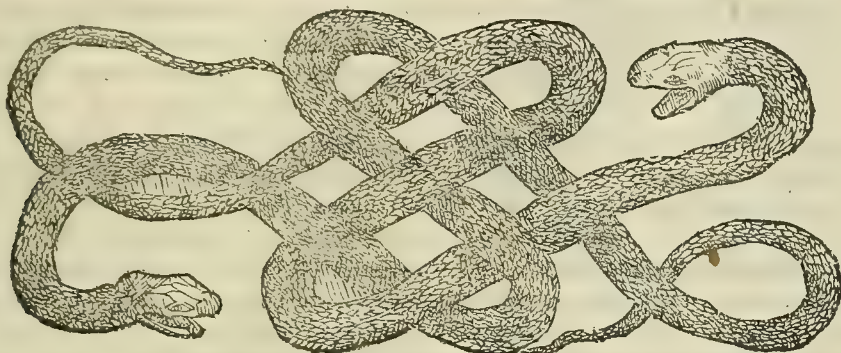
Viperæ uino delectantur.

Viperarũ uenatio, & earũ pastilli.

tare conueniet, non ſolùm in hac; ſed & in quibuſcunque alijs antidotis: quemadmodum & argentum, ſi purum nõ fuerit: uaſa nanque ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum uocant. Cæterùm longè melius eſt, haud multò pòſt, quàm paſtillos confeceris, ipſis uti. quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamſi peracto anno, atque etiam multo poſt eis utaris. Rectè nanque à principio ſiccati, ad tertium, quartumq; annum integri perſeuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & ſubinde puluiſculus quidam, qui ipſis obnaſci conſueuit, mundis linteis interdum abſtergatur. Is nanque ſi diutius inhæreat, paſtillos perforabit. Perſpicuum eſt autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequàm hoc ipſis accidat, etiamſi multum tempus interceſſerit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi paſtillos Vipereos ratione, quò optimi & præſtantiſſimi habeantur. Cæterùm illud Dioſcoridi ridiculum uidetur, quòd qui uiperas eſitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus libro XI. *ſimplicium medicamentorum, ubi id certò ijs euenire aſſerit, quibus plurimum mali ſucci in corpore exuperat. Narrat Plinius libro* XXX. *cap.* XIII. *quòd Antonius Muſa Cæſaris Auguſti medicus cùm incidiſſet inſanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miraq; celeritate perſanabat. In Aegypto Aegyptios ipſos uiperis, alijsq; ſerpentibus ſimiliter, atque anguillis uictitare prodidit Galenus lib.* III. *de alimentorum facultatibus. Quibus item eos ueſci traditum eſt, qui occidentales, nouiterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro* VII. *auctor eſt Plinius.* Aegyptijs uiperæ cibus. *Vipera ita Latinis dicta Græcis* ἔχιδνα *uocatur: Arabibus, Labane alfahay:* Italis, *Vipera:* Germanis, *Brantſchlangen:* Hiſpanis, *Biuora, & Bicha:* Gallis, *Viperes.* Nomina.

Γῆρας ὄφεος. SENECTA ANGVIVM. CAP. XVII.

SENECTVS anguium in uino decocta dolori aurium, infuſu: & dentium, collutione auxilio eſt. Addunt eam in medicamenta oculorum, ſed præcipuè uiperinam.

NVLLIS *non cognita anguium Senecta: quippe quæ ſepe in campeſtribus inter ſaxa, & ſtirpes inueniatur. De hac cùm diſſereret Ariſtoteles lib.* VIII. *de hiſtoria animal. cap.* XVII. *ſic inquit. Serpentes ſenectam exuunt tum uere, cùm egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam uere, quàm autumno. Cùm ſerpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita ut obcæcari uideatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atq; una ferè nocte, & die ſenectus tota exuitur à capite orſa ad caudam: & cute altera intus ſubnaſcente, ipſa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro ſecũdarum, quo contentus prodierit, exuitur; ſic iſta ſenectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus libro* XI. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur.* Senectæ anguium cõſid.

Γῆρας ὄφεος *Græcè, Senecta anguium Latinè uocatur: Alchalba, & Selach alhaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlangen balck, Germanicè: Pelle de la culebra, Hiſpanicè.* Nomina.

Λαγωὸς θαλάσσιος, καὶ χερσαῖος. LEPVS MAR. ET TER. CAP. XVIII.

LEPVS marinus loligini paruæ ſimilis eſt: qui per ſeſe tritus, aut cum urtica marina illitus capillos euellit. Terreſtris leporis inaſſatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualetudine contracti ſunt: affrictu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtat: exuſtum caput, & cum adipe urſino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum poſt triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque ſpem intercipere proditur: uuluæ, & alui fluorem ſiſtit: comitiales iuuat: contra uenena ex aceto bibitur, præſertim aduerſus concretum lac, & uiperarum morſus. Sanguis eius ſi calidus illinatur, uitia cutis in facie, uitiliginem, lentiginesque ſanat.

LEPVS TERRESTRIS.

Leporis marini consid.

MARINVS Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) sic primùm appellari cœpit, quòd terrestris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur libro IX. cap. XLVIII. Lepus, inquit, qui Indico mari nascitur, etiam tactu pestilens, uomitum, dissolutionemq; stomachi protinus creat. In nostro offa informis, colore tantùm lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm. nec uiuus ibi capitur. hæc Plinius. Ex quibus facilè conijci potest, Dioscoridem potius de nostratium marium Lepore intellexisse, quàm de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini similem marinum leporem reddiderit. Albertus auctor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso rufescente, esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, ut pote quòd & concoctu contumax sit, & elephantiasim gignat.

Leporis terrestris consid.

...na cita de Mar... un lepore bianco ...ndato dal Ves.° ... al Cardinal ...nt alto

Cæterùm terrestris Lepus notißimum animal est, & cursu uelocißimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ utrinque dentata sunt (ut scriptum reliquit Aristoteles lib. III. de partibus animalium, cap. XV.) & quæ unicum tantùm continent uentrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius lib. VIII. cap. LV. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis uallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur; eo præsertim tempore, quo ij niuibus altißimis uestiuntur: qui tamen adeò magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, ut qui in campestribus capiuntur. Cæterùm candidi hyeme tantùm conspiciuntur: nam liquescente niue subrubescunt, quemadmodum & cæteri. Cuius rei indicio sunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili uisuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ sua maxima timiditas est) alio quàm fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, & sub pedibus esse adnotauit Aristoteles libro III. de historia animalium, cap. XII.

Vana opinio.

Archelaus auctor est, cui etiam sententiæ plerique subscribunt, Leporibus utrunque sexum, & utranque gignendi uim inesse, & omnes lepores æquè gignere, ac si essent hermaphroditi. Quod ita facilè posse pati naturam, nullo pacto crediderim: sed potius ridiculam hanc opinionem in hominum mentibus insitam putauerim, quòd uiderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipsi pariant; sed quia (teste Aristotele libro VI. de historia animalium, cap. XXXIII.) superfœtant, dum adhuc utero gerunt, similiterq; statim à partu concipiunt, ita quòd singulis mensibus generant. Sed fœtus edunt non uniuersos: interpositis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fœcunditas: nam etsi fœmina lac nuper natis præbeat; nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensq; utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Aristoteles) auersi coëunt cum fœminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum est, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares fœtum concipere: siquidem cognitu perquàm difficilè est, an mares, an fœminæ sint, ut etiam cuniculis contingit: qui cùm fœcundius etiam prolificent, quàm lepores; non ob id tamen mares unquam parere uisi sunt, quanuis quolibet mense fœminæ pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. XXXVII. bina iecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoriæ prodiderat Aristoteles libro II. de historia animalium, capite XVII. Item libro III. de partibus animalium, cap. VII. ubi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim uero in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (ut idem tradidit libro VIII. de historia animalium, cap. XXVIII.) Lepores si aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt: sed eòdem reuersi, unde maris introierint insulam, moriuntur.

Leporis facultates.

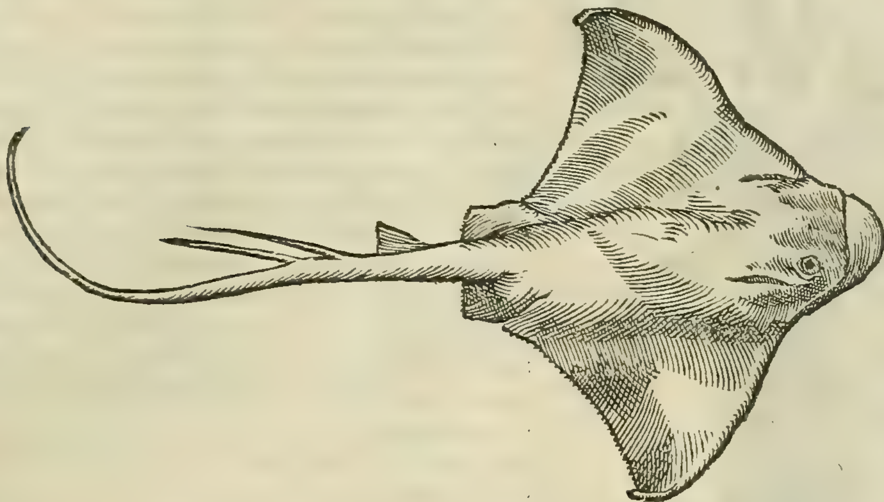
Leporinæ carnes in cibis esitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, crassum, atrabiliosumq; generant succum. Veruntamen (ut inquit Rasis libro de LX. animalibus) dysentericis conferunt, si assatæ sumantur. Iecur uerò arefactum, iecinorosis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impositus, in clibanoq; igne succenso tandiu dimissus, ut penitus exuratur, urinæ uitijs mirificè opitulatur, adeò ut calculos eijciat, tam in renibus, quàm in uesica genitos. Leporinum fel sacchare exceptum, oculorum argemas, nubeculasq; delet. Leporinum stercus (ut aiunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quòd

uuluis

uuluis earum immissum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum. Animal λαγῶος θαλάσιος *Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis, Lepre marina. Quod uerò* λαγῶος χερσαῖος *Græcè, Lepus terrestris Latinè dicitur: Arabicè, Arneberri: Italicè, Lepre terrestre: Germanicè, Hase: Hispanicè, Licure: Gallicè item Licure.* Nomina.

Τρυγὼν θαλάσσια. PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

MARINAE Pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat: nam eos frangit, & euocat.

PASTINACA *marina similiter atque raia, & alia id genus, in piscium planorum, & chartilagineorum genere collocatur. Hanc quidam uulgò uocant Pesce colombo. Gerit hæc in cauda supernè radios duos præduros, acutos, & utrinq; minutissimè dentatos, quorum uenenato ictu piscatores grauiter afficiuntur. Quam ob causam memoriæ prodidit Aëtius lib.* III. *quòd qui à marina pastinaca percussi sunt, his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulso nerui sauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non absque forti ratione Plinius libro* IX. *cap.* XLVIII. *ita scriptum reliquit. Nullum usquam execrabilius uenenum, quàm radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piscis hic: & ut idem auctor est libro citato, cap.* XLII. *latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens. Marcellus Virgilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua pastinacæ radio uti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quòd id silentio inuoluerit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, ut consentaneum est, inquisiuerit; nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutũ fuisse. Qua in re apertè declarat, sibi cum Plinio parum intercessisse consuetudinis: quandoquidem Plinius lib.* XXXII. *cap.* VII. *nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti ualeamus, sic inquiens. Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas, & in dentium dolore utilissimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine uexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoq; in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absq; ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis uermibus exeduntur, si eo ulcera scarificentur, punganturq;. Pastinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum scabiem sanat; sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscissis in uniuersum cauda & capite, decoquatur.* Τρυγὼν θαλάσσια *ita Græcis, ut Pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.*

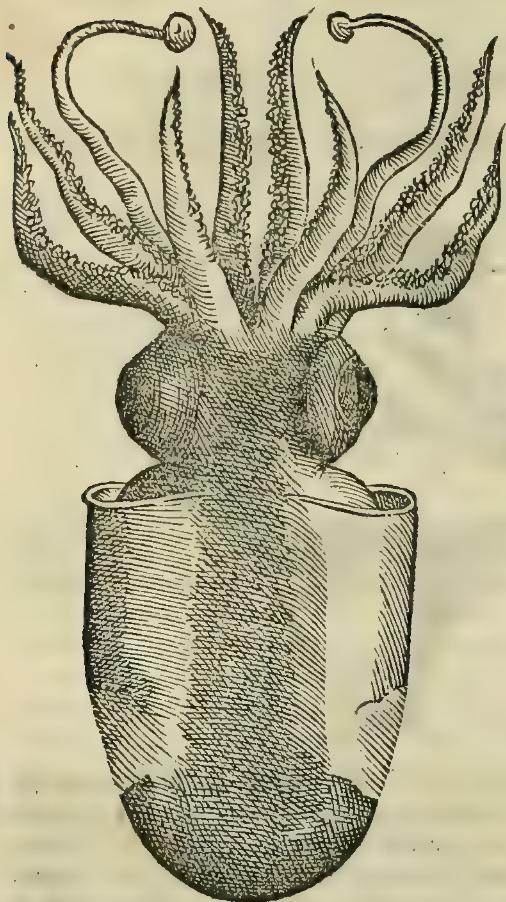
Pastinacæ piscis consid. — Marcelli ignoratio. — Pastinacæ, & eius radij uires. — Nomina.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

SEPIAE coctæ dum estur atramentum, ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyrijs è testa factis conuenienter genarum scabritiæ perfricantur. Vstum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat uitiligines, furfures, dentes, & uitia cutis in facie. elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum, & iniectum.

SEPIAE *in omnibus Italiæ piscarijs, proprium retinent nomen, uenalesq; habentur, in ijs inquam, in quibus marini ueneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquam quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ uerò maiore corporis mole. Est Sepijs in dorso os candidum, superiori parte durum, ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus uenis distincta uisitur. Expetuntur Se-* Sepiarum cõsideratio.

SEPIA.

piæ oſſa aurifabris: facilè enim in partem illam fungoſam anulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri ſolent. Sepiæ ſuo etiam aſtu non uacant: ubi enim piſcantem ſenſere effuſo atramento, quod pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus uoracioribus piſcibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib. IX. cap. LI.) omnibus menſibus, plerunque autem in terreno inter harundines, aut ſicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior eſt uita. Id quod de polypis retulit Ariſtoteles lib. IX. de hiſtoria animalium, cap. XXXVII.

Polypi mira magnitudo.

Qua in re dixerim, quòd ſi hiſtoria, quam tradit Plinius lib. IX. cap. XXX. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo oſtenſum fuiſſe narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax; atque pedes, quos uix utroque brachio complecti eſſet, longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum ſequetur abſurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis uiuere poßint. Quòd etiam tum ſepijs, tum loliginibus euenire poſſe non dubitauerim; præſertim cùm eodem loco ſcripſerit Plinius, ſepias, loliginesq; eiuſdem polypi magnitudine in Hiſpanico litore undis expulſas eſſe repertas. Sepiæ atramento tantam uim eſſe Anaxilaus eſt auctor, ut eo in lucernis accenſis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumſtantes Aethiopes uideantur.

Sepiarum facultates.

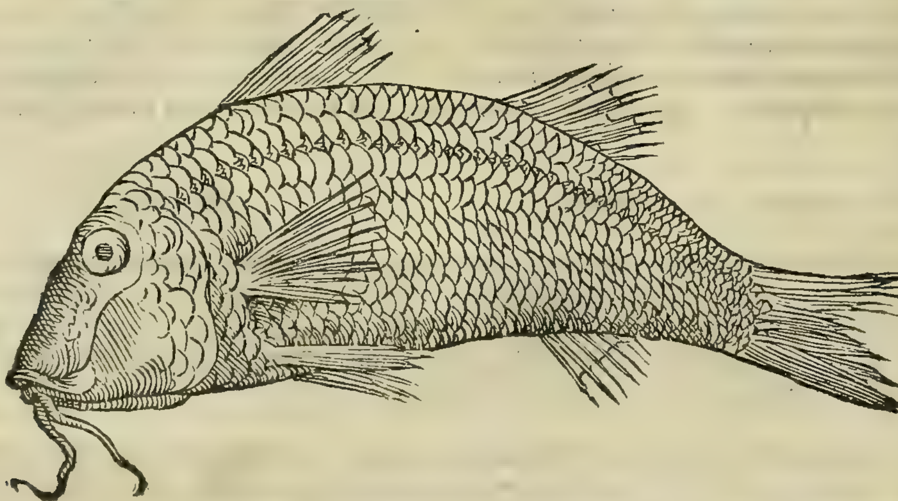
Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur. quā ob cauſam antea cædi uerberibus ſolent, quàm excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas uentriculo utiles exiſtimauerit, dixeritq; eas ſanguinem attenuare, atque hæmorrhoidas ciere. Cæterùm (ut Galeno placet lib. III. de alimentorum facultatibus) duræ ſunt carnis, ægrè conficiuntur, & ſucci crudi plurimum gignunt. Attamen ijs, quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius teſta exuſta (ut libro XI. ſimplicium medicamentorum, idem ſcriptum reliquit) ad uitiligines, lentes, & ſcabiem uſum utilem præſtat: miſta præterea foßili ſali, in oculis exiſtentes ungues eliquat: & antequàm uratur frictione dentibus ſplendorem affert, & illitione ulcera deſiccat. Sepiæ oua in cibis ſumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumq; lentorem diſijcere. Sepijs nucibus, & allio paratis quidam ueſcuntur, ut ſalaciores in uenerem prorumpant.

Nomina.

Quæ σηπία Græcis, Sepia item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Sarathan, & Sarthan: Germanis, Blacſich: Hiſpanis, Siba: Gallis, Seche.

Τρύγλα. MVLLVS PISCIS. CAP. XXI.

MVLLORVM aſsiduo cibo, aciem oculorum hebetari conſtat. Is marini draconis, aranei, ac ſcorpionis morſibus medetur: ſi crudus, atque diſſectus admoueatur.

Mulli consideratio.

Mvllvs piscis Latinis olim sic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla & Italicè triglia nominatur. Huic magnitudo non ampla, color subrufus, ueluti purpureus. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cùm ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra singulos uenisse: tanta cum eorum iecore, & capite gratia intercesserat gulæ. Quamobrem Galenus lib. III. de alimentorum facult. de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à gulosis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam uerò ipsum ne per se quidem solùm edendum censent, sed garelæo, quod uocant, in uase præparato, cum pauxillo uini uiscus in eo tantisper disterunt, dum ex uniuersa eius substantia, & præparato liquamine unus, ac similaris succus, quantum sensu possis iudicare, factus esse uideatur, in quo intincta mulli carne uescuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ suauitatis uisum est, ut cum honorem mereatur, neq; tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quanquam hoc quoq; laudant ganeones, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cùm nec adeò suaui sint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum est. Itaque cùm aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris, neq; pinguedinis. Eaq; ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur. hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant: tantaq; ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaueribus uescantur. Ii cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro, utrinq; barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo mullus uiuus immergitur, haustum, uenerem uiris mirum in modum inhibet: fœminis uerò conceptum. Mulli, quòd barbati sint, Venetis uulgò dicuntur Barboni, non autem Spari, ut aliàs diximus incertis, & infidis piscatorum nominibus falsi. Piscis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis uocatur: Italis, Triglia, & Barbone: Hispanis, Salmoneta.

Mulli facultas ex Gal.

Nomina.

ἱπποπόταμος. HIPPOPOTAMVS. CAP. XXII.

Hippopotami testes exiccati, ac triti, contra serpentium morsus bibuntur.

Hippopotami historia.

Hippopotamvs est (ut Plinius narrat lib. VIII. cap. XXV. et XXVI. belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: ungulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba, & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm si humore madeat. At Aristoteles lib. II. de historia animalium, cap. VII. huic beluæ dentes exertos reddidit, non apri: sed caudam quidem apri eam habere prodidit, magnitudinem asini, hinnitum equi, & tergoris crassitudinem tantam, ut ex eo uenabula fiant: quin & interiora omnia equo, & asino similia. Segetes hoc animal astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus eum uiuum, & quinq; crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assidua nanq; satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus, atq; ubi acutissimum uidet stipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius corij cinis cũ aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item fimus suffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Belua, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Italis, Hippopotamo.

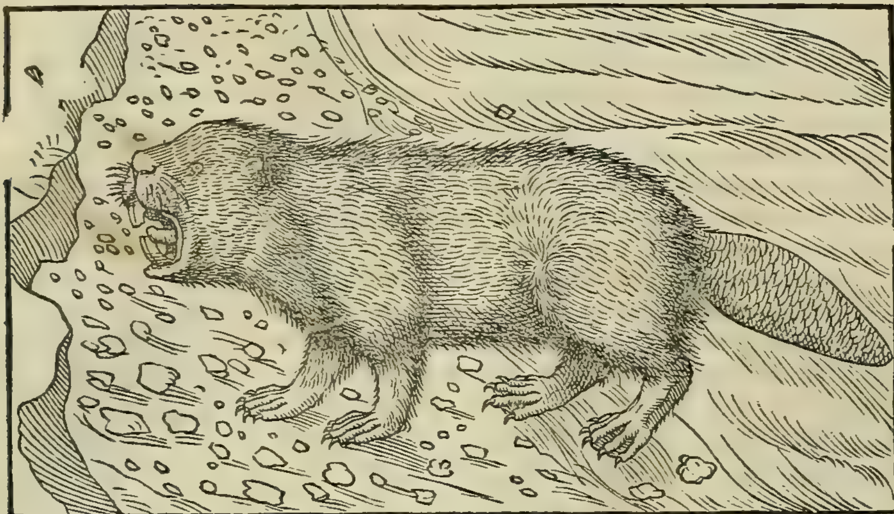
Hippopotami uires.

Nomina.

Κάςωρ. FIBER. CAP. XXIII.

Fiber ancipitis vitæ animal, plerunque cum piscibus, & cancris ex aqua uictum capessit. Huius testes serpentium uenenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in uniuersum uarios obtinẽt usus. Siquidem menses, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, secundásque eijciunt: contra inflationes, tormina, singultus, uenena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque ueterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem, & rosaceo olfactu, & odoris suffitu, idem faciũt: poti & illiti prosunt tremulis, conuulsis, & omnibus neruorum uitijs. In summa calfactoriam uim habent. Eligi debent testes, qui ex uno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, ut gemini folliculi in una membrana coniuncti reperiantur) liquore intus ueluti ceroso, odore graui, & uirus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quẽ fraude aliqui corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut ammoniacum cum sanguine, & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abijci, cùm uenatu urgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue, substricti. Operæ autem pretium est, diuisa pelle melleum liquorem cum euestiente tunica assumere, & siccatum † potui dare.

FIBER.

Fibri consideratio.

QVEMADMODVM in superiore spectatur Germania, ubicunque Rhenus influit: quin & in Austria, atque Pannonia, ubi Danubius, in alijsq; finitimis prouincijs, ubi Drauus, & Sauus discurrunt, Fiber sanè, quem Graeci κάστορα appellant, animal est (ut Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis uitam ducat: ibi nanq; uidetur modò in fluminibus natare, modò in litore uagari, modò in propinquis syluis spatiari. Fiber lutrae ferè faciem refert, maior tamen. Pedes huic sunt posteriores anserinis similes; anteriores uerò ut tassus habet. Cauda est illi glabra, lata, piscium ferè modò squamosa. Estur haec, quòd gustatu pisciũ carnes planè sapiat, ijs etiam diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. In caeteris deniq; corporis partibus parum, aut ferè nihil à lutra dissidet. Quo factum est, ut crediderint medicorum nonnulli easdem lutrae testibus inesse uires, quae fibrorum testiculis insunt. Dentes Fibris anteriores ferocissimi, atq; acutissimi sunt, quibus arborum ramos, ut ferro, caedit, quos postea miro coaptat artificio, sibiq; domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, ubi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit.

Vana opinio.

Vanum profectò est (ut etiam scribit Dioscorides, itemq; Sestius medicinae diligentissimus) credere Fibros sibi testes dentibus amputare, cùm uenatu urgentur, ob hoc se peti gnari. Quandoquidem id nunquam in his compertum sit, qui nostra aetate capiuntur. Plinius huius facti anceps id affirmauit lib. VIII. cap. XXX. quod tamen postea negauit lib. XXXII. cap. III.

Fibri testium adulteratio.

Caeterùm diligenter animaduertere oportet, ne ab impostoribus adulterati Fibrorum testes emantur: nanq; pauci admodum habentur ex ijs, qui uenales Venetias importantur, qui quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo, cùm legitimi parui admodum sint. Quinetiam praestantiae indicium praebet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius uerò asseruatis, cerae modo concretus. Adulterantur contritis eiusdem animalis renibus, farctis inde testium folliculis. At mihi quidẽ saepius contingit & uidere, & habere ex Austria, Stiria, & Carniola Fibri testes, qui omni prorsus adulterio uacant: quos magnitudine, colore, odore, gustu, atq; etiam uiribus longè ab ijs dissimiles esse comperimus, quibus officinarum utitur uulgus. Plinius libro XXXII. cap. III. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui è Ponto afferuntur. Cui tamen refragatur Strabo lib. III. suae Geographiae his uerbis. Producit Capreas Hispania, equosq; syluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimae: similiter & otides aues. Fluuij quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet uim. Pontico enim proprium est, ut uenenosum sit, ut in alijs permultis. haec Strabo. Ex quibus facilè constat plurima in Ponto uenenosa nasci. Id quod etiam in Bucolicis testatur Virgilius his uersibus.

Has herbas, atq; haec Ponto mihi lecta uenena
Ipse dedit Moeris: nascuntur plurima Ponto.

Hinc uerò fit, ut nesciam ego, cur iusserit Damocrates castorium Ponticum addi in Mithridatis antidotum, cùm tamen Andromacho in theriaces compositione eligantur testes illi, quos castor Istrius, hoc est, ad Danubium uiuens, protulit.

Castorei uires ex Gal.

Horum meminit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Testiculos castoris nuncupant Castorium, medicamentum & celebre, & multi usus, adeò ut Archigenes de Castorij usu totum conscripserit librum. Atque ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos uerò uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaque quòd excalfaciat, manifestum est. nam si uoles ipsum ad unguem laeuigatum oleo maceratum parti cuipiam illinire, & infricare, euidenter illam incalescere percipies. Porrò calfacientia omnia, ubi contactae substantiae quippiam digerunt, continuò etiam illam desiccant; nisi si quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atque aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certe haec ipsa igni, & soli aestiuo admota. Itaque cùm Castorij consistentia quoque sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò desiccat. Atque hoc illi cùm multis alijs medicamentis commune existit. Porrò quoniam impensè subtilium est partium; ob id

plus

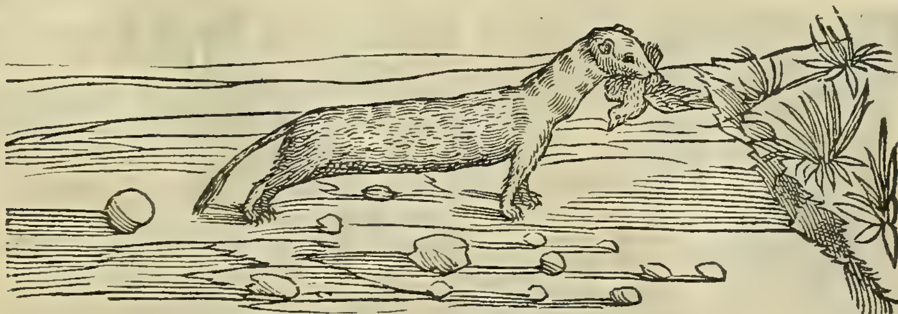
plus ualet, quàm alia, quæ ſimiliter ut ipſum & calfaciunt, & deſiccant. Nam quæ tenuium ſunt partium medicamenta, ijs quæ ſunt craſſarum, plus ſunt efficacia, etiamſi parem ſortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum ſubeant admotorum corporum, potiſsimùm ſi ea denſa fuerint, uelut neruacea. Palàm igitur talia ob cauſam poſitam magnificè iuuantur à caſtorio. Cæterùm falluntur medicorum plerique in uſu Caſtorij, cùm id modò conſiderant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut ſenſu motúue priuatam, aut ægrè ſentire: haud ſcientes id genus ſymptomata ad diſsimiles ſequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, & inanitione conuulſionem fieri, ubi quidem quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare conſilium eſt, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti caſtorium impone. Vbi uerò ex ſiccitate nimia obuenerit conuulſio, ſcito hoc medicamen illic eſſe aduerſiſsimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, utiliſsimum: aduerſiſsimum uerò ijs, quibus huiuſmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi ſingultus euenerit ſtomachi, perſcrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac diſcreto, ſi quidē à plenitudine ipſum ægroti perpetiantur, ad caſtorij uſum accedito. Sin autem à ſiccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morſu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè ſi odori, guſtuiq; aduertas animum, ſuſpicaberis humano corpori aduerſiſsimam habere ſubſtantiam: tametſi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere aſſolent. Siquidem alia ſtomachū uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quámuis partem lædunt. At hoc medicamen ſiue corpori humido applices reſiccationem poſcenti, ſiue frigido excalfactionem, ſiue humido ſimul frigidoq; excalfactionem pariter & reſiccationem requirenti, magnam utiq; oſtendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potiſsimùm ſi febri uacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, ſed ut ſic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis ſanè Caſtorium exhibuimus unà cum pipere albo, utrunq; menſura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quiſquam ullam ſenſit noxam. Sed & menſibus retentis, ubi per uenam, quæ in talo eſt, modicè euacuaſſem, oblato caſtorio unà cum pulegio, aut calamintha, ſemper medicamen hoc expertus ſum purgationem ciere, abſque ut fœminam læderet. Præterea locos morantes eijcit. eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita uenter flatu diſtenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus uexatur, atq; ſingultu, idq; ob frigidos, uiſcoſosq; humores, aut craſſos, flatulentosq; ſpiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò ſumptum, ijs prodeſt quoq; cuti impoſitum cum ſicyonio, aut ueteri oleo. Quæ uerò ampliori caliditate indigent, ijs etiam per ſeſe infricari debet. Iuuat etiam, ſi quis ſuffitū eius in prunis impoſiti inſpiratione hauriat, maxime humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro conſiſtentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præſtat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; ſed potius ex roſaceo capiti, colloq; imponere. hactenus de caſtoreo Galenus. Cæterùm, ut Plinius eſt auctor libro XXXII. *cap.* III. *Caſtoreum ſumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infuſum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, ſi cum meconio infundatur. Vrina quoq; Fibri reſiſtit uenenis, & ob id in antidota additur. Aſſeruatur autem optimè in ſua ueſica, ut aliqui exiſtimant.* Castorei uires ex Plin.

Animal, quod κάστωρ *Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè, Inchiam alginde beduſter, Giendedeſtar, ſeu Giendibideſtar: Italicè, Caſtoreo: Germanicè, Byber: Hiſpanicè, Biuaro, & Biuerio: Gallicè, Bieure.* Nomina.

† *Cùm in impreßis hoc loco legatur* ποτίζειν, *id eſt, potui dare: tamen in codice manu ſcripto, in quem Oribaſius (ut aliàs diximus) Dioſcoridis uerba retulit, legitur* ἀποτίθεσθαι, *id eſt, reponere. Quæ lectio ideo uerior eſſe uidetur, quòd caſtorium (teſte Dioſcoride) non ſolùm potui detur; ſed etiam infundatur, & ſuffiatur.*

Γαλῆ κατοικίδιος. MVSTELA VVLGARIS. CAP. XXIIII.

MVSTELA, quæ in domibus noſtris oberrat, ambuſta exenteratur, & inueterata ſale, in umbra ſiccatur. Ea binis drachmis cum uino pota, aduerſus omnia ſerpentium uenena præſentaneo eſt remedio: toxico, ſimili ſumpta modo, reſiſtit. Eius uentriculus coriandro farctus, inueteratuſque, percuſsis à ſerpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ ſtrumæ iuuantur: comitialibus etiam prodeſt.

MVSTELA *uulgaris notitiæ in Italia, animal eſt miræ ſagacitatis, & quanquam corpore paruum; animo tamen inuicto conſtat, atq; feroci. Muſtelarum duo genera eſſe auctor eſt Plinius lib.* XXIX. *cap.* IIII. *Alterum ſylueſtre, quod in agris, & uepribus uitam agit. Alterum domeſticum, quod in domibus noſtris oberrat. Vtræque adeò cupidè catulos ſuos diligunt, ut eos hinc aliò transferant, uerentes ne ſibi ij ſurripiantur. Quo factum eſt, quemadmodum memoriæ prodidit Ariſtoteles lib.* III. *de generatione animalium, cap.* VI. *ut cùm uidiſſent quidam, Muſtelas catulos* Muſtelæ conſideratio. Vana quorūdam opinio.

catulos suos, quos paruos admodum parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda est, cùm poëtis quælibet audendi amplißima sit potestas. Non est similiter in eo audiendus Christophorus Encelius, uir alioquin eruditus, quòd lib. III. *cap.* LIIII. *de fossilium natura, uulgi fortasse sententiæ addictus magis, quàm Aristotelis & aliorum probatißimorum auctorum, sepias, loligines, locustas, & squillas ore coire ac parere, ridenda historia scriptum reliquerit. qui præterea coruos & syluestres gallinas ore concipere magno errore tradidit.*

Martes, & earum histor.

Cæterùm in mustelarum genere recensentur quæ MARTES *appellantur, quarum duæ in Italia habentur species. Vna nanq; pilo uestitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat. hanc nos uulgò dicimus* Faina. *Hoc animal oderunt rura, quòd sæpe domos illorum ingrediatur, ubi nõ modò gallinas, quas inuenit, iugulat, sanguine plerunq; exucto; sed etiam oua exhaurit & exorbet. quin & in turres ascendit, atq; inibi columbas (modò eas comprehendere poßit) earumq; pullos enecat. Altera syluas incolit, raroq; illas deserit. hæc propriè Mars uocitatur. Differt ab illa, quòd corpore constet aliquantulùm longiore, gutture sit luteo, & pilo contegatur clariore, tactuq; molliore. ut uel his nominibus eius generis pelles magnatibus expetantur ad hyemales uestes suffulciendas. Sunt qui putent, postremam hanc duorum esse generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, ilignéisq; syluis uersatur: alterum uerò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aspectu.*

Zobellæ historia.

Mustelarum quoq; generi adscribitur quod Germani ZOBELLAM, *nos uerò* Zibellinum *uocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à marte, quanuis paulò minor sit. Totum corpus habet pilis fuluis uestitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta est* Moscouia, & Lituania, *atque etiam ijs abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Væneunt magno pretio in locis etiam, ubi capiuntur. quo fit, ut uenatores quandoq; ditißimi fiant.*

Viuerra.

Porrò & VIVERRA *inter mustelas annumeratur. Ea autem animal est sciuri magnitudine, pilo subluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præsertim cuniculis, quos sæpe gregatim suis ex antris pellit. Oblectatur sanguine mirum in modum, adeò ut sanguine potius, quàm carnibus uictitet. Inueniuntur præterea (ut audio) in* Germania, Polonia, *& uicinis locis alia Mustelarum genera: quæ quoniam hactenus ipse non uidi, neque explorata sunt mihi, ideo quid de ijs scribam, non habeo. Verùm quòd nunc in* Bohœmia *uitam agam, equidem futurum spero fauore atq; auxilio* Serenis. Ferdinandi *Archiducis Austriæ Principis, & domini mihi colendißimi, ut non solùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia uidere & cognoscere, quæ in hac boreali plaga proueniunt; sed & multa rara consequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam spectabunt.*

Mustelæ natura, & uis.

Mustelæ serpentes acriter persequuntur, dimicantq; deuorata prius ruta. Basilisco mustelæ uirus exitio esse auctor est Plinius *libro* VIII. *cap.* XXI. *adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt enim eas cauernis facilè cognitis, sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uisum reuerti, eademq;, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Mustelæ cuiuslibet fimus moschum nonnihil resipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœni græci farina, strumas, cæterosq; pituitosos tumores discutit. Mustelarum felle cum succo fœniculi utuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas. quinetiam idem lentigines, & alia huiusmodi cutis uitia emaculare perhibent, si cum melle, & uitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec desunt, qui putent Mustelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem esse. Mustelarum combustarum cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis uerò iniectus suffusiones emendat.*

Nomina.

Hoc animal Γαλῆ *Græcis dicitur: Latinis, Mustela: Italis, Donnola.*

Βάτραχοι. RANAE. CAP. XXV.

CONTRA omnium serpentium uenena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusque earum itidem sorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulsos genis pilos renasci prohibet, in uestigia euulsorum instillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

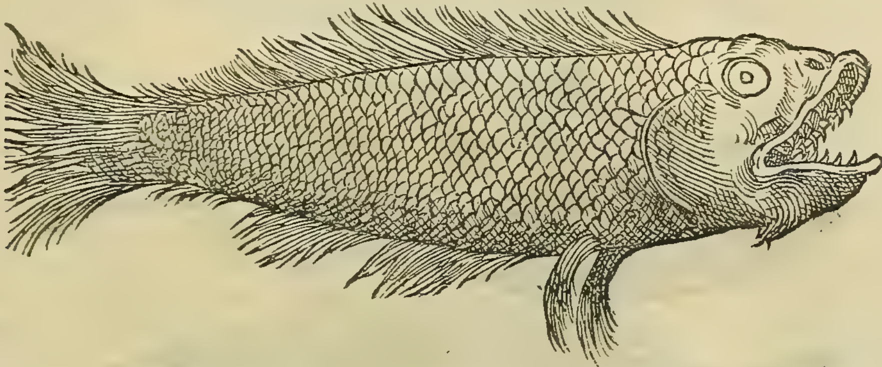
RANAE

RANAE Italis, præſertimq; Inſubriæ populis frequentiſsimæ. Genere ſanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanq; ex putredine gignuntur æſtiuis imbribus puluere madefacto, quibus ſic ortis breuis eſt uita, nulluſq; earum uſus. Aliæ uerò ritè, & ſecundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terreſtres, quæ in frutetis, & rubetis plerunque uictitant, ob idq; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec deſunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis uitam agant. Verùm utræque & uenenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuijs, paludibus, & lacubus uerſantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit uſus, colore uiridi, aut ſubrutilo, cinereóue. tametſi & inibi quandoq; ex his cernuntur, quæ non tutò edi poſſunt: utpote quæ à rubetis non multum pernicie diſtent. Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit lib. IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari poteſt, minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantùm, & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mirumq; ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullo cernente, & rurſus uernis aquis renaſcuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen ſententiæ prorſus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conſpicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum reſolui exiſtimaſſe, quæ ex ipſius aquæ, & terræ putredine gignuntur. Βάτραχοι ſic Græcè, Ranæ Latinè uocantur: Arabicè, Difdaha, ſeu Dafda: Italicè, Rane: Germanicè, Froſch: Hiſpanicè, Ranas: Gallicè, Granoille, & Raine.

Ranarũ conſideratio. Ranarum partus. Nomina.

Αἴλουρος. SILVRVS. CAP. XXVI.

SILVRVS recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: ſale uerò conditus, minimum ſuppeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita ſaliti caro, aculeos, & infixa corpori ſpicula extrahit. Muria eius incipientibus dyſenterijs prodeſt, ſi in deſidentium fotus adijciatur: fluxiones ſiquidem ad ſumma cutis elicit. iſchiadicis infuſa medetur.

EXISTIMAT Paulus Iouius in libello de Romanis piſcibus, Silurum eum eſſe piſcem, quem uulgus Sturionem appellat. Veruntamen ſi Ariſtoteli, & Plinio eſt adhibenda fides, liquidò conſtabit, aliud piſcis genus eſſe Silurum, aliud Sturionem. Nanq; Ariſtoteles Siluro dentes aſsignat adeò firmos, atq; acutos, ut ijs hamos etiam ferreos frangere ualeat. Plinius item lib. IX. cap. XV. tradidit, Silurum ubicunq; ſit, graſſari, omneq; animal appetere: idcirco innatantes equos ſæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Liſboum, & in Danubio. At Sturiones etſi prægrandes ſint, edentuli penitus habentur. Ad hæc Silurus Ariſtoteli, & Plinio fluuiatilis ſemper deſcribitur piſcis, cùm tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum eſt, ut facilè deductus ſim in ſententiam clariſsimi Manardi Ferrarienſis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurum Italis haudquaquam eſſe cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus, quanquam ingentibus, nunquam (quod ſciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum uulgari ſermone uocant Acchia: Rheni uerò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich appellant: ſiquidem is maximè graſſatur, morſuq; petit omne animal, quod ſibi obuiam fit. Is effigie gobium refert capite magno, ore amplo, & dentibus ferociſsimis. Hac in ſententia me quoque Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio naſci auctor eſt. Piſcis, qui αἴλουρος Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus, Harbe: Italis, Siluro: Germanis, Bolich, & Balich.

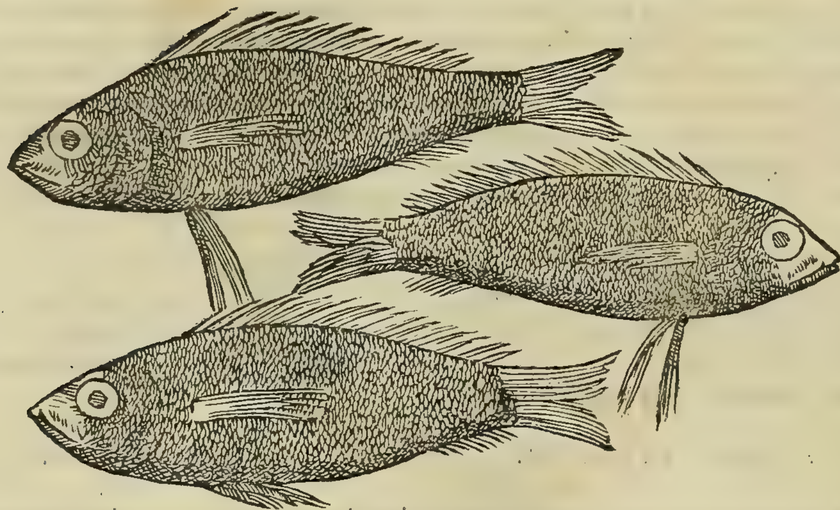
Pauli Iouij opinio improbata. Nomina.

Σμαρίδες. SMARIDES. CAP. XXVII.

SMARIDIS piſcis ſaliti caput exuſtum, excreſcentes ulcerum oras, puluillosque reprimit: nomas cohibet: thymos, clauosque abſumit. Caro non ſecus atque ſalſamentum prodeſt à ſcorpione percuſsis, aut à cane demorſis.

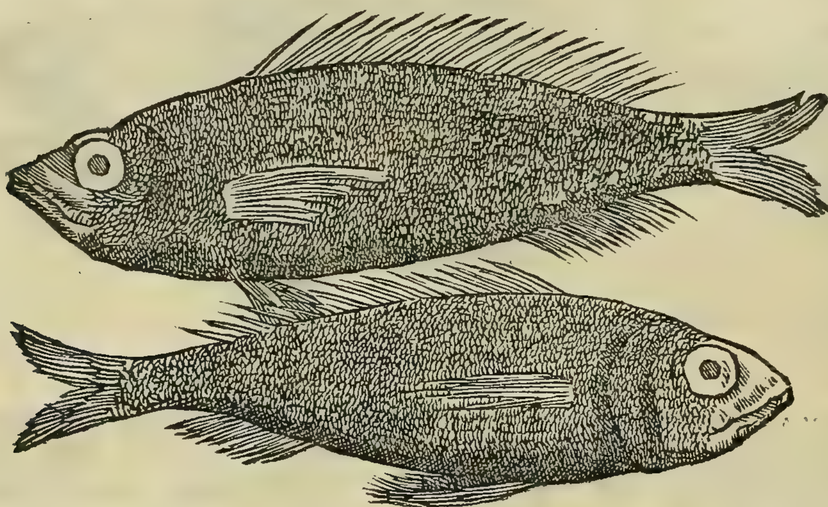
Μαινίδες

SMARIDES.

Μαινίδες. MAENAE. CAP. XXVIII.

MAENARVM ex capitibus cinis, si illinatur, callosas sedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione sedat.

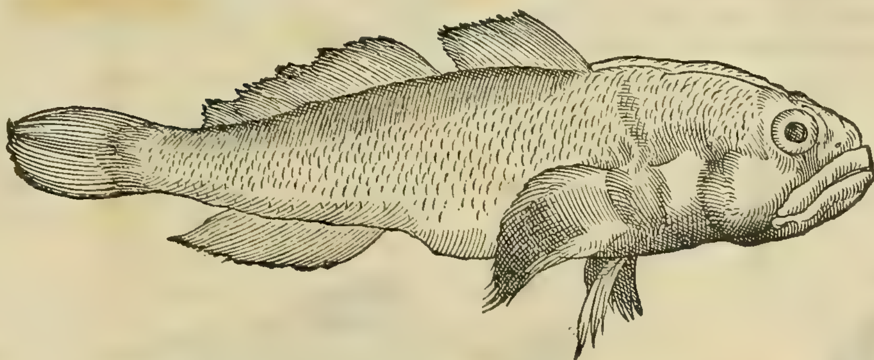
Smaridis consideratio.

ETSI *studij, ac diligentiæ plurimum impenderim, ut quinam piscis sit Smaris, certior fierem; nunquam tamen apud Aristotelem, nec Plinium, nec deniq; ueterum quenquam aliquid certi nactus sum, ita ut planè Smaridem cognoscere, ac describere possem. Illud tantùm inueni, ijs Smaridem esse pisciculum, mænis facie similem.* Ex quo *facilè adductus sum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos pisciculos dixerit, quos uulgò Veneti appellant Giroli: nanque hi præter id quod corpore minores sunt, mænas* notis *omnibus repræsentant. Cæterùm cùm* Mænæ. *Mænæ, quæ uulgò Menole dicuntur, sint uulgaris notitiæ, non est, cur plura de eis differam.* Nomina. Σμαρίδες *ita Græcis, ut etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Absamaris:* Italis, *Smaridi. Quæ uerò Græcè* μαινίδες, *Latinè Mænæ dicuntur:* Italicè, Menole: *Hispanicè,* Pandelhas.

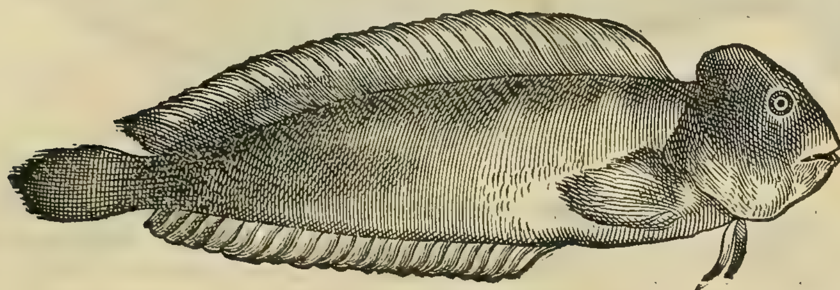
Κωβιός. GOBIVS. CAP. XXIX.

GOBIVS recens in suillum ventrem coniectus, si consuta rima in duodecim aquæ sextarijs, donec duo supersint, decoquatur, excolatus & sub diuo refrigeratus potui detur, aluus sine molestia deijcitur. Illitus contra serpentium, canumque morsus auxilio est.

GOBIVS.

GOBII ALIVD GENVS, OVER PAGANELLO.

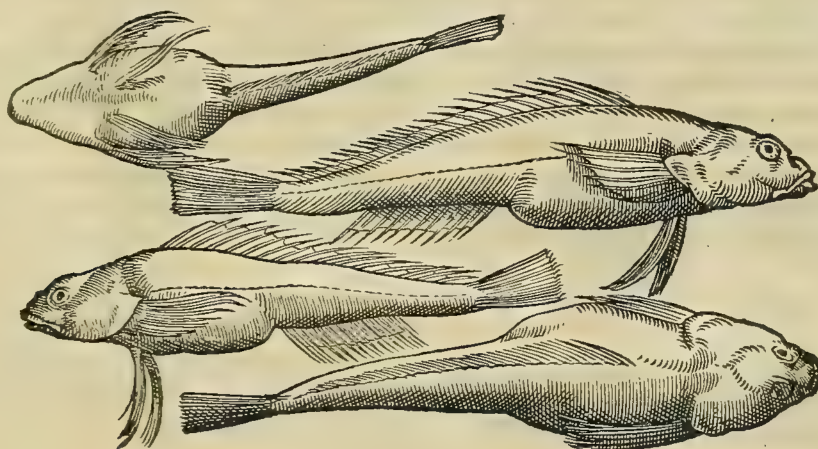
Gobiorũ conſideratio.

Gobij facultates ex Gal.

Gobij fluuiatiles.

GOBII in Venetis ichthyopolijs frequentiſsimi conſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numeroſi proueniant. Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis litoribus, ubi in profundum non labatur aqua, ſumma cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go uulgò uocant. Capite ſunt amplo, guſtuq; perſuaues, quòd carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his differens Galenus libro III. de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Gobius litoralis eſt piſcis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præſtantiſsimus autem ad uoluptatem, coctionem, ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontorijs uiuit. At qui in fluminum oſtijs, aut ſtagnis, aut ſtagnis marinis uerſatur, non æquè ſuauis eſt, neq; probi ſucci, neque concoctu facilis. Cæterùm ſciendum eſt (ut etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri; uerùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum teſtantur ij, qui in Lario lacu, itemq; Verbano capiuntur, laudatiſsimi quidem, propterea quòd eorum iecur ma-

GOBIVS FLVVIATILIS.

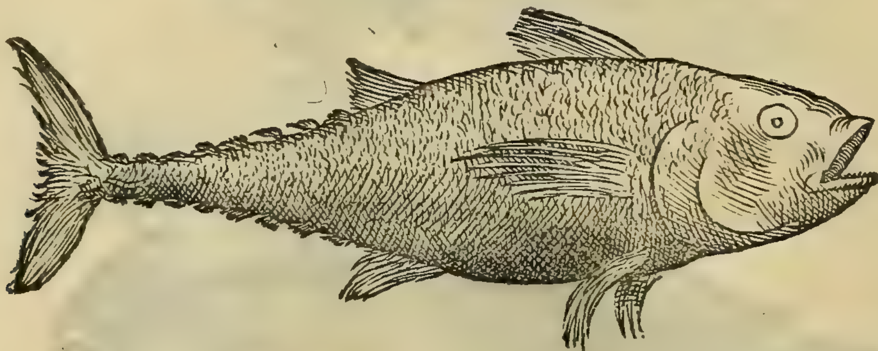
ximam cum palato ineat gratiam. In fluuijs uniuerſim minores exiſtunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum ſunt fluuij, qui Gobios non alant: nanque & Atheſis & Noſius, & Lauiſius, & Sarca ijs refertiſsimi ſunt. Hos inibi quidam uulgò uocant Capitoni, quidam uerò Marſoni: at in Hetruria, ubi tamen rariſsimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, uulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt hi piſciculi

hi pisciculi non modò concoctu facillimi; sed & ori suauissimi, atq; gratissimi, præsertim cùm ouis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui uerò suauissima. Quo fit, ut solertissimi piscatores horum fœturas obseruantes, non minus expiscandis ouis operam nauent, quàm piscibus ipsis.

Nomina. *Κωβιὸς Græcis, Latinis similiter Gobius appellatur: Arabibus, Kamen: Italis, Gobio: Germanis, Goeb: Hispanis, Cadozes: Gallis, Gouiones.*

Θύννος. THVNNVS. CAP. XXX.

CONDITANEI thunni caro, quam omotarichon uocant, sumpta ijs auxiliatur, quos uipera nomine prester momorderit: sed oportet vinum quàm plurimùm subinde cogantur haurire, ita vt uomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maximè ualet: canum morsibus utilissimè illinitur.

Thunni consideratio. THVNNI *pisces inter cetaceorum genera recensentur. Ii multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt maio mense, ac iunio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc est, spathis piscibus, qui ense à rostris prominente instructi, eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphiæ immanes beluæ.* Xiphia piscis. *Nam (ut Plinius inquit libro XXXII. cap. II. mucronato rostro tam ualidè naues perfodunt, ut in oceano mergantur, præsertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta uocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piscium simplicissimi, timidissimiq; sint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob causam uel inanibus terriculamentis acti, facilè uadis, atque litoribus intruduntur.*

Thunnorum captura, & nomina. *Porrò summa spectantium uoluptate maio, & iunio mensibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo fretu capiuntur, ad quam piscationem uniuersus concurrit populus, maximo clamore, tympanorum sonitu, ac bellicis puluere, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem stolidi cùm sint, uocibus, & strepitu territi, concitantur ad uada: quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximoq; omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diuersa sortiuntur nomina: nanque primus thunnorum fœtus ab ipso statim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ: cùm uerò hæ pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu uiuere ait, & in prægrandes euadere pisces. Sed huic opinioni uidetur aduersari Aristoteles, cùm asseueret, eos biennio uitam finire. Animal est paruum (ut scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente sirio sub pinna affigit aculeo, tantoq; infestat dolore, ut in naues exiliant: quo tempore, ut maximè noxij damnantur in cibis.* Thunnorũ in cibis facultas. *Cæterùm thunnorum uentres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contrà eorum carnes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam cum palato ineant gratiam; minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quanquam huiuscemodi pisces, qui in cetaceorum genere recensentur (ut Galenus est author lib. III. de alimentorum facultatibus) dura carne sunt præditi: quam ob causam & praui sunt succi, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter sale macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idq; sit coctioni, & sanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum succorum copiam in uenis congerit.*

Nomina. *Piscis, qui Græcis θύννος, Latinis item Thunnus uocatur: Arabibus, Kesam, & Aliena: Italis, Tonno: Hispanis, Atuni: Gallis, Thun.*

Γάῤῥον. GARVM. CAP. XXXI.

GARVM omne, quod ex piscibus, carnibusque sale maceratis liquamen est, si ex eo fotus fiat, depascentia ulcera sistit. Morsus à cane medetur. dysentericis, atque ischiadicis infunditur: nonnullis, vt exulcerata adurat: alijs autem ad lacessenda, quæ ulcera non senserunt.

Ζωμὸς ἰχθύων. IVS PISCIVM. CAP. XXXII.

RECENTIVM piscium ius, modò per se, modò ex uino potum, aluum subducit. Priuatim ad hunc usum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & iulide, è percis, & recentibus alijs saxatilibus, nec uirus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Gari consideratio.

Garvm *dictum esse à ueteribus tradidit Plinius lib.* xxxi. *cap.* vii. *quòd olim conficeretur ex pisce, quem Græci garon uocabant, intestinis illius sale maceratis, ac eliquatis. Quod item postea è scombri extis confici cœptum est. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præstaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioscorides; sed generatim de omni piscium, & carnium muria, qua hæc diutius asseruari solent. Cæterùm de piscium iure non est cur pluribus agam, cùm satis ab ipso auctore de eo proditum sit.* Nomina. *Quod Græci* γάρον, *Latini similiter Garum dicunt: Arabes, Muri, siue Almuri: Itali, Garo, & Salamuoia. Quod uerò Græcis* ζωμὸς ἰχθύων, *Latinis Ius piscium dicitur: Italis, Brodo de pesci.*

Κόρεις κλινικοί. CIMICES LECTVLARII. CAP. XXXIII.

Cimices, qui in cubilibus enascuntur, cauis fabarum inclusi, si ante febrium significationes septeni deuorentur, quartanis auxilio sunt: & citra fabas sumpti, percussis ab aspide prosunt: uuluarum exanimationes olfactu reuocant. Poti cum uino aut aceto, adhærentes sanguisugas abigunt: triti, & urinariæ fistulæ impositi, urinæ angustias leuant.

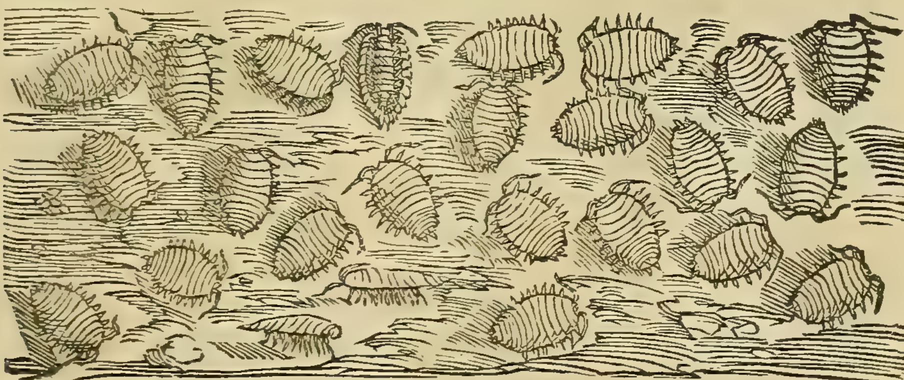

Cimicum consideratio.

Inter *omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infestioresq; habentur, quàm Cimices: quippe qui non solùm morsu dilacerent, quo & somnum interturbant, & sanguinem nobis adimunt; sed etiam fœtorem adeò detestabilem, abominandumq; nobis ex se relinquunt, ut eo longè magis sensus, spiritusq; lædantur, quàm uniuersæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametsi infestissima, fœtidissimaq; sint animalia; noluit tamen eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina usum. Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, uiuis in penis organum immissis, non autem mortuis, & tritis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse uidetur: siquidem in meatum urinarium inditi, ingressu titillationem excitant, & urinæ uim expultricem proritant.* Cimices syluestres. *Sunt & syluestres Cimices, qui ex herbis uictum, & locum habent, lectularijs maiores, colore uiridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quod sciam, obtinent in medicina usum.* Nomina. *Cimices ita Latinis,* κόρεις *Græcis appellantur: Italis, Cimici: Germanis, Vuantzen: Hispanis, Chismes, Chimesas, & Parauelhos: Gallis, Puneses.*

Ὄνοι. MILLEPEDAE. CAP. XXXIIII.

Millepedae, quæ sub aquario uase stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex uino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.

Millepedarum usus.

Millepedae, *quas uulgò appellamus Porceletti, animalia sunt exigua, & omnibus uulgaria. Proinde non operæpretium duxi, ut plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Cæterùm animalcu-*

la hæc Galeno commendata sunt libro II. *de compositione medicamentorum secundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi sic inquit. Maximè etiam prosunt sub aquario uase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamobrem nesciuerim, cur dixerit* Plinius *lib.* XXIX. *cap. ultimo, Millepedam animal esse è uermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè* ὄνοι, *Latinè* Millepedæ, Aselli, & *Multipedæ uocantur: Arabicè,* Harna: *Italicè,* Millepedi: *Germanicè,* Esel: *Hispanicè,* Gallmilha: *Gallicè,* Cloporte.

Σίλφη. BLATTA. CAP. XXXV.

BLATTAE eius, quæ in pistrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores instillatu mitigant.

Blattarum cõsideratio. BLATTARVM *plura esse genera, auctor est* Plinius *lib.* XXIX. *cap. ultimo. Verùm hæ, quarum in* Hetruria *aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ uulgò uocantur* Piattole, *noctu magis, quàm interdiu in cellis uinarijs apparentes circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis, uliginosisq; ædium partibus, fœdißima quidem, nauseosaq; sunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus etiámnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citißimæ. Lux istis aduersißima, ita ut, si nocte lumen repentè inferatur humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo cursu refugiant. De his igitur, utpote quæ multùm in pistrinis uersantur, intellexisse* Dioscoridem *credendum est: non autem de illis uermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu sale inueteratis enascuntur: quanquam & hæ* Blattæ *nomen sibi uendicauerint. Nobis hæ uocantur uulgò* Barbeggie, *alijs uerò* Carpe. *Blattarum uires, quas pluribus* Plinius *conscripsit, silentio inuoluimus, rati gratioribus, salubrioribusq; remedijs morbos posse sanari, quàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; execrandis sumuntur animalibus.* Nomina. *Quæ Græcis* σίλφη, *Latinis, pariter & Italis* Blatta *nominatur: Germanis,* Grillen, & Heymichen: *Hispanis,* Rapa coua.

Πνεύμων θαλάσσιος. PVLMO MARINVS. CAP. XXXVI.

PODAGRAS, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

Pulmonis marini consid. PVLMONES *marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (ut* Plinius *est auctor libro* IX. *cap.* XLVII.) *eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongijs, urticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini pulmones plerunque undis supernatantes, futuram maris procellam præsagientes. Mirum, quòd si ijs uirgæ baculiq; perungantur, nocte facium accensarum modo lucem edunt.* Nomina. πνεύμων θαλάσσιος *ita Græcis, Latinis uerò* Pulmo marinus *appellatur:* Italis, Polmone marino: *Hispanis,* Natura de uieya, & Capacha de uelha.

Πνεύμονες. PVLMONES. CAP. XXXVII.

SVILLVS, & agninus, vrsinusque pulmo impositu, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus uero si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps quoque liquefactus, infususque aurium dolores finit.

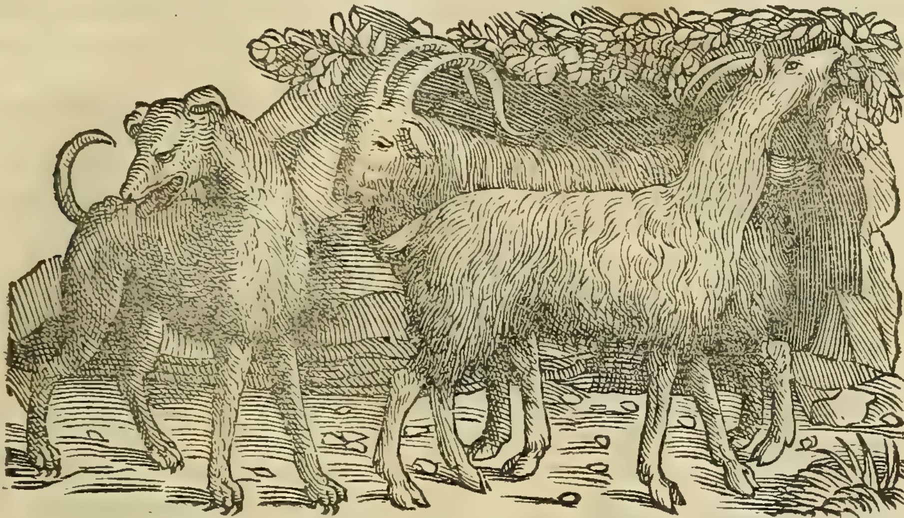

Vana de ursæ partu opinio. MVLTA *præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum disserit* Dioscorides, *quæ medicamenti uim poßident, de quibus postea speciatim suis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non sint cognita, non opus esse existimo, ut de ijs plura dicamus. Quanquam illud silentio non dißimulandum, quòd scilicet* Vrsarum *partus non sit plurimis membris indiscretus, cruribus præsertim, & undique rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat ursinam, ut nonnulli scriptis commendarunt, & credit uulgus. Quandoquidem in ualle* Anania *supra* Tridentum *uidimus nos prægrandem* Vrsam *prægnantem, ab ipsis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in utero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes,*

formes, ut plerique existimant, magis fortasse Aristotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita esse memoriæ prodiderunt, quàm sensibus, & experientia. πνεύμονες Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè, Polmoni: Hispanicè, Leuianos: Gallicè, Polmon. Nomina.

Ἥπατα. IOCINERA. CAP. XXXVIII.

ASINI IECVR inassatum esu comitialibus prodest: ueruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ uerò inassati decidua sanie, inungi lusciosos prodest: & dum coquitur, apertos oculos halitu eius uaporari. prodest in cibo tostum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens si arefactum teratur, ex uino potum, contra serpentium, † uolucrumque morsus auxilio est. Iecur canis, qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab emorsis sumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem sale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, secundas pellit.

PRAETER Asini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, est & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuersa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocinerosis afficiuntur fluxionibus: ijsq; similiter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non uideatur Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur; nec tamen quod memoria dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod sine ipso componitur. Secus autem Galenus de iecore lupino scripsit postea lib. & cap. VIII. de compositione medicamentorum secundum locos, ubi iecinoris medicamenta recenset, cùm sic inquit. Cochlearum terrestrium carnem ualde probè terito, & affusis uini nigri cyathis tribus calfacito, ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse, nõ secundum unam aut alteram qualitatem. Quale est & Lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vsus autem ipsius consimilis cochleis est. teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma una cùm uino aliquo dulci, qualia sunt theræum Creticum, & scybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc sunt uisceri, ipsum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppositionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire uidentur, ut quæ ex substantiæ proprietate commoditatem de se exhibent, & neq; calidas, neq; frigidas intemperies lædant. hactenus Galenus. Cæterùm idem in simplicium medicamentorum censu, libro paulò antè citato, Canis rabidi iecur non ijs præstare uiribus, quibus aliquorum fert opinio, scriptum reliquit his uerbis. Iecur rabientis canis, si assum edatur, remedium existere ijs, qui ab ipso fuerint demorsi quibusdam memoriæ est proditum. Ac scio certè quosdam, qui ipsum sumpsere, mansisse superstites, uerùm non illo solo. Siquidem alijs præterea remedijs usi sunt, quorum fecimus periculum in rabiosorum morsibus. Audiui uerò quosdam, cùm illi soli fidem habuißent, postea mortuos. De iecore Mergi in aqua degentis, tametsi Galenus nihil literis mandauerit; Paulus tamen id renum calculos eijcere tradidit. Dioscorides uerò secundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut Pauli codicem deprauatum esse crediderim. At uentris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem ut uanam explodens, qui uentriculo roborando ipsum exhibent. Eosq; item deridet medicos, qui ad idem usurpant internas uentriculorum gallinarum tunicas: siquidem ait, se utrunque expertum fuisse, nec inde quicquam consecutum emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cùm seplasiarijs ad uentriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe stomachi gallinarum, longè magis uulgum, quàm Galeni dogmata secuti: quanquam in hoc Galenus sua experientia fretus, apertè Dioscoridi refragetur.

Iocineris lupi consideratio.

Canis rabidi.

Mergi iecur, & uenter.

Quod Græci ἧπαρ, Latini item hepar, & iecur uocant: Mauritani, Bedib: Itali, Fegato: Germani, Leber: Hispani, Figado.

† *Sunt qui hoc loco non πτηνῶν, quod est uolucrum, legant; sed κτηνῶν, id est, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapsus: tamen quæ sit uera Dioscoridis scriptura, non facilè intelligi potest, cùm Plinio aues etiam dentatæ prodantur.*

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI. CAP. XXXIX.

GENITALE cerui tritum, & in uino potum, à uipera demorsis auxiliatur.

Genitalis cerui uires.

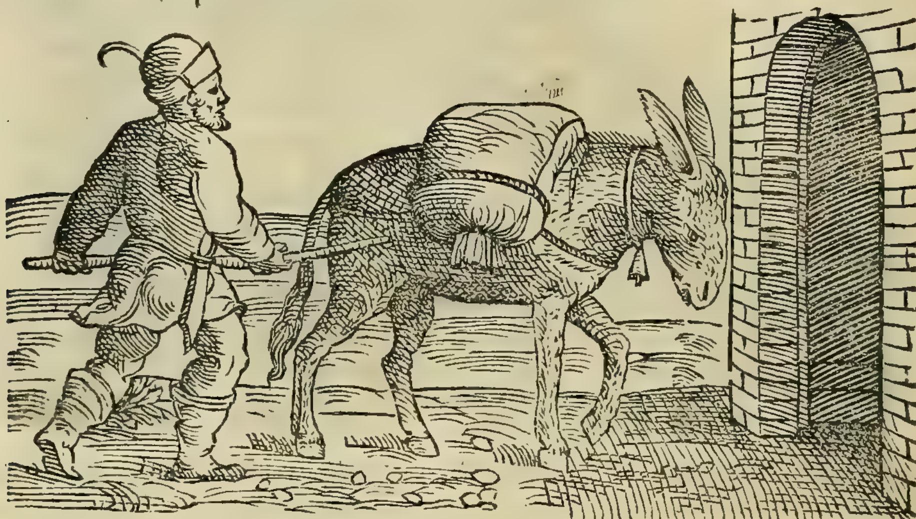
RASIS *auctor est, Genitale cerui, præter uim, quam sibi natura comparauit contra uiperarum morsus, ut etiã scribit Dioscorides, auxilio esse remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, si ubi aqua probè fuerit elotum, ipsa statim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ uenerem excitant, ea ualentiora efficere. Quin et dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est.*

Nomina.

Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græci, Genitale cerui Latini dicunt: Itali, Verga del ceruo.

Ὄνυχες ὄνου, καὶ αἰγός. VNGVLAE ASINI, ET CAPRAE. CAP. XL.

VNGVLARVM asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare. eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur.

Vngularum uires.

NON *solùm Asini, & Caprarum ungulæ in medicum ueniunt usum; sed & Vaccarum ex prioribus tantùm pedibus exutæ, ut auctor est Rasis libello de LX. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere existimat, Mularum uerò mulieres infœcundas reddere. Quinetiam mures earum suffitu fugari, ipsis carbonibus impositis, & accensis.*

Nomina.

Earum nomen Græcum ὄνυχες, Latinum Vngues, & Vngulæ: Arabicum, Chafit, Stes, & Dalef: Italicum, Vnghie: Hispanicum, Vnhas de animal: Gallicum, Ongle.

Λειχῆνες ἵππων. LICHENES EQVORVM. CAP. XLI.

LICHENES sunt in equorum genibus, & super ungulas indurati calli. qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

De

De callis, qui equorum cruribus innaſcuntur, meminit Plinius libro XXVIII. capite XI. & XV. iiſq; tritis, & per aurem cum oleo infuſis, dentium dolorem mulceri ſcribit, diebusq; quadraginta ex uino aut mulſo potis calculos expelli. Cæterùm Galenus. cui etiam ſubſcribit Paulus, addidit hos quibuſdam uſurpari ad quemlibet animalium morſum. Λειχῆνες ἵππων*, ita Græcis, Latinis uerò Lichenes equorum nominantur: Arabibus, Zeide: Italis, Calli de caualli: Hiſpanis, Impigenes dellos cauallos: Gallis, Cal des iambes des chenas.*

Callorũ equi uires.

Nomina.

Καττύματα. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

Veteris corij cremati illitus cinis ambuſta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus ſanat.

Coria uetera, quæ uidelicet ueteramentorum ſunt, uſta (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum ſcriptum à quibuſdam eſt, tanquam ſcilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quæ phlegmone obſidentur, haudquaquam iuuantur: uerùm ubi ſedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia reſiccantur. hæc Galenus. Cæterùm ueteramenta prunis accenſa fumo naribus accepto, efficaciſsimum conſtat eſſe remedium ad uuluæ ſtrangulatus, ut mihi quoque experientia comprobatum eſt: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis ſimiliter accenſis ſerpentes efficaciter fugari compertum eſt, neque eos modò, qui in domibus noſtris oberrant; ſed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æſtatem alto ſomno oppreſsi, ore aperto in campeſtribus obdormiunt. Quod ſcriptis tradidit Marcus Gattinaria noſtræ ætatis medicus non contemnendus, accidiſſe ſuo tempore cuidam homini; cui cùm fruſtrà adhibita eſſent innumera medicamenta, ipſaq; alioquin efficaciſsima; illud tamen magnificè præſtitit ueteramentorum fumus traiectorio in corpus hauſtus. Siquidem cùm primùm immanis fera (erat enim uipera non parua) fumi nidorem præſenſit, uiſa eſt à circumſtantibus egredi per anum non ſine magna omnium admiratione. Καττύματα *ſic Græci, quæ Latini Coria ueteramentaria uocant: Arabes, Geldalatiche: Itali, Scarpe uecchie: Hiſpani, Zepatos uiegos.*

Veteramẽtorum uires ex Galeno.

Vipera ex homine fugata.

Nomina.

Ἀλεκτορίδες, καὶ ἀλεκτρυόνες. GALLINAE, ET GALLI. CAP. XLIII.

Dissectae gallinæ, & adhuc calentes appoſitæ, ſerpentium morſibus auxiliantur: ſed identidem alias ſufficere oportet. Earum cerebellum in uino bibendum datur contra ſerpentium morſus: ſanguinem à cerebri membrana profluentem ſiſtit. Quæ interiore uentriculi galli ſinu reſidet membrana, ſecti in laminas cornus ſpecie ſimilis (ea uerò inter coquendum abijci ſolet) ſiccatur, tritaque in uino conuenientiſsimè ſtomachicis datur in potu. † Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis ſalem conijci oportet, & conſuto uentre decoqui in uiginti ſextarijs aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum ſub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, craſſosque, atram bilem, & ſtrigmenta elicit: prodeſt longis febribus, ſuſpirijs, articularijs morbis, & inflationibus ſtomachi.

Gallorum, & gallinarum uires ex Gal. & alijs.

TAMETSI *Gallinarum ius simplex (ut Galeno proditum est libro* XI. *simplicium medicamentorum) retinendi uim habeat; gallorum tamen ueterum cum sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Aduersus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici, non tantùm ipsis dissectis, & appositis (ut docet* Dioscorides *) sed uiuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumq; demorsis partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitularum modo in se uenenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos uiuos cõtinuò apponere necesse est, donec iniectum uirus penitus absumatur. Vtuntur prætereà gallinarum adolescentium iure, ad æquandos corporis humores, post febrium discessum, cum sacchâro, serapij modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coëuntium testes, deperditas in morbis uires mirificè restituunt: quàm ob causam hecticis, & marasmo laborantibus, morborumq; diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & uenereas roborant uires. Plinius cùm de gallinis dissereret lib.* XXIX. *cap.* IIII. *hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se. Ita hoc uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoq; sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quòd noctis horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeò somno capiuntur, quin statis horis cantent; etsi per anni circulum noctes modò breues, modò maximæ fiant.*

Nomina

Gallinæ sic Latinis, ἀλεκτορίδες *Græcis uocantur: Arabibus, Degedi, siue Giaziudiuch: Italis, Galline: Germanis, Han, & Hennen: Hispanis, Gallinas: Gallis, Gallines, & Coque.*

† *Codices Græci typis expreßi hoc in loco habent.* ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νόσσακος μάλιστα δίδοται ἐπικράσεως χάριν φαυλοτήτων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκευασθείς. *hoc est ad sensum. Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores uitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin sequimur, uel neglexit, uel illegitima iudicauit. Nos uerò huc ea afferenda duximus, non solùm quòd in uulgatis codicibus, ac antiquißimo (teste Marcello) legantur; sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscribere uidetur uerborum series, & communis rei usus.*

ᾨόν. OVVM. CAP. XLIIII.

OVVM molliculum plus alit sorbili, & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores utile est: inassatum sedis inflammationibus prodest, cum croco, & rosaceo: & condylomatis, cum meliloto: cum vua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, ut cibo aluos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum oui crudum refrigerat: spiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infusum lenit: ambusta, si statim eo perungantur, pustulas non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, auertitque: inflammationes oculorum lana exceptum, addito rosaceo, melle, & vino mitigat: vtiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest uesicæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturis scabritiæ, reiectionibus sanguinis, destillationibus, & thoracis rheumatismis.

Ouorum consideratio.

DE GALLINARVM *tantùm ouis hîc locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumq; sit tum in cibis, cùm in medicinis præcipuus usus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib.* III. *de facultatibus alimentorum, & Isach Arabicus in suis diætis, gallinarum oua gratioris sunt saporis, ori iucundiora, plusq; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & uires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eò præstant efficacius, quò recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia ueteribus plurimùm præstant: quippe optima sunt recentißima, peßima autem uetustißima. Secundum locum sibi uendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea uiribus non excellant. Deteriora uerò sunt anatum, anserum, gruum, & reliquarum aquatilium: aggrauant enim uentriculum, succũm crassum gignunt, & ægrè concoquuntur; tametsi plurimum præbeant alimenti, ubi à ualidis, robustisq; uentriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida sunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum usum expetenda. Pauonum autem, ac struthiocamelorũ peßima sunt,*

saporis

saporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi, & concoctu minimè contumax: hoc uerò frigidum est, pituitam gignit, ægreq; concoquitur. Oua uarijs, & diuersis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ ut uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in uentriculo marcescunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & uentriculi excitant cruciatus. Porrò ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, uulgò Sperdute uocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq; indurentur: siquidem ubi duritiem contraxerint, non secus atque alia diutius cocta, redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, uentriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficileq; concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates. Cæterùm quibus, quantisq; oua in medicamentis polleant uiribus, retulit Galenus libro XI. de simp. medicam. facultatibus, sic inquiens. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaq; utendum est oui albumine non tantùm ad oculos; uerùm etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut sunt omnia sedis, ac pudendorum ulcera maligna. Miscetur quoq; utiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque adstringunt. Sed & ad ulcera rebellia miscetur ijs, quæ absq; morsu ea possunt desiccare: cuiusmodi est medicamen pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim suprà disseruimus. Porrò & ipse uitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut assis. Verùm id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur, & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, ut ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo uerò ouo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarũ, aurium, mammarumq; phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quóuis modo euenerint, aut extiterint in neruosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum si edatur, fluxiones uentris desiccat. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dysenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, illi miscueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis est qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumq; ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptißima talem ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis adspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum ustarum. Apta quoq; & uuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est utile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum uitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut lixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: ijs uerò, quæ crassa in pectore, pulmoneq; incidunt, sorbile quod uocãt: id quod in aqua eo usque lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantiæ suæ lenitate eas mitigat, sanatq;. Eadem ratione stomachi, uentris, intestinorum, ac uesicæ medetur asperitatibus. hæc Galenus. Cæterùm oleum, quod è uitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & uitiligines emendat: rimas labiorum, manuum, sedisq; sanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atq; ulceribus: item ambustis utiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus. Ex ouis præterea omnibus uolucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquàm phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terrestribus quædam, ut crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verùm, ut Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex uitello nascitur, informaturq;; ex albumine uerò alimentum, & augmentum capeßit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles lib. VI. cap. III. de historia animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpe à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subijciunt. Siquidem exempto quandoq; fœtu, die uno, atque duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli uisceribus magnam uitelli partem inuenerunt in corpus assumptam. Testudinum oua, quanquam diutius elixantur; nunquam tamen eorum album concrescit, quãuis luteum admodum durescat. Præterea experimento compertum habeo, testudines statim oua non edere cùm testa obducuntur, quemadmodum uolucres, sed postquàm omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: nanq; mihi quandoque contigit dissecuisse testudinem, quæ utero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimant. Ouum quod Latini, ᾠὸν, Græci uocant: Arabes, Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein, & Ey: Hispanis, Hueuo, & ouo: Gallis, Oeuf.

Ouorum partes, & coctura uaria.

Ouorum uires ex Gal.

Oleum ex ouorum luteis.

Animalia ex ouis orta.

Oua testudinum.

Nomina.

Τέττιγες. CICADAE. CAP. XLV.

CICADAE, quæ inassatæ manduntur, uesicæ doloribus prosunt.

Cicadarū consideratio.

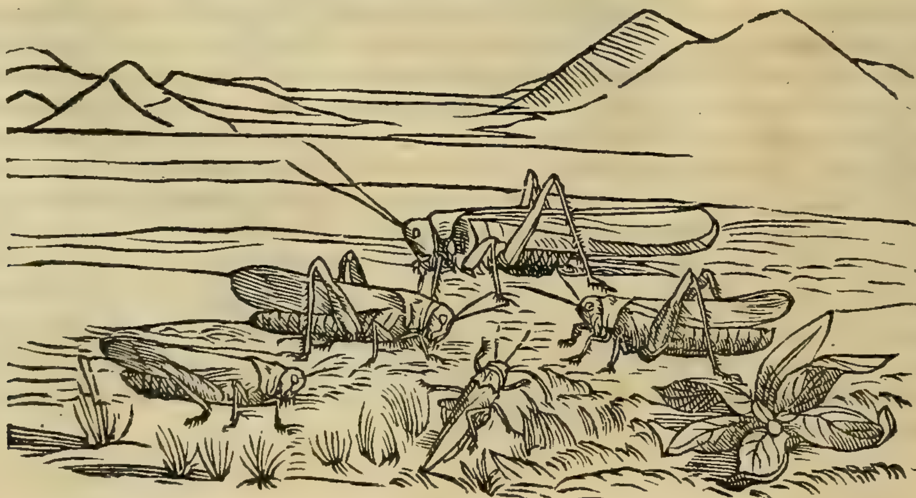
CICADAE passim in Italia cognoscuntur, atq; adeò inibi uulgaris notitiæ sunt, ut sæpe æstate assiduo cantu messores, agricolas, ac uiatores in campestribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. cap. XXX. de historia animalium, & Plinius lib. XI. cap. XXVI. qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest, Cicadarum duo sunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouissimæ pereunt. Aliæ maiores, quæ canunt, eædemq; nouissimæ prodeunt, & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ, siue minores, siue maiores sunt: quæ autem non canunt, indiuiduæ sunt. Pariunt in aruis cessantibus, excauantes fœturæ locum asperitate præacuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum & bruci. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo uites eriguntur, nidum fœturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra uermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra uocatur parentis nomine, quo tempore gustu suauissimæ sunt, anteaquàm cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, fœminæ uerò silent. Vnum hoc animal ex ijs, quæ uiuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde ubi arbores desint, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiámnum regionibus. Quo factum est, ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidissima regione ad articum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli æstate in campestribus, hyeme uerò ad hypocaustorū fornaces plerunq; stabulantes; cicadæ tamen desunt. Parthi Cicadis uescuntur, quemadmodum & gentes ad orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suauissimas, anteaquàm tettigometræ rumpatur cortex. *Cicadarum uires descripsit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sed & cicadis siccis quidam utuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq; aut tres, aut quinque, aut septem, per intermissionem uidelicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porrò alij assas edendas offerunt, quibus affecta uesica est.* Τέττιγες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis, Cicale: Hispanis, Ciguattregas: Gallis, Sigale.

Alberti lapsus.

Cicadarū uires ex Gal.

Nomina.

LOCVSTAE.

Ἀκρίδες.

Ἀκρίδες. LOCVSTAE. CAP. XLVI.

LOCVSTAE odoris ſuffitu vrinæ difficultates adiuuant, præſertim quæ fœminas malè habent. earum carnes nullo ſunt in uſu. Eſt & quoddam genus locuſtæ, quæ aſiracos, aut onos dicitur, ſine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem ſi ex uino bibatur, contra ſcorpionis morſus magnopere proderit. Hac abunde ueſcuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

LOCVSTAE omnibus notæ, uaria pro morum, & locorum diuerſitate ſortiuntur nomina. Verùm herbis, et ſegetibus infeſtiſsimæ, quòd ſæpius quibuſdam in regionibus paucis admodum diebus uniuerſa terræ germina abſumant. Harum, quemadmodum tradidit Ariſtoteles libro v. cap. XXVIII. de hiſtoria animalium, qui mares ſunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares uacant: ac uniuerſæ, & loco eodem fœtum deponunt, ita ut quaſi fauus eſſe uideatur. Hinc uermiculi ſpeciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua diſiecta emergunt locuſtæ, ac euolant. Tam mollis fœtura hæc eſt, ut ad tactum leuiſsimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu ueris, & ſtatim à partu moriuntur, uermiculis circa collum innaſcentibus tempore partus, qui eas ſtrangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locuſtæ non fiunt, ſed planis, rimoſisq;: pariunt enim in rimis ſua oua. Tranſeunt Locuſtæ immenſa maria, immenſosq; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq; meßibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia uerò morſu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infeſtant, tanta ſanè multitudine, ut ſolem obumbrent ſolicitè ſuſpectantibus populis, ne ſiſtentes ſuas operiant terras. quòd non modò uniuerſas cùm ſegetes, tum herbas deuorent ad radicem uſque; ſed & radices ipſas regerminare prohibeant. Huius rei teſtimonio fuere inaudita Locuſtarum agmina, quæ noſtro tempore uoluente anno domini M. D. XLII. ex paludibus Mæotidibus profectæ, non ſolùm uniuerſam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem; ſed totam etiam Italiam occuparunt, non ſine magna omnium è terra naſcentium pernicie: ſiquidem omnem ſegetem, omnemq; uirentem herbam radicitus deuorarunt. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrem admirandum non eſt, ſi ſacris literis mandatū ſit, ut Leuitici XI. capite legitur, à Moſe probatas eſſe in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptiſtam ijs ex ſylueſtri melle uictitaſſe in deſerto: tametſi non deſint interpretes, qui uelint pro locuſtis quaſdam herbarum radices intelligi: alij uerò nonnullas arborum ſummitates. At mehercule in horum ſententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipſum nempe legis Moſaicæ ſectatorem acerrimum, hiſce Locuſtis animalibus uictitaſſe, quemadmodum etiam ſentit diuus Auguſtinus, exponens diui Pauli epiſt. ad Romanos. In Cyrenaica regione (ut Plinius eſt auctor) lex eſt ter anno debellandi Locuſtas, primò oua obterendo, deinde fœtum, poſtremò adultas, deſertoris pœna in eum, qui ceſſauerit. Et in Lemno inſula certa menſura præfinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis eſſe traduntur, adeò ut fœminarum crura ſerrarum uſum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες: Latinum, Locuſtæ: Italicum item Locuſte: Hiſpanicum, Lagoſtas de tierra, & Gafanhotes grandes: Gallicum, Locuſte.

Locuſtarum conſid.

Locuſtæ in cibis.

Nomina.

Φήνις. OSSIFRAGVS. CAP. XLVII.

VENTER eius auis, quam Latini oſsifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

VARIA admodum eſt inter ſcriptores Oßifragi hiſtoria. Siquidem Ariſtoteli uolucris eſt aquila maior, colore cinereo, albicante. Probè hæc fœtificat, & uiuit. Pia, & benigna eſt: non enim ſuos tantùm nutricat pullos; ſed & aquilæ. Cùm autem illa ſuos è nido eiecerit, anteaquàm adoleſcant, quòd inter ſe cibi auiditate dimicēt, hæc recipit eos, & educat. Parum Oßifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet læſos. At Plinio lib. x. cap. III. Oßifragus in aquilarum genere annumeratur, isq; ab eodem proditur ex haliaëto, hoc eſt, aquila marina natus. Marinam hanc ſuum genus non habere, ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſci, idem auctor eſt. Alberto præterea Oßifragus ea uidetur auis, quam idem lib. XXIII. Arabica uoce appellat Kirij, cùm ſic inquit. Kirij auis eſt præda uictitans bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens non ſolùm ſuos, ſed et ab aquila abiectos tædio nutriendi. hæc ille. Qui uel clarius meminit Oſsifragi inter aquilarum genera, ubi ita ſcribit. Quintum autem aquilæ genus eſt paruulum ualde, & à quibuſdam uocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, oſſa in altum defert, & ſuper lapidem cadere permittit, ut ex ijs confractis medullam ſugat. hactenus Albertus. Verùm is ab Ariſtotele diſſentire manifeſtè cognoſcitur, quòd Ariſtoteli Oßifragus nō ſit genus aquilæ minimum,

Oßifragi conſideratio.

Alberti, & Plinij lapſus.

læ minimum, sed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, ut in hac historia Albertum hallucinatum esse credã, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Nanq; marina illa clarißima aquila uocata (ut Aristoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abunde ostendit hac in re Plinium errasse, atq; oscitanter fortasse Aristotelem legisse. quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint uisus, nullam ij cum Oßifrago cognationem habere uidentur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis esset Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo oßifraga pro osina legebatur, iandudum credidimus oßifragum apud Albertum eam auem esse, quæ in maritimis nostris Senensibus circa Herculis portum, & Orbetelli stagnum frequens uisitur, cygno maior, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis uulgò uocatur Agrotto. Sed cùm postea animaduertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atq; aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non oßifraga, ut uitiosè in alio, scriptum erat, cœpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in causa fuit, ut in hoc mihi ipsi hactenus imponerem, secutus deprauatam Alberti lectionem. Nomina. *Auis, quæ Græcis Φίνις, Latinis Oßifragus nominatur.*

Κορυδαλλός. GALERITA. CAP. XLVIII.

GALERITA auicula est parua, apicem in uertice, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cœliacos adiuuat.

Alaudarum historia. ALAUDARUM *(ut memoriæ prodidit Aristoteles libro IX. cap. XXV. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, uerùm colore simile: quanquam magnitudinè minus, & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, uermiculis uictitantes, decidentibusq; seminibus. Mares suauiter canunt, primæq; sunt aues, quæ æstatem cantu pronunciẽt. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expauescunt, ut sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo.* Nomina. *Quæ auis Græcè κορυδαλλός, Latinè Galerita, & Alauda uocatur: Arabicè, Hanabroch, seu Kanabroch: Italicè, Lodola: Germanicè, Vualdt lerch: Hispanicè, Cucuyada: Gallicè, Alouette.*

IRUNDO.

Χελιδών.

χελιδών. HIRVNDO. CAP. XLIX.

DISSECTIS crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in uentre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore uarium, alterum purum eximes: ij priusquàm terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, aciei uisus medicamentum præbent. Tam pullorum, quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: vuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ, & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

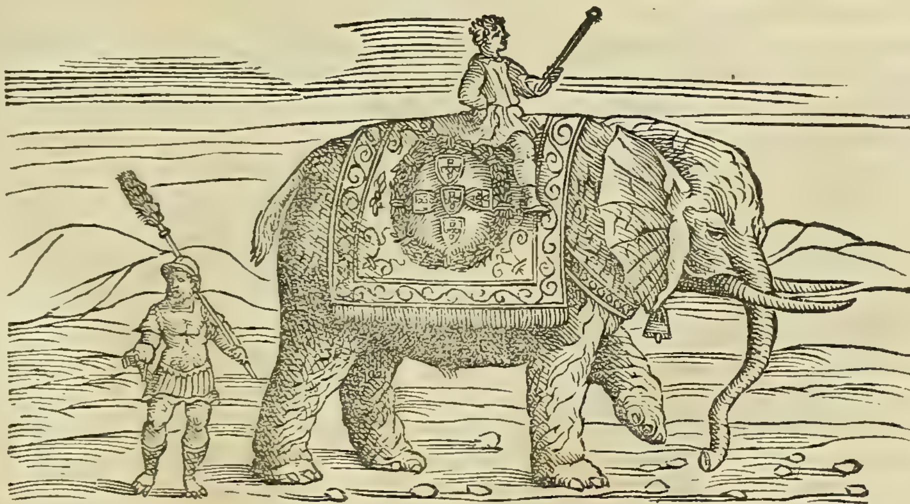
Hirundinum historia.

HIRVNDINVM tria habentur genera: unum nostra tecta subit: alterum uetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium uerò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius auctor est) ex Aphrica maria transeuntes, appetente uere ad nos aduolant, & martio plerunq; mense nostras ingrediuntur ædes: ibiq; è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atq; ubi ultimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones. Chelidonia. *Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, unde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento ijs uisum reddentes. Quinetiam experientia compertum est, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent. Hirundinum uerò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur.* Hirundinum uires ex Gal. *Cæterùm uires Hirundinum recensuit Galenus lib. XI. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens. Hirundinibus quoq; usi sunt multi, comburentes uidelicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synanchicos inungentes, & in totum omnes quicunque in faucibus atq; columella cum tumoribus consistunt affectus. Vtuntur & ad acuendum uisum hoc cinere nonnulli. Alij uerò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent.*

Nomina. *Auis χελιδών Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chataf, aut Chataf: Italis, Rondine: Germanis, Schuualb: Hispanis, Golandrina, & Andorinha: Gallis, Arondelles.*

Ἐλέφας EBVR. CAP. L.

EBORIS scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

Elephãtorum historia.

OMNIBVS sanè perspicuum est, nil aliud Ebur esse, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia initio libri octaui pluribus capitibus: tametsi non omnia, quæ scribit, probanda putauerim. Elephantos fert Aphrica ultra Syrticas solitudines, item Mauritania, & Aethiopia: sed maximos India mittit. Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitißimi, & placidißimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino simili, ut is uerum præbuit exemplum, quem Roma uidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etsi rarißimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uerò undique duûm palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephanto promuscidem appellant, longißimum habent, concauum, grandis tubæ instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum suillo ineat similitudinem: è cuius superna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi uenales conspiciuntur Venetijs in publico foro uulgò Merceria dicto, ac in

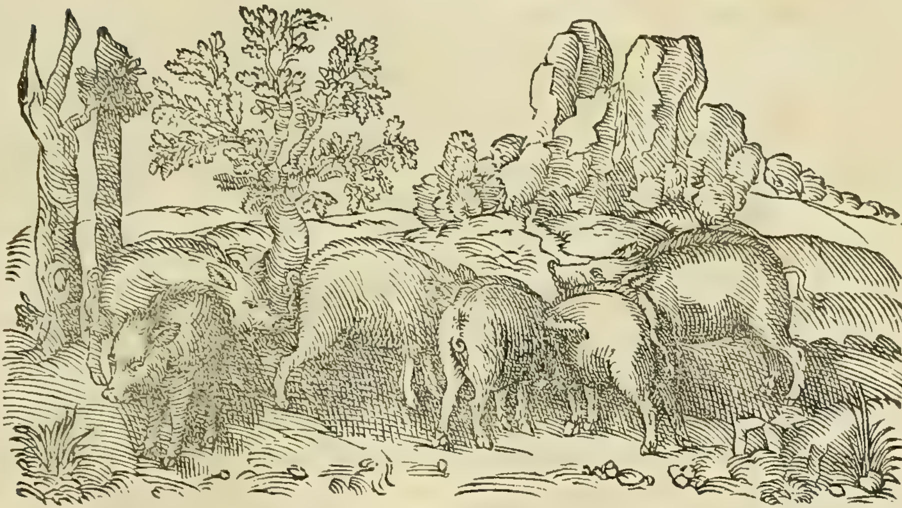
ac in alijs Italiæ emporijs) qui proni cuſpide deorſum uergunt. Pedibus nituntur rotundis, diſci inſtar, latitudine duûm, triumúe palmorum, quos calloſa materia obducit: ungulis quinque circùm, rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti exiſtimant) uno tantùm oſſe conſtant indiuiſa, ſed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloiſius Cadamuſtus, qui claſſe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) ut eos, qui deferri uolunt, ſuſcipiant, genua ſubmittunt, ſeſeq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rariſsimis ſetis referta. Quocirca haud facilè ſe tueri poſſent à muſcarum iniuria, niſi aliam illis induſtriam natura tribuiſſet, qua ab ijs ſe uindicent: quandoquidem ferientibus muſcis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, ut arctatis in rugas repentè cancellis, muſcas comprehenſas enecent. Hominibus non niſi laceſsiti nocent. Veruntamen irritati homines promuſcide comprehenſos, adeò in ſublime iaciunt, ut priuſquàm in terram decidant, ſuffocentur, & pereant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, ſed gradatim incedens. Id efficit uaſta animalis moles: quandoquidem ſui greſſus longitudine, humanam omnem pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neq; ulla tam ingens eſt arbos, quam ij promuſcide non proſternant, frangant, ac dilacerent. Adoleſcunt ad ſexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conſcendere non aſſueuere, non ſecus faſtidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non aſſueti maria ſulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti ſunt, ut nullis habenis cohiberi poſsint. quo fit, ut liberi incedere dimittantur: uerùm cùm maximè gubernantibus ſuarum regionum hominibus pareant, & eorum ſermonem intelligant, idcirco uerbis facilè reguntur. Adeò conſpectum ignem expaueſcunt, ut eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorſo oppidulum conſtruxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno ſanè diſcrimine uerſati ſunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conſpexiſſet, magnumq́; ac terrificum ſonum ſenſiſſet, tantæ ſe fugæ dedit, ut nunquã cohiberi uoluerit, donec unà cum concluſis in oppidulo hominibus in Tyberim ſeſe commiſerit. Elephanti non coëunt, neque gignunt, niſi annum uigeſimum agant, ut auctor eſt Ariſtoteles lib. VI. cap. XXVII. de hiſtoria animalium. Qua in re Plinij error manifeſtus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam unius tantùm fœminæ coitu utuntur, eamq́; cùm uterum gerentem uiderint, non amplius tangunt. Quantum uerò temporis unaquæq; fœmina utero gerat, haudquaquam ſciri poteſt: quòd Elephanti pudore nunquam niſi in abdito coëant. Idcirco alij eis annum & ſex menſes ſtatuerunt, alij biennium, alij denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui ſtatim cùm natus eſt, cernit, & ambulat. Viuere Elephantos (ut inquit Ariſtoteles) tradunt quidam annos ducentos: ſed florere ætate circa ſexageſimum, uel ſeptuageſimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes ſunt. Gaudent amnibus maximè, circaq́; fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi ſunt: ſiquidem patrios ſermones intelligunt, ſummam præſtant obedientiam, prudentiam ſeruant, & religionem præ ſe ferunt: ſolem nanq; ac lunam uenerantur. Cuius rei auctores ſunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conſpiciuntur: qui gregatim noua niteſcente luna ad amnes deſcendunt, ibiq́; lauantur: mox purificati genibus flexis ſalutant ſidus, & in ſyluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus ſagacitate Elephantos pollere, ut maria tranſituri ad alienas regiones, non antea naues conſcendere uoluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiſerint. In ſyluas ituri gregatim ferè ſemper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit uerò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cùm ſciant prædam ſolùm in dentibus ſuis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos ſibi euellere, prædaq́; ſe redimere. Quod facilè crediderim uanum, ac fabuloſum eſſe: quemadmodum eſſe falſum ſuperius oſtendimus, quòd fiber uiſo uenatore, ſibi ipſi teſtes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, ſyluestresq́; ſunt: miteſcunt autem arte, ut pleraque alia fera animalia. Item ſi parui, & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius ſcribit, natu grandes domari fame, & uerberibus; præſertim ſi alijs domitis, qui tumultuantem coërceant, admoueantur. Porrò non deſunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari poſsint, quales in Senega (ut in ſuis nauigationibus ſcriptum reliquit Aloiſius Cadamuſtus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis uenales ſpectari poſſunt in compluribus Italiæ urbibus, ueluti Romæ, Venetijs, Mediolani, & Neapoli: è quibus non ſolùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, ſed etiam alia plura inſtrumenta, quæ ad humanum uſum accommodantur. Hinc itaque fit, ut neſciam ego, qua ratione ductus Fuchſius, uir alioqui rerum peritus, ſcripſerit in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè uerum reperiri: atque illud, quod uulgò eius uice in officinis proſtat, marinorum piſcium dentes eſſe. quòd in hoc erret euidentius, quàm ut à nobis oſtendatur. Præſtat Ebur ad albas mulierum fluxiones, ſi tamen in tenuiſsimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq́; ex lactucæ ſeminis cremore, aqua, in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato ſemine. Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis, Auorio: Germanis, Helffantheyn: Hiſpanis, Diente de elefante, aut Marfil: Gallis, l'Yuoire.

Error quorũdam. Plinij lapſus. Eboris uires. Nomina.

Ἀστράγαλος ὑός. SVILLVS TALVS. CAP. LI.

SVIS talus comburitur, dum è nigro albeſcat: qui tritus, & potus inflationibus coli, longisque torminibus medetur.

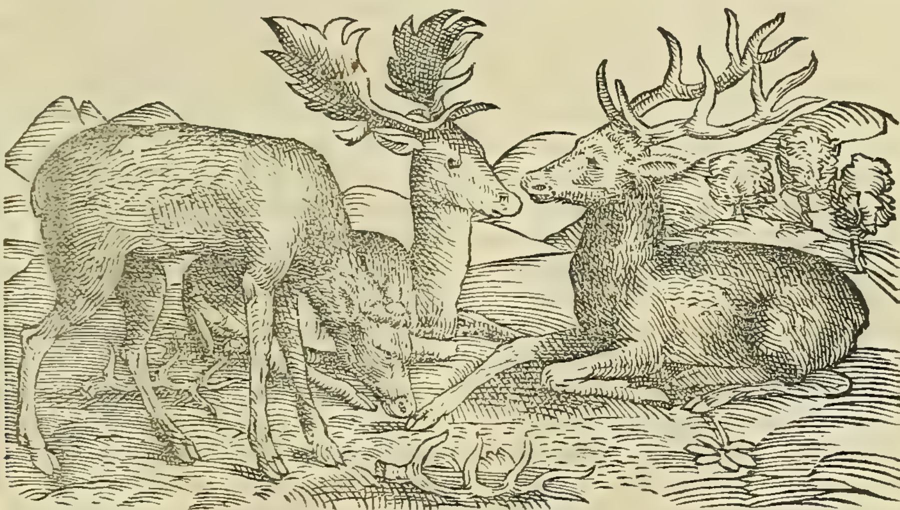
SVILLVS TALVS.

T A L V S *in animalibus os illud ultimum pedis eſt, quod tibiæ cruris annectitur*. Id Græcis ἀςϱάγαλος, *uulgò autem os claniculæ appellatur, de quo non operæpretium eſt, ut plura dicamus.* Nomina ſubijciam. Græcum *eſt* ἀςϱάγαλος ὑὸς, *Latinum* Talus Suillus : Italicum, Talone del porço : Hiſpanicum, Tornizuelo de pie de puerco : Gallicum, Talon de porceau. Nomina.

Ἐλάφου κέϱας. CERVINVM CORNV. CAP. LII.

C E R V I N I cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodeſt dyſentericis, excreantibus ſanguinem, cœliacis, regio morbo, & ueſicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione vuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contuſum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albeſcat. Id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum, & defluxionibus ſalutare eſt, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu ſuffiti nidore ſerpentes fugantur, ferueſactum in aceto, ſi eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

C E R V I *animalia ſunt notiſſima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita eſt, ut candido cuiq; lectori fiat ſatis, ea de Ceruis hîc referam, quæ Ariſtoteles tum* VI. *&* IX. *de hiſtoria animaliū libris, tum* IIII. *de partibus eorundem poſteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque ſyluestrium animalium genere conſtant, magnitudine aſinorum, curſu uelociſſimi, & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam uenere coitum appetunt, adeò rabie libidinis ſæuiunt, ut inſaniant, & maximo cum ſtrepitu, & clamore uagentur in ſyluis. quo fit, ut conualles, et montium cauitates, eorum boatu reſonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, ut ſæpe inter coëundum fœminas declinent, atque proſternant in terram. Cùm autem maris genitale utpote durum, ſuſtinere non poſſint, fœminæ euntes, & currentes coëunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, ſed mutant, & hircorum modo, breui interpoſito tempore aliam, atq; aliam ſupergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantùm fœminā concurrant plures, imis cornuum adminiculis ſtatim ſupra frōtem enatis, acriter inter ſe pugnant ad mortem uſque. Cùm mares impleuerint fœminas, ſeparantur per ſe ipſi, & propter libidinis graueolentiam quiſque ſolitarius ſcro=* Ceruorum hiſtoria.

t bes

bes fodit. Fœtent ut hirci: facies quoq; eorum nigrescit aspergine, ut hircorum. Degunt ita quousq; imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo, aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur. Quo fit, ut ubi se præpingues sensere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, mense augusto, & septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos ceruam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cùm peperit, inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolē, deuorata à partu seseli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prætuberans, quod breue, hirtumq; est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia, & recta ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus usq; ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (sit tamen cum Aristotelis uenia dictum) usque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus testatur se uidisse in Germania, quemadmodum, & nos uidisse fatemur. Addam præterea, quod certò scimus, Guglielmum Bauariæ ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cerui cornua, quorum singulus unum & uiginti ramos fundebat. Hæc admiranda cornua postea dono, utpote raro ac singulari, data fuerunt Serenißimæ Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli V. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori. Vanum est credere Ceruorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis unum superaddant: quippe cùm longæui admodum sint, si quotannis ramorum numerus augeretur, profectò ijs, qui ultra cētum annos uixisse narrant auctores, cornua quercubus, & pinis maiora fuissent. Cæterùm (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem. Nam ijs in pugna utuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cùm prælijs omnino cesserint. Cerui (ut etiam Theophrastus inquit libro, & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amißis uelut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense aprili, statuto tempore. Idq; opacis faciunt locis, ut muscarum tædio uacent. Pascuntur per id tempus noctu quasi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccesßis locis, & quæ inueniri nequeant. unde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius, & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderint. A' phalangio demorsi, uel à quouis generis eiusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed nō carent fastidio. Cerui sibilo, & cantu uenantium, pastorumq; fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturque ea uoluptate, ita ut alter uenantium cantet palàm, aut sibilet, alter clam feriat à tergo, ubi socius iam tempus esse significarit. Nanque animal simplex ceruus est, & omnium rerum miraculo stupens, intantum ut equo, aut bucula, accedente propius hominem iuxta uenantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasq; miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt; sin demissas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec uident terras, sed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cùm per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Ceruas tamen cornigeras, non sine naturæ miraculo, quandoq; inuentas esse compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere possunt illa cornua ceruæ, quæ sunt Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilißimum diuitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atq; idipsum confirmari potest non dißimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conseruat Dux ille Bauariæ, de quo à nobis paulò antè facta est mentio. Vita Ceruis (ut Plinius memoriæ prodidit lib. VIII. cap. XXXII.) in confesso longa: quandoquidem post cētum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Cæterùm quòd uita tam longa sint cerui, quanta eos esse ferunt, non uidetur approbasse Aristoteles libro VI. de historia animalium, ubi sic inquit. Vita esse quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinuli ita euenit, quasi uita esset prælonga. hæc Aristoteles. Qui re uera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiámnum ex Cæsaris Augusti cerua, quæ similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quasi contecto, in quo scripta legebantur uerba hæc. Noli me tangere, quia Cæsaris sum.

Vulgaris opinio uana.

Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginusam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes scissa aure sunt, qua nota uel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem lib. VIII. cap. XXVIII. de historia animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius lib. VIII. cap. XXXIII. Cùm tamen palàm omnibus sit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi. Nisi forsan posteriori æuo aliunde eò fuerint illati. Dictamnum herbam extrahendis sagittis (ut Plinius auctor est lib. VIII. cap. XXVII.) cerui monstrauere percußi eo telo, pastuq; eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta uulneratis. Cerui manifesto fel in iecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natalitium genere delphinus, & phoca: sed id in uenulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, ut eorum uiscera non modo in cibis minimè recipiantur; sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpinguia sint: amarescnut

Aristotelis, & Plinij lapsus.

reſcunt enim bile, qua ſuffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Ariſtotele. Eſt quod ibi contineri aiunt, colore quidem ſimile felli, ſed non ita ut fel humidum, lieni ſimile parte interiore. Hoc deguſtantibus atrociſsimum eſt uenenum, adeò ut breui temporis ſpatio hominem è medio tollat. Vermes in capite cerui. *Vermes cerui omnes continent in capite uiuos, qui naſci ſolent ſub lingua in concauo circiter uertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuerſi, atq; contigui ſolent numero adeò circiter uiginti.* Cerui uſus in medicina. *Ceruinus ſanguis (ut Raſis inquit libro ſexaginta animalibus dicato) clyſteribus infuſus inteſtinorum ulcera ſanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex uino uerò ſumptus, uenenatis ſagittis reſiſtit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem uſq; exuſtum, ex melle hauſtum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginoſa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis conciſa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum impoſita, donec adeò areſcant, ut in puluerem facilè conteri poßint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametſi Veſalius uir alioqui clariſsimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia uenena mirificè præſtat, antidotisq; admiſcetur, quæ peſtilentiæ aduerſantur. Sed cauendum eſt, ne huius loco ſeplaſiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compoſitionibus, ut facere conſueuerunt.* Nomina. *Quod Græci* ἐλάφου κέρας, *id Latini Ceruinum cornu uocant: Itali, il Corno del ceruo: Germani, Hirtz horn: Hiſpani, Cuerno de cieruo, & punta de cieruo: Galli, Corne de cerf.*

Κάμπαι. ERVCAE. CAP. LIII.

ERVCIS, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à uenenatis beſtijs feriri negantur.

Erucarum hiſtoria.

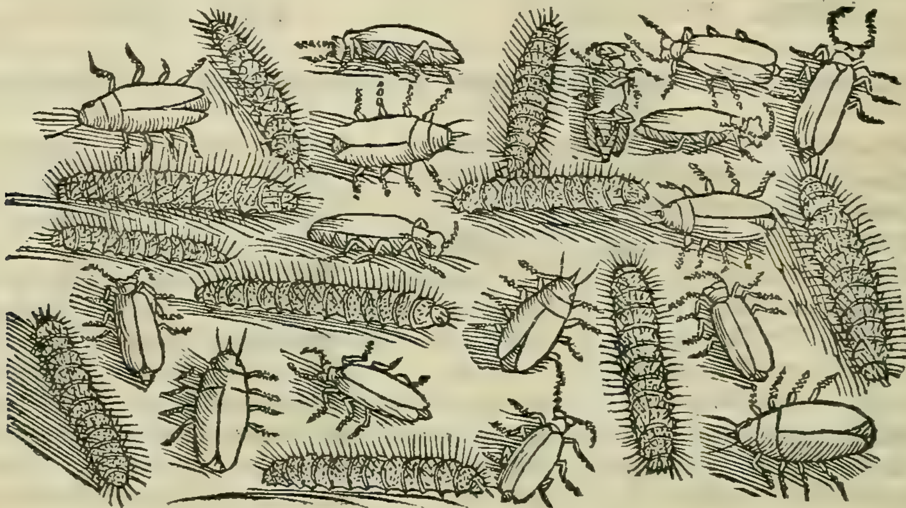
ERVCAE, *quibus olitores maximè inimicantur, animalcula ſunt uulgaris notitiæ, ſed hortis admodum noxia, quòd quandoq; adeò numeroſæ proueniant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantùm deuorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Ariſtoteles libro v. cap. xix. de hiſtoria animalium) ex uirentibus herbarum folijs, maximeq; ex braßica. Primùm minus quid milio conſiſtit in folio: mox uermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum eruculæ afformantur. Hæ tempore ſeneſcentes motu ceſſant, ſuaq; forma immutantur, durioriq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (ut Ariſtoteles prodit, & poſt ipſum Theophraſtus lib. v. de cauſis plantarum) appellantur tantiſper chryſalides, quaſi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantùm mobiles ſunt, & palpitantes, meatibus araneoſis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conſpicuum ſit, poßidet. Longo poſt tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus. Itaque primùm dum Erucæ ſunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at uerò cùm in aurelias tranſierint, nihil uel guſtant, uel excernunt. Harum, dum adhuc puer eſſem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam oſtentatione numeroſas in plateis geſtarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quiſque credidiſſet, niſi deprehenſæ fuiſſent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut uniuerſas eroſerint herbas. Quo poſtmodum factum eſt, ut ubiq; ſtirpium folia, ac rami, ædificiorumq; parietes, ijs ueluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quaſi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo faſcia obducti: id quod ſilentio diſsimulauit Ariſtoteles. Hæ quærentibus quotannis ſeſe offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præſertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria: plerunq; enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerſo reperiuntur appenſæ.* Erucarũ generatio. *Cæterùm etſi dixerit Ariſtoteles, Erucas ex herbarum, olerumq; præſertim folijs ex ſeſe gigni, abſque animalis ſemine; uiſuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auerſis olerum folijs oua parere ſubalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut ſericino Erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitandum uidetur, an rem hanc diligenter perpenderit, uel exquiſitè tractauerit Ariſtoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per ſe Erucæ naſci poßint, quemadmodum & mures, angues, uermes, aliaq; complura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, ſoleq; addenſari. quod tamen naturæ ſpeculatores non ita facilè comprobant.* Remedia contra erucas. *Erucis olera non erodi auctor eſt Plinius, ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduerſus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt etiam qui ſanguineis uirgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia eſſe. hæc Plinius. Columella præterea libro xi. de re ruſtica circa calcem, necandis prohibendiſq; erucis hæc in medium protulit. Vbi uerò apricis regionibus poſt pluuias noxia inceſſerunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem* κάμπαι *nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, ſi deciderint, non amplius ſuperiorem partem prorepunt. Id tamen ſuperuacuum eſt facere, ſi ante ſationem ſemina ſucco herbæ ſedi macerata ſunt: nihil enim ſic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inſcribitur* περὶ ἀντιπαθῶν, *affirmat, has ipſas beſtiolas enecari, ſi mulier, quæ in menſtruis eſt, ſolutis crinibus, & nudo pede unamquanque aream ter circumeat: poſt hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed poſtrema hæc, quæ à Columella referuntur, ſuperſtitioſis ſunt relinquenda.* Nomina. Κάμπαι *ita Græcè, Latinè Erucæ uocantur: Arabicè, Riapſa: Italicè, Bruchi: Germanicè, Raup, ſeu Holtz uurm: Hiſpanicè, Bruchi.*

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. LIIII.

E' FRVMENTIS congeſtæ Cantharides ad recondendum idoneæ ſunt, quæ fictili uaſe non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorſum conuerſo ſuſpenduntur ſuper aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æſtu exanimentur: poſtea lino transfixæ reponuntur. Potentiſsimæ omnes uariæ, luteis lineis, quas in pennis tranſuerſas habent, promiſſoque corpore, craſſæ, ac blattarum modo perpingues: ſed inertes, ac imbecillæ, quæ unius ſunt coloris.

Βουπρήστεις, καὶ πιτυοκάμπαι. BVPRESTES, ET PINORVM ERVCAE. CAP. LV.

SIMILI modo reconduntur bupreſtes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ: quæ ſupra cribrum ſuſpenſum feruenti cinere pauliſper intoſtæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, vlcerare, calorem elicere: qua de cauſa admiſcentur medicamentis, quæ lepras, feroſque lichenas, & carcinomata ſanant. menſes ciunt peſsis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impoſitas, aquæ ſubter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd urinam moueant. Alij pennas, pedesque contra potarum ueneficia, remedio eſſe tradiderunt.

Cantharidum conſideratio. *CANTHARIDES uulgata ſunt animalia, nomine à cantharo, qui Latinè ſcarabeus eſt, deducto, ac ſi eas dixeris paruos ſcarabeos. Sunt in Italia frequentiſsimæ, calidioribus præſertim regionibus, ubi non modò in frumentis inueniuntur; ſed in fraxinis quoq; ſtabulantur. Præſtant quæ ſolidæ, recentesq; ſunt, nam ueteraſcentes facilè cariē ſentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis.* Bupreſtes. *Bupreſtes autem (ut Plinius inquit lib. XXX. cap. IIII.) non perinde in Italia ſunt uulgares, & frequentes; ſunt tamen ſcarabeis ſimiles, quanquam minores.* Pinorum erucæ. *At pinorū erucæ numeroſæ ſanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò uireant ſyluæ, Ananienſi præſertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborū ramis, & ijs plerunq;, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ ruſeſcentes, ac piloſæ miro artificio nidificant, quibuſdā tenuiſsimis uelleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla eſt, ut nonnunquam concluſi uermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuiſsima ſerici uelamina maximè æmulantur, tenuior tamen eſt. Hæc ſanguinis manationibus aptiſsima eſt: quare impoſita confeſtim fluorem ſiſtit. Sed de his hactenus.* Error multorum. *Cæterùm ſunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè ſequentes, qui quotieſcunq; Cantharidas medicamentis miſcent, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquā partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni ſententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. XI. ſimp. med. integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipſe perpetuò fuerat uſus. Sed ſi reſponderint ij, illud nec eorum eſſe inſtitutum, nec Mauritanorum, ſed Hippocratis lib. IIII. de uictus ratione in morbis acutis, audiant quæſo quibus uerbis eodem loco Hippocratis ſententiam declaret Galenus, cùm inquit. Quidam dictionis huius mentem haud quaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropi: cui cùm à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſaq; copioſa aqua, curatus eſſe uiſus eſt: quòd pars tumoris præter naturam plurima ſtatim ad moderationem redacta ſit, ueruntamen non multis pòſt diebus obijt. Quam ob cauſam medico quidam crimen ingeſsit, perperàm data eſſe cantharidum corpora inquiens. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; eſſe quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxq; facto ſimiliter in femore abſceſſu, ſectoq;, multis pòſt diebus hominem mori contigit. quanquam urinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum uſi ſint. hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoſcitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexiſſe. Quamobrem dicendum eſſe exiſtimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo*

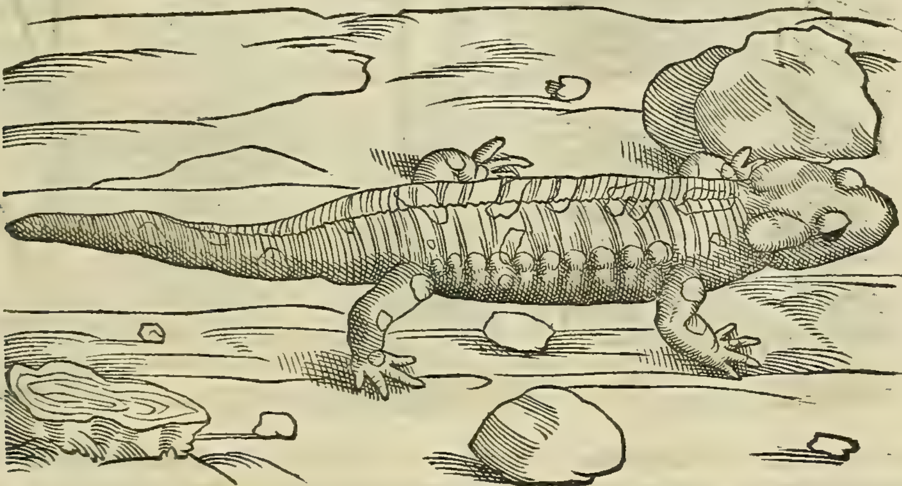
natura

natura ſunt prædita in proprij ueneni remedium. Quod cùm accuratè perpendiſſet Galenus, eas integras ſuis medicamentis ſemper admiſcuit; ut facilè atteſtantur quæ libro XI. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, ſic inquiens. Veruntamen ſufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in ungues pſorodeis cum idoneis ceratis, aut emplaſtris impoſitæ, ſic illos educunt, ut toti cadant. Miſcuimus eas etiam facultatibus pſoris, & lepris congruentibus, necnon quibuſdam ſeptis, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulũ quiddam in medicamenta urinam cientia inijciebat. At quidam ſolas alas, & pedes inijciunt, quæ aiunt eſſe alexiteria ijs, qui corpora ipſorum bibiſſent. Alij contrà. At nos totas indimus. Cæterùm aptiores ſunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, lutea tranſuerſim in alis cingula obtinent, potiſsimùm ſi inijciantur in uas fictile nouum, deinde ori uaſis linteum obductũ ſit rarum, & uas ita teneas inuerſum, ut linteum, quod cantharidibus ſubeſt, uaporem ab aceto ſurſum elatum excipiat, donec emoriantur ipſæ cantharides. Et de bupreſtibus agens, ita ſubdit. Sic Bupreſtes quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipſæ animalis quoddam genus cãtharidibus tum ſpecie, tum uiribus adſimile. Mox de pinorum erucis: quin & erucæ (inquit) quæ in pinis naſcuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius ſunt facultatis.* Cantharidum uires ex Gal.

Καυθαρίδες *ut Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus, Dherarie, ſiue Carariha: Italis, Cantarelle: Germanis, Goldt keffer: Hiſpanis pariter & Gallis, Cantarides.* Βουπρήςεις *Græcè, item Latinè Bupreſtes nominãtur: Arabicè, Xoſoſtis: Italicè, Bupreſti: Germanicè, Knoelſter: Hiſpanicè, Arebenta buei.* Πιτυοκάμπαι *Græcis, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini, Italis: Pytoriapſa, Arabibus: die uum uon fichten, Germanis: Guſanos del pino, Hiſpanis.* Nomina.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SALAMANDRA lacertæ genus eſt, iners, varium, quod fruſtrà creditum eſt, ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, vt cantharis, in medicamenta, quorum uis eſt exeſſe, & lepras abolere: ſimiliq́ue modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle ſeruatur ad eundem uſum.

SALAMANDRAE *in agro Tridentino copioſæ inueniuntur, Ananienſi præſertim ualle, iuxta ſemitas, & in opacis, uliginoſisq; locis. Incipiunt enim apparere uerno tempore, atq; etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æſtate ob ſolis feruores; itemq; hyeme ob urgentiſsima frigora, ſuis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto ſimilis eſt; uerùm capitis, ac uentris craſsitudine excellit, breuiore tamen conſtat cauda. Illa etſi altioribus nitatur cruribus, ad greſſum tamen ignauior eſt, hic uerò contrà agilis, celerq; conſpicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Viſu Salamandræ horribiles, atque abominandæ ſunt, ita ut facilè eorum aſpectus hominibus nauſeam pariat. De hac diſſerens Plinius lib.* X. *cap.* LXVII. *ſic inquit. Salamandra animal lacerti figura ſtellatum, nunquam niſi magnis imbribus prouenit, et ſerenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis ſuperpoſita, non ſecus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis aſſandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma ualentius agit, uel in fornacem proiecta, ſtatim comburitur. Vanum eſt ergo credere (ut etiam Dioſcorides inquit) igne eam minimè abſumi poſſe, eoq; uictitare, ut chamæleon aere: quandoquidem facto periculo, igne exuſtam breui ſalamandram uidimus. Quo fit, ut ſcripſerit Galenus lib.* III. *de temperamentis, Salamandram ad certum uſq; temporis ſpatium ab igne nihil pati: uri tamen, ſi ea longius igni ſit admota. Quod poſtea effecit, ut explicare neſciam, quo argumento, quáue ratione prodiderit Ariſtoteles lib.* V. *cap.* XIX. *de hiſtoria animalium, Salamandram igne minimè comburi, ſed per eum inambulantem flammas, et prunas extinguere: cùm contrarium experientia facilè probari poſsit. Illud præterea mihi dubium eſt, an idem eodem capite uera retulerit, cùm aſſerit in Cypro inſula ærarijs fornacibus, ubi chalcites lapis ingeſtus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas beſtiolas, paulò muſcis grandibus maiores, quæ per ignem ſaliant, atque ambulent, amotoq; igne ſtatim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd ſi hæc uera eſſent, ea nunquam reticuiſſet Galenus, qui*

Salamandræ conſideratio. Vana opinio. Ariſtot. vanæ opiniones.

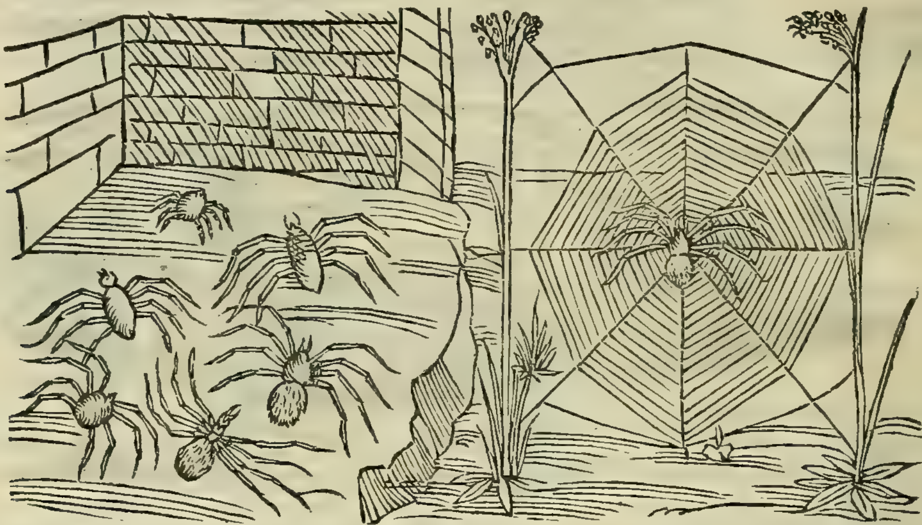
diligentißime omnia Cypri metalla inueſtigauit, ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cùm fuerit ipſe harum memorabilium rerum accuratißimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus utranque cadmiam, pompholygem, ſpodium, æris florem, & alia mecum retuli; ſed muſcas per ignem obambulantes mihi nunquam uidere licuit. Qua in re neſciuerim, quónam pacto Ariſtoteles ſeruari poßit. Niſi dixerimus, ipſum hoc in loco non ſuam, ſed aliorum hiſtoriam recenſere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neq; eſt in eis genus maſculinum, fœmineumúe. Naſcuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morſu uenenum inferunt, ſerpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris ſaliua ueneno inficiunt, maxima degu-

Salamandra acquatica. *ſtantium iactura. quandoquidem non pauci reperti ſunt, qui hoc ueneno interiere. Eſt & Salamandræ aquaticum genus Vtinenſibus frequentißimum, capite terreſtribus breuiore rotundioreq;, cauda anguillarum modo, nigro undiq;*

Nomina. *dorſo, uentre autem ruſeſcente, luteis maculis reſperſo, horrendo aſpectu, æquè atque terreſtre. Animal, quod Græcis* σαλαμάνδρα, *Latinis ſimiliter Salamandra nuncupatur: Arabibus, Adhaya: Italis, Salamandra: Germanis, Olm ſiue Molch: Hiſpanis, Salamantegua: Gallis, Salamandre.*

Ἀράχνη. ARANEVS. CAP. LVII.

ARANEVS, quem holcum, alij lycon, id eſt lupum vocant, ſubactus cum ſplenio, & linteo illitus, prolatusque utriſque temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perſanat. Tela eius impoſita ſanguinem ſiſtit, vulnera, quæ ſummam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat. Eſt & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, denſamque telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appenſum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex roſaceo, & infuſus, aurium doloribus auxiliatur.

Araneorũ, & phalãgiorum genera. ARANEORVM, *& phalangiorum (ut lib.* IX. *cap.* XXXIX. *de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax, quod in duo diſtinguitur, alterum ſimile ijs, quæ lupos appellant, eſt paruum, uarium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec uiribus ualens, neque ſaliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim maius, quod aſperam, paruamq; telam apud terram, aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordijs intus poſitis obſeruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uarium eſt, quod paucam uilemq; telam ſub arboribus facit. Tertium genus, quod ſapientißimum, lautißimumq; omnium eſt, noſtris ædificijs latißimas contexit telas. Huius, ut equidem arbitror, hîc meminit Dioſcorides.*

Phalãgiorum genera ex Pli. *Plinius araneos, qui ictu, uel morſu uenenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam libro* XXIX. *cap.* IIII. *diffuſius enarrauit his uerbis. Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum ſimile formicæ, ſed multò maius, ruſo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior huius, quàm ueſpæ ictus. Viuit maximè circa furnos, & molas. Aequè phalangion Græci uocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus, lanuginoſus, grandißimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui ceruina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub aluo, pedibus breuißimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu eius, qualis à ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idem erat aſtertion, niſi diſtingueretur uirgulis albis. Huius morſu genua labefactantur. Peior utroque eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & uomitus araneoſos: etiámnum deterior, à crabrone penna tantùm differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ ſimilis, aluo nigra, guttis albis diſtinguentibus. ueſparum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput diſtinguente linea alba, & tranſuerſum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius,*

xius, eodem colore, qui telas muſcis in parietibus latiſſimè pandit. Hactenus de aranеis, et phalangijs Plinius. Cui ſubſcribens Aëtius lib. XIII. cap. XVIII. Phalangiorũ genera, inquit, plura ſunt. Quæ uerò apud eos, qui de noxijs beſtijs ſcripſerunt, referuntur, ut plurimum ſex numero exiſtunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalon, ſextum ſcolecion appellatum. Ac primùm quidem rhagium, id eſt acineum, figura rotundum eſt, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraq; parte quàm breuiſſimos. Alterũ uero lupus appellatũ, muſcas perdit, eiſq; paſcitur: ac corpus quidem habet latum, ac uolubile, partes uerò circa eius ceruicem inciſæ ſunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc eſt, formicarium dictũ, quòd formicis maximè aſſimiletur, colore eſt fuliginoſum: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum, præſertim circa dorſum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum eſt, & uiride, ſtimulumq; iuxta collum habet, atq; ſi in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum ſclerocephalum dictum, caput habet ſaxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum poſtremò ſcolecium, ſiue uermicarium appellatum, ſublongum eſt, & ſubmaculoſum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem ſpecies phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aëtius. Ego autem aſſerere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me ſæpius ſint uiſa. quanquam ſcribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera, inibi & alterum reperitur omnium pernicioſiſſimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, ubi innumera æſtate tota uagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uerò ab his uariè, ac diuersè torquentur: ſiquidem alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij uigilijs afficiuntur, pleriq; uomitionibus laborant, nonnulli ſaltant, ſunt qui ſudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infeſtantur, & alij alia patiuntur incommoda, fiuntq; phreniticis, lymphaticis, ac maniacis ſimiles. Quæ quidem ſymptomata tam uaria, ac diuerſa non aliunde prouenire dicendum eſt, quàm aut ex uario horum animalium ueneno, aut ex demorſorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorum temperaturis omnia hæc accidiſſe conſpeximus: tametſi non deſint, qui putent Tarantulæ uenenum dietim, uel horatim immutari, fieriq; ob hoc, ut tam uarijs ſymptomatibus uexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiámnum in maritimis noſtris Senenſibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numeroſæ. Degunt hæ inter ſegetes in quibuſdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, ſæpe eos meſſores iciunt, qui huius inſidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur. Sed mirum certè, quàm facilè huiuſce ueneni uis muſica mulceatur. Quandoquidem (ut equidem atteſtari poſſum) auditis lyricis inſtrumentis, uel tibiarum ſono, primo ſtatim occurſu icti à Tarantula à languoribus ceſſant, & in medium tripudiare, & ſaltare incipiunt, tamq; diu rem proſequuntur, ac ſi ſani eſſent, & nullo unquam tenerentur dolore. Quòd ſi eueniat, ut tibicines tantillum conquieſcant, ac interponant, nõ multo pòſt tempore in terram concidunt, & ad priſtinos redeunt languores: niſi tandiu indeficiente ſonitu ſaliant, atq; tripudient, donec ueneni uirus, partim inſenſibiliter per cutis meatus, partim per ſudorem exeat, & diſcutiatur. Ob id igitur tibicines ſtipendio conducuntur, alternatimq; mutantur, ut abſq; ulla ſonitus intermiſſione, tandiu tripudient demorſi, quouſque penitus curati quieſcant: cùm tamen, dum hæc aguntur, ſint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac alijs, quæ uenenoſorum morſibus aduerſantur. Nomen ἀράχνη Græcum eſt, ut Latinum Araneus: Arabicum, Hamdebut, ſeu Hanchebut: Italicum, Ragno: Germanicum, Spinn: Hiſpanicum, Arana: Gallicuum, Areine.

Phalãgiorum genera ex Aëtio.

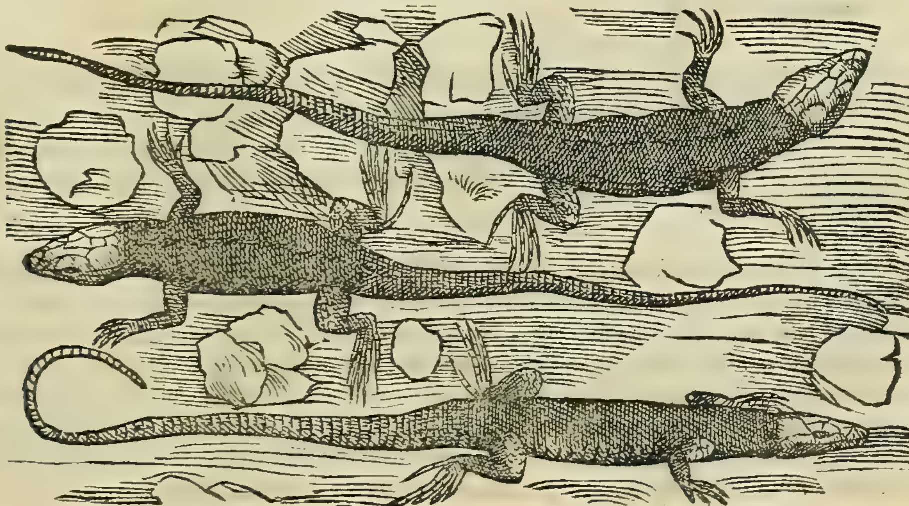
Tarantulæ cõſideratio.

Tarantulę remedium.

Nomina.

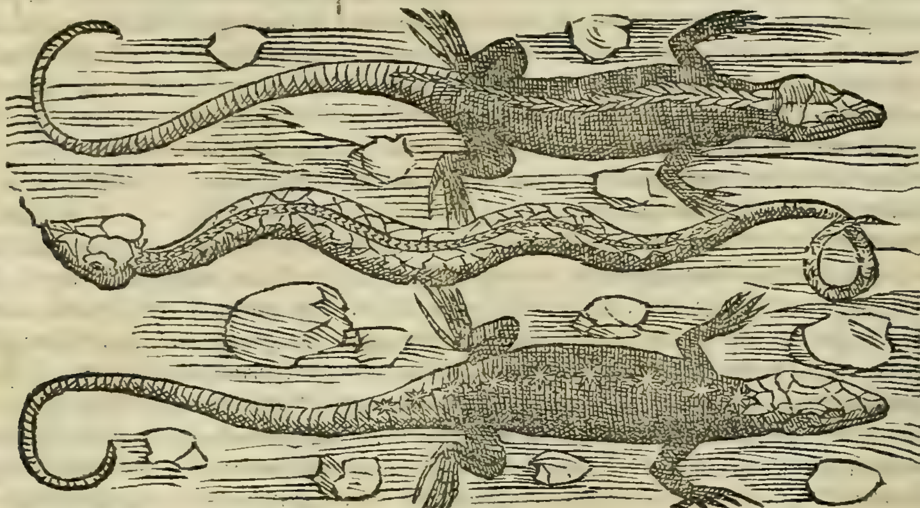
Σαῦρα. LACERTA. CAP. LVIII.

LACERTAE caput intritum, & appoſitum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: varos, formicantes uerrucas, & penſiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur exeſis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulſa admoueatur, ictis à ſcorpione leuamentum præſtat.

Σήψ. SEPS. CAP. LIX.

SEPS, quam aliqui lacertam chalcidicam uocarunt, in uino pota, morsus suos sanat.

Lacertarum consideratio.

LACERTAE, quæ ubiq; uulgares oberrant, oua quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maximè insidiantur. In Arabia (ut Plinius est auctor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India uerò Nisa monte, si Plinio credimus, ad XXIIII. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas nauigarunt insulas.

Chalcidicarũ consideratio.

Cæterùm, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libya, & Cypro copiosè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerunque in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia apud auctores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam uerò inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi subscribit: quippe qui in theriacis suis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem. Veruntamen Aëtius libro XIII. Sepam inter mortiferos recolit angues, sic inquiens. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit: rectà uerò, ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum, uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Cæterùm ij, qui ab eo percussi sunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aëtius. Pausanias porrò aliter sentire uidetur: inquit enim. Aegyptum Arcadiæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppreßit. Viperæ similis est minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo uarius, lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo incessu, quasi cancer, quod & cerastæ serpenti proprium est. Quamobrem credendum putauerim, aut fabulosam esse lacertæ Chalcidicæ historiam, aut pluribus hoc nomen conuenire serpentibus.

Terrantola.

Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola uulgò dictum, quoniam sub terra delitescat. Quæ cùm homines morsu perimat, fecit, ut mecum quandoque cogitauerim, an ea fortaßis Nicandro, ac Dioscoridi Chalcidica esset lacerta: aut Stellio, quòd stellis maculata, insignitaq; cernatur. Sed hæc libro sexto, duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morsu, uel ictu uenenum emittunt, sermonem faciemus.

Nomina.

Quæ Græcis σαῦρα, Latinis Lacerta nominatur: Italis, Lucertola: Germanis, Heidex: Hispanis, Gartixa. Quæ uerò σήψ Græcè, Latinè Seps, & Lacerta Chalcidica uocatur: Italicè, Sepa.

Σκίγκος. SCINCVS. CAP. LX.

SCINCVS aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur in Lydia Mauritaniæ. Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inueteratus cum nasturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id sibi virium vendicasse, ut si drachmæ pondere bibantur, uenerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua poto, veneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

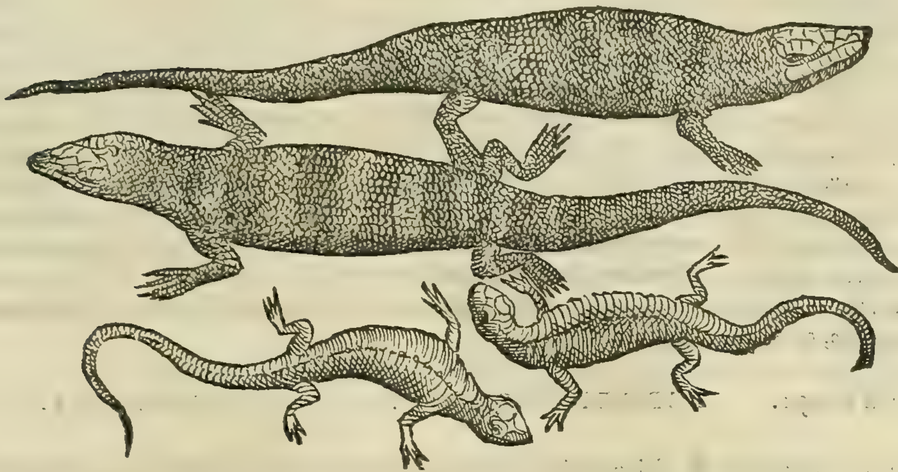
Scinci consideratio.

TAMETSI scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem crocodilum, sui generis; aquatile tamen animal est. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quanuis forma crocodilos referant; magnitudinem tamen longè minorem habent: nanq; qui ad summum adoleuerunt, nostrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis uestiuntur subluteis, cæsia à capite ad caudam discurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: ueruntamen ij ad nos non deferruntur.

Scinci Vicentini.

Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt. sed minutulos, ac nigricantes, quibus sæpius utuntur seplasiarij deficientibus marinis, non sine magno fortasse hominũ discrimine. Reprobat hos Fuchsius quoq; libro primo de compositione medicamentorum, sic inquiens. Scincus animal

SCINCVS.

mal est in aquis degens, lacertæ magnæ simile, sed uentricosius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ subijciunt, cum duabus caudis, ueri non sunt, sed ex Vicentino agro allati. hæc ille. Qui tamen dũ aliorum errorem meritò damnat, ipse (pace uiri alioquin clarißimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidisse uidetur, quòd existimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandũ, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsij Scincus, quo Foroiuliensis ager, & quæ circum Vtinum ciuitatem stagnantes sunt aquæ, maximè scatent: & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus uenter, ac maculis uarius, rotundum quadántenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorsum est, Scincus uerus non est: sed potius animal salamandræ generi adscribendum, quòd terrestrem salamandram non paucioribus referat notis, quem aquatiles testudines terrestres repræsentant. ob id itaque rectè Vtinenses hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq; maximè, quòd inter uenenata omnino reputent. Huic sanè cùm Aegyptio scinco nulla est cognatio: quippe Aegyptius capite constat longo, dorso quadántenus elato: uentre lacerta nõ maiore: corio squamis subluteis, numerosis, minimisq; in uniuersum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamen: cæsiaq; à capite ad caudam discurrente linea. Talis nimirũ Scincus est, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numerosus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro XXVIII. cap. VIII. ubi ita scribit. Ex chamæleontis similitudine est Scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur à crocodilo aquatico squamarum seta à cauda ad caput uersa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur salsi. Rostrum eius, & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accendunt. Vtiq; cum satyrio, & erucæ semine singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admistis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarum uenena, antè postea q; sumptus. In antidota quoq; nobilia additur. hæc Plinius. Porrò CROCODILVS (ut refert Aristoteles in libris de historia, & partibus animalium) animal est magnum, ad quindecim usq; cubita crescens: quanuis ad duodeuiginti scripserit Plinius. Hic animal non parit, sed ouum anserini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimùm sexaginta, uiuitq; diu, maximũq; animal minima hac origine euadit: nanq; fœtus ex ouo exclusus proportione respondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiscretam habet, ut omnino ea carere uideatur. Cuius rei causa est, quòd idem & terrestris, & aquatilis quodammodo est. Ergo ut terrestris, locum obtinet linguæ, ut uerò aquaticus elinguis. Pisces enim aut nullam habere linguam uidentur, nisi ualde resupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera superiorem mouet mandibulam, minimeq; inferiorem. causa est, quòd pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo suilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutißimi, coriumq; durißimum, telis, ac sagittis minimè cedens. Interdiu plerunq; terram incolit, noctu uerò aquis se mergit, innatatq; flumine. Duo eius esse genera Plinius est auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterũ minus illi simile, multum infrà magnitudinẽ, in terra tantùm, odoratißimisq; floribus uiuit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam uocant, oculorum uitijs utilißimam, cum porrĩ succo inunctam, & contra suffusiones, uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino molestias in facie enascẽtes tollit. Ex aqua uerò morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Felle inunctis oculis contra suffusiones nihil utilius prædicant. Maioris dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (si credimus) coitus stimulant. Corij utriusq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatem uisus inũctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incursauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipsum, excepto capite pedibusq;, elixum manditur ischiadicis. hæc Plinius. Verùntamen quæ is alterius intestinis aßignauit, ea Dioscoridem fimo tribuisse constat. Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, ueniatq; & ipse in medicum usum, non abre fore duxi, eius tum historiam, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON igitur (ut Aristoteles memoriæ prodidit

Fuchsij error.

Crocodili historia.

Crocodili genera, & uires.

Chamæleõtis historia.

prodidit lib. II. cap. XI. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè repræsentat. Latera deorsum ducta uentri iunguntur, ut piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipse etiam reliquæ partes paulòtenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, ut crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiperorum tenuißimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio nanq; metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis. pallescit cùm moritur, defunctusq; colorem eundem seruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum.

Chamæleõtis uires. *Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis ustum. Dextro oculo, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, si uiuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoresq;: corpore uero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi.*

Nomina. *Σκίγκος ut Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus, Aschanchur, siue Scanchur: Italis, Stinco, & Scinco: Hispanis, Stinco.*

Γῆς ἔντερα. TERRENI VERMES. CAP. LXI.

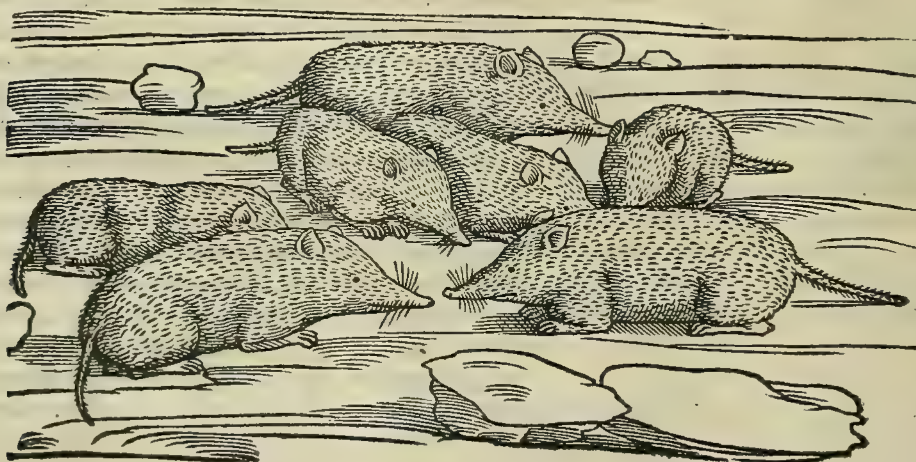
TERRENI vermes impositi, præcisos neruos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo urinam ciunt.

Terrenorum uermiũ, & eorũ olei uires. TERRENI *uermes etiam in medicum usum ueniunt. quãdoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunq; myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim uermiculos in æneũ cacabum, et affuso inde oleo igni feruefaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modo inassentur; sed penitus cõburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm uase uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: nanq; hoc modo eorum succus elicitur, cõburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si uermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes, inunctis prius locis dolentibus oleo, ac mox superpositis uermibus in eo elixis, tusis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod triapharmacum uocant, ex argẽti spuma, oleo, et aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plinius lib. XXX. cap. IX. ipsorum uermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos uermes in oleo ueteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres uermes prius uino albo eloti, ac per se absq; oleo uase uitreo excepti, operculato uasis ore, ne quid expirarare poßit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; efferuescere permittuntur, donec in liquorem oleo similem uertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præstet neruorum, & intestinorum uulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistũ: aut oleo, quod uitreis organis è larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Nanq; his additis uniuersa corporis recentia uulnera breui tempore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni uermiculi igne cremati, et in puluerem contriti felle suffusis, ex marrubij, uel absinthij decocto: adduntur q; in electuarijs ad idem paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (ut idem author est) podagricorum inflammationes extinguunt.*

Nomina. *Γῆς ἔντερα Græcis dicuntur: Latinis, uermes terreni: Arabibus, Charatin; Italis, uermi terrestri, & Lombrichi: Germanis, Regen uurm: Hispanis, Lumbrizes de tierra: Gallis, Vers de terre.*

Μυογάλη. MVS ARANEVS. CAP. LXII.

MVS araneus dissectus, & impositus, sui morsus ueneficia luit.

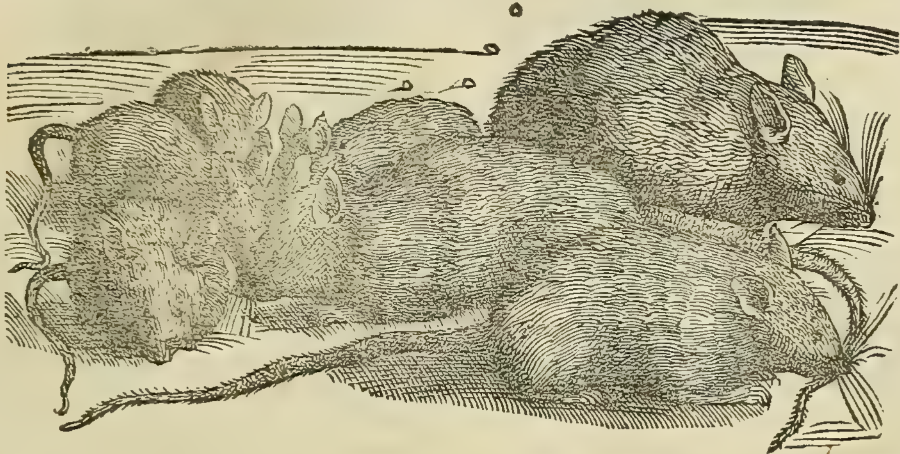

ARANEVS

ARANEVS *mus (ut Aëtius inquit) colore quidem muſtelæ ſimilis eſt, magnitudine autem muri. Os uerò ſublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine nati, in utraque maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Quibus utiq; notis abunde reſpondent ij, à quibus picturam, quam hìc damus, mutuati ſumus. Meminit muris aranei Nicander in ſuis theriacis, dixitq; perire in rotarum orbita, ſi progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabuloſum, poëticumq; cenſemus: tametſi non deſint, qui terra è plauſtrorum rotis excuſſa, huiuſce ſuccurrant morſibus. Scribit Plinius lib. VIII. cap. LVIII. mures araneos ultra Apeninum nõ haberi, cùm tamen hoc æuo in uniuerſa reperiantur Italia. In Ananienſibus montibus, Tridentino agro frequentes uiſuntur. Nihilominus incolæ inter uenenata non habent: id quod fortaſsis & cæli, & ſolis temperamento euenit. Siquidem nec ſcorpiones ibidem exorti ictu uenenum relinquunt, ut in eorum mentione ſuperius diximus.* Μυογαλῆ Græcè, *Mus araneus Latinè appellatur: Italicè, Topo ragno: Germanicè, Ziſs mauſs: Hiſpanicè, Murganho.* Aranei muris conſideratio. Nomina.

Μῦες. MVRES. CAP. LXIII.

MVRES, qui in domibus oberrant, conciſos ſcorpionum plagis utiliſsimè imponi, in confeſſo eſt. Si inaſlatos infantes ederint, oris ſaliuam exiccari promittunt.

MVRES *diuerſorum ſunt generum: ſiquidem domeſtici, ſylueſtres, ac montani reperiuntur: ſunt etiámnum aquatiles marini. Verùm primùm de ijs diſſerentes, qui noſtris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam ſegetum perniciem morantur, Ariſtotelis uerba referã, qui lib. VI. de hiſtoria animalium, cap. ultimo ſic habet. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum eſt, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in uaſe miliario aliquando occupata, paulò pòſt reſerato uaſe, muſculi numero uiginti & centum reperti ſunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agreſtis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri ſolent, ut parum ex uniuerſo frumenti relinquatur: tam cito abſumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum ſtatuerint, poſtridie mane cum meſſoribus accedentes ad ſegetem, abſumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam ſuperiore tempore homines uincere, uel ſuffiendo, uel ſues, ut latibula effoderent, admittendo, non poſſent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati ſylueſtres in primis: ſed tamen ſuperare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omnium uincit, niſi imbres: ijs enim quàm primùm intereunt. Terræ Perſicæ parte quadam mure fœmina reſciſſa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehementer confirment, Mures, ſi ſalem lambant, impleri ſine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus eſt. Habentur in murium genere & GLIRES. Idcirco (ut Plinius auctor eſt libro XXXVI. cap. primo) apud Romanos cenſoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi uetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, ſi tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, uel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam deſtruant, lentum ac frigidum gignant ſuccum, concoctuq; contumaces exiſtant. Notatum non congregari glires, niſi populares eiuſdem ſyluæ, & ſi miſceantur alienigenæ, amne, uel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim et hi cubant, rurſus æſtatæ iuueneſcunt. Montibus Goritienſi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis ſyluis maxima eſt horũ quandoq; fœtura. Quo fit, ut numeroſi à uenatoribus capiantur, præſertim cùm fagina glandæ abundant ſyluæ. Exeunt uenatum nocte, & arbores ſuffientes, in quibus ſtabulantur, ſic eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeò ut ijs repletis ſaccis domum plerunq; redeant, quos poſtea excoriant, & impoſitos præ nimia copia cadis ſale, & muria aſſeruant, quemadmodum piſces. Horum caro ijs utiliter eſtur, qui canina laborant fame: nanq; exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, & inteſtinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atq; ita aſſeruatur, quòd conſtet deplorata auriũ uitia eo remedio ſanari.* Murium conſideratio. Glirium conſideratio.

Georgius

Agricolæ error.

Georgius Agricola, uir alioqui doctißimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortaße ueros glires non uiderit neque cognouerit, non sine magno errore putat in libello, quem subterraneis animalibus dicauit, Sciuros à uillosa cauda, qua se operiunt & inumbrant, ita uocatos, Glires esse. Sed quòd hæc duo animalia inter se maximè differant, omnibus notius esse arbitror, quàm ut pluribus exponi debeat. Murium mõtanorum cõsideratio. *Porrò* MONTANI *mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam nonnunquam superant, cruribus non usqueadeò longis. Capite leporem referunt: uerùm tam breuibus auribus sunt, ut uix supra pilos appareant. Pilo ueſtiuntur uario taßi modo, oblongo.*

MVS MONTANVS.

Breuem habent caudam, & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pinguescunt, & obesi fiunt, ita ut aliquando monstrosè intumescant. Hi Ananiensibus, Phœbeisq; montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, uocanturq; uulgò corrupto uocabulo Marmontane, quasi Mures montanos dixerint. Eriguntur sæpius ursi modo, anterioribus pedibus ueluti manibus, cibum ori ministrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis instar, sed longiores, atque acutiores, quibus sæuißimè mordent. Sed mirum est (ego enim qui periculum feci, id certò testari possum) quòd si acutis forcipibus secentur, una tantùm nocte renascuntur. Domi retenti si iuuenes sint, exuta quadantenus feritate mitescunt, sed utensilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & destruãt. Hyeme delitescunt, fœno ac paleis, in aceruum congestis plerunq; se condentes. Dormiunt integris mensibus, quemadmodum & glires. In montibus uiuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore se tueantur. Exterrefacti acutißimè uociferantur, ac sibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes syluestri, & graui quodam odore adeò spirant, ut quibusdam nauseam moueant. Quo fit, ut sale, & muria asseruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm sale conditi concoctu admodum contumaces existant, uentriculo laborem inferant, corpusq; uniuersum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quòd contractos molliat & restituat neruos. Murium alia genera. *Sunt uerò & alia quoque murium genera, nempe Ponticum, Laßicum, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus prouincijsq; cognominata. Ponticus pilo est niuei candoris, sed superiore caudæ parte saturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit. corporis magnitudo illi ut sciuro. insectatur aues & mures. Hunc sanè id esse censemus, quod Armellinum uocamus. Laßicus pilis ueſtitur in cinereo candidis, uentre tamen albicante: est Pontico paulò maior. hunc Varium appellamus. Noricus corporis mole domesticam mustelam æquat, pilis leporinis ferè similibus. breui constat cauda. caret auribus, non tamen foraminibus, quæ habet aurium instar. Pannonicus, cui color subuiridis, mustelæ speciem refert, uerùm magnitudine domesticos mures non superat. Postremò Indicus colorem habet ferè murium mõtanorum, albis tamen compluribus intercursantibus pilis. capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiusculis: cauda ab ipsis clunibus craßiore in exilitatem ad imum prolixè defluente: cruribus dodrantalibus. Corpore felem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hispidiore, præsertim si aduerso tractu mulceas. Atque hactenus de murium generibus. Cæterùm murium stercus (ut in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per se potum, uesicæ lapidem comminuit.* Nomina. *Μῦες ita Græcis, Latinis uerò Mures appellantur: Italis, Topi: Germanis, Mauß: Hispanis, Ratones: Gallis, Sorizes.*

Γάλα. LAC. CAP. LXIIII.

LAC generatim omne boni ſucci eſt, corpus alit, aluum emollit: ſtomachum, & inteſtina † inflatione uexat. Vernum tamen dilutius æſtiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali craſsitudine, quod ungui inſtillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adſtringentibus pabulis, robore, lentiſco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte ueſcitur: inde ſtomacho accommodatiſsimum reddi ſolet. Ouillum autem dulce, craſſum, & præpingue: non autem uſqueadeò utile ſtomacho. Bubulum tamen,

men, aſininum, & equinum, uentri magis idonea: ſed ipſum turbant. Quibus in locis pecora, ſcammoniam, ueratrum, clematidem, aut mercurialem paſcuntur, lac omne uentrem, & ſtomachum ſubuertit: quale in Iuſtinis montibus eſſe, à nobis proditum eſt. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac hauſtum nauſeam creat, & ſtomachum in uomitiones effundit. Ventrem adſtringit lac omne decoctum, præcipueq; candentibus calculis marinis exuſtum. Et in ſumma, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus; præſertim faucium, pulmonis, interaneorum, ueſicæ, & renum: foris uerò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & uitiatos corporis ſuccos, recens cum melle crudo, addito ſale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque ſemel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulceroſas uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque ſerum continet implicitum, quod ubi diſceſsit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus ſine acrimonia uolumus deiectionem moliri, ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod ſchiſton, id eſt ſciſsile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt heminæ lactis: ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit. Sed cùm feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla ſingulis, uſque ad quinas, ita ut intercedentibus ſpatijs, potantes ambulent. Lac autem recens efficax eſt contra roſiones, uſtionesque, ab exitialibus medicamentis factas: uti à cantharidibus, aut ſalamandra, bupreſte, aut pinorum eruca, hyoſcyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præſertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonſillisque. Aſininum peculiariter collutos dentes, gingiuasque ſtabilit. Fluxiones alui, ſi vlcera ſentiantur, teneſmosque, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, ſiſtit. per ſe autem, & cum hordeacea ptiſana, aut halicaceo cremore infuſum magnopere inteſtinorum roſiones mitigat: exulceratæ uuluæ immittitur.

Humanum lac dulciſsimum eſt, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodeſt tabi, & ſtomachi roſionibus: contra hauſtum leporem marinum præſidio eſt: oculis cruore ex ictu ſuffuſis, cum thuris polline inſtillatur: podagricis utile eſt, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne reſpuendum ſplenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginoſis, & neruorum uitio laborantibus, febriculoſis, & capite dolentibus: niſi ſi quis interdum purgationis gratia, ut oſtendimus, ſchiſtum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabreſcere: potum contra uenena antidoti uicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Τυρός. CASEVS. CAP. LXV.

CASEVS recens ſine ſale ſumptus alit, ſtomacho utilis eſt, & facilè in membra delegatur: carnem facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præſtantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expreſſus, deinde inaſſatus, aluum ſiſtit. illitus, oculorum inflammationibus, & ſugillatis prodeſt. Qui uerò recens ſalitus eſt, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, ſtomacho aduerſatur, negotium uentri, interaneisque exhibet. Vetuſtiore ſiſtitur aluus. Sero, quod à caſeo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caſeus eſt equinus: ea uirus redolet, magnopere alit, bubuloque proportione reſpondet. Nec deſunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

Βούτυρον, καὶ αὐτοῦ λιγνύς. BVTYRVM, ET EIVS FVLIGO. CAP. LXVI.

E' LACTE pinguiſsimo probatum fit butyrum, quale ouillum eſt. Fit & ex caprino, agitato in uaſis lacte, donec pingue ſeparetur. Butyrum natura oleoſum eſt, & emolliens: unde largius epotum, uentrem reſoluit: prodeſt, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle ſi infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris ulcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis puſtulis per ſumma ſcatentibus aſſerit. Contra inflammationes, & duritias uuluæ, quod nec uirus reſipit, nec uetuſtatem ſentit butyrum efficax eſt: dyſentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi ſolet, quæ pus mouent: utile præſertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, ueſicæ ceruix, uulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aſpide percuſsis utiliſsimè imponitur. Recens obſonijs additum olei uicem penſat, & adipis uice fungitur in bellarijs. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc eſt. Butyrum in lucernam nouam ingeſtum accenditur, fictilique operculato, quod ſupernè in ſiphunculi ſpeciem deſinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & ſubinde aliud in abſumpti locum ſufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere inſtitueris: penna pòſt deraditur ad uſus. Eius effectus eſt in medicamentis oculorum, exiccare, & adſtringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

LAC.

Lactis consideratio. *LAC est benigni alimenti superfluum in fœminarum mamillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diuersis essentijs: nimirum caseosa, butyrosa, ac serosa, quæ abinuicem separatæ, uariam consequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorsus, de eo tantùm facultates differam, cuius hac tempestate tã in cibis, quàm in medicamentis est usus. Tale autem est humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & asininũ. Et quanuis ueteres usi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus, quòd sciam, eorum nullus sit usus, hæc tanquam superuacanea omnino reticenda censemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum sit in omnibus suis partibus. Hoc sequitur caprinum, etsi aliquantò siccius sit. His crassius est ouillum, minusq; serosum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum sit crassum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem lib. X. simplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo, et caprino butyrum confici referat. Ego nanq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatũ esse butyrum existimo. hæc Galenus. Porrò asininum sicut lac omne seri exuberantia superat, sic cæteris pinguedine cedit.*

Lactis probatio. *Probatur in uniuersum lac colore, odore, sapore, ac substantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo uisitur, pellucidum, ac clarum, non uiride, non luteum, nõ nigrũ, nec aliquo liuore suffusum: odore suaui, syncero, minimè graui, aut uiroso: sapore quidẽ dulci, non amaro, acri, acido, aut salso: substantia media inter crassum, et tenue, ita ut eius gutta ungui instillata non defluat, sed in sua sphærula permaneat. Quod autẽ tale fuerit, omniũ sanè præstantißimum erit, & in cibis optimum. Contrà peßimum præbet alimentum, uentriculum, ac totum corpus subuertit, quod contrarias notas habuerit, quodq; ex morbosis animalibus emulsum fuerit, uel etiámnum ab ijs, quæ reprobatas, uenenosasq; plantas depascuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus lib. III. de facult. alimentorum, quòd si capræ, aut alterius cuiuspiam animalis scammoniam, aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omninò aluus illi fluet.*

Lactis facultates. *Optimum datur utiliter ætate consistentibus, senibus non naturaliter frigidis, biliosis, & marasmo affectis, et deniq; ubi uentriculus excrementis uacet. Nocet lac potum contrà febriẽtibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, resolutis, conuulsis, fluxione tentatis, calculo oppreßis, pituitosis, adolescentibus, obstructis, & ijs præsertim, qui lacte, & edulijs lacte paratis, cœnas et prandia claudunt: tantoq; maior inde sequitur noxa, quãtò craßius lac assumptum extiterit. Eaq; propter citato loco inquit Galenus. Lac, quod seri plurimum habet, etiamsi semper eo utare, nullum prorsus periculum adfert. Quod uerò huiuscemodi humiditatis exiguum habet, caseosæ autem craßitudinis multum, omnibus qui ipso frequentius utuntur, est periculosum.*

Lactis bibendi ratio. *Cæterùm ut lac, quod bibendum est, prosit, hæc præterea adsint oportet, lac nimirum recenter sit mulsum: aliquid mellis, sacchari, aut salis admistum sit, ne in uentriculo concrescat: tantùmq; ex eo sumatur, quantum concoquere ualeat uentriculus. A cibis etiam omnibus, & uino, postquàm assumptum fuerit, abstinendum est, quousq; à uentriculo secesserit, minimeq; exercitio utendũ est. At quoniam lac dẽtes inficit (etsi Dioscorides contrariũ de asinino scripserit) eo statim ebibito, uino, aut hydromelite os abluere oportet.*

Lactis coagulati uires. *Quod autem immisto coagulo concreuit, quanquam uerno, ac æstiuo tempore, mensis frequentißimè expetatur; tamen angustiam parit, uentriculum opprimit, caput uaporibus replet, ægrè concoquitur, & crassum gignit succum. Quamobrem si quandoq; in cibum ueniat, primum omnium ingeratur: siquidem ultimo loco sumptũ (ut fieri adsolet) aut statim putrescit, aut subsidentem cibum secum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præsertim, cerebrũ auget, corpus impinguat, siccam et asperam tußim lenit, uenerem roborat, urinæ ardoribus subuenit, dissoluta corpora reficit, probi multiq; est alimenti, bonam facit aluum, facilè in sanguinem uertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perunctos glabrescere faciat, potum uerò emortuos educat fœtus, ut nonnullis proditum eße scribit Dioscorides, reprobat Galenus lib. X. simp. medic.*

Butyri uires ex Galeno. *Butyrum præterea (ut loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in medijs nimirum corporibus secundum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit*

& digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones; & oris phlegmonæ, aliæq; partes complures illo prorsus solo curantur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquam fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus. Sed & in uentrem deuoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atque si solum lingatur, magis quidem concoquit, uerùm minus educit: plus uerò si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli præsertim lactis pinguedine id, quod uulgò Romæ, ac in uniuersa ferè Italia Capo di latte appellant, mensis plurimùm expetitum, quòd gustui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuero ob pinguedinis copiam, præterquàm quòd uentriculum relaxat, & cuncto supernatat cibo; nutrimentum eijcit, antequàm concoquatur, uapores in caput mittit, & crassum generat succum. Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expresso inde sero. Præfertur in cibis recens, quòd noxam uentriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quàm qui diutius asseruatur. Nanque uetus, qui quòd linguam parumper uellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex eius succi prauitate, & feruenti qualitate inferat, quàm quòd humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cùm neque ad concoctionem, neque ad mouendam urinam, neque ad ciendam denique aluum, quicquam boni conferat, quemadmodum neque ad succi probitatem. De hoc autem edisserens Galenus libro x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Itaque cùm mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse conijciebam, abieci, & iam à famulis absumptum putabam: uerùm illi talia seruare soliti, longo pòst tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum utiliter posset accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci πώρους nuncupant, in articulis habens, subijt mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo unitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est. nam rupta sponte sua cute absque incisione uidelicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum usus est inueterato: atque ubi tunc quoque idem percepit commodum, sæpius deinceps uti perseuerabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atque id quidem nos excogitauimus: cæterùm comprobauit, ac confirmauit experientia. hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui uerò nec recens, nec uetustus fuerit, cùm & ipse non sit expers læsionis; minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouillus. Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris commendauit libro III. de alimentorum facultatibus; ita nec mihi sanè uitio uertendum existimauerim, si Hetruscum cæteris Italicis præferam, eum præsertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiámnum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui uulgò appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atque suauis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim uniuersæ ferè Hetruriæ coaguli uicem præstant: quo fit, ut senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mense septembri, recensq; estur. Hunc uulgò Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præsulibus, alijsq; primatibus summopere expetatur. Quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus ubique nostrates referti sunt colles, ijq; præsertim, qui non longè distant ab urbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorq; existat; est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus uerò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus; inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cùm statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iunceis uinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Priuature uulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci uescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed ægrè concoquitur, quòd substantiam habeat admodum pinguem ac lentam. His accedit, quæ uulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus uentriculum uexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Confert calidis defluxionibus obnoxijs, sitim sedat, somnum conciliat: ueruntamen obest uentriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & flatus procreat. Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (ut Galenus inquit lib. x. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturq; subducendi uentris gratia, ac per clysteres inijcitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis ulcera, quæ sanie infestantur acri, uice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscentes. Prætulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquiens. Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis uictitantium, recenterq; foetarum. Excalfacit hæc, atque siccat ordine primo completo, & usque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, aluum absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deijcit: quo fit, ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad uiscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua inter cute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrien-

Caput lactis.

Casei consideratio, & facultates.

Recoctæ uires.

Seri uires ex Galeno.

Ex Mesue.

tibus ex bile, & uiscerum, ac uasorum obstructionibus. Competit etiámnum uitijs in cute à bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uitiliginibus, alphis, psoris, leprisq; admodum conuenit. hæc Mesues.

Lactis facultates ex Gal. *Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita scribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriæ, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi inijciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos uocant* κάχληκας. *Et lac eousque decoqui debet, dum pleraque serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile: præterea ad hypopia, & hyposphagmata. Quinetiam palpebris extrinsecus, ubi qui ophthalmia laborant, somno sese dabunt, impositum simul cum rosaceo, & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc esto lac mulieris recens ex mamillis expressum. Infundimus ipsum & utero ulcerato tum per sese, tum ijs medicamentis commiscentes, quibus misceri potest, utique citra morsum curantibus, & ubi in sede ulcera mitigamus præ saniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri postulant, siue ob inflammationem, siue morsum, siue ob malignitatem. Eaq; propter & cancrosis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commistum, qualia sunt, quæ ex pompholyge constat. Et quid attinet commemorare, quòd ore contentum, collutum, gargarizatumq; uel maximè phlegmonas eius mitigat? Sed & tonsillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atq; ut semel dicam, medicamentum est leniens, totam quidem substantiam habẽs mordacitatis expertem: sed multò magis, ubi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sic mihi uidentur etiam medici ad uenena, quæ erosione interimunt, lac dari suadere, uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & sunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapsiam sumpserint. Sed hæc ex ratione fecerunt.*

Nomina. *Quod Græci* γάλα, *Latini Lac dicunt: Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milich: Hispani, Leche: Galli, Laict. Caseus uerò ita Latinis,* τυρὸς *Græcis uocatur: Arabibus, Lubon, seu Gieben: Italis, Cascio: Germanis, Kesen: Hispanis, Queso: Gallis, Fourmage. At Serum Latinè dictum, Græcè* ὀῤῥὸς γάλακτος *appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molken: Hispanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser du laict. Quod deniq; Græci* βούτυρον, *Latini similiter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter, & Anchen: Hispani, Manteca: Galli, Beurre, & Buyre.*

† *Illud hoc loco non prætereundum duxi, quòd in Græco codice manu scripto non* φυσητικὸν, *hoc est inflationem pariens, sed* φυσικὸν, *id est, naturale legatur. quòd lac potius stomachum iuuet, quàm inflatione uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem secutus fuisse uidetur Serapio: quippe qui ex Dioscoride ita transcribat. Et lac confert stomacho. Quin & facilis potuit esse librariorum lapsus ob uocum similitudinem.*

Ἔρια, καὶ οἴσυπος. LANAE, ET OESYPVS. CAP. LXVII.

SVCCIDAE lanæ molles è collo, feminibusque laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percussis, desquamatis, liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: siquidem facilè succos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum sordem (sic enim œsypum uocant) emolliunt. capitis, stomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & rosaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrescentias in carne cohibet, & ulcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, uruntur. Nec secus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo urunt. Alij in fictili oris patuli, uerucula inter se distantia componunt, & concerptas carminatasque lanas, oleo ita suffusas, ut ne stillare quidem possint, assulis tedæ subiectis, & eisdem, lanisque permutatim interstratis, leuiter succendunt, & ustas tollunt. Quòd si è teda pix, pinguitudóue ulla profluit, collecta reconditur. Lauatur

uatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conside-re patiuntur: idque sæpius, mutantes aquam, donec linguam adstringat, nec mordeat. Oesypum uocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc est. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunque sordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, uti respumet, agitatur, aut lignea rude ualidiusculè conturbatur, quo largius sordida spuma colligi possit, deinde marina respergitur: & confidente pingui, quod supernatabat, collectoque in altero fictili uase, denuo aqua in labellum fusa agitatur: spuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur. hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine, nihil prorsus spumæ extet. Collectum œsypum manibus emollitur, & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum adstringat leuiter, nec mordeat, atque pingue, candidumque spectetur: tum in fictili uase conditur. uerùm omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & sordibus quibuscunque exemptis, ac lento igni in æneo uase ex aqua decoctis, pingue, quod supernatat, collectum aqua, ut diximus, lauant: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Melius est læue, radicula non curatum, quod succidarum virus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: ueluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet ulcera, & emollit; præsertim sedis, ac uuluæ, cum meliloto, & butyro. In uellere appositum menses, & partus euocat: ulcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: contra erosos angulos oculorum, scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est. In testa noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonstrauimus: quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

Cum *Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quam Græci Oesypum appellant, & officinarum uulgus Isopum humidam uocat, plenißimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hîc relictum est, quod declarandum, uel adijciendum esse putemus. Cæterùm* ἔριον *quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf,* Nomina. *aut Suf: Germanis, Schmutziguuolen: Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod uerò Græcè* οἴσυπος*, Latini item Oesypus nominatur: Arabicè, Senferatab, siue Iufaratab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido; Gallicè, Gresse de la laine forge.*

Πιτύα. COAGVLVM. CAP. LXVIII.

Leporis coagulum tribus obolis ex uino, uenenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur. sanguinem in grumos concretum discutit. Post menstruas purgationes appositum uuluæ cum butyro, præstat mulieribus, ut concipiant: potum uerò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui uocant, priuatim cœliacis, dysentericisque conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, uituli, bubalique coagula, similes naturas sortiuntur: contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto conuenienter assumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei uires repræsentat: comitialibus, strangulatis uuluis, potu conferre existimatur. Sed si sit uituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam si erit syncerum, statim liquescit in aquam: sin minus, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare possunt. In summa, coagulum omne dissipata cogit, & coacta dissoluit.

Animalium *coagulum (ut Aristoteles memoriæ prodidit lib.* III. *cap.* XXI. *de historia animalium) lactis substantia est: quippe quod in eorum uentriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem* Coaguli consideratio. *habens intra sese, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caseum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinque lepus. Quò uetustius coagulum est, eò præstantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè potest: atque etiam quod leporis est. Sed laudatißimum hinnuli. hæc Aristoteles. Quòd autem leporinum coagulum sanguinem reijcientibus conueniat, ut Dioscorides scribit, minimè quidem probare uidetur Galenus lib. x. simp. medicamentorum ubi sic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ est, ac nimirum etiam* Coaguli facultates ex Gal. *exiccatoriæ: nam necessariò id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre sanare proditum est: sed & lac in uentre coagulatum dissoluere: quod certè & nos experti sumus, non solùm in leporino; sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinū omnium est præstantißimum. Sed & sanguinem in uentre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius fortasse cæteris leporinum: uerùm non solum, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Qui-*

dam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderunt. cæterùm nec aliũ quenquam eo usum noui, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porrò coagulum *equinum ad dysentericos, et cœliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum esse quidam prædicant, tanquam uires obtineat castorij. Verùm quæcunq; proditum est, quodque coagulum secundum essentiæ totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere.* Eius nomen Græcum πιτύα: Latinum, Coagulum: Arabicum, *Ansea, Anfhae, seu Anfhaa*: Italicum, *Caglio*: Germanicum, *Lypp, Kymn lypp, & Kaeß lypp*: Hispanicum, *Coalho*: Gallicum, *Preßeure*.

Nomina.

Στέαρ. ADEPS. CAP. LXIX.

ADEPS anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale conditus, ad vuluæ uitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis spatio acrimoniam concepit, uuluæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tantopere capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare institueris, obstructo diligenter uase, flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco uehementer frigido reconditur, & ad usus digeritur. Alij fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis uicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & ursinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimùm detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeque noua aqua abluitur: cæterùm fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur: eliquatusque, colo transfunditur in aquam. Vbi verò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum uirus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur. ubi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua, ut supereminеat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cùmque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito.

Bubulum autem seuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm uerò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante supereminеat, proluendum. decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uirus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisque tunicis, fictili nouo, postquàm exiguum salem insperseris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & vbi concrescere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum uideatur. Rursus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni uase, ibidem sinito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur. eadem quæ prius, fiant, dum omne uirus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet: sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet. Taurinum autem, & uitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & uino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, feruefactum, pernoctare sinitur: alterum id genus uinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & cassiæ modis adduntur: & xylobalsami, aspalathi singulæ drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ vnciæ. omnia exactius tunduntur, & affuso vino odorato, in vase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter efferuescunt, & semoto ab igni vase inibi pernoctant: postridie vinum effunditur, aliudque generis eiusdem adijcitur. Ter simili modo bene conferuescat: deinde matutinis exempto adipe vinum effundatur, & abluto vase, si quid imo subsidens hæsit, detergatur. postremò eliquatum pingue, & excolatum, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verùm antè

antè dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum uires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum uoles, cum uino feruefacito, impositis unà myrti ramulis, serpyllo, cypero, item aspalatho plenius tuso. Aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, vti expositum est, imbuitur.

Adipibus spissamenta sic fiunt (quemcunque acceperis, oportet, ut recens tundatur.) Syncerus, & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuso vino albo, vetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni feruescat, dum uernaculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi deposito uase refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo uini eiusdem sextarij, & seminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tusi minæ quatuor adijciuntur: lento igni subinde miscendo decoquuntur: cùmque odoris uirus euanuerit, excolatusque adeps refrixerit, una contusi aspalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino subigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibúntue: postridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis sextarijs tribus uini, unà feruescunt, quousque & uim, & odorem spissamentorum adeps ipse contraxerit: qui eliquescens colatur, & reponitur. Quòd si maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguissimæ myrrhæ uino maceratæ, quod multos in annos asseruatum est, misceto. Gallinaceus, anserinusque sic odoribus imbui solent. Cuiusuis eorum percurati sextarij duo fictili olla excipiuntur: erysisceptri, xylobalsami, palmæ elatæ, & calami planè contusi, singulorum sescuncia admiscetur: uini Lesbij ueteris cyathus vnus adijcitur: ea ter efferuescunt prunis, mox uase sublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: postridie liquata per linteum crassum mundum in uas excolantur. ubi uerò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo densius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id instituere oportet: æstate siquidem pinguia non coguntur. Nec desunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adijciant, quò facilius in unum corpus omnia coalescant. Eadem ratione suillus adeps, & ursinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm sampsuchi odorem adeps ipse repræsentabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, præsertim taurini, mina una, tempestiuique sampsuchi exquisitè confracti sesquimina miscentur, & insperso largiore uino digeruntur in offas, quæ in uase cooperto nocte quiescunt. Matutinis in fictili olla leuiusculo igni, affusa aqua leuiter coquuntur: dumque suum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. postero die detersa sorde, quæ pessum ierat, sampsuchi, ut dictum est, contusi iterum sesquimina priori pastillo adijcitur, eodemque modo in offas cogitur: alijs quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & siqua fundo hæsit spurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anserinum, gallinaceum, aut uitulinum à putredine tueri uelit, ita faciundum est. Quémuis adipem diligenter elotum, & siccatum in umbra super cribrum, per lintea munda manibus uehementer exprimat, linoque consutum umbroso in loco suspendat, & post multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pinguia autem indito melle uindicantur à putredinis uitio. Vis omnium est excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adstringunt. Earundem uirium compos leoninus: nam resistere eum aiunt ijs, qui insidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctos, serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cum polenta, rhoë, & caseo dysentericis datur, & cum ptisanæ succo infunditur. Ius decocti phthisicis in sorbitionibus prodest, datur quoque ulili ter ijs, qui cantharidum uenena hauserunt. Hircinus, ut qui ualidissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ, & croco impositus. huic proportione respondet ouillus. Suillus uerò contra uuluæ, & sedis uitia idoneus est: ambustis igni medetur. E' sue uetustissimus quisque sale conditus excalfacit, & emollit: elotus uino pleuriticis prodest: cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusque conueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrsinum constat raptos uitia alopeciæ capillos restituere, pernionibus subuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piscium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquescant, & melli admisceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesque efficax est, addita cedria, melle Attico, & pari oleo uetere: pilos alis euulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur.

TAMETSI *de adipibus, seuis, & pinguibus, quæ in medicum usum ueniunt, copiosè, & abundanter locutus sit Dioscorides: utpote qui non eorum modò facultates, & uires tradiderit; sed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, spissa & odorata reddantur, & à putredine uindicentur. tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copiosius etiam, & particularius disseruerit Galenus, nec uanum, nec à nostro instituto alienum duximus, hìc ea omnia referre, quæ ab ipso memoriæ prodita sunt libro* XI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Pinguedo, & adeps & hæc quoque communißima sunt inter animalium* Pinguedinis
partes. Nam omnia, quæ benè nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uerò macilenta sunt, maleq; nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe uerò adeò pauculum, idq; siccum, ut ægrè uti possis. uires ex Gal.

ſis. Porrò differt à pinguedine adeps craßitie: ac propterea animantibus totam naturam terroſiorem habentibus adeps prouenit, uelut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liqueſcit, nec facilè, ubi liquata fuerit, rurſum concreſcit, cogiturúe. At adeps nec facilè funditur, liqueſcitúe, & fuſus celerrimè coit, ac conglaciatur, multoq; apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, paſtusúe multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcunq; id genus cornigera, ob ſiccitatem adipem plurimum generant. At tu ſi uoles, oleoſam, & pinguem in animalibus ſubſtantiam omnem adipem appellato, ut pleriq; medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem eſſe dicere, quàm ſuum. Nam hic omnium ferme aliorum eſt humidißimus, ac proinde actione ſua uicinam oleo uim poßidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplaſmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commiſceri ſolet. Qui uerò mordicationes perpetiuntur aut in recto inteſtino, aut in colo, ijs potius caprinum adipem, quàm ſuillum inijcimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura ſua ſuillus obtundit magis, ac proinde miſcetur medicamentis ulcera curantibus, cuiuſmodi eſt, quod uocant parygrum) ſed quòd caprinus ob craßitiem citius concreſcat, ſuillus autem inſtar olei defluat: proinde ipſum potius dyſentericis, & tineſmoſis inijcimus, quando morſum eorum mitigare conſilium eſt. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod moleſtum eſt, hæſerit. Nam quod craſſarum eſt partium, minus; magis autem quod ſubtilium partium eſt, tota corpora penetrat, & omnibus ipſum ſaniebus mordicantibus permiſcetur. Hac ratione adeps anſerinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: ſed & ſuillo calidior eſt. Horum tamen in medio eſt gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior ſemper, ac ſiccior eſt maſculorum animalium, & horum ipſorum exectorum minus tum calidus, tum ſiccus. Quippe mas caſtratus eiuſdem ſemper generis fœminæ aßimilatur. Hoc autem ſermonis caput commune eſt, cuius meminiſſe oportet: Pro animaliū temperatura ſemper exiſtere differentias eius, quæ in illis eſt, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleoſi, & pinguis. Igitur cùm ſus omnibus propè quadrupedibus animalibus in caliditate, ac ſiccitate inferior ſit; proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisq; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas eſt humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminiſſe perpetuò oportet in principijs huius operis dicti. At differentiæ, quæ ſunt cuiuſq; ſingulatim, in maioris, minorisq; ratione ſunt. Nam pinguedo ſuis, ut ad nos quidem, largius humectare poteſt, ſed non æquè excalfacere, ut oleum: uerùm pinguedinis ſuum talis eſt caliditas, qualis ſpectatur in nobis. Porrò taurorum adeps ſuillo multò calidior eſt, & ſiccior. Rurſum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina eſſe tum calidiorem, tum ſicciorem: marem autem caſtratum aßimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis eſt ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior eſt, & minus calida. Sic & adeps uitulinus, taurino minus tum calidus eſt, tum ſiccus: & hædorum, quàm caprarum: ſed & caprarum minus, quàm hircorum. Et rurſum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. nam & ipſorum calidißimus eſt, & maximè tenuium partium. Itaq; ſi ipſum medicamentis ad ulcera, & phlegmonas conuenientibus commiſceas, non modò nihil adiuueris; uerùm etiam læſeris, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atque ſcirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci uocant) & in ſumma quæcunque ſcirrhoſa ſunt, ijs aptißimus eſt, in quibus ſanè inefficacißimus apparet ſuillus. Taurinus autem ab utroq; ex æquo diſtat, ut quantò calidior, ſicciorq; ſuillo eſt, tantò ſuperetur à leonino. Itaque tanquam in medio conſiſtens, meritò utrique medicamentorum miſcetur generi, & ijs ſcilicet, quæ ſcirrhoſis medentur, & ijs, quæ phlegmonas concoquunt, cuiuſmodi eſt tetrapharmacum quod uocant, ex cera, reſina, pice, & adipe conſtans. Nam ſiue in hoc taurinum, ſiue uitulinum, ſiue hircinum, ſiue caprinum, ſiue ſuillum indideris, ſemper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed ſuillus ſi addatur, in pueris, & fœminis, & ut breuiter dicam, omnibus, quibus caro eſt mollior, competit. Sin taurinum adieceris, foſſoribus, & meſſoribus, & omnibus carnem duram habentibus, ſiue ob naturalem temperiem, ſiue ex ratione, ac forma uitæ, conueniens effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inueteraſcit, ſe ipſo & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque magis diſcuſſorius. Verùm id omnibus ferè inueteraſcentibus accidit, quæ quidem putreſcere non anticipent. Nam uinum, mel, acetum, frumentum, butyrum, lana ſuccida, oleum omne, ſiue lentiſcinum, ſiue cicinum, ſiue raphaninum, ſiue ipſum quod ex oliuis conficitur, uetuſtate & calidiora, & tenuioris eſſentiæ efficiuntur: ac proinde guſtantibus apparent acriora, & ad induratos, ægreq; ſolubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atq; ego ſanè guſtantibns acriora uideri dixi. At quidam, quibus ſtudium eſt nominum ſignificatus corrumpere, non acria, ſed adſtringentia uocant id genus omnia, aduſque piper: tanquam interſit nihil, adſtringens, an acre dixeris. Etſi denuo illos roges de galla, myrtis, meſpilis, mali punici putaminibus, quæ ſidia uocant, rhoë, & omphacio, & hæc dicunt adſtringere: tametſi aduerſißimum ex illis ſenſum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce. Igitur ſi quemadmodum adſtrictionis uocabulum de utroque affectu, quem guſtu percipimus, communiter efferunt, ſic ipſos quoq; affectus unam habere naturam exiſtimant, quid uis aliud potius habendi ſunt, quàm homines, ut qui ſoli proprios ſenſus obtineant. At ſi omphaca, rhoa, gallam, balauſtium, hypociſtida contrahere, conſtringereq; noſtram fateantur ſubſtantiam: ſecernere uerò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adſtringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoſcendis ipſis medicamentis non peccant. Verùm ſi oportet coniectantem dicere, an in uocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in uocabulis potius falſos uiros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua inſueta eſt, qualis eſt Dioſcorides Anazarbenſis. qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm ſignificata Græcanicarum uocum non ſatis pernouit. Hic ergo cùm ait magis eſſe adſtrictorium adipem caprinum ſuillo: ſi quidem acriorem ſignificare uelit, per magis adſtrictorium, accipimus ſermonem ceu uerum. At ſi illud,

lud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypociſtis, balauſtium, haud uerum eſſe ſermonem dicemus. Porrò quoniam uiperarum adipem, ubi radicitus pilos ſub alis euulſeris, prohibere illos recreſcere illitum referunt, uiſum eſt mihi eius facere periculum eſſe ſatius: at ubi prout iubent, feciſſem, mentitos comperi, ſicut etiam quòd initia ſuffuſionum ſanet. Verùm urſorum adipem alopecias curare uerè ſcripſerunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen uulpinum adipem dolores aurium ſanare, abſque ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noſcentibus ipſis diſtinguere, quæ dicunt, attendendum non eſt. Alij piſcium adipem laudant, tanquam ad ſuffuſiones, aut quemcunque alium affectum nominare uelint, congruat. Alij non ſimpliciter piſcium, ſed addunt fluuiatilium: alij uerò potius marinorum, quò uidelicet aliquid plus ſcire uideantur, quàm uulgus. hæc Galenus. Cæterùm de Taßi pinguedine, quæ (ut experimento manifeſto conſtat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & diſcutit, nihil poſteritatis memoriæ prodiderunt Dioſcorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quod ſciam, tradidit: nec quibus odoramentis ueteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent. quemadmodum hac noſtra ætate unguentarij illam parant, quam uulgò POMATA *uocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: ſuilli uerò recentis uncias ſex: deinde exemptis membranis, uino albo lauant, exprimuntq; tandiu, donec uinum omne exeat. Poſt hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum ſemuncia, nucis myriſticæ drachmis duabus, malis appianis, uel ſylueſtribus ſemicontuſis ſenis, uel ſeptenis. Hæc omnia in ſufficienti aquæ roſaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tandiu decoquunt uas operculo contegentes, & rudicula ſæpius miſcentes, quouſque uniuerſa ferè aqua euaneſcat. Percolant deinde linteolo ſpißiori ſubdito uaſe mundo, aqua roſarū madente, dimittuntq; concreſcere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis uncijs ſex, ceræ albæ uncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac poſtmodum linteolo percolant in nitidißimum catinum aqua roſarum affuſa: ſinuntq; concreſcere. Demum eadem aqua moſchum experta, aut alijs refragrantibus aquis, tandiu lauant rude miſcentes, donec unguentum illud ad ſummum albeſcat. Tunc enim extrahunt, & uitreo uaſe recondunt, ſeruantq; in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentißimum obtinet uſum ad labiorum, manuum, & mamillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri ſucco factas. Vtuntur eo præterea ad deſquamatam cutem, & ad cruſtoſas papulas, quæ pueris in capite enaſcuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admiſceant, ut melius, citiusq; rimæ occludantur. Alij uerò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porrò (ut libro tertio de facultate alimentorum ſcribit Galenus, & Iſach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis ſumptus uentriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, ſuccum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, retentricem uentriculi facultatem imbecillem reddit: ſenſus, & intellectum hebetat, ſomnolentiam inducit, & in uentriculis facilè in bilem uertitur, & in uapores caput petentes. Quare adeps eſt potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus. Στέαρ Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Meñim, Vxaham, ſiue Saham: Italis, Graſſo: Germanis, Feyſt, Fettigkeit, & Schmaltz: Hiſpanis, Gordura: Gallis, Greſſe.*

Pomatæ parādæ ratio, & vſus.

Adipis in cibis facultas.

Nomina.

Μυελός. MEDVLLA. CAP. LXX.

LAVDATISSIMA eſt ceruina, mox vitulina, poſt hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æſtatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cùm alijs anni temporibus concrementum ſanguinis, & veluti caro friabilis, in oſsibus inueniatur: nec facilè cognoſci poteſt, ni quis eam oſsibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, vlcera explent. Ceruina perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ reſperſu ſubactæ, ſelectiſque oſſibus tantiſper elotæ, & in linteum expreſſæ, donec aqua ſyncera emanet: & deterſa ſorde pinna, ſiqua innatet, liquatæ in duplicato vaſe in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni fæce, quæ ad ima ſidit, deraſa, fictili nouo reponuntur. Quòd ſi libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anſerum, & gallinarum adipe demonſtrauimus.

MEDVLLA, *ut ſcriptum reliquit Galenus libro* XI. *ſimplicium medicamentorum, uim habet indurata, & ſcirrhoſa corpora emolliendi, ſiue muſculis, ſiue tendonibus, ſiue ligamentis id accidat, ſiue etiam uiſceribus. Optimam ſemper expertus ſum ceruinam: deinde ipſorum iuniorum boum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum uitulinam appellitant. At hircorum, & taurorum tum acrior eſt, tum ſiccior. Itaq; durities ſcirrhoſas diſſoluere nequit, ſiqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his ſunt prodita. Ex uitulina igitur, & ceruina medulla peßi componuntur uteros emollientes. Et extrinſecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem non ſolùm medulla ex oßibus, quæ ſanè re uera eſt medulla; ſed & ex ſpina, quam & ipſam medullam nominant, ſpinalem uidelicet: quæ tum durior, tum ſiccior eſt, quàm alia. Illa enim mollior eſt & pinguior: ac proinde ego ſpinalem ſeorſum per ſeſe abſq; illa repono. Sed ea mihi utriuſque medullæ cura eſt, ne aut putreſcant, aut ſitum colligant. Itaq; in hyeme primùm eas capio, uelut & adipem, deinde in ædibus ſiccis, atque editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri ſiccis repono. Nam quæ recentia ſunt & humida, multum etiam qualitatis ſuæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At ſi quando ambiente calido, & auſtrino medullas, aut adipem uoles reponere, paratum ſit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè ſunt quæ meridiem ſpectant (putreſcunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus ſitum contrahunt) ſed ſupernum atque excelſum, & ad aquilonem obuerſum, paruas habens feneſtras apertas, ut tam noctu,*

Medullæ uires ex Gal.

ctu, quàm interdiu ab Arcto spirantes uentos accipiat. hactenus Galenus. In usu uerò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægrè concoquitur, uentriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen uentriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex oßibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta uentriculi appetentiam destruat, pituitamq; gignat; si tamē probè conficiatur, ualentißimè nutrit, magisq; ori placet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus.

Μυελὸς Græcè, Medulla Latinè uocatur: Arabicè, Mochialhalbadam, seu Moch simpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè, Marck: Hispanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.

Χολὴ. FEL. CAP. LXXI.

FEL omne reponitur hoc modo. Recens præligato ore folliculi lino tandiu demissum in feruentem aquam, dum quis spatium trium stadiorum percurfaret, mox exemptum siccatur vmbroso loco, asperginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci solet, ligatum lino in vitreū vas, quod mel habeat, immittitur: circumuoluto ad os vasis lini principio, & operto vase reconditur. Est autem omnis fellis uis acris, & excalfaciens: intensis tamen, & remissis viribus differunt. Siquidem præstantius in effectu esse videtur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinæ testudinis, hyænæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & syluestris capræ. quod priuatim prodest contra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ouillo, suillo, hircino, atque vrsino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, deiectionem quis molietur, si intinctum eo tomētum, aut fimbriam sedi subijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: sedis vlcera sanat, & ad cicatricem vsque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insueuit vulnerarijs emplastris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis vlceribus, colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & vrsinum contra eadem pollent, verùm inefficacius hæc præstant. Vrsinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium vlcera, reliquaque omnia magno usu assumitur.

QVANVIS *de fellis reponendi ratione, atq; etiam de eius uiribus abunde scripserit Dioscorides; non tamen ob hoc prætermittenda existimaui nonnulla, quæ à Galeno libro x. simplicium medicamentorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidißimum. Itaq; sicuti sanguinem, & carnes dißimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidißimorum fel, aliorum quoq; animalium fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportione & hunc humorem illis inesse minus calidum, quantò scilicet & in alijs sunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diuerso animalium genere, quòd hæc magis, illa uerò minus calida sint; uerùm etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uiolenterq; diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim, famemq;, & multum laborem perpessus fuerit, ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis lætus, liberq; uitam desidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac uexati animalis fel substantia craßius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisq; ærugini simile: ob idq; etiam longè calidius erit, quàm alterius, qui in pace, & otio degerit. Ideoq; fel animalium quantò tenuius est, ac colore constat dilutiore, tantò minus spißioribus & magis colore saturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioscoridem, & Galenum meminisse non reperio. Hic (ut plerique perhibent auctores) potus, uesicæ calculos comminuit. Naribus inditus uisum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ succo commistus, & in erinis naribus attractus, comitialibus subuenit. Non desunt etiam qui idem magno successu ex uino exhibeant potandum felle suffusis. Denique auratæ, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, si uiri penis eo perungatur. Quod Græcis χολὴ, Latinis, Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Goll: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.*

Fellis uires ex Galeno.

Fellis bubuli lapis, & eius uires.

Nomina.

Αἷμα. SANGVIS. CAP. LXXII.

SANGVIS anseris, anatis, & hœdi, vtilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum vulneribus, lusciosisque illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit: in vino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse

desse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum vino, & leporis coagulo, cuminoque contra serpentium morsus, & hausta rubetæ venena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, septica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem viridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignem sacrum illitus.

Sanguinis cõsideratio.

D I S S E R E N S *de sanguine Galenus, statim initio libri* X. *de simplicium medicamentorum facultatibus, etsi minime eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum usui recte competat, ut* Dioscorides, *& pleriq; alij, qui de eius uiribus scripserunt, liquido affirmarunt: declarat tamen, multa de sanguinis uiribus à scriptoribus esse prodita, quæ facto periculo fabulosa potius, & uana reperiuntur, quàm uera.* *Siquidem, ut idem refert Galenus, falsum sane esse omnibus in confesso est, quòd epotus noctuæ sanguis difficulter spirantes sanitati restituat. Vespertilionum uerò perunctis uirginum mammis, eas extuberare non sinat: pilosq; renasci inhibeat, ijs partibus illitus, unde recenter ipsi euulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilosq; è palpebris euulsos renasci prohiberi uiridium ranarum cruore. Quibus facile conijcere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum uiridium sanguine depilari, cùm potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) euulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse uidetur: quod hic ea, quæ de admissariorum equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi forte interpretum uitium sit, qui sexum in Dioscoride perperàm mutarint.* *Præterea inquit Galenus. Tametsi non desint, qui turturis, uel columbæ sanguinē præferant in perforata caluaria, ubi rosaceo melius inuenire nihil possis: nonnulli uerò laudibus extollant gallorum, gallinarumq; sanguinem ad sanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili uerò terrestris ad roborandam oculorum aciem: admissariorum equorū, quòd septicus sit, ad exulcerandam ubiq; cutim: domesticorumq; murium ad ἀκροχορδόνας Græcis uocatas; id tamen nunquam experiri uolui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, uel stolidus uiderer, si tantis, tamq; probatis remedijs semel præteritis considerem, sanguinem horum animalium illis plus posse præstare. Quòd si quis hæc experiri uolet, certò scio, damnabit non modò, qui talia scripserunt, sed & se delusum facto periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus antea quàm concrescat, inter deleteria recensetur medicamenta, quòd haurientem protinus strangulet, ut sexto uolumine diffusius dicetur.* *Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum, Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Bluot: Hispanicum, Sangre: Gallicum, Sang.*

Vana sanguinis experimẽta.

Nomina.

Ἀπόπατος. FIMVM. CAP. LXXIII.

A R M E N T A R I A E bouis fimum, si recens admoueatur, vulnerum inflammationes mitigat: folijs autem inuoluitur, & calfactum cinere feruenti superponitur. coxendicis cruciatus fotu compescit: illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit. Priuatim suffitu fimi, quod à masculo boue redditum est, procidentes vuluæ reprimuntur: accensi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in uino, regium morbum emendat: menses cit cum odoramentis haustum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosque sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopecijs exustum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impositum his, qui podagra tentantur, auxilio est. Caprillum in aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, vlceribus quæ serpunt, igni sacro, & parotidibus. Vtilem ischiadici vstionem hunc in modum accipiunt. In eo interstitio, vbi pollex brachiali committitur, caua veluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare. adustio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles verrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum. Fimum suis syluestris aridum, in aqua, aut vino potum, reiectiones sanguinis sistit: vetustum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam asinorum, quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet. Armentarij, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in vino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & vrit: cum hordeacea farina mistum, strumas ex aceto discutit: carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni medetur. Gallinaceum verò omnia eadem, sed inefficacius præstat: priuatim tamen contra venena fungorum, & coli cruciatus ex aceto, aut vino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure, & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quod flagrantissimo canis sydere fuerit exceptum, cum vino, aut aqua potum, sistit aluum. Humanum stercus illitum, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumescere non patitur: sed

sed ea statim glutinat. sicco ex melle anginæ perungi commodissimè traduntur. Terrestris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremque seruat. Optima est candidissima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderosa, in humore statim eliquescens: quæ cùm teritur, fermenti acorem quadántenus refert. Adulterant eam sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, ipsumque non dissimile vendunt. Alij amylum, aut cimoliam miscent, & adscito anchusæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, vt se contrahat in vermiculorum speciem: qui siccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum stercus, caninumque gutturi impositum, anginis auxiliari.

Stercoris uires ex Gal.

STERCVS, ut posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro x. simplicium medicamentorum, uim habet uel maximè digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestrium, & canum, ubi ossibus duntaxat uescuntur, neq; grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis; sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceωn, & alia omnia composita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & stercore ad multos sæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiscens; sed ijs quoque, quæ intrò in os sumuntur.

Humani stercoris experimentum.

Cæterùm humani stercoris hoc habeo experimentum. Assiduè quidam à phlegmonis ad fauces existentibus uexabatur, adeò uehementer, ut suffocationis subiret periculum, & sanè ob hoc periculum uenam secare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidisset, pollicitus est se præbiturum medicamenti experimentum, & se uocari, si quando rursus aliqua in parte gutturis emicuisset phlegmone, ante sanguinis missionem præcepit. Itaq; uocatus, medicamento illito, statim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipso tantùm; sed & in alijs, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assiduò suffocari periclitabatur, data mercede, ut se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ sumptu liberalis. Porrò ubi conuentum esset de pretio, is qui uendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheιan quandam utilitatem obtinet. Esse autem eam antipatheιan, ut qui curatur nesciat, unde conficiatur. Iussit itaq; alium daret, qui pro ipso disceret, quiq; iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti facturum copiam, priusquàm ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, suum hominem; sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, ut ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis uidelicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum uinum uetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modò ut perfectè ea puer posset concoquere. Itaq; cùm primo die eo uictu esset usus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoq; die rursum eodem alebat uictu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto utebatur, similiter ut stercore canino, ut antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætulisse lupinos: sese uerò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atque ego sanè hæc tibi de humano stercore narrare possum. hæc Galenus.

Aqua, & oleũ ex humano stercore.

Cæterùm fit ex humano stercore uitreis organis aqua, præsertimq; ex eo, quod homo rufus excreuerit, quæ cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus ulceribus mirificè opem præstat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus uerò sumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & uesica comminuit: aqua intercute laborantibus prodest: item & ijs auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt; sed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quæ uenenum eiaculantur. Porrò oleum, quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaq; ulcera, quæ Græcis cacoëthe dicuntur, etiam ualentius sanat.

Bubuli ster. uires ex Gal.

Bubulum deinde stercus (ut idem Galenus citato loco scriptum reliquit) exiccantis, attrahentisq; & ipsum est facultatis, ut palàm facit, dum apum uesparumq; morsus iuuat. Atq; hæc ut à proprietate substantiæ totius iuuentur, fieri potest. Cæterùm humidum illud uere collectum, cùm boues herbas depascuntur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò ualidum. Quæ & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur.

Caprini ster. uires ex Gal.

Caprinum præterea digerentis, & acris est facultatis, adeò ut induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiusmodi stercora applicant; sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo usus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè solubilem, iusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito uidelicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cùm sic usus esset, non tantùm in genu; sed etiam alijs in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nam acrius est medicamentum, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos uariè caprino stercore utimur. Sed & ustum tenuiorum quidem partium, uerùm haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim uis eius cuiusq; etiam usti, abstersoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs, qui in agris, & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoq; medicus arquatis potandas ipsas σπυράθους, hoc est, pilulas caprinas ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet. cæ-

terùm

terùm potiora eligere potißimùm ad urbanos, & honoratos, alicuiusq; existimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquam sum usus medicamine, cùm multò meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium usus, aut in itinere, aut in uenatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos. Cæterùm è ca Canini stercoris uires. *nibus ossa comedentibus stercus, præterquàm quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustũ, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitũ ferrum, quod Græci* ςόμωμα *uocant. Quinetiam periodicas, circularésue fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex uino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis ulceribus inspersum, uel emplastris ad id facientibus commistum.* Pollet etiam suis uiribus Lupinum: *idcirco id magnis laudibus extulit* Galenus *citato* Lupini sterc. uires ex Gal. *loco, sic inquiens. Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm in ipsis paroxysmis; sed etiam in interuallis, si quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporũ stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar, quòd uel suspensum euidenter sæpenumero iuuisset. Itaq; hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, ut suspenso altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiã loco ex terra. Itaq; in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, uepribus, herbisq; procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nonnihil oßium deuorati animalis, quod ut effugit commansionem, ita & concoctionem: quod & ipsum contundens, ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiusmodi. Vt plurimùm autem ex uino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat: interim uerò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubebat suspendi uinculo confecto ex lana non cuiuslibet ouis, uerùm multò præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, unde quod ad hũc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ conficimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum uiderimus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset.* Quòd autem ciconiæ Ciconiæ stercus. *nimum comitiales iuuet, planè refellit* Galenus, *asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cùm satis superq; disseruerit* Dioscorides, *nec plura à* Galeno, *& alijs descripta repererim, quæ medicinæ magis competere poßint, non est quid amplius addendum existimem. Veruntamẽ animaduertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & uictus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minúsue calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus.* Quod Græ Nomina. *cè* ἀπόπατος, *Latinè* Stercus *& fimum uocatur: Arabicè,* Hebel, Zebel, *aut* Bhar haiuan: *Italicè,* Sterco: *Germanicè,* Drecken; *Hispanicè,* Estiercol: *Gallicè,* Fiante.

Οὖρον. VRINA. CAP. LXXIIII.

HVMANAM vrinam suam cuique bibere, contra uiperæ morsus, ac uenena, incipientemque aquam inter cutem proderit: scorpionis, viperæ marinorum, draconisque morsus, ea conuenientissimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est; pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus ulcera capitis manantia, furfures, psoras, & feruidas eruptiones, multò magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctaque in calyce mali punici, earum uermiculos abigit. Pueri impubis resorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque. ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in urina subsidit, illitu ignem sacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, vuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrra instilletur, aurium dolores lenit. Aprina uiribus eisdem prædita est: priuatim comminuit uesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, vrinamque per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renum vitijs mederi. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coiréue in calculi duritiam, uulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua stomacho, aluoque fluxione laboranti conuenit.

VRINAE *omnes quidem, ut scriptis tradidit* Galenus *lib. x. simplicium medicamentorum, facultate sunt cali* Vrinarũ facultates ex Gal. *dæ: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina similiter debilis. Verùm montanorum aprorum ualida est, ut etiam ex odore apparet, qui utiq; acerrimus est.* Hac utuntur Hetrusci *ad puerorum uermes, oleum suo in utriculo urinæ* Vrina apri. *admiscentes, et in fumo tandiu suspendentes, donec crassescat ad mellis spißitudinem: deinde illud diligenter asseruat, eoq; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed*

quanuis Dioscorides complurium urinarum uires descripserit, ut quas uarijs, ac diuersis morbis utiles esse existimauerit; Galenus tamen urinarum medicamenta paruipendisse uidetur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de sanguinibus differens inquit) cùm parata reperiantur ualentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos superstitiososq; spectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaq; remedia nunquam probatis, expertisq; præponunt. Quòd autem puerorum urina ægrè spirantibus conferat (ut Dioscorides auctor est) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnœæ uocatæ gratia ebibere necessarium non est, cùm sint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid præter alia possideat. Chrysocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioscorides, quamq; seplasiarij, & aurifices uulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de ea speciatim egit, & lib. X. eorundem de urinis differens. Et quanuis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataq; chrysocolla fossitia habeatur; fit tamen artificio ex pueri urina in ardentissimis solis caloribus æreo mortario, atq; etiam pistillo æreo tandiu circumacta, donec mellis spissitudinē assequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata sit, ad contumacia ulcera sananda, exedentiaq; coërcenda. Illud profectò uanum, ac fabulosum esse manifestè deprehenditur (ut hìc Dioscorides scribit, & nos eum secuti superiori libro in succini mētione ostendimus) quòd urina lyncis, simulac excernitur, duretur, coëatue in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quòd is inter succini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenseatur, quòd suæ proprietate naturæ pennas ad se trahat, quēadmodum & cætera succini genera paleas, festucas, ac leuissima quæq; alliciunt. Quantum uerò à legitimo lyncurio uulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius est usus apud seplasiarios, & medicos, qui simplicium medicamentorum scientiam negligunt, ij dijudicent, qui simplicium historias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis uenditant impostores, lyncurium succini genus haudquaquam est, nec alius quiuis lapis ei uiribus respondens, nec si quidem urinam cieat, & renum, uesicæq; calculos comminuat, ut seplasiariorum, & medicorum uulgus opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorumq; in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Cæterùm hinc satis constare arbitror, Christophorum Encelium (pace uiri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quòd lib. III. cap. XXVII. de re metallica, poëtarum fortasse, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm ueris probatissimorum auctorum testimonijs, probare contendat, Lyncurium ex urina lyncis coalescere, atq; ex maris urina fuluum fieri, ex fœminæ uerò urina album. Hanc autem opinionem suam ex eo comprobare uidetur, quòd aliquando in uesica apri, itemq; suis domestici lapillos inuenerit. Ex quo postea colligit, mirum non esse, quòd lyncis quoque urina in lapillos concrescat. Sed quàm leuis & infirma sit hæc ratiocinatio, ut comprobet quod contendit, quàmq; uana sit opinio hæc, eorum sit iudicium, qui magnis laboribus, multis studijs, summaquè diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atque hactenus de urinis, & lyncurio. Restat modò, ut etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaq; cùm eius non meminerit his libris Dioscorides, possitq; nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius uiribus, & facultatibus hìc referam, quæ à Galeno libro X. simplic. medicam. memoriæ produntur his uerbis. Sielon, siue sialon, siue ptyelon appellare libet, nihil interest. Verùm id sciendum est, uim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum unoquoque sano, aut ægroto, ieiuno aut sitibundo, aut cibo potúque sumpto. Etenim ut urina, & bilis, & sudor; sic etiam saliua sumpto quidem cibo imbecilla est: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio utriusque est eorum, qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potúmue ingesserunt. Hac ergo saliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt subinde, tanto scilicet interuallo, dum saliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm si macerarent aqua, non æquè prodesset. Ex quo liquet, saliuam ipsam auxilij robur adferre. Atq; corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commansum. Porrò omnia sic commansa digerunt, & sugillata, cæteráque ecchymomata, maximè ubi panis simul cum pauco radiculæ fuerit commansus. Porrò tota substantia uel maximè aduersa est saliua bestijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poëta refert. Pollicitus autem mihi quidā incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: ubi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursum eam obmurmurans iterum scorpium conspuit: ac ubi tertiò dixisset, atq; expuisset, mortuus est scorpius. At postea ego absq; incantatione à sola saliua morientem uidi scorpium, idq; celeriter passum à saliua esurientium, aut sitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuq; fuerant impleti: in alijs autem proportione. Quod ὖρον Græcis, Latinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, orina. Quod uerò σίελον, σίαλον, & πτύελον Græcè, Saliua Latinè, pariter & Italicè uocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Lhab.

Vrinæ medicinas cōtempsit Galenus.

Chrysocolla factitia.

Vana de lyncurio opinio.

Encelij opinio uana.

Saliuæ uires ex Galeno.

Nomina.

Μέλι. MEL. CAP. LXXV.

PRINCIPEM locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, subflauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumque resilit in digitos. Mel abstergendi uim habet: ora uenarum aperit, humores euocat. qua ratione in sordida ulcera, sinusque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat: medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lendes, & fœda capitis

tis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præſertim quæ circunciſione aperta nō eſt, ſi melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem diſcutit: faucibus, tonſillis, anginæ collutum, gargarizatúmue medetur: urinam ciet: auxiliatur tuſsi, & à ſerpente percuſsis: contra hauſtum meconium, cum roſaceo calidum aſſumitur: aduerſus venena fungorum, & rabioſi canis morſus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tuſsim laceſsit, & ca de re deſpumati uſus aptior eſt. Primatum tenet in mellis genere uernum, deinde æſtiuum: hybernum uerò, utpote quod craſsius conſtet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum eſt: quoniam apes inibi abſinthio ueſcantur. quo uitia cutis in facie, & maculæ aptiſsimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibuſdam anni tēporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edere, mente abalienantur, ac ſudore diffluunt. Remedio ſunt eſitata ruta, & ſalſamenta, aut epotum mulſum, reſumpta, quoties uomitione reijciuntur. Acre autem eſt, & olfactu ſternutamenta mouet. Quod cum coſto illitum, fœminarum cutem emēdat, & cum ſale ſugillationes rapit. Eſt & aliud concreti mellis genus, quod ſaccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. ſalis modo coactum eſt, dentibus, ut ſal, fragile: aluo idoneum, & ſtomacho utile, ſi aqua dilutum bibatur: vexatæ ueſicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea diſcutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

Mellis conſideratio.

M E L, *quod apes colligunt, omnibusq; uulgariſsimum eſt (auctore Galeno lib.* I I I. *de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum folijs: earumq; neq; ſuccus, neq; fructus, neq; pars, ullo pacto dici poteſt, ſed eiuſdem cum rore generis eſt: non tamen aſsiduè, nec copioſè, ut ille, prouenit: repertumq; eſt aliquando æſtate ſuper arborū, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum, adeò ut agricolæ uelut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui ſubſcribens* Plinius *lib.* X I. *cap.* X I I. *ſic inquit. Mel ex aëre uenit, & maximè ſiderum exortu, ſitq; præcipuè ipſo ſirio explendente, nec omnino prius uergiliarum exortu ſublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum folia melle roſcida inueniuntur. At ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore ueſtes, capillumq; concretum ſentiunt. Siue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſiderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aëris ſuccus, utinam eſſet & purus, ac liquidus, & ſuæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc uerò è tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit ſordeſcens, & obuio terræ halitu infectus. Prætere à fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congeſtus apum: ore enim uomunt. Ad hæc ſucco florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus: magnam tamen cæleſtis naturæ uoluptatem affert. Ibi optimus ſemper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna inſula. Hactenus de melle* Plinius *citato loco. Verùm enimuero (ut idem auctor eſt libro* X I. *cap.* X I I I I.*) mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muſcæ non attingunt, nec eo in monte eædem uſquam reperiuntur.* Porrò *uenenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hìc meminit* Dioſcorides, Plinius *quoque recenſuit libro antè citato, cap.* X I I I. *Subiunxitq; & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab inſania, quam gignit, Mænomenon uocant. Id exiſtimatur contrahi flore rhododendri, quo ſcatent ſyluæ. Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roſcida non ſunt, ſed ex plantis naſcuntur, ut illud, quod ex anacardijs fluere Arabes ſcribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro* X V. *ex arborum ſiliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. Quinetiam refert Pomponius Mella tertio de ſitu orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis ſoli Indiam eſſe, ut in eo mella ex arborum frondibus defluāt. Exprimitur etiámnum è uulgaribus ſiliquis, quæ Græcis* κεράτια *dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes uiridesq; aſſeruant, ac etiámnum myrobalana omne genus. Quod facilè conijcitur ex ijs, quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur.* Cæterùm *non deſunt inter recentiores medicos, qui diſputent, an Saccharum, quod ſub mellis genere ſcripſerunt ueteres, præſertim Dioſcorides, & Galenus in India, & felici Arabia naſci, idem cum noſtrate Saccharo dici poſsit. Et quāuis plerique reperiantur, qui dubio procul exiſtiment, ac pro certo affirment, communis uſus ſaccharum, & quod ab antiquis de-*

Mel Heracleoticum.

Mellis genera non roſcida.

Sacchari cōſideratio.

scribitur, unum & idem esse, quòd ex eadem proueniant planta; tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius *ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere* Dioscorides, & Galenus: *concrescereq; ad hanc diem usq; ex cœlesti rore, quemadmodum & id, quod mannam uocamus: non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiusce ætatis saccharum in* Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro *insulis, ac etiam in* Aegypto *exprimitur.*

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Qua in re eos uiros alioqui doctißimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannæ in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super harundinum folia tam in India, *quàm in felici* Arabia. *Quippe quòd nusquam repererim scripsisse* Dioscoridem, Galenum, *nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concrescere saccharum in arundinum folijs ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, ut mihi refellenda uideatur eorum sententia. Nam si uerum illud esset, ut ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem,* Dioscoridem, *qui diligentißimè simplicium medicamentorum historias literis, memoriæq; mandauit, silentio præterijsse tam pulchrum, & admirabile, scituq; dignum naturæ opus in sacchаro conficiendo. Nec minus id reticuisset* Galenus *naturæ operum maximus indagator, quemadmodũ nec reticuit lib.* III. *de alimentorum facultatibus, aërei mellis historiam, quod nos mannam uocamus, quodq; sua ætate in monte* Libano, *alijsq; locis super arborum frondes repertum scribit.*

Antiquorum saccharum.

Quamobrem magis ueritati consonũ uidetur, ut dicamus, nil aliud ueteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius concreuerit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius *lib.* XII. *cap.* VIII. *sic inquiens. Saccharon & Arabia fert, sed laudatius* India. *Est autem mel in arundinibus collectũ gummium modo, candidum, dentibus fragile, amplißimum nucis auellanæ magnitudine. hæc* Plinius. *Ex quibus facilè cognosci potest, quòd non ex rore, ut mannæ euenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinũ folia, sed quòd fractis calamis earum internodijs cohæreret collacrymans, è quibus uulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinæ, gummæq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror)* Manardi, *ac* Fuchsij *sentẽtiæ prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in* Apulia, & Calabria *manna à sole tacta, dum arborum inhæret folijs, paruo temporis interuallo in auram euanescit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id sacchаro euenisset, si ex rore (ut ipsi contendunt) concresceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumq; facilè disilijsset in auram, nec gummium modo concreuisset. Eoq; magis, quòd nusquam legerim in* Dioscoride, *nec* Galeno *saccharum è folijs arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur* Strabo *libro* XV. *Geographiæ, ubi apertè scribit, in* India *arundinem mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, ut quidam peruicax, ignarúsque medicus mecum contendere, atque etiam, ut suam mordicus teneret opinionem,* Strabonis *codicem corrumpere non est ueritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint* Dioscorides, Galenus, & Plinius, *antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentibus fragile, ex his coniectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quod cùm accuratißimè perpendissent homines, liquorisq; præstantiam agnouissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt.*

Factitij sacchari inuentio.

Neque id incassum attentasse uidentur. quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuersus liquor, absumpta igni aqua, diu efferuescens in saccharum salis modo in uasis fundo concreuerit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus; *non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse,* Solini *auctoritate freti, qui in* Indiæ *palustribus arundinem ita crassam progigni ait, ut fissis internodijs lembi uice uectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem.*

Aliquorum lapsus.

At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitur, saccharum nostri usus fuisse existimant, procul dubio falluntur. quòd Indi *non modò ex decoctis cannarum; sed aliarum quoque arborum radicibus sibi potus parent, cùm illius cœli & soli clementia frequentißimæ sint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut* Strabo *testis est loco nuper citato, ubi sic inquit. Nullus annus in* India *inuenitur utroque tempore sine pluuia. Quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborúmque radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tam cælesti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est: quæ tantùm ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ* Lucanus *quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine.*

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quinetiam Marcus Varro, *qui eodem ferè tempore claruit, his tribus uersibus attestatur, dum inquit.*

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Ex ijs palàm est, hos omnes de factitijs Indorum *potionibus, quæ ijs uini loco sunt, fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, preßisq; siliquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad uarij usus potationes. quemadmodum &*

occidentales

occidentales Indi è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed non ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstēt, esse mel, neq; saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcißimū præbeant succum nō modò illæ magnæ; sed etiam quæ ibi nascuntur nostris fortasse non multò grandiores: cùm etiam nostrates recentes mansæ quadàntenus ori dulces sentiantur. Quòd autē minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus explicauit abunde Marcus Varro: cui nō magna nimis est arbor. In hoc tamen à Solino dissentit: cui arundines, quarum meminit, uastißimæ sunt proceritatis. Hinc ergo corū sententia explodēda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostro similius factitasse Indos, quòd non quidem saccharum, sed dulces inde potus uini loco sibi conficiant. Sed ut suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, utq; lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, lib. IX. epist. V. Auicennam etiam admittit, quem tamen aliàs ubiq; reiecit, ac reprobauit, asserens, quòd cùm ipse huius fuerit sententiæ, ultimo capite libri secundi antiquorum saccharum mannam uocauit, cùm inquit. Zuccharū albusar est manna cadens super albusar, & est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Albusar, siue Alhasser (ut Bellunensis castigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem, sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut testatur Serapio) arundinem casab dicunt. Quod manifestè declarat zuccharum alhasser apud Auicennam huiusce arboris esse mannam, uel gummi, non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quod eodem loco addidit Auicenna, sic inquiens. Et in zucchаro quidem albusar est cum abstersione pauca, stipticitas, & amaritudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum saccharo fuerint, nusquam meminere Dioscorides, & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut paulò infrà uoluit Auicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renum, & uesicæ uitijs auxiliari: non tamen ob hoc dici potest, zuccharum alhasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorum saccharum gummi modo collacrymans in arundinibus concresceret, nō autem ex rore. Quippe quòd is de zucchаro agens loco nuper citato, ibiq; antiquorum saccharum recensens, inquit. Assumptū sicut gummi ab harundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibiq; postmodum solis ardoribus concreuisse. Verùm enimuero quòd alhasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè differat, & quòd eius zuccharum, quanuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haudquaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de saccharo his uerbis. Alhasser habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum suorum, & à locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zucchаro eius est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, stipticæq; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leue, crassum, rectum, pulchrumq;, & ideo aßimilauerunt cantilenarij in cantilenis suis brachia, & crura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facilè et Manardum, & Fuchsium, uiros alioqui doctißimos, hac in re hallucinatos putauerim. Cæterùm Fuchsius, ut probaret antiquorum saccharum è roscido cæli succo in calamis concrescere, utq; illud à nostrate diuersum ostenderet, dicit, quòd cùm nostri usus saccharum, perinde ac mel, calidum reperiatur, sitimq; facilè concitet, antiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo non discedens Galenus lib. VII. simpl. medic. de saccharo ita scribit. Sacchar, quod ex India, atq; felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concrescit, et ipsum mellis est species: minus certè nostrate dulce, sed adsimiles ei uires obtinens, quod ad abstergendum, desiccandum, & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim afferens, eatenus ab illo substantia differt. Quibus Galeni uerbis clarum est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Eaq; propter asserit Galenus, saccharum non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, uti Fuchsius interpretari uidetur. Quinetiam idem Galenus lib. VIII. cap. IIII. methodi medendi, saccharū inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, ut certò crediderim, antiquorum saccharum ab ijsdem arundinibus emanare, à quibus uulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse, quòd à natura factum sit nostrate factitio longè tenuius. Ideoq; Auicenna: Zuccharum (inquit) tabarzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & post ipsum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemq; in acutißimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur. quanquam ego non ita pridem à uiris fide dignis accepi, qui diui Thomæ insulam, itemq; Mederam lustrarunt, adhuc ijs in locis saccharum inueniri in arundinibus sacchariferis concretum (illi non dißimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) postquàm ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proueniat. Siquidem Dioscoridis, et Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, ut arundines sacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuissent, & falcem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, & resinæ emanant. Proinde non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisq; auri sitis docuit homines artem modumq;, quo saccharum concisis, decoctis, preßisq; arundinibus copiosius elicerent, factum est, ut Indi quotannis uniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ saccharo plurium annorū ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperdituq; hac de causa sit antiquorū saccharū. Cuius uice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis

Manardi ratio infirma.

Alhasser quid ex Serapio.

Fuchsij opin. reprobata.

Sal Indum.

foßitij modo, dentibusq; fragile, ut antiquorum saccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorisq; asperitatibus. Verùm ad hæc id præstantius est, quod in fictilibus, ubi uiolaceum Iulapium asseruatur, æstate concreuit: eo quòd uiolarum diluti facultate humectet, leniatq; magis. Quod Græcis μέλι, *Latinis Mel appellatur: Arabibus, Haël, seu Hassel: Italis, Mele: Germanis, Honig: Hispanis, Miel: Gallis, Myel.*

Nomina. *Quod autem Græcè* σάγχαρον, *Latinè quoq; Saccharum dicitur: Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zucker; Hispanicè, Azucar: Gallicè, Succre.*

Κηρός. CERA. CAP. LXXVI.

CERA optima est subfulua, subpinguis, pura, odorata, & halitum quadántenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & suapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumque, atque transfundunt in uas, quod satis habeat marinæ ex alto petitæ, inspersoque nitri momento, decoquunt: cùmque iterum, tertióue inferbuit, separatum uas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, detersa sorde, siqua fortè adhæsit: tũ denuo indita noua maris aqua feruet, uti retulimus: & uase dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concrescat, & quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterum uasis imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino consuti, interuacante spatio suspenduntur, & interdiu continuò sub sole, noctu sub luna asperguntur, usque dum perfectè albescant. Verùm si eximius ille candor desideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operæpretium est. Nec desunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima semel, aut iterum excoquant: dein laguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite herboso, insolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus verè, cùm sol remissa uehementia humorem pariat, ut non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in sorbitione dysentericis. ac milij magnitudine decem grana ceræ hausta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Ceræ uires ex Galeno. CERA, *ut Galenus scriptis mandauit libro* VII. *simplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet uerò quiddam etiam crassarum partium, atque emplasticum. quamobrem non modò exiccare; sed & per accidens humectare uideri fortaßis poterit, perspirationes uidelicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec temen intrò in corpus assumpta, sed foris imposita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq; facultatis retinet, quæ plurima melli inerat.*

Nomina. *Eius nomen Græcum* κηρός: *Latinum, cera: Arabicum, Hamaha: Italicum, cera: Germanicum, Vuachs: Hispanicum, Ciera: Gallicum, Ciere.*

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

PROPOLIS eligi debet flaua, odorata, styracem referens, in vehementi ariditate mollis, & mastiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in uetere tussi suffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in alueariorum foribus, cerosæ naturæ inuenitur.

Propolis cõsideratio. QVANQVAM, *ut hic Dioscorides inquit, & Marcus Varro libro tertio de re rustica, Propolis ea est cerosa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, seu, ut apertius dicam, præ spiraculis, ubi intrandi, exeundiq; apibus patet aditus: tamen Plinius libro* XI. *cap.* VII. *ita scriptum reliquit. Prima fundamenta comosin uocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasq; magni ad medicamina usus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam uenit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunque è mitiore gummi. Propolis craßioris iam materiæ, additis floribus, nondũ tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiámnum graui, ut qua plerique pro galbano utantur. Huius etiam meminit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Propolis extergentis, non ita ualentis est facultatis, cæterùm admodum ualenter attrahentis: est enim essentia tenui. Porrò excalfacit recessu secundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoque scribit libro* III. *de compositione medicamentorum secundum genera, Propolis ualentius attrahit, quàm cuiúsuis generis resina. Quamobrem illis in neruorum uulneribus medendis propolin admiscet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hîc disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum historiam.*

Propolis uires ex Gal.

Apum consideratio. APES *igitur (ut Plinius auctor est) sunt & rusticæ syluestresq;, horridæ aspectu, multò iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues uariæq;, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo uesparum, etiámnum deterrimæ ex ijs pilosæ. Apes odêre fœdos odores, proculq; fugiunt, sed & infectos. Itaq; unguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora disrumpunt. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorùm tristitia torpens; & cùm*

& cùm ante fores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant: cùm defunctas progerunt, funerantiumq; more comitantur exequias. Reges habent, pluresq; inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo eorũ genera: melior rufus, quàm niger, uariusq;. Omnibus forma semper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à uulgo differunt. Cùm rex procedit, unà est totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresq; assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quæq; proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: ualidius fatigatum ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur. Vbicunq; ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantq; ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusq; nascentium domos diruunt. Rege consumpto, mœret plebs ignauo dolore: non cibos conuehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs spectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoq; ni subueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amœnissimisq; locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa, prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, castam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum florum auidissimæ sunt, atque etiam synapis. quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideoq; hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quàm proximè seri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem caueri oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere ijs, uel urinam hominum, uel boum, aut grana punici mali amineo uino conspersa. Amant & genistas circumseri aluearijs, ijsq; gratissimum. Mira apum prudentia, earumq; operis obseruatio, ut annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim uentos, imbresq;, & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totæq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa: aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumq; uel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent unà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè très uersus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maximè implentur melle: ideoq; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi pondusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uerò terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm aduesperascit in alueo strepunt minus, ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castrorum more. tunc repentè omnes conticescunt. Si fortè fortuna apum uniuersum deperderetur genus, facilè reparari posset ex bienni uitulo, ut libro IIII. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Apum rex, & regimen.

Apes quibus gaudeant.

Mira apum in opere suo industria.

Apum reparatio ex Virgil.

Exiguus primùm, atque ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parietibusq; premunt arctis: & quatuor addunt
Quatuor à uentis obliqua luce fenestras.
Tum uitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
Tunsa per integram soluuntur uiscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subijciunt fragmenta, thymum, casiasq; uirentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas,
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor

Aestuat:

Aestuat: & uisenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & stridentia pinnis
Miscentur: tenuemq; magis, magis aëra carpunt:
Donec, ut aestiuis effusus nubibus imber,
Erupêre: aut ut neruo pulsante sagittae,
Prima leues ineunt si quando praelia Parthi.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Caeterùm etiam apes in medicina usum habent: siquidem siccae & in puluerem contritae, ijs admistae, quae ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum restituunt. Nomina. Πρόπολις *ut Graecis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, uel Iasach alcut: Italis, Propoli: Germanis, Vorstosz: Hispanis, Betum de colmena.*

Πυρός. TRITICVM. CAP. LXXVIII.

OPTIMA è tritici generibus ad secundae valetudinis usus habentur, quae recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt. dein sequuntur trimestria, quae nonnullis sitania nominantur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morsibus prosunt, mansa & imposita. Confectus eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius. E' trimestrium farina panis, leuiorem cibum praebet, & qui facilè in membra demandetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur aduersus neruorum fluxiones, quas Graeci rheumatismos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas sedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminosis prosunt. Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendique vim habet: priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & caetera tubercula furunculosque ex sale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina, contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodissimè illinitur: eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit: contra tussim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax est. Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelaeo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadántenus refrigeret: sed herbis, succísve huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adiectis conuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & polline, quo chartae glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur sorbendum.

Tritici genera ex Theophrasto.

TRITICI *genera (ut Theophrastus auctor est lib.* VIII. *cap.* IIII. *de plantarum historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, ut Aphricum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum. quae & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quaedam uel aliunde cognomina sortiuntur pro suis uiribus tum alijs, tum uel maximè quae ad cibum pertineant, ut cachrydias, stlengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec uerò ab re fuerit, si illa quoque pro differentijs capies: & aliud praecox, aliud serum: & aliud auctu amplum multumq; reddens, aliud ieiunum quoddam parumq; ferens: & aliud spicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui absolui, ut Aphricum: & aliud culmo tenui constans, aliud crasso. quod etiam ipsum Aphrico datum est: crasso tamen & cachrydias dictum consistit. Item aliud tunicis paucis, aliud multis uestitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusq;. Adde etiam si quid aliud his, aut praedictis, ratione uirium proximum est: eiusmodi nanque differentiae naturaliores profectò appareant. Quibus & trimestrium annumerari genus par est, & bimestrium, & si quid intra pauciores dies ualeat consummari, ut in Euboea genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficiq; posse affirmant: idemq; firmum esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue. Quamobrem famulis id praeberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris esse uolunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad consummationem, sed inuentu rarißimum est. Et bimestria uerò quaedam habentur, quae ex Sicilia & in Achaiam aduecta sunt: sed haec paucum reddunt, parumq; foecunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda sunt. Nascuntur & alia quaedam genera*

nera in Euboea, & præcipuè apud Cariſtum. Trimeſtria uerò permulta, & ubiq; habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, unicalama ſunt, atq; in totum infirma. Leuiſsimum igitur triticum, quoad ſimplici ratione agere licet, Ponticum eſt: ponderoſius ex iis, quæ in Græciam aduehi ſolent, Siculum datur. Sed eo ponderoſius, quod Bœotia fert. Indicium aſſerunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos ſemiſextarios uix poſsint conſumere, cùm Athenis fuerint, facilè quina conſumunt. Leue ſatis & quod in Laconico agro conficitur. Horum igitur cauſa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Aſiæ ultra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ ſua æquiparent magnitudine grana ſingula. In Piſſoris autem dictis adeò firmum naſci affirmant, ut ſi quis plus comederit, diſrumpatur neceſſe ſit. Hactenus de tritici generibus Theophraſtus. Cæterùm Plinius Italicum noſtrum omnibus prætulit libro XVIII. *cap.* VII. *his uerbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere ſententiæ Alexandro magno regnante, cùm clariſsima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentiſsima: ita tamen, ut ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad uerbum translata ſententia.*

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico eſt. Quo magis admiror, poſteros Græcorum nullam mentionem huius feciſſe frumenti. hæc Plinius. Nec ſanè mirum uideri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentũ cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omniq; ornatu ad politicè (ut ita dicam) uiuendum inſtituit, ut meritò etiam frumentum omnium præſtantiſsimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia pleraſq; ſuperat gentes. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, denſum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium menſium, maturum, mundum, pinguiq; terra ortum. Nam plerunque euenit (teſte etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flauum, denſumq; apparet triticum, intus rarum, laxum, albumq; conſpiciatur, quod utiq; plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modò præbeant alimentum; uerùm etiam uentriculum ipſum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præſtat, quæ non ad ſummum molita, non noua, non longi temporis, & craſsi furfuris fuerit. Nam quæ ſuperfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior eſt, adſcititiam molæ caliditatem retinet: quæ uerò iandiu molita fuit, puluere, ſitu, carie, aut uiroſo aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ eſt aſſocianda aquæ, eaq; ſubigenda, quæ fluxerit è laudatiſsimis fontibus, pellucida ſit, non paluſtris, neq; cœnum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiſcendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipſius abundantia panis acorem contrahat. Iniiciendum eſt & ſalis albi parum, ut panis ſapidior efficiatur. Poſt hæc farina ita ſubacta, optimè manibus pinſitur: mox maſſa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui poſtquàm abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iuſtæ capacitatis ſit oportet, ita ut quantitati panis proportione reſpondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplum clibanum miſſa exiccatur, ac comburitur: ita & magna in anguſto ſimul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatiſsimi ſunt, qui plurimùm fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profuſior ignis primo ſtatim occurſu adurens, exteriorem ſuperficiem in teſtæ modum indurat, crudis incoctiſq; remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc uiſu iniucundum fieri, & duplici nomine prauum. quòd internè crudus ſit, atq; illaboratus: externè uerò ſiccus, & præaſſatus. Qui autem longiore ſpatio undiq; æquabiliter præaſſatur, hic & probè in uentriculo concoquitur, atque ad actiones, quæ coctionem conſequuntur, accommodatiſsimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præſertim cùm annus pluuius, frigiduſq; aduenerit, ut in lolii mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calefacti compreſsis oleum, quod ad ulcerum ſinus commendant. Sunt etiámnum, qui eo utantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad aſperam cutim læuigandam. Meminit tritici Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Triticum ut medicamentum foris impoſitum, primi eſt ordinis excalfacientium: non tamen nec reſiccare, nec refrigerare manifeſtò poteſt: habet uerò etiam quiddam uiſcoſum, & obſtruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius eſt, tum ſiccius. Quod uerò ex pane fit cataplaſma, uim habet magis digerentem, quàm quod ex tritico: nimirum cùm & ſalem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum uim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto reſident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum aſſumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem uentriculo infert, & caput uaporibus tentat. Triticum ſic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè: Henta, Henca, ſiue Hantha Arabicè: Grano, Italicè: Vueyſſen, Germanicè: Trigo, Hiſpanicè: Fourment, Gallicè.*

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

Oleum è tritico.

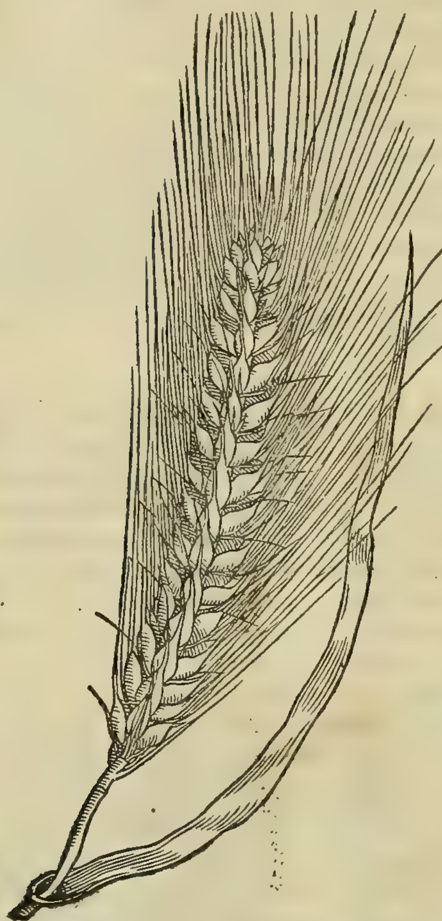
Tritici uires ex Galeno.

Nomina.

Κριθή. HORDEVM. CAP. LXXIX.

HORDEVM eſt candidum, purumque. Id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis ſcabritias, exulcerationeſque pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magiſque vrinam mouet. Lac abunde ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſterget, vrinam ciet, inflationem parit, ſtomacho aduerſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, vt inflammationes, collectioneſque diſcutiat: duritias cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce

HORDEVM.

calyce dolores finit, qui latus excruciant: aduerſus inteſtinorum inflationes cum lini ſemine, fœnogræco, & ruta illini iuuat: ſtrumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut ſylueſtribus pyris, aut rubo, alui profluuia ſiſtit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodeſt: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplaſma, & calida impoſita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atq; cum pice, & oleo decoctus, puri mouendo eſt: cum aceto ſubactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodeſt. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesque mitigat.

Hordei conſideratio.

NON minus Hordeum in Italia uulgaris notitiæ eſt, quàm triticum. Eſt autem (ut Theophraſtus libro VIII. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quòd aliud binis uerſibus, aliud ternis, quaternisq;, cumq; plurimùm ſenis: eſt enim uel eiuſmodi quoddam genus. Quod uerò pluribus conſtruitur uerſibus, hoc ſemper ferè ſpißius, poſituq; arctius conſtat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum ſit brachiari, ut propoſui. Et ſpicæ uerò alijs grandiores, rarioresq; conſtant: alijs minores, frequentioresq;: & alijs diſtantiores à folijs, alijs proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorum ipſorum aliud rotundius, minusq;: aliud oblongius, maiusq;, atq; in ſpica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copioſius creditur: & contra hyemem, & flatus, et in totum contra cæli mutationes candido ualidius eſſe uidetur. hactenus Theophraſtus. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo caſtratum enaſcitur. Galli qui ſerunt, mundum uocant hordeum, quòd ſponte granum gluma concidat, in reliquo autem non niſi ægrè deglubitur. Hordeum magis, quàm triticum, rubiginem ſentit, minusq; tolerat imbrium impetus. Siquidem infeſtis imbribus, aut uliginoſis locis, aut longiore pluuia dilutis ſatum in lolium degenerare affirmant.*

Hordei facultates ex Gal.

Hordei meminit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Hordeum primi eſt ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abſterſionis. Paulò etiam plus deſiccat, quàm farina fabacea, cui nõ inſint cortices: cætera uerò ſimilia ſunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præſtat, quod flatuoſam naturam exuat: fabis, quantumcunq; coxeris, flatuoſa natura remanet: ſunt enim craßioris eſſentiæ, quàm hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam utrunq; paulùm à medio receßit, multo ſunt uſui. Nam talia medicamenta multis alijs miſcentur, ceu materiæ quædam: itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton uerò, hoc eſt polenta, multò plus hordeo deſiccat. Et primo de facult. alimentorum ſic inquit. Hoc item ſemen in uſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc uerò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio ſunt calefacientium, & refrigerantium, uti amylum, & elotus panis) ſed quoquo modo ipſo utare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſanam coxeris, ſiue polentam paraueris, uim quandam refrigerandi habere cernitur. Dißidet præterea ſucci ſpecie à tritici natura hordeum: nam ex ſuccis, quos utrunque ſemen gignere natum eſt, qui quidem è tritico in nobis prouenit, craſſus, & uiſcoſus eſt: qui ab hordeo, tenuis, ac nonnihil deterſorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: ſed uariè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat. Etenim manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ſiccare: ptiſanam contrà humectare, ſi quidem ut decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, poſtea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc Galenus.*

Ptiſanæ conſideratio.

Cæterùm cùm recentiores medici Galeni ptiſanam non ritè, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantiſper decoquunt, dum pultis ſpeciem referat: tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò ſaccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerum ſeminis cremorem, pro morborum ratione addentes.

Manardi opinio.

Manardus uerò Ferrarienſis ætate noſtra acutis morbis minimè competere antiquorum ptiſanam, minusq; recentiorum exiſtimat: quòd, ut ipſe aſſerit, Itali huic cibo à teneris non aſſueuerint, quòdq; noſtri uſus hordeum antiquorum hordeo facultate ſit longè infirmius. Cuius tamen ſententiæ non uulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam ſequentes, minimè adſtipulantur.

Panis hordeaceus.

Porrò hordeaceus panis præter id, quòd uentriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; ſuccos generet, parum nutrit, flatusq; gignit: quanquam aſſerunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum eſſe.

Polentæ conſideratio.

Sed cùm polenta ſpeciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; ſæpius à Dioſcoride ſimplicibus medicamentis, ut omnibus palàm ſit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hìc de ea diſſerere. Polentam ueteres pluribus modis faciebant, ut Plinius eſt auctor lib. XVIII. *cap.* VII.

Græci

Græci enim perfusum aqua hordeum nocte una siccabant, ac postero die frigebant: deinde molis frangebant. Erant & qui uehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq; prius quàm molirent. Alij uerò uirentibus spicis decussum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbibus eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunq; autem genere præparato uicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali uerò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, ijsdem additis, atq; etiam milio. hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Galenus libro primo de alimentorum facultatibus. Vbi non ex alijs seminibus admistis, ut Plinius tradit; sed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter tosto laudatißimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & uiridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam redacto parari debeat: quòd de hac utrunque intellexisse non dubitem. Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xahaer, aut Shair: Italis, orzo: Germanis, Gersten: Hispanis, Ceuada: Gallis, Orge. Nomina.

Ζῦθος. ZYTHVM. CAP. LXXX.

EX HORDEO potus fit, cui Zytho nomen est. Is vrinam cit. renes, & neruos tentat: membranis, præsertim cerebrum vestientibus, officit. Inflationem parit, vitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κοῦρμι. CVRMI. CAP. LXXXI.

FIT ET ex hordeo potus, quem Curmi nominant. eoque sæpe potu pro uino vtuntur: verùm dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

ZYTHVM, *quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, uel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius lib. XXII. capite ultimo, ubi sic inquit. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex ijsdem fiunt & potus: zythum in Aegypto: cælia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia, alijsq; prouincijs. hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quòd & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; uini loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quàm Ceruisia, quam loco uini bibit hoc æuo uniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum utrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, uel minus cocturæ adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania euenit. Nam etsi omnes illi potus ex hordeo, uel tritico parentur; diuersa tamen est apparandi ratio, cùm sapo ribus inter se differant. Aliæ nanq; dulces, grataeq; gustui sunt: aliæ uerò amaræ, austeræq; habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Bauaria antequàm potus suos conficiant, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, ut non leui plectatur pœna, qui lupulos secuerit, uel deperderit. Serunt enim Bauari lupulos, coluntq; hanc ob causam, ut nos uites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur; sed & uini speciem induunt. Quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largiùs sumptus, quemadmodum & uinum, perduratq; eius temulentia longè diutius, quòd crassior, concoctuq; difficilior sit, quàm uinum.* Zythi, & curmitis consideratio.

Ζῦθος sic Græcè, ut Zythum item Latinè, & Italicè Zitho uocatur. Nomina.

ZEA.

Ζεα. ZEA. CAP. LXXXII.

ZEA duorum generum est. vna simplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata. digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

NISI *Zea, de qua hìc disserit Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra uulgò dicunt; aliam quidem frugis speciem prouenire in Italia non facilè crediderim,* Zeæ consideratio.

derim, quæ legitimam referat zeam. Verùm enimuero quòd zea, Italica sit spelta, facilè ex Dioscoride coniectari potest, quòd scripserit duplicem esse zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duûm est generum: una spicas profert simplicibus granorum uersibus: altera uerò ijs duplicibus constat, in quibus singulus folliculus duo concludit grana. Zeam hanc quidam, ut Foroiulienses, Pirra farra uulgò appellant, quòd ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. cap. VIII. zeam esse Italiæ in Campania maximè, & semen uocari ait. Id quod manifestè ostendit, cùm zea fuerit copiosa fruges in Italia, facilè in hunc usque diem eius perdurare prouentum. Quod cùm ita esse certò credam, nil aliud antiquorum zea esse potest, quàm spelta nobis uocata. Hanc Hetrusci antiquos quadántenus secuti appellant uulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen semen, omnibus seminibus est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt & apud Insubres, qui Speltam, algam quasi alicam uocent. quod facilè attestatur hanc esse zeam. Siquidem & ueteres deglubitam zeam halicam appellauere. Zeæ meminit Galenus lib. VI. simpl. medicamentorum sic inquiens. Zea uniuersa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei. Itaq; ex illis cognoscatur. Eius nomen Græcum ζειά, Latinum, pariter & Italicum zea: Arabicum, Hais: Germanicum, Speltz, S. Peters korn, Kin: korn, & Dinckelkorn: Hispanicum, Spelta: Gallicum, Espeltra, & Espeautre.

Zeæ uires ex Galeno. *Nomina.*

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRIMNON crassior est ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit, † sed ægrè conficitur: aluum vehementius adstringit, si zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni consideratio. *Nomina.*

CRIMNVM *crassior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius uictitarunt, ut Plinius est auctor libro* XVIII. *cap.* VIII. *Κρίμνον id Græci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atorcolada, aut Rolum uocant.*

† *Neque Ruellium, neque communem, uulgatamq; Græcam lectionem hîc secuti sumus: sed Marcellum, qui probatißimi codicis testimonio non εὐκατέργαστον, quòd facilè conficiatur; sed δυσκατέργαστον, quòd ægrè concoquatur, legendum putat.*

Ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

EIDEM zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, vt zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon vocitant.

Olyræ consideratio. *Marcelli, & multorũ opi. reprobata.* *Nomina.*

OLYRAM *zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo; tametsi hac ætate non seratur in Italia. Ideoq; Galenus ijsdem Olyram pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim utranq; inter triticum, & hordeũ medium tenere temperamentum asseruit. Adducitur autem Marcellus, ut ferè credat, olyram à Secale uulgò uocato, è quo rustici alpium cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium sibi alioqui familiarem oscitanter legisse demonstrat, cùm non animaduerterit seorsum, ac differenter scripsisse Plinium de olyra, et secale, quod speciatim farraginem appellauit lib.* XVIII. *Nam cap.* X. *ex arinca, quam Græci olyram uocant, fieri dulcißimum panem scribit. At* XVI. *ex secale deterrimum, & tantùm ad arcendam famem utilem. In eodem uersatur errore Otho Brunfelsius eo compendio, in quo sibi omnia Dioscoridis simplicia medicamenta declarasse, nobis autem confudisse uidetur. Siquidem is inter alias ineptias asserit olyram omnino esse secale. Ad hæc non possum non admirari Hermolaum, Manardum, & Ruellium alioqui doctißimos uiros: quippe qui uno ore fateantur, olyram Plinio siliginem nuncupari, cùm is speciatim de siligine, & olyra, tanquam de rebus inuicem discrepãtibus scripserit lib.* XVIII. *capite octauo, nono, & decimo. Quandoquidem is pro Siligine intelligit quoddam præstantißimi frumenti genus, ex cuius farina ueteres panem candidißimum, leuißimumq; conficiebant: pro Olyra autem aliam frugis speciem, ex qua dulcis fiebat panis, uocatq; hanc Arincam; sicuti etiam libro* XXII. *capite uigesimo quinto, non (ut ij quidem asserunt) Siliginem. Horum sententiam refellit etiámnum Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ubi de pane agens, inquit. Panis quidem syncerißimus cùm à Romanis, tum ab omnibus ferè, qui illorum subiacent imperio, siligineus uocitatur. Nam silignis, quæ Latina inflexione siligo dicitur, Græca uox non est, nec apud illos alia habetur. Quod minimè dixisset Galenus, si olyra, & siligo idem fuissent: cùm olyra Græca planè sit uox. Ex quibus colligi potest, quòd si olyra, & siligo idem extitissent, nequaquam affirmasset Galenus, siliginem apud Græcos carere nomine. Hallucinantur itaq; non solùm qui putant ueterum siliginem, & olyram esse idem; sed & qui existimant olyrã esse secale, quam Plinius farraginem, nos uerò uulgò Segala appellamus. Siquidem præter rationes, & auctoritates à nobis adductas, id etiam experimento falsum esse manifestè deprehenditur, quòd panis siligineus Galeno purißimus, candidißimus, & omnium ad alendum aptißimus reddatur. Apud nos uerò impurißimus fit, nigerrimus, & ad alendum imbecillimus, qui ex secale, uel farragine conficitur. Zeæ species ὄλυρα Græcis, Olyra similiter Latinis appellatur, quemadmodum & Italis: Germanis, Rocken, et korn: Hispanis, Centeno blanquo: Gallis, Seigle blãche.*

† *Ne quis frustrà quærat Siliginis caput, lectorem admonitum uolumus, hîc nos minimè secutos esse Ruellium, qui ὄλυραν siliginem uertit: sed Græcam uocem retinuisse, quòd olyram à siligine planè differre censeamus, ut in commentario ostendimus.*

Ἀθήρα. ATHERA. CAP. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuissimè molita. Est autem sorbitio, quasi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplasmatis efficax.

CVM Dioscorides, satis superq; declarauerit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli auctores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis uulgò Mosa nuncupatur: utunturq; ea plurimùm non modò infantulorum lactentium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ij quidem norunt, qui diu in Germania uersati sunt. Quæ ἀθήρα Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: Hispanicè, Papas.

Atheræ consideratio.

Nomina.

Τράγος. TRAGOS. CAP. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

TRAGOS, quem aliqui halicam, nonnulli uerò far notis referre asserunt, hac ætate, quod ego sciam, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit lib. XVIII. cap. X.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, unde nostro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ; mirum quidem non est, si tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis euenisse comperimus. Nomen eius Græcum τράγος, Latinum quoq; Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Hamelkorn: Gallicum, Duble turguet.

Tragi consideratio.

Nomina.

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

AVENA genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas ueluti locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, utile ad cataplasmata, uti hordeum. Pulte huius aluus sistitur. prodest tussientibus in sorbitione succus.

TAMETSI Auena, uulgaris notitiæ seges, edita sit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum; in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus. Bromos, id est, Auena (ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. simplicium medicamentorum) unum est ex leguminibus: uerùm ut medicamentum similem hordeo uim obtinet. Nam illitum desiccat, & digerit mediocriter, & sine morsu. Temperiem autem habet paulò frigidiorem. Nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut uentris profluuia iuuet. Et primo de alimentorum facultatibus; Hoc semen (inquit) in Asia perfrequens est, & potißimùm in Mysia, quæ est supra Pergamum, ubi & typhæ, & olyræ uberrimus est prouentus. Iumentorum autem est alimentum, non hominum: nisi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua estur cum uino dulci, aut sapa, aut mulso. Cæterùm Auenæ farina (ut Plinius adnotauit lib. XXII. cap. XXV.) decocta in aceto næuos tollit. Seges hæc, quæ βρῶμος Græcè, Auena Latinè uocatur: Arabicè, Cartamum, siue Churtal: Italicè, Vena: Germanicè, Habern: Hispanicè, Auena, & auea: Gallicè, Auoyne.

Auenæ consideratio.

Auenæ facultas ex Gal.

Nomina.

Ὄρυζα. ORYZA. CAP. LXXXVIII.

ORYZA frugum generis est, in palustribus, riguisque nascens. Mediocriter alit: sed aluum supprimit.

Orizæ facultas ex Gal.

ORYZA.

ORYZA *adeò omnibus in cibis familiaris, frequensq; est, ut nulla prorsus explanatione in ea describenda sit opus. Quinetiam de eius uiribus nil aliud explicandum relinquitur, quàm quod literis mandauit Galenus. qui libro* VIII. *de simplicium medicamentorum facultate, sic de ea paucis scribit. Oryza habet adstrictorium quippiam: quare mediocriter uentrem sistit. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes in sistenda aluo utuntur, ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu utiq; & in edendi suauitate ab ea quàm plurimùm deficit.* Nomina. *Vt* ὄρυζα *Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz seu Arzi: Italis, Riso: Germanis, Reisz: Hispanis, Atroz: Gallis, Ris.*

Χόνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

HALICA fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quàm oryza: aluum magis cohibet: stomacho longè vtilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: vnguium scabritias extricat: incipientibus ægylopijs medetur. Decoctum dysentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est.

Halicæ consideratio.

HALICAM *antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Huius rei auctor est Plinius lib.* XVIII. *cap.* XI. *sic inquiens. Halica fit è zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo uinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea, excußis inde tunicis. Iterum ijsdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandißimum uerò apherema appellant. Nondum habent candorem suum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea, mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremq;, & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresq;, & breui stipula, pinsunt cum arena, & sic quoq; difficulter deterunt utriculos. Posteaq; gypsi pars quarta inspergitur, atq; ut cohæserit, farinario cribro subcernunt. hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quòd ueteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esitassent, cùm procul dubio compertum sit, gypsum in corpus assumptum adeò spiritibus meatus obstruere, ut facilè homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quòd quanquam aliqui cretam, alij uerò gypsum halicæ commiscerent, ut candidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Nanq; & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine uindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, uel medicamentorum misturis eæ expetuntur. Hoc enim mihi uisus est innuisse Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, cùm ait. Cæterùm diligentißimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere uidetur, ut repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Galenus loco nuper citato, cùm inquit.* Halicæ uires ex Galeno. *Halica ex genere est tritici, quæ ualenter nutrit, succumq; lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci uino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saleq; conditam. Qui autem per sanitatem ob uehementem uentris mordicationem, siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram flaccitatem adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, ut ptisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, uel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur; sed etiam ex tritico, & alijs frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aëtio, & alijs intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in uniuersa Italia, quanuis eam non Halicam, sed Far falsò appellitent. Nanque far ab halica longè diuersum putamus.* Farris, & halicę differentia. *Quòd autem Far à chondro, siue halica differat, sitq; per se frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis Adoreum uocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatißimorum auctorum scriptis apertißimè constat. Siquidem id primùm declarat Plinius lib.* XVIII. *cap.* VIII. *sic inquiens. Frumenti genera non eadem ubiq;, neque ubi eadem, sunt ijsdem nominibus. Vulgarißimum far, quod Adoreum ueteres appellauere. Quin & eodem capite, ut fortasse palàm faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica; aliud uerò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item cap.* VII. *eiusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumēto trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius lib.* XXII. *cap.* XXV. *cùm inquit. Halica res Romana est,*

na est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompei magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreū coniecta per diem, & noctem macerari sinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palàm est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aëtius lib. IX. cap. XLV. ubi ex Archigene hæc habet. Quod uerò Latinè in regionibus Romæ uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeq; extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptisanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atq; in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinq; partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore halicæ modo coquitur, et à sanis in cibo sumitur. Pro ægris uerò uariæ apparatur, & epithematis quoq; admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suauius, & iucundius redditur. hactenus Aëtius. Ex cuius, et supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica dissideat. qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Quod Græcis χόνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros. Nomina.

Κέγχρος. MILIVM. CAP. XC.

MILIVM in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua aluum, urinam cit. Torretur milium, feruensque in sacco ponitur, ut torminibus, reliquisque doloribus, si foueatur, auxilio sit.

MILIVM, ut libro VII. simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat uerò tertio exoluto, aut certè secundo intenso. paulullum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulij comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti: sed & uentrem desiccat. Porrò foris impositum in sacculis idoneum est fomentum ijs, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatis modo illitum exiccare potest. attamen admodum friabile est, proinde difficilis est eius in cataplasmatis usus. Quibus omnibus ea prorsus adstipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerans. Constat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem desiccat. Agricolæ huius farina cocta, admisto adipe suillo, & oleo uescuntur. Κέγχρος Græcè, Milium Latinè dicitur: Arabicè, Ieuers, Geguers, siue Giaures: Italicè, Miglio: Germanicè, Hirsz: Hispanicè, Milho, & miyo: Gallicè, Millet.

Milii uires ex Galeno.

Nomina.

Ἔλυμος. PANICVM. CAP. XCI.

PANICVM frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodemque modo in panes subigitur. Eosdem habet usus; minus tamen & nutrit, & stringit.

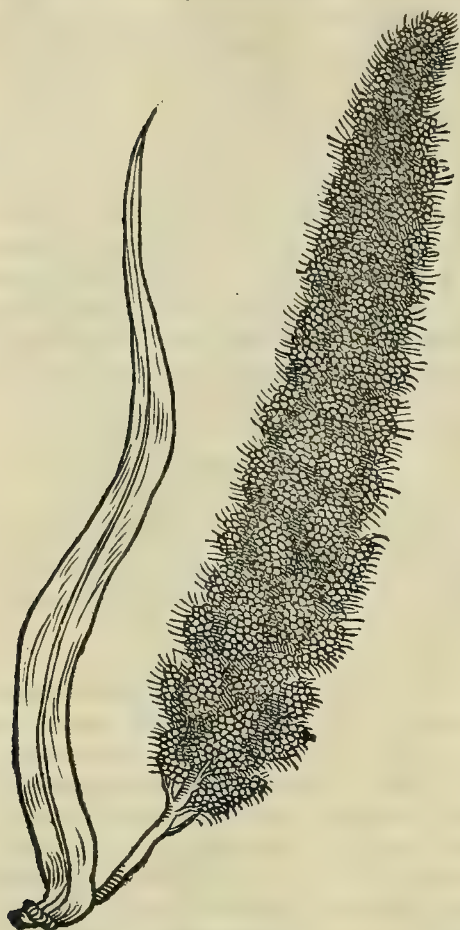
PANICVM, ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoq; nonnihil uentris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si uerò foris illinatur, exiccat, atq; refrigerat. hæc Galenus. Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium uolumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: nanq; melica, quæ apud Insubres uulgò Melega nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum uulgus in Hetruria Saggina uocat. Alij uerò in Italia populi Sorgo appellant. Nec usquam, quod sciam, in Italia panicum melica uocatur. MELICA autem (ut utar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò ut campi, in quibus ad maturitatem usque adoleuerit, arundineta repræsentare uideantur. Eius tamen calamus non ut uulgarium arundinum, inanis est, sed sacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla. Paniculæ, quas ad Cybelis

Panici uires ex Galeno.

Ruel. lapsus.

Melicæ consideratio.

PANICVM.

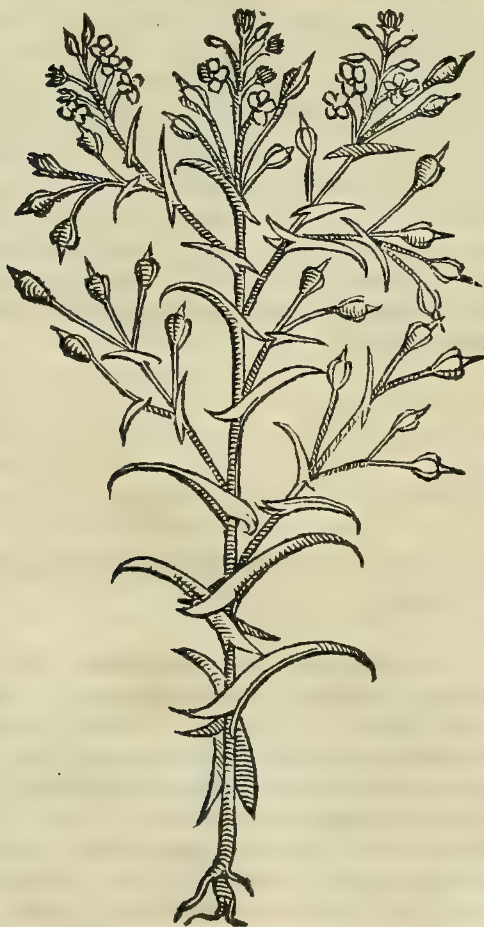
pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, quædam cùm maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam uerò nigredinem in uniuersum contrahunt, granis compluribus onustæ. Depectitur granum à rusticis, moliturq; in farinam, & inde in agrestem cogitur panem: etsi in Hetruria *potius ad columbarum, gallinarumq; seratur saginam, quàm ad hominum alimentum.* Hoc *Plinio libro* XVIII. *cap.* VII. *milium est* Indicum. *quod tamen non animaduertit* Ruellius *alioqui maximus* Plinij *sectator.* Plinius *enim sic habet. Milium intra hos decem annos ex* India *in* Italiam *inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo.* Adolescit *ad pedes altitudine septem, prægrandibus culmis, lobas uocant, omnium frugum fertilißimum.* Quod ἔλυμος *Græcis,* Panicum *Latinis appellatur:* Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis, Pfenich, Heydelpfenich *pray*, Fuchsschuuantz: Hispanis, Panizo, & Paniso: Gallis, Paniz.

Nomina.

Σήσαμον. SESAMVM. CAP. XCII.

SESAMVM stomacho inutilis cibus. halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commissuris dentium inhæsit: neruorum crassitiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli doloribus, & ceraste morsibus: capitis dolores, qui æstuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in uino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodest. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij utuntur.

SESAMVM QVORVNDAM.

SESAMVM ALIORVM.

TAMETSI

Tametsi Sesami semen, à quo copiosum exprimitur oleum, officinis notissimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sesami plantas uiderint unquam, cùm nullum, uel rarissimum, quòd agros steriles reddat, seratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophrastus est auctor) caule milio simili, crassiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore uiridi, herbaceo: semine uasculis incluso, papaueris modo. Sesamum, teste Plinio, ab Indis primùm aduectum est. Ibi enim copiosissimum seritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum usum: sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè scripsisse uidetur Ruellius, nihil ita, ut Sesamum, emacrare solum, utpote cui crassior, & multiplicior arundo sit, quàm milio, & radix quoq; numerosior. Siquidem id legimus Theophrasto proditum esse lib. VIII. cap. IX. de plantarum historia, ubi sic inquit. Omnium, quæ æstiuis sementibus ager recipit, Sesama terræ molestissima esse, plurimumq; posse extenuare putatur, utpote quæ multipliciori crassioriq; calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium. hactenus Theophrastus. Cæterùm duas diuersas imagines pro Sesamo exhibuimus, quòd uaria quoq; sit hoc tempore herbariorum de eo sententia: alij enim hãc plantam, illam alij pro legitimo Sesamo demonstrant. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) neutra placet, quòd utraq; historiæ refragetur, quam de Sesamo Theophrastus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hìc depingi curauimus, ea saltem ratione, ut illud lectores admonerem, quòd eæ, meo iudicio, notis ueri Sesami non respondeant: quòdq; in manifesto errore uersentur, qui secus opinantur. Sesami meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Sesamon non parum in se continet uiscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum similem uim obtinet. Et libro primo de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideoq; repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem & eos, qui ipso uescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd uentris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neque aliud quóduis pingue. Est autem crassi succi, ideoq; non celeriter peruadit. Σήσαμον Græci, pariter & Latini Sesamum dicunt: Arabes, Semsem, aut Sensera: Itali, Sesamo: Hispani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugioline.

Sesami consideratio.

Sesami uires ex Galeno.

Nomina.

Αἶρα. LOLIVM. CAP. XCIII.

LOLIVM, quod inter segetes nascitur, molitum, nomas, putrescentia ulcera, gangrænasque compescit cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure uiuo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in uino: rumpit, quæ ægrius ad coctionẽ perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa utilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, conceptionem adiuuat.

Lolium omnibus notissimum est. Nascitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verùm etsi non desint, qui Lolium uere tantùm exoriri putent; prouenit tamen (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro VIII. capite VII. de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, eiusq; peculiare pinguitudo notatur. Credidit Leonardus Fuchsius (ut declarauit in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs) Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctissimorum uirorum, qui in stirpium doctrina diu uersati sunt, sententiæ refragatur; sed & ueterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis melanthij, uel papaueris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophrasti auctoritate nitatur, ut sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidisse uidetur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, ut dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit ei lolium in pane comedisse. Quòd autem id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè uulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. IIII. cap. de

Lolij consideratio.

Fuchsij error.

phœnice, ubi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex *quo palàm fit, lolium in spica, non autem in capitulis pseudomelanthij,* & *papaueris modo semen ferre.* Ex *uulgata quoq; Lolij facultate Fuchsij error deprehendi potest. Siquidem panis, in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam,* & *ueluti temulentiam esitantibus parit cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, alijsq; cerealibus ipsum separant, qui eius noxam sensere.* Lolij uires ex Galeno. *Lolium, ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, desiccat,* & *excalfacit efficaciter, ut propinquum sit acribus, magis quàm iris. sed non est perinde ut illa subtilis essentiæ, uerùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi uerò extremò exiccantium.* Nomina. *Eius nomen Græcum αἶρα: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilem, seu Zeuen: Italicum, Loglio,* & *Gioglio: Germanicum, Tuualch trespe, Rueuueyssen,* & *Lulch: Hispanicum, Yoio: Gallicum, Iuayra,* & *Yuroie.*

Ἄμυλον. AMYLVM. CAP. XCIIII.

AMYLVM ex eo appellatum est, quòd sine mola fiat. Optimum ex trimestri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciundi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit quinquies die, &, si fieri potest, nocte: cùm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quò minus cremor utilis unà excludatur. ubi mollissimum esse uidetur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi. reliquumque quallo sportisque siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole: nanque si paulisper vdum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauaque ulcera efficax est: sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit. lacti, atque obsonijs admiscetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur uno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressaque feruentissimo in sole, ut antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina usus, ad alia tamen conueniens.

Amyli consideratio. AMYLVM, *quod uulgò Amidum officinis uocatur, omnibus quidem notum est. Probatur autem, auctore Plinio lib. XVIII. cap. VII. leuitate, ac læuore, atq; ut recens sit,* & *candidum. Cæterùm etsi prætulerit Dioscorides Amylum, quod è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (ut ipse scribit) Amyli inuentio debetur, præstare asserit.* Amyli uires ex Galeno. *Amylum, ut memoriæ prodidit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, læuigandi exasperatas partes uim obtinens: quæ communis est omnibus substantijs consistentia siccis, quæ neque adstrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quámuis facultatem habent insignem. quas substantias iure ἀποίους, id est, qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterùm amylum similem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum,* & *non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quòd uerò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem est, cùm palàm id tum calfaciat, tum ualenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) est difficilè. Porrò Amylon (ut Plinius tradit lib. XXII. cap. XXV.) hebetat oculos,* & *gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet,* & *ulcera sanat. Item pustulas,* & *fluxiones sanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui sanguinem reiecerint: in uesicæ uerò dolore semuncia amyli cum ouo,* & *passis tribus, suffer uefacta à balneo.* Nomina. *Quod Græci ἄμυλον, Latini similiter Amylum uocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: Hispani, Amydon: Galli, Amydum.*

FOENVM GRAECVM.

Τῆλις. FOENVM GRAECVM. CAP. XCV.

FOENI Græci farina uim habet emolliendi, discutiendique: in aqua mulsa decocta aduersus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienè cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarum malis subuenit: & siue tumor, siue præclusio sit vuluæ, fouentur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, furfures, & manantia capitis ulcera purgat: locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi uice subijciatur. Viride cum aceto utilissimũ imbecillibus locis, & ulcera sentientibus. Decoctũ eius prodest

prodest aduersus tenesmos, fœtidamque dysentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices absterget.

Foeni *Græci semen profert planta trifolio similis, corniculis quibusdam inclusum: unde illi* Buceras *nomen impofuit* Theophrastus. *Huius meminit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Fœnum Græcum calidum est secundi ordinis, desiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbatq́; quæ uerò minus sunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat.* Τῆλις, & βούκερως *id Græcè dicitur, quod Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, seu Hebbe: Italicè, Fien greco: Germanicè, Fenigrec, & Bockshorn: Hispanicè, Alfornas & Alboluas: Gallicè, Fenigrec, & Senegreue.* Fœni Græci uires ex Ga'. Nomina.

Λίνον. LINVM. CAP. XCVI.

Linvm uulgò notum est. cuius semen easdem, quas fœnum græcum, uires habet. Discutit, & emollit omnem intus, forisque inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, varosque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasque discutit: ulcera, quæ serpunt, fauosque cum uino decoctum expurgat: vngues scabros eximit, cum pari modo nasturtij, & mellis: vitia pectoris extrahit, si ex melle in eclegmatis vicem substituatur: tussim lenit: venerem stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur. Huius decoctum interaneorum, uuluæque erosionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad vuluæ inflammationes in desessionibus perquàm vtile.

Cvm *Linum, & eius semen sint non modò medicis omnibus; sed etiam cæteris, & præsertim agricolis, uulgò notissima, superuacaneum quidem foret, pluribus eorum historiam persequi; etsi seminis usus, & uires minimè silentio sint prætereundæ.* Exprimitur *ex semine oleum, quod non solùm medicis, & seplasiarijs expetitur; sed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præstat & ad lucernarū usum, quòd diutius igni resistat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico autem usu neruorum conuulsionibus peridoneum est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad ossium compagines explicandas mirificè prodest. Perutile est omnibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac doloribus: fœminarum induratos locos mollit. Nymphææ, aut rosarum stillatitia aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu ijs exhibeant, qui laterali dolore uexantur. uerùm recens sit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit, plus quàm par sit; sed & nauseam commouet.* Olei ex lini semine uires. *Cæterùm quoniam (ut Plinius inquit libro* XIX. *capite primo)* XYLON, *siue Gossipium, quod nos uulgari sermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, cùm eius, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, non dissimulandum duxi, quòd Xyli semen, quod tamen rancorem non senserit, tussi, & pectoris uitijs opitulatur. quinetiam excalfacit, & emollit, & semen auget. Candidissima uerò eius lanugo sanguinem è uulneribus manantē sistit, præsertim si prius paulùlum exuratur. Sed plura de xylo dicemus libro sequenti in gnaphalij mentione, ubi eius quoq; effigiem dabimus.* Xyli mentio, & uires. *Lini seminis facultates memoriæ prodidit Galenus lib.* VII. *simplicium medicamentorum, sic scribens. Lini semen esum flatuosum est, etiam si frigatur: adeò sanè excrementitia humiditate plenum est. Est uerò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & siccitatis quodammodo in medio est situm.* Lini uires ex Galeno. *Quod Græci* Λίνον, *Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, siue Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein, & Flachs: Hispani, Lino: Galli, Lin.* Nomina.

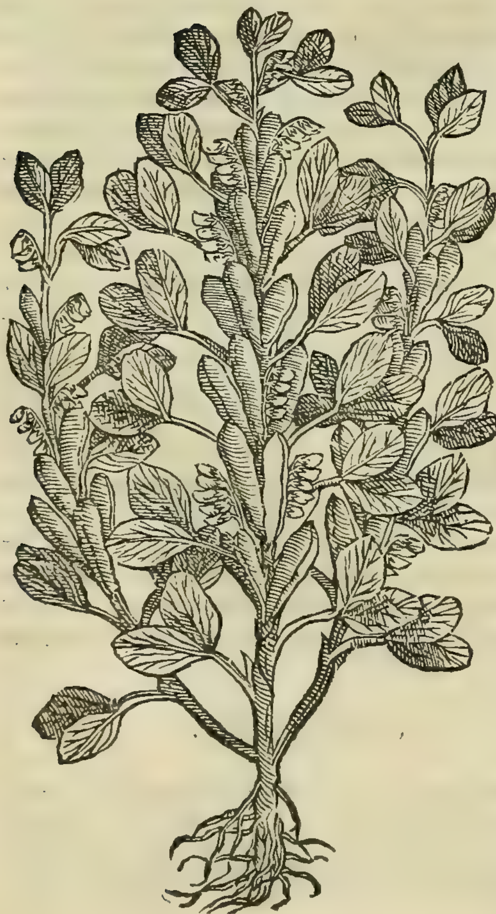
Ἐρέβινθος. CICER. CAP. XCVII.

Cicer satiuum aluo idoneum est, vrinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menses ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes testium, verrucosas informicationes: ad scabiem, vlcera capitis manantia, impetiginesque, item contra carcinomata, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, cum melle, & hordeo prodest. Alterum genus arietinum nominatur.

CICER.

FABA.

natur. Vtrunque cit vrinas, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam uesicam, & renes. In verrucarum formicantium, pensiliumque genere, prima lúna singulis granis singulas tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci post se præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Syluestre cicer, folijs satiuo simile est, odore acri, sed semine discrepat. Idem quod satiuum præstat.

Ciceris consideratio,& uires ex Gal.

In cicervm *genere habetur candidum, quod & Columbinum uocatur. Est & rubeum Venereum dictum, quód ad excitandam uenerem mirificé præstet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Horum meminit Galenus primo de aliment. facultatibus, sic inquiens. Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, sed ualentius nutrit. Venerem stimulat, creditumq; est etiam simul semen generare: cuius gratia admissarijs equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus facultas abstergendi maior, quàm fabis: adeó ut quædam ex ipsis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atq; comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præcipué nascentia, Arietinaq; uocata. Huius ex aqua decoctum potare præstiterit. Vescuntur et uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis. hactenus Galenus. Nigrum uocari Arietinum tradidit Plinius, quód arietum capita sua imagine repræsentet. Theophrasto quoq; Cicerum plures sunt differentiæ lib.* VIII. *cap.* V. *de historia plantarum, ubi sic habet. Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, plerasq; differentias ostendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præstant.*

Ciceris uires ex Aetio.

Ciceris facultates recensuit etiámnum Aëtius, sic inquiens. Cicer flatuosum legumen, ac alimentosum, uentri accommodatum, urinam, ac menses euocat, & lac, & sperma copiosé generat. Huius decoctum, præsertimq; nigri, calculos renum frangit. Alterum ueró genus, quod Orobiæum uocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum durities discutit: affertq; ad ulcera maligna præsidium non pœnitendum. hactenus Aëtius. Cæterùm syluestre omnibus feré notum est. & si Plinio fides est adhibenda, uentrem subducit: sed flatus, & intestinorum dolores gignit.

Nomina.

Græcis ἐρέβινθος, *Latinis Cicer nominatur: Arabibus, Chemps, Hamos, seu Alhamos: Italis, Ceci: Germanis, Kichern, Kichererbs, & Ziser erbs: Hispanis, Grauancos: Gallis, Cices.*

Κύαμος. FABA. CAP. XCVIII.

Faba inflationem excitat, ægré concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnem gignit, media calidi, frigidique natura. Decocta in posca, & cum suo cortice esitata, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit: contra vomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij stomacho exhibet, maioremque flatum parit. Lomentum eius & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas vulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflammatione tententur, adiuuat: lac restinguit: furunculos, sugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle discutit: cum rosa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, vuasque reprimit: subactum uino, suffusiones, & ictus oculorum recreat. Manducata sine cortice faba, ad auertendas

auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in vino teſtium collectiones ſanat: quò tardius pubes erumpat, pueris imo ventri illinitur: vitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui poſt euulſionem renaſcuntur, graciteſcunt, & minus alimenti capeſſunt: cum polenta, ſciſſo alumine, & uetere oleo impoſiti cortices, ſtrumas diſcutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuiſa, in quas ſuapte natura ſcinditur, imponi ſolet ſanguinis defluxionibus ab hirudine concitatis: nanque eas ſupprimit, ſi ſemiſecta apprimatur.

FABAE *omnibus notiſsimæ ſunt. & , ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, in exiccando, & refrigerando ſecundum utrunque ad medium temperamentum propinquiſsimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abſtergentis facultatis continet, ſicut cortex nonnihil adſtringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dyſentericis, cœliacis, & uomentibus, quos ἐμετικοὺς nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium, flatulenta eſt, ac coctu difficilis, ſi quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum uerò foris impoſita, ſine moleſtia deſiccat. In podagricis ea ſæpenumero uſi ſumus ex aqua decocta, & deinde adipi ſuillo admiſta. Ad neruorum tum contuſiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite impoſuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & teſtium, & mammarum aptum eſt cataplaſma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipſis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplaſmate extinguitur, ſicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, ſic inquit. Inflat is cibus quocunq; modo apparetur: nec per quàmuis longam decoctionem id uitij poteſt amittere. quod ptiſanæ minimè negatum eſt: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus ſingulos cibos ſequi natos, animaduertere, & mente conſequi uolet, quandam totius corporis tenſionem, quaſi à flatulento ſpiritu perſentiſcet, maximeq; qui ad huiuſmodi eſculentum non fuerit aſſuefactus, aut ipſum minus rectè coctum aſſumpſerit. Habent autem fabæ non denſam, nec grauem, ſed fungoſam, leuemq; ſubſtantiam: quæ tamen ipſa nonnihil abſterſoriæ poſsidet facultatis, ſimiliter ptiſanæ. Etenim manifeſtè fabacea farina cutis ſordes detergere conſpicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro, atq; aphronitro, & in uniuerſum ijs, quæ abſtergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptiſana: nam quæ in ſumma cute eminent lentes, exterit, & maculas uelut ex ſole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem tranſitu diu cunctatur, ſicut quæ glutinoſa, & craſsi ſucci ſunt ſine ulla abſtergendi facultate, qualia halicam, tragum, ſimilaginem, & amylum eſſe perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex freſa faba paratum, quod ἔτνος Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs ſumunt) flatum deponit, ſed tum concoctu perdifficilis, tardoq; deſcenſu incommodior redditur, & craſsi ſucci alimentum in corpus diffundit. Quòd ſi uiridis, immatura, nondumq; arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum uim non tantùm in uijs inteſtinorum; ſed etiam per uniuerſum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoq; nutriet, ſed promptius deijcietur. Pleriq; autem hominum non crudas ſolas fabas comedentes, unà eas cũ ſuilla carne decoquunt, ueluti olera conſueuerunt: ruri uerò etiam cũ caprina, & ouilla. Alij fabas inflare ſentientes, cepas admiſcẽt, cùm in ollis pulmentum ex illis ſtruunt. Sunt qui non ſimul elixatas, ſed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanq; dapibus quicquid flatuoſum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum eſt.* Κύαμος *ſic Græcis, Latinis uerò Faba uocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, ſiue Bachale: Italis, Faua: Germanis, Bonen: Gallis, Fabue.*

Fabarum conſideratio, & vires ex Gal.

Nomina.

FABA AEGYPTIA.

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA AEGYPTIA.
CAP. XCIX.

AEGYPTIA Faba, quam aliqui Ponticam vocant, in Aegypto plurima prouenit, in Aſiæ etiam, Ciliciæque lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam ſi ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti craſsitudine: florem roſeum, dupla papaueris amplitudine: & vbi flore exuitur, fert folliculos veſparum fauis ſimiles, in quibus faba ſupra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id eſt arculam, ideo nominant, quoniam ſeratur ipſa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demiſſa. Radice firmatur arundine craſsiore, quæ cruda coctáve eſtur. ei Colocaſiæ nomen eſt. Faba virens manditur, & exiccata nigreſcit: vulgarem magnitudinem ſuperat. Adſtringendi facultatem obtinet, & ſtomacho vtilem: dyſentericis,

tericis, cœliacisque prodest, insparso polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in uino mulso decocti, si terni inde cyathi bibantnr, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio viride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilletur.

Aegyptiæ fabæ consid.

SVNT qui Aegyptiam fabam suæ radicis appellatione Colocasiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno 1538. ostendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoq; plantas, & eas quidem raras, secum deferebat ex Syria & Aegypto. Cæterùm eos equidem in errore uersari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ ari speciem repræsentat, esse fabam Aegyptiam. siquidem illa florem non edit dupla papaueris nagnitudine, non profert fabas, nec radicem habet, quæ cruda mandi poßit ob uehementem eius acrimoniam. Huius tamen ari folia uidẽtur esse fabæ Aegyptiæ. Et certè hanc adeò æmulantur, ut aliquando existimauerim eas stirpes nihil inter se differre. Sed postquàm rem hanc diligentius examinaui, earum discrimen cognoui, atq; illos planè falli iudicaui, qui arum Aegyptium non distinguunt ab Aegyptia faba. Meminit huius Theophrastus lib. IIII. cap. X. de plantarum historia, ubi ita scribit. Faba Aegyptia in paludibus, stagnisq; exit. Caulis eius, qui longißimus, quaterna cubita perficit: craßitudo digitalis est, similis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinsecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, uesparum fauo non absimile. Inq; singulis cellis, singulæ fabæ cõtinentur, paulò super id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roseus in plenum caput. Super aquam folia ad singulas fabas amplexa exeunt. Fabam quanq; conterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum patescit. Fructus ita se habet. Radix illi craßißima, arundine plenior, rimas similiter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & assa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Nascitur itaq; sponte uel plurima, cæterùm & seritur in limo paleis largè admistis, ut descendat, incorruptaq; maneat: sicq; fabeta faciunt. Si autem semel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim ualida est, nec procul arundinum stirpibus, uerùm spinis subhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non uidet. Nascitur hæc etiam in Syria, Ciliciaq;. hactenus Theophrastus.

Colocasia ex Plinio.

Hanc amplißima emittere folia tradidit Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi sic inquit. In Aegypto nobilißima est Colocasia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus est, araneoso in mandendo: thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabilis: folijs latißimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinem eorum, quæ personata in nostris amnibus uocamus. Adeoq; Nili sui dotibus gaudent, ut implexis Colocasiæ folijs, in uariam speciem uasorum potare gratißimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus auctor est libro primo de alimentis) sicuti nostratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisq; excrementitiam sortita est.

Nomina.

Planta, quæ κύαμος αἰγύπτιος Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur: Italicè, Faua d'Egitto: Hispanicè, Inhame.

LENS.

† Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, id est, instar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Vbi uerbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari uidetur.

φακός. LENS. CAP. C.

LENS frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, stomachum malè habet, eumque & intestina inflat: sed aluum cum cortice cocta sistit. Præstat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adstringendi: qua ex causa aluum cohibet, si detracto antea cortice discoquatur accuratè, primaque aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum ventrem resoluit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius suo fungetur munere contra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbísve, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abijciuntur, vel rhoë, quæ obsonijs inspargitur: verùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliàs aluum conturbat. Contra subuersionem stomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: sinus cũ melle glutinat, crustas rumpit, vlcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum, sedisque, addito rosaceo: sed in amplo sinu, aut inflammationibus sedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis, adiecto melle, decoquitur:

nomis

nomis quæ in gangrænam euaserunt, adiuncta maris aqua: pustulis, & his quæ serpunt, igni sacro, pernionibusque, vt antea dictum est: contra mammas in quibus lac in grumos coijt, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

Lētium uires ex Galeno.

LENTES, quemadmodum libro VIII. simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galenus, ualenter adstringunt: in caliditate uerò, & frigiditate medium tenent; desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit uentrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, ubi retentionis causa adhibentur. hactenus loco citato Galenus. Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primaq; aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit. Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: prærida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius uehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est contrarius. Quocirca si elixæ in aqua iusculum sale, garo, oleoq; conditum bibatur, aluum deijciet. At quod ex his decocta lente ad eum modū, quem retulimus, ferculum apparatur, contrariam succo uim obtinet. Nam quæ uentri obueniunt, fluxiones desiccat, os uentriculi, intestina, & totum deniq; uentrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens uerò decorticata, ut illam adstringendi uehementiam, cumq; hac alia uidelicet omnia, quæ consequuntur, amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, prauumq; succum gignens, tardè cōmeans: alui tamen fluores haud desiccat, uti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam uocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa, siccaq; cibaria facilè in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam uisum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans. Ei uerò, qui contrario modo se habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est: crassum enim, & tardifluum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientißima. Cùm porrò lens, & ptisana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantißimum edulium componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua utriusq; portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem ascissit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est confectio, præterquàm quòd satureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cùm ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroq; sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam diuitum coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi uult admisceri, sed liquida potius, et crassitudinem incidentia. Cui uerò sapa cōmiscetur, iecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius uisceris, atq; unà lienis inflammationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescētes uisceris utriusq; affectus, quos scirrhos uocant, hoc epulo exacerbari. Quòd si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale asseruatam congruere deprehendes: ceu utiq; quæ inter has media est, quam νεαλῆ, id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommodè & ad suauitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamē lens cum salsis carnibus esitata, crassos humores augebit. Nam hæ quoq; sanguinem craßiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neq; istis affatim, sæpeq; uti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris constitutionibus in unoquoque edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme uerò eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in uere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Est porrò mediorum non una, nec simplex species: quædam enim huiusmodi sunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adepta: ut si quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non sanis modò, uerùm etiam laborantibus exhibebat. Est enim & hoc ex pugnantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta; citius uerò, quàm lens per aluum descendit. Est & illud perspicuum, huius succum in corpus dispartitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet, ac betæ, esse permistum. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis facilè colligi potest, Lentes in frequenti ciborum usu minimè esse recipiendas; præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, ut medicamenta potius, quàm ut cibus conueniant. Φακὸς Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, Italis: Linsen, Germanis: Lenteyas, Hispanis: Lentile, Gallis.

Nomina.

Φασίολοι. PHASIOLI. CAP. CI.

PHASIOLI inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt: ad vomitiones idonei.

Phaseolorum consideratio.

PHASIOLI sunt in Italia uulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuersa eorum habentur genera, uarijs coloribus distincta: nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diuersis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoq; ætati cognitos fuisse putauerim, etsi nonnulli eos nuper in Italia uenisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in aruis seruntur. At rubescentes, melini, ac uarij seminantur in hortis alijsúe locis, ubi umbra æstiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam inuolucris, ac sequaci foliorum, clauicularumq; reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria,

PHASIOLI.

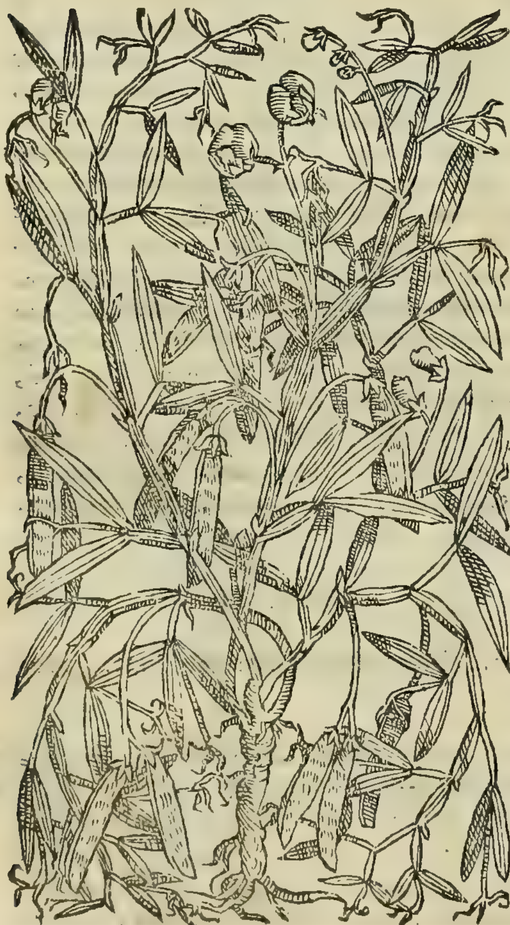
tuguria, cameras, pergulas, scenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac ueluti topiario opere contexunt: solaresq; radios inhibent, non secus quàm uitis, lupus salictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & stirpium id genus, quæ arbores, & sepes scandunt, perreptant, implicant, ac conuestiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à ueritate haudquaquam desciscere, qui dixerint, hoc Phaseolorum genus hortensem esse smilacem, hoc etiam libro à Dioscoride *descriptum: quippe quòd illi maximè respondeat, ut in sequentibus dicetur. Quamobrem longè aberrasse uidetur* Marcellus *in carpendo* Hermolao *tantopere auidus, cùm dixerit sibi parum uerisimile uideri ad eam altitudinem, & foliorum copiam posse legumen aliquod augeri, ut scenas, & tabernacula uestiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur* Dioscorides*; sed & ipsius smilacis numerosus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac uiridarijs longissimos scandunt palos, & cancellata tecta conuestiunt. Cæterùm nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo asseruerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensi smilace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit* Theophrastus *lib.* VIII. *cap.* III. *de plantarum historia: &* Galenus *libro primo de facultate alimentorum: & ipsum secutus* Paulus. *Quippe quoniam dolichi (ut adiuuante Deo infrà in smilacis hortensis mentione dicemus) non sunt illud pisorum genus, quod* Ausonijs *uulgò dicitur* Rouiglione, Tridentinis *uerò* Arabeia, *ut* Manardo Ferrariensi *placet. Quandoquidem hanc sub* Ochri *nomine, tam* Galenus, *quàm* Paulus *descripsere, ut eo, quem modò citauimus, loco patebit. Porrò in hoc præsenti capite* Dioscorides *de candidis tantùm, ac uulgaribus phasiolis disseruit, non de eruilia* Arabeia *uulgò uocata: in sequentibus uerò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui uel rubentes, uel lutei, uel uersicolores enascuntur. Ita* Φασίολοι *Græcè, ut etiam Phasioli Latinè dicuntur: Italicè,* Fagiuoli.

Marcelli error.

Manardus notatur.

Nomina.

ERVVM.

Ὄροβος. ERVVM. CAP. CII.

ERVVM paruus frutex omnibus cognitus, angusto folio, tenuis, semina in valuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi usus conueniens. Eruum capiti onerosum est: aluum esu turbat: sanguinem per vrinam extrahit: elixo boues saginantur. Parandæ farinæ ratio hæc est. Vberiora grana candidaque deliguntur, permiscendoque aqua resperguntur, donec sufficienter combibant: postea torrentur, vsque dum hians cortex disrumpatur: molitaque, farinario cribro incernuntur: postremò farina reconditur. Hæc aluo vtilis est: vrinam ciet: meliorem colorem efficit: sanguinem per uesicam, aut aluum cum torminibus elicit, si largius in cibo, aut potu assumatur: vlcera cum melle purgat: lentigines, & vitia cutis in facie, & maculas, totumque corpus emendat: nomas, gangrænas, duritiasque, serpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra vlcera, quæ theriomata uocant, fauosque emarginat: carbunculos rumpit: cum vino subacta illitu morsibus

morsibus uiperarum, canum, hominumque medetur: urinæ difficultates, tenesmosque ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non sentiunt, tostum, & ad nucis magnitudinem melle exceptũ, sumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, sanat fouendo.

ERVVM *officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. Cæterùm quod ex Alexandria, Syriaq; Venetias conuehitur, aliud nimirum semen repræsentare censemus, quàm Erui, quod frequentißimum in Hetruria nascitur, ac seritur. Folia mittit Eruum, quod uulgò Mocho uocamus, lathyri, uel cicerculæ uulgò uocatæ æmula: florem pisorũ modo, admodum rufescentem: siliquas forma teretes, et oblongas, in quibus semen, colore in aliquibus pallido, in nõnullis candido, in quibusdam uerò rufescente.* Erui consideratio. *Porrò cùm hoc ignoraret Brasauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophrasto, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum esse Eruum, nominis uicinitate fortasse deceptus. Qua in re Fuchsius quoq; hallucinatus deprehenditur, quòd suo de plantarum historia uolumine Cicerculam uulgò uocatam, satiuum Eruum esse existimauerit: etsi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clarißimum est, haudquaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Eruũ tradidit Dioscorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorsus amaritudine uacat, largius esitata nunquam sanguinem per uesicam, & aluum cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioscorides, & Galenus. Ex quo planè constat tam Brasauolum, quàm Fuchsium, utriusq; pace, hac in re deceptos esse. Sed ignorandum non est, quòd etsi Eruum ab agricolis seratur; habetur tamen & inter sponte nascentia: nanque & per se inter segetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoscatur, illud inter uiciæ species annumerant. Animaduertendum præterea est, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioscorides candidius Erui semen: Galenus tamen lib. I. de facultate alimentorum, candidum pallido, ac rufescente, longè minus præstare scribit. Quapropter Brasauolus Galeni rationem minimè habuisse uidetur, cùm sibi ex Dioscoridis tantùm sententia persuaserit, album erui semen in medicamentorum usu tam rufum, quàm pallidum uiribus antecellere.* Brasauoli, & Fuch. lapsus. *Erui uires prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medic. ita inquiens. Orobus desiccat quidem excessu secundo intenso, calfacit uerò primo. Porrò quatenus amaritudinis est particeps, eatenus incidit, extergit, atque obstructiones expedit. Cæterùm si sumatur copiosè, sanguinem per urinas euocat. Et libro I. de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias plerasque gentes, Eruo in aqua edulcato pascuntur. Hominum cibis prorsus hoc semen damnatur. est enim & insuauißimum, & praui succi. Cæterùm in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoq; scripsit, neceßitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo instar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamento crassos pulmonis, thoracisq; humores expurgante. Candidum minus est medicamentosum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidũ colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, insuauitatem certè deponit, sed unà cum ea & abstergendi, & incidendi uim, ut sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum.* Erui uires ex Galeno. *Id Græcis ὄροβος, quod Latinis Eruum nominatur: Arabibus, Herbum, Keisene, siue Kersene: Italis, Eruo: Germanis, Eruen: Hispanis, Ieruos: Gallis, Ers.* Nomina.

LVPINI.

Θέρμοι. LVPINI. CAP. CIII.

SATIVVS Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, uentris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati, eadem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præstat, cũ ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest. eodem ulcera tetra, quæ theriomata uocant, gangrænas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, vlcera in capite manantia, uitiligines, maculasque fouere utilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditũ in vellere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto cõcta, illitaque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medentur pecorum scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita ut tepente decocto abluantur. Cit urinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulcescere cœperint, cum aceto poti, fastidium detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & syluestres Lupini, satiuis similes, sed omnino minores: qui eadem quę satiui possunt.

Lupinorum consideratio.

Serventur in Hetruria Lupini non modò ad alimentorum usum, sed ad agros impinguandos. Cæterùm præter satiuos Lupinos, syluestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ maio mense in campestribus uisuntur, floribus roseo colore rufescentibus. Satiui dulcorantur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum sale.

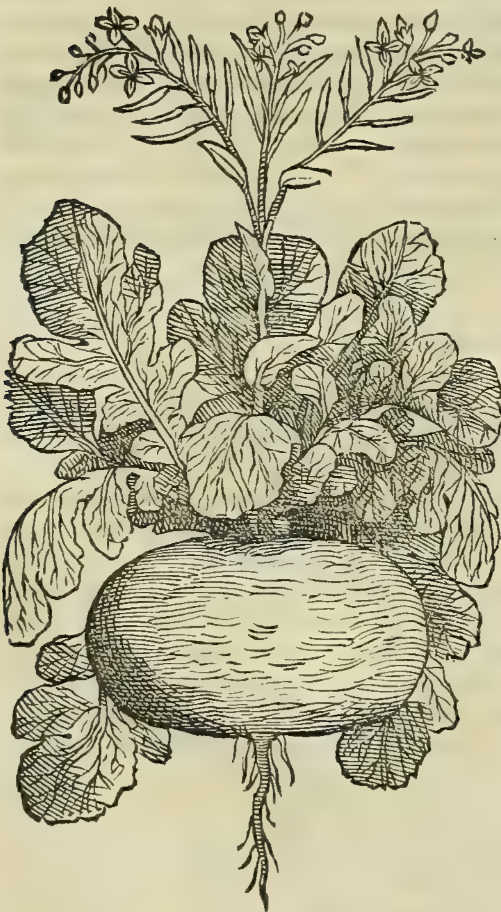
Lupinorum facult. ex Gal.

Lupinus (ut scriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus) multi usus legumen censetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingenitam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, uel sine his etiam, sale modico conditus: non uelut hordeum, & alia multifariam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est. Quocirca necessariò concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probè in uenis confecto, crudus propriè appellatus succus aceruatur. Et libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitq; tunc nutrimentum succi crassi. Cæterùm ut medicamentum ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendiq; uim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex posca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eijcere potest. Tum etiam foris identidem perfusum, uitiligines, achoras, pustulas, exanthemata Græci uocant, psoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoëthe uocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccandoq;. Expurgat iecur, & lienem cum ruta, & pipere suauitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac fœtum cum myrrha, & melle impositum. Porrò Lupinorum farina sine mordicatione digerit: nec enim liuida tantùm, sed & chœradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxymelite, aut posca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate, quod ex usu est eligendo. Sed non est præsentis instituti talia distinguere. Digerit item quæ liuida sunt. Et quæcunq; modò diximus præstare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt uerò etiam qui eam ischiadicis cataplasmatis modo illinũt. Lupinus agrestis amarior est, et ad omnia ualentior domestico, eiusdem genere cum ipso facultatis.

Nomina.

Lupinus satiuus sic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, seu Tormus: Italis, Lupino domestico: Germanis, Vuickbonen, Feigbonen, Vuolffasckbonen: Hispanis, Entramuces, & Entramocos: Gallis, Lupinis. Lupinus uerò agrestis Latinis, θέρμος ἄγριος Græcis, & Italis Lupino saluatico dicitur.

Γογγύλη. RAPVM. CAP. CIIII.

Decocta Rapi radix halit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerem stimulat. Decocto podagræ, pernionesq; fouentur: contritoque rapo, atque imposito iuuantur. Si excauatæ radici rosaceum ceratum adigatur, & feruenti cinere eliquescat, exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctæ mandun-tur, & urinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præsertim quæ sensum doloris auferunt, anodyna uocãt, idoneum est: potum contra uenena salutare est: uenerẽ concitat. Rapum muria condîtum, minus alimenti sufficit: sed multò magis appetentiam recreat. Syluestre rapum in aruis nascitur. † Frutex est in cubiti altitudinem assurgens, ramosus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in siliquis calyculatis: cùmque eorum inuolucra aperiuntur, alia intus siliqua spectatur, quæ quandam capitis speciem præbet. in qua semina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendã cutem in facie, totoque corpore, utimur: præsertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri solent.

Rapi consideratio.

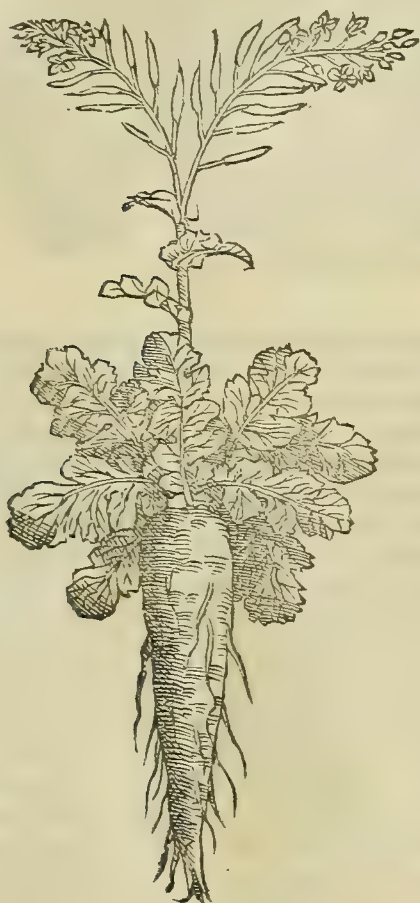
Rapvm in Italia uulgò notissimum est, præsertim apud Insubres, ubi statim post messem æstate, iunio, ac iulio mensibus, in aruis secundò seritur: deinde mense octobri, cùm radix ad summum extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recensetur genere, sessile, longum, & rotundum: tametsi literis mandauerit Plinius libro XVIII. cap. XIII. longum erraticum esse. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine tribus penè mensibus gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sæpius innumera rapa uidimus in Ananiensi agro, longa, & colore purpurea. Rapum, & radix (ut Theophrastus est auctor lib. VII. cap. IIII. de plantarum historia (gaudent frigoribus: & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radicem, non in folia uerti. Austrinis, atq; serenis temporibus celeriter caulescunt. Nursinis Plinio palma, quòd eo fortasse solo magnitudine, & dulcedine cæteris præstent. Alpinis, quibus rara seges, rapa utilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æstate seruntur, uindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunque

runque tenella folia in uniuerſum erodunt, commiſta ſationis tempore ſemini fuligine: aut maioris ſedi ſucco per noctem macerato ſemine. Siquidem Columella rem hanc ſibi experientia comprobatam aſſerit. Syluestribus rapis ſcatet ubiq; Hetruria, nullis reclamantibus notis. Quare in hoc cogor Fuchsij *ſententiæ refragari, qui manifeſto errore, in ſuis de ſtirpium hiſtoria doctiſsimis commentarijs, putat* Rapum *ſylueſtre eſſe* Rapunculum *uulgò dictū: quippe quòd illi minimè reſpondeat.* Fuch. lapſus.

Rapi uires recenſuit Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ita inquiens.* Rapi uires ex Galeno. Rapi *ſemen uenerem excitat, utpote ſpiritum flatuoſum procreans. Sic & radix concoctu difficilis eſt, inflatq;, & ſemen generat. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus, inquit.* Rapum *ſiue* γογγυλίδα, *ſiue* βουνιάδα *appellare uelis, quod eius extra terram eſt, oleraceum cenſetur.* Radix, *quæ terra continetur, ante elixationem & dura eſt, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum ſi aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipſam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum uſui eſſe poſsit. Succus ex ea in corpus digeſtus, temperato craſsior eſt: ideoq; ſi quis ultra modum eſitauerit, & maximè ſi perfectè conficere eam nequeat, crudum ſuccum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potiſsimùm quando benè fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq; ſit bis decoctionem perpeſſa, ad eum modum uidelicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu eſt difficilior, ac flatulenta, ſtomachoq; noxia: nonnunquam autem & uentrem mordicat.* Γογγύλη *id Græcè uocatur, quod Latinè* Rapum: *Arabicè,* Seliem, Selgem, Selgiem, *ſiue* Alſegiem: *Italicè,* Rapo: *Germanicè,* Rueben: *Hiſpanicè,* Nabo: *Gallicè,* Raue, *ſeu* Naueau blanc de iardin. Nomina.

† *Quod in Græco hìc legitur* θάμνος, Ruellius *uertit fruticoſum. Quæ uox eſt potius ab eo ex* Plinio *lib.* XX. *cap.* III. *repoſita, quod etiam aliàs ſæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem uertimus, licet hac, ut alijs plerisque uocibus, Dioſcoridem impropriè uſum fuiſſe exiſtimemus.*

Βουνιάς. NAPVS. CAP. CV.

C O C T A Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum uenenorum uires hebetat: antidotis admiſcetur. Conditur ſale radix.

N A P I *in raporum genere recenſentur. Plura* Theophraſto, & Plinio *produntur genera: quanquam hac tempeſtate duo tantùm repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametſi albos craſsitudine ſuperent, magisq; colore placeant; ſunt tamen inſipidiores, & guſtui ob id minus grati. In Aegypto frequentius ſeruntur, quòd inibi ex eorum ſemine copioſum exprimant oleum.* Naporũ conſideratio.

Βουνιάς, *nomen Græcum eſt:* Napus, *Latinum: Italicum,* Napo: *Germanicum,* Steckrueben: *Hiſpanicum,* Nabicas: *Gallicum,* Nauet. Nomina.

Ῥαφανὶς. RAPHANVS.
CAP. CVI.

R A D I X, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori ſuauis eſt: ſed ſtomacho aduerſatur, ructus ciet, urinam pellit, aluo aptior: ſummo tamen cibo ſumi debet, quò magis eius diſtributionem adiuuet: cùm autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare uomituris commodiſsimè datur ante cibum: ſenſuum aciem excitat. Decocta contra ueterem tuſsim, & pituitæ craſsitiem in pectore, efficax eſt. Cortex ex aceto mulſo, celerius vomitiones mouet: hydropicis commodiſsimè illinitur: lienoſis vtilis: ſugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra uiperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quàm potu ſalutaris eſt: menſes cit. Semen, uomitiones facit, vrinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas ualidiſsimè emarginat: coctum cum aceto mulſo, anginis perquàm utiliter gargarizatur: contra ceraſtis morſus, potum ex uino, auxilio eſt. Sylueſtris raphani, quam Romani armoraciam uocant, folia ſatiuo ſimilia, ſed magis lampſanam imitantur: radix gracilis, tenera ſubacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: ſed hæc excalfacit, urinam concitat, æſtuoſa eſt.

R A P H A N V S *Græcis dictus, Latinis* Radix *appellatur. In* Hetruria, *quòd Latinum nomen imitentur,* Radice *uulgò uocant: quemadmodum & Romani ſuam antiquam Raphani ſylueſtris appellationem retinent, qui ipſum primæ literæ metatheſi* Ramoraciam *appellant. Cæterùm cùm ſylueſtris, ſatiua longè durior,* Raphani conſideratio.

RAPHANVS.

RAPHANVS VVLGARIS.

rior, acriorq; deprehendatur, Dioscoridis codex hic, ut in alijs plerisq; locis, mendi suspitione non uacat, utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemúe, & subacrem. Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ clarissimus, Armoraciam eam esse stirpem putat, quam Raphanum rusticum nonnulli uocauere, folijs oxylapatho maioribus, radicibus acerrimis, quibus utitur uniuersa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus. Qua in re cũ, alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortasse illius plantæ sapore fretum. Quòd si is uel Romam unquam profectus esset, uel cæteras notas accuratius perpendisset, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidisset.

Fuchsij error.

Raphani Theophrasto lib. VII. cap. IIII. de historia plantarum, plura sunt genera: nempe corinthium, cleoneum, liothalaßium, bœotium. Adolescit amplißimè Corinthium, quod uel radice constet detecta. Hoc enim sursum uersus protruditur, non ut cætera in terram ampliari solitum est. Liothalaßium, quod Thracium uocant, ualidißimũ aduersus frigora traditur. Bœotium dulcißimum est, & figura rotundum, nec ut Cleoneum prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, suauioraq; sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea redditur, quod folijs erucæ simile constat. Raphanus (ut lib. VIII. simplicium medicamentorum scribit Galenus) excalfacit quidem excessu tertio, desiccat uerò secundo: agrestis autem in utroque efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi. Itaq; ad sugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda existunt. Meminit item Galenus Raphani libro II. de alimentorum facultatibus, sic inquiens. Radiculam solam, crudamq; urbani homines ut plurimùm prima mensa ex garo sumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiscent. Rustici uerò frequenter cum pane esitant, non secus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obsonia: in quibus est origanum uiride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpyllum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia uiridia, eduliorum sunt obsonia, unà cum illis sumpta, suntq; herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoq;, & folia nonnunquam eduntur, sed necesßitate magis, quàm sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonij potius, quàm nutrimenti nomine aßiduè uescimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conspicuè unà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, ceu alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, sinapiq;, & lactucæ: nutritq; magis caulis iste, quàm cruda radicula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solum caulem; sed unà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipsi quidem id se experientia abunde compertum habere dicunt; nullus tamen eos citra damnum potuit imitari. Radix, quæ Græcis ῥαφανὶς, Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, siue Fegiel: Italis, Raphano, & Radice: Germanis, Rettich: Hispanis, Rauano, & Rauanillo: Gallis, Refort.

Raphani uires ex Gal.

Nomina.

SISER

SISER. SISER ALTERVM.

Σίσαρον. SISER. CAP. CVII.

SISER vulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata eſt, & ſtomacho utilis: urinam ciet, & appetentiam inuitat.

NON deſunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum uocatarum genus, quæ naporum modo carnium iuri incoquuntur, legitimum eſſe Siſer. Cæterùm eos hallucinari putauerim, Plinij teſtimonio ductus, qui lib. XIX. cap. V. hæc habet. Ineſt Siſeribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hiſce Carotarum radicibus haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum concludant, nec guſtui amaritudinem relinquant; ſed dulcedinem potius quandam præ ſe ferant. Quòd præterea Siſer ſapore ſit ſubamaro, facilè ex Galeni ſententia comprobari poteſt lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Siſari radix cocta ſtomacho grata eſt, & urinam mouet, ſecundo ordine excalfaciens, adiectã habens amaritudinem quandam, cum leuicula adſtrictione. hæc Galenus. Ex quibus facilè colligi poteſt, Siſera ab hiſce carotis plurimùm recedere. Sciendum igitur eſt, quòd Siſer in Italia non ſeritur; tametſi in Germania, Rheni præſertim fluminis accolæ, ſuis in hortis ſiſera frequentiſsima habeant, quæ & ſerunt, & colunt. Ideoq; Maguntiæ uenalia abunde reperiuntur, à Tincao agro illuc allata. Siſer folio eſt oluſatri, caule, & umbella paſtinacæ ſimili, radicibus dodrantalibus, neruoſam intus matricem continentibus, ſubamaris, & colore ſubcroceo, & quæ guſtatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præſtantia allectus Tiberius Cæſar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi ſiſera curauit ex Gelduba caſtello Rheno impoſito, ubi generoſitas præcipua. Quod Græci σίσαρον, Latini quoq; Siſer uocant: Mauritani, Culcas, Fiſarum, ſiue Seiſaron: Itali, Siſaro: Germani, Gierlin, & Girgelin: Hiſpani, Chiriuias: Galli, Cheruy, & Gyroles.

Siſeris conſideratio.

Siſari uires ex Galeno.

Siſeris forma.

Nomina.

Λάπαθον. LAPATHVM, SIVE RVMEX. CAP. CVIII.

EX GENERIBVS rumicis, oxylapathum uocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in paluſtribus naſcens. Alius eſt ſatiuus,† illi diſsimilis. Tertium genus ſylueſtre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum eſt, quod alij oxalida, alij anaxirida, aut lapathon uocant. Folia eius ſylueſtri, ac exiguo rumici ſimilia: caule non magno: ſemine ſubacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, melicerides, roſaceo, aut croco adiecto, diſcutiuntur. Sylueſtris, & oxylapathi, & eius, quã oxa-

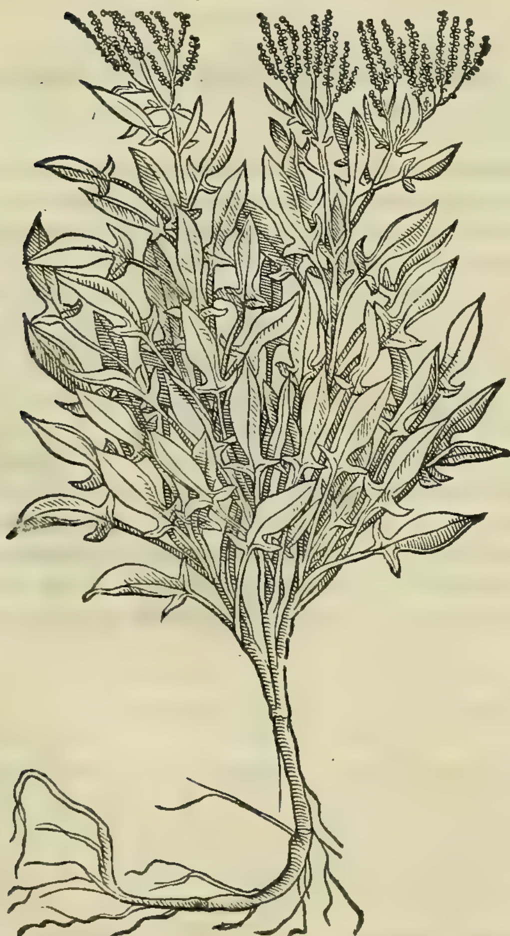
OXYLAPATHVM.

OXALIS.

OXALIS ALTERA.

HIPPOLAPATHVM.

lida nominant, ſemen ex aqua, aut uino vtiliter bibitur, contra dyſenterias, & cœliacorum affectus, ſtomachi faſtidia, ſcorpionum ictus. Quòd ſi quis in potu præſumat, nihil moleſti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & ſcabroſos vngues perſanant: ſed antea locus aceto, & nitro in ſole perfricandus eſt. Pruritus corporis, decoctum earum ſedat, ſi foueatur, aut in ſolijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & inſtillatæ, aurium, dentiumque dolorem mulcent: ſtrumas, parotidasque diſcutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis ſtrumis radicum geſtamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluuia ſiſtunt: cum vino autem potæ regio morbo medentur, calculos ueſicæ comminuunt, menſes cient, ſcorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus eſt magnum, in paludibus naſcens. Eaſdem habet vires, quas ſupradicta rumicis genera.

Rumicis conſideratio.
Oxylapathū.

T A M E T S I Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non ſeratur; in ijs tamen ſponte frequentiſsimus naſcitur, nullis deficientibus notis, quibus ſatiuus delineatur. Lapathum, quod in paludibus naſcitur, Dioſcoridi Oxylapathum uocatur, non quidem quòd guſtu acutum, ſeu acidum ſentiatur, ut oxalis, quam uulgus officinarum Acetoſam appellat, ſed quòd folijs proueniat in acutum deſinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò ſignificat acutum ſaporis reſpectu, modò mucronatum reſpectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterq; Serapio Lapathum omnè nullo diſcrimine Acetoſam nominant, perperàm id ad ſaporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioſcorides in primo lapathi genere. Plinius lib. XX. cap. XXI. Oxylapathon non niſi in paluſtribus naſcens, ſatiuo ſimilius eſſe ſcribit, cùm tamen alterum alteri diſsimile faciat Dioſcorides. Illud uerò, quod ab acido ſucco ὀξαλίς Græcis dicitur (etſi id ſilentio inuoluat Dioſcorides) duorum eſt generum, maius nimirum, & minus. Illi folia ſunt hortenſi ſimilia: huic uerò ſagittarum figura, mollia, læuia, quibuſdam ueluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, folijsq; maioris acidiora. Semen utrique idem, præterquàm quòd maiori maius, minori uerò minus. Hippolapathum porrò non ſolùm in paluſtribus prouenire uidemus; ſed etiam in montibus, ijs præſertim in locis, ubi pecudes diutius ſtabulari ſolent, & ubi eorum fimo pingueſcit ſolum, illi plantæ omnino reſpondens, quæ ſub Rhabarbari nomenclatura, paſsim hodie in hortis, ac uiridarijs plantatur.

Oxalidis conſideratio.

Hippolapathum.

Lapathi uires ex Galeno.

Lapathi meminit Galenus lib. VII. ſimpl. medic. ſic inquiens. Lapathum moderatè digerentem ſortitum facultatem eſt, at oxylapathum miſtam: nam ſimul cum eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifeſtam quandam etiam adſtrictionem obtinet, adeò ut & dyſenterias, & diarrhœas, ſiue profluuia ſanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, eaſdem dictis facultates obtinet, ſed imbecilliores. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, ſylueſtrem betam poſsit quis appellare, cùm non guſtu ſolùm; uerùm etiam facultate hortenſi betæ perſimilis ſit. Quoniam autem beta iucundior eſt rumice, idcirco ea magis homines ueſcuntur. Quare nec nos quoq; prolixius hìc de rumice ſcribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia expoſuerimus. Planta, quæ Græcis λάπαθον, Latinis etiā Lapathum & Rumex appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh, ſeu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis, Ampffer: Hiſpanis, Labaca: Gallis, Lampe. Quæ uerò Græcè ὀξαλίς, oxalis item Latinè dicitur: Germanicè, Sauer ampffer: Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Salette.

Nomina.

LAMPSANA.

† Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet, ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſij lib. XI. ſimplicium: qui habet ὄν κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, id eſt, non prorſus ſimile primo. Nā ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter ſe differre, quantum uulgata lectio innuere uidetur.

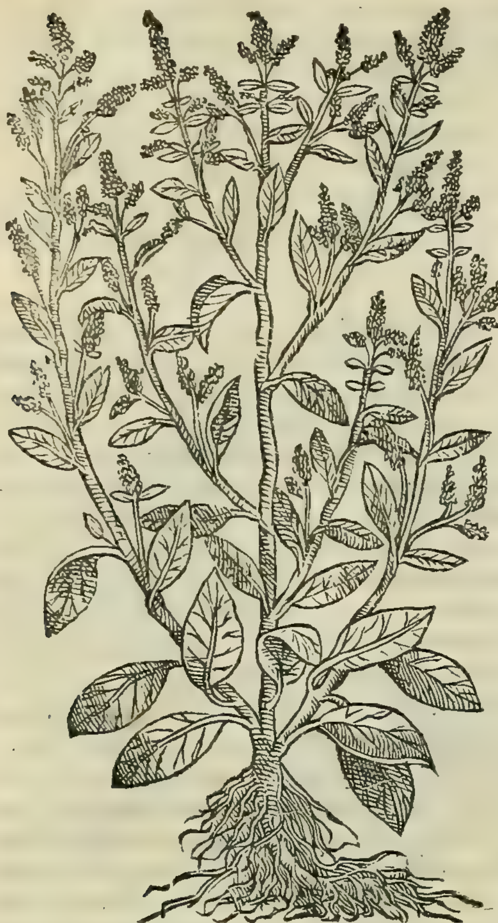
Λαμψάνη. LAMPSANA. CAP. CIX.

L A M P S A N A ſylueſtre olus eſt. Plus alit, quàm rumex, & ſtomacho vtilius. Cuius folia, caulesq; coquuntur in cibo.

Lampſanæ cōſideratio.

Q V A N V I S hìc inter olera, quæ in alimentorum uſum uenere, Lampſana recenſeatur à Dioſcoride; nullis tamen notis ab ipſo deſcribitur, quòd fortaſſe ſuis in regionibus notiſsima haberetur. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim unà cū Plinio lib. XX. cap. IX. inter ſylueſtres braſsicas lampſanam eſſe, pedalis altitudinis, hirſutis folijs, napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. Naſcitur hæc frequentiſsima in Hetruria, Apulia, ac pleriſq; Italiæ locis, ijs præſertim campis, qui aratrum eo anno minimè ſenſere: tametſi nobis hac tempeſtate non fuerit, niſi forſan urgente

BLITVM.

MALVA.

Lampsanæ uires ex Gal. gente annonæ penuria, in alimentorum usum recepta. Meminit huius Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Lampsana esa succos prauos procreat. Cæterùm illita abstergendi nonnullam, digerendiq; facultatem poßidet.

Nomina. Olus hoc ut Græcis λαμψάνη, ita Latinis, & Italis Lampsana nominatur.

βλῆτον. BLITVM. CAP. CX.

BLITVM estur oleris modo. aluo vtile est: nullius in medicina usus.

Bliti consideratio. BLITVM duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunq; notum, in hortis, & campis nascens. Rubro caulis, & folia adeò rubescunt, ut coccineo colore infecta uideantur, etsi temporis tractu tandem purpurescant. Folia amarantum referunt, sicut etiam caulis. Quin & radix sanguineo succo madet. Album prouenit ijsdem folijs, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim cohærentes, tenuibus insident ramusculis, ex alarum cauis prodeuntibus, panicularum effigie, syluestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone uulgò appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id nanque aqua prius decoquunt, demum affuso oleo, uel butyro in sartagine frigunt, additis allio, & omphacio, uel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (ut ego ex uisu testari possum) uomitiones mouet, uentriculi & intestinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile. Eaq; propter Plinius lib. XX. cap. XXII. ita de eo scriptum reliquit. Blitum iners uidetur, ac sine sapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeò turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum, è uino prodesse, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat: hactenus Plinius. *Bliti uires ex Galeno.* Bliti meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Blitum olus est esculentum, humidæ, frigidæq; temperaturæ, in secundo maximè excessu à temperatis. Item secundo de alimentorum facultatibus: Qui porrò, inquit, atriplicis, blitiq; gustabilem qualitatem intelligit, braßicæq; saporis commeminit, lactucam in braßicæ, ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egregiè desiccat, hæc contra planè humida, aquosaq; sunt. Quapropter non ex solo oleo, garoq;, sed addito aceto sæpius, meliusq; assumuntur: aliàs nanq; stomacho infesta sunt. Diximus autem istiusmodi olera nonnihil ad læuigandam aluum momenti afferre, maximè si cum humiditate glutinosam lubricitatē sortita sint. hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, si Plinij, & Galeni scripta perpendamus, quòd dixerit Dioscorides, Blitum aluo utile esse, & nullius in medicina usus. *Nomina.* Eius nomen Græcum est βλῆτον: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala iamenia, siue Bachale aliemanie: Italicum, Blito: Germanicum, Mayer: Hispanicum, Bredos: Gallicum, Poree rouge.

μαλάχη. MALVA. CAP. CXI.

MALVA satiua esui longè aptior syluestri. stomacho aduersatur: aluum iuuat, sed multò magis caules: interaneis, & vesicæ vtilis. Cruda folia cum salis exiguo manducata, ægilopas ex melle sanant: verùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salem vtēdum est. Contra aculeatos apium, vesparumque ictus, illita efficax est: eadem cruda cum oleo trita perūcti non

MALVA ARBOREA.

non feriuntur: vlcera manantia in capite, furfuresq; cum vrina sanat. Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritaque, vtilissimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vuluas insessione mollit: prodest erosionibus uesicæ, & intestinorum, uuluæ, sedisque, clystere infusum. Ius decoctæ cum radice sua contra omnia uenena auxiliatur, si continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorum morsus remedio est. lac euocat. Semen in uino potum, addito loti syluestris semine, uesicæ cruciatus lenit.

Maluæ consideratio.

MALVA *uulgaris adeò notitiæ est, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint. Plura eius genera: sed ea, quæ aliquibus locis in Italia arborescit, nil aliud est, quàm satiua cultorum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, ut libro primo de plantarum historia cap.* V. *prodidit Theophrastus, cùm inquit. Quædam etiam comperta sunt ob culturam diuersa effici, atq; à sua natura discedere, ut Malua in altum se attollens, atque in arborem transiens. Quippe ita fit neque tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita ut longitudine, craßitudineq; instar hastæ poßit grandescere: quapropter commodè ad usum baculi uenit. Tempore uerò longiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capeßit. hactenus Theophrastus. Plinio libro* XIX. *cap.* IIII. *præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborescit, & baculorum usum præbet extemplo, est & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum uiginti, craßitudinis quã circumplecti nemo poßit. In simili genere habetur & canabis.*

Maluam, quæ in arborem degenerauerat, uidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam sibi asciuerat amplitudinem. Est & ea inter maluarum genera recensenda, quæ in hortis ac uiridarijs folio exit magno, rotundo: caule tricubitali: floribus rosarum effigie rubentibus, candidis, uel subrubeis, nullo tamen odore fragrantibus. Nam si ut rosæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma, ac coloris uiuacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia, ac pulchritudine cum ipsis rosis certare potuissent. Maluæ meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Malua agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. Porrò huius generis est & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacißima comprehensarum in digerendo. Appellatur etiam althea. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quædam syluestris malua, ceu à lactuca est* θριδακίνη, *id est lactuca syluestris. Inter uerò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satiua humidiora. Permistum quoq; est maluæ succo aliquid glutinosum, quo lactuca caret. A' refrigerandi facultate manifestè abest, ut etiam ante sumptionem cernere licet, si ex ambobus uicißim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactißimum redacta sint. Tum nanque cognosces lactucam manifestò refrigerare: maluam uerò modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorsum labitur, non tantùm quia humidum est; sed etiam quia glutinosum, præcipuè cùm oleum, garumq; affatim unà hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum, succos inter se compares, tenuis & absterforius betæ, maluæ craßior glutinosiorq;, lactucæ in utriusque medio statuetur.*

Maluæ uires ex Galeno.

Nomina.

Herba, quæ Μαλάχη *Græcè, malua Latinè uocatur: Arabicè, Chubeze, seu Chabazi: Italicè, Malua: Germanicè, Pappel: Hispanicè, Maluas: Gallicè, Malue.*

Ἀτράφαξις. ATRIPLEX. CAP. CXII.

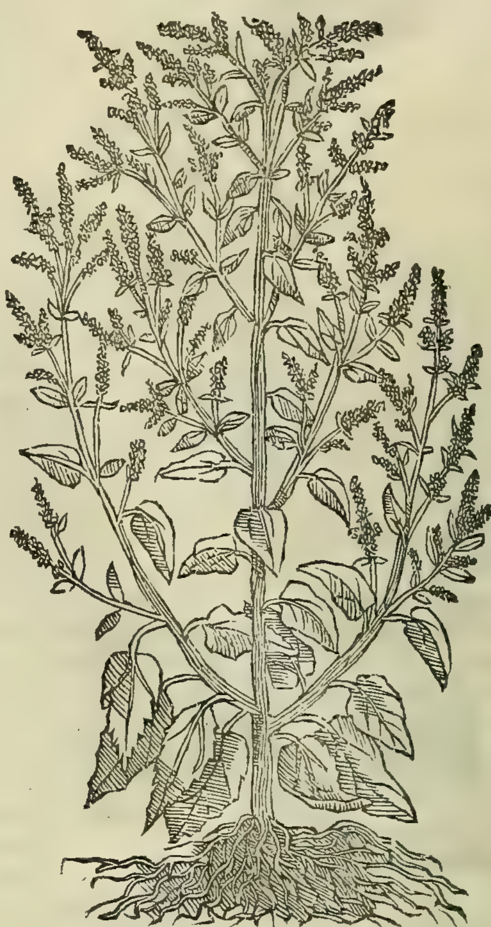
ATRIPLICEM aliqui chrysolachanon vocant. cognitum olus est. Duo eius genera, syluestre, & satiuum. Coctum estur, vt olus: aluum mollit. Panos discutit, siue crudum, siue coctum illinatur. Semen cum aqua mulsa potum, regium morbum sanat.

ETSI

ATRIPLEX SATIVA.

ATRIPLEX SYLVESTRIS.

Atriplicis cõsideratio.

ETSI *in Hetruriæ hortis rara admodum sit Atriplex; frequentißima tamen apud Insubres seritur, quòd ex ea præsertim rura sibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutißimo cultello Atriplicis folia, & caseo in scobem attrito, butyro, ac ouis commiscent, & in sartaginibus foliosa pasta substrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labijs. Hæc inter olera ocyßimè assurgit: nam & seritur, & manditur decimo quinto à satu die. Folia promit caule tenus lata, in mucronem tamen desinentia, sagittarum instar, pinguia, succosa, colore ex uiridi in luteum languescente. Caulis, qui illi rubet, multis undiq; adnatis, ad quatuor cubitorum mensuram adolescit: semine preßis, tenuibusq; folliculis concluso. Præstat Atriplex in cibis uere tantùm: siquidem ut ocyßimè crescit, ita & uelocißimè senescit, & deperditur.*

Recentiorum quorūdā opinio reprob.

Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam uulgò dictam, eiusdem esse generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertißimè. quippe præter id, quòd Spinacia nouum in Italia olus est, & foliorum, & caulis, & seminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, sicuti & sapore. Nanq; suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam censeo: chrysolachanon enim Latinis aureum olus significat. quod tametsi Atriplici competere poßit; non tamen ob id Spinaciæ conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac semine perpetuò uirescit.

Atriplicis alia genera.

Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, unum syluestre, alterum maritimum. Illud in campestribus, atque etiam alibi sponte prouenit. hortensi omnibus propè notis respondet, præter quàm folijs, quæ albidiora spectantur. herba uulgò cognita est. Atriplex uerò in maritimis nascens, cuius nulla (quod equidem sciam) facta est mentio à Dioscoride & Galeno, ijs facilè sese offeret, qui non grauabuntur, ut hanc & alias maritimas herbas cognoscant, maris litora peragrare. Eam nos copiosam inuenimus Tergesti ad salinas in maris litore, nimirum diuersam ab halimo olere maritimo, ut eius imago, quam hìc damus, apertè declarat.

Kali Mauritanorum mentio.

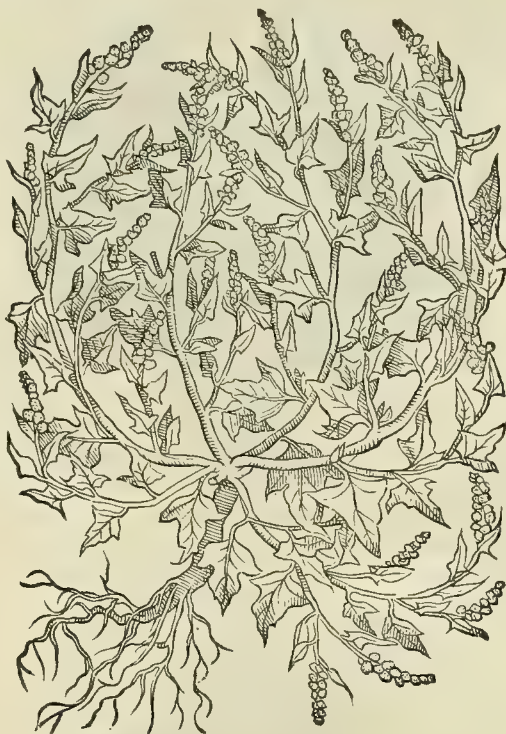
Inibi quoque plantam illam nobis contigit uidere, quæ KALI. *Mauritanis appellatur, cuius cinere utuntur fabri uitriarij ad uitrum conficiendum: ex decocto autem eiusdem herbæ paratur sal illud, quod Alkali ijsdem dicitur. Hæc cùm primùm terra emergit, folium est tereti forma, minori sedo non absimile: atque deinde crescens, caule erecta geniculato, non multo pòst tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm uerò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pinguia ac crassa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi deniq; planta adulta senescit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioraq; conspiciuntur, colore rufo: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac paruæ: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor uniuersæ plantæ salsus, ueluti crithmo. Hanc quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent. Sed errant, meo quidem iudicio, ut latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatum illum Lusitanum scripsimus. Atriplex, ut*

memoriæ

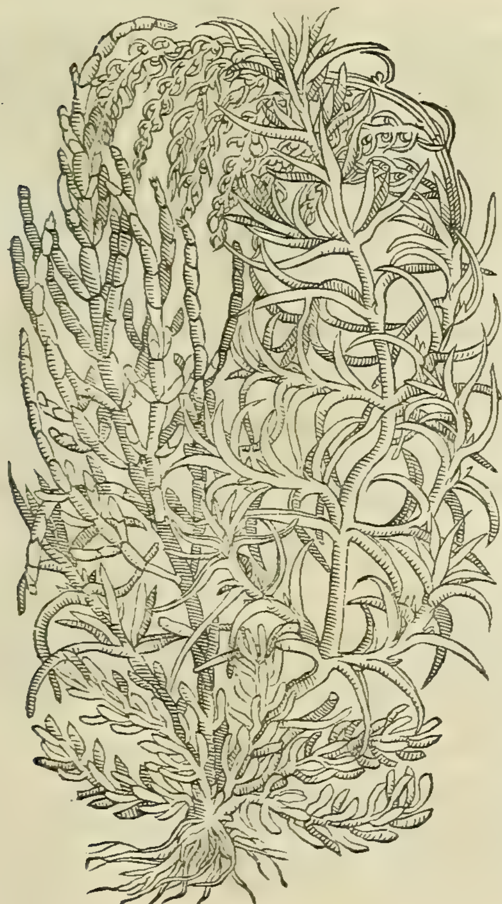
SPINACIA.

ATRIPLEX MARINA.

KALI.

memoriæ prodidit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis à medijs, frigida uerò primi, quam utique tepidam esse caliditatem posuimus, cuiusmodi rosis inest: non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter maluæ. Quin & uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porrò paululum omnino eius est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malua, quàm agrestes tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus, gliscentibusq́; , & mollibus etiámnum, ac uelut feruentibus hortenses: uigentibus autem, & declinantibus, ac induresc entibus commodiores sunt agrestes. Semen eius abstergendi uim habet: itaque ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatam utile est. hæc Galenus. Scribit Serapio Rasim uidisse hominem quendam, qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeò ut ad extremam uirium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgandos Atriplicis tantùm semen exhibebat: quod ijs non sine molestia magna aluum abunde ciebat, atque etiam simul crebros prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit.* Atriplex *sic* Latinis, *Græcis* ἀτράφαξις, *&* χρυσολάχανον *uocatur:* Arabibus, *Cataf, seu Caraf:* Italis, *Atriplice:* Germanis, *Molten & Milten:* Hispanis, *Armoles:* Gallis, *Follete, & Femes.*

Atriplicis uires ex Gal.

Nomina.

Κράμβη.

BRASSICA CRISPA.

BRASSICA CAPITATA.

Κράμβη. BRASSICA. CAP. CXIII.

BRASSICA ſatiua aluo idonea eſt, ſi modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: ſtomachum autem malè habet. acrior eſt æſtiua. In Aegypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulam diſcutit, & vini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendum vrinam validior. ea condîta ſtomacho inimica eſt: aluum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum vino quoque epotus, viperarum morſibus auxiliatur: cum fœni græci farina, & aceto, podagris, & articulorum vitijs illinitur: prodeſt & ſordidis vlceribus, & vetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, lepraſque ſanant. carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia vlcera, gangrænaſque valent. Lienoſiſque ex aceto cruda proſunt. Manſa, deuorato ſucco, retuſam vocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu vitiat. Semen eius, præſertim quæ in Aegypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem, lentigineſque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

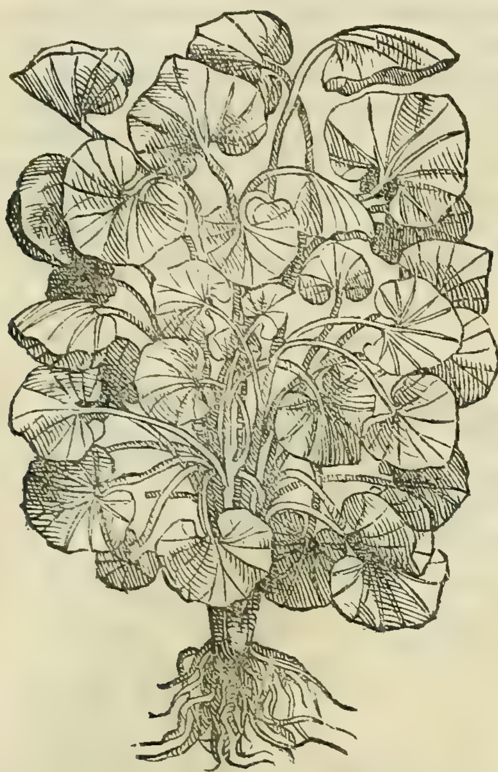
Κράμβη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIIII.

SYLVESTRIS Braſsica, maritimis præruptiſque locis, magna ex parte gignitur: ſatiuæ ſimilis, ſed candidior, hirſutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non inſuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoreſque diſcutiunt.

Κράμβη θαλασσία. BRASSICA MARINA. CAP. CXV.

MARINA Braſsica à ſatiua prorſus abhorret, quòd folia ferat rotundæ ariſtolochiæ, longa, tenuia: ſingula à ramulis rubentibus exeunt, ſingulari, vt hedera, pediculo. Albo ſucco prædita eſt, ſed pauco, ſalſo guſtu, & aliquantum amaro, pingui concretu. Herba in totum ſtomacho inimica, acris: vehementiſsimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

BRASSICA MARINA.

Sativa Braßica, Theophraſto, & Plinio auctoribus, in multiplici recenſetur genere. Id quod & horti in Italia atteſtantur: nam in ijs multiplex, & uaria creſcit Braßica. Cato braßicæ tria fecit faſtigia. Vnam grandibus, latisq; folijs, caule magno, tonſilli cymarum luxuria. Alteram criſpo folio, quam ab apij ſimilitudine apianam uocant. Tertiam propriè uocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui ſucco, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentoſam. Verùm Plinius libro XIX. cap. VIII. Braßicæ (ut diximus) complures enumerauit ſpecies. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ criſpis admodum folijs, lactucæ modo in ſe concluditur, intus albicans, tenera, ſubdulcis, & quæ hac ætate omnium præſtantißima habetur. Ait enim, Sabellicæ uſque in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craßitudo caulem extenuat, ſed dulciſsima perhibetur ex omnibus. Eſt & capitata conglomeratis undique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato ſic inquit. Nuper ſubiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turrisq;, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem toroſi. Nec plus capitis ullis poſt tritianum, cui pedale aliquando conſpicitur: & cyma nullis ſerior. Quæ omnia noſtratibus braſſicis capitatis, quæ uulgò Capucci dicuntur, pulchrè reſpondēt. Eſt inſuper ex ijs, quæ noſtris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurq; ſubinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminiſſe Plinium, nec eo uetuſtiores alios, qui de hortorum ſationibus ſcripſere: ſicuti nec illius, quæ folijs admodum per ambitum laciniatis, minutimq; interciſis aſſurgit. Pernicialia porrò Braßicis omnibus cum uitibus odia ſeruantur. Vitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theophraſtus, & Plinius affirmant: aßitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento uſus Androcides, Braßicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam ſedet, id cauſæ reddidit in problematibus Ariſtoteles, quòd ſcilicet dulcem nimirum ſuccum, abſtergentemq; contineat. Braſsicæ ſatiuæ genera.

Syluestris in maritimis noſtris Senenſibus Argentario promontorio, alijsq; tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens naſcitur. Hanc non longè à Terracina urbe, uia qua itur Neapolim, plurimā uidimus, folijs domeſticæ ſimilibus, ſed hyoſcyami modo hirſutis, amaro ac inſuaui guſtu. Ex ſemine Braßicæ ueteris (ut Plinius eſt auctor lib. XIX. cap. X.) rapæ fiunt, atq; inuicem. Braßica ſatiua, & eſculenta, ut memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, deſiccandi uim habet tum eſa, tum foris impoſita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui et ulcera glutinat, & maligna ulcera ſanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè ſolubiles, & id genus quoque eryſipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes ſanat. Habet quiddam etiam in ſe abſterſorium, quo lepras curat. Porrò ſemen eius potum lumbricos interficit, maximè braßicæ Aegyptiæ, quantò ea ſcilicet temperatura ſiccior eſt. Sanè amaræ qualitatis particeps ſemē eſt, ſicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea ſunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam abſterſionem poſtulāt, adiuuat. Caules braßicæ combuſti, cineres efficiunt admodum deſiccantes, ut uidelicet iam adurentem uim participent. Hac ratione ei ueterem adipem commiſcentes, ad inueteratos laterum dolores, & ſi quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentū efficitur. Braßica uerò agreſtis quodammodo calidior, ſicciorq; domeſtica eſt, ceu alia propemodum omnia agreſtia ſui generis, domeſticis ſecundum utranq; hanc facultatem ualentiora ſunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam ſumitur, ut quæ longius ab humana receſſerit temperatura. Eadē de cauſa & guſtantibus amarior eſt, quàm domeſtica: quanquā domeſtica quoq; ſubamarum quiddam, & acre contineat: ſed utranq; habet agreſtis ualidam. quare etiam extergit, & digerit quàm domeſtica ualentius. Marina autem braßica ſuprà quàm quòd uentrē deijciat, utpote ſubſalſa, & ſubamara guſtu, fuerit ſanè etiam ad externos corporis uſus, et ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. II. de aliment. facultate: Braßica quoq;, inquit, à multis ut obſonium eſtur: medici autem, ut deſiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatibus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro ſuperiore: quæ nunc ſummatim perſtringemus. Ergo braßicæ ſuccus purgandi uim quandam obtinet: contrà ſolidum eius corpus ſiccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem poteſt. Proinde cùm expellere alui excrementa propoſitum erit, aheno, in quo elixa unà cum aqua fuit, propius admoto, ipſam eximere confeſtim, uaſculoq; in quo paratur, oleum cum garo inijcere oportebit: ſi ſalem pro garo ſumas, nihil refert. At humentem aluum ſiccare uolentes, cùm mediocriter bullijſſe uidebitur, priore aqua effuſa repentè, aliam calentem inijcimus: ac ita rurſus in ea diſcoquimus, uſq; dum tenera flaccidaq; euaſerit. quod non facimus, cùm uentris ſubducendi gratia ſumitur. hactenus Galenus. Cæterùm licet Dioſcorides prodiderit marinam braßicam folia ferre rotundæ ariſtolochiæ, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus eſſe cenſetur, quam uulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis naſcatur, folijs lacteo ſucco madeat, ramulis conſtet rubentibus, è quibus prodeunt ipſa folia, hederæ modo, quæ guſtu ſalſa, & amara, & quadántenus acria ſentiuntur.

Braſsicæ ſylueſtris cōſid.

Braſsicæ uires ex Galeno.

Braſsicæ marinæ conſid.

Locus Diosc. suspectus. *Quamobrem Dioscoridis codicem hoc in loco, sicut et in alijs permultis, mendi suspicione non uacare putamus. Facilè enim euenisse crediderim librariorum incuria, ut folia μακρὰ, id est, longa, pro μικρὰ, id est, parua, hoc loco successerint: & certè facilis fuit unius literæ lapsus. Siquidem Soldanella uocata omnibus notis marinam braßicam repræsentat, exceptis folijs, quæ sunt aristolochiæ rotundæ minora.* Ruellij error. *Ruellius uir doctißimus, etsi in hoc nobiscum cæterisq; consentiat, quòd marina braßica hæc sit herba, quæ uulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota; in eo tamen manifestè aberrasse deprehenditur, quòd Soldanæ folia aristolochiæ longæ, atq; etiam prælonga reddiderit.* Syluatici error. *Errat præterea in hac plāta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse. Cuius error apertè conuincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Cachile suum usneæ simile fecerit, folioq; non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam braßicam in litoribus Venetis, Aquileiensibus, ac Tergestinis, ubi copiosa nascitur, nos sæpius uidimus, ac legimus.* Nomina. *Κράμβη ita Græcis, Braßica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, siue Karumb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Koel: Hispanis, Colhes, & Couues: Gallis, Choils.*

BETA NIGRA.

BETA CANDIDA.

Τεῦτλον. BETA. CAP. CXVI.

BETA duorum generum est. E' quibus nigra coquitur cum lenticula, ut uentrem sistat: quod magis radice eius præstatur. Candida aluo utilis est. Vtraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxij succi est. Vnde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, lendesque deterget: perniones fotu mitigat. Crudis folijs uitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascentia ulcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisque cocta medetur.

Betæ consideratio. BETA *tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentißima nascitur. In Germania tamen habetur et rufa, non modò folijs; sed etiam radice, quæ illi raporū oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufescēte, ut eius succus uiuum sanguinem referat. Hanc Germani hyeme cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, & in acetarijs asperso pipere concinnant ad esum, carotæ uulgò uocatæ modo. Sed & illis dulcior est, et gustui gratior.* Betæ facultates ex Gal. *Betæ facultates adnotauit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Beta nitrosæ facultatis particeps est, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitrositatem omnē exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumq; ualidior est beta alba. Nam nigra adiunctum habet adstrictionis quippiam, & magis in radice, quàm alijs partibus. Et libro II. de alimentorum*

torum facultatibus inquit. Betæ abſterſorius ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, præſertim iis, quibus natura ſenſu exactiore præditus eſt: ob idq; largius commanſa, ſtomachum infeſtat. Huius, ceu aliorum olerum, exigua eſt alimonia. Iecoris obſtructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter manducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hactenus Galenus. Inueniri ſylueſtrem Betam tradidit Plinius libro XX. cap. VIII. eamq; uocari Limonium, quod deſcribitur à Dioſcoride libro quarto, à Galeno uerò libro VII. ſimplicium medicamentorum. Cuius ſententiæ refragatur Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Equidem non ſatiuam ſolùm maluam; ſed agreſtem quandam etiam eſſe perhibuimus, quemadmodum & lactucam. At agreſtis Beta nulla eſt, niſi utiq; quis lapathum ita nominare uelit. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo ſumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (ut ipſe ſæpius periculum feci) clyſteribus infuſus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præſertimq; ubi lenientia clyſmata nihil profecerint. Olus Græcè Τεῦτλον, Latinè Beta uocatur: Arabicè, Decka, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt, & Pieſſen: Hiſpanicè, Aſelgas: Gallicè, Porree.

Beta ſylueſtris Plinio.

Ἀνδράχνη. PORTVLACA. CAP. CXVII.

PORTVLACAE vis adſtringit. Capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæteriſque, cum polenta imponitur: ardoribus ſtomachi, ſacro igni, veſicæ doloribus, auxilio eſt: commanducata dentium ſtupores ſedat: ſtomachi, & inteſtinorum æſtuationem, fluxioneſque mulcet: renes, & ueſicam adiuuat, etiam ſi eroſionem ſentiant: veneris impetus exoluit. Succus epotus ſimili effectu prodeſt, in febribus ualens. Contra teretes uentris tineas, cruentam excreationem, dyſenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia ſanguinis, percocta efficax eſt: item contra ſepis morſus. Ocularibus medicamentis utiliſsimè commiſcetur: interaneis fluxione laborantibus, atque vuluarum eroſionibus, infunditur: contra dolores, quos æſtus excitauit, caput ex roſaceo, & oleo fouetur: eruptiones popularum in capite, cum vino emendat: vulneribus, quæ ad ſyderationem ſpectant, ex polenta illinitur.

PORTVLACA *omnibus uulgariſsima eſt. Duo eius habentur genera. Vnum ſatiuum, cui folia inſunt latiora, & caulis craſsior in altum ſe attollens. Alterum uerò ſylueſtre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs.* Portulacæ genera. *Portulacæ meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento eſt, paucæ cuiuſdam particeps auſteritatis. Proinde fluxiones repellit, & maximè biliofas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, et in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit ſanè in refrigerandi quidem facultate tertij exceſſus à temperatis, ac medijs: in humectandi uerò ſecundi. Hac ratione & æſtuantes, ut ſi quid aliud, adiuuat tum uentris oſculo impoſita, tum totis hypocondrijs, potiſsimum in febribus hecticis. Præterea dentium ſtuporem ſanat, nempe quæ ab acidorum ſuccorum contactu, aſperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, utpote cùm uiſcoſam habeat humiditatem. Similiter uerò & ſuccus eius. Itaq; non foris modò impoſitus; ſed epotus quoq; refrigerat. Hoc ſanè & toti herbæ comeſæ accidit. Quoniam autem ſubaſtringit, utiliter dyſentericis editur, & muliebri profluuio, & ſanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò eſt, quàm herba, ſuccus ipſius efficacior. Et lib. II. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: ſed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinoſam. Vt medicamentum autem, dentium ſtupori medetur ob lentorem ſuum morſus expertem. de ea diffuſius in opere de facilè parabilibus ſumus locuti. Hæc ipſa, ut tradidit Plinius lib. & cap. XX. emplaſtri modo imponitur umbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodeſt in uniuerſum omnibus calidis affectibus. Huius herbæ nomē Græcū eſt ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, ſeu Bachele alhanicha: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut, & Portzelkraut: Hiſpanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Pourpier, & Pourchaille.*

Portulacæ uires ex Gal.

Nomina.

Ἀσπάραγος. ASPARAGVS. CAP. CXVIII.

CORRVDA, ſiue ſylueſtris aſparagus, vulgaris eſt notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, uentrem

ASPARAGVS.

emolliunt, vrinam cient. Radicis decoctum contra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum uitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morsibus auxiliatur. Si decocti succus super dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem ualet. Canes, vt aiunt, si decoctum bibant, emoriuntur. Asparagum etiam nasci prodiderunt, arietis cornibus contusis, atque defossis, quod, quantum equidem sentio, planè à ueritate abhorret. † Altilis autem asparagus, multis ramis fruticat, folijs fœniculi, longis, numerosis: radice rotunda, grandi, spongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in uino albo, renum dolores sedant. Assus autem, coctúsue, urinæ stillicidium, difficultatemque, ac dysenterias mitigat. Radix cum uino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, sumpta, regium morbum sanat: coxendicis cruciatus, stranguriamque leuat. Alligata radix, aut haustum eius decoctum, conceptum adimit, & sterilitatem adfert.

Asparagorũ vires ex Gal.

ASPARAGI *tam satiui, quàm sponte nascentes, in Italia notissimi sunt. Meminit horum Galenus libro* VI. *simplicium medicam. sic inquiens. Asparagus petræus, aut myacanthinus abstergendi uim habet, idq; citra manifestam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ ipsius radices, & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam uel maximè dentes requirunt. Et lib.* II. *de aliment. facultatibus: Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius ἕλειος id est, palustris appellatur, ceu alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem stomacho utiles sunt, urinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt, nimirum quantò illis sunt sicciores. hæc Galenus. Asparagi in cibo sumpti, ut scribit Plinius lib.* XX. *capite* X. *oculis claritatem afferunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & uentrem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hactenus Plinius. Cæterùm, ut memoriæ prodidit Auicenna Fen ultima libri quarti, Asparagi in cibis suaui odore corpus totum commendant: uerùm urinam fœtidam trahunt. Græcis ἀσπάραγος, Latinis asparagus nominatur: Mauritanis, Halion, siue Helium: Italis, Asparago: Germanis, Spargen: Hispanis, Esparagos: Gallis, Esparge.*

Ex Plinio, & Auicenna.

Nomina.

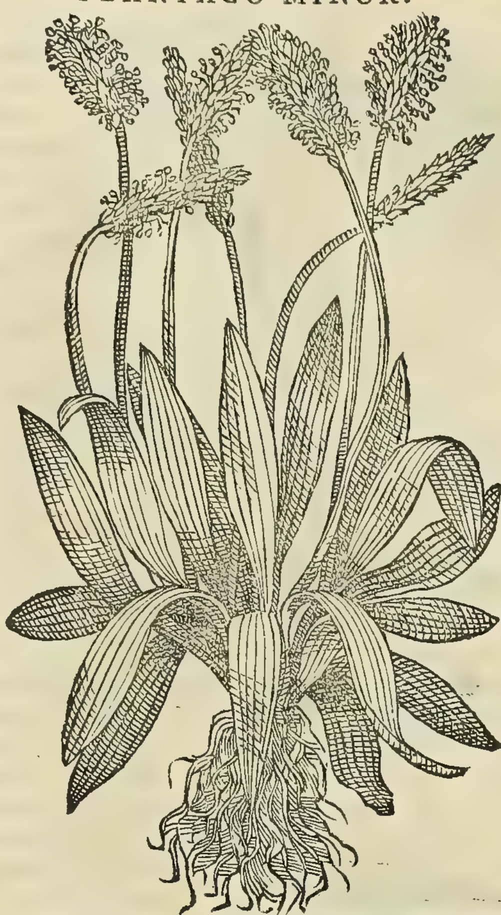
† Licet in Græcis non planè constet, hìc altilis, uel satiui asparagi mentionem fieri: tamen non uideo, quomodo hæc ad syluestrem quoq; referri possint, ut aliqui referenda censent. Cùm enim hunc notum esse antea dixisset Dioscorides, non aliam, ut solet, eius subiecisset descriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad satiuum referenda putemus, uel saltem mendum subesse suspicemur.

Ἀρνόγλωσσον. PLANTAGO. CAP. CXIX.

DVO Plantaginis genera. Minor folia habet angustiora, minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo angulosо, in terram inclinato: floribus pallidis: semine summis caulibus emicante. Altera maior, lætior, uirentiorque, latis constans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, angulosus, subruber, à medio ad uerticem tenui semine circundatus: radicibus nititur teneris, hirsutis, candidis, digitum crassitudine æquantibus. Nascitur in lacunosis, sepibus, & locis humidis. Multò utilior magna est. Vim habent folia exiccatoriam, constringentem. quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, sordidisque illita prosunt: profluuia sanguinis, vlcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, nomasque cohibent: uetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia sanant: sinus conglutinant: morsibus canis, ambustis igni, inflammationibus, panis parotidibus, strumis, ægilopijs, illita cum sale prosunt. Coctum cum aceto & sale olus, dysentericis, cœliacisque, sumptum subuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen est, datur & herba decocta post aridas epulas, sic ut media antecedat. comitialibus, & suspiriosis data proficit. Foliorum succus, colluta subinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut cerusa igni sacro medetur: fistulis infusus prodest: lippitudinibus, & aurium doloribus idem succus instillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore suffusis, & sanguinis reiectionibus, potu confert: clystere dysentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduersus strangulationes vuluæ, in uellere subijcitur, etiam si vulua fluxione laboret. Semen ex uino potum alui fluxiones, & sanguinis excreationes sistit. Decocta radix, & mãducatu, & collutione,

PLANTAGO MAIOR. PLANTAGO MINOR.

& collutione, dentium dolores ſedat: eadem cum folijs, vlceribus renum, & ueſicæ in paſſo datur. Ferunt tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari; & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis geſtamine, diſcutiendis ſtrumis utantur.

Plantaginis conſideratio.

Qvanqvam à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, alijsq; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recenſentur, maius nimirũ, et minus; eam tamen, quam uulgus, quòd lanceæ cuſpidis formam referat, Lanceolã appellat, eſſe tertiam quandam Plantaginis ſpeciem, nemo eſt qui ambigat. Hetruſcis plantago Centinerbia uulgò uocatur, corrupto à Quinqueneruia uocabulo. Maior, eo quòd eius folia, quæ latiora ſunt, fibris ſeptem tanquam neruis diſtinguuntur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius folijs quinq; apparent coſtæ, Quinqueneruia dicitur. Minima uerò, quòd eius folia, quæ leuiter hirſuta ſunt, tres tantùm habeant neruos, Trineruia dici poteſt. Plantago (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimp. medic.) miſtæ eſt temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet uerò & auſterum quiddam, id quod terreum eſt, ſiccum, frigidũ. Itaq; refrigerat ſimul, & deſiccat, et in utroq; ſecundi exceſſus à medijs eſt. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quòd refrigerant, unà etiam ſicca ſunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dyſenterias: nam & ſanguinis profluuia ſiſtunt, & ſi quid aduratur, refrigerant: tum ſinus quoq; glutinant, & alia ulcera recentia ſimul & uetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli ſecunda eſt plantago, idq; temperaturæ ſymmetria, et conuenientia. Nam ſiccitatem obtinet morſus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obſtupefaciat. Semen eius, & radix ſimilis ſunt facultatis, niſi quòd ſiccioris, & minus frigidæ. Sed ſemen etiam ſubtilium eſt partium: radices uerò craßiorum. Ipſa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digeſto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipſorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obſtructiones, non has tantùm adhibent; ſed folia quoq;, et multò magis ſemina. Hæc enim quandam in ſe abſtergendi facultatem obtinent: quam & in herba uiridi ineſſe ſatis conijci poteſt, uerùm ab humiditatis copia uinci. Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσον, Latinis Plantago uocatur: Arabibus, Liſen, aut Leſan alhamel: Italis, Piantagine: Germanis, Vuegerich: Hiſpanis, Lhantem, Tamehagem: Gallis, Plantain.

Plantaginis uires ex Gal.

Nomina.

Σίον. SIVM, SEV LAVER. CAP. CXX.

Sion in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaq; eſu, calculos rumpunt, atque excernunt: vrinas cient: menſes, & partus extrahunt: dyſentericis in cibo auxiliantur. De ſio Crateuas tradit, herbam eſſe fruticis ſpecie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & ad erucam accedentia.

Sij conſideratio.

SIVM.

SIVM *in ſcaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æſtate uerò frigeſcunt, plerunq; naſcitur. Cæterùm falluntur apertißimè, qui pro Sio herbam* Creſcione *uulgò uocatam, tam ſcilicet dulcem lactucæ ſimilem, quàm acrem, ac ſubamaram, cui naſturtij ſapor, & erucæ folia inſunt, in medicamentis uſurpant. Quippe quòd ea non alia ſit planta, quàm ſiſymbrium aquaticum ſequẽti capite à* Dioſcoride *deſcriptum, non legitimum Siũ, quod noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur* Gorgoleſtro. *Hoc enim à Dioſcoridis Sio nullis prorſus dißidet notis: quandoquidem pinguis eſt planta, caule recto: folijs latis, in ambitum ſerratis, olu ſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis: floribus candidis: ſemine corniculis incluſo. Rari admodum ſunt fontiũ riuuli, quibus aquaticum ſiſymbrium innatet, qui Sium etiã non habeant.*

Plinij lapſus.

Plinius *lib. & cap.* XXII. *Sium cum aquatico ſiſymbrio confudiſſe uidetur: quòd Sio ſiſymbrij aquatici uires aßignauerit, nominis fortaſſe communitate deceptus. Nam* Dioſcoridis *teſtimonio, ſiſymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiam ſium appellãt. Vnde quòd fortè exiſtimauerit* Plinius *Sium, & cardaminã unam, & eandem plantam eſſe, uni tantùm Sio utriuſq; facultates reddidit: etſi prius lib.* XX. *cap.* XXII. *ſpeciatim de ſylueſtri ſiſymbrio in riguis proueniente diſſeruerit.* Serapio *Sium* Senacion *uocat: Verùm ſenecio* Dioſcoridi *alia eſt planta, ut lib.* IIII. *in eius mentione explicabitur.*

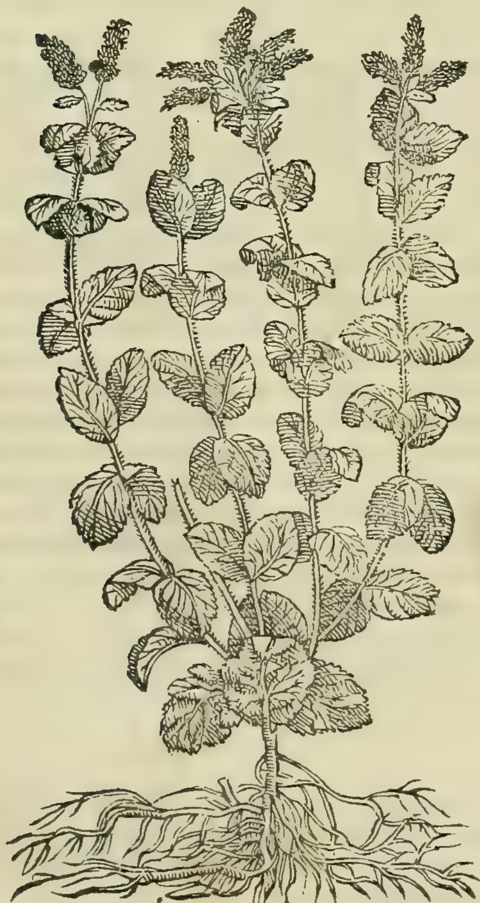
Sij uires ex Galeno.

Sij meminit Galenus *lib.* VIII. *ſimp. med. ſic inquiens. Sium quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excalfacientis facultatis eſt particeps. Digerit autem, & urinã mouet, & calculos renũ frangit, & menſes euocat.*

Nomina.

Quod Græci σίον, *Latini quoq; Sium uocant: Mauritani,* Ror eathalmi, & Inhamehanella, *ſeu* Hamehanella: *Itali,* Sio, & Gorgoleſtro: *Germani,* Vuaſſermerck: *Hiſpani,* Rabacas: *Galli,* Berle.

SISYMBRIVM HORTENSE.

SISYMBRIVM AQVATICVM.

ISYMB. AQV. ALTERVM.

Σισύμβριον. SISYMBRIVM.
CAP. CXXI.

SISYMBRIVM (alij serpyllum syluestre uocant) in solo inculto nascitur, menthæ hortensis similitudine, odoratius, latiore folio. Inseritur coronis. Calfaciendi uim habet. contra stillicidia urinæ, calculosque, semen ex uino bibitur: tormina, & singultus sedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. item cōtra uesparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet.

Alterum sisymbrij genus, aliqui cardaminā, alij sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eisdem in locis, quibus sion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quòd gustu cardamum, id est nasturtium repræsentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, urinas mouet. crudum estur. Purgat lētigines, cutisque uitia in facie, noctibus impositum, matutinisque detractum.

TAMETSI *prodiderit* Dioscorides *Sisymbrium in solo inculto nasci*, Theophrastus *tamen lib.* VI. *cap.* VII. *de plantarum historia, & lib.* V. *cap.* VIII. *de earum causis, satiuum etiámnū Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memoriæ commendauit. Quod sanè eam herbam esse crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam nostrates officinæ* Balsamitam, *uulgus uerò mentham* Romanam, *uel crispam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & uulgaris menthæ latiora, crispa tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uirentemq́; : & odore, gustuq́; mentha longè acrior sentiatur. Cuius rei illud etiam, præter aßsignatas notas, manifestum indicium facit, quòd* Balsamita *hæc facilè in mentham degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum causis paulò antè citato, apertè testatur* Theophrastus *his uerbis.* Sisymbrij *mutatio in mentham, uelut prædictis opposita scilicet est, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neque curam solitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem ui tota conuersa, debilior pars superna consistit, odorisq́; sui uehementiam amittit, quasi ex ambobus illis, germine, atque odore similitudo proueniat. Quippe acritudine exolescente, reliquus odor, quia mollis quidam, remissusq́; est, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre sæpenumero iubent, ne istud eueniat. Hæc* Sisymbrij *causa est. hactenus* Theophrastus. *Sed equidem non putauerim* Dioscoridis *Sisymbrium sponte in incultis nascens, cum* Theophrasti *Sisymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longè dißidere crediderim. Syluestre enim in* Ananiensi *agro in incultis natum compluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à* Dioscoride *tributis. quod mihi quidem satiuo effigie planè reclamare uisum est. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari potest, syluestre Sisymbrium à satiuo plurimùm differre. Quandoquidem si idem essent, cùm Sisymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non posset, ut syluestre aliter usquam inueniretur, quàm in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura nascatur. Quo postmodum fieret, ut locus, in quo Sisymbrium primò adoleuisset, breui temporis tractu ubique mentha scateret. quod tamen nusquam hactenus factum reperi. Cæterùm* Brasauolus, *cùm hæc fortasse non perpendisset, credidit* Balsamitam, *quam ipse* Florentinam *mentham appellat, tam satiuum, quàm syluestrē Sisymbrium indifferenter explere posse. Qui præterea fatetur se uidisse (quòd potius eum oculos fefellisse putauerim)* Balsamitam *desciuisse in calaminthum,* Plinium *quidem, non* Theophrastum *secutus. Siquidem* Theophrastus *in mentham, non in calaminthum Sisymbrium desciscere prodidit.* Plinij *uerò codices nonnulli libro* XIX. *cap.* X. *scriptum quidem habent, quòd Sisymbrium in calaminthum degenerat, quam lectionem accepit* Brasauolus: *sed ea lectio deprauata censetur. Idcirco factum est, ut ij, qui* Plinium *castigarunt, eam restituerint, quòd compertum habuerint* Plinium *ex* Theophrasto *historiam sumpsisse. Itaque iam eius loci uera, & legitima lectio est, ut in castigatis codicibus legitur, quòd Sisymbrium in mentham desciscat, non in calaminthum. Sisymbrium uerò, quod (ut* Dioscorides *inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirum herba est, quam uulgò nostri Crescione appellant, acri sapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium riuis discurrentibus comite Sio nascitur, folijs primo exortu rotundis: cùm uerò adoleuerint, erucæ modo dissectis: odore, ac sapore satiuo nasturtio proximis. Meminit huius* Plinius *libro* XX. *cap.* XXII. *quanuis libro* XIX. *cap.* VIII. *aliud Sisymbrij genus commemoret his uerbis. Sisymbrium simili modo seritur. lætißimum nascitur in puteorum parietibus, & circa piscinas, & stagna. Hinc quidam existimarunt,* Plinium *de uulgari menthastro, quod in aquosis paßim prouenit, disseruisse. Sisymbrij utriusque mentionem fecit* Galenus *libro* VIII. *de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Sisymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis,*

Sisymbrij cōsideratio.

Sisymbrij in mentham mutatio.

Brasauoli error.

Sisymbrium aquaticum.

Sisymbrij utriusque uires ex Galeno.

tis, & exiccantis facultatis est, & temperaturæ in tertio ordine. Sed & semen eius tenuium partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidam cum uino exhibent singultientibus, & tormina patientibus. Sisymbrium uerò, quod quidam Cardaminem uocant, quandoquidem cardamo, hoc est, nasturtio simile quiddam gustu præfert, cùm siccum est, tertij est ordinis excalfacientium, & desiccantium: cùm humidum, & uiride, secundi. Nomina. *Vt Græci σισύμβριον, ita etiam Latini Sisymbrium dicunt: Arabes, Sisnabarion, seu Sisnasbar: Itali, Sisembro, & Menta Romana: Germani, Vuassermuntz, & Bachmuntz: Hispani, Hierua buena de agua: Galli, Menthe aquatiche.*

Quod uerò σισύμβριον ἕτερον Græcis, Sisymbrium alterum Latinis appellatur: Italis, Sisembro aquatico, & Crescione: Germanis, Brunkressen, & Vuasserkressen: Hispanis, Berros, & Agriois, Gallis, Cresson.

CRITHMVM.

CRITHMI MAR. SPECIES.

Κρίθμον. CRITHMVM. CAP. CXXII.

CRITHMVM, seu, vt aliqui, Crithamon, fruticosa, & vndique foliosa herbula est, cubiti altitudinem ferè petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: folijs pinguibus, numerosis, albicantibus, veluti portulacæ, latioribus, & longioribus, salso gustu: flores candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, semen, & folia incocta uino, potu urinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menses cient. Estur crudum, coctúmue in olere. seruatur etiam in muria.

Crithmi consideratio. NASCITVR *Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, scopulis, ac rupibus, præsertim Argentario monte in maritimis nostris Senensibus, & uniuerso circum Italiam litore; sed etiam in Adriatico sinu, ubi scopulosa, & prærupta superstant litora: quemadmodum nobis contigit uidere eo tractu per quem à Timauo fonte Tergestum nauigatur: nanq; inibi illa scopulosa litora crithmo referta sunt. Crithmum Romæ, & in uniuersa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etsi in alijs quàm plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac uiridarijs translatum uirescit, herbam sancti Petri appellitet uulgus. Quo nominis argumento non desunt, qui existiment,* Quorundam lapsus. *plantam hanc legitimum esse Empetron, libro* IIII. *à Dioscoride descriptum inter simplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate. Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leonicenum. qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetram herbam uocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius sententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum, quanquam abunde, copioseq; ingestum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum empetro reddidit Dioscorides. qui propterea*

rea illud inter ea, quæ aluũ deijciunt, medicamenta locauit. Quomodo autẽ Empetron quis idem cum herba sancti Petri rectè dixerit, si empetron nullis alijs à Dioscoride repræsentatur notis, quàm quòd nascatur in montibus, & maritimis, salso, & amaro sapore? Verùm enimuero non modò putandum; sed etiam pro certo, meo quidem iudicio, affirmandũ erit, herbam hanc Crithmum esse. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs, caulibus, ac seminibus, et uniuersæ deniq; plantæ tribuit Dioscorides, Crithmum planè referat. Crithami uires recensuit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorũ, his uerbis. Crethmum gustantibus salsum quodammodo est, cum paucula amaritate. quamobrẽ uis eius est exiccatoria, & abstersoria. Vtraq; tamẽ imbecillior in eo est, quàm in amaris.* Κρίθμον *Græci, Crithmũ item et Crithamum Latini uocant: Itali, Crithamo, Finocchio marino, & herba di san Pietro: Germani, Bacilen, & Meerfenchel: Hispani, Perexil de la mar, & Vnhas de agnula yerua: Gallis, Bacille, & Fenoil marin.* Crithmi vires ex Gal.

Κορωνόπους. CORONOPVS. CAP. CXXIII.

CORONOPVS oblonga herbula est, per terram strata, fissis folijs. coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adstringentem, quæ in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & secus vias.

VARIAS, *ac diuersas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studij impenderunt, ut plantarũ historiam à mendis omnibus expurgatam pristinæ, ac propriæ redderent integritati, in inuestigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici possit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus, uir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa uerborum serie hac de re scripsit, conclusitq; tandem, Coronopum eam herbam esse, quam ipse uernacula sua lingua Capriola, nos uerò nostra Sanguinella appellamus, quòd eã pueri æstate naribus indant, ut inde sanguinem eliciant. Verùm cùm eius sententiã minimè probandam existimauerit Manardus Ferrariensis, hac in re magis Dioscoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophrasti placitis, qui Coronopum inter aculeata recensent, his magis adstipulandum esse iudicauit, qui uolunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbã, quæ uulgò dicitur Herba stella, omnibus Italiæ hortis uulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetarijs passim usurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, siue Sanguinellam dictam Coronopum esse censent. Quandoquidem hæc nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tantùm uenit pabulum. Nec desunt præterea, qui firmiter asseuerent, quòd quæ inter plantas uulgò nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uerò Pes gallinaceus, qua utũtur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expostulet necessitas, legitimus sit Coronopus. Inter quos non modò deprehensi sunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuisse constat; sed & recentiorum quidam, præsertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commentarios. Nanq; Otho ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos à probatissimis uiris refelli, qui in hanc uenerunt sententiam: tamen (quæ multorum est pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè sentire. Quippe Pes coruinus uulgò uocatus (ut in sequentibus suo loco differemus) Coronopus non est, sed proculdubio ranunculus, qui Græcis* βατράχιον *appellatur, cuius uariæ Dioscoridi produntur species: inter quas uulgaris Pes coruinus suam retinet sedem. Quòd autem Leonice ni Capriola Coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam & si gerat hæc herba in sui culmi fastigio quinq; ueluti graciles spicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis repræsentant; cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis incisuris dissecto, non seratur in hortis, & arida tanquam fœnum assurgat, nullo pacto asserendum censeo Capriolam esse Coronopum. Cæterùm si modò quis in eo Pliniũ sequi uelit, quòd dixerit lib.* XXI. *cap.* XVI. *(quod tamẽ ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, ut eius, quam Coronopum uocant; frustrà, meo quidem iudicio, probare contendet, Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum. quòd eius caulis culmi modo geniculis interfectus, humi minimè repat, sed rectus in altum assurgat, et culmorum in morem spicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cuius meminit Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XIX. *his uerbis. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Neq; usquã, quod equidem legerim, expressit Plinius (ut Ruellius testari uidetur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud præterea animaduertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neq; eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quæ in ciborum usum ueniunt. Quanuis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam alluserit, qui laciniarũ tenuitate coronopo aculeata uidentur; cùm tamen pungere non*

Coronopi cõsideratio.

Quorundam opinio damnata.

Leoniceni opinio reprobata.

Gramen aculeatũ Plinij.

SERPENTINA.

non ualeant, ut cum acanthinis pariter lusit Dioscorides. Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophrasto, quàm Dioscoridi idem esse. Ideoq; Plinius libro XXI. Theophrastum secutus, Coronopum aculeatum facit: libro uerò XXII. Dioscoridem fortasse imitatus, aculeorum haudquaquam meminit. Sed et illud silendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntq; in pilis, & milij, uel panici modo carnium iure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui non ingratis, adeò ut Germani himeldauu uocent, hoc est, cælestem mannam. Huius plantam Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, ut quasi certò crediderim, quòd Leonicenus ab ijs fortasse doctus, putauerit hanc plantam esse Dioscoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum scribat spinis nullis rigere, seriq; in hortis in ciborum usum, eos nihil falli existimauerim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse Coronopum, quæ uulgò nobis Herba stella uocatur. Nempe nullam hactenus plantam uidi, quæ perinde ac illa adamußim Coronopum referat. Inuenitur hæc etiam sponte nascens diluto extenuatoq; solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in collibus. Eam inibi uulgò Serpentinã appellant, quòd eius radix in uino pota uiperarum, aliorumq; uenenosorum animalium morsibus maximè aduersetur, sitq; præcipuum remedium, ita ut ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet de morsos. Coronopi uires paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur manducata. Eius nomen Græcum κορωνόπους, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & herba stella: Germanicum, Kraenfuoß: Hispanicum, Guiabelha: Gallicum, Capriole.

Coronopi syluestris mẽtio, & uires.

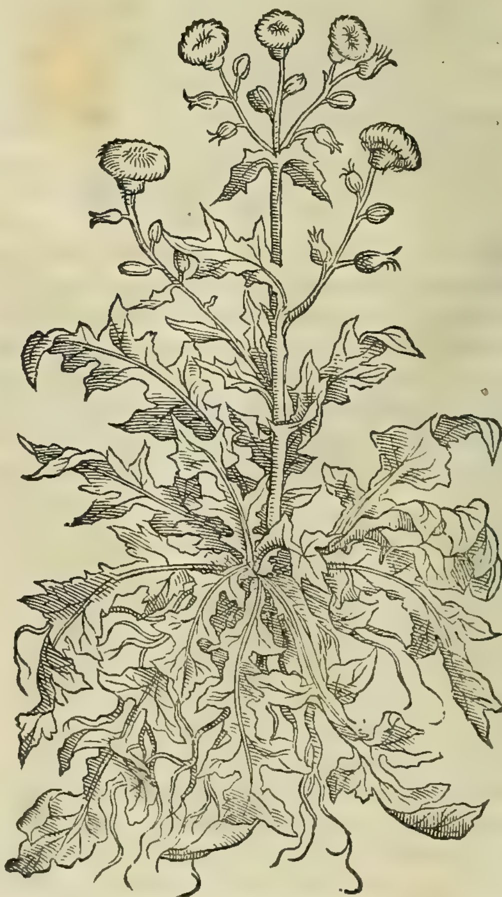
Coronopi uires ex Gal.

Nomi.

SONCHVS ASPERVS.

SONCHVS PLANVS.

Σόγχος.

Σόγχος. SONCHVS. CAP. CXXIIII.

Sonchi duo genera. Syluestrior quidam eſt, & magis ſpinis horret. Alter teneritate quadam molleſcit, cibis expetitus. Caule conſtat anguloſo, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla diſſectis. Vtriuſque uis refrigerat, modicè adſtringit. vnde æſtuanti ſtomacho, & inflammationibus illiti proſunt. Succus eorum ſtomachi roſiones ſorbitione mitigat: lac elicit. inuellere appoſitus, ſedis, ac uuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, uibratis à ſcorpione ictibus ſubuenit. Alter ſonchus tenerior, arboris inſtar eſt, latis conſtans folijs: caulem in ramos exeuntem folia diſtinguunt. ſed ad eadem pollet.

Sonchvs in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita uulgò uocatur. Viſuntur in hortis, campis, & uineis duo ſonchi genera. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis diſſeruit Dioſcorides, non ſolùm non inuenitur in Italia, ubi non recordor me hactenus uidiſſe plantam, quæ Sonchum arboreſcentem referat; ſed neq; etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophraſtus, & Plinius. Soncho noſtri utuntur hyeme in acetarijs, præſertimq; eius radicibus, quæ cùm teneræ ſint, manſuq; dulces, frequenter menſis expetuntur. Sonchi uires nobis deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex ſpinoſis plantis eſt. Cæterùm uiridis etiámnum, & tener eſtur, perinde ut cætera olera ſylueſtria. Temperamentum eius quodammodo miſtũ eſt: conſtat enim ex aquea, terreaq; eſſentia, utraq; leuiter frigida. Nam & adſtrictionis cuiuſdam eſt particeps: & ſiue cataplaſmatis in morem illinatur, ſiue edatur, manifeſtò refrigerat: poſtea uerò quàm planè reſiccatus fuerit, terreſtre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem.

Sonchi conſideratio.

Sonchi uires ex Galeno.

Σόγχος ſic Græcè, ut etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, & Cicerbita: Germanicè, Vuilder haſen koel, Gens dyſtel: Hiſpanicè, Serraya, & Serralha: Gallicè, Latteron, & Palais an lieure.

† Hæc dictio κενὸς, quæ uacuum, & inanem ſignificat, hic non legitur in uulgatis Græcis. Sed tamen eam habent uetuſti codices, quibus etiam adſtipulatur Oribaſius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat repoſita.

Σέρις. SERIS, SIVE INTYBVS CAP. CXXV.

Seris duûm generum eſt. Altera ſylueſtris, quæ picris, & cichorion uocatur. Altera ſatiua, latioribus folijs conſtat, ſtomacho quàm hortenſis utilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur.

INTYBVS HORTENSIS.

INTYBVS HORT. ALTER.

vna folio

INTYBVS SYL. SIVE CICHORIVM.

CICHORIVM SATIVVM.

vna folio latiore prodit, lactucarum simillima: altera angustiore est folio, & gustu amara. Vtraq; refrigerat, & adstringit, stomacho utilissima: aluum sistit cocta, si cum aceto adsumatur. Syluestres stomacho meliores: quandoquidem æstuantem ipsum, & quem imbecillitas uexet, cibo leniunt. Cardiacis per se, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio sunt. Herba cum radice illita, percussis à scorpione subuenit: igni sacro cum polenta medetur. Succus cum cerusa, & aceto, ualet ad illitus eorum, quæ refrigerationem desiderant.

Seridis, siue Intybi consideratio.

QVONIAM *in Græcis uulgatis codicibus initium istius capitis & in uerbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atque etiam ex antiquissimis* Dioscori*dis codicibus manuscriptis, illud legitimé, & ordinaté legendum putamus, hoc modo.* Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διοσσή. ἡ μὲν γὰρ πικρίς, ἡ καὶ κιχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομοτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς διττὸν εἶδος. ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος. ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος. *id est. Seris syluestris, & hortensis. Syluestris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion uocatur: altera satiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis uerò duplex genus: una folio latiore, lactucæ similior: alteraq; folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximé adstipulatur Serapio. quippe qui ex Dioscoride tot habeat syluestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex usu clarißime patet, cùm tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & sumatur in cibis. Satiua quidem ubiq; feré in* Italia *in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, læuioreq;, ab hortensi angustifolia Seride non longé dißimilis: quin & ori erratica gratior. Ea uerò, quæ sponte prouenit, paßim ferme uirescit, folijs in ambitu longé magis laciniatis, angustioribus, asperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeát, Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quòd ita esse comprobet Serapionis scriptura. Alij Scariolam uocant alterã domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, et gustu amarior. Sed animaduertendũ est, Scariolam in Serapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm sciuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud significare, quàm Seriolam, Serimq; nõ aliud esse Græcis, quàm Latinis* Intybum, *huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorũ equidem sententiam magis laudauerim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si paruã Serim dixeris, uocãt: tametsi in syluestrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici poßit, quæ paßim in hortis colitur, quòd domesticæ Seriolæ nõ longé sit absimilis. Omnes itaq; in* Italia *uulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mensis frequentißimé in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, & sabulo in hortis obruunt, quoniam hoc*

DENS LEONIS.

hoc artificio mirum in modum albeſcunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam aſſeruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quòd uiderint ſæpius in campeſtribus Cichorium aquarum inundationibus terra, uel arena obrutum, & tenerrimũ, & candidiſsimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Verùm quanuis aſſerat Dioſcorides ſylueſtrem Intybũ, quemadmodum & ſatiuum duorum tantùm eſſe generum; Chondrillam tamen, cuius hiſtoriam ipſe ſub duplici ſpecie ſequenti capite deſcribit, inter Cichorij genera eſſe reponendam, nemo eſt qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophraſto lib. VII. cap. XI. de plantarum hiſtoria Aphaca uocatur. Hæc enim illi inguſtabilis, et amara eſt: feſtinanter hæc floret, ſed celeriter flos ſeneſcit, atq; in pappos euaneſcit. Tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, uereq; toto uſq; æſtatem factitatur. Flos melini ſpeciem gerit. hæc ille. Huic per omnia in uniuerſum reſpondet, quæ nonnullis DENS LEONIS, alijs Dens caninus, quibuſdam Caput monachi, aliquibus Roſtrum porcinum, pleriſq; uerò Ambubeia uocatur. Tametſi Plinio Cichorium ipſum propriè Ambugia, uel Ambubeia dicatur. Sed profectò maxima eſt ſeplaſiariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cùm in hortis numeroſiſsimum, præſtantiſsimumq; habeant Intybum, & in campeſtribus Cichorium ubiq; frequentiſsimum, harum plantarum locò modò hieracium, modò ſylueſtrem lactucam ſuo lacte refertam ſubijciunt, atq; ex ijs aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, ſuis plumbeis eliciunt organis. Quod maximè deteſtandum eſt: nam etſi hieracio, ſylueſtriq; lactucæ uis frigida inſit: tamen præterquàm quòd nullam cum iocinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potiſsimùm tempore turgent, quibuſdam ſuis partibus calorificum adeò eſt, ut linguam exurat,

Seplaſiariotũ negligentia.

CYANVS MAIOR.

CYANVS MINOR.

ac uellicet: quibusdam uerò adeò somnificum, ut non desint, teste infrà Dioscoride, qui illud meconio permisceant.

Cyani mentio.

Sunt præterea qui Intybaceo generi herbam adscribant, quæ à flore cyaneo CYANVS *Plinio dicitur, aliquibus uerò uulgò Battisecula, uel Battisuocere, nobis autem fior Campese, quòd in campis inter segetes, maio, & iunio mensibus numerosus proueniat. Expetitur hîc maximè rusticanis puellis, suis contexendis coronis, quibus per æstatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibúsue rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid dicam, non habeo. Huiusce uires nullus antiquorum, quod sciuerim, scriptis mandauit. quanquam Placentinus, quòd affirmauerint aliqui Cyanum pestilentibus morbis propria dote aduersari, suo de Cichorea serapio, quod ad pestilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inseruit.*

Intybi, & Cichorij uires ex Galeno.

Intybi, & Cichorij uires recensuit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Intybus olus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsum picrida, hoc est amaram, quidam nuncupant, quidam uerò Cichorium appellant. Est autem ea siccæ, frigidæq; temperaturæ, utrunque secundo excessu. Porrò domestica magis etiam quàm agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit: uerùm utraque adstringentis qualitatis est particeps, uelut & chõdrilla: nam & ipsa est seridis, seu intybi species. Et libro* VIII. *de compositione medicamentorum secundum locos: Cichorium, inquit, & Seris cibarij generis existunt: apud nos nanque rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum subfrigida est, & subamara, ac moderate adstringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Vltra hoc enim, quòd moderatè refrigerant, amplius & robur uisceri addunt per adstrictoriam facultatem: insuperq; commissuras osculorum uenarum in sima uisceris parte ad eas, quæ in gibba sunt, extergent. Neque uerò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodũ quæ frigidam humiditatem absque adstrictione, aut amaritudine possident, facere solent. Iuuare etiam uiscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosorum, aut aliorum humorum uitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cuiuscunque complexu: ex mistura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam si siccatu tusa, quis potioni inspergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si uerò non calida aliqua intemperies insistet, aut si obturatio quædam sit circa uiscus, magnopere auxiliantur ex uino albo tenui potata cum his, quæ urinam ciunt. Vtilis autem non solùm succus ipsorum est tum recens, tum exiccatus; sed & ipsa olera exiccata, tusáq;, ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur.*

Nomina.

Planta, quæ σέρις Græcis, Intybus satiuus Latinis dicitur: Mauritanis, Dumbebe, Hundebe, seu Endeba: Italis, Endiuia: Germanis, Endiuien: Hispanis, Endiuia: Gallis, Endiuie. Quæ uerò σέρις ἀγρία κιχώριον, & πικρὶς Græcè, Cichorium Latinè uocatur; Italicè, Cichorea: Germanicè, Vegeuueiß, & Vegeuuartz: Hispanicè, Almerones, & Cichoria: Gallicè, Cichoree.

CHONDRILLA PRIMA.

CHONDRILLA ALTERA.

Χονδρίλλη

Χονδρίλλη. CHONDRILLA. CAP. CXXVI.

CHONDRILLA, quam aliqui cichorion, alij serin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio similia. qua ex causa nonnulli syluestris intybi speciem esse pronunciarunt, verùm tenuior tota est. In cuius ramulis, gummi mastiches simillimum, magnitudine fabæ inueniri solet: quod cum myrrha tritum, & linteo appositum, instar oliuæ, fœminarum menses trahit. Tusa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in pastillos: qui nitro admisti uitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, si intincta succo acus, pilis admoueatur: contra viperas in uino pota proficit. Succus decoctæ, in uino, aut per sese potus, aluum sistit. Aliud habetur chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumrosum, humi sparsum: caulis, & folia concoquendi uim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Nascitur in lætis, & cultis.

Chondrillæ utriusq; consideratio.

NIMIRVM *syluestris cichorij species Chondrilla est: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus, ac semine. Frequentißima hæc non modò in Hetruria; sed etiam in uniuersa Italia in cultis locis, scrobium aggeribus, & secus uias uirescere, ac suo tempore florescere conspicitur: nec minus etiam, quàm cichorium, in acetarijs recipitur, quãuis amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè dißimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem desinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præsertimq; radice redundat, à nostris uulgò Lattaiuola uocatur. Rura eam suis acetarijs pro cichorio indifferenter admiscent. Chondrillæ uires scripsit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi simul de intybo, & cichorio disseruit, nihilq; ei peculiare reddidit, præterquàm quòd intybi sit species. Veruntamen libro* II. *de facultatibus alimentorum non sanè intybo, nec cichorio, sed lactucæ Chondrillam similem fecit. Huic nomen Græcum* χονδρίλλη: *Latinum, pariter &* Italicũ *Chondrilla: Arabicum, Candarel, Cadaron, seu Amiron:* Hispanicum, *Leitugas, & Lechugas dentre los planos: Gallicum, Lettron.*

Nomina.

Κολόκυνθα. CVCVRBITA. CAP. CXXVII.

CVCVRBITA esui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abscessus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam syriasin vocant, in sincipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrasque refrigerant. Succus è ramentis tusis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruefactæ, & expressæ succus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter resoluit. Vinum in cucurbitam recentem excauatam, infusum, si mistum sub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

Cucurbitæ consideratio.

CVCVRBITA *satiua, quæ per æstatem in cibum frequentißimè uario sumitur apparatu, in triplici censetur genere, nempe longa, rotunda, & seßilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter se forma dißimiles habeantur; non tamen propterea uiribus, & natura sibi inuicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert libro* XIX. *cap.* V.) *forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè potest. Nam semina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparandas supradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, crassas, breuiores, ac seßiles, aptißimas quidem ad recipiẽdum tum uinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, et cadorum uice. Si uero cordi sit, ut fiant corpore uastiores, de media cucurbitæ parte semen inuerso seratur cacumine. Sed diligenter custodiendum est, ne eò mulieres accedant: nanq; earum contactu facilè elanguescunt incrementa uirentium. tantoq; magis, si eis fluxerint menses: tunc enim solo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad semina seruantur, è primo seligantur prouentu, pendeantq; in sua uite ad hyemem usq;: deinde sublatæ insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facilè earum semina, ascita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens uasculum aqua subijciatur, à quinq; uel sex digitorum interuallo, ante posterum diem*

ZVCCHE INDIANE.

adrepentes cognoſcentur deſcendiſſe. Sine ſemine naſcentur, ſi per triduum antea, ſpargenda ſemina oleo ſeſamino macerentur.

Sunt et alia Cucurbitarum uaria genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes aſſeruari poſſunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam ueniſſe: unde Indicæ à pluribus uocitantur. Sapor ijs ſubdulcis, non ut noſtratibus uſqueadeò inſipidus: uerùm guſtui inſuaues ſunt. niſi præcipuis condimentis ſaturentur.

Cucurbitæ facultates ex Galeno.

Cucurbitæ facultates ſcriptas reliquit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Cucurbita humidæ, frigidæq; temperaturæ eſt, utraque qualitate ſecundi ordinis. Quocirca ramentorum eius ſuccus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum roſaceo utentibus utilis eſt. Sic tota quoque illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comeſta autem humida eſt, & ſitim propellens. Et libro II. de alimentorũ facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo inſuauis eſt, ſtomacho pernicioſa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut ſi quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam auſus eſt, pondus cum algore uentriculo incumbere ſit ſenſurus, ſtomachumq; euertet, & ad uomitum concitabit, quo ſolo ab urgentibus ſymptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliaq; ex fugacibus complura, aut mox quàm elixata eſt, aut frictam in ſartagine, aut aſſam omnes homines eſſe conſueuerunt. Cucurbita uerò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem ſaporis qualitatem habet: niſi quis eum quoque ſaporem nominare uelit, qui neq; acris, neque ſalſus eſt, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifeſtè repreſentat, ueluti nec ipſa aqua. At huiuſmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id eſt, qualitatis expertia uocitare ſolent (Latini fatua, aut inſipida dicunt) quo quo modo nos quoque clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm ſit cucurbita non immeritò uarios apparandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis exceſſus conſtituta eſt, ob idq; ad quemuis exceſſum ex æquo duci poteſt. Proinde cucurbita, quantum in ſe eſt, humidum, frigidumq; corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum rationem; qui ſcilicet citra adſtrictionem tales ſunt. Nec ſanè infeliciter concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi ſolet nonnunquam accidere, cùm aut uitioſè fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo aceruatos offenderit. Eſt aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoque omnibus fugacibus, quæ humido ſunt temperamento, euenire ſolet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipſi, ni celeri deſcenſu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in ſe ipſa eſt, ſuccum in totum corpus alendi gratia digeſtum, expertem qualitatis guſtabilis obtinet: ita cùm alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adſimilatur; ut ſi cum ſinapi ſumatur, ſuccus ex utroque in membra diffuſus acris efficietur cum manifeſta caliditate. Eadem ratione, ſi cum ſalſo quopiam eſitetur, ceu nonnulli in patinis cum ſalſamento inſtruunt, ſalſum in corpore humorem generabit. Eſt porrò ſic apparata cibus longè ſuauiſsimus, ſi ſalſamentum ex ponticis illis fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd ſi cum malis cotoneis elixa, decenterq; condita fuerit, ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentem. Aſſa autem, uel in ſartagine fricta, ut propriæ permultum humiditatis deponit; ita reliqua eius pars nullam ſibi ualentem uim adſciſcit, uti nec cùm in iure ſimplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem ſibi innatam non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunque enim talia ſunt, acribus, aut acidis, auſteriſue, aut ſalſis permiſceri ſaporibus poſtulant, ſi quis & cum uoluptate ea ſumere, & nauſeam cupiat euitare.

Nomina.

Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολοκύνθα ἐδώδιμος appellatur: Arabibus, Haraba, Hara, ſeu Charba: Italis, Zucca: Germanis, Kurbß: Hiſpanis, Calabaca: Gallis, Vne courge.

Σίκυος ἥμερος. CVCVMER SATIVVS. CAP. CXXVIII.

SATIVVS Cucumis aluo, & ſtomacho perquàm vtilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non ſentit: veſicæ prodeſt: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè vrinam mouet: cum lacte, aut paſſo, veſicæ exulcerationibus ſubuenit. Illita cum vino folia, morſus canum ſanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis, vrinam cit: inflammationes oculorum illita ſedat. Ramenta eius contra aduſtionem infantium, quam ſyriaſin uocant, ſincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum ſemine, adiecta farina, ſiccatus in ſole cogitur in ſmegmata, quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt. Radix ſicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem mouet. Si quiſquam moderatè ſecundum cœnam vomere

cupiat,

CVCVMERES.

MELONES.

ANGVRIAE.

cupiat, geminis obolis sit contentus. Sanat quoque illita cum melle, ulcera concreta in modum faui, quæ ceria uocant.

QVANQVAM *Græci (ut Galenus est auctor libro* II. *de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quàm Melopeponum genera* Pepona *nominant : tamen* σίκυος *nomine, quo præsens caput inscribitur à* Dioscoride, *id tantùm omnes ferè comprehendi uolunt, quod* Latinis *cucumis appellatur.* Verùm *non ob id plane decerni potest, an hìc reddat* Dioscorides *nostratis* Hetrusci *Cucumeris uires, qui alijs* Italiæ *populis* Anguria *uulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè* Insubribus, & Venetis *Cucumis dicitur,* Hetruscis *uerò* Citrulus, *omnibus notissimus. Siquidem non ex* Dioscoride *modo, sed nec ex alijs ueteribus hactenus quenquam reperi, qui* Cucumis Græcis *propriè* σίκυς *appellatus, notis ullis repræsentet. Sed quòd* Græci σίκυος *uocabulo nostratem* Citrulum, & Insubrium *Cucumerem significent, facilè conijci potest ex ipso* Dioscoride. *Quippe qui lib.* IIII. *Cucumerem syluestrem asserat fructu solo, quem oblongis glandibus non dissimilem parit, à satiuo dissidere, cùm aliàs folijs, floribus, ac sarmentis satiuum prorsus referat. Verùm cùm huic ille per omnia respondeat, quem nos* Citrulum, *alij uerò Cucumerem dicunt, non possum non liberè pronunciare,* Dioscoridem *hìc citruli nobis uocati, non autem anguriæ uires descripsisse.*

Cucumeris consideratio.

Quamobrem hac in historia apertè hallucinari Brasauolum *putamus, quòd procul dubio existimauerit, ueteres* Græcos, *præsertimq́;* Dioscoridem, σίκυος *appellatione anguriam, uel* Hetruscorum *cucumim repræsentasse. Quandoquidem assignatis iam rationibus accedit &* Plinij *auctoritas, qui lib.* XIX. *cap.* V. *Cucumeres, ait, in* Italia *uirides, & quàm minimi: in prouincijs*

Brasauoli lapsus.

quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Aphricæ, grandissimi Mœsiæ. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis uocati, non autem anguriæ uulgò Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, & cùm aqueæ sint substantiæ, ac prædulces, quæ maturitatem sensere, ingestæ facilè à uentriculo labuntur. Quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non euenit. Nam cùm glutinoso, frigidoq; succo referti sint, ob idq; concoctu perquàm contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à uentriculo descendunt. Ad hæc (ut citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atque ijdem in tantum odère oleum, ut si è uite pendentibus uas olei subijciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curuentur. quod angurijs, quæ sphericam formam referunt, minimè euenire posse comperio. Videmus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas coniectos mira longitudine creuisse. È quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (ut Plinius auctor est) usque ad alios penè prouentus: & id quidem non solùm muria fit, sed & scrobe opaco in loco arena substrato, fœnoq; sicco opertos, ac deinde terra obrutos: ita enim uirides seruari tradunt. Quid autem ueteribus fuerint, quidue nobis sint Pepones, ac

Peponum, & melopeponũ consideratio.

Melopepones, non equidem facilè ausim decernere: etsi non desint, qui dicant Melopepones Galeno libro II. de alimentorum facultatibus, communes nostros Melones esse: Pepones uerò, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce uulgò Pipone uocant. Verùm enimuero cùm asserat Galenus, quòd pars intima carni semen inclusum tangens, cùm in Peponibus edendo non sit, in Melopeponibus paßim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi statuere nequeam, neque inuenire poßim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriusque generis, tam scilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars semen continens estur, & non estur, prout fructus ij, plus, minúsue maturitatis fuerint adepti: nam utrisque, cùm ultimam senserint maturitatem, id supremæ carnis unà cum seminibus in medium fructus concidit. quod cùm euanidum, & insuaue reperiatur, nusquam comeditur. Quod tamen utrisque minus maturis, non euenit: eaq; propter extractis prius seminibus estur tota eorum caro. Hæc igitur tametsi me (ut dixi) dubium reddant; inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum nostrates Melones intellexisse, si modò ipse eorum unquam habuit notitiam. Sed quid per Pepones intellexerit, nihil prorsus (ut ingenuè fatear) quod proferam, hactenus non habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones esse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Nanq; Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus disseruisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis uiribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tantùm suæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignotas fuisse.

Fuchsij error.

Eas equidem nunquam uidisse, uel non cognouisse demonstrat Fuchsius medicus clarißimus. quippe qui suis de stirpium historia commentarijs non sine mago errore putat cucumeres, quos citrulos Hetrusci nominant, angurias esse. Nam etsi Hetruria angurias uocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres uulgares uocat angurias, ut perperàm, meo quidem iudicio, Fuchsius & intellexisse, & scriptis mandasse uidetur.

Cucumeris uires ex Gal.

Cucumeris uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris eßentiæ est, qui uerò immaturus est, craßioris. Sed & abstergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoque si quis semine arefacto, contusoq;, atque cribrato, uice pulueris absterforij utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, sed iam desiccantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quàm in fructus ipsius carne. Et libro II. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit. Vrinam quidem & ipsi, quemadmodum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideoq; non facilè, ut illi, in uentriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc fisi, intrepidè, affatimq; ijs se explent, longi temporis tractu, gelidum, & utcunque craßum humorem in uenis aceruari contingit, qui per eam, qua uenæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Proinde omnibus praui succi edulijs, quantúmuis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; post longum tempus prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuißimas, & mirè contumaces excitabit.

Peponum uires ex Gal.

Et paulò antea de Peponibus scribens: Vniuersa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi uim: ideoq; urinam cient, & deorsum expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porrò abstergeant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atque in superficie alphos extergere poßunt. Sed semen, quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore uitiosum humorem, potißimùm quando non probè concoctum fuerit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consueuit. Etenim priusquàm ad corruptionem peruenit, uomitioni quoque idoneus est: largiusq; ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, supermandat, omnino uomitum concitabit.

Melopeponũ facultates ex Galeno.

Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt, nec adeò praui succi: minus item urinam prouocant, tardiusq; deorsum descendunt. Ad uomitum uerò excitandum non eandem uim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò ut illi in uentriculo corrumpuntur, cùm prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterùm tametsi in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei, ut

ut pepones, officiunt. Σίκυς ἥμερος *Græca uoce, Cucumer ſatiuus Latina uocatur: Arabica, Chathe, ſeu Chetha: Italica, Cocomero, & Cedruolo: Germanica, Cucumeru: Hiſpanica, Cogombro: Gallica, Cocombre. At* πέπων *Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca, ſeu Bathiech: Italis, Mellone: Germanis, Pfeben, & Melaon: Hiſpanis, Melon: Gallis, Melons. Anguria ita & Latinè, & Italicè nominatur: Arabicè, Dullaha: Germanicè, Gurchen: Hiſpanicè, Cogombro: Gallicè, Cogombre.* Nomina.

LACTVCA CRISPA, LACTVCA FLORIDA.

Θρίδαξ. LACTVCA. CAP. CXXIX.

LACTVCAE ſatiuæ, quibus natura refrigeratrix ineſt, ſtomacho gratæ habentur, ſomnum cõciliant, aluum emolliunt, lac euocant: uerùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas eſſe prodeſt. Epotum ſemen, aſsiduas libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, & ueneri refragatur. Ipſæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus, & ignibus ſacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, vim quandam nanciſcuntur ſucco, aut lacti ſyl ueſtris lactucæ ſimilem.

Θρίδαξ ἀγρία. LACTVCA SYLVESTRIS. CAP. CXXX.

SYLVESTRIS Lactuca ſatiuæ ſimilis eſt, ſed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & aſperiora. Amaro guſtu eſt, & viribus aliquantum papaueri ſimilis: vnde lacteum eius ſuccum aliqui meconio permiſcuerunt. Aquam per aluum elicit, potus in aceto mulſo ſuccus ad duos obolos: argema, caliginemque repurgat: contra aduſtiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In ſumma ſomnum allicit, doloris leuamentum præſtat, menſes trahit: contra ſcorpionum, & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm ſatiuæ libidinum imaginationes in ſomno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, ſed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, vt in alijs liquaminibus moris eſt, inſolatum.

LACTVCA *ſatiua herbarum ferè omnium uulgò notiſsima eſt. Cuius etſi plura, ac diuerſa in Italia reperiantur genera, ut in hortis, & olitorijs foris æſtate tota conſpici poteſt; non ob id tamen exiſtimandum eſt, quòd ea uiribus, & facultatibus inter ſe differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præſtare. Eam ſiquidem, quæ conglobatis in orbem folijs criſpa, teneraq; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quàm quæ* Lactucæ conſideratio.

Lactuca sylue stris.

LACTVCA SYLVESTRIS.

quæ dura, patula, ac lacteſcens habetur? Syluestris in campeſtribus naſcens, facilè dignoſcitur, quòd caule, floribus, ſemine, & folio ſatiuam iam flores, & ſemina proferentem æmuletur: uerùm guſtu amara eſt, & lacte copioſiore referta. Meminit huius Theophraſtus libro VII. *cap.* VI. *de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Syluestris lactuca folio breuior, quàm ſatiua eſt, idq; conſummatum aculeatur, & caule ſimili modo breuiore perficitur: ſuccum acrem, ac medicatum habet. Naſcitur in aruis. Lac eius extrahunt per meſſem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris.*

Lactucæ vires ex Gal.

Satiua (ut memoriæ ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum) humidum eſt, frigidumq; olus, non tamen extremè (ſiquidem edendo non foret) uerùm maximè ſecundum aquæ, ut ſic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum eſt, & ad parua, & leuia eryſipelata: non tamẽ maioribus ſatisfacere idonea eſt. Eſt etiam edulium ſitim arcens. At ſemen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam iis, qui libidinoſis ſomniis uexantur, datur. Sic & agreſtis lactucæ ſemen. Cuius quoq; colligitur ſuccus, argema, & caliginem expurgans: ad aduſtiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus: Pleriq; medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipſa aliud melioris ſucci non inuenias. Quod porrò nonnulli uitio uerterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & ſi ita ſe re uera haberet, non modò nulli olerum; ſed ne optimi quidem ſucci, ac maximi nutrimenti eduliis eſſet ſecundum. nempe ſanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non ſimpliciter ſanguinem dicunt, ſed multum addunt, multum ſanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ii tametſi prudentius obiiciant, longius tamen aliis à uero abſunt. quanquam hoc ipſum, puta multum ſanguinem procreare, non eſt quod meritò quis damnet. Conſtat enim huiuſmodi edulium laudatiſſimi ſucci cenſendum eſſe, quòd plurimum quidem ſanguinis, aliorum uerò ſuccorum nullum producere ſit comparatum. Si uerò, quia permultum è lactuca ſanguinis congeratur, idcirco damnandam eam cenſeant, facillimè huic malo occurri poteſt: quippe cùm ueſcentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum eſt. Hæc ergo aduerſus eos, qui olus hoc non rectè uituperant, dixiſſe ſufficiat. Illud porrò nouiſſe conuenit, omnibus aliis oleribus pauciſſimum ſanguinem, & uitioſum generantibus, ex ſola lactuca non multum quidem, nec uitioſum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimùm quidem cruda ipſa ueſcuntur. Aeſtate autem, cùm in ſemen iam proruptura eſt, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto aſſumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obſoniiſue, præſertim iis, quæ caſeo conſtant. Pleriq; etiam antequàm excaleſcat, in aqua elixa utuntur: uti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores eſſe cœperunt. Nam amicus quidam meus, cùm olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo uſum fuiſſe ſciret, uideretq; poſt mandi à me citra magnam moleſtiam non poſſe, coctura rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam aſſiduò os uentriculi bile efferueſcebat, æſtus moderandi gratia lactucis utebar. Cùm autem ad prouectam ætatem perueniſſem, olus hoc contra quàm in iuuentute, ſomnum iam ſtudio, & induſtria accerſenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia uigiliis dedita opera me aſſuefeceram, declinante iam ætate, ipſa ex ſe inſomni, grauius hoc incommodo moleſtabar. Aduerſus quod unicum mihi præſentiſſimum remedium lactuca ueſpere commanducata ſemper fuit.*

Nomina. *Lactuca ſic Latinis, θϱίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis, Cherbas, ſeu Chas: Italis, Lattuca: Germanis, Lattuck: Hiſpanis, Lechuga, aut Alfalſa: Gallis, Laictue.*

Γιγγίδιον. GINGIDIVM. CAP. CXXXI.

GINGIDIVM, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum naſcitur. Herbula eſt ſyluestri paſtinacæ ſimilis, tenuior, & amarior: radice parua, candicante, ſubamara. Olus hoc crudum, coctum, conditúmve eſtur, magna ſtomachi vtilitate: vrinam cit. Decoctum ex vino potum veſicæ prodeſt.

Gingidii conſideratio.

HVIVSCE *ſententiæ eſſe comperiuntur Ruellius, & Fuchſius uiri clariſſimi (licet ille non planè adſtipuletur) necnon etiam recentiorum alii, qui ſtirpium cognitionem profitentur, in hoc conſentiunt, quòd Gingidium ea ſit herba, quam nos uulgò Cerofolio uocamus, illi uerò Chærefolium. Veruntamen cùm hæc radice nitatur, quæ nihil amara ſentitur, ſed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia; idcirco eorum opinionem non equidem (ut dicam quod ſentio) probandam putauerim. Quinimò crediderim uel Gingidium hactenus in Italia non eſſe repertum, uel inibi*

CHAEROFOLIVM.

inibi facilè non oriri: præsertim cùm Dioscorides, *&* Plinius *asserere uideantur, peculiare olus esse Gingidium tam Syriæ, quàm Ciliciæ hortis.* Meminit *Gingidij* Galenus *libro* VI. *simplicium medicamentorum his uerbis. Gingidium sicut gustu amaritudinem, & adstrictionem præfert, sic temperamento quoq; ipso caliditatem, & frigiditatem. Secundum uerò utranq; qualitatem desiccatorium est. Sed enim stomacho amicum est, utpote non paruam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuam caliditatem possidet: secundo autem recessu desiccat. Et lib.* II. *de alimentorum facultatibus, sic inquit. Plurimum in Syria Gingidium nascitur: esturq; similiter ac scandix apud nos. Stomacho mirè utile siue crudum, siue elixum libeat sumere: longioris autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo, & garo mandunt. Alij uinum etiam, aut acetum adijciunt, ac multò magis ita stomachum iuuat. Cum aceto sumptum fastidiosos ad cibum inuitat. Perspicuum uerò est, quòd hæc herba medicamentum potius est, quàm alimentum. Quippe quæ adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, nec exiguæ particeps est. hæc* Galenus. *Ex quibus facilè comprobari potest, Chærefolium non esse Gingidium, quòd in ipso eæ amaroris, & adstrictionis qualitates gustu haud manifestæ deprehendantur. Quod Græci* γιγγίδιον, *Latini similiter Gingidium uocant:* Itali, *Gingidio:* Germani, *Korerffel, &* Kerbelkraut: Galli, *Cerfueil.*

Gingidii uires ex Gal.

Nomina.

Σκάνδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCANDIX, syluestre olus est, amarum, subacre: quod crudum, coctûmve manditur: stomacho, & ventri vtile. Decoctũ in potu, vesicæ, renibus, & iecinori cõfert.

QVANQVAM *Scandix antiquis rei herbariæ scriptoribus stirps fuit notissima, ut quæ ab ijs in frequenti ciborum usu haberetur alijs admista oleribus; cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides sit adhibenda, qui Scandicẽ notis aliquibus, uel lineamentis descripserit, nescierim profectò quònam pacto, quáue ratione affirmari possit &* in Italia *Scandicem nasci, & pariter dignosci à compluribus. Cæterùm scribit* Hermolaus *uir doctissimus, & in stirpium historia omnium suæ ætatis facilè primus, se uidisse Scandicem in exemplari Græco Dioscoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis, siue albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoq; sæpius uidimus maio, & iunio mensibus inter segetes, præsertimq; in agrorum marginibus. Sed quanuis tradiderit* Hermolaus *eam fœniculi folijs essurgere; mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quàm fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximos, albicantesq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dissimilia, quemadmodum & in chærefolio uisuntur, licet huic longè tenuiora, & fragiliora innascantur. Quo fit, ut rectè intuentibus specie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum sapor. Quamobrem qui chærefolium scripserunt esse gingidium, id non sine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc, de qua in præsentia disserimus, plantam legitimam esse Scandicem, facilè etiam hinc persuaderi potuerunt, ut assererent chærefolium esse gingidium. quoniam* Dioscorides *consueuit stirpes per cognationes describere. Quapropter in eorum sanè irem sententiam, si hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ, & amaroris gustantibus relinqueret, quantum in Scandice ueteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obscuras quidem qualitates, quas ueteres ueræ Scandici assignant, in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, sicuti nec in chærefolio, quæ ueteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum sententiæ refragari, & ab ipsis dissentire. Quapropter nisi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, ut hæ stirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram uerò scandicem esse. Neq; ab hac mea me deterret opinione* Hermolaus, *quòd uiderit is* Scandicem *hanc in* Græco Dioscoridis *codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ scriptores nullus, quod equidem sciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem descripserit, nesciuerim ego quánam historia, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expresserit. nisi fortasse* Dioscorides *ipse manu propria eo in libro ipsam appinxerit.* Plinius *Scandicem anthrisco similem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius descripserit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat* Galenus *lib.* VIII. *simp. medicamentorum his uerbis. Scandix ex agrestium olerum genere est, subacre, & amarum, adeò ut in siccando, & excalfaciendo secundi sit ordinis intensi. Vrinam ualenter ciet, & uiscera obstructione liberat, ex dictis qualitatibus constans. hæc* Galenus. *Ex quibus etiam manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit* Hermolaus, *quamq; pro eadem pleriq; recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gustui*

Scandicis consideratio.

Scandicis uires ex Gal.

PECTEN VENERIS.

ſtui ræpreſentat, ut dici poßit primum caliditatis, & ſiccitatis, gradum excedere. Cæterùm ſi ulla eſt planta, cui hæc comparari poßit, eam adamußim mihi quidem referre uidetur, quam Plinius *lib.* XXIIII. *cap.* XIX. *à pectinum ſimilitudine,* VENERIS *pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis ſemipede maioribus: folijs ſyluestris paſtinacæ, uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus ſummatim ab eodem capitello compluribus acuminatis roſtellis, inter ſe diſiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac uulgari Scandice.*

Nomi.

Quæ herba σκάνδιξ *Græcè, Latinè Scandix ſimiliter nominatur:* Italicè, *Scandice.*

Καυκαλίς. CAVCALIS. CAP. CXXXIII.

CAVCALIS, quam alij ſylueſtre daucum vocant, cauliculo eſt dodrantali, aut maiore, ſubhirſuto: folijs apio ſimilibus, fœniculi modo per extrema multifidis, hiſpidisq;: candida in cacumine umbella, ſuauiter olente. Crudum, coctúmve olerum modo eſtur: vrinam mouet.

Caucaldis cō ſideratio.

VISITVR *Caucalis in* Hetruriæ *campeſtribus, inculto præſertim ſolo, ut &* Ananienſi *tractu in* Tridentino *agro, nullis reclamantibus notis. Rura noſtra hanc* Petroſello *ſaluatico uulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadántenus effigie referant, quod uulgò* Petroſello *dicunt. Etſi quæ ſuperiore parte prodeunt, per ambitum ſint fœniculi modo capillamentis diuiſa. Caulem mittit paſtinacæ: in cuius cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non abſimilem.*

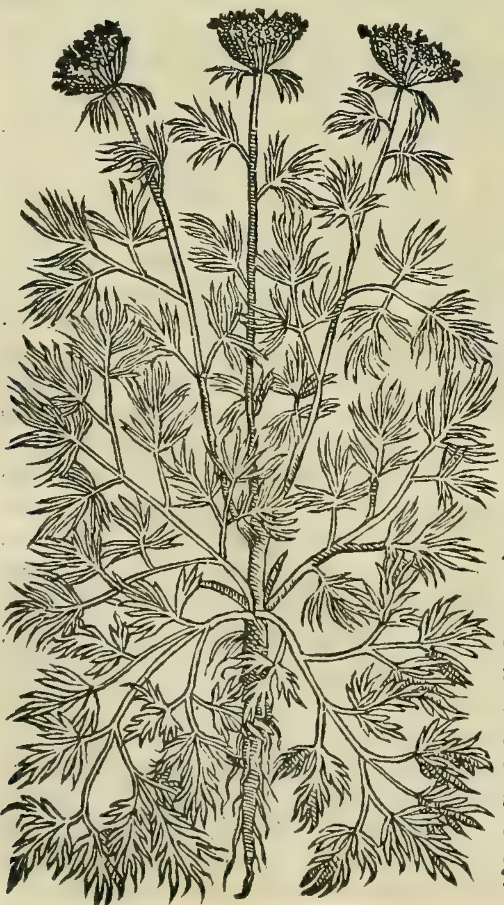
Caucalidis uires ex Gal.

Quapropter Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ita de ea ſcriptum reliquit. Caucalidem quidam daucum ſylueſtrem nuncupant: eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac uiribus. Nam excalfacit ut ille, & deſiccat, urinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur.*

Nomina.

Vt Græcis καυκαλίς, *ita etiam Latinis Caucalis appellatur:* Italis, *Caucalide.*

CAVCALIS.

Εὔζωμον. ERVCA. CAP. CXXXIIII.

CRVDA ERVCA venerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præſtat, vrinam cit, Concoctioni prodeſt, aluo perquàm accommodata. Semine ad condimenta vtuntur: quod, vti in longum tempus aſſeruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in paſtillos. Gignitur etiámnum ſylueſtris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem ſpectat. Cuius ſemine pro ſinapi incolæ vtuntur. Vrinam vehementius pellit, & multò ſatiua acrior.

Erucæ conſideratio, & uires.

VVLGARIS *admodum plãta eſt* Eruca *tam ſatiua, quàm ſponte naſcens, quòd frequentißimè in cœnis acetarijs inſeratur. Excalfacit olus hoc (ut teſtatur* Galenus *libro* II. *de alimentorũ facultatibus) perquàm manifeſtè, adeò ut non facilè ſolum abſque iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus admiſtum exceſſum temperat. Quinetiam genitale ſemen augere creditur, & in uenerem ſtimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, ſi ſolum edatur. Semen (ut ſcribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morſibus medetur. Ventris tineas enecat, lienemq; extenuat. Tritum, & cum felle bubulo miſtum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle uerò perunctum, uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis* εὔζωμον, *Latinis* Eruca *uocatur:* Mauritanis, *Iergir, Ergit, ſeu Giargir:* Italis, *Ruchetta, &* Rucola: Germanis, *Vueiſz ſenff:* Hiſpanis, *Oruga, &* Arugua: Gallis, *Roquette.*

Ὤκιμον

ERVCA SATIVA.

ERVCA SYLVESTRIS.

OCIMVM MAGNVM.

OCIMVM PARVVM.

ὤκιμον. OCIMVM. CAP. CXXXV.

OCIMVM vulgò cognitum. Id copioſiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, ſpiritum mouet, vrinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & roſaceo, pulmonum inflammationibus auxilio eſt. Draconis marini, & ſcorpionis ictibus per ſe prodeſt: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus viſus caliginem abſtergit: deſtillationes exiccat. Semen potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, inflatiſque: naribus hauſtum, ſubinde mouet ſternutamenta. quod idem herba efficit. Sed oculos premi neceſſum eſt, cùm ſternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum cenſeant: quandoquidem manducatum, & in ſole poſitum vermiculos creat. Aphri autem adijciunt, ſi feriantur à ſcorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

Ocimi conſideratio.

OCIMVM quemadmodum odoratiſſimum, ita & omnibus notiſſimum eſt. Nanq; perraræ ſunt ubiq; ædium feneſtræ, perraráque cœnacula, ac uiridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens ſeratur, & foueatur in figulinis uaſis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs aſſurgit amaranto longè maioribus, latis, longis, ac craſſis, citreæ malo ſimilibus, à quorum effigie ipſum facilè uocarunt Arabes Ocimum citratum, quo modo ipſum Meſues nominat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longè minoribus. Tertium, quòd folijs conſtet minutis atq; anguſtis, ſitq; cæteris odore fragrantius, Italis uulgò appellatur Baſilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, uocauitq; medium hìc à Dioſcoride deſcriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uerò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum illud Citratum à foliorum ſimilitudine nuncupauit, quod citri folijs æmulum eſſe diximus, ut facilè omnibus perſpicuum eſſe poteſt, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco uideant quæſo patres illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, quo iure, quáue ratione in electuario de gemmis ſe iactent Ocimum garyophyllatum hac tempeſtate primos adinueniſſe, cùm hoc Serapioni folijs exeat paruis, et caule quadrangulari: monachis uerò folijs meliſſophyllo maioribus, per ambitum ſerratis, & caule minimè anguloſo. Qua in re eos, pace ſua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Meſues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præſtet, nulli dubium eſt, quin in roborandis cordis ipſius uiribus cæteris ſit longè aptius, atq; etiam præſtantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis effectus.

Monacorum iactantia.

Braſauoli lapſus.

Scribit Braſauolus ſuo de ſimplicium examine Romæ primùm excuſo libro, tantam de ocimi uiribus inter Pliniũ, & Dioſcoridem eſſe controuerſiam, ut alterum ipſorum erraſſe dicendum ſit. Quippe ex Aphris tradit Dioſcorides, quòd ſi à ſcorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà uerò Plinius, qui libro XII. cap. XX. ſi eo die, inquit, feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocimum, ſeruari non poſſe. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Braſauolus: quandoquidem ſi eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegiſſet, cognouiſſet utiq; quàm rectè Plinius ipſe hanc dirimat controuerſiam, ijſq; reſpondeat, qui ocimum accuſant, cùm inquit. Ocimum quoq; Chryſippus acriter increpuit, inutile eſſe dicens ſtomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea inſaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia. Ideoq; capras id aſpernari, hominibus quoq; fugiendum cenſet. Adijciunt quidam tritum ſi operiatur lapide, ſcorpionem gignere. Commanducatum, & in ſole poſitum uermes afferre. Aphri uerò, ſi eo die feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocimum, ſeruari non poſſe. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id eſſe capras, nec minus, quàm mentham, & rutam ſcorpionum terreſtrium ictibus, marinorumq; uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vſu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu ſalutare eſſe. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum roſaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impoſitum ex uino: ſtomacho quoq; eſſe utile. hæc Plinius. Ex quibus clariſſimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoque Ocimum in ſerpyllum, ut auctor eſt Theophraſtus libro V. cap. VIII. de plantarum cauſis, ubi ſic inquit. Ocimum autem, quod loco ſoli expoſito ſitum eſt, tranſit in ſerpyllum, quia uehementer ſiccatur. Folio nanq; minus, odoreq; uehementius redditur. Quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ ſicca ſunt. Sed huiuſmodi mutationes ita euenire putandum, ut aliquid ſimilitudinis faciant, non ut omnino ſpeciem exprimant alienam. hactenus Theophraſtus. Cæterùm Auicenna libro de uiribus cordis à Dioſcoride diſſentire uidetur, Nam ocimum, ſcribit, ſanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam ſuperflua humiditas, quæ eſt in ipſo, parit inflationem in uenis. Nec aliter uidetur ſenſiſſe Galenus, qui libro VIII. ſimplicium medicamentorum de ocimo ita ſcriptum reliquit. Ocimum ex ſecundo eſt ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum eſt, quod in corpus ſumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum, & concoquendum utile eſt. Item libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Ocimo etiam plerique ut obſonio utuntur, ex oleo, & garo eſitantes. Vitioſi autem eſt ſucci. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, ſi tritum fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies ſcorpiones gignere, præſertim ubi quis quotidie ollam ad ſolem calfecerit. Sed hoc ſanè à uero abeſt. Id porrò uerè de eo dixeris, olus eſſe praui ſucci, ſtomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatiſſimorum auctorum teſtimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus dictum uel quòd citò proueniret: uel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: uel quòd iumentis citaret aluum, ſic appellatum ὠκὺς ab Græca uoce, quæ Latinis ualet citò. Ocimum uerò herba eſt illa odorata, de qua ſuprà diſputauimus, ſic nominatũ ab ὄζω uerbo Græco, quod redolere ſignificat. Vnde rectius fortè per z, quàm per c ſcribendũ eſſet. Cæterùm ocymũ antiquis quibuſdã boum pabulũ erat ex ſecta uiridi ſegete, priuſquàm

Ocimi degeneratio.

Ocimi uires ex Gal.

Ocymi ab ocimo differẽtia.

quàm indureſcerent culmi: uel ex ſeminibus pluribus ſimul in agro ſatis. Nempe è fabarum modijs decem, uiciæ duobus, & eruiliæ tantundem una in iugero ſatis, & ante maturitatem reciſis. Catoni tamen è uicia, fœno græco, faba, eruoq; in unum, commiſtis, et exinde ſatis ocymum eſt. Quo fit, ut putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, uiridemq; fuiſſe ſegetem, è pluribus ſeminibus unà in agro ſatis in primum iumentorum pabulū; ſed etiam ex uno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, auena, uicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiuſmodi pabulo uerno tempore, nō modò alantur boues, ac etiam equi: ſed etiam repurgentur. Id quod noſtra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præſertim cum hordeo, eruo, & uicia. Nec placet eorum ſententia, qui ſibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate perſuadent, Ocymum plantam eſſe ſui proprij generis. quòd è ueteribus nullum hactenus inuenerim (quantū equidem uidi, & legi) qui ocymi herbæ hiſtoriam literis memoriæq; mandauerit: ſed comperi quidem, quòd uocabulū hoc non magis uni, quàm alteri conueniat. quandoquidem unicuiq; pabuli generi, quod primo ſtatim uere citò prouениat, accommodari poteſt. Quare planè explodenda uidetur Adami Loniceri opinio, quòd non ſine errore ridendo frumentum Turcicum, ſiue, ut alijs placet, Saracenicum, quod Tridentina rura uulgò appellant Formentone, & Foroiulienſi à pullo ſeminis colore Saracino, ocymum eſſe firmiter exiſtimet. Quinetiam is turpiter aberraſſe deprehenditur, quòd huic plantæ, quæ ſuum Ocymum eſt, omnes odorati ocimi facultates reddiderit. Nec alia ratione motus frumentum Saracenicum ocymum eſſe cenſet, quàm quòd ſatum tertia à ſatu die erumpat. Verùm ocymū non ea de cauſa nomen hoc (mea quidem ſententia) ſibi comparauit, ſed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adoleſcat: nam innumera eſſent ocymi genera, ſi id omne, quod ſtatim ferè à ſatu oritur, ocymum uocari debeat. Quod ὤκιμον (ut antè dictum eſt) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarog: Itali, Baſilico: Germani, Baſilien, & Baſilgram: Hiſpani, Albahaca: Galli, Baſilich.

Adami opinio vana.

Nomina.

Ὀροβάγχη. OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

OROBANCHE cauliculus eſt ſeſquipedalis, & interdum maior, ſubruber, hirſutus, tener, ſine folio, pinguis: flore ſubalbido, aut in luteum vergente: radice digiti craſsitudine, & cùm ariditate flacceſcit caulis, fiſtuloſa. Hanc inter quædam legumina naſci conſtat, & ea ſtrangulare: vnde orobanche ſibi cognomentum uſurpauit. Eſtur, ut olus, cruda, & in patinis, aſparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

OROBANCHEN, *quæ omnibus notis legitimæ Dioſcoridis reſpondet, uidimus primùm in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ac deinde ubique ferè in Italia naſci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, ſed et inter ſegetes, cannabim, linum, & in uijs ſecus agrorum ſepes. Cæterùm etſi ſcriptis mandauerit Theophraſtus lib.* VIII. *de hiſtoria, &* V. *de cauſis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq; ſuo; ea tamen, quæ hîc à Dioſcoride repræſentatur, & à Plinio lib.* XXII. *cap. ultimo, nullo ſanè complexu, ſed ſua tātùm præſentia, legumina, ſegetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipſam oriuntur. Quam ob cauſam Ananienſes, quòd uicinas ſtrangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa uulgò orobanchē appellant. Proſilit hæc (ut inquit Dioſcorides) nullis unquam folijs, ſed uno tantùm aſſurgit cauliculo, aſparagi inſtar, colore ſubrubro, hirſuto, molli, pinguiq;, & qui ſeſquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibuſdam pateſcit globulis in cacumine congeſtis, ſubalbidus. Radix digitali uiſitur craßitudine, fungoſa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam uulgò Coda di leone appellatur, alijs uerò Herba tora uocatur, quòd uaccæ ea deguſtata (ut paſtores facto periculo teſtantur) ſtatim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato ſcribit Plinius) cynomorion eam appellent à ſimilitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum exiſtimauerim, uel Theophraſtum (pace ſua) hac in re deceptum eſſe, uel aliam à Dioſcoride, & Plinio orobanchem concepiſſe.*

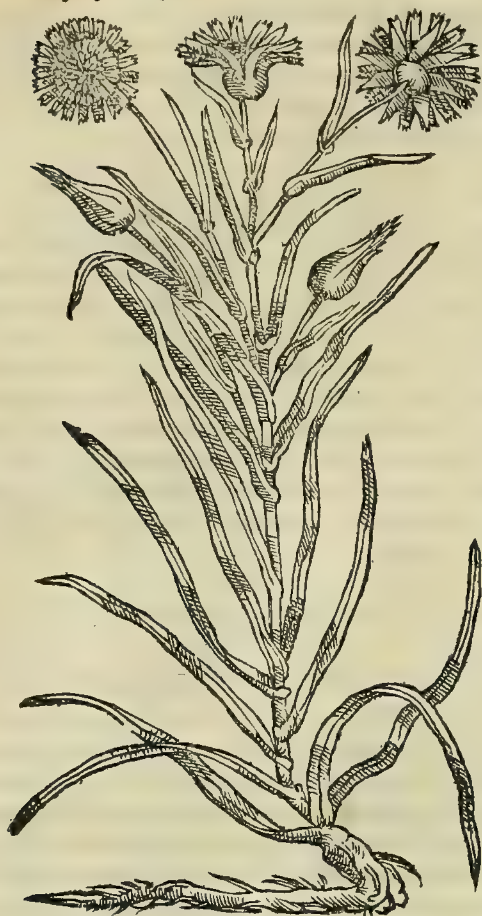
Orobanches conſideratio.

Orobanche, ut Galenus eſt auctor libro VIII. *de facultate ſimplicium medicamentorum, eſt ſiccæ, frigidæq; temperaturæ in primo ordine. Huius plantæ nomen Græcum eſt* ὀροβάγχη, *quemadmodum et Latinum Orobanche, necnon Erui angina: Italicum, Orobanche.*

Orobanches facultas.

Nomina.

Τραγοπώγων. BARBVLA HIRCI. CAP. CXXXVII.

BARBVLA hirci,quæ ab alijs come vocatur,breui eſt caule: folijs croci: radice longa,dulci: magno ſuper caulem calyce: è cuius ſummo ſemen nigrum dependet, vnde nomen inditum eſt. Herba eſui apta eſt.

Barbulæ hirci conſideratio.

HIRCI *barbula, quam* Hetruria *uulgò appellat Saſſefrica,uulgaris admodum eſt notitiæ. Radix,quòd guſtu dulcis,iucundaq́; ſit,eſtur hyeme frequenter in acetarijs. Folijs exit hæc croci, latioribus tamen,ac longioribus: flore aureo,roſtro porcino uocato non abſimili,maiore tamen,qui calyce continetur. Is ſereno cælo fatiſcit, nubiloſo uerò contrahitur, occluditurq́; calyce, quemadmodum & chamælonis echinus. E' concluſo calycis uertice barba dependet incana, prolixaq́;. Vnde nomẽ accepit,ut Theophraſtus prodidit lib.& cap.VII.de plantarum hiſtoria. Sed certè neſciuerim ego,qua ratione ductus negauerit* Hermolaus, *hãc* Theophraſto,*et* Dioſcoridi *legitimam* Hirci barbulam *eſſe,cùm illa pulchrè huius notis reſpondeat. Glutinat hæc recentia uulnera,ſi foliorum ſuccus,uel eius ſtillatitia aqua ſplenijs,& attritis linteolis ſuperponatur.* Τραγοπώγων *ita Græcis,Latinis uerò* Barbula hirci *uocatur: Italis,* Barba di becco, *&* Saſſefrica*: Germanis,* Bocks bart, *&* Gauch brott*: Hiſpanis,* Barba de cabron.

Hermolai error.

Nomina.

Ο'ρνιθόγαλος. ORNITHOGALVM. CAP. CXXXVIII.

ORNITHOGALVM cauliculus eſt tener, candicans,tenuis,ſeſquipedalis,tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiãtes ſe pãdunt,lactei viſuntur:inter quos diſſectũ, cachryos modo,capitulũ emicat. Coquitur cum pane,vt melanthium. Radix bulboſa,cruda, & cocta manditur,

ORNITHOGALVM.

TRASI.

ORNI-

Ornithogali conſideratio.

ORNITHOGALVM adeò inter ſegetes frequens oritur, ut ſi maio menſe in aruis requiratur, perpenſis prius notis illi à Dioſcoride attributis, facilè ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copioſum naſci ſcribit, pueris non incognitum, qui propter aſtantes, cùm ab agricolis aratro terra proſcinditur, aut in latiores porcas ſulcatur, ornithogali radices uomere erutas colligunt: & cùm ſint caſtaneis ſuauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis ueſcuntur, odore iucundiſsimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ ſunt: cortice pullo: candidiſsima intus carne, perquàm odorata: uere, uel æſtate cùm fronde uirent, hyeme uel autumno cùm exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu ſeruari poſſunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis ruſticæ famem, & ieiunia caſtanearum more ſatiant. Mirè ſuibus expetuntur, qui roſtro ſcrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicituſq; uellendas aduolant.

Traſorũ mentio, & uires.

Cæterùm cùm ornithogali radices ſuauitatis ſuæ præſtantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronenſi, ubi tantùm, neq; alibi, quod ſciam, naſcuntur in Italia, uulgò uocantur TRASI, ſaporis dulcedine caſtaneis proximè accedentes, recentioribuſq; quibuſdam in medicamentis eædem expetantur, eas hîc recenſere non ab re fore duximus. Sunt igitur Traſi radiculæ figura, ac forma perſimiles ſericinis erucis, quæ feruenti balneo elixæ contrahuntur, dum ſerica ſtamina inde mulieres conglomerant. Harum cremore pectoris, & laterum uitia expurgantur. quo fit, ut tuſsientibus opem non modicam præſtent: tunduntur enim, maceranturq; carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor. quem etiam uenereis potionibus miſcent recentiorum nonnulli. Sunt radices hæ, ut experientia compertum eſt, & ex dulcedine conijci poteſt, in calefacientium, & humectantium genere, ſed flatus quodammodo gignunt. Planta germinat uere, & æſtate folijs farragini ſimilibus, cuius radicibus Traſi cohærent.

Doronici cõſideratio.

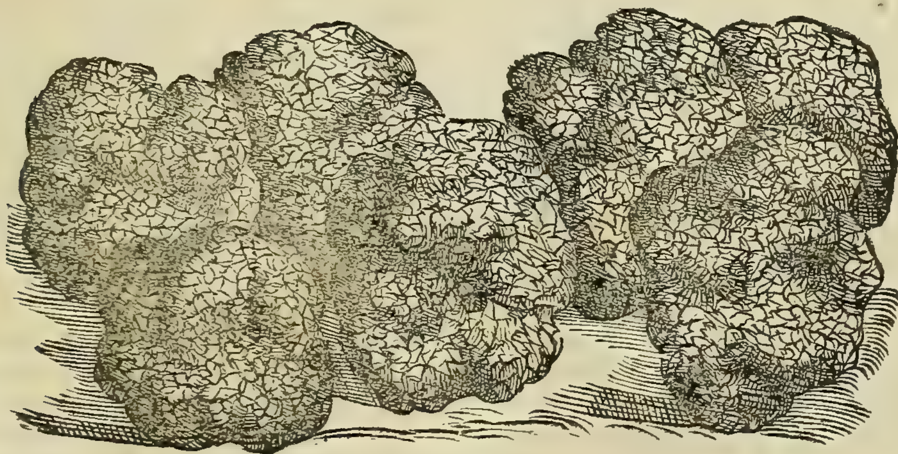
Has uerò ſatis repræſentare uidentur radices illæ, quas DORONICOS uulgus officinarum nominat. Quas, quidem in primis commendarunt Arabes, & præſertim Auicenna ad cordis affectus, contra uenena, & deleteria medicamenta. Plantam, cuius hæ ſunt radices, hactenus non uidimus: quanquam aſſerit Ruellius folijs eſſe ferè acuti rumicis. Alij uerò ea leucoio ſimilia eſſe uolunt. Doronicus Actuario carnabadium dicitur. Affertur ex Alexandria Aegypti, & ex Gargano Apuliæ, ſed uiribus longè infirmior.

Nomina.

Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali, Ornithogalo.

Ὕδνα. TVBERA. CAP. CXXXIX.

TVBERA rotundæ radices ſunt, ſine caule, ſine folijs, flaueſcentes, vere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

Tuberum cõſideratio.

TVBERA, quæ occulta quadam facultate terra in ſe parit, & conglobat, numeroſa in Hetruria à ruſticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla uerò alteri pulpa ſubeſt. Rimoſus utriſque cortex, ac niger. Eſt & tertium genus in Ananienſi, & Tridentino tractu proueniens læui cortice, colore ſubrufo, cæteris longè minus, inſipidum, & guſtu iniucundo. Tuberum meminit Plinius lib. XIX. cap. II. ſic inquiens. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus uel maximum eſt aliquid naſci, aut uiuere ſine ulla radice. Tubera uocantur hæc, undiq; terra circundata, nulliſq; fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec utiq; extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neq; ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram eſſe poſsimus dicere, neq; aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & ſabuloſis locis, frutetoſiſq; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinẽ mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera arenoſa, dentibus inimica, & altera ſyncera. Diſtinguuntur & colore rufo, nigroq;, & intus candido. Laudatiſsima quæ Aphricæ creſcunt. An ne uitium id terræ? neq; enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum eſt, & uiuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio communis eſt ijs cũ ligno.

Hiſtoria ex Plinio.

Lartio Licinio prætorio uiro iura reddẽti in Hiſpania Carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti tuber, ut deprehenſus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifeſtum erit terræ naturam in ſe globari. Quod certum eſt ex ijs, quæ naſcuntur, & ſeri non poſſunt.

possunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mitylenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de tuberibus Plinius.

Tuberum uires ex Gal.

Tubera (ut memoriæ prodidit Galenus libro II. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, ut quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis experstia, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem est proportio.

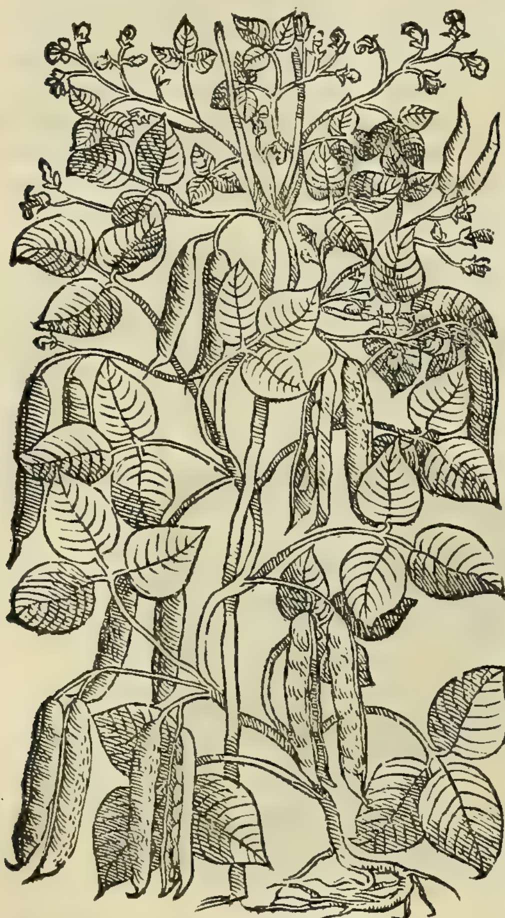
Ex Auicena.

Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cùm inquit. Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares, & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter deuorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & uentriculum aggrauant.

Nomina.

Quæ Græcè ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè, Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italicè, Tartuffi: Germanicè, Hirtz brunst: Hispanicè, Turmas de tierra: Gallicè, Truffle.

Σμίλαξ κηπαία. SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

HORTENSIS Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia uocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen: tenues caules, & capreolos uicinis fruticibus circumuolutos: qui tantum adolescunt, ut topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœni græci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte fulueſcunt. Siliqua cocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

Smilacis hortensis consideratio.

HORTENSIS *Smilax (ut suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, uarijs coloribus depicta, quæ uulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheschi. Siquidem præter id, quòd rubentes, uersicolores, & (ut Dioscorides inquit) renum figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores scandunt, ac uinciunt; sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophrasti dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, uitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie uisitur in hoc phasiolorum genere. quippe quòd nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ, ac rubigine depereunt. At ubi longissimo inhæserint pedamento, breui temporis spatio, ad culmen usque illi se circumuoluunt.*

Manardi error.

Quo fit, ut longè aberrasse Manardum existimem, quòd asserat lib. I. epist. III. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis uulgò appellatur Rouiglione, alijs uerò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quod Eruilia (ut ipse asserit) rubiginē contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quòdq; huiusce tantùm leguminis siliquæ unà cum semine comedantur, ut Galenus libri II. de aliment. facult. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ secti arborum rami apponantur, ut illos implicent; nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos scandere ualeat, uersicolorum phasiolorum modo. Ad hæc Eruilia, quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest. Quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat prætерea (ut ipse Manardus scribit) quòd sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quanuis decocta unà cum siliquis mensis apponatur; nunquam tamen aliquem me uidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit: est enim eruiliæ inuolucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum huiusmodi phasiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, anteaquàm consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus, assumuntur in cibum, sed butyro, uel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundissimè deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam,

hoc

hoc phaſiolorum genus dolichos eſſe, quàm eruiliam Manardo uocatam. Illud inſuper hac in re ſentit Manardus, quòd Dioſcorides phaſiolorum appellatione, de quibus ſuprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, ſed Eruiliam ſignificauerit: Smilacis uerò hortenſis nomine, de qua hîc ſermo, uulgares illos phaſiolos repræſentauerit. Qui (ut ſuam tueatur ſententiam) conſentaneum minimè uideri inquit, quòd duobus diuerſis capitibus eodem libro de phaſeolis ſcripſerit Dioſcorides. Sed haudquaquam à ratione, & ueritate eum alienum exiſtimarem, qui reſponderit, primùm tractaſſe Dioſcoridem de uulgaribus, & candidis phaſeolis, qui paßim in campis aliorum leguminum more ſeminantur, ubi de omni ſegete, & leguminibus diſſeruit. Deinde uerò de uerſicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda ſeruntur, inter ea, quæ in hortis, & uiridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenſes à campeſtribus ſecerneret, inquit: Hortenſis Smilax frutex eſt, &c. Quod manifeſtè declarat, eum hîc de hortenſibus, illic uerò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexiſſe, atq; eos ita ſeiunxiſſe. Qua in re non potui non quãdoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina inſignem, quòd tam facilè adductus eſſet, ut aſſeueraret dolichos eſſe eruiliam, cùm eum legiſſe exiſtimandum ſit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum uocari. Planta, quæ σμίλαξ κηπαία Græcis, Smilax hortenſis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, et Fagiuolo Turcheſco: Germanis, Vuelſch bonen: Hiſpanis, Feyones: Gallis, Faſeoles, & Fabes painctes.

Nomina.

Μηδική. MEDICA. CAP. CXLI.

MEDICA, cùm recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratenſi ſimilis eſt: procedens uerò folia contrahit, caules edens trifolij, & ſiliquas corniculorum modo intortas, in quibus ſemen lentis magnitudine dependet. Id ſiccatum, iucundi ſaporis gratia, conditaneo ſali admiſcetur. Viride, quibus refrigeratione opus eſt, illitu ſuffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

Medicæ conſideratio.

MEDICAM *inde nominationem inueniſſe certum eſt, quòd primùm, Plinio lib. XVIII. cap. XVI. auctore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verùm etſi hæc quondam in uniuerſa Italia sereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognoſceretur; nec tamen pauci ſanè reperiuntur, qui Medicam uiderint, ne dum ſerant: quanquàm non deſunt, qui eã ſe conſecutos exiſtiment. Sed cùm ab amicis hoc anno ſemen accepiſſem, illudq; magna cũ diligentia terræ mandaſſem, accidit, ſolo forſitan repugnante, ut nulla exorta ſit planta: unde quid de ea iudicem nõ habeo. Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique teſtantur) uno tantùm ſatu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hiſpania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (ut lib. II. capite de Cot inquit Auicenna) uocatur etiámnum Aphris Alfaſafat. Naſcitur & in Gallia, ſi Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur. Medica ſic Latinis, & Italis, ut Græcis μηδική nominatur: Mauritanis (ut modò dictum eſt) Cot, & Alfaſafat: Hiſpanis, Alfalſe, Eruaye, & Alfalfa.*

Nomina.

Ἀφάκη. APHACA. CAP. CXLII.

APHACA in aruis naſcitur, altior lente, tenuibus folijs: ſiliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternáve ſemina nigra, lente minora, continentur. Quæ adſtringendi vim habent. quare torrefacta, ſtomachi, aluique fluxiones ſiſtunt, ſi freſa lentis more decoquantur.

Aphacæ conſideratio.

NON *ſolùm in uniuerſis Italiæ locis Aphaca ſponte naſcitur, ſed & à multis in campis ſeritur leguminum, & erui modo ad columbarum ſaginam. Folio germinat uiciæ maiore, craßioriq;, quadrangulari caule, flore ſubrubeo, ſiliquis inde dependentibus piſorum inſtar, breuioribus tamen, ſed lenticulæ maioribus, in quibus includitur ſemen, uiciæ quadántenus maius. Goritienſi agro frequentißima naſcitur inter ſegetes, & prope ſepes. Quo fit, ut maxime aberrent, qui cenſent Aphacam nihil à uicia differre, quæ inter ſegetes ubiq; copioſè prouenit. Quippe quòd hæc minori ſit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubeſcente, ſiliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Eáq; propter de Aphaca, & Vicia differens Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ita ſcribit. Aphacæ, & uiciæ ſeminũ figura non rotunda eſt, ueluti fabarum, ſed aliquantò latiuſcula, ſimiliter lenti. Hæc quoq; cum ſua planta, et ualuulis integra ruſtici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo ſint. Per famem tamen quoſdam noui, qui hæc quoq; comederint, potißimùm uere, cùm etiámnum uirent, quemadmodum fabas, & cicera eſitare conſueuerunt. Semina autẽ hæc non ſolùm inſuauia ſunt, ſed concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perſpicuum ergo eſt, cùm huiuſmodi naturam obtineant, alimoniam quoq;, quæ ex ipſis in corpus permanat, improbi, craßiq; ſucci eſſe, idoneam ad humoris melancholici generationem. hactenus Galenus. Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd Theophraſtus lib. VII. cap. VII. & XI. de plantarum hiſtoria Aphacam inter intybacea, uel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non eſt, ſi etiam in alijs quibuſdam à Dioſcoride diſcrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis oſtendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in hiſtoria uariaſſe: nam lib. XXVII. cap. V. Dioſcoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro uerò XXI. Theophraſtum ſecutus, eam inter cichoracea repoſuit. Quæ Græcis ἀφάκη, Latinis item Aphaca, & Aphace nuncupatur: Arabibus, Apaki, Afaki, ſiue Albikia: Italis, Aphaca: Germanis, Vuilde uuicken, & Vogels uuicken.*

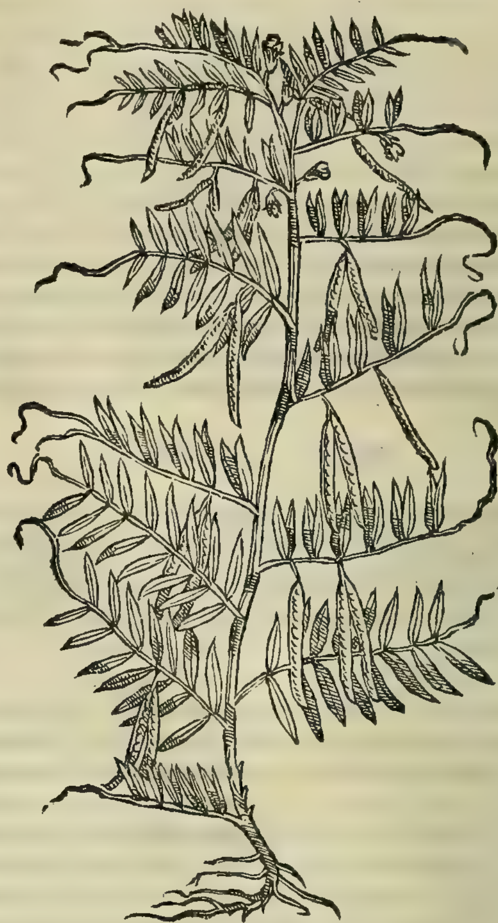
Quorundam lapſus.

Aphaca intybi genus.

APHACA. VICIA.

Galeno.

Γράσον κεφαλωτόν. PORRVM CAPITATVM. CAP. CXLIII.

CAPITATVM porrum inflationem facit, noxium ſuccum creat, tumultuoſum ſomnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menſes pellit: ſed lædit exulceratam ueſicam, renesque. cum ptiſana uerò coctum, eſu pectoris uitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta, in deſeſſionibus ad præcluſiones vuluæ, & duritias, vtilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulceſcit, & multò minus inflat. Semen acrius eſt, & quandam adſtrictoriam vim habet. quare ſuccus cum aceto, addito thure, aut manna, ſanguinis profluuia ſiſtit, maximè ſi naribus erumpat. Venerem ſtimulat: contra omnia thoracis vitia, tabemque, pro delinctu efficax eſt: arteriam eſu purgat: ſed ſi aſsiduè eſtur, uiſus obſcuritatem inducit: ſtomacho aduerſatur. Succus ex melle potus, aut illitus, conrta beſtiarum morſus auxilio eſt. Ipſum quoque cum aceto aut thuris polline, lacte aut roſaceo, vtiliter aurium doloribus, & ſonitui inſtillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoë, qua ad obſonia vtuntur: epinyctidi medentur: cruſtas ex ſale illita rumpunt. Veteres ſanguinis reiectiones cohibent, ſeminis drachmæ binæ, cum ęquali baccarum myrti pondere potæ.

Porri conſideratio.

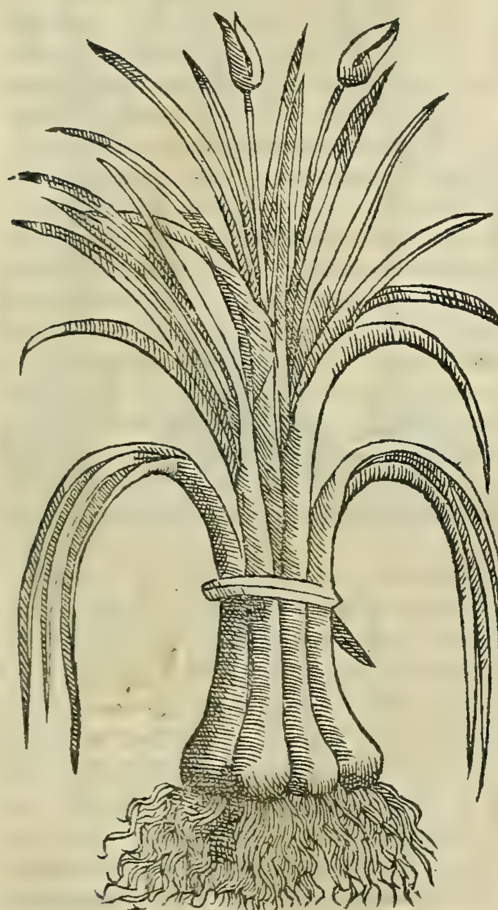
PORRVM, *quod copioſum quadrageſimalis noſtri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs unà cum oleribus uenale reperitur, omnibus notiſsimum eſt. Cæterùm etſi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, longi, craſsi, candidi, ac teneri euadant; neſciunt tamen eos capitatos efficere, ceparum inſtar:*

instar: quamuis ij apud ueteres in frequentißimo usu fuissent, quòd longis, qui propriè sectiui appellantur, sapidiores, gustuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quòd à sectiuis genere differrent, è quibus mãgonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisis prius ante medullã folijs, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite considcat: uel sarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neque distrahant, ut scriptum reliquit Plinius lib. XIX. cap. VI. Porri facultates recensuit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit. Harum plantarum radicibus percrebrò uescuntur homines, rarius caule, folijsq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur: quanquam ne sic quidem uim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurißimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prosus obtinebant. Cæterùm allium non modò ut obsonium, uerùm etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere, & discutere poßit, usurpatur. Aliquantisper elixum, usque dum acritudinem abijciat, uiribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm bis fuerint decocta. Πράσον κεφαλωτὸν id uocant Græci, quod Latini Porrum capitatum: Arabes, Curat, seu Kurat: Itali, Porro capitato: Germani, Lauch: Hispani, Puerro: Galli, Poureau.

Porri facultates ex Gal.

Nomina.

Ἀμπελόπρασον. AMPELOPRASVM. CAP. CXLIIII.

AMPELOPRASVM stomacho magis, quàm porrum aduersatur: plus autem excalfacit: vrinam, & menses vehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

PROVENIT agreste porrum plerunq; in uineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον, quasi uineale porrum, Græcis appellatur. Nascitur hoc in uniuersa Hetruria non solùm in uinetis; sed etiam frequens admodum in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis. Rura nostra ipsum uulgari sermone appellant Porrandello. Estur à rusticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice: quanquam mansu durius sit, gustu acrius, & concoctu difficilius. Est præterea Ampeloprasum (ut lib. VI. simplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & siccius domestico, sicut agrestia omnia reliqua domesticis: ac proinde stomacho, quàm illud nocentius: sed & crassos, ac lentos humores potentius incidit, ualentiusq; infarcta organa obstructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, & menses sæpe prouocauit, ubi à craßis, & lentis retinebantur humoribus. Adeò uerò est calidum, ut illitum cataplasmatis modo exulceret. Dictum est autem antè, quòd quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. hactenus Galenus. Cæterùm illud silentio haud dißimulandum puto, quòd Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampeloprasо, quod nominis significationi reclamat, & potius scorodoprasо competere uidetur, cùm loco citato inquit. Si inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampeloprasi inueneris. Quandoquidem scorodoprasum, teste infrà Dioscoride, ut allij, et porri uires; ita & nomen sibi uendicauit: ampeloprasum uerò dictum est, quòd in uinetis nascatur. Id quod ipsemet Galenus confirmat libro VIII. simp. medicamentorum his uerbis. Scorodoprason sicut gustu, & odore mediam allij, & porri qualitatem poßidet, ita & uires. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Ampeloprasi (inquit) à porro tanta est differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter syluestria, & satiua inuenitur. Sunt qui hoc in totum sequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxium efficitur. Quod ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreste, & Ampeloprasum dicunt: Mauritani, Nabati: Itali, Porro saluatico, & Porrandello: Germani, Vuild lauch: Hispani, Ayos, & Puerros de las uinhas: Galli, Poureæ de chien.

Agrestis porri consider.

Nomina.

Κρόμμυον. CEPA. CAP. CXLV.

CEPA longa acrior est, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & sicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut sale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, sitim mouent, & extenuant, fastidium pariunt, & expurgant: aluo vtiles sunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquosque excretionum exitus reserant, subditæ pro balanis.

Succus

CEPA.

Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis morsibus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem peruncta in sole vitiligines sanat: & cum pari spodio, scabras lippitudines sedat: varos cum sale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe vtilis est: citæ aluo prodest: in auribus sonitum, ac grauitatem emẽdat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquã, valet: alopeciæ earum succo perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctaque vehementius vrinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus aduersis, ea etiam cocta, plus æquo vescantur. elixa, & cum pasſis vuis, & fico illita tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

Ceparum historia ex Theophrasto.

CEPARVM *plura Theophrasto notantur genera libro* VII. *cap.* IIII. *de plantarum historia, ubi sic habet. Differunt & cepæ, & allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quæ à locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, samothraciæ: item setaniæ, & fißiles, & ascaloniæ, Ex his Setaniæ minimæ, sed largè dulces. Fißiles uerò, & ascaloniæ, tũ cultu, tum natura inter se differunt. Fißilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquunt, uere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, simulq; inferius finditur, unde fißiles appellatæ sunt. Quidam uel omnibus detrahenda folia censent, ut uim suam imo contineant, neq; effusæ seminescant. Ascaloniarum peculiaris quædam natura notata est: etenim solæ fißiles, & quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere, ac proficere possunt. Quamobrem non eas deponunt, sed semine serunt: deinde circa uer, cùm germinatũ sit, transferunt. Perficiũtur adeò celeriter, ut cum cæteris, aut etiã prius euelli poßint. Plus temporis dimissæ in terra, putrescunt. Plantatæ caulẽ edunt, semenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur, atque inarescunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Isum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianisq; similiter ferre affirmant. Cretensium peculiaris maximè natura notatur, sed Ascalonijs quodam modo proxima, ni fortè uel eadem dici debeat. Est enim in Creta genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur: depositum uerò, in caulem, semenq; totum funditur: sine capite, saporeq; dulce est. Id enim quasi è contrario cæteris habet: omnes nanque depositæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes post arcturum proueniunt, tepido adhuc solo, ut depositas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circunciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte nanque inferiore cepæ nascuntur, superiore herba tantùm erumpit: sectæ uerò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite est, & quasi longa ceruice consistens: ob id germinatio tota in fronde, sæpiusq; retondetur, ut porrum. qua de causa semine seritur, id nec deponitur. Cepas hisce ferè differentijs discernere licet. hactenus Theophrastus. Nascuntur Cepæ in uniuersa Italia frequentißimæ, quæ etiam inibi multiplici signantur genere, ut refert Plinius lib.* XIX. *cap.* VI. *& ut nos quotidie uidemus. Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam uerò sessiles proueniunt. Sicut colorẽ rubentes, & subrubentes aliæ, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & sapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia præditæ sunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ sunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametsi ad summum rubescant, ac craßioribus tunicis compactæ sint; leuiusculа tamen acrimonia pollent, mansuq; tenerrimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrà uerò albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob causam ad medicamenta potius, quàm ad cibos seruantur: quanquam secus fortasse in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores esse memoret Dioscorides. Connumerantur etiámnum inter ceparum genera (ut locis supra citatis Theophrastus, & Plinius testantur) quæ Ascaloniæ ab Ascalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his similes sunt Theophrasto sectiles nominatæ, nobis uerò in Hetruria uulgò Cipolle maligie.*

Ceparum uires ex Gal.

Cepa (ut memoriæ prodidit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum) ex quarto est ordine excalfacientium: essentia autem eius potius crassarum est partiũ. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum apposita, tum cum aceto inuncta. In sole alphos abstergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius restituit. Porrò si succum eius exprimas, quod reliquum est, admodum terreæ substantiæ est, eiusq; calidæ: at succus aqueæ, aereæq; caliditatis. Hic igitur ijs, qui suffusi sunt, aut aciem oculorum obtusam præ craßitudine humorum obtinent, inunctus prodest. Ex huius temperatura tota cepa flatuosa est manducata. Itaq; quæ temperatura sunt ficciore, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepæ corporibus præbeant alimentum, suprà in porri mentione retulimus ex ipso Galeno, qui de ijs simul disseruit libro* II. *de alimentorum facultatibus.*

cultatibus. Κρόμμυον *Græcè, Cepa & Cepe Latinè uocatur: Arabicè, Basil, seu Bassal: Italicè, Cipolla: Germanicè, Zuuibel: Hispanicè, Cebolha: Gallicè, Fiboule, & Oignon.* Nomina.

Σκόροδον. ALLIVM. CAP. CXLVI.

ALLIVM quoddam satiuum, atque hortense habetur. quod in Aegypto, singulari ut porrum, capite constat, dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua uerò magna & candida, ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id est spicas, Græci nominant. Aliud est syluestre, quod ophioscorodon, id est anguinum, uocant. Vis allij acris est: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, stomachum exiccat, sitim gignit, flatum permouet, summam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum esu hebetat. Eosdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoscorodon dicitur: latas uentris tineas in cibo sumptum abigit, urinas detrahit: contra uiperarũ ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodest, ita ut non aliud magis, si cum uino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabiosorum morsus, & illitu, & cibo ualet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: uocem clarificat: ueterem tussim crudum, coctúmve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus sugillationibus cum melle, & alopecijs cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & sale sanat: uitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorẽ leuat, si in ore contineatur: contra uenenatos muris aranei morsus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, fœminarum desesionibus additum, menses, & secundos partus extrahit. Allium eiusdem gratia suffitur. Factum ex eo, & nigra oliua intritũ, quod myttoton uocant, esu cit urinam, ora uenarum patefacit, hydropicis utile.

ALLIVM *uulgaris est notitiæ. Cæterùm quanquam scribit* Dioscorides *Allium, quod non cohærentibus nucleis, siue spicis, sed singulari, & solido capite constat, in* Aegypto *nasci; eiusmodi tamen & in* Hetruria, *& in compluribus alijs Italiæ locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allij meminit* Theophrastus *lib.* VII. *cap.* IIII. *de plantarum historia, sic inquiens. Allium ante solstitia, aut paulò post solstitia seritur nucleatim diuisum. Discrimen eorum, quòd aliud præcox, aliud serotinum: est enim genus quoddam eiusmodi, ut sexaginta diebus perfici possit. Differunt præterea magnitudine singulari. Cyprium uocatum maximè tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis utuntur: & cùm tunditur, mirum quàm spuma increscat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & crassitudo, eorumq; causa, tempore, cultuq; penè uidentur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, sed etiam quidam uel deposito melius id existimant. Radicis autem allij, aut cepæ haud similis ortus fieri solet: allij nanque cùm nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput consummatur. At cepæ continuò ab radice aliud, atque aliud obducit, ut & bulbus, & scylla, & eiusmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, si non euellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoq;, & allium capitari posse, & cepe affirmant. hactenus* Theophrastus *de allio domestico. Syluestre uerò, quod* Græci ὀφιοσκόροδον, *id est, anguinum allium uocant, ubique, in montibus præsertim, & collibus nascitur, nullis diuisum nucleis, satiuo longè minus, sed odore, & sapore illi persimile: folijs angustioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen. Hoc, cùm aliquando in montibus legerem unà cum alijs herbarijs, nobis occasionem præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter uersati sunt Arabes, & eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ trissaginem folijs æmulatur, de qua* Andromachus, *&* Galenus *intellexerunt, allium syluestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus uocabulorum uicinitate, quàm imperitia decepti, ut sequenti libro in scordij mentione (*Deo *fauente) latius explicabimus. Porrò illud hìc silentio non dissimulandum duxi, ne fortè seplasiarijs imponat, quòd* Brasauolus *apertè falli deprehenditur libro suo de simplicium examine* Romæ *prius excuso, ubi syluestrẽ allium ampeloprason, siue scorodoprason à rei medicæ auctoribus appellari scribit. Qua in re non uno tantùm, meo quidem iudicio, sed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primum quòd existimauerit, allium syluestre scorodoprasum,*

Allij consideratio.

Allium syluestre.

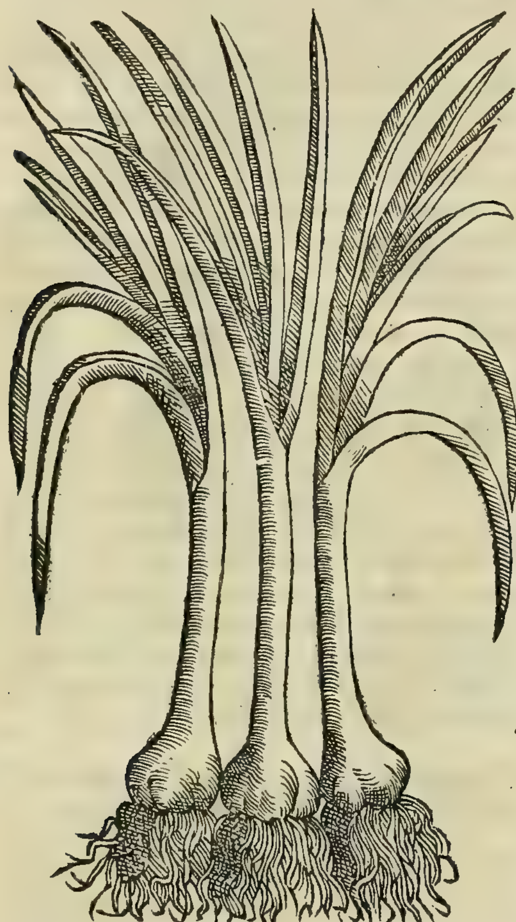
Arabũ lapsus.

Brasauoli error.

doprasum, uel ampeloprasum esse. Deinde quòd certò crediderit, ampeloprasum, & scorodoprasum unam & eandem plantam esse. Hi Brasauoli errores manifestè redarguuntur Dioscoridis auctoritate. Siquidem is non solùm eas plantas nominibus, sed etiam capitibus, & facultatibus distinxit: quem etiam secutus est Galenus, licet, ut in ampelopraso diximus, huic tribuerit, quod scorodopraso tribuendum erat. In his igitur palàm fit, allium syluestre ophioscorodum appellari: syluestre porrum, quòd in uineis proueniat, ampeloprason: tertium uerò, quòd promiscuas allij, & porri facultates obtineat, scorodoprasum. Quare mirari subit Brasauolum uirum alioqui doctißimum, quomodo is, qui simplicium medicamentorum examen conscripsit, hæc in Dioscoride, & Galeno non uiderit, uel non animaduerterit.

Nomina. *Σκόροδον Græci, Latini Allium dicunt: Arabes, Chaum, Cairin, & Thum: Itali, Aglio: Germani, Knoblauch: Hispani, Ayos: Galli, Ail, & Aux.*

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASVM. CAP. CXLVII.

SCORODOPRASVM magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiscuas sibi uires ex utroque uendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulcescit, & in olerum uicem transit.

QVONIAM antiquorum nullus, præter Dioscoridem, Galenum, & Paulum, Scorodoprasi meminit, propterea existimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum sub terra colligatis, non autem natura, scorodoprasum prouenire. Sed hac in re Marcellum, pace sua dixerim, cæcutisse illud manifesto indicio est, quòd compertum sit, legitimum Scorodoprasum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis sponte sua nasci: ac inde postea translatum, in hortis, & uiridarijs depositum uirescere, ita ut intuentibus legitimum se ostendat, & Marcelli errorem prodat. Crescit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium, & porrum simul resipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioscorides, & Galenus attestatur lib. VIII. simpl. medicamentorum, his paucis. Scorodoprasum sicut gustu & odore mediam allij & porri qualitatem poßidet, ita & uires. Id Græcè σκοροδόπρασον, Latinè similiter Scorodoprasum appellatur: Italicè, Scorodopraso: Germanicè, Aber knoblauch: Gallicè, Ail porreau.

Σίνηπι. SINAPI. CAP. CXLVIII.

SINAPI hortense, aliqui napi uocant. Eligi debet adultum, ualde rufum, non magnopere siccum, sed quod fractum internè uirescat, & ueluti quodam succo madeat, cæsium colore: siquidem recens id genus, tempestiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac ueterem, callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum, & naribus admotum: comitialibus quoque auxiliatur: fœminas uuluæ strangulatu oppressas excitat: lethargicis, deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes, & omne genus dolores confert, cum permutandæ ualetudinis causa ex alto uitia extrahenda sunt: alopecijs illitum medetur: faciem purgat: sugillata cum melle, adipe, aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemque extenuantibus, utiliter admisceri solet: tritum grauitati aurium, & sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum scabritias magna utilitate cum melle illinitur. Expressus recenti semine succus in sole siccatur.

Sinapi consideratio. *SINAPI, Plinio libro XIX. cap. VIII. auctore, trium est generum. Quorum unum gracili assurgit folio: alterum rapitiam frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obseruantur in Italia: illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Quod uerò rapi fronde constat, cæteris maius, hortense est, eiusq; in officinis usus. Tertium deinde & ipsum satiuum est, semine albo, minusq; acri. Tritum hoc, mustoq; recenti commistum, diutius eius dulcedinem tuetur, atq; eam deficere prohibet, quòd ebullitionem reprimat. Eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam mustum comportant, hoc Sinapis genere cadis imposito, dulcedinem musti conseruant.* Sinapi uires ex Gal. *Sinapis temperamentum tantùmmodo expreßit Galenus libro VIII. simplicium*

SINAPI PRIMVM.

SINAPI SECVNDVM.

SINAPI TERTIVM.

NASTVRTIVM.

Nomina.

plicium medicamentorum, sic inquiens. Sinapi calfacit, & desiccat quarto ordine. Huic nomen Græcum σίνηπι, & νᾶπυ: Latinum quoq; Sinapi, & Sinapis: Arabicum, Cardel, aut Chardel: Italicum, Senape: Germanicum, Seneff: Hispanicum, Mostaza: Gallicum, Seneue.

Κάρδαμον. NASTVRTIVM. CAP. CXLIX.

NASTVRTIVM optimum constat esse Babylonicum. Omnium semen est acre: excalfacit, stomacho aduersatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menses cit, uenerem stimulat, sinapis, & erucæ simile intelligitur: lepras, & impetigines absterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, sorbitionibus incoctum: serpentium uenenis potum resistit, atque eas suffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

Nasturtii cōsideratio.

Nasturtii uires ex Gale.

Nomina.

NASTVRTIVM *hortis familiaris, & frequens herba est, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis, ac pressis contento, thlaspi modo. Plinius author est lib. XX. cap. XIII. album, & nigrum reperiri. Verùm cùm Nasturtium uenerem inhibere scribit, uel codicem eo in loco deprauatum, uel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, et ideo in hoc deceptum esse crediderim, quòd experimento, & Dioscoridi repugnet. Nasturtij semen (ut libro VII. de simplicium medicam. facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atq; adeò quodcunq; aliud rubrificationem postulat, eo perinde atq; sinapi excalfaciunt. Miscetur quoq; remedijs, quæ exhibentur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos ualenter incidere ualeat, uelut & sinapi. Nam omnia ci simile est. Porrò & herba arefacta similem semini uim possidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admistionem, multò semine inferior est: adeoq; sic mordacitas eius moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio. Κάρδαμον Græcis, Nasturtium Latinis uocatur: Mauritanis, Norf alchef, seu Narf: Italis, Nasturtio, & Agretto: Germanis, Kressen, & Gartenkreß: Hispanis, Nasturcyo, & Malpica: Gallis, Cresson de iardin, & Nastitort.*

Θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

THLASPI herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terram uersis, subpinguibus: binûm dodrãtum cauliculo, tenui, non sine adnascentibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtij, incluso uasis in cacumine diuisis, † lenticulæ effigie, nisi quòd infringitur: unde nomen accepit. flos albicat. Nascitur in semitis, & sepibus, fossisq;. Semen asperi gustus, excalfaciens: bilem vtrinq; extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi uocant, latis folijs, radicibus magnis: utile ischiadicorum infusioni.

Thlaspi consideratio.

Thlaspi uires ex Galeno.

TAMETSI *non desint, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris uulgò dictam unam, & eandem esse plantam; cùm tamen huiusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitum sinuatim laciniata uisuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conueniant, eorum sententia prorsus explodenda uidetur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundant & Goritiensis ager, & Gradiscæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, alijsq; circumstantibus locis, semine perquàm acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulæ effigie, superna parte pressis, ut Dioscorides inquit. Meminit Thlaspi Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Thlaspi semen habet & ipsum facultatem acrem, adeò ut internos abscessus potum disrumpat. Menses ciet, & fœtus enecat. Per sedem infusum sanguinolenta euacuans, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum supernè, tum infernè biliosorum humorum euacuatorium, acetabuli mensura potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaspi (inquit) quòd è Creta affertur,*

quodq;

BVRSA PASTORIS.

ARABIS.

quodq; ubiq; nascitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeò, ut multoties grano milij cedat. Melius est autem è Cappadocia comportatū thlaspi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram nō exactè rotundam habet, & antedictum magnitudine permultùm superat, atq; ab uno latere paruam quandam, ueluti compreßionem præ se fert, unde et nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoq; non absolutè quod inde asportatur, optimum censendum est, sed quod peculiariter in Sauro nascitur, nec Cretico, nec paßim nascenti simile. Hæc de thlaspi Galenus. Ex quibus satis constat, Italicū thlaspi illi, quod Cappadocia profert, non esse uiribus comparandum. Porrò illud animaduertendū esse duximus, quòd hoc in loco legitur in Dioscoride: Θλάσπι βοτάνιόν ἐστι στενὸν τοῖς φύλλοις, ὡς δακτύλου μῆκος, πεπτωκόσιν ἐπί τῆς γῆς, ἀκροσχιδέσιν, ὑπολιπαροῖς. id est. Thlaspi herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terrā uersis, in cacumine diuisis, subpinguibus. Atqui diuisuræ eæ in nostrati non uisuntur in folijs, sed in folliculorum cacumine. Quo fit, ut planè suspicer hoc loco Dioscoridis codici mendum ac uitiū subesse, ut in alijs compluribus: & quòd fortasse nota hæc, quæ propria folliculorum est, librariorum incuria in folia transierit, præsertim quòd in cæteris notis nostrū Dioscoridis, & Galeni descriptioni prorsus adstipulatur. Hac igitur ratione is locus, nobis uisus est, qui restituatur, & legatur, quemadmodū nunc in textu legi potest. Reliquum est, ut de BVRSA PASTORIS, cuius superius meminimus aliquid in medium afferamus. Sed cùm ueteres nihil de hac posteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recensebo, quæ à recentioribus de eius uiribus adnotata inuenio, cùm planta ipsa omnibus uulgò notißima sit. Est igitur Bursa pastoris ex refrigerantium, exiccantium, & adstringētium genere. Quapropter prodest attrita, & emplastri more imposita inflammationibus, et sacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cū plantagine, et Armenio luto, bibiturq; eius decoctum ad intestinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ succus recentia uulnera glutinat, et auribus purulentis infusus medetur. Sistit mensium abundantiam, si eius, & persicariæ decocto insideant mulieres. Esturq; ad idem, & contra deniq; omnes sanguinis fluxiones efficax est tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa. Additur in emplastris, quæ ad capitis uulnera componuntur, & in unguentis compluribus. Quæ herba θλάσπι Græcis, Thlaspi quoq; Latinis dicitur: Barbaris, Nasturtium tectorum: Italis, Thlaspi: Germanis, Bisemkraut: Hispanis, Paniqueso de flor blanquo: Gallis, Seneue Sauuage.

Dioscoridis locus restitutus.

Bursæ pastoris uires.

Nomina.

† Hoc loco Ruellius legisse uidetur φακοειδές, quòd uerterit lenticulæ effigie: nec temerè, quòd Thlaspi semen illi pulchrè respondeat. Verùm uulgati Græci codices habent δισκοειδές, hoc est, disci figura.

Ἀραβίς, ἢ δράβη. ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

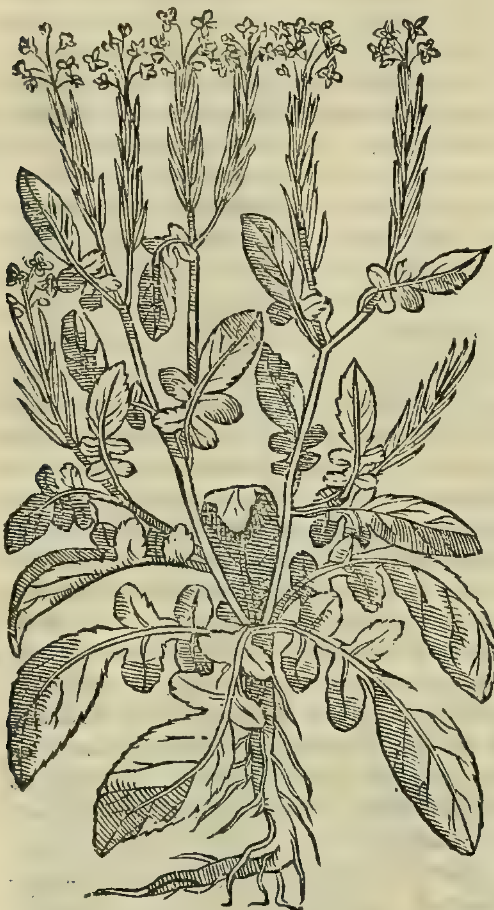
DRABA herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargens ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidij, sed molliora, & candidiora. In cacumine uerò sambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cū ptisana coquitur, in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obsonijs admiscetur.

NASCITVR in Ananiensi agro, præsertimq; in campestribus, & agrorum marginibus, cubitalis planta, folijs lepidio non dißimilibus, & umbella ferè sambuci, Drabam adamußim re-

Drabę consideratio.

ferens. quemadmodum et in Gallijs nasci Ruellius testatur in noualibus, & sæpe cultis. Cæterùm quoniam Serapio in nasturtij mentione, de Draba etiam disserit, eamq; Nasturtium orientale nominat, quod insignis eius acrimoniæ indicium est: & quoniam in nostrate leuiuscula sentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia nascitur, Serapionis saltem sit Draba, ego profectò affirmare non ausim: nisi fortè id Drabæ accidat pro regionum diuersitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate. Nomina. *Herba, quæ* ἀραβὶς, *&* δράβη *Græcè, Arabis item & Draba Latinè, pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Nasturtium orientale: Gallicè, Draue.*

Ἐρύσιμον. IRIO. CAP. CLII.

ERYSIMON, Latini Irionem vocant, iuxta vrbes, rudera, hortosque nascitur: folijs erucæ syluestris: cauliculis in lori modum lentis, & obsequiosis: floribus luteis: siliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco, corniculatis: semine nasturtij, exiguo, urentis gustus. Contra thoracis fluxiones efficax est, & si purulenta extussiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodest: contra uenena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle vtiliter cæcis carcinomatis, parotidibus, duritijs mammarum, & testium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clysteres fiet, si aqua madescat, atque torreatur, vel linteo illigatum, pinsita farina oblitum peraffetur.

Erysimi, seu Irionis consideratio. QVANQVAM *Theophrastus, & antiquorum alij Erysimon inter cerealia commemorant: & sesamo simile faciunt: quod tamen à Dioscoride repræsentatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum dißimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de sesamo disseruit, ab eo repositum est. Eaq; propter facilè dici potest, Erysimon aliud designare Theophrasto, aliud uerò Dioscoridi. Ideoq; Plinius utrisque in Erysimi historia adstipulari uidetur. Nanq; lib. XVIII. cap. VII. ac X. Theophrastum secutus, ipsum frugibus adscribit, sesamoq; simile facit. Et lib. XXII. cap. XXV. Dioscoridem imitatus, folijs erucæ paulò angustioribus, & semine nasturtij Erysimum esse prodidit. Hoc idem palàm est fecisse Galenum: quippe qui lib. VI. simplicium medicamentorum, Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, uti nasturtium, & sinapi. Et lib. I. de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum ueniunt, unà cum sesamo, sic inquiens. Vt porrò milio panicum adsimile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & sesamo Erysimum corporis substantia nonnihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeò quòd in omnibus illo deterius existit.* Ruellii, & Hermolai lapsus. *Cæterum Ruellius, quòd dixerit Plinius Erysimum, & sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsis uirentibus nullum animal uesci, illud frugis genus autumat Erysimnm esse, quod uulgò Tridentina rura appellant Formentone, Foroiulienses uero, quòd pullo sit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis respondeat hoc Erysimo, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidē, quod uulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq; pecude respuitur, sed ab omnibus auidißimè depascitur, nec ulla ex parte sesamum æmulatur. Porrò sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse syluestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem esse, quæ paßim in plateis, ædificiorum areis, & ruderibus, & secus uias oritur, folijs erucæ, floribus luteis, paruis: è quibus cornicula prodeunt, tenuia, acuminataq;: semine nasturtij, minore tamen, & acri. Id Græcis* ἐρύσιμον *dicitur,* Nomina. *quod Latinis similiter Erysimum, & Irio: Italis, Erisimo, & Irione: Germanis, Hederich, & Vuilder senff: Hispanis, Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle.*

Πέπερι. PIPER. CAP. CLIII.

PIPER in India nasci, breui arbore traditur: quæ inter initia, prælongum fructum, veluti siliquam, promit, quod longum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tandem in perfectum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandensque sese, racemos emittit, grana ferentes qualia uidemus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs, antidotis, & medicaminibus, quæ contra uenenata parantur, theriaca vocant. Longum uerò uehementius mordet: & quoniam priusquàmematurescat, decerptum est, subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum. Nigrum uerò, vtpote quod tempestiua maturitate collectum

lectum ſit, odoratum eſſe conſtat, candido ſuauius, acrius, & ori gratius, necnon ad condimenta vtilius. ſed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antedictis infirmius eſt. Eligi oportet grauiſsimum, plenum, nigrum, ſine multis rugis, recens, ac minimè furfuroſum. Inueniuntur etiámnum in genere nigri ſemina nutrimento defecta, caſſa, inania, minimique ponderis, quod uocant braſma.

Vis omnium excalfacit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, diſcutit, abſterget caliginem, quæ oculis obuerſatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, ſiue potu, ſiue illitu ſubuenit: ſerpentium morſibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, ſtatim à concubitu ſuppoſitum: tuſsi, omnibusque pectoris vitijs, ſiue eclegmate, ſiue potu ſuccurrit: anginæ eo, & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri folijs, tormina diſcutit: cum uua paſſa manducatum pituitam à capite elicit: ualetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat. ad intinctus eſculentorum additum: ſtrumas cum pice diſcutit: uitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur. Non eſt huius arboris radix gingiber, ut aliqui exiſtimauere, ſicuti paulò pòſt oſtendemus. Nanque piperis radix coſto ſimilis eſt, ora guſtantium accendit, ſaliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum ſemine pedicularis herbæ, quam ſtaphidem agriam uocant.

Piperis, & plãtę eius hiſtor.

L V S I T A N I *nauigationibus ſuis hoc æuo confectis per occanum* Atlanticum *uerſus auſtrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut,* Taprobanam, *aliaſq;* Indici *pelagi inſulas: item* Hiſpani *liburnicis uecti ad occidentales Indias,* Peru, *atque alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, & huiuſmodi odoratis ſimplicibus uniuerſam repleuerunt* Europam; *ſed & ſtirpium hiſtorias, à quibus oriuntur, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Quod poſtea fecit, ut nobis planè ignoraſſe uideantur* Theophraſtus, Dioſcorides, & Plinius, *aut ob regionum diſtantiam (indigenam potius in hoc fidem ſecuti, quàm quòd fortè ea uiderint, quæ de pipere ſcriptis tradiderunt) aut ob aliam quámuis cauſam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in* India *gignit, ac quónam modo piperis planta ſuum edat fructum, an ſcilicet racematim, an corymborum modo, an in ſiliquis incluſum, an bacciferarum arborum more. Siquidem* Plinius *lib.* XII. *cap.* VII. *ita ſcribit. Arbores quæ paßim piper gignunt, iuniperis noſtris ſunt ſimiles. Quanquam in fronte* Caucaſi *ſolibus oppoſita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à iunipero diſtant paruulis ſiliquis, quales in phaſiolis uidemus. Hæ priuſquàm dehiſcant, decerptæ, toſtæq; ſole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim uerò dehiſcentes per maturitatem, oſtendunt candidum piper, quod deinde toſtum ſolibus colore, rugiſq; mutatur. hæc* Plinius. *Quibus à* Dioſcoride *non longè*

Plinij lapſus.

dißidere uideretur, niſi piperis plantam ſimilem iunipero reddidiſſet: nanq; Dioſcorides *nullis eam notis repræſentauit, neq; alicui ſimilem fecit.* Theophraſtus *prætereà quanquam ſcriptum reliquit lib.* IX. *cap.* XXII. *de plantarum hiſtoria,* Piperis *duo eſſe genera unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem ſilentio præterijt. At hi, qui ſuis liburnicis immenſa traiecerunt maria, propriaſq; perluſtrarunt regiones, ubi piperis utriuſque plantæ innumeræ uireſcunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibuſdam infirmis uiticulis uicinas arbores altiore complexu ſcandentibus, acutæ clematidi non dißimilibus, folio tamen malum* Aſſyrium *æmulantibus. Quin & racematim proferri uuarum labruſcæ modo, confertius tamen, deinde menſe octobri per maturitatem decerpi, & ſub feruenti ſole tegetibus palmeis expanſum torreri, quouſque nigreſcat, & rugoſum euadat: quod tridui ſpatio plerunque fit. Longum autem, ut ijdem teſtantur, aliæ ferunt arbores, eſtq; uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis ſquamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adſtipulatur, uermiculoſa facie dependet, piperato guſtu: nunquam tamen in album, uel nigrum piper coaleſcit.* Galenus *indigenam fidem, &* Dioſcoridem *ſecutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Piperis fruticem uidimus nos* Neapoli, *qui* Luſitanorum *deſcriptioni maximè reſpondere uiſus eſt, quòd uiticuloſo caule eſſet, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbuſculam piper racematim proferentem uidi* Venetijs, *quæ prorſus illius plantæ faciem exprimit, quam uulgus* Ribem *appellat. Viret hæc in horto clarißimi medici* Maphei *à* Mapheo, *in quo plurima ſimplicia notatu digna uiſuntur. Quo fit, ut mirum non ſit, ſi in piperis hiſtoria uariant auctores. Quandoquidem cùm uariæ in* Italia *piperiferè habeantur arbuſculæ, facilè credendum eſt, uarietatis longè maioris eas in* India *reperiri.* Piperis *meminit* Galenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Piperis *radix uires coſto ſimiles potißimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper eſt: quare etiam maturo humidius eſt. humiditatis eius indiciũ eſt, quòd facilè repoſitum perforetur, ac non protinus mordicet, ſed pòſt paulò incipiat, uerùm pluſculum duret. Porrò fructus, qui uelut omphax eſt, piper album eſt, nigro quidem acrius. Nam illud iam quaſi ſuperaſſatum eſt, & ſuperexiccatum. Verùm utrunque ualenter tum excalfacit, tum deſiccat. Cæterùm quoniam* Dioſcorides *inter ſimplicia de* C A R Y O P H Y L L I S, *quæ mihi piper in mentem redegit, nihil poſteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eiſdem afferantur regionibus, ſintq; in præcipuo medicorum uſu, adeò præſtantißimum, odoratißimumq; medicamentum, ſilentio non dißimulandum duxi. Prouenit igitur* Caryophyllorum *arbor in orientali plaga, quibuſdam* Indici *pelagi inſulis, non longè à* Badan. *Huius caudex buxo ſimillimus eſt, eademq; materies. Folia uerò cinnami uulgaris inſtar habet, ſed rotundiora. Fructu eſt paruo, ex atro rufeſcente, in claui modum capitato, exertis in aduerſum quatuor denticulis, ſeſe ſtellatim decuſſantibus, prominulo apice, quadrati alueoli ſinu medio umbilicatim prodeunte. Cultores arundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circunquaq; tegetibus palmeis ſolo.* Caryophylli *meminit* Plinius *libro* XII. *cap.* VII. *his uerbis. Eſt etiámnum in* India *piperis grani ſimile, quod uocant* Caryophyllon, *grandius, fragiliuſq;. Tradunt in* Indico *luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nuſquam inuenio mentionem feciſſe* Galenum: *tametſi* Serapio *ex* Galeni *au-*

Piperis plãtæ in Italia.

Piperis uires ex Galeno.

Caryophyllorum hiſt.

ctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum uolumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis disseruit, perijsse, aut Pauli potius, quam Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus ijsdem, quibus postea Serapio, uerbis tractauit, libro VII. ubi hæc habet. Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur, sed ex India ueluti flores cuiusdam arboris festucacei, & nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, iecinori, stomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum uisum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt. Atque hactenus de historia & uiribus Caryophylli seminis aromatici.

Caryophylli floris & eius mentio.

Cæterùm quoniam in Caryophylli nomen incidimus, hic non prorsus intactos reliquemus flores illos, qui ab odore similiter CARYOPHYLLI, *& Garofoli*

GAROFOLI DOMESTICHI.

GAROFOLI SALVATICHI.

uulgo uocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à ueteribus cogniti, etsi nobis hodie sint adeò celebres, uulgares æquè ac iucundi, ut superuacaneum putem & plantam, & flores eos describere. Quare satis fore duxi, si hoc loco eorum imagines duntaxat exhibuero. Cùm igitur duo sint eorum summa genera, nos primò Caryophyllum florem altileum seu satiuum, deinde syluestrem depingi curauimus, ut ex duplici effigie, quam damus, apertè cognoscitur.

Nomina.

Quod Græci πέπερι, *id* Piper Latini *uocant:* Mauritani, *Fulfel, seu* Fulful: Itali, *Pepe:* Germani, *Pfeffer:* Hispani, *Pimienta:* Galli, *Poyure. Quod uerò Græcis* καρυόφυλλον, *Latinis pariter Caryophyllum appellatur:* Mauritanis, *Carunfel, seu Charunful:* Barbaris, *Gariofilus:* Italis, *Garofano:* Germanis, *Naegel:* Hispanis, *Clauo de especia, siue Clauel:* Gallis, *Girophles.*

† *Ex Græcis uulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent* ὡς φασιν, *quod sonat, ut dicunt: alij uerò* ὡς φακῆ, *id est, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius uerò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hic, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima iudicare posit.*

Ζιγγίβερ. GINGIBER. CAP. CLIIIII.

GINGIBER sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua uirente ad multa, perinde atque nos ruta, vtuntur, & primis potibus, & edulijs admiscent. Huius radices, cyperi modo, paruæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent,

debent, quæ teredines non nouerunt. A' multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem ſentiant: & fictilibus in Italiam aſportantur. Gingiber cibo conueniens eſt, & cum condimento aſſumitur. Excalfactoriam vim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: ſtomacho utilis eſt: efficax aduerſus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi ſolet. In ſumma, piperis uiribus reſpondet.

Gingiberis hiſtoria.

G I N G I B E R *(ut referunt Luſitani, qui plurimum ſe uidiſſe fatentur in India) radix eſt, quæ geniculatis repit internodijs, folijs arundinaceis, quæ bis, terúe in anno reuiuiſcunt, ac reuireſcunt, ſed quæ in cacumine faſtigiantur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil ſubeſſe diſcriminis in ſapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium eſt, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam eius radix libræ pondo. ſed non omnibus eadem eſt amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternosúe palmos. Cùm eruitur, radicis internodium in ſcrobe foſſores relinquunt, terramq; illi aggerunt, ceu eius radicis ſemen, proximo anno eruturi fructum, id eſt, regerminatas radices. Aduehitur gingiber in Italiam copioſum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non ſolùm tractu temporis exiccatum, ſed & ſaccharo recentiſſimum aſſeruatum, uel quodam mellis genere, quod quibuſdam è ſiliquis exprimunt. Id ſanè longè magis Veneto præſtat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo, lixiuio, calce, quernóque cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euaneſcit; ſed & ſapor, & acrimonia ſubtrahitur. Illud uerò cùm ſtatim è terra effoſſum nulla ferè maceratione condiatur, uires & facultates non exuit, ſed eas ſeruat.*

Braſauoli error.

Quanquam Braſauolus non rectè, meo quidem iudicio, uelle uideatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber guſtantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentiſſimum in India ſiliquarum melle, aut ſaccharo conditum aſſeruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à ueritate, & ratione diſſonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs uerſati, rem omnino exploratam habent.

Gingiberis uires ex Gal.

Gingiberis uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Gingiberis radix utilis eſt, quam utique ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, ſed non primo ſtatim occurſu, uelut piper: unde ſanè & minus eſſe ſubtilium partium, quàm piper, exiſtimandum. ſiquidem in tenues ſolueretur partes, & celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & craſſior adhuc quædam ei ineſſe ſubſtantia, nec ea ſicca, & terreſtris, ſed humida potius atque aquea. Quo fit, ut facilè perforetur, cùm ſcilicet recrementitia inſit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè ſicca ſunt, aut humida, ſed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia ſunt. Idem uſu uenit piperi longo. Atque hinc eſt, quòd diutius perſeuerat, quæ proficiſcitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam ſicut ab aridis calamis flamma ſimul celerrimè accenditur, & undequaque diſpergitur: eundem in modum, quæ à ſiccis poteſtate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna ſunt uiridia, & tardius accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, ut utriuſque medicamenti diuerſus ſit uſus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere conſilium eſt, ea tunc exhibenda ſunt, quæ & celeriter à caloris noſtri contactu incaleſcant, & celeriter quocunque ferantur. Verùm ubi partem quámuis refrigeratam recalfacere ſtudemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè caleſcentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licet gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant; non magna tamen eſt differentia. At naſturtium, napi, thapſia, & agreſtium columbarum ſtercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant. hactenus Galenus.*

Zedoariæ hiſtor. & uires.

Faciem gingiberis repræſentat radix illa, quam Mauritani, & officinæ Z E D O A R I A M *appellant, odoratior tamen, amariuſcula, neque adeò ut gingiber acris. Huius nuſquam, quod ſciam, meminere ueteres Græci, etſi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aëtius, & Actuarius eam ſuis medicamentorum compoſitionibus admiſceant. Zedoaria (ut cap.* CLXXII. *teſtis eſt Serapio conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indiæ oras. Excalfacit, & ſiccat ordine ſecundo. Flatus diſcutit, & pinguedinem auget propria quadam facultate, non quidem elementari. Pòſt ſumpta grauæ uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit, abigit. uenenoſorum animalium morſibus opitulatur: alui fluxiones ſiſtit, uteri abſceſſus reſoluit, uomitiones reprimit, & coli cruciatus tollit, itemq; uentriculi. Alui tineas quaſcunque enecat, & in antidotis additur. Ideoq; dixit Auicenna, nihil eſſe ea præſtantius ad ebibitum napellum.*

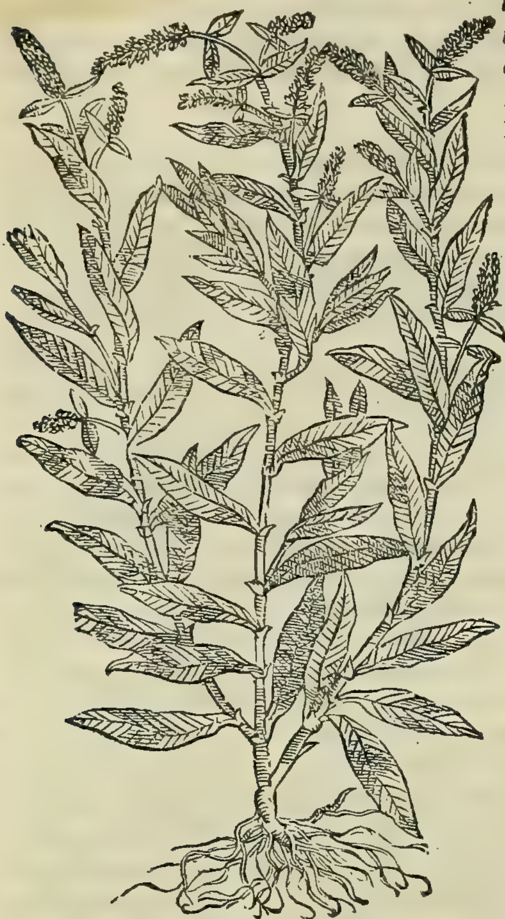
Arnabo, & Zurumbet hiſtoria.

Non deſunt, qui crediderint, quòd A R N A B O, *de quo ſcribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria unum, & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis teſtimonio cap.* CCLXXI. *Arnabo apud Græcos nihil aliud deſignat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zurumbet eadem ſcribat Serapio, quæ de arnabo ante ipſum adnotauit Paulus. Eſt autem Arnabo, ut ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Iſach, arbor procera, in oriente proueniens: folijs longis, colore uiridi, in luteum langueſcente, ſalicis modo, ſicuti & ramorum cortex. Infrugifera eſt, citreum odorem ſpirans. Quibus facilè patet, arnabo non modò zedoariam non eſſe, ſed nec in Europam ad nos aduehi.*

Cordi, Fuchſii, & Brunfelſii error.

Quo fit, ut Cordus aberraſſe deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariæ genus exiſtimet. Hunc fortaſſe ſecutus Fuchſius medicus doctiſſimus, in libro de compoſitione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non ſine magno errore putat zurumbet & zedoriam idem eſſe. Qui non minus in Arnabo quoque erraſſe cognoſcitur, quòd uelit Doronicum orientale id eſſe, quod Paulo Arnabo. atqui res hæc aliter ſe habet, ut ex antè dictis ſatis colligi poteſt. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelſius: quòd is ſcripſerit ſuo de medicis uocabulis onomaſtico, quòd arnabo unguentum eſt odoriferum. Verùm eius lapſus non aliam cauſam fuiſſe arbitror, quàm quòd oſcitanter Paulum legerit: nam Paulus

HYDROPIPER.

PERSICARIA.

Nomina.

apertissimè asserit, Arnabo unguentis expeti, quòd suauiter oleat, non autem unguentum esse, ut Brunfelsius *somniasse uidetur.* Id ζιγγίβερ, ζιγγίβερις, & γιγγίβερις Græcè, *quod item* Latinè Zingiber, & Gingiber *nominatur: Arabicè,* Lengibel, *seu* Zingibel: Italicè, Gengeuo: Germanicè, Ingber: Hispanicè, Gengiure: Gallicè, Gingimbre. Quod uero ζοῦδαρ, ζάδουρ, & ζάδερα *posterioribus Græcis,* Zadura, & Zedoaria Latinis: *pariter &* Italis *appellatur: Germanis,* Zituuen: Gallis, Cretonart.

Ὑδροπέπερι. HYDROPIPER. CAP. CLV.

HYDROPIPER apud aquas nascitur, quæ stagnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit geniculatum, solidum, multis alis concauum: folia menthæ, maiora, molliora, candidioraque, gustu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: fructum acrem, in surculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cũ semine illita tumores, veteresque duritias discutiunt, sugillata delent: quæ postquàm inaruerunt, tusa pro pipere in obsonijs admiscentur. Radix parua, nullius in medicina usus.

Hydropiperis consid.

Ruel. lapsus.

TAMETSI *pro uirili parte contendat* Ruellius, *ut non minus doctis, quàm elegantissimis uerbis comprobet, eam non spernendam stirpem, quam uulgus officinarum* Eupatorium *appellat, legitimum esse* Hydropiper; *is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quanuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, sed &* Latinis, & Græcis *literis apprime doctus. Siquidem* Dioscoridi Hydropiper *folia edit menthæ maiora, molliora, candidioraq́;, gustu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro sapore, ut* Ruellius *ait,* Dioscoridis *uerba peruertens, quò facilius suam astruat sententiam. Vulgare uerò* Eupatorium *folijs crescit cannabinis, duris, hirsutis, amaro gustu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò odoratis, ut hac de causa herbam esse uiribus insignem, quãuis ab antiquis silentio prætermissam, semper existimauerim, cùm tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget* Dioscorides. *Præterea hydropiperi caulis inest geniculatus, solidus, à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concauum: semine etiámnum acri, in ramusculis prope folia racematim cohærente.* Pseudoeupatorio *uerò caulis est procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret semen: sed in cacumine flores gerit subrubentes, qui diuisi muscarij facie, syluestris origani modo, per maturitatem in pappos euanescant: è quibus semen prodit amarum totius plantæ sapore; quanquam esse hoc acrimonia præditum non rectè* Ruellius *asseueret. Qui quoniam uulgare* Eupatorium *plerunq́; in aquosis oriri conspexerit, id omnino legitimum esse* Hydropiper *pro certo asserere non dubitauit, nulla prorsus habita ratione, an aliæ inter se responderent notæ. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clarissimè patet,* Ruellius *hac in re non ita maturè mihi uidetur sensisse, ut eius clara doctrina, ingenijq́; præstantia exposcere uidebatur. Quandoquidem cùm uulgare hoc* Eupatorium *primo statim occursu gustui amarorem relinquat haudquaquam obscurum, facilè hinc indiciũ consequi potuisset, hoc non esse hydropiper, quo unà cum sale in ciborum condimentis piperis uice prisca ætas utebatur: nam quæ amara sunt, præterquàm quòd piperis uicem explere minimè ualent in cibis addita, ab omnibus respuuntur tanquam naturæ inimica.* Cæterùm *si in* Italia Hydropiper *nascitur, illa meo quidem*

quidem iudicio eſt perſicariæ (ut uocant) ſpecies, quæ in alterius diſcrimen, cui folia inſunt pullo colore emaculata, nullis ſimilibus inficitur notis, ſed folio tantùm uiridi adoleſcit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule admodum geniculato, duroq́; , alis concauo: è cuius adnatis rufum ſemen racematim prodit, acri admodum guſtu, ita ut linguam uehementer uellicet. Illud inſuper hanc opinionem corroborat, quòd prope ſtagnantes aquas hæc planta plerunq; uireſcat, ubi eam Dioſcorides naſci teſtatur. Meminit Hydropiperis Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hydropiper à locis, in quibus naſcitur, & à ſimilitudine, quæ illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterùm calidum eſt, ſed non tantum, ut piper. Attamen herba ipſa etiámnum uiridis cum ſemine, cataplaſmatis in modum impoſita, ſugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι, Latini ſimiliter Hydropiper uocatur: Italis, Hidropepe, & Pepe acquatico: Germanis, Vuaſſer pfeffer, & Mucken kraut: Hiſpanicè, Hierua pexiguera ſin manchas.

Quę Perſicaria ſit Hydropiper.

Hydropiperis uires ex Gal.

Nomina.

Πταρμική. PTARMICA. CAP. CLVI.

PTARMICA exiguus frutex eſt, ſurculos habens paruos, multos, & rotundos, abrotono non diſsimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, uti anthemidis, paruum, rotundum. quod ſuo acri odore ſternutamentum excitat: vnde nomen accepit. Folia cum floribus illita, ſugillationes rapiunt. Flores ſternutamenta efficacisſimè mouent. Naſcitur in mõtibus, & petroſis.

PTARMICA in Hetruria frequentiſsima prouenit. Naſcitur & in Tridentino agro, præſertim Ananienſi tractu, ſurculis frequentibus, paruis, rotundis, abrotono non diſsimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: unde & Oliuella à multis uulgò nominatur. Gerit in ſurculorum cacuminibus capitulum, chamæmeli deflorentis modo: cui quemadmodum & herbæ, uis quædam adeò acris ineſt, ut olfactu ſtatim ſternutamenta excitet. Rura noſtra ex Ptarmica ſcopas, quibus pauimenta uerruntur, conficiunt, nec in alium colligunt uſum. Huiuſce meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Ptarmicæ flores ciendæ ſternutationis uim obtinent: eſt enim temperies eius calida, & ſicca, uiridis etiámnum ordine ſecundo, ſiccatæ tertio. Eius nomen Græcum πταρμική: Latinum item Ptarmica, & Sternutamentaria: Italicum, Ptarmica.

Ptarmicæ hiſtoria.

Ptarmicæ uires ex Gal.

Nomina.

Στρούθιον. RADICVLA, SEV LANARIA. HERBA. CAP. CLVII.

STRVTHIVM herba vulgò nota: qua purgandis lanis vtuntur, qui eas eluunt. Huius radix eſt acris, vrinam ciet: prodeſt tuſsi, iocineroſis, orthopnϾ ex melle ſumpta, cochlearis menſura: aluum ſoluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum vrina exturbat: duritiam lienis abſumit: menſes impoſita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula diſcutit, cum farina hordeacea, & vino decocta. Miſcetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis cauſa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infuſa.

STRVTHION, ſeu Radicula, adeò olim uulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioſcorides eam notis ullis repræſentare ſuperuacaneum duxerit. Sed cùm tractu temporis huius exoleuerit uſus, eius quoq; notitia ſimul abolita uidetur. Quo fit, ut arduum ſit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici poßit. Mauritanis, & officinis Condiſi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiſcent, quibus naribus inditis ſternutamenta cient. Nec propterea uſquam in officinis reperitur, quanuis medicorum compoſitionibus ſæpius inſeratur. Quamobrem aſſerere non auſim, an Struthion naſcatur in Italia: quippe quòd hactenus ipſum non modò non uiderim, ſed neminem, qui illud cognoſceret, & oſtenderet, adinuenerim. Theophraſtus inter folio aculeatas ſtruthium habet lib. VI. cap. III. de plantarum hiſtoria. Plinius uerò libro XIX. cap. III. his uerbis ſtruthium deſcribit. At quæ uocatur Radicula, lauandis demum lanis ſuccum habet: mirum quantum conferens candori, mollitiæq́;. Aequè naſcitur ſatiua ubiq;, ſed ſponte præcipua in Aſia, Syriaq́; ſaxoſis, & aſperis locis. Trans Euphratem tamen laudatißima, caule ferulaceo, tenui, & ipſo cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid ſit, cum quo decoquatur: folio oleæ, ſtruthion Græci uocant. Floret æſtate, grata aſpectu, uerùm ſine odore, ſpinoſa, & caule lanuginoſo. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum eſt uſum. Struthij uires adnotauit Galenus

Struthij conſideratio.

Struthii uires ex Galeno. *nus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Struthij radice potissimùm utimur, utpote gustu acri, & calida, siccaq; temperamento, ex quarto quodámmodo ordine. Sed & abstergit, & irritat: proinde quoq; sternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie, & gustu acria. Ex his omnibus palàm fit Fuchsium uirum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quòd in suis de stirpium historia clarissimis commentarijs, plantam uulgò Saponariam uocatam legitimum Struthium esse censeat, eamq; pro Struthio depingat.* Fuch. lapsus. *Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; læui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat.* Nomina. *Quæ herba* ςρούθιον *Græcè, Struthium, Radicula, & Herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè, Condes, Chundes, seu Kunder: Barbarè, Condisi: Italicè, Radicetta, & Herba lanaria.*

Κυκλάμινος. CYCLAMINVS. CAP. CLVIII.

CYCLAMINVS folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus suprà infraque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, vt rapum videri possit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamque detrahit: menses potu, appositúve ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. partum appensa accelerat: contra venena, præsertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra serpentium ictus remedio est: immista vino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eum qui ebibit, multis vestibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem sudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deijcienda quoque alui excrementa, in vellere sedi subijcitur: illito umbilico, & imo ventre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus cum melle succus prodest. medicamentis abortum inferentibus admiscetur. Succus cum aceto illitus, prociduã sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crassitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimit: vulneribus ex aceto per se, aut cum melle medetur, lienem absumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis vlcuscula, pernionesque foueri congruũ est: ipsaque in oleo vetere feruefacta, illito oleo vlcera cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, vt strigmenti crassitudinem vnguentum contrahat, cum primis vtile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narrant, ad amatoria assumi cõtusam, & in pastillos diuisã, Nascitur in umbrosis, maximè sub arboribus.

Ἑτέρα κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINVS. CAP. CLIX.

EST ET altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon vocant: folijs hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crassisque, circa vicinas arbores, capreolorum modo se voluentibus: flore candido, odorato: acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice super uacua. Nascitur in asperis. Huius acini, drachmæ vnius pondere poti, cum uini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum absumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

Cyclamini consideratio. TAMETSI *Cyclaminus prima, quæ uulgò Panis porcinus dicitur, planta sit uulgaris notitiæ; secundam tamen hucusq; mihi uidere non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum, & officinarum uulgus Sigillum sanctæ Mariæ uocat.* Ruel. lapsus. *Et cùm plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est; harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diuersam, cuius facies, ut ipse delineat, nil aliud repræsentare uidetur, quàm uitem nigram à Dioscoride libro quarto descriptam, quam nos in Hetruria uulgò uocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi asciuisse, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram*

ram Cyclaminum Bothomarien *nuncupat. Cyclamini primi generis duæ (ut Meſues auctor eſt) reperiuntur ſpecies, maior, & minor.* Hæc *radice prouenit parua, nucis auellanæ, ciceru mq; magnitudine.* Illa *uerò magna conſtat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) uulgaris admodum eſt, & paßim in ſyluis, & umbroſis naſcens.* Minorem *uidi ego in agro ſolùm* Tridentino *in uallis* Ananiæ *montibus, ubi copioſa naſcitur. Cyclaminus (ut idem Meſues memoriæ prodidit) tam hauſta, quàm clyſtere infuſa pituitam uiſcoſam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq; conueniat hemicranijs.* Item *reſolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus. Cyclamini meminit* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Cyclaminus uarias uires obtinet: nam & abſtergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uerò id eſt ex particularibus operibus. Adeò uehemens eius facultas eſt, ut abdomine illito, uentrem ſubducat, & fœtum interimat.* Κυκλάμινος *herba ſic* Græcis, Latinis *quoq;* Ciclaminus, & Rapum *terræ uocatur:* Mauritanis, Buchormarien, Buthermarien, *ſeu* Bothormariæ: Barbaris, Cyclamen, Panis *porcinus, &* Arthamita: Italis, Ciclamino, & Pan *porcino:* Germanis, *Schuueinbrot*, Erdapffel: Hiſpanis, Pan *de puerco:* Gallis, Pain *de pourceau.*

Cyclamini genera, & uires ex Meſ.

Cyclamini uires ex Gal.

Nomina.

DRAÇVNCVLVS MAIOR.

DRACVNCVLVS MINOR.

Δρακοντία μεγάλη. DRACVNCVLVS MAIOR CAP. CLX.

DRACVNCVLVS maior in vmbroſis circum ſepta gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duûm cubitorum, baculi craſsitudine, verſicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, ſibi inuicem implicita. Fructum ſummo caule facit, racemoſum, coloris primùm cineracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui veſtitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur, ſiccaturq; in umbra. Radix quoque meſsibus effoditur, elotaque particulatim cõciditur, & funiculo transfixa ſiccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctámve cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, conuulſa, tuſsim, & deſtillationes. pota cum vino venerem ſtimulat: vlcera, quæ cacoethe vocantur, atque phagedænica expurgat, præſertim cum vite alba. ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus euocandos componuntur. ad vitiligines cũ melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata abſumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesq; effectum præbet. Herbæ, radicisque odor teneros conceptus abortu vitiat. item ſi triginta grana eius in poſca bibantur. Sunt, qui eius ſuccum cum oleo, aurium

rium doloribus infudere: quinetiam folia, vtpote quæ adstringant, vulneribus recentibus imposue re, & cocta in uino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, posse à uipera feriri inficiantur.

Δρακοντία μικρά. DRACVNCVLVS MINOR. CAP. CLXI.

DRACVNCVLVS minor folio constat hederaceo, magno, candidis notis insigni: caule recto, bicubitali, versicolore, maculis resperso purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi crassitudine: fructus summo caule recematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, croceo, gustu feruens, mordaxque: radice aliquantulum rotunda, bulbosa, aro non absimili, tenui obducta cortice. Nascitur in sepibus umbrosis. Seminis succus cum oleo instillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impositus, polypum absumit: carcinomata illitu sistit: triginta eius grana, si in posca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, postea quàm flaccidi flores emarcuerunt, conceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulsis, tussi, destillationibus auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, siue cocta, tostaq; cum melle, aut per sese edatur, siue farina eius ex melle delingatur. vrinam pellit, venerem excitat, cum vino pota: phagedænas vlcerum, & quæ cacoethe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipsa ad fistulas, & eijciendos partus fieri solent. qui radice sua manus perfricuerunt, à viperis feriri negantur: illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum vice, conuenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus apposuisse prodest. Caseus folijs inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudáve, ad sanorum vsus, pro olere recipitur. In Gymnesijs insulis, quæ Baleares vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuijs placentarum loco offerunt. Radix messibus effoditur, lotaque frustatim conciditur, & lino traiecta, siccatur in vmbra, & ita reconditur.

Dracunculorum consideratio.

LICET *in uetustis quibusdam Dioscoridis codicibus maioris, minorisq; Dracunculi historia speciatim diuisis capitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum dissidere uideatur, cumq; etiam Galenus, Paulus, & Serapio, qui in simplicium materia Dioscoridem ad unguem secuti sunt, eiusq; dicta bona fide retulerunt, unius tantùm Dracunculi meminerint; non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina prodijsse, & alicuius curiositate hîc historiæ Dioscoridis accreuisse. Quamobrem ego quoq; cogor eisdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire sententiam. quanquam ingenuè fateri possum, me utrunq; Dracunculum Tridenti, ac Venetijs uidisse. Alterum quidem, qui maior est, ari, siue rumicis folijs, sibi inuicem implicitis: caule bicubitali, baculi crassitudine, uersicolore, maculis in purpuram nigricantibus resperso, adeò ut angui similis uideatur. Alterum uerò, qui & minor, & omnibus uulgaris est, folijs hederaceis, albis, quibusdam maculis conspersis: caule, ac fructu maiori similibus. Quippe quòd longam ex se uaginam emittat externa parte herbaceam, interna uerò nigricanti purpura infectam, è cuius medio corniculum prosilit purpurascens, à quo demum racemosum oritur semen (ut Dioscorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem uerò aureo rufescente. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi historia nihil ferè differre conspicitur. Quapropter etsi prædicta recentiorum sententiæ non ausim refragari, quòd rationibus satis euidentibus nitatur, & doctissimorum consensu confirmetur; cùm tamen sæpius maiorem & minorem Dracunculum uiderim, non prorsus alienum esse mecum quandoq; cogitaui, si quis suspicetur duo ut sunt dracunculi genera, à Dioscoride fuisse duplici etiam historia repræsentata. Hanc quoq; illi suspicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, sed quatuor enumerat Dracunculi species lib. XXIIII. cap. XVI. sic inquiens.*

Dracunculi species ex Plinio.

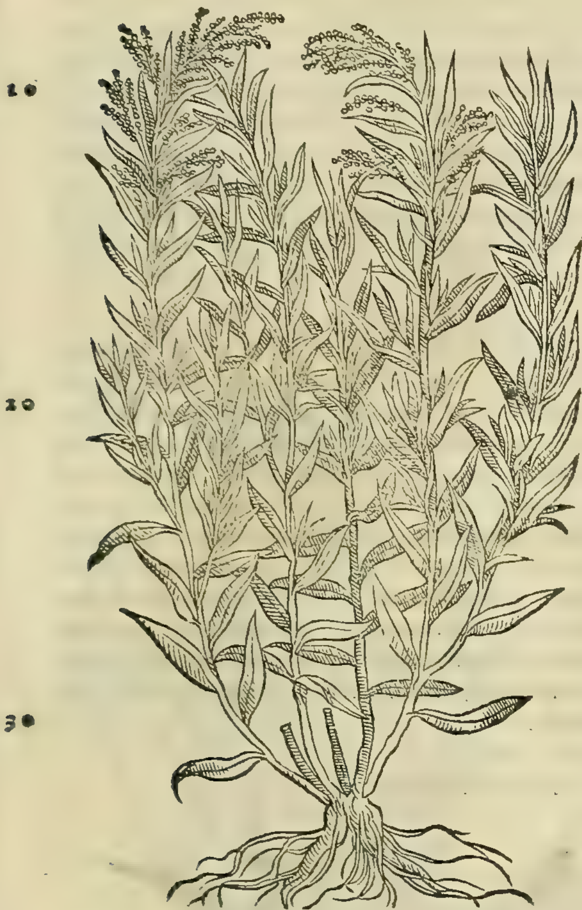
Id autem quod Græci Dracontion uocant, triplici effigie mihi demonstratum est, folijs betæ, non sine thyrso, flore purpureo. hoc est simile aro. Alij radice longa, ueluti signata, articulosaq; monstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Quarti uerò generis meminit ipse in sequentibus lib. XXV. cap. II. cùm inquit. Eadem Lusitaniæ prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari crassitudine, uersicoloribus uiperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium. Alij sunt, quos in priori uolumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas serpentium uernationes bipedali ferè altitudine, rursusq; cum iisdem in terram se condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophrasti auctoritas, qui libro VII. cap. XI. de plantarum historia secundum dracunculi genus inter ari genera constituit, his uerbis. Dracunculi autem radix (sunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellent, quòd eius caulis uarietatem habeat quandam) cibo inepta penitus est, & medicis tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinij uerbis perspicuum omnibus fieri puto, plura esse Dracontij, siue Dracunculi genera, ut etiam Venetijs oculata fide comprobari potest in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arum duo uirent æstate Dracunculi genera.

Dracunculi uires ex Gal.

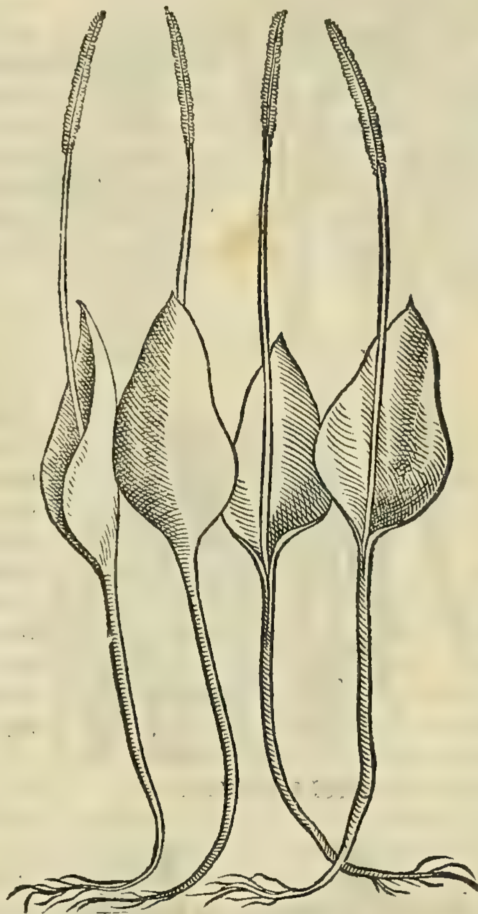
Dracunculus, ut Galenus testatum reliquit lib. VI. simplicium medicamentorum, quiddam Aro persimile obtinet, tum folijs, tum radice. cæterùm illo tum acrius est, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri scilicet, & amara, coniuncta est, medicamentum factum est utiq; maximè efficax. Nam radix uiscera omnia expurgat, crassos potissimùm, & lentos succos extenuans: optimumq; remedium est contumacium ulcerum, quæ κακοήθη nuncupant. hæc Galenus. Cæterùm de Dracunculo disserens Mesues inter cætera simplicia medicamenta,

medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, scripsit, eo hausto deijci è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis uiscera expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructiones aperiat, crassam pituitam attenuet, & uasa detergat. Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS *Dracunculus, quo in acetarijs uescimur,*

DRAGONCELLO.

OPHIOGLOSSON.

utimurq; ad intinctus acerrimo gustu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui asserant hanc plantam cultorum mangonio factitiam esse, & non sui natura prouenire: eam siquidem nasci putant lini semine excauatis cepis imposito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quòd facto periculo, operam quidam perdiderint. Huius nec Græci, nec etiam Mauritani, quod sciam, meminere. Verùm perpensa eius acrimonia, qua maximè linguam uellicat, eorum esse medicamentorum, quæ ualentißimè excalfaciunt, facilè conijci potest. Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi species, quidam recensent, quòd LINGVA *Serpentina nonnullis dicatur, etsi non desint, qui Lucciolam, & Argentinam ipsam appellitent. Nascitur hæc in pratis, sed ocyßimè deperditur. Prosilit enim mense maio, sed cùm tenerrima sit, pauco pòst tempore euanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ uocatæ haud dißimile, è cuius inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis ligulam in cacumine gerens: unde Græcorum uoce Ophioglossi nomen inuenit. Præstat hæc maximè ad recentia uulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta felici (ut aiunt) successu. Δρακόντιον quod Græci uocant, Latinis Dracunculus appellatur: Arabibus, Luf, & Alluf: Italis, Dragontea: Germanis, Natter uurtz: Hispanis, Taragontia: Gallis, Serpentine.*

Dracunculus hortensis.

Lingua serpẽtina, siue Ophioglosson.

Nomina.

Ἄρον. ARVM. CAP. CLXII.

ARON, apud Syros lupha vocitatum, folia emittit dracunculi, sed lòngiora, & paucioribus distincta maculis: caulem subpurpureum, dodrantalem, pistilli specie, à quo croceum semen exit: radice dracunculi alba. quæ decocta estur, vtpote cùm minus acris sit. Folia ad esum còndiuntur, & arida per se, decocta manduntur. Radix, semen, & folia dracunculi vires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniã, in cibum expetitur.

ARVM

ARVM.

Ari consideratio.

ARVM in Hetruria, item in agro Goritiensi, frequentissimum prouenit, in campestribus, in uineis, in scrobium marginibus, & passim in semitis propter sepes, præsertimq; in maritimis nostris Senensibus, ubi uulgò ipsum uocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto uocabulo appellari solet. Nostrates mulieres ex Ari radicibus stillatitias aquas ad fucū parant, quas ad faciem erugandam, illustrandamq; magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præstat insolatus radicum succus, cerussæ speciem referens, quem Gersa uulgò nominant: is siquidem mirum in modum carni splendorem, & candorem conciliat.

Ari uires ex Galeno.

Ari uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. simp. med. ubi ita scribit. Arum terrena essentia constat, sed calida: proinde extergendi uim possidet, uerùm non ualentem, sicut dracontium. Est itaq; in exiccando, & calefaciēdo primi ordinis. Radices eius maximè sunt utiles: siquidem comesæ crassitiem humorum mediocriter incidunt, adeò ut & excreationibus ex pectore idoneæ sint: sed magis tamen aptum est dracontium. Et lib. II. de aliment. facult. sic inquit. Ari radix rapi modo manditur. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo nascitur, ut dracontio ferè similis sit. Dum rectè parare uoles, prioris decoctionis aqua effusa, repentè in alteram calidam inijcere conuenit. Cyrenis contrà, quàm in nostra regione, Arum se habet: nam illic minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ possidet, adeò ut uel rapis sit utilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportāt, ut quæ absq; ut putrescat, aut regerminet, longo tempore perdurare possit.

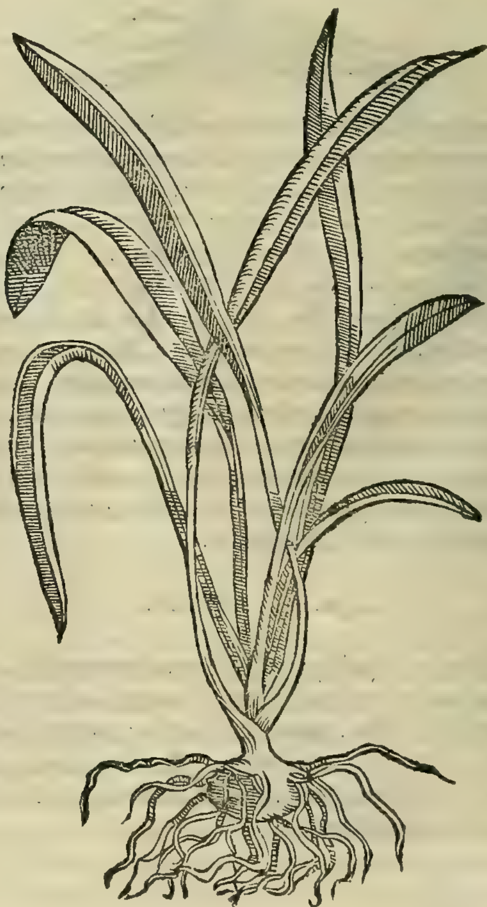
Nomina.

Herba, quam Græci ἄρον, & Latini similiter Arum dicunt, Mauritanis Iarus & Sara uocatur: Barbaris, Aron, Barba aaron, Dragontea minor, & Serpentaria minor: Italis, Aro, & Gigaro: Germanis, Clein natter uurtz: Hispanis, Yaro: Gallis, Vid de chien.

ARISARVM.

ARISARVM ALTERVM.

Ἀρίσαρον.

Ἀρίσαρον. ARISARVM. CAP. CLXIII.

ARISARVM exigua herbula est: cuius radix oleæ magnitudinem implet, longè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas sistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuscunque in perniciem agitur.

Arisari historia.

ARISARON, *Plinio lib.* XXIIII. *cap.* XVI. *auctore, in Aegypto nascitur, similis aro, minor tantùm, minoribusq; folijs, & utique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs ostenduntur genera: quorum utrunque ad me primùm misit* Aloisius Anguillarius Romanus *horti* Patauini *præfectus, diligentißimus rei herbariæ inquisitor. Qui præterea testatus est, Arisarum plurimum nasci in agro* Romano, *non longè ab urbe. Hæc eadem Arisari genera postea ab alijs etiam accepimus. Vtriusque picturam exhibere libuit, non quòd utrunque probemus (alterum enim non uerum putamus) sed ut de ijs aliorum etiam sit iudicium. Meminit Arisari Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum his paucis. Arisarum multò minus est aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius.* Vt *Græcis* ἀρίσαρον, *ita etiam Arisarum Latinis, & Arisaro Italis nominatur.*

Arisari uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀσφόδελος. HASTVLA REGIA. CAP. CLXIIII.

HASTVLA REGIA vulgaris notitiæ est: folijs maioris porri: caule læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices subiacent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: vrinas, & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus, drachmæ pondere potæ ex vino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpente demorsis datur aptissimè, trium drachmarum pondere, verùm folijs, floribus, & radice ex vino morsus illinire oportet: item vlcera sordida, & depascentia: mammarũ quoque, & testium inflammationes, tubercula, furunculosque: decoctis in fæce uini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto uetere vino dulci, myrrha, & croco decoquitur, fitq; perquàm utile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cũ thure, melle, vino, & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam uitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresque in uino poti, scolopendræ, & scorpionum venenis, mirum in modum resistũt: aluum purgant.

Asphodeli historia.

HASTVLA *regia, quæ Græcis dicitur* Ἀσφόδελος, *planta est non ignota. Huius caulem (ut Plinius est auctor libro* XXI. *cap.* XVIII.) *Theophrastus, & ferè Græci omnes cubitalem, & sæpe duûm cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Planta hæc spectatu mira, & iucunda est, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui circunquaq; dependẽt: quippe quòd aliquando eius aliquam uiderim bulbis ultra centum radici cohærentibus. quanquam loco citato tradit Plinius, Asphodeli radicem alijs numerosiorem esse, ut quæ octoginta simul aceruatis sæpe bulbis reperiatur.* Vermes Albucum creat *(ut Theophrastus ait) qui in uolucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cùm flaccescens inaruerit scapus, eroso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbus cum semine, oleo, & sale addito: quinetiam cum ficis, mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Asphodeli radices* Nicander *in suis theriacis, ad serpentium morsus, & scorpionum ictus. Meminit earum quoq; Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asphodeli radix utilis est, sicut ari, asari, & dracontij, nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq;, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat. hæc Galenus. Cæterùm asphodeli radix mirificè commendatur Aëtio libro primo ad cien-*

Asphodeli vires ex Gal.

dos menses, his uerbis. Asphodeli radix in uino albo uetere decocta, & uino calido meraco cyathi mensura hausto, menses suppressos celerrimè ciet.

Nomina. *Planta, quæ ἀσφόδελος Græcè, Hastula regia Latinè uocatur: Arabicè, Chcunce, Bhuntc, Biruacb, Abg, seu Axeras: Italicè, Asphodelo, Amphodillo, & Hastula regia: Germanicè, Gold uurtz, & Heidnisch: Hispanicè, Gamones, Gamonites: Gallicè, Aphrodiles.*

Βολβὸς ἐδώδιμος. BVLBVS ESCVLENTVS. CAP. CLXV.

ESCVLENTVS bulbus vulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & aluo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus uerò, & scillinus, stomacho aptior est, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem stimulant, linguam, tonsillasque exasperant, multũ alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per sese hydropicorum tumores, & canum morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & ulcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt. sugillata, varosque per se, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, vel aceto, emendant: fractis auriculis, vnguibusque, ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impositi. Cremati uerò, & cum alcyonio misti, vitia cutis in facie, atrasq; cicatrices, in sole illiti emaculant. faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosiore eorum cibo abstinendum, quoniam neruos tentant.

Βολβὸς ἐμετικός. BVLBVS VOMITORIVS. CAP. CLXVI.

BVLBVS, quem vomitorium uocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice nigro. Ea radix mansa, aut decoctum eius potum, uesicæ malis medetur: vomitiones mouet.

Bulborum cõsideratio. BVLBORVM *genera, esculentum, & uomitorium, antiquis uulgò notißima fuisse ex eo maximè constat, quòd eorum faciem non repræsentauerit* Dioscorides. *Nobis uerò Bulbi eam ob causam, uel quòd iandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti sunt, ut neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonstret. Veteribus autem fuerunt in frequentißimo ciborum usu; his præsertim admisti, quæ ueneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui uenerem stimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in Xenijs suis, dum cecinit.*

Cùm sit anus coniunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Multorum error. *Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum esculentum esse Ascalonium cepe, aut fißile illud ceparum genus, quod Hetruscis uulgò uocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui Ascalonium, fißileq; cepe inter ceparum genera libro* VII. *cap.* IIII. *de plantarum historia recensuit, non autem inter Bulbos, de quibus speciatim disseruit libro* VII. *cap.* XIII.

Bulborum uires ex Gale. *Bulborum meminit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic scribens. Bulbus esculentus frigidior, & craßior est, lentumq; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & uenerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem, simul & adstrictionem, abstergit, simul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantijs, adstrictionem uerò in glutinantibus. At siccitas utranque consequitur. Bulbus autem uomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit. Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis folijs manditur: in uere interdum ipse etiam coliculus. Amaram, austeramq; uim euidenter bulbi in se habent: quamobrem elanguescentis stomachi aliquatenus excitant auiditatem. At uerò neque ijs aduersantur, quibus è thorace, atque pulmone pus conuenit expuere: quanquam craßiore, ac glutinosiore sunt corporis substantia. Etenim amaritudo craßitudini reluctatur, lenta, crassaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi uberiùs quidem alent, sed excreare uolentibus aduersabuntur, utpote omni amaritudine exuti. Tum uerò ex aceto, oleo, garóque mistis, esitare satius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur.*

Nomina. *Βολβὸς qui Græcis ἐδώδιμος, Latinis Bulbus esculentus cognominatur: Mauritanis, Basar alzir: Italis, Bulbo che si mangia. Qui uerò Græcis βολβὸς ἐμετικός, Latinis Bulbus uomitorius dicitur: Mauritanis, Zir: Italis, Bulbo uomitorio.*

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCILLA uim acrem, atque feruentem habet. assatam ad multa utiliorem esse constat. Polline ad crustam subacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta sufficienter intosta fuerit: qua exempta, si non emollescat, altero polline simili, aut luto circumlinitur, & eadem, quæ prius, fiunt: nam quæ ita non assatur, interaneis maximè noxia est. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam solet

quod

SCILLA.

quod maximè eſt medium, direptis viuótenus tunicis, quod fruſtatim cõſectum coquitur, mutata ſæpius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaq; lino fruſta ſiccantur in vmbra, ita ut ne ulla qui dem parte ſe contingant. His ſcillæ ſegminibus ad oleũ, vinum, aut acetum ſcillinum utimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ ſcillæ in oleo feruefacta, aut cum reſina liquefacta, imponitur. decocta in aceto demorſis à vipera, cataplaſma eſt. Ad ſingulas aſſæ partes adiectis octonis toſti ſalis, cochlear vnum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus vrinam ciere volumus, hydropicisque, & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tuſsi vetere, ſuſpirioſis, & ore reijcientibus, tres obolos in delinctu ex melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cum melle, & eſtur eorundem gratia, maximè vt concoctionem adiuuet: ſtrigmenta per aluum extrahit. Cocta, & ſimili ſumpta modo, eoſdem præbet effectus: ſed cauendus ſcillæ uſus his, qui inteſtinum ſen tiunt ulcus. ad penſiles uerrucas, & perniones, toſta efficaciter illinitur. Tritum ſemen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet.

Παγκράτιον. PANCRATIVM. CAP. CLXVIII.

PANCRATIVM, quod aliqui ſcillam appellant, radice eſt magni bulbi, ſubrufo colore, aut ſubpurpureo, guſtu amaro, ac feruente: folijs lilij, ſed longioribus. Scillæ uires, & præparationem habet, eodemque pondere in morbis efficaciter aſſumitur: cui tamen mitior, quàm ſcillæ facultas ineſt. Radicis ſuccus cum erui farina digeritur in paſtillos, qui hydropicis, ſplenicisque cum hydromelite, commodiſsimè dantur.

Scillæ, & Pancratij conſideratio.

SVPERIORIBVS annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus tum medicis, tum ſeplaſiarijs communis eſt uſus, legitimas eſſe: in hanc autem opinionem ueneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inueneram lib. XIX. cap. V. Scillæ maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinem reddidiſſe. quare cùm ſæpe uidiſſem ex ijs Scillis, quibus paſsim utimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuiſſe, vt ferè caput hominis æquarent, non poteram non exiſtimare illas eſſe ueras. Deinde legeram apud Theophraſtum lib. VII. cap. XII. de plantarum hiſtoria, Scillam prius caulem floresq; gignere, quàm folia. Id quod in noſtratibus cùm manifeſtè deprehendatur, mihi quidem non uidebatur eſſe diſcedendum à vulgari opinione. Adde quòd ſæpenumero quasdam Scillas uidi paruas, pyro paulò maiores. has equidem putabam Pancratium eſſe: illas uerò communis uſus, Scillas. idq; eò magis, quòd Dioſcorides tribuit Pancratio radicem magno bulbo ſimilem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximiæ craſsitudinis cenſetur. Verùm cùm poſtea aliquantò accuratius harum plantarum hiſtoriam expendiſſem, inueni Aloes folium, Dioſcoridis & Plinij teſtimonio, ſcillæ ſimilitudinem habere. Quod nimirum refragatur Scillæ communis uſus, ut quæ folia ferat non aloe, ſed lilio proxima: inter quæ non parua quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theophraſto; & Plinio, quòd Scilla floret ter in anno. hoc item non euenit noſtris uulgaribus Scillis. Hinc itaque iure quodam factum eſt, ut de Scilla non ulterius uulgarem illam tenuerim, ſed in dubiam uenerim ſententiam, an ſcilicet Scillæ communis uſus legitimæ & ſint, & dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ folijs aloe ſimilibus proueniant. Cæterùm dum adhuc in hac re dubia uerſarer, à quibuſdam medicis Hiſpanis accepi in Hiſpaniæ maritimis Scillas innumeras oriri noſtratibus duplò maiores, folijs aloen æmulantibus, ſed minus craſsis: quæ amaritudine, acrimonia, ac uirium præſtãtia communes noſtras Scillas longè uincunt. Iam ergo non dubitauerim aſſerere prædictas Hiſpaniæ Scillas, ueras eſſe, noſtrates uerò legitimum eſſe Pancratium Dioſcoridis. huic enim pulchrè reſpondent folia, quæ lilij ſunt, uerùm longiora. Nec obſtat, meo quidem iudicio, quòd Dioſcorides ſcripſerit, Pancratium radicem eſſe magno bulbo ſimilem. nanque bulbus hoc loco genus, non ſpeciem denotat. Atque adeò hinc fortaſſe fit, ut Scillæ, quarum eſt communis uſus, non ea præſtent efficaciter, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (ut Dioſcorides teſtatur) mitior, quàm Scillæ facultas inſit.

Scillæ præparatio.

Quidam ætatis noſtræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim ſecant, & cum melle plurimo in uas uitreum conijciunt, inſolantq; per æſtatem, ardente præſertim ſirio. Demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuerſa fuit Galeni ad hos uſus ſcillæ parandæ ratio. Quippe qui conciſam Scillam nunquam melle commiſtam expoſuit inſolandam; ſed ut ab ea ſuccum ſole colliquatum in diebus canicularibus eximeret, in fictile, uel uitreum uas, in quo primùm mel fuiſſet, diſſectam ſcillam immittebat: deinde tantiſper inſolabat, donec ſolaribus radijs ipſa liqueſceret. Ex quo palàm fit, quòd plerique à Galeni inſtituto prorſus aberrant, ut qui ſcillinum mel conficiant ſcillæ liquoris uice.

Scillæ uires ex Galeno.

Scilla (vt memoriæ ſcriptum reliquit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed ſecundum hoc eam quiſpiam ſecundi ordinis cenſeat excalfacientium. Præſtat autem aut aſſam, aut elixam ſumere: ſic enim uirium eius uehementia exoluitur.

Nomina.

Nomen illi Græcum eſt σκίλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Haſpel, Hauſel, Aſchil, ſeu Alaſchil: Italicum, Scilla: Germanicum, Meer Zuuibel: Hiſpanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire, & Oignon marin.

Κάππαρις. CAPPARIS. CAP. CLXIX.

CAPPARIS aculeatus frutex eſt, qui in terra ſtratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ ſimilem, qui cùm dehiſcens panditur, florem candidum promit: quo excuſſo, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum ſimilia oſtendit, parua, rubicunda: radices lignoſas ſpargit, grandes, numeroſasq;. Tenui plerunq; ſolo, aſperisq; locis, in inſulis, & iuxta rudera naſcitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiũtur. aluum turbat, ſtomacho aduerſatur, ſitim gignit: cocta tamen

CAPPARIS.

cta tamẽ stomacho, quàm cruda vtilior est. Fructus drachmis duab⁹ in vino potus, quadraginta diebus, lienem absumit, & vrinã, cruentumque excrementum emittit: bibitur vtilissimè in coxarum doloribus, & neruorum resolutione, item ruptis, & conuulsis: menses ciet, caput purgat. Dentium dolorem sedat semen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: vlcera omnia vetera, & sordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienosis cum farina hordei illinitur: dente demorsa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita, vitiligines albas absterget. Radix, foliaque intrita, strumas, ac duritias discutiunt. Aurium vermiculos infusus succus enecat. Aphrica, & præsertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit. & quæ à Lybico, & quæ Rubro mari, defertur, mirum in modum acris est: siquidem in ore pustulas excitat, gingiuasq; osse tenus exest. quare in cibis non ab re damnatur.

Capparũ consideratio.

CAPPARIS *frutex est in Italia uulgaris satis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria asseruatis frequentißimè in cibis utimur. Ex ijs suauiores, & qui cum palato maiorem ineant gratiam, sunt recentes acerrimo asseruati aceto, quod pleriq; faciunt in Hetruria. Præstantißimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias aduehuntur. Est & in Apulia capparum prouentus, unde etiam plurimæ deferuntur, uerùm longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haudquaquam cient, ut Dioscorides inquit: nisi fortasse hac facultate sint præditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, anteaquam muriam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiam Romæ in collapsis ædificiorum parietibus, ruderibusq;, præsertim circa Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis saporis præstantia minimè cedunt. In cultis nasci cappares negat Theophrastus lib.* VI. *cap.* V. *de plantarum historia. Seruntur tamen hac ætate, coluntur q; perinde ac segetes, et legumina, quemadmodum & Plinij tempore. qui serendi rationem lib.* XIX. *cap.* VIII. *his uerbis explicauit. Quippe cùm capparis quoque seratur, siccis maximè, area in defossu cauata, ripisq; undiq; circumstructis lapide, aliàs euagatur per agros, & cogit solum sterilescere. Floret æstate. uiret usque ad Vergiliarum occasum. Sabulosis familiarißimum.*

Capparum satio.

Capparis uires ex Gal.

Capparis uires reddidit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Capparis radicis cortex uincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diuersis, pugnantibusq; constet facultatibus. quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, densare, constringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, si quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tum foris idoneis illinendis remedijs admistum, tum intrò in corpus assumptum; siue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, siue aridum contusum, illisq; permistum. Quippe cùm apertè crassos, lentosq; humores hoc pacto sumptum euacuet, nec eos tantùm per urinas; sed & per uentrem: sæpe etiam sanguinolentos defert, unde & lienes adiuti sunt, & coxarum dolores. Quinetiam menses promouet, & ex capite purgat, detrahitq;, auxiliaturq; ruptis, atq; conuulsis. Cæterùm cuinam ipsum potioni in quoque affectuum misceri conueniat, non est præsentis instituti persequi. Porrò radicis eius cortex ulceribus malignis cataplasmatis modo impositus, non malum est remedium, ut qui illa extergere ualeat, ne segniter desiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum uino, sæpe etiam solus dentibus mansus, ac morsus. Ex dictis ergo clarum est, incidendi quandam ei facultatem inesse, itémque extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines siquidem cum aceto detrahit, & chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis mistus. Radicis cortici, fructus proportione uirium respondet, nisi quòd ad omnia sit imbecillior. Imò et folia, & caules eius, similem uim obtinent. meminiq; me folijs quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem discußisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam, quod eorum uirium obtundat uehementiam. Nec mirum est, quòd aurium uermes succus amaritate occidat sua. Porrò capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multò est nostrate acrior, adeò ut plurimum etiam habeat facultatis adurentis.* Et lib. II. *de aliment. facultatibus, sic de Cappare scribit. In Cypro Capparis plurima prouenit. Facultas eius tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa uescuntur, distribuit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ magis, ut medicamento, quàm ut alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus asseruatus putrescit. Clarum ergo est, quòd capparis adhuc uiridis, anteaquàm sale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex salitura permultum eius amittit, niq; sal abluatur, prorsus haud quicquam nutriet: aluum tamen subducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem salis naturam exuat, ut minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cùm ad excitandum prostratum appetitum, tum ad deradendam, deijciendamq; pituitam uentri adhærescentem accommodatum erit, ac deniq; ad lienis, iecorisq; amoliendas obstructiones. Verùm in hos usus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes sumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus, uescuntur: cùmq; adhuc*

huc uirent, in oxalme, & aceto, non secus atq; hos, reponunt. Planta, quæ κάππαρι Græcè, Capparis similiter Latinè dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar: Italicè, Capparo: Germanicè, Kappren: Hispanicè, Alcaparras: Gallicè, Capprez. Nomina.

LEPIDIVM DIOSC.

LEPIDIVM PAVLI, ET PLIN.

Λεπίδιον. LEPIDIVM. CAP. CLXX.

LEPIDIVM, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota. muria cum lacte seruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter ischiadicis trita, præsentissimum est auxilium, si cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest: lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

CVM satis superq; à nobis ostensum sit, in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, superuacaneum esset, hic ea repetere, quæ ad Lepidij historiam explicandam loco citato diffusius adduximus. Siquidem eò quisq; facilè accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Veruntamen illud silentio non inuoluendum duxi, quòd Plinius in Lepidij historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scripserit lib. XIX. cap. VIII. Lepidium cubitali longitudine assurgere, folijs laurinis, non autem nasturtij, ut Dioscorides inquit. Quod sanè nobis insinuare uidetur, Plinij Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus lib. III. de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro superiore diximus) ea facilè fuerit, quam uulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo gustu linguam mirum in modum uellicet. Cæterùm non possum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ uulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cùm hæc folijs sit helenio paulò minoribus, & uerbasco maioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari uidentur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij clarissimi uiri nostratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum uocauerint. Quod Λεπίδιον Græci, Lepidium quoq; Latini uocant: Mauritani, Seitaragi, Hausab, Asceitaragi, seu Sitharegi: Itali, Lepidio: Germani, Gauchbluon, & Vuilder kresz; Galli, Passeraige, & Nastitort sauuage.

Lepidij consideratio.

Lepidium Plinij.

Lapsus Hermolai, Manardi, & Ruellij.

RANVNCVLVS PRIMVS.

RANVNCVLVS SECVNDVS.

RANVNCVLVS TERTIVS.

RANVNCVLVS QVARTVS.

Βατράχιον. RANVNCVLVS. CAP. CLXXI.

COMPLVRA Ranunculi genera. vis tamen omnibus vna, acris, & vehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs conſtat, latioribus, ſubalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. naſcitur in limitibus humidis. Alterum lanuginoſius, longiori caule, pluribus foliorum inciſuris, plurimũ in Sardinia proueniens, quàm acerrimum, quod ſylueſtre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic ſimile, flore lacteo. Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & cruſtas non ſine dolore gignunt. quare vngues ſcabros extricant, ſcabiem eximunt, ſtigmata delent: formicantes verrucas, & penſiles, alopeciasque paulisper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque ſternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appenſa leuat, ipſos tamen frangit.

Ranunculi cõſideratio.

RANVNCVLVM, *qui Græcis βατράχιον dicitur, uulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quanuis perperàm, uocant, ut ſuperius quoque in coronopi mentione diximus. Planta eſt uulgò nota, pluribus tamen, & diuerſis generibus diſtincta. Et quanuis quatuor tantùm generum meminerit Dioſcorides; nos tamen & quintum, & ſextum genus ſæpiſſimè uidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioſcorides, unum genus eſt, quod nobis quinto loco aſsignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, ſed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberoſa quædam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen, & exulcerans, qua per hyemem, areſcentibus iam folijs, utuntur quidam, ubi exulcerandi ſit opus. Illud porrò genus lanuginoſius, uel, ut Plinius ait, folioſius copioſiſsimum in Sardinia naſcens pluribus foliorum inciſuris, altiore caule, acerrimo guſtu, pleriq; ideo Apium riſus nominant, quòd quibuſdam memoriæ proditum ſit, eos tãquam præ lætitia ridentes interire, qui ipſum comederint. Sed rem ſe aliter habere crediderim, & alijs potius adſtipulandum eſſe. Siquidem Pauſanias auctor eſt, herbam hanc, ſi edulio fuerit, ueſcentibus neruos contrahere, rictuq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Quod & Saluſtius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, ſic inquiens. In Sardinia quædam herba naſcitur, quæ Sardoa dicitur, agreſti apio ſimilis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quaſi ridentes interimit. Ideoq; Dioſcorides libro VI. Sardoniam ranunculi genus eſſe teſtatur, quæ ueſcentibus mentem adimat, & quadam neruorum diſtentione dehiſcere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius riſus in adagium ceſsit. Cæterùm quàm magno in errore uerſentur, qui exiſtimant Ranunculum eſſe Coronopum, ſuperius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Batrachium, id eſt, Ranunculus, quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia uerò uehementer acrem facultatem poſsident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, ſi moderatè utare, pſoras, & lepras excoriant, & ungues leproſos diuellunt, & ſtigmata diſcutiunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam ſi diutius inhæreant, non excoriatur ſolùm ipſa cutis; ſed & in cruſtam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis, & foliorum ſunt opera, ſi imponas uirentia. Porrò radix arefacta ſternutatorium eſt medicamentum ſimiliter alijs omnibus, quæ ualenter deſiccant. Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualenti ſcilicet exiccatione. & ut ſemel dicam, calida, & ſicca ualde eſt tũ radix, tum uniuerſa adeò herba. Βατράχιον ita Græcis, Latinis uerò Ranunculus appellatur: Italis, Ranuncolo, & Pie coruino; Germanis, Hanen fuosz: Hiſpanis, Hierua belida: Gallis, Bacins.*

Apium riſus.

Quorundam error.

Ranunculi uires ex Gal.

Nomina.

Ἀνεμώνη. ANEMONE. CAP. CLXXII.

DVO Anemones genera, vnum ſylueſtre, alterum in cultis naſcens. Cuius multæ ſpecies: vna phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro ſimilia, cæterùm ſciſſa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginoſi, tenues, in quibus flores, vt papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandeſcit, ac veluti geniculis quibuſdam cingitur. Sylueſtri amplitudo prorſus maior, latioraque folia,

folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & multis radicum capillamētis. Acrior eſt, quæ nigra habet folia. Vis vtriuſq; acris, ea de cauſa ſuccus naribus infuſus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit. decocta in paſſo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: ſordida vlcera abſtergit. Folia, & caules, ſi cum ptiſana decocti edantur, copiam lactis præbent: menſtrua ciunt, vellere appoſita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à ſylueſtri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) propter colorum cognationem in floribus diſtinguere non poſſunt. Verùm papauer, & argemone colore minus ſaturato ſpectantur, & vtraque tardius floret. Quinetiam argemone croceum ſuccum, guſtu admodum acrem, reddit: rhœas verò candidiorem, & acrem. Inſuper anemone, & rhœadi capitula ſylueſtris papaueris ſimilia inſunt, ſed in anemone ſupernè craſsiuſculum, in rhœade ſubanguſtius. Anemones genera ſuccum remittunt, nec calyces habent, ſed quaſi aſparagi cacumen. In aruis illa ſæpius enaſcuntur.

ANEMONE.

ANEMONE ALTERA.

Anemones conſid. NON DESVNT profectò, qui credant, Anemonem, & ſylueſtre papauer idem eſſe: ſin minus, ſaltem eiuſdem eſſe generis. Sed ij, mea quidem ſententia, falluntur, & prorſus aberrant à Dioſcoridis propoſito. Quandoquidem ſi hoc idem ſenſiſſet Dioſcorides, alterum ab altero diuerſis capitibus non diſtinxiſſet, neque, ut legitur in huius capitis calce, differre Anemonem à ſylueſtri papauere tradidiſſet. Brasauoli lapſus. Tametſi exiſtimet Braſauolus, Dioſcoridis Anemonem id omnino eſſe ſylueſtris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè animaduertens, quòd ſi huius cauliculi frangantur, ſtatim lac ipſum diſtillant. Quin nec illud quidem animaduertiſſe uidetur, quòd hoc longa conſtet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat papaueris, non aſparagorum cacuminibus ſimile. Fuch. lapſus. Fuchſius præterea in eo libello, in quo tantùm ſtirpium imagines expreßit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ pleriſque PVLSATILLA cognominatur, etſi nullam, quantum equidem ſentio, habeat cum Anemone cognationem. Pulſatillæ hiſtoria. Illa nanq; cùm primùm erumpit, folia mittit admodum hirſuta, minutimq; laciniata, quæ ſapore ſunt perquàm acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula uulgò dicta. Flos, qui in ſtellæ modum, ſimiliter hirſutus, incunte uere dehiſcit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti ſplendet purpura: è cuius medio quidam aurei floſculi emicant eos admodū æmulantes, qui roſis innaſcuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus uiſitur, ſericinum referens opus. Exteriori uerò parte in ipſius caulis cacumine circa floris baſim uilloſus alter circunquaq; ſe pandit floccus, colore cinereo, ſericino ſtamini mollitia, ac læuore minimè cedens. Semen capilloſo, incanoq; capitulo, iuglandis ferè magnitudine, continetur. Radix illi ſubeſt pedali

PVLSATILLA.

dali longitudine, excsa, nigri chamæleonis modo: cui sapor quidem subdulcis, non autem acris, ueluti folijs, et caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra pestilentiam, & ad hausta uenena, itemq; contra omnium uenenosorum tum morsus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Cæterùm legitimam utriusque generis Anemonem legimus nos in Ananiensi agro, quæ, ut arbitror, Dioscoridis descriptioni nihil prorsus reclamant. Eas item postea uidi Venetijs, in horto clarißimi medici Maphei à Mapheo.

Ruel. lapsus.

Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copiosam nasci, eamq; esse plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verùm si herba uenti helxine fuerit, uel solidago minor, ut Simon Ianuensis interpretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehenditur: sin aliter, quid dicam nescio, cùm me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uasorum reserandi facultatem obtinent. Itaq; radix commansa pituitam euocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemonæ expurgant, et lepras detrahunt, mensesq; appositæ eliciunt, & lac trahunt. Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis, pariter & Italis, Anemone uocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, seu Sakaik anheamen.

Nomina.

Ἀργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARGEMONE in totum syluestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & summis partibus latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

Argemones consideratio.

EXTANT *nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli uerò hoc tantùm habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à compluribus doctißimis uiris, qui alterum huc illegitimè accesßisse censent: præsertim cùm Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen, ut satisfactum omnibus sit, alterius quoq; Argemones historiam hic adijciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera folijs syluestri papaueri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dysentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis est. Conuulsis, & uellicatibus imposita medetur: contra serpentium morsus utiliter cum uino bibitur. Plinius libro XXV. cap. VIII. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Prouenit argemone frequentißima in Hetruria, præsertim in agro nostro Senensi: sicut & in quibusdam locis uallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Quamobrem in maximo errore fuisse deprehenduntur ueteres nostri tum medici, tum seplasiarij, quòd Eupatorium Argemones uice acceperint, suo Agrimoniæ nomine, de qua libro quarto suo loco, Deo duce, latius disseremus. Argemones uires sanè quàm paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et huius herbæ facultas abstersoria est, & digerens. Ea Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latinè, atq; Italicè dicitur.*

Caput Argemones adulterinum.

Veterum nostrorũ error.

Argemones uires ex Gal.

Nomina.

Ἀναγαλλίς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

DVO sunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore distant. nam quæ cæruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Vtraq; mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dentium lenit, si in aduersam narem inijciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morsus, iecinoris, & renum uitia, si ex uino bibatur prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociduã sedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare.

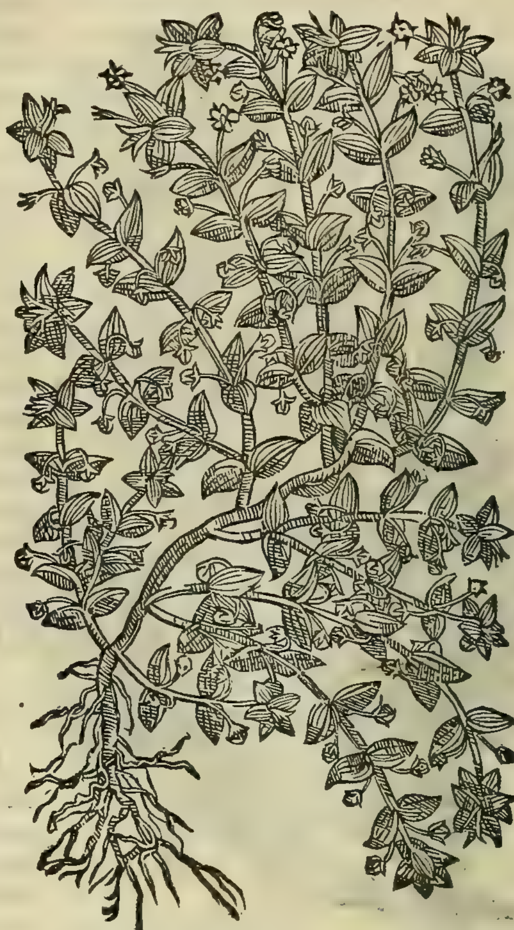
ANAGALLIS *tam mas, quàm fœmina, quæ officinis uulgò Morsus gallinæ dicitur, notißima est. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Insubribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum; Anagallidum*

Anagallidis consider.

ANAGALLIS MAS.

ANAGALLIS FOEMINA.

MORSVS DIABOLI.

dum uerò alteri flos eſt cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utriſq; caulis.

Anagallidum uires ex Gal.

Anagallidum uires recenſuit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Anagallis utraq; tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis ſunt facultatis. Habent uerò quendam etiam calorem attractorium, ita ut & infixos corpori aculeos extrahāt. Succus earum ex naribus purgat eadem de cauſa. In ſumma autem deſiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem & uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus.

Morſus diaboli hiſtor. & uires.

Verùm cùm Morſus gallinæ eam ſtirpem in mētem mihi reuocauerit, quā uulgus herbariorum MORSVM diaboli, alij Succiſam appellant, cùmq; putem me, quàm plurimis fortaſſe rem gratam facturum, ſi his noſtris commentarijs ipſam quoq; inſeram, hic locus uiſus eſt, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morſus igitur diaboli herba eſt locis incultis proueniens, ſaltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Folijs conſtat plantagini, quam uulgò lanceolam uocāt, ſimilibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binûm cubitorum longitudinem aſſurgunt, exeant breuiora, anguſtiora, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æſtate, ſcabioſæ uocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, ſucciſas, & circumroſas: unde ſuperſtitioſum nomen inuenit.

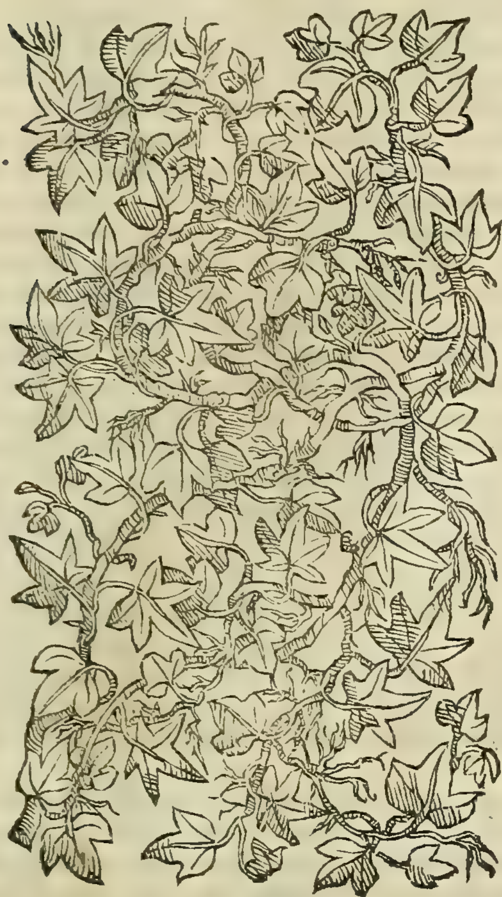
Opinio ſuperſtitioſa.

Siquidē ſcripſerunt nonnulli ſuperſtitionibus dediti, quos credulum uulgus ſequitur, cacodæmona ob tantæ efficaciæ radicem inuidere hominibus, atq; hac de cauſa, ubi ſuccreuerit, ſtatim eam undiquaq; dentibus ſuccidere, & circumrodere: tanta eſt hominum ſuperſtitio. Herba hæc ſi uiridis cruda, tritaq; carbunculis peſtiferis imponatur, præſentaneo remedio (ut aiunt) eos ſanat, aut ſi uinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per ſe eſtur, aut eius decocti uinum utiliter bibitur non modò ad uteri dolores; ſed etiam ad peſtilentem auram arcendam. Guſtu admodum amara eſt: ex quo perſpicuum

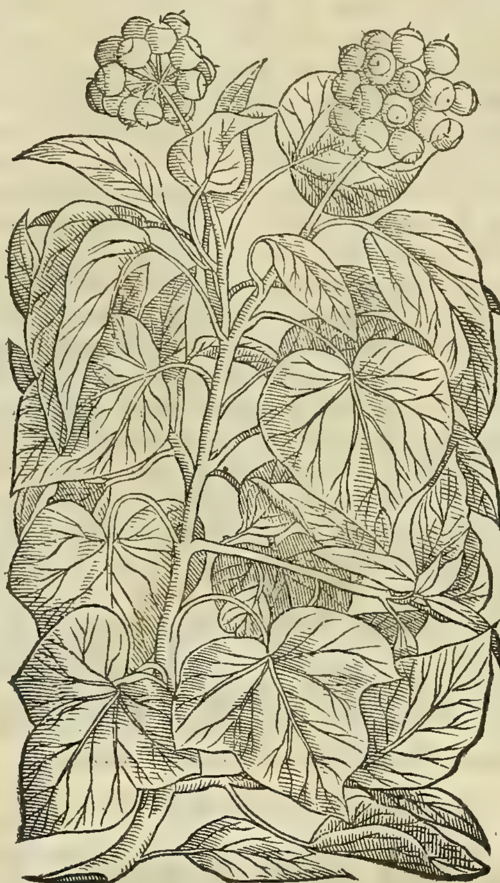
eſſe

eſſe poteſt, eam eſſe calidæ, & ſiccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent pleriq; ad alui tineas necandas, ac eadem ſugillata illitu emendant. Herba, quæ ἀναγαλλὶς Græcè, Anagallis quoq; Latinè uocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hiſpanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mouron. Nomina.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.

Κισσός. HEDERA. CAP. CLXXV.

HEDERA differentias multas in ſpecie ſortitur, ſummas autem genere tres. Nam quædam candida eſt, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulũ, quam vulgus Dionyſiam vocat. Helix fructum non gignit, ſed tenues habet viticulas, & folia parua, anguloſa, & † rubra. Hedera omnis acris eſt, & adſtringens. neruos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dyſentericos, in vino bis die potus: ambuſtis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes ſanant. Foliorum, & corymborum ſuccus, cum irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra veteres capitis dolores, caput eo cum aceto, & roſaceo perfundi vtile eſt: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ ſuccus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largiùs ſumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum roſaceo, ſi inſtillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium vlcerum generi, etiam ſi cacoëthe ſint. vitia cutis in facie, & ambuſta ſanant, vti antea diximus, decocta. Mouent menſes triti, & ſubditi corymbi: ijdem poti, poſt purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi ſpem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menſtrua, & partus extrahit. Inſtillatus ſuccus putrida tædia narium, graueolentiamque emendat, & ſanitati reſtituit. Lacryma hederæ pſilothrum eſt: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodeſt.

Hederæ conſideratio, & genera.

HEDERA, *cuius hic tria tantùm ſumma genera fecit* Dioſcorides, *etſi plures eius in ſpecie differentias eſſe teſtetur, planta eſt uulgaris notitiæ. Verùm ſi quis* Hederæ *plura genera noſſe deſiderat, non fortaſſe* Plinio *contentus, licet de ipſis abunde diſſeruerit lib.* XVI. *cap.* XXXIIII. *legat* Theophraſtum *lib.* III. *cap.* XVIII. *de plantarum hiſtoria, ubi hederæ ſigillatim ſpecies diligentiſſimè perſequitur, & de ijs copioſiſſimè pertractat: uel potius ipſum audiat, nam hæc, quæ ſequuntur, ipſi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato ſic habet. Hedera quoq; multigena eſt: quædam enim humi repens, quædam ſe in excelſum attollens: & excelſarum genera plura, ſed trina ſumma pateſcunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id eſt clauicula. Horum item ſpecies plures; quippe alia fructu tantùm*

candida

candida, alia etiam folijs: rursus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiusculum, densum, & uelut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam uocarunt, Athenienses acharnicam riguam eam appellant: alia minorem, sparsioremq; , modo nigræ. Habet nigra differentias, sed non hunc in modum conspicuas. Sed helix differentijs maximis discernitur: etenim folijs plurimùm distat, cùm paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq; sint: cùm hedera rotundiora, simplicioraq; habeat. Distant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam sterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, ut quidam uolunt: at uerò si omnes hederescant, ut alijs placet, ætatis certè, dispositionisq; , non generis erit discrimen, quemadmodum pyri ad pyrastrum. Tamen eius quoq; folium multùm ab hedera distat, uerùm id rarum, & in paucis euenit, ut uetustate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, sed quæ conspectiora, summaq; occurrant, tria sunt. Herbacea, quæ plurima est: secunda candida: tertia uersicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq; distare uidetur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam densiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in uersicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diuersa: pari modo & magnitudine, coloreq; distant. Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimum uenit. Manifestam esse quæ hederescat, affirmant, non tantùm folijs, quæ maiora, latioraq; habet, uerùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea uerò crassiora, breuioraq; . Ac hedera, ut semē proferre incepit, germen sublime, rectumq; edit. Est quidem uniuersa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, surculosa, crassa, nec nimis alta, sed præcipuè nigra, & inter candidas, quæ asperrima, immitissimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Crassatur hæc maiorem in modum, atq; arborescit intantum, ut per se ipsa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte semper super aliud uitam degere solet, atq; (ut ita dixerim) amplexicaulis est, ita pro sua natura, uel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas assiduè inter folia mittit, quibus arboribus, murisq; obrepit, quasi de industria à natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhauriensq; arefacit. Et si inferius succidatur, nihilo minus uiuere, durareq; potest. Habet uel aliud discrimen nō mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius uehementer amarus, tam in candida, quàm in nigra. Indicium, quòd alium aues mandunt, alium minimè attingunt. Hedera ita se habet. Hactenus Theophrastus de hederæ generibus.

Hederæ facultates ex Gal.

Hedera (ut auctor est Galenus lib. VII. simpl. medic.) ex contrarijs composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantiæ, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus: habetq; etiam nonnihil acris, quam calidam esse uel gustus comprobat. Nec deest tertia: aqueam nanq; substantiam quandam tepidam obtinet, certè si uiridis sit. Siquidem dum arescit, hæc prima exhalet necesse est, manetq; quæ terrea est, & frigida, adstringens, & ea quæ calida, & acris.

Nomina.

Hedera, quæ ita Latinis, Græcis κισσὸς nominatur: Mauritanis, Cussus: Italis, Hedera: Germanis, Mauer, Epheuu baū, Epheuu: Hispanis, Edera, Era: Gallis, Lierre.

CHELIDONIVM MAIVS.

† *Non ab re quidem suspicandum est (ut doctissimè adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quòd non ἐρυθρά, hoc est, rubra, ut habent uulgati codices, legendum sit, sed ἐρυθυμότερα, id est, cōcinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theophrastus, qui lib. III. ca. XVIII. de plantarum historia eo nomine hederæ helicis folia depingit.*

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIVM MAIVS. CAP. CLXXVI.

CHELIDONIVM maius, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliosis: folijs ranunculi, mollioribus tamen, & colore cæsijs: flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauiter olens. Radix supernè singularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua semen papauere maius recluditur. Succus in æreo vase, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs, caule, radice, succus exprimitur ineunte æstate, & siccatus in vmbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & vino albo pota, medetur regio morbo, & vlceribus quæ serpunt: imposita cum vino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi videtur vendicasse, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, visum restituere.

Chelidonii maioris consideratio.

CHELIDONIVM, *quod maius cognominatur, uulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymistæ, quæ*

AQVILINA.

quæ multorum ſtultitia eſt, quòd Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quam hirundinariam ſignificat, ſed Cæli donum appellitant. Quã poſtea falſa nominis præſtantia freti, ex hac herba quandam quintam eſſentiam fieri prædicant, non modò ſuis uanis alchymicis imaginationibus accommodatiſſimam; ſed ad tuendam etiam hominum ſanitatem, morboſq; quàm plurimos profligandos utilem. Prouenit Chelidonium ubique in Italia propter ſepes, in ſcrobium ripis, ſecus uias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, ſeu parietinis. Sunt, qui Chelidonium maius uocent herbam quam aliqui AQVILINAM, *alij Aquilegiam nominant: folijs ferè chelidonij maioris, paulò tamen rotundioribus, ac mollioribus: caule cubitali, recto, tenuique: in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus undiq; concaua: ſemine atro, in capitulis recluſo, melanthij modo. Sed quibus hæc uiribus prædita ſit, hactenus neq; mea, neq; aliorum experientia compertum habeo. Chelidonij maioris meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi hæc ſcribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis eſt. Sed & ſuccus eius ad acuendum uiſum commodus eſt, utiq; in quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione, atq; diſcuſſione indigens. Vſi ſunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obſtructione proficiſcentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniſo. Pari modo manſa dentium doloribus confert. Id* χελιδόνιον μέγα *Græci, quod Latini Chelidonium maius, uocant: Mauritani, Kauroch, Chalidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Celidonia: Germani, Scheluurtz, & Schelkraut: Hiſpani, Celiduenha, & yerua de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Eſclere.*

Vanitas chymiſtarum.

Aquilina.

Chelidonij maioris uires ex Galeno.

Nomina.

Χελιδόνιον μικρόν. CHELIDONIVM MINVS. CAP. CLXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum ſylueſtre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, ſine caule: folijs hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & ſubpinguibus. radices habet ex eodem callo complures, puſillas, in granorum tritici modum aceruatim congeſtas: quarum tres, aut quatuor in longitudinẽ excunt. Iuxta aquas, & lacus naſcitur. Vis ei acris, & anemones modo ſummam cutẽ exulcerat. pſoras, & ſcabros ungues eximit. Succus radicibns expreſſus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctũ eius ex melle gargarizatum, magnificè id præſtat: & omnia pectoris uitia extrahit.

PLANTA, *quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoſo præſertim ſolo, & in ſcrobiũ, foſſarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac ſubpinguibus, ſine caule: flore luteo, etſi eius non meminerit Dioſcorides, tenui pediculo appenſo. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, puſillis, in granorum tritici modum aceruatim congeſtis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere et naſcatur, & areſcat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum ſimilitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, ueluti ſtrumis, quæ Græca imitatione ſcrophulæ uocantur, coaluiſſe uideantur. quanquam alij ex hoc potius ſic dictam putant, quòd ſtrumis, ſiue ſcrophulis (ut quidam aſſerunt) impoſita medeatur. Noſtris eã in Hetruria uulgò uocari Fauoſcello putauerim, quòd fabarum modo folia ſubpinguia proferat. Nec ea*

Chelidonij minoris conſideratio.

aliunde sibi Chelidonij nomen uedicasse existimatur, auctore Theophrasto lib. VII. cap. XIIII. de plant. histor. quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc sit Chelidonium minus, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, non parua uidetur esse dubitatio: quòd nullam prorsus nec folijs, nec radicibus præ se ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax esse deberet, longeq; magis, quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod satis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum reliquit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus. Nam facilè contingere potest, quòd quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ poßidet, adeò ut in cibis uel rapis utilius habeatur; in Italia uerò, ac minori Asia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia nascitur, minimum acrimoniæ sortiatur; quod uerò in Græcia prouenit, acre admodum sentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, nostrati nihil præterea deesse uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus sum, ut credam, quòd quanuis in Italico desideretur acrimonia; non tamen id esse Chelidonium minus diffitendum est: tametsi inficias ire non liceat, nostrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ sit expers, ijs morbis haudquaquam conuenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioscorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, necesse quidem est, ut & uires, quæ illam consequuntur, deficiant, & pereant. Fuchsij opinio reprob. *Hinc igitur fit, ut non poßim ego subscribere iudicio Fuchsij uiri alioquin eruditißimi, qui in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò excudit, Chelidonium minus censet alteram Malacocißi speciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda uidetur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem folijs hederam quodámmodo æmulatur, sed quod magis attendendum erat uiticulas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuiq; natura tributum est.* Chelidonij minoris vires ex Galeno. *Minoris chelidonij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simpl. medic. sic inquiens. Chelidonium minus, cùm acrius sit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq; scabros eijcit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit absoluti iam, idq; tum in calfaciendo, tum in siccando.* Nomina. *Herba hæc Græcis* χελιδόνιον μικρὸν *dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Memiten, & Chilodomon: Italis, Celidonia minore, & Fauoscello: Germanis, Feiguuartzen, Blanterkraut, Pfaffenhoedlin, & Meienkraut: Hispanis, Scrofularia menor: Gallis, Caullons des prestes, & Esclere petite.*

Ὀθόννα. OTHONNA. CAP. CLXXVIII.

OTHONNAM aliqui maioris chelidoniæ succum esse aiunt: quidam glaucij: alij succum floribus corniculati papaueris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaueris succos esse contendunt. Alij Troglodyticæ cuiusdam herbæ succum, quæ othonna uocatur: nasciq; eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum spectat. Othonna folijs erucæ, perforatis cribri modo, & veluti à tinea derosis, squalore obsitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones speciem esse putauerunt. Extractus succus oculorum medicamentis adijcitur, ubi expurgare est opus: mordet enim, & absterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendã ex herba emanare, qui elotus, semotis calculis, in pastillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Aegyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum feruore quodam, & adstrictione, mordaci.

Othonnæ consideratio. OTHONNAM *Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quòd nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaq; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoque ætate Othonna minimè cognoscatur. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidonij succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, ut refert Dioscorides.* Nomina. *Eius nomen Græcum* ὀθόννα, *Latinum item, & Italum Othonna.*

Μυὸς ὦτα. AVRICVLA MVRIS. CAP. CLXXIX.

MVRIS auricula, quam myosotida uocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: folijs angustis, oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla assiduè geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui alsinem, muris auriculam vocitant.

Auriculæ muris consid. REPERIVNTVR *quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis uolumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis, uel potius nominis alteram repræsentauit Dioscorides. Sed quoniam ipsa Dioscoridis scribendi series clarißimè demonstrat, Alsinem statim post helxinem sequi debere, quòd ei adeò similis sit, ut tradat Dioscorides eandem fuisse cum helxine, nisi humilior esset; idcirco libro quarto de ea nobis dicendum erit, quòd inibi eius legitimam*

AVRICVLA MVRIS.

timam ſedem eße exiſtimemus. Cæterùm hæc, de qua hîc mentio eſt, paßim menſe maio floribus ornata uiſitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, ſecus uias, & ubique ferè locorum. Huiuſce uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. *ſimp.med. ſic inquiens. Auricula muris deſiccat ordine ſecundo: cæterum nullam euidentem caliditatem poßidet. Ea Græcè* μυὸς ὠτίον *uocatur: Latinè, Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germanicè, Vualdt mangolt mit blauuen bluomen: Hiſpanicè, Oreya de raton yerua: Gallicè, Orelge du ratte.* Nomina.

Ἰσάτις. GLASTVM. CAP. CLXXX.

SATIVVM Glaſtum, quo infectores lanarum vtuntur, folium habet plantagini ſimile, uerùm pinguius, nigriusque: cuius caulis duûm cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes diſcutiunt, cruenta vulnera glutinant, ſanguinis profluuia ſiſtunt: ignem ſacrum, phagedænas, putreſcentia ulcera, & quæ ſerpunt, ſanant. Syluestre glaſtum ſatiuo ſimile eſt. Folia fert maiora, lactucaceis proxima; caules tenuiores, multifidos, quadámtenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus ſemen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & ſuprà dicta, præſtat: potu, & illitu lienoſis auxiliatur.

ISATIS *ſatiua, quam in Hetruria uulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiſcetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiuſce maximus habetur prouentus* Iſatidis, ſeu Glaſti conſi-

ISATIS SATIVA.

ISATIS SYLVESTRIS.

in Vmbria circa Noceram,*ubi oppidum est Guadum ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima seratur*. *Glastum syluestre* Plinio *inter syluestres lactucas recensetur lib.* XX.*cap.*VII. *quippe quòd illi non sit absimile*. Fit ex *Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus,quem* Indicum *uocant, de quo diffusius lib* V.*suo loco differemus*.

Isatidum uires ex Gal. *Meminit utriusq; Isatidis Galenus lib.* VI. *simpl. medic. sic inquiens*. *Isatis satiua, qua utuntur tinctores, facultatis est ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens*. At *Isatis syluestris manifestè iam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert*. *Proinde quàm satiua ualentius desiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obsistit*.

Nomina. *Planta Græcis* ἰσάτις ἥμερος, *Latinis Glastum satiuum nominatur*: *Italis, Guado domestico*. *Quæ uerò Græcis* ἰσάτις ἀγρία, *Latinis Glastum syluestre, &* Italis *Guado saluatico appellatur*. *Vtrunq; Glastum uocant Mauritani Dili, Dileg, Vesme, Chate, Chatis, seu* Alchat,Adlen,*aut* Adhlen,*&* Nil: *Germani, Vueidt*: Hispani, *Pastel*: *Galli, Pastel de languedoc*.

ΤΗΛΈΦΙΟΝ. TELEPHIVM. CAP. CLXXXI.

TELEPHIVM herba portulacæ similis,& caule, & folijs: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice seni, septeníve prodeunt, folijs referti cæruleis,crassis, lentis, carnosis: flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter uites tempore uerno. Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

Telephij consideratio. QVANQVAM *non desunt rei herbariæ periti, qui existiment,* Telephium *eam esse stirpem, quam quidam* Fabariam, *alij* Fabam pinguem *seu crassam, quidam uerò* Fabam inuersam *appellant; cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, quæ abstersoriæ, siccantisq; facultatis particeps dici possit, ut* Galenus *Telephium esse testatur, foliaq; proferat portulacæ longè maiora, eorum sanè sententiæ planè adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephium referre uideatur.*

FABARIA.

Telephij uires ex Gal. *Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib.*VIII. *simplicium medicamentorum, ubi ita scribit*. *Telephium exiccandi,& detergendi facultate est, non tamẽ insigniter calida: uerùm in hoc forsan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccat tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit,& leucas,& alphos cum aceto sanat. hactenus Galenus*. *Cæterùm illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabaria nostrate; etsi hæc (ut paulò antè diximus) notis pluribus proximè ad Telephij historiam accedat, ut eius pictura, quam hîc damus, apertè satis demonstrat*. *At si facultates tantùm obstant, quò minus ea planta Telephium & esse, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura est, quæ superius ostendimus, uerum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in eius mentione depictam exhibuimus*. *Nam si Arum, teste Galeno, ijs caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum est, nil mirum uideri debet, quòd & aliæ plantæ cum solo uires mutauerint suas, ut illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè euenisse suspicandum est*. *Velim tamen in his, ut in alijs quoq; dubijs plantis, suum cuiq; esse iudicium*.

Nomina. *Herba, quæ* τηλέφιον *Græcè, Telephium item Latinè dicitur*.

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

VPERIORIBVS, charißime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, ſuccos, ſemina, herbas, & quæ vernacula, & inter ſe cognata cenſentur, quæque pluribus ſcatent remedijs, proſequemur.

Ἀγαρικόν. AGARICVM. CAP. I.

AGARICVM radix fertur laſerpitij ſimilis, ſed facie ſumma ſolutior, & rariore, fungoſoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus uenarum diſcurſibus conſtat: mas rotundus eſt, & vndique compactior. Vtrique guſtus in initio dulcis, mox ex diſtributione in amaritudinem tranſit. Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem eſſe plantæ affirment: alij ut fungos naſci in arborum caudicibus, quadam putredine. Gignitur in Galatia Aſiæ, & Cilicia in cedris, ſed friabile, & infirmum. Adſtringendi, calfaciendique naturam habet. efficax eſt contra tormina, cruditates, & rupta: prodeſt itidem contuſis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in uino mulſo febrim non ſentientibus: febriculoſis uerò in aqua mulſa: arquatis quoque, ſuſpirioſis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dyſentericis. Item ſi urina ægrè reddatur, ſi uuluæ ſtrangulatus urgeat, ſi pallor membra decoloret, drachma vna dari ſolet: ſi tabes inſeſtat, ex paſſo: ſi lien negotium exhibet, ex aceto mulſo: ſi diſſolutio ſtomachi eſt, ita ut cibi tenax non ſit, manditur, & ſine ulla humoris ſorbitione deuoratur: ſimili modo acida ructantibus propinatur. ſanguinis reiectiones ſiſtit, tribus obolis ex aqua ſumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, ſi cum aceto mulſo, pari pondere aſſumatur: menſes ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores ſoluit, datum ante febrium acceſsiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, ſi cum aqua mulſa bibatur: venenorum antidotum eſt denarij inſtar, cum diluta potione ſumptum: ſi ſerpentes ictum uibrarunt, morſumque ſubfixerunt, tribus obolis ex uino potum, mirè auxiliatur. In ſumma, internis omnibus uitijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: ijs ex aceto mulſo, alijs ex aqua mulſa.

AGARICVM *fungus eſt in arboribus naſcens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris hiſtoria. Præſtantißimum habetur in Tridentinis montibus, ubi ſæpißimè proprijs manibus illud diuulſimus, adacta ſecuricu-* Agarici conſideratio.

la. Cæterùm tametsi Plinius lib. XVI. cap. VIII. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat; in Tridentinis tamen syluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem uiderim, soli tantùm larici innascitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Asiæ Galatia, tum in Cilicia scribit Dioscorides, nulla eius mentione facta, quod in larice ipsa, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit. Fuchsius medicus ætate nostra celebris in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia & Cilicia Alexandriam, & ab Alexandria Venetias. eo fortasse argumento ductus, quòd Dioscorides auctor sit agaricum nasci in Sarmatiæ regione, in Galatia Asiæ, & Cilicia. Verùm iampridem desijt ex illis locis importari, ut testantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricũ, quod Venetijs uenditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus sunt syluæ laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & alijs finitimis locis, partim ex Norico tractu. Neque certè unquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quod agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, ut putem, Fuchsium uirum alioquin eruditißimum, in hoc planè deceptum esse.

Fuch. lapsus.

Agarici meminit Galenus sub quodam radicis genere lib. VI. de simplicium medicamentorum facultate, ubi sic inquit. Agarici radix, hoc est, quæ trunco innascitur, primo quidem gustu dulcis, sed paulò pòst subamara apparet: & acrimoniæ quandam speciem temporis spatio inducit, læuiculæq; adstrictionis. est & consistentia laxa. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem quæ superioribus commentarijs dicta sunt, meminerimus, quòd medicamentum hoc compositum est ex substantia aërea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet substantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi uim habet, & craßitudinem incidendi, tum infarctus uiscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos utique, qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex craßis, aut uiscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos à bestijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intrò in corpus sumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Est & purgatorium. Et lib. primo de antidotis idem Galenus inquit. Agaricum fraudem nullam admittit. optimum est læuißimum: densum uerò, & graue, & lignosum deterrimum. Quod autem inter hæc medium est, quantum signis, tantum & uiribus ab utrisque distabit. hactenus Galenus.

Agarici uires ex Galeno.

De uiribus Agarici Mesues quoque scripsit, sic inquiens. Agaricum deijcit utranque bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentesq; humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniumq; sensuum organa, ac musculos expurgare: excrementa, quæ spinali medullæ pariter & neruis inhæserint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Præter hæc soluit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocasse Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poßidet uires ad plerosque tum capitis, tum cerebri, tum eiusdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Est etiam morborum omnium, quorũ causa fuit obstructio, medicina admodum singularis. quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene uexatis leuamentum præstet. Vrinam quoq; pellit, ac menses commodè ciet. Coloris nitorem Agarici usus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres discutit.

Ex Mesue.

Quod Græci ἀγαρικὸν, Latini quoq; Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, seu Garicum: Itali, Agarico: Germani, Dannen schuuam: Hispani, Agarico: Galli, Agaric.

Nomina.

Ῥᾶ, ῥῆον. RHAPONTICVM. CAP. II.

RHA, aliqui rheum, Latini rhaponticum uocant, prouenit in ijs, quæ supra Bosphorum sunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno similis, sed minor, & rufior, fungosa, aliquantum læuis, sine odore. Optimum habetur, quod teredines non sensit, si gustatu cum remissa adstrictione lentescat, manducatumque colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, stomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulsa, rupta, lienosos, hepaticos, tormina, & renum, uesicæ, & pectoris uitia, aduersus intenta præcordia, & uuluæ mala, coxendicum dolores, sanguinis excreationes, suspiria, singultus, dysenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morsus. Datur in singulis valetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eisdem liquoribus: si febri careant in mulso: sin aliter ex aqua mulsa: si tabem experiuntur, ex passo: si lienis exercet, in aceto mulso: si dissolutio est stomachi, id est, cum cibi tenax non est, manditur, & sine sorbitione vlla deuoratur. Liuentia, lichenasq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitum dissipat. Summa eius vis adstringens, cum aliquanto calore.

Rhapontici consideratio.

RHAPONTICVM officinæ Rheuponticum uocant. Quod nomen sibi asciuisse uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numerosum nascitur. Cuius rei testis est Ammianus Marcellinus lib. XII. suarum historiarum, ubi sic scribit. Tanais, qui inter Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circunflexus, Asiamq; ab Europa disterminans, in stagnis Mæoticis delitescit. Huic Rha uicinus est amnis, in cuius supercilijs uegetabilis quædam eiusdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum usus proficiens. hæc Ammianus. Legitimũ paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nã multo antea tempore Rhapontici uice maioris centaurij radix in medicinæ usum irrepserat. Qua etiam nostra ætate non desunt, qui Rhapontici loco utantur,

tur, recentiorum inuenta respuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neq; nouerint, neque uiderint: tanta est quorundam pertinacia.

Quorundam error.

Credidere ad hæc peritißimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioscoridis nullo discrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non uiderat. Quod cùm paucos post annos ad nos esset allatum, non defuere qui priorum reuocauerint sententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrariensis in suis epistolis. Quandoquidem is lib. VI. epistola II. firma hac, & stabili ducebatur opinione, uulgare nostri usus Rhabarbarum, & Dioscoridis Rhaponticum et idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cùm postea legitimum conspexisset Rhaponticum è Moschouia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primùm uidi ego Venetijs in officina ad medici insignium è Constantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes lib. V. suarum

Vana Auerrois calumnia contra Gal.

collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adstringenti pollere, quòd purgatoriam, quæ illi inest, facultatem minimè compererint: cùm tamen Auerroes ipse sit maximopere carpendus, quòd neque Galenus, neque cæteri seniores Rhabarbari nostri usus usquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderint, tametsi de Rhapontico à Dioscoride descripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando sit, inueniri potest. Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi interpretis (ut ferè suspicor) sit lapsus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures suo Rhabarbaro aßignauere facultates, quàm qui eos præcesserunt, Rhapontico aßignauerint. Quippe quòd eorum neuter scripserit, suum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum sit, id euenisse interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipsius meminerit libro VII. cap. XI. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum cognomina sunt diacorallion, compositio Agapeti, & compositio atactos. Verùm non propterea credidit ipse, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei auctor is fidem manifestam facit libro primo cap. XLIII. ubi scribit, quòd deuorata terebinthina resina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum designari, quòd fortasse inter hæc existimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, & Rheibarbari aliqua intercesßisset differentia, ubi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de utrorumq; facultate speciatim scripsisset. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiam. Cæterùm Ruel-

Rhapontici, & rhabarbari discrimen.

lius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cùm sua ferat opinio, alterum ab altero minimè dißidere: atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, ubi gignitur, diuersitate, clementia, uel inclementia cæli. Neque alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non usqueadeò sit frigida, ut Ruellij sententia admitti debeat, sed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem sequeretur, quòd cætera stirpium genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga: & in ipsa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quanuis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aëris algore, sint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatum adeò expertes deprehenduntur, ut discerni nequeant: quin & in quemlibet usum, ubi scilicet conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò ut sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, uel quinque totius anni mensibus, nix colliquata labitur; itemq; acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatia Europæ glacie, & niuibus maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati usum, odore tam ualido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit unquam, quin suis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conijcio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aëris, soli, & regionis algore, sed quòd alia à Rhabarbarico, uel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm distare purgatoria uis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adstringat; non est amarum, sed subacre; non aridum, sed lentum; non compactum, sed rarum; non ponderosum, sed admodum leue. Quibus rationibus fretus non temerè asserendum puta-

Ruellij, & aliquorũ error.

uerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimq; cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter se differant. In simili errore uersantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lacrymam à larigna nihil dißidere, ac unam & eandem lacrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantum iudices sunt, adeò per-

similes

similes uideantur, ut uisibili facultate altera ab altera discerni non posit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: nanq; olfactu odoris fragrantiam haud insuauem, gustu uerò amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius incorruptus iudex fuerit gustus? Quis à strobolina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & unguentariam glandem, ut nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret; illud uerò dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alterum ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quàm casia, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facilè adductus sum, ut nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, ut ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt.

Rhapõtici uires ex Gal.

Meminit Rhapontici Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant: mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio, & adiuncta est quædam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aëreæ cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerùm non minimè & opera. Ob id enim licet adstringens, tamen non tantùm conuulsis, sed & ruptis, & orthopnœæ prodest. Sic quoq; liuentia, & lichenas sanat cum aceto illitum. Porrò quòd adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aëreum, imò eo quòd deducat, et in altum perducat, ualentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simul atq; euulsum est, ipsum elixant, quò succum remittant, ac tam succum, ut syncerum, & aquæ impermistum, quàm Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere. quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens uiderunt. hactenus Galenus. Cæterùm adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticùm uocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, uel in quibus proueniunt.*

Rhei Turcici nomenclatio.

Quippe Turcicum nil aliud illi designatur, quàm Ponticum, uel quòd è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quòd ab ijs saltuosis conuallibus, in quibus ultra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij testimonio, uenationibus ferè uixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri uocauere, probatissimorum auctorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem. quippe qui inter Rhei genera aluũ ducentia Ponticum admiscuerit, à cæteris tum specie, tum facultate diuersum, quanuis fortasse rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum.

Rhei Indici nominatio.

Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentissimum prouenit, nemo est qui ambigat. Sed quànam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, hactenus compertum non habeo: nisi fortasse Sinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cùm plura quoq; aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, uel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitæ enim (ut infrà dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum, non Scenicum, ut uulgata habet lectio, mea quidem sententia, uocari debet. Sunt tamen qui uelint Scenicum, neq Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quod à Mauritanis non Sinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceniticum uocari putat. Fuchsius uerò Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam. quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse uocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, ut auctor est Stephanus de urbibus Persidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cùmq; asserat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, peritq; Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiã probare. Verùm cùm Scenitæ etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Arlæ, & Martyanæ montes incolentes, distentq; ab Indiæ finibus milliaribus plusquàm mille & quingentis, nescio profectò, quónam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici posit. quo fit, ut etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam.

Rhei Barbarici nomenclatura.

Ad hæc de Barbarici nomenclatura uaria admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui uelint sic dictum à Barbaria Aphricæ prouincia, sic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clarissima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quòd scripserit libro primo de compositione medicamentorum, id uerum fuisse Rhabarbaricum, quod superioribus annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetem expugnauere. Alij Barbaricum uocari credunt, quòd à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indi fluuij fauces est sita, deuehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ mercis ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quòd semper existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, et ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum scripsisse tum lib. VI. *de simplicium medicamentorum facultate, tum lib.* IIII. *cap.* VI. *de tuenda sanitate, gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius lib.* XII. *cap.* VII. *à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem unguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, ubi est Troglodytica regio, & Plinium libro* XII. *cap.* XXI. *Troglodytis nasci posteritatis memoriæ prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglodyticam*

dyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuisse. Huc praeterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. XIX. ubi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis syluis Barbarorum ira. Nam cùm, ipso inibi teste, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permista, non alias utiq; gentes Barbaras appellasse credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. XVI. eiusdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytae Barbari speciatim dicuntur, cùm scripserit Pomponius Mela grauissimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus tantùm subire, & ali serpentium carnibus. Quae sanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud uerè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quòd lib. XV. suae Geographiae apertè testetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quae in India australi proueniunt, quòd hae regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, ut dicam liberè quod sentio, Fuchsij opinio ob praedictas tum rationes, tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum usquam legerim ex ea Aphricae parte, quae uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiae ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythraei pelagi insula aduehitur, rectè Barbarum dici potest, cùm ex India utrunq; petatur, & quòd nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopiae regione fuerit aduectum. Quod facilè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, seligere possent ab Indico: quod certò sciam, multa aromatum genera praeter Indica eò ex Aethiopia, & felici Arabia per carouanas (ut uocant) comportari. Caeterùm, antequàm de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, ac uana sit uulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum uiolentum admodum esse medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut inferius clarissimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & aetate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit haec inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricae huius radicis extitit penuria (aequali enim cum auro pondere uendebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, ut passim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis ualentissimum, imò uiolentissimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum. Huius uires caeteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues, sic inquiens. Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Praecellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quanuis sua substantia rarum, & quòd cùm frangitur, rufo, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinq; diebus, exemptum deinde siccant, subtractaq; ui, & quasi anima uendunt. Aquam uerò, qua maduit, igne, uel sole similiter siccant, & in pastillos conformant ad regales usus. Fraus cognoscitur, quòd syncerum non uehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uerò contrà se habet, coloris interni narietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccat secundo ordine, etsi nonnulli primo tantùm dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quae adstringentem ei facultatem tribuunt, & eius substantiam conseruant. Est & aëreis raritatem substantiae conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea uerò in sublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis uerò, ubi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & aetate, adeò ut pueris aetate tenellis, & praegnantibus facilè exhiberi possit. Auget Rhabarbari uires caprinum serum, uel si maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin semper Indicae nardi tantillum ipsi commisceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam semper erit uini albi odorati modicum, praesertimq; ubi ad obstructiones reserandas paratur. Illud praeterea memoriae retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè conuenit, ubi tantùm abstersione, deiectione, ac infarctus liberatione sit opus. Quòd si post hasce functiones, uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehementer operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, selectum, ac substantia compactum, absq; iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum uerò, ac laxum minimè, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione facilè euanescit, ac deperditur. Resoluitur item eius uis, cùm aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, sed etiam pituitam ipsam. Eiq; propria facultas inest cùm abstergendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quàm iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate substantiae prodest. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, praesertimq; si uino austero drachmae pondere commisceatur, addito syncerae mumiae momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dysenteriam cohibet, praesertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente uino, & plantaginis succo. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verùm si cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel psyllij semine, uel milio sepeliatur, diutius integrum, & syncerum seruari poterit. In Italia quoque Rhabarbarum quoddam in hortis, & uiridarijs passim reperitur, à peregrino non absimile. quod etiam (ut à medicis

Opinio falsa.

Rhabarbari vires ex Mes.

Rhabarbarū Italicum.

Nomina. *à medicis fide dignis mihi relatum est) bilem deijcit, quanuis peregrino sit longè infirmius.* Radix, *quæ* ῥᾶ, *&* ῥῆον *Græcis,* Rhaponticum *Latinis appellatur: Arabibus,* Raued, *seu* Rauend: *Italis,* Rhapontico.

GENTIANA.

GENTIANA MINOR.

Γεντιανή. GENTIANA. CAP. III.

GENTIANAE inuentio prima asſignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginíve similibus, subrubris: partim à medio caule, & præsertim iuxta cacumen, paulùm diffectis. caule cauo, & læui, digiti crasſitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binûm cubitorum altitudine. semine in calycibus lato, leui, glumoso, satis ad sphondilij semen accedente. radice longæ aristolochiæ, longa, crassa, amara. Nascitur in sublimibus montium iugis, vmbrosis locis, aquosisque. Vis radicis excalfactoria, & adstringens: contra morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti succi drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & conuulsis prodest: hepaticis, & stomachicis, pota cum aqua subuenit. Radix collyrij modo subdita, partus eijcit: imposita, vt lycium, vulneraria est, & ulcerum cuniculatim depascentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodest: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiscetur. Radix vitiliginem absterget. Succi extrahendi ratio hæc est. Contusa radix quinque diebus aqua maceratur: postea in eadem tantisper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox discoquitur, dum mellis crasſitudo fiat, fictilique reconditur.

Gentianæ cõsideratio. GENTIANA *planta est uulgaris notitiæ. Frequentisſima excelsis* Tridentinis *montibus prouenit, præsertimq; in Ananijs, in quorum cacuminibus sæpius eius effodi radices brachiali crasſitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioscorides; sed aliorum etiam ueterum monumenta testantur. Plinio lib.* XXV. *cap.* VII. *ea est omnium præstantisſima, quæ in Illyrico nascitur, ubi fortasse primùm inuenta est.* Gentianæ uires. *Gentianæ uires paucis admodum perstrinxit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Herbæ Gentianæ radix ualde efficax est, ubi extenuatione, purgatione, abstersione, obstructionis liberatione opus sit. Nec mirum, si hæc posſit, cùm impensè sit amara. Hæc (ut Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, siccatq; secundo. Vrinam, & menses ciet, & aduersus scorpionum ictus cæteris antidotis præstat. Eius aqua, præsertim quæ uase duplici balnei uapore uitreis organis elicitur, febres (ut ego sæpius expertus sum) ab infarctu tum uiscerum, tum uasorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq; in facie qualescunq; detergit, si ea frequentius*

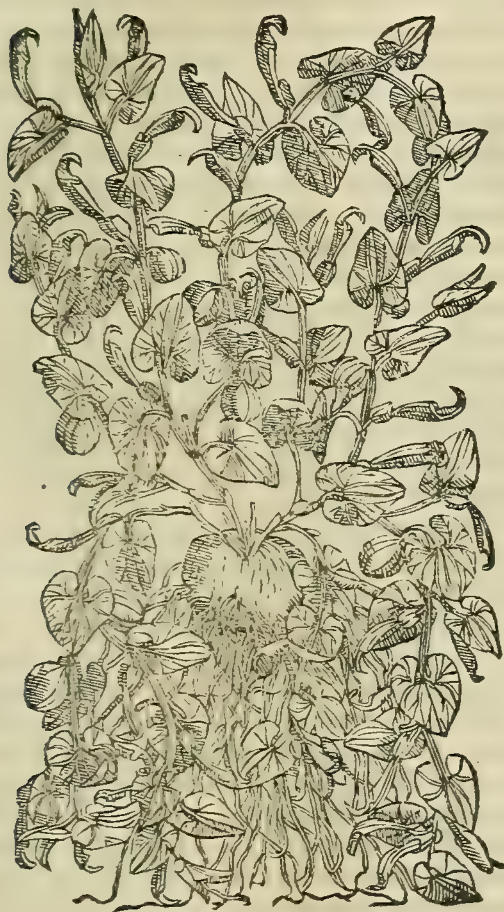
quentius maculæ abluantur. Est præterea quædam uulgaris etiam planta, aliquibus CRVCIATA *dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere uidetur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm respondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis nascitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine rufescente, paribus ferè interuallis ab imo ad summum geniculis intersecto: è quorum singulis alis bina prodeunt folia suppinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in summitate erumpentibus similia. Flores, qui purpureo colore nitent, in summo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amarißimo gustu, locis pluribus ab utroq; latere crucis instar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: sed longè minores, tenuibus radicibus, & caule admodum paruo. Harum, & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra pestilentiam, & uenenosorum animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia compertum habeo, quòd radice tusa, & uentri emplastri modo imposita, uermes, qui in intestinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ strumæ sanantur, si ijs eodem modo contusa, quæ nuper effossa sit, uel sicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In summa non desunt, qui asserant, has ea omnia præstare posse, quæ Gentiana. quod ex prædictis facilè probari potest. Ananiensia rura Cruciatam uulgò uocant* Pettimborsa. *Ex quo quis conijciat, si lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica uoce Metti in borsa, ideo* Pettimborsa *nominari, quòd tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis asseruari mereatur: aut quòd tantum uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis sint reposituri.* Γεντιανὴ *planta sic Græcis, Gentiana similiter Latinis uocatur: Mauritanis, Gentiana, Genthiana basilica, seu Basateca: Italis, Gētiana: Germanis, Entzian, Bitter uurtz, siue Creutz uurtz: Hispanis, Gentiana: Gallis, Gentianne.*

Cruciatæ consideratio.

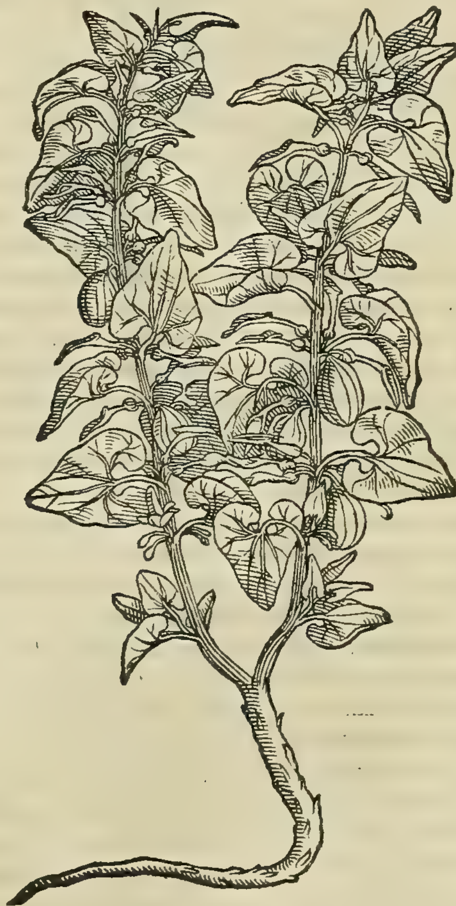
Cruciatæ uires.

Nomina.

ARISTOLOCHIA ROTVNDA.

ARISTOLOCHIA LONGA.

Ἀριστολοχία. ARISTOLOCHIA. CAP. IIII.

ARISTOLOCHIA nomen ex eo sibi adoptauit, quòd existimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina vocatur, folijs hederaceis, præstanti odore cum acrimonia, mollibus, subrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongisque palmitibus: floribus candidis, pilei similitudine, in quibus quod rubrum est, grauiter olet. Longa mascula appellatur, nonnullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marcescens in pyri similitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ verò digiti crassitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. Ambæ colore intus buxeo, gustu amaro, & graui.

Est etiámnum tertia longa, quæ clematitis vocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs subrotundis, minori semperuiuo similibus: flores rutæ: radices longiores, tenues, crasso cortice, odoratoque vestitas, priuatim vnguentorum spissamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis resistit. Longa verò aduersus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menses, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit subdita in pesso. Rotunda ad eadem pollet: insuper singultibus, suspirijs, horroribus, lieni, conuulsis, laterum doloribus, pota cum aqua, singulariter auxiliatur. Aculeos, & spicula extrahit: ofsium squamas illitu adimit: vlcera putrida exest, & sordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior est.

Aristolochiæ consid.

ARISTOLOCHIAE, *quam officinæ Aristologiam uocant, tria statuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ uerò omnibus ferè rei herbariæ studiosis notissimæ. Quæ rotunda uocatur, etsi non ubiq; in Italia proueniat; in agro tamen Goritiensi plurima, pulcherrimaq; nascitur, præstanti odore. Vtraque flores edit, & fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, suntq; iuglandibus longè maiores: in rotunda uerò rotundiores, pauloq; minores spectantur. Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd lib. XXV. cap. VIII. utranq; ferre bacculas paruas ueluti cappares tradiderit. nisi quis illud dixerit, quòd Plinio contigerit, Aristolochiæ utriusq; fructus uidisse, priusquàm ad summum adoleuissent. Sed certè is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifestè hallucinatus, & Græci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidè non ab utero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (ut Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipsum ἀϱισολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensesq; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus procul dubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cùm ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoq; interficiant, præsertim cùm fuerint amara Aristolochiæ modo.*

Plinij, & Leoniceni lapsus.

Nec minus præterea Leonicenum uirum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quòd dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, uel auiditate ductus, de cyclamino, & aristolochijs Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiã à prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine auctore pronunciasse uideretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac peruertit.

Opinio quorundã reprobata.

Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem cõmentaria edidere, qui sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur: argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo prætenues. Quin & ut suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & ubi uulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτά, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώου μικροῦ ἐοικόσι, *hoc est ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs subrotundis, semperuiuo paruo similibus, non* ἀειζώου μικροῦ, *sed* ἀσάρου μικροῦ, *quòd asaro paruo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neq; probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribasij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quòd cùm unum tantùm Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is usquam, quod legatur, meminerit, absurdum sanè uideretur, quòd minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quòd cùm uulgaris Aristolochia longa rutæ flores non edat, clematitis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpẽdamus, nil aliud esse uidetur longa officinarũ, quàm longa Dioscoridis: aut fortaßis eius species, cuius nulla, quod extet, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq;, quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non scribit Dioscorides: nec folia longa, lataq;, ut uulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda, & minori semperuiuo similia. At si contrà dixerit quispiam, longam uulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, & radix non palmaris, nec digiti craßitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè responderi poterit, id locorũ regionumq; uarietate euenire posse, & quòd natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quòdq; uidimus etiam nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari craßitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. Ad hæc Clematitidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateq; non uisitur, cùm tenui cortice perpetuò uestiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Aristolochiam longam, cuius hîc effigiem appinximus, esse clematitim.*

Pistolochia.

Sed potius eò deductus sum, ut suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio uocatam, quòd & ipsa puerperis commendetur. Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Aristolochiæ generi aßignetur, tenuior est, quàm clematitis, densis radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quòd uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & craßitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs partibus alteri adeò persimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam comperìm.

Alia opinio refutata.

Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & studiosi, & periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quòd Aristolochiæ longæ præter clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (ut Dioscorides inquit) digiti craßitudine, & dodrantis longitudine: altera uerò tenui ac longiore, quæ (ut aiũt) ab Andromacho et Gal. lib. I. de antidotis ἀϱισολοχία λεπτή, *hoc est Aristolochia tenuis appellatur. quin et hanc affirmant eã longam*

longam eſſe, cuius hic imaginẽ exhibuimus, cuiusq; paſsim eſt uſus. Quo fit, ut pro certo exiſtiment hanc eſſe eã Ariſtolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, et Damocratis teſtimonio innixi, quòd ij in theriaces cõpoſitione huiuſce tenuis tantùm meminerint. Id quod (ut dicunt) præ ſe ferre uidetur, alterũ etiámnum ipſius Ariſtolochiæ longæ genus eſſe præter clematitim, radice conſtans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatũ fuiſſe putant à Galeno lib. antè citato, ubi docens quomodo nõnulla, quæ ab Andromacho ſeniori obſcurè tradita ſunt, explicari debeant, ita ſcribit. Si quid adhuc aliud ſupereſt, quod minus dilucidè ſit ab Andromacho ſeniori elegiacis uerſibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius filio ſoluta oratione deſcriptam. Quod enim ille Cecropium mel obſcurius appellat, hic Atticum apertè nominat. Centaurium ille nulla adhibita diſtinctione in carmine pronunciat, hic uerò in proſa tenue apponit, eo quòd aliud quoque centaurium extet craſſum appellatum. Idem & in ariſtolochia fecit, cùm præter tenuem ariſtolochiam, alia quoque reperiatur, quæ craſſam radicem habeat, & rurſus tertia, quæ rotundam. hactenus Galenus. Quibus nimirum uerbis illi credunt ſuam ſatis firmaſſe ſententiam. Sed ego quidem aliter ſentio, ut qui putem, Ariſtolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuiſſe, quàm clematitim cognominatam. Etenim ut omittam, quòd Dioſcorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Ariſtolochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim; clematitis priuatim à Dioſcoride Ariſtolochiæ longè ſubſcribitur, & quodammodo eius ſpecies conſtituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Vt hinc facilè nobis liceat conijcere, Andromachum & Galenum non aliud ſupradicto loco per tenuem Ariſtolochiam intellexiſſe, quàm clematitim. Adde quòd ſi ad omnium qualitates & facultates ſpectes, ſanè clematitis dignior eſt, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioſcoride teſte, cortice odorato ueſtitam, unguentorum ſpiſſamentis conuenientem. Plinius deinde lib. XXV. cap. VIII. clematitim cæteris prætulit ijs uerbis. Tertium longiſsimæ tenuitatis, uitis nouellæ, cui ſit præcipua uis, quæ clematitis uocatur, ab alijs Cretica. Et paulò pòſt idem ait. Odor omnium medicatus, ſed oblonga radice tenuiorìq; gratior. hæc ille. Quibus utique adſtipulari uidetur etiam Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de Ariſtolochiarum uiribus diſſeruit, ut infrà patebit in earum commentatione. Quare non eſt, meo quidem iudicio, aſſerendum, quòd Ariſtolochia λεπτὴ Andromacho & Galeno ſit aliquod quartum Ariſtolochiæ genus ita uocatum. quandoquidem λεπτὴ hic nullum facit per ſe genus: neque ſolùm tenuem indicat, ſed etiam minorem. atque certè in longarum genere huiuſmodi eſt clematitis. Cæterùm ſi Ariſtolochia Græcis λεπτὴ nominata eſſet aliud genus per ſe, neceſſariò ſtatuendum foret eſſe tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν uocatur. Sed hoc dupliciter falſum eſſe conuincitur. Primò quòd apud Dioſcoridem, Galenum, alioſq; antiquiores, qui de plantarum hiſtoria ac uiribus ſcripſerunt, nuſquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera ſcripta reperiantur, ſcilicet maius & minus. Secundò quòd conſtet, Plinio lib. XXV. cap. VI. centaurium cognomine lepton nullum per ſe genus eſſe, ſed ea appellatione illud tantùm centaurium deſcribi, quod à Dioſcoride & Galeno minus appellatur. quinetiam idem de huius centaurij uiribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot uerbis opus erat, quibus noſtram tueremur, & aliorum refelleremus ſententiam? cùm huic difficultati ſatis ferè facere poſsint uerba ipſius Dioſcoridis, quibus Ariſtolochiæ clematitidis radices expreſsit in hunc modum. ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quod eſt, longiſsimas legit Oribaſius) λεπτάς. id eſt, radices longiores, tenues. Vt uel ex his intelligi poſsit, haud abſurdum eſſe, quòd aliquis Ariſtolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho ſeniori, & iuniori uocatam fuiſſe exiſtimamus. Ex his itaq; omnibus colligendum eſſe arbitror, quòd Ariſtolochia tenuis dicta ab Andromacho, non ſit genus diſtinctum ab alijs, ſed eadem cum clematitide: & quòd ſub Ariſtolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Andromachus, & Galenus. Erit igitur, mea quidem ſententia, Ariſtolochia clematitis, utpote tenuior, odoratior, & præſtantior, in theriacæ compoſitionem addenda: non autem illa longa, quam hic depictam dedimus. Quæ tamen à nobis, fortè rectius, Plinij Piſtolochia cenſetur, ut ſuprà dictum eſt: aut certè aliud Ariſtolochiæ genus ueteribus incognitum.

Veruntamen Fuchſius medicus clariſsimus, ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, aliam plantam Piſtolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Piſtolochia prorſus abhorret. Eſt enim Piſtolochia Fuchſio mollis in uniuerſum planta, quæ uere primo unà cum chelidonio exoritur, & maio, uel ad ſummum iunio contabeſcit. Creſcit hæc tenellis, ſubalbidiſq; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberoſa, inferiori parte ſeſsili, ſuperiori uerò monticuli inſtar elata, intus ubique concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore ariſtolochiæ, & guſtu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd uera Ariſtolochia rotunda ſint deſtituti, eius uicem infeliciter explet. Non tamen ob id cenſendum eſt hanc eſſe Piſtolochiam, quæ à Plinio deſcribitur. Siquidem hæc illi tuberoſa, & inani radice non conſtat: ſed clematitide tenuior eſt, denſis (ut dictum eſt) radicis capillamentis, iunci plenioris craſsitudine. Sed rectius, ueriusq; quantum equidem ſentio, dici poſſet, hanc plantam eſſe Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo lib. XXV. cap. XII. ijs depingitur uerbis. Alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus. De hac etiam Aëtium locutum fuiſſe exiſtimauerim lib. X. cap. II. in curatione obſtructi iecinoris, ubi chelidonij Capni meminit, eo quòd (ut diximus) unà cum chelidonio primùm erumpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius diſſeremus, ubi conſultò fumariæ hiſtoria tractabitur. Porrò quòd huius plantæ radix Ariſtolochiæ rotundæ uicem ſupplere poſſit, atque in huius penuria illa uti liceat, adnotatum reliquit Fuchſius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, in theriaca dia teſſaron. Attamen ſi Galenum ſequi uolumus, pro Ariſtolochia rotunda longam ſubſtituemus. (Fuch. opinio reiecta.) Ariſtolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis. Ariſtolochiæ radix ad medicationes utiliſsima eſt, amara, & ſubacris. Sed ex illis omnium ſubtiliſsima eſt rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appella- (Ariſtolochiæ uires ex Gal. & Meſue.)

tur, fragrantior est. Itaque ea ad unguenta utuntur unguentarij: sed ad sanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, sed nec ipsa inefficax est: uerùm abstergendi, atq; excalfaciendi potentiam possidet, minus quidem quàm rotunda abstergit, ac digerit, sed non minus calefacit, imò forsan plus quoq;. Itaq; in quibus usus est modicæ abstersionis, commodior est longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus crassum humorem ualidius extenuare oportet, illic usus est rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut crassitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & spicula extrahit, & putredines sanat, & sordida ulcera repurgat, ac dentes, gingiuasq; candidas efficit. Auxilio est & asthmaticis, singultientibus, comitialibus, podagricis, si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, ut si quod aliud medicamentum, idonea est. hactenus Galenus. Aristolochiæ uim purgatoriam inesse (quod tamen silentio præterierunt Dioscorides, & Galenus) author est Mesues, qui ita scribit. Aristolochiæ radix pituitosos per inferna ducit humores, atq; etiam, ut nonnulli asserunt, biliosos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium est, quòd asthmaticis maximum adferat iuuamentum. Nomina. *Quæ Græcè* ἀρισολοχία, *Aristolochia quoq; Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Masinocra, seu Zaraued: Italicè, Aristologia; Germanicè, Osterlutey: Hispanicè, Astronomia: Gallicè, Foterlle, aut de la Sarasine.*

γλυκύῤῥιζα. DVLCIS RADIX. CAP. V.

DVLCIS radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticosa est, ramis binûm cubitorum altitudine assurgentibus: folijs lentisci, densis, pinguibus, tactuque gummosis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, asperiore, qui siliquas lentium modo habet rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ, coloris buxei, subacerbis, & dulcibus: quæ densantur in succum, lycij exemplo. Is in arteriæ scabritia efficax habetur: uerùm oportet, ut linguæ subditus eliquescat: æstuanti stomacho, thoraci, ac iocineri conuenit: sanat uesicæ scabiem, & renum dolores, cum passo potus: idem eliquatus sitim sedat: uulneribus illitus accommodatur: commanducatus stomacho prodest. Recentis radicis decoctum ad eadem cõuenit. Eiusdem farina pterygijs commodissimè inspargitur.

Dulcis radicis consideratio. DVLCIS *radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros secutæ, Liquiritiam uocant, & Hetrusci uulgò Regolitia, planta est paucis non cognita. Abundat hac Apulia, præsertim Gargano monte, unde quotannis succus in pastillos condensatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Visitur etiámnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad spectaculum sata; sed & ad medicamentorum usum. Siquidem radix recenter effossa, sicca longè magis præstat, & ori gratior in medicamentis habetur.* Plinij lapsus. *Sed non possum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. XXII. cap. IX. sic inquiens. Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, pinguibus, tactuq; gummosis. Et lib. XXI. cap. XV. dum catalogo quodam aculeatas commemorat stirpes: Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio, nullum enim folium habet. Quædam spinosa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs inest aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut sine controuersia dici posit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouisse, cùm certè nusquam gentium, quod equidem sciam, aculeatis folijs proueniat, sed (ut Dioscorides scribit) lentisci æmulis, densis, pinguibus, tactuq; gummosis. Cuius erroris causa illud facilè esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quàm rei ueritatem, in quo fortasse facili, lubricóque librariorum non aduertentium lapsu* ἐχίνῳ *pro* σχίνῳ *scriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus uocabulorum, uocumq; similitudine deceptus (ut alibi quandoque demonstrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter ueritati cohæret, ut facilè ij quoque deprehendi possint à ueritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam, quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theophrasto libro IX. cap. XIII. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimq; dies degant. Nam (ut idem testatur) circa Meotim paludem plurima nascitur.* Glycyrrhizæ uires ex Gal. *Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Huius fruticis radicum succus in primis utilis est, similiter ut eius radices dulcis,*

dulcis, cum leui quadam adſtrictione. Proinde aſperitates lenire poteſt, nec modò in arteria; uerùm etiam ueſica ſcabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit ſanè natura eius familiaris noſtræ temperaturæ: nam tale monſtratum eſt eſſe id quod dulce eſt. Sed cùm adſtrictio quædam adiuncta ſit, uniuerſum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adſtrictione eſt, tepidæ potiſsimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad ſymmetrum, ſiue temperatum. Porrò quoniam temperie quoq; humidum eſt, quod modicè dulce eſt, iure ſanè etiam ſitim extinguens medicamentum eſt, nimirum modicè humidum, ſimul & humana natura frigidius. Refert Dioſcorides, radicem ſiccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum eſſe remedium. Nomina. *Γλυκύῤῥιζα ſic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Leckritz, ſiue Sueſzholtz: Hiſpanis, Regaliza: Gallis, Recliſſe, ſeu Reygaliſſe.*

Κενταύριον μέγα. CENTAVRIVM MAGNVM. CAP. VI.

CENTAVRIVM magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi braſsicarum colore, ſerrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm, aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: ſemen cnico ſimile, ceu laneis quibuſdam inuolutum. Radix craſſa, grauis, ſolida, tripedalis, ſucco prægnans, cum adſtrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubeſcens. Amat ſolum pingue, & apricum, ac ſyluas, & colles. Copioſiſsima eſt in Lycia, & Peloponneſo, in Arcadia, Helide, & Meſſenia, pluribusque locis circa Pholoën, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulſis, pleuriticis, ſpirandi difficultati, ueteri tuſsi: ſanguinem expuentibus, drachmis duabus tria datur, ſi febris ſit, in aqua; cæteris in uino: item ad tormina, & uuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam uuluæ ſubdita, menſes, atque partus extrahunt. Succus eadem præſtat. Vulneribus prodeſt: nam recens tuſa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coaleſcunt, ſi tuſa ſimul decoquatur. In Lycia ſuccum exprimunt, quo pro lycio utuntur.

Centaurij magni conſid.

CENTAVRIVM *magnum (ut in Rhapontico ſuperius diximus) nil aliud, mea quidem ſententia, eſt, quàm illa inſignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum eſſe credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis ſuperioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus uera cognoſcere ſimplicia medicamenta.* Braſauoli lapſus. *Cæterùm contendat licet Muſa Ferrarienſis medicus clariſsimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunq; officinæ utuntur, Centaurij magni radicem non eſſe; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifeſtè deprehenditur, cùm ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus ſanè notis Centaurium magnum repræſentet. Quippe quòd craſſa ſit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo ſucco prægnans, qui guſtui non modò quadantenus ſit acris; ſed etiam cum aliqua adſtrictione dulcis. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & ſemina illi prorſus ſint eadem, quibus conſtare Centaurium magnum Dioſcorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclariſsimo Apuliæ monte numeroſa naſcitur: quin & in alijs Italiæ locis, nempe in Veronenſi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, ſed infirma radice, ſi ad Apulam compares.* Quorundam hallucinatio. *Non deſunt præterea hac tempeſtate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibuſdam ſeplaſiarijs perſuadere conentur, eam plantam eſſe Centaurium magnum, quæ in aquoſis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs ſalicis modo longis: flore rubenti, ſpicato, quam quidam pro lyſimachia accipiunt. Neque alio, quod ſciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore ſit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum iſti hallucinentur, quantaq; in erroris caligine uerſentur, ij quidem iudicent, qui in ſtirpium hiſtoria multùm ſtudij, & temporis conſumpſerunt.*

Arabum lapſus. *Porrò utriuſque Centaurij uno tantùm capite mentionem facit Meſues: ſed adeò alterum cum altero miſcet, ac confundit, ut mirandum non ſit, ſi à nonnullis ætatis noſtræ diligentiſsimis rei herbariæ inquiſitoribus acriter fuerit accuſatus: quemadmodum & Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utriſq; Serapio. Siquidem is ſcripſit ex auctoritate Aben Meſuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, ſimul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non ſunt, ſed minoris, ut ſequenti capite explicabimus.* Plinij error. *Cæterùm neq; Plinius ab errore uindicari poteſt, qui tametſi in Centaurij magni hiſtoria lib.* XXV. *cap.* VI. *in*

in omnibus ferè Dioscoridi subscribat; in facultatibus tamen errasse uidetur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in maiori, sed in minori tantùm deprehendatur. Centaurij magni uires ex Galeno. *Centaurij magni meminit Galenus lib.* VII. *simplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs differens uerbis. Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul, adstringensq; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostentat, menses prouocans, & fœtum mortuum euellens, uiuumq; corrumpens, atq; eijciens. Adstrictio uerò, opera crassæ, terrenæq; frigiditatis, cùm uulnera glutinet, & sanguinem reijcientibus prosit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri uerò liberis cum uino. Porrò secundum omnium simul qualitatum actionem, ruptis, conuulsis, dyspnœæ, siue spirandi difficultati, tum inueteratæ tussi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solùm quod præter naturam est, oportet; sed partem quoq; euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaq; accommoda est acrimonia, utiq; cùm non sola sit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorsum amaritudini: siquidem uehementiam tunc, atq; uiolentiam, mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata sunt, roboranda, contrahendaq;, adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus ipsius efficit: utunturq; eo medicamento quidam uice lycij.* Nomina. *Græci κενταύριον μέγα id uocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chanturion kibir, Sacurion habre, seu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non sine errore, Reupontic: ut etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.*

Κενταύριον μικρόν. CENTAVRIVM MINVS. CAP. VII.

CENTAVRIVM minus, limnesion aliqui uocauere, quoniam rigua amet loca. Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmum excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente: folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert.

Herba recens tusa suo illitu uulnera conglutinat: uetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosq; humores per aluum exigit, si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm utilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in uellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum uitijs succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans. & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec superemineat aquæ: mox ubi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, usque dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidamque contundunt, atque succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè mouentes, inspissant. quòd si quid concretum faucibus uasis adhærescat, deradunt, reliquoque humori permiscent, noctu diligenter operiunt: nanque ros nocturnus liquores coalescere non sinit. Quæ autem siccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, uti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisque similibus succus: sic ex acerbis uuis melligo elicitur. Lycium tamen, & absynthium, hypocistis, & consimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

Centaurij minoris consideratio. CENTAVRIVM *minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq; mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præstat. Quod passim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centarium minus esse, omnibus, ut arbitror, exploratius est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Quippe quòd nullis in uniuersum notis Centaurij minoris historiæ refragetur. Galenus ob ingentes, mirasq; eius facultates, de ipsius uiribus integrum librum conscripsit, Papiæq; dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, qua sanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Quo fit, ut non parum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris uires cum maiori turpiter confuderint.*

Centaurij minoris uires ex Galeno. *Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoque meminit libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Centaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimùm folia, quæ illi inhærent, & flores, utilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paulùlum habens & adstri-*

ctionis,

ctionis, atq; ob eiuſmodi temperamẽtum admodum exiccatorium eſt medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia utiliora ſint, ſuprà commonui, & nunc nihilo ſecius tamen nos repetere tempeſtiuum eſt, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipſius recentis illitu glutinantur: & uetuſta, quæque ægrè ad cicatricem perduci queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Areſacta uerò glutinatorijs, & deſiccatorijs miſcetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ ſinus, & fiſtulas ſanare ſunt natæ, ueteresq; duritias emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoëthe uocantur, ſanare. Miſcetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima ſunt, quæ uehementer deſiccantia, cum quadam adſtrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam iſchiadicis infundunt, ceu linioſa, & craſſa ducens: nam & talia purgat. quanquam cùm adeò uehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porrò eius, cùm adſimilis ſit facultatis, hoc eſt, exiccatoriæ, & abſterſoriæ, & cætera iam dicta pulchrè efficere poteſt: & cum melle oculis illinitur, menſesq;, & fœtum appoſitus euocat. Sunt qui ipſum præbeant & ijs, quibus nerui affecti ſunt, ut qui euacuet, & deſiccet innoxiè quæ impleta ſunt. Quippe cùm iecinoris quoque obſtructiones optimè expediat, bonumq; ſit lieni indurato remedium, foris impoſitum, nec ſecius, ſi quis bibere ſuſtineat. Κενταύριον Nomina.
μικρόν ſic Græcè, Latinè uerò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion ſege, & ſegir, ſeu Katarion ſages: Italicè, *Centaurea minore:* Germanicè, Tauſent gulden kraut, Fieber kraut, Erdtgall, ſeu Biber kraut: Hiſpanicè, *Fel de tierra:* Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre.

CHAMAELEON ALBVS.

CHAMAELEON NIGER.

Χαμαιλέων λευκός. CHAMAELEON ALBVS. CAP. VIII.

CHAMAELEON albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quòd quibuſdam in locis uiſcum circa radices eius inueniatur: quo pro maſtiche utuntur mulieres. Folia habet ſilybo, aut ſcolymo ſimilia, aſperiora, acutiora, nigroque chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerùm ex medio ſpinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporum lanugines emittit: ſemen cnico ſimile: radicem in lætis collibus craſſam, in montoſis verò graciliorem, in profundo albam, aliquátenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli menſura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in uino auſtero cum origani feruefacti ſucco. Hydropicis cõmodiſsimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum propinatur. Hauſta in uino, ſerpentium uenenis reſiſtit: occídit canes, & ſues: mures item necat, ſubacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

Χαμαιλέων μέλας. CHAMAELEON NIGER. CAP. IX.

CHAMAELEON niger folijs ſcolymo ſimilis eſſet, niſi minora, tenuioraque, ac rubro diſtincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, craſsitudine digitali, ſubrubrum: & in umbella flores ſpinoſos, tenues, hyacinti æmulos, uerſicolores: radice craſſa, nigra, denſa, interdum exeſa, quæ diſſecta flaueſcit, & commanducata mordet. Prouenit in campeſtribus, ſiccis, & cliuoſis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti ſutorij exiguo, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigit: eadem, cùm ſibi ſulphur, & bitumen aſciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines abſterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat. Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice conciſa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoque frangit, ſi ſcriptorio ſtylo feruens admoueatur: uitia cutis in facie, uitiliginesq; cum ſulphure emendat. erodentibus medicamentis admiſcetur: phagedænas, tetraque ulcera illitu ſanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hîc uiridia, illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnuſquam rubra inueniuntur.

Chamæleontis utriuſque conſideratio.

CHAMAELEON *albus tam ab* Hetruſcis, *quàm cæteris ferè* Italiæ *incolis uulgò Carlina uocatur. quòd credat uulgus (ut facilè ſolet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam ſui exercitus peſtem ab angelo demonſtratam fuiſſe, tanquam antidotum omnium præſtantiſsimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam peſtilentiam huiuſce plantæ radices miris, magniſq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quandò enim pota radix (ut Dioſcorides, & Galenus teſtantur) latas interaneorum tineas interimat, et ſerpentium uenenis reſiſtat, mirum utiq; non fuerit, quòd eadē in peſtilentia opem ferre ualeat.*

Quorundam error.

Falluntur nimirum, qui putant, ſtirpem illam pternici non abſimilem (noſtri eam Carcioſo uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruria *utitur, album eſſe Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleontis albi deſcriptionem, in longo admodum caule echinatos ſuos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchſium (pace uiri alioqui eruditiſsimi dixerim) uidiſſe exiſtimauerim: quòd libro ſuo de plantarum hiſtoria primùm ſcribat, nullum hunc edere caulem, ſubinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero ſatis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouiſſe uidetur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, reſpondeat. Naſcitur niger in* Tridentino *agro, Ananienſibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis.*

Monachorũ opi. exploſa.

Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt, cùm certò ſibi perſuadeant, Carlinam (ut eorum utar diſtinctione) caulem proferentem, quam legitimum Chamæleonem nigrum Dioſcoridis ſemper exiſtimauimus, eiuſdem eſſe ſpinam albam, quam Græci ἀκάνθαν λευκὴν *dicunt, Mauritani uerò Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam eſſe ſpinam Arabicam ab Aphris Suchaa uocatam. Quippe cùm ſpina alba (ut Dioſcorides eſt author) bicubitali ſit caule, ipſoq; albicāte, unde fortaſſe nomen traxit, & inani, flore uerò purpureo niteſcat; Carlina uerò hæc caule ſit dodrante paulò maiore; pleno, non inani; ſubrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici poſſe putauerim, Carlinam hanc eſſe ſpinam albam, ſed potius rufam. Cùm nec ſimiliter monachi unquam probare poſsint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam eſſe ſpinam: quòd nuſquam Dioſcoridem ſcripſiſſe inuenerim, ſpinam Arabicam caule uacare, ſed ſpinæ albæ potius eſſe perſimilem. Ex quo rectè (ut arbitror) concludi poteſt, quòd cùm ſpina alba procul dubio caulem edat, eundē quoq; Arabica promat.*

Quorundam opinio reprobata.

Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, niſi ſexu, nempe quòd altera mas, altera uerò fœmina fortaſſe fuerit: negantq; omnino has plantas eſſe Chamæleones, illamq; præſertim nigrum Chamæleonem eſſe nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd ſcripſerit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob cauſam in extrinſecis tantùm uenire medicamentis. Sed cùm raphani uice à compluribus copioſè cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec eſſe hanc nigrum Chamæleonem, nec eius ſpeciem probant. Quibus facilè reſponderi poteſt, quòd fortaſſe hac in re (ſit tamen cum uenia tanti medici dictum) errauerit Galenus, cùm omnibus in confeſſo ſit, quòd ſi in altero duorum aliqua deleteria uis inſit, ea potius in albo, quàm in nigro eſſe poſſit. Quandoquidem non modò ſcribit* Dioſcorides *Ixiam lethale medicamentum in albo tantùm Chamæleōte naſci; ſed quòd eius radix canes, & ſues, ac mures necet, ſi ab eis deuoretur. Quæ ſanè euidens argumentum faciunt, quòd potius albus, quàm niger lethale quiddam obtineat: præſertim cùm nigro nullam lethalem uim aſsignauerit Dioſcorides. Verùm enimuero, ne cui temeritatis nomine ſuſpectus ſim, quòd à Galeno audeam diſſentire, concedamus, non præter rationem id ſcripſiſſe Galenum, quòd Ixia etiámnum oriatur in nigri radice, ut Cretenſes affirmant, qui ex utriuſq; Chamæleonis radicibus Ixiam colligunt ad pennas ſagittis conglutinandas, quòdq; ſcriptum reliquerit* Theophraſtus, *Chamæleonis nigri radice canes pariter necari. Alia nobis ſeſe offert ratio, qua rectius, ut puto, illis reſpondere poſſumus. Siquidem facilè fieri poteſt, quòd in Græcia, fortaſſe in* Ponto, *alijſq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix ſit uenenoſa, & in* Italia *ſalubris, exuta ob cæli huius clementiam lethali facultate, quemadmodum &* Perſea, *quæ tametſi Perſis ſemper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta eſt, ſoli & cæli bonitate.* In Ponto *enim non modò mel ueneno ſum eſt, ſed & plantæ quàm pluri mæ lethiferæ ſunt: imò & animalium partes (quod ſcribat* Strabo Ponticum *caſtoreum ueneno ſum eſſe.) quæ tamen omnia nobis ſalubria ſunt. Arum præterea Cyrenis adeò mitis eſt, ut rapi modo in ciborum uſum ueniat; cùm tamen in Græcia, &* Italia *adeò acerrimum ſit, ut nec coctum, nec crudum edi poſsit. Quin & ſcorpiones in compluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt; in aliquibus uerò, ut in* Tri-

dentino

dentino tractu, nullum ictu uenenum relinquunt: quo etiam in lo
terùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carli
quòd hæc planta omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleone
noribus, tenuioribusq́;, subrubra per medium excurrēte costa: c
floribus in umbella spinosis, uersicoloribus: radice crassa, exteri
tus flauescit. In qua certè delineatione hæ plantæ ita adamußim
sus fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum
dem certior ob diligentiorem inquisitionē factus, hoc tempore a
in sententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ dilig
linis Chamæleones ostendat in Italia, qui rectius suis notis Diosc
alijs quoq́;, non grauabor mutare sententiam. Explodendi sun
stando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Cha
Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio disseren.
errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad mor
uenenum mortiferum. Et quando miscetur cum sauic, & coniun
& porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò q
leoni reddidit Dioscorides: deinde quòd nigrum, non utiq́; album
tiam. Meminit utriusq́; Chamæleonis Theophrastus lib. IX. ca
mæleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum int
Candidi enim candida est, & dulcis, & crassa, & grauiter olen
latim modo raphani decocta est, iunco transfixa in seriem. Vale
comesa acetabuli mensura è uino bibitur austero. Occidit & can
aqua, & oleo: sues cum braßica. Et si hominem ægrescentem ex
triduo iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam e
mo simili, uerùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, ac
ger folio constat adsimili, præterquàm quòd minori, leuioriq́;. T
radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur.
nem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes c
super non ignorandum est, uiscum scilicet, quod Ixiam appellant
mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate sumptum somn
mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum ineant in ope
modo assumunt. Huius plerisq́; locis meminit Plinius, & de eo n ... *uiscum*
aliquod remedium protulit. Χαμαιλέων λευκὸς *sic Græcè, Latine uero Chamæleon albus appellatur: Mauritanis, Chemeleon leute, seu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Carline. At planta, quæ* χαμαιλέων μέλας *Græcis, Chamæleon niger Latinis uocatur: Arabibus, Chemeleon melamos: Italis, Chameleone nero: Germanis, Eber uurtz: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonette.* Nomina.

Κροκοδείλιον. CROCODILIVM. CAP. X.

CROCODILION chamæleontis nigri figuram habet. Nascitur in syluosis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, vt nasturtij, acuto. Feruefacta in aqua, & pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit. datur lienosis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum inest, duplex uti scutum: quod suapte ui vrinam ciet.

SVNT *qui uelint, Carlinam uulgò uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (ut præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in uniuersum notis chamæleontem nigrum repræsentat, ut uix unquā persuaderi possim, eam esse Crocodilium: præsertim cùm facto periculo ijs sanè uiribus careat, quibus Crocodilium præstare scribunt. nempe quòd radicis decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit lōga, leuis, aliquantulum lata, & odore, ut nasturtij, acuto. Illi uerò Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesaq́;: non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium existiment. Verùm cùm illud in litoribus maris nascatur, chamæleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uerò proueniat in syluosis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquā adstipulari possum. O quàm magnifacerent medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, ubi tamen hactenus ipsum uidere non licuit, cùm eius radicis decoctum tanta sit facultate præditum, ut potu tantùm sanguinem copiosum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. non tamen plura tradidit, quàm Dioscorides, à quo illa omnia accepisse uidetur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cùm tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates lib. VII. simplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, sic inquiens. Crocodilij semen acre est, atque odoratum, urinam, mensesq́; ciens. Itaq́; facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, ut quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus ualenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Trahit uerò etiam per nares sanguinem. Quod* κροκοδείλιον *Græci, Latini quoq́; Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio.*

Crocodilij cōsideratio.
Opinio explosa.
Alia opinio reprobata.
Crocodilij uires ex Gal.
Nomina.

Δίψακος.

BRVM VENERIS. CAP. XI.

PSACVS aculeatarum generis est. Caulem haum, spinis horridum: folijs lactucæ, spinosis, binicula singula complectentibus, prælongis, ceu im bullas intus, & extra aculeatas, in dorsi medio tibus, concauo alarum sinu, in quo imber, aut ros tur: vnde dipsaci, quasi sitientis, nomen traxit. amine caulis, singula surculis capitula insunt, ob, echinata spinis: quæ arefacta, candida spectanssectaque medulla tenus, vermiculos ostendunt. imas sedis, fistulasque, si tusa, & decocta in vino usque dum sit crassitudo ceræ, immittatur. Mementum ærea pyxide recondendum. Aiunt formiibus, verrucisque pensilibus remedio esse. Vercapitulorũ in folliculo alligati collo, aut brachio ı, produntur quartanis febribus remedio esse.

PSACVS, quem Latini Labrum Veneris uocant, in ulgaris est planta, ijs præcipuè locis, ubi lanificia exer. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pectunt, expoliunt, detractisq; floccis concinnant. In ia Dipsacum uulgò appellant Cardo da cardare, Foroiuierò Garzo. Seritur is hodie in compluribus Italiæ locis, imq; in agro Bononiensi, singulari à cultoribus adhibita ia. Sed & syluestris quoq; sponte in campestribus, in a, & scrobium aggeribus, in uijs iuxta sepes frequentissicitur, nullis prorsus repugnantibus notis, quas illi reddidit ides. Inuenitur autumni tempore (ut experientia quenere potest) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq; uermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febriedio esse produnt, piscatoribus hamo affigendus maximè tus: etsi Marcellus Dioscoridis interpres, & commentarmiculum hunc nunquam sibi compertum fuisse scribat. sacus officinis, & herbariorum uulgo Virga pastoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam ostendunt: quanquam non adeò striato caule, ac spinis horrido constet, folijs item infirmioribus sit, & capitibus multò minoribus, ut quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita ut sericis uiridi colore infectis floccis similia uideantur.

Virga pastoris duplex.

Cæterùm animaduertendum est, neutrum Dipsaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ describitur, esse Virgam pastoris. Quandoquidem ijs, quantum ex eorum scriptis colligere potui, Pastoris uirgam nil aliud esse putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminæ, quàm maris historiam libro quarto tradidit Dioscorides. Quapropter illud mihi semper persuasum uelim, quòd non à Mauritanis Dipsaco Virgæ pastoris nomen inditum sit, sed à seplasiarijs ijs, qui suis potius pandectis, quàm cæteris castigatissimis, & probatissimis scriptorum monumentis, fidem præstare consueuerunt. Nanq; Matthæus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipsacum Virgam pastoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapsus, Dipsacum ipsum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud assequi non potuerit, quòd Arabum Pastoris uirga, esset Dioscoridis polygonum, non autem Dipsacus: qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepores ab ursis.

Syluatici hallucinatio.

Dipsaci meminit Galenus lib. VI. simpl. med. his paucis. Dipsaci spinæ radix secundo ordine exiccatoria est, habetq; nonnihil absterforium.

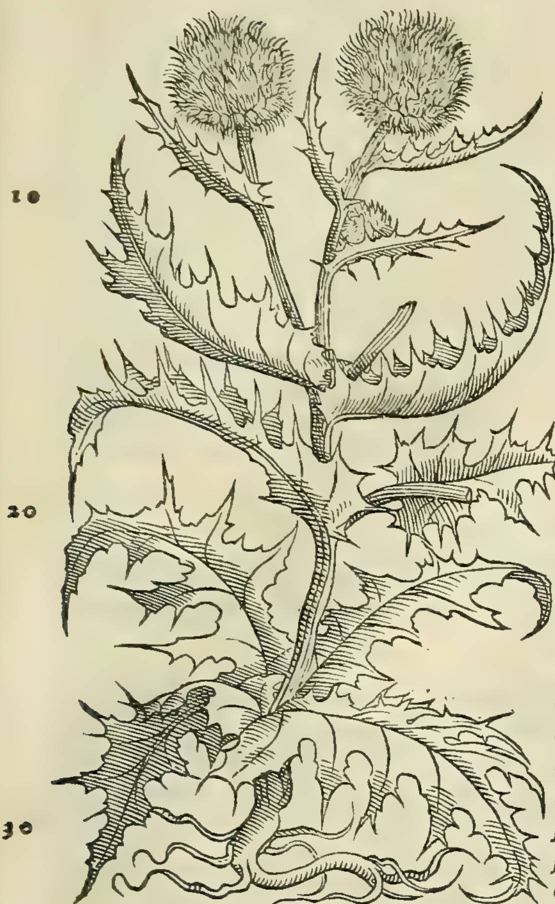
Dipsaci uires ex Galeno.

Planta, quæ Græcis δίψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibsacos: Italis, Cardo, & Dissaco: Germanis, Kartendistel, Garden kraut, Buobenstrel, & Vueber karten: Hispanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardon à carder, & Verge à bergier.

Nomina.

Ἄκανθα

Ἄκανθα λευκή. SPINA ALBA. CAP. XII.

SPINA alba naſcitur in montibus, & ſyluoſis. Folia fert albi chamæleonis, anguſtiora, candidiora, aliquantum hiſpida, & aculeata: caulem ſupra bina cubita altum; pollicari, aut ampliore craſsitudine, albicantem, intus cauum: in cacumine capitulum ineſt ſpinoſum, echini marini æmulum, ſed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus ſemen, ceu cnicum, ſed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, ſtomachicis, & ijs, qui cruenta extuſsiunt, efficax eſt: vrinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodeſt. Epotum ſemen conuulſis infantibus, & à ſerpente demorſis auxiliatur. Geſtatum pro amuleto ſerpentes abigere traditur.

Spinæ albæ conſideratio.

SPINAM *albam ſeplaſiarij Arabas (ut plerunq; ſolent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adſtipulantibus, appellari poßit. Verùm etſi tantam litem tranſigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alij alias herbas oſtentant, & quiſq; ſuam ueram exiſtimat. Quandoquidem ſunt eorum complures, qui ſibi certò perſuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam eſſe, quam aliqui Carduum benedictum uocant, alij uerò uulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocatam, id eſt album chamæleontem, Spinam albam eſſe contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Meſuem ſcripſerunt, quorum ſententiam, ſuperius in chamæleontis utriusq; mentione, ut falſam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam eſſe uelint echinatam illam, ac ſpinis rigentem herbam, quæ Hetruſcis in lacte cogendo coaguli uicem explet. Non deſunt inſuper qui unam, uel alteram ſylueſtrem, ac ſpinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo diſcrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiuſmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchſius ætatis noſtræ medicus alioqui clarißimus:* Fuch. lapſus. *quippe qui ultimo ſuorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in uniuerſum aculeatarum plantarum generum amplißimis conſtat folijs, latè humi ſe ſpargentibus, ac crebris, albisq; ſeu lacteis tota conſperſa maculis. Vnde apud quoſdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etſi à quàm plurimis, præſertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campeſtri planitie naſci, ut noſtra teſtatur Hetruria, ubi paßim ferè frequens naſcitur, non autem in montibus, ac ſyluis, ubi Spina alba Dioſcoridis teſtimonio prouenit. Ego uerò, qui à Dioſcoride ne latum quidem unguem recedere ſoleo, in ſyluoſis montium iugis ſpinam albam legitimam oriri, mihiq; inibi compertam fuiſſe exiſtimo, folijs albi chamæleonis ſimilibus, anguſtioribus tamen, ac candidioribus, ſubhirſutis, ſpinis rigentibus: caule uerò bicubitali, pollicari, uel ampliore craßitudine, ſubalbo, & inani: in cuius cacumine echinus ſubalbidus inſidet, ſed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & ſemine cnico ſimili. Huic planè deſcriptioni, quæ etiam Dioſcoridis eſt, adſtipulantur frequentißimæ plantæ, quæ ſuis echinis, ac ſpinis rigentes, in excelſioribus Ananiæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis ſyluis refertis Iulio menſe uiſuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant ſeplaſiarij, uideant, ſciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, ſed in montibus: quorum ſi quandoq; tum cacumina, tum ſyluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipſam nanciſcentur, quemadmodum & ego inibi eam ſæpißimè reperi. Hæc enim non modò ſeplaſiarijs maximè conducet, ut legitimam Spinam albam ſuis compoſitis medicamentis immiſceant; uerùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uerſatur) qui ſibi perſuadent, Spinam albã illud eſſe cardui genus, quod à Tuſcis, eo quòd (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præſtet, uulgò uocatur Preſura. Error autem ijs facilè deprehendetur, ſi illud adnotare uoluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis paßim ſeratur, folijs albo chamæleonti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiſcuit Meſues ſpinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram ſuo idiomate Bedeguar, alteram uerò Suchaa appellauit, ſyrupo de eupatorio uocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præſertim, quibus naturalia uiſcera, nempe uentriculus, & iecur imbecillia ſint reddita; & ubi à ſua naturali temperie receſſerint. Cuius tamen ſententiæ non parum refragatur Muſa Ferrarienſis: quippe qui longo ſermone contendat, nec Arabicam, nec albam ſpinam huic ſyrupo admiſcendam eſſe, quòd utraq; adſtrictoria ui polleat, quæ (ut ipſe ait) ſyrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obſtructiones tantùm reſerandas, ſemper huius apud medicos fuerit uſus. Qua in re non ſolùm*

Quorundam error.

Braſauoli calumnia cõtra Meſuem.

solùm ostendit Musa auctoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clarißimi dixerim) exactam curandorum morborum rationem calluisse. Nam cùm Mesues syrupum hunc composuisset ad illas curandas febres, quibus naturalia uiscera imbecilla sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicã illi inseruit, utpote quæ adstrictoria ui, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis solent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adstrictoria facultate commendantur. Hinc itaque facilè intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq; sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consilium eius seplasiarijs accipiendum putauerim, quòd spinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac sabinæ folia huic syrupo substituere poßint, & debeant, ut magis atq; magis tũ uasa, tum uiscera laxet. Quippe quòd si tantùm laxandi, ac reserandi facultate hoc medicamentum debuisset esse præditum, non modò harum spinarum radicibus carere debebat; sed etiam rosis, lentiscina resina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non sine methodo, ut quæ robur his uisceribus allatura sint, ab ipso Mesue huic syrupo fuerint admista, ne scilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reserantibus medicamentis uexata, totam humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amissum robur, tanquam uiribus omnibus destituta ad mortem usq; demitteret.

Spinæ albæ uires ex Gal.

Meminit Spinæ albæ Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, & stomachicos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto eius colluantur. Semen tenuis essentiæ, & calidæ facultatis est. Itaq; potum ijs, qui conuelluntur, conuenit.

Nomina.

Quæ planta ἄκανθα λευκὴ Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Ἄκανθα ἀραβική. SPINA ARABICA. CAP. XIII.

ARABICAM spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad sanguinis reiectiones, mensium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiámnum valet. Prouenit in asperis.

Spinæ Arabicæ consid.

ERRASSE *eos nimirum crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cuius hìc meminit Dioscorides, eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indicium est, quòd nusquam consueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere. Nam cùm longa historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina uocatur, primo libro inter arbores descripserit, absurdum quidem uideretur, si eandem præter morem hìc inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd si seorsum harum plantarum historiam tradidit Dioscorides, diuersas quoq; plantas esse necesse est.*

Ruellij hallucinatio.

Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in sua huiusce Arabicæ spinæ mentione, Dioscoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ spinæ in uniuersum æmulam intellexisse, non autem (ut ipse putat) acaciam nuncupatam. Qua in re non satis uirum hunc admirari poßum. quippe qui non modò & Græcis, & Latinis literis sit habitus peritißimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium historia scripsere, facile princeps; sed qui etiam Plinij historiæ fuerit studiosißimus: quem tamen si accuratius perlegisset, ac sequi uoluisset, nunquam arbitror in eum errorem incidisset. Quãdoquidem Plinius lib. XXIIII. cap. XII. alteram ab altera separauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq; abundantiam, etiámnum radice ualentior. Quæ à Dioscoride uerbòtenus transtulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his uerbis. Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item uiridi, sed longè melior est prioribus. Eiusdem meminit etiam lib. XIII. cap. IX. postquàm Perseæ arboris materiem miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facilè putrescit. Quibus ex locis palàm est, non credidisse Plinium, unam tantùm Arabicam, uel Aegyptiam esse spinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni sententiam hac in re non animaduertisse uidetur: siquidem Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum ita scribit.

Spinæ Arabicæ uires ex Galeno.

Spinæ Arabicæ radix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunq;, quibus auxilio est quæ apud nos nascitur spina: sed efficacius tamen omnia iuuant tum radix, tum fructus ipsius. Hic uerò & columellæ prodest, & ijs, quæ in sede inflata sunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non molestam adstrictionem. hæc Galenus. Qui ut has plantas diuersas habuit; ita etiam seorsum de earum uiribus disseruit.

Nomina.

Planta ἄκανθα ἀραβική Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaha.

Σκόλυμος. CARDVVS. CAP. XIIII.

CARDVVS, Græci scolymon uocant, folia chamæleonis habet, & albæ spinæ, nigriora, & crassiora: caulem longum edit, foliosum, capite spinoso: radice nigra, & crassa. Quæ illita grauеolentiam alarum, totiusque corporis emendat: item si decocta in vino bibatur. copiosam autem vrinã, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenerescit, in olera, asparagi modo, transit.

Carduorũ cõsideratio, & genera.

ETSI *unius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioscorides; Theophrasto tamen, Plinio, ac alijs probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primùm de his, qui natura cultrice sponte proueniunt,*

niunt, ſermo fiat, ſcire ſanè conuenit, quòd eorum diuerſa ſunt genera: quorum tamen nomina propria, quod ſciam, non habentur. Atqui Plinio lib. XX. cap. XXIII. duo tantùm eorum genera produntur: unum fruticoſius ſtatim à terra: alterum uerò unicaule, & craſſius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris ſeruntur, multiplex eſt genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruſcis uulgò uocantur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albiq; euadunt, ut magno quidem apparatu, ſecundis cœnis pro bellarijs cum ſale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba feciſſe Theophraſtum lib. VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria, cùm ita ſcribit. Quæ autem Cactus nuncupata eſt, in Sicilia tantùm naſcitur, Græciæ nuſquam habetur. Sui generis planta: hæc enim ſtatim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atq; ſpinoſo. Caules hos cactos appellant. deſquamati cibo idonei ſunt, paulò amaricantes: & reſeruare eos aqua ſalſa conditos conſueuerunt. hæc Theophraſtus. Noſtrates, quibus ubiq; nunc Hetruria ſcatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim uerò (ut audio) ex Sicilia. Quapropter noſtri cum hoc Theophraſti genere maximè conuenire uidentur, quòd ſcripſerit, Cactum Siciliæ peculiarem eſſe plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruſcum uulgus appellat Carcioffi, alijs uerò inibi Archichiochi dicuntur. quorum item meminit Theophraſtus eodem loco, cùm ſubdit. Alium uerò caulem erectum producit, quem pternicem uocant. Is quoq; cibis aptus excreſcit, ſed reſeruari non patitur. Fructus, in quo ſemen, echinata ſpecie eſt. Verùm exemptis lanuginoſis ſeminibus, is quoq; ueſcendus relinquitur, & cerebro palmæ ſimilis eſt. hactenus Theophraſtus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor, intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta uoce Neapolitanis, & Siculis uulgò uocatur Ceſaglione, de quo libro primo in Bdellij mentione abunde diſſeruimus. Carduorum autem, quos uulgò Carcioffi uocari diximus, nobis plura ſunt genera, uaria capitis forma diſtincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, ſed aliqui ſpinis ſurſum reſpicientibus conſtant, alij uerò ad terram uerſis, nonnulli etiam aculeis uacant. Sunt præterea in hoc poſtremo genere, quibus echini in longum faſtigientur, quibus uerò in globum extuberent, dehiſcentibus in altero ſquamatim ſpicis, in altero iiſdem ſquamis, ueluti corticoſis unguibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ inſtar. Ex quo facilè in eam ſententiam deductus ſum, ut crediderim, hanc Cardui ſpeciem poſtremam nucis pineæ æmulam, eſſe Carduum pineam Theophraſto uocatam, quòd is loco antè citato ita de ea ſcribat. Eſt Carduus pinea ab radice foligera: qua de media ſeminalis acanus, uelutí malum, extuberat. hæc ille. Cæterùm Cardui aculeati genus & illud eſt, cuius echinati capitis floribus Hetruſci coaguli uice utuntur, etſi Cardui ſatiui omne genus idem ſuis floribus præſtet. Spinis carebunt, ut hortorum cultores teſtantur, Carduorum capitula, ſi priuſquàm ſeratur ſemen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam naſcentur, ſi delibratis lactucæ radicibus, & diſſectis ſemina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum eſſe, ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaſerint, cùm natura Carduorum omne genus ſpinis uacare nequeat. Cardui meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit Dioſcorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis ſecundum ordinem completum, aut tertium incipientem; ſiccitatis uerò ſecundum aſſignauit. Et libro II. de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum ſuccum generet. Σκόλυμος ea planta eſt Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, ſiue Sacolomas: Italis, Cardo, & Carcioffo: Germanis, Strobildorn: Hiſpanis, Cardo de comer, ſeu Cardos: Gallis, Artichault, & Charchiophe.

Cardui Carcioffi.

Cardui uires ex Gal.

Nomina.

Ποτήριον. POTERIVM. CAP. XV.

POTERIVM, Iones neurada uocant, largè fruticat, cortice obductum tenui, ſpinis horridum, lanugine ſpiſſa, ramulis longis, mollibus, lentisq;, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: ſemine nullius uſus, ſed guſtu acuto, & odorato. Naſcitur in aquoſis, & collibus. Radices demittit binûm, ternûmve cubitorum, neruoſas, & firmas: quæ proximè terram reciſæ, dant ſuccum gummi ſimilem. Tuſæ, præciſis neruis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodeſt.

EX REI herbariæ peritis hactenus neminem reperi, qui Poterium in Italia naſci dixerit, atque ipſum oſtenderit. Quamobrem facilè crediderim, quòd illud non procreet Italia. Nam ſi inibi naſceretur, fieri quidem non potuiſſet, quin hæc ætas, quæ rerum cognitioni maximè dedita eſt, ipſum adinueniſſet: præſertim cùm Dioſcorides, cæteriq; ſcriptores Poterij faciem clare ſatis deſcriptam reliquerint. Sed hîc ſubit nobis mirari Cornarium uirum alioqui ætatis noſtræ inſignem, quòd prunum ſylueſtrem putauerit uerum Poterium eſſe. Quæ certè ſententia ut eſt, meo iudicio, abſurda; ita non immeritò à Fuchſio medico clariſſimo refellitur. Cæterùm etſi nobis hactenus incompertum eſt Poterium; non tamen omittendæ ſunt eius uires, de quibus ſub titulo Neuradis Galenus diſſeruit lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis. Neuras, quidam poterium uocant, deſiccandi abſq; morſu facultatem poſſidet, adeò ut & neruos inciſos glutinare credatur. Radices eius potiſſimùm ſunt eiuſmodi. quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti ſunt nerui. Id Græci ποτήριον quod item Poterium Latini uocant: Itali, Poterio.

Poterij conſideratio.

Cornarij opinio falſa.

Poterij uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀκάνθιον. ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACANTHIVM albæ ſpinæ ſimile, folijs aculeatis per extremitates, † & lanugine araneoſa obductis. ex qua collecta, & neta, ueſtes bombicinis ſimiles texunt. Folia, vel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur.

Acanthij conſideratio.

QVOD Acanthium, cuius hic inter aculeatas herbas meminit Dioſcorides, in Italia naſcatur, equidem affirmare non auſim. Quandoquidem hactenus neminem inueni, qui folia alicuius aculeatæ herbæ mihi oſtenderit, quæ adeò araneoſa, ac ſubtili lanugine obducta ſpectarentur, ut ex ea neta ueſtes bombicinis ſimiles texere quis potuiſſet, ut hic Dioſcorides, & lib. XXIIII. cap. XII. teſtatur Plinius.

Quorundam error.

Quamobrem ingenuè aſſerere non dubitauerim, eos magno in errore uerſari, qui pro Acanthio quandam Cardui montani ſpeciem, echino lanugine quadam obducto, demonſtrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumueſtit, depecti, uel neri poteſt, utpote quæ tenuiſſima ſit, ſine uillis, fragilis, ac omnis lentoris expers.

Nomina.

Quod Græci ἀκάνθιον, Latini ſimiliter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt.

† *Verba illa de lanugine non leguntur in Græcis Dioſcoridis exemplaribus: quæ tamen hic deſiderari oſtendit abruptus auctoris ſermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribaſij codice manu ſcripto, in quo ex probatiſſimo Dioſcoridis libro ita tranſcripta inueniuntur.* καθ᾽ ἃ ἀραχνοειδὴς ἐστὶ χνοῦς. *quæ ad uerbum ſonant. Circa quæ araneoſa eſt lanugo.*

Ἄκανθος. ACANTHVS. CAP. XVII.

ACANTHVS, Romani pæderotam uocant, naſcitur in hortis, petroſis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuiſura, nigricantia, pinguia, læuia: caulem binûm cubitorum, digitali craſſitudine, læuem, prope uerticem ex interuallis circundatum foliolis, ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, ſpinoſis, è quibus flos prodit albus: ſemen oblongum, luteum: caput thyrſi ſpecie: radicibus nititur longis, mucoſis, rubris, & glutinoſis. Quæ uſtis igni, & luxatis artubus illitæ ſubueniunt: potæ urinam ciunt, ſed aluum cohibent: ruptis, conuulſis, tabem ſentientibus, mirè proſunt. Naſcitur & ſylueſtris Acanthus, ſcolymo ſimilis, aculeatus, breuior quàm ſatiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ ſuperior efficax.

Acanthi conſideratio.

CREDVNT omnes ferè huiuſce temporis rei herbariæ ſtudioſi, Acanthum eam eſſe plantam, quæ nobis uulgò uocatur Branca orſina. Quorum ſententiæ nec prorſus refragari, nec planè adſtipulari poſſum. Nam etſi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non ſolùm quòd ij magnæ ſint apud me auctoritatis; ſed etiam quòd ipſe uiderim hanc, quæ Branca urſina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq́;, erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari craſſitudine, per interualla ſub ipſum uſq; uerticem foliolis quibuſdam oblongis, ueluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde ſemen oblongum, luteumq́;: atq; etiam radice eadem conſtet, qua Acanthus; aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca urſina legitimus ſit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti inſtar illius caulem cingunt, nullis ſpinis horrida conſpiciantur, plantaq; ipſa uideatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXII. auctor eſt) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tũ uiridarijs ſeratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus ſit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neq; illud ſuſpicionem noſtram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibuſdam Italiæ locis marmoreis columnis, præſertimq; Corinthias imitantibus, inſculpta reperiuntur, nulla prorſus linea à Brancæ urſinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quiſpiam facilè reſpondere poſſet, quòd etſi utraq; eandem retineant formam; non ob id tamen neceſſariò unam & eandem ſpeciem repræſentant. Quare quemadmodum dubium eſt aſſerere, Brancam urſinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium eſſe uidetur. Cæterùm ad hãc tollendam dubitationem

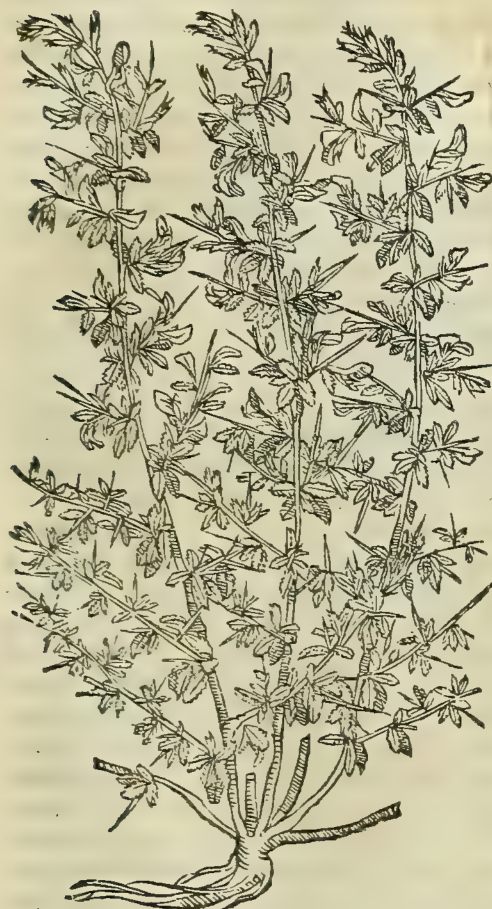
illud

illud non parum, meo iudicio, facit, quòd iiſdem facultatibus Branca urſina prædita ſit, quibus pollere Acāthum Dioſcorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud inſuper addiderim, quod etſi dicat Dioſcorides, oriri Acanthum caule foliolis ſpinoſis, ceu nucamentis, prope uerticem uſq; ex interuallis circumueſtito; poteſt tamen intelligi, quòd non re uera foliola illa aculeis horreant; ſed quòd adeò acuminata erumpant, ut ſanè ſpinis perſimilia uideantur. Id quod facilè credi poteſt, cùm cæteris omnibus notis Branca Vrſina Acantho à Dioſcoride repræſentato adamußim reſpondeat. Neq; impedit, quòd loco citato aſſerat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, aſſurgentiumq; puluinorum toros ueſtire. Quanuis enim necti haud facilè ex ſe ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queunt, ut uimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari poßint. His itaq; rationibus innixus, eos equidem non aberraſſe exiſtimo, qui Acanthum, & Brancam urſinam, unam & candem plantam eſſe ſcriptis tradiderunt. Reperitur & ſylueſtris Acanthus carduo (ut Dioſcorides inquit) ſimilis, ſpinoſus, folijs tamen domeſtico anguſtioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera conſtituit. Acanthi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria eſt, et leuiter inciſoria, & tenuium partium. Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè ſimiliter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orſina: Germanicè, Beren klauu: Hiſpanicè, Yerua giguante, & Branqua urſina: Gallicè, Branize urſine. Quæ uerò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis Acanthus ſylueſtris uocatur: Italis, Acantho ſaluatico.

Acăthi facultas ex Gal.

Nomina.

Ἀνωνὶς, ἢ ὄνωνις. ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. VIII.

ANONIS, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticoſos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs lenticulæ, tenuibus, puſillis, ad rutæ, aut pratenſis loti folia accedentibus, ſubhirſutis, odoratis, non iniucundè olentibus. Muria condîtur, antequàm ſpinoſa fiat, cibis gratiſsima. Rami acutioribus ſpinis, & ueluti ſpiculis firmioribus horrent. Radicem mittit candidam. Quæ excalfacit, & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in poſca, dolorem dentium collutione mitigat. Decoctum eius potu hæmorrhoidas ſanare creditur.

NASCITVR Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido præſertim ſolo: folijs tenuibus lentis modo, puſillis, quæ ad rutæ, uel pratenſis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioſcoride depingitur. Ruſticis ob id notißima eſt, quòd non modò ſuo ramorum, ac radicum implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum ſulcis ſæpius remoretur, unde Reſta bouis compluribus nominatur; ſed quòd etiam meſſoribus, & fœniſecis ſpinis ſuis acutis admodum ſit infeſta. Nam etſi prædura, calloſaq; ſit eorum cutis; eam tamen ſuis perforat aculeis, quibus quaſi ſpiculis, cùm maturuerit, horrida conſpicitur. Inſubres hanc uulgò Bonaga uocant. Cæterùm quanuis floris eius nihil meminerit Dioſcorides; conſtat tamen flore plerunque purpureo ſubalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibuſdam in locis aculeis uacat. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophraſtus libro VI. cap. V. de plantarum hiſtoria, ſic ſcribens. Ononis ramis aculeigerum eſt, anno tantùm perdurans, folio rutæ ſimilis, ſed per totum caulem appoſito, ut ueluti coronam ex interuallis tota ſpecies repræſentet. Florem minutulum, & in ſiliqua non undique ſeptum edit. Naſcitur glutinoſo, lætoq; ſolo, & præcipuè in ſegetibus, atque cultis: qua de cauſa agricolis inimica exit. Viuax admodum eſt. Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus ſua infima pellit: & ſingulis annis, ſurculis in latus emiſsis, rurſus poſtero anno deorſum uerſus pellere ſolita eſt. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus eſt. Incipit germinare æſtate, perficiturq; autumno. hactenus Theophraſtus. Huius quoque mentionem fecit Plinius lib. XXVII. cap. IIII. ubi ſic inquit. Anonim, quidam ononida malunt uocare, ramoſam, ſimilem fœno Græco, niſi fruticoſior, hirſutiorq; eſſet, odore iucundo: poſt uer ſpinoſa. hec Plinius. Qui tamen hac in re erraſſe deprehenditur: ſiquidem non poſt uer Anonis ſpinoſa redditur, ſed (ut Theophraſtus author eſt) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam præſtat ad renum calculos comminuendos, expellendosq;, obſtructis præſertim urinæ meatibus. quod multorum teſtimonio compertum eſt qui calculo affecti, ubi tantùm radices corticum puluerem ex uino diutius bibiſſent, priſtinam ſanitatem recuperarunt. Noui

Anonidis cõſideratio.

Anonidis hiſtor. ex Theophraſto.

quendam, qui huiusce radicis puluere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sanatus est: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione, ustioneq; hunc curari posse antea statutum esset. Anonidis uires ex Gal. *Anonidis uires descripsit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè est utilis, habens quippiam & abstersorium, & incisorium. Proinde non tantùm urinas prouocat; sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas cito detrahit. Vtuntur porrò ea quoque & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes.*

Nomina. *Huic plantæ nomen Græcum est ἀνωνίς, & ὀνωνίς: Latinum item, Anonis, & Ononis: Italicum, Anonide: Germanicum, Hauuhechel, & Stallkraut: Hispanicum, Gatilhos, & Gathinos: Gallicum, Bugraues, & Bugrundes.*

Λευκάκανθα. LEVCACANTHA. CAP. XIX.

LEVCACANTHA, prædita est radice cyperi, ualida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium sedat: ueteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex uino poto. Eadem ruptis, & conuulsis medetur. Radicis epotus succus eosdem præbet effectus.

Leucacanthæ consideratio. IN *manifesto errore uersantur, qui sentiunt, Leucacātham, hoc est, albam spinam, de cuius historia, & uiribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius disseruimus, nullo pacto differre. Qua in sententia, uel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maximè deprehenditur, quòd cùm debuisset, more suo, post Anonidis tractationem, cuius titulo spinam albam quoq; adiunxerat, quam tamen albam spinam nominasse rectius fortè erat, eiusdem albæ spinæ historiam referre, ex industria eam silentio præterijt. Nam cùm existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudicauit, earum historiam in Alba spina repetere, quam antea in Spinæ albæ mentione tradiderat.* Ruel. lapsus. *Quo tamen in loco ab errore uindicari non potest: quippe quoniam postquàm spinæ albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis spinam subdidit, quæ cùm in arbustum undiq; aculeis armatum assurgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham: sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quàm ut pluribus refelli postulet. Quòd autem differant inter se Acantha leuce, et Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facilè princeps ostendit; sed Galenus etiam, & Paulus. qui præterquàm quòd alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderunt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nā de Acantha leuce disserens lib.* XXIIII. *cap.* XII. *sic inquit. Spinæ albæ semen cōtra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit lib.* XXII. *cap.* XVI. *ubi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum, & lumborum (ut Hicesius tradit) semine poto drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisq; medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidisse debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo uiro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoq; capita, imò (pace eius dixerim) integrū ferè surripuit opus, ita ut is omnibus illud suum fecisse uideatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacantha, tum aliàs sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre.* Brasauoli error. *Porrò illud etiam nobis silentio non dissimulandum, ut ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, ut falsò, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrupis libello in eupatorij syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam suprà libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, ut puto, complexus est. Cæterùm cùm nec Dioscorides, nec Plinius tradāt, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, unam secernere, quæ uerè Leucacanthā repræsentet. tametsi damnandus usquequaq; non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibusdā maculis*

lis depinguntur. N*am præterquàm quòd coniectura quadam dici poſſet, eam à maculis illis albicantibus ſibi* Leuca*canthæ nomen adinueniſſe, radicis etiam ipſius tum durities, tum amaritudo, etſi forma cyperinas non æmuletur, conſentire uidentur. Sed hoc potius diſputandi, quàm aſſerendi gratia proponimus: cùm adhuc nihil certi nobis compertum ſit.* Leucacanthæ *uires paucis perſtrinxit* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Leu*cacanthon, quidam autem polygonaton, alij iſchiada nuncupant. Huius amara radix eſt, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo eſt ordine.* Λευκάκανθα *quæ* Græcis, *Alba ſpina* Latinis *appellatur:* Italis, *Bianca ſpina.*

Nomina.

Leucacanthæ uires ex Gal.

Τραγάκανθα. TRAGACANTHA. CAP. XX.

TRAGACANTHAE radix lata, & lignoſa ſummo ceſpite nititur: unde ſurculos humiles, robuſtos, latiſsimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ ſub ſe ſpinas albas, rectas, & firmas occulunt. Eſt etiámnum tragacantha lacryma, quæ uulnerata radice manans, concreuit. Præſtat pellucens, gracilis, læuis, ſyncera, & ſubdulcis. Cutis ſpiracula, ut gummi, obſtruit. Huius increbuit uſus ad oculorum medicamenta, ad tuſsim, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæteraſque deſtillationes, cum melle in delinctu: ſubdita quoque linguæ liqueſcit. In paſſo madefacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & ueſicæ roſiones, miſto cornu cerui uſto, & eloto, aut ſciſsi aluminis momento.

TRAGACANTHAE *plantam, à qua effigiem, quàm hìc exhibemus, deprompſimus, iampridem ad nos miſit quidam rei herbariæ ſtudioſus, qui illam attulerat ex* Apulia Gargano monte. *Ea certè eſt, quæ nullis prorſus notis à* Dioſcoridis *hiſtoria diſſentiat, ut ex eius pictura omnibus liquidò conſtare poteſt. Cæterùm lacryma è uulnerata radice manans, quam ſeplaſiarij uulgò uocant* Gomma draganti, *paſſim in officinis concreta uiſitur, è* Creta, Aſia, *&* Græcia *aduecta. At non modò hæc (ut* Dioſcorides *inquit) è uulnerata prius radice manat; ſed etiam ſponte (ut* Theophraſtus *eſt author) ab ea ſciſſo in latere cortice diſtillat. Sed hanc, qua utimur,* Monachi *illi reuerendi, qui in* Meſuem *commentarios ediderunt, ueram eſſe* Tragacanthæ *lacrymam negant, quòd legitima linguæ ſubdita facilè,* Dioſcoridis *teſtimonio, colliqueſcat: hæc uerò nunquam, cum linguæ ſuppoſita adeò lenta, tenaxq; euadat, admiſta ſaliua, ut nullo ferè temporis tractu diſſolui liquariq; poſſit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cælo aberrant, ut qui* Dioſcoridis *ſententiam perperàm acceperint. Siquidem* Dioſcorides *non de ſola lacryma linguæ ſubdita, ſed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri ſcribit, cùm inquit. Vſus eius ad oculorum medicamenta, ad tuſſes, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæteraſq; deſtillationes, cum melle in delinctu: liqueſcitq; ſubiecta linguæ. hæc* Dioſcorides. *Ex quibus palàm eſt uoluiſſe* Dioſcoridem Tragacanthæ *lacrymam non ſolam, & per ſe tantùm, ſed in eclegmate cum melle paratam linguæ eſſe ſubijciendam, ut clariſsimorum medicorum inſtitutione fieri adſolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthæ trochiſcis, quibus ipſa commiſcetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aſpera arteria, pulmo, ac pectus uniuerſum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguæ ſubdita ſenſim, leniterq; liqueſcere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hìc* Dioſcorides *eclegmatis uſum recta methodo deſcribere. Nam ſi huiuſmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorſus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, ſed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd ſi intellexiſſet* Dioſcorides *lacrymam per ſe tantùm linguæ ſubmittendam, ſubiunxiſſet quidem, ut ſui moris eſt, quibus in morbis id factitandum eſſet. quandoquidem planè abſurdum uideretur ſcribere, quòd aliquod gummi linguæ ſubijciatur, paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde ſilentio inuoluere, quibus in morbis id faciendum.* His *itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi poteſt uoluiſſe* Dioſcoridem, *eclegma, quod* Tragacanthæ *lacrymam exceperit, linguæ ſubijciendum eſſe, non ipſam tantùm lacrymam; ſed etiam* Monachos *in hoc, ut aliàs ſæpe, deceptos eſſe.* Tragacanthæ *uires ſcriptas reliquit* Galenus *libro* VIII.

Tragacanthæ conſideratio.

Monachorũ erratum.

Tragacanthæ uires ex Gal. *simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha similem gummi uim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et sanè similiter illi desiccat.* Τραγάκανθα

Nomina. *sic Græcè, ut etiam Latinè, & Italicè, Tragacantha uocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chateth, Alcuted, seu Alchathad: Germanicè, Dragant: Hispanicè, Alquetira.*

ERYNGIVM.

ERYNGIVM MARINVM.

Ἠρύγγιον. ERYNGIVM. CAP. XXI.

ERYNGION aculeatarum generis. Cuius folia in principio, sale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica: sed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in spinas aculeantur. in quorum summitatibus globosa capitula, durarũ, acutissimarumque spinarum ambitu stellatim circumuallantur, quorum colos aliàs uiridis, aliàs albus, interdum cœruleus inuenitur. Radix oblonga, lata. foris nigra, internè candida, pollicis crassitudine, odorata. Nascitur in asperis, & campestribus. Vim habet calfactoriam. Pota menses, & urinas pellit: tormina, inflationesque, discutit: contra iocinerum uitia, serpentium, morsus, & hausta uenena, cum uino prodest: bibitur aduersus plurima, cum seminis pastinacæ drachma una. appensa, illitáve, tubercula discutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opisthotonicis, & comitialibus medetur.

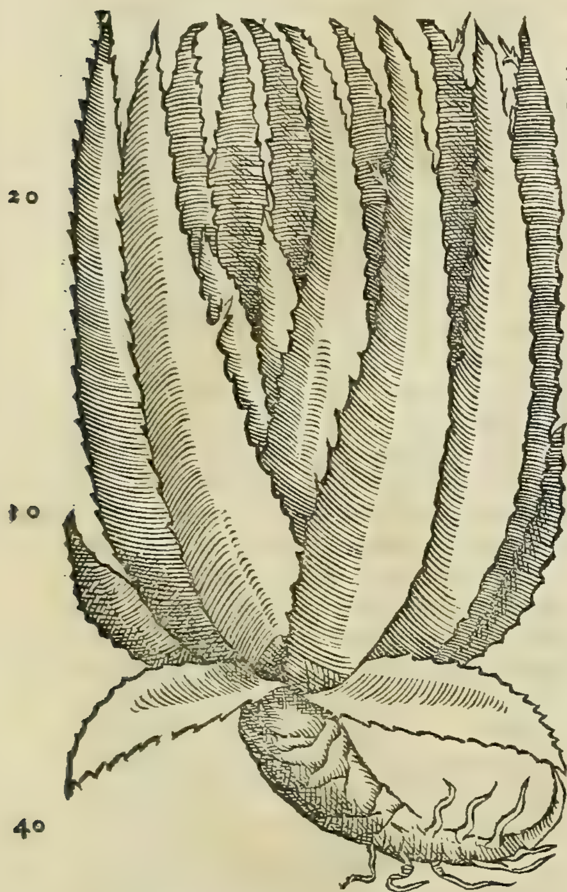
Eryngii consideratio. LONGE quidem aberrant *seplasiarij Senenses in Eryngij cognitione, utpote qui pro Eryngij radicibus assumant aculeatæ cuiusdam stirpis radices, quam Cacatreppola uulgò uocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio respondeat. Legitimum Eryngium, quod, meo iudicio, Dioscoridis descriptioni nihil refragetur, frequens inuenitur prope Tridentina mœnia, ac in Goritiensi agro, quin & in compluribus Italiæ locis. Est & Eryngium marinum, quo Veneta litora undiq; referta spectantur. Assurgit hoc folijs altero latioribus, circinato ambitu spinosis: radicibus longioribus, mollioribusq;, saccharo asseruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametsi non meminerit Dioscorides; Plinius tamen lib.* XXII. *cap.* VII. *utriusque historiam tradidit.* Quorundam errores. *Quo fit, ut eorum sententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium esse existimant, ut in crocodilij mentione superius diximus. Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoque hallucinantur: nam cùm Serapio in capite de Secacul, neque Dioscoridem, neque Galenum citet, quos maximè in simplicium historia sequitur, quorumq; dicta bona fide refert, sed tantùm suæ gentis auctoribus nitatur, clarissimum præbet indicium, Secacul diuersum fuisse, & plantam Græcis incognitam.*

gnitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno uirium & notarum diſcrimine. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo, tum melle aſſeruatas uenereis infeliciter commiſcent auxilijs, ut qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum eſt Serapionem Aſtera Atticum, ſiue Bubonium cum eryngio confudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, qua cœruleo colore ſe inuicem æmulantur: etſi quæ Bubonio inſunt, nullis aculeis horreant. Meminit Eryngij Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata ſunt, ſuperat. Siccitatem uerò in tenui eſſentia conſiſtentem non paruam obtinet. Eius nomen Græcum ἠρύγγιον: Latinum item, Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendiſtel, Manſtreuu; Hiſpanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault.

Eryngij uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀλόη. ALOE. CAP. XXII.

ALOES folium ſcillæ ſimilitudinem habet, craſſum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorſus pandum: folia gerit curta, quæ utrinque ex obliquo longioribus interuallis ſtriantur, & in ſpinulas deſinunt. Caulis emittitur non diſsimilis antherico: flos albus: fructus haſtulæ regiæ cognatus: graui tota eſt odore, & guſtu amariſsima: radice una, ceu palo, in terram depacta. Plurima, præpinguiſque in India gignitur, ex qua coactus ſuccus adfertur. Naſcitur etiam in Aſia, & Arabia in locis quibuſdam maritimis: & in inſulis (ut in Andro) non valde ſucco extrahendo idonea, ſed ad glutinanda vulnera ſanè quàm vtilis, ſi detrita illinatur.

Duo ſucci genera: quoddam arenoſum, quod ſedimentum puriſsimæ eſſe uidetur: alterum ad iecinoris imaginem uergit. Eligi debet boni odoris, ſyncera, quæ nihil doli ſenſit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liqueſcens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur guſtu, amaritudine, & ualido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima uſque fruſta reſoluitur. Nec deſunt, qui acaciam immiſceant. Natura eius eſt ſpiſſare, exiccare, ſomnum allicere, & corpora denſare, aluum reſoluere. Stomachnm repurgat binûm cochlearium menſura, in aqua frigida, aut egelida pota: ſanguinis reiectiones ſiſtit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum reſina, aut cum aqua, vel melle cocto ſumpta, aluum ſoluit: purgationis perfectæ cauſa tribus drachmis ſumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admiſta, præſtat, ut minus ſtomachum infeſtent: ſicca glutinandis vulneribus inſpargitur: ulcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & diſrupta puerorum præputia iungit: condylomata, rimaſque ſedis ex paſſo ſanat: hæmorrhoidum abundantiam, & ſanguinis eruptiones ſiſtit: pterygia ad ciatricem ducit: liuores, & inſignita ex melle tollit. Priuatim ſcabras lippitudines, pruriginesque angulorum permulcet: dolorem capitis ſedat, tempori bus & fronti illita, ex aceto & roſaceo: capillum fluentem continet cum uino: tonſillis, gingiuis, & omnibus oris ulceribus, cum melle & uino proficit. Oculorum medicamentis torretur in munda, & candenti teſta, pennaque ſubinde uerſatur, vt poſsit æqualiter torreri. Lauatur, vt quod ſit arenoſiſsimum, tanquam inutile ſubſidat, & læue, ac pinguiſsimum aſſumatur.

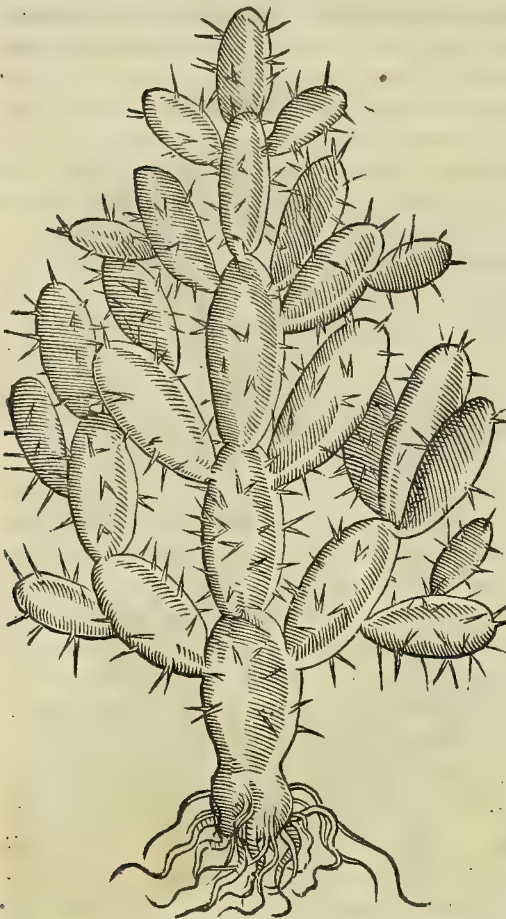
NON dubium eſt, quin ea legitima ſit Aloë, qua paßim officinæ utuntur. Nam electißima, ac purißima (adulterata enim quandoq; etiam inuenitur) omnes præſtat tum notas, tum uires, quæ ſyncerißimæ à Dioſcoride aßignantur. Aloë ætate noſtra in quàm plurimis Italiæ locis uireſcere conſpicitur, præſertim Romæ, & Neapoli, ubi ſuper ædium feneſtris, ac atrijs in fictilibus uaſis terra plenis alitur, ac fouetur ad ſpectaculum potius, quàm ad medicum uſum. Quemadmodum & herba Plinio OPVNTIA *dicta, folio Aloë longè craßiori, ac ampliori. Mirum quòd ex huius folio tantùm plantato radices fiunt, atq; ea ita non ſecus naſcitur, ac ſi tota planta ſereretur. Illud etiam eam ſpectantibus permirum accedit, quòd temporis ſpatio fructus proferat ficis ſimiles. unde à pleriſq; Ficus Indica nominatur. Inuehuntur acerrimè in Meſuem Manardus Ferrarienſis, & Fuchſius ipſum ſecutus, quòd affirmauerit*

Aloës conſideratio.

Opuntia Plinij.

Meſues à calumnia uindicatus.

OPVNTIA.

ille, Aloën per os sumptam uenarum oscula adeò reserare, ut inde postea sanguis facilè exiliat, cùm id (ut ipsi aiunt) tum Dioscoridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictum sit, à ueritate desciuerint, non multo quidem labore demonstrare possem, ni præter institutum nostrum id esse censerem, niq; compertum haberem, illis prius rectè, meo iudicio, responsum fuisse à Iacobo Syluio clarissimo ætatis nostræ medico in Mesuem scribentē, et à Gratianopolitano quodā. qui tam probatissimis rationibus Mesuem tuentur, ut non amplius Manardo, ac Fuchsio hìc eum lacerandi locum relictum esse putem.

Aloës uires ex Galeno.

Aloës meminit Galenus lib. VI. simpl. medic. ubi sic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ nascitur in magna Syria, aquosior est, & facultatis imbecillioris: attamen usq; adeò desiccare potest, ut uulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis est Cœlesyria, & Arabia, multò est melior. Optima autem Indica, cuius liquor est, id quod ad nos importatur, medicamentum Aloë cognominatum, ad plurimas res, propter siccitatem mordicationis expertem, utile. Est autem non simplicis naturæ, sed ut indicio est gustus, adstringit simul, & amara est: adstringit quidem mediocriter, sed uehementer amara est. Subducit & uentrem, utputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo stercore uocant ἐκκοπρωτικά. Itaque ex dictis patet (si quidem memoria tenemus, quæ in quarto libro sunt demonstrata) quòd tertij sit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intensi, aut secundi exoluti. Sed & ipsius facultatis misturam attestantur particularia eius opera: nam & utile stomacho medicamen est, ut si quid aliud: & sinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt, & maximè, quæ in ano sunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua subacta, & uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit similiter utenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In summa, repellere, & digererē simul potest, cum hoc, ut paulùm extergat, quantum uidelicet ulceribus puris non sit molestum. Præterea idem Galenus lib. VIII. de compositione medicamentorum loc. in hieræ mentione, de Aloë ita scriptum reliquit. Atqui ipsam aloën Andromachus quidem lotam, ex alijs autem aliqui etiam sic, aliqui uerò illotam adijciunt. Verùm iam nosse operæpretium est, ad uentris subductionem illotam aloën aptiorem esse, multum uerò de medicamentaria ui deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, si non uehemens, sed ualde debilis sit febris. Quidam uerò etiam ex illota aloë pharmacum multis sic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifestè læsissent, in alijs rursus maximum experti sunt nocumentum. Infestissima est enim aloë, etiam lota, his qui citra uitiatos humores ex intemperie calida & sicca affliguntur. Proximam ab his læsionem percipiunt, qui siccam intemperiem habent, etiam cum frigiditate coniunctam. & in uniuersum qui ex sola qualitate particulam aliquam læsam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipsas euacuantibus egent. quæ uerò absque his consistunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloë constantis usu. Itaq; ubi humiditas uitiata tunicas uentris perrigat, ex aloë picra utilis est, expurgans humiditatem. Omnino autem sic affectis accessio nauseæ plus aut minus adest. Euacuatio igitur affligentis humoris per solam aloën contingit, quæ purgatoriam uim non fortem habet; sed ut ea, quæ circa aluum sunt, quæ etiam contingit, purgare possit. Et si aliquando ampliori pondere exhibeatur, usque ad locos circa hepar conscendit. non tamen totius corporis purgatoria aloë existit. Cæterùm ex his quæ ei admiscentur, mastiche ut stomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloës uim frangere queat, admiscetur. Cinnamomum uerò eadem gratia, & prætereà quòd tenuissimarum partium est, ut aperire uentris meatus possit, extergereq; ac attenuare, si quid uiscosum aut crassum in humoribus feratur. Crassos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloë trahere non potest. Quapropter biliosarum uentris affectionum optimum pharmacum est, adeò ut in uno die sæpe multos stomachicos creditos persanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex uitiatis humoribus ortos, cinnamomum admistum: utpote quod alterantem habet facultatem uitiosarum qualitatum in id quod secundum naturam habet. Hactenus de aloë ex Galeno locis citatis.

Ex Mesue.

Deijcit Aloë (ut Mesues auctor est) non modò bilem: sed & pituitam ipsam. Caput, uentriculumq; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè succurrit. Inflammato, æstuantiq; bilis redundantia uentriculo auxilio est. Quotidianus eius usus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; sed etiam defunctorum corpora. Cum draconis sanguine, & myrrha ulcera contumacia sanat, quòd sine morsu aliquò exiccare possit. Sensus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris sedis inflammationibus nocet: quāobrem ijs ab eius assumptione abstinendum est, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Mesues. Cæterùm necat Aloë uentris tineas ex lacte, uel melle sumpta: aut ombilico tenus apposita, bubalo felle, & aceto subacta.

Planta,

ABSINTHIVM.

Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloë uocatur: Mauritanis, Saber, Paber, ſiue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Alepatic, & Bitter aloes: Hiſpanis, Hierua baboſa: Gallis, Aloes, ſeu Perroquet. Nomina.

Ἀψίνθιον. ABSINTHIVM. CAP. XXIII.

Absinthivm, aliqui bathypicron, herba vulgò cognita. Præſtantius in Ponto, & Cappadocia, in mōte Tauro naſcitur. Vim habet calfaciendi, & adſtringendi. Bilem expurgat, quæ & ſtomacho, & ventri inhæſit: vrinam cit, & crapulam præſumptum arcet. ad inflationes ventris, & ſtomachi dolores prodeſt, cum ſeſeli, & nardo Gallico potum: faſtidia diſcutit, & arquatos ſanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis hauſtum: menſes cit pōtum, aut cum melle appoſitum. Contra fungorum ſtrangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduerſatur ixiæ venenis cum vino: item cicutæ, & muris aranei morſibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad ſugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, ſi manat ſanies. Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis ſuffitu compeſcit. Decoctum in paſſo dolentibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: ſtomacho quoque longa valetudine laboranti cum roſaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquæ inter cutem, lienoſiſque ſubuenit. Vinum ex eo fit, quod abſinthiten vocant, præſertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta vtuntur, cum febri carent: alioquin in æſtate propinant, & acceptam huic vino incolumitatem referunt. Inſparſum arcis abſinthium, veſtes ab erodentium iniuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium eroſione tuetur. Exiſtimatur liquamentum eoſdem præſtare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam ſtomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

ABSINTHIVM MARINVM.

Ἀψίνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIIII.

Absinthivm marinum, quod aliqui Seriphiū vocant, copioſiſsimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphoriſi Aegypti gignitur: quo Iſiaci pro oliuæ ramo vtuntur. Herba eſt tenuis, abrotoni parui ſimilitudine, referta minutulis ſeminibus, ſubamara, ſtomacho inimica. Ea grauiter olet, & cum quadam calfactione adſtringit. Per ſeſe, aut cum oryza cocta, interaneorum animalia, tereteſque tineas, adiecto melle enecat. aluum læuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præſtare poteſt. Pecora maximè pingueſcunt hoc pabulo. Tertium genus abſinthio aſſignatur, quo Gallia alpibus finitima ſcatet. Id patrio nomine Santonicum vocant, regionis, in qua naſcitur, cognomento, abſinthio non diſsimile: verùm ſubamarum eſt, non adeò ſeminis fœcundum. Eadem quæ ſeriphium poteſt.

Absinthiorũ consideratio.

ABSINTHII genera tria hîc à Dioscoride traduntur, nempe uulgare nostrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iecinoris, & uentriculi inflammationes libro undecimo capite decimosexto. Methodi medendi prodidit Galenus, sic scribens. Cùm autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, ueluti in libris de medicamentis est traditum, utique in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est uehementißima, adstrictio uerò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & uentris phlegmonas eligi præstat. Porrò idest tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoque huic non modò non insuauis; uerùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico semper uti. hæc Galenus. Cuius auctoritate freti credidere recentiorum nonnulli, Ponticum absinthium à communi nostrate specie non parum differre, quemadmodum Seriphium, & Santonicum. Sed equidem nullo alio discrimine alterum ab altero dißidere crediderim, quàm quòd Ponticum sit climatis illius temperie, & folijs, & floribus nostrate longè minoribus: quin & eam ob causam adstrictoria facultate, ac etiam odore præcellat. Quod abunde declarauit Galenus libro VI. simplicium medic. ubi de Abrotono agit, cùm inquit. Abrotoni duæ sunt species, altera quam marem, altera quam fœminam nuncupant. quod ipsum definitum est, tum apud Dioscoridem, tum apud Pamphilum, aliosq; innumeros. At aliud est ab eo Absinthium, cuius rursum tres statuendæ sunt species, quarum unam eodem cum genere ipso nomine appellitant, cuiusmodi potißimùm est Ponticum, alterum Seriphum, tertium Santonicum. hæc ille. Quocirca rectè quidem sensisse uidetur Dioscorides, quòd in uulgaris Absinthij genere Ponticum præ cæteris commendauerit. Ex his igitur palàm esse puto, specie quidem à nostrate non differre absinthium, quod in Ponto gignitur; sed quibusdam tum facultatibus, tum qualitatibus tantùm. Absinthium autem huiusmodi, quod cæteris præstantius sit, non solùm in Ponto nascitur; uerùm etiam in Hungaria, Transyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo conuenit, quod Galenus deliniauit. Etenim id folio, caule, flore, ac semine constat longè, quàm commune nostrum Absinthium, minoribus. Saporem habet amariusculum, cui non parua adstringendi uis coniuncta est. Odorem etiam spirat (ut Galenus testatur) non insuauem, ita ut odorati nonnihil resipiat. Mesues, ut Syluius doctißimè adnotauit, nescio tamen qua ratione ductus, Ponticum, Romanum appellat. Monachi uerò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesui Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in uniuersa Italia prouenit. Plinius lib. XXVII. cap. VII. Ponticum scribit multò Italico amarius esse. in quo sanè Galeni sententiæ & refragatur, & errat. Ponticum absinthium efficacem uim obtinet ad aquam intercutem, ut mihi iam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam noui hydropicos quasi deploratos, qui ex longo esu comarum eius, quæ saccharo adseruatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito comarum recentium absinthij Pontici libram unam: sacchari albißimi libras tres. Comas illas tundito in mortario lapideo: deinde ijs optimè tusis saccharum in puluerem tritum adijcito. rursus omnia simul tantisper tundito, donec in unum corpus redigantur: mox ad usum recondito. Ex absinthio ita saccharato semuncia quotidie assumitur tribus horis ante cibum.

Quorundam errores.

Sunt porrò qui putent semen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodq; saccharo circundatũ contectumq; necandis interaneorum uermibus præbent, Absinthij marini esse semen. Attamen, ut fatentur rei herbariæ periti, qui ex Gargano Apuliæ monte inter multa simplicium genera, semen hoc ad nos comportant, à planta quadam profertur Absinthio nostrati paululum absimili. Ex quo facilè (ut mea fert opinio) conijci potest, id potius esse Santonici absinthij semen, quàm Seriphij: præsertim quòd Sanctum illud nomen non aliunde, quàm à Santonico deductum esse uideatur. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuissimo sabulo persimilis: quæ (ut ipse ait) unà cum pluuia è cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas; uerum & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit usus. Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præsertimq; Aquileiensibus, & Tergestinis. Sed Fuchsium suspicor illud non cognouisse: siquidem quod in suis clarißimis commentarijs magno uolumini appictum spectatur, absinthium marinum non est. Quod cùm fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simplicium libello sententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro syluestri nasturtio perperàm, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaq; absinthium cùm primùm è terra erumpit, folio est absinthio simili, craßiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijsq; præsertim quæ ubiq; caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen folijs est adeò par uis. Semen profert exiguum, copiosumq;, abrotoni modo inter folia erumpens, atq; in summitate caulis ferè racemosum, ut hæc pictura eius demonstrat, amari, & adstringentis gustus. Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem cõmentati sunt, tantùm superficie tenus Absinthium uulgare amarescere, imis uerò partibus dulcescere, ob idq; gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium ui distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehendũtur. nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quãtum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum constet extima parte amarum, medullitus uerò dulce; sed quoniam cùm exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in uaporem facilè resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore resoluuntur: euenitq; ob hoc, ut stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tantùm à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quáuis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum instrumentum huiuscemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia

Fuch. lapsus.

Monachorũ opinio falsa.

potentia excalfacientibus, terrena quadam ſubſtantia ſuperficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulciſsimam ueluti ceruſſam conuertitur, non mirum quidem uidetur, ſi aquæ inde manantes aſcititia dulcedine imbutæ, guſtu dulces percipiantur. Quod quidem iis non euenit abſinthij ſtillatitijs aquis, quæ duplici uaſe uitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur. nam hæ ſufficienter amareſcere cognoſcuntur, nec tantillum quidem dulcedinis guſtantibus præbent. Euenit ſanè hoc, quoniam balneum ſuæ ipſius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conſeruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri ſolet, quæ carbonum, & lignorum uiolento igne in auram euaneſcere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam aſcititiam qualitatem recipiant. Quare ſatius, mea quidem ſententia, eſſet, ut otium, quod ſupereſt, conſumerent monachi in re chriſtiana, & medici in re medica, & ſinguli de arte ſua bene mereri diſcerent: uel ſaltem quiſq; quam rectè inſtituit, uitam ſequeretur. Abſinthij meminit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Abſinthium adſtrictoriam, & amaram, & acrem ſimul qualitatem poßidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & deſiccans. Proinde biliosos uentris humores per egeſtionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis eſt biliosum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neq; ſi in thorace, aut pulmone contineatur: nam adſtringens in eo facultas, quàm amara, ualentior eſt. Porrò quòd inſit quoq; acrimonia, idcirco maiori portione calidum eſt, quàm frigidum. At ſi opus eſt generatim comprehenſam eius temperiem ſecundùm primas circumſcribere facultates (etſi anomœomeres & dißimilare ſit) calidum ipſum dixerim primi exceſſus, ſiccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipſa, calidior eſt. Sed cùm de Abſinthio marino, ſiue Seripho ageret lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum: Seriphum, inquit, ſpecie, & guſtu abſinthio ſimile eſt. Id quod de Santonico ſcripſit Dioſcorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum abſinthio. Quamobrem relinquitur ſuſpicio, quòd aut Dioſcoridis, aut Galeni ſcriptura ſit hoc loco librariorum incuria deprauata. Herba, quæ Græcis* ἀψίνθιον, *Latinis item Abſinthium appellatur: Arabibus, Aſsinthium:* Italis, *Aſſenzo:* Germanis, *Vuermuot,* Eltz: *Hiſpanis, Aſentios, Aloſna:* Gallis, *Aluyne, & Abſince.*

Abſinthij uires ex Gal.

Nomina.

ABROTONVM MAS. ABROTONVM FOEMINA.

Ἀβρότονον. ABROTONVM. CAP. XXV.

ABROTONVM duorum eſt generum. Fœmina quadam arboris ſpecie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, ſeriphi modo, minutim inciſis: floribus referta eſt, comantibus in ſummo, fulgore auri, corymbis. quod per æſtatem prodijt, ſuauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Id genus Siculum eſſe conſtat. Alterum mas uocatur, ſarmentoſum, gracilibus ramulis uti abſinthium.

ſinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Aſiatica, atq; in Syriæ Hierapoli. Vtriuſque ſemen crudum tritum, & feruefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, conuulſis, ruptis, coxendicibus, vrinæ anguſtijs, menſibus ſuppreſsis, aut remorantibus. In uino potum exitialium uenenorum antidotum eſt: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & ſubſtratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodeſt, priuatim efficax contra ſcorpionum, & phalangiorum uenena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane. tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula diſcutit. Irini compoſitionibus admiſcetur.

Abrotoni cõſideratio.

ABROTONVM *mas planta eſt uulgaris notitiæ. Cuius duo obſeruauimus genera, hortenſe, & per ſe in campeſtribus naſcens, tenuioribus folijs, & minutiore ſemine. Quod uerò fœmineo generi adſcribitur, non omnibus notum eſt: non ideo, quòd & ipſum frequentiſsimum non feratur in hortis; ſed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoſcatur. Quandoquidem id alij Cypreſſum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uerò marinum eſſe abſinthium exiſtimant.*

Quorundam error.

Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina uulgò uocata, nil ſanè aliud eſt, quàm Abrotonũ fœmina. Quòd primùm (ut Dioſcorides inquit) arboris ſpeciem quandam repræſentet, unde & à quàm plurimis Cypreſſus uulgò dicta eſt. Deinde quòd candicantibus conſtet folijs, circum ramulos minutim inciſis, floribus aureis, orbiculatis, caulem ſummum, æſtatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Poſtremò quòd in uniuerſum ſuauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Ex hac equidem delineatione adducor, ut decernere non dubitem, hanc plantam, quam uulgus Cypreſſum, ſiue Santolinam appellat, eſſe Abrotonum fœminam. Hinc itaq; Fuchſium alioqui rei herbariæ gnarum erraſſe crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam ſubiecerit ab eo longè diuerſam. Qui etſi Santolinam ſeorſum poſtea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, ſed herbariorum, ut arbitror, uulgum ſecutus, eam Chamæcypariſſum, hoc eſt, pumilam cupreſſum nuncupauit, eiuſq; nullam à Græcis factam fuiſſe mentionem falsò credidit.

Veronicę cõſideratio.

Cæterùm quòd Goritienſes Abrotonum marem Veronicam appellent, ea ſanè planta mihi in mentem uenit, quæ recentiorum quibuſdam VERONICA *uocatur, magnis (ut aiunt) inſignita uiribus. Hæc duûm eſt generum. Mas, quæ humi repit, caule eſt dodrante maiori, rubeſcente, lanuginoſoq́; : folijs oblõgis, nigricantibus, hirſutis, & in ambitu ſerratis. Flores edit purpureos circa ſummum caulem emicantes, & ſemen in ſiliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Fœmina caule exit lanuginoſo, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, ſub pinguibus. Flores profert in luteo purpuraſcentes: ſemen in uaſculis rotundis incluſum: radicem uerò maris æmulam. Naſcitur in locis aſperis, & incultis. floret Iunio menſe. Guſtu quidem adſtringens, & amara eſt: unde conijcere licet, eam eſſe tum excalfaciendi, tum ſiccandi ui præditam. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiaſi laborantem à uenatore ſuo hac tantùm herba fuiſſe ſanatum. Tumores præterea in uniuerſum diſcutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec deſunt, qui illam ſummis laudibus efferant ad peſtiferas febres, ad tabidos, & ioceneris, & lienis infarctus.*

Abrotoni uires ex Gal.

Sed ut noſtrum ſequamur inſtitutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ ſunt ex Galeno, qui lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ita de eius uiribus poſteritatis memoriæ ſcriptum reliquit. Abrotonum calidum, & ſiccum facultate, in tertio ordine, ſeu receſſu poſt media ſitum eſt. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex guſtu ducta coniectura, ut pote cùm ſit admodum amarum. Porrò ſaporem eiuſmodi, cùm terrenæ ſit eſſentiæ, à largo calore extenuatum oſtendimus. Itaq; non inſtrenuè & excalfacit, & deſiccat. Nã ſiue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis eſt) contuſam ulceri puro illinas, mordax, & irritans uidebitur: ſiue eo in oleo macerato, caput, aut uentrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & ſi qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuaſionem rigorum hoc uoles confricare, minus utiq; rigore concutientur. imò & ſenſus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipſum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par eſt, nimirùm cùm ſit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: ſed & quòd magis quàm Abſinthio id ipſi neceſſariò inſit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex guſtu: pauciſsimæ ſiquidem acerbitatis particeps Abrotonum eſt, non paucæ uerò Abſinthium. Deinde ex eo quòd inimicum ſit ſtomacho Abrotonum, uelut etiam Seriphum: gratum uerò, & amicum Abſinthium. Siquidem de iſtis ſuprà oſtenſum eſt, quòd amarum ipſum per ſe omnifariam infenſum ſit ſtomacho: auſterum uerò, aut acerbum, aut in ſumma adſtringens ſtomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hæ inuicem permiſtæ fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utiq; uicerit. Cæterùm Abrotonum uſtum calidum, & ſiccum facultate eſt, magis adhuc quàm cucurbita ſicca uſta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis ſimul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè ulceribus, quæ in pudendorum præputijs ſunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax eſt: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino ſcilicet, aut rhaphanino, aut ſicyonio, aut ueteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoq; ſegnius tardiuſq; enaſcentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: ſed nec minus illis, lentiſcino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium eſt partium, rarefaciendi uim obtinet, et mordax eſt, & calidum. quas utiq; maximè eius facultates nouiſſe oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere.*

Nomina.

Id Græci ἀβρότονον *dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catſum, Keſum, ſeu Gaiſſum: Itali, Abrotano: Germani, Stabuuertz, Scheſzuuuertz, & Gertuuurtz: Hiſpani, Abrotano, & Hierua lombriguera: Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe.*

Ὕσσωπος. HYSSOPVM. CAP. XXVI.

HYSSOPVM, herba nulli non cognita, duûm generum eſt, montanum, & hortenſe. Optimum eſt Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumque

HYSSOPVM.

tumque peripneumonicis, diuturnæ tussi, suspiriosis, destillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, si cum melle delingatur. crassum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulso epotum. Ad subducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroque, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruẽte aqua impositum, sugillata discutit. cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum uaporis suffitu discutit.

Hyssopi consideratio.

Opinio reprobata.

NON *modò sunt, qui dubitent, an uulgare* Hyssopum *legitimum appellari possit; sed & qui certò credant, id ipsum cum* Dioscoridis *Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit* Dioscorides *(ut* Marcellus *interpretatur) origanum* Heracleoticum *folio esse hyssopi, non tamen habere umbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactã, sed multifidam, & ueluti diuisam. Quæ quidem nota non uisitur in nostrate* Hyssopo*, ut quod flores spicatos proferat, non autem digestos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare* Hyssopum *legitimum sit; hi uerò crediderint, eo omnino nos esse destitutos. Cæterùm mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & errore uersari peruersa* Marcelli *interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet uulgata* Dioscoridis *lectio (cui etiam* Oribasius*, & uetusti quidam Græci codices adstipulantur) quàm uerterit* Marcellus*: ita enim Græcè legitur.* Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδές, ἀλλ' ὥσπερ διῃρημένον. *id est.* Origanum Heracleoticum, *quod alij Cunilam uocant, folium habet hyssopo simile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam. hæc* Dioscorides. *Ex quibus palàm est, non comparasse* Dioscoridem *origani flores ipsius hyssopi floribus, ut perperàm* Marcellus *uertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum* Hyssopo *comparatione,* Origano *umbellam esse non in rotæ modum orbiculatã, sed ueluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quòd* Dioscorides *libro* IIII. *in* Chrysocomes *capite prodidit, cùm inquit.* Chrysocome *palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio* Dioscoridis *uerba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui* Hyssopum*, quo passim utimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur; sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam uenustate plãtam totam, uel summa eius exornent. Vnde rectè* Plinius *lib.* XII. *cap.* XXV. *balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item* Virgilius *lib.* IIII. *Georgicorum perpulchrè cecinit.*

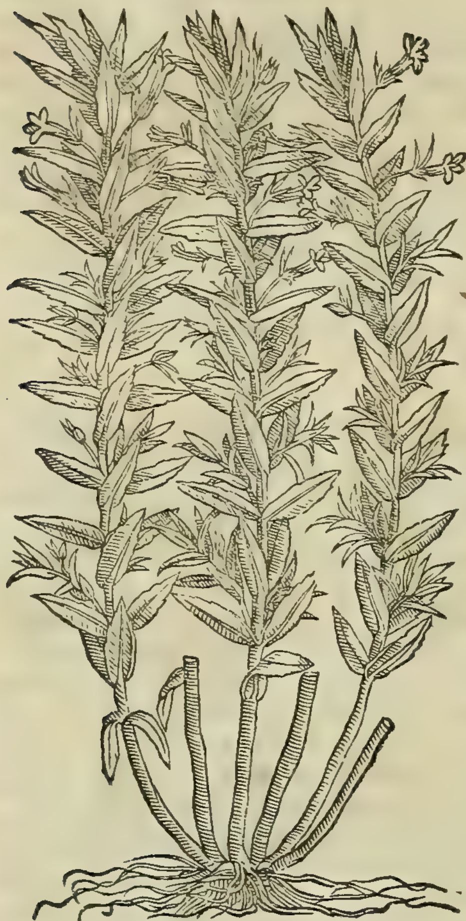
Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen *coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in uniuersum scatet. Quamobrem hìc nullus, quãtum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd* Hyssopum *communis usus, uerum, legitimumq; sit, nobis manifestè demonstrat* Symphytũ *petræum à me (ut spero) proximis annis repertum, quòd folia uulgari hyssopo similia proferat. Nam cùm scribat* Dioscorides*,* Symphytum *petræum folio esse origani,* Origanum *uerò folia habere hyssopi, clarissimum præbet argumentum, quòd hyssopum, quo passim utimur, sit uerum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit,* Hyssopum *duorum esse generum, nempe montanum, & hortense, & utrunq; genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modò opinionem auget, hoc legitimum esse* Hyssopum*; sed omnem quoq; litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm* Dioscorides *congeneres, uel similes plantas seriatim coniunctèq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experientia comprobat) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit* Dioscorides*.* Hyssopum *montanum in comitatu* Goritiensi *Saluatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudiore tamen folio, & gustu amariore, nec usqueadeò acri. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natura.* Hyssopi *paucis meminit* Galenus *lib.* VIII. *simpl. medicamentorum, sic inquiens.* Hyssopum *desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium.* Hyssopi *quoq; uires descripsit* Mesues*, ita ad sensum scribens.* Hyssopum *hortense pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut* Indo.

Marcelli mala interpretatio.

Hyssopi vires ex Galeno, & Mesue.

GRATIOLA.

STOECAS.

Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorũ affectus: quòd non modò mundet; sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorũ pectus lenta, crassáq; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tußientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uisum acuit. Melle commistum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præstat. hactenus Mesues. Gratiolæ histor. & uires. *Cæterùm nonnulli crediderũt herbam illam, quæ uulgò ab aliquibus* GRATIOLA *uocatur, ab alijs Gratiadei, à quibusdam etiam, ut à Foroiuliensibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssòpum illud montanum, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omnium ferè iudicio, euidentius hallucinati sunt, quàm ut pluribus demonstrare sit opus. Quoniã uerò in Gratiolæ herbæ sic dictæ sermonem incidimus, hic locus postulat, ut de ea aliquid dicamus. Nascitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis uliginosis, prouenit etiam in palustribus. Herba est, quæ dodrantalem altitudinem excedit, caule quadrangulari, folijs hyssopi latioribus, & longioribus. florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentem quæ caulem ambiunt. Gustu herba hæc amarißima est, quo etiam quadántenus adstringens sentitur. Aluum uehementer purgat, tam recens quàm sicca sumpta. bilem, pituitamq; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & superposita.* Nomina. *Herba ὑσσωπος Græcis dicta, Latinis Hyssopum appellatur: Arabibus, Cysr, Iusa, seu Iabes: Italis, Hissopo: Germanis, Kirch hyssop, & Hoster hyssop: Hispanis, Hissopo hierua, et Hissopilho hierua: Gallis, Hissope.*

Στοιχάς. STOECHAS. CAP. XXVII.

STOECHAS, iuxta Galliam in insulis eiusdem nominis è regione Masßiliæ gignitur: vnde cognomentum accepit. Herba tenuibus surculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & aliquantùm acris. Cuius decoctum, hyssopi modo, ad pectoris uitia efficax est. Antidotis utiliter miscetur. Viscera omnia, & uniuersum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obstructionibus & farctu liberat.

Stœchadis cõsideratio. STOECHADEM *officinarum uulgus Sticados appellat. Nascitur hæc non modò in Gallia (ut Dioscorides scribit) ex aduerso Maßiliæ in insulis illis, quas Stœchadas uocant; sed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias cõportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à seplasiarijs, indito ab Arabia cognomento, hodie Arabica nuncupatur: etsi Maßiliensis pelagi stœchas plerunque Arabicæ uicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, uerùm ea cæteris in Italia præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatißima est peregrina, quæ ex Arabia defertur: hanc deinde sequitur, quæ in Stœchadibus insulis nascitur, à quibus primùm nomen adinuenit.* Stœchadis vires ex Gal. *De Stœchade uires scripsit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Stœchadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens. Cæterùm temperies composita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, unde sanè adstringit: & ex attenuata altera terrena copiosiore, à qua utiq; amara est.*

Ob

Ob utrorunque uerò conuenientiam & coitum, obſtructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum uiſcera omnia, tum totius corporis habitum eſt nata. Suprà nanq; oſtenſum eſt, quòd quæ ex eiuſmodi eſſentijs conſtant medicamina, dictos effectus reddere poßint. Huius quoque meminit Meſues, ita de eius uiribus diſſerens. Sthœchas deijcit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac ſenſuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodeſt contra frigidos morbos qualeſcunque ſint, ideoq; comitialibus conueniens remedium habetur, addita ſcilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipſius tum decocto, tum uapore fiunt, occluſos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiſcera frigido humore affecta roborant. Abſtinendum tamen ab ea bilioſis eſt, præſertim ſi eorum uentriculus ſit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauſeam commouet, ſitim accendit, & calore quodam moleſtißimo uniuerſum afficit corpus. Quæ planta Græcè ςοιχὰς, Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè, Aſtochodos, Aſtuhorados, ſiue Aſtuchudes: Italicè, Stechade: Germanicè, Stichas kraut: Hiſpanicè, Cantueſſo: Gallicè, Stechados.

Ex Meſue.

Nomina.

Ὀρίγανος. ORIGANVM. CAP. XXVIII.

ORIGANVM Heracleoticum, quod & cunilam uocant, ſolium habet hyſſopo non diſsimile: vmbellam autem non in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidam: ſemine in ſummis uirgis haudquaquam denſo. Excalfacit: unde decoctum cum uino potùm demorſis à ſerpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauſerunt, ijs ex paſſo: ſi uerò gypſum, aut ephemeron, ex aceto mulſo propinatur. ruptis, conuulſis, hydropicis cum fico eſui datur. Aridum acetabuli menſura potum in aqua mulſa, atros humores per aluum extrahit: menſes ciet, & tuſsi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, pſoras, regiumque morbum, decocti ius in balneis prodeſt. Succus uirentis, tonſillas, vuam, & oris ulcera ſanat, & per nares ex oleo irino infuſum trahit. aurium dolores cũ lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoë, quo ad obſonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo uaſe per dies bis uicenos inſolatis, dum caniculæ ſydus flagrat. Herbæ autẽ ſubſtratu ſerpentes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, ſed multò inefficacior. Syluestre origanum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam uocant, ex quibus eſt Nicander Colophonius. Folijs eſt origani: ramulis tenuibus, dodrantem altis: in quibus umbellæ anethi inſunt, flores candidi: radix tenuis, ſuperuacua. Peculiariter percuſsis à ſerpente, folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

ORIGANVM HERACLEOTICVM.

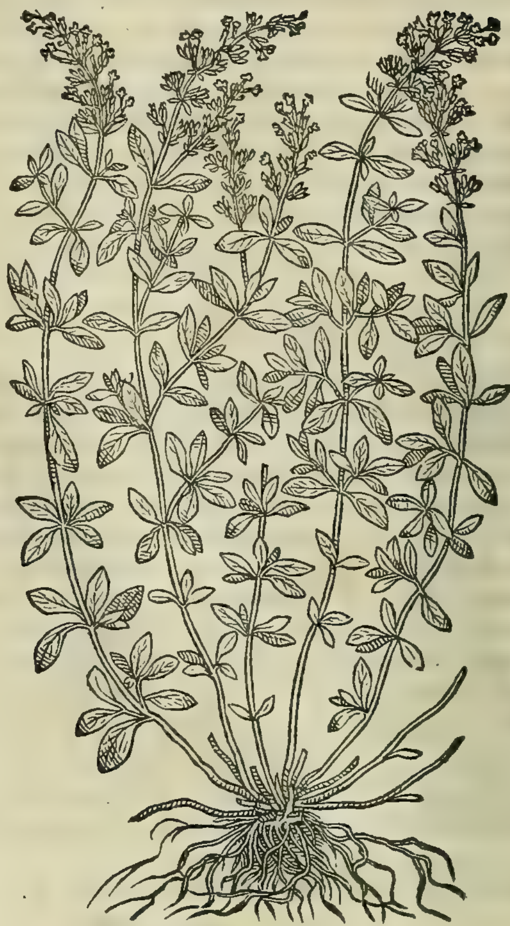
ORIGANVM ONITIS.

ORIGANVM SYLVESTRE.

TRAGORIGANVM.

Τϱαγοϱίγανος. TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

TRAGORIGANVM tenuis frutex eſt, ſylueſtri ſerpyllo, aut origano ſimilis, folio, & ramulis. Quibuſdam in locis lætius, uirentiusque inuenitur, & latioribus folijs, ſatis glutinoſum. Alterum exilibus ſurculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui praſium uocauere. Optimum eſt Cilicium, & Cretenſe, & Smyrneũ, & in Chio, Cooque proueniens. Omnia excalfaciunt, urinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deijciunt: lienoſis ex aceto bibere prodeſt: contra pota ixiæ venena in uino bibuntur: menſes trahunt: peripneumonicis, tuſsientibus, ex melle in eclegmate dãtur. Grata, ac mitis eorum potio eſt: quare cibum faſtidientibus, & ſtomacho acida ructanti, imbecilloque præbetur: item ſi à maritima iactatione nauſea, & æſtus præcordiorum excitetur. Tumores uerò cum polenta illita diſcutiunt.

Origani hiſtoria uaria. *VARIA, ac confuſa eſt apud antiquos rei herbariæ authores Origani hiſtoria. Quandoquidem Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria duo tantùm conſtituit Origani genera, nigrum ſterile, & candidum fructuoſum. Plinius uerò lib. XX. cap. XVII. poſt Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum ſubiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinoſum. Alterum exilioribus, mollibusq́;, ſampſucho non diſsimile, quod aliqui praſion uocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax.* Plinij lapſus. *In quibus uerbis Plinius deprehenditur non ſine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudiſſe, quòd Heraclij nomine, quod conſtat Origani genus eſſe, duas illas Tragorigani ſpecies, quæ à Dioſcoride redduntur, huius ferè imitatione expreſſerit: licet tertium quoq; addiderit ex alio fortè authore. niſi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere ſumpſerit, & ſimul confuderit. Sed dimiſsis aliorum placitis, & Dioſcoridem, quem nobis ducem, & auctorem propoſuimus, duntaxat ſecuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum Origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod ſciam, à nemine fuiſſe repertum.* Braſauoli opinio reiecta. *Etſi Braſauolus Ferrarienſis medicus noſtræ ætatis clariſsimus aſſerere uideatur, Heracleoticum illud herbæ genus eſſe, quod in Italia paſsim naſcitur, quodq́; perperàm Origanum uulgò ab omnibus uocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam aſſentiri potui: quin potius eam plantam ſylueſtris Origani genus eſſe ſemper exiſtimaui, quòd ſua ſponte in campeſtribus, aſperis, cliuoſisq́; locis, & montibus proueniat, purpuraſcenti admodum umbella. Nam quanuis à Dioſcoride una tantùm ſylueſtris Origani ſpecies deſcribatur, floribus candidis; nil tamen obſtat, quin in alijs quoq; à Græcia regionibus una, uel altera eius ſpecies floribus differens gigni poſsit. Siccum origanum, quod Venetias è Creta*

Creta aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantiq; odore. Quo fit, ut hoc esse putem syluestre Dioscoridis origanum (quanquam apud plerosq; Heracleotici, uel alterius nomen sibi falsò uendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus; sed etiam quòd gustatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facilè conijci potest, syluestrē origanum cæteris (ut Galenus testatur) ualentiorem esse. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ; sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrunq; è Creta (ut ad me scripsit) allatū. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uerò, cuius etiam plantam pictā exhibemus, frequens nascitur in Foroiuliensi agro, folijs serpylli æmulis, sed gustu pulegij. Vnde non ab re statim post ipsum pulegij meminit Dioscorides. De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere disserens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quàm quidam panaces Heraclium, alij conylem cognominant, ualentior utraq; est. Omnes uerò incidendi, extenuādi, calfaciendiq; facultatem possident: hæcq; tertio excessu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitāt, assumpsit etiam adstrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui syluestre ex Creta petitum suis medicamentis inserunt. Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum uocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, seu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis, Vuolgemuot, Rottdosten, & Costentz: Hispanis, Oreganos: Gallis, Origan, aut Mariolaine bastarde.

Origani uires ex Galeno.

Nomina.

Γλήχων. PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVLEGIVM herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloë potum extrahit, & conuulsis auxiliatur. nauseas, stomachiq; erosiones ex posca permulcet: atram bilem per aluum exigit. Bibitur in uino utilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositū usq; dum rubescat locus: cum cerato varos extinguit: lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuersas uuluas corrigit: cōtra inflationes, duritiasque vuluæ in desessiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret gustatum à pecoribus, balatum concitat.

Pulegij consideratio.

ETSI dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum sit, quòd ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorū, florumq; notis eius faciē descripserit Dioscorides; non desunt tamen rei herbariæ periti, qui uelint Pulegium uulgaris usus Dioscoridis, aliorumq; antiquorum esse pulegium. Hocq; argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum sit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus esse præditum, quas suo tribuit Dioscorides; sed quòd etiam Plinianæ historiæ maximè respondeat. Plinio siquidem lib. XX. cap. XIIII. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrunq; fert solum Italicum, utrunque in Hetruria præstantissimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium cōmunis usus unam, uel alteram calaminthæ speciem esse contendunt. Quippe quòd certò putem (ut infrà suo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioscorides, à nobis iandiu fuisse reperta. Quin & illud Pulegium nostrum legitimum esse ostendit, quòd folio sit Cretensi dictamno simile, cui folia pulegio similia reddidit Theophrastus, item Dioscorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis serunt, ac etiam in figulinis uasis fouent diligenti admodum cultura, suis affectibus eo consulentes. Vbi lætius tota coma conspicitur, & secundo calaminthæ generi (hanc enim illi assimilauit Dioscorides) folio simile, acerrimo gustu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, de Pulegio disserens, ita scriptum reliquit. Pulegium cùm acre, & subamarum sit, ualde tum excalfacit, tùm extenuat: Porrò quòd excalfaciat, abundè magnum est signum, quòd illitum rubrificat, & quòd si quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quòd uerò extenuet, satis indicat, cùm humida, crassa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, mensesq; moueat. Γλήχων herba sic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis, Alnam, Alnegēn, seu Aluegen: Italis, Pulegio: Germanis, Poley, & Hertz poley: Hispanis: Poleio: Gallis, Pulege, & Pouliot.

Quorundam error.

Pulegij uires ex Galeno.

Nomina.

DICTAMNVM. PSEVDODICTAMNVM.

Δίκταμνος. DICTAMNVM. CAP. XXXI.

DICTAMNVM, aliquibus ſylueſtre pulegium uocatur. Cretenſis herba eſt, acris, læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus folijs, quæ tomento quodã, ſpiſſaq; lanugine pubeſcunt. Florem nullum, aut ſemen profert. Præſtat omnia, quæ ſatiuum pulegium, ſed efficacius multò: nam non potum modò, ſed appoſitum quoque, aut ſuffitum, defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras ſagittis percuſſas, huius herbæ paſtu eas excutere. Purgandi uim habet ſuccus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedibus, reliquóue corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: ſiquidem ipſum imminuit. Metunt æſtate, & autumno. Radix eius guſtu calfacit: partus accelerat. Succus cum uino potus, contra ſerpentium morſus præſidio eſt. Tanta herbæ facultas eſt, ut olfacta abigat beſtias, quæ venenato ictu ſæuiant, appenſaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & uenenatis morſibus infuſus ſuccus, præſentaneo eſt remedio, ſi etiam ab inſtillatione ſtatim in potu aſſumatur.

Ψευδοδίκταμνος. PSEVDODICTAMNVM. CAP. XXXII.

QVOD Pſeudodictamnum uocant, multis in terris naſcitur, antè dicto ſimile: ſed minus, quàm illud acre. Eoſdem effectus præbet, ſed inefficacius multò.

Δίκταμνος ἕτερος. DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

DEFERTVR à Creta alterum dictamni genus, folijs ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſylueſtris origani, nigri, molles. Odor foliorum inter ſiſymbrium, & ſaluiam, iucundiſsimus Efficax ad eadem, ſed minus nares ferit. Miſcetur emplaſtris, & medicaminibus, quæ aduerſus ſerpentium iniurias confinguntur, theriaca uocant.

DICTAMNUM *legitimum, ac probatissimum in Creta insula tantùm gignitur: neque tamen inibi passim, sed in angusto loco duntaxat prouenit, ut author est Theophrastus. qui lib.* IX. *cap.* XXVI. *de plantarum historia Dictamnum posteritatis memoriæ prodidit, his uerbis. Dictamnum Cretæ insulæ proprium est, ui mirabile, & ad plura perutile, sed ad partum mulierum potissimùm pollet. Folio pulegio simile constat, nec sapore absimile est: ramulis tenuioribus conditur. Vsus foliorum, non ramorum, nec fructus est: ualent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum est: aut enim facilè posse parere faciunt, aut certè dolores penitus sedãt. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodum est, eumq; capræ depascunt capessendæ causa uoluptatis. Quod etiam de telis fertur, uerum esse affirmant: capras enim sagitta transfixas dictamno deuorato telum eijcere. Dictamnum tale est, uiresq; eiusmodi possidet. Falsum dictamnum folio quidem simile constat, sed ramulis minus, & uiribus longè inferius. quanquam enim eisdem in rebus prosit; tamen multò deterius, atq; debilius. Vis dictamni in ore percipi continuò potest: excalfacit enim ex paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cùm expirauerit. Non desunt, qui naturã Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim asperum solum uehementer amare inquiunt. Est etiam aliud Dictamnum ueluti æquiuocè appellatum: nec enim speciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio simili sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item, & uis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus.* **Dictamni cõsideratio.** *Cæterùm ut ætati quoque nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quidẽ est, quòd ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, uir non solùm ingenio & doctrina celebris; sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib.* VI. *epist.* III. *inquit. Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (ut ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate, uel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cùm id, quod è Creta ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. nisi dicamus hunc locum deprauatum esse, ut fermè suspicor.* **Dictamnum fert flores.** *Quòd autem fructum ferat Cretense Dictamnum, & ex consequenti etiam florem, uidetur suprà declarasse Theophrastus, cùm dixit. Vsus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum non obscurè à Damocrate explicatum est, ut in Galeno legitur lib.* V. *de compositione medicamentorum per genera, cap.* X. *in emplastro ex dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum dictamno Cretico florem assignauit in illis Græcis uersibus, quos solutis uerbis sic uertimus. His quoque omnibus addito dictamni herbæ læuis siccæ florem habentis drachmas uiginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expressisse lib.* XII. *suæ Aeneidis, ubi ita cecinit.*

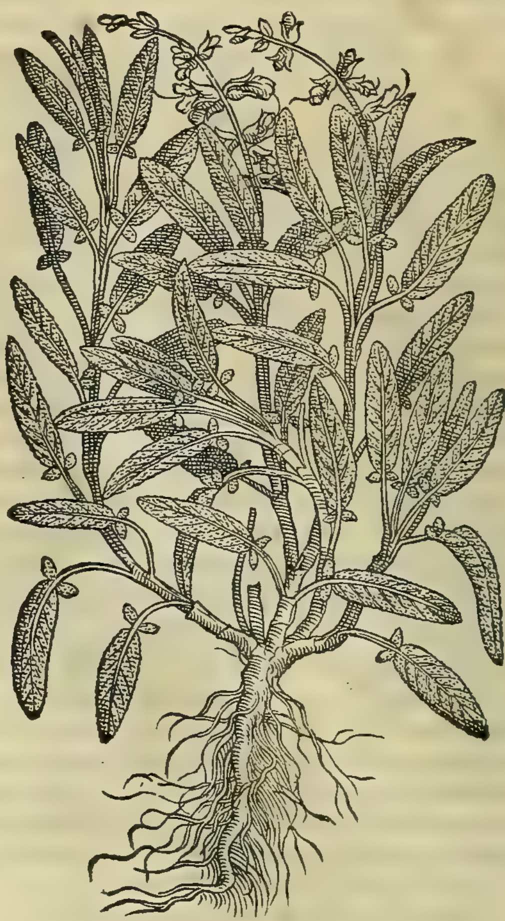
Hîc Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo uolucres hæsere sagittæ.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret; sed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur. *Pseudodictamnum porrò hodie paucis (ut arbitror) notum, Pisis hoc tẽpore ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubescentia: è quorum omniũ medio flores purpurei prodeunt, marrubij, uel melyssophylli modo, sapore pulegij, minus tamen acri.* **Pseudodictãnum.** *Vulgare autem Dictamnum, album uulgò cognominatum, quod folio fraxineo, floribus odore fragrantibus, citreis æmulis, radice alba, hircinum uirus olente, & amara prouenit, nullis prorsus notis aliquod Cretensis dictamni genus repræsentat. Viribus tamen quàm plurimis, præsertimq; antidotis conficiendis, summopere commendatur. Quo fit, ut non satis admirari possim, quòd ueteres rei herbariæ peritissimi, huius insignis plantæ nusquam, quod sciam, meminerint. De eius historia, ac uiribus libro primo latius disseruimus. quare nunc ea repetere superuacaneum esse duximus.* **Vulgare dictamnum.** *Dictamni, ac falsi Dictamni uires tradidit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictamnum tenuiore essentia constat, quàm pulegium: cætera illi simile. At quod uocant pseudodictamnum, ad omnia imbecillius dictamno est.* **Dictãni uires ex Galeno.** **Nomina.** *Quæ herba Græcè* δίκταμνος, *Latinè quoque Dictamnum appellatur: Arabicè, Mescatremesir, Alnegem araba, siue Bari: Italicè, Dittamo: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, Ditamo, & Ditamo real. Quod uerò Græci* ψευδοδίκταμνον, *Latini item Pseudodictamnum, & falsum Dictamnum dicunt: Itali, Falso Dittamo.*

† *Hic locus illi prorsus est similis, qui in uulgatis Dioscoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani. Idcirco in hoc similiter, atq; in illo adnotauimus, mendum subesse arbitramur. Ergo communis quoq; erit utriusque loci ratio, qua uterque suæ, ut spero, integritati restituatur. Et quoniam superuacuum esset ea referre, quæ alibi à nobis dicta sunt, nunc dicam tantum quomodo hîc legendum censeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam secuti sunt interpretes, habet.* οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει. *At illa, quam nos ueram putamus, erit.* οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸς φέρει. *quæ uerba ita Latinè reddemus. Neq; uerò flos, neq; semen confert. Ex hac castigatione illud facilè fiet, quòd Dioscorides auctor grauissimus non solum erroris suspicione non condemnabitur, sed etiam maximè commendabitur, quòd ea scriptis tradiderit, quæ cum alijs ueteribus conueniunt.*

SALVIA MAIOR. SALVIA MINOR.

Ἐλελίσφακον. SALVIA. CAP. XXXIIII.

SALVIA, ſiue eleliſphacon, frutex eſt ramoſus, longus, uirgas habens quadrangulas, & canas folia mali cotonei effigie, ſed longiora, aſperiora, craſsiora, & quæ ſenſim attritarum quaſi ueſtium ſcabritiem referant, hirſuta, ſubalbida, perquàm iucundo odore, ſed graui: ſemen ſummis in caulibus ſylueſtri hormino ſimile gerit. In aſperis naſcitur. Menſes cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumque potum, & partus extrahit, & paſtinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, uulnerum ſanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Teſtium pruritus ſedant rami foliaque, ſi eorum decocto cum uino foueantur.

Saluiæ conſideratio.

ADEO' eſt uulgaris notitiæ Saluia hortenſis, ut nulli prorſus reperiantur horti, in quibus hodie frequens paſſim non ſpectetur. Eſt etiam præter hanc Saluia ſylueſtris, quæ in campeſtribus, aſperis, incultis, & montibus prouenit folijs domeſticæ ſimilibus, candidioribus tamen, & hirſutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro ſylueſtre Saluia, agreſtem Sclaream ſic uocatam uſurpant, quam ſeplaſiarij Centrum galli, & Gallitricum etiam appellant. Verùm animaduertendum eſt, quòd illa, quam ſylueſtrem appello, ea ſanè non eſt, quæ in Hiſpaniæ campeſtribus, et aſperis locis, ac in Maſsilienſi agro unà cum noſtrate nardo, & lauendula frequentiſsima naſcitur. Quandoquidem hæc non ſylueſtris Saluia eſt, ſed ea ipſa, quam domeſticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non eſt, quàm campeſtris in hortos translata. Ideoq; nõ ſcribit Dioſcorides, Saluiã in hortis naſci, ſed in aſperis tantùm locis. Cæterùm Theophraſto duæ Saluiæ produntur genera lib. VI. cap. II. de plant. hiſtor. ubi ſic inquit. Sphacelus, et ſaluia inter ſeſe diſtant, quaſi alterũ urbanum, alterũ genus ſylueſtre dixeris. Sphacelo foliũ læuius, contractius, minusq; ſqualens: ſaluiæ ſcabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ à Theophraſto redduntur, in Italia quoq; in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaq; ſum ſententia, ut exiſtimem ſphacelum marem eſſe, ſaluiam uerò fœminam. In Creta, ac etiam in quibuſdã Apuliæ, et Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædã, gallarũ inſtar, ſubalbida: quorum aliâs mihi copiam fecit Ioannes Baptiſta Rhamnuſius Illuſtriſ. Senatus Veneti ſecretarius, uir moribus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ ſua eſt humanitas) cum ea ex Creta ſibi allata eſſent, mihi uidenda tradidit.

Plinij lapſus. Saluiæ uires ex Galeno, & Aëtio.

Saluiam Græci eleliſphacon uocant. Vnde factum eſſe puto, ut Plinius lib. XXI. cap. XXV. uocabulorũ cognatione deceptus, quod Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore eleliſphacon lentis ſpeciem eſſe. Saluia, Galeno lib. VI. ſimp. medic. teſte, temperamento eſt euidenter excalfaciente, ac leuiter adſtringente. De eius uiribus copioſius diſſeruit Aëtius, ſic ſcribens. Saluia manifeſtè calefacit, & leniter adſtringit. Tradunt quidam, ſuffitã ſaluiam

uiam menſes immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compeſcere. Agrippa ſacram herbam uocauit, quam prægnantes mulieres, ſi fluidæ, laxæq; fuerint, utiliſsimè comedere prodidit: continet enim conceptum, uitalemq; reddit. Ac ſi ſucci huius heminam cum modico ſale, quarto à ſecubitu die, mulier potauerit, deinde uiro miſceatur, procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti poſt ſæuas peſtilentias, ab his qui ſuperfuerunt, ad eum ſuccum bibendum mulieres coactas fuiſſe, plurimosq; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, ſanguinem expuentibus ſucci ſaluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & ſanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito ſpicæ nardi, gingiberis, ſing. drachmas duas: ſeminis ſaluiæ aſſati, triti, & cribrati drach. octo: piperis longi drach. duodecim, & cum ſucco ſaluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam unã exhibeto, eodemq; modo in ueſpere, ac poſtea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Græcis ἐλελίσφακος nominatur: Nomina.
Mauritanis, Aelisfacos, ſeu Elifacos: Italis, Saluia: Germanis, Salbey: Hiſpanis, Saluia, et Salua: Gallis, Saulgs.

MENTHA. MENTHA ALTERA.

Ἡδύοσμος. MENTHA. CAP. XXXV.

MENTHA cognita herba eſt. Calfaciendi, adſtringendi, atque exiccandi uim habet. Siſtit ſanguinem, poto ex aceto ſucco: tineas in ventre teretes enecat: venerem ſtimulat. Singultus, vomitiones, cholerasque ſedant terni ramuli cum acidi granati ſucco poti. Suppurationes diſcutit, ſi cum polenta illinatur. Impoſita fronti capitis dolores mulcet: mammas ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcit: cum ſale canum morſibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulſa ſubuenit: vuluæ ante coitum admota conceptioni reſiſtit: linguæ ſcabritiem confricta læuigat. Lac coire, denſarique in caſeum non patitur, ſi folia potionibus lactis immergantur. In ſumma ſtomacho utilis eſt, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Sylueſtris mentha, Latini menthaſtrum uocant, hirſutiore eſt folio, & prorſus maiore, quàm ſiſymbrij, grauiori odore. quare minus ad ſanorum uſus expetitur.

MENTHA *cùm hortenſis, tum etiam ſylueſtris, quam Hetruſci noſtri Latinum nomen retinentes uulgò Men-* Menthæ con
thaſtro appellant, adeò omnibus uulgaris, notaq; eſt, ut ſine uitio eius delineationem ſilentio prætermitti poſſe pu- ſideratio.
tauerim. Et quanuis plures, quàm hìc ſcribat Dioſcorides, in hortis ſint Menthæ ſpecies (una enim breuioribus, & criſpioribus conſtat folijs, alia rubenti caule, & flore, alia uerò albicante) huiuſmodi tamen ſpecierum differentiæ nõ ſunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum eſt: nam in hortis ſemel tantùm ſata, tam reſtibili fertilitate durat, ut uix in poſterum extirpari poſsit, quin renaſcatur. Venereis uoluptatibus Mentha commendata eſt:

etſi

MENTHASTRVM.

Menthæ uires ex Gal.

etſi Plinius non ſine errore lib. XX. cap. XIIII. planè contrarium ſcriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis cauſam ſcitè reddidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de ea iis diſſerit uerbis. Hedioſmos, alij uerò minthen odoratam nuncupant. Eſt enim & alia quædam minthe non odorata, quam calaminthen uocant. Vtraq; guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen eſt mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in uniuerſum dicam, hæc ceu ſylueſtris quædam eſt, illa ceu domeſtica. Quamobrem ſanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune eſt, quæ humiditatem ſemicoctam, & flatuoſam continent. Ob talem ipſius herbæ temperaturam in abſceßibus ea quidam cum polenta miſta utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd ualentiùs cùm excalfaciat, tum deſiccet, quàm id genus poſcant. Habet uerò etiam quiddam amarum in ſe, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit; acerbitate uerò ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit. Subſtantia eſt, ut ſi qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum eſt, hoc loco Galenum per ſylueſtrem Mentham non intellexiſſe legitimam Calamintham, quòd is de odorata Calamintha (ut ſequenti capite dicturi ſumus) initio ſeptimi libri de ſimplicium medicamentorum facultatibus copioſè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet, Galenum in hoc non ſuam, & ueram appellationem retuliſſe, ſed aliorũ, & fortè Græci uulgi, qui ſylueſtrem mentham calaminthæ nomine appellare conſueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare uidetur.

Menthæ grecæ mentio.

Cæterùm eſt & herba paßim in hortis creſcens, folio ſaluiæ longiore, latioreq;, betonicæ æmulo, in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in uniuerſum amara eſt, ſubadſtringens, & grauiter odorata. Goritieſibus hæc uulgò uocatur MENTHA græca: in Hetruria uerò Saluia romana, quòd potius folijs ſaluiam referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Laſſulata appellent: ſed unde apud hos id ſibi nomen aſciuerit, neſcio, ipſi dicant. Porrò Valerius Cordus in ſuo diſpenſatorio, in unguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe criſpam, & Saracenicam: pro Saracenica autẽ mentha hanc, de qua præſens mentio, imponendam eſſe cenſet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate, uel ratione, eius quidem ſententiæ adſtipulari nõ tutum eſſe arbitror: præſertim cùm Nicolaus nuper à Fuchſio latinus factus, nullam huiuſce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, ſed rubeæ, & agreſtis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, ut liberè dicamus, Cordi diſpenſatoriũ quàm plurimis ſcatere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum deſcriptiones ex bonorum authorum fonte hauſerit. Plantam hanc (ut ipſe ſcribit) Germani uocant Vnſer frauuen muntz, id eſt, mentham ſanctæ Mariæ. Verùm Fuchſius aliam eodem nomine ab hac longè diuerſam oſtẽdit. Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquam ſi Hetruſcis Germanica, uel Germanicis Hetruſca nomina reſpondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum ſpectat) quàm Fuchſio acceſſerim, quòd, ut modò diximus, herbam diuæ Mariæ eã uocent in Hetruria. Huius epotus ſuccus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido utero ſubuenit. Ventriculum roborat, tam hauſtus, quàm illitus, & uomitiones compeſcit. Tota planta tam ſubſtratu, quàm ſuffitu ſerpentes fugat, & eorum uenenis reſiſtit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit.

MENTHA GRECA.

Nomina.

Ea Græcis ἡδύοσμος, Latinis, pariter & Italis Mentha uocatur: Arabibus, Nabanaha: Germanis, Muntz: Hiſpanis, Hierua buena, & ortelana: Gallis, Mente,

Καλα-

CALAMINTHA MONTANA.

CALAMINTHA ALTERA.

Καλαμίνθη. CALAMINTHA.

CAP. XXXVI.

EX CALAMINTHAE generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: ſurculos, & caules anguloſos, purpureum florem. Altera pulegio ſimilis eſt, ſed maior: quam ſylueſtre pulegium ideo appellarunt, quòd odore ipſum æmuletur. nepetam Latini vocitant. Tertia menthaſtro cognata eſt, folijs oblongioribus, caule & ramis maioribus, quàm ſuperiora, ſed uiribus inefficacior. Omnium folia guſtu impensè feruentia,& acria: radix ſuperuacua. Naſcitur in campeſtribus, aſperis, & aquoſis. Potu, aut illitu demorſis à ſerpente opitulatur. Decoctum potu menſes, & urinas expellit: ruptis, conuulſis, orthopnœæ, torminibus, choleris,horroribusque auxiliatur: regium morbum expurgat. Præſumpta in vino venenis reſiſtit: tineas, cæteraſq; interaneorum animalia cum ſale, & melle pota, enecat: nec ſecus cocta, crudáve, ſi teratur. Elephanticos eſitata adiuuat, ſi poſtea ſerum lactis ebibatur. Folia detrita, ſi in vellere ſubijciantur, menſes extrahunt, & partus enecant: accenſa, aut ſubſtrata, ſerpentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt, in vino cocta, & illita: ſugillata tollunt. Calamintha iſchiadicis imponitur, vt ex alto humores euocet, ſummam cutem exurens. Vermes necat ſuccus auribus inſtillatus.

CALAMINTHA *officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur ſpecies. Sed eius frequentior eſt uſus, quæ Latinis* Nepeta *uocitatur, ſecūdo loco hîc à Dioſcoride tradita. Nomen hæc apud* Hetruſcos *in hunc uſq; diem retinet: ſiquidem noſtrates eam, corrupto tamen nomine, uulgò appellant* Nipotella. Calaminthæ conſideratio.

Cæterùm

Brasauoli error.

Cæterùm hac in re Brasauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo existimet Calamintham secundo loco à Dioscoride descriptam illam herbam esse, quam, eo quòd catti magna eius capiantur uoluptate, Gattaria quidam uulgò nominant. Error hinc manifestè proditur, quòd GATTARIA, *cuius hìc imaginem damus, sit herba folijs urticæ, aut apiastro similibus, quæ quantum à pulegij folijs dissideat, non modò cæteris notis; uerùm etiam odore, in quo Brasauolus nititur, ij dijudicent, qui has differẽtias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortasse secutus Brasauolus, quàm plantæ ipsius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaq; Dioscoridi nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quàm uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos uulgò uocamus Nipotella. quandoquidem uulgaris usus Calamintha, non modò folijs pulegium æmulatur; sed etiam sapore, & odoris fragrantia. Quo fit, ut mirum non sit, si Dioscoridis testimonio, à quibusdam syluestre pulegium uocata fuerit: nõ enim odore tantùm (ut Brasauolus uelle uidetur) Nepeta pulegium imitatur; sed & folijs, & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto existimandum esse, Gattariam herbam esse Nepetam secundam Calaminthæ speciem.*

HERBA GATTA.

Ruellij erratum.

Neq; etiam putandum, eandem tertiã esse, quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioscorides menthastro similem, non autem melissophyllo, aut urticæ, quas (ut paulò antè diximus) Gattaria repræsentat. Quapropter non modò ea de causa eius sententiam explodendam putauerim; sed etiam quòd sæpius ipse in locis aquosis repererim tertiam Calaminthæ speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus tamen folijs, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis uallis Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimo similibus, caule quadrangulo, & flore in purpura rufescente.

Monachorũ lapsus.

Quanquam in hoc errore, mea quidem sententia, uersantur Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, ut asserere non dubitent, montanã hanc Calaminthам legitimam esse Nepetam.

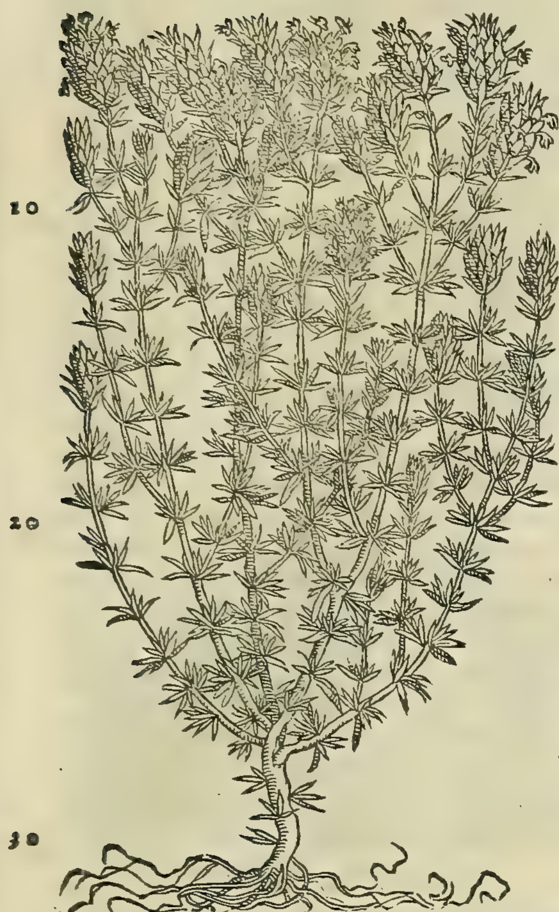
Calaminthæ uires ex Gal.

Calaminthæ meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Calamintha essentia est tenui, & calida, siccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palàm calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinsecus imposita, primùm quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq; laniat, postremò etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuè calfacit, & sudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intrò uerò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obscurè adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eo tantùm, quòd strenuè tenues humores digerat; uerùm etiam quia extenuet, & incidat ualenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in uino coctam cataplasmatis modo imponere uiridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta uehementior redditur, & ad urendum promptior. Porrò talis cùm sit ad uenenatarum bestiarum morsus assumitur, uelut etiam cauteria, & quæcunq; medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas, planè exigua est: uerùm ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentissima est, nimirum cùm coniuncta sit uehementi calori cũ tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit, & eijcit. Igitur incidendi quidẽ ei uis adest, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abstergendi uerò propter unicam amaritudinem. Itaq; asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis uerò, siue regio morbo laborantibus potissimùm ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, utpote abstergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obstructiones. Ad omnia iam dicta efficacior est montana.

Nomina.

Καλαμίνθη *herba sic Græcè, ut etiam Calamintha Latinè dicitur: Arabicè, Calamentum: Italicè, Calamintha, & Calamento: Germanicè,* Vuilden poley: *Hispanicè, la* Neuada: *Gallicè,* Poulliot *sauuage.*

Θύμος. THYMVM. CAP. XXXVII.

THYMVM ab omnibus cognoſcitur, ſurculoſus frutex, exilibus folijs, multis, & anguſtis circundatus: capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis. Gracili ſolo, & petroſo prouenit. Vim habet hanc, ut cum ſale, & aceto potum, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodeſt orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas uentris exigit: menſes, partus, & ſecundas pellit: vrinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores diſcutit, cum aceto illitum: concretum ſanguinem diſſoluit. verrucas thymi colorem reddentes, penſileſque tollit. Iſchiadicis cum uino, & polenta impoſitum ſubuenit: hebetibus oculis in cibo prodeſt. Perquàm utile pro condimento, duntaxat ad uſus eorum, qui rectè ualent.

THYMVM duorum generum eſſe teſtatum reliquit Theophraſtus *lib.* VI. *cap.* II. *de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſeruit his uerbis. Quin & thymum candidum, nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æſtiuum ſolſtitium incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarij conſtare affirmant, an probè melletur, nec ne. Etenim ſi aliter defloruerit, mellatio minus probè ſuccedit. Deſtruitur, peritq; flos, ſi imber inceſſerit. Semen fœcundum ſatureiæ, atque etiam magis origani manifeſtò ſentitur: thymi uerò nullum oſtendi poteſt, ſed floribus quodam permiſcetur modo. Flores etenim ſerunt, itaque oritur thymum. hactenus* Theophraſtus. *Cæterùm nunc thymum in* Italia *notiſſimum eſt. Præſtat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatiſſimum eſt, quod è Creta inſula, alijsq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantùm thymi, minoris uidelicet, meminit hic* Dioſcorides. *Verùm cùm is libro quarto in epithymi hiſtoria, Epithymum florem eſſe ſcribat è thymo duriore, ſatureiæ ſimili, haud dubiè oſtendit ſe non ſecus ac* Theophraſtum, *duo* Thymi *genera obſeruaſſe. Vnum, quod mittit ſurculos complures exilibus folijs, anguſtis, & numeroſis circundatos: in quorum cacumine ſunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerò lignoſius, fruticoſius, ac durius, ſatureiæ ſimile. Thymo hoc duriore paſſim ferè ſcatet* Goritienſis *ager, eius præcipuè colles: in eoq; (ut libro quarto ſuo loco dicetur) legitimum epithymum oritur.* Thymi historia.

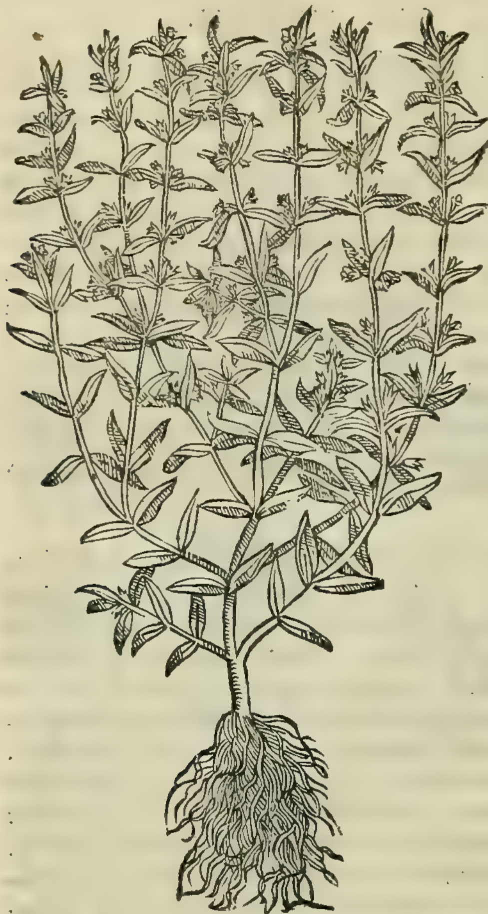
Thymi meminit Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Thymum incîdit, & calfacit manifeſtè: ob id & urinam, & menſes ciet, fœtum euellit, & uiſcera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaq; in excalfaciendo, & exiccando in tertio ordine ſtatuendum eſt. Præter has autem à* Galeno *deſcriptas, alias quoq;* Thymo *uires reddidit* Aëtius *ſermone primo, ſic inquiens. Hæc uerò experimentis de* Thymo *cõperta ſunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutiſſimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosq; humores, atq; acrem ſaniem euacuat: facit & ad ueſicæ affectus. Ventre autem inflato, ubi ſcilicet intumeſcere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulſæ. Ad lumborum coxendicumq; dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum ſuſpenſiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato menſura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cœnam aduerſus lippitudinem, & uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utiliſſimè propinatur. Poſtremò ad tumefactos teſtes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verùm ab atro thymo abſtinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore eſt, præſtantius tamen quod album illum habet.* Thymi uires ex Galeno, & Aëtio.

Planta, quæ Græcis θύμος, *Latinis item Thymus, & Thymum appellatur:* Mauritanis, *Haſce:* Italis, *Thimo:* Germanis, *Romiſcher quendel, et Vuelſcher quendel:* Hiſpanis, *Tomilho ſalſero:* Gallis, *Thym, ſeu Mariolaine d'Angleterre.* Nomina.

Θύμβρα. SATVREIA. CAP. XXXVIII.

SATVREIA triuialis notitiæ eſt. Gignitur in aſperis locis, & tenui ſolo, thymo ſimilis, minor tamen, & tenerior: defert ſpicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem poteſt, quæ thymum, ſi modo conſimili ſumptitetur. Aptus ſanis uſus. Eſt etiámnum quædam ſatiua, ſylueſtri prorſus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta eſt.

SATVREIA.

Thymbræ cõſideratio.

Thymbra *Græcis dicta, & Satureia, Cunilaq; Latinis, nobis in* Hetruria, *corrupto à Cunila nomine, uulgò uocatur* Coniella. *In alijs tamen pleriſq;* Italiæ *locis, quòd à Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò* Sauoreggia. Non *deſunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo guſtui repræſentat, eam uulgò* Peuerella, *quaſi* Piperellã *nominent.* Thymbræ *duo inueniuntur genera, ſatiuum, & ſylueſtre, quod & guſtu acrius, & odore fragrantius eſt, in campeſtribus, & ſabuloſis proueniens.* Ideoq; *Columella minimè damnandus uidetur, quòd* Thymbram *à Satureia diſcreuerit: quandoquidem is optimè nouerat hortenſem, ac ſylueſtrem Cunilam reperiri. quod &* Plinius *ſatis notaſſe deprehenditur.* Ex *quo facilè intelligi poteſt, Columellam ſylueſtrem, thymbram nuncupaſſe, hortenſem uerò Satureiam. Sed quæ ſit* Thymbra *illa, quam* Dioſcorides *ſylueſtri generi aßignauit, & ſpicam ferre prodidit floribus plenã, coloris uiridis, nondum ſatis mihi conſtat. neq; enim hactenus mihi contigit plantam ſylueſtrem aut ſatiuam uidere, quæ illi planè reſpondeat. Quamobrem non alterius imaginem exhibere potuimus, quàm illius cunilæ, quæ paßim in noſtris hortis naſcitur: & hæc eſt (ut equidem opinor) ſatureia, cuius à* Columella *fit mentio.*

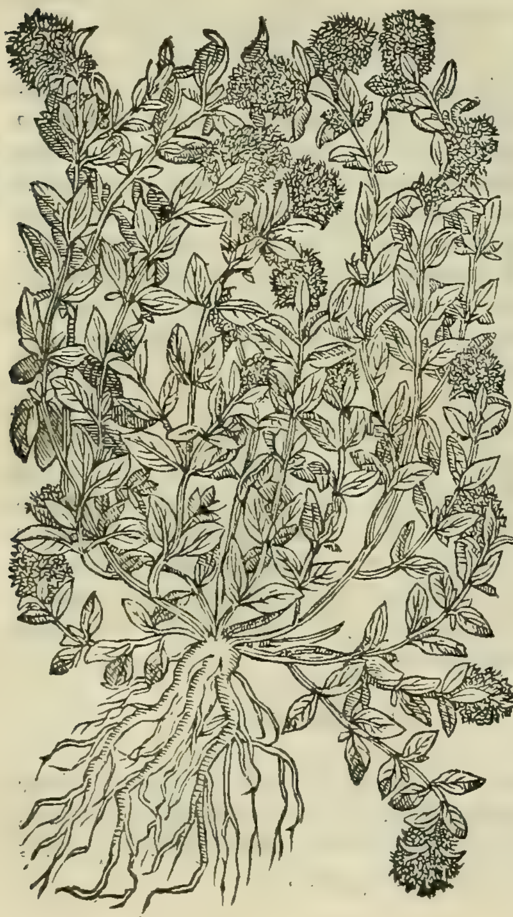
Thymbræ uires ex Paulo.

Cæterùm quòd in ſimplicium cenſu uſquam Thymbræ *meminerit* Galenus, *nondum compertum habeo.* Paulus *uerò eius mentionem fecit libro* VII. *ubi de utraque ſpecie ijs paucis diſſerit.* Thymbra *ſylueſtris eadem quæ thymum præſtat. Hortenſis autem altera quidem imbecillior eſt, ſed ad ciborum uſum gratior, & accommodatior.*

Nomina.

Quæ herba θύμβρα *Græcè,* Thymbra, *Cunila, & Satureia* Latinè *uocatur:* Arabicè, *Sabater, ſeu Shatar:* Italicè, *Thimbra, Coniella, Sauoreggia, &* Peuerella: Germanicè, *Kunel, Zuuibel hyſop, & Saturey:* Hiſpanicè, *Segurelha:* Gallicè, *Sauoreie, Sarriette, & Satrea.*

Ἕρπυλλος. SERPYLLVM. CAP. XXXIX.

Serpyllvm duorum generum eſt. Hortenſe odore ſampſuchum imitatur, atque in coronas addi ſolet. cui à ſerpendo nomen inditum eſt: quoniam ſi qua ius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, ſed candidiores. in macerijs multò procerius aſſurgit. Syluestre, zigis appellatum, non ſerpit, ſed in altitudinem increſcit, ramulos edens tenues, ſurculoſos, folijs refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus, anguſtis. Flores iucundè olent, guſtanti acres. Radicis nullus uſus. Naſcitur in petris, ſatiuo efficacius, atque magis excalfaciens, & ad medendi uſum aptius. Menſes trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulſis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduerſus ſerpentes potu, illitúve prodeſt. capitis dolores mulcet coctum, adiecto roſaceo, & madefactum in aceto: maximè uerò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos uomitus ſedat ſuccus, drachmis quatuor ex aceto potus.

Serpylli conſideratio.

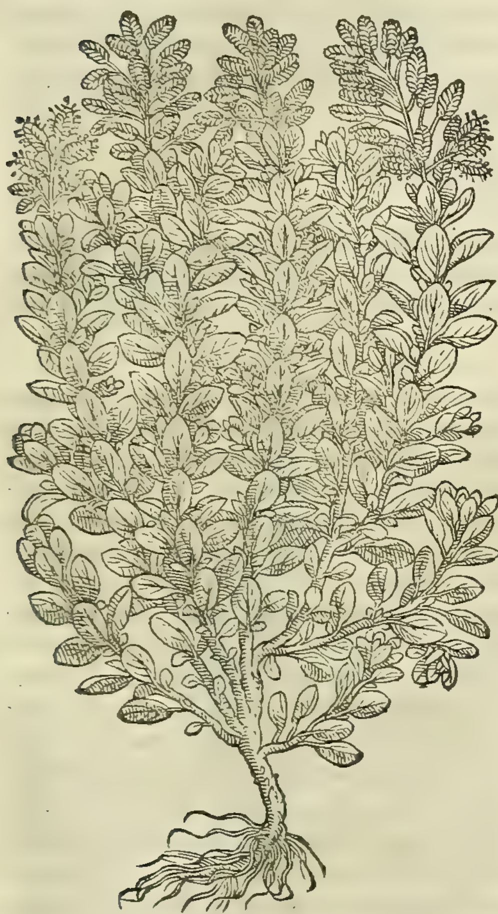
Serpyllvm *hortenſe in* Hetruria *haud negligitur, ſed in hortis ſeritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut* Dioſcorides *inquit) in coronamenta additur. Sylueſtre duorum eſt generum: unum flore candido, odore citrei mali: alterum uerò flore purpureo, guſtu perquàm acri, ſatureiæ ſimili.* Vtrunq; *copioſißimè naſcitur apud* Goritienſes Saluatino *monte, quo mihi hactenus lætius nuſquam uidere contigit, nec itẽ odoratius. Serpyllum à* Theophraſto, *cui hortenſe nil aliud eſſe cenſeo, quàm ſylueſtre in hortis ſatum, deſcribitur lib.* VI. *cap.* VII. *de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſerit ijs uerbis. Serpylli ſylueſtre*

ſylueſtre etiam genus eſt, quod deferentes ex montibus ſerunt, ut apud Sycionem fieri ſolet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uerò, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo ſcatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cùm in quantùmuis longitudinis procedere ualeat, nactum ſcilicet adminiculum, aut iuxta ſepes aliquas ſatum. Genera urbana reddere non eſt, ut retulimus: ferocia eſſe affirmant. Hoc enim in montibus, tum ſatureiatum quoddam, atque uehementiſsimum: tum gratum odore, molliusq; comperiri. Tempus ſerendi plurimum autumnus: hoc enim primum ſerere nimirum properant. hactenus Theophraſtus. Ex cuius etiam uerbis ſatis perſpicuè colligi poteſt, duo eſſe ſylueſtris Serpylli genera. Quare etſi palàm unius tantùm generis mentionem fecerit Dioſcorides; duorum tamen obſcurè meminiſſe potuit, cùm inquit. Syluestre, zygis appellatum, non ſerpit, ſed in altitudinem aſſurgit. Nam ſi unum tantùm ſylueſtris Serpylli genus Dioſcoridi notum fuiſſet, ei ſanè neceſſarium nõ erat addere zygis cognomen differentiæ cauſa. Satiuum radicibus quidem ſerpit, ſed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum ſylueſtris altera ſpecies, quæ malum citreum olet. Proinde ſcitè Plinius lib. XX. cap. XXII. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à ſerpendo putant dictum. quod in ſylueſtri euenit, in petris maximè. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Serpylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Serpyllum uſqueadeò excalfacit, ut & menſes, & urinas moueat. eſt autem et guſtu admodum acre. Eius nomen Græcum, ἕρπυλος: Latinum, Serpyllum: Arabicum, Hemen: Italicum, Serpillo: Germanicum, Quendel, & Hüener koel: Hiſpanicum, Serpollio, & Serpam: Gallicum, Serpoulet.

Serpylli uires ex Galeno.

Nomina.

Σάμψυχον. SAMPSVCHVM. CAP. XL.

SAMPSVCHVM in Cypro, & Cyziceno laudatiſſimum. Secundum ſibi locum uendicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula, & Cyzicena appellat. Herba eſt ramoſa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio conſtat, hirſutis, & rotundis. ſuauiſsimum odorem ſpirat: ideo coronis inſeritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia, ſugillata tollunt: menſes ſubdita in peſſo trahunt: contra ſcorpionis ictum ex aceto, & ſale illinũtur: luxatis, tumoribusque cerato excepta, imponuntur: aduerſus oculorum inflammationes, cum polline polentæ, illini prodeſt. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia commiſcetur.

CVM *ſuperius libro primo in Sampſuchini unguenti commentatione, Sampſuchum, & Amaracum idem eſſe latius oſtenderim, etſi Galenus, & Paulus diuerſis capitibus Sampſuchi, & Amaraci meminerint, eadem hìc repetere ſuperuacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre poßint ij, qui rem hanc ſe aliter fortaſſe habere exiſtimant. Sampſuchum in Italia Hetruſcis uulgò appellatur Perſa, quòd fortè illis è Perſia fuerit allatum: cæteris uerò inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam ſui odoris iucunditate, ut nullæ ferè reperiantur, quæ ſuis in hortis, aut fictilibus uaſis Amaracum non ſerant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodũ cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maioranæ ſibi nomen adinueniſſe, quòd maiori cura, ac diligentia ſeratur, colaturq;, quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea ſolùm ratione, quòd, ut paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur; ſed quòd etiam perpetua uireat coma. Sampſuchi meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sampſuchum tenuium partium, & digerentis eſt facultatis: deſiccat enim, & excalfacit ordine tertio. Id Græcis σάμψυχον, & ἀμάρακον, Latinis quoque Sampſuchum, Amaracus, & Maiorana uocatur: Arabibus, Merzenius, ſeu Morſangius: Italis, Maiorana, & Perſa: Germanis, Meyeron, Maiorana, & Meyram: Hiſpanis, Maiorana; Gallis, Marone, & Mariolaine.*

Sampſuchi cõſideratio.

Sampſuchi uires ex Gal.

Nomina.

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

SERTVLA campana laudatiſsima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus eſt croco, boni odoris. Naſcitur & in Campania circa Nolam, colore in luteum langueſcente, odore infirmo. Vim habet adſtrictoriam. Inflammationem omnẽ emollit, præſertim quæ in oculis, vul-

ua, sede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo assato, aut fœni græci farina, lini semine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóue. Recentes meliceridas per se cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti consideratio.

PROBATISSIMA, *legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; sed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum est, ut iam cognouerint medici uulgaris usus Melilotum illegitimam esse, potiusq; lotum urbanam referre, cuius historiam libro quarto tradidit* Dioscorides. *Meliloti meminit* Plinius *lib.* XXI. *cap.* IX. *ubi ita scriptum reliquit.* Ergo *in coronamenta folio uenere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam uocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunque uerò asperis, & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen Sertulæ, quod occupauit.* Odor *eius croco uicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maximè folijs breuissimis, atque pinguissimis.*

Meliloti uires ex Gal.

Melilotum, ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. *simplicium medicamentorum, mistæ facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida, quàm frigida. hactenus* Galenus. *Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ Meliloti pars in usum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut semen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præsertim Serapio, qui ex auctoritate Isaac Eben amram de Meliloto scribit in hunc sensum. Melilotus herba est, quæ folia fert rotunda, & uiridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in siliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra sinapis magnitudinem. Porrò in meliloto usum sibi uendicarunt siliquæ, & semina, quæ in eis continentur.*

Nomina.

Μελίλωτος *ita Græcè dicitur, ut Latinè Melilotus, & Sertula campana: Arabicè, Alchilelmelich:* Italicè, *Meliloto:* Hispanicè, *Corona de rei.*

Μάρον. MARVM. CAP. XLII.

MARVM herba cognita uulgò, surculosa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore odoratiore. Vim habet sisymbrio consimilem: substringit enim, & modicè calfacit. Qua de causa illitu serpentia ulcera sistit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magnesiam, & Tralleis copiosissima gignitur.

Mari mentio ex Galeno.

ETSI *Galenus inter simplicia medicamenta nusquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit; libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compositione eius mentionem fecit, cùm ita scribit. Aliæ hedychroi descriptiones reperiuntur, quæ neq; Amaracum, neq; Marum prorsus habent: quædam alterutrum tantùm continent. Neq; enim duo hæc omnes noscunt unguentarij, eo quòd herbas solùm è Creta aduectas emant unà cum seminibus, atq; succis. Ego uerò & easdem herbas scio in Asia nasci, ac in alijs quidem regionibus raras esse, in Cyzico autem frequentes.* In Italia *quoq; ut & alias quasdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro superatur. Marum enim ualdè redolet, putaretq; aliquis sola nominis appellatione ductus, unguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, sicq; forsitan ab antiquis unguentum conficiebatur, sed nunc solùm marũ imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipse degustassem, ac eam amaram quidem plurimùm, acrem uerò parum deprehendissem, hortatus sum quendam eorum, qui Amaracinum conficere solent, ut amaraci tantum compositioni immitterent, quantũ & mari. Ac mihi uisum est id unguentum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius. hæc* Galeni *uerba.* Ex *quibus palàm est, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum dissidere, etsi tum amarius sit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum sententiam explodendam putarem, qui Marũ amaracum illã esse arbitrantur, quæ maiorẽ spirat odorem, maioremq; amaritudinem gustu præfert: quæq; folijs uiret minusculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à nostris in* Hetruria *uulgò cognominatur* Persa *gentile. Sampsuchum enim, siue Amaracum, inibi* Persa *uulgò uocari superius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs constat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, gustuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus esse censetur. Illorum inquam sententiæ fermè adstipularer, nisi eidem aduersari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato testatus sit, se in* Italia *amaracum uidisse, nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, sed tantùm quòd hoc in alijs ab Asia regionibus rarum oriatur.*

Marum Italię pregrinum.

Hinc itaq; facilè adducor, ut existimem Marum non nasci in Italia. *Auget nobis opinionem* Plinius, *qui quasi Galeno subscriberet, Marum duxit esse rarum inuentu, &* Italiæ *peregrinum. quare ipsum collocauit lib.* XXII. *cap.* XXIIII. *inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, sic inquiens.* In *Aegypto nascitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc* Plinius. *Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco substituunt. Quandoquidem testatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admisceri iussit, etsi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat.*

Nomina.

Quod Græci μάρον, *Latini pariter Marum nominant.*

Α'κινος

Ἄκινος. ACINVS. CAP. XLIII.

ACINOS, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, siccoque ramulo herba, ocimo similis, odorata, sed hirsutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menses, & aluum pota sistit. Illita panos, ignemque sacrum sanat.

De Acino opinio quorũdam explosa.

QVANQVAM *sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus constat folijs, quæq; iucundum efflat odorem, cuius gratia, atque etiam umbræ gratæ uirentis æstiuo tempore paßim in figulinis uasis fouetur extra fenestras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgò uocamus Basilico gentile; horum tamen opinioni apertißimè refragatur Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi Acinum scribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit lib. XXI. cap. XXVII. cùm ait. Acinon & coronarum causa, & ciborum Aegyptij serunt, eademq; erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis, ac folijs esset, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abundè palàm fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat. Cæterùm Manardus Frrrariensis, uir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauit esse, quàm herbam quandam, quæ in incultis prouenit locis, sed præcipuè in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliàs adductus sum, ut Manardo prorsus assentiendum putauerim. Sed cùm postea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me pœnitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoque certiora proferantur.*

Manardi opinio non accepta.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.

Βάκχαρις. BACCHARIS. CAP. XLIIII.

BACCHARIS herba fruticosa, quæ in coronas additur. cuius folia aspera sunt, media uiolæ, & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinẽ petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato: radicibus ueratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum, squalidumque solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, uulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussi, & urinæ difficili: menses pellit: contra serpentium morsus utilissimè datur in uino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in desessionibus prodest. In diapasmata utiliter inseritur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adstringant, capitis doloribus illitu prosunt: oculorum inflammationibus, mammis tumẽtibus à partu, ægilopijs incipientibus, ignibusque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

Baccharis consideratio.

DVM EAM *de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus ueram Baccharim reperisse, aut ab alijs repertam uidisse; accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarißimus. Cuius literas hic referre libet, quòd eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atque etiam rei fidem addant. Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ.*

And. Lacunæ literæ.

Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandiq; Dioscoridem nauemus aßiduam operam, ob idq; nobis ex usu sit hanc ad rem extorquere facultates alienas potius, quàm dißipare nostras; uolumus tamen tibi & amico, et de materia medica quàm optimè merito communicare ueram Dioscorids Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò poßis illam ad uiuam formã expressam, in usum humanæ salutis inserere tuis luculentißimis commentarijs, quos iam (ut fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis, ut in ipsa nulla nota poßit desiderari. Quippe folia eius sunt aspera, media uiolæ & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulùm

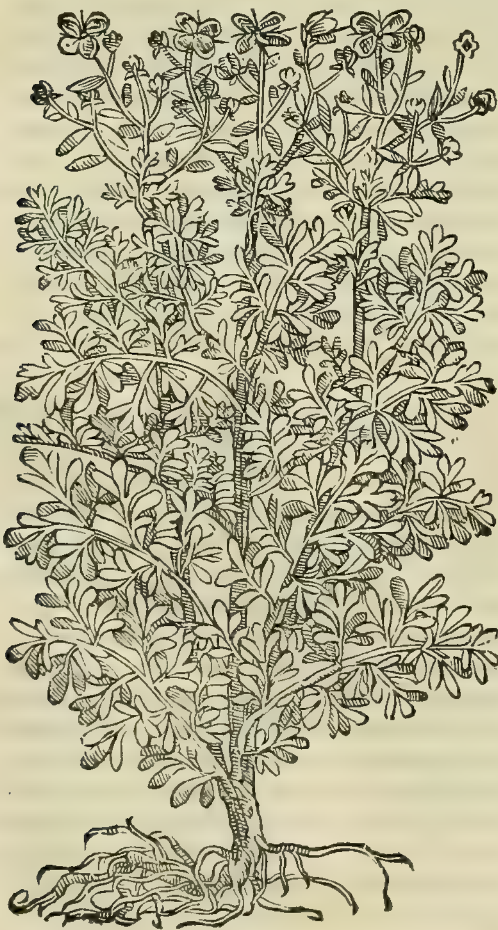
asper: radices nigro ueratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitißimum cinnamomum. Porrò flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uisuntur: ita ut huius stirpis esse duæ species uideantur, uel si meminerit unius tantùm Dioscorides. *Postremò huius plantæ uires, & facultales sunt omnino eædem, quas suæ* Bacchari *diuus tribuit* Dioscorides. *Hìc amicus literis suis finem imposuit. Sed certè illud mihi permirum accesit, quòd eadem die, & ferè hora, qua* Baccharim *Romæ accepi, eandem* Arimino *ad me misit* Iulius Moderatus *diligentißimus pharmacopola, herbarumq; studiosus: id quod apertè testatur hortus eius apud herbarios* Italiæ *non uulgaris, ut qui sit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis,* Dioscoridis Baccharim *repræsentare. Nam præterquàm quòd constaret, ut illa, folijs asperis, magnitudinem inter uiolam & uerbascum referentibus, caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantulùm aspero; habebat etiam in caule sua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter suspicor legendum esse* ϖαραφυλλάδας, *non* παραφυάδας, *ut uulgati* Græci *codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam* Oribasij *manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant ueratro nigro similes, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ adamussim historiæ* Dioscoridis *respondet, ut eius quoque effigies, quam pictam damus, affabrè demonstrat, facilè adducor, ut affirmare non dubitem, hanc esse ueram, & legitimam* Baccharim. *Cæterùm* Leonicenus, *&* Brasauolus *ipsum secutus, eam plantam magno errore putarunt* Baccharim *esse, quam quidam* Sclaream, *nonnulli uerò* Matrisaluiam *appellant. Sed cùm huius radices non sit ueratro nigro similes, neq; minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda uidetur: præsertim quòd ueram* Baccharim *eam esse censeamus, de qua superius disseruimus. Non defuerunt etiam, qui crediderint,* Baccharim Dioscoridi *accreuisse, caputq; hoc adulterinũ esse, eo fortasse argumento, quòd eam hactenus inuenire non potuerint. quorum suspicionem augere potuit* Galenus: *quippe qui in simplicium censu de* Bacchari *quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderit. Vnde ij in eam sententiam deuenerunt, ut* Baccharem *eandem esse cum asaro certò putarent. Verùm horum quoq; error iam omnibus euidentior factus est, quàm ut hìc à me explodi debeat. Neq; enim ea solùm ratione proditur, quòd pridem legitima* Baccharis *reperta sit; sed etiam quòd legitimum hoc* Dioscoridis *caput esse comprobet* Oribasius, *in quo illud ex* Dioscoride *transcriptum legitur. Quinetiam idem confirmat* Paulus Aegineta, *qui* Baccharis *meminit lib.* VII. *atque ea scribit, quæ facilè, si conferantur,* Dioscoridi *accepta ferrentur: sic enim inquit.* Baccharis *odorata est herba, odore cinnamomo proxima, coronaria, acris. Huius radicis decoctum meatus obstructos aperit, urinam, & menses citat. Folia ipsius, cùm sint adstringentia, fluxionibus opitulantur. Huic herbæ nomen* Græcum *est* βάκχαρις, Latinum *quoque* Baccharis.

Leoniceni, & quorũdã opi. reprobata.

Baccharis uires ex Paulo.

Nomina.

Πήγανον. RVTA. CAP. XLV.

Rvta montana, syluestrisque, satiua, & hortensi acrior est, & in cibis damnata: satiua uerò, quæ sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque urit, calfacit, exulcerat, urinam ciet, menstrua pellit, aluum sistit potu, ciboue. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex uino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridisque ficis, inefficaces uenenorum uires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Genituram cibo, potúue extinguit: cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Facit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem spirandi, tusses, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumque cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, ut antè dictum est. Item ad inflationes coli, uuluæ, rectique intestini cum oleo decocta, & infusa. Fœminas uuluæ strangulatu liberat, si à genitali sedétenus cum melle subijciatur. Feruefacta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit: articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eisdem in potu auxiliatur, decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaq; cibo, uisus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum rosaceo, & aceto illita, auxiliatur: profluentem naribus sanguinem sistit trita, & indita. Testium inflammationibus cum laureis folijs imposita, & eruptionibus papularum cum myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, uino, & nitro affricta: albæ uitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florẽ repræsentãt.

contra

contra impetigines cum alumine, & melle utiliſsimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfa-ctus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem ſenſere, cum fœniculi ſucco, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, aut in capite manant, cum aceto, roſaceo, & ceruſſa illitus perſanat. manſa alliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana ſi copioſius eſtur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt ſuccum gallinaceis pullis inſparſum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montoſus autem is locus, uiperis ſcatet. Semen eius potum contra inteſtina uitia efficax eſt. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam urinæ toſtum ſemen ſeptenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uocatur. Syluestris ruta ſatiuæ ſimilis eſt. Prodeſt comitialibus, & coxendicum doloribus: menſtrua mouet, partus enecat. Acrior eſt uiribus, quàm hortenſis, & ualidior. Syluestris, utpote noxia, cibis abdicatur.

Rutæ conſideratio.

RVTA *utraque planta eſt uulgaris notitiæ, tam ſatiua inquam, quàm ſylueſtris. Non tamen uelim de illa ſylueſtri intelligas, de qua capite proximo diſſerendum eſt, ſed de ea tantùm, cuius meminit Dioſcorides in præſenti capite, quàmq; in eius calce ſatiuæ ſimilem fecit: ſiquidem hæc ab illa plurimùm differt. Naſcitur hæc ſylueſtris Ruta in Goritienſi agro copioſiſsima, adeò ut qui circumſtant montes, ea ubique ſcateant; præſertimq; Saluatinus mons, qui eadem ferme ueſtitur. Facie hæc hortenſi perquàm ſimilis eſt, graciliori tamen folio, & guſtu acriori, amarioriq;. Id quod Monachorum in Meſuem ſcribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorſus refragatur. quippe qui aſſerant nullam ferè eſſe differentiam inter hanc, & androſæmum, ſiue hypericum, ut quæ in alterius locum ſubſtitui poßint. Qua in re manifeſtè deprehenditur magna eorum inſcitia: quandoquidem hîc (ut equidem arbitror) in triplici uerſantur errore. Primùm quòd exiſtimauerint, turpi nimirum lapſu, ſylueſtrem Rutam ab androſæmo, & hyperico non diſsidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiam, androſæmum, & hypericum unum & idem eſſe, cùm tamen Dioſcorides de his ſeorſum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea ſententia, deteſtandus, quòd prodiderint, hanc ſylueſtris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride deſcriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius ſomniaſſe, quàm libero ſenſuum iudicio ſcripſiſſe uidentur Monachi, cùm non huius Rutæ caput ſit illud, in cuius fronte in quibuſdam codicibus, iiſq; non probatis, illa legantur, quæ doctiſsimorum teſtimonio hîc aſcititia, hyperici autem propria cenſentur; ſed quod proximè ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alij Moly, alij Harmalam, alij uerò Beſaſan appellant, tractatur hiſtoria. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortaſſe horum patrum ſcripta ſequuntur, ne unà cæcutientes ſæpe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Seritur Ruta (ut author eſt Plinius lib. XIX. cap. VIII.) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, & humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & ſiccis, terraq; maximè lateritia: cinere uult nutriri, hic & ſemini miſcetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquieſcit. cuius rei cauſam ſuis in problematis reddidit Ariſtoteles. Muſtela cum ſerpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo ſe munit, gnara hanc contra uenena pollere. Vtuntur & ipſa hoc noſtro tempore ad cacodæmones depellendos, fortaſſe quòd contra faſcinationes eam commendauerit Ariſtoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis uiſa eſt (Flauo Ioſepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitiſsimum Iudææ oppidum. Is enim lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita ſcriptũ reliquit. Erat autem in ipſa regia Ruta mirabilis magnitudinis: à nulla enim ficu uel celſitudine, uel magnitudine uincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perſeueraſſe: manſiſſetq; ulterius profectò, ſed à Iudæis, qui locum ceperunt, exciſa eſt. Rutæ ſylueſtris, & ſatiuæ meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ruta agreſtis ex quarto eſt ordine excalfacientium: domeſtica uerò ex tertio. Eſt autem non ſolùm guſtu acri; ſed & amaro. Ex quo etiam ſanè digerere, atq; incidere craſſos, lentoſq; humores poteſt. Ob eandem uim & urinas mouet. Quin & tenuium eſt partium, flatuſq; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritq;, atque exiccat ſtrenuè. Eſt enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter deſiccant. Porrò quod ſuperius Moly, & Beſaſan nominari diximus, & ipſum utique fuerit ruta ſylueſtris. Πήγανον Græcis herba eſt, quæ Latinis, pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis, Sadeb, ſeu Sedab: Germanis, Raut, & Vuein raut: Hiſpanis, Arruda: Gallis, Rue.*

Monachorũ hallucinatio.

Rutæ uires ex Galeno.

Nomina.

Πήγανον ἄγριον. RVTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

VOCANT etiámnum ſylueſtrem Rutam, quod in Cappadocia, & Galatia Aſiæ finitima moly dicitur. Frutex eſt, qui ab una radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribuſque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm ſatiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus conſtant: in quibus triangulum ſemen, ſubrufum, guſtu amarum recluditur. cuius eſt uſus. Semen autumno matureſcit. quod cum melle, vino, croco, & fœniculi ſucco, ac gallinaceo felle, teritur contra retuſam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam uocent, Syri beſaſan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly ſeruet ſimilitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto ſolo prouenit.

Rutæ syluestris alterius consideratio.

INVENIVNTVR *ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem secutis, qui uel maximo librariorum lapsu, uel potius eorum temeritate, qui nimis scioli uideri uolunt, plura de hac altera syluestri Ruta in capitis fronte scripta ostendunt, quæ doctißimorum quorunq; consensu adiectitia sunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam rerum, literarumq; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes syluestrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehensus est, atque Dioscoridis lectio restituta à peritißimis uiris, qui rei discrimen exactißimè nouerunt, & uetustißima Græca exemplaria consuluerunt, in quibus nihil tali offenderunt. quemadmodum neq; id sese offert lectitandum in Oribasij codice manu scripto, herbarum descriptiones Dioscoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius superfit ambigendi locus, quin ea ascititia sint, & ex hyperico, cuius propria sunt, hìc perperàm repetita. Sed hæc iam missa faciamus, & constituamus duplicem esse syluestris Rutæ speciem: unam domesticæ similem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram uerò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam uocant. Hanc, ut ingenuè fatear, hactenus non uidi: non desunt tamen, qui eam demonstrare promittant in Italia, ac etiam iam ostendatur (ut audio) in publico horto Patauij. Quod non equidem negauerim, tametsi fuerit hæc peculiaris Cappadociæ, & Galatiæ planta. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt.*

Seplasiariorũ grauis error.

Verùm enimuero grauißimo errore ducuntur seplasiarij, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ, siue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsq; compositis medicamentis cicutæ semen admiscent. Quod non solùm suis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; sed etiam uenenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonensis: quandoquidem is, ubi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid sit Harmel explanare contendit, ait Syluatici Pandectarum authoris testimonio, quòd quotiescunq; reperitur Harmel cum aspiratione nil aliud apud Arabes designat, quàm semen cicutæ: sine uerò afflatu, Rutæ syluestris semen. Quod euidens, ac execrandum est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quam nudè scriptum Mauritanis perpetuò agrestem Rutã significat, ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari potest suis in libris, in quibus simplicium historias, et facultates posteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel scripserunt, Dioscoridi, & Galeno Rutam hanc describentibus prorsus adstipulantur. Cæterùm Auicenna ipsius Harmel etiam meminit libro quarto sui Canonis, ubi uiperarum morsus curationem tradens, sic inquit. Ruta syluestris (& non est alharmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus uiperarum. hæc ille.

Fuch. lapsus, & Auicennæ defensio.

Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut suis in Paradoxis Fuchsium, uirum alioqui expertißimum, in Auicennam acriter agentem, deceptum fuisse deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, sciendum profectò est (quemadmodũ etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipsum repetere non alienum erit) quòd non eiusdẽ utiq; generis est syluestris Ruta, de qua unà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani uerò Harmel, siue Alharmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quantum equidem reor, liquido patebit, Auicennam haudquaquam errasse, ut errorem immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est alharmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus uiperarum, ijs uerbis declarat se illam hìc syluestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco differit Dioscorides, quamq; suæ Arabicæ familiæ authores Harmel, siue Alharmel uocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens. Et alharmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Alharmel eam sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo est. ob cuius differentiam, postea alterius Rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, se non modò de alio syluestris Rutæ genere intellexiße; sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetijsse calumnietur.

Quorundam error, & locus Auerrois restitutus.

Porrò non desunt qui sustinere contendãt, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem lib. V. suarum collectanearum ita scriptum reliquisse uolunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu, incidit crassos humores, & prouocat urinam, & menses, & ualet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè responderi potest, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerrois codex librariorũ incuria fuisse deprauatus. Neq; difficilis lapsus fuit, quòd ij uocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest, ut Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam aßignat deprauata Auerrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cùm Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale uenenum esse affirment. Quapropter quàm peßimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandũ semen ijs compositis medicamentis addunt, quorum usus est ad deijciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ij dijudicent, qui ueritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sæpe hominibus perniciem pariunt, tolerare non possunt.

Rutæ syluestris alterius uires ex Gal.

Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi de ea disserit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolan, Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partium, & calida tertio abscessu: unde crassos humores secat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero Rutæ syluestris genere. Cui constat & primum syluestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine ullo errore seplasiarij alteram alterius loco subijcere poßint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admiscendum reperiunt.

Rutæ caprariæ mentio, & uires.

Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam CAPRARIA *cognominatur, quibusdam uerò Galega dicitur, nostrates eam uulgò appellant Lauanese. Paßim hæc in scrobium aggeribus, humentibusq; locis prouenit, fœno græco persimilis. Magnifaciunt ipsam nonnulli suis experimentis nixi non modò aduersus pestilentiam, & lethalia medicamenta; uerùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittũt,*

tum

tum morſus, tum ictus: in quem uſum herbam uel eius ſuccum bibendum præbent, ac etiam emplaſtri modo uulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui ſuccum ſeſquiunciæ pondere hauſtum pueris comitiali morbo uexatis. Cæterùm apertißimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam eſſe, ut latius libro quarto ſuo loco dicemus. Quæ planta πήγανον ἄγριον Græcè, Ruta ſylueſtris Latinè dicitur: Arabicè, Harmel: Italicè, Ruta ſaluatica. Nomina.

Μῶλυ. MOLY. CAP. XLVII.

MOLY folia habet graminis, latiora, humi ſparſa: florem albæ violæ ſimilem, ſed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorum: in cuius cacumine ineſt aliquid, quod allij ſpeciem referat. Radix parua, bulboſa. quæ mirum in modum valet ad vuluæ apertiones, ſi trita cum irino vnguento, in peſſo ſubijciatur.

MOLY, ut ſcriptum reliquit Theophraſtus libro IX. cap. XV. de plantarum hiſtoria, apud Pheneum exit, atq; apud Cyllenam eſſe (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non abſimili cepæ, folio ſcillæ. Vſum eius contra ueneficia ſumma: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib. XXV. cap. IIII. ita ſcribens. Laudatißima herbarum eſt, Homero teſte, quam uocari à dijs putant Moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aßignat, contraq; ſumma ueneficia demonſtrat. Naſci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio ſcillæ: effodi autem difficulter. Græci authores folium eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum ſcripſerit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia naſci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effoſſam inter difficultates ſaxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne ſic quidem ſolidæ, ſed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius ſanè uerbis facilè cognoſci poteſt, Moly ab eo ſecundo loco redditum, quod in Campania effoſſum, & ſibi allatū ſcribit, ab illo plurimùm dißidere, quod Homerus, & Dioſcorides notis non planè conſentientibus repræſentarunt. Moly, cui Dioſcoridis delineatio reſpondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neq; ab alijs inibi repertum, aut aliunde aduectum ſcio. Cæterùm herbam Moly Dioſcoridi appellatam, eandem nimirum eſſe putauerim cum illa, quæ Galeno lib. VII. ſimpl. medic. Myle uocatur, cùm inquit. Myles radix paruo bulbo ſimilis eſt, facultatis contrahentis. nam cum farina ærina, (hoc eſt lolij) appoſita apertam uuluam ſanare ſcribit Dioſcorides. His uerbis Galenus non ſolùm quidem Mylen ſuam Dioſcoridis Moly acceptam refert; ſed etiam nos commonet mendi cuiuſdā, quod hucuſq; latuit in codicibus Græcis Dioſcoridis. Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod eſt, cum irino unguento, Galeni teſtimonio, legendum ſit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id eſt, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facilè librarij quadam ſcripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifeſtè deprehendetur. Nam ſi unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præſtare poßit πρὸς ὑστέρας ἀνασομώσεις, hoc eſt, ad uuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiēdas uuluas, ut uerterunt Marcellus & Ruellius. qui tamen ſecus facere non poterant, ſi unguenti irini rationem habere uolebant. Id μῶλυ Græci dicunt, quod Latini itē Moly.

Moly hiſtor. ex Theophr. & Plinio. — Moly uires ex Galeno. — Dioſcoridis, locus caſtigatus. — Nomina.

PANACES HERACLEVM.

Πάνακες ἡράκλειον. PANACES HERACLEVM. CAP. XLVIII.

PANACES nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi ſolet. Plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadiæ naſcitur: ibique compendij, & quæſtus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, ſtudioſè colitur. Folijs eſt aſperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuiſis: caule, vt ferulæ, altiſsimo, qui lanugine quadam incaneſcit, folijs etiam minutioribus oblitus: muſcarijs, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & ſemine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine una, candidas, graueolentes, craſsi corticis, & ſubamari guſtus. Naſcitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur ſuccus inciſa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum ſuccum emittit, qui ſiccatus in ſumma cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem ſuccū excipiunt, folijs excauato ſolo ſtratis, quæ ſiccata tolluntur. Simili modo caule meſsibus inciſo, profluentem ſuccum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, diſtentæque,

ſtentæque, ſiccæ, quæ cariem non ſentiant, aromaticæ, feruentes guſtu. Fructus ex media ferula cibo idoneus eſt: ſed ex agnatis ſtolonibus, ab vſu cibario abhorret. Maximè in hoc ſucci genere probatur, quàm amariſsimus, internè albus, aut ſubfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, ſtatim in aqua eliqueſcens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed ſynceri experimentum eſt, ſi digitis in aqua friatus reſoluatur, & lacteſcat.

Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusque, vulſis, ruptis, laterum dolori, torminibus, ſtillicidio vrinæ conuenit. Contra veſicæ ſcabiem ex aqua mulſa, aut vino bibitur: menſes trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ uuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, diſcutit: iſchiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiſcetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum vua paſſa illitus ſubuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplaſtrum contra beſtiarum morſus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conſciſſa, vuluæ admota, partus extrahit: ad vetera vlcera efficax eſt. nudata oſſa corpore operit, ſi trita cum melle illinatur. Semen cum abſinthio ſumptum, menſes pellit: cum ariſtolochia, prodeſt aduerſus animalia, quæ venenum eiaculantur: & contra vuluæ ſtrangulatus in vino bibitur.

Πάνακες ἀσκλήπιον. PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PANACES Aſclepij caulem à ſolo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo ſimilia, maiora tamen, & hirſutiora, odorata: in cacumine vmbella, vbi flores emicant aurei, acris guſtus, & odorati. radix parua eſt, & tenuis. Auxiliarem vim habent flores, & ſemina, contra vlcera, phagedænas, & tubercula, ſi trita cum melle imponantur. aduerſus ſerpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces ſylueſtre origanum vocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

Πανάκες χειρώνιον. PANACES CHIRONIVM. CAP. L.

PANACES Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco ſimile: flos aureus: radix parua, quæ non altè demittitur, guſtu acris. Pota radix ſerpentium veneno reſiſtit. Illita coma, eadem præſtat.

Panacis conſideratio.

PANACES Heracleum in Apulia frequens naſcitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in noſtris maritimis Senenſibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ uiridarijs, ubi ſumma diligentia colitur ab his, qui ſimplicium medicamentorum ſtudioſi, ad ſuum aliorumq; commodum innumera plantarum genera ſuis in hortis, ac uiridarijs ſerunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima nō deſit, etſi adulteratæ frequentior ſit uſus apud eos, qui ex quáuis herba manipulos colligunt.

Meſ. lapſus.

In Panacis hiſtoria apertiſsimè aberrauit Meſues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius eſt, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Panaces Aſclepium nuper uidimus, eiusq; effigiem hîc appinximus. Sed Chironium non prouenit, quod ſciam, in Italia. Quanquam non deſunt, qui pro Chironio panace oſtendant plantam, quæ folium habet oblongum, hyſſopi ferè modo: florem pentaphylli, ſed maiorem, aureo tamē colore: ſurculos numeroſos, tenues, lignoſosq;: radicem item lignoſam, ruſeſcentem, guſtu adſtringentem. Verùm quòd Dioſcorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco ſimilia, & radicem guſtu acrem, non uideo quomodo ingenuè poßim eorum ſentētiæ ſubſcribere. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt. nempe Aſclepium ab Aeſculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisq; eſt appellatum, cuius tantùm lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etſi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata oſſa carne explere uolunt, radicum ſegmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæquæ illa ſint, non paruo labore ſeligunt, & ad hunc uſum in puluerem redigunt.

Panacis uires ex Galeno, & Meſue.

Panacis uires deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus exciſis. Porrò opopanax ipſe longè eſt ad plurimos uſus aptißimus, utpote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatq; ipſum quiſpiam in calfaciendo tertij ordinis, in deſiccando uerò ſecundi.

ſecundi. Cortex radicis exiccatorium ſimul, & excalfactorium eſt medicamentum: ſed minus quàm ſuccus. quin & nonnullam habet abſtergendi facultatem. Quare eo quoq; utimur & ad oſſa denudata, et ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, ſcilicet abſtergendo ſimul, & deſiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam neceſſaria ſunt, uelut in libris de curandi ratione oſtendimus. Fructus calidus & ipſe eſt, ac menſibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm neſcio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, ſed panaca herbam hanc uocitent. Panaces autem Aſclepium minus eſt calidum ſuprà dicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & ſemine melli miſtis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur. Panaces uerò Chironium & ipſum ſimilem prædicto facultatem poßidet. hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lacryma (ut author eſt Meſues) à remotis corporis partibus, præſertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, craſſam, contumacemq; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cùm frigidis torquentur morbis. πάνακες ἡράκλειον ſic Græcis, ut etiam Latinis Panaces Heracleum, nominatur: Arabibus, Steuſir, Ieuſir, ſiue Giauſir: Italis, Panace Heracleo. Huius gummi Græcis ὀποπάναξ dicitur: Latinis item Opopanax: Italis, Opoponaco: Hiſpanis, Opoponaque. πάνακες uerò ἀσκλήπειον ſic Græcè uocatur, ut Latinè ſimiliter Panaces Aſclepium: Arabicè, Panax Aſchilibet: Italicè, Panace Aſclepio. πάνακες denique χειρώνειον ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellatur: Mauritanis, Panax caromon: Italis, Panace Chironio. Nomina.

Λιγυστικόν. LIGVSTICVM. CAP. LI.

Ligvsticvm, quod alij panaceam, alij panaces uocant, plurimum in Liguria naſcitur, in monte Apennino Alpibus contermino: vnde nomen traxit. Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci ſimile ſit, & uiribus eiſdẽ prędìtum. Gignitur in altiſsimis, aſperiſque montibus, ac vmbroſis, maximè iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia ſertulæ Campanæ, molliora, odorata, prope uerticem graciliora, & longè magis diuiſa: in cacumine muſcarium, in quo ſemen dependet nigrum, ſolidum, & oblongum, fœniculo proximum, guſtanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis ſimilis, odorata. Radicis, ſeminiſque uis excalfactoria, concoquens. Prodeſt ad inteſtinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præſertim quibus ſtomachus turgeat: & contra ſerpentium ictus: vrinas, & menſes potu trahit. Eoſdem præſtat effectus appoſita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiſcetur. ori perquàm utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obſonia. Adulteratur ſemine quodam ſimili: quod facilè guſtu diſcernitur: amarum enim eſt. Alij ſemen fœniculi, aut ſeſelis admiſcentes, liguſticum dolo uitiant.

In Liguſtico quorundam error.

Fallvntvr *apertè, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuiſticum nominatam, quam legitimum hipposelinum cenſemus, putant eſſe Liguſticum hìc à Dioſcoride repræſentatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libyſticum appellauit. Siquidem hoc caule aſſurgit tenui, & folijs ſertulæ Campanæ ſimilibus. Illud uerò caulem profert altum, craſſum, concauum, & geniculatum: folia apij paluſtris æmula, maiora tamen, ac etiam craßiora. Cæterùm quanuis legitimum, ac uerum Liguſticum in Liguria, cuius Genua metropolis eſt, unde etiam nomen inuenit, frequentißimum proueniat, ſitq; inibi adeò uulgaris notitiæ, ut eius ſemine paßim utantur incolæ in ciborum condimentis; non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod ſciam, deferri cœpit. Naſcitur in Ananienſibus montibus, quin & in Goritienſibus. Venetijs etiam uideri poteſt in horto Maphei medici clariſsimi. Galenus de Libyſtico diſſerens libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic breuiter inquit. Libyſtici radix, & ſemen ex genere excalfacientiũ ſunt, adeò ut menſes cieant, & urinas prouocent, flatusq; diſcutiant. Quod Græci λιγυστικὸν, Latini ſimiliter Liguſticum, & Libyſticum dicunt: Itali, Liguſtico.*

Libyſtici uires ex Gal.

Nomina.

Σταφυλῖνος. PASTINACA. CAP. LII.

Pastinaca ſylueſtris folia gingidij habet, latiora, ſubamara: caulem rectum, ſcabrum: vmbellam ſimilem anethi: in qua flores inſunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceũ. radix digiti craſsitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, vel impoſitum, menſtrua

PASTINACA SATIVA.

PASINACA SYLVESTRIS.

CAROTAE.

menſtrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut ſi aqua cutem ſubijt: ſerpentium morſibus, ictibusq́ue prodeſt. præſumentes id, nulla affici iniuria à ſerpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix vrinam pellit, venerem ſtimulat, partus appoſita eiicit. Folia trita, & cum melle impoſita, phagedænas ulcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

Paſtinacæ cõſideratio.

V V L G A R E S *admodum ſunt in Italia tam ſatiuæ, quàm ſylueſtris Paſtinacæ radices, ut quæ paßim quadrigeſimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum uſum recipiantur. Cæterùm quoniam fortaßis in Gallia non ſeruntur in hortis, Ruellius manifeſto errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, ſale, oleo, & aceto additis, hyeme uſurpamus in acetarijs, ſatiuas eſſe Paſtinacas. Vt hinc maximè admirari ſubeat Ruellium, uirum alioqui doctißimum. Siquidem hactenus neminem inueni è rei herbariæ ſcriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Paſtinacam ſatiuam radice niti adeò rufa, ut ſanguineo ſucco madeat, qualis Carotæ dictæ ineſſe deprehenditur. Satiua in Italia frequentißima ſeritur in hortis. Erratica uerò nonnunquam in campis ac incultis ſua ſponte naſcitur. Vtraque albicantibus conſtat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadrageſimo præſertim ieiunio cũ farina, & oleo friguntur, & ita ſæpe, ubi deſunt piſces, eorum uicem ſupplent: licet pro ieiunantium inſtituto, eſſent potius eorum cibis abdicandæ: uenerem enim non obſcurè ſtimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agreſtis Paſtinacæ ſemen accipiũt, illius ſcilicet, in cuius florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim eſt à Paſtinaca erratica Daucus, ut paulò inferius ſuo loco dicetur, ubi eius tres ſpecies à Dioſcoride redduntur.*

Ruellij erratum.

Quorundam error.

duntur. Nam quanuis tam ex illius, quàm Galeni ſententia libris tum de ſimplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à ſylueſtri Paſtinaca parum, uel potius nihil uiribus differat, ob idq́; alterum alterius uice in medicinæ uſu capi poßit; non tamen rectè dici poteſt, Daucum erraticam eſſe Paſtinacam. Paſtinacæ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Paſtinaca ſatiua imbecillior: agreſtis ad omnia potentior eſt. Vrinas mouet, & menſes prouocat cum herba quidem tota, tum maximè ſemen, ac radix. Habet porrò etiam abſterſorium in ſe quippiam. quamobrem ulcera phagedænica quidam folijs eius uiridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt. Planta, quæ Græcè σαφυλῖνος, Latinè, pariter & Italicè Paſtinaca uocatur: Arabicè, Iezar, Gezar, ſeu Giezar: Germanicè, Paſtency, et Paſtinachen: Hiſpanicè, Canaoria blanqua: Gallicè, Paſtenades.

Paſtinacæ uires ex Gal.

Nomina.

SESELI MASSILIENSE.

SESELI AETHIOPICVM.

Σέσελι. SESELI. CAP. LIII.

SESELI Maſsilienſe folia fœniculi habet, craſsiora: caulem uegetiorem: vmbellam anethi, in qua ſemen oblongum, anguloſum, deguſtanti ſtatim acre: radix longa eſt, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi uim habent. Potu ſtranguriæ, & orthopnϾ medentur: ſuffocationibus mulierum, comitialibusque proſunt: menſes, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tuſsim ueterem ſanant. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina diſcutit: epialis febribus utile. contra perfrictiones in itineribus, cum pipere, & vino bibitur. Capris, cæteriſque pecudibus datur in potu, quò facilius ſuos fœtus enitantur. Aethiopicum ſeſeli, folia habet hederæ, minora, & ad periclymeni modum oblonga. frutex nigricat, palmitibus in bina cubita extenſis: ramis ſeſquipedalibus: capitulo anethi: ſemine in tritici morem denſo, nigro, amaro, Maſsilienſi odoratiore, & acriore, multum ſuaui. Peloponnenſe folia habet cicutæ, latiora, & craſsiora: caulem ſupra Maſsilienſis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine vmbellam, in qua ſemen latius, odoratum, & carnoſius pendet. Eiſdem uiribus præditum eſt. Naſcitur in aſperis, riguis, & collibus. inuenitur etiámnum in inſulis.

Τορδύλιον. CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

TORDYLIVM, quod aliqui Creticum ſeſeli vocant, iuxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa, ſemine duplici, rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri. Contra vrinæ difficultatem bibitur: potu cit menſes. Succo ſeminis, caulisq́; virentis, ternis obolis ex paſſo decem diebus hauſto, renes ſanantur. Efficax eſt radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cũ melle.

SESELI

Sefelis confideratio.

SESELI PELOPONNENSE.

Seseli Arabibus Sifileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant. Legitimum Sefeli Maßilienfe in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum eft, quòd quanquam in quibufdam Italiæ pharmacopolijs, uerum fit reperire Sefeli; in quàm plurimis tamen quoddam femen Sefelis uicem explens uenditur, quod nulli prorfus Sefeli à Diofcoride defcripto refpondet: quippe quod amaritudine tantùm fit præditum, & olfactui cimicum fœtorem repræfentet. Porrò Sefeli Aethiopicum, ac Peloponnenfe, quæ prius in Italia non uideram, hoc anno à me, ut fpero, reperta funt. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium, fiue Creticum Sefeli in quodam noftro hortulo natum effe, quòd eius femen (ita enim aiebant) è Patauino fimplicium uiridario allatum, terræ commififfem. Verùm cùm poftea accuratius eius faciem contemplatus effem, itemq; faporem examinaffem, id à legitimo longè admodum dißidere cognoui. Sefelis monftratio prima aßignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Ariftoteles lib. IX. cap. V. de hiftoria animalium, ceruas ftatim à partu Sefelim herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire.

Sefelis vires ex Galeno.

Sefeli omne genus in uniuerfum memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. fimplicium medicamentorum, ubi ita fcribit. Sefeli & radix, atq; etiam femen ufqueadeò excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum eft tenuium partium, ut & comitiali morbo, & orthopnœæ competat.

Nomina.

Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis, ut etiam Italis Sefeli nuncupatur: Arabibus, Sifalios: Barbaris, Sifileos: Germanis, Steinbrech: Gallis, Ser montain.

ANISVM.

Σίσων. SISON. CAP. LV.

SISON exiguum femen eft, in Syria natum, apio fimile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: vrinæ difficultatem potu emendat, remoratos menfes citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ vtuntur. In cacumine granula multa gerit.

Sifon femen incognitum.

SISON, ut hìc Diofcorides teftatum reliquit, femen eft in Syria proueniens, nobifq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum authorem fuis notis defcriptam non inuenio: nec femen ipfum, quod equidem fciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, ubi eius notitia, et feminis ufus. Nam præterquàm quòd difficile fit, etiam periculofum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre fententiam.

Nomina.

Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoq; Sifon.

Ἄνισον. ANISVM. CAP. LVI.

ANISVM in fumma excalfacit, exiccat. oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentum præftat. Vrinam ciet, difcutiendi uim habet, hydropicis potum fitim extinguit. Animalium venenis aduerfatur: valet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia fiftit: lac ad mammas elicit: venerem ftimulat. dolores capitis leuat, fuffitum naribus. cum rofaceo tritum, inftillatumque fractis auribus medetur. Melius femper recens, plenum, non furfurofum, odore præftans. Inter prima laudatum eft Creticum, proximo loco Aegyptium.

CARVM.

ANETHVM.

Anisi conſide ratio, & uires ex Galeno.

ANISVM *uulgaris omnibus ferè notitiæ planta eſt, nihilq; ſecius uulgò eius ſemen notum. Quamobrem longiori ſermone eius hiſtoriam proſequi non operæ pretium duximus. Cæterùm ut noſtrum ſequamur inſtitutũ, non ſunt à nobis ſilentio prætereunda, quæ de eius uiribus ſcriptis tradidit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Aniſi ſemen maximè utile eſt, acre, ſubamarum, ut propè ad urentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertij ordinis, ſicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atq; etiam uentris inflationes ſedat.* *Planta, quæ Græcis* ἄνισον, *Latinis item Aniſum appellatur: Mauritanis, Aneiſum, ſeu Anexiſſum: Italis, Aniſo: Germanis, Aniſz, & Eniſz: Hiſpanis, Matahalua, & Yerua dulce: Gallis, Anis.*

Nomina.

Κάρος. CARVM. CAP. LVII.

CARVM, ſemen eſt uulgaris notitiæ. Excalfacit: urinam concitat, ſtomacho utile, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miſcetur antidotis, & oxyporis. aniſi uicem præbet. Radix cocta, paſtinacæ modo, manditur.

Cari conſideratio.

CARVM *officinis uulgò Carui dicitur. ſemen omnibus notiſsimum. Planta naſcitur in pratis, et collibus. Semen paßim Germani pani ſuo ſubigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos aniſum, & fœniculum. Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi ſunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui non ſine magno, & aperto errore crediderint, Carum ſemen eſſe rubentis illius radicis, quæ uulgò Carota uocatur. Quandoquidem Carotarum ſemini nulla Cari qualitas ineſt: id enim adeò acre non eſt, ut tertio calfacientium, ac exiccantium ordini adſcribi poßit. Quod tamen de Caro teſtatur Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Cari ſemen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem poßidens. Itaq; & flatus extinguit, & urinas ciet, non ſemen tantùm; ſed & planta.* *Cuius nomen Græcum eſt* κάρος: *Latinum, Carum: Arabicum, Caruia, Karauia, ſeu Karui: Italicum, Caro: Germanicum, Mattkumich, & Kim: Hiſpanicum, Alcarauea: Gallicum, Carui.*

Monachorũ error.

Cari uires ex Galeno.

Nomina.

Ἄνηθον. ANETHVM. CAP. LVIII.

ARIDI Anethi comæ, ſeminiſque decoctum, potu lac euocat: inflationes, & tormina ſedat: aluum, uomitionesque ſiſtit: urinas ciet, ſingultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram reſtinguit, aſsiduè potum. Decoctum eius fœminis uuluæ malo opportunis, ad deſeſsiones utile. Condylomata illitus ſeminis crema ti cinis tollit.

Anethi conſideratio, & uires ex Gal.

ANETHVM *hortis omnibus frequentiſsimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, ut ſæpius colligentes fallat, niſi guſtum conſulant. Cæterùm Anethum, ut author eſt Galenus lib.* VI. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, ut habendum ſit aut ſecundi ordinis intenſi, aut tertij remiſſi. Exiccantium uerò ordinis eſt ſecundi incipientis, aut primi finientis. Itaq; meritò in oleo decoctum digerit, dolorem ſedat, ſomnũ conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua ſit tẽperies pus mouentibus, et concoquentibus uocatis medicamentis: niſi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium eſt, ac proinde digerẽdi faculta-*

te præditum. Vstum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis, mollibusq; prodest, potißimùm ijs, quæ in pudendis consistunt. At quæ in præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm uiride humidius est, & minus calidum: itaq; magis quàm siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. Idcirco mihi uidentur ueteres in conuiuijs usi esse coronis ex eo concinnatis. Nomina. *Planta, quæ Græcis ἄνηθον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis, Xebet, Iebet, siue Sebet: Italis, Anetho: Germanis, Dyllen, & Hochkraut: Hispanis, Eneldo: Gallis, Anet.*

CVMINVM SATIVVM.

CVMINVM SYL. ALTERVM.

Κύμινον ἥμερον. CVMINVM SATIVVM. CAP. LIX.

CVMINVM satiuum ori gratum est, sed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium: reliqua sequuntur. Prouenit in Galatia, in Asia, Cilicia, & Terentia, & plerisq; alijs tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat. ad tormina, inflationesq; conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in posca: demorsis à serpente, in uino. testium collectionibus auxiliatur, impositum cum uua passa, aut lolij farina, ceratóue: mensium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectũ, sanguinis profluuia sistit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

Κύμινον ἄγριον. CVMINVM SYLVESTRE. CAP. LX.

SYLVESTRE Cuminum, plurimum, efficaciusque in Lycia, & Galatia Asiæ, atque Carthagine Hispaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, ueluti serratis, & gingidij diuisura. In cacumine capitula quina, aut sena habet, mollia, rotunda: in quibus est semen acerosum, gustu satiuo acriore. nascitur in collibus. Bibitur semen ex aqua, aduersus tormina, inflationesque: item contra uenenatas bestias ex uino. Singultus ex aceto sedat: stomacho utile, quem humor uexat. Sugillata tollit, si manducatum cum melle, & uua passa illinatur: testium inflammationibus, adiectis eisdem, illitum medetur. Est & aliud syluestris Cumini genus, satiuo non dissimile, quod à singulis floribus elata promit cornicula, in quibus semen est melanthio simile. Quod potum omnium serpentium morsibus præsidio est. Calculosis, & ijs, qui urinæ stillicidio uexantur, aut concretum sanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. sed apij semen feruefactum postea bibendum est.

SATIVVM

SATIVVM *Cuminum omnibus notum est. Sed an syluestre, idq; præsertim, quod primo generi à Dioscoride assignatur, in Italia proueniat, ego quidem affirmare non ausim: quòd nec illud uiderim, aut repererim unquam, neque præterea ab alijs repertum, uel ex Lycia, Galatia, & Hispania allatum audiuerim. Quod uerò secundo ascribitur generi, si in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Gesnero, uiris doctißimis, eam plantam esse putauerim, quã Germani uulgò Ritterspꝛorn, hoc est, Equitis calcar, & Consolidam regalem uocant. Quandoquidem planta hæc nascitur in segetibus. Caulẽ profert simplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuisis, syluestris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula sursum spectantia, quæ ueterũ calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio simile, in paruis corniculis conclusum. Vt ex hac descriptione existimem, uix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, postremum Cumini genus referat.* — Cumini consideratio.

Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primum syluestris Cumini genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore uersantur. Nam, ut unusquisq; sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera nanq; in forma, magnitudine, sapore, ac omni deniq; facultate illis maximè consentiunt. Sed quid multa? nónne hoc idem in papauerum seminè quotidie comperimus? in quibus tamen uarius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiã perspicuum est, in hyoscyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum semina etsi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Hinc fit, ut in huiusce syluestris Cumini historia patres illi, & qui eos sequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis syluestris Cumini semen in capitulis mollibus, ac rotundis acerosum gignitur, fortasse (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgò uocata non uisitur. — Monachorũ error.

Satiuum folijs ferè fœniculum repræsentat: unico exit caule, pluribus adnatis ramusculis: floret in umbella, ueluti fœniculum, in qua copiosum profert semẽ: radix ei albicans est, summo cespite repens. Tractu gaudet calido, & putrescibili: quamobrem frequentißimum in maritimis nascitur.

Cymini uires scriptas reliquit Galenus lib. VII. simplic. medic. sic inquiens. Cymini semine potißimùm utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum unumquodq;, tum urinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium. — Cumini uires ex Galeno.

Κύμινον ἥμερον *quod Græcis, Ciminum et Cuminum satiuum Latinis dicitur: Italis, Cumino domestico: Arabibus, Camum, seu Kemũ: Germanis, Kimmel: Hispanis, Comino: Gallis, Comin. Quod uerò Græci* κύμινον ἄγριον, *Latini Cuminum syluestre nominant: Itali, Cimino saluatico.* — Nomina.

Ἄμμι. AMMI. CAP. LXI.

AMMI Aethiopicum cuminum appellant. Pleriq; hoc natura diuersum esse ab illo existimant. Vulgò notũ est, semen exile, multò minus cumino, origanũ resipiens. Eligendum est purum, minimè furfurosum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, serpentium ictus, cum uino potum: menstrua ciet. Miscetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria uocãt, ut inde exortis urinæ difficultatibus resistat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum uua passa, aut resina, uuluas purgat.

QVANQVAM *uaria, ac diuersa semina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hactenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis paßim habetur, cùm probatißimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroselini semen æmulatur, ut uisu ab eo dignosci minimè poßit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cùm haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani saporem gustui repræsentet, quem tamẽ referre uerum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum.* — Ammios consideratio.

Veruntamen contrariũ sensisse uidetur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarißimus, lib. XX. cap. XV. cùm inquit. Est Cumino simillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, uidelicet — Ruel. lapsus.

 cet

cet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candidius. Similis autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subigitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uersatus, ex Patauio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota.

Monachorū error.

Verùm enimuero huic sanè illud non adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se usos fuisse asseuerant. nam præter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, utpote qui suum Ammi nullo origani sapore commendari fateantur.

Ammios uires ex Gal.

Herbæ, quam uocant Ammi, semen, ut Galenus testatum reliquit libro VI. simplicium medicamentorum, maximè est utile. Facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quòd & digerat, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso.

Nomina.

Planta, quæ Græcè ἄμμι, Latinè item Ammi uocatur: Arabicè, Nanochach, Anazuc, Nanachua, seu Nanachue: Italicè, Ammi, ut etiam Hispanicè: Germanicè, Amey.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRVM. CAP. LXII.

CORIANDRVM, aut coriannum uulgaris est notitiæ: uim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus, quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel uua passa, testium inflammationes: carbunculosque sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & genituram adauget: largiùs tamen sumptum, mentem non sine periculo mouet. quare continuo, & copiosiore usu abstinendum. Succus cum cerussa, spumáue argenti, necnon aceto, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

Coriandri facultas ex Gal.

CORIANDRVM omnibus notißimum est. In cuius facultate indaganda Galenus productus est, ut longum sermonē faceret contra Dioscoridis sententiam lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Coriannon, siue Corion, aut utcunque uocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, sicut & Dioscorides, refrigeratoriam esse herbam dictitans, sed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens essentiæ amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. Habet autem & adstrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus uariè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & non tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiusq; particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositū fuerat, mei unius duntaxat hoc in libro sententiam expromere. Sed fortè nihil obstabit: imò, si uerum fatendum est, proderit nōnihil, superiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hîc repetere. Primùm ergo non Dioscorides tantùm, sed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciant, sicut sanè hac quoq; tempestate non paucos inuenias medicos uel insignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; reddita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamenta, ceu antea, sed ea quæ infixū parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidē transeunt: cæterùm erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiámnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neq; enim erysipelas etiam uocari debet, posteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neq; quæ facultate sunt frigida, neq; quæ huiusmodi affectus sanāt, remedio esse putandū est: sed uelut si uel in initio protinus aut percußis, aut alia de causa quáuis tumor in parte quapiā aut liuidus, aut niger extiterit, cum esse frigidum affectum existimabis, et quæ digerāt excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata est, id uerò neutiquam concedendum. Itaq; ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrū, quod ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod utiq; inflammatum

inflammatum est, & flauum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiusq; medicamenti facultatem explorandum censuimus, quàm maximè fieri posset, simplicißimum eligi affectum consuluimus. At pleriq; medici neque quòd uel plurimi morborum protinus ab initio compositi inuadant, norunt: neq; quòd alius affectus sit erysipelas exactum, alius uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis usitatè, ut à ueteribus quoq;, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut sic dicam, erysipelata phlegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquã ubi neutrum uincat, sed ad unguem paria sint. Quinetiam nonnunquam œdematodes esse erysipelas conspicitur, sicut aliud scirrhodes, ut compositorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copiosius, cùm alibi disseruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad saltem eorum meminisse necesse est, quòd exactũ erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari posit. Voco autem exactum, cùm à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione absit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipse scribit Dioscorides, discere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissoluit. Quòd uerò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum sit dissoluendis strumis, uel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamenta strumas sanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porrò uerò ac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipsum apertè inuehitur lib. II. cap. CXLIIII. sic inquiens. Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diuersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verùm, ut ego conijcio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absq; dubio frigida, non quidẽ tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate uelociter in aurã euanescat. Quapropter dixit Hunaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigidæ eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum posteriorũ nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & usq; ad principium secundi, & siccum in secundo. quanquam, sententia mea, & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quãtitate. Illud præterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quónam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrũ sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare posit, frigida substãtia exterius relicta. Sed cùm bibitur caliditas illa resoluitur. quo fit, ut sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac ueritatis habere uideantur; tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauerit partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, et coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundißimæ philosophiæ coniuncta, operæpretium est eius potius acquiescere sententiæ, quàm reliquorum omnium. Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cùm nesciuerit, Coriandrum in Hetruria paßim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium uolumine, satiuum tantùm reperiri Coriandrum. Cæterùm quòd in hoc capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commouere, quòdq; alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiusdem succum potum interimere; ideo factum est, ut multi, quorũ ego sententiam antehac secutus sum, coriandri usum prorsus damnauerint. Sed id nunc certè mihi uidetur iniustè factum. siquidem Coriandrum mentem non commouet, nisi largius & immoderatè sumatur. Quid quæso mirum erit de coriandro copiosius sumpto, si uinum etiam, cuius tamen est usus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, strangulatus, & mortem deniq; inferat? quod si moderatè bibatur, præter alias utilitates, quas humano corpori præbet, uentriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementosa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, spiritus claros reddit & uiuificat. Quare non equidem uideo, quid obstet, quò minus simili ratione credamus, tantum abesse, ut Coriandri semen noceat, ut etiam maximè prosit, si tamen parcè & modicè sumatur. Quippe ab eius usu moderato non abhorruiße Galenum puto: nam lib. VIII. cap. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij mensura exhibendum esse. Galeno autem apertißimè adstipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, utpote qui in coriandri mentione scribat, id stomacho bonum esse, & eundem corroborare: cibum in uentriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorẽ hunc de temperato coriandri usu tradidisse, nulli dubium est. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd non sit admittenda, sed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui coriandri usum omnino fugiendum esse censent. nos enim iam non omnem eius usum, sed immoderatum tantùm, ut nocuum, uitandum esse existimamus. Id Græcis κόριον, & κορίαννον appellatur: Latinis, Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzbara, seu Kuzibara: Italis, Coriandro: Germanis, Coriander, & Coleander: Hispanis, Culantro, & Ciliandro.

Coriandri facultas ex Auicenna.

Brasauoli error.

Coriandri seminis usus.

Nomina.

Ἱεράκιον. HIERACIVM. CAP. LXIII.

HIERACIVM magnum caulem emittit asperum, subrubrum, spinosum, cauum: folia ex interuallis rariusculè diuisa, similia soncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi: unde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibusque prodest. Succus erosionem stomachi sorbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuisa in ambitu: cauliculos

 teneros,

teneros, uirentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad eadem, ad quæ superior impendit.

HIERACIVM MAIVS.

HIERACIVM MINVS.

Hieracij consideratio, & uires ex Plin.

HIERACIVM *tam maius, quàm minus frequentißimum ubiq; in* Italia *nascitur, soncho non admodum dissimile. Horum autem non reperio Galenum mentionem fecisse, nec etiam* Paulum, *in libris de simplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum* Plinius *lib.* XX. *cap.* VII. *inter lactucarum agrestium genera, sic inquiens. Sunt, qui herbam* Hieraciam *uocent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq; oculos tingendo, obscuritatem cùm sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia tosta, thyrsiq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinũtur maximè contra scorpionum ictus. Verùm contra phalangia commisto uino ex aceto. Alijs quoq; uenenis resistunt, exceptis quæ strangulando necant, aut ijs quæ uesicæ nocent, item psimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle, atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Peculiares earum uires partim iam dictæ sunt, somnum faciendi, ueneremq; inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Nunc nõ paucæ restant, quoniam inflationes discutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipsæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq;: eadem in causa alterutrinq; modus est. Sic & aluũ copiosiores soluunt, modicæ sistunt, lentitiam pituitæ digerunt, atq;, ut aliqui tradiderunt, sensus purgant. Stomachi dissoluti utilißimè adiuuantur, in eo usu, & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craßior pituita sit, scillite, aut uino absinthite: si & tußis sentiatur, hyssopite admisto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copiosiores, & ad uesicæ uitia.* Praxagoras *& dysentericis dedit. Ambustis quoq; prosunt recentibus, priusquàm pustulæ fiant cum sale illitæ. Vlcera etiam, quæ serpunt, coërcent, initio cum aphronitro. mox in uino tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularũ ex uino, & polenta. In cholera quoq; coctas patellis dederunt: ad quod utilißimæ, quàm maximè caule, sed amaræ. Quidam lacte infundunt. Defructificati ij caules & stomacho utilißimi traduntur. Has omnes* Plinius *tam* Hieracijs, *quàm syluestribus* Lactucis *uires contribuit.*

Nomina. Quod Græci ἱεράκιον, Latini similiter Hieracium uocant: Itali, Hieracio.

Σέλινον.

APIVM HORTENSE.

APIVM PALVSTRE.

HIPPOSELINVM.

Σέλινον. APIVM. CAP. LXIIII.

HORTENSIS Apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut polenta illinitur: æſtuantem ſtomachum mulcet: mammarum duritiam ex lacte concreto contractã, reprimit. Vrinam ciet, ſiue crudum, ſiue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ reſiſtit, cùm uomitiones excitet: aluum cohibet. Semen vehementius vrinam pellit: contra ſerpentium uenena, aut epotam argenti ſpumam auxiliatur: inflationes diſcutit. Admiſcetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præſtant, theriacis quoq;, ac tuſsis remedijs. Eleoſelinum in humidis naſcitur, ſatiuo grandius, & ad eadem efficax. Oreoſelinum caule eſt dodrantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: ſemine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Naſcitur in petroſis, & montibus. Vrinam ciet, ſemine, ac radice in vino potis: menſes trahit. antidotis, necnon medicamentis vrinam cientibus, & excalfactorijs, inſeritur. Nec hallucinari nos oportet, exiſtimantes oreoſelinum eſſe, quod in ſaxis prouenit: aliud enim eſt petroſelinum. Petroſelinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, ſemine ammij, odoratiore, ſapore acri, aroma olente. Vrinam cit, ac menſtrua: contra ſtomachi, & coli inflationes, & tormina prodeſt. Laterum, renum, & ueſicæ doloribus, in potu ſubuenit. Admiſcetur antidotis urinam cientibus. Hippoſelinum Latini oluſatrum appellant, aliqui ſmyrnion, quanuis aliud ſit, quod propriè ſmyrnion dicitur, ut paulò pòſt referemus. Eſt autem maius, & ſatiuo

& satiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente ueluti lineas: folijs latioribus, in puniceum uergentibus: coma rorismarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis antequàm deflorescat. Ea semine turget nigro, oblongo, acri, solido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, quæ os commendat. In vmbrosis, & paluſtribus enascitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctáve estur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudaq; muria condiuntur. Vim hanc habet, ut poto semine ex mulso vino menses cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: vrinæ stillicidio auxiliantur. Radix eosdem præstat effectus.

Apij hortēsis consid.

P V T A N T *dubio procul omnes ferè ætatis nostræ medici, ijq; præsertim, qui diu uersati sunt in simplicium medicamentorum inquisitione, quiq; multum laboris ac studij impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam restituerent, nil aliud apud antiquos satiuum fuisse* Apium, *quàm uulgare nostrum* Petroselinum, *hodie hortis omnibus frequentißimum. Quorum equidem sententiam nunquam ausim improbare: cùm nostrum hoc notis omnibus sit præditum, quibus constare* Apium *ueteres tradidere.* Plinius *siquidem libro* X X. *cap.* X I. *naturalis historiæ ita scribit. Apio gratia uulgò est: nanq; rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent.* Hoc etiámnum confirmare uidetur Galenus *lib.* I I. *de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Apium inter cætera familiarißimum est, & ori, stomachoq; gratißimum. Quæ sanè omnia in uulgari nostro* Petroselino *cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiarißimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quanuis id uarios nostrarum mensarum cibos frequentißimè commendet; scripsere tamen tum* Chrysippus, *tum etiam* Dionysius *(ut* Plinius *author est) Apium ad cibos non admittendum, imò omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicum. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos, qui ederint, sterilescere mares, fœminasq;. In puerperijs uerò ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt.* Innocentiorem *tamen esse marem. Eaq; causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. hæc* Plinius. *Quare mirum non fuerit, si recentiores quoq; Apio comitialibus interdixerunt.*

Eleoſelini cōſideratio.

Cùm igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea suffragantibus, constet uulgare Petroselinum *legitimum esse Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandũ, id quod officinis omnibus satiui Apij uicem explet, nil aliud esse, quàm* Paludapium, *siue* Apium paluſtre, Eleoselinum Dioscoridi *uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & palustribus locis nascitur, caule, & folijs satiuo maioribus, rarioribusq;. Eaq; propter* Theophrastus *lib.* V I I. *cap.* V I. *de plantarum historia, de eo disserit his uerbis.* Paludapium, *quod apud aquæ ductus, et in paludibus prouenit, folio raro, nec hirsuto consistit, sed simile quodammodo* Apio *est, odore, sapore, figuraq;.*

Ruellij opin. non accepta.

Hinc itaq; fit, ut Ruellio *minimè adstipulandum censeam, qui plantam nobis* Italis Macerone *uulgò appellatam,* Paludapium *esse putat. Quippe (ut paulò pòst, atq; etiam in proxima* Smyrnij *commentatione dicetur) non parua sanè inter uocatum* Maceronem, Eleoselinum, & Hipposelinum *intercedit differentia.*

Oreoſelini cōſideratio.

Apij porrò in montibus nascentis, quod ideo Græcis Oreoselinum *dicitur, nulla à* Dioscoride *redditur foliorum delineatio, nisi in eo scriptura fuerit deprauata, ut fermè suspicor. Verùm* Theophrastus, & Plinius Oreoselinum *descripserunt folijs cicutæ, radice tenui, & semine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factũ est, ut nonnulli crediderint* Theophrastum *hoc in loco deprauatum esse, & quòd ubi in* Græcis *codicibus legitur,* καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, *id est, folia habet cicutæ similia, legendum sit,* κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ *hoc est, capitula habet papaueri similia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxisse uulgata* Græca Dioscoridis *lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio est. Veruntamen ego potius (ut modò dixi)* Dioscoridis *lectionem uitiatam putauerim, quàm* Theophrasti, *licet contrà senserit* Hermolaus. *Nam præterquàm quòd* Theophrasto *subscribat* Plinius, *est* Oribasij *codex, in quo non* μηκωνίῳ, *sed* κωνείῳ *legitur. Præterea ipse sæpenumero uidi Apium in montibus nascens, quod à* Theophrasti, & Plinij *pictura nullis prorsus notis dißidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & semine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adstipulantur. Illud insuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium est folijs consurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, semine in umbella anethi instar, quàm capitulis papaueri similibus incluso.*

Petroſelinũ.

Sed an legitimum Petroselinum Macedonicum *uocatum, in* Italia *proueniat, nõ equidem asserere ausim, etsi* Monachi *illi, qui in* Mesuem *scripsere, se in* Romanis *quibusdam montibus illud adinuenisse testentur. quod tamen (si uera referunt)* Romanum *quidem, non* Macedonicum *appellandum fuerit.*

Hippoſelini conſideratio.

Quod uerò Hipposelinum *uocatur, nil certè aliud esse opinor, quàm quod nonnulli hodie* Leuisticum *nominant, grandius planè inter omnia apiorum genera, adeò ut meritò* Hipposelinum *dicatur. Id sanè notis omnibus refert* Hipposelinum: *licet* Brasauolus Ferrariensis *herbam* Maceronem *uulgò uocatam falsò* Hipposelinum *existimet, à peruersa fortasse* Marcelli *interpretatione deceptus, qui præter* Dioscoridis *sententiam,* Hipposelino *radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cùm tamen in* Græcis Dioscoridis *exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio.*

Marcelli, & Braſa. lapſus.

Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum *non esse, satis superq; comprobatur, præsertim cùm hæc coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent. Huius* Marcelli *lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud* Theophrastum, *nasci* Hipposelinum *folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirsuto: radice raphani modo crassa, sed nigra: nigroq; etiam semine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortasse authoritate fretus* Marcellus, *nigram* Hipposelino *radicem inesse addidit in* Dioscoride. *Sed animaduertendum est* Theophrastum *eo loco non descripsisse* Dioscoridis Hipposelinum, *cùm alterum ab altero pluribus differat notis, sed* Smyrnium *potius. Id quod ex eo conijci potest, quòd* Dioscorides, *itemq;* Galenus *asserant, nonnullos inueniri qui* Hipposelinum *à* Smyrnio *non separent. Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent,* Theophrastum *quoque ab illis comprehensum fuisse.*

Fuch. error.

Cæterùm hac in re etiam Fuchsius, *cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum* Hipposelinum Leuisticum *uulgò uocatum,* smyrnij *loco in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs*

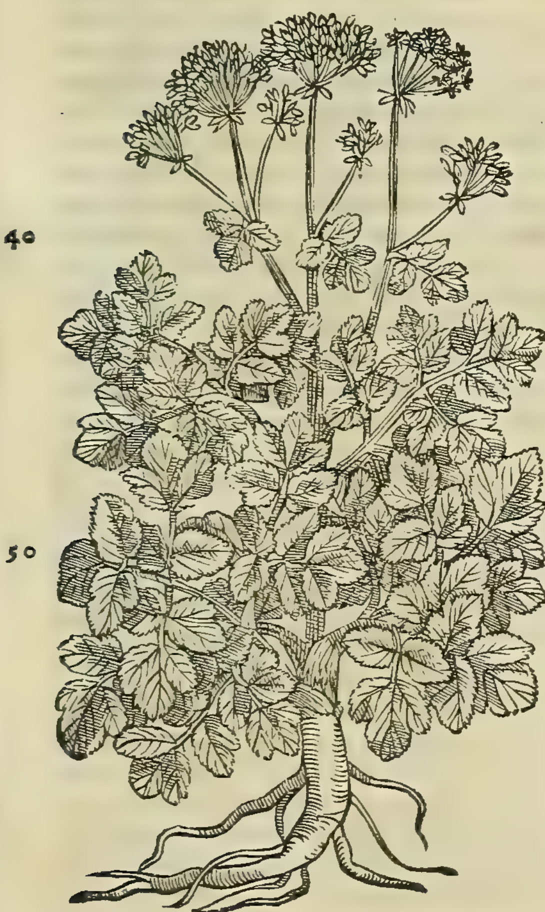
tarijs depinxerit. Idem præterea erraſſe deprehenditur in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etſi primùm rectè ſcribat, illud quo officinæ hodie pro apio hortenſi utuntur, non eſſe niſi eleoſelinum, id eſt apium paluſtre; tamen poſtea perperàm (meo quidem iudicio) ſcriptis tradidit, petroſelini ſemen ſeplaſijs apij ſemen uocari, atq; in eius locum uſurpari. Etenim eleoſelini ſemine, non petroſelini, quod nobis hactenus deſiderari exiſtimo, apij ſeminis loco utuntur omnes ferè pharmacopœi, idq; etiam apij ſemen nuncupant. Apij meminit Galenus libro VIII. *ſimpl. medic. ſic inquiens. Apium uſqueadeò calidum eſt, ut & urinas, & menſes cieat. Flatus quoq; diſcutit, & magis ſemen, quàm herba ipſa. Sed & oreoſelini, & hipposelini ſimilis uis eſt: uerùm hipposelinon imbecillius eſt, oreoſelinum ualentius. Eodem quoq; libro ſuperius tamen, de Petroſelino diſſeruit his uerbis. Petroſelini ſemen maximè uſui eſt, cùm tota etiam herba unà cum radice ſimilem, ſed imbecilliorem, facultatem ſortiatur. Eſt autem ut guſtu acre cum amaritudine, ſic & in operibus calidum, unà cum incidendi effectu. Hinc menſes, & urinas largè prouocat. Flatus quoq; diſcutit. Fuerit itaq; & ipſum tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantiũ. Sed de Petroſelino Macedonico fuſius diſſerens libro primo de antidotis, ita ſcribit. Quod ad Petroſelinum attinet, laudatiſſimum Macedonicum eſt omnibus cognitum: quod Eſtreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo naſcitur, nomen imponentes. Verùm exiguum eſt prorſus quod ibi prouenit, cùm & præruptus, & anguſtus is locus ſit. Eſtreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipſum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroſelino Macedonio accidit, quod in Attico melle, & uino Falerno contingit. Mercatores ſiquidem in omnem ferme orbis terram, ut mel Atticum, uinum Falernum, ſic petroſelinum Macedonicum aduehunt, cùm tamen in Macedonia petroſelini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus ſatis eſſe queat. Verùm in Epiro petroſelinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus inſulis mel: atq; ut mel ex inſulis Athenas affertur; ſic petroſelinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq́; & propè totum in Theſſalonicam: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum proueniat, complura alia uina in Falerni ſpeciem à uini magiſtris concinnantur, quæ perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio ſubiectas importantur. Tibi uerò ſi petroſelinum Eſtreaticum quandoq; deerit, ne peiorem exiſtimes theriacam futuram, ſi alium impoſueris. Non enim ſi mortiferis uenenis, ſi uenenatorum morſibus aliud ab Eſtreatico petroſelinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, ut torminibus, uentriculo debili, aquæ inter cutem, & id genus alijs, ſegnius opitulatur, quos in primis ſanare theriaca non promittit. Ad hæc Eſtreaticum petroſelinum theriacam planè amariorem facit, præſertim cùm recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroſelinis, quòd ut acerrimum, ita quoq; amariſſimum eſt.* Σέλινον κηπαῖον id Græci, quod Latini Apium hortenſe, nominant: Mauritani, Charſs, Carfi, ſeu Chares: Itali, Apio domeſtico, & Petroſello: Germani, Peterſilien, & Peterlin: Hiſpani, Perexil: Galli, Perſil de iardin. Id uerò ἐλεοσέλινον Græci dicunt, quod Latini, Apium paluſtre, & Paludapium: Mauritani, A lis: Itali, Apio paluſtre: Germani, Epſſich, & Eppich: Hiſpani, Perexil dagoa, & Apio: Galli, Perſil de leau. Quod autem ὀρεοσέλινον Græci, Apium montanum Latini uocant: Mauritani, Acraſelinum: Itali, Apio montano: Hiſpani, Perexil monteſino: Galli, Perſil des montaignes. Πετροσέλινον deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroſelinum, & Italis, Petroſelino.

Apij generũ uires ex Gal.

Nomina.

Poſtremò ἱπποσέλινον id Græcè uocatur, quod etiam Latinè Hippoſelinum: Arabicè, Salis: Italicè, Hippoſelino: Germanicè, Liebſtockel: Gallicè, Ache, & Ache large.

SMYRNIVM.

Σμύρνιον. SMYRNIVM. CAP. LXV.

SMYRNION, quod in Cilicia petroſelinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & ſtolones multos: folia latiora, ſuppinguia, ad terram infracta, robuſta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum langueſcente: capitibus caulium orbiculatis, vt anethi: ſemine braſsicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ ſapore, ita vt alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, guſtu acri, fauces mordet, ſuccoſa, mollis. Cortex eius foris niger, intus viridis, aut ſubalbidus. Naſcitur in ſaxoſis, & collibus, atque ſqualidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & ſeminis excalfacere. Folijs muria maceratis ad obſonia utuntur: aluum ſiſtunt. Radicem contra ſerpentium ictus bibere conuenit: tuſſes, & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasq; diſcutit: vulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, ſi ferueſacta ſubijciatur. Semen lienis, renum, & ueſicæ uitijs prodeſt: menſes, & ſecundas

ſecundas pellit. commodè datur iſchiadicis in uino: inflationes ſtomachi lenit: ſudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

Smyrnij conſideratio.

SI SMYRNII ſingulæ notæ, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur rectè, diligenterq; expendantur, facilè quidem perſpici poterit, Smyrnium ei herbæ ſimillimum eſſe, quæ à noſtris in Hetruria uulgò uocatur Macerone. Siquidem hanc naſci clarum eſt caule apij, ſtolonibus multis referto: folijs latioribus, ſuppinguibus, robuſtis, ad terrã uerſis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum langueſcente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: ſemine braßicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice deniq; nititur odorata, acri, ſuccoſa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uireſcit. Quas quidem notas ferè omnes conſtat Smyrnio Dioſcoridem reddidiſſe. Verùm quiſpiam, cui fortè hæc noſtra ſententia minus arrideat, obtrudet nobis ſemen, ut quod Maceroni noſtro non inſit rotundum, braßicæ modo. Huic illud reſponſum uolumus, quòd cùm cæteræ in uniuerſum notæ illi reſpondeant, facilè in ſeminis delineatione mendum ſubeſſe poteſt. Vel quòd non in rotunditate, ſed in alio uni cum altero ſemine intercedat ſimilitudo. Porrò quanuis memoriæ non prodiderit Dioſcorides, quòd Smyrnium ſeratur in hortis, in quibus hodie noſtrum illud ſeritur, ſed quòd ſponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac ſaxoſis locis; Plinij tamen ætate paßim in hortis ſerebatur. Id quod ipſe Plinius manifeſtè demonſtrat lib. XIX. cap. ultimo, ubi Smyrnium inter hortenſia referens, inquit. Et Smyrnium olus iiſdem locis ſcritur, myrrhamq; radice reſipit. Idem quoq; teſtatur Galenus, quòd ipſum inter olera connumeret libro II. de aliment. facultatibus, & de eo ſcribat in hũc modum. Smyrnim non eſt inſuaue. Ideoq; Romæ plurimum uenit. Multò autem acrius eſt, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius urinam ciet, quàm apium, hippoſelinum, & ſion: & mulieribus menſes mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo eſt haud aliter quàm folia, quæ ſola per hyemem inerant plãtæ, nondum caulem habenti, ſicut neq; tum apium habet. Poſtea uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, ſiue quis crudam ipſam, ſiue coctam mandat, ſiue ex oleo, & garo, ſiue uinum, ſiue acetum uelit adijcere. Nonnulli cum aceto, & garo tantùm edunt, ueluti apium: alij uerò paululum olei ijs adijciunt. hæc Galenus. Ex cuius ſanè uerbis liquidò apparet, Smyrnium ueteribus etiam inter olera fuiſſe receptum. Galeno nimirum adſtipulantur ea, quæ de Smyrnio mihi retulerunt Siculi. nanq; ij affirmant, plantam Maceronem appellatam paßim coli in ſuis hortis, atq; eam ueris tempore (ut etiam Galenus perhibet) caulem tenerrimum emittere: qui non ſolùm edendo ſit, ſed gratiam quoque ineat cum ore, præſertim ſi cum ſale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaq; fortaſſe, uel etiam ualidioribus rationibus adductus Manardus Ferrarienſis, uir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnium eſſe noſtrum dictum Maceronem conſtanter aſſeruit.

Ruellij opin. improbanda.

Quo fit, ut minus dubitem Ruellij opinionem improbandam eſſe, quòd ſuſpicetur (ut proxima commentatione diximus) Maceronẽ eſſe Paludapium. Smyrnium uerò eam eſſe ſtirpem certò putet, quam in Gallijs uocant uulgò Leuecchia.

Smyrnij uires ex Galeno.

Smyrnij tum hiſtoriã, tum facultates deſcripſit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Smyrnium quidam Hippoſelinum agreſte cognominant. Ex eodem genere & ipſum cum apio eſt, & petroſelino: fueritq; apio quidem ualidius, petroſelino autem imbecillius. Menſes itaq;, & urinas mouet, calidum, ſiccumq; tertio ordine. Cilices petroſelinum nominant, quod in Amano monte naſcitur. Eſt quidem & ipſum Smyrnium, minus uerò petroſelino, & ſmyrnio acre. Proinde & ulceribus imponi poteſt, quia uidelicet ſine moleſtia deſiccet. Sed & digerere, quæ indurata ſunt, ualet. Reliqua uis eius apio, & petroſelino ſimilis eſt. Quocirca et ſemine eius utimur ad menſes, urinas, & aſthmata, ſiue anhelationes. hactenus Galenus.

Quorundam hallucinatio.

Cæterùm non deſunt ex recentioribus, qui hallucinantes contendant, plantam Imperatoriam uulgò uocatam legitimum eſſe Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigreſcant, interius uerò uireſcant. Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd non animaduerterint, an hæ plantæ cæteris inter ſe notis conueniant.

Imperatoriæ plantæ deſcriptio, & uires.

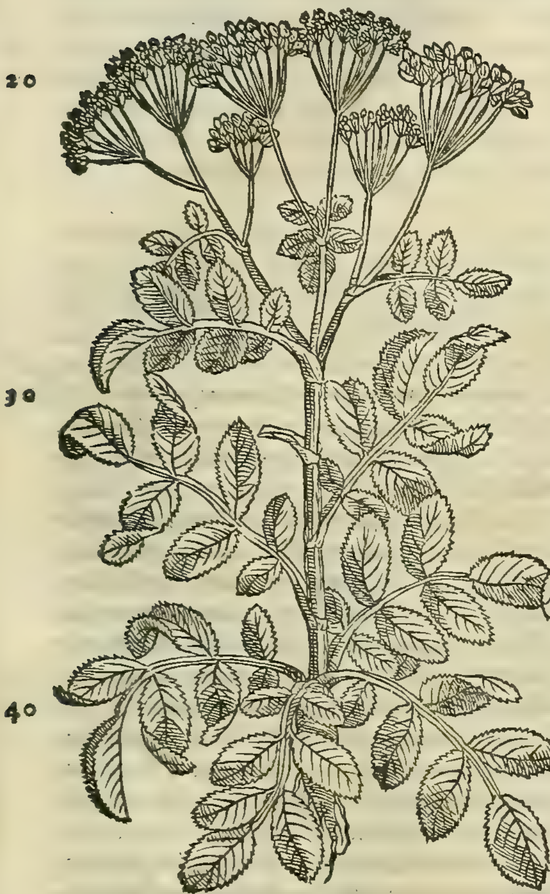
Sed poſteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob ſui nominis maieſtatem, uiriumq; præſtantiam, prætereundum ſanè non duximus, quin hîc eius tum hiſtoriam, tum facultates ediſſeramus. Præſtantißima igitur IMPERATORIA in Ananienſibus montibus ſupra Tridentum frequentißima naſcitur, folijs ſphondylio minoribus, ſolo accubantibus, robuſtis, hirſutis, ac aſperis: caule bicubitali, purpuraſcente, rotundo, hirſutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus poſtea ſemen prodit ſeſelis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix ineſt ei non longa, mediocriter craſſa, rugoſa, dura, lignoſaq;, quæ foris nigra eſt, intus uerò ſubuiridis. Ea guſtu admodum acris deprehenditur, ac mordax, ſubamara,

IMPERATORIA.

mara, & odorata. Ex quo non temere aliquis conijcere poteſt, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio exceſſu cõpleto, uel quarto inchoante: ſiccare uerò ſecundo. Diſcutit hæc mirificè tum uentriculi, tum inteſtinorum, tum etiã uteri flatus. Quapropter coli cruciatibus ac uentriculi torminibus maximè utilis eſt. Cit item menſes, atq; urinam. Fouentur eius decocto utiliter in dolore dentes, præſertim ſi in uino auſtero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri ſtrangulationibus prodeſt. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commanſa eſt ueluti præſtantiſsimus apophlegmatiſmus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoq; ſubinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem reſolutis, comitialibus, conuulſis, auxilio eſt. Aiunt nõnulli quartana eos ſanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante acceßionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat ſenſus. Epidemijs morbis, uenenis ferè omnibus, ac uenenoſorum animalium tum morſibus, tum ictibus opem præſtat. Aſthmaticos, ſeu anheloſos iuuat, obſtructiones aperit, aqua intercute laborantes ſanat, itemq; liene affectos. In ſumma excalfacit uniuerſas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò ſibi Imperatoriæ nomen aſciuiſſe, cùm tot tantisq; uiribus prædita ſit. Σμύρνιον id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Oluſatrum, nominant: Mauritani, Seniruion: Itali, Smirnio, & Macerone: Hiſpani, Apio Macedonico. Nomina.

Ἐλαφόβοσκον. ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

ELAPHOBOSCO fœniculaceus caulis eſt, aut rorimarino ſimilis, geniculatus: folijs duûm digitorum latitudine, vt terebinthi, prælongis, aliquantum aſperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia vmbellas anethi ſimiles, & ſemina eiuſdem: florem ſubluteum: radice ternûm digitorum longitudinis, & craſſitudinis vnius, candida, dulci, eſui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra ſerpentium ictus, datur ſemen in vino. Fama autem eſt, hoc pabulo ceruas ſerpentium morſibus reſiſtere.

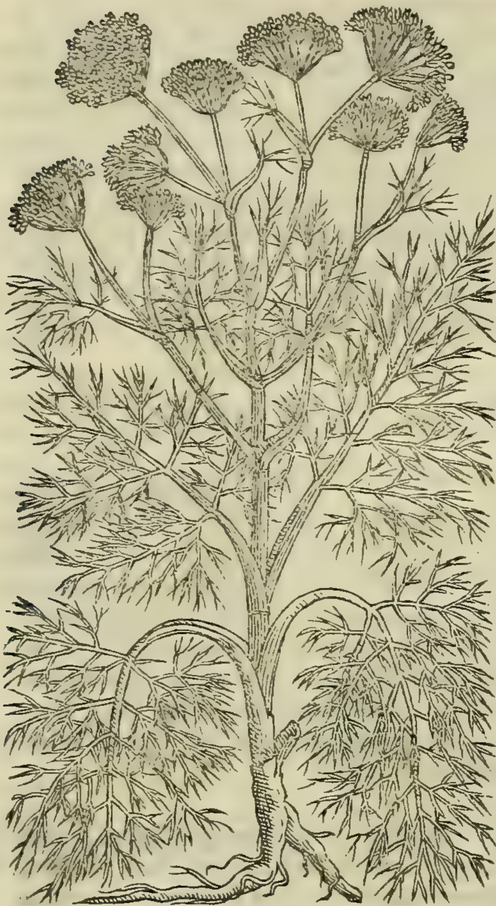
QVANQVAM *aliqui profitentur, ſe Elaphoboſcum in Italia inueniſſe, atq; etiam quibuſdam in hortis oſtendere; herba tamen, quam pro eo demonſtrant, folia profert inciſuris multis diuiſa, læuiaq;. Adeò ut hinc perſpicuè intelligi poßit, eam à legitimo Elaphoboſco plurimùm dißidere, ſi Dioſcoridi magis, quàm Plinio fides eſt adhibenda. Plinius ſiquidem libro, & cap.* XXII. *Elaphoboſcum folijs ſmyrnij, & ſemine corymbaceo depinxit his uerbis. Elaphoboſcum ferulaceum eſt, geniculatum, digiti craßitudine: ſemine corymbis dependẽtibus, ſimili effigie, ſed non amaris: folijs oluſatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis, quòd ea planè à Dioſcoride diſſentiãt, Manardus Ferrarienſis Plinij codicem deprauatum eſſe exiſtimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboſcum legitimũ paucis hodie cognoſci, etſi frequens ubiq; reperiatur, illudq; eſſe cẽſet, quod uulgò officinis ſimul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua ſui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij ſententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, ſi per Gratiam dei eam plantam intelligit, de qua nos ſuperius diſſeruimus in hyſſopi commentatione, & qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyſſopo ſit perſimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantam eſſe eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum exiſtimauerim. Ipſe equidem herbam quandam ſæpius uidi, tum in Tridentino, tum in Goritienſi agro, cuius etiam hic picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphoboſco reſpondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc legitimum eſſe Elaphoboſcum. Paucis admodum Elaphoboſci facultates perſtrinxit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elaphoboſcus facultatis eſt calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ ſecundo maximè exceſſuum ordine. Eius nomen Græcum eſt ἐλαφόβοσκον: Latinum ſimiliter Elaphoboſcum, & Cerui ocellum: Italicum, Elaphoboſco.*

Elaphoboſci conſider. Ruellij opin ſuſpecta. Elaphoboſci facul. ex Gal. Nomina.

Μάραθρον. FOENICVLVM. CAP. LXVII.

FOENICVLVM, ſi herba edatur, aut ſemen cum ptiſana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus ſubditum proficit, quippe quod vrinam excitet. contra ſerpentium ictus in uino conuenienter bibitur: menſes ciet. in febribus nauſeam, & ſtomachi feruorem ex aqua frigida potum ſedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morſibus canum medentur. Succus caule, &

FOENICVLVM.

le, & folijs exprimitur, & in sole siccatus, in medicamenta adijcitur, quæ ad excitandam oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur succus ad eadem ualens, etiam semine uiridi, ramulisque, & radicibus prima germinatione incisis. In Iberia, quæ ad occidentem spectat, succum reddit gummi similem. Caulem medium, dum herba floret, rustici demetunt, igniqueadmouent, quò facilius ui caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius succo est, ad medicamenta oculorum.

Ἱππομάραθρον. FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

Est & syluestre fœniculum, magnum: fert autem semen cachryi simile. Cuius radix iucundè olet, potaque stranguriæ medetur: mẽses imposita ciet. Ventrem sistit, radice, aut semine poto: contra serpentium morsus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum haustum: fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & angusto folio: semine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & uiribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

Fœniculi consideratio.

FOENICVLVM *tam erraticum, quàm satiuum omnibus in* Hetruria *notum est. Seritur domesticum* Februario *mense uere ineunte, locis apricis, & modicè saxosis. quippe quod non minus in ciborum condimentis gustui acuta quadam dulcedine placeat, quàm utile sit in medicamentis.* Fœniculi *meminit* Plinius *lib.* XX. *cap.* XXIII. *sic inquiens.* Fœniculum *nobilitauere serpentes, gustatu senectam exuendo, oculorumq; aciem succo eius reficiendo. Vnde intellectum est, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccatur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc est: laudatißimum tamen in* Iberia *è lacrymis fit, & ex semine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere syluestre, quod alij* Hippomarathron, *alij* Myrsineum *uocant, folijs maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali craßitudine, radice candida. nascitur in calidis, sed saxosis.* Diocles *& aliud* Hippomarathri *genus tradit, longo, & angusto folio, semine coriandri. Hæc* Plinius, *qui ea ferè omnia à* Dioscoride *mutuatus esse uidetur. Porrò alterum syluestris* Fœniculi *genus, cuius semen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod sciam, in* Italia *cognoscitur, & ostenditur.* Fœniculum, *ut memoriæ prodidit* Galenus *libro* VII. *simplicium medicamentorum, tam ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium censeri poßit. Deficcat uerò non æquè, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit: proinde lac procreat. quod si admodum deficcaret, non sanè generaret. Suffusis eadem ratione auxiliatur. Vrinas, mensesq; ciet. Est & alterum* Fœniculum *syluestre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac semen amplius quàm domestici, deficcandi uim obtinet. quocirca uentrem quoq; eo nomine sistere uidetur. Nec sanè manifesta illis inest adstrictio. Huius non radix modò; sed & multò magis semen cachryi adsimile est: poteſtq; & calculos frangere, & auriginosos sanare, mensesq; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, sicut illud superius. Aliud est* Hippomarathrum, *cuius semen rotundum est, & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippomarathro simile, sed debilius. Planta* Græcis μάραθρον, Latinis Fœniculum *appellatur:* Arabibus, Raienigi: Italis, Finocchio: Germanis, Fenchel: Hispanis, Hinoio, *&* Funcho: Gallis, Fenoil.

Fœniculi uires ex Gal.

Nomina.

Δαῦκος. DAVCVM. CAP. LXIX.

DAVCVM aliqui daucium vocant. Creticum folijs fœniculo simile, minoribus, & tenuioribus: caule dodrantali, vmbella coriandri, flore albo: semine acri, candido, hirsuto, suauissimi odoris in mandendo. Radix digitali crassitudine, & dodrantis longitudine adolescit. In saxosis nascitur, & locis sole illustratis. Aliud eius genus, syluestri apio simile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis gustus. Probatissimum Creticum. Tertium assignatur genus folijs coriandri, floribus albis, capite, & semine anethi, muscario pastinacæ: semine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium semen excalfacit, potum urinam, menses, & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tussim mitigat. phalangiorum morsibus potũ in uino, auxiliatur: tumores illitu discutit. Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit usus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra venenatorum iniuriam in uino bibitur.

TAMETSI

DAVCVM.

Dauci conſideratio.

TAMETSI *nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica paſtinaca nihil prorſus differre contendant, affirmantes, hoc idem ſenſiſſe Galenum, & poſt ipſum Paulum; ij tamen, quantum equidem ſentio, manifeſtè falli deprehenduntur. Nam etſi rectè dici poßit, Daucum eſſe ſylueſtris paſtinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam ſylueſtris paſtinaca, cuius paulò ſuperius meminit Dioſcorides. Quandoquidem ſi unam, & eandem plantam eſſe Daucum, & agreſtem paſtinacam credidiſſet Dioſcorides, de ijs ſanè ſeorſum non diſſeruiſſet, neq; alterum ab altera proprijs capitibus diſiunxiſſet. Cæterùm cum non deſint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum eſt, an ita ſe res habeat. Mihi quidem inter eas diſcrimen fieri uoluiſſe Galenum, illud maximum argumentum eſt, quòd Dioſcoridem ſecutus, & ipſe uarias utriſq; tribuerit uires, easq; diuerſis locis deſcripſerit. Dauci ſiquidem libro* VI. *Paſtinacæ uerò lib.* VIII. *mentionem fecit in ſimplicium cenſu. Hinc itaq; fit, ut apertè conijciam, Galenum inter illa diſcrimen nouiſſe: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium ſecuti, contrarium aſſerunt. Quorũ præterea ſententiam, ipſius Galeni teſtimonio, facilè explodi poſſe putauerim, nec ſolùm quòd diuerſis capitibus utriusq; uires ſpeciatim tractauerit; ſed quia libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, Daucum non eſſe paſtinacam clarißimè oſtendit, cùm inquit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nominant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus. In quibus ſanè uerbis Galenus perſpicuè ſatis declarare uidetur, Daucum nõ ſibi, ſed alijs paſtinacam agreſtem appellari. Quamobrem cum Dioſcoride non modò dixerim; ſed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius eſt, quod ſylueſtrem paſtinacam æmulatur. Hoc enim in Senenſi agro, præſertim in maritimis, frequentißimum naſcitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantùm afferri exiſtimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & ſemine cumino ſimili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis reperitur.*

Quorundam error.

Dauci uires ex Galeno.

Dauci uires tradidit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum ſuprà citato, ubi ita ſcribit. Daucus, quẽ quidam ſtaphylinum nuncupant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus, cæterùm in omnibus uehementior. At domeſticus comeſtilis quidem, ſed imbecillior. Acrem, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehenſa flatuoſum quiddam obtinet, ac uenereum. Semen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad uenerem ſtimulandi potentiam poßidet. Agreſtis uerò planè flatu caret, quod ἄφυσον uocant: ac proinde urinam, menſesq; ciet. Atque hactenus de facultatibus dauci Galenus. Qui ſubinde de ſemiue eiuſdem ſcripſit, eiq; ſeorſum uires ſuas reddidit his uerbis. Dauci herbæ ſemen excalfaciendi uehementer facultatem habet, ut inter prima efficax ſit tum urinæ mouendæ medicamen, tum menſibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum poteſt, foris impoſitum. Ipſa uerò herba ſimilem quidem uim obtinet, tamen ſemine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis miſturam. quanquam utique & ipſa calida ſit temperie.*

Nomina.

Δαῦκος ita Græcis ut etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis, Ducu, Gezar, ſeu Ciezar: Italis, Dauco: Germanis, Beruurtz: Hiſpanis, Dauco Cretico: Gallis, Carote ſauuages.

Δελφίνιον. DELPHINIVM. CAP. LXX.

DELPHINIVM ſurculos emittit à radice una ſeſquipedales, aut maiores: à quibus folia exeũt parua, tenuia, diuiſa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræſentant: unde tractum nomen eſt. Flos uiolæ albæ non diſsimilis, purpureus: & ſemen in ſiliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi poteſt, ab ſcorpione percuſsis. Aiunt enim obiecta herba, ſcorpiones reſolui, atque ignauos torpeſcere: ſemota uerò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis, & apricis. Alterum eſt delphinium, quod Romani buccinum uocant, ſuperiori ſimile, ſed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

Delphinij cõſideratio.

Quorundam opiniones reprobatæ.

QVANQVAM *ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rura nullum adhuc nomen impoſuerunt, quæ omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet; in Italia tamen nemo hactenus, quod ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuiſſe Delphinium, ut etiam ſim plerunque ſuſpicatus, hoc Delphinij caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititium eſſe. Nec temerè, ut arbitror: nam ſuſpicio inde ortum ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquam, quantum equidem legerim, deſcribatur à Galeno, Oribaſio, & Paulo: cùm tamen horum alius hiſtoriam, alius uires plãtarum ex Dioſcoride bona fide in ſuo quiſq; ſimplicium cenſu referat. Cæterùm non deſunt etiam qui uelint, eam plantam Delphinium eſſe, quam Germani uulgò uocant Ritterſporn, id eſt, Equitis calcar, herbariorum uerò uulgus Conſolidam regalem: quam nos inter ſylueſtris Cumini gera*

nera superius retulimus. Verùm cùm hæc unum tantùm emittat à radice caulem, non autem plures surculos; folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum sententiam cur probem, non habeo. Fuchsius ætatis nostræ medicus præstanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem sequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione, quem iam recens locupletatum excudit. Sed ipse quoque (si rectè sentio) unà cum illis in errore uersatur. quandoquidem non solùm (ut diximus) nusquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminerunt illi præstantissimi medicinæ authores, quos nominaui, qui tamen simplicia ex Dioscoride transcribunt, & mutuantur; sed neque etiam eius caput legitur in antiquissimo Dioscoridis codice Longobardis literis scripto, cuius sæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, ut mihi licuit uidere in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clarissimus iurisconsultus Ioannes Albertus Vuidmanstadius Austriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifesto satis argumento esse potest, Delphinij historiam planè fabulosam esse, uel saltem Dioscoridi adscriptam & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, siliquarum conuexitate freti, & decepti, Delphinium esse crediderint. Quorum grauis error ita euidens est, ut iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quòd in Delphinio (demus eius caput legitimum esse) folia, non siliquæ, quæ delphinorum formam repræsentent, requirantur: foliaq; sint tenuia, longa, diuisa: flores uerò purpurei: & tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occasione in Senæ sermonem incidimus, cùm huius nusquam, quod inuenerim, meminerint Dioscorides, Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, sitque in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summè utile medicamentum, hunc locum non transeundum duximus, quin de Sena disseramus, eiusq; historiam, & uires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum est, describamus. Senæ delineatio. *Constat itaq;* SENA, *Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ crassis, suppinguibus, fabarum sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti brassicæ, purpureis intercursantibus uenulis: quibus succedunt folliculi falcati, adeoq; natura compressi, ut superior membrana inferiori cohæreat: in quibus semen continetur in nigro subuirescens, uuarum uinaceis usqueadeò simile, ut non facilè primo oculorum intuitu alterum ab altero discernatur. Folliculi è ramusculis prominent, tenui pediculo appensi. quo fit, ut maturescentes, paruo uentorum flatu facilè decutiantur. Planta est frigoris impatiens. ob idq; seri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. Siquidem (ut pluries expertus sum) prius sata, facilè frigore deperditur; serius uerò hyemem similiter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in suo de simplicium medicamentorum uolumine, ubi sic habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas lunatas, & oblongas profert: in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facilè uentorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio.* Ruellij hallucinatio. *Cuius postremis uerbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quã Theophrastus lib.* III. *ca.* XVII. *de plantarum historia Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, ubi passim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam uocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc præterea apertissimè diluitur, quòd Colutea siliquas proferat colore in purpuram primùm uergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ si premantur, crepitum magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uerò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur uinacearum instar. Adde etiam, quòd Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena uerò non nisi paucis mensibus uiuat. Quo fit, ut iam omnibus palàm sit, Ruellium hac in re manifestè cæcutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentarijs, has plantas facultate inter se minimè differre; eum tamen in errore uersari putauerim, quòd certò sciam Coluteæ semen non minus, quàm genistæ uomitiones ciere.* Coluteæ, & Colyteę mētio. COLVTEA, *ut de ea quoq; hìc aliquid dicamus, Theophrasto auctore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pinguescunt. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi cùm Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile fœno græco. Germinat primo unicaulis, triennio maximè: spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborescit. hæc Theophrastus. Ex quibus sanè uerbis liquidò apparet, quam maximè à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicinæ, & Græci sermonis peritissimus, plantam hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore uindicans, appellandam censuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam*

SENA.

COLVTEA.

Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato. ubi eam ijs depingit uerbis. Arbor circa Idam prouenicns, quam COLYTEAM *uocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, ampliorìq;, ut uel ulmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosoq;: cortice non læui, sed quasi uitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, uerùm uibratis, & admodum flauis. Fructu, floreq; carere putatur. Ex his Theophrasti uerbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam uidimus, præsertimq; in Tridentino agro apud Ananios, ubi ego primùm eã quàm plurimis ostendi. Sed ut eò, unde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs lõgè præstantiores esse. Huic uerò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis uir doctissimus; sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri uidetur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duûm esse generum: alterum per se caducum, et in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus euanidum: alterum uerò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in umbra siccatur, sed hoc uenundatu rarum. Cui sanè, ut iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria uis inest, quàm folijs. Primum uerò genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem huiusmodi uim habet; sed propè nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hîc non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm utuntur ij, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numero ego quoq; quandoq; fui. uerùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, ut folliculos decerptos uirentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam serant, ut folliculos optimos habeant, uel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus folijs tutius, & efficacius utantur. Obest Sena (ut idem Mesues inquit) nonnihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & uentriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint. quæ omnia potius Senam roborare uentriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoque pedibus eo: nam etsi quibusdam, præsertimq; mulieribus, quandoque contingat, ut epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus uexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, ut in eis non paruam extensionem faciant, dum uiam ad exitum quærunt. Neque tamen me unquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, uentriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ uires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deijcere memoriæ mandauit. Id quod non sine erubescentia silere coëgit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut suam potius tueretur sententiam, quàm ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atque agarico conflatum, quod cuidam Illustriss. ac Reuerendiss. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumq; excipiebat, argumento quòd hæc duo (ut ipse asserebat) maximè uentriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstantiæ, ac uirium agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituitæ præsertim infarctu exortis, Dioscorides, Galenus, & Mesues, quantisq; laudibus Senam extulerit Actuarius. Cæterùm è Sena, ea magis præstat, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quanuis è nostrate adhuc in agro uirente, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim. qui tutò, largeq; omnes purgat humores. Daturq; commodè prægnantibus, & pueris, et cuiuscunq; ætatis hominibus. Dilutũ tamen magis præstat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhalet: cuius unciæ quinq;, uel sex aluum modestissimè, & sine molestia soluunt. Quòd tutò dari possit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deijcienda aluo præstantius, atque ualentius, si cassiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutiuum uocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Præstantissimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ*

Mesuis, & Brasauoli lapsus.

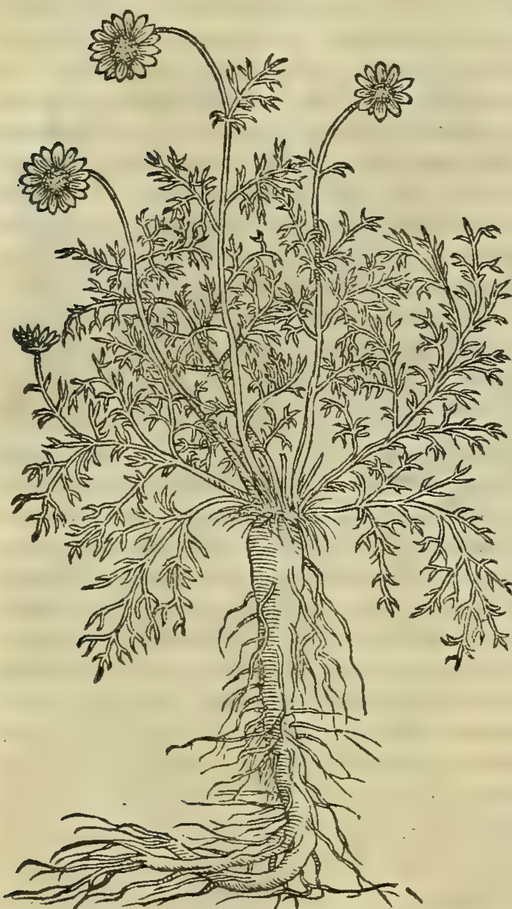
Senæ, & eius diluti uires.

Diluti præparatio.

M 2 sex,

sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum buglossi drachmæ duæ: miscenturq; omnia, & fictili uitro circumlito, siue stagneo uase angusti orificij excipiuntur, et affusis feruentis aquæ, aut seri caprini uncijs decem, uasis osculum adeò occluditur, ut nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis farcto, igniq; calefacto uas inuoluitur, reponiturq; in arca, ubi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnẽ facultatem in se recipit. Sunt præterea, qui uindemiæ tempore Senæ folia in mustum conijciant, uinum inde conficientes, quod alui deiectoriam uim obtinet. Senæ uires ex Mes. & Serap. *Educit Sena per inferna (ut Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantùm, sed etiam pituitam: quod sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, consertq; omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, seniumq; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus utiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodest delirio, amentiæ, scissuris totius corporis, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui, & epilepsiæ. Cor etiam roborat, si tamen ijs potißimùm cõmisceatur medicamentis, quæ ipsum maximè confirmant, ueluti uiola.* Nomina. *Planta, quæ Græcis δελφίνιον, Latinis quoque Delphinium appellatur: Italis, Delphinio. Quæ uerò posterioribus Græcis σένα, Latinis item Sena uocatur: Arabibus, Sene: Italis, Sena: Germanis, Senet: Hispanis, Sen de Alexandria.*

Πυρέθρον. PYRETHRVM. CAP. LXXI.

PYRETHRVM Romani saliuarem uocant. Folia, caulemque emittit, ut daucum syluestre, & fœniculum: vmbellamq; anethi, circinatæ rotunditatis. radix longa est, pollicis crassitudine, gustu feruidissimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: mansa pituitam extrahit. Sudores ciet, peruncto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, resolutionesque eximiè conducit.

Pyrethri consideratio. *PYRETHRI radix officinis omnibus est nota, in frequẽtiq; usu habetur, præsertim in dentium cruciatibus. Nascitur Pyrethrum in quibusdam quidem Italiæ montibus, sed non adeò acre, ut quod ex Orientalibus regionibus Venetias aduehitur. Huius plantas uidi primùm ego in Bausano Tirolensium emporio in hortulo quodam Blasij Sbaicher medici in simplicium facultate peritißimi, quæ folijs, caule, radiceq; nullis discrepantibus notis Dioscoridis Pyrethrum referebant. Veruntamen non illis erant umbellæ anetho similes, quales Pyrethro reddidit Dioscorides, sed potius flores anthemidis modo spectabantur. id quod etiam testatur Ruellius de Pyrethro, quod in Gallia prouenit. Ex quo facilè adductus sum, ut suspicandum putem, aut hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum negligentia deprauatum esse, aut plura Pyrethri genera reperiri. Cæterùm sunt ex rei herbariæ prudentibus, qui nouum quoddam Pyrethrum ostendãt, paßim ferè in pratis, ac incultis nascens, folijs hortensi pastinacæ proximis. Cuius radix etsi primo statim gustu acris non sentiatur; postea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces sua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyrethri sapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur.* Pyrethri uires ex Gal. *Pyrethri meminit Galenus lib. VIII. simplicium med. ubi eius uires ijs descripsit uerbis. Pyrethri radice potißimè utimur, causticam, urentémue facultatem obtinente: qua utique etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc stupidos quoq;, quos ναρκώδεις uocant, & resolutos adiuuat.* Nomina. *Πυρέθρον sic Græcè, Latinè uerò Pyrethrum, & Saliuaris herba uocatur: Arabicè, Macharcaraha, seu Hacharcharha: Italicè, Pirethro: Germanicè, Bertram: Hispanicè, Pelitre: Gallicè, Pyrethre.*

Λιβανωτίς. ROSMARINVM. CAP. LXXII.

DVO Rosmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumque, cuius semen cachrys uocatur. Folia fœniculi habet, crassiora, & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine umbellam, in qua semen copiosum,

ROSMARINVM. ROSMARINVM CORONARIVM.

pioſum, candidum, ſphondylio ſimile, rotundum, anguloſum, acre, reſinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Eſt & alterum omnino conſimile, ſemen ferens latum, nigrum, uti ſphondylion, odoratum, minime exurens: radice forìs, nigra, intus ſi frangatur, alba. Verùm id quod ſterile dicitur, illorum planè ſimilitudinem refert: ſed neque caulem, neque florem, neque ſemen promit. Naſcitur in ſaxoſis, & aſperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit ſtrumas, & abſceſſus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ, & contra ſerpentium morſus conueniunt: menſes, & urinas cient: ueteres tumores illitu diſcutiunt. Tam radicis, quàm herbæ ſuccus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum ſemen ad eadem pollet: ſi comitiale malum ſentiatur, aut uetus pectoris uitium, auxilio eſt. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere datur: ſudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis, & conuulſis prodeſt. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud ſua acrimonia arteriam exaſperat. Roſmarinum cum erica naſci, folijs lactucæ ſylueſtris amaræ aſperioribus, candidioribusq́ue, radice breui, Theophraſtus author eſt: potuq́ue idipſum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abſtergentibus medicamentis inſeritur. contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die ſoluatur.

Λιβανωτὶς ςεφανωματικὴ. ROSMARINVM COROKARIVM. CAP. LXXIII.

ROSMARINVM, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia minuta, denſa, longa, exilia, ſubter incana, ſupernè uirentia, grauiter odorata. Excalfactoria ui præditum eſt. Regium ſanat morbum, ſi decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi ſe crediderit, in balnea deſcendat, & merum potet. Acopis, gleucinoq́ue vnguento admiſceri ſolet.

Roſmarinorum conſid. P R I M V M, *ac ſummum Libanotidis, ſiue Roſmarini genus, quod mas appellant, ſub duplici differentia à Dioſcoride repræſentatum, aliquoties uidi Venetijs in horto amœniſſimo Maphei medici excellentiſſimi, nullis ſanè deficientibus notis, quas illi Dioſcorides aſſignauit. Idem quoque frequens ſatis naſcitur in agro Goritienſi Supra Salicanum in monte Gargaro, in uia qua ad ædem diuæ Virgini ſacram aſcenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nuſquam mihi uidere licuit, tametſi id inibi naſci non negauerim. Sed certè Cordum in ſuo diſpenſatorio hallucinatum crediderim: quippe qui exiſtimauerit ſyluestrem Angelicam eſſe Libanotim. Porrò Roſmarinum, quo (ut Dioſcorides inquit) coronarij utuntur, noſtras nimirum uulgare eſt, quod in hortis, ac uiridarijs paſſim, & in uineis alicubi plantatum conſpicitur. Id in frequentiori uſu eſt, notiusq; omnibus, quàm ut de eo plura dici debeant. Cæterùm uariat, mea quidem ſententia, in Roriſmarini deſcriptione Theophraſtus, qui libro IX. cap. XII. de plantarum hiſtoria, de Roſmarinis hæc poſteritatis memoriæ prodidit. Roſmarini genera, inquit, duo, alterum ſterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio utile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet paluſtri apio ſimile, ſed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, craſſam, candidam, & ueluti thus redolentem: fructum candidum, ſcabrum, oblongum. Naſcitur potiſſimùm ſolo ſqualido, atque ſaxoſo. Radix medicamento ulcerum utilis, & menſibus pota in uino nigro auſtero. Fructus ad urinæ ſtillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ conſtat, ſed ſcabriori, candidioriq;: radice breui. Naſcitur id quoq; prædicto ſolo (aliâs, ut Hermolaus legendum cenſet, & hîc à Dioſcoride commonemur, ubi erica) lætiſſimum. Radix partim ſuperius, partim inferius purgat. Quod enim germen uerſus conſiſtit, ſuperius purgat: quod terram uerſus, inferius. Prohibet et ueſtibus interpoſita uermiculos noxios. Colligitur per meſſem tritici. hæc Theophraſtus.*

Roſmarini uires ex Gal. *Libanotidis, ſiue Roſmarini tum hiſtoriam, tum facultates deſcripſit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Libanotides tres ſunt, una ſterilis, duæ fructum ferentes: omnes uerò eiuſdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, miſtus melli obtuſam oculorum aciem ab humorum craſſitudine curat. Porrò eius libanotidis, quæ ad coronas eſt utilis, quam Romani roſmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abſtergentis, & incidentis facultatis participes ſunt. hæc Galenus.*

Cachrys quid. *Cæterùm Cachrys non modò Roſmarini ſemen, ſignificat; ſed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici poſſint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uiſuntur in corylo, cui ſunt longo piperi ſimilia, item in nuce, ac quercu. Niſi inter hæc ueteres Græcos auctores aliquam nouiſſe differentiam ſit iudicandum, quòd apud pleroſq; non cachrys, ſed canchrys, pro Roſmarini ſemine ſcriptum reperiatur. quæ tamen uoces hactenus à recentioribus confundi inuenio.*

Nomina. *Planta, quæ λιβανωτὶς Græcis, Libanotis & Roſmarinum Latinis dicitur: Mauritanis, Xaier almeriem, Alpinalfach, & Cachola: Italis, Roſmarino. Quæ uerò λιβανωτὶς ςεφανωματικὴ Græcè, Roſmarinum coronarium Latinè uocatur: Arabicè, Elkialgeber: Italicè, Roſmarino coronario: Germanicè, Roſzmarin: Hiſpanicè, Romero: Gallicè, Roſmarin.*

SPONDDYLIVM.

Σφονδύλιον. SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

S P H O N D Y L I V M folia quadántenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius aſſurgentes: in quorum cacumine ſemen duplex, ſeſeli ſimile, ſed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Naſcitur in paluſtribus, & aquoſis. Potum ſemen pituitam per aluum extrahit. medetur iocineris uitijs, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, uuluarum ſtrangulationi: ueternoſos ſuffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, ſerpentia ulcera cohibet. Datur radix cõtra regium morbum, & iocineris uitia: circũraſa eadem, & iniecta callos fiſtularum derodit. Recentis floris ſuccus exulceratis auribus, purulentisque accommodatur. qui cæterorum ſuccorum more exprimi, dein recondi ſolet.

Sphondylij conſideratio. R A R A *admodum ſunt prata, uligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphondylij plantas non habeant: eaq; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie uirent. In his ſanè Sphondylium copioſum naſcitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente:*

dente: in cuius cacumine umbella insidet, albis floribus referta: é quibus semen prodit, seseli non absimile, latius tamen, ac squamosum, sapore iniucundo, ut quod cimices fermè resipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, gustu non ingrato. Huius semine utuntur quidam seselis uice, quòd alterum alterius effectus præstare existiment.

Porrò Fuchsius non uidetur satis Sphondylium nouisse, quòd ipsum unà cum Acantho depingat, uocetq; Acanthum Germanicum. Cui facilè imposuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum similitudine deceptæ, pro Branca ursina Sphondylium usurpant. Fuch. error. *Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Sphondylij uires ex Gal. *Sphondylij fructus acris, & secantis est facultatis. Itaque ad asthma, & comitialem morbum aptum est medicamentum: prodest & regio morbo. Et radix nimirum adsimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & insuper fistularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumrasam. Porrò floris etiam succus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur. Quod Græci σφονδύλιον, Latini similiter Sphondylium uocant: Itali, Sphondilio.* Nomina.

Νάρθηξ. FERVLA. CAP. LXXV.

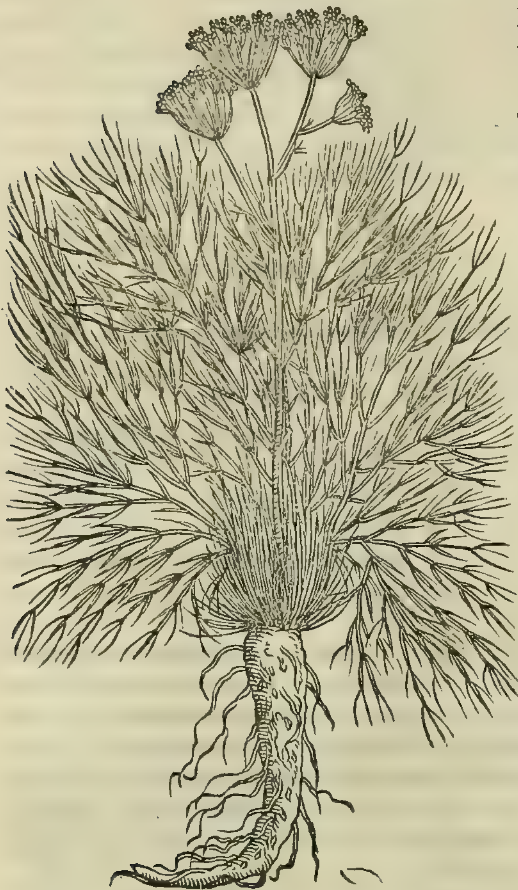

E' VIRIDI Ferula medulla pota utilis est ad cruentas excreationes, cœliacosque: contra viperarum morsus in uino datur: erumpentem naribus sanguinem indita sistit. Semen potum torminosis auxiliatur: sudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules si edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternûm sæpe cubitorum: folia fœniculi, longè asperiora, & latiora. qua ab imo caule uulnerata sagapenum efficitur.

FERVLA *æstuosis nascitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum sit maximè ferax.* Ferulæ historia. *Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præsertim apud Centumcellas, & in uniuersis Hetruriæ maritimis. E' quibus prima tantùm germinatione corculum quoddam pastores eximunt oui luteum induratum referẽs, quod sub cineribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & sale conspersum, non modò gustui gratissimus est cibus; sed etiam ad excitandam uenerem ualentissimus. De Ferulis latius disseruit Theophrastus libro VI. cap. II. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primùm de eo, quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula, atq; Ferulagine: seu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm: seu etiam alterum sit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conspici poßit, consimilis certè sentitur, præterquàm ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum surgit, Ferulago autem humilis. sed unicaules ambæ, & geniculatæ sunt. Folia, & cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proueniunt: nisi quòd deflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudinisq; causa. Folium enim grande, molle, multifidum, ut capillamenti modo ferè inspectetur: maxima, quæ terræ proxima sunt, & reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile, sed maius. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, semenq; insidet. nec flore, fructúue laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule constat, & germinatio in uere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri solet. Radice altè descendit, eademq; singulari innititur. Talis Ferula est. hæc Theophrastus. Porrò Ferulæ (ut Plinius est author lib. XXIIII. cap. primo) asinis gratißimæ sunt in pabulo, cæteris uerò iumentis præsentaneo ueneno. qua de causa id animal Libero patri aßignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro XX. cap. XXIII. testatur) murænis infestißima est: tactæ siquidem ea moriuntur. In insula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandescere, scripsere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. Ferulæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Ferulæ uires ex Galeno. *Ferulæ semen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adstringentem qualitatem participat. Cuius nomine sanguinem spuentibus, & cœliacis conuenit. Νάρθηξ Græcis ea planta uocatur, quæ Latinis Ferula: Italis, Ferola: Hispanis, Cananheia.* Nomina.

Πευκέδανος.

Πευκέδανος. PEVCEDANVM. CAP. LXXVII.

PEVCEDANVM caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamque: flore luteo: radice nigra, crassa, graui odore, succosa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensque è plaga succus umbræ mandatur: in sole siquidem confestim euanescit. Colligitur capite prius, & naribus rosaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & uertigo sentiatur. Assatione radix inutilis fit. Tam lac, quàm succus radice, & caulibus extrahi solet, sicuti è mandragora: uerùm inefficacior succo lacryma habetur, & uelocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris similitudine, caulibus, radicibusque adhærens. Præfertur succus è Sardinia, & Samothrace, colore rufo, odore graui, feruens gustu. Ex aceto, & rosaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, vertiginosis, comitialibus, & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis. omnibus, in uniuersum, uitijs neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodest. Eius olfactu respirant vuluæ strangulatus, & veternosi reuocantur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex rosaceo instillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tussim efficacissimè ex ouo assumitur: suspirijs, torminibus, & inflationibus subuenit. Ventrem leniter emollit, lienem absumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad vesicæ cruciatus, & renum distentiones potum: vuluam aperit. Radix ad eadem utilis est, sed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, sordida ulcera purgat, & uetera cicatrice obducit: squamas ossium extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

Peucedani cō sideratio.

QVONIAM *nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræsentauit Dioscorides, utpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm ut longiorem descriptionem postularet; idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, decernere quódnam genus herbæ hodie in medium afferri poßit, quæ legitimum Peucedanum referat: præsertim cùm Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cùm scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma statim à terra copiosa, ac spissa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum constet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioscoridis testimonio, florem proferat melinum, siue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella sustineri, cùm omnes ferulaceæ stirpes, & quæ fœniculo, & anetho similes habentur, cuiusmodi sunt, quæ hoc in loco à Dioscoride recensentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conspiciantur, è quibus semen prodit fœniculi modo. Quòd si ita se res habet (ut equidem existimo) asserere non dubitauerim, me sæpenumero Peucedanum uidisse in Ananiensibus montibus, ubi huiusmodi plantæ frequentißimæ prouenıunt, quæ non solùm prædictis notis Peucedano adstipulantur; sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam, grauiterq; olentem. In hac itaq; sententia persistam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus, uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate sunt præditæ. Cuius uerò plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hactenus non nisi siccas, & sine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit Dioscorides Sardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi posset, cùm frequens, nec longà sit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde seplasiarijs, si rerum legitimarum studio caperentur, facilè Peucedani radices conueherentur.* Peucedani meminit *Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem specie facultatis: sed ualentior succus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex craßitudine, & uiscositate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen*

Peucedani uires ex Gal.

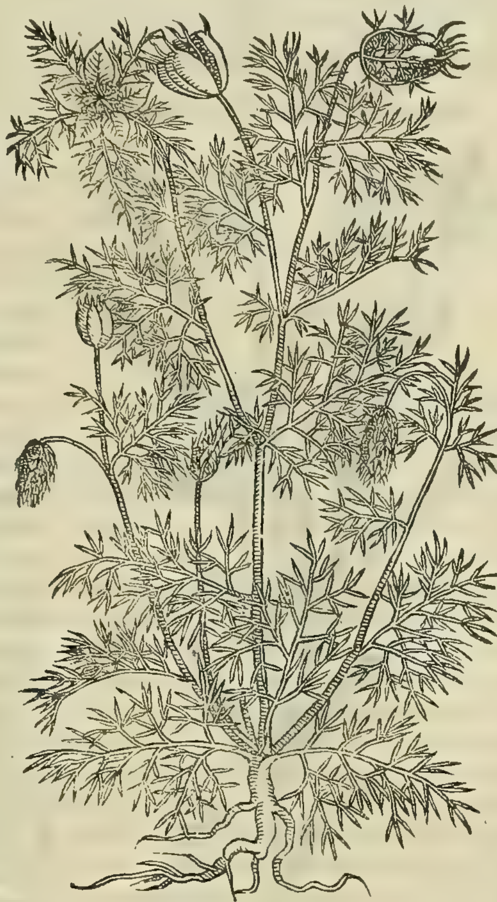
etiam

etiam olfactu prodeſt. Porrò quòd incidat, & extenuet, ſæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impoſitus protinus ſedauit, quia uidelicet tenuium eſt partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo, atque extenuando craſſos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit: quæ & ſquamas celerrimè ab oſſibus detrahit, quia uidelicet ualidè deſiccat, minus tamen quàm ſuccus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium eſt optimum arida illita: ipſa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine ſecundo iam completo: deſiccat uerò tertio iam incipiente. Planta, quæ πευκέδανος *Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè, Harbatum: Italicè, Peucedano.* Nomina.

MELANTHIVM SATIVVM.

MELANTHIVM SYLVESTRE.

Μελάνθιον. GITH, SEV MELANTHIVM. CAP. LXXVIII.

GITH exilibus ſurculis fruticat, ſæpe binos dodrantes excedens: folijs, ut ſenecionis minutis, ſed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurſantibus intus membranis: quibus ſemen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inſpargitur. Capitis doloribus illitum fronti, ſubuenit. diſcutit recentes oculorum ſuffuſiones, tritum ex irino, & infuſum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoreſque uetuſtos, cum aceto illitum: circumſcarificatos clauos excutit, cum uetere urina impoſitum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodeſt. teretes uentris tineas expellit, perunctο ex aqua umbilico. deſtillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menſtrua ciet, multis diebus ſumptum, & lac extrahit: difficultatem ſpirandi cum uino potum, leuat: phalangiorum morſibus ex aqua, drachmæ pondere, hauſtum auxiliatur. Incenſo ſerpentes fugantur. Tradunt largiùs epotum enecare.

GITH, *quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Legitimum folijs eſt minutim inciſis, ramulis tenuibus, capitulis in ſummitate oblongis: in quibus ſemen includitur nigrum, intercurſantibus membranis diſtinctum, acre, ac odoratum. Seritur in hortis, & uiridarijs, atq; etiam in alijs locis ſatum prouenit. Quod cùm ante nos probè animaduertiſſent Hermolaus, & Ruellius, aſſeruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam ſtirpem legitimum Melanthium eſſe, quæ inter ſegetes in aruis paſſim naſcitur, folijs ferè porri: caule prælongo, hirſutoq;: flore purpureo, roſæ paruæ effigie. Et rectè, mea quidem ſententia, iudicarunt: ſiquidem herba illa cum Dioſcoridis hiſtoria quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, ſicuti neque etiam ſemine. quod etſi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen guſtui aliud repræſentat, quàm amaritudinem ſimul* Melanthij cõſideratio.

Brasauoli erratum.

simul & asperitatem. Hinc itaq; perspicuum esse potest, Brasauolum, alioqui medicum clarissimum, in suo simplicium uolumine Romæ excuso manifestè cæcutiuisse. quippe qui affirmare non dubitauerit, illud uerum, legitimumq; esse Melanthium, quod in segetibus passim sua sponte nasci superius diximus, quodq; uulgò Gittone à Ferrariensibus appellari scribit. Cuius error non solùm prædictis rationibus; sed ea quoq; herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum esse Melanthium existiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare uideatur, quàm spurium Gith, quod ideo Githago, & pseudomelanthium uocari potest: quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud significat, quàm spuriam tritici speciem. Quod cùm postea ipse Brasauolus animaduerteret, nostris fortasse, aut aliorum commentarijs admonitus, suam reuocauit sententiam. Quare posthac Brasauoli quoq; sententia, ij damnandi erunt, qui in hac persistent opinione. Iam igitur constituamus licet, uerum Gith in hortis, & uiridarijs satum prouenire, in quibus frequentissimum seritur in Germania.

Melanthium syluestre. Pseudomelanthium.

Cæterùm est & syluestre Melanthium, quod in Hetruria reperitur, hortensi non admodum dissimile, capitibus tamen grandioribus, & semine minus odorato. Ex quo quidem planè colligere possumus, PSEVDOMELANTHIVM *sponte inter segetes nascens, quod uocant uulgò Gittone, cuius hic effigiem damus, nullo modo syluestre Melanthium esse.*

PSEVDOMELANTHIO.

Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertissimè hallucinatus credidit Fuchsius, medicus alioqui peritissimus: cuius error à nobis explosus est libro secundo in lolij mentione. Porrò & illud semen odoratum, subrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm usurpant. seplasiarijs Nigella citrina uocatum, Melanthij genus est. quippe ipsa seminis forma, odor, ac sapor nihil prorsus à Melanthio discrepant. Verùm si modò in aliquo dissidet, color est, qui in altero niger, in altero uerò subflauus conspicitur. Quo fit (quod etiam superius de Cumino disserentes diximus) ut magno in errore uersentur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edidere, quòd præter rationem asserere sint ausi, Nigellam subflauam, nil aliud esse, quàm Cuminum syluestre primo generi à Dioscoride assignatum.

Melanthij uires ex Gal.

Melanthij meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque desiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium esse partium: unde etiam destillationes sanat, calidum in linteo admotum, atque assiduò olfactum. Quinetiam si intrò in corpus sumatur, uel maximè flatus extinguit. Hinc constat essentiæ ipsum esse subtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea sanè etiam amarum est. Ostensum uerò in quarto horum uoluminum est, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit substantia, amara proueniat qualitas. Itaq; mirum non est, si lumbricos interimat non esum modò, sed etiam foris uentri impositum. Siquidem & id præstare posse saporem amarum monstratum est. Neque sanè etiam mirandum, si lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præsertim, qui in superioribus libris comprehensorum haud est immemor. Sic uerò etiam orthopnœam iuuat, & menses prouocat, qui utique ob crassitiem, aut uiscositatem humorum retenti fuerint. In summa, ubi incisione, extersione, desiccatione, excalfactione est opus, præstantissimum id remedium est.*

Nomina.

Μελάνθιον sic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicunt: Mauritani, Xamin, Sunis, seu Sunizi: Itali, Melanthio: Germani, Schuuartz roemisch, & Schuuartz coriander: Hispani, Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle.

Σίλφιον. LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

LASERPITIVM in Syria, Armenia, Media, & Libya nascitur: caule ferulaceo, quem maspetum uocant: folijs apio similibus: lato semine. Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, uesicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & strumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: ischiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excrescentibus circa sedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota resistit: os commendat, cibis, aut sali permista.

Laser è radice, atque caule scarificatis colligitur. Præfertur autem rufum, translucens, myrrhæ æmulum, nō porraceum, odore ualens, suaui gustu, quod dilutum facilè albescit. Cyrenaicum si quis degustauerit, humorem toto corpore ciet: blandissimo odore, adeò ut ne os quidem gustanti nisi paululum spiret. Medicum, & Syriacum minus uiribus ualent, & magis uirosum reddunt odorem. Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur gustu, odore, uisu, & dilutione. Caulem aliqui silphion, radicem magudarin, & folia maspeton uocauere. Efficacissimum laser, mox folia, postremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit:

cit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias sanat. oculorum aciem exacuit: & incipientes suffusiones, illitum cum melle, dissipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyssopo, & ficis coctis in posca, os colluitur. ijs prodest, quos bestia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immissum. Valet aduersus venena telorum, & animalia omnia, quæ uirus eiaculantur, potum, aut illitum: scorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis præcoercitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, vel per se carbunculis. Clauos, callosque prius circumrasos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto sanat: & excrescentia in carne, polyposque, si aliquot diebus cum atramento sutorio, aut ærugine illinatur. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium scabritijs opitulatur: grauem, subitoq; irraucescentem uocem, dilutum aqua, sorbitione confestim expedit: vuam illitum cum melle reprimit: anginis ex aqua mulsa vtilissimè gargarizatur. Vescentes lætiore colore mangonizat: tussi commodè in sorbili ouo datur, & pleuriticis in sorbitionibus: in fellis suffusione, & aqua inter cutem, cũ aridis ficis. Horrores discutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorũ contractionibus, opisthotonicisque datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulso proficit: menses ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino vuæ sumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulsis, ruptisque prodest. ad potiones resoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. Foliorum succo eadem præstantur, sed multò inefficacius. Cum aceto mulso manditur, ad expediendam arteriam, maximè cùm uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitque in uicem erucæ.

Fertur & altera magudaris in Libya nasci, radix laserpitio similis, sed minus crassa, acris, & fungosa, ex qua non profluit succus. Eiusdem cum laserpitio facultatis.

Laserpitij seu Laseris consideratio.

CREDIDIMVS *iandudum Laserpitij lacrymam nihil aliud esse, quàm illud iucundi ac suauis odoris gummi, quod pharmacopœis atq; unguentarijs Belzoinum nominatur. Neque certè hactenus præter rationem in ea perstitimus opinione. nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albesceret, non poteram non adduci, ut crederem hoc esse legitimum Laser. Huc illud quoq; accedebat, quòd complures erant uiri docti & rei medicæ studiosi, qui idem mecum sentiebant. Verùm cùm postea cœpissem Laserpitij ac Laseris historiam diligentius examinare, atq; plura ex Strabone, Theophrasto, Dioscoride, Galeno, & Plinio collegissem, quæ priori nostræ opinioni apertè aduersari uidebantur, facilè in aliam deductus sum sententiam. etenim sic animum induxi meum, ut malim ueritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falsa tueri. Strabo itaq; libro ultimo Geographiæ testatur, Silphium suo usq; tempore Cyrenis defecisse, his uerbis. Cyrenis finitima est regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum succum, quem Silphium posterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruissent, ac radices eius penè omnes eruissent. Fuerunt hi Nomades uiri. hæc ille. At Plinius Cyrenaici succi defectum non in barbaros ut Strabo, sed in publicanos quosdam refert lib. XIX. cap. III. ubi de eo ita scribit. Ab his proximum dicetur auctoritate clarißimum Laserpitium, quod Græci silphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius succum uocant Laser, magnificum in usu, medicamẽtisq;, & ad pondus argentei denarij pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis nostra repertus memoria, Neroni principi missus est. hactenus Plinius. Huic uerò cum Theophrasto fermè conuenit, quòd hic scribat pecus silphio purgari, pinguescereq; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij testimonio constet, Silphiũ Cyrenis eorum usq; ætate defecisse, neque inibi inueniri, nil mirum uideri debet, si nostra etiam tempestate defecerit, atque nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici poßit. Quare id gummi, quod seplasiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, uerum silphij liquorem mentietur potius quàm sit. Sed his illud quoque addamus, quòd Strabo auctor est, Silphium adeò Cyrenensibus olim custodibus fuisse asseruatum, ut inde aliò deferri non potuisset, nisi clam à mercatoribus, qui uinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitum tradit. quin & tanti factum fuisse à Cæsare, ut illud inter aurum argentumq; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum sumi potest, quòd Belzoinum nostrum non sit Silphij liquor. quandoquidem id quotidie copiosum importatur non solùm in Italiam, sed in uniuersam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioscorides Cyrenaico succo uim acrem tribuat, atq; Galenus eundem & calidißimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem uideo, quomodo uulgare Belzoinum poßit legitimum Laser exprimere: quoniam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniam relinquit. Præterea ualidi cortices, qui plerunq; Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam esse. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypro ex arbore satis procera manare affirmauit: ubi tamẽ Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminem. quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obijciet aliquis, quòd Laserpitium non modò in Cyrenensium agro quondam prouenerit; sed etiam (ut scribunt Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quod ob id ad nos aduehi poßit. Nos huic ita facilè respondebimus, quòd Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui fœtidus sit, uirosiq; odoris: atq; eum esse dixerim, quem officinæ medicorum Assam fœtidam uocant. Nanq; Laser (ut Dioscorides testatur) Medicum, & Syriacum minus uiribus ualet, & magis uirosum reddit odorem. quinetiam, eodem teste, Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomẽto. id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem uidetur non temerè colligendum esse, quòd præstantißimũ Laser,*

Opinio quorundam explosa.

Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur. Cæterùm quid ueteribus fuerit gummi illud elegantißimum, quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incompertum est. In qua certè re non possum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatißimam myrrham. Hæc siquidem, quæ optima sit (ut Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet undique concolor, quæ confracta uenas unguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, & acris. quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi undique maculis conspergatur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quàm unguium quorumuis imaginem. Quin & maculæ illæ tam interiores, quàm exteriores partes obsident, adeò ut Belzoini gleba nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ proditum est, myrrham in Cypro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (ut perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) ijs in syluis, in quibus thus etiam prouenit. quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est. Sed quoniam non iniucundam, quanuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus lib. VI. cap. III. de plantarum historia ideo eius uerba hîc subijciam.

Laserpitij historia ex Theophrasto.

De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq́; caulis quantus ferulæ, & crassitudine ferè proximus: folium, quod maspetum uocant, apio simile est: semen latum, foliaceũ, quale quod folium appellatur: caulis annuus, sicut ferulæ. Ergo uere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq́; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumq́;. corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq́; detrahere solent. Sunt ueluti certæ mensuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsuram reseruantes, reliquum abscindunt. Nec enim deinè, neq; plus constituto cædere licet: corrumpitur enim, putrescitq́;, si diu mansit. Præparant id, conficiuntq́; in Pyræeum portum aduectum hoc modo. Cùm in uasis coniecerint, farinamq́; admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capeßit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæsuraq́; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur: quamobrem, si colatur mitescatq́; solum, deuiat, atque omnino degenerat: utpote natura culturæ aspernans, ferocitatisq́; constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi urbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant uerò annos maximè trecentos usque ad Simonidæ Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut ferè super terram esse appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodemq́; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquã peculiare notetur: nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris, quòd discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supradictisq́; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circunfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq́; totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora, scilicet solo subacto, beneq; gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoque radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solùm hoc; sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam sortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, & concoquere unicè posse. Quòd si qua pecus ægrescens, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur utro tandem sint modo, quærendum. Quod uerò Magydarim uocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minusq́; uehemens, & sine Lasere est. necnon & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoq;, modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisq́; rationem, & si quam ullo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet. hæc Theophrastus.

Laserpitij uires ex Gal.

Meminit Galenus Laserpitij libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Laserpitij succus calidißimus est. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, et omnium potißimùm succus, admodum trahentem facultatem poßidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi uim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit, idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀπȣ̃, hoc est, succi titulo, ita scribens. Opus, siue succus Cyrenaicus quidem omnium & calidißimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit. quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aëriæ est, & igneæ. Porrò complures habentur succi: quauis nanque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac lentum effluit, succus est. Cæterùm specialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum.

Nomina.

Planta, quæ Græcis σίλφιον, Latinis Laserpitium appellatur: Mauritanis, Silfion: Italis, Laserpitio. Eius caulis μάσπετον Græcis dicitur: Arabibus, Mascastes. Folia uerò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur: Arabicè, Anuiden, & Mascasten. Liquor seu lacryma Græcis λάσερος, Latinis Laser nominatur. Radix μαγυδάρις Græcis uocatur.

Σαγάπηνον. SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

SAGAPENVM ferulaceæ herbæ succus est, quæ in Media nascitur. Optimum est translucens, fuluo forinsecus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens, gustu acri. Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus uetustis, conuulsis, & ruptis. crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item contra neruorum resolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In unguenta probè admittitur. menses pellit, sed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodest ex uino haustum, serpentium ictibus. olfactum ex aceto uuluarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines, suffusionesque detergit. Resoluitur ut laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

SAGAPENVM officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etsi eius adulterati frequentior, & communis ferè sit usus: tamen Venetijs præstantißimum quoq; uenditur, idq; illi præcipuè comparant seplasiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci auctor est Musa Ferrariensis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus allatum, ut constat, cæteris præstat. Arabicæ familiæ auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis silentio prætermissa est. Sagapenum itaq; (ut Mesues tradit) crassos, lentosq; humores deijcit, crassamq; pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, crassaq; ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralysi, orisq; distentioni. Pectus ualentißimè expurgat, eiusq; ac etiam lateris dolores tollit, præsertim si bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tußi diuturna uexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus singulare remedium est, si tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit compaginum duritiam emplastri modo impositum, addito aceto, & capparum succo. Rutæ succo, et auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines disijcit, aquamq; in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorũ compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè sedat: quippe quoniam ualentißimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam si in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundisq; locis ij delitescant. Potum, aut clysteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menses cit, sed fœtum interficit, tam haustum, quàm suppositum: contra uteri dolores, strangulatusq; prodest. Ventriculo tamen officit: uerùm noxa corrigitur lentiscina resina, & Indica nardo. Sagapeni meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit ijs uerbis. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alij liquores. Sed & abstersionem quandam poßidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atq; extenuat. Quin & suffusionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt craßitiem, non malum est medicamentum. Porrò planta ipsa, ex qua prouenit, ferulæ aßimilis, imbecilla, & inutilis est. Sanè ipsa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abusiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoq; multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius nanq; foret ipsum cognominare non Sagapenum, sed Sagapeni succum. Id σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus, Sachabenigi, siue Sechbinegi: Seplasiarijs, pariter & Hispanis, Serapino: Italis, Sagapeno.

Sagapeni consideratio.

Sagapeni uires ex Mesue.

Segapeni uires ex Gal.

Nomina.

Εὐφόρβιον. EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

EVPHORBIVM Libyca arbor est, ferulæ speciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo succo turget. Cuius eximium feruorem expauescentes incolæ, ouillos uentres elutos, arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confestimque è plaga, perinde atque uase quodam, in uentriculos copiosus lactis humor effluit, præter id quod humi sparsum, uulnus eiaculatur. Duo succi genera: vnum orobi magnitudine, sarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concrescit, atque uitreum spectatur. Eligendum est translucens, & acre. Euphorbium adulteratur sarcocollæ, & glutini mistione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leui gustu, os accensum diu detineat, adeò ut quicquid ori obijciatur, planè euphorbium resipiat. Eius inuẽtio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu suffusiones discutit. potus tota die exurit: quare melli, collyrijsque pro acrimoniæ ratione admisceri debet. Coxarum doloribus prodest in odorifera potione haustus. squamas osium eadem die eximit: uerùm eo utentes, necesse est linamentis, aut ceratis communire corpus, quo ossa conuestiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percussos à serpente nihil molesti passuros, si incisa osse tenus capitis cute, intritus succus infundatur, uulnusque postea consuatur.

NON equidem dubitandum censeo, quin illud legitimum sit Euphorbium, quo paßim officinæ utuntur, cùm tam gustu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentißimam acrimoniam nunquam, nisi inuito animo, à se-

Euphorbij cõsideratio.

plasiarijs tunditur. Quandoquidem tametsi sibi nares, & os omni prorsus ingenio goßipio, & linteis aqua rosarum madefactis muniant; tanta tamẽ est acrimoniæ uis tenuißima, ut omnibus unà cum aëre penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, ubi molestißimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamẽtis admodum refrigerantibus succuratur. Quo fit, ut solertißimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò sciunt, non absq; conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi posse. Quamobrem mirum sanè non fuerit, si qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expauescentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (ut Plinius quoq; testis est) adinuenit primùm Iuba Libyæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq; Euphorbiam medici sui nomine, & fratris Musæ, à quo diuus Augustus fuit conseruatus.

Euphorbij uires ex Aëtio, & Actuario.

Euphorbio deiectoria inest facultas. cuius nusquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioscorides, & Galenus: tametsi eam minimè silentio inuoluerint Aëtius, & Actuarius, qui concordes de eo his uerbis disseruerunt. Euphorbium non modò pituitam trahit; sed etiam aquam, hancq; ualidius educit. Est autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentißimumq;: propterea colicis, & uentrem frigidiorem habentibus datur. cæteros uehementer conturbat: sitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis seminibus ei est commiscendum. Modus triobolaris, ex aqua mulsa. Præstat tamen cum melle cocto ipsum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro septimo, ubi inter ea Euphorbium recensuit, quæ aquam, & pituitam deijciunt. Verùm in simpliciũ censu, Dioscoridem, Galenumq; secutus, de hac deiectoria facultate ipse quoq; nihil memoriæ prodidit.

Euphorbii uires ex Mesue.

Cæterùm inter Arabes Mesues fusius Euphorbij uires tradidit in soluentium medicinarum mentione, ubi ita, ad sensum saltem scribit. Euphorbium gummi est, quod usqueadeò excalfacit, extenuatq;, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, ut exulceret, ruborem, inflammationemq; inferat, penetret, & uiolenter abstergat. Euphorbium noxium admodum est medicamentum, ita ut non sine labore, animi defectu, ac sudore frigido aluum deijciat. Iocineri ob id, uentriculoq; sua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, nisi prius ijs commisceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum crassam, tum lentam pituitam, mundatq; compaginum cauitates à craßis contumacibúsue excrementis, qua in re omnium ualentißimum est medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc resolutis, conuulsis, stupidis, tremulis, orisq; distentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, si ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentißimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternosos, obliuiososq; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere haustum (ut Serapio, & Auicenna scriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum spatio erosis ab eo intestinis, & uentriculo. Euphorbium, teste Mesue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum est, quàm annum integrum consenuerit. nanq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fabis, aut lentibus sepultum.

Ex Galeno.

Euphorbij facultates paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Euphorbium causticæ, siue urentis, & tenuium partium facultatis est, alijs succis similiter. Et lib. II. de compositione med. localium, cap. III. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita scribit. Porrò de euphorbij facultate iam mihi relatum est, quòd citò exoluatur. quare in eiusmodi pharmaca non uetus conijcere oportet. Dictũ etiam recens albidius esse: quod uerò inueteratum est, flauioris aut pallidioris coloris reddi.

Nomina.

Planta, quæ Græcis εὐφόρβιον, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum succus eius: Mauritanis, Euforbion, seu Farbium: Italis, Euphorbio: Hispanis, Alforuiam, Alforfion, & Euforuio: Gallis, Euphorbe.

Χαλβάνη. GALBANVM. CAP. LXXXI.

GALBANVM succus est nascentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maximè laudatur cartilaginosum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignosum, retinens nonnihil adiecti seminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba fresa, resina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, discutit: menses, ac partus trahit appositu, uel suffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tussim ueterem, difficultatem spirandi, suspiria, rupta, conuulsa. Aduersatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: simili modo sumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & uuluæ strangulatus, & uertiginosos olfactu suscitat. Si uratur, fugat nidore serpentes, & perunctos feriri non patitur. Serpentes cum oleo, & sphondylo circumpositum, necat: dentium dolorem oblitũ, aut cauernis inditum, mitigat. vrinæ difficili prodesse existimatur. Resoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsáve: aliâs meconio, ære usto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. nanque cùm liquefactum fuerit, eius sordes fluitabunt: quas hoc modo facilè separabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uasis ne tangat: opertoque uase in feruidam aquam demittito: sic enim syncerum, ueluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit.

Galbani consideratio.

QVANVIS legitimum, optimumq; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præsertimq; Venetijs uenale reperiatur; id tamen, quo paßim officinæ utuntur, nihil, uel sanè parum Galbanum refert, quod in laudatißimi genere à Dioscoride repræsentatur. Siquidem illud non modò ab impostoribus adulteratum est; sed etiam lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaq; probi seplasiarij, quod optimum est:

alij

alij uerò, qui parsimoniæ, ne dicam auaritiæ student magis, quàm honori, ut qui probatißimum uix nunquam assequi poßint, id saltem, quod impurum est, purgare deberent à Dioscoride edocti. quippe quòd ea ratione, facilè ab aduentitijs sordibus expurgari poßit. Galbani uires tradidit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Galbanum succus est plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; sanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut secundo completo: in desiccando uerò ex secundo incipiente. Id Græcè* χάλβανη, *Latinè Chalbanum, & Galbanum appellatur: Arabicè, Chene, & Bezard: Italicè, pariter & Hispanicè, Galbano.*

Galbani uires ex Galeno.

Nomina.

Α'μμωνιακόν. AMMONIACVM. CAP. LXXXII.

AMMONIACVM ferulæ succus est, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agasyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers, thuris similitudine, minutis glebis, densum, syncerum, nulla sorde spurcatum, castoreum odore imitans, gustu amarum. Hoc genus thrausma, id est, friaturam appellant: quod uerò terram, & calculos collegit, phyrama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, succum stillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasque discutit. potum aluum soluit, partus extrahit: lienem consumit, drachmæ pondere haustū: articulorum, coxendicumque doloribus liberat. Auxilio est anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, si cum melle delingatur, aut cū ptisanæ succo sorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum absterget, genarum scabritiam absumit: tritum autem cum aceto, & impositum, iocineris, lienisque duritias sedat. discutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Lassitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile est, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

AMMONIACI *lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen syncerißimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rarißimum Ammoniacum uisitur, quod suis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ resinæ modo in massam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impostorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facilè dici posse putauerim, hoc uel illegitimum, uel saltem deterius esse, idq; fortasse, quod Dioscoridi phyrama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib.* XII. *cap.* XXIII. *ubi de Ammoniaco ita scribit. Ergo Aethiopiæ subiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam stillat in arenis suis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocāt, resinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauston masculi thuris similitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & resinosum, quod phyrama appellant. hæc Plinius. Cæterùm Ammoniaco usi sunt antiqui (ut Paulus est author) in sacrificiorum odoramentis, ac suffimentis. In quem sanè usum illud ab ijs receptum fuisse conijciendum est, quod electißimum, & thuri persimile extitit. Huius rei illud maximo est argumento, quòd ab ipso Paulo, itemq; Aëtio in suis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc est, suffimentum cognominatur, quasi Ammoniacum præstantißimum ita intelligere uoluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ammoniacum liquor est ferulæ cuiusdam. Hoc habet emolliendi facultatem intensam, adeò ut & articulorum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & chœradas discutiat. Quod Græci* ἀμμωνιακόν, *Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritani, Raxach, siue Assach: Itali, Ammoniaco, & Armoniaco: Hispani, Aguaxaque, & Armoniaque.*

Ammoniaci consideratio.

Ammoniaci uires ex Gal.

Nomina.

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

SARCOCOLLA lacryma est arboris in Perside nascentis, pollini thuris similis, rufa, gustu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplastris inseritur. Adulteratur admisto gummi.

LACRYMAM *hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam sicuti glutinum lignum, ita hæc sauciatam, exulceratámue corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima est: quippe quòd ea plerunq; (ut de alijs quoq; pluribus lacrymis, resinis, & liquoribus fieri superius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verum fraus gustu facilè deprehenditur. quandoquidē quæ amara non est, adulterium sensit. Plinius lib.* XIII. *cap.* XI. *albam cæteris prætulit, sic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utilißimum pictoribus, ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et lib.* XXIIII. *cap.* XIIII. *idem ita scribit. Sunt qui & Sarcocollā spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate & hæc maximè nigrescit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ historia à Dioscoride, & Galeno maximè dissentit, cùm hi Sarcocollam gustantibus amaritudinem relinquere asserant, ille uerò contrà dulcedinem.*

Sarcocollæ consideratio.

Sarcocolla Mauritanis pituitosas cruditates, ac crassos, & glutinosos deijcit humores, præsertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus delitescunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tußientibus, & difficulter spirantibus auxiliatur. Est etiam ex medicamentis, quæ senes iuuant, præcipuè pituitosos. Caluescunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præstat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus

Sarcocollæ uires ex Arabibus.

impedimenta, si in cratere uitreo asinino lacte maceretur quinq; diebus: interea tamen nouum lac quotidie est infundendum, priore effuso. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio suo munere ea à sordibus mundet, carne repleat, cicatriceq; obducat. Aluũ tardè deijcit, perturbatq; eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum est, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompsimus. quæ sanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nusquam, quod equidẽ legerim, scriptis tradiderunt. Ex Galeno. *Sarcocollæ uires retulit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sarcocolla lacryma est arboris Persicæ. mistam uim habet ex emplastica quadam substantia, & paucula amara. Itaq; citra morsum desiccat, ac proinde glutinare uulnera ualet.* Nomina. *Lacryma, quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Ansarot, Anazaron, seu Auzurut: Hispanis, Lancarotes: Gallis, Sarcocolle.*

Γλαύκιον. GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLAVCIVM succus est herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ nascitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram sparsis, odoris tetri, gustus amari. tota croceo succo madet. Folia in olla fictili semifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, usque dum flaccescãt: deinde contusis succum exprimunt. Cuius est usus ad oculorum medicamenta, utpote cùm inter initia refrigeret.

Glaucij consideratio. GLAVCIVM *medicorum, & officinarum uulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina usurpare solet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo passim seplasiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum syncerumq; Glaucium est. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinsecus rufescit, intus uerò croceo colore spectatur, et gustu amaro sentitur cum quadam graueolentia. tametsi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehẽderim, qui è maioris chelidonij succo Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum est, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidoninm minus uocari Memithe. Quòd in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quòd Dioscorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum est, ut illi seplasiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorẽ inciderint: quòd non solùm ex chelidonijs suum Glaucium eliciant; sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem.* Glaucij uires ex Galeno. *Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeò manifestè refrigerat, ut solum sæpe erysipelata, utiq; si ualentia non fuerint, curare possit. Mistura eius composita est ex aquea terreaq; substantia: utraq; sanè frigida, uerùm non summè, sed ceu aqua fontana.* Nomina. *Γλαύκιον sic Græcè, ut etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè, Memithe.*

Κόλλα. GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLVTINVM, quod xylocollan, alij taurocollan uocant, præstantissimum Rhodiacum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum uerò minus probatur. Resolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambustis igni ex aqua calida dilutum, illutumque pustulas erumpere non patitur. Vulneribus prodest melle, aut aceto madefactum.

Ἰχθυόκολλα. PISCIVM GLVTINVM. CAP. LXXXVI.

PISCIVM gluten, uenter est piscis cetacei. Præstat candicans, natione Ponticum, subasperum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquescit. Vtile emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

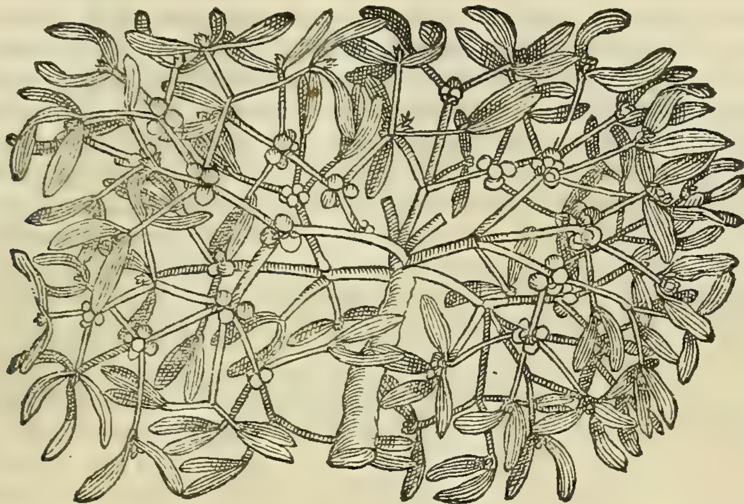
Glutini consideratio. NEMO *est, qui taurinum, & piscium Glutinum non cognoscat: quare hac in re non pluribus uerbis opus est. Verùm sciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; sed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neq; alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium censu. quanquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, sic scribens. Gluten, quod ad libros præparant ex similagine, & garo, emplasticæ, concoctoriæq; facultatis est, quibuscunque ipsum partibus illinas.*

Cæterùm illud gluten, quod è piscibus fit, inter cætera simplicia Paulus quidem retulit, sed ea tantùm ferè de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt. Nomina. *Id Græcis κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα uocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis, Colla di carniccio: Hispanis, Colla, & Grudel. Quæ uerò Græcè ἰχθυόκολλα, Piscium glutinum Latinè dicitur: Italicè, quemadmodum & Hispanicè, Colla di pesce. Arabicè utrunq; gluten Zire, seu Gara nominatur: Germanicè, Leim: Gallicè, Colla.*

Ἰξός.

ἰξός. VISCVM. CAP. LXXXVII.

VISCVM optimum est recens, intus porraceum, extrà fuluum, quod asperi nihil, aut furfurosi conceperit. Fit † acinis in quercu nascentibus, buxeo fruticis folio. Contusum acinum lauant, & postea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipsum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & plerisque alijs arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, discutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæterasque collectiones ad maturitatem perducit, cum resina & pari cera mistum: epinyctidas in splenio sanat: uetera ulcera, abscessusque, quos cacoëthes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Asio lapide coctum, & impositum absumit: cum sandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. mistum cum calce, & uini fæce, suam uim intendit.

VISCVM fit pluribus, ac diuersis modis. Verùm omnium præstantissimum est, quod è granis in quercu nascentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, malisq; nascitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatissimum prouenit, sed etiam in cerro, ilice, & castanea, in nostris præsertim maritimis Senensibus, ubi uastissimæ assurgunt syluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiscum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immensas, non sine magno uitæ suo periculo, sæpiusq; funibus adalligati id muneris in aëre pēdentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec disrumpantur: postea contundunt, & tandiu lauant in aqua, quousque furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, nasci Viscum in quercu tantùm, robore, ilice, syluestri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in castanea, quod optimum est, malo, ac pyro, non tantùm syluestri, sed etiam domestico, quanuis penitus inutile. Visci maxima Hetruscis utilitas est: nam præter eius usum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in syluis quibusdam ex iuniperis arte constructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile est uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia scatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Visco uites omnes circundant, quo postea erodentes uermiculi, qui tam præstantissimo latici insidiantur, è terra sursum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perspexisset natura omnium rerum parens, uisci multum Hetruriæ largita est, ne hāc ob pestem uino destitueretur. Visci fructu uescuntur turdi, præcipuè magni, quos nostri uulgò turdellas appellant. Quorum stercore uisci semine pleno inficiuntur, & seruntur arbores, in quibus pernoctant, & uictitant: è quo tandem semine nascitur planta, quæ uiscum creat. Vnde scitè à Plauto dictum est. Turdus exitium sibi cacat.

Visci consideratio.

Visci utilitas in Hetruria.

Cæterùm Viscum per se non est arbor, sed in arboribus uiuit, fronde plerunque perpetua. Id quod etiam testatur Virgilius lib. VI. Aeneidis, cùm inquit.

Quale solet syluis brumali frigore Viscum
Fronde uirere noua, quod non sua seminat arbos.

Proinde Plinius lib. XVI. cap. ultimo ita scriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Nanque cùm suam sedem non habeant, in aliena uiuunt, sicut Viscum. Omnino enim satum nullo modo nascitur, nec nisi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc est natura, ut nisi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipsum memoriæ prodidit Theophrastus libro II. cap. XXIII. de plantarum causis, unde illa mutuatus est Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete nascitur, quod (ut Plinius inquit) stelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentissimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ syluis conspicitur, ubi ingens turdellarum copia uictitat. Sed hoc ad aucupia prorsus inutile est: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde uiret. Id uerò contrà, quod quercui, robori, & castaneæ innascitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei causam reddere tentauit Theophrastus loco paulò antè citato, cùm ita scribit. Viscum aliud folio esse

Theophrasti sententia non accepta.

perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam absurdum est. Siquidem aliud uirentibus semper arboribus, aliud frondem amittentibus insidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuæ, deciduæúe frondis hæc est, quemadmodum diximus. hactenus Theophrastus. Verùm enimuero hæc Theophrasti sententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuersum Viscum, quod in amygdalo, pyro, maloq́; in Italia prouenit, tam æstate, quàm hyeme fronde perpetua uiret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei causam petendam existimem. Fit præterea Viscum auiculis tantùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Vtuntur hoc Insubres suis in aucupijs, quòd arboreo uisco careant, illudq́; è Venetijs deferunt, quò primùm ex Damasco Syriæ aduehitur: unde Damascenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viscum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præsertim, & uiburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inseruimus. Qui autem ex huiusmodi arboribus uiscum conficiunt, cortices radicum sumunt, effossaq́; scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibiq́; tanto tempore dimittunt, quoad computrescant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiscent. Hac etiam ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni uisci lignum in tenuissimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco Viscum ipsum in catapotijs deuorandum dederunt.

Visci uires ex Galeno.

Visci meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit ijs uerbis. Viscum ex plurima aërea, & aquea calida, paucissima terrena substantia constat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaque etiam affectus substantiæ respondent. Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, sed & crassiores, eósque diffundit, ac digerit. Est autem ex eorum genere, quæ non protinus post primam appositionem excalfaciunt, sed quæ tempus requirunt, uelut thapsia. Sed & suprà commonuimus, inesse calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorem recrementitium.

Nomina.

Nomen illi Græcum, ἰξὸς: Latinum, Viscum: Arabicum, Dabach, seu Dibach: Italicum, Vischio, & Pania: Germanicum, Vogel licim: Hispanicum, Visco.

† *Nulla hìc in Græcis codicibus fit acinorum mentio, sed hæc tantùm leguntur.* γίνεται ἔκ τινος καρποῦ περιφεροῦς. *hoc est. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adstipulatur Scrapio. Sed interpres uidetur secutus Plinium, qui lib. XVI. cap. ultimo sic inquit. Viscum fit ex acinis, qui colliguntur messium tempore immaturi.*

Ἀπαρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

APARINE ramis multis, & paruis fruticat, asperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: semen durũ, rotundum, concauum, album, umbilici figura, asperitate uestium tenaci. Ea pastores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum succus, potu contra uiperarum, phalangiorumque morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

Aparines consideratio.

APARINE *nusquam non prouenit, sed præsertim (ut Theophrastus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum, asterisci instar proferat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cùm adoleuerit, attingentium uestibus pertinaciter hæret. Huius succum magnifaciunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, et ad papillarum rimas.*

Aparines uires ex Gal.

Aparines meminit Galenus lib. VI. simp. medic. ubi sic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, et desiccat: habetq́; nonnihil subtilium partium.

Nomina.

Herba hæc Græcis ἀπαρίνη uocatur: Latinis similiter Aparine: Italis, Aparine et Speronella: Germanis, Klebkraut: Hispanis, Presera: Gallis, Grateron.

Ἄλυσσον. ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

ALYSSON exiguus frutex est, unicaulis, subasper, rotundis folijs: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus, & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febri, potu

potu diſcutit: idem efficit, ſi quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contuſa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appenſa ſalutaris eſſe creditur, & hominibus, atque brutis faſcini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Alyßi conſideratio.

Alyssi uaria eſt apud authores hiſtoria. Nam ſi Plinio eſt adhibenda fides, Alyſſum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus: quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorſus Rubiæ ſimilis cõſtat. Quòd autem Plinio hæc Alyſſon ſit, eius uerba declarant lib. XXIIII. cap. XI. ubi de erythrodano ita ſcribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesq́; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium ſanat ex aqua mulſa: & lichenas, ex aceto illita: & iſchiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, ſemenq́; trahunt menſes, aluum ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice, etiam ſi adalligatus ſpectetur tantùm. Diſtat ab eo, qui Alyſſon uocatur, folijs tantùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusq́;. hactenus Plinius. Quem facilè quis ſuſpicari poſſet, Dioſcoridis Alyſſum reddidiſſe, eo ductus argumento, quòd is ſtatim poſt aparinem, quam rubiæ ſimilem fecit, Alyſſum deſcripſerit: niſi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perſpicuũ eſſet. Siquidem Dioſcoridi Alyſſum folijs eſt rotundis, fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo ſemen quadantenus latum. in montibus, & aſperis locis naſcitur. Quæ ſanè omnia in minori Rubia deſiderantur. Quòd præterea Dioſcoridi, ut Plinio, Rubia minor non ſit Alyſſum, ex eo apertè cognoſcitur, quòd is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem feciſſet, ſi nullam indicaſſet inter minorem rubiam, & Alyſſum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuerſum à Dioſcoride Alyſſum accepiſſe crediderim. Porrò magis adhuc Alyßi hiſtoriam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo poſteritatis memoriæ prodidit Aëtius, cùm inquit. Alyſſum eam herbam eſſe aiunt, quam Heracleam ſideritim uocant, quæ propter uias ubique naſcitur, purpureo flore, folijs craßioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorſis mirum in modum opituletur. His uerbis Aëtius non ſolùm non referre Dioſcoridis Alyſſum deprehenditur; ſed neq́; etiam ſatis exprimere, quam ſideritim pro Alyſſo intelligat. Nam cùm tres ſint ſiderites à Dioſcoride monſtratæ, quarum duæ, prima ſcilicet, & ultima, heracleæ uocantur, non equidem ſcire poſſum, an primam, uel ultimam in ſuum Alyſſum receperit Aëtius. Florem ſiquidem purpureum habet ſideritis Dioſcoridi poſtrema, in uineis, & macerijs naſcens; folium tamen non craſſum, ſed tenuem, coriandri modo, in ambitu laciniatum, ut eam planè referat plantam, quam uulgus herbariorum Rubertam appellat. Huic poſtremò, ut alijs quoq́;, non conſentiunt quæ de Alyſſo retulit Galenus lib. II. de antidotis, ubi nonnulla Aſclepiadis medicamenta ad rabidi canis morſus commemorat. Alyſſum, inquit, herba eſt marrubio adſimilis, aſperior tamen, & magis aculeata circa orbiculos: florem ad cæruleum uergentem profert. Hanc ſub caniculæ æſtu colligere oportet: exiccata contundi, cribrari, & ſeruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni uerbis palàm eſt, Alyſſum ab eo ex Aſclepiade deſcriptum, potius primam, quàm ultimam ſideritim referre. Cùm igitur uaria admodum ſit de Alyſſo authorum ſententia, cùmq́; eius hiſtoria tam uaria, incertaq́; habeatur, difficilè quidem fuerit aſſerere, quænam planta Alyſſum legitimè uocari poßit. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipſe ait) ſylueſtrem cannabim uocant, putat eſſe Dioſcoridis Alyſſum, uel ad ipſum propius accedere. Quod, ne ſemper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in ſimplicium hiſtoria etiam mediocriter uerſati, hæc & maiora dijudicare poſſunt. Cæterùm Alyſſum à Galeno ex Aſclepiade repræſentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neq́; illud ſimiliter, cuius meminit Aëtius. Sed quod horum in uſu medico probandum, uel reprobandum ſit, non facilè decernere auſim. quanquam à Galeno nunquam diſcedendum putauerim. Qui præterea Alyßi facultates tradidit lib. VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata eſt hæc herba Alyſſon, quòd mirificè iuuet demorſos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, ſæpe in totum ſanauit: atq́; hoc ex totius ſubſtantiæ ſimilitudine efficit. Dictumq́; prius eſt talem facultatem ex ſola percipi experientia, et planè nulla conſtare methodo. Quòd ſi quis ad multa experiatur, cognoſcet facultatem habere mediocriter ſiccificam, & digerentem, cum hoc ut abſterſorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & uitiliginem, & maculas faciei à ſole prognatas expurgat. Herba, quæ ἄλυσσον Græcè, Alyſſum quoq́; Latinè dicitur: Italicè, Aliſſo.

Varia de Alyſſo ſententia.

Ruellij error.

Alyßi uires ex Galeno.

Nomina.

Α'σκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

Asclepias, ramos emittit longos: folia hederæ, longa: radices numeroſas, tenues, odoratas: floris uirus graue: ſemen ſecuridacæ. naſcitur in montibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliantur, & contra ſerpentium ictus. Folia aduerſus uuluæ, mammarumque ulcera, quæ cacoëthe uocant, illinuntur.

Aſclepiadis conſider. Quorundam lapſus.

Falluntur, mea quidem ſententia, qui Aſclepiadis uice, quam in montibus naſci tradidit Dioſcorides, necnon etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici Hederam terreſtrem nominant: quæ plerunq́; ſecus uias naſcitur, & perpetuò humi ſerpit folijs rotundis, aſperis, per ambitum quadantenus ſerratis, longo tenuiq́; funiculo appenſis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuißimis. Siquidem præterquam quòd Dioſcorides ſcriptum non reliquit Aſclepiada in uijs publicis naſci, nuſquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu, & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij

(pace

Fuch. error. *(pace tamen Fuchsij eruditissimi dixerim, quem constat ex suis commentarijs hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quàm uulgus herbariorum Vincetoxicum uocat. quæ frequenter in saxosis, & asperis locis prouenit, læui admodum caule: folijs lauro acutioribus: flore albo, muscoso: corniculis tenuibus, oblongis: radicibus innumeris, albicantibus. Quandoquidem huius cùm folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uirus aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam, quòd ex Oribasij lectione Asclepias non profert folia longa. cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, ut solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus de radicibus non legit πολλὰς, hoc est, multas, sed tantùm λεπτὰς, ὀζώδεις, id est, tenues, odoratas. Sunt tamen qui Vincetoxicum hoc uenenis maximè aduersari scribant: quin & fractis, & ab alto deuolutis auxiliari, si contritæ in puluerem radices ex uino sumantur. Has præterea laudibus efferunt ad mammas à partu turgentes, præsertim ubi lac in eis coierit: in quorum usu radices ipsas decoquunt, quas deinde cum polenta mammis illinunt. Sed perperàm, quòd hoc Asclepiadis sit proprium. Cæterùm non desunt, qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum uulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & succum eius in unguentis admiscent: nanque uulneraria est, & glutinatoria. Asclepiadis meminit quidem Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sed nihil de eius uiribus disserens, sic tantùm inquit. In tertio Dioscorides de hac herba conscripsit. at nos eius nondum periculum fecimus.*

Nomina. *Ea Græcè ἀσκληπιὰς, ut etiam Latinè Asclepias nominatur: Italicè, Asclepiade.*

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

ATRACTYLIS, spina est cnico similis, folia multò longiora ferens in summis uirgis, magna parte nuda, asperaque, qua fœminæ pro fusis utuntur. capitula in cacumine spinis horrent: flos luteus, quibusdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, superuacua. Coma, semen, & folia cum pipere, & uino teruntur utilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumque deposita statim recrudescere.

Atractylidis consid.

Ruel.& Hermolai error.

ERRANT *haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum syluestrem, cuius primo loco meminit Theostrastus lib. VI. cap. IIII. de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter syluestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod ut omnibus perspicuum esse possit, ijs præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti uerba de Cnico, Acarna, & Atractylide subijciam. Cnicum, inquit, syluestri, urbanoque discernitur. Syluestris genera duo notantur: alterum urbano admodum simile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum nigrum, maiusculum, amarumque parit. Alterum genus densum constat, caulesque soncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitque ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæque modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, uerùm syluestre copiosius fert. Eius peculiare præ alijs syluestribus est, quòd illa duriora, spinosioraque urbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu cnico urbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetque peculiare, quod in folijs euenit. decerpta enim, carnique allata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est, cruor à quibusdam spina hæc est nominata. grauis etiam odore, cruoremque repræsentans. Serò perficit fructum, autumno enim. & quidem in totum (ut summatim proponam) uniuersa spinaceorum natura fructus serotina existit. hæc Theophrastus. Ex quibus uerbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quàm primum Cnici syluestris genus. utpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est à Cnico syluestri planta: quanquam illi fortasse non absimilis, & cui ea tantùm insit proprietas, ut è folijs succum sanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quòd lib. XXI. cap. XV. syluestrem Cnicum à quibusdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi postquàm commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis utuntur, de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differentia prima syluestris, & satiuæ. Syluestrium duæ species, una mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaque & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. hæc Plinij uerba. Quæ etsi quidem certam fidem faciant, primum syluestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse uocatum; non tamen propterea affirmant, Atractylim esse Cnicum syluestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap. XVI. eiusdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm rufo (à scolymo scilicet) distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. qua de causa phonos uocatur à quibusdam. Odore etiam grauis, serò maturescente semine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus spinosis dici possit. hactenus Plinius. Ex ijs igitur omnibus meritò colligendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse syluestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sane animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus in Theophrasti uersione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Qua in re is planè declarasse uidetur, priscas mulieres agresti Cnico coli uice fuisse usas, fusorum uerò loco*

loco ipſa tantùm Atractyli. Cæterùm hactenus in Italia, ut ingenuè fatear, Atractylida non inueni, neq; eam ab aliquo repertam eſſe ſcio. quanuis non iuero inficias, quin ea poßit etiam in Italia naſci. Equidem plures uidi plantas aculeis horrentes, quæ illius notis pulchrè reſpondebant: attamen ex ijs nullam unquam nactus ſum, quæ folijs carni adhibitis ſanguineum ſuccum funderet. Credidit Ruellius alteram Cnici ſylueſtris ſpeciem eam nimirum eſſe ſtirpē, quam herbariorum uulgus Carduum benedictum, uel ſanctum appellat. Quam profectò opinionem haudquaquam improbandam puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus ſolo procumbit denſa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur. quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirſutum: & caules profert ſonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accuratius expenſis, quibus prorſus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici ſylueſtris genere, nil mirum ſi cogor mutare ſententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc planè aſſerere non dubitem. Ruel. lapſus. *Sed certè Ruellium mirari ſubit, quòd tam facilè aſſeruerit Carduum benedictum uocatum ſanguinem ex ſe fundere. Nā etſi ego millies periculum fecerim; nunquam tamen euulſo folio, uel ramulo ſanguinem è uulnere profluere comperi. Præterea ſi concedamus, quòd Ruellius uera referat, id maximè ipſius repugnabit ſententiæ, cùm tam Theophraſto, quàm Plinio nullum Cnici genus ſanguinem fundat: quoniam id Atractylidis eſt proprium. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctiſsimum, turpiter confudiſſe Atractylidis hiſtoriam. Quippe ſi, ut ſuam tueretur ſententiam, aſſerere uoluiſſet, Atractylida eſſe primum ſylueſtris Cnici genus, illud quidem ſuccum fundere ſanguinis inſtar ſcribere debuiſſet, non autem hoc, quod Carduum benedictum eſſe cenſemus.* Fuchſij opin. reprobata. *Neque etiam mihi, ut liberè liceat quod quiſq; ſentit dicere, placet Fuchſij opinio. qui libro primo de compoſitione medicamentorum, & in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, Carduum benedictum uulgò nominatum Atractylidem hirſutiorem eſſe exiſtimat. hirſutiorem dixi, quoniam is duas eſſe conſtituit Atractylidis ſpecies, nempe mitiorem alteram, alteram hirſutiorem: tametſi tum Dioſcoridi, tum Theophraſto Atractylis unum duntaxat ſit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus non eſt. Siquidem hic nec ſanguineum ſuccum fundit, nec in imis uirgis unquam uiſitur nudus: quinimò uirgas non profert, ſed caules lentos, quibus humi ferè reptat, uel potius ſolo procumbit. Sed poſtquàm in hac noſtra Atractylidis, & Cnicorum ſylueſtrium diſquiſitione, ſermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hîc de miris eius atque excellentibus dotibus nobis diſſerendum eſt.* Cardui benedicti uires. *Eſt igitur* CARDVVS *Benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Seritur paßim in hortis, ſapore admodum amaro, quòd terreis conſtet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæq; exiſtimationis planta eſt non modò apud Italos; ſed etiam apud exteras nationes, præſertim contra peſtilentiam: item aduerſus uenena lethalia, tam interius ſumpta, quàm uenenoſorum animalium ictibus, aut morſibus impoſita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum acceßiones cum frigore adueniunt. Id enim præſtatur hauſto eius decocto, aut ſtillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præſtant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex uino ſumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina ſedat: ſudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitijs auxiliatur. Herba ipſa tam recens, quàm ſicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, ſanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miſcetur, quæ è ligno Guaiaco ex uino, et aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit.* Nomina. *Planta, quæ Græcis ἀτρακτυλις, Latinis item Atractylis, & Fuſus agreſtis appellatur: Italis, Atrattile.*

CARDO SANTO.

Πολύκνημον. POLYCNEMVM. CAP. XCII.

POLYCNEMON, frutex eſt ſurculoſus, folijs origani: caule, ut pulegij, geniculis multis intercepto, ſine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: ſed quinto die ſolui debet. ad urinæ ſtillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

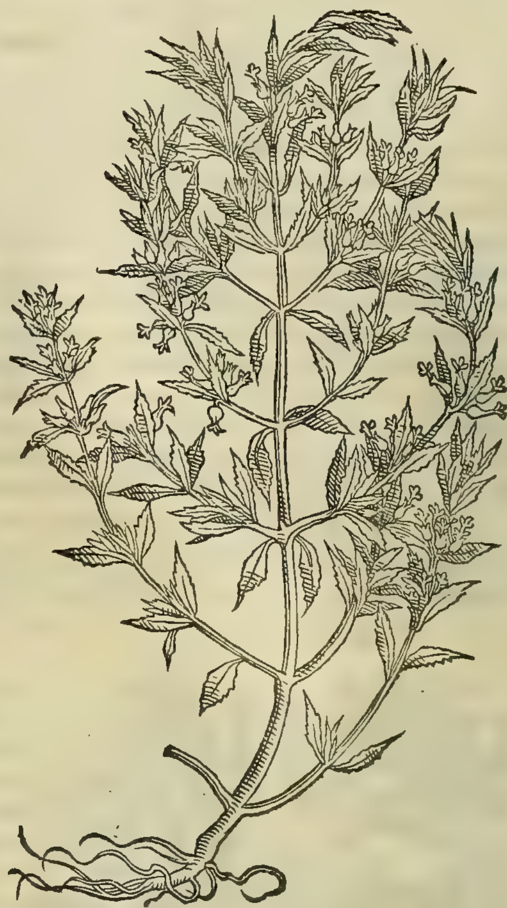
Polycnemi conſideratio. POLYCNEMVM *hactenus, quòd ego quidem ipſum cognouerim, non reperi, neque uidi in Italia. Cæterùm etſi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibuſdam pro eo oſtendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre uidentur; cùm tamen plura etiam ijs deſint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro uero probari poßint, non equidem quicquam in hoc certi ſtatuere auſim. Vnde ſatius ipſum inter alias ignotas plantas collocandum eſſe duxerim, donec aliud certius compertum fuerit.* Vires ex Galeno. *Sed ſi quis interim Polycnemi uires ex Galeno quoq; ſcire deſiderat, is lib. VIII. ſimpl. medic. illas ita paucis retulit. Polycnemon deſiccat, & excalfacit ſecundo exceſſu. Itaq; & ob id uulnera glutinat.* Nomina. *Huic plantæ nomen Græcum, πολύκνημον: Latinum ſimiliter Polycnemum: Italicum, Policnemo.*

Κλινο-

CLINOPODIVM.

CLINOPODIVM ALTERVM.

Κλινοπόδιον. CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

Clinopodion frutex est folijs serpyllo similis, surculosus, duûm dodrantum altitudine. Nascitur in petrosis. Flores, marrubij modo, ex interuallis distincti speciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & succi eius decoctum, ad conuulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus: menses, & partus pellit: & pensiles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus potum. Aluũ sistit decoctum ad tertias, potumque, si febrim sentiunt, ex aqua; alioquin, ex vino.

Clinopodij consid. — Clinopodij facultas ex Galeno. — Nomina.

Clinopodion nil aliud nobis designat, quàm lecticæ pedem, quòd circinata florum figura, qui intercedentibus interstitijs caulem circumplectuntur, basim lecticæ pedum referat. Nascitur ubique frequens, folijs non modò serpyllo proximis; sed etiam montanæ calaminthæ, quam maximè repræsentat. Huius meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Clinopodium excalfaciendi uim obtinet, sed nondum adurendi: est uerò etiam essentia tenuium partium: ponatq; ipsum quispiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum resiccantium.* Κλινοπόδιον *sic Græcè, ut Latinè pariter Clinopodium uocatur: Italicè, Clinopodio.*

Λεοντοπέταλον. LEONTOPETALVM. CAP. XCIIII.

Leontopetalon, caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine semina parua duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo: flores anemonæ similes, punicei coloris: folia brassicæ, sed papaueris diuisura: radicibus nigris, rapæ similibus, strumosis. Nascitur in aruis, & segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miscetur ischiadicorum clysteribus.

Leontopetali consider.

Leontopetalvm, eiusq; nigram, extuberantemq; radicem, rapi instar magnitudine, non modò Venetijs, & Patauij in quibusdam hortis uidimus; uerùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius libro XXVII. *cap.* XI. *ubi ipsum ijs depingit uerbis. Leontopetalon, alij rhapeion uocant, folio braßicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris modo.*

LEONTOPETALVM.

do. radix rapæ similis, grandis, nigra. nascitur in aruis. Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Leontopetali radice maximè utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendiq; in tertio ordine poßidet.* Λεοντοπέταλον *quod Græci, Leontopetalum quoq; Latini dicunt: Leontopetalo, Itali.*

Leontopetali uires ex Gal.

Nomina.

Τεύκριον. TEVCRIVM. CAP. XCV.

TEVCRION, siue, vt alijs placet, teucris, herba est uirgæ referens effigiem, trissaginis similitudine, tenuifolio, non multùm à cicere alieno. Hæc in Cilicia iuxta Gentiadem, Cissademque ubertim prouenit. Recens cum posca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & ficis illinitur: itē serpentium morsibus ex aceto solo sine ficis.

HERBA quædam nascitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, sed caule, & facie trissagini adeò similis, ut sæpe ex tempore uisa oculos decipiat. Hanc esse uerum Teucrium mecum semper existimaui, quòd ea mihi planè notis respondere uideatur, quas Dioscorides Teucrio reddidit. Qui tametsi scribat ubertim nasci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Cissadem; id tamen nihil impedit, quin & in Italia prouenire queat. Plinio duo Teucrij produntur genera libro XXV. *cap.* V. *ubi ita scriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, spargentem iuncos tenues, folia parua asperis nascentem, austero sapore, nunquam florentem. neque semen gignit. Medetur lienibus. Constatq; sic inuentam. Cùm exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lieni, eumq; exinanisse. ob id à quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi plantam, surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Pisidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam esse plantam, quæ Italis uulgari sermone uocatur Faua grassa. quanquam hanc alij falsò, ut opinor, Telephium esse contendūt.*

Teucrij consideratio.

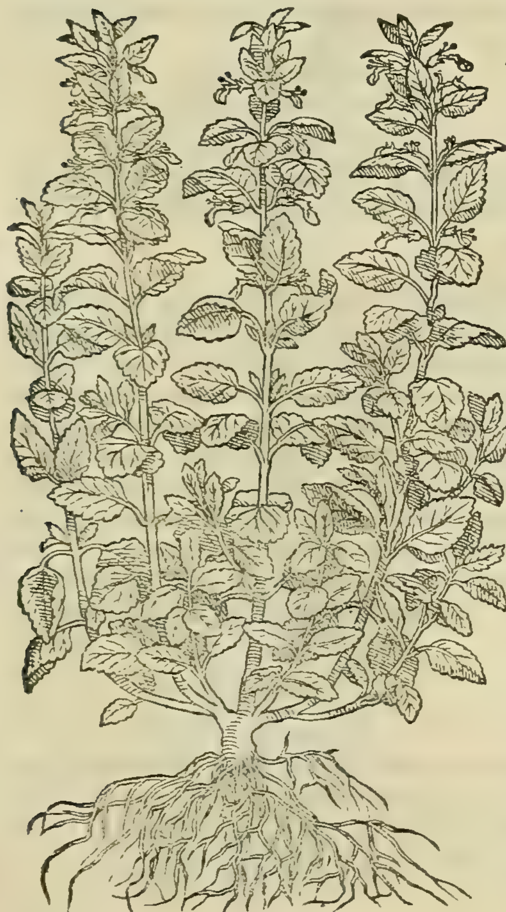
Teucrij uires descripsit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo uerò excalfacientium ordine.*

Teucrii uires ex Galeno.

Hanc herbam Græci τεύκριον, *Latini item Teucrium nominant: Itali, Teucrio.*

Nomina.

TEVCRIVM.

Χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

CHAMAEDRYS Græcis, alijs chamædrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cū teucrio seruat similitudinē. Nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habēs exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo, penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus, indurato lieni, vrinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: aduersus serpentium venena ex vino, potu, illituq; efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta. purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit. natura eius est calfacere.

CHAMAE-

Chamædryos consider.

TRISSAGO.

Chamaedrys herba est uulgaris notitiæ. In Hetruria, Senensibus præsertim, uulgò appellatur Querciuola. Quo nomine Græcos imitati uidentur, quibus nil aliud per Chamædryn significatur, quàm humilis, & terrestris quercus. Insubribus uerò uulgò Calamandrina uocatur. Alijs herba febrium, uel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget, & finiat. Magnifaciũt Chamædryn Hetrusci, quòd (ut affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo sumpta, pestilentiam arceat, non minus quàm scordium planta ei cognata. Cæterùm quanuis Dioscorides, alijq; ueteres unius tantùm, quòd extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry, siue Trissagine disseruit Theophrastus libro IX. cap. X. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Trissaginis folia ad rupta, & uulnera, in oleo trita ualent, & ad depascentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoque beneficum est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura uix palmum excedit: & odorata, atque suauis est. Sed partes quidem omnes herbæ eiusdem minimè ad idem utiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis uerò eiusdem partem unam superius, alteram inferius purgare mirabilius sit, ut thapsiæ, & ischiadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophrasto authore, bilem deijcit. Trissaginis uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chamædrys uincentem habet qualitatem amaram, & est quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & urinas, ac menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, & uiscerum obstructiones expurgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium: plus tamen desiccat, quàm calfacit. Hæc planta χαμαίδρυς Græcè uocatur: Latinè, Chamædrys, & Trissago: Arabicè, Damederios, Chamadrius, seu Kemadrius: Italicè, Chamedrio, & Querciuola: Germanicè, Gamanderle, & Bathengel: Hispanicè, Chamedreos: Gallicè, Germandree.

Chamędryos uires ex Gal.

Nomina.

Λευκάς. LEVCAS. CAP. XCVII.

Levcas montana, latioribus quàm urbana folijs, semine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior tamen quàm satiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis consideratio.

Tametsi Hermolaus, & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in uinetis nascentem mercuriali congenerem, esse Leucada; ego tamen eam mercuriali consimilem facere profectò non ausim, cùm nullum hactenus ex rei herbariæ authoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat, quàm fecerit Dioscorides: qui certè, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Idq; quod nobis indicare uidetur ipsius Dioscoridis sermo: nam cùm statim ab ipso capitis initio montanam Leucada urbanæ comparauerit, nimirum ostendit à se prius urbanam fuisse descriptam. Neque hac de causa tantùm adducor, ut Marcello adstipuler; sed quia etiam se habuisse testatur Latinum Dioscoridis codicem uetustissimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo sunt genera, una est montana, & altera hortiua, Montana latiore quàm satiua folio est &c. Quæ omnia maximo sunt argumento, quòd hoc in loco Dioscoridis codices sint deprauati, quòdq; in ijs plura adhuc desiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ historiam. Λευκάς herba sic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.

Nomina.

Λυχνίς. LYCHNIS. CAP. XCVIII.

Lychnis coronaria, flore est albæ uiolæ simili, sed purpureo. quo corollæ factitantur. Contra scorpionum ictus semen in uino potum auxiliatur. Lychnis syluestris, omnia urbanæ similis. Bilem per aluum detrahit, semine duabus drachmis poto. ictis à scorpione subuenit. Aiunt huius herbæ appositu scorpiones torpescere, & inertes prorsus reddi.

QVAN=

LYCHNIS.

LILIVM.

Lychnidis cõſideratio.

Qvanqvam non facilè eſt hac ætate plantas in Italia oſtendere, quæ legitimè referant utranq; Lychnidem, hortenſem ſcilicet, & ſyluestrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioſcoride, quàm ab alijs rei herbariæ ſcriptoribus, quod inuenerim, nullis prorſus repræſententur notis, utpote plantarum, quæ fortaſſe olim omnibus erant notiſſimæ ob frequentẽ earum uſum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Goritienſi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus ſeritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ ſimili: folijs longis, tomentoſis, albicantibusq;: caule lanuginoſo, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quòd præterea planta hæc uera ſit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq;, ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiuſdem generis frequentiſsimam apud Ananienſes ſyluestrem repererim, illi ſatiuæ adeò per omnia ſimilem, ut cùm natalis duntaxat diſcrimen intercedat, hæc meritò Lychnis ſyluestris appellari queat. His accedunt tomentoſa earũ folia, quæ ad lucernarum uſum pro ellychnio commodè uſurpari poſſunt. Vnde apud ueteres Lychnidis ſibi nomen aſciuit. quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum & ἐλλύχνιον funiculus, qui è goßipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq; inſeritur ad lumen edendum, flammamq; nutriendam. Quare cùm goßipio, ut puto, carerent antiqui, tomentoſis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbaſci, aliarumq; nonnullis. Illud deniq; addiderim, ut noſtra melius firmetur opinio, quòd flos plantarum, quas Lychnides eße opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq; uirginibus expetitur ad coronas factitandas: qua in re priſcam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib. XXI. cap. IIII. Lychnidẽ inter roſas retulit, ſic inquiens. Eſt & roſa, quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis uerò Lychnis, nõ niſi in humidis locis prouenìens, nec unquam excedens quinq; folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis coronariæ ſemen, ut Galenus eſt author lib. VII. ſimplicium medicamentorum, calidum eſt ſecundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: ſiccum ſanè eodem quoq; modo. Quæ herba Græcis λυχνὶς, Lychnis quoq; Latinis dicitur: Italis, Lichnide.

Lychnidis facultas ex Gal.

Nomina.

Κρίνον. LILIVM. CAP. XCIX.

Lilia coronamentis ſe dedunt, Liria à quibuſdam uocata. E quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij ſuſinum appellant, neruos, & priuatim uuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra ſerpentium ictus auxiliantur: feruefacta ambuſtis proficiunt: aceto condita vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo vaſe coquitur conuenienti medicamento vetuſtati vlcerum, & ad recentia vulnera. Inaſſata radix, & ex roſaceo trita, igni ambuſta ſanat, vuluam emollit, menſes ciet, vlcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præcisis, luxatisque medetur: vitiligines, furfures, & lepras emendat: vlceraque in capite manantia expurgat: abſtergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoſcyami folijs, & farina tritici mulcendis teſtium inflammationibus. Semen potum morſibus ſerpentium aduerſatur. Ignibus ſacris ſemen, & folia cum vino illinuntur. Tradunt & purpurea eſſe lilia. In Syria autem, & Piſidia Pamphiliæ efficaciſsima vnguentis naſcuntur.

Liliorum cōsideratio.

LILIA Italis notiſsima ſunt, átque adeò omnibus, ut planè ſuperuacaneum eſſe putem, exemplo Dioſcoridis adductus, uel ex nobis eorum faciem repræſentare, uel alterius hiſtoriam referre. Sed tamen quoniam ijs quandoque mos gerendus eſt, qui ſemper hortis nouis ac uarijs floribus refertis delectantur; idcirco ſilentio præterire non potui, quin hîc insererem, qua ratione, quóue mangonio alba lilia (ſi tanta fides priſcis rei herbariæ authoribus adhiberi poteſt) purpurea fieri poſsint.

Liliorum hiſtoria ex Pli.

Quod cùm Plinius docuerit lib. XXI. cap. V. ubi de Lilijs latius diſſerit, ideo eius uerba ſubijciemus. Lilium, inquit, roſæ nobilitate proximum eſt, & quadam cognatione unguenti, oleiq́;, quod lirinon appellatur. Et impoſitum etiam maximè roſas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelſitas maior, interdum cubitorum trium, languido ſemper collo, & non ſufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris ſtriatis, & ab anguſtijs in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus, effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuiq́; filo, & ſemine ſtantibus in medio crocis. Ita odor, colorq́; duplex, ut alius calycis, alius ſtaminis: differentia anguſta. In unguenti uerò, oleiq́; uſu folia non ſpernuntur. Eſt flos non diſsimilis illi in herba, quam conuoluulum uocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Alba lilia iiſdem omnibus modis ſeruntur, quibus roſa: & hoc amplius lacryma ſua, ut hippoſelinum. nihilq́; eſt fœcundius, una radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos. Eſt & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatiſsimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide, quartum locum obtinet in Italia naſcens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnoſiore tantùm radice, maiorisq́; bulbi, ſed unius. Narciſſum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs eſt & hæc, quòd narciſsis folia in radice ſunt, probatiſsimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes ſerotini: poſt arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta eſt & in his ratio inſerendi, monſtrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanque menſe Iulio ſcapi areſcentes, liliaq́; ſuſpenduntur in fumo. Dein mundantibus ſe nodulis, in fæce nigri uini, uel Græci menſe martio macerantur, ut colorem accipiant, atque ita in ſcrobiculis ſeruntur, heminis fæcis circunfuſis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq́; ita tingi aliquid, ut naſcatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius teſtatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, ſi cùm occluſa ſilent, necdum patentia dehiſcunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. ſic enim clauſa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad uſum promuntur, ſtatim ad ſolem producta, cùm ſenſerint eius calorem, aperta panduntur. Porrò ut uiciſsim, & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita ſeruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. ſic diuerſis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur.

Martagon, & eius delineatio.

Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari poteſt, quod MARTAGON chymiſtæ appellant. Hoc enim radice, etſi croceo colore infecta ſit, à lilio candido non diſsidet, ſicuti nec caule. Folijs uulgarem ſaponariam imitatur, quæ in ſtellæ, uel roſæ modum intercedente ſpatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appenſi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibuſdam rubentibus reſperſa, & ipſi odorati ſunt, aſpectuq́; iucundi. Lilij genus hoc in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs Fuchſius, aſphodelum fœminam putauerat eſſe, pro eoq́; depinxerat. Sed quia ſui erroris conſcius factus, hanc ipſe ſuam mutauit ſententiam, non eſt cur iam nos eam pluribus refellamus.

MARTAGON.

Liliorum uires ex Gal.

Liliorum facultates poſteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lilij flos temperaturam miſtam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena eſſentia, ex qua utiq́; in guſtu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaq́; temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morſum digerendi, ſimulq́; emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut uteri duritiebus ſit aptiſsimum. Porrò radix, foliaq́; per ſe trita deſiccant, & abſtergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambuſtis competunt: ſiquidem hæc quoq; moderatè deſiccãtem, extergentemq́; facultatem poſtulãt. Radicem ergo toſtam, ac deinde cum roſaceo contritam ambuſtis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & aliorum ulcerum omnium bonum ſit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, menſesq́; prouocat. Folia uerò præcoquentes, & ipſe ad obductam uſque cicatricem imponunt, non in ambuſtionibus duntaxat; ſed alijs quoque uulneribus. Sed ſunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera ſuo tempore utantur. Plus tamen ineſt abſtergentis facultatis in radice, quàm in folijs: quanquam tamen nec in ea ipſa multum inſit, ſicut prædiximus. nam primi ordinis abſtergentium eſt medicaminum. Itaque cùm aut uitiligines, aut pſoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, commiſcemus illi aliquid

aliorum

aliorum medicamentorum ualidiùs extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia uniuersa, quæ ualenter exiccari postulant absq; morsu. Imposuimus uerò etiam quandoq; & foliorum succum cum aceto, & melle coctum. Quintuplus autem erat succus ad utrunq; atq; insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absq; morsu, ceu uulnera omnia ingentia, et maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque ulcera humida flaccidáue, & diuturna sunt, quæq; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor. cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero ut attingã adigit, celeriter uerò relinquenda sunt, atq; ad propositum reuertendum. Planta, quam Græci κρίνον, & λείριον dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen, & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis. Nomina.

Βαλλωτή. BALLOTE. CAP. C.

BALLOTEN, nomine alio nigrum marrubium uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, subhirsutos, cõplures ex una radice: folijs maioribus, quàm marrubij, hispidis, per interualla in caule dispositis, subrotundis, † graueolentibus, apiastro proximis: unde aliqui apiastrum eam uocauerunt. candidi flores uniuersi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduersus canis morsus, folijs ex sale illitis. Feruenti cinere flaccescunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & sordida ulcera cum melle.

BALLOTE, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & paßim secus uias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quòd facilè legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq; ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi uires eius silentio præterierit Galenus) lib. VII. sic inquiens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abstersoriæ facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Huic plantæ nomen Græcum, βαλλωτή, & μέλαν πράσιον: Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum. Italicum, Marrobiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum, Schuuartz andorn: Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubin noir. Ballotes consideratio. Nomina.

† In Oribasij codice manu scripto hîc interiectum legitur uerbum μέλανα, quod folia quoq; Ballotæ nigra reddit. Nec temerè fortaßis illud quis adijciẽdum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat, quòdq; ipsius meminerit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. cùm inquit. Ballote folijs est marrubij maioribus, & nigrioribus.

Μελισσόφυλλον. APIASTRVM. CAP. CI.

MELISSOPHYLLON, siue melittæna, id est, apiastrum, id sibi nomen usurpauit, quoniam apes ipsa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, similia essent, nisi maiora, tenuioraq;, nec ita hirsuta spectarentur: citreũ mâlum olent. Folia cum uino pota, aut illita prosunt, contra ictus phalangiorum, scorpionumque: item aduersus canis morsum. Decocto eorũdem gratia, foueri prodest: defesßionibus fœminarum adciundos menses conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur. dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum sale strumas discutiunt, ulcera purgant: articularios dolores illita sedant.

MELISSOPHYLLON, quod Latinis Apiastrum, & Citrago dicitur, Hetrusci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq; Melissa, sicut etiam Insubres. Herba est uulgaris æquè notitiæ, atque odorata. Duo eius habentur genera, unum satiuum, alterum syluestre. Fuchsius tamen medicus clarißimus, Melyssophyllum in tria genera digeßit libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum excudit. Sed cur is duo prima genera, Apiastri consideratio.

APIASTRVM.

quæ (ut scribit) grauiter odorata sunt, & cimices uerius quàm citrum redolent, inter melissophylli genera connumerauerit, ego nescio, ipse dicat. Mihi quidem (ut dicam ingenuè quod sentio) planè absurdum uidetur, quod melissophyllum odore suo aliud referat, quàm citreum mâlum, cuius tantùm odorem spirare Dioscorides memoriæ prodidit.

Apiastri uires ex Arabibus.

Melissophyllum, ad cuius facultates iam nostra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt. tametsi id Græci, quod extet, silentio prætereierunt. Proinde hæc Serapio retulit. Melissophylli, inquit, proprium est animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obstructiones reserare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq; præsertim, qua somnus frequentius nocte intercipi solet, quin & eius pulsum reprimere, animi solicitudines fugare, ac solicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exusta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Melissophyllon, comprobatur Auicennæ quoque testimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo scribit. Melissophyllũ excalfacit, siccatq; ordine secundo. Cor exhilarat, uitalesq; facultates roborat, odoris fragrantia, saporis austeritate, partiumq; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam uisceribus competit. Vires deiectorias possidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios uapores à spiritibus, & à sanguine, qui cordi, & arterijs inest, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit.

Ex Galeno.

Melissophylli meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Melissophyllum marrubio simile est facultate, sed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quispiam. Superuacaneum siquidem foret præsente marrubio, cuius tantus est ubiq; terrarum prouentus, uelle uti melissophyllo. Cæterùm si cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiastrum, Plinio libro XX. cap. XI. authore, in confessa damnatione est uenenatum in Sardinia.

Nomina.

Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quæ Latinis Melissophyllum, & Apiastrum: Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Bederenzegum, Turungen, seu Trungian, & Marmacor: Italis, Melissa, et Cedronella: Germanis, Melissen, et Bienenkraut: Hispanis, Torongil, & Hierua cidrera. Gallis, Melisse, & Pom cirade.

MARRVBIVM.

Πράσιον. MARRVBIVM. CAP. CII.

MARRVBIVM, frutex est ab radice ramosus, candicans, subhirsutus, quadrangularibus ramis: foliũ pollicem æquat, subrotundum, hispidum, rugosum, gustu amaro: semen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu, asperi. Nascitur propter ædificia, ruinas, & rudera. Huius folia sicca cũ semine decocta in aqua, aut uiridium succus datur cũ melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem redactis. Crassam è pectore pituitam cum sicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menstrua, & secundas extrahat: item in difficili partu, & his qui uenena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt. uesicam, renesq; lædit. Folia cum melle illinũtur sordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomasq; sistunt. laterum dolores mitigant. Succus folijs contusis expressus, & sole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter instillatur per se, aut cum rosaceo.

MARRVBIVM

Marrubij consideratio.

MARRVBIVM *uulgaris est planta, notiorq; omnibus in Italia, quàm ut pluribus indicanda sit. Eius duo genera constituit Theophrastus lib.* VI. *cap.* II. *de plantarum historia, ubi ita scribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, serratiori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo unguentarij uti ad nonnulla consueuere. Alterum rotundius, squalensq; uehementer, sicut sphaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum. hæc Theophrastus. Ex quibus utique constare potest, Theophrasto alterum marrubium non aliud esse, quàm Dioscoridi balloten.*

Marrubij uires ex Gal.

Marrubij uires tradidit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Marrubium ut gustu amarum est, ita si quis utatur, consentientem huic sapori actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemq; expurgans, ac menses promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq; ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis iam completi: in siccitate uerò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uisus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus sanè obstructiones disijcere, meatumq; ipsum, & ramos membranarum expurgare est usus.*

Nomina.

Id Græci πράσιον, *quod Latini Marrubium nominant: Mauritani, Farasio, siue Frasium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, & Lungen kraut: Hispani, Marruio: Galli, Marrubin.*

Στάχυς. STACHYS. CAP. CIII.

STACHYS, frutex est marrubio similis, sed lõgior, folia ferens numerosa, hirsuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & cõplures uirgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Nascitur in montibus, & asperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. Foliorũ decoctum potu pellit menstrua, & secundas.

Stachyos cõsideratio.

STACHYS *frequentissima in Italia nascitur. assurgit enim uirgis compluribus, angulosis, ab una tantùm radice exeuntibus, hirsutis, marrubio tum longioribus, tum candidioribus: folijs numerosis, incanis, hirsutis, oblongis, præduris, odorisq; iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla uerticillato ambitu caulem circundant marrubij modo. Ex quibus sanè notis satis constare arbitror, hanc herbam, quam pictam exhibemus, esse ueram Stachyn. Quibus etiam accedit, quod ea (ut Galenus testatur) amara sit, et gustu acris.*

Plinij lapsus.

Plinius lib. XXIIII. *cap.* XV. *Stachyn porri similitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, prason pro prasion legens. Siquidẽ* πράσον *porrum significat,* πράσιον *uerò marrubium, cui Stachys est similis.*

Stachyos uires ex Gal.

Stachyos meminit Galenus lib. VIII. *simpl. medic. sic inquiens. Stachys frutex est marrubio similis, gustu acri, et amaro: tertij est ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter nõ solum menses mouet; sed & abortum affert, & secundas eijcit.*

Nomina.

Στάχυς *ut Græcè, ita etiam Stachys Latinè uocatur: Italicè, Stachi.*

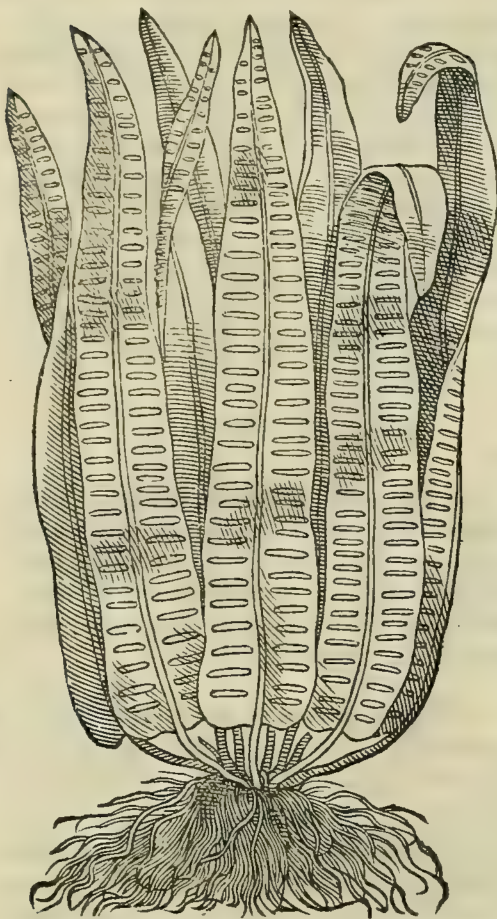
Φυλλῖτις. PHYLLITIS. CAP. CIIII.

PHYLLITIS folia promit rumici similia, longiora, & uiridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi uermiculos tenues ostendunt. In umbrosis, & opacis hortorum locis emicat, gustu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in uino pota serpentium morsibus aduersantur. quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: & si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

Phyllitidis cõsideratio.

QVI *notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuuntur, diligentissimè expendere uoluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uerò Scolopendriam perperàm appellant: Perperàm dico, quòd legitimum Scolopendrium (ut infrà suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis Asplenos, Mauritanis uerò ceterach dicitur. Quòd autem ita se res habeat, hinc in primis ad credendũ impellor, quòd umbrosis, opacis, humentibusq; locis proueniat: quòdq; folijs sit rumici maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibusdã transuersim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (ut Dioscorides inquit) pensiles uermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremò accedit, quòd caule, flore, & semine uacet: tametsi non desint, qui credant, eius semen è pensilibus illis uermiculis prodire. Neque illud sententiæ nostræ quicquam obstare crediderim, quòd huius her*

PHYLLITIS.

bæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioscoridis authoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantùm radice tot folia erumpere uisa sunt, sed à quàm plurimis se simul tangentibus, ita tamen ut una ab altera separari posset. Vnde facilè cognoui, quòd si singulæ radices abinuicem distinctæ considerentur, non pluribus, quàm senis, aut septenis folijs refertæ inuenientur. His itaque rationibus, mea quidem sententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui clarissimi nominis uiri, quòd tam facilè crediderint, Linguam ceruinam uocatam Phyllitim nequaquam referre, sed Hemionitim. Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine uidua sit; non tamen folijs constat rumicis, sed dracunculi, curuis, nouæ lunæ instar. Illud insuper addiderim, quòd iam reperta sit Hemionitis, quæ omnibus prorsus notis legitimam refert. Sed ijs fortasse errandi occasionem præbuit uulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus assumere suadet. quod tamen Hemionitidis est proprium. Cuius fortè uulgi opinionem ij potius secuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notasq́; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapsum inciderunt.

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapsus.

Phyllitidis uires ex Gal.

Phyllitidis meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Phyllitis cùm qualitatis sit acerbæ, nō absurdè diarrhœas, siue profluuia, & dysenterias pota iuuat.

Nomina.

Planta, quæ Φυλλῖτις Græcis, Phyllitis item Latinis appellatur: Italis, Philite: Germanis, Hirtz zungen: Hispanis, Lengoa ceruina: Gallis, Lang de cerf.

Φαλάγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

PHALANGIVM, à quibusdam phalangites, ab alijs leucacantha uocatur. Ramuli sunt ei duo, aut tres, plurésve, in diuersa tendentes: flos candidus, lilio similis, multas incisuras habens: semine nigro,† lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur. prouenit in collibus. Huius folia, semen, flos cum uino pota, auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque discutiunt.

Phalangij cōsideratio.

EADEM ferè, quæ hìc de Phalangio posteritatis memoriæ prodidit Dioscorides, retulit Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita scribit. Phalangites à quibusdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel, ut in quibusdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes. Flos candidus, lilio rubro similis: semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, uel flore, uel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumq́;, & serpentium ictus: item contra tormina. Hæc Plinius. quæ omnia ferè, si conferantur, Dioscoridi accepta referri poterunt. Cæterùm etsi non desint hodie herbarij, qui in Phalangij, ut in pluriū aliarum quoq; incognitarum plantarum locum herbas quasdā quales quales sint, substituant, atque rei herbariæ parum gnaris pro legitimis sæpe ostendant; ipse tamen hactenus, ut ingenuè fatear, uerum Phalangium non uidi in Italia, neq; ab alijs inuentum scio. quanquam non equidem negauerim, ipsum inibi nasci.

Phalangij uires ex Gal.

Phalangij uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Phalangites sic appellata est, quòd morsis à phalangijs auxilietur. Est autem facultatis tenuium partium, desiccantis. quamobrem & tormina patientibus succurrit.

Nomina.

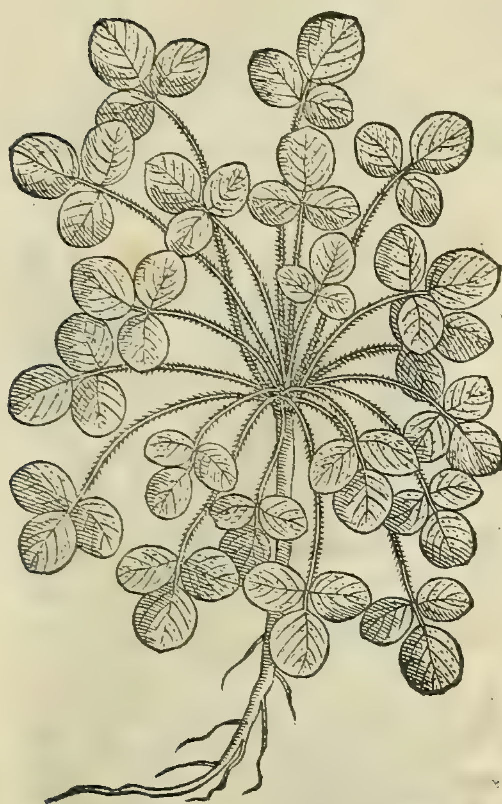
Quod Φαλάγγιον Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: Phalangio, Itali.

† *Si quis Græca Dioscoridis exemplaria consulat, hìc non πλατύ, hoc est latum, sed παχύ, quod est crassum, scriptum reperiet. Quòd si præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in uertendo secutum fuisse Plinium, ex eoq; uocem illam reddidisse.*

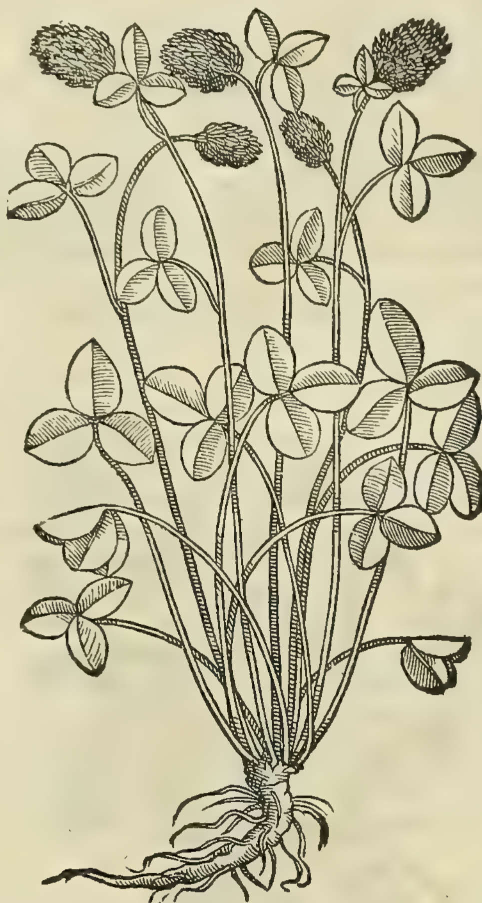
Τρίφυλλον. TRIFOLIVM. CAP. CVI.

TRIFOLIVM, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij asphaltion, uocant. Frutex supra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares enascuntur appendiculæ, in quibus terna singulis germinationibus exeunt folia, loto herbæ similia. ijs recenter enatis rutæ odor inest, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: semen

TRIFOLIVM ASPHALTITIS.

TRIFOLIVM PRATENSE.

TRIFOL. PRAT. ALTERVM.

ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum, ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa, valida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoq; vuluæ uitijs opportunis, auxiliantur: menſes ciunt. ternæ drachmæ è ſemine dari debent, è folijs uerò quaternæ. Contra ſerpentium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumque decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint. qua autẽ aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum uino potui dedere: & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

Trifolij conſideratio.

TAMETSI *plura in Italia paßim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite* Dioſcorides, *ſed de eo tãtùm genere, quod à bituminis odore* Aſphaltitis *dicitur, de quo etiam ſcribit* Galenus. *Verùm non ob id putandum, Trifolium pratenſe omne genus* Dioſcoridi *fuiſſe ignotum: ſiquidem eius meminit libro quarto in ſylueſtris loti capite, dum ita ſcribit. Sylueſtris lotus plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratenſis.* Ex quibus utiq; Dioſcoridis *uerbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt* Trifolium *pratenſe eſſe lotum ſylueſtrem, uel urbanam.* Plinius *lib.* XXI. *cap.* IX. *de tribus trifolij generibus diſſeruit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera, menyanthes uocant*

uocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutißimum. hactenus Plinius. *Trifolij acuti meminit quoque Scribonius Largus, qui ita scriptum reliquit.* Trifolium *acutum, quod oxytriphyllon appellant, nascitur in Sicilia plurimum. nam in Italiæ regionibus nusquam eam uidi herbam, nisi in Lunæ portu, cùm in Britaniam peterem cum Claudio Cæsare. Est autem folijs, & specie communi trifolio similis, nisi quòd pleniora sunt folia, & quasi lanuginem quandam super se habent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duûm pedum, interdum altior conspicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium inuenitur. hæc ille.*

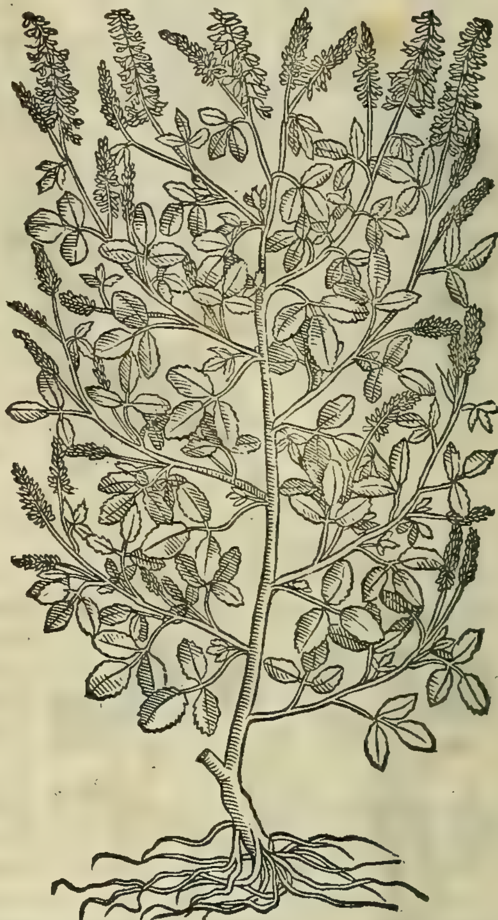
Trifolium acetosum.

Est & aliud trifolij genus sapore acetoso, folijs subpallidis, tenuibus, cordis effigie: quod à quibusdam Panis cuculus, *ab alijs* Trifolium ACETOSVM, *&* Alleluya *uocatur.* Plinius *(ut quidam putant) hoc oxyn nominat libro* XXVII. *cap.* XII. *ubi sic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachũ dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent.* Nec *plura de hac herba* Plinius.

TRIFOLIVM ACETOSVM.

TRIFOLIVM ODORATVM.

Trifolium odoratum.

Porrò huic illud quoque Trifolium *addere possumus, quod nonnulli* Trifolium ODORATVM *ideo cognominant, quoniam eius tum folia, tum flores non iniucundum spirant odorem. Romani ac Hetrusci pariter id uulgò uocant* Tribulo: *atque stillatitiam ex eo aquam eliciunt, odoris tantùm gratia. Hanc plantam equi auidißimè in pabulum suum sequuntur. unde factum est, ut quidam eam* Trifolium *equinum appellauerint. Planta est fruticosa, quæ ad trium cubitorum altitudinem attollitur, folijs trifolij pratensis, caule lignoso, ramulis pluribus referto. Florem edit muscosum, album, atq; etiam alicubi luteum. Radicibus nititur multis, albis, quæ per summa cespitum diuagantur. hæc de trifolio odorato, de quo etiam aliquid dicemus libro sequenti in Cytisi commentatione. Cæterùm* Trifolium *pratense in* Italia *trium est generum. Primum folijs exit rotundis, & amplis: secundum longiusculis: tertium ut primum circinatis, sed breuioribus. Distant & florum colore, quòd in uno flores albicent, in altero rubescant, in tertio lutei spectentur. Pratense trifolium tempestates prænunciat. nam (ut* Plinius *est author) inhorrescit, & folia contra tempestatem subrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolij genera disserendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiso: unde etiam apud quosdam herbarios sibi* Trinitatis *nomen comparauit.*

Trinitatis herbæ mentio.

Hæc itaque herba TRINITAS *uulgò uocata, in locis prouenit uliginosis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appensa, quæ auersa parte cyclamini modo subpurpurascunt, superiore uerò albis quibusdam maculis resperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo statim uere flos emicat cæruleus. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, subrubentibusq;. Huiusce meminisse* Græcos, *nec pariter* Mauritanos, *hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius sumpta. quinetiam & ad enterocelas: in quem usum puluerem dimidij cochlearis mensura ex uino austero propinant.*

Quorundam error.

Sed ut ad trifolium nostra redeat oratio, eos in apertißimo errore uersari existimauerim, qui An-

TRINITAS.

dacocam Aphris uocatam, ad quámuis trifolij speciem referunt. Quandoquidem Andacoca (ut testatur Serapio) nil aliud est, quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. E' cuius semine, quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes sibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præsertimq; tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant. Id enim non desunt, qui credant è uulgari trifolij semine fieri. sed quàm apertè decipiantur, uel ipsi uideant, uel alij iudicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Triphyllum, quidam asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium uocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio unde. Vis plantæ est calida, & sicca ut bitumen, cui odore est similis, utrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & urinam, mensesq; prouocat. hæc Galenus. Sed animaduertendum est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cùm uere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus aranei, uel uiperæ quoq; ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circundederis, similem sensum, similesq; dolores ijs, quos morsus inuehit, omnes efficit. Vt re uera miraculo dignum opus esse uideatur, uidelicet herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prauè afficere. hactenus Galenus. Verùm id, si Dioscoridis uerba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantùm id, cuius fotu quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eo alterius locus ulcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis uerba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Ex ijs Dioscoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipsius decoctum, quo demorsi fouentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq; permisceatur, haud dubiè id uenenosum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum uideri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, ubi perfusæ partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi uexantur. idem enim uenenum cùm sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quòd uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quòd autem uenenum exuctum à ferarum morsibus ulceratis particulis contactum necem afferre possit, complures tam Græci, quàm Arabes authores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantissimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam si uenenum illud ulcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maximè mouent, ut credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atque etiam, si licet dicere, cæcutiuisse. Cæterùm non desunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitentur quiq; eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod sentio, non possum non illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent. Inter quos hic mihi honoris gratia nominandus uenit Iulius Alexandrinus Tridentinus uir quidem singularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ existimationis medicus apud Sereniss. Ferdinandum Rom. Regem. Huius ergo uiri iudicium, ut quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Τρίφυλλον id Græci uocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio: Germani, Vuysenklee: Hispani, Treuol.

Trifolij uires ex Galeno.

Galeni sententia damnata.

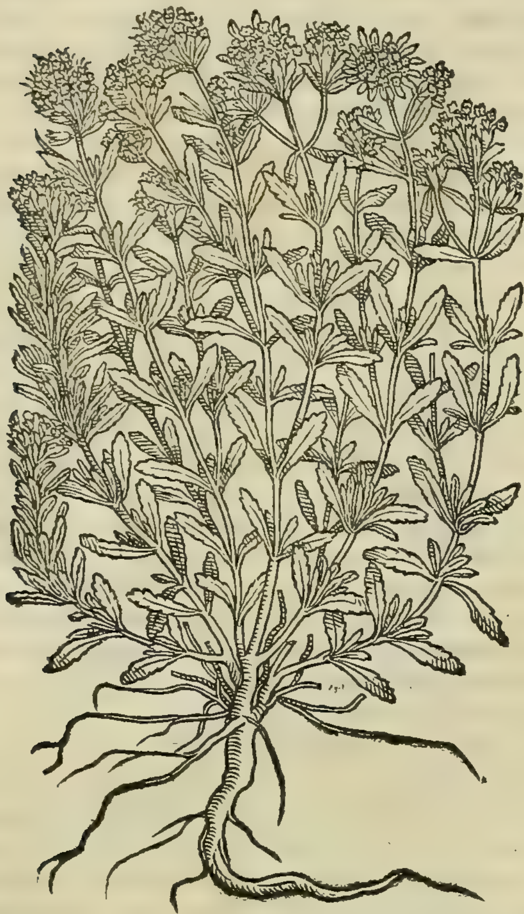
Nomina.

πόλιον. POLIVM. CAP. CVII.

DVO genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen est, & cuius est usus. tenuis frutex est, candidus, dodrantalis, semine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præ se ferente, paruo, cano hominis capillo simili, grauiter olente, non sine quadam suauitate. Alterum fruticosius, non usqueadeò ualens odore, & uiribus infirmius. Potum feruefacti ius auxiliatur serpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienosis ex aceto: stomachum malè habet, capu*t*

put doloribus afficit: aluum, & menſes ciet. ſubſtratum, ſuffitúmve ſerpentes abigit: illitum vulnera conglutinat.

POLIVM.

POLIVM ALTERVM.

Polij conſideratio.

SEPLASIARII illi, qui pro Polio herbam quandam uſurpant, quæ numeroſos profert cauliculos, tenues, rectos, rotundo quodam ſemine undique refertos, euidentius, meo quidem iudicio, errant, quàm ut eorum erratum explodi mereatur. quandoquidem herba hæc nullis prorſus notis Polium repræſentat. Porrò utrunque Polij genus, quod nulla reclamante nota legitimo reſpondeat, in pluribus Italiæ locis prouenit. Primum uulgus herbariorum Iuam muſcatam appellat, à quo ſecundum effigie non longè diſtat, quanuis non adeò ſit odoratum. Secundi generis Polium, cuius etiam picturam adiecimus, uiret Venetijs in horto Maphæi excellentiſsimi medici. Polij meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ubi ita ſcriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclyta Muſæi, & Heſiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, ſuperq́; cætera ad famam etiam dignitatis: prorſusq́; miram, ſi modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Duo genera eius, campeſtre maius, ſylueſtre quod minus eſt: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis ſimilia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophraſto mutuatus eſt.

Plinij lapſus.

Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius hiſtoriam libro quarto pertractat Dioſcorides. Siquidem Tripolij proprium eſt, non autem Polij, teſte Dioſcoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioſcoride, ut à Plinio folijs, ſed floribus adſcribitur. Præterea capitulum Polio ineſſe cano hominis capillo ſimile ſcribit Dioſcorides, non autem folia, ut ipſe Plinius tradit.

Polij uires ex Galeno.

Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Polium amarum eſt guſtantibus, & modicè acre. Itaq; uiſcera omnia obſtructione liberat: urinamq́; & menſes ciet. Ac uiride etiámnum magna uulnera glutinat, maximè ſpecies eius fruticoſa. Aridum cùm fuerit maligna ulcera ſanat illitum: & magis hoc præſtat quod minus eſt. Polium minus, quo etiã utimur ad antidota, & acrius, & amarius eſt, quàm maius, adeò ut ex tertio ſit ordine deſiccantium, ex ſecundo autem completo excalfacientium.

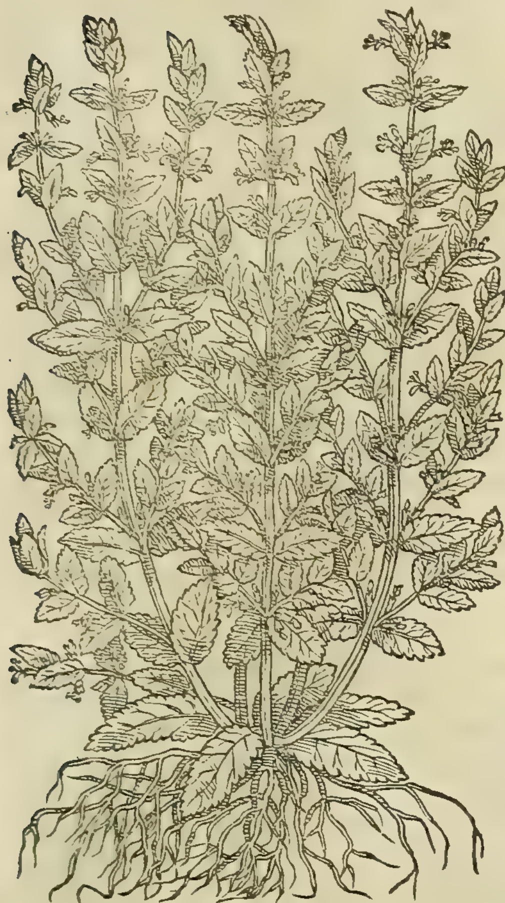
Nomina.

Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cahadc, Iahade, ſeu Giade: Italis, Polio.

Σκόρδιον. SCORDIVM. CAP. CVIII.

SCORDIVM in montibus, & paluſtribus naſcitur, folijs triſſaginis, maioribus, non ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris, & adſtringentibus: quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba uim excalfactoriam habet: vrinam cit. Cocta recens, aridáve cum uino, aduerſus uenenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite: craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina

SCORDIVM.

farina ad ueterem tuſsim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, vulnera conglutinat, vetera ulcera purgat, & ex melle cicatricem perducit. Sicca excreſcentias in carne cohibet. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

SCORDIVM *non ita pridem inueniri, & cognoſci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum ſeplaſiarij Mauritanorum monumentis decepti, ſylueſtri tantùm allio, quòd à Dioſcoride ophioſcorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neq; ijs ſolùm rerum imperitia, ſed etiam uocabulorum uicinitas impoſuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium ſignificat, diſtinguere neſciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potiſsimùm errandi occaſionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quòd in alteram theriacæ compoſitionem Scordium, in alteram uerò ſylueſtre allium addiderit. Quod cùm uidiſſent ſuperioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera expoſuerunt, & Auicennam in hac re ſui ipſius interpretem fecerunt. Vnde adducti ſunt, ut certò crediderint ſylueſtre allium, & Scordium nihil inter ſe differre, atq; unam & eandem plantam eſſe. Quo poſtmodum factum eſt, ut ſylueſtre allium apud omnes in Scordij locũ illegitimè ſucceſſerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortaſſe incidiſſent errorem, ſi Dioſcoridis, & Galeni ſcripta diligenter perlegiſſent. Porrò uerum legitimumq; Scordium, triſſagini adeò ſimile, ut Triſſago paluſtris meritò dici queat, humentibus ac paluſtribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm ut ſit à nobis longiori hiſtoria repræſentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non ſit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem eſt à quibuſdam uiris grauiſsimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunq; ſupra Scordium forte fortuna ceciderant, multò minus alijs computruiſſe, ea præſertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem ſanè omnibus perſuaſum eſt, tam putrefacientibus animalium uenenis, quàm medicamentorum deleterijs Scordium aduerſari. Præterea Scordij meminit idem Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Scordium ex multiformibus id tum ſaporibus, tum facultatibus conſtat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè ſcorodo, hoc eſt, allio adſimilis eius eſt acrimonia: unde ſanè, mea ſententia, nomenclaturam ſortitum eſt. Expurgat igitur, ſimulq; excalfacit uiſcera, tum menſes, urinamq; mouet. Præterea conuulſa, ruptaq;, & laterum dolores ab obſtructione, & frigore natos ſanat epotum. Deniq; uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: ſed ſordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus. Cæterùm herba quædam iuxta ſepes, & in agrorum marginibus naſcitur, quæ & odore, & ſapore ita abunde allium refert, ut non temerè uulgò* ALLIARIS *ſiue Alliaria uocitetur. Huius folia cùm primùm erumpunt, ferè rotunda ſpectantur uiolæ ſimilitudine: poſtquàm uerò adoleuerint, per ambitum in ſerræ modum laciniata uiſuntur, ut quadantenus meliſſophylli effigiem repræſentent, læuiora tamen ſunt, nec adeò rugoſa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, guſtatuq; allij odorem, & ſaporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & ſemen nigrum,*

Scordij conſideratio.

Scordii uires ex Galeno.

Alliariæ herbæ mentio.

ALLIARIA.

grum, minutumq́; , irionis modo tenuibus ſiliquis incluſum. Radix, quæ longiuſcula eſt, eundẽ cum folijs odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria, & deſiccatoria, uerùm non adeò uehemens eſt, ut in allio. Attamen hinc certò colligi poteſt, quòd ea craſſos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplaſtri modo impoſitum, uuluæq́; admotum, mulieres uteri ſtrangulatu oppreſſas liberat, & excitat.

Nomina. *Quæ planta σκόρδιον Græcè, Scordium ſimiliter, & Triſſago paluſtris Latinè uocatur: Arabicè, Scordeon, ſeu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè, Vuaſſer batenig, & Knoblochs kraut: Hiſpanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz.*

Βήχιον. TVSSILAGO. CAP. CIX.

TVSSILAGINI folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, ſex aut ſeptem à radice, ſubalbida à terra, supernè uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos luteus, uere prodit, quo unà cum caule confeſtim exuitur: inde nonnulli his uacare exiſtimarunt. Radix tenuis eſt, † & ſuperuacua. naſcitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni ſacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida ſuffitu, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos ſanant, qui ſicca tuſsi, atque orthopnœa infeſtantur: pectoris uomicas rumpunt. Eundem effectum præbet ſuffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

Tuſsilaginis conſider. TVSSILAGO *Hetruſcis uulgò dicitur Farfara, et Farfarella, nomine à Romanis fortaſſe deducto: hanc enim ab ijs Farfariam uocatam fuiſſe teſtantur nomina Dioſcoridi falsò adſcripta. Officinæ hos, uel illos ſecutæ eam Farfaram appellant, necnon etiam Vngulam caballinam. Herba eſt uulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugaciſsimis, ut Plinius, qui eorum tam ſubitam iacturam nõ animaduerterat, deceptus Tuſsilaginem ſine caule, & ſine flore naſci memoriæ prodiderit: cùm tamẽ ea uere primo & caulem, & florem proferat, ſed qui enati breui admodum tempore durent: quo non niſi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc ſeſe fortè fortuna tulerint obuiam, conſpici poſsint, eoq́; magis, quòd ijdem caulis, & flos prodeant, priusquàm folia emicent. Quare ſcitè ſcripſit Dioſcorides, Tuſsilaginem confeſtim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos his uacare exiſtimaſſe. Sed certè uel hæc non legit, uel illa non obſeruauit Plinius, quòd Tuſ-*

Plinii lapſus. *ſilaginem aperto errore & caule, & flore uiduam fecerit. Is Plinij error deprehenditur lib. XXVI. cap. VI. ubi ipſe de Tuſsilagine diſſerit ijs uerbis. Tuſsim ſedat Bechion, quæ & Tuſsilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, & hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, quinq́; aut ſeptem, ſubalbida à terra, supernè pallida: ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice tenui. Quidã eandem eſſe bechiõ, & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus, aut deuoratus, ueterem tuſsim ſanare dicitur: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera à quibuſdã ſaluia appellatur, ſimilis uerbaſco. hæc Plinius. Verùm altera Tuſsilago, cuius nulla fit mentio à Dioſcoride, utpote qui uno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta eſt: niſi ea fortaſſe ſit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant.*

Fomes ignis ex tuſsilag. *Porrò naſcitur in Tuſsilaginis radice quædam ſubalbida lanugo, quæ à radicum ſegmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito ſalis nitri aliquãtulo, ac demum ſole ſiccata omnium optimus eſt fomes ad ignem è ſilice excuſſum excipiendum. Quippe adeò ignis eſt rapax, ut ſtatim primo tantùm chalybis concuſſu accendatur.*

Tuſsilaginis uires ex Gal. *Tuſsilaginis facultates poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Bechium ideo ſic nuncupatum eſt, quòd βῆχας, hoc eſt, tuſſes, & orthopnœas iuuare creditum ſit, ſi quis uidelicet folia arida ſumens, aut radicem in prunis accendens, aſcendentem inde fumum inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, ut ſine moleſtia noxáue omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere. Sanè folia uirentia partes cruda inflammatione obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admiſtionẽ: qua omnia uiridia, teneraq́; participant alia plus, alia minùs. Nã ſicca Bechij folia acriora ſunt, quàm ut partibus inflãmatione laborantibus cõueniant.*

Nomina. *Quæ planta βήχιον Græcis, Tuſsilago Latinis uocatur: Officinis, Farfara, & Vngula equina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Roßhuob, & Brantlattich: Hiſpanis, Vnha de aſno: Gallis, Pas de aſne.*

† *Nulli dubium eſt, quin hoc loco in Dioſcoride mendum ſubſit. Quomodo enim radicem Tuſsilaginis ἄχρηστον, hoc eſt, inutilem rectè uocauerit Dioſcorides, ſi paulò pòſt ei nonnullos uſus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod ſciam, animaduerſum, uidit Manardus, uidit item Fuchſius, ſed uterq́; tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam quod ſentio, uerbum illud ut adſcititium delendum eſſe puto, Oribaſij teſtimonio nixus, in cuius codice manu ſcripto illa dictio non legitur.*

Ἀρτεμισία.

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA. CAP. CX.

ARTEMISIA magna ex parte in maritimis naſcitur, abſinthij modo fruticoſa, maioribus,& pinguioribus folijs, ramisque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiusque, folijs, uirgisque latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graucolente. æſtate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule,& minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque excalfacit, extenuat. feruefactæ conueniēter in muliebres deſeſſus adijciuntur, ad detrahendos menſes, partus, ſecundasque: item ad præcluſiones uuluæ & eiuſdem inflammationes: calculos cõminuunt, remoratam urinam cient. menſes pellunt pubi illitæ. Succus uuluæ inditus ex myrrha eadem, quæ inſeſſio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

Ἀρτεμισία λεπτόφυλλος. ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAP. CXI.

ARTEMISIA tenuifolia in ſepibus,& cultis iuxta aquarum ductus naſcitur. Eius flores, & folia contrita ſampſuchi odorem reddunt. Si quis ſtomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem,& ſtomacho imponat, ſanitati reſtituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, ſi ſuccum eius cum oleo roſaceo miſcens illinat, ſanatur.

TRIA *à Dioſcoride recenſentur Artemiſiæ genera. Verùm priora nullis inter ſe notis certant, niſi quòd in uniuerſum altera maior eſt, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adſcribitur, herbula eſt ſimplici, tenuiq́; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat* Plinius *lib.* XXV. *cap.* VII. *ſic inquiens. Artemiſia abſinthij modo fruticoſa eſt, maioribus folijs, pinguibusq́;. Ipſius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam ſimplici caule, minimis folijs: flores copioſi erumpentes, cùm uua matureſcit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambroſiam uocant.* Talis in Cappadocia naſcitur. *hæc* Plinius. *Qui tametſi in prioribus Artemiſiæ generibus, nihil à* Dioſcoride *diſſentiat; diſsidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambroſiam ſequenti capite ab ipſo* Dioſcoride *deſcriptam ſubiecerit, crediderítq́; deceptus hîc ambroſiam, & tertium Artemiſiæ genus, unam & eandem eſſe plantam. Cæterùm prima duo Artemiſiæ genera* Hetruſcis *frequentiſsima ſunt, neque in alio inter ſe diſtant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores ſpectentur, in minori uerò minores: aliâs facie, & forma ſimilia conſtant, quinetiam idem ſapor, & odor, eademq́; facultas utrique ineſt. Quare equidem neſcio, qua ratione ductus* Braſauolus Ferrarienſis *in ſuo ſimplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem eſſe Artemiſiam, quæ in* Hetruria *officinis Matricaria, & uulgò mulieribus* Amarella *uocatur. Sed eò magis uirum hunc alioqui celebrem admirari ſubit, quòd ſcriptis tradiderit duas alias eſſe* Ferrariæ *Artemiſiæ ſpecies nullis prorſus notis diſtinctas, præterquàm quòd alteri unus tantùm ſit ramus, alteri uerò plures.* Eius *uerba ſubijcere lubet.* Non *dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemiſe dicitur, ac ſi Artemiſia dictum ſit, ueram Artemiſiam eſſe, quæ folia abſinthio ſimilia habet, ut* Dioſcorides *inquit, & eius duo genera facit* Monoclonon, & Polyclonon, *id eſt, unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas ſpecies* Ferrarienſe *uulgus nouit, ſi aptè diſtinguere ſciret, quoniam & ipſis indiſcriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemiſiæ ſpecies eſt, illa ſcilicet, quæ malè olet.* Nec *obſtat, quòd* Ferrariæ *duæ ſpecies Artemiſiæ ſint per unum, & plures ramos diſtinctæ, quoniam & hæc in ſpecie eſt, quæ plures habet ramos. hæc* Braſauolus. *In quibus ſanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud eſt, quòd non ſcripſerit* Dioſcorides, *alteram primi generis Artemiſiam multiplici conſtare caule: alteram uerò ſimplici tantùm conſurgere, ut* Braſauolus *ſuo modo interpretari uidetur. Sed author is duntaxat tradidit (ut etiam* Plinius *refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemiſiæ generi aſsignantur, non autem ſecundo, uel primo, ut* Braſauolus *exiſtimat. Altero deinde errore notatur, quòd aſſerat Matricariam, ſiue Marellam, quam legitimum* Dioſcoridis *parthenium cenſemus, eſſe graueolentem Artemiſiam. Quandoquidem minor illa,*

Artemiſiæ cõſideratio.

Plinij lapſus.

Plura Braſauoli errata.

quæ Dioscoridi secundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, uel Amarellæ modo: sed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non assentire uideatur, duo illa Artemisiæ genera, quæ Ferrariæ persimiles habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco repræsentata sunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò seipsum hac in re deceptum deprehendisset Brasauolus (ut legitur in suo ultimo uolumine Venetijs impresso) dum longa oratione contendit Amarellam, seu Matricariam inter Artemisiæ genera reponendam esse, Cotulam uerò fœtidam Ferrariensibus Brusciaculo uulgò uocatam esse legitimum parthenium, adeò seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod sentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cùm asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum unciarum quatuor pondere haustum utranque bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea uis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quàm suũ Brusaculum.

Ruelij hallucinatio.

Ruellius præterea quanuis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisiam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab una tantùm radice prosilit, crassis, altis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, uno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neq; ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florum, seminis, & radicis notas silentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur; sed uix etiam fieri posse putauerim, ut quis nunquam hanc Artemisiam legitimè demonstret. Neq; tamen in hoc audiẽdus est Plinius, qui (ut suprà diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quòd rationi consentaneum non est, quòd Dioscorides duobus tam propinquis capitibus unius & eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentissimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam huius tertiæ Artemisiæ descriptioni haudquaquã respondere.

Monachorũ & Fuchsij error.

Ad hæc non in minori, quàm Brasauolus, & Ruellius, uersantur errore Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt. quippe qui & hunc, & illum secuti duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam uulgò uocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum uerò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, uel potius erroribus ipse quoq; Fuchsius implicatur, uir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò ut etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia commentarijs, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortasse fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram nostræ illustrem redderent, tertiũ Artemisiæ genus in Dioscoride ascititium esse. Quòd in huius capitis initio non tria, sed duo tantùm esse Artemisiæ genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in nostro ex impressis libro, in quem castigationes ex uetustorum exemplarium manu scriptorum Dioscoridis, & Oribasij collatione excerptas collegimus, quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatẽ, atq; etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut uerbis respondere possim. Cùm itaq; (ut eo redeam, unde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum uideri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neq; item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctissimi uiri, & in plantarum historia diutius uersati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse, atq; adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio: qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sentẽtiam etsi planè probandam existimem; cùm tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibusdam reddatur, nobis quoq; adijciendum, eiusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atq; inibi uulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, ut hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio uiro alioqui fide digno in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit.

Artemisiæ uires ex Gal.

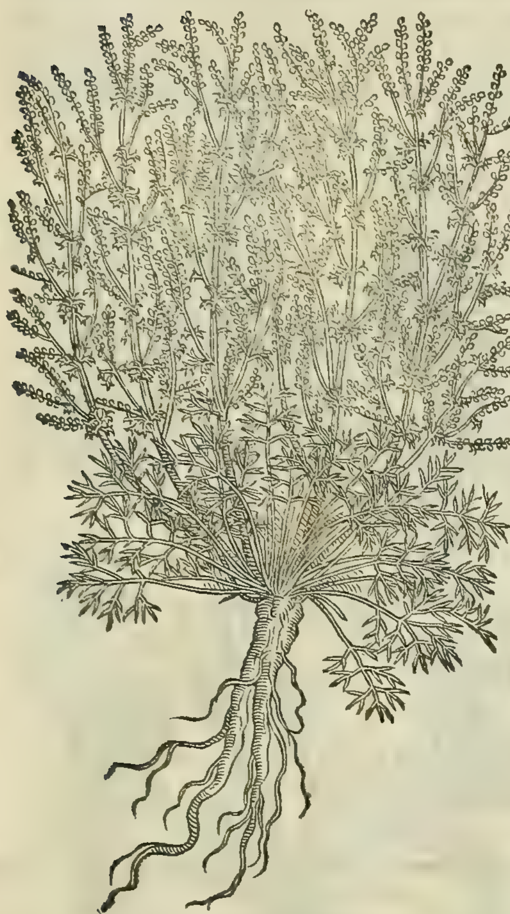
Duũ tantùm generum Artemisiam fecit, eorumq; uires reddidit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem est herba Artemisia. Vtraq; excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd uerò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes uteri.*

Nomina.

Herba, quæ ἀρτεμισία *Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis, Beyfuosz, & Sant Iohans gurtel: Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.*

Ἀμβροσία

Ἀμβροσία. AMBROSIA. CAP. CXII.

AMBROSIA pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoso, suaui: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambrosiæ cõsideratio. *ETSI in nostris illis commentarijs, quos primùm superioribus annis Italica lingua conscriptos edideram, ingenuè cõfessus essem, me nunquam uidisse Ambrosiam in Italia; postea tamen ea uarijs in locis se mihi obtulit inspiciẽda, præsertimq; secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter uiginti millia passuum) inter durißimos lapides orta. Cui cùm inibi ex tempore obuiã factus essem, eamq; conspexissem, botryos modo, racemoso semine refertam, statim inclinauit animus, ut certò ducerem hanc esse Ambrosiã. Ea quanuis à Dioscoride, & Galeno non alijs repræsentetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, et illitu adstringere ualeat humores, qui in aliquam partẽ decumbunt; dixere tamen non poëtæ solùm, sed plantarum quoq; scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantißimam hanc plantam à ueteribus Ambrosiam fuisse uocatam, quàm quòd suo in cibis usu longæuos faciat homines, quemadmodum Ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq; conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro XXVII. cap. IIII. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambrosia uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uuis dependentibus, odore uinoso, qua de causa botrys à quibusdam uocatur, ab alijs artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea, quæ discuti opus sit. hæc Plinius.* **Ambrosiæ uires ex Gal.** *Ambrosiæ quoq; facultates, sed quàm breuißimè, tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ambrosia cataplasmate imposita uim habet adstringentem, ac repellentem.* **Nomina.** *Ea ut Græcè ἀμβροσία, ita etiam Latinè, & Italicè Ambrosia nominatur.*

BOTRYOS.

Βότρυς. BOTRYS. CAP. CXIII.

BOTRYS fruticosa herba est, lutea tota, & in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia. tota suauem odorem spirat, qua re uestimentis interponitur. Inuenitur in torrẽtium ripis, & conuallibus. Pota orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces ambrosiam uocant, alij artemisiam.

Botryos cõsideratio. *LEGITIMA, & uera Botrys sabulosis, & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentißima nascitur secus Fersinam, & Lauisium rapidißimos torrentes, & in alijs quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam uteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, sinuosisq; quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosißimo, racemosoq; refertis. Planta tota succo quodam resinoso madet, adeò ut comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares quodammodo feriat, sed tamen is suauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioscoride Botryn reddidisse lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam in hunc modum descripsit. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: semen*

circa totam nascitur: folia cichorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Eius tamen facultates ex Dioscoride retulit Paulus lib. VII. *ubi sic inquit. Botrys, quam aliqui ambrosiam, alij artemisiam uocant, planta est admodum odorata. Hæc cum uino pota non nisi recta ceruice spirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur.*

Botryos uires ex Paulo.

Nomina.

Ea Græcis βότρυς, Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis, Traben kraut, & Krotten kraut: Gallis, Pijmen.

GERANIVM PRIMVM.

GERANIVM ALTERVM.

Γεράνιον. GERANIVM. CAP. CXIIII.

GERANION folijs anemones, diuisuris longioribus: radice subrotunda, cùm estur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota uuluæ inflationes discutit. Geranium alterum caulibus minutis, & pilosis, sesquipedalibus: folijs maluæ. in summis alis sursum spectantia gruum capitula insunt, cum suis rostris, aut canini dentes. Nullius in medicina usus.

Geranii consideratio.

DVO *tantùm Geranij genera à Dioscoride traduntur. Verùm Latini, Plinio authore, tertium genus addere uidentur, quòd alterum quidem eorum à Græcorum descriptione differat. Id quod ipse Plinius apertè testatur libro* XXVI. *cap.* XI. *ubi de Geranijs differit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrthida appellant. Similis est cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci folijs candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, pilosis, ramosam ex interuallis, binûm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuisuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci. hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi potest, tria esse Geranij genera, Romanis unum, Græcis uerò duo. Quæ omnia hodie passim ferè uisuntur in campestribus, secus uias, & iuxta sepes. Porrò non desunt, qui putent eam herbam, quam scribit Plinius Geranium à Latinis uocari, à Dioscoridis myrrhide non differre. Ipse tamen non dubitandum existimo, quin hæc illa sit herba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam uerò Acum muscatam, eo quòd (ut Plinius inquit) odorem iucundũ spiret. Nanq; assurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuisuris: caule breui, ac rotundo: semine gruum capitulis contẽto, à quibus Geranij nomen omnibus inditum est. Cæterùm Geraniũ, quod Dioscoridi secundo loco proditur, caulibus minutis, pilosis, sesquipedalibus, folijs maluæ, in summis alis gruũ capitula gerens sursum spectantia cum suis rostris, nunquã dubitauerim eam esse herbam, quæ Pes columbinus uulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illi respondeat. Alterum uerò, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiæ uallis agro, & ubique ferè locorum passim prouenit,*

GERANIVM TERTIVM.

prouenit, folijs anemones modo laciniatis; floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muſcatam dictam, quam ipſe herbarijs etiam Acum paſtoris appellari ait, primi generis Geranium Dioſcoridi eſſe opinetur. Quandoquidem Acus muſcata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec folijs uiſitur anemones æmulis: ſed eam planè repræſentat, quam Plinij teſtimonio, Latini Geranium uocãt. Præterea aduerſus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant ſecundum Dioſcoridis Geranium eam eſſe herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipſe mihi magis reprehendendus uidetur, quòd crediderit Rubertam eſſe legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod ſentio, eã quidem illius Geranij genus eſſe arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipſa tota illi ſit ſimilis, odorem iucundum reddat, flores proferat ſubpurpureos, & gruinis capitulis ſcateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius exiſtimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite naſci, nec Dioſcorides, nec alij, quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim folijs eſt cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non inſuaui. at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non poteſt, quòd ſcripſerit, Geranium id eſſe Latinis, quod Dioſcoridi myrrhis, Plinij fortaſſe lectione deceptus, qui loco ſuprà citato Latinis uocatũ Geranium à quibuſdam Myrrhim appellari ſcriptum reliquit: quanquam legitimæ Myrrhidis hiſtoriam tradidit libro XXIIII. cap. XVI. Nec ſanè mirum eſt, Plinium ſcripſiſſe Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod ſecũdo generi adſcribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere eſt in ijs Dioſcoridis exemplaribus, in quibus cuiusq; capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in hiſtoria Braſauolus, aſſerens nullo modo ijs eſſe adſtipulandum, qui Pedem columbinum uocatum Geranium eſſe contendunt, quòd Geranium folijs exeat maioribus anemones inciſuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignoraſſe uidetur, quòd ſecundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioſcoride aſsignatum, eſt illud, quod Pes columbinus cenſetur. Vel fortaſſe dum hæc ſcriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioſcoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridarijs ſatam, folijs rotundis, ſecundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructũ gruinis capitulis ſimili. Hanc herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balſaminam alij eodem nomine uocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem ſententia, magis reſpondet alteri Dioſcoridis Geranio, ut quæ folijs ad maluam propius eccedat. Quare & hanc magis eandem eſſe cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem ſit Geranium: ſed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primi Geranij radix (ut Plinius eſt author) reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſsima eſt. Bibitur contra phthiſim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum. Secundum uerò Geraniũ etſi nullius eſſe in medicina uſus ſcriptis tradiderit Dioſcorides; nõ deſunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinandis, et fiſtulis ſanandis ipſum in potionibus ſumptum, mirificè commendent. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem ſecuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria ſit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, ſed ea tantùm de Geranijs poſteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipſo Dioſcoride ſumpſit.

Ruellij erratum. Hermolai lapſus. Braſauoli error. Momordica.

Quod Græci γεράνιον, Latini ſimiliter Geranium uocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken ſcnabel: Hiſpani, Pico de cinguenha: Galli, Roſtro de cicongie.

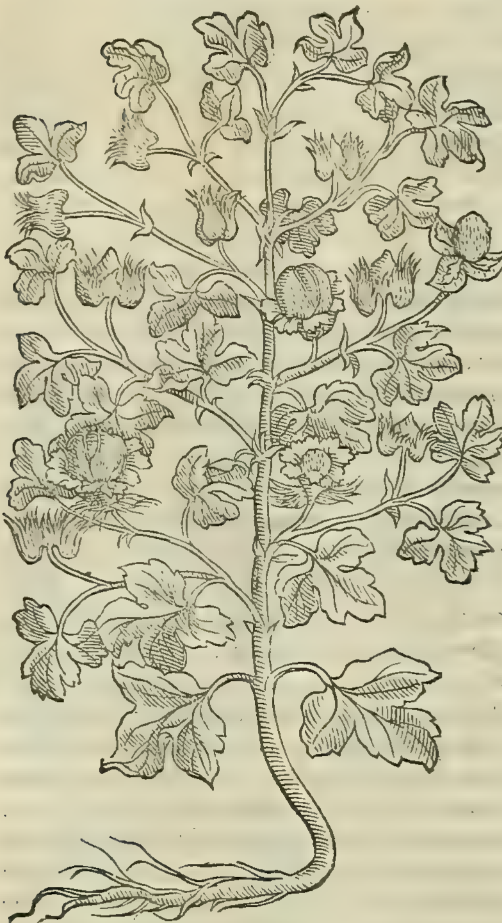
Nomina.

Γναφάλιον. GNAPHALIVM. CAP. CXV.

GNAPHALII folijs albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino auſtero ad dyſenteriam.

GNAPHALII hiſtoriam adeò paucis perſtrinxit Dioſcorides, ut nobis non modò difficile, ſed etiam impoſsibile uideatur, ut quiſquam conijcere, ac decernere poſsit, quænam planta ſit, quæ uerum Gnaphalium repræſentet: præſertim cùm antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori hiſtoria expreſſerit. Etenim Plinius eadem, qua Dioſcorides, breuitate uſus, Gnaphalij notas reddidit lib. XXVII. cap. X. Fuchſius tamen in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio oſtendit, quam ideo fortaſſe Gna-

GOSSIPIVM.

phalium existimauit, quòd incana, tomentosaq; conspiciatur. Sed mihi planè eam Fuchsius pro Gnaphalio depinxisse uidetur, quàm Plinius lib. XXIIII. *cap.* XIX. *Herbam impiam uocari tradit: quæ meritò* IMPIA *Plinij dici posset, quòd eius è ueteribus nemo, quantũ equidem legerim, præter ipsum meminerit.*

Impia herba Plinij.

De qua is disserens loco modò citato, eã ijs notis, et uiribus descripsit. Herba impia uocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo uestita, atq; capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerẽtes. Ob id impiam appellauere, quoniã liberi super parentẽ excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admisto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaq; & suibus dari, quæq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius.

Xyli historia, & uires.

Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidissimum uellus, quod uulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini uerò XYLON, *& Gossipium, mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nusquam, quod sciam, descriptum; ideo hìc de eius historia, ac uiribus latius disserendum duxi, quàm fecerim in lini mentione, ubi eius quoque memini. De hoc itaq; Plinius lib.* XIX. *cap.* I. *sic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem aliqui Gossipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est, similemq; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt ei in candore, mollitiáue præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ: hæc Plinius. Hac ætate Xylon seritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia insulis, ubi copiosissimum prouenit: quin & in Apulia, alijsq; regionibus nascitur. Huius lanugo manifestè excalfacit, ac siccat. quæ si comburatur, mirum in modum manantem è uulneribus sanguinem sistit. Seminis medulla tussi, & difficulter spirantibus auxiliatur: genitale semen procreat, proinde uenerem stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur.*

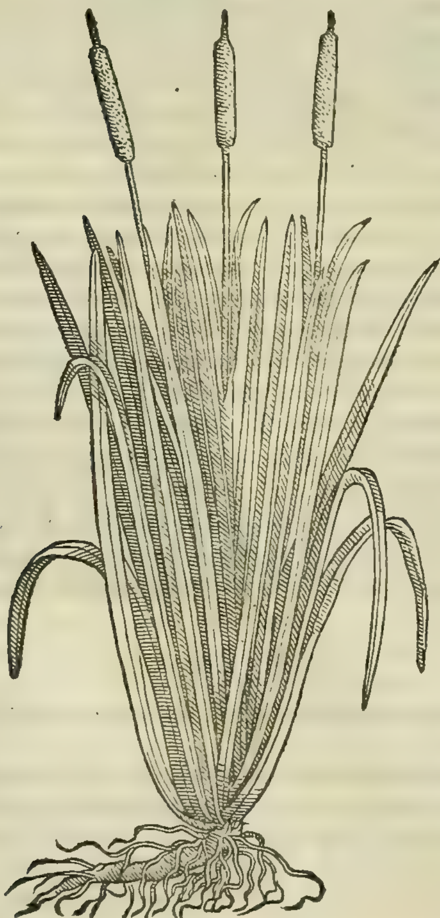
Gnaphalij uires ex Gal.

Sed ut iam Gnaphalio suas ex Galeno reddamus uires, eas ipse lib. VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis retulit. Gnaphalium ideo sic nominatum est, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc est, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex austerorum uinorum quopiam, dysentericis.*

Nomina.

Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur.

TYPHA.

ΤΥΦΗ. TYPHA. CAP. CXVI.

TYPHA folium edit cyperidi simile: caulem album, læuem, æquabilem: flore in cacumine ambientem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus, ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus.

Typhæ consideratio.

TYPHA *planta est in Italia uulgaris, notiorq; omnibus, quàm ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentissima prouenit, ita ut raræ admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Claua, quam in læuissimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda uulgò dicitur, quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum uice ad grabatos farciendos. Foliorum uerò usus ad conuestienda uitrea uasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs,*

&

& gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuissimum redactis, & assatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum spatio: eoq; non modò pueros, adolescentesq; sanari pollicentur; sed etiam iuuenes iam ætate consistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhæ meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu, non inuenio. Eius tamen meminit Theophrastus libro primo cap. XIII. de plantarum historia, ubi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit. Ei nomen Græcum est τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza sorda: Germanicum, Mosskolben, & Narenkolben: Hispanicum, Bohordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Mache, & Masse.

Nomina.

Κιρκαία. CIRCEA. CAP. CXVII.

CIRCEA, quam & dircæam aliqui uocant, folijs est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milij, nascente in quibusdam ueluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, odorata, excalfaciente. Nascitur in apricis, saxis, & uento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduò vuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

Circææ consideratio.

HAVD *equidem ausim affirmare, an Circæa hodie inueniri possit in Italia: quanuis ea antiquis fortasse notissima fuerit. Siquidem nulla hactenus se mihi obtulit planta, neq; alijs, quod sciam, quæ Circæam repræsentaret. Cæterùm credidere nonnulli hanc sibi Circææ nomen comparasse, quòd Circe uenefica in suis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortassis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etsi nonnullis uerisimile putetur; cùm tamen à nemine Circæam his pollere uiribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi uendicasse existimandum. Meminit Circææ Plinius lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circæa strichno (hoc est, solano) satiuo similis est: flore nigro, pusillo: paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ, & uitia. Macerari oportet in sextarijs tribus quadrantem radicis tusæ per noctē, & diem. Trahit eadem potio secundas. Semine lac minuit in uino, aut mulsa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipso Dioscoride mutuatus est. Etsi ab eo in hoc magno, ut puto, errore dissentiat, quòd Circææ semen in uino, aut mulsa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teste Dioscoride, ipsum eliciat. Qua in re Plinius nō modò Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoq; Galeno. qui de Circææ uiribus differens lib. VII. simpl. medic. sic inquit. Circææ herbæ radicem scribit Dioscorides ex uino dulci potam secundas expurgare. Est enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Quæ Græcè κιρκαία, Latinè similiter Circæa, & Italicè Circea uocatur.*

Plinij lapsus.

Circææ uires ex Galeno.

Nomina.

FILIPENDVLA.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. CXVIII.

OENANTHE folia habet pastinacæ: florem candidum: caulem crassum, palmi altitudine: semen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem. nascitur in petris. Huius semen, caulis, & folia cum mulso uino pota, secundas eijciunt. Radix è uino urinæ stillicidio conuenit.

Oenanthes consider.

OENANTHEN, *cuius hìc Dioscorides meminit, Theophrastus libro VI. cap. VII. de plantarum historia, & Plinius lib. XXI. cap. XXIIII. non equidem hactenus reperi, ac uidi in Italia, etsi in ea indaganda non parum laboris insumpserim. Fuchsius, & recentiorum herbariorum pleriq; Oenanthen eam esse herbam existimant, quæ hodie passim* FILIPENDVLA *uocatur. Quorū certè sententiæ, quanuis uirorū magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere. quòd Filipendula hæc magna nusquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd semen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, sed in pratis, & læto ubique solo proueniat. Quibus sanè rationibus non potui non adduci, ut apud Dioscoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen semper esse crediderim. Oenanthes uires, quas descripserit Galenus in simplicium censu, non licuit mihi reperire. Cæterùm Filipendulam non uulgaribus pollere uiribus, testantur recentiores. Ea enim urinæ remoratui, eiusq; stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadē stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelantibus, omnibusq; in uniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitialibus insperso cibis radicum puluere. Planta, quæ Græcis οἰνάνθη, Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Enanthe.*

Filipendulæ uires.

Nomina.

CONYZA

CONYZA MAIOR.

CONYZA MINOR.

CONYZA MEDIA.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

CONYZAE duo genera: quæ parua uocatur, odore præſtantior eſt: maior uerò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriusque folia oliuæ ſimilia, hirſuta, pinguia. in maiore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris, qui in pappũ abit. radices ſuperuacuæ. Suffitu, ſubſtratuque frutex totus ſerpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur ſerpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum uino ad menſes, partusque eijciendos bibuntur: item contra urinæ ſtillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in deſeſsionibus medetur vuluæ malis. Impoſitus ſuccus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita ſanat. Eſt & tertium conyzæ genus, caule craſsiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, ſed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

Conyzæ conſideratio.

CONYZAE *omne genus non in Hetruria ſolùm, ſed alibi quoq; paßim ferè prouenit, nullis prorſus reclamantibus notis, quæ earum ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur, quia ſubſtrata (ut Dioſcorides inquit) pulices necat. Qua fortaſſe ratione adductus Theodorus in Theophraſto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autẽ Conyzæ Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plãtarum hiſtoria, ubi de eius generibus diſſerit his uerbis. Conyza maſcula, & fœmina conſtat. Diſtant quẽadmodum cætera, quæ ſic diſcerni deſiderant. Fœmina enim tenuiorĩ*

nuiori ueſtitur folio, & compreſsior eſt, atq; in totum minor. Mas amplior, craſsioriq; caule, atque ramoſior, & folium amplius, pinguiusq; habens: necnon & flore ſplendidior eſt. Ambo fructifera ſunt, in totum ſerotina germine, floreq; conſtant: quippe cùm circa arcturum, & poſt arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq; contra beſtiarum morſus commodior eſt. hæc Theophraſtus de duplici tantùm Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius ſpecies, cuius à Dioſcoride fit mentio, inter marem, & fœminã media eſt. Naſcitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritienſi comitatu copioſiſsima, humentibus præſertim locis, & ſecus uias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor ſtillicidio quodam in proximos defluit canales. Conyzæ uires poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Conyza & maior, & minor adſimilis ſunt tum temperaturæ, tum facultatis: guſtui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, ſiue quis folia læuigata cum teneris ramulis (eſt enim fruticoſa planta) parti cuipiam illinat, ſiue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concuſsiones, ſiue rigores per circuitum redeuntes, tale ſanare oleum uidetur. Flores quoq; eorum adſimilis ſunt facultatis. Itaque quidam, & ipſos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menſes fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Eſt & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, utriſq; illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij ſunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κόνυζα ſic Græcè, ut etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè, Coniza, & Pulicaria: Germanicè, Geele muntz, & Durruurtz: Hiſpanicè, Attadegua.*

Conyzæ uires ex Gal.

Nomina.

HEMEROCALLIS. HEMEROCALLIS ALTERA.

Ἡμεροκαλλίς. HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

HEMEROCALLIS folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per ſingulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuiſura, quoties dehiſcere cœperunt, colore perquàm pallido: radix magna eſt, atque bulboſa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in peſſo appoſita, aquam educit, & ſanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumque collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambuſtis utiliſsimè illinuntur.

HEMEROCALLIS *nuſquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa meſſem in aruis inter ſegetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium ſylueſtre nominat. Radice nititur bulboſa, hortenſi lilio perſimili, ſed colore diuerſa. Flores, cùm ſuo tempore dehiſcunt, colore perquàm pallido (ut Dioſcorides ait) conſpiciuntur, adeò ut fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud eſſe non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ. id nanq; facie alterum æmulatur, ſed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam flores profert aliam ſortitos diuiſuram, ut eius effigies, quam hîc adiecimus, apertè demonſtrat.*

Hemerocallis conſider.

LILIVM CONVALLIVM.

LEVCOIVM.

Quorundam error.

ſtrat. Hinc itaque eorum error, ut arbitror, euidentiſſimè deprehenditur, qui Lilium conuallium uulgò dictum Hemerocallim *eſſe exiſtimant.* Nanq; *illud folijs conſtat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, minusq; ſtriatis. cauliculis iunceis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen uerſus plures prodeunt flores albicantes balauſtij, & arbuti effigie, odore perquàm iucundo.* Radices *demittit laxas, longas, fibris, capillamentisq; refertas, nullis adiacentibus bulbis.* Hemerocallis *uerò,* Dioſcoride *teſte, folia, & caulem profert lilio ſimilia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulboſamq;. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, manifeſtiſſimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium conuallium* Hemerocallim *eſſe contendunt.*

Lilij conuallij mentio, & uires.

LILII *conuallij magnus apud Germanos in medicamentis eſt uſus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, conuulſis, uertiginoſis, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à uenenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis uinum uindemiarum tempore, ipſos calcatis uuis admiſcentes, quo poſtea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere uino macerent, & in uitreo uaſe diu inſolent, admiſtis lauendulæ uocatæ, & roris marini floribus, additisq; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo uitreis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteisq; uaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua utũtur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in uita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm uana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi ijs quoq; irritum comperiatur; ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes authoritas, ut plerique ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſſimis. Cæterùm non ſine errore* Fucſius, *uir alioqui doctiſſimus, putat Lilium conuallium eſſe* Ephemerum, *de quo* Dioſcorides *agit libro ſequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos ſuo loco dicemus.*

Hemerocallis uires ex Gal.

Hemerocallis *meminit* Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Hemerocalles *radicem habet lilij radici ſimilem, non figura tantùm, ſed & uiribus. Prodeſt non ſecus atq; illa, igni ambuſtis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulſoriũ quiddam. Quæ Græcis* ἡμεροκαλλὶς, *Latinis quoq;* Hemerocallis, *&* Lilium *ſylueſtre uocatur:*

Nomina.

Italis, *Hemerocalle, & Giglio ſaluatico:* Germanis, *Heydniſch lilien:* Hiſpanis, *Lirio amarilho:* Gallis, *Lis gaulne.*

Λευκόϊον. LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

LEVCOION vulgaris eſt notitiæ. ſed in floribus differentia quædam: nanque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uerò præcipui in medicina uſus. Huius aridi flores ferue facti in deſeſſionibus, valent contra vuluæ inflammationes, & menſtrua expellunt: ſanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas ſedis. Semen duûm drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

Leucoii conſideratio.

LEVCOION etſi Latinis albam tantùm uiolam ipſo nomine ſignificat; tamen à rei herbariæ authoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo ſcilicet, purpureo, cœruleoq; colore diſtinctis, ſæpe uſurpari ſolet. Id hodie officinis, atq; etiam medicis ijs, qui Arabum factionem ſequuntur, horum uoce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium feneſtris, parietibuſq; frequentiſsimum uiſitur: ubi illud in figulinis, ac ligneis uaſis mulieres ſtudioſè colunt, ac fouent. Nanq; eius flores cùm coloris uarietate, tum odoris ſuauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta frequentiſsimè addantur. Dioſcoridis locus ſuſpectus. *Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia naſci modò diximus. quandoquidem cœruleũ inibi, quod ſciam, non prouenit. Quãobrem Marcello Dioſcoridis interpreti ſubſcribendum puto, qui Leucoium cœruleum hoc loco accreuiſſe ſuſpicatur, uetuſtiſsimi Latini Dioſcoridis Longobardis literis ſcripti teſtimonio nixus, in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suſpicionem hanc augent, itaq; eſſe comprobant Oribaſius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in ſimplicium cenſu, cùm alioquin reliqua Dioſcoridis referant. Cæterùm ex Leucoio, ſiue ex albis uiolæ floribus, utpote qui cæteros odore præcellant, Perſæ odoratum illud unguentum parãt, quod Iaſminum appellant, ut primo libro in ipſius Iaſmini unguenti mentione oſtendimus, ubi eorum ſententiam refutauimus, qui è floribus Gelſimini uulgò uocati id fieri contendunt.* Leucoii uires ex Galeno. *Leucoij uires tradidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Leucoij frutex uniuerſus extergentem facultatem poßidet, ac tenuium partium eſt: plus tamen flores, & inter hos qui ſunt ſicciores, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices craſſas extenuent. Tum menſes quoq; decoctum eorum mouet, & ſecundas, fœtumq; emortuum elicit: & ſi bibatur, fœtum uiuum perimens, & abigens eſt medicamentum: eſt enim id, ut ſi quod aliud, amarum. Quòd ſi quis uirium eius uehementiam multa aqua admiſta retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonẽ bonum medicamentum. Sic decoctum eius ſi non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfuſum ſanat, potiſsimùm quæ diutino tempore ad ſcirrhi modum induruere. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cùm eiuſdem ſit facultatis, aptiſsimum eſt duarum drachmarum menſura potum: tum menſibus ciendis appoſitum cum melle, conuenire creditur, fœtumq; uiuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices ſimilis quoque facultatis, niſi quatenus craßioris ſunt eſſentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos ſanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant.* Nomina. *Id λευκόϊον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba, (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream uiolam comprehendunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, ſiue Alcheiri: Italis Viola bianca: Germanis, Gelb uiolen, & Vuyß ueil: Hiſpanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees.*

Κραταιόγονον. CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

CRATAEOGONVM, ſiue, vt alijs placet, cratæonon, folijs melampyro ſimile eſt, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum: ſemine milij. Naſcitur in opacis, & frutetoſis parte plurima: ſummopere acre. Traditum eſt à quibuſdam, hoc ſi bibat ieiuno ore, ter die poſt menſes purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptũ quadraginta diebus; & uir modo conſimili, totidem diebus ante coitum hauriat, virilis ſexus partum futurum.

Cratæogonĩ conſid.

QVANVIS putent nonnulli Cratæogonum eſſe quandam Perſicariæ uocatæ ſpeciem; ego tamen eorum ſententiæ non auſim ſubſcribere, quòd Perſicaria nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi uideatur. Neq; uerò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræſentaret, hactenus reperi, aut repertam uidi in Italia; ubi tamen ipſum naſci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile ſuſpicor, quoniam eius deſcriptio, quemadmodum & ſequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus obſcura ſatis, & confuſa traditur. Nomina. *Κραταιόγονον ſic Græcè, ut Cratæogonum item Latinè uocatur: Crateogono, Italicè.*

Φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

PHYLLVM, quod elæophyllon uocatur, in ſaxoſis naſcitur. duûm generum eſt. Quod autem thelygonum appellant, prouenit muſci modo, folio oleæ, ſed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: ſemen papaueris, maiuſculum. Sed arrhenogonum cætera huic ſimile, ſolo fructu diſtat: habet enim racemoſum quiddam deflorentibus oleis non diſsimile. Arrhenogonon potu, maſculi ſexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas author eſt. Sed huiuſmodi hiſtoriátenus mihi produxiſſe uiſum eſt.

Phylli conſideratio.

LEGITIMVM Phyllum nondum hac ætate, quod ſciam, in Italia compertum eſt: quanquam uidetur Ruellius exiſtimaſſe, Perſicariam, quam maiorem cognominant, eſſe Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Perſicaria illa humentibus, ac uliginoſis locis prouenit; Phyllum uerò in ſaxoſis naſcitur, ut Dioſcorides teſtatur. Qui tamen, ſi eius uerba accuratè expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuiſſe deprehenditur, niſi eam, quam ex Crateuæ herbarij hiſtoria habere potuit, unde fortè ea omnia ſumpſit. Quo fit, ut mirari nõ liceat, ſi nobis quoq; Phyllum cognitu ſit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidẽ facere poteſt, non ſecus illis, ac nobis Phyllum fuiſſe incognitum. Opinio quorundam. *Cæterùm non deſunt qui uelint Phyllum à Lizonoſti, hoc eſt, Mercuriali non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus ſibi inuicem reſpondeant.*

deant. Verùm quòd cum ijs non possim liberè consentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ: florem herbaceum, non album. quòd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis, & uineis, non in saxosis tantùm. quòd de his deniq; seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, utpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore, breuiore, aliquantùm in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus utique notis ea mihi uisa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an uerum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim. **Phylli mētio ex Theophr.** *Phylli meminit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc est, marificum, tum thelygonon, id est, fœminificum uocant. Ambo inter se similia sunt, & ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginei, uerùm pallidior: arrhenogoni uerò sicut oliua, cùm primùm ex muscoso flore emergit: geminus modo testiculi hominis. hæc Theophrastus. Ex cuius nimirum uerbis colligi potest, Dioscoridis codicem hoc in loco deprauatum esse. quandoquidem Theophrasto theligonum non nascitur musci modo, neq; folium habet oleæ uiridius, ut in Dioscoride scriptum legitur: sed fructum quidem fert in modum musci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè theligoni notarum diuersitas facit, ut planè suspicer in Dioscoridis potius, quàm in Theophrasti uerbis mendum aliquod subesse. Atque adeò fit, ut quasi iam non dubitem asserere eam plantam, quam ego reperi (ut antè dixi) in Saluatino monte, uerum Arrhenogonum esse: non solùm quòd descriptioni pulchrè respondeat; sed etiam quòd in notis ferè non dissentiant auctores illi grauissimi.* **Nomina.** *Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio.*

Ὄρχις. TESTICVLVS. CAP. CXXIIII.

TESTICVLVS, quem Græci cynosorchin uocant, folijs circa caulem, & ima eius parte in terra stratis, oleæ molli similibus, longioribus, angustioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulbosa, oblonga, oliuæ modo angusta, duplici ordine: superiore, quæ plenior est: inferiore, quæ mollior, ac rugosior. Eduntur radices coctæ, vt bulbi. Ex quibus si maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: si minorem fœminæ, alterum sexum. Addunt, in Thessalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad stimulandos coitus: aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu resolui. Nascitur in petrosis, & sabuletis.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLVS. TESTICVLVS.

Ὄρχις ἕτερος. TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

TESTICVLVS alter alio nomine ſerapias, Andrea authore uocatur: quoniam radix ad multa utilis ſit. Folijs eſt porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum ſinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice teſticulis ſimili. Quæ illita tumores diſcutit, ulcera purgat, & ſerpere eadem non patitur: abolet fiſtulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: ſanantque putredines, & oris ulcera cacoëthe: aluum ſiſtunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de teſticulo canis, produntur.

Σατύριον. SATYRIVM. CAP. CXXVI.

SATYRIVM aliqui trifolium uocant, quoiam tria fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio ſimilia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulboſam, mâli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, guſtanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro auſtero bibere conuenit, contra opiſthotonum. Vtendum ea dum concumbendi inceſsit cupiditas: ſiquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

EST ET alterum Satyrium erythronium, ſiue erythraicon, id eſt rubrum, ſemine lini, maiore, duro, leui, ſplendente. quod fertur non ſecus atque ſcincus, libidinem excitare. Cortice radicis gracili, rufo. intus autem album includitur, ſapore dulci, non ingrato ori. In montoſis, & apricis enaſcitur. Venerem, ut produnt, ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat: eoque magis, ſi bibatur in uino.

ERRANT, *mea quidē ſententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac ſeplaſiarij: quippe quòd Canis teſticulis legitimi Satyrij uice paßim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (ſi Dioſcoridi credimus) notis, ac facie maximè inter ſe diſtant, quanuis uiribus, & facultate non longè ſint dißimiles. Teſticulorum enim radices, præter id quòd animalium teſtes repræſentant, oblongæ ſunt, binæ, utrinq; pendentes: ſuperior tamen altera, quæ plenior eſt: infe-* Satyrij, & Teſticuli conſideratio. Multorum error.

Q *rior*

rior altera, quæ mollior, & rugoſior. Satyrij uerò radix bulboſa, mliq; modo extuberans deſcribitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, guſtanti dulcis, & ori non ingrata. Cæterùm uerum Satyrium, ut ingenuè fatear, hactenus in Italia uidere mihi non licuit. Teſticulorum porrò in Ananienſibus montibus, alijsq; compluribus locis non modò duo inueniuntur genera; ſed alia quoq; longè plura. quibus & illud addendum eſſe exiſtimauerim, cuius radix humanæ manus ſimilitudinem refert. Vulgus à prædicta radicis figura id Palmam CHRISTI *appellat. Auicenna haſce radices Digitos citrinos nuncupat. etſi eas Digitos citrinos eſſe perperàm, nullaq;, quod in libro ſuo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt.*

PALMA CHRISTI.

Palmæ Chriſti genera.

Huius duo in Ananiæ uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia ferè lilij habet, læuia, patula, maculis quibuſdam nigris reſperſa: caulem rotundum, læuem: florem ſpicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ ſanè teſticulos caninos referrent, niſi ramis quibuſdam quaſi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs conſtat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti æmulus, qui recens odorem quàm ſuauiſſimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita eſſe experimento comprobarunt) dyſentericis maximè prodeſt. Idem aquam præſtare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic ſimiles, ſed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utræq; (ut author eſt Auicenna) ſiccantq; ſecundo receſſu. Craſſa corporis excrementa pellunt, faciemq; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus ſubuenit. Item radicis decoctum uino diutius commiſtum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices, Nicoli Florentini teſtimonio, febrem quartanam fugant: is nanque earum tantùm uſu Biliotum quendam curatum retulit.

Fuch. errata.

Fuchſius Palmam Chriſti non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: ſiquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis teſticulos erat repræſentanda. Quinetiam in eo mihi planè erraſſe uidetur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atq; canis teſticulos, cum duabus radicibus pictura expreſſerit contra Dioſcoridis delineationem: qui unam tantùm radicem Satyrio mâli magnitudine reddidit. Niſi fortaſſe is potius fuerit pictoris lapſus.

Monachorũ lapſus.

Hallucinantur præterea unà cum Meſue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium commentati ſunt. quippe qui malè ſibi perſuaſerint, tot eſſe Satyrio radices, quot Canis teſticulis. Verùm ij Dioſcoridem conſulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occaſionem potuit dediſſe Plinius, quem lib. XXVI. *cap.* X. *Orchin, id eſt, teſticulum, cum ſatyrio turpiter confudiſſe conſtat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, ac medici eius uice Teſticuli radices ſuppeditant, infelici tamen, nec pari ſucceſſu. Nam etſi ad prolem gignendam teſticuli radices prætulerit Dioſcorides, quòd maior à uiro deuorata maſculum gignat, minor uerò à fœmina fœminam: deturq; mollis fœminis bibenda in lacte caprino ad ſtimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quenquam, qui ex earum largiore eſu referret, ſe magis ad uenerem fuiſſe excitatum, quàm eſſet, priuſquàm eas comediſſet. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utraſque ſimul radices ederint medicorum imperitia. quo factum ſit, ut altera alterius uim deſtruxerit, cùm alteri uis inſit, ut uenerem ſtimulet, alteri uerò ut eandem inhibeat. Id quod fortaſſe ijs non eueniret, ſi legitimum haberemus Satyrium: uel ſi herba illa inueniri poſſet, quæ homines ſalaciſſimos reddit. Cuius Theophraſtus meminit lib.* IX. *cap.* XX. *de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Ad rem autem ueneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim ſolùm edentibus, ſed etiam tangentibus tantùm genitalibus uim dixere uehementem adeò fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui uſi fuerunt, duodecies egiſſe dixerunt. Indum autem ipſum, qui uel magno, atque robuſto corpore erat, ſeptuageſies aliquando coiuiſſe fatentem licuit audire. uerùm emiſſionem ſeminis guttatim fuiſſe, demumq; in ſanguinem deueniſſe. Mulieribus uerò uehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine uſæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophraſtus.*

Canis teſticuli uires ex Galeno.

Canini teſticuli uires poſteritatis memoriæ mandauit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulboſæ, ac geminæ uis ineſt humida, & calida, ac guſtantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuoſam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contrà admodum elaborata eſt, ita ut eius temperamentum ad calidius, & ſiccius uergat. Vnde hæc radix non modò non ſtimulat ad coitum; ſed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur toſtæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada nuncupant, ſicciorem facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad uenerẽ non ſimiliter accommodus eſt. Oedemata illitus diſcutit, & ulcera ſordida purgat,*

gat, & herpetes ſanat. Siccatus multò etiam magis deſiccat, adeò ut & putreſcentia, contumaciaq; ulcera ſanet. Habet etiam quidpiam ſubadſtringens, ac proinde uentrem ex uino potus ſiſtit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura eſt: quamobrem guſtu quoq; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuoſam humiditatem poßidet: quocirca ad uenerem incitat. Hæc uerò et herbæ ipſius radix præſtare poteſt. Porrò, ut quidam ſcribunt, ex uino nigro auſtero potum ſanat opiſthotonon. Satyrij uires ex Galeno.

Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις, Latinis Teſticulus, & Teſticulus canis nominatur: Arabibus, Chaſi alkeb, ſeu Chaſi alchelb: Italis, Teſticolo di cane: Germanis, Knaben kraut: Hiſpanis, Coyon de perro: Gallis, Coullon de chien. Quæ uerò planta σατύριον Græcè, Satyrium quoq; Latinè dicitur: Arabicè, Gaſi alchaleb, Chaſi altraleb, ſiue Tatarich: Italicè, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendel uurtz: Hiſpanicè, Satyrion, & Supinos de Rapoſa: Gallicè, Satirion. Nomina.

ὄρμινον. HORMINVM. CAP. CXXVIII.

HORMINVM ſatiuum herba eſt folijs marrubbio ſimilis: caule ſemicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant, in quibus diuerſum ſemen recluditur. Siquidem in ſylueſtri rotundum, fuſcumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius eſt uſus. Ad uenerem ſtimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albuginesque: illitum ex aqua tumores diſcutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus eſt illitæ herbæ. Syluestre magis uiribus pollet: quare unguentis, præſertim gleucino, permiſcetur.

HORMINVM.

SCLAREA.

RVELLIVS, & hunc, ut arbitror, ſecutus Fuchſius in ſuis quiſq; de ſtirpium hiſtoria clarißimis commentarijs, certò credunt Horminum ſatiuum eam perquàm odoratam herbam eſſe, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibuſdam Matriſaluia, & nonnullis Herba ſancti Ioannis appellatur. Sylueſtre uerò horminum illam eſſe cenſent, quæ paßim in pratis naſcitur, quam officinæ Gallitricum, & Centrum galli nominant. Hormini conſideratio.

Sed certè horum, licet doctiſſimorum uirorum, ſententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primùm quòd contrà Hormini utriusq; deſcriptionem illæ plantæ conſtent caule plerunq; bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus ſemen recluditur, ſurſum ſpectantibus. Deinde quòd in utriſq; illis plantis rotundum ſemen inueniatur, non autem in uno oblongum, in altero rotundum. Illud præterea addiderim, quòd Dioſcorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermiſiſſet, ſi ei Sclarea dicta Horminum ſatiuum fuiſſet, ut illi exiſtimant: ea enim adeò odorata Ruellij, & Fuchsij opin. reprobata.

Q 2 eſt,

est, ut eius odor insignis sine uitio præteriri nõ poßit. Huc deniq; illud accedat, et eos planè, ut puto, refellet, qui secus opinantur, quòd nuper plantam, cuius hîc effigiem damus, Pisis ad me misit Lucas Ghinus medicus clarißimus, & rei

Plinij lapsus. *herbariæ peritißimus, quæ adamußim Horminum satiuum repræsentat, ut pictura affabrè demonstrat.* Hormini utriusque meminit Plinius libro XXII. *cap. ultimo. ubi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachye eundem incidisse superius ostendimus.* Nam ubi Horminum *folijs marrubio similibus depinxisse opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus :* πράσιον *enim marrubium significat,*

Horminũ frugis genus. πράσον *uerò porrum, quod Plinius legisse uidetur.* Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio *inter fruges annumeratum : quod (ut Galenus author est libro* I. *de alimentorum facultatibus) inter erysimum, et cuminum mediam naturam obtinet.* Cæterùm Hormini, *de quo hîc nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperio. quanuis eius mentionem fecerit* Paulus, *qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioscoride mutuatus est.*

HEDYSARVM.

Nomina. *Græci eam plantam* ὅρμινον *uocant, ut etiam* Horminum *Latini : Itali,* Hormino.

Ἡδύσαρον. HEDYSARVM. CAP. CXXIX.

HEDYSARON, quod unguentarij pelecinum, id est, securidacam uocant, frutex est, folijs ciceris : semen rufum in siliquis fert, corniculorũ modo aduncis, quod ancipitem securim æmulatur, unde nomen accepit : amarum gustu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle antè coitum subditum, concipiendi spem adimit. Nascitur in segetibus, & hordeis.

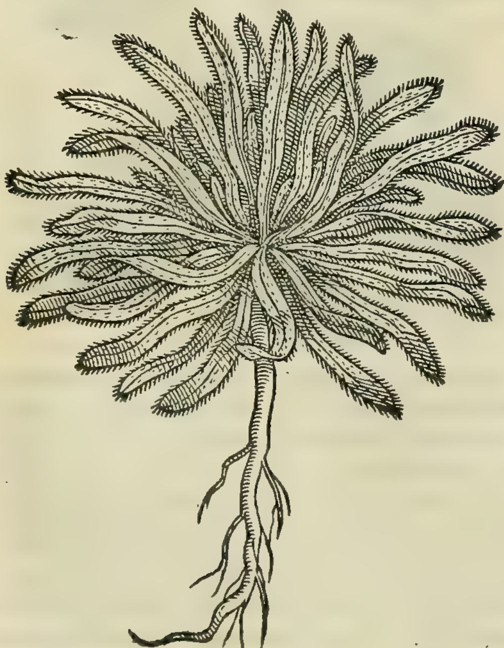
Hedysari cõsideratio. QVANQVAM *Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamen inter aphacam nasci cernitur.* Id quod etiam *testatur* Theophrastus *lib. & cap.* VIII. *de plantarum historia, ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit.*

Plinij lapsus. Plinius *similitudine uocabulorũ deceptus lib.* XVIII. *cap.* XVII. *Securidaca lentem complexu strangulari scirbit. In eo autẽ error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legerit, & uerterit : nam Græcis lens* φακὸς, *uocatur, non* ἀφάκη, *quæ uiciæ genus est. Sed re quoq; Plinio refragatur* Theophrastus, *qui loco citato aracum, non autem securidacã lenti innasci, & inimicari tradidit.*

Hedysari uires ex Gal. Hedysari meminit Galenus *lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Hedysarum, *aut pelecinus. Huius fruticis semen colore rufum est, utrinq; anceps, uti secures. Amarum, & subacerbum apparet. quamobrem potum gratum est stomacho, & uiscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli.*

Nomina. *Planta, quæ Græcis* ἡδύσαρον, *Latinis* Hedysarum, & *Securidaca nominatur : Italis similiter* Hedisaro, & *Securidaca.*

ONOSMA.

Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONOSMA oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore : radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubescente. gignitur in asperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abortum facere dicitur.

Onosmatis consider. PLANTA *quædam ex collibus, quos uarijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in asperis nata iampridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ : radices uerò eius ita rubescunt, ut quasi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè* Onosmati *respondent, non potui non adduci, ut eam uerum* Onosma *putarem. Vnde etiam eius picturam addendam*

dam diligenter curaui, ut de ea aliorum quoque ſit iudicium. Sed certè, ut uerum fatear, mihi adhuc incompertum eſt, an hæc caulem, flores, & ſemen proferat: ſiquidem eam hactenus non niſi caule, & reliquis uiduam uidere mihi licuit. Onoſmatis uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onoſma, uel oſmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acri, & amara conſtat ſubſtantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis. Vt Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onoſma uocatur.

Onoſmatis vires ex Gal.

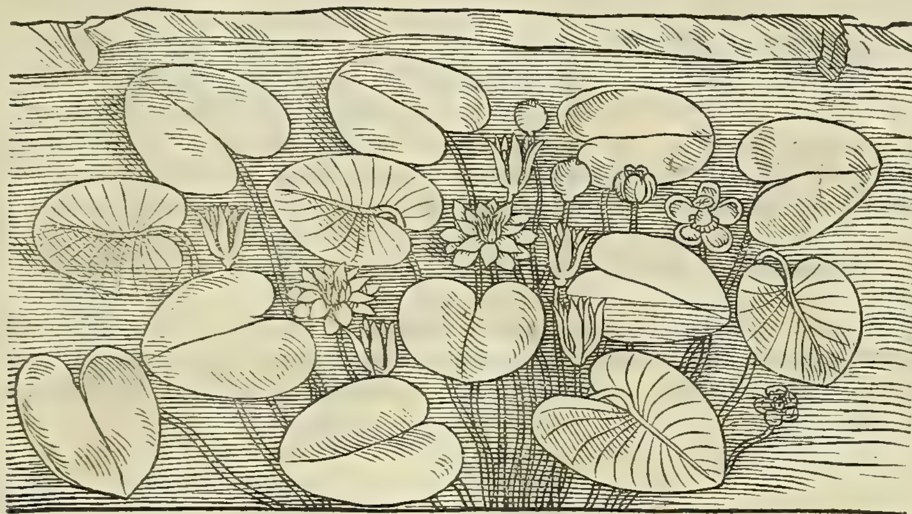
Nomina.

Νυμφαία. NYMPHAEA. CAP. CXXXI.

NYMPHAEA naſcitur in paludibus, & ſtagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, alijs in ſumma aqua, alijs demerſis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio ſimili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: nigro ſemine, denſo, & lato, lenti guſtus. Caulis eſt læuis, niger, minimè craſſus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, ſcabra, clauæ ſimilis, quæ autumno ſecatur. Sicca cum uino pota cœliacis, dyſentericiſque auxiliatur, & lienem abſumit. Radix ſtomachi, ac ueſicæ doloribus illinitur: uitiligines ex aqua emendat: impoſita cum pice, alopecijs medetur. eadem contra ueneris inſomnia bibitur: ſiquidem ea prorſus adimit. pota aſsiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem ſemen potum efficit. Nymphææ nomen ſibi uendicaſſe uidetur, quoniam aquoſa amet. Plurima inuenitur in Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

Νυμφαία ἑτέρα. NYMPHAEA ALTERA. CAP. CXXXII.

EST ET altera nymphæa, cuius flos blephara dicitur, folijs antedictæ: radice alba, ſcabra: flore luteo, nitente, roſæ ſimili. Huius ſemen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Naſcitur in Theſſalia, amne Peneo.

NYMPHAEA *utraq; ſeplaſiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Naſcitur ubiq; frequentiſsima in paludibus, lacubus, & aquis ſtagnantibus. Vnde non mirum, ſi ea ſit uulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm ut indicari deceat. Veruntamen Fuchſius medicus ætatis noſtræ clariſsimus in libro illo de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias eſſe Græcorum Nymphæas, alias Arabum, ut eius uerba, quæ hìc ſubijciam, apertè ſatis declarant. Nymphææ, inquit, ſeplaſijs Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioſcorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaq; ſententia ſemine potius & radice medicis utendum erit, quæ, ut ijdem teſtantur, refrigerandi & exiccandi poteſtatem obtinent. Arabes contrà floribus eſſe utendum præcipiunt, illiſq; refrigerandi in tertio, in ſecundo autem humectandi uim tribuunt. Atq; hos quidem flores quarta ſpecies Nenupharis producit. quandoquidem illi præter binas, quas Greci commemorant, duas alias recenſent. Vt hinc conſtet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie eſſe omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant noſtri temporis medici, quòd ſuis Nymphæis, quæ ſunt Græcorum, humectandi etiam facultatem aſsignant. Ita Arabum ſcripta ſæpenumero errandi occaſionem medicis præbent. Et mirum planè eſt, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam eſſe & tenuium partium ſcribit. Adeo nihil eſt in uniuerſa Arabum doctrina certum ac ſolidum. hactenus Fuchſius. Huius equidem uiri alioqui eruditi iudicio tantum abeſt ut hac in re ſcribere uelim, ut potius cogar ipſum refellere, atq; Arabum doctrinam tueri: utpote qui Græcorum ſcripta bona fide referant, atq; ijs etiam addant ſi quid boni habent ſua induſtria & experientia compertum. Id quod uel hìc fiet perſpicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt, Quòd igitur Arabum nymphææ, etſi eas humectare tradant, ubi de earum floribus mentionem faciunt, eædem ſint cum nymphæis Græcorum, qui uim illam intactam*

Nymphææ conſid.

Fuch. opinio reprobata.

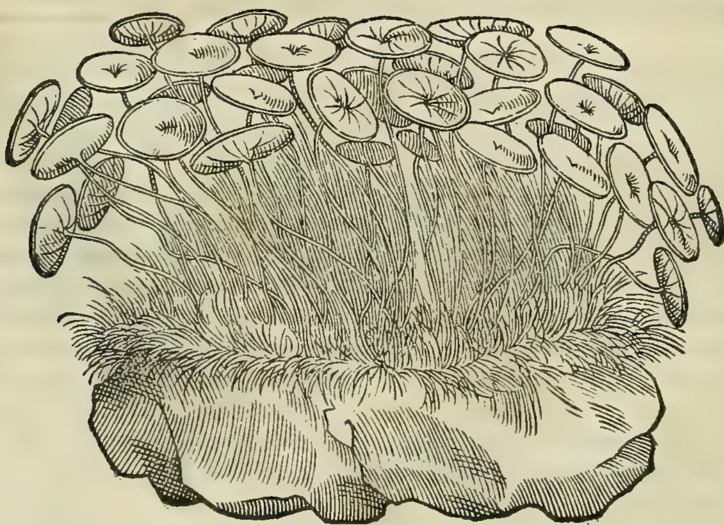
reliquerunt, facilè probari poteſt Serapionis, ac Auicennæ teſtimonio. Hi nanque, ut omittam quòd omnia ferè ex Dioſcoride tranſcribunt, non ſolùm utuntur floribus, ubi humectandum ſit, ſed etiam ſemine & radice, ubi adſtringere & refrigerare ſit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes ſuis nymphæis frigidum & humidum temperamentum adſcribant, quando ſic illis, ut etiam nobis, experimento compertum eſt, illarum flores humectare & refrigerare. Atque adeò hoc mihi non uidetur Græcorum ſententiæ aduerſari. quippe Græci ſcribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi uim habere, ſed de ſemine & radice intelligunt. Arabes uerò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores ſortitos eſſe uolunt, ut clariſſimè ſcribit Auicenna. Illud addam, quòd nihil prorſus ſit alienum à ratione, ut una eademq; planta ſuum uariet temperamentum pro diuerſa uniuſcuiuſque partis natura. Huius rei Galenus teſtis eſſe poteſt in mandragoræ mentione, ubi ſcriptum reliquit eam radice refrigerare & exiccare, fructu uerò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod uidetur facere Fuchſius) exprobrandi: ut qui non ſine magna mortalium utilitate Nymphææ flores in uſum medicum aſſeruerint. quòd à ueteribus Græcis, quantum nobis conſtat, prætermiſſum eſt. Porrò uerisimile non eſt, quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint ſeminis & radicis facultates. Nam ſi Auicenna exiſtimaſſet earum ſemen & radicem eiuſdem eſſe cum floribus temperamenti, illis utique non fuiſſet uſus ad dyſentericos, ad ueneris inſomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida ſiccaq; requirunt medicamenta. Sed illud nobis obijcietur, ut contendant non eas eſſe Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albaſaris inter nymphæas recenſeat plantam, quæ tenuium partium eſt, & calidam naturam habet. Nos id nihil eſſe dicimus, neque hoc nobis ita ut Fuchſio mirum uidetur. Vt autem non miremur Arabibus traditam eſſe nymphæam, cui uis inſit calida, facit tertij ſemperuiui exemplum in Dioſcoride. etenim is tertium ſedi genus depinxit, eiq; uim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametſi reliqua duo ſedi genera eidem Dioſcoridi refrigerent, atque iiſdem Galenus tertiam refrigerandi ſedem aſsignet. Cæterùm in quibuſdam Bohemiæ lacubus Nymphæa parua naſcitur, folio quidem nymphææ, ſed braſsicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, ut in cappari: ſemine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi uidere, quàm in Bohemia.

Vires ex Galeno. *Nymphææ facultates retulit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Nymphææ tum radix, tum ſemen deſiccandi uim habet citra morſum. Itaque uentris profluuia cohibet, ſemenq; ſiue per inſomnia, ſiue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dyſentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris eſt facultatis, ut & muliebri profluuio medeatur. Verùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro auſtero bibitur. Porrò nonnullam etiam abſtergendi uim obtinent, ita ut & alphos ſanent, & alopecias. Ad alphos uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior eſt ea, cuius radix nigra eſt, ſicut ad alia, cuius alba.*

Nomina, *Νυμφαία Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofan, ſeu Nilufar: Italis, Nimphea: Germanis, Gelb, Vueiſz ſeebluomen, & Haruurtz: Hiſpanis, Eſcudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc de eau, Launet de eau, & Lis de ſtang.*

Ἀνδρόσακες. ANDROSRCES. CAP. CXXXIII.

ANDROSACES herba eſt amara, † tenues ſpargens iuncos, ſine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus ſemen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copioſam hydropicis urinam ciet. Idem effectus eſt ſemini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

Androſacis conſider.

ANDROSACES *ex Syria, quod ſciam, non deferatur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam naſci poſſe nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum eſt in Hetruriæ maritimis, cuius hìc picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibusdam Androſaces exiſtimetur. Idipſum ad me miſit hoc anno Piſis Lucas Ghinus medicus clariſsimus, & rei herbariæ peritiſsimus: à quo (ſi is illi opinioni ſubſcriberet, & Androſaces in Italia naſceretur) non mihi ex eo diſſentiendum eſſet, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribaſius ex Dioſcoride tranſcribens habet) tota candida ſpectatur.*

Androſacis uires ex Gal.

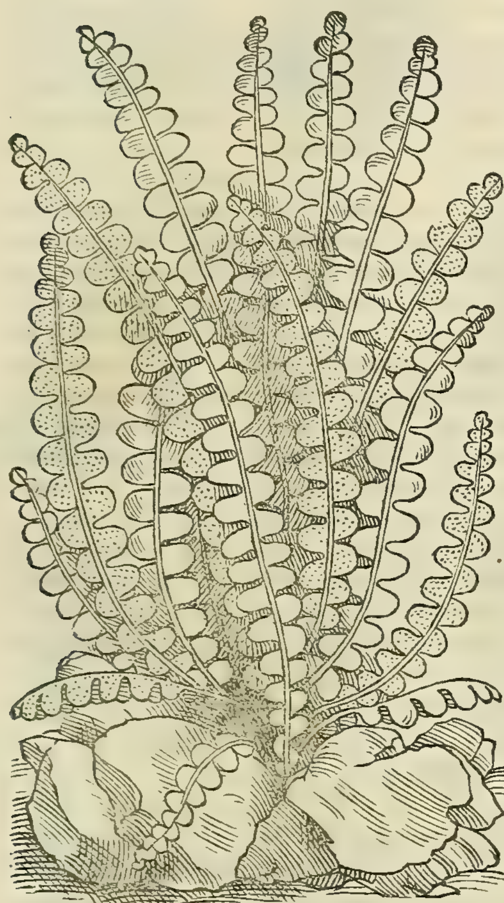
Androſacis meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Androſaces humida, & acris herba eſt. Poteſt autem reſiccata, exhibitaq; tum ipſa, tum fructus eius magnopere urinam mouere, & nimirum diſcutere, & deſiccare.

Nomina.

Hæc planta ut Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androſaces dicitur: Italis, Androſace.

† *In uulgatis exemplaribus hoc loco ſcriptum reperitur λεπτή, hoc eſt tenuis: quam uocem, ut ſuperuacaneam, omiſit Ruellius. In Oribaſio uerò λευκή, id eſt, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice uertit Marcellus. Cæterùm non deſunt, qui ubi paulò pòſt ἄφυλλος, hoc eſt, ſine folijs legitur, ἔμφυλλος, hoc eſt, cum folijs legendum putent.*

Ἄσπληνον. ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

ASPLENVM aliqui ſcolopendrion vocant, alij ſplenion, alij hemionium: folijs eſt multis, ſcolopendræ animali ſimilibus, ab radice una prodeuntibus. Naſcitur in parietibus, ſaxiſque ſiliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, ſubter flaueſcentia hirſutaque, ſupernè uiridia. Vim hanc habent folia in aceto ferueſacta, ut per dies quadraginta pota lienem abſumant: quibus etiam contritis lienem ex uino illini oportet. ſtranguriæ, & regio morbo prodeſt, ſingultum ſedat, calculos in ueſica comminuit. Conceptum adimere creditur, per ſeſe, aut cum muli liene appenſa. Tradunt noctu, ſilente luna, huius rei gratia effodiendam.

Aſpleni conſideratio.

ASPLENVM, *ſiue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum ſcripta ſequuntur, Cetrach barbara uoce uocatur. Nec diu eſt, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach eſſe legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea uniuerſa herbariorum ſchola Aſpleni loco phyllitim, quam etiam uulgò Linguam ceruinam appellant, ſuis immiſcebant medicamentis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum eſt, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è ueteribus noſtris ſeplaſiarijs, qui ut ſuam potius pertinaciam, quàm ueritatem ipſam tueantur, nullo pacto ſibi perſuaſum eſſe uolunt, phyllitim non eſſe legitimum Scolopendrium: eo tantum argumento pertinaciter innixi, quòd ſui maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quòdq; eam ſpleni ſemper maximè profuiſſe experimento cognouerint. Qua tamen in re prorſus aberrant, ut ex Aſplenij notis facilè ab omnibus intelligi poteſt: ex quibus apertiſsimè cognoſcitur, nil aliud eſſe Aſplenum, quàm ipſum Cetrah uocatum.*

Quorundam error.

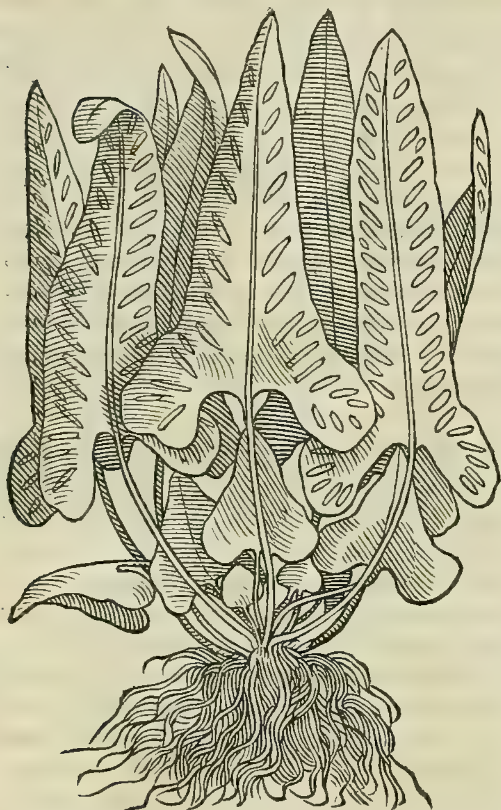
Nec deſunt præterea, qui obnixè contendant, Cetrach non eſſe Aſplenum, quòd ſcripſerit Dioſcorides naſci Aſplenum folijs polypodij, ſiue filiculæ, quibus tamen ipſius Ceterach folia non undequaq; reſpondere uidentur. Verùm ſi ij, qui ita obijciunt, eam uidiſſent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs anguſtioribus, & admodum uirentibus, ijs in poſterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occaſio ſublata eſſet. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquàm ſimili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; eſt ſimilitudo, ut mihi primùm hanc herbam inſpicienti ea fermè uiſa ſit uerum Aſplenum: quæ tamen effoſſa radice ſtatim pro filicula agnoſcitur. Præſtantiſsimum aſplenum in Creta naſcitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes Gnoſon, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam ſpectat, pecoribus ſine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera uerò parte, quæ ad Gnoſon eſt, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat.

Aſpleni uires ex Galeno.

Aſpleni uires paucis perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba eſt. Hac utiq; ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Cæterùm ſunt qui exiſtiment Aſplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, ſed diuerſas omnino plantas repræſentare, Galeni authoritate freti. Quippe qui libro V. cap. XII. ſimplicium medicamentorum de his differens, quæ obſtructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aſpleno ſegregaſſe manifeſtè uideatur, cùm inquit. Maiores lienis obſtructiones uehementiora deſiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, ſcolopendrium, & ſcillam,

& scillam, & eam, quæ idipsum nomine repræsentat asplenos appellata. Hæc certè uerba differentiam fieri apertè declarant. Galeni locus suspectus. *Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, quòd hoc in loco præter Galeni sententiam accreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo sit scriptura uel librariorum incuria, uel nimia alicuius scioli diligētia: quòd in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus sigillatim differit Galenus, nusquam, quod inuenerim, Scolopendrij meminerit, sed tantùm Aspleni, cuius etiam uires (ut suprà retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium, uel per Asplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in sequenti commentatione dicemus. quandoquidem hemionitis (ut ipse Galenus scribit lib. IX. cap. II. de comp. medic. secundum locos, ubi ea pharmaca ab Andromacho conscripta recenset, quæ epota splenicis siue lienosis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Asplenum, ab alijs Scolopendrium appellata est. Quare non esset mirum, si loco prædicto Galenus accepisset asplenum pro hemionitide: præsertim quòd hæc herba quoque eam uim sortita est, qua lienem absumere potest.* Nomina. *Illa planta, quæ Græcis* ἄσπληνον, *Latinis quoque Asplenum, & Scolopēdrium appellatur: Mauritanis, Scolofendrion, seu Sculufendrium: officinis, Cetrach: Italis, Aspleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hispanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.*

Ἡμιονῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

HEMIONITIS, quam aliqui splenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neque semen, neque caulem gignit. in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

Hemionitidis consider. FALLVNTVR *procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plantam, quam seplasiariorum uulgus Linguam ceruinā, perperamq; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alioqui doctißimos, & Fuchsium pariter eos secutum errare euidentißimis, ut puto, argumentis ostendimus; idcirco superuacaneum esse duximus hìc eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra uiros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum est ueram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus dißidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnum Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerunt hortos; sed nos quoque hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario Romano rei herbariæ peritißimo, qui Hemionitidis plantam, cuius picturā damus, ad nos Patauio misit. Equidem credidimus iamdudum unà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim unam tantùm Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. XXV. cap. V. ita scriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cùm postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, non hemionion legendum fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucrio nullis notis differre. Cæterùm inter hemionium, & asplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd scripserit libro XXVII. cap. V. Asplenum sunt, qui hemionion uocant. Sed equidem uereor, ne & ipse in errore uersetur. quandoquidem Dioscorides non modò utriusque historiam diuersis capitibus descripsit; sed etiam asplenum nusquam, quod sciam, hemionitim appellari ait: tametsi contrà Hemionitim non asplenum, sed splenion à quibusdam uocari tradiderit. Sed posteaquàm Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt* Lunariæ minoris descriptio, & uires. *herbam illam, quæ à chymistis* LVNARIA *minor, & ab alijs ob semen racemosum Lunaria botryitis cognominatur, cùm & ipsa miris in medicamentis polleat uiribus, non prætereundum duxi, quin hìc de ea aliquid dissererem. Hæc itaque breuis est planta, dodrantali ferè altitudine. Caule constat simplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramusculus, costæ effigie: cui folia sunt utrinque septem annexa, lunata, crassa, firmaq;, braßicæ marinæ modo. Flores profert in summitate caulis, oxalidis minoris instar: semine ruso, rotundo, minutoq;, in uuæ modum racematim cohærente. Vis totius plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemq; intrinsecis, atq; extrinsecis corporis fracturis sanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocœlas. Datur utiliter, commodeq; dysentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas uteri fluxiones supprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depascuntur, ubi hæc copiosa prouenit, aulsis ab ea clauis, suos ferreos calceatus amittere, & ob id uulgò à nonnullis Sferra cauallo appellari. Sed perperàm, meo quidem iudicio, quòd alia sit planta, quæ uel ab ipso effectu legitimè sic fuerit appellata, uel quòd semen proferat ferreis equorum calceis simile.*

Magnifaciunt

LVNARIA MINOR.

Magnifaciunt hanc quidam, præsertim chymici, eamq; pluris ferme æstimant, quàm aurum. Sed quàm isti in suis uanis opinionibus deludantur, ipsi magno sæpe suo damno experiuntur. Est & alia herba, quam aliqui similiter Lunariam minorem nominãt, quæ in scrobium ripis, & aggeribus uligine madentibus, secus uias plerunq; nascitur. Serpit hæc humi iunceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi similibus, quæ Vinca peruinca *uulgò uocatur, in quibus à radice ad summum ex utroque latere breuibus interstitijs folia exeunt craßiuscula, rotunda, paruorum nummorum speciem referentia: unde à nonnullis* Nummularia *dicta est. Sunt qui existiment, hanc esse* Elatinem. *Verùm quia* Nummulariæ *dictæ folia pilosa non sunt, sed læuia: quia præterea non nascitur in segetibus & cultis, sed in scrobium aggeribus & uliginosis locis; ideo ijs non poßum adstipulari. Hæc quoq; glutinandi, & cohibendi facultate prædita est. Sed iam, ut nostri moris est,* Hemionitidi *suæ reddantur uires ex* Galeno, *qui eas retulit libro* VI. *simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hemionitis simul & adstrictionem, & amaritudinem poßidet: quamobrem cum aceto pota lienosis auxilio est. Ea ut Græcis* ἡμιονῖτις, *ita etiã* Hemionitis *Latinis, &* Hemionite *Italis uocatur.*

Lunaria minor alia.

Hemionitidis uires ex Gal.

Nomina.

Ἀνθυλλίς. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

ANTHYLLIS duplex est. quædam enim lenti simillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Nascitur in salsis terris, & à sole illustratis, non insulso gustu. Altera est folijs, ramulisque aiugæ similis, hirsutioribus tamen, breuioribus, & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, vrinæ difficultati, renibusque plurimùm prodest. Tritæ, vuluæ pituitas emolliunt, cum rosaceo, & lacte impositæ. vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ similitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulso, comitiales sanat.

PRIMAM, *aut alteram Anthyllida, quæ* Dioscoridis *historiæ respondeat, non equidem hactenus in* Italia *reperi, aut repertam uidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat.* Ruellius *hanc posteritati* Salsolam *uocatam fuisse tradit, quòd ex ea salem fieri memoriæ proditum sit.* Fuchsius *uerò in libro illo de componendis medicamentis, quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ* Kali *Mauritanis dicitur, de qua nos disseruimus libro superiore in* Atriplicis *commentatione, Anthyllidem esse. nam ubi* Aluminum *genera expendit in fine fermè sic inquit.* Alumen, *quod* Catinæ *appellant, ex herba combusta conficitur,* Cali *Mauritanis dicta, Græcis* Anthylide & Trago. *Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur* Fuchsius *una cum* Amato Lusitano, *à quo illum hanc uanam opinionem accepisse facilè suspicor. In primis nanque non uideo ego, quomodo fieri poßit, ut* Cali *Mauritanorum duas poßit legitimè Græcorum plantas repræsentare,* Anthyllida & Tragum. *quæ quidem genere, forma, notis ac uiribus inter se maximè differunt, ut in ea* Apologia, *quam in illum* Lusitanum *scripsimus, latius ostendimus. Deinde nobis planè subit mirari* Fuchsium, *uirum alioqui doctißimum & in re medica adeò clarum, ut primas ferat in* Germania, *quòd* Lusitani *illius ineptias tam religiosè sit secutus, ut hîc contentus protulisse* Anthyllidem *esse herbam* Cali, *neglexerit præterea* Anthyllidis *genera, quæ* Dioscoridi *duo sunt, expendere: atque genus explicare, quod* Cali *esse putabat. At re uera* Cali *(quantum ego sentio) nec primam, nec alteram* Anthyllidem *exprimit, neque etiam* Tragum. *Etenim hoc sine folijs nascitur, sed eorum uicem explent aculei, adeò ut tota planta spinis horrida spectetur. Illa uerò* Anthyllis, *quam primo generi adscribit* Dioscorides, *lenti simillima est. Porrò alterum eius genus (teste* Dioscoride *) folijs ramulisq; aiugam æmulatur, hirsutioribus tamen, breuioribus & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba* Cali, *gustanti salsa, prorsus desiderantur. Vtriusque* Anthyllidis *meminit* Galenus *libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Anthyllis *duplex est, sed utraque modicè desiccat, ut & ulcera glutinet. Cæterùm altera, ea scilicet quæ chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeò ut & comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergere potest. Quæ herba Græcè* ἀνθυλλίς, Anthillis *item Latinè, &* Anthillide *Italicè nominatur.*

Anthyllidis consideratio.

Fuchsij opin. damnata.

Vires ex Gal.

Nomina.

Ἄνθεμις.

Ἄνθεμις. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

ANTHEMIDIS genera tria, tantùm flore distantia: rami dodrantales, fruticosi, alis multis concaui: tenuibus foliolis, paruis, numerosis: rotundis capitulis: floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Nascitur in asperis, & iuxta semitas. colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandique. Potu, & insessione, pellunt menstrua, partus, vrinam, calculosque: aduersus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem suffusam expurgant: iocinerum uitia sanant. Decocto earum vesicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè heranthemon uocant. Ea cui leucanthemo nomen est, item quæ chrysanthemon dicitur, vehementius vrinam ciunt. Aegilopijs illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo vtuntur, teruntur que in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dumque ingruit necessitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars una, modò contrà floris partes duæ, & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus. bibere autem oportet in uino mulso diluto.

Anthemidis consideratio.

ANTHEMIS, quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta est, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verùm quanuis tres Anthemidis species florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioscorides, eamq; cæteris ad calculos præstare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum uerò purpurei bubonij modo insunt; pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus constat intus aureis, foris folijs albicantibus circumseptis: quòd hæc cæteris frequentior, copiosiorq; inter segetes in campis proueniat, oleatq; suauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis sanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Vidimus tamen nos utrasque pluries in Italia.

Anthemidis uires ex Gal.

Anthemidis meminit Galenus lib. III. simplicium medicamentorum, sic scribens. Chamæmelum tenuitate quidem rosæ persimile est, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter laßitudinibus, ut si quid aliud confert, doloresq; sedat, mitigatq;. Præterea tensa remittit, & laxat, quæq; mediocriter dura sunt emollit, quæq; constipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uisceris alicuius inflammationes infestant, discutit, ac dissoluit. ac præsertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum sapientibus soli consacratum est, febriumq; omnium remedium putatur. Verùm hac quidem in re à ueritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq; quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex uiscerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium chamæmelum uel strenuißimum est, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondrijs, ut si quid aliud, gratum existit. Meminit etiámnum libro VI. eorundem simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copiosius est, diceturq; nunc summatim, quòd calefacit, & desiccat in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἀνθεμὶς, & χαμαίμηλον, Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hispanis, Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille.

Παρθένιον. PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PARTHENIVM, aliqui amaracon uocant, folijs est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subuiroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendū in duritia vuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

PARTHENIVM.

SERITVR Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in ijs ſatum; ſed in alijs quoq; locis ſponte prouenit. Folio eſt coriandri, amaro ſapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetruſci Matricariam, & ab amaro ſapore, Amarellam uocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem ſententia, in Parthenij hiſtoria Braſauolus, & Fuchſius, uiri alioqui doctiſsimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd concordes ſibi perſuaſerint (ut ſuperius in Artemiſiæ commentario, eorum errorem exploden-do, diximus) Matricariam, ſiue Amarellam uulgò uocatam eſſe illud Artemiſiæ genus, quod ſecundo loco à Dioſcoride repræſentatur: utpote qui non rectè expenderint hanc eſſe legitimum Parthenium. Porrò contendunt Braſauolus, & Fuchſius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm iſti clariſsimi medici magno in errore uerſentur, iudicent ij, qui probè ſciunt Cotulam fœtidam folio eſſe fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriandri: neque ſapore uſqueadeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoq; Parthenium uocauere, illam ſcilicet, quæ in parietibus naſcitur detergendis uitreis uaſis aptiſsima, ut Galenus ipſe teſtatur lib. VI. ſimplicium medicamentorum, & Plinius libro XXII. cap. XVII. naturalis hiſtoriæ. Nec deſunt etiam, qui uelint mas Parthenium appellare Athanaſiam, quam & TANACETVM uocant ſeplaſiarij, cuius etiam ſuperius de Artemiſia differentes mentionem fecimus, & hîc modò effigiem damus. Quorum equidem ſententiam magis probandam cenſerem, quàm eorum, qui tertium Artemiſiæ genus Tanacetum eſſe contendunt. Vtuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus diſcutiendos, item ad lumbricos ex uentre pellendos. Vtuntur et ad frangendos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commendant: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in ſimplicium medicamentorum cenſu Galenum meminiſſe non reperio. Eius nomen Græcum eſt ϖαρθένιον, Latinum ſimiliter Parthenium: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, ſiue Alachuam: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum, Muotter kraut, & Mettram: Gallicum, Matricaire.

Parthenii cōſideratio.

Tanacetum, & eius medicinæ.

Nomina.

TANACETVM.

Βούφθαλμον. BVPHTHALMVM. CAP. CXXXIX.

BVPHTHALMON, quidam cachlam uocant, caules emittit tenues, molleſque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi ſimilitudine, unde nomen traxit. Circa oppida naſcitur, & in campeſtribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiaſq; diſcutiunt. Aiunt epotam poſt exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

NON *parum profectò inter ſe uariant de Buphthalmo recentiorum ſententiæ, ut herbam, quæ ipſum legitimè repræſentet, decernant, & oſtendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus naſcentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior eſt, folio nonnihil in ambitu ſerrato, flore intus melino, extrà uerò candidiſsimis foliolis undiq; circundato, anthemide maiore, eſſe legitimum Buphthalmum. Alij uerò, quibus adſtipulatur Fuchſius, aliam ab hac herbam uerum Buphthalmum eſſe contendunt, uulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam uocant. Sed cur horum ſententias comprobem, ſanè non habeo. quippe quanuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum*

Buphthalmi conſider.

BVPHTHALMVM.

BELLIS.

phthalmum referat; flores tamen in medio melini; & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturæ non utiq; respondent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphthalmum. *Siquidem cùm diligentissimè scripserit* Dioscorides *uulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum uerò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit usus diligentia in describendo* Buphthalmi *flore, quem tamen luteum in uniuersum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in uulgari parthenio conspicitur. Cùm itaq;* Buphthalmum *luteo planè flore præditum esse debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro* Buphthalmo *prædictas, aut similes plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor,* Buphthalmum *ad me attulit hoc anno* Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, *iuuenis spectatæ in philosophia, ac medicina eruditionis, mihiq; perinde ac filius charissimus, quod in nullis prorsus notis à* Dioscoridis *descriptione dissidet, ut eius effigies, quàm hìc damus, abunde demonstrat.*

Buphthalmi uires ex Gal.

Buphthalmi uires retulit Galenus *lib.* VI. *simplicium medic. ijs uerbis.* Buphthalmum, *inquit, sic appellatum est à floribus, qui figura quidem boum oculis uideantur adsimiles, colore autē anthemidis floribus simillimi sunt, sed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uehementius discutiunt, adeò ut duritias sanent cerato misti. hæc* Galenus. *Vbi, ne quid nobis obstet, animaduertendum est, quòd* Galenus, *qui* Buphthalmi *flores anthemidis floribus simillimos reddit, de ea tātùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert.*

Bellidis historia, & uires.

Sed quoniam de Buphthalmi *flore differenti mihi* BELLIS *sic à* Plinio *uocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum esse duxi, hoc in loco eius historiam, & uires recensere.* Bellis *igitur in* Italia *trium est generum. Primum in hortis seritur: cætera in pratis, & campestribus nascuntur.* Hortense *herbula est folijs longiusculis, in cacumine subrotundis, solo procumbentibus, et in rotæ modum radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim serratis: è quorum medio cauliculi prodeunt uillosi, flexibilesq; : in quorum cacuminibus anno ferè toto flores emicant, centrò tenus aurei, per ambitum uerò foliolis duplicibus in purpuram rubentibus circundati, coronis texendis aptissimi. Alterum in pratis plerunq; nascens, folijs, & cauliculis constat hortensi similibus, maiusculis tamen: sed flore intus melino, circùm uerò cādido, anthemidis modo. Hoc, quòd primo statim uere floreat,* Hetrusci *appellant uulgò* Primo fiore, & Fiore di primauera. *Tertium cæteris maius assurgit, flore prædicto non dissimili, sed maiore: folijs etiam maioribus, magisq; serratis, caulibus lignosis, interdum cubito altioribus, non nisi æstate florentibus. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) ualent in strumis, & capitis fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem usq; penetrarunt, in quem usum* Bellim *potionibus inserūt. Sunt & qui* Bellidis *genera laudent ad ischiada, & paralysin.*

Nomina.

Βούφθαλμον *sic Græcè, Latinè uerò* Buphthalmum, & Oculus bouis *dicitur: Arabicè,* Bihar: *Italicè,* Buphthalmo, & Occhio di bue.

ΓΛυκυσίδη. PAEONIA. CAP. CXL.

PAEONIA, siue glycyside, Græcis aliquibus pentoboron dicitur: sunt qui Idæos dactylos radicem pæoniam uocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò smyrnij more diuiduntur. Summo caule siliquas emittit amygdalis similes: in quibus, cùm dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inueniuntur, & in medio

PAEONIA.

medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, ut in hastula regia. Fœminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses amygdalæ magnitudine pota: uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regium morbum, & renum, ac uesicæ dolores. decocta in uino aluum sistit. Rubra grana rubentes menses sistunt, decem uel duodecim pota in uino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur suppresionibus nocturnis, uuluæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsa, aut uino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

PAEONIA *fœmina planta est uulgaris notitiæ: mas uerò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocornelienisis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus.* Pæoniæ consideratio. *Pæoniæ uires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simpl. med. ubi ita scriptum reliquit. Glycysida, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicē habet læuiter adstringentem cum quadam dulcedine: etsi pluscululm dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quātitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam iecur obstructum, & renes. Sed hæc efficere nata est, quà acris, et subamara est: qua uerò quiddam etiam adstrictorium obtinet, uentris fluxiones sistere potest. Verùm eā tunc in austerorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit.* Vires ex Gal. *Est autem facultate omnino resiccatoria uehementer, ita ut non desperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidem uidi puellum quandoq; octo totis mensibus morbo comitiali liberum, ex eo quo gestabat radicē tempore: ubi uerò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, protinus morbo correptus est. rursusq; suspenso in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò uisum est mihi satius esse denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaq; erat aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attactas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice assiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm destillationes, & grauedines desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assiduèq; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq; postea cuiuspiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonsillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc uerò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium, & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum, aut paulò calidius.* Galeni historia. *Hæc planta Græcis λυκυασίδη, & παιονία, Latinis item Pœonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Penoesne, & Pinoine.* Nomina.

Λιθόσπερμον. LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

LITHOSPERMON à seminis duritia nomen accepit. Folijs est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: folijs longis, inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut semine cum uino albo poto calculos frangat, pellatque urinam.

Φάλαρις. PHALARIS. CAP. CXLII.

PHALARIS cauliculos emittit zeæ culmis similes, à minutis, ac nullius usus radicibus, multos, duûm palmorum geniculis cinctos, graciliores tamen, ac dulces: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino succus ad uesicæ cruciatus utilissimè bibitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

LITHOSPERMVM MAIVS.

LITHOSPERMVM MINVS.

Lithospermi consider.

LITHOSPERMON *hodie seplasiarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti Milium solis nominant. Licet rectius fortasse Mauritanorum quoq; imitatione ab illis Milium Soler uocaretur. Quandoquidem hæc planta (ut scribit* Serapio *testimonio* Aben Iuliel*) frequens nascitur in montibus Soler: unde illi aptius fortè à loco, quàm à sole cognomentum imponeretur.* Huius milij, utcunque cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legitimum est *Lithospermon, quóue* Hetruria *satis referta est. minus, quod longè frequentius ubiq; in* Italia *gignitur. Hoc utiq; non temere existimauere nonnulli esse Phalarida, quòd semen proferat milio persimile, subcandidum, & oblongum. Quibus facilè subscribi posset, si planta hæc culmis geniculatis, ac etiam folijs zeæ similis spectaretur, quòd* Oribasio *Phalaris non modò culmos fundat zeæ similes; sed etiam folia. Ex ijs equidem notis, quæ planè in Milio solis minore desiderantur, cogor illis non adstipulari. Quin potius adducor, ut certò credam Phalarim esse plantam ab illa diuersam: eamq; fortasse, cuius aliquando picturam dabimus, quæ in syluestrium frugum genere, à quibusdam recensetur, adeò ut non desint etiam qui hanc appellent Syluestre milium. Est enim culmo, & folio zeæ, & semine candido & oblongo, milij ferè magnitudine.*

Fuch. error.

Cæterùm Fuchsium, *uirum alioqui doctissimum, Lithospermum Dioscoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs pro uero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. Idem nihil minus deinde mihi quidem uidetur errasse in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: ubi scriptis tradidit* Lithospermi *genus esse plantam illam harundinaceam, ex cuius seminibus, quæ nos* Lacrymas *uocamus, fiunt orbiculi, quibus filo traiectis utuntur mulieres ad suas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniam confutauimus in* Apologia, *quam aduersus* Amatum Lusitanum, *quem fortè secutus est* Fuchsius, *scripsimus, hic ut satis alibi explosam relinquimus.*

Lithospermi hist. ex Plin.

Lithospermon, ut herbam summa admiratione dignam, eleganter descripsit Plinius *lib.* XXVII. *cap.* XI. *cuius hic uerba subijciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui egonychon uocãt, alij diospyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis surculosis, crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas ueluti barbulas, et earum in cacuminibus lapillos candore, et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uerò lapidea. Ipsi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur et in* Italia, *sed laudatissimum in* Creta. *Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conspexi. Tantus est decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascẽtis. Iacere, atq; humi serpere authores tradunt. Ego uulsam, non hærentem uidi. hactenus* Plinius.

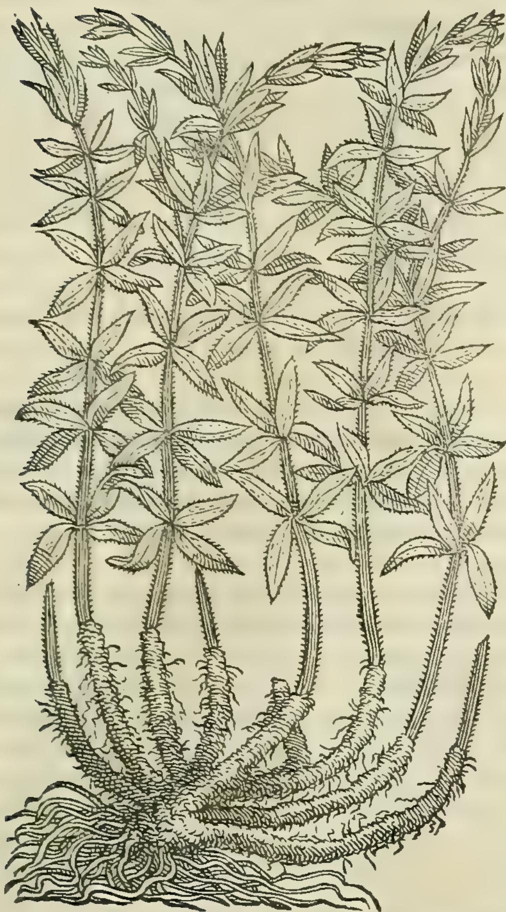
Phalaridis uires ex Gal.

Lithospermi in simplicium medicamentorum libris, Galenum meminisse non inuenio. Verùm *Phalaridis, quam phalerim nuncupat, uires reddidit libro* VIII. *eorundem, sic inquiens. Phaleridis herbæ tum succus, tum semen, tum folia potu auxiliari creduntur uesicæ doloribus, ceu in sese habeant quidpiam tenuium partium, & calidum.*

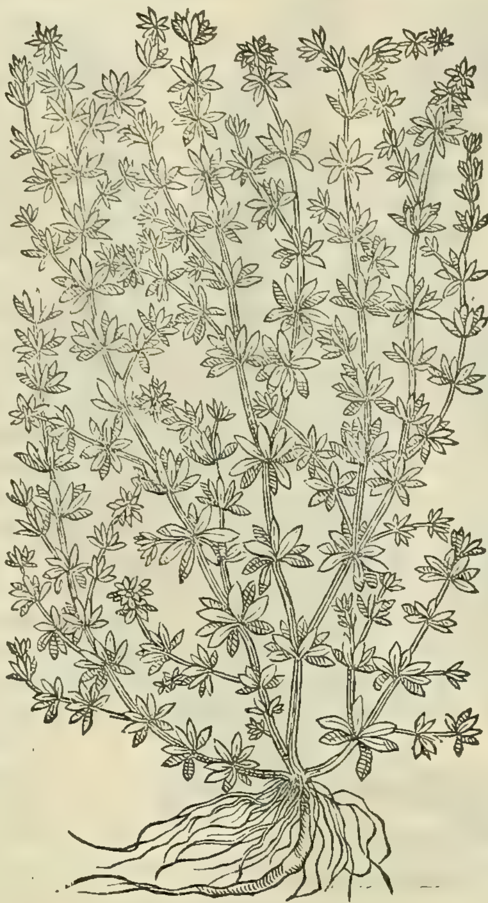
Nomina.

Quod Græci λιθόσπερμον, *Latini quoq; Lithospermum uocant: Mauritani, Kulb, Culb, Calt, seu Calab: Itali, Lithospermo, & Milium solis: Germani, Meerhirsz, & Steinsomen: Galli, Gremil, & Herbe aux perles.*

RVBIA SATIVA.

RVBIA SYLVESTRIS.

Ἐρυθρόδανον. RVBIA. CAP. CXLIII.

ERYTHRODANVM radix rubra eſt, qua tinguntur lanæ. Vna ſponte prouenit: altera ſeritur, ut in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ: in Caria inter oleas, ut in aruis, ſolo creditur. Hanc non ſine quæſtu ſerunt: nanque maximum ex ea ſentiunt prouentum. Aſperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non diſsimiles, robuſtiores, & multò prorſus maiores: folijs per interualla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, poſtea cùm ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis. Craſſam, copioſamque urinam pellit, nonnunquam & ſanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam ſpectare. Aduerſus ſerpentium morſus, ramulos cum folijs uino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum, lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasque. albæ uitiligini illita ex aceto medetur.

RVBIA, *quam Græci* Erythrodanum *dicunt*, Hetruſcis *nullis non cognita: neq; medicis ſolùm, ac ſeplaſiarijs cognoſcitur: ſed etiam mulierculis, ac ruſticis, ijs præſertim, qui in locis habitant, ubi lanificio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisq; lanis aptiſsima eſt. Quapropter ruſtici, & agreſtes mulieres, quòd lanarũ infectores* Rubiæ *quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæſtus faciunt, ut ſibi ſuisq; uictum ſuppeditent. Mittit hanc abunde* Hetruria, *præcipuè* Senenſis *ager. Expetuntur folia noſtratibus mulieribus, quòd aſperrima ſint, ad ſtagnea uaſa detergenda: ſiquidem mirum dictu quàm pulcherrimè niteſcant, quæ* Rubiam *fuerint experta.* Rubiæ *meminit* Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Eſt autem* Rubia *tinctorum radix acerba, & guſtu amara. Itaq; quæcunq; agere dictum eſt ſuperiore libro, ubi in unum eiuſmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conſpicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & urinas craſſas, multasq;, ac nonnunquam etiam ſanguinolentas uacuet. Quin & menſes ciet, ac mediocriter quæ extersionem poſtulant, extergit: proinde uitiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam iſchiadicis, hoc eſt, coxendicum doloribus afflictis, & reſolutis, in potu cum melicrato exhibeant.* Id ἐρυθρόδανον *Græcè dicitur,* quod Erythrodanum, & Rubia *Latinè:* Paue, Fue alſabagin, *Arabicè:* Erithrodano, & Rubbia, *Italicè:* Ferber roet, *Germanicè:* Ruuia, *Hiſpanicè:* Garance, *Gallicè.*

Rubiæ conſideratio.

Rubiæ uires ex Galeno.

Nomina.

LONCHITIS ALTERA.

ALTHAEA.

Λογχῖτις. LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

LONCHITIS folia habet porri, latiora, rubentia, plurima, ad radicem circunfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis perſonis ſimiles, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius ſpectet. ſemen inuolucris clauſum lanceæ ſimile, triangulum: unde ſibi cognomentum arrogauit. radix dauci. Naſcitur in ſitientibus, & aſperis. Radix ex uino pota urinam ciet.

Λογχῖτις ἑτέρα. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

ALTERA eſt Lonchitis, quam aliqui aſperam lonchitin dicunt: folia ſcolopendrij emittit, ſed aſperiora, maioraque, ac multò magis diuiſa. Vulneribus mirum in modum prodeſt, in eisque inflãmationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem abſumit.

Lonchitidis conſid.

ETSI in compluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijsq; aſperis, & aridis locis diu multumq; perquiſiuerim primũ Lonchitidis genus: ipſum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neq; etiam ab alijs inuentum uidere. Cæterùm Lonchitim alteram iampridem uidimus ſtudio, ac liberalitate Lucæ Ghini medici clariſsimi, qui eam Piſis ad nos miſit. Hæc folia habet ſcolopendrij, aſperiora, maiora, magiſq; diuiſa, ut eius pictura, quam exhibemus, probè oſtendit. De prima Lonchitide diſſeruit Plinius lib. XXV. cap. XI. ubi ſic inquit. Lonchitis non, ut plerique exiſtimauerunt, eadem eſt, quæ xyphion, aut phaſganion, quanquam cuſpidi ſimilis ſemine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula perſonis comicis ſimilia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. naſcitur in ſitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioſcoride mutuatus eſt.

Lonchitidis uires ex Gal.

Lonchitidis utriuſq; meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita ſcribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ ſemen habet triangulare, figura lanceæ ſimile, radix potiſsimùm quodammodo ſimilis eſt radici dauci: proinde urinam ciet. Porrò eius, quæ ſcolopendriæ ſimilia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea ſunt uiridia: ſed ſicca cum aceto pota, lienes induratos ſanant.

Nomina.

Λογχῖτις ut Græcis, ita etiam Lonchitis Latinis, & Lonchite Italis uocatur.

Ἀλθαία. ALTHAEA. CAP. CXLVI.

ALTHAEA, quam alij Ibiſcum uocant, in ſyluestrium maluarum genere eſt, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine caneſcunt: flore roſaceo: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas ſit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulſa, & per ſe cum imponitur tuſa, efficax eſt contra uulnera: item ad ſtrumas, parotidas, abſceſſus, mammarum inflammationes, fracta ſedis, inflationes, neruorum rigores: ſiquidem diſcutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictum eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, terebinthináve, ut malagmatis lentor fiat, facit ad vuluæ inflammationes, præcluſionésque, in peſsis ſubdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera vuluæ, reliquiasque à partu extrahit. De-

coctæ

coctæ radicis ſuccus ex uino potus, ſuccurrit urinæ difficultati, calculoſorum cruditatibus, dyſentericis, iſchiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride ſemen ſiccumque tritum, uitiligines in ſole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à uenenatis non feriuntur. valet contra dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, aliuque profluuium. In poſca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes ueſparum, apum, ſimiliumq; aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morſibus, & igni ambuſtis illinuntur. Conſtat aquam, trita radice addita, ſub diuo addenſari.

Althææ conſideratio.

ALTHAEA à Latinis poſſet Medica ſimpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi ſignificat, etymon habere uidetur. Quocirca meritò ſcriptum reliquit Dioſcorides, Althæam id nomen traxiſſe à multitudine remediorum, & frequenti eius uſu. Ea uulgaris herba eſt, nulliſq; non cognita. Latini hanc Ibiſcum nominant. Italis uerò, corrupta à Latinis appellatione, & præpoſita malua, quòd cum ea quandam habeat cognationem, compoſito nomine Maluauiſco uulgò uocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophraſtus lib. IX. cap. XIX. de plantarum hiſtoria, ubi de ea diſſerit ijs uerbis. Et radicem Ibiſci aquam poſſe addenſare aiunt, ſi tritam inieceris, ſub diuoq; humorem poſueris. Conſtat Ibiſcus folio maluæ maiori, piloſiorique: caule molli: flore luteo: radice neruoſa, alba: fructu maluæ. caulis quoque guſtu maluam reddit. Vſus eius ad rupta, & tuſſes è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam ſi carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare poſſe affirmant: alias uim attractoriam poßidere, modo magnetis lapidis, atque ſuccini. hæc in inanimatis. hactenus Theophraſtus.

Althææ uires ex Galeno.

Meminit Ibiſci Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires ita deſcripſit. Ebiſcus, ſiue althæa (eſt autem malua agreſtis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & ſemen cætera quidem ſimiliter agunt, ut herba uiridis, ſed tenuiorum partium, magiſq; exiccatoriam, ad hæc magis exterſoriam quàm illa facultatem oſtendunt, ut & uitiligines detergant, & ſemen renum calculos confringat. Radicis uerò decoctum dyſenteriæ, alui profluuio, & ſanguinis reiectioni utile eſt, nempe cùm adſtringentem quandam facultatem poßideat.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος, & ἐβίσκος, Latinis Althæa, Ibiſcus, ſeu Ebiſcus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, ſiue Chathmie, & Roſa zaueni: Italis, Maluauiſco: Germanis, Ibiſch, & Heyluurtz: Hiſpanis, Hierua cannamera, & Marmaie: Gallis, Guimauues.

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

ALCEA ſyluestrium maluarum generi aſsignatur. folia habet diuiſa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino ueſtitos: florem roſæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut ſex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dyſentericis, ruptiſque medentur.

Alceæ conſideratio.

ALCEAM hodie paßim ferè in Italia aliqui Biſmaluam, alij Maluam ſyluestrem, nonnulli etiam Maluauiſcum agreſte nominant. Herba eſt caule, floribus, ac ſemine hortenſi maluæ perquàm ſimilis, ſed folijs longiori inciſura laciniatis, ranunculi modo. Naſcitur in incultis, campeſtribus, & agrorum, ſcrobiumq; marginibus, iuxta ſepes, uias, ac ſemitas. Alceæ radicibus non deſunt, qui althææ loco utantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum ſoluendos, tum emolliendos. Porrò Alceæ peculiari capite meminiſſe Galenum non reperio, niſi hanc ſyluestrē maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro VII. ſimplicium medicamentorum deſcribit, his uerbis. Malua ſyluestris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter eſt facultatis. Hortenſis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior eſt. Fructus eius tantò ualidior eſt, quantò & ſiccior. hæc Galenus.

Alceæ uires ex Paulo.

Cæterùm Paulus ſeorſum Alceam retulit lib. VII. ubi ſic inquit. Alcea ſyluestris maluæ genus eſt. In uino pota dyſenteriæ, & eroſionibus medetur, potißimùm eius radix.

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Italicum, Biſmalua, Malua ſaluatica, & Buon uiſchio: Germanicum, Sigmars kraut: Hiſpanicum, Malua de Vngria, & Malua monteſina: Gallicum, Bimauue.

Κάνναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

CANNABIS ſatiua planta magni in uita uſus ad robuſtiſsimos funes factitandos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: ſemine rotundo. quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus inſtillatur. Syluestris cannabis uirgas fert althææ ſimiles, minores, nigriores, & aſperiores, cubiti altitudinẽ æquãtes: folio ſatiuæ, nigriore, & aſperiore: flore lychnidis, ſubrubro: ſemine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores diſcutit, tofos articulorum diſsipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

Cannabis cõſideratio.

CANNABIS *ſatiua planta eſt adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino ſuperuacuum ſit eius faciem uerbis repræſentare. Syluestris autem quanquam in multis Italiæ locis proueniat cùm ſyluoſis, tum etiam campeſtribus; paucos tamen eſſe puto, qui legitimam oſtendant. Cæterùm ſatiuæ ſemen in cibis ſumptum planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: ſiquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit: gallinas uerò ouiferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris ſæuitia rarò oua parere ſolent, Cannabis ſemine ueſcuntur, numeroſiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu ſuo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctum, expreſſa deinde fortiter herba, terreſtrium lumbricorum cauernulis inſperſum, ſtatim eos euocat. Quod piſcatoribus acceptum referendum eſt, qui hoc ingenio uermiculos capiunt ſuis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos uermes euocat Cannabis decoctum, & ſuccus eius expreſſus, ſed etiam (ut Plinius lib. XX. cap. XXIII. author eſt) uermiculos, & quodcunque animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaque quiſpiam conijcere poteſt, eius facultatem ad interaneorum uermes haud imbecillem fore.* *Cannabis uires ex Gal.* *Cannabis meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cannabis ſemen flatus diſcutit, adeoq; deſiccat, ut ſi pluſculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi ſuccum exprimentes ad aurium dolores ab obſtructione, ut mihi uidetur, natos utantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita ſcribit. Non quemadmodum planta ipſa cannabis uitici quodammodo eſt ſimilis, ita ſemen ſemini facultate eſt ſimile: ſed plurimùm ab eo diſsidet, ut quod concoctu eſt difficile, ſtomachoq; ac capiti noceat, prauiq; ſit ſucci. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum alijs tragematibus ueſcantur. Tragemata autem uoco ea, quæ poſt cœnam, uoluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multùm autem calefacit: ideoq; ſumptum paulò largius caput ferit, uaporem ſurſum ad ipſum mittens, calidum ſimul ac medicamentoſum. hæc Galenus.* *Mulierum error.* *Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini ſeminis decoctum exhibent. quo tantum abeſt, ut morbum curent, ut etiam eius augendi occaſionem præbeant.* *Nomina.* *Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scebedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè, Zamer hanff: Hiſpanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure.*

Ἀνάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANAGYRIS frutex eſt arboris inſtar, perquàm grauis odore: folijs uiticis, uirgiſque: flore braſsicæ: ſemen in corniculis non breuibus gignit, ſubrotundum, firmum, uerſicolori facie, ſimile renibus, quod dureſcit uua matureſcente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: ſi partus hæreat, & ſecundæ, menſeſque morentur, drachmæ pondere bibuntur in paſſo: ſic & ſuſpirioſis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu ſtatim auferantur. Radicis cortex concoquendis, diſcutiendiſque adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciet.

Anagyris cõſideratio.

QVANVIS *ueteres unius tantùm Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uiſuntur genera. Maius in Apulia frequentiſsimum naſcitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs uitici proximis: flore braſsicæ racemoſo: fructu hortenſi ſmilaci ſimili, amplioribus tamen, & breuioribus paulò ſiliquis incluſo, colore purpuraſcente, uſqueadeò duro, ut aqua macerato, ſua in pertinaci duritie conſiſtat. Minus, quod rura*

ANAGYRIS.

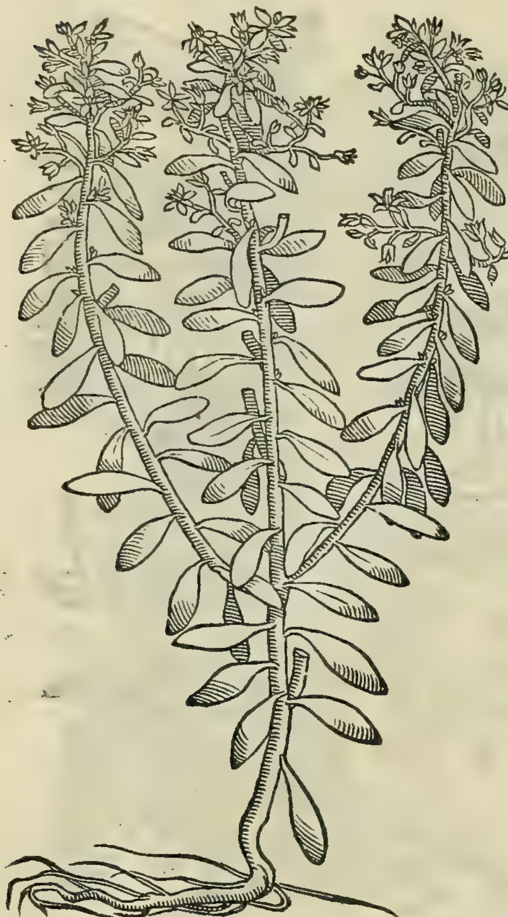
ANAGYRIS ALTERA.

ra Tridentina uulgò uocant Eghelo, maio & iunio menſibus grato in montibus ſpectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino ſimili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt geniſtæ æmula: in quibus ſemen cõtinetur eiuſdem geniſtæ magnitudine, ſed oblongum, phaſeoli modo, colore ſubnigro. Quod comedentes quandoq; ignari paſtores, ueluti legumina, crebris adeò uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quoſdam, qui ſanguinem uſque euomuerunt. Materies ligni duriſſima, quæ guaiaci modo exterius lutea eſt, interius uerò nigra. Incorrupta diu durat: proinde uinitores ex Anagyri palos factitant ſuſtinendis uitibus aptiſſimos, hosq; cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & ſagittarij ex ea ualidiſſimos arcus conficiunt. Hac planta ſcatet uallis Anania, ac uniuerſus Tridentinus ager. Cæterùm non deſunt è recentioribus herbarijs haud obſcuri nominis (quòrum opinionem tuetur Conradus Geſnerus Tigurinus uir magnæ lectionis in ſuo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis uulgari ſermone Eghelo appellari ſuprà diximus, eam ſine controuerſia arborem eſſe, quam Plinius lib. XVI. cap. XVIII. Laburnum uocat, ubi ita ſcribit. Aquas odere cupreſſi, iuglandes, caſtaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij uerbis abunde, ni fallor, cognoſcitur, quòd ut falſa, reprobanda ſit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida deſcribitur: non contrà medullitus nigra, corticè tenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli uocatæ materies planè cernitur. Præterea eghelus arbor eſt omnibus ferè cognita, quòd frequentiſſima in ſyluis reperiatur: non ea quidem uulgò incognita, ut de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum inſtar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud inſuper experientia compertum habeo (etſi contrarium aſſerat Geſnerus) quòd apes Egheli flores attingunt, nec eos aſpernantur. Hæc nimirum ſunt, quæ, meo quidem iudicio, refragantur tum Geſnero, tum omnibus ijs, qui cum eo hac in re ſentiunt. quinetiam oſtendunt, quàm magna ſit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Geſnerus montani cytiſi genus eſſe cenſet, argumento quòd folia ferat terna ueluti cytiſus, quodq; cytiſi modo ſit apibus ingrata. Sed is (pace uiri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij teſtimonio: ut qui inter cætera ſeri iubeant iuxta aluearia cytiſum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc ſimiliter teſtatur Galenus libro primo de antidotis, ubi cytiſi hiſtoriam & uires deſcribit. Et miror certè, Geſnerum illa non uidiſſe, quæ tamen debuerat, ſi omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, ut perlegiſſe conijcitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non poſſum non in ea perſtare ſententia, quam iampridem habui de planta Eghelo uocata, cùm nulla ſit firma ratio, quæ me cogat illorum ſubſcribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij eſſe exiſtimant. Quantum igitur ego ſentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, ſi ita nobis liceat eam nominare. Nanq; non ſolùm folijs, floribus, corniculis, ſemine, & omnibus deniq; notis Anagyrim prorſus æmulatur, ut eius effigies, quam

Opinio reprobata.

CEPAEA.

quam hîc damus, pulchrè demonſtrat; ſed etiam uiribus & odore, utpote qui in tota planta teter & grauis admodum ſentiatur.

Anagyris uires ex Gal.

Anagyris uires memoriæ prodidit Galenus ibro VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Anagyrus frutex eſt grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiámnum uirentia, cùm propter humiditatis admiſtionem minus ſint acria, idcirco tumentia reprimũt. At ſiccata incidentis ſunt, exiccantisq; ualenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis ſubtilium eſt partium: ſed & uomitum prouocat.*

Nomina.

Planta, quæ ἀνάγυρις *Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur:* Anagiri, *Italis.*

Κηπαία. CEPAEA. CAP. CL.

CEPAEA portulacæ ſimilis eſt, ſed nigriora habet folia,& radicem tenuem. Folia in uino pota urinæ ſtillicidio, & veſicæ ſcabie laborantibus opitulantur. maximè id præſtat,ſi cum decocto radicum aſparagi eius,quẽ myacanthon, hoc eſt, corrudam uocant, bibatur.

Cepææ conſideratio.

CEPAEAM, *quam antea in noſtris commentarijs* Italica *lingua conſcriptis, ingenuè confeſſus eram me nõdum comperiſſe, aut ab alijs compertam uidiſſe, hoc tempore* Venetijs *ad me miſit* Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus *medicus pro ætate ſua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò ſtudioſus, ut ſi aliud non eſſet, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus ſit, atq; etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea ſanè mihi uiſa eſt ita adamuſsim* Dioſcoridis *deſcriptioni reſpondere (id quod eius pictura, quam hîc damus, graphicè oſtendit) ut non dubitandum putem, quin hæc ſit uera ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim,* Galenus *non meminit in ſimplicium cenſu.*

Cepææ uires ex Paulo.

Veruntamen Paulus *eius mentionem fecit libro* VII. *inter ſimplicia, ubi eam retulit his uerbis. Cepæa portulacæ ſimilis eſt. Folia ipſius contra ueſicæ ſcabies utiliter bibũtur. Radix cum aſparago, quem myacanthinum, hoc eſt, corrudam appellant, pota, urinæ ſtillicidia, quæ ex obſtructione fiunt, abigit.*

Nomina.

Κηπαία *ut Græcis, ita Cepæa Latinis, &* Cepea *Italis appellatur.*

ALISMA.

Ἄλισμα. ALISMA. CAP. CLI.

ALISMA, alij Damaſonion appellant: folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, † laciniosa, conuexaque in terram: caule ſimplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrſi: flore tenui, candido, palleſcente: radicibus tenuibus, vt ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus. aquoſos amat tractus. Radix, ſi drachma una, aut altera bibatur, his conuenit, qui leporem marinum deuorarunt, aut à rubetis ranis demorſi ſunt, aut opiũ hauſerunt: torminibus, atque dyſenteriæ, per ſe, aut cũ pari modo ſeminis dauci, potui datur. conuulſis, & contra uitia vuluæ prodeſt. Herba ſiſtit aluum, menſtrua pellit, tumores illita mitigat.

Aliſmatis cõſideratio.

QVANQVAM *affirmat* Ruellius, *cui etiã* Fuchſius *ſubſcribere uidetur, Aliſma ſibi cognitum eſſe, uocariq; à nonnullis* Paſtoralem fiſtulam, *à quibuſdam uerò* Plantaginem aquaticam; *tamen plantago hæc, quam etiam aliqui* Barbam ſyluanam *appellant, nullis notis cum Aliſmate conuenire deprehenditur. Siquidem Aliſma folia fert plantagini ſimilia, ſed anguſtiora, & in terram reflexa: caulem mittit ſimplicem, ac tenuem. Plantago autem*

tem aquatica folijs prodit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cum itaq; ex ijs notis collatis constet, Alisma, & Barbam syluanā inter se plurimùm differre, non temerè facere uideor, quòd illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porrò plantam, quam hic pro Alismate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonorus, iuuenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quòd enim hæc omnibus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, ut iam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma: aut saltem eius effigiem exhibere, ut aliorum quoq; de ea sit iudicium. Cæterùm duo Alismatis genera Plinius constituit lib. XXV. cap. X. ubi de utroq; disserit his uerbis. Alisma, inquit, alij damasonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliâs etiam uenosa similiter: caule simplici, & tenui, cubitali: capite thyrsi: radicibus densis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius. Alisma memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Damasonium, aut Alisma. De hac herba in tertio libro tradit Dioscorides, quòd radix eius epota dysenterias sanet, & aluum sistat, atq; œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quòd autem constitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quòd abstersoriam quandam facultatem obtinet. Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum, pariter & Italicum, Alisma.

Alismatis uires ex Gal.

Nomina.

† *Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribasio refertur, neque etiam à Marcello uertitur. Vnde planè suspicor, quòd Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.*

Ὀνοβρυχίς. ONOBRYCHIS. CAP. CLII.

ONOBRYCHIS folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum radicem paruam. nascitur in uliginosis, & incultis. Herba suapte ui, si trita illinatur, tubercula dissipat: cum uino pota, strangurias sanat: illita ex oleo, sudores mouet.

NASCITVR *Onobrychis, Plinio libro XXIIII. cap. XVI. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam esse herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lauanese. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam respondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè uideatur, quòd illorum opinioni nemo rectè possit, aut debeat adstipulari. Onobrychidis uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiámnum illita ad morem cataplasmatis tubercula discutiunt: arefactæ uerò, si cum uino bibantur, strangurias sanant. Quinetiam sudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè uocatur.*

Onobrychis consideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

HYPERICVM.

Ὑπερικόν. HYPERICVM. CAP. CLIII.

HYPERICVM alij androsæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant, quoniam semen odore resinam imitatur: surculaceo frutice, dodrantali, rubescente: folio rutæ: flore luteo,† leucoio simili, qui digitis attritus sanguineum succum remittit, qua ex causa androsæmon cognominatur: subhirsuta siliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: semine intus nigro, resinosi odoris. gignitur in locis cultis, & asperis. Vrinam cit, menstrua pellit appositum: tertianis, quartanisque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus haustum, ischiadicis medetur. Folia cum semine illita, ambusta sanant.

Ἄσκυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

ASCYRON, siue ascyroides, hyperici genus est, magnitudine distans, fruticosius, maiores habēs ramos, surculosiores, rubentesque: folia tenuia: flores luteos, & fructum resinosum, hyperico non absimilem: cuius attritu digiti ferè cruentātur, qua de causa androsæmon uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos, potum in hydromelitis sextario: nam biliosa recrementa amplissimè detrahit. sed assiduè dare oportet, donec sanitati restituantur. Illinitur & ambustis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον.

ASCYRVM.

ANDROSAEMVM.

CORIS.

Ἀνδρόσαιμον. ANDROSAEMON. CAP. CLV.

ANDROSAEMON ab hyperico, aſcyroque differt, quòd fruticet ramulis ſurculoſis, ac tenuibus: rubentibus uirgis, & folijs rutæ, triplo aut quadruplo maioribus, quæ trita uinoſo ſucco manant. complures alas habet in cacumine, utrinque expanſas, pinnataſque: circa quas flores puſilli, lutei: & in calyculis ſemen papaueris nigri, inſigne lineis. Huius comæ tritæ reſinoſum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, bilioſa alui excrementa pellit. iſchiadicis maximè medetur: ſed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambuſtis illita medetur, & ſanguinem cohibet.

Κόρις. CORIS. CAP. CLVI.

CORIS, quod aliqui hypericon uocant, frutex eſt folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante, ſuauis, odoratus, acris. Potum ſemen menſes trahit, & urinas: contra phalangiorum morſus, iſchiadicos, & opiſthotonicos ex uino potum auxilio eſt: horroribus ex pipere, ſed opiſthotonicis ex oleo, aptiſsimè illinitur. Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: ſed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: ſiquidem corpus totum deſudabit, ex qua re priſtinam agilitatem recuperabit.

Hyperici, & congenerum conſider.

HYPERICVM, *Aſcyrum, & Androſæmum, eiuſdem planè generis plantæ (ut Dioſcorides inquit) eſſe uidentur. Verùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubètiora, illa uiridiora, uni maiora inſunt, alteri minora.*

minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgò cognoscuntur: eæ nanque iunio, & iulio mensibus, diuersis in locis aureis floribus ornatæ conspiciuntur, ijs adamußim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androsæmum, & Ascyrum. quippe quæ non altior dodrantali altitudine assurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suaui, ac grato. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbarijs. nascitur frequentißima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à nostris uulgò Perforata uocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, ijsq; adeò minutis, ut uisum effugiant, nisi ipsa folia sole obiecta inspiciantur. id quod silentio uidetur inuoluisse Dioscorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentißimus indagator. Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quòd scripserit lib. XXVI. cap. VIII. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri eius nigrum semen siliqua subhirsuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Constat præterea annua experientia maturescere hordeum plerunque abeunte maio: uerùm Hyperici semen non perficitur, nisi iulio, & augusto mensibus. Plinij lapsus.

In hac quoq; Hyperici historia errat Brasauolus medicus licet clarißimus, quòd uelit Hypericum ex Dioscoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob causam, id quod circunfertur, cùm flore sit melino, illegitimum esse putat; imò non aliud, quàm Rutam syluestrem, pro qua pharmacopolam secum colloquentem, id ipsum asseruare admonet. Neque in his uno tantùm, sed, quantum sentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, sed luteum florem ferre scribat Dioscorides contra Brasauoli sententiam, cùm sic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον, hoc est, florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortasse falsa interpretatione Brasauolus seductus est. Deinde quòd legitimum Hypericum pro syluestri ruta seruandum censuerit, cùm tamen in calce ferè sui uoluminis prioris sententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi seniori myropolæ rationem explicat, communis usus Hypericum Ascyrum esse declarat. Brasauoli error.

Nec secus quàm Brasauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo sentiant, Hypericum, quo utimur, primum esse syluestris rutæ genus. Quorum sententia cùm fuerit à nobis superius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abunde explosa, & improbata, superuacuum esset idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoscere uolet. Monachorũ hallucinatio.

Hyperici uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hypericum calefacit, & desiccat, tenuisq; substãtiæ est, adeò ut & menses, & urinas prouocet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus, non tantùm semen. Porrò cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambusta. Cæterùm si sicca contusa inspergas, sanabis humida, & putredinosa ulcera. Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. VI. de Androsæmo ita scribit. Androsæmum planta fruticosa, natura duplex: unum enim Ascyron, & Ascyroides nuncupatum est, species hyperici. Alterum uerò à quibusdam Dionysias appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & desiccans, ut & ambusta sanare credantur. Cæterùm in uino austero decocta, uinum ipsum magnorum uulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in simplicium medicamentorum censu, mihi incompertum est. Hyperici uires ex Gal.

Planta, quæ Græcis ὑπερικόν, Latinis similiter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiofricon, seu Reiofaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: Germanis, Sant Iohans kraut: Hispanis, Coraioncillo: Gallis, Mille pertuis, & Trucheram. Quam uerò Græci ἄσκυρον, Latini quoque Ascyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Asciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androsæmum item Latinis appellatur: Arabibus, Androseman, Androsion, siue Andresagian: Italis, Androsemo. Quæ denique κόρις Græcè, Coris etiam Latinè, & Cori Italicè uocatur. Nomina.

† *Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ uiolæ mentio; idcirco sunt qui illorum testimonio freti, uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non uideo: siquidem in Oribasio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamußim floris colore luteam uiolam repræsentat, ut nihil melius. Nos autem usi sumus uoce Græca, ne ex albo, quod fortè Marcello imposuit, aliqua poßit oriri difficultas.*

† *Quæ hìc sequuntur, in Græcis codicibus impreßis non hoc loco, sed in fine inter notha, & Dioscoridi falsò adscripta leguntur, ut quæ adscititia sint habita. Nos uerò illa huc admißimus Ruellij, ut facimus, interpretationem secuti: necnon etiam fidem codicis manu scripti.*

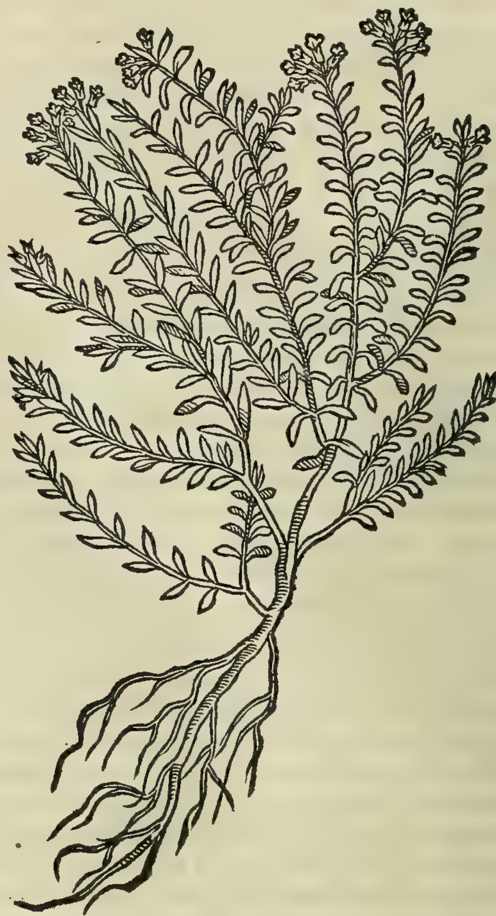
Χαμαιπίτυς. AIVGA. CAP. CLVII.

AIVGA herba in terra repens, subcurua: folijs semperuiui minoris, multò tenuioribus, hirsutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorij. Folia septem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, ischiadicos sanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitijs: torminosis prosunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti subacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis sumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris squama, & resina deijcit: apposita ex melle, uuluæ uitia extrahit: mammarum duritias discutit, vulnera glutinat: vlcera quæ serpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum est genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ speciem incuruatis, prætenuibus: coma supradictæ, flore candido, semine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, scabris: caule aspero, candido: luteis flosculis, semine iuxta alas. resipit & hæc pinum. Hæ duæ uim superioris obtinent, sed non usqueadeò efficacem.

CAMAEPITYS PRIMA.

CAMAEPITYS ALTERA.

Aiugæ consideratio.

Aiugam, *quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus Iuam arthriticam appellat, quòd ischiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obscuram. Vulgaris est notitiæ Aiuga, quæ primo generi adscribitur. Verùm postrema, quam sæpius etiã uidimus, non adeò omnibus est nota. quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem uidere non licuit.* Cuiusdã Germani error. *Cæterùm in aperto errore uersabatur Germanus ille pharmacopola, qui Brasauolum docuit Aiugam Germanica lingua uocari Vergiß mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu uersanti notißima est: quæ tamen nulla prorsus ex parte quámuis Aiugam repræsentat.* Chamæpityos uires ex Galeno. *Chamæpityos meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Chamæpitys gustu quidem amarum saporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uerò expurgat, abstergitq; uiscera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obstruitur, bonum est medicamentum. Quin & menses ducit tum pota, tum apposita cum melle. Sed & urinæ mouendæ aptum est medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porrò ipsa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putrescentia sanat. Præterea mammarum durities discutit. Est enim in siccando ordinis tertij, in calfaciendo uerò secundi.* Nomina. *Quæ herba Græcis χαμαιπίτυς, Latinis Chamæpitys, Aiuga, & Abiga nuncupatur: Mauritanis, Hamefitheos, seu Chamasithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Germanis, Ye lenger ye lieber: Hispanis, Pinilho, & Yua artetica: Gallis, Iue muscate, aut arthetique.*

LIBRI TERTII FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRIBVS ANTE' *libris, amantissime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas, seminaque. In hoc autem quarto differemus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.*

Κέστρον. BETONICA. CAP. I.

CESTRON psychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuisa, odorata, prope radicem maiora: in summis caulibus semen, ueluti satureiæ, spicatum est. Decerpta huius folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut ueratri, tenuibus. quæ ex hydromelite in potu, pituitosam uomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulsis, mulieribus vuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in uini sextario drachmæ cõtra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à serpente vulneribus illinitur. aduersus etiam uenena drachma ex uino pota conuenit: præsumpta ea, si uenenum hauriatur, nihil nocebit. vrinam ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisque uitijs drachmæ pondere in aceto mulso. concoctionem adiuuat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo consimili acida ructantibus propinatur. stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum uinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti uini cyatho: ischiadicis, renum, & uesicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant: sin aliter ex mulso. regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum uino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili uase reconduntur.

BETONICA *herba est nullis non cognita, & innumeris prædita uiribus.* Vnde Itali, *cùm aliquem laudibus familiariter extollere uolunt, uulgari prouerbio dicunt.* Tu hai piu uirtu, che non ha la Betonica, *id est,* Tu *pluribus præditus es uirtutibus, quàm* Betonica. *Scripsit de* Betonicæ *uiribus proprium libellum Antonius Musa clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba* Betonica *nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à uisibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni deniq; res sancta est.* Ce-

Betonicæ cõsideratio.

Vires ex Antonio Musa.

ſtron uocatur, & ſynchotrophon: ſiquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrſo pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: ſemen in ſummitate thyrſi ſpicato, thymbræ modo. Pollet uniuerſa planta dotibus ferè innumeris. quandoquidem tuſa capitisq́; uulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præſtat id tamen efficacius, ſi tertio quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Aiunt præterea tam ualentioris eſſe facultatis, ut oſſa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur. quod item præſtant contrita folia, & fronti ſuperimpoſita. Succus à folijs per ſe tritis expreſſus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, ſi tamen addito roſaceo in aures egelidus inſtilletur. Idem drachmæ pondere hauſtus in aquæ calidæ cyathis quatuor, ſanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit. quo fit, ut etiam uiſum acuant comeſta folia. Eadem cum ſalis momento contuſa, naribusq́; immiſſa ſanguinem inde fluentem ſiſtit. Betonicæ decoctum ex uetere uino, aut ex aceto dentium dolores finit, ſi eo os ſæpius colluatur. Herba ipſa ex tepenti aqua pota ſuſpirioſis, & anheloſis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præſertim qui purulenta extuſsiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, uentriculi dolores mulcet: iecinoris uerò, ſi ex calida hauriatur. Ex uino decocta lienis uitijs medetur. Sanat & renum uitia ex mulſo bibita, duarum drachmarum pondere: ex uino autem ueteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis ſeptem & uiginti, ad lateris, lumborumq́; dolores utiliſsimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis ſumpta, alui & inteſtinorum tormina remouet, ſi tamen à crudis non fiant ſuccis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulſæ cyathis octo epotis, commodè citatur aluus: ſanantur q́; ijs ex uino ſumptis coli inflammatione uexati. Betonica in eclegmate ex melle ſumpta nouem diebus, tuſsim ſedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pōdere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in acceſsionibus tantùm fieri debet. Idem præſtat etiam in tertianis, ſi cum pari pulegio aſſumatur. Sanat ipſo quoq; ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hauſta, trium drachmarum pondere, addita mellis uncia: calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq́; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, ſi ex calida aqua, aut mulſo duarum drachmarũ pondere propinetur. Contrita folia & illita, præciſos glutinant neruos, & reſolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte ſumpta tribus diebus, ſanguinem ore reiectum cohibent: & ex pari uini ueteris menſura, medetur ruptis, & ab alto deuolutis. Præſumpta ebrietatem arcet. Ex uino frequēter hauſta, ictericos ſanat: & ſuillo adipe admiſta, carbunculos curat. Potu ex aceto mulſo unius drachmæ pondere, uiatoribus longo itinere defatigatis uires mirificè reficit. Faſtidia abſtergit, & ſtomachicos recreat. Aduerſatur uenenis, & ſerpentium, & uenenoſorum rabidorumq́; quorumcunq; animalium morſibus non modò intus ſumpta, ſed etiã extrà emplaſtri modo impoſita. Cuniculoſa, ſinuoſaq́; ſanat ulcera cum ſale indita. Ex uino hauſta menſes ciet. Potu dolores podagricos lenit, præſertim radicum decoctum potum. idemq́; præſtant contrita folia impoſita.

Betonicæ uires ex Gal.

Betonicæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ceſtron, aut Pſychotrophon, Romanè uerò Betonica, uim habet incidendi, ut guſtus indicat. Amarior enim eſt, & ſubacris ipſa herba: id quod & particulatim edita actio oſtendit. Nam conſiſtentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abſtergitq́;. menſes quoq; ciet, & comitialibus prodeſt: tum rupta, conuulſaq́; curat, & omnibus beſtiarum morſibus ulceri illita auxiliatur. Poſtremò acidum ructantibus, & iſchiadicis bibita, auxilio eſt.

Nomina.

Planta, quæ κέςρον, & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chaſtara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: Hiſpanis, Bretonica: Gallis, Betoeſne, & Betoine.

Βρετανική. BRITANICA. CAP. II.

BRITANICA, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu adſtringentia: radicem tenuem, & breuem caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

Britanicæ cōſideratio.

QVANQVAM tradit Ruellius Britanicam eſſe plantam Italiæ cognitam, atq; ibi uulgò appellari Piatamano; mihi tamen hactenus non ſolùm nomen illud incompertum eſt, ſed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam oſtenderet. Hanc autem ſcriptis celebrauit Plinius libro XXV. cap. III. hiſce uerbis. In Germania trans Renum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq́; in genibus ſoluerentur. Stomacacem medici uocabant, & ſceletyrben ea mala. Reperta auxilio eſt herba, quæ uocatur Britanica, non neruis modò & oris malis ſalutaris; ſed contra anginas quoque, & ſerpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquàm tonitrua audiantur, & deuoratus ſecuros in totum reddit homines. Friſij, quà caſtra erant, noſtris demonſtrauere illam. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui Britanicam cenſeant eam eſſe ſtirpem, quam

Biſtortæ mentio.

herbariorum uulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facilè deprehenditur. quandoquidem etſi Biſtorta rumicis conſtet folijs; non tamē ea nigra ſunt, neq; piloſa: quinimò læuia apparent, ſupernè ruſeſcentia, & à terra quadantenus cæſia. Ad hæc Britanicæ radix ſubeſt tenuis, breuisq́;: Biſtortæ uerò craſſa, ſerpentis iacentis modo contracta, & intorta, colore rubro, non (ut Plinius inquit) nigro. Sed præterea non deſunt etiam, qui Tormentillam ſic officinis, & uulgò uocatam Biſtortæ generi adſcribant, quòd non facie, ſed fortaſſe uiribus illi reſpondeat. Quæ quoniam hìc nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideo hic

BISTORTA.

TORMENTILLA.

hic locus expoſcere uiſus eſt, ut de ea aliquid diſſeramus. Eſt itaq; TORMENTILLA *folio pentaphylli minore, ſeptenis inciſuris diuiſo: radice breui, nodoſa, compacta, rubeo colore, ſapore adſtringenti: cauliculis tenuibus, ſubrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere ſit reponenda. Sunt qui à ſeptenis foliorum diuiſuris* Heptaphyllon *hanc uocent. Herbarij compertum habent, hanc iiſdem pollere facultatibus, quibus* Biſtorta *prædita eſt. Quamobrem utræq; abortum prohibent bibitæ, ac uentri renibusq; ex aceto illitæ: urinæ incontinentiam ſupprimunt, cum ſucco plantaginis potæ: ſiſtunt menſes, ſi in earum decocto ad umbilicum usq; conſederint fœminæ. Idem preſtant (de radicibus tamen intellige) ſi tritæ, & ex melle atque ſpica ſubactæ, uentri ac pubi illinantur. Sanguinem è uulneribus manantem cohibent, ſuper aſperſo earum puluere. Qui item potus biliosas coërcet uomitiones, ſi ouorum albo exceptus ſuper fictili tegula inaſſetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, ſiue è radicibus decoctum, uenenis omnibus remedio eſt. Ex quo tantum apud nonnullos* Tormentillæ *inualuit, uſus, ut ex eius radicibus etiam medicamenta componant aduerſus peſtilentiam. Vtræque dyſentericos ſanant, & uulnera glutinant, præſertim quæ in inteſtinis, & uiſceribus fuerint illata, non modò ipſis uulneribus illitæ, ſed & in potionibus hauſtæ. Rebellia, contumaciaq; ulcera curant, & ea ſiſtunt, quæ ſerpendo corpora erodunt. Sed ut iam ad* Britanicæ *uires redeamus, eas ſcriptis tradidit* Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit.* Britanicæ *herbæ folia adſtringentia ſunt, & uulnerum glutinatoria, ſimilia folijs ſylueſtrium lapathorum, niſi quatenus atriora ſunt, magisq; hirta. Sed & expreſſus ex illis ſuccus perinde natus eſt adſtringere. itaque coctum quidam reponunt, tanquàm inter ſtomatica medicamenta efficaciſſimum. Videtur enim ſanare iam etiam putreſcentia. hactenus* Galenus. *Cæterùm non eſt ſilentio prætereundum, quòd* Dioſcoridis *codices inueniuntur, in quibus poſt* Britanicam *alterum per ſe de* Betonica *caput legitur. Quod quoniam pluribus indicijs in* Dioſcoride *aſcititium eſſe conſtat, atque in hunc authorem ex libello* Antonij Muſæ Auguſti Cæſaris *medici fuiſſe translatum; idcirco nos illud abdicauimus, neq; alia commentatione idem dignum cenſuimus. Quæ planta Græcè* βρεταννική, Britanica *Latinè, pariter &* Italicè *appellatur.*

Tormentillæ hiſtoria, & uires.

Britanicæ uires ex Gal.

λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP. III.

LYSIMACHIA, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioréſue, fruticoſos, tenues: prodeuntibus geniculatim, folijs tenuibus, ſalicis figura, guſtu adſtringentibus: flore ruſo, aut aureo. gignitur in aquoſis, & paluſtribus. Foliorum ſuccus adſtringente ſua ui, ſanguinis

LYSIMACHIA.

LYSIMACHIA ALIA.

reiectionem ſupprimit: dyſentericis potui datur, aut infunditur: menſium abundantiam ſiſtit, in peſſo. ſanguinis profluuio ſubuenit, ſi nares ea herba obturentur: vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem ſuffita reddit: qua de cauſa ſerpentes fugat, & muſcas interficit.

Lyſimachiæ conſid.

LYSIMACHIA à Lyſimacho rege inuentore nomen accepit, ut Plinius eſt author libro XXV. cap. VII. ubi de ea ita ſcriptum reliquit. Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato. Folia habet ſalicis, uiridia: florem purpureum: fruticoſa eſt, ramulis erectis, odore graui. gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, ut iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat. hæc Plinius.

Ruellij erratum.

Ruellius Lyſimachiam eam herbam putat eſſe, cuius eſt uſus apud infectores ad inficiendos uiridi colore pannos: ubi enim hos glaſto tinxere, eam ſuperinducentes uiridem colorem efficiunt. Hanc Hetruſci, qui lanificio dant operam, uulgò appellant Cerretta, ſiue Braglia, Foroiulienſes uerò Coſaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Cerretta, quam ipſe ruſticis Corneolam uocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem ſalicis: florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ effigie incluſum: naſcitur in pratis, nullaq; eſt, quod guſtu perceperim, adſtrictione prædita. Non deſunt prætereà alij, qui pro Lyſimachia aliam plantam oſtendant, quæ quadrato exit caule, folijs ſalicis, flore in purpuram rubeſcente, ſpicato. uerùm in hac quoq; nihil adſtringens guſtu deprehenditur. Lyſimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam miſit Vincentius Cantonus ciuis meus, medicus eruditus, & rei herbariæ ſtudioſus: quæ mihi planè ſingulis notis, quas Dioſcorides Lyſimachiæ tribuit, uidetur adſtipulari. Naſcitur hæc in Romano, & Senenſi agro.

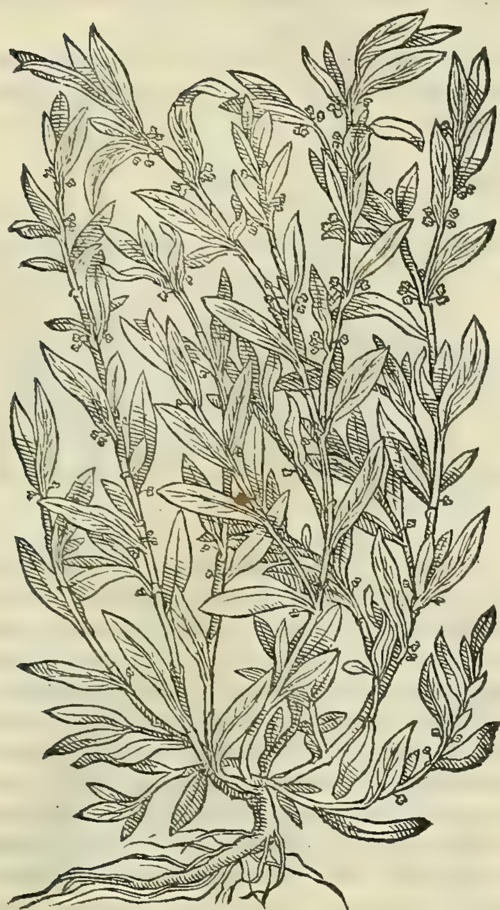
Ruellii alius lapſus.

Cæterùm quanuis Ruellius in mentione Lyſimachiæ exiſtimauerit (ut ſuprà diximus) Corneolam eſſe ueram Lyſimachiam; in fine tamen eiuſdem capitis quandam aliam herbam à ruſticis ſibi demonſtratam fuiſſe teſtatur, ad fugandæ peſtilentiæ efficaciſſimam, buboni tantùm adalligatam, quam etiam pro Lyſimachia aſſeruit. Ex quo palàm eſt, Ruellium duas pro Lyſimachia plantas deſignaſſe, ea fortaſſe ratione adductus, quòd Dioſcorides flore rufo, aut aureo conſtare Lyſimachiam memoriæ tradiderit.

Lyſimachiæ uires ex Gal.

Lyſimachiæ meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſeruit. Lyſimachios ſuperantem habet qualitatem adſtrictoriam: per quam & uulnera glutinat, erumpentemq; ex naribus ſanguinem emplaſtri modo illita compeſcit: quin & reliquas ſanguinis eruptiones ſiſtere poteſt cùm ipſa, tum ſuccus eius multò magis. Pota dyſenterias, ſanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium ſanat. Huic herbæ nomen Græcum eſt λυσιμάχιον, Latinum, & Italicum Lyſimachia.

POLYGONVM MAS.

POLYGONVM FOEMINA.

Πολύγονον. SANGVINARIA. CAP. IIII.

POLYGONVM mas ramos habet teneros, & exiles, copioſos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt: folia rutæ, ſed † molliora, longioraque: ſemine ſub omnibus folijs turgeſcente, unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus. Vis epoti ſucci eſt, ſpiſſare, ac refrigerare. prodeſt cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & urinæ ſtillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum uino potus, contra ſerpentium morſus auxiliatur: datur in febribus per horam ante ſignificationes. fœminarum profluuia impoſitu ſiſtit. Idem ſuccus aurium doloribus, ijſdemque purulentis inſtillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, ſanguinis reiectionibus, ulceribus quæ ſerpunt, ignibus ſacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus uulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina fruticat uno caule, arundini teneræ ſimili, denſis geniculis, & in ſe tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ ſimiles: radicis nullus uſus. naſcitur in riguis. Huic quoque ſpiſſandi, refrigerandiq; natura ad eadem ualens, ſed inefficacior.

POLYGONON mas, quod ab Italis uulgò uocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & uijs publicis frequens ubique naſcitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens eſt, & copioſa, in riguis humentibusq; locis inuenitur. Mari polygono Proſerpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. (Polygoni cõſideratio.) *Polygoni meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Polygonum, inquit, uti adſtrictionem quandam obtinet, ita ſanè uincit in eo aqueum frigidum, ut uidelicet ſecundi ſit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij.* (Polygoni uires ex Gal.) *Proinde ſanè quibus ſtomachus feruet æſtu, foris frigidum illitum prodeſt: uelut etiam eryſipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm ſit, & fluxiones repercutit, & hac ratione uidetur eſſe exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum eſt remedium: efficaciſsimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Eſt & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodeſt; & ſi uel plurimum inſit puris, hoc tamen etiam deſiccat. Eaſdem ob facultates & profluuium muliebre ſiſtit, & dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, & undecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioſcorides, quòd & urinam prouocet exhibitum ſtillicidio ſeu ſtranguria affectis. non tamen affectum exactè diſcriminat, in quo ipſum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, ualidioris eſt effectus. Herba, quæ Græ-*

Nomina. cis πολύγονον ἄῤῥεν, Latinis Polygonum mas uocatur: Arabibus, Basialrabagi: Italis, Poligono maschio, & Correggiola: Germanis, Vueggrasz: Hispanis, Corriola: Gallis, Coreggiole. Quæ uerò Græcè πολύγονον θῆλυ, Latinè Poligonum fœmina dicitur: Italis, Poligono fœmina: Germanis, Kantten kraut: Gallis, Pin aquatic.

† Impreßi codices Græci tum Venetijs, tum Basileæ hîc malè habent ἐπιεικέστερα, hoc est, mitiora, cùm legendum sit ἐπιμηκέστερα, id est, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti uidentur interpretes.

Πολυγόνατον. POLYGONATVM. CAP. V.

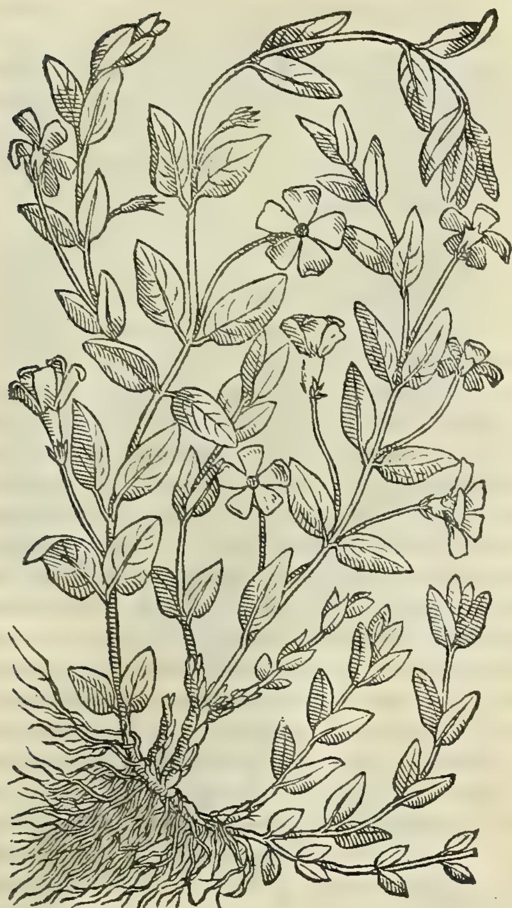
POLYGONATVM nascitur in montibus, frutice cubito altiore, folijs lauri, latioribus, & læuioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit, candidos, folijs numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam, densam, graueolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ uulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

Polygonati consideratio. POLYGONATVM Hetruscis uulgò Fraßinella nominatur. Alij uerò Italiæ populi quasi à Græcis docti, id Ginochietto uulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem dicerent. Mulieres è Polygonati radicibus aquam stillatitiã studiosè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq́; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis uocitent: uerùm ipse quidem harum nomenclationum causam adhuc assequi non potui. Manardi erratum. Nec desunt etiam, qui asserant, ueluti Manardus Ferrariensis, eam plantam Polygonatum esse, quam nomine Secacul describunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: siquidem perspicuum est, Serapionem fidelem Dioscoridis interpretem, nullis suum Secacul repræsentare notis, quæ à Dioscoride Polygonato tribuuntur. Huc accedit, quòd Serapio eo in loco nunquam Dioscoridem citat, ut sui moris est in alijs simplicibus medicamentis, quæ ipsi Dioscoridi refert accepta. Illud insuper, si particulatim libeat percurrere, Manardi errorem manifestè deprehendet, quòd Serapio non folia lauri suo reddidit Secacul, sed pisorum instar. Neque Polygonatum, & Secacul eisdem uiribus pollere constat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad uulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici seminis ubertatem, & ad uenerem conciliandam. Qua in re nonnulli falsa Manardi opinione ducti, se delusos inuenerunt, qui Polygonati radices sacchraro conditas ad uenerem excitandam auidißimè deuorarunt, nullo tamen rei successu. Polygonati uires ex Gal. De Polygonati uiribus disseruit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adstrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiusdam insuauitatis. Quocirca nec admodum est usui, sed tantùm quòd radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq́; in facie illo detergunt. Nomina. Hæc planta ut Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Fraßinella, & Ginochietto: Germanicè, Vueisz uurtz: Hispanicè, Fraßinella: Gallicè, Genijculiere.

Κλημάτις. CLEMATIS. CAP. VI.

CLEMATIS humi serpit. læto, pinguique solo prouenit, uiticulas spargens crassitudine iunci, exiguas: folio lauri figura & colore, & multò minora. Ea cum caulibus in uino pota alui profluuia, & dysenterias sedant: subdita in pesso cum lacte, & rosaceo, aut cyprino, cruciatibus uuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. imposita serpentium morsibus iuuamentum præstat. Fertur etiam contra aspidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

CLEMATIS.

CLEMATIS ALTERA.

Κληματὶς ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

Est & altera Clematis, quæ uiticuloſum emittit ramulum, rubeſcentem, lentum: folium guſtu admodum acre, ac exulcerans. repit per arbores, vt ſmilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potũ. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematidum conſideratio.

CLEMATIS, *quæ primo loco deſcribitur, aliquibus* Vinca peruinca *dicitur, nobis uulgò appellatur* Prouenca, *cuius fronde mulieres pueris, ac puellis uirginibus, funeſtas texunt corollas. In hac ſiquidem nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare uideatur. Quamobrem eorum ſententiam explodendam putauerim, qui noſtratem* Peruincam *chamædaphnem eſſe ſibi perſuadent, quam uulgò* Laureolam *appellamus. Nam hæc uirgas emittit cubitales, ſingulari ſtipite à radice exeuntes, rectas, tenues, læuesq;: ſemen rotundum, rubens, inter folia reſidens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nimirum à prima quàm maximè diſsidet. Et ſanè, ut ex quibuſdam notis, quæ probè adſtipulari uidentur, colligi poteſt, hæc noſtris* Vitalbis *uulgò uocatis plurimùm facie reſpondet. quandoquidem hæ uiticulis exeunt rubentibus, ac lentis: folijs ſunt ſmilaci ſimilibus, quæ ſi linguam conſulas, & uehementer acria, & exulcerantia deprehendes. Ambiunt hæ mirè inuoluendo ſeſe ſepes, repuntq; per arbores non aliter, atque ſmilax. quin & earum ſemen aluum efficaciter deijcit. Quo fit, ut mihi omnino perſuaſerim, noſtratem* Vitalbam *eſſe Clematidem alteram contra eorum opinionem, qui acrem Clematidem eam plantam putant eſſe, quæ naſcitur in ſepibus, flores proferens candidos, calathi effigie, quos quidam rei herbariæ imperiti* Liguſtra *falsò uocant: falsò inquam, quoniam* Dioſcoridi *liguſtrum arbuſcula eſt, non herba, ut ſuperius libro primo monuimus.* Fuchſius *tamen medicus doctiſsimus noſtratem* Vitalbam, *uitem nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidem ſententia, ut infrà ſuo loco dicemus. Floris alterius Clematidis figuram non repræſentauit* Dioſcorides: *tametſi* Vitalba *uocata florem album, & odoratum proferat, ſitq; alia huic ſimilis, quæ purpureum florem promit, facie tamen ab altero diuerſum. Cæterùm herba, quam quidam* FLAMMVLAM *dicunt, folijs, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo guſtu. Attamen neque ſepibus circumuoluitur, neque arbores ſcandit, cùm recticaulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales, ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, unde* Flammulæ *ſibi nomen aſciuit. Ex hac ego ſæpius aquam elicui, demiſſo uitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hanc compertum eſt efficaciſsimam eſſe in morbis frigidiſsimis.* Flammula *(ut* Platearius *eſt author) excalfacit, ſiccatq; ordine tertio. Sed quòd impoſita carnem non ſecus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto re-*

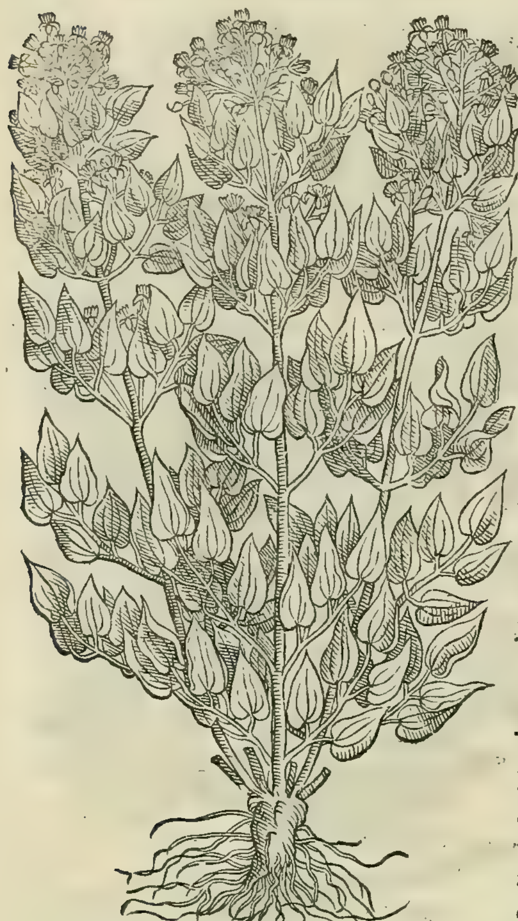
Quorundam error.

Fuch. error.

Flammulę hiſtoria, & uires.

ctius

FLAMMULAM.

ctius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendā præbeant magno (ut ferunt) iuuamento. Alij eius oleum commendant ischiadicis, articulorum iliumq; doloribus, urinæ angustijs, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clysteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuißimè concisa in rosaceum imponunt, quod uitreū uas exceperit, ac inde per æstatem insolant obturato uase. Datur etiam in cibis hisce morbis affectis, trium drachmarum pondere.

Clematidum uires ex Gal.

Sed ut iam ad Clematidum uires reuertamur, ea de his subijciam, quæ Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem siue causticam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrsinoides, alij polygonoides appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium est, nec acre, sicut quòd antè dictum est, imò profluuijs, & dysenterijs cum uino potum prodest, dentiumq; dolores mansum mitigat: tum uteri quoq; doloribus in pesso admotum, usui est, tantum abest, ut perinde urat, ac ulceret, ceu illud superius. Sed summè nobis suspiciendus Pamphilus ille, sicuti in reliquis nugatur de ijs, quæ nunquam uidit, literis ea mandans, sic hæc ambo in unum confudit. At Dioscorides utriusque in quarto meminit, & eius quæ simpliciter uocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, sed in principio. Quamobrem necesse non est, me etiam describere species ambas, sicut nec in alijs feci. hæc Galenus de utraque Clematide. Ex quibus palàm est exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioso ex huius quarti libri calce, ubi commodè inter aluum deijcientia medicamenta, sibi locum adinuenerat, exemptum fuisse, & hìc alteri Clematidi adiunctum ob eam, quam inuicem habent nominis conuenientiam.

Nomina.

Prima clematis Græcis κληματὶς δαφνοειδὴς *appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Clematide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hispanis, Peruinqua: Gallis, Lyseron. Secunda uerò* κληματὶς ἑτέρα *Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè uocatur.*

πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

POLEMONIA, alij philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: folijs paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut sanguinariæ, proximis: quibus in summis velut corymbi dependent, nigro semine: radice cubitali, albicante, radiculæ simili. nascitur in montosis, & asperis. Bibitur in vino radix contra serpentes, & dysenteriam: & ex aqua aduersus vrinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienosis. Eadem scorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustauerit, à scorpione non feriri: eumque, si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

Polemoniæ consider.

CREDO *equidem me iam sæpe uidisse Polemoniam in altioribus, & asperioribus uallis Ananiæ montibus, tenui, & quadrangulari caule, utrinque pinnato: folijs effigie nepetæ: corymbis quadantenus dependentibus, nigro semine refertis: radice prælonga, albicante. Hinc itaq; non facilè adducor, ut credam, quemadmodum censet Brasauolus, eam esse Polemoniam, quam nostrum Hetruriæ uulgus appellat Lauanese: alij uerò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunque in scrobium marginibus, alijsq; uliginosis locis: non autem in montibus asperis, ubi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides.*

Fuchsij opin.

Cæterùm Fuchsius libro primo de compositione medicamentorum, eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album uocant. Sed ab eo, pace uiri eruditißimi, planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit utrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, uel calycem ocimoidis modo: quòd denique non solùm in montibus, & asperis proueniat, sed ubique, præsertim in pratis.

Polemonij uires ex Gal.

De Polemonio differens Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquit. Polemonium quidam philetærium, quidam (uelut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum uino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq; induratum potui exhibent.

Nomina.

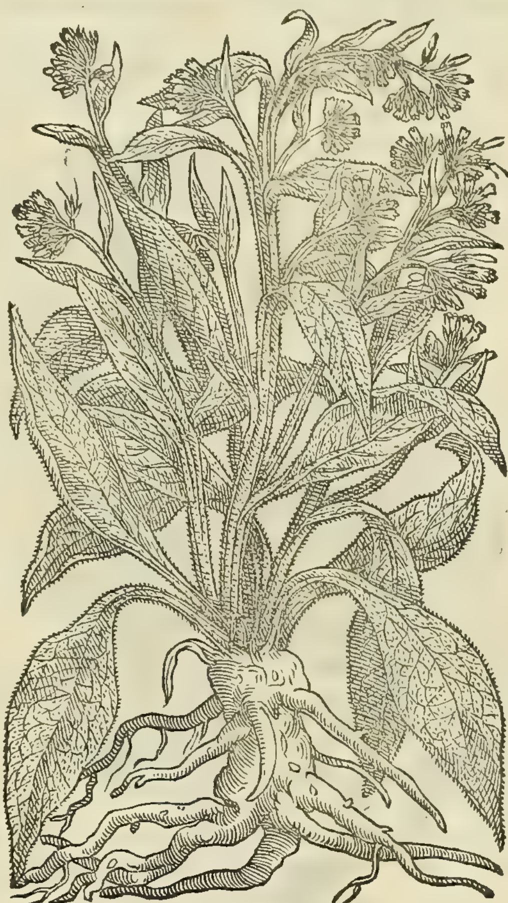
πολεμώνιον *sic Græcis, ut etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.*

Σύμφυτον.

SYMPHYTVM PETRAEVM.

SYMPHYTVM ALTERVM.

Συμφύτου. SYMPHYTVM. CAP. IX.

SYMPHYTON petræon naſcitur in petris, ramis tenuibus, paruis, origano ſimilibus: capitulis, & † folijs thymi: lignoſum totum, odoratum, guſtu dulce, † ſaliuam ciens: longa radice, ſubrufa, digitali craſsitudine. Decoctum in aqua mulſa & potum, pulmonis vitia purgat: ſanguinem reijcientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dyſenteriam, rubraque fœminarum profluuia in vino decoctum: ad conuulſa uerò & rupta, ex aceto mulſo bibitur. Quin & commanducatum ſitim ſedat, faucibus aſperis ſubuenit, vulnera recentia, enterocelaſque conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum ſymphyto decoctæ coaleſcunt. Eſt & alterum ſymphyton, quod aliqui pecton uocant. id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem, craſſum, leuem, anguloſum, vt ſonchi inanem: circa quem breui interuacante ſpatio, folia exeunt anguſta, bugloſſo proxima, oblonga, hirſuta: caule ſecundum angulos quoſdam ſtriato: folijs tenuibus, ex alarum ſinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem uelut verbaſci ſemina emicant. Tam caulis, quàm folia aſpera lanugine horrent, tactuque pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, uiſcoſæ. quarum eſt uſus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptiſque proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant. carnes quoque ſi concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præſertim ſedis, cum ſenecionis folijs, vtiliter illinuntur.

QVANVIS *in noſtris commentarijs, quos multo antè tempore Italicè conſcriptos edidimus, ingenuè confeſſus eſſem, me non antea adinueniſſe Symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen poſtea reperi menſe Septembri ſuis floribus emicans, longè à Goritia circiter uiginti millia paſſuum, in latere magni montis Vipaci paulò ſupra arcem, ac deinde in alijs ipſius montis partibus, alijsq; Iapidiæ locis, præſertim eo tractu, qui uulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem uocant Sancti Vrbani, nullis prorſus deficientibus notis, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur. Eſt profectò planta, præſertim ubi floruerit, uiſu iucundiſsima, ita ut maxima cum uoluptate ad ſe uidendum uiatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam uiribus polleat inſignibus. Porrò Symphytum alterum, quod ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nulli dubium eſt, quin ea ſit herba, quæ hodie paßim Conſolida maior nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ ſingulæ Dioſcoridis hiſtoriæ ad unguem hærere deprehendantur. Hæc frequentißima naſcitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Dioſcorides inquit; ſed & candidis, & purpureis, eadem ſanè facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur, meo* Symphytorũ conſid.

Quorundam errores.

meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam esse plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, *& Solidaginem minorem uocant. Siquidem eam nihil prorsus Symphyti petræi notis respondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius est, quàm ut à me indicari deceat.* Neq; *etiam statuendum*

CONSOLIDA MINOR.

CONSOLIDA MEDIA.

censeo idem Symphytum esse eam aliam herbam, cuius folia auersa parte purpurascunt, quæ ab herbarijs uulgò CONSOLIDA *media nuncupatur, ab aliquibus uerò* Laurentina, *& à Senensibus* Morandola. *Harum modò dictarum stirpium etsi nusquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani; eæ tamen mirum in modum prodesse existimantur disruptis, fractisq; internis, & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, intestináue uulnera acceperint: nanque illa, sint uel exterius, uel interius illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Consolidam mediam uocatam potu sanguinis grumos in uentriculo, uel in alia corporis parte concretos disijcere, & dissoluere. Illita uerò folia, uel eorum succum efficax medicamentum esse prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq;, ac etiam testium, pudendorumq; uirilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoque prædita est, quam Solidaginem minorem uocant, ut quidam existimant. Etenim ubi uulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorem usurpant, quam etiam altera longè præstantiorem esse sæpenumero compertum est. Recensetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædam ipsis uulgaris herba, quam* SANICVLAM *appellant. Exit hæc folijs pentaphylli maioribus: radice candida, tam miro naturæ ipsius artificio nodulis, ac lacinijs quibusdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His utuntur in potionibus ad enterocelas, & ad interna uulnera, præsertim ad ea, quæ in thoracis cauitatem penetrauerint. Plura insuper Saniculæ ostendunt genera. quorum unum, quod aliquibus herbarijs* Auricula ursi *nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, sed crassiora, ueluti fabariæ uulgò uocatæ, lacinijs circùm magno artificio factis à natura, colore in album flauescente. Id genus copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis uulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia uulnera, tam intus sumptum, quàm exterius illitum. His aliam denique annumerant Solidaginem, quam uulgus medicorum Consolidam regalem, & ipsi sua uulgari lingua* Rittersporn *uocant, quod sonat nobis* Sperone da caualliere, *& Latinis* equitis calcar. *Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine uiolæ: è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tussi, inflammationibus, uenenis, uomitionibus, biliosis affectibus, suppressæ urinæ, calculosis, ischiadicisq;: quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum syluestre, quod à Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat, quàm aliam quámuis plantam, ut superius*

Solidaginis minoris, & mediæ uires.

Saniculæ unũ genus.

Saniculæ aliud genus.

Solidago alia.

SANICVLAM.

rius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriusq; *Symphyti Galenus libro* VIII. *de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs constat uiribus: habet enim incidendi uim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quandam contrahendi uim, qua eiectionibus sanguinis auxiliatur: & tertia ad eas inest humiditas quædam non immodicè calida, per quam gustantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat. Porrò secundùm omnium dictarum uirium mistionem simul digerere abunde potest, simulq; corpora contrahere, & constringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipsum in uino decoctum ad dysenteriam, & rubrum profluuium exhibent, utuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui uerò ad nephritin renúmue dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum uerò alterum, puta magnum, similem dicto uim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum. Sed his sanè à modò scripto diuersum est. Cæterùm quatenus uiscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, scillæ simile est. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto.* Quod σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo uocant.

Symphyti utriusque vires ex Galeno.

Nomina.

Quod uerò σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali, Consolida maggiore: Germani, Vual uurtz: Hispani, Suelda maiore, & Consuelda maior: Galli, Oreylle d'asne.

† Ne quis commoueatur, quòd nos hîc folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum uerò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam uerum Symphytum petræum censemus.

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd ubi communis lectio habet πτύελον προκλητικόν, hoc est, saliuam prouocans, in Oribasio legitur στυπτικόν, quod est adstringens.

Ὁλόστιον. HOLOSTIVM. CAP. X.

HOLOSTION quadrantalis herba est pusilla, tribus quatuórve digitis supereminens extra terram: folijs, viticulisque coronopo, aut gramini proximis, gustu adstringentibus: radice alba, prætenui usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum. nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad rupta in uino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

HOLOSTIVM *etsi à nemine, quod equidem sciam, cognoscatur in Italia; eam tamen plantam illi consimilem esse crediderim, quam libro secundo in Coronopi mentione à Goritiensibus ideo Serpentinam uulgò uocari diximus, quòd mirum in modum serpentium morsibus opituletur. Hæc siquidem herba est exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisq; coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq;. Nascitur ipsa quoque in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his utiq; quispiam facilè posset hanc herbulam pro holostio habere: quanuis hoc ego pro certo affirmare non ausim. Recensetur* Holostium *inter symphyti genera. Sed hallucinātur haud dubiè qui credunt eam herbam esse Holostium, quam* Pilosellam *herbariorum uulgus appellat. nam quanquam* Pilosella *dicta frequens nascatur in collibus; folia tamen edit oleæ proxima, albicantibus pilis horrida, unde illi nomen. Iisdem uestiuntur pilis & caules, qui humi serpunt, ac reptant, è quibus postea prodeunt flores aureo colore. Radicibus nititur breuibus, & tenuibus. Sed hæc eius delineatio nihil prorsus Holostio competere uidetur.* PILOSELLAE *plura sunt genera, quorum unum nascitur inter saxa Saluatino monte in comitatu Goritiensi: folijs in terram sparsis, longis, echij instar, pilis innumeris, lanugineq; obductis: caule duûm palmorum longitudine: flore cyani similitudine, maiore tamen. Præstat hæc planta ad uulnera glutinanda: quinetiam ad enterocelas, tam illita, quàm pota. Hāc nobis* Pilosellam *maiorem liceat appellare, quando nondum constet, an ueteribus Græcis, aut Latinis cognita fuerit, à quibus nomen mutuari possimus. Tota* Pilosellæ *planta uehementer adstringit: quapropter huius rei non ignari pastores maximè cauent, ne ouium greges in illis pascuis immorentur, ubi huiusce plurimum gignitur. Quandoquidem depascentes oues tanta alui adstrictione afficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysentericis, & uteri profluuijs: quin & uulnera glutinare tam scilicet exterius, quàm interius illata, cœliacisq; magno esse auxilio, & biliosis uomitionibus: cruentis item sputis, enterocelis, & omnibus in uniuersum fracturis opem ferre, sed præcipuè caluariæ. Cæterùm ut ad* Holostium *nostra redeat oratio, ingenuè fateor nullā hactenus plantam*

Holostii consideratio.

Quorundam error.

Pilosellæ descriptio, & uires.

tam

PILOSELLA.

tam se mihi obtulisse, quæ magis Holestium referat, quàm ea, quæ Serpentina, ut diximus, à Goritiensibus uulgò uocatur. Holestium (ut author est Galenus libro VII. simplicium medicamentorum) desiccandi uim habet cum adstrictione: quamobrem ipsum ad rupta potui exhibent. Quod Græci ὁλέστιον, Latini item Holestium, & Holostium dicunt: Itali, Holestio.

Holestij vires ex Galeno. Nomina.

Στοιβὴ. STOEBE. CAP. XI.

STOEBE vulgaris est notitiæ. Cuius semen, & folia stringunt. quapropter decoctum dysentericis infunditur: auribus quoque purulentis instillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis prosunt, & erumpentis sanguinis impetus cohibent.

Stœbes consideratio.

STOEBEN Dioscoridis tempore omnibus uulgò cognitam fuisse, illud maximo argumento est, quòd eam nullis prorsus notis repræsentauerit. Hinc certè nobis facessitur negotium, quò minus scire possimus quænam sit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro XXI. cap. XV. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theophrasto lib. VI. cap. IIII. de plantarum historia mutuatus est) sic inquiens. Quædam sunt herbæ, quæ spinas in folio habent, & in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem lib. XXII. cap. XI. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dysenteriæ infusa. hæc Plinius. Ex quibus equidem uerbis planè asserere ausim, Phleon, & Stœben eandem plantam esse. Hanc in Orchomeno lacu nasci semine placentaceo, & molli, colore rubido, author est Theophrastus lib. IIII. cap. XI. de plantarum historia. Hinc itaq; Matthæi Syluatici error manifestè deprehenditur, qui in suis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam uulgus Scabiosam nominat. cuius, quod sciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non desunt, qui Scabiosam eam esse contendant, quæ ab Aëtio uocatur Psora: quam tamen is nomine tantùm expressit, nulla adiecta descriptione, ex qua aliquid certi constitui possit. Cæterùm Scabiosam uocatam non esse Stœben illud abunde ostendit, quòd hæc folijs constet laciniatis, subhirsutis: caulibus tenuibus, cubitali altitudine, atq; etiam maiore: in quorum cacumine flores emicent in cæruleo albicantes: & in pratis, & campestribus proueniat. At Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, stagnis, paludibus, alijsq; locis aquosis nascitur. Vnde Aristophanes comicus rectè in comœdia ranas inter se loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam consumpsissent diem inter cyperum, & phleum saltantes. Sed quoniam nusquam reperio ueteres SCABIOSAE meminisse, ne à nobis quoque silentio prætermissa in posterum deperdatur, hic eius facultates explicabo. Pollet in primis hæc aduersus scabiem, unde illi nomen: in quem usum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt;

Matthæi Syluatici error.

Scabiosæ mentio, & uires.

SCABIOSA.

piunt; ſed & herbæ ipſius ſucco, per ſe, aut in unguentis addito, ſcabioſa corpora illinunt. Prodeſt omnibus pectoris uitijs, & reſpirationi inſeruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas diſijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, ſiue Carbunculis peſtiferis utiliter illinitur: adeò ut illita hos lethales abſceſſus trium horarum ſpatio prorſus abolere exiſtimetur. Sed iam ad Stœbes uires redeamus, de quibus Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, diſſeruit his uerbis. Stœbes fructus, & folia maximo ſunt uſui, adſtringendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & deſiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dyſentericis inijcitur, & auribus purè fluentibus, tum uulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præſtat cum uino atro auſtero: ualenter enim deſiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia uiridia, ſi illinantur, uim habent erumpentis ſanguinis ſupprimendi: denique & oculorum ex ictu ſuffuſiones illita iuuant. Stœbes uires ex Gal.

Quæ planta στοιβὴ Græcis, ſimiliter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur. Nomina.

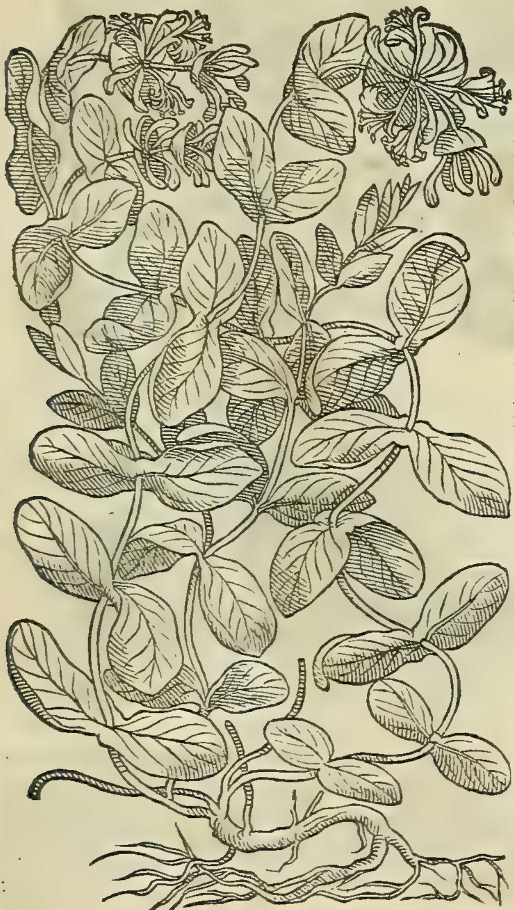
Κλύμενον. CLYMENVM. CAP. XII.

CLYMENVM caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis ſupra caulem ſeſe inflexis, ut in polyporum cirris. Probatiſsimum eſt è montibus. E frutice toto cum radice ſuccus exprimitur: qui ad ſanguinis reiectiones, in potu efficax eſt: cœliacos, rubraque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: ſanguinem naribus erumpentem ſupprimit. Trita folia, aut ſiliquæ recentibus vulneribus impoſitæ, ea ad cicatricem perducunt.

SI CAVLES, *itemq; flores herbæ, quæ Saponaria uulgò uocatur, Clymeni delineationi reſponderent, quemadmodum folia illi quadrare uidentur, quippe quæ plantagini prorſus referant imaginem, cum Ruellio utique ſentirem, faterérq; Saponariam legitimum eſſe Clymenon. At certè neque caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neque flores illi quicquam adſtipulari deprehenduntur. Quamobrem quénam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non ſatis compertum habeo. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit libro XXV. cap. VII.) inuenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioſcorides periclymeno aſsignauit. Huius nuſquam, quod inuenerim, meminit Galenus, ſicut nec poſt ipſum Paulus.* Clymeni cõſideratio. Ruellij, & Plinij lapſus.

Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur. Nomina.

Περικλύμενον. PERICLYMENVM. CAP. XIII.

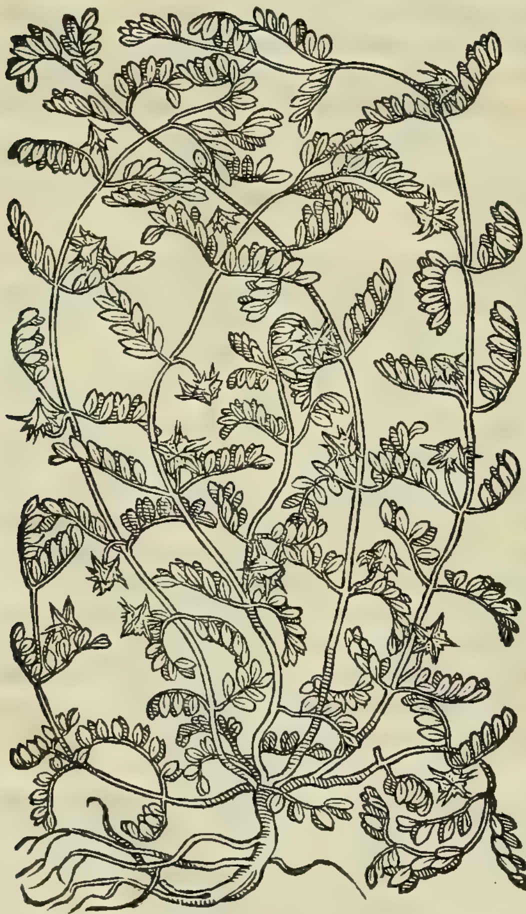
PERICLYMENON ſimplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederacea: inter folia ſurculi exeunt, in quibus baccæ hederæ ſimiles: flos fabæ, candidus, aliquantùm rotundus, & quaſi in folium procumbens: ſemen durum, & quod difficilè euellatur: radice rotunda, craſſa. Naſcitur in aruis, ac ſepibus, conuoluens ſe adminiculis propter aſsidentibus. Semen eius poſtquàm ematuruit collectum, & in umbra ſiccatum, ſi drachmæ pondere detur in uino, quadragenis diebus, lienem abſumit, laſsitudinem diſcutit: ſed urinam ciet, ſtatim à ſexto die cruentam. orthopnœæ, & ſingultui prodeſt: partum accelerat. Folia ſunt eiſdem uiribus prædita: quæ tricenis ſeptenis diebus epota, ſterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

SVNT *qui Periclymenum perperàm Caprifolium appellent: officinæ Matriſyluam uocant: nos uerò, quòd propinquas uinciat plantas, uulgò appellamus Vincibosco. Cæterùm id potiſsimùm nos ad credendum impellit, uulgatam Matriſyluam eſſe Periclymenon, quòd non ſolùm omnes huiuſce ætatis rei herbariæ peritiſsimos in hanc ſententiam deueniſſe compererim; ſed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioſcorides, ita eſſe cognouerim. Quandoquidem Matriſylua unico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederaceaq;. Flos ei fabæ non diſsimilis, candidus, cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in ſurculis quibuſdam* Periclymeni conſider.

T dam

dam connexum, qui inter folia erumpunt. Constat præterea eius caulem, qui ab radice simplex assurgit, arbusculis, & fruticibus mirè sese conuoluere, ubi in sepibus, & frutetis nascitur, adeò ut sæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetq; adminicula, ut in ea manifestum imprimat uestigium: unde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Quorundam error. *Porrò planè, mea quidem sententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matrisyluam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenduntur Ruellius, & Fuchsius, alioqui uiri doctißimi. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is suum Caprifolium Matrisyluam nominat, cùm tamen, ut subinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioscoridi pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrisyluæ Syluaticus ipse disseruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem esse putarunt. Cæterùm Matrisylua in eorum unguentorum usum uenit, quæ ad capitis uulnera parantur. Nanque hac in re efficacißimum est medicamentum. quanuis è ueteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clarißimus chirurgicus, ad crurum ulcera, quòd eam ad hoc (ut ipse inquit) utilem esse tradiderit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit.* Periclymeni uires ex Gal. *Periclymeni tum fructus utilis est, tum folia, adeò uehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, ut si plusculum bibantur, urinam sanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm mouent: porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est, drachmæ unius pondus cum uino. Porrò desiccat quoque semen. Et quidam aiunt, si copiosiùs bibatur, sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioscorides, qui septem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à sexto die memorat.* Nomina. *Planta, quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoque Periclymenum dicitur: Italis, Matriselua: Germanis, Geiszblatt: Hispanis, Madresylua: Gallis, Vincibosse.*

TBIBVLVS TERRESTRIS.

TRIBVLVS AQVATICVS.

Τρίβολος. TRIBVLVS. CAP. XIIII.

TRIBVLI genus unum terrestre, folijs ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra stratis: spinis secundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera nascitur. Est & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo: caule parte summa, quàm ima crassiori; adsunt ei & capillamenta quædam spicacea: semen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inspissantis est naturæ: ideo

ideo inflammationes omnes cataplasmate adiuuat. ulcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonsillasque persanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculosis iuuamentum affert. Drachma terrestris tribuli pota, illitáve, ictos à uipera recreat: contra uenena cum uino aptisimè bibitur. decoctum eius sparsum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, virenti tribulo equos saginant: & è dulci semine & esculento panem, quo vescuntur, faciunt.

Etsi *unum duntaxat, Tribuli terrestris genus descripserit Dioscorides; duo tamen eius genera à Theophrasto redduntur lib.* VI. *cap.* V. *de plantarum historia, his uerbis. Tribulo peculiare est, ut fructum gerat aculeatum. Eius duo sunt genera: uni folium est ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terrestre, & surculosum: serius germinat, cui in folijs sunt aculei, magisq; hoc apud septa uillarum erumpit. Semen præcoci sesamæ figura cernitur: alteri, hoc est serotino, rotundum, nigrum, siliquis inclusum. Hæc duo terrestris genera Theophrasto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioscorides aßignauit, memini me uidisse Venetijs in maris litore propè diui Nicolai sacellum. At hunc, cuius hìc figuram exprompsimus, Pisis misit ad me Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ peritißimus.* Tribuli consideratio.

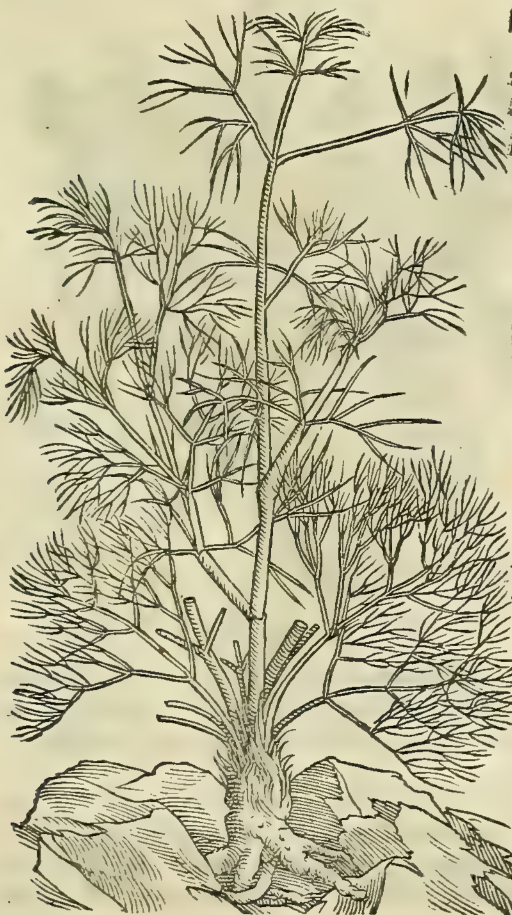
Ruellius Tribulum aculeatum Theophrasti eam plantam esse arbitratur, quam Hetrusci uulgò uocant Cacatreppola, ea fortasse ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophrasto illi tribulo non redditur, atque etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neque siliquam ferre, in qua intus claudatur semen, cogor omnino à Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarij huius radices melle, & saccharo condiunt, eryngij eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut superiori libro in eryngio ostendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisq; Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi: neq; solùm in dulcibus aquis gignitur; sed etiam in mari. Hos tribulos Venetijs in foro uendunt, quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis uicinis enati inueniantur. Ex his porrò qui peregrè proficiscuntur, uerticillos faciunt, quibus suas preces enumerant, colloq; gestant, ut maiorem præ se ferant religionem, ne dicam hypocrisim. Nonnulli fructu, qui castaneis refert similitudinem, sub cineribus calidis cocto, non secus, atque illis pro bellarijs uescuntur. Ruel. error.

Tribuli utriusq; facultates perstrinxit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Tribulus ex humida essentia modicè frigida, & sicca non mediocriter & ipsa frigida componitur. In terrestri tamen superat terreum frigidum, quod & adstringens ostendimus: in aquatico uerò aqueum. Propter utrunq; itaque & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terrestris fructus cùm tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit.* Tribuli uires ex Galeno.

Τρίβολος χερσαῖος *sic Greci, Tribulus terrestis Latinis dicitur: Italis, Tribolo terrestre.* Τρίβολος ἔνυδρος *Græcè, Tribulus aquaticus Latinè uocatur: Italicè, Tribolo acquatico. Arabicè simpliciter tribulus Hasach, seu Haserk appellatur: Hispanicè, Abroyos, & abrolhos.* Nomina.

† *Hoc in loco ita equidem legunt uulgata Græca exemplaria, sed Oribasius lib.* XII. *itemq; uetustus Dioscoridis codex habent* μακρὰ, *qua uoce Tribulum terrestrem uiticulis longis repræsentant. Id quod etiam satis plantæ pictura demonstrat.*

SAXIFRAGA.

Σαρξίφαγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

† Sarxiphagon aliqui sarxiphragon, alij empetron, Romani saxifragam vocant. frutex est surculosus, in petris, & asperis locis nascens, epithymo similis. Coctus in vino, mox potus, febricitantibus opitulatur: stranguriæ prodest, singultum sedat, calculos vesicæ frāgit, & urinam ciet.

Licet *omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis satis superq; persuasum esse non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioscoridi illegitimum esse, quòd Latina nomenclatura contra scriptoris morē Græcè proferatur; tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, id mihi quoq; dißimulandum non putaui: eaq; maximè ratione, quòd eam plantam habet, nouitq; Italia. cuius usus præcipuè expetitur ad renum, & uesicæ calculos comminuendos, & ad urinam remoratam ciendam. Ea in Hetruria pluribus locis è durißimis erumpit saxis, folijs capillaribus, epithymo non dißimilibus, præsertim Argentario promontorio in maritims nostris. Inuenitur quinetiam in agro Goritiensi quibusdam saxis enascens, iuxta Sontij fluminis ripam, quà Salicano rure itur Canalum. Sed aliquis fortaße obijciet, hanc* Saxifragæ cōsideratio.

T 2 plantam

plantam non esse legitimum Saxiphragon hoc loco descriptum, quòd ea nullis ferè notis epithymum repræsentet. Neque id quidem temere obijcietur: etenim non uideo ego, quomodo Saxiphragon rectè epithymo aßimilari poßit, quòd illud frutex sit surculosus, hoc autem tantum absit à frutice surculoso, ut uideatur potius esse quoddam capillamentum. Idcirco facilè adductus sum, ut suspicer codicem hoc in loco deprauatum esse: aut Saxiphragon frutex erit, qui folijs duntaxat epithymum æmuletur, ut illa folia satis ostendunt, quæ in hac planta, cuius imaginem hîc expreßimus, capillorum instar tenuißima conspiciuntur.

Plantæ saxifragæ dictæ.

Cæterùm sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nomenclatione uulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenum, Filipendula, Maßiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ; quæ ideo Saxifragæ nomine insigniũtur, quòd omnes urinam cieant, & calculos frangant pellantq;.

Saxifraga alba.

Est porrò alia quoq; planta Germanis herbarijs notißima, quam Saxifragam albam cognominant. Prouenit hæc mense maio saxosis, arenosis, asperis, sitientibusq; locis: folijs humi procumbentibus, exiguis, rotundis, in ambitu serratis, uulgaris terrestris hederæ modo; pinguioribus tamen, & mollioribus. Caulem profert tenuem, iunci modo, hirsutum, cubitalem: in cuius cacumine flores prodeunt albi, candidis uiolis non absimiles, qui mense Iunio absq; semine decidunt. Radix huic exilis, granulis quibusdam cohærens, coriandri magnitudine, quæ partim albicant, partim uerò rufescunt, & pro semine seruntur, amaro gustu. Folia cùm radice in uino decocta urinam cient, renum, & uesicæ calculos pellunt. Idem præstant & granula, quæ radicibus adhærent, si tusa deuorentur.

Nomina.

Planta, quæ Grecis σαρξίφαγον, et σαρξίφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Saßifragia nominatur.

† *Qui postremò impreßi sunt Græci Dioscoridis codices non hîc, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adscititia censentur. Hoc dictum sit, ut omnibus constet, illud nõ solùm Latinè, sed etiam Græcè scriptum reperiri.*

LIMONIVM.

LIMONIVM ALIVD.

Λειμώνιον. LIMONIVM. CAP. XVI.

L I M O N I O N folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & sæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, seminibus rubris scatentem, quæ gustata adstringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli mensura potum, dysentericis, cœliacisque prodest: rubra fœminarum profluuia sistit. Nascitur in pratis, & palustribus.

Limonij consideratio.

P R O V E N I T *Limonium, nullis prorsus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergestino tractu. Hanc autem plantam seplasiæ falsò Behen rubrum appellant. quam si quis diligenter expenderit, eam, ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adstipulari: unde cogetur fateri*

aut

aut hanc uerum Limonium eſſe, aut ſaltem eius genus. Siquidem herba eſt (ut imagines duæ, quas hîc damus, apertè demonſtrant) folijs betæ, tenuioribus & longioribus, decem, ſæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus ſemen rubrum, quod guſtatum adſtringit. Præterea in pratis, præſertim uliginoſis, & paluſtribus prouenit. Addam etiam quòd experimento compertum eſt, Behen hoc adulterinum præditum eſſe facultatibus & uiribus, quas Limonio reddiderunt Dioſcorides & Galenus. Quare non temere me facturum putaui, ſi pro uero Limonio hîc eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Behen rubri nomen perperam acceperunt: quòd iam mihi perſuaſum ſit (ut in glandis unguentariæ commentatione dicetur) eas planè Behen illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta eſt. Plinius libro XX. *cap.* VIII. *Limonium ſylueſtrem betam uocari tradit. Sed huic, ut in beta notauimus, refragatur Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ubi ſe nullam unquam ſylueſtrem betam nouiſſe ſcribit: niſi quis pro ea rumicem accipiat. Atq; adeò hinc colligamus licet, Limonium eſſe per ſe genus herbæ.* *Limonij uires memoriæ prodidit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Limonij ſemen utpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum uino exhibent. Iuuat & profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura.* *Quod Græci* λειμώνιον, *Latini item Limonium dicunt:* Itali, *Limonio.*

Limonij uires ex Gal.

Nomina.

Λαγώπους. LAGOPVS. CAP. XVII.

LAGOPVS herba ſiſtit aluum in uino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Naſcitur in ſegetibus.

SANE' *tam paucis Lagopum perſtrinxit Dioſcorides, utpote qui ne ullam quidem eius imaginis notam deſignauit, ut arduum æquè, atque difficile ſit aſſerere, quinam ſtatuendus ſit in tam ingenti plantarum multitudine, quarũ nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam eſſe herbam, quam herbariorum uulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in ſegetibus, ſed in montibus, & in uijs iuxta ſepta. quòd mirum in modum ſepibus opacari gaudeat. De hac ueteres, quod ſciam, nihil memoriæ prodiderunt. Niſi fortaſſe fuerit Geum à Plinio deſcriptum libro* XXVI. *cap.* VII. *cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olentes.* *Porrò* CARYOPHYLLATA *planta eſt non uulgaris, neq; uiribus inefficax, argumento quòd eius radices manifeſtum caryophylli ſpirent odorem. Ea recentiores utuntur pota ad thoracis interna uulnera. Quin & eius ſuccum, admiſta ærugine, cuniculoſis, contumacibusq; ulceribus utiliter inijciunt. Eadem olfactu ſpiritus recreat, & frigidũ roborat cerebrum. Epota prodeſt cœliacis, dyſentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta exſpuentibus. Tam intus ſumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio eſt. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, ut manifeſto ſunt indicio eius radices: quippe quæ guſtu odoratæ, adſtringentesq; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, diſcutere, & adſtringere ualent; ſed etiam roborare. Sed, ut ad noſtrum inſtitutum reuertamur, Germanorum uulgus Lagopũ appellat herbã, quæ folia habet trifolio ſimilia, oblonga: caulem tenuẽ, rotundum, hirſutumq;: ſemen in paniculis paruis, muſcoſis, lanuginoſiſq;: cui non obſcura adſtringẽdi uis ineſt. Proinde ſunt è Germanis, qui ea utantur ad detergendam ſedem in dyſenteria. Naſcitur hæc quidem in ſegetibus. uerùm an ea legitima ſit Lagopus non auſim affirmare: nullus enim, quod ſciam, Lagopi faciem repræſentauit.* *Lagopi uires ſcriptas reliquit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, his pauciſsimis uerbis. Lagopus facultatis eſt deſiccantis, adeò ut fluxus alui probè exiccet.*
Huius plantæ nomen Græcum eſt λαγώπους, *pariter & Latinum Lagopus.*

Lagopi conſideratio.

Syluatici opinio explosa.

Caryophyllatæ uires.

Lagopi uires ex Galeno.

Nomina.

CARYOPHYLLATA.

Μήδιον. MEDIVM. CAP. XVIII.

MEDION in ſaxis, & opacis naſcitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: ſemine cnici, minuto: radicem dodrantalem, craſsitudine baculi, guſtu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen in uino potum, menſtrua pellit.

MEDION *in Media duntaxat naſci quibuſdam proditum eſt. Quòd ſi ita ſe res haberet, mirum profectò non eſſet, ſi non proueniret in Italia, ubi ipſum hactenus fateor me non reperiſſe, aut uidiſſe. Sunt qui eius folia intubo ſimilia*

Medij conſideratio.

milia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribasius adstipulatur. Et certè facilis potuit esse librariorum lapsus, ut qui uocabulorum affinitate decepti ἴριδι pro σέριδι in Dioscoride scripserint. Medii uires ex Galeno. *Medij facultates tradidit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Medij radicem contrà atq; semen ipsum, temperatam esse contigit. nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod uocant. At semen tantùm abest, ut tale quid efficiat, ut etiam menses cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis est facultatis.* Nomina. *Vt Græci hanc plantam* μήδιον, *ita etiam Latini Medium uocant.*

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIVM. CAP. XIX.

EPIMEDIVM, caulis est non magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo. nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes; quinque diebus in uino pota, præstant mulieribus, ne concipiant.

Epimedii consideratio. *QVI Epimedium in Italia, quantum mihi perquire licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretq́; hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: uel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem.* Opinio cuiusdam medici explosa. *Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dißimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur: idq́; illis constanter affirmat, & persuadet, qui maiorem forsan ei fidē præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur, etsi unicuiq; mediocriter etiam in re herbaria uersato perspectum eße poßit, pro alijs tamen iam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur utriusq; plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena. Trinitas uerò nullo constat caule, sed folijs tantùm modò uicenis, modò tricenis, modò quadragenis, pluribusq́; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim uere florem edit cœruleum, mox semen. Epimedium uerò, Dioscoride authore, neq; florem, neq; semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix uerò Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clariùs ostenditur, & medici illius opinio uana apertißimè exploditur. Cæterùm Plinius libro* XXVII. *cap.* IX. *Epimedij historiam ad uerbum fermè à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi* Epimedii uires ex Gal. *ita scribit. Epimedij uis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruare potest. Aiunt uerò epotū concipiendi spem adimere.* Nomina. *Planta, quam Græci* ἐπιμήδιον, *Latinis similiter Epimedium appellatur.*

GLADIOLVS.

Ξιφίον. GLADIOLVS. CAP. XX.

XIPHIOM, alij phasganon, alij machæronion, Romani gladiolum uocant. nomē inde accepit, quòd folium gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius uideretur, & gladij modo mucronatum, neruosumq́ue. In caulem exit cubitalem, in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, vna paruorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna uberior. nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto uino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite discutit: qua de re huiusmodi emplastris inseri solet. menses imposita trahit. Superiori radice ex uino pota, venerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

Gladioli historia. *NASCITVR Gladiolus, quem Græci xiphion uocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, in pratis, & in aruis inter segetes: unde Segetalis plerisq; dicitur. huius flores nostri uulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & angustiora, lineis neruorum modo striata, mucronataq́;. Caule attollitur cubitali, succoso: in quo flores emicāt purpurei, paribus inter se spatijs distantes, qui etiam iridis flores*

SPARGANIVM.

XYRIS.

res forma effigieq; plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores ſunt, & uno tantùm colore conſtant. Prodit ex his ſemen (ut Dioſcorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, rotundis, preſſisq; uerticillorum modo, una ſuper alteram inſidente, albicantibus, bulboſisq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrũ purpuraſcente, ueluti croci radices. Cæterùm quãuis tradiderit Dioſcorides, quòd ſuperior radix magnitudine inferiorem ſuperat; plerunq; tamen contrarium uiſitur. Plinius porrò hac in hiſtoria à Dioſcoride diſſentit: ſiquidem Gladiolum, quẽ in aruis naſci ſcribit Dioſcorides, in paluſtribus, is & aquoſis inueniri exiſtimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum uocari Gladiolum, quem paſſim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ ſuperior eſt, attrahentem, digerentem, & exiccantem ſcilicet facultatem etiam poſſidet. Hæc planta ξίφιον Græcè uocatur: Latinè, Gladiolus: Arabicè, Kaſiſlon: Italicè, Gladiolo: Germanicè, Schuuertel: Gallicè, Glais, & Glaitel.

Plinius à Dioſcoride diſſentiens.

Gladioli uires ex Gal.

Nomina.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

SPARGANION, aliqui xiphidion uocant. folia habet gladioli, ſed arctiora, & in terram magis procumbentia: in ſummo caule ueluti pilulæ prominent, in quibus ſemen. Contra ſerpentis uenena, radix cum uino datur.

EXISTIMAT Ruellius eam plantam eſſe Sparganium, quæ in aquoſis locis prouenit, quam herbariorum uulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis xyris. Quare mihi planè refellenda uidetur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli; ſed latiora, longioraq;, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in ſummo caule non pilulas, quæ ſemen contineant, ſed folliculos, aut ſiliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam deſcribens, eius hiſtoriam Paulo Aeginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipſe in Paulo nusquam potui reperire. Sed ad Sparganium noſtra redeat oratio. Vidimus hoc primùm in agro Romano apud Tolpham propè aluminis fodinas ad pedem montis Ronconi, & deinde in alijs pleriſq; locis, folijs gladioli, arctioribus: pilulis in caulis cacumine platani proximis, herbaceo colore, in quibus ſemen continetur. Sanè quàm paucis de Sparganio diſſeruit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sparganium & ipſum deſiccantis eſt facultatis. Nomen Græcum habet plãta hæc σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarhe ramon: Italicum, Sparganio.

Sparganii cõſideratio.

Syluatici erratum.

Sparganij facult. ex Gal.

Nomina.

Ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

XYRIS folia habet iridis, latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, ſatis craſſus, cubitalis, ex quo ſiliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: ſemen in folliculis, ſimile fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis uulnera, fractaque efficax eſt: aculeos, & ſpicula omnia, citra moleſtiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex paſſo bibitur, ad conuulſa,

sa, rupta, coxendicum dolores, strangurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, vrinam vehementiùs impellit: & cum aceto, lienem absumit.

Xyridis consideratio. Xyridis uires ex Galeno. Nomina.

Xyris *pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria, nullis deficientibus notis, quas ei tribuit Dioscorides. Eam uulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, si manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiusce succo utantur ad scabiem, uitiliginem, & lichenas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita disserit. Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest. Planta Græcis* ξυρὶς, *Latinis quoque Xyris dicitur: Arabibus, Casoras: uulgò, Spatula fetida: Germanis, Vuandtleusz: Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul Sauuage.*

Ἄγχουσα. ANCHVSA. CAP. XXIII.

Anchvsa, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, in acumen fastigiata, hirsuta, aspera, nigra, multa, ab radice quoquo uersum humi sparsa, spinis horrida: radici crasitudo digitalis, quæ æstate prouenit, & manus inficit sanguineo colore. læto solo nascitur. Radix adstringit: ad ambusta, & uetera ulcera, ex oleo & cera efficax est: igni sacro cum polenta medetur: lepris, & uitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, vuluæ indita. Eius decoctum renum uitijs, lieni, & bile suffusis datur: & si febris sit, ex aqua mulsa. Sistunt aluum folia in uino pota. Radice pigmentarij vtuntur ad unguentorum spissamenta. Est & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore distat, quòd minora habeat folia, sed simili modo aspera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus in puniceum uergens conspicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ mesibus sanguineum succum fundunt. in sabulosis nascitur. Vis ei, folijsq; inest, quæ contra uirus cùm reliquorum serpentium, tum maximè uiperarum auxilietur, siue cibo, siue potu, siue alligatu: nam si quisquam mandens, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dissimilis, semine puniceo, minore. Cuius semen manducatum, si in serpentis fauces inspuatur, eam interficiet. Radix acetabuli mensura cum hyssopo, & nasturtio pota, latas uentris tineas excutit.

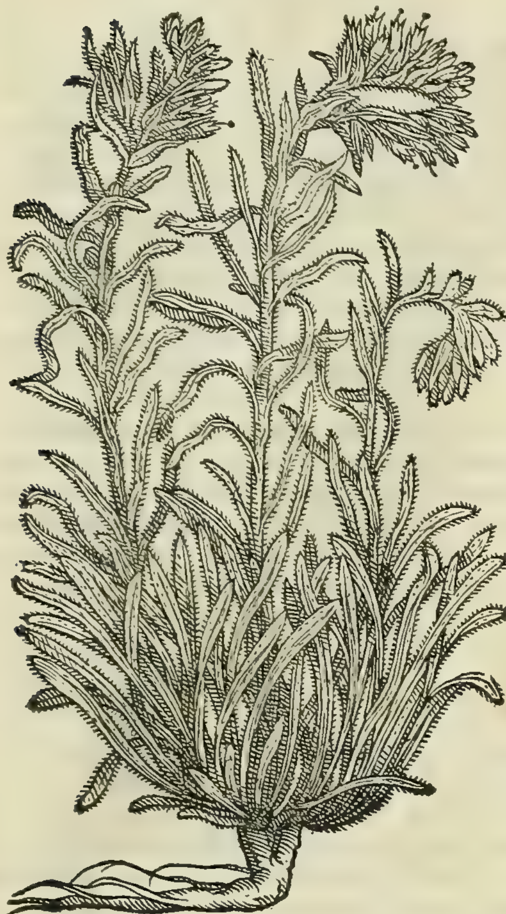
ANCHVSA PRIMA.

ANCHVSA ALTERA.

ANCHVSA TERTIA.

Anchuſarum conſideratio.

T R I A *ſunt Anchuſæ genera, quæ hic à Dioſcoride ſcribuntur: quanquam Plinio libro* X X I I. *cap.* X X. *quartum quoq; genus additur, quod pſeudoanchuſam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus ſimilis eſt, hirſutior tamen hæc, lanuginoſior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nuſquam equidem uidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia inueniſſe me certò ſciam. Anchuſæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à uulgari bugloſſo non longè diſsimiles, quanuis Anchuſis magis ſubrubentes, magisq; expanſi ſpectentur. Galenus inter Anchuſas Lycopſim quoque recenſet libro* V I. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Anchuſæ quadruplex ſpecies eſt. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & deſiccantem, tum adſtringentem, & ſubamaram, tum quæ ſufficiat extenuandis, & extergendis humoribus bilioſis, corporibusq; condenſandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adſtringunt tamen & ipſa, & deſiccant. Porrò lycopſis cognominata refrigerat, et deſiccat, magisq; radix eius, quàm onocleæ adſtringit. At onochelos calidior eſt, & magis medicata, nam pluſculum habet & guſtu ipſo protinus acrimoniæ. Hac uerò etiam calidior eſt parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata eſt. Anchuſæ non omnes eaſdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet ſimul adſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abſtergendis quoque, & abluendis bilioſis, & ſalſis ſuccis. Dictum enim ſuprà eſt, quòd qualitas acerba miſta amaritudini ea præſtare queat. Sic ſanè regio morbo, & lienoſis, & renum affectibus eſt utilis. Sed & refrigerare idonea eſt. & ſanè cum polenta illita iuuat eryſipelata, & abſtergit non modò epota, ſed & foris impoſita. Proinde uitiligines, & lepras ſanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera ſunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipſius herbæ radice quidem ſunt imbecilliora, non tamen aliena ſunt à reſiccatione, & adſtrictione. Itaque etiam profluuium ſanant pota cum uino. Et quæ Lycopſis nominatur eodem modo eryſipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adſtringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ uis magis eſt medicata. Nam & guſtu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morſi ſunt, admodum iuuat tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua uerò, nempe quarta, quæ parua eſt, & ferè nomine caret ex illis ſola, alcibiadio quidem perſimilis eſt, uerùm & amarior, & magis medicaminoſa: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi menſura cum hyſſopo, & naſturtio epota.* Nomina. *Quæ* ἄγχουσα *Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchuſa uocatur: Germanicè, Rodt ochſen zung: Hiſpanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.*

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

L Y C O P S I S, quæ & anchuſa à nonnullis uocatur, folijs eſt lactucæ, longioribus, aſperioribus, latioribusque, craſsis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, ſcabro, hirſutis adnatis, multis, cubitalibus: flore in ijs paruo, purpuraſcente: radice rubra, & adſtringente. naſcitur in campeſtribus. Cum oleo radix illita, vulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus ſacris: ſudores peruncta mouet, adiecto oleo.

Lycopſis conſideratio.

E G O *quoq; unà cum Ruellio, & Fuchſio uiris doctiſsimis, crederem Lycopſin eam eſſe plantam, quam officinæ legitimi Cynogloſsi uice paſsim uſurpant, uocantq; Cynogloſſam; ſi tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: ſi folijs uireſceret aſperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus, non ſurſum ſpectantibus: ſi caule aſſurgeret ſcabro, non molli: ſi deniq; Plinius huic ſententiæ non prorſus refragaretur.* Opinio reprobata. *Porrò cùm Plinium uideam libro* X X V I I. *cap.* X I. *de Lycopſi ſeorſum tractaſſe, & ſimiliter de hoc Cynogloſsi genere priuatim ſcripſiſſe lib.* X X V. *cap.* V I I I. *cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis diſſentire. Potius enim adducor, ut credam, Lycopſin herbam eſſe anchuſæ non abſimilem: quam ideo non temerè Galenus, & Aëtius eum ſecutus in anchuſarum genere retulerunt, ut ſuperiori commentatione diximus. Lycopſin, quam ego legitimam eſſe exiſtimo, uidi ſæpius in campeſtribus, ſitientibus, aridisq; locis enatam, anchuſæ adeò ſimilem, ut uix ab ea diſcerni poſsit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progreſſu, Deo iuuante, nobis de Cynogloſſo diſſerendum eſt ſuo proprio capite; idcirco diſputatio quódnam uerum ſit Cynogloſſum, & nunquid illud eſſe poſsit, quo officinæ uulgò utuntur, in illud tempus commodiùs differetur: Lycopſis, ut Plinius eſt author loco citato, folijs eſt longioribus, quàm lactuca, craßioribusq;; caule longo, hirſutis adnatis, multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. naſcitur in campeſtribus.* Nomina. *Hæc herba Græcis* Λύκοψις, *Latinis item Lycopſis, & Italis Licopſide appellatur.*

Ἔχιον. ECHIVM. CAP. XXV.

ECHION folia habet prælonga, aſpera, aliquantùm tenuia, anchuſæ proxima, minora tamen, ſubrubra, & pinguia, ſpinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numeroſos: minutaq; utroque latere folia, expanſa, pinnataque, nigra, in ſummo caule proportione minora: flores ſecundum folia purpureos, in quibus ſemina capiti uiperarũ ſimilia inſunt: radix nigricat, digito tenuior: Quæ non percuſsis modò à ſerpentibus ex uino prodeſt; ſed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & ſemen idem præſtant munus. Lumborum dolores ſedat: in uino, aut ſorbitione ſumpta, lac extrahit.

Echii conſideratio. ECHION *à uiperis omnino nomen adinuenit (uipera enim Græcis* ἔχις *dicitur) uel quòd ſemen proferat capitibus uiperinis ſimile, uel quòd uiperarum morſibus præſtantiſsimum ſit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuiſſe inuentam author eſt Nicander in theriacis, & proinde à poſteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum ſecus aream dormiret, à uipera in extremo inguine ictus eſt. excitatusq; à ſomno ex hac herba ſuccum commanducando palato & dentibus expreſsit, hauſitq; in corpus. Manſæ uerò herbæ reliquum uulneri ſuperimpoſuit contra dolorem. quo medicamento liber euaſit. Vnde poſtea Echio nomen inditum eſt Alcibion ab eo, qui primus oſtenderat, quantum uiribus polleret contra uiperarum ictus. Numenius ſcriptor grauiſsimus duo Echij genera inueniri ſcriptum reliquit. quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quòd folia ocimo ſimilia habeat: alterum uerò, quod folio eſt ſpinis horrido, priuatim Echion nominari. Id ſanè quod in theriacis ante ipſum ſcripſerat Nicander. Quibus uidetur etiam Dioſcorides adſtipulari, quippe qui Echio ſtatim ſubiecerit Ocimaſtrum. His quoque ſubſcribit Plinius libro XXV. cap. IX. ſic inquiens. Echios duûm eſt generum: altera folijs coronata, pulegio ſimilis: altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula uiperæ ſimilia ſunt.* Plinij lapſus. *Sed tamen ignoraſſe Plinium Alcibion, & Echium idem eſſe, ſatis manifeſtum eſt: ſiquidem is lib. XXVII. cap. V. Alcibios, inquit, qualis eſſet herba, apud authores non comperi. Ex cuius uerbis illud facilè colligi poteſt, quòd ſcilicet Plinius non ſatis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentiſsimæ naturæ perſpexerit, nempe quòd ipſum genuit uiperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potiſsimùm curam gerit, teſtatum relinqueret, eam herbam præſtantiſsimam eſſe ad huiuſcemodi lethalium ferarum morſus. Echium, quòd ubique ferè proueniat, aridis præſertim locis, ſæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritienſi uidimus, ſemenq; eius uiperinum decerpſimus ad antidota. Herba eſt anchuſæ, quæ ſecundo loco Dioſcoridi redditur, non abſimilis. Vocant quidam ſylueſtre Bugloſſum. Flores profert hæc in rubeum purpuraſcentis inter minuta folia à medio caule ad ſummum: è quibus ſemen prodit nigrum, hirſutis, ſpinoſisq; inuolucris incluſum, uiperarum capitibus ſimile. Non inuenio Galenum ullam Echij mentionem* Echii uires ex Paulo. *feciſſe in libris, quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen eius uires deſcribit Dioſcoridem ſecutus libro VII. ubi hæc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion uocant. Spinoſa herba eſt, quæ non modò à ſerpente commorſis cum uino pota auxiliatur; ſed præſumentes quoque ex ictu nihil moleſtum pati ſinit.*

Nomina. *Quod Græci* ἔχιον, *Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Vuild ochſen zung: Hiſpani, Yerua della biuora: Galli, Bugloſſa ſauuage.*

Ὠκιμοειδές. OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

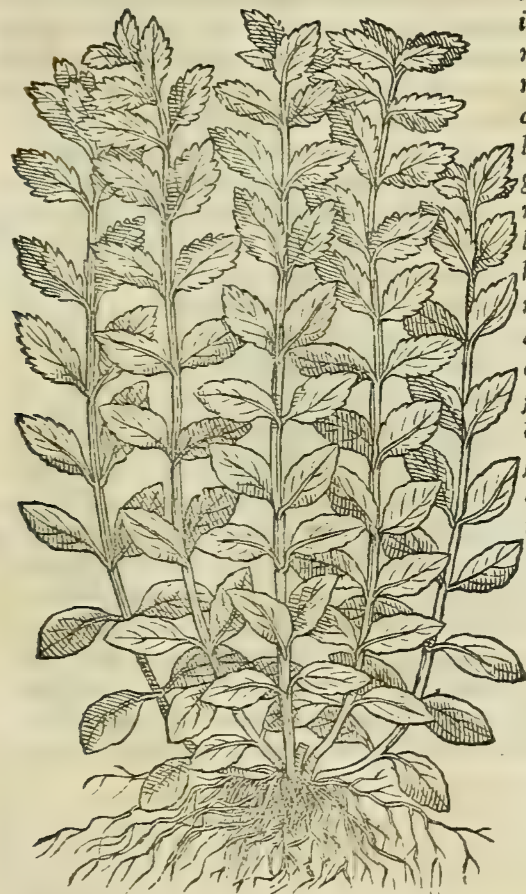
OCIMOIDES, Latini ocimaſtrum uocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirſutos: ſiliquas hyoſcyamo ſimiles, ſemine, ut gith, nigro prægnantes. Vim habet ſemen in uino potum, qua uiperarum, cæterarumque ſerpentium morſibus medeatur. Datur iſchiadicis, cum melle, uino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & ſuperuacua.

Ocimaſtri cõſideratio. OCIMASTRVM, *ſiue ſylueſtre Ocimum idipſum nobis appellare liceat, paſsim copioſè naſcitur in Italia, præſertim inter ſegetes prope ſepta, & in agrorum marginibus, folijs ſanè ſatiuo ſimilibus: ramulis hirſutis, quadratis, dodrantali, uel cubitali longitudine: in quorum ſummo flores emicant, candidi, quandoque uerò purpurei, id quod ſilentio præterijt Dioſcorides: è quibus uaſcula erumpunt hyoſcyami figura, capaci uentre, arctis faucibus,* per

OCIMASTRVM.

ERINVS.

per ambitum denticulatis, uiperinis capitibus ſimilia: in quibus ſemen includitur nigrum, melanthio ferme ſimile. Hæc uaſcula ita à natura facta pueri noſtrates colligunt, ubi exaruerint: ſiquidem, cùm ſemen exciderit, ijs intus ſufflantes acutiſsima edũt ſibila: ſic enim natura pueris interdum ludendi præbuit inſtrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, ſic inquiens. Echij genera duo: alterum ſpinoſo folio, anchuſæ ſimile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aſpero lanuginoſoq; caule, capitulis uiperarum figura.

Ocimaſtri uires ex Gal.

Ocimaſtri uires tradidit Galenus in calce libri VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix ſuperuacanea eſt. At ſemen tenuium partium, & deſiccantis citra mordacitatem facultatis eſt.*

Nomina.

Herba Græcis ὠκιμοειδὲς, *Latinis Ocimoides, & Ocimaſtrum appellatur: Italis, Baſilico ſaluatico: Hiſpanis, Albahaqua monteſina: Gallis, Baſilic ſauuage.*

Ἔρινος. ERINVS. CAP. XXVII.

ERINVS naſcitur apud fontes, & fluuios, folijs ocimi, ſed minoribus, parte ſuperna diuiſis: ſurculis quinis, ſenísve, dodrantalibus: flore candido: ſemine nigro, & acerbo: folia, & caules lacteo ſucco turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cnm ſulphure, & nitro inſtillatus, aurium dolores ſedat.

Erini conſideratio.

ETSI *nonnulli Dioſcoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo ſucco turgere; non deſunt tamen & in quibus planè oppoſitum ſcriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda uidetur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos uiderim, legerimq; lacteo ſucco manantem, adeò ut eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, ſeu lacte madens libro* XXIII. *cap.* VII. *ubi de ea hæc memoriæ prodidit. Herba, inquit, quam Græci Erinon uocant, reddenda eſt in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta eſt, cauliculis quinis, ferè ocimi ſimilitudine, flos candidus: ſemen nigrum, paruum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt uenenis. hæc Plinius. Cæterùm Erini facultatis aduerſus uenena non meminit Dioſcorides, quanquam Nicandro, ut quæ ad id præſtet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, ſed Echinon appellat: neq; id ſanè mirum eſt, quandoquidem in uetuſtis aliquot Dioſcoridis codicibus Echinos legitur.*

Erini uires ex Galeno.

De qua differens ipſe Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Echini herbæ ſemen acerbum eſt: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones.*

Nomina.

Quæ herba Græcè ἔρινος, *Latinè Erinum, & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè, Erino: Hiſpanicè, Baſilgo de lhagoa.*

Ἄγρωστις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRAMEN geniculatis ſerpit ramulis, à quibus radices ſpargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues paſcunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & vrinæ difficultatibus; calculoſa etiam veſicæ excrementa comminuit.

GRAMEN.

comminuit. Eſt & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præſertim in Babylone: idque iuxta uias naſcitur. Quod in Parnaſo monte gignitur, denſius fruticat: folijs hederaceis: flore odorato, candido: ſemine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut ſenis, digitali craſsitudine, candidis, mollibus, & admodum dulcibus. Succus ſi in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adijciantur-que piperis, & thuris tertiæ portiones, probatiſsimum erit oculorum medicamentum: id in ęrea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba, præſtat. Semen vehementius vrinam impellit: aluum, vomitiones-que ſiſtit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflammat, ſi eo uirenti ſæpe paſcantur.

Graminis hiſtoria ex Pli.

P L V R A, *ac uaria ſunt Graminis genera: ſiquidem præter hæc tria, quorum meminit* Dioſcorides, *alia quoque tria aculeati generis* Plinio *redduntur lib.* X X I I I I. *cap.* X I X. *naturalis hiſtoriæ, his uerbis. Gramen ipſum, inquit, eſt inter herbas uulgatiſsimum: geniculatis ſerpit internodijs, crebroq́; ab ijs, & ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur.* In Parnaſo *tantùm hederacea ſpecie denſius, quàm uſquam fruticante: flore odorato, candidoq́;. Iumentis herba non alia gratior, ſiue uiridis, ſiue in fœno ſiccata. Tunditur aſperſa aqua. Succum quoque eius in* Parnaſo *excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic eſt. In uicem eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum ad uulnera conglutinanda. Quod & ipſa herba tuſa præſtat illita, tueturq́;, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrrhæq́; tertiæ portiones. Rurſusq́; coquitur in æreo uaſe, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus ueſicæ: calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesq́; ſiſtit. priuatim autem draconum morſibus auxiliatur. Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſsimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei ſunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq́; ſanguinis ciendi gratia. Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia, & pterygia unguium, & cùm caro unguibus excreuerit, utuntur cum axungia.*

Tertium genus, quod tenuius eſt, naſcitur in parietibus, & tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera, quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum, ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. hæc Plinius *de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perſpicuum eſſe puto, Gramen, quod in* Babylone, *quodq́; in* Parnaſo *monte prouenit, non gigni in* Italia*: quanquam illud primum, ac uulgatum genus nobis paſsim frequentiſsimum naſcatur. Neque illud quoque omnibus non cognitum & uulgare eſt, cui in cacumine caulium quini ſunt aculei, ueluti digiti, quos pueri naribus inſerunt extrahuntq́;, ut ſanguinem eliciant. Hanc herbam* Hetruſci *ab effectu uulgò appellant* Sanguinella, *alij* Capriola. *De qua latius in* Coronopo *diximus, ubi* Leoniceni, & Ruellij *ſententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum* Dioſcoridis *unam & eandem herbam eſſe aſſeruerunt. Verùm de* Coronopo *ſeparatim diſſeruit* Plinius *libro* X X I I. *cap.* X I X. *ſuæ naturalis hiſtoriæ.*

Graminis uires ex Gal.

Sed iam Graminibus ſuas reddamus uires ex Galeno, *qui de ijs agens libro* V I. *ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida eſt, & ſicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipſa primo quidem exceſſu refrigerat, in humiditate uerò, & ſiccitate moderata. Porrò ſemen alibi quidem imbecillum eſt, in* Parnaſo *uerò deſiccatorium, & tenuium partium, & ſubacerbum. Gramen eſculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem inſtar aquæ, ſed acre quiddam exiguum, & ſubacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea guſtantibus eſt. Ex quibus apertum eſt, radicem modicè eſſe tum frigidam, tum ſiccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipſa herba illita, non uehementer refrigerat, in medio conſtituta humiditatis, & ſiccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici ineſt, exigua eſt quidem, ſed interdum tamen lapides frangere aſſolet, ſi quis eam decoctam ebibat. At ſemen alterius quidem imbecillum eſt, eius uerò quæ in* Parnaſo *naſcitur, urinam ciet: & fluxus uentris, & ſtomachi reſiccat: uis enim eius eſt exiccatoria, tenuium partium, & ſubacerba.*

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, *Latinis* Gramen *appellatur:* Arabibus, Vagem, Negen, *ſeu* Negien, Thel, Kel, & Negil: Italis, *Gramigna:* Germanis, *Graſz:* Hiſpanis, *Grama, & Gramenha:* Gallis, *Dent de chien.*

SIDERITIS PRIMA.

SIDERITIS ALTERA.

SIDERITIS TERTIA.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

SIDERITIN aliqui heracleam uocant. folia habet marrubij, sed longiora, satis ad frondem quercus, aut saliuæ accedentia, minora tamen, & aspera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi gustus, aliquantumque substringentis: in quibus per interstitia orbiculatæ uertebræ, ut in marrubio spectantur: & semen in eis nigrum. nascitur in petrosis. Illita folia, suapte ui uulnera sine inflammationis periculo iungunt.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

ALTERA Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus: folio filicis, numeroso, utrinque per oras diuiso, pediculo longo, prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò, ac durius. Huius uis, foliorumque ad vulnera, præcipua est.

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

SIDERITIN aliam esse tradunt, quam Crateuas heracleam uocat, in macerijs, & uineis nascentem: folijs, ab una radice multis, coriandro similibus, circa coliculos dodrantales, læues, teneros, subcandidos, atque subrubicundos: flore puniceo, paruo, gustanti amaro, & lento. Huius ea uis est, ut quanuis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

Sideritidis cõsideratio.

TRIA *Sideritidis genera præter Achilleã, de qua sequenti capite dicetur, hîc à Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentarijs me nunquam inuenisse, ac uidisse tradiderim; eã tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis uir rei medicæ peritißimus. Reliqua uerò genera iandiu nouisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirũ sit, quòd tam uaria effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, ut qui ea modò marrubij, modò quercus, modò saluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo saluiæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficiétenus, ac subalbidus color tum eidem saluiæ, tum marrubio: quercui postremò, quæ in ambitu est diuisura.*

Fuchsij erratum.

Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari uidetur, cuius imaginem expreßit Fuchsius in suo insigni de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quòd eius pictura non solùm non præ se fert folia, & caules, quæ Sideritim ueram referant; sed etiam flores eius spicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè ueræ Sideriti refragari conspiciuntur.

Ruellii opin. reprobata.

Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm si is Iudaicam illam intelligit, cuius libro II. meminit Auicenna, nullo modo erroris culpa uacare potest. Nam Auicennæ Iudaica herba nil sanè aliud designat, quàm eruum.

Virgæ aureæ facies, & uires.

Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbarijs, & medicis quibusdam VIRGA *aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui: folijs oliuæ latioribus, circùm minutißimè serratis, in superficie læuibus: floribus in summitate caulium spicatis, colore aureo, non tamen anthemidis modo rotundis, radiatisq;, ut eam minus rectè depingit Fuchsius. flores ij, ubi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibusdam additis, ijs feliciter potandam exhibent, quibus intrinsecus inflicta sint uulnera, & ad fistulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ ad id conficiuntur, utiliter addunt. nam, ut ipsi referunt, glutinandis uulneribus tam intrò in corpus sumpta, quàm exterius illita, efficax admodum est medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clarißimus author, ad urinam ciendam, comminuendosq; calculos. quod tamen apud alium scriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet: id quod etiam præstat clysteribus infusa. Eius decocto sanantur oris ulcera, firmanturq; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, ut ad institutum nostrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortasse Ruellius existimauit.*

Sideritidis uires ex Gal.

Sideritidis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem: sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigida: paucula uerò inest adstrictio. quare phlegmonem sedat, & glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide scribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile est decernere.*

Nomina.

Σιδηρῖτις *sic Græcè, ut etiam Sideritis Latinè uocatur: Arabicè, Sidrichis: Italicè, Siderite.*

Ἀχίλλειος. ACHILLEA. CAP. XXXII.

ACHILLEA, quibusdam Achillea sideritis, dodrantales, aut maiores gerit scapos, fusorum effigie, minutulis folijs circundatos, ex obliquo crebras incisuras habentibus, coriandri similitudine, subfuluo colore, lentis, odore multo, non insuaui, verùm medicato: umbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus. prouenit læto solo. Trita coma sanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem sanguinem inhibet, & cruenta vuluæ profluuia in vellere. Decocto quoque insident fœminæ fluxione vuluæ laborantes. ad dysenteriam bibitur.

Achilleæ cõsideratio.

QVI *uulgaris usus Millefolium Achilleam esse existimant haud dubiè, mea quidẽ sententia, decipiuntur. Siquidẽ id (ut infrà latius dicemus de Stratiote millefolio disserentes) folia non profert crebris ex obliquo sectionibus, coriãdri similitudine, sed auicularum pennas æmulantia.*

Multorum error.

Porrò tametsi constet, Millefolium umbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea; non tamen propterea colligendum est Millefolium, & Achilleam unam & eandem herbam esse. Quandoquidem non putauerim ego fuisse Dioscoridis institutum (ut Ruellio placet) quòd hæc Achillea umbellam ferat candidam, illa uerò purpuream, alia denique auream: sed quòd omnibus in uniuersum Achillææ plantis eadem insit umbella, quæ tantùm prædictis coloribus distincta spectetur. Nascitur in Hetruria planta, nascitur & in Goritiensi agro, scapis ferè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: umbella in cacumine rotunda, amplaq;, colore in purpura candicante,

te, punctis quibuſdam aureis depicta, quam ſemper putaui eſſe legitimam Achilleam. Atque in hac perſiſtam ſententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioſcoridis repræſentare uideatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, ut crederent noſtrum millefolium eſſe Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. XXV. cap. V. Achilleam Latinis millefolium uocari tradidit. Veruntamen is, quantum uidere eſt, eo in loco non Achilleam hanc deſcribit, ſed eam omnino plantam, quam Dioſcorides myriophyllum appellat. Quare paulò pòſt hæc uerba ſubiunxit. Sed alij, inquit, fatentur ueram Achilleam eſſe ſcapo cæruleo, pedali, ſine ramis, ex omni parte ſingulis folijs rotundis eleganter ueſtitam. Ex quibus uerbis liquidò apparet dubitaſſe Plinium, qualis legitima eſſet Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuiſſe, ut nihil in eo perpetuum ſtatui poßit.

Serapionis lapſus.

Serapio, authoritate Conſtantini, Achilleam, quòd (ut ipſe ait, licet falsò) rubeum ſuccum fundat, Sanguinem draconis appellat. ſed fortaſſe hic interpretis lapſus ſuus factus eſt. Siquidem ſuccum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioſcorides: neq; etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbæ ſuccus eſt, ſed Arabicæ cuiuſdam magnæ arboris gummi, uel, ut aliqui uolunt, draconis animalis eſt ſanguis ab elephante colliſi. Cuius loco illius plurimum uendunt impoſtores, quem hirci ſanguine cum reſina quáuis, ſorbis ſiccis, alijsq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant.

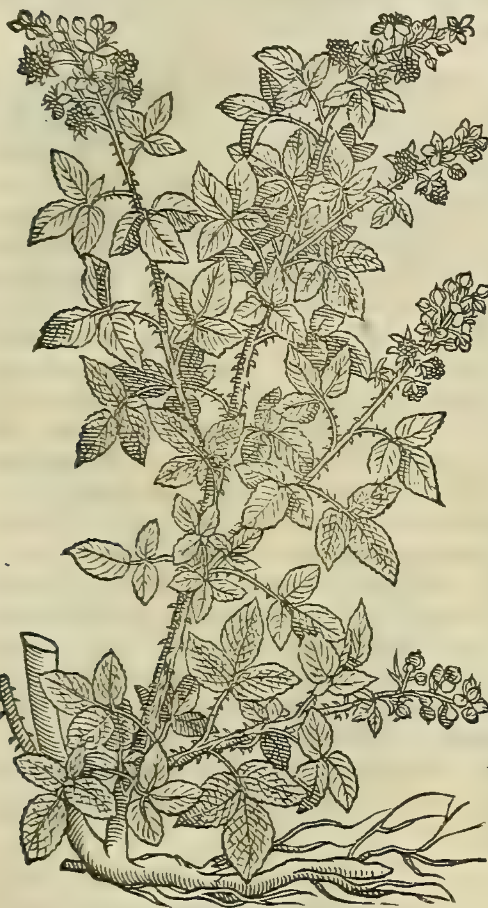
Achilleæ uires ex Gal.

Achilleæ meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium med. ſic de eius uiribus ſcribens. Quidam etiam uocant Achilleam ſideritin, quæ propoſitæ quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus eſt non dißimilibus: cæterùm adſtrictione exuperat. quare ad ſanguinis eruptiones, dyſenterias, & muliebre profluuium congruit.

Nomina.

Planta Græcis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea uocatur: Arabibus, Sichritis, & Egilos: eius uerò ſuccus Demalochotten.

Βάτος. RVBVS. CAP. XXXIII.

RVBVS notitiæ uulgaris. Vim habet ſiccandi, & adſtringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum ſiſtit, & fœminarum profluuia. præſteris morſui accommodatiſsimum. Gingiuas firmãt, & oris uitijs medentur folia commanducata: cohibent ulcera quæ ſerpunt: ulceribus in capite manantibus, oculisque procidentibus, remedio ſunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & ſtomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum folijs tunduntur, exprimiturque ſuccus, mox ſole cogitur, ſingulari remedio contra omnia, quæ modò dicta ſunt. Mori in rubo naſcentis quàm optimè maturi ſuccus, ad oris medicamenta conuenit. Siſtitur aluus præmaturi cibo, necnon flore in uino poto.

Βάτος ἰδαία. RVBVS IDAEVS. CAP. XXXIIII.

IDAEVS Rubus appellatus eſt, quoniam copioſus in Ida prouenit. Eſt autem longè tenerior priore, ac minoribus ſpinis horrens: quanquam & ſine ſpinis inueniatur. Inſuper eadem præſtat, quæ ſupradictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem ſacrum extinguit, ſtomachicisque ex aqua bibendus datur.

Ruborum cõſideratio.

RVBI *uulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam teſtatum reliquit Theophraſtus libro III. cap. XVIII. de plantarum hiſtoria. Alius nanque arboris inſtar craſſeſcens, in altum attollitur: alius ſepibus, frutetisq; implicatur: alius humi ſerpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique alijs modis in ſyluis, & montibus uagatur. In montibus ſiquidem Tridentinis, præſertimq; Ananienſibus Rubi quoddam genus naſcitur, rubra proferens mora, fragis non diſſimilia, nullis intus oßiculis, quæ ab incolis uulgò uocantur Ampomele, guſtui per æſtatem non iniucunda. Is maximè delectantur urſi: qui hac de cauſa eo potißimùm tempore, quo illa matureſcunt, à uenatoribus captantur.*

Opinio quorundã reprobata.

Hoc rubi genus ſunt è recentioribus, qui pro certo crediderint eſſe Idæum rubum. Sed equidem non uideo, quomodo illorũ ſententia prorſus rectè probari poßit: nam ſi Idæus rubus dictus eſt (ut interpretatur Dioſcorides) quòd in Ida proueniat, hinc nimirum colligi poſſe putauerim, ut Plinius lib. XXIIII. cap. XIIII. non temerè fortaſſe collegiſſe uidetur, quòd is in Ida tantùm, non aliàs naſcatur, quemadmodum etiam radix, quæ Idæa dicitur, & dictamnum in Creta. niſi fortè quis Ideum pro montano accipiat. Fuchſius rubi mora (ut libro primo in liguſtri mentione diximus) uacinia eſſe putat. Sed quare ab eo diſſentiam, ibidem diffuſius oſtendi, quòd ſcilicet uacinia flores, non fructus eſſe

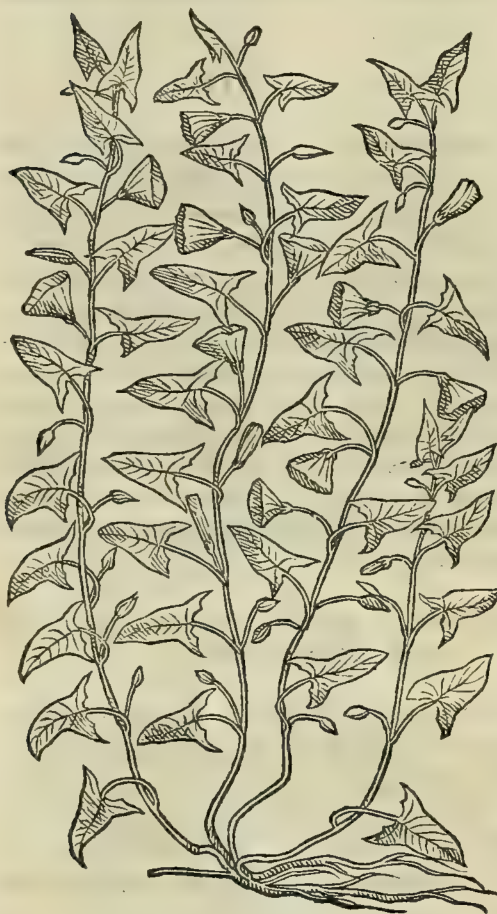
Rubi uires ex Galeno.

existimem. Rubi uires descripsit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quòd folia, mollia potissimùm, & recens nata, plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum uerò adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas, & alia oris ulcera sanant. quin & alia uulnera glutinare ualent. Est enim eorum temperies & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus, siquidem maturus fuerit, non parum habet succi calidi temperati, qui dulcis est, uti monstrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adstrictionem, esui non insuauis est. At immaturus à frigida substantia terrea uincitur: & propterea acerbus est, & ualde exiccatorius. Et sanè uterq; siccatus reconditur, ualidius quàm recens desiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem possidet: utraq; ad dysenterias, & uentris profluuium, tum robur deperditum, & sanguinis expuitiones, idonea remedia. Porrò radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit.

Nomina.

Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis, Rubus: Mauritanis, Buleich, seu Haleich: Italis, Rouo: Germanis, Carza: Gallis, Ronce. Eius uerò fructus Græcè βατίνα et βατινία dicuntur: Latinè, Mora rubi: Italicè, More di rouo: Germanicè, Bramber, & Kratzber.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HELXINE cognomento cissampelos, folijs est hederæ: minoribus: ramulis exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Nascitur in sepibus, uinetis, & segetibus. Foliorum succus potu deijcit aluum.

Helxinis consideratio.

NULLI *certè dubium esse putauerim, quin* Helxine *cognomine cissampelos, quasi hederaceam uitem dixeris, species sit* Conuoluuli. *Sed quæ ea sit, non facilè explicari potest. Verùm cùm eam reddiderit* Dioscorides *folijs hederæ similibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunq; contigerit complectatur: nascaturq; in sepibus, uineis, & segetibus, satis mihi declarasse uidetur, eam esse* Helxinen, *quæ quidem in aruis tum segetes ipsas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac uincit, & in uinetis, palis, & uitibus circumuoluitur.* Hanc Hetruscum *uulgus suo idiomate nominat* Vilucchio minore, Tridentinis *uerò* Minutola *dicitur.*

Quorundam opinio.

Quanquam non desunt, qui putent Helxinem *eam esse herbam, quæ crebra reuolutione septa, & uicinos implicat frutices, flores illos candidos æstate ostentans, quos nostri uulgo appellant* Campanelle. *Hanc* Plinius *conuoluulum uocat lib.* XXI. *cap.* V. *ubi eam his uerbis depingit. Est, inquit, flos non dissimilis lilio in herba, quam* Conuoluulum *uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac uelut naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem ligustrum uocent: in qua appellatione deceptus fuit* Seruius *grammaticus.* Hunc *errorem explosimus libro primo, ubi ueri ligustri mentionem fecimus.*

Helxines uires ex Gal.

Helxinen *perpaucis perstrinxit* Galenus *lib.* VI. *simpl. medic. sic inquiens.* Helxine, *quæ & cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet.*

Nomina.

Ea Græco nomine ἑλξίνη κισσάμπελος: *Latino item* Helxine cissampelos: *Arabico,* Acsin: *Italico,* Vilucchio minore: *Germanico,* Mittel uuind: *Hispanico,* Campanela yerua.

Ἐλατίνη. ELATINE. CAP. XXXVI.

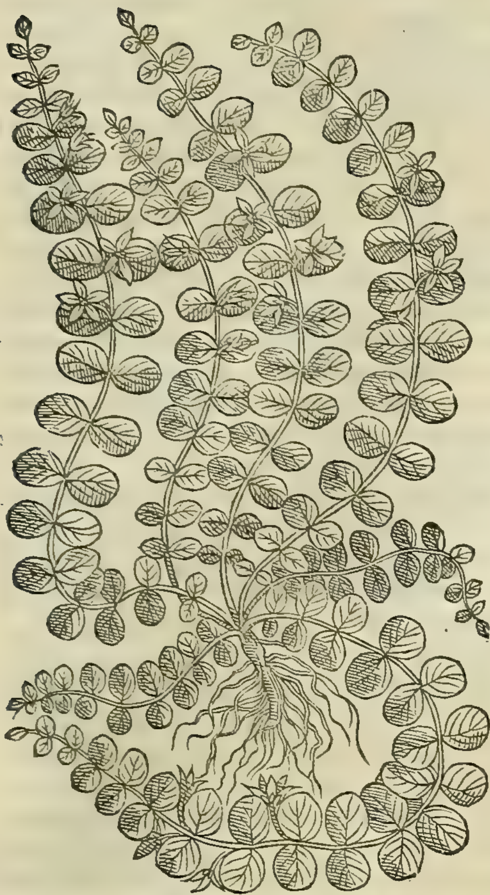
ELATINE folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, senísve, à radice foliosis, gustu adstringentibus. nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impositis. Eadem cocta sorbitionis usu dysenteriam sistit.

Elatines consideratio.

SUNT *qui uelint* Elatinen *eam esse plantam, quam quidam* Nummulariam *uocant. Alij uerò non hanc uolunt, sed eam quam nos uulgò uocamus* Solbastrella, *officinæ* Pimpinellam, *& alij quidem* Sanguisorbam *dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem* Nummularia *in primis non fert folia pilosa, neq; in segetibus, neq; in cultis prouenit, sed plerunq; in scrobium marginibus, præsertim uligine madentibus.*

Deinde

NVMVLARIA.

EVPATORIVM.

Deinde Pimpinella uocata ramulis exit longè pluribus, quàm ſenis in terram procumbentibus, & folia habet undique in ambitu laciniata, aſteriſci modo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia uulgo Rapiſtrum uocari ait, eoq; ut rapo ſylueſtri in uernis acetarijs rura uti. Verùm ſi rapiſtrum id Hetruſcis eſt, quod Gallis, certò ſcio, Elatinen eſſe non poſſe. Quæ tamen quòd naſcatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare auſim, cùm hactenus plantam non uiderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuiſſimè diſſeruit libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elatine modicè tum refrigerat, tum adſtringit. Huic nomen Græcum eſt ἐλατινη: Latinum ſimiliter Elatine: Arabicum, Athin.

Elatines uires ex Galeno.

Nomina.

Εὐπατώριον. EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

EVPATORIVM fruticoſa herba eſt, unicum efferens caulem, lignoſum, nigricantem, rectum, tenuem, hirſutum, cubitalem, interdum ampliorem: folijs per interualla quinquefolij, aut cãnabis potius ſimilibus, quinquepartitò, aut amplius diuiſis, nigricantibus & ipſis, per ambitum ſerratis: ſemen medio caule erumpit, piloſum, deorſum ſpectans, quod ſiccatum ueſtibus inhæret. Contrita huius folia, & cum ſuillo adipe impoſita, vlceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut ſemen in uino potum, dyſenteria, iecinoris uitijs, & ſerpentium ictibus liberat. Nec deſunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia ſit, uti expoſuimus.

SVMVNT nonnulli, imò uniuerſa ferè ſeplaſiariorum turba, legitimi Eupatorij uice quandam aſpectu inſignem plantã, quæ plerunq; in uliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu: caule ſubrubeo, rotundo, firmo, hirſutoq;, multis alarum cauis, multiſq; adnatis referto. Huic flores in umbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani uulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliuſq; in medicina uſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ uulgò Agrimonia uocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm argemonem appellabant; cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, uel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, ut uulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij uſum damnemus, cùm id proprium ſit Auicennæ Eupatorium; ſed ut unumquodq; ſuo reddatur authori. Palàm etenim eſt, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quo huius Eupatorij tota redolet planta, percipi poteſt, id & obſtructiones aperire, & craſſos, lentoſq; humores mirificè incidere poſſe. Veruntamen nunquam eò deueniam, ut aſſeuerem, hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen ſibi aſciuiſſe: tantum illud abeſt, ut etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, ueterum ſub alio nomine poſteritatis memoriæ proditum ſit, præterquàm ab Auicenna. Ruellius tamen neſcio qua ratione ductus in ſuis de natura ſtirpium commentarijs non ſine magno errore ſibi perſuaſit, uulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper eſſe à Dioſcoride libro ſecundo deſcriptum. Sed nos ibi in noſtra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exploſimus, quàm ut quicquam ſuperſit addendum.

Eupatorii cõſideratio.

Eupatorium Auicennæ.

EVPATORIVM AVICENNAE.

POTENTILLA.

Eupatorium Mesuis.

Cæterùm Mesues quoque habet suum peculiare Eupatorium, *quod, ut ex eius descriptione apparet, à prædictis longè diuersum est.* Id nanque plures ab radice emittit caules: *folijs minori centaurio similibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis, in umbellam cohærentibus, helichrysi modo.* Hoc *nostratibus Senensibus uulgò uocatur herba* Giulia. Huius *comam mulieres per noctem uino albo macerant, ac subinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi mensura ad necandos uermes admirabili successu.* Na*scitur hæc in campestribus: atque, ut mea fert opinio, ea est planta, quæ* Dioscoridi *ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi respondeat.* Hinc *itaque addiscant Mauritanorum sequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine* Eupatorij, *in medicamentis à Mesue relictis suum interponere* Eupatorium: *in* Auicennæ *remedijs suo item uti: & in Græcorum compositiones Agrimoniam uulgò uocatam addere. Sed animaduertant uelim, ne in hoc* Valerij *Cordi dispensatorium sequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, scribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in syrupo de Eupatorio, pro ipsius Mesuis* Eupatorio *admiscendam esse Gratiolam.* Siquidem *hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræsentare deprehenditur.* Nempe *sua deiectoria ui, qua magno cum impetu uentrem soluit, iecur imbecillum, atque infirmum reddit.* Cordum *secutus uidetur* Fuchsius, *uir alioqui doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum edidit, ubi in antidoto è lacha magna illud* Eupatorium *usurpandum esse tradit, quod à Mesue describitur, & Græcis ageratum,* Italis *uerò gratia* Dei *nominatur.* Qua *in re illud de ijs duobus uiris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi prouerbio: Cœcus cœcum ducit, & ambo in foueam cadunt.* Eupatorij *meminit* Galenus *lib.* VI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scribit:* Eupatorium *herba tenuiũ partium, incidendi extergendiq; facultatem citra manifestam caliditatem obtinet. quocirca obstructiones iecoris expurgat.* Inest *ei & adstrictio modica, propter quam robur uisceri addit. hactenus* Galenus. *Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ nonnullis* POTENTILLA *uocatur, tametsi hirsutioribus sit folijs, supernè uirentibus, infernè uerò albicantibus.* Cauliculos *profert, qui humi repunt, pilosellæ uocatæ modo: aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis.* Radice *nititur exterius purpurascente, interius uerò candicante.* Nascitur *in uliginosis locis, & propter semitas.* Vniuersa *hæc planta adstrictoria, & exiccatoria facultate pollet.* Idcirco *mulierum profluuia, & dysenterias cohibet, et uulnera recentia agglutinat.* Prodest *item & sanguinem reijcientibus.* Pudendorum, *& oris ulcera sanat.* Firmat *commotos dentes, stringitq; gingiuas, & dentium dolorem mulcet, si eius decocto os sæpius colluatur.* Herba, *quæ Græcis* εὐπατώριον, *&* ἡπατώριον, *Latinis item* Eupatorium *&* Hepatorium *appellatur:* Arabibus, *Cafat, Cifit, seu Gafet:* Italis, *Agrimonia:* Germanis, *Odermenig:* Hispanis, *Agramonia:* Gallis, *Aigremoine.*

Cordi & Fuchsij error.

Eupatorii uires ex Gal.

Potentillæ descriptio & uires.

Nomina.

Πεντάφυλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

QVINQVEFOLIVM ramulos fert festucarum similitudine, tenues, dodrantales, in quibus semen; folia menthæ, quina singulis pediculis, rarò plura, in ambitu serrata: florem ex candido pallescentem, auri æmulum. Nascitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram

QVINQVEFOLIVM.

DIAPENSIA.

bram habet radicem, oblongam, ueratro nigro craſsiorem. plurimis pollet remedijs. Ius radicis decoctæ ad tertias, ſi in ore contineatur, dentium dolores ſedat: putrida oris ulcera, collutione ſiſtit: arteriæ ſcabritias, gargarizatu læuigat: contra alui profluuia, & dyſenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumque cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, ſerpentia ulcera cohibet: ſtrumas, tumores, duritias, abſceſſus, & collectiones diſcutit: ignes ſacros, reduuias, condylomata, pſoraſque ſanat. Teneræ radicis ſuccus, contra iecinoris, pulmonumque uitia prodeſt: item aduerſum uenena. Cum hydromelite autem, uel diluto uino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana uerò, ternûm: in quotidiana, unius. Ea quoque folia tricenis pota diebus, comitialibus proſunt. Foliorum ſuccus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & ſale, tam uulneribus, quàm fiſtulis remedio ſunt: enterocelicis auxilium præſtant. Quinquefolium ſanguinis profluuia & potu, & illitu ſiſtit. Ad expiationes, caſtimonias, & incantamenta inciditur.

TAMETSI *unius tantùm Pentaphylli, ſiue Quinquefolij meminerit Dioſcorides; nos tamen quatuor eius genera uidimus in Italia. Quorum utiq; primum à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus diſſentit. Secundum à primo differt, quòd folijs ſit albicantibus, hirſutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, ſubalbido, per terram repit. Vltimum uerò folia fert uitiginea, in partes quinque diuiſa, quod aliqui* DIAPENSIAM, *alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum ſummitatibus, & adnatorum faſtigijs, capitula prodeunt ſubalbida, facie fragis ſimilia. Primum prouenit in riguis, & ſcrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus ſubinde ſemen oritur. Pediculos è ſe mittit, & in ſingulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis ſerrata. Radix illi ſubrubens apparet, quod quanuis negat Braſauolus; id tamen alijs, ut mihi eam effodienti, uerum eſſe deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro craſsiores. Hinc autem mirari ſubit Manardum Ferrarienſem uirum alioqui huius noſtræ ætatis ingenio, & doctrina inſignem: quippe qui tam facilè ſibi perſuaſerit, id legitimum eſſe Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ uerò herbariorumq; uulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc ſeptem ex uno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum uerò quinque, unde & illi nomen. Hoc radices elleboro ſimiles habet, craſsiores tamen, oblongas: illa uerò admodum breues, ſtrumoſas, ſimulq; in unum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, ſiticuloſiſq; locis, in altis præſertim montibus: illud uerò in campeſtribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ ſanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuiſſe. Cæterùm nunquam admiratus ſum Plinium in hoc (in quo tamen à Leoniceno, ut arbitror, immeritò reprehẽditur) quòd libro* XXV. *cap.* IX. *tradiderit reperiri Quinquefolium, quod fraga gignendo commendatur. Quandoquidem (ut paulò antè diximus) Quinquefolij genus eſt, quod à quibuſdam Diapenſia nominatur, in cuius ſummis cauliculis capitula ſpectantur fragis non diſsimilia. Verùm etſi aſſerat Braſauolus in Veronenſi agro naſci Fragariam, cui quinque unicuique pediculo inſunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratiſsima, putetq; de hac intellexiſſe Plinium, quòd à Verona, ut ipſe inquit, fuerit oriundus; non tamen ita planè eũ à calumnia uindicari poſſe putamus, cùm Suetonius*

Quinquefolij genera.

Manardi erratum.

FRAGARIA.

tonius Tranquillus suo de illustrium uirorum catalogo, Plinium Nouocomensem fecerit, non Veronensem. Quarta hac Quinquefolij specie Germaniæ chirurgici maximè utuntur ad intrinseca uulnera, enterocelas, & fistulas, eius puluerem, uel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, ubi adstringenti, solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiámnum quinis exoritur folijs, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longè differens.

Quinquefolij uires ex Galeno.

Quinquefolij uires retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Pentaphylli radix, inquit, desiccat uehementer, minimùm uerò acris est. Quare in multo est usu, uelut alia quoque omnia, quæ cùm sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea sint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideo & res, & locus mihi expetere uidetur, ut hic tum plantæ, tum fructus eius uires perstringamus.

Fragariæ, & fragorum uires.

FRAGARIA itaque planta est nemini ferè non cognita, adeò ut hoc nomine superuacuum putem, eius faciem repræsentare. Refrigerat ordine primo, siccatq; secundo. Folia, & radix uulnera, & ulcera sanant: muliebres fluxus, & dysenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & uesicam. Idem ore contentum, collutionisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quòd gustui æstate in cibis arrideant, biliosis, æstuantibusq; uentriculis prosunt, siticulosisq; sitim sedant. Vinum, quod ex ijs elicitur, ulcusculis, quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; uaros, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impositum tollit.

EVPHRAGIA.

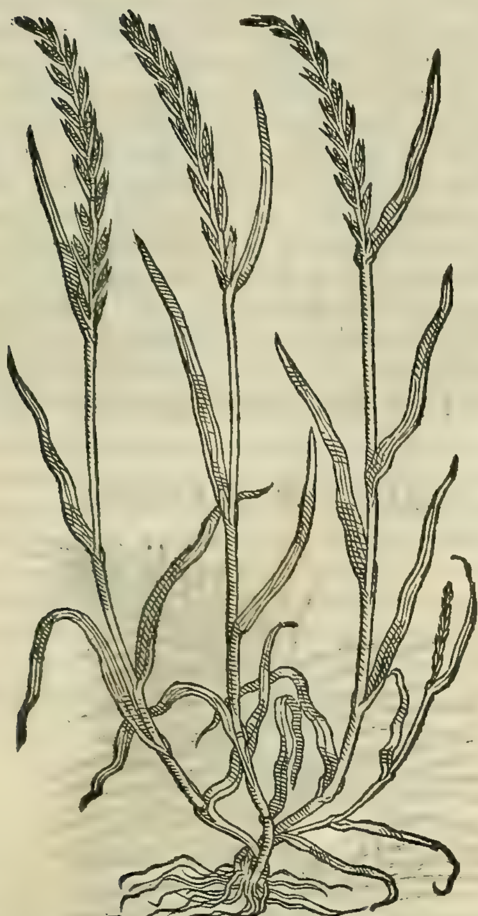
Euphragiæ delineatio, & uires.

Neque etiam hic silentio dissimulanda uidetur Euphragia, quam nobis Fraga nunc ob uocabulorum uicinitatem ad memoriam reuocarunt, cùm & ipsa miris ad oculorum morbos uiribus prædita sit: etsi à ueteribus Græcis nusquam, quod legerim, descripta reperiatur. Est itaque EVPHRAGIA tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem assurgit: folijs minutis, crispis, per ambitum serratis, gustu adstringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æstate. nascitur in pratis. Præstat hæc quocunque modo sumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, uel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cùm in cibis diutius sumitur. Fit ex ea uinum uindemiarum tempore, uuis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disseruit. Euphragiæ uinum, inquit, fit ad oculos ponendo herbam in musto donec fiat uinum. Cuius usu oculi senum reiuuenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum uisus in quocunque cuiusuis ætatis homine, præsertim ubi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil uidens per longũ tempus, & infra annum, eius usu restitutus est ad uisum. Ipsa enim herba calida est & sicca: & habet hoc à proprietate, quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum uitellis, idem mirificè præstat, uel quando puluis idem recipitur cum uino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularijs, & legerunt postmodum absque ipsis, etiam literam subtiliorem. Et usus uini Euphragiati non habet par in proficiendo uisui. Si autem uinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de uinis.

Nomina.

Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefoliũ Latinè dicitur: Italicè, Cinquefoglio: Germanicè, Vueisfunf, & Fingerkraut: Hispanicè, Cinco en rama: Gallicè, Quinte fueille.

φοίνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHOENIX folia habet hordei, sed breuiora, & angustiora: spicam lolio similem: calamos digitorum senûm, radici aduolutos: septenas octonásve spicas. In aruis, tectisque recenter illitis nascitur. Harum virium compos, vt in uino austero pota alui profluuium, & emanantem vulua sanguinem sistat, vrinæ impetus infrænet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & suspensam, sanguinem supprimere prodant.

Phœnicis cõsideratio.

PHOENIX *Hetruscis syluestre Lolium dicitur, quòd spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in uicis secus uias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenditur. Plinius libro* XXII. *cap.* XXV. *Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murinum uocari ait, quòd fortasse mures derodent spicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentissima uisitur Goritiæ in cœmeterio diui Francisci, & Venetijs in litore maris prope sacellum diui Nicolai. In summa eius uber ubique prouentus. Huic herbæ nomen Græcum* φοίνιξ, *Latinum similiter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum, Gioglio saluatico.*

Nomina.

Ἰδαία ῥίζα. IDAEA RADIX. CAP. XL.

IDAEAE radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent ijs veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his cõueniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

Idææ radicis consider.

IDAEA *radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, ubi hæc planta proueniat: etsi cognomine natale eius solum facilè indicari uideatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: uel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo euenire superius dictum est. Huius uires tradidit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opere periculum facias, eandem uim præferet, nimirum sanguinis profluuia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quæcunq; eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Ea ut Græcis* Ἰδαία ῥίζα, *ita etiam Latinis Idæa radix uocatur: Italis, Radice Idea.*

Idææ radicis uires ex Gal.

Nomina.

RADIX RHODIA.

Ῥοδία ῥίζα. RHODIA RADIX. CAP. XLI.

GIGNITVR Rhodia radix in Macedonia, costo similis, leuior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosacei momento imponatur.

Rhodiæ radicis consid.

RHODIA *radix planta est non omnibus planè uulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inueniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ uiret, iandiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primùm uidendam misit: quam tamen postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter uiginti millia passuũ à Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, ut ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit,*

poßit, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hic diffusius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circunquaq; folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacæ, aut sedi instar pinguia, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine umbellam profert, uiridem tithymali cyparißij modo, sed quæ, ubi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis costo, læui cortice quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ uerò sicca est, leuis percipitur, intus rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum uiuacißima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altißimis montium rupibus saxosis, præruptisq; locis, ubi uix tantum terræ circùm habet, ut illi inhærere poßit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, ubi calidus sit affectus, aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq; (ut diximus) omni capitis dolori, utpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet.

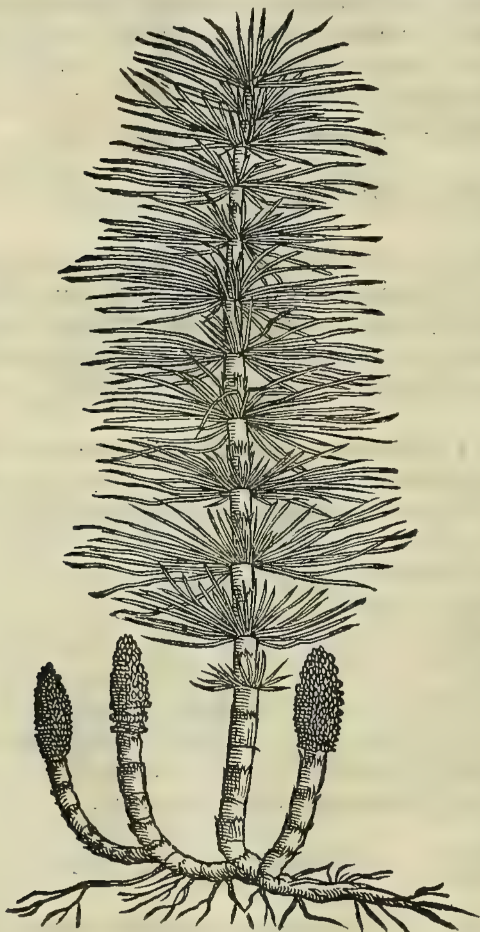
Rhodiæ radicis uires ex Galeno.

Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Rhodia radix ea uidelicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calefaciendo uerò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis.*

Nomina.

Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè, Rosen uurtz.

EQVISETVM PRIMVM.

EQVISETVM ALTERVM.

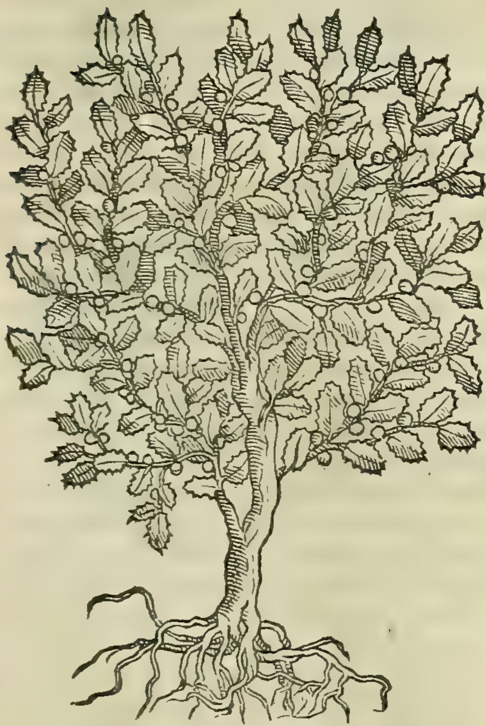
ἵππουρις. EQVISETM. CAP. XLII.

EQVISETVM in riguis, & scrobibus nascitur. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se farcti, rubescentes, leniter scabri: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, vicinos arborum caudices scandens, obuolutumque dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare: quare sanguinem naribus erumpentem succus ipse sistit: prodest dysentericis in uino potus: vrinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis folijs, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnœam, ruptaque adiuuat. Foliis in aqua potis, dissectiones vesicæ, & intestinorum, enterocelæque in vnum coalescere, cogique feruntur. Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & molloribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio est, eademque fungitur facultate.

Equiſeti conſideratio.

EQVISETVM *officinis, & herbarijs pleriſque uerbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Vtrunque eius genus uulgaris eſt notitiæ. Alterum, quòd aſpero ſit caule, à quibuſdam uulgò Aſperella uocatur. Expetitur hæc mulieribus ad ſtagnea uaſa detergenda, illuſtrandaq́; necnon etiam materiarijs fabris, ijs præſertim, qui torno opera ſua conficiunt: ſiquidem huius herbæ ſcabritia illæ ſuis uaſis ſplendorem, nitoremq́; conciliant: iſti uerò ſimiliter ſuorum operum ruditatem expoliunt. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas referat, unde & Græcis Hippuris dicta eſt. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen, oblongum, iuglandium iulo non abſimile. Hoc rura noſtra uulgò uocant Paltruſalo, in cibumq́; aſſumunt, ieiunij quadrageſimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumſpergunt, & oleo in ſartagine frigunt, manduntq́; piſcium uice. Ex quo cibo aluus quandoq́; eorum adeò conſtringitur, & conſtipatur, ut in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiſeti germen ſiccum aſſeruent per annum, quo ſubinde æſtate utantur ad dyſenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum eſt, & in cibum magno ſucceſſu exhibent. Vtrunque Equiſetum eleganti admodum pictura expreßit Fuchſius clarißimus in ſuis magnis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Sed neſcio qua poſtea ratione ductus, is in paruo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equiſetum pro Polygono fœmina aperto lapſu reddiderit.* (Fuch. lapſus.) *Equiſeti meminit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis.* (Equiſeti vires ex Galeno.) *Hippuris, inquit, adſtringentem cum amaritudine facultatem poßidet, ac proinde ualenter, ſimulq́; citra mordacitatem exiccantem. Itaq́; uulnera maxima cataplaſmate impoſita conglutinat, etiam ſi præſectos eſſe neruos contingat: præterea uocatas enteroceles glutinat. Cæterùm ad ſanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potißimùm rubrum, ad dyſenterias, & ad alios uentris fluxus generoſum eſt remedium herba ipſa aut ex aqua, aut ex uino pota. Sunt qui de ea ſcriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam ueſicæ, ac tenuium inteſtinorum uulnera ſuccus ipſius ſanauerit. Prodeſt etiam profluuio ſanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in uentre affectibus ex auſterorum uinorum quopiam potus: ac ſi febre teneantur, ex aqua.* (Nomina.) *Quæ planta Græcis* ἵππουρις, *Latinis Equiſetum appellatur: Arabibus, Dhenben alchail, Dhenib alchi, ſiue Daneb alchail: Italis, Coda di cauallo: Germanis, Roßz ſchuuantz: Hiſpanis, Coda de mula, & Rabo de mula: Gallis, Queue de cheual, & Prela.*

Κόκκος βαφική. COCCVM INFECTORIVM. CAP. XLIII.

COCCVM, quo infectores vtuntur, frutex eſt ſurculoſus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Aſia, & Cilicia: vltimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: vulneribus, neruisque præcisis, conuenienter ex aceto tritũ illinitur. Naſcitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

Cocci infectorij conſid.

ETSI *Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiarijs, & infectoribus notißimum ſit, quòd & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum ſericea, tum lanea ſtamina infici ſoleant; neſcio tamen an eius arbuſcula in Italia proueniat. Nos autem eam, cuius picturam damus, uidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis uſus conſtat rotunda, inaniq́; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioſcorides aſſerit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuerſorum eſſe generum, noſtrumq́; facilè illud eſſe, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideo uocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur uermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infeliciter utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum aborſum, ipſum grauidis in ouo ſorbili propinantes pauco addito thure, uel maſtiche.* (Monachorũ opi. exploſa.) *Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, aliud eſſe Coccum, aliud uerò Chermeſinum uulgò uocatum, quo ſerica ſtamina roſeo colore inficiuntur. Etenim aſſerunt ij legitimum chermeſinum è quibuſdam fieri granulis, quæ ut plurimùm uulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, uocariq́; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc iſti deinde colligunt, minimè credendum eſſe, quòd Græcorum coccum uulgò grana tinctorũ nuncupatum, ſit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermeſinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentißimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ ſectæ inuenerim, qui eorum adſtipuletur ſententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorium à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea ſanè omnia in eius hiſtoria referat, quæ Dioſcorides ſuo cocco tribuit. Quapropter ſcirem libentißimè qua ratione, quáue authoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc uanam, et erroneam deuenerint opinionem. Verùm non ob id negauerim ego noſtrum*

nostrum Chermesinum à cocco minimè differre, quòd certò sciam, aliud esse coccum, aliud chermesinum, unde & infectores differentiæ causa coccum Granam nuncupant, Chermesinum uerò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: sed negauerim quidem Mauritanorum chermes nostri usus chermesinum esse, quòd nil aliud Chermes esse putem, quàm Coccum, cuius hîc meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hispanijs ab occidentali India importatum, quod cùm copiosissimum afferatur, Chermesina stamina nunc uilescere cœperunt.

Grani tinctorij uires ex Galeno.

Cocci seu Grani infectorij uires descripsit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Granum tinctorium adstringentem, simulq; amaram facultatem possidet. Vtraque sine morsu desiccat. proinde ad ingentia uulnera congruit, præsertimq; neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite.*

Nomina.

Quæ κόκκος βαφικὴ *Græcè, Latinè pariter Coccos baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè, Charmen, Kermes seu Chermes: Italicè, Grana de tintori: Germanicè, Scharlach ber: Hispanicè, Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè, Vermillon.*

Τράγιον. TRAGIVM. CAP. XLIIII.

TRAGIVM nascitur in Creta tantùm insula, lentisco semine, folio, & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei lacteus, gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaque illitu spicula è corpore eijciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota stranguriæ medentur, calculos uesicæ frangunt, menses trahunt. modus in sumptione est, drachma vna. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

Τράγιον ἕτερον. TRAGIVM ALTERVM. CAP. XLV.

EST ET alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia scolopendrij habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno, hirci virus olent: exinde sibi tragij nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitijs.

Tragij consideratio.

TRAGIVM, *quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quodq; in uniuersum lentisco simile facit, Plinius libro* XIII. *cap.* XXI. *ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & libro* XXVII. *cap. ultimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum, & quòd tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quod ab alijs authoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non desertur, quod sciam in Italiam. Quo fit, ut id mihi hactenus sicut & cæteris herbarum studiosis, ut ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum ueniat, sitq; syluestri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret, folijs scolopendrio similibus, quæ hirci uirus oleant.*

PIMPINELLA SAXIFRAGIA.

Opinio reprobata.

Ex quo adducor, ut ab ijs planè dissentiam, qui putant Tragium hoc eam esse plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam uerò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrij folia non insunt, nullusq; eius ad dysentericos usus, tametsi ad ciendam urinam, expediendosq; uiscerum infarctus plurimùm præstet.

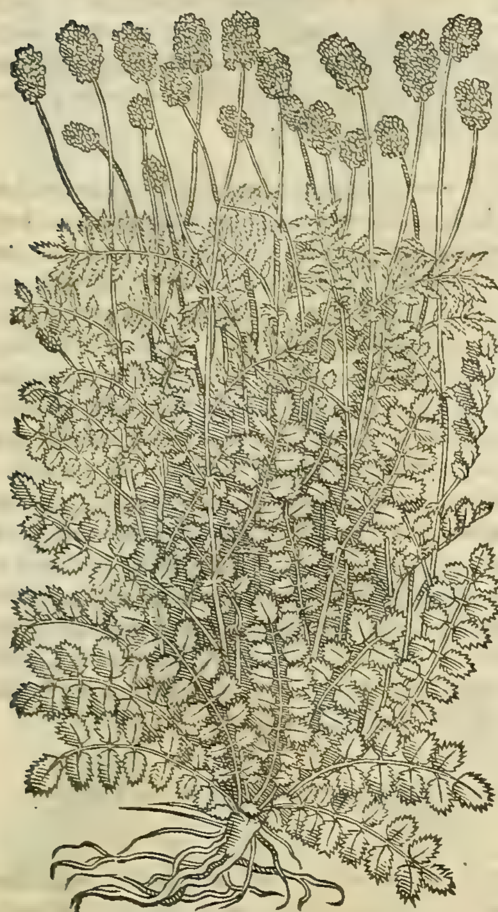
Pimpinellæ genera, & uires.

Huius PIMPINELLAE *duo habentur genera. Maior radice nititur longa: folijs circumquaque solo procumbentibus, dissectis, per ambitumq; serratis: caule quadrangulari: floribus in umbellam cohærentibus, tenuibus, albicantibusq;. Minor caule exit rubenti: folijs minoribus, minus dissectis, minutiusq; serratis. Vtraque tamen hircum redolet. Radix, in qua uis tota consistit, excalfacit, siccatq; ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. Præstat hæc ad renum, & uesicæ morbos, quorum calculus est causa. Ob id enim renes à calculis expedit, & urinam remoratam pellit. Prodest expressus è radicibus succus ex uino haustus, deleterijs medicamentis, & uenenosorum animalium morsibus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam, radicem hanc miris laudibus efferant.*

Pimpinellæ vulgaris uires.

Est & alia Pimpinella, quæ à nostris uulgò SOLBASTRELLA *nominatur, nullis non cognita, utpote quæ acetarijs frequentissimè inseratur. Verùm hæc ab antedictis longè distat uiribus, etsi foliorum facie satis inter se conueniant. Siquidem ultima hæc gustata non leuiter adstringens percipitur, & lentoris copiam præbet. Vnde facilè conijcitur, eã esse adstrictoriæ facultatis.*

PIMPINELLA.

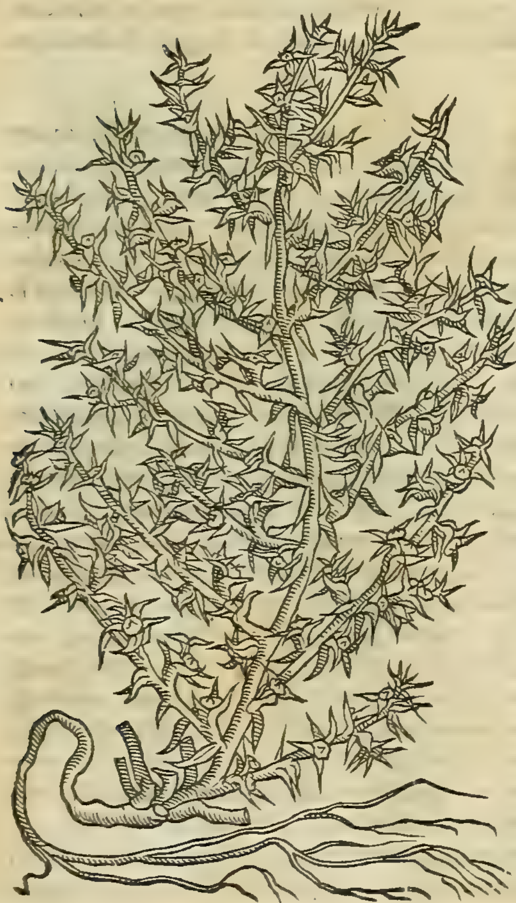

facultatis. Hinc itaque fit, ut muliebre profluuium efficaciſſimè ſiſtat: dyſenteriam, & cæteros alui fluxus cohibeat: quin & bilioſas uomitiones reprimat. Herba ipſa uulnera, & ulcera ſanat: miſceturq́; unguentis, quæ tum ad capitis uulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc Matthæus Curtius clariſſimus ætatis noſtræ medicus, contagioſis, peſtilentibusq́; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen eſſe putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, ut ſuprà etiam in ſua mentione docuimus. Tragi uires ex Galeno. *Tragij meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi hæc de eius uiribus tradit. Tragi, inquit, folia, ſemen, & lacryma trahentis, digerentisq́; ſunt facultatis. Eſt uerò & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menſes mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta ſola naſcitur tragion lentiſco ſimile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia ſcolopendrio ſimilia ſunt, uiſitur quidem multis in locis: ſed non parum habet facultatis adſtringentis, ut & ad fluxionum affectus conueniat.* Nomina. *Vtraq; planta Græcis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur.*

Τράγος. TRGVM. CAP. XLVI.

ESt etiam herba tragos, quam aliqui ſcorpion, aut traganon uocant: maximè in maritimis naſcens, palmū alta, aut amplior, fruticoſa, humilis, oblonga, ſine folijs: puſillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, guſtu multùm adſtringente. Racemorum acini decẽ ex uino poti, cœliacis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerisque, & in paſtillos digeſti aſſeruantur: quibus utuntur, cùm opus eſt.

TRAGVM.

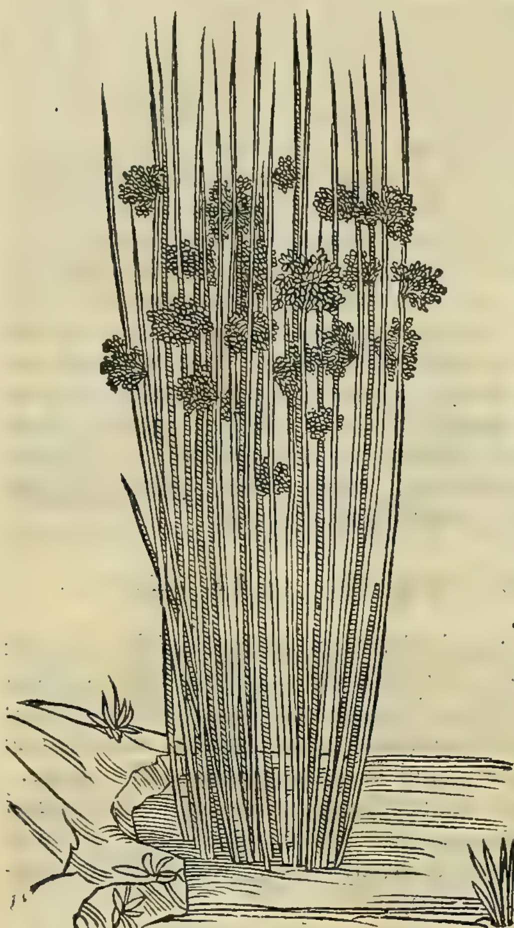

Tragi conſideratio. TRAGVM *aliquibus Scorpion uocari non modò tradidit Dioſcorides; ſed etiam Plinius lib. XXVII. cap. ultimo, his uerbis. Eſt & herba Tragos quam aliqui Scorpion uocant, ſemipede alta, fruticoſa, ſine folijs: puſillis racemis, rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipſa in maritimis naſcens. Et lib. XXI. cap. XV. Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipſum poſteritatis memoriæ prodiderat Theophraſtus libro VI. cap. primo de hiſtoria plantarum, cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei ſunt, ceu corruda, et ſcorpius: hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abunde conſtare arbitror, herbam, cuius hic effigiem damus, legitimum eſſe Tragum. Ea ſiquidem in maritimis naſcitur (plurima enim in Tergeſtino litore prouenit, & ad Argentarium promontorium in Hetruria) nulla prorſus reclamante nota ex ijs, quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Huius tamen nuſquam, quod inuenerim, meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu.* Nomina. *Herba hæc τράγος & σκορπίος Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio.*

Σχοῖνος. IVNCVS. CAP. XLVII.

IVNCI duo genera. vnum læuis nominati: alterum acuti, qui in mucronem faſtigiatur. Cuius etiam duo aſsignantur genera. vnum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum, rotundum, & craſsiore conſtat calamo, carnoſioreque. Tertius eſt iuncus, qui uocatur oloſchœnos, prioribus carnoſior, aſperiorque: is ſimilem ſupradicto fructum in cacumine parit. Semen utriuſ-

IVNCVS.

que tostum, ex diluto uino potum, sistit aluum, & rubra fœminarum profluuia: vrinam cit, capitisque dolores facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera, conuenienter illinuntur aduersus phalangiorum morsus. Aethiopici iunci semine somnus allicitur: sed modus in potione seruandus est, ne sopor fiat.

Iunci consideratio, & uires ex Galeno.

IVNCVS *omne genus uulgaris est notitiæ: quandoquidem propter stagnantes aquas omnes eius reperiuntur species. Iunci generum meminit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de ijs ita scriptum reliquit. Schœnos lea, hoc est, Iuncus læuis, quædam oxyschœnos, alia oligoschœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq; oxyschœnos: crassior, laxiorq; oligoschœnos. Fructus oligoschœni somnum affert. At oxyschœni duæ sunt species: altera sterilis, cuius quidem in medicina nullus usus est: altera uerò semen fert, cuius etiam semen somnum conciliat, sed minus quàm oligoschœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrunq; si frictum cum uino bibatur, uentris fluxus desiccat, & muliebre profluuium rubrum sistit. Ex quibus clarum est, quòd composita eorum temperies est ex terrena uidelicet essentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: ut & inferna desiccare possint, & sensim frigidos ad caput uapores submittere, quibus somnolentos efficiant.*

Nomina.

Σχοῖνος *sic Græcis, Iuncus uerò Latinis uocatur: Arabibus, Dis: Italis, Giunco: Germanis, Bintzen schmelen: Hispanis, Iunco: Gallis, Ionc.*

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

LICHEN, qui saxis est familiaris, aliquibus bryon appellatur, asperginosis petris adhæret, ut muscus. Is illitus sanguinis profluuia sistit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris, & linguæ defluxiones inhibet.

LICHEN.

Lichenis consideratio.

LICHEN *procul dubio ea est planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticam uocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd lichenas serpentis morbi genus, imposita sistat, & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio constat suppingui, cartilagineo, prope radicem angusto, in latum se pandente, triplici uel quatriplici lacinio intersecto. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula insunt parua, stellarum effigie.*

Lichenis genera ex Pli.

Lichenis Plinius libro XXVI. *cap.* IIII. *duo produntur genera, quæ his uerbis depingit. Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur, unde nomine inuento. Nascitur in saxosis, folio uno ab radice lato: caule uno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & stigmata: teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, ut muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit uulneribus instillatus, et collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle sanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortensibus abstinere. hæc Plinius.*

Pulmonariæ depictio, & uires.

Cæterùm est herba Licheni non longè dissimilis, quæ in quercuum, aliarumq; syluestrium arborum caudicibus nascitur, in opacis præsertim syluis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, superiore parte uirescens, inferiore uerò pallescens, maculis quibusdam referta, adeò ut formam pulmonis referat: unde plerisque PVLMONARIA *dicta est. Vtuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quàm ipsis uiribus freti, ad tabem, pulmonum ulcera, & cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad uulnera sananda, ad pudendorum ulcera, & ad utrunque*

POLMONARIA.

ad utrunq; muliebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dyſentericis exhibent, & bilioſa euomentibus. Eſt & alia herba, quæ etiam Pulmonaria uulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio bugloſſi, aſpero, hirſuto, albis maculis circumſperſo. Caulem gerit hæc ineunte uere, in cuius cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in uulgari cynogloſſo. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas uires tribuunt, ad pulmonis ulcera ſananda. Qua in re, itemq; in ſanguinis reiectione mirabili ſucceſſu ſe eã exhibuiſſe mihi ſæpius retulit Iulianus à Maroſtica Teruiſięſis medicus peritiſſimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandum addito ſaccharo: uel ſuccus ex ea expreſſus ſerapij modo cum ſaccharo paratus. Præſtant hæc omnia herba ipſa, & flores, quoquo modo à tabe affectis ſumantur decocta. Pulmonaria alia. *Lichenis meminit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lichen, qui in petris naſcitur, eſt uelut muſcus quidem, ſed rectè ex plantarum genere cenſeri poteſt. Sic autem nominatus uidetur, quòd lichenas ſeu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utranq; uerò reſiccantem. Abſtergentem quidem, atque exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uerò ab humre aqueo: naſcitur enim in humidis, & grauiter olentibus ſaxis. Porrò quod ex talibus ſubſtantijs componitur, aduerſum eſſe inflammationi, nihil mirum eſt. Cæterùm an ſanguinis profluuia ſiſtat, ut refert Dioſcorides, id neutiquam dicere queo.* Lichenis uires ex Gal. *Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus, Azez alſacher: Italis, Lichene: Officinis, Hepatica: Germanis, Stein laber kraut, & Brunnen leber kraut: Hiſpanis, Hepatica, & Figadella: Gallis, Hepatique, & Porcorau.* Nomina.

Παρωνυχία. PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PARONYCHIA exiguus frutex, in petris naſcens, peplo ſimilis, minor longitudine, maioribus folijs. Illita paronychijs, atque fauis remedio eſt.

PARONYCHIA *non modò in ſaxis gignitur; ſed etiam in ueterum ædificiorum parietibus, folijs peplo, aut rutæ ſimilibus, aduerſa parte pallentibus, paruiſq; maculis refertis, phyllitidis uel hemionitidis modo. Hanc aliqui parietum Rutam, alij Saxifragam appellant. Copioſiſſima prouenit hæc in ingenti ſylua, quæ in itinere eſt, quo Goritia diſcedentes petunt Labacum Carniolæ urbem, ubi & in ſaxis, & ſiccis arborum truncis frequentiſſima uiſitur.* Paronychiæ conſider. *Meminit Paronychiæ Galenus lib.* VIII. *ſimpl. medic. ita de ea ſcribens. Paronychia ab effectu nominata eſt: ſanat enim paronychias, & ut refert Dioſcorides, fauos quoq;. Vis eius eſt tenuium partium, et exiccatoria morſu uacans: talia enim ſint oportet, quæ paronychias ſanant. Porrò ſatis conſtat tale eſſe idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri poſtulant. Siquidem eiuſmodi ſunt, quæ cùm ex tertio ſint ordine excalfacientium, & deſiccantium, uelut & hoc, eſſentiæ inſuper tenuium partium ſunt.* Paronychiæ uires ex Gal.

Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur. Nomina.

Χρυσοκόμη. CHRYSOCOME. CAP. L.

CHRYSOCOME palmi altitudine fruticat: coma ſpecie corymborum, hyſſopo ſimili: radice hirſuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: guſtu non iniucundo, ex dulci auſtero. in petro-

ſis, opacisque naſcitur. Radix excalfacit, & adſtringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes vuluæ, decocta cum hydromelite aſſumitur.

Chryſocomes conſid.

*Qvi Chryſocomen in Italia mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ uiridario, plantis compluribus nobis incognitis refe*r*to, quod tantùm in ſui ipſius uſum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, ſuis etiam languoribus mederi nequeat, eam & uireſcere, & floreſcere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in communem quoque cognitionem, & uſum prodere contingat. Interim tamen, ut noſtrum inſtitutum ſequamur, uires eius ex Galeno ſubijciam: quas ipſe libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis deſcripſit. Chryſocome uocatur & chryſites. Radix uincentes acrem ſimul, & adſtringentem qualitates habet: quare neque multi uſus eſt. Vſui tamen eſt decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menſtruæ purgationis prouocandæ uim quandam obtinet.* Χρυσοκόμη *ſic Græcè, ut etiam Chryſocome Latinè dicitur.*

Vires ex Galeno.

Nomina.

Χρυσόγονον. CHRYSOGONVM. CAP. LI.

CHRYSOGONVM densè fruticat, quernis folijs, flore coronarij verbaſci: radix vt rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque impoſita, muris aranei morſibus auxiliatur.

CHRYSOGONVM, niſi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoſcuntur, & ipſum perpetuò recenſendum eſſe putauerim: uel nobis in abditiſſimis naturæ hortis, ubi deliteſcit, inueſtigandum erit. Id ſiquidem hactenus mihi neq; inuenire, neq; ab alijs compertum uidere licuit in Italia. Quod χρυσόγονον *Græci, Latini quoque Chryſogonum dicunt.*

Nomina.

Ἑλίχρυσον. HELICHRYSVM. CAP. LII.

HELICHRYSON, quidam chryſanthemon, nõnulli & id amaranton uocant, quo deorum ſimulacra coronant. Ramulum habet candidum, uirentem, rectum, firmum: folia intercedentibus ſpatijs anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbella rotunda, veluti ſiccis corymbis dependentibus: radice tenui. Naſcitur in aſperis, & torrentium alueis. Contra ſerpentium ictus, coxendicum dolores, vrinæ ſtillicidia, ruptaque, coma è uino pota opitulatur: ciet menſes. Sanguinem concretum ventris ac veſicæ abſumit, pota cum mulſo: ieiunis, trium obolorum pondere, ſiſtit deſtillationes, data in vino albo diluto. Veſtibus inſeritur, ut eas ab erodentium iniurijs tueatur.

Helichryſi cõſideratio.

HELICHRYSON copioſè prouenit in Hetruria in pratis gracili ſolo, incultisq; locis, ſiticuloſis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. Caule conſtat recto, æquali, ac lignoſo, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, ueluti myriophylli, uel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commode hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ ſiccum Helychryſum coronamentis ſuis inſerunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod noſtris Hetruſcis uulgò dicitur Fiorueluto. Helichryſum depinxit Fuchſius in ſuis clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipſum deceptum ſuſpicor, quòd ea Helichryſo minimè reſpondere deprehendatur. Helichryſi meminit Plinius lib. XXI. *cap.* XXV. *ubi de eo diſſeruit his uerbis. Heliochryſum, inquit, quod alij Chryſanthemon uocant, ramulos habet candidos: folia ſubalbida, abrotono ſimilia: ad ſolis repercuſſum aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marceſcunt. qua de cauſa deos coronant illo. Quod diligentiſſimè obſeruauit Ptolemæus rex Aegypti. Naſcitur in frutetis. Helichryſi ſub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Amarantum facultatis eſt incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menſes cum uino pota educit: & grumos ſanguinis liquare creditur, non ſolùm in uentre, ſed & in ueſica: ſed tunc potius cum mulſo bibenda.*

Fuch. error.

Helichryſi uires ex Gal.

AMARANTVM.

Amarāti pur purei métio, & uires.

bibenda. Et omnes simpliciter fluxiones, pota desiccat, stomacho infesta. hæc Galenus. Cæterùm cùm Helichrysum tam Dioscoridi, quàm Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis sese offert occasio, ut hîc AMARANTI *purpurei, quod, ut paulò antè diximus, à nostris uulgò uocatur* Fioruelluto, *historiam,& uires tradamus, præsertim quòd puellis gratissimum sit hyeme in suis texendis corollis, utpote quod tam recens, quàm siccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conseruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem crassum, pinguem, subrubentem: florem spicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu siccatum (ut suprà dictum est) asseruatur, haudquaquam tamen suum deperdit colorem. Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit* Plinius *lib.* XXI.*cap.* VIII.*cùm sic inquit. Amaranto non dubiè uincimur. Est autem spica purpurea, uerius quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato quoniam non marcescit. Hactenus de amaranto* Plinius. *Huic facultas inest (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & sicca: proinde flos eius potus cœliacos, & dysentericos iuuat. Mensium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodest, præsertim si in pulmone, uel pectore, uas aliquod fractum fuerit.* Planta, *quæ Græcis* ἑλίχρυσον, & ἑλιόχρυσον, *Latinis pariter* Helichrysum & Heliochrysum *appellatur:* Italis, Helichriso.

Nomina.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMVM. CAP. LIII.

CHRYSANTHEMVM.

CHRYSANTHEMON aut caltha, nonnullis buphthalmos. herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules,& multifida folia: flores supra modum splendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida nascitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cum cerato triti, steatomata discutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, si sequente longo balnei usu, post exitum ebibantur.

Chrysanthemi consid.

QVANQVAM *non desunt, qui crediderint* Buphthalmū, & Chrysanthemum *unam, & eandem plantam esse, quòd paribus notis inter se certare uideātur; tamen si particulares quædam notæ in utrisque diligenter expendantur, facilè inter has plātas discrimen aliquod notari deprehendetur. Quòd cùm optimè sciret* Dioscorides, *diuersis libris, diuersisq; capitibus de his speciatim disseruit. Quod utiq; minimè fecisset, si compertum habuisset, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognosci potest, primùm quòd* Buphthalmo *folia insint fœniculo similia, quæ planè capillaria constant:* Chrysanthemo *uerò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde* Chrysanthemi *caules in cibis mādi aliorum olerum modo scribit* Dioscorides: *id quod de* Buphthalmo *agens silentio præterijt. Præterea flores* Buphthalmo *reddidit anthemidi similes:* Chrysanthemo *uerò luteos, & uehementer splendentes. Cæterùm de horum uiribus disserens,* Buphthalmi *flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; discutere tradidit in uniuersum, & affirmatiuè locutus. Verùm postea de* Chrysanthemo *scribens, huius flores, inquit, steatomata discutere produntur, particulariter,*

& dubiè locutus. Hæc sanè harum plantarum manifesta discrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curiosus, nimisq; sciolus Buphthalmum, & Crysanthemum unam tantùm referre plantam fortè existimans, omnia in Chrysanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioscorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asaro & Bacchari ab alijs factum esse in præcedentibus ostendimus. Chrysanthemi caput restitutum. *Hoc itaq; argumento fretus crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendum. Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum splendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Hinc itaq;, sic Chrysanthemi capite restituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij, qui Chrysanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modò traditis reclamet nota, frequentißimum prouenit in Senensi agro prope Montem nigrum oppidum ita appellatum, esturq; ibi à rusticis ueluti beta, & braßica. Buphthalmum uerò etsi antea à me nō uisum in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis confeßus essem; ad nos tamen hoc anno uerum Patauio allatum esse superius in sua mentione indicauimus. quod etiam postea accepimus Pisis à Luca Ghino medico clarißimo, et rei herbariæ peritißimo, omnibus prorsus adstipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum est, ut certius ausim affirmare Chrysanthemi historiam auctam, deprauatamq; esse in Dioscoride.* Fuch. error. *Credidit Leonardus Fuchsius medicus doctißimus in suo de plantarum historia commentario, Chrysanthemum illud esse ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum nascitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus esse puto, quàm ut à nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminisse Galenum in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo.* Nomina. *Eius nomen Græcum est* χρυσάνθεμον: *Latinum item Chrysanthemum: Italicum, Chrisanthemo.*

AGERATVM.

Ἀγήρατον. AGERATVM.

AGERATVM ALIVD.

CAP. LIIII.

AGERATON fruticosa herba est, palmari longitudine assurgens, simplex, humilis, origano maximè similis: vmbellam gerit, in qua flos bullis aureis emicat, helicryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conseruetur. Vis decocti feruens: huius ustæ nidor vrinam cit, & vuluæ duritias emollit.

Agerati consideratio. NASCITVR *Ageratum paßim in uniuersa Hetruria, folijs origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, ut superius in Eupatorij commentatione abunde diximus. Ea à nostris Senensibus uulgò appellatur herba Giulia. Agerati uires paucis perstrinxit Galenus*

Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo reſoluit. Quæ herba* ἀγήρατον *Græcè, Ageratum quoque Latinè dicitur: Italicè, Herba giulia.* Nomina.

Περιστερεών. VERBENACA. CAP. LV.

PERISTEREON, ſiue verbenaca, naſcitur in aquoſis. Nomen ex eo duxiſſe uidetur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter uerſari ſoleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adoleſcit. Folia è caule prodeunt inciſa, & ſubalbida. ea ſingulari ramo, radiceque ſola, conſtare ſæpius inuenitur. Folia cum ſuilla adipe recenti, aut roſaceo impoſita, vuluarum dolores finire putantur: ignem ſacrum illita ex aceto reprimunt: putrida vlcera cohibent: vulnera glutinant, veteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

Ἱερὰ βοτάνη. SACRA HERBA. CAP. LVI.

SACRA HERBA, quæ & periſtereon nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiuſculos, anguloſos: in quibus ex interuallis folia quercus, ſed minora, anguſtioraque, eiſdem diuiſuris in ambitu, colore aliquatenus cæſio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in vino pota, illitáve aduerſus ſerpentes pollent. eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: veteres tumores, & inflammationes mitigant: ſordida vlcera purgant. Tota in vino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram vocant herbam, quoniam multùm ad amuleta, expiationesque commendetur.

VERBENACA *Hetruſcis uulgò Verminacola, alijs uerò Italis Berbena, & Berbenaca dicitur. Huius (ut ex his duobus capitibus elici poteſt) duo habentur genera, quæ hoc tantùm inter ſe differunt, quòd alterum caulibus in altum attollatur, rara ex interuallis proferens folia. Alterum uerò reſupinatis caulibus humi procumbat, & numeroſioribus folijs conſtet. Nec ſanè alia inter hæc tum foliorum, tum florum deprehenditur differentia. Hinc fit, ut in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium uirum alioqui eruditiſſimum, apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neque in Plinio, qui utranque Verbenacæ ſpeciem libro* XXV. *cap.* IX. *his uerbis deſcripſit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui periſtereon, noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur, domus purgantur, luſtranturq́ue. Genera eius duo ſunt: folioſa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramulis utriuſque plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quàm quercus, anguſtioraq́ue, diuiſuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Naſcitur ubique in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eoſdem effectus habeat. Vtraque ſortiuntur Galli, & præcinunt reſponſa. Sed magi utique circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint exiſtimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq́ue non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut ſol conſpiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli: ſiccari in umbra ſeparatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius. Ex quibus uerbis, ut arbitror, facilè deprehendi poteſt error Fuchſij Brunfelſium fortè ſecuti, quòd in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs primò editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioſcoride, cæteriſq́ue antiquis ſcriptoribus Erigeron, ſiue Senecio nuncupatur, tametſi mutata ſententia libro primo de compoſitione medicamentorum in ultima methodo, rectam uerbenacam perperàm, meo iudicio, alteram ſinapi ſpeciem eſſe contendat. Cæterùm haud neſcius Galenus nullum, uel paruum inter utraſque uerbenacas diſcrimen eſſe, breuiter de earum uiribus ſub una tantùm ſpecie diſſeruit libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Verbenaca ideo periſtereon appellata eſt, quòd in ea periſteræ, hoc eſt, columbæ uerſentur. Vim habet adeò deſiccantem, ut uulnera conglutinet. Et libro ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, de antiquo capitis dolore ſcribens, ſic inquit. Omnium porrò longè maximè diſcutit, & perfectè corroborat uerbenaca recta, maximè uiridis: imò & arida cùm radicibus, & ſimul cum ſerpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta*

Verbenacæ conſideratio.

Fuch. error.

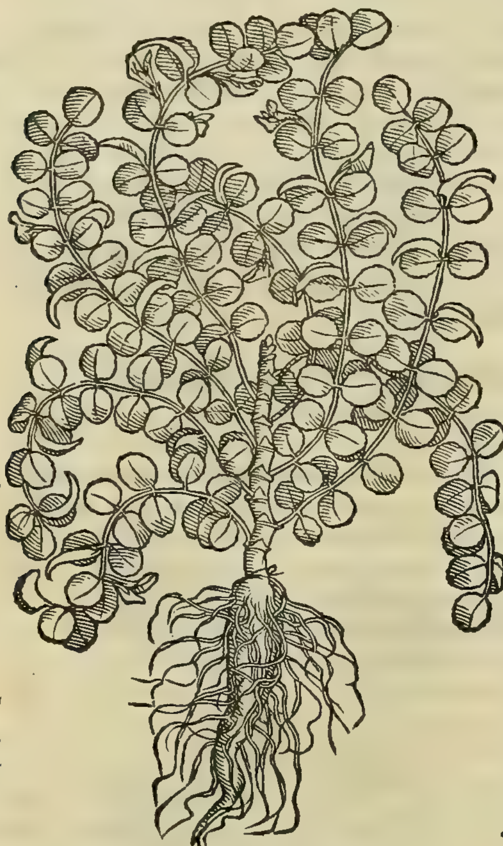
Verbenacę uires ex Gal.

iuxta aquas nascentis radix. Quin & ipsam per se uerbenacam, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus oborto medeberis.

Nomina.

Primum Verbenacæ genus Græcis περιστερεὼν, *&* περιστερεὼν ὀρθὸς *uocatur: Latinis, Verbenaca recta. Alterum uerò genus Græcis* ἱερὰ βοτάνη, *&* περιστερεὼν ὕπτιος *appellatur: Latinis, Verbenaca supina. In uniuersum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis, Eisen kraut.*

ASTRAGALVS.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

ASTRAGALVS paruus est à terra frutex, folijs, & ramis ciceri similis: flore purpureo, paruo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, præduras, veluti cornua, inter se implicatas, gustu adstringentes. Nascitur in ventosis, opacis, & in niualibus. eo Memphis Arcadiæ scatet. Aluum sistit radix in uino pota: vrinam mouet: vetustis vlceribus sicca efficaciter inspargitur: sanguinem supprimit. ægrè propter duritiam tunditur.

Astragali consideratio.

ASTRAGALVS frequens nascitur in agro Tridentino, in uallis Ananiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, præduris, inter se implicatis, & gustu adstringentibus. Astragalus aliter à Plinio, quàm à Dioscoride describitur. Plinius siquidem libro XXVI. cap. VIII. Astragalum his notis repræsentauit. Astragalus, inquit, folia habet longa, incisuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices uillosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, & ijsdem niualibus, sicut Pheneo Arcadiæ.

Astragali uires ex Gal.

Meminit Astragali Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Astragalus frutex est exiguus, radices habens adstrictorias: quamobrem etiam in numero est non instrenuè exiccantium. Nam ulcera uetera cicatrice obducit, et aluum fluxu tentatam sistit, si quis in uino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus est in Pheneo Arcadiæ.

Nomina.

Is Græco nomine ἀστράγαλος *dicitur: Latino similiter Astragalus: Italico, Astragalo.*

HYACINTHVS.

Ὑάκινθος. HYACINTHVS. CAP. LVII.

HYACINTHVS folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem, florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, vt creditur, pueris cum vino albo illita, pubertatē coërcet, & non patitur erumpere: sistit aluum pota, & vrinam impellit: phalangiorum morsibus auxiliatur. Semen adstringentius est, theriacis expetitum: regiū morbum emendat, cum vino potum.

Hyacinthi cōsideratio.

HYACINTHVS in uniuersum in campestribus inter segetes, & in syluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, uiridi, tenui, læuiq;: floret cum uiolis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipso caulis medio usque ad summum purpureis circundatum floribus, qui maturescentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu anteaquàm contabescant. Hetruscis nostris Hyacinthi uulgò uocantur Cipolle canine. Flores primo statim exortu nostrates pueri colligunt ob purpurei coloris præstantiam. Cæterùm scire conuenit, quòd Hyacinthus hic non est ille, quem ex Aiacis sanguine editum

editum poëtæ fabulantur, in cuius flore ipſius Aiacis nomen primis literis expreſſum legitur. Siquidem is (ut poëtæ canunt) florem profert rubentem, lilio adſimilem. Hyacinthi uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hyacinthi radix bulboſa eſt, ordinis primi in deſiccando: ſecundi uerò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutißimè ſeruare impuberes illita cum uino creditur. Semen leuiter extergit, & adſtringit: quamobrem & ipſe regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus deſiccans, cæterùm in medio conſiſtens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis* ὑάκινθος, *Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis, Hiacintho: Germanis, Mertzen bluomen: Hiſpanis, Mayos flores: Gallis, Vaciett.* Hyacinthi uires ex Gal. Nomina.

PAPAVER ERRATICVM. PAPAVER SATIVVM.

Μήκων ῥοιάς. PAPAVER ERRATICVM. CAP. LIX.

PAPAVER erraticum, quod rhœada vocant, vere quidem in aruis cum hordeo naſcitur: flore protinus deciduo, vnde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo ſimilia ſpectantur, ſed longiora, diuiſa, ſcabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, aſper: flos ſylueſtris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, ſed quàm anemones minus: ſemen rufum: radix longa, ſubalbida, minoris digiti craſsitudine, guſtu amara. Huius capita quinque, aut ſex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus ſomnus accerſendus eſt. Semina acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis, & dulciarijs libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVVM. CAP. LX.

E' SATIVI papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in vſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama vtuntur: thylacitin vocant. Capitulum habet longum, & ſemen candidum. Sylueſtre uerò caput habet inſidens, demiſſumque, & nigrum ſemen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas valentius, multò his longius, productiore capitulo. Omnium in commune natura refrigeratrix. quare ſi capita ipſa, & folia decoquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflammationibus proſunt. Tunduntur quoque virides, & digeruntur in paſtillos, qui ſiccati

ficcati ad usum reconduntur. Capita quoque per se in aqua coquuntur ad dimidias, iterumque adiecto melle, dum humor coëat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tussi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypocistidis succo, & acacia. Papaueris nigri semen tritum cum vino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in peruigilijs fronti, temporibusque illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inspissat, siccatque. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & somnum allicit: tussi, atque cœliacorum valetudini auxiliatur: verùm si copiosius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum rosaceo perfusum, efficax est: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco instillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni sacro, & vulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco. somnum accersit subditum sedi pro balano. Optimũ habetur graue, & densum, gustu amarum, odoratu soporiferũ, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque asperum, neque grumosum, quod inter colandũ non vt cera coëat, & in sole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conseruet. Sed opion glaucio, gummi, aut syluestris lactucæ succo adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo succo fictum, exiliter spirat, & asperius spectatur: gummi uitiatum splendescit, & infirmum est. Nec desunt, qui eò dementiæ deuenerint, ut adipem ei admiscerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, vt Erasistratus author est, usum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium vitijs infundi uetans, quoniam uisus aciem hebetaret, & soporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, si non adulteraretur. Mnesidemus usum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum somnum conueniret: alioqui nobis vt noxio interdicit. Quæ commentitia esse experimento deprehenduntur: siquidem effectus, uirium huiusce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit scriptis mandare, quónam modo is excipiatur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terentesque in mortario digerunt in pastillos: id meconium uocatur, multùm opio ignauius. Porrò opij faciundi ratio hæc est. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abstergere: nec multò pòst redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in uetere pila teri debet, & in pastillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne uestibus succus deradatur.

Opium.

Papaueris erratici consideratio.

SPECTANTUR *Maio mense Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis adeò numerosa, ut deceptis oculis, campi uideantur coccineis uelaminibus uestiti. Horum flores non desunt, qui affirmēt lateris dolori, qui Græcis* πλευρῖτις *dicitur, mirificè mederi: in quem usum eos siccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentium succo ter, aut quater iterato diluto, serapium conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntq; in cibum caseo, & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (ut ipse scriptũ reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus. Papauer erraticum uocatum non absimile intubo erratico constat: quare in usum uenit cibarium. Nascitur in aruis potissimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque uiridius etiam. purgat inferius. hæc Theorhrastus. Sed iam de Papauere satiuo, siue domestico nobis differendum est.*

Papaueris satiui consideratio.

Videtur Dioscorides cum satiuo duo syluestris Papaueris genera tradidisse, et hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Qua in re animaduertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quòd omnes hæ papauerum species ab agricolis seruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem sententia, hortense appellauit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in uiridarijs, & hortis prope ædes seritur. Cætera uerò syluestria nominauit, non quòd sponte, & per se nascantur (seruntur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraq; proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, asperumq; proferant semen: quòd deniq; serantur in campestribus segetum, & leguminum modo. Rem autem se ita habere testari uidetur Plinius libro XIX. cap. VIII. cùm sic inquit. Papaueris satiui tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inhærens, ubi inferiorem crustam apio, githq; cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhœam uocāt Græci, id nostri erraticum dicunt. Sponte quidē, sed in aruis cum hordeo maximè nascitur. hactenus Plinius. Papauere candido passim abundat Hetruria. Vtrisq; uerò nigris scatet uniuersa Insubrium tellus: sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt ualles, ubi Papauera hæc copiosè seruntur in campis, & inter legumina, præsertim inter fabas. Ibi siquidem eius semine uescuntur homines, immisto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem hasce placentas ad saturitatem usque: nec ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortasse uidebitur) diuturniore somno capiuntur, neq; ueternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, superioremq; Austriā incolunt, in ueternum incurrunt: etsi oleum è nigri papaueris semine expressum in cibis continuè assumant, oliuarum olei uice. Ea demum experientia fecit, ut intrepidè quandoq; ausus sim Papaueris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentißimis febribus ad sitim extinguendam, somnumq; conciliandum etiā largiùs exhibere. Hinc præterea factum est, ut eum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones

tiones incuſſerant, & ingeſſerant. Cæterùm ex inciſis Papauerum capitibus opos, ſiue ſuccus manat, qui in Opium uocatum addenſatur, ut ſcitè docuit Dioſcorides. Et quanuis Opium quarto exceſſu frigidum ſtatuatur; tamen ſi ex ſapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoſcuntur, opium noſtri uſus (quantum equidem deprehendere potui) non modò guſtu amarum percipitur; ſed etiam acre, adeò ut paulūlum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi poſſe putauerim, calidiſſimas illi ineſſe qualitates. Cuius rei fidem augere poteſt, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen ſubeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum ſententiam deſtruere uelim, eorum iudicio rem hanc æſtimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentiſſimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraq; facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi ſæpius admiſcent, ut Dioſcorides adnotauit. Illudq; argumento eſſe poteſt, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non eſt illud uerum & legitimum è lacryma, quæ ex inciſo papaueris capite exierit, concretum, ſed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum ſucco confectum eſt: idq; meconium uocatum erit, opio longè deterius. Papauerum uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quòd ſcilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domeſticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ ſunt præter has ſpecies ſylueſtris papaueris: alterum uelut incidentem calycem ſuſtinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac ſqualidius. Ab hoc ſuccus defluit, atq; hinc eſt, quòd hanc ſpeciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria eſt. Cæterùm ſatiui ſemen, quod & thylacite cognominant, mediocriter ſomnum conciliat, uiſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recenſuimus, cuius florem celeriter decidere poſuimus, ualidius ſemen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxiè ſolo uti poſſit, ſicut ſatiuo ſiue domeſtico melli admiſcens. Admodum uerò, ſi ita ſumptum ſit, ſomnum conciliat. Cæterùm puſillum eius inſpergunt iis, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusq;. Porrò tertio loco dicti ſemen atrum etiam medicamentoſum eſt, admodum refrigerans. At quod quarto loco poſitum eſt, omnium eſt medicatiſſimum, tum in ſemine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in ſucco. Validè enim refrigerat, ad ſtuporem uſque, & mortem perducens. quare medici quò probè eo utantur medicamentis miſcentes, frigiditatis uehementiam retundunt. Eſt enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo miſtionem facere oporteat, non eſt præſentis tractationis proprium. Et lib. II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de dolore capitis agens citra manifeſtas cauſas oborto, ita de opio diſſerit. Raró, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm uidelicet præ doloris uehementia homo de uita periclitatur. Quanquam & tunc ſolidæ partes ex eius uſu offendantur, adeò ut poſt hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & uiſus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: uelut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad uehementem aurium dolorem ex papaueris ſucco ſunt compoſita. Idem Galenus lib. III. eiuſdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, ſic inquit. Pharmaca ex papaueris ſucco omnia ſenſum ſtupefaciunt: & ob id ſanè neceſſariò cogimur ipſis uti ubi nullum aliud mitigatiuum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus ſanè omnibus admoniti eſſe debent medici, ne temerè, aut inconſultè ad uſum opij ſe conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, adminiſtrandumq; ſit, ex ipſo Galeno colligi poteſt, libro VIII. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, ubi ita ſcriptum reliquit. Calefacientia miſcentur, quæ refrigerantium ſtupefactionem deducere poſſunt, cùm illa ipſa per ſe tardi tranſitus exiſtant. Hæc igitur ubi quis inaudiuerit, quantitatem conſideret ſimplicium pharmacorum, quæ in compoſitiones miſcentur. Ex hac enim ſciet num magis, an minus efficere poſſit compoſitum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanque refrigerantia plura apparuerint, ſenſum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipſa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi uerò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipſum pharmacum, innocentius autem reddetur. Noſſe enim oportet, corpora uiuentium mortificationi ſimile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoſcyamo, & mandragora compoſitorum pharmacorum uſu: nimirum cauſis dolorem infligentibus inſenſibilibus factis, & multi ſanè qui aſſiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papauer erraticum ſic Latinis, μήκων ῥοιὰς Græcis appellatur: Italis, Papauero ſaluatico: Germanis, Klapper roſen: Hiſpanis, Amapollia & Papoulla: Gallis, Coquelourdeis. Papauer uerò ſatiuum Latinè dictum, μήκων ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Thaxthax, ſeu Chaſchas: Italicè, Papauero domeſtico: Germanicè, Magſomen: Hiſpanicè, Dormidera: Gallicè, Pauot. Quod deniq; Græci ὄπιον, & μηκώνειον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali, Opio.

Papaueris ſucci, ſiue Opij facultas.

Papauerū uires ex Gal.

Nomina.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PAPAVER ceratites, id eſt, corniculatum, folia habet candida, hirſuta, verbaſco ſimilia, in ambitu ſylueſtris papaueris more ſerrata: caule non diſsimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, vnde nomen mutuatur: ſemine papaueris, puſillo, nigroque: radice per ſumma ceſpitum, nigra, craſſa. naſcitur in maritimis, & aſperis. Radici ea vis ineſt, vt in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu ſanet. prodeſt his, qui craſſa quædam, & araneoſa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat ſemen, acetabulo in aqua mulſa poto. Cruſtas emarginant, illita ex oleo folia floreſque: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abſtergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari exiſtimarunt, falſi quadam foliorum cognatione.

PAP. CORNICVLATVM. Μήκων ἀφρώδης. PAPA. SPVMEVM. CAP. LXII.

ALIVD Papaueris genus aphrodes, id est, spumeũ vocatur, ab alijs heracleum, caule dodrantali: folijs admodum paruis, radiculæ similibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba est, & spumea tota: radice in summo cespite. Legitur æstate semen, cùm integrè adoleuit, deciditque exiccatum. Datum acetabuli mensura in aqua mulsa, vomitione expurgat. priuatim huiusmodi purgatio, comitialibus prodest.

Papaueris corniculati consideratio.

PAPAVER *corniculatum in maritimis nostris Senensibus Crassetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergesto saxoso litoris tractu, ubi sæpius ipsum legimus, frequentißimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis nascitur, sed quod potißimùm in hortis, & uiridarijs ad publicum omnium commodum, & spectaculum fuerit satum. Huius meminit Theophrastus lib.* IX. *cap.* XIIII. *de plantarum historia, sic inquiens. Papaueris quoque syluestris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum est, folio constans uerbasci nigri, sed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per summaq; cespitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa messes. Aluum purgare potest: folium albuginem ouibus aufert. nascitur iuxta mare, saxosis locis. hæc ille. Credidere nõnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri è corniculati Papaueris succo. Verùm ij (ut Dioscorides est author) procul dubio decipiuntur.*

Papauer spumeum.

Cæterùm Papauer spumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum est, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum ostenderet. Quo fit, ut ipsum quoq; inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt.

Plinij lapsus.

Veruntamen non mihi uidetur silentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapsus, in Papaueris spumei mentione lib. XX. *cap.* XIX. *Quippe qui huius papaueris folia speciem passerum auium repræsentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiusdem nominis Græci significatione.* Στρούθιον *enim Græcis non modò passerem auiculam significat; sed & plantam eam, quam Latini radiculam, siue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioscorides, non autem auiculis, quas passeres Latini dicunt, Papaueris spumei folia similia reddidit. Quemadmodum & Theophrastus, qui de eo loco citato ita scriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio constat struthij, hoc est radiculæ, qua linteis candorem conciliant: radice candida, in summa terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgare superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea utuntur in uino mulso. hæc Theophrastus.*

Papaueris corniculati uires ex Gal.

Papaueris corniculati meminit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, de eius uiribus in hunc modum disserens. Papauer corniculatum nominatum quidem est à semine leuem inuersionem habente, ueluti & fœnum græcum, ut bouis cornu uideatur esse simile. Vocatur porrò à quibusdam paralium, quandoquidem ut plurimùm iuxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores sordida admodum, & maligna ulcera iuuant. Sed ab his abstinere oportet, ulceribus iam expurgatis: adeò enim abstergere ualent, ut & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc uirium robore non sordem duntaxat, sed & crustam ulceribus detrahit. Papauer uerò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeũ uocatur, eo quòd totum sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans.*

Nomina.

Μήκων κερατῖτις *id Græcis uocatur, quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus, Almacharam: Italis, Papauero cornuto: Germanis, Gelbol magen, Moen, & Beelmagsamen: Hispanis, Dormidera marina: Gallis, Pauot ocornu. Id uerò* μήκων ἀφρώδης *Græcè dicitur, quod Latinè Papauer spumeum: Arabicè, Dabre, & zebeolij: Italicè, Papauero spumeo.*

Ὑπήκοον. HYPECOVM. CAP. LXIII.

HYPECOON, aliqui hypopheon vocant. nascitur in segetibus, aruisque, folijs rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris succo.

Hypecoi consideratio.

HYPECOVM *ijs facilè sese offeret, qui inter segetes, & legumina ipsum perquirere non grauabuntur. Hoc pro syluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Clesij uallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi ostendere solebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus: caulibus exiguis, mollibus, hirsutis: in quibus sunt flores, qui in luteum pallescunt, etsi prope calycem purpurei spectentur. in horum medio flocculus erumpit colore aurũ æmulans, uisu iucundus. Floribus succedunt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus semen clauditur*

HYPECOVM.

HYOSCYAMVS.

ditur nigrum, aſperum, pſeudomelanthio proximum. Meminit huius Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum abſit à papauere.* Hypecoi uires ex Gal.

Quod Græci ὑπήκοον, *Latini quoque Hypecoum uocant: Itali, Hipecoo.* Nomina.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS, SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

HYOSCYAMVS frutex eſt caules emittens craſſos: folia lata, oblonga, diuiſa, nigra, hirſuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis, ut papaueris. Tres eius differentiæ. Vna ſemine nigro, floribus penè purpureis, ſmilacis folijs, cytinis præduris & ſpinoſis. Alterius ſemen ſubflauum ut irionis. flores lutei, folia & ſiliquæ ſimpliciores. ambo inſaniam gignunt, & ſoporem: ideo in communi uſu damnantur. Tertium genus, ut quod mitiſsimum eſſet, medici recepere: pingue, lanuginoſum, molle, candidi floris ſeminisq́; in maritimis ruderibusque, naſcens. cuius occaſio ſi non adſit, rufum uſurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur.

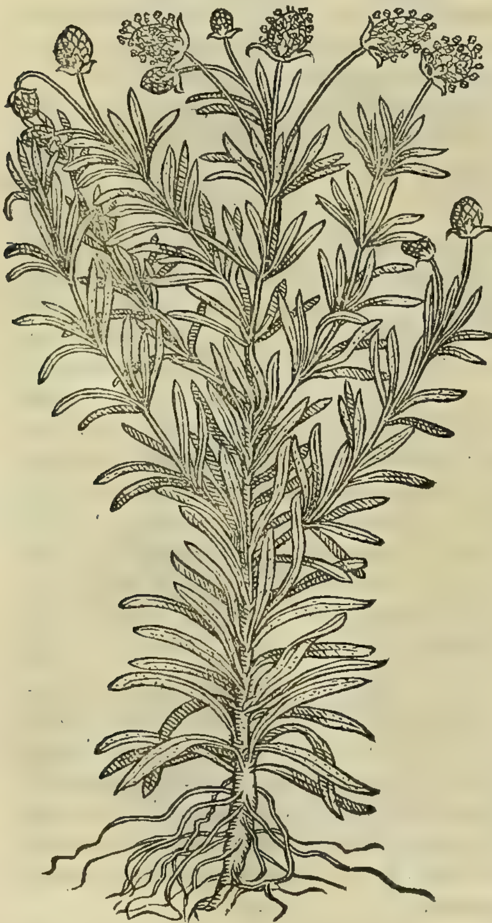
Recenti ſemine, caulibus, folijsq́ue tuſis ſuccus in ſole exprimitur, & exiccato humore, uſus ad annum uſque prorogatur: nam facilè corruptionem ſentit. Extrahitur etiam ex ſicco ſemine ſeparatim in aqua calida tuſo, & expreſſo. Liquamentum autem ſucco lacteo preſtantius eſt, & magis dolores finit. Contuſa herba recẽs, addita trimeſtri farina, digeritur in paſtillos, & reconditur. Liquamentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyrijs, quæ doloris ſenſum auferunt, cõmodiſsimè inſeri ſolent. contra acutas, calidasq́ue fluxiones, dolores aurium, atque uuluæ mala proſunt: cũ farina autem, aut polenta, oculorum, pedum, cæterarumq́ue partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tuſsi, deſtillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra menſium abundantiam, & erumpentem aliunde ſanguinem, oboli pondere cum papaueris ſemine, & aqua mulſa bibitur: podagris ſubuenit: teſtibus inflatis, mammisq́ue tumentibus à partu, tritum ex uino illinitur. Alijs quoque cataplaſmatis, quæ doloris leuamentum præſtant, admiſceri ſolet. Folia omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta utiliſsimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum uino terna, quaternáve pota ſanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt. idem efficere tradunt, ſi colo vlcus ſentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

ETSI *tria Dioſcoridi Hyoſcyami tradantur genera; id tamen ſolùm mihi uidere licuit, quod aureum florem profert, & ſemen in uaſculis ſubflauum potius, quàm nigrum: nam reliqua, quanquam diligenter inquiſiuerim, qui mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Hyoſcyami meminit Scribonius Largus, inquiens. Altercum, quod Græcis hyoſcyamus uocatur, qui biberint, capitis grauitate, & uenarum diſtentione laborant, menteq́; abalienantur cum quadam uerborum altercatione: unde &* Hyoſcyami conſider.

 nomen

nomen apud Latinos. Hoc idem equidem testari possum, quòd uiderim in Ananiæ uallis montibus pueros, qui Hyoscyami semen comederant, adeò desipientes factos, ut parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus uexatos esse. Hinc est, quòd eius regionis incolæ Hyoscyamum uulgari sermone appellant Disturbio, ut quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ semen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo pòst tẽpore pereunt quemadmodum & pisces. Hyoscyamus uidetur Græcis dicta, quasi faba suilla: propterea quòd (ut Helianus inquit) huius herbæ pastu resoluantur, & conuellantur apri. Sed remedium nouere, aquas enim statim adeunt, & cancros uenantur, atque ita protinus saluti restituuntur. Hyoscyami uires ex Gal. *Hyoscyami uires recensuit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Hyoscyamus, cui semen atrum est, insaniam, ac soporem affert. Huic autem is, cui semen mediocriter flauum est, propinquam facultatem obtinet. Verùm utrique fugiendi sunt, ut inutiles, & uenenosi seu deleterij. Cæterùm cuius semen, ac flos candidus est, ad sanationes uel maximè idoneus est, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui semen est nigrum, mediocriter purpureus est: eius uerò, cui est subflauum, leuiter mâli colorem refert. hæc Galenus. Cæterùm, ut ad hyoscyami historiam nostra reuertatur oratio, mihi quidem non uidetur prætermittenda suspicio, quæ est, quòd in huius capitis initio, ubi de floribus fit mentio, mendum aliquod subsit. Ea nanque inibi floribus tribuuntur, quæ siliquis legitimè debentur. Etenim siliquæ sunt, quæ scutulis conteguntur, atque semen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis suspicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoscyami Dioscoridi acceptum referat, quod hîc de floribus scriptum legitur. Quare non temere, meo iudicio, conijcere possumus, hunc locum in Dioscoride deprauatum aut mutilatum esse.* Nomina. *Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoscyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus, Bengi: Italis, Iusquiamo: Germanis, Bilsomen, & Bilsen: Hispanis, Velenho: Gallis, Iusquiame, & Hanebane.*

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. LXV.

PSYLLION folijs est coronopo non dissimilibus, hirsutis, longioribus. sarmentosa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribúsve conuolutis in cacumine capitulis: in his semine duro, nigro, pulicum simili, unde & nomen. in aruis, & incultis nascitur. Vis ei ad refrigerandum, inspissandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum rosaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. Teritur acetabuli mensura, & in aquæ sextario madefactum, ubi concreuit aqua, illinitur: siquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit. contra ignes sacros efficax est. Fama est, si uirens domum importetur, non finere in ea pulices gigni. Cum adipe tusum sordida ulcera, & quę cacoëthe uocantur, expurgat. Succus uermiculosis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodest.

Psyllij consideratio. PSYLLIVM, *quod & Pulicariam herbam nuncupant, ubiq; ferè prouenit, sed in maritimis frequentius. Seplasiæ semen recondunt ad glutinosos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam sitim, læuigandamq; linguam, & faucium scabritiem, in ardentissimis febribus utuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam.* Psyllij uires ex Mesue. *Psyllij uires retulit Mesues inter ea medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ubi hæc ad sensum saltem habet. Psyllium de his est, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius seminis tria habentur genera, candicans, subflauum, & ad purpuram uergens. Præstantius perfectè maturum, ponderosum, & quod in aquam demissum statim imum petit. Contrarijs constat cum uiribus, tum substantijs: ea siquidem, quæ in medulla continetur, calida est, & sicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, septicæ, & deleteriæ facultatis. Quæ uerò in cortice residet, teste Rufo, infrigidat, humectatq; tertio excessu. Infunditur psyllij semen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tandiu, quousque aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à seminibus, & admiscetur oleo, aut syrupo uiolaceo. hoc enim modo psyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit. Verùm si frixum prius semen rosaceo admistum eodem modo agitetur, tunc sumptum dysentericis remedio est, & cæteris alui fluoribus, præsertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hausto superueniunt, sed præcipuè acri, quale est scammonium. Cæterùm maximè animaduertendum est, ne*

Psyllij

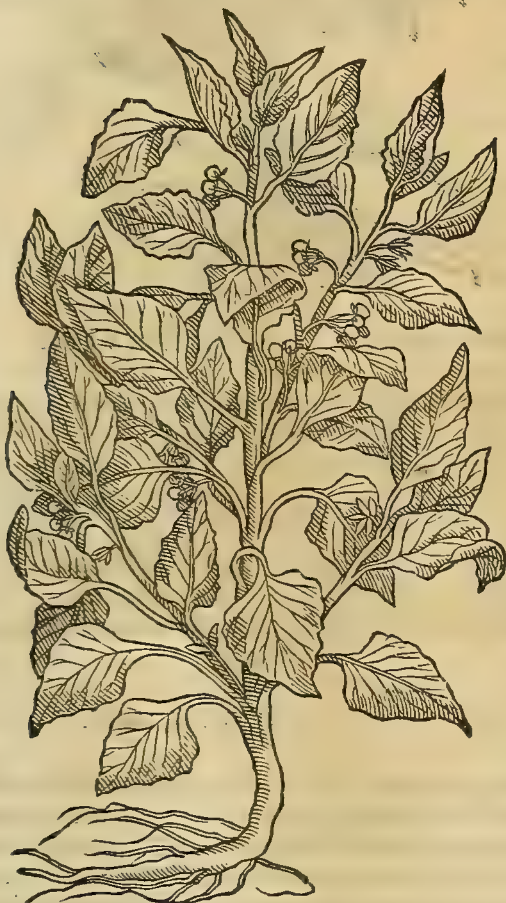
Pſyllij ſemen (id quod tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari ſubſtantia, uentriculum, & inteſtina exulcerat: iecur, & ſanguinem inflammat, & omnia deniq; uiſcera lædit. Integri ſeminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deijcit: eaq; propter ardentiſsimis febribus, intolerabili ſiti, inflammatis ualde ſpiritibus, & faucium, & pectoris aſperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni ſacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim pro deſt capite dolentibus fronti impoſitum, ſi tamen dolor à cauſa calida fuerit excitatus. Hæc ex Meſue decerpſimus.

Pſyllij uires paucis perſtrinxit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pſyllij ſemen admodum utile eſt, ex ſecundo refrigerantium ordine, in deſiccando uerò, & humectando medium quodammodo eſt, et ſymmetrum.* Pſylliis uires ex Galeno. *Herba ψύλλιον Græcè, Pſyllium item Latinè dicitur: Arabicè, Bazara chathona, ſeu Bezer cotbume: Italicè, Pſillio: Germanicè, Pſylien kraut: Hiſpanicè, Zargatona: Gallicè, Herbe à puces.* Nomina.

Στρύχνος κηπαῖος. SOLANVM HORTENSE. CAP. LXVI.

HORTENSE Solanum frutex eſt cibis idoneus, exilis, puſillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, uiridi, qui poſt maturitatem nigricat, aut fulueſcit. herba innocentis guſtus. Natura ei refrigerandi: quare folia vlceribus quæ ſerpunt, & ignibus ſacris, conuenienrer cum polline polentæ illinuntur. ægilopia, capitiſque dolores, trita & impoſita per ſe ſanant: æſtuanti ſtomacho auxiliantur: parotidas cum ſale detrita illitu diſcutiunt. Valet ſuccus eius aduerſus ignem ſacrum, atque ulcera quæ ſerpunt, cum ceruſſa, roſaceo, & argenti ſpuma: ad ægilopas cum pane: infantium aduſtioni, quam ſyriaſin vocant, cum roſaceo perfuſus proficit: in collyrijs, aquæ vel oui vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori inſtillatus prodeſt. menſium abundantiam ſiſtit in vellere ſubditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo ſubactus, & linteo appoſitus, ægilopijs præſentaneo eſt remedio.

SOLANVM HORTENSE.

SOLANVM HALICACABVM.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANVM HALICACABVM. CAP. LXVII.

EST ET aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut phyſalida, id eſt veſicariam vocant, folijs antedicto ſimilibus, verùm latioribus: cuius caules, poſteaquàm adoleuerunt, prona terram ſpectant: folliculis orbiculatis, veſiculis ſimilibus: in quibus ſemen continet fuluum, rotundũ, læue, acinorum vuæ figura: quo coronarij vtuntur, corollis intexentes. Vim, vſumque hortenſis

ſolani habet: verùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & vrinam pellit. Ex utraque herba ſuccus extrahitur, qui ſiccatus in vmbra reconditur, ad eadem valens.

SOLANVM SOMNIFERVM.

SOLATRVM SOMNIFERVM.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANVM SOMNIFERVM. CAP. LXVIII.

SOLANVM ſomniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæque mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, ſubrubro cortice veſtita. naſcitur in ſaxis, non procul à mari. Radicis cortex, in uino drachmæ pondere potus, ſomnificam uim habet, opio mitiorem. Semen vehementer urinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adijciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa, potui data. Succus paſtillis inſeritur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in uino, ſi in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

Στρύχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM. CAP. LXIX.

SOLANVM manicon, aliqui perſion, alij thryon appellauere. Huic folium erucæ ſimile, maius aliquantò, ſatis acantho, quàm pæderota vocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, vlnæ altitudine adoleſcentes: caput in cacumine oliuæ figura, ſed ut platani pilulæ hirſutius, uerùm maius, latiusque: florem nigrum: poſtquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis cõſtans, ſimilibus hederæ corymbis, vt uuæ mollibus: radices firmatur candida, craſſa, caua, cubitali. gignitur in montibus, vento perflatis, & plataneatis. Radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit ſpecies vanas, imaginationesq; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres vſque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota, & vomitione reiecta.

Solani generũ consideratio.

E' QVATVOR Solani generibus, quæ hic à Dioscoride describuntur, etsi in commentarijs, quos antea Italico sermone conscripsi, me duo tantùm genera nouisse prodiderim, hortense scilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Vesicariam uocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellãt, Pisis ad nos misit uir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocorneliensis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo respondere uidetur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non uidisse fateor. Cæterùm errant, mea quidem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum uulgus Solatrum maius nominat, Veneti uerò uulgò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant.

HERBA BELLA DONNA.

Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametsi eius baccæ largiùs sumptæ interficiant, facto inexpugnabili somno, ut quandoque accidit pueris, qui discriminis ignari eas uuæ uice deuorarunt. Vnde quanuis hæ plantæ uiribus conuenire poßint; facie tamen inter se maximè distant.

Fuch. error.

Horum sententiæ adstipulatus est Fuchsius medicus alioqui peritißimus, in suo magno de stirpium historia commentario. Sed cùm in hoc se manifestè errasse deprehendisset, in suo postea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamq; Mandragoræ speciem uoluit esse, quam Dioscorides Morion uocari tradit, lapsus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora siquidem nomine Morion, folia fert mandragoræ mari similia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis summum. Id quod manifestum præbet indicium, hanc perpetuò caule uiduam esse, quemadmodum cætera mãdragoræ genera. nam pediculi, quibus mandragoræ fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaq; fit, ut plantam hanc, quæ uulgò Bella donna uocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cùm hæc folia emitat hortensi Solano maiora, palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis, bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimò crediderim ego, hanc esse Solani quintam speciem, antiquis scriptoribus incompertam. Nam, quantum equidẽ longa experientia comperi, uaria ac diuersa Solani reperiuntur genera.

Solani historia ex Theophrasto.

Somnifici, & manici Solani meminit Theophrastus lib. IX. cap. XII. de plantarum historia, sic inquiens. Solanorum genera duo. Alterum somnificum, radice rubra, sanguinis modo, sed candida cùm siccescit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo simili, aut malo dulci, sed piloso, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum, & in uino meraculo madefacientes dant; atque ita dormire faciunt. Nascitur in rupibus, & faucibus, atq; sepulchris. Alterum genus insanire facit. id alij Bryoron uocant, alij perisson. Constat radice candida, & longa ad cubitum, atq; caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus, si ut quis ludat, seq; pulcherrimum putet, placuerit: at si magis insaniat uis, drachmis duabus opus est: sin autem nunquam insania solui malueris, tres dabis: & quatuor, si interimendum sit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, sed maius, atque pilosius: nec fructui platani absimile constat.

Vesicariæ genus aliud.

Est & aliud Vesicariæ genus, quod hac tempestate scenas, attegias, tuguria, & pergulas inumbrat: quinetiam ædium fenestras topiario opere contexit, & opacat. Constat hæc folijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus candidis, è quibus uesiculæ prodeunt, in quibus semen includitur albũ, pisi similitudine, in cuius medio ueluti humani cordis effigies uisitur, obsignata nigro colore. Nec sine ratione id à natura factum conijci potest, quod fortasse huiusce cordis nota nobis insinuet, hanc stirpem ad cordis affectus maximè præstare. quemadmodum & in Echio herba contra uiperarum morsus celeberrima, semen uiperinis capitibus simile procreauit.

Stramonia.

Refertur etiámnum inter Solani genera alia quædam planta STRAMONIA multis uocata, adeò Solano similis, ut nil aliud, quàm ipsum repræsentet, uerùm eius folia opium redolent. Flores, qui suauem lilij odorem spirant, gerit hæc albos, æmulos conuoluuli illius, qui compluribus rei herbariæ imperitis Ligustrum falsò dicitur. Fructus ei circunquaq; spinosus, umbilicatusq;, colore uiridi. Folia solanum quadantenus referunt, maiora tamen. Quo factum est, ut quidam existimauerint, hanc uiribus solano non dißimilibus præditam esse.

Solanorũ uires ex Gal.

Solani singulis generibus uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Solanum esculentum, quod in hortis nascitur, notum est omnibus, utunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adstringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorum uerò non esculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uuæ tum figura, tum magnitudine adsimilem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticosum, ὑπνωτικόν, hoc est, somnificum: & tertium est præter hæc, quod μανικόν, id est, furiosum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortensi solano simile est, fructum habens ciendæ urinæ idoneum: proinde multis compositis facultatibus, quæ ad iecur, ad uesicam, & renes accommodantur, miscetur. Solani uerò somnifici cortex radicis, si cum uino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus.

STRAMONIA.

Sed & ad cætera quoq; papaueris succo persimilis est: nisi quòd eousque imbecillior est, ut ipse tertij habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto sit constitutus. Huius solani semen urinam ciendi uim habet. Verùm si plus duodecim corymbis hauseris, dementiam furiámue adsciscet. Porrò quod reliquum est ex dictis Solanis, ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile est. Nam si quatuor eius drachmæ sumptæ fuerint, mortem inferent: si pauciores insaniam. Vna certè innoxiè sumitur: cæterùm nec ipsa utile quid obtinet. Verùm si foris corpori emplastri modo illinatur, ulcera maligna, & depascentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus est, desiccans secundo ordine iam cõpletò, & tertio incipiente: refrigerans uerò secundo incipiente.

Nomina. *Illud solani genus, quod Græcis* στρύχνος κηπαῖος, *Latinis* Solanum hortense *nominatur: Arabibus,* Hamebathanaleb, Hameb alchabaich, *siue* Hanab althaleb: *Italis,* Solatro hortolano: *Germanis,* Nacht schadt: *Hispanis,* Yerua mora: *Gallis,* Morelle. *Quod uerò Solanum Græcè* ἁλικάκαβος, *&* φυσαλὶς, *Latinè* Halicacabus, *et* Vesicaria *appellatur: Arabicè,* Kekengi, Alkekengi, *siue* Kekenegi: *Italicè,* Halicacabo: *Germanicè,* Luden kirsen: *Hispanicè,* Bexiga de perro: *Gallicè,* Beguenaudes. *Quod deinde Græcis* στρύχνος ὑπνωτικὸς, *Latinis* Solanum somniferum *dicitur: Italis,* Solatro sonnifero. *Quod denique Græcè* στρύχνος μανικὸς, *Latinè* Solanum furiosum *uocatur: Italicè,* Solatro furioso.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. LXX.

DORYCNION Crateuas halicacabon, aut caleam vocat. frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: folijs oleæ similibus colore, minusculis, firmioribus, præter modum scabris: flore candido: siliquis in cacumine, ceu ciceris, densis, rotundis: quinis intus aut senis seminibus, exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, versicoloribus. radix ad digiti crassitudinem, & cubiti longitudinem adolescit. Id somniferum esse constat. Copiosius haustum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, semen in amatoria expeti.

Dorycnii cõsideratio. DORYCNIVM, *Crateuæ testimonio, inter saxa in maritimis nascitur, folijs cùm forma, tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipsum inuenire, aut inuentum uidere: quanuis in eo quoq; inquirendo multum laboris insumpserim. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium esse eam Vesicariam, quæ semine est rotundo, albo, macula cordis effigie insignito: cuius historiam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur.*

Vires ex Galeno. *Dorycnij meminit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scrit. Dorycnium temperamento papaueri simile est, & mandragoræ, & ijs qui sic refrigerandi uim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem soporem conciliat: largius uerò sumptum interimit.*

Nomina. *Id* δορύκνιον *Græci, quod Dorycnium quoque Latini uocant.*

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXI.

MANDRAGORAM, aliqui antimelum, alij circæam uocant, quoniam videatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger, quæ fœmina existimatur, thridacias appellatus, angustioribus folijs, ac minoribus quàm lactucæ, uirosis ac graueolentibus, in terra sparsis: mâla gerit sorbis similia, pallida, odorata, in quibus semen ueluti pyrorum: radicibus inhæret bene magnis, binis, ternísve, inter se conuolutis, nigris foris, intus albis, crasso cortice vestitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nonnullis morion uocitatur. huius folia magna, alba, lata, læuia ut betæ: mâla quàm alterius duplò maiora, colore in crocum inclinante, iucundè cum grauitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones soporantur: radix alterius similis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuso, & prælis subiecto: qui insolatus, vbi concreuerit, fictili reconditur. Mâlis quoque succus depromitur, sed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad usum suspenditur. Aliqui radices in uino ad tertias coquunt, & defæcatum ius seruant, cyathoque vno utuntur in peruigilijs, & doloribus, & ante sectiones,

MANDRAGORA MAS.

MANDRAGORA FOEMINA.

nes, vſtionesque, ne ſentiantur. Succus duobus obolis ex mulſo potus, vt ueratrum, per uomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, peſsis quoque emollientibus, admiſcetur: ſemioboli pondere inditus, per ſe menſes, & partus expellit: ſubditus ſedi pro balano, ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur, quæ ſenis horis cum eo decocta ſit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipſum facilè præſtat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, ſuppurationes, ſtrumas, & tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſine exulceratione delent, ſi quinis, ſenísve diebus ſenſim perfricentur. Folia ſeruantur in murijs eoſdem ad vſus. Trita radix ignibus ſacris ex aceto, & ſerpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: ſtrumas, atque tubercula cum aqua diſsipat: articulorum cruciatus, cum polenta ſedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui ſecari, aut amburi debent, vt antè dictum eſt: ſiquidem nullo tunc afficiuntur dolore, ſed veterno quodam preſsi torpeſcunt. Mâla ſoporem afferunt olfactu, & etiam ſi mandantur: item expreſſus ex eis ſuccus. nimio tamen odore percuſsi, obmuteſcunt. Semen mâlorum potum vuluas purgat: appoſitumque cum ſulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Scarificata, punctisque multifariam aperta radice erumpens lacryma, cauo vaſe recipitur. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt. ſed non vbique, vt experientia docet, radices lacteum ſuccum delacrymant. Alium tradunt eſſe mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta ſpecus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis eſt, & candida, paulò maior palmo, pollicemque craſsitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obſonióve drachmæ pondere deuoratam, vſum rationis intercipere. obdormiſcit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, ſenſus impos, ternis quaternísve, ex quo data eſt, horis. Hac medici vtuntur cùm ſcindendi, vrendíve neceſsitas adeſt. Antidotum eſſe volunt radicem, cum manico ſolano potam.

MANDRAGORAE *utrunque genus frequens naſcitur in compluribus* Italiæ *locis, præſertim in Apulia Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in uiridarijs ſpectaculi gratia. etenim* Neapoli, Romæ, & Venetijs *utranque Mandragoram in hortis & uaſis fictilibus ſatam uidimus.* Mandragoræ vtriuſq; conſideratio.

dimus. Sed profectò uanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræsentent, ut ignarum uulgus, & simplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam persuasum est, eas effodi haudquaquam posse, nisi cum magno uitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita uoce periclitentur, pereantq; fossores.

Mandragoræ humana forma factitia.

Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impostores, ac nebulones quidam uenales circunferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc uirentibus tam uirorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, ubi pilos exoriri uolunt: deinde facta scrobe tandiu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod fiet uiginti ad summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius sanè rei certam fidem facere possum, quòd cùm Romæ essem, impostorem quendam circunforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras imposturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias sibi comparabat Mandragoras. quarum complures mihi demonstrauit, asserens unam tantum interdum diuitibus uendidisse quinque & uiginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati & saluti quantum possumus consulimus, hæc silentio haudquaquam inuoluenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & uitæ sæpe discrimine homines ab his impostoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoque authoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram uocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere uoluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuisse. quippe quòd in uniuersum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeò ut crura hominum modo habere uideantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mâli instar super folia ad terram procumbentia breui pediculo appensus, parum à radice distat, hominis, cui brachia desint, effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, uel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerique huius sententiæ ignari adducti sunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maximè uitio uerterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed ut ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere uolentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem desumpta uidetur à Flauo Iosepho: qui etsi de alio radicis genere scribat, ea tamen potuerunt facilè ab impostoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod ut omnes clariùs intelligant, hîc Iosephi uerba subijciam, quæ lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scripta sunt. Vallis, inquit, qua ciuitas à parte septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa uesperam uerò ueluti iubar fulgurans. Accedentibus, eamq; euellere cupientibus facilis non est, sed tandiu refugit, nec prius manet, quàm si quis urinam muliebrem, uel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tūc siquis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circunfodiunt, ita ut minimum ex radice terra sit conditum: deinde ab ea religant canem, illoq; sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis uerò continuò moritur, tanquam eius uice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter unam uim capi eam operæpretium est. Nam quæ uocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, uiuis immersa, eosq; necantia, quibus subuentum non fuerit, hæc cito, etiamsi tantummodo admoueatur ægrotantibus, abigit. hactenus Iosephus. Ex cuius utiq; uerbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc impostores occasionem acceperint, qua postea uanam ac falsam de Mandragoræ radicibus commenti sunt historiam.

MELANZANE.

Hermolai tutela.

Mâla uulgò Melanzane.

Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta specus proueniens, qui mihi ostenderet in Italia, hactenus reperi neminem. Brasauolus, itemq; Fuchsius Hermolaum immeritò, meo quidem iudicio, damnant, quòd uirum hunc in ea sententia fuisse uelint, ut putauerit mâla illa, quæ Insubribus MELANZANE uulgò uocantur, nostris uerò Hetruscis Petranciani, esse huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, eius uerba abunde testari poterunt, quæ in suis corollarijs de Morio ita scripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo quod addi possit ijs, quæ à Dioscoride notantur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ uulgò Melanzana uocitamus, hoc est, ut ipse puto, mala insana: de quibus nihil ueteribus scriptum fuisse iam desino mirari, quòd multa huiusmodi reperio, sicut hercle multa quondam

quondam fuere, quæ modò uel ignorantur, uel certè non habentur. Mala ergo inſana è frutice uulgari ſunt, paßim naſcente, ut melones, & cucurbitæ: pari quoq; cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, ſpecioſo, candido. Manditur uulgò pomum ex oleo, ſale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad uerbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Braſauolus, tum Fuchſius hac in re Barbarum inſimulauerint.

Mâlorum inſanorũ uires.

Sunt è noſtratibus, qui Malis inſanis ueſcantur ad uenerem excitandam. Quod fortè ideo præſtant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia exiſtunt. Verùm cùm frequentius manduntur (ut teſtis eſt Auicenna) bilioſos generant humores. Quinetiam pariunt uiſcerum obſtructiones, carcinomata, elephantiaſin, capitis dolores, triſtitiam, & iecinoris & lienis infarctus: unde poſtea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaque fit, ut Auerroem mirari ſubeat, quòd libro V. collectaneorum, mala inſana commendauerit ſuo quodam modo parata.

Mâla aurea.

Iam & aliud horum genus importari cœpit, preſſum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more ſectum, colore primùm uiridi, deinde ubi maturitatem ſenſerit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam uerò rubeum uiſitur. Ideoq; uulgò appellantur POMI *d'oro, hoc eſt, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa.*

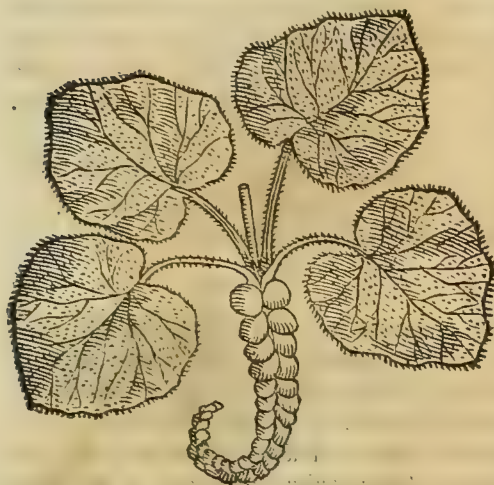
Mandragoræ uires ex Galeno.

Mandragoræ uires deſcripſit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Mandragora uincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò ut tertij ſit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiuſdam particeps eſt, & in pomis humiditatis: proinde ſoporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cùm ſit ualentißimus, non tantùm refrigerat; ſed & deſiccat. reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit.

Nomina.

Hæc planta, quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, ſeu Yabrohach: Italis, Mandragora: Germanis, Alraun: Hiſpanis, Mandracola: Gallis, Mandragore, & Mandegloyre.

ACONITVM PRIMVM.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. LXXII.

ACONITVM, aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & ſubhirſuta: caulem palmo altum:

ACONITVM SECVNDVM.

ACONITVM TERTIVM.

ACONITVM QVARTVM.

tum: radix scorpij caudam æmulatur, & alabastri modo splendet. Torpescunt, ut fama est, scorpiones admota radice, stupentque: qui rursum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adijcitur. Enecat pantheras, sues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

Est et alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera sunt tria: vnum, quo utuntur uenatores: alia duo in usum suum uertere medici. è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iustinis exilit, à priore distans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diuisura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo similem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: semen in siliquis oblongis recondit: radices in modum squillæ marinæ cirrorum nigrescunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: insertæ siquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

Aconiti genera, & consideratio.

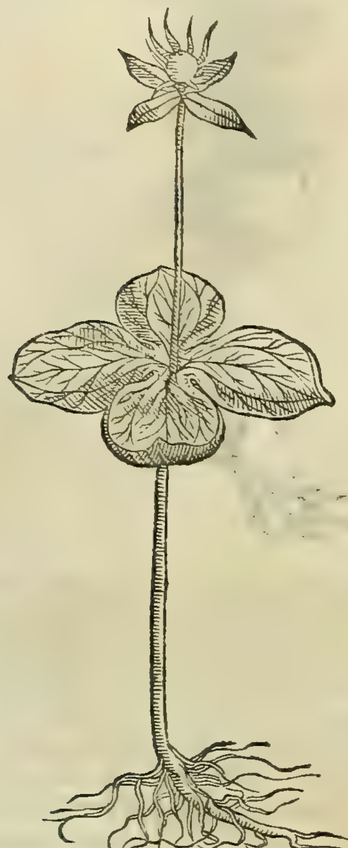
Dvo Dioscoridi *produntur Aconiti genera, quanquam postremum triplici distinguit differentia. Primum, quòd pardos enecet, Pardalianchen: alterum uerò, quòd canes, luposq; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq; uocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera distribuit: ueruntamen postremum tantùm describens, duorum priorum historiam, & uires silentio præterijt. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli sententiã probandam putem: qui non temerè quidem suspicantur, in altero capite plura desiderari, quibus & priorum historia, & quónam pacto tum medici, tum uenatores ijs antiquitus uterentur, pàlam fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum suspicionem auget, quòd in tertio genere, quod Ponticum appellauit, nihil sit ab ipso Dioscoride prætermissum. ex quo quis fortè conijcere potest, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermisisse. Tertium hoc genus passim in Italia omnibus ferè montibus nascitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum serratis, albis quibusdam maculis respersis: caule filicis, bicubitali: floribus subluteis, acutis galericulis facie similibus: è quibus siliquæ prodeunt, semen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus ijsdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non dissimilibus, longè tamen maioribus, adeò ut syluestres rosas hic æquet amplitudine. Quanquam Gesnerus in suo magno libro de animalibus inscripto (in quem is mihi quidem uidetur ut multa uera doctè, ita non pauca etiam falsa ac uana ineptè congessisse) negat inueniri Aconitum, cuius flores lutei sint, atque rosas æmulentur: ut qui sibi fortasse persuaserit omnia naturæ opera se nouisse & uidisse. Attamen in hoc, pace eius dixerim, decipitur: siquidem plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere scateant, nos hîc uera scripsisse, Gesnerum contrà ueritati refragari, posteris omnibus testatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam uocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copiosè prouenit, ipsum passim Vulpariam nominant, utpote quod præter lupos, uulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles, & mures, & omnia denique animalia, quæ suo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo uenatores pantheras, & pardos interficiunt, sæpius legimus in Tridentinis montibus. Huius generis est & illud, quo utuntur quidam in Romano, & Neapolitano agro, lupis eo tantùm cædem procurantes. Radices eius pluries uenales uidimus Romæ in Aurelio ponte iuxta molem Adriani: quandoquidem non desunt, qui eas expetant, ad mures, canes, & lupos enecandos. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum uocant, meminit Theophrastus libro IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scribit. Thelyphonum, quod alij scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & cum reuiuiscere posse, si elleboro candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad summam omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus folium, uel radicula imponatur. Proficit potum contra scorpionum ictum. Folium habet cyclamino simile: radicem, ut dictum est, scorpionis effigie. Nascitur graminis modo, & geniculis constat. loca amat umbrosa. Quòd si uera sint, quæ de scorpione narrantur, iam & reliqua eiusmodi haudquaquam incredibilia, & fabulosa dici debent. Hæc Theophrastus de thelyphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. XVI. eiusdem uoluminis, sic inquiens. Aconitum nascitur in Creta, atq; Zacyntho: sed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Constat id folio intubaceo, radice tum specie, tum colore nuci proxima. uim illam mortiferam in hac esse, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ est, non humilis materiæ: herba ea breuis est, & nihil superuacui habens, sed frumento similis: semen non spiceum.*

Dioscoridis locus suspectus.

Gesnerus deceptus.

spiceum. Nascitur ubiq;, & non in Aconis solùm, à quibus habet appellationem: is autem uicus est Periandinorum. Amat autem loca potißimùm saxosa. Pascitur eo neq; pecus, neque ullum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de secundo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioscoridi esse potest, & illud fortasse, quod (ut ipse inquit) in usum suum uertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cùm eodem loco paulò pòst hæc uerba subdit. Aliud quoq; uenenum uim diurnariam enecandi sortiens compertum affirmant: esse namq; radiculam quandam, quæ eodem die poßit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq; omnibus esse. hactenus Theophrastus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium suspicor, ueratri folia tribuerit. nam & Dioscorides nigro ueratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi.

HERBA PARIS.

Fuchsius in suis claris de stirpium historia commentarijs, primi generis Aconitum eam plantam esse censet, quam herbariorum uulgus HERBAM *Paris appellat. Sed is planè, mea sententia, aberrat: siquidem hæc uno tantùm constat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis instar patentia, sanguineæ uirgæ simillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis summitatem, sed hæc minima sunt, & longiuscula: in quorum medio purpureus, uinosusq; extat globulus, acino uuæ similis, in quo semen concluditur album, minutum, copiosumq;, halicacabi modo. Radix, quæ illi subest tenuis, in capillares ferè particulas dissecta, pallescit, nulla scorpionis caudæ effigie, nec alabastri modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioscoride repræsentatur: cuius folia (ut etiam Plinius libro* XXVII. *cap.* IIII. *est author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri similia sunt, nunquam, quod uiderim, in caulis medio suam habent originem, sed statim ab ipsa radice exeunt, hirsuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod sciam, à rei herbariæ scriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino semen colligitur, cui non modò nulla deleteria uis inest; sed etiam contra ueneficia præstantißimum est medicamentum. Noui enim ego quosdam, quorum aliqui morborum diuturnitate, alij uerò ueneficijs semistulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ semine ad uigesimum usq; diem in puluerem hausto drachmæ pondere, pristinæ sanitati omnino restitutos esse. Porrò idem Fuchsius in suis paradoxis nil aliud Aconitum esse putat Mauritanis, & præsertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rursus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe quòd reperio Auicennam de utroq; Aconiti genere scriptitasse, & alterum appellasse strangulatorem adib, alterum uerò strangulatorem leopardi, quæ nomina eadem sunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atq; eundem prius magna differentia speciatim de Napello egisse constat.*

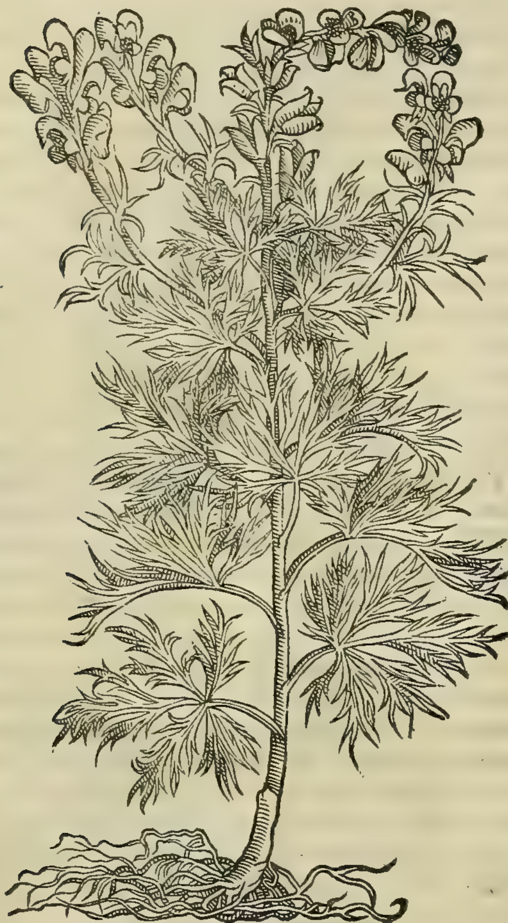
Fuch. error.
Herba Paris.
Fuchsij error alius.

Præterea NAPELLVS *radicem Aconitis longè dißimilem profert: sicuti & folia, quæ potius artemisiam, quàm cyclaminum, & platanũ referunt. Flores idem edit purpureos, qui anteaquàm dehiscant, mortui hominis caluariam repræsentant, dehiscentes uerò pandunt sese urticæ mortuæ modo. Caules ei bicubitales, & aliquando maiores: semen paruum, nigrum, corniculis conclusum breuibus. Quæ certè omnia & harum plantarum discrimen apertè ostendunt, simul & Fuchsij sententiam refellunt. Hinc itaq; colligendũ putauerim, Aconitum cuiusque generis nullam habere cum Napello cognationem. Napelli uis in necandis hominibus adeò immanis, sæuaq; existit, ut nullis ferè antidotis occurri poßit, nisi quàm primùm, & statim succurratur, quod tamen Aconitum sumentibus non euenit. Napelli immanitatẽ uidimus nos Romæ anno à Christo nato 1524. mense nouembri in Capitolio Clementis* VII. *Pont. max. anno primo. Nam cùm decreuisset experiri olei cuiusdam præstantißimi uires, quod Gregorius Carauita Bononiensis chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamenta, & uenenosorum animalium quorumcunq; morsus parauerat, iußit Pontifex uenenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quò suorum facinorũ pœnas luerent, laqueo uitam finire, ut in ijs olei huius experimentũ fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat dulciarijs panibus cõmistum, pontificij medici statim oleo inungendum præbent, qui post tertium diem sæpius oleo perunctus euasit incolumis: quanquam non sine magna formidabilium symptomatum acceßione. Alterum uerò, cui longè minus uenenati panis exhibuerant, oleo inungi uetant, ut assumpti ueneni effectum, sæuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidem paucis pòst horis obijt infelix, ijs omnibus incõmodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire scribit Auicenna. Cæterùm idem quoq; Fuchsius loco suprà citato Leoniceni testimonio nixus, in Auicennam acerrimè inuehitur: nec sanè eum, ut nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui eius sectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna scripserit (ut ipse inquit) Napellum perniciosum esse uenenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albaras cutanei morbi genus. Qua in re nõ possum non admirari*

Napelli historia, & uires.
Auicennæ defensio.

Fuchsium,

NAPELLVS.

NAPELLI GENVS ALTERVM.

Fuchsium, uirum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum scriptorem paulò acrius & immodestius egerit. Hominum enim eruditorum partes esse semper existimaui, etsi ego eas usquequaq; seruare non potuerim, ut non uanis contentionibus, neq; conuitijs aliorum scripta refellant, sed rationibus, ijsq; probatißimis, præsertim cùm eos accusant, qui multis antè seculis è uita decesserunt, nec amplius à calumnijs se tueri possunt. Qui præterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo prorius sit authoris lapsus, an interpretis, aut librarij, anteaquàm ullũ iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum sectis, quarum uni magis quàm alteri addictus esse nolo, mihi quidem non uidetur existimandum, quòd Auicenna uir sanè singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maximè commendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in ueneno tam sæuo, cui exitiales formidandasq; uires tribuit. Cuius rei firmißimum præbet indicium scriptura Auicennæ ab Andrea Bellunensi castigata, in qua nusquam legitur Napellum bibitũ albaras delere, sed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu sumpta. Verba enim Auicennæ secundum castigationem Bellunensis ita sonant. Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio eius dictat alberzacali in potu sumpta. Ex quibus uerbis plura mihi sese offerunt conijcienda, ut tuear Auicennam, aut quòd confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta sit, ut non solùm necem non inferre poßit, sed ne tantillum quidem obesse. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè est, quem Auicenna appellat Napellum Moysi, aliqui uerò Antoram. quandoquidem hæc planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli uenenum, præsertim quòd dicat Auicenna, inesse similiter huic plantæ uim ad albaras, & lepras: aut in eadem confectione fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus uictitat, à nobis pluries inuentus in Ananiensibus montibus, quòd etiam mus iste Napellus Moysi ab Auicenna dicatur, quoniam ijsdem contra Napelli uenenum polleat uiribus, quibus & eiusdem nominis planta. Hæc fortaßis fusius, quàm decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primùm ut quantũ per nos fieri posset, Auicenna à calumnia uindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem quod de ijs omnibus sentio, qui optimos etiam quosq; authores, præsertim Arabas, lacerant ac discrepunt, quorum plerisq; magna est habenda gratia: tantum abest ut eos odio perpetuo prosequi debeant. Verùm cur id faciant, non uideo, nisi quòd tutum sit in mortuos inuehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri uelint. Cæterùm existimarunt Manardus Ferrariensis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis uocatum inter se non differant. Sed quantum & isti uiri grauißimi aberrauerint, inferius libro sexto in toxici mentione latius ostendemus. Aconitorum uires tradidit Galenus libro VI. simpl. medicam. ubi ita scriptum reliquit. Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herbæ uerò radix ad hæc utilis est. Quod autem Lycoctonon

Aconiti uires ex Galeno.

ctonon uocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere consueuit. Hactenus Galenus. Meminit Aconiti etiam Plinius libro XXVII. cap. II. his uerbis. Sed antiquorum curam, diligentiamq; quis possit satis uenerari, cùm constet Aconitum uenenorum omnium ocyssimum esse, & tactis quoque genitalibus fœminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc quoque tamen in usus humanæ salutis uertere scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in uino calido. Ea est natura, ut hominem occidat, nisi inuenit, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, uelut pari intus inuento. Sola hæc pugna est, quum uenenum in uisceribus reperit: mirumq; exitialia per se ambo quum sint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Torpescunt Scorpiones Aconiti tactu, stupentq; pallentes, & uinci se confitentur. Auxiliatur eis Helleborum album tactu resoluente, ceditq; Aconitum duobus malis, suo, & omnium. Quòd si quis illa forte ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorum munera intelligit. Aconiti primum genus Græcè uocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχές: Latinè, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito pardalianche: Germanicè, Vuolffs beer, & Doll uurt: Hispanicè, Centelha: Gallicè, Herba de la tora. Alterùm uerò genus Græci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicūt: Latini, Aconitū cynoctonū & Lycoctonū: Itali, Aconito cinoctono: Germani, Vuolffs uurtz: Hispani, Yerua mata louo, et Yerua de balhesteros: Galli, Patelouine.

Appendix.

CONRADVS Gesnerus hac ætate eruditione, ac copia rerum clarissimus medicus suo, quem de raris, & admirandis herbis appellauit libello, de primo Dioscoridis Aconito diserens, quod ipse vulgus sequutus Toram appellat, non solùm imaginem nostram in huius capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, sed (vt arbitror) inuidorum potius quorundā suasionibus, quàm sui ipsius genio excitatus eò immodestiæ, iniuriæq; peruenisse demonstrat, quò haudquaquam decere crediderim honestos quosque viros deflectere. Quamobrem non possum non admirari, Gesnerū, quem hactenus modestissimè de omnibus scripsisse constat, nunc primum longè aliter se gerere, præsertim cùm certò sciat se iam plura magna edidisse volumina, quæ censuris innumeris non uacabunt. Ecquid profectò turpius, detestabiliusq; Gesnero euenire potuit, quàm infidelitatis illum arguere hominem, cuius authoritas, integritasq; tanta iamdudum fuit apud ipsum, vt innumeris ferè locis in libris de animalium historia, alijsq; voluminibus non solùm illum laudauerit, probauerit, ac etiam obseruauerit, sed illius scriptis, inuentisq; pro sui commodo vsus sit, ac multa illi accepta referre possit? Etenim non abest suspicio, quin eius synceritatem vafer quispiam labefactauerit maleuolus, (nam & alios synceros, ac probos viros ab ipso deceptos scimus) quo postea factum sit, vt dum is immeritò nostram accusat imaginem, aliam ipse in medium afferat, quæ (pace eius dixerim) meritò damnari possit, quum planta, quam ipse pro primi generis Aconito pingit, de quo Dioscorides, & antiquorum alij meminere, nullis prorsus notis legitimum illud Aconitum referat. Adeò vt à genuino non minus differre videatur, quàm coruus à cygno. Nam vbi hirsuta folia? vbi Cucumeris, aut Cyclamini facies? vbi plura quàm vnum tantùm folium? vbi radix caudæ Scorpionis æmula? vbi (Dij boni) alabastri splendor? Nullum penitus talium notarum apparet vestigium. Quamobrem plurimùm mirari subit, quòd quasi fascinatus maluerit Gesnerus imperitissimi olitoris, cuius balistæ se telum effecit, contra nos probare sententiā, quàm Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Oribasium, & alios quot quot sunt clarissimi nominis authores admittere. Adhæc non video, cur ea ratione adducatur Gesnerus, vt non putet imaginem nostram nisi fictitiam, quòd scilicet nimis artificiosa sit radix, & quòd absque vllis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omninò glabræ artificio editæ longè maiori; vt in Dentaria vocata, & in eo Saniculæ genere, quod album Germani vocant, cuius superius inter symphyta meminimus, uideri potest. Sed dicat Gesnerus, obsecro, quot nam in suis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? longum sanè esset recensere. Recensebo fortasse aliàs. Quippè nil minus ferendum, quàm rationem ab altero reposcere eum, qui suæ reddere non possit. Sunt enim in promptu doctissimi viri, & in plantarum historia, ac facultate exercitatissimi, qui rerum ueritatem optimè norunt, quorum nomina, etsi copiosum non efficiāt numerum, satius mihi fuerit ijs commendari labores nostros, quàm à cæteris improbari. Equidem Gesnero alioqui viro doctissimo nostri Aconiti stirpem mittere possem, nec me tæderet ad montes illos me iterum recipere, licet magna intercedat itineris distantia. Atqui quum plantam non requirat, sed duorum, aut trium eruditorum testimonia, hæc semper in promptu erunt. Viuit Georgius Liberalis pictor, qui plantam delineauit; Viuit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit; Viuit Franciscus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiscum ierat. Viuo ego (Dij boni) qui adhuc fidei aliquid præstare possum; & montes viuunt, & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum sanè, quòd iam tam morosi sint homines, vt nil aliud extare terris, marisbusq; censeant, quàm quod ipsi tantùm viderint. Verùm enimuerò non possum satis explorare Gesneri mentem, quippè qui hæc, & alia nonnulla aduersum me prius scripserit, & nunc primùm nos honestè benigneq; defenderit aduersus Guilandinum quendam Borussum, qui ad ipsum epistolam quandam scribens de Bulbo Castaneo, Trasis, Moly, alijsq; nonnullis barbara quadam inuidia sauciatus citra causam omnem, ac rationem temulenti hominis instar, acrius, immodestiusq;, quinetiam iniquius quàm par fuerat, in nos inuehitur. Sed licet etiam nobis, obsecro, parumper vnà cum Gesnero, quem tamen suis maledictis fautorem sperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati possit? Quis non modestiæ fines prætergrediatur, vbi tantum contumelijs, calumnijs, & imposturis fuerit lacessitus? Nihil est, quod bono, doctoq; uiro grauius, molestiusq; contingat, quàm si senserit labores suos ab imperitissimis hominibus rabidis morsibus carpi, & præter equum impugnari. Id, quod si aut nostro tantùm æuo, aut mihi soli euenire perspectum haberem, dolerem primùm horum temporum nequitiam, indè uerò fortunam meam deplorarem. Verùm quum id omni tempore fuisse commune animaduertam, eamq; fuisse semper bonorum, doctorumq; virorum conditionem non ignorem, vt inuidorum tela euitare, rabiemq; effugere neuti quam possint, facilè æquo animo patior quorundam audaciam, insignemq; temeritatem. Inter quos nulli mihi secundus videtur Borussus ille, quem potius (vt ita dicam) Marassum vocauerim. Quid? Mihi blatero inuidiam parare credit, quòd me herbariorum Deum appellat? An nescit rabula, non aliam ob causam labores nostros in omnium ferè studiosorum manibus florescere, & legi, laudari, foueriq; ab omnibus, quàm quòd ij de re herbaria benemeritum me iudicent? quinetiam ob id mihi tantas agant, habeantq; gratias, quantas mihi uix meritus esse uideor? At qui is, tametsi stultissimus sit, in hoc tamen (me hercule) sapere videtur, quòd corium illud suum tanti faciat, vt Matthioli pelli anteferendum iudicet, quod sibi aliquandò ex vsu fore putat. Seruet ille suum corium diligenter inunctum, & magno existimet pretio. Quippè nisi proprio fuerit adiutus corio, parum aberit, quin liuoris intumescentia rumpatur medius. At videant candidi, pijq; lectores, qua hipocrisi inceperit in nos inuehi Guilandinus, quum primùm inquit. Non is sum, qui cauillis, & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec si scirem, velim, quum tamen nil magis profiteatur, quàm calumnijs, maledictis, & imposturis synceritatem, & modestiam nostram impugnare; & id me scripsisse afferat, quod nusquam in nostris legitur commentarijs. Sed nescio quomodo turpiora sint uitia, quàm quæ virtutum specie celantur. Porrò si quandoque fortasse nonnullas bonas horas malè consumpsero, ut huic impudentissimo

Cōradi Gesneri calūnia retunditur.

Gesneri lapsus.

Gesnerus notatur.

Matthioli testimonia aduersus Gesnerum.

Melchioris Guilandini explosa temeritas.

CICVTA.

conuitiatori respondeam (id enim hic non expostulat locus, ne huius futilitate, & friuolis ineptijs nostra defœdentur commentaria) rogatos velim studiosos omnes, ne id à me factum putent, ut aliquam mihi exindè laudem requiram, quæ nulla mihi tam diu esse potest, quàm diu cum homine tam impudenti negotium est: qui tanquam lutulentus sus cum quouis volutari cupit, sed si quam ille maledicendo uoluptatem accepit, eam malè audiendo amittat; cæteriq; eius simillimi apertè omnes intelligant, plus esse bonis, eruditisq; viris in se defendendo præsidij, quam uanis obtrectatoribus in calumniando fraudis.

Κώνειον. CICVTA. CAP. LXXIIII.

CICVTA caulem edit geniculatum, ut fœniculi, grandem: folia ferulæ, angustiora, graui odoratu: rami, mox umbellæ in summo prodeunt: flores quoque albicantes, & semen aniso candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale nenenum inest, suaque ui refrigeratoria necat. Remedio est uini meraculi potus. Succus exprimitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, & comę siccescant, qui sole densatur in pastillos. Multus ad medēdi rationem usus est aridi: commodè miscetur collyrijs, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes sacros, & ulcera quæ serpunt, illitu restinguit. Herba cum coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginationes in somno compescit, sed genitale resoluit. lac puerperarum mammis apposita extinguit: in uirginitate mā mas coercet, & increscere non patitur. pueris præstat, ut eorum testiculi cibum non sentientes intabescant. Efficacissima uis Creticæ, Megarensi, mox Atticæ, & in Chio, & Cicilia nascenti.

Cicutæ consideratio.

CICVTA uulgaris notitiæ est planta, utpote quæ plerunq; prope urbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adsimilis, odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, ut Plinius refert, quæ nascitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ. In Græcia uerò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm in Italia constat Cicutam non adeò exitialem esse. Eam in Hetruria si asini depascantur, profundissimo somno, & torpore capiuntur, ita ut non tantùm stupidi, sed planè mortui uideantur. Id quod aliquando rusticos huius rei ignaros fefellit: nam dum asinis, quos mortuos credebant, pellem ad usum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis asini experrecti sunt, non sine magno excoriantium terrore, atque ingenti spectantium risu.

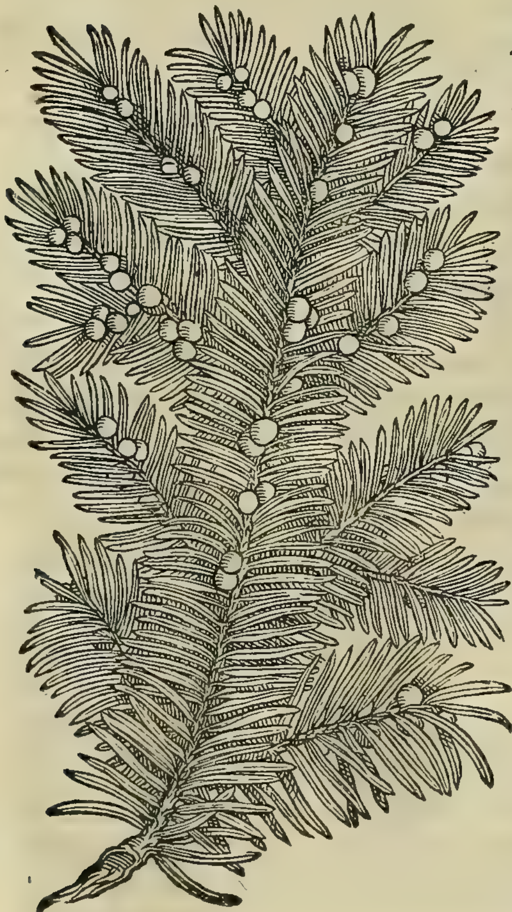
Cicutæ vires ex Galeno.

Cicutæ breuiter meminit Galenus lib. VII. simplic. medic. ubi tantùm omnibus notum esse scribit, quod ea extremè refrigerantis sit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipsa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit uidere, ut latius libro sexto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter Cicutæ radices pastinacæ uice decoctas comederant.

Nomina.

Planta, quæ Græcis κώνειον, Latinis atque etiam Italis Cicuta uocatur: Arabibus, Sucarā: Germanis, Ziger kraut, Schirling, & Vuetterich: Hispanis, Ceguda: Gallis, Cigue, Cocue, & Segue.

TAXVS.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. LXXV.

SMILAX à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiusdem figura, in Italia, & Narbonensi Gallia Hispaniæ contermina nascens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint easdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præsentis est veneni, vt si qui dormiant

dormiant ſub ea, aut in eius umbra ſubſideant, lædantur, & ſæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, ut ab ea caueamus.

NASCITVR *Taxus frequens in Ananiæ uallis montibus, ſaxoſis ac præruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè diſsimilis uiſitur: quanquam hæc illarum proceritatem non niſi rariſsimè æquet. Baccas fert rubentes, agrifolij modo, dulces, uinoſasq́: quas quandoque mandentes tum paſtores, tum qui in ſyluis arbores cædunt, ſtatim in febres incidunt, & dyſenterici fiunt, ſanguine & ſpiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufeſcat, quàm plurimis intercurſantibus uenis, incorruptaq́; ſit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præſertim concinnandis menſis, & haſtis, telisq́; conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris aſſeres ad ſua conſtruenda hypocauſta non exigua ſibi comparant pecunia.* Taxi · conſideratio.

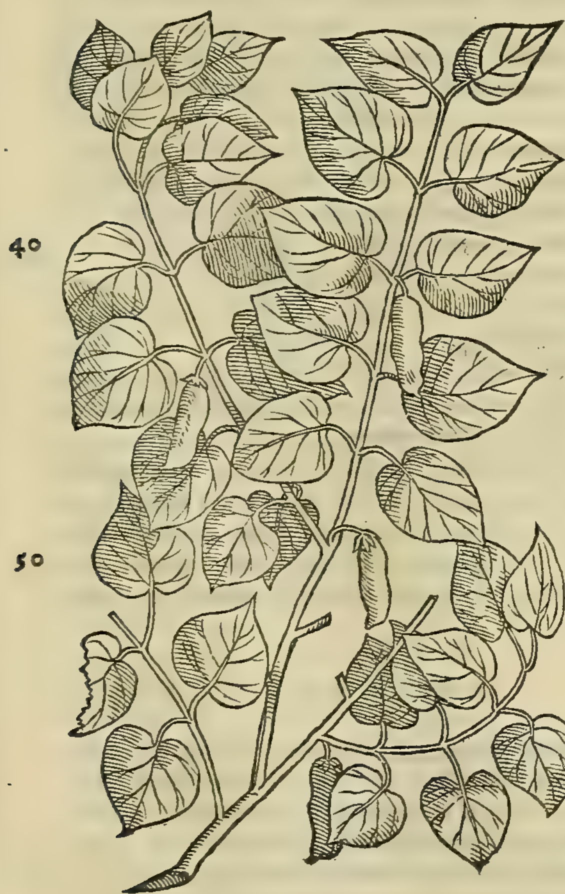
Taxi meminit Theophraſtus *libro* III. *cap.* X. *de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Taxus quoque genere ſimplex, procera, auctu inſignis, ſimilisq́; abieti, niſi quòd non pariter excelſa, magisq́; alis ſinuata eſt: folio quoque Abieti ſimilis, ſed pinguior, molliorq́; ligno. Quæ in Arcadia naſcitur, nigro ligno, aut puniceo conſtat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro ſimili. propter quod uendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum uenundent. Totum enim cor eſſe, cortice detracto: corticem ſimilem cedro habere tum ſcabritia, tum colore: radices breues, graciles, per ſummaq́; ceſpitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaq́; uel fructum abunde proferre, rotundum, faba paulò maiorem, colorem rufum, tactuq́; mollem. Aiunt, quòd ſi iumenta folia comederint, emoriuntur: ſi ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, ſuauisq́; eſt, atque innoxius. hactenus* Theophraſtus. *Cuius ſententiæ illud obſtare uidetur, quòd noſtra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipſe ait, ſed noxium, ut ſuprà diximus.* Taxi hiſtoria ex Theophr.

Taxi Plinius *quoque meminit lib.* XVI. *cap.* X. *ubi de ea ita ſcribit. Abieti, & piceæ ſimilis etiámnum aſpectu eſt* Taxus, *minus uirens, gracilisq́;, & triſtis, ac dira, nullo ſucco, ex omnibus ſola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hiſpania præcipuè, uenenum ineſt. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuiſſe compertum eſt. Hanc Seſtius ſmilacem à Græcis uocari dixit: & eſſe in Arcadia tam præſentis ueneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, cibúmue capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri, ſi in ipſam arborem clauus æreus adigatur. hæc* Plinius. *Foliorum fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit* Dioſcorides *libro ſexto, ubi de noxijs medicamentis pertractat. quò cùm peruentum fuerit, de ijs diffuſius nobis diſſerendum erit.* Ex Plinio.

Taxi uires quàm paucis reddidit Galenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Smilax, aut taxus arbor eſt uenenoſæ facultatis.* Taxi uires ex Galeno.

Huic arbori nomen Græcum eſt σμίλαξ: *Latinum,* Taxus: *Italicum,* Taſſo: *Germanicum,* Eiben baum: *Hiſpanicum,* Texo: *Gallicum,* Yf. Nomina.

Ἀπόκυνον. APOCYNVM. CAP. LXXVI.

APOCYNON, ſiue cynocrambe, braſsica canina, frutex eſt longis uiticulis conſtans, malè olentibus, lentis, uitiliumque modo obſequioſis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo ſucco turget. Siliquæ ceu fabarum, folliculari ſpecie, digiti longitudine protenduntur: ſemine intus duro, paruo, nigro.

Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant, in cibo data, & protinus eorum coxendices reſoluunt.

APOCYNON, *quod & Braſsicam caninam appellant, etſi iandiu mihi quidem incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas ſtirpes in ampliſsimo naturæ uiridario poſteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Piſis medicus eruditione, & in re herbaria clarus,* Lucas Ghinus *Forocornelienſis duas ad me miſit plantas, quarum una per omnia* Dioſcoridis *Apocynon repræſentat. Scribit enim uir ille, duas à quodam nobili amico ſiliquas dono accepiſſe è Syria allatas, quarum alteri inſcriptum erat* Periploca repens, *alteri uerò* Periploca non repens, *fortaſſe quòd ita Syri eas plantas nominẽt. Subdit præterea, has ſiliquas rhododendri ſiliquis admodum fuiſſe ſimiles: inter quas tamẽ hæc erat differẽtia, quòd repentis Periplocæ ſiliqua ea ſanè longitudine conſtabat, qua et rhododendri, gracilior tamen erat: alterius uerò breuior. E' longiori ſata plantam proueniſſe ait, quæ nõ modò humi repit; ſed et arbores quantúmuis proceras ſcãdit: è breuiori uerò aliã, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraq́; porrò non minus lacte turget, ut ſcribit, quàm tithymali omne genus: uerùm id repenti omnino album ineſſe: non repenti uerò ſubcroceum.* Apocyni cõſideratio.

ceum. Hinc itaque fit, ut huic uiro planè subscribam, & alteram, cui omnes prorsus notæ adamußim adstipulari uidentur, Apocynon esse certò credam. Neq; hanc facilè mutabo sententiam, nisi aliam plantam proferri uidero, quæ clarioribus notis, quàm hæc, cuius picturam exhibemus, Apocyni faciem exprimat. Apocyni uires ex Gal. *Apocyni uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Lycoctonon lupos. Est autem hominibus uenenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida est non instrenuè, non tamen proportione desiccat. Itaq; illita admodum digerentis est facultatis.* Nomina. *Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Braßica canina Latinè dicitur; Italicè, Apocino.*

Νήριον, ἢ Ῥοδόδενδρον. NERIVM, SIVE RHODODENDRVM. CAP. LXXVII.

NERION aliqui rhododaphnen, alij rhododendron vocant. frutex est uulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala folijs, crassioribusque: flore in rosam conformato: fructu amygdalæ simili, corniculato, qui patefactus quandam lanosam naturam ostendit, spinarum pappos repræsentantem: radice longa, acuta, lignosa, gustanti salsa. nascitur in amœnis, maritimis, & secus amnes. Flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt: hominibus uerò contra serpentium morsus præsidia, è vino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, vt pecus, & capræ, si aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

Nerii cõsideratio. NERIVM, *quòd flores rosarum effigie proferat, laurinisq; folijs constet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandro uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis nostris. Planta est lauri facie, spectabilis, & uisu non iniucunda, præsertim cùm roseis emicat floribus. Horum similitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius sub asini metamorphosi, dum rosas quæreret, quarum pastu in pristinam formam restituendus erat. Nam cùm procul uidisset Nerium suis floribus refertum, ratus eos esse ueras rosas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, ut parum defuerit, quin eas primo occursu imprudens deuorarit. Verùm is, ut qui in plantarum historia, & uiribus earum indagandis diligentißimus author extitit, non immemor Nerij flores depastos asinis uenenum præsentaneum esse, ita deceptus labra submouit, demißisq; ad terram auribus abijt.* Nerij uires ex Galeno. *Nerij uires descripsit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Nerium, ut Rhododaphne notus omnibus est frutex. Foris quidem corpori illitus, discutiendi uim obtinet. Intrò autem in corpus assumptus, perniciosus, ac uenenosus non tantùm hominibus est; sed plerisq; etiam pecudibus. hæc Galenus.* Conciliatio Dioscoridis cum Gal. *Quæ maximè repugnant Dioscoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra serpentium uenenosorum morsus. Nisi dicere uelimus, quòd Nerium sumptum secundum Galenum sit hominibus non demorsis perniciosum: secundum uerò Dioscoridem idem ijs remedio sit, quos serpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Auicenna) à cane rabido demorsis medentur, & euphorbium à scorpionibus ictis, & alia deniq; lethalia medicamenta alijs item uenenis aduersantur, ut inferius libro sexto latius dicetur. Siquidem mihi non uidetur uerisimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioscorides in simplicium materia omnium facilè princeps.* Nomina. *Νήριον, ῥοδοδάφνη, & ῥοδόδενδρον sic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne, & Rhododendrum: Italis, Oleandro: Germanis, Olander: Hispanis, Adelfa, & Eloendro: Gallis, Rosagine.*

Μύκητες. FVNGI. CAP. LXXVIII.

FVNGORVM differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales sunt. Multis de causis venenosi gignuntur, vbi videlicet clauus ferreus, in quo sit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut si iuxta serpentis cauernam, arborésve, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales sunt, nescio quod strigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quàm celerrimè computrescunt, atque marcore vitiantur. Sed qui veneno imbuti non sunt, suauem in iuribus gratiam habent; largius tamen sumpti nocent, & ægrius concocti strangulant, aut choleram

ram morbum citant. Remedio est nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut feruefactæ satureiæ, aut origani iusculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiusdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, sed ægrè dissoluuntur, cùm magna ex parte integri ipsi cum recrementis alui deijciantur.

Fungorũ genera, & consideratio.

T A M E T S I *duo tantùm Fungorum genera hìc uideatur recensere* Dioscorides, *ad fungos duntaxat innoxios, & perniciales respiciens; tamen, ut omnibus palàm est, plura ac diuersa eorum, quæ in cibis expetuntur, discrimina notantur. Horum inter omnes* Italiæ *regiones feracissima est* Hetruria, *ubi illi* Fungi *cæteros antecellunt, qui uulgò dicuntur* Prignoli: *ij siquidem singulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neq; solùm odorem eximium spirant, gustuiq; gratissimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum uerò locum apud nostros* Hetruscos *tenent ij, qui uulgò* Porcini, *hoc est, suilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo uel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti sunt, quòd in suo genere perniciosi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculosi ac malefici à peritis, & oculatis uiris facilè dignoscuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntur q; decoquendi. Nam cultello dissecti illicò (ut* Plinius *inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus subinde aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremò accedit nigredo, & ita protinus computrescunt. Quamobrem rectè scribit* Auicenna *libro* IIII, *fen* VI. *eos nocentiores esse, qui nigri, uel uirides, uel in nigro purpurascentes uisuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes uiderit, & non cognouerit his notis eorum uirus patefieri. Sed accidit plerunq;, ut illos potissimùm* Fungi *interimant, aut saltem in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut pruinis, calentibusq; cineribus assatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non secentur, non tam facilè cognosci possunt, ut ij qui dissecti parantur. Ad hæc non semper officiunt* Fungi, *quòd per se lethiferi sint, sed quòd copiosius, quàm par sit, ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodum, crassissimiq; succi existant, arteriarum oscula usqueadeò obstruunt, ut conclusis intus spiritibus suffocent. Quod cùm probè norint agrestes in* Hetruria *mulieres, rarissimè fungos mandunt, nisi allio, & pipere adiectis. Asseruantur* Fungi *muria, præsertim qui uulgò* Porcini *dicuntur: nanq; hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, ut ij qui nobis uulgò appellantur* Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigiole, Vescie di lupo, *& complura alia, quæ, cùm nihil uel parum ad rem faciant, silentio inuoluenda duximus. Cæterùm* Fungi *non tantùm humi proueniunt, sed et in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo uacant (dummodo non sint arbores noxiæ) quòd è cortice prosiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec serpentis cadauer subesse potest. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innascuntur in* Ananiensibus *montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum dissecti, in cibis gratissimo, nullo amarore præditi, licet agaricus ab eadem arbore productus sit amarissimus. Hìc certè mirari subit, quòd tanta hominibus inseritur gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeò inconsultò, auideq; fungis uescantur, in quibus sæpius immatura mors delitescit. Tanta hodie intercessit gratia* Fungis *cum mensis in* Italia, *ubi eorum frequentissimus est usus, ut* Neapoli *inuenti sint lapides, qui defossi, & in cellis uinarijs translati, terra aliquantulum operti, et subinde tepida aqua inspersi, intra quatriduũ fungos non ingratos procreant. Hos et* Romæ, *et* Neapoli *uidimus, ubi magna seruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore fungos edant.*

Fungorũ alia genera.

Fungi lucernarum.

Sunt & lucernarum Fungi, *qui in ellychnio fiunt, præsertim cùm aër humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur.* Fungus *itaq; lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræsentans, in ellychnij extremitate concrescit, & flammæ lumen obumbrat.*

Cornarij opinio explosa.

Neq; enim in hoc subscribam Cornario, *uiro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium* Galeni *librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, censet fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (ut ipse inquit) marinas æmulatur spongias. Siquidem apud ueteres nusquam me legisse memini, è fungis ellychnia fieri: cùm tamen legerim apud* Virgilium, *&* Plinium, *cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ esse præsagium. Nanq;* Virgilius *libro primo* Georgicorum, *ubi futuræ pluuiæ signa recenset, id apertissimè testatur, ijs carminibus.*

Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere hyemem, testa cùm ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Eorum porrò generationis causam scitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hisce uerbis. Nam (ut inquit Plinius) cùm aer humidus esse cœperit, fauilla, quæ cũ fumo solet egredi, prohibita aëris crassitate in lucernis residet, & quasdam uelut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed præterea ipse Plinius Virgilio, & nobis quoque adstipulatur lib. XVIII. cap. ultimo, cùm ita scribit. Palladi nanque ignes, murmurantesq́;, tempestatum nuncij sentiuntur: pluuiæ etiam, si in lucernis fungi. hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuisse.

Fungi corporis affectus.

Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. iij. de morbis uulgaribus, sunt excrescentiæ, quæ quandoque in palpebris, quandoque in pudendis enascuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno lib. I. de locis affectis adnascentiæ capitis, ubi hoc fracto, meninx, quæ est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Nec alia sanè de causa hos affectus μύκητας, id est fungos, uocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum et ij qui in lucernis concrescunt.

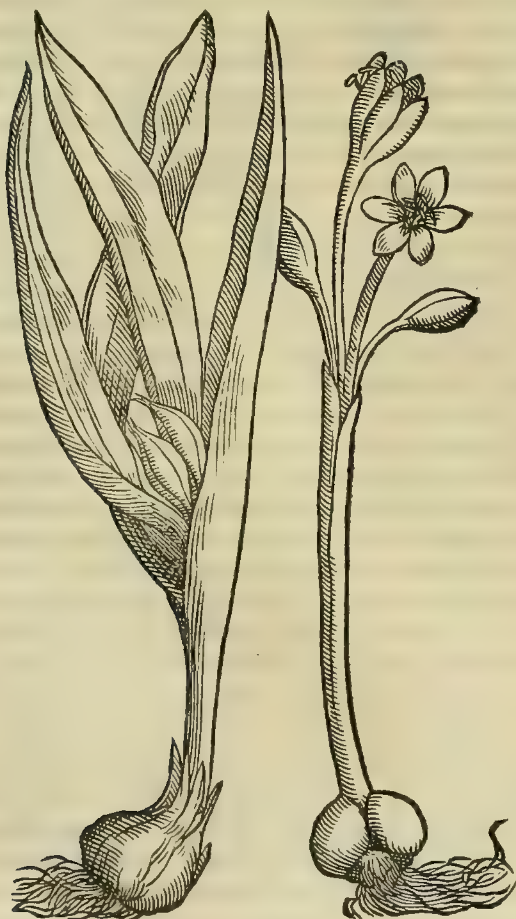
Fungorum uires ex Gal.

Fungorum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Fungus frigida, humidaq́; admodum planta est. quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantémue facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potissimùm qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita differit. Inter fungos Boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis uulgò utuntur, sed adparant uariè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum uidelicet, prauiq́; est succi, si quis ipsis largius utatur. Omnium igitur fungorum ij minimum sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos uerò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) usum largiorem, os uentriculi pressum, ac grauatum, coarctatumq́; fuit, difficilemq́; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq́; frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis ijs quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, uomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidumq́; admodùm ac crassum erant mutati.

Nomina.

Μυκῆτες qui Græcis, Fungi Latinis appellatur: Arabibus, Hatar seu Father: Italis, Fonghi: Germanis, Pfifferling, & reysken: Hispanis, Hongos, Cogomelos, & Cylherquas: Gallis, Champignon, & Potyron.

COLCHICVM.

EPHEMERVM.

Κολχικόν

Κολχικόν. COLCHICVM. CAP. LXXIX.

COLCHICON, aliqui ephemeron, ſunt qui agreſtem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci, candicantem: ab eo tempore folia bulbi, ſed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum ſemen: radicem foris è nigra ruſeſcentem, quæ delibrata, candida, & mollis ſpectatur, lacteo ſucco madet, atque guſtatu dulcis inuenitur: bulbus eius mediam habet rimam, fiſſuramque, qua flos erumpit. plurimum in Meſſenia, & Colchis enaſcitur. Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum ſaporis uoluptate imperitos allicit. Remedio ſunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur. itaque cùm adfuerit, non aliud deſideratur auxilium.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. LXXX.

EPHEMERON, aliqui ſylueſtrem irin appellant. Folia habet lilij, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem unam, digitali craſsitudine, longam, adſtringentem, odoratam. naſcitur in ſyluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua, ſi decocto colluantur. Folia in uino cocta, diſcutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

Colchici, & Ephemeri cõſideratio.

EPHEMERI duo genera conſtituiſſe uidetur Dioſcorides. unum, quod Colchicon, & agreſtem bulbum: alterum, quod Irin ſylueſtrem cognominant. Quod primo loco deſcribitur, uſqueadeò pernicioſum affirmant, ut uno die ſumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud ſe depinxiſſe tradit Dioſcorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi uice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum ſaporis uoluptate imperitos alliciat.

Mauritanorũ & ſequacium error.

Verùm cùm hoc diuinum Dioſcoridis inſtitutum non animaduerterint, uel fortè neglexerint Mauritani, & eos ſecuti medici ſuperioris noſtræ ætatis, non modò ſeipſos, & ſequaces miſerè deceperunt; ſed & cæteris omnibus errandi anſam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, ſi eius notæ diligentiſsimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræſentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem uulgò officinæ Mauritanos ſecutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum deteſtandus ſit error is, & abolenda praua, ac perincioſa hæc conſuetudo, quantúmue diſcriminis, & incommodi noſtris corporibus hinc immineat, æſtimabunt ij, qui rectè diligenterq; ea perpenderint, quæ non ſolùm Dioſcorides, & Galenus; ſed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero poſteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etſi hac tempeſtate ab hoc manifeſtè præſtari non conſtet experimento in his, qui ipſum in medicamentis aſſumunt; id tamen non alia de cauſa fieri putauerim, quàm quòd fortaſſe in Italia, ut in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ ſumitur quantitas, exigua ſit, neque ad perdendum ſufficiens. Sed non propterea dubitandum eſt, quin hoc ſumentibus grauia & periculoſa incommoda inferre ualeat.

Serapionis lapſus.

Erroris occaſionem dediſſe uidetur Serapio, utpote qui confusè uno tantùm capite de utroque Ephemero, & de Hermodactylo ſcripſerit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inſcripto, immemor, uel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus eſt, eas plantas inter ſe maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifeſtam facit Paulus Aegineta, qui libro VII. de Ephemeris, & de Hermodactylo ſeparatim tanquam de diuerſis diſſeruit: & primùm de Hermodactylo, ſic inquiens. Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum uim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cùm humores defluunt, exhibetur. uerùm ſtomacho nimis quàm aduerſatur. Mox paulò inferius, ſex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita ſcribit. Ephemeron non uenenum illud, ſed quod Iris ſyluatica nominatur, miſtæ poteſtatis eſt, & repellentis, & diſcutientis per halitum. hactenus Paulus. Ex quibus ſanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem; ſed etiam hac in re planè hallucinatum fuiſſe Serapionem, quem ſecuti cæteri Mauritani, qui poſt ipſum libros conſcripſerunt, atq; etiam ex noſtris plerique, qui ſuperiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos ſequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & poſteros hucuſq; in hunc peſsimum & deteſtandum uſum pertraxerunt. Iam itaque reſipiſcant tum medici, tum ſeplaſiarij, qui Colchicum ſuis medicamentis, & catapotijs inſerunt, & ipſum iam non ſecus ac ſcopulum euitent, utpote quod, omnium probatiſsimorum authorum teſtimonio, mortiferum ſit medicamentum.

Hermodactyli coniectura.

Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poſsit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ ſcriptoribus hactenus neminem inuenerim, qui notis ullis eius tradiderit hiſtoriam. Veruntamen, ſi ex uocabuli etymo conijcere licet, nil aliud ſignificare uidetur Hermodactylus, quàm digitum Hermi, aut Hermetis. Vnde factum eſt, ut aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quamq; uulgò Chriſti palmam appellant, ad Hermodactylum accedere poſſet, quòd bulbacea ſit, quemadmodum & Colchicum, quòdq; ſumpta non modò uomitiones, ſed & aluum cieat, ut teſtis eſt Nicolus Florentinus, qui hac radice pluribus factis uomitionibus, Biliotum quendam quartanarium curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita eſſe certò aſſerere auſim, ſed ut rei herbariæ ſtudioſis res hæc melius æſtimanda proponeretur. Nec illud ſanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepſico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræſentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex deſcriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoſchi antidoti apud Actuarium id liquidò conſtat. Sed non ob id dicendum eſt, hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis eſſe: his nanque alterius generis radix eſt, quæ uim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam.

Fuchſius deceptus.

Fuchſius medicus ætatis noſtræ celebris, in libro de compoſitione

positione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, hermodactylum Pauli describens, inquit. Vnus habet radicem albam, crassam, ac modicè duram. atq; is est, qui in hodiernum diem nomen hermodactyli in officinis medicorum retinet. A' Paulo quoque hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum uerbis Fuchsius sibi persuasisse uidetur hermodactylum communis usus eundem esse cum Pauli hermodactylo: cùm tamen omnibus ferè constet, illum nõ aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit. nisi seplasiæ Tubingenses pro hermodactylo aliam usurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs usurpari uidimus. Cæterùm Ephemerum, quod syluestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pratis, quàm in syluis copiosè nascitur, ubi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè, nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaque fit, ut in hoc Fuchsius, uir alioqui doctißimus, apertè errasse deprehendatur, qui plantam uulgò Lilium conuallium uocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dißimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, ut digiti craßitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum spirent odorem, ut eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterijsset Dioscorides in re herbaria grauißimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore uersari; sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium uocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emißis folijs, nisi appetente uere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obseruauerit Dioscorides, uel saltem, quòd indictum id omiserit. Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiã inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; apertè asserunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, ut cum maximo humanæ uitæ detrimento colchicum catapotijs immisceant. Quare caueant meo consilio seplasiarij, neque facilè fidant ijs, quos magis decet libros sacros, quàm medicos euoluere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterùm colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cùm inebriari uolunt: eos enim uino macerant, eoq; poto adeò stupidi redduntur, ut in ecstasin abeant. Vtriusque Ephemeri meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & Colchicon uocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu colchicum, digiti potißimùm craßitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd mistæ sit facultatis, temperaturæq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificantur uerò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum uigori congruunt. Oportet autem ea in uino decocta, priusquàm pus moueas, illinere. Planta, quæ Græcis κολχικόν, Latinis Colchicum, & Bulbus agrestis uocatur: Arabibus, Surugen: Italis, Colchico: Germanis, Zeitlosz, & Vuild saffran bluom: Gallis, Mort au chin, chien, & chiennee. Quam uerò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt: Itali, Ephemero. At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoque Hermodactylus appellatur: Italis, Hermodattilo: Mauritanis, Surugen, uel Surengiam, ita tamen ut hanc cum colchico apertè confundant.

Fuchsii erratum.

Monachorũ hallucinatio.

Ephemeri uires ex Gal.

Nomina.

HELXINE.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. LXXXI.

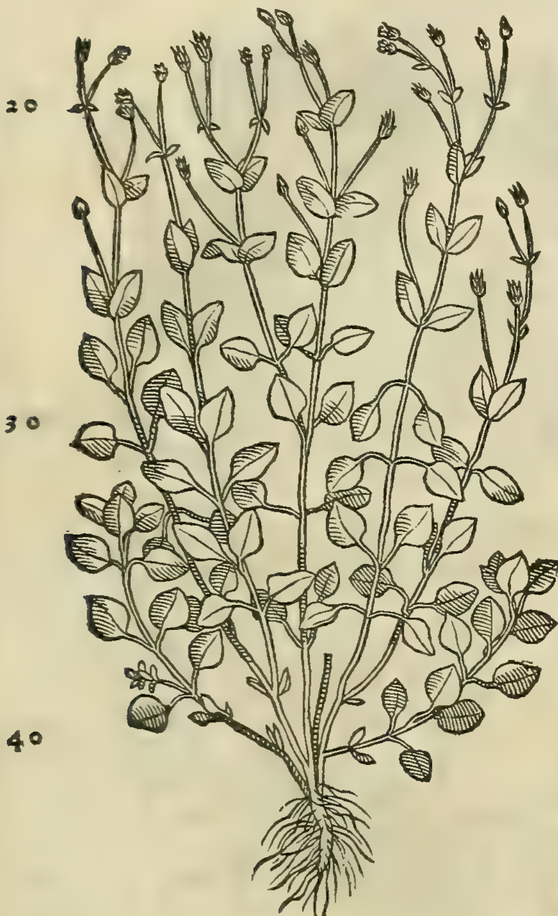
HELXINE nascitur in parietinis, sepibus, & macerijs. folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos ueluti semina aspera, adhærentia uestibus. Folia refrigerandi, spissandique naturam habẽt. qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum cerussa, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturq; podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: ueterem tussim emendat, instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus leuat.

HELXINEN,

Helxines cōſideratio.

HELXINEN, *quæ hîc à Dioſcoride deſcribitur, officinarum uulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus naſcatur. Alij, quòd detergendis uitreis poculis ſit aptiſſima, Vitreolam nominant. Hæc planta omnibus notiſſima eſt: quare ſuperuacaneum eſſet, eam longiore hiſtoria repræſentare. Verùm alia ab hac, & longè diuerſa eſt Helxine, quam Plinius libro XXI. cap. XVI. inter aculeata retulit, & depinxit his uerbis. Helxine rara uiſu eſt, neque in omnibus terris eſt: radice folioſa, ex qua media ueluti malum extuberat, contectum ſua fronde. Huius uertex ſummus lacrymam continet, iucundi ſaporis, acanthicen maſtichen appellatam. hæc Plinius.* Helxines uires ex Gal. *Helxines uires tradidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Helxinen aliqui perdicium nominant, alij parthenium, alij ſideritin, ſunt qui heracleam appellitent. Cæterùm uis ei ineſt abſtergendi, & leuiter conſtringendi cum humiditate ſubfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento ſanat uſque ad ſtatum, & maximè ſi calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplaſmatis ritu illinitur. Succus quoque eius cum roſaceo ad aurium dolores phlegmonoſos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad pariſthmia. Sunt uerò etiam ex medicis quidam, qui ijs, qui diutina tuſsi uexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet & in uaſis uitreis.* Nomina. *Herba, quæ Græcis ἑλξίνη & περδίκιον, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac uulgo, Parietaria, & Vitriola: Germanis, Tag und nacht: Hiſpanis, Yerua del muro: Gallis, Paritoire.*

Α'λσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

ALSINEN, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota uocant, quoniam muſculorum aures folia imitãtur. Lucis, opacisque gaudet, unde alſine dicta eſt. Hæc erat eadem, quæ helxine, niſi humilior eſſet, & folijs minoribus, nec hirſuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adſtringendique obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus auriũ doloribus infunditur, quin & emendat omnia quæ helxine, id eſt, muralis herba.

Alſines conſideratio.

ALSINE *ea nimirum herba eſt molliuſcula, quæ Hetruſcis Centone, alijs uerò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Centouice uulgò appellatur. Et quanuis Dioſcorides unam tantùm Alſinen repræſentauerit; plura tamen eius reperiuntur genera. Porrò habentur quædam Dioſcoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri ſecundi ſtatim poſt Muris auriculæ mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc ſuam ueram ac germanam ſedem eſſe cenſemus.* Vires ex Gal. *Alſines meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ita de eius uiribus ſcribens. Alſine, aut Myos ota ſimilem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantem: eſt enim eſſentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adſtrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria eryſipelata competit.* Nomina. *Hæc ἀλσίνη Græcè, ut etiam Alſine Latinè dicitur: Italicè, Centone, & Paurina: Germanicè, Huener dorm, & Vogel kraut: Gallicè, Muronem.*

LENS PALVSTRIS.

Φακὸς

Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων. LENS PALVSTRIS. CAP. LXXXIII.

LENS palustris inuenitur in aqua non fluente, muscus lenticulæ similis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni sacro, & podagris illinitur per se, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

Lentis palustris consid. Facultas ex Galeno.

PALVSTRIS *lens, quam officinæ, & herbariorum uulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus est, quàm ut pluribus describi mereatur. Ea plerunque stagnantibus aquis innatat, iisq; præsertim, quæ urbes, & oppida cingunt. Lentis palustris non nisi temperamentum prodidit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Lenticula palustris humidæ, frigidæq; temperaturæ est, utrinque ex secundo quodammodo ordine.*

Nomina.

Quæ Lens palustris Latinis, Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων *Græcis uocatur: Arabibus, Tabaleb, seu Thaleb: Italis, Lente de i paludi: Germanis, Vuasser linsen: Hispanis, Lenteya dellagoa: Gallis, Lentille de mer.*

SEDVM MAIVS.

SEDVM MINVS.

Ἀείζωον μέγα. SEDVM MAIVS. CAP. LXXXIIII.

SEMPERVIVVM magnum ideo nominatur, quoniam perpetuò folia uireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, crassitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo insecti: folia pingia, carnosa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ similia, alia in terram conuexa, alia in capitis stantia inuicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. nascitur in montibus, & testaceis: supra domicilia etiam seritur. Eius uis refrigerare, & adstringere. Medentur igni sacro, nomis, ulceribus quæ serpunt, oculorum inflammationibus, ambustis igni, podagris per se, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut rosaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dysenteriam, aluique profluuia: teretes tineas potus in uino excutit: subditus in uelle, mulierum abundantiam sistit. Succus oculorum lippitudinibus, sanguinis uitio conceptis, inunitur.

Ἀείζωον μικρὸν. SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

SEMPERVIVVM paruum in petris, parietinis, & macerijs, necnon scrobibus opacis nascitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosque flores, & tenues gerente. Folia eisdem cum priore uiribus prædita sunt.

Ἀειζώου εἶδος τρίτον. SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TERTIVM uidetur semperuiui genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion uocauerunt, Romani illecebram, pusillis, crassioribusque folijs, hirsutis, portulacæ proximis, nascitur in saxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum auxungia strumas discutit.

EX TRIBVS Sedi, siue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioscoride *pinguntur, primum, & alterum omnibus nota sunt. Vtrunque officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non desint, qui minus* Vermicularem, Crassulamq; *herbam uocent. Minoris duo uisuntur genera. Alterum, cuius* Dioscorides *meminit, folijs crassioribus, longioribus, rarioribusq;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis similibus, unde quibusdam uulgò etiam* Pignola *dicitur. Caules fert tenues, pluresq;: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, seu subcandidi, umbellæ diuulsæ modo. Alterum folijs breuioribus, angustioribus, copiosioribusq;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam existimant. At tertium, quod mihi iandiu incompertum extitit, cùm usqueadeò excalfaciat, ut carnem exulceret impositum, à cæteris longè facultatibus dissidet. Huius uaria in* Dioscoridis *codicibus legitur historia; cæterùm nos* Aldinum *exemplar secuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina censentur. Nec desunt qui crediderint, tertium hoc* Dioscoridi *esse spurium, quòd duorum tantùm meminerit* Galenus. *Veruntamen è* Pisis *hoc anno tertium Sedi genus, gustu sanè acerrimo, adeò ut linguam exulceret, ad me misit* Lucas Ghinus Forocorneliensis *medicus rei herbariæ peritissimus. qui illi plantæ hæc uerba subiecerat, quæ hìc referam eius humanitate fretus. Visitur, inquit, in uiridario* Illustrissimi Ducis Florentiæ *quoddam tenuissimi Sedi genus, gustu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus. quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & saxorum rimis prouenire conspexi. Hoc, meo iudicio, tertium est medum. Sed cùm* Dioscoridis *uerba hoc loco obscura sanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu unà cum alijs plerisque, qui hac simplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum consequi possem, cui folia inessent hirsuta, & facie portulacæ similia. Cæterùm cùm postea attentius, diligentiusq;* Dioscoridis *uerba perpenderem, sic* Latinè *sonare uidentur. Est & tertium sedi genus, quod portulacæ respectu, folia edit pinguiora, densioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim sensum, qui, mea sententia, propriam* Dioscoridis *mentem explicat, tertium hoc sedum facilè mihi sese obtulit cognoscendum, ut omnibus quoque idipsum euenire haudquaquam dubitauerim, qui* Grecam *dictionem* δασέα *densa, non hirsuta exposuerint, interpretatiq; fuerint* πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης *ad folia portulacæ collata. Nam huiusce tertij sedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs densiora, crassioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè sententiæ non possum non adstipulari. quippe quæ doctissimis rationibus nitatur, & ipse sit apud me grauis testis. Semperuiui mentionem fecit* Theophrastus *lib.* XVII. *cap.* VIIII. *de plantarum historia, sic inquiens. Semperuiuo datum à natura est, quòd humidum, uirideq; semper durare ualeat. Folio carnoso, læui, atque oblongo id constat. Planis parietinis nascitur, necnon & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum est. hæc* Theophrastus. *Sedi uires descripsit* Galenus *lib.* VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis.* Aeizoon *utrunque, tum maius, tum minus, desiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius uehementis*

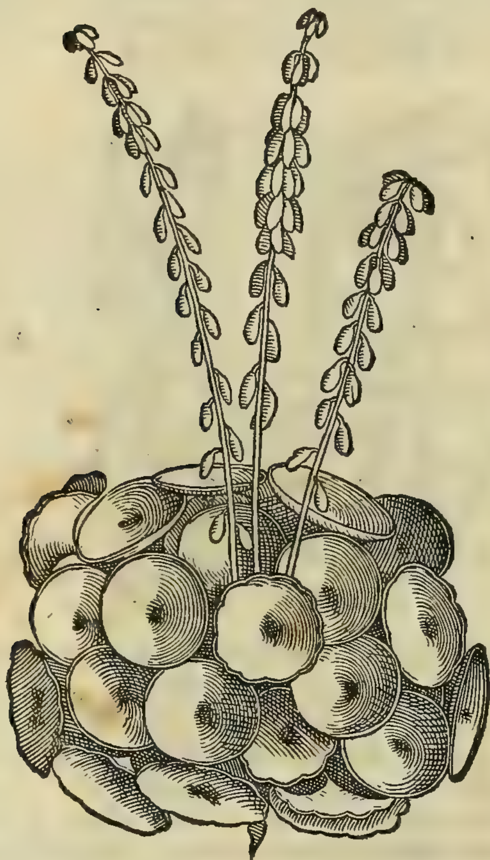
Sedi genera, & consider.

Sedi uires ex Galeno.

uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat essentia aquea. Cæterùm non mediocriter refrigerat: est enim ex tertio ordine, & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata, & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur.

Nomina. *Semperuiuum siue Sedum maius quod Latini uocant, Græci* ἀείζωον μέγα*: Mauritani, Beiahalalen, seu* Hai albalez*:* Itali, *Sempreuiuo maggiore:* Germani, *Grosz hausz uurtz:* Hispani, *Sempreuiua, & yerua puntera:* Galli, Ioubarbe. *Quod uerò Græci* ἀείζωον μικρὸν, *Latini Semperuiuum, siue Sedum minus dicunt:* Itali *Sempreuiuo minore:* Germani, *Klein hausz uurtz:* Galli, *Ioubarbe petite. Quod denique Græci* ἀειζώου εἶδος τρίτον, *Latinis Semperuiui siue Sedi genus tertium appellatur:* Arabibus, *Alsebram*, *Handrachabara, &* Tilafon*:* Italis, *Sempreuiuo terzo.*

VMBILICVS VENERIS. VMBILICVS VENERIS ALTER.

Κοτυληδών. VMBILICVS VENERIS. CAP. LXXXVII.

COTYLEDON, siue vmbilicus Veneris, folio est in acetabuli formam tornato, ineuidenter concauo, breui in medio cauliculo, in quo semen inest: radice oliuæ modo rotunda. Succus cum uino circumlitus, instillatúsve contecta genitalia nudat: inflammationibus, sacris ignibus, strumis, pernionibus, illitu auxiliatur: stomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comesa, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

Κοτυληδὼν ἑτέρα. VMBILICVS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.

EST ET alterum vmbilici Veneris genus, cymbalion aliqui uocant, pinguibus folijs, latioribus, ligularum modo, densis circa radicem, medium oculi ambitum describentibus, ut in maiore semperuiuo, adstringentis gustus: cauliculo tenui, in quo flores & semina hyperici: radice maiuscula. Facit eadem, quæ semperuiuum.

Vmbilici Veneris utriusq; consider. VMBILICVS *Veneris, quem primo generi aßignant, frequens nascitur in uniuersa ferè* Hetruria, *saxis, & uetustis ædificiorum parietibus. Huius folia, quòd fictilium operculis similia sint, uulgò Senenses appellant Copertoiuole. Alterum uerò eius genus à quibusdam Cymbalion uocatum, uidimus primùm in Foroiuliensium ciuitate Austriæ, in hortulo quodam excellentißimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus saxis inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico*

Veneri

Veneri tribuuntur. Cæterùm apud Inſubres officinæ legitimæ Cotyledonis, ſiue umbilici Veneris loco, herbam quandam in parietinis, & macerijs naſcentem uſurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet, caule tenui, folijs hederaceis, per ambitum mucronis inſtar laciniatis. Hanc fortè, quòd Cymbalaria uulgò uocetur, putant à cymbalio corruptè nomen traxiſſe, & ideo uerum Veneris umbilicum eſſe. Sed euidentius errant, quàm ut oſtendi debeat. Fuchſius quoq;, cuius uiri alioqui eruditi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo ſuo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expreſſit, pro utroq; umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis uulgò Fabariæ, & Fabæ craſſæ appellantur: quas tamen prius in ſuo de ſtirpium hiſtoria commentario pro telephio oſtenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, ut dicam quod ſentio, mihi planè reprobanda uidentur. Quemadmodum & tertia eiuſdem de eadem re ſententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compoſitione medicamentorum, quem poſtremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchſius Acetabulum alterum, ſiue alterum umbilici Veneris genus, eſſe Fabariam, quam uulgus & ſeplaſiæ Craſſulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno uerſetur errore, manifeſtum fit ſatis ex Dioſcoride. Quippe qui Cymbalio, ſeu alteri Veneris umbilico, folia reddiderit denſa circa radicem, quæ medium oculi ambitum deſcribant, ut in maiore ſemperuiuo: cauliculum uerò tenuem, in quo flores & ſemina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Craſſula maiore deſiderantur. Siquidem hæc folijs conſtat hortenſis portulacæ maioribus, quæ cum ſemperuiuo nullam habent ferè ſimilitudinem, nec oculi formam deſcribunt: caulem præterea emittit craſſum & firmum. radicibus denique nititur pluribus, aſphodeli proximis. Vmbilici Veneris meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cotyledon facultatis miſtæ eſt, nempe humidæ, ſubfrigidæ, & cuiuſdam obſcurè adſtringentis, & cum ea leuiter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abſtergit, & diſcutit. Itaque phlegmonas eryſipelatodeis, & eryſipelata phlegmonode curat: & maximè ſtomachi ardore æſtuantis admodum utile eſt epiplaſma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam mouere. Κοτυληδὼν ſic Græcè, Latinè uerò Acetabulum, & Vmbilicus ueneris nominatur: Italicè, Ombilico di Venere: Hiſpanicè, Scudetes: Gallicè, Eſcudes. Quæ uerò κοτυληδὼν ἑτέρα Græcis, Vmbilicum ueneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.

Officinarum error.

Fuchsij hallucinatio.

Vmbilici Veneris vires ex Galeno.

Nomina.

VRTICA PRIMA.

VRTICA SECVNDA.

Ἀκαλύφη. VRTICA. CAP. LXXXIX.

DVO VRTICAE genera. Altera ſylueſtrior, aſperior: latioribus, nigrioribusque folijs: ſemine lini, ſed minore. Altera non æquè aſpera, minuto ſemine: Folia utriuſque illita, canis morſibus addito ſale, medentur: gangrænas, carcinomata ſordida ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, item lu-

VRTICA TERTIA.

xata, panos, tubercula, parotidas, suppurationesque sanant: lienosis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum succo trita, & naribus indita: menses ciunt eadem detrita cum myrrha, & imposita: procidentes vuluas recentia contactu resilire cogunt. Semen potum ex passo uenerem stimulat, & vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ, lateris & pulmonum inflammationibus prodest: thoracem expurgat. erodentibus medicamentis admiscetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, vrinas mouent, inflationes discutiunt: decocta cum ptisana, uitia pectoris extrahunt: mulierum menses euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem vuam, gargarizatus succus reprimit.

Vrticæ consideratio.

VRTICA adeò uulgaris notitiæ est, ut non modò interdiu; sed etiam noctu in tenebris solo tactu ab omnibus facillimè cognoscatur. Proinde operæpretium non est, ut hìc pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non est, quòd etsi Dioscoridi duo tantùm Vrticæ aßignentur genera; tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioscoride traditas, alia est, quam aliqui syluestrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folijs paruis, hirsutioribusq; caulibus. omnibus & hæc nota.

Vrticæ uires ex Galeno.

Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Vrtica, & huius herbæ tum semen, tum folia (nam hæc potißimùm in usum ueniunt) digerentis sunt facultatis, adeò ut & phymata, & parotidas sanent. Sed & quiddam flatuosum obtinent, quo & venerem extimulant, & maximè ubi cum musto semen bibitur. Porrò quòd non uehementer calfaciat, sed admodum tenuium sit partium, testimonio est crassorum, uiscosorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit, pruriant. Cæterùm flatuosum eius, cuius particeps esse dicta est, dum concoquitur, nascitur: non enim actu flatuosa est, sed potestate. Ventrem autem modicè subducit, duntaxat abstergendo, ac ueluti titillando, non purgando. Et gangrænosa, & cancrosa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem postulant, ea conuenienter sanat. nimirum cùm subtilium sit partium, & temperaturæ siccæ, non tamen tantùm habens caliditatis, ut iam mordicet. Et libro II. de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita scribit. Vrtica, herbarum agrestium una etiam hæc est, tenuium partium uim obtinens. Iure itaque nemo ipsa, ut alimento utitur, nisi maxima prematur fame. Vtilis autem est obsonium ac medicamentum, quod aluum deijcit. hactenus de urtica Galenus.

CARDIACAM.

Cardiacæ historia, & uires

Sed quoniam herba illa, quam hodie herbarij CARDIACAM nominãt, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere uidetur, mihi in mentem uenit; ideo non alienum puto, quòd hìc de ea quoque aliquid differamus. Hæc itaque urticæ proxima est, tametsi folijs, quæ prope terram prodeunt rotundioribus constet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis est quadrangulus, in quo bina ubique folia paribus interuallis exeunt, oblonga, urticæ similia, sed per ambitum serratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua sequenti capite dicturi sumus, non dißimiles profert, minores tamen: qui uerticillato ambitu marrubij modo caulem circundant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro pallescit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit ubiq; iuxta semitas, circa sepes, & post urbium mœnia. Gustu usqueadeò amarescit, ut facilè existimari poßit ad secundum excalfacientium ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiã apud uulgares nomen accepit. Medetur item conuulsis, ac resolutis.

AGLIOPSIS.

SCROPHVLARIA.

lutis. Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit: urinam cit, & menses. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis mensura ex uino hausta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur. Nomina. *Vrtica sic Latinis dicta,* ἀκαλύφη *Græcis nominatur: Arabibus, Huniure, Vraith latum, & Angiara:* Italis, Ortica: Germanis, Nessel: Hispanis, Ortiga: Gallis, Ortie.

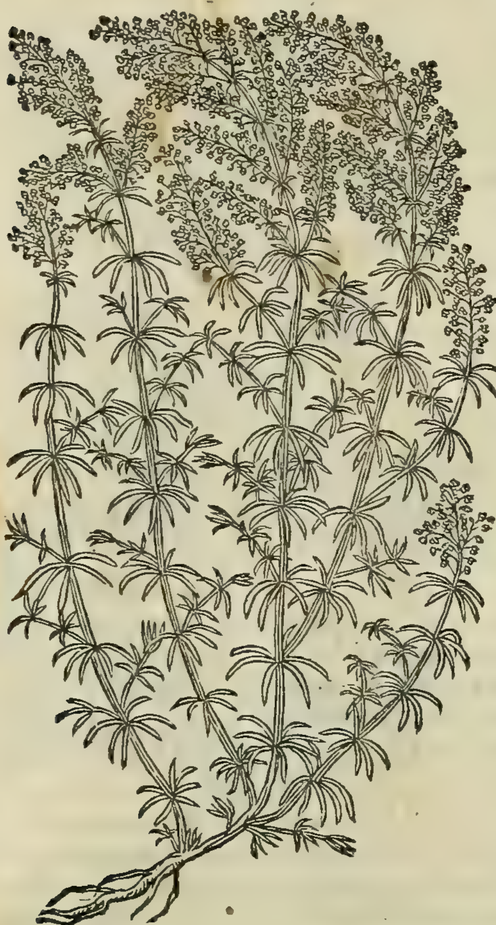
Γαλίοψις. GALIOPSIS. CAP. XC.

GALIOPSIS, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læuiora, & quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui. nascitur circa sepes, ædificiorum areas, ac semitas ubique. Folia, caules, semen, succusque, duritias, & carcinomata dissipant: strumas, panos, & parotidas discutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplasma imponere, & eius decocto fouere. ad putrescentia, gangrænas, & nomas, cum sale efficaciter illinuntur.

Galiopseos consideratio.

GALIOPSIN *eam equidem plantam crediderim esse, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ ubiq; ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta semitas, & circa hortorum sepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc folijs, & caule constat urticæ similibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq;.* Opinio quorundã reprobata. *Hinc itaque fit, ut ij, mea quidem sententia, in errore uersentur, qui putant Galiopsin esse herbam illam uulgarem, quæ officinis, & herbariorum uulgò Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Castrangula dicitur: hoc fortasse argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ similitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita sentiantur. Adde quòd huic radix subsit magna, alba, undique strumosa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non uideatur uerisimile, quòd eius faciem non depictam reliquisset* Dioscorides, *quando sensisset hanc herbam esse Galiopsin. Huc etiam illud accedat, quòd illa ut plurimùm in scrobium marginibus, in riguis, & uliginosis locis nascitur, non autem (ut* Dioscorides *inquit) circa sepes, & in ædificiorum areis.* Fuch. erratũ. *In hac sententia fuisse inuenio Fuchsium, uirum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræsentant, hanc sibi nomen asciuisse existimat. Id quod mihi planè non uidetur esse rationi consentaneum, quòd non sit ex more Græcorum, ueterum præsertim, apud quos nulla uerborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: galeam enim Græcum nomen nõ esse constat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neque Fuchsio, neq; alijs adstipulari poßim, quorum potius sententiam ex suprà dictis reprobandam esse censeo.* Vrtica lactea. *Est præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non absimilis, quæ à lacteis maculis singula folia in longũ procurrentibus Vrtica lactea à nostris Senensibus uulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopsin dixerit, si à* γάλα, *quod uocabulum Græcis lac significat, Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse poßit, ex* Dioscoridis *ordine coniectura quadam colligi poßet. nam quòd statim post Galiopsin Galiõ descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli uicem expleat, uidetur innuisse, inter utrunque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaque legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi* Plinius *lib.* XXII. Lamium Plinij. *cap.* XIIII. *eam Lamium appellari prodidisset, laudibusq; extu-*

GALION.

lisset album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & foliorum reliquum cum uniuersa planta, addita mica salis, ad contusa, incussaq;, ad ambusta, strumas, tumores, podagras, & uulnera. Quibus sanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidã diximus, esse Galiopsin: alteram uerò Plinij Lamiũ. Sed si sustinere uelimus hanc secundam esse uerã Galiopsin, dicere nobis liceat, Pliniũ nõ cognouisse Galiopsin, neq; id fortasse temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidẽter errasse deprehendatur. Cæterùm quanuis ex rationibus superius adductis perspicuum, ni fallor, factum sit, SCROPHVLARIAM non esse Galiopsin; ea tamen uiribus pollet non contemnendis. nanq; eius radix strumas, & hæmorrhoidas sanat. In quem usum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in uliginoso loco reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum asseruatur. quo prædicti morbi utilißimè illinuntur. Planta, quæ Græcè γαλίοψις, Latinè item Galiopsis, Vrtica labeo, et Vrtica fœtida nominatur: Italicè, Ortica fetida: Hispanicè, Ortiga muerta.

Scrophulariæ uires.

Nomina.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

GALION nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli uicem impleat. ramulum, foliumq; habet aparinæ simillimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, densum, copiosum, odoratum. Flos igni ambustis illinitur, & sanguinis profluuia sistit. Cerato rosaceo galion admiscetur, insolatum usquedum albescat, & sic lassitudines reficit. Radix uenerem concitat. Nascitur in palustribus.

Galij consideratio.

GALIVM ubiq; copiosè nascitur prope sepes, & secus uias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, spicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota est uis, quam coagulandi lactis habet: nam si ea pastoribus innotuisset, non minus apud eos huius herbæ inualuisset usus, quàm cinaræ apud Hetruscos: qui eius flore, ut dulcior suauiorq; caseus euadat, tum ouillũ, tum etiam caprinum lac cogunt, ac spissant. Galio uires reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorũ, sic inquiẽs. Galium inde adeò nomen sortitum est suum, quòd lac coagulet. A dsimile autem est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & subacrem. Flos eius sanguinis profluuijs competere uidetur, & combustis mederi. Est autem boni odoris, & coloris lutei.

Galij uires ex Galeno.

Nomina.

Huius herbæ nomen Græcum γάλιον: Latinum, Galium: Italicũ, Galio: Germanicum, Vnser frauuen, Vuegstro: Hispanicum, Coaia leche yerua: Gallicum, Petit muguet.

SENECIO.

Ἠριγέρον. SENECIO. CAP. XCII.

SENECIO cauliculo est cubitali, subrubro: folijs continuis, per extremitates erucæ modo diuisis, sed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter dissecti uanescunt in pappos Nomen uerò sibi uendicauit, quoniam flores capillorum ritu canescant. radice superuacua. Nascitur maximè in macerijs, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum uini modico, uel per sese, testium & sedis inflammationes sanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis vulneribus, tũ ijs quæ nerui acceperunt. Illi per se cum aceto pappi, idẽ munus præstant: uerùm recentes epoti, strangulant. Totus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolores à bili contractos persanat.

Senecionis cõſideratio.

SENECIO, *quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus uulgò Cardoncello, alijs uerò Spellicciosa uocatur. Planta eſt uulgaris notitiæ. Cauliculis exit (ut Dioſcorides inquit) ſubrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & aſperioribus: floribus luteis, qui dehiſcentes in pappos abeunt. Naſcitur paßim, adeò ut etiam ſuper urbium mœnia, & in parietinis proueniat.* *Hanc herbam Otho Brunfelſius eſſe Verbenacam ſupinam magno & aperto errore exiſtimauit.* *Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his uerbis. Erigeron, ſiue Senecio facultatem miſtam obtinet, ſimul refrigeratoriam, & modicè digerentem.* *Herba hæc Græcis ἠριγέρων dicitur: Latinis, Erigerum, & Senecio: Italis, Cardoncello: Germanis, Creutz uurtz: Hiſpanis, Bon uaron: Gallis, Seneſſon.*

Brunfelsij error. *Senecionis facul. ex Gal.* *Nomina.*

Θάλικτρον. THALICTRVM. CAP. XCIII.

THALICTRON folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutę craſsitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua vlcera ad cicatricem perducunt. Naſcitur maximè in campeſtribus.

Thaliƈtri conſideratio.

THALICTRON, *ſi Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thaliƈtri picturæ adſtipulantibus. Hæc (ut ipſe ſcribit) inuenitur ubique, ſæpe in campeſtribus, & macerijs. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam uidere, idcirco Ruellij ſententiam non auſim probare, neque etiam refellere.* *Thaliƈtron Thalietron nominat Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſerit. Thalietrum folia habet coriandro ſimilia, caulem craßitudine rutæ. Vis ei ineſt exiccatoria citra morſum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit.* *Quod Græci θάλικτρον, Latini item Thaliƈtrum, & Thalietrum appellant.*

Vires ex Galeno. *Nomina.*

Βρύον θαλάσσιον. MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

MARINVS muſcus naſcitur in ſcopulis, teſtaceiſq; haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei ſpiſſandi uis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus ſit.

Muſci marini conſider. *Corallina.*

NON *poſſum eorum non probare ſententiam, qui dicunt Muſcum marinum eam capillaceam eſſe plantam, quam officinæ Corallinam appellant. Hanc circunforanei in puluerem contritam in plateis uenditant ad puerorum uermes necandos, miriſq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præſtat medicamentis: ſiquidem non modò interficit lumbricos, ſed eos quoque eadẽ die expellit, magna ſæpe cum aſtantium admiratione, quòd quandoque uiſus ſit puer, qui ex aſſumpta huius pulueris drachma centum uermes excreuerit. Crediderim itaque Corallinam hanc eſſe Muſcum marinum, quod certò ſciam, eam ab iis reperiri, qui corallia expiſcantur, corallijs, ſicuti etiam ſcopulis, & piſcium teſtis inhærentem, eo ſanè modo, quo arboreus muſcus arboribus ipſis innaſcitur. Is utique cæteris præfertur, qui corallijs adnaſcitur, unde ei nomen. Probatur ſecundo loco, qui ſaxis adhæret, colore rubicundo: cinereus uerò improbatur. Sed marinum muſcum hac pollere facultate non nouere ueteres: quandoquidem nuſquam apud ipſos legerim marino muſco interaneorum uermes necari. Muſci marini hiſtoriam (longè tamen ab ea diuerſam, quam paucis perſtrinxit Dioſcorides) proſecutus eſt Plinius lib. XXVII. cap. VIII. his uerbis. Bryon marina herba ſine dubitatione laƈtucæ folijs ſimilis, rugoſa ueluti contraƈta, ſine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtiſq; terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; uis, & collectiones omnes inflammationeſq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus ſit. hæc Plinius. Ex quibus nimirum uerbis liquidò conſtat ipſum erraſſe in hiſtoria Muſci marini, quòd hunc perperàm fecerit folijs laƈtucæ ſimilem.* *Cæterùm Muſci marini meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Muſcus marinus compoſitus eſt ex terrena, & aquea eſſentia, utraq; frigida. Siquidem & guſtum adſtringit, & calidis quibuſuis illitus, ea euidenter refrigerat, & adiuuat.* *Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muſcus marinus uocatur: Tabaleb, ſiue Thabel Arabibus, quibus tamen muſcus is cum lente paluſtri, confunditur: Italis ac officinis, Corallina: Germanis, Meermieſz, ſeu Mermoeß: Hiſpanis, Malborquiana yerua: Gallis, Coralline.*

Muſci marini uires ex Gal. *Nomina.*

Φύκος θαλάσιος. FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

E' PHVCI marini generibus, quoddam latum, & alterum ſublongius, & rubens: tertium candidum, naſcens in Creta, floridum ualde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia uim habent refrigeratoriam, non podagræ modò, ſed etiam inflammationibus, in cataplaſmatis efficaciter utilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priuſquàm exareſcant. Nicander puniceum aduerſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres ſuum colorem mentiri, cùm tamen ſit radicula eiuſdem nominis, qua ſeſe fucant.

Fuci marini hiſt. ex Plin.

DE FVCO marino locutus eſt Plinius libro XIII. cap. XXIII. ubi ita ſcriptum reliquit. Naſcuntur in mari frutices, arboresq́; minores in noſtro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Nõ habet lingua alia nomen quod Græci uocant phycos, quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autẽ eſt frutex. Et lib. XXVI. cap. X. Tria, inquit, Phyci thalaßij, id eſt, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium criſpis folijs, quo in Creta ueſtes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè incomperta ſint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deeſt ſuſpicio, quin Fucus marinus ſi alga non eſt, in eius ſaltem genere recenſeri poßit et debeat: nam Theodorus in Theophraſto non aliter Fucum marinũ interpretatur, quàm algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando uocauit, ut etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc exiſtimauerim, Fucum marinum eam uulgarem eſſe algam, in qua Veneti uaſa uitrea recondunt, ne inter uehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga eſſe poßit, illud argumento ſit, quòd nullum aliud, quod ſciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ ſpecies eſt, quæ & Vlua dicitur, hoc tantùm inter ſe differentes, quòd hæc paluſtris, lacuſtris, fluuiatiliſq́; ſit: illa uerò tantùm in mari proueniat. Quod diſcrimen illo uulgari uerſiculo indicatur.

Alga uenit pelago, ſed naſcitur ulua palude.

Vnde etiam Virgilius libro ſexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, uatemq́; uirumq́;,
Informi limo, glaucaq́; exponit in ulua. *Et libro ſecundo eiuſdem.*
Limoſoq́; lacu per noctem obſcurus in ulua. Delitui.

Fuci marini uires ex Gal.

Nomina.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Phycos humens etiámnum, & uires ex mari exemptus deſiccat, & refrigerat ordine ſecundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis Φύκος θαλάσιος: Latinis, Phucus ſeu Fucus marinus: Italis, Phuco marino.

Ποταμογείτον. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

POTAMOGETON, folium betæ ſimile, hirſutum, paululum ſupereminens extra aquam. Refrigerat, & inſpiſſat: pruriginibus utile, & contra ueterum vlcerum nomas. Nomen ex eo inditũ eſt, quòd paluſtribus, & aquoſis enaſcatur.

Potamogetonis conſid.

Vires ex Gal.

Nomina.

POTAMOGETON lacubus, & paludibus innaſci amat, ubi folijs betæ proximis, ſuper aquam expanſis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos ſæpe uidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibuſdam in Ananienſium agro, quam ibi unà cum nymphæa aquis ſupernatantem deprehendimus. Potamogeton, ut teſtatur Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, adſtringit, & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craßior, quàm polygonon eſt. Huic herbæ nomen Græcum ποταμογείτων, Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis, Potamogeto: Germanis, Seehalden kraut, & Sam kraut.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

STRATIOTES in aquis naſcens, iiſdem ſupernatat, & ſine radice uiuit: vnde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

NON EST *profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non prouenit. Quãdoquidem ea, ut lib.* XXIIII. *cap.* XVIII. *Plinius teſtatum reliquit, eſt in Aegypto tantùm, & inundatione Nili naſcitur, aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia. Vocatur Græcis* στρατιώτης ἔνυδρος*: Latinis, Stratiotes aquaticus.* Nomina.

Στρατιώτης χιλιόφυλλος. STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

STRATIOTES millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius aſſurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, diſſectoque foliorum exortu. Folia ſylueſtre cuminum ſimulant, præſertim breuitate, atque ſcabritia, breuiora paulò: denſiore vmbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Naſcitur in aſperis agris, præcipuè circa ſemitas. Eximij vſus ad ulcera vetera, recentiaque, profluentem ſanguinem, & fiſtulas.

MILLEFOLIVM MAIVS.

MILLEFOLIVM MINVS.

STRATIOTES *in hunc uſque diem Millefolij cognomen retinet. Planta eſt officinis notiſſima, in incultis proueniens, in pratis, & circa ſemitas, lignoſis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia inſunt auium nouellarum pennis ſimilia, ſylueſtriq; cumino æmula. Flores eius denſiore umbella ſuſtinentur, candidi, etſi nonnunquam in purpura rubeſcant. Ex his utique notis palàm eſt, communis uſus Millefolium nil aliud dici poſſe, quàm Stratioten, de quo hîc agitur, non autem, ut Braſauolus exiſtimat, Myriophyllum infrà à Dioſcoride deſcriptum. Siquidem Myriophyllum caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, fœniculo ſimilibus. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſſimè oſtendunt, Braſauolum hac in re hallucinatum eſſe. Millefolij genus quoddam naſcitur in Goritienſi agro Saluatino monte prope ſacellum diuæ Mariæ uirginis, eo tantùm* Stratiotæ millefoliæ conſideratio.

ſaxoſo

VERBASCVM PRIMVM.

saxoso tractu, quo ad Sontium fluuium descenditur. Id quoniam aliud præstat magnitudine, ut eius effigies, quam hîc damus, apertè ostendit; ideo nobis iure liceat ipsum nominare Millefolium maius. Stratiotæ uires ex Gal. *Stratioten hunc, & superiorem perstrinxit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de utriusque uiribus ita disserit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate est: terrestris uerò nonnihil habet adstrictionis: proinde sanè, & ulcera glutinare potest, & ulceribus esse utilis. Sunt qui eo & ad sanguinis eruptiones utantur, & ad fistulas.* Nomina. *Herba, quæ Græcis* στρατιώτης χιλιόφυλλος, *Latinis Stratiotes millefolium appellatur:* Italis, *Stratiote millefoglio:* Germanis, *Garben:* Hispanis, *Milhoyas yerua:* Gallis, *Mille fueille.*

Φλόμος. VERBASCVM. CAP. XCIX.

VERBASCVM differentias summas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas, & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia sunt brassicæ, pilosiora multò, & latiora, candida: caulis albus, cubitalis, aut amplior, subhirsutus: flores albi, aut ex luteo pallescentes: semen nigrum: radix longa, gustu acerba, crassitudine digiti. nascitur in campestribus. Verbascum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & angustioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorsus albo simile esset, nisi nigriore, latioreque constaret folio. Syluestre folia fert saluiæ: altas uirgas, & lignosas, & circa eas ramulos, quales marrubiũ: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirsutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirsutis, crassis,

VERBASCVM SECVNDVM.

VERBASCVM TERTIVM.

pinguibusque:

VERBASCVM SYLVESTRE.

VERBASCVM LYCHNITIS.

PRIMVLA VERIS.

PRIMVLA VERIS ALTERA.

pinguibusque: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adstringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, conuulsis, fractis, antiquæ tussi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbascum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in se contrahit. Cocta in aqua folia aduersus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: syderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem vulneribus medentur: cōtra scorpionū ictus sunt auxilio. Syluestris folia ambustis igni sunt cataplasmata. Aiunt in folijs eius, quam fœminā dicimus, aridos ficus omnino non putrescere.

Verbasci genera, & consideratio.

PRIMA Verbasci genera, domestica scilicet duo, nulli non cognita sunt. Verùm syluestre, quod folijs saluiæ similibus, aureisq; floribus prouenit, non omnibus sanè notum existimo. Viret tamen hodie Patauij in nobilißimo simplicium horto, quem ad commune studiosorum commodum Illustrißimus Venetorum Senatus construi curauit. Quin nec fortasse Lychnitim, cuius etiam figuram hîc damus, nouere multi. Reliqua uerò, qui mihi demonstrauerit in Italia, hactenus reperi neminem.

Ruellij, & Fuchsij opinio reprobata.

Et quanuis sint, qui putent, ut Ruellio, Fuchsio, & recentiorum alijs placet, eas uulgaris notitiæ plantas, quæ quibusdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ ueris, Germanis claues sancti Petri, nonnullis uerò herbæ paralysis appellantur, esse Dioscoridis Phlomides, quæ hirsutis, rotundisq; folijs, humiles prosiliūt; eorum tamen sententiæ, licet eruditorum uirorum, haudquaquam adstipulari possum. Siquidem plantis ijs folia non insunt hirsuta, nec etiam rotunda, sed alteri læuia, alteri uerò crispa, lactucæ, aut dipsaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neque è ueteribus alius, qui Verbasci genera recenseat. Id quod in herba paralysi, meo quidem iudicio, silentio inuoluendum non fuerat, cùm hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, uerq; nouum pronunciet: unde illi officinæ nomen imposuerunt. His recentiores uim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & uesicæ calculos commendant. Succum quoque tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatisq; oßibus utilem esse tradunt. Quo item ex floribus expresso utuntur mulieres ad erugandam faciem, eiusq; maculas detergendas.

Verbasci uires quædam.

Sed ad legitima Verbasci genera redeamus. Hæc omnia in uniuersum, ut plurimis factis periculis constat, omnibus ferè sedis morbis mirificè subueniunt: adstringunt enim, & exiccant. Quamobrem seminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis resina, procidentem sedem suffitu cohibet, & tenasmum præcipuè dysentericis tollit. Verbasci fœminæ folia inter lapides contusa, si equi claudicantis ex clauorum noxa ungui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadet. Radicis eiusdem succus, anteaquàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico uino haustus, in ipsa acceßionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quatuor iteratis uicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis uerrucis illitus, eas facilè delet, etsi læuibus nihil proficiat.

Blattariæ historia, & uires.

BLATTARIA.

Est & herba similis Verbasco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur libro XXV. cap. IX. ubi eam ijs uerbis depingit. Est similis Verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit, ideoq; Romæ Blattariam uocant. hæc Plinius. Eundem uerò effectum Dioscorides illi Verbasci generi aßignauit, quod floribus aureis descripsit. Quæ certè res facit, ut credam, quòd non aberrarent ij, qui sibi animū inducerent, blattariam Plinij, & uerbascum illud Dioscoridis, cui flores insunt aurei, unam & eandem plantam esse. Porrò Blattaria paßim ferè nascitur: folijs oblongis, per ambitum serratis: floribus tertium Verbasci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini instar, duriores tamen, ac læuiores, in quibus semen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cùm ea gustu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abstergere poßit.

Verbasci genera, & uires ex Galeno.

Verbasci genera, & uires memoriæ tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Verbascum, quoddam folijs album est, quoddam uerò nigrum. Et albi aliud quidem mas est, cuius folia angustiora: aliud fœmina, cuius maiora. Est præterea aliud Verbascum syluestre cognominatum, quod floribus constat aureis, & luteis. Sed & præter has species alia est, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaq; duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi uim habent: sic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: qua etiam capillos rufant. Omnium enim folia desiccandi, & digerendi moderatè uim poßident.

Nomina.

Quæ planta Græcè Φλόμος, Verbascum Latinè dicitur: Italis, Verbasco, & uulgò Tasso barbasso: Germanis, Vulkraut: Hispanis, Verbasco: Gallis, Bouillon.

Αἰθιοπὶς

Αἰθιοπίς. AETHIOPIS. CAP. C.

Aethiopis folia habet verbaſco ſimilia, perquàm hirſuta, denſaq́;, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † ſcabrum, ſimilem apiaſtro, aut arctio, multis concauũ alis: ſemen erui magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas, plenas, glutinoſas guſtu: quæ ſiccæ nigreſcunt, duranturque, ut cornua poſsint uideri. Plurima naſcitur in Ida monte Troadis, & in Meſſenia. Auxiliatur purulentis excreationibus, iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritijs, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis uicem præbet.

Aethiopidis conſider. — Tametsi *iampridem exiſtimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm naſci, quòd eam inibi plurimam gigni teſtentur Dioſcorides, et Plinius; hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata eſt Patauio ab erudito iuueni medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quã, nulla prorſus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, ut eius pictura, quam hic damus, pulchrè demonſtat.* *Aethiopidis uires ex Pau.* — *Aethiopidis non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib.* VII. *ubi nõ plures de hac herba uires tradit, quàm quæ Dioſcoridi acceptæ referri poſſunt, cùm ita ſcribat. Aethiopis ſimilia uerbaſco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur iſchiadicis, pleuriticis, & ſanguinem reijcientibus: arteriæ etiam aſperitates cum melle lenit.* *Nomina.* — *Vt Græcis hæc planta* αἰθιοπίς, *ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Italis, Ethiopide.*

† *Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus legitur* παχὺν, *hoc eſt, craſſum. Quam uocem interpres Plinium fortè, ut ſolet, ſecutus omiſit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribaſius, quem in hoc Plinio adſtipulari inuenimus.*

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

Arction, aliqui potius Arcturon uocant, ſimilis eſt verbaſco folijs, niſi quòd hirſutiora, & rotundiora ſunt: caule longo, molli: ſemine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum ſemine radix in uino, dentium dolorem mulcet, ſi contineatur ore decoctum: ambuſta, perniones que fouentur eodem: bibitur aduerſus coxendicum dolores, & ſtranguriam è uino.

Arctii conſideratio. Ruellij error. — Credidit *Ruellius, Arction eam eſſe plantam, quæ & ſecus uias, & in ſcrobium marginibus naſcitur, quamq́; officinarum uulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neq́; audiendus eſt. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perſpicuum fiet, Lappa minor aliud profectò nõ eſt, quàm xanthium inferius à Dioſcoride repræſentatum. Etenim Lappa minor folio uerbaſci, eoq́; hirſutiore non uiſitur: neque caulem profert longum, & mollem: quin nec ſemen cumino ſimile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus ſanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentiſsimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac uidi, quæ Arctium legitimè referat.* *Arctii uires ex Galeno.* — *Huius meminit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eo ita ſcriptum reliquit. Arction illud, quod uerbaſco eſt ſimile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: ſemine cymino ſimili, facultatis eſt admodum tenuiũ partium, & ob id exiccantis, extergentisq́;, tamen modicè. Quam obrem radix, ac ſemen eius cocta cum uino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambuſta, & chimethla, non horum modò decoctum perfuſum, ſed & caules teneriores ſanare poſſunt.* *Nomina.* — *Quod* ἄρκτιον *Græci, Arctium quoq́; Latini dicunt: Itali, Arctio.*

Ἄρκειον. PERSONATA. CAP. CII.

Personata folia habet cucurbitæ, maiora tamen, hirſutiora, nigriora, & craſsiora: caulem albicantem, quanquam & interdum uidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extuſsientibus auxiliatur: trita dolores à contorſionibus artuum contractos, illitu ſedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

PERSO=

Personatæ cõsideratio.

PERSONATA.

PERSONATAM, *Plinio libro* XXV. *cap.* IX. *teste, quidam Arcion uocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem.* Ex quibus Plinij uerbis planum fit, Personatam eam nimirum plantam repræsentare, quam officinæ uulgò Lappam maiorem uocant, quòd huic folia insint herbarum omnium maxima, longeq; cucurbitina excedentia: quódq; hæc lappas grandiores ferat. Huius altera habetur species, quæ quidem folijs cucurbitas magis æmulatur, ijs tamen maioribus, in riguis, & scrobium marginibus proueniens, caule interdum uidua, non tamen perpetuò, quoniam ueris initio & caulem, & flores profert, licet ijs subinde confestim exuatur. Ex huius folijs nostrates rustici pileos sibi conficiunt, quibus à solis radijs se tuentur, dum Sirio ardente segetem uel metunt, uel triturant. Huius item meminit Plinius loco citato, ubi eam non quidem Personatam, sed Persolatam appellat, sic scribens. *Persolatam, quam nemo ignorat, Græci uerò Arcion uocant. Folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq;, & crassiora: radicem albam, & grandem.* Hæc Plinius de Persolata. Ex cuius notis facilè cognosci potest, Plinium hîc secundum Personatæ genus descripsisse. Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, asserens non nisi unum Personatæ genus reperiri. Fuchsius, & recentiorum nonnulli non dubitant, quin hoc Personatæ genus sit Petasites. Sed omnes, pace eruditorum dixerim, in errore uersantur, ut proxima commentatione liquebit. Cæterùm Brasauolus in suo simplicium examine Lappam credidit esse Dioscoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm ut eius error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter uersati fuerint. De Personata sub alterius Arctij nomine disseruit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. *Alterum uerò Arctium, quod Prosopida uocant, cuiusq; folia cucurbitæ simillima sunt, nisi quatenus tum maiora, tum duriora, discutit simul & desiccat, sed & adstringit mediocriter. Quamobrem folia eius ueteribus ulceribus mederi possunt.* Quæ planta Græcis ἄρκτειον, Latinis Personata uocatur: Italis, Lappola maggiore: Germanis, Groß kletten: Hispanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gallis, Gloteron, & Bardana.

Plinij tutela.

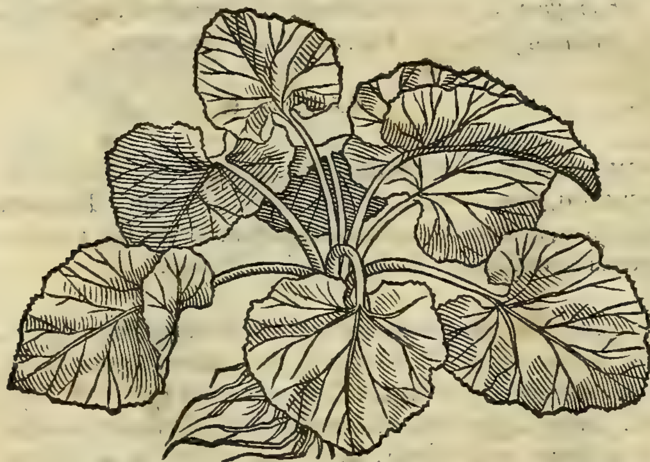
Fuch. error.

Brasauoli hallucinatio.

Personatæ uires ex Gal.

Nomina.

PERSONATA ALTERA.

Πετασίτης. PETASITES. CA. CIII.

PETASITES pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis, à quo prægrãde folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & ulcera quæ cacoëthe vocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis consideratio. Ruellii, & Fuchsii opinio.

QVANQVAM *scribit* Ruellius, *nasci* Petasiten *in* Gallia; *non tamen uideo, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere poßit ac debeat. Quandoquidem is* Persolatam, *de qua superiori capite disseruimus, pro* Petasite *sumpsisse uidetur, quam etiam ipsum fortè secutus* Fuchsius *pro eadem depinxit. Sed quoniam* Petasites *pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus, dependet, cui folium huius* Persolatæ, *uel* Arctij *generis minimè respondere deprehenditur; hinc fit, ut horum alioqui doctißimorum uirorum sententiam improbandam esse existimem.* Nobis *hactenus ueram* Petasiten *non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in* Italia, *argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuisset.* Petasiti *uires paucis reddidit* Galenus *libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Petasites *ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur.* Non *secus* Latinis Petasites, *ac* Græcis πετασίτης *nominatur.*

Vires ex Gal.

Nomina.

Ἐπιπακτίς.

Ἐπιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIIII.

EPIPACTIS ab alijs elleborine, parua herba, exiguis folijs. Iocineris uitijs vtilis, & contra venena pota.

EPIPACTIDA *adeò paucis perſtrinxerunt Dioſcorides, ac cæteri, qui ante & poſt ipſum de plantarum hiſtoria ſcripſerunt, ut difficilè admodum ſit decernere, quænam planta ſit hæc in* Italia, *ubi fortaſſe ea non prouenit*. Nam, *ut* Plinius *lib.* XIII. *cap.* XX. *commemorat*, Epipactis *in* Aſia, & Græcia *naſcitur. Verùm enimuero ſi* Epipactis Elleborine *ex eo dicta eſt, quòd cum* Elleboro *nigro ſimilitudinem habeat, eam equidem crediderim naſci in* Goritienſi *agro. Quandoquidem inibi frequens quædam parua herba reperitur, cuius hîc figuram damus, quæ folijs, floribus, & radicibus elleborum nigrum repræſentat.* Epipactidis *inter ſimplicia, quod inuenerim, non meminit* Galenus. *Sed* Paulus *idem, quod* Dioſcorides, *de eius uiribus tradidit.* Epipactidis conſideratio.

Hæc ἐπιπακτίς *Græcè dicitur: Latinè item* Epipactis, & Elleborine. Nomina.

Καπνός. FVMARIA. CAP. CV.

FVMARIA fruticoſa herbula eſt, prætenera, coriandro ſimilis: folijs candidioribus, undique numeroſis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius ſuccus acris eſt: claritatem facit oculis, delacrymationemque: unde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulſas palpebras renaſci prohibet. Commanducata herba bilioſam vrinam trahit.

FVMARIA.

FVMARIA ALTERA.

Fumariæ consideratio.

Fvmaria, *herba uulgaris admodum notitiæ, officinis paßim uocatur* Fumus terræ. *Fumariæ uerò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint uiribus, nec eis quidem contemnendis, ut Serapionem, Auicennam, & Mesuem legentibus facilè patebit.*

Fumariæ genera ex Plin.

Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. xxv. *cap.* xiii. *ubi ita scriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, nascens in parietinis, & sepibus, ramis tenuißimis, sparsisq́; flore purpureo, uiridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia est Capnos fruticosa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq́; ceu fumus, unde nomen accepit. eadem euulsas palpebras renasci prohibet. hæc Plinius. Cæterùm quænam altera sit Capnos, quæ etiam ab Aëtio describitur, superius libro tertio de Aristolochia, & Pistolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittimus, qui plura de altero Fumariæ genere scire desiderant. Hic satis nobis sit eius tantùm imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inscriptam. atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem frustrà repetere uideamur. Porrò in nothis, & Dioscoridi adscriptis simplicium nomenclaturis reperio Capnon quibusdam Corydalion appellari. Vnde factum est, ut in suspicionem uenerim, an de Capno intellexerit Galenus libro* xi. *simplicium medicamentorum, ubi de galerita scribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, sic inquiens. Adieci hæc sermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifestare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos utilitatem, uelimq́; qui ipsum non norunt, ijs bene monstratum. Nam & ipsa Corydalis appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoque tibi obiter sit notatum. hactenus Galenus.*

Fumariæ uires ex Mesue.

Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primùm ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq́; recensetur medicamenta, quibus deiectoria uis inest. uerùm nimia huius herbæ copia facit, ut eius quoque auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum soluit; sed & uiscera roborat, contrahitq́; distentos eorum uillos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit ualentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut uuis paßis. Præstat quæ uirentior, folijs extensis, non sanè crispis, & quæ uiolaceo sit flore. Colligi debet uerno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in uniuersum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & adustos humores. Eius uis non modò ad hepar; sed & ad uenas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq́; incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est: lichenas, & alia cutis uitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex uiscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria uentriculum, iecur, & cætera interna uiscera, biliosasq́; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex uasorum obstructione excitantur.

Fumariæ uires ex Gal.

Fumariæ meminit Galenus lib. vii. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit his uerbis. Capnos, hoc est, Fumaria acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem urinam biliosam multam prouocat, sanatq́; iecinoris obstructiones, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, uelut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti solebat ad stomachum roborandum, unaq́; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porrò cùm uti uolebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare uolens stomachum, uino nimirum diluto.*

Nomina.

Herba, quæ Græcis καπνός, *Latinis quoq; Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Sechiterig, siue Saheteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre.*

Λωτὸς ἥμερος. LOTVS VRBANA. CAP. CVI.

Lotvm vrbanam alij trifolium uocant. nascitur in hortis. Extractus succus, addito melle, oculorum argema, nubeculas, cæterasque caligines discutit.

Λωτὸς ἄγριος. LOTVS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

Sylvestris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis: folijs trifolij pratensis: semine fœni græci, multò minora, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasq; cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum maluæ semine, in uino, aut passo bibitur aptisimè contra dolores, qui uesicam malè habent.

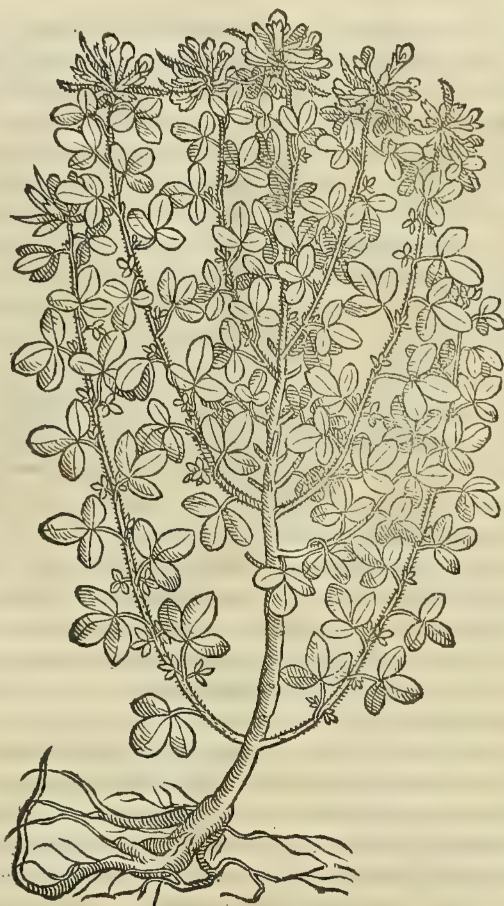
Loti utriusq; consideratio. Gesneri, & aliorum opin. reprobata.

Nvlla *certè hactenus nobis sese obtulit herba, cui meritò subscribi poßit: hæc est uera ac legitima Lotus satiua. Cæterùm non desunt è recentioribus, quorum opinionem tuetur Gesnerus uir doctißimus in suo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum satiuam esse Trifolium illud, quod in pratis paßim atque alibi etiam prouenit: eo fortasse argumento adducti, quòd Dioscorides scripserit Lotum tam urbanam, quàm syluestrem ab aliquibus trifolium appellari.*

LOTVS VRBANA.

LOTVS SYLVESTRIS.

lari. Sed quòd errent ij, qui ita ſentiunt, ex eo manifeſtè cognoſcitur, quòd à Dioſcoride Loto *ſylueſtri folia trifolij pratenſis tribuantur.* Nam *ſi* Dioſcoridi Lotus *ſatiua fuiſſet trifolium pratenſe, is nimirum ſcriptis tradidiſſet, eam in pratis naſci, non in hortis: atque ſatis illi fuiſſet* Lotum *ſylueſtrem ſatiuæ ſimilem reddere, omiſſa trifolij pratenſis mentione.* Hinc *ergo colligendum arbitror,* Lotum *eſſe plantam aliam à* Trifolio*: eosq; in errore uerſari, qui ſecus opinantur. Sunt porrò alij, qui exiſtimant, eam plantam eſſe* Lotum *urbanam, quam uulgares herbarij, & officinæ* Melilotum *falsò appellant, utpote quæ folijs conſtet trifolij effigie, naſcaturq; non in pratis tantùm, ſed etiã in uiridarijs ac hortis.* Verùm *horum ſententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij ſua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti uideantur.* Inclinat *tamen animus ad credendum, quòd ita, ut illi rentur, facilè eſſe poßit. quandoquidem uulgaris* Melilotus *& in hortis prouenit, & folia trifolio proxima profert: quin & omnibus notißima eſt herba, quemadmodum* Lotum *urbanam olim fuiſſe apertè innuit* Dioſcorides, *qui eam ut triuialem ideo non depinxit. His illud etiam accedit, quòd in hunc uſque diem proprium ferè ſeruauerit nomen, eo tantùm aucto ex* Loto *in* Melilotum. Vnde *poſtea facilè factum eſſe poteſt, ut eadem legitimæ meliloti locum occupauerit. Sylueſtris uerò* Lotus, *quàm copioſam in* Libya *gigni tradidit* Dioſcorides, *an naſcatur in* Italia, *non auſim affirmare.* Equidem *herbam quandam ſæpius uidi, ac legi in incultis, & pratis naſcentem, folijs trifolio æmulis, bicubitali caule, quàm plurimis adnatis, luteis floribus, è quibus cornicula prodeunt ſemine plena, fœni græci modo, odore non ingrato. Sed an hæc ſit uera* Lotus *ſylueſtris, nondum compertum, & exploratum habeo.* Loti *utriuſque uires reddidit* Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Lotus *domeſtica, quam quidam triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi uim poßidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione media quodammodo eſt, & temperata.* Lotus *autem agreſtis plurima in* Libya *prouenit. Semen eius ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil abſterſorium.* Λωτὸς *quæ* Græcè ἥμερος, Latinè Lotus *urbana cognominatur:* Italicè, Loto *domeſtico.* Quæ *uerò* λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus *ſylueſtris* Latinis *uocatur:* Italis, Loto *ſaluatico.* Arabes *utrunque cum* Aegyptio *etiam indifferenter uocant* Handachocha, Garch, *&* Thusf.

Loti utriuſq; uires ex Gal.

Nomina.

Κύτισος. CYTISVS. CAP. CVIII.

CYTISVS frutex eſt albus in totum, ut rhamnus, ramos ſpargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorſo medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, guſtataque cicer recens ſapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia diſcutiunt, ſi

cum pane trita illinantur: decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope aluearia serunt.

Cytisi consideratio.

CREDIDIMVS iandudum Cytisum, si tamen is in Italia proueniret, non aliam esse plantam, quàm eam Trifolij odorati speciem, quæ Romanis uulgò appellatur Tribolo, alijs uerò Trifoglio cauallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quòd equis gratißimum sit pabulum, cùm nulla sanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre uideretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd scripserit, iumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos esse, ut eo magis delectetur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco uidebar non temerè adduci, ut crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cùm pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cum Dioscoridem uiderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices, & arbores disserere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, iumenta herbas, & fœnum potius depasci, quàm arborum frondem. Siquidem eruo, et medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac saginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexerā inuestigare) adductus eram, ut existimarem, illud Trifolij genus odoratū omnino esse Cytisum. Verùm enimuero cùm postea rem hanc accuratius, rectiusq; expendissem, me in errore uersari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat.

Cytisus frutex est, non herba.

Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeò pertinax esse uelim, ut falsum magis, quàm uerum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deuenisse sententiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his uerbis. In Mysia quoq;, qua parte nostræ prouinciæ finitima est, tractis occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, saxosus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores uno ore tradunt. Fruticosa uerò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt. hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse inuenio libro XII. cap. III. cùm inquit. Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo & tota India dispersum. Et libro XVI. cap. XXXVIII. ubi inter arbores Cytisum enumerat, scribens. Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Accedit his etiam Columella, qui idem testari uidetur in calce libri V. ubi cùm longius de Cytiso disseruisset, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepisse abunde est. Horum itaque probatorum authorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, ut Galenus scriptum reliquit. Sed mihi quidē hactenus inter Italicos frutices, qui arboris instar adolescunt, nullum contigit inuenire, qui legitimè Cytisum referret. Cæterùm non desunt, qui sibi persuadeant, atq; etiam scriptis tradant (ut Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se Cytisum uidisse, legisseq; in Italia in syluis, alijsq; syluestribus locis, qui per se tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne, & ipsi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theophrasto uocatam sumunt pro Cytiso. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte non prouenire, cùm teste Columella lib. IX. cap. IIII. de re rustica, duplex sit cytisus, una satiua, et altera suæ spontis: sed quòd scribat Plinius, raram esse in Italia.

Cytisi historia ex Col.

De satiua autem Cytiso diligentißime scripsit idem Columella lib. V. de re rustica, capite ultimo, cuius hìc uerba subijciam. Cytisum, inquit, in agro eße quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoq;, & omni generi pecudum utilißimus est, quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido poßis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in acqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expreßi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq; ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi uel autumno circa idus Octobris, uel uere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum uere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde est uiridis pondo XV. bubus pondo uicena, cæterisq; pecoribus pro portione uirium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusq; acqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita incondito. hactenus Columella.

Cytisi historia ex Plin.

Plinius quoq; Cytisi historiam copiosè prosequitur libro XIII. cap. XXIIII. ubi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam suum: spondetq; iugero eius annua H—S. MM. uel mediocri solo reditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocior satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet, & firmiores, celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine madidum: & si desint imbres, satum spargitur.

gitur. Plantæ cubitales ſeruntur ſcrobe pedali. Seritur poſt æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur uerno æquinoctio, cùm florere deſijt, uel pueri uel anus uiliſsima opera. Canus aſpectu, breuiterq; ſi quis exprimere ſimilitudinē uelit, anguſtioris trifolij frutex. Datur animalibus poſt biduum ſemper: hyeme uerò quòd inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium, & cepe ſeri fertile eſt. Inuentus hic frutex in Cythno inſula, inde tranſlatus eſt in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno caſei prouentu. Propter quòd maximè miror rarum eſſe in Italia. Non æſtuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expaueſcit. hæc Plinius. Ex quibus hìc certè ſubit nobis mirari Geſnerum, uirum alioqui eruditione clarum, quòd in ſuo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Eghelum uocant (nos eam Anagyris generi adſcripſimus) eſſe Laburnum, ſcribat ex auctoritate Democriti Cytiſum apibus aduerſari. Qua in re is mihi quidem uidetur (pace eius dixerim) non fuiſſe memor illorum uerborum, quibus paulò antè aſſeruerat eiusdem Democriti teſtimonio, apes nunquam deſore, cytiſi pabulo contingente. Id quod nos quoq; ex Plinio paulò ſuprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atq; etiam fuſius libro tertio in Trifolijs mentionem fecimus, neq; Dioſcorides, neq; Galenus, quod ſciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non deſunt, qui id uelint eſſe Theophraſto plantam Mel frugum appellatam, quam ipſe inter loti genera recenſet libro VII. cap. XIIII. de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Quædam enim formis pluribus conſtant, quanquam nomen unum ſortiantur, ut ita ferme æquiuoca ſint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; diſcreta. Inter quæ uel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuerſum tum uiribus in uſu cibario, tum quòd non eadem loca deſideret. hæc Theopraſtus. Quæ ſanè illorum ſententiam mihi probare non uidentur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis ueniat, & ijsdem in locis naſcatur, in quibus lotorum omne genus uireſcere conſpicitur. Atqui Plinio libro XXII. cap. ultimo, nil aliud eſt Mel frugum, Dioclis teſtimonio, quàm panicum. Cytiſi uires Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, reddidit his paucis uerbis. Cytiſi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ miſtam, ſicut & maluæ folia. Planta ut Græcè κύτισος, ita etiam Cytiſus Latinè, & Citiſo Italicè dicitur.

Geſneri lapſus.

Cytiſi uires ex Galeno
Nomina.

Λωτὸς αἰγύπτιος LOTVS AEGYPTIA. CAP. CIX.

EST ET in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio ſimili, quem tradunt occidente ſole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipſum ueſpera aquis condi, & ad exortum ſolis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei ſimilitudine, quæ cruda coctaque manditur: decoctaque lutei oui qualitatem exhibet.

LONGAM ſatis hiſtoriam de Loto Aegyptia poſteritatis memoriæ tradidit Theophraſtus libro IIII. cap. X. de plantarum hiſtoria, cuius hìc uerba referam. Qui Lotus, inquit, uocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis ſimilis fabæ, & fructus eodem modo, uerùm minores, gracilioresq;. Naſcitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum anguſtia proximus: multi, ac denſi promiſcui exeunt. Sole occidente ſe comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & ſuper aquam aſſurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur inciſuris non alio modo, quàm papauer: niſi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio non abſimilis eſt. In Euphrate caput, floresq; mergi referunt, atq; deſcendere uſq; in medias noctes, tantumq; abire in altum, ut ne demiſſa quidem manu capere ſit, diluculò deinde redire, & ad diem magis: ſole oriente iam extra undas emergere, floremq; patefacere: quo patefactò amplius inſurgere, ut planè ab aqua abſit altè. Aegyptij capita ipſa aceruis putrefaciunt, cumq; tegumenta putruerint, in flumine lauando ſeparant fructum, & ſiccantes, pinſentesq; panem faciunt, eoq; cibo utuntur. Radix loti Corſion appellata, rotunda eſt, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux caſtanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, aſſumq; in ſpecimen albuminis uertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, ſed gratius decoctum ſeu aqua, ſeu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophraſtus. Cæterùm hanc, & ſupradictas Loti ſpecies Serapio ſua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius ſemine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neq; enim fit Handachochæ oleum ex uulgaris trifolij ſemine, ut quidam aberrantes exiſtimant, ſed ex omnium Lotorum ſemine, & ex eo tantùm trifolio, quod aſphaltiten Greci uocant. Loti Aegyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Loti Aegyptiæ ſemen in panes quidem cogitur. Planta λωτὸς αἰγύπτιος Grecè, Lotus Aegyptia Latinè, Handachocha Arabicè, & Loto d'Egitto Italicè appellatur.

Loti Aegyptiæ hiſtoria ex Theophr.

Arabum Handachocha.

Lotus Aegyptia ex Gal.
Nomina.

Μυριόφυλλον. MILLEFOLIVM. CAP. CX.

MYRIOPHYLLVM, ſiue millefolium, caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: plurimis folijs, læuibus, fœniculo ſimilibus, unde nomen accepit. Caulis flaueſcit, uarius, ac ueluti ex induſtria deliniatus. naſcitur in paluſtribus. Vulnera recentia ab inflammatione uindicat, ſi uel uiride, uel ſiccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & ſale datur.

MYRIOPHYLLON.

MYRIOPHYLLON ALIVD.

MYRRHIS.

Myriophylli consider.

E T S I *non desunt, qui uelint Myriophyllum, ut superius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, esse uulgare Millefolium, quo omnes passim utuntur in Italia; tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice prosiliat, folijs constet à fœniculo diuersis, nascaturq; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore uersari. Equidem legitimum Myriophyllũ me inuenisse, & sæpe uidisse crediderim in uallis Ananiæ palustribus, unico tantùm caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hîc picturam damus, aliamq; appinximus ad nos Pisis missam ab eruditissimo uiro Luca Ghino.*

Myriophylli uires ex Gal.

Myriophylli uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Myriophyllum usqueadeò desiccatoriæ est facultatis, ut uulnera glutinet.

Nomina.

Quod Greci μυριόφυλλον, *Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum uocant:* Itali, Miriophillo.

Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

M Y R R H I S simillima est cicutæ, caule, folijsque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non insuauis. Quæ pota in uino, phalangiorum morsibus auxiliatur: cit menstrua, & partus secundos, purgátque à puerperio fœminas: subuenit & phthisicis cocta in sorbitione. Aiunt quoque eandem bis die térve potam ex uino, in pestilentia salutarem esse, & ne morbi contagia sentiantur, obstare.

Myrrhidis cōsideratio.

G I G N I T V R *in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræsentans, minor tamen, minimeq; graueolens*

ueolens, Cicutaria nonnullis uocata, quam quidam cenſent legitimam eſſe Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam uulgò appellatam accipiant. Alij uerò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium uocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, ſicuti nec illa: tametſi huius radix à recentioribus in peſtilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non ſit Myrrhis, ex eo euidentiſsimum eſſe arbitror, quòd ei folia ſint ſatiuæ paſtinacæ ſimilia, non quidē multifida, ueluti cicutæ. Cæterùm ſi Myrrhis in Italia prouenit, nulla ſanè mihi hactenus ſeſe obtulit planta, quæ magis illi reſpondeat, quàm hæc, cuius hìc effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt. *Sed quoniam* ANGELICAE *mentio incidit, ne tam præſtantiſsimam plantam ſilentio prætereamus, hìc fuſius de ea nobis diſſerendum eſt. Hæc itaq; planta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum ſerrata, in nigrum uireſcentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus ſemen prodit tenue, lentium modo compreſſum. Radix ei ſubeſt craſſa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, guſtu acris, & ſuauiter odorata.* Angelicæ hiſtoria, & uires.

ANGELICA.

Excalfacit, paritérq; deſiccat ordine ſecundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & diſcutit. Venenis mirificè aduerſatur: quare peſtilentiam arcet hauſta, aut frequenter commanſa. Ipſa per ſe ſumpta pituitoſos, lentoſq; humores digerit. Idem præſtat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tuſsientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter craſſam, lentamq; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut uino interna uiſcerum ulcera, concretuſq; ſanguis diſſoluitur, & roboratur uentriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem unicè præſtat. Valet ad rabioſorum, & uenenoſorum morſus, exterius cum ruta impoſita, & intrò in corpus aſſumpta. Hinc fit, ut recentiores quidā magna opinione hanc ſuis inſerant antidotis. *Myrrhidi iam ſuas reddamus uires ex Galeno, qui eas lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis deſcripſit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menſes mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone ſunt, expurgat. Itaque ex ſecundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate.* Myrrhidis uires ex Gal. *Μυῤῥὶς ita Græcis, Myrrhis quoq; Latinis dicitur: Italis, Mirrhide.* Nomina.

Μύαγρος. MYAGRVM. CAP. CXII.

MYAGRON, aliqui melampyron uocant, herba eſt ſurculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: ſemen oleoſum, fœno græco ſimile. Quod contuſum igni torrent, perunctisque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, ſcabritias corporis læuigari, atque expoliri conſtat.

SCRIBIT *Ruellius, Myagrum frequentiſsimum naſci in Gallia, eiuſq; ſemine agros bene ſubactos perinde quaſi napis ſeri: quin & ſuæ ſpontis inter ſegetes inueniri. Ex ſemine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum; ſed ad ciborum quoque condimenta pauperes utuntur. Addit id à ſuis Cameliam, aut Camaminam uocari. Sed ipſe non equidem Ruellio auſim ſubſcribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrū non uidiſſe in Italia, quod Dioſcoridis delineationi reſpondeat.* Myagri conſideratio. *Cæterùm eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris ſemen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli uerò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, ſed ſylueſtrem erucam, ut quæ laciniata ſpectentur: nec ſemen profert fœno græco ſimile, ſed papaueris modo exile.* Quorundam error. *Myagri ſemen, ut teſtatum reliquit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, pingue eſt. Quare ſi tundatur, oleoſum quid effundit, quod emplaſticam uim obtinet.* Myagri uires ex Galeno. *Herba, quæ Græcis μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro.* Nomina.

Ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

ONAGRA, ſiue onothera, aut onuris frutex eſt arboris inſtar, prægrandis, amygdalino folio, ſed latiore, lilio non diſsimili: flore roſaceo, magno: radice candida, longa, cùm ſiccata eſt, uinum olente. naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque tetra ulcera mulcet.

TAMETSI *memoriæ prodiderit Theophraſtus lib.* IX. *cap.* XXI. *de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è uino potam mitiores, hilarioreſq; mores conciliare; nullum tamen, qui eam mihi oſtenderet, hactenus licuit reperire,* Onagræ conſideratio.

CIRSIVM.

perire, quanuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, nedum hominum quorundam, eſſet optimum, utiliſſimumq; remedium. Cæterùm ad me ſcripſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus *Forocornelienſis, ſæpius ex* Apennino *in uiridarium ſuum tranſtuliſſe plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: ſemine perquàm minuto, exilibus teretibusq; ſiliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice ſubalbida, longa, ſubter humum repente. Quæ ſanè omni ex parte* Onagram *referre uidetur, etſi ipſe quoque pro certo non auſit aſſerere, hanc legitimam eſſe* Onagram*, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix ſicca uinum redoleat, mitigetq; feras aqua, in qua maduerit, pota, ut* Dioſcorides *teſtatur.*

Onagræ uires ex Galeno.

Onagræ meminit Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit.* Onagron, *aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta uinoſum quiddam redolet: ſed & uini maximè facultatis eſt.*

Nomina.

Quæ ὀνάγρα *Græcè,* Onagra *item, ſiue* Oenagra *Latinè dicitur.*

Κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIIII.

CIRSIVM, caulis eſt tener, duorum cubitorum, triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia: anguli ſpinoſi, per interualla molles: folia bugloſſo ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligatam, dolores uaricum ſedare Andreas ſcripſit.

Cirſij conſideratio.

CREDIDERE *recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe* Cirſium, *quàm uulgare* Bugloſſum. *Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda uidetur: quòd* Bugloſſo *caulis triangulus non inſit, ſed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd deniq;* Bugloſſo *flores non euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine.* Plantam, *quam proculdubio* Cirſium *referre putamus, nuper* Piſis *ad me miſit clariſſimus medicus* Lucas Ghinus, *cuius etiam hîc figuram damus. Naſcitur, ut ipſe ſcribit, in uliginoſis locis. Ea, meo quidem iudicio,* Cirſio *maximè adſtipulari deprehenditur.* Cirſij *nuſquam, quod legerim, meminerunt in ſimplicium cenſu* Galenus, *&* Paulus.

Nomina.

Id æquè κίρσιον *Græca uoce, atque Latina* Cirſium *appellatur.*

ASTER ATTICVS.

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

ASTER Atticus cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteúmve, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ ſedi, ac inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

Aſteris Attici conſid.

Aster Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſciuit, quòd in Atheñienſi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion uerò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali inſtar emicant, per ambitum diuiſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Planta eſt hodie non paucis cognita. Naſcitur in aſperis, incultis, & conuallibus. Hanc Serapio (ut libro tertio in eryngij mentione prodidimus) cum Eringio confudiſſe deprehenditur, florum ſimilitudine falſus, qui in utraq; planta ſtellæ figuram præ ſe ferunt. Cæterùm non eſt prætereundum, quòd nonnulli Dioſcoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm ſuprà ſint reddita. quæ quoniam à doctiſsimis uiris Dioſcoridi accreuiſſe comperta ſunt; ideo nos quoq; ea, utpote adiectitia omiſimus. Quòd autem adſcititia ſint, teſtimonio eſſe poſſunt Galenus, Oribaſius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nuſquam leguntur, etſi reliqua, ut ſolent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum hiſtoria & uiribus ſcripto, nonnulla habentur capite de Aſtere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem eſſe uideantur, huc adiecta ſunt: ſic enim uerba illa ſonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam ſtirpis ignorant, inane ſimulacrum ſe uidere putant. Reperitur à paſtoribus pecudum. Aſtera Atticum à Virgilio quoque celebratum fuiſſe exiſtimo lib. IIII. Georgicorum, ubi Amellum, quem florem ita ab agricolis uocari ait, herbamq; eius deſcripſit. Id quod ſuis luculentiſsimis carminibus apertè teſtatum reliquit, dum ita cecinit.

Serapionis erratum.

Amellus Virgilij.

Eſt etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecêre agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanque uno ingentem tollit de ceſpite ſyluam.
Aureus ipſe, ſed in folijs, quæ plurima circùm
Funduntur, uiolæ ſublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Aſper in ore ſapor: tonſis in uallibus illum
Paſtores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Aſteris Attici uires ex Gal.

Aſteris Attici recens herba (ut Crateuas tradit) cum axungiæ ſenio tuſa rabioſi canis morſibus utiliter imponitur. Turgentia guttura diſcutit, & incenſa ſerpentes fugat. Huius meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Aſter Atticus, alij bubonium uocant, non ob id tantùm quòd illitum, ſed etiã quòd ſuſpenſum bubonas ſanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet uerò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò ut miſtæ ſit facultatis, uti roſa: uerùm id non adſtringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica ſtella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus uulgò uocatam, cùm & ipſa uiribus non uulgaribus ſit prædita, eam minimè ſilentio diſsimulandam duximus.

STELLARIA.

Stellariæ hiſtoria, & uires.

Eſt igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam uocant, planta, quæ ut plurimùm in montibus prouenit, præſertim in pratis, folijs maluæ ferme ſimilibus, durioribus tamen, & criſpioribus, angulis octo diſtinctis, prominentioribus, & per ambitum ſerratis, adeò ut latius aperta ſtellæ formam referant. Caulis ei tenuis, ſemicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum ſummo flores emicant ſubpallidi, tenues, ſtellarum effigie. Radice nititur, quæ craſsitudine digitum æquat, et longitudine palmum excedit. Erumpit hæc Maio menſe, Iunio uerò floret. Efficax eſt pota ſanandis non ſolùm internis uiſcerum uulneribus, ſed & ſinuoſis ulceribus: quinetiam extrinſeca uulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, mirisq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici ſucceſſu uulnerarijs potionibus admiſceant. Aridæ pulùis in ſui ipſius decocto, aut cum aqua eius ſtillatitia ſumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex uino, aut iure cochlearis menſura, quindecim aut uiginti diebus, mulieribus, quibus adempta ſit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ iniectum ſemen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in uuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè ſiſtit: adeò ut eius quoq; diutina iniectione corruptæ ab incorruptis uix dignoſci poſsint, reſtrictis mirùm in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præſtatur, ſi in eius decocto inſideant. Quin & laxas procidenteſq; mulierum mammas contrahit, et duras ſolidaſq; efficit, ſi lintea in eius decocto, aut ſtillatitia aqua intincta mammis ſæpius imponantur, diutiusq; importentur, præſertim hypociſtide, equiſeto, ſtypteria, ſiccisq; roſis admiſtis. Planta, quæ Græcis ἀστὴρ ἀττικὸς Latinis item Aſter atticus nominatur: Arabibus, Aſtaraticõ: Italis, Aſter attico: Germanis, Sternkraut: Gallis, Aſpergoutte mineur.

Nomina.

Ἰσόπυρον. ISOPYRVM. CAP. CXVI.

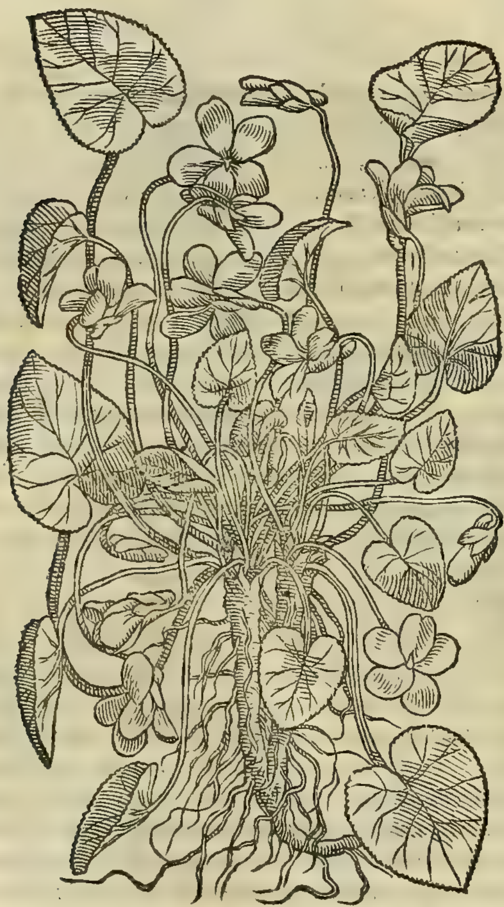
ISOPYRON aliqui phasiolon ob similitudinem vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia, plena seminis, melanthij gustum imitantis. Contra tussim, & cætera pectoris vitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus vtile.

HACTENVS, ut ingenue fatear, mihi non contigit uerum Isopyrum inuenire, neq; ab aliquo compertum uidere. non tamen negauerim, quin illud nascatur in Italia. Quare si hac nostra ætate nobis non sese offeret, id posteris inquirendum relinquemus, qui fortasse diligentius in hæc studia incumbent, ut earum rerum, quæ nos latent, aliquando exactam cognitionem assequantur. Nomina. *Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Isopyrum uocant.*

Ἴον πορφυροῦν. VIOLA PVRPVREA. CAP. CXVII.

VIOLA purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò dissimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo flosculus suauissimè olens, purpureus. opacis, & asperis nascitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per se, & ex polenta illinuntur aptissimè stomacho æstuanti, & oculorum inflammationibus, sedique procidenti.

VIOLA PVRPVREA.

IACEA.

Violæ purpureæ consideratio. *SVNT in Violarum genere non modò purpureæ, sed etiam candidæ, frigidis & uliginosis locis nascentes, prorsus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioscorides. Hæ numerosæ proueniunt in Ananiensi agro supra Tridentum, ubi mense Aprili adeò copiosè florent, ut si longè prospiciantur, oculos fallant, & extensa lintea uideantur. Alij præterea flores per æstatem Maio, & Iunio mensibus uisuntur supernè purpurei, in medio candidi, inferius uerò lutei, forma purpureas uiolas referentes, aspectu gratißimo, cùm tamen nullo & ipsi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia insunt rotunda, per ambitum serrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem desciscunt. Constat hæc caulibus triangularibus, quadantenus striatis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula supereminent, è quorum concauo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent. Vocant hanc nonnulli* Iacea. *IACEAM. Verùm an hæc illa sit Iacea, quam ad intestinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nondum satis compertum habeo. Quanquam non desunt, qui affirment, hanc esse* de

de qua modò sermo est, eamq; symphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam sunt, qui eandem ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscurè opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis uitia delere. Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia soluentia, unde hæc decerpsimus. Violæ temperatum, conueniensq; sunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorum soluitur. Præferuntur quæ primo uere florent, solis ardorem, qui uim resoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen siccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam inest humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior est uis. Quapropter siccata humiditate, quæ in superficie continetur, gustu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius sub humido delitescebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minusq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ superflua recentibus inest, aluum emolliendo ciet: uerùm arefactæ, deiectoriæ sunt facultatis, non quòd emolliant, sed quòd dissoluant. Violæ in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & soluunt. Earum succus, & syrupus ex eo factus uentrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd ualentius ardentissimis conferant febribus. Fit ex uiolis oleum, ijs in eo diutius maceratis: cæteris tamen præstat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiusq; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: somnum conciliant: pectoris, & asperæ arteriæ scabritiem leniunt: medenturq; anginis, & columellæ uitijs: præcipuo autem auxilio sunt pectoris, & lateris inflammationibus: sitimq; arcent. At quæ siccæ sunt, iecoris obstructiones reserant, inflammationes discutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de uiolis Mesues. Parant hac ætate è uiolarum recentium diluto, quo pluries uiolæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex rosis rosaceum, quo deijciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, uel quinas exhibentes. Violarum uires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori uentriculi æstuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abunde palàm est non nouisse Galenum, sicuti & cæteros ueteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas esse. Viola nigra, & Viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν uocatur: Arabibus, Seneffigi, Sonofrig, siue Benefesegi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Germanis, Mertzen uiolen: Hispanis, Violeta: Gallis, Violetes, Violes de martz, & Caresme.

Violarum uires ex Mesue.

Syrupus uiolaceus.

Violarum uires ex Gal.

Nomina.

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

CACALIA, quæ leontice uocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ similem. nascitur in montibus. Radix in uino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritijs arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

CACALIA, *Plinio libro XXV. cap. XI. authore, uocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se pluries uidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ diligentissimus inquisitor, folio tussilaginis, maiore tamen, auersa parte candidiore, minusq; per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius uiri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter uersatus sit, atq; inter Italos in ea maximè præstet. Cacaliam cancanon uocauit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata uino, sicut tragacantha, & lincta arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter ut glycyrrhiza. Κακαλία ita Græcè, ut etiam Cacalia Latinè dicitur.*

Cacaliæ consideratio.

Cacaliæ uires ex Galeno.

Nomina.

Βούνιον. BVNIVM. CAP. CXIX.

BVNION caulem edit quadrangulum, procerum, digiti crassitudine: in quo ramuli minutis folijs, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, secundas euocat: lieni, uesicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm sicci, expressiq; succi caulibus, folijs, radicibusque, usus inualuit ex aqua mulsa.

Ψευδοβούνιον. PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

PSEVDOBVNION palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosque napi ferens, acri gustu. Tormina, atque stranguriam, laterumque dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum sale, & uino tepentes, strumas discutiunt.

BVNIVM,

Bunii consideratio.

B V N I V M, *quod nostri Napum syluestrem uocant, Plinius uidetur posteritatis memoriæ prodidisse lib.* X X. *cap.* I I I I. *ubi de napis ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion uocant, purgationibus fœminarum, & uesicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulsa, uel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq; in aqua calida è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non lini semen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum syluestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci uocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum uideri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioscorides testatur, uidetur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur.*

Bunii uires ex Galeno.

Vtriusque uires sanè paucis tradidit Galenus lib. V I. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est.*

Nomina.

Quod Græci βούνιον, *Latini similiter Bunium uocant: Itali, Nauone saluatico. Quod uerò illi* ψευδοβούνιον, *hi Pseudobunium, & Bunio falso.*

Χαμαίκισσος. CHAMAECISSVS. CAP. CXXI.

C H A M A E C I S S O S folio est hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis senísve, dodrantalibus, foliosis: flore uiolæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenísve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consider.

C R E D I D I T *Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ celebris, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea uulgaris notitiæ planta, quam, ut superius libro tertio in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum uulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem uulgaris hedera terrestris folio constat rotundo, quadantenus serrato: caulibus, uel potius funiculis uitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus uerò Dioscoridi folijs est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisue, dodrantalibus, foliosisq;. Adde quòd Chamæcissi flores uiolæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hedera florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus utique rationibus ducor, ut putem, hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus lib.* X X I I I I. *cap.* X V.) *spicata est tritici modo: & cùm floret, existimari potest alba uiola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hìc repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare.*

Chamæcissi uires ex Gal.

De uiribus Chamæcissi breuiter disseruit Galenus libro V I I I. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Chamæcissi flos, cùm sit admodum amarus, iecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant.*

Nomina.

Hæc planta ut Græcis χαμαίκισσος, *ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.*

Χαμαιλεύκη. CHAMAELEVCE. CAP. CXXII.

C H A M A E L E V C E lumborum doloribus propitia est. herba uirens, incuruis folijs, surculísque: flore rosaceo.

Chameleuces consid.

S A N E' *quàm paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides. quare difficillimè quidem decerni potest, quænam in uniuerso plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hìc silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (ut Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes aiunt) in quibus non* χαμαιλεύκη, *sed* χαμαιπεύκη *legitur. Alteram quidem lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium libro* X X I I I I. *cap.* X V. *ubi eam Farranum siue Farfugium uocari tradit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, huius capitis initio mendum subesse. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, ut qui unius tantùm literæ mutatione* χαμαιλεύκη *pro* χαμαιπεύκη *scripserint. Porrò Plinius chamæpeucen folijs laricis similem reddidit. mihi tamen ea uidetur potius piceæ folijs assimilanda, si in composito plantæ nomine uolumus rectè posterioris uocis significatum spectare: nam picea* πεύκη, *larix uerò* λάριξ *item Græcè dicitur.*

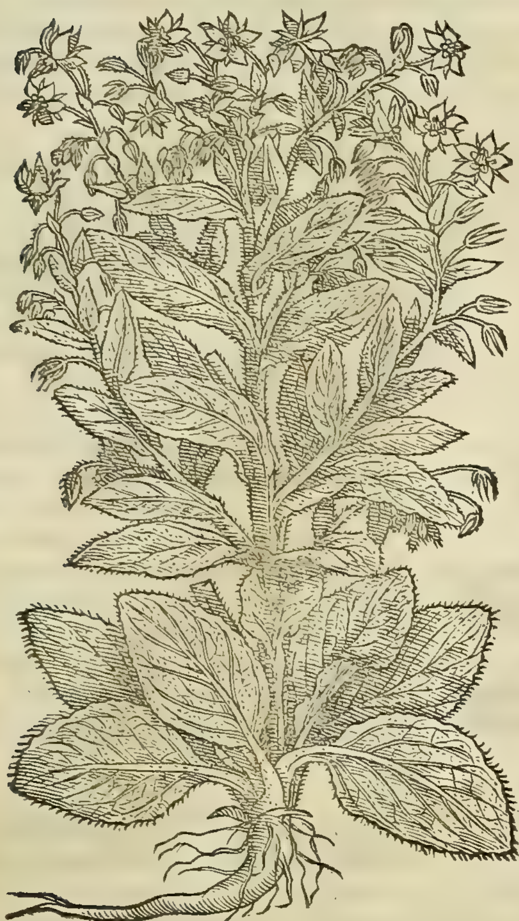
Chameleuces uires ex Gal.

Chamæleuce, ut author est Galenus lib. V I I I. *simplicium medicamentorum, calidæ est facultatis tertio quodammodo ordine, siccæ primo.*

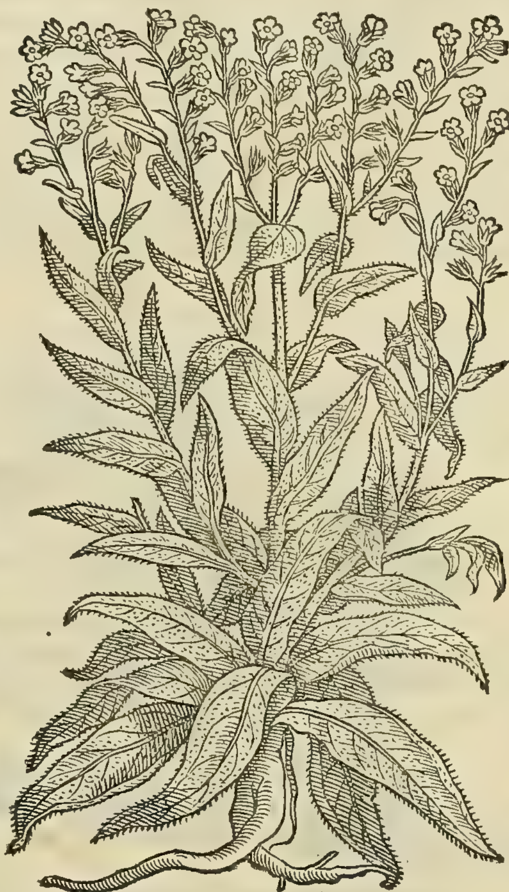
Nomina.

Ea Græcè χαμαιλεύκη, *Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce uocatur.*

BVGLOSSVM, BORRAGO.

BVGLOSSVM VVLGARE.

Βούγλωσσον. BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA, CAP. CXXIII.

BVGLOSSVM nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam, potamque contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in uino decoquitur. Herbam abscessibus utilem esse uolunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, asperum, bubulas imitans linguas. Quod in uinum deiectum, animi uoluptates auget.

QVI *diligenter* Buglossi *historiam expendunt, omnes herbam* Borraginem *uulgò uocatam, in hortis, alijsq; locis nascentem, potius legitimum esse* Buglossum *censent, quàm illam, quæ* Buglossa *uulgò nominatur, cuius in officinis communis est usus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere. siquidem* Borrago *dicta folijs est in uniuersum uerbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit* Dioscorides. *Adde præterea, quòd folia* Borraginis *in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ* Buglossi *nomen sibi falsò uendicauit, folia habet longa, echio similia, non usqueadeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq; humi depressa, quæ potius è toto ferme cespite sursum aspiciunt, nec aliqua ex parte uerbascum, aut symphytum alterum repræsentant.* Non *ob id tamen negare auserim, quin uulgare* Buglossum *in campestribus nascens, iisdem cum* Borragine *polleat uiribus: quandoquidem eadem utriusque asperitas, idemq; sapor gustui manifestum præbent eiusdem facultatis indicium. Atq; facie non multùm dissidere ea inuenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex* Hispanijs *allatum: hoc enim etsi uerbascum adeò adamussim non repræsentet, quemadmodum* Borrago*; foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè* Borraginem, *& uulgarem* Buglossam *& specie, & forma inter se differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & si non easdem utrisque, simillimas tamen inesse. Cæterum non desunt, qui his rationibus neglectis asserant uulgare* Buglossum Echij *omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij uerò sunt, qui idem* Buglossum Cirsium *existimant. Verùm nos aliud à uulgari* Buglosso *& echium, & cirsium esse censemus, ut abunde suis locis docuimus.* Buglossi consideratio.

Quòd insuper Borrago *facilè sit legitimum* Buglossum, Auicennæ *testimonio comprobari potest, qui libro* 11. *sui canonis ita scribit. Lingua bouis est herba lata, habens folia sicut almaru, & ad tactum aspera, & rami eius asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autem, ut illa administretur, quæ est in* Corasceni, *crassa habens folia, super quorum* Buglossi descriptio Auicennæ.

 faciem

faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter nostram Borraginem expreßit Auicenna, ut nemo non intelligat, hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Auicenna, quòd suo quoque tempore non deessent, qui ueri Buglosi loco aliam quandam substituerent plantam, ut apertè eius uerba declarant, dum subdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur medici, plurimum eius est genus almaru, & non est lingua bouis, & neque confert, ut iuuamentum illius est. hactenus Auicenna. His omnibus illud denique accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inscribitur, inuenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor, clarißimè ostendunt, Borraginem esse uerum ac legitimum Buglossum.

Buglosi uires ex Gal. *De cuius uiribus differens Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquit. Buglossum humidæ calidæq; temperici est. Itaque uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & ijs, qui ob faucium asperitatem tußiunt, coctum in melicrato conuenit.*

Nomina. *Herba, quæ Græcis* βούγλωσσον, *Latinis item Buglossum & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Lisen althaur, seu Lesan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretsch: Hispanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache.*

CYNOGLOSSVM.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM. CAP. CXXIIII.

CYNOGLOSSON folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginosa: caule vacat, & humi sternitur. prouenit in sabuletis. Folia cum suillo adipe ueteri, medentur morsibus canum, alopecijs, & ambustis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex uino potum.

Cynoglosi consider. LEGITIMVM *Cynoglossum, quod, Dioscoride teste, neque caulem, neque flores, neque semen gignit, pluries non modò uidimus; sed etiam legimus Romæ post Adriani molem in sabulosis quibusdam locis enatum. Hoc à uulgari Cynoglosso, quo paßim officinæ utuntur, perquàm longè distat: quippe quod in radiantis solis morem folia fert, suppinguia, tenui lanugine albicantia, humi strata, & caule perpetuò uiduum est. Illa uerò planta, quæ Cynoglosi usum omnibus præstat, plurimos emittit caules, cubito sæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores insunt purpurei, echio similes: è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, nō sine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu uestibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynoglosi Plinius libro* XXV. *cap.* VIII. *his uerbis. Iungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratißima. Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicē potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuum esse puto, quòd neutrum Cynoglosi genus à Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglosso respondet. Siquidem primū Plinio caules uel thyrsos edit adeò flexiles, ut ij topiarijs operibus maximè conueniāt. Dioscoridi uerò plāta est sine caule, quæ humi sternitur: ut hinc apertißimè constet, hanc operi topiario, ut aliquid conuestiat uel contexat, prorsus ineptā esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus, alopecijs, & ambustis: quinetiā aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. Id quod de Buglosso intelligitur, ut superiori capite testatur Dioscorides.*

Plinii lapsus. *Hinc itaque palàm fieri arbitror, Buglossi historiam, & uires cum Cynoglosso turpiter confudisse Pliniū. Cuius certè lapsum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiā probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quòd autem secundo loco à Plinio describitur, lappas minutas*

CYNOGLOSSVM VVLG.

nutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm uulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, ut omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsium uiros alioqui doctißimos: quippe qui crediderint, uulgarem Cynoglossam esse Lycopsin, ut etiam suprà suo loco monuimus. neq; enim hos animaduertisse uideo de hac cum alio Cynoglosso scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi lib. XXVII. cap. XI. Cynoglossi in libris de simplicium medic. facultatibus nusquam reperio meminisse Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynoglossum & Lingua canina uocatur: Italis, Cinoglossa.

Ruel.&Fuch. error.

Nomina.

φύτευμα. PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHYTEVMA folia habet struthij, minora: copiosum semen, perforatum: radicem paruam, tenuem, per summa terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli scriptum reliquerunt.

CVM *sit usus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hìc de eo referre superuacuum habeo: præsertim quòd nulli rei herbariæ studioso id hodie compertum esse sciam. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta est. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipsa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ charißimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare poßit. Huius, tanquam superuacuæ, & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nusquam, quod legerim, inter simplicia meminerunt. φύτευμα ut Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur.*

Nomina.

Λεοντοπόδιον. LEONTOPODIVM. CAP. CXXVI.

LEONTOPODION duûm digitorum herbula est, folia ferens angusta, longitudine ternûm, quaternúmve digitorum hirsuta, quæ iuxta radicem lanosiore flocco canescunt: capitula in summo caule quasi perforata: flores nigri: semen vsqueadeò spissa lanugine inuolutum est, ut sæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appensam ad amatoria prodesse, & tubercula discutere.

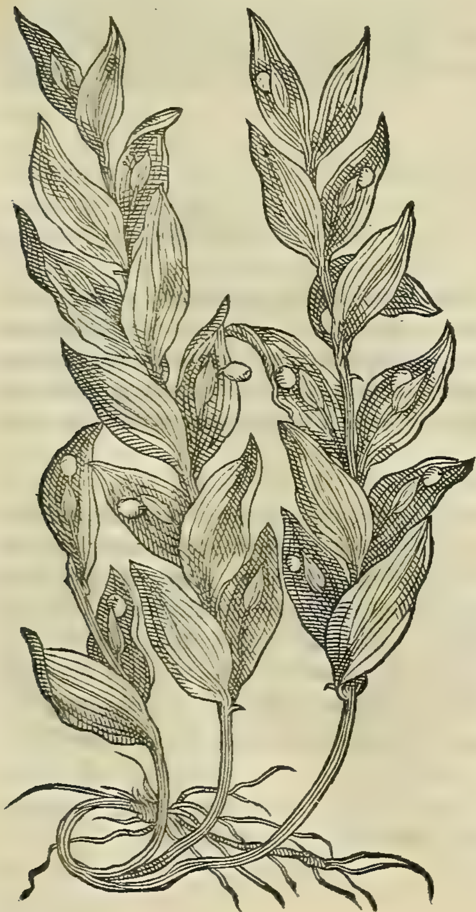
VERVM *Leontopodium hactenus non solùm mihi incompertum est; sed alijs quoque ignotum esse arbitror: nullum enim inueni, qui ipsum hodie ostenderet. Neque propterea hoc multùm curare debent medici, cùm & eo adalligato ad amatoria tantùm usa fuerit antiquitas. Cæterùm hìc non est audiendus Brunfelsius, qui Stellariam herbam uulgò uocatam in suo onomastico Leõtopodium esse scribit. Qua in re nõ minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus.*

Brunfelsij erratum.

Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, ut Latini quoque Leontopodium.

Nomina.

HIPPOGLOSSVM.

Ἱππόγλωσσον. HIPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII.

HIPPOGLOSSON, frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam, & in summo ceu linguas è folijs exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit. malagmatis radix, succusq; admiscetur.

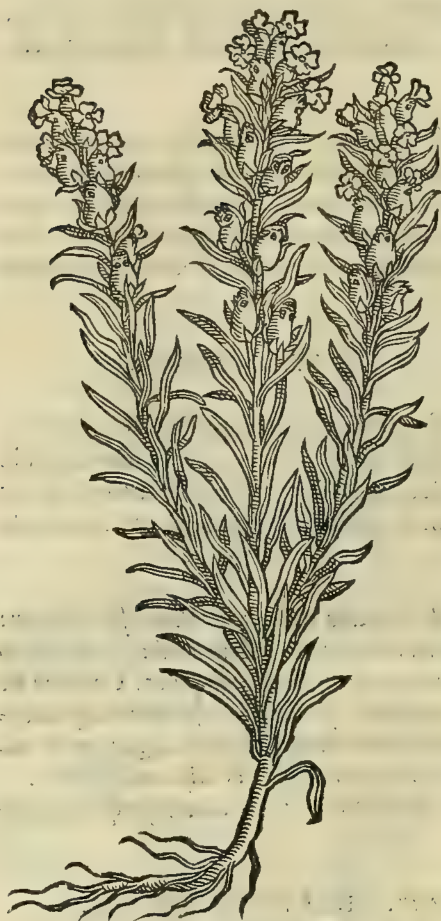
HIPPOGLOSSVM, *quòd in folijs ueluti prominentes linguas proferat, Bislinguam uocat Hetruria, alij uerò Bonifaciam. Nascitur hæc frequentißima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibusdam syluosis montibus non longè à Goritiensi comitatu, quà iter est in Hydriam ad argenti uiui fodinas. Veruntamen non est hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà suo loco disseremus, ut in suo insigni de plantarum historia commentario existimat Fuchsius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, sed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appensum profert. Hippoglossum recentiores longè pluribus commendant uiribus, quàm fecerint antiqui scriptores. nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, ut strangulatu uuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis mensura, ex uino, uel iure haustus, præsentaneo remedio opem ferat.*

Hippoglossi consideratio.

Hippoglossi uires.

ferat. Est & ad puerorum enterocelas præstantißimum medicamentum, si diutius diluculò hauriatur puluis idem sesquidrachmæ pondere ex maioris symphyti decocto. Verùm id sumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulsare percipiant, ut intestina foras prolabi uelle uideantur: quare subcingulis, fascijs, & fibulis reprimentibus, roborantibusq; primis diebus uti opus est. Nomina. *Quæ planta Græcis* ἱππόγλωσσον, *Latinis similiter* Hippoglossum *appellatur:* Italis, *Bislingua, &* Bonifacia: Germanis, Zepfflir *kraut:* Hispanis, Lengoa de cauallo: Gallis, Lingua pagana.

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINVM. CAP. CXXVIII.

ANTIRRHINON, alij anarrhinon, uocant herbã caule, & folijs anagallidi similem: florem albæ uiolæ, purpureo, minore tamen, ideoque syluestris anagallis nominata est: semine uituli narium simili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, uenustiores fieri, nec ullo medicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

Antirrhini cõsideratio. VARIAT *admodum Antirrhini apud ueteres historia. Siquidem Dioscorides Antirrhinum herbam folijs, & caule anagallidi similem reddidit. Theophrastus uerò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamen Antirrhinum illud, quod ego sæpe tum uidi, tum etiam legi, semine uitulinum caput referente, unde Galenus hoc & Bucranion appellari prodidit, folijs est longiusculis, & angustis, lino, aut osyridi similibus: floribus lychnidi coronariæ æmulis, purpureis, & uisui gratis. Huic sanè adstipulari uidetur Plinius libro* XXV. *cap.* X. *ubi Antirrhinon, fortasse rectius quàm alij, depinxit lino simile, & semine uituli narium. Vnde facilè suspicor, Dioscoridis & Theophrasti exemplaria hoc in loco deprauata esse, atque in aliqua parte uitium latere.* Antirrhini uires ex Gal. *Antirrhini meminit Galenus lib.* VI. *simpl. medicamentorũ, ubi de eius uiribus ita scribit. Antirinum, aut anarinum semen habet uituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito.* Nomina. *Hoc ut Græci* ἀντίῤῥινον, *ita etiam Latini Antirrhinum uocant:* Itali, *Antirrhino:* Germani, *Orant, Sterck kraut, seu Streick kraut:* Hispani, *Cabezza de ternera:* Galli, *Moron uiolet.*

Κατανάγκη. CATANANCE. CAP. CXXIX.

EX EO genere una, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula sena, septenáve, in quibus erui semen inest. Arescens in terram flectitur, & se contrahit ad speciem unguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine: folijs quoq; oliuæ colore, & figura, mollibus, diuisis, humi inclinatis: semen ut cicer, minutum, in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Vtranque narrant in amatoria expeti. Thessalicæ mulieres his uti traduntur.

Catanances consider. NEVTRVM *equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neq; aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus uenereis tantùm conueniant, & amatorijs nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit usus: præsertim cùm hac ætate homines in uenerem admodum procliues sint, atque etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abest, ut etiam huiuscemodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia ijs indicari debuissent.* Ruellij error. *Cæterùm existimat Ruellius in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum uulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij craßitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, uelut altera Catanance.*

Nomina. *Nomen eius Græcum* κατανάγκη, *Latinum item Catanance.*

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

TRIPOLION in marinis naſcitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in ſicco: folio glaſti craſsiore: palmeo caule, in mucrone diuiſo. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, ſero punicei conſpiciuntur. Radice alba, odorata, calidi guſtus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

Tripolij conſideratio. *TRIPOLIVM Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit uulgò uocatum Dioſcoridis eſſe Tripolium, præſertim quòd ipſum & album, & deiectoriæ facultatis eſſe deprehenderent. Veruntamen rem aliter ſe habere illud argumento eſt, quòd communis uſus Turpetum nullo commendetur odore, nec guſtui acredinem relinquat, ſed tantùm ſalſedinis, & aſperitatis quidpiam. Ex quibus ſanè notis aſſerere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neq; aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo diſſeruit Auicenna, quem etiam Dioſcoridis Tripolium intellexiſſe reor. Cæterùm ab his longè differre uidetur TVRBIT, quod à Meſue deſcribitur, noſtrati Turpeto omnibus prorſus notis reſpondens.* **Turpeti conſideratio.** *Ait enim Turbit radicem eſſe herbæ folia ferulæ minora ferentis, triplicíq; notari differentia, nempe alba, ſubcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in noſtri uſus Turpeto diligenter intuentibus facilè ſeſe offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos eſſe tantùm ex ipſius plantæ natura; ſed quòd ob uetuſtatem, & aduentitij aëris humorem radices hæ corrumpantur, & nigreſcant, illosq; ſibi aſciſcant colores. Cuius rei in cauſa etiam eſſe poteſt maris, per quod conuehitur, exorta procella, undis triremes ſuperantibus, quibus madefactæ radices facilè ſitum, uel nigredinem contrahunt. Præterea cùm aſſerat Actuarius, nil aliud eſſe album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Meſuem erraſſe exiſtimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem eſſe, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem alypum, ſiue alypia, ut in ſequentibus docebit Dioſcorides, folijs tenuibus proſilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abunde liquet, Turpetum tam Meſui, quàm Actuario alypiæ eſſe radicem. Eſt & aliud Turpetum, quod potius pſeudoturpetum dixerim, craſſius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam unum è thapſiæ, alterum è pityuſæ radicibus concinnant impoſtores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaq; ab re ſcripſit Actuarius, nigrum Turpetum radicem eſſe pityuſæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Meſuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipſius Turpetum nil aliud eſſe exiſtimem, ut paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem.* **Braſauoli erratum.** *Quanquam putat Braſauolus, nulla tamen, quod equidem ſciam, ratione uel authoritate nixus, apud Meſuem Turpetum omnino tithymali myrſinitis radicem eſſe. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui neſciunt, rei herbariæ peritos conſulant.*

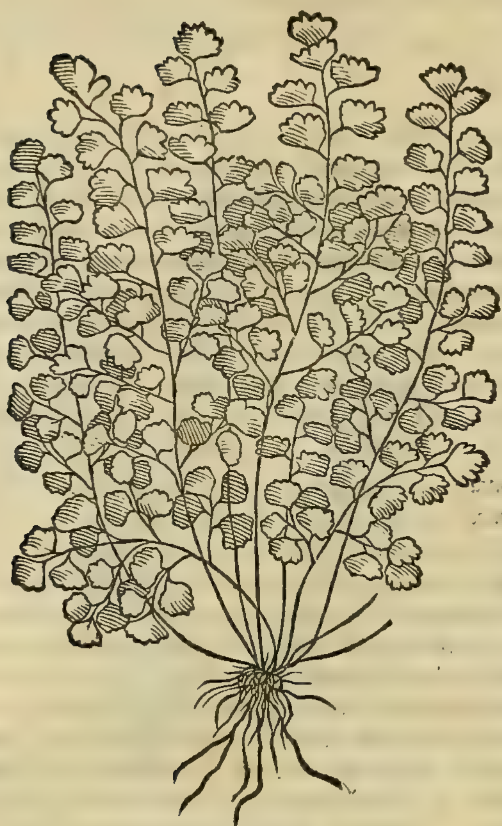
Fuch. opinio reiecta. *Fuchſius porrò libro de compoſitione medicamentorum Turpetum, de quo Meſues egit, è Thapſiæ radicibus exemptum exiſtimat. Sed ipſius quoq; ſententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda uidetur: nam è ueteribus nullum hactenus reperi, qui Thapſiam lacteo ſucco turgere ſcribat: cùm tamen Meſui Turpetũ à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præſtat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, reſinoſum, minimè carioſum. Deijcit hoc pituitam, craſſos lentosq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exuſtis humoribus prouenientibus ſunt obnoxij. Prodeſt diuturnis febribus, & in uniuerſum ubi pituita redundet. uerùm qui ſumunt cauere debent à piſcium eſu, & auſtrali flatu.* **Plinij lapſus.** *Sed iam ad Tripolium noſtra redeat oratio. Reperio hac in hiſtoria non parum hallucinatum eſſe Plinium libro XXI. cap. VII. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut aſſerere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioſcorides, tum antiquorum reliqui.* **Tripolij uires ex Gal.** *Tripolij quàm breuiſsimè meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ita ſcribens. Tripolij radix guſtanti acris eſt, & facultate calida in tertio exceſſu.*

Nomina. *Quod Græci τριπόλιον, Latini quoq; Tripolium dicunt: Itali, Tripolio.*

Ἀδίαντον. ADIANTVM. CAP. CXXXI.

DIANTON, polytrichon, puſilla gerit folia, ſimilia coriandri, in ſummo inciſuris diuiſa: cauliculi, quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice ſuperuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodeſt ſpirandi difficultati, ſuſpirioſis, lieni, & felle ſuffuſis, & urinæ difficili: calculos frangit, aluum ſiſtit, ſerpentium morſibus auxilio eſt: contra ſtomachi fluxiones in uino bibitur: ſecundas ciet, & menſtrua: ſanguinis reiectiones inhibet. Contra ſerpentium morſus cruda herba illinitur, alopecias denſat, ſtrumas diſcutit: furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & ſuſino, aut hyſſopo, uinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & uino infuſum, idẽ præſtat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Vmbroſis, & paluſtribus, circa parietum aſpergines, & fontium ſpecus enaſcitur.

ADIANTVM.

TRICHOMANES.

Τριχομανὲς. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

TRICHOMANES nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed exilius: folijs lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinque digestis, aduersis in se, in ramulis tenuibus, acerbis, fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adianton præstare posse constat.

Adianti, & Trichomanis consideratio.

ADIANTVM *officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophrastus aßignauit libro* VII. *cap.* XIII. *de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum utilia, oleo trita.* Nascuntur maximè locis humidis. hæc Theophrastus. *Cui subscribit* Plinius, *licet confusè satis, libro* XXII. *cap.* XXI. *dum sic inquit. Aliud Adianto miraculum, æstate uiret, bruma non marcescit, aquas respuit: perfusum, mersúmue, sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, unde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq́;. Id quod maius est* Polytrichon, *aliud* Trichomanes *uocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: omnia autē contrarijs pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla. Vmbrosas petras, parietumq́; aspergines, ac fontiū maximè specus sequitur, & saxa manantia. quod miremur, cùm aquas non sentiat. ita* Plinius. *In quibus nimirum uerbis manifestè deprehenditur ipse* Plinius, Trichomanes, *quod & Filiculam appellamus, in secundi Adianti locū retulisse. quippe qui perperàm fortassè acceperit* Theophrasti *sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam* Theophrastus *ubi de utroq; Adianti genere disseruisset, eodem loco citato statim de* Trichomane *hæc uerba subiunxit. Trichomanes uel ad distillationes urinæ unicè facit, ut aliqui existimant. Caulē hæc adianto nigro similem gerit: folia admodum parua, densa, aduersa, inter sese condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hactenus* Theophrastus. *Ex quibus liquidò apparet,* Theophrasto Trichomanes, *quod Fidicula à* Theodoro *uertitur, nullū Adianti genus esse, sed per se suiq; generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto similem, clarißimè ostendit, candidum Adiātum cum* Trichomane *nullā habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantū nigrum, quòd caule filiculam referat, nobis legitimum esse, id sanè intelligens, quòd* Capillū Veneris *paßim nominant. Candidum uerò eam plantam esse aliquando putaui, quæ unà cum* Trichomane *in petris, parietū, ac fontium asperginibus, specubus, & humentibus locis nascitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auersa parte habentibus: caule uiridi, gracili, flexiliq́;: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur,*

Plinij lapsus.

letur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioſcoridis eſſe opinor, ut etiam ſuperius in ſua mentione monuimus. Cæterùm Fuchſius medicus clariſsimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioſcoridis depinxit in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Verùm quòd hæc folio conſtet rutæ, illa uerò epithymi, capillorumq; modo tenui, cur planè eius ſententiam comprobem, non habeo. Adianti, & Trichomanis uires ex Gal. *Adianti meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate ſymmetrum eſt, uerùm deſiccat, & extenuat, & diſcutit. Etenim alopecias capillis ueſtit, & ſtrumas & abſceſſus digerit, lapidesq; frangit epotum. Viſcoſorum, craſſorumq; è pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium ſiſtit: non tamen ullam manifeſtam caliditatem affert, ſicut nec frigiditatem. Verùm poſuerit ipſum quiſpiam ſecundum hanc oppoſitionem & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit libro VIII. eorundem ſimplicium medicamentorum, ubi ſubſcribens Dioſcoridi, hæc tantùm retulit. Trichomanes eadem præſtat, quæ adiantum. hactenus Galenus.* Adianti uires ex Meſue. *Porrò Adiantum, ut Meſues inter ſua ſimplicia refert, aluum ſubducit, bilem, & pituitam deijcit, craſſaq; excrementa, quæ diu interioribus inhæſere. Pectus, & pulmonem detergit, ſanguinem clarificat, bonum facit habitum, animam dilatat, & iecur & uentriculum purgat, præſertim ſi obſtructione laborent: tametſi ad eorum infarctus potètius ſit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino ſero. Sed ſi addatur ſaccharum, lateris inflammationes ſanat, & urinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi ineſt. At adſtringente ui, qua etiámnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem ſanguinem ſiſtit, uentriculum roborat, & capillorum defluuium uſqueadeò emendat, ut non modò eos cohibeat, ſed & renaſci faciat, præſertim emplaſtri modo impoſitum, myrtino oleo, ladano, & auſtero uino additis. Idem præſtat et combuſti cinis: quinetiam eius ex uino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia poteſt, & ægilopas curat. Ipſius diluti libra epota commodiſsimè aluus ſubducitur.*

Nomina. *Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Arabibus, Berſcegnaſcen, ſeu Berſauſan, & Chulbare albir: Italis & alijs uulgò, Capel uenere: Germanis, Frauuenhar: Hiſpanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil uenere. Quæ uerò τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & officinis Politricho: Germanis, Steinbrech: Hiſpanis, Politrico: Gallis, Polytricen.*

ξάνθιον. XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XANTHIVM naſcitur læto, & pingui ſolo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloſo, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, inſecta, naſturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & ut platani pilula, ſpinoſum, qui contactu ueſtibus adhæreſcit. Is antè collectus quàm perfectè ſicceſcat, tunditur, & fictili uaſe reconditur. Flauos autem facit capillos, ſi acetabuli inſtar tepida aqua madeſcat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita aſſeruant. Semen aptiſsimè tumoribus imponitur.

Xanthii conſideratio. *XANTHIVM, quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus uulgariſsimum eſt: quandoquidem publicis ubiq; ſemitis, & exiccatis ſcrobibus, lacubusq; naſcatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorſus reclamante, quæ Xanthio à Dioſcoride tribuuntur. nam præterquàm quòd caulem gerit anguloſum, ac pinguem, folia, quæ ei ſubalbida ſunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum ſerrata, naſturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui matureſcens, cùm tangitur, ueſtibus pertinaciter adhæret.* Xanthii uires ex Galeno. *Paucis admodum huius herbæ uires deſcripſit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Xanthium uocatur etiam phasganium. Fructus diſcutiendi uim obtinet.* Nomina. *Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoq; Xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlersleiſz, & Spitz kletten: Hiſpanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grapellas.*

Αἰγίλωψ.

Αἰγίλωψ. AEGILOPS, SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIIII.

AEGILOPS herbula folia tritici habens, sed molliora, in summo capite semina bina ternáve rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias discutit. Succus farinæ admistus siccatur, & eorundem gratia reponitur.

Aegylopis cõsideratio.

NASCITVR *frequens Aegilops inter segetes, sed frequentißima inter hordeum, & zeam, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternáue rubra semina dependent, oblonga: é quibus aristæ prodeunt longæ, capillorum modo tenues. Hanc non modò uidimus in Ananiensi agro, & ubiq; feré locorũ; sed etiam sæpißimé legimus. Eam rura Ananiensia uulgò Squalam appellant. Proinde errant ij, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem esse contendunt. quandoquidem etsi primo statim intuitu Aegilops auenæ faciem referre uideatur; diligenter tamen singulas eius notas expendenti, facilé & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in stipulæ cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locustarum effigiem repræsentantibus. At Aegilops tenuißimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ feré modo dependentibus: é quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita se res habeat, manifestum præbet indicium ipse Dioscorides: utpote qui de auena libro secundo inter cerealia abunde scripserit, neq; bis seorsumq; eiusdem plantæ historiam tractare soleat: superuacaneum enim fuisset idem repetere, & inordinatum eidem inconsultò addere. Huc accedit, quòd si notæ, quæ utriq; plantæ à Dioscoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubié alteram ab altera tum facie, tum uiribus, longé differre comperietur. Nanq; Dioscorides Auenam, quam Βρῶμον, non αἰγίλωπα uocauit, depinxit stipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locustis bipedibus, in quibus semen concluditur. Aegilopa uerò in summo capite semina bina, aut terna rubra habentem, aristis capillaceis. Porrò cùm libro secundo de uiribus Auenæ dissereret, inquit. Huius semen non secus atq; hordeum, utile est ad cataplasmata. Pulte eius aluus sistitur. prodest tußientibus in sorbitione succus. Verùm hîc de uiribus Aegilopis scribens, herbam eius ad sinuosos oculorum abscessus, quos Græci ægilopas uocant, & ad duritias discutiendas commendauit: succumq; farinæ admistum ad idem ualere prodidit. Quæ sané omnia, ni fallor, apertißimé demonstrant, ægilopem auenæ quàm maximé repugnare.* Aegilopem ex hordei uitio fieri, sicut lolium ex tritico nimia uligine, testis est Galenus libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus, ubi ita scribit. In tritico quidem, frequens lolium sæpe inuenitur: in hordeis uerò reperitur, sed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, uel incrementum ipsis non recté successerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando seminauit, omnibus diuersi generis seminibus, quæ ipsis erant admista, diligenter selectis, quò certò cognosceret, num ex ipsorum mutatione lolium & ægilops nascerentur, an propriam hæc quoq; semina naturam haberent. Cùm autem forté unà cum puris seminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, sed magnam ægilopis uim enatam conspiceret, in alijs quoque seminibus itidem experiri est aggressus. hactenus Galenus. Cæterùm ipse quoq; testari possum, me sæpenumero in Anania ualle audiuisse agricolas conqueri, quòd hordeum degenerasset in Squalam: sic enim ipsi Aegilopem uocant. Aegilopis uires retulit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Aegilops digerendi uim poßidet, id quod ex gustu patet: leuiter enim est acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas sanat. hæc Galenus. Cuius etiam testimonio satis planum fieri potest, Auenam, & Aegilopem inter se dißidere, quòd de ijs seorsum egerit, & singulis diuersas uires reddiderit. Quæ Græcé αἰγίλωψ, Latiné etiam Aegilops dicitur: Arabicé, Dausir, Dalifit, Dosana, Dauser, siue Dußer: Italicé, Egilopa.

Error quorundam. — Aegylopis ex hordeo generatio. — Aegylopis uires ex Gal. — Nomina.

Βρῶμος. BROMVS. CAP. CXXXV.

BROMVS herba ægilopi similis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rursus incoquitur, dum liquidi mellis crassitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & naribus inditum, contra graueolentiam ulcerum efficax est. Aliqui tritam aloën addunt, & eo modo utuntur. Cum siccis rosis cocta in uino, grauem oris halitum emendat.

TAMETSI *non deſunt* Dioſcoridis *ſtudioſi, atq; etiam interpretes, qui putant,* Bromum *huic loco illegitimè accreuiſſe, quòd de ea quoq; libro ſecundo idem* Dioſcorides *tractauerit, aliudq; non ſit* Bromos, *quàm* Auena; *nos tamen longè aliter ſentimus. Mea ſiquidem ſententia eſt, eritq; donec melior ab alijs proferatur, quòd* Dioſcorides, *ubi ſecundo libro* Bromum *inter ſegetes, legumina, & alia frugum genera, quæ ſatione proueniunt, deſcripſit, de ſatiua* Bromo *tantùm intellexerit: hîc uerò, ubi de his, quæ ſponte naſcuntur, diſſerit, nobis ſylueſtrem* Bromum *reddat. Hæc uulgaris notitiæ eſt, domeſticæ auenæ in omnibus perſimilis, granis tamen maioribus nigrioribus, hirſutioribusq;. Bromi huius mentionem feciſſe opinor* Plinium *libro* XXII. *cap.* XXV. *dum ſic inquit. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ. naſcitur inter uitia ſegetis auenæ Græcæ genere, & folio, & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locuſtas habet. Semen utile ad cataplaſmata, atq; hordeum, & ſimilia.* Βρῶμος *ita Græcè, ut Latinè* Bromus *&* Auena *ſylueſtis nominatur:* Italicè, Vena *ſaluatica.*

Bromi conſideratio. — Nom.

Γλαύξ. GLAVX. CAP. CXXXVI.

GLAVX cytiſo, aut lenticulæ folijs ſimilis, quæ ſupernè uirent, auerſaque candidiora ſpectantur: ramuli à terra exiliunt quini ſeníve, tenues ab radice, dodrantem alti: flores uiolæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. naſcitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, ſale, & oleo in ſorbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

QVANQVAM *ſcribit* Dioſcorides *iuxta mare naſci* Glaucem; *eam tamen ipſe hactenus nuſquam reperi, neque ab aliquo compertam audiui. Niſi* Ruellio *adſtipulari uelimus, qui eam herbam* Glaucem *putat eſſe, quæ fruticat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem utrinq; digeſtis, ciceris modo, ſubter cæſijs, ſupernè uiridibus: flore purpureo, paruo, ſiliqua terete, non in aduncum ut fœni græci corniculata. Hæc, etſi* Ruellio *teſte nullum apud Gallos inuenerit, nomen à quibuſdam* GALEGA *ab alijs* Ruta capraria, *in* Hetruria *uerò uulgò appellatur Lauaneſe, ſiue ut quidam alij Lauamani, quòd prope riuos aquarum naſcatur, ubi manus lauantes ruſtici, hac planta ſaponis uice ſibi ſordidum lutum abſtergunt. Verùm cùm uideamus huiuſce plantæ flores, & caules, qui ſe quandoq; ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræſentare, cogimur dicere* Ruellium *hac in re hallucinatū deprehendi: præſertim quòd Glaux,* Dioſcoride *et* Plinio *authoribus, inuenitur iuxta mare. Galega uerò in uliginoſis locis, in ſcrobium aggeribus, in montibus, & deniq; paßim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores aßignant uires non uulgares contra peſtilentiam, & uenenoſorum animalium morſus. in quorum remedium herba per ſe eſtur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem uſum eius ſuccum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à* Dioſcoride *commendatur, non equidem auſim aſſerere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his uiribus præſtare teſtetur. Glaucis meminit* Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus diſſerens in hunc modum. Glaux herba, & ipſa lactis generandi uim obtinere uidetur. Quod ſi ita ſit, calida quodammodo, humidáq; fuerit temperamento. Ea æquè Grecis* γλαύξ, *atq; Latinis* Glaux *appellatur.*

Glaucis conſideratio. — Ruellii opin. exploſa. — Glaucis uires ex Galeno. — Nomina.

GALEGA.

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

POLYGALA palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, guſtu adſtricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

POLYGALA *mihi planè incomperta eſt. neq; id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à* Dioſcoride, *tum etiam à* Plinio, *ut admodum difficile ſit decernere, quæ nobis hodie ſeſe offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere poßit.* Hæc Græcè πολύγαλον, *Polygalum quoque &* Polygala *Latinè dicitur.*

Nomina.

ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

Osyris frutex eſt niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, ſenáve, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubeſcentia. Decoctum eius potũ, iuuat arquatos.

Oſyridis conſideratio.

Osyris, *quòd folijs, & caule lini faciem repræſentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamen omiſit Dioſcorides, numeroſi à medio uſque ad ſummum uiſuntur, ſylueſtris cumini ſecundi generis modo, uerùm in hoc purpurei ſunt, in illa ſublutei. Sunt tamen qui uelint, Oſyrim eam eſſe plantam, quam uulgò nos appellamus Bel uedere, quòd bellè, denſiſsimeq; fruticet, uireatq; per æſtatem, non ſolùm in hortis, & uiridarijs ſata; ſed etiam in fictilibus ornandi feneſtras gratia. Qui uerò ita exiſtimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò creſcat folijs lino ſimilibus, ſed quòd etiam nunc ſeratur à multis ad ſcopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum uolunt in ſimplicium cenſu, ubi uerbum κορήματα (ita enim legendum eſt, non autem κακορήματα, ut malè habent codices) non ſolùm medicamenta, quæ faciem uenuſtant; uerùm etiam ſcopas Græcis ſignificare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aëtio interpretatur. Quorum equidem ſententiam non prorſus improbandam cenſeo, quoniam palàm eſt, hanc plantam folijs linum referre, & ad ſcopas conficiendas aptiſsimam eſſe. tametſi Dioſcoridis placitis ea non admodum adſtipuletur, ſicuti nec alia uocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod uiderim, in rubrum mutentur, quòdq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, uel ſena. Oſyridis hiſtoriam tradidit etiam Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita ſcriptum reliquit. Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: ſemenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubeſcens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapſus deprehenditur ipſe Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ ſemen, quæ folijs reddidit Dioſcorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus eſt.*

Plinij lapſus.

Oſyridis uires ex Gal.

De uiribus Oſyridis Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum diſſeruit, ijs uerbis. Oſyridi, inquit, herbæ, ex qua κορήματα (ſiue ſcopas, ſiue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri ſolent, amara ineſt qualitas, & obſtructiones expediendi facultas. quare & in iecinore conſiſtentes obſtructiones adiuuat.

Nomina.

Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Oſyris dicitur: Germanis, Harn kraut: Italis pariter & Hiſpanis, Linaria.

Σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

Smilax aſpera, folia habet periclymeni: ſarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores ſcandit, ab imo ad ſumma perreptans, ſe conuoluens eis: fert racemos exiles, qui maturi rubeſcunt, guſtumque leniter mordent. Naſcitur in paluſtribus, & aſperis: radice dura, craſſaque. Folia, & acini, & antè, & pòſt epoti, uenenoſorum antidota ſunt. Tradunt, ſi infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla poſtmodum uenena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id eſt, ad ea medicamenta, quibus uenena arcentur.

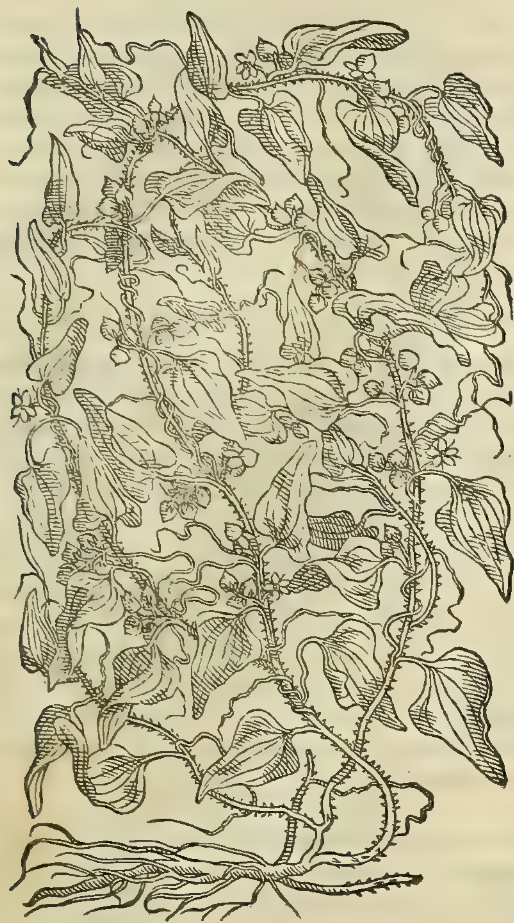
Σμίλαξ λεία. SMILAX LAEVIS. CAP. CXL.

Laevis Smilacis folia hederæ ſimilitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius ſarmenta ſupradictæ ſimilia, nullis horrent ſpinis: conuoluitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac ſmilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æſtus moleſtiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto, ternis ſingulorum obolis, varia & tumultuoſa in ſomnis obuerſari traduntur.

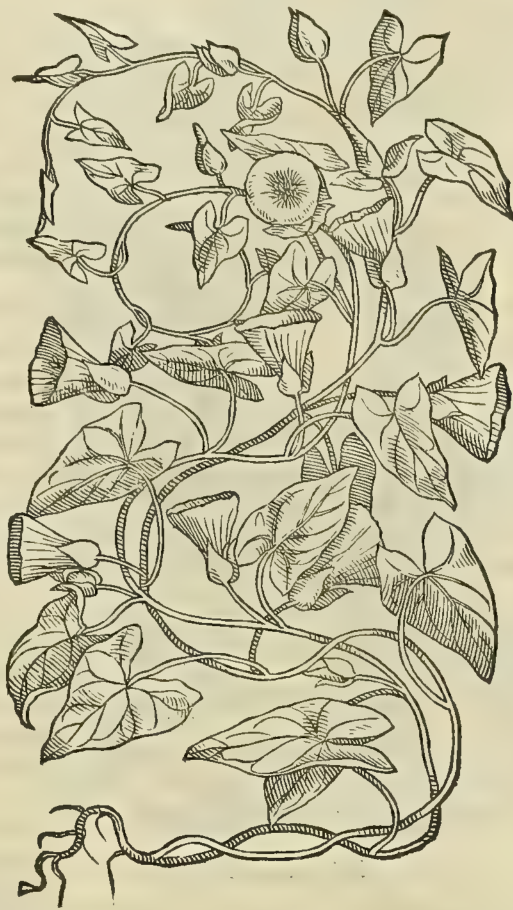
Smilacis aſperæ hiſtoria ex Theophr.

Smilax *aſpera Hetruſcis Hedera ſpinoſa, ſiue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentiſsimè perſecutus eſt Theophraſtus lib. III. capite ultimo de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Smilax, id eſt, hedera Cilicia, amplexicaulis ipſa quoque aſſurgit, frutex aculeatus, & uelut præhorridus: folium hederæ, paruum, ſine angulo,*

SMILAX ASPERA.

SMILAX LAEVIS.

gulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet, & interualla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem uerò foliorum internodia consummantem: iulus ab eisdem pediculis atque folia, tenuis, seq; conuoluens dependet. Flos candidus, suauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus solano, atque melothro, & maximè uuæ labruscæ uocitatæ. Racemi pensiles ut hederæ sunt, uerùm ad labruscam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in uniuersum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium sepiunt, postremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: unde fit, ut extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de smilace aspera sententia. Quæ autem Smilax læuis appellatur, ubiq; ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria, ubi paßim frequentißima inuenitur. Incolæ eam uulgò uocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; conuoluit eis, proxima quæq; uincies: uerùm sarmentis, siue ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisq;, sed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus semen prodit atrum, lentibus maior, sed lupinorum figura. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod Lupulum appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentißimus sit usus, addaturq; ab ijs in quàm plurima medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, alijq; ueteres tam Græci, quàm Latini authores, posteritatis memoriæ prodiderunt. quanquam non desunt, qui uelint,, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonstratum libro XXI. cap. XV. atq; ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusq; pleræq; gentium utuntur in cibis. Lupuli uocati latius meminit Mesues inter sua deiectoriæ facultatis medicamenta, ubi hæc ad sensum habet. *Est & aliud Volubilis genus, quod LVPVLVS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimq; dependentes, colore subcinereo. Hic flauam bilem detrahit, sanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cum sacharo decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum est, quòd eo nostræ ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cùm tamen præstantißimum sit medicamentum. quandoquidem tum herba ipsa per se, tum etiam succus polentæ admistus, capitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & uentriculi æstus mitigat. Syrupus ex sacharo, & eius succo paratus, utilißimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis. hæc Mesues de Lupulo.* Cæterùm ad institutum

Smilacis lęuis historia.

Lupuli historia, et uires ex Mesue.

Smilacis utriusq; uires ex Galeno.

LVPVLVS.

tutum nostrum reuertamur. Smilacis utriusque uires tradidit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Milax (sic enim Smilacem uocat Galenus) aspera clauiculis plena est, ita ut uariè sursum deorsumq; arboribus circumuoluatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis utaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ similis est.*

Nomina.

Planta, quæ Græcis σμίλαξ τραχεῖα, Latinis Smilax aspera, & Hedera Cilissa uocatur: Italis, Hedera spinosa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpfe uuinden. Quæ uerò σμίλαξ λεία Græcè, Smilax læuis siue lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Hispanicè, Correguela mayor: Gallicè, Liset maior.

Μυρσίνη ἀγρία. RVSCVS. CAP. CXLI.

SYLVESTRIS myrtus, aliquibus oxymyrsine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum. baccæ per maturitatem rubescunt, rotundæ, à medio folio dependentes, osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, uitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia, & baccæ in uino potæ, vrinam cient: menses pellunt, uesicæ calculos frangunt, stillicidio urinæ medentur, dolores capitis sanant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascitur. Decoctum radicis in uino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum uice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed urinam mouent.

Rusci consideratio.

RVSCVS.

RVSCVM *officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruscum appellant. Nos uerò, quòd arcendis muribus is aptissimus sit, si salitis appensis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetrusca lingua dicimus. Germinat hic uere asparagi modo, turionibus tamen breuioribus, crassioribus, hirsutisq;: qui elixi manduntur ex oleo, sale, & aceto. Cæterùm, quòd non obscurè amarorem gustui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: sunt enim ciendæ urinæ, aperiendisq; obstructionibus perquàm idonei. Græcis, quòd folijs sit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrsine, hoc est, acuta myrtus appellatur.*

Nomina.

Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη uocatur: Latinis, Ruscus, & Myrtus syluestris: Arabibus, qui Cubebas cum rusco confundunt, Cubebe: Italis, Rusco et Pongi topi: Germanis, Bruosch: Hispanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Brusco.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRVS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

LAVRVS Alexandrina folio est rusci maiore, molliore, & candidiore: semine inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice syluestri myrto simili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in uino dulci, & stillicidio urinæ auxiliatur, sed sanguinē extrahit.

Lauri Alexandrinæ cōsideratio.

SI LAVRVM *Alexandrinam, & Hippoglossum unam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, ut quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin superuacuum erat, de ijsdem seorsum, diuersis atq; etiam proximis capitibus Dioscoridem disserere. uel nulla in earum notis, & uiribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diuersas retulit, diuersasq; utrisq; notas assignauit; idcirco has plantas inter se differre dicatur,*

LAVRVS ALEXANDRINA.

LAVRVS ALEX. ALTERA.

catur, neceſſe eſt. Nam etſi utriq; folia rusci reddiderit Dioſcorides; tamen Hippogloſſum ſtatuit aculeatam gerere comam, & in ſummo ceu linguas è folijs exeuntes: commendauitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impoſitam: & radicem, ſuccumq; malagmatis admiſceri ſcripſit. Verùm hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere ruſco ſimilia, ſed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram ſparſos: radicem ruſco ſimilem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui uires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ ſtillicidium, & ad ſanguinem extrahendum. His accedit, quòd (ut Dioſcorides teſtari uidetur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, ut hippogloſſum, & ruſcus. Ex his itaq; tum notis, tum uiribus, quæ in hiſce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abunde conſtare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippogloſſum unam & eandem eſſe plantam. Nos equidem hanc, cuius hic figuram damus, ueram ac legitimam Laurum Alexandrinam eſſe cenſemus, quæ (ut pictura pulchrè demonſtrat) non parum ab hippogloſſo differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipſa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, ſi huic fructum in medijs folijs innaſci concedamus. Lauri Alexandrinæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter eſt calida, & guſtantibus acris ſimul & ſubamara eſt: potaq; tum urinam, tum menſes prolicit. Planta Græcis δάφνη ἀλεξάνδρεια, Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandriæ: Italis, Lauro Aleſſandrino. Lauri Alexandrinæ uires ex Gal. Nomina.

Δαφνοειδές. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

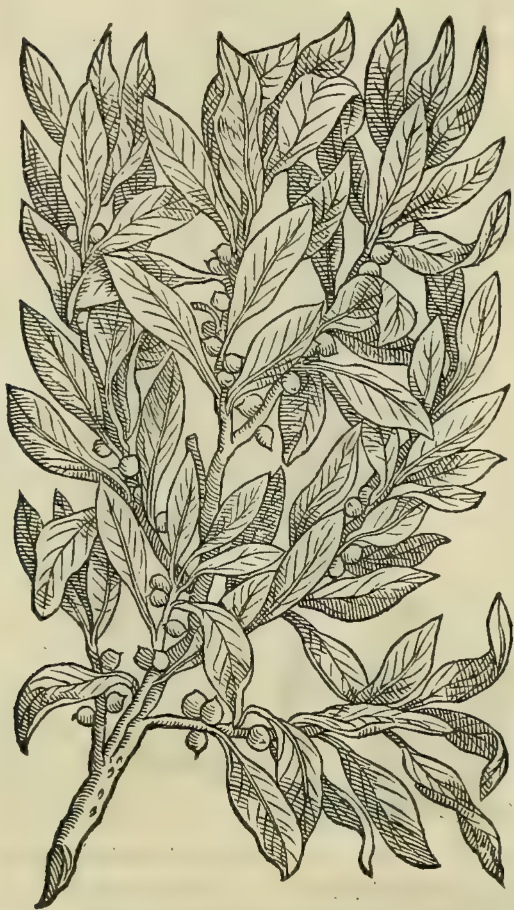
DAPHNOIDES cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obſequioſiſque, multis, à medio ſurſum verſus folioſis: cortex ſupra modum viſcoſus ramos veſtit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum guſtatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. naſcitur in montoſis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menſes ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: ſternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum reſoluunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

CHAMAEDAPHNE virgas emittit cubitales, ſingulari ramulo conſtantes, rectas, tenues, læues: folia lauri ſimilitudine, læuiora multò, ac viridiora: ſemen rotundum, rubens, annexum

folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & ſtomachi ardores mulcent: ad ſedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino ſuccus menſes, & vrinam ciet: idem facit peſſo appoſitus.

DAPHNOIDES.

CHAMAEDAPHNE.

Daphnoidis, & Chamædaphnes cõſid. DAPHNOIDES, *quam officinæ, & herbariorum uulgus* Laureolam *uocant, frutex eſt uulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in uallis* Ananiæ *montibus* Tridentino *agro, nullis prorſus reclamantibus notis. Cubitalibus enim aſſurgit uirgis, flexilibus, obſequioſisq́; folijs numeroſis, ſurſum ſpectantibus, lauro ſimilibus, gracilioribus* Multorum error. *tamen, ac mollioribus, acerrimo guſtu: quin & ramorum cortex admodum tenax eſt. Hinc itaq; fit, ut eos errare toto cælo deprehendantur, qui putãt* Mezereum Mauritanis *uocatum eſſe Daphnoidem. quandoquidem* Mezereon *Chamelæa eſt, de qua ſuo loco diſſeremus. Porrò Chamædaphne, quam* Laureolam *marem pleriq; cognominant, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: uerùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne ſingulari rectoq; caule conſtat, cui folia circumquaq; prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ inſtar diradientur: ſemine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quòd uocauerit* Plinius *Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui* Vincam peruincam *appellant, credidere quidam hanc Dioſcoridi eſſe Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: errorq́; omnibus euidentior fiet, quàm ut pluribus explodi poſtulet, ſi modò contemplentur, & conferantur notæ, quibus* Vincam peruincam *deſcripſit* Plinius *libro* XXI. *cap.* XI. *& quibus repræſentauit Chamædaphnen lib.* XXIIII. *cap.* XV. *Verùm* Plinio, *quòd clematidi folia ſint lauri, uideaturq́; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui* Laureolæ *fructum* Piper montanum *uocent, quanuis ruſticis* Ananienſibus *nil aliud ſit piper montanum, quàm Dioſcoridis granum Gnidium, ut infrà ſuo loco dicemus.* Daphnoidis, & Chamædaphnes uires. *Daphnoidis, & Chamædaphnes uno tantùm capite meminit* Galenus *libro* VI. *ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Chamædaphnes germina tenera edi quoq; aſſolent. Eſt autem perſimilis uiribus lauro* Alexandrinæ: *ſicut ſanè & quod Daphnoides nuncupant.* Nomina. *Planta, quæ Græcis* δαφνοειδὲς, *Latinis item* Daphnoides, & Laureola *nominatur: Arabibus,* Daphnides: *Italis,* Laureola. *Quæ uerò* χαμαιδάφνη *Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè,* Chamedaphnes: *Italicè,* Chamedaphne.

Ἑλλέβορος λευκός. VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

ELLEBORVM album, Latini veratrum album uocant, fert folia plantaginis, aut betæ ſylueſtris ſimilia, ſed breuiora, & nigriora, rubeſcentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus. naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſsibus colligendæ. Optimum

mum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum feruens, neque ſaliuam ſubinde ciens. huiuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obſita, celerius ſtrangulatus mouent.

Vomitione autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt. partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle, & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe ieiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac uictus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica eius potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim ueratrum offerunt, ijs præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi ualetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempeſtiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

VERATRVM ALBVM.

VERATRVM NIGRVM.

Ἑλλέβορος μέλας. VERATRVM NIGRVM CAP. CXLVI.

ELLEBORVM nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei uiridia, platani ſimilia, minora, folijs ſphondylij proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diuiſuris inciſa: caulis aſper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides uocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ ſimili confibratis, quarum eſt uſus. In collibus, aſperis, & ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex huiuſmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſsimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis ſit medulla, acre guſtu, feruensque: cuiuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat uentrem, detrahit bilem pituitasque, datum per ſe, aut cum ſcammonia, & tribus obolis ſiue drachma ſalis. decoquitur uel cum lente, & iuſculis, quæ purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melan-

cholicis, insanientibus, articularijs doloribus, & resolutis. Menses inditum trahit, partus necat: purgat fistulas impositum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibique in alterum, aut tertium diem esse finitur. Scabiem sanat illitum cum thure, aut cera, & pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiscetur: hydropicorum uentri utilissimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & uino, cataplasma. Consitum proximè radices uitium, uinum purgandi facultate donat. Huius resparsu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum stantes Apollinem, Aesculapiumque precantur, ac uitant aquilæ uolatus: aduolare enim non sine periculo tradunt. nanque si auis effossionem ellebori conspexerit, moriturum qui succidit, augurium est. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, fossuri allium præsumere, & uinum bibere consueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

Ellebori utriusq; consid.

ELLEBORVM, *quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quanuis inibi unum tantùm Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamen tria nobis comperta sunt genera, flore duntaxat inter se distincta. Vnum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscorides: alterum uerò candidos: tertium deniq; herbaceos. Hæc ut flore distinguuntur; ita etiam uiribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò uiribus imbecillia sunt, ut ferè nihil ad aluum deijciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manus. Huius radicum diluto ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etsi id improbent medici) præparata prius diutius materia decoctis, ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs nostris, quin ex unica assumptione, uel saltem altera, Deo iuuante, fuerint ad sanitatem restituti. Cæterùm albi quoq; ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis, magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quòd non alia ex causa euenisse putauerim, quàm quòd in Tridentino agro, alijsq; circùm finitimis locis, ea fortasse sit illius cœli temperies, ut non adeò perniciosis facultatibus scateat utrunq; elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus: tametsi non dubitauerim etiam utriusq; acerrimam uim reprimi, ac corrigi proprijs quibusdam additis medicamentis. Visuntur nigri uniuersa genera Martio, & Aprili mensibus uno & eodem loco florere in amplissima sylua, per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiscuntur, ubi & nos præstantissimum sæpius legimus. Purpurei radices nigriores, carnosioresq; cæteris habentur: cùm aliorum generum radices ut plurimùm subalbidæ spectentur: omnibus tamen in uniuersum eadem est foliorum facies.*

Herophili sententia dānata.

Herophilus antiquissimus medicus elleborum fortissimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire dicebat. Ideo errauisse antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili sententia nō placet nostræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi possit. Elleborus niger boues, equos, & sues necat; proinde id in pascuis cauent, quanuis album innoxiè depascantur. Nigri radices demorsis à serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in uulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quòd ita eiaculatum reuocent uenenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traiecta, uel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiámnum in hominibus fieri posse, quòd si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestauerint. Ellebori semen, Aristotele authore, coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur.

Opinio quorūdam reprobata.

Porrò non desunt è recentioribus, qui putent nigrum communis usus Elleborum, cui flores herbacei insunt, non elleborum, nec eius speciem esse, sed eam sanè plantam, quam Columella, & Plinius Consiliginem uocant, quamq; ad pecorum pulmonariam curandam, pestilentiamq; arcendam summis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumento freti, quòd scripserint ij, si in morbosi quadrupedis auricula cōsiliginis radix inseratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi uim eò confluere, & per illud foramen pestilens uirus elici. Siquidem cùm pastores huius ætatis obseruauerint, id totum (ut nos quoq; paulò antè diximus) præstari tantùm illius ellebori radicibus, exstimauerunt hoc ueratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, uel (ut Dioscorides inquit) in purpura albicantes, sed herbaceos, consiliginem esse. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrtus, & Hierocles idem præstare nigrum ueratrum affirmant. Quibus etiam subscribit Plinius lib. XXV. cap. V. his uerbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora excèpto. hæc Plinius. Ex quibus utiq; perspicuum fit, non modò consiliginis, sed etiam nigri ueratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exempli gratia, sabinam esse calamintham, uel contrà, quòd utraq; remoratos menses eliciant. quasi natura adeò fuerit auara, ut unicuiq; morborum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, uno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet author, quod ego inuenerim, qui Consiliginis historiam describat, neq; una quidē nota eius faciem repræsentet, non uideo, quomodo rectè ij asserere possint, ueratrum nostri usus esse consiliginem. Sciant itaq; uelim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideo Consiliginem esse contendunt, quòd pestilentibus pecorum morbis præsens remedium sit, si eius radix auriculis, & alijs corporis partibus inseratur, id successu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idem fiat, citiusq; expurgari uirus illud pestilens, quòd huic uires insint ualentiores. Horum quidem opinionem ut planè sequitur Fuchsius uir doctissimus in libro de compositione medicamentorū, quem postremò auctum edidit; ita etiam idem, meo iudicio, in manifesto illorum errore uersatur. Cæterùm hîc non est

est silentio dissimulanda inepta satis, & uana, meo quidem iudicio, de nigro ueratro opinio Vgonis Solerij, uiri alioqui doctissimi, ut eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aëtij libros edidit. Is enim in prædictis scholijs censet, Elleborum nostri usus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni, uel cynoctoni aconiti species: quod uerò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius uerbis, quæ modò referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri ueratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm ut pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum uelluntur, capitis dolorem ob uaporum halitum concitari, ut ipse millies sum expertus, id quod in nigri ueratri euulsione testatur Dioscorides. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum ueratrum satis aptè posse reduci. quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis. hæc Solerius. Quibus uerbis eum in me egisse, licet non apertè, meamq; oppugnasse sententiam ex hoc planè conijcio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri ueratri genera, florum tantùm colore distantia. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius sanè hac in re argumenta me facilè diluere posse spero, utpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à ueritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (ut Solerius asserit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac consibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis; sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonsoribus, manifestum sit, nigri ueratri communis usus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, ut credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percepisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, ut qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc nostro elleboro, dum effoditur, nullus ob uaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non possit, nulla hæc est ratio apud me. Neq; enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodiētibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligone uulnerentur radices, & uentus aduersa parte spiret. Id quod fortasse in Anticyra, Helicone, Parnaso, & Aetolia ualentius præstat. quandoquidem, Dioscoridis testimonio, ijs in locis acre gustu, feruensq;, & omnium probatissimum gignitur climatis illius ratione. quod in Gallia fortasse, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni, uel lycoctoni sint species (ut Solerius sibi perperàm, mea quidem sententia, persuasit) mihi planè absurdius uidetur, quàm ut ab aliquo approbari possit, & debeat. Ea siquidem aconitorum genera iam omnibus clarissimè innotuerunt, suntq; caule filicis simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut squillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro ueratro communis usus nūquam quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum est, nigrum communis usus ueratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes sanare morbos: fistulas callo induratas tribus diebus impositum emollire, & purgare: in aurem demissum auditus grauitatē auferre: scabiem, uitiliginem, lepras, & impetigines illitum emēdare: & carnem in ulceribus excrescentem absumere. Quibus tamen uiribus non Aconitum cynoctonon, sed Elleborum præditum esse, in confesso est. Ex his itaq; omnibus abunde perspicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorsus explodendā esse: etsi idem in alijs quoq; non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur. Vgonis Solerij opinio explosa.

CONSILIGO.

Sed iam nos quoque de CONSILIGINE *nostram proferamus sententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex scriptoribus tam ueteribus, quàm recentioribus inuenerim (ut suprà dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atq; adeò hinc fit, ut non ausim ego asserere plantam illam, quam hic depingi curauimus, esse ueram ac legitimam Consiliginem. neq; enim est, cuius auctoritate fretus possim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut seminibus comprobare. Verùm quoniā huiusce plantæ radices per auriculam perforatam insertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, facilè adducor, ut fermè suspicer eam esse ueram Columellæ & Plinij Consiliginem. Hanc uerò plantam Hieronymus Tragus,* Consiliginis consider.

cuius sæpe testimonium adfert & probat Gesnerus, putat esse legitimum Veratrum nigrum. Sed is ut in hac euidentius errat, quàm ut mediocriter etiam in re herbaria uersatis ostendi debeat; ita in multis alijs plantis, quorum numerum referre longum esset, à peritis herbarum facilè cognoscitur uanum atq; leue iudicium habuisse. Plantam, cuius hîc imaginem exhibuimus, coniectura quadam ducti eam Consiliginem esse, describamus. Hæc ad duûm palmorum longitudinem assurgit. cauliculos emittit tenues ac molles. folia habet longiuscula, tenuia, quadantenus abrotoni. flores profert buphthalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris similia. radicibus nititur nigris, nigrum ueratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohemia, præsertim in agro Pragensi. Ea utuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: priuatim magno successu ad pecorum morbos.

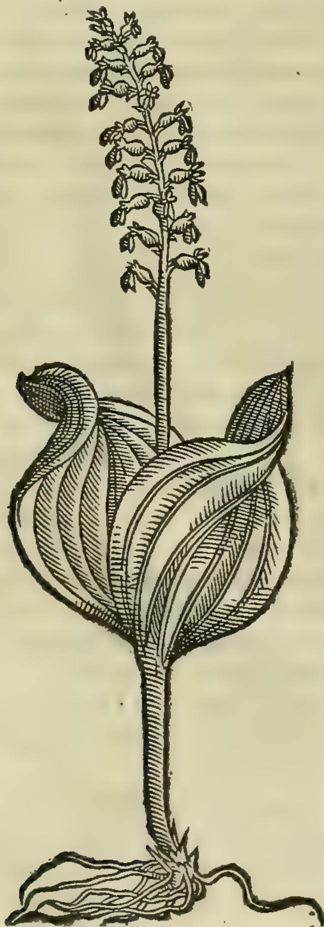
Ellebori utriusque uires.

Reliquum autem est, ut de utriusq; Ellebori uiribus iam aliquid dicamus. Album, ut Mesues in suo de medicamentis deiectorijs censu prodidit, mortiferum est, quòd facilè homines suffocare possit: idcirco omnino reijciendum esse præcipit. Nigri tamen usum probat, sed in ualidissimis tantùm corporibus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non audeant; sed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure usqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego testari possum, me sexcentis ferme hominibus nigri ellebori dilutũ exhibuisse nullo prorsus incommodo: atq; etiam eiusdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuisse medicos, qui, facto subinde periculo, effectum consecuti sunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debẽtur elleboro. Præstat quod, euulsis statim radicibus, interna repurgatur matrice, siccaturq; in umbra. Harum puluis diluto longè fortior est: ob id enim non datur nisi robustis, & ubi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita scriptum reliquit Actuarius in libro de compositione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq; è toto trahens corpore deorsum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoq; insanientibus: altera caluariæ parte, & subter caput diutinè cruciatis commodissimum: præsertim uisceribus, utero, & uesicæ deiectorium medicamen postulantibus. Maxima autem eius uis est peculiariter educere, quicquid sanguini commistum, eum corrumpit. Ideo ueterascentibus arquatis morbis utile: & quibus in superficie summatim asperitudines emerserunt, uelut lepris, impetiginibus, & horum similibus: elephantia quoq; laborantibus accommodatum est. Datur scrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minúsue. Fit è siccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: postea cortice detracto, & in umbra siccato, proiectaq; tenui, quæ in ipsa subest, medulla. Exhibetur autem ex passo, & aceto mulso: uerùm suauitatis gratia, quædam ex odoratis seminibus inserenda. Si uerò efficaciorẽ alui deiectionem moliri sit in animo, scammonij pauxillum adijcito. hactenus Actuarius.

Ellebori vtriusq; uires ex Galeno.

Ellebori utriusq; uires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Elleborus uterq; tum albus, tum niger extergentis simul & excalfacientis est facultatis. Quamobrẽ ad alphos, impetigines, scabies, leprasq; accommodi sunt. Quinetiam niger, si in fistulam callo induratam demissus fuerit, duobus tribúsue diebus callũ detrahit. Dentibus prodest cũ aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium. Porrò niger gustu calidior est, cãdidus subamarus. Hactenus de utroq; Elleboro Galenus.

OPHRIS.

Ophris descriptio, & uires.

Cæterùm quædã plãta reperitur à recentioribus OPHRIS *appellata, quæ folijs maximè album ueratrum repræsentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibusdam oblongis in uniuersum refertus: è quibus flores exeunt cãdidi, exiguis linguis similes. Radice nititur gracili, non sine multis appendicibus, odore præstanti. Præfertur uniuersa planta ad denigrandos capillos, fracturas sanandas, et uulnera glutinanda.*

Nomina.

Illa planta, quæ Græcis ἐλλέϐορος λευκὸς, *Latinis Elleborus albus, et Veratrũ albũ appellatur: Arabibus, Cherbachem, seu Charbech abaid: Italis, Elleboro bianco: Germanis, Vueis niesz uurtz: Hispanis, Verde gãbre blanquo, et yerua de balleste: Gallis, Viraire, Verarum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa uerò, quæ* ἐλλέβορος μέλας *Græcè, Elleborus niger, & Veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem, seu Charbech asued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè, Christ uurtz: Hispanicè, Verde gambre negro, & Elleboro: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir.*

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNVM. CAP. CXLVII.

SESAMOIDES magnum in Anticyra elleborum uocant, quoniam albo ueratro in purgationibus misceatur. Simile est senecioni, aut rutæ: longo folio: flore cãdido: radice gracili, ignaua: semen gustu amaro, cætera sesamæ simile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bilis, pituitæque deiectionem, quantum tribus digitis capitur, addito ueratri albi sesquiobolo, ex aqua mulsa.

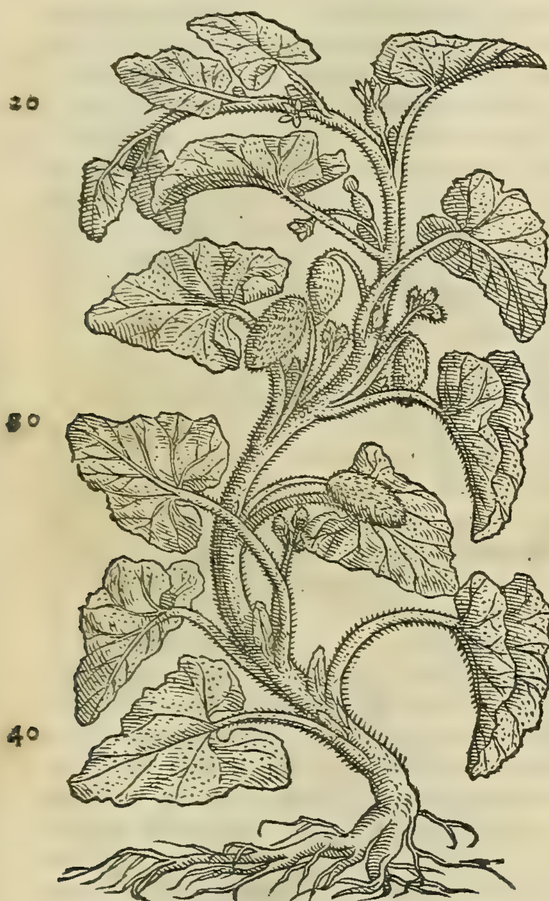
Σησα-

Σησαμοειδὲς μικρόν. SESAMOIDES PARVVM. CAP. CXLVIII.

SESAMOIDI paruo cauliculi ſunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirſutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: ſemen ſeſamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitasque ſemen ex aqua mulſa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula diſcutit. Naſcitur in aſperis.

NON eſt, quòd in rebus incompertis longiorem moram nos ducere oporteat. quandoquidem hactenus non ſolùm ipſe non reperi in Italia maius, aut minus Seſamoidis genus, etſi in eorum inquiſitione multum laboris ac ſtudij impenderim; ſed neque etiam ullum inuenire contigit, qui unum, uel alterum legitimè oſtenderet. Quare has plantas deinceps perquirendi curam ijs relinquemus, qui nauigationibus Anticyram petunt. Illud Græci σησαμοειδὲς μέγα, Latini Seſamoides magnũ nominant. Hoc uerò Græci σησαμοειδὲς μικρόν: Latini, Seſamoides paruũ. Nomina.

Σίκυς ἄγριος. CVCVMER SYLVESTRIS. CAP. CXLIX.

CVCVMIS ſylueſtris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſsimilem: folia, atque ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, ueterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & uitiligines abſterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; deijciunt, præſertim in hydropicis: deiectiones autem citra ſtomachi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in uini præſertim Lybici hemina conteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abunde deprimi cernatur. E' fructu huiuſce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium uocatur, ad Elaterium. hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruantur nocte una. poſtride impoſito ſupra craterem rariore cribro, utriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum uerſus aciem habente, finduntur, atq; per cribrum humor in ſubiectum uas exprimitur: ſimulque carnoſum, quod hæſit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abijciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur: dumq; ſteterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc uerò identidem fieri ſolet, donec exiſtens aqua liqueſcat: qua ſtillatim exhauſta, ſedimentum mortario ſuſcipitur, & conterendo cogitur in paſtillos. Sunt qui ad hauriendam protinus ſucci abundantiam, cribratos cineres humi inſpargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum ſua humiditate diffundunt, ſiccatumque in pila, ut dictum eſt, conterunt. Aliqui pro dulci acqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouiſsima lotione mulſam aquam reſpergunt. Elaterium optimum eſſe conſtat, læue, non ponderoſum, cum candore leniter humectum, guſtu amariſsimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen ſcabrumque, ſi turbidum ſpectetur, atque erui cineriſque plenum ſit, graue & uitioſum eſſe ſolet. Nec deſunt, qui cucumis ſucco amylum immiſceant, vt candorem ipſum, & læuitatem imitentur. A' bimatu ad decennium deiectionibus utile eſt. Integer modus obolus eſt, minimus ſemiobolus, pueris chalci duo, ſiquidem copioſius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utrâuis parte extrahit. optima ſuſpirioſis eſt purgatio. quòd ſi in animo ſit deiectionem moliri, adiecto ſalis duplo, & ſtibij quod colorare ſufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, poſtea cyathus unus aquæ tepidæ ſorbeatur. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elaterium, ſubiectas linguæ partes penitiſsimè penna oblinito. quòd ſi quiſquam difficilius euomat, oleo, aut

unguento

unguento irino resoluito: somnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè uacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo restitunntur. Quòd si uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, posca, poma, & quæ stomachum densando corroborant, offerenda sunt. Ciet elaterium menses, & partus enecat, in pesso subditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus insusum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficacissimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felle taurino.

Cucumeris syluestris cõsideratio.

SYLVESTRIS Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præsertim agro nostro Senensi in oppidorum plateis, & secus mœnia, & semitas. Ex eius fructibus succum exprimunt officinæ, atq; Elaterium uocatum parant. De quo differens Theophrastus lib. IX. cap. XIIII. de historia plantarum, ita scribit. Sed omnium medicamentorum diuturnissimum Elaterium est, optimumq; quod uetustissimum. Itaque medicus quidam, uir haud insolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, uirtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo seruari tempore possit, humoris copia est: quamobrem uel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur uis peculiaris isti tribuitur. hactenus Theophrastus. A quo maximè dissentire uidetur Dioscorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decenniũ deiectionibus utile esse. Theophrastus uerò, idem ducentis annis mirabili uirtute seruatum esse. Quin et in eo discordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in se continere Elaterium, ut usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter uerò probatissimum illud esse Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Theophrasto subscribit Plinius lib. XX. cap. I. ubi sic inquit. Elaterium usq; ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentum est, si admotum prius quàm extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. hæc Plinius Theophrastum secutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioscoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum esse. Quippe præter Theophrasti, & Plinij sententiam, cùm omne humidum, quod pingue non sit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium est, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multùm exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: nanq; flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum est.

Elaterij uires ex Mesue.

Elaterij uires descripsit Mesues inter sua deijcientia medicamenta, ubi in hunc sensum inquit. Cucumis syluestris, siue asininus abradit, & uasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia possunt, si addatur aut bdelliũ aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulsa cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterij uis, addito fossitij salis momento, aut odorato puluere, quem officinæ species elephanginas uocant: ijs enim admistum felicius quoq; operatur. Purgat, ut quidam ferunt, scammonij modo. At re uera magis pituitam deijcit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præsertim cùm deiectioni parata promptaq; sese offert. Mirificè præter hæc sanguinis serum expurgat, ab ijs potissimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi solent; quamobrem articulorum dolore uexatis opem non modicam præstat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat sincipiti, & loco dolenti illita, si tamen prius eius decocto foueatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos resoluit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis ipsius succus aqua intercute laborantibus præstantissimum est medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem ualet & radicis decoctum. Prodest præterea arquatis, & iecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, uúlnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Eiusdem succus fabacea farina admistus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem uitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum est, ne plusquàm par sit hauriatur; quòd reseratis uasorum osculis sanguinem eliciat.

Cucumeris syluestris uires ex Gal.

Cucumeris agrestis uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus, quem uocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elaterium itaq; menses ciet, & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, ueluti nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leuiter calidum, ut ex secundo sit ordine excalfacientium. Porrò tale protinus quoq; digerendi uim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo uetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam usu dolores capitis sanat. Atq; Elaterium quidem eiusmodi est. At radicis succus, ut & foliorum, licet elaterio similem uim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem possidet: abstergit nanque, digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat.

Nomina.

Huius planta Græcis σίκυς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, syluestris, & erraticus: Arabibus, Chese allimar, Kate albenei, seu Chetha albamar: Italis: Cocomero saluatico: Germanis, Vuilder cucumer, & Esels cucumer: Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis Cocombre sauuage. Eius uerò succum Græci ἐλατήριον, Latini similiter elaterium uocant: Itali, Elaterio.

Σταφὶς ἀγρία. STAPHIS AGRIA. CAP. CL.

STAPHIS agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ, diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos uirides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfuluescentem, intus album, gustu acrem. Grana quidecim, si trita in aqua mulsa

STAPHIS AGRIA.

mulſa dentur, craſſum humorem per uomitum purgant: ſed qui hauſerunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulſam continuò potui dare: quoniam pericula ſtrangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriaſi prodeſt: item prurigini, & pſoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, ſubuenit: rheumatiſmum gingiuarum ſiſtit: vlcera oris manantia cum melle ſanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

S t a p h i s *agria, quam officinæ Græca uoce corrupta uulgò Staphuſariam uocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in iſtria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentiſsima prouenit. Eius ſemen copioſum apud ſeplaſiarios inuenitur: nanq; eo frequenter utuntur medici in apophlegmatiſmis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos.* Staphidis agriæ consid. *Staphidis agriæ meminit Galenus in Aſtaphide libro* VI. *ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Aſtaphis agria uehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod ἀποφλεγματίζειν Græci dicunt, abſtergatq; ualenter. Itaq; ad pſoram accommodata eſt. Sed & urendi uim aliquam habet.* Staphidis agr. uires ex Gal. *Ea planta Græcis σταφὶς ἀγρία, & ἀσταφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua ſylueſtris, Herba pedicularis, & Pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Muibazagi, ſiue Miubezegi: Italis acofficinis, Staphuſaria: Germanis, Biſzmijntz: Hiſpanis, Fabaraz Paparraz: Gallis, Eſtaphiſagrie, & Herbe au poulx.* Nomina.

THAPSIA.

Θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

T h a p s i a nomen ideo accepit, quòd in Thapſo eiuſdem nominis inſula, primùm inuenta ſit. Tota uerò natura ferulæ ſimilis eſt: graciliore caule: folijs fœniculi: umbella anethi in cacumine, à ſingulis ſurculis erumpente: flore luteo: ſemen quale ferulæ, latiuſculum, ſed aliquantò minus: radix forís nigra, intus candida, longa, acris, craſsiore libro ueſtita. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Facto in ambitu ſcrobe cortices incidũtur, aut radix in fornicis ſpeciem in ſe excauata cooperitur. quò merus ſuccus confluat. oportet illuc ſequenti die ſe conferre, & congeſtum ſuccum extrahere. Tunditur etiam radix in pila, & ſuccus organo per quallum expreſſus, fictili craſſo inſolatur. Aliqui folium unà terunt: ſed inualidior huiuſcemodi ſuccus. Hoc autem intereſt, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è folijs autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam ſentit. Qui ſuccum colligit, ſtare debet non obuerſus uento: aut potius cùm dies apricus eſt, & à flatu ſilet: quoniam ob halitus acrimoniam facies uehementer intumeſcit, nudaque corpora inuadunt puſtulæ. ob id prius liquido cerato, & adſtringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm ſuccus purgandi uim habent, & lacteus ſuccus in aqua mulſa potus: nam utrinq; bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus ſeminis anethi drachmis: ſucci, terni oboli: lactis, obolus unus. quod eo amplius aſſumitur, periculoſum eſt. Huiuſmodi purgatio conuenit ſuſpirioſis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur

datur in cibis, aut obſonio, quibus difficile ſit uomere. Tam radix, quàm ſuccus omnium maximè, quæ pares cùm eis uires adepta ſunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocandum eſt, aut meatuum laxitas aliò transferenda eſt. vnde ſuccus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, ſuccusque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, ſugillata, liuoresque tollunt: ſed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus ſuccus: lepras tollit: tubercula diſcutit, perunctus cum ſulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque ualetudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem ijs, qui natura, non circuncisione curti ſunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam reſarcit.

Thapſię conſideratio.

De thapsiae *uiribus locutus eſt Theophraſtus libro* IX. *cap.* XXII. *de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Thapſiæ radix uomitoria eſt, & ſi quis continuit, tam ſuperius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere poteſt: ſuppurationes tamen aliâs exalbidas facit. Succus eius ualidior eſt, & quidem tam ſuperius, quàm inferius purgat. Nullus ſeminis uſus. Naſcitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ uerò depaſcunt: & aut aluus ſoluitur, aut intereunt. hactenus* Theophraſtus. *Thapſiam author eſt* Plinius *libro* XIII. *cap.* XXII. *à Nerone claritatem accepiſſe, eiq; magno uſui fuiſſe ſui imperij initio, quòd nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thapſia, thure, & cera, ſequenti die contra famam cutem ſynceram circunferret: etenim ea mirum in modum ſugillata delet. Thapſia plurima naſcitur in Apulia, præſertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in noſtris maritimis locis adeò ferulæ adſimilis, ut non facilè, niſi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoſcatur. Viſitur etiam hodie in hortis ad ſpectaculum plantata. qua ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non deſunt impoſtores, qui Thapſiæ radicum cortices pro Turpeto uenditent: quæ quidem à peritis ſeplaſiarijs in ea medicamenta iure optimo addi poſſunt, quæ Thapſiam expoſcunt: ſed in turpeti locum non ſunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut ſuperius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchſio diſſentimus, qui Turpetum à Meſue deſcriptum, nil aliud eſſe cenſet, quàm Thapſiæ radices.*

Thapſiæ uires ex Gal.

Thapſiæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Thapſia acrem habet, ac uehementer excalfacientem facultatem cùm humiditate. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & ipſum quod extraxit, digerit. Verùm pluſculum ad ea efficienda tempus poſtulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta eſt, ob quam celeriter corrumpitur. Et lib. primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ſic inquit. Qui Thapſia utitur, ſciat opus eſt, maximam differentiam eſſe recentis ad uetuſtiorem. Vis enim huius pharmaci poſt annum multùm exoluitur, atque amplius adhuc poſt duos annos, auſimq; ferè dicere eam penitus inutilem eſſe ad triennium progreſſam.*

Nomina.

Hæc ut Græcè θαψία, *ita etiam Latinè & Italicè Thapſia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.*

† *Hoc loco Græci codices habent* ὀπίζεται. *quod uerbum Ruellius uerterat hîc, lac extrahitur; licet alibi, ut in panace Heracleo, idem uertat, ſuccus excipitur. Nos uerò, quòd* ὀπὸς, *à quo uerbum illud defluxit, ſuccum, liquorem, & lacrymam ſignificet, maluimus reddere, ſuccus extrahitur. Neq; certè temere, quòd non ſolùm nobis conueniat cum Marcello interprete; ſed quòd etiam arbitremur hanc eſſe germanam illius uerbi ſignificationem; atque melius rem exprimere, de qua ſermo eſt. Huius tamen mutatæ à nobis uerſionis lectorem admonendum eſſe duximus.*

Σπαρτίον. SPARTIVM. CAP. CLII.

Spartion frutex eſt longas ferens virgas, ſine folijs, firmas, fractu contumaces, quibus uites vinciuntur: ſemen lenticulæ, in folliculis phaſiolorum modo naſcens; florem, vt albæ violæ, luteũ. Purgant per ſuperna vehemẽter ellebori vice, citra periculum flores, & ſemina quinis obolis in aqua mulſa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tuſis, extractus ſuccus, iſchiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, ſi cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere iſchiadicis clyſtere: ſtrigmenta autem elicit cruenta.

Spartij conſideratio.

Tanta *nimirum inter Spartium, ſiue Spartum, & Geniſtam intercedit ſimilitudo tum facie, tum etiam uiribus, ut eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino erraſſe eos, qui alterum ab altera ſecernerent: præſertim cùm hac in re deprehendiſſem Plinium dubitaſſe libro* XXIIII. *cap.* IX. *ubi ita ſcriptum reliquit. Geniſta quoq; uinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit, quam Græci authores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc deſignauerit Homerus, cùm dixit: Nauium ſparta diſſoluta. Nondum enim fuiſſe Aphricanum, uel Hiſpanum ſpartum in uſu certum eſt: & cùm ſutiles fierent naues, lino tamen, non ſparto unquam ſutas. hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioſcoridem perlegiſſem, hac de re prius admonitus à clariſſimo medico Petro Cannizero Hiſpano Sereniſſimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophyſico, qui in Hiſpania copioſiſſimum Spartum, numeroſamq; Geniſtam ſe uidiſſe teſtatus eſt, comperi planè inter has plantas diſcrimen eſſe. Quippe quòd Spartium Dioſcoridi frutex ſit folijs uiduus: & floribus conſtet albæ uiolæ ſimilibus. Geniſta uerò folia profer at longiuſcula, lini ferè modo: & flores luteos, ipſi modo lunatos. Hinc itaq; factum eſt, ut nunc in eorum ſententia conſiſtam, qui Spartium à Geniſta differre exiſtimant. Non tamen quòd diuerſi prorſus generis has plantas eſſe putem. nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio eſt, ut etſi non eædem ſint; tamen cõgeneres eſſe uideantur.*

Sparti uſus ex Plinio.

Sparti quidem uſus (ut Plinius eſt author lib. XIX. *cap.* II.) *multa poſt ſecula cœptus eſt, neq*

SPARTIVM.

GENISTA.

nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ *intulerunt.* Herba *& hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: iuncusq; propriè aridi soli, uni terræ dato uitio.* Nanq; *id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest.* In A*phrica exiguũ, & inutile gignitur.* Carthaginensis Hispaniæ *citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque* Sparto *operit.* Hinc *strata rusticis eorum: hinc ignes, facesq;: hinc calceamina, & pastorum uestis.* A*nimalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate.* Ad *reliquos usus laboriosè euellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: conuolutum osseis, ligneisq; conamentis.* Vulsum *fascibus in aceruo adunatum biduo, tertio resolutum.* Spargitur *in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta.* Postea *maceratur aqua marina optimè, sed & dulci, si marina desit.* Siccatumq; *sole iterum rigatur, si repentè urgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccatum stans compendium operæ fatetur.* Hoc *autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq; inuictum.* In *sicco præferunt è cannabi funes.* At *spartum alitur etiam demersum, ueluti natalium sitim pensans.* Est *quidem eius natura interpolis: rursusq; quàm libeat uetustum nouo miscetur.* Veruntamen *complectetur animo, qui uolet miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsq; desiderijs uitæ.* Hactenus *de sparto* Plinius.

Genistæ consideratio.

Cæterùm Genistæ *in* Hetruria *adeò frequentissimæ proueniunt, ut* Maio, *et* Iunio *mensibus magnum & iucundum spectaculum præbeant uiatoribus, quoniam tam copiosè suis speciosis, ac fulgentibus floribus ornantur, & uestiuntur colles, ut procul aurei uideantur.* Gaudent *earum floribus apes, ut* Plinius *inquit: proinde aluearijs circunferuntur.* Genista *nobis ligandis uitibus salicis uicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptissima sunt.* Expetitur Genistæ *lignũ etiam figulis, qui in* Italia *id uasorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quòd (ut ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi possit, quo aureus ille color conseruetur in opere.*

Genistæ descriptio, & uires ex Mesue.

Ge*nistam recensuit* Mesues *inter sua simplicia deiectoriæ facultatis, ubi hæc ad sensum scribit.* Genista *arbor est montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur uirgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus uites, & alia ligantur.* Flores *edit flauos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, erui magnitudine: & semina in eis lenti similia, interuallis distincta.* Planta *tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat.* Obest *cordi, & uentriculo.* Sed *tollitur noxa (ut* Philagrius *est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine.* Epotum *semen pituitam utrinq; ualentissimè purgat, & ab articulis quoq; humores trahit.* Renum *excrementa pellit, urinam cit efficacissimè, & calculos disrumpit tam in renibus, quàm in uesica: nec in his materias figi, & in calculum durescere sinit.* Flores *contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorentur.* Fit *ex ijs oxymel, cuius usu indurati lienes resoluuntur.* Prosunt *ischiadicis, podagricis, calculosisq;, si postquàm illos sumpserint, subinde frequenter euomant ægri.* Modus, *præsertim floris, à drachmis duabus ad quinque: seminis uerò à drachmis*

chmis duabus ad quatuor. hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse uidetur. quandoquidem id erui, uel uiciæ faciem potius referat, quàm lentis. Sparti uires ex Galeno. *Sparti, ut iam ad eius uires redeamus, meminit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Sparti, quo & uites apud nos alligant, tum semen, tum uirgarũ succus non instrenuè trahentis est facultatis.* Nomina. *Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium & Spartum dicunt: Itali, Spartio. Quæ uerò Latinis Genista, Italis Genestra uocatur: Hispanis quoq; Genestra, Giesta, & Giesteira.*

Σίλυβον. SILYBVM. CAP. CLIII.

Silybon lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoque cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus uomitiones ciet.

Hactenus *non ex nostra tantùm, sed neq; ex aliorum quoq; inquisitione uerum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quanuis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse posit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioscorides, ut difficile admodum illud inuentu iudicem: neq; enim ipse, ut ingenuè fatear, quod ex illis sit, ausim decernere.* Nomina. *Vt Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.*

Βάλανος μυρεψική. GLANS VNGVENTARIA. CAP. CLIIII.

Glans vnguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanæ nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa unguenta pro oleo utuntur. Nascitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido secus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolij farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasque, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, uaros, & papulas in facie, & cutis uitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite resoluit: stomacho aduersatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adstringit: verùm tusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adijcitur, quæ aduersus prurigines, & scabritias idonea sunt.

Glandis vnguentariæ cõsideratio. Glans *Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in Hispania frequentissima gignitur. Adfertur hodie copiosa in Italiam. Vnguentarij, ac seplasiarij Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellant. Forma hæc pistacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben uocant. Magnifaciunt id unguentarij, quòd quàmuis diu inueteratum, nunquam rancorem sentiat, ut etiam libro primo suo loco monuimus. Arabicæ familiæ authores (ut modò dictum est) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit. Ben duorum est generum. Maius est nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus uerò ciceri simile. Vtriq; inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat maius, quòd noxa uacet: minus siquidem noxium est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleosoq;. Vetustum recenti melius. In minori autẽ præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophrastus, neque Plinius) præstantius est recens, etsi contrarium asserat Mesues. Oleum ab unguentarijs hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioscorides docuit, non autem, ut quidam existimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophrastus, unguentarios putamine fructus contuso uti solere. Plinius, ut Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus, medicos uerò è medulla oleum elicere. quòd hoc medicamentis, illud odoramentis usum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex solis putaminibus oleum effluere possit, quanuis diligentissimè comprimantur, & constringantur prælo etiã grauissimo: quoniã hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoq; fidem non dubiam facere potest, quòd hanc parandi olei rationem silentio prætermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius disseruit.* Manardi dubium solutũ. *Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, uir alioqui nostræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Mesuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, asserens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleũ hoc è nucleis exprimi debere; in aliquibus tamen nec nucleorum, nec putaminũ ullam fieri mentionem. Verùm etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit; aderat tamen grauissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm constanter asseueret, Balaninum oleum unguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiã facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut minus integri, & ueraces fuerint authores, à quibus fortaßis unguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit huius olei communis usus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarij, non quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam uetustate rancorem contrahat. Id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima unguenta (misturas uocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum*

in

in delicijs, & laſciuia omnis eſt uſus & gratia, parantur. Quandoquidem ſi hæc alio quóuis oleo liqueſcerent in unguentum, contracto inde non multo poſt tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum ranceſcit) non modò uniuerſam odoris ſuauitatem exuerent; ſed etiam putida, fœtidáq; euaderent. Quo utique experimento apertiſsimè dignoſcitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri ſolet. Cæterùm de uiribus Ben *hæc ſubiunxit* Meſues. *Maioris, inquit, generis fructus incidit, abſtergit, attenuat, expurgat, & aperit: ſed uentriculum ſubuertit, & uiſcera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam poſsidet. Minoris autem uis longè uehementior, & magis periculoſa: nanq; adeò perturbat, agitatq; humores, ut ſæpius animæ deliquium faciat, & frigidos ſudores cõcitet. Proinde non in alios uſus is admittendus eſt, quàm in unguenta, & cataplaſmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torreſcit: ſiquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ uomitionem mouet, fitq; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum aniſi, & fœniculi ſemine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter ſumptus lentam, craſſamq; pituitam uomitu, et deiectione purgat. Ideoq; aptiſsimum medicamentum eſt coli cruciatibus non modò hauſtus, ſed etiam clyſteribus infuſus, præſertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiámnum ex contritis ipſius nucleis, polenta, & melle admiſtis, cataplaſma ad ſtrumas, duroſq; tumores admodum utile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle. quo fit, ut conuulſis, reſolutis, & contractis opem ferat non obſcuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritieſq;, ſi addita lupinorum farina, & nardo emplaſtri modo imponatur. Nucleorum oleum uulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliaſq; cutis fœditates emendat. Auribus infuſus non modò doloribus leuamentum præſtat; ſed & ſurditatem, & tinnitum curat. Glandis unguentariæ uires memoriæ prodidit* Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Balanus myrepſice, hoc eſt, glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur unguentarij carnis eius ſucco, qui facultate calidus eſt. Reliquiæ autem, unde expreſſus eſt ſuccus, terreſtres ſcilicet, & duræ, uincentem habent qualitatem amaram. Sed & admiſta eſt quædam adſtrictio. Proinde extergentem ſimul, & incidententem, contrahentemq;, & ſtipantem effectum poſsident. Itaq; ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad pſoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq; indureſcens. Quòd ſiquis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter ſubducit. Itaq; cùm hoc medicamento utimur, ad uiſcerum expurgationem, & maximè iecinoris, lieniſq;, ex oxycrato ipſum exhibere conſueuimus. Gaudet uerò uel maximè alioqui aceto ad extrinſecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & pſoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his ſunt minora, lentiginem, uitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulceroſa, & quæ craſsi ſunt ſucci omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda eſt lieni, præſtet admiſtam eſſe farinarum quampiam exiccantium, cuiuſmodi eſt erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præſens inſtitutum pertinet: ſed & in paratu facilibus ipſum dicetur. Verùm in præſens ſufficit abſtergentem, & incidentem cum adſtrictione quapiam propoſiti medicaminis dixiſſe facultatem, ac ſic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adſtringit: itaq; eo poſsit quis ad ea uti, ad quæ ualida uſus eſt adſtrictione, hactenus Galenus. Sed quoniam Balanus myrepſica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinq; faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè ueniant, nec eorum, quod extet, meminerint ueteres Græci; ideo nunc de ijs nobis diſſerendum eſt: neq; enim ob eorum uſum ſilentio erant diſsimulanda. Sunt itaq;, ut diximus,* MYROBALANORVM *genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica ſiue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter ſe diſtant, ut etiam uiribus. Quamobrem omnino cenſendum eſſe putauerim, ea à diuerſis produci arboribus. quanquam non deſint, qui affirment, flaua ſimul, & chepula ex una & eadem arbore naſci, exiſtimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula uerò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorſus lateant, non eſt quòd illorum ſententiam probare, aut refellere auſim. Recenſentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etſi purgatoria ui polleant; nulla tamen uirium imbecillitate, aut moleſtia ſumentes afficiunt, ſed potius ſua adſtringenti facultate, quam poſsident, cor, iecur, & uentriculum roborant, quinetiam uniuerſum corpus. Id tantùm illis noxæ adſcribunt, quòd obſtructiones, & uiſcerum infarctus augeant: proinde ne obſtructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicamenta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admiſceantur ſcammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris præſtant, quæ in uiridi plenè flaueſcunt, ponderoſa, farcta, gummoſa, craſsi corticis, & quibus pumilum oſsiculum ineſt. E Chepulis ea probantur, quæ cæteris craſsiora ſunt, colore nigro purpuraſcente, cortice craſſo, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citiſsimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, craſſa, ponderoſa, nullo intus oſſe, & quæ confracta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum claſſe laudantur, quæ in maiora, craſsiora, denſiora, pronderoſioraq; fruſta diuiduntur, & quæ minus oſsis, quàm pulpæ habent. Bellericorum uerò illa in ſuo genere præferuntur, quibus craſsities, denſitas, grauitaſq; non deſit, & quibus craſſus in uniuerſum ſit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, ſiccantq; ſecundo. Empelica uerò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant. Vim obſtructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientibus medicamentis: uel ſi macerata caprino ſero, aut fumariæ ſucco exhibeantur: uel ſi cum abſinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & ſeſamino oleo, ut contracta inde pinguedine, uentriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum caſsiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione ſit opus, eorum tantùm dilutum præbent: ubi autem adſtrictione in puluerem conterunt, & ſubinde propinant. Chepula quæ ſaccharo condiuntur magis roborant, quàm deijciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda ſiccatáque reponuntur. Myrobalana omne*

Glandis unguentariæ uires ex Meſ.

Glandis vnguentariæ uires ex Gal.

Myrobalanorum genera.

Myrobalanorum uires.

genus (ut Mesues est author) eorum senectutem remorantur, qui ipsis frequenter utuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & uentriculum, cor, & iecur roborant conferunt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt: ad quod flaua cæteris præstant, ut quæ priuatim bilem detrahant: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi sunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uuæ acerbæ, aut rosarum aqua, aut fœniculi succo, quòd oculorum inflammationes repriman, lacrymas sistant, defluxionesq; cohibeant. Sanantur horum puluere ulcera, addita lentiscina resina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & uisum, præsertim sacccharo asseruata: uentriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utranque bilem trahunt, præsertim exustam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum, corroborant, intellectum augent, uentriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac sitim extinguunt, uomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia possunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quòd sciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis scripto reliquit, à Mauritanis (ut ipse quoq; fateri uidetur) mutuatus est. Sed profectò nesciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ uomitum eliciunt, myrobalana reposuerit, cùm omnia eorum genera planè uomitiones compescant.

Chrysobalanus.

Porrò hodie ignorata uidetur quæ χρυσοβάλανος Græcis uocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, uentriculi ardores, & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata libro VIII. & IX. de compositione medicamentorum secundum locos. quanquam non desunt è recentioribus, qui sibi persuadeant Chrysobalanum esse nucem myristicam: cùm tamen plura sint, quæ eorum destruant sententiam, nempe cinereus color, acutus ori sapor, & quòd myristicæ nucis nusquam meminerint ueteres Græci. Nullam huiusce, quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris simplicium medicamentorum. Id quod argumento esse potest, Galenum ipsum non habuisse compertum, quid esset Chrysobalanus. Sed de his hactenus.

Behen album, & rubeum.

Cæterùm quandoquidem Balanus myrepsica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum uocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum esse duxi, quin de ijs quoque aliquid differerem, præsertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa posteritatis momoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum est, quòd communis usus radices, quas uulgò Behen nuncupant, eæ quidem non sunt, de quibus Mauritani scripsere, imò eas prorsus ementiuntur. Siquidem scribit Serapio, Behen radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansu lentas, & in Armenia nasci. Auicenna autem radicum lignosa frusta Behen esse ait, in se contracta, & siccitate exoleta. At nostrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris suauitate commendātur: quin & mansæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ pastinacæ faciem repræsentant: cùm tamen Arabicum Behen radicibus adeò pastinacam referat, ut scripserit Haliabbas clarißimus Mauritanorum author, Behen & syluestris pastinacæ radices nullum inter se discrimen habere. Quo fit, ut nulla sese offerat nobis ratio, qua probare poßimus, Behen communis usus esse Arabum legitimum. quanuis & ipsi inter se hac in historia non parum dissentiant. Nicolaus Myrepsicus, itemq; Actuarius Behen hermodactylum uocant, nescio tamen qua ratione, cùm alia sit radix apud Paulum, & Arbes hermodactyus. Behen adulterina, tam album, quàm rubrū, paßim in Italia proueniunt. Sed quibus polleant uiribus, nondum mihi compertū esse ingenuè fateor.

Nomina.

Βάλανος μυρεψική sic Græcis dicitur, Latinis uerò Glanx unguentaria: Mauritanis, Habben, seu Ben: Italis, Ghianda unguentaria: Hispanis, Auellana de la India, Tartago, & Muia.

NARCISSVS.

Νάρκισσος. NARCISSVS. CAP. CLV.

NARCISSVM sunt qui ut lilium, lirium appellarint. folia profert porro similia, tenuia, multò minora, & angustiora: caulis uacuus, & sine folijs, supra dodrantem attollitur: flos albus, intus croceus, in quibusdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulbosa: semen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatissimus nascitur in montibus, suaui odore: cæteri porrum imitantur, atque herbaceum uirus olent. Radix cocta, siue estur, siue bibitur, uomitoria est: ambustis igni prodest cum exiguo melle trita. præcisos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturnisque articulorum doloribus trita ex melle, & imposita subuenit. Vitia cutis in facie, uitiliginesque cum semine urticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, ulcerum sordes expurgat: abscessus rumpit concoctioni repugnantes. infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

NARCISSVS, inquit Theophraſtus libro & cap. VI. de hiſtoria plantarum, uel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine uocant) folium albuci, terræ proximum gerit, ſed longè latius, lilij modo. Habet caulem ſine folio, herbaceum, florem ſuo ferentem cacumine, in membrana ueluti uaſculo incluſum, largè amplum, coloreq; nigrum, figura oblongum. Hic decidens ſponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum ſolent. Quin & radicem ſerunt, quæ carnoſa, rotunda, amplaq; conſtat. Serotinus admodum: poſt arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophraſti de narciſſo ſententia. Porrò Plinius libro XXI. cap. XIX. duo Narciſsi genera prodidit, quæ his uerbis etiam depinxit. Narciſsi duo genera in uſu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluos quoque ſoluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioſcoride diſſentire, quòd neutrum Narciſsi genus flore albo deſcripſerit. quanquam idem Plinius cap. V. eiuſdem libri inter lilij genera Narciſſum connumerans, hunc flore candido conſtare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neq; propterea Plinium damnandum eſſe cenſeo, quòd uiderim ego plures Narciſsi ſpecies florum tantùm uarietate diſtinctas. Narciſsi uires retulit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Narciſsi radix uſqueadeò exiccandi facultate pollet, ut & maxima uulnera conglutinet, uel ad inciſiones uſque, quæ circa tendones accidunt. Habet uerò quiddam abſterſorium, & attractorium. Planta, quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narciſſus appellatur: Arabibus, Narces ſeu Nargies: Italis, Narciſſo: Germanis, Vehtblumen, Hornungsblumen, & Zeitloſen.

Narciſsi hiſtoria ex Theophraſto.

Narciſsi uires ex Gal.

Nomina.

Ἱπποφαές. HIPPOPHAES. CAP. CLVI.

HIPPOPHAES, quo fullones veſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimiſque naſcitur, ſurculaceo frutice, undique denſo, & largo: folijs oleæ longioribus, mollioribusque: inter quæ candicantes ſpinæ emicant, ſiccæ, anguloſæ, interſtitio quodam diſtantes: flores hedræ corymbis ſimiles, racematim cohærent, minuſculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubeſcentes: radix lacteo ſucco madet, craſſa, mollis, amara guſtanti: ex qua perinde ac thapſia, ſuccus eximitur. qui per ſe, & cum erui farina ſubactus, ſiccatur, & ad vſum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquaſque deijcit, oboli pondere: erui verò farina ſubactus, quatuor obolis, cum aqua mulſa. Frutex cum radicibus ſiccatus tunditur, & cum aquæ mulſæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, vti in thapſia. huius in purgationibus modus eſt drachma.

Ἱπποφαιστόν. HIPPOPHAESTVM. CAP. CLVII.

HIPPOPHAESTON, id quod aliqui hippophaës appellant, naſcitur eiſdem locis, quibus hippophaes, eſtque ſpinæ fulloniæ genus, humilis herba, ſine cauliculo, ſine flore: inanibus tantùm capitulis: folijs paruis, ſpinoſis: radiculas habens molles, craſſas. Succus radice, folijs, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui voles, tribus obolis in aqua mulſa, aquam pituitaſq; detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum vitijs, & orthopnœæ conuenit huiuſcemodi purgatio.

ETSI quandoq; maritima, & ſabuloſa adierim loca, ut Hippophaëm, & Hippophæſtum, utpote plantas inibi naſcentes, inquirerem; neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergenſis, medicus ingenio, & eruditione clarus, ſe olim Venetijs plantam accepiſſe à Ioanne Baptiſta Zopiſſo Papienſi clariſsimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioſcoridis Hippophaëm referebat: ſed etiam uiribus, ut ſe experimento comperiſſe teſtatus eſt. Quare non prorſus deſperandum eſt, quin & nobis, & alijs quoq; aliquando contingat Hippophaëm conſequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophaïs, aut hippophæſti meminerit in ſuo ſimplicium medicamentorum cenſu. Hippophaïs tamen mentionem fecit Paulus lib. VII. inter ſimplicia. Hippophæſti uerò Plinius libro XXVII. cap. X. Illius nomen Græcum ἱπποφαὲς, Latinum quoq; Hippophaës. Huius uerò nomen Græcum ἱπποφαιστον Latinum item Hippophæſtum.

Hippophais conſideratio.

Nomina.

Κίκι, ἢ κρότων. RICINVS. CAP. CLVIII.

CICI, aut croton, nomen accepit à ricini animalis ſimilitudine. Arbor prouenit paruę ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibuſque cauis, in arundinis morem: ſemine in uuis aſperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræſentat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplaſtriſq; vtile. Grana triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, vomitioneſque mouent. ſed iniucunda admodum eſt, & moleſta purgatio: ſiquidem ſtomachum vehementer ſubuertit. Tuſa & impoſita, vitia cutis in facie, varoſque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoreſque leniunt: turgentes mammas cohibent. eadem ex aceto illita, ignes ſacros reſtinguunt.

RICINVS.

Ricini consideratio.

RICINVM *uocauere Latini plantam, quæ Græcis* κίκι *dicitur, à similitudine, quam eius semen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsq; quadrupedibus adhæret: neque prius decidit, quàm plenius sanguine saginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibusdam uulgò uocatur* Girasole, *aliquibus uerò* Fagiuolo Turchesco. *Apud Insubres autem pluribus in locis* Mirasole. *quanquam id nominis potius* Heliotropio *cõuenit, de quo in huius libri calce differemus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametsi ab ipso Mesue, cuius uestigia pharmacopolæ maximè sequuntur, Regium granũ appellari constet. Ricinus copiosè seritur in* Aegypto, *ubi ex eius semine plurimum olei exprimitur, cibis quidẽ fœdum (ut inquit* Plinus) *sed lucernis utile. Deijcit aluum, perinde ac balanus myrepsica, tolliturq; eius noxa ijsdem medicamentis. Quamobrem de eo sic loquitur Mesues. Regium granum (hoc est* Ricini *semen) pituitã tam per uomitum, quàm per aluum extrahit, sed non sine assumentium molestia: quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: et ea sanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, et ischiadicis, si ex iure ueteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis uerò decoquitur cũ caprino sero, aut emulsò recenter lacte maceratum.*

Ricini vires ex Galeno.

Ricini uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. *simpl. medic. sic inquiens.* Ricini *semen, quemadmodum expurgat, detergit, ac digerit; sic quoq; folium, sed undequaque debilius. Oleum, quod ex semine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium est, quàm oleum commune, ac proinde etiam discutit.*

Nomina.

Planta, quæ Græcis κίκι, *siue* κρότων, Latinis *Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua:* Italis, *Girasole: Germanis, Vunderbaum, & Creutzbaum:* Hispanis, Figueira de lhinferno: Gallis, Paulme dieu.

TITHYMALVS CHARACIAS.

TITHYMALVS MYRSINITES.

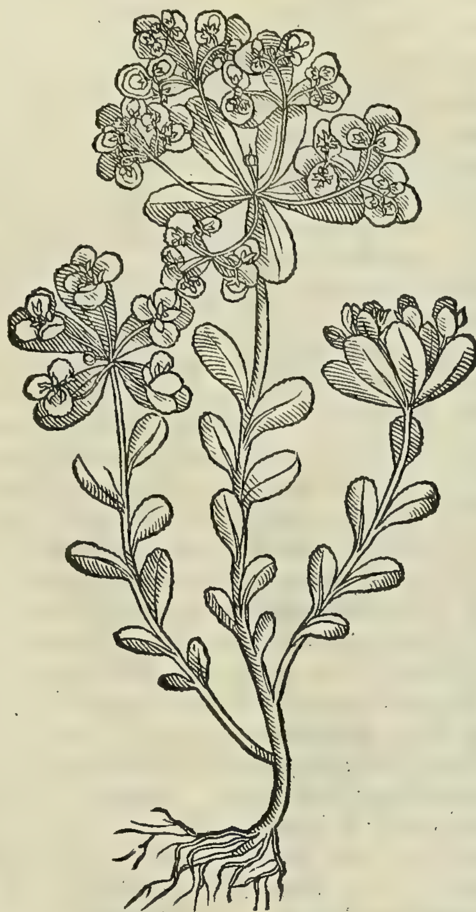

Τιθυμάλοι.

TITHYMALVS PARALIVS.

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

TITHYMALVS DENDROIDES.

Τιθυμάλοι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

TITHYMALI genera ſeptem, quorum maſculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina exiſtimatur, eumque myrſinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioſcopius: quintus cypariſsias: ſextus dendroides: ſeptimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules ſupra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo ſucco, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, anguſtioribus, & longioribus: radice craſſa, lignoſa: pendet in cacuminibus caulium coma iunci, ſub qua caueolæ foliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemen continetur. naſcitur in aſperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemque binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa vomitiones mouet. Appetente vindemiarum tempore ſuccus, congeſtis ramulis, mox diſſectis, & vaſe concluſis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in paſtillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternásve guttas inſtillant, vt cum his inareſcant, quas ad vſus recondunt. Per ſe etiam tuſus in pila, & in paſtillos coactus reponitur. Porrò cùm extrahitur lac, neque quò ventus aſpiret, ſtare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, ſed antequàm colligas, corpus, præſertim faciem, collum, ſcrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum vino perungere. Fauces autem exaſperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par eſt, & hoc modo dari. binas tamen ternáſve ficos purgationis gratia ſumpſiſſe, ſatis eſt. Recens lac ex oleo, perunctos in ſole capillos euellit, renaſcentesque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis incluſum, leuat dolores: ſed cera dentes oblinendi, ne ſuo delapſu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, penſiles, & quæ thymi florem repræſentant. valet aduerſus pterygia, carbunculos, phagedænas vlcerum, gangrænas, fiſtulaſque. Legitur ſemen autumno, & ſiccatum ſole leuiter tunditur, ferueſactumque loco mundo reponitur. Folia item ſiccantur. Semen, & folia lactei ſucci effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admiſto cum lacte lepidio, & caſeo con tuſo. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrſiniten, aut caryiten vocant, ſimilis ſuapte natura daphnoidi: folijs myrti, ſed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, nuci ſimilem, mordaci guſtu. naſcitur in aſperis. Succus, radix, ſemen, folia, conſimilem antedicto ſortiuntur facultatem: ſed ad citandas vomitiones inualidior hæc eſt. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauere. Naſcitur in maritimis, ramis ſubrubentibus, palmum altis, quinis, ſenisve à radice exeuntibus: folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis, in uerſus quoſdam digeſtis: capite in cacumine orbiculato, in quo ſemen, vt eruum, vario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice lacteo ſucco turget. Similes ad uſus reconditur. Helioſcopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copioſi plenis: capite anethi: ſemine uelut in capitulis incluſo. Helioſcopij nomen accepit, quoniam comas cum ſole circumagat. circa oppida naſcitur, potiſsimùm in ruderibus. Colligitur ſuccus, ſemenque, ut aliorum. Eædem, quæ ſuperioribus uires, non tamen uſqueadeò ualidæ. Cypariſsias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem, ſubrubrum: ex quo folia pini ſimilitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum naſcentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido ſucco madet: cui eadem uis, quæ ſuperioribus. In petris naſcens dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frondoſam ſpargens comam, ſucco lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioris, fructu characiæ. Eiuſdem effectus, cuius ſuperiores, ſimilique modo reconditur. Platyphyllos uerbaſco ſimilis eſt. Radix, ſuccus, & folia per inferna trahunt aquas. Piſces necat, tuſus, & aquæ inſparſus. Reliqua tithymalorum genera, quæ ſuprà ſcribuntur, idem efficiunt.

Tithymalorum confid. *TITHYMALORVM omne genus officinæ Eſulam indifferenter appellant, quanquam plura ſunt tithymali genera, quorum hiſtoriam ſatis confuſe Mauritani tradiderunt. quo fit, ut apud hos non ſine magno labore tithymalorum genera rectè, & diſtinctè cognoſci poßint: quæ tamen à Græcis ordine pulcherrimo deſcripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile uidetur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræſentantur, ea duo ſint, quæ à Meſue, & Auicenna Scebram, & Alſebram nominãtur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit.* Braſauoli opinio exploſa. *Credidit Braſauolus illud eſſe Meſui alſebram minus, & Auicenæ ſcebram, quod Dioſcoridi paralius. Sed equidem ab eo diſſentio, quòd nuſquam in horum monumentis legerim, Alſebram minus in maritimis naſci: quin nec ramos ferre ſubrubentes, nec lini folia, nec ſemen eruo ſimile, capitulis concluſum: ſed tantum repererim memoriæ prodidiſſe Meſuem, Alſebram eſſe plantam lacteo ſucco refertam, radicibus tenuibus, quarum hæ præferuntur, quæ ſubrubeant. Auicenna uerò Scebram naſci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirſuto, folijs tarco ſimilibus. Quæ ſanè omnia Braſauoli ſententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec poſſum præterea cum eodem ſentire, quòd Alſebram maius apud Meſuem, & Mehezeheregi apud Auicennã idem ſint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum ſcriptis nuſquam reperi maioris gene-*

ris

ris Alsebram folia edere uerbasco similia: nec quòd tusum, & aquæ insparsum pisces interficiat, sed quòd rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re coniectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis Alsebram, siue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Esula minor uocitatur, quòd (ut inquit Auicenna) in hortis, & ubiq; proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea est, quam uocat Dioscorides Tithymalum cyparissiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorsus imitetur. Quinetiam censerem Alsebram maius, siue Mehezeheregi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur pityusa, utpote quæ Tithymalo cyparissiæ folijs sit similis, quanuis magnitudine excellat: non enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenseant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeheregi esse simile Scebram, sed maius, & colore subcineritio. Mesues uerò, quòd radicibus esset rotundis, crassis, crassoq; cortice obductis, ponderosisq;. quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides assignauit. Ex his itaq; perspicuum fieri arbitror, pityusam Mauritanis scebram maius appellari: minus uerò id, quòd Græcis tithymalus cyparissias dicitur. Cæterùm Characiam uocatum, postquàm multum laboris in eo indagando frustrà impendissem, hoc anno misit ad me Pisis clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsiniten quoq; hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralius uerò in maritimis tantùm nascens, quem uulgaris usus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostri Senensibus, Argentario promontorio, & in uniuerso illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentissimus inuenitur. Huic folio similis uisitur quædam alia planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnumerandam cognoscimus: etsi aliàs aliter sensimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo uniuersa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus uulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc passim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quàm inculto solo. Cyparissias deinde (ut suprà diximus) ea est planta, quam Esulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit usus. Dendroidem uidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter saxa antiquissimi specus in itinere Neapolim uersus, plantæ arborescentis effigie. Hunc dum contemplari cœpissem, superuenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Rorarius Portonouensis (tunc omnes unà sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Candinalem Tridentinũ ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atq; etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timauo fonte, in saxosis quibusdam rupibus arborescens. Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur libro IX. cap. XII. de historia plantarum, ubi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum uertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totáq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uua nigrescere incipit: & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem uocitata oleæ folio constat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm undemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur: purgat inferius. Myrtaria uerò cognominata, candida lactaria est, folijs myrti condita, uerùm aculeatis parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut totũ modo acetabuli sit: trahit pituitam per aluum. At uerò si nucem ipsam placeat dare, trita dabitur ex uino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaq; comedenda. hactenus Theophrastus. Tithymali omnes, Mesue authore in suis simplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & uentricolo maximè officiunt: uasa disrumpunt, intestina abradunt, uniuersum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admistis, quæ cor, iecur, & uentriculum roborant. Secunda uerò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiusmodi sunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, psyllij seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis: proinde aut sonchi succo, aut intubi aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscent. Vulgaris usus Tithymalus pituitam uehementer deijcit, & atrũ quem uocant succum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem ualidissimè extrahit: nihilo secius exiccat uniuersum corpus, & geniturã extinguit. Vnde rusticorũ medicamenti nomen sibi meritò asciuit. Tithymali omnis generis uires commemorat Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Tithymali omnes uincentem habent acrem, calidamq; facultatem, inest uerò & amaritas. Validissimus itaq; est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est, sed non ex æquo. Sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proueniunt. At liquores, ut qui ualentiorem uim habeant, in foramina quidem ipsa dentium induntur: cæterùm si aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, ulcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cùm ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentium posuimus. Sic pilos quoq; succus inunctus tollit. Porrò cùm uehementior sit, oleo miscetur: & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorum radices adustæ extirpantur, corpusq; depile redditur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, siue oculorum ungues, & thymos auferunt, detergéntque lichenas & psoras quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagedænica, anthrachode, et gangrænode, quia ualenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè utare, iuuare aliquando poterunt. Verum

Tithymali cogniti.

Tithymalorum historia ex Theophrasto

Tithymalorum uires ex Mesue.

Tithymalorum uires ex Galeno.

rùm enimuero, & fistularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos uti assolent. Celerrimè nanq; ab illis in uertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò cùm septem sint eorum genera, ualentißimus est quem characiam nominant, quem utiq; etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui uerbasco adsimilis est, & cyparißias: deinde paralius, siue marinus: denique helioscopius. Proportione uerò comprehensæ illorum facultatis et cinis, et ex ipso lixiuium erit.

Nomina. *In uniuersum planta Græcis* τιθύμαλος, *Latinis quoq; Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauser, & Ethuba: Italis, Tithimalo: Germanis, Vuolffs milch: Hispanis, Leche tresna, & Leche tregua: Gallis, Gerbe à laich.*

Πιτύουσα. PITYVSA. CAP. CLX.

PITYVSAM specie à cyparißia differre constat, etsi tithymalorum generi aßignetur. Caulis supra cubiti altitudiuem assurgit, geniculatus: folijs piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, velut purpureo: semine instar lenticulæ: lato: radice crassa, candida, succo referta. quibusdam in locis frutex hic prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulsa: item seminis drachma. succi cum farina subacti cochlearium in catapotio datur. modus foliorum drachmæ tres.

Pityusæ consideratio. *PITYVSA, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Esulam maiorē nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte succos, & alias radices ad nos comportant, magna impostura pro Turpeto uenditant, quemadmodum & thapsiæ radices pro eodem subijciunt, ut superius in tripolij mentione diximus. Quod cùm sua ætate non ignorasset Actuarius, album turpetum Alypiæ esse radicem prodidit, nigrum uerò Pityusæ. Nec his obstat, quòd dixerit Dioscorides, Pityusæ radicem subesse candidam: nam is de interiore substantia tantùm intellexit, non autē de exteriore corticis membranula, quæ uiridis rufescit, siccata nigrescit. Porrò quòd Esula maior sit Mauritanis alsebram, uel sebrā, satis liquidò ex Serapione colligi potest, utpote qui integrum de Pityusa caput ex Dioscoride sumpsit, & in suum Scebram reposuit. Quo fit, ut planè falli putem Brasauolum, quippe qui certò sibi persuadeat, Alsebram maius Mauritanis esse tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepsicus quibusdam in antidotis, & catapotijs aluum soluētibus Esulam imponit cognomine chamæpityn.*

Fuchsij opin. reprobata. *Vnde Fuchsius in suis doctißimis adnotationibus nil aliud esulam Nicolao referre scribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali speciem. Qua in re Fuchsij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè satisfacit. Nam cùm plura sint tithymalorum genera, quæ in uniuersum Esulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexisse Nicolaum existimo, quam Dioscorides à foliorum forma Pityusam uocat, eo quòd pini, uel piceæ arboris folio constet: quæ ob id esula chamæpitys differentiæ causa Nicolao appellata est. Paruam enim pinum pityusa repræsentat: quare non ab re esula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityusa in Italia paßim ferè prouenit, facie minoris esulæ, sed longè in omnibus maior, adeò ut quibusdam in regionibus, ut in Apulia, arbusti speciem referat. Visitur copiosa in Veronensi agro, ea immensa planitie, per quam ad Benacum transitur. Sed quod aridißimum ibi sit solum, non admodum adolescit. Hæc (ut Mesues est author) agrestium hominum medicamentuu est: multa enim sumentibus adfert incommoda. proinde eius usus apud medicos peritos prorsus exoleuit, quemadmodum, & turpeti ex huiusce radicibus parati, postquàm detecta est impostorum fraus: etsi non desunt improbi pharmacopolæ, qui pityusæ radices legitimi turpeti uice suis inserant medicamentis: sintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent rusticos, quàm sanent. Adscribunt quidam Pityusam tithymalorum generibus, quoniam & ipsa similiter lacteo succo madeat, purgetq; eorum modo.*

Pityusæ uires ex Galeno. *Id quod Galenus apertè testatur lib. VIII. simplicium medicamentorum, dum sic inquit. Pityusa, & hanc quidam speciem putant esse tithymali, quòd succum habeat, ut illi, quòdq; similiter illis purget, cæteraq; omnia uiribus illis est adsimilis.*

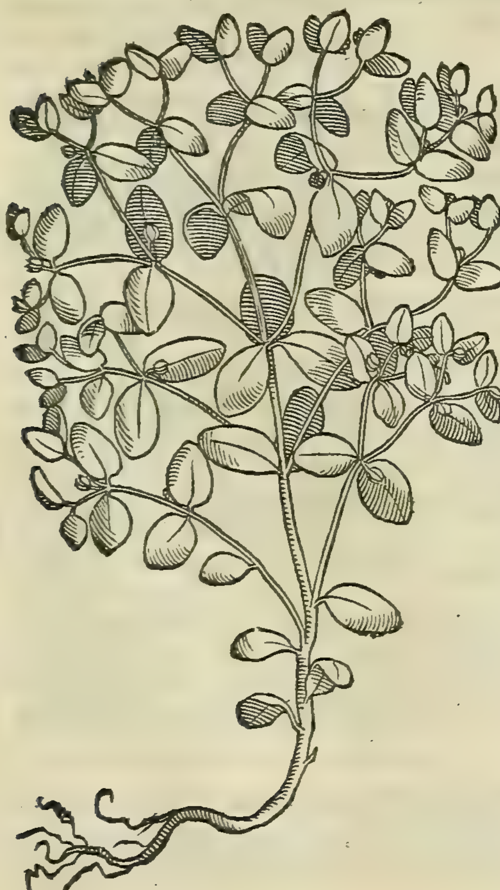
Nomina. *Ea Græcè* πιτύουσα, *Latinè item Pityusa uocatur: Arabicè, Scebram, & Pthias: officinis, Esula maior: Italis, Pitiusa, & Esula maggiore.*

Λαθυρίς.

Λαθυρίς. LATHYRIS. CAP. CLXI.

PEPLVS.

LATHYRIS, quam aliqui tithymalum appellant, eamq́ue tithymalorũ numero adſcribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſsitudine, inanem. gignũtur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia. Nullus radicis vſus. totus frutex lacteo ſucco turget, vti tithymalus. Grana ſex, aut ſeptem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda. trahunt autẽ bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

LATHYRIN *officinæ Cataputiam appellant. Planta eſt uulgaris notitiæ. Hæc in* Hetruria *frequentiſsima naſcitur. Apud* Inſubres, *quòd aluum ualenter euacuet, uomitionesq́; eliciat, cacapuzza uulgò nominatur. Iisdem pollet facultatibus, quibus & ricinus, iisdem quoq; medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit* Actuarius *in ſuo libro de compoſitione medicamentorum, ubi ita ſcribit.* Lathyris *uehementer pituitam purgat.* Dantur *grana eius maiora, quindecim: minora uerò uiginti. Iis qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: iis uerò, qui deiectionem non deſiderant copioſam, iubendum eſt, ut integra deuorent, præſertim ſi qui ſumit, malo fuerit ſtomacho. hæc Actuarius.* Lathyris *uires deſcripſit* Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Lathyris, *ſunt qui dicant & hanc eſſe tithymali ſpeciem, tum quòd ſimiliter illis ſuccum habeat, tum quòd eodẽ illis modo purget, totaq́; illis facultate ſimilis ſit. niſi quòd ſemen guſtantibus uideatur dulce: quòd ſanè etiam maximè purgatoriã uim obtinet. Quæ planta* λαθυρὶς *Græcis, Lathyris item* Latinis *dicitur:* Arabibus, *Mendana, ſeu Mahendane:* Italis *Lathiri, & Cataputia minore:* Germanis, *Spring kraut, Spring, koerner, & Tereib koerner:* Hiſpanis, *Tartago:* Gallis, *Eſpurge.*

Lathyris conſideratio.

Lathyris vires ex Gal.

Nomina.

Πέπλος. PEPLVS. CAP. CLXII.

PEPLOS frutex eſt lactei ſucci plenus, folijs paruis vt rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi reſperſa: ſemine ſub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus ſcatet auxilijs. Vnicam radicem habet, ſuperuacuam, ex qua fruticat. naſcitur inter vites, & in hortis. Colligitur meſsibus, ſiccatur in vmbra, & continuè verſatur. Fructus tuſus, & ferueſactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obſonijs inſperſa conturbat aluum. muria conditur.

Πεπλίς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEPLIS, quam aliqui ſylueſtrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè naſcitur, latè opaco frutice, candidi ſucci pleno: folijs ſatiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: ſemine ſub folijs

lijs rotundo, vti in peplo, feruente gustu: radice singulari, superuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, vti peplos, & sale condiri solet. Easdem habet vires.

Pepli,& peplidis consid. *PEPLVM herbariorum uulgus, quòd orbiculata constet coma, Esulam rotundam uocat. Prouenit non modò in uinetis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo prægnans. Peplida uerò, quæ Peplion dicitur, in maritimis nascentem, non prius quàm hoc anno euulsam uidimus. Sed nobis non licuit hoc tempore eius effigiem pictam exhibere: tamen, Deo concedente, aliquando dabitur.* Vires utriusque ex Gal. *Vtriusque uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi primùm de Peplo ita scribit. Peplos, quidam uerò papauer spumeum, & hic frutex paruus succum habet similem tithymalis, cùm in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba subiunxit. Peplium, & hic quoque frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nasciturq; plerunque ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: succum uerò ualidum, non tamen admodum utilem. Sed semen utile est, & flatuosum, similiter semini pepli purgans.* Nomina. *Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè uocatur: officinis & uulgo, Esula rotunda. Quæ uerò πεπλὶς Græcè, Peplis quoq; & Peplium Latinè dicitur.*

Χαμαισύκη. CHAMAESYCE. CAP. CLXIIII.

CHAMAESYCEN aliqui sycen nominant. Ramos emittit quaternûm digitorum, teretes, succosos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: semine sub folijs rotundo, vt in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, superuacanea. Rami ex vino triti vuluæ dolores sedant, in pesso appositi: tollunt tumores, ac verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus resoluitur. Succus simili effectu prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: aduersus caligines oculorum vtilis, & hebetudines, incipientes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squalidis, petrosisque nascitur.

Chamæsyces consider. *NASCITVR Chamæsyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petrosis, & squalidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ descriptione colligi potest, in pepli genere enumeranda uidetur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò sparsis, lacteo succo refertis: foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaq; quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamæsycen esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim.* Chamæsyces uires ex Gal. *Chamæsyces uires tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Chamæsyce abstergendi simul & acrem uim poßidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplasmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle uerò crassas oculorum circatrices detergunt. sed & hebetudinem uisus à craßitie natam adiuuant, sicut sanè & suffusionum principia.* Nomina. *Χαμαισύκη sic Græcè, ut Chamæsyce pariter Latinè uocatur.*

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCAMMONIA ramos ab vna radice emittit trium cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil crassitudinis præ se ferant: folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, hirsutis, & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice prælonga, crassitudine cubitali, candida, graui odore, succo grauida. Legitur ad hunc modum succus. Capite exempto, radix in testudinis speciem cultro excauatur: quo fit, vt in cauum confluat succus, qui conchis demum excipitur. Alij scrobes in terra concamerato sinu fodiunt, in quos subiectis iuglandium folijs, profundunt succum, siccatumque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm simillimum taurino glutini, fungosum, tenuibus fistulis, quale ex Mysia regione Asiæ deportatur. Nec attendere solùm par est, si linguæ tactu albescat (hoc enim euenit adulterato, quod admisto sit tithymali lacte) sed longè magis anteà narratis. item si non vehementer linguam exurat, id quod misti tithymali argumentum est. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, densa, erui farina, & tithymalo vitiata. Succus drachmæ vnius, aut quaternûm obolorum pondere haustus ex aqua pura, vel mulsa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad resoluendam aluum binos obolos cum sesama, aliòve semine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis causa, succi tres oboli, cum duobus ueratri nigri, & aloës drachma una. Fiunt purgatorij sales, drachmis uiginti succi scammoniæ in senos salis cyathos adiectis. Horum modus proportione uirium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, vnum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis utili. Partus enecat succus, vuluæ in lana subditus: tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus. decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & rosaceo perfunduntur.

Scammoniæ, eiusque succi consider. *SCAMMONIVM, quod est Scammoniæ succus, copiosum quidem in Italiam aduehitur, præsertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur: sed quod probatißimum sit, rarum admodum inuenitur. Siquidem quod omnibus ijs notis, ac dotibus præditum sit, quas optimo tribuit Dioscorides, hactenus nunquam, ut ingenue*

nue fatear, ſum conſecutus. Nec mirum mihi quidem uidetur, cùm id, quod à mercatoribus ad nos defertur, Syriacum plurimum ſit, & Iudaicum, compactum, denſum, graue, & erui fortaſſe farina, tithymali lacte, aliiſq; impoſturis uitiatum, & illud denique, quod ut omnium deterrimum, Dioſcoridi improbatur. Verùm hoc parum expendentes plerique pharmacopolæ, illud præſtantiſſimum Scammonium exiſtimant, quod linguæ ſaliua madentis contactu, facilè, confeſtimq; albeſcit. In quo Dioſcoridis doctrinam hi negligere manifeſtè deprehenduntur: quandoquidem ipſius Dioſcoridis admonitio eſt, ut non ſolùm illi experimento fidere conueniat, ſed etiam aliis, certioribuſq;: id nanque euenit adulterato quoque lactis tithymali admiſtione. Quamobrem medici, qui Chriſtianam religionem, ac pietatem colunt, ſi probè, ſancteq; artem medicam exercere cupiunt, pro uiribus ſuos quisque pharmacopolas moneat, inſtetq;, ut laudatiſſimum quærant, habeantq; ſcammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumq;, quorum paſſim eſt uſus ad humores in morbis deiiciendos, ſit baſis, qui iis adulteratum immiſcent, nulli dubium eſt, quin peſſima, & plerunque exitioſa conficiant medicamenta. quo certè nihil deteſtabilius, nihilq; execrabilius eſſe poteſt. Sed caueant ſeplaſiarii, & peritorum admonitus libenter audiant: aliâs enim ſciant, errorum pernicioſorum, quos ſæpe committunt, tandem meritas pœnas luent. Quòd autem ſcammonium illud, quo omnes ferè officinæ refertæ ſunt, tithymali ſucco ſit uitiatum, hinc liquidò patere arbitror, quòd decem, uel quindecim eius grana aluum pluries reſoluant, cùm ſynceri drachma, Dioſcoridis teſtimonio, id uix præſtare poſſit. Plantam, è cuius radice ſcammonium colligitur, uidimus primùm Neapoli, allatam (ut quidam ſeplaſiarius aſſerebat) ex Gargano Apuliæ monte, quæ omnibus notis, meo quidem iudicio, legitimam Scammoniam referebat. Sed profectò mirari nobis ſubit, quòd Galenus in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonii uiribus meminerit, cùm tamen pleraque alia ſcriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque aliâs ſæpius obiter Scammonii mentionem fecerit in ſuis aliis monumentis. Scammonium, authore Meſue in ſuis ſimplicibus deiectoriis, quinque corporibus læſiones inferre poteſt. Prima eſt, quòd flatus quosdam mordaces gignit, uſqueadeò uentriculum laceſſentes, ut ſumentibus nauſeam commoueat. Noxa hæc tollitur, ſi in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inaſſetur, paſta undiq; circumlita, præſertim additis, aut fœniculi, aut dauci, aut apii ſemine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis ſpiritus: quo fit, ut facilè febres excitet, iis præcipuè, qui obſtructionibus uiſcerum, & humoribus putreſcentibus obnoxii ſunt. Sed id nocumenti aufertur, admiſtis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiuſmodi eſt pſyllii ſeminis ſpiſſamentum, prunorum decoctum, ſeu potius pulpa, roſarum & uiolarum ſuccus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam ſi ante coctionem maceretur oleo roſaceo, aut uiolaceo, aut cotoneorum miſti ſaporis ſucco, aut admiſto rhoë, aut factitio ſpodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate ſit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: uaſorum enim oſcula pluſquàm par ſit aperit. Hæc læſio adimitur admiſtis rebus adſtringentibus, cohibentibuſq;, nempe maſtiche, cydoniis malis, ſuccoq; ab eis expreſſo, & myrobalanis, præſertim flauis. Abradit præterea acri ſucco, quo ſcatet, inteſtina: proinde & tormina, & dyſenteriam, & tenaſmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus, lentiſq; medicamentis: cuiuſmodi ſunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut roſaceum: item prunorũ pulpa per ſe, & ſaccharo aſſeruata, pſyllii ſpiſſamentum, maſtiche, cydonia mala pòſt ſumpta, & calida aqua pòſt bibita: utpote quæ medicamentum ocius à uentriculo & inteſtinis expellant, & ita ſimul noxam prohibeant. Hinc eſt, quòd prudentes medici, quò celerius Scammonium à uentriculo, & inteſtinis deiiciant, hordei iuſculum, cum ſaccharo ſuperbibendum præbent. Obeſt poſtremò ſcammonium cordi, iecori, ac uentriculo, ſubſtantiæ ſuæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, ſi illi tum calida, tum frigida admiſceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, uentriculóque opem ſuam præſtant. Deiicit ſcammonium ualentiſſimè bilem, quam & à uaſis, et à ſanguine exhaurit. Eius deiiciendi facultas haud ſanè aliis medicamentis abſimilis eſt, quæ purgant cum labore & moleſtia. Plantà Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia uocatur: Arabibus, Scammonea, ſiue Sachmunia: Italis, Scammonea.

Scammonii læſiones.

Nomina.

Χαμελαία. CHAMELAEA. CAP. CLXVI.

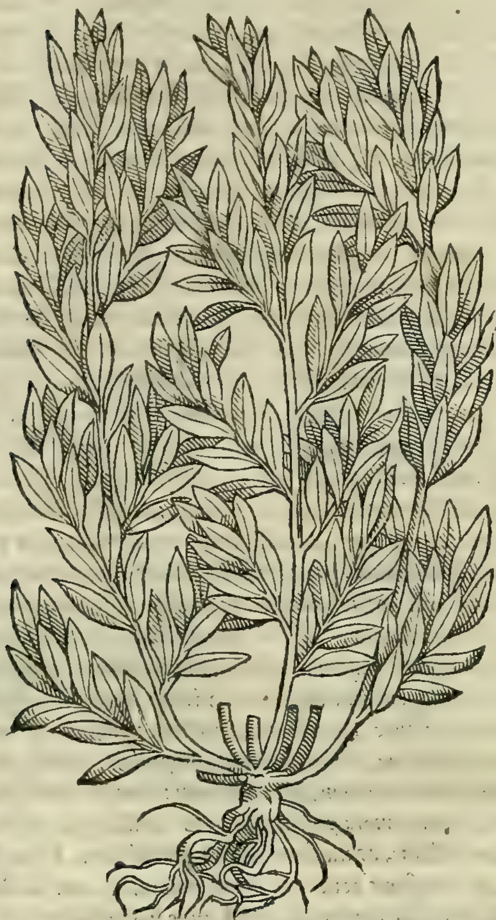
CHAMELAEA ſurculoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinẽ habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemque, foliis præſertim in catapotio deuoratis. nanque duæ abſinthii partes, adiecta chamelææ una, hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liqueſcunt: ſiquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Foliis cum melle tritis, ſordida ulcera, & cruſtoſa repurgantur.

Θυμελαία. THYMELAEA. CAP. CXLVII.

THYMELAEA eſt, ex qua granum Gnidium, quod eſt ſemen ipſius, colligitur. Hoc Syri apolinum uocant, quoniam ſatiui lini frutex ſuapte natura ſimilitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binûm cubitorum: foliis chamelææ, anguſtioribus, & pinguioribus, uiſcoſis, gummoſiſque, ſi mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo, qui inter initia uiret, & tandem rubeſcit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquaſque detrahit, ſi uiginti granorum pars interna bibatur: verùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in uuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè deſudant, trito ſemine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per meſſes colligi debent, & ſiccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere,

tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta uini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina vuæ acerbæ succo excipitur, & in pastillos diuiditur. Herba stomacho infesta. partus imposita necat. Nascitur in montibus, & asperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum esse chamelææ existimant, decepti quadam foliorum similitudine.

CHAMELAEA.

THYMELAEA.

Chamelææ, & Thymelææ consid.

CHAMELAEAM, *pariter & Thymelæam Arabes confuse satis, ac perplexe Mezereon appellant. Cuius etsi duo faciant genera, unum album, alterum nigrum; tamen ijs etiam Daphnoidem admiscent, & hæc omnia adeo confundunt, & implicant, ut hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum scriptis elici posit. Illarum plantarum uis in exoluendo corporis humores, tam uehemens, uiolenta, ac furiosa existit, ut nisi robustißimis hominibus tutò in medicamentum dari poßint: plerunq; enim imbecilles confecerunt, abrasis uisceribus, apertisq; uasorum osculis. Quare non temere eas Mauritani & terræ leones, & plantas uiduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numerosæ in uallis Ananiæ montibus* Tridentino *agro: & utræq; (licet hoc in chamelæa præterierit* Dioscorides*) fructum ferunt myrti baccis similem, quanuis Chamelææ quadantenus longior sit, & oliuæ formam repræsentet. Vtrique fructus initio sui exortus uirescit, mox per maturitatem rubescit, denique exiccatus niger conspicitur. Cæterum baccam, quæ è* Thymelæa *decerpitur, quoniam siccata piperis faciem præ se ferat, acrimoniamq; non obscuram gustantibus relinquat, rura Ananiensia, unà etiam cum* Laureolæ *semine,* Piper montanum *indifferenter nominant.* Nec *sanè mirum, quandoquidem &* Theophrastus *libro* IX.*cap.*XXII.*de plantarum historia, ubi de pipere disseruisset, statim Cnidij grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Sumunt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in suis purgationibus aduersus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed sæpe euenit, ut cum futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia est) non solum seipsos decipiant; sed etiam sibi mortem consciscant. Et certe hoc testari possum, quòd ex montani illius piperis assumptione plures perijssent, nisi antidotis nostris succurrissem, eosq; in uita seruassem.* Proinde *scitè posteritatis memoriæ prodidit* Mesues, *nemini Mezereon præbendum esse, nisi ijs admistis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari poßit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac destruit. Habentur tamen paßim in pharmacopolijs catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta simul recepe-*

Chamelææ uires ex Gal.

rint, quibus eorum malitia reprimitur) nisi robustis, ac fortioribus hominibus. Chamelæam tantùm, quod sciam, commemorauit Galenus in simplicium medicamentorum censu, de cuius uiribus libro VIII. *eorundem ita scribit. Chamelæa uincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum sordida ulcera, & quæ maximas habent crustas, cum*

cum melle purgare poteſt. Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoq; Chamelæa & oleaſtellum appellatur: Mauritanis, Mezerion, ſeu Alemezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zylandt: Gallis, Boys gentil. Quæ uerò Græcè θυμελαία, Latinè pariter Thymelæa uocatur: Italicè, Thimelea. Nomina.

SAMBVCVS.

EBVLVS.

Ἀκτῆ. SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

SAMBVCI duo genera. Vnum in arborem aſſurgit, ſurculos ſpargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes, proceros: folia iuglandis, terna quaternáve, ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore, minutim in ambitu ſecta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculiſque circinatæ umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho ſimilem, in nigredine ſubpurpureũ, racemoſum, ſucco madentem, uinoſumque. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulũ, longè humilius eſt, magiſque herbaceo generi aſsignandum: caule quadrangulo, geniculato: folijs amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expanſis, pinnatiſque, graueolentibus, in ambitu ſerratis: muſcario ſambuci: flore, & acino eiuſdem: radice nititur, longa, craſsitudine digitali. Eadem utriuſque uis, & uſus exiccans, aluo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemque detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodeſt uiperarum morſibus, eodem pota modo. vuluas emollit inſidentium, decocto: patefacit eorum ſpiracula: & uitia corrigit. Acini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, ſi prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambuſtis, & canum morſibus illitu proſunt: vlcera quæ dehiſcunt in fiſtulam, agglutinant. ijs, qui podagra tentantur, cum ſeuo taurino, aut hircino proſunt illita folia.

SAMBVCVS, *& Ebulus plantæ ſunt nullis non cognitæ. Prioris etſi unum tantùm genus prodatur à* Dioſcoride*; nobis tamen duo eius obſeruata ſunt genera: alterum quidem montanum, & ſylueſtre: alterum uerò urbanum, plerunq; in hortorum, & uinearum ſepibus prouenienѕ. Hæc genera fructu inter ſe differunt: ſiquidem montano baccæ perpetuò rubeſcunt. Illud etiam diſcrimen facit, quòd urbanum in maiorem proceritatem adoleſcit, & læuiore conſtat materie. Sunt prꝛterea: qui paluſtrem Sambucum oſtendant, nempe arbuſculam uliginoſo, & paluſtri ſolo enaſcentem, uirgis ſambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, ſed caduca, & fragili materie: folio uitigineo: flore albo ſambuci modo, odore non prorſus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ* Sambuci, & Ebuli genera, & uires.

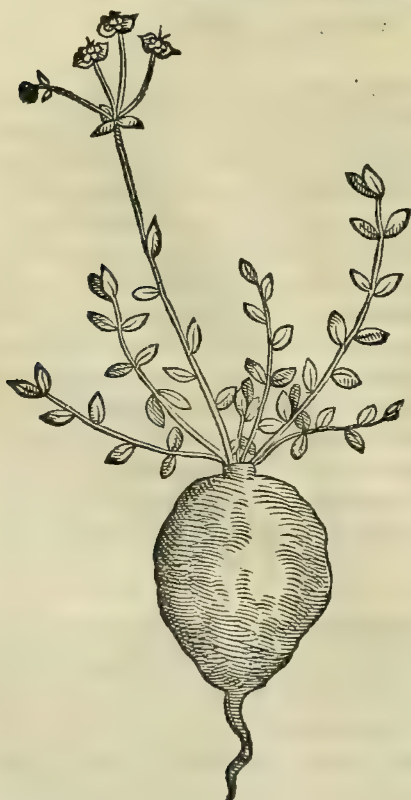
magnitudine, uinoso succo refertæ. quæ deuoratæ uomitiones cient. Aqua è sambuci floribus fronti, & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expressus, uomitum ualentißimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumstante succo expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, ischiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria ui mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deijciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciant, insolentq; subinde, & in pastillos digerant, seruentq; ad usus. Hic clystere infusus tam intestinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menses, præsertim si lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij, qui diuturna febre uexati ad malum deuenerunt habitum, si tamen uentriculus, & iecur interea roborentur odoratis adstringentibus, & ad id conferentibus medicamentis. Sambuci utrusq; uires ex Galeno. *Meminit Sambuci utriusque Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Vtraq; sambucus tum magna illa, & arborescens, tum herbacea, quam & chamæactem uocant, desiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Planta, quæ* ἀκτῆ *Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Iafacti: Italis, Sambuco, Germanis, Holder, seu Holler: Hispanis, Sabugo, & Caninero: Gallis, Suseau, & Suyer.* Nomina. *Quæ uerò* χαμαιάκτη *Græcè, Ebulus Latinè dicitur: Arabicè, Kameactis: Germanicè, Attich, & Niderer holder: Hispanicè, Hiezguos, & Sabugo pequenno: Gallicè, Hyeble.*

Πυκνόκομον. PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

PYCNOCOMON constat erucæ folijs, acrioribus, scabris, & crassis: caule quadrangulo: flore ocimi: semine marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda, exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in saxosis locis. Semen grauia somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum. tumores discutit, illitum cum polenta: & spicula, adactosque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosque discutiunt. Radix eius in aqua mulsa duûm drachmarum pondere, aluum soluit, & bilem extrahit.

NVLLAM equidem usquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas esse arbitror. Ita enim fiet, ut & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, suus relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis uel incognita, uel incerta sunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem in medium proferre. Nomina. *Eam ut Græci* πυκνόκομον, *ita Latini Pycnocomum uocant.*

Α῎πιος. APIOS. CAP. CLXX.

APIOS ramulos duos siue tres iunceos spargit, rubros, tenues, qui à terra parum attolluntur: folijs rutæ, oblongioribus tamen, & angustioribus, herbaceis: semine paruo: radice hastulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitasque extrahit: inferior per aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum si libet eximere, tusa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod supernatat penna selectum, exiccatur. Purgat utraq; parte is succus, sesquiobolo potus.

Apij, siue Ischadis consideratio.

APIOS, quæ & Ischas appellatur, nascitur in Creta (quãquam non desunt qui uelint eam quoque prouenire in Italia, præsertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo statim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in lognitudinẽ percurrente: cauliculis iunceis subrubentibus, lacteo succo madentibus: radice exterius nigra, interius cãdida, pyri effigie, unde & nomen: ἄπιος *enim Græcis nil aliud significat, quàm Latinis pyrum. Theophr. libro* IX. *cap.* X. *de plant. historia, Apion his notis repræsentauit. Ischas, siue Apios folio constat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis: radice, qua asphodelus, uerùm squamosa. Nascitur in montibus. Legitur uere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte superius, altera inferius purget. hæc ex Theophrasto. Apion legitimam, quam primùm me uidisse recordor, ad me misit Venetijs Nicolaus à Sãcto Michaële*

le Nouocomenſi, medicus ſingularis ingenij, atq; eruditionis & rei herbariæ peritus. Cæterùm ſcribit Ruellius *Apion frequentiſsimam in Gallia naſci, eiusq; radice ruri pauperes per inopiam frugum ueſci. Sed Ruellij ſententiæ non eſſe ſubſcribendum iudico; nam cùm Apios per ſuperna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copioſè (ut ruſtici facere ſolent) eius radices ſumerent in cibis. Apij huius nuſquam, quòd inuenerim, mentionem fecit* Galenus *in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hæc planta non ſecus Latinis* Apios, *atq; Græcis* ἄπιος *nominatur.*

[Ruel. lapſus]

[Nomina.]

Κολοκυνθίς. COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

Colocynthis ſarmenta, foliaque ſatiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuiſa: fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum. quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, ſi quatuor oboli cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli vitijs, vt quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi vna repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferueſcat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub diuo refrigeſcat, potu craſſum humorem, & ſtrigmẽta alui detrahet: ſtomacho ſupra modum aduerſatur. ſubdita ex ea balano alui excrementa eijciuntur. Virentis ſucco vtiliſsimè iſchiadici perfricantur.

Colocynthis *planta eſt tam medicis, quàm ſeplaſiarijs uulgaris notitiæ. Verùm etſi (ut Meſues eſt author) præſtantiſsimum ex eius fructu paretur medicamentum ad uaria morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & uentriculo maximè aduerſatur, quin & uniuerſum perturbat corpus, faſtidium, & inteſtinorum tormina excitans. Abradit enim inteſtina, & uaſorum oſcula aperit, adeò ut etiam cruenta ſæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant, niſi prius malefica eius uis prorſus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præſtant: cuiuſmodi ſunt illa, quæ uentriculũ, iecur, & cor tum roborare, tũ tueri poſſunt, & quæ lentore ſuo glutinandi uim habent. Colocynthis trahit pituitoſa, craſſa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus deliteſcentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam muſculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob cauſam uertiginoſis, comitialibus, reſolutis, conuulſis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, aſthmaticis, & ægrè ſpirãtibus utiliter in catapotijs exhibetur. Collachrymantes adiuuat oculos, et diutina tuſsi laborantes. Eſt præterea uis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præſertim podagricos, et iſchiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, ſed etiam clyſteribus infunditur. quibus ſanè nil præſtantius eſt ad coli cruciatus ex flatu, et frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per ſedem infuſa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, et eorum defluuium cohibendum, ſi exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, et in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, et earum incerti ſonitus diſcutiuntur. Colocynthidis uires retulit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamẽtorum, his uerbis. Colocynthis guſtu amara eſt, ſed quæ amariſsimo medicamento epoto adſunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam ualidam in ſeſe continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè et ipſa per aluum excerni præuertens. Viridis ipſius ſuccus intritus iſchiadibus prodeſt.* Κολοκυνθὶς *ſic Græcis, Latinis item Colocynthis, et Cucurbita ſylueſtris appellatur: Arabibus, Chandel, Handel, ſeu Handal: Italis, et Hiſpanis, Coloquintida: Germanis, Coloquint, et Vuilder kurbſz: Gallis, Coloquinte, et Courle ſauuage.*

[Colocynthidis conſideratio.]

[Colocynthidis uires ex Galeno.]

[Nomina.]

Ἐπίθυμον. EPITHYMVM. CAP. CLXXII.

Epithymon flos eſt è thymo duriore ſatureiæ ſimili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quaſi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodeſt melancholicis, & inflatis, acetabuli menſura ad quatuor drachmas, cum melle, ſale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Epithymi cõsideratio.

EPITHYMVM.

In hac equidem opinione uersantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodũ Brasauolus Ferrariensis, *ut credant,* Dioscoridis, *aliorumq;* Græcorum Epithymum *magno discrimine ab eo diuersum esse, de quo scripserunt* Mauritani, *præsertimq; ab illo, cuius meminit* Mesues. *Quippe qui asserant, nil aliud* Arabicum *epithymum esse, quàm capillaris cassuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur.* Græcum *uerò idem esse uolunt cum proprio flore durioris thymi satureiæ similis. Suam autem sententiam hoc argumento comprobare uidentur, quòd si uulgaris usus epithymum,* Arabicum *scilicet, illud esset, de quo disserit* Dioscorides, *is non dixisset,* Epithymum *florem esse durioris thymi, sed alterius plantæ thymo adnascentis, eiq; sese conuoluentis.* Id quod etiam Plinij *auctoritate confirmant, ut qui eorum opinioni ex eo maximè adstipulari uideatur, quòd duo* Epithymi *genera prodiderit lib.* XXVI. *cap.* VIII. *ubi sic inquit.* Epithymum *est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine palliolí (rectius fortè pili legendum esset) rubens. hæc* Plinius. *Ex quibus utique planum fit, duo esse* Epithymi *genera: quorum alterum illi ad* Græcos, *alterum ad* Arabas *referunt, & ita suam tuentur sententiam.* Horum *certè iudicio ego quoq; facilè subscriberem, nisi quædam sese nobis offerrent, quæ apertè reclamare uidentur, atque etiam ostendere,* Plinium *ipsum* Dioscoridis *codicem, unde illa mutuatus est, deprauatum habuisse, uel alium auctorem in hoc minus grauem secutum fuisse, uel seipsum deceptum, ut in alijs compluribus illi euenisse adnotauimus.* Palàm *etenim faciunt, quantum equidem reor, nostri usus, &* Dioscoridis *epithymum, unum & idem esse medicamentum, quæ de eo* Aëtius, & Actuarius, Dioscoridem, *et* Galenum *secuti, concordes posteritatis memoriæ prodiderũt, cùm ita scribunt.* Epithymum *atram bilem excernit. Datur adultis tusum, & cribro excussum, scropulorũ quatuor pondere, cum passo, uel oxymelite, & salis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui spirandi uexantur difficultate.* Quod *uerò in stœbe nascitur, aut in satureia prosilit,* Epistœbe, *atque* Epithymbrum *inde appellatum, thymi modo aluum resoluit: sed utrunq; facultate censetur infirmius. hæc illi ambo.* Quæ *sanè liquidò ostendunt, quòd non secus* Epithymbrum *thymbræ, &* Epistœbe *stœbæ innascatur, atq;* Epithymum *in thymo nascitur, uel prosilit.* Hoc *idem præter* Aëtium, & Actuarium *longè antea testatus est grauissimus author* Paulus Dioscoridis, & Galeni *sectator acerrimus ijs uerbis.* Epithymum *inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præstantissimum est remedium.* Dantur *ipsius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina.* Epithymbrum *uerò, quod thymbræ innascitur, epithymo similiter euacuat, sed imbecillius est. hactenus* Paulus. Ex *his itaq; omnibus non dubitauerim asserere, unum tantùm esse epithymum, non autem plura.* Quandoquidem *si* Paulus, Aëtius, & Actuarius *pro certo non habuissent, legitimum* Epithymum *esse illum thymi florem, de quo scribit* Dioscorides, *putassentq; duo eius genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci epithymum.* Verùm *cùm compertum haberent, unum & idem esse medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbra, & stœbe prosilit, ijsq; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, sibi uisum est, quòd suo tempore* Epithymum *uulgaris notitiæ medicamentum esset, sat fore declarasse non modò id in thymo gigni; sed etiam in stœbe, thymbra, & (ut nos sæpe uidimus) in polio, et chamædry. ut hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, uel epistœbem substitui posse: quinetiam ut non ignoraret, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neq; suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius adueniens, & in ijs prosiliens, & uiuens.* His *igitur rationibus adducor, ut non temerè existimem,* Dioscoridis *codicem, quem* Plinius *habuit, fuisse (ut diximus) deprauatum, & ob id ipsum* Plinium *deceptum esse: aut hunc aliunde accepisse occasionem, ut duo magno errore faceret* Epithymi *genera.* Quòd *autem* Dioscorides *epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is sciret* Epithymum *thymo innasci, nulla radice propria, sed thymi adminiculo fultum, floresq; per se albos ferre, qui cùm in thymo sunt, huius plantæ proprij uidentur; ideo non absurdum fore duxit scribere,* Epithymum *esse florem durioris thymi.* Sed *quòd* Epithymum *flores albos ferat, declarasse uidetur* Dioscorides, *cùm dicit.* Capitula *habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo.* Siquidem *his notis non descripsit* Dioscorides *thymi florem superius libro tertio (ut* Brasauolus *asserit) sed capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione.* Præterea *conijcere licet* Dioscoridem *epithymum thymi florem appellasse, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipsum largè floret.* Nam *quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perspicuò apparet: quoniam de epithymi uiribus libro* III. *ubi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob causam, quòd epithymum propriam*

Multorũ opinio reprob.

thymi

thymi particulam non existimauerit esse, sed (ut suprà dictum est) ascititium quoddam, ut in arboribus muscus, & uiscum: quæ tamen legitimæ arborum partes non sunt, sed uiribus & facultate diuersæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioscorides, *egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo uerò, tanquam de re à thymo diuersa, disseruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus uiscum innascitur, disputauit libro primo: de ipso autem uisco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare uidetur nomen Græcum* ἐπί, *quod* Latinis *modò sub, modò in significat.* Vnde *nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, uel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire possit, non uideo: utpote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd cùm scripserit* Dioscorides Epithymum *plurimum in* Cappadocia, & Pamphylia *gigni, facilè colligi potest, ipsum de* Epithymo *uulgaris usus esse locutum. Quippe si epithymum proprij thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quòd magis ijs in locis epithymum copiosum proueniret, quàm alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, ubicunque thymum proueniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunque nascatur, æstate suos edat flores.* Epithymum *in thymo satureiæ simili nos sæpissimè legimus prope* Goritiam Saluatino, & Gargaro *montibus supra* Salicanum, *qui eo durioris thymi genere copiosè uestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantùm tractu, qui ad meridiem spectat. Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thimi plantas mihi licuit inuenire, in quibus* Epithymum *spectaretur, nisi in amœniore montis parte, ubi herbæ enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet quòd in* Pamphylia, & Cappadocia *epithymum frequentissimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam* Plinnij *authoritati, qua nititur* Brasauolus, *clarius responderem: id circo illi ita responsum uolo, quòd cùm* Plinius Dioscoridis *mentem, à quo priorem suorum uerborum partem sumpsisse uidetur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit* Epithymi *genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cùm inquit.* Epithymum *est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c. Porrò uerò idem* Plinius *in ijs uerbis errasse deprehenditur, quòd maiori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori uerò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpurascēs. Hinc itaque perspicuum fit, tam confusè, & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse* Plinium, *ut nihil certi in hac re ex eius uerbis elici posit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in* Epithymi *historia, etiam* Monachi *illi reuerendi, qui in* Mesuem *commentarios ediderunt: quippe qui* Dioscoridis *uerba perperàm interpretati deprehendantur, etsi ut fortè alijs doctiores uiderentur, suam in* Epithymo *sententiam proferant ijs uerbis. Certissimè à paucis uerus sensus uerborum* Dioscoridis *de epithymo percipitur. nam cùm ipse* Dioscorides *dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit* Epithymum, *scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ. quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentum, sicut supra thymum. hæc patres illi.* In *quibus facilè cognoscitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace sua, ignorātia. quòd sensus uerborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque ijs subinde, ut mihi uidetur, maiorem caliginem offundant. Quòd enim* Dioscoridis *sententia hoc loco euidentior sit, quàm ut exponi debeat, quòdq; apertè* Monachis *refragetur, eius uerba testantur, quæ ita Græcè habent.* Ἐπίθυμον θύμον ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. *hoc est ad uerbum.* Epithymum *thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè uerbis liquet, quòd* Dioscorides *non comparat* Epithymum, *quod florem thymi uocat, flori satureiæ, ut* Monachi *illi malè interpretantur, sed illud genitiuuum* ἐοικότος *ad thymum tantùm refert: ita ut thymum, cui* Epithymum *insidet, satureiæ simile faciat.* Thymi *nanque duo habentur genera.* Vnum *maius satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuissimis folijs refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat* Dioscoridē. *quare ne quispiam fortasse putaret utriq; thymo epithymum innasci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superq; de* Epithymo *disputatum est: iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius uiribus agendum. Illud sibi peculiare asciuit* Epithymum *(ut testatum reliquit* Mesues *in suis simplicibus) quòd ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra ullam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melācholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum uitijs, & hypochondriaca melancholia uexatis. Frequens epithymi usus: datur enim utilissimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & ulcera maligna, & atra. quin & quartana febre detentos liberat.* Epithymi *uires breuissimè perstrinxit* Galenus *libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Epithymum *thymi facultatē habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus* Galenus. *Verùm quia* Epithymum *ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit* CASSVTHAM *ita à peritioribus medicis uocatam, licet officinis, & herbariorum uulgo* Cuscuta *nominetur, cùm à ueteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere uidetur, ut de ea aliquid disseramus.* Cuscuta *igitur, siue* Cassutha *eius generis est, ut in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed uelut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisue longissimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis se implicat, & adeò crebris inuolutionibus his se circumuoluit, ut breui plantas ipsas strangulet, atque enecet.* Folijs *nullis unquam uestita uisitur.* Flores *tamen edit albos, quàm plurimos, à quibus semen tenue prodit.* Cirri *rufescunt, uitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus* Plinio Cassytam *appellari libro* XVI. *capite ultimo, ubi ita scriptum reliquit. Est & in* Syria *herba, quæ uocatur* Cassytas, *non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese.* Nec *plura* Plinius. Ex *quibus equidem, quòd repe-*

Epithymum ubi plurimū.

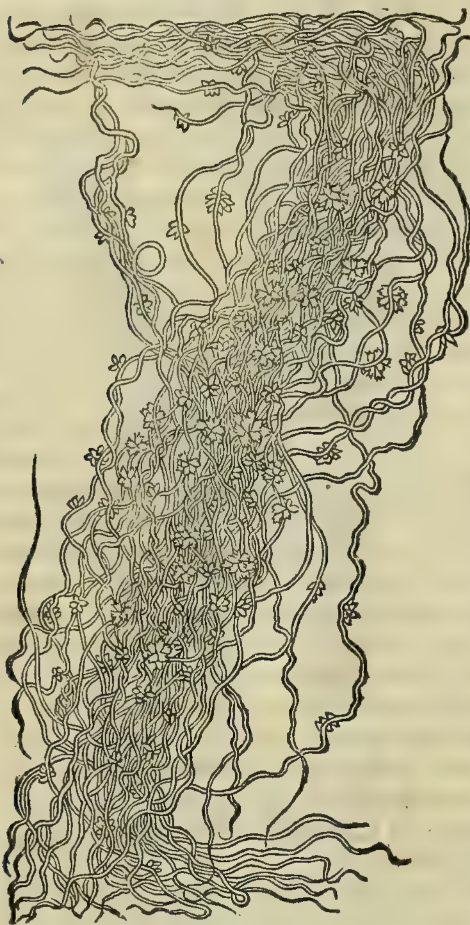
Plinij lapsus.

Monachorū expositio uana.

Epithymi uires ex Mesue, & Galeno.

Cassuthæ histor. & uires.

CASSVTHA.

riantur Plinij codices, in quibus cadytas, non caßytas legitur, quódq; hæc arboribus tantùm, & spinis se circumuoluat, nostra uerò Cassutha duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non ausim affirmare uulgarem cuscutam esse Plinij caßytam; præsertim cùm in Syria tantùm nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea plerique Cassuthæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum utiq; sententiam potius probandã, quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum iisdem, Galeni authoritate, polleat uiribus, quibus & thymũ. Excalfacit Cassutha ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructiones aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitosis, atq; biliosis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo subuenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno usu uentriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, si anisi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præsertim absinthio admista. In quem usum decoquitur, bibiturq; eius decocti selibra, cum sacchari sesquuncia.

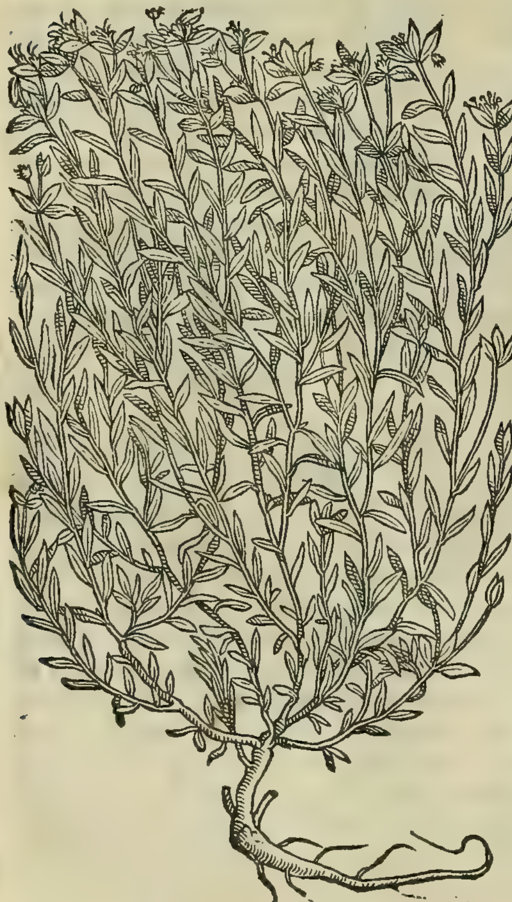
Nomina.

Quod Græci ἐπίθυμον, Latini quoq; Epithymum dicunt: Mauritani, Efitimo, seu Efichemo: Itali, Epithimo: Hispani, Cabellos, seu flores del thomilho: Galli, Teigne de thyn.

Ἄλυπον. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

ALYPON surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus folijs: flore molli, leui, & copioso: radice betæ, tenui, referta acri succo: semine epithymi. Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largißima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deijcit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: verùm interanea leuiter exulcerat.

ALYPVM.

Alypi consideratio.

ALYPVM, eiusq; radix (si Actuario credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album uocant. Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, ubi minoris parandæ tripheræ rationem docet, sic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri institius, alypum, id est, album turpetum addas. Idem pòst, ubi de simplicibus medicamentis uomitũ cientibus tractauit, ita scribit. Turpetum, quod radix est pityusæ, & album alypiæ, glutinosam detrahit pituitam.

Opinio quorundam refutata.

Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum describens, prodidit eius semen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius seminis tantùm uires reddiderit. Sed ijs respondi potest, quòd cùm probè sciret Actuarius aliam uim inesse semini, aliam uerò radicibus, proinde de radicibus sub turpeti, & de semine sub Alypi nomine disseruit. Plantæ enim habentur, quæ, alium folijs, alium semine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioscoridis testimonio, menses sistit, cùm tamen eius semen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter se notis dißidere: nec modò his rationibus fretus; sed etiam Pauli authoritate. quippe qui libro VII. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs uerbis.

Alypi uires ex Paulo.

Alypi semen inferius atrã purgare bilem pari epithymo mensura, cum sale, & aceto dictum est: intestina uerò, si fidem Dioscoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Est autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias uocatur. hæc Paulus. Ex quibus palàm est, Paulo nullam inter Alypũ, & Alypiã fieri differentiam. Cæterùm ad nos solã radicem deferri, neq; ullum hactenus qui plantã, uel semen ostenderit, me nactum fuisse,

fuiſſe, antea prodideram in commentarijs noſtris Italica lingua conſcriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus uir rei medicæ eruditiſsimus, Piſis herbam hanc pro Alypo ad nos miſit, cuius hîc picturam damus, quæ quidem deſcriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorũ cenſu. Hîc de Turpeti uiribus nobis diſſerendum eſſet, niſi ſuperius in Tripolij commentatione, eius hiſtoriam, ac facultates latius proſecuti eſſemus, quàm ut adhuc plura dicenda, uel addenda ſuperſint. Herba, quæ ἄλυπον Græcè, Alypum quoq; & Alypia Latinè dicitur: Italicè, Alipo. Nomina.

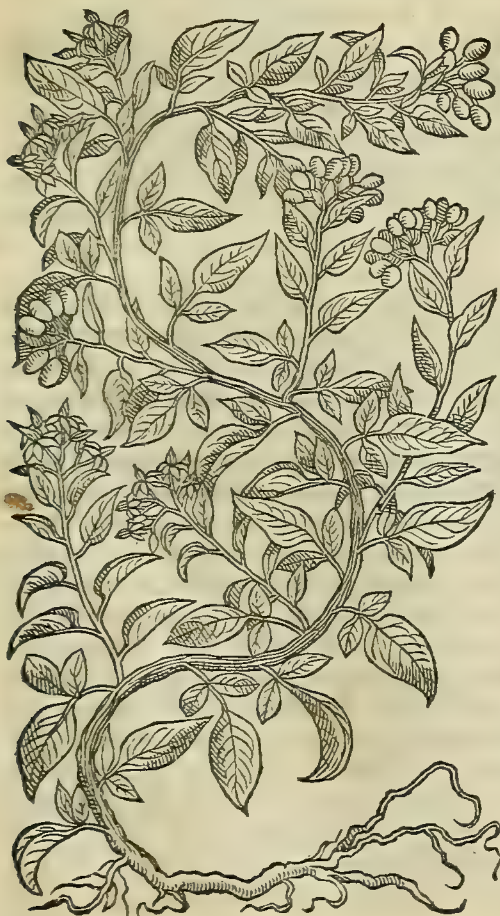
Ἔμπετρον. EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

EMPETROM aliqui phacoides uocant. naſcitur in montibus, & maritimis, ſalſo guſtu: ſed quò propius terreno fuerit, amarius ſentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, ſi bibatur in iure aliquo, aut hydromelite.

EMPETRI *herbæ faciem nullis prorſus notis depinxit Dioſcorides. Vnde ſolo nomine nobis de hac herba potius diuinandum eſſet, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui ſtatui poßit. Non deſunt tamen qui Oedipum ſe faciant, & hæc Dioſcoridis obſcura quaſi ænigmata audeant ſoluere. Hi ſiquidem Empetron eam planta putant eſſe, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij uulgari ſermone herba di ſan Piero. Sed hanc nos ſuperius libro ſecundo legitimũ eſſe crithmum, pluribus probauimus. Porrò & ubi naſcatur Empetron, & quibus facultatibus ſit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. XXVII. cap. IX. ita ut ea planè à Dioſcoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortaſſe ſimilitudine deceptus, quòd Empetron ſaxifragam eſſe exiſtimauerit, uires, quas utriq; ſeorſum tribuit Dioſcorides, ipſe uni Empetro aßignauit, addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ ſaxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino erraſſe fatendum eſt. Empetri meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſerit. Empetron ad ſolas purgationes uidetur eſſe commodum, bilem, ac pituitam educens. Guſtu ſalſum eſt: proinde ad alia quoq; utaris licet, ad quæ pollere oſtendimus ſubſtantiam ſalſam. Nominatur item praſoides. Hæc Galenus. qui temen à Dioſcoride in nomenclatura diſcordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibuſdam uocari prodidit, alter uerò praſoides dici ait. Quare non deeſt ſuſpicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco ſit deprauatus. Non enim uideo, quomodo rectè idem Empetron ſimile reddi poßit, & lenti, & porro, ut illa nomina demonſtrant. Quod Græci ἔμπετρον, Latini ſimiliter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali, Empetro.*

Empetri conſideratio. Plinij error. Empetri uires ex Gal. Nomina.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

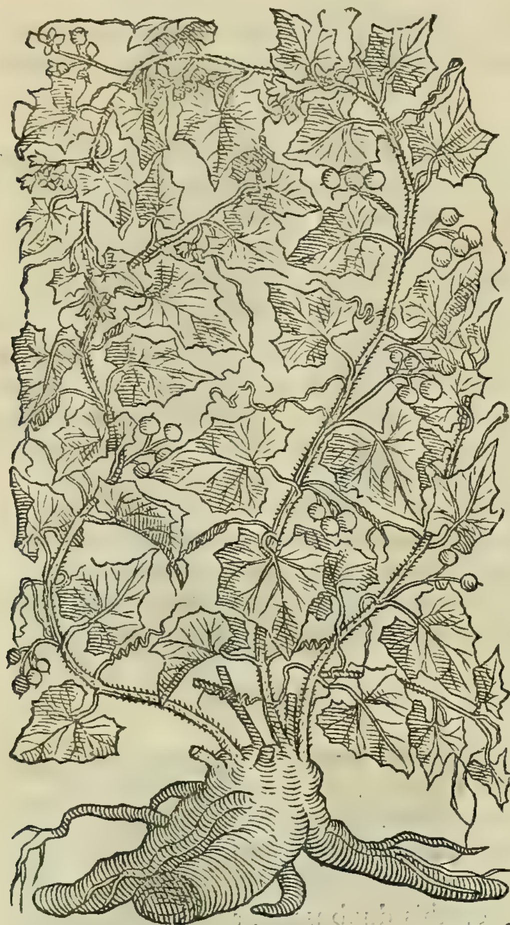
VITIS ſylueſtris ſarmenta uitis modo prælonga emittit, aſpera, lignoſa, rimoſo cortice, folijs hortenſis ſolani, longioribus, ac latioribus, muſcoſo flore, & capillaceo: fructu exiguis uuis ſimili, poſt maturitatem rubente: rotunda eſt acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius uitia cutis in facie, & maculas omnes expurgant. Enaſcentes uiticulæ, cibi gratia, ſale condiuntur.

VITIS *ſylueſtris planta eſt in Hetruria mulieribus notiſsima: utpote qua eius uuis, quibus lentigines, & maculas in facie emendant, plurimùm utantur. Hæc conſtat folijs hortenſis ſolani, ſed longioribus, ac latioribus: floribus racematim cohærentibus (ita enim legendum cenſeo in Dioſcoride, non muſcoſis, ut uulgata habent exemplaria, Oribaſij teſtimonio fretus, qui hoc loco non βρυώδεις, ſed βοτρυώδεις legit) capillaceis, purpureo colore: fructu exiguis uuis ſimili, rubente, ac uinoſo. Illud porrò nobis obſtare poteſt, quò minus hæc ſit uera Vitis ſylueſtris, quòd etſi eius ſarmenta, quibus uiniferæ uitis modo uicinas arbores ſcandit, ac uincit, quadantenus aſpera uideantur; non tamen, ut in Dioſcoridis codicibus ſcriptum reperitur, rimoſo ſunt cortice, ſed albo. Huic obiectioni ita reſpondere poſſum, quòd ea non ſit legitima huius plantæ nota. nam quòd uerbum illud φλοιορραγοῦντα non legatur in Oribaſio, facit ut ſuſpicer in Dioſcoride hoc loco mẽdum ac uitium ſubeſſe. Hinc itaq; moueor, ut hanc pro ſylueſtri uite nunc proferre non dubitem, donec alia nobis, aut alijs cõperta ſit planta, quæ magis notis omnibus illi reſpondeat. Theophraſtus uitem ſylueſtrem Atragenã uocaſſe uidetur lib. V. cap.*

Vitis ſylueſtris conſideratio.

cap. ultimo de plantarum historia, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortasse non experta, ex ligno duriore, & fungoso ignem parabat: ad quod, meo iudicio, syluestris uitis materies admodum apta fuit. Vitis syluestris uires ex Galeno. *De huius uitis syluestris uiribus scripsit Galenus lib.* VI. *simplicium medicam. his uerbis. Vitis agrestis racemi extergendi uim habent, ut epheleis, & næuos, & id genus omnia in extima cute existentia curare possint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & sale condiri assolent.* Nomina. *Quæ uitis* ἄμπελος ἀγρία *Græcis, Vitis syluestris Latinis uocatur: Vite saluatica, Italis.*

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

VITEM albam aliqui bryoniam uocant. Folijs, uiticulis, pampinisque satiuam uitem imitatur, sed hirsutiora sunt omnia: ea, quos prope se nacta sit frutices, suis clauiculis complectitur: fructus rubens in vua dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, qui prima germinatione exeunt, decocti in cibo, aluum, & urinam cient. Folia, fructus, radix acrem uim sortiuntur: itaque ulcerum phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & cutem erugat: uitia cutis in facie, uarosq;, lentigines, & cicatrices nigras emẽdat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo, usque dum liquescat: sugillata tollit, & reduuias committit. inflammationes discutit illita ex uino: suppurationes rumpit. medicamento aptè immiscetur, quod carnem exest: infracta ossa extrahit, trita, & imposita. Datur comitialibus in potu, drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & uertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Contra uiperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum subturbat. Fœminarum locis apposita partus, secundasque morantes trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, vulsis, ruptis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, cõsumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoque insessus decoquitur: siquidem vuluas purgat, sed abortum facit. Succus è radice uere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus eius, si cum tritico decocto sorbeatur.

Vitis albæ cõsideratio, & uires. VITIS *alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgò mulieribus Cucurbita syluestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd passim secus uias, & propter sepes proueniat. Hanc inter sua deiectioria medicamenta reposuit Mesues, qui de ea hæc ad sensum scribit. Vitis syluestris, quòd hausta, quemadmodum & dracunculus, uentriculo, & iecinori noxam inferat, danda non est, nisi aromatum puluere permista, aut addito mastiche, cydonijs malis, aut alijs adstringentibus, roborantibusq; medicamentis. Succus è contrita radice expressus pituitam eijcit, urinam remorantem trahit, & cerebrum mundat, quinetiam pectus, et neruos à pituitosis, putridisq; excrementis: uiscerum obstructiones aperit: renes à calculis expedit: subuenit item uertiginosis, comitialibusq;. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resoluit, præsertim lienis, si cum uino, & ficubus tusa radix illinatur. Menstrua elicit, & uniuersum purgat uterum, atq; etiam fœtum expellit, si in eius decocto insideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & uulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immissum, cineribusq; incoctum, sugillata delet. Præterea mulieres uuluæ strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò ut eas à strangulatu liberet, & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo uexatam, quæ tandem à quodam uulgari herbario edocta, ut uinum album biberet, in quo uitis albæ radicis uncia efferbuisset dormitum itura semel in hebdomada, cùm hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit.* Vitis albæ uires ex Gal. *Vitis albæ meminit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, de eius uiribus ita scribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Psilothrum uocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium stomacho, eo quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modicè acrem adstrictionem: quare & urinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantẽ, & tenuium partium, ac moderatè calidam uim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram, & lepram sanat. Porrò fructus eius racemi speciem præferens, ijs qui coria tingunt,*

gunt, utilis eſt. Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ, & βρυωνία uocatur: Latinis, Vitis alba: Mauritanis, Feſire, Alfeſire, Feſſera ſiue Alfeſcera, Nezargicſan ſeu Nezarchaſcn: Italis, Vite bianca, & Zucca ſaluatica: Germanis, Stickuurtz, & Teufel kirbsz: Hiſpanis, Nueza & Anorca: Gallis, Colubrine, & Coulur ee. Nomina.

ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

NIGRA uitis, quam aliqui nigram bryoniam uocāt, folia fert hederæ, ſmilaceis proxima, ſed maiora: caules etiam cognatos: capreolis ſuis arbores, quaſi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia uirent, & poſt maturitatem nigreſcunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ, quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. mẽſes pellunt, urinas cient, lienem abſumunt: uertiginoſis, comitialibus, neruorũ reſolutione tentatis proſunt. Radix eadem, quæ uitis alba præſtat, ſed inefficacius. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus commodiſſimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

VITIS *nigra Hetruſcis uulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno uocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, ſiue tamum etiam uocent, unde Latinis eius uua Taminia dicta eſt. Huius uiticulæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quòd aſparagis ſimiles ſint, eorum more decoctæ, hac etiam tempeſtate manduntur, quãuis non eam, quam aſparagi, cũ palato ineant gratiam. Frequentiſsima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritienſi comitatu, ubi Martio & Aprili menſibus, eius cauliculi in faſciculos digeſti in foro ueneunt ad ciborum uſum. Huic tamen, quæ in Italia naſcitur, illud tantùm obijci poſſe putauerim, quòd in uuarum colore ab illa diſsidere inueniatur, quam Dioſcorides repræſentauit, quòd huic uuæ poſt maturitatem nigreſcant, noſtræ uerò perpetuò rubentes ſpectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter ſe maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam ſententiam, & credere hanc aliam eſſe à Vite nigra, quòd ſæpe uiderim ſolanum hortenſe quibuſdam in locis uuas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere ſoleat, ut in uuis, ceraſis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs cõpluribus perſpicuè cernitur. Idcirco nil mirum eſſe debet, ſi in Italia Vitis nigra rubentes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in Græcia, Aſia, alijsq; calidioribus, quòd huiuſmodi diſcrimina ſæpenumero cœli, ac ſoli diuerſitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim aſſerere, hanc plantam, cuius etiam hìc effigiem pictam damus, eſſe ueram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorſus notæ illi adſtipulari deprehenduntur.* Vitis nigræ conſideratio.

Cæterùm credidit Leonardus Fuchſius, medicus noſtræ ætatis celebris, eam ſtirpem eſſe legitimam Vitem nigram, quæ noſtris in Hetruria uulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram eſſe Dioſcoridis clematidem ſuperius huius libri initio abunde oſtendimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace ſua, planè reprobanda uidetur. Siquidem noſtra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, ſed potius minora, & per ambitum laciniata: nec ſemen edit in racemi modum, ſed ſimul compactum, nulla cum uuis ſimilitudine. Adde, quòd eadem ſua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adſtrigentem uim, quam habet, utiliſsimè imponitur. Vitis nigræ uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vitis nigra: uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti albæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior. hactenus Galenus de uite nigra. Huius autem ſucco (ut eſt author Meſues) nihil ualentius ad ſtrumas ſanandas, ſi cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præſtat ad idem radix quoq; ſi tuſa, & melle excepta illinatur.* Fuchſij opin. reprobata.

Sed quoniam Vites tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum eſt, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur BALSAMINA, *alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cùm ueteribus nihil de ea poſteritatis memoriæ proditum ſit, ſitq; dotibus quàm plurimis non obſcuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ hiſtoria pertractetur. Eſt itaque* VITICELLA, *ſiue Balſamina, planta, quæ prælongis, tenuibusq; uiticulis, ultro citroq; reptantibus, proximas tum herbas, tum arbuſculas comprehendit: folijs uitis albæ, aut uiniferæ ſimilibus, ſed longè minoribus magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum ſinu prodeuntibus quibus ſeſe implicat appoſitis adminiculis. Florē promit cucumeri ſimilem, colore ſubluteum: fructum utrinq; turbinatum, qui oui ferè faciem repræſentat, cute carnoſa, quibuſdam acutis bullis rigente, dipſaci modo, Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè diſsilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ uocatæ ſimile, minus tamen, cõtectum cute craſſa, pingui, lubrica, & perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius* Viticellæ, ſiue Balſaminæ hiſtoria.

BALSAMINA.

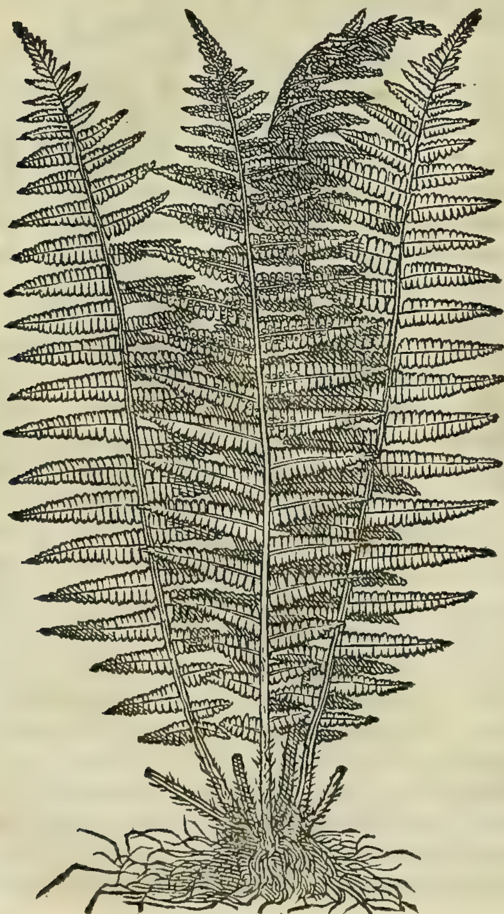

tius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno, Augusto, & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quod sciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi plantatur, & nascitur. Folia uulnera recentia glutinant. Fructus exempto semine insolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo, fitq; inde oleum præstantißimum ad arcendas uulnerũ, mamillarumq; inflammationes, doloresq; mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatosq; uteros siphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem usum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut è semine lini expresso, addita ad unamquanq; olei libram, liquidæ uernicis uncia. Medetur hoc ambustis tam igne, quàm aqua. Punctis, sauciatisq; neruis utiliter illinitur: quin & uulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorsus delet. Scribunt recentiorum quidam, steriles mulieres fœcundas fieri, si à balneo medicamentis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri osculum sibi perunxerint, ac demum suis se iunxerint uiris. Ramicosis pueris efficax remedium est, si eo locus sæpius perungatur. Foliorum puluis (ut ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis mẽsura ex plantaginis, siue equiseti decocto, intestinorum uulnera sanat. Nec desunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & intestinorum tormina. Porrò illud hîc prætereundũ non est, ne fortè huiusce plantæ nomina alicui imponant, quòd sunt qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddam, illud scilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abunde disseruimus. Quæ Vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus, Fesire sentanim, Fesiresim, Alfesiresim, siue Fasersin: Italis, Vite nera, & Tamaro: Hispanis, Congorca.

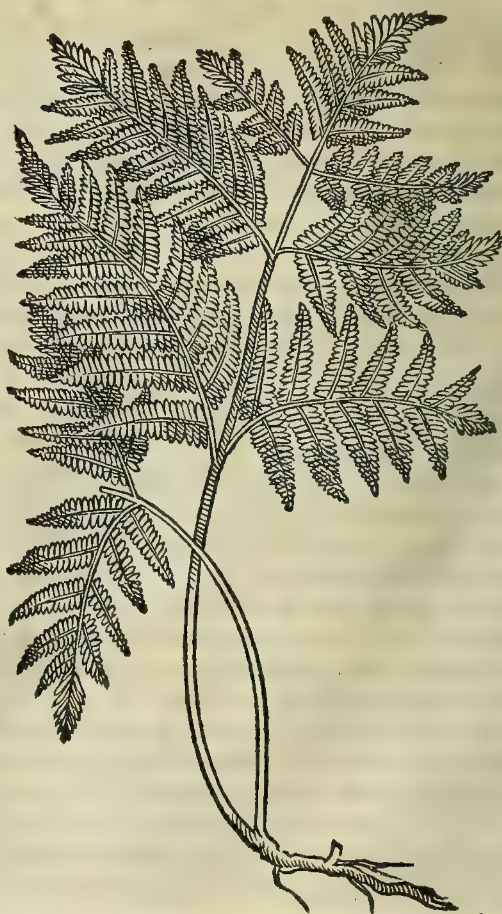
Viticellæ uocatæ uires.

Nomina.

FILIX MAS.

FILIX FOEMINA.

πτέρις.

Πτέρις. FILIX MAS. CAP. CLXXVIII.

Filici folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus pinnata, ſub graui odore: radice per ſumma ceſpitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, ſubaſtringente guſtu. naſcitur in montibus, & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit, ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut ueratri nigri totidem obolis detur: ſed qui ſumunt, alia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, vulneribus ſagitta arundinea factis, eſt auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet: & contrà euaneſcens abibit arundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

Θηλυπτερίς. FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

Filix fœmina folijs eſt filicis, ſurculoſis, altioribusque, & quæ non ſingulari, vt illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaueſcunt: aliquæ etiámnum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eijciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

Filicis utriusque hiſtoria.

Filicis *tam maris, quàm fœminæ, quibus ſcatet uniuerſa* Italia, *meminit* Theophraſtus *lib.* IX. *cap.* XX. *de plantarum hiſtoria, his uerbis. Filix fœmina utilis contra interaneorum animalia lata, melle ſubacta: & contra tenuia, in uino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: ſi cæteris, ſteriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à maſcula, quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem uerò craſſam, longam, & nigram. Harum igitur uires ſterilitati addixiſſe natura putatur. Hactenus de filicibus* Theophraſtus. *De ijs etiam ſcripſit* Plinius *lib.* XXVII. *cap.* IX. *ſic inquiens. Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alij nymphæam pterin. Eſt autem ſingularis, atq; non fruticoſa (forte rectius non ſingularis, atque fruticoſa) breuior, molliorq;, & denſior, folijs ad radicem canaliculata. Vtriusq; radice ſues pingueſcunt. Folia utriusq; lateribus pinnata, unde nomen Græci impoſuere. Radices utriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere: ſiccari autem eas ſole oportet. Naſcuntur ubiq;, ſed maximè frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantùm, neq; antè, neq; poſtea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptænias cum melle, cæteras ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius ptænias cum ſcammonij pari pondere. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, poſt unius diei abſtinentiã bibitur, melle prægustato, contra rheumatiſmos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris uerò ſterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inſpargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant, ſerpentem non recipiunt. Et libro* XVIII. *cap.* VI. *idem de Filice hæc ſcripto reliquit. Filix biennio moritur, ſi frondem agere non patiaris. Id efficaciſſimè contingit germinantis ramis baculo decuſſis: ſuccus enim ex ipſa defluens necat radices. Aiunt & circa ſolſtitium auulſas non renaſci, nec arundine ſectas, aut exaratas uomeri arundine impoſita. Filicem utranque prodidit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus in hunc modum diſſerit. Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulſa ſumpſerit. Ad eundem modum fœtum uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non eſt: eſt enim amara, paulum habens adſtrictionis. Quamobrem ulceribus impoſita ualenter deſiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax eſt. Similem ei uim habet* Thelypteris *nominata. Planta Græcis* πτέρις *&* πτέριον, *Latinis Filix appellatur: Arabibus, Sarax, ſeu Sarachs: Italis, Felce: Germanis, Vualdtfarn: Hiſpanis, Helecho yerua: Gallis, Oſmunda regale.*

Filicis utriusque uires ex Galeno.

Nomina.

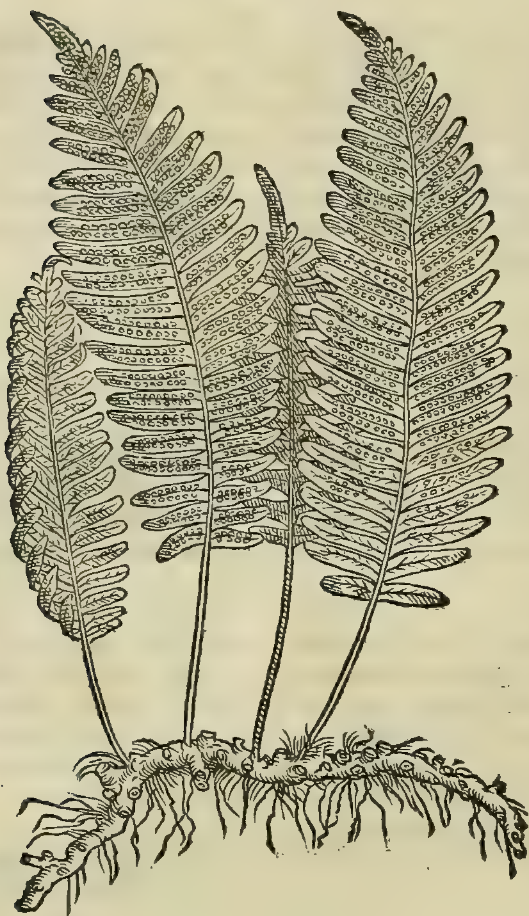
Πολυπόδιον. FILICVLA. CAP. CLXXX.

Filicvla naſcitur in muſcoſis petris, & uetuſtis arborum caudicibus, præſertim quercuũ, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſsitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquãtùm, & guſtu ſubdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa, detrahit bilem, & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

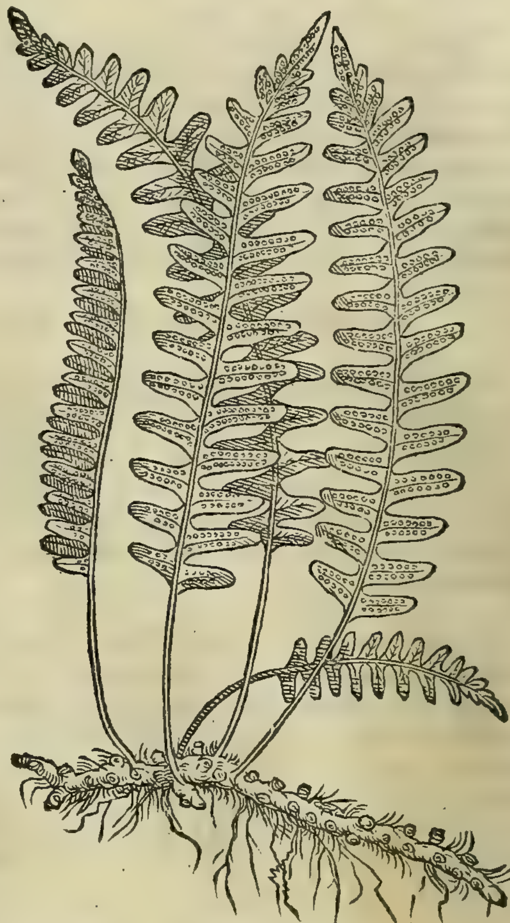
Polypodij cõſideratio.

Polypodivm *Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atque etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hic Dioſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd ubiq; lo-*

POLYPODIVM.

POLYPODIVM ALTERVM.

corum frequens proueniat. Alterum uerò non nisi paucis cognitum esse reor, folio aspleni, sed longiore, uiridiore, magisq́; per ambitum laciniato: radice priori simili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum nascitur in montium syluis. Nos copiosum uidimus, legimusq́; quibusdam in montibus, per quos iter breue, ac compendiosum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Mesues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ solo, aut muscosis lapidibus innascitur, suo quodam exuberante, inconcoctoq́; humore maximè uentriculo sit noxia, quòdq́; ipsum flatibus repleat, ac etiam subuertat. Id quod postea in uniuersum de omni Filicula subiunxit, dicens. Polypodium inter ea recensetur medicamenta, quæ uel maximè corpora exiccant, & extenuant: subuersionem, & nauseam facit. In quo tamen Mesui refragatur doctißimus Manardus Ferrariensis, asserens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterq́; purget, corpora extenuare non poßit: addens se certò scire, quòd idem per se exhibitum, nullam stomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adstipulandum censet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes author est, Polypodium tutum esse medicamentum, & epithymo præstantius.

Polypodij uires ex Actuario, & Gal.

Polypodium (ut testatum reliquit Actuarius in libro de compositione medicamentorum) bilem, & præsertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis seni scrupuli adfusa aqua mulsa. Mediocriter uerò aluum ciet, & citra molestiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptisanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aßignauit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ijs uerbis. Polypodium dulcem simul & austeram habet uincentem qualitatem, ut facultatis sit admodum desiccantis, citra morsum tamen. hæc Galenus. Ex quibus sanè satis constare posse arbitror, Mesuem rectè dixisse, & in hoc immeritò à Manardo reprehensum fuisse. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus testis est grauißimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poßit (ut inquit Mesues) non equidem uideo. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda uideatur.

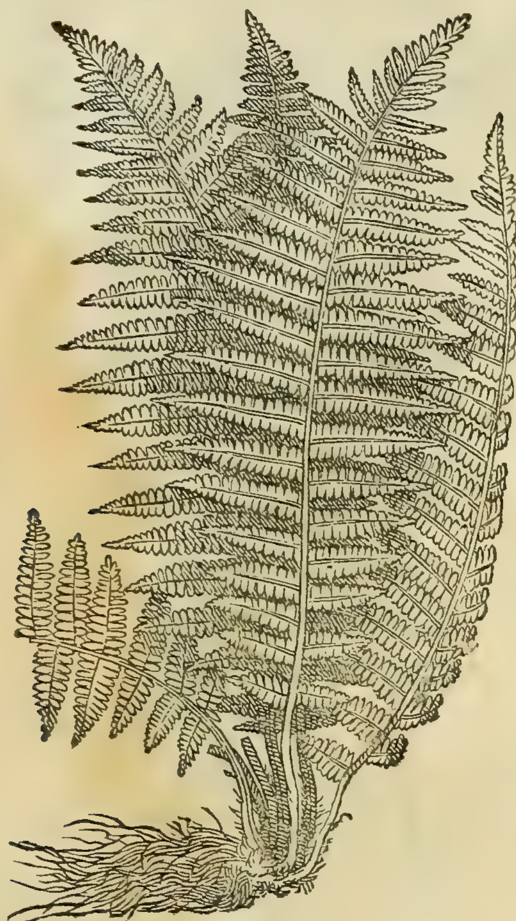
Nomina.

πολυπόδιον quod Græcis, Latinis similiter Polypodium & Filicula uocatur: Mauritanis, Bisberg, Aibeig, siue Beffaigi: Italis, Polipodio: Germanis, Engelsuesz, Baumffar, & Dropffauuerz: Hispanis, Filipodio, & Polipodio: Gallis, Polypode.

Δρυοπτερίς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

DRYOPTERIS nascitur in veterum quercuum musco, filici similis, multò minore foliorum incisura: radicibus inuicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem uergentibus. Psilothrum est cum radicibus trita: illinitur enim primùm usque dum sudorem euocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

DRYOPTERIS.

Non aliud Græcis ſignificat Dryopteris, quàm filix in quercubus naſcens, quòd filix hæc in annoſis, muſcoſisq; (ut Dioſcorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad unguem referentibus. Naſcitur etiam humenti ſolo, & inter uepres, circa quercuum caudices: eam ſiquidem ipſe in Goritienſi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui ſyluas ingentes frequentant, notiſſima eſt. Dryopteridis conſideratio. *Dryopteridis meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, eius facultates referens his uerbis. Dryopteris guſtu miſtam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice uerò item acerbam. Facultatem habet ſepticam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit.* Dryopteridis facul. ex Gal. *Quæ* δρυοπτερὶς *Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur.* Nomina.

Κνίκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

CNICVS.

Cnicvs folijs conſtat oblongis, per ambitum diuiſis, aſperis, ſpinoſis: caule ſeſquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: ſemine candido, alioqui rufo, longo, anguloſo. Huius flore in obſonijs utuntur. Seminis tuſi, & expreſsi ſuccus, cum aqua mulſa, uel iure gallinacei, aluum purgat: ſed ſtomacho aduerſatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas uocant, adiectis ſucco amygdalis, nitro, aniſo, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor ſinduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinē impleant: è quibus ante cœnam duas, uel tres ſumpſiſſe ſatis eſt. Ratio tēperandi hæc eſt. Cnici candidi ſextarius, amygdalarum toſtarum & delibratarum cyathi tres, aniſi ſextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis ſuccus lac cogit, & magis ipſum reſoluendæ alui facultate donat.

Svnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunq; croci loco rura utantur: tametſi officinæ Mauritanos ſecutæ Cartamum uocent. Cnici conſideratio. *Cnicus (ut author eſt Theophraſtus libro* VI. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria) duorum eſt generum, ſatiuum unum, alterum ſylueſtre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in uſum medicinæ ſemen tantùm uenit. Quod (ut Meſues inquit) hauſtum ſupernè, infernèq; purgat. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus opem mirificè præſtet, non modò hauſtum, ſed & clyſteribus infuſum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & ſaccharo eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abſtergit, uocem clarificat, prolificumq; ſemen auget. Cnici uires paucis perſtrinxit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Cnici uires ex Galeno. *Cnici ſemine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij eſt ordinis excalfacientium, ſi quis foris eo uti uolet. Eius planta* κνίκος *Græcis, Cnicus, & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis, Kartam, ſiue Charthom: Italis, Zaffarano Saracineſco: Germanis, Vuilder ſaffran: Hiſpanis, Alacor, & Semente de papagaios: Gallis, Saffran baſtard, & Saffran ſauuage.* Nomina.

Λινόζωστις. MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

Linozostis, aliqui parthenion, alij hermû botanion appellant, folijs conſtat ocimi, helxinæ cognatis,

tis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis. fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis testiculis vnà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Constat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, si à purgatione bibantur, & trita folia gentalibus admoueantur.

MERCVRIALIS MAS.

MERCVRIALIS FOEMINA.

Mercurialis consid. & historia ex Pli.

MERCVRIALEM, *quæ Græcis* Linozostis *appellatur, duorum generum esse constat: unum mas, alterum fœmina. Vtraq; non modò medicis, ac seplasiarijs uulgaris admodum est notitiæ; sed etiam mulierculis, & ferè omnibus, quòd in clysteribus plerunq; imponatur. Quare non est, cur de Mercuriali hîc pluribus disseramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit* Plinius *lib.* XXV. *cap.* V. *ijs uerbis. Linozostis, inquit, siue parthenion, à Mercurio inuenta est, ideo apud Græcos hermũ poan multi uocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, masculus, & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoso in cacumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis: semine in geniculis dependente, fœminæ copioso, mari iuxta genicula stante, rariore, ac breui, contortoq;, fœminæ soluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edantúrue folia decocta ex oleo & sale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cũ heliotropio, & duabus, aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas: eas ad hunc modũ adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uuluæ cũ melle, uel rosaceo, uel irino, uel lirino admouit. Item ad ciendos menses, secundasq;. Hoc idẽ præstare potu, fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitq; cùm uino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem soluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias, bibitur sale, & melle admisto, necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Hactenus de mercuriali* Plinius. *Eius quoque uires descripsit* Galenus *libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Mercuriali utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verùm enimero si quis eius facere periculum uolet in cataplasmate, sanè eam digerentis admodum facultatis esse experietur.*

Mercurialis uires ex Gal.

Nomina.

Λινόζωσις *sic Græcè, Latinè uerò* Linozostis *&* Mercurialis *uocatur: Italicè,* Mercorella: *Germanicè,* Bingel kraut: *Hispanicè,* Mercuriale, *&* Vrtigua muerta: *Gallicè,* Mercuriale.

Κυνοκράμβη

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIIII.

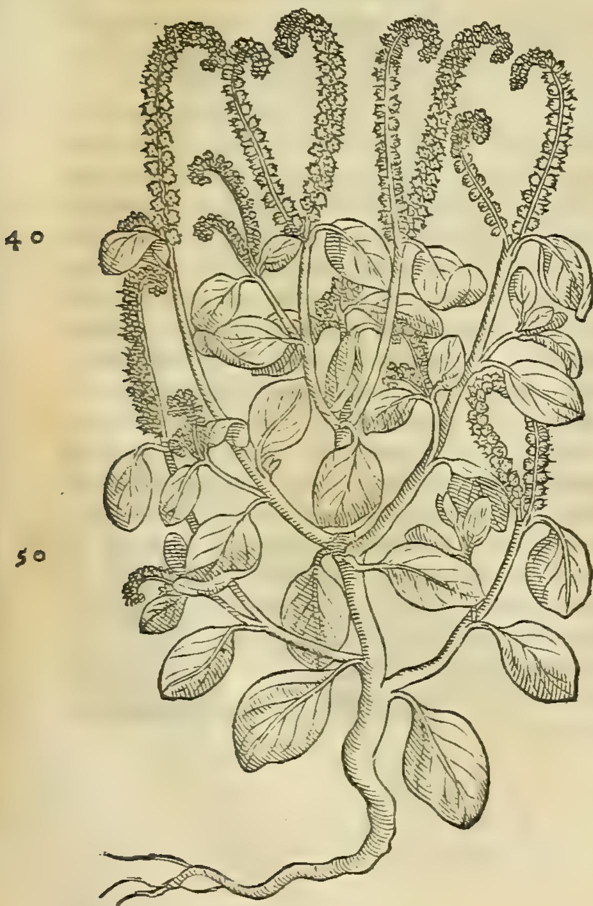
CYNIA, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitijs ſubalbida. ſemen folijs adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamq́ue detrahit.

Cynocrãbes conſideratio. Ruellij error.

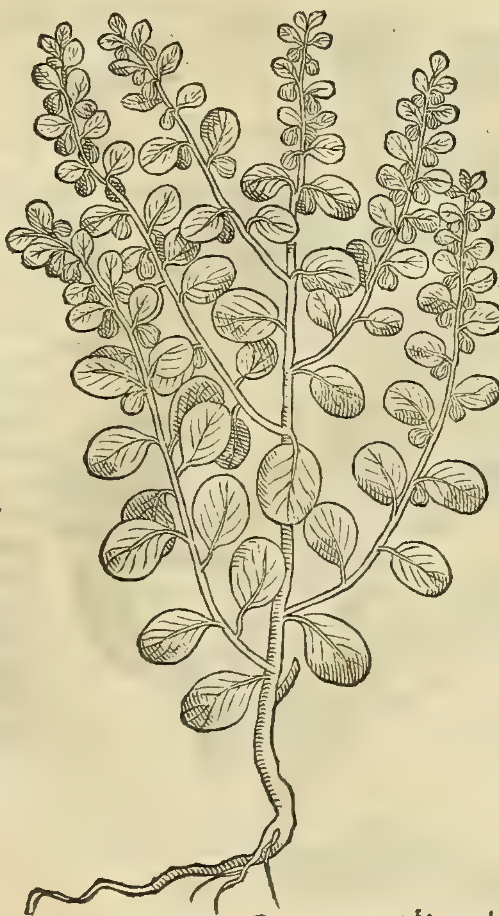
VIDETVR *Ruellius exiſtimaſſe Cynocrambẽ eandem herbam eſſe cum Atriplice ſylueſtri. Qua in re (ſi ita eſſe credidit) apertè erraſſe deprehenditur, quòd præter ſylueſtrem atriplicem, etiam comperta ſit legitima Braſsica canina, quòdq; de ſylueſtri atriplice ſimul cum ſatiua ſcripſerit Dioſcorides libro ſecundo. Cynocrambe, quam nos Mercurialem ſpuriam appellamus, in Italia omnibus ferè locis prouenit, in campis, in uijs, & in uineis, nulla prorſus deſcriptioni reclamente nota. Differt hæc ab agreſti atriplice non modò folijs, & facie: ſed etiam caulis proceritate. Siquidem atriplex ſylueſtris quandoque ad duûm cubitorum altitudinem aſſurgit. Cynocrambe uerò binûm palmorum longitudine contenta eſt. Huius nuſquam, quod inuenerim, meminit Galenus in libris ſimplicium medicamentorũ. nam ea Cynocrambe, cuius ipſe Galenus, & alij rei herbariæ ſcriptores mentionem faciunt ſub nomine Apocyni, alia eſt ab hac, de qua hìc agitur.* *Quæ planta Græcis* κυνοκράμβη, *Latinis Cynocrambe, & Braſsica canina appellatur: Italis, Mercorella baſtarda: Germanis, Vuid bingel kraut.*

Nomina.

HELIOTROPIVM MAIVS.

HELIOTROPIVM MINVS.

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIVM MAIVS. CAP. CLXXXV.

HELIOTROPIO magno flos eſt effigie ſcorpionis caudæ, vnde ſcorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum ſole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirſutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut ſæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus, aut ſubfuluus, incuruatur ut ſcorpionis cauda: radix tenuis eſt, & inutilis. naſcitur in aſperis. Decoctum herbæ ex aqua, faſciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemque per aluum extrahit: contra ſcorpionum ictus in vino potum, & illitum prodeſt. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiũt per horam vnam ante acceſsiones, ſeminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum ſemen formicantes verrucas, penſileſque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium deſtillationibus, quas ſyriaſeis uocant, podagricis, luxatiſque vtiliſsimè illinuntur. menſes cient: partus trita, & impoſita pellunt.

Ἡλιοτρόπιον μικρόν. HELIOTROPIVM MINVS. CAP. CLXXXVI.

HELIOTROPIVM paruum naſcitur in paluſtribus, iuxta lacus, folijs antedicto proximis, rotundioribus: ſemine acrochordonum verrucarum modo, penſili, rotundo. Herba cum ſuo ſemine pota, adiecto nitro, hyſſopo, naſturtio, & aqua, latas tineas, tereteſque excutit. Penſiles verrucas, quæ acrochordones uocantur, cum ſale illita tollit.

Heliotropij utriuſq; conſideratio.

HELIOTROPION *maius, licet in aſperis naſci* Dioſcorides *tantùm prodiderit; tamen in* Hetruria, *& in comitatu Goritienſi, ubi frequentiſſimum uiſitur, paſſim ferè prouenit, in campis, ſecus uias, in oppidorum plateis, et circa ædificiorum areas, aridis item, & ſabuloſis locis. Herba hæc apud* Hetruſcos *officinis* Verrucaria *appellatur, quòd uerrucas, myrmecias, & thymos affricata ualenter adimat. Quare mihi, ut* Ruellio *quoque doctiſſimo, plurimùm errare uidentur, qui cenſent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis Caltha exiſtimatur, eſſe* Heliotropium *maius. nanq; omnes prorſus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neq; eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ ſemen quadantenus ſcorpionum caudiculas referat, quoniam* Dioſcoridi *Heliotropij flos, non ſemen ſcorpionis caudæ effigiem repræſentat. Porrò* Ruellius *heliotropium hoc uocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis aſtacos eſſe putatur) ſimilitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à* Ruellio *aſſignata mihi non planè ſatisfacit, quòd ſcorpionum, & aſtacorum caudæ forma inter ſe maximè differant. Vnde potius crederem, hoc* Heliotropium *herbæ cancri appellationem traxiſſe, quòd efficaciſſimum ſit aduerſus carcinomata, & ulcera gangrænoſa ad quæ magno admodum ſucceſſu eo utuntur chirurgici, qui & plantam, & eius uires compertas habent. Cæterùm* Heliotropium *minus uidimus, ac ſæpe legimus in* Tridentino *agro, in paluſtribus quibuſdam locis, idq; compluribus oſtendimus, ut quod picturæ ſatis reſpondere mihi uideretur. Quòd autem huius* Heliotropij, *aut alterius mentionem fecerit* Galenus, *non inuenio in ſimplicium medicamentorum cenſu.* Paulus *tamen utriuſque meminit, ſed non plura de his tradidit, quàm quæ* Dioſcoridi *accepta referre poteſt.*

CALTHA.

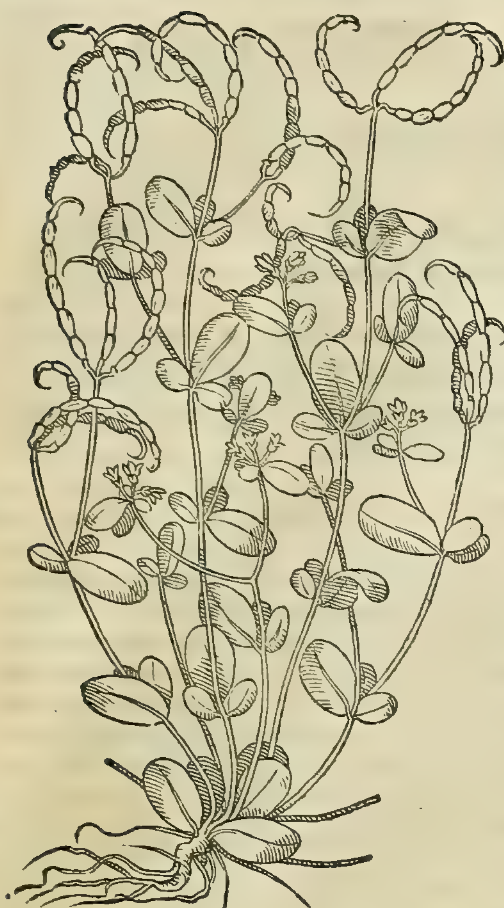
Calthæ conſideratio, & vires.

Sunt è recentioribus (ut ſuprà diximus) qui Calendulam uocatam, Virgilij *&* Plinij CALTHAM *exiſtiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteóſue proferat. Quorum equidem ſententiæ non auſim omnino ſubſcribere, aut refragari. Ea in* Hetruria *à florum colore uulgò* Fior rancio *nominatur. Hanc inibi paſſim acetarijs adhibent. Guſtu eſt adſtringenti, cum quadam leuiuſcula amaritudine. Ex quo non uideo, quomodo hæc, ut quidam ſcriptis tradiderunt, menſes ciere poſſit. niſi id fortaſſe fiat ab occulta quadam facultate. Siccatæ puluis cauis dentium immiſſus, dolorem leuat.*

Nomina.

Vt Græci ἡλιοτρόπιον, *ita etiam Latini* Heliotropium *dicunt: officinæ & uulgus,* Verrucariam.

Σκορπιοειδὲς. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCORPIOIDES herbula eſt, folijs paucis: ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionum ictibus præſentaneo eſt auxilio.

Scorpioidis conſider.

SCORPIOIDIS *ſpeciem Calendulam nominatam haud dubiè eſſe cenſerem, ſi folia, ſicuti ſemen, Scorpioidi reſponderent. Verùm, cùm hæc folijs paucis, illa uerò multis, longisq; proſiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione uerſantur. Equidem ueram, ut arbitror, Scorpioidem uidi primùm ſuperioribus annis in Foroiulienſi agro in Ciuitate Auſtriæ quodam in hortulo clariſsimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſienſis. Hanc eandem, cuius hìc effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ad me miſit quidam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Quam ſanè ſuis notis ueram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt uiri doctiſsimi, qui aliter ſentiunt.* Scorpioidis facul. ex Gal. *Scorpioidem breuiſsimè perſtrinxit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat uerò ſecundo.* Nomina. *Ea non ſecus Latinis Scorpioides, ac Græcis σκορπιοειδὲς appellatur.*

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS quatuor libris, amicißime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorum, seminumque ratione. In hoc autem totius operis quinto differemus de uinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

VONIAM non difficile tantùm, sed quasi etiam impoßibile esset, ut cuiuscunque scientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis uniuersalibus ignoratis, sciri perfectè poßint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda ueniunt; ideo non minus necessarium, quàm utile fore existimaui, si hìc in uniuersum fóßilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fóßilium medicamentorum cùm historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cùm tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem usum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaq; plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fóßilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos utique non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de ueritatis tramite parum deflectant: uidentur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles author est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, è quibus metalla conflantur. quo fit, ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco uapore: liquescentes uerò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, unũ aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur. & omnes pariter lapides non liquescentes absq; multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, uel puluerem transirent, si tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides nanq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; uidemus. id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm uapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aëris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terrã. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aëris regio ex uelocißima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ. quòd tamen fieri non uidemus. Et quanuis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoq; lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aëre lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cœlo delapsum uentorum ui in aërem sublatum scribit. At si lapides in aëre fiunt (quòd planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non poßit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur? quam quidem materiam facilè produxisse potuerint uiolentißimæ tempestates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.

Varia de generatione lapidum sententia. Aristotelis opinio.

Theophrastus uerò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, siue percolatione sit effecta, aliòue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari poßit, non tamen ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quanuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, uerùm alijs quoq; modis fit pura, & æqualis materia, ut cùm succi nascuntur. Interdum quoq; necesse est, ut calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquescat ignis calore, fieri poßit. Verùm enimuero multò magis in hoc errasse Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiã pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquea sunt, alia uerò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena uerò lapis, & lapidum species pretiosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, uel læuore, uel spißitudine, aliáue facultate sunt insignes.

Theophrasti opinio.

signes. Quandoquidem si uera esset hæc Theophrasti *sententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamen uariæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent.* Hinc itaq; fit, *ut citra iniuriam dici posit, non omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ insit.* Cæterùm Auicennæ *opinio, quam sequitur* Albertus, *multò magis ueritati, ac rationi cohærere uidetur, quam aut* Aristotelis, *aut* Theophrasti. *Quippe quãquam non explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquam non simplicem illam, sed cum terra permistam.* In qua permistione si plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, sin aquæ, succus. *nihil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ sorbuerit terram, uel abraserit, tetigeritq; metallum.* Lutum *enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed puluis.* Lutum *uerò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit.* Quinetiam *succus crassus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus est euidens, præsertimq; in nobis, cùm iandudum ueteribus medicis, ac etiámnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum uesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, crassoq; humore temporis tractu à caloris nostri facultate coacto.* Ob id igitur *translucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri constat; sed ex puro, liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat.* Siquidem *si ex aqua tantùm huiuscemodi lapides efficerentur, non utiq; mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando.* At *cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen, quoniam glaciem colore repræsentant, omnino uidentur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos.* Quapropter *(ut in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda uenit* Plinij, *& aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ niue in algidissimis montibus concreuerit, cùm aqua non supernatet.* Generantur *præterea lapides ex lapidibus ipsis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quod cùm resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit.* Hoc *enim euidentissimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur.* Ii *nimirum lapideis quibusdam crustis oblinuntur, quæ cùm tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores, infirmioresq; habentur.* Hoc *idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascētium, præsertimq; in balneo sancti* Philippi *comitatus nostri* Senensis. Quandoquidem *ex huiusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usqueadeò imitantur semina sacchar o contecta, & alia id genus, quæ in officinis sacchar o similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerunq; cinnamomum, ut ijs capsulæ à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, ut solatij causa aliquos sacchari, eiusq; confecturarum auidissimos decipiant.* Fit *hoc quoq; in his, qui huius aquæ stillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subijcientes. siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso sacchar o contecto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissoluuntur.* Idem *præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potissimùm calcario constãt. quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio lapidea concrescit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent.* Ex *eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod raró translucidum inuenitur.* Eodem modo *ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles.* Verùm *enimuerò succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, uel quòd plus habeat sedimenti, uel quòd calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, uel quòd aliquid is succus contineat, quod uehementer adstringat.* Ex quo *(ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur.* Postremò *materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi posit, siue is à terra contineatur, siue cum aquis mistus ex ea effluxerit.* Quamobrem *multoties arbores, frutices, animantes, ossa, & alia in lapides uertuntur, ut* Bohemi *apertè testantur.* Quandoquidem *in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (*Georgius Agricola *auctor est) arbores inuētæ fuerint in lapidem cōuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus.* Equidem *ipse quoq; ingenuè fateri possum, arboris ramū ex lacus cuiusdam litore mihi allatum esse, qui altera parte lapideus, altera uerò ligneus cernebatur.* Venetijs *item in magno* Germanorum *emporio, quod uulgò uocant il* Fondaco de Todeschi, *equi testiculū lapidem factum,* Antonius Golb *mercator ibi pro* Fucharis *agens, iucundo omniū spectaculo, & admiratione ostendebat.* Id *quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimētis euenisse comperimus. nanque in* Hetruria *quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & eiusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuersa.* Quæ *sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hāc habere, uti diximus.* Sed *ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ.* Deinde *est succus, qui uehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terrā superat.* Sūt *præterea ramenta saxorū, quæ aquarum decursus abradit.* Quinetiam *succus lapidescēs, qui cùm in aërem effluxit, in lapidem concrescit.* Omne *deniq;, quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facilè excipiatur.* Nihilo *secius in metallorū ortu et materia, de quo iam nobis differendū est, authores inter se dissentire inuenio.* Alia *etenim est philosophorū, alia chymistarum, alia astrologorū sententia, quibus etiā accedit opinio imperitissimi uulgi, quæ tantum ab alijs dissidet, quantum à ueritate, & à ratione prorsus abhorret.* Is *nanq; certò credit, non modò saxa; sed etiam metalla*

Auicennæ opinio cōprobata.

Plinij opinio explosa.

Varia de metallorū ortu sententia.

Vulgi opinio explosa.

talla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum opti*mum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapsu, ullam ex materijs ad id dispositis esse natam, uel renatam, neq; aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquã aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliâs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorsus explodenda, atq; exibilanda est. Quam insuper ut uanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius uisitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateq; patebat transitus, ita ut liberè, & absq; ullo impedimento non modò fossores ipsi, sed uehicula, ac curriculi per eas discurrerent; tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creuerit, ut fossoribus denuo ingredi uolentibus ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Iluæ insulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatißimi scriptores memoriæ prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis uersati sunt, uerbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis destitutæ, iterum atque iterum ferrea materie impleantur. Porrò philosophi, & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat. Chymistarum uerò nonnulli omnino asserunt, metalla in uisceribus terræ gigni ex sulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hîc harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atque exactißimè discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ uiri eruditißimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aëris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coëant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem uerò non auferat. Quinetiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, nedum uerbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permistio: & uis caloris agens in misturas, ut id genus succos gignat.*

Causa metallorũ efficiens.

Sed cùm de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ uisceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat; frigus uerò, quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac etiam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda uidetur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem aßignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui stagni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntq;, quòd sicuti metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent; ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis: quæ tandem diuturno orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quàm propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, uel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contrà uerò, qui calore ignis liquescũt, ut fluuiorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim, eiq; oppositæ affectiones, resolutio scilicet, atq; liquefactio, oriuntur à causis inter se contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, uehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc est, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à niue, uel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuißimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoq; accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui uel solus, uel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem uertit. Quòd si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri poßint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verùm non est ignorãdum, quòd succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quieuerit, frigore

gore cogitur, & concrescit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatissimi authores testantur. Cuius guttæ solo perfusæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aëre densantur, & lapidescunt. Quòd si prætærea uerum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiales lapidescant, id ideo fieri posse uidetur, quòd aquas cum terra permistas uel solis calor paulatim concoquat, uel insignis propter calorem siccandi uis, quæ terræ insit, conspisset: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est confingere, aut comminisci aliam uim, quæ idipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hìc nobis subit inquirendum, cur unus tantùm quandoq; gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut paruum, secundum materiæ quãtitatem. quapropter plerunque singulares à frigore efficiuntur, cùm purissimi succi, ex quibus constant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materiæ diuersitate. quandoquidem calor partem unius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires suas exercere potest. Qui lapides prætærea pro diuersa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea, & silices fiunt: etsi ij sæpius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias progrediamur. Colorum itaq; discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuersitatem indicant. unde unus, & idem lapis sæpe uarios colores consequitur, quòd fiat ex diuersi coloris materia. Deinde calor, cùm ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres uerò obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uasa pinguntur. nanque colores omnes, qui ad uasa fictilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea uisuntur. Quandoquidem etsi fictilia æris squama super porphyrite lapide læuigata, admista aqua, infecta ruso colore, æris ferè modo, appareant; ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melinus efficitur. Lapis etiámnum, quem figuli nostrates uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in cæruleum præstantissimum mutatur, ut nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum uitro misto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipso coacti colorem eundem seruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, ut non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sirio ardente adeò incalescunt, ut uix tangi poßint, ipsorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare potest, licet id magis euenire constet in eorum superficie, quàm in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uarius in metallis conspicitur, nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla ideo fului coloris est, quòd calor uel terram in flauedinem quandam synceram uerterit, anteaquàm cum aqua misceretur, uel succum ipsum mox futurum aurum. Aes uerò suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram ualde impuram, & adustam. Argentum porrò candidum est, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius, ac splendidius efficiatur. quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atq; hinc etiam saporem odoremq; sibi metalla ascißcunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius synceritate, quæ optimè cum aqua commista est, fumum perexiguum, & uix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quàm fœtidum. Argentum uerò contrà, quòd terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quòd scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stagnum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea uasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab usu coquinario abdicauere, quàm quòd adustæ terræ, quam poßident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuscemodi uasis uel coquuntur, uel parantur, uel asportantur, uel reponuntur, facilè infici poßint. Id quod non modò gustum malè afficit, & exasperat; sed etiam in uentriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admonitos seplasiarios uolumus, ut ab horum uasorum usu caueant: nam quandoque compertum est, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ uel ignauia, uel imperitia) decocta, sæua ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Prætærea metalla omnia ponderosißima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permistionem. Hinc fit, ut grauißima quæque pondera metallis liquefactis supernatent, modò maior sit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eiq; metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipso mergitur, non modò quòd ponderosius sit; sed etiam

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Lapidum colores unde uarij.

Metallorũ differentiæ plures.

etiam quòd cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere uideatur. Metalla insuper, quæ liquescunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent, nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri aquei liquores tam fossilij, quàm à plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simulq; cohærent. Idq; non alia ratione fieri constat, quàm quòd tam bona, firmaq; mistio rei siccæ cum humida facta sit, ut sicca obstet humidæ, ne adhærescat, & humectet: humida uerò contrà impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quæ quidem mistio quoniam in auro perfectißima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur. nam cùm eius purißima terra sit optimè cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne ui ignis expiret: humor uerò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deterioremque mistionem; proinde ignis uiolentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamq; minus probè mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & stagnum, quòd ijs non satis firmum sit cum terra temperamentum. quam ob causam postquàm humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quàm ferrum, etsi ea non satis exquisitè mista sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremò argentum, quod quia puriore terra constat, ac melius aquæ commista, non nisi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac stagnum non ob id igne tam facilè uincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, sed solùm ob misturæ uitium, quoniam in his imperfectior inuenitur.

Lapidum diuersa discrimina.

Sed ad lapides nostra reuertatur oratio. de quorum quoq; luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, uel horum oppositis obscuritate, ac squalore iam aliquid nobis disserendum est. Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida; ideo ab ea tantùm perspicuitatem, luciditatemq; ijs aduenisse constat. Vnde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, quæ translucent, affirmamus. quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati oppositæ reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigriore infectis. Quòd uerò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quàm è succorum diuersitate, cùm scilicet alij alijs clariores, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex succo, cui aquæ color insit, atque adeò cæteris clariores, ac illustriores appareant, ut crystallus, & iris, gemma sic ex argumento uocata: nam sub tecto percussa sole ob angulos, quos habet, colores ex opaco reddit, speciesq; arcus cœlestis in proximos (ut Plinij uerbis utar) eiaculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm crystallo obscurior est. Non dißimili uarietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, siue ortæ fuerint è succis uiridibus, ut smaragdi, ac prasij: siue è cæruleis, ut sapphiri, cyanei, & iaspidum quoddam genus: siue è rubris, ut carbunculi: siue è purpureis, ut amethysti, & hyacinthi: siue ex aureis, ut chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, ut opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, è succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidißima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici poßit. Nitent tamen gemmæ non translucentes propter insignem læuorem, qui lucis continuitatem, & densitatem parit. Quem quidem læuorem aut sibi natura comparant, aut artificum mangonio consequuntur. Iisdem de causis marmora quoq; radiant. Porrò lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine uitiantur. Quæ sanè omnia non alia ex causa proueniunt, quàm ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem umbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula uerò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur; sal, quo opalus; palumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diuersitatem partes inæqualiter coalescunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atq; asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neq; nitent, neq; pellucent, ex craßißimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spißitudine & raritate, leuitate & grauitate. itaq; ponderosis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti sunt meatus: raris uerò, ac leuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cũ terra non probè fuerit mistus. is siquidem à calore siccatus locum, in quo consederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & similibus conspicitur. Idem quoq; euenit, cùm sponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Vesuuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra ætate. nam cùm ibi magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuum pleni, cauernosi, & leuißimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor undiq; in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in causa est, partim uerò id, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipsa humorem exhaurire queat, uehementer constringitur, & in se cogitur, fitq; ex ea lapis densus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resoluit, terram uerò comburit. quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in puluerem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, utpote quod succum ualidißimè cogat, & constringat. Atq; ij lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt, fluuntq; ob conclusos humores. Qui uerò igni admoti franguntur, & dißiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, ut eo terrenæ partes cohiberi poßint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij pleriq; Germaniæ inferioris populi paßim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur.

utuntur. Verùm enimuero non ob id tanta est ignium uis, ut adamantem uincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modò non comburitur igni, sed ne quidē dissoluitur. Vterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur; tamen humorem immistum obtinet, non aliter atq; metalla. Porrò lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inuenti, uel absumunt, ut Aßius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, unde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit, & exulcerat. Postremò nonnulli lapides sunt, qui ueluti prægnantes lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei causa est & materiæ diuersitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, uel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in aëtite uisitur: si uerò lutum non tenax, uertitur in terram plerunque argillaceam, ut cernere licet in gæode: sin succus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est craßior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & uiuant. Siquidem ego certò testari possum, me uidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atq; in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore uocant: sunt enim palmarum caryotis similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoq; Duini castro ijsdem uesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum sanè nobilitate & moribus insignem. Neq; me fugit, his nuper elapsis annis uirum magnificum atq; præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut asserebat) delatas, quæ in longum scissæ uarios intus pisces ueluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quàmuis minimis, in lapidem uersos. tot tamq; admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces foßiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, ut narrat Polybius lib. XXIIII. suarum historiarum. Vsque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluuij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter urbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces foßiles dicti. in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum uel trium cubitorum per arenam aqua fluminū delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt. hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam pisces foßiles inueniuntur circa Heracleam, atq; in alijs plerisq; Ponti locis, ut Theophrastus est auctor. quin et in Germania ultra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur. Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitq; etiámnum de uarijs terrarum generibus, quæ in medicum usum ueniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoq; uniuersim aliquid disseramus. Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re foßili, neq; cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mistionem uix ullam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aëris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cuiúsuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit. Contrà compositam appellauerim, quæ unum, uel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest. quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aëris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed uarias sortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aërem, glutinosa, & leuis: quæ aërem & ignem, leuis, & acris. Illa uerò, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod uel foßilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est usus, sua mutuantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A' locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno insula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quòd ex Cimo, Eretria quòd ex Eretria Euboeæ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A' colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate deniq; nomen accepit ampelitis, quòd eius sit usus ad illinēdas uites sub germinationis tempus aduersus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque foßilium colores percurramus, colore albo constant, creta, qua sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum uiuum, stagnum, et syncerißimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uero colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, praßius, chrysocolla, & chalcanthum. Flauo luteóue colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scißilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto uisuntur quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uirescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiace.

Terrarũ breuis enarratio.

Quædam rufo candicante, ut xanthos. Quædam nigro rufeſcente, ut tertia batrachitis ſpecies. Aliqua atro purpuraſcente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicāte, ut topatius. Sed plura ſeparatos colores habent, ut nigro, albo, & quóuis uerſicolore, ut achates. Apſicton uerò nigram rubentes uenæ diſtinguūt. Contrà naſomonites, cùm ſit ſanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venæ autem, quæ ſpeciem præ ſe ferunt ſanguinis intextæ, quodammodo ſunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo ſapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædā ſunt, quæ tres ſeparatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ uenæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca uerò nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Verſicolores poſtremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, uel pauonis, aut columbæ in ſole apricantis, ut eriſtalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Fosſilium facultates. Cæterùm ſciendum eſt, quòd ex foßilibus, quæ in medendi uſum recipiuntur, alia quidem corpora ſanant, alia uerò eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quæ remedia corpori ſunt, medentur ei partim proprietate totius ſubſtantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate ualent, earum quædam reſiſtunt uenenis, quædam morbos ſanant. Quibus natura dedit uires ſuperandi uenena, eorum alia corpora, quæ peſtilentia ſunt affecta, curāt, ut ſmaragdus, ſigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia ſingulari ueneno medentur, ſicuti ſcorpionum ictibus ſapphirus potus, ſulphur plagæ illitum: fungis ſtrangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum ſutorium. Alia pluribus aduerſantur uenenis, ut ſal morſibus uiperæ, ceraſtis, ac crocodili. his enim emplaſtri modo imponitur: ſed potum opio, & fungis præſidio eſt. Quibus uerò foßilibus comparatum eſt, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam ſanguinis profluuium ſiſtunt, ut hieracites. alia os uentriculi geſtatu & appoſitu roborant, uelut iaſpis. alia ſiniſtro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut aëtites. alia item ad fœmora prægnantis alligata partum accelerant, ut idem aëtites, & iaſpis. Sunt quæ craſſa è corporibus deijciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitū faciunt, ut idem Armenius lapis, chryſocolla, & chalcanthū. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthū, chalcitis, miſy, ſory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, ſtibium, argenti ſpuma, ceruſſa. Quæ autem ſecundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura ſunt, ut gagates: quædam contrà indurant quæ mollia ſunt, ut lapis plumbarius, & ſtimmi. Sunt & quæ inſenſibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, ſpuma nitri: claudit terra Samia, & in ſumma omnis terra glutinoſa. Alia, quæ corpori coierūt, nempe glandulas, & nodos, diſcutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis, miſy, alumen ſciſſum. Nonnulla carnem excreſcentem minuunt, ut aßij lapidis flos, ærugo, chalcāthum, chalcitis, miſy, calx uiua, auripigmentum, ſandaracha, chryſocolla. Non deſunt etiam, quæ diuerſis uiribus prædita ſint, ut cimolia, & ſal: cimolia enim & reprimit, & diſcutit: ſal abſtergit, & adſtringit. Sunt deniq; quæ uires eaſdem habeant, ita ut deficiente una, altera eius locum ſuppleat. Siquidem chyſocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & ſandaracha: hæmatites, & ſchiſtos: atq; hæc quinq; chalcanthum, miſy, chalcitis, ſory, melanteria inter ſe uiribus conſentiunt. Veruntamen ex his chryſocolla uim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentū, quàm ſandaracha: hæmatites, quàm ſchiſtos: chalcanthum, quàm reliqua ſibi cognata. Cæterùm non pauca reperiuntur foßilia medicamenta (ut fuſius libro ſexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copioſius ſumpta, uel maximè ſumentes affligūt, uel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, uel quòd uiſcera erodant, ueluti ſandaracha, & auripigmentum: uel quòd ſpirandi organa occludant, ut gypſum, & ceruſſa. Sed hæc de foßilium facultatibus. Nam de concretis ſuccis, cuiuſmodi eſt ſal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habēt, ſulphur, ſandaracha, auripigmentum, chryſocolla, & alia nonnulla, in huius libri proceſſu ſuis locis latius tractabimus.

VITIS VINIFERA.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

FOLIA uitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem ſtomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per ſe, ut quæ refrigerent, & adſtringant, imponi ſolent. Potus eorum ſuccus: dyſentericis, ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quæ ueluti gummi in caudicibus concreſcit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & pſoras, lepraſque, nitro prius perfrictas, ſanat: eadem cum oleo ſæpius pilis illitis, pſilothri effectum habet: maximeque ſanies, quam accenſa

censa sarmenta uitium uiridia exudarunt: qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentorum, & uinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & uiperarum morsibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRVSCA. CAP. II.

LABRVSCA duorum generum est. Alterius vua non maturescit, sed florétenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti similem.

Σταφυλή. VVA. CAP. III.

VVAE recentes aluum turbant, & stomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesque fiunt stomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In uinaceis, & ollis seruatæ, ori & stomacho gratæ sunt, aluum sistunt, sed uesicam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo conditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus uinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi uinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione uuluæ laborantes iuuat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi uim obtinent: stomacho utiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

Vitis uiniferæ, vuæq; cõsideratio.

VITIVM omnium genera, quæ non modò gratißimas, dulcißimasq; uuas ad cibos proferunt; uerùm etiam ex his uinum præcipuum humanæ uitæ bonum, suauißimumq; potum largiuntur, quot & qualia sint, hic scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliauit, familiarésque reddidit, ut nullus tam clarus quàm obscurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam deniq; urbanus quàm rusticus inueniatur, qui de uitium generibus, earumq; historia non poßit aptè, atq; etiam distinctè loqui. Vt autem & uites ipsæ, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindicentur iniuria, illud omnino silentio inuoluendum non duximus, quòd si, dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, uel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissæ gemmæ (si tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi poßunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorādum est, quòd magna admodum iniuria uitibus infertur, atq; uuis maximum detrimentum, si braßica seratur inter uites. siquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animaduerterint rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braßica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (ut apud plerasq; nationes in cœnæ initio capitatam braßicam minutim rescissam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obseruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam pòst sumpta crapulam discutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addicti, semper suis mensis braßicam interponant, uel recentem, uel muria asseruatam. Ad Elephantinem (ut Theophrastus est author) itemq; circa Memphin, uites perpetua fronde uirent: tametsi annuas tantùm proferant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio insanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, sed primas tantùm maturant uuas. Vuas sine uinaceis quidam prouenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, ut medulla utrinq; eximatur, ac deinde cōiunctis partibus, & ulmeo cortice circumuolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur.

Vuarum facul. ex Gal.

Sed ut iam uuis suas reddamus facultates, Vuæ (ut Galenus libro II. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum esu admodum pinguescant. Cæterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt, cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ, ac uentriculum inflant, & aluum subducunt. Contrarium efficiunt austeræ: siquidem, & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægreq; concoquuntur. Acerbæ autem uitari prorsus debent, utpote quæ uentriculo aduersentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnosiores fuerint, præsertim cùm probè maturæ à uite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt.

Nomina.

Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis uinifera appellatur: Arabibus, Harin, Karin, seu Karm: Italis, Vite uinifera: Germanis, Vueinreb: Gallis, Vigne. Quæ uerò ἄμπελος ἀγρία Græcè, Labrusca Latinè dicitur: Italicè, Lambrusca: Germanicè, Vuild uueinreb: Gallicè, Vigne sauuage. At Vua Latinis ac Italis, σαφυλὴ Græcis uocatur: Arabibus, Haineb, Germanis, Veinbeer: Gallis, Roisin.

Σταφίς. VVA PASSA. CAP. IIII.

VVA PASSA alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista milij, ac hordei farina, & ouo, valet ad purgandum caput: eiusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat. podagræ conuenienter cum panacis succo illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

Vuæ passæ cõsideratio.

VVAS PASSAS, quarum ubique uulgaris & frequens est usus, omnibus notißimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis paßis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis, ac Peloponneso Venetias conuehuntur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuersum uuas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porrò quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatis, quæ gustui inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis satis colligi potest, ipsum omnis generis uuas, quæ solis feruore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damascenas cæteris grandiores (zibibum officinæ uocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit. Nonnulli autem, & rectè sanè, è dulcibus, grandibusq́; quales sunt scybelitides, priusquàm mandant, semina eximunt. quæ & ipsæ inueteratæ, cutim duram, crassamq́; habent, easq́; prius in aqua coguntur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ, & crassæ, quæ nullum prorsus semen habent. Crescunt hæ in Cilicia, colore subflauo. In Pamphylia autem scybeliticæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, sunt maximæ. hæc ille. Cæterùm sciendum est, non omnes Vuas passas eiusdem esse facultatis. alia nanque facultas inest dulcibus, alia austeris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quòd ita natura producantur, uel quòd ij arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringente facultate usqueadeò priuatur, ut etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris angustiæ, tußi, exasperatis faucibus, & renum, uesicæq́; uitijs maximè conueniunt. Id quod planè comfirmat Galenus libro septimo, & octauo de compositione medicamentorum secundum locos, ubi uuas passas sine uinaceis leniendo pectori, ac iecinorosis plurimùm commendat. Contrà uerò facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis uinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioscorides, Vuam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uersari existimem medicos alioqui ætatis nostræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam passam paruam uulgarem, quæ ex locis suprà dictis in Italiam defertur, simul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo sit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq́; potißimùm, ubi uuæ passæ temporis tractu succi partem amiserint. Qua re perspecta in hanc sententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores censeam Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, uel eæ sumantur, quæ sine nucleis nascuntur) quàm quæ minutæ paßim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ succi longè minus, quàm corticis, & uinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asseruatæ. Quapropter si hoc tenui uuarum passarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam aluum, eas eligi præstat, quæ sine uinaceis proueniunt: uel si hæ desint: suppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametsi Damascenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenũ, easq́; ad pectoris uitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hac etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum est, quòd ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet paßis uti, quæ gustui acerbitatem, uel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ, ac terrestres. quibus utique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ passæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ uerò ex dulci, & austera qualitate sunt mistæ. quanquam dulces nonnihil quoque austeræ qualitatis habent: & austeræ, dulcedinis. Cæterùm ut dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. Ad hoc austeræ stomachũ roborant, & uentrem constipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infestant, obtundunt. Et libro VIII. cap. VII. de compositione pharmacorum secũdum locos, idem Galenus sic inquit. Vua paßa contemptilis uideri poßit, ob familiarem eius usum. At uerò hoc ipsum eam facit utiliorẽ: nam cùm familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet uiscus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coërcendi maligna, fitq́; ipsa haud facile putredini obnoxia: & ultra hæc secundum totam substantiam, uisceri ipsi, hoc est iecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, sic habet. Vuæ passæ si non sint adstringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem paßis, ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex paßis uuis tali qualitate in corpus distribuitur,

Medicorum error.

Vuæ passæ uis ex Galeno.

qualis

ipſarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, auſterum ex auſteris, miſtum ex ijs, quæ utriuſque qualitatis ſunt participes. Quantitate uerò copioſius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex auſteris, & macris. Quòd ſi paſſarum pinguium, ac dulcium, à quibus ſemina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, paſſas ualentius nutrire deprehendes. Huiuſmodi ſanè, ut minus quàm caricæ ſubducant, abſtergeantq́; magis tamen quàm illæ ſtomachum iuuant. Hæc uua, quæ Græcis ϛαφὶς, Vua paſſa Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vueinbeerlen, Mertreubel, & Koſein: Hiſpanis, Paſſas: Gallis, Roiſins en captz. Nomina.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. V.

OENANTHE vocatur vitis ſylueſtris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque ſubſtrato linteo, in vmbra ſiccatur. Laudatiſsima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adſtrictoria: quare pota ſtomacho, ac ciundæ vrinæ vtilis. aluum ſiſtit, ac ſanguinis excreationes. Contra faſtidia, & acorem ſtomachi, ſicca, & illita efficax eſt. capitis doloribus tam viridis, quàm ſicca ex aceto, & roſaceo perfunditur: ſanguinolenta vulnera cataplaſmate, & incipientes ægilopas, oris vlcera, & genitalium nomas, trita cum melle, croco, myrrha, & roſaceo ab inflammatione vindicat. Peſsis miſcetur ad ſiſtendum ſanguinem: contra oculorum delacrymationem, & ſtomachi ardores cum polline polentæ, & uino illinitur. Cinis crematæ in teſta candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abſcedentes gingiuas, cruentasque cum melle ſanat.

OENANTHEN non illius labruſcæ modò florem eſſe, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerùm etiam alterius, quæ fructum perficit, aſſerere non dubitamus. Nam etſi ſuperius ſcripſit Dioſcorides, labruſcam duorum generum eſſe, atque alterius uuam non matureſcere, ſed floretenus Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruſcæ florentis uua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus ſignificet Oenanthe, quàm uitis flos. Quòd in præſenti capite ipſe Dioſcorides manifeſtè declarat: quippe qui tradat Oenanthen uocari uitis ſylueſtris fructum, cùm floret, nullius facta generis diſtinctione. Quin & idem in ſequentibus confirmat, ubi uini oenanthini meminit, è feracis ſylueſtris uitis floribus fieri ſcribens. Ex his itaq; abunde conſtare arbitror, nō tantùm infructiferæ, ſed etiam fructiferæ labruſcæ florem Oenanthen uocari poſſe. Adde quòd id quoque apertè teſtatur Galenus lib. VIII. cap. I. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, his uerbis. At uerò quemadmodum omphacium, ſic etiam abſinthij ſucco admiſceo, quandoque etiam ambo, & tertium inſuper hypociſtidis, & quantū oenanthes. ſic autem appello uitium ſylueſtrium germen unà cum floribus, ex quo ſuccedentibus diebus uua fit. Plinius lib. XII. cap. XXVIII. Oenanthen uuam, non florem eſſe cenſet ſic inquiens. Eodem & Oenanthe pertinet. eſt autem uitis labruſcæ uua. Colligitur com flore, cùm optimè olet. hæc Plinius. In cuius ultimis uerbis ſuſpicor mendum ſubeſſe, & fortè rectius legendum eſſe, cùm floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere poſſit. Cæterùm ne aliquis fortaſſe decipiatur, hîc non duximus ſilentio diſsimulandum eſſe lapſum Marcelli Vergilij, alioqui doctiſsimi interpretis, & commentatoris Dioſcoridis. Is autem ex eius uerbis, quæ nunc ſubijciam, magis innoteſcet. Monemus, inquit, ſcribere in VI. ſuæ medicinæ Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labruſa Oenanthes uſum eſſe, quoniam egregiè adſtringit, ſtomachúmque, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem ſtatim ſubijcit. Dioſcorides autem aliam deſcribit Oenanthen contrarias huic uires habentem. ideoq; ſecundis, ſtillicidio ueſicæ, & fellis ſuffuſionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in ſcriptore hoc alibi legiſſe me memini, & nihilominus non negligenda Aeginetæ authoritas, & teſtimonium eſt. quem credere oportet uera, & quæ aliquando legiſſet, teſtari. hæc Marcellus. In quibus ſanè uerbis euidentiſsimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba uiribus huic cōtrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioſcorides libro tertio. Neque ſolùm huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminiſſe uidetur; ſed neque eorum quoque, quæ ibidem in ſua commentatione doctè ſatis ſcripſit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud poſtremò addiderim, quòd etiam domeſticæ uitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia ſylueſtris uitis ui multò magis adſtrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis, Oenanthe, & Labruſcæ flos: Italis, Enanthe: Germanis, Vuild reben: Gallis, Grappe de uigne ſauuage.

Oenanthes cōſideratio.

Marcelli Vergilij lapſus.

Nomina.

Ὀμφάκιον. OMPHACIVM. CAP. VI.

OMPHACIVM ſuccus eſt acerbæ vuæ nondum matureſcentis, è Thaſia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expreſſam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, inſolare, vſque dum cogatur: ſemperque quod ceruici vaſis concretum hæſit, reliquo humori permiſcere: noctu uerò à ſubdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipſum concreſcere non ſinunt. Eligendum eſt flauum, friabile, vehementer adſtringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodeſt contra tonſillas, vuam, ulcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut paſſo: item ad fiſtulas, vetera vlcera, nomáſque ex aceto. dyſentericis, & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clyſtere infunditur: oculorum claritati, & ſcabritiæ, & eroſionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem ſanguinis excreationem, etiam ſi rupta parte aliqua contingat: ſed pauco, & aquatiore eſt vtendum, valde ſiquidem exurit.

Omphacij cõſideratio.

Omphacivm ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cùm Thaſijs, & Aminæis careat uuis, è quibus ueteres ſuum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat uſum, id in ſole cogentes, ubi uidelicet adſtrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorſus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio adſtrictionem comparent, è ſylueſtrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, ſed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium noſtrum ſole non cogitur, etſi pluribus diebus ipſum inſolari dimittamus ſuis cum uinaceis in cado, craſſo linteamine cooperto, donec excrementa ſubleuentur, fæx uerò ſubſidat, & inclareſcat ſuccus. Siquidem hac parandi ratione abſq; ſale per annum incorruptum aſſeruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum uſum.

Omphacij uires ex Gal.

Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit lib. IIII. ſimpl. medic.) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi poteſt. quippe cùm id omnino acidum ſit, perfectè etiam refrigerat, uniceq; ardoribus prodeſt, ſiue ori uentris impoſitum, ſiue totis hypochondrijs, ſiue cuilibet alij, quòd refrigerare uelimus.

Nomina.

Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agresto: Germani, Agreſt: Hiſpani, Agraz: Galli, Veriuſt.

Οἴνου φύσις. VINI NATVRA. CAP. VII.

Vino uetere nerui læduntur, & reliqui ſenſus, quod tamen guſtu ſuauius eſt: quare cauendum ijs, qui inteſtinæ alicuius partis imbecillitatem ſentiunt. attamen in ſecunda ualetudine paucum aqua dilutum, innoxiè ſumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, inſomnia parit grauia, & vrinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus ſanorum, ægrorumque uſurpatur. Album, tenue, ſtomacho utile eſt, ac facilè in membra diſtribuitur. Nigrum uerò craſſum eſt, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium eſt, medias inter utrunque uires habet. In ſecunda tamen, & ſiniſtra ualetudine, cùm primis laudatur album. Quin & uina ſapore diſtant. ſiquidem dulce craſsis partibus conſtat, & difficilius à corpore expirat: ſtomachum inflat, aluum & interanea ut muſtum turbat, ſed minus inebriat: renibus, & ueſicæ aptiſsimum. Auſterum per urinam celerius tranſit: ſed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digeſtionem accommodatiſsimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minusque urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum ſtomacho aduerſatur, ſitim ſtimulat, neruos infeſtat, aluo aptum, à ualetudine ſe recolligentibus inutile. Paſſum, quod vuis ſole ſiccatis in area, aut in ſarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut pramnion, aut protropon: & ſapa, quæ fit muſto igni decocto, Græci ſirion, aut hepſema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampſithia, craſſa ſunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias ſortiuntur uires. Omnia tamen adſtringunt, & pulſus reuocant. faciunt aduerſus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & uomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum, & ueſicæ pruritus, roſiones, exulcerationesque. inflat tamen, & ſtomacho aduerſatur. Priuatim, prodeſt melampſithium, ſi uenter rheumatiſmum ſentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypſo conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac ueſicæ aduerſatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut reſinata excalfaciunt, concoquunt: ſanguinem excreantibus inimica. Quæ uerò aparachyta uocant, vt quæ admiſtam ſapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, ſtomachum malè habent. Inter Italica uina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulſus exuſcitat, aluum adſtringit, ſtomacho utile: ſed veſicæ nocet, atque ijs qui uiſus hebetudinem ſentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana craſsioribus conſtant partibus, dulcia: ſtomachum inflant, ventrem emolliunt, ſed concoctionem non æquè adiuuant, & neruoſa minus infeſtant: vetuſtate eadem auſterum ſaporem concipiunt. Cecubum, cùm ſit dulce, eſt & Albano craſsius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum ualde auſterum eſt: quare inteſtinorum, & ſtomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue ſit, caput minus tentat: inueteratum ſuauius redditur, & ſtomacho utile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè craſsis partibus gignuntur: modicè adſtringunt, & ocyſsimè inueterantur, minusque ob ſuam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico ſinu defertur, odoratum, ac tenuius eſt: quare liberaliter epotum fallit, diu ſeruat ebrietatem, & ſoporem adfert. Iſtricum Parætypiano ſimile eſt, ſed urinã uehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui eſt. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium facilè membra ſubit, Chio leuius, & aluo idoneum. Epheſium eandem uim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Aſianum è Tmolo monte, Meſogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum uerò, & Clazomenium, quoniam multam ſibi maris aquam uendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis oficiunt. Vinum omne (ut reliqua in commune dicantur) merum, ac ſyncerum, & ſua natura auſterum, excalfacit, facilè in mẽbra diſtribuitur, ſtomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: vires alit, ac robur auget: ſomnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio eſt contra aſſumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti ſpumam, taxum, aconita, fungósve: contra ſerpentium morſus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut ſtomachum in uomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, roſionesque præcordiorum, ac diſtentiones, ſtomachi reſolutionem, & ſi

uenter

uenter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, uetera, & odorata. Quæ tamen uetustate dulcescunt, renibus, ac uesicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusque in succida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera, & alba, ad sanorum uictus vsurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Paraetypianum ab Adriatico sinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheso. Crassa uerò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austera stomacho prosunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosque largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate uini definiatur. Non sitire, & modicè cibos prolui, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè assidua: siquidem obsessos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, vtilis: nanque modo quodam ex alto euocat, sensilesque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post uinolentiam bibere oportet: siquidem ualetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates variæ pro modo vsus.

CVM profectò Vinum sit liquor omnium suauißimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præstantißimum subsidium, uitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cor lætificet tueaturq; summopere, nulli mirum esse debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitem, quasi uitam, appellauerint ueteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentq; ij, qui uino nimis indulgent, quòd ego ipsum tot laudibus extulerim. quippe cùm omne extremum (ut in communi prouerbio est) sit uitiosum, si uinum immoderatè, & plus quàm deceat, bibatur, periculosos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliâs si in eius usu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacißimum habetur. quandoquidem purißimum generat sanguinem, ocyßimè in alimentum uertitur, concoctionem in quáuis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus uiuificat, urinam ciet, flatus discutit, innatum calorem auget, conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in uniuersum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deijcit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgitetúrue (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atque paruus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obest. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, et pernitiosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, catalepsis, conuulsio, uertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumq; distentio. Quinetiam uinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentiosi, loquaces, effrænesq; fiant, quòd furant, menteq; moueantur, quòd deniq; aleæ, libidini, ac rei uenereæ semper ferè indulgeāt, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adscribendum est, quàm uino immodicè sumpto. Adde quòd memoriam dißipat, sensus omnes perturbat, aßiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium uino dediti sunt. Cæterùm Vinum magis senectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verùm pueris, ac adolescentibus ad uigesimum annum usq; minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit uinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoq; est, ne in ardoribus æstatis uinum niue, aut glacie, aut gelidißima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, uentriculo, intestinis, spleni, iecinori, renibus, uesicæ, utero, dentibusq; maximè noceat. Quare admirari non licet, si tempore uinum arte frigefactum bibentes coli, & uentriculi cruciatibus afficit, item conuulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, urinæ suppreßione, calculo, uiscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus, & pernicialibus morbis. Proinde scitißimè Galenus libro de cibis boni, & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur summa æstate, cùm uehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, niuisq; & uini refrigerati usum uitent. Hæc enim quanuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferant; sensim tamen, occulteq; crescente uitio, cùm iam ætas progressu temporis inclinauerit, articulos, neruosq;, & uiscera ijs morbis uexat, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non possunt. Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, ut uinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore iucundum: nanque corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert; sed etiam sanguinem corrumpit. Quapropter felicißimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima uina proueniunt. quemadmodum in Goritiensi comitatu, ubi sanè generosißima uina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modesteq; pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè testari possum. nam cùm multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantùm usu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio.

Vinũ cui ętati conueniat.

Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIIII. *cap.* VI. *ubi ita scriptum reliquit. Liuia Augusta octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos, non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico sinu. hæc Plinius. Cuius certè testimonio planè subscribunt rustici Iapidiæ incolæ: quippe cùm ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur, rarißimè ægrotant, & longæuam admodum uitam traducunt, adeò ut plurimi reperiantur, qui nonagesimum, & centesimum annum attingunt. Est autem uinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuiq; gratißimum. Potum ualenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileq; in uniuersum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura uinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris uentriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præsentaneum fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi potest, fœlicißimos esse eos, qui in regionibus, quæ uina optima ferunt, oriuntur, si tamen modestè (ut fieri decet) eis utantur. Cæterùm quæ uina in uniuersum quotidiano usui magis conueniant, hìc longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cùm hoc à Dioscoride latius sit proditum, atq; etiam de omnium uinorum uiribus diligentius scriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant. Vinum sic Latinè, οἶνος autem Græcè uocatur: Germanicè, Vuein: Italicè, pariter & Hispanicè, Vino.*

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

OMPHACITES nomine, peculiariter fit in Lesbo, siccata sole acri vua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expressumque vinum cadis insolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi vina non nisi post multos annos bibi possunt.

Δευτερία. LORA. CAP. IX.

LORA, quam deuterian, alij potimon appellant, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expressoque decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi eius qui remansit, binis salis sextarijs, post hyemem transfunditur in vasa. Lora intra annum vtendum: etenim celeriter exolescit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti sæpe desiderijs eorum obtemperare: item à longa valetudine se recolligentibus. Fit & vinum, quod adynamon uocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & musti mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quod, vbi refrixerit, elutriatum picato vase reconditur. Alij marinæ, & cœlestis aquæ, mellis, & musti pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus insolant. quo ad annum vtuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Galeno.

LORA *alia ratione Galeni ætate, quàm Dioscoridis parabatur. Ille siquidem loram faciendi modum libro* II. *de alimentorum facultatibus, ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci* τρύγα *uocitant. quod rursus ab Atticis* δευτερία, *à nostratibus* στεμφυλίτις, *id est, lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia uinaceis, tantum aquæ superaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi satis factum uidetur, in dolij fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idq; pro uino bibunt. Perspicuum autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò uidelicet neque aquosa admodum, neque meraca sit lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affundunt, sic ut hoc quoque potioni sit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi propriè* δευτερίαν *dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraq; lora capiti dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni concessa est, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: sed nō pauca subest diuersitas ex uaria uuarum specie, è quibus uinacei sunt relicti. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suauior, citiusq; per urinas excernetur: sin uero acerbæ, & acidæ fuerint, insuauior longè, ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc ualentius uinosiusq; efficitur, cùm uinaceus ad uer, aut æstatem fuerit asseruatus. Hyemis autem tempore si quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea* δευτερία *Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.*

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. VINVM È LABRVSCA. CAP. X.

VINVM è syluestri vua nigrum, adstringit: prodest alui, & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione, & contractione opus est.

NON *desunt in Hetruria, qui uinum è Labruscæ uuis exprimant, colore admodum nigro, idq; giluo admiscent, ut rubicundius reddatur. Vtuntur eo rustici in alterius uini penuria. siquidem constat dulce simul, & austerum: uerùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq; tunc gustui omnino insuaue, adeò ut tantùm medicamenti uicem expleat, ubi adstrictione sit opus.*

Οἶνος

Οἶνος μελιτίτης. VINVM MELITITES. CAP. XI.

Melitites datur in longis febribus, quæ ſtomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, vrinam ciet, ſtomachum expurgat. prodeſt articulario morbo, renum vitijs, imbecillo capiti, & mulieribus abſtemijs: odoratum ſiquidem eſt, & corpus alit. Diſtat à mulſo, quod fit è uino vetere, auſtero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios auſteri muſti mellis congio, & ſalis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferueſcendum locus pateat, fieri oportet, ſenſim aſperſo ſale: cùmque efferuere deſierit, in alia vaſa transfunditur.

Οἰνόμελι. MVLSVM. CAP. XII.

Mvlsvm è vetere vino, auſteroque, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in vſum uenit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodeſt, vrinam pellit: à ſummo cibo ſumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulſum duabus vini metretis, admiſta vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi poſsit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alij vtilitatis gratia, ad ſextarios ſex muſti feruentis vnum mellis adijciunt: & ubi ferbuerit, vaſe recondunt. dulce autem permanet.

Μελίκρατον. AQVA MVLSA. CAP. XIII.

Aqva mulſa eaſdem, quas mulſum vires poſsidet. Cruda vtimur cùm moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt ijs, qui venena hauſerunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elangueſcentis pulſus, quos illi dixere microſphyctos, tuſsientibus, peripneumonicis, & ijs, qui immodico ſudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumque, quod aliqui hydromeli propriè vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus reſpondet, & ſimilem vim adipiſcitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodeſt. Inueterati tamen vſus damnatur inflammatis, aut conſtrictis: ſed laboranti ſtomacho, aut cibum faſtidienti, ſudatoribúsve conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ veteris ad vnam mellis partem additis, & inſolatis. Alij fontanam aquam adijciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec deſunt qui hydromeli appellent, quòd à mele elutis aqua fauis confici ac ſeruari ſoleat: ſed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium eſt, quoniam plurimum ceraginis ſibi vendicat.

Alia *ſanè Aquæ mulſæ ratio conficiendæ eſt apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hìc à Dioſcoride traditur. Inter Arabas nanque Meſues de ea ita ſcribit. Aqua mulſa, ex antiquorum ſententia, magnis utique uiribus prædita eſt. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præſertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco uini pota, humida extuſsientibus prodeſt: quin & pus, & lentam, craſſamq́; pituitam è pectore trahit. Inteſtina, uiſcera, urinariosq́; meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter ſubuenit coli doloribus, aluum ſubducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatiſsimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore iucundo, ſapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in uaſe lapideo, uel fictili uitreato, lento igni decocta, deſpumataq́;, & demum linteo percolata. Verùm ſi aqua hæc paulò pòſt bibenda erit, aquatior fiat, & ſtatim à ſublata ſpuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij conſiſtentiam acquirit, diutius quidem ſeruari poteſt, ſed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq́; in bilem uertitur, ob ſuam exuperantem dulcedinem. unde ſitim accendit, niſi plurima affuſa aqua diſsoluatur, adeò ut aquæ ferè modo reddatur inſipida. Variant autem mulſæ facultates pro diuerſæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet, & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus diſcutit, magis nutrit, minusq́; aluum ſtimulat. Sunt qui mulſæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moſchatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliàs fœni græci) in his diſſoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulſæ libras. Quæ deniq́; omnia, muſti modo efferueſcenda in ligneum cadum conijciuntur, non tamen ad ſummum repletum, ne ferueſcens reſiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uaſe, aſſeruetur uini modo ad potandum, ueruntamen non bibatur, niſi tertio menſe tranſacto. Huic mulſæ aromata quoque admiſceri poſſunt linteolo incluſa, & adalligata in cadum demiſſa. hæc Meſues. Cuius ultimam mulſæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, ſed ex uini muſti recremento, & lupi ſalictarij floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruiſiam appellant. Medonis plurimum bibunt* Poloni, *ac* Lituani, *quòd melle plurimo abundent.* Quod Græcis μελίκρατον, *Latinis item* Melicratum *&* Aqua mulſa *uocatur:* Italis, Aqua melata. — Aquæ mulſæ ratio faciendæ uaria. — Nomina.

† *Hoc loco uulgata exemplaria Græca habent,* χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ. *hoc eſt,* Vtimur cocta. *In quibus nimirum uerbis uitium aliquod latere ſuſpicor. nam contextus uerborum & res ipſa poſtulabant, ut prius Aquæ mulſæ crudæ, mox coctæ uſum traderet Dioſcorides. quod hunc feciſſe puto, ſed librariorum culpa eueniſſe, ut ſit negatio*

negatio omiſſa, uel uerbum ἀφεψημένῳ alterius loco ſcriptum. Auget nobis ſuſpicionem Actuarius, qui in libro ſuo de compoſitione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id eſt Aqua mulſa ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt, inquit primùm, Cruda utuntur ij etc. deinde, Cocta uero exhibetur &c. Hunc ſecutus fortaſſe Ruellius uir doctiſsimus, uulgatam illam lectionem ut deprauatam reliquit, & alteram ut ueriorem accepit. Addam inſuper, quòd ratio ex uſu Aquæ mulſæ ſumpta ſuadet, ut cruda magis quàm cocta aluum deijcere, aut uomitum ciere poſsit.

Ὕδωρ. AQVA. CAP. XIIII.

DE AQVIS in vniuerſum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile eſt. Magna tamen ex parte optima eſt dulcis, ſyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordijs commoratur. ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minimè computreſcit.

Aquarũ differentiæ, & facultates.

PAVCISSIMIS *quidem uerbis de potabili in uniuerſum aqua diſſeruit Dioſcorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiſerit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare ſi nobis eſſet ijs tantùm faciendum ſatis, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæpretium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hoſce commentarios in ſtudioſorum, & imperitorum potiſsimùm gratiam condimus; ideo non ſolùm aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quàm potus uſum ueniunt, tum qualitates, tum facultates hîc breuiter perſtringam; ſed etiam earum, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorumq́; foſsilium uarias uendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatiſsima cenſetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, fruſtillorũ, & ſaporum omnium expers, leuisq́; reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota uerò ocyſsimè frigeſcit, guſtu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertranſit, & ſine ulla uentriculi moleſtia labitur, & ſecedit. Talis autem ea eſſe ſolet, cuius fons ad orientem ſolem erumpit, curritq́; ſuper lapides, aut arenam, aut puriſsimam terram: quæq́; æſtate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præſtantiſsima eſt pluuialis, eaq́; præſertim, quæ æſtate media pluit, ſilente cœlo. Huic ferè illa reſpondet, quæ eodem tempore cum tonitruis deſcendit, tonitruoſa propriè appellata. At ea, quæ maxima aëris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex uelociter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri ſexti epidemiorum ſcribit Galenus) in humanæ uitæ uſum admitti non debet. Porrò aqua ciſternarum non tot ſanè laudibus commẽdanda uidetur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia exiſtit, quòd miſcella quædam ſit diuerſarum aquarũ, quæ in diuerſis anni tẽporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis ſed etiam quòd aquæ omnes ſtationariæ putrefactioni facilè ſint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in ciſternis collecta (ſi rem rectè expendamus) ſynceræ pluuiali minimè ſit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam ſic aſſeruatam eò pluuiali ſyncera deteriorem eſſe, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commiſta. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ ſcribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliqueſcit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pectus, pulmonem, ac uentriculum malè habet, conuulſiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de cauſa non euenit, quàm quòd cùm in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem eſt, ægreq́; conficitur, nec ſtatui quidem poteſt, quòd ſit putredinis omnis expers: ueruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, uel ſi è ſubterraneo fonte ſcaturiat. Sequuntur lacuſtres, & paluſtres, quæ omnino ſunt improbandæ, niſi coctæ, uel igne deſtillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur, uel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium ſordes ineſſe ſentiuntur, eæ ab alimentorum uſu abdicandæ ſunt, niſi longo temporis tractu magnis fictilibus aſseruatæ, ac defæcatæ clareſcant, & prorſus expurgentur. ut Romani faciunt cum ſui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ ſunt, quæ plurimam terræ miſtionem conſequuntur, quòd non modò uiſcera obſtruant; ſed & calculos in renibus; & ueſica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt ſuccum, de quo ſatis diximus in prima huius libri commentatione, prorſus uitandæ ſunt, ut quæ potantes ſtrangulare poſsint, eo ſanè modo, quo epotum gypſum. quippe hæ arterias obſtruentes ſpirituũ tranſitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiuſmodi aquæ potabiles non ſunt, neq́; in ciborum coquendorum uſum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ ſanis probantur, quæ ſal, nitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti ſucci continent. quanquam omnes in medicinæ uſum ueniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ ſint, frigidis, & humidis morbis laborantibus utiliſsimè exhibentur: ijs uerò noxiæ ſunt, qui à bilioſis uel acribus proueniunt humoribus. Salſæ, ſi bibantur, pituitam eijciunt, ſanguinem in uentriculo concretum diſſoluunt, aquam intercutem exiccant, & obeſa corpora extenuãt. Sed his conſumptis potantes ſiticuloſos reddunt, uentriculum lædunt, inteſtina abradunt & ſcabiem, & pruritum excitãt, utpote quæ non obſcurè ſanguinem acuant, & ſua ſalſedine adurant. Clyſteribus infuſæ pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis aquæ cutem ſubeuntes reſoluuntur, ſi nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq́; uentriculus frigiditati obnoxius, & humiditate langueſcens: quin & pituitoſa ſcabies curatur. Tollitur quoq́;, uapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu uerò frigidi tumores, & totius corporis ſugillata delentur.*

Nitroſæ, ſi bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & ſtrumas abſumunt. A ſalſis hæ facultatibus non diſsident, præterquàm quòd in omnibus illis ualentiores ſunt, nõ adeò tamen adſtringunt,

ſed

sed ualenter abstergunt. quare & scabiosos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum sonos, atq; tumores discutiunt. Aluminosæ admodum adstringunt. proinde mirum non est, si uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunq; abortiri consueuerunt. uesicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq; inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat, Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inhibent, sed etiam confluxos resoluunt humores. Idem præstat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis, particulis, ijsq; præsertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus subuenit, anum procidentem reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui uiscerum infarctu laborantes in febres facilè incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cùm omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: ueruntamen hæ ualentius suum obeunt munus, nempe quòd præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem serpētibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphurosæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emolliunt. proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stupidis, contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant; nam ubi quispiam coxendicum dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, sulphurosæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea ad iecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè resoluunt: uentriculū tamen laxant, & infirmant. Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replēt, sensus hebetudine afficiunt, præsertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei lapidis, aut æruginis, aut chrysocollæ aliquid admistum habent, si bibantur, uomitiones concitant: ablutionibus uerò phagedænica ulcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis, & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in uniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aereæ oris, & genitalium membrorum ulcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ sunt, uentriculi, lienisq; uitijs, seminis profluuio, & menstruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc summatim cōplectamur, aqua omnis, cui quóduis fossile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Qua nimirum ratione ducor, ut superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, ut taceam id nimis longū futurum.

Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ *appellatur:* Italicè, Acqua. Nomina.

Ὕδωρ θαλάττιον. AQVA MARINA. CAP. XV.

AQVA maris calida est, & acris. stomacho aduersatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad fotus adhibeatur, elicit, & discutit, neruorum vitijs, & pernionibus, ante vlcera prodest. Miscetur cataplasmatis ex hordacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. psoras, pruritus, impetigines, lendes, & mammas rigentes, foueri vtile est: liuores fotu discutit. ad venenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum, aspidumque: etiam siquis in calidam descendat, auxiliatur. & malò habitu confectis iandiu corporibus, neruisque, balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera, & sine potabilis aquæ mistione reposita uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese, aut ex posca, aut cum uino, aut melle: verùm post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVOD thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alij ad binas marinæ coctæ singulas mellis adijciunt, & vase condunt. huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

ACETVM refrigerat, & adstringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem vndecunque sanguinem, potu insessúve sistit. prodest alui fluxionibus coctum cum cibis: cruentis vulneribus inditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, vuluæque: item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax est: phagedænas vlcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis uelleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & sonitus sibilosq;, feruentis vapor proficit, instillatum quoq; aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra venenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens virus eiaculātur.

Calidum

Calidum potum, atq; vomitionibus redditum, aduersus omnia venena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in ventre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam, taxumque, cum sale. haustu voratas hirudines, si sorbeatur, eijcit: tussim veterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnœa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & vuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ facultatis consideratio.

Q V A N V I S *Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatibus, calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomeres similaréue, quemadmodum nec lac uniuersum. Id quod ipse Galenus lib. VIII. de eorundem facultatibus, apertißimè confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ, nempe frigidæ, pariter & calidæ, eiusq; utriusq; tenuium partium demonstratum est: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò ut sit tertij ordinis desiccantium iam completi, utiq; cùm ualidum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, ultra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit, & repellit: utpote quod substantia sua parum calidum est, plurimum uerò frigidum, & partium tenuium. Idē quoq; libro IIII. simplicium medicamentorum, ita scribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiscitur, tantò est ualidior, quantò & tenuior. Inest uerò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen satis non sit ad superandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerùm quæ transitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris succus aptior est, qui sensibilium corporum meatus transeat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam sternit, hic uerò haud ita tardè insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum esse acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusq; extinguit. quo fit, ut maior multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abunde liquet, quòd acetum etsi ex contrarijs qualitatibus constat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps est. Quod cum rectè animaduertisset Dioscorides, acetum simpliciter (ut suprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò uetustius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententia, libro XI. simplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundum locos, uinum, mel, acetum, oleū, adeps, uetustate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri potest, ut reperiatur acetum adeò uetustate acerrimum, ut plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis.*

Nomina.

Acetum quod Latini uocant, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus, Chal: Italis, Aceto: Germanis, Eßig: Hispanis, Vin agre: Gallis, Vin aigre.

Ὀξύμελι. ACETVM MVLSVM. CAP. XVIII.

A C E T V M mulsum, quod oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinque pariter coquito, decies efferuescente cortina: atque vbi refrixerit, diffundito. Sumptum crassos humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodesse creditur. Contra morsum eius viperæ, quam sepa vocant, haustum meconium, ixiámve auxilio est. Anginis vtiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Galeno.

T R I P L I C E M *oxymelitis componendi rationem posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro IIII. de sanitate tuenda. qui tamen sal nulli commiscuit, ut eius uerba loco dicto apertè testantur, quæ ita sequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplum est miscendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uerò statim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miscebis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam. quo etiam diutius coqui debebit. Optimum uerò, ut breuißimo tempore coquitur, ita minimū spumæ euomit, unde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio est inditum, amittit: post uerò dimidio aceti adiecto, rursus coquendum, donec qualitatum omnino sit unitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, uel etiam quartam, spuma interim detracta. Quòd si ualentius id facere studes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus.*

Oxymelitis confectio ex Mesue.

Quē secutus Mesues, ipse quoq; de oxymelite sic scripsit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uerò miscetur, ut longa coctione resoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius despumetur, ut deniq; medicamenti huius facultas, aquæ mistione tenuior facta, facilius in corpus distribuatur. Mel uerò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto mistis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, ut efficacißima sit, atque certißima ad attenuandum, incidendum, resoluendumq; crassa, lentaq; excrementa, quæ in uentriculo, & iecore existunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua simul coquuntur, ubi despumata probè sunt, addito aceto percoquuntur, semper quoque despumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. hæc ille.

Nomina.

Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum, Acetum mulsum: Italicum, Aceto melato.

Ὀξάλμη.

Ὀξάλμη. ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

ACIDA muria, quam Græci oxalmen uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morsus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in vulnus inijciatur: & prociduam sedem reprimit. dysentericis, si nomas sentiant, infunditur: oportet autem ex lacte instillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera exterget.

ACIDAE muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, usus ætate nostra prorsus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex sale, & aceto: uel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη uocatur. Nomina.

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THYMOXALME veteres vtebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternósve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos hu mores, atrosque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pulegij, polentæ, singulorum exiguæ portiones in uas conijciuntur, aquæ terni sextarij, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος. SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCILLINVM acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccantur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni sextarios duodecim immergitur, & uase diligenter operto septenis diebus in sole madescit: post eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abijcitur: defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui scillæ minam quinque aceti sextarijs miscent. Alij citra exiccationem repurgantes, parem mensuram adijciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione stringit, firmatque, & motos dentes stabilit. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces sorbitione, & callosas facit: vocem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, vertiginosis, mente captis: item vuluarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus, ischiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut neruorum uitijs. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum usque. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

QVANQVAM satis superq; de Scillino aceto à Dioscoride dictum est; non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus libro III. de medicinis paratu facilibus, sic inquiēs. Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores usi sunt. Ab ipsius authore fertur, quicunq; hoc utatur longæ uitæ fore, & eius extrema integra, usq; ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipso in libro traditum est, quòd cum suis consanguineis hanc facultatem communicauit: cùmq; hoc medicamento uti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & usq; ad centesimum decimum septimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduersa ualetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti author disseruit, quòd fortasse uir philosophus erat, mentiri nesciꝰ. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, constantemq; huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circuncidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in uitreū uas mittere atq; obturare, ac per triginta dies in Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum manè sorbeto. Tibi autem hæc euenient, ut ne faucium orisq; partes unquam remollescant, os uentriculi benè ualebit, facilè spiritum duces, uox rectè habebit, oculi acutißimè cernent, aures in officio manebunt, nullusq; flatuosus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiscus suspensum erit, & benè spirans, benè coloratus deges. Ad ciuilia negotia rectè affectus, non acidum, non salsum ructabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus ut assumas præcipio, septemq; postea stadios deambules. ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quanuis licentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offensam patietur, neq; ualde implebitur, sed in melius proficere uidebitur. nihil superuacui in corpore residebit, nō flatus, non bilis, non stercus, non urina, sed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omnino est, totiusq; corporis purgatorium medicamentum, etiam si in oßibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem uerò ac nouum perfectè discutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris, lienisq; duritias uehementer facit. & particulares quidem Scillini aceti uires mirabiles.

quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis, integritatisq; causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno

Nomina.

adscriptos recensetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικὸν Græci nominant: Itali, Aceto scillino.

Σκιλλητικὸς οἶνος. SCILLINVM VINVM. CAP. XXII.

SCILLINVM vinum fit hoc modo. Dissectam, vti dictum est, scillam, & sole siccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos sextarios musti recentis, ac boni demergito. vbi trimestri spatio maduerit, elutriatum uinum, obstructo diligenter uase, recondito. Licet quoque sic humida scilla uti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato pondere, quadraginta diebus insolari oportet, & ualde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam musti demittito, & senos menses in uase obstructo macerari sinito. post id tempus defæcatum, & excolatum uinum recondito. Vtile est contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum: & si pituita in ventre, aut stomacho coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminosis, inflationibus, resolutioni neruorum, horroribus longis, vertiginosis, & vulsis. menses pellit: minimè neruos infestat. Hoc uinum vetustate fit melius. Cauendus in febre usus, aut si interanea ulcus sentiant.

Scillini vini vires ex Gal.

SCILLINI *uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc potui datum, omnem sanitatem adfert. humores enim attenuat, sed maximè pituitam, neq; ipsam in stomacho, aut uentre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut oßibus consistere permittit, neq; alium id genus tenacem humorem obstructiones facientem: sed omnia dissoluit, & uentrem lenit, atque ita subducit, & urinam mouet, & per ipsam causas attenuat, excernitq;. Adeò uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum est podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis sanitatis est author. Ex his constat. Scillam albam, montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in uitreum uas mitte, & uini albi ueteris sextarios duodecim superinfunde, & suspensum uas per quadraginta dies habeto: postea scillam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum uini duas uncias exhibe, sin à cibo unciam mediam. Quòd si ipsum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet, mellis sextarios duos, aut tres admisceto.*

Nomina.

Quod Græcè οἶνος σκιλλητικὸς, *Latinè* Vinum scillinum *appellatur:* Italicè, Vino scillino.

Οἶνοι θαλάσσιοι. VINA MARINA. CAP. XXIII.

VINA ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim statim cùm decerptæ sunt vuæ, aquam maris admiscent. Alij in area vuas sole siccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij passas prius vuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis passi generibus adscribitur. Quæ tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium aduentantium indicia ualent, si modò meliora non adsint: aluum subducunt: prosunt purulenta extusientibus, & si dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis vuis fiunt, caput tentant, stomacho aduersantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur historia, ijs qui huius studio tenentur, non inutile existimamus uarias vinorum compositiones adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse uideamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in usus: vti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES. CAP. XXIIII.

CYDONITES, nomine alio melites appellatur, & ita fieri consueuit. Mala cotonea exemptis seminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, triginta diebus macerantur: postea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumque adijcere, & ita recondere. Vinum hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteriæ, hepaticis, renum vitijs, & vrinæ difficultati.

Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala seminibus suis castrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, conijciuntur: id post annum mitescit, mulso non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELVM. CAP. XXV.

FIT hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad vnã melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

Ὀμφακόμελι.

Ὀμφακομέλι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMPHACOMELITIS faciendi ratio hæc eſt. Acerbæ vuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus inſolatæ exprimuntur, & ad ternas ſucci partes, mellis optimi deſpumati ſingulæ partes adijciuntur: & inſolatur in vaſa transfuſum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. ſtomachicis, cœliacisque conuenit. Vſus poſt annum eſt.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

FIT & è pyris, perinde atque cotoneis, vinum, apijtes nomine, ſed ita ut pyra non magnopere matureſcant. Ex ſiliquis etiam, meſpilis, ſorbis, ſimili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba ſunt, & adſtringunt. ſtomacho utilia ſunt, atque inteſtinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINVM OENANTHINVM. CAP. XXVIII.

FIT è feraci uite ſylueſtri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus muſti cado macerati, poſt triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduerſus ſtomachi imbecillitatem, cibi faſtidia, cœliacos, & dyſentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. VINVM EX PVNICIS. CAP. XXIX.

FIT è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, ſucco expreſſo ab acinis eorum, quibus lignoſus nucleus abeſt, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita repoſito. Efficax eſt contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. ſtomacho utile, adſtringit aluum, & urinam mouet.

VINVM *è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo ſtatim ſubijciunt, & expreſſum ſuccum uitreis amphoris recondunt: ibiq; per ſe tandiu efferueſcere ſinunt, quouſque deferbuerit, & ſubſidat fæx. deinde in alias trãſfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum ſuperinfundunt, ne euaneſcat, & corrumpatur, uel aceſcat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuerſus exiliat ſuccus: deinde per ſe in ſole efferueſcere ſinunt, cado linteo ſpiſsiore cooperto, uſquedum fæx uniuerſa reſidat, nuclei ſupernatent, & uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta ſunt, perforato paulò ſupra fæcem uaſe, uinum eximunt, & cadis ligneis aſſeruant. Huic oleum ſuperinfundere non opus eſt: ſeruatur enim ſic paratum per ſe, modò uaſis oſculum pice, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari menſura nigræ uuæ auſteriuſculi ſaporis commiſceant, calcent, & per ſe efferueſcere ſinant, quoad uinum claritatem conſequatur. Subinde in doliolis aſſeruant: ſiquidem hoc guſtui plurimum arridet.* Vini è punicis uaria confectio.

Ῥοδίτης οἶνος. ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.

RHODITES ſic fit. Roſarum ſiccarum, tuſarumque minam linteolo deligatam in ſextarios octo muſti demergito: & poſt tres menſes defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad ſtomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dyſenterias. Fit quoq; ex ſucco roſarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ ſcabritijs cõuenit.

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.

MYRTITES fit, baccis nigris, quæ maturitatem exceſſerint, tuſis, & organo expreſsis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius ſole torrent, & quaternis ſextarijs contuſarum, ternas aquę heminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: poſtea exprimunt, & ſeruant. Magnopere adſtringit. ſtomacho utile: fluxionibus uentris, ac ſtomachi prodeſt, & contra inteſtinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.

MYRSINITES ſic temperatur. Rami nigræ myrti cum ſuis baccis, & folijs tuſi, decem minarum pondo, in tribus muſti congiis ferueſcunt, donec duo ſuperſint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad uſus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularũ, gingiuas, tonſillas, & purulentas aures efficax eſt: ſudores ſiſtit.

Σχίνινος, καὶ τερεμίνθινος οἶνος. LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.

LENTISCINVM ſimiliter vt myrſinites temperatur. Nec ſecus terebinthinum. nanq; bacciferi eorum rami ſumi debent. Similes inſunt vires. adſtringunt, ſtomacho accommodantur, & deflu xionibus inteſtinorum, veſicæ, & ſtomachi, & ſanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obno xia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ, ac ſedis, inſeſsione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.

PALMVLAS maturas, quas uocant chydæas in urceolum imo pertuſum, & obſtructum picata arundine, demittito: lino foramen ſit obturatum, & quadragenis ſextarijs ternos aquæ congios infundito. quòd ſi ipſum ita dulce eſſe non libeat, quinque congios infudiſſe ſatis eſt. poſt decē dies detracto ab arundine linteo, aſſumito vinum craſſum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, ſed capiti noxium. contra fluxiones propter adſtrictoriam vim efficax: ſtomachicis, cœliacis, ſanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, ſextóve faciunt, quod tandem acore uitiatur.

Κατορχίτης οἶνος. VINVM EX CARICIS FACTVM. CAP. XXXV.

CATORCHITES, aliquibus ſycites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: ſed hoc intereſt, quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter preſſa vinacea maduerint. Caricæ, quæ chelidoniæ, aut phœniceæ appellantur, præſertim nigræ macerantur, vti diximus: & poſt decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua uinacea maduerint, infunditur. ſimili modo intercedente ſpatio, quarto, aut quinto aſſumitur. Demaceratorum liquor non ſecus acorem contrahit, & aceti uſum præbet. Id tenue eſt: flatus gignit, ſtomacho aduerſatur, faſtidium parit, aluo tamen prodeſt, vrinam ciet, menſes trahit, lactis vbertatem facit, vitioſum ſanguinem creat, & elephantiaſin adfert, vt potio, quam zython appellamus. Aliqui ſex amphoris, decem ſalis ſextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram. quod non facilè uitiatur, & aluo idoneum fore cenſent. Alij thymum, & fœniculum imo ſubijciunt, & caricas ſuperponunt: & ita viciſsim, donec uas expleuerint. Fit & è ſycomoris eodem modo uinum, ſed in acetum acre degenerat: quoniam nō ita præualet vis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere poſsit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

RESINATVM vinum populatim factitari ſolet. copioſum in Galatia: quoniam uinum illic coaceſcat, vua non matureſcente, ob cœli algorem, niſi picea reſina temperetur. Reſina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiſcetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, ſeparan tes reſinam: alij relinquunt. Hæc vina uetuſtate dulceſcunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant, & vrinam cient: tuſsientibus, ac deſtillatione uexatis conueniunt: item cœliacis, dyſentericis, & hydropicis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus: altis exul cerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo conſtringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STROBILITES fit maceratis in muſto nucibus pineis, recentibus, fractisque: præbetque reſinati effectus. Siquis madefactas nuces pini muſto decoquat, potum affatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Κέδρινος, καὶ ἐκ τινῶν δένδρων, καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINVM, ET EX ALIQVOT ARBORIBVS, AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.

CEDRINVM, iuniperinum, cupreſsinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, ſimili ratione fiunt. Diuiſos recenter ramos, cùm fructum edunt, aut ſoli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti confudent, congioque uini minam unam permiſcere, & poſt duos menſes transfundere, & antequàm recondantur, inſolare. Factitiorum uinorum uaſa impleri debent: nanq; non plenis uaſis, uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus inſalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & ſubſtringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris uinum, congio muſti, adiecta tuſarum baccarum ſelibra. diebus quadraginta inſolari debet, & defæcatum

& deſæcatum in vaſa transferri. Fit etiam vinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt, & ita muſto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tuſsi antiquæ vtile ſine febre, pectoris laterisque doloribus, torminibus, ventris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus, mulieribus vuluæ cauſarijs, hydropicisque: facit aduerſus ventris tineas, & horrores. Contra venenatos ictus auxiliatur: ſerpentes necat: aurium doloribus inſtillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. PICATVM VINVM. CAP. XXXIX.

Picatvm ex liquida pice, & muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo muſti vncia picis una, aut altera adijcitur: vbi efferbuerit, & conſtiterit, in vaſa diffunditur. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, abſtergit: vtile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & vuluæ, ſi ſine febre ſint, veteri rheumatiſmo, exulcerationibus in altum recedentibus, tuſsi, ſuſpirijs, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præſertim in ſuccida lana impoſitum.

Ἀψινθίτης οἶνος. VINVM ABSINTHITES. CAP. XL.

Absinthitae faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta ſextarijs Italicarum amphorarum, admiſtam abſinthij pontici libram decoquunt ad tertias: & vbi infuderint ſex aceti ſextarios, & abſinthij ſelibram, ac diligenter permiſcuerint, diffundunt in uas: dumque conquieuerit, defæcant. Alij abſinthij minam in amphoram demittunt, tuſamque, & raro linteo deligatam, in cado muſti macerant binis menſibus. Alij abſinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, caſsiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum ſingulos ſextantes inijciunt in metretam muſti, & tundentes prius pila, obſtructo vaſis ſpiraculo, binis ternísve menſibus dimittunt: poſtea defæcatum uinum transfundunt ad uſus. Alij addunt in muſti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & abſinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & poſt quadrageſimum diem elutriant. Alij in ſenos ſextarios muſti, abſinthij libram, & ſiccæ pini reſinæ ſextantem immittunt: & poſt decem dies excolant, & recondunt. Vtile eſt ſtomacho, vrinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitijs auxiliatur: faſtidia diſcutit. ijs prodeſt, quibus ſtomachus negotium exhibet: valet contra longam præcordiorum diſtentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas, & remoratos menſes. contra hauſta ixiæ venena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. VINVM HYSSOPITES. CAP. XLI.

Hyssopites è Cilicio hyſſopo maximè laudatur. Fitque ſimiliter, foliorum hyſſopi tuſorum libra in amphoram muſti coniecta: linteolo raro cum quibuſdam lapillis folia inuoluuntur, vt degrauatus ponduſculo faſciculus ſidat: vinum poſt quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis vitia, veterem tuſsim, & ſuſpiria prodeſt: vrinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur. menſes mouet.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

Simili modo chamædryites fieri ſolet. Excalfacit, diſcutit: conuulſis, regio morbo, vuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ inter cutem ſubuenit. Inueteraſcens melius redditur. Stœchadites non ſecus temperatur. Congij ſex ſtœchadis minam addere oportet. Craſsitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones diſcutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & ſagapeno. Fit ad eadem acetum è ſtœchade herba, vt paulò antè diximus, aceto macerata, quod eoſdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam ceſtron pſychotrophon appellant. Herbam ſemine maturo prægnantem, cum ſuis ramulis minæ pondo, congijs duobus vini macerant, & poſt ſeptimum menſem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipſe, pollet. Et vt in vniuerſum dicatur, factitia vina ſibi miſturarum uires adſciſcunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam norint, vinorum vires coniectura quadam conſequi: veruntamen vinorum vſus febricitantibus abdicandus. Fit etiámnum è betonica acetum ad eadem vitia vtile.
Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos muſti ſextarios coniectis, & poſt tertium menſem transfuſis. Prodeſt torminibus, vulſis, ruptis, laterum doloribus, ſpirituum diſcurſationi, ægris concoctionibus. E napis fit vinum, nomine bunites, drachmis duabus tuſi napi in ſextarios duos muſti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodeſt ſtomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis muſti

ſextarijs. Facit aduerſus ſtomachi faſtidia: menſes, & purgamentum à partu ſubducit. Marrubij adulti folia tundito, & ſextarios octo in muſti metretam demittito, & reliqua cõſimiliter facito. Conuenit hoc vinum pectoris vitijs, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tuſi, & cribrati vncias centum linteolo colligatas, in amphoram muſti adijcito. Valet contra ægras coctiones, faſtidia, dyſenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorũ morſus frigus inſequitur, aut putreſcit locus. Simili modo è ſatureia vinum fit. quod eadem, quæ thymites præſtat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur ſimiliter cum ſupradicto. Facit eadem, quæ thymites. E' calamintha, pulegio, & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites, modo. Proſunt ſtomachicis, cibum faſtidientibus, & regio morbo: quòd vrinam moueant. Fit itẽ è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος. VINVM AROMATITES. CAP. XLIII.

Aromatites ita fit. Palmæ, aſpalathi, calami, nardi Gallici, ſingulorum quatuor ſextarios ſumito: poſtquàm contriueris, paſſo ſubigito, coactis ingentibus offis, & in ſextarios duodecim auſteri muſti deiectis, operculato vaſe, quadraginta diebus quieſcere ſinito: deinde vbi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami vncia, phu drachmæ ſeptem, coſti drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ ſex, caſsiæ vncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, aſari drachmæ quatuor. Omnia ſimul trita, & linteo colligata in cadum muſti demerguntur: & poſtquàm vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horroribus, retardatis menſibus, atq; ijs qui per frigora iter faciunt, potũ conuenit. pituitæ craſsitiem extenuat, colorem alit, ſomnum conciliat, dolorem finit: renum, & veſicæ vitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIIII.

Fit & vinum ad deſtillationes, cruditates, tuſsim, inflationes, & ſi humor in ſtomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ ſex, aniſi drachmæ tres. omnia plenius tuſa, & linteolo inuoluta, in ſex vini ſextarios conijciuntur: vinum poſt triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur poſt deambulationem meraculum, cyathi vnius menſura. Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice ſicca pondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios ſex muſti addita, & poſt tres menſes effuſa. Facit ad ſtomachi, & pectoris vitia: vrinam pellit. E' Syriaca nardo, & Celtica, malabathroque vinum factitatur, hac ratione. Singulorum ſelibram in binos muſti congios mittito, poſt menſes duos colato. Datur cyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax eſt contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem: prodeſt ſtomachicis, atque ijs quos pallor decolorat. Alij vnciam, aut ſextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in muſti amphoram adijciunt. Aſari quadrantem in ſenos muſti ſextarios itidem demittito. Id vini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, iſchiadicisque conuenit. Radicis ſylueſtris nardi recentis, & tritæ, cribratæque beſſem in congium muſti conijcito: duos menſes quieſcere ſinito. Vtile eſt hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, ſtomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποῶν. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

Radicis dauci contuſæ drachmas ſex in muſti amphoram imponito, & ſimiliter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menſes pellit, ructus ciet, & vrinam: prodeſt tuſsi, ruptis, vulſisque. Saluiæ vnciam in muſti amphoram, quod idem cum ceramio eſt, mittito. Valet contra renum, veſicæ, & laterum dolores, reiectiones ſanguinis, tuſsim, rupta, vulſa, & ſuppreſſos menſes. Panacis vnciam in muſti congium mittito, & transfundito. Prodeſt ruptis, vulſis, contuſis, orthopnϾ: lienis craſsitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax eſt: tardas concoctiones accelerat: menſes, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & ſerpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice conſimili modo fiunt. Oportet enim ſingulorum vncias octo in ſenos congios mittere, tribus menſibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus, & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati vnciæ nouem in linteo colligatæ in muſti amphoram demittantur. Appetitum excitat: ſtomachicis, & difficili vrinæ auxiliatur: faciles ſpiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroſelino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore ſalis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, veſicam, renes, & ſtomachum infeſtat: quare neq; in ſecunda, neq; aduerſa valetudine prodeſt. Fit etiam vinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, veratro, aut ſcammonia, aut ſylueſtri cucumere, iuxta radices vitium ſato: ſiquidem vites ſibi illorũ vires adſciſcunt. Id vinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo

menſura

menſura, dilutum. Ramorum thymelææ cum ſuis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres muſti, & leui igne coquito, donec congij duo ſuperſint, defæcatumque recondito. Aquoſa purgat excrementa, & lienem abſumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tuſa, & cribrata decem drachmarum pondere, in muſti congium additur: poſt duos menſes vinum in vas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & laſsitudine confractis, efficax eſt: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum ſimili modo fit, ad eadem conueniens: vrinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, ſegmenta lino traijcito, quod ſelibram æquat, in muſti cadum demittito, ibique eſſe ſinito ad menſes tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium: bibitur, paſſo in duplum addito. Aiunt heminam vini congio miſtam, potu ſoporem afferre. cyathus vnus cum ſextario uini potus, enecat. Mediocris uſus eius doloris ſenſum aufert: fluxiones incraſſat. olfactu, potuq;, & cùm inditur, idem præſtat. In congium muſti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, vbi pleniuſculè fregeris, inijcito: poſt aliquot dies colato, & vtitor. Dato cyathum vnum ex aqua balnei, in potu ad aluum ſoluendam, ijs qui euomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, iunci odorati vncias duodecim, ſpicæ Syriacæ vncias tredecim. cribratas, & linteo colligatas, in ſeptem vini Coi ſextarios, diebus quadraginta macerandas indito, poſtmodũ colato. dabis in potu ſeſquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ ſextarios duodecim, veratri candidi libras ſex, in muſti amphora quadrageſimo die quàm madefeceris, colato, & vtitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in ſenis muſti ſextarijs diebus quinisdenis macerato, mox colato: & ſemeſtri exacto, vtitor. Id vini genus abortus facit, & partus necat. Aut vuas in ſole ſiccatas imponito in muſti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypſum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo reſidere ſinito: conijcito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami, ſingulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi ſextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci ſingulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, poſtea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra ſtrangulatus vuluæ efficax. Scammonites ſic fit. Radicis ſcammoniæ per meſſes effoſſæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in muſti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum cõſideratio.

VINA factitia parandi ratio diuerſa, quam ſuperius ab initio propè huius libri ad hunc uſque locum pluribus capitibus diffuſè diligenterq; tradidit Dioſcorides, nobis quidem clarior, & euidentior uiſa eſt, quàm ut operæpretium eſſet, ſingula eorum capita noſtris commentationibus proſequi, præſertim cùm omnium ferè iam uſus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin eſſent huiuſmodi uina, ſi eo modo parata in promptu eſſent, ijs morbis profutura, quibus prodeſſe produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego, ut arbitror (quod etiam lib. I. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confici, & alijs quoq; conficiendum eſſe ſcriptis tradidi. Cuius poſtea uſu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici ſanitati reſtituerunt. Videmus enim Euphraſiatum ad oculorum claritatem efficaciſsimum eſſe, Myricinum lienis morbos ſanare, & quod ex ſena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutetenus exulcerantibus, nempe ſcabiei, lepris, uitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodiſsimum eſſe medicamentum. Quod cùm animaduertiſſet magnus philoſophus, & medicus non ſpernendus. Arnaldus de Villa noua, de factitijs uinis, quæ medicinæ uſui conueniunt ad uarios corporis morbos, copioſiſsimum edidit libellum. In quo qui uinis medicamentoſis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipiſci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta uinis commiſta in frequentiſsimo habentur uſu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA. CAP. XLVI.

EX CADMIAE generibus optima eſt Cypria, botryitis nomine, denſa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemoſa facie, colore ſpodij, quæ fracta cinerulenta eſt, & æruginoſa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum diſcurſibus, onychitæ lapidi ſimilis, cuiuſmodi ſunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id eſt, cruſtoſa dicitur, ſegmentis quibuſdam perinde quaſi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia oſtracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ teſtaceam faciem habet, terram amplexa eſt. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botryitis nomine, & onychitis, vtiles: reliquæ ad emplaſtra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis inſparguntur. Ad eadem Cypria prodeſt. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hiſpania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adſtringere, caua explere, ſordes expurgare, exiccare, corporis meatus infarcire, excreſcentia in carne coërcere, cruſtas creare, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egeſta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente.

Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexæ, & concameratæ, vt quæ ab ære iactantur sursum corpuscula, cohæreãt, & inibi detineantur: quæ cùm spissius insident, in corpus concrescunt, & modò genus vnum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen est. in quo etiam monte quædam quasi venæ chalcitis, misyos, soreos, melanteriæ, cœrulei, chrysocollæ, atramenti sutorij, diphrygisque inueniuntur. Nec desunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam sui vim ostendens. Ii eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leuiores, nullumq; alienum man dentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, vtpote cùm cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atq; in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis prosilit, & fumum igni similem eiaculatur: cadmia verò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo splendentem expuit, vario zonarum discursu. Insuper lapis ignem expertus, atq; refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: sed cadmia nihil euariat, nisi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed uiribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia superior carbonibus obruta, donec trãslucida spectetur, & ferrei stercoris modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad psorarum medicamenta præparatur, aceto. Alij hoc modo exustam conterunt in vino, rursumq; fictili crudo torrẽt, donec pumicosa videatur: iterumq; tritam ex vino, tertio vrunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens. hac spodij vice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmiç consideratio. C ADMIAE *duo genera. nanque non modò factitia, sed etiam fossilis reperitur. Arte quidem ea fit, quæ in fornacis testudine, ubi æris materia comburitur, coalescit, ut ea quæ* Dioscoridis, *& Galeni ætate in Cypro eo monte, cui Solæ urbs adiacet, ex pyrite lapide in fornacibus concremato conficiebatur. Verùm fossilis (ut Galenus est author libro* IX. *simplicium medicamentorum) in ærarijs ipsius montis fodinis frequentissima habebatur, de qua ita scriptum reliquit. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, siue utcunque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretione, siue generatione, aut quomodocunque uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterùm absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Asiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quòd se uel maximũ munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior.* Et *talem certè meritò quis lapidosam uocet cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botryitin esse tenuiorum partium, crassiorum uerò placitin: utranque autem ui desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaq;. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absq; mordicatione, utile ad ulcera impletionem exposcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida, aut putrescentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius desiccant, requiruntur. Itaq; illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in ijs quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare. ad quam utique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, abstersoriamq; cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maximè adstipulatur* Plinius *lib.* XXXIIII. *cap.* X. *sic inquiens. Metalla æris multis modis instruunt medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis, atq; flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribúsue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata. ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta uerius, quàm pumex, intus uaria: ad psoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima: uulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantùm*

Historia ex Galeno.

Cadmiæ historia ex Plinio.

tantùm neceſſariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium ſcribat. Cadmiæ omne genus uidimus ſæpæ nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed ſpeciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolenſi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ fruſtulum ſanè pulcherrimum nouiſſimè ad me miſit Sagabria Dalmatiæ urbe clariſſimus medicus Ioſephus Salandius Bergomenſis: quæ adeò in racemi modum congeſta eſt, ut planè uuæ ſpeciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx eſt, Cadmiam perperàm nominant. Quandoquidem Tutia illis uocata (niſi mea me fallit opinio) Cadmia eſt è botryitis genere. Neque enim mirum eſſe debet, quòd Cadmia proprio amiſſo nomine, in pompholygis locum ſucceſſerit, cùm etiam Dioſcoridis tempore ſpodij loco uterentur medici.

Metallicum, quod Græcis καδμεία Latinis item, pariter et Italis Cadmia nominatur: Arabibus, Climia ſeu Chlimia: Germanis, Grauuer, Auguſtem. Nomina.

Πομφόλυξ, σποδὸν, ἀντίσποδον. POMPHOLIX, SPODIVM, ANTISPODIVM. CAP. XLVI.

POMPHOLYX ſpecie ſola, non genere à ſpodio diſtat. Siquidem ſpodos nigricat, & plerunque ponderoſior eſt, palearum pilorumque plena, quaſi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx uerò pinguis eſt, & candida, vſqueadeò leuis, vt in auras euolare poſſit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad aëris colorem vergens, ſubpingue: alterum magnopere candidum, ſummamque leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præſtantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius inſperſerint. nanque tenuiſsima fauilla, quæ efflertur, in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili induſtria factitatur; ſed ex cadmia quoque, ad gignendam ipſam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc eſt. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris feneſtra, ad tabulatum à ſupernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem vſque perforetur, ad excipiendam follis narem: oſtium mediocre habeat, pro exitu ingreſſuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta ſit, in qua & folles, & flator ſuo munere fungantur. deinde carbonibus in camino ſuccenſis, aſsidens artifex cadmiam particulatim fractam inſpargit, à locis ſupra infurnibulum extructis. idem negotium obit infernè artificis miniſter, ſimulq; carbones adijcit, vſque dum indita cadmiæ copia prorſus abſumatur. Itaque egeſta ſuffitu tenuis pars, & leuis materiæ in ſummam domum euolat, & parietibus, tectis, fornacique adhæreſcit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis ſimile prodit, poſtea maius incrementum capeſſens, glomuſculis vellerum ſimile redditur. Ponderoſius autem in ima loca ſe recipit: ſed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius exiſtimandum eſt, ideo quòd multum terræ collegerit, & ſpurcitia in aceruatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri ſpodium arbitrantur, de qua antè dictum eſt. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præſtat, colore aliquantùm piceo, ſapore cœni horrido: et ſi fraudem non experta, flagranti carbone inferueſcit, aëreum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum eſt. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis groſſis, & quibuſdam conſimilibus. quod facile cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta ſunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro, aut ſiccam, aut aqua reſperſam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc faſciculum deferens, immergito: ita enim limoſa pars eius, ac utilis effluet; & omne ſedimentum in linteolo remanebit. poſtea reſidere ſinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundēs, agitato, & effundito: mutata tantiſper aqua, & colata, dum arenoſi nihil ſidat. demum aquam exprimito, & ſiccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri poteſt ſiccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis craſſamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vaſis obtento, aut laxius illigato, colant, & quò facilius tranſeat, infuſa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox ſpumoſum, quod traiectum eſt, & ſupernatat vaſi, concha excipiunt, & fictili nouo ad vſus recondunt. Quod verò reſedit, ſenſim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoſo, quod peſſum ierat: rurſus lapidoſa ſidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua reſpergunt, arbitrati arenas, lapilloſque ſuo ponduſculo degrauatos, peſſum ire: pilos autem, & paleas leuitate ſua in ſublime attolli. Cæterùm cinerem medium ſeparant, & in pilam coniectum, vt cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur vino chio marina aqua diluto, modis quos ſuprà diximus: & ita redditur adſtringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adſtringere, refrigerare, explere, purgare, obſtruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter cruſtas obducunt. Quòd ſi ſpodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in paſtillos, fictilique nouo, ſubiectis leuibus prunis orbiculos continuò verſabis, dum aſsiccati fulueſcant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri ſpodium: uerùm poſt Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam ſpodos ſæpenumero deſideratur, neceſſe eſt oſtendere,

dere, quæ simili virtute polleant, vt in spodij locum suffici possint, antispoda vocant: quoque modo sumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, vruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur. iterum in fictile aliud crudum transferuntur, quod vbi perassatum fuerit, exempta lauantur ad vsus. Idem quoque fit è termite syluestris oliuæ, si habeatur: sin secus, satiuæ cum suis floribus, aut malis cotoneis dissectis, & detractis ossibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, œnanthe, aut mollibus rubi folijs, vel è è buxi coma, vel è pseudocypero cum flore. Alij ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alij taurinum glutem: alij succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodij vicem vsurpantur.

Pŏpholygis consideratio.

POMPHOLYGEM *officinæ Mauritanos secutæ Tutiā dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verùm quam seplasiarij Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cùm hæc lapidis modo crustosa, præduraq; sit, pompholygem, siue tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx nanq;, Dioscoride, & Galeno authoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomusculos uellerum similes coit, & farinæ modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animaduertit, fortasse quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis insudauerint, quàm in inuestiganda fossilium materia.*

Manardi erratum.

Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarissimum, hac in re deceptum satis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulò nos admoneat, ut secuti Galeni sententiam, in spodij defectu, tutia potius utamur, qua seplasiæ abundant, quàm Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis sit usus, quòd (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ à Dioscoridis, & Galeni historia nullis dissident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiēdi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysmæ, molybdænæ, cœrulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi unquam, præterquàm apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt usum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantissimos appellare possem, ut qui & ætate, & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctissimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenissimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq; Rege in sui, & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaq; pacto cadmia officinis pompholygis uicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum ossibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamē non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodijs uti sanè licebit: nempe quæ fieri possint è myrti folijs, floribus, baccisq;: ex oliuæ frōdibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehēsus uideatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium conficit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm eius uice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoq; sit Brasauoli sententia. Sed equidē hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neq; Dioscorides, neq; Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerūt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, usquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quàm spodium uentriculo, & cæteris uisceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuissima æris substantia uehementissima ignis ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuisset Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, ut faciebat Galenus.

Brasauoli duplex error.

Qua in re duplici, meo quidē iudicio, notatur errore. Primùm, quòd respondens non distinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cū medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoq; commiscent, omnino hac in re concludere uidetur, pompholyge indifferenter pro spodio utendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamētis. Deinde uerò cùm pompholygem, siue (ut ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem uersari errore dephrehenditur, in quo Manardum eius ciuem uersatum ostendimus. Quandoquidē si rectè nouisset tutiam communis usus, legitimam non esse pompholygem, omnino (ut semper in cæteris tam adulterinis, quàm suppositititijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem is in ijs tantùm medicamentis id factitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij uel antispodij extitit usus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, ut longo pòst tempore à Mauritanis factum esse reperio.

Fuchsij opinio.

Cæterum Fuchsius medicus ætate nostra celebris, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoq; recenset subterraneum seu fossile dictum, idq; in quatuor species, cinereum uidelicet, nigrum, uiride, & luteum

& luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio ubi de pompholyge agit cap. 422. ubi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodij fossilis mentionem facit: quemadmodum neq; Auicenna, neq; etiam alij Arabicæ familiæ auctores. *Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam Spodij Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, uelut & cadmia: fitq; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atq; inspectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, qui ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab usta cadmia fauillam excipiebat: quam ubi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, spodos est quam uocant, quæ plurima, ubi æs in fornacibus uritur, colligi assolet. Quidam eam spodium neutro genere pronunciant: cui uidetur similem habere facultatem quod uocant Antispodium. At ego illo usus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, ubi hæc adsit, spodio uti uelit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantissimum, quamobrem ad ulcera cancrosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaq; inditur collyrijs, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis ulcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem lib. IIII. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit. Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior est: atq; ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones; capite uidelicet prius simulq; uniuerso corpore euacuato. At uerò manifestum est, quòd per uenæ sectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatismos uerò caput à pituita uindicamus. Potest enim pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atq; amylum simul, & moderatè humores resiccare, simulq; ne per tunicular euacuetur ea, quæ in magnis ipsorum uenis, superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis utatur, uehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet.* *Πομφόλυξ sic Græcis, ut etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis, Pompholige: Germanis, Vueis nicht.* *Σπόδιον, & σποδὸς Græcè, Spodium similiter Latinè uocatur: Italicè, Spodio: Germanicè, Grauu nicht.*

Pōpholygis, & spodii historia, et uires ex Galeno.

Nomina.

Χαλκὸς κεκαυμένος. AES VSTVM. CAP. XLVII.

Aes ustum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum uerò plusquàm deceat, exustum est. Fit autem è clauis solutarum nauium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus uicissim insparsis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspargunt. Alij sine sulphure ac sale, fictili multos dies urunt. Alij sulphure solo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alij oblitos scissili alumine clauos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alij in ænea olla aceto respersos urunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide cōbustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: vitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit, nomas cohibet: vomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitúmve. Lauatur ut cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorsus sordes emergat. Aeris recrementum, stercúsve, quam scoriam uocant, eodem modo lauatur: & eandē uim, sed imbecilliorem, habet.

Aes vstvm, quod in officinis passim habetur, pauci sanè ualoris esse existimauerim, cùm nigrum sit, & plusquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quòd si ærei claui è nauigijs solutis exempti non adsint, æs aliud omne uetustate expurgatum, commodè assumi poterit. *Vsti æris meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Aes ustum habet & acrimoniam quandam, sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lauetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici ulceribus inducendæ: quanquam idipsum præstare, & antequàm lauetur, possit, potissimùm in carne duriore: alioquin in molliore commodius est, quod ablutum est.* *Quod Aes ustum Latinis, χαλκὸς κεκαυμένος Græcis appellatur: Italis, Rame abbrusciato.*

Aeris usti cōsideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Χαλκοῦ ἄνθος. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

Flos æris, quem nonnulli clauorum veterum psegma, quasi resegmen aut segmentum, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fuluescens, milij effigie, & numero, breuis, ponderosus, modicè splendens, atque constringens, qui delimatam æris scobem non recepit, qua sæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fusum, in receptacula delabitur, per cola fistularum ad ea pertinentium. tùm huic negotio addicti ministri, sordes expurgantes, aquam clarissimam infundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac addensatione, velut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & excrescentia coërcet: offusam oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternûm obolorum

rum pondere datus, crassum humorem extrahit. carnosa narium, & sedis vitia absumit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: vuam, tonsillasque reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris historia.

FLOREM AERIS *uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æs ipsum funditur, in Tridentino agro, sæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, antequàm omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimq; uapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subijciebam, tandiuq; tenebam, donec cessabat uapor. Itaque demum æris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi sese ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuißima æris pars, quæ à uapore in sublime fertur, aëris frigiditatem experta, facilè in eiusmodi exigua grana concrescit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice ærugine perpetuò utuntur.* Florem æris paucis perstrinxit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens, Flos æris tenuiorũ partium facultatis est, quàm aut æs ustum, aut squama. Meritò itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntq; superciliorum magnas asperitates, quas uocant sycoses. *Χαλκοῦ ἄνθος ita Græcis, Latinis uerò Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas, siue Zer alnhas: Italis, Fiore del rame.*

Vires ex Galeno.

Nomina.

Λεπὶς χαλκοῦ. SQVAMA AERIS. CAP. XLIX.

SQVAMA æris excussa ex Cyprijs officinarum clauis, crassa quidem ipsa præstantior, quæ helitis, id est, clauaris nominatur. sed ex vili promiscuoque ære, aut candido, vitiosa intelligitur: quam, vtpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, præsertim si aceti resperſu æruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coërcet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abijcitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adijcitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumque lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas vsque superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarij colligitur, ibique apprimitur. quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim velut flos squamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumque quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere sinitur, effusaque extante aqua, vbi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alij vt cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπὶς στομώματος. SQVAMA STOMOMATIS. CAP. L.

SQAMAE ex acie, aut mucronibus decussæ, quam vocant stomoma eadem vis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad moliendam alui deiectionem inefficacior est.

Squamæ æris, & stomomatis consider.

AERIS SQVAMA *malleis ex eo decussa, res sanè uulgaris notitiæ est: tametsi ea præstãtior sit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiũt, helitis propriè dicta. Siquidẽ cùm huiusmodi æs rude impurumq; sit, crasßiorem, uegetioremq; squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in uaria uasorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeò Dioscoridi clara distinctaq; traditur, ut nihil addendum supersit. Squamæ omnis in uniuersum meminit Galenus lib. IX. simp. med. ubi ita scriptum reliquit. Squama alia est æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, et stomomatis. Quidã uerò nominant & helitin lepida, siue squamã. Omnes sanè uehementer desiccant. At inter se diuersæ sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crasßioris, alia tenuioris sit essentiæ: quòdq; plus, minúsue adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet. nam & tenuiorũ partium, quàm aliæ est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorem stomomatis. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores sunt, quàm squama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius squama æris, & hac etiam ualentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus. hæc Galenus. Ex quibus utiq; liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamã, æris squamam omnium tenuißimam esse contendant, ut Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eãdem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, ut Brasauolus. quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; authoritatibus probent. Brasauolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nescierim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè, æris & ferri squama esse poßit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio*

Plinij, & recentiorũ quorundã error.

bitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatißimorum authorũ testimonio illud apertißimè cõfirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaq; dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamam principem locũ in desiccando inter cæteras obtinere, ferri uerò maiore adstringendi ui quàm hæc pollere, & hac etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore ac terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius uerò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum uidetur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (ut dictum est) purißimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neq; ita speciem à suo genere disiunxisset. Sed quoniam rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterùm præter rationes adductas, stomomatis squamam à chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aëtij & probatißimi, & Græci authoris testimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his uerbis apertè declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum satis uidebitur, in nouum uasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item libro X. cap. XI. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIIII. cap. XXIIII. idem ait. Squama ferri, præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est. hæc Aëtius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in uniuersum medici Aëtium, & reliquos uetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum uinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adstringendi ui polleat, quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse uetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quinetiam dum alia fiunt instrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoq; Actuarius abunde expreßit suo de compositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, si squamam acie, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc in insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundum locos, ubi diuersis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peruicax, ut tot clarißimorum uirorum authoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui libro IIII. Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitißimè docuit ijs uerbis. Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσαται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἐστὶ δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Quæ Latina redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita ut fluxum reddatur, & rursum concrescat, atq; in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm uerò id sæpe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet. hactenus Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc usq; diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuersæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari euidentißimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & uiribus, id totum quod à Dioscoride proditũ est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur, stomomatis squamæ uim eandem esse, quæ æris squamæ, quãquam non adeò ualenter aluum deijciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatũ, ut in alijs quoq; pluribus deprehenditur, præsertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamam æris squamæ uiribus esse similem: hæc nanq; aluum deijcit, illa uerò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaq; haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci* στόμωμα *uocant, pariter chalybem stomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum esse à* στόμα, *quod Latinis os sonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijsq; ferreis instrumentis usum nullum alium præbent, quàm oris. unde Latinis quandoq; dici solet, eos, quibus ob malefacta caput absciditur, in ore gladij perijsse. Plinius quoq; licet ignorauerit,*

Stomoma esse chalybis squamam confirmatur authoritatibus.

rit, quid Græcis significaret stomoma; chalybē tamen aciē, quæ Græcis στόμωμα dicitur, appellauit lib. XXXIIII. *cap.* XIIII. *sic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma est. Seres hoc cum uestibus suis, pellibusq́; mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiscetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm est, id hoc loco Plinio aciem uocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq́; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti, στόμωμα potius à στόμα, quàm à uerbo στομόω ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à στομόω στόμωμα dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis designet. Sed neq; illos quoq; prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie, & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent. uerūtamen hæc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac syncera probanda uidetur.*

Nomina. *Squama, quæ Græcis λεπὶς χαλκοῦ, Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfer schlag: Hispanis, Esquama de cobre. Quæ uerò Græcè λεπὶς στομώματος. Latinè Squama stomomatis dicitur; Arabice, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astas: Italicè, Squama dello stomoma: Hispanicè, Esquama de azero.*

Ἰὸς ξυστὸν. AERVGO RASILIS. CAP. LI.

AERVGO rasa fit ijs modis. In cadum, aut aliud consimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inuersum æneum uas, præsertim concameratum, sin minus, planum: fitque obstructum, nullumque habeat spiramentum; exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum post diem insidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis super acetum ita suspenditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula æris, aut lamina una pluresve uinaceis non recentibus, sed iam acescentibus conduntur, & simili modo uersantur. Quinetiam ex delimata æris scobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri cōclusæ malleo ducuntur, si quis eas aceto respargat, & ter aut quater uerset, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo efflorescit: adduntque per Caniculæ æstus è quodam specu manare: sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem, copiosam quidem, & boni coloris, sed uitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant, aliqui pumice admisto, alij marmore, alij atramento sutorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, dum pollice sinistræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus; siquidem eam difundi constat: marmoris autem, pumicisque partes coëunt non dissipatæ, demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbescunt. quin & dentium appressu: siquidem syncera cedit, læuis, & sine asperitate. Atramentum uerò sutoriū igne coarguitur: nanque si fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & feruenti cinere, aut carbonibus incalescat alterutrum, mutabitur, rubescetq́; id, quod atramentum sutorium acceperit: quòd id ustum suapte natura talem sortitur colorem.

Ἰὸς σκώληξ. AERVGO SCOLECIA. CAP. LII.

AERVGINIS, quam uocant scoleciam, duo sunt genera. quædam fossilis est, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisq́;, pistillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum salis fossitij translucentis, aut marini quàm albissimi, solidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole æstuosissimis diebus, sub sydus Caniculæ, donec colorē æruginis contrahat, & concretu strigmentosum fiat: vbi autem se in uermiculorum Rhodiacis similium speciem coëgerit, recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur, si duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta sunt, peregeris. Sunt qui æruginem rasilem, quæ in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita uendant. quod genus, ut uitiosum, improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprij æris, cum urina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera usto æri omnino respondent, sed magis effectu ualent. Sciēdum fossilem scoleciam præstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam. mordacissima tamen est hæc, & magis adstringens. Aurificum autem ærugo rasæ respondet. Aerugines omnes adstringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas sistūt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida ulcera purgant, cum melle coctæ: callum fistularum erodunt cum ammoniaco, collyrii modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excrescentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cum melle illitæ: uerùm post illitionem spongia ex aqua calida locus fouendus est. resina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quancunque uelis, minutissimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: uersaturque donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad usum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

Aeruginum consid.

Aerugino uires ex Gal.

Nomina.

Aeruginem, quòd colore sit uiridi, officinæ, ac medici in Italia æs uiride nuncupant, & uulgari sermone uerde rame. Verùm quanuis officinæ eo in uniuersum abundent; synceri tamen parum ostendunt. Scolecia ærugine, ac fossitia destituimur: quòd altera, quod sciam, hoc tempore non paretur, altera uerò ab ærarijs fodinis, ubi fortasse plurima reperitur, à fossoribus non defferatur. Proinde cùm harum copia non sit, ea tantùm utimur, quæ ære in acetarijs cadis demisso, aut uinaceis iam acescentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem unam, & eandem rem esse, ut superius de æris flore differentes latius ostendimus. Aeruginum uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò suprà dictum est nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm ijs in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint ulcera excrescentia, ac postridie contracta reperiant. tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantùm ipsa ulcera. quòd si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum uerò suprà est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: utpote cùm ipsa id præstare nequeant, uerùm ea, quæ ex ipsis cōposita sunt. Quæ ærugo ἰὸν ξυστὸν Græcis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Quæ uerò Græcis ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.

Ἰὸς σιδήρου. RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

Rvbigo ferri restringit: sistit fœminarum profluuia admota, potuque præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad scabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquáve, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

¶Stercvs ferri, quam scoriam uocant, eadem potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito ex aceto mulso potum, opitulatur.

Rubiginis, & scoriæ ferri consider.

Scoriæ uires ex Galeno.

Nomina.

Ferrvgo, quæ est ferri rubigo, uulgaris notitiæ est. Eius similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri, & nostris uulgò spiuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quàm ut maiore indigeat declaratione. hæc nanque prope ferrarias officinas passim in aceruum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquescit, & iterum in ferrum coit. Scoria uerò, quòd inutile sit ferri recrementum, inane, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest. Scoriæ meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Scoria omnis resiccatorium admodum medicamentum est, potissimùm autem ferri. Siquidē ad læuorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo, posteaq; decoquens, ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò ut mirentur, qui præparantem me uident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porrò argenti scoriam propriè helcysma appellant. Verùm emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου Græcis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eysen rost: Gallis, Ruilleure de fer. Quæ uerò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spiuma de ferro: Germanis, Schalken: Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.

Μόλιβδος πεπλυμένος. PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

Lotvra plumbi sic fit. In mortarium plumbeum aquam inijciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfundens, quò facilius quicquid est resolutum incerni possit. hoc iterum facito vsque dum satis tibi habuisse videatur. vbi consederit priore aqua effusa, nouam adijciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quæsitam, mortario pistilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigrescat: mox vbi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos. nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alij elimatæ scobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere caua, sistere oculorum fluxiones, & vlcerum excrescentia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis vl-

cera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex roſaceo: item ad ea, quæ ægre cicatricem ducunt: & in totum ſpodij effectus præbet, niſi quòd non obducit cruſtas. Syncerum plumbũ affrictu, marini ſcorpionis, draconiſque plagis auxiliatur.

Μόλιβδος κεκαυμένος. PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

VRITVR plumbum ſic. Super quàm tenuiſsimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, ſulphur inſpargito: additiſque alijs rurſus laminis, interiecto ſemper ſulphure, vſquedum vas expleueris, ſuccendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude verſato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non vſtum hæſerit. tum demum obſtructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius ſentitur. Aut elimatam plumbi ſcobem in olla ſulphure vrito. Alij laminas in fictili crudo, vt dictum eſt, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili ſpiramento, vrunt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpargunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem ſoluantur. Sed difficilis huiuſmodi vſtio, & ſi vehementius uratur, contrahit ſpumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vſtum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eoſdem effectus habet, quos plumbum elotum, ſed multò acriores.

Σκωρία μολίβδου. RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

RECREMENTVM plumbi, quod ſcoriam vocant, optimum eſt, denſum, fractu contumax, ceruſſam planè repræſentans, nihil plumboſi habens, quod ad luteum colorem accedit, & uitri ſplendorem imitatur. Eadem, quæ plumbum exuſtum poteſt, ſed magis adſtringit. Lauatur in mortarijs infuſa aqua, & refuſa ſumma aquæ parte, quæ luteum colorem duxit; idque ſæpius, dum recrementum abſumatur. Dein vbi conſederit craſſamentum, aqua effuſa, digeritur in paſtillos.

Μολυβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

MOLYBDOIDES lapis à plumbi ſimilitudine dictus, reſpondentem recremento uim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plumbi conſid.

PLVMBI *abluendi, atq; etiam comburendi ratio, adeò lucidè conſtat à* Dioſcoride *prodita, ut operæpretium non ſit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum eſt, plumbi recrementum, quod* Dioſcoridi *ſcoria uocatur, non eſſe plumbaginem, quæ excrementi inſtar, ubi plumbum igne liqueſcit, ab eo ſecedit. Quippe quòd hæc nil aliud ſit, quàm puriſſimum plumbum, quod ignis uſtione, cineris ſpeciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in puriſſimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti ſpuma. Plumbi itaq; ſcoria fit tantùm in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuſo, artifices plumbum, quod inde effluxit, in ſcrobiculam extra fornacem delabi ſinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quouſque ſcoriam exuat: quæ (ut* Dioſcorides *inquit) denſa admodum eſt, & fractu contumax, colore in luteũ uergente, & uitri ſplendorem præ ſe ferens. Huius complures uidimus aceruos in* Tridentino *agro, ac etiam in comitatu* Tirolenſi, *ubi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur, nanq; in ijs locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his ſtruentes. Quòd ſi accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liqueſcere, ſcoriæ huiuſce partem admiſcent, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt.* Reperi ego *ſæpius plumbi, argentiq; ſcoriam adeò uerſicoloribus lineis interſectã, pellucidamq; ut id uitri genus, quod uulgò* Venetijs *appellant* Smalto, *omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo eſt, certam et exquiſitam harum rerum cognitionem aſſequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, nõ autem ea in pharmacopolijs quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta ſpuria, & adulterijs uitiata reperiuntur.*

Lapidis plumbarii conſid.

Cæterùm qui Lapidem plumbarium, *ſiue molybdoidem hodie legitimè oſtendat, habeo profectò neminem, ni fortè foſſilis quoddam cadmiæ genus demonſtrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam uulgò uocant* Margheſſita di ſtagno: *quanquam hanc equidem molybdoidem eſſe non auſim affirmare, quòd nullum latius* Molybdoidis *hiſtoriam ſcriptis mandaſſe compererim, quàm ipſe fecerit* Dioſcorides. *qui tamen eius hiſtoriam tam paucis perſtrinxit, ut difficile admodum ſit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræſentet. Etſi fortaſſe non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, ueram eſſe molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat.*

Plumbi facultates ex Gal.

De plumbo diffuſè ſatis diſſeruit Galenus *libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Plumbum facultatis eſt refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet ſubſtantiam humidam à frigore congelatã; ſed & aëream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet eſſentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi eſto, quòd ubi admotum eſt igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aëreæ ſit particeps, hoc habeto ſignum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aërem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter ſitum colligant. Tum etiam plumbea ſtatuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, ſæpenumero creuiſſe uiſum eſt, & quædam adeò intumuiſſe, ut ex lapidibus dependerent cryſtalli*

cryſtalli modo. Atq; hæ probabiles quidem ſunt humiditatis eius, frigiditatiſq; notæ, priuſquàm experimentum fiat: cæterùm ſcientificæ, & certæ per experientiam cognoſcuntur. Præparato igitur mortario, ſimulq; piſtillo, utriſq; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaq; terito, ut & piſtillus, & plumbeum mortarium ſuccum quendam reddant. Id quod ex utroq; conſtabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipſe fuerat. Licet autem & aquam, & uinum tenue aqueum, & oleum inijcere, aut quiduis eiuſmodi. At ſi etiam plus efficere ſuccum uoles refrigeratoriū, oleum omphacinum ſit, aut roſaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porrò ſi ſucco, qui proueniet, uti uoles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in ſede cum ulcere, aut rugis, & ad eas, quæ in pudendis, teſtibuſq;, & uberibus conſiſtunt: ſimiliter aduerſus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile eſt. Nam & ad cancroſa eo utens, uirtutem medicamenti mirabere. Quòd ſi celeriter multum plumbei ſucci colligere uoles, conare in ſole terere, aut quocunq; certè modo aëre excalfacto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, ſi adfuſo refrigerantium ſuccorum quopiam teras, ceu ſemperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, pſyllij, omphacis, portulacæ. Porrò ſiqua horum non facilè in ſuccum ſoluuntur, uelut portulaca, miſceto illis aliorum ſuccorum quempiam, uelut omphacis, qui & ipſe per ſeſe prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum abſq; alio ullo, ipſum per ſeſe athletarum ſeſe exercitantium lumbis inſternitur, ubi uenereis ſomnijs uexantur ſcilicet: nimirum haud obſcurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipſum diſſipat. Illigabit autem probè quiſquis ab Hippocrate *didicerit, in ipſam noxam potius firmandum, quàm hinc uel inde. Mirum ergo non eſt, ſi plumbum crematum, ac rurſus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cùm ante lotionem miſtæ fuerit. Et hoc ipſum medicamen, nempe plumbum combuſtum, bonum eſt ad ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multò optimum medicamentum eſt, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ uocant ulceribus, & cancroſis omnibus, & putredinoſis, tum ipſum per ſeſe, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibuſdam commiſtum, quale eſt, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm ſoluendum eſt principio, ſi copioſa ſit ſanies, quotidie: ſin minus tertio, aut quarto quoq; die. Verùm foris ſpongiam imponito aquæ frigidæ, quæ ſi deſiccetur, rurſum mergatur. Sed hæc fuſius, quàm pro inſtituto diximus, pluſculum ſermonis affinitate prouecti. At tempus iam eſt ſequentia deinceps perſequi. hactenus* Galenus.

Plumbum elotum ſic Latinis, μόλιβδος πεπλυμένος Græcis dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum uerò uſtū Latinè dictum, μόλιβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbruſciato Italicè uocatur. Quæ deinde σκωρία μολίβδου Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi ſcoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique μολιβδοειδής Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria. Nomina.

Στίμμι. STIBIVM. CAP. LIX.

STIMMI optimum, quod ſplendidiſsimum eſt, modoq; nitedularum emicat, confractu cruſtoſum, nihil terræ, aut ſordidi habens, friabile, quod ſtibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adſtringere, meatus obſtruere, refrigerare, excreſcentia in carne cohibere, vlcera ad cicatricem perducere, ſordes, & ulcera oculorum expurgare: ſiſtit & ſanguinem è cerebri membrana profluentem. & ut in uniuerſum dicatur, vis uſto plumbo ſimilis eſt. Priuatim, ambuſta igni in puſtulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. cruſtoſas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua ceruſſa. Torretur pinſita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur cruſta, exemptumque reſtinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere uino. Vritur etiam carbonibus ſuccenſis efflatum, quoad igni deflagret: ſi enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

STIMMI, *ſiue Stibium, recentioribus medicis, chymiſtis, ac ſeplaſiarijs, qui Mauritanorum doctrinam ſectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine* Serapio, & Auicenna *Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in noſtro Senenſi agro, ſed præſtantiſſimum foditur in maritimis noſtris Maſſano ſolo, ac Suanenſi: quinetiam in comitatu ſanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fuſum, & in maſſas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere ſonitum magis concinnum, magiſq; auribus gratum, ac ſonorum, ſi ſtibij nonnihil cæteris admiſceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Iis etiam expetitur, qui uaſa è ſtagno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt ſpecula: ijs præterea, qui chalcographis characteres, & typos effingunt. Id tantùm differentiæ eſſe inter plumbum, & ſtibium ait* Braſauolus *Ferrarienſis, quòd plumbum ignium ui liqueſcat, ſtibium uerò nunquam, ſed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falſam eſſe deprehendit experimentum. quandoquidem ſtibium igni admotum, perinde ac plumbum colliqueſcit, & fluit. Cuius rei nos ſæpius periculum fecimus, dum oleum noſtrum ex ſtibio conficeremus, quo quidem magno ſucceſſu utimur ad contumacia, ſinuoſaq; ulcera ſananda. ad id ſiquidem ſtibium pluries fundere oportet, ut ſyncerius, puriuſq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores uolumus, oleum hoc noſtrum è ſtibio paratū, non illud eſſe, quo chymiſtæ argentum in aurum mutari fabulantur, ſed aliud ab eo longè diuerſum: tametſi hoc noſtrum ex ſeſe plus auri fundat, quàm illud chymiſtarum. Sed ut ad inſtitutum noſtrum reuertamur, mihi planè uanum uidetur aſſerere ſtibiū igne haudquaquam liqueſcere. Nam cum quolibet metallo, ſiue ferrum ſit, ſiue chalybs, in fictili fuſorio permiſtum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob cauſam qui ferreos, ſphericoſq; globos bombardis immittendos è fuſo ferro conformant, niſi ſtibium ferro admiſcerent, nunquam ſanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent.*

Stibij conſideratio.

Braſauoli erratum.

Stibij mentionem fecit Plinius lib. XXXIII. cap. VI. ubi ita scribit. In ijsdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus, spumæ lapis candidæ, nitentisq; , non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorq; , & minus ponderosus, minusq; radians, & arenosior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisq; non globis dehiscens. hactenus Plinius. Stibij uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Stimmi ad facultatem desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ uocant, & siccis, quæ utique sicca collyria cognominant. hæc Galenus. Cæterùm stibium uim deiectoriam sortitur præstantissimam: quanquam nullus (quod ego sciam) antiquorum, neq; recentiorum, præter unum Theophrastum Paracelsum, hoc literis memoriæq; mandauit. Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hìc commemorare de huius medicamenti uiribus, quæ uidi, atq; etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iandudum honoratissimè medicinam facit Serenissimo Ferdinando Archiduci Austriæ, apud quem me nunc collegam habet, ex multis uigilijs magnisq; laboribus, quos in studia & seruitium insumpserat, inciderat in malam ualetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & uentriculi inflammationem: unde uehemens admodum sitis consequebatur, quæ nullo quidem potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate uexabatur, ut uix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, ut nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse. His denique malis accesserat capitis distillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant uires, quæ tot morbis quasi hostibus obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentem excitaret, atq; ita uires instauraret, uel saltem conseruaret. Addam quòd os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant. quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obscurum. Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet, atq; in maximo uersaretur discrimine, neq; ullum perciperet leuamentum suarum ægritudinum ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium uocant, me nesciente, confugit: quoniam sæpe audiuerat medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Hansdschio medico familiari suo, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaq; ratione ductus Stibij in tenuissimum puluerem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantùm grana sumpsit. atq; paruo pòst temporis spatio sensit medicamentum illud uentriculi subuersionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit uomitus, quo solùm quasdam cibi particulas reiecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulò pòst alius secutus est uomitus similis: cui successit bilis flauæ reiectio ad unciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia euenerunt horæ tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti, quòd statim omnis uentriculi labor sedatus est. Ex eo uerò quòd hora pòst ter biliosa infernè excreuit, in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, ut ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus. qui præterea neq; sitim molestam habuit, neq; cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamq; uitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoq; Stibij intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narrauit idem Georgius Hansdschius, cuius superius memini. Is enim cùm esset pestilentia correptus, ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculum Stibij rhodosaccharo admisti tria grana sumpsit. atq; post horæ dimidium uomitionibus reiecit magnam pituitæ, bilisq; tum flauæ, tum porraceæ quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex uomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas, ac cordis tremor cessauit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine ulla ægrotantis molestia. post quam reliqua pestis symptomata prorsus euanuerunt, atque adeò breui is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam alijs contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt usi. Præterea Stibium opitulatur omnibus in uniuersum morbis, quos atra bilis excitauit, ijsq; præsertim qui hypochondriacam obtinent inflationem. equidem uidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq; stultè loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò pòst copiosè atram bilem per aluum eduxit, cui erant admista (ut ego, qui uidi uocatus tanquàm ad miraculum, testari possum) ramenta ueluti carnis, quæ magnos uarices in particulas dissectos præ se ferebant. nanque excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quàm ullum ex alijs humoribus. Hoc utiq; illi tantam opem tulit, quòd postera die uisus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto, & animo forti; ideo non est mirum, si facilè & sine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem. quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eã exhibuit. Datur etiam Stibium utilissimè diuturna febre consumptis, & ijs qui spirandi difficultate laborant, præcipuè asthmaticis. Prodest item conuulsis, comitialibus, ueternosis, resolutis, & ijs qui coli dolore cruciantur. Cæterùm sunt qui asserunt Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atque idem reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adijcitur, ab omni sorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, ut illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hìc eius parandi rationem subijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (ut Dioscorides tradit) splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, friabile, nihil terræ aut sordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile uas, quod amplum sit, conijcito: tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (ut chymistarum uerbo utar) sub dio exponito, atque interim cochleari ferreo continuè moueto. Hoc uerò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolens, qui si ore attrahatur, crebras interdum (ut audio) excitat uomitiones. quapropter qui uersant, uentis terga opponunt. Versare autem assiduè expedit: nam si paulisper cesses, uel comburitur Stibium, uel liquefit, atque iterum coalescit in glebas. Vix tamen fieri potest, etsi perpetuò uerses, quin aliquæ paruæ glebæ con-

crescant.

Stibij uires ex Galeno.

Stibij uis deiectoria.

crescant. quas cùm uideris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atq; eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoq; uersato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoq; tandiu uersare conuenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, uapor omnis cessauerit, fœtor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicantis cineris colorem cõtraxerit. perfecti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam: stibij crudi, hoc est, non calcinati, unciam: chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium tertio in tenuem puluerem. Mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo utuntur aurifices, igni uehementi admoueto: uas super laterem prius collocatum, carbonibus accensis circundato. Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quocirca habenda est rudicula ferrea, & cùm uas fictile candescit, ea immissa, an Stibium liquefiat, periculum faciendum est. nam si rudiculæ aliquid hæserit, certum liquefactionis erit indicium. Hoc cùm uideris, statim à rude illud quod hæsit, abradito. Id autem primùm esse solet coloris pallidi. Sed paulò pòst eodem experimento utendum est, idq; repetendum, usq; dum illius, quod abraditur, color appareat flauus, uiuidior ac pellucens. Qua re perfecta nulla est trahenda mora, sed statim uase ab igne excepto cum forcipe igniario, res liquefactæ sunt super lapidem porphyreum uel marmoreum guttatim proijciendæ. quamprimùm enim concrescent in lapillos, qui colore & nitore chrysopatios, atq; etiam nonnunquam granatos referunt. Hos autem repones in usum, & cùm ijs uti uolueris, in puluerẽ redigito, datoq; triũ uel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatũ commodissimè admiscetur rhodosacchharo, cui etiã mastiches modicum adijcitur. Atq; hactenus de Stibij non uulgari efficacia ac præparatione. quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo uiro clarissimo, cuius suprà mentionem feci. Stibium quod Latinis, Στίμμι Græcis uocatur: Arabibus, Aitmad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spyeszglasz, & Rohspyeszglasz: Hispanis, Piedra de alcohol. Nomina.

Μολύβδαινα. MOLYBDAENA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

MOLYBDAENA optima est flaua, argenteæ spumæ æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aërem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Est etiam quædam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quæ in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miscetur conuenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & ulcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

MOLYBDAENA, *ut Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, siue materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad eius liquationem moliendã satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium ui partim cum admistis metallis coit, partim uerò argenti spumæ modo fornacis solio cohæret, & in molybdænam uertitur. Hoc itaque cùm probè nouisset Plinius, libro* XXXIIII. *cap.* XVI. *de hac Molybdæna disseruit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim è sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisq; uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargirij speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaq; residet. Proinde non ab re dixisse uidetur Galenus, quòd Molybdæna ijsdem polleat uiribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ uisceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidẽ testari possum uaria se facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius uerò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro uarijs, ac diuersis terræ uaporibus, qui in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius lib.* XXXIIII. *cap.* XVIII. *ubi sic inquit. Est & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi, & argenti uena communis. Et libro* XXXIII. *cap.* VI. *ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm est, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuisse Galenum, eius uerba declarant libro* IX. *simplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna similem lithargyro uim possidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua, sed diutissima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, ut dixi, species est; ad eundem modum molybdænam multam, cum alijs proiectam lapidibus conspexi in uia, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta stadijs distans à Pergamo. Μολύβδαινα sic Græcè, ut etiam Molibdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.*

Molybdænæ consider.

Molybdænæ uires ex Gal.

Nomina.

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTVM. CAP. LXI.

RECREMENTVM argenti, quod ſcoriam vocant, aut helcyſma, aut encauma, molybdænæ vim habet. quare emplaſtris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, vtpote cùm adſtringat, extrahatque.

Argenti ſcoriæ conſid.

COMPLVRES *argenti ſcoriæ aceruì, quam uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uiſuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauiſium, & in comitatu Tirolenſi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi ſcoria differentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab indis quibuſdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile ſit alterum ab altera dignoſcere. Varijs hæc coloribus conſpicitur, pro admiſtorum (ut opinor) foßilium uarietate. nigricat tamen cùm plurimùm, & quibuſdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam uiridibus. Nec deeſt etiam quæ uiridi tantùm, & quæ ſolùm cæruleo ſpectetur colore.*

Vires ex Gal.

Nomina.

Huic uires reddidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti ſcoriam propriè helcyſmam appellant. Emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur. Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία uocatur: Italis, Scoria dell'argento.

Λιθάργυρος. SPVMA ARGENTI. CAP. LXII.

SPVMA argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin uocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandeſcat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatiſsima eſt Attica: ſecunda Hiſpanienſis: has ſequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id eſt Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. plurima enim hiſce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore ſplendet, chryſitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adſtringere, mollire, explere caua, excreſcentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti ſpuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ ſuperpoſitis: ita accenſa follibus, ut conflagret, abſtergitur inſidens ſpurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino reſtinguentes, rurſus vrunt, & eadem proſecuti, reponunt. Lauatur vt cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, ſi deſideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ menſura, fictili nouo ſuperfuſa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro, raro, anſulis vaſis alligato, coquitur, donec hordeum fractum diſſiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abijcitur, ſpuma argẽti vehementer manibus affricando, infuſa aqua lauatur, aſsiccataque in Thebaico mortario teritur, affuſa feruente aqua, donec ſoluta fatiſcat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & veſperi infuſa calida aqua finitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id ſeptem diebus fieri ſolet: poſtea additis ad ſingulas minas ſpumæ argenti, quinis ſalis foſsilis drachmis, infuſaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cùmque inalbuerit, calida infuſa, idem facito, dum nullam prorſus ſalſedinem reſipiat. demum ardentiſsimo ſole ſiccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina ſpumæ argyritidis diligenter teritur, addito ſale foſsili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita vt ſupereminieat: mouetur quotidie mane & veſperi, aquaque ſuperinfunditur, priore nequaquam effuſa. hoc fit triginta diebus: nanque niſi moueatur, craſſeſcit uſque ad duritiem teſtæ. Poſt hæc effuſa leniter muria, in Thebaico mortario ſpuma argenti teritur, coniectaque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata ſubinde aqua, donec nullum ſalſuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti ſpuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in paſtillos, plumbea pyxide conditur. Alij ſpumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre ſuillo crudo ex aqua coquunt, dum viſcus eliqueſcens contabeſcat, exemptamque cum ſale pari terunt, & vt ſuprà dictum eſt lauant. Sunt qui ſalis libram vnã, & ſpumæ argenti tantundem, in ſole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam vis argenti ſpumam: vbi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cùmque fabæ diſruptæ dehiſcent, lanaque non denigretur, exemptam argenti ſpumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adijciens. eadem tertio, quæ ſuprà, facito: in ſumma tantiſper, dum lana iam non inficiatur. Inſuper transfundens in mortarium, ad ſingulas ſalis foſsitij libras, adijcito octogenas ſpumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quàm albiſsimi cum aqua diluti drachmas quadraginta ſeptem indito: iterum terito, donec ſatis candoris contraxiſſe videatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, vbi conſidere deſierit, colato: tum nouam ſuperadijciens aquam, manibus probè verſatam, ſinito ut conſidat, ac rurſus per colum traijcito. Alternis eadem proſequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam ſalſedinem præ ſe ferat. Poſtremò in fictile nouum tranſlatam, colato ſenſim omni humore, ſoli quadraginta diebus ſub Caniculæ ſydus exponito, & ſiccata vtitor. Elotam autem cõſtat ad oculorum collyria prodeſſe, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugoſas facies, & cicatricoſas, laceratasque, & macularum plenas.

FIT

Fit plerunque Argenti spuma, quam Græci litargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud seplasiarios est usus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua uena defluxam à commistis metallis, nempe plumbo, æreq; repurgare uolunt, in alueum è cinere suo more paratum, plumbi multum coniiciunt, adeò ut ui subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc perficiuntur, uisitur plumbum in liquescentium metallorum superficie, ignium ui follium flatu continuè excitata, olei modo supernatans. quod tandem postquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admistum, in se contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm uident artifices, alueum in latus secant, labiq; sinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic, postquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat splendor. Quo factum est, ut hunc argenteum, illum aureum passim seplasiarijs ac medicis dicatur, omnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiusce uarietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, uel argenti spuma contrahit, sed quòd plus, minúsue ærei uaporis ab argento detracti, intra se receperit. Siquidem (ut ego plures experientia comperi, & ipsi quoq; testantur artifices) argentum depurandum si plurimum fului æris contineat, huius & plumbi mistione, lithargyrus aureus redditur: sin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affimare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quàm plumbum æris uel argenti uaporibus commistum. Non itaq; temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybditin uocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro XXX. cap. VI. Meminit argenti spumæ Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Lithargyrus desiccat quidem, uelut alia omnia metallica, lapidea, terrenaq; medicamenta, uerùm omnium id efficit moderatissimè: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodămodo in medio est, neq; manifestè excalfaciens, neq; refrigerans: modica tamen adstringendi, abstergendiq; facultas ei inest. quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus, atq; adstringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum utilis medela est: quandoquidem utriusq; iam dictæ facultatis leuiter est particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia ijs miscentes, quæ ualentem facultatem obtinent, siue mordicantem, siue adstringĕtem, uel aliud quippiam efficientem, sicut in liquescentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiă, quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualentem facultatem possident. Λιθάργυρος sic Græcè, ut Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, siue Merdasengi: Italicè, Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hispanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro.

Spumæ argĕti consideratio.

Lithargyri uires ex Gal.

Nomina.

Ψιμμύθιον. CERVSSA. CAP. LXIII.

Cerussa fit hoc modo. infuso in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam supra fictilis spiraculum, subiecta prius arundinea tegete, firmato: superiectisque velaminibus, ne halitum expiret acetum, vbi resoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad summa delatum colato, crassamentumque transfundito. debet quoque siccari in sole, mox trusatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari. postea quod superest duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque. vicissim eadem tertio, quartoque facienda. Melior, quæ primò cribrata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secundum locum tenet sequens, & reliquæ suo ordine. Nec desunt, qui ligneas rudes in medio vase appendant: & deraso ceu situ imposito, ita vt acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Post dies decem laxato obturamento visunt: cùmque resoluta materia fuerit, reliqua, vt suprà diximus, exequuntur. Si autem quis in pastillos velit digerere, aceto acri subacta, diuiditur in pastillos, qui in sole siccantur. Aestate tamen suprà dictum opus obeundum est: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis supra furnos, balnea, aut fornaces impositis: ascendens enim calor idem, quod sol præstat. Laudatissimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam cerussam imponito, & assiduè versato: cùmque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & vtitor. Est & aliud vrendi genus. Trita patinis nouis supra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore similis sandarachæ fiat, extractaque ad vsus ministratur. Quæ verò ita parata est, Sandyx à quibusdam dicitur. Lauatur cerussa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque: insuper excrescentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miscetur ceratis, & emplastris, quæ liparæ vocantur, pastillisque. Est autem lethalis eius potus.

Cerussa medicamentum est omnibus notum. Factitia tamen res est. Venetijs plurima conficitur, sicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non solùm in medicamentorum usus expetatur seplasiarijs, ac medicis; sed etiam pictoribus, qui ea frequentissimè in suis operibus utuntur. Paratur ex cerussa (ut Dioscorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem secutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compositione medicamentorum existimat Fuchsius. Siquidem Sandaracha, ut suo loco dicetur, fossilis res est, non autem factitia. Cerussæ meminit Galenus libro IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Psimmythiŭ, id est Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modò dictæ facultati. Nam si ex acri aceto soluatur, gustu tamen

Cerussæ, & sandycis cŏsideratio.

Cerussæ vires ex Gal.

men neque acre erit, neque mordax, neque discussorium, sed emplasticum, & refrigeratorium: facultatis æruginis dissimillimæ, tametsi & illa conficiatur aceto æs dissoluente. Porrò cerussa adusta in Sandyca, quam uocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondũ tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & sandaracham maximè inter se facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnem exurit, & crustas sua uehementi uredine, ac caliditate, morsuq; uiolento excitat: illa uerò nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarũ minio facilè deprehenditur. Sandycis meminisse uidetur Vergilius in Bucolicis, dum his uersibus cecinit.

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.
Sponte sua Sandyx pascentes uestiet agnos.

hactenus poëta. Cerussa, quæ ita Latinis, ψιμμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Assidegi, seu Assidagi: Italis, Cerusa: Germanis, Bley ueisz: Hispanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ uerò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè uocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, siue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.

Nomina.

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIIII.

CHRYSOCOLLA laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddēs. Secundũ locum sibi vendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam vehementer fricato, & statim quàm consederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito. hæc vicissim prosequere, donec pura, synceraque spectetur. dein siccato in sole, & ad vsus recondito. Quòd si vrere uolueris, ex ea terens quod satis esse videbitur, patinis supra carbones adponito: & alia facito, quæ suprà diximus. Dos chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescētem carnem coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia.

CHRYSOCOLLA, ut Plinius est author lib. XXXIII. cap. V. naturalis historiæ, humor est in puteis, per uenam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, uilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, multum infra naturalem illam, immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota, usque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: ut planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturq;. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm seplasiarij, quemadmodum aurifices, Chrysocollam uulgò Borrace uocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici posit, & quæ colore sit uiridi, porraceoq;, ut Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec ulla ex parte uirescit. Quæ saturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: & quæ pallescit, in aureis. Vnde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitiæ ex alumine rupeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè utuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit uiridis. Fit etiámnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit libro secundo in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario, pistillo item æreo sub calenti sole tandiu ducta, ut unguenti modo crassescat. Quod pariter literis memoriæq; mandauit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteq;. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uerò id, quòd in æreo mortario, pistilloq; æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uerò est ipsum præparare tempore æstiuo, aut certè aëre prorsum calido, urinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumq; conficias, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, ut in opere de componendis medicamentis refertur. Nunc autem id nouisse sat est, quòd quantò plus quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusq; mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies. Vt Græcis χρυσοκόλλα, ita etiam Latinis Chysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrisocolla: Germanis, Borrasz: Hispanis, Atincar, & Borrax.

Chrysocollæ uires ex Gal.

Nomina.

Λίθος

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIVS. CAP. LXV.

ARMENIVS lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chryſocolla præſtat, ſed inefficacius. Quinetiam vſum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenij lapidis conſideratio.

ARMENIA, ut lib. XXXV. cap. VI. teſtatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis eſt hic quoque chryſocollæ modo infectus: optimumq; eſt, quòd maximè uiride eſt, communicato colore cùm cœruleo. Plinio ſubſcribit Auicenna, ſic inquiens. In lapide Armeno eſt aliquantulum azuli coloris, non tamen eſt in colore azuli, & non eſt in eius ſoliditate, ſed eſt in eo arenoſitas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & eſt lenis tactus. Ex horum ſanè uerbis perſpicuum fit, lapidem Armenium colore eſſe uiridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem eſſe comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium uſum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac ſi diceres uiride cæſium, uel uiride cœruleum. Nanque is colore chryſocollam refert, ſed duritie præcellit. Quamobrē crediderim ego, eos non longè abeſſe à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem eſſe, quem Armenia mittit. ſiquidem patriũ Armenij nomen genus non immutat. neque etiam obſtat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni poſſit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus, optimus in Cappadocia foditur, ut Dioſcorides eſt author. Id quod facilè oſtendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere poſſe. Nec refert, quòd ſcripſerit Manardus Ferrarienſis libro III. epiſtola III. Armenium lapidem hodie non facilè inueniri poſſe. Quandoquidem cùm certò ſciam, multa in officinis ferè omnibus deeſſe medicamenta, eaq; præſertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quæ tamen ſuo natali ſolo, ubi proueniunt, copioſa reperiuntur, mirum certè non fuerit, ſi Armenio etiam lapide careant ſeplaſiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affimare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenſeri queat. quemadmodum in Gagatis, Phrygij, Aßijq; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Aſſo inueniuntur. præſertim cùm notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia ſimilis hic habeatur. Notis quidem, quòd ſummè uireat, & ad cæſium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem teſtari poſſum) atra bile uexatis maximè conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porrò ſeplaſiæ (ut omnibus conſtat) non modò multis deſtituuntur foßitijs medicamentis, ſed continuè alterum alterius loco ſupponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, ſpodij uice complura antiſpodia, & pro flore æris raſilem æruginem ſubijciunt: cùm tamen & pompholyx, & ſpodium, & flos æris copioſa, legitimaq; reperiantur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia ſuis in fodinis fornacibuſq; non habeantur. Præſtat mirum in modum Armenius lapis (etſi id Galeno, Paulo, alijſq; ueteribus incognitum exiſtimetur) ad atram bilem deijciendam, ut teſtis eſt Alexander Trallianus clariſsimus author, libro primo capite de melancholia, ubi ſic inquit. Quòd ſi hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infeſtare uideantur, tunc ſine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare feſtinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properaſſe, ubi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conſpicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atq; licet utentem ipſo experientia cognoſcere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam ſine moleſtia, & periculo purget. quorum nihil album ueratrum habere nouimus. Si igitur res poſtulat, non modò infrà per aluum, ſed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipſius ſcrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minùsue, pro uirium ſimul, & copiæ humoris noxij ratione. At ſi æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, ſed per imum uentrem totum uitioſum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet uſque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim ſic fecerimus, neque turbationem ſtomachi, aut compreßionem lapis excitare poteſt, ſed etiam minori cum moleſtia nigrum terreſtremq; humorē uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis acceßiſſe percipiamus. Dato autem ex eo ſcrupulos quinque, aut ſex, ut plurimùm ex aqua tepida, ſemper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minùsue exhibere debeas. Quòd ſi ægrum etiam bis adhuc requirere ſuſpiceris, cum fiducia rurſus exhibeto. neque enim calorem habet, aut ſiccantem admodum, aut aliam quampiam ipſi inſidentem, amaram, & uenenoſam qualitatem, ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum ſumere aduerſentur (multi enim in totum non ſuſtinent liquidum medicamentum aſſumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquam inſignem partem admiſceto, aut etiam ex alijs quibuſdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectionem, inquirendo laboret, uiſum mihi eſt ea de cauſa etiam horum compoſitionem meminiſſe. Habet autem in hunc modum. Picræ ſemuncia, epithymi ſemuncia, agarici ſcrupuli quatuor, ſcammoniæ uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contuſa excipiantur rhodomelo, aut ſucco citrij, aut rhodomelite. Dentur ſcrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò eſt, præterquàm quòd uentriculum corroborant, ſimul etiam uarios humores, præſertim terreſtrem, & melancholicum, citra moleſtiam purgare poſſe. hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aëtius. quippe qui lib. II. cap. XLVII. ex Nicheſſonis medici authoritate, ſic de eo ſcriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & craſſum ſanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infeſtatis: reuomunt enim, nam uomitorium exiſtit. Datur & morbo ſacro obnoxijs, ac furioſis, hoc modo. Centaurij faſciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec

Armenij lapidis vires ex Alexandro.

Vires eiuſdē ex Aetio.

donec una superſit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi eſt. Itaque noſſe operæpretium eſt, quòd Armeninm penitus reuomitur, nihil memorabile ſurſum efferens, ſed & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus ſeceſſibus effert. hæc Aëtius. Nouit præterea Armenij uires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere eſt in ſuo de compoſitione medicamentorum libello. [Armenii lapidis uires ex Galeno.] *Verùm alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorũ, his uerbis. Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuiſſima adſtrictione. Itaque tale cùm ſit, ocularibus miſcetur facultatibus. Et ipſo per ſeſe quoque ad pollinis læuorem redacto, utimur ſicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec creſcunt, nec aluntur. Siquidem depaſtis his acrimonijs, in bonum naturæ habitum pars reducitur: cuius cùm alia ſint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris ſunt pili. quippe cùm prima, & ex profeſſo, quædam ſint medicamentorum opera: quædam uerò mediante natura, quæ animantium corpora diſpenſat, eduntur, uelut quæ in his ipſis calliblephara nuncupant. Ipſa enim partes moderatè læſas mediocriter deſiccant, pilos corrumpentem humiditatem abſumendo. quæ ubi abolita eſt, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum ſublatis, quæ hactenus ipſi impedimento fuerant.* [Nomina.] *Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, ſeu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.*

Κυανὸς λίθος. COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

COERVLEI origo ex ærarijs metallis in Cypro. copioſior ex arena litorali ſecundum quoſdam ſubcauatos ſpecus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur vt chalcitis. lauatur vt cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. cruſtas gignit, & exulcerat.

[Cœrulei lapidis conſid.] COERVLEVM *officinæ Auicennæ doctrinam ſecutæ, lapidem Azuli, uel Lazuli uocant. Probatiſſimus, qui ſcintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obſcuram habet cognationem, quòd non modò utriq; ſimul in ijſdem proueniant metallis, promiſcueq; oriantur; ſed quòd etiam ijſdem ferè uiribus præditi ſint ad atram bilem deijciendam. quo factum eſt, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptiſſimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui ſubſcribit Meſues, cœruleum ſiue (ut eorum nomine utar) Azulum ſepticæ, ac putrefacientis eſſe facultatis, non deſunt è recentioribus, qui eum deteſtentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipſo cœruleo paſſim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero eſt Fuchſius medicus noſtræ ætatis celebris, in ſuis paradoxis. Verùm quanuis confuſè ſatis de Cœruleo, & Armenio ſcriptitauerint Mauritani; non tamen obſtat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresq; Græci, uel ignorauerunt, uel ſilentio diſſimulauerunt. Porrò Galenus, etſi non explicuerit cœruleum atrabiliarios humores ducere; tamen ſcripſit deijcientem habere facultatem. Quòd cùm fortaſſe perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuiſſe uidentur, diligentiſſimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed ſi (ut in præcedenti capite oſtenſum eſt) uſq; ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, ſi etiam longo pòſt tempore, id ſcripſerint Arabes, uel quòd ab eo fortaſſe acceperint, uel quòd ex ſe ipſis id facultatis Armenio ineſſe adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cœruleum non modò in ijſdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipſi uidimus) ſed ſimul, promiſcueq; oriantur, adeò ut Cærulei fruſtum, Armenij non modicum contineat, ſicut è conuerſo, rectè quidem exiſtimari poteſt, pari ferè facultate, uel non admodũ diſpari hoſce lapides eſſe præditos.* [Mauritanorũ tutela.] *Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchſij, & aliorum calumnia uindicandi uideantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiſcuè, indiſtincteq; progignere, quid mirum ſi ipſam imitati, eorum hiſtoriam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his exiſtimandum ſit, nil aliud eſſe Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uiſceribus ad ſummum perfecteq; coctam. quemadmodum chalcitis, miſy, ſory nil aliud eſſe creduntur, quàm chalcanthi materiam. Hæc igitur cùm accuratè perpendiſſet clariſſimus Manardus Ferrarienſis, ubi in ſimplicia medicamenta à Meſue conſcripta diligentiſſimè adnotauit, eorum ſententiam refellit, qui cœrulei uſum ſua tantùm ducti opinione tam acriter uituperat, his uerbis. Cœruleo Græci nullam uim deiectoriam adſcribunt, ſed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes ſub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo ſcribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utriq;. De Armenio uerò ea ſcribit, quæ Græci: ſolùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera ſint, non tamen ego his acceſſerim, qui nõ ſecus ac pernicioſiſſimum uenenũ hunc formidant. Experientia enim certa ſcio, quòd ſi benè abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè ſententiam unuſquiſq; medicus facilè deueniet, qui potius rationalis ſit, quàm pertinax. Nam etſi dixerit Auicenna cœruleum exedentis eſſe facultatis, hoc quidem non impedit, quin hauſtum atram bilem deijcere poſſit abſq; noxa, ſi diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta ſepticaq; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc uſum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo ſeplaſiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius, habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas acceſſiſſe, in quibus & cœrulei, & Armenij in aceruos congeſti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum eſt, quod aureis fulgeret ſcintillis, eo quòd non proueniat hoc niſi tantùm in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino ab omnibus magno æſtimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orien-*

orientalibus regionibus fóditur, omnium præſtātiſſimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm ſcripſerint Dioſcorides, & Plinius. Cœrulei uires retulit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate eſt, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν uocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Ineſt quoq; ei nonnulla adſtrictio. hæc Gal eni uerba. Quæ ſanè uel non legiſſe, uel non animaduertiſſe Manardus ex eo deprehenditur, quod cœruleo Græcos nullam uim deiectoriam tribuiſſe ſcriptum reliquerit. Κύανος λίθος ſic Græcè, Latinè uerò Cœruleus lapis uocatur: Arabicè, Hager alezaoard, Laziuard, ſeu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Laſaur ſtein: Hiſpanicè, Azul.

Cœrulei uires ex Gal.

Nomina.

ἰνδικόν. INDICVM. CAP. LXVII.

INDICI duo genera. vnum ſua ſponte naſcitur, tanquam ſpuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & eſt ſpuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices ſiccant. Optimum exiſtimatur, quod cœrulei ſpeciem præbet, ſuccum ſuum ſorbet, & læue. Inter medicamenta eſt, quæ leuiter adſtringunt, & inflammationes, tumoreſque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

INDICVS *color, quo hodie pictores utuntur, tametſi in ſeplaſijs ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glaſti recremento, & ſpuma, cùm lanæ glaſto ipſo inficiuntur. Quod autem ſponte naſcitur, tanquā ſpuma germinatione arundinibus exiens, quòd ſciam, ad nos non defertur. Plinius libro XXXV. cap. VI. factitium Indicū in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ ſpuma cortinis innatāte. Qua in re Dioſcoridis uerba nō rectè accepiſſe uidetur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum ſpuma fieri Indicum ſcribit, ſed ex purpurea ſpuma (talis etenim eſt quæ ex iſatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum ſit, ex purpurarum ſanguine, quo regum ueſtes olim tingebantur, ſpuma proferebatur. Quod Græci ἰνδικόν, Latini quoq; Indicum uocant: Itali, Indico.*

Indici conſideratio.

Nomina.

ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OCHRAM leuiſsimam, & omnino luteam eligere oportet, ſaturatam, non lapidoſam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adſtringere, erodere, collectiones & tubercula diſsipare. Excreſcentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OCRHA *foſſilis, qua pictores utuntur, cur legitima non ſit, quid obſtet non uideo: quāquam hæc (quod ſciam) ex Athenis laudatiſſima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ uſum in Italia iam exoleuiſſe ſcribit. Eſt itaq; Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum cauſas perſcrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipſo conficiunt, quæ coloris nitore foſſitiam ſuperat. Præſtantiſſimam ochram non longè à Tridēto effoſſam, miſit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, ſeplaſiarius harum rerum diligens inquiſitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochræ in libris ſimplicium medicamentorum non reperio meminiſſe Galenum: tametſi eius mentionem fecerit commento II. in Hippocratis prognoſtica de uomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ eſt, cuius potiſſimùm Attica probatiſſima eſt. Quæ ὤχρα Græcè, ochra item Latinè & Italicè appellatur.*

Ochræ conſideratio.

Nomina.

Κιννάβαρις. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HALLVCINANTVR qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant. Minium enim in Hiſpanijs ex lapide quodam argenteæ arenæ permiſto, temperari ſolet, alioqui non dignoſcitur. Fornacibus autem in florentiſsimum, flagrantiſsimumque colorem permutatur. In metallis uerò ſtrangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ ueſicis obuelant, ut per illas ſpectent, nec reſpirando noxium aërem attrahant. Eo pictores ad ſumptuoſa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno conſtat. hactenus inuenitur, ut uix uerſicoloribus pictorum lineis ſatisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerùm efficacius: magis enim adſtringit, & ſanguinem cohibet. Ambuſtis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

CINNABARIS, *qua officinæ, & pictores utuntur, longè ſanè differt (ut planè conſtat) à Dioſcoridis Cinnabari. quandoquidem noſtri uſus cinnabaris res factitia eſt ex ſulphure, & argento uiuo diu arte quadā igne torrefactis. Eſt & aliud cinnabaris genus foſſile, & ſponte per ſe naſcens, ut poſtea dicetur: uerùm non ut factitium copioſum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioſcoride deſcribitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem nō modò prætulit ipſe foris appoſitum ad plures oculorum morbos; ſed etiam intus*

Cinnabaris conſider.

intus assumptum, ad urinæ angustias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utique affectibus uulgaris usus cinnabaris nullo pacto competere potest, quòd propria ui erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis, & internis uisceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in usum medicum ueniunt, Dioscoridis cinnabaris esse poßit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, ut coniecturis quibusdã assequar. quippe quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neq; tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus cõstare uidetur Dioscoridis cinnabri seplasias nostrates non destitui, Plinij sententia cognoscẽda est, qui lib. XXXIII. cap. VII. affirmatè scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto utriusq; animalis sanguine: quòdq; nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis sit utilißima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria historiarum lectione. Ad hæc scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo sanguinis draconis lacrymam officinæ uocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ uulgò uocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis paßim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaq; non ab re lacrymam appellant, quòd scribat Aloisius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & substantia, sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fusius inde effluat. Hoc (ut idem subdit) æneis cacabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousque consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eueniat, quòd fortassè sua lingua plantam, à qua defluit, draconem appellent. Ex his itaq; nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facilè cinnabarin esse, quòd primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum. quòd item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubentesq; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quòd deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueneat pretio. quòd deniq; (ut Dioscorides inquit) uiribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi ui pollet, & maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd si Dioscoridis ætate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc usq; tempora inualuit. At ipse, ne simplicium medicamẽtorum doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabãt, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, ut uix uersicoloribus pictorũ lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligendum esse putauerim, hanc lacrymam, colore sanguinem præ se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim. Cæterùm uidetur hac in re manifestè aberrasse Plinius. quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse, quàm draconis ferocißimæ belluæ sanguinem, elisæ elephantorum morientium pondere; cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, ut de hac lacryma omnino intellexerit, putaritq;, falsus uulgari appellatione, lacrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (ut referunt) collisi. Nam consentaneum minimè uidetur, ut huiusce belluæ sanguis extra uasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & putredine obductus contabefactusq;, uiuum, ac uerum sanguinis colorem referre poßit. quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, uel fabrili, contusis lateribus & sorbis, diutius insolatis, illius pro posse colorem, & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen uera narrant) emanare solet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo postea factum esse opinor, ut in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hãc fraudem excogitauerint: neq; solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant; sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilij decoctum, tragacanthæ lacrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda. Verùm hic fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantùm, ac fossitijs tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè uideatur, ut his inseruerit arborum lacrymas, quarum historias, & facultates, diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim fossile esse medicamentum. Hæc obijcienti ita responsum uolumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium ueniunt usum, nempe cerussam, chrysocollã, Armenium, cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq;, non mirùm, nec præter institutum mihi sanè uidetur, quòd his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoq; à Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atq; etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis usus cinnabaris, quam Dioscoridis Miniũ, quòd in fornacibus fiat, & florentißimo, flagrantißimoq; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, ut suprà dictum est nostri usus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa uerò rara, nec multis cognita. Fossilem (ut proxima commentatione latius dicetur) uidimus frequenter nos in argenti uiui fodinis, Hydria monte, qui una tantùm dieta à Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoq; plerunq; argento uiuo prægnãs, ut per sese, nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantißimo igni admotis, donec ad saturita-

Margin notes: Plinii error. — Obiectionis dilutio.

ſaturitatem rubeſcant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ foßilis fuerit, in terræ uiſceribus. Nullus harum uſus in medicamentis, quæ intus in corpus ſumuntur, quòd pernicioſæ ſint, & uenenoſæ. Hinc fortè factum eſt, ut exiſtimauerit Fuchſius medicus clarißimus, in Nicolai Myrepſici codice in Damaſonij antidoto ab aliquo imperito additam eſſe cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchſio opinio noſtra eſt. quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de foßitia, uel factitia cinnabari intellexiſſe, ſed de ea arboris lacryma, de qua ſcripſiſſe Dioſcoridem, iam euidentißimum, ni fallor, à nobis factum eſt. Nam cùm cinnabaris hæc, Dioſcoridis teſtimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritq; is hæmatitē ad urinæ difficultatem, dubitandum ſanè non eſt, quin conſultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam ſpeciatim ad difficultatem, & ſtillicidium urinæ commendat. Cæterùm quamuis communis uſus cinnabaris in medicamentis, quæ ſumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens ſit; conſtat tamen ijs utiliter admiſceri poſſe, quæ exterius adhibentur, nempe ſuffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulcera, alijsq; medicamentis, quorum uires longum eſſet in præſentia recenſere. Porrò cùm dicat Dioſcorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant, cùmq; etiam ſcribat ſequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abuſiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi perſuaſum uolui, nil aliud Dioſcoridi eſſe miniū, quàm foßile hoc, quod diximus cinnabarin foßitiam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimū eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipſe Dioſcorides, quippe qui aſſerat Minium in metallis ſtrangulantem halitum eructare, ob idq; foſſores ueſicis ſibi faciem obuelare, ut per illas ſpectent, nec reſpirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & teſtari poſſum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerſo ſimul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis ſibi obſtruunt, ne noxio uapori liber pateat aditus: quòd non modò huiuſce halitus noxa, anheloſi fiant, qui hauſerint, ſed plerunq; dentes uniuerſos amittant, putreſcentibus circumquaq; gingiuis, ut quidam apertißimè teſtantur, qui ſpreto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli prorſus facti ſunt, continuo tremore concußi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ ſententiam noſtram maximè tuetur. Ipſe enim ſeptimo uolumine ſuæ architecturæ, ita de Minio diſſerit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autē agris Epheſiorum Cilbianis primùm memoratur eſſe inuentum, cuius & res, & ratio ſatis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur, antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis ſubrufo colore, habens circa ſe rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à foſſoribus ſtatim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunque euenit, ut uulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli inſtar, in ſubſtratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuerſorum eſt generum, ut loco ſuperius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoq;, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophraſtus tradit inuentum minium à Callia Athenienſe initio ſuperante aurum: poſſe excoqui arena rubente in metallis argenti: hāc fuiſſe originem eius. Reperiri autem iam tum in Hiſpanijs, ſed durum & arenoſum. Item apud Colchos in rupe quadam inacceſſa, ex qua iaculantes decuterent: id eſſe adulterum. Optimum uerò ſupra Epheſum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod ſubſidat iterum lauari. Iuba minium naſci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hiſpania. Sed adulteratur multis modis, unde præda ſocietati. Nanque eſt alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod fit exuſto lapide uenis permiſto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, ſed ex alijs ſimul repertis. Steriles etiam plumbi ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes, exuſtiq; tunduntur in farinam. Et hoc eſt ſecundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor eſſe debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigreſcit, ſyncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina, ſi non ſit aurum, deprehendi illico. hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm eſt antiquis minium & foßile, & factitium extitiſſe. Nec ſanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipſi cinnabarim factitiam, quæ paßim in ſeplaſiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut ceruſſa in fornacibus peruſtis paratum. de quo etiam uidetur intellexiſſe Plinius. Κιννάβαρι ſic Græcis, ut Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di drago in lagrime: Italis, Cinabro: Hiſpanis, Sangre de dragon.

Fuchſij opin. reprobata.

Minium Dioſcoridi quid nobis.

Nomina.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARGENTVM viuum fit ex minio, quod abuſiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus impoſita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla ſuperlita, carbonibus ſuccendunt. ſiquidem deterſa fuligo, quæ calici inſidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis ſtillatim concretum. Alij per ſe in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut ſtagneis, aut argenteis vaſis: ſiquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicialem habet: ſuo enim pondere interna exeſt. Remedio eſt lac multum ſubinde potum, & vomitionibus reiectum, aut vinum cum abſinthio, aut apij decoctum, aut ſemen hormini, aut origanum, aut hyſſopum cum vino. Auri limata ſcobs, id eſt, ramentum quàm tenuiſsimum epotum mirabili eſt auxilio.

Argenti uiui consid.

ARGENTVM uiuum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pellucidumq;: substantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur symmetria (ut chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundū sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq; immaturum, indigestum, imperfectumq; reddi. Cæterùm relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorū quorumcunq; prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantùm, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facilè Argentum uiuum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus se coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptissimam esse materiam, ijsq; præsertim, quibus facilius contactu inhærescit: quandoquidem in habentibus symbolum (ut uulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus.

Quorundam error.

Hanc itaque ob causam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd si argentū uiuum in terræ uisceribus usqueadeò decoctum esset, ut in aliquod fixum, firmumq; uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum. Siquidem certum est, quòd id facilius argento, auroq; contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa deficit: quam (ut liquidò constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, supernatant, ut lignum in aqua, præter solum aurum, quod si inijciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quàm cætera. Amplissima argenti uiui metalla (ut etiam in superiori capite diximus) uisuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat, ubi continuò copiosum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadántenus uergente, ponderoso plumbi instar, & argento uiuo scintillante. Hanc uenam postquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam angusti orificij conijciunt, & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inserunt, & argilla circunquaque muniunt obturantq; oscula, & uasa simul connectunt, & firmant, adeò ut uacuum fictile totum sub terra sidat, plenum uerò totum superemineat. Itaq; in aperta area quàm plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitu succendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd uasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisue, aut uitreis tantùm uasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hìc deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum uiuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandū fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribasij lectio confirmare uidetur.

Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipsius uenam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo scatet, ut sæpius absque alio igne, inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, uenam effodiunt, ut purum prosiliat argentum uiuum, decurratq; celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartū usque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omniū tremore concutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterùm Galenus libro IX. simplicium medicamentorū scribit, contra illud quòd experimento comprobatur, Argentum uiuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ præparantur, uelut cerussa, ærugo, psoricum, litharгyros: faterurq; se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum.

Argenti subli mati cõfectio.

Fit ex argento uiuo & sale, quod ammoniacū uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui in uasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescunt, lapidescuntq; sacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantho, alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaq; præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent admistis margaritis, alijsq; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abunde dictum est: nanque eosdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum syncerumq; Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidē Brasauolus Ferrariensis uir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum uiuum infantibus deuorandum ui uermium semimortuis, qui illico sanati sunt: idq; fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, uel qua mensura, uel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, ubi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum uiuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum uiuū potantes haud necare, nisi pondus, uel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solo pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridē tantùm secuti, ut latius libro sexto disseremus.

Auri historia, & præstantia.

Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit AVRVM omnium metallorum pretiosissimum, præstantissimumq;, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti uniuersus æstuat mundus, historiam, & facultatem silentio præterijssem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati

nati

nati ſunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro ineſſe facultates, quibus homines non modò incolumes tueri poßit, ſed & longæuos reddere. Quapropter mirum non eſt, ſi ipſum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud eſſe ſcribunt, quàm ſubſtantiæ elementariæ ſibi inuicem proportione reſpondentes. Hæ autem ſimul commiſtæ, cùm pari ſint uirtute conformatæ, aliud ſanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam miſtionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indiſſolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indiſſolubiles fiant, adeò quòd, ſiue id eueniat cœleſtium corporum influxu, aut temporis ui, aut ſagacißimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem ſubſtantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob ſui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam miſtionem, adeò denſum euadit, quòd non modò quandam communem conſequitur permanſionem, ſed incorruptibilem ferè temperiem, & cauſam quandam, ob quam ſuperflui nihil continere poßit. Hinc igitur eſt, quòd quanquam longioribus ſeculis aurum in terra, uel in aqua ſepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: ſicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; ſed & depuratius, & ſplendidius efficitur. Ad hæc ob optimam ſui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, ſplendidißimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe crocco, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neq; etiam aliquo odore, aut ſapore guſtantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus ſumptum, ſiue ex induſtria, ſiue inſcijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: ſed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod ſolis influxui acceptum pleriq; ſapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici poteſt, aurum omnium metallorum præſtantißimum eſſe, ductile, colore lucido, illiq; perſimili, quo cuncta à ſole illuſtrantur. Inſuper propria quadam attractrice ui pollet, qua reſpicientium animos allicit, & diſponit, ut ab ipſis illico deſideretur. unde quidam exiſtimauerunt auro proprias quàm plurimas ineſſe dotes. In Italia propriæ ſynceri auri fodinæ (quod ſciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Tranſyluania ex pluribus in locis habentur. Auri uenam ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id cauſæ elementaris influat, ac diſponat, de quibus antea diſſeruimus. Huius uena uarijs lapidibus impacta uiſitur in aſperrimorum montium uiſceribus. Verùm ea omnium præſtantißima auri uena cenſetur, cui cœruleus lapis fuerit admiſtus: tantò enim melior hæc, quantò ponderoſior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis ſcintillet, uel in qua plures auri lineæ intercurſantes conſpiciantur. Eſt etiam auri ferax diuerſorũ fluminum arena. Siquidem proculdubio conſtat in Hiſpania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Iſtrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinũ, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatißimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eædem ſunt arenæ. Auri uires ex Auicenna. *Auri uires prodidit Auicenna ſecundo ſui operis uolumine, ſic inquiens. Aurum in omnibus ſuis partibus æquale eſt. Inſeritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio ſit opus, ignitum aurum cæteris præſtat metallis, quòd ulcus inde exortum citius conſaneſcat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri ſcobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus ſumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores.* Nomina. *Argentum uiuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur: Mauritanis, Zaibar, ſeu Zaibach: Italis, Argento uiuo: Germanis, Queckſilber: Hiſpanis, Azogue. Aurum uerò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur: Germanicè, Guld: Italicè & Hiſpanicè, Oro.*

ΜΙ'ΛΤΟΣ ΣΙΝΩΠΙΚΗ'. RVBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RVBRICA SINOPIS maximè probatur grauis, denſa, ad iecinoris imaginem uergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fuſilis. Effoditur in Cappadocia, ſpeluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: vnde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quaſi inducendo obſtruentem, & adſtrictoriam. quapropter vulnerarijs emplaſtris, & paſtillis exiccantibus, & adſtrictorijs commiſceri ſolet. Aluum ſiſtit, in ouo ſumpta, aut clyſtere infuſa. datur iecinoris uitio laborantibus.

Rubricæ Sinopicæ conſideratio.

HODIE *profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima ſit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etſi id pro certo aſſerere non auſim) nullum è foßilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræſentet, quàm uulgarißimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur maſſas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad ſanguinis profluuium cohibendum, & fracta oſſa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus foßilium indagator inquit) etſi iandudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen inuenit, tantùm importabatur; conſtat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; ſed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò ſciam plurimum pſeudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrrheni inſulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore ſit iecinoris, pondere grauis, ſubſtantia denſus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dißiliat: quòd deniq; ſua ui exiccet, adſtringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm uerus bolus Armenius non ſit, nil aliud (meo iudicio) eſſe poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (ut Plinius eſt author libro XXXV. cap. VI.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ ſanè differentiæ uiſuntur pariter in uulgari Armenico bolo.* Manardi lapſus. *Porrò Manardus Ferrarienſis libro tertio epiſtola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo*

sit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari subit, quòd non animaduerterit non posse albam quàmuis terræ glebam Rubricam appellari. Nomina. *Rubrica, quæ Græcis* μίλτος σινωπική, *Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica uocatur: Arabibus, Mogar, siue Magra: Hispanis, Almagra.*

ΜΊΛΤΟΣ ΤΕΚΤΟΝΙΚΉ. RVBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

RVBRICA fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis consid. RVBRICAM *hanc ideo fabrilem appellauere ueteres, quòd ea plerunq; uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à Lemnia sphragide plurimum differre. Verùm an communis usus rubrica, quæ uulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hîc meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo.* Nomina. *Quæ Græcè* μίλτος τεκτονική, *Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Roetel stein.*

ΛΗΜΝΊΑ ΓΗ̃. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

LEMNIA terra cuniculoso in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista. quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: vnde & sphragida ægos, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciosa uenena singularem: pota cum uino, & præsumpta euomi uenena cogit. Contra ictus morsusque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia utantur. est & dysenteriæ utilis.

Lemniæ terræ histor. ex Galeno. LEMNIAE *terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentißimus inquisitor. quippe qui, ut hac syncerißima tandem potiretur, atq; ut omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, ut eius uerba testantur libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At aliæ sunt terræ differentiæ ex diuersi generis corporum natæ commistione, qua ratione lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uisitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum uidelicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico, atq; hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, ut inutile, ac superuacaneum. Porrò lutũ illud pingue usq; eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in umbra siccandum reponit, donec omnẽ planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impressam illi sphragida, hoc est, sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neq; planta nascitur, tantùm huiusmodi terra uisitur. Porrò tres eius signantur differentiæ: una quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter unam sacerdotem contingere fas est: altera uerò eius, quæ re uera miltos est, siue rubrica, utuntur autem ea potißimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & uestes lauant, quibus utique collibitum est. Cæterùm cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas uocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaq; quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret. Et sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciueram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominẽ; ita & Lemnum unam nominis sui habere ciuitatem. Porrò ut ex naui descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templũ esse, aut sacrum Neptuni*

ptuni collem, ſed in altera, quæ uocatur Hephæſtias, nec ciuitatem eam Myrinæ eſſe propinquam. Cùmq; me nauclerus expectare non poſſet, diſtuli, ut cùm Roma in Aſiam redirem, tunc Hephæſtiada uiſerem: id quod feci, prout ſperaueram, & propoſueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traiecissem, eamq; penè totam pedeſtri itinere pertransiſſem, perueniſſemq; Philippos, quæ ciuitas eſt finitima Thraciæ, inde ad mare deſcendi, quod proximum aberat centum uiginti ſtadijs: primumq; Thaſon tranſmiſi, diſtantem plus minus ducentis ſtadijs, atque illinc in Lemnum ſeptingentis, ac rurſum ferme ſeptingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde ſanè ex induſtria tum de nauigatione, tum de ſtadijs adſcripſi, ut ſi quem eadem, quæ me caperet Hephæſtiada uiſendi cupiditas, cognito eius ſitu, ſic nauigationem inſtitueret. In tota nanque inſula Lemno orientem ſpectat Hephæſtias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poëta dictum de Vulcano eſt, qui Græcè dicitur Hephæſtus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occaſionem ſumpſiſſe fabulæ crediderim. Apparet enim combuſto ſimillimus, tum colore ipſo, tum etiam quia nihil in eo naſcitur. In hunc itaq; collem ſacerdos, quo tempore ego ad inſulam acceſſeram, egreſſa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram coniecto, alijsq; quibuſdam pro religione patria perpetratis, plauſtrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conueniſſet, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias ſphragidas præparabat. Viſum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum ſanguinem huic terræ miſceri ſolitum, memoriæ proditum accepiſſet. Quo audito, omnes in riſum ſoluti ſunt, nec ij ſanè quiuis ex uulgò, ſed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuerſa patriæ hiſtoria. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam deſcriptum, qui omnem Lemniæ terræ uſum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis ſphragidum uiginti millibus. Sed & hic, à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: ſiquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morſus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morſus, necnon aduerſus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, ſed & pòſt ſphragide uti conſueuerat. Addebat porrò ſeſe periculum feciſſe medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: uomitumq; ciere aiebat, ſiquis cùm etiámnum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium ſiue amuletum ebibiſſet. Et ſanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm ſeſe tale quippiam accepiſſe homines ſuſpicarentur: uerùm hauſto, quod Lemniam ſphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec poſtea ullum illis accidit ſymptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari conſueuerunt: tametſi conuicta eſſet pernicioſorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum eſt. At ille ab Hephæſtiade profectò aſſerebat, adeò ut & rabientis canis morſum eam ſanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impoſitam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto ſanare referebat, extrinſecus folijs herbarum inſuper impoſitis, quæ putredini reſiſtere didicimus. In primis uerò prædicabat ſcordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò ſi quando nos ſanè ad ulcera cacoëthe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vſus autem eſt, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq; laxum, molleq; eſt, ac ſordidum, ſuſtinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutoſam ſoluatur conſiſtentiam, aliorum more paſtillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidæ, & Praſionis, & Andronis, & qui nunc dictus eſt, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter deſiccantes proſunt ulceribus contumacibus, ſoluti interim quidem in uino dulci, interim ſapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauorum, prout nimirum uſus poſtulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter uerò quandoq; ſoluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehenſorum ſoluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facilè conijci poteſt, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obſignatam, illegitimam eſſe, & minimè ſynceram. Quandoquidem conſtat Galeni teſtimonio, Lemniam ſphragidem impensè rufeſcere, non autem ſubrufeſcere, qualis hæc uiſitur, quæ paſsim pro legitima, ſynceraq; circumferunt impoſtores. Quamobrem eorum ſententiam minimè improbandam cenſemus, qui nil aliud eſſe Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis ſeplaſiariorum Orientalis cognominatur: præſertim quòd certò compererim, bolum hunc non aduehi ex Armenia, ubi legitimum ſynceriſsimumq; Armenium lutum naſcitur, ſed tantùm ex inſula Lemno, ex eodem ſanè colle, cuius meminit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, ſi Galeno medicorum principi credimus, colore eſt pallido ochræ inſtar, non autem impensè rubro. Id quod ipſe Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione teſtatur, his uerbis. Cæterùm durante hac immani, & graui peſtilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima eſt, data nobis eſt terra, etiam ſiccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptiſsimeq; in læuorem ſoluitur, ceu etiam calx: ſic enim uidelicet nuncupo petram combuſtam. Verùm uti nec in illa arenoſum quippiam admiſtum eſt, ita nec in Armenia. Nam poſteaquàm in mortario piſtillo comminuta eſt, adeò eſt læuis, nec plus eſt lapidea, quàm aut calx, aut Samius aſter: tametſi non æquè ut aſter leuis eſt. Itaq; illo etiam magis conſpiſſata eſt, minuſq; aëria: quãobrem opinionem, ac phantaſiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quaſi lapis eſſet. hæc Galenus. Ex quibus ſanè perſpicuum fit, quòd Armenia terra, ſiue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maximè diſsidet. Atqui, ut fraus, & impoſtura detegatur, atque palàm fiat, non eſt ſilentio diſsimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, cùm ſciant Armeniam terram ad nos non aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex una tantùm terra duas conficiunt. Quippe ſynceriſsimam terram Lemniam extra inſulã Conſtantinopolim comportant,

Lemniæ terræ uires.

Lemnia terra quid cenſeatur.

Fraus, & impoſtura detecta.

tant, & pro Armeniaca uendunt, emptoribus suadentes eandem eò ex Armenia comportari. Quam uerò in Lemno pro Lemnia exhibent, ut colore ab altera differat, eam cuidam albæ terræ inibi nascentis admiscent: quo fit, ut longè minus quàm syncera rufescat. Hanc itaque legitimæ sphragidis loco supponunt, hisce adulterijs permistam: quam etiam sigillis obsignant, ut inde imposturæ maius lucrum accedat, signo magis, quàm medicamento fidentes. Cæterùm cùm hæc impostura à pluribus modò deprehensa sit, qui fraudem non ignorant, relicta uulgaribus medicis, quæ obsignata conuehitur, ubi Lemnia sphragide sit opus, Armenium bolum falsò uocatum sumunt, præstantißimũ scilicet. quòd pro certò habeant, hunc legitimam esse sphragidem Lemniam, quam miris laudibus extulere ueteres ad uenena, & uenenosorum animalium ictus. Quare inuigilent diligentißimi medici, quibus cordi est hominum salus, ne hac in re decipiantur, cùm perdifficile sanè sit (ut libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) synceram sphragidem cognoscere ab adulterina. Verùm quandoquidẽ in ARMENIAE terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiámnum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simpliciũ medicamentorum censu subdidit, sic inquiens. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & uentris profluuia, tum sanguinis expuitiones, & catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione aßidua difficilis est anhelitus, ualidè prodest. Sed & eos, qui phthoë laborant, adiuuat: ulcus enim eorum desiccat, ut haud etiam tußiant, nisi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrij immißionem, quod sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoq; in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utique cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaque uisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere: & sanè usque ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea uerò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui aßiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cuius eadem facies fuit, atq; eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibêre, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cùm nec alio quóuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex uino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Porrò de ulceribus resiccari postulantibus quid attinet dicere, quantam uim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem utcunque appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd uenenis maximè resistant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uisus est, in quo de huius lapidis historia, ac uiribus aliquid disseramus. Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantißimum, sua speciali dote, contra omnia in uniuersum uenena: utpote qui non modò haustus; sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet uenena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uirescat. Præstantißimus est flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed uiribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens. Lapis Bezahar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiaris uis est, ut uenenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria uenena, quàm cætera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta; sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem uocant Bezahar, iam ipsi uidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non solùm haustus duodecim granorum pondere; sed uulneri impositus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, statim liberet, ueneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore fugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduersus uenena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezahar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo senio confectos serpentes deuorare, quorum esu (si uera scribunt) reiuuenescunt. At ueneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deflui, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) statim decidit in humum: ubi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia uel fabula dici mereantur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Terra Græcis λημνία γῆ, seu λημνία μίλτος, & σφαγίς; Latinis Lemnia terra, Lemnia rubrica, & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Teri machtim seu Thim machtum: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Armeniæ terræ seu boli uires ex Gal.

Lapidis Bezahar historia, & uires.

Lapis in oculis ceruorum natus.

Nomina.

Χάλκανθον. ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIIII.

ATRAMENTVM ſutorium genere quidem vnum & idem eſt, molle, & concretum: ſed in ſpecie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus ſtillatim in cuniculos quoſdam colatis, concreſcit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, ſtillatitium appellatur. Peteeſius ipſum pinarion vocat: alij ſtalacticon, id eſt, ſtillatitium. Alterum ſimplici ratione fit in ſpeluncis: poſtea transfuſum in excauatos ſcrobes, concrementum capeſsit, quod pecton, id eſt, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hiſpania fieri ſolet: ſed inutile, ac inualidiſsimum eſſe conſtat. Ratio parandi hæc eſt. Aqua madefactum decoquunt, mox in piſcinas transfundunt, & reſidere patiuntur. Hoc certis diebus coaleſcit, in complures formulas digeſtum, teſſerarum ſpeciem reddentes, quæ racematim inter ſe cohæreſcunt. Optimum eſſe creditur cœruleum, graue, concretum, translucens: cuiuſmodi ſtillatitium eſt, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile uerò ad infectus, & denigrationes, aptius cæteris eſſe compertum eſt: ſed ad medicinæ uſum inualidius eſſe, experimenta docent. Valet adſtringere, calfacere, & cruſtas inducere, latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet, aduerſus hauſta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus inſtillatum. Vritur, vt paulò pòſt in mentione chalcitis oſtendemus.

CHALCANTHVM, quod Latini Atramentum ſutorium uocant, quoniã uitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum foßile, per ſeſe in terræ uiſceribus concretum, quod uulgò appellant Coppa roſa. Alterum factitium, cuius paßim eſt uſus, infectoribus expetitum. Præſtat hoc plus, minúsue tam pro regionum, locorum, ac cœli diſpoſitione, quàm ipſius foßilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum eſt, Romanum cognomento (quanquam colore conſtet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametſi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: ſed quòd ſit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam guſtantibus linguam uellicet, aſpero, adſtringentiq; ſit ſapore, putauerunt quidam ſulphureis, ferreis, ac æreis conſtare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, ſaliſq;. Chalcanthi uena, quæ foditur in agro noſtro Senenſi pluribus ſanè locis, præſertim maritimis in ſylueſtribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm ſaxea uiſitur, colore ſubcinereo, maculis nonnullis reſperſa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat, ſulphuris ferè inſtar, quam ob cauſam in concluſis, concameratiſq; cuniculis nuſquam foditur, ſed aperto undique cœlo. Quippe ſi in ſubterraneis foderetur ſpeluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidißimumq; uaporem, foßores noxio concluſo ſpiritu facilè interirent. Effoſſam itaq; chalcanthi uenam in aceruũ in longitudinem protractum, quandam ſuper aream exaggerant, ubi aperto cœlo ſex ad minus menſibus, imbribus, roribus, pruinis, ſolibuſq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore ſtatutis quibuſdam diebus ligonibus, & raſtris aceruum dilacerant, ſubuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; ſolis ardoribus. Poſt hæc tectum aceruo ſuperponunt, ne amplius in poſterum pluuijs diluatur, neque ſolibus plusquàm par ſit, inareſcat: & ita alijs ſex menſibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; ſub conſtructo tecto foditur alueus, qui ligneis aſſeribus, uel lateribus, & calce adeò ſtipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi poßit. In hunc igitur alueum purißimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti miniſtri ſatis eſſe cenſent: poſtea miſcent aliquo tempore ligneis quibuſdam inſtrumentis ad id paratis, quouſque aqua in ſe omne quod ineſt chalcanthi receperit: deinde excrementa ſubſidere ſinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque ſumunt, & in plumbeos alueos conijciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibuſdam ſuperpoſitos, & igne ſubdito feruorem excitant, ſtatutis horis. Demum ferri fruſtum immittunt, uel æris: ſiquidem aiunt chalcanthum nunquam concreſcere, niſi huiuſmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliqueſcunt in aquam. Poſtquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximunt, permittuntq; quieſcere decoctum, quouſq; egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo ſublato, fornacis calore colliqueſceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximũt, & in alueolos quoſdam ligneos digerunt, ubi tandem concreſcit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si uerò aliquid ſuperſit decocti, quod concreſcere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem ſeruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, in hunc modum ſcribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin tranſire conſpexi. Aſportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne poſt annos plus minus uiginti chalcitis effectum eſt, intima eius parte chalcanthi ſpeciem ſeruante. Quamobrem & uſque in hunc diem quod ſic mutatur, aſſeruo, obſeruans dum ad imum uſque uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in miſy, ut eſt antè poſitum. Cæterùm mirari ſubit de hoc medicamento, quo pacto uehementißimæ adſtrictioni admiſta eſt caliditas non inſtrenua. Conſtat ergo quòd omnium maximè condire, ſeruareq; carnes humidas poteſt, nimirum caliditate humiditatem abſumens, atq; adſtrictione ſubſtantiam contrahens, atq; conſtipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipſius exprimit. Conſtringit uerò, deſiccat, atq; contrahit in ſeſe totius ſubſtantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuerſabar, hunc in modum medicamen-

Chalcãthi genera, & hiſtoria.

Chalcãthi uires, & hiſtoria ex Gal.

dicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredietibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, ut tres sese uiri in eo contingerent, tanta uerò altitudine, ut uiro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat, sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadiũ porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis, qualis in primis balneorũ ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq; chalcanthum. Mihi uerò ubi ad terminum effosi specus descendissem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisq; aqua colligitur, aëris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoq; gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, et cũ festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi prope adest ut desinat, rursum uincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitq; aliquando olim, ut subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam uiam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de calcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam uirescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem cùm ob sulphureos, metallicosq; uapores, uniuersa montis moles rara effecta, undiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum uidetur, si tractu tẽporis laberetur in imum, secumq; deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq; calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, alijsq; metallicis ignibus in terræ uisceribus conclusis: adeò ut tandem in cauernã illam descẽdens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis uasis extrà paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, uel æs in eam inijcere liquandum, ut concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho. quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, ui ab ipsa aqua contracta, in eandem liquescebant, argumento quòd æruginis modo uiridi esset colore. Ob id itaq; statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum soreos, chalciteos, et misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, misy, soryq; non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, uir alioqui huius ætatis clarißimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectũ, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium uulgare nostrum illud idem efficere: ueruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrescere, quod manifestè indicat in ueram non transijsse chalcitin: asserens hoc non expẽdisse Galenum. Verùm in hoc uidetur Brasauolus Galeni uerba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram uniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ uisceribus. Siquidem nil aliud dixisse uoluit Galenus, quàm quòd chalcanthum esset chalcitis aqua dissoluta. Nam si chalcitis sponte proueniens in aqua resoluta chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neq; his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcãthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcanthũ sponte, & per se in terræ uisceribus conflatum, uisu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per uniuersam massam diffectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterùm illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioscorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etsi medecamentum erodens, & septicæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios usus hoc tempore non modò chalcanthum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia; sed etiam eius oleum, quod chymistæ uitreis organis magna ignium ui ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo. Qui illud in peste propinant, quod uulgò uocãt Coppa rosa, in aqua rosarum dissoluunt, et iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantq;, obolum, uomitum concitantes.

Brasauoli uana accusatio.

Nomina.

Quod Græci χάλκανθον, Latini quoq; Chalcanthum, & Atramentum sutorium uocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer uuasser: Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

CHALCITIS præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercursantibus oblongis venis, splendentibusque. Huic abstersoria vis inest, excalfaciens, & crustas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium est. Ad ignē sacrum, & vlcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingiuarum vitia, depascentia vlcera, tonsillasque eius farina compescit. Vsta, & cū melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetque. Fistulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Psoricon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: sic enim fit acrius. idem quod chalcitis potest. Alij pares vtriusque portiones in vino terunt, & eadem prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuis carbonibus superposito. Modus autem vstionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem spurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiámnum perflatis carbonibus, usque dum luteo colore pallescat: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Psoricon.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

MISY assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & vstionem, cum chalcitide eandem, præterquam quòd psoricum ex eo non conficitur, excessus, defectusque ratione tantùm differens. Aegyptium autem cæteris præstat, utpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MELANTERIA geminæ est originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concrescit. Alia uerò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σῶρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

SORY existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. Verùm sorei uirus inest graue, & nauseam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibusdam regionibus, ut in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu deuorationeque magnum uirus olens, ita ut stomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & inualidum, censendum est. Vim, & ustionem supradictis similem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: ischiadicis ex uino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ ustionem experta non sunt, perustis ualidiora esse existimantur: præter salem, & uini fæcem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt. combusta enim uiribus efficaciora redduntur.

CHALCITIS, *Misy, & Sory, longis iam seculis latent, adeò ut perpauci, uel potius nulli sint in Italia, qui hæc legitima se uidisse affirment. Et quanuis ego iandudum pluribus in specubus, cauernisq́; ubi æris uena foditur, diligentissimè inuestigauerim, atq́; nullum ex his, præter melanteriam, fuerim consequutus; hoc tamen anno Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, misit ad me* Tridento Martinus Guidottinus *pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ studiosus.* I*nuenta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in* Tridentino *agro, quibusdam montibus non longè à* Leuigo *pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis.* Porrò *putat* Musa Brasauolus, *medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum uocatum, uerum esse Misy, quod tamen ueritati, & rationi maximè repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusq́; cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed uitream tantùm refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ uisceribus. Ipse enim libro*

Chalcitis, misyos, foreos, & melanteriæ consider.

Brasauoli error.

libro IX simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorũ ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse ueluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema uerò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ uisceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullã factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni testimonio, & uulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum soreos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tantæ authoritatis apud doctißimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis uertitur in misy, ita & sory tansit in chalcitin. Sed ut omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admirãda naturæ uis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac differentem lib. IX. simplicium medicamentorum his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utiq;, qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longißimum porrectas ueluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commostratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cùm eius multum accepißem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad usque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexißem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecißet. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cùm in parua frustula diuidatur. Miratus itaq; insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circunquaq; reperi, eius quod intus erat, uelut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin uidelicet, & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subijt inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum ullam accepißet mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut uideretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin poße accipere. Itaq; mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem generе facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & craßitudine partium inter se diuersa. Craßißimum enim est inter ipsa sory, tenuißimum, misy, mediam utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & escharas quas uocant, efficiunt. Attamen etiã si urant, nonnihil quoq; adstringunt. Cæterùm misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porrò cùm utraq; hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quàm misy; sory tamen non liquescit, nimirum quòd lapidosius sit, ac uehementius compactum: sicut rursum misy, quia à cõgenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcirco meritò quoq; ægrius liquescit. Et libro IIII de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, craßius sory est, & utroque siccat imbecillius.

Misyos, & cognatorum historia, & uires ex Galeno.

Nomina.

Χαλκῖτις ut Græcis, ita etiã Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ uerò Græcè, Misy item Latinè uocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντηρία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, sory similiter Latine dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.

Διφρυγές. DIPHRYGES. CAP. LXXIX.

DIPHRYGIS tria genera esse creduntur. Quoddam enim mettallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum nanque extrahitur, ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis vritur. diphryges ideo uocatum est, quòd & à sole, & à sarmentis vratur, arescat, & ferme torreatur. alterum perfecti æris quasi subsidens fæx est: siquidem post frigidæ aquæ offusionem, vt suprà retulimus, cùm de flore æris dissereremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adstrictionem, & gustũ æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, vt calcem multos dies cremant in camino: cùmque colorem rubricæ contraxerit, eximẽtes recondunt. Quidã tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis assata, & in scrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exẽptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisque, adstringens, & vehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice

vice uænit. Vis eius adſtringere, perpurgare, extergere, ſiccare, excreſcentia conſumere, vlcera ſerpentia, & quæ cacoëthe vocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum diſcutit.

DIPHRYGIS *genus illud, quod perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut Dioſcorides inquit, ſæpe ac ſæpius uidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolenſi, ac inde etiam nobiſcum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo ſpecu foditur, uriturq; ſarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exuſto conflatur: quod demum ex ſola æris materia fit, cùm in areis aſſatur, & in ſcrobes translata peruritur, hactenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod ſciam, ſpeciatim meminit Galenus. qui libro IX. ſimplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum diſſeruit. Diphryges miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter adſtringens, & mediocriter acre. quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum eſt. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abeſt, quaſi triginta ſtadijs. Proiectum erat enim in medio ſpatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei ſubiacet. Cæterum præfectus, ac procurator metalli, id quod poſt cadmiam reperiretur, eſſe dicebat inutile: itaque abijci, non ſecus atque uſtorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum eſt medicamentum, tum ad putreſcentia oris ulcera, ſiue per ſe, ſiue cum melle, cui detracta ſit ſpuma, tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adſtringentium medicaminum auxilium conſtitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præſecuiſſem, ipſo ſolo, & ſtatim, & uſque ad cicatricem ſum uſus: ac frequenter exactè occluſam efficit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: ſic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vſus autem ſimilis eſt in oris ulceribus: ſiquidem eæ partes eiſdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ ſimiliter, & humidæ. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ſic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptiſſimum eſt: ualidè nanque ſiccat, etſi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adſtrictoriam.*

Diphrygis cõſideratio.

Hiſtoria, & vires ex Gal.

Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur. Nomina.

Ἀρσενικόν. AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

AVRIPIGMENTVM in eiſdem metallis, quibus ſandaracha, gignitur. Optimum exiſtimatur cruſtoſum, aureo colore micans, nulli materiæ permiſtum, in ſquamas fiſſile: quale in Myſia Helleſponti naſcitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum ſuprà dictum eſt. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore ſandaracham imitans, gleboſum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam ſecundum locum tenet. Torretur in teſta noua, viuis carbonibus ſubiectis, aſsiduoq; verſatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adſtrictoriam, & erodentem. Cruſtas cum uehementi vredine, & violento morſu excitat. reprimit quæ excreſcunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & ſaturatior, & aliena materia uacans, friabilis, cinnabaris colore, ſulphuris uirus redolens. Dos eadem, & vſtio, quæ auripigmento. Explet alopecias, reſina excepta: & ſcabros vngues cum pice eximit: contra phthiriaſin ex oleo efficax eſt: tubercula cum adipe diſcutit. Prodeſt ad narium, oriſque vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum roſaceo: itẽ cõdylomata. Datur ex mulſo, purulenta extuſsientibus. ſuffitur quoque cum reſina, aduerſus veterem tuſsim, rapto per fiſtulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: ſuſpirioſis cum reſina in catapotio optimè datur.

AVRIPIGMENTVM, *& Sandaracha, medicamenta ſunt eiuſdem tum generis, tum facultatis, nec inter ſe in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uiſceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam ſequitur, quòd alterum altero tantùm uirium tenuitate præſtet. Quandoquidem nil aliud eſt ſandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum eſt. Id quod periculo arte facto uerum deprehenditur. quippe ſi fictili: uel uitreo uaſe uratur auripigmentum, ſubſtratis candentibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum eſt, flammeum, & ſummè rubens contrahit colorem, perinde ac ſandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipſa ſandaracha naturæ ui fuerit aſſecuta. Sandaracham ſummè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri ueneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum eſt (ut ſuperius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non eſt, quam Vernicem ſcriptoriam officinæ appellant: ſiquidem nil aliud hæc eſt, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina ſecuti (ijs enim gummi iuniperinũ ſandarax dicitur) idem gummi ſandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis ſæpe grauiter in rebus ipſis errandi præbeant occaſionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus ſequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem ſine controuerſia*

Auripigmenti, & Sandarachæ conſideratio.

uerſia

uersia erit assumenda, de qua hic disserit Dioscorides. Vocauerunt praeterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combusta cerussa conficiunt, quòd fortasse haec colore admodum rubescat. Sed haec ab illa (ut suprà retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimùm dissidet. Est & Sandaracha ceraginosis mellis genus, si Plinio credimus, qui libro XI. cap. VII. eius meminit. Caeterùm illud non est silentio praetereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum uocatum, ideo quòd crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in auripigmenti fodinis, ut scribit Vannoccius ciuis meus in sua pyrotechnia, qui nos aliàs eius fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, & cum pari salis pondere miscent, teruntq; simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inseruientibus, ignium ui tandiu coquunt, quousque id omne in sublime feratur, & operculo adhaereat, concrescatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut crystallum referat.

Auripigmenti, & Sandarachae uires ex Galeno.

Auripigmenti uires reddidit Galenus lib. IX. simp. med. sic inquiens. Arrhenicum, siue arsenicum facultatis est causticae, siue urentis idq; tam combustum, quàm ustionis expers. Caeterùm id constat ustione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quàmuis. Verùm si diutius inhaereat, nec cuti etiam ipsi parcet. Idē de sandaracha eodem libro scribens, inquit. Sandaracha urentis est facultatis, ceu arsenicum quod uocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiscent, atque extergentibus.

Nomina.

Metallicum, quod Graeci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arsenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum uocant: Mauritani, Harneth, seu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hispani, Oropimente. Quae uerò σανδαράχη Graecè, Sandaracha Latinè pariter et Italicè uocatur: Arabicè, non secus atq; auripigmentum, Harnet, & Zarnich.

Στυπτηρία. ALVMEN. CAP. LXXXII.

ALVMINIS omne ferè genus in Aegypto, & in eisdē metallis inuenitur: etenim scissile quoddam, quasi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in alijs quibusdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiae, Aphrica, Armenia, & plerisque alijs regionibus, sicut & rubrica. Plurimae eius species: uerùm ad medendi vsum scissile, rotundum, & liquidum expetuntur. Optimum est scissile, praesertim recens, candidissimum, gustu perquàm adstringens, graue olens, calculorum expers, nec glebulosè aut assulosè compactum, sed sigillatim in capillamenta quaedam canescentia dehiscens: quale est, quod trichites, quasi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini persimilis, qui gustus iudicio dignoscitur, quòd non adstringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum est: sed ex figura deprehenditur. Assumendum autem suapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adstringens, praeterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine prae se ferens, sine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex insula Melo. Liquidi probatio, ut sit lympidum, lacteum, aequale, & semper succo madens, sine lapidibus, atque quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, stringendi, & expurgandi, quae caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, caeterasque excrescentias extenuant. Scissile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putrescentia ulcera compescunt: sanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore praegnātes comprimunt; motus dentium cum aceto, & melle firmant. Prosunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium, cum sanguinalis herbae succo. Lepris conueniunt cū brassicae folijs, aut melle cocta: item pruritui, & unguium scabritijs, pterygiis, & pernionibus, aspersa cum aqua. Valent cum aceti faece, & galla, pari pondere cremata, ad phagedaenas ulcerum: & cum salis duabus partibus, ad uitia, quae pascunt. furfures, cum eruo, & pice illita abstergunt: ad lendes, pediculos, ambusta, cum aqua illita auxilio sunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinūque uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus praestat ne concipiant, ante coitum ori uuluae inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, si caro excreuit, vuis ac tonsillis accommodantur: ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

Aluminū consideratio.

TAMETSI scripserit Dioscorides plurima esse Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco statuit recensenda, nempe scissile, rotundum, & liquidum: quòd fortassis suo tempore ijs tantùm uterentur medici. Veruntamen hac aetate officinae complura habent genera, quanuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod uulgò uocant Alume di rocca: squamosum, quod uulgò dicunt Alume scagliolo: item è uini faece confectum: necnon illud, Catinum ijsdē uocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen legitimum scissile nō est, etsi iandudum cum caeteris rei metallicae studiosis crediderim scissile alumen nil aliud esse, quàm quod uulgò officinis uocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut postea dicetur) nil aliud nunc esse censemus, quàm lapidem amiantum: quòd gustu non sit adstringenti, sed acri, quòdq; igne nunquam comburatur, quod est amianti lapidis proprium. Legitimū alumē scissile Pisis misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringens. Quo postea factum est, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non esse scissile.

Brasauoli opinio reprobata: item Fuchsij error.

Caeterùm Brasauolus de alumine disserens in suo simp. med. examine, nil aliud liquidum esse contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditissimo, uariat opinio nostra. Nam quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolfam per bienniū moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Augustinus Chisius opulentissimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas

dinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam discendi, quo artificio, quáue ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, sed lapideam: quinetiam non exponi æstiuis solibus exiccandam, ut putat Brasauolus, quod sic (ut ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addensari. In eodem Brasauoli errore uersatur etiam Fuchsius medicus alioqui eruditissimus: quippe qui putat libro de compositione medicamentorum Alumen liquidum esse illud, quod officinis rupeum, uel rochæ uocatur. Fit itaq; Rupeum alumen ex durissimo quodam lapide, cuius duo obseruauimus genera: alterum durius, & rufescens: alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem seruat & crystalli instar translucens conspicitur. Alterum uerò contrà rufescit, & maiore acrimonia pollet, uisiturq; sordidius. Expetitur candidum sericeorum staminum infectoribus: item ijs, qui præstantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisq; ingentibus, partim acutissimis cælis, cuneisq; hunc lapidem frangunt, lacerant, scindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs similes, ubi ualidissimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præsertim tempore inuruntur duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatio: quippe si diutius urerentur, cuncta aluminis materia inaresceret. Postquàm autem refrixerint, plaustris in amplissimas areas sub dio, & solibus eos comportant, ibiq; in planos componunt aceruos, hortorum toris persimiles, sed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm uertice. Compositis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ utrinq; continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibusdam excauatis instrumentis, è ligno conflatis, ijs perquàm similibus, quibus nautæ suis è scaphis aquam eximunt; id tribus, aut quatuor uicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affusione, perusti lapides usqueadeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ similem, permutentur: quod tamen non fit, nisi aqua perluantur, ad trigesimum sextum, aut quadragesimum usq; diem. Excauant prætereа ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq;, quas caldarias uocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplissimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius extructam undiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadā pertinaci undiq; circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, ualidissimum succendunt ignem, ut demissa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Astant utrinq; bini robustissimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (palas uocant) continuò immissam terram aquæ commiscent, quousq; aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum, instrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, & per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ riuulum proijciunt aliò deducendū. Quo facto iterum nouam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes. quod tandiu prosequuntur, quousq; intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi asciuisse, quantum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, ut si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum crassitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim uocant decoctum) à quo secessit alumen, ijsdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumq; fit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneisq; instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq; eximunt, & exemptum in uimineas fiscellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in acerum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius libro XXXV. cap. XV. fieri liquidum ex aqua limoq;, hoc est terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æstiuis solibus maturari. probari autem quod limpidum lacteumq; sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumq; referat, quàm lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Brasauolo dissentiam, & à Fuchsio uiris alioqui citra controuersiam doctissimis; uerùm etiam à Cornario, quòd & ipse in commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secūdum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, esse liquidū Græcis uocatum. Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atq; diligētissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis dißident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentissimè acceptam refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes deberi, qui ut ipse sua inuenta cum alijs quoq; communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quodq; manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni notis omnibus respondens, adeoq; adstringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantū adstrictionis relinqueret. Porrò quod ro-

Aluminis rupei faciēdi ratio.

Alumina cognita.

tundum Græci uocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum; cùm tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo, præsertim quòd legitimũ nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiusdam plantæ cinere, chali Mauritanis uocatæ, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodum sapore. Cæterùm quod ex uini fæce paratur, fit conformatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tandiu perustis, quousq; candorem conceperint. Postremò Squamosum (sic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & uitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem. nos Asini speculum dicimus. Hunc itaque in ignem coniiciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dissilitq; in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusq; induit speciem. Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in uino austero potus: exustũ enim non probauerim, quòd gypsi specie induta, sumentes strangulet.

Aluminũ uires ex Gal. *Aluminum uires paucis perstrinxit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi uehementissima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est alijs aluminũ generibus, quod uocatur schiste, hoc est fissilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus.*

Opinio quædam diluta. *Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà uerò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni authoritate freti. quippe qui lib. IIII. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterq; expendantur aluminum quoruncunq; effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & misy: quæ cùm ualenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, ut idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò et Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendacijs, cùm alia quædã, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atq; adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem chalcitis, chalcanthos, & misy, quæ ualenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsosq; nonnulli fallant, cùm de manifestò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro IIII. de compositione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his uerbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualde nanq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimuero id quoq; præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræsentat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palàm est, etsi Galenus lib. IIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida; non tamen eum inter ea recipisse chalcanthum, chalcitin, misy, diphryga, æruginem, & alia quædã, ut alumen omne genus: præsertim quòd facilè compertum habeam, aluminis cuiuscunq; stillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla.*

Nomina. *Alumen quod Latinis, Στυπτηρία Græcis appellatur: Arabibus, Sceb, siue Seb: Italis, Alume: Germanis, Alun, & Alaun: Hispanis, Alumbre.*

Θεῖον. SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

SVLPHVR optimum existimatur viuum, quod apyron uocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod uiret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ouo sumptum, aut suffitum; præterea partus usti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros vngues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax est: vitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto uerò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbũ emendat, insparsum fronti cochlearis mensura, aut in sorbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes; sudores quoq; conspersum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, suffiti nidorem raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat; erumpentem vndecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cum uino & melle illitum, medetur.

Sulphuris cõsideratio. SVLPHVR *tam sponte & per se nascens, quod uiuum appellant, quàm arte in fornacibus factũ, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus unus tantùm color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, uiuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius uerò cùm frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, ut Dioscorides inquit: ijsdemq; oritur locis, ubi factitij uena foditur. Est*

autem

autem Sulphur fossitium medicamentum è pingui quadam terræ substantia prognatum, ut in compluribus uisitur locis, quæ impensè calida sit, & sicca: adeò ut à chymistarum authoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id ij masculum semen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (ut diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammæ ignium modò; sed prunis quoque admotum, statim accenditur, nec unquam accensum extinguitur, quousq; pinguis, & oleosa eius substantia in uniuersum igni absumatur. Verùm enimuero etsi præ se ferat Sulphur temperamentum non obscurè calidum, & siccum; non tamen credendum fuerit tam puram, synceramq; id esse materiam, ut per se tantùm consistere queat. neque etiam cogitandum, ei non esse necessarium, ut sibi humiditatem asciscat, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista quælibet exposcunt. Id enim nobis indicat eius uelocissima, ac facillima diffusio, cùm statim igni admotum colliquescat, metallorum modo.

Sulphuris faciendi ratio.

Foditur aperto undique cœlo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his nanque tum uehementi calore, tum fœtidissimo terræ halitu, fossores illico deperirent. Porrò effossa Sulphuris uena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydrijs non absimilibus, longo ab ore dependente rostro, intus uacuo, ac in humum spectante, uitrei pilei instar, quo stillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus sulphurea uena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare possit sulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in superiorē cratem firmantur, eodem luto undique stipata, adeò ut ignis flamma, qui in infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud uacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentissimè circumlinunt, obducuntq; maximè. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cuius ui depuratum sulphur in sublime fictilium fertur, & per rostri concauitatem in uacuum sibi adnexum descendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs uasis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum.

Sulphuris uires ex Gal.

Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sulphur omne trahendi uim possidet, estq; temperamenti calidi, atq; essentiæ tenuis, adeò ut ad multa uenenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus pastinacam marinam, & draconem sæpenumero eo sum usus, & cùm id piscatores quosdam docuissem, reuerso post aliquantum temporis magnificè medicamentū hoc commendarunt. Vsus eius est, ut & siccum ictui inspergatur medicamentum, & cum saliua mistum: nam cùm & hoc excogitassem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturū excogitaui. Docebam enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo ueteri, & melle, & resina terebinthina usuros. Et sanè horum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non rarò hoc medicamento cum resina terebinthina sanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, absq; ut in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Galenus inquit lib. VI. cap. II. de compositione medicamentorum per genera, in compositione emplastri διὰ σμίλλης, Sulphur tanto calore præditū est, ut ubi diutius inhæreat; procul dubio exulceret.

Nomina.

Sulphur siue Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribrit, & Rabric: Italis, Solfo: Germanis, Schuuebel, & Lebendiger: Hispanis, Piedra azufre.

Κίσσηρις. PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVMICIS probatio, vt magnopere leuis, spongiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, & candidus. Crematur flagrantissimis carbonibus obrutus, & vbi canduerit, extractus, vino restinguitur odorato: iterumque incensus, restinguitur: & tertia ustione exemptus, & per se refrigeratus, ad vsus conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere. purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet ulcera, & ad cicatricem perducit: excrescentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori crustam obducit: auellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem urceum uini pumicem iniecerit, feruorem statim sedari.

Pumicis consideratio.

PVMICEM ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uisceribus genito, è sulphureis uaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti sunt montes, eoq; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt.

Pumicis vires ex Galeno.

Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, ubi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, et ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, uelut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornaciū est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq;, quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad usus smire. Secundo autem loco idem de pumice disserit his uerbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: etsi inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multò minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim ustionem non expertus, partim etiā ustus, quando uidelicet alijs omnibus combustis similiter substātiæ efficitur tenuioris. Cæterùm ustione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rur-

sus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare, non tantùm facultate; sed etiam asperitate, uelut etiã si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, fortè utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua deusta dentes splendidos efficiunt. Nomina. *Pumex qui Latinis, Græcis* κίσσηρις *uocatur: Arabibus,* Fanech: *Italis,* Pomice: *Germanis,* Ein bims: *Hispanis,* Piedra pomez.

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAL fossilis efficacior est. communiter, si est candidus, calculis uacans, & perspicuus, densus, æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò ualidissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquàm vtilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit. sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus. excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasque carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonsillis, vuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus ceraften cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus vesparum ictus, & teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo vitulino: furunculos, cum vua passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, cum origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita vt vinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle. contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto, ignes sacros, & vlcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis, vsquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subijciunt, vsquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo vri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, moueturque, donec iam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI.

SPVMA salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum. cui uis eadem, quæ salis.

Ἅλμη. MVRIA. CAP. LXXXVII.

MVRIA effectus salis præbet, abstergitq;: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ vsum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

FLOS salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis uirus olet, gustuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in uino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in vniuersum acris est, & feruentis naturæ, ut sal.

Salis omnis generis consideratio. *SAL, quo frequentissimè in omnibus ferè cibis utimur, & sine quo uiuere nescimus, quo item ad annos asseruantur carnes, pisces, aliaq; complura, nullis sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisq; reperitur. Marino utitur uniuersa ferè* Italia, *exceptis* Calabris, *qui fossitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuersa* Pannonia. *In* Germania *hauritur è salsis quibusdam*

quibusdam fontibus, quorũ aqua diu ignium ui excocta in salem cogitur. Fossitium officinæ Arabas secutæ salem gemmæ uocant. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui uulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam Plinius lib. XXXI. cap. VII. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumq; stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atq; non gleba est. Sunt etiámnum naturales differentiæ tres. Nanq; in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Citium in Cypro, et circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicuti Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renascens, maiusq; regum uectigal ex eo est, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnũ glebis, quas micas uulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosq; massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex cùm castra faceret. Quo exemplo postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Hactenus de sale Plinius. Cæterùm Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuehi desijt: quippe factitius, adulterinusq; est, qui passim in seplasiariorum officinis uenditur, plerunque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodã concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non equidem uideo, præsertim cùm Germania, unde Venetias conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplasiarij, pariterq; chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isacb Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur suppositítio, quod seplasiæ zuccharum canditum uocant. Veruntamen animaduertendum est, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidinarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorũ bellicorum pulueribus expetitum, uulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumescitq; pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cauitates replent. quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstiuis caloribus, in salem album concrescant. Muria porrò, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam ueteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neque plura quod scribam habeo, quàm quæ à Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. Salinarum synceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, uideturq; Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet. uulgò appellant Morello di sale. Verùm cur non hoc planè affirmem, illud mihi obstare uideo, quòd color is non sit liquidus, neq; oleosus, sed aridus. quare potius inclinat animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re is fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcunq; sit, non equidem possum horum quanuis eruditorum uirorũ iudicio subscribere. nam res illa tantum abest, ut sit crocei aut rufi coloris, ut etiam candida conspiciatur. Adde, quòd flos salis Dioscoridi & Plinio flumine Nilo defluit, & lacubus seu fontibus quibusdam innatat: hoc autem Sperma ceti uocatum in mari colligitur, atq; etiam in paludibus maritimis inuenitur. Id fortè à maximis illis piscibus effunditur: quod tamen non ita liquidum apparet, ut de flore salis Galenus memoriæ prodidit. Salis autem meminit idem Galenus

Sal Ammoniacus.

Fuch. opinio improbata.

Salis uires ex Galeno.

tum inter fossitia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur libro IX. & XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sal eiusdem generè facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate uidelicet aquis æstu ex ijs absumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem siquis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti sal. Nam hìc quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione cõtrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamq; tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerùm in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse. quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: uerùm quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hactenus de sale Galenus.

Nomina. Sal Latinis dictus, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis, Salz: Hispanis, Sal.

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRVM, SPVMA NITRI. CAP. LXXXIX.

PRAEFERTVR Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordẽs, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur. secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & vstionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritũ cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, uti ruta, uel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut vino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uisus cum melle succurrit: & venenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: ijsque qui cibum non sentiunt, vtiliter obducitur: opisthotonisque iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

Nitri, & spumę nitri consideratio.

NITRVM, *& nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quòd ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrum uocatũ, quo ad tormentorum bellicorum pulueres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurũ ab argento separant, uerum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. XXXI. cap. X. ubi de nitro ita scriptũ reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multũ à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palàm est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidũ terra, quod appellant agriũ. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ uerò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in Clytis Macedoniæ, quod uocant calastricum, candidum, purumq;, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertũ est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limũ. Et hìc quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq;, ut densari*

ſari eſt cœptum, rapitur, ne reſoluatur in nitrarijs. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad ſcabiem animalium utilis. Ipſum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Aſcanio, & quibuſdam circa Chalcida fontibus, ſummas aquas dulces eſſe, potariq;, inferiores nitroſas. In nitro optimum, quod tenuiſſimum, & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tantùm ſordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturaſq; omnes. Magnus & nitro uſus, qui dicetur ſuo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs: nam circa Naucratin, & Memphin tantùm ſolebant eſſe. Circa Memphin deteriores: nam & lapideſcit ibi in aceruis, multiq; ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex ijs uaſa. Necnon frequẽter liquatum cum ſulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, niſi cùm ros cecidiſſet, prægnantibus nitrarijs, ſed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamſi caderet. Alij operimentorum fermento gigni exiſtimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Aſia colligi in ſpeluncis mollibus diſtillans, ſpecus eos Calycas uocant: dein ſole ſiccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut ſit minimè ponderoſum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uaſis picatis ne liqueſcat. Vaſa quoq; ea ſole inareſcentia perficiuntur. Nitri probatio, ut ſit tenuiſſimum, & quàm maximè ſpongioſum, fiſtuloſumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur guſtu: ſyncerum enim facilè reſoluitur: adulteratum pungit. Calce aſperſum, reddit humorem uehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò conſtat, noſtri uſus Salnitrum, antiquorum nitrum non eſſe, etſi inficias eundum non ſit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam perſuaſum uelim, ut medicamentis, quæ intus in corpus ſumuntur, nitri loco Salnitrum abſque noxa imponi poßit. Et quanuis contrarium aſſerant, ſcriptiſq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt; non tamen credo, hoc id prius in ſe ipſis expertos eſſe. Quod nihilominus eos facere decebat, ſi fraterna charitate ducti ſunt, ut alijs ſuaderent ſalnitrum tutò aſſumi poſſe, cùm prima charitas (quod dictum frequenter uſurpant) incipiat à ſe ipſo. Nitri meminit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nitrum dictum eſt ſuprà in medio eſſe aphronitri, & ſalis uirium: cæterùm uſtum propius ad aphronitrum accedit, utpote exuſtione tenuius redditum. Deſiccat itaq;, & digerit: & ſi intrò in corpus ſumatur, ſecat, & extenuat craſſos lentoſq; ſuccos potentius multò quàm ſal. Aphronitrum uerò niſi grauis urgeat neceßitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum ſtomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos ſuffocantes, ruſticus quidam eo uti aſſolet, & ſemper profuiſſe probatum eſt. Cæterùm nitro uſto, ſimul & non uſto, & multò etiam magis eius ſpuma, & nos in talibus uti conſueuimus. hactenus Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuerſa non ſint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato diſſerit, uulgata exemplaria habent, ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc eſt. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet uitium, ut quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc eſt, à ſpuma nitri, duabus uocibus legenda ſit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, ſed utrunq; à ſpuma nitri aptè diſtinguatur. Id quod & Auguſtinus Ricchus Lucenſis, & Leonardus Fuchſius, medici ætatis noſtræ celebres, doctißimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, ſiue aphronitrum ſpuma nitri non ſit, quid aliud ſit, ingenuè fateor me ignorare: neque id alius, quod ſciam, hactenus explicauit. Quod Græci νίτρον, & λιτρὸν, Latini Nitrum nominant: Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod uerò Græcis ἀφρόλιτρον uno uerbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latinè, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè uocatur: Arabicè, Aphronitrum.

Monachorũ error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Nomina.

Τρύξ. FAEX. CAP. XC.

ELIGENDA Fæx maximè à uino uetere, Italico: ſin minus, ab alio conſimili. Fæx aceti uiribus longè acrior eſt. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter ſiccata. Sunt qui noua teſta igni largo urant, uſquedum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus proſequuntur. Experimentum eſt legitimæ uſtionis, ut aërio nitore inalbeſcat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei ſupra modum urens, & abſtergens. vlcera ad cicatricem perducit, adſtringit, uehementer exeſt, ſiccatque. Sed recenti vtendum eſt, quoniam celeriter exanimatur: proinde non niſi in reconditorio, & uaſe aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quæ uſtionem experta non eſt, tumores & per ſeſe, & cum myrto cohibet. ventris, ſtomachique fluxiones illita ſiſtit: muliebre profluuium imo uentri, aut genitalibus impoſita mitigat: panos diſcutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, ſuique lactis impatientes, cum aceto perunctа extinguit. Cremata uerò, ungues ſcabros cum reſina aufert. Addito lentiſcino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut ſpodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abſtergit.

FAEX *uini uulgaris notitiæ eſt, quin & ipſius adurendæ ratio nota, ijs præſertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, cruſtæ lapidoſæ inſtar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obſcurè ſubducit. Proinde nõ deſunt, qui ſibi adſtrictam aluum citẽt, hauſto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito maſtiches momento, & ſaccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex ſena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipſum in aqua decoquentes, atque ſubinde deſpumantes. Τρύξ ſic Græcè, Latinè uerò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Heſen, & Vueinſtein: Hiſpanicè, Raſura de uino.* Fæcis, & tartari dicti cõſid. & uires. Nomina.

Ἄσβεσος

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

CALX uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum teſtas igni condito, aut feruenti clibano, nocte dimittito: poſtera die, ſi candidiſsimæ fuerint, extrahito: ſin aliter, iterum urito, uſquedum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demerſæ fuerint, in fictile nouum conijcito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquieſcere ſinito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnō è uili, & fuſaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & cruſtas inducens: quibusdam alijs immiſta, ut adipi, oleo, concoquendi uim aſſumit, mollit, & diſsipat; ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior exiſtimatur recens, nec aſperſa aquis.

Calcis conſideratio.

CALX, cuius paßim uſus ad ædificiorum muros ſtruendos, nota omnibus eſt. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, oſtreorum, ouorumq́; teſtis. Non deſunt tamē, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplaſtris admiſceant, eam primùm demergentes in aquam, uſquedum prorſus diſsiliat, ac ſubinde lauantes diebus pluribus, affuſa ſæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim ſic elota ad contumacia ulcera, quòd abſq; morſu ualenter ſiccet. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaq́; præſertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodeſt ad ambaſta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius roſarum ſtillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum exiſtimantes.

Calcis uires ex Galeno.

Calcis uires deſcripſit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, uehementer urit, adeò ut cruſtam efficiat: extincta uerò protinus etiam cruſtam molitur & ipſa: at poſt diem unum, aut alterum minus urit, minusq́; inducere cruſtam poteſt. At uerò temporis progreſſu prorſum nec cruſtam quidem gignit tametſi etiámnum calfaciat, carnemq́; liquet. Porrò ſi lauetur in aqua, ſuam mordacitatem exuit, efficitq́; nuncupatam κονίαν, hoc eſt lixiuium: at ipſa abſque morſu reſiccat. Ac ſi bis, terq́; aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers conſtituitur, ac ſtrenuè abſque mordacitate exicat.

Nomina.

Calx uiua Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, ſeu Nure: Italis, Calcina uiua: Germanis, Vngeleſchter, & Kalk: Hiſpanis, Cal.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XCII.

GYPSVM uim habet adſtringendi, obſtruendi: ſanguinis eruptiones, ſudores que cohibet. ſed potum, ſtrangulationis modo iugulat.

Gypſi hiſtoria.

GYPSVM quid ſit, nemo eſt qui neſciat. Abundat gypſo uniuerſa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterq́; expetitur cæmentarijs ad ædiū fabricas. Fit gypſum è quodam candido lapide, in laminas facilè ſciſsili: qui tamen non longa ignium ui torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad ſummum quinque horarum ſpatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præſtantiſsimum eſt recens: nam diu aſſeruatum, aquæ immiſtum ægrè lapideſcit, ac coit. Fit etiam Gypſum è ſpeculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uaſorum genera conficiuntur. Hunc alabaſtrū appellant, ſed perperàm.

Gypſi uires ex Galeno.

Gypſo uires reddidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ita diſſerens. Gypſum & ipſum ad communem omnium terrenorum, lapidoſorumq́; corporum facultatem, qua deſiccare dicta ſunt, inſuper hoc adiunctum habet, quòd eſt facultatis emplaſticæ. Vnitur enim ipſum ad ſeſe, & cogitur, lapideſcitq́; maceratum. Quamobrem ſiccis medicamentis, quæ ad ſanguinis eruptionem accommodantur, commiſcetur. Nam ipſum per ſeſe lapidoſum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, dilueréq́; illud excogitaui, tenui alboq́; oui liquore, quod ad ophthalmias utile eſt, admiſto quod in farina triticea eſt puluilli tenuiſsimi, qui in parietibus molendinorum reſidet. Excipere uerò, quòd ſic ſubactum eſt tenellis leporis pilis, aut qui perinde ſunt molles, expedit. Gypſum combuſtum non æquè emplaſticam uim habet: cæterùm tenuiorum eſt partium, & ualentius deſiccat. Quin & repercuſſorium eſt, maximè ſi maceretur oxycrato.

Nomina.

Γύψος ita Grecis, ut Gypſum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepſim, ſeu Giepſin: Italis, Geſſo: Germanis, Gyps: Hiſpanis, Yeſo, & Alges.

Τέφρα κληματίνη. SARMENTITIVS CINIS. CAP. XCIII.

SARMENTORVM cinis vrendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum colliſionibus, & neruorum nodis prodeſt: cum nitro, & aceto excreſcentias carnis in ſcroto reprimit. Serpentium, canumque morſibus illitus ex aceto medetur. cruſtas obducentibus medicamentis admiſcetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum uenena, cū aceto, ſale, & melle.

CINIS *omnis quid ſit notius eſt, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uniuerſum diſſerens Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Cinis combuſtorum lignorũ reliquiæ ſic nuncupantur, compoſitæ ex contrarijs tum qualitatibus, tum ſubſtantijs.* Habet *enim in ſe partim terrenũ, partim uelut fuliginoſum, quod Græcè dicitur æthalodes, ſiue lygniodes, ſiue quomodocunque quis appellare uolet: atque hæ ſanè partes ſunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà aſportantur, atque abeunt. Quod uerò reliquum eſt, terrenum eſt, infirmum, & morſu carens, calida facultate in lixiuium depoſita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus eſt, ſed pro combuſtæ materiæ diuerſitate uariatur. At neſcio quo pacto Dioſcorides omnes cineres adſtringendi habere uim prodiderit, cùm ficulneus eiuſmodi omnis qualitatis ſit expers, utpote cùm & ipſa arbor nulla ſui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiſcus, hedera, & hoc genus alia: uerùm plena ſucco ualido tota ſit coq; acri & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adſtringit: meminiq; me quandoque, cùm aliud ad manum non eſſet medicamen, per hunc ſanguinis ſuppreßiſſe eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, miſtæ abſterſioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò eſt acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo ſubadſtringens eſt, in hoc abſtergens, uelut in cinere tithimalorum. Eſt & calx cineris quædam ſpecies, cæterùm tenuioris eſſentiæ, quàm qui ex lignis fit: nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, poſtulant: non tamen multum reliquum in ſe habet, uelut naturæ igneæ, quod uocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen eſt citra morſum deſiccans, magisq; ſi bis térue lauetur. Cæterùm ſi marina aqua abluta ſit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis ſermo habebitur.* Τέφρα *Græcè dicta, Cinis Latinè uocatur: Arabicè, Chamad, ſiue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeſchen: Hiſpanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.*

Cineris omnis uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀλκυόνιον. ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

ALCYONII quinque eſſe genera compertum eſt. Vnum enim ſpiſſum, acerbi ſaporis, ſpongioſa facie, item tetri odoris, ponderoſum, & piſcem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut ſpongiæ ſimile, fiſtuloſum, & leue, odorem algæ referens. Tertium uermiculi forma, & colore magis purpureum, quod Mileſium quidam uocant. Quartum ſuccidis velleribus non diſsimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, ſine odore, aſperũ, parte interna quodammodo pumicoſum, forìs læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta inſulam Beſbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen uocant. Duo priora in fœminarũ ſmegmata aſſumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili vrina uexantur, aut arenulas in ueſica colligunt, idoneum eſt: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vſtum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Poſtremum dealbandis dentibus aptum eſt. in alia ſmegmata, pſilothraque aſſumitur, cum ſale miſtum. Si quiſquam alcyonium cremare velit, cum ſale in crudum fictile mittat, & oblinens vaſis ſpiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad vſus recondat. Lauatur ut cadmia.

ALCYONIVM *(ut Plinius eſt author lib.* XXXII. *cap.* VIII.*) fit in mari ex nidis, ut aliqui exiſtimant, alcyonum, & ceicum: alij ex ſordibus ſpumarum craſſeſcentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, ſpiſſum, odoris aſperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicoſius, ſpongiæ putri ſimile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Mileſium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile eſt. hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, ſilentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius ſcribit, ſed quòd alcyones ſuper illud marinis undis ſimul congeſtum nidificent. Quorum ſententiã magis probandam cenſemus. Alcyonium officinæ Spumam maris uocant: quòd ſic idem uocent Arabes, Dioſcoridẽ ſecuti. quippe qui ſcripſerit quintum Alcyonij genus in Beſbico halos achnen, hoc eſt, maris ſpumam uocari. Cæterum rufum Alcyonium corallij inſtar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidoſaq; materie, Venetijs primùm uidimus. Quartum uerò reperimus copioſum in Tergeſtino litore uelleribus ſimillimum, album, ac leuiſsimum. Piſcatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & uulgo appellantur Garuſe, nidum eſſe affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in ſeplaſijs inuenitur. Porrò in hoc capite in uulgatis Dioſcoridis exemplaribus nonnulla (ut planè ſuſpicor) uerba deſiderantur, cùm de uiribus quarti alcyonij nihil in ijs ſcriptum legatur. Auget ſuſpicionem Oribaſius, cuius lectio hoc loco habet.* τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, *hoc eſt. Quartum, & poſtremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioſcoride tranſcribens utriuſque ſpeciei meminit. De Alcyonijs diſſeruit Galenus lib.* XI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerùm aliud alio non parum plus minusq;, & in his ipſis, quæ diximus, ſecundum partium eſſentiæ totius tenuitatem. Eſt autem eorum unum denſum, & graue, odoris praui: olet enim piſces putres, ſpongiæ in ſpecie ſimile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens ſimilem phycijs. Aliud tertium uermi ſimile eſt ſpecie, colore purpureo, conſiſtentia molli: uocant id Mileſium. Poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue, & rarum, uerùm lanis ſuccidis ſimile. Denique & quintum externa ſuperficie læui, cæterùm interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre: & ſanè omnium*

Alcyonij hiſtoria, & conſideratio.

Locus Dioſc. ſuſpectus.

Alcyonij uires ex Gal.

omnium alcyoniorum est calidißimum, adeò ut & pilos urere poßit. Itaq; cùm duo prima lichenas, alphos, psoras, leprasq; adiuuent, præterea cutem splendidiorem competentia uirium efficiant, idem præstare non potest hoc ultimo loco positum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuißimum. Itaque ustum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc speciei uires obtinet, uerùm haud parum imbecilliores. Nomina. *Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoq; Alcyonium dicunt: Arabes, Zebothalbahar, seu Zebd albhar: Itali, Alcionio.*

Ἀδάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

FIT in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salsilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asij similis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantùm cauo proxima, ut uideri possit lacustre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa uis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & ischiadicis prodest.

Adarcæ consideratio. LEGITIMAM *Adarcen, quæ Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, hactenus non uidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius lib.* XVI. *cap.* XXXVI. *Quam postea lib.* XXXII. *cap.* XII. *uocauit calamochnū, sic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, è spuma aquæ dulcis, ac marinæ, ubi se miscent. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. hactenus Plinius. Porrò uerò eos hallucinari crediderim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quod uulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm nascitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens uisitur, sed in sicco reperitur litore, undis simul cum alga proiecta, pilæ omnino similis, quæ in lactentium hædorum uentriculis, ex exuctis unà cum lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, itemq; à defluuio præseruandos capillos scripsit.* Cornarij lapsus. *Vbi cùm interpres Cornarius uir alioqui doctißimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè suspicatus, locum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiā marinam perperàm interpretatus est: quandoquidem lectio illa uera est, & uertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctißimè adnotauit in suis de compositione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi sic habet. Pilæ marinæ, quæ reperitur in mari rotunda, ut lana congesta.* Adarcæ uires ex Galeno. *Cæterùm Adarcæ uires retulit Galenus lib.* XI. *de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua uelut spuma est aquæ salsæ concreta, circa arundines, & farragines concrescens. Acerrimū hoc est, simulq; calidißimum medicamentum. proinde & per se inutile est, uerùm commiscetur ijs, quæ uim eius retundunt, itaq; fit admodum utile in ijs affectibus, qui excalfieri postulant. idq; foris impositum, nam intrò in corpus ipsum sumere est impoßibile, nimirum ob uirium uehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphera plurimum facie, & uiribus differre.* Nomina. *Id Græcis ἀδάρκης & ἀδάρκιον uocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaraca: Italis, Adarce.*

Σπόγγοι. SPONGIAE. CAP. XCVI.

E' SPONGIIS alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, ut alcyonium. Recentes sine pinguitudine vulnerariæ sunt, & tumores reprimunt. recentia vulnera ex aqua poscáve conglutinant: veteres sinus ex decocto melle iungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa ulcera, callosque laxant. Siccæ recentes, & uacuæ, senilia vlcera, & que fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant. sanguinis profluuium sistunt. Crematarū cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inuersæ, hoc est, parte caua sursum spectante, & qua abscisse fuerunt, deorsum. Si uerò æstiua serenitate ad lunam sternantur, perfusæ sali spuma, aut maris aqua, maximum candorem referent.

Spongiarū historia ex Aristotele. SPONGIARVM *genus (inquit Aristoteles lib.* V. *cap.* XVI. *de historia animalium) triplex statuitur: nam aliæ raræ, aliæ spißæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuißimum genus id tertium est, & spißißimum, & ualidißimum, quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inuentu perquàm rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædura sunt, atque asperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. quòd certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores*

propterea ſunt ſpiſſæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæſu innituntur. Senſum etiam ſpongijs eſſe aiunt: argumento quòd ad euulſoris acceſſum contrahuntur, ita ut euelli difficile ſit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempeſtaſq; urget, ne ſua de ſede pellantur. Sed ſunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronã incolunt. Narrant tamen procul dubio beſtiolas quaſdam uelut tineas, lumbricoſue, & eiuſmodi alias conſiſtere intra ſpongias, atq; alij: quas & euulſis ſpongijs, piſciculi ſaxatiles deuorent, qui uel radices abſumunt totas, quæ inhærentes ſaxis remanſerint. Si euenerit fortè, ut ſpongia abrumpatur, reſiduo item renaſcitur, et completur. Magnitudine ampliſsima ſolutæ illæ, & raræ ſpongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam ſunt. Sed molliſsimæ quæ ſpiſſæ: nam achilleæ toroſiores ijs conſtant. Omnino quæ altis, tranquilliſq; inſunt gurgitibus, molliſsimæ ſunt: flatus enim, ac tempeſtates ſpongias quoque, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem ſpongiæ Helleſponti ſpiſſæ, ac duræ ſunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter ſe mollitie, duritieq;. nec calorem immodicum ſpongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putreſcant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur ſpongiæ, ſi gurgite alto demerſæ ſunt: commodè enim temperãtur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, uiuiſq; nigricans eſt. Adhærent nec parte, nec toto: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, ſed pluribus paſsim particulis hæſitant, & quaſi membrana extenta ſubeſſe radicibus earum uidetur. ſupernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos paſci exiſtimantur. Hactenus de ſpongijs Ariſtoteles. Cui quidem Plinius ſuam de ſpongijs hiſtoriam acceptam referre poteſt, quam libro IX. cap. LXV. ſcriptis tradidit. Spongiarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. ſimplicium medicament. his uerbis. Spongia uſta acris eſt, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad ſanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem uſum ſemper eam paratam habebat ſiccam, & exarefactam: cùm uerò res poſceret, bitumine in primis imbuebat, ſin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus ſanguine profluentibus etiámnum ardentem, ut & cruſta parti induceretur, & ipſum ſpongiæ uſtæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm ſpongia ipſa noua per ſe, non ſicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτόν, id eſt, carpinatum uocant) materia duntaxat eſt, quæ humores infundendos excipiat, ſed etiam manifeſtè deſiccat. Id quod ſcies, ſi ea ſola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuerſitate uidelicet corporum, uti eſt antè dictum. Glutinabit ſiquidem ea ſimiliter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At ſi non noua ſit, ſed uſui accommodata, palàm cognoſces, quantum à noua ſuperetur, ſiue uulneribus eam imponas, ſiue aqua proluens, ſiue oxycrato, ſiue uino. Nec mirum eſt, cùm in ſpongia noua ſeruetur etiámnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hæc quidem præſtare poteſt. cùm etiámnum ſeruat maris odorem. Nam temporis ſpatio, etiamſi nunquam uſui accommodata ſit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè deſiccare poteſt. Spongia quæ Latinè, σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Aſfemgi albairi, ſeu albar: Italicè, Spognia: Germanicè, Badſchuuam: Hiſpanicè, Spongia: Gallicè, Eſponge.

Spongiarum uires ex Gal.

Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIVM. CAP. XCVII.

CORALLIVM, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum eſſe fruticem conſtat, qui alto extractus, duratur ſtatim atq; emergit, tanquam offuſo aëre protinus concreſcat. Plurimum inuenitur ad Syracuſas, in promontorio, cui Pachyno nomen eſt. Laudatiſsimum rubens, colore antherici, aut ſandycis ſaturatæ, nec ſecus terenti facilè cedens, æquabili uſquequaque concremento, rurſus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramoſiſsimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, ſcrupuloſum, inane, & lacunoſum, uitioſum exiſtimaturl. Adſtringit, & refrigerat mediocriter; excreſcentia coërcet: oculorum cicatrices abſtergit: vlcerum caua, & cicatrices explet. Contra ſanguinis reiectiones magnopere efficax eſt; vrinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem abſumit. Quod antipathes uocant, corallium eſſe arbitrantur, ſpecie tantùm diſtans. Eſt autem colore nigro, arboris figura, ramoſum magis. Vires ſupradictis habet.

CORALLIVM, *quo uſqueadeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non geſtentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs ſuſpenſa, quo item utuntur fœminæ in templis ad ſuas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atq; inde ad nos defertur. Cæterùm etſi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioſcorides; reperitur tamẽ quod niuei ſit candoris in ijſdem pelagis, non autem ut rubrum compactũ, ponderoſumq;, ſed leuius ac rarius, & ſpongiarũ modo inane. Creditur hoc rubro lõgè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus eſt maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. XXXII. cap. II. ubi de eo ita ſcriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt, tantum apud Indos in Corallio: nanque iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem et in rubro mari, ſed nigrius. In Perſico uocatur Iace. Laudatiſsimum in Gallico ſinu, circa Stœchadas inſulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Naſcitur et apud Grauiſcas, & ante Neapolin Cãpaniæ, maximeq; rubens, ſed molle, & ideo uiliſsimum Erythris. Forma eſt ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius candidæ ſub aqua, & molles. exemptæ confeſtim durantur, & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua, ſpecie, atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere, ſi uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de cauſa corallium uocitatum interpretantur. Probatiſsimũ quàm maximè rubens, & quàm ramoſiſsimum, nec ſcabroſum, aut lapideum, uel rurſus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoq; pretioſa eſt, quàm fœminis noſtris uniones Indici. Aruſpices eorum, uateſq; in primis religioſum*

Corallii conſideratio.

ſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, ſcuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria eſt uendibili merce, ut perquàm rarò cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Plinii lapſus. *Quem tamen mirari ſubit, quòd tam facilè ſibi perſuaſerit, corallium per ſe baccas ferre, quaſi corna ſatiua ſpecie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores ſuos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiſcantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per ſe baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus cornis, ac ceraſis ſimiles uiſuntur, ex ipſorum truncis torno, & lima prius parantur: mox ſmyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muſcoſa, eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubeſcunt, uerùm inde artificibus tradita, deraſo cortice rubent, & perpolita niteſcunt. Nigrum Corallium, quod Dioſcorides Antipathes uocari ait, primùm uidi ego Neapoli ebenum colore referens.* Corallii facultates. *Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumq; præbetur. Corallium ædes (ut aiũt) à fulminum iniuria tuetur. Idem menſium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, deſquamatas gingiuas emendat, itemq; oris ulcera ſanat. Potum dyſentericos iuuat, ſeminis profluuium in uiris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recenſetur inter ea (Auicenna teſte) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac ueſicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potũ, aut ſi febris ſit, ex aqua ſomnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine ſæpius poto, tradunt lienem quoque abſumi. Sanguinem reijcentibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miſcetur oculorum medicamentis: ſpiſſat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesq; extenuat. Corallij meminiſſe Galenum in libris legitimis de ſimplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametſi libro ſeptimo de compoſitione medicamentorum plura deſcribat medicamenta ad incipientem phthiſin, hæmoptoicos, & ſuppuratos, quæ corallium excipiunt.* Nomina. *Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Baſsad, Mergen, Besd, ſiue Morgian: Itali atq; etiam Hiſpani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.*

Λίθος φρύγιος. LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

PHRYGIVS lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, naſcitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non ſolida corporis compage, intercedentibus albis ſegmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfuſus, uiuiſque carbonibus obrutus: perflatur aſsiduè follibus, donec mutato colore rufeſcat: rurſus extractus eodem uino reſtinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euaneſcat. Vis crudo, uſtoq; adſtrictoria, expurgans: vlceribus cruſtas quadantenus inducit: ambuſtis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapidis conſid. QVI *mihi Phrygium lapidem oſtenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec noſtratibus medicis, nec lanarum infectoribus, ullo ſit uſui, ex Cappadocia ad nos deferri deſijt. Plinius, cùm ignoraſſet, Phrygium lapidem medicamentis etiámnum expeti, tingendis tantùm ueſtibus commendauit.* Phrigij lapidis uires ex Galeno. *De huius lapidis uiribus diſſeruit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Pyritæ facultatem habere exiſtimatur et Phrygius, quem uocant. Sed eo ſemper utor combuſto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipſo per ſe, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum ſiccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinẽt. Miſcentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipſo in opere de componendis pharmacis. Nunc ſatis eſt de generali eius facultate explicuiſſe: ualidè enim deſiccat, habens quiddã adſtrictionis, ſimul & mordicationis. Dictum uerò ſuperius eſt, ea eſſe omnia optima medicamina, plurimiq; uſus, quæ miſtas in ſeſe haſce duas facultates habent, nempe reper cutientem, & digerentem.* Nomina. *Λίθος φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis apdellatur: Italis, Pietra Phrigia.*

Λίθος ἄσιος. LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

ASIVS lapis aſſumi debet pumicis colore, leuis, fungoſus, item friabilis, ſciſsiles uenas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos ſalſugo ſubflaua eſt, ſummo lapide inſidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici ſimili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantùm mordet. Vim habet uterque adſtrictoriam, & modicè erodentem. admiſtus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula diſcutit. Longè ualidior flos exiſtimatur. De cætero ſiccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia ſanat. excreſcentia cohibet: tetra ulcera, & fungis ſimilia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depaſcentiaque cum cerato ſiſtit. Fit cataplaſma ex eo podagris, miſto fabæ lomento: & lienoſis ex aceto, & uiua calce. Prodeſt flos ex melle phthiſicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in ſolio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum craſsitiem abſumunt, cùm uice nitri in balneo ſparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Aſii lapidis conſider. TAMETSI *in commentarijs noſtris ſuperioribus annis Italica lingua conſcriptis, Aſium lapidem mihi incognitum eſſe ingenuè confeſſus fuerim; legitimum tamẽ nuper Tridento ad me miſit Martinus Guidottinus ſeplaſiarius* diligens

diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorſus notis ac uiribus Dioſcoridis deſcriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibuſdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Eſt enim hic pumicis inſtar leuis, fungoſus, friabilis, lutei coloris intercurſantibus uenis. Hoc, quòd carnes abſumat, utebatur antiquitas ad defunctorum ſepulcra, ut abſumptis ab eo carnibus, corpora non computreſcerent: ob idq; Græci appellauere ſarcophagum. Quod manifeſtè declarat Dioſcorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται, id eſt, loculi defunctorum carnes abſumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod ſciam, ex interpretibus ita ut nos accepit: ſed omnes ad aliud reſpicientes uocem σορὸι puluerem uerterunt. In quo mihi planè non uidentur mentem Dioſcoridis aſſecuti. Quàm probè aſſecutus, noſtræq; ſententiæ adſtipulari cognoſcitur Plinius lib. XXXVI. cap. XVII. ubi de lapide Aſio ſarcophago ita ſcribit. In Aſſo Troadis lapis ſarcophagus fiſſili uena ſcinditur. Corpora defunctorum condita in eo abſumi conſtat intra quadrageſimum diem, exceptis dentibus. hæc Plinius. *Cæterùm Aſij lapidis hiſtoriam, & uires deſcripſit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eſt & alius lapis in Aſſo proueniens, quem ob id ipſum Aſsion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem color illi eſt, pariterq; conſiſtentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuiſsimæ adſimile, qualis in piſtrinorum parietibus adhærere uiſitur. Appellant hoc medicamentũ petræ Aſiæ florem. Eſt uerò & ſubtilium partium, ut ſine morſu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra uerò, in qua naſcitur, tametſi uim habeat illi ſimilem, actionis tamen uehementia inferior eſt. Hoc enim ea potior eſt flos, non tantum quòd magis colliquet, ac digerat, & uelut ſale condita ſeruet; ſed & quia hæc præſtet abſq; uehementi mordicatione. Habet & ſalſedinem quandam in guſtu hic Aſiæ petræ flos: ut coniectura ſit, illum naſci ex eo quòd ros ex mari in petram reſidens, poſtea à ſole deſiccetur. hactenus Galeni uerba.* Aſij lapidis hiſtoria, & uires ex Galeno. *Quæ quidem ſi paulò diligentius examinaſſet Fuchſius medicus alioqui noſtræ ætatis celebris, non tam facilè fortaſſe ſuam protuliſſet ſententiam libro de compoſitione medicamentorum: quòd ſcilicet Aſiæ petræ flos ſit illa mollis, alba, & tenuiſsima materia, quam farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, ſimilem exudant ueteres muri, rupes, ſaxaq; montium: ex qua fit quod Salnitrum uocant. Porrò quòd hæc non uerè ſit Aſij lapidis flos, omnibus ijs perſpicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diuerſorum lapidum flos eſt, nullam habet cognationem cum Aſio lapide. qui ſolus, Dioſcoridis & Galeni teſtimonio, florem ſui nominis gignit.* Fuchſii error. *Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσσιος Græcè, Lapis Aſius, & Aſsius Latinè uocatur: Arabicè, Hager Aſos: Italicè, pietra Aſsia.* Nomina.

λίθος πυρίτης. LAPIS PYRITES. CAP. C.

PYRITES lapidis genus eſt, à quo æs conflatur. Eligi debet æris ſimilitudine, facilè ſcintillas edẽs. Vritur ſic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufeſcat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioſo melle perfuſum deijciunt, & vbi ad fuluũ colorem vergere cœperit, extrahunt: efflatoq; cinere, rurſus madefactum cremant, donec æquabiliter aſsiccatus, friabilis reddatur: ſiquidem ſæpe facies ſumma ſolùm vritur. ita crematus, ſiccatusq; reconditur. Si eloto opus ſit, lauari debet, vt cadmia. Tam crudi, quàm vſti uis eſt excalfacere, abſtergere, offuſam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas diſcutere. Reſina exceptus excreſcentia in carne cohibet, ſed calorem quendam, & adſtrictionem parit. Ita uſtum nonnulli diphryges appellant.

LAPIDEM, *quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marcheſitam uocant. Verùm quanquam uniuerſi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari poſſunt; cùm tamen Marcheſita appellata cæteris magis ſcintillet chalybe aut ferro percuſſa, per antonomaſiam ipſa ſola uocatur Pyrites, tanquam cæteris præſtantior. Foditur hæc in omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuerſa, plerunque tamen (ut Plinius inquit lib. XXXVI. cap. XIX.) aureis ſcintillis, uel argenteis reſperſa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu. quo fit, ut ferè ſemper reperiatur in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti uena, in profundo delitеſcit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymiſtæ exiſtimant) ex impuriſsimo ſulphure, alijſq; inconcoctis partibus metallorum ſit conflata. quamobrem foſſores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoq; Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, uel æs intra ſe continet. Idcirco rectè prodidit Dioſcorides, Pyriten lapidis eſſe genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignoraſſet Albertus, omnem Marcheſitam inutilem eſſe aſſeruit.* Pyritæ lapidis conſid. *Pyritæ uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Vnus eorum, qui ualidam facultatem poſsident, eſt & pyrites quem uocant. quo utimur digerenti emplaſtro admiſto: adijcitur ei & ſchiſtos. Ab hoc medicamine, & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatijs intermedijs muſculorum nata, per halitum digeſta ſunt. Cæterùm ubi in uſu uocantur lapides omnes admodum uehementer contuſi, atq; ad læuorem redacti ſint oportet, ſimiliter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiſcentur. Etenim niſi pollinis inſtar comminuantur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, ſubeant, aſsimiles manent iſtis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipſæ communem omnium lapidum uim poſsident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, uidelicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur, tanquã prædictis, ad ophthalmicas, & ſiſtentes tum ſanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinãda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non ſunt, ad hæc omnes ſunt utiles, uelut & acres, quorum poſterius mentionem faciam, ad detergendum, abſtergendumq;, tum detrahendum, extenuandum, digerendum, ualenterq; ſiccandum, & colliquandum.* Pyritæ uires ex Galeno. *Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al, ſiue Alruſenai: Italis & officinis, Marcheſita: Germanis, Kis, & Ertz ſtuoff.*

Λίθος αἱματίτης. LAPIS HAEMATITES. CAP. CI.

HAEMATITES optimus habetur friabilis, ſaturato colore niger, durus, & ſuopte ingenio æqualis, nulla ſorde admiſta, nulloque zonarum diſcurſu. Vim habet adſtringentem, & excalfactoriã aliquantùm, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & ſcabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore ſuffuſis conuenit. Bibitur contra difficultatem vrinæ, & fluxiones mulierum in vino: & ab ijs, qui ſanguinẽ reiecerunt, cum ſucco punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitijs apta. Vritur ut Phrygius, ſine vino duntaxat. Modus vſtionis eſt, vt modicè leuis fiat, & bullis quibusdam intumeſcat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Denſam glebam, rotundamq; ſchiſti lapidis, cuiuſmodi ſunt, quæ eius radices vocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque ſi trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat. quòd ſi ita res ſe habet, reponunt: ſin minus, iterum obruunt, & ſubinde conſpicientes, periculum faciunt: ſiquidem in cinere diu dimiſſus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm ſciſſilibus venis: quippe in rectos uenarum diſcurſus refringitur. At hæmatites longè ſecus ſe in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò ſaturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambuſto. In Aegypto ſponte naturæ cum metallis enaſcitur.

Hæmatitæ lapidis conſideratio.

HAEMATITES lapis, quo omnes in uniuerſum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus Lapis, legitimus non eſt, de quo meminerunt Dioſcorides, & Galenus. Quippe hic factitius eſt, ex uiliſſimo uulgari Armenio bolo, alijsq; admiſtis impoſturis. Legitimus enim foſſilis eſt, & ſponte naturæ naſcens in metallorum cuniculis: qui fractus, ſanguinem colore imitatur, unde & nomen, cùm Græcis ſanguis αἷμα dicatur. Huic perſimilis eſt, quem Schiſtum uocant, cuius hiſtoriam, & uires ſtatim poſt hunc ſcribit Dioſcorides ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, ſed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ mõtibus, præſertim in Hercynia ſylua: quin & in Italia Brixienſi agro, ſed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis inſtar, quibuſdam inſit, ut peritiſſimus æquè ac doctiſſimus Agricola in ſuis de foſſilium natura libris diligenter adnotauit.

Hæmatitæ uires ex Gal.

Hæmatitæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Porrò talium quoq; unus eſt hæmatites, quem uocant, à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitus: ſicut & galactites, quando & ipſe in ſuccum ſolutus, lacti ſimilis conſpicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adſtrictionis. Meritò itaque auſi ſunt medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere hæmatiten. Ac ſolo eo uti poſſis palpebris exaſperatis: ſi quidem cum phlegmone aſperæ ſint redditæ, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò ſemper à modicè humidis, per ſpecillum infundens. Vbi autem, quòd uires eius ferat, conſpexeris, magis ac magis craſſum efficies, ac tandem adeò craſſum facies, ut ſpecilli nucleo inungas, ſecundum ſubiectionem, aut euerſionem palpebræ. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus, ſanguinis expuitioni conuenit, omnibusq; ulceribus. Porrò ſiccus, ſi ad tantum redactus fuerit læuorem, ut puluillum referat, reprimit excreſcentia, atq; eo nullus ſolo, atque per ſeſe utitur. Ego uerò ad ea, quæ dixi, uſus ſum facultate eius ex guſtu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari uellem, nunquid rectè conieciſſem. Et ipſa quidem oculorum ulcera, ſolus per ſe cicatrice includit (ut paulò antè comprehenſum eſt) attritus, cæterùm aut affuſus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hactenus Galenus.

Hæmatitæ uires ex Alexãdro.

Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, ſic inquiens. Ego ſanè noui frequenter me ſine theriaca, alijsq; pretioſis antidotis multos curaſſe, lenibus uſum medicamentis, & præſertim lapide hæmatite. Vſus autem eo ſum in his, qui largius ſanguinem reijciebant, cum ſucco punici mali, & granis, uel cum ſucco polygonij: in quibus autem ſanguis non copioſè euacuabatur, etiam ex aqua ſola egelida. At læuigare ipſum curioſè oportet, ut in tenuiſſimum puluerem redigatur, ſitq; aëreus, & uento perſimilis. Dedi ego ex eo ſcrupula quatuor, & paulò amplius minúsue. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant, ac mirum eſt, quomodo ulcus exiccarit ſanaueritq;, ut non amplius pus generaretur, neq; æger tuſſi infeſtaretur. Spectaui autem & aliũ quendam ex his, quibus uas exeſum erat, non modò particulas quaſdam ex faucibus, ſed etiam aſperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoq; lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus eſt nobis non admodum etiam ſpernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, ut commodius diſtribueretur. Quare cùm crebrò ipſum bibiſſet, tandem ſumere ipſum faſtidiuit. Excogitaui autem huiuſmodi rationem, redactum in tenuiſſimum puluerem panniculo lineo impoſui, & diligenter ipſum undiquaq; conſtrictũ, colligatumq; in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, ſuſpendere permiſi, idq; per totam noctem iam inde ab ipſo ueſpere: extraxi autem tenuem, aëreamq; eius partem, ut æger ſolam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atq; hoc ſanè agendo, bibendoq; continuè, ſanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præſeruationis cauſa facere pergebat, bibebatq;, donec etiam corpore probè permutato, conſueta agendo uiribus ſe conſtare ſentiret. Hæc de lapide hæmatite à me uiſa, & uſu comprobata conſcripſi. Hactenus Alexander lib. VII. cap. primo.

Nomina.

Hic lapis Græcè Λίθος αἱματίτης uocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, ſeu Alſadenegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Bluotſtein.

Λίθος

Λίθος σχιστός. LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

SCHISTOS lapis in Iberia Hiſpaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, ſuapte natura fiſsilis, concremento, & alterno cohærentium venarum diſcurſu, pectinum modo, Ammoniaco ſali ſimilis. Vim exhibet hæmatitæ, ſed ad omnia infirmiorem. quin & caua replet muliebri lacte perfuſus. ad procidentia, rupta, item genarum craſsitiem, & vuas oculorum, magnopere efficax eſt.

Schiſti lapidis conſideratio, & uires.

SCHISTVM lapidem, quem tradidit Dioſcorides gigni in Iberia, hactenus allatum in Italiam non uidimus. Fodi tamen hunc in pluribus Hercyniæ ſyluæ locis in Germania, quin & in Bohemia author eſt clariſsimus Agricola. Cæterùm cùm de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis ſupplere poterit. Meminit Schiſti lapidis Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Lapidi hæmatitæ perſimilem uim obtinet, uerùm infirmiorem, is qui uocatur ſchiſtus, ac poſt eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit. Vt itaque unuſquiſque ipſorum leuiter, ac ſenſim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos ſimiliter in uſum ducitur: eſt tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiámnum phlegmone afflictis ſemper gratiora ſunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ perſanare ualeant. Λίθος σχιστός *ita Græcis, ut Latinis Lapis ſchiſtus, & Italis Pietra ſciſsile appellatur.*

Nomina.

Λίθος γαγάτης. LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN GAGATARVM lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger eſt plerunque, & ſqualidus, cruſtoſus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & diſcutiendi. deprehendit ſonticum morbum ſuffitus: recreatque vuluæ ſtrangulationes: fugat ſerpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia naſci ſolet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis conſideratio.

LAPIDEM, quem Gagaten uocant, in comitatu Tirolenſi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Iſpruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, oſtendit mihi primùm clariſsimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorſus notis à Gagatæ hiſtoria diſsidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confeſtim accenditur, flammamq; contrahit, ac bitumen redolet, ſqualidus eſt, & niger, cruſtoſus, & perquàm leuis. Hoc ſcatet in uniuerſum Flandria, Cimbriaq;, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem ſibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam miſit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij inſignium. Fuchſius uir alioqui eruditiſsimus magno errore putat (ut libro primo retulimus, cùm de piſſaſphalto diſſereremus) Gagaten in Tirolenſi comitatu repertũ, eſſe piſſaſphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo diſſentiam, citato nuper loco latius oſtendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten cenſet eſſe ſuccinum illud nigrum, quod nobis uulgò Ambra nera uocatur. Sed in hoc ſimiliter eum (pace ſua dixerim) hallucinari clarius eſſe opinor, quàm ut pluribus demonſtretur. Nam ut omittam abſurdum mihi planè uideri, quòd ſuccinum lapidis nomine dignetur, illud non eſt ſqualidum, neq; cruſtoſum; ſed in ſuperficie potius læue, & lucidum ſatis apparet. Sunt qui exiſtiment foſsiles quoſdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola uir doctiſsimus, & in foſsilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, eſſe lapidem Gagaten, quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, niſi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem ſpirent, eorum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans eſt, ut accenſus picis ferè modò flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copioſum reddit, ubi uitreis organis concluſus, ignium ui peruritur. Hoc commendauit Meſues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, ſpaſmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero ſuffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non poteſt, cùm omni penitus humore deſtituantur. Gagatæ hiſtoriam, & uires tradidit Galenus lib. IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, his uerbis. Eſt & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, perſimilem bitumini odorem exhibet. quem Dioſcorides, nonnulliq; alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, unde & ipſi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametſi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò uidelicet, quæ in ea ſunt, inſpicerem. Cruſtaceos uerò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria aſportaui, natos in colle, mari mortuo, quod uocant circundato, quà orientem ſpectat, ubi & bitumen eſt: eratq; lapidum odor ſimilis bitumini. Vtebarq; eis ad flatuoſos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, miſtis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc ſymptoma probatæ fuerant. Planeq; uiſum eſt mihi euidentiorem earum facultatem reddidiſſe. Miſcui uerò ipſum & Barbaro quam uocant, & palàm medicamentum effectũ eſt excicantius, adeò ut & ſinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus Galenus. Cæterùm Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. exiſtimaſſe deprehenditur, quòd quemadmodum in medicamentis ſibi uiribus mutuis reſpondent Thracius lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demerſus accendatur, & conflagret, reſtinguatur uerò in oleo. Quod tamen falſum eſt: quandoquidem Dioſcorides ubi memoriæ prodidiſſet Thracium lapidem iiſdem uiribus eſſe præditum, quibus & Gagates; ſubdidit Thracio illud peculiare adſcribi, quòd

Fuchſij error. Gagatæ hiſtoria, & uires ex Galeno. Plinij lapſus.

aqua demersus accendatur, & oleo restinguatur. quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam esse Aëtius testis est lib. II. *cap.* XXIIII. *quippe si igne inflammetur, meroq; restinguatur, exhibeaturq; id uinum cardiacis potandum, confestim leuantur, represso sudore, excitatoq; arteriarum pulsu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, septemq; continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere, & integram restituunt ualetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiusdem uapore suffientes. Sed quoniam Gagates ab quandam nominis similitudinem, lapidem* ACHATEN *ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, meritò hîc aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen sibi uendicauit. Lapis hic uarijs constat coloribus, & se inuicem incursantibus zonis, lineisq;, adeò ut quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè testatur Plinius lib.* XXXVII. *capite primo, ubi sic habet. Post hunc annulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur Achaten, in qua nouem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentibus maculis, ut Musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos uocasse Achaten uarijs, ac diuersis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs: quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant. Prodest Achates (ut Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additi. Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris ualidiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis uerò suffitu, earum tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut prosint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui unico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius. Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis lapis Gagates uocatur: Italis, pietra Gagate.*

Achatæ lapidis historia, & uires.

Nomina.

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIVS. CAP. CIIII.

LAPIS Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & oleo restingui: quod in bitumine accidit.

Thracii lapidis mentio ex Galeno.

QVI THRACIVM *lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se uidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus unà cum gagate lib.* IX. *de simpl. medic. facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.*

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Pòst madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur. adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina usus: neq; Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm ueram censemus. Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.

Nomina.

λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAGNES lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum vergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, vt crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite uendant.

Magnetis lapidis historia.

MAGNES *lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander est author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis in poëmatibus scribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, uiribusq; subegit; ita Magnes ferrum uictricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoque dicitur. quippe ferrum Græcis σίδηρος appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cœruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; sed etiam uim suam in id adeò transfundit, ut possit alterum inhærens ferrum ad se trahere. quo fit, ut sæpius acus acum trahat, adeò ut altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum usq; numerū. Quòd item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent. tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, uti primus, & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla eam philosophorum inuestigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem tribuisse*

tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro *uim detrahendi bilem, &* Torpedini *marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam uiuentem tetigerit.* Nec *sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod uiribus* Magnetem *magis æmuletur, quàm* Torpedo *piscis.* Quandoquidem *ut* Magnetis *admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum; idem similiter efficit* Torpedinis *uirtus.* Quippe *hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas uirgamq; excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat.* Idemq; *efficit retibus comprehensa, ui per funem auræ instar excurrente.* Cæterùm Dinocrates Alexandrinus *(*Plinius *author est lib.* XXXIIII. *cap.* XIIII.*)* Arsinoës *de* Magnete *lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius è ferro pendere in aëre uideretur.* Cuius *forsitan rationem secuti* Arabes, Turcarumq; *sacerdotes (si tamen uera referunt, qui talia scribunt)* Mahumeti *sacellum è præstantissimo* Magnete *concamerari iusserunt, ut imposita in eo* Mahumeti *arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aëre penderet, ita deceptis populis.* Trahit *itaq;* Magnes *propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem cōtraxerit, uel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur.* Magneti *uim sanè contrariam habet* Theamedes *lapis in* Aethiopiæ *montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatq;.* Quo *fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & ueluti tripudiantes fiant.* Magnetis *breuiter meminit* Galenus *lib.* IX. *simpl. med. sic inquiens.* Ex *lapidibus unus est & magnites, & heraclea, quam uocant, adsimilem hæmatitæ uim obtinens.* Lapis, *qui* Græcis λίθος μαγνήτης, *&* ἡράκλειος, Latinis *lapis* Magnes, Magnetes, *&* Heracleus *appellatur:* Arabibus, Hager *almagritos, seu* Magnathis; Italis, *pietra* Magnete, *&* Calamita.

Theamedes lapis.

Magnetis uis ex Galeno.

Nomina.

λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARABICVS lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVLLVM *hactenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem. quapropter non crediderim* Arabicum *lapidem hoc tempore conuehi in* Italiam. Eius *tamen nomen* Græcum *est* λίθος ἀραβικός, Latinum *lapis* Arabicus: Italicum, *pietra* Arabica.

Nomina.

λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

GALACTITES appellatur, quod lacteum succum refudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MELITITES omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem vt galactites effectus.

GALACTITEN, *item* Melititen *qui mihi ostenderet, hactenus non reperi.* Alter *tamen (ut* Galenus *inquit lib.* IX. *simplicium medicamentorum)* Galactites *uocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat. quemadmodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet.* Galactitæ *meminit* Plinius *lib.* XXXVII. *cap.* X. *sic inquiens.* Galactites *ex uno colore lactis est.* Eandem *dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephiten: tritam lactis succo, & sapore notabilem.* In *educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoq; adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autem liquescere.* Eandem *memoriam adimere dicunt.* Mittit *eam &* Achelous *amnis. hæc* Plinius. Cæterùm, *ut testatur* Agricola, *non solum reperitur* Galactites *in quibusdam* Saxoniæ *montibus, in* Germania; *sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterq;* Melitites. Lapis *ille* Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè *lapis* Galactites, Italicè *pietra* Galactite *uocatur.* Hic *uerò* Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis *lapis melitites,* Italis *pietra* Melitite *nominatur.*

Galactitæ, & melititæ historia.

Nomina.

λίθος μορόχθος. LAPIS MOROCHTHVS CAP. CIX.

MOROCHTHVS lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto nascitur. quo, vtpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis uestibus utuntur. Spiracula corporis obstruere uidetur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & vesicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus vuluæ, & impositus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miscetur: explet enim caua, atque delacrymationes sistit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOROCHTHVM *lapidem nonnullis galaxiam uocatum nasci, fodiq; in* Saxonia Germaniæ *testis est* Georgius Agricola *maximus fossilium indagator.* Veruntamen *cùm nec inde, nec ex* Aegypto, *quod sciam, in* Italiam *de-*

Morochthi lapidis uires ex Galeno. *feratur, cur plura de eo dicam, non habeo.* *Morochthi meminit Galenus unà cum scissili lapide lib. IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Sunt et alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præ se ferens. quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quòd desiccet uidelicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quantò est maiore emolliendi ui, quàm prædicti, quòd nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat; tantò etiam moderatior est, magisq; dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius lib. XXVII. cap. XI. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi unà cum leuca de leucographide disseruit. nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus.* *Lapis Græcis* λίθος μορόχθος, *Nomina.* *Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, pietra Morochtho.*

λίθος ἀλαβαστρίτης. LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

ALABASTRITES vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastritæ consider. ALABASTRITES *notissimus lapis est ijs, qui Romana inuiserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quò hac tempestate torno uaria finguntur uasa, quibusdam subnigricantibus uenis discurrentibus, pellucido læuore, materiæ uerò adeò imbecilli, ut parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa unguentaria cauabant, quò diutius unguenta à rancore uindicaret, nascitur (ut Plinius inquit lib. XXXVI. cap. VIII.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus uerò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Asiaq;. Vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè* *Alabastritæ uires ex Gal.* *mellei coloris in uertice maculosi. hæc Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et alabastrites uocatus unguis in medicinæ usum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis.* *Nomina.* *Is Græcè* λίθος ἀλαβαστρίτης, *Latinè Lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.*

λίθος θυίτης. LAPIS THYITES. CAP. CXI.

LAPIS nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

THYITEN *lapidem neq; ipse hactenus inueni, neq; ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, ubi eum gigni prodidit Dioscorides.* *Fuch. opinio reprobata.* *Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinæ, libro illo de compositione medicamentorum, quem collucupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cæruleum, qui Italis uulgò Turchina, alijs uerò Turcicus lapis appellatur, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi Thyites, ut alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quæ quòd aëri & cœlo matutino autumnali similis sit, hoc est, cærulea, lacteq; suffusa,* ἀερίζουσα *Græcis, Iunioribus Turcica, Germanis Turckes nominatur. Quam certè appellationem uerisimile est ex Thyitis deprauata uoce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera uiridis, quæ sic dicta est, quia uiret. Eius duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica uocata Iaspis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda uidetur. Primùm nanq; non inuenio, quòd Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in uiridem scilicet, & subuiridem, ut illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum uiridis tantùm meminisse constat lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, ut iaspis. siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis uerba refert, ut ex capitis illius titulo quisq; certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur,* Περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυίτου, *hoc est, De Dioscoridis Thyite. Præterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites: quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non autem saturati cærulei, ut ille. Ad hæc si lapis, qui* ἀερίζον *Græcis uocatur, & qui uerè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoq; Fuchsius asserit) non uideo, quo modo fieri possit, ut idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non uidetur uerisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata uoce nomen acceperit. quam enim, quæso, illæ uoces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua. nam quemadmodum in Italia cœruleus color, quem propriè cœli colorem esse uolunt, uulgò turchino uocitatur; ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est, à colore, quem cœruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facilè factum esse arbitror, ut eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atq; adeò simili imitatione fortaße ducti* *Nomina.* *Germani ipsum Turckes dixerunt.* *Lapis, qui Græcis* λίθος θυίτης, *Latinis item Lapis thyites appellatur.*

λίθος

Λίθος ἰουδαϊκός. LAPIS IVDAICVS. CAP. CXII.

IVDAICVS lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in uesica comminuere.

Lapidis Iudaici uires ex Galeno.

LAPIS *è Iudæa allatus, unde & illi nomen, passim in officinis habetur. Vtuntur eo medici nõ modò ad uesicæ calculos; sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro nono de simplicium medicamẽtorum facultatibus, eius faciem ac uires descripsit, his uerbis. Est & alius lapis uiribus ualentioribus in Palæstina Syria proueniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consueuit, Iudaicum, utunturq; ad uesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides uesicæ pertinet: uerùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax est.* **Nomina.** *λίθος ἰουδαϊκὸς ita Græcis, Latinis uerò lapis Iudaicus nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Hagiar aliheud: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Iudenstein.*

Λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTVS. CAP. CXIII.

AMIANTVS lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis. quo, utpote flexili, telas & uela tantùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis consid.

LAPIDEM *Amiantum (ut in alumine retulimus) officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id esse existimantes, quod Græcis scissile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs uocatum nulla adstringenti ui polleat, sed aeri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac uulgari opinione, ego quoq; unà cum plerisq; rei metallicæ studiosis iampridem uersatus sum, donec clarissimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scissile Pisis ad me misit, facie adeò Amianto simile, ut nisi adstrictoria uis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimùm differre gustui indicasset, alterum sanè ab altero discernere nesciuissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem proiectum statim exuritur, ille uerò nequaquam. Hinc itaq; fit, ut haud dubiè credendum sit Alumen plumeum uocatum legitimum esse Amiantum.* **Fraus impostorum.** *Cæterùm non desunt impostores (ut auctor est Brasauolus Ferrariensis) qui lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendant, uendantq; sæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris nostri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quòdq; ligni modo plurimis constet lineis intercursantibus. Meminit Amianti Plinius libro XXXVI. cap. XIX. ubi sic inquit. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs resistit omnibus, priuatim magorum.* **Nomina.** *Eius nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum, Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto.*

Λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS. CAP. CXIIII.

SAPPHIRVS lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrescentia in oculis, vuasq;, & pustulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

Sapphiri consideratio.

SAPPHIRVS *gemma colore constat cyaneo, perquàm translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro XXXVII. cap. IX. Veruntamen hac ætate nullum hactenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyanos gẽmas sapphiri æmulas: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quòd fortasse cœruleum lapidem peculiariter uocatum, quem Mauritani azulum, uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri uires perquàm breuiter perstrinxit Galenus, cùm tantùm ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduersus uenena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonij, hyacinthiq;: tametsi præter medicorum spem, potantes plerunq; fallant: quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ huiusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant.* **Cautiones quædam.** *Caueant itaq; medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si ubi ijs opus fuerit, peritissimos probatæq; fidei consuluerint gemmarios. quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasijs habentur, adulterijs, & imposturis non uacant. Adde, quòd plerunq; alterum alterius uice supponunt. Putant enim chrysopatios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea obseruandũ est, ut gemmarum ramenta, siqua legitima, præclaraq; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia super lapide porphyrite tandiu atterantur, usquedum redigantur in puluerem tenuissimi pollinis instar. Et sanè aduertant medici, quibus curæ est, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derasis delimatisq; æneis mortarijs, ferræisq; pistillis, æris, & ferri scobs corallijs admista, noxium & uenenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas*

margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & subinde suis ægrotantibus propinarunt, qui ijs deguſtatis in maximũ deducti ſunt diſcrimẽ. Nomina. *Qui lapis* λίθος σάπφειρος *Græcis, Lapis ſapphirus item Latinis dicitur:* Italis, Saphiro.

λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEMPHITES in Aegypto iuxta Memphin inuenitur, calculorum magnitudine, pinguis, uerſicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut ſecanda ſunt, ſine periculo obſtupeſcere, ita ut non ſentiant cruciatum.

λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SELENITES lapis, quem aliqui aphroſelenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decreſcit. Naſcitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu geſtamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ conſideratio. MEMPHITES *lapis hodie, quod ſciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametſi uulnerarijs medicis ſæpiſſimè deſideretur, ubi integra partium ſectione ſit opus. Seleniten uerò etſi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hiſpaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiſerat, in patriam reuertebatur. Hic lapis uitri modo tranſlucet, & facilè in tenues finditur laminas. quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentiſſimus habetur, uitri uices expleat, ad concludendas ædificiorum feneſtras. Quidam, quòd ſpeculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant.* Cryſtalli hiſtoria. *Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Cryſtallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id ſæpius in medicum uſum, ſilentio inuoluendum non duximus.* CRYSTALLVM *itaq; (ut Plinius inquit lib.* XXXVII. *cap.* II.) *gelu uehementiore concreſcit, nec alıubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq; eſſe certum eſt, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de cryſtallo ſententia.* Plinii ſẽtẽtia exploſa. *Nos uerò contrà rationibus nõ obſcuris innixi (quod etiam peritiſſimus Agricola ſentit) Cryſtallum cenſemus nec glacie, nec niue fieri unquam: ſed eo ipſo humore, quo in terræ uiſceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni autem cryſtallum ex humore omnium puriſſimo ſanè conſtat, quòd omnium gemmarum clariſſimum, tranſlucidiſſimumq; ſit. Probatur ſic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæq; glacies quantùmuis longo tempore concreta in algidiſſimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æſtate nix unquam recedit, etiamſi è profundis partibus eruatur, liqueſcit tamen in calidis locis repoſita, non modò ignis, ſed ſolis etiam calore. Nanq; id ipſum Cryſtallo eueniret, igni uel ſolibus admoto, ſi è niue aut glacie concreſceret: repeririturq; tantùm in montibus perpertuò niuoſis. Verùm enimuero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hiſpania, Germania, Scythia, Cipro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris inſulis, quin & in agris, ubi ſeges ſeritur, ubi aratro ſæpius magnas cryſtalli glebas fodere bubulci, liquidò ſanè cõſtabit, ex alia materia gigni cryſtallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium ſcopulis inuenitur, ſuperficie tenus cohærens, ex puriſſimo lapideſcente humore in uiſceribus terræ concreſcere non dubitauerim: quod tamen tractu temporis à pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium uniuerſam deradunt terram, denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò ſe affirmare poſſe in cautibus alpium naſci adeò inuijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, cryſtallum uerò illico ſubſidat. Præſtantiſſimum illud exiſtimant, quod album & aquæ clariſſimæ modo pellucidum uiſitur.* Cryſtalli uires. *Vis cryſtallo adſtrictoria: proinde datur in puluerem tenuiſſimum tritum utiliter dyſentericis ex uino auſtero. Alba uteri profluuia ſiſtit, lac uerò nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Criſtallo pila, qua aduerſis ſolis radijs expoſita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuſcè cauterij periculum fecimus, non ſine ægrotantium, & aſtantium admiratione.* Nomina. *Lapis, qui Græcis* λίθος μεμφίτης, *Latinis lapis Memphites,* Italis pietra Mẽphite *uocatur. Qui uerò* λίθος σεληνίτης *Græcè, Lapis ſelenites Latinè,* Pietra ſelenite *Italicè appellatur.*

λίθος ἴασπις. LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

IASPIDVM quædam ſmaragdum imitatur: alia cryſtallum, colore ſimilis pituitæ: alia non diſsimilis aëri, ob id uocatur aërizuſa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis reſplendentibus præcingitur, Aſſyrios appellata. alia terebinthinæ ſimilis, quæ terebinthizuſa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta eſſe traduntur, & accelerare partum femoribus appenſæ.

Iaſpidum genera. IASPIDVM *genera longè plura recenſentur, quàm quæ à Dioſcoride deſcribuntur. Quandoquidem quædam uiſitur cœruleo copioſo, aut glauco pingui ſimilis, id eſt, uiridis lacte ſuffuſa. Alia purpurea, qualis naſcitur in Phrygia. Alia roſea, & quaſi floribus tincta, qualis in Ida monte profundiſſimis ſpecubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ ſi ſaturatiore colore reperiatur, lineis eiuſdem coloris diluti, & nigri cingi ſolet. Quædam niuem imitata rutilis punctis reſpergitur.*

Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaſpis eſt, ex altera onyx; proinde iaſponyx uocata. Alia cuius altera parte ſit purpurea, altera uiridis, nec utrinq; pellucens, ſed qua parte uireſcit. In ſumma uaria eſt Iaſpidum natura. Iaſpidum natura. *Suſpenſas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem ſanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, uenerem'q; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec deſunt ſuperſtitioſi, qui dicant Iaſpidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, ſi quibuſdam magicis uerbis admurmurentur, priuſquam ſuſpendantur.*

Ex tot Iaſpidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi de facultatibus eius ita diſſeruit. Iaſpidis uires ex Gal. *Proprietatem nonnulli lapidibus quibuſdam teſtimonio ſuo adſcribunt talem, qualem re uera habet Iaſpis uiridis, nempe ſtomachum, uentriſq; os adiuuans appenſa. Ac nonnulli quoq; ipſam anulis inſerunt, ſcalpuntq; in ea draconem radios habentem, uelut rex Nechepſos ſcripſit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiuſmodi lapillis confectum à collo ſuſpendi, ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodeſſe, etiam ſi ſculpturam non haberent, quam deſcripſit Nechepſos. hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaſpis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaſpro.* Nomina.

λίθος ἀετίτης. LAPIS AETITES. CAP. CXVIII.

AETITES lapis eſt ueluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero ſonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ ſunt uuluæ, & parum tenaces, ſiniſtro brachio adalligatus: ſed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, ut ſine doloribus pariant. Furem deprehendit, ſi quis in pane conditum offerat: fur enim manſum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

AETITEN Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis Aëtitæ lapidis hiſtoria, & uires. *hic tum colore, tum magnitudine. Meminit huius Plinius libro XXXVI. cap. XXI. his uerbis. Aëtitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, ſicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec ſine iis parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica naſcentem, puſillum, & mollem intra ſe, ac uelut in aluo habentem argillam ſuauem, candidam: ipſum friabilem, quem fœminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica naſcentibus ſimilis, amplior tamen, atq; dilatatus. cæteris enim globoſa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipſe tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur, naſcens iuxta Leucadem in Taphiuſa, qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad Leucadē. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic eſt in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aëtites Latinis uocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d' Aquila.* Nomina.

λίθος ὀφίτης. LAPIS OPHITES. CAP. CXIX.

OPHITAE genera multa. quidam ponderoſus, & niger. alter cinereo colore ſpectatur, punctis diſtinctus. tertius lineis quibuſdam candidis intercinctus eſt. Omnes alligati contra capitis dolores, & ſerpentium ictus proſunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPHITAE lapidis meminit Plinius libro XXXVI. cap. VII. ſic inquiens. Ex ophite columnæ, ſed paruæ Ophitæ lapidis hiſtoria. *admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati, & ſerpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem à quibuſdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris. hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod uulgò uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis inſtar duriſſimus eſt, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in ſuo requirunt Dioſcorides, & Plinius, ſed uiridi faturato dilutis eiuſdem coloris maculis reſperſo. Ex quo ſanè conſtat antiquorum Ophiten à noſtrate maximè fuiſſe diuerſum. Ophitæ lapidis uires tradidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit.* Ophites marmor. *Ophites quem uocant lapis uſtus extergendi confringendiq; uim poſſidet, ceu etiam uitrum. Admodum enim & ipſum ex uino albo ac tenui epotum lapides ueſicæ comminuit. Verùm ipſum in lapidibus quiſpiam fortè non numeret. Et infrà in Iaſpidis uiridis mentione de Ophite ita ſcribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati ſunt Græci codices, qui habent, ὀμφατίτιν) uir fide dignus re uera iuuare morſus à uipera ſuſpenſum retulit. Sed eiuſmodi facultates extra uſum ſunt methodo conſtantem: uelut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus ſiſtunt ſanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites, Italis pietra Serpentina uocatur.*

λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CX

LAPIDES in ſpongijs inueniuntur, qui ueſicæ calculos rumpunt, in uin

Lapidū spongiarum uires ex Galeno.

Lapides *in spongijs reperti, omnibus notißimi sunt: quippe quòd rarißimæ sint spongiæ, quæ hisce lapidibus uacent. Horum uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lapides, qui reperiuntur in spongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in uesica comminuant, unde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: uerùm qui in renibus consistunt rūpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi uim obtinent, absque ut insigniter excalfaciant.*

Nomina.

λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in spongijs reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsefengi: Italicè, pietre delle spugne.

Λιθοκόλλα. LITHOCOLLA. CAP. CXXI.

Lithocolla glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

λίθος ὀστρακίτης. LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.

Ostracites testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menses drachmæ pondere potus ex uino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur sicilici pondere, fœminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostracitæ lapidis consid. & uires.

Ostraciten *lapidem, quo pumicis uice usa est antiquitas, hactenus mihi uidere non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Porrò ostraciten uocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione, & acrimonia, uelut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & uberum testiúmque phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctum.*

Nomina.

Lapis Latinis ostracites, Græcis λίθος ὀστρακίτης dicitur: Italis, pietra ostracite.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.

Smyris lapis est, quo annularij scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingiuis, quas humor uexat, prodest: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῖτις. ARENA LITORALIS. CAP. CXXIIII.

Arena è litoribus solè feruefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fotus, pro milio aut sale.

Smyridis consider. & uires ex Galeno.

Smyris *uulgò nobis Smeriglio, notißimus est lapis, præsertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta inest ei durities. Huius uires Galeno lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis describuntur. Sed & Smyris uocata, quòd multum abstergentem habeat facultatem, clarum est uel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc est, qui anulos exculpunt, eum in usum illo utantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti sumus.*

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ uerò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις, Italis Arena marina dicitur.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIVS. CAP. CXXV.

E' cote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirginum mammas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

Geodes lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium, mammarumque inflammationes sedat.

Naxium *lapidem, itemq; Geoden, nullus est, quod equidem sciam, qui hodie cognoscat ostendatq; in Italia uel ibi inuentos, uel aliunde allatos: tametsi in Misnia, & Saxonia nasci hos scribat Agricola. Naxius autem, Galeni testimonio, non solùm uirginibus mammarum incrementum prohibet; sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ.*

Nomina.

Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius,

xius, ut etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui uerò λίθος γεώδης Græcè, lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur. Nomina.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMNIS terra, ad medendi uſum recepta, ſummam & primam uim habet refrigerandi, meatúſque obducendi, occludendiq́; : ſed ſpecie diſtat, cùm alia adiunctis quibusdam ad alia ſit utilis.

Γῆ ἐρετρίας. TERRA ERETRIA. CAP. CXXVIII.

ERETRIADES duæ ſunt, una uehementer alba eſt, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquàm mollis: quæ ſi per æramenta tractim ducatur, lineam uiolaceam refert. Lauatur, ut ceruſſa, aut hunc in modum. Teritur ſeorſum, & cum aqua, & ubi peſſum ierit, humor leuiter excolatur: ſiccata ſolibus, iterũ teritur interdiu, adiecta aqua, ut ueſpere conſidat: antelucanis colo excernitur, & demum in ſole trita, ſi fieri poteſt, digeritur in paſtillos. Quòd ſi toſta deſideretur, paſtilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uaſis diligenter obturato, ſupra carbones candentes continenter follibus perflantur: vbi uerò cinis in fauillas ſe conuertit, aut aëreum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adſtringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & ſanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAMIA præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens, mollis, ſuccoſa, friabilis: cuiuſmodi eſt, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim ſpecies eius: unam antè diximus: altera aſter appellatur, cruſtacea, & cotis modo prædenſa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque conſimilem habet. Sanguinis reiectiones ſiſtit; fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum flore ſylueſtris punicæ datur. Teſtium, & mammarum inflammationes, illita ex roſaceo, & aqua, refrigerat: ſudores arcet. contra ſerpentium morſus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σαμίος. LAPIS SAMIVS. CAP. CXXX.

SAMIVS lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut reſplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adſtrictoria, & refrigerans. prodeſt ſtomachicis potus. ſenſus hebetat: uerùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax eſt. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum cuſtodit.

TERRA, *quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem auſim affirmare: tametſi hæc uſum in medicina maximum præſtiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aſter appellatur, tanquam præſtantiore ſemper uſus eſt: huic tamen Dioſcoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium aſtera illum eſſe lapidem, quem ſeplaſiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax eſt, nec cotis inſtar prædurus uiſitur. Adde quòd Talchus non ſit cruſtoſus, ſed ſquamoſus, translucidus, ut uitrum, ac læuis: & quòd non niſi magno labore, & diutino igne comburi poßit: nec id quidem per ſe fieri poteſt, niſi quibusdam admiſtis. quod tamen Samio aſteri non euenit, utpote qui facilè, teſte Dioſcoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc ſciant medici Talchum ebibitũ ſtrangulare, non ſecus ac gypſum: cùm tamen Samius aſter perinde atq; Lemnia terra, contra uenena, & uenenoſorum ſerpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ ſimilem eſſe, quam magnifaciunt circulatores, qui ſerpentes circũferunt, à Melita inſula allatam: quámque uulgò uocant Pietra di ſan Paolo. Siquidem hæc colore candida ſpectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhæreſcit, mollis eſt, & ſuccoſa, facileq́; friabilis: & aduerſus uenena, & ſerpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterùm neq; illud auſim aſſerere, quòd lapis Samius uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etſi hunc quoque in Germania reperiri ſcribat Agricola. Terra Samia ſic Latinis, atque Italis, ut γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis uerò λίθος σαμίος Græcè, Lapis Samius Latinè, & pietra Samia Italicè nominatur.*

Terræ Samiæ conſider. — Nomina.

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

CHIA eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, albaque, ſed fictitijs formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque ſplendidã reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

EADEM præſtat Selinuſia. maximè laudatur, quæ uehementer reſplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

CIMOLIAE duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima exiſtimatur, quæ in natam habet pinguitudinem, tactuque frigida ſentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula diſcutit. Ambuſta igni, ſi ſtatim cimolia oblinantur, puſtulas non ſentient: teſtium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni ſacro imponitur. In ſumma, utraque multùm in medicina commendatur, ſi incorruptæ originis, nec ſpuria aſſumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

QVAE pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ ſimilis eſt, grandioribus tantùm glebis: manum ſi quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ uſqueadeò glutinoſa, ut penſilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTAE FORNACEAE. CAP. CXXXV.

FORNACEAE teſtæ uehementer toſtæ, cruſtas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis proſunt: ſtrumas diſcutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrida fulueſcit, eiuſdem cum teſta effectus.

Γῆ μηλία. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

MELIA colore cineream eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, deraſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſsiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus uſum præbet, ut colores diutius perennent. Emplaſtris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè reſoluatur.

QVANVIS *terra Eretria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſsimæ fuerint, & in uſu medico frequentiſsimæ, ut author eſt Galenus; tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, ut nulla amplius, quod ſciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & uiribus latius diſſeremus.* Nomina. *Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur: Arabibus uerò terra Cimolia Teri chimolea, ſeu Thin chimulia: Pnigitis, Teri hanem.*

Γῆ ἀμπελῖτις. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

EX AMPELITIDE terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ naſcitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè aſſuloſa, æquabili ſplendore, quæ detrita, accepto oleo, ſtatim eliqueſcit. Vitioſa cenſetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non reſoluitur. Vim diſsipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vſus eius ad illinendas uites, ſub germinationis tempus, utpote cùm innaſcentes uermiculos enecet.

Ampelitidis terræ conſid. AMPELITIS, *ut author eſt Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, hoc ſibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur uſu, ad præſeruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos uiſco circumlito noſtras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentoſa maximè ſit. Siquidem non modò uermiculos ad uites aſcendere inhibet; ſed etiam eos interficit. Hæc uſqueadeò bitumine referta eſt, ut Plinius, & Poſsidonius, bitumini ſimilem ipſam fecerint. Cuius experimentum eſt, ſi facilè in olea impoſita, liqueſcat. Quamobrem crediderе nonnulli Ampelitim terram cruſtoſum illum fuiſſe lapidem, quem ſcribit Galenus ſe inueniſſe in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiuſculam edebat flammã. Hoc argumẽto nixi, quòd idem ſcripſerit ſe reperiſſe lapidẽ illum in quodam colle omni ferè ex parte circũdato ab A-*

ſphaltite

ſphaltite lacu, quem Sodomeum uocant: ex quo bitumen in ipſum labitur lacum. Quapropter non deſunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouiſſe, eos lapides nil aliud eſſe, quàm terram ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioſcorides ipſe teſtatur, non mirum, ſi potius lapidis, quàm terræ ſpeciem præ ſe ferat. Non ab re itaq; credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine ſuam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata eſt, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις *Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin alcharin: Italis, Terra ampelite.* Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφική. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVLIGO, qua pictores vtuntur, ex uitrarijs officinis colligi ſolet: ſiquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adſtringendum, & erodendum efficax. fracta, cum roſaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATRAMENTVM, quo ſcribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In ſingulas libras gummis, ternæ fuliginis unciæ adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummi ſeſquilibra, glutinis taurini, atramenti ſutorij, ſingulorum ſeſcuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambuſtis, ex aqua commodè craſsius illinitur, ſed non antè ſoluatur, quàm cicatricem induxerit: ſanatis ſiquidem ulceribus, ſua ſponte decidit. Cæterùm habes, amicisſime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem deſtinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE FVLIGINE *pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioſcoride ſcriptum eſt, quàm ut de his plura nobis ſuperſint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum authore noſtro, huic quinto libro finem imponamus. atque inſuper* DEO, *cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par eſt, immenſas agamus gratias. Ea fuligo, quæ* ἀσβόλη ζωγραφική *Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori.* Nomina. *Quod uerò* μέλαν γραφικόν *Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchioſtro nominant.*

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVMQVE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

Præfatio Dioscoridis.

VPERIORIBVS, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisque: item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis vltimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiuscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, vt tum quoque innoxia fiant, irritaque: & in rationem ijs succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primùm differam de præcauendi modo, quem esse difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperant, ut peritissimum quenq; decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & graue odoris virus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putátur, & præsertim in valetudine, vt absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiã thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inserunt, vt uinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut alijs, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos vitare debent, omnique intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaq; ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductiq; homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, vt suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasq; reddant: cuiusmodi caricæ sunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela uocant, id est citria, seminisq; napi drachma cum uino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tum vini copia ita temperatorum, vt cum uenenis dissentiant. siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque vllis insidijs hominum, nonnihil differendum mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc, apparandi, apponendique sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porrò uinaria uasa

diligenter

diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum ſorbendo, noxium virus eructarunt, interdum verò delapſa immerſaque expirarunt, & exitij cauſas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta ſint, ne cauti, & prouidi inſidijs pateant. Quòd ſi qui ſua ſponte, aut ex quorundam inſidijs ſumpſerunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. ſiquidem dum comites ſingulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & pauliſper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare ſi qui pro comperto ſe uirus ſumpſiſſe intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, teſtimonio conſtet, protinus ad idonea remedia tranſeuntes, facilè peculiari, natiuæque conſtitutioni reſtituemus. Neque enim ijs aſſentimur, qui prorſus auxilia in huiuſcemodi fruſtrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum cauſæ cæcæ, latentesque corporibus inſident, medicinam admittunt, & quæ forinſecus incurrunt venena, medendi rationem aſpernantur? Aequè verò omnes morbi pro cauſarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus ſit opportunum corpus, vel medicabiles ſunt, uel nullis cedunt medicamentis. Quòd ſi qui forſan obmuteſcentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum à ſe egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuſcunque venenis opitulari conſueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari poteſt, quàm ut proximo loco uirus foràs exhauriatur, priuſquàm inualeſcat. Quare ſine mora calidum oleum ex aqua, aut ſeorſum, vt uomitare cogantur, dari conuenit. Aut ſi oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini ſemine, aut trago, vrtica, fœno græco, aut halicæ decocto, vicem eius exhibebit. Hæc enim non modò uomitionibus exigent vi illa ſua laxatrice, aut nauſeam ciente; ſed aluum quoque ſubducent, & corporum inanitione ita aduerſabuntur, vt acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuſcemodi argumento deprehendere licet. Eſto, vt quiſquam viua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare ſtatuerit, is ſi ipſum oleo leniter illinat, exulcerationem nòn accipiet. Atqui neque vehementer adſtringi corpus, neque refrigerari poterit, ſi antea perungatur. Quinetiam uomitus non ob id modò, quòd vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; ſed quòd aſſumptum virus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat, quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, ceruſſam, gypſúmve: grumis, lac aut ſanguinem animalis recens iugulati oſtendat. Nam grauis odor regeſtorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita vt nonnulla ab ijs remedia peti poſsint, ad idonea ſingulorum auxilia tranſeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiſcetur, aut glaucium, aut adeps anſerinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò uomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in uentre coierit, quæ hæſerunt inteſtinis reliquiæ, clyſtere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite ſumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues piſces, vetuſtæ carnes pinguesque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque ſubducunt, uti diximus, & ſtomachum reſoluentia, proniorem ipſum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obſtruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote proſunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, ſemen paſtinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, caſtorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, ſuccus marrubij, laſer, aut laſerpitium, ſagapenum, peucedani ſuccus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, ariſtolochia longa, ſyluestris rutæ ſemen, & betonicæ, quam ceſtron nominant, folia. ſingula cum vino drachmæ pondo ſumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & ſeſeli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis ſcripta reliquimus. Communis ratio præſtandi auxilij ita ſe habet. Cæterùm ab ijs, quæ conſueuerunt euenire, communia remedia ſumptitari poſſunt. Ferè enim uires venenorum quàm plurimorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt. Quam ob cauſam pleriſque communia conducunt auxilia. varia etenim ſunt venenorum genera, communes tamen, nec multi ijdem affectus oriuntur. Neque fieri poteſt, vt omnes concurrentesque caſus, quæ ſymptomata vocant, vnum uenenum ſequantur. alioquin ſuperuacanea fuiſſet venenorum ſingulorum traditio, cum ſuis remedijs ab authoribus deſcripta. Neque uerò in vno eodemque promptum eſt inuenire, ut quis ſtomachi, alui, inteſtinorum, iecoris, renum, & veſicæ dolore vehementer crucietur, vt ſingultiat, erodatur, contremiſcat, refrigeretur, obmuteſcat, conuellatur, pulſus elangueſcat, ſpiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obuerſetur, caligent ſenſus, ſtranguletur, ſitiat, ſanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus uexetur, crebrò vomitet, nauſea prematur, rubeſcat, liuore ſugilletur, palleſcat, deſipiat, ſtertat, viribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturq;. ſingula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonſtrant, quæ euenire conſueuerunt. Quare in ſingulis, quæ ſuprà diximus, non facilè fuerit deuoratum uirus cognoſcere. Nam oris & linguæ eroſio, ſtomachi, ventris, veſicæ ac renum inflammatio, vehemẽs vrinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam aduſtionis ſenſus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur; ſed in erucis quoque pinorum, & bupreſte, & ſalamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauſerunt, veterno, aut ſopore premi, ſtertere, liuore ſugillari, torpere, refrigerari, ſtupeſcere, toto corpore pruritum ſentire, ſenſu priuari conſtat; ſed eos etiam, qui man-

dragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoscyamus tantùm infert; uerùm etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile vnum vni ueneno proprium inuenire signum, quod haustum, gustatumque uirus prodere possit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare possis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, vtpote cùm uenena statim, atque præsentaneam vim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compositionesque flagitent, cùm venefica proprietas non amplius insit. Si uerò longa sit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facile fuerit medendi rationem assumere. Sed de ijs, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Consequenter quæ priuatim singulis prosunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim sortiuntur, vt medicinæ studiosi ea cautè obseruent, quæ ad rationem salutis scripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum, quibus utuntur, venenis sint commista. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe continuo vsu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam uim habent, hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, deuoratæ hirudines. Semina sunt, hyoscyamus, coriandrum, cicuta, gith, psyllion. Liquamenta, meconium, opocarpason, thapsiæ succus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapsia, veratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum uocant, quod in Colchide nascitur. Arbores, herbæ, oleraque: smilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: solanum manicum, quod & dorycnium dicitur: sardonia herba, quæ ranunculi genus est: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta syluestris, fungi. Ab animalibus, taurinus sanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypsum, cerussa, calx, auripigmentum, duo sandarachæ genera, spuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum viuum dicitur. E' liquoribus domesticis, uinum abunde post balneas potum, aut passum, & frigida aqua similiter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficium à Diosc. in posteros collatum.

MAGNVM SANE, & immensum beneficium acceptum referre debent sapientissimo Dioscoridi non solùm medici orbis uniuersi; sed etiam uniuersa simul humana natura. quippe quòd is artem medicam illustrauerit quinque superioribus libris, in quibus infinitorum simplicium medicamentorum historiam, ac facultates miro ordine tradidit: sine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli possent, nullaq; earum noxa deleri, quibus uita nostra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc sexto uolumine, exactissima scientia, mirabiliq; doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quisq; lethalia omnia uenena præcauere possit, & qua etiam ratione succurrat, ne eadem perniciem, uel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, uel dolum intus in corpus assumpta fuere. Nam etsi medicamenta tam ad uniuersales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntq; humanũ corpus, necessaria plurimùm semper extiterint, apprimeq; utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui seruata tantùm uictus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum sit. quandoquidem nisi prius haustis præstantibus admodum antidotis ueneno præuenerint, uel post ipsum assumptum remedia non admiserint, rarissimè uel nunquam naturæ uiribus seruantur. Quin potius eos plerunq; uita deficit, qui uenenũ hauserunt, nisi quàm primùm succurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq; scripsit Dioscorides, *ut Galenus & grauissimus author, & medicorum facilè princeps, necnon tota posteriorum Græcorum, & Mauritanorum schola, ipsum in hoc adeò diligenter sint imitati, ut ab eo omnem huiusce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei amplissimus testis est Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perspicuum esse potest, Dioscoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, et magistrum extitisse.*

Ratio commentariorum in librum sextum.

Itaq; cùm in alios eius quinque superiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conscripserim, me equidem operæpretium facturum putaui, si libro quoq; sexto commentarios adderem: præsertim cùm nouerim quàm utile sit, ac necessariũ homines in uniuersum assequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi uenena, non solùm ea, quæ intus in corpus sumuntur; sed etiam quæ uenenosorum animalium morsu, uel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeò grauis, & potens humanæ naturæ semper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduersatur) tantaq; uelocitate suum exequitur munus, ut sæpenumero eundem præstet effectum in corporibus nostris, quem præstat uoracissimus ignis, si quando ad aridissimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunq; uenena, dum iubent qui sumpserunt, uel icti languent, medicos accersiri, eousq; corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, ut subinde nihil, uel parum prosint remedia, & quàm præstantissima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. III. *de simplicium medicamentorum facultatibus cap.* XXIII. *scriptum reliquit, quòd quando uenenum putredine, & erosione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non potest, ut amplius uincatur, superetur q; , uel uictus*

ctus ratione, uel generosorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clareq; cognoui, quòd si in hunc quoq; librum sextum commentarios non scripsissem, præstantiorem, magisq; uitæ humanæ necessariam medicamentorum partem, intactam silentio præterijssem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioscoride pluribus antè annis in Italicam linguam uersa habeatur, ac etiam his nostris commentarijs enarrata, causa nimirum erit, qua potissimùm innumeri homines, non modò à mortiferis se tueantur uenenis; sed à morte quoq; liberentur. Nam quicunq; in hos nostros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini sermonis non fuerit prorsus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantùm sibi ipsi; uerùm etiam alijs adiumento esse poterit. Nempe quòd usus medicamentis tum simplicibus, tum compositis ad uenenorum noxam facientibus, quorum infrius præstantiora, ualentioraq; referam: quinetiã conuenientibus usus cautionibus, facilè aliquando ueneno prorsus medebitur, aliquando autem tandiu ægros uiuos traducet, quandiu diligentissimis medicis accersitis, qui non semper præstò sunt, sed magna ex parte uel longè distant, uel absunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiusce rei doctrinam, nonnulla in uniuersum præmittere scitu, ut arbitror, necessaria, ut sine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri posset. Primùm itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus nostrum assumptum omnibus suis facultatibus prorsus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in nostri corporis sanguinem uertitur, fitq; in omni sui parte membris, quæ præcipuè nutrit, similis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, subintrans; ita uenenum contrario modo se habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (ut infrà latius dicetur) in sibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesq; fructus, quæ terra parens gignit, quæq; in nutrimentum uerti possunt, si à nobis edantur, in nostrum transeunt alimentum; sic per oppositum modum, uenenata intrò in corpus sumpta, uniuersa corporis nostri membra uenenata reddunt. Quippe cùm omne agens suo passo sit fortius, uenenum ui sua agendi ualida, nostram uincit substantiam, uertitq; in suam uenenatam naturam, ea sanè ratione, qua ignis sua ui agendi potentissima paleas celerrimè in se ipsum conuertit, & conficit. Ob id itaq; dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compositione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc nostrum corpus alterat suis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitq; substantiæ corporis simile. Porrò scire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes posteritatis memoriæ prodiderunt) uenena in uniuersum trium esse generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitiosam uim habent; ita inde discrimina sortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenenata recensentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduersantur: quæ natura non eiusmodi sunt, ut esitatæ in alimentum conuerti possint. quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia ueneno inficiunt, cuius natura humanæ prorsus aduersatur. Patet id in uiperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occisis, aut à uenenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ uenenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur; scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures uidi mortuos esse, qui tantùm boues peste confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique illa omnia produntur uenenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum uiuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia. Ad hæc sciendum est uenena non solùm interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, uarijs ac diuersis rationibus. Porrò quæ per os sumpta uenena uitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunq; propinantur. Quæ uerò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à uenenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, uel ictu necant; sed uisu quoque, sibilo, & tactu (ut quidam scribunt) interimunt. Quinetiam non desunt uenena, quæ gustatu, olfactuq; tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuq; interficiunt uiperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem, & sibilo (ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonẽ, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Auicenna lib. IIII. fen VI. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus uirulentam uim per hastam transmisit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempe cùm rusticus quidã suis esset in uinetis, paruum quendam collem sæpius ascendebat, ut ibi uuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum uidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro uiribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circunstantes colonos ad se ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu uelociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis postea is uniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm uideamus (ut etiam literis mandauit Galenus lib. VI. de locis affectis) torpedinem marinam derepentè

Veneni operatio qualis.

Venenorum genera unde.

Venena quot modis mortẽ adferant.

pentè piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, ubi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, quòd si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longißimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam ualidum, & robustum, quod torpedinem adhuc uiuentem diutius sustinere poßit. Quare admirandum sanè non erit (ut testatur Galenus libro nuper citato) quòd sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Ptyas, omnes ueneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam sæuißima uenena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi ui prædita, quòd illitis (ut ferunt) sellarum pediferis, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, uniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum usus (ut audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet. siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galeno lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circundat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eædem ab arterijs attractæ, ubi argenti uiui, cinnabaris, uel sublimati officinis uocati plurimum admiserint, sæuißima sæpe pariunt symptomata. Sunt & alia uenena, quæ olfactu tantùm (ut quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus uetonicum uocatum, Senis quidam circunforaneus infecerat, ex his qui innocuè uenenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepentè concidit mortuus. Præterea uenena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos uidi ego rusticum in ualle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, ut socijs astantibus ostenderet, utpote qui iam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæuiens momordit. At ille credens suctu uulneri succurrere, os statim morsui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperijt. Venenorum effectus à diuersis causis. *Insuper sciendum est, quòd uenena non uno eodemq; modo, neq; ab una eademq; causa suos pariunt effectus. Siquidem (ut sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam uerò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia deniq; utroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam specificam nominant.* A' qualitatib9 excedētibus. *Porrò uenena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas uariant actiones, pro uarietate ipsarum qualitatum. quippe quòd unum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno, quòd intus in corpus sumpta, excalfaciant, urant, corrodantq; usq; ad cor. Alio, quòd extrinsecus apposita corrodant, & exedant carnes usque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calefacientia tam intus, quàm extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant.*

Frigida similiter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate sua, usqueadeò corpus gelidum, stupidumq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, ut ijs euenire sæpius compertum est, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant: id quod præstant exustum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & siccum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum sanguineum cordis absumant, ut calx uiua: uel separent ac diuidant partes abinuicem, quousque omnia membra ad cor usq; in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet risagallum uocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum peruenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cùmq; mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iam uniuersa putredine confecta, tractu illo concidit, oßibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod certè non alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente ueneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, ut in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluuialis, humida, & australis fuisset, ea potißimùm humiditas fecit, ut succedente æstate carbunculi orirētur: quibus ob corruptam uenenatamq; humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd deniq; tota hac ipsa putredine correpta, à cubitis diuisa deciderunt. In alijs uerò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In alijs denique non caro solùm computruit; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagines, nexusq; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè ostenditur reperiri uenena, tanta humiditate exuberantia, ut homines interimere poßint, utpote quæ membra putrida efficiunt: sicut argentum uiuum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum sæpe corrumpit, ut quotidie uidemus in ijs, qui eo unguentis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquàm quòd semper gingiuas, dentes, palatum, aliasq; uicinas partes putredine afficit; sæpe etiam ubi uberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe

quod

quod uniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; *extrinsecus duntaxat adhibitum. quanquã & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, ut libro superiore tradidimus. Siquidem præ nimia sui frigiditate uitales spiritus, cordisq; substantiam congelat. quod cuidam seplasiario, qui illud imprudenter biberat, euenisse narrat Cõciliator* Petrus Aponensis. Hoc *igitur modo, alijsq; prædictis suos uenena præstant effectus, quæ suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Cæterùm uenena, quæ propria sui facultate, uel (ut dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modũ excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (ut suprà diximus) quorundam syderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorsus aduersa genuerunt.* Hæc *propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, ut uix sentiantur; tanta tamen est eorum malefica, atroxq; uis, ut breui tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quòd postea quasi horæ momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus lib. primo de semine, ubi rem explicauit his uerbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium uenenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat.* Nec *secus fit curatio, quæ per uenenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quòd substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molẽ replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à solis fulgore in ambientem aërem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib.* V. *cap.* XIX. *de simp. med. facult. idem inquit. At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt. proinde si uel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. hæc Galenus.* Ex *quibus facilè constat, ipsum uelle quòd antidota nõ secus atq; uenena agãt in corpora nostra.* Idem Galenus *tertio simplicium medicamẽtorum censu cap.* XXII. *in prædictorum testimoniũ ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, et putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur; omnino tamen corrũpunt, quia uidelicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent.* Atqui *calidus, humidusq; sanguis est.* Itaque *putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potißimùm quæ crassa, terrenáque essentia sunt. hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus.* Vbi *sciendum est, quòd ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quàm quæ pòst: nam ut uenenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet ijs, qui prius se antidotis muniuerunt (ut contigit* Mithridati) *ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, maioriq; quantitate sumantur, ut in corporibus maius eorum uis capiat incrementum.* His *adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, sic inquiens. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam uim habent post uenenum accepta, quàm antè sumpta habuissẽt. nam portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea uenenum subsecuta nisi ob quadruplum, quincuplúmue aucta, non iuuabit: neq; id semel tantùm, sed bis, singulis quibusq; diebus hausta, faciet. hactenus Galenus de his disserens. Cæterùm uenena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet uenefica ui, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia, quæ à propria sui forma, & latente qualitate procedit.* Cuius *rei illud indicium est, quòd exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare uenena, quæ propria forma & tota specie operantur, efficacißimè ualet aduersus euphorbiũ haustum. Quòd si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, ut etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit. Scire etiámnum conuenit nõ omnia uenena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intus assumpta separatim noceant uno tantum corporis membro, alia uerò alteri. quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, ut smaragdus, stœchas, betonica. aliæ uentriculo præcipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ deniq; alijs corporum membris auxiliantur.* Idcirco *Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: glans unguentaria (myrobalanon uocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (ut experientia obseruauimus) propria sunt medicamina.* Tales *igitur proprietates in uenenis quoq; reperiri affirmauerim. quãdoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre uesicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc lib. melius, latiusq; ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus.* Id *quoq; non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba apertè testantur, dum ait. Sunt nonnulla uenena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim uitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis uesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi uenena hæc (ut adnotat* Gentilis) *natura insitum habeant, ut seorsum unumquodq; membrum determinatum lædant; non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo uolunt omnia uenena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante.* Huius *rei manifestam fidem facit Galenus lib.* V. *cap.* I. *de locis affectis, ubi sic habet. Quænam ipsi cordi propriè uel primariò affecto superueniant accidentia: quænam uerò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iam declaratum est innati caloris cor uelut fontem esse, neq; animal mori omnino posse, ni cor afficiatur. hæc Galenus. Cæterùm illud etiam in disputationem uenit, nunquid fieri poßit, ut uenena in diem exhiberi poßint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo, & præfixo tempore mortem adferant:*

A'forma propria.

Antidotorũ actio.

Ab utrisque simul.

Venena diuersa membra petunt.

Vtrum uenena in statum diẽ interimere possint.

ferant: exempli gratia in uno mense, uel pluribus, uel ad annum usque, non celerius, neq; tardius determinato tempore. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus *grauißimus, & antiquißimus author, qui libro* IX. *cap.* XVI. *de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus poßit, uidelicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Pessimè illos de uita discedere uolunt, qui plurimum temporis resistere poßint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facillimè illos, qui confestim obeunt. hæc* Theophrasti *sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quanuis in uenenorum numero inueniantur (ut* Theophrastus *inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamē præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam existimant. Nam quòd uenena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum ui prouenire censent; sed etiam quòd magis, uel minus resistat eius natura, qui uenenum assumpsit. Id autem planè docet experiētia: siquidem constat idem uenenum eodem pondere, uel eadem quantitate diuersis natura exhibitum, alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deijciendam aluum exhibentur. quandoquidē idem medicamentum eodem pondere, uel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs uerò magno cum labore. Neq; tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex uario, dispariq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi potest, ut certò sciri poßit, quandiu innatus eorum calor ueneno resistere ualeat. At quanuis concedi poßit, quòd quis adeò peritus ueneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur uitalis facultatis calleat in unoquoq; homine, ut conijcere poßit, quousque perdurare ualeat, ubi uenenum illi sua arte præparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui uenenum assumpserit. non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, uel philosophus adamußim expendere poßit, ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunq; sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, ut quispiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci* προκαταρκτικὰς *uocant. Adde etiámnum quòd antidota, quæ à medicis huiuscemodi uenenatis continuè propinantur, etsi ueneni uim ob sui contumaciam superare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones poßint (ut quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, ut lāce expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire poßit naturæ ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente; eo etiam tamen prouenit, quod aliqui constent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Nanq; uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat; sed longè etiam facilius unà cum aëre prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum uitalium facultatem ualde imbecilliorem habent. Quocirca* Galenus *tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimētorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ uis, progredi poßit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis uenenis intelligi debeat.*

Huc illud scitu dignum accedit, quòd persuasu difficillimum est, uenena, quæ ab impijs ueneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac ui necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus *inquit) difficilè cohibentur, quin breuißimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunq; uenena adeò tēperari posse, ut illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non ausim, cùm sciuerim admiranda admodum esse secreta naturæ.*

Vtrum quis assuefieri possit, ut uenena innocuè sumat.

Quæri præterea solet, num fieri poßit, ut quis ita ueneno assuescat, minimū quid de eo quotidie assumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi *testimonio scribit* Auicenna, *olim puellam nutritam esse ueneno, ea tātùm ratione, ut reges quosdam, & principes (quòd formosißima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquā tamen ipse adduci potero, ut credam humanū corpus nutriri posse ueneno, & præsertim napello, quo pleriq; rem exponentes eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari poßit. Quamobrem constat* Gentilem Fulginatem *in hoc* Auicennæ *loco adnixum quidem fuisse, ut hanc opinionē seruaret integram. quod nimirum fidelis cuiusq; expositoris esse debet. Nam postquàm eam sententiam ualidis, uerisq; rationibus primùm improbasset, denuo (ut assolent)* Auerrois, Diniq; *authoritate innixus* Auicennæ, & Rufi *opinionem probare non dubitauit quibusdam argumentis, quanuis nudis, & infirmis. Quorum illud uidetur fortius esse, ubi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graues, tamq; sapientes, mendaces uocentur, uaniq; habeantur. quippe quòd certò crediderit ipse* Gentilis Rufum, *itemq;* Auicennam *in ueram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd uenenorum medelæ ea nullā aut paruam afferat utilitatem: ideo relictis alijs, in* Galeni *sententiam facilè deuenio. Qui tertio simplicium medicamentorum censu cap.* XVIII. *tradit uenena calida, & sicca (qualem esse napellum, quo puellam illam nutritam uolunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida uenena quandoq; in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (ut idem author est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipse* Galenus *historiam*

storiam anus cuiusdam Atheniensis, quæ cicutā in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Ea enim (ut idem scribit) modicæ primùm quantitati assueuit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentū conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd uenena calida nutrimēto esse poßint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, ueneni naturam sortiuntur. Inter quæ principē locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaq; fit, ut (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni uerba peruertant, atq; rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò ueneni facultas (ut quorundam opinio est) iam concocta, & in illius adolescentulæ substantiam conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculū uidetur, atque euidentius falsum, quàm ut pluribus explodi mereatur.

Vtrum animalia, quæ cibis uenenosis uictitant, exitiosam uim retineant.

Cæterùm quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis uictitant uenenosis, atq; ex eis nutrimentum capessunt, sicut (Galeno authore libro II. de alimentorum facultatibus, & III. simplicium medicamentorum) sturni cicutam depascuntur, & coturnices ueratrum, & ut nos quoq; quotidie uidemus, anates, quæ in stagnis, & paludibus uiunt, bufones aquaticos deuorant, & ijsdē nutriuntur, ciconiæ uenenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & alijs id genus uenenatis animalibus; ideo inutile non fuerit scire nunquid huiusmodi animalia, quæ uenenosis uescuntur, ab hominibus cibo accepta, inde uenenum inferant, eoq; inficiant. Hac in re plerosq; inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de uenenis scripserunt, firmiter asserere, quòd si huiusmodi animalia edantur, non modò ueneno non inficere possint, sed nullam prorsus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non secus atq; alia. quippe quòd constet (ut dicunt) ea in suam naturam uenenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etsi non absurda, neq; incongrua uideatur; tamen crediderim, quòd licet uenenum concoquatur, & transmutetur in eorum animalium substantiam, quorum id perpetuus cibus est, non tamen esse poßit, quin caro quæ ex eiusmodi fit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd si ea in frequentiorem cibum uenerint, poßint quandoque morbos sæuißimos excitare, & subinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis testimonium præbent Dioscorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud est, quàm sanguis bis coctus, ex animalibus emunctū, quæ scāmoniam, aut ueratrum, aut tithymalum depascantur, potum mirificè uentrem deijcere. Ex quo omnibus perspicuum est, quòd omnes in uniuersum plantæ, quibus uis deiectoria, & perniciosa inest, quanuis sæpius concoctæ fuerint, non prorsus tamē suam deijciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod similiter manifestum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis uescuntur: item in gallinis, quæ deuorant absinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet gustatu: harum uerò non paruam absinthij amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentißimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoq; testatur Galenus de uipera sermonem habens lib. XI. de simplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipsade disserens, se non ignorare memoriæ prodidit, animantiū carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut summatim quod sentimus dicamus, nullo modo huiusmodi animalia in cibos admittenda esse putauerim, quanuis à nonnullis frequenter recipiantur.

Venenū quandoq; morbis, & alteri ueneno remedium est.

Illud porrò sciendum relinquitur, quòd nonnunquam uenena, quin & medicamenta uenenata tam interius sumpta, quàm exterius apposita morbis succurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduersus alia uenena theriacæ uicem supplent. Nanq; apertè uidemus, quòd ubi quispiam afficiatur diuturnis uigilijs, aut suffocanti destillatione, aut mensium profluuio, aut dysenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, si opium, mandragora, hyoscyamus, uel antidota aliaq; composita medicamenta, quæ hæc exceperint (sunt enim talia in officinis semper parata) exhibeantur, sæpenumero ægros à morte uindicant. Quemadmodum etiam si scammonium, colocyntis, turpetum, ueratrumq;, & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quanuis hæc omnia malefica qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè salutem reuocent. Cantharides præterea ad morsus canum rabidorum utilißimè exhibentur. euphorbium scorpionum ictibus medetur, & scorpiones ipsi suis ictibus remedio sunt. Sicut etiam uipera, dempto capite, & cauda, contusa, & imposita suos sanat morsus, ut latius infrà suis locis dicemus. Sed priusquàm ad particulares curationes descendamus, disseremus Dioscoridem secuti, quomodo, quóue artificio à ueneno ij præseruari poßint, qui perpetuò ueneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus succurrendi ijs, qui iam uenenum hausißent. Atq; huc omnia præstantiora remedia afferemus, tam quæ simplicia sunt, quàm quæ cōposita, nō solùm à ueteribus inuenta, atq; experimento comprobata, sed etiam à clarißimis quibusdā recentioribus. De quibus probatis antidotis, etsi pollicitus sit Dioscorides se omnino traditurum in ultima huiusce uoluminis parte, pollicitis tamē non stetit, ut XXXIIII. huius libri capite conspicitur, ubi excusatione usus, mutati consilij rationem reddidit.

Modus præcauēdi uenena.

Verùm ut iam ad rem nobis propositam accedamus, primò modum aperiam, quo homines suspiciosi ueneficia præcauere poßint. Pleriq; igitur sunt, qui putant, non paruam esse principibus cautionem, mandare ministris, ut edulia, quæ præponūtur edenda (mos iste hodie frequentißimus est) prius degustent.

Præcautio uulgaris explosa.

Quæ tamen res in suspicione ueneni tribus manifestis de causis nihil, aut parum æstimanda uidetur. Siquidem si pincerna, siue qui cibos suis dominis apponunt, ueneficiū committere decreuerint, se ipsos facilè prius præparare possunt ualentißimis antidotis, ueneno illi accommodatis, quòd exhibere in animo est. Vnde sibi ipsis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad præcauendum, quòd pocillator in seruatæ fidei signum domino præbibat, & eduliorum dissector præcomedat. Adde deinde, quòd quanuis ille, qui edulia ministrat, mensæq; apponit, à coquo ueneficium faciente deceptus, cibos uenenatos prægustando assumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, ut nullam, aut paruam eo temporis momento poßit molestiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia uenena, quæ ut interimant ci-

barijs

barijs admiscentur, ea arte, eoq; ingenio parata sunt ab impijs, & scelestis ueneficis, ut non nisi temporis interuallo suum triste perficiant opus. His igitur de causis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem sibi comparare possunt principes, quàm curare, ut uitam christianam, & integram ducant, iustitiámque regant, ita ut populi eos uenerentur, pariter & timeant. Curent deinde, ut ministros habeant, quorum manibus edulia administrantur, non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è stirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati sint. In quos præterea debent frequenter noua parua conferre beneficia: ita enim semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & medicos sibi adiungant, qui medicæ materiæ peritißimi habeantur, ut antidota, quæ contra uenena parantur, quemadmodum sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis simplicibus medicamentis, per se ipsos (ut ipse faciebat Galenus) componere ualeant: nam si hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unusquisque facilè uenena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm si mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, ut uasa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; seruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiusmodi pretiosis uasculis, quorum apud principes quosq; præcipuus est usus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uitro circumlitis.

Absurda quorundam opinio.

Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorsus imperiti, qui (si uerum fateri liceat) cò dementiæ deuenerunt, ut præceperint in liquatum igne aurum, uel argentum, ex quo uasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, ut ascita inde antidoti facultate, uenenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendaq; sit horum opinio, ij dijudicēt (ea enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam sunt assecuti. Cæterùm supellectilium non negligenda cura, ut scilicet uasa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta seruentur, ut neq; aranei, neq; scorpiones, nec aliquod uirulentum reptile, uel insectum ingredi poßint. Admonet Dioscorides, ut etiam uasa uinaria diligenter clausa custodiantur. nanq; uiperæ summo uini amore alliciuntur, quæ si uasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitiosum uirus eructent, interdum uerò in uino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles lib. VIII. cap. IIII. de historia animalium, quosdam uiperas uino in fictilibus ad sepes disposito uenari, & eas ebrias capere, memoriæ prodidit. Galenus item lib. XI. simplicium medicamentorum, eam narrat historiam, quam nos libro secundo in uiperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis, quæ sponte se uino immerserunt, unde etiam sibi mortem consciuerunt. Quo uino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex uerbis palàm est Galeni testimonio, uinum in quo sint extinctæ uiperæ, noxium non esse, quin potius adeò salutiferum, ut efficacißimè elephantiasin curet. Quod tamen Dioscoridis sententiæ refragari uidetur. nisi dicamus uipereum uenenum elephanto laborantibus præstans esse auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in ueneni suspicione uersantur, cibos uitare debent, qui candido, uel oleraceo colore fuerint: necnon etiam ab his abstinere, qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine, uenena quædam metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore, uariæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini etiam animaliū, quibus uescimnr, commodißimè uenenatorum sanguis inseritur. Illud etiámnum apprimè utile atque necessarium esse duco, ut coqui, & reliqui culinæ inseruientes, non modò fideles sint, & incorrupti; sed etiam mundi, cauti, ac prouidi, ne ullus ueneficorum insidijs relinquatur locus: tum etiam ut sciant rectè diligenterq; custodire cibaria, uel aliud unumquodq;, quod in ciborum usum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria uasa, quæ super, uel circa focum edulijs referta resident, uenenatum aliquod animal à tecto per caminum decidat, ut quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia. Nanq; Florentiæ (ut Nicolus est author) cœnobium monachorum ueneno infectum est, quòd araneus niger admodum in olla decidisset, dum coquerentur iuscula. Ad hæc principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (ut superius dictum est) quodam ueneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; uestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, ut diu, priusquàm uestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueris similiter iubent, ut sæpe equis insideant, ijs super sellis, quibus ipsi uti consueuerunt. Tum etiam stabuli præfectis mandant, ut tam cautè sellas, habenasq; recondant, ut ignotis, & his quibus fidendum non sit, eas non intueri, ne dum tangere liceat.

Quæ res venena prodāt, quæq; suspensæ eisdem aduersentur.

Insuper illud scire conuenit, quòd quædam res simplices sunt (ut pleriq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens uenenum signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quam serpentis linguam uocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsente napello, aut uipera, aut pardi felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris uenenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, praßium lapidem, quem Plasma uulgus appellat, statim splendorem amittere, ubi in præsentia ueneni cuiusq; fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris anulo aureo inseratur, ita ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenserit adesse uenenum (si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accensum, ipsumq; digitum urentem præ se ferat. Quibus sanè etsi parua, mea quidem sententia, sit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dißimulanda. Non desunt etiam, qui contra lethalia uenena pollere contendant sigilla quædam, siue characteres, siue imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur, uel digitorum anulis inserātur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quòd si Serpentarij imago cum suis stellis cuiuis lapidi pretioso insculpatur, eam utilißimè gestari aducrsus omnia uenena, eaq; præsertim, quæ uenenosorum animalium ictu uel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum inuenisse tradidit in quodam libro, quem reges Persarum olim habuisse refert, quòd si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam uerò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purißimo confecto inseratur, gestatu hominem à quocunq; ueneno tuetur. Quæ imago si modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio,

opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundã stellarum obseruatio, à quibus ea uis influat in sculptam imaginem. Porrò tradidere sapientum ueterum nonnulli, reperiri pretiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, ut uenenorum malitiam efficacissimè dissoluant, & destruant. Ob id itaq; scriptum reliquit Albertus *cognomẽto Magnus adamantem orientalem gestatum brachio sinistro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium uenenorum uim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, & sapphiro orientali. Alij eandem facultatẽ assignant smaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inueniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm (ut ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiusce rei experimentum tam clarum, ut syncera fides adhiberi possit: quanuis illud facilius persuaderi possim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuissimum puluerem redacti, possint per os sumpti ueneno infectos sæpe liberare: utpote qui eam sortiantur naturam, ut cordis uiribus subueniant. Sed quòd gestati lapides ueneni assumpti uim, atq; actionem inhibere ualeant, non ita facilè adduci potero, ut credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse; nisi prius notabile ex his experimentum uiderim.* Nemo *præterea non poterit (ut in hac præfatione scriptum reliquit* Dioscorides*) innoxia irritaq; uenena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ uiribus præstantissimis polleant, quibus pòst assumpta uenena facilè ualeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napiq; semen ex uino potum. Item calaminthæ folia, &* Lemnia *sphragis, quam summis laudibus extulit Galenus: sed quæ pro singula uice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas, salisq; momentum.* Ex *compositis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit. quãdoquidem ex frequenti eius usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atq; etiam à Galeno libro primo, & secundo de antidotis memoriæ proditum est) usqueadeò se innoxiũ præbuit ueneno Mithridates* Ponti *rex, ut cùm uellet sibi necem ueneno consciscere, ne se* Romanis *dederet, nullum ex assumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ* Aegyptiæ *pondo sumere consueuerint, quo modo suo tempore* Aurelius Antoninus *Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui* Dioscoridem, & *Galenum secuti sunt, præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm ualere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum, & nuces* Ponticas *addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcauendi uenena.*

Præcautio ex medicamẽtis.

Reliquum *est, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere possimus, qui cibo aut potu uenenum sumpserint. Primum igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus uenenum, non statim, ut quidam uolunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi ui ob propriam sui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quancunque corporis humani partem contigerit in suam uirulentam conuertit naturam, & ita eousq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quousq; accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, ut spiritus uitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant ueneno: atq; ita subinde corpus spiritibus, & uita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ unà cum cordis uentriculis (quibus natura datus est motus dilatationis, & constrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aër circundans, quo indiget cor ad refrigerãdum summum spirituum uitalium calorem: ex hoc autem pars aëris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quamuis minutissimæ, quæ per totum corpus dispergũtur etiam sub cute, per meatus quos habent, aërem nos circundantem attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem uias calorem fumumq; superfluum reijcit. Quo fit, ut si nos circundans aër fuerit infectus, uenenatus, & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit, atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atq; cordi natura insitum sit, ut uenenum attrahat, sed quòd aërem continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua, uenenum quoq; trahunt. Hinc itaque est, quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio; uel humi cubarẽt super plantis noxijs, uelut napello, & aconito; uel propter uirulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aëre loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & specuum uirulento spiritu. Cæterùm iam tempestiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quódnam sit assumpti ueneni genus, dignosci possit.* Nullus *itaq; medicus ingenio præditus est, qui non protinus uideat & intelligat ex sæuis accidentium incommodis, quæ sequuntur, cùm quis uenenum cibo, aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit uirium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præsertim ungues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, uertiginosi fiunt, uocem edunt cum murmure, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti ueneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur pòst assumptum cibum, ijsq; contingant qui sibi rectam quotidiani uictus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo uictus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis usqueadeò corrumperentur, ut contracta ueneni natura, uim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus libro sexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudẽtes esse oportet, quo in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta præbent indicia, uenena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt.* Nam *quæ caliditate excedunt,*

Ratio curandi uenena.

Indicia in cõmune ueneni sumpti.

dunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentißimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si uerò præterquàm quòd calido excessu polleant, excellant etiam ui tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arsenicum sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili uentriculum & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autem accidentia sæpe sequuntur uomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, uariæ deniq; coloris mutationes. Quæ uerò nimia frigiditate excellunt, plerunq; somnum inferunt adeò profundum, ut sæpe non sine magno labore excitari poßint affecti. Nonnunquam uerò cerebrum obstupefaciunt, ita ut affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, uel temulenti. Huc illa præterea accedũt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum afficitur.

Ex siccis autem uenenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur urina: omnia deniq; membra fiunt arida, & uigiliæ instant longißimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorumq; luxationes. Ita quòd quandoq; oculorum nerui, ac nexus in tantũ laxantur, ut sponte sua è cauitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerunque etiam extremæ corporis partes putrescunt, ut in præcedentibus dictum est. Porrò & illud adnotandum est, quòd uenena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc uiribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatũ elementarium, quæ illis inest, uim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorē notitiam tràdemus, ubi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium uenenorum indicia uniuersalia, cæteris quæ explicari poßint, certiora, ac manifestoria. quibus peritißimi medici tutò dijudicare possunt. Nam cùm constet accidentia prædicta non solùm perdurare; sed etiam augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neq; naturæ repugnanti obsequium præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere uidentur. Cæterùm eorum, qui uenenum sumpserint, cibus esse debet (ubi tamē remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solùm uim habent nutriendi corpus; sed quæ etiã uenenorum noxiæ resistere ualent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atq; etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur cōtra uenena calida, & erodentia, quàm ad reliqua ueneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iusculà tum carnium pinguium, tum piscium, quibus addi possunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animaliũ, quorum est usus. Siquidem pinguia hæc ideo conueniunt, quòd uias obstruant, ex quo ueneni transitus inhibetur. Quinetiam ubi uenena excalfaciunt, & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu, animalium cerebrum, atq; oßium medullæ aptißimæ pariter censentur. His similiter herbæ quàm plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum, sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quàm plurimæ: quarum uim uenenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui uenenum sumpserint, lucidus sit oportet: ubi aër quoq; sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quibus uis inest propulsandi uenena. Id enim præstant santalum omne, myrrha, styrax, aloë, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, caßia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiusq; lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti ueneno (Galeno authore lib. 11. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus nanq; uenenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contrà uerò uigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria, ac diligentia curãdum est, ut deuoratum uenenum foràs exhauriatur. Qua in re nullum sanè ualentius auxilium perhibetur, quàm ut sine ulla mora ægri uomitum ciere cogantur: si tamen uenenum adhuc in uentriculo resideat. Quòd si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiusce uoluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, ut posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre poßint. Verùm hoc unum ipse addiderim, quòd si fortè is, qui uenenum sumpsisset, ex omnibus uomitum cientibus auxilijs uomere nequiret, tunc (ut Rasis author est) medicamentis soluentibus, itemq; clysteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricum & rhabarbarum. Quandoquidem utrunque præterquàm quòd deiectoria ui præditum est, facultatem etiam uenenis maximè repugnantem sortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorsus ab re esset ad idem Aegyptiæ siliquæ atram medullam, aloëmq; usurpare. hæc nanq; præter deiectoriam facultatem, seorsum plurimùm pollet aduersus humorum putredinem, quæ semper, uel plerunq; ingesta sequitur uenena: illa uerò quòd aluum mirificè emolliat, uenenum uentriculi tunicis adhærens abluit & abstergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea deniq; per aluum secum educit. His autem peractis, ea certè clysmata competere uidentur (ut Dioscoridi placet) quæ acria sunt & trahendi ui prædita. Quibus si ea successerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne ulterius uenena penetrent, ut in dysenteria fieri solet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, præsertim ubi compertum haberetur, uenenum intestina exulcerasse. Quamobrem lac copiosius epotum post uomitiones, & clysteria utilißimũ esse prodidit Auicenna: nempe quòd ueneni noxiam frangat, & sanet. Quinetiam summopere prosunt, præmißis tamen uomitionibus, & clysteribus, fortes, ac ualidæ diuersiones: utpote quæ non modo prohibeant ne uenenum petat cor; sed etiam ipsum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimùm

Victus ratio corũ qui uenena sumpserunt.

Remedia cõtra venena.

prodesse

prodeſſe crediderim cucurbitulas, ſi ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt ſimiliter opem frictiones ex aſperis linteaminibus, quin & fibulæ ſtrictim factæ, ita ut dolorem excitent, manuum, pedumq; digitis, item brachijs, & cruribus. Mirificè etiam uenenum auertitur à partibus intrinſecis, ſi patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, uel in laconico ſicco ſudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiuſmodi calor extraneus efficaciſsimè uenenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici uicem illud ſanè ſupplere poterit, ſi diſſecto uiui muli, aut equi aluo exertis ſtatim inteſtinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiam de alio fiat, quouſque ſat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq; (ut uulgi fert opinio, fortaſſe quòd hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à ueneno liberatum narrant Valentinum Alexandri ſexti ſummi Pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus uenenum exhibere uellet, ſibi ipſi, ac patri id imprudenter exhibuit. Cæterùm ſcire etiam conuenit, quòd quanuis prædicta remedia omnia communiter uenenis opitulentur, non propterea eſt dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam ſimplicia, quàm compoſita, quæ cuiuſcunque ueneni noxam auferre poſſunt. Simplicia medicamẽta, quę pollẽt aduerſus venena. *Simplicia quidem medicamenta, quæ ad hoc idonea Dioſcoridi, reliquiſq; Græcis poſterioribus celebrantur, ſunt uinum uetus copioſius epotum, Lemnia ſphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & paſtinacæ ſemen, calamintha, nardum Celticum, caſtorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijſq; ipſum ſecutis in antidotum minimè recipiatur, ſed potius inter uenena annumeretur) ſuccus marrubij, laſerpitij, & panacis, ſagapenum, ariſtolochia longa, ſemen rutæ ſylueſtris, betonica, pix liquida delincta, polij, & ſeſelis decoctum, phu, cinnamomum, caßia, iuniperi baccæ, citria mala, & quæ limonia, & aurantia uocant, & eorum ſemen. Item glandes, præſertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolij radicis ſuccus, leporis coagulum: muſtellæ caro ſale inueterata, & in umbra ſiccata, cum uino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terreſtris ſuccus, ſmilacis aſperæ acini, ſcordium, thlaſpi, & Cretenſe dictamnum. His Arabes, & recentiorum nonnulli caſtaneas addunt: item ponticas nuces, meſpila, piſtacia, zedoariam, lauri baccas: gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, haſtulæ regiæ, helenij, & millefolij: rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, ſabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium maius, angelicam, uerbenacæ ſuccum: mures, qui napelli radices depaſcuntur, & muſcas grandiores, quæ eius folijs uiſitant, filipendulam, carpobalſamum, muſcum odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & ceruinum cornu, quin & monocerotis, urſi teſtes, & arietis, origanum, ſmaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem ſanctum, uel benedictum appellant. Et hæc de cenſu omnium ſimplicium medicamentorum, quæ contra uenena pollent, quæ nobis tum ueteres, tum recentiores ſcripta reliquerunt, dixiſſe ſufficiant.* Cõpoſita medicamenta. *De compoſitis autem medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd ſi theriaca legitimè parata reperiretur, non eſſent aliunde petenda auxilia contra uenena. Sed quoniam mihi planè difficillimum eſſe uidetur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum eius exigit apparatus, confecta ſit, cùm nobis deſint cinnamomum, balſamum, petroſelinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomum, aſpalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquàm maximi ſunt momenti; idcirco nunquam adducar, ut credam uenalem theriacam poſſe ſibi locum & uſum illius antiquæ legitimè uendicare: præſertim cùm conſtet tempore uſque Galeni, quo Romani ſummo imperio potiebantur, theriacam omnibus numeris abſolutam confici non potuiſſe (ut ipſe Galenus teſtatur libro primo de antidotis) niſi ab Imperatoribus. quanquam non deeſſent tempore Antonini Cæſaris diuites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis deſiderarentur. Quare illud dixerim, quòd ſi ulla theriaca ex ijs, quæ noſtra ætate conficiuntur, in uſum admitti debet, dent operam medici diligentißimi, ut illa ſaltem utantur, quæ omni ſtudio ac diligentia parata ſit, clarißimorum & peritißimorum uirorum teſtimonio: quæq; eo modo experientia comprobata ſit, quo docet Galenus libro quem ad Piſonem ſcripſit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præſtat aduerſus uenena, quodq; & facilius parari poteſt. Qua in re caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uendunt circulatores, etſi plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudeſq; latent, cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra uideant aſtantes, quàm quòd ij fruſtum integrum arſenici, uel riſagalli officinis uocati, deuorent: quòdq; ſubinde deuorata theriaca, quam poſtea circumſtantibus uendunt, nullum ueneni incommodum ſentiant. Quod cùm Galenus optimè nouiſſet, libro Piſoni dicato, ita ſcriptum reliquit. Multæ à ſubdolis improbiſq; in hoc quoque fraudes fiunt, ac uulgus ſola antidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars eſt mercenaria, plurima pecunia medicamentum, uel prauè confectum redimit.* Fraudes, quibus vtũtur circunforanei, qui venena innoxiè ſumere profitẽtur. *Cæterùm ut quiſque flagitioſorum impoſtorum fallacias, & doloſas merces euitare poßit, & debeat, nunc mihi in animo eſt ad commune rei publicæ beneficium eorum ingens, ac ſceleſtum facinus poſteritati prodere. Nam cùm iſti ſuggeſta aſcendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, oſtenſuri quòd uenenum æquè ac panem innoxiè ſumunt, multis cauillationibus, atque inſidijs utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quaſq; retinent illi in ſuos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur huiuſmodi fraudulenti impoſtores, eſt quòd cùm ſciant uenena non poſſe niſi parum nocere, ubi uentriculus fuerit cibis ualde repletus (ut in præfatione huius libri tradidit Dioſcorides, & libro quarto fen ſexta retulit Auicenna) priuſquàm ſuggeſtum aſcendant, ad ſaturitatem uſque, præſertim æſtate, lactucas crudas deuorant ſale, aceto, & oleo conditas: uerùm olei tantum imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè paßim inueniri poſſunt; ideo earum uicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad uentriculus ueluti tympanus extendatur. Id autem eo conſilio faciunt, ut hæc quidem iurium pinguedine, eorumq; ſubſtantiæ craßitudine, illæ uerò frigiditate ſua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præterquàm quòd ueneni penetrationem inhibent, cùm internas uias obſtruere poßint, erodentem quoque ingeſti arſenici, uel riſagalli ſe-*

plasijs uocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur uenenum sumpserint, quod illis ob præassumpti alimenti uim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quòd uentriculus sit tensus, & pinguedine imbutus, mox suum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impune. Quo fit, ut facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotum omnium præstantissimum contra omnia uenena, quod in uniuerso orbe reperiri possit. His leues uulgi animi persuasi accensiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, inualidam, ueramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria cò cateruatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaque cùm temporis momento capsulam hac impostura exhauserint, statimq; è suggesto descendunt circunforanei, seseq; in hospitium recipiunt, ubi cùm primùm fuerint, arsenicum paulò antè sumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neque aliud illa die assumunt, quàm lac, quod tamen sæpius alternatim potant, uomuntq;, & reuomunt. tantum potest in improbis hominibus auri cupiditas, ut sponte consultoq; in manifesta uitæ discrimina ferantur.

Altera impostorũ fraus.

Fraus altera, quam isti facinorosi perpetrant, ita se habet. Ii una, aut duabus horis anteaquàm suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo sermonem populo habere uolunt, propinquius eligunt. Atque ubi iusserint pharmacopolæ sibi arsenici capsulam adferri, eius duo aut tria frustra seligunt, prout sibi magis expedire uidetur. quæ postea charta inuolui, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cùm in suggestum ascenderint, arsenicum illud repositum dare uelint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forum abeunt uerba facturi, ubi eorum spuriam theriacam, ad cœlum usque miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis uerisimilem reddant, puerum uel è circumstantibus quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui uenenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent uasculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent cera subposita, uaria cuiusdam miscellæ frusta ex saccharo, quod canditum uocant, amylo, alijsq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confectæ, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa ueri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Leuant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quò fraudem melius occultent, in suggesto stantes. siquidem summo cum artificio internam operculi partem, cui adhærent illius miscellæ frusta arsenicum mentientia, uersus se trahunt, ne quis suam fraudem deprehendere possit. Deinde statim in manu socij, aut pueri, quos doli ministros habent, capsulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquàm eleganter sustinet, parte pseudoarsenicum continente cœlum uersus respiciente: idq; ne quis dolum intueri possit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui istud accipiens artis captiosæ magister, statim illud populo ostentat longa atque mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice, uel serico proditore, quo plerunque uestiuntur, ad cubitum usque conuoluit, ea tantùm ratione, ut arsenicum uerum, dum hæc agit, super operculo prædicto pseudoarsenicum continente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circumstantibus uideri potest. Obuolutis itaque manicis, brachijsq; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, iubet aquæ uel uini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico uero, factitium innoxium fraudulenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & uino, uel aquæ parati cyathi commiscet, & denique tutissimè bibit. Atque ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat.

Historia fraudis.

Memini me olim unum ex his uidisse, qui uenenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo: & cùm simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine uersaretur, ut suæ falsæ atque adulterinæ theriacæ maiorem compararet existimationem: cùm præterea prius uersutum puerum admonuisset, ut anhelitum compesceret, idq; ut facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret; ad se uocauit astantem medicum haud acris callidiq; ingenij, in ea ciuitate, ubi id mihi contigit uidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, ut omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo inuenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiam possit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Galenus lib. VI. de placitis Hippocratis, & Platonis, ubi sic inquit. Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusæ pulsu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus sanè uerbis tunc comminisci potuisset, quòd facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè subdoléque aptantur, ut uersato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachijs ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, ubi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cùm iam uersutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, ut quisque eas euitare sciat, ac possit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: siquidem unus, isq; insignis, ex his qui uenenum innocuè deuorare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depascebatur, cùm à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus utitur, ut pecuniam extorqueat, libentissimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter utuntur, qui è diui Pauli prosapia ortos se prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hîc consultò dimittam. uerùm intactas eas non relinquam, ubi in processu de ijs disseremus uenenis, quæ morsu, uel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia.

Antidota nostra præstãtissima cõtra venena.

Sed ne aliquod præstans antidotum desideretur in his nostris commentarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum existimauerim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad uenena momenti, descripsero. quæ non modò ijs, quæ per os assumuntur; sed ijs etiam, quæ animalium morsu, uel ictu eiiciuntur, summo, ac præsentaneo fuisse remedio comperi.

Licet

Licet autem hac ætate rari admodum habeantur medici, qui ſua pandere arcana uelint, ſi quod nacti ſunt pulchrum & ſingulare auxilium; tamen cùm mihi conſilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; ſit omnibus generatim prodeſſe, alienum quidem inhumanumq; foret, ſi modò uel inuidia uel auaritia compulſus, aliquid ſilentio inuoluerem, quod in arte medica uſui futurum putem. Primum igitur antidotum, cuius admirandas in uenena uires ſæpius expertus ſum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori, quem falsò calamum odoratum uocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, ariſtolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, coſti, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, doronici, zedoariæ, gingiberis, ſingulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morſus diaboli ſic herbarijs dicti, cuiusq; drachmas duas & ſemis. Ad hæc ſeminis citrei mali, uiticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, paſtinacæ ſyluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaſpis, fœniculi, ammi, ſingulorum drachmas duas. præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, aſperæ ſmilacis, cubebæ, ſingulorum ſeſquidrachmam. Foliorum ſcordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, ſtœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, menthæ, betonicæ, uerbenacæ, ſcabioſæ, cardui benedicti, meliſſophylli, ſingulorum ſeſquidrachmam: dictamni Cretenſis drachmas tres. ſampſuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, ſabinæ, pimpinellæ, cuiusq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, piſtaciorum, ſingulorum uncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum utriusq; bugloſſi, roſarum, lauendulæ, ſaluiæ, roris marini coronarij, cuiusq; ſcrupulos quatuor: croci drachmas tres. Caſſiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum uocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myriſticæ, macis, ſingulorum drachmas duas & ſemis. Piperis nigri, ac longi, ſantalorum omniũ, agallochi, ſingulorũ ſeſquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: unicorni drachmam unam. oſſis cordis ceruini, ramentorum eboris, uirgæ ceruinæ, caſtorij, ſingulorum ſcrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij ſeſquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum ſmaragdi, hyacinthi, corallij rubri, ſingulorum ſeſquidrachmam: caphuræ drachmas duas. maſtiches, thuris, ſtyracis, myrrhæ, gummi Arabici, reſinæ terebinthinæ, ſagapeni, opopanacis, laſerpitij, ſingulorum drachmas duas & ſemis. moſchi odorati, ambari, cuiusq; drachmam: olei è chalcantho confecti unciã mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoſchi, diambari, electuarij è gemmis, paſtillorum caphuræ, ſcillæ, ſingulorum drachmas duas & ſemis: paſtillorum uiperæ uncias duas. Succi oxalidis, ſonchi, ſcordij, echij, bugloſſi, meliſſophylli, ſingulorum ſelibram: hypociſtidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusq; uncias ſex. Vini ueteris albi odorati libras tres: ſacchari è Medera inſula, uel optimi mellis libras octo & uncias ſex. Ex omnibus his ſumma diligentia, & ratione inquiſitis, atq; ſelectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas eſt à drachma una uſque ad tres pro ætate, & conſtitutione patientis. Atque ita omnibus perſuadere poteris, antidotum hoc non ſolùm præſtantiſſimum eſſe (ut antè diximus) contra omnia uenena, quæ per os ſumuntur, itemq; aduerſus ea, quæ morſu uel ictu relinquuntur; uerùm etiam in peſtilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie aſſumptum, & præcipuè ad præſeruandos ſanos. At ſi cui in animo fuerit, ut præſentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præſcripti libram accipiat, libram item ſyrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ uitæ uocatæ, ex optimo, odoratoq; uino confectæ, totiesq; uitreis organis repurgatæ, ut quintæ eſſentiæ ſpeciem præ ſe ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum inijciat duplæ à rebus inditis capacitatis. poſtea uaſis ore ita obturato, ut nullus ſpirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uaſe cum electuario tandiu agitet, donec totum diſſoluatur. Atque tum uas ore cera, uel pice obducto in menſem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum eſt: fit enim, ut electuarium facilè reſidat in fundo, ſi dimittatur. Exacto denique menſe claram aquam aureóque colore nitentem, electuario ſupernatare inueniet, & quæ iam omnem illius uim in ſe contraxerit. Tum itaque uas ipſum aperiat, & in uas aliud item uitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratiſſimè obturet. Nam ſi illud diei ſpatio apertum ſineret, omnis concluſa aqua in auram euaneſceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus ſum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per ſe, uel cum pari odorati uini quantitate, uel ſtillatitiæ cuiuſuis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorſus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis diſcrimine uerſaretur, ut uocem, uiſum, ac reliquos ferè ſenſus amiſiſſet, ægrum ingenti adſtantium admiratione à longo ueluti ſomno excitat. Quin & uomitione plerunq; plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextra manu demorſam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòſt contigit cuidam miſeræ Sclauæ ab alia non diſſimili uipera in manu demorſæ. Hæc idem ſimiliter præſtat contra uenena, quæ per os ſumuntur: ſiquidem ea adeò tenuis eſſentiæ, efficax, & penetrans eſt, ut momento ui ſua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eoſdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati ſtudens prætereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè conuenire cenſebunt. Porrò antidotum alterum generoſum, pariter & ſingulare, oleum illud eſt, cuius ſuperius libro ſecundo capite de ſcorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulſibus extrinſecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad ſiniſtram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficaciſſimè ſuccurrit omnibus uenenis per os ſumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aſpidum, & cuiuſcunque deniq; uenenati animalis morſibus ſingulari auxilio eſt, ut in proceſſu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum ſit in me iuuandæ poſteritatis ſtudium, modum, quo illud conficitur, hic deſcribere non grauabor. Sumantur itaq; ineunte menſe maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, ſin minus ſui temporis uetuſtiſſimi libræ tres: foliorum hyperici uirentis manipuli tres. Oleum in uas uitreum

Primi antidoti deſcriptio.

Potio ex prædicto antidoto.

Alterius antidoti deſcriptio, & uires.

duplæ à contento capacitatis imponatur, in quo hypericum aliquantulum antea contusum infundatur. deinde uas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari possit, atq; inibi sinatur ad decimum, uel duodecimum diem usq;. Quo exacto tempore, mergatur uas in calentis aquæ balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde uas in prædictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex ijs itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & uino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem uitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, pòst colentur, & modo prædicto exprimantur: tertio, aut quarto similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorē repræsentet. Ad hæc sumatur scordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacæ, dictamni Cretensis, singulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut suprà. Postea sumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorum drachmæ tres, scordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur, & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamiti, laseris, cuiusq; drachmæ sex, baccarum iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, cassiæ odoratæ (cinnamomum officinæ uocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma: santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de alijs dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demum colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uase uitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cùm eos præ calore sudare, atq; irasci constet, omne iam dictum oleum calidum superinijciatur. Sed aduertendum est, ne id adeò feruens sit, ut uas disrumpat. obturato statim uasis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimatur. Proiectis interea scorpionibus, rursum in oleū infundantur rhabarbari laudatissimi, myrrhæ communis usus, aloës hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiusq; semuncia. Quæ ex his tundēda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamum. quippe quod mirandum sit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo uiarum obsessores, quorum historiam suprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reijcimus, qui eius desiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præsenti præfatione, unum scilicet quod è scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorū conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hìc adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. II. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hæc scripta reliquit.

Antidoti è sanguinib' descriptio.

Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων, id est, ex sanguinibus, ad uenena, uenenatorumq; omnium morsus idonea, sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami, seminis rutæ syluestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fœminæ sicci, sanguinis hædini, sanguinis anserini, seminis napi syluestris, singulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petrosilini drachmas quinq;, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas sex, florum scordij drachmas octo: myrrhæ, nardi, singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum traiecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo medicamento uteris.

Antidoti è scinco descriptio.

Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad uenena, omnemq; uenenatorum materiam mortem inferentem, omniumq; uenenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ: rosarum siccarum, gentianæ, cardamomi, singulorum drachmæ quatuor, opij oboli duo, styracis drachmæ octo: polij, cassiæ nigræ, seselis, bdellij, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinq; & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordij, costi, florum iunci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalsami, thlaspis, dauci Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex & oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi opium, styrax, opopanax, uino Chio macerantur die noctuq;, quoad penitus dissoluta sint. Reliqua uerò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisq; iam maceratis, ac dissolutis commiscentur, commistaq; Attico melle ad crassitiem usq; despumato excipiuntur, opobalsamoq; superimmisso. demum in uas argenteum transferuntur, atque ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioscorides, quasq; ut efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus, atque descripsit. Sed quoniam (ut suprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo

quomodo

quomodo possint legitimè confici, nisi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem supplent, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat. Id quod medicorum, ac seplasiariorum plerisq; fieri adsolet. Quorum sententiæ etsi cuipiam uideretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum caßiæ subijci posse; non tamen propterea inde colligi potest, quòd idem fieri poßit de quocunq; alio simplici medicamento, quod desideretur, ut quidam existimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem assecuti. Siquidem is secus de hac re disseerit libro primo de antidotis, ubi sic inquit. Quòd ad caßiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt, duplum caßiæ siquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unam ex Quinti facetijs ipsum esse dicebat, asseuerans eos, qui duplum caßiæ imponere iubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent, si quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uenditur, duplicata mensura bibere: siq; panis siligineus desit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facetia, si de re una quapiam, qua per se sola uti uelimus, afferatur, uera irreprehensibilisq; uidetur: sin de re, quæ in societatem multorum ueniat, non est eodem pacto uera. Nam cuiuscunq;, quod solum corpori admoueri debet, ut puta rhus, absinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, siquis minus boni duplum loco præstantißimi acipiat, & corpori uel extrà, uel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se auctùrum aliorum uires spondeat, si præstantißimum desit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo uideatur. Caßia quidem cinnamomo genere proxima usq; adeò est, ut ex ipsa quandoq; cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam caßiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è casiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non uino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed uitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & transponendis oneribus, in omnibus deniq; uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus uerbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut caßia, & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putauerim, quòd perperàm faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt.

Succedanea quādo admittenda.

Porrò & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramq; Lemniam recipit, summopere laudauit Galenus, eamq; lib. II. de antidotis memoriæ prodidit, hisce uerbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiscebis, & repones: atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se uocarant. Nam si uenenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoq; cum antidoto reijciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuersum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumq; auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Antidotus ex terra Lemnia.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. I.

QVIBVS datæ sunt cantharides, signa eueniunt grauissima. Ab ore enim ad uesicam usq; cuncta erodi sentiuntur: picem, aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur. vrinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atque dysentericis, aluo deferuntur: fastidia urgent: animo linquuntur, obortaque uertigine concidunt. postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, uomere cogantur. mox vbi uomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, ut quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur, ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsa, uacuari debent. Detur deinde uinum, aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint, aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum uirus ita remoratur, ut in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, vtpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum ubi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lauare, ut per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, uesci debent: siquidem aluum cient, atque uenenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes uitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

CANTHARIDVM *tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateq; tradidimus, ut superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia ui nobis disserendum esset. Cùm igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exic-*

Cātharidum malefica & noxia uis.

cent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, ulcerent, & denique sumentes interimant. Nocent priuatim uesicæ, omnibusq; urinæ inseruientibus membris, non modò haustæ; sed quandoque etiam exterius illitæ, ubi exulcerare sit opus: præsertim cùm amplis admiscentur cataplasmatis, locisq; illinuntur uesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, uel pubi, uel renibus, uel testibus. Quo fit, ut qui has hauserint, exulcerata inde uesica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam præter id omnia in uniuersum lædant uiscera, quòd suapte natura erodant, & postremò necem inferant: nanq; sua uenefica, & perniciosa ui deradunt internos meatus omnes, quibus obuiant.

Symptomatũ causæ.

Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis uasis: neque si quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & uesicæ ceruix intolerabili inflammatione uexentur. Hinc enim plerunque euenit, ut qui hauserint, urinæ stillicidio afficiantur non sine intolerabili ardore angustiaq;.

Cæterùm picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à uaporosis humoribus in uentriculo, & iecinore adustis, intensa huiusce ueneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cùm ueneni uis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utiq; non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipsæ ad intestina descendentes acerrima sua ui, ea exulcerent, & abradant. Defectus uerò animi, ingens anxietas, cordisq; angustia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim uerò deleteria ui pharmaci, quæ usqueadeò resoluit uitales spiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam sæua oriantur symptomata. Quin & ob id uertiginosi fiunt, delirio, amentiaq; capiuntur, qui eas sumpserint, quòd uenenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipsa pereat.

Cantharidũ veneni curatio.

Sed ut his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (ut etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris excitatis uomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioscorides, atq; etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, ut per hæc deuocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim ut exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio accidentibus, incommodisq; præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ uesicæ, cui suapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis uisceribus, succurritur refrigerantibus, lentis, & pinguibus simul mistis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pinguia ueneni acrimoniam obtundunt: lenta uerò, ac uiscosa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; sed etiam sanas partes muniunt, ne ueneni uim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsius uberibus exuctum, crudum, recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: item serapium ex nymphææ floribus, & purpureis uiolis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: necnon lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ semine exprimi solet, affusa uiolarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod uesicariam, & halicacabum uocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, uel ptisana hordeacea potæ, hoc in negotio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, ueneni acrimoniam retundere, & dolores quantùmuis uehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore uitreis instrumentis elicitur è maluæ folijs, ibisci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria ui urinæ ardoribus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis, ijsdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam utimur: nempe pinguium carnium iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius eloto. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis, quæ uenenis resistunt, & humores putrescere non sinunt. quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusq; succis, sincipiti, & coronali suturæ illitis. In summa frangitur, atq; demolitur ueneni uis, Dioscoridis testimonio, ualentibus antidotis, ueluti theriaca, aut Mithridato, aut (ut scribit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide, & iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata cor roborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis constant ualentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus uenena.

Cõtrouersia inter Grçcos, & Arabas.

Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis authoritate, cantharidas proprio ueneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quod etiam asseruit libro XI. simplicium medicamentorum, ut superius libro secundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem scribit Aëtius à Galeno fortasse mutuatus lib. XIII. cap. XLIX. sic inquiens. At uerò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum passo pota. hæc Aëtius. Veruntamen cùm huiusce modi remedium suspicione non uacet (non propterea Galeni testimonium reijciendum putauerim) cumq; à multis improbetur, atq; ipse nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes nanq; pro certo habent, omne uenenum, quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus, & capitibus inesse. Quare cùm cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, ut capita, alæ, ac pedes abscindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem per-

peràm

perám intellexisse, ut ultimo commentario de ratione uictus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unusquisq; suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus, atq; his utendum, de quibus inter probatos authores, & doctos uiros conuenit. Sunt é uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quód antiquorum, recentiorumq; repererim neminem, qui scripis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus, & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os sumuntur; sed ea quoq;, quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, uiolaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij uerò Caranzam, cuius historiam, ac facultates superius libro quarto descripsimus, cùm de uite nigra dissereremus. In quem usum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni, & testium; sed etiam in pudendi meatum clystere inijciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad umbilicum usq; duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia, & semina, uiolarum flores, psyllij, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini semen, hordeum, & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius ueneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicandas, læsaq; membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane, & uesperi, electarium mox describendum, unciæ pondere ex humano, uel caprillo, uel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici sescunciam: terræ Lemniæ drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum uncias sex: diluti uiolarum uncias octo: spissamenti é seminibus malorum cotoneorum, aqua uiolarum maceratis, uncias sex: serapij uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusq; uncias decem. Quæ terenda sunt, conterito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electarium facito: quo utitor, ut antè diximus.

Electarij descriptio.

Πιτυοκάμπαι. PINORVM ERVCAE. CAP. II.

IIS qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & palato exoritur: vehemens alui, linguæ, ac stomachi, inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita ut pruriginem sentire uideantur: corpus totum exæstuat: fastidium urget. Quibus est succurrendum remedijs, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

Βούπρηστις. BVPRESTIS. CAP. III.

QVI buprestin biberunt, non dissimile nitro uirus sapiunt: stomachi, uentrisque uehemens dolor insequitur: tam uenter quàm stomachus mirum in modum, ut in aqua inter cutem, difflatus, inturgescit. vniuersa corporis facies contenditur: vrina suprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim post uomitus, & uacuationes, quas clysteribus molimur, aridæ ficus prosunt: item earum decoctum, ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiámnum omne genus esse, & lac humanum bibere, conuenit.

DE BVPRESTIBVS, *& pinorum erucis superius libro secundo satis disseruimus, quantum ad earũ historiam attinet: nunc harum uim ueneficam prosequimur. Hæc igitur animalia etsi pota, aut aliàs in uentriculum ingesta, quædam symptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuersa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur; tamen & ipsa eandem expetunt curationem, eademq; postulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm aduersus hæc quoq; nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioscorides, non est cur nos de ijs plura dicamus.*

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. IIII.

SI SALAMANDRAM hauserunt, linguæ inflammatio consequitur: mens, & sermo præpeditur: tremor cum torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaque sugillantur: sæpeque, diutius immorante ueneno, putrescentes defluunt. Quibus præstabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Pecularia uerò remedia, resina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoque folia, cum lilijs & oleo decocta. Prosunt etiam oua testudinis marinæ, aut terrestris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta sit.

NON

Salamandræ uenefica natura.

NON solùm ueneno inficit, & necem adfert Salamandra sicca, & in puluerem pota, uel clam cibis admista; sed etiam morsu, uiperarum modo, cæterorumq; serpentium uenenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum saliua quadam, tum mucosa specie, quæ è toto eius corpore sudat, magno degustantium discrimine: siquidem plerique reperti sunt, qui hoc tantùm ueneno periere. Proinde mirum non esse uidetur, si recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interijsse familias: quòd aquas bibissent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: uel quòd panem tantùm comedissent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non usquequaque credendum existimo, cùm ignium ui uenena omnia absumantur. Sed potius adstipulandum fuerit Plinio, qui libro XXIX. cap. IIII. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna salamandræ ueneno infecta, accensa fuissent, quosdam iam fuisse necatos prodidit, sed ex panis crusta lignis inassata pede tantùm salamandræ contactis, ut eius uerba testantur, cùm inquit. Inter omnia uenenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quòd perire conscientia dicuntur homine percusso, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos potest: nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit ueneno, & eos qui ederint, necat frigida ui, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno uel pede, quo crusta panis incoquatur, idem ueneficium est, uel si in puteum cadat. Quippe cùm saliua eius quacunq; parte corporis, uel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauserint (ut Aëtius est author lib. XIII.) præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, postremò nigræ, quæ tandem putrescentes, uniuersum deglabrant corpus.

Salamandræ ueneni curatio.

Sic uenenatis succurritur (ut Dioscorides ait) ijsdem remedijs, quæ ad cantharidas præstant. Quod tamen aliquibus minimè uidetur rationi consonum. quandoquidem cùm salamandræ uenenum maximè frigidum, humidumq; sit, cantharidum contrà calidissimum, & exiccans, nullo quidē pacto consentaneum censent, quòd ijsdem utrisq; succurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem sententia, responderi potest, quòd ubi Dioscorides salamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in uniuersum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri poßit, uenenum è uentriculo, & intestinis extrabatur crebris uomitionibus, & clysmatis acrioribus: in cordisq; præsidium dentur theriaca, Mithridatium, aliaq; generosa antidota, quæ pota cor ipsum à uenenatis omnibus tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioscoridi tradenda fuit, ne eadem per singula capita sæpe frustrà & ineptè repeterentur. Quare scitè cùm ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem salamandris adhibet curationem, quam opio, quòd tam hoc, quàm illæ frigidißimo sint temperamento. præfertq; cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, resinam terebinthinam, styracem, urticæ semen, & cupreßi frondes.

Stellionū consideratio.

Cæterùm quoniam salamandra sui corporis forma STELLINES mortiferi etiam morsus animalia mihi in mentem reuocauit, cùm eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioscorides, non alienum fore duximus, eorum primùm historiā describere, deinde uenenati morsus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè stelliones adscribi poßint, profectò non ausim decernere: quanquam non desunt, qui asserant, maiores lacertos, quos uulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij uerò Lucerti, ueros esse stelliones. Quorum tamen sententiæ non possum subscribere. quandoquidem Plinius libro X. cap. XXV. & XXVI. Stelliones inquit esse lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantùm uiuant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, stelliones non esse nostrates lacertos. nanq; hi cochleas, cicadas, locustas, & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copiosum in uenis continent sanguinem, & amplo referti sunt iecinore, hominibusq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà uerò ijs aduersantur stelliones, Plinio authore lib. XXX. cap. X. ubi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco scribit) stelliones hyemant in domibus in locis ostiorum, & fenestrarum, aut cameris, sepulcrisue. quapropter uenatores obseruant cubile eorum æstatibus. Ibi uere incipiente fißis harundinibus textas opponunt casas decipularum modo, quarum angustijs etiam gaudent. Venantur autē eos, ut eorum senectam, qua ut serpentes quotannis exuuntur, facilè consequātur: quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam senectam illico deuorant. Hinc igitur sanè perspicuum fuerit, stelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi siquidem in campestribus, in frutetis, sepibus, & macerijs degunt, illi uerò in sepulcris, & domibus nostris oberrant. Proinde iubet Dioscorides, ut qui in uenenorum timore uersantur, & culinam subdiali loco apparare nequeunt, sub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à superioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem stelliones in Italia proueniant, testis est Aristoteles lib. VIII. cap. XXIX. de historia animalium, asserens in quibusdam Italiæ locis stelliones morsu homines perimere. Sed qui sint, nullam habeo historiā clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu existimauerim ea lacertarum genera esse stelliones, quæ in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis uulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis persimile uisitur, & araneos maximè uenatur, ut Plinius inquit, item Aristoteles lib. IX. cap. primo de historia animalium. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus, unde & fortasse nomen. Quinetiā, quòd uenenum morsu relinquant, cùm è cauernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in caminis potius, quàm alibi commorantibus. Varia sanè sunt huiuscemodi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus, & salamandris loquentes: quippe quoniam in unoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obseruaui ego salamādras in quibusdam Germaniæ syluis uniuerso dorso nigerrimas, pectore uerò, & uentre admodum rubentes. Sunt & in Vtinensibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, et rotundo rostro, aluo admodum rubente, nigricante dorso, nullis maculis resperso. Quod etiam scincis euenit: nam & hi

& hi in Italia habentur Vicentino agro, parui & nigricantes, ijs utiq; abſimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ ſunt bicubitales. In Niſa Indiæ monte XXIIII. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum inſula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copioſæ. Sed ut ad ſtelliones iam noſter redeat ſermo, eorum morſibus ſuccurrendum eſt theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in uniuerſum uenenoſorum animalium morſibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præſidio, demorſis iam locis contriti ſcorpiones. Proinde oleum noſtrum de ſcorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si uerò quis uenenum hoc in potu cibóue ſumpſerit, primùm tum uomitione, tum clyſteribus extrahendum erit: mox ualentioribus antidotis cordi ſuccurrendum. Illud poſtremò non ignorandum eſt, quòd (ut Plinius inquit) ex ſtellionibus fit malum medicamentum: nam cùm ſtellio immortuus eſt uino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in unguento necant eum inſidiantes pellicũ formæ. Remedium eſt oui luteum, & mel, ac nitrum.

Stellionum morſus remedia.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. V.

SVMPTO ephemero, quod aliqui Colchicon, aut ſylueſtrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non ſecus atque ijs, qui vrtica, aut ſcilla laceſſuntur: interna roſionem ſentiunt: ſtomachus cum ingenti grauitate exæſtuat. cæterùm inualeſcente morbo, cruor ſtrigmentis admiſtus, per aluum exigitur. Quibus, vt ijs qui ſalamandram hauſerunt, uomitione aut clyſteribus auxiliari conueniet: ſed antea quàm venenum inualeſcat, dandum eſt decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodeſt, in quo ſerpyllum ſit decoctum: item ſuccum ſanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum uino. Baccæ autem myrti tuſæ tritæque, & aqua maceratæ, vt liquor inde ſumatur, opem ferunt. Media caſtanearum tunicula, ſimilem effectum præbet, ſi cruda in aliquo ſupradictorum ſucco ſumptitetur: origanum quoque cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur aſinini lactis, aut bubuli calidi potu etiamſi in ore contineant: ita vt quibus copia lactis huius adſit, non aliud deſideretur.

COLCHICI *Ephemeri hiſtoriam picturamq; reddidimus libro quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipſo cõſideranda nobis occurrebant. Eius autem ueneno medendi rationem hoc loco adeò diffuſè tradidit Dioſcorides, ut plura ab alijs, qui poſt ipſum clarueriunt, conſequi mihi non licuerit. Danda igitur opera eſt, ut primùm (quod in alijs quoque ſæpenumero dictum eſt) crebræ uomitiones, & clyſteres ſuum præſtent auxilium. deinde propria antidota exhibenda ſunt, præſertim humanum lac, aſininum, bubulumq;. Nec tamen omittenda, quæ in uniuerſum omnibus uenenis reſiſtunt, de quibus iam ſæpius diximus. Sed quoniam inter uenenata recenſentur Anacardia ſic Mauritanis uocata, forma ephemero quadantenus proxima, quanuis colore diſsimilia: itemq; Staphis agria, quæ & pernicioſa habetur, & eiuſdem ferè cum anacardijs temperamenti; cùm hæc Dioſcoridi prætermiſſa uideantur, ſintq; medicamenta, quibus quotidie ad uarios humani corporis morbos utuntur medici, ab inſtituto noſtro defeciſſe putarem, niſi horum quoq; naturæ ueneficæ propria aſsignaſſem remedia. Præſertim cùm ſæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ craſſa quorundam circunforaneorũ ignorantia eſt, qui non modò non mederi, ſed uix etiam legere ſciunt) propinẽtur, nullis ſeruatis ponderibus, nec menſuris, nulliſq; additis medicamentis, quæ illorum uim maleficam frangant: unde nonnunquam miſeri ægrotantes in tam magna incidunt diſcrimina, & tam ſæua ſequuntur ſymptomata, ut niſi poſtea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod pluri mis eueniſſe ſcimus.*

Ephemeri ueneni curatio.

ANACARDIA *igitur tam in potionibus hauſta, quàm aliàs ingeſta præter quàm quòd fauces, guttur, & uentriculum inurunt, & uſqueadeò uniuerſum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralyſim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quòd ſua calorifica ui atrum ſuccum exurant. Quibus eſt ſuccurrendum, factis antea uomitionibus ac clyſterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris ſemine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno ſanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt; nempe pinguium carnium iura, ſuillus, & anſerinus adeps liquefactus, quadrupedum, & uolatilium cerebrum, & oſsium medulla. quandoquidem his ampliſsima ineſt facultas (ut pluries diximus) qua uenenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ ſuapte natura refrigerant, uel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac aceſcens, uiolaceum oleum, & hordeaceam ptiſanam, prius tamẽ glacie, uel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum ſunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantiſper torrefacti. Cæterùm* STAPHIS AGRIA, *anacardijs (ut paulò ſuperius diximus) temperamento reſpondet, quòd admodum calida ſit, ac urens. Quare eadem ſanè adfert incommoda, quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, uomitiones commouet, uentriculi eroſiones facit, & dyſentericos fluxus ciet, poſtremò ſtrangulat, niſi ſtatim ſuccurratur. Sed cùm hæc ſua ſponte & propria facultate uomitiones moliatur, non aliter eſt prouocandus uomitus. Verùm animaduertendum eſt, an ipſa reijciatur. quod ubi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admiſto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur ægri, ut continuò inambulent, nanque hoc tantùm medicamento ualentiſsimè per uomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clyſteres, quorum pluries meminimus, ut ſi ramentum ipſius aliquod ad inteſtina deſcenderit, his extrahi poſsit. Reliquum uerò curationis ſumatur è cantharidum curatione, non omiſsis uniuerſalibus antidotis.*

Anacardiorũ ueneni ſigna, & curatio.

Staphidis agriæ noxa, & curatio.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. VI.

DORYCNION, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus ciet, humor linguam uexat, sanguis confertim reijcitur: mucosa quædã perinde quasi dysentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex ijs eueniat, auxilio sunt antedicta, uomitus, clyster, & quæcunque potum uenenum expellere possunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulsa, lac caprillum, aut asininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est. conueniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuscula.

Dorycnij ueneni consid.

DE DORYCNIO satis disseruimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum. quandoquidẽ duobus capitibus libro quarto, de his tanquã de diuersis disseruit Dioscorides. Verùm enimuero etsi hoc in loco dixerit is reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt; non tamen id esse uerum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censet.

Solani manici ueneni noxa, & curatio.

Cæterùm Solano manico ueneficam uim inesse constat, utpote quod eos, qui ipsum hauserint, maximis efficiat incommodis, ut ipse Dioscorides testatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit species uanas, imaginesq; non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres usque dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus uerò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & uomitione reiecta. Has perniciosas facultates, earumq; remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cuius tamen hic inter uenenatas plantas postea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio aßignauit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaque conijcere ausim, quòd eadem utrisq; medicamenta facilè competere poßint. Dorycnium Auicenna uuam uulpinam uocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm scripserint Dioscorides, & Paulus. Idcirco hoc in negotio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab ijs prӕterea medicamentis, quæ à nobis inferius in opij curatione describentur.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. VII.

ACONITVM statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cùm exurgere conantur, vertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordijs adfert, simulque crebri spiritus deflantur. Quare uenenum uomitione abigi, aut clystere per aluum egeri opus est. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, uel absinthij decocto, cum vino absinthite, vel semperuiuo, vel abrotono, chamelæa, aut aiuga. Prodest etiámnum opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex vino. coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque stercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentúmve cadens restinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & vino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum uino sumpta. Fertur & aiuga priuatim ipsis subuenire.

Aconiti ueneni consideratio.

TAMETSI plura sint, ut superius libro quarto retulimus, Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq; appellantur, & quartum pardalianches uocatum, quæ omnia ueneficam uim sortiuntur; unam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert Aëtius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem, & adstrictionem amaritudinem percipere: adstringuntur deinde maxillæ, subsequuntur morsus, & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subcruenti uisuntur. Oboriuntur tremores, corpusq; uniuersum intumescit, fiuntq; ægri hydropicis similes. Medendi ratio à Dioscoride petenda: quippe qui usqueadeò præstantia descripsit medicamenta, ut Aëtio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de uenenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniam commẽdauit drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein uomitum excitari iubet: à uomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atq; adeò putat Aconiti præcipuum esse antidotum longæ aristolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas plantas haberi scillam, flammulam, urticæ, & dracunculi semen, quæ cùm hic silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, optimum institutum esse putaui, nunc de singulorum ueneno, eiusq; remedijs nõnulla commemorare.

Scillę ueneno sę noxa, & curatio.

Sunt igitur in SCILLARVM genere, quæ suapte natura uenenosa proueniant: sunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant usum. Hæ potæ, uel aliàs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ uerò sua malefica ui, etsi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (ut Mesues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa prouenit, locisq; oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud thermas. Discant igitur diligentißimi seplasiarij ijs uti scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri, simul & dulci, splendentibus undiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, qua corpus lædi poßit: nisi fortasse, ut dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his disserens Auicenna inter uenenatas plantas fen septima quarti uoluminis, sic inquit. Scillæ malæ, aut probatæ longior usus, quàm par sit, uentriculum exulcerat, & intestina, ipsasq; mesaraicas uenas, aliósque meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uisceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur

lactis

lactis potu, in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos uerò chalybē appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratisque ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens, crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaq; permulta, de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus sermo haberetur. Nec minora facit incommoda FLAMMVLA *uocata, cuius historiam scripsimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter uenenosam, quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentissimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta uerò fauces, guttur, uentriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina deradit, et ardentem pellit urinam. nam quandoque tam altè excoriat, ut erosis uasorum tunicis, mictu sanguis reddatur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq;, excitatis prius uomitibus, & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris semine expressum. Quippe (ut iam sæpenumero diximus) huiuscemodi acutorum curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus, & seminum quorundam crassamētis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin et halicacabi baccas deuorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum uirilia, rosarum, polygonij, plantaginis, cynoglosi, papaueris, lactucæ, & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo, aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium iusculis infusi, addito rosaceo, & uino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in cantharidum curatione retulimus.* Sequitur VRTICAE SEMEN, *id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ ueneris gratia quidam utuntur. Sed cùm & ipsum in medicum ueniat usum, ac etiam quorundam cibis admisceatur, animaduertendum est, ne largius ingeratur, præsertim solum; sed ijs adijciatur cibis, uel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentemq; feruorem obtundere, & extinguere queunt. cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim deuoratur, non solùm (ut Auicenna est author) omnes scillæ malos præbet effectus; sed priuatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ. uerùm ad finiendam tussim, quæ priuatim ex urticæ semine prouenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium uiolaceum, & ex zizyphis, saccharum quod canditum uocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana saccharo inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota. Calidissimæ porrò, acerrimæq; facultatis est etiámnum* DRACVNCVLI *semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguam itē, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis pinidijs, aut saccharo, amygdalino oleo, uel recenti butyro,*

Flammulæ ueneni noxa, & curatio.

Vrticæ seminis noxa, & curatio.

Dracūculi seminis noxæ, & remedia.

Μέλι τῆς ἡρακλείας. MEL HERACLIAE. CAP. VIII.

MEL IN Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni solet, inuenitur. quod qui edunt, bibúntve, non secus affligantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo vini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

MELLIS *Heracleotici historiam, & uires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hìc silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autē esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cùm iandiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ eius insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito uenenatam sortiatur facultatem, & curationem.*

Κόριον. CORIANDRVM. CAP. IX.

CORIANDRVM ob odorem latêre non potest. epotum autem vocem exasperat: insaniam adfert, à temulentijs non abhorrentem. qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore, uenenum fatentur. Quibus post uomitionem irino oleo concitatam, vti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & ius salsum ex gallina, & ansere: passum quoque cum lixiuia sumptum.

DE CORIANDRO *libro tertio abunde disputauimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controuersia est inter authores medicinæ, sed etiam de ijs, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimum adhærerem, dixi. Cæterùm de secunda difficultate nunc equidem secus sentio, atq; olim. Aliâs enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab usu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem eius usum nocuum esse exstimarem. Nunc uerò eius usum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum censeo: idq; non leuibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro superius citato retulimus, ideo ab eis hìc supersedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, præter illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba uincetoxicum uulgò uocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione:*

Coriandri venefica natura.

Coriandri ueneni remedia

mentione: nanq; hæc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt præterea raucedini, uociq; exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uerò noxam præstat diamoschum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. X.

PSYLLION epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita vt animum despondeant. Cui omnia, quæ exhausto coriano auxiliantur.

Psyllii ueneni noxa, & curatio.

PSYLLIVM, *& eius semen, cuius in pharmacopolijs frequens est usus (ut superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi aßignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta deniq; cordis anxietas, ut plerunque oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm uomitionibus, & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in uniuersum omnibus uenenis aduersantur. Sed & ea omnia ijs maximè subueniunt (ut Dioscorides est author) quæ & ijs, qui coriandrum exhauserint.*

Κώνειον. CICVTA. CAP. XI.

CICVTA pota uertiginem excitat, oculisque caliginem offundit, ita vt ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam vomitu, excutiemus: postmodum deiectionem moliemur, ut quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, ut absinthium cum pipere & uino, castorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut styracis vncia, aut piperis, cum semine urticæ & uino, aut lauri folia. Item laser ex oleo, & passo, & passum per sese largiùs potum proficit.

Cicutæ uenefica uis.

CICVTAE *historiam, & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proueniat, ita copiosè retulimus libro quarto, ut opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas transcundum est. Pota hæc, uel in cibis sumpta (ut Dioscorides inquit) uertigines excitat, uisum adimit, oculis caligine offusa, & mentem usqueadeò perturbat, ut in furorem agi uideatur, qui hauserint.*

Historia cuiusdam casus.

Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cum rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce suas coleret uineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumq; domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna unà cum uxore: mox statim (quæ rusticorum cõsuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti: unde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim per cußionibus tumidi, partimq; effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendã ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisq; domesticis, quibus edulijs in cœna uictitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacæ esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam adeunti, ostenderunt alij locum, ubi rusticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Quare perspecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòst tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui. tametsi percußionum curatio multò longior fuerit, quàm ueneni.

Decepta quoq; hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinensis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitq; esitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortensis petroselini uice piscium quorundã iusculis imposita comedisset. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant discrimina.

Cicutæ sumptæ curatio.

Exhibet Aëtius, præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apij semen, ex uino potandũ, aut iridis radicẽ, aut seseli Maßiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præsertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac cursum (ut ipse inquit) cogendi sunt ægrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex uino. Nanq; hoc cicutæ uerum esse antidotum putat.

Σμῖλαξ. TAXVS. CAP. XII.

SMILAX, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus vniuerso corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefica natura.

TAXVS *arbor, cuius historiam superius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non solùm eos perdit homines, qui folia & fructus esitauerint, uel biberint foliorum succum; sed etiam (ut aiunt quidã) quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cuiusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia. quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere*

florere inceperit, quòd succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam præsentis est ueneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sestius (authore Plinio lib. XVI. cap. X.) in Arcadia quoq; euenire scribit. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananiæ uallis, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum syluas, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; sed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures uidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, syluosisq; pascuis boues morbosi fiunt, conclamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint: ita enim taxum corrupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ iisdem in locis noxiæ ac perniciosæ deprehenduntur: quippe quòd curauerim ego pastores, aliosq; in syluis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant. ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant; sed & in alui profluuium, adeò ut in maximo uersarentur discrimine. Cæterùm non parum dubitandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigidas Taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequaces omnes existimarunt Taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, iisdem remedijs taxi uenenum superari, quibus & cicutæ. Quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda uidetur. nanque amaror, qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depastæ nigrescant; manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atq; hinc est, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quanuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gigniq; alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum uerò colorem in auiculis contrahi posse non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoq; uirescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neq; præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse uolumus, non ut quicquam tam celebratorum uirorum authoritati detraherem, neq; etiã quòd ausim temerè eorum sententijs refragari; sed ut meam in medium proferrem sententiam, atque ut hæc à nobis proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius æstimanda. Cæterùm quoniam taxus NERIVM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uerò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis; sed etiam hominibus esse uenenum, cùmq; eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, prætereundum non duxi, quin hîc de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemq; in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, si deuorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atq; in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione; cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæteriq; posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde aluus, & subsequitur uniuersi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, dissecans, & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus sumptum; sed etiam eos afficit, qui in eius umbra subsederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, umbra, frondibus, floribusq; deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut sacharo aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (ut Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoq; lethifera est arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo traiectis, suas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gẽtis mulieres, quæ illos uerticillos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna uocat AZADARACHT fen VI. quarti uoluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa iis medicamentis, quæ in uniuersum omnibus succurrunt uenenis. priuatim uerò ijs, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaq; omnes, qui hanc arborem suis in uiridarijs alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.

Taxus vtrum calida, uel frigida.

Nerij malefica natura.

Nerij ueneni curatio.

Azadaracht arboris uenenum, & remedia.

Καρπάσου ὀπός. CARPASI SVCCVS. CAP. XIII.

EPOTVS carpaſi ſuccus ſoporem, citamque ſtrangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauſerunt, epotæ cicutæ remedijs.

Carpaſi,& opocarpaſi cõſideratio.

QVO'D NAM hodie plantæ genus nobis Carpaſum dici poßit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaſo referre poßit. Quandoquidem etſi hîc inter uenenatas plantas illud deſcripſerit Dioſcorides; nuſquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaſo retulit, quemadmodum nec poſteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari poßit, quidnam antiquis fuerit carpaſum. Hoc *Paulus Dioſcoridem ſecutus lib.* V. *carpeſiam uocat. Quamobrem credidere nonnulli carpaſum, carpeſiam, & carpeſium, de quo primo libro latius diximus, unam & candem eſſe plantam.*

Vana quorũdam opinio.

Sed uanam prorſus horum ſententiam eſſe arbitror. Siquidem à nemine poſteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam uim ullam carpeſio ineſſe, uerùm eandem (ut Galenus, & Paulus teſtantur) quæ ipſi phu. quinimo ita aduerſus uenena commendari compertum eſt, quod Quintus carpeſium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præſtare exiſtimauerit, quantum poteſt laudatißima caßia. Verùm ſi quis fortaſſe aſſereret opocalpaſum, de quo ſcribit Galenus, dum probatißimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis, & opocarpaſum hoc loco à Dioſcoride deſcriptum unum & idem eſſe medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigiſſet, quòd opocalpaſum Galeno mortiferum omnino ſit & lethale. Licet idem *Galenus non opocalpaſi, ſed* ὀποῦ καρπάσου, *hoc eſt, ſucci carpaſi mentionem faciat tum libro primo de compoſitione medic. localium, ubi ex Archigene ea recenſet medicamenta, quæ capillos criſpos reddunt: tum etiam lib.* V. *de compoſitione eorundem in quodam molari emplaſtro. Cæterùm cùm huius uſus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non eſt cur alia à nobis fruſtrà de eo ſit inſtituenda curatio.*

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

SARDONIA ranunculi herbæ generi aſsignatur, quæ ueſcentibus mentem adimit, & quadam neruorum diſtentione labia in rictum contrahit, vt riſus ſpeciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio riſu adagium in vulgus infauſto omine manauit. Poſt uomitũ peculiariter conuenit aqua mulſa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque deſcendant, ſed tum multum perfricare,& inungere expedit. & in ſumma, curam omnem, quæ conuulſioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

QVO'D inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima naſcitur, nonnullis uocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioſcorides libro ſecundo. Tradidit huiuſce curationem Aëtius lib. XIII. *qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioſcoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulſionis genus priuatim curari debeat. Quippe cùm diuerſa ſint conuulſionum genera, diuerſa etiam expoſcunt remedia. Præfert tamen caſtoreum in puluerem contritum aut per ſe, aut è dulci uino potum. Cæterùm, ut Conciliator eſt author, adiuuantur qui hauſerint Apium riſum (ſic enim Sardoniam herbam appellauerunt Mauritani) uino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrij facti diutius dormiant: item meliſſophylli ſucco, ex aceto ſumpto: is enim, ut idem ait, Sardoniæ herbæ uerum ac ſingulare eſt antidotum. Sed quoniam (ut Dioſcorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum proſunt, ea utique paranda ſunt medicamentorum decoctis, quibus uis inſit excalfaciens, tum etiam deſiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiuſmodi ſunt, ſtœchas, hyſſopum, ſaluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, ſatureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, aſarum, phu, cyperus, roſmarinus, & id genus alia. Ad hæc præſtat inungere occipitium, ceruicem, & uniuerſam ſpinalem medullam, ſuſino oleo, aut è caſtoreo, aut è terreſtribus lumbricis, aut è coſto, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut deniq; alijs his ſimilibus.*

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS. CAP. XV.

HYOSCYAMVM potum, aut comeſum, ſimilem ebrijs abalienationem mouet: ſed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulſa copioſè data, lacque, præſertim aſininum: ſi id deſideratur, caprillum, uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis ſemen ex paſſo ſumptum, & uinum ſalſum, cum adipe ſuilla recenti, paſſoque: itidem urticæ ſemen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & ſinapis, & naſturtium, radix, cepa, & allium: & hæc ſingula cum uino ſumantur. Poſtea ſinendi quieſcere, quemadmodum qui uinum biberunt, ut excoquant.

Hyoſcyami uenenoſa uis.

SVCCVRRITVR facilè Hyoſcyami noxiæ, cuius hiſtoriam cum Dioſcoride tradidimus libro quarto, ubi eius quoque effigiem dedimus, ſi antea, quàm uenenoſa uis inualeſcat, ſuperetq; corporis uires, conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, uel comeſo hyoſcyamo à Dioſcoride aßignantur, alia plura eidem reddidit Aëtius libro XIII. *nempe quòd inſequatur iactatio corporis cum diſtortione; quibus ſuccedit exolutio, animi*

deliquio

deliquio ſimilis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant ſe flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienſes hyoſcyamum uulgò uocant Diſturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis ſenſus diſturbat. Meminit utriuſq; hyoſcyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, ſic inquiens. Epoto hyoſcyamo albo, oſsium compagines luxantur, lingua in abſceſſus tranſit, ſpumat os, caligant & ruſeſcunt oculi, ſpiritus difficulter redditur. Hinc fiunt uertigines, ſurditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uociſq; diuerſitas: nam quandoque rudunt affecti, aſinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A' nigro autem corporis extrema confrigeſcunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò conſtringitur pectus, ut impedita prorſus reſpiratione, ſuffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioſcorides, & Paulus. Quo fit, ut ſuſpicari liceat, in hoc cæcutiſſe, erraſſeq; Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis ſimplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo ſæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoſcyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauſerint, poſt uomitum, & clyſteres, meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, abſinthium, caſtoreum, rutam, laſeris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ ſemen, magudarim, cardamomum, & ſtyracem: ſed quæ ſingula ex uino ſumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, et opobalſamum ex lacte potum. Ad hæc inſuper farinam triticeam uino ſubactam, emplaſtri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere cõmendant, atque etiam piſtacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Auicennę erratum.

Hyoſcyami utriuſque curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

MANDRAGORA ſi bibatur, confeſtim ſopor inſequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè diſtans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulſa proderit: poſtea nitrum, & abſinthium, ex uino dulci, aut paſſo ſumantur. caput roſaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, ſinapis, caſtorij, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exuſtione, & extinctu. Quòd ſi ægrè ij reuocentur, ſternutamenta mouere, alijſque communibus auxilijs uti conueniet.

QVANDOQVIDEM Mandragoræ hiſtoriam latius proſecuti fuimus libro quarto, ubi utrunq; eius genus depinximus; ideo nunc tantùm indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire ſolent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam ſi diutius malefica uis ſerpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facilè ij qui hauſerint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aëtium ſecutus, eam uix fallere bibentem, aut comedentem poſſe, quòd odore ſit admodum graui, ac nauſeabundo, amaro iniucundoq; guſtu. Certa itidem copia, & menſura ad lædendum requiritur. De cætero uerò moleſtias quidem facit, ſed ſerius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (ut Dioſcorides inquit) in ueternoſum ſoporem delabuntur: quin & ſegnes, & languidi, & triſtes, et exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torſionibus excitati, repentè rurſus tanquam amentes recidant. Remoueri noxam ſcribunt, præter ea quæ Dioſcoridi produntur, coriandri ſemine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad ueternoſos utimur. Quòd ſi à uomitu, qui malè habent, non excitentur à ſomno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertiſsimum medicamentum offerri uolunt. Proſunt item acria clyſmata, frictiones aſperis linteaminibus in totum corpus extenſæ: cucurbitulæ ignis flamma appoſitæ tũ occipitio, tum ſcapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin et ſternutamenta, quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda ſunt: & ſeptica medicamenta ueſicas excitantia, ut cantharides, & ranunculus, occipiti, et poſt aures emplaſtri modo impoſita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentiſsimè reuocant, quæ cerebro officiunt. Porrò animaduertendum eſt, quòd iubet Dioſcorides ægrotantium caput ad repellendum uapores eò petentes, roſaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis cõmendaſſe uidetur lib. XIII. methodi medendi. Sed hoc certè, ſi quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, ſi Paulus, Aëtius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni ueſtigia ſequuntur, cùm rectè nouiſſent ueternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & roſaceum cum aceto illi haudquaquam conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, caſtorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, ſerpyllum, thymbram, et thymum huic medicamento addiderint, ne eo ſolo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum eſt, Galenum roſaceum ex aceto tantùm imponere, ubi frigidus humor, quo ueternus excitatur, bili (ut plerunque accidit) fuerit admiſtus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipſo duntaxat morbi principio uexare ſolet: nam cùm tenuis ſit, facilè reſoluitur, et ſuperatur à frigido. Hinc itaq; quiſq; expendere & cognoſcere poteſt, an ijs, qui à deuorata mandragora ueternoſi fiunt, purum illud medicamentum ex roſaceo, & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab aſſumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametſi mandragoræ poma matura comedantur à nõnullis detracto ſemine, citra ullam prorſus moleſtiã; immatura tamen, et cum ſemine deuorata, mortifera ſanè inferunt ſymptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui uniuerſam corporis ſuperficiem adurit: lingua, & os areſcunt, quam ob cauſam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aërem. Quibus niſi illico ſuccurratur, conuulſi pereunt: contrà uerò facilè liberantur, ſi ſtatim hauſerint, quæ opem ferre poſſunt. Id autem commodè, & efficaciter præſtat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc ſola momento omnem aufert moleſtiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui huiuſce radicem, uel pomum, uel ſuccum ſumpſerint, unius tantùm diei inedia, ſi tamen ſubinde præſtantiſsimum meracum uinum largiùs

Mandragoræ ueneſica natura.

Mandragoræ noxæ remedia.

Roſaceum utrum hic conueniat.

Qq 2 bibant

bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane, & sale deuorata. Cæterùm cùm mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas uocant, mihi in memoriam reuocauerint, quarum historiam superius libro primo descripsi, sciuerimq; non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit* Dioscorides, *nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum ueneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus sumuntur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; somnum: postremò oboritur frigidus sudor, uicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida, & oleo: post uomitum datur conuenientissimè butyrum, & uinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuersum corpus excitare: cum eo tamen, ut subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, ut uniuersum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis, dulciq; uino refocillandi. In summa & his ea maximè conueniet cu ratio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione disseremus.*

Metellarũ nucũ ueneficiũ, & remedia.

Μηκώνειον. MECONIVM. CAP. XVII.

EPOTO papaueris succo, quem meconion uocant, consequitur ueternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut sæpe inualescente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo uomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumque mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, vino, & panace: piperque cum castorio, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum uino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium vsus, cum uino, aut passo; medulla etiam ex oleo pota.

Μήκωον κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.

QVOD corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueri succus: nec alijs expugnatur auxilijs.

Opij uenefica natura.

INGRATVS *Opij odor, perinde atque mandragoræ, facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri possit, quin ueneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, ut homines uenefici opio utantur, ubi quenquam ueneno tollere uolunt, nimirum ueriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoque accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis, quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit* Dioscorides. *Atq; illa quoque sequantur, quæ in suis alexipharmacis* Nicander *ijs uerbis repræsentauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eq; labore eo, odoratus sudor distillat unà collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus unguis, uel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsiq; oculorum, qui in caua recesserunt, radij.* Nicandro *subscribit* Aëtius *lib.* XIII. *ubi sic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint, siue id manifestare uoluerint, siue uolentes non possint, his cognoscentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odorq; opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor unguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua, & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur.* *Quibus ualentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hîc meminit Dioscorides. neq; enim plura apud posteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laserpitij lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum, theriacam, sagazeneam, & Mithridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiámnum sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur conuulsioni, si uniuersum corpus perungatur susino oleo, ac etiam costino, alijsq; remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentissimè proficit antidotus nostri usus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modò his omnibus opituletur; sed etiam omnibus in uniuersum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.*

Opij ueneni curatio.

φαρικόν. PHARICVM. CAP. XIX.

QVOD Pharicon uocant, sapore syluestre nardum imitatur. Resolutionem neruorum potum adfert, cum conuulsione & delirio. Oportet autem post uacuationes vinum absinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui uocauerunt: aut spicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum passo: aut irim cum croco ex uino: derasumque caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici ueneni consid.

NON equidem hactenus apud quenquam scriptorem consequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an simplex, aut compositum medicamentum. Quin neq; etiam certò inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm uaria sit de nomine eius apud authores sententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca scholia scripsit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum sic uocatum à Pharico uenefico quodam Cretensi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec desunt qui in Thessalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortasse proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum sit, neq; hoc tempore à nemine, quod sciam, cognoscatur, superfluum sanè esset plura de eo scribere: nam institutum nostrum non est, in re incerta diutius immorari.

τοξικόν. TOXICVM. CAP. XX.

TOXICVM ex eo nominari videtur, quòd barbarorum sagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoërcitus furor varias ijs imagines obuersat: quare uix medicinæ locus est, raroque qui hauserunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum rosaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi semen bibendum cum uino. Priuatim ijs conuenit quinquefolij radix, & hircinus sanguis, aut caprillus, eodem modo sumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita esse, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balsami semen ex vino. Sed qui periculis defuncti sunt, diu lecticis decumbunt: & vbi surrexere, stupidi reliquum uitæ tempus degunt.

Toxici consideratio.

QVID antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari sagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioscoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum esse, mihi hactenus compertum est. Ideoq; difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie sit, uel cognoscatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantùm nascitur.

Manardi opinio reprob.

Verùm enimuero putauerunt quidam, ut Manardus Ferrariensis uir nostræ ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem sententia non omnino ijs uidetur refellenda, qui plura de Toxico non inuestigarunt. quandoquidem (ut Auicenna est author) non defuere, qui sagittas napello inficerent: constatq; napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum esse sumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Ad hæc cùm asserat Auicenna, quòd siqua cura toxico adhiberi possit, ea fiat uomitionibus, hausto antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoque ijs, qui toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ sanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem esse uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò sese offerunt rationes. etsi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum unum & idem esse uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, ut aliter existimandum non sit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter se dissideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauserint, in tantum furorem agi, ut uinculis sint coërcendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo testari possum, quòd Corsi illi latrones, sicarijq; nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cùm de aconito dissereremus, quanquam ab assumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello assignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; ullum etiam sensere delirium. Præterea Auicennæ, nostroq; testimonio, qui experimentum uidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur uertigines, animi defectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorum tamen symptomatum nihil de toxico agens meminit Dioscorides. Quinetiam (ut ipse perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunq; aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum desciscunt. id quod Toxicum sumentibus non euenit: horum siquidem qui superuixerint, stupidi tantùm reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaq; omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter se maximè differunt.

Toxici notæ ex Nican.

Longè enim sæuiora sunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde constat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum descripsit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere discas, quando suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauserit, infernè crassior redditur. Sed labia intumescentia, os planè pondere suo degrauant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferioriq; parte gingiuæ diffunduntur, & è suis stationibus mouentur. Sæpe etiam cordi stuporem iniecit, omnisq; sensus consternatus est, sontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasq; præ insania edens: ac sine intermissione

dolens, uehementer uociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè ululat, obliquisq; pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusq; suis despumat. hactenus Nicander. *Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna uerò* Napello *succurrit cum uini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo deniq; mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ utiq; medicamenta omnia ab ijs admodum discrepant, quæ in* Toxici *curatione commemorauit* Dioscorides*: quem tamen penè ad uerbum reddidit* Auicenna *in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertißimè ostendunt, conuincuntq;* Napellum *et* Toxicum *esse diuersa uenena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in* Manardi *fauorem adduximus. quandoquidem (ut facilè colligi potest ex uniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem esse, cùm tamen longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de* Toxico *meam in medium proferam sententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse* Auicennæ Toxicum, *quod idem* Tusom *appellat. Nempe quòd asserat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoërcitum furorem. quæ propria toxici sunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuisse incognitum. quod nec minus fortasse* Dioscoridem *latuit. Nam si toxicum nouisset* Dioscorides, *eius certè historiam libro quarto silentio non dißimulasset, ubi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit,* Mauritanorum *tusom esse* Dioscoridis *toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc* Arabes *traxisse uideantur, quasi toxicon tusom nominauerint.*

Napelli uenenum, eiusque remedia.

Verùm cùm toxicum de NAPELLO *loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, ut nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in* Italia. Napellus *itaque, ut* Mauritanorum *testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu uel cibo in corpus ingeratur, sæua statim adfert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumescit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non poßit: oculi item pariter intumescunt, ita ut promineant: uertigines, & animi deliquia frequentißimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde uniuersum liuescit corpus, intumescitq;, & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi ueneni uis, ut nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipso principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen superuiuunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut* Auicenna *inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum uino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambari, & diamoschi puluis: quin potius ambarum & moschus præ cæteris per se, & cum* Lemnia *terra, ex uino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quòd parum, uel nihil poßint in huiusce ueneni noxa theriaca, &* Mithridatis *antidotus. Proinde dicebat* Auicenna, *theriacam* Napello *non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has uerum* Napelli *esse antidotum.* Conciliator *smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm potest* Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, *alijsq; opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasiæ utuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui uenenorum materiam pertractarunt,* Auicennam *secuti, uerum securumq;* Napelli *antidotum putant murem quendam, qui* Napelli *radices depascitur. Hunc uidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus uallis* Ananiæ *montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, uenandiq; modus: ad hoc nanque multa patientia, & uigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarißimus, magnificum quendã uirum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæsiuisset, neq; eos inuenire potuisset, ut demum suum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepisse muscas, quas folijs, & floribus* Napelli *uictitare obseruauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero uigintiquatuor, uncijs duabus* Lemniæ *sphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atq;* Mithridatis *antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solùm aduersus* Napelli *uenenum, quod ut periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat; sed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine uitio sua quenq; laudibus efferre) de admiranda ui olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam sæuo exitialiq; ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quòd aduersus hoc uenenum, & cætera quæ uiscera non erodant, sicut & uenenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum uendicat. Vbi enim uehementißima, ferociaq; fuerint uenena, singulis horis inungi postulat: ubi uerò minus uehementia, minusq; sæua fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam; sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.*

Ἰξίας.

Ἰξίας. IXIA. CAP. XXI.

Ixia, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: vehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: ijsque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post uomitionem aluumq; resolutam, auxilium præstat aqua, in qua absinthium maduerit, ex uino largiore, aut aceto mulso pota: rutæq; syluestris semen, aut laseris radix. item tragorigani decoctum, cum aliquo supradictorum, aut lacte, aut resina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorum singuli oboli conueniunt. quin & nuces iuglandes ex uino, cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthij succi sicilicus cum aqua mulsa, & acetum calidum potum.

Ixiæ uenefica natura.

Ixia, *ut superius libro tertio retulimus, lenta, & uisci modo tenax est lacryma, quæ in chamæleonis albi radicibus agglutinata reperitur. Hæc (ut* Nicander, *quem* Dioscorides *est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocimo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens. quinetiã corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos utrinq; meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quæ & intrinsecus spiritum suffocãs, submurmurat, ac modico tractu uolutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; uenenata illa ixiæ potio protenus excrementa eijcit ouorum similitudine. hactenus* Nicander. *Cæterùm Mauritani ixiam aldabac uocant, quod propriè uiscum significat. Cuius nimirum incommodis in primis succurrunt,* Auicenna *teste, excitatæ uomitiones, & infusi clysteres, qui ijs maximopere auxiliantur: sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium theriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthij* Romani, *aut santonici decocto pota. Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque buglossi flores sacharo asseruati, additis margaritis, corallijs, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti ubi sutura intersecat, linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur, frangũtq; ueneni uim; sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt. Porrò cùm in frequenti recentiorum medicorum usu sit albi chamæleonis radix ad arcendam pestilentiam, & ad interaneorũ tineas necandas; ideo caueant qui ea utuntur, ne agglutinatam lacrymam, si qua fortè fortunã inhæserit, præbeant deuorandam. quod facilè cauere poterunt, si cùm primùm radix è terra fuerit effossa, eius corticẽ cultello deraserint, & uino subinde lauerint. Verùm ego in radice albi chamæleonis, qui in* Italia *prouenit, nullam hactenus* Ixiã *reperi. Attamen quidã* Cretensis *rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ uulgò uocatæ radice in* Creta Ixiã *ab ijs colligi, qui sagittas conficiunt, ut pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo carlinæ genere caule uiduo; sed etiam quandoq; in altero, sed rarius. Quæ certè omnia opinionem auxerũt, ut hoc obiter dicamus, carlinas uocatas* Dioscoridis *esse chamæleones.*

Ixiæ ueneni curatio.

Quòd autẽ plus ueneni insit CHAMAELEONI *nigro, quàm albo, ut* Galenus *scriptum reliquit, & post ipsum* Paulus, & Aëtius *eius doctrinam secuti (de qua re superius libro tertio disseruimus) non ita facilè crediderim, cùm albo tantùm* Ixiam *innasci scribat* Dioscorides. *Non ob id tamen præteribo, quin hoc loco ea referam, quæ de Chamæleonis nigri ueneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt* Paulus, & Aëtius: *ita enim scribunt. A' chamæleonis nigri potu morsus uentris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & uomitus spumosus, tremores, concussiones, & totius corporis conuulsiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspios, & betæ succus, & triticeæ ptisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum, & nitrum cum aceto mulso. Vbi uerò euomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infusis eluito, uelut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.*

Chamæleonis nigri uenenũ, & remedia.

Ψιμμίθιον. CERVSSA. CAP. XXII.

Cerussa suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat: ijs extrema frigescunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare conuenit aquam mulsam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex uino tritam, uel lixiuiam ex sarmentis factam, amaracinum oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus plorauit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoq; uomant. Conuenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ, cum aqua mulsa potus.

Cerussæ lethalis natura.

Cerussae *faciundæ rationem tradidimus superiore libro. Hæc tametsi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerunq; sit medicamentum; si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ cerussæ incõmoda pluribus notis, quàm fecerit* Dioscorides, *eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis* Nicander, *quorum carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti adhuc lacti, cùm uerno tempore, pingue & recens in mulctram emulsum fuerit, colore similis*

milis eſt. Porrò ceruſſæ ſpuma ſuper gingiuas adſtringente ui ſcandit, quæ ſpumoſi medicamenti frigore areſcunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces aſperitate languent. Vexantur ob id, qui hauſerint, arida tuſſi, oculiſq; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non ſine labefactione ſui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo ſuo nauſeabundi præ triſti labore gemunt. At ſæpiſſimè in ipſa luce uanum phantaſma, quod re ipſa nullum ſit, cernunt. aliàs ſomnolenti toto corpore frigent, neq; ut antea membra, potiſſimùm manus, et pedes, ſuum officium faciunt, adeo ut ni eis ſuccurratur, eo tandem dolore laceſſiti, ſuccumbant pereantq;. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ teſtimonio ceruſſam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium aſperitas, uentriculi, & alui compunctiones, præcordiorum tenſio, anhelitus difficultas, præfocatio ſpirituũ, & albedo totius corporis: quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxilium præſtant (ut ipſe, & Aëtius tradidere) ſcammonium ex mulſa potum, aliaq; medicamenta, quæ ſuapte natura urinam ualenter pellunt. Poſt hæc clyſteribus uti conueniet, ac ſubinde prouidere, ne dormiant affecti, ſed uigilantes ſæpius euomãt poto prius hydromelite, ſuſino, & narciſſino oleo admiſtis. Præferunt quidam uomitiones ab atriplicis, & rapi ſemine concitatas: item clyſteres ex braſſicæ decocto cum oleo, absque ſale: inſuper theriacam ex uino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largiùs potum.

Ceruſſæ mali auxilia.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. XXIII.

FVNGORVM alij genere, alij copia lædunt: omnes tamen ſtrangulatus ſuſpendio ſimiles concitant. Quibus confeſtim ſuccurrendum: communiter ex oleo uomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex ſarmentis, aut pyraſtri ſurculis, epota cum ſale, poſca, & nitro. Fructus, aut folia pyraſtri cum fungis decocta, ſtrangulantem illam uim auferunt, eſitataque eiſdem auxiliantur. Aduerſus fungos gallinacea oua cum poſca proficiunt, adiecta ariſtolochiæ drachma: item abſinthium cum uino melleque ſumptum, & ex aqua potum: apiaſtrum ex nitro: panacis radix, & ſemen in uino: fex uini cremata, cum aqua: atramentum ſutorium ex aceto: radix, uel ſinapis, aut naſturtium eſu proſunt.

Fũgorum uenefica natura.

NON modò nocent in uniuerſum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & ſuapte natura ueneno imbuti; ſed etiam quòd ex his, qui pernicioſi non ſunt, plus quàm uentriculi robur ferre poſſit, quandoq; ingeratur, ita ut tunc non malefica ui: ſed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi ſint, & lentore non modico ſcateant, ſuperato ſua quantitate corporis calore ſuffocant, ſtrangulant, & deniq; interimunt, niſi citius remedijs ſuccurratur. Cognoſcuntur qui mortiferi ſunt (ut ſuperius libro quarto tradidimus) ſi frangantur, quod illico uarios mutent colores, ſtatimq; computreſcant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos eſſe lethales, qui uirides, & cæſij deprehendũtur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, ut etſi ſciant fungos eſſe plerunque necis hoſpitium; tamen ſui ipſius obliti, magno ſanè apparatu eos in cibis auidiſſimè deuorent. Verùm poſtquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abſtinere homines non poſſint, ſaltem diſcant uelim, ut ſe ipſos à morte uindicent, fungos nunquam eſſe ſumendos, niſi prius cum ſylueſtribus pyris decocti fuerint. Quòd ſi ſylueſtria pyra deſiderentur, ex domeſticis ea ſupplere poterunt, quæ cæteris auſteriora habentur. in quem uſum adhiberi poſſunt tam recentia, quàm ſole ſiccata. Præſtant idem arboris tam folia, quàm cortex, præſertimq; ſylueſtris: ſiquidem fungorum antidotum pyra ſunt. Dioſcorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos aſſignata, prætulit origani, & ſatureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album eſſe oportet. Sed primùm medicamentis ſæpius enarratis eliciendus eſt uomitus, & ſubinde acria infundenda clyſmata, ut extra corpus trahatur uirus. Cæterùm ignorandum non eſt, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura uenenati naſcuntur. quandoquidem non modò ſuffocant, ſtrangulantq; comedentes; ſed etiam inteſtina exulcerant, uentriculum inflant, ſingultum, & punctiones excitant, corpori uniuerſo pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia uerenda, & lethifera oriuntur ſymptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus ſudor, & mors ad poſtremum immatura. His primùm auxiliantur uomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus domeſtici raphani ſuccus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodeſt deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua uitæ uocata. quamobrem quinta eſſentia noſtra theriacalis, in his fungorũ malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunq; aromata: cuiuſmodi ſunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyamoſchum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; ſubinde allium crudum deuorandum. Id quod facit uniuerſa ferè ruſticorum turba, qui (ut Galenus inquit) allio theriacæ uice plerunque utuntur.

Fungorũ præparatio.

Fungorũ ueneni remedia.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XXIIII.

LAPIDESCENS gypſum ſtrangulationem creat. Quare eadem proferenda ſunt, quæ manſis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei uicem penſat: vtpote cùm pingue ſit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradique corpora non ſinit. quod vbi duratur in lapidẽ, gypſum efficit. Quinetiam prodeſt oleum ex aqua mulſa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut ſarmentis facta, cum vino copioſiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut paſſo: hique decocto maluæ proluendi.

Gypsi ueneficium, eiusque remedia.

GYPSVM omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (ut Dioscorides inquit) quòd respirationis meatus ualenter adstringat, & obstruat. Meminit huius inter uenenata medicamenta Auicenna, sic inquiens. Eadē sunt gypsi indicia, quæ & cerussæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius strangulat. quamobrem ijs, qui hauserint, ea conueniunt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cuiusmodi est maluæ, althææ, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde uomitum excitādum, à uomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum uomant: postremò Mithridatis antidotum uino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si aluus ab hoc adstricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur uenter ricino oleo. Quin & murium stercus (ut ipse ait) ex uino potum, proprium est gypsi antidotum. Auicenna autem ultimò purgari iubet scammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Αἷμα ταύρειον. SANGVIS TAVRINVS. CAP. XXV.

TAVRI recens iugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumque concitat: faucium, tonsillarumque meatus cum neruorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis uestigia, inter eorum commissuras restant. Quare uomitum uitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, & aluum subducunt. Grossi lacteo succo turgentes, ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur: nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitij radice, aut lasere: itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ folia cum pipere, & rubi succus ex aceto. aluus resoluenda. Iis qui seruantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

Sanguinis tauri venenata natura.

NEMO tauri sanguinem clàm potandum exhibere potest: nam unusquisq; sanæ mentis sanguinem cognoscet. quare, mea quidem sententia, fieri non potest, ut uenefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largiùs bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens uenis, antea quàm concrescat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, ut eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, uel ut aliquod seuum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutum effugiant, uel ut immedicabiles & grauissimos morborum cruciatus finiant uitam pertæsi (quod Plinius lib. XX. cap. XVIII. fecisse ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem sibi uoluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptū reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obdurantur, & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus palpitat. hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna euenerit, ut quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constet, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hìc abunde meminit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanginem mihi in mentem redegit, atq; etiam hìc nobis ocurrit fel pardi, uiperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum uocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum denique improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc uenenorum censu prætermissa deprehendantur, et nobis propositum sit, singulorum uires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus uisus est, in quo de ijs dissereremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur. Sanguis itaq; MENSTRVVS *mulierū, præsertimq; biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat, & inficit, ut lunaticos & amentes efficiat. Id autem detestabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ ueneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ ipsum exhibendo proprijs maritis, uel alijs, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, si tamen id absq; diuinæ legis iniuria fieri possit) ut affecti hilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coëant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosunt & uiperei pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere. Epoto autem* PARDI *felle excitatur uomitus, ceu aloës amarore, os & nares inficiens: post uomitum uniuersum corpus flauescit, ictericorum modo: postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à uiperarum morsibus eueniunt, cùm tam sæuum lethiferumq; sit, ut tribus tantum horis potantes perimat. quod si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm uomitionibus illico excitatis, subinde ijs utiq; antidotis, quæ napello, uel uiperæ morsu infectis opitulantur. Auicenna huic ueneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, singulorum drachma una: capreoli coaguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ seminis, cuiusq; semidrachma. quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductisq; demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta. Sed* VIPERAE *fel adeò perniciosum existit, ut statim animi deliquium adferat: quare rarissimè antidotis succurri potest, quòd nullum detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo uomitiones iterum, atq; iterum mouere oportet. Post uomitus nihil salubrius, quàm theriaca, & Mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum,*

Sanguinis mēstrui uenenū, eiusque curatio.

Pardi fellis uenenum, eiusque remedia

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

moſchum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perſeuerant, & corporis uniuerſi anguſtia, uinum quidem offerendum eſt, aut capporum, & gallinarum carnium ſuccus ex aquæ feruentis balneo in uaſe uitreo diſtillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduerſari oleum noſtrum de ſcorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam eſſentiam noſtram, quòd ictu oculi ſuis perquàm tenuiſſimis partibus in totum deferatur corpus.

Canis piſcis felis uenenũ, & cura.

Porrò fel, quod à CANE *piſce eximitur, lethiferum eſt. quippe quòd potum, uel eſitatum lentis tantùm quantitate, ſeptenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauſerint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodeſt & corpus uniuerſum odoratis oleis illinire, & uictu tenuiſſimo uti.*

Felis cerebri maleficiũ, & remedia.

Cæterùm qui FELIS CEREBRVM *in cibis ederint, crebris afficiuntur uertiginibus, fiuntq; ſubinde ſtolidi, & amentes. Quibus etſi ſubueniri poſſit, id tamen non niſi temporis tractu, & admodum difficulter fieri poteſt. His danda eſt Lemnia ſphragis, & uomitiones inde ſunt excitandæ, fieriq; id oportet ter, aut quater in menſe. Præſtat item auxilium, ſi quotidie mane ſumant ægri diamoſchi confectionem, tribus uel quatuor horis ante cibum. Quinimo moſchus per ſeſe ſufficienter auxiliatur: nanq; ut quidam tradiderunt, moſchus tantùm huiuſce cerebri proprium eſt antidotum, ſi dimidij ſcrupuli pondere ex uino bibatur. Sed illud non eſt ignorandum, quòd non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere poſſunt; ſed pilis quoq; reſpiratione, & oculorum intuitu. Nam etſi pili omnes imprudenter in cibis ſumpti, præfocare poſſint, anhelitus meatus obſtruentes; tamen felium priuatim exitiales cenſentur. Eorum præterea ſpiritus tabifico quodam ueneno infectu deprehenditur. Etenim noui ego quoſdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam ſine ipſis dormitum peterent, attracto inde diutius aëris uehiculo eorum ſpiritu, in tabem, & maraſmum incidere. quibus poſtremò confecti diem ſuum obierunt. Nec diu eſt, quòd in quodam monachorum cœnobio uniuerſa perijt familia, magno felium numero, & contubernio. Lædunt item ſuo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his uiſis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum ueneno prouenire exiſtimauerim; ſed etiam propria eorum natura, qui eos uel intuentur, uel audiunt. quandoquidem ij ſua natura talem à cœlo qualitatẽ influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, niſi obijciatur id, quod natura ſibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat uidimus, & quoſdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem uerum ſit id aliunde euenire non poſſe, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum ineſt, apertè ſanè oſtenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocauſtum nobiſcum cœnaturus intraſſet, quò plurium amicorum ſodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conſcia, ne is, uiſo felis catulo, quem educauerant, iratus diſcederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo cõcluſerat. Sed quanuis nec uidiſſet ille, nec audiſſet catulum, cùm pauco pòſt tempore aërem felis halitu infectum inſpiraſſet, irritata ſtatim ea temperamenti qualitate felium inimica, emiſſo ſudore, pallida admodum facie, omnibus ſanè admirantibus, tremebundus conclamare cæpit, hìc aliquo in angulo latet felis.*

Caudæ cerui uenenum, & eius curatio.

His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio eſſe diximus. Inuenitur etiámnum in CAVDAE CERVI *extremis partibus porraceus quidam, humor felleæ bili admodum ſimilis, qui ſi fortè deuoretur, præſentaneum eſt uenenum. Affert enim illico intolerabiles anguſtias, animi deliquia, & omnia tandem ſymptomata, quæ epotum napellum conſequuntur. Succurritur his, ut cæteris, primùm uomitionibus, epoto butyro excitatis. Poſtea dandus ſmaragdi puluis ex uino dimidij ſcrupuli pondere. Quin & piſtacia proſunt, & ponticæ nuces in cibis largius ſumptæ. Ad hæc uniuerſum corpus inungi præſtat, oleo è citri ſemine expreſſo. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere.*

Sudoris animaliũ uirus, & remedia.

Magna quoq; infert incommoda quadrupedum quorundam SVDOR, *præſertim equi, aſini, & muli, quanuis etiam cæterorum ſit malus. Is igitur potus uiridem tumidamq; reddit faciem: ſudorem fœtidum in uniuerſum excitat corpus, præſertim ſub alis. Perturbat præterea tum uentriculum, tum aluum uniuerſam, genitis excitatisq; flatibus in inteſtinis. Quòd ſi bibatur ex uino, delirium facit. His tepidam largius præbendam ſcribunt, ut concitato inde uomitu puluerulentus ſudor reijciatur. Poſt uomitũ confert uinum cum roſaceo potum: item rhabarbarum ſemidrachmæ pondere ſumptũ, addito foſſitij ſalis momento. tametſi propria huiuſce ſudoris antidotus ea ſit theriaca (ut Auicenna eſt author) quæ ex Lemnia ſphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò ſuperius retulimus, de Pardifele differentes.*

Caſtorei uirulẽta uis, & curatio.

Venenoſum æquè ac lethiferum aiunt eſſe etiam CASTOREVM, *quod iam putredine nigredinem contraxit, uel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) uenenoſum eſt propria ſui natura. Animaduertant igitur tum ſeplaſiarij, tum medici, cùm plurimi uſus ſit medicamentum, ne malum exhibentes caſtoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauſerint; ſed etiam intumeſcentem linguã exerunt, atq; tam ſæua febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Aduerſus hoc uenenum mirum in modum iuuant uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quæ reijciuntur, caſtorei odorem referant. Poſt uomitiones conducit diamuron potum, aut limonum, aut citrei mali ſuccus ſaccharo admiſtus. Verùm peculiariter huiuſce caſtorei antidotum eſt coriandri ſemen toſtum, drachmarum duarum pondere ſumptum.*

Γάλα ἐμπυτιασθὲν. LAC INTVS COAGVLATVM. CAP. XXVI.

EOS, QVI coagulatum lac hauſerunt, frequens illico ſtrangulatio inuadit, quòd in globulos quoſdam lac coaleſcat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere ſæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item ſuccum: aut laſerpitij radicem, aut laſer cum poſca: thymumque ex vino, & cum luto ſuo lixiuiam. Sed nulla ſalſilago obijciatur: quoniam magis

lac

lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos vomere conuenit: siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

Lactis coagulati consideratio. Quorundam interpretũ error.

C R E D I D E R E *quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis utimur. E' quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua uniuersam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui uiri eruditissimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem strangulat, ut omnes in uniuersum homines testari possunt, sed præsertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio mensibus huiusceemodi lactis plurimũ deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, quàm quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, antequàm coalescat, ita ut intus, non extrà coagulatum sit. Quo factum est, ut in hoc à Ruellij interpretatione in aliam desciuerimus & hic, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioscoridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, uel (ut Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, uertantur uerba illa γάλα ἐμπυτιασθέν. Nam quod iam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitq; in nutrimentum. Illud uerò, quod ubi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquàm coalescat, cùm aliquantisper in uentriculo resederit, ui admisti coaguli illico inibi concrescit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, ut superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recens calidusq; è iugulati tauri uenis defluxus bibatur, antequàm concrescat. quandoquidem is nõ enecat aliqua propria ueneni facultate, sed concretione tantùm, quam in uẽtriculo consequitur. Id quod euidentissimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoq;, quod sine coagulo bibitur, & per se alijs de causis in uentriculo coalescit. Euenit enim quandoq; hoc, cùm lac bibitum crassius fuerit, & uentriculi, & iecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum uiscerum tum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facilè cogit, & cõspissat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum, crassioris substantiæ facilè congelascit, haud secus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in uentriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in uentriculo habentibus nihil salis salsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariumq; deinde efficit, si iam cõcreto lacti superaspergatur; ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si iam concreto aspergatur. recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in uentriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando ijs tantùm sit utendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant, & discutiunt. Qua in re auxiliũ præstant ipsa coagula, acetum, præsertimq; scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & disgregant.* *Porrò illud non prætereundum esse arbitror; quòd ubi in hoc capite legitur καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id est, & figlinam lixiuiam, non ut uertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditq; in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio. siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, uiderim, aut legerim, ueritati consonum non uidetur, ut de figlina lixuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infecturæ magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanq; lixiuia, quòd è combusta uini fæce plerunq; fiat, ea quæ ad caput capillosq; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: & proinde ad lac dissoluendum in uentriculo coagulatum, est longè ualentior. Error præterea facilis esse potuit librariorũ, ex unius duntaxat literæ uariatione, η pro ι scribentium. πηλὸς enim per η scriptum, lutum significat, unde πηλοπλάθον, & πηλουργὸν aliqui figulum interpretantur: πιλοποιὸς autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit, πιλοποιϊκὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterum Fuchsius in suis doctissimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum ea sectione, in qua de unguentis tractat, capite XXVIII. nil aliud hanc lixiuiam esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, uel per lutum transierit, non autem cum cinere, & calce factam. Sed cum figlinum lutum potius adstringat, contrahatq;, quàm laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eã lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in uentriculo concreuisset.*

Lactis in uentriculo coagulati curatio.

Dioscoridis lectio castigata.

Λιθάργυρος. ARGENTI SPVMA. CAP. XXVII.

S P V M A argenti pota, stomacho, uentri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquã pondere suo intestina vulnerat, urinamque supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum uomitionem, potum syluestris hormini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apij semen, aut piper, aut ligustri flos ex uino: aridum palumbis fimum, cum nardo & uino.

Spuma argenti mala.

P O T A *argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc, Aëtio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala. nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alui suppreßio, quanuis quandoque ex accidenti aluus ipsa deijciatur: sermo item præpeditur,*

peditur, & sedis intestinum prominet: postremò inualescente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro *uerò in alexipharmacis authore, ijs qui argenti spumā sumpserint, alui molestia accedit: quin & flatus sese reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, instar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes.* Nec *iam urinæ eijciendæ patet exitus: membra totius paßim corporis ardent, planeq; iam plumbeum, seu liuidum colorem induerunt. hæc ille.* Cæterùm *illud animaduertendum est, quòd ubi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia uideatur eße quantitas.* Auget *suspicionem* Nicander, *qui duos tantùm myrrhæ obolos exhibet, totidem exhibet* Aëtius, Auicenna *uerò tres drachmas non excedit.*

Spumæ argenti curatio.

Curatio in uniuersum fit citatis primùm uomitibus, & infusis deinde clysmatibus (ut Conciliator *tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe.* Post *hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expressum.* Conferunt *item caricæ in cibis sumptæ: præterea uentriculum apij succo, & aluum butyro illinire utile est.* Proprium *uerò huiusce ueneni antidotum (ut idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum.* Veruntamen *cùm hoc facultatis admodum deiectoriæ sit medicamentum, drachmam ego non excederem.*

Plūbi scobis noxa, & curatio.

Eadem *quoq; infert mala* PLVMBI SCOBS *tenuißimè contrita, & ijsdem pariter curatur medicamentis.* Siquidem *argenti spuma nil aliud est, quàm plumbū argenti, aut æris recremento commistum.*

Ferri scobis, squamæ, & recrementi noxa, & cura.

Nec *deleteria ui uacant (ut author est* Auicenna) FERRI *tum scobs, tum squama, tum recrementum. tametsi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum ueniant usum, denturq; potanda dysentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemq; ad enterocelas.* Sed *de his uel non infrænatis, uel plusquàm par sit sumptis, fortasse intelligit* Auicēna. Itaq; *excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & linguæ scabrities, æstuatio uniuersi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio.* Succurritur *noxæ potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis aluū ualenter soluentibus medicamentis. secundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec intestinorum dolores amoueantur.* Hæc *dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo rosaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato.* Tollitur *deinde adueniens marasmi intemperies, & corporis uniuersi arefactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium iuribus.* Sed *(ut idem* Auicenna *scribit) proprium huiusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ succo.* Veruntamen *hoc haudquaquam fieri posse uidetur absq; manifesto sumentium discrimine. quādoquidem etsi magnes suapte natura ferrum trahat; non tamen affirmauerim, quòd hanc ob causam eius quoq; destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim.* Quippe *cùm is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur.*

Magnetis uenefica uis, & auxilia.

Adde *præterea, quòd cùm & ipse* MAGNES *deleteriæ sit facultatis, adeò ut eos, qui hauserint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore sumendum esse duxerim.* His *itaq;, qui* Magnetem *sumpserint, commendant quidam auri tenuißimam scobem ex uino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere.* Laudant *etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infusos.* Sed *cæteris præferunt smaragdum ter nouem diebus potum, tribus semper intermißis diebus.*

Squamæ æris lethifera uis, & remedia.

Lethifera *& non parum formidanda est etiam* AERIS SQVAMAE *uis.* Ea *siquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde molestißimis alui, & uentriculi punctionibus.* His *auxiliantur citatæ primùm uomitiones: deinde ægri in balneum mittendi sunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus.* Prodest *& menthæ succus potui datus: insuper aluum, & uentriculum calido rosaceo perungere expedit.* Verùm *ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum succi tantundem.* Sed *nobis acori succum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in nostris non proueniat regionibus, nec nisi siccum afferatur.* Lituani *tamen, &* Tartari *eo abundant, ut superius libro primo prodidimus.*

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. XXVIII.

ARGENTVM uiuum potum eadem quæ spuma argenti infert, eidemque utendum auxilijs. Lac copiosè potum auxiliari constat: sed postea euomant, qui hauserunt.

Argenti uiui pernicialis natura.

VERAM *omnino & exquisitam argenti uiui cognitionem non habuisse* Dioscoridem *&* Galenum, *illud maximo indicio esse uidetur, quòd hic paucis, ille uerò perplexè eius historiam, & facultates tractauerit.* Hoc, *ut in præfationis huiusce uoluminis commentario tradidimus, interimit, si largius bibatur, excessu summè frigido & humido.* Putrefacit *enim hoc suo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac subinde congelat sanguinem, uitales spiritus, & ipsam deniq; cordis substantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum est, ut* Conciliator *testatum reliquit.* Nam *cùm seplasiarius quidam ardentißima febre correptus, siti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium descendisset, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit, multumq; ex eo potauit, aquæ fortasse uice: postea statim in suum cubiculum se recepit, ubi paucis pòst horis congelatus interijt.* At *cùm eius domestici sub cadauere magnam argēti uiui quantitatē inuenissent, iam per sedem egreßi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum existimabant, diligenter causam inuestigarent.* Ii *statim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iusserunt, quod ubi ferè uacuum reperissent, rem uti se habuerat deprehenderunt: auxitq; fidem, quòd euiscerato homine, adhuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt: quin & sanguinem circa cor concretum.* Quo *argumento palàm fit, magno admodum recessu frigidum esse argentum uiuum.* Verùm *enimuero in eius curatione illud inquirendum est, an purum sit quod potum fuerit, an saliua alioue liquore extinctum,*

aut acerrima aqua, qua chymistæ utuntur, aut per se tantùm præcipitatum, aut unà cum arsenico, uel chalcantho sublimatum. cùm enim aliud alio perniciosius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius est sublimatum: secundum hoc præcipitatum: proximè sequitur quod saliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uerò cæteris nocet, quod purum, uiuumq; fuerit: utpote cùm fluidum admodum sit, & ponderosum, non difficulter clysteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cùm uentriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem consequuntur symptomata, quæ argenti spuma pota infert, sed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij resipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd sua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijsq; circumstantibus partibus hæserint, computrescere faciat. Cæterùm epoto sublimato, illico lingua, & fauces non aliter exasperatur, quàm si quis immaturorum sorborum succum hausisset. Quod sanè incõmodum nullo lenientium gargarizatu, nisi difficilè, & longo tempore tolli potest. Id enim quàm primùm in uentriculum descenderit, ei pertinaciter inhæret. qua re statim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem sitim excitat, & inexplicabilem angustiam inducit. His succedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ suppreßio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & intestinorum tormina, tam uehementi erosione, ut nisi confestim succurratur, pereant affecti, erosis, perforatisq; uentriculo, & intestinis. Purũ curatur (ut Dioscorides, Aëtius, & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti spuma: nam nisi copiosius ebibatur, non interficit, quòd ob sui tum pondus, tum fluxilem substantiam facilè per inferna secedat, nulla in uentriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd scripserit Auicenna, non deesse qui bibant argentum uiuum, & nullam inde sentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dũmodo qui hauserint, continuè huc atq; illuc deambulent. Goritienses mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum præbent, scrupuli pondere. Nec desunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatẽ, citra nullam molestiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clysteres, uomitiones, pinguia in potu sumpta: & ut in uniuersum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus conueniunt, quorũ latius superius meminimus in cantharidum curatione, ad quã breuitatis studio lectorem reijcimus: nanq; ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta sunt. Nec alijs utendũ est remedijs, ubi quis cinnabarin sumpsisset.

Argenti uiui sumpti curatio.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικόν. CALX, SANDARACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

Calx, sandaracha, & auripigmentum, pota aluum, & intestina cum vehementi erosione excruciant. Præbenda cuncta, quæ suo admistu illorum acrimoniam hebetant, ac soluunt, & facilem lubricamque aluum reddunt, cuiusmodi ibisci, & maluæ succus est: natura enim vtrique perlubrica. Dandum decoctum seminis lini, vel semen tragi herbæ, vel oryzæ, lacque cum aqua mulsa copiosum, iura pinguia, & boni succi.

Non modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum historiam superiore libro tradidimus, hausta uehementißimos uentriculi, & intestinorum cruciatus, & erosiones excitant, ut Dioscorides inquit; sed etiam sitim inexplebilem, faucium, & gulæ asperitatem, tußim, spirandi difficultatem, urinæ suppreßionem, & dysenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (ut scitè docet Dioscorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumq; lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; seminum quorundam spissamentis, ut in cantharidũ curatione latius, diffusiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidũ curatione non differt: neq; ijs sanè ualentiora nobis sese offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erant ijs, quibus usui futura sunt. Eosdem quoq; effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM *sublimatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quòd uulgò uocant Itali la maestra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aquæ huius, & lixiuij difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti: tametsi alterum altero sit uehementius, & erodentius. Qui autem priuatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter uomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanæ alicæue cremore, aut spissamentis ex psyllij, maluæ, & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum. In præstantißimum uerò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuißimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Porrò* AERVGO, *præter alia eius mala antè dicta, adeò spirandi meatus occludit, ut magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis uomitibus, ut in arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachmæ pondere ex uino albo pota. Præstat item in olei balneum laborantes ad uentriculum usq; demittere. Sed proprium huiusce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) est, ut qui hauserint, bibant ex uino corallia rubra in tenuem puluerem contrita senorum scrupulorum pondere. Cæterùm* RISAGALLO *uulgò dicto, quòd quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeq; siccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento uiuo, & arsenico sublimatis, & ærugini adhibetur. quanquam priuatim non obscurè iuuat uniuersum corpus dulci amygdalino illinire, & uiolaceo iulapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expressum, semilibræ pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.*

Calcis, sandarachæ, & auripigmenti uenefica uis, & curatio.

Arsenici sublimati, & aliorum quorundã uenenum.

Arsenici sublimati curatio.

Aeruginis ueneni remedia.

Risagalli curatio.

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPVS MARINVS. CAP. XXX.

QVI leporem marinum biberunt, piſcium uirus olent: procedente tempore, aluus dolore afficitur, & vrina ſiſtitur: et ſi quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piſcis genus auerſantur, & odio habent: fœtido, ac graui ſudore manant: bilioſus vomitus, interdum ſanguini promiſcuus, ſubſequitur. His dandum lac aſininum, vel paſſum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut ueratri nigri, aut ſcammonij ſucci drachma, cum aqua mulſa, punicique mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax eſt: anſerinus ſanguis, vt tepebit, potus. Sed cùm piſces omnes reſpuant, aſpernenturque, ſolis fluuiatilibus cancris veſci poſſunt, bibuntque eos admiſto vino, adiutique ab his percoquunt. cùmque appetere & comeſſe piſces cœperint, ſuæ ſalutis indicium habent.

Leporis marini veneni ſigna.

DIXIMVS *de Lepore marino libro ſecundo, de quo ita ſcribit* Nicander *in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius ſenties, qualis eſt ſquamarum, & piſcium purgamenti. Porrò guſtus, & ſapor eius piſcoſus eſt, qualis putrefactorum piſcium eſſe ſolet: uel cùm nondum ablutorum ſquamæ polluunt corpus. Sequitur huiuſce potionem uiridis fellis ſuffuſio, cum obtenebratione uiſus: & caro paulatim in homine contabeſcit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametſi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo ſanguinea. Ad hæc ſi piſces ægris offerantur, eos illico nauſeabundi exe‑crantur. hæc ille. Cui ſubſcribunt* Aëtius, & Auicenna, *qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto aſsignant, his uerbis. Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Poſtea facies liuens intumeſcit, pedum plantæ incenduntur, adeſt ſpirandi difficultas, pectoris & pulmonis anguſtia, rufeſcuntq́; oculi. Dehinc tuſsis emergit ſicca, ſputus cruentus, renum dolor, uiriliumq́; inflammatio, adeò ut perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare* Galenus *libro de theriaca ad* Piſonem, *proprium marini leporis eſſe ait, ut pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut* Dioſcorides *inquit) aſinino lacte ex paſſo poto, & maluæ decocto. Neq; id aliam ob cauſam, ut* Aëtius *declarat, quàm ad eliciendum uomitum, & ueneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, & ſcammoniũ exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera uerò, ut incommodis ſubueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibuſdam aduerſus hoc malum humanus ſanguis calens è uenis potus: humanum item lac, ab ipſis uberibus exuctum, & uulpis caro inaſſata: quin & theriaca diateſſeron tribus diebus pota.*

Φρῦνος, καὶ βάτραχος ἕλειος. RVBETA, ET PALVSTRIS RANA. CAP. XXXI.

RVBETA, aut rana paluſtris aſſumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, ut planè buxeum ſpectetur: ſpirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, ſingultusq́;, inuita interdũ genituræ profuſio conſequitur. Adiuuantur ſecundum uomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi ſunt, ut vehementi ambulationi & curſui ſe credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi ſunt.

Rubetæ, paluſtriſque ranæ venenum.

RVBETAE *Ranæ, quam quidam bufonem uocant, diuerſa reperiuntur genera. Terreſtris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur,* Latinis *uerò rubeta, quòd in frutetis & ſepibus inter rubos degat, nocentior, magisq́; lethifera eſt, quàm quæ in paludibus, & aquoſis ſcrobibus uiuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit* Aloyſius Mundella, Brixianus *octaua ſui uoluminis epiſtola.) tantoq́; magis noxia, lethiferaq́; fuerit terreſtris, quãtò in opacioribus, frigidioribusq́;*

gidioribusq; locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere ex omnium peßimæ creduntur, quæ in umbroſis conuallium ſyluis, & in harundinetis morantur. Adultæ craſſa tenaciq; conteguntur cuti, adeò ut acutißimo palo quandoque difficilè à ruſticis, qui ita eas interficere ſolent, perfodantur. Hæ cùm circumnaſcentes herbas, ſiue aliquod depaſcens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt ſeſe in tumorem, ut uenenum per urinam longiùs eiaculentur in plantas, & circumſtantes quadrupedes. Quare admirari non licet, ſi nonnunquam repentè intcrimant homines, qui fraga, fungos, aliasq; plantas harum ueneno infectas inſcij deuorauerint. Quippe quòd non modò ueneni mictu hæc omnia inficiunt; ſed etiã ſaliua ea ſæpius conſpuunt: quæ ſanè non minus mortifera eſt, quàm napellus. quinetiam earum ſanguis uipereo ſcatet ueneno. Proinde mirum non eſt, ſi in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morſu. Nam etſi dentibus careant; tamen compreſſa ſcabris gingiuis particula, & ſubinde ingreſſa per cutis ſpiracula ſaliua, demorſos uenenant, ut in præfationis huiuſce libri commentario tradidimus. Siccæ & in puluerem potæ, ut Auicenna refert, præter mala quæ à Dioſcoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum ſiccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulſiones, dyſenteriam, faſtidium, uomitus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quanuis euadant, qui hauſerint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum ueneno infectæ, & epotus earundem ſanguis. Curantur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex uino potis. Idem præſtat teſtudinis marinæ ſanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præſentaneo remedio quinta eſſentia noſtra theriacalis. Quin & oleum noſtrum de ſcorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator ſmaragdi puluerem ex uino potum ſcrupuli pondere, cum eo tamen, ut ſubinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, imbiq; concluſus moretur, donec deſtrueſcat cadauer, totiesq; ſic exenteratum mulum aut equum, ſi mulus non adſit, permutet, donec effuſo diutius ſudore cedat noxa. Aëtius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poßit, calidißimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad ſudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq;, ut Auicenna eſt author, hoc in negotio non parum conueniunt. Proinde prodeſt ijs maximè rhabarbarum, diacurcumæ, & dialaccæ confectio: tametſi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri ſolet.

Ranæ maleficæ ſigna, & curatio.

Βδέλλα. HIRVDO. CAP. XXXII.

DEVORATAE cum aqua hirudines, ſi ori uentriculi adhærent, tractione partium, nonnullam ſuctionis imaginem præbent: eo enim argumento hauſta hirudo deprehenditur. Has muria ſorbitione excutit, & Cyrenaicus ſuccus, aut laſerpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum poſca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſsis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

HIRVDINES *raró in alijs aquis inueniuntur, quàm in paluſtribus, lacuſtribus, & ſtagnantibus: quandoquidem in profundis fontibus, & arenoſis, & ſaxoſis fluuijs non niſi rarißimè uiuunt, cùm ſuapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui paluſtres, uel ſtagnantes aquas bibunt, ne hirudines ſimul ingerant, quemadmodum inexpertis uiatoribus nonnunquam euenit. nanque æſtatis tempore calore, & ſiti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obuiauerint, auidè potant, ſæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut ſubinde non modò ſibi ſanguinem exugi ſentiant (ut tradidit Dioſcorides;) ſed etiam (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm anteaquàm aliquod offeratur medicamentum, inueſtigandum eſt, an animal ori uentriculi, an gulæ adhæſerit, an ipſis faucibus. Id quod facilè intelligi poteſt ex eorum, qui hirudines hauſerint, relatione: quoniam ubi ſuctionem ſentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam eſſe ſignificatur. Quòd ſi ori uentriculi affixa fuerit, auxilium præſtat muria leniter epota, fœtida item laſerpitij lacryma, quin & lixiuium cum ſale & aceto, aut raphani domeſtici ſuccus cum aceto, aut oleum crudum hauſtum, quod per ſe tantùm hæc interficit animalia. conferunt inſuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si uerò guttur medium ab hirudine obſideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquã, in qua alumen cum aceto inferbuerint, uel calchanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & ſinapi ſimul commiſtis. Sed ſi ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioſcorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulſata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipſa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd ſtatim ſub linguæ radicibus, uel in primis faucium partibus adhæreſcit, ita ut depreſſa lingua uideri poßit: tunc roſtratis forcipibus facilè extrahi poterit, uel quóuis alio inſtrumento, quod cuique in promptu fuerit.*

Hirudinum deuoratarum noxa.

Hirudinum curatio.

Ἐλλέβορος λευκός, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν. VERATRVM ALBVM, THAPSIA, ELATERIVM, AGARICVM NIGRVM. CAP. XXXIII.

PROVIDENDVM etiam ijs, quæ etſi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæteris venenis pericula ſæpius adferunt. Qualia ſunt album veratrum, thapſia, elaterium, agaricum nigrum: ſiquidem ea ſtrangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione, & ſimilibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa ſupprimunt, coërcebimus. Neq; negligenda quæ parum qui-

dem nocere uidentur, interim verò vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt syluestris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt eius spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola uomitio recreat.

Diuisio capitis castigata.

EXTANT quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite seiunctum non legitur. Verùm cùm antiquissimus manu scriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, uideaturq; absurdum de his disseruisse Dioscoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque ijsdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaque est, quòd cùm hactenus scripsisset Dioscorides omnium uenenorum indicia, quæ pota, uel deuorata, homines necant, uel saltem ægros efficiunt, quin & uniuersalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum uis frangi, ac destrui posit, cùm præterea sciret aliqua in medicum usum haberi medicamenta aluũ ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, uel maiori mensura, uel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè uenena uocantur, medicos illud hoc loco admonere uoluit, quòd in propinandis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum usum ueniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapsiæ, albi ueratri, elaterij, & agarici nigri; non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciuerit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxã inferre possunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis uisum sit, si tantùm horum exemplo imperitos medicos discrimen, noxamq; docuisset, quæ omnia in uniuersum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunq; sumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) uel largius quàm deceat, uel suis antidotis exuta sumuntur. Sed ut harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie passim utuntur medici. Cuiusmodi sunt cyclaminus, ueratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelæa. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentissimo sint usu, ad corporis excrementa exigenda, & ad uomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentiæ adscribi posset, si hæc prorsus silentio inuoluissem, præsertim cùm sæpius eueniat quorundam circunforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe, ac sæpius improbauerim) ut uulgaribus, & rusticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunq; sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotãtium temperaturam, ætatem, sexum, consuetudinemq; respiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nnonunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti proprijs succurrerent remedijs, facilè interirent.

Albi ueratri, aliorumq; noxa, & auxilia.

Albi itaque Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequũtur uomitus, ingentia alui profluuia, intestinorũ tormina, strangulationes, & respirationis angustia. quibus dehinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas, ut paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico uel suffocati, uel conuulsi intereunt. His primùm auxiliantur uomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in uniuersum omnibus aduersantur uenenis, præsertimq; theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis testatur) uis peculiaris inest, modò adulterio uacet, ut sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eorum superet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo ueratro confert aqua mulsa largiùs sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq; hæc propria albi ueratri esse antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thapsiæ deniq; & nigri agarici noxa tollitur, ijs medicamentis, quibus albo ueratro subuenimus, cùm eadem sint huius, quæ illorum incommoda.

Nigri ueratri noxa, & cura.

Fiunt quoq; à NIGRO ueratro (ut scribit Auicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, suffocationes, conuulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium constrictio, frequentissimi ructus, & uniuersi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, uniuersum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex uino potum: quin & cumini, & anesi semen, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex uino pota: appositis, ubi intumuerit uenter, linteolis igne calefactis, itemq; sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcẽdum fuerit antidotis in uniuersum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi ueratri uires demoliantur; sed etiam nigri.

Euphorbij, & quorũdam aliorum venenata potio.

Porrò EVPHORBIVM fauces, & guttur uehementi admodum incendio uexat. Corpus uniuersum inflammat, uentriculum, & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt TVRPETVM, Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. quanquam non tam acriter nocent, ueluti euphorbium. A THYMELAEA autem, & Chamelæa pituitosæ spumantesq; excitantur uomitiones, alui profluuia, intolerabiles intestinorum, & uentriculi erosiones, angustiæ, inflammationes, et uniuersi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, et alia sæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt.

Euphorbij, & aliorum omniũ curatio.

His omnibus in uniuersum primùm opitulantur uomitiones & clysmata, seruata uniuersali methodo, ac etiam communis usus antidota. Priuatim uerò prosunt oleosa, ac pinguia: item quæ ualenter sunt

frigida,

frigida, ut hæc ingentem feruorem extinguant, illa uerò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit *Auicenna acidum lac, caphuram ex roſacea aqua potam, punicorum auſterorum uinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum ſuccum: item hordei ptiſanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut aiũt) euphorbij antidotum eſt citri ſemen ex uino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij uerò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum, cotoneorum, rhois, ribisq; ſuccus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit ſanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia ſphragis, & ſmaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex uino pota, in quo Cretenſe dictamnum incoctum fuerit: item mumia ſepulcrorum in puluerem ex uino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex uino hauſta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum eſt hyperici ſuccus, aut herba ipſa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ roſaceum ſerapium, ex hordei ptiſana potum, & ſubinde origanum Cretenſe igni toſtum. Sed hæc omnia præſtant tantùm ad ſupradictorum medicamentorum uim deleteriã ſuperandam.* Cæterùm cùm plerunq; eueniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, uaria ac diuerſa adferant incommoda, quæ etiam ob ſui repentinam uehementiam præſentanea expoſcunt remedia, nempe cõtinentes uomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri ſanguinis, cùm uaſorum oſcula ueneni ui reſerantur, conuulſiones, præfocationes, animi deliquium, & uirium omnium imbecillitatem; idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti uis antidotis ſuperetur; ſed etiam ut ipſis grauibus ſymptomatis omni diligentia ſuccurratur. Quandoquidem hæc ſæpius tanti ſunt ponderis, ut maiorem, celerioremq; expetant curationem, quàm cætera. Inhibentur itaq; uomitus modum excedentes (ſi tamen medicamentum cum humoribus reiectum ſit) adſtringentibus medicamentis, quæ uentriculum roborant, exterius præſertim illitis: quin & uinculis, ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus ſumpta flaua myrobalana, tam ſicca, quàm ſaccharo aſſeruata: item nuces cum putaminibus ſaccharo ſimiliter conditæ, diacytonites, ſaccharum roſaceum diutius inueteratum, addita Lemnia ſphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum uinum, ſylueſtrium prunorum ſuccus, myrti baccæ, rhus, roſa ſicca, ſylueſtrium roſarum ſemen, cornu ceruinum combuſtum, ſantala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita proſunt, hæc ſeſe offerunt, Indica uidelicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiſcina, reſina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, & baccæ, rhus, melinum, nardinum, lentiſcinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad uomitiones compeſcendas; ſed etiam pari facultate ualent ad ſiſtendas alui fluxiones, quæ modum excedant: uerùm ijs uniuerſa aluus eſt illinenda, ab ipſo uentriculi ore ad pubem uſque. Præſtat & brachia ab ſcapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes uſq; faſcijs conſtringere, offuſis ſubinde auſteris plantarum ſuccis. Confert item ſudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calidæ balneo demerſis. Ab his dare conuenit, quæ adſtringunt, & roborant. Principes in uniuerſum facultates roborant odorata medicamenta, cuiuſmodi ſunt roſæ ſiccæ, caphura, garyophylla, agallochum, ſtyrax, laſerpitij lacryma, iuniperi baccæ, ſantala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuſcemodi alui fluxionibus Auicenna naſturtij ſemen toſtum, trium drachmarum pondere, ac ſubinde in lacte decoctum, quouſq; lac concreuerit, & poſtremò potum. Si uerò hæc non profuerint, ſoporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanaſia, requie, & alijs quibuſcunq; quæ opium, aut meconium exceperint. Nam etſi hæc quoq; noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (ſi tamen recta ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno diſcrimine medici uti poßint. In ſumma ſi optimam haberemus theriacã, quæ ex adulterinis & ſuppoſititijs non eſſet confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in ſuperanda ui medicamentorum aluum ducentium. Siquidem teſtatur Galenus (ut paulò ſuperius diximus) pluribus in locis, ſuis in libris de theriaca ad Piſonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium eſſe, ut à præſumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum eſt præſtari ab antidoto noſtro, cuius deſcriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodeſt non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adſtringentibus & auſteris inſtitutum, quæ deinde niue uel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aquæ puteum fune ſuſpendi. Adiuuantur conuulſiones, quæ ab ingentibus, laborioſisq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora, uiresq; roborandas utuntur medici. Quo in negotio præfertur humanum lac ab ipſis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admiſtum. Proſunt & nuclei pinei, piſtacia, Indicæ nuces, & melopeponum ſemen, omnia in mortario contuſa, & caporum iure colliquata, addito candidiori ſaccharo. Opem ſimiliter fert caporum, & phaſianorum exenteratorum carnium eliquatus ſuccus, carnibus ipſis tenuiter inciſis, uitreo uaſe concluſis, & in aquæ balneum eodem in uaſe decoctis, quouſq; uniuerſus ab his exudauerit ſuccus. is nanq; frequenter potus cochlearis menſura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis ſuccurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carnium iuribus admiſti, & ſaccharo reſperſi: inſuper caporum, phaſianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contuſa, & iure, & ſaccharo temperata. Præfocationibus porrò ſubuenimus ijſdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum ſuperius mentionem fecimus, cùm de mortiferis fungis diſſereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioſcorides præter prædicta, melanthij, ſylueſtris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibuſdam cacti uocantur. Quorum omnium hiſtorias, & facultates ſuperius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non ſemper nocent. At ſi noceant, curantur excitatis uomitionis, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Poſt quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant ſeplaſiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hiſce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac temerarios

Remedia ad varia ſymptomata.

Remedia ad côuulſiones.

rarios circunforaneos à pharmacopolijs ſuis excludant, reprehendant, & miſſos faciant: ac ſi opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miſelli ægrotantes ſub publica omnium fide ab hoc improbo ac peſsimo hominum genere prodantur, atq; in perniciem agantur.

Ο'ικεῖα ἡμῖν, DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQVA frigida abunde pota, aut meracum uinum liberaliùs epotum, aut paſſum, præſertim à balneo, aut curſu, aut vehementi exercitatione, ſtrãgulatus, & dolores infert. In quibus ſanguinis miſsio protinus, & vacuatio, imminentia ſoluunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta ſint. Subiungeremus etiã antidota neceſſaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium eſt præſertim, & quod ſanguine, & quod ſcinco temperatur. Verùm, quoniam alijs in locis diligentiſsimè ſcripta ſunt, hîc ab eorum deſcriptione ſuperſedemus.

Rerum domeſticarũ noxa.

NON *modò aqua frigida, & uinum meracum, aut paſſum inter ea, quæ nobis domeſtica ſunt, & quotidiano uſu alimentum præbent in humanæ uitæ ſubſidium, eo modo pota, quo* Dioſcorides *ſcribit, maxima adferunt diſcrimina; ſed etiam carnes, & piſces. Etenim hæc utraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius aſſeruata, ſubindeq; frigida deuorata, eoſdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametſi quandoque non niſi duobus, aut tribus pòſt diebus appareat noxa. Toſtæ præterea carnes, uenenatorum ſubeunt naturam, ſi calidæ, inter duas ſuffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare poſſint. Eadem etiámnum mala inferunt morticinæ carnes eſitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à uenenatis ſerpentibus, aut à rabidis brutis demorſa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem ſæpius harum eſu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuium, furor, obliuio, ueternus morbus, & ad poſtremum mors inſequitur. Quamobrem hæc ſanè negligenda non ſunt, quin potius ſumma cura uitanda. quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumeſcente inde toto corpore, tandem uitam miſerè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piſcis: nam adeò uenenata ſunt, ut ſi largiùs ſumantur, eos qui hauſerint, in magnum periculum adducant.*

Piſciũ, & carniũ noxæ remedia.

Piſcium curatio eadem eſt, quæ fungorum. quanquam non exiſtimat Conciliator, *ut piſcibus ſicut mortiferis fungis conueniant ſylueſtria pyra. Carnium uerò ſuffocatarum malis ſuccurritur excitatis prius uomitionibus, & infuſis clyſteribus: mox uini optimi & odorati potu, admiſto cydoniorum malorum ſucco. Præſtat à uomitu Lemniam ſphragidem bibere, unà cum agallocho, & maſtiche. quanuis eadem ſit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.*

De venenatis animalibus.

Ἰοβόλα. VENENATA. CAP. XXXV.

DE BESTIIS, quæ virus eiaculantur, & exitialibus venenis, ideo ſcribere aggredimur, vt tota curationis remediorumque ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, neceſſaria eſt ijs, qui artem medicam exercent, vtpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisque alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in ſumma faſtigia duo, ſicuti ab initio relatum eſt, diſtribuitur. Nam qui de feris virus inſpuentibus ſermo differit, theriacus dici ſolet: qui verò de amoliendis ueneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, ſimul quæ ſequi ſigna conſueuerunt, præmonſtrabimus: tũ quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter urgentem ſæpenumero neceſsitatem. Siquidẽ pauca è uenenis & virulentis animantibus, tarda & graſſantia ſenſim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraq; verò præſentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, vt ſpatium curanti liberum non relinquant: partim ſceleris admiſsi conſcientia, aut triſti aliquo euentu oppreſsi, hauſto ſponte ueneno, mortem ſibi conſciſcere conantur. qui poſtea deprehenſi, aut reſipientes, & vitæ cupidi, præſentaneam opem poſcunt. Non deſunt qui hoſtiles ſagittas illinentes, aut fontes aquasq; puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduerſarijs perniciem moliuntur. In quibus ipſis etſi maleficium non ſubitò, ſed aliquantò pòſt graſſari natura ſua comparatum eſt; tamen niſi primo quoque tempore coërceatur, & remedijs ſubinde excipiatur, fruſtrà tandem ſuccurritur, occupatis iam corporibus exitiali vi ueneni. Proinde non vulgari induſtria diligentiaq; in ea re utendum eſt, vt quod in alijs incommodis ars conſueuit, in his quoque ſalutem mortalibus præbeat. Quin & apud priſcos genus hoc vnum exiſtimabatur eſſe eius partis, quæ medicamentis pugnat: ſed recentiores id ipſum diſcreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, ſalubris ſanantiſq; medium ſtatuentes, parua & leui ſupra modum perſuaſione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus conſtitutiones eſſe cõtendunt. vnam, qua ſani degimus: alteram, qua ſiniſtra ualetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter vtraſq; locum ſibi uendicat. In qua poſiti, ſanitatem ſpecie mentiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob uim corruptricẽ, quæ corporibus noſtris incumbit: quemadmodum in ijs videre licet, quos excandeſcens rabie canis momorderit,

derit, necdum tamen aquam horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauſerunt, ſed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis conſtitutioni meritò reſpondere tradunt. Salubrem partem eſſe uolunt, quæ ſanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obſtat, quo minus in morbos incidant: & ſanantem, qua uitia diſcutiuntur. Quibus ita reſponderi poteſt, quòd primùm ex iſta ratiocinatione non tres corporis tantùm, ſed quatuor haberi conſtitutiones fatendum eſſet. quippe vt aliqui ſunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem cauſam ſunt obnoxij: ita ſunt, qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen ſecundæ ualetudini reſtituti ſunt. id quod in ijs qui à morbo proximè ſeſe recolligunt, cernere licet, qui uirium recreationem & robur deſiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet; ita præcautionem eidem ſubijci par eſt. Ad arcendas enim ualetudines uehementibus utimur auxilijs, altiore ſcarificatu, uſtionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & pleriſque alijs. Verùm enimuero ſunt uſque eò rudes nonnulli, vt ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius ſententiæ inire rationem haud promptum eſt: etenim cùm uerbum ipſum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ ſe ferunt. Mirum uerò niſi etiam ſua illa diſtributione partium eos complectuntur, qui in peſtilentis cœli ſtatu morbo nondum correpti ſunt: peſti tamen, propter obuerſantes aëris occaſionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forſitan quis poſſet, ſalubris inſtitutionis præcepta non aliud eſſe, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cùm firma reddere corpora, & minus uitijs obnoxia nitamur, vt inoffenſa ualetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id ſilentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei eſt, non oportere medicinæ partium diſtributionem, totidem corporis conſtitutionibus reſpondere, ſed naturas ſingulorum ſuis notis ſeorſum ſcrutari, ac explorare, ut ſuis locis oſtendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id eſt, quorum ratio minimè iniri poteſt. Quin & ea, quæ eiſdē auxiliantur, nulli pariter ſunt addicta cauſæ. quapropter quæſtionibus obſeruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari ſolent. Neque prorſus uerum deprehenditur, affectus huiuſmodi cæcos eſſe. nam quod ſemper ſe protrahit, & nullum in quibuſdam neceſſarijs uſum exhibet, haud facili coniectura colligi poteſt: etſi naturæ proprietate prorſus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus uenenis, & animantibus, quæ uirulento morſu ſæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum uſum præbet, datque medendi occaſionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullíve cauſæ obnoxium reputatur: ſed magis ab ipſo quis impulſus, demonſtrationem ſe habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etſi ſæpe minora ſunt, quàm ut ſenſibus percipiantur; euidenter tamen ex ipſis inter ſe collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Pliſtarcho dicauit, ſatis modos perſtrinxit, ad verbum ita ſcribens. Noſſe quis hoc poteſt cùm in alijs non paucis, tum in uiperis, & ſcorpionibus, & reliquis id genus, ſecum animo reputans, vt quanuis exiguo ſint corpore, vixque conſpectui ſubijciantur; magnorum tamen diſcriminum ac dolorum cauſas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit ſpectare. Quanta enim ea moles corporis eſt, quæ à ſcorpij ictu, & aliorum id genus uenenatorum, quæ nos morſu conficiunt, attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec deſunt quæ præſentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum eſt quod à phalangij morſu ingeritur, & uniuerſum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipſorum deprehendere poſſet, cùm prorſus exigua mole conſtent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, conſtitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehenſum ſit, vim quandam ipſis ineſſe mortiferam, quæ inſinuata corporibus, moleſtiarum, quæ exoriuntur, nobis cauſa ſit, in confeſſo eſt, & omnium conſenſu perſuaſum. Nec quiſquam inuenietur uſqueadeò contentionis ſtudio flagrans, qui aliunde exoriri moleſtias aſſeueret, quàm à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, vt nihil prorſus nos lædat, incomprehenſa communis cauſæ quæ proprijs ineſt ratio: quandoquidem tum euidenter indicari poſſit, cùm deprehenſa eſt. Ideo Eraſiſtratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione inceſſens, cæcis affectibus cauſas aſsignauit, inficiatus his communem, & ſupremam morborum cauſam incomprehenſibilem eſſe: & hanc in eo, quem de cauſis ſcripſit, commentario aptiſsimè prodidit, candido ſignatam lapillo. Nec ferendos eos eſſe cenſuit, qui ſe dicant in quibuſdam, ut in uenenis, ſerpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos eſſe. neque ſatisfacturam ſibi obſeruationem eam, quæ à cauſarum comprehenſione ſeparata eſt: primùm enim genere comprehendi facilè poſſunt. Quod autem ſit lethifera uis, corporaque permutans, ita ut perimat, ex ijs quæ per genus, non per ſpeciem uagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorſus expugnare liceat. Cùm uerò ſubiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam uenit quis, & ante obſeruationē ad uomitum, ad vulneris dilatationem, ad demorſæ partis ſuctum, cucurbitulas adfixit, partem incîdit, urentia medicamenta, aut ea quæ vim eandem adipiſcuntur, admouit, poſtremò partem amputauit: ſecum reputauit medicamina, quæ per ſummam cutim ferre, & applicari ſolita, immiſſæ ad

intima perniciei repugnarent. Hæc itaque, quæ disseruit Erasistratus, ueritati consentanea sunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam vim corporibus illapsam, negotiorum, quæ ipsa facessit, esse causam diffiteantur: verùm rudiusculè nomini attendunt. Nam apud ipsos palàm immissa uis φθοροποιὸς, id est mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius esse potest, quàm causæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos, neque principes retinent significatus; sic in hoc uerbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transeunt, affirmantque causarum aliquas euidentes esse, quæ dum aduersam ualetudinem crearunt, separantur: cuiusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia. quasdam continentes, quæ permanent, postquàm morbum excitarunt, hoc est, quibus præsentibus, & effectus eorum adsunt: increscentibus, affectus augentur: decrescentibus, minuuntur: & cùm desinunt, ijdem finiuntur: quibus solis ac per se manentibus, effectus quoque ipsi manent. Talia quidem receptissima sunt causarum discrimina, quorum nulli phthoropœon subijci potest. Euidens enim causa non est, quoniam morbus ipse permanet, nec ipsa à corpore separatur. Nec continens causa dici potest, cùm magna ex parte hic adsit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioso cane sunt demorsi. Quòd si neque euidens causa, neque continens fuerit, neque per se, neque alterius consortio causa erit. Quòd si à nulla causarum differentia phthoropœon deducere possumus, consequitur, vt neq; causam esse fateamur. Quòd autem asserunt, uocabula quædam in se non habere partes rerum significatrices, sed nuda & simplici pronunciatione ficta esse, fateri necesse est. Verùm non omnia, sed perpauca talem nancisci conditionem existimandum est: neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιόν, perinde atque assumptitia profertur, sed longè principem obtinet significationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id est corruptionis, nomen mutationem in peius significat; sic hoc uerbum ποιεῖν sumi debet, ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ secum habeat, declaret. neque prorsus id significat, quod omnes palàm audiunt, & huic simile redditur, παιδί' ἔχειν δίψος. Si dant à corruptione sanis fieri morbum, concedunt utiq; uim in huiuscemodi uerbo ποιεῖν subesse: siquidem aliquid est, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, ostenditur per singulas causas, quæ corporibus subijciuntur, idque tam in lethalibus uenenis, quàm in ijs quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil subiacere causarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuisionem assumentes. Qui verò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, vt inguinum vlcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tū assistat, tum etiā separetur, vt à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec ulla diuisione comprehenditur, uitiosum est, neq; causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumento est, & in ijs quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum a serpentibus ictum, quàm ex animante uim, & illapsum in corpora uirus? Neque enim frigus, neque æstum, neque sectionem corporis, neque cruditatem, neq; aliud quicquam simile causari possunt. Verùm quoniam causarum differentijs gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipsis dicendum, utroque istorum modorum euidentem quidem causam esse, quod affectū præcedit, & quod corporis substantiam præoccupat: continentem uerò, quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamq; principem facere scopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, uarijs modis est certandum, donec uis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua pestis intrauerit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coërceatur, quàm altius irrepens uiscera tangat: aut eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam membratim peruagatura est. Itaque uenena si hausta sint, crebris uomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquā amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur uerò infusione, & impositu medicamētorum acrium cohibentur. hæc simul utiq; arcere uirus, & eluere possunt. Restinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, uel contrariorū esu, quæ acrimonia sint prædita. Postremò deiectio alui, euocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demōstrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam; sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet. etenim ab iis remedia quàm plurimum discrimen capessunt. A' magnitudine quidem, cùm nonnulla ex uenenis, & uirosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementissimos dolores, aut cæcos cient: alia uix medicamētis cedunt, & magis minúsve molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxilijs expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in grauioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus uerò, uehementium auxiliorum iniuria corpus lacessere. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subitò in pericula, & præsentes molestias adducit: illud verò sensim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaq; in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita sint. Iam membratim rem prosequamur.

Ratio tractatus de uirulentis animalib'.

CVM hactenus tradiderit Dioſcorides de his priuatim uenenis, quæ epota aut in cibis ſumpta, corpora noſtra permutant, corrumpunt, deſtruunt, & deniq; in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius deſiderari poſſet, ſtatuit deinceps de his etiam ſibi eſſe diſſerendum, quæ uirulenta animalia ictu, uel morſu relinquunt. Quòd utiq; probè ſciret, hæc non minora, quam illa repræſentare diſcrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in cāpeſtribus, & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; uel rara remedia. Quamobrrm de his non minus diligenter diſſeruit, quàm de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento ſatis manifeſto, quòd uniuerſalia horum remedia nō una tantùm præfatione, ſed pluribus ſcriptitauerit. Quod cùm animaduerterint recentiorum quidam, haud dubiè exiſtimarunt, hoc ſextum uolumen in quatuor libros eſſe diuidendum, nempe in ſextum, ſeptimum, octauum, & nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace ſemper eruditorum dixerim) ea expendiſſe uidentur, quæ in huiuſce libri præfationis initio à Dioſcoride ſcribuntur: is enim apertiſſimè hunc ſextum librum totius operis ultimum declarauit. Quapropter ipſe Dioſcoridem ſecutus relictis aliorum opinionibus, aſſerere non dubitauerim, hunc uniuerſum de uenenis, & uenenatis animalibus tractatũ, unum tantùm, non plures eſſe libros: tametſi pro cuiuſq; arbitrio in plures ſectiones diuidi poſſit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore ſumũtur in corpus: ſecunda canis rabidi morſibus: tertia indicijs ac ſymptomatibus, quæ à uenenatis morſibus oriuntur: poſtrema uerò eorum curationi. Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, ut Dioſcoridis doctrina ad maius omnium commdum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant ſectiones, uenenoſorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioſcorides, ijs coniunximus, quibus ipſe egit de eorundem curatione, & remedijs, ut unuſquiſq; iunctim nulla temporis iactura, uno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem conſequatur. Quod & ipſe fecit Dioſcorides, ubi ſuperius de uenenis diſſeruit, quæ in corpus ſumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non diſiunxit. Nam ſi in uno tractatu indicia, in altero uerò curationes quærantur, maius temporis diſpendium fiet, maiorq; menti moleſtia inferetur, quàm ſi hæc omnia in unum redacta legentibus ſeſe offerant. Neq; hoc nobis uitio adſcribendum eſſe putamus, quando res eò magis placere ſolent, quò commodius fieri poſſunt, cùm præterea illud (ut aiunt) fruſtrà fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Neq; etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioſcoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim: quòd nuſquam à me deprauatum, ſed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipſum redactum, & reſtitutum putem. Porrò non aliud ſuper hac præfatione nobis dicendum uidetur (quæ multis intellectu difficilis extitit, ut Marcellus ipſe fatetur, quòd fortaſſe Dialecticam ignorauerit) niſi quòd aliud ſanè hæc præfatio non ſit, quàm Dioſcoridis Ariſtotelem ſecuti diſceptatio, aduerſus eos omnes, qui ſuperficie tenus in medica facultate, ſuper nuda ac ſimplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præſertim, quæ ex uarijs, ac diuerſis uocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis uocabulorum diſtractio, potius ad ſophiſtas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, et probatos medicos, ut facilè uidere eſt in pluribus irreprehenſibilibus uocabulorũ exemplis ex pluribus uocabulis compoſitorum, quæ in lib. peri hermenias ab Ariſtotele aſſignãtur. Quippe quoniam nouerat ipſe Dioſcorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipſis compoſitis uocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; medicorum ſententiã, proprijs uocabulis denominatam, haudquaquam ſecuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui abſque aliquo Dialecticæ fundamento, diuiſiones in cauſis facere audent. nam cùm in diuiſionibus errorem committant, in ijs quoq; quæ ſequuntur, errent neceſſe eſt. Proinde qui hæc latius uberiuſq; noſcere cupiunt, Ariſtotelem conſulant libro ſecundo phyſicorum: illis ſiquidem inibi ampliſſimè ſatisfiet. Potuiſſemus quidem & nos rem hanc pluribus proſequi: ſed cùm noſtrum inſtitutum non ſit, nunc in aliam materiam digredi, hæc ſilentio prætereunda duximus.

Nouus ordo huius libri.

CANIS RABIOSVS.

Σημεῖα

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων. SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMOROSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

DE RABIOSI canis morſu ſermonem alijs præpoſuimus, quòd id animal domeſticum, ac frequens eſſe conſueuit, & in rabiem ſæpius agitur, ac perit, ab eoque caueri difficile. inde periculum ineuitabile hominem manet, niſi multis vtatur auxilijs. Canis plerunque flagrantiſsimis æſtibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceſſerunt. Rabioſus autem potum & eſcam auerſatur: largam ſpumantemque pituitam naribus, & ore projcit: toruè & ſolito triſtius intuetur: in omnes paſsim ſine latratu irruit, & æquè feras hominesque, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit, niſi, vt vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia eſt voce appellatus, contrahitur. Euenit autem cum diſtentione neruorum, totiusque corporis rubore, præſertim faciei, cum ſudore, & languore quodam. Aliqui auræ ſplendorem fugiunt: alij ſine vlla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, & obuiam factos morſu adoriuntur, ac mordendo ſimili vitio labefactant. Proinde ex ijs, qui hoc vitium ſenſerint, neminem ſeruatum vidimus, niſi forſitan ex hiſtoria vnum aut alterum euaſiſſe audiamus. ſiquidem Eudemus ſuperaſſe quendam affirmat. Themiſonem aliqui demorſum in hunc furorem incidiſſe, & euaſiſſe fatentur. Alij ipſum cùm amico aquam expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, ſimilem contraxiſſe affectum: ſed poſt multos tandem cruciatus ſeruatum extitiſſe. Moleſtiſsimum itaque genus morbi, à quo multos, anteaquàm ipſum experirentur, vindicauimus, & complures ab alijs medicis ſeruatos nouimus.

Canis rabioſi uenefica natura, & ſigna. *NVLLVM in uniuerſum animal homini tam domeſticum, familiareq́; reperitur, nullumq́; quod tam multiplici, uarioq́; genere conſtet, quàm canis. Hinc eſt, quòd uiri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus noſtris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine ſocietas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum diſcrimen plerunq; deducunt. Cùm itaq; canes à continuo hominum conſortio nunquam abſint, qui propterea illorum morſibus magis ſubijciuntur, quàm cæterorum, quæ morſu pariter, uel ictu uenenum eiaculantur; ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis beſtijs uenenatis tradidit Dioſcorides. Cæterùm quanquam ipſe cauſas non ſcribit, cur magis æſtate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus uehementiſſimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus; cùm tamen palàm ſit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognoſci poteſt, id æſtate euenire peruſto à caloribus eorum ſanguine, hyeme uerò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia deſcribit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber is Galeni legitimus eſt) his uerbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & ſiccum, oculis rubentibus, cauda demiſſa, ſpuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuiũ, quenquam inſiliſſe, citraq́; rationem cucurriſſe, deinde rurſus ſubitò conſiſtentem cum ira quadam magis furenti non ipſi præuiſos momordiſſe, hæc inquam ſi in eo ſic habere audieris, ſtatim rabioſum canem fuiſſe intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (ut quidam aſſerunt) lento gradu, demiſſis auribus, abſciſſa uoce, ſtupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; ſed & beſtias demordent. Nec mirum ſi proprium mordeant dominum, aliosq́; domeſticos omnes, nullius habito diſcrimine, uel ratione. ſiquidem cùm proprium atræ bilis ſit ſenſus omnes inficere, omnium & ſui ipſius obliti, domeſticos ipſos cognoſcere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici*

Canes quibus cauſis rabie exagitentur. *effecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios; ſed etiam ſe ipſos quandoq; occiderunt. Verùm enimuero non tantùm æſtiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, ſed etiam morticinarum, putridarum, uermibusq́; ſcatentium carnium eſu: quin & marceſcentis earum ſanguinis. Quòd ſi fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ peſtilentia, aut ictu fulminis, aut uenenoſorum morſibus interierint, eò facilius maioriq́; afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari ſolet computreſcentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios ſuccos augeant, & putredine corrumpant. Eoq́; magis his de cauſis in rabiem aguntur, quantò alter altero ſuapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne ſuis catellis, quos in delicijs habent, & quibus maximè oblectantur, cibum uel iuſculum edendum præbeant, quibus aromata, præſertimq́; piper & gingiber, fuerint admiſta. Quippe cùm hæc caliditatis, ſiccitatisq́; modum excedant, eadem ratione, qua ingens æſtatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipſis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti eueniſſe ſcimus clariſſimo Baldo utriuſq; legis doctori. Is ſiquidem inter ludẽdum cum quodã ſuo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorſus fuit. Sed ipſe huius rei ignarus quarto pòſt menſe rabidus factus, & tandem hydro-*

Animalia alia rabie tententur. *phobicus miſerabiliter mortem obijt, nullo adiutus medicamento. Ad hæc ſciendum eſt, quòd nõ canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; ſed etiam alia pleraq; animalia, nempe uulpes, muſtelæ, uiuerræ, martes, ſimiæ, & id genus alia. Quapropter neſciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro ſexto de locis affectis, ſolum canem inter cætera animalia corripi rabie: niſi uoluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis eſſe obnoxios. Refert Ariſtoteles libro octauo de hiſtoria animalium, camelos etiã, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; aſſerere poſſum: etenim memini, cùm ruri degerem, me uidiſſe equum rabie furentem, qui fracto capiſtro obuiam quandam uetulam per capitis, & crinium uittam morſu comprehenſam, decem pluresq́; paſſus à terra ſuſpenſam pertulit, nullo tamen uulnere illato, ſed magno ſanè ter ore. Hoc affectu capiuntur (ut Auicenna eſt author) etiam muli, qui ſuis aliquando morſibus dominos, & ſtabularios rabidos, & uelu-*

ti

ti arrepticios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi rarò, uel nunquam per se rabie tentantur; quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut uulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (ut ipse Dioscorides inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, ut uulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt. quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, alijsq; in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus conijci possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remedijs (ut modò diximus) in id discriminis demorsi adducũtur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aëtius, Auicenna, alijq; probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canũ morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit uulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è uulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere; sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo cõsilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda.

Neglecti morsus discrimina, & causæ.

Cùm autem rabidorum canum morsus negligũtur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod iam ueneni uis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si uerò adhuc in longum protrahuntur nullis remedijs adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusq; pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia uitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odère maximè, rubent quandoq; facie, ijsq; extremarum partium nerui conuelluntur: postremò eò deducuntur, ut aquam expauescant. Quòd certissimum mortis, & inexpugnabilis ueneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex ijs, qui hoc uitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaq; in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, et canũ latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreq; concutiuntur, ac si in ignem illico se proijciendos cernerent. Id uerò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectisq; inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntq; aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis ueneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium uenenum ipsum susceperit, cùmq; iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur uniuersi corporis uires, irruùntq; contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit. Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febriq; acri intus uritur, sed animus etiam delirat, & grauissimũ ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam, pauentesq; miserrimo mortis genere intereũt. hactenus Galenus. Hæ itaq; rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, ut Aëtius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginẽ uidere in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aëtius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi uirtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cũ balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum superauit, & incolumis euasit. Vnde postea in prouerbium manauit, quid cani cùm balneo.

Salutis indicium.

Refert Auicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquã timens in speculo respiciens, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod utiq; arguit hydrophobicos quoque sanari posse, cùm ueneni uis non adeò uniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si philosophus ille, cuius historiam refert Aëtius, curatus euaserit, cum manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectã. Ad hæc scribit Auicenna euenire interdum, ut à cane rabido demorsi quædam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiusmodi catulos se minxisse fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabulosum, quàm rationi consentaneum uideatur, atq; ab ipsa natura penitus alienum, si qui id uerum esse rationibus, & authoritatibus comprobatum uidere cupiunt, Gentilem Fulginatem consulãt Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ institutum quandoq; eueniant. Postremò asserit in hoc capite Dioscorides fateri aliquos Themisonem, cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem contraxisse affectum. Sed id potius ego euenisse crediderim, quòd Themison medicus amicum laborantem excitandi causa ad aquam, & cibum, secum manducasset, aut bibisset, ex eodem sanè poculo, eius fortasse saliua infecto, aut alio quóuis modo oris spumam contigisse. Nam si, ut Galenus tradit libro sexto de locis affectis, rabidorum canum saliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm si demorderẽtur, quid mirum, si rabidi hominis saliua id ipsum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundẽ ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis spumæ contactu infici posse homines: quippe quòd duos uiderim ego, qui spuma tantùm perfusi, nullo quidem ex morsu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Aristotele lib. VIII. cap. XXII. de historia animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen sententia apertè falsa deprehenditur, ut millies experimento compertum est. Quamobrem potius adducor, ut credam Aristotelis codicem eo in loco deprauatum esse, quàm ut in re clara, & omnibus cognita, ipsum Aristotelem ignorantiæ accusare uelim.

Θεραπεία

Θεραπεῖαι τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. REMEDIA DEMORSORVM A' CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

Ratio medendi duplex. vna communis, qua utendum in omnes morsus, quos uirulentæ animantes impresserunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ nonnullis quidem summam opem ferre consueuit: alijs uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde cursim perstringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in sarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutissimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tusam, cribratamq; reponere. Quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorũ cochlearia, unumq; gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui si ab illato morsu bini ternive dies fluxerint, curationẽ auspicabimur à triplicato põdere, supra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduersus rabiosorum morsus auxilium, quod & plerisque unum satisfecit, eoque cum fiducia uti licet. Sed ut alijs etiámnum auxiliis contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamsi in vanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac desidiam in discrimen adduci. Nec ita in demorsis à rabioso animali maiora vulnera uereri oportet, vti minora, & ulcusculis cutis similia: quippe maiori vulnere confertim copiosus sanguis emanans, potest nonnihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abscedentes carnes hinc auferre, & labia acie scalpelli circunscribere, & prehensam hamulo aut vulsella carnẽ amputare oportet. In vtrisq; circunstantia loca altioribus vlcusculis scarificanda, ut copiosior sanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim insinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præstant, ut ueneni uis extrahatur.

Curatio demorsorum à cane rabioso.

Tam accuratè exquisiteq; tradidit hoc capite Dioscorides rabidi canis curationem, nihil planè silentio prætereiens, ut mihi superuacuum esse uideatur quicquam addere. Verùm ut nostrum sequamur institutũ, utq; etiámnum lectoribus fiat satis, qui nouis semper rebus inhiant, non alienum fuerit hîc nonnulla commemorare, quæ multos fortasse delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neq; scitu iniucunda putem. In primis itaq; illud animaduertendũ est, quòd alia utiq; ratione cãcrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioscorides, ut constat apertè ex uerbis ipsius Galeni lib. XI. simp. medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quan quam similiter prædictis exiccatorius est; substantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabiosorum morsorũ efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana & thure moltò præstantior. Thuris sanè partem esse unam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis ustis nos sumus usi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo utebatur Aeschrion empiricus, medicamentorum peritißimus senex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros uiuentes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion sic paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, tẽpore æstiuo urens cancros ipsos post ortum Canis, quando sol in Leonem transijsset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie usque ad diem quadragesimum mensura cochlearij satis magni, aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerùm aliquot post dies à morsu curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uerò uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. hæc Galenus. Multorum error. *Cæterùm sciendum est, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (ut latius libro secundo prodidimus) qui gammaros Latinis uocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorsis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal esse censemus καρκίνον, aliud uerò ἀσακόν, & καμμαρίδα. Scripsit & Damocrates carminibus huiusce cancrorum antidoti componendi rationem (ut libro secundo de antidotis refert Galenus) eo sanè modo, quo ipsum fortasse secutus eam reddit Dioscorides. Attamen antiquorum quidam resinam terebinthinam imposuerunt thuris uice, quod Aeschrion Galeni præceptor huic semper inseruit medicamento. In summa huius antidoti uires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeò ut scripserit Galenus, neminem unquam mortuum esse, qui hoc antidoto rectè fuerit usus. His non dißimiles uires ueteres aßignant Alysso, si siccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: sed à prima statim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro secundo de antidotis, ubi alia quoq; ualentiora remedia ad rabidorum morsus ex Asclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta sit, quæ ueterum Alysson repræsentet, ita ut potius de hoc diuinandum esset, quàm aliquid certi statuendum, ut latius superius libro tertio disseruimus.* Curatio ex Aëtio. *Commendauit Aëtius secundo, & sexto uolumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Iudaicum, siue Asphaltitis lacus, asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; sed & eos sanare, quos iam primùm timor inuaserit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm uulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se nouisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim ulcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficacißimum*

summopere

summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, ut ualentißimè non modò urinam excernerent demorsi; sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò pòst securũ esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à uipera demorsis, ut ipse docet Galenus. Prodest item potamogeton cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus: quin & absinthium, & alliũ, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta. Sunt qui credant securißimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum. quod etiam scribit Dioscorides: quanuis id non affirmauerit, ut libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, iecur canis rabientis alijs ualentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interijsse, qui solum nullis alijs adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiámnum qui credant, ut loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim, ut in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis uti medicamentis. Remedia suspecta.

Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem uulnus diducere oportet, lamatamq; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit ueneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactũ est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circunquaq; profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omnino uitanda sunt, sicuti etiam sanguinis mißio. quippe cùm hæc à circunferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, facile ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & ubi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio conclusum fuerit uulnus, irrepseritq; uenenum (ut postea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq; sanguinis mißio in sanguineis temperaturis admodum quandoq; proficiant. Verùm enimuero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui medicos consulant. Nam tanta est religionis uis, ut omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim uerò ad diui Bellini sacellũ, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis à sacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quónam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ maliq; morsu canis rabiosi affectis inferre poßint cacodæmones, ut qui in atrabiliarijs humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum ueneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes, ægris deuorandum: uel id aliquo in potu bibendum exhibent. His deniq; accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus optimus maximus, cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines. Auxilium religiosum.

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. VSTIO DEMORSORVM A' CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CONTRA virulentos ictus, ustio expeditissimum est auxilium, utpote cùm ignis cætera uiribus præstet, simul quòd uirus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne ulceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest ad multum, idque præstitutum tempus, vlcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum ijs salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum, item cepæ, succúsve, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistáve à perfusione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, sibi aliquid ascifcere arbitrentur, quod suapte natura resistat: verùm id certum non est. cæterùm tempestiuus eorum usus minimè est contemnendus. Si verò, quod persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committeréturq;, manum postulabunt: nanque eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi verò propositum tempus præteriit, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quod è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò pòst sinapismo vtendum.

CAVTERIVM, quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum; sed etiam aliorum quorumcunq; animalium uirus eiaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides ustionem, siue cauterium contra uirulentos ictus aut morsus expeditißimum esse auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, ut ulceris cicatrices breui cõmitti non poßint. Quòd si timidus quispiam ustionem ignis terrore recuset, septicis & exulcerantibus medicamentis Vstionis, siue cauterij vtilitas.

utendum erit. Qua in re cæteris præstat, quod uocant argentum sublimatum. admiſcetur id unguentis refrigerantibus, ut minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modò ualentiſsimè inurat; ſed quòd etiam exuſta ab eo caro, obductáq; cruſta duobus tantùm diebus pòſt decidat, ſi tamen recenti butyro aſsiduè illinatur. id quod in aliorum exuſtione non euenit, niſi longiore temporis tractu. Quòd ſi igne, aut adurenti medicamento (ut multis de cauſis quandoq; accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum eſt, ne uulnus coëat, ſed diutius maneat diductum & apertū, ſuperimpoſitis emplaſtris ualidè attrahentibus, cuiuſmodi ſunt quæ è brutia pice, reſinis, uario gummi genere, & id genus alijs parantur. Si uerò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primùm excidat cruſta, quò ueneno pateat exitus. quippe ea diu in uulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet appoſita continuè liquida uernice oui uitello, & recenti butyro permiſta: quin & butyro ſolo igni liquato, & madefactis in eo ſplenijs ſuperimpoſito: præſtat enim hoc cæteris. Vbi uerò è uulnere cruſta deciderit, ſalutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (ſic enim uocant chymiſtæ argentum uiuum in puluerem rubicundum conflatum) inſpergere: ſiquidem id eximium præſtantiſsimumq; medicamentum, præter id quòd uulnus occludi prohibet, diuq; patens ſeruat, attrahit etiámnum ex alto ad ſuperficiem potenter uenenum. Qua in re cætera huiuſce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplaſtris, ſiue unguentis admiſceri, & ſubinde uulneri admoueri poteſt. etenim iandudum certior ſum, in uniuerſa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod ualentius ab alto reuocet extrahatq; uirus, quàm præcitatum dictum. Ad hæc tametſi (ut omnibus ferè placet) in quadrageſimum diem apertum uulnus dimittere ſit ſatis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, ut quicquid mali reſiduum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati vocati vis.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων. RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QVAE AD partem ictam pertinent præſidia, ita ſe habent. Cæterùm uictus rationem ex ijs, quæ ueneno aduerſantur, coniectura quadam colligere oportet, ſimul ut ueneni uires hebetet reſtinguatque, ſimul vt arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim aſſumpta pernicioſarum virium penetrationi reſiſtunt. Quorum utrunque præſtare poteſt uini meracioris, paſsi, & lactis potus. quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil venenò objiciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumque cibus: quòd ea difficulter conficiantur, vixque aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi, ſed contrarijs illa uis expugnatur. Cui rei antidotorum vſus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, deniq; omnium quæ magnam aromatum partem ſibi vendicant. quippe aromata omnia uiribus & ſubſtantijs ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo ſe habet. Noſſe conuenit, pauorem aquæ non ſtato, definitoque tempore exoriri: plurimum tamen ad quadrageſimum uſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat. quæ nobis viſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Inter principia demorſorum à cane rabioſo curandi ratio talis eſt. Verùm enimuero ſi ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermiſſa fuerint, nec ſcalpro carnem circinare, nec uſtionem experiri operæpretium eſt. non enim quod pertranſiit, ſatis euocare poſſent. Nulla utiq; iſtius rei occaſio aut utilitas, ſed in caſſum corpora doloribus ſternentur. Alter uerò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, utpote cùm mouendo, corporis habitū tranſmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera. item lac ſchiſtum, quod ſimul deiectionem moueat, & venenum domare poſsit. cibi acres, & meraculi potus, quibus uis ueneni uehementer retunditur, quotidie ſumi debent. Cæterùm ſudores ante cibos, & poſt etiam ciendi. Dropaciſmi ſinapiſmiq; alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficaciſsimum auxilium helleboriſmus cognoſcitur: quo cum fiducia non ſemel atque iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem, vel poſt hoc tempus uti licet. Tantam enim uehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui iam aquæ metum ſentirent, ſumpto helleboro, ſimul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint ſeruati. nam & iam uitio tentatos nemo unquam ſeruare poteſt. Itaque primùm curam contra rabioſi canis morſus breui ſermone expoſuimus. iam ad alia, quæ uenenatis morſibus ſæuire conſueuerunt, tranſeūdum. Notas uno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus conuenire poſsit, explicabimus. Curſim deinceps ſubiungemus ea, quæ ſua proprietate nonnullis auxilium præſtare poſſunt. Poſtremò ſubnectentur etiam uenenata, quæ nullis cedunt remedijs.

Ratio victus demorſis à cane rabioſo inſtituenda.

INSTITVENDA *demorſis à cane rabioſo diligenter eſt ratio uictus, nec ea tantùm regula, cuius hic meminit Dioſcorides; ſed etiam ut ea ſit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiuſce curationis regimen tenuem uictum non expedit, ſicuti nec pleniorem, ut Aëtius eſt author libro VI. ubi ſic inquit. In uictu indigentia, & ſatietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim ſuccorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit maleſico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum ſuccum corpori præbeat. Nec minus egeſtioni, & urinarum prouocationi ſtudendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, &*

ſcandix

scandix comesta efficiunt. Plus uerò simul & aluum, & urinam ducit. ac cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Prosunt & brassicæ cimæ, & palustris asparagus, & hortensis, & agrestis rumex: & è piscibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum uino mulso: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq; sunt succi. Vinum album tenue, neq; ualde antiquum. hæc ille. Ex quibus coniici potest, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ urinam ualenter mouent. Idcirco Auicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoq; præualens natura, per instrumentum urinæ, magno cum dolore parua ueluti liquidæ carnis frusta catulorum forma, uenenum propellat. His itaq; ea uictus ratione uti licebit, quæ urinam ægrè excernentibus à medicis institui solet. Verùm si fluuiatiles cancri, quibus uniuersa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna uescantur demorsi: quòd ijs mira insit facultas, aduersus rabidorum canum uenenum. Præbet Auicenna præter dulce uinum etiam aquam, in qua candens ferrum, uel chalybs restincta fuerint. Cæterùm nosse conuenit (ut scribit Dioscorides) aquæ pauorem non stato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadragesimum usq; diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis usu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eueniat, nulla sanè alia hactenus sese obtulit ratio, quàm quæ ex demorsorum temperamento, ac uiribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidißimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corporis meatus angustißimos habent, alij uerò contrà: quidam syncerißimis referti sunt humoribus, nonnulli uerò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, ut in his citius, in illis uerò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annũ à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ uirgæ uocatæ. Siquidem (ut testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum uirgæ tandiu manibus teneantur, quousq; concalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabulosum uideri debet: etenim memini me uidisse in ciuitate nostra Ilcinensi amicũ quendam meum rabie correptum, quòd corni arboris uirgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excußisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à medicis interdictum erat, rabidus interijt. Postremò sciendum est, aquæ pauorem haudquaquam curari posse, cùm ueneni uis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipso pauoris initio, aut anteaquàm uenenum illapsum fuerit in uniuersum corpus, aliqui curati euaserint, ut philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus. præsertim cùm pro uiribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari uidetur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem uel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expauescunt, deploratos non esse, quousq; in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc uenenum uniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum est deiectorijs, & si nihil obstet, sanguinis mißio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album uel nigrum ueratrum, ijs adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa theriaca, & cancrorũ fluuiatilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert prætereà his leporis, uulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pauor inuadat, longißimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis: nanq; ipsa sola seruari poterunt. Refert Aëtius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantùm ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse uelint: sic enim aqua claritatem amittit, nigráq; efficitur: & præter id quòd haurientibus pauorẽ non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidáq; spectatur, urinam ualenter ducit. Nec desunt qui suadeant urentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non uideantur, quòd ualentißimè exiccent; ubi tamen deplorati sunt ægri, ualentißimis etiam medicamentis uti licebit.

Aquæ pauor ad quod vsq; tẽpus exoriatur.

Aquæ pauor quãdo, & quibus curetur.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία. COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XL.

ADVERSVS quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris suctio conuenit. Sugentem verò oportet ieiunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & uino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fouendus, deinde scarificandus: sed vlcuscula altius imprimere expedit, quò virosa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur: nanq; ab ijs duo peculiaria præsidia fiunt. vnum, quòd uirus è loco tollitur: alterum, quòd eius ueneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoque sanguine excernitur. Quòd si locus sectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed iam de vstione suprà in rabiosorũ morsu disseruimus. Si verò icta pars, utpote extrema, eam sectionem commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus, ut aspidis, cerastæ, similiumque, procul dubio amputanda est. Conuenientiora suprà dictis auxilia sunt, quæ epithemata uocant. Imponatur sarmentitius cinis, aut ficulnus, cum lixiuio stillatitio

subactus, garo, & acri salsamento: porri, cepæ, & allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus inijciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percusso loco applicentur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadam naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd deuoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæque semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosque ingluuie sua deuoratos, dissoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensque secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri soleat. Cùm spicas Aegyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciam: tunc enim maximè serpentium iniurias expauescunt, tum propter spicilegij tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis, & cauernis, densoque aruorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Aegyptus in campis ferre consueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis conijciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm supra vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumque secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cùmque satis vulnus excepisse videtur, laqueum resoluunt, & cepis alijsque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & feruente illita, præsentaneo est auxilio, si iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cuiusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non iniusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc vsum facultates conscripserunt, vt elephanti fel, crocodilíve sanguinem, ouaque testudinis, & consimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidisse uidentur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia deuitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, peruestigari possint: neque, quò nostra fides ijs obstringatur, frequenti obseruatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium vsum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subiungenda videntur. Intubus itaque, & erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & uirentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix aristolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, piperque largiùs esitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cepæ, salsamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorumque succus cum melle desorptus. hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quædam utiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum uino, itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inueterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inueteratur: ex qua binas drachmas cum uino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus. Percussis à serpente prodest alui deiectio, difluens sudor, vrina copiosè reddita. Sunt & compositæ quædam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, ut & opij & myrrhæ singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Aegyptiæ fabæ dantur cum uino. Itidem syluestris rutæ seminis, gith, cumini Aethiopici, aristolochiæ, galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui drachmæ pondus æquet. dantur ex ijs terni cyathi cum uino. Hæc habui de communibus auxilijs quæ dicerem. De peculiaribus remedijs contra bestias, quæ venena uibrant, consequenter est dicendum.

Ordinis Dioscoridis ĩmutati ratio.

VENENOSORVM *animalium ictus, morsusq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cuiuscunq; ictus indicia exposuit: in altera uerò curationes diligentißimè conscripsit. Cæterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium uirulentorum ictuum curationem in uniuersum prosecutus est. Verùm quoniam (ut superius diximus in commentatione, quam in caput* XXXV. *huius libri conscripßimus) rati sumus illud non parum legenti negotium facessere, quòd ex diuersis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id molestiæ quisq; effugeret, utq; citius commodiusq; nulla temporis iactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congeßimus, atq; ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, singulis uirulentorum ictibus sua peculiaria remedia subijcientes. Hanc uerò Dioscoridis præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè docteq; tradiderit is uniuersalem uirulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi poßit; tamen ne ab instituto nostro defecisse uideamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nonnulla modò differam, quæ, ut arbitror, non inutilia, neq; scitu iniucunda erunt. Dicam itaq; primùm animalium, ferarumq; uirus, non in omnibus esse idem, sed in hoc uehementißimum, & omnium pernicioßißimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aspide, ceraste, & basilisco: in alio uerò minus uehemens minusq; lethale, uno uel duobus diebus interimens, ut in uipera: in alio deniq; his longè imbecillius, ut in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunq; euenit, quòd animalia quæ mordent, uel icunt, diuersorum sint generum, & proinde diuersa etiam eorum uenena; accidit tamen, ut ab aspide, uel uipera demorsi quandoque tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die, nonnun-*

Venenorũ diuersi gradus, & effectus.

nonnunquam pluribus diebus superuiuant. Quod à diuersis causis prouenit: siquidem in aspidum, & uiperarum genere longè pernicialiores sunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm senes (quanuis non desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter uepres, & saxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quæ palustres, uliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelicæ depastis nocentiores sunt, & irritatæ uenenosiores sunt, quàm dimissæ. quanuis omnium in uniuersum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaq; causæ esse possunt, cur citius, uel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, uel imbecilliori demorsorum temperamento, aut uasorum latitudine, uel angustia. quandoquidem (ut superius pluribus in locis diximus) ueneno non tam facilis patebit aditus, ubi uasa suapte natura angusta fuerint, quàm ubi latiora.

Cæterùm errant, Auicennæ testimonio, qui serpentium uenenum frigidum esse statuunt, quòd ab ijs demorsi illico frigidi fiant, quodq; serpentes ipsi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cauernis latitent, uel sub lapidibus, sub quibus priuatim se condunt uiperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut stupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu uel morsu adueniens, non utiq; euenit ex ueneni frigiditate; sed quòd innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor se conferat, quòdq; etiam ueneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt iudicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes suis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidissima est, id maximè refugiat, quòd sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aëris calore necantur. Quin & uespæ, quæ temperamento calidæ sunt, & siccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis. Quorundam opi. explosa.

Sed iam ictuum, uel morsuum uirulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aëtium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu uel ictu illatum uulnus continuè ore sugere (sugentem tamen prius præparatum esse oportet) & subinde uenenum, uel uenenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non potest, absq; magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq; ulcusculum aliquod fuerit, quanquam adeò insensibile, ut cutim tantùm occupet, ubi uenenum in os suctione reuocatum ulceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forti suctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi uelit, sibi ipsi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, si uenenatæ saliuæ tantillum in stomachum descenderet. Neq; temerè hæc dicimus. etenim iam nos uidimus (ut superius in nostra in primã, & uniuersalem huius libri præfationem commentatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodam in prato secaret, fortè fortuna falce mediam secuit uiperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os uulneri statim admouit, & uenenatum exuxit sanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde scitè admonet Aëtius, ut caueant, qui sugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc uitanda discrimina, recentiores galli uel gallinæ sedem plumis exuunt, & uulneri consultissimè applicant, & demortuo primo, alterum substituunt, idq; tandiu prosequuntur, quousq; uniuersa ueneni uis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus non moritur. Aëtius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasq; uiuentes dissectas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit; sed etiam quodlibet uolatilium genus, item iuuenum, tenellorumq; quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, ualentiora dari antidota, nempe theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam uim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq; oleum de scorpionibus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: siquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam solo oleo, nonnullos à uiperis demorsos sanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum uitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, ut momento uniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent uenenum. Protulit Aëtius sarmentorum, & ficulneæ cineris uice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus uenena. Vbi uerò ueneni uis cõtumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci possit, est diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec ueneni uis euanuerit. quippe quòd somnus (ut alijs in locis superius dictum est) uenenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle subacta. hæc enim (ut Aëtius est author) omnibus uenenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam consulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognouisse fateri possum) uirus ualentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente icitur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inserũt. Prosunt etiámnum magno iuuamento cepa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusq; chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur urinæ admistum, sal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, utrunq; laser, galbanum, sagapenum, panacis lacryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, halicacabum, satiua & agrestis ruta, sonchus tam aspera, quàm læuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recen- Virulẽtorum ictuũ, vel morsuũ curatio.

fuimus. tametsi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & uiticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea uirides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidem in puluerem ex uino hausta cochlearis mensura, à uenenoso quóuis serpente demorsos breui tempore sanat: neque ea solùm ualet aduersus uirulentos ictus; sed etiam contra epota uenena. Iis ferè uiribus pollent (ut quidam recentiores fatentur) flosculi illi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos uocant.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad uirulentorum morsus Andromachi theriacam prætulit his uerbis. Theriaca est procul dubio apud uniuersos homines celebratißimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota perijsse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta haud multò pòst morsu impetitus, belluæ ueneno ceu illam superante interijt. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos uitæ, & necis potestas est, experiuntur: atque medicamentum probare uolentes, an quod promittat præstare quoque poßit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non poßimus, in alijs quibusdam animantibus idem facientes, ueram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanque gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui uerò biberint, conualescunt, & à morsu uitam retinent. Interdum uerò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoque modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotum esse præstantißimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento usus sit purgante, impedierit, ut tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus. hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facilè probare poterant num theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Nanque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut laqueo, aut quóuis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & uiperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatræ interitum sic inquit. Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citóque uolunt occidere, adijcientes ipsius pectori feram, iubentésque paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, uel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quóuis animali: etenim in simijs (ut opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simiæ magis cæteris hominem referant.

Gentes tutę à serpẽtibus, eorumq; ictibus medentes.

Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degebant, tractabántque manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro VII. cap. II. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos uerò liberos genitos protinus obijciendi sæuißimis earum. eóque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum est, abfuerant, hodiéque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium uenena nullam utique propriam habebant facultatem: sed fraude quadam uniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore uiperas uenantur, sed multò post uernationem, cùm non amplius uigent. Captas autem ipsas crebrò sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quasdam obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis. hæc Galenus.

Fraus circunforaneorum, qui diui Pauli stirpem mentiuntur.

Cæterùm id fraudis doliue genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circunforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumstantibus locis. quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum uicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturq;, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim uiperas abeunte iam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam unguento hac in uenatione ab ipsis experto. Vnguentum illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cùm etiam apud

Nicandrum

Nicandrum in theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non poßit. Nicandri uerba subijciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expreßionem unguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atq; hæc in rotundo uase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squamæ mollescant. postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum mista turbabis, teresq; cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidē maleficum illis uenenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguēto inunge, tumq; uel in quámuis uiam, uel grabatum etiam te tutò conferes, uel cùm arentis æstatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum disquisiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt, uiperas, aliudq; quóduis serpentium genus hoc modo: captisq; statìm caput saliua perfundunt, cuius contactu non parum uilescunt, & ueneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo ueneni incommodo demordi se facere uolunt, oblato prius illis duræ carnis frusto, id dentibus dilaniare cogunt, ut uirus, quod prope dentes quosdam uesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam uesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius ueneno repleantur. Itaque hac fraude uniuersam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoq; detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, ut quisq; se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, uiperis, quibus uenenum exemptum non sit, seinuicem dilacerāt, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à ueneno uicti relictis uexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora uerò suis serpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusijs, me duos huiusce generis circunforaneos uidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorsi erant: & ij sanè ambo perijssent, nisi Carauitus ille Bononiensis chirurgicus, & præcetor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem uendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia uenena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & ueluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, uel potius terrā obsignatam à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, uim omnino aduersus serpentium uenena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula Lemnia uocatur. Veruntamen ubi ab aspide, uel uipera quis fuerit demorsus, parum uel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem uel uinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus uenenum eiaculantibus, ad integrum usq; annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium uenationi se dedere: sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, ut à serpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures, qui simpliciter, nulloq; artificio aut uerbis aspides, & uiperas quotidie capiebāt, nec unquam ab ijs icti fuere. quanuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compreßi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neq; præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis. Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum uirulentorum facere poßit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non uerebor prodere memoriæ (etsi id sciā ad medicos non spectare, neq; ab ipsis recipi) quónam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere uellet. Quòd si id se facturum respondebat, iubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis uestigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc uerba inscribebat. CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS. *mox terrā eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abrasum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibiq; tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum est, quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, ut mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi sæpius dixit, hoc esse maius secretum, efficaciusq; remedium, quod habeant ij, qui suam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.*

Vnguentum Nicandri.

Curatio secū dum quēdam eremitam.

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPAE, ET APES. CAP. XLI.

INTER ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digeßimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur aduersus vtrarunque ictus prodest illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

ET SI *uesparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem; cum tamen dolores molestißimi inde quandoque oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri poßint. Quamobrem*

Vesparum, & apum ictus, & remedia.

rem iam dictis à Dioscoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim scribit Aëtius lib. XIII. *sic inquiens. Si quis ab apibus, & uespis illæsus permanere uelit, eum maluæ folia cũ oleo illita, & eruca, siue bruchus cum oleo illitus asseruabunt. Quandoquidem uerò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantq; se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaq;, qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos uespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: uerùm stimulum uespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem utriq; ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca: aut maluæ folijs impositis cum posca: aut cimolia cum malua & posca: aut sesamo cum posca. Naturaliter autem opitulatur ueneranda, & uiuifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum uino austero præbeto. hæc Aëtius. Cæterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melißophyllum, & sisymbrium.*

φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

Demorsis à phalangijs locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: vbi verò contrariorum occursu refrixit, consequitur corpore toto tremor, distentiones poplitum, & inguinum, conuulsionibus non dissimiles. in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido lacessit, multaque reddendis excrementis colluctatio. vniuersa cute frigidus sudor emanat, collacrymant oculi, offusisque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto sale trito, & vino imponere oportet: aut radicem syluestris punicæ quàm tenuissimè tritam: aut aristolochiam cum hordei farina, & aceto subactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiastri decocto, foliaque eiusdem illinenda. Lauacris perpetim utẽdum, & propinandum abrotoni semen, anisum, aristolochiam, cicer syluestre, cuminum Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ semen: priuatim autem, singulorum ex ijs binas drachmas dare cum uini hemina conuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & uiridium cupressi pilularum decoctum, admisto uino. Sunt qui fluuiatilis cancri expressi succum cum lacte, assumpto apij semine, confestim molestijs liberare prodant.

Phalãgiorum genera ex Aëtio.

Phalangiorum *genera quanquam plura à ueteribus describuntur; tamen Aëtio libro* XIII. *cap.* XVIII. *sex tantùm numerantur, his uerbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalum, sextum scolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id est, acineum, figura rotundum est, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuißimos. Alterum uerò Lupus appellatum, muscas perdit, eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latum, & uolubile, partes uerò circa collum ipsis incisæ sunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc est, formicarium dictum, formicæ maximæ aßimilatur, colore fuliginoso: corpus uerò eius uelut astris quibusdam insignitum est, maximè circa dorsum. Quartum deinde Cranocolaptes, sublongum est, & uiride, stimulumq; iuxta collum habet, atq; si in quem irruat, locos circa caput petit. Quintũ Sclerocephalum dictum, caput habet saxeũ, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus similia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium siue uermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalangiorum enumerantur. hactenus Aëtius. Qui tamen cuiuscunque phalangij notas, & indicia seorsum non descripsit (genus enim diuersum diuersa quoq; parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit.*

Phalãg. genera, & morsus notæ ex Nicandro.

Quamobrem si particulatim cuiusque phalangij indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aëtius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam priuatim indicia describit suis uersibus, qui ita paraphrasticè in Latinum uertuntur. Opera iam nunc noxij considera phalangij, signaq; eius morsus. Primus itaq; splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium uentrem ore, & dentibus septum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit uulnus, perinde corpore apparet atque si nihil quicquam sauciatus foret: oculi uerò inferiori parte rubescunt, frigus iuxtà in corpore adhæret, infigitur, statimq; color, & membra hominis à supernis ad ima uergere uidentur: neque penis semine uuidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissoluit. Asterion iam secundum obserua, in cuius dorso pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore uirgulæ. Percussum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput uerò somnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunq; labefactauerit, corq; graui languore succumbit. Nox & caligo tempora circumstant, uomitumq; edit è collo lubricum, ab araneis telis nõ multum distantem, adeoq; tandem interitum subministrat. Ab hoc alius est Agrostes, qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum obseruator est, culicum qui psenes dicuntur, & œstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius peruenerint. Hic imbellẽ plagam, & uanum uulnus homini infligit. Quod autem Dysderi, siue sphecеum appellant, rutilum satis, uespæ crudis uescenti persimile. Hic si quempiam uulnerarit, ingens è uulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & uenarum languentium trepidatio, aliàs uirium destitutio, ut percussum sæpius domet, atq; interimat. Extremi maleficij animal, somnum adferens, qui hominem quiescere ab huius seculi

culi laboribus faciat. Est præterea Formicarium *dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, undique latum, stellatum dorsum, punctisq; distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes uenenatorũ ueniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam subuertuntur. Educatur in* Aegypto *in persicæ folijs, quem* Cranocolapten *dicunt, phalænæ similis, quæ circum lucernas cum impetu uolitat nocte. Eius horribile semper caput incessanter nutat, uterus autẽ grauatur. Hic ubi cuipiam stimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc* Nicander. *A' quo tamen in hoc dissentit* Aëtius, *quòd sclerocephalum ijs simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant,* Nicander *uerò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit* Aëtius, *qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangijs concomitantur, communia sunt iuxta magnitudinem, & paruitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, ut uix conspici possit: tumor autem liuidus, quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam uerò totum corpus aggrauatur. amplius & dolor assiduus adest, tremor, pallor, uigiliæ. Quibusdam uerò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur. Intumescit autem uniuersum corpus, faciesq;, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam uerò urinæ emittendæ difficultas adest, cum pudendi tentigine, & dolore. Si uerò minxerint, aquosæ ipsorum sunt urinæ, quædam aranearum telis similia in se habentes, & uomitus quoq; similis. aliquando uerò & per uomitum, & per uentrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demissi, dolore leuati sibi uidentur: pòst uerò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus uero pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus sequuntur. Si uerò cranocolaptes aliquem percusserit, caput magis dolet, & uertigines consequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percussi iuuantur assiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminosi decocto, cum oleo proluatur, totum uerò corpus ex cerato liquidissimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento spongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt: bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta, grossi, caprinum stercus cum uino, amaracus cum aceto, syluestris ruta cum aceto, & cyperus. hactenus* Aëtius. *Cæterùm* Dioscorides *uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus sumenda aduersus phalangiorum morsus commemorauit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summatim colligantur, myrti baccarum succus ex uino potus, succus item foliorum mori cyathi mensura, lixiuium è fici uel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex uino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & sedum minus. Quæ uerò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita. quæ si quis uidere & habere cupit,* Galenum *consulat libro secundo de antidotis, ubi ualentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus ueterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum uenenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiámnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in* Hetruria TARANTVLAE *uocantur. Quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangijs dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur musicis instrumentis, ductisq; quàm longissimis tripudijs. quare eò se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.*

Phalāgiorum ictuum signa, & curatio ex Aëtio.

Tarātulæ uenenum, & remedia uide libro II.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI SCOLOPENDRA, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore sugillatur, & computrescit: interdumque, licet raro, fæculentus, atque ruber cernitur. A' morsu ipso exulcerari locus incipit, ulcusque id negotium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc ubi morsum infixit, sal quàm leuissimè tritus, ex aceto uulneri inspargẽdus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia cum uino, aut serpyllum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

TERRESTRES *Scolopendras* Hetrusci *centipedas uocant. Sunt enim in* Hetruria *omnibus uulgaris notitiæ uermes, innumeris utrinque pedibus refertæ, colore subrufo: diuerso quoq; genere constant. Cæterùm ea tantùm ictu uenenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse* Dioscoridem. *Veruntamen quæ in uniuerso genere eæ sint hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, ut fugatæ ab eis populi, proprios deseruerint lares. quod* Arerietis *contigisse scribit* Theophrastus. *Progreditur scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem. Idcirco scribit* Aristoteles *lib.* IIII. *cap.* VII. *de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & serpit. Vnde uidetur existimasse* Nicander, *hanc bicipitem esse, ut eius uerba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, bicepsq; scolopendra. Cuius euntis alæ, ut remi nauis, festinant. Non inepta quidem* Nicandri *comparatio: nam scolopendræ pedum multitudine ueloci q; motu triremem repræ-*

Scolopendræ uenenosę cōsideratio.

Scolopendræ morsus remedia.

repræsentant. Harum morsibus (ut Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex uino poti. Quinetiã (ut scribit Aëtius) ea omnia scolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & uulneri illitum, item scillã: præterea pulegium, rutam, & mentham ex uino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæserint (ut scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præsertim in pinu uitam agunt.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIIII.

SCORPIONIS morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimque dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per vniuersam cutem sentitur. Percussis præsenti est auxilio ficulneum lac in vulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum vibrauit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarũ (vt constat) discordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus utendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum vino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum vino, & ruta, nec secus ficulneum lac: lasèrpitium, si adsit: sin desideretur, peucedani succo utendum. efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium uicem pensat iugis lauacri vsus, euocatus sudor, & dilutæ vini potiones.

Scorpionum genera ex Nicandro.

PLVRA, ac uaria antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his uerbis. Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, eiusq; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque fonticus, neque lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemq; mortalibus furorem incußit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & uani, & stulti rident. Alius uiridante colore, qui simul ac corpus hominis concußerit, tremores, & frigora illico admittit, acrisq; grando talibus uidetur circumstare, etiam si sol ardentißimè radijs suis flagret. Talis tantáque eius stimuli afflictio, cuius uertebræ nouem (lego septem, cùm non plures scorpionum caudis inesse comperiantur) iuncturis connexæ apice suo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum gestat, latumq;: herba enim uescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini insolubili ictu nocens: tam uehemens eius genis, & ori morsus insitus, infixusque est. Deprehendes itidem similem scorpionẽ litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit pascendo. Alij rursus incuruis æquales planè paguris uidentur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè solidi, atque paguri, qui in saxosis cauernis demorantes sibi timent. quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum dicunt. Nam cùm rupes, tenuesq; multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea uenatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, ubi prolem perditricem habent, ibiq; è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animaduertendus, cuius summum uerticillum prænigrum est, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè infensissimus ille obliquo gressu corpus flammæ simile commouens: pueris uerò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densæ alæ expanduntur locustæ fruges rodenti non dißimiles. hactenus Nicander.

Scorpionum ictus, & curatio ex Aëtio.

Cæterùm scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentißimè Aëtius lib. XIII. cap. XIX. sic inquiens. A Scorpio percussos uehementißimus plagæ dolor consequitur, frigiditasq; ac tensio, et stupor: circaq; plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui iuxta infernas partes percußi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui uerò circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percußis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & uerrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosæ, & lacrymæ uiscosæ: durities articulorum, anusq; procidit, cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, et uomitus largus, singultus, conuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elaphoboscum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboscus, tum uiridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamq; unà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam uermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in uino potus. Confert uerbenaca recta, aut uiridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Conducit etiámnum puluis ex æqualibus partibus

partibus cumini, melanthij, et uiticis seminis confectus, & drachmæ pondere ex uino potus. Datur, *& pastinacæ semen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum sumptæ; sed in cingulo quoq; gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aëtio. Commune & uulgare remediū est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionum ictibus* Dioscorides *præter ea medicamēta, quorum hoc capite meminit, hæc quoq; sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluuiatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asseruatum, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam uino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lacrymam, melissophyllum, chamæpityn: uerbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniæ radicem, cui tantam uim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his nō feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percußi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant.* Et *hæc omnia prosunt tantùm uulneri illita. Quæ uerò pota, uel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in uino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex uino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & urticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E' quibus omnibus cùm plura poßint confici antidota, pro uaria medicorum intentione, non operæpretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quæ potius peritißimi cuiusq; iudicio sit relinquenda.*

Remedia alia ex Diosc.

Τρυγὼν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι. PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI MARINA pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de uiperarum morsu paulò pòst referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed rarò, nomas excitant. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Ipsi etiam dissecti, vulneribusque impositi, sui cuiusque ictus remedio sunt.

QVI *à marina* Pastinaca *percußi sunt (ut testatum reliquit* Aëtius *) his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor.* Acutum *enim, & firmum habet aculeum, quo uehementißima ui in altum impulso, nerui sauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellēs corpus comitatur.* Narrant *quidam, quòd si quis caudam pastinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, ægrum autem sanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere.* Id *quod etiam asserit* Nicander *in theriacis, his planè uerbis.* Trygonem, *hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareq; uastātem draconem arcere noui.* Dolore *autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: uel etiam ramis arboribus infixus fuerit. nam tum arbor ea fit obscurior, ignobiliorq;. Siquidem ab huius morsu, ceu solis æstu, eius & radices perditæ unà cum folijs flaccidæ redduntur, & arescunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hæc* Nicander. *Cæterùm auxilium sentiunt percußi, ut* Aëtius *inquit, ubi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis.* Propriè *autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest.* Magis *autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem uenenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium, in altum proreptent.* Ad *hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur uiuum urina ueteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam, & similia.* At *uerò si hæc desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur.* Dato *item lauri decoctum, aut succum* Cyrenaicum *cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut silphium, aut laser ex uino: aut succi fici guttas quinque, cum tribus serpylli granis bibendas præbe.* Hæc Aëtius *aduersus pastinacæ marinæ ictus auxilia reddidit.* Ad *quos præterea commendatur saluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in puluerem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itemq; uerbenaca.* Non *tamen ob id prætermittenda est theriaca, aut* Mithridatis *antidotus, aut quinta nostra essentia, cuius iam sæpe meminimus.* Porrò Nicander *quoq; nonnulla remedia protulit, quæ hæc sunt.* Anchusæ *folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, ordilum, chamæpitys, fagi cortex, agrestis pastinacæ semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & utrunque papauer.*

Pastinacæ marinæ ictus signa.

Pastinacæ ictus remedia.

Μυγάλη. MVS ARANEVS. CAP. XLVI.

A' MVRE araneo percussis, circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigraque pustula, diluta sanie turgens, exurgit: proximæ partes liuent. Rupta pustula, depascens ulcus, non ei dissimile, quod serpit, occupat. Intestinorum quoque tormina, difficultas urinæ, & frigidæ asperginis of-

fuſio conſequuntur. Huius morſibus auxiliatur ex galbano ſplenium, per ſe vulneri exterius impoſitum, vt medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulſo illita. Quinetiam mus ipſe, qui morſum intulit, ſi diſſectus apponatur, ictus ſui veneficia luit. Reſiſtunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: ſed hæc ad locum pertinent. Prodeſt potum abrotoni decoctum, maximè ſi in uino detur. præterea ſerpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta: recentes cupreſſi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulſo, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec deſunt, qui literarum monumẽtis tradiderunt, tritum murem araneum contra ſuos ictus commodè bibi. Quam hiſtoriam apud alios inuentam, dignam duntaxat cenſuimus, quæ adnotaretur. Alij aſſeuerant, demorſum non aliâs exulcerari, niſi prægnans mus araneus fuerit: tum ſanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morſus notę, & curatio.

QVANQVAM *Mus araneus, qui, quòd colore muſtelæ ſit ſimilis, Græcis μυγαλη dicitur, ab omnibus inter uenenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morſu infert noxam, quemadmodum nec ſcorpio. Hiſtoriam eius ſuperius libro ſecundo retulimus. quare iam ad eius morſus notas, & remedia progrediamur. Demorſis itaq; ab eo (ut Aetius inquit) uulnera manifeſta fiunt: quadrifido enim ordine illata uulnera conſpiciuntur: & ſanguis quidem primùm purus promanat, paulò pòſt uerò ſanioſus. animal enim ipſum putrefactione occidit. Conſueuerunt etiam bullæ inſurgere, quas ſi quis diſrumpat, carnem ſubiacentem fæculentam offendet, & fiſſuris diſparatã. Inflatio autem ſequitur demorſos. Cæterùm hoc animal frequentius ad teſtes inſilire ſolet, eosq; uerbere impetere, nõ hominis modò; ſed cuiusque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorſi, poſt prædicta communia remedia, lauri tenella folia, unius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex uino pota. Conueniunt etiam ipſis omnia communia uenenorum remedia è uino dulci in potu ſumpta. In pecoribus uerò & iumentis illa ipſa cum aqua trita, naribus infunde: eſt enim ipſis præſens remedium. Vnde etiam hominibus ſimiliter in potu exhibeto. Morſus porrò cumino, & allio, putamine extrinſeco non abiecto, cõtegatur. Eadem etiã cum oleo trita aſsiduè ac diligenter locis circumſitis illinantur. Si uerò ruptæ fuerint bullæ, & ulcera oborta, acida muria proluatur locus, aſpergaturq; ſubinde uſti hordei puluere. Verùm non rumpentur, niſi prægnans fuerit mus araneus, qui morſum inflixit. Quòd ſi exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & ulcera ex eodem decocto, aut magis myrti decocto proluenda, fouendaq;. Strato uerò inquit, in muris aranei morſu primùm ſcalpello, circunquaq; uulnerandum eſſe locum, & murem ſubinde araneum uſtum cum aceto imponendum, aut ſinapi tritum, & aceto exceptum. In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta uerbenaca, omnia ex uino pota, aut in cataplaſmata conformata, & morſibus illita. Proſunt & maluæ folia impoſita, & magna antidota potui data.*

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XLVII.

SI VIPERA momordit, corpus intumet, uehementer areſcit, ſubalbidumque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm ſubpinguis, mox cruenta. puſtulæ aduſtis ſimiles erumpunt: & antea depaſcens ulcus, quod in proxima repens, non ſumma modò corporis; ſed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore ſuffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & bilioſi vomitus ſequuntur. Sopor, tremor, & urinæ difficultas accedit, & frigidus ſudor offunditur. Vbi uerò uipera morſum impreſsit, fimum caprinum cum uino, ſtudioſè impoſitum opitulatur. item laurus & abrotonum, & galbanum ſplenij loco ſuperiectum, & origanum uiride inditum. pulli gallinarum diſcerpti, & confeſtim admoti: erui farina vino ſubacta: radicis cortex usque eò tuſus, vt in puluerem ſolutus abeat, & ſcilla toſta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplaſma in aceto mulſo præparatum, ſed locus antè eo calido foueatur. hæc loco imponuntur. Contra uiperinos ictus rubus cum uino prodeſt. Aliqui anchuſam tenui folio conſtantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei ſucci hemina in mero, & foliorum apiaſtri ſuccus, & ſylueſtris ruta. hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cepæ, & porri recentes, ſalſamenta acerrima, & opipara. ſimplicia hæc ſunt. Percuſsis à vipera pręclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, caſtorij, floris portulacæ ſeminisque, dimidio acetabulo conſtat: hæc omnia in Cretico paſſo teruntur, aut in alio probato. Eraſiſtratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id eſt de uiribus, inſcribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre poſſunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, ſemen ſatiuæ braſsicæ tritum, & acetabuli menſura cum uino potum. Quinetiam bonum eſt digitum in liquidam picem intingere, deinde vinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc ſunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarum morſus indicia.

VIPERARVM *hiſtoriam exactius, ut puto, latiusq; libro ſecundo tradidimus, quàm ut operæpretium ſit hic eandem repetere, uel plura nobis ſuperſint addenda. Quare tantùm reliquum eſt, ut iam de earum morſus indicijs, & remedijs diſſeramus. Reperiuntur itaq; in eis (ut Aetius memoriæ prodidit) quos uipera mas momordit, uulnera in loco bina: in his uerò qui à fœmina demorſi ſunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur ſanguis, deinde ſanies ſanguinolenta, & oleoſa. Adeſt tumor bilioſus, feruidus, bulloſus, ſubruber, deinde liuidus, denigratus, &*

tus, & proserpens. Siccitas uehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquãdo & bilis uomitus, tormina, capitis grauitas, uertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut ut longissimè absit, tertia die, in his qui non seruantur, & maximè his, qui à uipera fœmina sunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc luctũ à uipera manantẽ uiatores diuulgant: duos enim instar nerui acutos masculi dentes in ore suo uirus eructantes, ostentant: uipera uerò fœmina semper plures exerit, perniciosò suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è uiperæ inflicta plaga sanies aliâs pinguedini similis, aliâs cruenta, interdum sine ullo colore conspicitur. Sed quæ ulcus ipsum caro circundat, germinans graui offert sese tumore: interdum rubẽs, tumq; palàm liuida cernitur: quandoq; etiam aquosum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu uacui per ignẽ tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt. illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à uulnere, aliæ circa plagam ueneno non dissimilem mortem edentes. Aspera itaque noxa, uehementerq; ignescens totum corpus exedit: hìc per guttur, atque collum coẽuntes sonitus, agminatim strepũt: quinetiam oculorum uertigine mœret. Illicoq; membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas uenit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliâs siti aridum guttur suum exiccat, sæpeq; ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam biliosos uentris sui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra sudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdũ liuidi plumbi gerit, aliâs obscurum, mox floribus similis est æris. hactenus Nicander.

Viperarum morsus remedia.

Præstat igitur (ut Aëtius author est) priusquàm cruenta prodeat urina, allij plurimum deuorare, & uinum meracum copiosum bibere, excitatis subinde uomitibus. Efficacissimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior uini potio, inquit Archigenes, adeò ut si quis multum eius sustineat usus, itemq; meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit itẽ maximè theriaca ex uiperis sine dilatione pota, & uulneri illico superposita. Quin & ipsa uipera excoriata, capite, & cauda abscissis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorsis deuorata, maximum ictis præsidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolsellam prehensum, morsuiq; impositum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idq; alijs pariter dissectis, frequenter, & assiduè repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demorsum locum circuncidere, & cucurbitulas subinde admouere. A' cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa à succo folia uulneri illinenda: est enim ualde efficax ad uiperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex uino potus, tum uulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamsi iam moriatur æger. Aiunt præterea, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturũ. Similiter etiam melaphroditos herba efficax est, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & uulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, & iusculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium plurimum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus, & cum syluestri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, suprà sæpius relatis: quippe superuacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè uerò utendum est anchusæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde uomitu reiecti, exhibita statim à uomitu Andromachi theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, uulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendum ac fouendum est: nam si pauco id tempore fiat, demorsi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quemuis cum aceto, aut hastulæ regiæ, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino stercore, priusquàm claudatur. Cæterùm, ut libro de theriaca ad Pisonem author est Galenus, non modò è uiperarum morsibus retrahitur uenenũ apposito tantùm, ut Aëtius inquit, uiperæ capite; sed ipsa quoq; uipera tota contusa, & uulneri imposita. Contra uiperarum morsus mirificè medetur echij epotus succus, herbaq; ipsa uulneri imposita, ut superius libro quarto prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstantibus insignitur, ut epota eius radix ex uino, non percussis modò à serpentibus opituletur; sed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patiatur.

Simplicia medicamenta ex Diosc.

Commendauit etiámnum aduersus uiperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hìc subijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici furfures ex rutæ decocto incocta, erui farina uino macerata, scilla ex aceto feruefacta, personatæ, ebuli, & sambuci radices in uino elixatæ, sarmentitius cinis aceto subactus, aliaq; complura, quæ breuitati studentes nunc silentio inuoluimus. Pota uerò prosunt cassia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cerui genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari eius ui Serpentinam uocant, cuius historiam, pariterq; usus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describentes retulimus.

Ammoditę historia, & uenefica uis.

In Viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN uocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides; minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusq; ueneni remedia describantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Iapidiæ montibus. Est enim fera hæc uiperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quòdq; ultimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat,

acutæ uerrucæ similem. Vnde circunforanei, qui serpentes eorumq; ueneni remedia profitentur, hanc feram uulgò appellant Aspido del corno, hoc est, Aspidem cornutum. Neq; sanè ineptum illi nomen indiderunt: nanq; non minori cum uelocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantùm horis morte occubuisse. Proinde scitè libro XIII. cap. XXV. de eo ita scriptum reliquit Aëtius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (maior enim non pingitur, neq; scribitur) colore uerò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus: caudam habet præduram, supernè discissam. A' quibusdam uerò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cùmq; in multis, aliâs ei similis sit, colore magis discerni potest: uipera enim subflaua est.

Ammoditæ morsus signa, & curatio.

Cæterùm ab Ammodite percussos festina ut plurimùm mors sequitur. qui uerò tam breui non pereunt, his sanguis è uulnere manat, & uulnus intumescit: sed paulò pòst sanies effertur, sequiturq; capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum usque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum uulneris loco, & superioribus partibus arctißimis uinculis cōstrictis: quin abscissa, dilatataq; statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, castorium, caßia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon uulneri eadem illinenda. Vtendum & emplastris attractorijs, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue ulcera serpentia conducunt, imponenda.

Sepis feræ cōsideratio.

Viperæ præterea similis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus. quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi aßignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam uocari tradidit. Itaq; cùm uaria sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum; sed etiam in mortiferarum serpentium, & uiperarum genere. Quod sanè uidetur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauaq; uallis, & salebrosæ rupes, nemorosumq; promontoriū, ubi sitibūdus ingreditur Seps, colore nunquam uno uisus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemq; feram se repræsentare, non autem lacertam. Cùm uerò secundò ait, Sepem item corpore demisso, exiguis haud dißimilem lacertis, declinabis; nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis; attamen libro quinto, Sepa uiperarum generi adscripsit, ubi de aceti mulsi uiribus differens, inquit. Acetū mulsum contra morsum eius uiperæ, quam sepa uocant, haustum meconium, ixiámuc auxilio est. Aëtius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, uel uiperæ genera recensetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorū reperitur: ex crasso autem in tenuem abit: rectà uerò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, ut superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus.

Sepis morsus signa, & remedia.

Cæterùm ab ea percußis (ut tradit Aëtius) sanguis è uulnere manifestus excernitur, & paulò pòst sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est: sed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus uitiligini, quæ alphos appellatur, simili colore inficitur. Pili, capilliq; è toto corpore defluunt, atq; intra tres, aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex ijsdem rebus, quæ in uiperæ, & cerastæ, & ammoditæ morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, & uinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas unà cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere. hæc Aëtius. Ex quibus facilè conijci potest, cùm ambæ hæ feræ è uiperarum sint genere, ijs tutò antidotis earum uenenum superari posse, quibus uipereum frangitur, & euincitur.

Acontiæ historia, morsus notæ, & cura.

Sed quoniam hæc humanæ uitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, uel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimq; & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius historia ac ueneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaq; describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, ubi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc, ut Aëtius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore uiridi, præsertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac ueluti iaculum uibratum corporibus inuolat, atq; hoc modo uerberat. Ab huius morsu omnia, quæ de uipera dicta sunt, sequuntur accidentia, atq; etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones & carnium defluxus consequantur, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad uiperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris umbra æstate media quietem somnumq; caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mamillam, ut illico perierit. At socij audito percußionis sonitu, uiso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuißimi serpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipsum incolæ à sagitta Saettone uernaculo nomine appellant.

Σκυτάλη, καὶ ἀμφισβαῖνα. CAECILIA, ET AMPHISBAENA. CAP. XLVIII.

Consimilia suprà dictis in vipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademque ferè auxiliantur. quare hoc venenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad uiperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

Amphisbænæ, & cæciliæ consider.

Non desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranque serpentis extremitatem occupent: fieriq; ob id putent, ut fera in utranq; partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ, septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & uolatilium. Siquidem pluries compertum est, ex uno tantùm ouo duobus uitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemq; pedes: atq; etiam lacertæ uisæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non utiq; statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitißimè, & apertißimè confirmat Aristoteles libro, & cap. III. de generatione animalium, sic inquiens. Monstra rarò admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs, quorum partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potißimumq; in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò quòd sæpe pariant, ut columbæ; uerùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coëant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si uitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine ulla superuacua parte generantur. Sed si uitella continuantur, nec ulla interiecta membrana disterminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (uitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur. quanquam cibus idem, indiscretusq; suppeditatur. Iam serpens etiam biceps uisus est, uidelicet eadem de causa: nam id quoq; genus oua parit, & multa numero. hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, ut credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo utrisq; extremitatibus, capite scilicet & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè poßit caput à cauda discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aëtius lib. XIII. cap. XXVII. scribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex craßis in caudam tenuem abeũt, sed æqualis craßitudinis in uniuersum existunt, ut neq; cognoscant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraq; parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) ut hæc uerba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia utrinque proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit. hæc ille. Cæterùm, ut ipse Aëtius scriptum reliquit, ab utraq; demorsis contingit morsum obscurum esse, ac uix apparere, ueluti sunt muscarum ictus. quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, ut apum & uesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoq;, quæ de illis sunt relata, uerùm facultate intensiore. Ex his etiam Aëtij uerbis conijci potest, cùm horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis uermibus, uel alui tineis persimile: ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterũ ab altera non nisi difficilè discerni poßit. Cæciliam autem Hetrusci uulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumq; nexus dissoluit.

Amphisbęna biceps nõ est.

Vtriusq; morsus signa, & curatio.

Δρύϊνος. DRYINVS. CAP. XLIX.

A' dryino morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quà dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia cum uino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryini historia, & eius ictus notæ ex Nican.

Dryinvs, *ut in theriacis testatum reliquit* Nicander, *in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uersatur. Appellant eum alio nomine etiam hydrum, sed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, suæq; naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic si à myope musca illa quæuis animantia prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concauæ quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoq; hydro simile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abrasa corij præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias, & pelles hument. Si quempiam is uel in talum, uel pedis plantam percusserit, à corpore icti hominis*

minis difficilis odor sparsus fertur, atq; circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & tristitia, quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipsum atrum uenenum semper depasceus consumit: quin & caligo lumina eius obfuscans, occultansq;, malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum instar seu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Vrina eis decutitur, & pallescit. Ipsi uerò dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, aliàs per collum uomitum felli similem, aliàs cruentum eructantes, ipsumq; malum acrem sitim generat: postremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum est, quòd in querceum cauernis, quæ prope radices sunt, stabuletur. Græcis enim quercus δρῦς dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Pisonem, de dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quòd in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoque ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, ut quemlibet gratũ odorem prauum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire. hactenus Galenus. Dryino, ut Aëtius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus est, ut etiamsi quis eum non uideat, fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperrimis squammis circa uniuersum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor uehemens, nomæ, delirium, corporis siccitas, singultus, biliosus uomitus, aut omnino simplex, urinæ suppressio, tremor, interceptio uocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoq; ex ijs, quæ in uiperæ morsu dicta sunt, opem sentiunt: itemq; ex communibus remedijs iuxta consequentium accessionum proportionem adhibitis.

Ex Galeno.

Dryini descriptio, & morsus curatio.

Αἱμόῤῥοος, καὶ διψάς. HAEMORRHOVS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB HAEMORRHOO ictis vehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix ulla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem extussiunt, & in uomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos uerò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque usque eò pertinax, ut satiari non possit, ac sine ulla intercapedine excruciet: & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt ijs, qui antea potus nihil hauserint. quare propter continuam sitim, & prester, & causon, aut dipsas appellatur. Hemorrhoi, dipsadisque morsus uelut immedicabiles à plerisque maiorum deplorati relinquebantur. quare si peculiaribus contra dipsadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione uti, ustionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: consequenter quàm acerrima cataplasmata admouere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, utiles esse. Meracæ potiones, & lauacra prosunt, quæ subinde interiesto breui spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emerserit. quo semel erumpente opem ferre non potest ulla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem prosunt. Insuper quæ in commune opitulantur, ut scarificationes, ustiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definiuimus. Quinetiam decocta uitis folia, & cum melle trita.

Hæmorrhoi perniciosus ictus, & historia.

HAEMORRHOVS, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt. quippe percussi, sanguine per os, & nares, totoq; corpore effuso, intereunt. Hic (ut in theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectum illic sumens, ubi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo eius pedis uestigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite adusque caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliàs colore igneo, aliàs rursum candens. Collo satis constricto est, gracilis cauda necessariò in arctum contracta, extenta est angustè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti sunt infusa: albore luminum suorum, locustis uel syluestribus apibus par. Insuper horribile, & asperum ei caput horret, obliquè modico corpore suo instar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorso paruum nauigium semper appellit, ad terram uentrem suum atterens: squamis uerò & itinere parũ substrepit, perinde ac arundinis copiam transeat. Post ictum statim decolor species accurrit, nigra nimirum, corq; ipsum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte sanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus salit, recens bilioso ueneno coinquinatus: lotum item rubens accurrit. quæq; in corpore sunt uulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaq; in primis, ne in te fœmina hæmorrhois uirus suum iaculetur. Nam si cui morsum illa inflixerit, ei gingiuæ simul ignescunt, penitusq; & unguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, seu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui subscribit Aëtius, sic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam angusta figura paulatim desinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq;, & tardè proreptant. Per corpus uerò multis notis albis, & nigris uariegata sunt, & asperioribus squamis obsita: quapropter dum serpunt, sonus auditur. Et fœmina quidem uentri incumbens, per terram reptat, & gressum infernè circa caudam firmat: mas uerò circa uentrem in gressu

gressu nititur, & collum serpendo extendit. Consequitur horum morsum color icti loci cruentus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præterquàm paucũ quidpiam aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adestq; spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus: & si qua in corpus obducta iandiu sit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit. atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morsus contingũt. A' fœminæ uerò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & unguium radices sanguine manant, & ut simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuæ putrescunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo ijs medicamentis, quæ aptè sanguinem sistere possunt. deinde cataplasmata plagæ imponendo ex folijs uitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea uerò quàm cruenta prodeat urina, allij multum deuorent, multumq; uini diluti bibant, & ad uomitum cogantur. deinde confestim theriace exhibeatur, & postea pisces multos, allijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panẽ, & uuã passam dulcem, & deinde uino diluto largè hausto uomant. Plaga uerò aqua frigida proluatur: uesica autem spongijs calidis foueatur. Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio. *Sed iam de Dipsade disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quòd continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi eiusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quòd hæc regio humida sit, illa uerò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ uiperas uenabantur, accepisse ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimat. Quare longè minus nos ijs circunforaneis fidẽ præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, diui Pauli generi se adscribunt, seq; inde ortum duxisse prædicant. Nam si Galeni ætate hi mendacissimi nebulones uniuerso orbi imponebant, ueri quidem simillimum est, eos qui hodie per Italiam uagantur, longè magis decipere posse, quàm fecerint Marsi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum astus à Galeni seculo in hunc usque diem protractus, maximum susceperit incrementum, quòd constet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum procliuia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipsadis Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic scribens. A' dipsade commorsi causo febri malè conficiuntur. nam & multa siti, & æstu uehementi uexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni uerbis subscribit Aëtius lib. XIII. ubi sic inquit. Dipsas, quæ à quibusdam causus appellatur, uiperæ est species, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens: notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput uerò angustius. Sequitur autem ab ea demorsos, præter ea quæ de uipera dicta sunt, & sitis intolerabilis planè, adeò ut etiamsi multus potus eis adhibeatur, sitis non sedetur: & tamen neque per urinas, neque per uomitum, neq; per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant: aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur uenter, uel infernè circa inguina, uel circa imum uentrem, ut in aqua inter cutem sæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à uipera demorsis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Aluus item per infusum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad uomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ uerò locum, post exuctionem, circuncisionem circunquaque scalpello factam, cucurbitularum affixionem, & dissectas gallinas admotas, calx uiua cum oleo imponitur, & emplastra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis priuatim meminit Aelianus lib. IX. de historia animalium, sic inquiens. Dipsas, cuius uim, & naturam eius nomen nobis declarat, inferior quidem est magnitudine, quàm uipera, sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior. Cuius morsu confixi etsi assiduam potionem hauriant; ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, uario, multipliciq; nomine nuncupatur: quidam presterem uocant, alij causonem, alij anombaten, à quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia nascitur. hæc Aelianus.* Dipsadis historia, morsus signa, & cura. *Ex quibus uerbis manifestè deprehenditur error Leoniceni uiri alioquin eruditissimi, qui Dipsadem putauit corporis forma nullis notis à uipera diuersam esse. Nec equidem scio, qua ratione, uel authoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eaq; persistiterit.* Leoniceni error.

Ὕδρος. NATRIX. CAP. LI.

AB NATRICE demorsis vlcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non secus atque ijs quæ serpunt vlceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adegit, prodest origanum tritum, & aqua subactum: lixiuia cum oleo indita, aut aristolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubij succus, vel decoctum alterius cum vino. fauus recens datur in aceto.

HYDRVS *anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen sibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, uocent. Hic si relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocaturq; tunc chersydrus. Differt tamen is à dryino, qui (ut superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cuius nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam uerso scribens. Age itaque chersydri, qui aspidi conformis est, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & pessima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certò indicat, putredine fatiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem interimunt. mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui chersydrus iam antea in uuido, seu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert. Enimuero ubi sole* Hydri, siue natricis historia.

aqua

Cherſydri natura, morſus, & curatio.

aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic ſerpens in terra ſeſe continet, & ſquallidus, & deformis in ſole tetrum corpus ſuum refocillans: in ſemitis autem, lingua ſua afflando ſitibundus ſulcos exedit. hæc ille. Cherſydri *quoque meminit* Aëtius *lib.* XIII. *cap.* XXXV. *his uerbis. Serpens hic cherſydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquoſis degit locis, & hydrus appellatur ab ipſis aquis, hoc eſt natrix. poſtea uerò ſiccos incolit locos, & ex compoſitione locorum, cherſydri, id eſt natricis terreſtris, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido uictu exſatiatus, non purum uenenum habet: cùm autem terreſtris ſit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terreſtrem aſpidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim inſigne ſolum aſpides præ his habent. Qui igitur ab hoc morſi ſunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum ſerpentium morſu, ueluti eſt tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & fæculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliofus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut et per uentrē quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uerò coni cupreſsi drachmam unam, et myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle roſaceo, aut uino mulſo in potu exhibeto. Iuxta uerò affectum locum calcem uiuam, & ſimilia, cum oleo imponito.*

Κέγχρος. CENCHRVS. CAP. LII.

CENCHRI morſum, qui viperino ictui ſimilis eſt, putridum vlcus ſequitur. carnes antea, vt in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripiuntur, & veterno preſsi ſomnos captant. Eraſiſtratus eos iecinore, inteſtino ieiuno, coloque conflictari author eſt. quippe diſſectis ipſis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morſis à cēchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini ſemine illitus, & ſatureia trita, & ſylueſtris ruta, & ſerpyllum, cum duabus haſtulæ regiæ drachmis, & tribus vini cyathis, aut ariſtolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Cenchri conſideratio.

QVANVIS *Aëtius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea cenſendum eſt Cenchrum, de quo hic diſſerit Dioſcorides, ammoditen, aut acontiam eſſe: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec ſimilitudinem. Ea autem de cauſa Cenchrus dictus eſt, quòd maculis perquàm minimis (ut Lucanus eſt author) milij magnitudine, & colore, uniuerſum eius corpus reſperſum appareat. Auicenna cenchrum famoſum appellat.*

Κεράστης. CERASTES. CAP. LIII.

A' CERASTE percuſsis locus attollitur, cum duritia puſtuloſus. è plaga ſanies profluit, modò atra, modò pallidior: ſed toto concretu varicoſus intumeſcit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum diſtenti commoriuntur. Si ceraſtes percuſſerit, cita partis amputatio ſuffragatur. quare ſine mora ictam partem amputare, aut ſcalpro confeſtim circuncidere, & ijs ſimilia proſequi oportet. Vrentia inſuper reliquijs admouenda: ſiquidem virus hoc veneno baſiliſci ſimile eſt.

Ceraſtæ morſus exitialis, & auxilia.

CERASTAE, *quorundam probatiſsimorum authorum teſtimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum inſtar oriuntur, à quibus ceraſtæ, hoc eſt cornuti, nomen inuenerunt. Horum morſus lethalis ferè ſemper fuerit, niſi (ut Dioſcorides inquit) demorſum membrum ſtatim à reliquo corpore abſcindatur, amputeturq́;, aut ſaltem illico omnis caro, quæ demorſum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert* Aëtius*) cubitalis eſt longitudinis, longiſsima duorum eſt cubitorum, corpore uerò arenoſa, & iuxta caudam deſquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum ſimilitudine: partes uerò circa uentrem ex ordine ſquamis obſitæ ſunt. quapropter in ſerpendo ſonum ſibilo ſimilem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percuſsis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui ſimilitudine inſurgit, & ſanies profluit uini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, uelut in cruentatis ac ſugillatis aliâs fieri conſueuit.* Reliqua item, *quæ in uiperæ morſu dicta ſunt, etiam his ſuccedunt, cum intenſione uehementiori.* Vt *plurimùm uerò uſq; ad nonum diem ſuperſunt.* Remedia *autem eadem, quæ morſis à uipera conferunt. hæc Aëtius.*

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIIII.

AB ASPIDE ictis vulnus exiguum prorſus, quaſi ab adacta acu citra tumorem conſpicitur: ſanguis exiguus ille quidem, ſed ater diſtillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non ſine uoluptate conſequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit abſque labore, virens, atq; diſcolor. mediocris ſtomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiſcunt, quaſi ſine ſenſu in ſomno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aſpide feriuntur, quæ de ceraſte ſcripta ſunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc, quemadmodum baſiliſci, aut ſanguis bubulus, celerrimè in arterijs ſanguinem cogit.

Aspidis perniciosus ictus & genera.

REPERIO *apud eos authores, qui animaliũ historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & ununquodque, ubi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta est earum ueneni uis in hominum necem, ut rarissimè seruentur, qui ab eis percußi fuerint. De his scribens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit. Inter aspides nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinẽ, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, uenenum solerter corporibus inspuit. Harum itaq; ferarum una (siquidem tria sunt Aspidum genera, ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm uellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi consciuisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam uocatam, id nominis sibi comparasse uolunt, quòd hirundinũ modo dorso nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. chersæa uerò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat.*

Aspidum historia, ict⁹ notæ, & cura.

Harum omnium meminit Aetius libro XIII. cap. XX. sic inquiens. Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur. quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam uerò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præsertim Nili, latibula habent: aliæ uerò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoque usq; ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ uerò ptyades, cinereo sunt colore, uiridiq;, & ad auri colorem inclinante. Terrestres uerò ut plurimùm & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subuirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt. Vulnera enim in demorso loco, ueluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmellæ uerò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi uiolentum animal sit, quod morsum inflixit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, aßidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem uerò & conuulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidoniæ uerò ictu præsentißima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspide morsi ferunt, & præsertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem perceptent. hepar enim in morsis ab aspide primum aiunt sensu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an uicturus sit percussus, centaurium cum uino tritum bibendum præbent: siquidem enim euomet pharmacum, morietur; si non, uiuet. Quo uerò ueneni in corpus distributi uis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum uino diluto detur, & confestim euomet. Numius autem inquit. Origanum uiridem, aut aridam pro ægri uiribus cum uino dato. Post uomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil lædetur. Præter opinionem uerò auxiliatur theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem et aßiduæ excitationes cum euulsionibus, et plagis, et uniuersi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa. hactenus de aspidibus Aëtius. Efficacißimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantißimum antidotum contra uenenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua uitæ et antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in uniuersum corpus diffunditur, uenas, et arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis et spiritus in uasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, ueneni uim arcet potentißimè, idq; superat citißimè.

βασιλίσκος. BASILISCVS. CAP. LV.

ERASISRRVTVS in libro, quem de medicaminibus, & venenis condidt, de vocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscus momorderit, vulnus ad auri colorem efflauescit. Itaq; in plurimis, quæ virus eiaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, vt idem Erasistratus author est, auxiliatur castorij drachma in vino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci varia historia.

MVLTIPLEX *uariaq; est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum uocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, ut solo oculorum intuitu, alij sibilo tantùm, alij halitu, alij uerò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui uulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc sæuißimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiæ uarietate, ac inconstantia facilè adducor, ut credam, plerosque historiã basilisci, ut fabularem, discripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atq; adeò nostro iudicio adstipulari uidetur. Siquidem is ne cum alijs accusaretur, Erasistratum citauit, authoremq; historiæ huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) ubi sic inquit. Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, uidentes se, & audientes necat: atq; si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptiliũ genus cauere, ne basilisco uicinum habitet. Libro uerò X. cap. primo de simplicium medicamentorum facultatibus idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare uidetur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam uocant βασιλικὸν θηρίον, ne uidere quidem mihi unquam contigit: & si uera sunt, quæ de illa referuntur, periculosum etiam est uel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscum tanta ueneni acuitate, et immanitate pollere ait, ut quanuis magnitudine dodrantalẽ non excedat mensuram; serpentes tamen omnes etiam ingentes suo duntaxat halitu extinguat, adeò ut uirga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conijciat.*

conficiat. Huius item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plinius lib. VIII. *cap.* XXI. *ubi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, ut plerique existimauere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisq; membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum semper in terram. Aliàs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius uidere, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, uerùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelarũ uirus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. Necant illæ simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de basilisco Plinius. Quem tamen plura cùm alijs fabulosa narrasse putamus. Nam si tantùm oculorum intuitu, sibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo, quomodo factum sit, ut ij qui ipsum uiderunt, eiusq; faciem adnotarunt, ex quorum postea relatione huius feræ historiam plerique descripserunt, incolumes euaserint: præsertim cùm tam paruum sit animal, ut nisi è propinquo loco conspici possit. Atque adeò hinc mihi impossibile uidetur, quin ipse aspicientes non uiderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, sed celsus, & erectus: uel quòd ex infecto circumstante aëre, qui uiderunt non perierint. Cæterùm cùm Erasistratus his fabulis nullam fortasse fidem adhiberet, certoq; sciret Basiliscum morsu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morsus curationem instituit. Verùm quandoquidem huiusce ueneni uis adeò uehemens, & immanis existit, ut expugnari non possit, non est cur plura hîc referam, quàm ex Erasistrato memoriæ prodidit Dioscorides. Quem ducem & authorem secuti, ut ipse suis de medica materia libris hoc sexto finem imposuit; ita nos nostris in eos commentarijs, quos ad nostram communemq; rei medicæ studiosorum utilitatem conscripsimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immensas gratias agere* DEO *optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus sempiternam.*

Catoblepas.

Plura fabulosa in Basilisci historia.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Venetiis, In Officina Erasmiana,
Vincentij Valgrisij.

Petri Andreæ

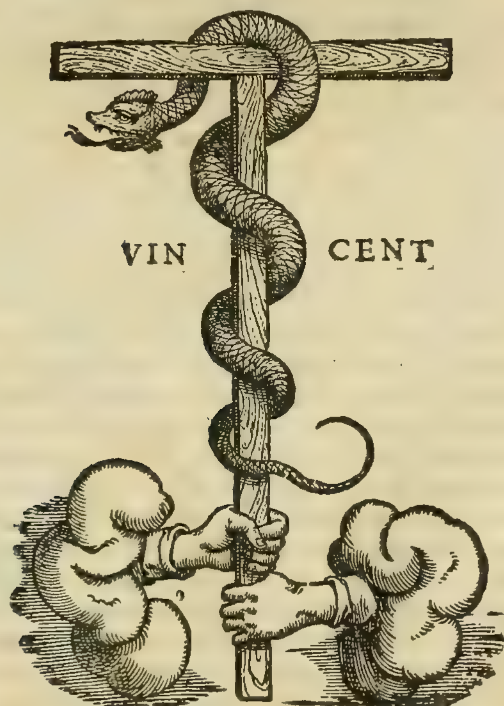
MATTHIOLI SENENSIS

Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. Medici,

APOLOGIA

ADVERSVS AMATHVM LVSITANVM

Cum Censura in eiusdem enarrationes.

VENETIIS,

Ex Officina Erasmiana, Vincentij Valgrisij.

M D LVIII.

Ἐὶς τὴν Πέτρου Ἀνδρείου Ματθιόλου Ἀπολογίαν
Ματθαῖος Κολλῖνος βοίημος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων.
    Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθίολος:
Οὐ πόνον δ' κλεέες τὲ καὶ φρονέοντες ἰητροὶ
    Φαντὶ κλέους ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τὶς ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ὄνομ', οὐδ' ὅγ' Ἄματος,
    Ἀλλ' ἀμαθὴς, τοῦτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῷ γ', ὑπερηφανίας τοίης χάριν ἀντιβολήσας,
    Τῇδε βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS ROBORETANVS

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ

MEDICVS PETRO ANDREAE MATTHIOLO PRAECLARISSIMO MEDICO. S. P. D.

EMINI hoc unquam mortalium hactenus concessum fuisse uideo (præstantissime Matthiole) quantuncunque in quauis præcelleret facultate, ut in tanta passim iudiciorum, sententiarumq; uarietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni uiri, in quibus & uirtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quàm praui, & peruersi, qui quò maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Vt quod ignauia, uel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non ualuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in alijs obruere contendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modo ipsi, quibus nihil bonum, & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, ut etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & utilitate spolient. Ac quamuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, ut parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem, tamen post modum nonnihil uereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par sit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & Censuras in eius grauissima errata penè ad finem perduxisse; non minus tua, quàm omniũ reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem uoluptatem; quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per ullum facilius, & clarius huius insanam uecordiam, quàm per te ipsum retegi posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem an (quod mihi certè potius uidetur) tuum hac in re nonnihil uituperem propositum. Quòd si ita tibi persuades, ut non tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum uirorum meritò dignatur, ut indignum planè tibi iudices, ut istam dissolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis iudicium. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu huius falsitatem animaduertis, idem quoque de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas à ueritatis studio impediat? Quot ille nondum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumnijs à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius scientiæ tyrocinia adhæresfcunt, aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tantò periculosius ab hoc ueteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeò perfidiosus in alienis scriptis uiolandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeò procliuis est in sua constituenda sententia, ut uel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudentiæ tu non occurres? Eam quum tu sine omni tua molestia comprimere ualeas, cum omnium reliquorum detrimento libidinosè grassari patieris? Dicam id, quod sentio Matthiole, non tam, ut cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis uiris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse uidearis. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis utilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illustrauit? Vt excellentissimi ubique uiri, quos maria, terræ, itinerum immensitas diuidunt à tuo conspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (ut tu optimè nosti) certatim uelut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (ut de me priuatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis communibus beneficijs sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, ut nihil tui causa detrectare nec debeam, nec uelim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, ut tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidiè se oblectans, non dico ingratitudinis uel minimum inditium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ utilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, ut omnes grauissimos susciperes labores. Tantáne fuit in Lusitano ingratitudo, eáne inhumanitas, ut nihil istorum recordetur? Non quòd ulli tantum largiar homini, ut tantam ei uindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi ualeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquam apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, ut (si quidem id fecisset) emendatum te à Lusitano dolere queas. Vsque adeò ne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic ubique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, ut corri-

gi, & resarciri posset à quamplurimis doctißimis, & grauißimis uiris dubitem. Nam *ut innumeros hoc nostro prætermittam tempore, eruditißimos, & plenos leporis, uenustatis, humanitatisq; uiros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantißimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur; tum uel unus* Cronemburgius *Coloniensis summus, & præstantißimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cuius etsi doctißima, ac clarißima scripta à te uersata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, authoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breuiter suum in te intimum affectum declaret; & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perstringat.* AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS *frequenter odiosa confidentia uirus inuidentiæ suæ in clarißimum, modestißimumq; uirum* Matthiolum *Senensem eructat, dum paßim nimis intempestiuè huius doctrinam super commentarijs in* Dioscoridem *editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam inuidiam ostentat; ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpißimum) uelut è sublimi doctis ueniat deridendus.* Ecquid *etenim enarrationibus suis inseruit, quod non iustißimo titulo uni* Matthiolo *acceptum referre debeat?* A *quo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestosq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in* Acanthio, *tum* Coronopo, *tum* Elichryso, *ac in plerisque alijs uisitur.* Multò *satius fuerat, quò doctiorem se æstimaret, eò quoque modestiorem præstare, quod ingenuum* Philosophum *decet.* Hactenus *ille.* Quid *syncerius?* Quid *magnificentius huiuscemodi uiri grauißimo testimonio?* Vt *recreare potius te debeant talium, & tot clarißimorum uirorum centuriæ, quàm ut te moueat unicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuisse productum huiuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, conuellat, in ea insaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat; minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam conuincant, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniam superent.* Quorum *synceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quàm istius barbaries te deijciat.* Absit, *ut non multò plus eruditißimorum uirorum iudicia ualeant, quàm importunitas unius* Lusitani. Hoc *porrò multò magis me affligit, quòd quum tu ipse per te commodè, & opportunißimè confutare poßis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas?* Quum *alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine.* Alij *suis impediti negotijs, alienæ difficulter se subijciant falci.* Cæteris *aut non innotuit* Amathus, *aut (quod mihi est uerisimillimum) tibi hanc reseruant prouinciam.* Indignum *se arbitrantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstite, cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat.* Non *decere id onus in cæteros reijci, quod ab eo sit accersitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit.* Neminem *aliena censent tutius, diligentius, fidelius protecturum, quam sua ipsius, in quibus suus honor, sua laus, sua gloria uersatur. Cur defendam* Matthiolum? Viuit *ipse, ipse est superstes.* Quæ *studiosißimè, & doctißimè est commentatus, ea nobis seruet integra, hæc custodiat nobis salua, contra peruersorum calumnias hæc nobis tueatur.* Quare *tuæ sit prudentiæ excellentißime* Matthiole, *ut quid hic te facere conueniat, sedulò prospicias.* Et *quid opus est magna hic, & longa consultatione?* Quasi *sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuæ obtemperare mentis generositati, quàm nostri omnium expectationi.* Vide μὴ πλείων ἀγηνορία σεαυτὸν κατακτείνῃ. *Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuæ authoritati, & cæterorum studio non leuis fortaßè imminet iactura.* Ne *nimis securè permittas obrepere in gremium tuorum librorum* τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Lusitani. Excute *istum scarabeum ex tuis floribus, nec sinas, ut suis molestißimis susurris, et fœtore ista contaminet, ex quibus optima, et roscida mella reliqui se confecturos sperant.* Hic *labor (et quis labor?) nisi ad cætera tua præstantißima monumenta, uelut cumulus accedat, ea nos à te accepiße cognoscemus beneficia, quæ fuerint inchoata, non absoluta, splendidè adumbrata, non expreßa.* Quid? Vereor Matthiole, *ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentium molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum amplißimorum beneficiorum pœnituisse te dicant, cum tanti ea non ducas, ut ea nobis ab hac contagione liberes.* Propulsa *nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, ut tutò nos in tuis luculentißimis operibus sciamus posse uersari.* Si *te mortuo (quod* Deus Opt. Max. *auertat)* Lusitanus *ita nequiter tua inuasißet opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, ut omni ignominia, macula, omni uel tenuißima aspersa labecula, tua nitidißima nobis restitueres opera.* Nunc *quid uiuus cessas?* Quod *tunc à mortuo nos obtinere non posse penè iniquum putaremus, quantò id erit deploratius, quantò iniquius à uiuo non impetraße?* Quid *illud?* Nihil'ne *te hoc mouebit, quòd uictus, & tuo iudicio, quod grauißimum est, superatus manum conserere cum isto imbelli transfuga abnuere censeberis? & ea iam tacitè condemnare, ob quæ cæteri suæ fœlicitati cum primis gratulantur?* Scimus *iam hanc operam à te inceptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dißiparit.* Vt *hac quoque opera suas bibliothecas doctißimi complures locupletandas expectent.* Hanc *spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris?* An *cedere te posse quisquam credat* Lusitani *ineptijs? aut iure te reprehensum ab isto imperitißimo calumniatore fateberis?* Nulla *uel tenuißima irrepat huiuscemodi suspicio.* Da *quod à te magnificè expectamus.* Exhibe *quod lectu, & uisu iucundißimum erit omnibus.* Emitte *quod iam penes te habes paratum.* Quid *abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi,* Lusitani *inanem auget confidentiam?* Quid *dicet calumniator profligatißimus? Scripsi contra* Matthiolum, *rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ uolui.* Viuit Matthiolus, *nil contradicit.* Adeò *nonnunquam plus iuuat perfricare frontem, quàm omnia tribuere doctrinæ.* Vici *nil repugnantem.* Cedit Matthiolus Amatho. Hæc'ne *pro sua impudentia, si non effutiet, secum uolutabit?* Noli *tantum locum dare huius amentiæ.* Nobis *nihil erit iucundius tua existimatione, nil dignius, nil contra huius furorem uehementius, quàm quod ex tuæ eru-*

ditionis

ditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præſtans eruditio Matthiole, ut nihil uulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te ſperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, ut aliquid in tuis bibliothecæ ſcrinijs deliteſcat, quod nobis ſubtrahas, quod nobis inuideas. Non patitur noſtræ conſuetudinis, & ſum: haritatis amor, ut hæc parum ſollicitè, non ſatis anxiè tecum pertractem. Tametſi de medica ſis materia ita benè, & præclarè meritus, ut nemo tibi deeſſe, nemo non omnibus beneficijs te cumulatiſſimè proſequi ualeat; timeo tamen ſubindè, ne homines ingrati, inuidi, malitioſi tua abutantur humanitate, & ſummo reipublicæ amore. Qui tunc demum ueram ſe uenari putant gloriam, ſi (id, quod nunquam, ut confido, adipiſcentur) ſuis maleficijs tuos nitantur præclariſſimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina non potuerunt conſequi, id imperitia, impudentia, furore nanciſcantur. His, quæſo, per noſtram amicitiam, per communem omnium literarum amorem, quibus animum ſemper habuiſti deditiſſimum, declara, quàm mala cæcitate ruant. Aperi horum uanitatem, concute, diſpelle iſtorum inuidentiæ uiras. Indica eis quàm longè fuerat tutius ſana in eis mente uti, quàm in illis ſuum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum ſapientiſſimis ſummam utilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam ſapere didicerit, omnium ſe agitatorem præbet. Quod quum tua poſtulet ſapientia, eruditio, exiſtimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm ut ea, quæ antea doctiſſimè nobis elucubraſti, ea nunc aduerſus hunc prædonem calumniatorem tua, ſalua, illæſa, & intacta poſteritatis memoriæ tradas, ſimul & ipſum ſua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditiſſime Matthiole, & quamcelerrimè noſtræ ſatisfacias omnium expectationi.

Viennæ Auſtriæ Quarto
Nonas Septembris. 1557.

MAGNIFICO, AC CLARISSIMO D. Petro Cannizero Serenissimi Regis Romanorum &c. Archiatro

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
SENENSIS MEDICVS. S. P. D.

ESCIO quo pacto id ferè semper vsu venire animaduertamus (clarißime vir) summos, & præstantißimos viros, quò magis excellunt, & quantoque cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, et calumnijs impeti, ac laceßi. Quò minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ vtilitatis non id præstantiæ culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce æui improbitatem (vt quidam fortaßè putant) sed in impiorum hominum impudentiam reijciendum arbitror. Quod tametsi minus sit nouum, minus inusitatum, vt ab honestißimo quenquam impediat instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum; quum vnà cum ipsa virtute nata sit inuidia, liuor cum primordijs emerserit, & hæc omni tempore suam exercuerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abiectosq; exercere solet, sed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel sapientia, vel alijs quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresq; euaserunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non poßit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis se extollere nituntur. Nec idcircò mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hæc se iaculetur vipera, & sæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertissem, & labores, conatusq; nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meæ propè cuiusdam fœlicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarißimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium facessere; præsertim cùm in omni uita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemq; vanißimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem commentarios editas ab Amatho quodam Lusitano homine sanè non solùm, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantùm ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantißimo: quumq; præter id comperissem hunc quamplurima ex commentarijs nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) nisi ij à nobis palàm refellerentur; pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, vnà cum Censuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tametsi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idq; consultius videbatur scripta illa iam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos doctißimos & honestißimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrocininm suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantùm ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendum suadebat, quò iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & vbi potius nego-

tium

tium hoc honestè subterfugere cupiebam, quàm exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, vt tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto reuocarunt, vt eius opinioni, & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterùm quum iamdiu nouerim (vir clarissime) quantùm doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quantùm iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quumq; te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximiè obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantùm tibi legendos, videndosq; mittere decreui, sed etiam nuncupari volui. Nec (mihi crede) eo animo, vt hac re tua in me collata beneficia rependere velim, ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facilè noscere poteris, animi synceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò authoritate corripere. Hoc si (vt spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumq; virorum negotijs semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam præconijs nostra augeantur præsidia. Nam vbi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ Quarto Calend. Septembris.

PRAE-

PRAEFATIO.

QVUM NON Sine magno labore, magnaque industria Commentarios in Dioscoridem edidissem, quemadmodum doctis quàmplurimis, præclarisque materiæ medicæ studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam, sic neminem tàm peruersum, inuidum, improbumq; fore iudicaui, qui non potius optimi consuleret (vt ingenuè fatear) candidos nostros, & synceros conatus, quàm iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quũ semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honestiq; uiri munus esse putaui, sua industria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium studiosorum vsum in publicũ promere. Hanc itaq; ob causam hoc mihi ingenuum, honestumq; videbatur, vt id quod vnusquisq; in quolibet scientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturnaq; lucubratione, obseruantiaq; sibi priuatim, & non quasi priuatum, & sibi proprium fuerit assequutus, cõtineat, sed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm iampridem à me esset factum, non sine fructu fortassè, nec (vt audio) absque magna multorum præclarissimorum uirorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametsi ij nec me nouerint, nec viderint unquam; non leuiter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentiorique, quàm hactenus in hac versor opinione, & iam opus prelis Erasmianis subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod non parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuissem, quę tot præstantissimorum authorum iudicia comprobarent. Verumtamen non adeò horum tot hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, vt ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui sedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea peruicacia proprijs affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam quòd cum Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excussisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centurias quasdam digessisse aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri ceperam, longè aliter quàm putaram, euenisse cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò ascriptas, nil aliud quàm inuidentissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obseruare potui. Nescio profectò magis'ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratiõe aliena præceps & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verùm vt suam agnoscat inscitiam, nec suis calumnijs quicquàm nostræ detrahat authoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimum nostrum, vel aliorum impediat cursum, cogor sanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit itaq; nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, quis deindè modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic qui tam improbè nos lacessiuit, secum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehẽdat, & æquissimè discernat vtriusque controuersiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi respondendum meminero.

Commentarij in Dioscoridẽ magno labore sunt editi.

Ingenui uiri munus.

Quã ob causam Commẽtarij in Dios. latinè sint editi, & plantarum imaginibus illustrati.

Cur edita hæc sit Apologia.

AT Videte obsecro, quàm grauiter, ac vehementer me primum adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecum de religione contendat, quam homo inconstans iam pridem turpissimè, ac impudentissimè deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore Meum in Italia non nisi à paucissimis medicis seri, quem sequutus postea Marcellus Vergilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc, quod sciam, nullum Italiæ Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres Mesues interpretatores acriter agit, qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cum apud Bononiam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cum magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiæ montes, vt eam indè eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta usus sim modestia in huiusce rei assertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iampridem non didici in Italia quoddam

Calũnia prima de Meo.

Calumnia refellitur.

dam circumferri Meum, cum ante ipſum hoc ſciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud á genuino ac vero Meo mihi videri longè diſſimile. Hoc etſi ſimpliciter à me eſſet dictum, vt meam hac in parte ſolum exponerem ſententiam, neſcio tamen cur accuſandus magis illi videar quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in cauſa fuit, quòd plures huius rei mihi conſtarent rationes. Etenim eſt in primis quòd viderim noſtratis Mei radices longè craſſiores, uegetioresq; quàm genuini expetat hiſtoria: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioſcorides. Eſt deindè quòd eædem grauiter potius, quàm ſuauiter oleant, quum tamen Dioſcoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Eſt præterea quòd manſæ parum omninò acrimonię reſipiant. At quum, Galeno authore, Meum tertio exceſſu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori ui pollere exiſtimauerim, quàm quod nuperrimè in vſum medicum conceſſit? Eſt etiam, quòd extent manuſcripti Dioſcoridis codices, qui Meum non Anethi, ſed Aniſi folijs, conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reijciat Amathus, non tamen ſine ratione eſt adductus, vt ſcriberet non naſci in Italia Meum. Nam cum non niſi à medicis, ijsq; admodum paucis ipſum ſeratur, magnum & euidens eſt argumentum non ibidem ſua ſponte progigni. Quorſum velut peregrinum à medicis excolebatur, ſi ubique in Italia nunc illud excreſcere uidemus? His itaque palàm eſt, vt non ab re in cenſendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubijs affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq;, quàm doctrinę, & diligentiæ nobis aſcriberetur. Verumtamen nolui ob id prætermittere, quin huiuſce Mei imaginem appingerem, non tamen, vt hoc tantùm argumento fateri uiderer illam genuinum referre Meũ, ſed ut illud nobis antea non ignoratum (ut opinari videtur Luſitanus) oſtenderem. Quam ob cauſam non modò illos mihi ſemper deteſtandos propoſui, qui tam facilè de incertis ſententiam ferunt, ſed & eos longè magis, qui, ubi fatear, hanc uel illam me non vidiſſe, nec nouiſſe ſtirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem ſemper optimi uiri munus eſſe credidi, ignota, uel dubia potius ſilentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in poſteritatis diſcrimen, falſa pro ueris deſcribere, & dubia pro certis aſſerere. Quod quandoque feciſſe Monachos illos, quos, uulpina quadam religione, patres Luſitanus appellat, non ambigimus. Sed ſanè mirum uidetur, quum noſtram, & ſuam religionẽ omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, ſcelere obligauerit, & eam tantùm ob cauſam è ſua exulauerit Luſitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudeorum omne genus maximè perſequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis ſeſe offert, quòd hic me tantoperè laceſſiuerit, quòd in eos hæc ſcripſerim, quum tamen ipſe pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio feciſſe conſtat. AT IAM HOMINIS videte inconſtantem ſeueritatem, qui & ſi paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuiſſe) Plinium ipſum, & alios grauiſſimos authores explodere, ac damnare non eſt ueritus, me tamen quaſi rigidus patruus ſeuerè increpat, quod à Plinio non nihil in Iridis mentione diſceſſerim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioſcoridis ſententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his uerbis. Illyrica quoque duorum generum eſt. Raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: Rhizotomos ſubrufa. Nouam hic quandam excogitat Luſitanus artem, qua me adoriri poſſe putat. Nam quum idem Plinius alibi ſcripſerit, Iridis radicem cæteris præſtare, quæ rufo fuerit colore, ne ulla in tanto uiro obſeruari poſſit diſſenſio, eam inuenit defenſionem fidus patronus, qua haud ſcio an defendi ſe uelit ipſe Plinius. Atqui Luſitanus priorem clauſulam diſſoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum eſt, Raphanitis à ſimilitudine, Reliqua quæ ſequuntur in unum coercet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos ſubrufa. O inſignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, ut dicas, in quo codice tales uideris interpunctiones, cum certò ſciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) ut ſtatim confuſus ſileas. An non te pudet editionem hanc uocare in iudicium, ut illicò palàm fiat, quàm grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi ſumi? Quæ iſta connexio? Quæ etiam melior, Rhizotomos ſubrufa. Nimis ſanè multa nobis affers de uerbo, cuius ſenſus cuilibet legenti ſole lucidius apparet. Iſtis grammaticæ confuſis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctiſſimis & ſummis uiris inter multa quandoque contingit negotia) lapſus uideri, quàm huic grammatico ſua ſubijci opera. Id'ne nouum tibi eſt in Plinio, ut aliquoties ſibi non ſatis conſtet? Mihi quidem & ſtudioſis lectoribus nequaquam. Etenim de Caſtore ſcribens Plinius libro octauo, capit. 30. caſtores affirmat dentibus ſibi teſtes abſcindere, quum uenatu urgentur, ob hoc ſe peti gnaros, id quod poſtea lib. 32. cap. 3. apertiſſimè negauit, & tanquàm fabuloſum exploſit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumq; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 23. cap. 8. eandem Populum dixit, & uuas, & ſemen gignere; hoc comitialibus, illas ad unguenta præferens. Quid igitur mirum, quod ſcelus id erit, ſi & in Iride, & ſibi, & Dioſcoridi Plinius repugnaſſe dicatur? Equidem id flagitium non dico in Plinio ſummo utiq; authore, ſi in tanto opere, & tam uaria lectione aliquando memoriæ fragilitate ſit prolapſus, præſertim cùm is potius alienam recitet hiſtoriam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quũ tamen iuſta id ratio ſuadeat, non licere cenſeas. Nos ueritatem ubique ſequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad poſſumus, patimur obfuſcari. Non tanti (mihi crede) eſt æſtimandus in Plinio

Mei conſideratio.

Meum, quod circũfertur à genuino pluribus diſſidet notis.

Vulpina Luſitani religio.

Calumnia ſecunda.

Calũniæ confutatio.

Plinium quãdoq; non ſatis ſibi conſtare.

Animaduerſio in Luſitanum.

nio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusq; quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitijs adoriri? Optimorum'ne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonumque potius mihi uidentur, quos tu maximè sequutus uideris. Quo fit ut mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deindè è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò ut solum ferè non inuenias, ubi iam tutus esse possis. Porrò hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non ut uidear cum homine pugnare, quem non est ut timeam, neque etiam ut odio prosequar aliquo, præsertim cùm nihil sui possideat, ubi possim postea refici, ubi uicerim; sed tantum medicæ materiæ uindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, uehementiorique sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros deprædatus sit, deindè quòd falsissimas, friuolasq; calumnias in me excogitauerit. Postremò quòd ubi aliquid suo marte cudit, in grauissimos, frequentesque labatur errores. At qui quum probi, ac candidi hominis non sit munus conuitijs, ac maledictis, sed propria uirtute pugnare, ea utar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & eius insolentia exposcere uidebuntur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, uel calumniarum iniquitate sauciatus, pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi uitio uertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem. AMEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senensis cum nos uero carere Amomo sciret, ut illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit, ubi ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cum hucusque Amomum uerum incompertum sit. Hæc ille. Sed planè falsò, cum plura me dixisse scribat, quàm rei ueritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitaniam conuehi, nec eò quemquam remiserim, ut ille somniasse uidetur, dum meas mentitur lucubrationes, & eas (quæ illius est liberalitas) suis uerbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniā afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc. Cæterùm cum eorum sententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò uellicet, conijcere quidem non possum, nisi quis fortassè in eius maleuolum animum hæc reijciat. Quod autem ille perperàm meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentarijs nostris latino sermone editis, nihil huiusce fabulæ meminerim. AD CALAMVM Odoratum ueniamus, ubi ille grauiores, sicut ipse putat, in me admouet machinas, quas idcircò non magno sanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (propè dixeram moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quod nixus Theophrasti, & Plinij testimonio certò affirmauerim radicem, qua passim Odorati Calami uice utuntur Seplasiæ, legitimum, genuinumq; esse Acorum: quin & quod scripserim Calamum Odoratum harundinem esse, non radicem, quibus refragatur his uerbis. At mea sententia decipitur Matthiolus, cùm licet Theophrastus, & Plinius in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare uideantur, alibi tamen Calami Odorati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, vt apud Plinium est legere lib. 24. cap. 11. in quo cum Calami Odorati iuuamenta enumerat sic inquit. Efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacissima, & genicula. Per quæ uerba manifestè percipitur, quòd in omni calamo, siue harundine, radix efficacior est pars. Qua de causa Calami Odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda est, ut meritò hactenus pharmacopolæ hac preciosa, & exotica radice pro vero, ac genuino Calamo Odorato usi sunt. Quantùm verò ad Dioscoridem attinet, si quis introspiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus uerò potius nodis cinctus. His'ne tam stolidè me putat concludi Lusitanus? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui hæc accuratius priusquàm scripserit, pensitauit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur, quippè qui temerè Plinij, & Dioscoridis grauissimorum authorum abutitur testimonijs. In primis enim ut eius argumenta dissoluam, & tanquàm inania, & irrita monstrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami Odorati radices adeò desiderarint, vt nusquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, latinique sermonis adeò imperitus, vt non uideat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium. Namq; examinaturus quæ nam partes in uniuerso calamo cæteris præstent, næ non radices, ut Lusitanus sua quadam malitia, vel fortasse imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facilè prudens animaduertet lector. Nec enim aliam ob causam putat Plinius maiori ui pollere eas calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi crassiores, uegetiores, robustioresque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis; quo fit, ut etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimauerit Plinius. Quippè & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipsum quæso intueamur locum, quem ille quasi uiolentum quoddam telum in me uibrat. At si ulla in eo sit prudentia, si leuius & consideratius uerba Dioscoridis mecum perpenderit, non solum deponet

Calūnia tertia de Amomo.

Calumniæ dipulsio.

Calumnia quarta de Calamo Odorato.

Calumnia diluitur.

deponet hanc iracundiam, sed fortasse etiam noscet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait. Calamus Odoratus in India nascitur, melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperàm Lusitanus intelligit. Quippè calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & vbique occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo sanè debetur, non radici. Quippè quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (ut ille contendit) ut ipsa geniculata dicatur, calamus uerò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, vt facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, alijsq; nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Lusitano, & alios consulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute Culmo geniculato inquit Cicero. Hæc si animaduertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitàter Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum uideri debet, quòd quum tam excellentem se haberi uelit medicum, reiq; herbariæ peritissimum, eius sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam uecors non ero, ut hominem potius, quàm opinionem parum ualidam nulla ueritatis imagine fultam uidear persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostra. Tantum sibi temporis superesse non putat, ut uel aliquid probabilius afferat, uel rationes nostras dissoluat: ut non ueritatem, cui à quouis prolatæ semper fui addictissimus, sed solam suam sequi maleuolentiam se monstret. Nos (quod præcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm ueritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiusce nobis displiceat opinio. Primum quòd nusquam uisa sit radix inter ualdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum uel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quamplurimæ uisuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, ut quisque facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices explorauerit. Constat præterea hasce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, ubi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami Odorati esse contendunt, quòd nullus extet author (quod uiderim) qui scripserit Odoratum Calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortasse monebit, quod à Galeno dictum est, quippè qui scripserit Calami Odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm sit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod Odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaq; satis iam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum: nec pluribus est hæc nostra defendenda causa. In sequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus ostendemus, radices has legitimi esse Acori.

Calamus Odoratus communis usus unde afferat.

Calumnia quinta de Aspalatho.

NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aspalatho contra nos affert. » Est uerò Aspalathus (ut Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum insula affertur, & illud, lignum Aloës, Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falsum euertere contendit, audiendus est, quum re vera lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili crebris spinis aculeata in insulis Rhodiorum, & alijs Græciæ locis ceditur, non uerò ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam huiusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptũ nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses, & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. « O fœlicem discipulum, qui ubique magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed uenit mihi in mentem, ne quoque iniuriam his faciat, quibus præceptoribus se toties usum iactitat. Verùm seu ab ijs hæc sit edoctus, seu ipse suo ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari testimonia, quàm ad hæc inuestiganda tantum frustrà suscipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multùm distare ab Aspalatho certò scio: quòd primum illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi detracto cortice adeò rubet, ut purpuram penè referat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clarissimè demonstrat, Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortasse pluries degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti ui præditum. Id, quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quòd autem huiusce ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodij,

Calũnia retunditur.

Rhodium Oleastrum non esse Aspalathum.

Rhodij, qui eius historiam ex Melita insula ad me scripserunt his verbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus est arboris longitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido, & saxoso tractu, fronde perpetua oleastri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij instar crasso, à quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante toto cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus uerò nigricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palàm esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diuersum: & Lusitanum unà cum Ruellio in eodem uersari errore. Quippè (ut præmisimus) Aspalathus tantùm cortice tenus, non ut ille existimasse uidetur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit, ut purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo proueniens frutex sit surculosus (ut testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, ut ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm quòd de re incerta non modò contendat, sed tam facilè audeat affirmare, detestandum mihi uidetur. Quippè nil tam temerarium, tamque indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere.

Rhodij Oleastri historia.

HINC AD HELENIVM venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis allucinatum, adeò vt nullis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his uerbis. Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse. Caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquandò maiorem, angulosumq;, flores luteos, & in ijs semen Verbasco simile, tactu pruritum faciens. Vnde facile credere est, ut hæc peruersa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquàm eam quoque à Plinio prætermissam animaduerto. Vnde Matthiolus Senensis hic falsò admodum Plinium adducit libro XIX. cap. v. qui ultrà quòd in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen XXI. cap. X. vbi Helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Crateuæ herbarij ramulos Serpylli modo humi sparsos tribuit, folia uerò Lenti similia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Immò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride uariat, cùm Dioscorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram sparsos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille uerò non Lentis folia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. XXI. eiusdem libri, ubi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: ut liquidò constet Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriam fecisse, non uerò de hac à nobis amara tractata. Proindè Matthiolus, si Plinij authoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primùm cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse, quum (ut diximus) potius de secunda Aegyptia agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re uera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit.

Calũnia VI. de Helenio.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur uelim, culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse reijciendam, quippè qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinij uerba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinij locum semidormiens pertransiuerit) libro XVIII. cap. v. & quibusdam alijs lineis priorum loco acceptis ex decimo uigesimi primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippè quum propè essent duæ illæ Plinianæ authoritates, Typographus, qui è codice nostro manuscripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præterijt, & secundum in eius locum reposuit, quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortassè quis putet me id totum subdolè in Typographum reijcere) quòd non modò in commentarijs nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoque Plinij uerba per Typographum eò translata libro XIX. cap. v. ibi ascriptis non legantur, sed libro XXI. cap. X. ubi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita authoritas, nil penitus ad rem nostram faciat, neque concludat, ut priores Italicæ editiones nostræ unumquemq; certiorem reddent. Non enim putet uelim Lusitanus quòd adeò sim excors, ut tam indecenter, tamq; fatuè Pliniana illa uerba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quando quidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio uerba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citatis, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa uacare compulsus ueritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, breuior is est, sed torosior, amariorque. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate iuncta gratiam inuenit. Hactenus ille. Hæc itaque sunt à Typrographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, ut suam Lusitano detegam negligentiam, uel fortassè imprudentiam, dicat sanè cur tam aperta fronte negauerit, Plinium

Calumnia retunditur.

Lusitani imprudentia.

libro decimo nono, cap. v. Helenij siue Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus me minisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam uidere poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis iamprimùm Lusitanus conijcere poterit id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à ueritate distare, ut potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriam inferre uideatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. SED IAM sese offerunt recriminanda, quæ in unguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens. Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosq; alios celebres uiros Sampsuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter se differunt, cùm Sampsuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & uasculis reposita ad fenestras pro delitijs habita sit. Amaracus uerò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc uerò animaduertentes inter utraque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, uidelicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides uigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni, & Pauli proculdubiò apud Dioscoridem Parthenium est, ut tertio libro facilè quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui uerò Amaracum Galeni, & Pauli Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cœcutiunt; nam etsi uerum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proindè Amaracum illorum Dioscoridis Marum ob nominis uicinitatem esse dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari tanquam rerum diuersarum meminit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc animaduertisset, non sic facilè cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpè ducis homo præceps, quòd in rebus dubijs meam suspenderim sententiam? an uelis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurram uecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris ueritatis indagandæ apertam relinquere uiam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præsertim cùm non desint clarissimi uiri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare, uel improbare libuit. At aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum esse debet; magis in hoc inclinor, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatum. In qua re tametsi authorum certa desint testimonia, non tamen huius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum uires ex Dioscoride describere, idque præsertim seruare in his, quæ uiribus non uulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis uteri duritias emollire, & inflammationes arcere; illitu uerò ignem sacrum extinguere, collectionesq; consumere. Quandoquidem tam raras, utilesque facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud uirium tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia ulcera sistat, & quòd in unguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortasse deprauata lectione de Amaraco legitur; de eius uiribus sobriè admodum tractauerit, paucisque perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sui ui excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortasse lubens, quòd latius de eo scribere statuisset libro primo de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta uelim, non affirmandæ tantùm huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq; nusquam soleam in aliquem uerba facere, nec quicquam agerè, cuius nequiuerim causam probabilem reddere, eoque præsertim quòd sciuerim ijs esse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempè Serapionis testimonium, qui id tantùm quod Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui authoritas. Hæc itaque si rectè, sincereque perpendisses, non modò te ipsum nouisses, sed & fortasse puduisset ita te iniuria in me conspirasse. Reliquum nunc est, ut iam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum Sampsuchum, & Amaracum admodum inter se differre. Id, quod esse falsum, & a ueritate alienũ, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippè qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptũ reliquerit,

Calumnia VII. in unguẽto Sampsuchino.

Calumniæ confutatio.

rit, Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amaracum uocari.
„ Hoc idem facilè uidetur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro secundo cap. primo de compositione medicamentorum secundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno designare Amaracum, quàm Sampsuchum. Etenim cùm Cyziceni Sampsuchum Amaracum appellent, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtusiq; ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum unguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro XXI. capi. XI. Sic inquiens. „ Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampsuchum. & cap. XXII. eiusdem libri, Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cypro laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinum uocant, siue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendosq; neruos, & uuluas. Quibus palàm est, quàm imprudenter hæc afferat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum uocari. Siquidem hoc non tuetur huius uniuersalem negationem. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quàm plurimis rei plantariæ studiosis non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manuscripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facilè quis intueri poterit, quum afferat is Amaracinum unguentum odore iucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falsò eam esse plantam existimat, quam ob odoris uirus Seplasiæ meritò Cotulam fœtidam uocant. Sed quantùm in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimùm prestasse scribit antiquitas, hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac alijs etiam locis in Cyzico, quemadmodum in uniuersa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum uerò in alijs regionibus, præsertimq; in Italia. Id quod Lusitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere ubiquè abundat Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim ubique scatent campi, horti, areæ, plateæ, semitæ, ac colles, adeò ut nullus in Italia sit locus, ubi hæc herba non proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, vbi Amaracinum unguentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis iam comprobatum sit Sampsuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, satis comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Dioscoridi, quàm Galeno idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dioscoridis Parthenium Cotula fœtida sit ita uulgò uocata (ut Lusitanus certò sibi persuadet) is postea audiet. DE IASMENO VNGVENTO multùm quoque mecum contendit, & ex ijs floribus parari Iasmenum, quos Itali uulgò appellant Gelsimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, sed tantùm suis nitatur verbis, non est cur multis cum illo agam. Sat enim mihi esse existimo, cùm scribat Dioscorides parari Iasmenum (idest Violaceum unguentum) è floribus albæ Violæ, nullo pacto fieri posse, ut ex alijs paretur floribus, & ex ijs præsertim, quorum apud Dioscoridem, & antiquos nulla prorsus habetur historia. Quin & superuacaneam hic omnem uerbositatem esse cēseo, eò quòd in commentarijs nostris satis, superq; comprobatum sit, eos proculdubiò decipi, quos Lusitanus sibi imitandos proposuit. Præterea cùm is rationibus argumentisq; nostris, nullis prorsus obstet uerbis, nec ulla dicendi facultate (si philosophum medicumq; ut audio se putat) non uereor, quin facilè scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primùm ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quàm quòd is longè magis defendendæ pertinaciæ, quàm ueritati fuerit addictus.

Stolidum Lusitani erratū.

Calumnia viii. de Iasmeno unguēto.

Depulsio.

IN PINO autem vt Theophrastum defendere uideatur, sic mecum agit Lusitanus. Longum „ profectò, nec minus difficile esset omnes Pini species percurrere. Illius tamen (Theophrasto authore „ libro tertio de historia plantarum. cap. X.) duæ sunt species, altera urbana, altera uerò syluestris. „ Syluestris uerò in Ideam, & Maritimam partitur. Nam idea, idest montana rectior, celsior, materiæq; crassior est; sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria utili, in qua nux conspicitur rotunda, breuiq; dehiscens. In Idea uerò tanquam nux syluestrior, oblongior est, uiridis, minusq; hiscens. Hæc ad Theophrasti mentem, quæ uera esse nullus hucusquè in dubium traxit, præter unum Matthiolum Senensem, qui omninò hæc suo tantùm iudicio fultus euertere conatur, dicens, se in syluestri maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscentes; in montana uerò non oblongas, sed breues, & ad aperiendū faciles. At nos reuera Theophrastū uerum uniuersaliter dixisse obseruauimus, ac Matthiolum aut non rectè apprehendisse, aut potius, ut noui aliquid alijs dixisse uideretur, in medium hæc afferre uoluisse.

Calūnia IX. de Pino.

HAEC ILLIVS SVNT VERBA. Cæterum an uera, uel falsa, syncerè, uel subdolè prolata, candidissimus quisque lector, qui nostros legerit commentarios facilè conijcere poterit. Explodenda. n. detestandaq; sunt Lusitani figmenta, quæ hic aduersum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum, nec delusum asserui, sed id tantùm Theophrasto repugnare dixi, quod utriusq; Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quòd aūt uera, non ficta, nec fabulosa scripserim

Lusitani figmenta explodunt.

B 2 (ut ex

(ut ex se ipso fortaſsè me iudicat Luſitanus) is proculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senenſi, ac Piſano maritimam obſeruauerit Pinaſtrum. Quippè in maritimis hiſce locis duo habentur Pinaſtri genera, quorum alterum ſtrobilos profert ſpithama longiores, alterum uerò breuiores paulò, compactili duritie concluſos, nec per ſe facilè dehiſcentes. In Tridentinis uerò montibus quemadmodum, & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque ſylueſcit, Pinaſtri nuces in vniuerſum viſuntur longè maritimis breuiores, infirmioresq́;, quæ cum primùm inaruerint, illicò dehiſcunt, & ab arbore decidunt. At ſiquis ad viuas, virentesq́; huiuſce Pinorum plantas ſe conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines poſtremæ commentariorum noſtrorum editioni appictas intueri poterit. Quod ſi ſyncero animi affectu fecerit, non ueremur, quin facilè conijciat, noſtram in plantarum hiſtoria fidem falsò à Luſitano improbatam: & ſubindè etiam noſcet magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophraſtum reijcere, ſed noſtro climati cauſam aſſignaui. Quamobrem non poſſum non admirari Luſitanum, quippè qui non ſit ueritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquàm negauerim Pinaſtros, quę in Ida monte proueniunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis creſcunt, in nucibus edendis contrario modo forſitan ſe habere, cæli, ſoliq́; illius immutata natura.

Calumnia x. in Hippocampo.

VENIO AD Hippocampum, cuius hiſtoriam à nemine deſcriptam hactenus reperi. Quo fit, ut difficilè admodum ſit abſque ulla dubitatione affirmare, quod nobis ſit piſcium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec diſpliceret Luſitani opinio, quam longè antea audieram à Luca Ghino medico clariſſimo, quòd Græcis rectè idem ſonet Hippocampus, quòd latinis flexuoſus equus, ſi quo probari poſſit, eſſet ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocampi hiſtoria, cur eius opinionem accipiam, ſanè non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. XXXVI. cap. V. » dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, uideri ſcribit in maxima dignatione Gn. Domitij de- » lubro in circo Flamminio Neptumnum, Thetim, atque Achillem, Nereidasq́; ſupra delphinos, & » hippocampos. Quæ quanquàm demonſtrant Hippocampos equorum effigiem præ ſe ferre, non tamen hac Plinij authoritate quis unquam rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, eos eſſe piſciculos Equi uel Dracunculi formam habentes, quos quidam ueros eſſe Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij uerba luce clarius demonſtrant Hippocampos paruos nō eſſe piſces, ſed ingentes fortaſsè beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores. Niſi hæc potius fabuloſa cenſeamus, quàm uera. Nos autem cum iamdiu non ignorauerimus non deeſſe rei medicæ ſtudioſos, qui Equiculos illos, uel marinos Dracunculos ueros eſſe Hippocampos putarent, non abs re eſſe duximus horum Equiculorum imagines commentarijs noſtris adiungere, non ea tantùm cauſa, ut horum placitis ſubſcriberem, ſed ut unumquemq́;, præſertimq́; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignoraſſe. Verum non ob id abſurda vocari expedit (ut Luſitanus putat) quæ de Hippocampo antea ſcripſimus, doctiſſimos Dioſcoridis interpretes, & Græci ſermonis peritiſſimos ſecuti, quorum non deſunt, qui afferant in Locuſtarum genere haberi Hippocampum. Quibus ſubſcribere uidetur Plinius libro XXXII. cap. XI. At cum inter Locuſtas nulla ſpectetur, quæ magis flexuoſo dorſo erucas, quas Græci κάμπας uocant referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta ſpectari poteſt, nefas ſanè fuerit tam petulanti ore affirmare, noſtram, & aliorum opinionem, tanquam abſurdam eſſe ſpernendam, cùm tamen rationibus, & authoritatibus comprobatam unuſquiſque facilè cernat.

Luſitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Calūnia. XI. de ſatiuo Cucumere.

MVLTA ETIAM CONTRA Nos de ſatiuo Cucumere effundit Luſitanus procacius magis, quàm uerè, ſic inquiens. Cucumer non ubique ſatiuus reperitur, qua de cauſa multi non ſine ingenti erro » re Citrulum, quem Peponem eſſe certò ſcimus Cucumerem appellant, uulgarium forſitan uoce ſe- » ducti, qui in Italia ferè uniuerſa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem uocant; ſed, ut di- » xi, non ſine magno, ne dicam pudendo errore; inter quos nouiſſimus extat Matthiolus Senenſis in ſuo » Dioſcoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum Cucumer, ſiue Cucumis dictus ſic (ut » Varroni placet) quia facilè curuatur baculi craſſitudine, colore uiridi, longitudine cubitali, & maio » ri, præſertim ſi in flore exiſtens in fiſtulam mittatur. Tunc enim (ut tradit Plinius libro XIX. cap. V.) » mira longitudine, & ad fiſtulæ complementum creſcit, & hac de cauſa Columella Anguinum Cucu- » merem eum appellat, quia oblongus, craſſus, atque inſtar anguis flexuoſus ſit. Naſcitur enim in ſi- » mili planta, qua Cucumis ſylueſtris oritur. Rarò in Luſitania Cucumer uidetur, ſecus autem in alte » ra parte Hiſpaniæ præcipuè apud Salmaticenſes, ubi in magna cernitur copia hirſutus, colore omni- » nò uiridi, longitudine cubitali, & curua. At Pepo is eſt, quem Officinæ ob colorem Citri in maturi » tate acquiſitum, Citrulum appellant. Græci uerò illum πέπωνον ideſt maturum Graia uoce dixere. »

Quam uocem Hiſpani uel hodiè ſeruantes nulla mutata litera, aut ſyllaba illum quoque Pepanum » uocant: & eius ſupremam partem conciſam fronti æſtus hora, in qua illum plerunque comedimus, » tanquàm refrigerantem admouemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioſcorides innuere uide- » tur. Veſcimur enim Pepone hiſpani, dum uiret, nam poſtquàm maturuit, & colorem luteum Citri » maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reijcimus. Si quid tamen illius comedendum ſit, eius ſu » prema, & cartilaginea pars tantùm pro uictu, reiecta eius medullari parte, accipienda eſt, ut apud in » feriores Germanos plerunque fit, qui Peponibus ijs non niſi maturis contra Hiſpanorum conſuetu » dinem in uictu utuntur: quorum medullarem, & interiorem partem in qua ſemen continetur, tan- »

quam

" quam improbam & malam reijciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris uerrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, ut ex Galeno deprehenditur libro secundo, de Alimentorum facultatibus, ubi inquit. Huc accedit quòd in Peponibus homines à carne intima, in quo semen habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm uellicare alios. Sed audias Amathe. Solus'ne inter tot eruditissimos uiros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter? non alia opinor causa, nisi ut tuam malitiosam inuidentiam in eius tantùm uidearis monumenta effudisse, ex quibus tu opima spolia congessisti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, ut tacitè ijs secum gaudeat, quæ publicè criminari putetur. Iccircò, homo uaferrime, tot hæc contra me construuntur hic uerba? Sed audiat ipse Lusitanus quàm hic toto aberrauerit cælo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquam obstare, sed plurimum astipulari censemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore esse dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui passim in Italia proueniunt, & quos falsò Lusitanus Pepones esse contendit, plerunquè incurui spectantur, ut æstate tota uidere quis potest in clarissimarum urbium plateis, ubi innumeri uenduntur. Porrò si hæc ignorat Lusitanus, non medicos consulat, sed olitores. Nam ij ostensis incuruorum cucuminum millenarijs, facilè crassam hanc caliginem ab ipsius oculis detergent. Prætereà uulgarem Cucumim, quo passim utimur, uerum & genuinum esse manifestò comprobat Plinius libro XIX. cap. V. his uerbis. Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi superflorescens, candida lanugine obductus, magisq; cùm crescit. Hæc ille; quibus palàm est Cucumeres nostri usus legitimos esse. Quippè si Lusitanus (ut prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos sæpè se contulerit, uniuersos uidebit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerserunt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc sententiam nostram, ac quamplurimorum clarissimorum scriptorum à Lusitano falsò improbatam illud sanè luce clarius ostendit, quòd satiuus, ac uulgaris Cucumis fructu tantùm ab erratico differat. Vtrique enim eadem sunt folia, ijdem flores, eædem uiticulæ, & eadem in uniuersum deniquè facies, ut libro quarto testatur Dioscorides, & libro VII. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus. Tanta enim inter hasce plantas intercedit similitudo cognatioq;, ut si simul serantur, uel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoscantur. Nec propterea negauerim, quòd cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem uocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipse olitorum mangonio, è uulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primùm, dein Plinio, " & Palladio referunt acceptum, quippè qui scripserint flore in fistula, uel harundine demisso, Cucumim indè mira longitudine crescere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod etiam de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaque suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippè sato subindè semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, ut & nos experimento comprobatum scimus, non solùm in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præsertimq; in ijs, quas Indicas uocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cùm maximè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem ut Lusitani fert opinio prælongi non erant) & huiusce formæ causam reddere uellet, Fortè (inquit) primò natum " ita audio unum, mox semine ex illo genus factum. His itaque palàm fit (ut Lusitani illius uerbis utar) " in quàm magno, ac pudendo is uersetur errore. Quippè si (ut idem falsò contendit Lusitanus) uniuersum Cucuminum genus sponte sua ita prælongum proueniret, stolidum sanè esset id arte uel mangonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse adeò in longitudinem protensos manifestò demonstrat Plinius, quippè qui scribat Cucumeres in Italia, esse quàm minimos, in prouincijs quàm maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (ut Lusitanus somniasse uidetur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quàm breuissimos in prouincijs quàm longissimos. Adde quod etiam experimento constat (ut ego mihi testis esse possum) quòd Cucumeres sic Italis uocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi; & contrà refugiant, & unci modo recuruentur, ubi uas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse Cucumeris affirmant præclarissimi rei rusticæ, plantariæque scriptores. Præter id si gustum consulas nulla penitus saporis, vel odoris differentia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhæc cùm tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumque, hoc maximè etiam Lusitano aduersatur, quòd unum tantùm Cucumerum genus statuerit. Ad id autem, quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus satiuum Cucumim Anguinum vocari, quòd forma anguium referat speciem, nil aliud nobis respondendum sese offert, præterquàm quod falsò id Columellæ acceptum referat. Constat enim Anguinum Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quàm Cucumim syluestrem, quemadmodum syluestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quòd forma referat angues, sed quòd in syluestribus nascatur locis, vbi facilè stabulantur angues. Cæterùm quòd Anguinus Cucumis syluestris sit, non satiuus, testatur in primis Lucius Apuleius suo de simplicium medicamentorum libro, capite proprio de syluestri Cucumere; quin & quidam Dioscoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius libro XX. cap. II.

Amathus suas enarrationes in Diosc. ex Matthiolo trãscripsit.

Calumnia refellitur.

Cucurbitæ, & cucumeres olitorũ mangonio uarias induunt formas.

Cucumerũ tria genera.

Anguinus Cucumis quis.

Lusitanus sui ipsius laqueo captus.

Lusitanus mẽdax.

Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimonijs comprobare, cùm Lusitanus ipse capite de Agresti Cucumere sui ipsius oblitus id apertè fateatur, & suo se iugulauerit gladio? Sed quod falsò Columellæ testimonio fuerit is vsus, præter id quod nusquam ab ipso hoc scriptum esse scimus, testem habeo Hermolaum virum sanè præclarissimum, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fistula apud Hippocratem demisso flore mira longitudine quasi anguina specie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Syluestris, multò infra magnitudinem satiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à satiuo penitus differens. Hactenus Hermolaus. At sit ita: demus huic bono viro à sua forma longiores illos cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm non cohærentia, quàm in se ipsum repugnantia dicat? nunquid non uidet homo miser, quòd non aliam ob causam hæ differentiæ plantis addi solent, quàm quòd à reliquis earundem generis distinguantur? Non'ne statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerum genera? Resipiat miser, & sua iam recognoscat errata. Resipiat, inquam, cum signis omni luce clarioribus vincatur à testibus, & propria confessione vrgeatur. Comprobat etiam cucumerem nostratem non esse Peponem, cum in primis sapor, tum deindè facultas. Sapor quidem, quòd cùm scribat Symeon Sethi Græcus author Pepones sapore esse dulces, nulla sanè ratione fieri potest, vt cucumeres nostri vsus fuerint pepones, quippè qui eò magis amarescunt, quò maturiores euadunt, vt Theophrastus scribit lib. VI. cap. XIIII. de Plantarum causis. Præterea si Peponum facultas expendatur, constabit sanè ex Galeni sententia, quòd deuorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (vt Symeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cùm in biliosum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempè alphos, lentigines, ephelidasq; abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis cucumeris affrictu nunquàm consequeris. Nec obstat quòd Hispani cucumerem nostrum (ut Lusitanus inquit) Pepanũ uocent. Quippè cùm Itali à Latinis originem ducant, omninò credendum uidetur Latinas rerum nomenclaturas rectius asseruasse eos, quàm cæteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentũ, quod Flandri uulgares Cucumeres edant, cum penitus consenuerint. Sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis seruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totam peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenum à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Peponibus nostris, quàm in Cucumeribus, quorum seminibus unà cum carne uescimur. His itaque poterit Lusitanus fortassè noscere, quàm in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subindè palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius Cucumeres in Italia quàmminimos, in prouincijs vero quammaximos prouenire, cumq; Lusitanorum regio, qua se oriundum facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortassè magis ab Italia distet, verendum sanè est, ne rei medicæ studiosi, qui hæc perlegent Cucumerem Lusitano maiorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortassè prolixè Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minimè obscura. Veruntamen vt huius calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obtundenda verbosa importunitas; ne si fortè breuior sim, iure sibi cedi putet, minusq; sibi a nobis satisfactum clamitet, &, qua est inani arrogantia, non silentio, vel dissimulatione vanè se victorem glorietur.

Lusitani figmentũ explosum.

Calũnia xij. de Carpesio.

IAM DE CARPESIO pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, postquã ibi de Caryophyllis egit, nostrum ibi ordinem, & doctrinam quemadmodum in cæteris sequutus, ita aduersus nos scribens comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximum est, quod Cubeba „ Officinis dicitur, vt libro primo meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpesium Ze- „ doaria, siue Zurumbet Arabum est, vt Matthiolus augurat, quum potius, vt dicimus, Carpesium „ Cubeba sit. Hæc falsò Lusitanus. FALSO', inquam, quòd nobis nusquam scriptum sit Zedoa- „ riam, siue Zurumbet esse Carpesium. Quis ergò non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemq; locutionem? Quis non detestetur huiuscemodi hominum genus, qui tam euidentibus calumnijs, ac imposturis candidissimos quosque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic assentiendnm? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominis huiusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iam omnibus stomachum commouerint. Sed quantùm hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

Lusitanus impudentia & mendacio notantur.

Calũnia xiij. in Artemisia.

SEQVITVR, VT quid de Artemisia dicas, videamus. Artemisia duplex est, altera latifolia „ hortensis, odore acuto, sapore verò amaro; altera verò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Lepto- „ phyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quòd Matricaria hæc Parthenium sit, vt Mat- „ thiolus contra omnes grauissimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemisia vuulgaris „ Matricaria est. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba fœtida Chamomillæ similis est, vt suo dice- „ mus loco. Hæc illius ad vnguem sunt verba. Inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim „ Lusitanus argumentis, rationibus, & authorum testimonijs, quibus satis, superq; nobis comprobatum est, Matricariam vulgò vocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subindè vllis indicijs, ac rationibus contra sententiam nostram scripserit, sed sua tantùm falsa opinione ductus, non est sanè cur cum illo pluribus agam: sed illum in se ipsum latrantem relinquam. Verum

Amathum in se ipsum latrare.

vt

vt huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatē compescam, libebit sanè nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaque Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alteram latifoliam, hortensemq́; alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illicò deprehenditur, quàm oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio esse tenui, non tamen ob id eam propriè appellauit λεπτόφυλλον, quum ea propriè λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus sic habet. περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Ad hæc non reperio vsquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quòd in maritimis spontè, & per se proueniat, vt ille, vt sibi aliquid arroget, fatetur. Adhæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maximè obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam. Alterum quòd hæc flore sit paruo, tenui, in vniuersum candido: id quod sanè in Matricaria non visitur, quum flos illi insit Artemisiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuersum candidus, sed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circumseptus, vt in Anthemide. Alterum, quòd planta sit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeò maiorem Arthemisiam æmulatur, adeoq́; illi congener est, (vt fatetur etiam Brasauolus) vt ambigendum non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd cum Matricaria folijs, caule, floribus, sapore, odoreq́; plurimùm à prima Artemisia differat, non est sanè censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides; sed cùm inter primum, & alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis, crassitudinisq́;, vt ipsemet apertissimè fatetur Dioscorides, non fuit illi opus, alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuique contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quòd antiquorum nullus scriptũ reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primam esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodùm gustu sentitur, adeò vt parum ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet, in caliditate, & siccitate hanc longè magis excedere, quàm ipsa Galeni testimonio excedat Artemisia. Hæc itaque si quis rectè perpenderit, nobis quidem minimè verendum fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatem facile deprehenderit. Quòd autem Matricaria non sit Parthenium, & quòd ea planta Parthenium sit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridi Parthenium esset, quum hæc omni ex parte Anthemidē adeò referat, vt tantũ ferè odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quis nã dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, nõ Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profectò non habet, sed Antemidis, Matricaria verò contrà. At si forte obiecerit Lusitanus cùm ad summum vsque Coriandrum adoleuerit, & suum iam ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeò parua tenuiaq́; spectari, vt Antemidis folia quadantenus referant; quumq́; dicat Dioscorides, Parthenium folijs esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantùm folia respexit, non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulsabo facile. Siquidem cùm neque Oribasius ex Dioscoride à quo verbum ex verbo transcribit, neque Serapio, qui eandem seruat regulam, legat particulam illam λεπτὰ, arbitrandum sanè est, particulam λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cùm plantarum comparationes rectius, exactiusq́; fieri debeant, cùm plantæ ipsæ adolescunt, vel consistut; quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissimè conspici possunt; non autem cùm primùm oriuntur, vel cùm consenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanum maximè pugnat, quòd cùm Cotula fœtida longè acrior sit, quàm amara, adeò vt ea sedem abstergentibus ardorem non obscurum inferat, ob idq́; vulgò Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo: Parthenium esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifestò percipitur sine acredinis tantillo. Postremò cùm sexcenties iam expertum sit Matricariam ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palàm sanè est, maximè deludi eos, qui contra sententiam nostram friuolis quibusdam argumentis, ac captiunculis machinantur. Sed vtinam tam facilè vera inueniri possent, quàm falsa conuinci. CAETERVM quum anteà scripserim in meis commentarijs italico sermone primùm in lucem editis Symphytum Petræum à me hactenus non uisum, quasi me negligentiæ inertiæq́; accusare uelit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus secum afferebat, Symphytum Petræum erat, quod Consolidam nonnulli appellant, quæ (ut testatur Ruellius) familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua Buglam uocant. In Italia quoque nasci cum Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquàm Matthiolus eam nunquam se uidisse tradat.

Calumnia diluitur.

Matricariam nullã esse Artemisiæ speciem apertè probatur.

Cotula fœtida nõ est Parthenium.

Calũnia xiiii de Symphyto Petræo.

HIS LVSITANVS Non tantùm in me inuehitur, ut putaram, nostræ accusandæ gratia negligentiæ, sed etiam suæ extollendæ gloriæ, quippè qui se nobis rei medicæ peritiorem ostendere ambierit. Verum si (ut solertes decet scriptores) Italica eadem commentaria secundò edita anno à CHRISTO Nato. M. D. L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petræum me per memet adinuenisse. Id quod is nunquam per sese, uel per alios fortassè fecisset, ni Falconerius ille (si tamen uera refert) id illi ostendisset. Non enim una die uniuersa seges in horreum congregari potest. Quo fit, ut accusari iure non possim, ubi quandoque fassus fuerim, me hanc uel illam non nouisse stirpem. Præstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me uidisse fateri, quàm mentiri,

Confutatio.

tiri, vt doctior, diligentiorq; uiderer, quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest.

Calũnia xv. De Sparganio.

Ad sparganium veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium siue Xiphidion Officinarum Spatula fœtida est, cùm inter se maximè conueniant. Vndè Matthiolum Senensem hic errare certum est, qui Sparganium non esse Spatulam fœtidam contendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pilulas non comperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimum esse, qui Spatulæ fœtidæ mediocrem habent notitiam, norunt. Proindè Sparganium Spatulam fœtidam esse certum est. Hactenus ille. Demiror sanè tam perfrictam hominis frontem, qui quasi omnium rerum naturam, plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi imponit errores, confestim me errare accusat. Cognoscitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitæ consuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantùm Ruellium excipio) sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio in confesso est, nil aliud esse Spatulam fœtidam vulgò appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidam referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occasionem, quippè quoniam si digitis confricentur, fœtidum admodum odorem fundunt, undè illi nomen, adeò vt Tiresia, vel Talpa cæcior sit, qui non uiderit, Spatulam fœtidam uocatam omnibus sanè notis Xyridem referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquàm à Mattheo Syluatico Pandectarum authore, qui eam Iridi similem reddidit. Id quod Lusitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrem Iridem, à quo quantùm distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quàm Lusitanus impenderunt.

Calumnia cõtunditur.

Spatula fœtida est Xyris, non Sparganium.

Calũnia xvj. De Siderite.

Nec plvribvs verbis ea refellam, quæ de Siderite obijcis, in quam magis, ac magis tuam detegis rei plantariæ inscitiam, cum ita memoras. Conspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus folio aspero Saluiæ magnitudine tanquàm Marrubij albicante, & per circuitum tanquàm Quercus dentato, quod fricatum ex se odorem, qualem ex Cydonijs optimè maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides subintelligit, cùm dicit gustu non iniucundo, cum adstrictione aliqua. Hanc verò Fuchsius in suo herbario nouisse videtur, quanquàm Matthiolus oppositum contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquam vidit, quia si eam cognouisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quàm omni succo inania, ipse videat. Quòd enim de Siderite prima, quam se in doctissimi viri Fuchsij herbario narrat inuenisse, suas proferat commentitias nugas, hic facilè demonstrat, quòd eius folia non modò non spectentur Quercus instar sinuata, sed nec per ambitum nulla parte laciniata, tametsi Lusitanus, vt potius suam tueretur opinionem, quàm veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsij pictura de Lusitani fide maximè testatur. In primis enim flores ostendit spicatos in cauliũ summitatibus erumpentes, non autem in ipsis caulibus orbiculatæ vertebræ instar, vt in Marrubio, per interstitia dispositos. Præthereà folia nulla ex parte correspondent, nec pomorum Cydoniorum odor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Dioscorides enim Cydoniorum odore, nec quouis alio Sideritem hanc commendauit, sed gustu non iniucundo; multa enim habentur, quæ odore maximè placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorẽ huic plantæ tribuerit, ut uera fateretur, an fortassè suæ sustinendæ opinionis causa. Quippè Fuchsius huiusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc stirpem ignoramus, vt sua potius temeritate, quàm scientia existimat Lusitanus. Sed non fortassè à scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsij Sideritem nusquam vidisse, nisi appictam, quod falsò scribat, Sideritem hanc in vallibus nasci, vbi plerunque solum vliginosum esse solet, Fuchsius verò perindè, ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis.

Sui ipsius nugis confunditur Lusitanus.

Calũnia xvij. De Trago.

Minvs acerbè aliquantò patior, cùm de Trago nostram studet emendare opinionem, vbi Lusitanus ita suam exorditur calumniam. Non prætermittendus quoque est Ruellius, qui proculdubiò in dignoscenda herba ista multùm hallucinatus est, qui Tragum Iunci speciem esse crediderit, cui quoque Matthiolus Senensis subscribit nulla fultus ratione, cùm è directo Tragum herba sit, ex qua uitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta sunt a Lusitano, & satis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iustius, nihil æquius fateor, vnquam in nobis est calumniatus, quàm quæ de Trago hic recitat. Hoc modò si cauere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipse pluribus se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionẽ, quanquàm inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse, quàm quoddã humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui semen acinosum in cacumine nascitur rubrum, adstringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd scilicet scripsisset Dioscorides, nasci Tragum sine folijs, pusillis circùm ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acutoq; cacumine, quæ omnia potius ad iuncos spectare, quàm ad aliam quamuis plantam uidebantur. Opinionis inditia subindè augebat, quòd sequenti statim capite idem Dioscorides de Iuncis uulgaribus egerit. Verùm quod & summis, & præclarissimis contingit ingenijs, ut temporis processu plura quoque inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidisse fateor. Re nanque in posterum exactius agitata, ac perpensa, melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionem. Etenim cùm animaduerterem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam iudicium in nostris Lati-

nis

nis commentarijs secuti sumus, Tragum utrisque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscoridi aculeatam in uniuersum esse plantam, priorem, quæ in animo versabatur, opinionem diutius
» sequi non libuit. De hac enim planta scribẽs Theophrastus lib. VI. cap. I. de Plantarum historia.»
» Aculeatarum, inquit, alia ex toto acu lei sunt, vt Corruda & Scorpius. Hæc enim nullum, præter a-
» culeum, folium gerunt. Id quod postea repetijt tertio eiusdem libri capite his verbis. Inter ea verò
» distincta genera plurimum quæ aculeato folio cõstant, nimirum dixerim, quod ex toto spinosum in-
» spiciatur, exiguo est numero, quemadmodum diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præ-
» ter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescunt. Scorpius enim florem
» in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidum, postea leuiter accedentem ad pur
» puram, & singulari radice, eademq; breui adhæret. Hæc ille. cui subscribit Plinius libro XXI. cap.
» XV. sic inquiens. Spinosarum multæ species. In totum spina est Asparagus, Scorpio. Nullum enim
folium habet. Quibus palàm est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis pro-
» uenire folijs, sed scatere tantùm aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quòd dixerit, Tra-
» gum, quem alij Scorpion vocant, sine folijs oriri, acutis tantùm circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summoperè gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset, sed quod vsu uenire nimiæ temeritati plerunque solet, dum nimis in me excandescens maius aliquid asseuerare nititur, longè turpissimè labitur, quòd eam velit plantam legitimum esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & Alkali appellatur, nobis verò Hetruscis Soda, cuiusq; imaginem vltimæ huic editioni addidimus libro secundo inter Atriplices ad viuum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin & sal, quod à planta Alkali vocant, folijs non vacat, quum admodum sit foliosa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cum primùm emergit, folijs prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur, geniculatimq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq;, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen concluditur, vt videre est extra Tergesti mœnia, ijs præsertim locis, quibus salinarum areæ circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quòd Kali sapore sit admodum salso, Tragus uerò non salso, sed adstringente. Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus. Qui tam excors, obliuiosusq; deprehenditur, vt eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, vt postea disseram. Cæterùm eam constat plantam genuinum esse Tragum, quam nos suo luoco appinximus. Quippè ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur folijs, & in maritimis tantùm nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisue, tritici magnitudine vbique scatens, in quorum medio (vt Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adstringenti sapore, perindè ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergestino solo in Hadriatici littore, vbi frequentissima, copiosaq; oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quòd auelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, vt ego mihi testis esse possum. Tantùm igitur abest, vt celari uelim mea, sicubi sunt errata, ut ea etiam ipse non uerear emendare, gaudeoq; hæc à cæteris aperiri, modò ista semper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longè honestius arbitramur, vbi quis se lapsum nouerit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquandò agnoscere, quàm, quod extremæ est pertinaciæ, ac uecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeò tenere, ut illinc auelli non consentias. Ac sanè in ijs commentarijs, quæ anteà Italico euulgaui sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exacteq; essent scripta. Quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpè ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod sanè peccatum leue (vt credo) & in paucissimis repertum, quamuis reliquorum utilitate, tùm facilè compensari, tùm rectè obscurari posse censerem, sciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectissimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent; & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quàm ut leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidiè flagitarent, & propè suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem; ut improborum, inuidorumq; iniquis morsibus me intempestiuis obijci maluerim, quàm horum resistere uoluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum. Quorum desiderijs satisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea sanè longè accuratius in Latinis nostris commentarijs agitata sunt, & discussa. Id quod tunc me maximè solabatur. Quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus, vt nullam in me ostentasset acerbitatem, nullas in optimè munita, firmataq; suas ingessisset calumnias,

Kali, & Alkali Arabum.

Kali historia.

Lusitani inconstantia.

Tragum genuinum.

Author Tragum primus inuenit.

calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd suo studio, & synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Iam verò optima quæq; fœdissimè lacessit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuscat falsitate.

Lusitani obiectio in Amarantho.

DIXI paulò ante in Trago, quàm sua reprehensione turpiter aberrauerit, nunc quoque in Amarantho nihilò cautius, & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citasse in vulgari Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quàm Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen à Lusitano admonitus facilè, & non inuitus quædam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commentarijs: quod & iampridem est factũ. At ne Lusitanus vanè contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum uociferetur, videat ipse

Turpis ac ridendus Lusitani error.

quàm falsò sibi persuadeat vulgaris vsus Amaranthum esse Chrysocomem. Nam si (vt audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi uitio adscribendum fuerit, quòd Græcorum verborum vires tam negligenter expenderit. χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη verò coma. Adeò vt id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma. quo manifestè deprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cùm vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri possit vt rectè is χρυσοκόμη Græcis rectè dicatur, ij dijiudicent, qui Græci sermonis peritiores habentur interpretes, quiq; hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chrysocome flore sit aureo, ut ipsa fert nomenclatio, testis est Plinius libro XXI. cap. VIII. vbi sic inquit. Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri Corymbis. Quamobrem non solùm constabit, quàm lubricè lapsus sit Lusitanus, sed

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calũnia vindicantur.

quàm falsò, ac iniquè accusauerit Ruellium, & Fuchsium. Quippè cùm Chrysocome, & Amaranthum longè inter se differant, vt clarissimi illi viri rectè norunt, non ab re illis dictum est Amarantho purpureo vim esse adstringentem, siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem non obscuram præseferunt.

Calũnia xviij. de minori Sedo.

HIS ACCEDVNT, quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura verò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, vt dixi, Sedum minus natura frigidum, vt Maius est. Cæterùm & planta ipsa descriptioni in toto respondet, vt iure concludendum sit, vt Faba inuersa, siue crassa dicta minus hoc Semperuiuum sit. Hæc illius sunt deliramenta.

Lusitanus reprehenditur.

Sed sanè vereor, ne hæc tam crassa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritq;, ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides, Semperuiuum minus in petris parietinis, & macerijs, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exililibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plinius libro XXV. cap. XIII. his uerbis. Minus Semperuiuum in muris, parietinisq; nascitur, & tegulis fruticosum à radice, & sursumq; ad cacumen, folijs angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabariæ illius notæ.

Calumnia refellitur, & Amathum hallucinatum esse ostẽditur.

Quandoquidem Fabæ inuersæ uocatæ cauliculi non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quandoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq;, sed magna, lata, ac prælonga, flores in umbella non herbidi, sed plerunque melini, uel in purpuram candicantes. Radice quoque non est inutili, nec superuacua, sed bulbosa pluribus adnatis tuberculis Asphodeli ferè modo. Colore cinereo, cortice læui, & succo plena ad multa expetita. Quæ in uniuersum notæ, si cum minoris Sedi historia comparentur, clarissimè demonstrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luscinia coruus. Non enim aliam ob causam Semperuiuum tam maius, quàm minus id sibi nominis asciuit, quàm quòd perpetuò anno toto virescat, ac viuat. Id quod testatur Theophrastus libro VII. cap. XIIII. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipsius nomenclatio Græca, ἀείζωον enim Græcis sempiternum designat. Sd hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum videtur, quum autumno pereat tota, & in vniuersum arescat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuum minus nulla reclamante nota repræsentat, sapore sit acris, detestantur vniuersi materiæ medicæ studiosi, cùm nullo alio sit sapore, quàm acido. Sed cùm fortassè Lusitanus syncero careat gustu, perindè ac iudicio, mirandum sanè non est, si inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam.

Calũnia xix. de Cirsio.

DE CIRSIO hæc habet. Adeò Cirsion nostræ vulgatæ Buglossæ respondet, vt omninò fatendum sit eandem esse herbam, cuius sententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & meritò quia videmus Buglossam aliquandò triquetrum habere caulem spinosum, ex cuius floribus nescio quid, vt animaduertenti notum euadet, euanescit, nam in cæteris ita inter se respondent, vt spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolum in hac re minus benè dixisse crediderim, cum Cirsium alteram herbam à Buglosso esse contendat. Sic Lusitanus ille.

Calumnia diluitur.

Cæterùm cùm uulgari Buglosso caulis sit rotundus, non triangulus, ut fortassè per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ vllam rosæ speciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non sit, neç ibi capitula purpurea, quæ in pappos euanescant, videantur, vulgaris vsus Buglossum Cirsium esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuò triquetrum non aliquandò tantùm, & angulos ip-

sos solum aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profectò notis vulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule enim est, vt diximus, tereti, qui ubique tenuissimis aculeis rigeat. Adhæc Cirsio capitula requiruntur purpurea, vt etiam præter Dioscoridem fatetur Plinius libro XXVII. cap. VIII. quæ in lanuginem dehiscant. At cùm vulgare Buglossum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, sed flores tantùm purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non uideo, cur ita stolidè crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cùm scripserit è vulgaris Buglossi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsij (vt opinamur) genuini imaginem quis uidere poterit in commentarijs nostris, quæ uiuum legitimumq; referat. Buglossum enim quod passim concessit in vsum, vel Echij species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, vt aliàs latius explicabimus. RELIQVVM est, ut ad ea respon- Calũnia xx. de Elleboro.
» deam, quibus me falsò in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoque Matthiolus
» Senensis nigrum Elleborum albo periculosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum ta-
» men hodie boni practici nigro correpto tanquam Diagredio utantur. His in nos ille. Sed an iure, vel iniuria eos iudices uelim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentarijs nostris de utriusq; Ellebori uiribus scripsimus, quibusq; in animo semper est non mentiri. Siquidem ij, ubi nusquam à me scriptum repererint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiusq; (vt Lusitanus somniasse uidetur) minimè mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plinium libro XXV. cap. V. Nigrum boues, equos, suesq; necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniurià in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis. At quum is ad nostros perdendos labores inuidentia, ac liuore se totum accinxerit, eò cœcitatis, amentiæ, insolentiæq; processit, ut etiam aliorum errata in nos remiserit, utpotè, qui mentiri nunquam erubuerit; non alia opinor causa, quàm quòd uoluerit monimentum sceleris, atque audaciæ suæ esse in conspectu omnium. Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumnijs satis, superq; puto à nobis esse responsum, atque ita clarè, tantaq; luce eas me diluisse nunc arbitror, ut si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientiæ vestigium, facilè seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, vt discas, quid docti sentiant, priusquàm tam arroganter, tam temerè in eorum labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorum sudoribus potius candidè & gratanter fruaris, quàm ut eos imperitè lacessas, & tuis calumnijs obruas. Etenim non iccircò has vigilias libentissimo animo suscepimus, vt tu eas obscures tua inuidentia, ac etiam imperitia. Etenim si nostras has lucubrationes tibi vsui esse nolis, cur talem clandestinum furem te exhibes, ut solùm tua furta commendata alijs esse uelis; cætera uerò, quæ tua libido sibi non uendicarit, ea malitiosa studeas opprimere inuidentia? Patefaciam in alijs tuum infidelem in meis scrinijs animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias; quibus si tuo quoque iudicio à me est satisfactum, uehementer tua causa gaudeo; sin is maneas, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta, & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificijs, confestim excœcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cœcum dico ductus hac gentilium superstitione, quòd Cibeles alicuius te inserueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (vt tu ipse iampridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidissimè desciscas. Etenim cum (ut audio) nunc nostræ religionis te ipsum facias, nunc Iudaicis legibus, superstitionibusq; te totum addicas, & ita non solùm in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximum insolescas, minimè id est mirum, si à te ipso quoque deficias, & omni statu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipsa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cœcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non solùm tibi, sed & cæteris omnibus molestissimum, ac infestissimum te exhibeas: & tumultuosissimis mentis furijs impulsus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cœcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere uesaniam. Non id iam animo mecum proponebam, non iccircò tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquandò in tanta veritatis luce pœniteat insaniæ, sed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiusce medicæ materiæ studiosos tuæ fortè impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror Censurã. Iudicabunt syncerius docti, ac præclari homines, utrùm tu iustius me inuaseris, an ego maiori ui te in me temerè irruentem declinauerim, penitusq; profligauerim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quæso non sis futilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas; aut, quod vltimum est, caue, ne apud eruditos, & æquissimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia, & calumnia nostrum augeant, & amplificent honorem.

Exploditur Lusitani calumnia.

Lusitani inuidentia detegitur.

Animaduersio in Amathi deliramẽta in scitiamq;.

Lusitanus Semiiudæus. Hispani tales Maranos vocant, quos maximè detestantur.

Cur Amathus tanta labore cœcitate.

Cur Author hanc confecerit Apologiã.

PETRI ANDREAE MATTHIOLII

IN AMATHI LVSITANI ENARRATIONES CENSVRA.

Præfatio in Cenfuras.

IAM MINVS vereri debeo, ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudenti & rerum omnium imperito, fuos patefaciam errores, quàm ad id vera, rectaq; duci ratione. Quòd fi liberius in hominem petulantem adeò importunè lacefsitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam, qui fuis iniquisfimis calumnijs, non modò honeftisfimos labores noftros opprimere nititur, fed &, quantùm in ipfo eft, fua imperitia, & impudentisfima confidentia rem medicam obfcurare conatur uniuerfam. Nec fanè aliud fibi quis de eo perfuadere poteft, qui aliorum fcripta à quàm plurimis comprobata, fatisq; communita, fua temeritate incefsit, & violare molitur. Hoc fi impunè, & tacitè fit improbis permittendum, vt fuo tantùm iudicio audacter reprehendant, ac contaminent omnia, quò nam omnium præftantisfimarum facultatum cultus deueniet? Quis pofthac iftorum fe obiectet ingratitudini? Verùm ut & ipfum, fi qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat iftius calumniandi infanisfimæ licentiæ, & non folùm ex alijs, uerùm ex fe ipfo fuam cognofcat omnium rerum infcitiam; infringenda eft hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quemquam tam perfrictæ frontis effe poffe, qui ibi tam feuera in alios cenforia utatur uirga, vbi ipfe tot vbique fcateat erratis. Moleftum, friuolumq; penè credidiffem grauioribus impeditus negotijs, vt cum huiufce hominis difceptarem ineptijs, nifi ipfum in me tam petulanter infultare à pluribus audiuiffem. Nunc autem eadem moleftia, qua iftius impetum, & uanam incurfionem à me prohibui, ne quis iftius feueri cenforis impellatur iudicio, vt ftatim approbet, quæ ab ifto viderit proferri: Audiat bonus, & egregius vir, quantò tutius fortafsè fuerat honeftè tacere, quàm eo pacto contra cæteros infanè oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam vtar vanitate, qua ille contra nos; & ne hominem potius perfequi, quàm veritatis ftudiofi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata fic in lucem producam, vt fi uel ipfe met aliquid habeat, quo ijs, quæ à nobis afferuntur contradicere valeat, doctorum iudicio longè libentius acquiefcam, quàm vt aliqua pertinacia reliquorum ftudia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod eft æquifsimum, fi non ab Amatho, quem rediturum vix ad mentem fpero, faltem ab erudito lectore id peto, ac poftulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum, & medicinæ fiat candidatis, vt tum demum de utroque noftrum fuam ferat fententiam, vbi noftras rationes diligenter expenderit, ac pẽfitarit. Amathus non nifi quadam præcipiti dementia noftros inuafit labores, conuulfit, diftraxit, nullam huiufce facti afferens rationem, nifi quod fuæ authoritati, hoc eft ftultisfimæ libidini, tantùm putauerit ubique conceffum. Ego fanè, quæ in ifto reprehendo, nifi apertisfimis, & ipfa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiufdem argui temeritatis, ftultitiæ, ignorantiæ, quam de fe prodidit ille. Atque ficut candidus lector, qui hæc in manus fumpferit, facilè difcernet, ita fore arbitror, vt minimè eum pœniteat eius lectionis, ubi non tantùm iftius teterrimos lapfus, fed & non fine noftro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento diftinctius ab omnibus legerentur, in certa hæc digefsimus capita, ac iam tandem alijs innumeris filentio inuolutis, ad ea, quæ funt præcipua, in quibus ille turpifsimè offendit, veniamus.

ACORVM.

De Acoro Cẽfura j.

Galangæ Cyperi folia.

DE ACORO fuum ipfius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, fed quantò præftiterat à priori non difcedere fententia, ipfe videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro difcrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indicijs. Nimirum quòd neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (vt qui uiderunt teftantur) fed Cyperi, quo fit (Lufitano etiam ita teftante) ut non defint, qui Galangam ipfam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quòd vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat; adde quòd radix hæc rufefcat potius, quàm fubalbicet. Præterea Galanga nufquam reperta eft, quæ guftu fuerit fubamaro, ut de Acoro fatetur Galenus, fed tantùm acri. Quocircà non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda fimplicium medicamentorum hiftoria primas tenet, aliud eft Galanga, aliud uerò Acorum. Ob eandem quoquè caufam inter græcos Actuarius, & Nicolaus Myrepficus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter fe diuerfa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus fanè notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, fed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, fubalbicantes, non fubrufefcentes, & (ut Plinius inquit, cui & Lufitanus fubfcribit) ruptu faciles, non

ut

ut in Galanga, utraque fractu contumaces, quibus perspicuum, satisq; comprobatum censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profectò intellexerim unquam (vt aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphosi factum sit, vt Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec uiribus, sed tantùm magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se commutauerit: nisi quis fortassè dixerit, euenisse hoc magicis præstigijs, quò suam tueretur opinionem. Ac cùm ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus usi, illud sanè suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum, ut Brasauolum à nobis reprehensum (illi enim ubique plurimùm uidetur addictus) sui immemor defenderet, quàm ut ueritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius uir profectò clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quàm ut pertinax sit author, etsi iam pridem in Brasauoli concesserit sententiam, visis fortassè Commentarijs nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, maiorem Galangã esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm uidetur abesse. Quod fortassè fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus. Porrò Acorum non mea tantùm, sed plurimorum sententia, qui in re medica multùm præstiterunt, ea sanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeò singulas Acori notas sit repræsentatura, ut is meritò stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, ut ridendum uideatur Lusitani argumentum, quo ducitur, ut credat Galangam eam ob facultatem, qua ad uenerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam uocari scribat. Quandoquidem cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi Venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apulei authoritas: præsertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea præstare, facilè quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam uocari, quòd fortassè ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempè Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus vmbilicus. quin etiam Thymum, & Styrax, quòd suauiter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Adhæc in Acori historia parùm quidem Apuleio adstipulandum uidetur, quippè qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primùm enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis, ac pratis contra omnium penitus sententiam, deindè uerò illicò asserit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cum flosculum emiserit. Quæ omnia si cum ijs conferantur quæ à grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facilè fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum uidetur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam uelit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit libro XXV. cap. XIII. Acorum nigras habere radices; quandoquidem crassioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi uenia danda est: quippè quòd (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis ultimo loco expurgati, ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quòd scripserit is paulò infrà, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia fuerit) qui ex nigro albicat; subniger uerò qui ex albo nigricat, adeò ut subalbus, & subniger color parùm inter se differant. Talis autem uisitur color ijs in radicibus, quibus passim utimur Calami Odorati uice.

Lusitãus Brasauolo addictus. Fuchsius laudatur.

Acorũ quid.

Ridiculũ argumentum.

Apuleio in Acori historia non astipulandum.

CARDAMOMVM.

Nec sanè minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, utpotè qui putauerit Cardamomum quo usi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quòd, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumq;, potius seminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertissimè grauissimus author Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, ubi sic habet. Fructus autem, qui unà cum uirgultis, folijs, calicibus, ac floribus in Theriacam mittuntur, ij sunt, Scordij, Nepitæ, Marrubij, Stœchadis, Dictamni, Polij, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurij. Radices autem hæ. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolij, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei, Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina uerò hæc. Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, ubi carmine de Theriaca scripsit his uersibus.

De Cardamomo Censura ij.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἰδαῖον καρδάμωμον
Καὶ ψαφαρὸν στήσεις παρθέμενος σέσελι.

Hæc Andromachus, & Galenus aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura iij. de Nigella Citrina.

Errat Lusitanus, quòd recentiores quosdam fortè sequutus sibi persuaserit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum vti uocabulis) Maius Mauritanorum esse Cardamomum; » Minus uerò id, quod Meleghetam uocant. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum semen » est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, ijs ferè similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis » subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod ma » nifestò arguit Nigellam hanc, quæ Melanthij est species (vt nobis aliàs satis, superq; ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantùm intercursantibus membranis papaueris modo. Præter id cùm sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, non uideo cur Nigella Citrina uocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari possit.

MELEGHETA.

Censura iiij. de Meleghetis.

Qvòd prætereà Melegheta, Minus Mauritanorum Cardamomum non sit, quis facilè conijcere poterit; quippè cùm hoc semen calice quodam, Melanthij instar concludatur, Cardamomum uerò Minus (ut Serapio inquit) suum ferat semen nullis occlusum capitibus, colore Maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minimè est assimilis, eò quòd hæ colore sint subrufo Indici Milij instar, quod Tusci Saginam uocant, Insubres uerò Melegam, unde fortassè accessit his seminibus Meleghetæ nomen. Adhæc cùm Meleghetæ semen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non uideo sanè cur consentaneum fuerit id Minus uocari Cardamomum.

CVBEBA, CARPESIVM.

Censura v. de Cubebis & Carpesio.

In cvbebis, & Carpesio censendis quantùm aberrat, quòd Cubebas uelit, quibus passim utuntur Officinæ, tum ueras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verùm, ut apud Arabas nullus habetur, qui scripserit usquam Cubebas esse baccas, uel semen, ita nec apud Græcos ullus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium te- » nues sunt festucæ, siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem » sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, ut vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia uirgulta, Carpesium esse possit, ac debeat, quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba: vt pluribus rem hanc in commentarijs nostris explicatam habemus.

SALIVNCA.

Cēsura vj. de Saliunca.

Mvltò verò apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant; ad quod quoque genus refertur, quæ passim uulgò uocatur Lauendula: in quo certè miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifestè Plinius Saliuncam foliosam affe- » rat esse plantam adeò breuem, ut necti non possit, quin & herba uerius, quàm flos, densa ueluti ma- » nu pressa, radice numerosæ cohærens. Quantùm ab hac differt Pseudonardus? quum planta est fru- » ticosa, lignosaq; Rorismarini Coronarii instar non breuis, sed bicubitalis, & flos verius quàm herba, & quæ in corollis facilè necti possit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præstant. Prætereà Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeò densè fruticat, ut folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, ut tanquam manu pressa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam Pseudonardus proueniat, vbi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa, ac lignosa, quamobrem in Buccolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis. »

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum non cernit Lusitanus, ut humillimam herbam à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, uel fortassè etiam equo accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura vij. de Cinnamomo.

Redibo in gratiam aliquandò cum hoc homine, qui alienis (vtinam tam uerè) nos locupletet diuitijs, & optimo Cinnamomo capsis (ut ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Anturpiam, nos abundare iactat, & contra omnium præclarissimorum authorum sententiam sibi persuadet, Cinnamomum esse corticem tantùm suæ arboris non lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre studuit. Fidem idcircò suæ authoritati adhibendam minus dubitauit, quòd iam fama

increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatum multa genera esse aduecta. Miror cur non se in his quoque partibus fuisse fingat, ut maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipse id afferat, nec Lusitani, qui nauigijs istas terras petierunt vllam huius rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitijs inuentis astipulemur? Præsertim cùm non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissimè fateantur Cinnamomum virgultum esse pumilæ arboris non corticem tantùm. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiens. In Cinnamomi Mosylitici uocati generé præstat recens nigrum, ex vinoso in cinerem uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Quibus palàm fit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro primo de Antidotis his uerbis. Quævis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem virgulta, uel paulò plura, paucioráue; non æquali tamen omnia longitudine sunt; Verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. hæc ille. Adest adhæc liber de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno ascriptus, qui etiam de Cinnamomo sic habet. Cinnamomum sunt rami ferè, ac uirgulta, quæ ab una radice plura excrescunt, recta & minuta, breuiasq; colore subrufo, & cortice extenso non rugoso, qui cortex non ita facilè ungue à ligno abraditur: nodulos plures, & interualla habent, & in medio læues habentur. Si uerò frangantur, quasi pulueremm emittunt, odore omnia uincentem. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimum. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles Cinnamomum surculum esse testatur libro IX. cap. XIII. de historia Animalium, sic inquiens. In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus, & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discusso in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum surculaceum esse uirgultum fatetur Galenus loco superius citato, vbi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum ueluti truncus in ramos plures diuisum multùm attollebatur, sed Hellebori figuram præ se ferebat, uel potius Damasonij. Quibus palàm est Cinnamomi virgulta adeò tenuia haberi, vt Hellebori, uel Damasonij radices non excedant. Adde quòd quũ ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano, & Hadriano imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramusculos apud se seruasse, facilè constabit omnibus Cinnamomi uirgultum esse tenue; & non solùm in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantùm præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sanè non uideo. Quamobrem Lusitano fabulã hanc ego tantùm acceptam referam, præsertim cùm præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetijs, quò uulgare Cinnamomum ex India affertur, perindè ac Antuerpiam, vnquam uiderit, reperitq; Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentauerit. Nimis quoque vana est opinio, qua credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant. Id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, vbi Casiam expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sint, eò quòd mihi reijciendum omninò non uidetur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendum censent; quanquàm ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cùm uel Imperatorum amici, uel diuites essent, facilè fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, ijs uerò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt verba; quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, vt suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis alijs pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modò Casiæ duplum, modò Carpesium (vt Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomum est virgultum pumilæ arboris.

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicũ modo.

Lusitani opinio uana.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABVM.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poeticæ potius quàm medicæ facultati se totum addixisset; nam qui eo in effingendis fabulis aptior, promptiorq; se præstiterit; uideo profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica uersatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera se se offerunt figmenta, adeò rem seriam præ se ferentia, ut ea quis difficillimè fabulas esse noscat, nisi medicæ facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum sanè non est, si à fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi uenia danda: quippè qui id propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis. Qui huc usque Cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum Gummi odoriferum sit, Lacca uerò siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur. Quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam, quæ (vt certò scimus) non gummi, aut arboris, plantæ'ue alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagoq; uelut

Cẽsura viii. de Lacca Arabum.

Lusitani centuriæ fabulosæ.

Lusitani Laccæ historia fabulosa.

cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cùm terra, vel pluuia, uel arte plus iuſto irrigatur, » formicæ prædictæ ligna quædam ſubtilia ab incolis ſic diſpoſita in altum aſcendunt, in quibus Lac- » cam generant, & hac de cauſa in Lacca ligna ipſa percipimus, quæ dubio procul arboris non ſunt » Laccam ferentis, ut hucusq; omnes ferè crediderunt. Hæc illius eſt fabula. Atqui illi maximè refraga » tur Ludouicus ille Romanus libro ſexto ſuæ nauigationis, ubi de his agit aromatis, ac mercimonijs, quæ Sumatra inſula, ſiue Taprobana mittit, ſic inquiens. Mittit etiam ea regio Laccam, unde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus noſtris haud abſimili. Hæc ille. Cui ſubſcribit Ioſeph Indus cap. CXLI. vbi fatetur in Cambaia Laccam uberius naſci, quàm alibi gentium, non autem fieri, gigníue formicis, aut ſcarabæis, ut læpidius & facetius quàm uerius fabulatur Luſitanus. Prætereà cùm duplex ſit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera. lignis quibuſdam inhærens Sumatri à Sumatra fortaſsè inſula nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata in glebas Myrrhæ inſtar concreta, nulli inhærens ligno, non eſt, cur Luſitani fabulam, hiſtoriam putem. Siquidem gleba illa ſole clarius palàm facit, Laccam gummi eſſe arboris, non quidem, ut per ſomnium uidit Luſitanus, formicarum alatarum ſtercus, quibus etſi ubique ſcateat tota Europæ regio, nuſquam tamen uiſæ ſunt alatæ formicæ, quæ Laccam, aut ſimile aliud excernerent. Cæterùm quum ſatis ſuperq; nobis comprobatum ſit in Commentarijs in Dioſcoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum eſſe idem, adeò ut pluribus id comprobare teſtimonijs non ſit opus, cadit, peritq; Luſitani ſententia, quam ſequi nemo debet.

Luſitāi fabula explodi- tur.

ELÆOMELI.

Cenſura ix. de Elæomele.

TRIPLICI ſe pariter implicat errori in Elæomele, quod ipſum defluere ſuo more fingat è Palmarum caudicibus. Tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioſcoridem defluere, nō unum tantùm, Mel nimirum per ſe & Oleum ex eadem arbore manantia. Prætereà ut noui ſemper aliquid apportet, quòd hunc liquorem ex Indica nuce credat diſtillare. Deprehenditur in primis error ex ipſiusmet Dioſcoridis uerbis, qui Elæomelis hiſtoriam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod E- » læomeli uocant ex quodam caudice manat oleum melle craſsius, ſapore dulci. Quibus palàm eſt de » uno tantùm liquore ſcripſiſſe Dioſcoridem, nempè de Oleo, quod ob melleam dulcedinem uno uerbo tantùm Græcis Ἐλαιόμελι uocatur; nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Prætereà ex Dioſcoridis hiſtoria nunquam probari poterit Elæomel è Palmarum caudicibus fluere, quum is nuſquam deſcripſerit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed eſſe falſum palmas liquorem hunc fundere manifeſtò fatetur Plinius libro XXIII. cap. IIII. ubi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id ſanè mihi licere perſuaſerim, quòd huius hiſtoriæ neminem habeam authorem præter Luſitanum.

MACER.

Cēſura x. de Macere.

CONTENDIT maximè Luſitanus, utpote qui ſemper falſa tueri nititur, Macim, quo Myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter ſe differre. Cui niſi quis aſtipuletur, illum ſeuerus iudex contumacem declarat: tantā ſibi arrogat authoritatem, ut certò putet unumquenque ſuis debere aſtipulari deliramentis. Verum quum id nulla afferat ratione, uel authoritate, ipſe meritò non modò contumax fuerit declarandus, ſed inſolens, uecors, ac delirus. Quippè qui potius errori patrocinari uoluerit, nihil perpendens, & aliorum ſubſcribere ineptijs, quàm ueritatem amplecti, ac tueri. Atqui quum nobis in Commentarijs noſtris in Dioſcoridem editis, abundè comprobatum ſit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum teſtimonijs, horum Macim Myriſticæ nucis eſſe tegumentum, ut ipſo oculorum intuitu unuſquiſque uidere poteſt, illorum uerò Macerem corticem eſſe radicis magnæ (vt apertisſimè libro XII. cap. VIII. teſtatur Plinius) non eſt ut hic pluribus iſtius Centurionis inſolentiam, & inſcitiam redarguam. Eò itaque ſe conferre poterunt, qui haſce differentias hactenus non conſiderarunt.

Luſitani inſolentia.

ERICA.

Cenſura xj. de Erica.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperio, quippè qui neget contra omnium doctisſimorum uirorum ſententiam eam plantam, è qua uniuerſa ferè Hetruria ad mundandas ædes ſcopas ſibi parat, ullo pacto eſſe Ericam; hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc ſemel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica Theophraſti teſtimonio bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, ſed alijs quàm plurimis obſeruatum ſit plantam, quam Ericam uocamus bis in anno nempè uerno, & autumnali tempore ſine ulla controuerſia floreſcere. At cùm libro tertio ſcribat Dioſcorides Corim herbam Ericæ folijs prouenire, conſtetq; id Ericam noſtram per omnia referre, palàm ſit omnibus hanc legitimam eſſe Ericam.

Erica bis in anno floret.

ACA-

ACACALIS.

ACACALIM nasci scribit apud suæ gentis Olysiponã Lusitanici regni metropolim fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen haberi Aegyptij fruticis Myricæ semine simili, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterùm cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens quasi florem compage muscosum, alterum uerò Gallæ similem; videat obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus, quin & qua authoritate, vel ratione ductus affirmare ausus sit Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile: quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit. Censura xii. de Acacali. Myricæ duo genera.

PALIVRVS.

IN PALIVRO confundens historiam pede prolabitur, siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua libro III. cap. XVII. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, illam esse arborem, quam Agrifolium vulgò uocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuoq; fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens, seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quod (vt ipse quoque Theophrastus inquit libro & cap. IIII. de historia Plantarum) in Africa nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortasse audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec unquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione pro omni Paliuro Agrifolium adducit. QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum libro XIII. cap. XIX. & à Theophrasto libro & capite quarto esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat; Theophrasto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, uel uasculis quibuslibet non asseruentur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Adhæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum uires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat. Censura xiij. de Paliuro. Cẽsura xiiij. in eodem Paliuro.

RIBES.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionem sequutus eam arbusculam censet hortis, & uiridarijs familiarem, quæ folio exit uitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq;, topiarijs aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem colore viridi rubescente, folijs latis, magnis, rotundisq;: quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, uitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata. Censura xv. in Ribem. Ribis legitimæ historia.

ROSAE DAMASCENAE.

QVO in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eò flagrantius ad portum aliquem me receptum uelim. Tædet profectò cum istis ineptijs me diutius ad nauseam vsque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia. Maximè cùm ita diluantur ipsius nugæ, ut hinc ad seria reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De Rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasque vulgus Moschettas vocat, quòd odoris fortasse fragrantia Moscum resipiant, non solùm has non minori ui deiectoria pollere existimet, quàm Scammonia, sed exitiosissimum esse medicamentum pariter contendit. Hoc vt confirmat, anilem prorsus huic subtexit fabulam, quòd Venetijs viderit (liceat mihi nunc suo uti testimonio) nobilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem à Luna uocatam, quæ quum semel tantùm saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentũ quod nullo incõmodo aluum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquammationẽ, quin & uentriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, muliercula. Primùm (ut ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maximè pugnat, quum sepius ipsemet id sumpserim me- Censura xvi. de Rosis Damascenis.

dicamentum, alijsq; frequenter dederim sine ullo prorsus incommodo, adeò ut quandoque pueris se licissimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quòd mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantùm se ostendat tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifestè indicat, ut nulla faucium, aut linguæ erosio, inflãmatioúe hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpè mandenti, ut quandoque adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationisq; accessit. Quo fit, ut quis rectè opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, ut potè qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credendum sit id ab acrium, salsorumq; succorum defluxu prouenisse, qui fortè fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim unquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeò excordem, imprudentem, negligentemq; fuisse, ut tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit uires, præsertim cùm ad huiusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunque accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas odore per quàm suaui fragrantes, è quibus clementissimum illud paratur medicamentum nullo penitus incommodo aluum ducens. Contrà uerò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Persici arboris flores; quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (ut iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis sumentes afficiunt, nempè crebris uomitionibus, uentriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus; quæ omnia plerunque sequitur frigidus sudor, æstuatio, uirium amissio, & corporis uniuersi imbecillitas. Præter id, quisnam Amathum hunc meritò Ἀμαθῆν non appellauerit, cum eò ignorantiæ peruenisse constet, ut certò sibi persuaserit Ieleniabin è Persicis rosis paratum, de quo pluries in febrium curatione, & uentriculi dolore meminit Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quàm falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippè Ieleniabin Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah præ risu scribere sè nequimus) qui sciunt, doceant; quum id hactenus nec uiderim, nec legerim usquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud uoluisse Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem libro quinto, ubi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in uniuerso meminit uolumine, Ieleniabin ad febres, & uentriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosis, non autem (ut Lusitani uana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifestè indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicennæ designare, quàm Puniceas, Persicas ille fortasse uocatas, quod à Persis in suas uenerint regiones. Nam & nos Damascenas uocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damasco Syriæ primò ad nos peruenerint.

Lusitani iudicium falsum.

Lusitani in re medica euidens imperitia.

Lusitani Ieleniabin inscitia.

Rosæ Persicæ quæ apud Auicennam.

PALMAE INVOLVCRVM.

Cẽsura XVII in Palmæ Inuolucro.

FALLITVR Præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην uocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην græcis uocatum primùm esse existimat, quàm Nucis Indicæ uillosum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica uocata ab arbore proferatur (ut referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ simili. Deinde uerò sua fortasse inconstantia ductus, in eiusdem capitis processu, reuocata priori sententia, (qui talium puerorum est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscoridem esse Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur; ea ratione innixus, quòd scripserit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten uocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quandoquidem Dioscoridi Palma Elate nil aliud est, quàm fructus Palmarum adhuc florescentium inuolucrum, calixq;, non nucis alicuius tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquàm meminit Dioscorides, nec (quod sciuerim, legerim'ue) antiquorum aliquis. Quo fit, ut censendum sit, huiusce Nucis inuolucrum nunquam antiquis, innotuisse. Porrò Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit foliculi cuiusdam instar, in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura utile, idque est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortasse facilè, dum duabus uult insidere sellis, duabus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sanè obstat Galeni authoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato, duo facit Elates genera, unum quod germen est ipsius Palmæ, aliud uerò tegumentum, de quo tantùm scribit Dioscorides, cui etiam Elates duo produntur genera; quorum unum illud est, de quo diximus, aliud uerò id totum, quod inuolucro illo concluditur; quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterùm ut fortasse probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippè qui scripserit libro duodecimo secundo, cap. vltimo, arborem quandam esse Abietem uocatam unguentis expetitam, quam alij Elaten uocant, alij Palmam, alj Spathen. Id quod maximè

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etiã & Dioscoridi.

maximè palàm facit, quàm imprudenter uelit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis aptè locutus deprehenditur uocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cùm legisset apud græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam uocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in unguentis addi; magno ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florescentium dactylorum Inuolucrum, quod ad unguenta spissanda expetebat antiquitas. Plinij error, quem maximè sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

REPREHENDIT Aliorum opinionem, ut uanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quàm ille totus sit uanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatissimorum authorum testimonijs. Nam (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna, formosaq; folio, flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit. Nouus anniculum semper occupat, maturitas anniuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Fructus est magnitudine Pyri figura oblongus, Amygdalæ modo colore herbidus, nucem intus habet, ut Prunum, uerùm longè minorem, molliorem q;. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tùm etiam crassitudine, multitudineq;. Materie constat robusta, dura, uisuq; decora, ueluti Lotus, quapropter ex ea, & simulacra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant. Hactenus Theophrastus. Cæterùm si Perseæ Aegyptiæ notæ cùm Persico nostrate conferantur, qua uniuersus scatet orbis, liquidò constabit has plantas nihilò minus inster se distare, quàm à Quercu Salicem. Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, uiridarijs, ac uinetis passim frequentissima uisitur, procera, magna, formosaq; nusquam uisitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet; sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò uiret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in spheræ modum, colore minimè herbido; sed cùm maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic officulum præter id Pruno minus non uisitur, sed quandoque duplo, triploq; maius, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longè contumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipitur, sed potius subaustero, aut uinoso. Adde quòd uulgaris Persici fructus maximè damnauerit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, ut praui succi alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam uentriculo inferat. Contrà uerò qui ex Aegyptia Persea proueniunt. Postremò Persicus nostràs radice nititur breui non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proindè rarissimè annosa reperitur. Contabescit, peritq; facilè, quòd imbecillibus admodum sustentetur radicibus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta; quum tamen Aegyptiæ Perseæ solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, ut potè quæ in multiplices ueniat usus. Quo fit, ut omninò Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non nouerit Perseam Aegypti arborem à uulgari Persico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij testimonio, qui libro XV. cap. XIII. sic scriptum reliquit. Nam Persicæ arbores serò, & cum difficultate transiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hospitium. Falsum est uenenata cùm cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa à Regibus translata in Aegyptū, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci uolunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed à Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem ataui sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus alijs. Hæc Plinius. Verùm non modò hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani euanidam sententiam, sed etiam grauissimus author Galenus, qui libro secundo de compositione medicamentorum secūdum locos, manifestè testatur in nulla alia Romanis subdita gente uidisse Perseam arborem, præterquàm in Alexandria Aegypti. Sed ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est uerbis? Hoc tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Persicus, uulgaris notitiæ arbor, uniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones; si Persicus nostràs ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eò dementiæ peruenisse Galenum, ut posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium uidisse Perseam, nisi tantùm in sola Alexandria.

Censura XVIII. de Persea.

Perseæ arboris historia ex Theophrasto.

FLVVIATILES CANCRI.

QVVM Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in uehementem soluerer cachinum. Siquidem illum eò inscitiæ peruenisse offendi in hisce censendis, ut Aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus eò grauissimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum

Cēsura XIX. de fluuiatib. cancris.

Ridenda Lusitani amentia.

cerebrum demulceam? Serio'ne hæc dicuntur ab Amatho? an riſum ſua uecordia mouere ſtudet? Nimirum adducor, ut credam (ſi id ſeriò fatear, quòd ſentio) aliquo amentiæ genere illum quandoq; uexari, & proindè tunc temporis non niſi huiuſmodi deliramenta deſcribere. Nam & Ranæ, & Cocleæ in Cancrario genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, ſi potius Luſitani delirio addicimur, quàm ueritati.

MARINVS SCORPIO.

Cenſura xx. de Marino Scorpione.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat eſſe animalculum, quod ex Cancrario genere exiſtimauerim (uidimus. n. illud ſæpè in Hadriatici littore tanquam inutile à Piſcatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terreſtri ſcorpioni ſimili, chelis pariter tenuiſſimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro XVIII. cap. XXII. de Marinis piſcibus animalculum hoc Cancrum βραχοχήλην uocat. Verum Ariſtoteli, Hiceſio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianoq; Scorpius pelagius eſt piſcis, & inter nullos aſellos, lacertos, cernuas, & quot quot ſunt, alios duræ carnis recenſetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius hiſtoriam in commentarijs noſtris in Dioſcoridem pluribus deſcripſerim, & ueram Scorpionis imaginem appinxerim, eò ſe conferre poterit Luſitanus, ſi cæcitatis ſuæ remedium non neglexerit.

RANAE.

Cēſura xxi. de Ranis.

VBI Ranarum uires expendit Luſitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in uniuerſum Ranas uenenoſas cenſeat, adeò ut in Aetium inuehatur, quòd is libro III. cap. LV. paluſtres ranas inter uenenata recenſeat, & tamen libro ſecundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad uenenatorum reptilium ictus. Error nimis eſt manifeſtus, quòd quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum ueniat ex his, quæ in paludibus, & ſcrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam ſi (ut Luſitanus inquit) Ranæ omnes uenenoſæ eſſent, nulli dubium eſt, quin quàm plurimi earum eſu interirent: quum non deſint homines innumeri, qui ijs tantùm ſæpius ſatientur, nulla ob id accedente noxa. Nec ſanè ſententiæ noſtræ obſtat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali ſucci ſcriptum reliquerit, à Ranis eſſe abſtinendum. quippè is Ranas non deteſtatur, quòd ueneno aliquo ſint infectæ, ſed quòd malum in corpore ſuccum procreent, perindè ac piſces in ſtagnis & paludibus degentes. Quippè ſi Galenus putaſſet uenenoſas eſſe Ranas, nunquam eas inter cibos retuliſſet. Sed magis fortaſsè Luſitanus credo lege percitus Moſaica, quàm ueritatis ſuſtinendæ deſiderio in Aetium inuectus eſt, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipſe enim libro ſecundo de Viribus animalium agens, quæ in uſum medicum ueniunt, ubi deuenit ad paluſtres Ranas, quæ paſſim ab omnibus eduntur, Ranæ paluſtres (inquit) in aqua elixæ, ſaleque & modico oleo conditæ, uenenoſorum reptilium ictus, ſi ius earum bibatur, magnum præſidium afferunt. Id quod ex Dioſcoride deprompſit, qui pariter de his egit iiſdem uerbis. Quibus manifeſtè ſuffragatur Plinius libro XXXII. capite quinto, ubi non modò Ranarum ius prætulit contra ſerpentium ictus, ſed etiam ad Marini Leporis uenenum, hauſta uenena, deuoratam Rubetan, Salamandramq; ijs laudibus prætulit. Nec ob id uelim fortaſsè putet Luſitanus Aetium ſibi ipſi repugnaſſe. Quippè qui dixerit libro XIII. quòd deuorata paluſtris Rana tanquam uenenoſa uarijs, ac multis uexet incommodis. Quandoquidem ibi de paluſtribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, ſed de uenenoſis, quæ è Bufonum ſunt genere, & in paludibus præſertim fœtidis morantur. Ipſe enim cùm proximo capite de Rubetis Ranis egiſſet, quas Bufones alij appellant, uoluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci ſub Ranæ paluſtris nomine comprehenderunt, uerba facere; quoniam ſciuerat Bufones, & terreſtres, & aquatiles reperiri, ut unumquemq; compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; materiæ medicæ operam nauarit, quàm fecerit Luſitanus. Id quod manifeſtè declarat libri illius titulus, qui de Noxiorum animalium morſu, & de beſtijs uirus eiaculantibus inſcribitur. Nam & idem legitur apud Dioſcoridem; quippè qui libro ſecundo de Ranis, quæ in cibum ueniunt, egit; ſexto uerò, ubi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & paluſtris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò ut iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Luſitano eſſe aſtipulandum.

Luſitani Religio.

Luſitano in re medica nō eſſe aſtipulandum.

GALLINAE.

Cēſura xxii de Gallinis.

ATQVI nulla mihi amplius eſt contentio cum Medico, optime lector, uerùm cùm ſolertiſsimo deguſtatore, vel coquo potius, quo plurimùm recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere ſcribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proindè malum, uitioſum'ue præbere alimentum; quin & raro ibidem homines idcircò ueſci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabò te ibidem Princeps ſuæ præfecit culinæ, ut iſtis eum ſpoliares delitijs? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibuſdam

busdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quippè quòd non minus in eorum regionibus carnium probitate, saporisq; iucunditate præstent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabulosum esse fatentur, quòd raro gallinis ibidem uescantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum; sed quòd multi fortasse à gallinis abstineant sumptui parcentes. Quòd autem præter rationem ij medici agant (ut ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad uentriculum abstergendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sanè non improbamus; sed qui sint lij prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum usu perpetuò esse sciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temerè factum putauerim, quum non ambigam ius ita paratum non modò abstergere, sed etiam posse roborare. Id quod à purgatione plurimùm præstat.

LAC SCISSILE.

Lac scissile Nil aliud esse censet, quàm lac ipsum simplex per se acescens. Conuincitur ipsius Dioscoridis testimonio, qui huiusce parandi lactis rationem scribit his uerbis. Ex omni lacte fit, quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti mouetur, inspersis, postquam bis uel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminæ. Ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit; sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumq; argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium medicamentorũ facultatibus, ubi de Canino stercore egit: quin & Paulus libro primo cap. LXXXVIII. Non possum satis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quòd cùm tam splendidis enarrationibus explanandum Dioscoridem susceperit, adeò graui labascat negligentia.

Censura XXIII. de scissili lacte. Lactis Scissilis parandi ratio.

OLYRA.

In frumentaceo genere eam magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Secalã, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum triticeo longè deteriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeò ut dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, esse, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam esse putarent. Præterea scribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem resipiat. Adhæc Secala ita uulgò uocata, cùm in area flagellis decutitur, illicò omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyræ euenire fatetur Galenus loco superius citato, dum Olyrinos expendit panes, sic inquiens. Habet autem Typhæ semen extrinsecus corticem, ueluti Olyra, & Hordeum, uerùm decorticatum in panes congeritur: & paulò inferius ait. Ex nobilissima Olyra, cùm, ut decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique utuntur. Quibus planè constat Olyram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area concutitur; sed opus esse, ut in pilis pinsentur, ut etiam hoc æuo moris est apud omnes.

Censura XXIIII. de Olyra.

CHONDRVS.

Ex ea fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, ut in Tridentino agro, Scandellam uocant: quod meritò redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, ut quis ex Theophrasto nosse potest libro octauo capite quarto de plantarum historia. Quæ si rectè expendantur, nil aliud Scandella erit, quàm Hordeum minus, quæ binis tantum uersibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quòd per omnia nempè facie, & uiribus Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quòd nunquam Scandella reperta sit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum semen habeat. Quo fit, ut nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Dicocco abundat Goritiensis ager, & Foroiuliensia arua, ibiq; uulgo Pirra Farra dicitur, quòd Zea ibi ab incolis in uniuersum Pirra uocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, siue Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falsò (differt enim ab Halica Far) ideò eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis est error, quòd scripserit, putaueritq; Far ab Halica nihil differre, idq; ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinij testimonio Far nil aliud est, quàm frumenti, uel tritici genus Adoreum uocatum. Ille enim libro XVIII. cap. VIII. ita scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem ubique, neque ubi eadem sunt, ijsdem nominibus. Vulgarissimum Far, quod Adoreum ueteres appellauere. Item eodem capite, ut palàm faceret aliud esse Zeam, è qua fit Halica, aliud verò Far, Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. VII. eiusdem libri, populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis usum. Verrius scribit, Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ usus, ut ipse met testatur Plinius libro XXII. cap.

Censura XXV. de Chondro.

Censura XXVI. de Farre & Halica. Far ab Halica differre.

cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni authoritas libro septimo de compositione medicamentorum secundùm locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti Marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreum coniecta per diem & noctem macerari sinito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus. Hæc Galenus; quibus palàm est à Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius libro IX. cap. XLV. his uerbis. Quod uerò latinè in regionibus Romæ uicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indéque extractum, ac in pilam coniectum, ueluti Ptisanam à cortice repurgato, ubi uerò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato, deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à sanis in cibum sumitur. Hæc ille; ad quæ certè pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLVS.

Censura XXVII. de Phaseolo.

PHASEOLVM, Siue Phasiolum, non paruam illam, & uulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnam esse Eruiliam falsò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Eruilia & Piso testis est Plinius libro XVIII. cap. VII. sic inquiens. Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piso. Phaseolis uenosa. Quibus palàm est, nec Eruiliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Eruiliæ cuiusque generis, uel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura sint cartilagine, ut nullo mansu dentibus confici queant. Contrà uerò uulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. XII. eiusdem libri, ubi sic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piso cilindriacæ, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis uulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modò in acetarijs Asparagorum modo, nunc unà cum brassicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus; quod tamen nulli alij leguminum generi à natura datum esse comperimus. His itaque palàm est Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiliam, sed uulgaris usus Phaseolum, qui passim in campis seritur. Quippè non tantùm folia illi insunt (ut Plinius inquit) uenosa, sed (ut Dioscorides ait) deuoratus inflat, spiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam uiridis cum siliqua sumptus aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur apertè adacto longo palo consurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud esse, quàm uarium Phaseolum illum, qui Dioscoridi Hortensis Smilax dicitur. Quippè in primis hic longissimos ascendit palos, quibus Lupi Salictarij modo se circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis seritur. Quinetiam eius siliquæ simul cum granis, perindè ac aliorum Phaseolorum manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam uelit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in alijs uberius exequuti sumus, quàm istius temerarij hominis imperitiam, ac negligentiam uideamur aperire; quod iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne, si omninò tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia; sin copiosius, ne iustum excedamus modum.

Censura XXVIII. in Dolicho.

LAPATHVM, SIVE RVMEX.

Cẽsura XXIX. de Rumice.

AC IAM Propemodum uereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris, & turpissimis istius hominis erratis. Quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moueant? Nunc ita uniuscuiusque occurrere studeo prudentiæ, ut non parum hoc quemque consolari debeat, quòd in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id unum siquidem hic ubique laboro, ut & Lusitani, qui tam infidè, ac improbè aliorum uersat scripta, patefiat audax inscitia, & ueritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verùm sic à nobis utrunque est peragendum, ut plura, & absolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, utq; contra Lusitani insultus, ac imperitiam non parum hinc quoq; roboris, & lucis accedat. Quarè (quod in cæteris sum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quòd hortense olus Spinachium nobis passim uocatum, Satiuum Lapathum esse asserat, meo certè iudicio longissimè aberrat; quòd Spinachium cum Rumice, uel Lapatho nihil habeat cognationis; siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine, nec radice Spinachium Lapatho simile cernitur, quemadmodum nec gustu, nec uiribus. Constat item Galenum (& si contrarium fortassè somniauerit Lusitanus) Spinachij, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantùm syluestris Lapathi, cum inquit. Licet cuius (ut ante diximus)

„ Lapathum appellare Betam agrestem, ut quod non gustu modò, sed uiribus etiam Betæ Hortensi est „ adsimile. Verùm cùm Beta Lapatho sit suauior, iccircò nemo est, qui non ipsa libentius uescatur. Hactenus Galenus. Quibus palàm est Spinachium Lapathum esse non posse; nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed hortense. Quo fit, ut syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit, quã Beta; VANE' idem sibi persuadet Lapathum communis usus nunquam in ciborum usum concessisse, cùm Galenus loco iam citato, ubi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, & syluestrem appellarit Betam. Quinetiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; ferè Italiæ agrestes homines id maximè comprobant, cùm uere Syluestris Lapathi plurimùm manducent, quòd eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium nõ esse inter Lapathi genera recensendum.

Vana Lusitani persuasio.

CHONDRYLLA.

CHONDRYLLA Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeò ut inter Cichorij species ueniat numeranda, tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectione maximè uersatum se ubique censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus rectè scribit. Id quod proculdubiò ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam uidisse Lusitanum.

Censura xxx. de Chondrylla.

GINGIDIVM.

NEC Errore uacat, quæ de Gingidio censet, quippè qui uelit recentiores quosdam sequutus nil aliud græcis esse Gingidium, quàm uulgare illud Olus, quod Cherophyllum, uel Cherofolium uocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, adstrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum resipiunt; quum tamen Dioscoridis, & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, adeò ut sit etiam Syluestri Pastinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni, & mali succi capite octauo, & de Attenuante uictus ratione cap. III. Gingidium herba sit syluestris, contrà uerò Cherophyllum, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura xxxi. de Gingidio.

SCANDIX.

NEC Minus improbari debet, quòd senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur semen; quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscurè percipitur, adeò vt hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, uel tertio incipiente excalfaciunt. Prætereà quum Scandicis historiam (quod uiderim, legerimq;) nemo scripserit antiquorum, arduum sanè uidetur, uel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc uel illam plantam esse radicem. Quippè hæc, quam alios sequutus Scandicem appellat Lusitanus (ut rei herbariæ periti existimant) eam maximè refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, ut latius in commentarijs nostris scriptum reliquimus.

Censura xxxii. de Scandice.

HIRCI BARBVLA.

QVANTV'M in censenda Hirci barbula fallatur Lusitanus, ij facilè noscent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, ut noui aliquid afferre uideatur, si uera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo; sed utrique radicem esse paruam, bulbosam aliquantulùm oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maximè delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quòd non solùm Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint Tragopogono radicem esse longam, ac dulcem. Id quod sole clarius uisitur in genuina Hirci barbula; non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palàm est, quàm diligenter, quàmque accuratè diligens enucleator legerit Dioscoridem (ut Theophrastum, & Plinium prætercam) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantùm uideo) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentarijs de Stirpium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens non in agris tantùm, sed etiam in uineis. Germani Terræ Nucem appellant. Sed quàm habeat cùm Tragopogono cognationem, ego sanè nullam uideo.

Censura xxxiii. de Hirci barbula.

Lusitanum non legisse Dioscoridem nisi oscitãter.

SMILAX

SMILAX HORTENSIS.

Censura xxxiiii. de Hortēsi Smilace.

NON PARVO profectò etiam errore notatur Lusitanus, ut Dioscoridem de Hortensi Smilace diserentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cùm uulgares Phaseoli, quibus passim in cibis uescimur, dum sati in campis uirent, non repant, nec adeò frutices conscendant, ut Smilacis modo topiarias scænas inumbrare queant. Prætereà quum uulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quáue ratione Hortensis Smilax uocari posit, profectò nescio. Sed quoniam hæc longè pluribus nobis comprobata sunt in commentarijs nostris in Dioscoridem, eò Lusitanum remittimus.

THLASPI.

Censura xxxv. de Thlaspi.

NEC minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quòd dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex uerbis eius coniecturam facère licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam uidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, ut Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquandò longiusculum; & proindè rectè scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem foliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui foliculum dicant esse semen, neminem habeo præter vnum Lusitanum. Cæterùm Thlaspi folia (ut intuentibus facilè patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed foliculi, qui semen concludunt, ut in commentarijs nostris quis legere poterit, ubi hunc Dioscoridis locum restituimus.

ZEDOARIA.

Censura xxxvi. de Zedoaria.

QVÒD Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, aduersus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiam. Deindè quòd Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum uerò arbor procera, infrugiferaq; citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex uiridi in luteum languescente, ut idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen utriusque meminit, Zedoariæ, scilicet & Arnabonis uarijs in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perindè ac alijs quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippè qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit.

Serapiōis interpretis lapsus.

STRVTHIVM.

Censura xxxvii. de Struthio.

STRVTHIVM, siue Radiculam, siue Lanariam herbam magno sanè errore nihil à uulgaribus Saponarijs differre putat Lusitanus. Quippè quod harum nulla spinoso proueniat folio, quum tamen Theophrasto, ac Plinio Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis ijs Saponarijs, de quibus meministi, non uisitur. Adde quòd neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere ualeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachino explodendam, quàm uerbis refellendam, quam narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœnijs nascente, à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eò quòd ibi passeres quàm plurimi nidificent, & semine in coitu eiaculato herbæ radices respergant; nil aliud dicendum censemus, nisi quòd hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterùm si propè nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerculorum illorum formam proferant, quòd earum radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quòd plurimorum animantium formas, qui in campestribus, & syluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidiè eorum semine perfusis, Lusitanus ipse dicat, qui sua singulari amentia nouam hanc philosophiam excogitauit; in qua si fortasè perseuerandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod eius semen uasculis includatur, quæ uitulina referunt capita.

Censura xxxviii. in Lusitani fabulā.

CYCLAMINVS ALTERA.

Censura xxxix. de altera Cyclamino.

Lusitanus inaniter Matthiolum citat.

GRAVE, & permolestum mihi est, quòd in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cùm dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ persimili, tametsi hactenus ille nunquam uiderit. Quibus conijcere quis rectè poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citauerit; quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum Alteram, cui superuacuam radicem assignat Dioscorides, radice constare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nusquam uidisse in Italia.

BVLBVS

BVLBVS ESCVLENTVS.

NVLLVM discrimen cernit diligens, & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascalonicum Cæpe, quod nos uulgò uocamus Scalogna. At quantum distant? Ascalonicum enim Cæpe inter Cæparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maximè Theophrastus, quippè qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum historia, Ascalonicum Cæpe, ac alterum eiusdem generis Fissile appellatum inter Cæparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. XIII. eiusdem libri, cui subscribit Plinius libro XIX. cap. VI. sic inquiens. „ Allium, Cæpasq; inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alsidena, Setama, Schista, Ascalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demum Galenus libro VI. de simplicium medicamentorum facultatibus Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringentes facit. Id quod rursus repetijt libro secundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonica Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est ualdè perindè, ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Ascalone Iudeæ.

Cẽsura xl. de Bulbo Esculento.

Ceparum genera.

ARGEMONE ALTERA.

ALTERAM Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentarijs nostris diffusius diximus; sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne huius plantæ uideretur ignarus, Argemonem alteram eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat uulgari Agrimonio similia, quæ quantùm cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinis'ue (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum historias diligentissimè explorauerunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cùm fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonij nomen accessisse, quòd folijs & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

Censura xlj. de Altera Argemone.

TELEPHIVM.

QVANTVM in censura Telephij hallucinetur; qui uult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quàm tertium Semperuiuum, illud sanè statim ostendit, quòd Dioscorides de Telephio libro secũdo, & de Semperuiuo illo libro quarto scripserit, & quòd nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Semperuiuum quibusdam Telephium uocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantùm adducit, quamobrem non est propterea dicendum tertium Semperuiuum esse Telephium; quemadmodum (exempli gratia) nec Helxine, quam Parthenium quosdã appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Bacchar est, nec Asplenum Hemionium, nec Gingidiũ Lepidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idẽ esset Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se secundo libro scribere, de altero uerò libro tertio inter Semperuiui genera, ut etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui lib. XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro uerò XXV. de tertio Semperuiuo, postquàm de alijs duobus generibus disseruit. Adhæc si Telephij facultates apud Dioscoridem, & Pliniũ expendantur, Telephium uidemus uitiligines sanare, quinetiam uulnera, & sinus; hoc uerò Semperuiuum strumas tantùm discutere.

Censura xlij. de Telephio.

AGARICVM.

LONGE' ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim utuntur, noua sua quadam opinione ductus, quòd Agaricum cõtritum nullo pacto diu suas uires seruare possit. At nos illum errore sanè lõgè maiori procul dubio duci censemus, eoq; præsertim quòd nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum authoritatẽ, qua suam fulciat sententiam. Porrò Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, ut unà cum ijs, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec uideo cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut friuolis admodum uerbis contendit Lusitanus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oxymel excipiant, non sanè constat cur tam facile tenuior Agarici pars in auram resolui possit, cùm mellis proprium sit in suo uigore admista diutius asseruare, Salis uerò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustrà quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asseruarent, quin & electaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem ijs additum suas statim deperderet uires; frustraq; illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omninò explodenda

Censura xliij de Agarico.

 denda

denda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum uirorum placita solus iubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac alijs addendum medicamentis, qua expedit illo uti.

RHABARBARUM.

Censu. xliiij. de Rhabarbaro.

CAETERVM de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui tostum, uel ustum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quarè suadet, ut à Rhabarbaro in dysentericis omninò abstineant medici. Atqui si Rhabarbarum dari libeat, non ustum, neque assum esse propinandũ, » sed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facilè (ut ipse » ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis, uel Rosarum maceretur. Verùm Lusitano maximè refragatur » Mesues, ubi Rhabarbari uires expendit his uerbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probè confert. » Et paulò superius ait, Quòd si post hasce functiones uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem » Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehementer » operatur, ac etiam uehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, » qui libro nono de Compositione medicamentorum secundum locos combusta, torrefactaque medicamenta dysentericis dare suadet, nempè Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, » Pini corticem, Hyosciamum, Acaciam, & alia plura uino nigro excepta. Prætereà xi. de » Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla, & Pipere dysentericis » commendat. Quibus sanè patet non modò ho cin medicamento spernere Galenum Coclearum, & »

Rhabarbarũ totum dysentericis maximè conuenire.

Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiusmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quòd ubi intestina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squammam, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaque palàm est, combusta, tostaq; medicamenta non modò nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sanè iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam adstringant. At si usta, & in cineres uersa dysentericis tutò exhibere suadent tot grauissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, conijcere nequeo. Nam si, Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis uolatilium carnibus, ouorum uittellis ignitis tegulis tostis, & alijs quàm plurimis alimentis frixis, torrefactisq;; cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) se se offert ratio. Porrò ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait, plures uidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos usti Rhabarbari potu interijsse, nil aliud respondendum in præsentia succurrit, quàm quòd nobis minimè sit approbandum, cùm sexcentos homines ad uitam reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quòd suæ tantùm gentis Lusitanos Rhabarbari usti potu interemptos in exemplũ adducat, ac si illis tantùm fuerit letale medicamentum, cùm tamen is (ut ipsius testantur scripta) toto ferè ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primùm, & deindè apud Italos suam exercuerit medicinam. Demiror itẽ, quòd ita temerè quasi diuinitus edoctus affirmare non sit ueritus potius ex Rhabarbari usti potu interijsse eos, quàm ex morbi natura, quum hæc sciri non possint. Præter id, mihi nunquam persuasum uelim, longè magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quòd aqua Plantaginis uel Rosarum fuerit maceratum, quàm tostum, uel ustum. Quandoquidem Galeni testimonio assatio, ustioq; plurimùm siccitatis, adustionisq; medicamentis confert; contrà uerò euenit ijs, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortasè in medium adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confisus, qui dysentericis

Lusitani inscitia in censendo Auicẽnæ Rhabarbaro.

Rhabarbarum nullam ustionem, assationemq; expertum ex Plantaginis aqua bibendum suadet; quòd fortasè nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ designare interpretis lapsu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria ui polleat, citra ustionem, assationemq; propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.

CHAMAELEO ALBVS, ET NIGER.

Cẽsu. xlv. de Chamæleonibus.

ACCVM ille Chamæleonem Album censet esse stirpem spinis undiq; horrentem, folio grandi, lactis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactariũ uocant, quidam Suarium, quòd eo sues pascantur; quis eius opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prædurisq;. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio canes, sues, muresq; necat. Contrà uerò hæc sues non modò alit, sed etiam saginat, undè illi nomen. Postremò albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quàm quòd huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius

tius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore uiridem effert. Deindè huic flores non sunt uersicolores, sed purpurei. Prætereà carduus hic radice nititur alba, integraq;, non Chamæleonis Nigri modo exterius nigra, in terius uerò flaua & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quòd Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIVM.

AT QVAM nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quam uulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non solùm in syluis, sed etiam in arenosis (ut Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cœcutit non leuiter; quòd Carlina, quæ caulem profert, adeò omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, ut neutiquam quis presuaderi possit eam esse Crocodilium, præsertim cùm facto periculo, ijs sanè uiribus non præstet, quibus præstare Crocodilium Dioscorides, Galenus, Plinius, ac alij pleriq; posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æstimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, læuis aliquantulum lata, odore, ut Nasturtij, acuto: Carlinæ uerò crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaq;, nullo Nasturtij odore predita. Adhæc Crocodilij semen Galeni testimonio acre, odoratumq; percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubiò desiderantur.

Censu. xlvi. de Crocodilio.

Crocodilij mira uis.

POTERIVM.

POTERIVM eam uult esse arbusculam, quam Germani Schlehen, nos uerò syluestrem Prunum nominamus; quod idem existimauit Cornarius uir alioqui insignis, cuius opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quàm genuini Poterij historiam. Ego uerò nihil hic contra Cornarium dicam, quem uir clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissimè refellit. Quo circà his iam supersedemus, solùm, ut nostri memores instituti, dicimus utrunq; deceptum, & plurimùm aberrasse Lusitanum; quòd syluestris Prunus potius in fruticosarum arborum recenseri debeat, quàm inter herbas, item quòd nulla penitus conuestiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis, ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisq;: quin nec fructu est acuto, nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeò ut qui dixerit syluestrem Prunum esse Poterium (Cornarij, & illius pace dixerim) Tiresia cœcior dici possit, uel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant Medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium uberrimè conscripserit.

Censura xlvij. de Poterio.

Cornarius reprehenditur.

Fuchsij laus.

LEVCACANTHA.

NEC À SE ipso dissentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorem uiridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos uocamus Spino Merlo, quidam uerò Spino Zerbino Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, prædurasq; austero sapore, nulla admista amaritudine, adeò ut nihil succi indè exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur; quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides ad rupta, & conuulsa sananda.

Censu. xlviij. de Leucacantha.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

CAETERVM & de altero Cretensi Dictamno cœcutisse Lusitanum non ambigimus, quippè qui scripsit uideri hoc non modò in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (ut illius uerbis utar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantij oriri uidemus. Sed quàm sibi ipsi imponit? primùm quòd hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod uidetur etiam fateri Dioscorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Prætereà quòd non scripserit Dioscorides, quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius Dictamum hoc folio esse Sisymbrij Aquatici, quod Lusitanus, uulgus sequutus, Cresonem appellat; sed Sisymbrij absolutè, quod indicat, hos præclarissimos authores de primo Sisymbrij genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresoni folia, quæ an magis Dictamni folijs sint comparanda, quàm primi generis Sisymbrio, ij diiudicent, qui rem herbariam doctissimè profitentur. His accedit, quòd Dioscoridi huiusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium, & Saluiam, à quo omninò eum diuersum putamus, quem Arantiorum flores suauissimè fundunt.

Censu. xlix. de altero Cretensi Dictamno.

D 2 CALA-

CALAMINTHA.

Cēsura 1. de Calamintha.

EO' quòd Ferrarienses,& Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quasi Nepetam) uocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus Gattariam hanc esse secundum Calaminthæ genus;sed aberrasse uidetur, quippè Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegij, quemadmodum & sapore, non autem Apiastri, uel Vrticæ, quibus Gattaria uocata maximè uisitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertij generis Calamintha, quòd crediderit hanc eam esse, qua passim in Italia utuntur Seplasiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraque, non autem prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calamintham similem fecit Dioscorides.

Censura lij. de tertio calaminthæ genere.

SAMPSVCHVS.

Censura liij. de Sampsucho.

QVANTA sit Lusitani inconstantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaque is sui ipsius capiatur obliuione, is facilè intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampsuchini confectione, & libro tertio cap. proprio de Sampsucho. Quandoquidem libro primo apertissimè contendit aduersus nos scribens Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, ut in Apologia superius præmisimus. Libro uerò tertio euidenter fatetur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quàm Amaracum, uel Maioranam. Quare non modò se ipsum euidenter confutat, & grauissimè uulnerat, sed etiam palàm declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quàm ut nobis aduersaretur, & quocunque modo suum uirus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excœcet, memoriam tollat, & insano quodam modo se ipsum destruat, ac penè subuertat.

Lusitani leuitas.

RVTA SYLVESTRIS.

Censura liiij de Ruta Syluestri.

SYLVESTREM Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam uerò alijs Harmolam uocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos ultramarinos, uel Indicos uulgus appellat; sed manifestè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum uergentes, non, ut Ruta syluestris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Prætereà, nec semen illi uisitur trianguli speciem referens, neq; subrufum, sed longum, nigrumq; nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni testimonio Syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram; id quod in hisce Cariophyllorum Indorum plantis maximè desideratur.

CVMINVM SYLVESTRE.

Cēsura lv. de Syluestri Cumino.

SYLVESTRE Cuminum quum non uiderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis Rusticum Cuminum uocari ait, perindè ac si adeò uulgaris notitiæ fuerit, ut nullo sit opus examine; quum tamen pauci (ne dicam nulli reperiantur Pharmacopœi, qui unum uel alterum Syluestris Cumuni genus legitimè cognoscant. Nam præter satiuum, nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne uideatur id ignorare, Syluestre Cuminum adeò uulgare facit, ut quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, ut rectè intuentibus palàm sit, non modò Amathum Syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit Syluestre Cuminum penitus nescire, & ignorata tanquam cognita, & uulgaria fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accuratè legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolutè protulit Syluestre Cuminum Officinis Cuminum Rusticum uocari; quũ tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de Syluestris Cumini generibus nihil affirment.

Censura lvj. de eodem.

CORIANDRVM.

Censura lvij. de Coriandro.

IN CENSENDO Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur, sed penè delirat? quòd uulgaris usus Coriandrum scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantùm argumento, quòd Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quòd eius semen odoratum sit, & eius pariter herba optimi sit odoris, uel saporis. Cæterùm hæc quum legissem, mirari sanè desij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, immò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri uulgaris herbam odoris quidē fœtidissimi lectulariorũ cimicũ instar optimi esse odoris, ac saporis? Equidem censebam utero tantũ gerentes mulieres citta, picaq; corripi posse. Sed (ut uideo) Amathus etiam eo morbo laborat, quòd fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeò intumuerit, ut prægnanti similis euaserit: Vel quòd fortassè Coriandri tantùm inter olera

Lusitani insignis amentia

olera esitauerit in Hispania eius saporis, odorisq; præstantia allectus, ut indè facilè amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum scribit Dioscorides, ubi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, ut indè Amathi nomen fuerit consequutus. Prætereà cur suam probare possit Amathus stultitiam, quòd Coriandrum communis usus ueterum Coriandrum non sit, quòd in cibo acceptum nil mali inferat, nihil sanè rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum uenerat usum, ut ipse testatur Galenus libro secundo, de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante uictus ratione. Quin & Dioscorides non nisi à largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proindè mirum non est, si cum alijs oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perindè ac Papauer.

PETROSELINVM.

GENVINVM Græcorum Petroselinum idem, quod Seplasiæ, & Herbariorum uulgus passim Apium uocant, magno sanè lapsu esse credit Amathus, quòd hoc Paludapium sit in hortis trāslatum, riguis, & uliginoso solo gaudens. Contrà uerò Petroselinum, quod Dioscoridis, & Galeni testimonio in præruptis, & saxeis montium locis, ut ipsa met indicat nomenclatio, tantùm proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur. Censura lviii. de Petroselino.

ELAPHOBOSCVM.

ERRARE in Elaphobosco non modò Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam ut se ipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctissimos uiros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in commentarijs nostris pluries meminimus ob præstantissimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortassè uidisse unquam, quod illi credam non habeo. Cēsura lix. de Elaphobosco. Amathus infidelitatis arguitur.

COLLVTEA.

COLLVTEA quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum uocari affirmat, Italis uerò uulgò Aorno. Verùm quantùm ego legi, cùm Alburnum planta non sit, sed pars tantùm arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primùm testimonio, qui libro XVI. cap. XVIII. de Alburno hæc scriptis mandauit. „Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet. Pro „cute cortex est. Proximi plerisque adipes. Ij uocantur à colore Alburnum, mollis, ac pessima pars li„gni, etiam in robore facilè putrescens, teredini obnoxia: quarè semper amputabitur. Hæc ille. Quibus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At si fortassè, ut nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam uocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facilè responderi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantùm est arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sanè desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed ubique ferè proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo. Censura lx. de Collutea.

SENA.

CAETERVM magno etiam errore scribit Senam herbam aluum exoluentem eam esse plantā (ut ipse opinatur) quæ Theophrasto Collytea appellatur. Nam cùm apud Theophrastū duplex sit Collytea, nec de qua intelligat explicet, nō solùm hallucinatus deprehenditur, sed & cōfusus, adeò ut quid sibi uelit nesciat. Prætereà cùm Collytea utraq; Theophrasto lib. III. cap. XIIII. & XVII. de historia plantarum arbor sit non herba, & utriusq; meminerit inter arbores, minus constare sibi uana Lusitani potest opinio. Censura lxj. de Sena.

GLAVCIVM.

NISI alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses uiderit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam sæpè hallucinatum offenderim, ac fabulosum, uitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi nō credidero. Censura lxij. de Glaucio.

ALYSSVM.

NVLLAM constituit differentiā inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quàm penitus neutrum intellexit? Siquidē Dioscoridi Alyssum exiguus est frutex unicaulis, subasper, rotūdis folijs, fructu duplicium scutorū effigie, quadantenus latū, in montibus, & asperis locis emicans; quæ sanè omnia in Syluestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeò exigua est plāta, sed plerunq; bicubitalis, nō uno tantū caule crescens, sed pluribus, folijs minimè rotundis, sed stellę modo Cēsura lxiij. de Alysso.

decussatis,semine rotundo non lato,nec duplicem,nec simplicem scutum referente. His accedit quòd Dioscorides de utraq; Rubia maiori nempè, & minori tradidit uno, & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est,si Syluestrem Rubiam ab Alysso diuersam non iudicasset,de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Cēsura lxiiij. de Attractyli

REDIT austerus & immitis censor; uirgam, uel fustem potius profert. Eijcit omnes ex medicorum, idest ex suo senatu, & grauissimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quòd scribat Plinius, primam syluestris Cnici speciem Attractylida quibusdam uocari: sed, quantùm uidere, aut conijcere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamuis scribat Plinius primi generis Syluestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida; nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum syluestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio diserentes, Telephium non propterea esse Semperuiuum minus, quòd hoc etiam Telephium (ut Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helsinem Parthenium, nec Asplenum Hemionium: quoniam ijs etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his uerbis. Acarna colore tantùm rufo à Scolimo distin- »
guitur, & pinguiore succo. Idem erat Attractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum suc- »
cum funderet, qua de causa Phonos uocatur à quibusdam, odore etiam grauis. Quibus palàm est Pli- »
nio Attractylida nullum syluestris Cnici esse genus. Id quod maximè attestatur Theophrastus libro VI. cap. IIII. de plantarum historia. Is enim postquàm de omni Cnici genere diseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum syluestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Vnde Amathi minus probari potest sententia.

TEVCRIVM.

Cēsura lxv. de Teucrio.

SANGVISORBAM, quam Itali Pimpinellam propriè appellant, quamq; frequentissimè in acetarijs addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua uersatur cœcitate, quippè quū scribat Dioscorides Teucrium herbam uirgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facilè palàm fit inter Teucrium, & Sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella uocata iunceis constat cauliculis, folijs utrinque pinnatis, nullam uirgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quòd uerò Pimpinella hoc nomine sit appellata, eò quòd odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum uocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus uocatā fuisse primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, undè postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cùm nullo Citruli odore, uel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non uideo.

Amathi opinio explosa.

LYCHNIS.

Censura lxvj de Lychnide.

QVAE de Lychnidis uiridibus folijs scribit Amathus, quòd scilicet ea oleo illita igne flagrent, & indè nomen traxisse stirpem, fabulosa omninò uidentur; cùm re uera Lychnidis folia, non uiridia, sed sicca ad lucernarum usum pro elychnio usurpauerit antiquitas, undè sibi nomen inuenit; non quòd uiridia flagrent, ut Amathus putat. Quippè λύχνον Græcis lucerna dicitur, ἐλύχνιον funiculus, qui è gossipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum uillosa, tomentosaque, & proindè arefacta ignem facilè concipiunt, perindè ac illius Verbasci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Cēsura lxvij. de Martago.

MARTAGVM flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseuerat, & proindè Martagū Plinio eam plantam esse existimat, quam ipse ab Hercule Petilium uocatam scribit libro XXI. cap. VIII. At demiror, ubi Lusitanus, qui tanto usu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum uiderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibusdam punctis respersos. Id quod manifestè arguit Hemerocallem pro Martago accepisse Lusitanum. Namque is flore constat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterùm an Martagum, uel Hemerocallis Petilium sit à Plinio descriptum, fateri sanè non ausim, quum Petilium Plinij ipsius testimonio autumnali tempore floreat inter uepres colore rosæ syluestris, illa uerò cum alijs lilijs media floreant æstate.

TRIFOLIVM.

Censura lxviij. de Trifolio.

QVOD Bituminosum Trifoliū nunquā uiderit, noueritq; Lusitanus, hoc argumento facilè conijci potest, quòd afferat Pratense Trifoliū omnibus uulgò notū primò Rutā olere, ubi uerò adoleuerit

Bituminis

Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse unicuique constabit, qui Pratensis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam ullo tempore resipiet. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quod Græci Asphaltite ab odore, nos Bituminosum uocamus. Iccircò rectè scripsit Plinius lib. xxi. cap. ix. Trifolij tria esse genera, Asphaltite aliud, aliud Acutum, Minutum item aliud, quo prata ferè omnia scatent. Hinc itaq; apertissimè constabit Pratense Trifolium longè ab Asphaltite diuersum haberi, & Lusitanum non paruo in errore uersari.

AMBROSIA.

AMBROSIAM ait ille esse herbam, quam uulgo Tanacetum uocant Seplasiæ. Verùm patet eius non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia Dioscoridis testimonio pusillus est frutex, adeò ut trium palmorum longitudinem non excedat, folijs exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perindè quasi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore uinoso, suauiq;, radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè desiderantur. Namque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, sed Maioris Millefolij amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi uinosus odor, nec aliàs suauis. Illud etiam addi potest, quòd Tanaceto nusquam uisa sit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua. Censura lxix. de Ambrosia.

GNAPHALIVM.

ADEO' breuiter, perplexeq; Gnaphalij historiam scribit Dioscorides, quin etiam Plinius illum sequutus, ut non decernas, quæ nam planta ex his, quæ in ipso naturæ uiridario coluntur genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc quemadmodum & cætera leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus sit folijs, mollibus, albicantibusq;, quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perindè ac herba illa, quæ uulgaribus herbarijs Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiam repræsentat, ut post hac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda. Cẽsura lxx. de Gnaphalio.

OENANTHE HERBA.

RECENTIORES quosdam sequutus Oenanthem eam uult esse plantam, quam Filipendulam uocant, cùm potius Oenanthe Dioscoridis testimonio caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem; nascaturq; in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, ut in Pæonia, sed longè minoribus, undè illi nomen. Semen prætereà Atriplicis illi non inest, sed globuli instar quadruplici apice mucronati, ut in Buxo: quin nec caulis illi uisitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palàm esse non ambigimus, Oenanthem à Filipendula quàm maximè abesse. Censura lxxi. de Oenãthe herba.

PHYLLVM.

DVM in Phyllo Ruellij sententiam improbat Lusitanus, se ipsum ignorantiæ manifestè accusat his uerbis. Hanc Ruellius Alteram Persicariam esse credit; quo uerò iudicio alij iudicent. Est uerò hodie herbula quædam unico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere uidetur Lusitanus, quam quidem Ophioglossum, id est serpentinam linguam uocauere. Sed plurimùm is à ueritatis scopo, & à ueris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quòd semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certò arguit, Lusitanũ hanc plantam negligenter admodum examinâsse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conueniant. Censura lxxii. de Phyllo. Censura lxxiii.

HORMINVM.

ALIORVM quorundam insistens uestigia pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidã Sclaream, alij Matrisaluiam, nonnulli herbam Sancti Iohannis uocant. Sed cùm Horminum Dioscoridi plãta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ siliquarũ forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongũ, nigrumq;, neutiquam crediderim Sclaream ipsam, quę miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubij Censura lxxiiii. de Hormino.

caule bicubitali, nõ semicubitali: Præterea Sclareæ caulis nullis uestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad uerticem. Adde etiam quòd nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, ut cùm hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantùm opinione imprudens abductus errauerit unà cum illis, quorum sequitur errores.

ONOSMA.

Cẽsura lxxv. de Onosma.

ONOSMAM inter uulgares Rapunculos, quibus passim vtimur in acetarijs, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeò Onosmam similem facit, ut difficilè ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & stolidam nimis, ut cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quòd Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maximè desiderari potest in Pseudorapunculo illo; quòd is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo unquam tempore cruenta.

ANTYLLIS.

Cẽsura lxxvi de Antyllide.

QVIN & in Antyllide censenda plurimùm decipitur, cùm uelit, quinimò & affirmauerit eam legitimam, genuinamq; esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, siue Alkali appellatur; cuius cinere utuntur ad conflanda uitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sint simillima, folijs mollibus, ramulis recti palmi altitudine, altera uerò folijs Aiugæ hirsutioribus; non uideo, cur credam Alkalim Antyllidas utrasque referre, quum nullis conueniat notis: quippè Alkali, cùm primùm è terra emerserit, folio est tereti, pingui, Minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem ferè longitudinem adolescit, geniculatimq; protrahitur Equiseti modo. Quum uerò iam adoleuerit (ut de Trago diserentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq;, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi uerò ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectantur ruso colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; pilulæ prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam uarias mutationes non animaduerterit Lusitanus, proindè factum est, ut ipse crederet Alkali diuersi esse generis; quorum unum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cùm Alkali nullam cum Aiuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec folijs unquam hirsutis sit uisa, nec ulla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula; fateatur ex ueteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cùm ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, ut credam Lusitanum Circæ ueneficis incantationibus imbutum, unam, & eandem plantam in uarias transmutare formas. Quod in Alkali factum uidemus, quam nunc Tragũ nunc Anthyllidem facit.

Lusitanus notatur.

LITHOSPERMVM.

Cens. lxxvij. de Lithospermo.

GENVINVM Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas uocant) mittit, quibus utuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifestè peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est folijs Oleæ longioribus, latioribusq;, ac mollioribus humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant, foliis longis, interq; paruum semen rotundum Erui parui (vt Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq; in asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius uisitur, quæ quantùm cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse uideat. Adde etiam quòd Lithospermum in editis, & asperis locis per se sponte nascatur. Lachryma uerò uocata non nisi sata proueniat, erectis omninò calamis non humi repentibus, ut scribit Plinius.

ALISMA.

Cens. lxxviij. de Alisma.

CAETERV'M Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alii Barbam Syluanam uocant: sed falsum non obscurè liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq; caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui unà cum Lusitano in hoc uersantur errore.

BRI-

BRITANNICA.

Aliorum iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicam, quàm eam herbam, quæ passim Seplasiis, ac uulgaribus herbarijs Bistorta dicitur, eo tantùm fortassè argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folium. Verùm mea sententia fallitur. Etenim quamuis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non uisitur, sed glabriore, læuioreq;, rubeis intercursantibus fibris, & à terra quadantenus Cæsio, quæ omnia in Britannica maximè desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra uerò alteri. Namq; Bistortæ radix quandoque nobis uisa est brachiali ferè crassitudine, bipollicari autem sæpissimè, colore in nigrum rufescente, non (ut in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus, ac tenuibus, nihil uirium attribuit Dioscorides, sed tantùm foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cum tantùm radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum usus. Censu.lxxix. de Británica.

ALTERA CLEMATIS.

Nec minus in Altera decipitur Clematide, quippè qui censeat Flammulam uulgò appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem Alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in Flammula nusquam mihi uidere licuit, cùm planta sit recti caulis. Legitimam Clematidē nos eam esse non ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentarijs nostris, quanquàm ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus; sed non propterea affirmauerim unquam Clematidem Alteram esse Dioscoridis. Censur.lxxx. de Altera Clematide.

POLEMONIA.

Nimium addictus Brasauoli uiri alioqui eruditissimi, non tam ut ueritatem uideatur indagare, quàm ut pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò sunt (ut in Commentarijs nostris ostendimus) quæ utriusque sententiam confutent. Primùm si natale solum expendamus, id profectò facilè indicabit Galegam non esse Polemoniam, quòd hæc in montibus, & asperis proueniat, illa in campestribus læto, & uliginoso solo, adeò ut propè aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri uideatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœnogræci, æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore; quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortassè facilè in Brasauoli sententiam concessisset. Nec sanè uideo cur sibi tantùm arrogantiæ asciuerit, ut tantùm Brasauoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum huiusce tempestatis eruditissimum, & medicæ materiæ studiosissimum sua tantùm garrulitate fretus adeo temerè maledictis, conuitijsq; lacessiuerit, præsertim quum, pro more, illius argumentis, quemadmodum & nostris nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? ut ausus sis, ubi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum uirum citra omnem controuersiam clarissimum Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum uerò ad totius reipublicæ commodum. Depone istam mentem, desine impudentissime, isto modo doctissimos uiros lacessere. Omnes, qui istam in te audient ingratam contumaciam, quamuis de facie te nunquam uiderint, quum tamen talem te audierint, non ne stolidum, uecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te existimat; hoc unum tibi patet refugium, si istius insanæ dementiæ infames uelis delere maculas, ut aliquandò te ad mentem reuoces, & præstantissimos uiros optimè de literis meritos non tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

Censu.lxxxi. de Polemonia.

Arrogantia Amathi.

Aloysius Mū della à calumnia uindicatur.

LAGOPVS.

Lagopum magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioscorides, Plinius, et si qui sunt alij, qui Plantarum historiam scribunt, nullis penitus notis Lagopum descripserint, non uideo cur solus Lusitanus diuinare uelit, quasi oraculo quodam doctus, quæ nam planta antiquis fuerit Lagopus, Verùm quòd Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quòd ille Plinij & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa uerò in frutetis iuxta sepes, & in opacis proueniat. Censu.lxxxij de Lagopo.

XYPHIVM.

XYPHIVM.

Censf. lxxxiij. de Xyphio.

QVOD Plinius libro xxv. cap. xi. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in paludibus prouenit flore aureo Iridis æmulo, ut Lusitanus perperam intelligit, minimè probamus, non solùm ea ratione, quòd Xyphij historiam Plinius accuratè, probeq; describat, non Pseudoacori; sed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facilè referre potest. Præterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obstat quòd scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides uerò in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proueniat, ut perindè ac nos rei herbariæ studiosos obseruasse nõ dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphij natale solum explorauerat, quàm Lusitanus, non aliã ob causam in humidis nasci dixit, quàm ut eorũ refelleret opinionẽ, qui Lõchitim à seminis figura Xyphiũ esse censebant. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphiũ non esse, quòd illa in sitiẽtibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facilè adducor, ut credã, ipsum nusquam uidisse Xyphium, nimirùm quòd scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, qui Cinosorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ sunt, & compressæ uerticilli modo, uel Ibisci seminis instar, cui plurimùm astipulatur, inuolucris simul conclusæ, ijs similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

Cẽsf. lxxxiiii. de Harundinaceo gramine.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nã cùm (Dioscoride teste) hoc Graminis genus iuxta uias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

RVBVS IDAEVS.

Censf. lxxxv. de Idęo Rubo.

TAMETSI Idæum Rubum in Ida monte plurimùm nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur, Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè uereor, quin pro more, cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Censf. lxxxvi. de Chrysanthemo.

QVVM nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimque omnibus sit notum; quumq; oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quàm herbariorũ uulgus, quod unoquoque mense floreat, Calendulam uocat. Apertè conuincitur error, quòd Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calẽdula uocata prorsus desideratur, quũ illi Minoris Anchusæ modo longa spectentur nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortasse illũ in hanc opinionem adduxit, quòd habeãtur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chrysanthemum quod alij Caltham uocant. &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantùm argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si in simplicium facultate, ac historia, ut illum sanè decebat, se exercuisset, & uaria Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaq; præsertim, quæ à doctissimis uiris magno labore sunt restituta, uidisset quidem in Chrysanthemo non legi κάθλα, sed χαλκάς.

ASTRAGALVS.

Censf. lxxxvii de Astragalo.

ASTRAGALVM oriri radice rotunda, Raphani modo magna scribit Dioscorides. Quibus quis facilè coniicere potest Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quòd scribat Inferioris Germaniæ incolas Astragali radicibus uesci sub cineribus Castanearum modo assatis; easq, Iuglandium nucum figura, magnitudineq; esse asserit albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsio, & recentiorum alijs Dioscoridis esse Apios, quæq; Germanis Erdnussen, id est, Nux Terræ uocatur. Sed quàm magna inter has plantas intersit differentia Tiresia cœcior fuerit, qui non uiderit.

ACO-

ACONITVM.

DVM in censendo primis generis Aconito Fuchsium uirum apprimè doctum accusat Lusitanus, illetamen longè grauius aberrat, quippè qui tanquam cœcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palàm est, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendisq; plantarum historijs. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem & Alabastri modo splendentem. Verùm an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabastro uiderint, ad Constantini lauacrum propè sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam. Cēs.lxxxviij. de Aconito.

COLCHICVM.

QVANDO hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot uitijs hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbique (ut uerè fatear) ad nauseam usque omnia passim Amathi sapiunt Officinam. Tædet omnia huc coaceruari, quibus ille suum uolumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cùm hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verùm nihil est, quo minus Lusitano meritò reluctemur, cū Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, uel ex decocto potum arthriticis commendans, illud uerò quod letale sit ab usu medico abigens. At Lusitanus, ut suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quòd Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem sermonem habeat, alibi uerò de Colchico caput præfigat; quum id consultò fecerit, uidens utique Colchicum non adeò uenenosum esse, præcipuè ubi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, ut venenoso cum cæteris Græcis caput constituit, alibi uerò tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum uenenosa sub Hermodactyli nomine. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non uideo. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eò insaniæ, furorisq; peruenisset, ut Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quin etiam nec quòd in medicum afferret usum mortiferum medicamentum, de quo paulò post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè sciuerit Paulus, uires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quòd in uno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras uenenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, ubi de medicamentis salubribus, non de uenenis egit; nec tam horrendam facere metamorphosim, ut medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quòd is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippè hoc in loco, sicuti in alijs nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum uocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè nouerit, quum ea, quæ Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat; & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (vt Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci uenenosum, ac letale, alibi uerò minimè, non facilè probamus, cùm nulla huiusce rei sit nobis ueterum authoritas. At quum Dioscorides libro quarto, ubi de Colchico scripsit, non Colchicos tantùm admoneat, ne huiusce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, sed omnes in uniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantùm apud Colchos, sed ubique nasci uenenosam. Cens.lxxxix. de Colchico. Serapionis lapsus.

EPHEMERVM.

LVSITANVS recentiores quosdam sequutus Lilium, quod Conuallium uocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Lilij, quin nec radix longa, quæ digiti sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Prætereà nec caulis illi uidetur Lilio similis, sed gracilis, flexilisq; tenuissimi iunci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridem silentio inuoluisse, quin etiam nec Galenum, qui eius quoque historiam narrat; suauissimi odoris præstantiam, quo Lilium Conuallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, ut unà cum Lusitano cœcutiant, qui hac ducuntur opinione. Censura xc. de Ephemero.

VMBILICVS VENERIS.

VBI de Veneris Vmbilico scribit Lusitanus, tam primùm quàm alterum parietibus hærere asserit, & humectis nasci in locis folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura; quibus palàm fit, quantùm Censura xci. de Veneris Vmbilico.

tùm in re herbaria præſtet, ualeatq; Luſitanus, quippè qui hallucinatus exiſtimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt. Quum tamen Dioſcoridi Cotyledonis primũ genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam. Alterum uerò Maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis naſcatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapſis ædificiorũ parietibus proueniat, maritimis præſertim locis, ut Plinius inquit: Alterùm uerò inter ingentisſima ſaxa in montibus naſcatùr.

TALICTRVM.

Cenſur. xcii. de Talictro.

RVELLIVS uir profectò clarisſimus, & in ſtirpium hiſtoria non poſtremus author Talictrũ in Gallia naſci ſcribit, ibiq; appellari Argentinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo ſplendore micent. Nos autem quòd hanc herbam nuſquam uiderimus, Ruellij ſententiam probare, nec improbare poſſumus. At Luſitanus, qui nulla ratione omnes impugnare ſolet, ſtatim id falsò ſenſiſſe Ruellium ſcribit, tametſi eius Argentinam nec uiderit, nec nouerit unquam. Nec ualet Luſitani argumentum, quòd Argentinam herbam, ſic alijs uocatam à Talictro maximè diſtinguat. Siquidem de hac Luſitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim folijs non eſt Coriandri, ſed unico tantùm folio aſſurgit nullis lacinijs interſecto. Quo fit, ut ille meritò ueniat accuſandus, quum ini urià alios accuſet.

POTAMOGETVM.

Cenſu. xciij. de Potamogeto.

ΠΟΤΑΜΟΓΕΙ'ΤΩΝ ſic dicta eſt Græcis, quòd fluminibus ſit uicina, aut in ipſis fluminibus naſcatur. Id quod clarisſimè demonſtrat Dioſcorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ ſimile gerit hirſutum paulò ſupereminens extra aquam. Id quod facilè comprobat etiam in hac planta hallucinari Luſitanum. Quippè qui Potamogetum eam herbam eſſe contendat, quam Seplaſiæ Pulmonariam uocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non naſcitur, nec propè eorum alueos, ſed ſecus uias propter ſepes, & fruteta, præſertimq; opacis locis, folio non Betæ, ſed Bugloſſi; cuius ſaporem etiam adeò imitatur, ut eo ſicut & facie Bugloſſum referat. Adde quòd huic maculæ quædam in folijs cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio ſcripſiſſe eos, qui Potamogeti hiſtoriam narrant.

LOTVS VRBANA.

Cenſ. xciiij. de Vrbana Loto.

O' QVA'M vehementer decipitur Luſitanus in cenſenda Vrbana Loto. Conſtat id, quòd nulla ratione nec authorum teſtimonijs temerè affirmauerit eam eſſe Lotum Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetoſum, alij Panem Cuculum, nonnulli Alleluia uocant. Etenim legiſſe apud antiquorum aliquem Lotum hanc ſapore eſſe acetoſo. Prætereà Plinio quis non uiderit aliud eſſe Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetoſum, quod ipſe ſpeciatim Oxyn à ſapore meritò uocat, quòd nomine, & uiribus differant? Siquidem ille Oxym ad enterocellas, & diſſolutum ſtomachum præſtare ait, id quod facilè quis guſtu deprehendere poteſt. Lotum uerò Satiuam ad diſcutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioſcoride propoſuit, tanquam excuſſorium, deterſoriumq; medicamẽtum. Id quod nunquam Oxys præſtare poterit.

ANTIRRHINVM.

Cenſur. xcv. de Antirrhino.

IN exiſtimando Antirrhino immeritò ſanè Luſitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino ſimilem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (ut ipſe putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi ſimilem, & magna ſit inter has plantas differentia. Qua in re ſanè quid arguat in Plinio neſcit. Cuius inſcitiæ id in cauſa eſſe putauerim, quòd Luſitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum authorum impatiens, & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro xxv. cap. x. Antirrhinum Lychnin Agriam uocari ſcribit; non tamen ob hoc affirmat, quòd Antirrhinum, & Lychnis Agria una & eadem ſint planta; ſed tantùm admonet, à quibuſdam ita uocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibuſdam Dioſcoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accuſandus eſt etiam Dioſcorides, qui non ob hoc prætermiſit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, ubi libro tertio de Domeſtica ſcripſit. Aliàs enim nobis ſuperius dictũ eſt, præſertimq; de Telephio diſerentes, non deeſſe plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præthereà cum plures hodiè habeantur Antirrhini ſpecies, quarum alia, quæ maior eſt, folia gerit multifida, alia Lino ſimilia, alia parua, ut Anagallis, quæ fortaſsè genera nunquam uidit Luſitanus, hic Plinium defendere non uerebor;

Plinius à calumnia uindicatur.

quem

quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride disserens, acriter me accusauerit, quòd ibi quædam in Plinium deprompserim.

POLYGALA.

POLYGALAM scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere folijs Lenticulæ, gustu adstringenti, cui ita subscribit Plinius libro XXVII. cap. XII. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo folijs Lenticulæ, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficilè admodum uidetur, ut quis herbam afferre possit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisq; soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantùm uideo) longè potius Oedipum, quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quæ uirgas Genistæ mittit, in quarum summitate flores emicant, aurei, præstanti odore, ex qua (ut ipse ait) magna pars Italiæ scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum sit Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præsertim quum ea scribere non sit ausus, friuolas, ac inanes putamus. Adde quòd Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quot quot sunt alij grauissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram; sed adstringenti sapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantùm, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus putat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd suaui præstent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Cens. xcvi. de Polygala.

Lusitani coniecturæ inutiles.

OCHRA.

PVTAT Lusitanus Rubricam, qua utuntur Pigmentarij, ac Sarcinatores, quaq; usi sunt hactenus Myropolæ lapidis Hæmatitis uice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (ut Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. ὦχρος enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Com. II. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortasse temerè de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

Censu. xcvij. de Ochra.

MELANTERIA.

MELANTERIAM nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit, ut æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, ut sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in æris cuniculis, cuius facultates possidet, perindè ac Chalcantum, Sori, Chalcitis, ac Misy: & proindè rectè uim causticam obtinere Melanteriam scribit Dioscorides, quã & Misy. Argento enim nulla uis caustica inest, sed æri quàmplurima.

Cens. xcviij. de Melanteria.

SORY.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitiũ, quod Pharmacopœi Vitreolum Romanum uocant, genuinum esse Sory. Patet error, quòd Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quòd Chalcanthum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory omnium consensu plurimum differat.

Cẽs. xcix. de Sory.

AVRIPIGMENTVM.

EODEM ferè tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temerè asserat id coctum esse. Error facilè palàm fit, quòd scribat Dioscorides, Auripigmentum per se gigni ijs in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui, & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum non coctum. Quippè si coquatur, & igne torreatur, magnoperè rufescit, adeò ut Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

Cẽs. c. de Auripigmento.

GAGATES.

QVID de Gagate, tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregrè proficiscuntur uel ad D. Iacobi ædes, uel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet. Quantùm illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc lapis non sit, sed potius, ut quidam putant, Bituminis, aut Pissasphalti genus. Gagates porrò lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squallidus, & crustosus; contrà uerò

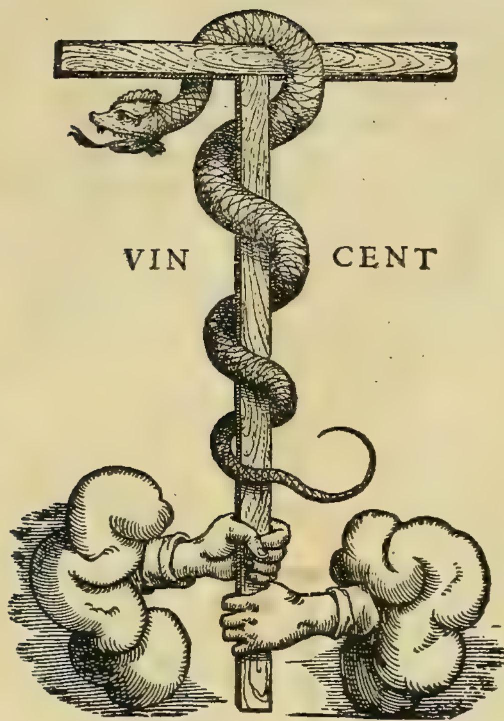
Cẽs. cj. de Gagate lapide.

Gagatis descriptio.

uerò illud, quum nullam lapidis speciem præ se ferat, nulloq; squallore, crustisue sit uitiatum. Genuino, ac uero Gagate utuntur Septentrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flandros, Brobandosq;, qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne uideamur pilos quosque carpere, qui ueritatis candorem impediunt, & ne circa minutias cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptijs colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacessitus, tum multorum (ut prædiximus) honestissimorum uirorum precibus excitatus, id diligentius facere non sum coactus, quàm uel meæ occupationes, uel istius leuissima, & imperitissima temeritas à me exigebant. Simul & commonebat non mediocriter illius sæuissima authoritas, quam in omnibus tam temerè, tamque uanè sibi uendicat. Cui tantùm cæteros existimauit adhibituros fidei, ut ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si uel temeritate, uel fortasse simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum ualet, fecerit, agnoscat iam denique quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere, & immodestissimè damnare labores, priusquàm sua ualeat intelligere fœdissima errata, quibus omnia eius uolumina, & præclaræ illæ Centuriæ ubique scatent. Nunc cùm & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis præsidijs citra omne negotium dimouerim, non tyronibus modò, sed etiam doctis non ingratã me in hoc collocasse operam arbitror. Nec uerò tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, iniustè se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium, quo manifestius nullis argumentis, nulla ratione, nulla ueritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantùm potui, hoc unicè sum conatus, ut non solùm se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quin etiam ut sciat, ac noscat se errorum Centurias fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantùm profecerim Lectoris candidi, & eruditissimorum uirorum erit iudicium.

Animaduersio in Amathum.

F I N I S.

VIN CENT

no
ad
sa
nta
, c
dica
agio

